

శ్రీహయగ్రీవానమః

శ్రీమన్నిఖిలజగదభ్యుపాత విశ్వజనీన నిగమాంత సిద్ధాంతపారావారపారదృశ్యనా
శ్రీమన్నారాయణ వివేకాన భగవతా వ్యాసమహర్షిణా ప్రణీతః
పాపత్రవణాదిభి శ్చిర సంచిత భక్తజ్ఞసేనోద్ధ్యోత విద్రావణచంద్రీయమాణః
సర్వపురాణప్రకాండమిత్యశేష విపశ్చిత్తోష్టాయమానః ఈప్సితాథకవిశ్రాణనాలంకర్షిణః

దశమాది సగ్రంథత్రయోత్తరః

అయం

శ్రీ భాగవత గ్రంథః

శ్రీమద్విదాంబలద్యుత త్వబుధుత్సానం భగవన్నమస్యాలలాసానామృతామృతామృతైశ్చ

వావిల్ల రామస్వామిశాస్త్రిణః

చిత్రేణ

వావిల్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిణా

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవీరచిత్తయా భావాథకాదీపికాఖ్యాయావ్యాఖ్యాయా

వేదాంతాథక ప్రతిపాదకేషు స్థానేషు విశిష్టాద్యైత వ్యాఖ్యాయాచ సంయోజితః

అష్టాప్రయోగప్రక్షిప్తశ్లోకాద్యవగమాయ సక్షత్రచిహ్న కుంజలీకరణాద్యనేకలింగైశ్చ వ్యవహరితః

అవిక్రాంతాంక్యమాన సంస్కృతాంధ్రీ ద్రావిడగ్రంథాకృతిజాతే

శాస్త్రసంజీవిన్యాఖ్యము ద్రాయస్త్రే

భద్రముద్రాక్షరైస్సమ్ముద్రితః

త్యక్తర పంచసహస్రేషు కల్యణేషు వ్యక్తేషు

శుభకృన్నామసంవత్సరే సమాప్తిమభాషీత్.

౧౯౦౩ సం॥

చెన్నపురి.

శ్రీమద్భాగవతాంతగత దశమస్కంధాధ్యాయ కథాసంగ్రహశ్లోకాః

శ్రీమద్వేదవ్యాస మహామాయేనమః ॥ అస్మద్భువభ్యానమః ॥ ౧ ॥ కృష్ణావతార చరిత శ్రవణా మృతని
ర్యుతః । ఉక్తానువాదేనాత్మక్యా ద్రాజాపుచ్చతితత్త్వః ॥ తత్రతత్త్ర ప్రథమే కంస స్వమృత్యుం దేవకీసు
తాత్ ॥ శ్రుత్వా భీతో వధీతస్త్వాపద్గర్భానితివణ్యతే ॥ ౨ ॥ ద్వితీయేకంసఘాతాయ దేవక్యాగర్భగోహరిః ।
బ్రహ్మదిభిస్తుతస్సాచ సాంత్యితేనిరూప్యతే ॥ ౩ ॥ తృతీయేనిజరూపేణ సంభూతస్తుహరిస్త్వయమ్ । పితృ
భ్యాంసంస్తుతానీతిః పిత్రాభీతేనగోకులమ్ ॥ ౪ ॥ చతుర్థేచండికావాక్య మాకణ్యాకతిభయాకులః । దుర్గం
త్యగ్రిభిశితం మేనేకంసోబాలాదిహింసనమ్ ॥ ౫ ॥ పంచమేజాతకంసంద న్నూనోఽకృత్యామసూత్యవమ్ । గ
త్వాతుమధురాంప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ ౬ ॥ షష్ఠేసఖ్యుగిరాసందో ప్రజగచ్ఛక్ష్మ మృతాంఽభిగృ
హ్వాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంశ్రుత్వాసవిస్మితః ॥ ౭ ॥ ఉద్దిపకశకటంవ్యోమ్న తృణావతకమధిక్షిపత్ ॥ దగ్ధయ
న్విశ్వమాస్యేన కృష్ణక్షీరేదతిన ప్రమే ॥ ౮ ॥ అప్యమేనామకర్మాస్య బాలక్షేడాకుతూహలే । మృగ్యక్షాదియూ
గేచ విశ్వరూపం నిరూప్యతే । విశ్వరూపాదిబాలస్య నిశమ్యాశంకినఃపితుః । నామకృద్గ గవాక్యేన నిజంత
త్వమనూచయత్ ॥ ౯ ॥ నవమేపయఉత్పత్తి గత్వాగోప్యతతత్ప్రాతమ్ । విలోక్యభాండభంగాది కృష్ణందామ్నా
బబంధతమ్ ॥ తత్పదరాక్రితంవిశ్వం దృష్ట్వావిస్మితచేతసః । బంధనద్య్యంగుళా పూత్యాకా పూణకాతాంసో
వ్యద్యయత్ ॥ ౧౦ ॥ దశమేపాతయద్రాజ స్సంతరాయమభాజానా । తత్రతాభ్యాంచ దేవాభ్యాం కృష్ణస్త్వ
త ఇతిర్వతే ॥ ౧౧ ॥ ఏకాదశేసమాగత్య బృందావనమథార్భకైః । వత్సాన్వాలయతాసేన హతౌపత్యకాసురా ॥
౧౨ ॥ ద్వాదశేతుమహాసర్వ వపుధకరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిళంక్రద్ధో గళేహన్నితివణ్యతే ॥ మహాబకగ
క్షీడా కేవలస్యనకాతుకమ్ । ఇతివాఘాసురముఖేనసఖఃప్రావిశద్ధర్మః ॥ ౧౩ ॥ త్రయోదశేపరదృగ్భ్రూ వత్సా
న్వాలంశ్చమాయయా । తదాతత్సర్వరూపోబ్ధం కృష్ణఃపూర్వదాచరత్ ॥ ౧౪ ॥ చతుడశేద్భృతందృష్ట్వాపూ
ర్వాగంఽంకనిశ్చయమ్ । అనిశఃకతుకమస్త్రామే త్సృష్టంబ్రహ్మ తిమోహితః ॥ ౧౫ ॥ తతఃపంచదశేధేనుపాలపం
ధనుకాదకనమ్ । కాభీయక్ష్యేభోగోప రక్షణంచనిరూప్యతే ॥ ౧౬ ॥ షోడశేకాభియస్యాక్తో నిగ్రహా య
మునాహ్రదే । తస్యత్వీభిస్తుతేనాథ కృష్ణేనాసుగ్రహఃపునః ॥ ౧౭ ॥ సాగంసప్రదశేనాగా లయం తం నిరయా
పయత్ । బంధూంశ్చసఖినశ్చక్ష్మింతా సుప్తాం స్త్రుతదవాదపాత్ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మే వసంతగృణ
లక్షితే । అఘాతయద్భలేనాలం ప్రబంబంలీలయాహరిః ॥ ౧౯ ॥ ఊనవింశేనివిష్టంతు గోపగోకులమచ్యుతః ॥ ముం
జారణ్య మరణ్యాగ్నే రరక్షత్సన్నిపాసతః ॥ ౨౦ ॥ వింశేప్రావృట్పరచ్ఛిభా వణానేనవనోచితాః ॥ ద్రావృట్ప్ర
దానిరూప్యంతే గోపరామయజోహరేః ॥ ౨౧ ॥ ఏకవింశేరద్రమ్య బృందావనగతేహరా । తద్యేణుస్యన మా
కణ్యా గోపీభిగోతమీద్యతే ॥ ౨౨ ॥ ద్వావింశేగోపకన్యానాం వస్త్రాహరణలీలయా । వరంజత్వా గతిఃకృష్ణా
యజ్ఞకాలామిత్యతే ॥ ౨౩ ॥ త్రయోవింశేతతోగోపై రన్నయాచ్ఛాపదేశతః । తస్యత్వ్యుగ్రహంతావృష్టా ది
క్షితానస్వతాచయత్ ॥ ౨౪ ॥ చతుర్వింశేమహేంద్రస్య మఖంవ్యావర్తక హేతుభిః । కృష్ణఃప్రావర్తకాయామా
నగోపధకనమహోత్సవమ్ ॥ ౨౫ ॥ పంచవింశేరుహశక్రే ప్రజనాకాయవషః ॥ ఉద్భృత్యగిరిమాసారా దరక్ష
త్తోకులంద్రభుః ॥ ౨౬ ॥ షడ్వింశేవిస్మితాన్తోపాక కృష్ణస్యాద్భృతకర్మభిః । సందోగగోకక్రిమాశంక్య తదైశ్వ

శ్రీ ర మ్.

శ్రీకృష్ణాయ-పరబ్రహ్మణేనమః.

పా రిః ఓ మ్.

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచిత

శ్రీమద్భాగవతాంతగత దశమస్కంధాధ్యాయ కథాసంగ్రహశ్లోకాః

శ్రీమద్దేవదాస్ మహామహాయేనమః ॥ అస్మద్గురుభ్యోనమః ॥ ౧ ॥ కృష్ణావతార చరిత శ్రవణా మృతని
 ర్వృతః । ఉక్తానువాదేనాత్మక్యా ద్రాజాపుచ్చతితత్పనః ॥ తత్రతే ప్రథమే కంస స్వమృత్యుం దేవకీసు
 తాత్ । త్రుత్వా భీతో వధీత్తస్యాష్టదగ్భానితివణ్యతే ॥ ౨ ॥ ద్వితీయేకంసఘాతాయ దేవక్యాగర్భగోహరిః ।
 బ్రహ్మదిభిస్తుతస్సచ సాంత్యితేతినిరూప్యతే ॥ ౩ ॥ తృతీయేనిజరూపేణ సంభూతస్తుహరిస్త్వయమ్ । పితృ
 ధ్యాంసంస్తుతోసీతః పిత్రాభీతేనగోకులమ్ ॥ ౪ ॥ చతుర్థేచండికావాక్య మాకణ్యాకతిభయాకులః । దుర్గం
 త్యగ్రిహితం మేనేకంసోబాలాదిహింసనమ్ ॥ ౫ ॥ పంచమేజాతకంసంద న్మానోఃకృత్యామసూత్యవమ్ । గ
 త్యాతుమధురాంప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ ౬ ॥ షష్ఠేసఖ్యుగిరారాసందో ప్రజగచ్ఛృణ్వౌత్సాంషథిగృ
 హ్వాతురాక్షసేతస్యామృత్యుంశ్రుత్వాసవిస్మితః ॥ ౭ ॥ ఉద్దిపకశకటంవ్యోమ్ని తృణావతకమధిక్షిప్త్వా । దగ్ధయ
 స్త్విహమాస్యేచ కృష్ణఃక్రీడతినప్తమే ॥ ౮ ॥ అష్టమేనామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే । మృగ్యక్షణాదియో
 గేచ విశ్వరూపం నిరూప్యతే । విశ్వరూపాదిబాలస్య నిశమ్యాశంకినఃపితృః । నామకృద్గ గావాక్యేన నిజంత
 త్వమనూచయత్ ॥ ౯ ॥ నవమేవయఉత్పిక్తే గత్వాగోప్యతతత్కృతమ్ । విలోక్యభాండభంగాది కృష్ణందామ్నా
 బబంధతమ్ ॥ తత్తుదరాశ్రితంవిశ్వం దృష్ట్వావిస్మితచేతసః । బంధనద్వ్యంగుళా పూత్యాః పూణాతాంసో
 వ్యదన్యతే ॥ ౧౦ ॥ దశమేపాతయద్రాజ స్సంతరాయమభాజనా । తత్రతాభ్యాంచ దేవాభ్యాం కృష్ణస్తు
 త ఇతిర్వృతే ॥ ౧౧ ॥ ఏకాదశేసమాగత్య బృందావనమథార్భకైః । వత్సాన్వాలయతాసేన హతౌపత్సబకాసురా ॥
 ౧౨ ॥ ద్వాదశేతుమహాసర్ప వపుడౌరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిశంక్రుద్ధో గళేహన్నితివణ్యతే ॥ మహాబకగ
 క్రీడా కేవలస్యనకాతుకమ్ । ఇతివాఘాసురముఖేనఖఃప్రావిశద్ధరిః ॥ ౧౩ ॥ త్రయోదశేహరద్భృగౌ వత్సా
 న్పాలాంశ్చమాయయా । తదాతత్సర్వరూపోబం కృష్ణఃపూర్వవదాచరత్ ॥ ౧౪ ॥ చతుర్దశేద్భృతంవృష్టాపూ
 ర్వాగంఠకనిశ్చయమ్ । అనిశఃకతుకమస్తామే త్కృష్ణంబ్రహ్మ తిమోహితః ॥ ౧౫ ॥ తతఃపంచదశేధేనుపాలసం
 ధేనుకాదకనమ్ । కాశీయక్ష్యేశతోగోప రక్షణంచనిరూప్యతే ॥ ౧౬ ॥ షోడశేకాభియస్యోక్తో నిగ్రహా య
 మునాప్రాదే । తస్యత్పీభిస్తుతేనాథ కృష్ణేనానుగ్రహాపునః ॥ ౧౭ ॥ నాగంసప్తదశేనాగా లయం తం నిరయా
 పయత్ । బంధూంశ్చసఖిసశ్శ్రీతాః సుప్తాం స్తత్రదవాదపాత్ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మే వసంతగణ
 లక్షితే । అఘాతయద్భలేగాలం ప్రలంబంలీలయాహరిః ॥ ౧౯ ॥ ఊనవింశేనివిష్టంతు గోపగోకులమచ్యుతః । ముం
 జారణ్య మరణ్యాగ్నే రరక్షన్తుని పానతః ॥ ౨౦ ॥ వింశేప్రావృట్పరచ్ఛౌభా వణానేనవవోచితాః । ప్రావృట్ప్రీ
 డానిరూప్యంతే గోపరామయుజోహరేః ॥ ౨౧ ॥ ఏకవింశేరద్రమ్య బృందావనగళేహరా । తద్వేషస్యమా
 కణ్యా గోపీభిగీతమీర్యతే ॥ ౨౨ ॥ ద్వావింశేగోపకన్యానాం వస్త్రాహరణలీలయా । వరంధత్వా గతిఃకృష్ణో
 యజ్ఞశాలామితీర్యతే ॥ ౨౩ ॥ త్రయోవింశేతతోగోపై రన్నయాచ్ఛాపదేశతః । తస్యత్పీమగ్రహతత్కృష్ణా దీ
 షితానస్యతాపయత్ ॥ ౨౪ ॥ చతుర్వింశేమహేంద్రస్య మఖింవ్యావత్కృతౌహేతుభిః । కృష్ణఃప్రావర్తకాయామా
 నగోపధానమహోత్సవమ్ ॥ ౨౫ ॥ పంచవింశేయమాశక్రే ప్రజనాకాయవహతి । ఉద్భృత్యగిరీమాసారా దరక్ష
 ణ్గోకులంప్రభుః ॥ ౨౬ ॥ షడ్వింశేవిస్మితాగ్లోపాః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః । సందోగగోక్తిమాశంక్య తద్దేవ్య

ర్యమనణాయత్ ॥ ౨౭ ॥ సప్తవింశతదాలక్ష్మ్య కృష్ణస్వప్రాభవంపరమ్ । వజ్రకాతేనురభీంద్రాభ్యా మభిషేక
మహోత్సవః ॥ ౨౮ ॥ అష్టావింశతతోనందా సయనంపరుణాలయాత్ । వైకుంఠసర్వసంచాపి గోపా రామనువ
జ్యోతే ॥ ౨౯ ॥ ఊనత్రింశేతురాసాధక ముక్తిప్రత్యుక్తయోహరేః । గోపీభీరాససంరంభే తస్యచాంతధికా
తుకమ్ ॥ ౩౦ ॥ త్రింశేవిరహసంతప్త గోపీభిఃకృష్ణమూగణమ్ । ఉన్మత్తనన్ననియతం భృమతీభిఃసేవనే ॥ ౩౧ ॥
ఏకత్రింశేనిశాయంతాః పునఃపునసమాగతాః । కృష్ణమేవానుగాయంత్యః ప్రాథకాయం తేతదాగమమ్ ॥ ౩౨ ॥
ద్వాత్రింశేవిరహబాప విక్లిన్నహృదయోహరిః । తత్రావిర్భూయగోపీస్తా స్సాంత్యాయమాసమాసయన్ ॥ ౩౩ ॥
త్రయస్త్రింశేతతోగోపీ మండలీమధ్యగోహరిః । నియాస్తారమయామాస స్రాదినీవనకేలిభిః ॥ ౩౪ ॥ చతుస్త్రిం
శేషహినాగ్రస్తం నందంహరిరమూముచత్ । విద్యాభగ్రించాంగిరశ్శాపా చ్ఛంఖచూడంతథావధీత్ ॥ ౩౫ ॥ ప్ర
చత్రింశేవసంయాతే కృష్ణగోకులయోషితః । యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్దుయఃభేనవాసరాన్ ॥ ౩౬ ॥ షట్త్రిం
శేనిహతేరిష్టే నారదోక్త్యాబలాచ్యుతే । వసుదేవసుతేజ్ఞాత్వా కంసోక్త్రారంసమాదిశత్ ॥ ౩౭ ॥ సప్తత్రింశే
హతేకేళి న్యచ్యుతోభావిఃకర్మభిః । నారదేనస్తుతఃక్రీడన్ వ్యోమానురమథావధీత్ ॥ ౩౮ ॥ అష్టత్రింశేయథా
ధ్యాయ స్తుకూరోగోకులంగతః । తథైవరామకృష్ణాభ్యాం గృహానీత్యాసుసత్కృతః ॥ ప్రాతఃకేళివధవృత్తే
ద్వాదశశ్యాంనిగణతేమునా । తతోవ్యోమేహతేక్రూర స్సాయంగోకులమాగమత్ ॥ ౩౯ ॥ నవత్రింశేపులింగచ్ఛ
త్యచ్యుతేగోపీకోక్తయః । అక్రూరేణాథకాలింద్యాం విష్ణులోకనర్వదర్శనమ్ ॥ ౪౦ ॥ చత్వారింశేతతోక్రూరః
కృష్ణంమత్సేవ్యరేవ్యరమ్ । ప్రణమ్యభక్త్యాశుష్టావ సగుణగుణభేదతః ॥ ౪౧ ॥ ఏకచత్వారింశేహేహ రజశంప్ర
విశస్వరీమ్ । తతోవరాసదాత్తుష్ట మ్మదామ్నానాయకస్యచ ॥ ౪౨ ॥ ద్విచత్వారింశేకేకుట్టో న్నమనంధమహాభి
దా । వధస్తృప్తిణాంకంసా రిష్టరింగోత్పచాదిచ ॥ ౪౩ ॥ త్రిచత్వారింశేకేహత్వా గజేంద్రరామకృష్ణయోః
రంగప్రవేశసాధాగ్గం చాచారణానుభావణమ్ ॥ ౪౪ ॥ చతుశ్చత్వారింశేకేతు మల్లకంసాదిమదకానమ్ । కంస
యోషితకన్యాస స్తాభ్యాంపిత్రోత్పదర్శనమ్ ॥ ౪౫ ॥ పంచచత్వారింశేకేపి తృనందాదిసాంత్యనమ్ । ఉగ్రసే
నాభిషేకశ్చ గురౌవాసాచ్యురాగమః ॥ ౪౬ ॥ షట్చత్వారింశేకేఘోష ముద్ధవంప్రేష్యతగ్నిరా । యశోదాసంద
యోశ్చక్రే కృష్ణశ్శ్లోకావనోదనమ్ । కామచారంద్విజాతిస్త్వ పరిత్యజ్యాలిసంయతః । గురోజ్ఞానమసుప్రా
ప్య సఖ్యాగోపీరుచాదిశత్ ॥ ౪౭ ॥ సప్తచత్వారింశేకేపి కృష్ణాదేశేనగోపికాః । బోధయంత్యేనవస్తత్స మనుజ్ఞా
ప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౪౮ ॥ అష్టచత్వారింశేకేపి కృష్ణఃకుబ్జామరిరమత్ । అక్రూరస్యగృహంగత్వా తంగజావ్వా
యమాదిశత్ । సైరంగ్రికామమాపూర్య పూరయిత్యామనోరథాన్ ॥ అక్రూరస్యోత్తమకృష్ణ స్తేనపాథాథ
సాంత్యయత్ ॥ ౪౯ ॥ ఊపసంచాశ త్తమేతు గత్వాక్రూరోగజాహ్వయమ్ । రంజస్వస్యాభివృత్తిశ్చ బుద్ధ్యా
వైషమ్యమాగమత్ ॥ ౫౦ ॥ తతఃపంచాశ త్తమేతు జరాసంధభయూదివ । కారయత్సాంబుభౌదుగం తంనివా
యరిజంజనమ్ । కపటాకపటేనైవ హత్వాశ్చత్యానయత్కృతః । అజయ త్తంజరాసంధం ధర్మేజైవతుధార్మికమ్ ॥
౫౧ ॥ ఏకపంచాశ త్తమేహా ముచుకుందదృశాహరిః । యవసంముచుకుందేన స్తుతస్సన్నన్యకంపత ॥ యవసేం
ద్రసుతాత్కాల యవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిహారగిరస్సైన్వరం పాలనాయాపలాయత్ ॥ ౫౨ ॥ ద్విపంచా
శ త్తమేహావ స్వయాదివగతఃపురిం । అన్వమాదతసందేశేం రుక్మిణ్యాద్విజవణితం ॥ ౫౩ ॥ త్రిపంచా త్తమేగ
త్వావిధర్బానమ్మతేహితః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణో మిషతాంద్విషతాంబలాత్ ॥ ౫౪ ॥ చతుఃపంచా త్తమే
తుచత్వారింశేవిషమగణా । రుక్మిణంచవిరూప్యాశ ధైర్యాగ్రహణేంపురోగ్రహీత్ ॥ ౫౫ ॥ పంచపంచాశ త్తమే
తు ప్రమ్యమ్నాజనికృష్ణతః । శంబరేణమృతస్సేథ హత్వాతంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యమ్నహంలాభాద్దైర్వి
శ్శంబరావారణాదిసా । కుటుంబినామపత్యాది సుఖదుఃఖమనూచయత్ ॥ ౫౬ ॥ షట్పంచాశ త్తమేమిథ్యాభియో
గేమణిమాహరత్ । కన్యాంజాంబవతఃప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్తతః ॥ పుత్రాదికామసౌఖ్యస్య సప్తాముత్తైర్తి
చంచలాం । అథకన్యానథకామాహ స్వమంతాహరణాదిసా ॥ ౫౭ ॥ సప్తపంచాశ త్తమేతు పుణ్యశిథిభవోర్వ
ధా । ప్రాప్తంస్యదుర్భికోమాష్టక కృష్ణాక్రూరాగతాన్మతేః ॥ అక్రూరమరరికృత్త మజేపాత్రియథాచ్యుతః
ఉపామంత్యైరితేమేకాంతే సరామాగ్గజాహ్వయమ్ ॥ ౫౮ ॥ అష్టపంచాశ త్తమేతు కృష్ణఃపంచకగ్రహీత్ ॥

జాత్రమేతుకృష్ణః కంచకచేగృహీత్ । కాళిండిమిత్రవిందాంచ సత్సంభద్రాంచలక్షణామ్ ॥ కాళిండినిజ
 బాధాయ తపఃపరముపేయిషీమ్ । ఉపనేవ్యక్ష్వియావాస మింద్రప్రస్థముథాగమత్ ॥ ౫౯॥ ఉపపక్షితమేభా
 మం హత్వాతేనాహృతోహరిః । కన్యాస్సహస్రశఃప్రాప్య పారిజాతంతతోహరత్ ॥ పరిణీయతతస్తాభి స్తన్మ
 ఖోరభపూరణైః । ఆత్మారామోపసారేమే తద్గ్రహేషుగృహస్థవత్ ॥ ౬౦॥ అథషష్ఠితమేకృష్ణః పరిహసేనరు
 క్షిణీమ్ । కోవయిత్యాతతఃప్రేమ కలహోతామసాంత్యయత్ ॥ రామారామజనానంద మసౌదయవిడంబ
 నైః । రుక్మిణ్యాప్రేమకలహ చ్ఛన్నవైశ్యమిర్యతే ॥ ౬౧॥ ఏకషష్ఠితమేశారేః పుత్రపౌత్రాదిసంతతిః । అని
 రుద్ధవివాహేచ రుక్మిణోరామతోవధః ॥ అప్తాధికశతద్వ్యష్ట సహస్రస్త్రిసముద్యవాన్ । కోటిశఃపుత్రపౌత్రా
 దిన్ హరిదాన్రైరయోజయత్ ॥ ౬౨॥ ద్వియుక్ష్వతమేప్రోక్త మనిరుద్ధస్యరోధనమ్ । కన్యయారమమాణస్య
 బాణేనబహుబాహునా ॥ ౬౩॥ త్రియుక్ష్వతమేచాథ బాణయాదవసంగరే । స్తుతిజ్వలరణేశ్వరేణ బాణబా
 హుభిదోహరేః ॥ శ్రీకృష్ణశ్రీహరంజత్వా బాణబాహునాథాబ్జితే । చతుర్బాహువిముంచేమం దేవదేవ
 దయానిధే ॥ ఇతిసంప్రాధికతస్తేన రుద్రేణశ్రీతమానసః । ప్రహ్లాదాయవోదతైః పురావశ్యోసురోమయా ॥ చ
 త్వానోన్యభుజాశ్చిష్టా భవిష్యత్కథామరః । పాషకదోయంభవతుతే హరత్యైవస్వసజ్జతమ్ ॥ ౬౪॥ చతు
 వష్టితమేకృష్ణః సృగంశాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వహరిదోషోక్త్యా రాజ్ఞోద్వప్తానశితయత్ ॥ విభృతిభో
 గభాగ్యాది మదోద్ధతమనోరథాన్ । అవృత్తానద్యదాకృష్ణః సృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౬౫॥ పంచషష్ఠితమేరా
 మశ్చక్రేగోకులయాగతః । రమమాణస్త్రుగోపీభిః కాళింద్యాఃకషణాంబుదాత్ । రామస్యచరితంచిత్రం కాళిం
 ద్యాకషణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాదికృష్ణస్యపృథగంతతతఃపరం ॥ ౬౬॥ షడ్వ్యష్టితమేశాశీం గత్వాహా
 పౌండ్రకంహరిః । తన్నిత్రంచతతోవృత్తం సుదక్షిణమధాదితే ॥ ౬౭॥ సప్తషష్ఠితమేరామో రురౌరైవతేమ
 దాత్ । స్వైరంయువతిభిఃక్రీడ న్నవధీద్వివిడంబలః ॥ ౬౮॥ అష్టషష్ఠితమేసాంజే నిబద్ధేకారవైర్యధీ । తద్వి
 మోక్షాయరాషో ద్విజాహ్వయేవికషణం ॥ ౬౯॥ ఏకోనసప్తతితమే గాహ్లాన్యంప్రతిమందిరం । కృష్ణస్య
 నారదోద్వప్త్యా విస్మితోగాత్తతస్తునన్ ॥ ౭౦॥ తతస్తుసప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి । దూతనారదయోః
 కార్యే మంత్రిమంత్రివిచారణం ॥ జగన్మంగళచారిత్ర మాహ్నికంజగదీశతః । నారదేనకవచిత్కించితే దృష్ట
 మాహాయథాశ్రమం ॥ ౭౧॥ అదైకసప్తతితమేహ్యుద్ధ వన్యతుమంత్రితః । ఇంద్రప్రస్థంగతేకృష్ణే పాథానాం
 పరమోత్సవః ॥ రాజనూయమిషంకృత్వా భీమదుర్యోధనాదిషు । కలిముత్యాద్యతద్ధ్వారా భూభారమహర
 త్పృభుః ॥ ౭౨॥ తతోద్విసప్తతితమే రాజ్ఞాకార్యేనివేదితే । దుజ్జయంమాగధంబుద్ధ్యా భీమనాథుతయద్ధరిః ॥
 ౭౩॥ తతస్త్రిసప్తతితమే మోచయిత్యాపూర్ణహరిః । రాజాహాభోవైస్సాన్వందేశాన్ ప్రస్థాప్యపునరాహర
 త్ ॥ అత్యున్నద్ధజరాసంధ వథాత్తద్రుద్ధభూపతిన్ । విమోక్ష్యకృపయాకృష్ణా నిజరూపమదర్శయత్ ॥ ౭౪॥
 చగుర్యుక్తసప్తతితమే రాజనూయక్రియాద్విజైః । అగ్రపూజాప్రసంగేన చైద్యఘాతాదివన్యతే ॥ రాజనూయ
 ముఖేహత్వా జరాసంధంతదంతరే । చైద్యంతదంతేకుర్వంతం బీజంకలిమివావపత్ ॥ ౭౫॥ పంచయుక్తసప్తతితమే
 యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుమోధనస్యచాతుర్త్యా మానభంగోద్భవీక్రమాత్ ॥ ౭౬॥ తతష్టత్సప్తతితమే పృ
 స్థిసాల్యమహమ్భధే । ద్యుమద్గదాప్రహారేణ రణాత్ప్రద్యుమ్ననిగణామః ॥ సంపాద్యధర్మరాజస్య రాజనూయ
 మసౌదయం । నిహత్యసౌభరాజాది సభోపారమదమృతః ॥ ౭౭॥ సప్తయుక్తసప్తతితమే సానామాయావిచక్ష
 ణః । కృష్ణేనాగశ్యసాల్యస్తు హతస్సౌభంచమాణిక్యం ॥ ౭౮॥ తతోష్టసప్తతితమే చంతవక్త్రవిహారభోషా
 త్యాహరిఃపురైరేమే రామస్సూతంతతోవధీత్ ॥ ౭౯॥ ఉనాశీతితమేరామః కల్పలంద్విజతుష్టయే । నిహత్యతీ
 థాస్సానాద్వై స్సూతహత్వామపానునత్ ॥ ౮౦॥ తథాశీతితమేకృష్ణ స్త్రిదామానంగృహగతం । సంపూ

జ్యోత్స్నచక్రభేదానుం గురువాసకథాంముదా॥ ౮౦॥ ఏకాశీతితమేనఖ్యు జ్ఞాన్ధ్యాపృథుకతండులా॥ శ్రియం
నిర్మితవానింద్ర దులభాంతుతదాశ్రమే॥ ౮౧॥ ద్వ్యశీతితమతగత్య కురుక్షేత్రంరవిగ్రహే । పృష్టికృష్టావ్య
ముదాభూపా శ్చక్రఃకృష్ణకథామిధః ॥ శ్రీకామసుహృదేకృష్ణః ప్రకల్పేంద్రపదంభువి । నందాదిసుహృదానం
ద కురుక్షేత్రంజగామసః॥ ౮౩॥ త్యశీతితమపంచ స్త్రీణాంకృష్ణకథోత్సవే । ద్రాపద్యైకృష్ణభార్యాభిరుక్తా
స్వస్వకరగ్రహః॥ ౮౪॥ చతుర్భిరధికేశీతి తమేమునిసమాగమే । వసుదేవముఖోత్సాహ బంధుప్రస్థాపనాది
కం॥ ౮౫॥ పంచాశీతితమేరామ కృష్ణసంప్రాధికతాస్తుతే । పితృజ్ఞానమథోమాత్రే మృతాస్సుగ్రతానయచ్ఛ
తాం ॥ నందయిత్వాకురుక్షేత్రే యాత్రాయాంసుహృదోబహూః । తత్పజ్ఞానంతతిఃపిత్రో రాదిశస్మృతనూ
నుభిః॥ ౮౬॥ షడశీతితమేనంభా త్సుభద్రామజానోహరత్ । గత్వాచమిథిలాంకృష్ణో నృపవిప్రచావనంబయత్ ॥
పిత్రోస్వజ్ఞానమాదిశ్య సుభద్రామజానాయచ । జగామమిథిలాంకృష్ణ స్వభక్తప్రియకృత్తతః॥ ౮౭॥ సప్తా
శీతితమేనారా యణనారదవాదతః । వేదైస్తుతిగణాలంబా నిగుణాచతథోచ్యతే॥ ౮౮॥ అష్టాశీతితమేవిష్ణు
భక్తకైవల్యమశ్నుతే । తతోర్వాగ్దేవభక్తస్తు విభూతిమతివణ్యతే॥ ౮౯॥ నహాశీతితమేదేవః కోమలఃసనితిన
శయే । పరీక్ష్యవిష్ణోరుత్కంఠం మునిభ్యోవణాంయద్భుగః ॥ మృతపుత్రంసమాదాయ విప్రోరోద్ధృరైఃపురః
అజానేనప్రతిజ్ఞాతం విప్రపుత్రస్యరక్షణం ॥ శికావదర్శనంప్రాప్తే ఫల్గునేస్నిహమాపగే । సాజానోహరిరానా
య్యైవైకుంఠాత్తత్సతార్పణం॥ ౯౦॥ చరమేచపునఃప్రాక్త కృష్ణలీలాసమాసతః । యదువంశగ్రామా తానామా
సంక్ష్యంవసకారణం॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధాధ్యాయ

కథాసంగ్రహశ్లోకా

స్వరూప్తః

శ్రీ రస్తు.

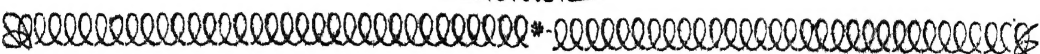
అధైకాదశస్కంధాధ్యాయకథాసంగ్రహశ్లోకాః.

ఉత్తైత్రిశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశేతతః । జాయతేయేతిహసావైస్ససూపవ్యాసయోగతః । నా
రదోవనుదేవాయ సమాసేనవ్యవణాయత్ । భగవానుద్ధవాయాథ విస్తరేణోపవత్తిభిః॥ ౧ ॥ తత్రైతప్రథమే
ధ్యాయే యదువంశస్యసత్తయః । ఉపక్షిప్తోవిరాగాయ మాసలవ్యపదేశతః ॥ ప్రవర్తితఃపరానంద స్పృష్టక్రి
డానువణికతా । తస్మిన్పత్యాపరానంద పదారోహోనువణ్యతే॥ ౨ ॥ ద్వితీయేనిమిజాయంత సంవాదేనా
హనారదః । ధర్మాన్భాగవతాన్భక్త్యా వసుదేవాయపుచ్చతే॥ ౩ ॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మ కర్మప్రశ్నచతుష్ట
యే । తృతీయేతూత్తరంద త్త మావజ్ఞభైర్మునిభిఃపుభక్॥ ౪ ॥ చతుర్థాత్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాః ।
జయంతినందనోనామ్నా ద్రమిశోపసత్తమః॥ ౫ ॥ పంచమేభక్తిహీనానాం కానిష్ఠాకోయుగేయుగే । విష్ణోః
పూజావిధిఃప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే॥ ౬ ॥ షష్ఠేబ్రహ్మదిభిస్తుత్వా గతుంవిజ్ఞాపితంహరిం । ఉద్ధవఃప్రార్థనా
యామాస స్వధామనయమామితి॥ ౭ ॥ సప్తమేతూర్ధవజ్ఞాన సిద్ధిరైవప్రప్తస్త్వయంహరిః । అవధూతేతిహసోక్త
గునుష్ఠస్థావవణాయత్॥ ౮ ॥ అష్టమేజగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితంహరిః । అవధూతగిరాప్రాహ వివేకాయో
ద్ధవంక్రతి॥ ౯ ॥ నవమేపరరాదిభ్యో దేహతశ్చోపశిక్షితం । శ్రుత్వామయఃకృతాఞ్ఞో భూదిత్యుష్ణేనవణికత
మ్ ॥ చతుర్వింశతిగుర్యాభ్యో లబ్ధసంభావనాభవః । ఉద్ధవస్యాత్మతత్వాదైవ సాధనోక్తిపరేతితా॥ ౧౦ ॥ ౪
శమేదేహసంబంధాత్ సంస్మత్సార్వాత్మవస్త్వసృతా । ఇత్యేతద్వణ్ణయామాస మతాంతరనివారతః ॥ ఏకాద
శేతుబద్ధానాం ముక్తానాపిలక్షణమ్ । సాధూనాంచతథాభక్తైర్లక్షణంహరిణేరితం ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశేసాధుసం
గస్య మహిమావణికతఃపురా । కర్మాన్సన్ధానతత్త్వాగ వ్యవస్థాచలతఃపరం ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశేభవస్త్వస్య వృ
ధ్యావిద్యోదయఃక్రమః । హంసేతిహసతత్త్వైర్త గుణవిశ్లేషవణికనం॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశేపరంశ్రేయో భక్తిరే
వనచేతరత్ । ఇత్యేతద్వణ్ణయేథ్యాన యోగశ్చసహసాధనైః॥ ౧౪ ॥ తతఃపంచదశేప్రోక్తా స్సిద్ధయోధారణా
సుగాః । శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తా వంతరాయతయాయతాః॥ ౧౫ ॥ షడశేతుహరేరావి రాభవయుక్తావిభూతయః ।
జ్ఞానవీర్యప్రభావాది విశేషేణోపవణికతాః ॥ అంతస్తద్యాగతావత్తైవి భూత్యాదినిరూపణం॥ ౧౬ ॥ తతస్స
ప్రదశేపృష్టే స్వధర్మైభక్తిలక్షణే । హంసోక్తంధర్మమన్వాహ బ్రహ్మచారిగృహస్థయోః॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశేపద
ద్ధర్మం వసన్తయతిగోచరం । అధికారవిశేషేణ విశేషంచాపిత్వతం॥ ౧౮ ॥ జ్ఞానాదేర్నిర్ణయఃపూర్వం కృత్వా
హ్యశ్రమధర్మతః । ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదేస్త్యాగఉచ్యతే ॥ జ్ఞానోపవణ్యతేకర్మా భావఏకోనవింశకే ।
యుక్తితర్కస్వరూపాభ్యాం సప్తజ్ఞానస్యసర్వదా॥ ౧౯ ॥ వింశేయోగిత్రయంప్రోక్త భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్ । గు
ణదోషవ్యవస్థార్థ మధికారింవిభాగతః॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశేక్రియాజ్ఞాన భక్తివ్యవస్థాకారిణమ్ । కామినాంద్రస్య
దేశాది గుణదోషాఃప్రపంచితాః॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశేతత్వసంఖ్యానా మవిరోధవిధోచ్యతే । పుంప్రకృత్యైవైవే
కశ్చజన్మమృత్యువిధాదిచ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశేతిరస్కార సహనోపాయశూర్యతే । భిక్షుగీతాప్రకాశం మన
స్సంయమోధియా॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశేతుసాంఖ్యేన మనోమోసూనివార్యతే । ఆత్మనస్సర్వభావానా మాగ
మాపాయచింతయా ॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానా మద్వంద్వత్వాయసంయమమ్ । చిత్రస్యాప్యైపునఃకృష్ణ స్సం
ఖ్యమత్రాహతత్త్వతే॥ ౨౪ ॥ పంచవింశేస్వనైగుణ్యా ప్రతిపత్త్యైనిరూచ్యతే । చిత్రప్రభవసత్త్వాది గుణా
త్తిరనేకధా॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశేయోగనిష్ఠాయా విభూతోదుష్టసంగతః । సాధుసంగేనతస్మిన్సా వరాకాశ్మేతివణ్యక
తే ॥ యోగినోయోగవిభగ్గోశ స్సంగతస్సంభవేదితి । సర్వధాతన్నివృత్త్యర్థ మైశగీతంవిత్తస్యతే॥ ౨౬ ॥ సప్త

వింశేక్రియా యోగ స్వస్యస్మిత్తప్రసాదతః । సర్వకామోష్టిమేతుశ్చ సాంగఃప్రోక్షస్సమాసతః ॥ రాగాద్యా
కులచిత్తానాం కుతోసంగాదిసంభవః । ఇతికృష్ణార్చనంభద్ర మనుస్మృత్యానువృచ్ఛతి ॥ ౨౮ ॥ అష్టావింశేతు
యఃపూర్వం విస్తరేణోపవణికతః । జ్ఞానయోగఃపునశ్చాసౌ సమాహృత్యనిరూఢ్యతే ॥ ౨౯ ॥ ఊపత్రింశేతు
యఃపూర్వం విస్తరేణనిరూపితః । భక్తియోగస్తమేవాహ స్వభక్తాయసమాసతః ॥ అతిశ్లేశమివాల్మ్య యో
గేసంగైకసంపది । నుభోపాయంపునఃకృష్ణముద్ధవఃపరిపృచ్ఛతి ॥ ౩౦ ॥ త్రింశేతుప్రాగుపక్షీప్త మాసలఘలతోహ
రిః । స్వదామగంతుమన్విచ్ఛక్ సంజహారనిజంకులం ॥ ౩౧ ॥ ఏకత్రింశేస్వకంధామ జగామభగవానితః । తమే
వానమయ్యుఃప్రీత్యా వసుదేవాదయస్తతః ॥ దేవాన్యయాన్విధాయాదా భూయోదేవావిధాయతాత్ ॥ క్రిక
ష్ణస్సేచ్ఛిచ్ఛయాథామ స్వతవైష్టవసమావిశత్ ॥ :

ఏకాదశస్కంధాధ్యాయకథాసంగ్రహశ్లోకాః

స్సమాప్తాః

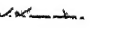
శ్రీ ర మ్మ.

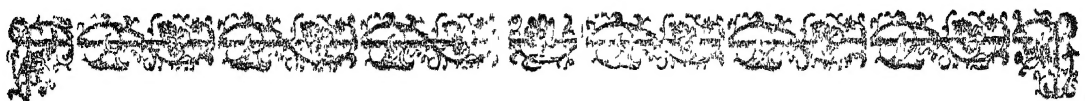
అథద్వాదశస్కంధాధ్యాయ కథాసంగ్రహశ్లోకాః.

ఉక్తప్రయోదశాధ్యాయే ద్వాదశశీత్యశ్రయస్సతః । అధిష్టానావధిత్వాభ్యా మాశ్రమశ్చేత్స్వరస్స
తః ॥ ఉక్తోలయావధితేన ప్రాకృతాత్మంతిశీలయే । అధిష్టానతయాచోక్తో మహాపురుషవణానే ॥ తత్రా
ద్యైష్ట్యద్భిరధ్యాయై శ్శుకఃప్రాహపరిక్షితే । శేష్తైస్త్రాణిబాన్ధాహ నూతనఃపుష్టాభసత్రిభిః ॥ స్వాశ్రయశ్రవణే
కార్యో నవిశంతోమనీషిణా । ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యం చతుర్భిస్తావదుచ్ఛతే ॥ ౧ ॥ తత్రత్రప్రథమేభావి మాగ
ధాన్యయభూమిపాత్ ॥ కలిప్రభావతఃప్రాహ సంకరాదిమలీమసాత్ ॥ ౨ ॥ ద్వితీయేతుకశేదోకాష వృణాకల్ప
వతారతః । అథర్మశ్చేజనేనష్టే భునక్తృతయగాగమః ॥ ౩ ॥ తృతీయేభూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాదివర్ణాతే ॥ క
లౌచదోషభూయిష్టే దోషహంత్రీహరేర్నతి ॥ ౪ ॥ చతుర్థేచచతుర్థోక్తా లయానైమిత్తికాదయః । తత్రసగ
స్తారనిస్తారో హరిక్వీర్త్యైవవర్ణాతే ॥ ౫ ॥ పంచమేతుసమాసేన పరబ్రాహ్మ్యాపదేశతః । రాజ్య స్తక్షకసందేశా
న్మృత్యుభీతినివారణం ॥ ౬ ॥ షష్ఠపరిక్షితోమాత స్సర్వశామామాదితత్సతాత్ । వేదశాఖావిభాగోక్తో ద్రి
వేదవ్యాసవర్ణానం ॥ ౭ ॥ సప్తమేధర్మనిస్తారః పురాణవ్యసనంతతః । పురాణలక్షణాదీని ఫలంభాగవతశ్రవే ॥
౮ ॥ అష్టమేతుతపశ్చర్యా మార్కంజేయస్యమోహకైః । కామాదిభిరసంమోహా సరసారాయణస్తుతిః ॥ ౯ ॥
నవమేభగవన్సామా దిదృతోర్దర్శనంముహుః । మాయాశిదకయాశ్శాచ మునేర్నివేశనిగళయైః ॥ ౧౦ ॥ దశ
మేవఅగత్య మునేస్తుష్టవరానదాత్ । తేనసాకమతిప్రీత్యా సమాభాష్యసభాజయత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏకాదశేతుస్స
జాధకం మహాపురుషవర్ణానం । రవేర్వ్యవస్యాచాఖ్యానం ప్రతిమాసంపుథకృత్ ॥ ౧౨ ॥ ద్వాదశేశుపు
తోక్త సర్వాథాకానుక్రమఃకృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేనసమాసతః ॥ ౧౩ ॥ త్రయోదశేప్ర
ానాం సంఖ్యానూహయథాక్రమం । దానందానస్యమాహుర్భ్యం శ్రీమద్భాగవతస్యచ ॥ *

ఇతిశ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యనిరచితాః

ద్వాదశస్కంధాధ్యాయ కథాసంగ్రహశ్లోకాః

శ్రీకృష్ణాదీసత్యభామాసమేత - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మజేనమః.

—(*)—

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - దశమసంధిపారంభః.

—(*)—

శ్లో॥ విశ్వసగఃవిసగఃదివలతుగలక్షిణమ్ । శ్రీకృష్ణాఖ్యంపరంధామజగద్ధామసమామితే॥ ౧॥
 దశమేదశమంలత్యమాశ్రితాశ్రయవిగ్రహమ్ । క్రీడద్యదుకులంభోధాపరానందముదీర్యతే॥ ౨॥
 దశమేకృష్ణసత్ప్రతాపవితానాయానువద్యతే । ధమేగ్లానిమిత్తస్తునిరోధోదుష్టధూఢుజామ్॥ ౩॥
 ప్రాకృతాదిశ్చతుర్ధాకయోనిరోధస్సతువడితం॥

✽
✽
✽

టీ॥ అత్రప్రాకృతాదిశ్చతుర్విధలయవివృతిరేవం వివిచ్యకథ్యతే ॥ ప్రాకృతః - వైమితికః - ఆ
 త్యంతికః నిత్యశ్చేతి - లయశ్చతుర్ధా - ప్రకృతౌతత్కార్య బ్రహ్మాండస్యలయః ప్రాకృతః -
 బ్రహ్మణోనిద్రాం నిమిత్తీకృత్య ప్రవతమానో లోకత్రయ ప్రళయోవైమితికః - జ్ఞానే
 నావిద్యాంసకార్యాః చిత్వాస్వరూపేణావస్థాన మాత్యంతికః - దేహస్యప్రతిక్షణ మవస్థా
 భేదేనప్రవతమానోనిత్యః ॥

శ్లో॥ తత్తత్ప్రసంగతస్సృష్టిసంహారాదినిరూపణైః । కృతానవతిరధ్యాయాదశమేకృష్ణకీతయే॥ ౪॥
 అద్యైశ్చతుర్విధాభ్యయైశ్చప్రాధానయావనేః । భారంహతుంహరేజన్తస్సప్రసంగంనిరూప్యతే॥ ౫॥
 గోకులేషుధూరియాంచద్వారవశ్యాంతతఃక్రమాత్ । కృష్ణానిత్యధాప్రాప్తౌ తత్తద్వైదైస్త్వనేక
 ధా॥ ౬॥ పంచశ్రింశ్చరధ్యాయైర్బుహద్భూదావనాదిషు । గోకులేషుసతోలీలావణ్యతేపరమా
 శ్లసః ఏకేనయమునావారిణ్యక్రూరేణకృతాస్తుః ॥ ఏకాదశభిగాఖ్యాతాలీలామధువురేహరేః॥ ౭॥
 శేషేద్వారవతీలీలాశన్నిమాణాదివణ్యతే । ఏవంసవతిరధ్యాయాదశమేకదాథకాః॥ ౮॥

అత్రమునిభావప్రకాశికాఖ్య విశిష్టాదైవతవ్యాఖ్యాయాం.

ఉపాధ్యోతప్రకథణప్రకాశరూపతయా ప్రణీతశ్లోకాఅపివిద్యజ్ఞనోల్లాసాయప్రకాశ్యంతే

శ్లో॥ పురాణరత్ననిర్మాణస్ఫుటికృతజగద్ధితమ్ । నిమగ్నృష్టభగవత్తత్త్వంపరాశరముపాస్మహే॥ కృష్ణదైవాయనం
 వందేసాక్షాన్నారాయణంమునిమ్ । యస్యస్తరణమాత్రేణధీస్సాగ్ధృత్సర్వార్థపండితాః । మూతామివహరేర్చక్రింశ్రీశు
 కంసునవామహే । యద్గీతాతత్కృష్ణచరితాగ్నిక్రొధూదుత్తరాసుతః ॥ వందేనందప్రజపధూబృండావిసినదేవతాః । య
 త్పయోధరశైలేషుకృష్ణః కృష్ణఘనాయతే । బ్రహ్మవిద్యాప్రదాసేన మమసర్వాఘనాశనమ్ । సంశ్రయేవేంకటాచార్యం
 వాదిభీకృతులూధిసం ॥ వందేవాత్సల్యజలధిం సర్వవిద్యాప్రదంమమ । వైష్ణికబ్రహ్మచర్యాధ్యం పితృవ్యంరామదేభిః ॥
 శ్రీవాదిభీకరతుల్యోత్తమవేంకటార్య కారుణ్యపూర్ణకషణియకటాక్షశక్త్యా । సుసంధంవిశిష్టదశమం శుకపతిముఖ్య
 వ్యాఖ్యాథకసంకలనయావివృణోమిలౌల్యత్ ॥ నిమ్నంమహామునిగ్రంథంవ్యాచిషోశ్వలాత్మనః । సోధ్యం కృసయా
 సద్భిర్నృపస్యమమసాహసమ్ ॥ ఉపేక్షితానాంవివృతైరుక్తాథకవిశదీకృతైః । క్వచిద్విశేషకథనాత్సమమత్పరిశ్రమః॥
 అత్రావతరణేతస్యపూర్ణాస్యపరమాత్మనః । కారణంభారసంతప్తమహాలోకమిహోపదత్తి॥

[illegible]

పరిక్షిన్న రేంద్ర శృంగేరిగిందంపచ్చాళి.

రాజోవాచః॥ కధితోవంశవిస్తారోభవతాసోమసూర్యయోః॥ రాజ్ఞాంహాభయవంశ్యానాంచరితః పర
మాద్భుతమ్॥౧॥యదోశ్వధమశీలస్థగితరాంమునిసత్త్వమ్తత్రాంశేనావతీకాస్థానోద్గీర్ణ్యరాజశలస
సః॥ ౨॥ అవతీర్ణయదోర్వంశేభగవాన్భూతభావనఃకృతవాణ్యూనివిశ్వాస్యాతానోవదవిస్తరా
తః॥ ౩॥ నివృత్తమైకరుచీయమానార్భకాషధాచ్యోత్రవసోభిరామాత్॥ కడత్తపద్ధోకగుణాను
వాదాత్పుమాన్విరశ్యేతవినాపశుఘ్నతః॥ ౪॥ పితామహమేనమరేమరంజయైదేవావప్తాచ్యార
ధైస్త్రియంగిలైఃదురత్యయంకౌరవస్సైస్ససాగరంకృత్యాతరక్తవత్సపదంస్థుయన్త్యవాః॥ ౫॥ ద్రోణ్యుర్బ్ర
హ్మదకత్వేనసంసారనివర్తకాత్-శ్రోత్యమనోభిరామాత్-అతిభోగ్యస్వభావత్సవశోభ్యూతాంబధానామపివనోభి
రామాత్చిత్రాకర్షకాదిత్యర్థః-అపగతాశుకశోకాయస్యసోపశుగాత్కృతస్యోపాధికశోకసద్భావోపావందస్యతద్ధ
ర్మతయాస్వరూపస్యాప్యానిందత్వేనచవస్తుతఃశోకరహితత్వాత్॥ శ్లో॥ దానభూతానృతస్సర్వేస్సర్వస్సంసారమోక్ష
సః॥వాన్యధాలక్షణంతేషాంబంధేమోక్షేతద్దైవచేతి-భగవన్నుపాధికశేషతయాప్రమాణసర్థః-తేహంబంధాన్తేషాం
రజేననాశయతీత్యపశుఘ్నః-తస్మాత్-ఉక్తప్రకారనాశవృత్తిరేకాంత్యసోమానవాద్యనూతన్త్యత్-అన్యోపాహార
పమహాపాపకారిణఇశ్వర్థః॥తదుక్తం॥శ్లో॥ యోన్యధాసంశమాత్మానమన్యధాప్రతపద్ధ్యత్తేంతేనకన్యసంపాదూరే
ణాత్మావహరిణీతేవపరిధాత్పిపిస్తాన్నకొప్పన్యోభగవద్గుణానవాచేవరక్తర్హభావః-పశుహింసకాంతివాన్తః॥౬॥
కించలస్థుత్యులదైవతంశ్రీకృష్ణః-అతస్తద్దేవవత్సంగ్రోతస్యేత్యాగయేమాహ-పితామహాభ్యః॥ అనారాధ్యులం
తియః-తైః-దేవవ్రతోభిష్టః-తదాద్వైరతిరథైరేవతిమంగిలైః-దురత్యయం-వత్సపదమిదలత్యర్థంకృత్యాతరక్తవత్స
అతరక్తస్థయః॥ శ్రీకృష్ణఏవస్థమాయేషాంతేతస్యవీర్యాణేవదస్యేతిత్యయన్లోకగతపదేనాన్వయః॥మునింబగవత్య-
ధాయాఃసర్వసాధారణ్యేన-శ్రోతవృత్తమక్త్యాస్సస్యనిశేషతః-శ్రోతవృత్తాయాంపాతుత్సేన-స్వకీయాసాంస్వస్య
చ-తత్కృతమపకారమాహ-పితామహాభ్యశ్వాది॥అమరంజయైదేవానపిజేతుంశక్తైః-దేవవ్రతోభిష్టః-అనారాధ్యః
చారథైరేవతిమంగిలైః-వత్సపదంకృత్యాతద్వదతితుచ్చీకృత్యర్థః-యోభగవాన్-వత్సపదస్ససాధనంయేషాంతేయ
త్సవాః-తస్యవీర్యాణేతుత్తరదేనాన్వయః॥ ౫॥ సకేవలంపాండవానేవారక్షత్-ఇదంమమశరీరమపియోరక్షితవాన్

త్యాహ॥ ద్రాగ్యస్త్రనిపుష్టమితి॥ ద్రాక్షేరశ్వత్థాహ్నిః బ్రహ్మస్త్రేణదగ్ధం-ఇదమచ్ఛరీరంకురూణాం పాండవానాంవ
సంతానశ్చసేజనిదానం మమాతుఃకుత్సప్రప్తోయోద్ధృతచక్రోజుగోపేతి॥ ము॥ ద్రాక్షిరశ్వత్థామాతస్యాస్త్రేణవి
పుష్టదగ్ధం- ఇదమిత్యన్తాతాతీతయాత్ర-రేణ ప్రదశకనం. కురుపాండవానాముభయేషామపి-సంతానవీజంపకమే
వసంతకారణం॥ ౬॥ విగ్యాణేతి॥ అఖిలదేహభాజాంసర్వప్రాణేనాం-అంతఃపురుషరూపేణబహిఃకాలరూపైశ్చ అం
శానిప్రామేణభూవచనం. అమృతంముక్తి- మృత్యుంసంసారం- ఉతఅపి- ప్రయచ్ఛతోవీర్యాణి - వదన్వబూహి
అయుభావః- అతర్హయిరూపేణఅంతర్వృక్షీనాంముక్తిం బహిర్భుకష్టీనాం కాలరూపేణమృత్యుం సంసారంప్రదదా
తి. యతఃఅతేంతర్భుకష్టాత్వత్వద్వ్యాణ్యేవత్రోతవ్యానీతి॥ము॥పూరుషాఃక్షేత్రజ్ఞాంకాలాశ్చ-అపివ- రూపాణిశరీరాణి
క్షేత్రజ్ఞానాం-కాలావయవానాంవదాహుశ్చాద్భూతమవచనం. తైర్విష్టస్యేత్యతః॥ శు॥ యస్యాత్మాశరీరమిత్యా
దిశ్చత్యోజితానిసర్వతత్త్వానాం భగవచ్ఛరీరత్వశ్రవణాత్ అతపివాఖిలదేహభాజాం అంతఃశరీరాంతరే- అమృతం
చ- మృత్యుమతశ్చత్యుమపి-ప్రయచ్ఛతోఅంతఃపురుషరూపేణ-శరీరస్థితిహేతోః-బహిఃకాలరూపేణ - తద్వినాశహే
తోశ్చేత్యతః- యద్వా-అంతఃపురుషరూపేణాంతర్హయిరూపేణామృతంకదాచిచ్ఛేతనానుకూల్యానుగుణం ముక్తిం
ప్రయచ్ఛతేతి- మాయామనుష్యస్యస్వరూపాతమనుష్యస్యయద్వా॥ శ్లో॥ మాయాతువయనంజ్ఞానమితినైఘంటికాః-
యద్వా-ప్రచ్ఛన్నమనుష్యస్యమాయాఽబ్జఃసంకల్పజ్ఞానపరితయామనుష్యస్యఇచ్ఛాగృహీత మానుషదేహస్యేత్యతః-
ఎవుష్టమిదమదంఘంసంతానసేజంకురుపాండవానాం । జుగోపకుక్షింఘతచక్రోమాతుశ్చ సేయశ్చ
రణంఘతాయాః॥ ౬॥వీర్యాణిసన్యాఖిలదేహభాజామంతర్గమీఃపూరుషకాలరూపేః । ప్రయచ్ఛతోమృ
త్యుముతామృతంచమాయామనుష్యస్యవదన్వవిద్యతే॥ ౭॥ రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తానామస్వంకవకా
ణస్త్వయా । దేవక్యాగర్భసంబంధఃకుతోదేహాంతరంవినా॥౮॥కస్యాత్మకుంభోభగవాన్పితృగేహాద్వ
జుగతః । కన్వాసంజ్ఞానీభిస్సాకమకరోత్సాత్వతాంపతి॥౯॥వ్రజేషుకేమకరోన్దధు పుర్యాంచకేత
వఃభ్రాతరంచావధీతఃసంమాతురధావద్ద్వం॥౧౦॥ దేహంమానుషమాశ్రిత్యకతివద్దాణివృష్టిభిః ।
యదుపుర్యాంసహాత్సీ త్పత్స్యైకత్యభవత్కవిభోః॥ ౧౧॥ ఏతదన్యచ్చసర్వంమేమసేకృష్టనిచేష్టితం ।
వక్తుమర్హాసినర్జజ్జశద్ధధానామవిస్తృతం॥౧౨॥ నైపాతిదుస్సహాయాన్యాం త్యక్తోదమవిచారః । వి
విద్యత్యయోగమహిమసాత్మోత్సాహభగవద్వైభవ- అతపివ- మహామహిమన్త స్రగ్యవిగ్రాణిఃదస్మేతివదేత్యర్థః -య
ద్వా-వదేత్యేదేః స్వవిద్యక- స్వస్వయాపాద్యభిజ్ఞ-అత్రాశ్లో॥ విశేషవిదుషశ్చత్రం యత్రవోద్ధాగ్మ్యతేపురఇత్యా
దావిశేషగంగాన్నివితే- స్వవిద్యకస్వవిద్యన్నితివిగ్రహః॥ యద్వా - భాసనోపసంభాషాన్జ్ఞానయత్నవిమత్సృపమం
త్రోజేషువదశ్చ భాసనాధేతత్- వదన్వపరమప్రకాశంవదేత్యర్థః॥౭॥రోహిణ్యాఇతి॥నను॥బలంగదంసారణంచదు
మకాదవిపులంఘ్రం । వసుదేవస్తురోహిణ్యాంకృతాదీనుదపాదయదితిరోహిణ్యాస్తనయోబలిప్రోక్తః॥ శ్లో॥వసుదేవ
స్తుదేవక్యామృతపుత్రానజీజనత్ । కీకామంతంసుషేణంచభద్రసేనముదారధీః॥ మృదుంసంహగ్రంభద్రం సంకవకాణమ
హీశ్వరం । అప్తమస్తుశయోరాసీత్స్వయిమేవహరిఃకిలేతి- పునదేవక్యాగర్భసంబంధస్తస్యోన్మక్తః సకుతోఘటతఇత్యా
క్షేపః॥ము॥ ఇశం-మునింసంసార్థ్య-అపాదేభగవచ్చరిత్రే స్వకుతూహలివిషయాంశంపృచ్ఛతి- రోహిణ్యాఇతి॥నను॥
శ్లో॥బలంగదంసారణంచదుమకాదవిపులంఘ్రం । వసుదేవస్తురోహిణ్యాం కృతాదీనుదపాదయదితిరోహిణీసుతత్వేనో
క్తస్యబలస్యపునస్తేనైవదేహేనాశ్లో॥వసుదేవస్తుదేవక్యామృతపుత్రానజీజనత్ । కీకామంతంసుషేణంచభద్రసేన ము
దారధీః॥మృదుంసంమదకన్భద్రంసంకవకాణమహీశ్వరం । అప్తమస్తుతయోరాసీత్స్వయిమేవహరిఃకిలేతి- దేవకీగర్భా
సంబంధఃకథముక్తఇత్యాక్షేపః॥౯॥కస్తాదితి॥ భగవతఃకంసభయశంకాసంభవాదిత్యతః॥ము॥ కస్తాదితిహేతుపరం.
కన్వకత్ర-వాసంవసం॥౯॥అధాసాత్మత్ - మాతుభ్యాతరంకంసం - తస్తాదతదహాణం వధాసహాణం కస్తాదవ
ధీత్॥ము॥ అతదహాణంస్వస్తాద్వధాసహాణం-అధాసాత్మచ్ఛావధీత్-కస్తాదిత్యనుపంగః-యద్వా-మాతుర్భృతరంక
స్తాదవధీత్ అనుచితమితిభావః-తహాకేమిమితిత్యతహ-అధాతదహాణమితి - తస్యమాతులస్యాహాణంపూజా-
శ్శ్రద్ధాచితమిత్యతః-అవ్యయానామనేకావకత్వాత్॥౧౦॥౧౧॥ ము॥ఏతదితి॥శ్లో॥నత్రద్ధావిముఖాయచేత్యత్రద్ధావేన
వాద్యుత్యత ఆహత్రద్ధధానాయేతి॥ ౧౨॥ ననుత్పత్త్యాగ్నిపీడితస్యతవకుతః శ్రవణావశాత్ ప్రత్రాహా॥ నేతి॥ త్య

కైదకస్యాపి పేజీవనంహరికధామృతపాననిగూత్రం-తదుపర సేవస్యవివజీవనంస్యాదిత్యధా॥ ము॥ బ్రహ్మ దుభోజక
బ్రహ్మంద్రవాచీ త్వన్ముఖాంభోజాత్వన్ముఖాంబ్రాచీత్యధా॥ శ్యాకైదంతంబుపానరహితం॥ ౧౩॥ ఎవమితి॥ దీపంసాధు
వాద సమీచీపక్షం-భాగవతప్రధానఃభాగవ తేషుశ్రేష్ఠం॥ ము॥ భృగునందనేతేనకప్రతిసూత్యపైసంబుధిః - సా
ధువాదంసమీచీపక్షంభాగవతప్రధానఃభాగవతేషుశ్రేష్ఠం॥ యతనభంసకస్యపుంలింగస్య ఛాంబుసం- యద్వా-భాగవ
తంభాగవత్సంబుధిదరిత్రం - తదేవప్రధానం ముఖ్యప్రతిసాద్యయశ్యేతి ప్రత్యక్షకప్రసంగం॥ ౧౪॥ సంగీతి॥ వ్య
వసితానిశ్చితా-యతే యతోబుధిః॥ ము॥ సమ్యగ్వ్యవసితాసమ్యగవ్యవసితా యద్యన్తావైష్టికీస్తాయుక్తా॥ ౧౫॥
ము॥వాసుదేవేతితత్త్వాదసలిలంబద్రష్టారంస్మాతం పాన్యూత్య-భాధాపురాతి - తద్ధాత్వేపురుషానిత్యధా॥ ౧౬॥
తత్రతావత్ ప్రథమంభాగవదవతారకారిణమాహ-నవభిల్లౌకైః భూమిరిః॥ దృష్టస్య సవ్యాజాయైతైత్యాస్తేపావనికక
తానామయైత్యేనూరిభారః తెనాక్రాంతా॥ ము॥అథభాగవదవతారగాయోద్బంధునిత్యతాని - దృష్టస్యసవ్యా
జాయైత్యాస్తేపావనికకతాయుతైరిత-తదానంత్యముచ్యతే॥ శ్లో॥ తతంసహ సమయసు సర్వసానంత్య వాచకమి
త్యధిధానాత్-తైరేవభూరిభారేణాక్రాంతా॥ ౧౭॥గారితి॥విభోరంతికకవస్థితానాం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ వృషాకచే

స్తాత్వన్ముఖాంభోజామృతంహరికధామృతం॥ ౧౩॥ శ్రీసూతాపివంశిశమ్యగ్వ్యవస దనసాధువాదం
వైయాసకస్సభావానభవిష్టురాతంప్రత్యర్థ్యత్వస్థచరితంకలిక్త పక్షంబావ్యాతాతామారభతిభాగవ
శ్రీ భాగవదవతారకారిణ ప్రవచనఘట్టః.

తప్రధానః॥౧౪॥శ్రీశుకః॥ సమ్యగ్వ్యవసితాబుధి స్తవరాజషిఃసత్రమ । వాసుదేవకధాయాంతే య
జ్ఞాతావైష్టికీరతిః॥౧౫॥వాసుదేవకధాప్రశ్నః పురుషాంస్త్ర్యైకపువాహి । వకాంసంప్రసక్తకర్తృత్వాం
స్తత్త్వాదసలిలంబద్రా॥౧౬॥ భూమిర్దృక్-ప్రస్థసవ్యాజయైత్యానికకతాయుతైః॥౧౭॥సాచారభార
ణబ్రహ్మగంకరణంయయా॥ ౧౮॥ గౌధూత్యాశుముఖీభిర్నామదంపీకయణవిభోరంతికకవస్థితానాం॥ ౧౯॥
తస్మై వ్యవసంసమాచితే॥ ౧౯॥ బ్రహ్మతమపధారాత్సహజేవైస్తయాసమాజగమస్థితానుస్త
రంక్షీరపయోరధేః॥ ౧౯॥ తత్రతావత్ప్రథమం వాసుదేవవృషాకచి । పూర్ణాంపురుషసూక్తేన
హ్యుపతస్మై సమాహితః॥౨౦॥ గిరంసమాభాగసేసమీరితానికవ్యవేధాస్త్రైదశామవాచసా । గం
పామషీమేశ్వణుతామరాః పుంస్విధీ తతామానుశ్చైవసమాచిరం॥ ౨౧॥ పుంసంపురుషావధ్యతోధరా
జ్వరోభవద్భరంత్వైర్గమహాపజ్యణం । సమావసావ్యభామిశ్వరేశ్వరః స్వకాలతక్త్యాత్మపయం
శ్చరేన్నువి॥ ౨౨॥ వసుదేవగృహేచాత్యాద్యగవాత్పురుషఃపరః॥జనిష్యతేతస్మాదాభంసంభవంతుసు
రస్త్రీనుః॥ ౨౩॥ వాసుదేవకలానంతస్సహస్రవదనస్వగంధాః॥౨౪॥భాగవతోధితాదేహాహః॥ ౨౫॥
వకయా॥విష్ణోర్వాయాభాగవతీ॥యాయసంసాహితంజగత్॥ఆదిస్తాప్రభుః॥శేవకార్యాగ్రేసంభవవ్య
తి॥౨౬॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాశ్శామరగణాప్రజాపతిపక్షివ్యః । ఆశ్వస్యచమహంగీభిఃస్వధామవర
మంయయా ౨౬॥ శూరసేనోయదుపతిమకధురామావసత్పురిం॥మోక్షురాశ్శూరసేనాంశ్చవిషయా

హాజీవయాపేప్రపశ్యతకంపయతీప్రపాకపి॥ ౨౭॥గిరమితి - పామషీపురుషస్యభాగవతోగంవాచం - మెమత్తః
ఆశుశృణుతమాచిరం అవిలంబితంశ్చైవసేధీ యతాంచే॥ ౨౮॥ పురేతి॥ విజ్ఞాపనాతి పురైవపుంసాహశ్వకేణ భరా
యాజ్వరఃతావతి॥ము॥విజ్ఞానాత్పాగ్గమేనాగ్రథః పుంసావరమపురుషేణ - ధరాజ్వరఃభుమేస్సంజాపః-ధరాభరణ
తపావః-అవధ్యశః॥౨౯॥పురైవపుంసాహశ్వకే పుంసాగ్రపంచమి - తదవతారాత్పాగ్గమేవభవద్భిర్భుదమావజన్య
తామిష్యన్యయః తకప్రకృత్యాద్యభావత్పుంసధరాజ్వరోవధ్యతాగ్రథః॥౩౦॥౩౧॥ ము॥ వాసుదేవకలానారా
యకాంశ్చానంతఃశేషస్యగంధావ్యవసాః॥ ౩౨॥విష్ణోరతి॥దేవకీగర్భసంపక్షణయతోదా మోహ
నాదికార్యాగ్రేయతోదాయాంసంభవవ్యతి॥ము॥కార్యాగ్రేకర్తవ్యాగ్రేదేవకీగర్భసంపక్షణయతోదా మోహనాదిరూ
పే॥౩౩॥ము॥ప్రభావతయోజయో తేషాంపతిర్విభుశ్చతుర్ముఖః॥౩౪॥ భోజేంద్రబంధనాగరైలవతారాయప్రప్తా
వకధామామావదధ్యామపరిసమాప్తిః॥ శూరసేనఇతి॥విషయాదేశా॥ము॥అథభాగవదవతారస్థలం నిర్గతస్స
హశూరసేనఇత్యాదిమధురాంపురిమావసత్ ఆధిష్ఠితవా-మధురామావసత్పరితపాతేత్రవసస్త్రిత్యథః॥మధురా॥మ

ధురానంబుధిసంకూరసేనాకౌ శూరసేనాఖ్యాంశ్వవిషయాక్షదేశాక్ష॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తస్మామితీ! సూర్యయానవోధయా
సాకంప్రయాణేప్రయాణార్థం॥ము॥అర్థభోజేంద్రబంధనాగారే భగవదవతారాయప్రస్తాతి - తస్మామిత్యాదినా-త
స్మాంసుధురాయాం - కహిణచిత్తకదాచిత్త-శూరోనామకశ్చిత్తయాదవః తస్మాసత్యంశౌరిః-వసుదేవః-సూర్యయాన
వోధయా- భార్యయేతిచపాఠః॥౨౯॥ఉగ్రసేనేతిరశ్మీకప్రగ్రహాక్ష-అగ్రహీత్॥ ము॥ రశ్మీకముఖరజ్జూః॥౩౦॥ చతుశ్శ
తమితి॥పారిబహాండుపన్త-రం॥ము॥పారిబహాం కౌతుకాదిషుదంశ్యోదేయమాపచారికంపస్తుజాతం॥౩౧॥ దాసీ
నామితి॥ దేవకఃఉగ్రసేనః॥౩౨॥౩౩॥పథీతి॥ అభాష్యరేచేకంసేతిసంబోధ్యః-హంతాహనివ్యతి ౩౪॥ఇతి॥కులపాంసనః
కులదూషణః-అరబ్ధఃఉద్యుక్తకచేతశబంధే॥ ౩౫॥ తమితి॥ నృశంసంప్రకారం-మహాభాగఇతి - అయంభావః-స్వజన్మని-
దేవైహాక్షేణానకదుందుభినిర్దోషేణ- భావిభగవదవతారేణాశంక్యప్రతికారతానంభవతీతిసాంత్యయై-స్తుత్యాకృ
పావిషయత్వేనోపపత్తిభిశ్చ-సన్న్యాకేణసంబోధయత్॥ ము॥ నృశంసంఘాతుకం-నిరపత్రపంలజ్జాశూన్యం-మహాభాగ
ఇతి-పదం- భావిభగవదవతారమహామూన్యసర్వాపద్యైదేవకత్వంసూచయతి - పరిసాంత్యయైప్రథమసామోక్తి
భిరుపలయన్నిత్యర్థః॥ ౩౬॥ కించవసుదేవకంసంసామభేదాభ్యాంసంభేదయన్నాహ॥ శ్లాఘనీయేతి॥ తత్రసామపంచ
విధం॥ శ్లో॥ లాభోపకృతీసంబంధాహ్యభేదోగుణకీతకానం । సామపంచవిధంభేదోద్భవైద్భవభేదయంచఇతి । శ్లాఘనీ
యగుణఇతిగుణకీతకానం - భాగినీమితీసంబంధకథనం- పుత్రికౌపమేత్యభేదవత్కృతి - హన్యాదితీప్రీత్యధనివృత్త్యాద్యశో

న్ముఖజేషురా॥౨౭॥రాజధానీతతస్మాభూత్సర్వయాదవభూభుజామ్మధురాభగవాన్యత్రనిత్యంసన్న్
హీతోహరిః॥ ౨౮॥ తస్మాంతుకహిణచిచ్ఛిరిర్వసుదేవకృతోద్వహః । దేవక్యాసూర్యయాసార్థంప్ర
యాణైరథమూరుహత్॥ ౨౯॥ ఉగ్రసేనసుతఃకంసోభగిన్యాఃప్రీతిమావహత్ । రశ్మీకహయానాంజగ్రా
హరాక్షైరథతత్రైర్వృతః॥ ౩౦॥ చతుశ్శతంపారిబహాంక్షానాంహేమమాలినాంఅశ్వానామయు
తంసార్ధంరథానాంచత్రిషట్కృతమ్॥౩౧॥దాసీనాంసుకుమారిణాంద్వేషతేనమలంకృతే । దుహిత్రేదేవకః
ప్రాచాద్వాదైదుకాహిత్యపత్నీలః॥ ౩౨॥ శంఖతూర్యమృదంగానినేదురుండుభయస్సమమ్ । ప్రయా
ణోపగ్రహేతాతవరవధోష్వస్సుమంగళమ్॥౩౩॥పథిప్రగ్రహిణంకంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్ । అస్మాస్తావ్వి
మప్తమోగర్భోహంతాయాంసయసేఽబుధః॥ ౩౪॥ ఇత్యుక్తస్సఖైఃపాపభోజానాంకులపాంసనః ।
భాగినీంహంతుమారబ్ధఖడ్గపాణిఃకచేగ్రహీత్॥ ౩౫॥ తంశుగుప్సీతకమాణంనృశంసంనిరపత్రపమ్ । వ
—* దేవకీనానోద్భుక్తంకంసంప్రతివసుదేవకృతసామాద్యుపదేశః *

సుదేవోమహాభాగఉవాచపరిసాంత్యయై॥౩౬॥ వసుదేవః॥ శ్లాఘనీయగుణశూన్యైర్నవాక్షభోజయశ
సం-రః!సకథంభాగినీహన్యాత్ప్రియముద్వాహసర్వణి॥౩౭॥ మృత్యుర్నశ్నసతామీరదేహేనసహజయ
తే!అద్యవార్తశతాంతేమామృత్యువైప్రాణివాంధుగివః॥ ౩౮॥ దేహేపంచత్వమాపన్నైదేహీకమాన్

లాభందక్షయతి - ఉద్వాహసర్వణీతి సంతాపవృద్ధిౌపకారందక్షయతి॥ ము॥ సభవాక్షధంహన్యాత్ ప్రీహానన
మేమతిపాతకావహం-తత్రాపిభగిన్యాః-తదపివివాహపర్వణ్యేవైశికిమువక్తవ్యమితిభావః॥౩౭॥ మమమరణభయేనహ
స్మితిచేత్తథాపిమరణస్యాపరిహారిణీయత్వాత్ దేహంతరస్యచావశ్యంభా విత్వాత్తత్రాపి భోగప్రేమాస్పదత్వాదీనా
మవిశేషాత్తద్భయేనపాపాచరణమయ్యుక్తమిత్యభిప్రేత్యాహ॥ మృత్యురితి॥ దేహేనసహేతి- విధాతౌలలాటేభిభృత
త్వాదితి-దేహస్యక్షణభంగురత్వాన్నిత్యమాశంకోమృత్యురితిహ - తథాపికాలవిలంబాథకంహస్మితిచేత్తత్రాహ - అ
ద్యతేతి-అవశ్యంభావినిమరణే- విలంబమాత్రాయపాపాచరణమయ్యుక్తమితిభావః॥ ము॥ ననేవమపిమరణభయహాస్మి
త్వాశంక్య-అకృత్యకరణాత్పాతకంపరమవశిష్యతే-మరణంతునకేనాపిపరిహతుంశక్యమితి॥ మృత్యురితి॥ దేహే
నసహేతిపూర్వకమాన్మగుణ్యేననియతోపస్థితకర్మాద్యర్థః - తథాపికాలవిలంబాథకం హస్మితిచేత్తత్రాహఅద్య
వేతి-యథావిధిసమయమ్మతావశ్యంభావిన్యాం - దురాశయావివేకినః పాపాచరణమనుచితమితిభావః॥౩౮॥ కించ
తస్మిన్దేహాగతేయి-దేహంతరంసన్న్యాత్-తదాపాపేనాప్యేతత్సలనయ్యుక్తతనతుతదస్తీత్యాహ॥ దేహాఇతి అప
న్నప్రాణైకమవశాదయత్తుతవప్రథమందేహంతరంప్రాప్య-పశ్చాత్ పూర్వంవపుస్త్యజిత॥ము॥ కించ॥ తాకేభోగై
కలంపంస్యభోగాయతేస్సీన్నప్తైషికమాన్మగుణందేహంతరప్రాప్తైరావశ్యకత్వాన్నియత వినాశస్యాస్యపాపావ

రణేనాపిపాలనాశావ్యర్థేత్యభిప్రాయన్నాహం॥ దేహఇతి॥ పంచత్వమ్మతింతపన్నేప్రాప్తప్రాయేనతీత్యర్థః॥ త్యజతేత్య
జతి-కర్మానుగత్యాభిగాయతనం దేహంతరమవశ్యంభజతీత్యర్థః॥ 3౯॥ అత్రదృష్టాంతః॥ వ్రజన్నితి॥ ఏకేనఅగ్రతాని
హితేనపదాతిష్ఠక-భువమవప్తభ్యదేహంబిభృత్ - పశ్యదన్యేనపూర్వప్రదేశౌమత్తాప్య- పురోనిహితేనగచ్ఛతీతద్వ
త్-అత్రచస్వీకారపరిత్యాగోనాత్యంతభిన్నవిషయానితిస్పష్టం- దృష్టాంతాంతరమాహ- యథాత్యజలూకేతి - సాహి
త్యణాంతరమవప్తభ్యపూర్వత్యగంత్యజతి-ఏవంకర్మపథేవతకమానోజీవోపి॥ ము॥ అత్రదృష్టాంతమాహ- వ్రజగచ్ఛక్
పురుషఃఏకేనపదాలగ్నేహితేనత్యర్థః-తిష్ఠకభువమవప్తభ్యదేహంవహా- ఏకేనపూర్వదేశౌదాకృష్యాగ్రనిహితేన
పదత్యర్థః॥ యథావాగచ్ఛతీతద్వత్-యద్వా - జీవదశాయామపిదెహస్థితేభావంగురతియాపురుషోమియతపవేత్యత
దర్థద్యోతకాయందృష్టాంతః-యథాగచ్ఛక్పుమా- ఏకపాదెనతిష్ఠన్నపిగచ్ఛత్యేవ తద్వది-దేహంతరపరిగ్రహేణ
పూర్వదేశాత్యాగేస్పష్టందృష్టాంతమాహ-యథేతి - త్యజలూకాపిత్యణాంతరమవప్తభ్యైవ-పూర్వత్యగంత్యజతి-ఏవం
కర్మానుగజీవోపీత్యర్థః॥ ౪౦॥ దేహవిషయావేషస్వీకారపరిత్యాగోదశకయతు-దృష్టాంతాంతరమాహ॥ స్వప్ను
ఇతిదృష్టంరాజాదితశనం-శ్రుతంఇంద్రాదిశ్రవణం - తాభ్యాంఽహితసంసార-రేణుమనసా-తదేవానుచింతయత్ - ఈ
దృశంజాగ్రద్దృష్టశ్రుతసదృశంరాజాదిదెహరూపం- కిమపిఽతత్పుమసిరుక్తంపశ్యతి - త్సణాంతరేచతదేవాహమితిప్ర
తిపద్యతేమన్యతే- తత్తచ్చజాగ్రద్దేశాదవగతస్త్యతిర్భవతిపురుషోమధేతి-జాగ్రత్సేవదర్శయితుందృష్టాంతాంతరమాహ
మనోరథేనేతి - అత్రాపిదృష్టశ్రుతాభ్యామిత్యాదిసర్వంయోజ్యం - తథాచపశ్యతి॥ ఇతి॥ జుతోవైకస్థుచిద్వేత్వాప్య
త్యురత్యంతవిస్తృతిః । జన్మతాన్యతయాపుంసస్వర్వభావేనభూరివ ॥ విషయస్వీకృతిం ప్రాహుర్భూతాన్స్వప్నుషనోర
థాన్స్వప్నుషనోరథేచైత్యంప్రాక్రమనస్మరత్యసావిత్వాది - తద్వదత్రాపికర్మవశాద్దేహంతరంప్రాప్యప్రాక్రమంత్య
జతీతి॥ ము॥ పునరవ్యక్తార్థమేవస్వప్నజాగ్రద్దశానుభూతార్థదృష్టాంతేనప్రతిపాదయతి॥ దృష్టంరాజాదితశనం- శ్రుత
నుగోవశః । దేహంతరమనుప్రాప్యప్రాక్రమంత్యతేజఃవపు॥ 3౯॥ వ్రజుస్త్విన్నపైకేన యథేవాన్య
నగచ్ఛతి॥ యథాత్యజలూకైవం దేహీకర్మగతింగతం॥ ౪౦॥ స్వప్నయథావశ్యాదేహమీదృశంమనో
రథేవాభివిష్టచేతనః । దృష్టశ్రుతాభ్యాంమనసానుచింతయత్ ప్రపద్యతేతత్ప్రమపిహ్యపస్త్యుతిః॥ ౪౧॥
యతోయతోధావశ్చదైవచోదితంమనోవికారాత్కర్మాపవంచనుగుణేషుమాయారిచితేషు దేహ్యసా
మింద్రాదిశ్రవణం-ఉభయత్రభావేక్షః-తాభ్యామాహితసంసార-రేణేతీశేషః - మనసా - దృష్టశ్రుతాభ్యామితవతుర్థి-
వా-దృష్టశ్రుతమనీషితలాభార్థమిత్యర్థః-అనుచింతయత్ ద్యాయత్-మనోరథేనదృష్టశ్రుతవిషయమనోరథేనఅభినివిష్ట
చేతనఃఅక్రాంతాత్తా-పుమా- అపస్యతి॥ జాగ్రద్దేశాస్మృతిరహితః - అపగతహితావబోధోవా-ఈదృశందృష్టశ్రు
తరాజాదిసదృశం-కిమపిచర్చిరంస్వప్నయథాపశ్యతి - స్వయమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః - జాగ్రద్దశాయామపివం
చింతయత్పుమా-అపస్యతి॥ పతకమానదేహస్మృతిరహితస్త్వ - కిమపితదేవరాజాదిశరీరంప్రపద్యతే - తాదృశదే
హమధిస్థాయపతకమానఇవఅభిమానవాక్భవతి-తద్వదితి - యద్వా-తద్రాజాదిశరీరమేవానుచింతయత్ - ఈదృశం
కిమపిస్వప్నయథాపశ్యతి॥ స్వయమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః॥ జాగ్రద్దశాయామపితదేవానుచింతయస్త్విదృశం కిమపిప్ర
పద్యతే-తద్వదితిరూపనా॥ ౪౧॥ ననువిచిత్రదేహమేతూవాం కర్మణామకృతత్వాద్దేహవిశేషప్రాప్తాకారణమతత
హం॥ యతోయతో॥ దేహస్యపంచత్వంమయేపంచనుగుణేషుపంచభూతేషుమాయారిచితేషు-మాయయానానాదే
హరూపేణరచితేషు- హైవేషులాభిముఖేన కర్మాణా చోదితంనానావికారాన్యకంమనోమయం దేహం దేవకర్మగాది
రూపం-ప్రతిధావతిధావచ్చసతియంయమాసఅభినివేశనప్రాప్తం- తత్రతత్రఅసౌదేహీజాయతేనమనసకర్మకత్యా
త్యాత్తదెవజాయతానంత్యకతాత్తేత్యతఅహం- ప్రపద్యమానఇతి-తదేవాహమితప్రపద్యమానస్సేనసహజాయతఇతి॥
ము॥ స్వప్నుదేహంతరప్రాప్తిరావశ్యకీతథాప్యేకాదృశదేహలాభేకింమానమతఅహం॥ యతోయతో॥ సునోద్దైవచో
దితంఫలాభిముఖా దృష్టచేరితంతే - పూర్వదేహావినాశసమయిన్యర్థః॥ యతోయతోధావతయతూ-యయాదిశా
వసవతాతే అభిమానయాభగవశ్యంకల్పేనరచితేషు దేహాన్యవాఘటితేషుపంచనుగుణేషు సా-తేషు - వికారాన్యకందే
హాయమితిశేషః॥ అపిఅభిలూపచేత్యర్థః॥ అసౌదేహీప్రపద్యమానోద్దైవత్త్రిమాన్ముచక-తేనదేహేనసహజాయతే-య
ద్వా-యతోయతోఇత్యత్రాద్యం-ఇన్యత్రంతంపదం - అన్యదన్యదం-తథాచ-యతోగచ్ఛత్-మియమ-తదేత్యర్థః॥ మ

సః సుతో యయాదిశాధావతీతి అన్యత్సమానం - తదుక్తం గీతాయాం॥ శ్లో॥ యంయంవాపిస్సగృహావంత్యజత్యంతే శే
 బరమిత్యాదినా॥ ౪౨॥ సనునత్యంభవివ్యత్యేవకీమపి దేహమాత్రం - తథాప్యస్యతిప్రియస్యరాజదేహస్యరక్షణాయ - అ
 కృత్యమపి క్రియత ఇతి శేత్రతాగ్రహా॥ జ్యోతిరితి॥ అదశ్చంద్రాదిజ్యోతిః - ఉదకయ క్షేపాధికవేషుః పటాదిషు - యద్వాఉ
 దకేషు పాధికవేషు తెలఘ్నతాదిషు ప్రతిబింభేనస్థితం - సమీరస్యవాయో స్వేగమనుగతంకంపాదియుక్తం ప్రతీయతేయ
 థా - ఏవంస్వానిద్యారచితేషు గుణేషు దేహేషు - అసౌరాగేణానుగతః ప్రహ్లోముహ్యతీ అభినివేశం ప్రాప్నోతి - అయం
 భావః అస్మిన్ స్తావదైహేద్యధ్యాసాజ్ఞాన్మోక్షం సమాతేన జాయత ఇతి - తతశ్చాన్యోన్యధర్మాభ్యాసాద్యధాదేహధర్మాః
 కాశ్యాదయః అస్మిన్ ప్రతీయంతే సూతాహం కృశోమామితి - ఏవమాత్మధర్మాః ప్రిమాన్వదత్సజ్ఞానా శ్చయిత్వాద
 యోపి - దేహాదీష్వితి - అతః రాజసుక రాదిదేహయోవిశేషాధావాత్ వ్యర్థో మృత్యుప్రతీకార ఇతి॥ ము॥ ఉక్తమేవార్థం
 సద్గుణాంతం వికదయతి॥ జ్యోతిరితి॥ ఉదకపాథికవేషు ఉదకపూణకతటాకాదిషు - అదః ప్రతిబింభత్వేన పరిదృశ్యమానం -
 జ్యోతిఃకాకాదీతేజః - సమీరవేగేన అనుగతంతరంగాత్తరంగాంతరం ప్రాయుధైవవిభావ్యతే ప్రతీయతే - యేవమ
 సాస్వమాయయాభగవత్సంకల్పేన - రచితాః స్వమాయారచితాః - తేషు యద్వాస్వస్మై సమాయారచితాః - తేషు - స్వభో
 గార్థం దేహేత్సనామాయాఘటితేష్విత్యర్థః - గుణేషు ధూతేషు మాయాసంకల్పనిమిత్తేషు - గుణమయశరీరేష్వితివా -
 రాగేనానుగతే అనుప్రేక్ష్యం విమహ్యతి మోహం ప్రాప్నోతి॥ ౪౩॥ ఏవముక్తం సామోపాయము పసంహరన్మేదమాహ॥
 తస్మాదితి॥ పరత ఇతి అభిధిక్రమ్యానాణా తత్త్వబంధీనశ్చయమాదితి - భయం ఇషాముత్రచభయమితి భేదో దశితః॥ ము॥
 ఏవంశ్చాఘనీయగుణిత్యాదిభిరుక్తం గుణితేజనసంబంధాదిప్రవచనపూర్వకపరమార్థబోధాదిరూపం సామవాదముప
 ప్రవద్యమానస్సమాతేన జాయతే॥ ౪౨॥ జ్యోతిర్యధైవాదకపాథికవేషుదస్సమీరవేగానుగతం విభావ్యతే
 ఏవంస్వమాయారచితేష్వసాచుమాన్ గుణేషు రాగానుగతో విముహ్యతి॥ ౪౩॥ తస్మాన్మక్ష్యచిద్ద్రోహ
 మాచరేత్సతథావిధి॥ అభ్యసంక్షేమమన్విచ్ఛక్తద్వోగ్ధుక్తైః పరతోభయమి॥ ౪౪॥ ఏవేతవానుజాబాలాకృ
 పణాపుత్రికోపమాహంతుం నాహాసకీల్యాణీమిమాంతస్వంచీనవత్సల॥ ౪౫॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంససామభిర్భే
 దైశ్చోద్యమానోపి దారుణః॥ నవ్యవతతకౌరవ్యపురుషాదాననువ్రతః॥ ౪౬॥ నిబంధంతస్యతః జ్ఞాత్వా
 విచింత్యానకడుండుభిః॥ ప్రాప్తకాలంప్రతివ్యధుమిదంతత్రాన్వపద్యతే॥ ౪౭॥ మృత్యుర్బుధిమతాపో
 హ్యాయానద్యుద్ధిబల్బజయమి॥ యద్యసానవతేతనాపరాధోస్తీదేహీనః॥ ౪౮॥ ప్రత్యస్యేక మృత్యు
 వేపుత్రాన్మోక్షచయకృపణామిమామి॥ సుతామేయదిజాయేరక్త మృత్యుర్వానమియేతచేతి॥ ౪౯॥ ఏవర్థ
 సంహరక్తృష్టాదృష్టభయచనరూపంభేదమాహ॥ తస్మాదితి॥ మృత్యోదేహహంతరప్రాప్తైశ్చానశ్యకత్వాదిత్యర్థః -
 తథావిధిః ఉక్తద్వస్తాదృష్టజ్ఞానవాక్ - షేమమన్విచ్ఛన్తితిద్వష్టభయందశితం - పరద్రోహేణ శ్రేయోహానిసాన్యదిత్య
 ర్థః - ద్రోగ్ధుక్తద్వోపమాచరతః - పరతోభయంపరలోకేయమాద్యయమిత్యదృష్టభయముక్తం॥ ౪౪॥ పునస్సామైవాహ॥
 ఏషేతి॥ పుత్రికోపమాదారుమయీవా లిచేతనప్రాయః॥ ము॥ పునఃసామవాదమాహ॥ ఏషేతి॥ పుత్రికోపమాపాంచాలి
 కాతుల్యతథాపరతంత్రేత్యర్థః॥ శ్లో॥ పాంచాలికాపుత్రికాస్యాద్యస్త్రదంతాదిభిః కృతేతినిఘంటుః - యద్వా - అపత్య
 ప్రియా - అతీతయతప్రేమాన్వదద్రోహనారకమిదంవిశేషణం - శ్రీత్వానుజాత్వబాల్యదైన్యాదిభిదణయనియోవ - త
 తాప్రేక్షినవత్సలస్యతవకృపణావధస్సుతరామనుచితపవేతిభావః - కల్యాణీమిత్యనేనత్వయి కూరతైవపర్యవస్యతి - వ
 ధోద్రోగ్గనునసఖలోభవేదిత్యోత్యతే॥ ౪౫॥ ఏవమితి॥ చోద్యమానః ఉపదిశ్యమానః - స్వయందారుణః పునఃపురుషాదా
 దైత్యాక్ - అనువ్రతః అనుస్మరణితి॥ ౪౬॥ నిబంధమితి॥ ఆనకడుండుభిరిపదంహహాభాగ ఇత్యత్రోక్తాభిప్రాయం -
 ప్రతివ్యధుంప్రతికర్తుమిత్యర్థః - ఇదంవత్సమాణంప్రత్యక్షణం అన్వపద్యతః జ్ఞాతవాన్॥ ౪౭॥ సనుఖిలోయమేతన్నమ
 న్యేతేత్యాశంక్యాహ॥ మృత్యురితి॥ ౪౮॥ తస్మాదుషేతాదోషపరిహారయోగంకరిష్యామీత్యాహ॥ ప్రత్యస్యేకతి॥ మృత్యు
 వేకంసాయ - నన్విదమపి దైవన్యాయమిత్యాశంక్యాహ - సుతా ఇతి - అస్యాంయదిమే సుతాజాయేరక్తతదాయద్భావి - త
 ద్యవతు - జీవితంతతావద్భవేదవ - తదంతరా - యద్యయమేవమియేత - తదానకించినన్యాయ్యం॥ ౪౯॥ యదిహ - సుతాభవి
 వ్యంతినగాయంబ్రయేత - తదా - మాఘ్నలోదేవాస్యమరణమిత్యాహ॥ విపర్యయ ఇతి॥ ననుపొర్యస్యంసస్యతవబాల
 కాత్ర - భంశ్యుత్యసాన్యిత్తత్రాహ - గతేరిత - ధాతుః॥ శ్లో॥ అస్యాస్వాపిష్టమోగభోహంతాంధ్యాంనయగేబుధేత్యుక్త

వతః అతః ఇదానీమపత్యా సకాణప్రతిక్షై వమంత్రః-తథాసతి ఉపస్థితౌ మృత్యురయంతావన్నవతేత- ఇదానీనివృత్తః
 పునఃకాలంతరేపతేచ్యేత్తదానాపరాధోమమేత్యథా-అథవామత్తుత్రాదుపస్థితౌ మృత్యురస్యావధాన్యోపి వతే
 తసపునరనేనసన్యంతేనాథవేదేవేతి - యద్వా-గతిర్దాతుర్దురత్యయేత్యేతస్యప్రపంచఉపస్థితఇతి॥ము॥ధాతుఃఽఘటితఘ
 టనాశక్తస్య నివృత్తౌపివరదానాదినాపగతోపి॥౫౦॥ ప్రాణినామదృష్టందుర్వితరగ్మితిసదృష్టాంతమాహ॥ అగ్నేరితి॥
 వసేవృహేప్రదహావహీమి॥ సన్నిహితానపివృహేప్రపరిత్యజ్యకదాచిత్ దూరస్థానేవదహతి॥గ్రామేగృహేవా, సహ
 తస్యప్రాణ్యదృష్టవ్యసారేకేణచిన్నియామకమస్తి-యథావపంచతోజాన్మురణయోరపిహేతుర్దుర్విధావ్యః అచిం
 త్యం॥౫౧॥ఏవమితి॥ యావదాత్మనిదశఃసంస్పృష్టజ్ఞావధి - విమృశ్యవిచార్య॥ ౫౨॥ ప్రహృష్టేతి॥ తస్యవిశ్వాసాయవికసిత
 ముఖాంభోజస్యకప్రహసన్అబ్రవీత్॥౫౩॥ నేతి॥ యత్ యథాఅశరీరీణీవాగాహ-తదానైవిశ్చితం - అస్యాస్యకాశాత్
 తేభయంనాస్తిఖలు - యతఃయేభ్యః పుత్రేభ్యతేభయంఉత్థితంఅష్టమోహంతేత్యుక్తై అన్యోన్యాపేక్షయా సర్వేష్యష్ట
 యోవాకింసస్యాదృతిధాతుదుకరత్యయా । ఉపస్థితౌనివతేతనివృత్తఃపునరాపతేతి॥౫౦॥ అగ్నేర్య
 ధాదారునియోగయోగయోరదృష్టతోన్యన్నమిత్తమస్తి ఏవంహీజంతోరపిద్వైభావ్యశ్శరసంయో
 గవియోగహేతుః॥౫౧॥ఏవంవిమృశ్యతంపాపయావదాత్మనిదశఃసమ్ సాంత్యయామాసచైశ్వరిబా
 హుమానపురస్కరమ్॥ ౫౨॥ ప్రహృష్టవదనాంభోజౌన్యశంసంనిరపత్రపమ్ మనసాదూయమానేనప్ర
 హసన్నిదమబ్రవీత్॥ ౫౩॥ సహ్యాస్యాస్తేభయం సౌమ్యయదైత్వాహాశరీరవాక్ । పుత్రాకసమర్పయి
 ష్యేహంయతస్తేభయముత్థితమ్॥౫౪॥ శ్రీశుకః॥ స్వసుర్వధాన్నివమృతేకంసప్రదావ్యక్తసారవిత । వసుదే
 వోపితంప్రీతిః సతస్యప్రావిశద్ధహమ్॥ ౫౫॥ అథకాలఉపావృత్తైదేవకింఠ్యదేవతా । పుత్రాప్రస
 మవేగాప్తాకన్యాంచైనానువత్సరమ్॥౫౬॥ కీర్తనంతంప్రథమజుకంసాయానకదుంధుభిః । ఆహయా
 మాసకృచ్ఛేనోస్మతాదతివిహ్వలః॥౫౭॥కిందుస్సహన్తుసాధూనాంవిదుషాంకిమపేక్షితమికిమకార్కం
 కదర్యాణాందుస్త్వజంకింధృతాశ్చనామ్॥౫౮॥దృష్ట్వాసమత్వంతచ్చరేస్సత్యేచైవవ్యసస్థితమ్ । కంఠస్త్వ
 ష్టమనారాజప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥ ౫౯॥ పృతియాతుకుమారోయంసహ్యాస్తాదస్తీషిభయమ్ । అష్ట
 మాద్యువయోగార్చాన్యత్కుషేభిహేతఃకిం॥౬౦॥తథేతిసుతమాదాయయదానానకదుంధుభిః । నా
 భ్యనందతతద్వాక్యమసతోఽవిజితాత్మహః॥ ౬౧॥ నందాద్యాయేప్రశేగోపా యాశ్చమీషాంవియోషి
 తః॥ వృష్ణయోవసుదేవాద్యాదేవక్యోద్యాదుస్త్రియః॥ ౬౨॥ సర్వేవైదేవతాపాయా ఉభయోరపి
 భారతేజ్ఞాతయోబంధుమహ్యదోయేచకంసమనువ్రతాః॥౬౩॥ అసురాస్సర్వసైత్యేకోపద్రవకారి
 ణఃఏతత్కంసాయభగవాన్శశంసాభ్యేశ్యనారదః॥ ౬౪॥ భూమేభారాయమాణానాంచైత్యానాం
 చవధోద్భవమ్॥ఋషేర్వినిగః క్షేకంసోఽయదూన్యత్వాసురానితి॥ ౬౫॥ దేవక్యోగర్చసంభాతంఃస్థవం
 శంస్త్వవధంప్రతిదేవకింవసుదేవంచనిగృహ్యనిగతైర్గుణాం॥ జాతంజాతమహాపుత్రంతయోరజుశం
 కయా॥౬౬॥ మాతరంపితరంభ్రాతృత్వాపుత్రాంశ్చసువృదస్సఖీక । ఘ్నంతిహ్యసుస్పృహోల్లభారాజా
 నఃప్రాచాచశోభువి॥ ౬౭॥ ఆత్మావమహసంజాతంజానకప్రాగ్విష్ణునామాతమ్ । మహాసురకాలసేమిం

మాభవేయమిత్త్యుద్భూతం-తాకాస్యాఃపుత్రాకసమపకాయేష్య॥౫౪॥స్వసురితి॥నివవృతేనివృత్తః- తద్వాక్యేసాగఃఉ
 పపత్తిస్తద్యత్॥౫౫॥ అథేతి॥ కాలఉపావృత్తైప్రసూతికాలేప్రాప్తై - సర్వఃసర్వాత్కాభగవానేవదేవతాయస్యాస్యా
 భగవదాశ్రయత్వాత్ సర్వదేవతామయీతివా॥౫౬॥ ౫౭॥ సనుమృత్యవేపుత్రంకథమపితవానిత్యపేక్షాయామాహ॥
 కిందుఘనమితి॥సాధూనాంసత్యసంధానాం-సనుపుత్రలాలసనుఖాపేక్షాకథంత్యుక్తేతతఅహ-విదుషామిత - భగవానే
 వతత్త్వంతాన్యదిజానతామిత్యర్థః-సనుస్వయంసితేసంతంసోబాలంసహన్యాదిమిత్యాసితవానిశికింసస్యాత్ సేత్యా
 హాకిమకార్యమితి - సనుదేవకింపుత్రంకథంత త్యాదేశ్యతఅహ-కిందుస్త్వజమితి-చిత్రేభృతతత్కారయోక్తేమాం॥ ౫౮॥
 ౬౧॥కంసస్యశాంతిర్దేవకార్యానుగుణానభవతీతినారదస్యప్రత్యవస్థానంతదాహ॥నందాద్యాదిద్యాదిత్రయేణ॥౬౨॥స
 ర్వఇతి॥ఉభయోవసుదేవప్రదకులయోః॥౬౩॥౬౪॥భూమేరితి॥ దేవకృతమితిశేషః॥ ౬౫॥ దేవక్యోగితి ॥ నిగతైశ్చుంఖ

వైః - అజనోః పుత్రవృక్షయా ౬౬ ౬౯

ఇతి శ్రీమద్భీష్మరాచార్యవరచితభావాక్షణ్డివీకాయాం - దశమస్కంధే ప్రథమాధ్యాయాఖ్యానం.
శ్లో॥ ద్వితీయేకంసఖాతాయదేవక్యార్థగోహరిః । బ్రహ్మవిభిన్నతస్మాదసాంప్రీతేతిరూప్యతే శ్లో॥ యదుభిన్నవ్య
రుక్త్యంత్యక్తం - తమేవవిరోధం ప్రపంచయతి - త్వరయా దేవకీగర్భస్యాన్యత్ర సంచారేణభగవతః ప్రవేశంవత్తుం
సాధకశ్రయేణాహంప్రలంబేతి ॥ మహాశనఃఅఘానురః॥౧॥౨॥౩॥ఏకఇతి॥అనురుంధానాఃఅనువతకమానాః॥౪॥సప్తమ
ఇతి॥ధామకళాతదేవసప్తమోగర్భోబహువశీంతద్దామేత్యతఆహ-యమనంతమితి-హవశోకవివర్ధనఃఆనందరూప
స్థితిఃపీఠికాత్వాద్ధవఃపూర్వగర్భసాధారణదృష్ట్యాశోకఇతి॥౫॥౬॥గచ్ఛేతి ॥ ౭॥ ఎనుసాగోమలేకిమత్యాస్తేఅతఆహ॥
అన్యాఇతి॥ నకెవలంసైవ - అన్యాఅపీతి-వివరేమఅలక్ష్మస్తా నేషు॥౮॥ దేవక్యార్థితి॥జతరేసంతం-సనుగర్భఆకృత్యమాణః
కథంజీవేదతఆహ- మామకంధామితి- తత్తతః॥౯॥కి ధవమేవంకార్యుమిత్యతఆహ॥అధోఽఅథఅనంతరమేవేత్యర్థః-
అంతభాగేనేతి॥ అంతైశ క్తిభిభవతేఅధిష్ఠతి - సర్వాకబ్రహ్మదిస్తంభపర్వంతాకఇత్యంతభాగః తేనపరిపూర్ణరూ
యదుభిన్నవ్యరుక్త్యత॥౧౦॥ ఉగ్రసేనంచపితరంయదుభోజాంధకాధిపమన్వయంతిగృహ్యబుధుజెహర
సేనాకమహాబలిః ౬౯

ఇతి శ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణే అష్టాదశసహస్రీకాయాం - సంహితాయాం పారమహంసాం -

శ్రీవైష్యాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం - దశమస్కంధే ప్రథమాధ్యాయః -

శ్రీశుకః॥ప్రలంబకచాఃబారత్యశావతకమహాశవైః । ముష్టికారిష్టద్వివిధపూతనాకేశధేక్షతై ౧౧ అ

వైశ్యామరధూపాలైబాణభామాదిభిర్యతః । యదూనాంకదనంప్రకబలీమాగధసంత్రయః ॥ ౧ ॥

తేషిడితానివిదుః కురుపాంచాలకెకయాక । సాల్వాకవిదర్పాన్నివధాక విదేహకొసలానమి ౩ ॥

ఏకతమనురుంధానాఃజ్ఞాతయింపర్యుపాసతే । హతేషుపట్నుచాలేషు దేవక్యబౌగ్రసేని ౫ ॥౩॥ సప్త

మోవైష్ణవంధామయమనంతంప్రచక్షతేగర్భోబహువదేవక్యార్థశోకవివర్ధనః॥౪॥భగవాన్వివిశ్వా

త్సానిదిత్వాకంసంజంభయం । యదూనానిజహాథానాయోగమానాంసమాదిశత్ ॥౫॥చృదేవిప్ర

జంభదేగోపగోభిరలంకృతమీరోహణీవసుదేవస్యభార్యాస్తేనందగోకులే ॥౬॥అన్యాశ్చకంసంసవిగ్నా

వివరేషువసంతిహి ॥౭॥ దేవక్యార్థజతరేగర్భంశేషాఖ్యంధామమామకమేతత్సన్నికృత్యరూపాఢ్యాఉదరే

సన్నివేశయ ॥౮॥ అధాహమంతభాగేనదేవక్యార్థపుత్రతాంశుభే । ప్రాప్య్యామిత్యంతయశోదాయాంనం

కపత్పూర్ణంభవిష్యసి ॥౧౦॥ అర్చివ్యంతిమనుష్యాస్త్యాంసర్వకామవరేశ్వరీం । నానోపహారబలిభిస్సర్వ

కామవరప్రదామ్ ॥౧౧॥ నామధేయనికుర్వంతిస్తానానిచనరాభువి । దుగేతిభద్రకాళీవిజయావైష్ణ

వీతిః॥౧౨॥కుముదాచండికాకృష్టామాధవీశస్యకేతివ । మాయాచారాయణీనాశారదేత్యంబిశేతివ ॥

౧౩ ॥ గర్భంసంకషణాత్తంవాఆహుస్సంకషణంభువి । రామేతిహాకరమణాద్బలభద్రంబలోచ్చ్ర

యాత్ ॥౧౪॥సందిష్టే వంభగవతాతథేత్యోమితిభద్వచః । పరిగృహ్యపరిక్రమ్యగాంకతాతత్రథాకరోత్

౧౫ ॥ గర్భప్రణేతే దేవక్యారోహిణ్యాంయోగనిద్రయా । అహివిప్రసంశోగర్భఇతి పారావినుక్ర

పేదేత్యర్థః యద్వా-అంతైఃజ్ఞావైష్వర్గబలాదిభిః - భాజయతియోజయతి - స్వీయానితేన-యద్వా- అంశేనపురుష

రూపేణమాయాభాగోభజనంశుక్షణంయన్యతేన- యద్వా- అంశేనమాయాగుణావతారాదిరూపాఃభాగాః

భేదాఃయన్యతేన - యద్వా-అంశావపమత్యకూర్పారూపాఃభజనీయాః-నతుసాక్షాత్స్వరూపయన్యతేన- యద్వా

అంతైఃజ్ఞానబలాదిభిః భజనంఅనువతకంభక్తేషుయన్యతేన - సర్వధాపరిపూర్ణరూపేణేతివివక్షితం॥ శ్లో॥ కృష్ణస్త్రు

భగవాన్స్వయమతుక్తత్వాదితి-తాంప్రీత్యాహయతి-త్వఃయశోదాయామిత్యాదిసాధకచిత్తుమేన॥౧౦॥అచిక

వ్యంతితి॥ సర్వాకపుత్రాడికకామయంతేయ - తేషాంవరాంశుశ్వరీం నియంత్రంతర్చకానాంసర్వకామవరాకప్రద

దాతియాతాం ॥౧౧॥౧౩॥ త్వద్వికషణేతత్సంకషణ-రామ బలభద్రైవ్యవదేశభవిష్యంతీత్యాహ ॥ గర్భేతి ॥

రామేతివసంబోధనం-కరిష్యంతి-త్వయాసంకృష్టేనతేనలోకస్యరామణాత్తరత్యుత్పదనాత్ ॥ ౧౪ ॥ సందిష్టేతి॥ తథేతి

పునరపివిమత్యాదరేణ ప్రతిగృహ్య గాంపృథీవం ॥ ౧౫ ॥ గర్భఇతి ॥ విప్రసంశః పిన్దస్త్రైవంశుక్షణ-నతుతద్విదురి

త్యథః॥ ౧౬॥ అవివేకే॥ మనఃఅవివేకమనన్యవిర్భూతావజీవానామివనధాతుసంబంధత్యథః॥ ౧౭॥ సభతి॥ ధామశ్రీ
 విష్ణోః॥ ౧౮॥ తత ఇతి॥ జగన్మంగళంజగతోమూర్తిమన్మంగళం-అమృతాంశం- అమృతాఃచ్యుతరహితాఃఅంశాః విశ్వ
 త్యాదయోన్యతం- యద్వా-అమృతస్యఅంశఇవాంశఃభక్తానుగ్రహార్థంపరిచ్ఛన్నవపురిత్యర్థం-సమాహితంసమ్యక్సృ
 తమేవఅహితంవేదదీక్షయాఅర్చితం-దేవీద్యోతమానాశుద్ధసత్త్వైత్యథఃసర్వాత్మకంసర్వస్యాత్మానం- అతఏవాస్మదా
 తంస్వస్మిన్నాదావేవసంతం-మనస్తమనసైవ-దధారధారణయాధృతవతీ - అత్రానురూపంద్వష్టాంతమాహ- యథా
 కాష్టాప్రాచీచిక్తానందకరంచంద్రమితి॥ ౧౯॥ సేతి॥ సర్వజగన్నివాసస్యశ్రీహరేర్నివాసభూతాసత్యపి- సితరాంసర్వజ
 నాష్టాదకతయానరేణైకేంతం - స్వయమేవానందమన్యహత్ - యతఃకంసస్యగృహేరుద్ధా అన్యైర్వద్యత్యతే ఘటా
 దిషురుద్ధాఅగ్నిఖాదీపఞ్చన - తథా-సతీశోభదా-సరస్వతీజ్ఞానఖలేజ్ఞానవచకేమద్ధాయథా- అన్యహేమనుపకారిణీన
 రాజితేతద్వత్॥ ౨౦॥ తామితి॥ ప్రభయాభవనంఽరోచయంతీ-అజితఃశ్రీకృష్ణః-అంతరాకుషీమధ్యేయస్యాస్తాం- ఏషవి
 రోచమానః గుహంశ్రితఃగర్భస్థితః- ధ్రువంహరిరేవయత్ యస్మాదీద్వితీయంపూర్వంవాసీత్॥ ౨౧॥ సనుసంతిసామాద
 యఉపాయాసేతిస్యయమేవాహ॥ కిమితి॥ అయమర్థంత్రోదేవకార్యప్రధానః క్రాంతినిహంతి- మద్వధేవరాక్ర
 మంకరిష్యత్యేవేత్యథః-యద్వాతహేయమిదానిమేవహస్యతామితివిచింత్యాహ - అథకత్రోపేభుమా- స్వవిక్ర

శుః॥ ౧౬॥ అవివేకాంశభాగేనమనఃఅనకదుందుభే॥ అంశేనభగవాన్విష్ణుర్భూతా రాపమత్తయే॥ ౧౭॥

సబిభ్రత్వారుషంధామభాజమానోయథాంః॥ దురాసదోతిషర్థహేభూతానాంసంబభూవహ॥

౧౮॥ తతోజగన్మంగళమమృతాంశంసమాహితంహరసుతేనదేవీదధాసర్వాత్మకమాస్మదాతంకా

ష్టాయథానందకరంమనస్తః॥ ౧౯॥ సాదేవకీసర్వజగన్నివాసనివాసభూతానితరాంసరేణైభోజేంద్రగ

హేగ్నిఖైవరుద్ధాసరస్వతీజ్ఞానఖలేయథాసతీ॥ ౨౦॥ తాంవీత్యకంసప్రభయాజితాంతరాంవిరోచయం

తీంభవనంశుచిస్త్రితామిత్రైషమేప్రాణహరోహరిగుహాంధ్రువంశ్రితోయస్సప్తరేయమీదృశీ॥ ౨౧॥

కిమద్యతస్మిన్ కరణీయమాశుయమథః తంత్రోనవిహంతివిక్రమం॥ స్త్రియాస్వసుగురు మత్యావ

ధోయంయశస్త్రియంహంత్యనువేలమాయయుః॥ ౨౨॥ విహంతీతికంసుదురాసదాంపరైస్త్యజంతినం

తోయశసావీహనం॥ సఏషజీవకృతుసంపదేతోవతేతయోత్యంతస్వశంసితేన॥ ౨౩॥ దేహేమృతేతం

మనుజాశ్వపంతగంతాతమోంధంతనుమానినోధ్రువమ్॥ ౨౪॥ ఇతిఘోరతమాద్భావాత్సనివృత్తస్సవ

యంతప్రభుః॥ అస్త్రేప్రతీత్యతజ్జన్మహరైవైకరాసుబంధకృత్॥ ౨౫॥ అసీనస్సంవిశంస్త్రైకభంబానుపర్య

—బ్రహ్మేశానాదిదేవగణాః- దేవకీగర్భస్థితంపరమపురుషంస్తువంతి॥—

టాపిబక్చింతయానోహృషీకేశమపస్యత్తస్యయంజగతీ॥ ౨౬॥ బ్రహ్మభవశ్చతత్రైత్యమనయోనా

రదాదయః॥ దేవైస్సానుచరైస్సాకంగీభిఃవృక్షపక్షిణమైడయః॥ ౨౭॥ దేవాఢాఢుః॥ సత్యవ్రతంసత్యపరం

మంనవిహంతినాశయః॥ స్త్రీమధేతన్నాతస్స్యాదితిభావతదేవాహ - స్త్రియాఇతి - గురుమత్యాఃగీభిఃశ్లో॥ ౨౮॥ వి
 హంతీతి॥ కింఽనుషజీవస్తైవమృతస్సాగ్రత్ - స్వశంసితేనక్రాద్యేణయోవతేతత్॥ ౨౯॥ దేహాఇతి॥ తంజీవంతమేవమను
 జాశ్వపంతిదుర్వక్తైర్గీర్ణికుర్యంతి-దేహేమృతేతనుమానఃసావీహనః-నరకంగచ్ఛంతి-అథవా- శాపప్రకారమాహ-త
 నుమానినోదేహాత్పూర్ణమానినోస్థదేహేమృతే- అయంధ్రువమంధంతమోగమివ్యతీతి॥ ౩౦॥ ౨౫॥ అసీనఃఇతి॥ సంవిశకశ
 యానః॥ ౩౧॥ బ్రహ్మగిరిమ్యాభిగీర్ణిః - వృక్షణంకామవషిణంబడయత్తుష్టుః॥ ౩౨॥ వృషణంకామవషిణంభగవ
 త్తంబడయత్తుష్టుః॥ ౩౩॥ ధిషణమితిపాలెజ్ఞానమయమిత్యథః॥ ౩౪॥ ప్రతిక్రూతంసత్యంకృతమిహేహృష్టాః-సత్యత్వేనైవ
 ప్రభమంస్తువంతి॥ సత్యవ్రతమితి॥ సత్యంవ్రతం సంకల్పయస్యతం - సత్యంఽపి శ్రేష్ఠం ప్రాప్తి సాధనం
 యస్మిన్తతం - త్రిసత్యంత్రివీకారేషుస్మయేః పూర్వంప్రళయానంతరం స్థితిసమయేచసత్యం అవ్యభిచారణవత్తమా
 నంతదేవాహుః-సత్యస్యయోనిమితి - సచ్చక్షేనపుద్గివస్త్రైజాంసీ - త్యక్షేనవాయాకాహేవంసచ్చక్షేనంచసత్త్వం
 భూతపంచకం॥ శ్రు॥ తత్సత్త్వమిత్యావత్తత ఇతిశ్రుతేః - యోనింకారణం - అనేనస్మయేపూర్వం వత్తమానతో
 క్తాతథాసత్యేతస్మిన్నేవనిహితంఅంతర్లమితయాస్థితం - అనేనస్థితిసమయేవివత్తమానతోకాతథాచసత్యస్యసత్యం
 సత్యస్యైకస్యపత్యంపారమాధికం - తన్నాశేవశివమనారూపం అనేనప్రళయేష్యచిత్తేన సత్యస్య దశతంత

ఏవంత్రిసత్యత్వముపపాదితం. తథాబుతస్యనేత్రం-బుతంచసూన్యతవాణి- సత్యంచసమదశశనం - తథా భగవతా
 వ్యాఖ్యాన్యమానత్వాత్ ॥ శ్లో॥ సత్యంచసమదశశనం॥ బుతంచసూన్యతవాణికవిధిఃపరికీర్తితేతి - తయోర్నేత్రం
 యనసాధనం నేతారంప్రవతకమితియావత్ - ఎవంసర్వప్రకారేణ సత్యాత్మకంత్యాంభగవత్వయంచరణంప్రపన్నాః
 పాప్రాభతి॥ ము॥ అథభగవతాసాధురక్షణాయప్రతిజ్ఞా తాథానసత్యం దృష్ట్వా హమాత్మధమం తత్సత్యాత్మక
 త్వంస్తువతి॥ సత్యవ్రతమితి - సత్యసంకల్పమిత్యర్థః-యద్వా - సత్యవ్రతంఆశ్రితసంరక్షణవృతంయస్యేతి- సత్యంసత్య
 వచనంపరం ప్రధానంయస్యతం- ఆతవయధాప్రతిశ్రుత మవతారభజభావః- యద్వా- చిదచిదాత్మకంజగత్సత్యమి
 త్యవ్యతే ॥ శు॥ యదన్యదైవేభ్యఃప్రాణేభ్యశ్చతత్సత్ - అథయదైవాశ్చప్రాణాశ్చతత్సత్ - తచేకయావాచానహి
 వ్యాప్రాప్యతేనత్యమితిశ్రుతే- తతఃపరం- యద్వా- సత్యశబ్దేనప్రమాణతమోఉపనిషదఉచ్యంతే. తత్పరం - యధా
 థవేదవాక్ప్రతిపాద్యమిత్యర్థః - త్రయంప్రకృతిపురుషకాలాః సత్యాయస్యతంత్రీసత్యం- యద్వా ప్రవృత్త్యప్రతిస్థి
 తిప్రథమేషు సత్యంనైయత్యేన కారణతయా వతకమానమిత్యర్థః - తదేవాహుఃసత్యస్యయోనిమితిసచ్చబ్దేనపృథి
 వ్యప్తజ్ఞాని- త్యశబ్దేనవాయ్వాకౌచోచ్యంతే ॥ శ్రు॥ తత్సత్త్వమిత్యాచక్షత ఇతిశ్రుతే - సచ్చత్యంచసత్త్వమిత్యేక
 వద్యానః-తస్యభూతపంచకస్య యోనింకారణంశ్రు॥ సచ్చత్యచ్చాభవదితిశ్రుతే - ఏతేనయితపూర్వభావినః - కార
 ణత్వాత్సృష్టేపూర్వతస్యవతకమానతోత్తా- తస్యేతస్మిన్నేవసృష్టప్రపంచే నిహితంఅంతర్యామితయా సన్నిహిత
 మితిస్థితికాలేనత్యత్వముక్తం- సత్యస్యప్రపంచస్యసత్యంవివాశరహితవిలయస్థానమిత్యర్థః॥ శ్రు॥ తమఃపరేదేవ ఏకీభ
 వతీతిశ్రుతే - అనేనప్రథమేస్థితీరుక్తా యద్వా - సత్యేనిర్వికారేపరమాకాశేనిహితంప్రతిష్ఠితం - సత్యస్యసత్యంజీవే
 భ్యోపిసత్యం- జీవానాంస్వరూపతోనిర్వికారత్వేనసత్యత్వేపి స్వభావవికారవత్వాత్తైభ్యోవిభిదమతో నిర్వికార మిత్య
 థః- బుతస్యనేత్రంబు తంచసూన్యతవాక్యం - సత్యంచసమదశశనం ॥ శ్లో॥ సత్యంచసమదశశనం॥ బుతంచసూన్య
 తావాణికవిధిఃపరికీర్తితేతిభగవదుక్తః- తయోర్నేత్రంనేతారంప్రవతకమిత్యర్థః - యద్వా॥ శ్రు॥ ఎవమమృతాదా

త్రిసత్యం సత్త్వసయోనిం నిహితంచసత్యే సత్యస్యసత్యమృతసత్య నేత్రం సత్యాత్మకంత్యాం శరణం

ప్రపన్నాః॥ ౨౮॥ ఏకాయనోసాద్విఫల స్త్రీమూలశ్చతూరసఃపంచశిఖద్వాత్సా సప్తత్వగ్జ్వలబిహిన

త్సానంజగుచ్ఛేదితిశ్రుతౌ- పుణ్యవ్రతసంబంధిసమృతశబ్దప్రయోగాత్ బుతంపుణ్యంసచానష్టి యమానోసమః-స
 త్యమచ్యమానోధమః తయోర్నేతారం అథవాసత్యశబ్దాదిత్యవాచీ॥ శ్రు ॥ అసావాదిత్యస్సత్యమితిశ్రుతే- తత్సా
 హవర్యాదృతశబ్దశ్చంద్రవాచితన్నేత్రం ॥ శ్రు ॥ చతుష్షండ్ర సూర్యానితిశ్రుతే - సత్యాత్మకంనిర్వికార స్వభావం
 సత్యభూతాప్రాకృతశుభవిగ్రహంవా॥ శ్లో ॥ అత్సాజీవేధ్యతోదేహాభినిఘంటుః ఏవంభూతంత్యాంశరణంప్రపన్నాః
 రక్షితారంతరణోపాయంవాప్రాప్తాః॥ శ్లో॥ ఉపాయేగృహరక్షితో శ్చబ్రహ్మణమిత్యభిధానాత్ ॥ ౨౯॥ ననుభవంతో
 పిలోకేశ్వరాః మత్తుల్యావీవ- కిమితిమాంశరణం ప్రపద్యంతేమైవంవాచ్యం - త్వష్టేవైకస్యద్వేశ్వరః - సర్వస్వప్యాదికా
 రణత్వాత్ - వయంతుత్వచేకశరణావీవ - లోకాదిరూపందైవతంచసర్వంతద్వ్యతిరేకేణ స్తీతివక్తంతైవతప్రపంచం
 వృక్షరూపేణిరూపయంతి॥ ఏకాయనఇతి॥ అసాప్రపంచాదివృక్ష- వృక్ష్యతిఇతివృక్ష- సమష్టివృక్షి దేహరూప- క
 థంభూతః- ఏకాయనఏకాప్రకృతిఃఅయనంత్రయోయస్యసః- ద్వైసుఖదుఃఖేభలేయస్యసః త్రయోగుణాస్సత్వాదయో
 మూలానియస్యసః- ధర్మభకామమోక్షాశ్చత్వారోరసాయస్యసః- పంచఇంద్రియాణిశిషాజ్ఞానప్రకారా యస్యసః
 షడూర్గయః॥ శ్లో॥ బుభుక్షోచపిపాసాచపాణస్యమనఃస్పృతౌ॥ శోక మోహశరీరస్యజరామృత్యువదూమయః॥
 కోశావా- త్వగ్రుధిరమాంసమేదోస్థిమజ్జాయేతేషటోశాః - ఆత్మానఃస్వభావానియస్యసః షడత్సాసప్తధాతవఃత్వ
 చోయస్యసః- పంచభూతానిమనోబుద్ధ్యహంకారాశ్చేత్యష్టైవిటపాః- శాఖావిస్తరాయస్యసఃనవాటః నవద్వారా
 ణిఅక్షీణిచిద్రాణియస్య- చశప్రాణాః- నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాః ఛదాః
 పత్రాణి యస్యసఃదశచ్ఛదఃద్వాజీవేశ్వరాభిగౌయస్త్వికః-ద్విభిగః॥ ము॥ అథకారణంతుద్దేయమితిసర్వకారణస్యైవో
 పాస్యత్వత్రవణాత్సర్వశ్లోకసూచితం- భగవతఃకారణత్వంప్రపంచయితంతావత్ప్రపంచస్వరూపమాహుః॥ ఏకా
 యనఇతి॥ ఆదిప్రవాహతోనిత్యః-వృక్ష్యతీతివృక్షః- వివాశీ- దేహరూపంప్రపంచఇత్యర్థః- సవపృక్షిఇతిశ్చ రూప
 కం- ఏకంప్రకృతితత్త్వంపరబ్రహ్మతత్త్వంవా అయనమాత్రయోయస్యేత్యేకాయనః ద్వైసుఖదుఃఖేభలేయస్యసః ద్విభ

లఃత్రిమూలఃసత్వాదిగుణత్రయమూలకః త్వాదిపురుషాభావసామన్యఃచతురసః.పంచవిధఃపంచభూతద్రవ్యకారః
 పంచేంద్రియాణివిధాజ్ఞానప్రకారాయస్యేతివా. పంచశిఖితిపారైఃపాశభేనశాఖాఖ్యోధిప్రసారీణిజటారూపాణ్యు
 చ్యంతే. పంచసూక్ష్మభూతాఃశిషాయస్యేతి. షడాత్మా బుభుక్షౌపిపాసాశోకమోహజరామృతిరూపాఃషడూహక
 యఃఆత్మానఃస్వభావామన్యః-మనసానహవడింద్రియాణ్యుత్థాయస్యేతివా చ్చిరుధిరమాంసమేదోషజ్ఞాస్థిశుక్లరూ
 పాఃసప్తధాశవవత్సవోమన్యఃసహస్రపాదశిరిఃకంఠవత్సజరాశ్చష్టాపిటపాఃశాఖాయస్యనః. నవాక్షఃనవద్వా
 రకొటరఃకశప్రాణాఃప్రాణాపానవ్యానోవానసమాననాగకూమకృకరదేవదత్తధనంజయాఖ్యాః ఛదస్థానియాయ
 స్యః.దశచక్రః శబ్దానయవివామకూలాః ప్రతికూలాశ్చదశచక్రదాయస్యేతివా. ద్వాదశపరమాత్మనౌఖగౌయస్యః
 ద్విఖగః అసౌవివంధూతశిఖ్యం॥౨౯॥ ఏవంరూపస్యసంసారవృత్తస్యసతఃకార్యస్యస్వమేకవప్రసూతిఃప్రకరేణసూతి
 జన్మయస్తాత్మః కారణమిత్యర్థః. త్వమేవసన్నిధానసమ్యజ్జీర్ణియతేస్మిన్నితలయస్థానంత్వమేవానుగ్రహశ్చఅనుగృ
 హ్ణాతిపాలయతీతి - ననుబ్రహ్మవిష్ణురుద్రావీచంధూతాఃప్రసిద్ధాఃకథమహమేవేతిచేత్తత్ప్రమాణః త్వన్దాయయేతి - సః
 వృతంపిహితంచేత్జ్ఞానయేహంతే త్వమేవనానాపశ్యంతి-యేతువివశ్చితోవిద్వాంసః. తేతథానపశ్యంతి॥ ము॥ త
 తకిమతతహ॥ త్వమితి॥ సతఃసత్యస్యకార్యభూతస్యవా-అస్యప్రపంచవృత్తస్యస్వమేకవప్రసూతిఃకారణం - సన్నిధా
 నంసమ్యజ్జీర్ణంవివాశపేతురిత్యర్థః - ప్రథమేసమ్యజ్జీర్ణియతేస్మిన్కావ్రపంచశిఖిసన్నిధానం-అనుస్థానమితివా - త్వ
 మేవానుగ్రహః అనుగ్రహశీలః-ఇష్టసహనాదివాపాలకశిఖ్యర్థః ననుమమేకస్యైవకథంసర్వవిధకారణత్వం అన్యేత్యు
 చ్యంతేజగత్కారణతయాయుష్షదాదయిత్యత్రాప్రమాణః-త్వన్దాయయేతి-త్వన్దాయయాత్వచ్చక్రిస్తుతయాజ్ఞాన విరో
 ధివ్యాప్రకృత్యాఅసంవృతచేతనః అఃరోహితజ్ఞానాశిఖ్యర్థః త్వమేవపశ్యంతి- ఉక్తరీత్యాసర్వకారణంత్వమేవపశ్యం
 తీత్యర్థః-యేతువిశదంవిమృశ్యనానపశ్యంతినవివశ్చితఃసర్వస్యసర్వస్వమేకవప్రసూతిః-తత్తతేషః- నానాపశ్యంతి
 వాత్మోదశభవోద్విఖగోహ్యదివృత్తుః॥ ౨౯॥ త్వమేకవవాన్యసతః ప్రసూతి స్త్వంసన్నిధానం త్వమను
 గ్రహశ్చ । త్వన్దాయయాసంవృతచేతనస్త్యాం పశ్యంతి నానావివశ్చితోయే॥ ౩౦॥ విభిషిరూపాణ్యు
 వబోధతత్తత్తత్తమానులోకస్యచరాచరస్య । సత్త్వోపపన్నానిసుఖావహానిసతామధద్రాజిమహుః
 ఖలావామ్॥ ౩౧॥ త్వయ్యంబుజాత్మభిరు లోకధామ్నిసమాధినావేశితచేతసైతేత్వత్వాదహోతేనమహా

అస్తదాదివానాకారహింపశ్యంతీశ్చర్మః యద్వా-మమైవసర్వకారణత్వేకథంమాం సర్వజీవవిలక్షణం జానంతీశ్చత
 తహుః - త్వన్దాయయాసంవృతచేతనస్త్యాంవానాపశ్యంతిఅనంతజీవరూపేణనానావిధంపశ్యంతి-నతుజీవవిలక్షణంపర
 స్వరూపంజానంతీత్యర్థః-యేతువివశ్చితఃత్వజ్ఞాఃతేతుతేతు-ఏవంసపశ్యంతిసితుసర్వజీవవిలక్షణంసర్వజగజ్జన్మస్థితివి
 లయైకకారణంసర్వరూపంజానంతీత్యర్థః-యద్వాత్వన్దాయయాసంవృతచేతనస్త్యాం-నానాపశ్యంతి - జగద్రక్షణా
 యురామకృష్ణాదిరూపేణరూపవిధంజానంతి॥ కృషిర్బూవాచకశృణ్వోనశ్చనిర్వృతివాచకః । పూణానందంపరం
 బ్రహ్మస్వభావభిర్మతే-ఇతిశిఖ్యర్థః-త్వత్వదవతారరహస్యంసంపదంతీత్యర్థః - యేతువివశ్చితఃతవపశ్యంతీతి॥
 ౩౦॥ననుదేవకీత్రంమాంకథమంచణాయథేతిచేత్తత్రాప్రమాణః॥విభిషితి॥ ఆత్మకపరమాత్మన్ఆవబోధ - ఆవబోధై
 కస్వరూప- చరాచరస్యస్థావరజ-గమాత్మకస్యక్షేమానుసుఖాయ-సత్త్వగుణయుక్తానిఖలానాంఅభద్రాణిసతాంసు
 ఖావహాని రూపాణియాంకవిభిషికథయేనతుత్వంకస్యాపివృత్తశిఖ్యర్థః॥ము॥ఏతదేవావతారవైభవమూహుః ॥ వి
 భిషితి॥ఆవబోధజ్ఞానస్వరూపః ఆత్మాత్మనః- సత్త్వస్యమోక్షోపయుక్తశుద్ధ- సత్త్వస్యఉపపన్నాస్య పయుక్తానిత
 త్వస్రవతఃకాశిశ్చర్మః॥౩౧॥ సత్త్వస్యైవప్రవతఃకాశిశుతే - అపాగ్రికృతశుద్ధద్రవ్యమయినీహ- రూపాణిమత్స్య
 కూర్మాదినిలోకస్యక్షేమా యస్మత్సంస్థాపనావిత్రేయసేవిభిషికిఉక్తంహేధగవతా॥ ౩౧॥ పరిత్రాణాయసాధూ
 నామిత్యా॥ ౩౦॥ నకేసమేతావతేభక్తారాం మోక్షార్థమపీత్యాహుః ॥ త్వయీతి ॥ త్వయిసమాధివా ఆవేశిత
 చేతసామిత్వై-త్వత్వాదహోతేవాశ్చితేన - ఏకేసుఖ్యానివేశిహమహద్భిఃకృతేనసేవ్యతయాసంపాదితేన - యద్వా-
 క్షదమహిమాయామయమ్యహవరంపరిత్యజ్యఇదమేవమహత్సర్వోత్కృష్టయతిమనఃకృతేన బహుయతేనేత్యర్థః - భ
 వాభ్యుత్పన్నానిగుర్వాంతి-అనానాసేనైవభజరాసుప్తానీతేయాముక్తిత్యర్థః॥ ము॥ ఏతదవతారరహస్య-విదోము
 చ్యంతేత్యర్థః॥ త్వయీతి॥ మహత్కృతేనమహద్భిఃకృతేనసేవ్యతయాసంపాదితేన- త్వ

య్యావేతీతవేతసా- అసంజ్ఞితచిత్తేనాపలమీతాః- ఏకభాగవదవతాః- తత్త్వాదైవవేతన తరణసాధన
 సేవతేవసేదాపాయేనత్యభాః- అమలసత్త్వధామిన్యత్ర పూర్వబరథోక్తాహ్యః || ౩౨ || ననుజేవవేతనపూ
 శ్వేదేత్పరంగతాః- తహేదానీంజనానాం కాగతిస్తతాహం || స్వయమితి || అయవధాః- హేద్యుకన్వప్రకాశ
 త్వత్పాదవేతసామీన్యమాత్రేణభవాభోభావస్య పదమాత్రేణాతే- అతస్త్వరపేక్షం- స్వయంకవ- అన్యేమాంభీషం
 సుదుస్తవమపిభవాణావంసముత్తీర్ణ- భవత్పదాంభోరుహరూపాంనావమత్రైవసిధాయభక్తిమాగ్నసప్రదాయం
 ప్రవత్యేత్త్యభాః- పారంయతాః పారంగతాః- తతిం- యతొదభి సౌమ్యదాః సర్వమాతేషు- అద
 భిసౌమ్యదాఃఅతిప్రితియుక్తాః- అతస్తే- అన్యేమాంతరణాయనిధాయేతి- కథమత్పాదవేతనతీతాః ఆతడక్తంభ
 వాగ్నసదనుగ్రహాసతాభక్తాననుగృహ్లాంతి-యేనకేనచిత్తక్రియారేణభాగవతీతవేతనీయమితిభావః|| ము|| ఎవత్వచ్చర
 ణరూపసాధనేనభవాద్భింతిత్వా- కేవలభక్తాః- ఇతరేమామపితే త్తేదేవసాధనందత్యంతాత్మికతాభిత్వాహుః
 స్వయమితి- హేద్యుకన్వప్రకాశ- అదభిసౌమ్యదాఃసర్వమాతేషుధిక్సౌహదాఃకేవలభక్తా ఇత్యభావవా
 ణావంస్వయంసముత్తీర్ణ- తే- తాదృశసౌహదాయుక్తావభక్తాః-అత్ర భవాణావేభవత్పదాంభోరుహనావనిధా
 య- ఇదమస్యతరుణిపాయమితిదేశయిత్యేత్యభాః- యతాఃగతాః- త్వత్పాదపద్మాశ్రితానాంబవోజ్ఞాతకత్వం
 తవసమచితమేవేత్వాహుః- సదనుగ్రహాభవానితి- సదనుగ్రహశీలభక్త్యభాః- ద్యుమద్భవాణావమితి పారేద్యుమ
 తేస్వగాదిస్థానోపేతంయథాభవాణావంసముత్తీర్ణేతిక్రియావిశేషం || శ్లో || అబ్రహ్మభవనాల్లోకాః పున
 రావతిఃనోర్ధ్వనెతిస్వగాదెరపిసాపాయత్యోక్తే-యద్వా-ద్యుమాగ్నస్వగాదిస్థాన సహితో యోభవతేతమేవాణా
 వమితిసమస్తంపదంత్రైక్రియాంతరం-తథాహి-పూర్వోక్తమేవాగ్నమాదరాద్భంగ్యంతరేణాహుః-సౌమ్యదంసౌహ
 దకంమైత్తీర్ణః- ఇదముపలక్షణం-ఇతరేమాంకరుణాముదితాపేక్షాయాపమానసపరికమణాం అదభిసౌమ్యదాఃమై

త్రైక్రియాంతరంసౌహదకంమైత్తీర్ణః || ౩౨ || స్వయంసముత్తీర్ణముదుస్తరంద్యుమగ్నభవాణావంభి

మమదభిసౌమ్యదాః | భవత్పదాంభోరుహనావమత్రతేసిధాయయాతాస్య దనుగ్రహాభవాః ||

౩౩ || యేన్యైరవింశతీవిముక్తమానస్తవ్యయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః | ఆరుహ్యకృచ్ఛే గ్రహరంప

దంతతఃపతంత్యధో నాదృతయన్యదంఘ్రియః || ౩౪ || తథానతేమాధవ తావకాఃకృచ్ఛిద్భ్యగ్న్యతిమాగ్న

త్యాగిదిగుణోపేతాభిత్త్యభాః- తేయోగినః- అత్రభవసాగ- భవత్పదాంభోరుహనావం- సిధాయ- భవాణావంసము
 త్తీర్ణయాతాఃపారంగతాః || ౩౩ || ననువివేకినాంకింద్యుజనేన-ముక్తావహితే-తత్రాహుః|| యఇతి|| విముక్తమానినఃవి
 ముక్తావయమితిమన్యమానాః-త్వయిఅసోనిరస్యఅతపవలన- యోభావతస్సాతేభక్తేరభావాదిత్యభావసేవద్ధాబు
 ద్ధిర్యేషాంతేతథా-యద్వాత్వయిఅస్తభాభావేధిః అస్తభాఃఅస్తమతయఃవాచేష్యేవశుద్ధబుద్ధయః- కృచ్ఛేగ్రహహుజ
 న్నతపసా- పరంపదంమోక్షసన్నిహిత- సత్తు-అతపశ్చక్రియా-పతంతిషేషైర్మైరభిధాయంతే-అదృతాయన్యదంఘ్రి
 యైస్తే|| ము|| భాగవచ్చరణారవిందభక్తిరహితానాయాగ్నతామాహుః|| యఇతి|| విముక్తమానినఃవిముక్తావయమిత్త్యభి
 మానవంతః-త్వయ్యస్తభావాదితి భావప్రధానోన్యైతే- భావబంధరహితత్వాదిత్యభావవిశుద్ధబుద్ధయఃకలుషమతయః
 అనాదృతయన్యదంఘ్రియః- అన్యయజనాతఇతిశేష- యత్తదోనికత్వసంబంధాత్- కృచ్ఛేగ్రహపూర్వావగతిప్రతవిశే
 షేణ- పరంపదంమోక్షసాధనయోగ్యసద్వణాశ్రమాద్యుత్పన్నస్థానమారుహ్యపి- తత్సానాదధఃపతంతి- యద్వా
 న-అదృతయన్యదంఘ్రియఇతిభేదఃతథాచిఅదృతయన్యదంఘ్రియస్త్వనపతంతీత్యభాః- అత్రైక్రియాభాంతరం-త్వయిఅ
 స్తాశీప్తా-అంక్షేపణఇతిధాతుః భావప్రభావయేషాంత-త్వద్విన్యస్తబుద్ధిప్రకాశాభిత్త్యభాః- విముక్తమానినః త్యక్తదే
 హాభిమానఇతి|| శ్లో || కోకప్రితిచకోరపారణపటుజ్యోతిష్కాః ఇత్యాదివత్-థంచిత్వాఘ్నింబోధ్య-విద్యతేచాత్రై
 నాహునురప్రతంసేప్రయోగః|| శ్లో || తతోకాయస్త్వనీరుద్ధమాగ్నిః-యద్యా-విముక్తాఃమానోదేహాత్సాభిమావవ
 న్నాయైస్తేతథోక్తా-త్వక్తమూఢసంసకాభిత్త్యభాః-వాదేనసద్విస్వసూనిత్యసంవాదేనతత్త్వావలంకనేనేత్యభావ-విశు
 ద్ధబుద్ధయఃసిగ్ధలజ్ఞానాః-ఏతేనముముక్షోర్ధ్వస్యంగత్యాగిసస్యంగత్యావశ్యకభిత్త్యక్తం- అదృతయన్యదంఘ్రియః|| యేఅ
 న్నైశ్చరణాగతాః-తే-కృచ్ఛేగ్రహహవిశ్వాసపూర్వకేణశరణవరణేనేత్యభాః-పరంపదముత్తస్థానమారుహ్య- తతఃపదా
 దభోనపతంతీత్యభాః|| శ్లో || నచపునరావతే- ఇమంమానవమావర్తంత ఇత్యాదిశ్రుతిః|| ౩౪ || త్వదీయాస్తునకదాచిదపి

పరంబ్రహ్మమగ్రతః ధృవీని నాయకాని పుష్పహేతవః తేషామనీకానిస్తామాంతాని పాంతియే. తేషాం మూర్ధసు-విచరంతీవి
ఘ్నాః పంచత్యర్థః యద్వా-శ్వయాప్రాపః ప్రత్యేకం వినాయకానీకపరమార్థకసుగరుడానాం మూర్తకసుచరంతి॥ ము॥
అథ పూర్వయోజనానుగుణ్యేన-ఉత్తరశ్లోకాధోకవర్ణకై-తాదృశదురభిమానరహితా స్వదీయాస్తుకదాచిదపినపత
స్త్రాత్పూర్వముః॥ తథా॥ యస్యైవిబద్ధసౌహృదాస్తావకాః త్వదేకశరణాభివృద్ధిః తేతథాపూర్వోక్తజనవత్ మార్గాత్సత్వ
థాత్త్వచిదపినభ్రాంతీతి- పూర్వయోజనాంలరానుగుణ్యేన-త్వయివిబద్ధసౌహృదాస్తావకాః- హేమాధవ-తేతవ-
మార్గాన్నాపహతే-తథాపూర్వోక్తప్రకారేజైవకవచిదపినభ్రాంతీతి- తాదృశపురుషార్థలాభస్యత్వతరటాక్షజే
వవిఘ్నభయాభావాన్నభ్రాంతభివృద్ధిః పూర్వోక్తార్థానువాదభివృద్ధిః శ్రీద్విరోధః- తదాహుః-త్వయేతదవినాయకానీకప
రమార్థకసువిఘ్నసేనాపతీరస్సు- విచరంతివిఘ్నాః జయంతీత్యర్థః॥ ౩౫॥ సతాంసుభావహంరూపాణిధారయన్తిత్వక్తం
విభర్తి రూపాణి-తతేనప్రకారేణసుభావహత్వమిత్యపేక్షాయామాహుః ॥ సత్త్వమితి॥ సత్త్వంవపుఃశ్రయతఇ
త్వస్యయః శ్రేయఃపాదయంకమకఫలదాత్మకథయేనవపుషా - జనస్తస్మాకాంపూజాం- ఈహతేకరోతి-కైః-వే
దశ్యక్రియాయోగశ్చసప్తసమాధిశ్చతైశ్చశురాశ్రమధమైకరిత్యర్థః - వపుషోనాశ్రయతేలహకా- సంభవాన్తుక
మకఫలసిద్ధిస్సాన్నిధితి॥ ము॥ యదుక్తంబిభక్షిరూపాణిత్యతావతారాణాంసాధుసుభావహత్వంత్యకారమేవాహుః॥
సత్త్వమితి॥ స్థితౌస్థుప్తస్థుజగత్స్థిఃకాలే- విశుద్ధంరజస్తమోగంధామిత్రం- సత్త్వశుద్ధసత్త్వమయం- ఉపపూర్వః
అయనశబ్దస్సమీపాశ్రయవాచి శ్రేయసాముపాయనంసన్నిహితాశ్రయం- రామకృష్ణాదీనాందయాసౌభ్యవాత్సల్య
విపూణాత్వనశీఘ్రమేవతతాగల భక్తశ్రేయఃప్రదత్వాత్- ఏవంవిధంవపుః-భవాశ్రయతేయేనదివ్యశుంగళవిగ్రహ
ణహేతునా- జనస్తవాహాణంపూజాం - వేదాదిభింసమీహతే ఉద్యుతే-వెదఃస్వాధ్యాయః తస్మాపిభవన్ముఖోల్లాస
హేతుత్వేనతదహాణత్వాత్-కింః-యజ్ఞాదికమాణి- యోగశస్త్రంగళవిగ్రహధ్యానంతఃపఃఅనశనవ్రతాది-సమాధి
ర్భక్తిః॥ ౩౬॥ త్వయ్యంబుజాద్యైశ్చసాక్షాత్కరణం- భగవద్భక్తానామేవమోక్షోనాన్యేషామిత్వక్తం-తత్రకమకఫ
త్వయివిబద్ధసౌహృదా- స్వయమాభిగుప్తావిచరంతిస్థియాపిచరంతీకానీకపరమార్థకసుప్రభో॥ ౩౭॥ స
త్త్వంవిద్యదంత్యయతేభవాశ్రీతాశరణిశా-శ్రేయఃపాదయంవపుః । వేదక్రియా-యోగతపస్సమాధి
భిస్తవాహాణంవేదజనన్తిమీహతే॥ ౩౮॥ సత్త్వంనచేద్ధాతృదంబంబంబుజ్జానవజ్ఞానభిదాపమాజక
లంభక్రివినిమామానూత్- మోక్షస్థుమజ్ఞానకసాధ్యైవత్యేకంభక్త్యైశ్చసానుశయోప్రత్యాహుః- సత్త్వమితి॥ హే
ధాతేఇదంత్యయంజంతవపిపురినభవేచ్ఛేత్తర్హి-విజ్ఞానంసంశయమిహోక్ష-జ్ఞానంసంభవేదీవ్యమంగ- కథంభూతంల
జ్ఞానభిదాపమాజకం-అజ్ఞానంవత్యేత్తాభిదాద-సంయోగమాజకంసంవతేక-యద్వా-అజ్ఞానంభిన్త్రీశ్శజ్ఞానభి
తేవిజ్ఞానంమాజక-సన్నిరాసం-ఆద్యోపసనుజదానాంబుధ్యానీనాయత్యేప్రకాశ- తద్యైశ్చజ్ఞానంభవేదేవసభ
వాశ్రీసర్వసాక్షిపరిపూణఃగుణకాశైఃగుణావచ్చివైష్ణిప్రకాశైః - కేవలమనుమీయతేకృష్ణతేనతూతూత్స
యతేఇత్యర్థఃఆనుమానప్రకారమేవాహుః- ప్రకాశతేయస్యవయేనవాగుణభి- యస్యసంబంధిలయంబుధ్యాదిగుః
ప్రకాశతే- యోగుణసాక్షిశ్శేవం - సేనబాబుధ్యాధ్యాయరూఢేన ప్రమాత్రాబాహ్యగుణః ప్రకాశతేఇత్యను మీయ
తేఇత్యర్థః శుద్ధసత్త్వంవపుషిత్వయి-సేవ్యమాసేవతదాకారేంతేకరణే- త్వత్ప్రసాదేన సాక్షాత్సారో భవది
తిభావః॥ ము॥ ఉత్తస్యదివ్యమంగళవిగ్రహస్యదురవబోధత్వమాహుః॥ సత్త్వమితి॥ సత్త్వంనతేధామవిదంతి- జంతవద్య
పాతః విజ్ఞాయతే- నేనదివ్యా-స్వయమాభివిజ్ఞానం-సాద్వంతగతహేమప్రకాశకమణికరండికావత్త్రిగుణాశ్శుక్లశక్య
తివిలక్షణశుద్ధద్రవ్యత్వేనాస్యో-యోపసన్నితరోధాయకమిత్యర్థః-అజ్ఞానభిదా- దేవోహమిత్యాద్యజ్ఞాన కృతదేవమ
నువ్యత్వాదిభేదాభిమాన-తస్య-పమాజకంసంవతేక-ధ్యాత్వాతామితీశ్వ-సత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయం- తేధామతే
బోయాపంవపుః॥ ౩౯॥ అప్రభాత్యస్సర్వవసువణాపిదిత్యవణామిత్యాదిశ్రుతే-జంతవోజ్ఞానహేనా- నవందంశివంవి
ధంసవిజానంతి-కింతుఇతరసజ్జాయమేవమస్యతేఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ సభూతసంఘసంస్థానోదేహాస్యపరమాస్యపరమాస్య
చ్యుతే-సత్త్వం- నచేద్ధాతేరిదంబంబంబురితపా- మోదాతే-నిజమిదంసత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయంవపుః- నభవేచ్ఛేత్
తహి-అజ్ఞానంత్యేత్తాభిదాదతయోరపమార్జనంసంవత్తకం-విజ్ఞానంవిశిష్టాపరోక్షజ్ఞాన మిత్యర్థః-సభవేదీవ్యమంగ
యద్వా-అజ్ఞానభిత్-జ్ఞానం-మాజకం-అవో-ప్రాస్తమేవత్యర్థఃఏవంసాక్షాత్సార యోగస్యస్యదివ్యమంగళవిగ్రహ

స్త్రోతమహాస్యం దురవబోధం - అనుమేయస్యదివ్యాత్మస్వరూపస్యతుకిముతేత్యభిప్రాయంతస్తస్యసార్వజ్ఞపురస్కృతం సర్వకారణత్వమాహుః గుణైః - యేనవాత్స్యయాహేతునా - గుణోగుణమయప్రపంచః - ప్రకాశతేఢిన్విషత్తితః - కర్తాసీత్కథం యస్యతవ - ప్రకాశతేచప్రత్యక్షోభవతి - సర్వజ్ఞోసీత్కర్తః - సభవాత్ - గుణప్రకాశైః గుణమయకారైః అనుమేయతేకాన్యస్యకారణభూతఇతివిజ్ఞాయతేఇత్కథం॥ 32॥ ఏవంతావద్భక్తానామభ్యుదయాపవగాఢంధూపాణి నిభషిత్కృత్తం తాన్యసిభజనియానికేఅలం - నతుజ్ఞాతుంశక్యంతే - అనంతత్వాదతరగ్యాత్వాచ్ఛమనోవచసోరగోచరత్వాదిత్యాంశుః॥ నామరూపేఢి॥ గుణాశ్చకర్మాణిచజన్మానిచత్రైర్నిరూపితవ్యేనిరూపణార్హైః సభవతఃకుతః - అనుమేయంవశ్యమాగోఽయస్యతవేతితత్రాపిహేతుః - తస్యసాక్షిణ్యతః - సహసాక్షిణస్తత్ప్రయమనోవచోగోచరమిత్యర్థః హేదేవబహుధాద్యోతమాన - అధాపిక్రియాయాంఉపాసనాదిలక్షణాయాం - త్యాంప్రతియంతిఉపాసకాస్సాత్మాత్వశ్శాంతిహీనుస్తే॥ ము॥ అభధగవద్గుణజన్మకర్మనామరూపాణాంలోకసాప్యేన అనిరూపణీయత్వమాహుః॥ సనామరూపేఢిసేతి॥ మనోవచోభ్యాంవేదవాక్యేనతదనుసారిమనసాచేత్కర్తః - అనుమేయవత్కానః - అనుమేయస్వభావస్య - సర్వసాక్షిణ్యతవతస్యసాక్షిణ్యతపారితస్యతథాప్రసిద్ధస్యేత్కర్తః - గుణజన్మకర్మనిస్సహ - నామరూపేననిరూపితవ్యే - గుణజన్మకర్మనామరూపాణిఇతరసజాతీయతయానరూపణీయాని॥ శ్లో॥ జన్మకర్మవక్షేదవ్యమితివచనాత్సన్వేపంచేత్కర్తృధం వైదికాస్తతః - మఱి అగ్నిద్రాదినామరూపసాజాత్యేనవ్యవహరంతీత్యత్రోపపత్తిమాహుః - వేదేః - అధాపిత్వన్నామరూపాచేలోకవిలక్షణత్యేపి వేదక్రియాయాంవైదికకర్మాణిప్రతియంతిహే - అయంభావః వైదికకర్మాణి ప్రస్తుతాగ్నిద్రాదినామరూపసజాతీయతయాభగవన్నామరూపనిదేశేపితేతరసాజాత్యక్తప్రిదోషః॥ శ్రు॥ అంగన్యన్యాదేవతాఇతితేమాం తదంగత్వాత్తన్నామరూపాణిత్వదీయానీతి బుద్ధ్యావేదక్రియాయాంప్రపదంతి - సహిత్యదీయైస్తద్విదీయనమః గుణప్రకాశేరనుమేయతేభవాత్ప్రకాశతేయస్యచయేనవాగుణః॥ 32॥ నామరూపేగుణకర్మాణి స్సభినిరూపితవ్యేతవతస్యసాక్షిణ్యతః - మనోవచోభ్యామనుమేయవత్కానోదేవక్రియాయాంప్రతియంత్యధాపిహే॥ 3౩॥ శృణ్వత్కృణ్వత్సంస్తరయంశ్చచింతయన్నామానరూపాణిచమంగళానితేక్రియాసుయస్తవ్యరచారవిందయోరావిష్టచిత్తోసభవాయుకల్పతే॥ 3౪॥ యోగోపాయోఽస్యాభవతః - యోగోభూభారోపనితస్తవజన్మనైశ్శతః - దిష్ట్యాంకితాంత్యత్పదకైస్సశోభవైః - ద్రక్ష్యమాగాంధ్యంఛతవాసుకంపితామ్॥ ౪౦॥ సతేచ సత్యేభవస్యకారణంవినివిదంబతతర్చయామహే - భవోనిరోధోస్థితరవ్యవిద్యసాజాత్యేఇతరసజాతీయతానరూపణదోషః - నైవమితరత్రసరూపితవ్యమితి - దేవక్రియాయామితిపారితే - హేదేవబహుధాద్యోతమానేత్కర్తః॥ 3౫॥ తస్మాద్భక్త్యైవమోక్షైత్యుపసంహరంతి॥ శృణ్వంతి॥ అన్యాయసింసంస్తరయత్ - క్రియానుసేవీవాచనాదిషు॥ ము॥ అధేంద్రాదిసామరూపేభ్యస్తదసాధారణనామరూపాణాంధ్యేయత్వాదికంతత్ఫలం చాహుః॥ శృణ్వంతి॥ కృణ్వత్కీర్తయత్ - చింతయత్కర్మాణ్యత్ - సంస్తరయత్ - అన్యేపామపితాసంస్తరయత్ - ఆవిష్టచిత్తఃసంగలగ్నచిత్తః॥ 3౬॥ విశేషతఃకృష్ణావతారమభినందంతి॥ దిష్ట్యేతి॥ సదిష్ట్యాధ్రంతవపదః - వాదధూతాయాః - ఈశ్వరస్యతవజన్మమాలేఖభవోభారఃఅనీతవప - కించత్వత్పదకైఃకోమలైఃపదైః - సుశోభనైర్వజ్రాంకుశాదిశుభలక్షణైః - గాంధ్యద్వింద్యంస్వగంఢతవత్స్వంహసుకంపితాం - ము॥ ఏవంసామాన్యతోభగవదవతారకృతంజగదుపకారమనుసంధాయప్రస్తుతావతారకృతమగ్నం - సందధానాః - స్వకృతాత్మకమనుసంధతే॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యేతిభద్రవాచకం - నోఅస్తాకంభద్రమిత్యర్థః - యథోపాదధూతాయాఇత్యర్థః - ఈశితః - సర్వజగన్వియంతః - తవజన్మనాఅనీతేతిఅపనీతస్సాంశః - సుశోభవైః వజ్రభుజాదిశుభలక్షణైః - త్వత్పదకైఃకోమలచరణైః - అంకితాంగాంభువం - ద్రక్ష్యమాగాంధ్యంస్వగంఢతవత్స్వయేత్కథం - తవజన్మవత్కృష్ణం - గోవాఅనుకంపితాంభూభారభూతసురవిరోధినిరసనేనవయా - షయాకృతాంధ్రక్ష్యమేతి॥ ౪౦॥ తవజన్మనాభారోపనీతఇత్యుక్త్యామమాపికేజీవవత్సంసారఉక్తః - సహింసహిత్యాహుః॥ సేతి॥ బతహేతుశలసంసారిణస్తేజన్మసః - కారణక్రిడాంవినినానగర్భయామః - కించ - హేఅభవాశ్రయలభవశ్చ ఆశ్రయశ్చ - సభవమాశ్రయఇతివా - అభవాశ్రయేపితాతాంతరే - సభయమాశ్రయతేఇతితథాతత్సంబోధనం హేనిత్యముక్తేత్కర్తృతవజన్మకారణంనాస్తీతికిమువక్తవ్యం - యతఃఅత్తఃజీవాత్సన్యసిభవాదయఃత్వయివివయేయాఅవిద్యాతయాకృతా - సవరమార్గతస్సంతీతి॥ ము॥ తవజన్మనాభారోపనీతఇత్యుక్తం - తచ్చుచకర్మాణినిత్యకమిత్యాహుః॥ సతేఢి॥ అభ

వస్యప్రస్తుతసంసారగుప్త్యతేభవస్యజన్మవఃకారణం-నినోదాక్రీడాంవివా-ఉక్తాథోఉపపత్తిమూహుః భవతి- భవంసంసారః-తదాక్రయోనభవతీత్యభవాక్రయఃఅత్తాయస్యతస్మిన్- త్వయినతిసాక్షిణిసతత్యభవః-యతఃభవః- ఉత్పత్తిఃతదాదయోవికారాః-అవిద్యయాసంసారిణాంజ్ఞానవిరోధివ్యాప్రకృత్యా-కృతాః- ప్రకృతిగతాః- నస్వరూపగతాః-అతస్తద్ధూరస్యతెకుతభిభావః-యద్వా-అకృతాభిభేదః- త్వయిభవాదయోవికారాఃఅవిద్యయాఅకృతాః అతస్తవజన్మాదేకారణంతాన్వం-నిరంకుశమంతరేణనకించి త్రర్క-యామహభి- యద్వా-త్వయీత్యత్రతుల్యాయా-భేద- అయినంగ-భవంనాశ్రయతభ్యభవాశ్రయః- అత్తనితుజీవాత్తన్యపి-భవాదయః- అవిద్యయాకృతాఃనితుస్వరూపప్రయుక్తాః॥ ౪౦॥ ప్రస్తుతంప్రారథాయంతే॥ మత్స్యేతి॥ నఃఅస్తాక్- త్రిభువనంచమత్స్యదిష్టమధా- అపాఃతథా-అధురూపి-పాహీతి-వందనంతభివదంతఃసర్వేశిరోభిఃప్రణేమః॥ మున్ననుకేషుకేష్వవత్స్య మయారక్షణం కృతమిత్యత్రతత్సర్వంసంకలయ్య-ప్రకృతోపయోగిత్వేనోపసంహరింతి॥ మత్స్యేతి॥ నోస్తాక్-పాసి- ననుయాయం త్రిభువనేశ్వరాః- కథంవద్రక్ష్యిష్యత్రాహుః- త్రిభువనంచపాసీతి- వయంత్యత్త్రిభువనేత్యర్థః- యదుజాత త్వేపితే సర్వేశ్వరత్వమజ్జ్వలమేవెద్యోతనాథఃమీశేతిసంబుధిః- అధునాయదూత్తమేత్రతాయంభావః- యథాపూర్వావతారైస్త్యంజగదపాలయః- యథాయదూత్తమావతారేణాసీతి- వందనంతేభ్యం-నహభ్యర్థణః॥ ౪౨॥ దేవకీంప్రత్యాహుః॥ దిప్యేతి॥ నోస్తాకంభవాయత్సే- మాయభవస్యప్రపంచాత్పతే- అయనఃస్థానభూతభివా- సాక్షాత్పరః పుమా-తేకుక్షింగతఃఅశోభాయమాఘాదితి- యోంశేనాపినదాస్తాకంభవాయభవః- ససాక్షాత్తేకుక్షింగతభిత్వే

యాకృతాయతస్త్యయ్యభవాశ్రయాత్సని॥౪౦॥ మత్స్యగ్రీశ్వకచ్చపవరాహస్మసింహ హంసరాజన్యవి ప్రవిమధేషుకృతావతారః॥త్వంపాహినస్త్రీభువనంజతథాధునేభారంభువోహరయదూత్తమవందనస్తే॥౪౧॥దిప్త్యాంబుతేకుక్షిగతఃపరఃపుమానంశేనసాక్షాద్భగవాన్ భవాయనః॥ మాఘాద్భయంభోజపతేముఃమూషోగోప్తాయదూరాంభవితాతవాత్సజః॥౪౩॥శ్రీశంకః॥ఇత్యభిష్టాయపురుషంయదూప్రపసిదంయథా॥బ్రహ్మేశానాపురోధాయదేవాఃప్రతియయుర్దివమ్॥౪౪॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః-

శ్రీశంకః॥ అథసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః॥ యహ్యేకవాజసజన్మరంశాంతగ్రహతారకమ్ ॥

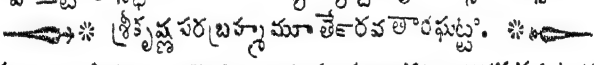
తదస్తద్భాగ్యం-యః-అంశేన మత్స్యగ్రద్యవతారేణనోస్తాకంకల్గాణాయఅసీత్ ససంఖ్యాం-స్తవకుక్షింగతభి- తవదుఃఖనాశేకొవాసందేహః॥ము॥అథదేవకీమపలాలయంతిఅహుః॥దిప్యేతి॥ భగవతోమాతృత్వాత్తదంగ భూతానాం సేవ్యామపితస్యాస్తదాత్వమభిసంభాయాంచేత్యుక్తం- అంశేనేతిపూర్వవద్యాభ్యేయం- సాక్షాద్భగవానితీహేవవిరోధాత్-నోస్తాకం-భవాయసమృద్ధైఃమూషాః- ఆసన్నమరణాదిత్యర్థః॥ ౪౩॥ఇతి॥యస్వరూపమనిదం- సవకప్రత్యగ్భూతం- యథాయథావత్-యద్రూపంమామనుష్యరూపమిదం-అనిదం-యథాఅవిద్యాకృతజన్మమరణాదిరహితం॥సర్వసాక్షిప్రపంచస్సృష్టితలయగరణమితివా- అస్తాక్వంచయిత్వా-ఏతావిహస్థాస్యత ఇతిమస్యమానాః-బ్రహ్మేశానాపురోధాయపురతఃకృత్వా- దేవాదివంయయిరితి॥ము॥ యథాయద్రూపం యస్యపురుషస్య స్వరూపం- అనిదంఇదమినిదేహమశక్యం- తంపురుషం తదైవాభిష్టాయేత్యన్వయః- స్వరూపతోగుణతశ్చానంతతయోఃబలినః- స్తోతుమశక్యత్వాదిదమితివత్తుమశక్యమిత్యేవాభిష్టాయేత్యర్థః॥౪౪॥ *

ఇతిభావాథఃదీపికాయాం-ద్వితీయోధ్యాయవ్యాఖ్యానం

శ్లో॥తృతీయేజరూపేణసంభూతస్తమహిస్సయంపితృభ్యాంసంస్తుతోనీతఃపితాభిలేన-గోకులం॥ అభేతి॥ అభేదంగళార్థః-యహి-యదాసర్వగుణోపేతఃకాలఃబహుత్వతదాదేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టచక్లోకానాన్వయః- పరమశోభనత్వమేవాహయహి-త్యాదివా- అజనాత్నారాయణాత్- జన్మయస్యప్రవాపత్తిస్త్యన్యుక్షం-రోహిణీనక్షత్రం కథంభూతం- శాంతానియుక్తాగ్నిశ్విర్యాదీని గ్రహస్సూర్యాదయః తారకాశ్చయస్మితత్ ॥ ము॥శ్లో॥స్వ స్వరూపప్రకటనాప్తిత్రోర్భయనివారణాత్ ॥ హరేస్సర్వభక్తదాక్షిణ్యమసూచయదిహోజ్జ్వలం ॥ అథమంగళానాంవమంగళమితికల్పాంతమథగవతిజాయమానే-కాలాదీనాంసర్వేషాంమంగళభూయిష్టతాసంపన్నేపరణాయక్ తజ్జన్మప్రకారంప్రస్తాతి॥ అభేతి॥ అభేతిమంగళార్థః ॥బ్రహ్మేదిగమనాంతర్యపరోవా- యహి-కాతినగ్నత్రాసః-జ్యోతి- తత్రత

తైత్తిరీకవచనములవచనాంతప్రయోగానుగుణ్యేన ఆధూదధూవన్నిత్యధ్యాహర్త్యం. యహీకాయదా. కాలదయవీచం బహూర్తం. తదా. దేవక్యాంవిష్ణురావిరా సీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః పరివశోభనత్యమేవాహం. యహీకా త్యాదితా. అజ నాన్వయ్యోః జన్మయస్యప్రజాతయే తస్యయుక్తం హీణీవక్షత్రం. కీదృశం. శాంతాన్యక్రూరాణి ఋత్యోన్యన్యాదీని. గ్రహఃగురుశక్రాదయః. తారకాఅన్యాశ్చయస్మిక్ తత్ ॥౧॥ దిశః ॥ యహీకాతీసర్వత్రానః శుంగః నిమిలానాము డుగణానాముదయోయస్మిక్ తత్తదా. మంగళభూయస్థాంపురాదయోయస్థాంసా॥ము॥ నిర్మలానాముడుగణానాము దయోయస్మిక్ తత్. నిర్మూడుమగణోదయోయస్మిక్ తివా. మంగళభూయస్థాంత్వేనుప్రచురాః పురాణేట్టణాని. గ్రా మాఃప్రసిద్ధాః. ప్రజాకరాఃగోపాలవసతయశ్చయస్థాంసా. తథోక్తా॥ ౨॥ నద్యశ్చ॥ జలరుహణాంశ్రీః శోభాయేషాం తే. ద్విజాశికులానాం సన్నాదాయేషు తే స్త్రబకాయానుతాః॥ ము॥ జలరుహణాంశ్రీః శోభాయేషాం తే ద్విజానాం అశికు లానాం వసన్నాదాయేషు తే తదాభూతాః స్త్రబకాయానుతాః॥ ౩॥ వవావతి॥ స కేధి తాః సమ్యక్ దీప్తా బహూపురిత్యథః సమిధ తేతి పారే శిషభావ ఆవణః॥ము॥ శాంతాః పూర్వం మందా. ద్విజాతీనామగ్నయః స మిధి తాః తదా జజ్జ్వలిత్య థః యద్వా శాంతాః అశికులాః. సమేధి తాః శిషభావ సమిధ తేతి పారే మైధ తేత్యర్థః. అదాగమభావశ్చాదనః॥౪॥ మ నాంసీతి॥ అసురద్రుహంకం సాదివ్యతిక్రానాం. సర్వపాణినాం దేవానాంచే. సర్గైశు విశేషమాహ. జాయమాన ఇతి అజనైశ్చ. యమానేజరాదానైశ్చ దయోన్ముఖైసతి. ఆసన్నప్రసన్నోయస్మిక్ సమయేతస్మిక్॥ ము॥ అమరద్రుహంకేవద్రు హంప్రసన్నత్యథః. తత్కాలే సర్వపాణి రామపిమనః ప్రసాదద్యోతనాథకమేవం ప్రయోగః. యద్వా. శాధూనాం మనాం

౧ ॥ దిశః ప్రసేదుగణగనం నిమిలాండుగణోదయమ్॥ మహీమంగళభూయస్థా పురగ్రామప్రజాకరా॥
 ౨॥ నద్యోద్రవసన్నసలిలాహ్రదాజలరుహశ్రియః॥ ద్విజాశికులసన్నాద స్త్రబకావనరాజయః॥ ౩॥ వవావా
 యుష్మఖస్సర్వః పున్యాగంధవమాశ్శుచిః॥ అగ్నయశ్చద్విజాతీనాం శాంతాస్త్రతస కేధి తాః॥ ౪॥ మనాం
 స్యాసక్తప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహమ్॥ జాయమానేఽజనేతస్మిన్మైదుడుకండుభయోదివి॥౫॥
 జగుఃకిన్నరగంధర్వాస్త్రుప్తుప్రసిద్ధచారణాః॥ విద్యాధర్మశ్చవనృతురహ్నగోభిస్సమంముదా॥౬॥ ముముచు

మనయోదేవాస్సుమనాంసిముదాన్వితాః॥ మందంమందంజలధరా జగర్జురసుసాగరమ్॥ నిశీధేతమఉ ద్భూతేజాయమానేజరాదే॥౭॥ దేవక్యాం దేవరూపిణ్యోవిష్ణుస్సర్వగుహశయః॥ ఆవిరాసీద్ద్యధాప్రా చ్యాం దిశీందురివప్రహరః॥౮॥ తమద్భుతంచాలక మంబుజేక్షణం చతుర్భుజం శంఖదాద్యదాయధమ్॥ శ్రీవత్సలత్కూగళశోభికౌస్తుభం పీతాంబరం సాంద్రపయోదసౌభగమ్॥౯॥ మహాహవైధూర్యోరీటి

సీప్రసన్నాని ప్రసాద యుక్తాన్యాసక్త - అమర ద్రుహంమనాంసి ప్రసన్నాని ప్రకర్షణ సన్నాని దుఃఖ కృశా నీత్యర్థః. అసురద్రుహమితి పారకం సాదివ్యతిక్రానాం సర్వపాణి రామిత్యథః. యద్వా. కంసాదీనాం. ద్రుహంతస్మర ణాథికనామితి. దేవానామితివా॥౭॥౬॥ ముముచురితి॥ తమసాఉద్భూతే ఘనతమసిశీధే॥ ము॥ నిశీధేతమఉద్భూతంయ స్మిక్ తత్తదాభూతేసతి. యద్వా. తమఉద్భవః శోభావేక్షః. తమసఉద్భూతంయస్మిక్ తి గాఢాంధకారావృతే సతీత్యర్థః తదా॥౮॥ దేవక్యాంవి॥ యథాయథావత్. విశ్వరేణైవరూపేణ॥ము॥ దేవక్యాంః ఋర్మర్మథాయథావత్. విశ్వరేణైవరూ పేణైత్యర్థః ఆవిరాసీదిత్యన్వయః. సర్వేషాంగుహాసుహృదయాం తేషు శేత ఇతి సర్వగుహశయః. సర్వాంతర్యామీ త్యర్థః. ఉష-లఃపూర్ణః అనేనదృష్టాంతేన - చంద్రస్వదిక్ష్పంబంధభవ భగవతో దేవకీ గభానంబుః. సతుప్రాకృత శిశోరివ హేయగర్భమలనిమజ్జసస్థిరతిద్యోత్యతే॥౮॥తమితి॥ తంఅద్భుతంచాలకంవసు దేవః తేదేద్యోతీయశ్లోకేనాన్వ యఃఅద్భుతత్వే హేతుగర్భవిశేషణాః. అంబుజేక్షణమిత్యాదీని శ్రీవత్సలత్కూక్షణం యస్య. గళైశశోభతే గళశోభి కౌస్తుభోయస్మిక్॥ము॥ యథావదావిరాసీదిత్యుక్తంతదేవాహ॥ తమిత్యాదినాతంవసు దేవః తేదే ద్వితీయశ్లోకేనాన్వ యఃఅద్భుతంతోకశికువిలతజాత్వాదాశ్చగృకరం. అంబుజేక్షణమిత్యాదీనితత్రహేతుగర్భిత విశేషణాని. శంఖగదాదీ న్యుద్భృతాన్యాయుధానియస్యతం. శ్రీవత్సలత్కూక్షణమిత్యర్థః. శ్రీయాంశ్రీదేవ్యాం. చత్సలాసాపత్నీద్రోవ నివృత్త్యాఅనుకూలా - త్కూరూ దేవీయస్యతమిత్యథాకం తరంచాహ॥. సాంద్రపయోదసౌభగం జుభరితమేషుసు భగం॥౯॥మహర్వైతి॥ పరిష్వక్తసహస్రకుంతలంకీరీటకుండలాదీనాం. ద్విషాకాంత్యా. స్ఫురదపరిమిత కేవలమిత్యర్థః॥

ము॥మహాత్మాగ్నసన్ధ్యోజేత్రేకూర్వాణి కస్మిన్ - తస్యకీరీటస్యకుండలయోశ్చస్వపాపరిషత్ సహస్రకుంతలంవ్యాప్తా
పరిమితచిగురం॥నో శతంసహస్రమయతంసర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్-కృష్ణావతారేణయదత్సవహఃతేనసం
భ్రామోయస్యంతిథోక్తః॥ ౧౦ ॥ స ఇతి ॥ ఎన్నయేనోత్పల్లె వికసి తెవిలోచనయస్యసః॥ గవామయతమస్పృశత్ వన
సాదత్రవాక్ - కంసనిగృహీతస్యదానాసంభవాత్-స్పృష్టాహేతుఃకృష్ణావతారే-ముదాఽప్లుతోవ్యాప్తఃసాతతంత్రా
ము॥దానేహేమ - ఆప్లుతః-సాతతః- ముదాఽప్లుతోవ్యాప్తఃఇతివాగవామయతమస్పృశత్ ఎనసాప్రాదాత్-తదా-కా
రాన్నిగృహీతస్యసాక్షాద్దానాయోగాత్ - అతివచత్రత్రకంసవధానంతరం అతసానినుతో రాజన్నిత్యారభ్యంతో॥
యాఃకృష్ణరాయజన్మై మనోమత్తావహమః॥ తాశ్చదదాదనుస్సృత్యై- సాక్షాద్దానంవత్సలై॥ ౧౧॥ఆధిశక్యత
ధీశుద్ధబుద్ధిః॥ము॥అతిపరబ్రహ్మధూతపురుషోహృదయసాక్షాత్-రేణోత్పన్నతత్త్వజ్ఞానాతాదంపతి, భగవంతమస్తువతా
మితివదత్ - ప్రథమంవసుదేవస్తుప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ కృతధీశుశలబుద్ధిః- భారతేతిపరిశీతంప్రతిసంబుద్ధిః- గతభీః
కంసాద్భయరహితతత్రహేతుఃప్రభావవిధిః॥౧౨॥వసుదేవఃప్రథమంపుత్రబుద్ధ్యాప్యతాంపరిశ్యజ్ఞానమ్॥ విదితఇతి
ఆహూమితిసీతి- కథంవిధితోస్థి-భవాక్రకృతఃపరిపురుషఇతి-ననుకిమత్రాశ్చర్య- పురుషస్యప్రకృతేనస్యత్వానే
వేత్తతతతహ-సాక్షాదితి-ప్రశ్నతతతతర్థ- నన్వప్తిసంప్రప్తంప్రత్యక్షతడలభ్యతే- కించిత్రమతతహ-కేవలః-కేవల
శ్చాసావనుభవశ్చ అనందశ్చ- తదేనస్వరూపయస్యసః॥శ్రు॥ అనందోబ్రహ్మేత్యజ్ఞానాది తాగ్దిశుతే॥ కించ- సర్వ
బుద్ధిభక్ - నమోన- భూతోద్భవోద్భవతతతర్థః॥ ము॥ ననుజీవాశ్శనోపి పంచవింశకత్వేనప్రకృతేః పరత్వాత్ కథం
య్యవపరమపురుషస్యచుదధారితమిశ్యతతహ॥ కేవలేతి॥ కేవలానుభవఃకేవలజ్ఞానం- అనందశ్చస్వరూపయస్యసః-స
ర్వబుద్ధింసర్వవస్తుమ్చోదజ్ఞానంధరతీతతద్వృత్తసర్వజ్ఞతర్థః॥ ౧౩ ॥ ననుదేవకీజతప్రేషన్వస్యమియమతిస్తుతిః క్రియతే
కుండలంపాపరిషత్సహస్రకుంతలం॥ఉద్దామకాంవ్యంగదకకడాదిభి ర్విరాచమానంవసుదేవమ
త॥ ౧౦॥ సవిస్మయోత్పల్లివిలోచనోహరింసుతంవిలోక్యవకదుండుభిస్తదాకృష్ణావతారోత్పవసంభ్రా
మోస్సృశన్మదాద్విశేభ్యోయతమాప్లుతోగవామ్॥౧౧॥ అత్రైవమస్తాదవధార్యపూరుషంపరంసతాం
గఃకృతధీఃకృతాంబు॥ స్వోచిషాభారతసూతికాగృహంవిరోచయతంగతభీఃప్రభావవీతి॥౧౨॥వసు
ద్వయ్యసాహేదావిరూపంభగవంతంప్రతి-వసుదేవకృతస్తుః॥

దేవః॥విదితోనిభవాక్ సాక్షాత్పురుషప్రకృతఃపరిశీతలనుభవానందస్వరూపస్సర్వబుద్ధిభక్ ॥౧౩॥

సవసస్సప్రకృత్యేదంసృష్ట్యాగ్రాతిమతాశ్శకమ్ తదనుత్పంశ్యాప్రవిష్టఃప్రవిష్టఇవభావ్యసే॥ ౧౪॥యథే
ఇత్యతతహ ॥సవే॥ సర్వేషాం క్తస్వరూపవ-స్వరూపదేవకీజతప్రవిష్టఇవభావ్యసే॥ ౧౪॥యథే
స్యకీశేదద్యహు - ఆతతహ-స్వప్రకృత్యైది - స్వమామయాఇదంసృష్ట్యాదదను - త్వమప్రవిష్టపజేతి-ననుతహేకకథం
శ్రుతోద్భవతే॥ శ్రు ॥ తస్మిన్ప్రేషన్దేవానుప్రావేశదితి - ఆతతహ- ప్రవిష్టఇవేతి - యథాజతతాశం ప్రశానింతం
చంద్రసూర్యాదిహ - అప్రవిష్టమేవ ప్రవిష్టమితదద్యత్ - భావ్యసేనిరూప్యసే - ప్రశ్నత్యతోవా సద్రూపేణలక్ష్మ్య
ప్రవిష్టఇవలక్ష్మ్యసే॥ ము॥ ననుజ్ఞానానందస్వరూపస్వంముక్తావస్థాయాంసర్వజ్ఞశ్చందజీవాత్మనోష్ణశ్చిచ్ఛమిత్యశంక్య
తదసంభావితంజగత్కారణత్వమాహ॥ సవే॥య స్వస్థమయావిదితః-సవేవిత్యతః- స్వప్రకృత్యాస్వస్యకారోగ్నిప
యోగివిశేషగధూతయాప్రకృత్యా-నను॥ శ్రు॥ తస్మిన్ప్రేష- తదేవానుప్రావేశదితిస్పష్టప్రపంచే మమాపిసృజ్యతయా
ప్రవేశఃసూయతే. తతః-భమియాసావదస్తవ ఇత్యతతహ- తదేవేతి - భావ్యసేనిరూప్యసే - అరాత్విదేవితీ
షః-సృష్ట్యసత్తాతి నిరాకరణార్థంఅనుప్రవేశః- సత్వనాదికమకవాసనావశా త్వస్యేష్యమ ప్రవేశఇత్యత్రతేస్తాశ్చ
ర్మం॥౧౪॥అత్రదృష్టాంతః॥యథేతి॥ ఇషేఅవికృతాభావాః మహదాదయోయథాతథైతిదృష్టాంతంవివృణోతి-దేవ్యత్రై
దితి-తేవికృతైః సోడశవికారైస్సహసస్పృశ్య- విరాజంజనయంతి-సన్నిపతనేహేతు-యతః- పుతగ్నూతాగ్నోనా
నావీర్యావిశిష్టకార్యసమథాఃసభవంతి॥ము॥ అత్రదృష్టాంతతయభగవతాకార్యస్పృష్టయేక్రేగితి-నాధూతాది
నామందనిమాణప్రకారంతత్రప్రవిష్టానామపితేషామనుత్పత్తిం- తేషామేవానుప్రవిష్టేనభగవతాపి స్పృష్టబ్రహ్మాండ
స్యశయనస్థానమాత్రత్వంచస్థులయన్నాహ॥యథేతి॥ వికారోనామఅధిష్టాత్రోభగవతాజితకార్యజనోపయోగి
హదాదీనామవస్థావిశేషః-ప్రాప్తాం వికృతాంస్తమహదహంకారాః-పంచతన్మాత్రాశ్చైతి ఇషేక్రసిద్ధాభావాఃపహ

ధ్వాః నానావీర్యాః విచిత్రశక్తియుక్తాః అన్యథావిచిత్రకార్యోత్పాదనాయోగాత్ - పృథగ్నూతాః పరస్పరచిన్మన్వ
 రూపాః-నానావీర్యాః పృథగ్నూతా ఇమేన ప్రభావాః వికృతాస్సంతభిత్వన్యయః- వికృతైః సూలభూతైస్సహ- సన్నిప
 త్యబక్యవిభావం ప్రాప్యేతి పంచీకరణోక్తిః- విరాజంబ్రహ్మాండంశయస్థానభూతమిత్కర్మః-జనయంతి అతః॥ సన్నిపత్యే
 తివీవంసముత్పాద్యఅనుగతాః ప్రవిష్టా ఇవద్యశ్యంతే- నలినఃప్రవిష్టాః కుతఃఉత్పత్తేః ప్రాగ్గోకారణతయా- విద్యమాన
 త్వాన్నతేమామహస్వప్నేఃకార్యపశ్యత్సంభవః- ప్రవేశఇతి॥ము॥ ప్రకృతేఃసూయతమతతహ॥ సముత్పాద్యేతి॥ ఏవ
 నిర్ణాయేత్కర్మిణి అనుగతా ఇవేతివశబ్దక ఇవేత్వాదివదనతిక్రాంతకః- అండాంతగతాద్యశ్యంతభిత్వర్థః- నతావతా-తే
 హంఃఃత్రోత్పత్తిరిత్యాహ-ప్రాగేవేతి- పృథివ్యాదీనామండోత్పత్తేఃప్రాగేవ- విద్యమాన త్వాదంశాంతకీర్తిత్వ త్తిరిత్య
 ర్థః-క్షైరభవానపితయనస్థానభూతేతత్రానుప్రవిష్టవీవేతిభావః॥ ౧౬॥ దామోఽంతివెలతిచితతి ఏవంభవానితి॥ నయ
 ద్యమహమప్రచ్యుతస్వరూపవీవకారణతయాకార్యమపరైతహే-తేష్యింద్రియైర్గుణహ్యమాణేషు- ముగ్రహణంకిం
 నాస్తీత్యతతహ-బుద్ధ్యనుషేయలక్షణైరితి-బుద్ధ్యరూపాదిజ్ఞానేన- అనువేయలక్షణంస్వరూపయేషాంతైః గుణైరిం
 ద్రియైః- గ్రాహ్యైర్గుణైస్సహసన్నపితతహనోపి- తద్గుణాగ్రహః- తైర్గుణైస్సహసగృహ్యనే- అయంభావః- సహిగ్రా
 హ్యైస్సహభావమాత్రగ్రహణేకారణంకింతు ఇంద్రియాణాంశక్తిః- సావకారైర్మత సమగ్రిగమ్యా- యథాకార్యమే
 వకల్ప్యతే అశౌచయథావత్సూమరూప గ్రహణేరసాదిగ్రహణంనాస్తి- తద్దేవవిషయగ్రహణేత్వద్గ్రహణమపితి- అప
 యత్యేవగ్రహణానహత్యముక్తమేవ అనుగ్రహద్యప్తేనన్నివిష్టవీతరక్తరూపాదిగ్రహణ సామర్థ్యం- సమాధు
 ర్యాదిగ్రహణసామర్థ్యం-రసస్వరూపవతహమానత్వేపి అవత్సంస్థితత్వాత్- సర్వబుద్ధివ్యుత్పత్తీ వీవంతావత్ప్రా
 గేవవిద్యామానత్వాత్ప్రవేశోనాస్తీత్యుక్తం- కించ- పరిచ్ఛిన్నస్యనిదేవత్వాదేరివప్రవేశోభవేతి- తవత్సనాపుతత్వా
 దపరిచ్ఛిన్నత్వేన బహిరంతరేవభేదోనాస్తికుతః ప్రవేశఇత్యాహ- అనాపుతత్వాదితి- అనాపుతత్వేహేతూనాహ- స
 మేవికృతాభావాస్తథాతేవికృతైస్సహ- నానావీర్యాఃపృథగ్నూతావిరాజంజనయంతిహి॥ ౧౭॥ సన్నిప
 త్యసముత్పాద్యద్యశ్యంతేమగతా ఇవప్రాగేవవిద్యమాన త్వాన్నతేమామహసంభవః॥౧౮॥ ఏవంభవాన్
 బుద్ధ్యనుషేయ లక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపితద్గుణాగ్రహః॥ అనాద్యతత్వాద్యహిరం తరంసతేన
 ర్వ్యసంస్థానసంస్థానస్తునః॥ ౧౯॥ యత్యనోబృత్యగుణేషు సన్నిపితవ్యతేస్వ్యతిరేకతౌబుధః॥వి
 ర్వ్యస్యేతి-విహింసన్వరూపస్య- అన్యథావారకమస్తి సర్వాత్మనః- సమ్యేకేనాపుతౌ న్యస్యాత్కాభవేత్- ఆస్యవస్తున
 ఇతిఆస్యవస్తునశ్చేతి హేతుద్వయం- అతసాతత్వగమనభిత్వస్తాత్ అతిత వ్యాప్తీత్యాత్మా- సహివ్యావకస్యా
 వరణంఘటతే- యథావస్తునః పరమాభావస్యఅవస్తునా ఆవరణంసఘటత ఇత్యర్థః- తస్మాత్తవాంతర్యామితయా
 విప్రవేశోనముఖ్యోస్తిమతస్తరాంగభేదప్రవేశః- అతఃకేవలానుభవానందస్వరూప ఏవత్వంవిడితౌ సీత్యాత్పర్యం-మమ
 భాగ్యమిత్యర్థః॥ము॥ సముక్తరీత్యాహంజగత్కారణమితీకధంజ్ఞాతవ్యభిత్వతహ॥ఏవమితి-ఏవంవిదంభూతభిత్వర్థః-
 అనాపుతత్వాదనంకుచితజ్ఞానత్వాత్ తద్గుణగ్రహఃతత్తద్గుణమయకార్యసామ్యత-తా-భవా- బుద్ధ్యనుషేయల
 షణ్డైర్జ్ఞానవిరూపస్యభావైః- గుణైర్గుణమయకార్యైఃసన్నప్యేకకారణతయస్థితిగ్రాహ్యః- అతఏవవివిధ విచిత్రానం
 తకార్యవస్తువ్యనుగతంకారణంత్వమేవేతివస్తు- తస్మాదపరిచ్ఛిన్నత్వమాహ-బహిరంతరం-సతభితిబహిర్యాగ స్తత్ప్రతి
 సంబంధ్యంతర్యాగశ్చ- తేనాస్తివ్యాపిత్యాదితభావః- తదాహసర్వస్యేతి-సర్వశబ్దవాచ్యస్యేత్కర్మ- తత్రహేతుఃసర్వా
 శ్లక ఇతి-సర్వమాత్మాశరీరంయస్య- తస్యశరీరవాచకశబ్దానాం- శరీరపర్యంతత్వవియమాత్సర్వశబ్ద వాచ్యత్వం సర్వా
 త్వాత్వేహేతు- ఆత్మవస్తునఇతిసర్వేషామాశ్లభూతస్యేత్కర్మ-ఏవంవిధస్యైవబహిరంతరంసత్యన్వయః- అతఃసర్వకా
 రణభూతభితిభావః- గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపితద్గుణాగ్రహణతపాతేత్వయమర్థః- ఏవముక్తరీత్యాభగవాన్సన్నపిం
 ర్వ్యతకారణతయావతహమానోపి బుద్ధ్యరూపాదిజ్ఞానేనానుషేయం లక్షణంస్వరూపం యేషాంతైః ఇంద్రియాణాం
 చక్షురూదీనాం స్వజన్యజ్ఞానానుషేయత్వాత్ గుణైరింద్రియైః॥శ్లో॥ గుణస్త్వావృత్తశబ్దాదిశ్యేంద్రియా ముఖ్యతంత్యవి
 తినిఘంటు- ర్మేగ్రాహ్యైఃపదార్థాః- తైస్సమితీక్షు- తద్గుణాగ్రహః- తైర్గుణైరింద్రియైర్గుణాగృహీతుమశక్య
 త్యర్థః-అత్రోపపత్తిమాహ-అనాపుతత్వాదిత్యాదినా-అపరిచ్ఛిన్నత్వేనావరితు మశక్యత్వాదిత్యర్థః- పరిచ్ఛిన్నగృ
 హ్యవరణాసంభవః- స్యసర్వాత్మనసంస్థానస్తునః- అనాపుతత్వాదేత్యహిరంతరం సత్యైఃచ్ఛిన్నతయా- విధు

స్వరూపస్త్వం చక్షురీభిః ప్రత్యక్షేన వస్తుతుల్యం వగ్రాహ్యభిః - సంపదభాభిప్రాయః || ౧౭ || సస్వేత
దైతువతుష్టయం ప్రపంచస్యావస్తుత్వేషుచేత - తత్తునసంభవతి - సత్వేన ప్రతీతేరిత్యాశంక్యాహ || యభితి || అత్త
నోద్యశ్యేషుగుణేషు - దేహాదిషుస్వవ్యతిరేకతః ఆశ్చర్యవ్యతిరేకత - పృథక్ సన్నయంచేహాదిరితి వ్యవస్యతేనిశ్చివోతియః
పుమాన్ - సః అబుధః అవిద్యాన్ - వ్యతిరేకాదశకానాత్ - కేంచ - వసిషితం విచారితం సత్ - దేహాదిస్వయంతఃవినామ
వాదం వాచారంభణమా ప్రంవిహానసవ్యగ్భవతి - అతః అవస్తుత్వేవత్యక్తం బాధితమేకత్ - వస్తుబుధ్యా ఉపాదదత్ స్వీకు
ర్వన్ - అబుధభిత్వార్థః || ము || ఏవం సర్వకాం జేసర్వాశ్చర్యవంతేత్వయి - పరమపురుషార్థభూతే సతి యస్య నిత్యేషుప్రా
కృతవిషయేషు - నిత్యేత్వబుధ్యాభిప్రాయతి - తస్య నిశ్చేయభిత్వభిప్రాయన్నాహ || యభితి || అబుధః అవిద్యాన్ - యః సవ్యతిరే
కతః ఆశ్చర్యరూపస్త్వేన సత్వత్వాత్ స్వస్వరూపవ్యతిరేకజేత్యర్థః - ఆశ్చర్యోద్యశ్యగుణేషుభోగపదార్థేషు - స
న్నితీత్యభివ్యవస్యతేవ్యవస్య - ఇత్యర్థవసామంకరోతీత్యర్థః - తస్య నిషితంతస్యావ్యవసాయః - అనువాదం వినా త
స్య నిత్యత్వః పిదార్థమనువాదమంతరేణ - చ సమ్యక్స్మి శ్రేయస్కరభిత్వార్థః - నిత్యత్వం పిదార్థమత్యాన్యత్వేషునూ
ద్యతేచేత్రత్వవ్యక్ - నిత్యత్వప్రతిపాదనంతున సమ్యగిత్వార్థః - న స్వేవం విభురుషబుధైరసవ్యక్త్వంకుత ఇత్యత్రాహ -
యతభితి పుమానయం - యతోయస్తాదనిత్యత్వాదైత్యోస్త్యక్తం వివేకిభిః పరిహృతం - ఉపాదదత్ - స్వబుధ్యా స్వీకరోతి
త్యర్థః అత్ర సత్త్వం నామ సర్వకాలసంబంధితత్వం - తదేవ నిత్యత్వంబోధ్యం - అస్య శ్లోకస్య ప్రపంచావస్తుత్వప్రతిపాద
నసరత్వపక్షే - త్వమేకవిహస్యవతః ప్రమాతిరిత్యాదివిరోధస్యాత్ - అతః ఉపవాధోఽగ్రహ్యః || ౧౮ || ఏవం
పరమేశ్వరాద్యశ్చర్యవద్యవ్యతిరేకతం జ్యేష్ఠమక్తం - పరమేశ్వరోపాదాన త్వాదవిత్వద్యవ్యతిరేకతా సత్త్వమిత్యా
హత్వత్వభితి || నచైవం సత్యపివికారిత్వమిత్యాహ అనీహాదితి - అగుణత్వాదనీహాత్వం - తతోవికారిత్వమిత్యర్థః - నవ్యసి
హత్వేకథంకత్వత్వం కత్వత్వేవా - కుతః అవికారిత్వప్రతిపాద - త్వయాశ్చర్యభి - బ్రహ్మత్వాదవికారిత్వం - ఈశ్వ
నానుచాదంచనతన్త నిషితం సమ్యగ్యతస్త్వక్తముపాదదత్తుమాన్ || ౧౮ || త్వత్వోస్యజన్తస్థితిసంయమా
స్విభావదంత్యనీహాదగుణాదవిక్రియాత్ | త్వయాశ్చరేబ్రహ్మణోవిమధ్యతే స్వదాత్రయత్వాదుపద
ర్యతేగుణైః || ౧౯ || సత్త్వం త్రిలోకస్థితయేస్వమాయయావిభక్షింఖలువణమూత్సవ || సర్గాయరక్తం
రత్వాత్ - త్వత్వమితి - సస్వేతభవిదుర్ధమేవనేత్యాహ - తదాశ్రయత్వాదితి - గుణైః కత్వత్వభిః త్వయస్త్వార్థకత్వ
త్వముపచర్యతే - గుణాశ్రయత్వాత్ - యథాభ్యుత్పక్యతరాజస్థితి || ము || నను || శ్రు || బహ్విం ప్రజాంజనయంఘ్రింస్వరూ
పామిత్యాదిషుప్రకృత్యాదేరేవజగదుత్పత్త్యాదిశ్రవణాస్తత్త్వః - కుతస్తదిత్యతహా - త్వత్వభితి || అస్య పరిదృశ్య మాసస్య
జగతః - సంయమోవిలయః - అనీహాత్ - సంకల్పేతరవ్యాపారరహితాత్ అగుణాత్ గుణత్రయరహితాత్ - అవిక్రియా
త్ స్వరూపస్వభావవికారరహితాత్ - త్వత్త్వేవవదంతీత్యవ్యయః - సత్యసంకల్పవ్యతిరేకత్వావ్యాపారశాలినశ్చితిః -
స్వరూపవికారవతోచితశ్చ - ననర్వవిధకారణత్వమితిభావః - ఎతదేవ సమర్థయతిత్వయ్యాతి - ఈశ్వరేబ్రహ్మణి - త్వయి
విరుద్ధతే - సర్వకత్తిత్వావ్యతిరేకతః - తహివికారాది - శూన్యేయం - కథంసృజ్యత్వాదివ్యవదేయత్వత్వాహ - అశ్రయ
త్వాదితి - స్వశరీరభూతస్యకార్యవగ్రాహ్యంతరాత్తతయాధారకత్వాదిత్యర్థః - గుణైః శరీరభూతకార్యవగ్రాహ్యతైరు
త్పత్త్యాభిభిష్కృతైవత్వయి - తత్సృజ్యత్వాదికముపచర్యతే - శరీరద్వారకముచ్యతే - నతుసాత్మాదుచ్యతే ఇత్యర్థః - యద్వా -
గునైస్తస్యశరీరభూతగుణమయకారైర్వాహకరభూతైర్హేతుభిః - తత్త్వయి ఉపచర్యతే ఇతి || ౧౯ || ఎవంభూతస్త్వ
వయథావిశ్వస్థితిసగ్రలయాభం - త్రివణగుణావతారాః - ఏవమయంభూభారాపనయనార్థమవతారభావభి
జ్ఞాతవ్యభిత్వాహ్లాకద్వయేన || సత్యమితి || ము || ఉక్తముద్ధృత్వాదికారణత్వం భగ్యంశరేణానుసంధ్యతే || సత్వమితి || స్వ
మాయయాస్వసంకల్పేన అద్రవజసోపబృంహితంరక్తం - తమసోపబృంహితం కృష్ణమిత్యుక్త్వా - సత్త్వేనోపబృంహి
తశుక్లమితి - పారిశేషోవ్యజ్యం - అజామిత్రుతాలోహితశుక్లకృష్ణామిత్యత్రైవిమక్లాదిత్యత్యైస్సత్వాది గుణాల
త్యంతే - సంతథాప్రసిద్ధః - త్వంప్రలోకస్థితయే - అత్తనంభర్గంవణంస్థితకారణంస్వస్యతదసాధారణంవణమిత్యర్థః -
సత్త్వగుణాభిధూతః - స్థితంకరోషీ - భావః - ఏవమన్యదప్రూహ్యం - జనాత్యయే ప్రతయేభిత్వార్థః - అత్ర శ్వేన యాపేణ
చతుర్ముఖదుదాగ్ర్యతే - త్తజ్జువిశిష్టవేషేణ - స్థిత్యాదికత్వత్వం - తత్తద్గుణకద్రవ్యాధిస్తానేతత్తద్గుణాభిభావశ్చేతి ||
౨౦ || త్వమితి || రక్షితుమిచ్ఛ్యవతిహాసి - కృష్ణేనవణేన - అతస్సాధూనాంరక్షకార్థం - రాజస్వసంజ్ఞాః - యేఅనురక్తౌ

టియూనపాఃత్రైవిద్యూహమానాఃతతస్తతశ్చల్పమానాః- చమూఃసేనానిహనివ్యసేసంహరివ్యసి॥ము॥ ఎవంసర్వ
 దక్షకస్యభగవతః ప్రకృతోపయోగమనుసంధధానఃస్తుతిముపసంహరతి॥ త్వమితి॥ లూకస్యరీరక్షిషుః రక్షాంకతుకమి
 చ్చుః- రాజన్యసంజ్ఞాఃఅసురకోటిసాంయూధపాః- త్రైవిద్యూహమానాఃసర్వతఃప్రేర్యమాణాః- నిహఃప్యసేసంహ
 రివ్యసి॥ ౨౧॥ కింతుతథాప్యప్రమతైవత్వయాభవితవ్యమిత్యాహ॥ అయమితి॥ అసభ్యఃఖిలః-సమర్పితచకితం॥ము॥ ఏవ
 స్తుత్వా-విదితోసీత్యాదినా- జ్ఞాతమపిభగవత్పరత్వంవిస్మృత్య - పుత్రోయమితివాత్సల్యేన - తస్యకంసాద్యయ మాశం
 క్యాహ॥అయమితి॥ తవ-అస్యాస్వామప్త మోగర్భకత్యాదినాస్వహంతృతయాశ్రుత్యేత్యర్థః- మేగృహేత్రత్యాభవి
 ష్యతితిత్వార్థమేవత్రత్యా - అగ్రజాత్ త్వత్తఃపూర్వముత్పన్నాత్ - మత్పుత్రాత్ - వ్యహనత్ జహాన - అహోత్పయి
 తాదృశ స్తస్యస్మరః- యదయంభవివ్యతస్తవసంబంధమాత్రేజేవ - పృథమోత్పన్నమత్పుత్రవగణవపర్యంతంవిశ్రాం
 తఃకథిధావః- అసభ్యఃసభాసహాంకుతః-ఖలేశ్వరఃమహాగ్రసరః- అసభ్యఃఖిలఇతివ్యాఖ్యానంతుపాసరుక్త్యగ్రస్తంబా
 ధ్యంసురేశ్వరేతిసంబుద్ధ్యంతపాలనశక్తిద్విరోధఃపురుషేఃస్వభృత్యైస్సమర్పితంజ్ఞాపితం॥ ౨౨॥ అథేతి॥ ఉపాధావత్
 ఆస్తాత్ ॥ము॥ అధఃదేవకీం-చిద్విజ్ఞాపయితుమాదాతుష్టాచేత్యాహ॥అథేతి॥ ఉపాధావత్ స్తుత్యాఉపత్యోశుచిస్మితాస్వ
 పుత్రభూతభగవద్దర్శనేనభయనివృత్త్యానికసితముభీత్యర్థః॥ ౨౩॥ దేవకీంచిద్విజ్ఞాపయితుం-త్వయిభయంతైవతావ
 న్నాస్తీతిశ్లోకచతుష్టయేనాహ॥రూపమితి॥ యత్రత్ కీమపి రూపంవస్తు- ప్రాహుఃచేదాఃకింతద్వస్తుతరాహ-ఆవ్యక్తం-
 అత్రహేతుః-అద్యంకారణం- కింపరమాణవఃన- బ్రహ్మబృహత్ - కేంప్రధానంసంజ్యోతిః- చేతనం-కింవైశేషికాణామివ
 జ్ఞానగుణకం-స-నిగుణం కింమీమాంస కానామివజ్ఞానపరిణామి-స-నిర్వికారం-కింపుష్క-రాక్షాదీనామివశక్తివిశ్లేషణ
 పరిణామి-ససత్తామాత్రం- తహికీంసామాన్యం-న- నిరీహం- సన్నిధిమాత్రేణకారణం- ఏవంభూతంకిమపికార్యంక

రజసోపబృంహితం కృష్ణంచవణంతమసాజనాత్వయే॥౨౦॥ త్వమస్యభాకస్యవిభో రిరక్షిమగృహే
 ౨వతీర్ణోసిమమాఖిలేశ్వర॥ రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూధమైర్నివృహ్యహమానానిహనివ్యసేవమూః
 ౨౧॥ అయంత్వసభ్యస్తవజన్మమేగృహేత్రత్యాగ్రజాంస్తైస్యహనత్పురేశ్వర॥ సతేవతారంపురుషై
 స్స్వస్వరూపేణావిర్భూతంశ్రీపరమపురుషంప్రతి-దేవకీకృతస్తుతిః

స్వమర్పితంశ్రుత్వాధునైవాభిసరత్పురాయుధం॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః॥ అదైనమాత్మజువీత్య మహాపురుషల
 త్నం॥ దేవకీతమపాధావతంసాద్భితాశుచిస్మితా॥౨౩॥దేవకీ॥రూపంయత్రత్స్వప్రచురవ్యక్తమా
 ద్యంబ్రహ్మజ్యోతిర్నిగుణంనిర్వికారంసత్తామాత్రంనిర్విశేషనిర్విహంసత్వంసాక్షాద్విష్ణురధ్యాత్మదీపః॥౨౪॥

౨౪౧-యద్వస్తు-సవసాక్షాత్త్వంవిష్ణురితి-అపరోక్షశ్చేత్యాహ-అధ్యాత్మదీపఇతి- బుధ్యాదికార్యకారణసంఘాతప్ర
 కాశకఇత్యర్థః- అథవా-ఆవ్యక్తంసకౌపప్రమాణేనవ్యజ్యతఇత్యవ్యక్తం-కథంఉత్పత్త్యాతావన్నవ్యజ్యతఇత్యాహ-ఆ
 ద్యంసర్వస్యకార్యస్యాద్యం-అనాదీత్యర్థః-తథా బ్రహ్మజ్యోతిః-నిగుణం-నిర్వికారం ఇతిచతుర్వింశదైః నిర్దేశేనచ-
 ప్రకాశేనచ-గుణేనచ-వికారేణచవ్యక్తింవిరాకరోతి-తథాసత్తా మాత్రమితిచేమేగ-నిర్విశేషమితిసామాన్య-నిరీహ
 మితిక్రియయాచ-వ్యక్తినిరాకరోతి-అన్యత్సమానం-ఏవంభూతస్యతవ-సభయశంకేతిభావః॥ ము॥ మహాపురుషలక్షణ
 మిత్యుక్తమేవవివృణోతి- శ్లోకచతుష్టయేన॥ రూపమితి॥ యద్రూపంప్రాహుః- సత్వమిత్యన్వయః- విధేయప్రాధాన్యా
 త్పుల్లంగనిర్దేశః - రూప్యతఇకరూపంస్వరూపం - నవ్యజ్యతే - ఇంద్రియైరిత్యవ్యక్తం- అతీంద్రియమిత్యర్థః - (బ
 హ్మబృహత్త్యాదిగుణయ్యుక్తం॥శ్రుబృహతిబృహయతి-తస్మాదుచ్యతే-పరంబ్రహ్మైతిసరుక్తిః-జ్యోతిఃస్వయంప్రకాశం-ని
 గుణంసత్త్యాదిగుణసాన్యం-నిర్వికారంశోక మోహాదిష్యికారరహితం- సత్తామాత్రంవృద్ధిక్షయాదిరహితం- నిర్విశే
 షంకేబ్దస్పర్శాదిశేషసాన్యంనిరీహంపుణ్యపాపాదిరూపవ్యాపారరహితం-తత్తథాఅగమప్రసిద్ధ- ఆత్మజ్ఞానమధ్యా
 త్మకదేవోద్యతే-తదేవదీయస్యసః- దీపవత్స్వరూప్రకాశకధర్మచూతజ్ఞానవానిత్యర్థః॥శు॥ సహాద్రష్టుద్భూతైర్విపరితా
 పోవద్యతేస్వాభావీజ్ఞానబలక్రియాచేతీత్రాయతే-యద్వా-అధ్యాత్మమాత్మోషయజ్ఞానం - తస్యదీపఃప్రకాశః-ఆత్మ
 విషయజ్ఞానపదఇత్యర్థః॥౨౪॥కించ-మహాప్రళయేప్యవశ్యమాణస్యకుతోభయమిత్యాహ॥సప్తఇతి॥ చరాచరలోకేమ
 హాధూతేభులీసేమ- తేష్యపి- ఆదిభూతంభూతసూక్ష్మం- ప్రవిష్టేషు- తస్మిన్నపివ్యక్తే అవ్యక్తంప్రధానంప్రాప్తై- అ
 వశేనాత్మకేప్రధానే-సంజ్ఞాప్రజ్ఞాయస్య- ఎవమపిలీనమిదమస్తి - పశ్యాదేవమహోనసేయమితిసః ఆశేషసంజ్ఞః శేష

సంజ్ఞాభివామ్ముద్వివరాధేతిపరంనామబ్రహ్మణోవపశతాస్కృతమాయాః - తస్మిన్ బాశద్వమాశ్మకలూరన్వరం
ఉత్తరాధికంప పరంముక్త్యతేతదుక్తమ్ స్తో॥ బ్రహ్మోస్త్వస్థమానేనహ్యమువ్వశతంస్మృతం । తత్పరంచైతద
ధికంతుపరాధికమగ్ధీయతఇతి-తథాచద్వయోః పరంధామోరవసానేచతుర్ముఖస్థలయిత్యర్థః-మహాభూతేషు
పృథివ్యాదిషుచిధూతభూతాదింస్వప్రకృతిభూతమహంకారమిత్యర్థః స్తో॥ భూతాదిమందియాది చద్విధాహంకార
మేవచేతవస్తువురాణవచనాత్ - వ్యతైతదహంకారప్రకృతీమాతేమహాత్యైరకః - అవ్యక్తంప్రధానం - శేషసంజ్ఞఃశేషా
భ్యః-శేషాల్లినానర్వజగద్భారవహిత్యర్థః-యద్వా॥ స్తో॥ ఏష్యతేషుసంజ్ఞాభివాశ్చత్వత్తిరేవోచ్యతే-తదాన
ర్విలోపేనస్వస్థైర్గతైర్గ్వావశిష్టత్వాత్ - అశేషసంజ్ఞాభివాశ్చ- అశేషశబ్దేనచరాచరాస్యకంశేషముచ్యతే - తతే
సంజ్ఞానాత్యైశేషసంజ్ఞః సర్వజ్ఞాభివాశ్చ- అశేషఃసంజ్ఞాభివాశ్చ- సర్వశరీరకాంత్యైశ్చశబ్దేనాచ్యతే॥
అక్షయం-యిత్యేవంప్రత్యయహేతుఃయోయంకాలః - అవ్యక్తబంధోప్రకృతిప్రవతక - తస్య ప్రత్యయవిధిభూతస్య
తేతవశేషాంలీలాం-చేష్టతేవివరితకతే - ఘనఃపునర్వస్వరావృత్యమహీయా-కావ్యపరాగ్భూతీయస్యచేష్టామాహుః
తిం- త్వత్వా- ట్మేనుధామఅభయస్థానంప్రపద్యైశరణంప్రశే॥ ము॥ నిశేషాదిర్వస్వగంతో యోయంకాలఃమహీ
యా-విభుఃయేనకాలేనవిశ్వంచేష్టతేప్రవతకతే-తంకాలం-హౌత్యకబంధోప్రకృతీబంధో - భగవతఃసర్వశరీరభూత
పక్వకీభౌతకత్వాద్భంభుః-తస్యతథాప్రసిద్ధస్య-తే- చేష్టాంచేష్టాతుల్య - విశేషమాహుః ట్మేనుధామట్మేమస్థా
నం-తం-త్వా-తానామితిభేదః-త్వాత్వాంప్రపద్యైతి-యద్వా- యోయంకాలఃమహీయా-తంకాలంయేనభవతేవి
శ్చంచేష్టతే - తస్యతేచేష్టామాహురితియాజనా॥ ౨౬॥ ట్మేనుధామత్వమేవాహా॥ మత్యైశ్చ- అలోకాప్రత్యయద్వన్ధు
నన్దేలోకద్వివరాధావసానేమహాభూతేష్వాదిభూతంగతేషువ్యతైవ్యక్తంకాలవేగేనయాతేభవా
నేశ్చవ్యతేశేషసంజ్ఞః॥ ౨౭॥ యోయంకాలస్తస్యతేవ్యక్తబంధోచేష్టామాహుఃచేష్టతేయనవిశ్వం । ని
మేషాదిర్వత్సరాంతో మహీయాంస్తత్వేనానం ట్మేనుధామప్రపద్యై॥ ౨౮॥ మత్యైశ్చమృత్యువా శబ్దేః
పలామకసర్వాకలోకాన్వయంనాధ్యగచ్ఛతే॥ త్వత్వాదాజ్ఞాంప్రాప్యఃపద్యచ్చ యాద్యసర్వశ్చే
తేష్యత్సర్గస్సాదపైతి॥ ౨౯॥ సత్త్వంఘోరందుగ్రసేనాన్యో జాన్మస్త్రాహిత్రస్తాభ్యత్యవిత్రాసహసి॥
రూపంఘోరంపౌరుషంధ్యౌరధిష్ఠ్ఠంమాప్రత్యక్షంఘోరంబృశాంకృషిపాః॥౩౦॥జన్మతేమయ్యసాపాహి
మావిద్యాన్తభూతానామమద్విజేభవద్దేతాంకంసాచమగ్ధీరధీ॥౩౧॥ ఉపసంహరిత్యైత్వన్నధోరూ
పమగోకకః శంఖచక్రకదావద్వశ్రియాజుష్టంచతుర్భుజు ॥ ౩౨॥ విశ్వంయదేతన్నవ్రతసానాంతేయ
ధావశశంభుమహిపరంభవా॥ బిభృతేసోయంమమగభవో భూదహౌన్మలోకస్సపిదంబం మ
యా-కేనాపిభాగ్యదయేన- అత్రచందోభంగఅవకః-హౌత్యై॥ ము॥ ట్మేనుధామత్వమేవాహా॥మత్యైశ్చ-మృత్యురేవ
వ్యాఖ్యక్రూరసర్వలోకాప్రతి-పలామకధావక-శరణాస్థేషశాభామితిభావః - నిర్భయంమృత్యుభయరాహిత్యం-
నాధ్యగచ్ఛతేనప్రాప్తవా॥ హౌత్యై-యద్వచ్చయాయాద్యచ్చికాదిమకృతపరిపాకవశం॥౩౩॥ ప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి॥
సఇతి॥ భృత్యానాంవిత్రాసంసంప్రీతిభృత్యవిత్రాసహ - భృత్యవిదితివాచేదః-పౌరుషంబిశ్వరంధ్రావధిష్ఠ్యంధ్యానా
స్సదం- మాంసదృశంమాంసచతుషాం-మాదృశామిత్యపిపాతాంతరం-ప్రత్యక్షంమాకృధా॥ ము॥ఏవంస్తుత్వాప్రస్తు
తంవిజ్ఞాపయతి॥సత్త్వమితి॥ భృత్యమిత్రసోశీర్షేనభృత్యైస్సహమిత్రవద్వతమానేనేత్యర్థః-అసహశ్యత్రాణాందుస్స
హౌసి - భృత్యవిత్త్రాసహసీతిపాతే - భృత్యానాంవిత్రాసంభయం - హంసీతితథోక్తభృత్యవిత్ - త్రాసహఅసీ
తివాచేదః - భృత్యవిత్ భృత్యునోరభవేదిత్యర్థః - పౌరుషంపరమపురుషత్వసూచకం- ధ్యావధిష్ఠ్యంధ్యానవిషయం-
యోగిధ్యానాలంభనమిత్యర్థః-మాదృశాంకమకచతుషాం- మాకృషిస్తామాకృషిః॥౩౪॥జన్మతేభవతేవహేతో
గిర్వాశ్చభూతాత్రాసాత్సముద్విజేబిభేది-యతః-అధీరధీఃఅధీరచిత్రా॥ము॥ మాత్యత్వప్రయుక్తప్రేమాతీతయేనాహ॥
జన్మతే॥ తేనముదన్తమావిద్యానిత్యస్య-భవద్దేతాం-కంసాత్సముద్విజే-తస్మాత్వాన్వముత్ప్రేక్ష్యచిభేమీ
త్యర్థః - భవద్దేతాంభవదవతారనిమిత్తభూతాత్కంసాత్సముద్విజేతివా-నిమిదితిమత్ప్రభావానామై-కంసాత్స
త్రాహఅధీరధీరతి-అధైర్యమేనసర్వత్రభయోత్పేక్షామూలమితిభావః॥౩౫॥౩౦॥విశ్వంప్రసంహతకవగ్గంఏవంభూతేన
భుతేన తపభూతీష్టాభూస్యాదిచేత్తతాహా॥ విశ్వమితి॥ నిశాంతేప్రళయవసానే- యథావకాశంఅసంకొచతః-అ

సంభావితత్వాత్ - అపహస్యతైవస్యాదిత్యర్థః॥ము॥విశ్వాత్మకవిశ్వశరీరక - విశ్వస్యాంతరాత్మస్మితివారూపస్య పరమపురుషత్వసూచకతామేవాహ - శ్చైత్య - సమత్వద్గృహజాతంమామేవంకథంవణయస్మిత్రాహ - విశ్వమితి - యత్తదోనిత్యసంబంధాదత్రయభిత్వద్భావః - పరమపురుషోయోభవాత్ - స్వతనావేవశాంతేనదనే - యద్వా - నిశాశబ్దేనమహానిశాఖ్యః ప్రళయఉచ్ఛతే - సవవాంతః సకలజగత్సమాప్తి - శస్మిన్నితి - ఎతద్విశ్వం - యథావకాశం సవిస్తారమిత్యర్థః - బిభృతిసోయంభవాత్ మమగభోభూదితియత్ - తత్ సృలోకస్యవిడంబనమిత్యేవంయోజనా - విడంబనం తద్వదాచరణంజహౌగతి కుష్మిన్థాఖిలఘనవస్య - స్వకుష్మిన్థిత్యనుసంధానేనాచ్చర్యానుకరణం॥ 3౧॥ చతుర్థఃజరూపేణావిధావే - కారణంతావదాహ - చతుర్థిఃశ్లోకైః॥ త్వమితి॥ పూర్వసగేప్రథమజన్మ - అహఃఆసీః - పృథ్వి నామ్ - స్వామింభువేస్వామింభువమన్వంతరే - తదాఅయంచనుదేవః॥ ము॥ అథభగవాత్తత్పత్త్యై స్వస్య నిమిత్తమాహ॥ త్వమేవేతి॥ పూర్వసగేప్రథమజన్మని - స్వామింభువీస్వామింభువమన్వంతరే ప్రభవా పృథ్వి నామ్ - సతీ - స్వామింభువగతిపారే - తస్మిన్సన్వంతరభిత్వార్థః - ఆయంచనుదేవః॥ 3౨॥ యువామితి॥ తేపాతేదుష్కరంతపఃకృతవంతాయువాం॥ ము॥ యదాబ్రహ్మచారియవాంప్రజాసగేఆదిష్టా - తదాతపస్తేపాతభిత్వస్యయః॥ 3౩॥ ము॥ వషేతి॥ ఘమకాలస్యగ్రీష్మతోః - గుణిరాత్రావప్ర్యుపలభ్యమాండేష్టా - యద్వాహత్॥ 3౪॥ శ్రీభగవాత్॥ త్వమేవపూర్వసగేభూఃపృథ్విస్వామింభువేనతి॥ తదాయంచుతపానామప్రజాపతిరకల్మషః॥ 3౫॥ యువాంవైబ్రహ్మచారిష్టాప్రజాసగేయదాతతః॥ సన్నియస్యేంద్రియగ్రామంతేపాతేపరమంతపః॥ 3౬॥ వషవాతాతపహిషఘమకాలగుణాననుసహమానాశ్వాసరోధవినిధూతమనోమతా॥ 3౭॥ జీర్ణపదానిలాహరావృషశాంతేనచేతసా॥ మత్తఃకామానభీష్మంతామదారాధనమీహతుః॥ 3౮॥ ఏవంవాంతస్యతోభావైతపఃపరమదుష్కరం॥ దివ్యవషణసహస్రాణాంద్వాదశేయుమకదాత్మనో॥ 3౯॥ తదావాంపరితుష్టోహమమునావపుషానఘే॥ తపసాశ్రద్ధయానిత్యంభక్త్యాచహ్మదిభావితః॥ 4౦॥ ప్రాదురాసవరదరాడ్వయయోః కామదిత్యయా॥ ఏయతాంవరభిత్వక్రైమాదృశోవాంవృతస్సతః॥ 4౧॥ అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనవత్సృచదంపతీ॥ నవవ్రాధేవవగ్గంమేమోహితౌమమమాయయా॥ 4౨॥ గతేమయియువాంలభ్యావరంమశ్నదృశంసుతం॥ గ్రామ్యైభోగానభుంజాథాంయువాంప్రాప్తమనోరథా॥ 4౩॥ అదృష్ట్యాన్యతమలోకేతేదాదర్యగుణైస్సమం॥ అహంసుతౌవామభవంపృథ్విగభావగతిస్సృతః॥ 4౪॥ తయోర్వాంపునరేవాహమదిత్యామథకశ్యపాత్॥ ఉపేంద్రగతివిఖ్యాతోవామనత్వాదృవామనః॥ 4౫॥ తృతీయేస్యైభావేహంవైతేనైవవపుషానఘే॥ జాతోభూయస్తయోరేవసత్యంమేవ్యాహృతంసతి॥ 4౬॥ ఏతద్వాదగ్గతంరూపంప్రాజ్ఞస్సమృతాయమే॥ నాన్యథామద్భవంజ్ఞానమత్యలంగెనజాయతే॥ 4౭॥ యువాంమాంపుత్రభావేనబ్రహ్మభావేనచాసకృత్॥ చిఘమకావీషగ్రీష్మకాలోష్ణావషాడీనేవకాలగుణాత్ - తత్తత్కాలవ్యంగ్యైవషాడినిత్యర్థః - అనుఅనుస్మత్యసహమానా - శ్వాసనిరోధఃపూరకతుంభకాభ్యాంప్రాణనిరోధః॥ 4౮॥ 3౫॥ ఏవమితి॥ తప్యతోఃఆచరతోః - ఈయఃగతాని మదాత్మనోఃమచ్చిత్రయోః॥ ము॥ తప్యతోఃతపఆచరతోఃఈయః అతీతానిఅహమేవాత్మా అంతర్ధాకరణాయయోస్తయోఃమదాత్మనోః - అతఏవేద్యతదుష్కరతపశ్చక్తిరిభావః - మదాత్మనోః మగ్ధతచిత్రయోరితివా॥ 4౯॥ తదేతి॥ అమునావపుషా॥ ము॥ అమునావపుషా - చతుర్థఃజాదిమతా॥ 5౦॥ ప్రాదురాసమితి॥ ప్రాదుర్భూతోస్సి - వరదరాట్వవరదేషుశ్రేష్ఠభిత్వార్థః - తేనసకృద్వరేణచవారంవారమానిభావకారణముక్తం - మాదృశః మయాసదృశః - కామస్యదిత్యయాదాతుమిచ్ఛయా॥ ము॥ అనైనైవవిగ్రహేణవరదరాట్వవరదశ్రేష్ఠః - అతోయదాన్యమనోరథవరప్రదానానగుణ్యైనప్రవారముత్పత్తిరిభావః - కామస్యమనోరథస్యదిత్యయాదాతుమిచ్ఛయా - మయేతిశ్రేష్ఠఃపరోవీరుతామిత్యుక్తైసతి - వాంయువయోః - మాదృశః - మత్సదృశః - సుతః - మేమత్రోవృతః॥ 5౧॥ అజుష్టేతి॥ మేమత్రోపి - యువాంఅవగ్గం - నవవ్రాధేనవృతవంతా॥ ము॥ మమమాయయామోహితౌఅవత్యాద్యలాభాత్తత్రైప్రమన్మహిమ్నామోహంకతా - పరమపురుషార్థంచేచ్ఛతభిత్వార్థః॥ 5౨॥ గతభితి॥ వరందత్వా - మయిగతే॥ 4౮॥ 4౯॥ తయోరితి॥ అదిత్యాంకశ్యపాద్వామనఆసీతి - యత్తదపిత్రద్రూపయోర్దుష్కరయోరహమేవపునరాసమిత్యర్థః॥ 5౩॥ ౪౩॥ ఏతదితి॥ ప్రాక్ప్రథమం - తావత్ - ఏత

ద్రూపం మేజస్తేతి-స్మరణాయజ్ఞానాయ-వశితం - మద్భవం మద్విషయం-అనంతరంత్వదిచ్చయా- బాలోపిభవమ్యమి
 యథావతి॥౪౪॥ననుస్త్వినుప్రసన్నైశికతమవయోఃపునః పునఃకన్యే- అతఃపరంవభఃప్యశీత్వాహ - యువామితి॥౪౫॥
 ౪౬॥౪౭॥తతఃకృతియదికంసాచ్చిభేషిత్వమిత్వాదినా-ప్రథమమేవభగవతా-పచోఽతో వసుదేవః - యదాగంతమైచ్చ
 త-తదైవ-అజాపియాయోగమాయా-సానందజాయయా-ఆజనిజాతా॥ ౪౯॥ తయేతి ॥ హృతా ప్రత్యయాధాః -
 సర్వావృత్తయాయేహం-అథవా-హృతాఃప్రత్యయాః అన్యాచ్చసర్వావృత్తయాయేహంజాగ్రతామపి - తథాభూతే
 ఘద్వారపాలేషుసత్సు - బృహతావాటేషులోహకీలకయుక్తశృంఖలైః-బృహన్బిః కవాటాభిడురశ్యయా ఇతివా ॥
 ౫౦॥తాఇతి॥స్వయమేవవ్యశీర్యంతవివృతైఃఇత్యర్థః- రవేర్నిమిత్తమాతాత్ ॥ ౫౧॥ మఘానీతి॥గంభీరౌయస్తోయాఘః
 తస్యజవేన-ఉమకయః-తైఃఘేనిలాః-ఘనవ్యాప్తాః-భయనకైరావతేశతైర్వాకప్రాపి-శ్రియః పతేః సీతాపతేః॥ ౫౨॥

స్తయస్తైకృతస్నేహాయాస్యేభేషుదంతిపరాం॥౪౫॥యదికంసాచ్చిభేషిత్వంతర్వామాంగోకులంనయ॥
 యశోదాయాశ్చతాకన్యాం మన్మథాయామానయదుతం ॥ ౪౬॥ స్వయంస్మర్తివృతాద్వారోయము
 నాజనుదుస్తరా॥౪౭॥ శ్రీఘకః॥ ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూప్తింభగవానాశ్శ్రమాయయా । పితోస్సంపశ్యతో
 స్సద్యోబహువప్రాకృతశ్శిశుః॥౪౮॥ తతశ్చశౌరిభక్తగవత్ప్రచోదితస్సుతంసమాదాయస సూతికాగృ
 హాత్ । యదాబహిగంతుమియేవతహ్యజానాయోగమాయాజనందజాయయా॥౪౯॥తయాహృత
 ప్రత్యయసర్వవృత్తిమద్వాన్తేఘపాలేషువశాయితేష్వత । ద్వారస్తుసర్వాః పిహితామరత్యయాబృ
 హతానాటాయసశృంఖలైఃకిల॥౫౦॥ తాఃకృష్ణవాహేవసుదేవతగతేస్వయంవ్యశీర్యంత యథాతమో
 రహానవషణ్డపజన్యఉపాంశుగజితశ్చేషోన్వగాద్ధ్వారినివారయఉభయైః ॥ ౫౧॥ మఘానివషణ్డత్య
 సకృద్భమానుజాగంభీరతోయాఘఃసహామిఘేనిలా । భయనకావతేశతాకులనదీ ముగంధదౌసిం
 ధునీవశ్రియఃపతేః ॥ ౫౨॥ నందప్రజుశౌరిరుపేత్యతత్రతాగోపాకప్రసుప్తానుపలభ్యనిదయా । శి
 శుంయశోదాశయసేనిధాయతత్సుతాముపాదాయపునగృహంనగాత్ ॥ ౫౩॥ దేవక్యాశయనేన్యస్యవ
 సుదేవోథదారికాం । ప్రతిమువ్యసదోలోహమాస్తేపూర్వవదావృతః॥౫౪॥ యశోదానందపక్షివజా
 తంపరముబద్ధ్యతనతల్లింకంపరిశ్రాంతనిద్రయాపగతస్సృతిః॥ ౫౫॥.....

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే-తృతీయో-ధ్యాయః.

శ్రీఘకః॥బహిరంతఃపురద్వారస్సర్వాఃపూర్వవదావృతాః । తతోబాలధన్వనీఃశుక్రాగృహ పాలాస్స
 ముత్తితాః॥౫౬॥ తేతుతూర్ణముపావోచ్యదేవక్యాగభక్తజన్మతత్ । ఆచక్షుభోర్వారాజాయయదుద్విగ్నః
 ప్రతిక్షతే ॥ ౫౭॥ సతలృప్తూర్ణముద్ధాయకాలోయమితివిహ్వలః । సూతృగృహమగల్భూర్ణం ప్రభుర్ణ
 ముక్తమూర్తజః । తమాహబ్రూతంరందేవీకృపశాకరుగంసతీ స్తుషేయంతవకల్మాషస్త్రీయంమాహం
 తుమహాని॥౫౮॥బహువోహింసి తాహ్యంగశిశవఃపావకోపమాః । త్వయాదేవనిస్సృష్టేనపుక్తైకా ప్రదీ
 యతాం ॥ ౫౯॥ నన్యహంతేహ్యచరజాదీహావీతసుతాద్రభో । దాతుమహానిమందాయామమేమాంచ
 రమప్రజాం ॥ ౬౦॥ శ్రీశుకః ఉపగూహ్యైజ్జావేవం వదంత్యానినదీవత్ । యాచితస్తాంవిభక్త్యైర్వా
 హస్తాదాచిచ్చిదేఖలః॥౬౧॥తాంగృహీత్వావరగయోజాతమాశ్రాంస్వసుస్సుతాం । అపొథగచ్ఛిలా
 పృష్టేచ్ఛాన్ధోర్వాన్తులితసోహృదః॥ ౬౨॥ దివ్యస్రగంబరావేవరత్నాభరణభూషితా । అద్యశ్శతానజాని
 నందప్రజుమినిద్రయాఆజయా॥౬౩॥ దేవక్యాఇతి॥ప్రతిముచ్యబుద్ధావ - పదోపాదయోలోహానిగళం- ఆస్తేస్త॥౬౪॥
 యశోదేతి॥జాతంకించిదితి-కేవలంఅబద్ధ్యత- న తుత్తతః న్యాచేత-యోగనిద్రయాచమోహితేతి॥౬౫॥.....

ఇతి భావాధాదిపికాయాం-తృతీయో-ధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ చతుర్థో-చండికావాక్యమాకణ్డో-తిభయాకులః । దుమకంత్య గ్రహితంమేనేకంసోబాలాదిహింసనం॥౬౬॥ తఇతిత
 దప్తమంజన్త ॥౬౭॥సఇతి॥కాలోమృత్యుః॥౬౮॥ ౪. బహువఇతి॥అంగహాగ్రాతః॥౬౯॥ ఉపగూహ్యైః । ఏనదీవత్ దీనాదపిదీ
 నవత్- నతుతథా- పుత్రస్యాస్యత్రసీతత్వాశ్శావయోగమాయేతిజ్ఞాతత్వాచ్చ- యాచితోపి-ఆచిచ్చిదే ఆకృష్టజగ్రా
 హా॥౭౦॥తామితి అపొథయత్ బలేనచిక్షేప॥౭౧॥సేతి॥సద్యవేవదేవీధూత్వా॥౭౨॥౭౩॥కిమితి॥మామం-కృపకాంవృధా

అహింసీ హింసితవాపి - కృపదాంతిపాతావతే అన్యానవిశిఖాహానికృత్తిజ్ఞాత్వావారయతి || ౧౨ || ఏవమితి || బహునామసునికేతేషు నారాణస్యాదిస్థానేషు || ౧౩ || తయైతి || పరమవిన్దితః కృపైవైవాగస్తతాజాతే || ౧౪ || అహింశాత్తిథావధగినిభతః - పురుషాదోరాక్షసోయథాస్పృశత్యమేవహింసేత్ - తద్వత్ || ౧౫ || ౧౬ || మాశోచతమితి - హేమహాఽగౌ-స్వకృతంభుజః స్వాభుకమః భోక్త్రాః కించ-జంతవః ప్రాణినః సదానానతే కింతు అల్పకాలమేవాసతే - తథాపివీకత్రానానతే కింతువియ్యంజలైః యతోదైవార్థినాః || ౧౮ || సదానానతగతియదుక్తం చ సౌకాది-తదవిదేహానామేవనాత్మనగత్యాహః ధువీతి || ధువతా - దేహవీచయాంతిచ-భవంతినభవంతిచైత్యథః యథాభువిభౌమానిఘటాదీని - తద్వత్ - ఎతేషుభూలేషు-జన్మాదిన్ద్రియమజేషు - ఆయుపరోక్షతయాప్రకృతిజ్ఞాయమానఆత్మనవిపర్యేతివిపర్యయంనప్రాప్నోతి-ఏకరూపవవతః తథ్యథః - భామేషువిక్రియమాజేషుయథాభూస్తథేతి || ము|| నన్వాత్మనానిత్యత్వాత్కథం సదానానతగత్యక్తమిత్యాశీంక్యతత్తత్కామ-ఫలభోగాయ తనదేహానామేవతథాత్వమితి సద్వస్తాంతమాహః - ధువీతి || భూతానిధూతసంఘాతసంఘాదేహాగత్యథః - భౌమానిధూవికారాః ఘటాదయః - యథాయాంత్యసయాంతి - తద్వత్ - ఆత్మనాంతుపూర్వాపరదేహానుప్రతిమేతేతినదృష్టాంతమాహనాయమితి - యథాభూః పృథివీత్వజాతిః ఎతేషుపూర్వసద్వస్తాంత్యతేషు అనిత్యేషుపూర్వాపరభామేషు - నవిపర్యేతి - విపర్యయంతత్తద్వస్తూచానస్తోస్సాయుధాష్టమహాభుజాః || ౧౭ || దివ్యసగంబరాతేవరత్నాభరణభూషితాః ధనుశ్శులేషుచర్తాశీంభవక్రగదాధరా || ౧౮ || సిద్ధచారణగంధర్వైరప్పరైః కిన్నరౌరైః ఉపాహృతౌరుబలిభిస్తునయమానేదమబ్రవీత్ || ౧౯ || దేవీ! కింమయాహతయామందజాతః ఖలుతివాంతకృత్ | యత్రక్షయిత్సున్విశత్రుమాహింసీకృపణాంప్యధా || ౧౭ || ఏవంప్రభాష్యతం దేవీమాయాభగవతీభువి | బహునామసుకేతేషుబహునామాబధూతవా || ౧౩ || తయాభిహితమాకర్ణంకంసః పరమవిన్దితః | దేవకింఽనుదేవం చవిముచ్యప్రతితోబ్రవీత్ || ౧౪ || అహింశాభగిన్యహింశాభావమయావాంబతపాస్తనా | పురుషాదభివాపత్యంబహవోహింసితాన్సుతాః || ౧౫ || సత్త్వంహంత్యక్తకారుణ్యస్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ఫలకాన్స్త్రులోకాన్గమిష్మామిబ్రహ్మహేవమృతశ్వసన్ || ౧౬ || దైవమప్యసృతంవక్తినమర్త్యావీచకేవలమ్ | యద్విస్రంభాదహంపాపఃస్వనిఽహతవాశిఖా || ౧౭ || మాశోచతంమహాభాగావాత్మజాన్స్వకృతంభుజః | జంతవోనసజైకత్రదైవార్థినాస్సహాసతే || ౧౮ || భువిభౌమానిధూతానియథాయాంత్యసయాంతిచ | నాయమాత్మాతథైతేషువిపర్యేతియథేవధూః || ౧౯ || యథానైవంవిధోభేదోయతత్త్వవిపర్యయః | దేహయోగనియోగశ్చసంస్మృతాన్వేవతః || ౨౦ || తస్మాద్భద్రేన్వతనయాన్మయావ్యాపాదితానపి | మానుశోచయతస్సర్వేస్వకృతంభుజతేవశాః || ౨౧ || యాన్ద్యతొస్తిహంతాస్తీత్యాత్మానంమన్యతే గ్వద్వత్ | హావివాశంనప్రాప్నోతి-కింతుఅనువతఃతథ్యథః - తే తే తేషుపూర్వాపరదేహేష్వాత్మా - నవిపర్యేతీత్యేవమాత్మనిత్యత్వదేహాన్త్యత్వజ్ఞానేనతి - దేహాత్మభిమంసర్వాసన్గమూలోనస్యాన్తభావః || ౧౯ || ఏవంవిచార్యమాణేనతినశోకావకాశః - అజానతస్తుననివతఃతథ్యాహః || యథేతి || యథాయథాభావతీ - నైవంవిదః - ఏవంఅజానతః - ఆత్మవిపర్యయ - దేహాత్మబుద్ధిర్భవతి - యతోవిపర్యయాశ్చేవోభవతి - దేహహంకారోహాత్మ్యనిపరిచ్ఛిన్నేనతి - అహంకారాస్పదంభిన్నంభవతి - యతోభేదాత్పుత్రాదిదేహైర్గోగశ్చవియోగశ్చ-తతస్సంస్మృతః సుఖదుఃఖైశ్చతయావత్ - అజ్ఞానంననివతఃతథ్యథః - ము|| ఏవమజానతోనిష్ఠమాహః || యథేతి || నైవంవిదః - దేహాత్మవివేకంహింసన్య-భవోబాధ్యబాధకతారూపఃస్యాత్ - యతోభేదాత్ - ఆత్మనివిపర్యయప్రద్యేన్వతావివయధూతోభవతీత్యథః యద్వా యథావదేవంవిధః పురుషస్యభేదఃపూర్వోక్తౌనస్యాత్ - యతోభేదాదాత్మవిపర్యయభితి-అథవానైవంవిదః నిత్యస్యాన్యః - అనిత్యదేహాతిరిక్తత్వమజానతః పుంసః అభేదః - దేహవీచైత్యభేదభిమంస్యాత్ - యతః - అభేదభిమాదాత్మవిప్రయత్సగ్ధిరంసంయోగవియోగరూపసంసారఃస్యాదిత్యథః - తదాహదేహేతి || ౨౦ || ఏవముక్తప్రకారేణ-నతేవతనయాః - అహంతుతాన్సహతవా - తథాప్యజ్ఞానదృష్ట్యాన్వతనయాన్మయావ్యాపాదితానపిమానుశోచేతినాంత్యయితి || తస్మాదితి || అజ్ఞానాశ్రయంకమవాదమాహయతగతి || ము|| తస్మాత్ దేహసంయోగవియోగయోరావశ్యకత్వాత్ మానుశోచశోకంసమ - మమనిమిత్తమాత్మత్వాదితిభావః || ౨౧ || కథంతహిన్ద్రాహ్మణాదిహంతుస్తగతస్యక-ప్రాయశ్చిత్తాదిశ్రవణం - అజ్ఞానమూలమేవేత్యా

[illegible][illegible]

శ్లో॥ ౩౫॥ విమలః శ్రేష్ఠః సర్వభూతేశ్వరః శుభ్రః పుష్కరస్థః ప్రకాశః పరమః ప్రేమః ॥ ౩౬॥ నమహర్భిక్షే
మిశంభో శ్చేతిచత్త్రాహుః ॥ రమణః జగత్సర్వదాప్యంతః ప్రకాశః క్షయదశబా ర్యుష్టేనేత్యథాః ॥ పుష్క
ప్రవేశరహితమిశాన్యతదక్షణసమోకోయస్య-తనశంభునా ॥ ౩౭॥ దుష్టప్రృథ్వీక్షణవాః - సకేచిదపితృణాంసమ
ధాణాః తథాపి నీతిరసమతా తవ్యే త్యాహుః ॥ తథాపి ॥ ౩౮॥ యథేతి ॥ రూఢసదః బద్ధములః ॥ ౩౯॥ మూలవిమలః దేవానాం
మూలవిష్ణుః - సనయత్రధమః స్త్రీహస్తే - ధమః స్యః మూలః బ్రహ్మగోవిందః - విదగో బ్రహ్మదాః ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥
సఖికింఠ ॥ విప్రదక్షిణాహరేణ తనవోయస్తాత్తస్తాదమహోపాయభిక్షాహుః ॥ ఆదమితి ॥ ౪౨ ॥ తథితి ॥ ఆ
రాత్సమీపనాగతోమృత్యుర్వేషాంతః ॥ ౪౩ ॥ సతాంవిశ్వేషేనమృత్యుమత్రహేతుః కింతుబహునథాకారీత్యాహ ॥ ఆ
యరితి ॥ ఇతిభావాధానీతికాయాంతాధానీయవ్యాఖ్యానము ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥

తా॥ ౩౭॥ తథాపి దేవాస్సపతన్యన్తో సత్యైశ్చ తన్వహే॥ తతస్తస్మాదభినసేయంత్యోస్త్వానమవృ
 తాః॥ ౩౮॥ ౧౧ ధామయోగే సముపేక్షితో నృభిర్నతకస్య లరూఢపదిక్తికైశ్చ తుమే॥ యథేంద్రమగ్రా
 మఉపేక్షితస్తథారితృమకాః॥ ౧౨ బద్ధబలౌ నచాల్యతే॥ ౩౯॥ మూంబిష్టుర్నిరీహనాం యత్రధవకస్సనాత
 నః॥ తస్యచ బ్రహ్మగోవిహస్తహేయజ్ఞాస్సదక్షిణాః॥ ౪౦॥ తస్మాత్సంపత్తనారజః బ్రహ్మచాణ్ ॥ బ్ర
 హ్మవాదినః॥ తపస్వినో యజ్ఞశీలాః॥ గాతృహస్తోహవిదుః॥ ౪౧॥ సప్తగాతృనీదాన్తతపస్స
 త్యందమశ్వమః॥ త్రద్ధాదః॥ తిత్తావత్రతపశ్వహస్తేస్తమః॥ ౪౨॥ సహసర్వసూర్యత్యో హ్యసురర్షి
 జ్ఞహశయః॥ స్త్వాలాదేవతాస్సర్వాస్సేశ్వరాస్సవతుముఖాః॥ ఆయుః కైవర్ష్యధో హయోయశ్చపీహం
 విహింసనమః॥ ౪౩॥ శ్రీకృత్పదం పవందుమకంత్రీభిస్సాకం కంసన్సంమలత్ర్యయమికవః॥ బ్రహ్మహింసాహి
 తం మనేకాలపాశవృతో సురః॥ ౪౪॥ సందిశ్యసాధులోకస్యకదనేకదనప్రయాణ్॥ కామరూపధరాణ్
 త్సుదానవాన్ గృహమావిశత్॥ ౪౫॥ తేనైరజః ప్రకృతయస్తమహామూఢచేతనః॥ సతాంబిష్టమూచే
 రురారాదాగతమృత్యవః॥ ౪౬॥ ఆయుఃస్త్రియంయశోధమకం లోకానాశీష్టవీరవ॥ హంతశ్రేయంసిన
 రాణీత్రంసోమచందతిక్రమః॥ ౪౭॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే. దశమస్కంధే. చతుర్థోఽధ్యాయః.

శ్రీశంకః॥ నందస్వాత్మజడుత్పన్నై జాతాన్లుఁదోమహామనాః । ఆహూయవిపాకవేదజ్ఞాన్ సాతత్వ
చిరలంకృతః॥౧॥వాచయిత్వాస్వస్యయనఁజాతకర్తాశ్చజన్మజై । కారయామానవిధివ బృత్తిదేవార్చ
నలతథా॥ ౨॥ ధేనూనానియితేచాదా ద్విప్రేభ్యస్సమలంకృతే । తిలాద్రీక్షసప్తరత్నైశ్చ శాతకుం
భాంబరావృతాః॥౩॥కాలేనస్నానశోచాభ్యాం సంసారైస్తపసేజ్యయా॥శుద్ధ్యంతిదానైస్సంతప్త్యా
మనలత్సాశ్చవిద్యయా॥౪॥ సౌమంగశ్యగిరోవిప్రాస్సూతమాగధవందినః । గాయకాశ్చజగు నేకదుభే
త్వోదుందుభయోముహూః॥ ౫॥ వ్రజస్సంమృక్షవంశి క్తద్వారాజిరగృహంతరః । చిత్రరజవతాకాన్ర
క్షైలపల్లవతోరజైః॥ ౬॥ గావోహృష్టాశ్చసత్సాశ్చ హరిద్రాతైలయాషీతాః । విచిత్రధాతుబహాన్ర
గ్యస్త్రుకాంచనమాలినః॥౭॥మహాహవస్సాగిభరదాఃకంఠుకోష్ఠీష్టభూషీతాః । గోపాస్సమాయయా

ఇతి|| మహామనాః ఉదారచిత్తః || ౧ || ధేనునామితి నియుతే ద్వీలజేన ప్రతిలపర్వతాంశ్చ ప్రాచాదీ - కథంభూతా
రతే ప్రేరితస్సమూహైః శాతకుంభాంబురైః సువళాతసా - క్షేపస్యైరిలపతాః || ౩ || ద్రివ్యాణాం గోపీరణ్యాదీ
నాం మధ్యే కేషాంచిత్రానైరేవ శుద్ధి-తథాదానాదియ క్షణాలకర్పాదిన్నానేన దేహదినంసారై రేవ గర్భాణాం శుద్ధ
రితి దశయతుం ప్రతినియతాని శోధకాని దృష్టాంతే నోదావరతి || కాలేనేతి - కాలేన ధూమ్యాది-న్నానేన దేహ-శా
చేన లమద్భ్యుత్పాది-సంసారై గర్భాది - తపనాభ్యుద్రియాణి క్షయబ్రాహ్మణాది - దాతైర్ద్రవ్యాణి - సంతు
ప్త్యానునః - అత్యాత్మవిద్యయేతి || ౪ || సౌమంగళ్యేతి - సౌమంగళ్యగిర్స్వప్తివాచకావిప్రదయోబధూః - తత్ర || శ్లో ||
సూతాః పౌరాణికాః ప్రోక్తాః మాగధావంశశంసకాః పండిత స్త్వమలప్రజ్ఞాః ప్రస్తావనద్యుతో క్షయశ్చితి || ౫ || ప్రజశ్చితి || సం
మృష్టాని సంలిప్తాని - సంనిక్తాని చ - ద్వారాణి - అంగణాని గృహాంతరాణి - గృహమధ్యాని చ - యస్మై సతథా - చిత్రస్య తేషు

పతాకానాం ప్రజక్ష్మ-నేలానిచ-శల్లవతోరణానిచ-తైర్భూషితాః॥ ౬॥ గావశ్శిశుః॥ రూపి అంబుష్టిః॥ విచిత్రాధాతవశ్శ-
 బహూశ్రజశ్చ-వస్త్రాణిచ-కాంచనమాలశ్చ-అలంకారతయోవిదగ్ధం తేయేమాం తై-తథాభూతాః॥ గవాదయోబహుశ్చ-
 రిత్యర్థః॥ ౬॥ గోవ్యగతి॥ అకల్ప్యాః అలంకారాః॥ నవేతి॥ నవకుంకుమకింజల్కైః ముఖపంకజేషు భూతిః శ్రీయాసాం-
 తాః॥ ౧౦॥ గోవ్యగతి॥ సుమృష్టానిమణిమయానికుండలానియాసాంతాః॥ నిహం-నిపతకానికంరేషుయాసాంతాః - శిఖా-
 భ్యోమ్యుతానిమాల్యవమాణియాసాంతాః-నందాలయం ప్రజతీః ప్రజంత్యో అషణ్ తావ్యృక్రిధమాధేకద్విశీయా-పథివిరే-
 జః సవలయాః కంకణభూషితాః సవలయశ్శతిపారై- గృహీతవివిధోపాయనాగ్రత్యర్థః-వ్యాభ్రతైః కుంతలదిభిః శోభా-
 యాసాంతాః॥ ౧౧॥ తాగతి॥ అజనంసింహంత్యః- అజనంభగవంతం ప్రతి ఉజ్జ్వలరితివా॥ ౧౨॥ ౧౩॥ నవభితి తేభ్యః ప్రాచా-
 త్॥ ౧౪॥ సూతేతి॥ యథోచితమన్యవపి అపూజయత్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ హరేర్నివాసేన-యెతత్సన్నిధౌచాంసర్వప్రేమా-

రాజస్వానోపాయనపాణయః॥ ౧౭॥ గోపశ్చాకర్ణ్యముదితాయశోదాయస్సుతోదయమ్॥ ఆత్మానంభూ-
 షయాంచక్రవర్తస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః॥ ౧౮॥ నవకుంకుమకింజల్క-ముఖపంకజరాజయః॥ బలిభిస్తస్త్వరితం
 జగ్జ్యోష్యధుః శోభ్యత్యుతుల్యచా॥ ౧౯॥ గోవ్యున్న-క్షుణ్ణజికుండల-మలకంత్యృక్రితాంబరాపథిశిఖా-
 మ్యుతమాల్యవమాణి-నందాలయం సవలయా ప్రజతీః క్రిధేజువ్యాకలంకుంతలపయోధరహర- శోభాః॥
 ౧౦॥ తా అశిషం ప్రయజానాశ్చిరంపాహీతిపాలకై॥ హరిద్రామణకైలాస్స స్థిందంత్యోఽజనము-
 జ్జగుః॥ ౧౧॥ అవాద్యంతవిచిత్రాణి వాదిత్రాణిమహోత్సవే॥ కృష్ణేవిశ్వేశ్వరసంతేనంజప్రజముపే-
 యుషి॥ ౧౨॥ గోపాః పరస్పరం హృష్టాదధిక్షీరఘృతాంబుభిః॥ అసింహంతో విలింపంతో నవనీతైశ్చ-చిషీ-
 పుః॥ ౧౩॥ నందోమహామనాస్తేభ్యావాసోలంకారగోధనమ్॥ దదౌశ్రీతమనాస్తత్ర పుత్రజన్మసుఖేధితః॥
 ౧౪॥ సూతమాగధవందిభ్యోయేద్యేవిద్యోపజీవినః॥ తైస్త్వైకామైదినాత్మాయథోచితమపూజయత్॥
 ౧౫॥ విష్ణోరారాధనాథామస్త్వపుత్రస్యోవయాయచ॥ గోపాణిచమహాభాగానందగోపాదినందితా॥
 ౧౬॥ వ్యవరద్దివ్యవాసస్సకంఠాభరణభూషితా॥ తతః పరభ్యనందస్త్వప్రజస్సర్వసమృద్ధిమాన్॥ ౧౭॥
 హరేర్నివాసాత్సన్నిధౌరమాక్రీడమధూన్మృప॥ గోపాన్ గోకులరత్నాణాం సిరూప్యమధురాం గతః
 నందః కంసస్యవాషిణ్యంకరంధాతుంకురూరుద్వహ॥ వసుదేవఉపాశ్రంత్యభ్రాతరం నందమాగతమ్॥
 ౩౦॥ జ్ఞాత్వాదత్తకరంరాజైరుయాతదవమోచనం॥ తద్యష్టాస్వసహసోత్థాయచేహః ప్రాణమివాగతమ్॥
 ౨౧॥ శ్రీతపః॥ యతమందోభ్యాకం సస్వజైప్రేమవిహ్వలః॥ పూజితస్సుఖమాసీనః పృష్ట్యానామయమా-
 దృతః॥ ప్రసక్తధీస్సాన్యజయోరిదమాహవిశాంసతే॥ ౨౨॥ వసుదేవః॥ దిష్ట్యాభ్యాశిషః ప్రవయసగ-
 దాసీమప్రజస్యతే॥ ప్రజాశయానిభ్యత్తస్యప్రజామస్సమపర్యత॥ ౨౩॥ దిష్ట్యాసంసారచక్రేస్థిక్ వతక-
 మానః పునర్భవః॥ ఉపలబ్ధాధివాసద్యదులభంభంజయదకనమ్॥ ౨౪॥ నైకత్రప్రియసంవాసస్సహృదాం-
 చిత్రకమణామ్॥ ఓశ్ణంప్రభూమానానాం స్థానానాం ప్రోతసోయథా॥ ౨౫॥ కచ్చిత్తశ్చవ్యసనిరుజంభూ-
 మ్యంబుత్పాపీరుధమ్॥ బృహద్వనః తదధురాయత్రాసంస్థా సుహృద్వృతః॥ ౨౬॥ భ్రాతృమమనుషక-
 శ్చిన్యాత్రాసహభవద్వృజైః తాతంభవంతం మన్వాదోభవద్ద్యయపలాలితః॥ ౨౭॥ పుంసస్త్రినగోక-

స్థురత్వాదయః-తైరమానూః అక్రీడంవిహరిస్తాన్॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇతి॥ వాషిణ్యం ప్రతివషణం వాతుం యోగ్యం హరి-భాగ్ని-
 తరంసఖాయాం॥ ౩౦॥ జ్ఞాత్వేతి॥ తదవమోచనం తస్యనందస్య అవమోచనం నివాసస్థానం॥ శ్రీతగతి॥ సస్వజే అలింగిత-
 వాన్ అత్యధయోః రామక్రిష్ణయోః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ దిష్ట్యా॥ పునర్భవం పునరీకాతగ్ధవ- తత్ర హేతుగర్భవిశేషణం-సంసారచ-
 క్రేవతకమానగ్ధః॥ ౩౩॥ దులభభంజయదకనమ్॥ నైకత్రేతి॥ ప్రేమిశ్చ సౌసంవాసశ్చ ప్రేమసంవాసః - హేప్రేమితివా-
 ప్రోతసః ఓశ్ణం సమయమానానాం స్థానాంతీక్షిణా - శ్శృంగకాష్టాదయః - తేషాం యథావీకత్రసాహసాన్ శ్రీతవృత్॥ ౩౪॥
 కచ్చిదితి॥ పతన్యాదిరూపేతస్థిక్ వసంధోకే- గోమయోధ్యుద్గ్రహతగోపితాస్తన్యాది నాపుత్రజేమవివతుయాపృ-
 చ్ఛతి॥ ౩౫॥ ప్రసక్తధీస్సాన్యజయోరిత్యుక్తిత్వాత్॥ ౩౬॥ భ్రాతరం॥ భవద్భాగ్యముపలాలితస్సృకచ్చిత్ - వతకతగ్ధతే-
 వః॥ ౩౭॥ పుత్రాదశకంశ్లేశేనాహ॥ పుంసగ్ధః సుహృదోబంధూన్ ప్రతి-అనుభావితంసంభావితం-యస్త్రినగోక- సహేతుం-
 సోవిహితోయుక్తః-శాస్త్రేగ్రహప్రోక్తం నస్వమాత్రపర్యవసితః-అతస్తేషుక్తిశ్చమానేషుసుఖాయ - నభవతీత్యర్థః -

౨౮॥ నందోపనుదేవంసాంత్యయన్నాహ॥ అహోఇతి॥ ౨౯॥ నూనమితి॥ అదృష్టవీచనిస్తాసమాత్రిగ్యస్యస-యదైవపు
తాప్రిమిఖప్రపదఅదృష్టంహీయతే నిదైవతేపుతాదయోనభవంతీత్యర్థః - అదృష్టపరిమిః - అదృష్టమేవపరమంయస్య
నిమిషద్యపిపుత్రాదయాపియుక్తాః తథాపివానదృష్టమేవపునస్సంగమయతీత్యర్థః - ఏవంఅదృష్టమాస్మిన్నస్తత్త్వంత
వ్యభిచారికారణం సుఖదుఃఖయోయో వేదనసముహ్యతతస్తాదిదానిం త్వయానదుఃఖంభావనీయం - వృతాసాంవియో
క్తామమచిచక్రాలంతరేదేశనయోగవియోగసంభవాత్ - అస్మదాదిభిరపికాలంతరేతద్వియోగేసత్యపీతి - నందస్య
దైవీవాగేషాభావిసూచికా॥ ౩౦॥ తాంబుద్ధావసనుదేవోదుఃఖంత్యక్వానందమాహ॥కరభి॥వఃయమ్నాభిః॥ ౩౧॥౩౨॥

ఇతిభావాధావీషికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ పృథ్వీసఖ్యుగిరానందోప్రజుగచ్ఛక్ మృతాంపథి । దృష్ట్యాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంశ్రుత్యాతుస్త్రితః॥ ౧॥ ౨॥
శ్రీకృష్ణవిషయేశంకమానంరాజానంప్రతి - అవిషయేప్రవృత్తా-నైవమిష్యతీతిసూచయన్నాహ॥ నేతి॥ యత్రశ్రీకృష్ణ
స్యశ్రవణాదీనసంతి-తత్రైతాసాంశక్తిసాక్షాత్తస్మిన్నేవసతి - కాశంకెతిభావః॥ ౩॥ సేతి॥ యోషిత్వాపృథోవ
రాంనారీమివఆత్మానంవిధాయ-గోపిత్యేతిపాతాంతరేఆత్మానంతిరోధాయేత్యర్థః॥ ననుతత్ప్రసిద్ధజ్ఞానిర్విశంకాచసతే

విహితస్సుచ్ఛాదోహ్యుభావితీనితేషుశ్చిక్యమానేషుత్రివగోధావయకల్పతే॥ ౨౮॥ నందః॥ అహో
తేదేవకీపుత్రాఃకంసేనబహువోహతాః॥ఏకావశిష్టావరజాకన్యాసాపిదివంగతా॥౨౯॥ నూత్రంహ్యదృష్ట
నిష్టోయమదృష్టపరమోజనః॥అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వంయోవేదనసముహ్యతి॥౩౦॥వసుదేవకీరోహివా
షికాకోదత్తోరాజైదృష్టావయంచవః॥నేహసేయంబహువిధంసంత్యత్వాతాచ్ఛగోకులే॥౩౧॥ ఇతినందా
దయోగోపాఃప్రోక్షాస్తేశౌరిశౌరుయః॥అనోభిరసదుద్యుక్తైస్తమజ్ఞాప్యగోకులమ్॥౩౨॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే-పంచమోధ్యాయః.

—(*)పూతనా సంహరణట్టః-(*)—

శ్రీకుకి॥నందఃపథివచశ్చైరేనమృతేతివిచింతయే॥హరింజగామశరణముత్పాతాగమశంకేతః॥ ౧॥కం
సేనప్రహితా ఘోరాపూతనాబాలభూతిని । శిశూంశ్చచారసిమ్మంతీచరగ్రామప్రజాదిషు॥ ౨॥ నయ
త్రశ్రవణాదీనయోఘ్నానిన్వకమకసు॥జర్వంతిసాత్త్వతాంపత్యుర్వాణుధాన్యశ్చేత్రహి॥ ౩॥ సాఖేచ
ర్యేకదోషేత్య పూతనానందగోకులమ్ । యోషిత్వామాయయాత్మానం ప్రావేశతామచారిణీ॥ ౪॥
తాంకేకబుధవృత్తిషిక్తమల్లికాబృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛిమధ్గమామ్ । సుమాససంకంపితకణధూమణ
త్విషోల్లసతుంతలమండితానవామ్॥ ౫॥ వల్లస్త్రితాపాంగవిసగఃవీక్షీత్రైమనోహరంతీంవనితాంప్ర
జౌకసామ్॥అమంసతాంభోజనకరేణరూపిణీంగోపగ్నశ్చియంద్రష్టుమివాగతాంపనిమ్॥౬॥బాలగ్రహస్త
త్రవిచిత్వతీశిహాక్ యదృచ్ఛయానందగృహే సదంతకం । బాలంప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేషు సందదర్శతం
చాగ్నివివాహీతంభసి॥ ౭॥ విమిష్యతాంబాలకమారికాగ్రహంవరాచరాత్మాసనిమితితేషు॥ఆజ్ఞాయ

మానోభవారిర్నిశాచరీనిసగఃవిజ్ఞాతజగద్విచ్ఛేదీతి॥౮॥ మహేశ్వరత్వేవచాలభావంవిభావయేకం
కథంపరస్పదప్రవిష్టా-అతఆహాకామచారిణీ-సహికామచారిణీషుఇదంచిత్రమిత్యర్థః॥౯॥తామితి॥ తాంవనితాం-పతిం
ద్రష్టుంఅగతాంతితిరూపవతీంశ్చియమివ-గోప్యమంసతేత్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః- శ్రీసామ్యాధావనివేశేషణాని - కేశ
బుధవృత్తిషిక్తమల్లికాంకేకబుధః కేశపాశఃతస్మిన్విసన్యస్తమల్లికాకుసుమాం బృహతానితంబస్తనాభ్యాంచ - ఉభ
యతఆక్రాంతమివకృచ్ఛింకృతంమధ్యముదరంయస్మాస్తాః - సుమాససంపమణీయేవాసనీయస్యాస్తాం - కంపితయోక
ణధూమణయోఃత్విషా-ఉల్లసద్భిఃకుంతలైః-మండితమాజనంయస్మాస్తాం॥౧౦॥ వల్లస్త్రితి॥ వల్లస్త్రితాపాంగవిసగఃవీక్షీ
త్రై-వల్లరమ్యంస్త్రితంయేషుతేతథాభూతాఅపాంగవిసగఃయేషుత్రైవీక్షీత్రైః - ప్రజౌకసాంమనఃహరంతీం-అతోగో
పాః-హ్యవృత్తమనస్తేవ్యాంసనివారితఇత్యుక్తంభవతి - గోప్యశ్చక్రియమివమత్వా - యాష్టిమాసక - అతః కేసాప్య
నివారితాస్త్రప్రవివేశేతిభావః॥ ౧౧॥ బాలగ్రహస్తాబాలగ్రహఃపూతనా - అసదంతకంబాలందదశః - అసతామంత
కందృష్ట్యా - కథంనలిభేతి-తత్రాహ - ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసంబాలనాప్యేవ ప్రతిచ్ఛన్నంతిరోహితం - నిజుడురుతే
జోయేనతంకనివ-భసిభస్యృ,అహితమగ్నిమివతిభావః॥౧౨॥ విమిష్యేతి॥ చరాచరాత్మాదేవ-తాంవిమిష్య - నిమిలితే

క్షాంతిః॥ అసౌ॥ మహేశ్వర త్వేషీతి స్వయమనంతం - దుష్టానామంతకం - సాఅంకమారోపయత్ - బాలమిహిమత్వా య
ధాడరగంసు పుం - అబుద్ధిశ్చ సారజ్జుధీశ్చ సః - అజ్ఞానతోరజ్జుబుద్ధ్యా గృహ్లాతియధా - తద్వదితి॥ నమయశోదారోహిత్యా
తాంకంభంసన్యవారయతాంతత్రాహ॥ తామితి॥ వామంపల్ల - జనన్యాభవచ్ఛేతంయస్యాస్తాం - వరస్త్రియంచ - సహసై
వ - అంతరాగృహమధ్యై - వీక్ష్య - అంతస్సైశ్చైవసహమాదక వేన - దృష్టాంతః - శోశపరిచ్ఛదాసివత్ - మృదూచిత్రచమమ
యఃకోశః - పరిచ్ఛనః - అవరణంయస్యఅసే - ఖడ్గస్య - తద్వత్ - తత్ప్రభయాచభషితే అభిధూతే - అహమస్యజనసిద్ధయంచే
తిమోహితేవసత్త్వా జననిజనన్యా - నిరీక్షమాణేవ - కేవలమవ్యతాం నతునివారితవత్త్వా॥ ౧౦॥ తస్మిన్మితీ తస్మిన్మితీ
కుజఃరంవీర్యంసంపన్నైకతం - స్రవం - తంశ్రీచృష్టం - అంకమాదాయతస్మై శశ వేదదా - అభిఅనంతశమేవ - ప్రవీడ్యకేవలం
సంపదమవధ్యమితిమత్స్వవ - సన్యాః ప్రాతైస్సహవీబత్॥ ౧౧॥ సేతి॥ చుడోభజౌచముహూముహూః - తీపతస్మిన్నానిశే
దయుక్తానిగాత్రాణియస్యాన్న॥ ౧౨॥ తస్యాఇతి॥ రసానిరసాతలనిచ॥ ౧౩॥ నిశావరేతి॥ వ్యాదాయముఖంవివృత్య - నిజ
రూపమాస్తి తామరణసమయే - కాపట్కంనయజ్యతఇతిభాషింకీర్త్యపాతాంతరే - కేశాకవిశ్వవరణౌభుజావతిప్ర

చినువాచనప్రభుః॥ అనంతమారోపయదంకమంతకంయథోరగంసుప్రచుబుద్ధిః॥ తాంతేచిత్రా
మతివామచేష్టితాంవీక్ష్యంతరాకోశపరిచ్ఛదాసివత్॥ వరస్త్రియంతిశ్చప్రభయాచభషితేనిరీక్షమాణే
జననిఅతివృత్తేమ్॥ ౧౦॥ తస్మిన్ స్రవంయజకరవీర్యముల్బం - ఘోగానమాదాయశిశోదకదావధ॥ గాధంక
రాభ్యాంభగవాక్ప్రవీడ్యతత్ప్రాజ్ఞేస్సమరోషసమన్వితోవీబత్॥ ౧౧॥ సామంచముంచాలమితిప్ర
భాషిణీసేష్టిడ్యమానాఖిలజీవమమణే॥ వివృత్యనేత్రేచరణౌభుజౌముహూఃప్రస్వన్నగాత్రాక్షిపతీరురో
దహ॥ ౧౨॥ తస్యాస్వవేనాతి గభీరరంహసాసాద్రిమఃసోద్యౌశ్చచాలనగహః॥ రసాదిశశ్చప్రతిసేదిరే
జహః - సుతుశ్చితోవజనిపాతశశకయా॥ ౧౩॥ నిశాచరీత్యంవ్యధితావ్యసుతీతావ్యాదాయకేశాంశ్చరణౌ
భుజావతిప్రసార్యగోష్ఠే నిజరూపమాస్తి తావజ్రాహతోవ్యప్రభవాపత్నృప॥ ౧౪॥ పతమానోపిత
ద్వేగూతిగపూర్వాత్కంతత్రయమాక్రమాణకయామాసరాజేంద్రమహదాస్మితదద్భుతమ్॥ ౧౫॥ ఈషా
మాశ్రోగ్రదంష్ట్రాగ్రంశిఖండరనాసికమ్॥ గండశైల స్రవంరౌద్రం ప్రకీడా రుణమూఢకజమ్॥ ౧౬॥
అంధకూపగభీరౌచుభినిరారోహభీజమ్॥ బద్ధసేతుభుజోర్వఃఖిశూన్యతోగ్రాహయద్రాదోదరం॥ ౧౭॥
సంతప్రసన్నస్వర్ణద్విత్యగోపాగోష్ఠ్యంకశేబరమ్॥ శూర్వంతుగిష్టిస్సనిత్యేన్నహృతే - గణుస్తకాః॥
౧౮॥ బాలంచకన్యాడంశుక్రేడంశమతుతోభయమ్॥ గోస్యస్తుత్రాణంసమత్పత్యజగృహుజాకతసంఖృ
మాః॥ ౧౯॥ యశోదారోహిణీద్వ్యాంశాస్సమంచాలస్యనర్వతః॥ రత్నాంవిదళితస్యగోత్రచభృమజా
దిభిః॥ ౨౦॥ గోమహాత్రేణస్థాపయత్వాప్రసంగోరజసార్భకమ్॥ రత్నాంచక్రగోశశక్యతాద్వాదశాంగేషు
నామభిః॥ ౨౧॥ గోస్యస్సంస్పృశ్యసలిలాఅంగేషుకంయోపపథక్॥ న్యస్యాత్సంగదబాలస్యబీజన్యాసమకు
ర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యభజోంభిమిణిమాతవజాన్వభోరూయజ్ఞోమృతఃకటితటంజతరంహయాస్యః॥ హృతే -

సాశ్లేషిభావమ్॥ ౧౩॥ చరమ - నిభిః॥ పతన్మపితస్యాః శహోషహోశమధ్యవళిణోద్రుమాంశ్చచూణికచకార॥ ౧౪॥ ఈష
తి॥ ఈషామాశ్రోగ్రదంష్ట్రాగ్రం - ఈషాలాంగలదండః - తత్ప్రమాణాక్షగ్రాదంష్ట్రాయస్మిన్ తత్తథాభూతమాస్యం
యస్మిన్ తత్తత్సంతానహేతుత్వేనపునరప్తభిఃపదైర్విశిషి - గిరికందరవత్నాసికేయస్మిన్ తత్తత్ - గిరీమృతేస్తూలో
పతాతావివస్థూశాస్తనాయస్మిన్ తత్తత్ - రౌద్రంఘోరంకీర్తాకారుణామూర్ధజాయస్మిన్ తత్తత్॥ ౧౬॥ అంధకూపేతి॥ అం
ధకూపావివగభీరౌచుభినిరారోహజనునేతాభ్యాంభీమణంబద్ధాః సేవశవభుజౌహిరూపంభీ
చయస్మిన్ తత్తత్ శూన్యోద్రుమాదభవజడరంయస్మిన్ తత్తత్॥ ౧౭॥ శూర్వమేవతస్యాశశ్చైవభీతాః పునదకర్మనేనాతిత్రసురి
త్యాహ॥ సంతప్రసన్నః॥ తస్యాః సస్వనితంఅతిభయంకరశబ్దః - తేనభిన్నావిహృతగణుస్తకానియేషాంతే॥ ౧౮॥ ౨౦॥
గోమూత్రేణేతి॥ ద్వాదశాంగేషులలాటాదిషు - కేశవాది - ద్వాదశకనామభిః॥ ౨౧॥ అనాచాలతావప్రభమమతిసంఖృష
జైవరంత్సంకృత్యాంకించితీలభ్యాశ్వాసాః - పునస్తాత్పర్యేణబీజన్యాసమకుర్వతేత్యాహ॥ గోవృత్తితి॥ సంస్పృష్టసలిలాః
అనాచాలాః - అస్తనిద్రధం - అంగేషుకరయోస్పృశక్ - అజాద్యేకాదశబీజానాంమధ్యేకరశుద్ధాత్రీణికరయోఃసం
ధిషుచత్వాచిత్యా - తథా - ఘృతదావత్కస్మిన్మృగ - అజాద్యైకైకంబీజంస్యస్య - బాలస్యాస్యంగేషుచిత్రేవాకుర్వ

త|| ౨౨||అవ్యాధీతి||అంఘ్రిమంఘ్రి- జానుజానునీ భుజంభుజౌ-కంశిరః|| ౨౩|| తథాదిత్యురయోమకుర్వన్నిత్యాహ|| చక్రీతి||
 చక్రసరితోహరి ప్రవాగ్రతోస్తు- సహగదోగదాసహితోహరి ప్రవపశ్చదస్తు- త్వత్సార్వ యోధానుధరోమధుహా-
 అసిధరఃఅజవశ్చ-శంఖధరఃఉరుగాయః- చతుర్దో-జేషు-క్షీతోఅధస్తాత్|| ౨౪|| ఎవంబహిరయోక్యత్వాంతరంగామకు
 ర్వన్నిత్యాహ||ఇంద్రియాణీతి||౨౫|| పృశ్నిగర్భఇతి||అత్మాసమహంకారః||౨౬|| ౩౦|| ఇతీతి|| సన్న్యవేశయత్ శాయ
 యామాన||౩౧|| ౩౨|| విస్మయమేవాహ||సూనుమితి|| బతేతివిస్మయే-సాంప్రతంసఃఋషిః- తపఃప్రభావాత్- యోగీశో
 జ్ఞానీవాసమ్యగాస-యతస్సవదృష్టఇతి||౩౩||౩౪|| విస్మయాంతరమేవాహ||దహ్యామానశ్శేతి||కృష్ణేననిర్భుక్తైః- అతపివ
 శవస్త్వ గృహర-ఈశభవస్తుకంతంవిష్ణుభువ-జంముఖమురుక్రమఈశ్వరఃకమ్|| ౨౩|| చక్రగ్రతస్సహగదోహ
 రిరస్తుపశ్చాత్త్వత్సార్వ యోధానురసీమధుహాజవశ్చ | కొ-జేషుశంఖమరుగా యఉపర్య పేంద్రస్తా
 త్వః- క్షీతోహలధరఃపురుషస్సంతాత్|| ౨౪|| ఇంద్రియాణివృక్షకేశః ప్రాణాన్నారయణోవతు|
 శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్రంమనోయోగేశ్వరోవతు||౨౫|| పృశ్నిగర్భఃస్తుతేమద్ధి మాత్మానంభగవాన్పరః||క్రీ
 డంతంపాతుగోవిందశ్చమానంపాతుయోధవః|| ౨౬|| ప్రజుతమవ్యాద్యైశుంతతసీనంత్యాం శ్రియఃప
 తిః||భుంజానంయజ్ఞభుక్వాతుసవగ్రహభయంకరః||౨౭|| ధ్యాతేనోయాతుధాన్యచ్చకూశ్శాండాయైర్భ
 కగ్రహః||భూతప్రేతపితృచాచ్చయక్షరక్షోవి నాయకాః||౨౮||కొటరా రేవతీజ్యేష్ఠాఃపూతనామాతృకా
 దయః | ఉన్మాదాయేవ్యావస్పారా దేహప్రాణేంద్రియదుహః|| ౨౯|| స్వద్వృష్టామసోత్పాతా
 వృద్ధబాలగ్రహశ్చయే|స ర్వేవశ్యంతుతేవిష్టోర్నామగ్రహణభీరవః||౩౦||ఇతిప్రణయబద్ధాభిగోపీభిఃకృష్ణ
 రక్షణమ్|| పాయయిత్వాస్తనంమాతాపర్యం కెసన్న్యవేశయత్||౩౧||తావన్నం దాదయోగోపామధు
 రాయాప్రజంగ తాః|విలోక్యపూతనాదేహంబభూపురతివిస్మితాః||౩౨|| సూనుంబరపిఃజ్ఞానీవాయో
 గీశోవాసమానీసః|| సవీవదృష్టాహ్యుత్పాతోయంప్రాహానకదుందుభిః||౩౩|| క శేబరంపరశుభిశ్చిత్వాత
 త్రప్రజౌకసః|| దూరేక్షిప్తా వయసశోదదహఃకాష్ఠ వేష్టితం||౩౪|| దహ్యామానస్యదేహస్యధూమశ్చ
 గరుసారభః|ఉత్థితఃకృష్ణనిర్భుక్తస్సపద్యాహతపాప్సనః|| ౩౫||పూతనాలోకబాలేఘ్నిరాక్షసీధిరాశ
 నా|జీహంసయాపివారయే స్తనందత్యాపసద్గతిమ్||౩౬|| కింపునశ్రద్ధయాభక్త్యాకృష్ణాయపరమాత్మనః|
 యచ్చక్రపీయతరంకింశురక్రాస్తన్మాతరోయథా||౩౭||పద్భ్యాంభక్తకర్పరిస్థాభ్యాం వంద్యాభ్యాంలో
 కవందిత్రైః|అంగంయస్యాస్సమాక్రమ్యభగవానపిబత్ స్తనమ్||౩౮||యాతుధాన్యశిసాస్వగఃమహాపజన
 నీగతిమ్|కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాకిముగావోనమాతురః||౩౯||పయాంసియాసామపిబత్పుత్రశ్చేహస్మృతా
 న్యతిమ్| భగవాన్దేవకీపుత్రఃకైవల్యాద్యఖిలాశఃదః|| ౪౦|| తాసామవీరతంకృష్ణేకుర్వంతీనాంసుతేషు
 ణమ్|నపునకీల్పతేరాజకసంసారోఽజ్ఞానసంభవః||౪౧||కటధూమస్యసారభ్యమవఘ్నాయప్రజౌకసః|
 కిమిదంకితపీవేతవదంతోప్రజమాయయః|| ౪౨|| తేత్రత్రవణైతంగోప్రైఃపూతనాగమనాదికం| శ్రుత్వా
 తస్మిధనంస్వస్తిశోశ్చాన్తానువిస్మితాః||౪౩|| నందస్సవృత్రమాదాయప్రోష్ఠ్యాగతఉదారధీః| యూ
 ధ్నుక్పాపూయపరమాంముదంలేభేకుయాద్వహ||౪౪||యవితత్పుతనామోక్షంకృష్ణస్యాద్భుతమా
 భాకమ్|నిశచ్యక్రద్ధయామత్యోగోవిందేభతేరతిమ్||౪౫|| *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధః- షష్ఠాధ్యాయః-

విష్ణురాతః|| యేనయేనావతారేణభగవాన్హరిరీశ్వరః| కతోతికణఠరంస్యానిమనోజ్ఞావిజనఃప్రభా||

సపద్యాహతఃపాప్యాయస్య||౩౫|| ప్రసంగాత్ కైముతికన్యాయేనభక్తివైభవమాహ|| పూతనేతి||౩౬|| కిమితి||శ్రద్ధయా
 ఆస్తిక్యేన-భక్త్యాప్రేక్షాతక్రాంస్థిగాఃతన్మాతరఇతి-తత్సాపహరణలీలాభిపాయేన బహువచనం- గోగోపికా ప్రస్నా
 తరోభవన్నితి||౩౭||౪౪||యఇతి||ఏతత్పుతనామోక్షం-అభాకంఅభాకచరితం-కింతత్పుతనామోక్షఇతి||శ్లో||అత్తుందై
 త్యకులానికః పూతనాయశ్శిశుచ్ఛలాత్| ప్రన్యాపోశనతఃప్రాణైః ప్రాణాహుతిమకీల్పయత్ || శ్రీధరీయోయంక్లోకః ||

ఇతిభావాధాదీపికాయాం- షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా-

శ్లో||ఉత్త పక్షకటంవ్యోమ్నితృద్రావతకమధిక్షిపత్| దశ్యయత్విశ్వమాస్యేచకృష్ణఃక్రీడతినప్రమే| కృష్ణార్చకనదాసింధు

సంస్థానందనిర్వృతః । భూయస్త దేవసంప్రస్తుం రాజాన్యదభినందతి॥యేనేతి॥యేనయేనమత్స్యాద్యనతాదేహాపి-యా
నియానికర్తాణిచ-తానినకణకంసాన్యకణసుఖావహాని-మనోజ్ఞాఃమనఃప్రీతిక రాణిచ-భవంత్సేవ॥౧౧॥తథాపియ
దితి॥యేతేశ్యజ్యతః పుత్రః పురుషమాత్రస్య-అరతిఃమనోగ్లానిః-తన్ములభూతా-వివిధాశ్మస్తాచ-అఃకచ్ఛతి-తథాన
త్వశుద్ధిహరిభక్తిః-హరిదాససఖ్యానిచ-భవంతీతదేవహరంహారేశ్వరితః-మనోహరింహ-వద॥ ౧౨॥ సాధాఅనుగ్ర
హంయదికరోషీతి-అత్యోత్సుక్యేనపునర్విశింశ్చి॥అథేతి॥ అనురుంధతఃఅనుకుర్వతః॥౩॥తదాచిదితి॥ ఉత్థానంశోరంగపరి
వతఃసంతత్రకరణీయేకౌతుకాన్లవెఉత్సవాభిషేక-తథాతస్మిన్నేవదిన-జన్మక్షుణ్ణ్యాపియోగెనత, అతఃమహాత్మ
వే-సమవేతయోషి-తామిళితపురంధ్రీరాంమధ్యే-వాదిత్రాదిభిః-శోభితమభిషేచనం-యశోదాచకార॥ ౧౩॥ నగదస్యే
తి॥అన్నాదిభిఃసుపూజితైఃవిప్రైః-కృతమంగళం-సంజాతనిద్రెఅక్షిణీయస్యతలంశయత్ శాయితవతీ॥ ౧౪॥ బౌద్ధానిక
తి॥ శకటస్యాధస్తాత్-ప్రెంభేఉదయిత-ఉద్భవంచాలితవాత్॥ ౧౫॥ అధశ్యయానస్యశోరభౌత్కప్రవాళమృద్వఃఖ్రిహ
తంవ్యవతఃతదిధ్వస్తనానారసకుశ్యభాజనవ్యత్యస్తచక్రాక్షునిభిన్నకూబరమ్॥ ౧౬॥ దృష్ట్వాయశోదా

౧॥ యచ్ఛ్రవ్యతోపైత్యరతిర్విశ్వస్థాసత్త్వంచ శుశ్ర్యచిరేణపుంసః । భక్తిహారౌతత్పురుషేషున
ఖ్యుతదేవహరంవచమస్యేచేత్॥౧౭॥అథాన్యదవిక్వష్టస్యతోకాచరితమద్భుతం॥మానసందేహమాసా
ద్యతృజ్ఞాతిమనురుంధతః॥౧౮॥శ్రీశుకః॥కదాచిదాత్థానికకౌతుకాన్లవేజన్మక్షుణ్ణ్యాపియోగెనమవేత యోషితా
మ్ । వాదిత్రగీతద్విజయత్రవాచనైశ్చకారసూనోరభిషేచనంసతీ॥ ౧౯॥ నందస్యపత్నీకృతమజ్జనాదికంవి
ప్రేక్తికృతస్త్వస్త్రియనంసపూజితైః॥అన్నాదివాసస్సగ్రభిష్ట-ధేనుభిస్సంజాతనిద్రాక్షుణ్ణీయచ్ఛ
నైః॥ ౨౦॥ బౌద్ధానికౌత్సుక్యమనామనస్విసమాగతాఃపూజయిత్రజాకసః॥ సైవాశ్మశోదైర్వరుదితం

—* శకటభంజనఘట్టః*—

సుతస్యసారుదంస్తనాథీఃపరణావుదయీపత్॥ ౧౧॥ అధశ్యయానస్యశోరభౌత్కప్రవాళమృద్వఃఖ్రిహ
తంవ్యవతఃతదిధ్వస్తనానారసకుశ్యభాజనవ్యత్యస్తచక్రాక్షునిభిన్నకూబరమ్॥ ౧౨॥ దృష్ట్వాయశోదా
ప్రముఖావజప్రియేహ్యాన్తానికకమణియాస్సమాగతాఃసందాదయశ్చద్భుతదర్శన-కులాకేధం
స్యయంతైశకటంవిపర్యగాత్ ॥ ఇతిబ్రువంతోతివిషాదమోహితాజనాస్సమంతాత్పరివప్రారాణావ
త్॥ ౧౩॥ ఉచ్యతేనవ్యవసితమతఃగోపాకగోపీశ్వరాలకాః॥రుదతానేనపాదేనప్రమీతస్యసంతయః॥
౧౪॥నత్రేతద్ధర్మిణీగోపాలభాషితమిత్తుత । అప్రమేయంబలంతస్యచాలకస్యనడమి॥౧౫॥ రుదంతం
సుతమాదాయయశోదాగ్రహంకంతాకృత్వాగ్న్వస్త్రియనంపిప్రేగ్మస్మైస్తనమపాయయత్॥ ౧౬॥
పూర్వవత్ స్థాపితంగోపై బలిభిస్సపరిచ్ఛదమ్ । విప్రాహుత్వాపియంచక్రదక్షగ్గతతఃకుశంబు
భిః॥౧౭॥యేసూయాన్యతదంభేవ్యాఃహింసామానవివజితాః॥ నతేమాంసత్కళిలానామానోపిఫలాః
కృతాః॥ ౧౮॥ ఇతిచాలకమనీయసామగ్గజురుపాకృతైః । జతైఃపవిత్రైఃసనిభిరభిషవ్యద్విజోత్తమైః॥
౧౯॥ వాచయత్వాస్త్వస్త్రియనంనందగోపస్సమాహితః॥ హుత్వాతాగ్నింద్విజాతిభ్యః॥వాదాదన్నం
మవఃకుంబమ్॥ ౨౦॥ గాత్రసర్వకణాపేతావాసస్సగ్రిగ్గహంశినిః॥ అత్రజాభ్యుదయాథానంప్రా

తికుశ్యభాజనానిన్వృణోజతస్యశోరకంసాన్యవిమయానియథాభివతీతథా-చక్రేవఅక్షుప్రకరాటో-వ్యశ్యస్థాఃప
క్రాటోయస్త్రిక-విభిన్నీకుబరోయుగంధగోయస్త్రికతవ్యతస్యయథాభవతీతథావ్యవతః-౧౧॥౨॥దృష్ట్వాశ్మశోదా
నదశ్శనేనఅకులాభూతుః-తదేవాహ-కథమితి-విపర్యగాత్ శిషిరీతమవతత్॥౧౨॥౧౩॥ నత్రేతద్ధర్మిణీగోపాన్-నదగ్గః-
ఉతఅపిచాలస్యేతన్నసతిభవతి-ఏతేచదాలాకింజానంతీతి॥ ౧౦॥ రుదంతమితి॥ రత్నోష్ఠ్మిసూక్ష్మైఃరత్నంకృతాన్ ॥
౧౧॥ భగవత్పూజావాసభిజ్జనిప్రచేష్టితంవిలంబయన్నివాహ॥ పూర్వవదితి॥ బలిభిఃశక్తైః-యద్వా-అక్షుణ్ణీయబలిభిస్స
హేతం-సఫలికరంయథాపూర్వంస్థాపితం-విప్రాదీదధ్యాదిభిరచయమానుః-హుత్వాగ్రహాది-హూమంవిధాయ॥
౧౨॥యఇతి॥అసూయాగుణేషుదోషావిచ్ఛరణం-ఈష్యాఃఅయోః-తేమామాశిషకృతాన్దైప్రయక్తాః ఇత్యేవమ
భిషేత్య॥౧౩॥ఇతి॥ సామగ్గజురుపాకృతైస్సంసృతైః-పవిత్రా-ఓషధియోయేషుజితేషుతైః ద్విజోత్తమైః

త్యక్తభిరభిషక్త్యుభిషేకంకారయత్వా ॥ ౧౮ ॥ వాచయిత్వేతి ॥ మా త్యాహంవయిత్వా ॥ ౧౯ ॥ గాభతి ॥ గాశ్చప్రాదాత్
 తెచఃప్రాః - అన్వయః జతః ఆశిషః ఆయుః జతః - తేతమన్వయిరితి పాతాంతరే - శతంతద్దక్షిణాశతమన్వయః స్వీకృత
 వంత్యత్యథః యద్వాశతంతశతసంఖ్యాకాః - తెవిప్రాభితి ౧౬ ॥ విప్రాభతి ॥ తాతద్దేవభూపురత్యథః శ్లో ॥ ఉత్తిష్టమృ
 దుపాదేనశకటంవ్యామిలీలయా ॥ తృణావతఃంపదాపీడ్యుభయపాతయదర్చకః ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ౧౭ ॥ ఏకదేతి -
 ఆరోహమున్నంగ ౧ ॥ ౧౮ ॥ భూమావితీ ॥ తృణావతః తాత్పర్యమృపరిహారాయకృష్టే నైవాల్పాడత్యం గాదుత్తరా
 య చక్రతంభారమజానతీ ॥ ఉత్పాతశంకయామహాపురుషమాదధ్యై - శ్రీకృష్ణోదరవతిః నాంజగ తంభారేణపీడితావస్థి
 తాచసతీ - యద్వాజగతాం మధ్యేకమకసులసంభూతావ - సతుజగదుదరంతు వేదేత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ గోకులమితి ॥ ఈరయన్నా
 దయన్నిత్యర్థః - పూరయన్నిత్యర్థే పాతాంతరం ॥ ౨౧ ॥ మహూతః మితి ॥ యతః యత్ర - స్వప్రవతీతి - తత్రతస్మిన్ సానాపశ్య
 తే ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిభిః ఖరపవనచక్రాత్ - పాంసువషేక సతి ॥ ౨౪ ॥ రుదితమితి ॥ ఉపారతః శాంతః - పాంసువషేకస్య వేగీయ

దాత్రే దాన్వయుః జతః ॥ ౧౬ ॥ విప్రామంత్రివిదోయుక్తాస్తై ర్వాసిప్రోక్తాస్తదాశిషః ॥ తాన్మలాభవవ్యంతినక

—(*) తృణావతః తాత్పర్యమృపరిహారాయకృష్టే (*)—

దాచిదపిధునిసమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏకదాగోహమారూఢం లాలయంతీనతీనుతం ॥ గరిమాణం శిశోర్వాధుం సే మేగి
 రికుటావతీ ॥ ౧౮ ॥ భూమానిధా యతంగోపివిస్త్రితా భారపీడితా ॥ మహాపురుషమాతథ్యై జగతామాసకమక
 సు ॥ ౧౯ ॥ దైత్యోనామ్నాతృణావతః కంసభృత్యః ప్రచోదితః ॥ చక్రవాతస్వరూపేణ జహా రాసీనమగ్నక
 మ్ ॥ ౨౦ ॥ గోకులం సర్వమావ్యవృత్తమ్ కృత్వా తాం పి రేణుభిః ॥ ఈరయన్ మమహా ఘోరే జైనప్రదీపో
 దశ ॥ ౧౭ ॥ మహూర్తమధాన్దోష్టం రజసాతమసావృతమ్ ॥ సుతంయతోదానాపశ్య త్రత్రన్యప్రవతీయత ॥
 ౨౨ ॥ నాపశ్యత్యుచ్చైదాత్మనంపరంచాపివిమోహితః ॥ తృణావతః నిస్సవ్యాభిశ్చరగ్రాభిరుచక్రవర్తః ॥
 ౨౩ ॥ ఇతిఖరపవనచక్రపాంసువషేకసుః పదమీలబూపిలత్యుమాతా ॥ అతికిరుణమనుస్సరంత్యైశోచద్యు
 విపతితామృతవత్సకాయధాగౌః ॥ ౨౪ ॥ రుదితమనుశశవ్య తత్రగోప్యోభృతమనుతప్రధి యోశ్చృపూ
 ణకముఖ్యః ॥ రురుదురనుపలభ్యనందసూనుంపవనడపారతపాంసువషేకవేగే ॥ ౨౫ ॥ తృణావతః శ్వాం
 తరయోవాత్యాహుపధరోహరకః ॥ కృష్ణంనభోగతోగతుంనాశకోద్భూరిభారభృతే ॥ ౨౬ ॥ తమశ్చా
 నంమన్యమానతాత్మనంగురుమత్రయా ॥ శేగృహీతఉత్సృష్టంనాశకోద్భూతార్చకం ॥ ౨౭ ॥ గళగహ
 ణనిశ్చేష్టోదైత్యోగకతలోచనః ॥ అవ్యక్తరావోన్యపతేత్సహబాలోవ్యసుర్వజ్జి ॥ ౨౮ ॥ తమంశరీక్షాత్పతి
 తంకరాళంవిశేణక సర్వావయవంశీలాయామ్ ॥ పురంయధారుద్రశరేణవిద్ధం స్త్రియోరుదంత్యోదద్య
 శుస్సమేతాః ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణంచతస్యోగసిలబహునమాదాయ మాత్రేప్రతిహృత్యన్యస్తితాః ॥ తంస్వస్తి
 మంతంపురమాదనీతంవిహాయసామృత్యుముఖాత్ప్రేమక్రమ్ ॥ ౩౦ ॥ గోప్యశ్చగోపాః కిలనందముఖ్యాః
 భ్యాపునఃప్రాపురీతీమోదమ్ ॥ అహోబతాత్యద్భుతపీషరతుసాబాలో నివృత్తింగమితోభ్యగాత్పు
 నః ॥ ౩౧ ॥ హింస్రస్వపాపేనవిహింసితః ॥ ఖలస్సాఘస్సనత్వేనభయోద్విముచ్చతే ॥ కింనస్తపస్వీకామ
 ధోక్షజాచకనంపూజేత్ప్రదత్తంహ్యుభయతసాహృదమ్ ॥ ౩౨ ॥ యత్సంపరీతేపునరేషబాలకోద్విప్ర్యాస్వ
 బంధూకప్రణయిన్సువస్థితః ॥ ౩౩ ॥ దృష్ట్వోత్పాతానిబహుశోనందగోపాబృహద్వనే ॥ వసుదేవచోభూ

స్తిక-తథాభూతేపవనేసతి-తత్రతస్యారుదితం-అనునిశవ్య - గోప్యోరురుడుః ॥ ౨౪ ॥ తృణావతః ఇతి ॥ వాత్యాచక్రవాతః
 తద్రూపదః-కృష్ణంహరక-శాంతరయః-కథంచిన్నభోగతః- తతఃపరంగతుంభారాతిరేకాన్నాశకోద్భిత్త్యథః ॥ ౨౬ ॥
 తమితి ॥ గురుమత్రయా-అతిగారవేణభారేణతం అశ్వానంపర్వతప్రాయం- మన్యమానః - తెనైవఅత్యనోగశే గృహీతః
 తంత్యక్తమిచ్చసమీ-నాశకోద్భిత్త్యథః ॥ ౨౭ ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణమితి ॥ తస్యోగసిలంబహుంకృష్ణమాదాయ - మాత్రే - ప్రతిహృ
 త్యసమప్యవస్తి తాశ్చబహుపురిత-విహాయసాగగనహాగేణ-పురమాదేనతృణావతః-నీతం-తథాపి-శృత్యుముఖా
 త్రముక్తంపునలకల్పామోదంప్రాపురిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౩౦ ॥ గోప్యఇతి ॥ పరస్పరంహాషకకథామాహుః - అహోబ
 తేతి నివృత్తింగమితోమృత్యుంప్రాపితః ॥ ౩౧ ॥ శోత్రవిస్తయః యుజ్యతేవైతదితితేష్యేవకచిదాహుః ॥ హింస్రీ ఇతి ॥ నః
 అస్తాభిః చిరంకృతంపూజకంపీకూపతటాకాదినిమాణం - ఇష్టంపంచయజ్ఞాగ్నిహోత్రాదిదత్తందానం ॥ ౩౨ ॥

యదితి॥యత్ యస్మాత్ తపవి డెఃప్రణయ౯హృషయ౯॥౩౩॥ ౩౪॥శ్లో॥తృణావతా౯గ౯శ్చ దృష్టగ౯రవాశంకిసింప్రసూమ్॥
 బోధయ౯దశ౯యామా౯జృంభమాణోముఖేజగత్॥శ్రీధరీయోయన్లోకః॥ ఏక దేతి॥ ౩౫॥ పీతేతి॥ పీతమన్యోస్తీతిపీతః-
 తత్ప్రాయఃపీతప్రాయఃపీతవిదితాదిశబ్దానాంపానాదిమతిశ్చత్పన్నత్వాత్ - విభక్తాభా॥శరణత్యాదివత్- యద్వా-
 పితప్రాయః స్తనోయేనైత్యుత్తరపదలోపసమాసోవా॥౩౬॥ఖమితీ॥ఖంస్యగా౯కాశ౯-నగా౯గిరి౯-తద్భూహిత్యానదీః॥

ఇతిభావాభేదీకాయాం-సప్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా. (౩౭॥౩౮॥

శ్లో॥అష్టమేనామకమా౯గృహలక్రీడాకుతూహలే । మృద్భక్షణాదియోగేచ విశ్వరూపనిరూప్యతే॥విశ్వరూపాదిబాల
 స్యసశమ్మాశంకినఃపితుః॥ రామకృర్దగ౯వాక్యేననీబంత త్వవ్సమాచయత్॥౧॥౨॥౩॥పూణ౯శ్చేతగ్రంధనినాంగృహమా-
 గతస్తత్రాహ॥మహద్విచలనమిత॥ మహతాంస్వాత్రయాదన్యత్రవిచలనంసన్యాథ౯- కింతు- గృహిణాంమంగళాణ-
 ననుతపి౯.తపివమహద్దశ౯నాథ౯కిమిలినగచ్ఛంతితత్రాహ-దీనచేతసాంకృపణానాం, తుణువిగృహంశ్యక్తుమశక్తు-
 వతామిత్యథ౯॥౪॥త్యయా బాలయోర్నానుకరణాది-కరణీయమితివక్తుం-తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ॥జ్యోతిషామితి॥ య-
 దతింద్రియజ్ఞానసాధనశ్చోతిషామయనంతత్ప్రతిపాదకంజ్యోతిశ్శాస్త్రమిత్యథ౯-తత్సత్త్వాద్భవతాప్రణీతం - యేన

—ఇస్తస్యపానసమయేజృంభణవ్యాజేనహృతేవిశ్వరూపప్రదశ౯నఘట్టః—

యోమానయామానవిస్మితః॥ ౩౪॥ ఏకదాభ౯కమాదాయస్వాంకమారోప్యభామి॥ప్రస్తుతంపాయ
 యామాన స్తనంస్తేహపరిప్లుతా॥౩౫॥పీతప్రాయస్యజనసుతస్యరుచిరస్మితమ్॥సుఖంబాలయతీరాజ౯
 జృంభతోదదృశేజగత్॥౩౬॥ఖంరోదసీజ్యోతిరసికమాశాస్సుర్దేందువహ్నిశ్వనసాంబుధీంశ్చ॥ ద్వీపా-
 న్నగాంస్తద్భూహిత్యార్వనానిభూతానియానిస్థిరజంగమాని ॥ ౩౭ ॥ సావీత్యవిశ్వంసహసారాజ౯సం-
 జాతవేషధు॥సంమిల్యమృగశాబాహీనేతేచాసీత్సువిస్మితా॥ ౩౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధేసప్తమోధ్యాయః-

శ్రీబాదరాయణి॥౧౧౯౯శ్రురోహితీరాజ౯యదూనాంసుమహతపాః॥నజంజగామనందస్యవసుదేవ
 ప్రచోదితః॥౧॥ తిందృష్ట్యాపరమప్రీతఃప్రత్యుత్థాయకృతాంజలిః॥ ఆనచా౯ధోక్షజధియాప్రణిపాతపు-
 రస్సరమ్॥౨॥సూపవిష్టంకృతాతిత్యంశిరాసూనృతయామునిమ్॥ నందయత్వాబిద్భృహ్మ౯పూణ౯స్య
 కరవాచకమ్॥౩॥మహద్విచలనంస్యాణాంగృహిణాదీనచేతసామ్ । నిశ్చేయిసామభగవన్నన్యధా
 కల్పతేకృచిత్॥౪॥జ్యోతిషామయనంసాక్షాద్భృత్తద్జ్ఞానమతీ॥ద్రియమ్॥ప్రణీతంభవతాయేనపుమాన్వేద-
 పరాపరమ్॥౫॥త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రేష్ఠస్సంసారా౯కతు౯మహాసి॥బాలయోరనయోన్మాణాం
 జృనాబ్రాహ్మణోగరుః॥౬॥గ౯చార్యః॥ యదూనామహమాచార్యఃఖ్యాతశ్చభువిసర్వతః॥ సుతంమ-
 యాసంస్కృతంతేమన్యతేదేవకీసుతమ్॥ ౭॥ కంసఃపాపమతిస్సఖ్యంతవచానకదుండుభేః । దేవక్యాలప్త
 మోగభా౯నస్త్రీభావితుమహాతి॥౮॥ఇతిసంచింతయ౯త్రుత్వాదేవకీదారికావచః॥అపిహంతా౯తాశం
 కస్తపి౯తన్నో౭నయోశుహ౯॥౯॥నందః॥ అలతీతోస్సిక్తరహసిమామకైరపిగోవ్రజే । కురుద్విజాతి

అన్యోపిపుమా౯ - పరాపరం-పరంకారణంపూర్వజన్మకృతంకమ౯-అపరంకార్యంఅస్మి౯జన్మనిభావిఫలంతద్వేద- ౬
 క్తంచజాతశ్శ్లో॥ యదుపచితమన్యజన్మనిశుభాశుభంతస్యకమ౯ణిప్రాప్తిం । వ్యంజయతిశాస్త్రశీతత్తమసిద్ధవ్యాజ-
 దీపఇవేతి॥౧॥వివక్షితమాహ॥త్వం హీతి॥దైవజ్ఞోమంత్రవచ్చత్వం- అతోనామకరణాదినంసారా౯కతు౯మహాసిత్వ-
 థ౯-నన్నేతద్గురుణాకరణీయమితిచేత్తత్రాహ ॥ న్యూణామితి॥ ౬॥ అత్యుత్సాహినందంప్రతిగుప్తమేతత్కార్యవి-
 త్యభిప్రాచేతప్రత్యాచిత్తాణివాహ॥యదూనామితి॥ భవతుతథాపి- త్వమత్రాగతఇతికుతోవిద్యాదిచేదతలమాఖ్యా-
 తశ్చేతి॥తతఃకిమతలమా-దేవకీసుతమితి-కంసోమన్యతేకల్పయేదిత్యథ౯॥౭॥కంసఇతి॥ననుయదుకుమారఇతికథంచిజ్ఞానా-
 తు-తత్రవసుదేవస్యపుత్రఃదేవక్యాంజాతఇతికుతోజానీయాత్తత్రాహ-పాపమతిరిత్యాది॥౮॥ ఇతిశ్లో॥ కింమయాహ-
 యామందేత్యాదిదేవకీకన్యావచఃత్రుత్వా॥శ్లో॥దేవక్యాలప్తమోగర్హోనస్త్రీభావితుమహాతీతిచిత్వంసంచింతయ౯సా-
 మాశ్లేకకృచిదస్త్రీజ్ఞాత్వా-యమయోశ్చసఖ్యాచింతయ౯-శ్వద్భృహేభవేదిత్యంభావ్య - మత్సంసారలింగేనవా-
 అగతాశంకః॥అగతా-అకలాయస్యసః- అపియది- హంతాహానివ్యధి- తపి౯తదా-తత్ నోమహ౯అనయస్సాగ్నితి

౯॥ అలక్ష్మితథితి॥ ద్విజాతినంసాగ్రరమాత్రం - కెవలంస్వస్తివాచనపూర్వకంకుర్వతి॥౧౦॥౧౨॥ యదూనామితి॥యదూనా
మపుత్రగ్నావాత్ కుతస్త్రిత్ హేతోః - విప్రతిపద్యమానానాం యదూనావాపుత్రగ్నావాత్ - భావోభావనం - తస్మాత్
అన్యోన్యశత్రుయానవైక మత్యకరణాదిత్యథాం - సమ్యక్ కషణవీకీక శోతీతిసంకషణ మత్యుతమన్యం తేవత్కృంతీ
త్యథాం॥ ౧౩॥ గర్భాసంకషణంతునప్రకాశయతి॥అసన్నితి॥ అస్యతవపుత్రస్థలతఃకృష్ణఇత్యేకం నామభవిష్యతి॥౧౪
పాగ్రయమితి॥ సామాన్యోక్త్యా - ఋషిరయంజన్మాంతర గతంచామకథయతీతినందోమన్యతేస్స - అతపనం వాసుదేవ
ఇతిసంప్రచక్షతథితి॥ ౧౫॥ బహూనీతి॥ గుణానురూపాణి-ఈశ్వరంసర్వజ్ఞఇత్యాదీని - కమానురూపాణిగావిందఃగో
వర్ధనోద్ధరణఇత్యాదీని - తానిసర్వాగ్రహమపినోవేదజనాలపినోవిదురితి॥౧౬॥జాతకఫలమాహ॥అధాస్యతి॥ఏషపరమ
పురుషః - శ్రేయఃముక్తిం - అంజయిష్యతి॥౧౭॥ పురేతి॥అనేనరత్నమాణాః సమేధితాశ్చ - దస్యూక్ జఘ్నురితి॥౧౮॥ ౨౦॥ఇతి
తి॥ఇతిఅత్యానంప్రతి - సమాదిశ్యత్యానంకృష్ణ - అతిపాఠశీర్షిఃనందఃపూణంవిష్టుంమేనెలమంస్త్ర॥౨౧॥ శ్లో॥బాలశ్రీ
దాచమత్యాదైః కృష్ణో రామేణసంయుతః॥ పరమానందమధత్రవజెనందయశోదయోః॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ పూ
ణాత్వమేవదర్శయన్నాహ॥కాలెనైతి॥ముక్తజతాగచ్ఛతా - జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాంరమమాణౌజానుద్వయేనపాణి
సంసాగ్రంస్వస్తివాచనపూర్వకమ్॥౧౦॥ శ్రీశ్రుతివివంసంప్రాధికతోవిప్రస్వచికిషితమేవతత్॥ చ
కారనామకరణంగూఢోరహసిబాలయోః॥ ౧౧॥అయంవైరోహణీపుత్రోరమయైసుహృదోగజైః॥ ఆ
భ్యాస్యతేరామఇతిబలాధిక్యాద్యలంబిదః॥ ౧౨॥ యదూనామపుత్రగ్నావాత్సంకషణముత్యత్యుతః॥౧౩॥
అసకవణాన్త్రయోహ్యస్యగృహ్లాతోసుయగంతయోః॥ శుక్లోరక్తస్త్రాపీతఇదానీంకృష్ణతాంగతః॥
౧౪॥ ప్రాగయంవసుదేవస్యకృచ్ఛితజ్ఞాతస్తవాత్యజః॥ వాసుదేవఇతిశ్రీమానధిజ్ఞానంప్రచక్షతే॥ ౧౫॥బ
హూనిసంతినామానిరూపాణిదనుతస్యతే॥ గూకర్మానురూపాణితాన్యహంవేదనోజనాః॥౧౬॥అధా
స్యత్యేషవశ్యేయోగోపగోకులనందనః॥అనెనసర్వదుర్గాణియూయమంజస్తరివృధ॥౧౭॥ పురానేనవృ
జవతేసాధవోదస్యపీడితాః॥ అరాజకెరత్నమాణా జఘ్నుర్దస్యూక్సమేధితాః॥౧౮॥యలత్స్మైకమహా
భాగైషితింకుర్వంతిమానవాః॥ నారయోభవంత్యేతాన్విష్టుంక్షోనివాసురాః॥ ౧౯॥తస్మాన్నందాశ్చ
జోయంతునారాయణసమోగుజైః॥శ్రియాశీత్యానుభావేనగోపాయస్వసమాహితః॥౨౦॥ఇత్యాన్త్యా
నంసమాదిశ్యగౌణసన్వగృహంగతేనందంప్రముదితోమేనెహ్యత్యానంపూణమాశిషామ్॥ ౨౧॥కాలె

—* బాలశ్రీదాపాగ్రంభఘట్టః *

నప్రజతాతాతగోకులెరామకేశవ! జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాంరమమాణౌవిజహ్రీతుః॥౨౨॥ తావం
ఘ్రియగృహుమకృప్యసరీస్సపంతౌ ఘోషప్రఘోషరుచిరంప్రజకదఃమేషు॥ తన్నాదహృష్టచనపావసు
స్సత్యలోకం, ముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురంతిమాత్రోః॥ ౨౩॥ తన్నాతరానిజమతౌ ఘృణయాన్మువంత్యై
పంకాంగరాగరుచిరాపుపగూప్యదోధ్యామ్॥ దత్వాస్తనవిప్రపిపితో స్సముఖంసీత్కృముగ్ధస్థితాల్ప
ద్వయేనచ-పృథివీమవప్తభ్య-చంక్రమణౌకుర్వంతౌ॥ ౨౪॥ తావతి॥ అనుకృప్యపునఃపునరాకృప్య- సరీస్సఫంతౌఅతిశయే
నచలంతౌ - ఘోషాఃకటిపాద భూషణకింకిణ్య - తేషాంప్రఘోషేణరుచిరంయధాభవతితథా - ఘోషాణాంనాదేన
హృష్టమనోయయోస్తాలోకంతతస్తతోగచ్ఛంతంజనం - అనుసృత్యత్రివతురాణిపదానిఅనుగమ్య-ముగ్ధవత్ప్రభీతవత్
మాత్రోరంతిసమీపేఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ము॥ అనుకృప్యపునఃప్రసారితజాన్వసుగతంయథాతథా - పశ్యాద్ధగః జాను
సమాకృష్ట్యేత్యథాం సరీస్సపంతౌఅతిశయేనసంచరంతౌ - ఘోషేతి - ఘోషాఃకటిపాదబద్ధకింకిణ్య - తేషాంప్రఘోషే
ణప్రకృష్టశింజితేన - యద్వా - ఘోషస్యప్రజస్య - ప్రఘోషేణాఘనీయధ్వనినా - రుచిరంయథాతథా - ప్రజకదఃమేషు
సరీస్సపంతౌఅవితీతేననాదేన - హృష్టమనసౌ - లోకంఇతస్తతఃపర్యటంతంజనం - అనుసృత్యత్రివతురాణిపదాన్యగత్య -
ముగ్ధప్రభీతవత్ ముగ్ధవత్ప్రభీతవచ్చ - మాత్రోరంతియశోదారోహిణ్యోరంతికం - ఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ౨౩॥ తపి
తి॥ తదాచతన్మాతర - నిజమతాదోర్భ్యాముపగూహ్య - ప్రమోదం - యయతుః - కథంభూతే-ఘృణయాకృపయా -
స్సవంత్యైత్తరత్నయఃపూర్ణపయోధరేనత్యా - పంకెనాంగరాగేణచ-రుచిరౌ - కథంభూతంముఖం సీత్కృముగ్ధంమందస్మి
తంయస్మై అల్పదశనాశ్చయస్మై తచ్చుతచ్చ॥ము॥స్సవంత్యైవయస్సాప్రివిపయోధరేనత్యా - పంకెనాంగరాగఃతేనరు

చిరాయుర్వా- పంచసహస్రద్రాదికృతాంగరాగేణచ- రుచిరావిత- మగ్ధసుందరంస్థితంయస్మిన్- తచ్చ-తదల్పరదనమ
ల్పద్రవతదంతం॥౨౪॥యహీకాతి॥యహీకా, అంగనానాందశశనీయాకుమారలీలాయయోః- తథాభూతాజాతా-తదాం
తర్వశ్రేణవజస్యమధ్యే- తదబలాఃప్రజాంగనాః- ప్రేక్ష్యంతఃప్రేక్షమాణాః- విస్తృతగృహకృత్యాః- మానంత్యోజహృ
మహృష్టాబహుః- కథంభూతా-తాభ్యాంప్రగృహీతానిభుచ్చానియేషాంతైఃవత్సైః-ఇతస్తతోనుకృత్యమాణా॥ము॥
యహీకాయదా-అంగనానాందరసీయాః- కుమారలీలాచాలశేష్టాయయోస్తా- జాతావితశేషః- తత్- తదా-అంతప్రక
శేవజమధ్యే- ప్రగృహీతభుచ్చైః- తాభ్యామేవాలంబితభుచ్చైః- వాలైఃవత్సైః- స్తతోనుకృత్య మాణాప్రేక్షంత్యః
ప్రేక్షమాణాః- ఉత్పతగృహఃవిస్తృతగృహవాపారాఃఉజ్జ్వలగృహఃఇత్యపితః- జహృమహృష్టాఅభవత్- జగృ
హురితిపాతెతాగృహీతవత్సృత్యథా॥౨౫॥శృంగీతి॥అతవతేతా-శృంగ్యాదిభ్యోనిషేధుం- గృహాచితానికమాణజవ
కతుంయత్రయదా-తజ్జ-స్యానశేకాతేతదా-అలంమనసంఅనవస్థామాపతురితి॥ శ్లో॥ గృహీణాంగృహసౌఖ్యస్యపరా
తుష్టిప్రదశికా- కృష్ణచాపలచార్యాణేనమోవాఖిలనవ్యసు॥ ప్రజల్పంత్యస్సమాగత్యగోప్యోగోప్యైముదందదుః॥ శ్రీ
ధరియాయంశ్లోకః॥ ము॥ క్షీడాపరాక్షీడాసక్తా- అతఏవవతివతానర్వతశ్చరంతా- అతిబలావిత్యపితాతః- శృంగీణఃశృం
గప్రహరణజంతవః- దంష్ట్రీణఃదంష్ట్రాప్రహరణజంతవః-అసిః- ఖడ్గః-అమీరితిపారేసర్వః- ద్విజామయూరాద్యాఃకం
టకాస్తరూణాంతీష్ణావయవాః-యేతేభ్యఃనిషేధుంబారయతుంగృహాశ్చబైసగృహాచితకార్యాణ్యుచ్యంతే- నశేకా
తేతత్తైస్తాతాంతఃమనసోనవస్థామాకులతామాపతురిత్యథా॥౨౬॥ము॥కాలేనేతి॥ ఆకృష్టజానుభిషద్భిఃవిచంక్రమ
తుః-కదాచిజ్ఞానుక్రమణం- కదాచిత్పద్భ్యాంగమనంచేతి-మిశ్రంజక్రతురిత్యథా॥౨౭-౨౮॥ అనమయేఅదోహకాతే-

దశమంయయతుఃప్రమోదమ్ ॥ ౨౪ ॥ యహ్యేకంగనాదఃశృంగీయ కుమారలీలావంతర్వశేతదబలాఃప్ర
గృహీతభుచ్చైః । వత్సైఃస్థితస్తతఉభావమకృత్యమాణా ప్రేక్షంతఉజ్జ్వలగృహజహృమహాసంత్యః॥
౨౫॥ శృంగ్యగ్నిదంష్ట్రీయజుబద్విజ కంటకేభ్యఃక్షీడాపరావతివతానర్వమతానిషేధుమ్ । గృహాణిశ్చ
మమీయత్రవత్జనన్యశేకాతఅపతురిలంమనసోనవస్థామ్॥౨౬॥కాలేనాత్వేనరాజషేకారామకృష్ణశృంగీ
ప్రజేఆకృష్టజానుభిషద్భిర్విచంక్రమతురంజసా॥౨౭॥ తతస్సభగవాన్కృష్ణావయస్తైర్వ్యర్జిజహాలక్తైః
సహరామోవజస్త్రిణాం చిక్రీడేజనయత్ముదమ్ ॥ ౨౮॥ కృష్ణస్యగోప్యోరుచిరం వీక్ష్యకౌమారచాప
లమ్ । శృంగ్వంత్యాకేలతన్మాతురితిహూచుస్సమాగతాః॥ ౨౯॥వత్సాన్ముంచక్రకృచిదసమయోక్రోశసం
జాతహాసస్థైః స్యాద్వత్సత్వతదధిపయః కల్పితైఃస్థైయయోగైః । మకాకభోక్త్య విభజనంచే
క్రోశేసంజాతహాసః- స్థైయంచార్యాజితంతత్రాపిస్వారు- నేతరత్- దధిచ, పయశ్చ- దధిపయః-అత్తిశించభోక్త్య
భోక్త్యమాణఃస్వయంభుజానభగ్యథాః- మర్క-మర్క-టాకప్రతి-విభజ్యదదాతి- తేషాంవధ్యైత్వస్తత్వేనకోపినా
త్తిచేత్రహీకా- భాదంభినత్తికన్విత- ద్రవ్యస్యాలాభేనతికృష్టః- గృహమధత్యైమితికుపితోయాతి- యుద్వా-సగృ
హఃగృహీణ- తేభ్యఃకుపితః- తేషాంతాకాబాలాక-పర్ణికాదిమనుష్టాక-ప్రహరణినదనాదిభిః- ఉపకోశ్యప్రరు
దితాకకృత్యాయాతి ॥ ము ॥ అనమయేఅదోహకాతేక్రోశసంజాతహాసః- క్రోశేనజనానామక్రోశేన సంజాతహా
సఃస్థైయంచార్యాజితంతత్రాపిస్వారునేతరత్ తస్యధూశకస్యచార్యాజితశేవస్వారుభవతీతభావః- దధిచపయ
శ్చదధిపయః- అత్తిమక్షేకకల్పితైఃసంపాదితైః- స్థైయయోగైఃచార్యోపాయైః- భోక్త్యభోక్త్యమాణః- స్వయంభుజా
నభగ్యథాః- మర్క-విభజతిమర్క-టాదీకప్రతి-విభజ్యదదాతిత్యర్థః- సచేన్నాత్తితేషత్వైఃకోపినాత్తిచేదిగ్యథాః-
మర్కంభోక్త్యవిభజతిసచేన్నాత్తిపాతః- మర్కంసవసీతంశ్లో॥ మర్కంతుదధిసారస్యాన్మవసీతంప్రచక్షతఇత్య
భిధానాత్- విభజిసభిభృత్యశేషః- యుద్వా- మర్కంమర్క-టం ప్రతివిభజతి స్వీపభోజ్యాదధికమర్క-టాదిభ్యోద
దాతీత్యథాః-సచేన్నాత్తిసః-మర్క-దిభ్యోదధిసారః- స్వీపయోగాన్నాత్తిచేత్- కేవలంభాండంభినత్తి- కృత్సంభవస్య
యమేవభుక్షయత్యేభావః- యుద్వా- మర్క-మర్క-టానాత్తిచేత్- భుక్తావశిష్టగవ్య సహీతంభాండంభినత్తిత్యర్థః
ద్రవ్యాలాభేదధిక్షీరాదేః కృష్ణభయాప్రవృత్తం నిహితతయాక్వచిత్తదలాభేన- స్వగృహకుపితః- అగృహహకుపిత
తి- గోపినాంస్వగృహాద్దేవోక్తిః- సగృహకుపితఇతిపాత- సకృష్టయత్రద్రవ్యాలాభః- తద్గృహయథతా
మిత్యేవంకుపితసన్నిత్యథాః- యుద్వా- స్వగృహఃగృహస్థాః- తేభ్యఃకుపితఇతివాతోకాకాబాలానుపక్రోశప్రహరణో

దనాదిభిః ప్రదుదితాకృత్యేత్యర్థః॥ ౩౯॥ కల్పితైః స్తేయయోగైరిత్యుక్తం - తత్ప్రమాచయతిద్వాభ్యాం॥ హస్తేతి॥ తుం
గశిక్యస్థానం డేషు-అంతర్నిహితేదధ్యాదావయనంజ్ఞానం-యస్యసఃచిద్రంజయతి-తద్వీత్ - చిద్రంజనాదివీత్ ధ్యాం
తయ్యుక్తైగృహే-స్వాంగమేవార్థఃప్రదీపంవెరచయతివశేషతోద్భుతమణిగణం - యహికాలేయస్థిక్ సమయే - అత్ర
ఛందోభంగఆషః॥ ము॥ కల్పితైః స్తేయయోగైరిత్యుక్తమేవప్రపంచయతి॥ హస్తేతి॥ అంతర్నిహితవయనశిక్యభాండే
దృష్పృథిపారఃయహికాలేయస్థిక్ కాలేగోప్యోగృహకృత్యేషుసువ్యగ్రచిత్తాః వ్యాసక్తచిత్తాః తదాసః కృష్ణఃపీతకోలూ
ఖలాద్యైర్విధిం తత్తదున్నతవస్తుసాధనంకుర్వత్ - సర్వధావహస్తాగ్రాహ్యేఅంతర్నిహితంవయనం నవనీతాదిభోగ్య
ద్రవ్యం యస్థిక్తస్థిక్-శిక్యభాండేపాశరచిత్రయంత్రవిశేషస్థితభాండే-దృష్పృథిశిలాప్తేషాద్యైత్యర్థః - చిద్రంజయ
తి-తథాధ్యాంతాగారే అంధకారావృశగృహే-గృతమణిగణందివ్యమణిధూషితం - అతివహర్థఃప్రదీపంతత్తదర్థఃప్ర
కాశకం-స్వాంగంరంజయతిసన్నిధాపయతి-అథవా-గృతమణిగణంస్వాంగమర్థఃప్రదీపం - వస్తుప్రకాశఃదీపంకుర్వత్ -
హస్తాగ్రాహ్యేనస్తునిహితోలూఖలాద్యైః - విధిరంజయతితత్సాధనంకోరోతీత్యర్థః - ఏవమస్యసాధ్యేశిక్యభాండే-చి
ద్రంజయతీతి - చిద్రంజ్యంతర్నిహితవయనః శిక్యభాండేషు తద్వదితిపాతాంతరం - తత్రశిక్యభాండేషుసాధనాం
తరైదుఃఖఃసహిష్యేష్యత్యర్థః - అంతర్నిహితేదంతగతదధ్యాదిద్రవ్యే-వయనంజ్ఞానంయస్యః - తస్మిన్నయ
వానిత్యర్థః - చిద్రంజయతి- ఏవమేవాన్యదశిదాత్యంకోరోతీత్యాహతద్వదితి - అన్యత్సమానం - తద్వదితిపారే-
ధ్యాంతాగారేస్వాంగమర్థః ప్రదీపంకుర్వత్ - తత్-వస్తుచేతీతితద్వీత్ - సన్నిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ ఏవమితి॥ రేచేచా
ర-ఇత్యాద్యుక్తఃశ్రీకృష్ణః - త్వమేవచారః - అహంగృహస్వామీత్యాదీనిధాష్ట్యానిప్రకల్పవచాంసి - ఉశతజిబ్బతి
న్నా త్రిభాండంభిన త్రిదవ్యాలాభేసగృహకుపితోయాత్యుపక్రాత్యతోకాః॥ ౩౦॥ హస్తాగ్రాహ్యేరంజ
యతివిధింపీతకోలూఖలాద్యైర్భిద్రుహ్యత నిహితవయనశిక్యభాండేషుతద్వీత్ । ధ్యాంతాగారే
గృతమణిగణంస్వాంగమర్థఃప్రదీపంకాలేగోప్యోగృహకృత్యేషుసువ్యగ్రచిత్తాః॥ ౩౧॥ ఏవంధా
ష్ట్యాన్యతీతికురుతేమహనాదీనివాస్తానైయోపాయైర్విచితకృతిసుప్రతీకోయధానైః ఇథంస్త్రీభిస్స
భయనయనశ్రీముఖాలోకీనిధిర్వ్యాఖ్యాతార్థాః ప్రహసితముఖీనఃపూపాలబుమైచ్చత్ ॥ ౩౧ ॥ గౌ
హ్యకదాచనపుత్రకృతగూహ్య కృష్ణమత్యైకదైవగదితుం ప్రస్ఫుతాస్తదాగః । దృష్ట్వాతద-త్యథతమే

—(*) మృద్భక్తౌ తజజయంతీంమాతరంప్రతిఆశ్రిద్వనాద్వీశ్వరూపద్యౌఃఫట్టః.(*)—

వనిజానదృష్ట్వాసర్వస్యతానివవృతుఃస్వగృహాన్సలజ్ఞాః॥ ౩౩॥ ఏకదాద్రోణమానాస్తే రామాద్యాగోప
భోకమనీయేయశోడ-యద్వా ఉశతివాస్తాన్స్వచితైగృహే - మహనాదీఃపురిషోత్సగాఃదీని - కురుతే-ఏవంస్తేయో
పాయైః-విరచితా-కృతిఃకర్తా-మనసః - త్వస్సమీపేనుప్రతీకః సాధురివాస్తే-యద్వా-సుప్రతీకఃవిగ్గజవదధృవ్యఅస్త
ఇత్యర్థః - సభయనయనేయస్థిక్తచ్యుతతీశ్రీయ్యుక్తంముఖంవ - తదాలోకీనిభిఃవ్యాఖ్యాతార్థఃప్రఖ్యాపితకర్తాఫల
లా-ఉపాలబ్ధుం - నిర్భృశ్నాదీంకర్తుంఆజ్ఞేప్రమితయావత్ దైచ్చత్ ॥ ము॥ ఏవంచిద్రాదిధూతకస్యకృత్యదేవ
ధాష్ట్యానిరేచేచారఇత్యుక్త స్తవీవచారఃఅహంగృహస్వామీత్యాదీనిప్రకల్పవచాని - ఉశతజిబ్బతి - వస్తాతత్త
గృహదేవతావనస్థానాదా-మహనాదీనిపురిషోత్సగాఃదీనికురుతే ఇథంస్తేయోపాయైర్విరచితకృతిః ఉపాయైఃకల్ప
తస్తేయవ్యాపారోపీత్యర్థః- శోభనాశ్చైర్వానుచితాః ప్రతీకాలవయనాయస్యః సుప్రతీకఇవాస్తే - త్వత్సమీపేనా
ధురివవతతేఇత్యర్థః-యద్వా - సుప్రతీకస్య దిగ్జవదధృవ్యఅస్తఇతి - సభయనయనంచకీతేతుం - (శ్రీకృష్ణస్యశ్రీయ్యు
క్తముఖమాలోకయంతీతితదాలోకీనిభిః స్త్రీభిగోపీభిర్భం వ్యాఖ్యాతార్థః-ఘోషితచైర్వ్యాదివ్యాపారాఉపాల
బ్ధునిర్భృశ్నాదీంకర్తుంఆజ్ఞేప్రమిత్యర్థః-దైచ్చత్ ॥ ౩౨॥ ము॥ అదైకదానేకరూపపరిగ్రహేణానేకగోపీగృహప్రసప్తస్య
భగవతోద్భుతకృత్యమాహ ॥ గోవ్యఇతి ॥ కృష్ణంకదైవనవనీతా ద్యుపహరితాఫణం స్వస్వగృహాన్ ప్రవెష్టమి
త్యర్థః-పుత్రకృత్యగూహ్యయద్యద్యహయోయఃప్రసప్తః తంతంకృష్ణంసాసాధ్యత్యేత్యర్థః-తదాగఃకృష్ణస్యసరాధం
గదితుం కుశోదాయైవిజ్ఞాపయతుమేదైవప్రస్ఫుతాః ప్రవృత్తాస్తత్కృతదంతియశోదాయాస్సమీపేతమేవస్వ స్వగృహే
తంకృష్ణమేవదృష్ట్వా - ప్రాగివస్థితమిత్యర్థః అథనిజాన్స్వతాన్కృష్ణానదృష్ట్వా-సలజ్ఞాః - ప్రయానవైఫల్యగ్దిత
భావః-స్వగృహాన్ప్రతినివృతుఃస్వవతంకం॥ ౩౩॥ కదాచిదహస్తాధారేఉపాలభత . తదామఃతుః ఏవదాశ్చర్య

మహాదితి తయన్నాహువీక దేతి॥ 30 ॥ నేతి॥ ఉపాలభ్య ర్భక్త్యై-భయేనసంభ్రాంతైఃపైతృణైఃపలూరితైః ఆప్తి
 ణీయస్యతం॥ము॥ఉపాలభ్యనిర్భక్త్యై-భయేనసంభ్రాంతైఃపైతృణైఃపలూరితైః అప్తిణీయస్యతం॥ 31॥ కస్తాదితి॥
 అదంతాశ్చక్రచపలగాత్ర-యద్వా ఉద్ధతస్వభావ-రహావీకాంతైఃగ్రజోపిబృరామోపి-వదతీత్యుతః॥ 32 ॥ నేతి॥
 నాహంభక్షితవానిత-సర్వేమిధ్యాభివాదినః- సహిదాహ్యంకించిన్యూభక్షితం- మతు-తావాదావెవసర్వమస్తీవిధా
 వః-సమక్షంప్రత్యక్షం॥ము॥ నాహంభక్షితవానితపుర్యమేవమతు-క్షిప్తపృథివీవృత్తరేకణ- ఆద్యన కించిద్భక్షితమితిధా
 వః॥ 32॥ యదితి॥ వ్యాదేహీముఖప్రసారయేతి- వ్యానత్ప్రసారితవాః- స్వమక్షిప్తనానాస్పష్టివైవిధ్య గ్రిమాత్రద
 శాహుప్రవృత్తతీసుచయన్నాహ - ఆవ్యాహతేతి॥ ము ॥ వ్యాదేహాస్యంవిచృత్త-కురు - వ్యాదత్తవివృతంకృత
 వాత్అస్యేలోకప్రకాశ-సామర్థ్యంసూచయన్నాహ - ఆవ్యాహతేతి॥ 33॥ నేతి॥ తత్రతస్మిన్ముఖే- పిత్వందద్భవ
 దశ-తత్ప్రపంచయతి-జగత్ జగమ- స్థాన్ముస్థావరం- ఖంబుతరిక్షలోకం- సాద్రిద్వీపాభిధూగోళపర్వశిఖరస
 ముద్రసహితం-భూలోకం- వాయుఃపవనం అపైత్యైత- ఇంద్రతాం-శ్వ-తస్సహితం- ము॥ తత్రాస్యే-విశ్వమ
 గేషు-దద్భవే-స్థాన్ముస్థావరంచకారోనుజగమసముచ్చయాభాః- యద్వా-జగచ్ఛబోజ-గమభావః- తాదృశం
 విశ్వందద్భవశతి- ఖంబుతరిక్షలోకంసాద్రిద్వీపాభిధూగోళపర్వశేష-వాయుగ్నియతారకాగహితం॥ 34॥ జ్యోతిశ్చ
 క్రిమితి॥జ్యోతిశ్చక్రంస్వలోకం-వైకారికాణిదేవాః- మనశ్చితి॥ వైకారిశబ్దేవగృహీతమపి-దేవవైలక్షణ్యాత్పునరుక్తం
 ఇంద్రియాణిదత్తేజసాని- మాత్రాఃతామసాశబ్దాదయః॥ ము॥ జ్యోతిశ్చక్రం సభిజకాశం- స్వర్ణియత్ స్వర్గాకాశం
 వికారఇంద్రియాద్యహంకారః - తజ్జన్మానీంద్రియాణిదత్తేవాప్రోచ్యంతే - మనసఃపుష్కలభనాత్॥ ౪౦॥ ఏతద్వితి॥ ఏవ
 గారకాః క్షిప్తోచృదంభక్షితవానితమాత్రేవ్యవేదయన్ ॥ సాగృహీత్వాకరేభత్రముపాలభ్యహివైషి
 ణీ॥ యతోవాభయసంభ్రాంతైఃపైతృణైఃపలూరితైః॥ 3౫॥ యతోవా॥ కస్తాన్మృదపంతాశ్చక్రభ
 వాత్భక్షితవాత్రహః॥వదంతితావకాహ్యతెనుమరాస్తైఃగ్రజోవ్యయమ్॥3౬॥ శ్రీకృష్ణః॥నాహంభక్షి
 తవానంబసర్వేమిధ్యాభిశంసినః॥యదినశ్యంగిరస్తహి-నమత్తంపశ్యమేముఖమ్॥3౭॥ యద్యేవంతహి-
 వ్యాదేహీత్యుక్తస్సభగవాన్హరిః ॥ వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్చ్యోక్తికామనుజబాలకః॥ 3౮ ॥ సాతత్రద
 ద్యశేవిశ్వంజగత్థాన్ముచఖండిశః ॥ సాద్రిద్వీపాభిధూగోళపర్వవాన్యగ్నిండుతారకమ్॥ 39॥ జ్యోతిశ్చ
 క్రింజ్వలతైజోవివరాణిరసాతలమ్॥వైకారికాణీంద్రియాణిమనోమాత్రానుజాన్ప్రయః॥ ౪౦॥ ఏతద్వి
 చిత్రంసహజీవకాలస్వభావకమాశయలింగభేదమ్॥సూనోస్తనోవిత్క్రవిదారితాస్యేవజంసహత్నాన
 మవాపశంకామ్॥౪౧॥స్వస్వతదుత్తదేవమాయాకింరామదీయోబలబుద్ధిమోహః॥అథోఅమస్తేవమ
 మేతద్విచిత్రంవిశ్వం-సహజీవ-వీక్ష్య-తత్రతామాహ-జీవశ్చగుణతోభకః- కాలశ్చపరిణామహేతుః- స్వభావశ్చ
 జన్మహేతుఃకమచతత్సంసార-రూపతయశ్చపితైః లింగానాంవరాచరశరీరాణాం- భదోయన్సికతత్- తన- తత్రప్ర
 జంచ- సహత్నానంస్వసహితం- క్వచిచ్ఛక్తి- సూనోఃఅత్వేవిదారితేఅస్యే - శంకామవాప॥ ము ॥ మాత్రాఃపంచ
 తన్మాత్రాగుణాఃసత్త్వాదయఃజీవాజీవాత్కానః సర్వోత్పత్తిమన్నిమిత్రంగుణతోభకశ్చ-కాలఃపరిణామహేతుఃస్వభా
 వశ్చజన్మహేతుఃకమచ-ఆశయోవాసనాచ-తైలింగానాంశరీరాణాంభదోయన్సికతత్- అతపవ- విచిత్రమేతద్వి
 శ్వంసహజీవ- యద్వా-సహజీవేత్యాద్యఖండంపదజీవాదిభిర్వేలింగభేదః తత్సహితమేతద్విత్వేన- సహత్నానం
 దృష్టుతా- స్వేనసహితంప్రజంచ-సూనోస్తనోతత్రాపి-విదారితంయదాస్య-తస్మిన్శంకాంవిచర-మవాప॥౪౧॥తా
 మాహ॥కింస్వప్నశ్చితి॥ పరితోవిలోక్యాహనాయంస్వప్న- తహింకించేవస్వహరే- మాయా-తథాచేదస్యకించపశ్యం
 త-తహింకించామ దీయవకశ్చిద్బుద్ధిమోహః- వివర్యాసః-దర్పణేముఖవత్-ఏవంతహి-అయంకృష్ణోపి-కథమంతఃప్ర
 తియతే-అంతర్బహిశ్చైకరూపేణచ-కథంజగత్ప్రతీయతే- తథాసతి-చింబప్రతిచింబయోరివపరస్పరం-వైపరీత్యేన-పత్తి
 తఃస్యాదిత్యాశంక్యాన్యధావితర్కయతి-అథోఇతిఅథోఅథవా- మమాముష్యాభావకస్యాపిసతః- యఃశ్చనాచింత్యతి
 ఆత్మయోగఃస్వేయమైశ్వర్యం-బౌత్పత్తికఃస్యాధావిక॥ము॥ తదాహ॥ కిమితి॥ ఏతత్ శిఖరల్ప వదనేవిశ్వవశానం-కింస్వ
 ప్నశి-జగరావస్థాయామయంసంభవేదివిచ్యుత్కా-శీతేతి అథవేత్కథాఃమాయకంచెత-భమస్య దశకనియంసే
 త్యాశంక్యాహ-కింవేద్యమోహఃభౌతికతథాచెత్సునఃప్రసన్నమిదృశికథంయథావన్నగ్రిధిరిత్యాశంక్యాహఅథోఇ

తి. అథో అథవా - అమృతమమార్చకస్య - యఃకశ్చన - అనిర్వాచ్యఇత్యర్థః - బౌద్ధత్వేనైకః - సామ్యభావికఇతియావత్ - అన్యమౌగఃగర్వతోణీమాద్యైశ్చైవర్యయోగః॥౪౨॥దరమంపక్షమాశ్రిత్యఅయమిశ్వరఇతినిశ్చిత్యాహ॥అథోఇతి॥చె
 తఃచిత్తంతదాదిభిఃననితం-గోచరంజగత్ - యదాశ్రయంయదధిష్ఠానం - యేనకరిణేన అధిష్ఠాత్రాయతోబుద్ధివృత్త
 భివ్యక్తాత్ - నన్విదమనితరగ్భంభవతు-తత్పదంకీద్యత్ - అతతహ - సుదుర్విభావ్యమితి-ఇదమత్యంతమనితత్వమిత్యర్థః॥ము॥
 ఆధతస్మిక్తాదాత్మకతత్త్వబుద్ధ్యాహ॥అథోఇతి॥చేతశ్చబుద్ధిమద్ధిపరః - మనఃకమమనోవ్యాపారః - దేతఅదిభిః - యథావత్ - యథాతథేత్యర్థః - ననితరగ్భం-గోచరం - అథోజగత్ - యదాశ్రయంయదాధేయం - యతఃయస్మాత్ - పంచమ్యంతపదసా
 మధ్యాదుత్పద్యతఇతిలభ్యతే, యేనసర్వంజీవీత్యపిలభ్యతే - అలీయతే, అనంభవతి - యతేత్యధ్యాహరః - ప్రశీయతఇతి
 పాతేయతః ప్రతీయతే - న్యజ్యతేఉత్పద్యతఇత్యర్థః - సుదుర్విభావ్యమప్రత్యేకం తత్ - పద్యతఇతిపదం - దివ్యాన్యస్వరూపం
 ప్రణతాస్మితి॥౪౩॥ఎవంప్రపంచప్రతీత్వాఉన్నతంతత్త్వం - పునర్జీవసంస్కృతిహేతుమాయాశ్రయత్వేనోన్మయంతీత్యా
 హ॥అహమితి॥యశోదానామాహం - అసౌమపతిః - అమృతజ్యేష్ఠస్య అఖిలవిత్తపాఖిలవిత్తాధిష్ఠాత్రీ - అహంస
 తీజాయా - ఏషకృష్ణోమీసుతఃగోప్యాదయశ్చచుదీయాః - ఇత్యేకమతీః - యస్మాదయాయా - సఏషషేతరణమితి॥ము॥ యత్సంక
 త్తేనమమైతావతీసంసారభ్రాంతిః - సోషషగజరిత్యాహ॥ అహమితి॥చ మాసౌన - దఃపః ఏషసేసుతః - సగోపాఃసహ
 గోధనాశ్చగోప్యః - మేమదీయాఇత్యర్థః - సతీతహంప్రజేష్ఠస్యందస్య - అఖిలవిత్తపాసమస్తద్రవ్య గోష్ఠీ -
 అస్మిత్త్యర్థః - యన్మాయాయత్సంకల్పేన - ఇత్థంకుమరితి - భవామితీద్యం - సమగతిః - అస్మిత్త్యర్థః ॥ ౪౪॥

మార్చకస్యయఃకశ్చనాత్మత్వేకత్వమౌగః॥౪౨॥అథోయథావన్ననితరగ్భం-గోచరంకాశోమనఃకమవ
 చోధిరంజసా - యదాశ్రయంయేనయతఃప్రశీయతేసుదుర్విభావ్యప్రణతాస్మితిత్వదమ్॥౪౩॥ అహంమ
 మాసౌపతిశేషమేసుతోప్రజేష్ఠస్యాఖిలవిత్తపాసతః గోప్యశ్చగోపాస్సహగోధనాశ్చయన్మాయయే
 త్థంకుమతిస్సమగతిః॥౪౦॥ఇత్థంవిదితతత్త్వాయాంగోపికాయాంసత్యర్థః - వైష్ణవీంవ్యోమోన్మాయాం
 ప్రజాస్నేహమయ్యావిభుః॥ ౪౫॥ సద్యోనష్టచక్రగోపీసారోప్యాగోహమాత్మజః - ప్రవృద్ధస్నేహకలిల
 హృదయాసీత్పురాయథా ॥ ౪౬ ॥ త్రయ్యాచాపఃషష్ఠీశ్చ సాంఖ్యయోగైశ్చసాత్త్వతైః - ఉపగీయ
 మానమాహాత్మ్యం హరింసామన్యతాత్మజమ్ ॥ ౪౭ ॥ రాజాః నందఃకిమకరోద్భ్రహ్మకైశ్చయఏవంమ
 హూదయం॥యశోదాచరహఃభాగాపబోయస్యాస్తనంహరిః॥౪౮॥ పితరానాన్వనించేతాంకృష్ణోదా
 రాభాకేహితం - గాయంత్యద్యాపికవయోయల్లోకశమలాపహం॥ ౪౯॥ శ్రీకుకః॥ ద్వోణోవసూనాం

ఇత్థమితి॥వైష్ణవీంస్వీయాం॥ము॥ప్రజాస్నేహమయ్యావిత్తప్రేహమయ్యా - వైష్ణవీంస్వీయామిత్యర్థః॥౪౫॥సద్యఇతి॥ప్రవృ
 థేనస్నేహేన - కలిలంవ్యాప్తంహృదయంయస్యాస్సా - పురేహసీత్॥ము॥ప్రవృద్ధస్నేహేన - కలిలంవ్యాప్తంహృదయంయ
 స్యాస్సా - నష్టమితితత్త్వాస్మరణం - యస్యాస్సా - ఆరోహమంకమారోహ్య - యథాపురాపూర్వవదేవ, అస॥ ౪౬॥మా
 యాబలీదేకమాహ ॥ త్రయ్యైః త్రయ్యాఇంద్రియాదీరూపేణఉపనిష్ఠిబ్రహ్మే - సాంఖ్యే గ్రీవురుషఇతి - యోగైః పర
 మాత్మేతి - సాత్త్వతైః భగవానితి - ఉపగీయమానంమాహాత్మ్యంయన్యతం॥ ము॥ తన్మాయావైభవంప్రకటయతుమాహః
 త్రయ్యైః త్రయ్యాఅపూర్వభావరూపయా - తత్తత్త్రయమాకరాద్యత్వేన - ఉపనిష్ఠిబ్రహ్మభావైః - సర్వకరణత్వాది
 నాసాంఖ్యేగ్రీవురుషత్వేన - యోగైః సర్వోపాస్యత్వేన - సాత్త్వతైః పరమైకాంతిభిః - పాశ్యపాశ్రవకతయాచ - ఉపగీయ
 మానంమాహాత్మ్యం - యన్యతం - హరిమాత్మజం - మన్యతేత్యహితన్మాయామాహాత్మ్య మితిభావః ॥ ౪౭॥ ౧ తివిస్త
 యేనపుచ్చతి ॥ నందఇతి ॥ మహూదయంమహాఉదయఉద్భవోయస్మిత్తత్ ॥ ము॥ యశోదానందయోస్తాదృశభా
 గ్యాతిశయంశ్రుత్వా - అత్యాశ్చర్యేణపుచ్చతి ॥నందఇతి॥ మహాకల్లాఘః ఉదయాయన్యతత్ ॥ ౪౮॥ పితరానితి॥ యయోః
 ప్రసన్నోవతీకః - తాపితరావపి - యంనాన్వనించేతాంప్రాప్నువతాం - కృష్ణస్యోదారంమహతీభాకేహితంబాలిలీ
 లాం - యచ్చకవతాగాయంతి - తత్ - యోగినోవిందంతి - సకింశ్రేయఃఅకరోదితి ॥ ము॥ కృష్ణః ప్రసన్నోయయోరవ
 తీకః - తాపితరాదేవకీవసుదేవాచ - నాన్వనించేతాంనాలభేతాం - ఉదారంకృష్ణచేష్టితమితి పాతః - ఉదారంసకలఫలప్ర
 దాతృకృష్ణస్సభాకస్యచేష్టితం - నాలచేష్టితంకృష్ణ రామాభాకేహితమితిపాతే - కృష్ణరామావేదాభాకౌ - తయోః
 ఈహితమిత్యర్థః - యల్లోకనమలాపహమితిపాతః - యల్లోకనం - యన్యకృష్ణస్యవిలోకనం - మలాపహం పాపహరం

కవయః-అద్యాపి గాయంతి- తత్సృష్టో దారాభవకేపితం- పితరావపినాన్వవిందేతా-తత్ యోనిదత సకిం శ్రేయతః
 గోదితియోజరా-మల్లోకశమలామహమితిపారె-యదిహితంలాకశమలాపహం- గాయంతితదిత్యర్థః॥౪౯॥దోగితి
 బ్రహ్మణతదేశాగోపాలనాదిలక్షణాన్॥ము॥బ్రహ్మణతదేశాగోరక్షణాదీన్-కరిష్యమాణః - తంబ్రహ్మణం॥౫౦॥ము॥
 జాతయ్యుతి॥ జాతయ్యునావతిపాతః- భువియ్యునామత్యయ్యునా- జాతేఅవతీర్ణఃఇత్యర్థః- జాతయ్యుర్నాఇతిపాతేభు
 విజాతయ్యురావయ్యురిత్యర్థః-హరాభక్తిస్సాన్వదితివరప్రార్థనా॥౫౧॥అస్తి॥సపేహదోగోజ్జ్వలచనందఇతిఖ్యా
 తః-సాధరాయశోదాభవత్॥౫౨॥తతఃఇతి॥గోపగోపీరామపివస్తుస్వభావాదస్త్యేవభక్తిః- తయ్యుపున్నతరామితి॥౫౩॥
 కృష్ణఇతి॥స్వలీలయాపుత్రభావానుకారిణ్యా॥౫౪॥

ఇతిభావాథకదీపికాయాం- అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా,

శ్లో॥నవమేషుఉత్పిక్తైగత్వాగోప్యభతత్ర్యతం॥ విలోక్యభాండభంగాదికృష్ణంవామ్నాబబుధతం॥ తత్త్రూదరాశ్రితంవి
 శ్వందృష్ట్వావిస్మితచేతసః॥ బంధనద్వ్యుగుళాపూత్యాఘాతాసోన్వదితయత్॥ ఏకదేహిస్వయందధినిమమం
 ప్రవగోధరయాసహభార్యయా॥ కలిష్యమాణతదేశాగ్రహ్మణస్తమువాచహ॥ ౫౦॥ జాతయ్యోర్నా
 మహాదేవేభువిశ్వేశ్వరేహరాభక్తిస్సాన్వత్పరమాలోకయయాజ్ఞో దుగ్ధకంతరేత్॥౫౧॥అస్తి॥త్యు
 క్తస్ససపేహ ప్రజేవ్రోణామహయతాః॥ జ్జ్వలందఇతిఖ్యాతో యశోదాసాధరాభవత్॥ ౫౨॥ తతోభ
 క్తిభాగవతిపుత్రభూతేజరాదనే॥ దంపత్యోర్నితరామాస్థిగోపగోపీషుభారత॥ ౫౩॥ కృష్ణోబ్రహ్మణ
 తదేశంసత్యంకతుంవ్రజేనిభుః॥సహరామోవసంశక్తతేహంప్రితంస్వలీలయా॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే-అష్టమోధ్యాయః-

బాదరాయణి॥ఏకదాగృహదాసీషుయశోదానందగెహినికర్తాంతరనియక్తానునిమమంభస్వయందధి
 ౧॥యానియానీహగీతానితద్బాలచరితానిచ॥ దధినిమంభనేకాలేస్తరంతితాన్యగాయత॥౨॥త్రైమంవా
 సః పృథుఃటితేటేవిభక్తీసుత్రనద్ధం పుత్రస్నేహానుతకుచయుగం జాతకంపంచనుభూతైః॥ రజ్జావక
 షాశ్రమభుజపలతకంకణౌ కుండలేచస్విన్నంవక్త్రంకబరవిగళస్తాలతీనమకమంభ॥ ౩॥ తాంస్తన్యకా
 మలసాద్యమథ్నంతీజునింహరిః॥ గృహేత్యాదధిమంధానన్యషేధత్ప్రీతిమావహా॥ ౪॥ తమకమా
 రూథమపాయతీస్తసంసేహానుతంసస్తితమీక్షతీముఖం॥ అత్యుప్రమత్సృజ్యజీవసాణుయాభస్మిన్య
 మానెపయసిత్వధిశ్రితే॥ ౫॥సజాతకోపస్ఫురతారుణాధరంసందశ్యదద్భిరధిమలభభాజనం॥ భిత్వ
 మృషాశ్రుద్యక్షదత్త నారహిజహరహయ్యంగవ మంతరంగతః॥ ౬॥ఉత్తార్యగోపసు శ్రితంపయః
 పునఃప్రవిశ్యసందృశ్యచదధ్యమత్రకం॥ భగ్నువిలోక్యస్వ సుతస్యకమకజ్జహసతింఛాపితత్రిశపశ్యత॥
 ౭॥ ఉలూఖలాంఘ్రిపరవన్య వసిశంసుకాఢయః॥ ఎందదతంత్రుచిస్తి తం॥ హయ్యంగవచ్యోఽస్య విశం
 కితేక్షణంసీత్యుత్పాతమాగమచ్ఛవైః॥౮॥ తామాప్రయప్తింప్రసమీక్ష్య సత్వరసతోపయోహ్యస
 సారభీతవత్॥ గోప్యస్వధావన్నయమపయోగిరాంక్షుంప్రవేషుంకపసేరంమనః॥౯॥అన్వంచమా
 నాజననీ బృహచ్చలచ్ఛ్రీణేభరా క్రాంతగతిస్సుచ్యమా॥ జనేనవిప్రసనితకేశబంధ ఏచ్ఛతప్రసూ
 ధ॥౧౦॥ యానీతి॥ తదాదాగాయతేశచకాన్వయః॥౨॥త్రైమమితి॥ సూత్రనద్ధంకాంచీబద్ధంజ్ఞోర్వరాకీషాశ్రమః-
 యయోగ్యజయోశ్చలంతాకంకణౌచ - కబాద్విగళంత్యోమాఽత్యాయస్యాస్మా॥ ౩॥ ౪॥ తమితి॥ అధిశ్రితేఛల్లిమా
 రోపితే- ఉత్పిచ్యమానేతితాపేనబహిర్విగళచ్ఛానతీత్యర్థః॥౫॥ సఇతి॥ దృషదత్త లాశీలాపుత్రేణకేష్యుత్త సత్య
 థాఃఅంతరంగ్యహమధ్యంగతఃగహయేకాంకేహయ్యంగవంనవసితమభక్షయత్॥౬॥ ఉత్తార్యేణాసుశ్రతంసుతప్రం - ద
 ధిమంభసంస్థానం-ప్రవిశ్య-భిన్నంసందశ్యదృష్ట్వా॥౭॥ఉలూఖలేతి॥ ఉలూఖలాంఘ్రిఃపరీవణతసోల్లూఖలన్య పగ్ధిత్యా
 చాద్గేహవిశంకేతంచలమీక్షుమయస్యతింయ రాగయమిర్కటాయ మిర్కట్యోతమాజాదానా ముపలక్షకః-య
 ద్వామకంపవనీశం-తదథకమాగతాయసభదనామేత్యే॥౮॥తామితి॥తపసావకాగ్రైః - ఈరితంతదాకారితాం
 నీతం అతిపవప్రవేష్టుంక్షుమితి॥ అన్వంచమానేతి॥అన్వంచమానావీవంకృష్టమనుగద్యంతి - బృహద్యోఃచలంత్యోః
 జ్యోత్యోఃభరణఅక్రాంతా స్తభూతేతివస్వాస్మా - విప్రసనితాత్ శిథిలీకృతాత్ కేశబంధాత్ ఛ్యుతైః - ప్రసూ

నైరనుగతిరనుగమనయస్యాత్సా - యద్వాజవేనకంపితాత్మేశబంధాత్ - పునఃపునఃపఠితాని ప్రసూరాని - అనువ
శ్చాత్ - గతిర్యస్యాత్సా - పరామృతత్వేధృతవతి || ౧౦ || కృతాగసమితిః||అజన్మసిణిః||అజన్మ - సవత్రప్రసరంతమ
షికజలంయయోస్తే - అంతర్మక్షిణీత్యపిపాతాంతరం అక్షిణీస్వపాణినాకషకాంతం సమ్మర్దయంతం క్షిప్రయంతీభీ
షయంతీ - హస్తస్వంఛాందసం-భయముత్పాదయంతీ - అవాగురత్ అభత్సయత్ - అవాగురదితిపాతాంతరే అప
గురణంవనసాద్రోహచితనమకగోదిత్యథః || ౧౧ || త్యక్తైతి || ఇయేషవిచ్ఛత్ - అతద్విర్యకౌవిదాత్ప్రభావా
నభిజ్ఞా || ౧౨ || అకౌవిదత్వమేవాహపంచభిజ్ఞోక్తైః || నచాంతరితి||బంధనహింసాబహిఃపరివృతేనదామ్నా - అంతరా
వృతస్యనభవతి - తథా - పూర్వాపరవిభాగవతోవస్తునః - పూర్వంరామతోధృత్వా - పరితఃపరికేష్టకనభవతి సత్వే
తదస్తీత్యాహ - నచాంతరితి-కించ-వ్యాసకేనవ్యావ్యసన్మబంధోభవతి - తచ్చవిశరీతమిత్యాహ - పూర్వాపరమితి - కిం
చ - తద్వ్యక్తిక్తప్యచాధావాన్నబంధఇత్యాహ జగచ్చయతి || ౧౩ || తమితి | తమత్యకలింగం-అధోక్షజంత్యజు-
మత్వా-బబంధేతి || ౧౪ || తదితి || ద్వ్యంగుళోనంద్యాభ్యామంగుళీభ్యామూనమపూణం|| ౧౫|| ౧౬|| ఏవమితి
స్థిశంకుర్వంతీనామధ్యే - స్వయమపిహసంతీ-విస్మయమాప || ౧౭ || ౧౮ || నచైవంస్వాతంత్యభంగిత్యాహ||
ఏవమితి || సేత్వరంబహ్మేంద్రాదీత్వరంహితమిదంశ్వం - యస్యవశే - యదభీనమిత్యథః || ౧౦ || భగవత్ప్రసా
దమన్యేపిభక్తాలభంతే ఇదంత్యఃచిత్రమితి-సరోమాంచితమాహ || నేతి || విరించః - పుత్రోపి భవః||వాత్సా||-శ్రీజాక
నానుగతిః పరామృతత్వ||౧౦|| కృతాగసంతప్రసరదంతమక్షిణీకషకాంతమంజన్మసిణీస్వపాణినా||ఉద్వి
క్షమాణంభయవిహ్వలేక్షణంహనేగృహీత్వాభిక్షయంత్యవాగురత్|| ౧౧|| త్యక్త్యానాప్తి-సుతంభీతం
విజ్ఞానూర్భుకవత్సలా | ఇయేషకీలతంబద్ధందామ్నాతతద్విర్యకౌవిదా||౧౨||నచాంతనవహిర్యస్యన
పూర్వరాపిచాపరమ్ | పూర్వాపరవిహితాత్సంతజగతోయోజగచ్చయః||౧౩|| తమత్యావ్యజమవ్య
క్తంమత్యకలింగమధోజక్షంగోపికిలూఖలేదామ్నాబబంధప్రాకృతంయథా||౧౪||తద్దామబధ్యమాన
స్యస్వాగ్భక్తస్యకృతాగసః||ద్వ్యంగుళోననుభూతైనసందధ్యేచ్ఛగోపికా|| ౧౫ || యదాస్తీతదపిస్యా
నంతేవాన్యదపిసందధే | తదపిద్వ్యంగుళంస్థూనంయద్యదాదత్రబంధనమ్|| ౧౬|| ఏవంస్వగేహదామా
నియశోదానందభత్సపి | గోపీరాంవిగ్మయంతీరాంస్థయంతీవిస్మితాభవత్ || ౧౭|| సమాతుస్స్వగేహ
త్రాయావిప్రసక్తబాగజః| దృష్ట్వాపరిశ్రమక్ష్ణ్యేకృపయాస్తీత్స్విబంధనే || ౧౮ || ఏవంసందశితా
వ్యాగహరిణాభక్తవత్సలా | స్వవశేగాపికృష్టేనయస్కేదంశేత్వరంబశే||౧౯|| నెమంబిరించానభవో
నశ్చిరవ్యంగసంత్రయా | ప్రసాదంలేభిరేగోపీయంతంపాపవిముక్తిచాత్ || ౨౦ || నాయంసుబోధోభ
గవాణ్దేహీరాంగోపిః సుతః||జ్ఞాని చంద్రాపోశానాంయథాభక్తిమతామిహ || ౨౧ || కృష్ణస్తుగృ
హ్యకృత్యేషుచర్మగాయమాతరిభు||అద్రాక్షీదజ్జుసాపూర్వంసుహృకౌఢనదాన్మజౌ || ౨౨ || పు
యాపి||ము|| గుద్యపి కెచిచ్ఛగవదగ్రహంభంతే - తథాశ్శ్రేతత్సదృశంకేళికహింసాశ్చర్యభ్యామాహ||నేమమితి||
విరించస్థష్టికతాకపత్రప్రసాదాహావన - భవస్తారకటహ్యాపానకౌభక్తస్తదైవ - అంగసంత్రయాని
త్యానపాయినీశ్రీః సర్వవైభవహేతుహితాదేవితద్ధేవతథాచశ్రీర్పరించాభవశ్చేత్యేతే - విముక్తివాద్యగవతః-
ప్రసాదంవలేభిరశ్శింకింతు - గోపీయంప్రసాదప్రాప - తమమనలేభిరభియోజనా - అత్రవత్సర్విధభురూపాథక
ప్రదస్యభగవతః ప్రసాదస్య - శరవఃఫలమాత్యంతిక దుఃఖనివృత్తిహర్షగోచరమానందప్రాప్తిలక్షణోమోక్షః - తతో
ప్యచిత్తోయంగోప్యా తత్ప్రసాదః - యదేతాదృశముక్తిప్రసాదో భగవానేవసాక్షాదప్యాగ్రహానుగ్రహాదివిష
యవర్గంతవిధేయతోజ్ఞస్థిలమాత్యజస్వయాలయదితి-గోపీ - యంత్రప్రాప - విముక్తివాదిశ్శ్రేతత్సందశితాభిప్రా
యః సేదమితి-యత్తత్ప్రసాదంప్రసాదం - గోపీప్రసాదంప్రాప్తియత్ - తదితం-విరించాదమోషినలేభిరభివ్యవస్థా||
౨౦||ఇతితమాహ|| నాయమితి దేహీరాందేహాభిమానినాంతాపసాదీవాంజ్ఞానినాం-నివృత్తాభిమానినామపీతి||ము||తథా
చభక్తానామేవాయంసుభిః||వాన్యేషామిత్యాహ||నేతి||అన్యభిః||తావాంస్వగేహానాంతద్వర్తయన్యూవామిత్యథః|| ఆ
త్యావ్యయమేవహేతస్తరణసాధనయేమామితివా అత్యుబోధానామితిపాదేపమాన్యసాక్షాత్ప్రాసాదమాత్యథః||సు
ఖావహాఇతిపాలెనుఖప్రాప్యంసుబోధఇతిపాలెనుఖైవబోధ్యంతకన్య|| ౧||భక్తై బంధస్యావ్యవస్థామోక్షకన్యంకన్య||
౧౮ ౭

హ॥ కృష్ణః॥ ౪ ॥ స్వయంబద్ధోపి - భగవాన్ పరబంధనమోచకత్వం నజానాత్మభిప్రాయైకృష్ణస్తీతి ॥ ౨౨॥

ఇతిభావాథాదీపికాయాం-నవమోధ్యాయవ్యాఖ్యా-

౨౩॥

శ్లో॥దశమపాతయద్రాజన్మంతరామశార్దూనాతత్రతాభ్యాంబదవాభ్యాంకృష్ణస్తుతభీర్యతే॥ కథ్యతామితి॥
యద్విగహితంమక-యనవా-దేవమేర్భాగవతోత్తమస్యాపితనఃక్రోధఃతదేతతాధ్యస మితి॥౧॥౩॥అంతరితి॥౪౦
గాయాం-అంతమక-ధ్యే కథంభూతే అభోజానాంవనాని-తేషాంరాజయః-తావిద్యం తేయస్థితేస్థితే॥౪॥ యద్యచ్చ
యేతిద్వష్టావసా-తస్మిన్ అపశ్యత్-క్షీవాణోసమబుధ్యతే॥౫॥ కుతఇత్యతాపా॥౫॥౬॥ తాపితి॥ అనుగ్రహాథా
య-అనుగ్రహశ్చన్నదనాశః - అథశ్చక్రీకృష్ణదర్శనం-దథామిదం-శ్చ్యమాణం॥ ౭॥ నహీతి॥ జ్యోష్మాన్ప్రియాన్షిష
యాన్-జువతస్సేవమానస్యపంస-శ్రమదాంధస్యభిజాత్యాదిః సతులవిద్యాదిజఃతోమదః-అన్యోవా - రజోగుణః
రజః-కార్యం-హాస్యం-సోదరీయాం-నహీతథాబుద్ధిభ్రంశః-బుద్ధింభ్రంశయితతథా॥౮॥కేంతుశ్రీమదవీచేత - తదేవా
హ॥హస్యంతితి॥ ౯॥త్రైమిదే ఇమంనశ్వరందేహం - అజరామృత్యు-అజరంఅమృత్యుచయధాతథా - మన్యమానైః
రానాదశాశేనప్యతాంపాపీతామదత్ ॥ సలకూబరఃసమణీవానిత్యాఖ్యాతౌక్రియాన్వితౌ॥౧౦॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే-నవమోధ్యాయః.

రాజాకృష్ణశాంభగవన్నేతత్తయోశ్చసన్యకారణ 1.యత్తద్విగహితంమక-దేవమేర్భాగవతోత్తమస్యాపితనఃక్రోధఃతదేతతాధ్యస మితి॥౧॥౩॥అంతరితి॥౪౦
గాయాం-అంతమక-ధ్యే కథంభూతే అభోజానాంవనాని-తేషాంరాజయః-తావిద్యం తేయస్థితేస్థితే॥౪॥ యద్యచ్చ
యేతిద్వష్టావసా-తస్మిన్ అపశ్యత్-క్షీవాణోసమబుధ్యతే॥౫॥ కుతఇత్యతాపా॥౫॥౬॥ తాపితి॥ అనుగ్రహాథా
య-అనుగ్రహశ్చన్నదనాశః - అథశ్చక్రీకృష్ణదర్శనం-దథామిదం-శ్చ్యమాణం॥ ౭॥ నహీతి॥ జ్యోష్మాన్ప్రియాన్షిష
యాన్-జువతస్సేవమానస్యపంస-శ్రమదాంధస్యభిజాత్యాదిః సతులవిద్యాదిజఃతోమదః-అన్యోవా - రజోగుణః
రజః-కార్యం-హాస్యం-సోదరీయాం-నహీతథాబుద్ధిభ్రంశః-బుద్ధింభ్రంశయితతథా॥౮॥కేంతుశ్రీమదవీచేత - తదేవా
హ॥హస్యంతితి॥ ౯॥త్రైమిదే ఇమంనశ్వరందేహం - అజరామృత్యు-అజరంఅమృత్యుచయధాతథా - మన్యమానైః
రానాదశాశేనప్యతాంపాపీతామదత్ ॥ సలకూబరఃసమణీవానిత్యాఖ్యాతౌక్రియాన్వితౌ॥౧౦॥

౧౧॥ దేవేతి॥ నరదేవభూదేవసంజ్ఞాసమపి-శ్వాదిభిర్చక్షితం-ఎటసంజ్ఞితం దగ్ధంభస్ససంజ్ఞితం అన్యధాక్రియసంజ్ఞితం-త
తస్మాతేతదథకం-యోధూతద్రుక్ భూతద్రోహి - యతోధూతద్రోహఃసీరియోభవతి-సకింస్వాధికంవేద-వైవచేచె
త్యథః॥ ౧౦॥ ఇదానీందేహఅహంభావోనఘటతఇత్యాహ॥దేహఇతినిష్కర్షేపితుః. మాతుర్వా-మాతుఃపితుఃమా
తామహస్యవా - పుత్రికాపుత్రీకరణే॥ ౧౧॥ ఏవమితి॥ అవ్యక్తప్రభవావ్యయం - అవ్యక్తాత్మభవస్తస్మిన్నేవా
ప్యయోయస్యతం - అత్తసాత్మత్వా అత్తయమితిమత్వా - అసతోమూఢాద్యతే॥ ౧౨॥ ఏవంశ్రీమదవీచేష్టితము
క్వాతత్ప్రతికారంనిర్వినో॥ ౧౩॥అసతఇతిపరంశ్రేష్ఠం - దారిద్ర్యమేవకేవలమితివా - కుతఇత్యతాపా - అత్తాపశ్యేనే
చి-తతోనదుర్మ్యాతీతిభావః॥౧౩॥నదృష్టాంతమాహ॥యథేతి॥ముఖమ్నానాదిలింగైః - సర్వేషాంజీవానాంసుఖదుఃఖేనమే
గణితావనిర్వృతః॥ ౧౪॥ కిం-దారిద్ర్యమేవమోక్షమసాధయతిత్యాహ - శ్లోకచతుష్టయేన॥దరిద్రఇతి॥ నరహం
స్వభానిగతఃఅహంకారయాః స్తంభోయస్తాత్మ॥౧౫॥దరిద్రస్యేతి॥ యుజ్యంతేస్వతవసంకల్పం-శ్రేష్ఠకంత్కస్తాం-

అరాచీపురిం॥ ౧౭॥ ననుసాధూనామవిధనికపవిత్రీయస్సాన్యత్ - నదరిద్రఇతి - తత్రాహ॥ సాధూనామితి॥ ౧౮॥ ఉప
త్రైర్విరితి॥ ధనేన స్తంభోగర్వయేపాంతైః॥ ౧౯॥ తదితి॥ తేమోమదంజజ్ఞానకృతమదం॥ ౨౦॥ యదితి॥ తవప్లుతాతమా
వ్యాప్తా॥ ౨౧॥ అతఇతి॥ అనుగృహ్యతి-స్వాతాపనైకమిత్యాదివా మత్సృసాదేనస్మృతిఃస్యాత్॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యేతి
స్వలోకతాండేవత్వంపునలకద్వాపదనుగ్రహల్లభకౌభవివ్యతఇతి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ ఋషేరితి॥ అస్మిన్
క్లోకేపూర్వశ్లోకేచాక్షరాధిక్యమా షణ్॥ ౨౫॥ కేమితి॥ సత్యంకతకవ్యంత్రతాహ॥ దేవమికరితి॥ యద్యతఃతత్తతఃఇమాఅ
లత్యయదీతం॥ ౨౬॥ ఇతి॥ యమయోగ్యమశయోఃసమాజాతయోరిత్యర్థః॥ ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణ-ఆత్మసంకల్పస్య తస్య
ధ్యప్రవేశమాత్రేణ- అన్యంచ త్తదులూఖమితిపారేఅనుపశ్చత్ప్రప్తభాగేఅంచతేశోభమానమిత్యర్థః॥ ౨౭॥ బాలేనే
తి॥ అన్యంచతీత్యన్యత్-తత్రహేతుః॥ దామోదరేదేతి-ఆత్మన లిస్మిమగ్రహయతా- తేనఉత్పలితాఃఘ్రిబుధో-ఉత్ప-
లితఃఉత్పాటితః - అంఘ్రిబంధోమూలబంధో-యోస్తా- పరమస్యశ్రీకృష్ణస్య - విక్రమితేనాతివేషః కంపోయేషుతే-
స్కంధప్రవాళవిటపాయయోస్తా॥ ౨౯॥ తత్రేతి॥ కకుభఃప్రతీసర్వతః-స్ఫురంతావిద్యుత్తః - యద్వా - దిశఃప్రకాశయం
తానితి - అథవా - కకుభస్ఫురంతావిద్యుత్తఃపదం - కకుభయోరజానవృక్షయోః స్ఫురంతౌ ప్రథమం ఛాయారూపే

నాంసమచిత్రానాంమకుందచరణైషికాం । దశకనాంతోభవేద్బంధః పుంసోఽట్టాస్సచితుర్భా॥ ౧౮॥
ఉపేత్రైర్విరితి॥ ధనేన స్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః॥ ౧౯॥ తదహంమత్తయోర్భాధ్వ్యావారుణ్యాశ్రీమదాం
ధయోః॥ తేమోమదంహనిష్యామి పైర్నియోరజితాత్మనోః॥ ౨౦॥ యదిమాలోకపాలస్యపుత్రాధూ
త్వాతమఃపుత్రానవిజానసమాత్సృంవిజానీతస్సుదుషిదా॥ ౨౧॥ అత్రోహా తః స్థావరతాన్యాతాన్వై
వంయథాపునః । స్మృతిస్సాన్యస్సృప్రసాదేనతత్రాహః॥ ౨౨॥ గ్రహాత్॥ ౨౩॥ వాసుదేవస్యసాన్నిధ్యంల
భ్యాదివ్యగరచ్చతే॥ వృత్తేస్వలోకతాంభూయోభ్యాదికౌభవివ్యతః॥ ౨౩॥ సవమమక్వాదేవమికగః
తోనారాయణాశ్రమః॥ నశకూరః॥ ౨౪॥ ఋషేర్భాగః॥ ౨౫॥ వతము
ఖ్యస్యసత్వంకతుకవహూః॥ జగదుశనకైష్ట్యంభూనానాయమభాజనా॥ ౨౬॥ దేవమికమిక
ప్రియతమాయోహాధనదాత్మజాతత్రథాసాధుష్యామిద్గీకంసగృహస్యహా॥ ౨౭॥ ఇత్యంతరేణా
జానయోఃకృష్ణస్తుయమయోర్భయో । ఆత్మ నిర్వేశమాత్రేణస్మిన్గతమలూఖమి॥ ౨౮॥ బాలేననిష-
వయతాన్యగలూఖంశద్దామోదరేతరసోత్పలితాంఘ్రిబుధా । నిష్పేషతఃపరమవిక్రమితాతివే
షస్కంధప్రవాళవిటపాకృతచండకబ్ధా॥ ౨౯॥ తత్రేతి॥ పరమయాకకుభఃస్ఫురంతౌసిద్ధాక్షపెత్యకు
జయోరవిజాతవేదాఃకృష్ణంప్రగమ్యగరసాఖిలలోకవాధః॥ బద్ధాంజలివిజసావిదమూవతుస్తా॥ ౩౦॥

—(*)శాపవినిముక్తసశకూబరమణిగ్రీవకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః (*)—

గుహ్యకా॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగీ త్వమాద్యఃపురుషఃపరః॥ వ్యక్తావ్యక్తమిదంవిశ్వంరూపంతేబ్రహ్మ
ణోవిదుః॥ ౩౦॥ త్వంకస్సర్వభూతానాండేహిస్సాన్యేంద్రియేశ్వరః॥ ౩౧॥ త్వమేవకాలోభగవాన్వి
ప్రతిఫలంతాతిక్లోకం॥ ఇంద్రస్తుకకుభోజానభినిఘంటుః కుజయోఃవృక్షయోఃస్థిశోగిర్వృథామూర్తికమానుషైతి-
తథాపెత్సరీరజసానిమకదౌధనమతే॥ ౩౨॥ గోపాలంమాంయువాండేవాకిమిత్రప్రణమతఇతిశైత్రతాహతుః॥ కృష్ణే
తి-హేకృష్ణమోకృష్ణమహాయోగీ-అచింత్యప్రభావత్వం- నగోపాలః-కింతు- పరిపురుషః- యతః- అద్యఃకారఃభూ
తః-తత్రాపిననిమిత్తమాత్రం-కింతూపాదానమపి- త్వమేవేత్యాశయేనతుప్టువతుః- వ్యక్తావ్యక్తమితి- స్థూలసూత్యమి
దంతేరూపవిదుః బ్రాహ్మణావిదురితిపాతే॥ బ్రాహ్మణాస్తత్త్వజ్ఞాః ॥ము॥ పూర్వమేవనారదానుగ్రహేనస్మృతం
భవాత్ - తంబాలంభగవంతంనిశ్చిత్యాహతుః॥ కృష్ణేతి॥ మహాయోగీఅచింత్యవైభవ-అమోఘసంకల్పేతివా-అన్యమా
ద్యప్రధానకారణభూతః - పరిపురుషఃపరంబ్రహ్మ - సతు ప్రాకృతబాలమాత్రమిత్యర్థః - నిష్కంఠస్వరూః-స్వా
పాదానకారణత్వాయోగాత్తదనుగుణవిశేషమాహ-వ్యక్తావ్యక్తమితి-స్థూలంసూత్యరూపమిత్యర్థః-ఇదంవిశ్వంచేత
నాచేతనాత్మకంజగత్-బ్రహ్మణోభూతాద్వాదిగుణవిశిష్టస్యతేరూపంశరీరం-విదుః- బ్రాహ్మణాని పాతేఃతత్త్వజ్ఞాని
త్యర్థః॥ ౩౦॥ నియంతాపిత్వమేవేత్యాచతుః॥ త్వమితి॥ దేహిఅసహజాఃఆత్మాహ-సంకారః- ఇంద్రియాణామేతేమా
మీశ్వరః॥ము॥ సర్వశరీరకత్వమేవప్రపంచయతి॥ త్వమేకఇతి॥ సర్వభూతానాండేహిదేహంతగఃతఃసర్వత్సర్వదయ

కమలధరి - పరమాత్మ స్వపికఃజీవశరీరక స్తవశేకభక్త్యభావః స్యాన్మహాంస్వస్వనసాం - ఇంద్రియాదాచక్షురాదీ
నాంబ - ఈశ్వరోనియంతా - అతఏవ-శస్యహృషీకేశసంజ్ఞాః శ్లో॥ మృషీకవిషయేంద్రియమితిః ఘంటః - దేహస్వా
త్వేంద్రియేశ్వరభిపారె - దేహనామనూనామూత్త నామింద్రియాకాంచేశ్వరభక్త్యభావః॥ 30॥ న స్వస్యకాలోనిమిత్రం
ప్రకృతిరుపాదానం॥ ప్రకృతేజాతామహాన్విశాస్త్ర తయా-పరిణమతే-పురుషఃకావానియంతాచకమతాహం- అతః
హతుఃసాధేన॥ త్వమితి॥ యతో భగవాన్విశ్వరోఽస్తుస్తవః - అతఃకాలోనామతవలీలాప్రకృతీశక్తిః - పురుషోశఃపహన్
కార్యంఅతస్తవమేవస్వమిత్యభావః॥ ము॥ కాలఃకాలశరీరకభక్త్యభావః - మహాన్ప్రకృతేఃపథమవికారః - సర్వశ్రీ
సామాసాధికరణ్యంశరీరభావనిబంధనం - ఏవముపాదానత్వంభగతఃప్రతిపాద్యో-తస్యవాభిన్నఃపితృపాదాన
కారణత్వాన్నిమిత్రంవత్సవేతత్యాహతుఃత్వమేవేతి - అభ్యక్షఃఅధిష్ఠాతానిమిత్రకారణమిత్యభావః - తేత్రాణిశరీరాణి
తవవికారాః-ప్రకృతిపరిణామాః-తత్పుత్ర - వికారవిద్యపిపాతః॥ 31॥ న స్వహమేవచెత్సర్వంపరీక్షాఽపిజ్ఞానేన
మత్జ్ఞానంకింభవతి భవతిచెత్సహాపి-బహువిద్యపిపాతాతుః॥ గృహ్యమాణైఃతాదృశ్యత్వేనవతేమానైః - బు
ద్ధాద్భుతాంకారైఃతద్వికారైరింద్రియాదిభిః - ద్రష్టాతం - నగృహ్యనభిభావనమతపరీక్షాజీవజానాతు - నైవేత్యా
హతుఃకొఃప్రహేతి - జీవాద్భుత్యతైః ప్రాగేవస్వప్రకాశతయనదంత్యాంకాహిజానాతి - గుణసంవృతఃదేహోబాహ్య
వృతః॥ ము॥ ఉక్తంకారణత్వంద్వధయన్ - తస్యదుర్విజ్ఞేయత్వమాహతుః॥ గృహ్యమాణాభితి॥ గుణైఃగుణమయైఃకార్యఃగృ
హ్యమాణః - ఎవతాగృహ్యకామయతేవ కారణమిత్యవగమ్యమానస్తస్యచాక్రకృతై రింద్రియైరిత్యభావః - అగృ
హ్యఃగృహ్యమాణైఃతిపారెయాపాదీజ్ఞానేనానుమితమనైరిత్యభావః-ప్రాకృత్యైవకారైః-ప్రకృత్యైవవికారభూతైర్గుణ
జైరింద్రియైర్గ్రాహ్యభితి - అతః - ప్రాక్సిద్ధప్రాగేవస్వప్రకాశతయాసిద్ధం త్యాంగుణసంవృతః గుణమయదేహ
భుగవ్యయతాశ్వరః॥ త్వమహాప్రకృతీస్సుఖైర్జగత్తవమోమయా॥ త్వంమేవపురుషోఽన్యక్షస్సర్వ
జ్ఞేయవికారకృత్॥ 32॥ గృహ్యమాణేస్తవ్యగృహ్యావికారైఃప్రాకృతైర్గుణజైః॥ కోన్విహంక
తినిజ్ఞాతుంప్రాక్సిద్ధంగుణసంవృతః॥ 33॥ తస్మైతుభ్యంభగవతేమానుజేవామపేదనే॥ అత్తద్యోతగుణభ్య
న్నమహిత్వేబ్రహ్మజేనమః॥ 34॥ యస్యావతారాజ్ఞాయంతేశరీర్విశ్వశరీరితి॥ తేనైరితుల్యాశ్చయై
వీశ్వరైఃదేహేష్యంకృతైః॥ 35॥ సభవాన్సర్వలోకస్యభవానుపిభవానుచిఅవశేణా శభాగే
నచాప్రసాదేనామః॥ 36॥ నమఃసామకీర్తనాఃమస్తేనశ్వమంగళివానుజేవాః॥ 37॥ తామ
యమాహంపరేనానవి॥ 38॥ అమజానూనానాం - సంవానుచరితకారాదశనన నౌభగ - యుజే

ద్యావభూమిలోకాంతా - గుణసంవృతానిచి - దేహాగృహ్యత జ్యేష్ఠమింద్రియభావని
కారాదిరసామకీర్తనాః - తస్యేంద్రియభావః॥ 39॥ అహోమహే - యః త్యాగశీలైర్గుణ - మనః తస్మా
తి॥ అత్తనాన్యభిన్నాన్యైః ప్రకాశయేమాంజైః గుణైః॥ 40॥ హిమాయన్త్యైర్గ్రహిణః - శ్రీ - స్త - సై - ము॥
ఏవంగుణజ్ఞైర్గుణైః - లాభ్యమానుశాసితస్తాభిః ఉక్తంహిమాయన్త్యైర్గుణైః - భగవత్ప్రసాదేనానవి - నన్నా
యమానుజేవాః॥ జగదీశితాధికంవసుదేవమతశ్చ - వస్తేవాం - జగత్తానివానభూతాని - వా - వా - సైర్వద్య
స్యైత్సర్వభూతాని - తస్య సహకమానై గుణామగతకారైః - భువమహిత్వేచేతనానా - తా - వా - సైర్వద్య
తస్యభగవద్భక్త - బ - భ - త్యావత్త్రా - కై - అశ్వజ్యోగ్గుణాన్యమహిమ్నా - పారె - త్యాగశీలైర్గుణ - ప్రక - శ్రీ
గుణభ్యన్నమః॥ స్వాభ్యుత్థా - ఏతేభగవతఃసర్వజ్ఞస్య జీవైర్మరవగమస్వలహాక్తంభవః॥ 39॥ అహంక
హంయాన్వోఽనిభూతాని - తత్రాహతుః॥ యస్యేతి॥ ము॥ ఏవవిధస్తవ్యం - అనప్రజాతీయతయావశేణా - పి - వ్యచి
త్రైవిధ - ఏవ - వా - గుణాత్మాహమః॥ యస్యేతి॥ శరీరభూతానికామజ్యేష్ఠశరీరితికిమక - శరీరరహితస్య - అనన్య
అవతారానిఅహంకారశ్చయైఃసమాభ్యధికరణైఃదేహేష్యంకృతైఃఅనంభావైః - తేనైర్వీర్వైర్గ్రహిణా - గు - స - సర్వ
తస్యైవతయా - జ్ఞాయంతిభూతాని॥ 39॥ సభవాన్భగవానుడధ్యవాయ - విభవా - గు - ని - భ - వా - సైర్వద్య - తే - త్రా - ల్య
యేశ్వరైః॥ 40॥ అవతారకృత్యమాహతుః॥ సభతి॥ భవానుడధ్యవాయవిభవా - గు - ని - భ - వా - సైర్వద్య - తే - త్రా - ల్య
యైర్వద్యయైర్వద్యభావః - అభివృద్ధయభితివా - ఆహిమాంపహిప్రదాతా॥ 39॥ ము॥ పురుషస్య - ఆదరాతకయాత్సవతవ
మభితి॥ పరమంకల్పానియం - దితిపరమకల్పానివిశ్వమంగళసర్వమంగళయాహ - తేతాభ్య - శాంతా - గ - ద - మ - ప - త - ర

శ్లో॥ ౩౨॥ అనుజానిహీతి॥ సోఽవం - అనుచరః - కులేశో నారదోవా-తస్య కేకరా. భగవత స్తవదశః॥ ౩౧॥ తత్ర
 గతయోఽవయోః పూర్వస్య భావోమా నూత్ - కిం త్వేవం ప్రార్థకయావమా ఇత్యాహతు॥ వాణీ ౩॥ ఇతి॥ అన్యత్సంగి
 నాం సగ్యేషామిత్యభిప్రాయేణ బహువచనం - తవనీవాసభూతం యజ్జగత్ - తస్య ప్రణామేత్సన్ని వాసభూతమితి . బ
 హుమానేన జగతిః ప్రణామీశిరో స్త్విత్యర్థః - భవత్తనూనాం భవతో, మూర్తీనాం ౩౯॥ ఇత్యుతి॥ సంతోకతః సంస్తుతః -
 ౪౦॥ జ్ఞాతమితి॥ వాగ్విశ్లో॥ సవ్యాన్యోజుతోజోమ్యానిత్యాద్యాభిశ్రీః విభింశరూపోనుగ్రహః కృత ఇతి॥ ౪౧॥ యుక్త
 మేనైతదిత్యాహ॥ సాధూనామితి॥ సాధూనాం స్వధర్మవర్తినాం - సమచిత్తానాం ఆస్మదాం - సుతరాం మత్సత్తాత్మ
 నాం మయ్యర్పితచిత్తానాం - తేషాం కృపాతిరేకాత్మ సతరామిత్వక్రం - సవితుడశశ నాదక్ష్మ్యోర్యథాబుధోనభవేత్తద్వత్॥
 ౪౨॥ తదితి॥ ప్రాధాన్యాదేకస్య సంబోధనం. హేనశకూబర - యువాం - తత్ప్రాప్త్యాననందః సంస్వసికేతనం మత్పర
 మానసోగచ్ఛతం - యువయోరపీషీతోమయి - ప్రేమాజాతవన - అభవః - నభవోయస్మిన్ సః ౪౩॥ ఇతి॥ బద్ధోలూఖలం
 బద్ధం ఉలూఖలం యస్మిన్ తం ౪౪॥ ఇతి భావాభాదీపికాయాం - దశమోధ్యాయవ్యాఖ్యా-

రాసీదనుగృహతే ॥ ౩౮ ॥ వాణీగణానుకథనేత్రవణంక ధాయాంహస్తాచకమణసుమనస్తవపాదయో
 ర్ముః॥ స్ఫుత్యాంశిరస్తవనివాసజగత్ప్రణామేద్బష్టి స్సతాందఃశశనేనభవత్తనూనాం ॥ శ్రీశుకః॥ ఇ
 త్తంసంకీర్తతస్తాభ్యాంభగవాన్ గోకులేశ్వరః॥ దామూహాలూఖలేబద్ధః ప్రహసన్నాహుగృహ్యకౌ॥ ౪౦॥
 శ్రీభగవాన్ ॥ జ్ఞాతం మయా పురైతే తద్వపిణాకరుణాత్మకా । యచ్ఛ్రీమదాంధయోవాన్సృష్టిభ్రం
 శోనుగ్రహఃకృతః॥ ౪౧॥ సాధూనాంసమచిత్తానాంసుతరాంమత్సత్తాత్మనాం దర్శనాంతోభవేద్భంధః
 పుంసోక్ష్మోస్సవితుర్మథా॥ ౪౨॥ తద్గచ్ఛతంమత్పరమానశకూబరసాదనమ్ । సంజాతోమయిభావోవాప్సి
 తఃపరమోభవతి॥ ౪౩॥ ఇత్యుక్తాతుపరిక్రమ్యప్రణమ్యచపునఃపునః । బద్ధోలూఖలమామ । త్ర్యజగ్గుతుడి
 శముత్తరామ్ ౪౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-దశమోధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణిః । గోపానందాద.సుశ్శ్రుత్యాదుమయోఃపతితోరవమ్ । తత్రజగ్గోకరులేప్రసిఘా
 తభయశంకితాః॥ ౪౧॥ భూమ్యాంనిపతితాతత్రదదృశుర్మయశాజుఃనా । బభ్రీముస్తదవిజ్ఞాయలత్కంపత
 నకారణమ్॥ ౪౨॥ ఉలూఖలంవికషంతుం దామూబద్ధంచదాలకం । కిన్యేదంకుతలశ్చగ్రముత్పాతఇకాత
 రాః॥ ౪౩॥ బాలాడుచరనేనేతితిశ్చీనములూఖలమ్ । వికషతామధ్యగేనసహతాయమశాజుఃనా॥ వృక్షా
 ధ్యాం ౪౪॥ తాదీవ్యాపురుషావద్యవత్కుహి॥ ౪౫॥ సతేతరుక్తజగృహునశఘటేతితస్యతిత్ । బాలాస్యో
 త్పాటనంతర్వోకేచిత్సందిగ్ధచేతసః॥ ఉలూఖలంవికషంతుం దామూబద్ధంస్వమాత్మజమ్ । విలూక్యనం
 దఃప్రహసన్ బుధనాద్విముమోచహ॥ ౪౬॥ గోపీభిఃసోభితోనృత్యై భగవాన్ బాలవత్సంచిత । ఉగ్రాయ
 తిక్వచిన్యగ్ధస్తద్వశోదారుయత్రవత్॥ ౪౭॥ విభృతీక్వచిదాజ్ఞాప్రపీతకాన్యానదారుకాన్ । బాహుక్షే
 పంచకురుతేస్వరాంచప్రీమావహాన్॥ ౪౮॥ దశేయంస్తద్విదాంలోకహ్యోశ్చనోభృత్యవశ్యతామ్ । వ్రజ
 స్యోరాహవైషంభగవాన్ బాలశేష్టితైః॥ ౪౯॥ గోపీనామంతికైర్దక్షిణభగవాన్ లోకభావనః । శ్రీణి
 ధ్వంధోభలానీతవత్పుత్యాతుసత్వరః॥ ౫౦॥ కరాభ్యాంధాన్యమాదాయయయాసర్వఫలప్రదః । ఫలవ

శ్లో॥ ఏకాదశేసమాగత్యబృందావనమభాభక్తైః పాత్యాపాలయతానేనహతావత్సంబకాసురౌ॥ గోపాఇతి॥ నిర్మా
 శోవజ్రపాతఇతి-భయేనశంకితాః॥ ౪౧॥ భూమ్యాంనితలత్కం-పృత్యక్షతః-పురతోదృశ్యమపి - పతనకారణమవిజ్ఞాయ -
 బభ్రీముః॥ ౪౨॥ లత్కంకారణందశేయమితి॥ ఉలూఖలమితి॥ భ్రీంప్రకారమాహ-కన్యేదంరాక్షసాదేకమణ - కుతోవాకార
 ణాత్. ఆహుతశ్చగ్రం-ఉత్పాతఇతి. కాతరాణీతాస్సంతోబభ్రీమురిత్యర్థః॥ ౪౩॥ బాలాఇతి మధ్యగేనవృక్షయముణ
 డ్యేగతేనతి-పతితావిత్తాదుః-నకేవలమేతావత్. వృక్షాధ్యాంనిగతే-తాదీవ్యాపురుషావత్-ఆచక్కుహి-దృష్టవంతోవయమి
 టి॥ ౪౪॥ సతి॥ కేవలం తార్కికాజగృహులేవతిన్యేతుసందేహాయుక్తచిత్తాబధూపురితి॥ ము॥ భగవన్ప్రాయామోహితస్యనంద
 స్యాచరితమాహ॥ ఉలూఖలమితి॥ ౪౫॥ జ్ఞాన్యం తెమామితిశంకమావోతీవబాల్యమనుకరోతిస్తతదాహ॥ గోపీభిరితి॥ స్తోభిః
 కరతాశాదినాప్రోత్సాహితః॥ ౪౬॥ విభృతీతి॥ ఇదమానయ్యోత్యాజ్ఞప్రపీతేతుమనమథః ఇవవిభ్రీ. కేవలంపీతాది ఉన్యా
 నంపృథ్వాది-బాహుక్షేపం - కశచాలనంచతద్విదాంచేతవకారస్యావృణ్యః॥ ౪౮॥ దశేయన్నితి॥ తదైశ్వర్యంనిందంతియే-

తేషాంతద్విదాం పవనజన్యహ షణ్మువాహేతి ౯౧ ॥ ౧౬ ॥ శ్లో॥ రంతుంబృందావనంతంతుమంతఃకృష్ణైనయంత్రితాః | స్వతంత్రాభవనందాద్యామంత్రమేతమమంత్రయత్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ గోపవృద్ధాభితి ॥ వ్రజకార్యం గోకుల సృహితకృత్యం ౧౭ ॥ ౩౮ ॥ చక్రవాతేనేతి విపదం - వీనాంపక్షిణాంపదంవిహరస్థానం - వియత్ విగతప్రతిష్ఠంవా - అప రిచ్ఛిస్మమిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ యదితి ॥ అన్యత మోవాకచ్చిద్బాలంఅయ్యుతేనైవరక్షణమాసీత్ ॥ ౩౯ ॥ యావదితి ॥ అనష్టః ఆలభః ॥

త్వేహిధాన్యానిమయానీతానిభూరిశః ॥ ౧౦ ॥ గృహీష్ణావ్వతవమానేనమానయత్వంఫలానిమేఘవిక్రణిత స్యవచశ్శుక్రిత్యామహాశ్శుకః ॥ ౧౧ ॥ ఆయాంతమరివిందాతుంకరిపోతమివాగతం ప్రేక్షమాణాముహుః పులైర్వియవైరచ్యుతంతదా ॥ ౧౨ ॥ ఫలవిక్రయణితస్యచ్యుతధాన్యంకరద్యయమ్ | ఫలైరపూరయద్ర త్తైఃఫలభాజమపూరితమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఫలానీమానిసర్వాణిగోపీభ్యోభ్యదదాత్ప్రభుః | వయస్వేన్వక్రజవి ధ్యాంశక్రీడన్సర్విఫలప్రదః ॥ ౧౪ ॥ ఉత్తిష్టంతప్రస్థలంతోచరంతోరామకేశవా | పద్భ్యాగంతుంశ క్షువంతాకథంచిత్రద్రవ్యజాంగణే ౧౫ ॥ సరిత్తీరగళకృష్ణంభగ్నజ్ఞానమథాహ్వయత్ | రామంచరో హిణీజీవచరంతోబాలకైర్భృశమ్ ॥ ౧౬ ॥ నోపయాతాయదాహూతాలిలాసంగేనపుత్రకా | యశోదా క్రేష్ణయామాసరోహిణీపుత్రవత్సలా ॥ ౧౭ ॥ క్రీడంతంసానుతంబాలైరేవేకంసంహగ్రజమ్ | యశోధా చాహ్వయద్వీత్యుపుత్రస్సేహస్మతస్తనీ ౧౮ ॥ కృష్ణకృష్ణారవిందాతుతాతచైహిస్తనంపిబి | అలంవిహా నైత్సుచ్ఛాన్తస్తద్భవాభోక్తుమహాతి ౧౯ ॥ హేరామాగచ్ఛతాతాశుసానుశఃకులనందన | పా శరేవకృతాహరః క్రీడాక్రాంతాసిపుత్రక ॥ ౨౦ ॥ ప్రతీక్షతేత్వాదాశాహాభోక్త్యమాణోవ్రజా ధిపః | ఏవ్యాయయోఃప్రియందేహిస్వగృహాన్యాదాళి ౨౧ ॥ ధూనిధూసరితాంగస్త్యంతాతవజ్జ నమావహాతంత్రీణీఫలసంయుక్తంస్తూనీయంశైలసంయుతమ్ ౨౨ ॥ కల్యయిత్యాప్రత్యేహంచురించం చలకేష్టిశః | జన్మక్షణంతేదగ్ధవతివిప్రేభ్యోనహిగచ్ఛుచిః ౨౩ ॥ పశ్యపశ్యవయస్యాంస్తైమాత్మమృ ఘ్నాన్స్వలంకృతాన్ | త్వంచస్తూతః కృతాహరోవిహరిస్వస్వలంకృతః ౨౪ ॥ ఇన్ధంయశోదాతమశ్శేష నాథుమత్వామశంస్సేహానిబద్ధధీశ్వర | హస్తేగృహీత్వాసహరామమచ్యుతంసత్వాస్వవాటంకృశవ త్యధోదయం ౨౫ ॥ శ్రీశుకః గోపవృద్ధామహోత్పాతాననుభూయబృహద్యనేనందదయస్సహాగవ్య ప్రజకార్యమమంత్రయత్ ౨౬ ॥ తస్రోపనందనామాహగోపాన్జ్ఞానవయోధిరః | దేశకాలార్థతత్త్వ జ్ఞప్తియిక్యదామకృష్ణయోః ౨౭ ॥ ఉత్తాతవ్యమితోస్సాభిగోకలస్యహితైఃభిః | ఆయాంత్యుత మహోత్పాతావ్రజానాంనాశహేతవః ౨౮ ॥ ముక్తకథంచిద్రాక్షస్యాచాలభూన్యబాలకౌశ్యసా | హ రేరనుగ్రహమాన్ననమనశ్చేపరినావతత్ ౨౯ ॥ చక్రవాతేనసీతోయం దైత్యేనవిపదంవియత్ | శిలా యాంపతితస్తత్రపరిత్రాతస్సురేశ్వరైః ౩౦ ॥ యన్నమియేతద్రుమయోరంతరంప్రాప్యబాల కః | అసావన్యతమోవాపితచ్చాప్యచ్యుతరక్షితం ౩౧ ॥ యావదాత్పాతికారిష్టోవ్రజంచాభిభవేదితః | తా వద్బాలానుపాదాయయాస్యామోన్యత్రసానుగాః ౩౨ ॥ వనంబృందావనంనామపశవ్యంనవకాననమ్ | గోపగోపీగవాంసేవ్యంపుణ్యాత్రిత్యుచిరుధమ్ ౩౩ ॥ తత్రత్రాత్వైవయాస్యామోశకటాన్యజ్జుమా చిరం | గోధనాన్యగతోయాంతుభవతాయదిరోచతే ౩౪ ॥ శ్రీశుకః | తచ్చుక్రైవ్యేకధియోగోపాస్సా ధుసాధిష్ఠివాదినః | క్రజాన్సాన్సాన్సాన్సమాయోజ్యయయూరూథపరిచ్ఛదాః ౩౫ ॥ వృద్ధాన్బాలాన్ స్త్రియోరాజన్సర్వోపకరణానివ | అనస్సావరోప్యగోపాలాయత్రాత్రశరాసాః | గోధనానిపుర సృశ్యశ్శంకాణ్యపూర్వసర్వతఃతూర్యఘోషేణమహతాతేయయస్సపురోహితాః ౩౬ ॥ గోప్యా రూథరథానుత్తుకుచకుంకుమకాంతయః | కృష్ణలీలాంజగుఃప్రీత్యానిషుకంత్యస్సువాససః ౩౭ ॥ తదా

ఇతఃస్తూనాత్ ౩౮ ॥ వనమితి ॥ పశవ్యంపశుభ్యోహితం - చవానికాననానిస్థలాలంతరాణి - విద్యంతేయన్తి తతత్ ౩౯ ॥ ౩౪ ॥ త దితిఏవీకధియః విపతిపత్తిరహితాః - వ్రజాశకటపూర్వా - రూథాః శకటేషాంరోపితాఃపరిచ్ఛదాః - యోగైః ౩౫ ॥ వృ ధానినియత్రాఃకృష్ణప్రయత్యాః ౩౬ ॥ ౩౬ ॥ గోప్యభితి ॥ నూత్నేక్షుచగత్రైఃకుంకుమైఃకాంతిర్యాచాంనూత్నేక్షుకుచే షుయతుంకుమంత్రైకాంతిర్యాచామితి ౩౭ ॥ ౩౭ ॥ బృందావనమితి ॥ వ్రజావాసంగోకులవసనీస్థానం ౩౮ ॥ ౪౧ ॥ ఏ

వమితి॥ స్వకాలేనతద్యోగ్యకాలేన॥ ౪౩॥ కామారలీలాంనిరూపయతివిదురభిత్వాదినా॥ ౪౪॥ క్వచిదితి॥ తేషజ్జైఃబిలావ
 మలకాదిభిః కింకిణీయైః పాదైః - క్షిపతస్తాడయతః॥ ౪౫॥ వృషాయమాణావేతి॥ వత్సపాలావవృషాః కృష్ణకంబళాది
 పిపిఠాః - వృషాసుకారణోనదంత్రితైస్సహస్వయమపితదైవవృషాయమాణౌ - నదంతోతదనుకారితబాణకుర్వంతౌ
 యుయుధాతభిత్వభేదః॥ ౪౬॥ చకోరేతి॥ రుద్రైశ్చభైః జంతురాహంసమయూరాదీః॥ ౪౭॥ తమితి॥ ముగ్ధభవాజాన
 స్సచలసదత్ సమీపమాగమత్ ॥ ౪౮ ॥ గృహీత్వేతి ॥ అపరపాదాభ్యాంసహలాంగూలంయథాభవతితథా - గృ
 హీత్వా॥ ౪౯॥ ౫౦॥ దేవాభిః సర్వేషాంలోకానాం - ఎకౌముఖ్యాపాలకౌ - ప్రాతరాశఃప్రాతర్గృజ్యంతన్నంతేన
 యశోదారోహిత్యావేకంశకటమాస్థితేరేజతుఃకృష్ణరామాభ్యాంతతరాధాశ్రవణోత్సుకే॥ ౫౧॥ బృం
 దావనంసంప్రవిశ్యసర్వకాలసుఖావహమ్ । తత్రచక్రవర్తజావాసంశకః ప్రైరథణచంద్రవత్ ॥ ౫౨ ॥
 బృందావనంగోవర్ధనంయమునాపులినానిచాపీత్యస్థిదుత్తమాప్రీతి రామమాధవయోగ్యుప॥ ౫౩॥ ఏ
 వంప్రజౌకసాంప్రీతింయచ్చంతౌబాలచేష్టితైః కలవాక్త్యైస్సృకాలేనవత్సపాలౌబధూవతుః॥ ౫౪॥ అ
 విదూరేవృజ్యువస్సహగోపాలబాలకైః చారయామాసతుర్విత్వాన్నానాకీడాచిచ్ఛదా॥ ౫౫॥ క్వ
 చిద్వాదయతోవేణుంక్షిపంతౌతేషజ్జైః క్వచిత్ క్వచిత్పైకింకిణీక్షిపతశ్చక్వచిత్సునః॥ ౫౬॥ వృషా
 యమాణౌనదంతోక్వచిత్కృత్రిమగోవుషేః॥ గౌమైరుధానువరితౌయుయుధాతేవచిస్సరమ్॥ ౫౭॥ చ
 కోరకౌచచక్రాంగభారద్వాజాన్సబహిణః । అనురోదితసత్వక్వైభీతవద్వాగ్మసింహయోః ।

—* వత్ససురబకాసురవధఃఖట్టః *—

అనుకృత్యరుద్రజిహ్వాంశ్చేరతుఃప్రాకృతాయథా॥ ౫౮॥ కదాచిద్బ్రహ్మచారీవత్సః శ్చరయతోర్భ
 కైఃవయస్యైఃకృష్ణబలయోజిఃఘంసుదైవత్యఅగమత్॥ ౫౯॥ తవత్సరూపిణంవీక్ష్యవస్సయూధగతం
 హరిఃదశయజ్జబలదేనాయశచైముగ్ధభవానదత్॥ ౬౦॥ గృహీత్వాపరపాదాభ్యాంసహలాంగూలం
 చ్యుతఃభ్రామయిత్వాకపిత్థాగ్రేప్రాహిణోర్ధతజీవితమ్॥ ౬౧॥ సకపిత్తైః సహకాయః పాశ్యమానైః
 పపాతహతంవీక్ష్యవిస్మితాబాలాశ్చశంసుసాన్సాధ్యుసాధ్యితి॥ ౬౨॥ దేవాశ్చోసంతుష్టావవఘ్నః శ్చష్టవ
 షిణఃతౌవత్సపాలకౌధూత్వాసర్వలోకైకపాలకౌ ॥ సప్రాతరాశాగౌవత్సాంశ్చరయంతౌవిచేర
 తుః॥ ౬౩॥ స్వంస్వంవత్సకులంసర్వేపాయయివ్యంతపికదా । గత్వాజలశయాభ్యాశంపాచయిత్వాప
 పుజయత్॥ ౬౪॥ తేతత్రదద్యశుచాణామహంసత్వచవస్థితమ్ । తత్రమర్వజభిన్నస్యగిరేశ్చ్యుగమవ
 చ్యుతమ్॥ ౬౫॥ సవైబకోనామమహానసురోబరూపదృత్ । ఆగత్యసహసాకృష్ణంక్షీర్ణతుండౌగ్రసద్బలీ
 ౬౬॥ కృష్ణంమహాబక్రస్తంధృష్టావరామాదయోర్భకాః । బధూపురింద్రియాణీవవిసాపాశ్చైర్విజేత
 సం॥ ౬౭॥ తంతాలుమూలంప్రదహంతమగ్నివద్గోపాలసూనుంపితరంజగద్గురోః । చఛదికసద్యోతిరుషా
 ష్టతంబకస్తుండేనహంతుంపునరభ్యుపదత్య ॥ ౬౮॥ తమావతంతంససగృహ్యతుండయోదోభ్యాంబకం
 కంససఖంసతాంగతిఃపశ్యత్సుబాలేషుదదారలీలయాముదావహూవీరగవద్దివౌకసామ్॥ ౬౯॥ తదా
 బకారింసురలోకవాసినస్సమాకీరనన్దనమల్లికాదిభిః సమీడేరేచానకశంఖసంస్తవైస్తద్విత్త్యగోపాల
 సుతావిసిస్మిరే॥ ౭౦॥ ముక్తంబకాస్యాదుపలభ్యచాలకంరామాదయః ప్రాణమీవైంద్రియోగణః । స్థా
 నాగతంతంపరీరభ్యనిర్వృతాఃప్రణీయవత్సాన్ప్రజమేత్యత్యజ్యుః॥ ౭౧॥ శ్చుత్వాతద్విస్మితాగోపాగౌ
 ప్యశ్చాప్తిప్రియాదృతాః । ప్రేత్యాగతమివాత్సుక్యాదైత్యంతత్పషితేక్షణాః॥ ౭౨॥ అహోబతాస్యబా
 లస్యబహవోమృత్యవోభవన్తః॥ అప్యాసీద్విప్రియంతేషాంకృతంపుర్యంయతోభయమ్॥ ౭౩॥ అథాప్య
 సహితా॥ ౭౪॥ స్వమితి॥ అభ్యాశంసమీపం॥ ౭౫॥ ౭౬॥ కృష్ణమితి॥ రామఅదిత్యేషాంతే - అతర్దుణసంవిజ్ఞానబహుప్రీహిః -
 తస్మాత్ - సతురామభిత్వభోద్యుః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ తమితి॥ తుండయోఃచంచ్యోః - వీరణవత్ అగ్రంధిత్వణిశేషవత్ ॥ ౭౯॥
 తదేతి॥ సమీడిరేతుష్టువుః - ఆనకైఃపటహైః - శంఖైః - అశ్వైశ్చసంస్తవైస్సహ॥ ౮౦॥ ముక్తమితి॥ స్వస్థానమాగతం -
 ప్రాణమవకృష్ణంచ - ప్రణీయవీకృత్య ॥ ౮౧॥ శ్రుత్యేతి॥ అతిప్రియేణప్రీత్యా - అదృతాఃపాదరాః - ప్రేత్యాగతమివలా
 కాంతరాదాగతమివ - తృప్తితాన్యతృప్తాని - అమృతంపిబంతీవతక్షణానయేషాంతే॥ ౮౨॥ అహోబతే

త్యాః శ్లోకత్రయస్య ఇతి సందాదయశ్చ త్యనేనాన్వయః-అపి షషః - తేషామేవాఃష్టమాశీతీ-యత స్తే - పూర్వవస్యే
 మాంభయంకృతం ౧౬౨|| అథేతి|| అథ ఘోరదశనా అపినాభిభవంతి నాన్వయంతి|| ౧౬౩|| అహో ఇతి|| గగోయదాహ||
 శ్లో-తస్మాన్మందాత్మజోయంతేనారాయణసమోగువైరిత్యాచి|| ౧౬౪|| ౧౬౫|| శ్లో|| వత్సయూధగతంపాత్యావత్సదంభాసురం
 హరిః|| మునియూధగతంచాహన్నగ్నిః|| దంభినాంబకమ్|| శ్రీధరీయాయశ్లోకః||

ఇతిభావాథాతీపికాయాం-ఏకదశాధ్యాయవ్యాఖ్యానం

శ్లో|| ద్వాదశేతుమహాసహవపుధకరమఘాసురం|| వత్సపాలగిళంక్షద్ధాగశేహస్తితవద్యతే || మహాబకగళీదాకేవల
 స్యవకౌతుకం|| ఇతివాఘాసురముఖేససఖిఃప్రావిశద్ధరిః|| క్వచిదితి|| క్వచిత్-దాచిత్ - వనాశాయనవప్రథమంభోజ
 నంకతుః|| ౧౬౬|| తేనీతి|| తేనైవశృంగరవేణ-కృష్ణైవవా-పృథుకాఃబాలాః - సిగ్ధాఃసేహాయుక్తాః-శీశీక్యం - రమ్యాఃశి
 గ్వేర్వాదయోయేషాంతే - సహసాగ్నిధిసంఖ్యాయుక్తావత్సా|| ౧౬౭|| ౧౬౮|| ఫలేత|| కాదిభిఃపూర్వంమాత్మధర్మాపి

భిభవంత్యేనంనైవైతేఘోరదశనాః|| పిఘాంసయైసమాసాద్యనశ్యంత్యగ్నైవతంగవత్|| ౧౬౯|| అహో
 బ్రహ్మవిదాంవాహోదాసత్యాస్సంతికహేచిత్|| గగోయదాహభగివానన్వభావితదైవతత్|| ౧౭౦||
 ఇతిసందాపయోగోపాఃకృష్ణరామకథామదా|| కుర్వతోరమమాదాశ్చరావిందభవదేదనామ్|| ౧౭౧|| ఏ
 వంవిహరైఃకౌమారైఃకౌమారంజహతుర్వృజెనీదాయునైస్సేతుబంధైమకకటప్లవనాదిభిః || ౧౭౨||

శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః

శ్రీకృకః|| క్వచిద్వనాశాయమనోదధద్వృజిత్యాత్పృతస్సమత్థాయవయస్యవత్సపా|| ప్రబోధయత్సం
 గరవేణచారుడావిగతతోవత్సపురస్సరోహరిః|| ౧౭౩|| తేనైవసాకంపుథుకాస్సహసశిస్సిగ్ధాన్మశిగ్వ
 త్రివిషాణవేణవః || స్వాన్ స్వాన్ సహస్రోపతిసంఖ్యాయాన్వితాన్వత్సాన్వపురస్సర్యత్సవినిర్గయుమ్
 దా|| ౧౭౪|| కృష్ణవత్సైస్సంఖ్యాతైర్హృదికృత్యస్వకాన్వకాన్|| ంజామణిస్వగః భూభివిజహ్యుస్త
 త్రితప్రహే|| ౧౭౫|| ఫలప్రసవాశస్త్రబకసుమనఃపింధనామభిః || కాచగుచారయంతోభవలీలాపీతాఃపృథూ
 షుమ్|| ౧౭౬|| ముష్టంతోన్యోన్యశికాదీక్షజ్ఞాతానారాచ్యచిక్షిప్రుఃతత్రత్యాశ్చతతోధూరాద్ధసంతఃపున
 రాబధుః|| ౧౭౭|| యదీమూరగతఃకృష్ణోవనోద్ధేశేక్షణాయుతం|| అహోపూర్వమహంపూర్వమితిసంస్మృత్య
 రేమిరే|| ౧౭౮|| కేచిద్వేణాన్ నాదయంతోద్ధాంతశృంగాణికేదన || కేచిద్వృన్దైః|| ప్రగాయంతఃకూజుతిః
 శోకేతైఃపతే|| ౧౭౯|| విచ్ఛయాభిఃప్రధావంతోగచ్ఛంతస్సాధుహంసైః || బక్తైః|| విశంతోన్యేన్యశ్యంతశ్చ
 కలాపిభిః|| ౧౮౦|| వికషుకంతఃకీకవారానారోహంతశ్చతైర్దుమ్మాన్|| వికుశ్వంతశ్చతైస్సాధుంప్లవంతశ్చ
 పలాశిషుః|| ౧౮౧|| సాకంభేకైర్విలంఘుతస్సత్తోయపరిప్లుతాః || హసంతశ్చప్రేక్షిచ్ఛయాశ్చపంతశ్చప్రేక్ష
 స్వనాన్|| ౧౮౨|| ఇథంతతాంబ్రహ్మఘానధూత్యాదాస్యంగతానాంపరిదైవతేన || మాయాశ్రితా
 నాంనరదారకేణసాధుకంవిజహ్యుః|| కృతపుణ్యపుంజా|| ౧౮౩|| యత్పదపాంసుబహుజన్మకృచ్ఛధృతా

—*అఘాసురసహరఘట్టః*—

తృభిర్గోగిభిరప్యలభ్యః|| సవయద్వ్యవయస్వయన్స్థితః కింవగ్యతేదిష్టమహావ్రజౌకసామ్|| ౧౮౪||
 తాఽపిఫలాదిభిరాత్మానమహావయస్విశృఙ్ఖలః|| ౧౮౫|| ముష్టంతశ్చ|| ముష్టంతశ్చైరయంతః|| ౧౮౬|| యదీతి|| యదీమూరగతఃకృ
 ణ్ణోభవతి-తహే|| ౧౮౭|| కేచిదితి|| ధ్వాంతఃముఖవాయుశృంగేమఉత్పజంతః|| గాయంతః-వాదయంతఃభృంగైస్సహ || ౧౮౮||
 విచ్ఛయాభిరితి|| విచ్ఛయాభిఃపక్షిణాయాభిః - కలాపిభిఃమయూరైశ్చ|| ౧౮౯|| వికషుకంతశ్చ|| కీకవాలాన్వృక్షశా
 ఖానులంబసూనానానరలూగునానికషుకంతః-హంకూలాన్యముంచంతః|| తైస్సహద్రుమానారోహంతః || వికుశ్వంతః
 దంతదశకభూవిజృంభాదిభిః|| తైస్సహవికారైశ్చ|| ౧౯౦|| పలాశిషువృక్షైః|| ప్లవంతః|| శాఖాయాః|| శాఖాంతరముద్గ
 చ్చంతః|| ౧౯౧|| సాకమితి|| ప్రేక్షిచ్ఛయాః|| ప్రేక్షిబింబానహసంతః|| ౧౯౨|| తానతివిన్దితశ్లోద్వకయేనాభినందతి|| ఇత్థమితి || స
 తాంవిదుషాం-బ్రహ్మచ - తత్సఖం - అనుచూరితశ్చ-తయాస్వప్రకాశపరమనుభవేత్యథః-భక్తానాంపరిదైవతేనఽ
 త్ప్రదేననాథేన-మాయాశ్రితానాంతునరదారకతయాప్రేక్షియమానేనసహవిజహ్యుః - కృతానాంపుణ్యానాంపుం
 జాః|| రాశయోయేషాంతే - బ్రహ్మవిదాంతదనుభవవీఢ - భక్తానామతిగౌరవేజైవధజన-చేతుతేన సహసఖ్యేనవిజ

హృదిః అహాభాగ్యమితభావః॥౧౧॥యదితి॥బహుజన్మభిః కృచ్ఛేణధృతతత్త్వామనోయైస్సైరపి॥ ౧౨॥ అథేతి ॥ సుఖత్రే
 డనవీక్షణైతత్తమా ఈష్ట్యా యస్యసః- కథంభూతః- అతఃఅంతరంభద్రం - పితామృతైఃపతతో మృత్యుభీతైరమరైః
 ప్రతిత్కృతే- కథంమరిష్యతి-కదాచేతి- యద్వా- కథంభూతంసుఖం- క్రీడనంయత్-అంతఃకృతయేఅమరైఃప్రతిత్కృతే
 వినిత్యతే పితామృతైరపి- నిజజీవితేత్సభిః- అయంభావః- నామృతపానమాత్రేణ-జీవనంసఫలంభవతి-కింతు-భగవత్ప్రీ
 లానుస్మరణేనేతి-తదవనిత్యమంతఃపుత్యత ఇతి॥ ౧౩॥దృష్ట్యేతి॥ కృష్ణముఖానర్భకా౯దృష్ట్యా- సగతివ్యవస్థనిశ్చిత్య - అ
 జగరంవపుర్వకా౯- తేషాంగ్రసనాశయాపథివ్యశేత ఇతిత్వేతియేనాన్వయః- కంసేనానుశిష్టఃప్రహేతః- బహిష్కృతనా-
 బఃబికాసురఃతయోరనజః- కథంవ్యవస్థేత్యత్రాహ- అయంఽపిత్వాదిసాధేన-మమతయోద్వేగయోః సౌదరయోః
 స్థానై- ఎనంకృష్ణంసఖిలంబలరామసహితం- యద్వా- సఖిలంసస్వేవ్యవస్థతత్త్వాలకసహితంహాన్వ్యగత్యర్థః- సఖుల
 మితిపాఠేనాన్వయంసగృహమితివా॥౧౪॥సనుతథాపివ్రజస్థాన్త్యవశిష్యేరన్- నేత్యాహ॥ఏత ఇతి॥ తిలాపఃకృతాఃతిలా
 దకతయాకల్పితాః-వర్ణకుచేహేషు-ప్రజావీవఆసహాయేషాంతేతథా॥ ౧౫॥ ఇతి॥ సయోజనాయామయోజనప్ర
 మాణేనరైఃశ్చైవదేహేనయుక్తంవ-తస్మహాద్రివతేపీవరంచ-వ్యాత్రంప్రసారితం- గృహేతుల్య మానంయస్మిత్తత్॥

౧౬॥ అద్భుతమితియదుక్తంతద్దశకాయతుంవిశిష్టే॥ధరేతి॥ధరాయామధరోష్టోయస్యసః- జలదేహాత్తరోష్టోయస్యసః
 అధానురామాగృహతస్మహానురోతేషాంసుఖక్రీడనవీక్షణాత్తమః । సత్యంయదంతోఽనిజజీవితేస్సభిఃపితా
 మృతైరప్యమరైఃప్రతిత్కృతే॥౧౭॥ దృష్ట్యానర్భకా౯కృష్ణముఖానఘానంకంసానుశిష్టస్సబహిష్కానజః ।
 అయంతుసోదర్యనివాశకృతయోద్వేగయోమమైంసఖిలంహనిష్యే॥౧౮॥ ఏతేయదామత్సహృదోస్తి
 లాపఃకృతాస్తదానప్తనమావ్రజాకసః॥ ప్రాణేగతేవర్ణకుచానుచింతావ్రజానవః॥ప్రాణభృతోహి
 లోకే॥౧౯॥ ఇతివల్లసస్యాజగరంబృహద్వపుస్సయోజనాయామమహాద్రివీరమ్, భిత్వాద్భుతంవ్యాత్ర
 గృహేనంతదాపథివ్యశేతేగ్రసనాశయా౯లః॥౨౦॥ ధరాధరోష్టోజలదోత్తరోష్టోధర్యానవాంతోగిరి
 శృంగదష్టృః॥ధ్వాంతాంతరాస్యేచితార్థజిహ్వఃపరుమానిలశ్వాసదవక్షణాః॥౨౧॥దృష్ట్యాతం
 తాదృశంసర్వేమత్వాబృందావనశ్రియం॥వ్యాత్రాజగరతుండేహ్యత్ప్రేక్షంతేస్సఖిలయా ॥ ౨౨॥ అ
 హేమమిత్రాణేగదతస్సత్వకూటంపురస్థినితం । అస్మత్సగ్రసనవ్యాత్రవ్యాత్రతుండాయతేనవా ॥ ౨౩॥
 సత్యమరగకరారక్తముత్రరాహువద్ధనం॥అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణం ॥ ౨౪॥
 ప్రతిస్పృధేతేస్సృక్ష్మిభ్యాంసవ్యాసవ్యేచగోదరేతుంగశృంగాశయోహ్యతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చపశ్యత॥౨౫॥
 అస్త్రతాయామమాగోళయంసనాంప్రతిగర్జతి॥ఏషామంతర్గతధ్వాంతమేతదస్యంతరాననం॥౨౬॥
 దావోష్ణభరవాతోయంశ్వాసవద్భావవ్యతః॥తద్దగ్ధసత్వదుగంధోహ్యంతరామిషగంధవత్ ॥౨౭॥

అస్మాన్విష్టాన్గ్రసితాఃషేతా నయంతిథానే దృకవద్విదక్షేత్కృతి । త్షణాదనేనేతిబకార్యుశస్త్రుఖం
 దర్యావీవఆసనస్యాంతోస్సృక్ష్మిణీయస్యసః- గిరీశృంగాణీవదంష్ట్రాయస్యసః-ధ్వాంతవదంతరాస్యంయస్యసః- వితతా
 అన్వేషత్ జిహ్వయస్యసః-పరుమానిలవత్ ఋఋమారుతవత్-శ్వాసోయస్యసః-అత్రవణా౯ధిక్యమావః- దవవదీక్ష
 ణయారుణః॥దావదృష్టిశృణః॥పరుమానిలశ్వాసశ్చసౌదవక్షణోష్ణశ్చతథా॥౨౮॥దృష్ట్యేతి॥ వస్తుతఃఅజగరతుండమే
 వవ్యాత్రందంష్ట్రా- బృందావనస్యః సమదేవేతిధ్యాత్యామత్వా- ఏవరీతం- వ్యాత్రాజగరతుండసాదృశ్యేనోత్ప్రే
 షితవంతః॥ ౨౯॥ ఉత్ప్రేక్షామేవప్రశోత్తరాభ్యాంచావః ॥ అహాఇతి ॥ సత్వకూటంసత్వాధానమిదంచవా- త
 త్రాప్యసృష్టంగ్రసనాజవ్యాత్రం- యద్వాగ్రతతుండం- తద్దదాచరతివా- నవా॥ ౩౦॥ నిశ్చితంభద్రేవేత్యాహ॥ సవ్య
 మితి॥ అగ్రకరైరారక్తంఘనంఉత్తగోషవత్సృశ్యత-తస్యముసస్యప్రతిచ్ఛాయయాఅరుణంరోధఃస్థలంఅధరోష్టవత్సృశ్య
 తేతిస్సృతాన్వేతి॥ ౩౧॥ ప్రతిస్పృధేతేఇతి॥సృక్ష్మిభ్యామౌష్ణప్రాంతాధ్వాంతం-ప్రతిస్పృధేతుల్యతయావతేతే- నగోద
 శేగిరిదర్యాతస్యదంష్ట్రాఃసృగ్ధమానాః॥౩౨॥ ఆస్త్రతే॥అస్త్రతాయామమాగోళః॥స్త్రతోదైఘ్రికవాన్ముగః
 ప్రశగజః॥ప్రతిస్పృధేతేఏషాంశృంగాశాం-అంతగఃతమధ్యగతం-ధ్వాంతం-ఏతత్తేఅంతరానసంఘననస్యమధ్యంపృ
 తిగజః॥౩౩॥దావేతి॥ దావవదంష్ట్రభరవాతోయం-తేనవనాగ్నివాదగ్ధానాంసత్వానాంయోదుగంధః- సవీవసర్వ
 స్యాంతగఃతామిషగంధవద్భావే॥ ౩౪॥ అస్మాన్విష్టాన్గ్రసితాఃషేతా నయంతిథానే దృకవద్విదక్షేత్కృతి । త్షణాదనేనేతిబకార్యుశస్త్రుఖం

సి శాస్త్రసిద్ధ్యతి అనేనశ్రీకృష్ణేనహంత్రా-బకారేఃశతతేకమనీయముఖం॥ ౨౪॥ ఇథమితి॥ అమృతావస్తుతః- సహవత్తు
రసురసిష్టః-మృతానుతే-స్వానాంపరస్పాద్యశ్యగోచరత్వేనప్రసియతఇవిచింత్య శాన్నిషేద్భువార్యతుం - యావ
న్సహాదధే-తావత్తు విష్ణాభిత్తు త్రైతాన్వయః॥ ౨౫॥ తావదితి॥ ప్రవిష్టామివపరంకేవలం-నతుతేనగీతాఃగిరితాః-జీ
తా-ఇతిపారెపిసపివార్థః-కథంభూతేన హతయోఃఅంతఃస్థునీతితథాతేన-అతఏవబకారౌశ్రీకృష్ణస్య-ప్రవేశప్రతి
క్షమాణే॥౨౬॥తానితి॥స్వక రాదపమృతావనిస్సృతాన్-పిస్తితస్సన్॥౨౭॥ కృత్యమితి॥ కృత్యంకేమత్రేత్యాదివిచింత్య
త్రోపాయంజ్ఞాత్వాన్వయమప్యవిశదిత్యన్వయః-కథంవిచింత్య - అన్యజీవనంఆమీమాంచవిహింశునమిద్వయంవైసిన్మీ
తం-తనస్సానితి॥౨౮॥తదేతిఘనచ్చదాఃపిఘాంతరితాః - కౌగపాఃకుణపాశినోరాక్షసాఃకోటిపౌండర్యతప్రదీయాఇ
తివా॥౨౯॥తదితి॥సాన్యవత్కీమాత్సాన్యం-మాణీకతుణమిచ్ఛస్తస్యగళేఅదావేవతరసావమృతేనదధాత॥ ౩౦॥ తత
ఇతినిర్దుష్టముఖాదీనాంమాగధూతః-ంరోయస్యతస్య-యద్వా - నిరుద్ధామాగఽప్రాణోచ్ఛాసరంధ్రేఅస్యస్తతి
తివా-శరీరాద్యమైర్గుహ్నిగతలోచనస్య-అంతరంగదేహమధ్యే-పూగఃపరిశృతః-మూర్ధామూర్ధః-శిలోప
వీక్ష్యన్ధంతుః కరతాదవ్యయః॥ ౨౪॥ ఇథంమిథోతిథ్యమతేదజ్జభాషితంశ్చుత్వా-పిచింత్యేత్యమృ
తామృతానుతే॥ రక్షోవిదిత్యాభిలూకహృత్స్థిసన్నానాం-షేద్ధంభగవాన్వివోదధే॥ ౨౫॥ తావ
త్తుప్రస్థాన్వయసారాంతరోదరంపరం నగీతా-కృతవస్సవత్సకా? ప్రతీక్షమాణేనబకారివేకనహతస్య
కాంతస్సరితేనరక్షసా॥ ౨౬॥ తావీక్ష్యకృష్ణస్వకలాభయృపదస్త్యవన్యవాధాక స్వకరాదపమృ
తాన్॥ దీనాంశ్చమృత్యోజతరాగ్నియాసాక్షమృతాదితేదిష్యతేనవిస్తీతః॥ ౨౭॥ కృత్యంకేమత్రాప
ఖలన్యజీవనంనోవా అమీమాంచనతాంవిరాశం । ద్వయంకథంస్యాదితి సంవిచింత్యన్దజ్ఞాత్వావిశత్తుం
డమశ్చేష్యన్మనః॥ ౨౮॥ తదాఘనచ్చదాదేవాభయద్వాహేతివక్రశ్శుః । జహ్నుమశ్చేచకంసాద్యాఃకౌ
ణపాస్త్యఘబాంధవాః॥౨౯॥తచ్చుత్వాన్వయగవాకృష్ణస్త్యవ్యయస్సాభవశ్శకం॥మాణీకచీకోరే
వాదాతరసావమృతేనశ్శే॥ ౩౦॥ తతోతికా న్యస్యరుద్ధమాగీతాఃపూర్ణదీక్షాద్యప్రేర్పితతస్త్వితస్త
తః॥పూణోకంశిరింగేవనోనిరుద్ధామూర్ధాకృష్ణనిస్సృద్భువినిగతోహః॥౩౧॥తేనైవసర్వేభువార్యతే
మప్రాణేషుసర్వాకసమృదఃపరేతా॥ దృష్ట్యాన్వయోత్థాన్యతదవ్యతః పునఃకృచ్ఛాన్యకుందోభ
గవావినిగ్మయా॥ ౩౨॥ పీనాహిథోగోత్థితమద్భుతంమహాజ్యోతిస్సద్విధామాజ్జ్వలయద్దిశోదశఃప్ర
తీక్యభేదస్థిరమీశనిగః మంచివేతస్మిన్మిషతాండిహకసామ్॥ ౩౩॥తతోతిహృష్టాస్సవ్యతోకృతావా
గం చైష్యేస్సురా అపసరశ్చవతఃవైః । గీతైస్సుగవాద్యధరాశ్చవాద్యకైః స్తవైశ్చవిప్రైఃజయని
స్సవైగఃకాః॥ ౩౪॥ తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికాజయద్యనేకోస్యవమంగళస్సవా॥ శ్రుత్వాన్వ
ధామి-మంత్రజలకతోచిరాద్భృష్టామహీశస్యజగామవిస్యయమ్॥ ౩౫॥ శ్రీభక్తః॥రాజన్నాజగరంచర్మ
శుషణంబృదావనేద్భుతం॥వజ్రకసాంబహుతిభంబహువాక్రీడగవ్వరం॥ ౩౬॥ ఏతత్కా-మూరికంక
మహారేగాత్తాహిమాక్షణం॥మృత్యోపాగండకేబాలాద్యప్ర్యోమర్షిన్వితావ్రజే॥ ౩౭॥ నైశద్విచి
అషః॥బ్రహ్మరంధ్రంవినిర్మిద్భ- బహిగఽతేఇతి॥ ౩౮॥ తేనేతి॥ప్రాణేషుఇ-స్వయాఅమృతవషికాద్యాభ్య
స్తైస్త్రివ॥ ౩౯॥ పీనే-॥అహిదేహాత్థితంశుద్ధసత్త్వమయంజోతిర్నిగఽతం-భవస్థితం-తస్మిన్నేవఈశే-వివేక॥ ౪౦॥
తతఇతి॥స్వకృతఃస్వకార్యకృతః-శ్రీకృష్ణస్సాహకాణం-అకృతపూజామకుర్వక్-శుష్టుగాయంతిసుగఃగంధర్వాదయః॥
౪౧॥కించ॥తదితి॥తేమాంయాన్యద్భుతస్తోత్రాదీని-నైకోత్సవాఃఅనైకోత్సవాఃయేవంగళస్సవాః- తాన్వధామ్నాం
తినమీషే-శ్రుత్వా-అజోబ్రహ్మ- ఆదిరాదాకతః ఈశ్వరస్యశ్రీకృష్ణస్య - మహిమానందృష్టా - విస్మయంప్రాపేతి॥
౪౨॥రాజన్మితి॥ బహుతిభంబహుకాలంఅక్రీడగవ్వరంక్రీడార్థమహాబిలం॥౪౩॥అన్యచ్ఛాపిచిత్రంవృత్తమిత్యాహ॥
ఏతదితి॥శ్లో॥కౌమారంపంచమాబ్ధాంతంపాగండందశమావధి॥తైశోరమాపంచదశాద్యవనంతుతతఃపరం॥ హఃకో
మూరిజంపంచమాబ్ధ్యంతకర్మతదైవదృష్టాపాగండకేషమైద్యే-బాలాద్యైవతదవృత్తమిత్యాహః॥కింతకర్మ-మృత్యో
స్యకాశానాత్తనాం-అహిచ్ఛమోక్షణలత్తనాంప్రసిదాతమృత్యోః-అహిస్తుసంసారలక్షణాత్- అఘాసురస్యజ్యో
తిషఃశ్రీకృష్ణే-ప్రవేశమపి- తదాదృష్టంకథితవంతేత్యర్థః॥ ౪౪॥ నేతి॥ నైశద్విచిత్రం-కింతకర్మ-పేక్షాయామాహ

అఘోషీతి॥ అత్స సామ్యంస్వసమానరూపతాః॥ ౩౮॥ సకృదితి॥ యస్యాంగః మూర్తిః - తస్య ప్రతిమా ప్రతికృతిః తతా
 పికేవలం మనోమయా - సాపిబలాదంత రాహితానతి - భాగవతీం గతిం దదా - ప్రహ్లాదాదిభ్యః సేవసాక్షాత్స్వయమం
 గతః కేంఘనని త్యాచాసావాన్యసఖానుభూతిశ్చ తయా - అభిహో వ్యుదస్తామాయాయేనసః॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి॥ దేవదత్త
 పరీక్షిత - దౌర్జన్యస్త్రిణదగ్ధాపి భగవతా శ్రీకృష్ణేన దత్త త్యాజిత - యేన త్రవణేన నితరాంగ్యహీతం వశీకృతం చేతో యన్
 సః - యద్వా - భగవతి నిగృహీతం నియమితం చేతో యస్యేతివా॥ ౪౦॥ బ్రహ్మన్తితి॥ కాలాంత కైకామా రేకృతం పాగః
 కథంజ్ఞా త్యా - డోచురిత్యర్థః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ వయమితి॥ హేగూరో - త్తత్ర బంధవోపి పాపిష్ఠా అపీత్యర్థః॥ ౪౩॥ ఇత్థమితి॥ తే
 యః స్థూరితో నంతః - తేన హృతాన్యభిలేంఢియాణియస్యసః తథా భూతీపి కథంచిల్లబ్ధబహిర్ద్యుష్టః - హేభాగవతో
 త్తమో త్తమశానక॥ ౪౪॥ ఇతి భావాథకాదీపికాయాం - ద్వాదశోధ్యాయవ్యాఖ్యానం

శ్లో॥ త్రయోదశే హరద్భక్తిహృదయ త్యాగ పాలాంశ్చ మాయయా తదాతత్సర్వరూప బంధకృష్ణః పూర్వదావరత్ । సాధి
 త్రం మనుజాభావ మాయినః పరాపరాకాంపరమస్య వేదసః । అఘోషితత్వ శ్చ సధూతపాతకః । పాపాత్మ
 సామ్యత్వ సతాంసు ములకభమ్ ॥ ౩౮॥ సకృద్భద్రంగ ప్రతిమాంత రాహితాం మనోమయాం భాగవతీందదా
 గతమ్ । సేవసాక్షాత్ సుఖానుభూత్యభివ్యుదస్త మాయాః పరిమోంగ కేంఘనః ॥ ౩౯॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థం ద్విజా
 గ్యాగ్రిదభ దేవదత్త త్త్వత్త్వాస్వభూతుశ్చృతం విచిత్రమ్ । పప్రచ్ఛ భూయోపి తదేవ పుణ్యం వైయానకిం
 యన్విగృహీత చేతాః ॥ ౪౦॥ విష్ణు రాతిః ॥ బ్రహ్మకా లాంతరీకృతంతతా - లీనకథంభవత్ । యతాహ
 మా రేహరీకృతం విదుః పాగం డక్క కాః ॥ ౪౧॥ తద్బ్రూహి మేమహ యోగిన్ పరకౌతూహలంగూరో ।
 నూన హేతద్ధ రేరేవ మాయాభవతి నాన్యథా ॥ ౪౨॥ వయంధన్యత మాలోకై గూరోపి తత్త్ర బంధవః । యస్మిచా
 మోముహు స్త్వత్త్రేపుణ్యం కృష్ణకథావృతమ్ ॥ ౪౩॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థంస్త స్పష్టస్సతు దాదరాయణేన
 స్సూరితానంత హృతాభిలేంఢియః । కృచ్ఛాగ్రిత్యనలక బ్రహ్మీర్ద్యుశ్చ శ్చవైః ప్రత్యాహతం భాగవతోత్త
 మోత్తమశా ॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ సాధుపృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ । యన్ముతనయ సీతస్య శృంగుపి కథాం ము
 హుః ॥ ౧॥ సతామయం సారభృతాం నిసగో యదభవాణీ శ్రుతిచేత సామపి ప్రతిక్షణం నవ్యవదయ్యత
 స్యయత్ స్త్రియాని బానామివ సాధువాతాః ॥ ౨॥ శృణుష్యావహితో రాజన్మసి గహ్వరం వదామి తే । బ్రూ
 యస్మిన్ గర్ధస్య శీష్యస్య గురవో గుహ్యమవ్యత ॥ ౩॥ తదా ఘవదనాన్మృత్యోరక్షిత్యాస్వార్చనశ్చకాత్ । స
 రఃపులిసమానియభగవానిదమబ్రవీత్ ॥ ౪॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహోతరమ్యంపులిసం వయస్యాస్వ కేశీసం
 పస్యృలుచ్చాకాలికం । స్ఫుటత్సర్వ గంధహృతా శిషత్రికధ్వనిపతిధ్యానలస్తద్భ్రమాకలమ్ ॥ ౫॥ అత్ర
 భోక్తవ్యం స్యాభిడికవారూఢం తు ధాడికతాః । వత్సాన్సమీపేషః పీత్యాచరంతుశ్చనక్తే స్త్రుణమ్ ॥ ౬॥
 తథేతి పాయయి త్వాగ్వావత్సవారుధ్యశాద్వలముక్త్యాశిక్యానిబుభుజస్సచంభగవతాత్ ॥ ౭॥ కృష్ణ
 స్యవిష్ణుకృరురాజీమండలై రభ్యాననాః పుల్లదృశోప్రజార్పకాః । సఖాపవిష్టాః పులిశవిరేజశ్చదా
 యథాంభోరుహకణికాయాః ॥ ౮॥ కేచిత్సుమైవదకత్తేః కేచిత్పల్లవై రంకురైః ఫలైః శిగ్గిస్తవగ్నిర్ద్యుష్ట

తి॥ సూతనయసినవీకరోపి ॥ ౧॥ సతామితి॥ తథాహి - సారభృతాం సారగ్రహణాం అయం నిసగః స్వభావః కోసోఽచ
 తస్యవాతాప్రతిక్షణం సాధునవ్యవదన్వతీతియత్ సఃపిటానాం స్త్రైదానాం - స్త్రియాః కామిన్యాః - వాతావకథః భూ
 తానామపి సతాం - యత్ యా - అచ్యుతస్యవాతైవ అర్థో యేషాం తానివాణీ శ్రుతిచేతాంశ్చయేషాం - తథా భూతానాః
 పి ॥ ౨॥ భోజనవిధానాయ పులిసంతాతి॥ అహోతరః ॥ స్వీయానాం కేశీచాం సంపదో విద్యంతే యస్మిన్ తత్ - మృదులాః
 చ్యాః వాలికాయన్తీనీతత్ - కేవల - స్ఫుటతీ వికసత్ - సరః - సరోజబాహుశ్చేనడవచారతః సరపవవకసదిత్యుక్తం -
 స్యగంధస్తేన హృతాః అకృష్టాః శయంతః పతితశ్చ - తేషాం కేడక కేడ్వనయః - తేషాం ప్రతిధ్యానా - త్రైలక సంతోద్రుమా
 రాకులం వ్యాప్తం ॥ ౫॥ అత్రేతి॥ దివా దినం ఆరూఢం ప్రవృద్ధం - భోజనవేశాంతీత్యర్థః ॥ ౬॥ తథేతి॥ ఆరుధ్యసంరుధ్యశాః
 లేహతితత్వదేశే ॥ ౭॥ కృష్ణ స్త్రీతి॥ తదా తేవిరేజః - కృష్ణస్య విష్ణుక పరితః పురురాజీమండలైః బహుభిః పజ్జిమండ
 స్సశా - వైరంత ద్యేణోపవిష్టాః శ్రీకృష్ణాభిముఖాన్యానవానియేషాంతే - పుల్లదృశోవికసితనయచాం - కమలకణికాః

యోపరితఃపత్రాణి-యథేతి॥ ౮॥ కేచిదేతి॥ చైవైస్తద్దత్తైః అన్యైశ్చపత్రైః కృతానిభాజనానియైస్తే॥ ౯॥ సర్వభిరు
చిన్వాదువిశేషం - అభ్యవజమ్యుఃబుభుజిరే-సహేత్వరాశీకృష్ణసహితాః॥ ౧౦॥ చిభృదితి॥ యజ్ఞభుగపి-తేషుభుజే
బాలానామివకేశిరస్యసః - తదాహ-ఉదరవస్త్రయోమకధ్యేషణంబిభ్రత్తదధావభిసర్వత్రాన్వయః - వామభి
కాక్షీన్యాయాత్ కక్షపాణ్యోర్విశేషం - మన్యంసన్నిగ్ధదధ్యోదనకబళం - తదుచితాబిల్వామలకాదిఫలాని- ౯౦
గుళిఫలంగుళిసంధిషు - కణికావసర్వాభిముఖోఽధ్యేష్టా-స్వపరిస్వస్యపరితః ఉపనిష్ఠానిశ్యభాః - సుహృదః-స్వే
ర్ముమకభిఃపరిహాసవాక్త్యైః-స్వగేనస్వగః-వాసిజినైః ఆశ్చశ్యేణమివతివశ్యతినల-కేభా- వత్సపజనానామధ్యేబు
భుజే॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తాని॥ భీభయంభయహేమభ్యోభయం-అస్థలపాస్యనిరశ్యేత్యభావోద్వా- అస్యనిశ్యస్యభియా
విభయాయఃశ్రీకృష్ణః - ఆతాభోజనాత్ - ఆతాతరాధిక్యమాషః॥ ౧౩॥ ఇతితి॥ అద్రిమతద్దరిమకుంజేషులతాది
హేతోదరవివరేషు-గవ్వరేషుసంకటస్థానేషు॥ ౧౪॥ అభోజనేతి॥ అభోజనసః పద్మాత్-జనరుత్పత్తిరస్యసః॥
హృతదంతరస్మిన్మనసరగతఃఅగతః పిత్తద్రంప్రాప్నోవా - అన్యదపిమహత్త్వంమహిమానం - దోష్టుం - తస్యవత్సాన్

ద్విశ్యబుభుజఃకృతభాజనాః॥ ౧౫॥ సర్వమథోదర్శయంతస్సాన్వంసాన్వంభాజ్యరుచింపుథక్ । హసంతోహ
సయంతశ్చభ్యవజమ్యుఃసహేత్వరాః ॥ ౧౦ ॥ చిభృద్వేణుంజతంపటయోశ్యంగవేత్రేచకక్షేవా
మేపాణౌమన్యుకబళంతస్ఫిలాన్యంగుళిషు । తిష్ఠక్మధ్యేస్వపరిసుహృదోహసయన్మమకభస్మైస్వస్వ
గేలాకేషివతిబుభుజేచుజ్జభుగ్నలకైః॥ ౧౧॥ భారతైవంవత్సపేషుభంజానైష్యచ్యతాత్మను । వత్స
శ్చాంతర్వసేదూరవిచితుస్త్రుణలాభితాః॥ ౧౨॥ తానద్యష్టాభయత్రస్తానూచైక్యన్యభిభయమ్ । మి
త్యాక్యాశాన్సానిరమతఃసస్యసేష్యేవత్సకానహమ్॥ ౧౩॥ ఇత్యుక్వాదిదిదీకుంజగహ్వరేషాత్తవత్స
కాన్ । పిచిన్వసభగవాక్ కృష్ణస్సపాణికిబలోయయా॥ ౧౪॥ అభోజన్యజనిస్తదంతరగతోమాయార్చక

—(*) వత్సపహరఃపుట్టః . (*)—

శ్యేశితుర్ద్రాదుమంజుమహత్త్వ మన్యదపితద్వత్సానితోవత్సపాః । నీత్వావ్యత్రకురూద్యహంతరద
దాన్తేవస్థితోయః పురాద్యష్టాఘానురమోక్షణంభగవతఃప్రాపఃపరంవిన్యయమ్॥ ౧౦॥ తతోవత్సాన
ద్యష్టైస్త్యపుణిసేథవవత్సపాః । ఉభావపివనైక్యన్యోవిచికాయసమంతతః ॥ ౧౧॥ కావ్యదృష్ట్యాన్తరి
పినవత్సావాలంశ్రీచిత్వద్వక్ ॥ సర్వంపిధిక్రృతంజ్ఞాత్వాసహసాభిజగమహ॥ ౧౨॥ తితిఃకన్యోముదం
కతుకంతస్యాకాణంబకస్యచిఉభయాయితమాత్తానచిత్రైవత్సద్భిశ్చవర్తి॥ ౧౩॥ యావద్వత్సపవత్స
కాల్పకవపుర్యావత్సరాంఘ్రిదికంయవద్వష్టిపాణిఃకణదళశిగ్ధావద్వహాపాంబూమ్ । యావచ్ఛే
లగుణాభిధాకృతవయో యావద్విహాదాదికం సర్వంవిష్టుమయం గిరౌగవదజస్యర్వగ్మరూపేభౌ ॥

౧౪ ॥ స్వయమశ్చాన్యగోవత్సాన్ప్రవాహ్యస్యవత్సపైః । క్షేదాన్సంహితైశ్చ సర్వాత్సాప్రా
విశద్వ్యజమ్॥ ౧౦॥ తత్తద్వత్సాన్కపుత్రగ్నాత్వాతత్తద్గోమైప్రవేశ్యసః । తత్తదాత్సాభవదాబంస్తత్త
ఇశఃస్థానాత్ వత్సహంశ్చ- అన్యత్రనిత్వా-స్వయంత్రోబధూవ-భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య॥ తత ఇతి॥ ఉభావపివత్సాన్కవత్స
పాన్ - విచికాయలస్మితవాక్॥ ౧౧॥ విచిత్తవ బ్రహ్మకాకృతః॥ ౧౨॥

తతః॥ ఉభయాయితంవస్థితత్సాలయాపేణఉభయధావతకమానమ్యభాః- ఆయంభావఃయదిత్యుక్తమాస్తే- తపో
తన్వాశ్చాకాంబిమాదవాన్యతే - యదిద - తానవానయామితపో బ్రహ్మణోమోదోసస్యాంతి తదిభయప్రయేత
ధావిక్రేణ॥ ౧౦॥ తదేవదశయః॥ యావదితి॥ వత్ససానంవత్సకానాంచాల్పకవపుఃప్రమాణమనతిక్రమ్యవవముప
గ్మిమాద్యం-యద్వా - యావద్వత్సపాదివపుః- తావత్సాన్కస్వరూపః - అజిక్యన్య-బభావిత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ ౧౧॥
స్వంవిష్టుమయంజగతం - ప్రాణిగాయాగీ తస్యాఅంగవతిమూర్తికవత్ - సాగీరేపాథకస్యగు-పేషుసత్సయోధాత
థా-బధూనేశ్యభాః॥ ౧౨॥ స్వయమితి॥ ఏవంసర్వాత్సాన్క-ప్రజంప్రాపితే - కథంస్యః- మాన్యైఃప్రయోజకః- అన్య
రూపాన్కగోవత్సానిశి-కమాన్క-వ్యయమేత్యుక్తం అన్యరూపైవకత్సపైః-ప్రతిపార్శ్వప్రయోజ్య-అన్కభిన్వయమేవ -
అన్యరూపైఃకేచిదనితి - క్రియ-కారకాన్యస్వయమేవేశ్యభాః॥ ౧౦॥ తత్తదితి॥ తత్తదాత్సాతత్తద్గోమైప్రవాహ్యరూపాభవత్
శిస్తత్తత్సప్రవిష్టుః॥ ౧౧॥ గోపికామోహనమాహ-తన్వాతరఇతి॥ తన్వాతరోక్షణంపట-పిర్వయాఉత్తాన్వత్యసః

౩౩॥ ఏవమితి॥ కృచ్ఛాత్ తతఃతపగతాఃసమత్రాః - తేషాంసుతానాం అనన్యోన్య-ఉద్గచ్ఛంతిఅశ్రూణియేమాంతే -
 ౩౪॥ ప్రజన్యేతి॥ ప్రేమధేక రోతగ్రాహ్యమంతయం-ముక్తస్తనేష్వపశ్యేధు - విత్య - అహేతుత్ హేతుమజ సన్మరేత
 యతే॥ ౩౫॥ చింతామీవాపాద్యాభ్యాం॥ కిమితి॥ వాసుదేవేయధాపురా తథాస్యతోఽష్వప్రజన్యప్రేమవధకేతేకిమే
 తదన్యతమితి-కించ-సాత్త్వసఃఆత్మసహితస్యవజస్య- మమతేమపేక్షకారిణంకిమిభావః॥ ౩౬॥ కేతి॥ కేయంమాయా
 సేవానాంవా-సరాణాంవా-అసురాణాంవా-కుతోవా - కస్తాస్త్రియుక్తా-తత్రాన్యమాయానసంభవతి-యతోమమా
 పి మోహోవతకతే అతిః - ప్రాయశోమత్స్వమిసఃశ్రీకృష్ణస్తైగ్వి - మాయేయమస్త్రితిసంభావయతి॥ ౩౭॥ ఇతితి॥
 సవ-సుసాకససభిసపి-వయసేనజ్ఞానమయేనచతుషా - నైకుతంశ్రీకృష్ణమేవాపశ్యతే॥ ౩౮॥ ఏవంకృష్ణరూపాకసా
 మన్యతోజ్ఞాత్వా-శ్రీకృష్ణంధృష్ట్వాకృష్ణోపదేశేనవిశేషతోజ్ఞాతవానిత్యాహ॥ నేతి॥ అయమథకాపా-మానాస్తాపద్య
 త్సాముషేణామంశాః- పాలకాశ్చ సేవానామంశా౯తితావదహం నేన్మృగదానీంతునతథా - కింతు-అస్తికృభిదాశ్రయేషి-
 త్వమేవభాసి - అతస్తస్త్వంసర్వంపుత్రకీడివిచ్య - కథంవృత్తమితివదేత్యుక్తేనప్రభుతావక్త్రా- నిగమాత్సంక్షేపతపీవా
 క్తంపుత్తంబలఃకవైతేవిదితవాసిత్యురకః॥ ౩౯॥ తతికింపుత్తమి-గ్నోషేయేయామాహ॥ తావదితి॥ వషేకజాతే-ఆత్మనామా
 కాశ్లేషసునిర్వృతాః । కృచ్ఛాచ్ఛిన్నైరపగతాస్తదన్యోన్యత్యుద్గతేవః॥ ౪౦॥ ప్రజన్యరావం ప్రేమధేక
 వీఁత్యుత్గ్రాహ్యత్యమనుకుణమ్ । ముక్తస్తనేష్వపశ్యేధుస్సాహేతుపిచింతయతే॥ ౪౧॥ కిమేతదన్యతమి
 వవాసుదేవేభిలాత్మవి । ప్రజన్యసాత్త్వస్తోకేష్వప్రాప్స-ప్రేమవధకేతే॥ ౪౨॥ కేయంవాకుతతయాతా
 వైవీవానార్యతాసురీ । ప్రాయమామాయాస్తుమేభతూర్నిన్యామిపిమోహినీ॥ ౪౩॥ ఇతిసంచింత్య
 దాశాహివాకత్యాకసవయసానపిసర్వానాచస్యనైకుతంచతుషావయసేనసః॥ ౪౪॥ నైతేమదంశా
 ఋషయూనచైతే త్వమేవభాసిశభిదాశ్రయేస్తిక । సగ్ధంపుధక్త్వంనిగమాతగ్రంథవదే త్యుక్తేనవృ
 త్తంప్రభుతాబలోవైతే॥ ౪౫॥ తావదేవాగ్నింపురాత్తమాసేనతుక్రృణ్వేహసా । పురోవదబ్ధంకించితం
 దద్యశేనకలంహారిం॥ బ్రహ్మ॥ యావంతోగోకులేచాలాస్సవత్సస్సర్వదీపహి । మాయాశయేశయా
 నాయేనాద్యాశీవునరుత్థితాః॥ ౪౬॥ ఇతపితేత్రకుత్రత్యాచున్తాయామోహితేతరే॥ తావంతోయావదద్యా
 యుక్తేందంతోవిష్ణునానసా॥ ౪౭॥ ఏవమేతేషుభేదేమచింతయాత్వాసదాత్మభూః । సదాశ్రీయాపితఇతి
 జ్ఞానుః సేశేకథంచన॥ ౪౮॥ ఏవంవిమోహయన్విష్ణుంసమోషంవిశ్వమోహనమ్ । స్వయంమాయ
 గూఢోఽప్యయమేవవిమోహితః॥ ౪౯॥ తస్మాంతమోవనైహారంఃఖిద్యోతాచిరవాహనిమహాత
 రిమాన్యోనిహంత్యాశ్చేయంబలః॥ ౫౦॥ తావగ్నస్త్వేవత్సపాలాఃపశ్యంతోజస్యతస్యకాత్॥ వ్యధృత్యం
 తేషునశ్యామాపితకౌశేయవాససః॥ ౫౧॥ చతుర్ముఖశ్చంభుచక్రకదారాదీవపాణయః । కిరీటినఃకుండ
 లినాహరినోవనమానినః॥ ౫౨॥ శ్రీవత్సాంగదోరంజ్వలంబకంకణపాణయః । సూపురైశ్శిఖైర్హస్తైః
 త్రిభుజసూత్రాంగుళియైః॥ ౫౩॥ అంభోమీ సకమూఘాణాతులసీనవదామభిఃకొమలైస్సర్వగాత్రేషు
 భూరిపుష్పాదర్పితైః॥ ౫౪॥ చంద్రికావిశదస్సైస్సారుణాపాంకషీక్షితైః । స్వకాథాకానామివరజస్స

సఃప్రభుత్వసహసాశ్రుతిమాత్రేణకాలేన - సకలంసానుచరంహరిందదకే॥ ౫౫॥ దృష్ట్వాచవ్యతరగ్రాయదిత్యాహద్వా
 భ్యాం॥ యావంతఇతి॥ మేమాయాశయేమన్తాయాతత్ప॥ ౫౬॥ ఇతిఇహి॥ మన్తాయామోహితేభ్యఇతరేకుత్రత్యాః॥ ౫౭॥
 ఇతమతరగ్రాయన్ - అమహ్యదిత్యాహఏవమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ననమాయాశ్రయస్యతస్యకుతోమోహఇత్య
 తతహ॥ తస్మామితి॥ మహామాయావినిభవతి-అన్యమాయాయాఆవరణవిక్షేపకత్వాభావేదృష్టాంతద్వయమాహ-త
 మ్మాంతమిప్రాయంరాత్ర్యాం-వైహారిమీమకిరణప్రభవంతమఇవ - తద్దితాథోకపసజకసన్యాపితమసోవైహారిమితి
 విశేషంభాందసంతత్రమోయథాపుథకావరణంనకరోతికింతుతత్రైవలీయతే-యథాచ-ఖిద్యోతార్చిరహనిపుథక -
 పక్రాశంనకరోతి - ఏవంమహతిపురుషే-యంజతఃపుంసః- ఇతరాశీచమాయాతత్రనకింత-రోతికింతు - ఆత్మనిస్స
 స్థిస్తవవిశ్గంసామథ్యంనిహం॥ ౬౦॥ అన్యదవ్యాశ్చర్యమాహ॥ తావదితి॥ వత్సపాలాఃపత్స్యాపాలాఃబాలాశ్చ-స
 స్వగూఢిమోదాదయశ్చ॥ ౬౧॥ ౬౨॥ శ్రీవత్సేతి॥ శ్రీవత్సప్రభయాయుక్తానిలంగదాని దోష్టుయేషాంతేరత్నవయా
 నికంబువత్ప్రేరేభాధర-జీరంకణాని - పాణితుయేషాంతేవతేవతథా॥ ౬౩॥ అంభోమీ॥ భూరిమహుజన్తాజీతంపుణ్యం

తద్వ్యక్తైర్నైరపిత్వైః॥ ౪౯॥ చంద్రికతి ॥ చంద్రికావద్విశదస్థితయ్యైఃసహాయగుణేనవతమానాః-యేఅపాంగాః
 త్రైవిక్షితైః స్వకాథానాంస్వభక్తమనోరథానాంరజస్వత్వాభ్యాంసప్తపాలకాభవ- వ్యద్యశ్యంత-సత్త్వవద్విశద
 స్థితేనపాతకాభవరజోవదగుణజేనచ-స్వకాథానాంసప్తపరభవ-తాదృక్-టాత్మైః-ద్యోతమానాభ్యంత్రాః॥౫౦॥
 ఆశ్లేశః॥ ఆత్మాబ్రహ్మ - తదాదిస్తంబపర్యంతైఃవైకామోకరనేకామాదైః॥ ౫౧॥ అణిమాద్యైరితి ॥ అజాద్యాభిఃఅ
 జామాయా-తత్ప్రభృతిభిః విభూతిభిః క్రిభిమహదాదిభిః - మహత్సత్త్వయోః పృథక్త్వవివక్షయాచతుర్వింశతిత
 త్వైజఃగతాఃరజైః॥ ౫౨॥ కాలేతి॥ కాలాదిభిశ్చతత్సహకారిభిశ్చ తత్రస్వభావఃపరిణామహేతుః-సంసార-రడిదో
 ధః-స్వమహిద్వస్తమహిభిః - భగవన్సూక్ష్మాతరస్కృతస్వాత్తతంత్రైఃఉత్తైఃసర్వైరణిమాద్యైః॥ ౫౩॥ సత్త్వ
 పాంమూర్తిమత్త్వైవిశేషయాహ ॥ సత్త్వేతి ॥ సత్యాశ్చ - జ్ఞానరూపాశ్చఅనంతాశ్చఅనందరూపాశ్చతత్రాపితజ్జక
 మాతాః - విజాతీయసజాతీయభేదరహితాః తత్రాపిచైకరసాఃసదైకరూపామూర్తయోయేషాంతేయద్వా - సత్త్వ
 జ్ఞానాదిమాత్రైఃరసంయద్యహ- తదేవమూర్తిః క్షేపామితి - అతఏవ ఉపనిషత్ - ఆత్మజ్ఞానం - నైవదృక్ చతుర్వ
 మాంతేమామపి-హినిచ్చితం-అస్పృష్టహారిమాహ-త్వాంసస్పృష్టంస్పృశ్యయో-గ్యం - భూరిమాహత్త్వంయేషాంతే-
 తథాభూతాస్సంతఃసత్త్వవ్యద్యశ్యంతైః॥ ౫౪॥ ఏవమితి॥ ఏవంసకృత్ ఏకదైవ-దదగ్ధ - పరబ్రహ్మణావిశేషగాంయ్యగ్యేతి॥
 ౫౫॥తతఃఇతి॥అఃకుతుకేనఅత్యాశ్చ క్షోణద్యుత్యశ్చష్టంపరావృత్తహంసపుష్పేపరావృత్త్యేవా - కుతుకశబ్దతృతీయా

త్వాభ్యాంసప్తపాలకాః॥౫౦॥ ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైఃమూర్తికమద్విశ్చరాచరైఃసృతగీతాదికైకా
 హేఃపుథక్పృథగుపాత్రితాః॥ ౫౧॥ అణిమాద్యైఃమహిభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః చతుర్వింశతిభి
 సత్త్వైఃపరితామహదాదిభిః॥౫౨॥కాలస్వభావసంసారకామకమఃగుణైరపి॥ స్వమహిద్వస్తమహిభి
 మూర్తికమద్విరుపాసితాః॥౫౩॥సత్త్వజ్ఞానాంతానందమాత్రైకరగమూర్తయఃఅస్పృష్టహారిమాహ
 త్యాభిషిష్యుషోవృద్ధశామ్॥౫౪॥ ఏవంసకృద్దదర్శాజఃపరబ్రహ్మోత్తనోఖిలాత్ ! యస్యభాసాసర్వమి
 దంవిభాతినచ రాచరం॥ ౫౫॥ తతోతిసుతుకోఃద్యుత్యస్థిమిత్రైకాదశేంద్రియః! తథామూర్తూదజన్ము
 ళ్లింపూదేవ్యంతీవపుత్రికా॥ ౫౬॥ ఇతిరేశేతర్యైనిజమహిమనిస్వప్రమితి కేవలత్రాజాతోతన్నిరస
 నముఖభిహ్నకమితా ! అసిశేషీద్రమ్మంమిదమితివాముహ్యశిసతిచఛాదాజోజ్ఞాత్వాస పదిపరమోఒజా
 యవనిశామ్॥ ౫౭॥ తతోర్వాప్రతిలబ్ధాతుఃకేవలేతవదుత్తితఃకృచ్ఛాన్వైమిల్కల్మషదృష్టిరావష్టేదంస
 హత్తనా॥౫౮॥సపశ్యేవాభిఃపశ్యత్ దిశోపశ్యతుర్నస్తిశేమబ్రుందావనంజనాజీవ్యదుర్మాణీకంసమా
 ప్రియమ్॥ ౫౯॥ యత్రేనైసగఃదుర్వైరాస్సహంసస్పృహ్యగాదయః ! మిత్రాణీవాజితావాసాత్ దృత

యాఃఛాందసోఽయః - పాతాంతరేతు - అఃకుతుకేనోద్వృత్తఃకుతుభిః - తేషాంధామ్నాతేజసా - స్థిమితసత్త్వం
 ద్రియోబ్రహ్మ-తూష్టింశ్యలోభూత్ - అత్రదృష్టాంతః - పూదేవీవజాధిస్థాత్రీకాచిద్దైవతా - తస్యాః - అంతి
 సమీపేపుత్రికాచతుర్ముఖీకనకపత్రిమేవ॥౫౬॥

ఏవంమోహనిమగ్నమజముజ్జహారేత్యాహ॥ ఇతితి॥ ఇరాసరస్వతీతస్యాఈశేబ్రహ్మణి - కిమిదమిమహ్యతినతి-పశ్చా
 త్తద్దృష్టుమష్టనీశేసతి - పరమఃఅజఃశ్రీకృష్ణః - సపది అజాయవనికాంమాయారూపాంతిరస్కరణం-యయాద్భుతం-ద
 శికేతంతాం చఛాదతిరోధత్త-అపసారితవానిత్యర్థః- అథవా-అయంలోకాభిమానీమమైశ్వర్యం- దృష్టుమయోగ్యఇతి
 తస్యోపరిమాయాంప్రసారితవానిత్యర్థః-క్వముహ్యశిసతి-అతర్యైతరా-గోచరై- నిజఅసాధారణా మహిమ య
 స్యతస్యై-ఇతిమోహాహుతుర్న- దశేనాయోగ్యత్వాయత్రీణివిశేషణాని-స్వప్రమితిఃస్వప్రకాశం- యత్ర-అను
 ఖంచయస్యై - అతఏవ-అజాతఃపుత్రైః-పరత్రపరస్యై - అతఏవఅతన్నిరసనముఖేసబృంహ-కైశుగ్ధిశిరోభిః - మితిః
 జ్ఞానయస్యైతస్యైస్వరూపే॥౫౭॥ తతఃఇతి॥అర్వాగ్నబహిః ప్రతిలబ్ధాన్యతీణీయేనసః-పరేతవత్పుతోయథా-కథం
 చిత్త్రసత్త్వతి-తథాదృష్టిఃనేత్యాణి॥ ౫౮॥ సపదితి॥ జనానామాజీవ్యైరుచజీవ్యైరుద్రిమైరాకీణం- సమాప్రియం
 సమ్యగాతనమంతాత్ప్రియాణియస్యైతత్ ॥౫౯॥ తదాహ ॥ యత్రేతి॥ నైసగఃదుర్వైరాః స్వాభావికాపుత్రికా
 ర్యవైరవంతోపినరాః - సింహదయశ్చమిత్రాణీవయత్రసహైవాసత్ - అజతస్యశ్రీకృష్ణస్యఅహేన- దుర్తాఃపలా
 యతాః - రుద్రమోదయఃక్రోధలోభాదయోయస్తాత్తతథాభూతం-అత్రతరుషేతివణఃవిశేషః- ఛందోనురోధేన-

తద్యుక్తైర్నైరర్పితైః॥ ౪౯॥ చంద్రికైః॥ చంద్రికావద్విశదస్థితయైః సహాయగుణైః సవత్సమానాః॥ యే అపాంగాః
త్రైవిక్షతైః స్వకాథానాం స్వభక్తమనోరథానాం రజస్వత్త్వాభ్యాం ప్రప్యపాలకాభవః॥ వ్యధ్యశ్యంత-సత్త్వవద్విశద
స్థితైః సాతకాభవజ్ఞోపదమగుణైః చ-స్వకాథానాం ప్రప్యరభవః॥ తాదృక్-టా-త్రైః-ద్యోతమానాభ్యర్థకః॥ ౫౦॥
అశ్లేః॥ ఆత్మాబ్రహ్మ - తదాది ప్రబవర్త్యంతైః నైకా హోరనేకా మాణైః॥ ౫౧॥ అణిమాద్యైరితి॥ అజాద్యాభిః
జామాయా-తత్ప్రభృతిభిః విభూఃభిః శక్తిభిః మహదాదిభిః - మహత్ప్రయోః పృథక్త్వవివక్షయా చతుర్వింశతిత
త్వైజః-గతా-రజైః॥ ౫౨॥ కాలేతి॥ కాలాదిభిశ్చ తత్సహకారిభిశ్చ తత్ర స్వభావః పరిణామ హేతుః॥ సంసార-రక్షిం
ధిః-స్వమహిష్వ ప్రమహిభిః - భగవన్సహమాత్మిరస్మృతస్వాత్మతంత్రైః ఉక్తైః సర్వైరణిమాద్యైః॥ ౫౩॥ సర్వే
షాం మూర్తిమత్త్వైః పివిశేషయామా॥ సత్యేతి॥ సత్యాశ్చ - జ్ఞానరూపాశ్చ అసంతాశ్చ అసందరూపాశ్చ తత్రాపితక
మాత్రాః - విజాతీయసజాతీయభేదరహితాః తత్రాపిచైకంసాసదైకరూపామూర్తయోయేషాం తేయద్యా - సత్య
జ్ఞానాదిమాత్రైః కరసంయద్భూ - తదేవ మూర్తికేయేషామితి - అతఏవ ఉపనిషత్ - ఆత్మజ్ఞానం - సైవద్భక్తచతుర్వ
షాంతేషామపి హినిచ్చితం-అస్పృష్టభూరిమాహత్త్వాననస్పృష్టం స్పృశ్య రయో-గ్యం - భూరిమాహత్త్వయేషాంతే
తథాభూతాస్సంతఃసర్వేవ్యధ్యశ్యంతైః॥ ౫౪॥ ఏవమితి॥ ఏవంసకృత్ ఏకదైవ-దదర్శ - పరిబ్రహ్మణోవిశేషగాంధ్యేతి॥
౫౫॥ తత్రేతి॥ అఃకుతుకేన ఆత్మాశ్చ క్లౌగ్ధవ్యశ్యశ్చ పరావృత్తహంసప్రజ్ఞే పరావృత్తేహ - కుతుకశబ్దప్రతీయా
త్వాభ్యాం ప్రప్యపాలకాః॥ ౫౬॥ ఆత్మాది ప్రబవర్త్యంతైః మూర్తికామద్భిశ్చ రాచరైః స్పృతగీతాదికైకా
హోఃపుథక్పృథగుపాశ్రితాః॥ ౫౭॥ అణిమాద్యైః మహిభిరజాద్యాభిర్విభూతభిః చతుర్వింశతిభి
స్తత్త్వైః పరితామహదాదిభిః॥ ౫౮॥ కాలస్వభావసంసారకామకమకగుణైరితి॥ స్వమహిష్వ ప్రమహిభి
మూర్తికామద్భిరుపాసితాః॥ ౫౯॥ సత్యజ్ఞానానంతానందమాత్రైకరసమూర్తయః॥ అస్పృష్టభూరిమాహ
త్త్వానపిహ్యుపేక్ష్యతామ్॥ ౬౦॥ ఏవంసకృద్దదర్శాః పరబ్రహ్మోత్పన్నోఖిలాత్॥ యస్యభాసాసర్వమి
దంవిభాతినచ రాచరం॥ ౬౧॥ తతోతి॥ సతుకేః ధ్వత్సత్త్వస్థిమిత్రైకాదశేంద్రియః॥ తద్ధాత్మాభూదజన్మ
క్షీంపూర్వదేవ్యంతేనపుత్రికా॥ ౬౨॥ ఇతిరేశేతర్యేనిజమహిమనిస్సప్రమితి కేవలత్రాజాతోతన్నిరస
నముఖబ్రహ్మకమితా॥ అసీశేషద్రుంఢిమిదమితివాముహ్యశిసతిచఛాదాజ్జాత్యాన పదిపరమోజా
యవనికామ్॥ ౬౩॥ తతోర్వాప్రతిలభ్యాతుఃకేవలతేవదుత్థితః కృచ్ఛాచ్చవైమల్యః పృష్టిరాచక్షేదంస
హత్త్వానామ్॥ ౬౪॥ సపద్యేవాభిః పశ్యత్కదిశోపశ్యత్పురస్థిన్తేమేబ్రుంధావనంజరాజేవ్యదుర్మాణీకంసమా
ప్రేయమ్॥ ౬౫॥ యత్రనేసగదుర్వైరాస్సహంసప్రమ్యగాదయః॥ మిత్రాణీవాభివాసాత్ దురత
యాః ఛాందసోల్ - పాతాంతరేతు - అఃకుతుకేనోద్వృత్తఃకుభిః - తేషాంధాత్మాతేజసా - స్థిమితసర్వం
దియోబ్రహ్మః - తూష్టినిశ్చలోభూత్ - అత్రదృష్టాంతః - పూర్వదేవీవజాధిస్థాత్రీకాచిద్దేవతా - తస్యాః - అంతి
సమిపేపుత్రికాచతుర్ముఖభీకనకపత్రిమేవ॥ ౬౬॥
ఏవంమోహనిమగ్నమజమజ్జహారేత్వాహ॥ ఇతితి॥ ఇరాసరస్వతీతస్యాఈశేబ్రహ్మణి - కిమిదమిమహ్యతినతి-పశ్చా
త్తద్ద్రష్టుమష్టనీశేసతి - పరమః అజః శ్రీకృష్ణః - సపది అజాయవనికాం మాయారూపాంతిరస్కరణం-యయాద్భుతం-ద
శికేతంతాం చఛాదతిరోధత్ర-అపసారితవానిత్యర్థః - అథవా-అయం లోకాభిమాసీమమైశ్వర్యం- దృష్టుమయోగ్యఇతి
తస్యోపరిమాయాం ప్రసారితవానిత్యర్థః-కృష్ణమహ్యశిసతి-అత ర్యేతరా-గోచర- నిజఅసాధారణా మహిమ య
స్యతస్యై - ఇతిమోహాహతురుక్తః - దశేనాయోగ్యత్వాయత్రీణివిశేషణాని-స్వప్రమితిః స్వప్రకాశం - యత్ర-సం
ఖంచయస్యై - అతఏవ-అజాతః పృక్తతైః-పరత్రపరస్యై - అతఏవ అతన్నిరసముఖేనబ్రుంహత్కైశుశిరోభిః - మితిః
జ్ఞానంయస్యై తస్యై స్వరూపే॥ ౬౭॥ తత్రేతి॥ అర్వాగ్భుబహిః ప్రతిలభ్యాన్యక్షీణీయేనసః-పరతేవత్ప్రయతోయథా-కథం
చిత్త్రనరుత్త్రవతి-తథాద్వష్టిః నేత్రాణి॥ ౬౮॥ సపదితి॥ జనానామాజీవ్యైరుపజీవ్యైః దుర్మైరాకీణం - సమాప్రీయం
సమ్యగాపనమంతాత్ ప్రియాణియస్యై తత్॥ ౬౯॥ తదాహ॥ యత్రేతి॥ నేసగదుర్వైరాః స్వాభావికాపుత్రికా
ర్యచైరవంతోపినరాః - సింహదయశ్చమిత్రాణీవయత్రసమైవాసగ - అజితస్యశ్రీకృష్ణస్య అహేన- దుర్మైరాపలా
యతాః - రుద్రహోదయః కోధలోభాదయోయస్తాత్రతథాభూతం-అత్రతరుషేతివణకవిశేషః - ఛందోనురోధేన-

బృందావనముపశ్యం॥ ౬౦॥ తత్రతే॥ తత్రచపర షీప్తీ బహుపురాపూర్వవచేవ - బ్రహ్మచిత్తవృత్తికరంపూతం - పశుపవంశశిశుత్వవాట్కముద్వహత్ - నాట్కముత్రత్కహేతుఃఅద్వయమిత్కాని - అద్వయంచవత్కానిచిన్వత్ - ఏకచ సఖే - అగాధబోధంచచిన్వత్ - అనంతంచచిన్వత్ - పరంచశిశుత్వముద్వహత్ - బ్రహ్మచసపాణికబళమితి నాట్కమేవోద్వహదిత్యర్థః॥ ౬౦॥ దృష్ట్యైః॥నిజభోరణతఃస్వహానాత్ - ల్పరేణవేగేనఅవతీర్ణ-దండవన్నత్వా- చ తుశాంమకుటానాం-అగ్రిరంఘ్రియగ్గంస్పృష్ట్యా - ముదక్రమనలిరైరానుదాత్రయాప్తైః - సుజలైరభిషేకమహి దితి॥ ౬౧॥ ఉత్తాయేతి॥ చిరస్యచిరం-పాదయోఃపతన్నాస్తే॥౬౨॥శనైరితి॥సవేషధుఃసకంఠః-అతఏవ-గర్గదయాఅనకరణమేతత్ - ఇరయావాచాబడతఅస్తాత్॥౬౩॥ఇతిభావాథాదీపికాయం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యాన్యః.

శ్లో॥ చతుర్దశేద్భుతంధృష్ట్యాపూర్వాగంతకసృయమ్॥అసీశకేతుఃమస్తాపీత్యస్సంబ్రహ్మతిమోహితః॥స్వకృతాపరాధేన-భియానకంపయా - భగవన్మహిమానమనవగాహమానోయధాద్భష్టస్వరూపమేవకీతయన్నాహ॥ సామితిహేతాద్యస్త్రుత్య-తేతుభ్యంసామినమభిత్యర్థః॥ యద్వా-ద్వితీయాథేచతుర్థి - అథవా-సామిత్వకాప్రస్తుతస్యభగవతేకమః తేజ్జ్ఞాతే-ప్రయోజనాపేక్షాయామేవంభూతిభగవానేవ-ప్రయోజనమితితాదర్భ్యేచతుర్థి-యద్వా-తుభ్యం ప్రసాదయితుంత్యామేవసామిత్వర్థః॥ అభ్రీవద్వపుర్యస్యతస్యైఃటిద్వదంబరయస్యతస్యైః గుంజాభిరవతంసాకణాధూన్యః-జెపరితిపింఛంబహోషీడుచ- తైలఃసన్నుఖంయస్యతస్యైః-చన్యా-ల-జోయస్యతస్యైః - కళాదిభిః - లత్కరుట్టుః-పాదీకమ్॥ ౬౦॥ తతోద్వహత్వనుపవంశశిశుత్వవాట్కంబ్రహ్మచరంపరమనతమగాధబోధం । వత్కానభింపపురావరితోవిచిన్వదేకంసపాణికబళంపరమేవ్యవత్త్వం॥౬౧॥దృష్ట్యాత్వరేణనిజభోరణతోవతీర్ణప్యథాస్యంవతుఃకనకదండమివాభిపాత్య । స్పృష్ట్యాచతుర్మఃకుటకోటిభిరంఘ్రియగ్గంసత్వాముదక్రమనలిరైరకృతాభిషేకమ్॥౬౨॥ ఉత్తాయోత్తాయకృష్ణస్యచిరస్యపదయోఃపతక్ ॥ అస్తేపహస్త్యంప్రాగ్భృష్టంస్పృశ్వాస్యస్తాస్యపునఃపునః॥ ౬౩॥ శనైరథోతాయువశ్యజ్యోవస ముకుందమున్వీశ్యవినుక్రంధరిః । కృతాంబజిప్రతయవాన్ సమాహితస్సవేషధుగఃగర్గదయైడతేరయా ॥ ౬౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-త్రయోదశోధ్యాయః.

(*)— వత్సానహంజేభగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణాకృతస్తుతిః. (*)—

బ్రహ్మ ॥ సామిద్యతేభ్రీవపుమేటిదంబరాయ గుండావతంసపరిపింఛల సన్నుఖాయ । వస్యస్రజేకబళవేత్రసేమాగవేణులత్కశ్చియెమ్మదువచేఛరపాంగజాయ॥ ౧ ॥ అస్యాపిదేవపుమేదమదగ్రహస్యస్వేచ్ఛాచయస్య సతుభూతమయస్యకోపి । నేశేమహిత్వవసీతుంమనసాంతరేణ సాక్షాత్తవైవకిముతాత్సనుఖానుధూతే॥౨॥జ్ఞానేప్రయానముదపాస్యనమంతపవజీవంతిసన్నుఖి తాంభవదీయవాతాం॥స్థానభిః-శ్రీశోభాయస్యతస్యైః-పృథూపాదో-యస్యతస్యైః-పశుపస్యాంగజాయ-యద్వా-పశూంఽద్రియాణ-పా-తీరతుం-తీతిపశుపాదేవాః, తిపివాంగజా-యస్యతస్యై॥ ౧॥ ననుసామితిప్రజ్ఞాయ-కింస్వరూపానువాదమాశ్రం క్రియతే-అతఆహ॥ అస్యాపితి॥ హేదేవ-అస్యాపినులభ్యేనప్రకాశితస్యాపితవవపుషఃఅవతారస్య - మహిమహిమానం-అవసితుజ్ఞాతు - కోపకేబ్రహ్మ అహమపి-నేశేనశక్సిమి-యద్వా కచ్చిదపినేషంసమర్థాఅసీత్ - సులభత్వాయసేషాద్వయం - సుదగ్రహస్యమమానుగ్రహాయస్తాత్ - తస్యదమగ్రహంతస్య - కించ - స్వేచ్ఛాచయస్య - స్వీయానాయధాయథాగచ్ఛతథాతథాభవతః-తహికేమితిజ్ఞాతుంసశక్యతేఅతఆహ - నత్యభ్యతమయస్యఅచింత్యశుద్ధసత్వాత్కస్య-యథాస్యాస్యేవంతథా-కథంపునఃసాక్షాత్తవకేవలస్యాత్సనుఖానుభవతేః - తావకస్యనుఖానుభవమాభ్యస్యానవతారిణోగుణాతీతస్య-మహిమానంఅంతరేణసిర్గుదైవాపిమనసాకోవాజ్ఞాతుం-సమగ్రోభావేత్ - అథవాసమి-భ్యతమయస్య-అపితువిగాడూప్రస్యతవ-త్వర్చియమ్యస్యాపివప్రహ-మహి-అవసీతుం-కోపినేశే-తదాసాక్షాత్తవైవాచాధారణస్యాయమ్యైయంత్యభేదరహితస్య-శక్తలక్షణస్యఅస్య-మహిమహిమానం-అవసీతుం-కోపినేశభగవంక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౨॥ తహికేఅజ్ఞా-కథంసంసారంతరెయిరతఆహ॥ జ్ఞానఇతి॥ ఉదపాస్యఈషదప్యకృత్యావద్భిముఖిణాంస్వతపఃసన్యాసకృతితాంభవదీయాంవాతాం-స్వస్వస్థానవవస్థితాస్యంతఃసన్నిధిమాత్రేణస్వతపవక్రతుంగతాంశ్రవణంప్రాప్తం తనువాజ్ఞాకోభిః-సమంతఃసతుర్వంతః-యేజీవంతికేవలం-యద్యపి-నాస్యతేకుర్వంతి - తైఃప్రాయ

శక్తిర్యోక్త్యానున్వేరణితోపి హేమజితత్వంజితః పాప్తాపీతి క్షేణానత్ర పే జెన్యరణః || ౩ || భక్తింవిరాజ్ఞానంతః ప్రవసి
క్షేదిత్యాహ|| శ్రేయశ్చతి|| శ్రేయసానుభ్యువయూపవగళుక్షణారాంస్పృతిశ్రవణం-యస్యాః-సరసభవనిర్భూరాణాం
తేవ-భక్తింక్షేదస్త్యత్వక్వా-శ్రేయసాంమాగళభూతామితరా-తేషాంక్షేతలంక్షేతవీవశిష్టతే - నాన్యత్||అయంభావః
యథాఅల్పప్రమాణంధాన్యం-పరిత్యజ్య-అంతఃకవివీహాన్మూలాన్-ధార్మభాసాన్-తుషాకవాషఘ్నంతి- తేషాం
సకించిత ఫలం-ఏవంభక్తి-తుచ్ఛీకృత్య-యేకేవలబోధాయ-ప్రయతంతే-తేషామపీతి|| ౪|| భక్త్యైవజ్ఞానం-నాన్యథేత్య
త్రసదాచారంప్రమాణయతి|| పురేతి|| హేభూమన్ - ఇహలోకేపూర్వంయోగినోపిగంతః- యోగజ్ఞానమప్రాప్నో
పశ్చత్త్వదపి-తేహః త్వయ్యగ్నితాలౌకికృపి - ఈహచేష్టాదైవే నిజకమలబ్ధయాశ్చద్వదపి-త్రైవిజైః కమభిః లబ
ధాయాద్వాత్వయ్యర్పితా - ఈహవ- నిజానికమాణవ-త్రైవిజయే త్యేకంపదం-కథోపనితయాకథయాత్వత్సమీపం
పాప్రీతయా - భక్త్యైవవిమిశ్ర్య ఆత్మానంజ్ఞాత్వా-అంజనుభేదైవ- తేపరాంగతీంప్రాపాఏవంతావశ్యగుణనిగూణా
యోగపిజ్ఞానంధుకటమపిత్యతా-ధాత్రవణాదివైవ-త్వత్ప్రాప్తి-నాన్యథేత్య-భవతి|| ము|| భక్తేభోగవత్ప్రా
ప్తినాధనత్వే-వృద్ధాచారంప్రమాణయతి|| పురేతి|| హేభూమన్-ఇహలోకే-స్వదర్శితేహః-స్వత్సవ-ర్షితస్వవ్యాపారాః
యోగినః నిజకమలబ్ధయాశ్చద్వదర్పినిజకమానుగృహీతయాత్వద్విత-తేహనిజకమలబ్ధయే త్యేకంపదంత-దేహశేషైవజ్ఞా
నంఏవశీతం-త్వద్విశంతుత్వద్విషయకకమణాం ఫలాంతరబుద్ధిత్వాగేనసమర్పణంధా- కమజ్ఞానానుగృహీతయే
త్యథఃకథయాగమనప్రతిపాదితత-ద్వైయవస్తుస్వరూపగుణాదివణనయోపనితయా-ప్రత్యక్షసమానాకారతాంప్రా
పితయా-భక్త్యైవవిమిశ్ర్య-సమ్యక్పయపంజ్ఞానేగోచరీకృత్య - అంజుఅద్ధా-పరాంతేగతీంప్రపేదిగణః|| ౫|| యద్యభ్యభ
యోగపి-విశేషేగుణజ్ఞాయత్యయక్తం-తథాపి-గుణాతీతస్యజ్ఞానంకథంచిద్వ-వేత్-నతుసగుణస్యైవ-అచింత్యానంతగు
ణత్వాదిప్రాతి-క్షోకద్వయేనతథాపీతి|| హేభూమన్-అపరిచ్ఛన్న-అగుణస్య-తేషామ-అమలైరంతరాత్త-భిః-ప్రత్యా
ప్తీతాశ్చ-గ్రీక-తాంతనవాజ్ఞానోభి-ర్యేప్రాయశో-జీతజితో-వ్యసిత్రైస్త్రై-లోక్యామ్|| ౬|| శ్రేయస్సంభ
క్తిముదస్య-తేవిధోక్తిశ్శృంతియేకేవలబోధలబ్ధయే-తేషామసాక్షాత్కలవీ-శిష్యతేనాన్యధా-సూలతుషావ
ఘాతినామ్|| ౮|| పురేహేభూమన్-బహువోపియోగినస్త్యగ్ని-తేహః-జకమలబ్ధయా-విబుధ్యభ-క్త్యైవక
థోపనితయా-ప్రపేదిరేభో-చ్యుత-తేగతింపరామ్|| ౯|| తథావిభూమన్-పవీమాగుణస్య-తే-బోధుమహా

హృతే-ద్రయై-విబోధుంబోధేగోచరీభవితుం-అహతియో-గ్యోభవతి|| అథావిబోధుంజ్ఞాతుమహా-తిశక్యతేగత్యర్థః
యద్వా-మహిమేతిమహిమానం - కచ్చిద్బోధుమహా-తీత్యర్థః-కథం-స్వానుభవాత్-ఆత్మకారాంతఃకరణవృత్తిసాక్షా
తా-రాత్-చన్వంతఃకరణమపివికారి-మెవ-షయాకరోతి - కథమాత్మాకారతాం-స్యేగ్యతలహ|| అవిక్రియాది|| విక్రి
యాంశేషాకారః-తదహితాత్ - విశేషపరిత్యాగవీవాత్మాకార-తేజ్యథః-నన్వంతఃకరణసాక్షా-తా-రవివయత్వేనా
నాన్యస్వ-సంగ-స్యాదతలహ|| అరూపతేజి|| రూపంవివ-యః-అన్వయాత్-వృత్తివిషయత్వే-వాత్త-నః-నఫలవిషయ
త్వం-అసో-నాయందోషగతిభావః-కథంతహి-స్ఫుట-అనన్యబోధ్యాన్యతయా-స్వప్రకాశత్వే-నైవ-నత్వన్యథా- ఇవం
తదివిషయత్వే-సన్యథః-అథవా|| మా|| సర్వశోంతరంగాలక్ష్మీరపి-అగుణస్య-తే-మహిమహానం-అమలైరంతఃకర
ణవృత్తిభిః-ఇ-ద్రియై-పియథాయాద్యగ్రస్య-తథా-తేనరూపేణ - విబోధుం-మహా-తి-నాహా-త్యే-వేన్యర్థః-కథంత
హా-హా-నిత-దాహ-స్వానుభవాది-త్యాది-రా-ఉక్తా-భా-మే-వైతే|| ము|| అ-ధేనంభక్త్యా-ప్రపత్త్యా-సమా-శ్రితా-నారిక్ష
శేతపయక్తా-నాంభగవద్ధౌ-శా-నామ-నైర్మల-వ-బోధమహిమత్వమసంఖ్యాతత్వంచ-ద్వాభ్యా-వదన్-పరస్ప-రూపాదపి
విభవావతార-స్యససాలభ్యాదికల్యాణగుణపూర్తి-మనుసంధత్తే|| తథేతి|| హేభూమన్-అవిక్రియాత్సంకో-దాదివికార
రాహిత్యాత్-అరూపత-విభ-త్వే-పరిచ్ఛేద్య-పరహితత్వాత్-స్వానుభవాత్|| ధ్రు|| స్వాభావిజ్ఞానఖలక్రియా-హ|| యో
గే-త్రియగ-పశ్యన్వ-ప్రత్యక్షే-సదాస్వత-త్యాది-ప్రమాణసిద్ధాత్స-ఏవ-భవ-భూత-జ్ఞా-నాది-స్థా-అన్యథా-ప్రకా
శాంత-రేణ-మాలక్ష్మీరపి-అమలాంతరాత్-భి-నిన్యథ-ద-స్వరూ-పై-గ-న-కా-ది-భి-హ-త-త్వ-తే-త-వ-గుణ-వై-స్య-నై-నా-న-దా
దౌ-త్య-థ-మహి-మహి-మ-వ-త్వ-బో-ధ-న-వా-తి- కుతంతస్యాతన్యబోధ్యాన్యతయా-భగవద్-జ్ఞా-న-వ్యతి-రే-క-దా-నై-స్య
రో-ద్ధ-మ-క-స్య-భా-వ-త-యా-హే-తు-నే-త్య-థ-త-ధా-వీ-త-అ-పి-శ-బ్ద-న-న్య-యం-క-త్వా-మా-పి-త-ధా-వి-బో-ధ-న-న-హ-ని-
తి-యో-జ-నా- యథా-భ-గ-వా-న్-స్వ-జ్ఞా-నే-న-స్వ-గుణ-మ-హ-త్-వ-ం-వే-త్తి-త-థా-ల-క్ష్మీ-ర-పి-స-న-కా-ద-యో-గి-న్-స్వ-స్వ-జ్ఞా-నే-న-వి-బో-ధ-ం-

నాహాంత్యథః - యద్వా-తే-గుణస్యాప్యేషీత్యథః - మహిమావతాంతరాత్ భిః ప్రత్యాహృతైర్ద్రక్ష్యైర్హృత్
భిః అన్యథా యోగవత్సం - దిప్రకారాంతరేణ-తదావిబోధ్యం-బోధగోచరీభిః తు- నాహాంత-హి-యస్తాత్సమహిమేతి
శేషః-స్వానుభవాత్వస్యతవధమకభూతజ్ఞానాదేవవిబోధ్యమహాతజ్ఞాతుమహాతీతి-శక్యత్యత్యథః-యద్వాఅగు
ణస్యహేయగుణరహితస్యతవేత్యథః-మహిమాక్రియత్వాః విశేషితాత్వానుభవాదపి - అన్యథాచ న్నయన్రకా
శకత్వకక్త్యాచేత్యథః- అమలాంతరాత్సభిన్నిత్యముక్తేన- తత్ప్రయోపితదావిబోధ్యం - త్వస్మహిమోయాదృశ
శ్చ-తత్తదాజ్ఞాతుంశక్యత్యథయోజనా-ద్వయేష్యనన్యబోధ్యాత్ త్వమేవహేతుః॥శ్చ॥ సౌఅంగవేదయదీవానవేదతి
హిశ్రూయతి - అత్రయోజనాయాం - ధ్యేయస్యభగవతో హేయప్రత్యసీకత్వస్మిన్-స-ల్యాణగుణైకతానత్వం- ఉత్త
రశ్లోకేచేత్యుభయింగత్వముక్తం - తదాపీతవద - పూర్వశ్లోకార్థసంగతిఘటకవాస్యాత్తదాప్యక్రీత్యాతవభ
క్త్యాదిసులభ త్వేషి॥గుణాత్తనభితి॥గుణాత్తనగుణానామాత్తనగుణాధిష్ఠాతుః-తేతవప్రస- గుణాఽపిమాతుంవితా
వంతభితిగణయితుమపి-కతః రేనమథాకబధూపుః-దురతస్తద్వశేషవాతా-కథంభూతస్యతవ-అన్యవిశ్వస్యహేతా
యపాలనాయ-బహుగుణావిమో-రేణావతీణస్య-ననుకలేనిభ-జైఃకతుః మత్యమతహ-కాలేనేతి- వాశహేతి
తదే-సుకత్వైరభిప్రయే- బహుజన్తనాకలేనభూపరమాణావిమితావిశేషేణగణితభవేయః-తదాభి - విహి
ః-ద్యుభాసః-మహాకాహిమకణాపి - తదాద్యుభాసఃవినిత్యాత్రిదిరణరమాణావోపి ॥ ౭ ॥ తస్మాద్భక్తిరేవసంగ
చ్ఛత్యత్యత్యహి॥ తదితి॥ తేతవ - అనుకంపాంసుసమీక్షమాణం-దాకృపాభివ్యతితాంబహుమన్యమానః - స్వాజ్ఞా
తంచకమకఫలమనానక్రస్సభుంజానవీవనాతీవతపదనిస్థిశ్చస్తేవయోజీవేతీ - సముక్తేదాద్యభాగ్యవతి-భక్తస్య
జీవనవ్యతిరేకణదాయప్రాప్తా- విముక్తానాన్యదుపయజ్యత్యభిభావః॥ ము॥ అథతత్సమాశ్రితస్య యావచ్ఛరీరముచిత
స్య-లాంతరాత్ భిః ॥ అవిక్రియాత్వానుభవాదరూపతోహ్యనన్యబోధ్యాత్తతయనచాన్యథా॥గు
ణాస్య-సేషిగుణానవిమాతుంహితావతీణస్య ఈశిరేశ్యకాలేనయోర్భావిమితాస్సుకత్వైర్భూపాం
సవంభుమహికాద్యుభాసః॥ ౮ ॥ తత్తేనకంపాంసుసమీక్షమాణోభుంజానవీవాత్తకృతంవిపాకమ్॥హృద్వా
గ్వపుర్భుద్విదధన్మమస్తేజీవేతయోముక్తిపదేనదాయభాక్ ॥ ౯ ॥ పశ్యేత్సేషవార్ధమనంత ఆద్యేపరాశ్చని
త్యైర్మహిమాయమానిని ॥ మాయాంవిత త్యేతీతుమాత్మవైభవంహ్యహంకియావైచ్చమివార్చిరగ్న ॥
౧౦ ॥ అహంక్షమస్వామ్యుతమేరజోభువోహ్యజానతస్తత్ప్రవృత్తిగీతయానసః॥అజావలెపాంధతమోంధవత్సం
న్య-శ్చ-తదసంతరింఫలంచాప॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్సర్వసకారసమధికత్వాదిత్యథః - తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణః
భక్తీప్రపత్త్యుభయోరపి - తత్ప్రకృమహిమాయత్వాశ్చ-దావా - మయిభగవత్కృపాభివ్యతిత్యాకాంక్షన-విశేష
ణవాకోయస్య-తద్విపాకం-ఫలఃస్థుభమాత్తకృతంస్వకృతం-పుణ్యపాపస్వరూపంకమక- భుంజానవీవఫలభోగేననాశ
యన్నిత్యత-హృద్వాగ్వపుర్భుకరణత్రయేణ-తేతుభ్యంన మోవిదధత్ యోజీవేత-సముక్తిపదేదాయభాగంశభాగ్యవ
తి॥౧౦॥తదేవంస్తుత్వాభగవంతంక్షమాపయితుంస్వాపరాధనివేదయ॥పశ్యేతి॥హేఈశ-మెలనార్యందౌజన్యం-పశ్య
యదహంఅసంతేత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితే - ఆద్యేసర్వప్రపంచోపాదానభూతే - మాయినాపిమాయని విమోహకత్వ
య్యపిస్వనాయాంవితత్వప్రసార్య - ఆత్మైశ్వర్యమీక్షేతుం - విచ్ఛంభిలపితవాణ - అహంసీవంకతుంత్వయి - అ
హంకియాన్ - నకించిత్-యథాగ్నిరుద్భూతాజ్వాలా అగ్నెనకించిత్తద్వదితి॥ ము॥ ఏవందేవమధిష్ఠాయ- తం-క్షమా
పయితుం - స్వాపరాధం-తావన్నివేదయతి॥పశ్యేతి॥హేఈశ-మెలనార్యందౌజన్యం-పశ్యమాయినామపిమాయని-అ
శ్వర్యశక్తిమతామపివ్యామోహకాశ్చర్యశక్త్యతితయవతి - అనంతేఅపరిచ్ఛేద్యేఆద్యేప్రధానకారణే - పరాత్సనిపర
మాత్తని- త్వయ్యపి-మాయాంవితత్వప్రసార్యాహమాత్మవైభవం-తస్మహిమానమీక్షేతుం-యదైచ్చమేతదేవక్షే-అనా
ర్యమిత్యథః - ఏతదేవస్తవైచ్యానుసంధానేనదధయతి- అగ్నావచితస్తదుభితాజ్వాలేవాహం - త్వయికియాన్అతితు
చ్ఛమిభ్యతః॥ అతిశయితి॥ రహోభువంరజసోజాతస్య-అత్యేఅజానశః-అతేవఅజావలేపాంధతమోంధవత్సం-అజోజగ
తః-అ- అహమితిమదేన-గౌతమీయోపేదాంధీభూతనైతస్య-అతస్తత్త- పృథగీశమానసః॥న్యత్రప్రభుత్వేన
వతకమానోపే - మయినాధేనసినాథమాన్యస్య-త్యవీవ-అతేవీమానుకంప్యభతమత్వా-క్షమశ్యేత్యథః॥ము॥అశ్రితపంత
క్షిణవతాన్నచ్యుతేశ్యచ్యుత-రజోభువంరజోగుణాన్రయస్య-రజసోజాతస్యేతివా - అజానతస్తస్యహిమానభిజ్ఞస్యత

జఃజగతః తా హమియోవలేభోగర్వః - సవీవాంధత మోరధకారః - తేనాంధచక్షుషః - అజాత్రిగుణా త్రికాప్రకృతిః - తస్యాః అవలేపస్సమాద్రమణం - తేనాంధత మోజ్ఞానాంధకారః - తేనాంధచక్షుషః - త్వత్తః పృథగీశమానసి - పృథ క్కర్తాహమిత్యభిమానవతః - మయి అగఃదోజఃస్వజన్యమాగత్యర్థః - స కేవలమాగవత్సంతవ్యం - తవదయసీయోహా మపిత్యాహ - మయి విషయే - పీషజనఃస్వయమిత్యర్థః - నాథవాస్వరతంత్రతతి - బుద్ధ్యానుకంప్యతతి || ౧౦ || బ్రహ్మాండవిగ్ర హస్త్రవమశీశ్వరంపతిచేతత్రాహ || క్వాహమితీతమఃప్రకృతిఃమహత్ - అహంఅహంకారః - ఖంఅకాశంచరోవా యుఃఅగ్నిఃతేజః - వాఃజలః - భూశ్చప్రకృత్యాదిపృథివ్యంతైరేతైః - సంకేష్టితోయోండఘటః - సవితస్సృజ - స్వమానేన సప్తవితస్తిః - కాయోయస్యసోహం - క్షవ్కవ్చ - తేమహిత్వంకథం సూతస్య - ఈశ్వగ్విధానియాన్యవిగణితాన్యండాని - త ఏవపరమాణవఃతేమాంచర్యాపరిభ్రమణం - తదర్థః - వాతాభ్రవోగవాత్సాభవ - రోమవివరాణియస్యతస్యతవ-అతః అతితుచ్ఛత్వాత్త్రవ్యయానకంబోగ్మామితీ||౧౧||ఉత్తేపణమితీ|| అపిచ - గభకగతస్యశోః - పాదయోరుత్తేపణం - మాతుః కిమపరాధాయభవతి - లోకేఅస్తిసాస్తివ్యపచేశాభ్యాంభావాభావశబ్దాభ్యాం - స్థూలసూక్ష్మకార్యకారణతద్వైర్యా - భూషితమభిహితం - ఏతేమాం శబ్దానాంఘవివిషయే - ఉపితంస్థితమితవా - సర్వంన స్త్విత్యర్థః - హేఅథోక్షజ-తవకు ష్టేఅనంతఃపిహి - కియదపికించిత్తాత్రమపి - కిమస్తి - సకించిదస్తీత్యర్థః - అతఃసర్వస్యత్వత్సూక్ష్మగత త్వేవమమాపితథా త్యాత్ - మాత్వవత్ మదపరాధఃసోధవ్యతథావః||౧౨||ఇంచవిశేషతోపేత్వత్తేమమజన్మప్రసిద్ధమిత్యాహ|| జగదితి|| జగత్త్రయస్యాంతప్రళయే - యఉదధీరాంసంప్లవః సంశ్లేషః - తస్మిన్నుదేఉదకే - నారాయణస్యోదరేయానాభిః తస్యా నాళాత్ - వినిగతోజస్త్వితవాజ్జువై మృషాకింత్వశ్వరత్వంనవినిగతోస్తి||౧౩||నారాయణస్త్రవంన హిసర్వదేహినామాత్మాస్యధోఖిలౌకసాక్షీ - నారాయణోగంనరఘజలయనాత్తచ్ఛాపిత్యం సతవైవమాయయా||౧౪||తచ్చేజ్జలస్థంతవసజ్జగద్వపుఃకింమేనవృష్టంభగవంస్తదైవ - కింవాసుద్వంహృ

నవినిగతోనోత్పన్నస్తి - అపితుత్వత్ప్రవోత్పన్నత్యర్థః|| ౧౫ || తహివానారాయణప్రతస్యవమకిమాయాతంతతా హి||నారాయణఇతి|| సహికాక్వాత్వమేవనారాయణత్యాపాదయతి-కుతోహంనారాయణఇతీదేవతఅహ - సర్వదే హినామాత్మాసి - ఏవమపికింనారాయణోనభవసి - నారంజీవసమూహః - అయనమాశ్రయాయస్యసతధేతి - త్వమేవస ర్వదేహినామాత్మ త్వన్నారాయణఇతిభావః - హేఅధిశ-త్వంనారాయణోసహీతిప్రసాదాః - అధిశఃప్రవతకః-తత శ్చనారస్యాయనంప్రవృత్తిర్యస్తాత్ సతధేతి - పుస్త్రవమేవానాపితి-కించ - త్వమఖిలలోకసాక్షీఅఖిలలోకంసాక్షాత్ప శ్యసి-అతోనారమయసేజానాసీతి - త్వమేవనారాయణఇత్యర్థః-నన్నేవంనారాయణపదవ్యుత్పత్తౌభవేదేవం - తత్త్వ స్యథాప్రసిద్ధమిత్యాశంక్యాహ - నారాయణోగమితి-నరదుద్భూతాయేఅధాః - చతుర్వింశతితత్వాని-తథాసరాజ్ఞా తంయజ్జలం-తదయనాన్యోరారాయణఃప్రసిద్ధః - సోపితవైవాంగమూర్తిః - తథాచ స్తర్కతే||౧౬||సరాజ్ఞాతానితత్వా నినారాణీతివిదుర్భూధాః-తస్యతాన్యయనంప్రొక్తంతేననారాయణః స్మృతఇతి - తథాచమనుః||౧౭||అహోనారాణఃపో క్తాఅపోవైనరసూనవః|| తాయదస్యాయనంపూర్వంతేననారాయణఃస్మృతఇతి||ననుమన్నుతేకరిపరిచిన్నాయాః-కథం జలశ్రయత్వం - కింతు - తవైవమాయయాకల్పితంఅపరిచ్ఛిన్నత్వాదితిభావః - అతఅహ-శిచ్ఛాపిత్యంనేతి||౧౮||అపరి శ్చేదమేవోపపాదయతి||తచ్చేదితి|| జగదాశ్రయభూతం-తవతద్వపుః - జలస్థమత్వేవయతి-సతీసత్యంస్యాత్ - తహివాత దైవ - కమలనాళమాగేణాంతఃప్రవిశ్య - సంవత్సరతవంచినస్వతాపిమయా - మోభగవత్అచింతైశ్వర్య-తత్రకిమిస త్పుష్టంతతలగత్యస్పష్టానేధిత్వా-సంవత్సరతవంతపసితపైసతి - తదైవమేమయాహృదికింవాసుద్వం - హృద్యపిపదికి మితివోవ్యదశికనదృష్టం - అతస్తన్నుతేఃశేషవిశేషపరిచ్ఛేదఃసత్యోనభవతీత్యర్థః - అత్రకేమచిద్వ్యాఖ్యాగ్రంధేష్వ వంవ్యాఖ్యాతం-సనునచదాహృద్వం - సదృశం-కింతు - అంతఃకరణదృశ్యరోహిదాపశ్యద్యపీమితి - నోవ్యదశికనదృష్టం-త

శ్రీమతః పరివరణానంతరం సవస్థాపనము దృష్టం - అతో మామైవ - అత స్వస్మకైః - చేశవిశేషపరిచ్ఛేదః - సత్యో భవత్సత్య
 ఖః || ౧౫ || అపి - యది జలాదిప్రపంచసత్యస్యా త్యే - తహి చేశతవపరిచ్ఛేదో భవత్ - సతు మాయా విలసిత ఇతి స్వ
 దైవదర్శిత ఇత్యాహ - జ్ఞోకత్రయే || అత్ర - సామాయాదమన మ యోశవన - అత్రైవావతారే - అస్య ప్రపంచస్య
 బహిఃస్ఫుటస్యా సిగ్గునోజతమధ్యే - జనన్యాప్రదేశకేనే || ౧౬ || వన బహిఃసతవన - అంతఃకత సేద్రత వినిబంధు - అతస్య
 ర్వధామాయా విలసిత త్వం మయైవోక్తమి - కుత ఇత్యత అహం - యస్యేతి - యస్య తవ కుక్షౌ - సర్వమిదం యథాభాసి - అత్య
 ర్వం - ఇహాపి బహిరంతః ప్రథైవభాతి కించ - సాత్త్వాత్మత్వజాతం - తదిదం - త్వయి మా యయా వినా - కథం ఘటే తేతి అయం
 భావః - త్వయి ప్రతిబింబ శ్రేత్రహిక - బాహ్యస్త్వో మతయా ప్రతీయేత సతు తదస్థిత వచాదేశ స్థానిః - యస్య - త్వయి ప్రతీతర్వ
 స్యాత్ - అతః సర్వధామిధ్యాత్వే వేతి || ౧౭ || అపిచ - సకేవలజనన్యాపమ - పితైవదర్శితమిత్యాహ || ఆదై స్వేతి
 త్వద్వతే త్వం వినా - అస్య సత్వస్య మాయాత్వం - త్వయా మమైవచ - తదప్యదైవ్యం కిందర్శితం - కితుదర్శితమేవ - తథా
 హి వీక్షోసీత్యాది - తతో మయా సహ అభిలై - సత్త్వాదిభిరుపాసితాః - తావంతశ్చ సుధుకజా అసి - జగంతి బహుంశానితి
 ప్రాగనుక్త మపి దృష్టమిజ్ఞాతవ్యం || ౧౮ || సమబ్రహ్మకతవ మయాదర్శితం శుద్ధమేవ చైతన్యం - కథం ప్రపంచవస్తూయైత్యు
 చ్యతే - సత్యం - కింతు - అద్వితీయే త్వయి - నానాత్వం గుణావతారమత్సాద్యకతారైవ్య - కార్యవశేన స్వతంత్రమా
 యానిబంధనమత్సాహ - జ్ఞోకద్వయేన || అజానతాదితి త్వత్పదవీంతవస్వరూపం - అజానతాంతరాత్త నిప్రవృత్తాస్తితః - అ
 త్తైవ త్వంతత్తవస్వతంత్ర్యే గ్రామాయా వితత్త్య ఇభాసి - కథం జగతః స్వస్థో - అహమివ బ్రహ్మైవ - విధానే పాలన-

దమేశ్వరైవకింనోసపశ్చవపునర్వ్యదశిః ॥ ౧౫॥ ఆత్రైవమాచూదమనావతా రేహ్యస్యప్రపంచస్య
హిఃస్ఫుటస్య । కృత్స్నస్యచాంతిజఃకరేజనన్యాయాత్మమేవప్రకృటికృతంతే॥ ౧౬॥ యస్యకుతూవి
దంసర్వంసాత్తంభూతియథాతథాతత్త్వగ్యపీహతస్సన్పాకిమదంమామయవిని॥౧౭॥ అదైవత్వ
ద్యతెస్యకింమమనతే మాయాత్మమాదశితం హ్యేకోసిప్రభమంతతోవజసుహృద్వత్సాస్యమస్తాఅసి ।
తావంతోసిచతుర్థజాస్తదఖిలై స్సాకంమయోపాసితా స్తావంత్యేవజగంత్యభూస్తతమిదంబ్రహ్మద్య
యంోష్యతే॥౧౮॥అజానతాంత్యప్రదవీమనాత్తన్యాత్సాన్తనాభాసిచిత్యమాచూమ్ । సృష్టావివాహం
జగతో విధానఇవత్వమేయంతిఇవత్ప్రీతేత్రః॥౧౯॥ సురేష్యపిష్యీకతదై వన్యద్యపితిర్యక్సుయాద స్స
పితేజసస్య । జన్మానతాందుమదః । గ్రహాయప్రభోవిధాతిస్సదమ । గ్రహాయచ॥౨౦॥కోపేత్రిభూమిభ
గవత్పరాత్తత్వయోగీశ్వరోతీభకవత్ప్రిలోకన్యంకృవాకధంవాకతివాక శేతివస్తారయత్ప్రీదసియే
గమాచూమ్॥ ౨౧॥ తస్మాదంజగదశేషమనత్తర్హూసంస్యపాపమ సదఃసంపురుదుఃఖదుఃఖమ్ । త్వ
య్యేవనిశ్చయభవోధగవాననంతేమాయాత ఉద్భవసి ముగ్ధనివాపిభాః॥ ౨౨॥ ఏక స్త్యమాత్రాపురుషః

[illegible]

హేతుః- అనంతఃఅద్యయశ్చతః-దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితః-వస్తుపరిచ్ఛేదరహితోపి-అమృతత్వోపపాదనాయచతుర్విధ
క్రియాఫలత్వనివారయతి- స్వయంజ్యోతిః-నిరంజనః- ఉపాధితోముక్తశ్చతఃత్రయణ-అయంభావః- తతోత్పత్తిరా
ద్యశ్చత్యనేనైవనిరాకృతా పాప్రివిక్రియయాజ్ఞానేనవాభవేత్ - క్రియయాపాప్రిరాత్మ పదేనైవనిరాకృతా - జ్ఞా
నతః ప్రాప్తినివారయతి- స్వయంజ్యోతిరితి- వికృతరహితపాపాకరణే నావఘాతేనప్రమాణామివ ఉపాధ్యపాకరణేన
భవేత్ - తచ్చాసంగత్వాన్నసంభవతిత్యాహ- ముక్తఉపాధితశ్చ- సంసారోపికిమతశయాధానేన - మలాపాకరణే
నవా-తత్రాతిరయాధానంపూర్ణత్వేనైవనిరాకృతం-మలాపాకరణంవారయతి-నిరంజనశ్చత్యిర్నిరభ్యత్యభవః॥౨౩॥తస్మా
దేవంభూతజ్ఞానాన్యుచ్యంతేతత్త్యాహ॥ఏవంవిధమితి॥త్వాంయే విచక్షతేసమ్యక్ పశ్యంతి-కథం.ఆత్మాత్మతయా-ఆత్మాప్ర
త్యక్ - తస్యస్వరూపేణనచైతత్ప్రతాదిష్యవగౌణమిత్యాహ- సకలాత్మనామపిసాత్మాత్మనం- కేన- గురురేవార్క-త
స్మాల్లబ్ధం-ఉపనిషత్ జ్ఞానం- తదేవమచక్షునేనభవవలసృతాంబుధిస్తం. తెతరంతవ- అత్రచజ్ఞానేనతరంతీతి- తచ్చత
రంతీతః- తచ్చాత్మాత్మతయాజ్ఞానేనేత్యథాత్రయంప్రతిజ్ఞాతంక్రమేణోపపాద్యతే- తత్రాత్మానమేవాత్మతయేత్యనేన
శ్లోకేన జ్ఞానేనతరంతీత్వంపపాద్యతే. అజ్ఞానసంజ్ఞావిత్వనేనతరంతీవేత్యేతత్- త్యామిత్వాదిశ్లోకద్వయేనతుతత్త్యాత్మ
తయేత్యేతిదుపపాద్యతే॥౨౪॥ననుజ్ఞానేనకథంభవంతరంతీత్యాశంక్య- తస్మాజ్ఞానమూలకత్వాదిత్యాహ॥ఆత్మాత్మనః॥
తేనైవాజ్ఞానేనైవప్రపంచితంప్రపంచః-రజ్జ్వామహేర్నౌగభవాభవానితి-సపశశరీరస్యాధ్యాసాపవాదాయథేతి॥౨౫॥
ననుజ్ఞానీనః తరంతీత్య- కిమిదమచ్యతే- తరంతీవేతితత్రాహ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞావితి॥అజ్ఞానేనసంజ్ఞాయయోస్తా- భవబం
ధురాణస్సత్యస్వయంజ్యోతిరనంతఅద్యః॥ నిత్యోక్షరోజనసుఖానిరంజనః పూర్ణాద్వయోముక్తఉపా
దితోమృతః॥ ౨౩॥ ఏవంవిధంత్యాంసకలాత్మ నామపిసాత్మాత్మనమాత్మాత్మతయావిచక్షతే॥గుర్వర్క-అ
భోపనిషత్సచక్షుషాయేతేతరంతవభవాన్సృతాంబుధిం॥ ౨౪॥ఆత్మానమేవాత్మతయావిజానతాంతేనైవ
జాతంనిఖిలంప్రపంచితం॥జ్ఞానీనభూయోపిచతత్ప్రళీయతేరజ్జ్వామహేర్నౌగభవాభవానిత్యాహ॥౨౫॥
అజ్ఞానసంజ్ఞా భవబంధమోక్షో ద్వౌనామనాన్యస్త్రయితజ్జభావాత్ । అజ్ఞానాత్మాత్మనైవేవేవేదేవి
చార్థమాతేతరణావివాహాని॥౨౬॥త్వామాత్మానంపరంమత్వాపరమాత్మానమేవచ॥ఆత్మాత్మనబహు
మృత్యుగృహిహాఅజ్ఞజనాజ్ఞతా॥ ౨౭॥ అంతభావేనంతభవంత్యసేవమృతత్రైజ్యంతోమృగయంతిసం
తః॥అనంతమప్యంత్యహిమంతరేణసంతంగుణంతంకిముయంతిసంతః॥౨౮॥అథాపి తేదేవపదాంబుజద్వయ
ప్రసాదతేశానుగృహీతవీజావాతితత్త్వంభగవత్ మహిమోనచాన్యవీకృషిచించిన్వత్॥౨౯॥ తద
ధమోక్షో- భవేనబంధః- తస్మాన్మోక్షశ్చతాద్య- నామప్రసిద్ధో-ఋతజ్జభావాత్-ఋతశ్చాసౌజ్ఞశ్చతయోర్భావస్త
స్మానన్యోరస్తః-ననుకథంమహానపలాపఃక్రియతే-పరమార్థవిచారాదిత్యాహ-అజ్ఞసేతి-అఖండానుభవరూపేపరైశ్చ
ద్దై-ఆస్మాని- నాజ్ఞానంచబంధః- అతవీవజ్ఞానంచమోక్షః- తరణోమూర్ఖేరాత్మగ్రహణిశ్చేతి॥౩౦॥ననుపరమార్థజ్ఞా
నాత్- అజ్ఞానకృతోబంధోనీవతతాం- ఆత్మాత్మతయైవజ్ఞానాదిత్యోయమాగ్రహణా ఇత్యాశంక్య- యదధ్యాసాదాత్మ
నఃపరరూపాన్పుర్వికథనపాదేనతత్రైవతత్త్వస్వరూపేజ్ఞానంయుక్తమితీమమథాంవిస్తయేనాక్రోశస్మివాహ॥త్వా
మితి॥త్వామాత్మానం- పరందేహదిమత్వా- ఆత్మనదేహదిమధ్యస్య-తథాపరందేహదిమాత్మానంమత్వా దేహదేవా
త్మానమధ్యస్య- అత్రనష్టఆత్మాబహుమృత్యుగృహితచిత్రంసహిగృహేనష్టంవనేవృగృహితశ్చత్యభవః॥ ౩౧॥ వివేకిన్స్తుప్రత్యగ్
స్వరూపవిపరమాత్మానంవిచిన్వంతీత్యాహ॥అంతరితి॥ భవతీతిభవం-చిజ్జడాత్మకంశరీరం-తన్నధ్యవీవత్వాంమృగయం
తి-అతత్ జడంత్యజంతఃఅపవదంతః- ననుసతోజ్ఞానేనాలంకిమసతోపవాదేనేత్యాశంక్య-అసతోపవాదంవినా- అధిస్తా
నతత్త్వజ్ఞానంనజాయతశ్చ-సతాంవ్యవహారేణాహ-అసంతమితిఅంతసమీపే-అసంతమపి-అహిమంతరేణతస్మిన్దేధం
వివేకశ్చః-సంతంగుణంతరజ్ఞం-సంతంకిముయంతిజానంతి,అంతి. సంతమపిగుణమితివానజానంతీత్యభవః- తస్మాదాత్మత
యైవజ్ఞానాన్యుక్తిరిధావః॥౩౨॥ నన్వేవంజ్ఞానైకసాధ్యేమోక్షేతిమితి- భక్తిరదోర్భిరా-అతలహ॥అథాపితి॥ యద్యపి
మాస్తప్రాప్యమివజ్ఞానముక్తం- అథాపి-హేదేవ- తవపదాంబుజద్వయమధ్యే వీకదేశస్యాపి- యఃప్రసాదతేశోపితేనా
పిగృహీతవీవభగవతస్తదమహిమస్తత్త్వంజానాతి- హేభగవత్-తేమహిమస్తత్త్వమితివా-ఏకోపిహం బ్రహ్మ
వీకశ్చిదపీతివా- చిరమపిచిన్వత్-అతదంతాపనాదేనచిరాయన్నపీత్యభవః॥ ౩౩॥ తదితి॥తస్మాద్భూరిభాగః మహద్భూ

గ్గం-అత్రభవేబ్రహ్మజన్మః-తిరశ్చనుమిద్యైయజ్జన్మస్మిన్-వా-యేనభాగ్యేన-భవదీయానాంజనానాం-ఏకోపియః,
కశ్చిదపిమాత్యానిషేవేతత్సంధానేవేయం॥౩౦॥దేవాదిజన్మతోపయత్రకుప్రిచిత్య-సృష్టికైజ్జన్మైవశ్రేష్ఠమిత్యైత్సృష్ట్య
నసప్రభిన్నైకైరభినందతి॥ అహోరథి॥ వ్రజగిరమణ్యః వ్రజస్థాఃగావాగోవ్యశ్చ-తేత్సయా-వశ్యతరాత్తజాత్సనా
వత్సానామాత్తజానాంవరూపేణ-యగ్యదవత్సప్తయే-సర్వేషయజ్ఞాః-అవ్యాపిసమధాఃత్వేతయాప్రతిక్షణంతృప్య
తా-యానాంస్తవ్యంతమృతరూపవీతమిత॥౩౧॥

తతఃభగవగ్భూనాంమహిమావత్తుంజ్ఞాతుంనకశ్యతేఇత్యామా॥అహోరథి॥ అహోభాగ్యమితేనరుక్త్యా-అదరేణభా
గ్యగ్యసర్వధాలపరిచ్ఛిన్నత్వముక్తం-యన్మిత్రయేషాంమిత్రం-బ్రహ్మశ్రీకృష్ణస్వరూపం-పరమానందనిరతిశయసు
ఖస్వరూప-తథాచ-ప్రాకృతమిత్రస్యపరస్పరోపకారిత్వాపేక్షయాకదాచిద్విషయవిరోధాత్-మైత్రీభంగశ్చ-శ్రీ
కృష్ణేషుపరమానందేతథా-కింతుతేషామానంద ఏవేతిభావః-ప్రాకృతమిత్రస్య దేశాంతరగమనేన విశ్లేషదుఃఖ
మపిభవతి॥ శ్రీకృష్ణమిత్రే-నతథేత్యాచ-పూర్ణమితి-తథాచ-గతాగతాదిగహితమిత్యర్థః-అత్రయద్యపిశ్రీకృ
ష్ణస్యాపిచారణాదివాచిక్షేపదుఃఖంభవతి-తథాపి-తచ్చింతయాప్యానందనియమః-ప్రాకృతమిత్రేతునతథేతిభా
వ-యద్వా-శ్రీకృష్ణస్యపూర్ణత్వేనసర్వవ్యాపకత్వేజాతే-మధురాద్వారకావాసినామశ్రీకృష్ణేవిశ్లేషదుఃఖంనాధూ
చేన॥౩౨॥కించ॥ఏషామితిఏషాంభాగ్యస్యతావన్నహిమాతావదాస్తాంజన్మతు-కస్తంవత్తుంశక్నోతి-శరద్వదయః శ
ర్వః అహంకారాధిష్ఠాతా ఆదిర్యేషాంపంధ్రాదీనామేకాదశానాంతేతథా-వయంఽ, వఃమిత్యాత్మానమేవబహు

స్తుమేదేవసభూరిథాగోభవేతవాన్యత్రతువాతీరశ్చం॥యేనాహమేకాపిభవజ్జనానంధూత్వానిషే
వేతవపాదపల్లవం॥ ౩౦॥ అహోతిధన్యావ్రజగిరమణ్యః స్తన్యామృతంవతమతీవతేముదా॥ యానాం
విభోవత్సతరాత్తజాత్సనాయత్తప్తయేద్యాపిచనాలమధ్వరాః॥ ౩౧॥ అహోభాగ్యమహోభా
గ్యంనందగోవ్రజశౌకసాం॥యన్మిత్రంపరమానందంపూర్ణం॥బ్రహ్మసనాతనం॥౩౨॥ఏషాంతుభాగ్యమ
హిమామృతతావదాస్తామేకాదశైవహిమయంబతభూరిథాగాం॥ ఏతద్ధృషీకచక్షురైరసకృష్ణిభామశ్చ
గ్వాదయోఽఘ్నగిదజమధ్వమృతానవంతే॥ ౩౩॥తద్భూరిథాగ్యమహజన్మకేమప్యటవ్యాంయద్గోకులేపి
కతమాంఘ్రిరజోభిషేకం॥ యజ్ఞేవితంతునిఖిలం భగవాన్ముకుందస్త్వద్యాపియత్పదరజమ్మృతిశ్చిద్వి
మృగ్యం॥ ౩౪॥ ఏషాంఘ్నాషువాసినాముతభవాన్కింజరాతేనశ్చేతోవిశ్వఫలాత్ఫలంత్యదపరంతు

త్యాగ్యమంముహ్యతి॥సద్వేషాదీవపూతనాపిసకులాత్వామేవదేవాపితామగ్ధామార్థానుతప్రియాశ్చ
మన్యమానాః-ఏవమనోబుద్ధ్యహంకారచతురాద్యధిష్ఠాతారస్త్రయోదశదేవావవతావత్-బతఅహో-భూ
రిథాగాః-యన్మిత్రేషాంహృషీకాణ్డింద్రియాణ్యేవచక్షుణాణపాత్రాణి-వై-పానపాత్రైః-తేచతుర్దశస్సచిత్రా
ధిష్ఠాతుఃఅఘ్రివ-ఉదశేవారిచేతయోమృధుమకరందః-తదేవామృతంస్వాదు-అనవంమాత్వీకం-పిబ-సిత
దుక్తంభవతి-యదాప్రత్యేకమింద్రియాభిమానినోవయం-కీర్తిసాందర్యసాగంధ్యాద్యైకైకదేశేనీవోపకృతార్థాః
తథాసర్వేంద్రియైః సర్వసేవిమామేతేషాంకింజర్యాతేభాగ్యమితి॥ ౩౩॥ అతోమయాప్రాధికతం॥ శ్లో॥ తదస్తుమేనా
ధసభూరిథాగ్యమితి-తదేవేత్యామాతదితి॥కింతత్-ఇహమనుష్యలోకే-యత్కి-మపిజన్మ-తత్రాప్యటవ్యాంయతే-
తత్రాపిగోకులేయత్-అహోసత్యలోకంవిహయాత్రజన్మజాతేకోలాభాఇత్యంభా-అపికతమాంఘ్రిరజోభిషే
కమితి-గోకులవాసినామధ్యపికతమన్నకస్యాప్యంఘ్రిరజసాలభిషేకోయన్మిత్రతత్-ననుకుతోగోకులవాసినప
మితిధన్యాస్త్రామా-యదితి-యేషాంజీవితంనిఖిలంముకుందఇతి-నిఖిలంముకుందపరమేవజీవనమిత్యర్థః-దులభ
తామాహ-అద్యాపితి-స్మృతిమృగ్యంవేదైరపిమృగ్యతేవనతుదృశ్యైత్యర్థః॥ ౩౪॥ అపిచకింజర్యాతేకృతార్థత్వ
మేతేషాం-భక్త్యాభవానపి-ఋణివాస్తేననుకిందాతుమసమర్థోహం-యేనఋణీస్యామతతమా॥ ఏషామితి॥ ఉతఅ
పిభవానపిఏషాంకుశ్రాపి-కింవిశ్వఫలాత్సర్వఫలాత్మకాత్త్వత్-అపరంభలందాతాదాన్యతీతనశ్చేతః-అయత్
సర్వత్రగచ్ఛత్-విచారియత్-ముహ్యతి-ననుమామేవదత్వాఅన్యః-స్యామిశితత్-నహినహి-సద్వేషాదీవసతాం
భక్తానాంయోవేష-తదనుకారమాప్రేక్షపాపిష్ఠాపూతనాపి-త్వామేవాపితాప్రాపితా-తహిఎతత్సంబంధినా
మపిదాన్యమితిస్త్రామా-సకులేతి-బకాఘ్నాసురసహితా-ఏషానవితావదేవదేవర్యాప్రమిత్యాహ-యదితి-

[illegible]

పాద్యశిరణశవం యస్యసః-అత్ర ఘోషమితిపాత్రవజమిత్యథః॥౪౭॥ అద్యేశియశోదానందసూనునేతి. బహూనాముక్తిఃసహౌవదశితా-కేచిదాహుః-యశోదాసూనుః అపరేనందసూనునో-యద్వా-యశోదానందయతీతియశోదానందఃసచాసాసూనుశ్చేతితథాతేన అస్తాత్ మహావ్యాఖ్యాద్యయంచ- అవితాఃరక్షితాః॥౪౮॥ శ్లో॥ ప్రజౌకసాంస్యతోకేషుసేషహవల్లభ్యచున్వహంశవైస్సీమవవృధేయథాకృష్ణత్వపూర్వవదిత్యాదిహ- స్వతోకభ్యోపిపరపుత్రేకృష్ణేప్రేమాధిక్యముక్తం - తత్రపుచ్చతి॥ బ్రహ్మనితి॥ ౪౯॥ శ్రీకృష్ణస్యసాక్షాదాత్మత్వాత్తస్మాత్ప్రియేభ్యః ప్రేమాధిక్యంయజ్యత ఇతివక్తుం ప్రథమంతావదాత్మనఃస్వతః ప్రేమాస్పదత్వమన్యేపాంతు తదుపాధికమితిదశయతిపంచభిః॥ సర్వేషామితి॥ ౫౦॥ కుతఃతథాదశనాదిత్యాహ॥ తదితి॥ తస్మాదేవకారణాత్ - స్వస్వకాత్సనిఅహంకారాస్పదేపిదేహే॥ ౫౧॥ అత్తాధ్యాసతారతమ్యేనప్రేమతారతమ్యందృశ్యమానంతఃకబంధనమేతేదశయతుః-మూఢామూఢభేదేనవిశేషమాహ-ద్యాభ్యాం॥దేహాతి॥తం దేహమనుయేభవంతిపుత్రాదయః-తేతు-నతథాప్రియతమాఇత్యర్థః॥ ౫౨॥ దేహాఇతి॥యత్ యస్తాత్ - జీర్ణత్యపిఅసన్నమరణేపి - జీవితాశాభవతి - అయంభావః - నజీవ్యతీతినిశ్చితేదేహాయత్ప్రేమాస్పదత్వంతదత్తగతమేవసంకల్పత ఇతి- అథవా-యత్ యస్మిన్దేహజీర్ణత్యపి - జీవితాశాఅవివేకదశాయామాసీత్సాపివివేకినోయదామమతాభాక్ భవతి- తదాతత్రనాతివాస్తవ్యతి॥ ౫౩॥ తస్మాదితి॥ తదర్థమేవసకలంప్రియమి

శ్లోయశోదానందసూనునా | హతోవితావయంచాస్తాదితిబాలావ్రజేజగు॥౪౮॥ రాజ॥ బ్రహ్మపరా

దృవేకృష్ణఇయాప్రేమాకథంభవేత్ | యోభూతపూర్వస్తోకేషుస్వీర్షవేషవికథ్యతాం॥ ౪౯॥ శ్రీశుకః॥ సర్వేషామేవజంతూనాంనృపస్వాత్మైవవల్లభఃఇతరేపత్యవిత్రాద్యాస్తద్వల్లభతయేవహి॥౫౦॥ తద్రాజేంద్రయథాసేషా స్వస్వకాత్సనిదేహీనాం | నతథామమతాలంబి పుత్రవిత్తగృహాదిషు ॥ ౫౧॥ దేహాత్మవాదిహపుంసామపిరాజస్యనత్రమ | యథాదేహః ప్రియతమస్తథానహ్యనుయేవతం ॥ ౫౨॥ దేహాతిమమతాభాప్యేత్తవ్యాసానాశ్శవత్ప్రియః | యజ్జీర్ణత్యపిదేహాస్మిన్దేహితాశాబలియసీ॥ ౫౩॥ తస్మాత్ప్రియతమస్వాస్త్వానర్వేషామేవదేహీనాంతదర్థమేవసకలంజగచ్చైతచ్చరాచరం॥౫౪॥కృష్ణమేవమేహిత్యమాత్మానమఖిలాత్తనాం | జగద్ధితాయసోఽప్యత్రదేహీవాభాతిమాయయా॥౫౫॥వస్తుతోజానతామత్రకృత్సంస్థాస్నుచరిష్టుః | భగవద్భూతపమఖిలంనాన్యదన్వస్త్వస్తికించన॥౫౬॥సర్వేషామపిభూతానాంభావాధోభవతిస్మృతః | తస్మాపిభగవాన్కృష్ణఃకీరుతద్వస్తురూప్యతాం॥౫౭॥సమాశ్రితాయేపదవల్లవస్థవంమహత్పదంపుణ్యయశోమురాశ్ః॥భూనంబుధిర్వత్సపదంపదంపరంపదంపదంయద్విపదాంసతేషాం॥౫౮॥ఏతత్తేనర్వమాఖ్యాతంయత్పృష్టాహమిహత్వయాయత్కామారేహారికృతంపౌగండేశీకీతంభువి॥౫౯॥ ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితంమురారెరఘాదానంశాడ్వలభోజనంచావ్యక్తతరద్యౌపమజోర్వభిష్టవంశృణ్వగృణస్తేతిసరోఖిలాథాన్॥౬౦॥ ఏవంవిహరైఃకౌమా

త్యథః॥౬౧॥ప్రస్తుతమాహ॥కృష్ణమితి॥ ౫౫॥ నకేలమాత్తనాత్మాకింతుజహానామపీత్యాహ॥ వస్తుత ఇతి॥ సర్వజగత్కారణమితికృష్ణంజానతాంపుంసాంస్థావరంజంగమంచ-సర్వంభగవద్భూతం- భగవానేవస్వరూపంయస్యతత్ - నాన్యదస్తితిభావః॥౫౬॥కుత ఇత్యత్రఅహంసర్వేషామితి॥భావాధఃపరమాధః-భవతీతిభవత్ పరిణామంప్రాప్నువత్కారణంతస్మిన్-తస్మాపిభవతఃకారణస్యాపిభగవాన్కృష్ణకారణం-అతఃకిం- అతత్ శ్రీకృష్ణవ్యతిరిక్తంవస్తు-విరూప్యతాం॥ ౫౭॥తస్మాత్ శ్రీకృష్ణస్యైవపరమాధఃత్వాత్తదేశరణానామయత్సస్థితోమోక్షఇతిపతరణాధఃముపసంహరతి ॥ సమాశ్రితాఇతి॥పుణ్యంయశోయస్యసః-పుణ్యయశాః-సచాసామురారీశ్చ- తస్యపదవల్లవఏవస్థవః - తంయేనమ్యగ్శాశ్రితాః- మహత్పదుమహతాంపదం-అశ్రీయం-యద్వా-మహచ్ఛతత్పదంచేతితథా- తేషాంభవాంబుధివత్సపదమాశ్రంభవతి- కించ- పరంపదంశ్రీవైకుంఠాఖ్యం-పదంస్థానృభవతి-విపదాయత్పదంవిషయస్తత్సునకదాచిదపితేషాంసభవతి-నతతఃపునరావతకంత ఇత్యర్థః॥ ౫౮॥౫౯॥ ఏతదితి॥ సుహృద్భిశ్చరితం॥శ్లో॥ముష్ణతోన్యోన్యశిక్యాదీపిత్యాగ్నినోక్తం-అఘాదానంశాడ్వలభోజనంచ- వ్యక్తతరత్ వ్యక్తాజ్ఞాదాత్ప్రపంచాదితరత్ - శుద్ధసత్వాన్యకంవశ్యతత్పాలరూపం-యద్వా-వ్యక్తతరత్ చిద్విలాసః-తదేవరూప్యత ఇత్యరూపం-అజస్యఉరుమహానభిష్టవః-తుబ్రహ్మకృతాంస్తుతిం- ఎతత్ శృంగ్యగృణన్మరిఃసర్వయమేథానాబోధి॥ఇతిశ్రీపరమానందనృసింహపదవల్లదః॥వాగ్ధిరోద్భేదరస్వామియథామ

తపఃధీమతిః శ్రీధరీ యో యంతోక్తః॥ ౬౦॥౬౧॥ ఇతి భావాధికాదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యానము
 తతః పంచదశేధేయపాలనంధేయకాదనం॥ కాళీయద్వైతశ్లోగోపరక్షణం చనిరూప్యతే॥ అపివక్త్రప్రవేశేనవ్య
 థాఖిర్వాకసఖీనతః॥ కృష్ణః ప్రావేశయత్సకృష్ణలతాశాళికాననం॥ నైశవేపూతనాంజిత్యాకౌమా రేతుబకాదికా
 పౌగండువపదైత్యాంమహామదమహన్నజః॥ తతః॥ పశుపాలసంమతౌ పశుపాలసేనంమతౌ- పశుపాలానాంవాస
 మ్మతౌ- ఈషద్వయోబలాతిరేక-అనకృతవంతావిత్యర్థః- అతీవచక్రతుఃసర్వతఃప్రసర్పణేన॥ ౧॥ తదితి॥ స్వయశోగ్మ
 ణద్భిగో-పైర్వృతస్తద్వనంప్రావిశత్॥ ౨॥ తదితి॥ తద్వనంనిరీక్ష్య- రంతుమనోదధౌ-కథంభూతం-మంజుఘాషాయే
 అభిమృగద్విజాఃభ్రమరమృగపక్షిణః- తైరాకులంవ్యాప్తంమహన్నవఃప్రఖ్యపయస్సరస్వతా- మహతాంమనసాప్రఖ్యం
 తుల్యంస్వచ్ఛంపయోయస్మిన్ తత్సరత్రయత్వేనాస్తియస్య- తేనవాలేనేతిశైత్యముక్తం- శతపత్రగంధీనతి పరిమళవ
 త్వం- తేనజుష్టంవనమితిమా-ద్యంబసూచితం॥ ౩॥ సఇతి॥ అరుణపల్లవక్రియాసహ-స్పృశంత్యశిఖాఃశాఖాగ్రాణి-
 రైకౌమారంజహతువ్రణజేనిలాయనైస్సేతుబంధైరమరూరటస్థవనాదీభిః॥౬౧॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణి॥ తతశ్చపౌగండువయస్సమాశ్రితోబహువతుస్తౌ పశుపాలసమృతౌ॥ గాశ్చరయంతౌ
 సఖిభిస్సమంపదై బృకందావనంపుణ్యమతీవచక్రతుః॥౧॥ తద్వాధవోవేణమదీరయత్వతోగోపైగృక
 ణద్భిస్వయశోబల్వతః॥ పశూన్పురస్కృత్యపశవ్యమావిశద్విహతుకామఃకుసుమాకరంవనం॥౨॥ త
 న్మంజుఘాషాభిమృగద్విజాకులంమహన్నవః ప్రఖ్యపయస్సరస్వతా॥ వాలేనజుష్టంశతపత్రగంధీ నానిరీ
 ష్యరంతుంభగవాన్మనోదధే॥ ౩॥ సతతతతాగ్రుణపల్లవశ్రియాఫలప్రసూనోరుభరేణపాదయోః॥
 స్పృశచ్ఛిఖావీత్యవనస్పతీన్ముదాస్తయన్నివాహంగజమాదిపూర్వః॥ ౪॥ శ్రీభగవాన్॥ అహో
 అమిదేవరామరాచితౌపాదామ్బుజమ్తేసుమనఃఫల్హారిణం॥ శమంత్యపాదాయశిఖాభిరాత్తనస్త
 మోపహత్యైతరుజన్తయత్కృతం॥ ౫॥ ఏతేషిన్స్తవయశోఖిలలోకతీర్థంగాయంత ఆదిపురుషానుప
 దంభజంతే॥ ప్రాయోహ్యమీమనిగణాభవదీయముఖ్యాగూఢంవనేపినజహంత్యనఘాత్తదైవమ్॥ ౬॥ నృ
 త్యంత్యమీశిఖనఈ డ్యముదాహరిణ్యోః కుర్వంతిగోప్యఇవతేప్రియమీషణేన॥ సూక్ష్మేశ్వకోకిలగణాగృ
 హమాగతాయధన్యావనౌకసఇయాన్ హసంతానిసగః॥ ౭॥ ధన్యేయమద్యధరణీత్యుగవీరుధస్తవ్త్వా
 దస్పృశోద్రుమలతాఃకరజాభిమృష్టాః॥ నద్యోఃప్రయః॥ ఖగమృగా స్సదయావలాక్రైగోప్యోంతరేణ
 భుజయోరపియత్ స్పృహశ్రీః॥ ౮॥ ఏవంబృందావనంశ్రీమత్యుష్ణః ప్రీతమరాఃపశూన్॥ రేషేనంచార
 యన్నదేస్సరిద్రోధస్సుసామగః॥ ౯॥ క్వచిద్గాయతి గాయతుమవాంధాశిష్యమవ్రైః॥ ఉపగీయమా
 నచగితస్సఖిసంక్షుణ్ణాన్వితః॥౧౦॥ స్వచిచ్ఛకలహంసానామనుకూజతికూజితి॥ అనుస్మృత్యనృత్యంతంబ
 హీణంహసయన్సఖీన్॥ ౧౧॥ మేఘగంధీరయావాచా నామభిరూర్గరాన్పశూన్॥ క్వచిదాహ్వ
 యతిప్రీత్యాగోగోపాలమనోజ్ఞయ॥ ౧౨॥ చకోలక్రౌంచచక్రాహ్వభరద్వాజాంస్తుబహీణః॥ అ
 యేషాంతాన్॥౧౩॥ అహోఇతి॥ తరుజన్తయేనకృతం-తస్యతమసంపాపస్యాపహత్యైనాశాయ-అధవా- యేనత్యయాఈ
 శ్వరేణ- సరోవపకారకంతరుజన్తకృతం తంత్యాంనమంతి- ఏవంశ్లాఘ్యపిజన్తనియదజ్ఞానరూపంతమో స్థితస్యాపహ
 త్యైన్॥౧౪॥ ఏతఇతి॥ హేఅనఘ-చనై-గూఢమపిత్వాంనత్యజంతి- త్వయిమనుష్యవేషేణినిగూఢేనతి- మునయోష్యశివేషేణి
 గూఢాస్తాంభజతీత్యర్థః॥౧౫॥ నృత్యంతితి॥ ఇయాన్ హసంతానిసగఃఇతి- యదస్త్రీస్వస్థి- తద్గృహమాగతాయవ
 హతే- సమపాయంతితి॥ ౧౬॥ ధన్యేతి॥ త్యుగవీరుధస్తవపాదాస్పృశంతీతథా-కరజాభిమృష్టానఘైఃస్పృష్టాః-సదయై
 రవలోకనైః- శ్రీరపియన్తైస్పృహయతి- కెవలంతేనభుజయోరంతరేణ- వక్షసాగోప్యధన్యాఇతి- అత్రనద్యోద్రయ
 ఇతి సంధ్యభావఆక్షణః॥ ౧౭॥ ఏవమితి-ఏవంశ్రీమద్వృందావనంప్రతిప్రీతస్స- అద్రేసమిపవతి సరిత్తలేషు గాస్యం
 చారయన్- సామగఃప్రీతమనాన్యరేషే- యద్వా-శ్రీమద్వృందావనంప్రతిపశూన్సంచారయన్- అద్రేస్సరిద్రోధ
 స్సురేషే॥తామేవరతిమాహక్వచిదిత్వాదిపంచభిః॥౧౮॥ క్వచిదితి॥ బహీణంనృత్యం తంఅన్వభిన్నత్యతిబహీణమభిమ
 ఖోన్సృత్యతీతివా- సఖీన్ హసయన్॥ ౧౯॥ ౧౯॥ చకోరానైతి॥ చకోదీననుసృత్యరాంతికదాచిచ్ఛసత్వాంమధ్యేవా

భ్రాసీంహయోః తాభ్యాంభీతవద్భవతి- సత్యేషుపలాయమానేషు- పలాయత ఇత్యర్థః-తయోః- సత్వావాంబలాద్యే
 కాణాంచ-భీతవద్భవతీతి॥౧౩॥క్వచిదితి॥ఆర్యమగ్రజంవిశ్రామయతివిగతశ్రమంకరోతి॥౧౪॥స్వత్యత ఇతి॥మధోన్యత్యాదీ
 సీమర్వతోగోవాక్-ప్రశశంసతుః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ పాదసంవహనమితి॥ వ్యజజ్వలన్తవాదినివత్తైః ౧౭॥ ౧౮॥ ఏవమితి॥
 ఈశచేకష్టిత ఇతినిగూఢస్వభావత్యైస్సంతరాంతరా - ఈశస్యైవకష్టితానిద్యశ్యంతయస్మిన్కాసః ॥౧౯॥ ఈశచేకష్టితత్వ
 మేవదశయతుమాహ॥ శ్రీదామేత॥ సోకకృష్ణఃకన్హితః॥౨౦॥ రామరామేతి॥ తాతాశ్చిసంకులంతాలానాంఃశిభిఃపంక్తిభి
 ర్వాప్యప్రం॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏవ ఇతి॥ విభూచీంసంస్వతిఃప్రస్తుతః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అభ్యధాపదితి॥ సనగంసవృక్షం॥౨౫॥ సమే

నుకౌతిస్త సత్వావాం భీతవద్భ్యోమ్రాసీంహయోః॥ ౧౩ ॥ క్వచిత్కాదాపరిశ్రాంతిం గోపాత్సంగోవబ
 హణమ్॥ స్వయంవైశ్రామయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః॥ ౧౪॥ స్వత్యతో గాయతఃక్వాపివల్లతో
 యువ్యతోమధిః॥ గృహీతగూతాగోపాలావానతౌప్రశశంసతుః॥౧౫॥ క్వచిత్పల్లవతత్వేషునియద్ధ
 శ్రమికిశితః॥ వృక్షమూలాశయశ్చేతే గోపాత్సంగోపబహణః॥ ౧౬॥ పాదసంవహనంచక్రిఃకేచి
 త్తస్యమహత్తనః॥ పరేతుమాతపాప్తానో వ్యజజ్వలన్తమవీజయత్ ॥ ౧౭ ॥ అన్యేషుపలాయమాణేషు
 జ్ఞానమహత్తనః॥ గాయంతిస్తమహాజక్ సేహస్త్విన్నధిరుశ్చయైః॥ ౧౮॥ ఏవంనిగూఢాత్తగతిస్సవ్య
 మాయయా గోపాత్త ఇత్వం చరితైర్విజంబయన్॥ శేషుమూలాలత పాదపల్లవోగ్రామ్యైస్సమంగ్రా
 వ్యచదీశచేష్టితః॥ ౧౯॥ శ్రీదామనామాగోపాలోరామశేషయోగ్యభా॥ నిమిషాంతకృష్ణాద్భాగోపాః
 ప్రేష్టువముబ్రువన్॥౨౦॥ రామరామమహాసత్త్వకృష్ణదుష్టబహుః॥ ఇతోవిదూరేసుమహద్వనంతా

—(*) ధేనుబకాసురభంజనఫట్టః (*)—

భాశ్చిసంకులం॥౨౧॥ ఫలనితత్రప్సారీణి పతంతిపాతానిచానంశింశ్వవరుద్ధాఃధేనుకేవదురాత్తనా॥
 ౨౨॥సోకవిర్యోసు రారోమహేవృష్ణక్షంరూఃశ్చత్॥ఆత్మశిల్పబలైరైవైవజ్ఞాఃతేదిగ్గుహుభిర్వృతః॥౨౩॥
 తస్మాత్కృతసరాహరాద్భ్రైస్త్రైభిరమిత్రహన్ ॥ ఏద్యం గోభః కృపా గావోభిషానిసురభీణిచ॥౨౪॥ ఎవ
 వైసురభిర్కాఢోవిషాదోహేద్యగృహ్యతే ॥ ప్రయచ్ఛతానినఃకృష్ణ గంధిరాభితకేతసామ్॥౨౫॥ వాం
 ఛాసీన్సహతరామగవ్యతాంయదీదౌచ తేఏవంసుహృద్వ్యభిర్వృత్ సుహృద్వృత్చిచిక్షిష్యాం॥ ౨౬॥
 ప్రహస్యన్తాఃసుగంధైస్త్వితౌతాశవసంప్రభా ॥ బలిప్రవిశ్యబాహుభ్యాంతాతాకానంపరికమయన్
 ౨౭॥ఫలంవాతయమానమతంగజఇకౌజసాఫలానాంపతతాంకబ్ధనిశిమ్యాసురరాసభిః॥ ౨౮॥ అ
 భ్యధాపతేక్షుశేలం సనగంపరికవ్పయత్॥౨౯॥సమేత్యతిరపాప్రత్యగ్ద్వాభ్యాంపద్భ్యాంబలంబలనిహ
 త్యైర్సంకాశబంధుంచకఃపర్యసరభిః॥౩౦॥ వునరాస్యాసురబుడపక్రోష్టాపరాగ్స్థితిః॥ చరణౌవప
 నోరాజకబలాయప్రాక్షిపద్రుమా॥౩౧॥ సతంగృహీత్వాపదయాభ్యామయిత్వైవపాణినా॥ చిత్తే
 పత్యురాజాగ్రోధౌమేగత్యక్తజీవితమ్॥౩౨॥తేనాహతోమహతాశఃపతమానోబృహచ్చిరాఃపార్శ్వ
 స్సంకమ్పయత్భగవద్గచ్ఛాన్యంసోపిచాపరమ్॥ ౩౩॥ బలస్యలీలయోత్సృజ్యఖరదేహమాతాహతాః॥ తా
 తాశ్చకమ్పిరేసర్వమహావతేరితాఇవ ॥౩౪॥వైతచ్చిత్రంభగవతి హ్యనంతే జగదీశ్వరే॥ ఓతంప్రోతమ
 దంయస్త్రికతంతఃస్వంగయథాపటః॥౩౫॥తతఃస్వస్థంచ రామంచజ్ఞాతయోధేనకస్యయే॥ కొమ్మారోభ్య
 పతకసర్వసంరథాహతబాహవాః॥౩౬॥తాంస్తావాపతతఃకృష్ణో రామశ్చవృపలీలయా॥ గృహీతపశ్చా
 చ్చరణౌప్రాహణాత్ప్రణరాజసు॥౩౭॥ఫలప్రకరసంకీర్ణంజైత్యదేహేర్గతాసుధిః॥రరాజఖరతాతా

గ్రోర్మునైరివసభస్థలమ్॥౩౮॥తయోస్తుసుమహతః- ర్జనిశామ్యవిబుధాదయః॥ ముముచుఃపుష్పవక్షాణిచ
 త్యైతి॥ప్రత్యగ్ పశ్యమాభ్యాం-ద్వాభ్యాంపద్భ్యాం-ప్రత్యగ్ ప్రతిముఖస్సన్నిహితా- కాశబ్రహ్మణి- కేతిగదాభజాతిశబ్దాన
 కతణం-పర్యసరత్ పరితోధావదిత్యర్థః॥౩౦॥వునరితి॥ఉపకొమ్మారదాభః-పరాగ్ ప్రకముఖః- ఆపరోపశ్చిమా- బలా
 యబలంహంటుం ॥౩౧॥త్యు- రాజస్తాశి॥ ౩౨॥౩౩॥ బలస్యేతి॥ ఉత్సృష్టేనఖరదేహేన- హతైఃఆహతాః- చకంపి
 రేఆకంపంత॥౩౪॥నేతి॥య స్సన్నిధిదంవిత్వం ఒతంఉద్ధృత్ తంతుషుపటఇవ గ్రధితం- ప్రోతంతిర్యక్తంతుషువత్ - ఎవం
 సంగ్రధిత- శబ్దతోగ సూత్రం-వతఃతద్యత్యర్థః॥౩౫॥౩౬॥ఫలేతి॥ఘనైర్నభాఇవ-భూతలంరరాజ- తత్రఫలప్రకరసంకీ

ఋషిః-దైత్యదేహాఃఖరతాశాగైశ్చ సంకీర్ణమిత్యుతాశ్చేతనీలఘనసాదృశ్యసంపాదనం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ అథేతి॥ అదృశ్య
 అభక్షయః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తమితి॥ గోరజోభిఃమరితేషుకుంతశేషు-బద్ధంబహాం-వన్యానిప్రసూనానివయస్కరుచిరమీశ
 ణంచారుహాసశ్చయస్కృతంచతంస-దిదృక్షీతదృశేదిదృక్షీతాఃదర్శనోత్కంఠితాదృశోయాసాంతాః॥ ౪౨॥ పీత్యేతి॥ ము
 కుందస్యముఖపద్మగతం- సారఘంమధు- అహ్నియోవిరహస్తస్సాజ్ఞాతంతాపం-సచతాసాంసత్కృతింపూజాం-కాం
 సత్కృతింకథంవాక్యతాం-తామాహ-సప్రీడేతి- సలజ్జనహాసేన-వినయోధాభవతీతథా- యదేతత్ కిం- అపాంగ
 మోక్షంకటాక్షదశకం- తథాతాసాంసత్కృతింప్రాప్యేతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ తథేతి॥ సంప్రతపద్యవేషితా ప్రాప్తాస్కృతి
 రైశ్చస్తే-సంప్రతీతస్కృతయఃయద్వా-సమ్యక్ ప్రతిప్రాప్తాస్కృతిరైశ్చస్తేతథేతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥

ఇతిభావాభేదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా-

క్రుర్వాద్యానిత్యుత్సృజ్య॥ ౩౯॥ అథ తాశఫలాన్యాదన్మనుష్యాగతసాధ్వసాత్పృణంచపశవశ్చేరుహాతథే
 నుకకాననై॥ ౪౦॥ కృష్ణకమలపత్రాక్షిపుణ్యత్రవణకీతకంఠఃస్త్రాయమానోమగైకాపైన్నాగ్రజోవ్రజ
 మావిశతే॥ ౪౧॥ తంగోరజస్కృతేకుంతలబద్ధబహావన్యప్రసూనరుచిరైశ్చణచారుహాసమ్॥ ఋంక్షణం
 తకునుగైరుపగీత కీతాంగోప్యోదిదృక్షీతదృశోభ్యగమన్సమతాః॥ ౪౨॥ పీత్యాముకుందముఖ సారఘమక్షీ
 భృంగైస్తాపంచమర్విరహజం వ్రజయోషితోహ్నిః॥ తత్సత్కృతింసమర్థగమ్యవివేకగౌఢంసప్రదీహాస
 వినయంతదపాంగమోక్షమ్॥ ౪౩॥ తయోర్యశోదారోహిణ్యౌపుత్రయోపుత్రవత్సలే॥ యథాకాలంయ
 థాకామంవ్యభత్రాంపరయాశిషః॥ ౪౪॥ ఏక తాదృశమాతత్రమదనోన్మజ్జనాదిభిః॥ వాసావసీత్యారుచి
 రం దివ్యప్రగ్ధంధమండితా॥ ౪౫॥ జనస్యపహృతంప్రాశ్య స్వాద్యన్నమపలాలితా॥ సమిశ్లవరతయ్య
 యాంసుఖంసుమమతుర్వృజై॥ ౪౬॥ ఏవంసభగవాన్కృష్ణోబృందావనచరఃకన్విత్॥ యయారామమృతే

—కాళీయమదనకథాప్రారంభఘట్టః—

మృ

రాజన్ కాళిందీంసఖిభిర్వృతః॥ ౪౭॥ అథగావశ్యగోపాశ్చనిద్రాఘ్నా-పీడితాఃపిష్టంపశ్యంత్య
 స్తృషాతాఃపిష్టదూషితమ్॥ ౪౮॥ విమాంభస్తదుపస్పృశ్యచైవ-సంశయఃచేతనః॥ ఏతత్సర్వస్వసన్నయే
 మాభిఃతావైకురుద్వహ॥ ౪౯॥ వీత్యతావైతథాహతాన్కృష్ణోయాగీశ్వరేశ్వరః॥ ఈతయామృ
 తవషిణ్యా స్వనాధాన్సమజీవయత్॥ ౫౦॥ తేసంప్రతీతస్కృతయఃకృతాయచజలంతికాత్॥ అగ్రాంసువి
 స్త్రితాస్సర్వేవిత్తమాణాఃపరస్పరమ్॥ ౫౧॥ అన్యవంసతతద్రాజగోవిందానుగ్రహేక్షితమ్॥ పీత్యాచ
 వంపరేతస్కృతనరుత్తానమాత్మనః॥ ౫౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచదశోధ్యాయః-

శ్రీబాదరాయణిః॥ ఏలోక్యదూషితాంకృష్ణాంకృష్ణాంకృష్ణావీనావిభుః॥ తస్యావిశద్ధిమన్విచ్ఛిన్నైర్వంత
 ముదవాసయత్॥ ౪౭॥ రాజా॥ కథమంతజకలేగాధేన్యగృహ్యవ్యగవానహేమ్॥ సవైబహుయుగావాసయ
 థాసీత్తత్రకథ్యతామ్॥ ౪౮॥ బ్రహ్మభగవతస్తస్యభూమ్నస్స్వధందవతీకం॥ గోపాలోదారచరితంక
 స్తృప్యేతామృతంజువన్॥ ౪౯॥ శ్రీశుకః॥ కాళింద్యాంకాళీయస్యాసీద్ధగ్రిహకన్విద్విషాగ్నిహా॥ శ్రీప్రమాణ
 పయాయస్మిన్పతంత్యుపరిగాఃఖగాః॥ ౫౦॥ ఏప్రీష్ణతాఃషోడోమోమారుతేనాభిమశితాః॥ మ్రియంతేతీ
 రగాయస్యప్రాణిసస్థి సరజంగమాః॥ ౫౧॥ తంచండవెగపిష్టవీర్యమవేక్ష్య తేనదుష్టాంసదీంచఖలసంయమ

శ్లో॥ షోడశైకాళీయస్యోగ్రిన్గ్రహాయమునాహ్రాదే॥ తత్సత్త్వీభిస్తుతైనాథకృష్ణేనానుగ్రహంపునః॥ హత్వా రాగభ
 దైతేయాన్ జగ్ద్వాతాశఫలాన్యలం॥ ప్రితోసృత్యశ్చణ్డారంగేకాళీయస్యకళానిధిః॥ ఏలోక్యేతి॥ ఉదవాసయత్సేనపాగ్ని
 తవాన్॥ ౪౭॥ కథమితి॥ బహూనియుగాన్యావాసోయస్కృతమహిం-సవైఅహిఃఅజలచరోపితస్త్రిన్నంతజకలే- యథాయేన
 ప్రకారేణాసీత్॥ అథవా-బహూనియుగాన్యావాసోయథాభవతీతథా- కేనప్రకారేణ సవైతత్రాసీదితియత్తత్ర-త్య
 తామితి॥ ౪౮॥ బ్రహ్మన్యైతి॥ గోపాతేనయదారమాచరితం- తదేవామృతం- అతఃకథ్యతామితి॥ ౪౯॥ కాళింద్యామితి॥ శ్రప్య
 మాణంపశ్యమానం- సయోయస్యసః- అతఃపరిగచ్ఛంతఃఖగాఃయస్మిన్పతంత్యై॥ ౫౦॥ ఏప్రీష్ణతేతి॥ కించవిప్రప్యతా
 అంబుకణయుక్తైన- విషోదతరంగస్పృశమామతేన- స్పృష్టాఃయస్కతీరగాఃమ్రియంతే- సప్రదలసీదితి॥ తమితి॥ తం
 కాళీయంచండోవేగోయస్య- తద్విషమేవవీర్యంయస్కృతం- కదంబమితి॥ భావిన్నాశ్రీకృష్ణచరణ స్పృశభాగ్యేన- సలకస్తే

రేన శుష్కః-అమృతమాహరతాగద్యతాక్రాంతత్యాదితిపురాణాంతరం-అస్మిన్మృతాహుంకరతలెవాహత్య- గాఢం
 దృఢంబద్ధారణనాకాంచీయేనసతథా || ౬ || సర్వేతి|| సర్వస్యహృదఃపురుషశ్రేష్ఠస్యపతనభరణ - సంక్షోభితానాంఉర
 గాణాం-విమైరున్నమితోంబురాశిర్యస్యసః- విషేకమాంకిత తాభయంకరాడమయోయస్యసః - పృక్ పరితః-
 అంచత్- ధనుశ్చతంప్లుతఃప్రస్ఫుతః- నైతచ్చిత్రమిత్యాహ-అనంతబలస్యేతి|| ౭|| తస్మిన్మృతి|| భుజదండాహతోదకఘోషం
 శ్రుత్వాతత్తతః- స్వసదనాభిభవంచసీత్య-తదసహమానఃసర్వ- సమసరత్సమాజగామ||౮||తమితి|| ప్రేక్షణీయశ్చ
 సుకుమారశ్చసునవదుజ్జ్వలచ్చతం- శ్రీవత్సవీతవసనం- శ్రీవత్సనసంయుక్తముజ్జ్వలప్రీతంవస్త్రంయస్యతం- భుజయా
 భోగనచఛాదలవైష్ణవ్యతః || ౯|| తదితి|| సఃప్రియోయేషాంతతప్త్రియాః- లేచతేనఖాయశ్చేతతథా||౧౦|| ౧౧||అథేతి||
 భువిభూకంపాదయఃవిఉలూ-పాతాదయః- ఆత్మనివామనేత్రస్ఫురణాదయః- ఆసన్నంభయంశంసేతుంశీలంయేషాం

నావతారఃకృష్ణఃకదంబమధిరహ్యతతోతతుంగమాసోపేత్యగాఢరశనోభ్యపతద్విషోదె||౬|| సర్వహృదః
 పురుషసారనిపాతవేగసంక్షోభితోరగవిషోన్నమితాంబురాశిఃపర్యక్తప్లుతోవిషకమాంతభీషణోద్గిరం
 చద్దనుశ్చతమంతబలస్యకింతత్ || ౭|| తస్మిన్మృతి|| దేవిహరతోభుజదండఘోషవాఘోషమంగవరవా
 రణవిక్రమస్య | ఆశ్రిత్యతత్స్వసదనాభిభవంచసీత్యవత్సక్తవాస్సుసరత్తదమృతమాణః||౮|| తం
 ప్రేక్షణీయసుకుమారఘ నావదాతంశ్రీవత్సవీతవసనస్థితసుందరాగ్మయః| క్రిడంతమప్రతిబలంకమలో
 దరాంఘ్రింసందశ్యమమః సుమహాభుజయాచఛాద||౯|| తన్నాగభోగపరిపీతమ దృష్టశ్రేష్ఠమాలాకృత
 త్ప్రియసఖాఃపశుపాభ్యశాతాఃకృష్ణేపిఽతాత్మసుహృదథకశత్రకామాదుఃఖాతిశోకభయమూఢ
 ధియోనిపేతుః||౧౦|| గావోవృషావత్సకర్మక్రందమానాస్సుదుఃఖితాః | కృష్ణస్యస్తేక్షణాభీతారుదంత్యజ
 వతస్థిరే|| ౧౧|| అథప్రజేమహాత్పతా స్త్రివిధాఅతిదారుణాః| ఉత్పేతుభువిదివ్యాశ్చరాసన్నభ
 యశసినః|| ౧౨|| తానాలత్యుభయోద్విగ్నాగోపానందపురోగమాంబురాహేణగాఃకృష్ణంజ్ఞాత్వా
 చారయతుంగతం||౧౩|| తైర్ద్వైమితైర్ద్విధనంమత్వాప్రాప్తమతద్విదః| తత్ప్రాప్తాస్తస్యసాహస్రే
 దుఃఖశోకభయాయురాః||౧౪|| అబాలవృద్ధవనితాస్సర్వేంగవశవృత్తయః| నిజకన్యగౌణకులార్ద్రనాఃకృ
 ణ్ణదశకనలాలసాః || ౧౫|| తాంస్తథాకాతరాన్వీత్యభగవాన్రోహణీనుతః| ప్రహస్యకించినోవాచ
 ప్రభావజ్ఞోనుజస్యసః|| ౧౬|| తేన్ద్రవమాణాదయితం కృష్ణంసూచితయావదై- | భగవల్లక్షణైఃకన్య
 పదవ్యాయమునాతలమ్ ||౧౭|| లేతత్రతత్రాబ్జయవాంకుశాశనిధ్వజోఽపస్త్రినిపదానివిశ్వఃతేః| మా
 గేగవామన్యస్తద్భూతరాంతరేనీరీత్యమాణాయయరంగసత్వరాః||౧౮||అంతజలేభుజగభోగపరిత
 మారాత్రాశ్చక్రంశ్చముపభృజులాలయాంతే | గోపాంశ్చమాధధిజఙ్గాపరితఃపశూంశ్చనలక్రంద
 తఃపరమకల్మషహపురాతాః || ౧౯|| గోపీగోమరక్తమనసోభగవత్యనంతేతత్సహృదస్థితవిలోకగిర
 స్సగ్ధరంత్యః| క్రస్తేహీనాప్రియతమేభ్యశదుఃఖతప్రాశ్నావ్యంప్రియవృత్తిహృతందద్యశుస్త్రిలోకమ్||౨౦||
 తాఃకృష్ణమాతరమ పత్యమనుప్రతప్రాంతల్యవ్యధాస్సుచధిగమ్యశుచస్సప్రవంత్యః | త్రస్తాప్రజప్రియక
 థాఃకథయంత్యకృష్ణాననేర్వితద్యశోమృతకప్రతికాః||౨౧|| కృష్ణప్రాణాన్నివిశతోనందాదీన్వీత్య
 తద్ధృతిమ్| ప్రత్యేషధత్సభగవాన్రామఃకృష్ణానుభావవీత్ || ౨౨||ఇత్యంస్వగోకులచనన్యగతింనీరీత్యస

తే||౧౩||తానిః| తానాలత్యు- గోకులార్ద్రజగ్గురితి తృప్తీయేనాన్వయభయోద్విగ్నాభయహేతుభ్యోభీతాః- భయేన
 కంపమానాఇతివా ||౧౩||తైరితి||సతంవిదంశీత్యతద్విదః||౧౪|| అబాలేతి|| పశువృత్తయఃఅతివత్సలాః||౧౫|| తాఃతి|| కాత
 రాన్వీతాః||౧౬|| తథేతి|| భగవంతంబతుమంతియానిపదాని- తైఃపదైస్సూచితయాపదవ్యామాగేణ|| ౧౭||మాగ
 జ్ఞానప్రకారమాహ ||తథేతి||విశ్వతేఃశ్రీకృష్ణస్య- అన్యేషాంపదానాం- అంతరాంతరేమధ్యమధ్యై- తత్తదపోహనేనగ
 వాంశ్రుతీనాం - మగేణసత్యరాశప్రమత్తా యోగినస్తత్తదుపార్ధ్యపమాదేన - యథాపరంతత్త్వం - మృగయంతే-
 తద్వదితిభావః||౧౮||అంతరితి||తతశ్చసర్వచరివేష్టితంకృష్ణం-దూరాన్నిరీత్య గోపాంశ్చపశూంశ్చ- తథాతథానిరీత్య-
 ఆతాః-పరమంమోహంప్రాప్తుః||౧౯||గోప్యతేతి||ప్రియేణశ్రీకృష్ణేన-నిరహితంత్రైలోక్యం- శూన్యందద్యశుః|| ౨౦ ||
 ౨౧||ఇత్యమితి||అనన్యగతిమాత్మానం-ఇత్యంనీరీత్య- ఆతపవాత్సహేతో- స్వగోకులమతిదుఃఖతమాజ్ఞాయ- శరణంధా

దుదత్తపతిత్యవ్వయః ॥ ౨౩ ॥ తదితి తస్య ప్రత్యహ నేవ ప్రవహమానేన చతుషా వ్యుధితాత్మాపీతశరీరః - ఘటః గఃకు డ
 వీ-శ్రీకృష్ణశ్శ్రిక్వా- కుపితః- స్వభావానున్నయ్య- శ్వసక్ కెవలగమీతుమాణస్తథా- కథంభూః- శ్వ సురంభేషు రా
 సావివరేషు- విషయస్యసతథా- అంబరీషంభాప్యః- మండకపాః భాజః మిశ్యథః- తద్వనీ సంహస్తాని ప్రభానితః
 గానియస్యసతథా- ఉల్లుకానిమఖేషుయస్య సచ ॥ ౨౪ ॥ తమితి ॥ హరిశ్చక్రీడక్-శయమునపక- పరిససారపరితో
 బభామ-అతికరాళావిషాగ్నియక్తాదృష్టిర్యస్యతం-జిహ్వయాద్విశిఖయేతిప్రతిముఖం ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంపరిభ్రామే
 తైవహతమోదోయస్యతం- ఉన్నతాఅసాయస్యతం-తస్యమూర్ధనుయేరత్ననికరా- తేహంస్య స్నేహ-అత్యుగం
 పాదాంబుజయస్యసః - అత్రభందోభంగఆపకః - సమకథంచచలేషుశిరస్సువసతః- తత్తాహ- అఖిలకళానామా
 దిగురు ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ యద్యదితి ॥ తైకశీర్ణః శతంకానిముఖ్యాని- శీరాణి యస్యతస్య-క్షీణాయమోపిచనభ్రామతః
 యద్యచ్ఛ్రీగోననమతైస్త్వతాంనజహతి- సృత్యచ్యలేనాంఘ్రిపాతైస్తత్తస్యమదః- తథాచ-అస్యతోమఖేభ్యః- నస్తోరా
 నావివరేభ్యశ్చ-అస్పిగ్వయ ॥ ౨౮ ॥ తస్యేతి ॥ పునరపిపాదౌదైనిశ్శ్వసతోయద్యస్యమున్నమతి-తత్తత్తదాఘాతేనా
 స్త్రీకుమారమతి-ఋతమాత్మ-మేతోః ॥ అజ్ఞాయమర్త్యపదవిమనువతః మానఃస్థిత్యామహూర్తముద
 తివ్యదురంగబద్ధాత్ ॥ ౨౯ ॥ తత్ప్రత్యహనః చతుషావ్యుధితాత్మభోగస్త్యక్తవ్వన్నయ్యకుపితస్స వ్యభాక్
 భుజంగః శస్త్రాశ్వసక్ శ్వసనరంధ్రవిషోంబరీషస్తద్బేక్షణోల్లుకముఖోహగమీతుమాత్మగః ॥ ౩౦ ॥ తంజి
 హ్వయాద్విశిఖయాపరిలేపహనం ద్వేసృష్టిణీహ్యతికరాళవిషాగ్నిదృష్టిమ్ ॥ క్రిడన్నయంపరిససారయథా
 ఖగేంద్రాబభామిసోఽప్యవసరంప్రగమీతుమాత్మగః ॥ ౩౧ ॥ ఏవంపరిభ్రామహతాజసమున్నతాంసమాన
 మ్యుతత్పృథుశిరస్సద్విరూఢఅద్భుతాత్మస్కంధరన్ననికరస్సర్వాతామ్రపాదాంబుజోఖిలకళాదిగురు
 ర్నసతః ॥ ౩౨ ॥ తంసర్దుయద్యతమచేత్యత వాతదీయాగంధర్వసిద్ధమనిచారణదేవధన్వః ॥ పీత్యాశ్చరంగప
 ణవానకవాద్యగీతపుస్త్యేవహరనుతిధిస్సహసోపనేదు ॥ ౩౩ ॥ యద్యచ్ఛ్రీగోననమతే-గతైకశీర్ణఃస్త
 త్తన్నమదఃఖిలదండధరోఽఘ్రిపాతైః ॥ క్షీణాయమోద్రీమతఉల్లుకమాస్యతోస్సృజ్యస్త్రోవమకపరమకశ్య
 లమాపనాగః ॥ ౩౪ ॥ తస్యాక్షిభిరకరళముద్యమతస్థిరస్సుయద్యస్యమున్నమతిశ్చ వ్యసతోరుషోదైచ్చి ॥ సృ
 త్యత్పదానునమయక్ దమయాంబహావపుష్పేస్సుపూజితవిహపునపురాగః ॥ ౩౫ ॥ తచ్చిత్రతాత్త్వ
 నిర్దుష్టఫలాసహస్రైరక్తంముఖైరురువచున్నుపభగ్నగాత్రైః ॥ స్మృత్యావరాదరగురుంపురుషంపు
 రాణంనారాయణంతమరణంసనపాజగామ ॥ ౩౬ ॥ కృష్ణస్యగభాజగతోతిభరావసన్నంపాష్టికప్రహర
 పరిర్దుష్టఫలాతపత్రం ॥ దృష్ట్వాహిమాద్యముపనేదురమప్యసత్త్వైర్రాశ్చఫద్వననభూషకశబంధాః ॥
 ౩౭ ॥ తాస్తంసువిగ్మచనసౌభరస్సృతార్చాకాయాన్నిపాశ్యభువిభూతపతింప్రజేమః ॥ సావ్యః

కాశీ యపత్తిశృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః-

కృతాంబజిభటాస్సమలస్సభతుర్నోక్షేచ్ఛవశ్వరణదంశరణంప్రపన్నా ॥ ౩౮ ॥ నాగపత్నయః ॥ న్యాయ్యో
 హేదన్ద్యః శృతకీర్తిష్యేక్తితవావతారంఖలనిగ్రహయ ॥ ౩౯ ॥ షోన్మతానామపిశుల్యదృష్టేదకత్నేదవద్ధగ్ధమే
 సునయయక్- ఇహస్థి-పసరే-హృష్టే-గంధర్వాదిభిః- శేషానసంపురుషఇవసయతోదానందనః-ప్రప్తే-పూజితః-
 యద్వా-తదాగంధర్వాదిభిఃపుష్పైస్సుపూజితోగోతైః-పురాణఇవపుమాకదృష్టఇతి-యద్వా-తఇవపుష్పైస్సుపూజితఇ
 వప్రసన్నస్త్వ-దమయాంబభూవహేతకృతవానిత్యథః ॥ ౪౦ ॥ తదితి ॥ అరణంశరణం ॥ ౩౧ ॥ కృష్ణశ్శ్రితి ॥ గర్భజగంతియస్య
 తస్యాతిభరేణ- అవసన్నయాకాంతం-పాష్టికః- సాదృశ్యం-అద్యంశ్రీకృష్ణ- క్షణంతోవిస్రంసమానాఃవసనాదయో
 యాసాంతాః ॥ ౩౨ ॥ తాఇతి ॥ శరణంప్రపన్నా-స్వస్యశంప్రణేమః- మనిగ్మచనసంవిహ్వలలితైః- భవీతితస్మైకప్రానే-
 జలాదధస్తాద్వా-తీరేనా- శమలస్యపాపాశ్శనోపి- భతుమోక్షేచ్ఛవః- భతుర్యచ్ఛమంతస్యవా- భూతపతిః
 ప్రాణిమాత్రస్యపతిం- శరణదంఅత్రయప్రపం ॥ ౩౩ ॥ ప్రథమంతావతు-పితం- భగవంతం- దండానుమోదనోపక
 మయంత్య-స్తువంతి తత్ర ॥ శ్లో ॥ దండానుమోదనప్రస్థిందశభిశ్చూరేస్తు న్నితి ॥ ప్రాథమాపంభిశ్చోక్తైస్తతంపన్నగ
 యోషితాం ॥ శ్రీధరియోయంశ్లోకః ॥ న్యాయ్యఇతి ॥ సవని గ్రహాను గ్రహలక్షణం వైవమ్యమి త్యాహుః - ధత్సం
 ఫలం అచశంసక్ ఆలోచయ ॥ ౩౪ ॥ నిగ్రహాస్యాగ్రహాయే త్యక్తం పూర్వం- ఇదానిమనుగ్రహవిశాయం- సచి

గ్రహణత్యాహః || అనుగ్రహణతినోస్సాకంయస్సాదస్యసర్వత్వదృశ్యతే-ఆతస్తస్మాదపాపనివర్తకౌదండః-అనుగ్రహవీవ. కోధత్వేనప్రతీయమావోపిత్యభః || 38 || మహంశ్చాయమనుగ్రహణతస్యపూర్వపుణ్యమభినందతి|| తపః ఇతి|| స్వయంమానరహితేనాన్యేభ్యామానదేనచ-సర్వంజీవయతీతసర్వజీవః|| 39 || నతపఆదీమిత్రకవీషభాగ్గోదయః కింత్వచింత్యంతవక్యపావైభవమిత్యాహః- శ్లోకత్రయేణ|| కస్యేతి|| తపఆదినాబ్రహ్మదయోపి-యస్యాః శ్రియఃప్రసాదమిచ్ఛంతి- సాశ్రీలలనాః- శ్రీరేవలలనాడత్రమా-స్త్రీ-యస్యత్వంఘ్రి స్పర్శాధికారస్య- వాంఛయా- స్పృశాధికార ఇత్యత్రచందోభంగఆవణః-తపఆచరత్ - అస్యసర్వస్య- కింకృతమితకోవేత్తీత్యభః|| 39 || నేతి|| యత్తవపాదరజః- ప్రపన్నాప్రాప్తాఃపారమేష్ట్యాదీనవే-తుచ్ఛంమన్యంతే|| 32 || తదితి|| అచూతదేవతయత్తవపాప్రాప్-అన్యైఃబ్రహ్మభిరపి-త్రునఃకథంధూతంపాదరజః-యదిచ్ఛతఃసేవ్యంమేభవత్వితిప్రాథమ్యతపవ- సమత్వంప్రత్యక్షతప-విభవఃఅపేక్షితానంపద్మవతి|| 30 || నమఇతి|| భగవతలంబితైస్త్వరాదిగుణాయ-కించ-పరమాత్మనే-తదుపాదానాయపితానదశభిన్యోక్తైర్విశేషాని- పురుషాయపూర్ణఃఅంతర్భూమిరూపేణవర్తమానాయ - మహత్త్వనేవమప్యపరిచ్ఛిన్నాయకుః భూతావాసాయఅకాశాద్యాశ్రమాయ- తదపికుతః-భూతాయపూర్వమపిసత్కుతఃపరాయకారణాయ- కించ- పరమాత్మనేకారణాతీతాయేతివా|| 31 || కారణత్వంకారణాతీతత్వంచసమర్థయితుమాహః|| జ్ఞానేతిజ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే జ్ఞానంజ్ఞానవిజ్ఞానంచిచ్ఛక్తిః-తయోర్నిధయే-తాభ్యాంపరిపూర్ణాయ- కథంతథాత్వమతత్త్వం- బ్రహ్మజే-అనంతకవానశంస|| 33 || అనుగ్రహాయంభవతాకృతోహి-దండోనతాంతేభిఃకల్పషాపహః|| యద్దందశూకత్వముమవ్యదేహినఃక్రోధోపితేనుగ్రహవసన్నతః|| 34 || తపస్సుతప్రంకిమసేపూర్వస్థిగ్రస్తమానేనచమానదేన| ధర్మోభవాసర్వజ్ఞానానుకంపయాయతౌభవాంస్తువ్యతిసర్వజీవః|| 35 || కన్యోనుభావోస్యనదేవవిద్యహేతవాంఘ్రిరేణస్పృశాధికారః|| యద్వాంఛయాశ్రీలలనాచరత్తపోవహియకామాన్ సుచిరంధృతవ్రతా|| 36 || సరాకపృష్ఠంనచచార్వణామంసపారమేష్ట్యంనరసాధిపత్యం | నయోగసిద్ధిర్నపునర్భవంవావాఙ్మంసయత్యాదరజప్రపన్నా|| 37 || తదేవనాథాపదురాపమస్త్రైస్తమోజనికోధవశోహ్యహస్తగ్రాసంసారచక్రేభ్యమతశ్శరీరిణోయదిచ్ఛతస్సాన్వద్విభవస్సమక్షమ్|| 38 || నమస్తుభ్యంభగవతేపురుషా- నమహత్త్వనేరూతావాసాయభూతాయపరాయపరమాత్మనే|| 39 || జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయేబ్రహ్మజేనంతకయే| అగుణాయావికారాయనమస్తేప్రాకృతాయచ|| 40 || కాలాయకాలనాథాయకాలావయవసాక్షిజేవిశ్వయతదుపద్రష్టైతత-రైవిశ్వహేతవే|| 41 || భూతమాత్రేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే | త్రిగుణేనాభిమానేన గూఢస్వాత్మానుభూతయే || 42 || నమోనంతాయసూక్ష్మాయకూటస్థాయవిపశ్చితే| నానావాదానురోధాయవాచ్యవాచకకత్తయే|| 43 || నమఃప్రమాత్తయే-బ్రహ్మజేకథంభూతాయ- అగుణాయవికారాయ-పునఃకథంభూతాయ-అనంతకత్తయే- ప్రాకృతాయప్రకృతిప్రవర్తకాయ-యద్వాఅప్రాకృతాయఅప్రాక్రతానంతకత్తియుక్తాయయమభః-అగుణత్వంవికారం| బ్రహ్మజ్ఞప్రమాత్రత్వాత్కారణాతీతంప్రకృతిప్రవర్తకానంతకత్తివిజ్ఞాననిధిత్వాదీశ్వరఃకారణం-తదుభయాత్త్వనేనమఇతి|| 40 || అనంతకత్తిత్వాత్కాలశక్త్యావిశ్వప్రప్యత్వాదిరూపేణనమస్యంతి || కాలాయేతి|| కాలాయకాలస్వరూపాయ - కాలనాథాయకాలశక్త్యాశ్రయాయ - కాలావయవానావంస్పృష్ట్యాదిసమయానాం-సాక్షిజే-తతశ్చవిశ్వాయవిశ్వస్వరూపాయతపోకించజహం - నహి-తదుపద్రష్ట- నచద్రష్టుమాత్రాయ - కింతుతత-త్రేణచ - కర్తవ్యమాత్రాయ-విశ్వహేతవసర్వకారణరూపాయ || 41 || తదేవహుః|| భూతేతి| ఆశయాత్త్వ-భూతాదిరూపాయ-అతఃసర్వకారణరూపాయేతి-అహంకారాత్మతయానమస్యంతి-త్రిగుణేనేతి|| ఏవంస్పృష్టికార్యేయప్రిగుణాభిమానః- తేనగూఢానాంస్వాంతభూతానామాత్మనామనుభూతిర్జ్యేతస్సై|| 42 || త్వంతుఅహంకారానావృతభిస్తువంతి|| నమఇతి|| అనంతాయఅహంకారావృతీచ్ఛేదాత్-అశేసూక్ష్మాయ-అదృశ్యత్వాత్, అతఏవకూటస్థాయపాధికృతవికారాభావాత్- అతఏవవిపశ్చితేసర్వజ్ఞాయ-ఏవంస్తుత్వాఅకింత్యమానత్వేనస్తువంతి-నానావాదానురోధాయ-అస్తి-నాస్తి-సర్వజ్ఞః కించిద్జ్ఞఃబద్ధః ముక్తఃఏకః- అనేకః-ఇత్యాదిక్ నానావాదాత్ అనురణద్ధిమా యయానువర్తతేయస్తస్మై-కించ- వాచ్యవాచకకత్తయే-అభిధానాభిధేయశక్తిభేదాదపినానాత్వేనప్రతీయమానాయేత్యభః|| 43 || అవాపృతత్వమేవహేత్వంతరేణాపి

సూచయంత్యఃస్తువంతి॥నమశ్చతి॥ ప్రమాణమూలాయచక్షు రాదీనాంచక్షు రాదిరూపాయ- అతఏవకవయ స్వయంత
 నిరపెక్షజ్ఞానాయకుతః-శాస్త్రయోనయేవేదాత్మకనిశ్వాసాయ॥౪౪॥ కించ- అనాప్యతైశ్వర్యత్యాజేవచతుర్మాతా
 స్వరూపేణసర్వోపాస్యత్యేననమంతి॥నమఃకృష్ణాయేతి॥ రామాయనంకర్ణణాయ- వసుదేవసుతాయవసుదేవశబ్దితం
 శుద్ధంస త్వం-తతప్రకాశమానాయ- వాసుదేవాయేత్యర్థః- సాత్త్వతాముపాసకానాం- పతయేసాలోక్యాదినా
 పాలకాయ-ఏవంచతుర్మాతాతేయేకృష్ణాయతుభ్యంనమశ్చతి॥౪౫॥కథంచతుర్మాతా తేతతదాహుః॥ సమోగుణప్రదీ
 పాయేతి॥గుణాఃఅంతఃకరణాని-తాన్ ప్రదీపయతిప్రకాశయతీతతధాతస్యై- చిత్తాదధిష్ఠాత్మత్వేనచతుర్గురితేతిభా
 వఃననుభూయేకృష్ణై యకఃఛంచతుష్టవ్యవతలహుః- గుణాశ్శచ్చాదనాయచ-తైవగుణైరుపాస కానాంఫలవైచిత్ర్యా
 య-ఆత్మానమాచ్చాద్యనానాత్వేనప్రకాశమానాయేత్యర్థః॥ ననుకథంతహి-ప్రతీతిరతఃకృతం- గుణవృత్త్యుపలక్ష్య
 య చిత్తాదీనాంచేతనాధ్యవసాయాదివృత్తిభిరుపలక్ష్యయ- ఉపలక్షణమేవాహుః- గుణద్రవ్యైతత్సాక్షిణైకధంచిదు
 పలక్ష్యవనజ్ఞేయత్యాహుఃస్వసంవిదేఅగోచరాయేత్యర్థః॥౪౬॥అగోచరత్వముపలక్ష్యత్వం- దశాయంత్యోనమస్యం
 తి॥అవ్యాకృతేతి॥అవ్యాకృతవిహారాయఅతిర్క-మహిమ్నశ్చత్యర్థః- సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే సర్వకార్యత్వత్తి ప్రకాశ
 హేతుత్వేనోపలక్షణయోగ్యాయేత్యర్థః- ఉపలక్షణాంతరమాహుః-హృషీకేశ-శరణప్రవర్తక కి షష్ఠమిలపృథ్వియాన-
 మునయేఆత్మారామాయ,కింసాధనవ శేన-సహీనహి-మానశీలనెమానమా త్కారామతాతత్స్వభావాదయ॥౪౭॥పరాప
 రేతి॥ కుతఃపరాపరగతిజ్ఞాయస్థూలసూక్ష్మజ్ఞాంగతిజ్ఞ త్వేననకావపిసజ్జమానాయేత్యర్థః-సర్వస్యత్రాయసర్వస్యాధి

ణమూలాయకవయేశాస్త్రయోనయేప్రవృత్తాయనివృత్తాయనిగమాయనమోనమః॥౪౮॥ నమఃకృష్ణా
 యరామాయవసుదేవసుతాయచ॥ పృథ్వీమానూనీరుద్ధాయసాత్త్వతాంపతయేనమః॥౪౯॥ సమో
 గుణప్రదీపాయగుణాశ్శచ్చాదనాయచ॥ గుణవృత్త్యుపలక్ష్యయగుణద్రవ్యైస్వసంవిదే॥౫౦॥ అవ్యాకృ
 తవిహారాయసర్వవ్యాకృతసిద్ధయే॥హృషీకేశనమస్తేస్తుమునయేమానశీలనె॥౫౧॥పరాపరగతిజ్ఞాయస
 ర్వాధ్యత్రాయతేనమః । అవిశ్వాదుచవిశ్వాదుతద్దృష్టేన్యచహేతవె॥ ౪౮॥ త్వంహ్యస్యజ్ఞానీతిసం
 యమాన్విభోగుణైరసిహృత్కృతకాలశక్తివృత్ । తత్త్వస్వభావాన్ప్రతిబోధయన్ సతస్సుమిత్యయా
 మోఘవిహరతఃహసే॥౪౯॥ తస్యైవతేమాస్తవప్రస్రిభోక్యాంశాంతాఅశాంతా ఉతమూఢయోన
 యః॥ శాంత్యాఃప్రియాస్తేహ్యధునావితుంస తాంస్థాతుశ్చతేధమన్పరిష్కయతః॥ ౫౦॥ అపరాధస్యకృ
 ద్యత్రాన్సోవశ్యస్సప్రజాకృతః॥ ఉంతుమహానిసర్వాశ్శక్యమూఢస్యత్వామజానతః॥ ౫౧॥ అనుగృ
 హ్ణీష్వభగవత్ప్రణామస్త్యతపన్నగః॥స్త్రీణాంనస్సాధుశోచ్యానాంపతిప్రాణఃప్రదీయతామ్॥౫౨॥
 విధేహితేకింకరిణా మనుష్యేయంతవాజ్ఞయా । యచ్ఛ్రీధయనుశితన్ వైముచ్యతే సర్పబంధనాత్ ॥

స్తోత్రే- కుతఏతత్-అవిశ్వాదు-నవిశ్వంయస్మిన్-తన్నిషేధావధయేవిశ్వాదుచతద్వివరాధిష్ఠానాయేత్యర్థఃతద్దృష్టే
 అధ్యాపాపవాదసాక్షిణే-అపిచ-అస్యచవిశ్వాధ్యాసస్య- తదపవాదస్యచవిద్యావిద్యాభ్యాంహేతవైదుద్వా- అవిశ్వా
 దువిశ్వతైజ సాద్యవస్థారహితాయ విశ్వాదుమాయయా స్వాంతైస్తత్తదవస్థాః- తద్దృష్టే- తాసామవస్థానాం
 భావాభావసాక్షిణే- అన్యత్సమానం- తస్మాత్సర్వజ్ఞత్వసర్వాధిష్ఠాత్మత్వాత్కారామత్వాదిభిర్నరతఃయైశ్వర్యాయతు
 భ్యంనమశ్చతి॥శ్లో॥ విశ్వజైరసంకీర్తైః పంచపంచాశతానుతః॥ అహిస్త్రిభిః ప్రసన్నోయస్తాసామేవభవేద్ధరిః॥ శ్రీధరి
 యోయంశ్లోకః॥౪౮॥ఏవంతావద్దండానుమోదన నమసాగ్రైశ్చభగవంతంప్రసాద్యదా సింహద్ధరిన ప్రాణినాంకప
 రాధిత్యాశయవంత్యఃప్రార్థయంతే ॥ త్వంహీతి ॥ అన్యలోకస్య - జన్మాదీన్త్యమేవఅకృతఅకరోః- అతశ్చైత్యా
 తాన్-సంసారరూపేణసతః స్వభావాన్ - ఘోరత్వాదీన్-ప్రబోధయన్ ఈహసేత్రిడసె- యద్వాఅన్యజన్మాదీన్
 త్వమేవమీహసతిత్యన్వయఃకథంభూతః-అకృతాఅనాదిర్యాకాలశక్తిః, తాంధారయతీతితథా,అన్యత్సమానం॥౪౯॥త
 శ్లోతి॥అతః-తస్యైవతవామూస్తవవః-తస్యంతగ్గతితనవఃక్రిడోపస-రాతథాపి- తవాధునాశాంతాః ప్రియాఃకుతఃస
 తాంధమన్పరిపాలనేచ్ఛయా, ఈహతఃప్రవర్తమానస్య- అతస్తానవితుం-స్థాహఃస్థితస్య॥ ౫౦ ॥ ఏవంచతవాప్రియా
 చరణాద్యపరాధః-తహిన్సోధవ్యత్యాహుః ॥అపరాధతః॥౫౧॥౫౨॥ యద్వదనప్రహరణిలస్యేమాంమృత్యురో
 తిదేస్తేత్యాహుఃవిధేహీతి ॥త్వదాజ్ఞయా ప్రాణినోనాద్యామేకభావః ॥౫౩॥౪౪ ॥నయమితి॥ యదసద్దృగ్భావతయ

తఃస్వభావః-అగ్రగ్రహరూపః-యద్వా-యతఃస్వభావాత్-అసతిచేహదాయే-గ్రహః-సదుస్త్యజగతి॥౫౬॥శ్వయతి॥
 గుణైర్విసృతయా-పృజ్యతఇతిగుణవిసజ్జనం-తత్రాపివానాస్వభావాదయోయస్యతత్॥ ౫౭॥ వయమితి॥ జాత్యాజ
 న్ననైవ-ఉరుమఃస్వరేమాంతే-వయంకథంత్యజామః॥ ౫౮॥ భవానితి॥ హియస్తాత్-తత్రత్వన్నాయాత్యాగభవానై
 వకారణమిత్యనుగ్రహంవిధేహిమమాజ్ఞయాఖాదతేతి-ఈశ్వరత్వాన్నిగ్రహంవావిధేహి॥ ౫౯॥ ఇతితి॥ యతోగో
 భిర్వభిష్పనదీభుజ్యతామితి॥ యఇతి॥ తస్యయుష్మాభిర్భయంనోత్పాదనీయమిత్వాజ్ఞా॥౬౦॥ఇతోపిత్యయానిగకంతవ్య
 మిత్వాహ॥యఇతి॥త్వయస్థితేతన్నసంభవతీతిభావః॥౬౧॥ నవతవగరుడభయంభవేదిత్వాహ॥ద్వీపమితి॥౬౩॥౬౪॥

ఇతిభావాథాదీపికాయాం-మోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యాన-

శ్లో॥నాగంసప్తదశేనాగాలయంతంనిరయాపయత్॥బంధూంశ్చసఖినశ్చాగ్రింతాన్సుప్తాంస్తత్రదవాదపాత్॥నాగే
 ౫౩॥బాదరాయణః॥ఇత్థంసనాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః॥మూర్ధ్నిసంభగ్నీరసంవిససజాఃక్రిమి
 కుట్టనైః॥౫౪॥ప్రతిభంధంద్రియప్రాణికాశీయశ్చనక్షత్రహారిమ్॥కృచ్ఛాగ్రితస్త్వముచ్చస్వకదీనఃకృష్ణం
 పాహ్నికృతాంజలిః॥౫౫॥కాశీయః॥వయంఖలాస్సహౌత్పత్యాతామసాదీఘమన్యవః॥స్వభావో
 దుస్త్యజోనాథభూతానాంయదసగ్రహః॥౫౬॥త్వయాగృప్తమిదంసర్వంధాతగుణవిసగ్రజమ్॥నానా
 స్వభావపీత్యాజోయోనిచీజాశయాకృతి॥౫౭॥వయంచతత్రభగవత్సర్వాజాత్యోరుమన్యవః॥కథంత్య
 జామస్త్యన్నాయాందుస్త్యజాంమోహితాస్త్యయా॥౫౮॥భవాన్హింకారణంతత్రసర్వజ్ఞోజగదీశ్వ
 రః॥అనుగ్రహంనిగ్రహంవామన్యసేతద్విధేహిసః॥౫౯॥శ్రీశుకః॥ఇత్యాశ్చిన్యవచఃపాహ్నిభగవాన్
 కార్యమానః॥నాత్రస్థేయంత్యయాసర్వసముద్రంయాహిమాచిరమ్॥స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాద్వైగోక
 నృభిర్నృజ్యతాంవదీ॥౬౦॥యవితత్సంస్త౯స్త౯త్యస్త౯భ్యంవదనుశాసనమ్॥కీర్తయన్ముభయోస్సంధ్యో
 ర్మయమ్భద్భయమాఘ్నయత్॥౬౧॥యోస్త్విన్నాత్వాహృదేమత్యోకదేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః॥ఉ
 పోష్యవాస్తరన్నచన్సర్వపాపైఃప్రముఖ్యతే॥౬౨॥ద్వీపంరమణికమీత్వాహృదమేతదుపాశ్రితః॥
 యద్భయాత్సనుపణస్త్యాంవాద్యాన్తత్పదలాంభితమ్॥౬౩॥ఋషిః॥ముక్తిభగవతారాజక్వక్షిన్వా
 ద్భృతకమణాత్రంపుజయామాసమదానాగఃపత్నీభిరాదరమ్॥౬౪॥దివ్యాంబరస్రజ్జఙ్గిపరార్ద్రాన్
 రపిఘాషణైః॥దివ్యగంధాసులైఃశ్చసహత్యోత్పలమాలయా॥౬౫॥పుజయిత్వాజగన్నాథంప్రసాద్య
 గరుడవృజుః॥నాగరాజోభ్యనుజ్ఞాతీపరిక్రమ్యాభివంద్యతమ్॥౬౬॥సకశత్రుసుహృత్పురోద్వీపపథైర్జగ
 మహాత్రస్తైససామృతజలాయమునానిద్విపాభవత్॥౬౭॥అనుగ్రహంభ్యవసః॥క్రీడామనుజరూపిణః॥౬౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసంధే-మోడశాధ్యాయః-

రాజా॥నాగాలయంతమగ్రకంస్తాన్తస్యాజకాళియః॥కృతంకింవానుపణాస్యతేనైకేనానమంజనమ్॥
 ౧॥శ్రీశుకః॥ఉపహరైర్వస్పర్షజనైమాన్సిమాసీహయోబలిః॥వానస్పత్యోమహాబాహునాగానాం
 పాగ్నిరూపితః॥౨॥స్వంస్వంభాగంప్రయచ్ఛంతినాగాఃపర్వణిపర్వణిగోపీధాయాన్వస్సర్వైసుపగ్నా
 యమహస్తైః॥౩॥విషవీర్యమదాన్విష్టఃకాద్రవేయస్తుకాళియః॥కదర్భీకృత్యగరుడంస్వయంతంబుభుజేబ
 లిమ్॥౪॥తచ్చృత్యాకుపితోరాజగరుక్షాభగవద్భిరియః॥విజిహంసుమహావేగఃకాళీయంసము
 పాద్రవత్॥౫॥శూపతంతంతరసావిషాయుధఃప్రశ్నభ్యయాదుచ్చిగ్రహనైకమస్తకః॥దద్ధిస్సుగ్రంథ్య

తి॥అనమంజసంఅప్రియం॥ఉపహరైర్వృత్తిః॥ఉపహరైర్వృత్తిఃసర్వజనైఃసర్పాయతైజనైః-నానస్పత్యోవనస్పతే
 మూలేతేయః॥నాగానంతద్భాపరిహారాయ-యోబలిః॥రూపితఃఉపకల్పితః॥ఉపహరైర్గన్ధుచర్లభత్యైః
 సర్పావీవజహఃతైః-నాగానాంసంబంధీధాగః-యస్మిన్వైకకోనాగోదియతేతథాభూతోయోబలిఃసుపణాయరూ
 పితఇతి॥౨॥స్వమితి॥శేవనాగాఃస్వంస్వంభాగంజనైర్దత్తంసుపణాయప్రయచ్ఛంతి-తతోభితాః-గోపీధాయరక్ష
 కాయ॥౩॥విషే॥విషవీర్యాధ్యాంయోవదః-తేనావిష్టః-కాద్రవేయఃకద్రూపుత్రః-కాళీయః-గరుడంకదర్భీకృత్యలవిగ
 రయ్యో-స్వంభాగమదత్వా-అన్యైర్దత్తమవీతంబలింస్యయమేవబుభుజే॥౪॥౫॥తమితి॥విషమేవాయుధంసంస్యసం
 ప్రశ్నభ్యయాత్యోద్ధుం-ప్రతిజగామఉచ్చిగ్రహనైకమస్తకః-ఉన్నమితానేకఫణిఃరదాయుధఃదంతాయుధః-కరశ

హృదయేనామేకనివృత్తస్వనాభిసృజ్యనయః-ర్ముల్లికాఃకరోరధ్వనయః సూక్ష్మతీయాస్యై-తథాభూతబృన్దా
 వసంభవతఃకించ-శశ్వత్తేషా నిర్ముకరాణాంశీకరైః-అంబుకజైఃబిష్టాస్మిగ్ధాయేద్యుమ్-స్తేహంమండలైఃకండితమ్॥
 ౧౧॥సరిదితి॥యత్రగ్రీష్మే-వనేవానిదాఘాగ్రీష్మ-తేన-తతాగ్రలీనమహ్మ్యరాగ్రాభాగ్యంబభవతియోదవఃతాపఃఅతి
 శాద్వలేఅతిహరితత్పడాకిణ్డే-యద్వాఅతిక్రాంతశాద్వలేపస్తానే॥చనుశాద్వలమేవకుతస్త్యంతత్రాహ॥అగాధేతి॥
 అగాధానితోయానియాసాంపాసాం ప్రాదినివాంతట స్పృశేభిరూమి-భిః-పుశ్చితైస్సహ-ద్రవత్పురీషం-ప.కోయస్యా
 ప్రసక్తి-భువః-రస-శాద్వలతంశాద్వలరూపతాంబ-వివవదుల్బధాఅప-సూర్యరశ్మయోనవిగృహితేవహరంతి॥ ౧౧॥

సచబృందావసగజైర్వసంతభవలక్షితః । యత్రాస్తేభగవాన్సాక్షా ద్రామేణసహకేషః ॥ ౧౧॥ యత్ర
 నిర్ముకానిప్రాకృత నివసన్వసర్ముల్లికమ్ । శశ్వత్తచ్చైకైజ్జాన్వద్రుమమండలమండితమ్ ॥ ౧౧॥ సరిత్యరంప్ర
 సృచిణిమిశ్రణంయనుకల్పాదకంపాస్పృశేణహరిణానివిద్యతేయత్రవనాకసాందహసదాఘవహ్మ్య
 కేభవాతిశాద్వలే ॥ ౧౧॥ అగాధతోయహృదీనతటూమిభద్రకవత్పురీష్యాఃపుశ్చితైస్సమంతతః । నయ
 త్రచందంశుకరాపిష్టేషాభువారిసంశాద్వలతంపగృహ్యతే ॥ ౧౧॥ వసంకుసుమిత శ్రీమన్నదచ్చిత్ర
 మృగద్విజమ్ । గాయన్మయూరభృమరంకూజతోగ్రీలసాంసమ్ ॥ ౧౧॥ క్షీప్రమాణస్తతర్కష్టేభగవాన్
 బంసంయుతః । కలుంవిరణయన్ గోమైగోభనైస్సంవృతోవిశత్ ॥ ౧౧॥ ప్రవాళబహుస్తటకస్సగ్ధాతుకృ
 తభూషణాః । రామకృష్ణాదయోగోపాననృతుర్యుయుధుర్జగ్ ॥ ౧౧॥ కృష్ణస్సృత్యతఃకచిజ్జగఃకచిదవాద
 యన్ ॥ వెణుపాణితలైశ్చృంధైఃప్రశశంసురథాపరైః ॥ ౧౧॥ గోషజాతపృతిచ్చన్నాదేవాగోపాలరూపి
 గః । ఈడిరేకృష్ణరామాచనటాభవనటంపు ॥ ౧౧॥ భృమజ్జేలంఘనైఃక్షేమైరాస్థాటనవకవణఃజైఃచిక్రీ
 షతుర్ముయధైవకాకపక్షధరాపుభౌ ॥ ౧౧॥ క్వచిత్సృత్యత్సహస్యేమగాయకౌవాదకౌన్వయం । శశంసతు
 మణహరాజసాధుసాధ్విజవాదిన్ ॥ ౧౧॥ క్వచితుకంధైఃక్వచిచ్చిత్రైఃక్వచామలకమష్టిభిః । అస్పృశ్య
 సేత్రబంధాదైక్వచిచ్ఛృగభగేహయా ॥ ౧౧॥ క్వచిచ్ఛదమేక్షణైవైవిజవైర్దయపహసకైః । కదాచి
 దాందోభికయూతేహ కచిచ్ఛుపజేష్టయా ॥ ౧౧॥ ఎవతేలంకస్సీధాభిః । క్షీడాభిశ్చైరతుర్వసేనద్యుద్రితో

ప్రలంచాసురవధిభిః.

జిహ్వశేషకానశేషసరిస్సుదః ॥ ౧౧॥ పశూంశ్చరయతోగోమైస్తద్వనరామకృష్ణయోగిగోహరాపి
 లంబోగాదయస్తస్మామకయా ॥ ౧౧॥ త్రవిద్యానిపదాశాపహాధభగవాన్సర్వదశకనః । అన్యమోదత
 తత్సృజ్యవపంతస్యనిచి తయన్ ॥ ౧౧॥ తత్రోహూయగోపాలాన్ కృష్ణః । పాహవిహరవిత్ । హేగో
 హాపవ రిష్యామి-ద్వద్విధౌ యయధాయథమ్ ॥ త్రచకుశిపివృథాగోపారామజనాదన్ ॥ కృష్ణ
 సంఘట్టనంకేచిదానన్ రానిగృహపరైః ॥ ౧౧॥ అచీరుర్వివిధాః । డావాహ్యవాహకలక్షణాః । తత్రారో
 హంసోగోతాగోహంసవివర జితాః ॥ ౧౧॥ వహంభోవాహ్యమానాశ్చచారయంతశ్చగోధనం । భాంఠీ
 రకంసామమలంబజగ్మంకృష్ణధోగమా ॥ ౧౧॥ రామసంఘట్టినోయేహిశ్రీదామవృషభాదయః । క్షీడా
 గూలయమచిచ్ఛంసహ్యూహాకృష్ణాదయోస్సు ॥ ౧౧॥ డావాహ్యకృష్ణభగవాన్ శ్రీదామానంపరాజితః ।

పుష్పభూభద్రీసేనస్సృజ్యతాగోహిణీసుతమ్ ॥ ౧౧॥ అవివహ్యమన్యమానః । కృష్ణందానవపుంకవః
 వివహితద్వంద్వందతచిత్ ॥ ౧౧॥ ద్విజంశ్చ సస్యై-గాయత్రోమయా రాభిమరాశ్చయస్యై-కూజంతః
 కోకిలాని సానినిచ్చయన్ కైతత్ ॥ ౧౧॥ క్షీప్రమాణశ్చ-శద్వసంఅవిశత్ ॥ ౧౧॥ ౧౧॥ భృమజ్జేరితి । కాకపక్షః చూడాక
 పాత్రాన్వత్తనః । భృణాదిప్రాకృతే-సయ్యుద్ధసభాహయ్యుద్ధన-చిక్రీడతుః ॥ ౧౧॥ ౧౩॥ క్వచిదితి । కుంభైఃకుంభ
 పృష్టాభిః । అస్పృశ్యత్వం-సేత్రబంధశ్చరాదైక్యమృగాణాంభగానాంచజేష్టయా ॥ ౧౧॥ క్వచిదితి । దుదుకరప్లావైవకం
 సూర్యభృగభిః । అదోభికయాగోలాంబసేన-పుష్పాణామివసీలయా ॥ ౧౧॥ వివమితి । నద్యః । అద్రిత్రోజయః । కుంజానిచయే
 ప ॥ ౧౧॥ ౧౪॥ ౧౫॥ బురీడుతస్సతో-తద్వసేతస్యైవ-తయ-జగహీష-యా ॥ ౧౧॥ ౧౬॥ తత్రోహూయధావయో
 బలాద్యనగం-ద్వంద్వీధాయ ॥ ౧౧॥ తత్రైతి । పరివృడోనాయకౌ-తత్రోకవనశ్రీకృష్ణసంఘట్టనః-క్షీకృష్ణపక్షియాః
 - ౧౧॥ ౧౭॥ ౧౮॥ వాహ్యమానాశ్చ-దైవోహ్య-నా ॥ ౧౧॥ ౧౯॥ అవివహ్యమితి । కృష్ణద్వివంచనాయ-అవరు

హ్యతేస్మిన్మత్సరరోహణం మర్త్యాదా-తతఃపరందూరమగాత్ || ౨౫ || తమితి || ధరణీధరేంద్రవద్ధారవంయస్యతం- నిజంఽ
సురంవపుః- పురటపరిచ్ఛదఃసువణాంలంకారః- తటిద్వ్యమాన్విద్యుద్గీప్తి మానిత్యలంకారోపమా - ఉడుపతివాడిడి
రామోపమా-ఉడుపతింపహతీత్యుడుపతివాట్ యథోచితస్థానమస్థితావిద్యుతోభవంతి- ఉడరిచోడుపతిః తదాసౌంబు
దోయథాభాతి-తద్వద్భూతీత్యథః || ౨౬ || నిరీత్యైతి || అలంఽతివేగేన- ప్రదీప్తద్వశోయస్మిన్వపుషితత్ - భుక్తుటితటసంల
గ్నాక్షగ్రదంష్ట్రాయస్మిన్ తత్ - ప్రదీప్తద్వక్ భుక్తుటితటంయస్మిన్-ఉగ్రాదంష్ట్రాయస్మిన్. తచ్చుతచ్ఛైవా- జ్వలంత్యః
శిఖాః కేశాఃయస్మిన్ తత్ || ౨౭ || తథైతి || అగతస్సృతిః- అభయభవ - ఆశ్శవసాధకం గోపనమూహంవిహాయ-హారంతం
రిపుం అమానత్ - యద్వా-విహాయసాతకాశమా గౌణ- అశ్శునిపాప్తం- అథకమివహారంతమితి- వజ్రరంహసావజ్రవేగే

హక్త్రుతతరంప్రాగాదవరోహణతఃపరం || ౨౫ || తమద్వహక్త్రధరణీధరేంద్ర గౌరవంయహఃసురోని
హతరయోనిజంవపుఃసలస్థితఃపురటపరిచ్ఛదోబభౌతటిద్వ్యమానుషమపతివాడివాంబుదః || ౨౬ || నిరీత్యుత
ద్వపురలమంబ రేచరక్ ప్రదీప్తద్వక్ భుక్తుటితటోగ్రదంష్ట్రం | జ్వలచ్చిఖంఽటకేరీట కుండలత్వీషాద్భు
తంహలధర-ఈషదత్రసత్ || ౨౭ || అథాగతస్సృతిరభయోప్రంబభోపహ మసాధకమివహారంతమాత్మ
నః | రుషాహరచ్చిరసిద్ధభేంమమివాసురాధి పోగిరిమివజ్రరంహసా | ౨౮ || సలహాతస్సపదివిశిణామ
స్తకోముఖాద్వమై రుధిరమపస్పృతోసురః | మహంబంజ్యమైరహిత్యమీయన్ గిరిర్యథామమవతఆ
యధాహతః || ౨౯ || దృష్ట్వాప్రలంబంసిహతంబలేనబలశాలి | గోపాస్సువిస్థితాఆసన్నసాధుంసాధు
రూపిణమ్ || ౩౦ || ఆశిషోభిగ్నంతస్తం ప్రశశంసుస్తదహాణం | ప్రేత్యాగతమివానింగ్యప్రేమవిహ్వల
చేతనః || ౩౧ || పాపేప్రలంబేనహతేదేవాఃపరమనివృతాః | అభ్యుపగమ్య బలంమాలై గ్యశ్శేంసుస్సా
ధుసార్థితి || ౩౨ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- అష్టాదశోధ్యాయః.

కీదాసక్రైమగోపేషుతద్దానోదూరచారణే | సైవరంఛరత్వోవివితస్త్రుణాభేనగవ్వరం || ౧ || అ
జాగావామహీప్యశ్చనిశంత్యోవనాద్వనమ్ | ముంజాటవీనివివిశ్యక్రందంత్యోదావశ్షిః తాః || ౨ || తే
పశ్యంతఃపశూన్ గోపాఃకృష్ణరామాదయస్తథా | జాతానుతాపా విచిక్ష్వాచిన్వంతోగవాంగశిమ్ || ౩ || తృ
జ్జేస్తతురదచ్చిన్నైగోష్ఠదైరంకితైగ్గవాం | మగ్నాన్ సైవస్తాజ్యోవిచేతన || ౪ || ముం
జాటవ్యం భిష్టమాగ్నం క్రందమానంస్వగోధనం | అగ్నిశ్చిష్టి తాన్గోష్ఠాస్తతస్తేనన్యవతా
యై || ౫ || కృష్ణఃప్రాత్తుంగమారుహ్యవృక్షంమేఘనిబచ్చిషః | ఆస్సనమాహ్వానూనాన దశకాయై గా
స్స్వనామభి || ౬ || తాఅహతాభాగవతామేఘగుభిరయగీరం | స్వనామూర్జనదంక్రత్యాప్రతిసే
దుఃప్రహషితాః || ౭ || తతస్సమంతాద్వనధూమకేతుర్యదృచ్చయాహతేక్ష మకృద్వనాకసాం | సమీ
రితస్సారథివోల్బాన్మూఖైర్విలేలిహాసస్థిరజంగమాహుః || ౮ || తమాపతంతంపరితోదవాంగ్నిగో
పాస్సగావఃప్రసమీక్ష్యభి తాః | ఉదయశ్చకృష్ణంసబలంప్రపన్నాయధాహరింమృత్యుభయాన్దాజనాః ||
౯ || గోపాః | కృష్ణకృష్ణమహావీర్యహేరామామితవిక్రమదవాగ్నినాదహ్యమానాక్ ప్రపన్నాన్స్తాత్రితు
మహాథణః || ౧౦ || మానంత్యద్వాంధవాఃకృష్ణ నాహం తేవాపనాదితుం | వయంహిసర్వధమజ్జత్వ
నామథాస్త్యప్తరాయణాః || ౧౧ || శ్రీశుకః || వచోనిశమ్యకృపణంబంధూనాంభగవాన్ హరిః | నిమీలయత

నమష్టి నా || ౨౮ || స ఇతి || అపస్సృతిఃగతస్సృతిః- మహారవంసమీరయన్ || ౨౯ || ౩౦ || ఆశిష ఇతి || తదహాణంప్రశంసాహాణం
౩౧ || ౩౨ || ఇతిభావాథకాదీపికాయాం- అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో || ఉనవింశేనివృంతుగోపగోకులమచ్యుతః | ముంజారణ్యమరణ్యాగ్నేరరక్ష త్తన్నిపానతః || కీడేతి || దూరచారిణిదూర
చారిణ్యః- ప్రథమాథకాదీతియా || ౧ || అజా ఇతి || వనాద్వనాంతరంవిశంత్య- దావేనశ్షిః తాఃత్వపి తాఃక్రందంత్యః
ఇషికాటవీంఽత్యుచ్చిత్రిఘనత్యణవిశేషారణ్యంవివిశుః || ౨ || త ఇతి || కృష్ణరామాఆదిర్యేషాంతేనతుతా || ౩ || తృజైరితి || తా
హాంగవాంబుదైః- దద్భిచ్ఛ-భిదైస్తృజైగోష్ఠదైరంకితైశ్చభూప్రదేతైశ్చ - గవాంమాగ్నమన్యగమన్ - నష్టాజీ
వ్యాగతజీవిసాధనాః || ౪ || ముంజాటవామితి || ముంజాటవ్యపి- నైవ || ౫ || ౬ || తత ఇతి || గోపానంనాశహేతువనవ
హ్నిః-సర్వతఃప్రాదురభూత్ - సాంధి - వాయునా || ౮ || ౧౨ || తథైతి || కృష్ణాత్గవ్వరప్రవేశత్వచ్చిమాదిజనితాత్.

జేతి॥ తథాహి-వృష్టేర్థవచ్చేదేలసంతఃక్రియంగద్వయః-ముదందదురితి-విచ్ఛేదేషవ్యంతోనుతాపంచేతి॥ ౧౨॥ జలే
తి॥ అనిభృతాభిభృతః-యథాహరిషేవయేతి-హరిసిషేవాయాంప్రవృత్తాహిసద్యవసనీర్దురుచిరాభవంతి- తస్యాఃప
రమధమఃత్వాత్పరమసుఖత్వాచ్చ తద్వదితి॥ ౧౩॥ సరిద్ధిరితి॥ కామాక్తంకామవాసనాయుక్తమిత్యన్వసోమి-సా
మ్యం-గుణైవిషయైర్మజ్యతథాసరిత్సంగతిసామ్యమ్॥౧౪॥గిరయఇతి॥ అధోక్షజవచేతోయేమాం తె॥౧౫॥మాగాఃఇతి॥
అసంస్కృతాఃఅక్షుణ్ణాః - నాభ్యస్యమానాఇత్యసంస్కృతసామ్యం - కాలేనమాతాఇతిత్వజ్ఞాచ్ఛాదనసామ్యం॥ ౧౬॥
లోకబంధుత్వేతియథాకామిన్యోపుంశ్చల్కః॥౧౭॥ ధనురితి॥నిగుణజ్ఞానహేతం-గుణినిగజఃనశబ్దవతివియతి- అభాత్
అశోభత-గుణవృత్తికరాత్-కవ్యకైప్రపంచే-అగుణవాన్నిగుణంపురుషోయధేతి॥౧౮॥నేతి॥ స్వభాసాధానితయా-అహ
మ్యుత్యేతి॥ స్వచైతన్యేనైవప్రకాశితేనాహంకారేణభన్నజీవోయథా- యద్వాతద్వత్అహంవిద్వాత్-దాతా- వేత్తా
శూరఇతిస్వప్రతిత్యేవారోపితయేతి॥౧౯॥ షేఘేతి॥ షేఘాగషేనోత్సనోయేమాం తె- అతోహృష్టాః॥౨౦॥ పీత్యేతి॥ నా

తామ్॥ ౧౨॥ జలస్థితాకసస్యర్వేనవహరిసిషేవయా । అనిభృతాభిభృతయోపయథాహరిసిషేవయా॥

౧౩॥ సరిద్ధిస్సంగతస్సీంధుశ్చుత్తాభశ్వసనోమి-మాత్ । అపక్వయోగినస్త్యిత్తంకామాక్తంగుణయ్యగ్య

థా॥౧౪॥గిరయోవషఢారాధిమాన్యమానానవివృత్తుః॥అభిభృతయమానావ్యసనైర్వధాధోక్షజచే

తసః॥ ౧౫॥ మాగాఃఅహంపుస్సందిద్ధాస్త్యజేచ్ఛన్నాఅసంస్కృతాః । నాభ్యస్యమానాత్మతయోద్వి

జ్ఞైఃకలహతాఇవ॥౧౬॥ లోకబంధుషుషేఘేషువిద్యుతశ్వలసాహృదాః॥ సైర్వ్యంనచక్రుఃకామిన్యోపురు

షేషుగుణివ॥౧౭॥ ధనుర్వియతిమాహేంద్రంనిగుణంవగుణిన్యభాత్ । వ్యకైగుణవృత్తికరేగుణవాత్

పురుషోయథా॥౧౮॥సరిరాజోమపశ్యన్నస్వజ్యోత్సాగ్రంజితైర్ముతైః । అహంమత్వాభానితయాన్వ

భాసాపురుషోయథా॥౧౯॥ షేఘాగమోత్సనాహృష్టాఃప్రత్యవందేశిభంధేనః॥గృహేషుతప్తానిర్విజ్ఞా

యథాచ్యుతజనాః॥౨౦॥పీత్యాపఃపాదపాఃపద్మిరానన్వానాత్యమూర్తయఃత్వత్తామాస్తపసా

శ్రాంతాయథాకామానుసేవయా॥౨౧॥ సరస్వతీశాంతరోధస్యన్యూపురంగాపిసాఃసాః॥ గృహేష్వ

శాంత్యత్యేషుగ్రామ్యాఇవదురాశయాః॥౨౨॥ జలౌఘైర్నిరభిద్యంతసేతవోవషఢత్తిశ్వరే॥ వాషండినా

మసద్వాదైర్వేదమాగాఃకలాయథా॥ ౨౩॥ వ్యముంచకవాయుభిఃకన్నాఘాతేభ్యోహ్యమృతంఘ

నాః॥యథాశివోవిశృతయఃకాలేకాలేద్విజేరితాః॥౨౪॥ ఏవంవసంతద్వపిఃప్రంపక్వభర్తారజంబుమత్ ।

గోగోపాలైర్వృతోరంతుంసబలిప్రావిశద్ధరిః॥౨౫॥ ధేనవోమందగామిన్యహేధోభారేణధూయసా ।

యయర్చగవతాహూతాద్రుతంప్రీత్యామృతస్తనాః॥౨౬॥ వనాకసఃప్రముదితావనరాజీమణ్యధువ్య

త । జలధారాగిరేర్నాదానాసన్నాదదృశేగుహః॥౨౭॥ క్వచిద్వనస్పృశ్యోజేగుహాయంచాభివర్షతి

సిన్ధిశ్యగవాఃరేషేకందమూలఫలాశనః॥ ౨౮॥ దధ్యోదనముపానితంశిలాయాంసలిలాంతేకా । సంద్రో

జటయ్యుభుజేగాప్రైస్సంకర్షణాన్వితః॥౨౯॥శాద్వలోపరిసంవిశ్వచక్వతోమిలితేక్షణాత్ । దృప్తావృ

షాకవత్సతరాన్ గాశ్చస్వోధోభరత్రమాః॥౩౦॥ప్రావృట్ప్రీయంచతాంపీత్యసర్వభూతసుఖావహమ్ ।

భగవాన్పూజయాంచక్రహ్యస్త్వశక్త్యసబృంహితామ్॥ ౩౧॥ ఏవంనివసతోస్తస్మిన్రామకేశవయో

నాత్ మూర్తయఃఅనేకరూపజేహః॥౩౨॥సరిస్త్వితి॥అశాంతానిపంకకటకాదియక్తాని-రోధాంసితటాఃయేమాంతే

లేష్వపిన్యూఘానితరామవనః - సారసాఃచక్రవాకాఃఅశాంతానిఘోరాణినువరతానివా - కృత్యానియేషులేష్వని

గృహేషు॥౩౩॥ జలౌఘైరితి॥ఈశ్వరేణండ్రే॥ ౩౩॥ వ్యముంచని ౩౩॥నున్నాఃప్రేరితాః- ఆశిషఃకామాత్- విశృతయో

రాజానిః-వణిజాంపతయోవా-ద్విజేరితాఃపురోహితైరుక్తాః॥ ౩౪॥ ప్రావృష్టికృతాక్రీడఃవణయతిసప్రభిః॥ ఏవమ

తివషిఃప్రంసమృద్ధంతిశయవషణ్యుక్తంవా॥౩౫॥౨౬॥ వనాకసఇతి॥ వనాకసఃపుశిందాః-ప్రముదితాః-భగవాన్-ద

దృశే-తథావనరాజీంవసంపరాం- మధుచ్యుతేఃమధుసవాం-దదృశే-గిశేస్సకాశాజలధారాఃతాసాంనాదాంశ్చ-అస

న్నానికటవతిఃనీగుహాశ్చ-యద్వా-వనాకసఃప్రముదితాఅన్క-తథావనరాజీర్వనరాజయః-మధుచ్యుతఅన్క-గిశే

లధారాఅన్క-తానేవంభూతాఃఅదదృశేసర్వభూతదశభగవాన్తథా- జలధారాజాంనాదాః-గుహాశ్చేతి॥౨౭॥

౩౦॥తతఃశరదంవణయశ్చపాదశభిః॥ఏవమితి॥ విగతానిఅభాంజి-మన్యాంపాన్వచ్ఛానిఅంబూనియస్యాంసా-అన్క

మృతాంతోనిలాయస్యాంసా|| ౩౨|| శరదేతి|| నీరజానాముశ్చ త్తర్యయాతయా - శరదా - కృతానానీరజానాముశ్చ త్త్యా
వా|| ౩౩|| వ్యోమ్నశ్చి|| వ్యోమాదీనాంచతుశాం, చతురోపేఘాదీకమలాక్ - శరదవారత్ - ఆశ్రమిశాంచతుశాం
కృష్ణేజాతాభక్తిర్యథాఅశుభమనుభవహరతి - తథాహి, బ్రహ్మచారిణాగుర్వధోదకపారణకుంభశ్రమయథా
భక్తిహారతితయా-పూజాస్యతేనానుచ యుగాత్ - గురుభిరపి కృతార్థస్యతస్యాని యుగాత్ - ఏవంవ్యోమ్నాబ్జంమే
ఘంశరజహరయథాచ-గృహిణాపత్యాదిసాంకర్యం-భక్తిహారతివిదిక్తవాసరుచ్యుత్పత్తైః - తథా-పూతానాంశాబ
ల్లంసాంకర్యం-శరద్వర్షానువృష్టిభిః-యానిసంకులానివసంతి-యథాచ-వసన్తస్యమతిధారణక్షేపంభక్తిర్హరతి-ఏవంఘమః
మంకంశరత్ - యథాచ-యశినాంకామాదివాసనామలంభిక్యష్టభక్తిర్హరతి-ఏవమపాంచలం|| ౩౪|| సర్వస్వమితి|| త్యక్తై
శ్చాత్మకాఃపుత్రపితృదాదౌషకాయైస్తై|| ౩౫|| గిరయశ్చితి|| ఆయంభావః-సవ్యాఖ్యాపాధ్యాయాంకమేవద్వామివజ్ఞానినో
జ్ఞానామృతంసర్వతోవితరంతి- అపితు- కృపయాక్వచిదేవ- ఎవంగిరయస్థివం నిమాలంతోయంక్వచిన్ముముచుఃక్వచిన్న
సపునఃపావృషీవసర్వతశ్చితి|| ౩౬|| నెతి|| గాధేషుద్రెజలేచరంతీతితథా - మివాదయ|| ౩౭|| గాధేతి|| అవిందకలేభిరే||

—(*) శరదృతు వణనఫట్రః. (*)—

ర్వశ్రీశేశరత్నమభవద్వ్యాభాగ్నిస్వచ్ఛాంబుపరుషానిలా|| ౩౨|| శరదానీరజోత్పత్త్యానీరాణీప్రకృతియ
యః|| భిహ్మానామచేతానిపునర్యోగనిషేవయా|| ౩౩|| వ్యోమ్నాబ్జంధూతశాబల్లంఘమఃపంకమపా
మలంశరజహరశ్రమిశాంకృష్ణేభక్తిర్యథాశుభం|| ౩౪|| సర్వస్వంజలతాహిత్యాంరెజాశుభగ్రచక
సః|| యథాశ్చక్రకాశ్వాంతామునయోముక్తకిన్విషాః|| ౩౫|| గిరయోముముచస్తాయంక్వచిన్నముము
చుశ్చివమ్|| యథాజ్ఞానామృతంకాలేజ్ఞానినోదధతేనవా|| ౩౬|| నైవావిదకక్షీయమాణంజలంగాధజలేచ
గాః|| యథాయురన్వహంతీ|| సరామూఢాఃకుసునినః|| ౩౭|| గాధవారిచరాస్తాపమవిందకశరదర
జమ్|| యథాదదగ్గిశ్చవణఃకుటుంబ్యవిజితే|| ౩౮|| కన్యైశ్చనైజకహుఃపంకంస్థలాన్యామలసమీ
ధః|| యథాహంసుచి|| పితృరాశ్చగీరాదివ్యాసస్థసు|| ౩౯|| నిశ్చలాంబురభూత్తూష్ణింసముద్రశ్శరదాగ
మ|| ఆత్మస్యపరతేనమృతాన్యస్యపరతాగమః|| ౪౦|| కేదారేభ్యస్తస్యవిగృహ్లాకర్షకాదృథసేతుభిః|| య
థాప్రాజ్ఞైస్సవిమల్లానంతన్నిరోధేనయోగిని|| ౪౧|| శరదరాజంజలంజలంజలంజలంజలంజలంజలం
కత్|| దేహభిమానజంబోధోముకుందోప్రజయోషితామ్|| ౪౨|| ఖమశోభతేనిమేఘంశరద్విమలశార
కం|| సత్త్వముక్తం|| యథాచిత్తంశబ్దబ్రహ్మధికదర్శనమ్|| ౪౩|| అఖండమండలంవ్యోమ్నీరరాజోమగజైశ్చ
యథా|| యదుమహాకృష్ణోవృష్టిచక్రావృతోభువి|| ౪౪|| ఆస్తిస్యపమనోష్ణంప్రసూతవనమారుతమ్|| జనా
శ్చామంజహుః|| కేవలీనస్యపృథతచేతసః|| ౪౫|| గాగృహాఖగానాగ్గృహేప్రప్యగ్గృహేరదాభవత్|| అన్వి
యమానాస్సవృష్టభక్తిశ్శ్రయాశ్చ|| ౪౬|| ఉపామృత్యవారిజానిసూర్యోజ్ఞానేకుముద్వివా|| రా
జాత్మభావయాలోకానన్తదన్యూత్తవివాన్వ|| ౪౭|| పురగ్రామేష్యాగ్రయజ్ఞైర్విరియైశ్చమహూ
3౮|| కన్యైశ్చత్రమమతామివపంకం- అపంతామివ- అపాతామపక్వతాంజహరితి|| ౩౯|| నిశ్చలేతి|| ఆత్మస్యపరతే
త్సత్త్వముమిరివ-నిశ్చలాంబుర-సమవర్ణపరతాగమఃసప్తత్రవేదఘోషభవ-తూష్ణీమధూదితి|| ౪౦|| కేదారేభ్యశ్చితి||
బద్ధసేతుశాలిన్ద్రే(లేభ్యః - బద్ధైస్సేతుభిః - అపొగృహ్లాక - తతేవృష్ట్యాభావాత్ - ప్రాజ్ఞైరింద్రియైః-తన్నిరోధేనభ
క్తిర్యథాశుభం- అపితు- కృపయాక్వచిదేవ- ఎవంగిరయస్థివం నిమాలంతోయంక్వచిన్ముముచుఃక్వచిన్న
సపునఃపావృషీవసర్వతశ్చితి|| ౩౬|| నెతి|| గాధేషుద్రెజలేచరంతీతితథా - మివాదయ|| ౩౭|| గాధేతి|| అవిందకలేభిరే||

హూత్సవాభ్యాం||రస||వణిగితి|| వణిజః-యతయః-న్యపాః-స్వాతకాశ్చ- దృష్టాదృష్టాభ్యాంవవకరుద్దాత్సంతః-నిగత
మ్యాధాన్-వాణిజ్య-స్వాత్సంద్య దిగ్విజయవిద్యాదీన్ -ప్రపేదిరేప్రాపద్యంత- యథా- మంత్రయోగాదిసిద్ధాఃఆ
యుషారుదాః కాలేఆగతే-స్వపిండాన్యోగాదిప్రాప్యైకేవాదిదేహనితి||౪౯||

ఇతిభావాథకదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా-

శ్లో||ఏకవింశేశరద్రమృబృందావనగతేహరా| తద్వేణస్వనమాకణ్ఠాగోపేభిగీతమీర్యతే|| ఇత్థమితి||ఇత్థ మేవంభూ
తంవనం,తదేవాహశరదాస్వచ్ఛానిజలానియస్సిక్తతత్-వాయునోపేతంఅనుగతంవనం-తదైశ్వర్యప్రమిత్యర్థః||౧||కుసు
మితేతి||తత్శ్చకుసుమితవన రాజీమ-శ్రుష్టితోమతాఃభృంగః-ద్విజాశ్చ-తేహంకులానిత్రైఘ్నమైస్సరాంసేసరితః-మహీ
ధ్రాశ్చ-యస్సిక్తతద్వనం, కృష్ణఃఆవగావ్యాప్రవిశ్యవేణమవాదయత్ || ౨|| తదితి- తత్కృష్ణస్యవేణగీతం- స్ఫురస్ఫుటద
యోయస్తా తత్-ఆశ్రుభ్య-పరోక్షంయథాభవతితథా-వ్రజేస్తేతత్సత్ || ౩|| తదితి-విత్తీ ప్రమనసఃవ్యాకులచిత్తాః||౪ ||
యాదృక్కృష్ణస్యస్ఫురణం-తాసాంమనసంతోభకంజాతం తదాహ-బహోతి- నటవత్-వరంవపుభిభ్రత్- బృందావ
నంప్రావిశత్- కథంభూతంతద్వనం- స్వపదాంకితైః- రిమజంతిజనకం- గోవబృందైఃగీతకీర్తిః- తదాబహుమయా
పీడంశిరోధూషణం- చిభ్రత్- బహుమాపీడియస్సిక్తవపువేదిశేషణంవా - వేణవాదముత్పేత్రిక తరంధ్రాన్వే

త్సవైః|బభౌభూవవక్త్రసస్యాభ్యాక శాభ్యాంనితరాంహరే||రస||వణిగ్యతిన్యపస్తాతాన్గమ్యాధాన్
ప్రపేదిరే|వవకరుద్దా-యథాసిద్ధాస్వపిండాన్కాలఆగతే||౪౯||

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- వింశోధ్యాయః-

శ్రీశుకః|| ఇత్థంశరత్సవచ్ఛజలంపద్మాశరసుగంధివౌ న్యవిశద్వాయునోపేతంసగోపాలకోమ్యుతః||
౧||కుసుమితవనరాజీశ్రుష్టభృంగద్విజకులఘృష్టసరస్పరిన్ద్రపీధ్రం|యదుపరివగా వ్యభారయన్ గావ్య
హుపశుపాలబలశ్చకూడమిమ్||౨||తద్వృజిస్త్రైయశ్రుత్యవేణగీతంస్ఫుగీదయమ్|కాశ్చిత్సరోక్షంకృ
ష్ణస్యస్వసభిభ్యోన్వవణాయన్||౩||తద్వణయతుమారభాస్సరంత్యఃకృష్ణచేష్టితమ్|నాశకన్సృరవ
గెనవిత్తీ ప్రమనసోన్యప||౩||బహోపీడంనటవరవపుఃకయోఃకణికారంబిభ్రద్వాన్కినకకపితంవై
జయంతినమాలామ్ |౪||ధ్రావేణోరధరసుధయాపూరయన్ గోవబృందైఃబృందారణ్యంస్వపదం
జంప్రావిశద్గీతకీర్తిః|| ౫|| ఇతివేణురవంరాజన్ సర్వభూతమనోహరమ్| శ్రుత్యావజ్రస్త్రైయస్సర్వా
వణయంత్యోభిరేమిరే||౬||గోప్యః||అక్షణ్యతాం ఫలమిదంనపరందివామస్సఖ్యఃపశూనసునివేతయతో
ర్వయస్యై||౭||వక్త్రంవజేతసుతయోరసువేణుజ్ఞంయైస్సై నిశితమచరక్తకటాక్షమోక్షం||౮||మాత
ప్రవాళబహుస్తబ కోత్సలాబ్జమాలామృక్తపరిధానవిచిత్రవేషా | మధ్యవికేజతురలంపశుపాలగో
ష్ఠ్యాంరంగయథానటవరకృష్టగాయమానా||౯||గోప్యః||మాచరదయంకుశలంస్సవేణుర్నామోదరాధ
ణారితి-అతోనూనం-అధరసుచైవపూర్ణాచ్యేణోరుచ్ఛలంతీ- గీతవత్ప్రసర్వతీతిభావః||౧౦|| ఇతీతి|| అభిరేమిరే-వణ
యంత్యస్సత్యః- పదేపదే-పరమానందమూర్తిఃకృష్ణంపరిరబ్ధవత్స|| ౧౧|| అనువణానమేవాహత్రయోదశభిః||అక్షణ్య
తామితి|| అక్షణ్యతాంచతుష్కతాం- తావదిదమేవఫలంప్రియదశకం-పరమస్యత్ నవిదామఃనవిద్యుత్సత్సత్సత్- తచ్చ
ఫలంసఖిభిస్సహపశూన్వనేప్రవేతయతో రామకృష్ణయోర్వక్త్రంయైర్నిపీత-తైరేవజుష్టంసేవితం- నాన్యైరిత్యర్థః
కథంభూతంవక్త్రం-అనువేణువేణునువతకమానం- తంవాదయత్- తథాఅనురక్తకటాక్షమోక్షంస్మిగ్ధకటాక్షవి
సగం-అథామైర్నిపీతంతయోర్వక్త్రం-తైజాఃప్రం-ఇదమేవాక్షణ్యతామత్త్యఃఫలమితి||౧౨||అన్యాఃఆహుః||మాత్రేషా
మాతప్రవాళాదీనాంవిచిత్రాభిర్నాలాదిభిఃఆపుక్తైశ్చదంతరాంతరతస్సంయుక్త-పరిధానసీలపీతాంబరే- తాభ్యాం
విచిత్రవేషోయ్యోస్తా- కృష్ణకదాచిత్- పశుపాలగోష్ఠ్యాంగోపాలసభాయాంమధ్యే- అలమత్యర్థః- విరేజతుఃఆ
హోగోపాలానాంపుణ్యమితిభావః||౧౩||అన్యాఃఆహుః|| గోప్యఇతి || హోగోప్యః అయంవేణుకింస్లుపుణ్యమాచరత్కృ
తవాన్-కథం-యత్సాన్గోపికానామేవ- భోగ్యాంసతిమపి- దామోదరాధరసుధాం స్వయంస్వాతంత్ర్యే- య
థేష్టంభుజ్జై-కథమశిష్టరసమాత్రంయథాభవతితథా- యతః- యాసాపయసాపుష్టః వేణుతాఃమాతృతుల్నాహ్రా
దిన్యః-హృద్యత్త్వచఃవికసితకమలవనమిమేగరోమాంచితాః- లక్ష్మ్యంతే- యేషాంపంశేజాతస్తేతరనోమధుధారామ

మేగతనందాశ్రమముచు - యథా ఆర్యాశిష్యులవృద్ధాః - స్వవంశేభగవత్సేవకంద్యుష్టాః - హృద్యత్వబోధశ్రమరచనా
తద్వదితి॥ కాశ్చిదాహుః॥ బృందావనమితి॥ హేగఖి బృందావనం - భువనీకీకంస్వగౌడవిశేషేణతనోతికథంభూతం
యదైవకీసుతస్యపదాంబుజాభ్యాంబులక్ష్యశోభానంపద్యేనతత్ - కించ - గోవిందస్యవేణుమనుజేణునిదంశ్రుత్వా
అనంతరంమందగజీకతంసీలమేఘంతం - నుత్వా - మత్తాయేషయా రాః - తేషాంనృత్యంప్రేక్ష్య - సంఘశః స్రుతతత్రైవాది
సానుషుడపరతానిడపరతక్రియాణి - అన్యనినమస్తానిసత్త్వా - యస్మిన్ తత్ - సైతదన్యేషులోకేషువిద్యతే - ఆతోభువః
కీకంవితనోతిత్యక్షణః॥ ౧౦॥ అపరా ఆహుః॥ ధన్యా ఇతి॥ హేగఖి - మూఢమతయస్తీర్వజ్ఞాతయోపి - ఏతాహరిణ్యః - ధ
న్యాఃకృతాథాః - యః, వేణురణితంవేణువాదం - ఆకణ్డ్య - నందనందనంప్రతిప్రణయసహితైరవలూకైర్విరచితాః
జాం - సమ్మందదుఃకృతవత్త్యః - కించ - కృష్ణసారైః స్వపతిభిస్సహితావివదదుః - అన్యత్వతయస్తుగోపాః త్సుదాస
మక్షంతన్నపహంతభిధావః॥ ౧౧॥ అన్యాఃకృష్ణాః॥ కృష్ణమితి॥ హేగోప్య - ఆచర్యంశత్రుణుతః - వనితానామత్సవాదాన్
తద్రూపింశీలంబయస్యతం - శ్రీకృష్ణంసీతీత్యతేన వాదితవేగోర సంకీర్ణంగీతంబ శ్రుత్వావిమానై గణభృత్యో శే
వ్యాదేవానామంకెషుస్థితాఃపిన్ధురణేననున్నసారాపరిక్షితైర్ధర్మాః - ముముహుః - మోహలింగమాహుః - భృశ్యత్వ
సూనాఃకబరాశ్చుదాయాసాంతాః - విగతానీవ్యాయాసాంతాః॥ ౧౨॥ గావఇతి॥ అత్రసర్వత్రవక్తృభేదాన్నాతీవ
సంగతిర్వక్తవ్యాక్షరణశంకయైవఉత్పత్తయన్నులైః - కణకపుత్రైః పిబంత్యస్సత్యః - తథా - శాబాశ్చసత్త్వాః - స్రస్య
రనుధామపిభోగ్యాం - భుక్తైఃస్వయంయదవశి చ్ఛరంప్రాచీన్యోహృద్యత్వత్వబోధశ్రమముచు సరవ
యథార్యాః॥ ౧౩॥ బృందావనంసఖిభువో వితనోతికీకం యదైవకీసుతపహంబుజబులక్ష్యః - గో
విందవేణు మనుమత్తమయూర నృత్యంప్రేక్ష్యాదిసాన్య వరతానసమస్తనత్త్వమ్॥ ౧౦॥ ధన్యాఃస్థ
మూఢమతయోపి హరిణ్యనితాయానందనందనముపాత్తవిచిత్రవేషమ్ - ఆకణ్డ్య - వేణురణితంబసకృష్ణ
సారాఃపూజాంబురవిరచితాంప్రణయవలూకైః॥ ౧౧॥ కృష్ణంసీతీత్య వనితాత్సవరూపశీలం శ్రుత్వా
చతత్ప్రేక్షితవేణువిచిత్రగీతమ్ - శేవ్యావిమానగతయఃస్థరమన్నసారాభృశ్యత్వసూనకబరాముము
హుర్వినివృత్తిః॥ ౧౨॥ గావశ్చకృష్ణముఖిగతవేణుగీతపీయూషము త్పత్తకణకపుత్రైఃపిబంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయాబతా
స్తననుత్పతపయఃకబళాః స్తననుగోవిందమాత్సనదృశాశ్రుకళాస్సృశంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయాబతా
మ్యమయోవిహగావనేస్థితకృష్ణేక్షితంతదుదితంకలవేణుగీతమ్॥ ఆరూప్యయేద్రుమభుజాన్రచిరప్ర
వాళాశ్చ్యంబునితదృశోవిగతాన్యవాచః॥ ౧౪॥ సద్యస్తదాతదుపధార్యముకుందగీతమావతలక్షీ
తమనోభవభగ్నచేగా॥ అభిగనస్తగితమూషిక భుజైర్ముకారైర్గృహ్లాంతిపాదయుగళం కమలూప
హారాః॥ ౧౫॥ దృష్ట్వాశనోవజపహూతసహరామగోపైస్సంచారయంతమనుజేణుమీరయంతమ్॥ ప్రే
పానేప్రవృత్తాః - సమనంతరమేవగీతంశ్రుత్వా - తదేవపీయూషము త్పత్తకణకపుత్రైఃపిబంత్యః - స్తననుత్పతపయఃకబళాః
కేవలంస్తనేభ్యఃపూరితక్షీరగ్రాసాంముఖేషుమాతేతస్యఃచిన్త్యతక్రియాబహునిరభ్యక్షణః - తత్రహేతుః గోవిందంబ
శామాగౌడ - ఆత్రమనః - స్వరంశ్యం - అతపవల్కలకాంకళాతేశా - లోచనయోర్యాచాంతాః - గావః - తేవశాబాః॥
౧౩॥ పాన్యానిభిః॥ భోఅంబువంతః - అస్మిన్తపసేయేవిహగోపక్షిణః॥ ప్రాయేణమునయోభివేతుమహంక - కుతఃకృ
ష్ణేక్షితంకృష్ణదశకం - పుష్పసూర్యఃతరంవిరాయథాభవతితథా - రుచిరాఃప్రవాళాః;యేషాంతాః - ద్రుమభుజా
న్వృక్షాఃకాంశాభాత్రుగ్భా - తేనశ్రీకృష్ణేన - ఉచితంప్రకటితంకలవేణుగీతం - కేనాపినుఖేసీమీలితదృశఃశ్యక్తాన్యవాచస్సం
తోయేశ్యంబుతీత - తథాసామయఃశ్రీకృష్ణదశకం - యథాభవతితథా - వేదోక్తమకభలరిత్యాగేనచేదద్రుమశా
భారూఢాః - రుచిరప్రవాళకృష్ణ - సీమారికమాణ్యోపాదదానానుభవస్సంతః - శ్రీకృష్ణగీతమవకృష్ణంబి - అతస్తవైతేభ
వితుమహంకీతుధావః॥ ౧౪॥ సద్యఇతి॥ ఆస్తాంజేతనానాంకథా - ఆవత్రైకాపరిభృష్టైః - లక్షితేనసూచితేన - తనో
భవేనకామేన - భగ్నోజేన - యాచాంతాః అలింగనేనస్థగితమూచ్చాదితంయథాభవతితథా - ఉపయోగవివభుజాన్తైః
సతాపవః - కమలూకీకపరస్త్య - మురారేఃపాదయుగళంగృహ్లాంతిపాదయుగళం॥ ౧౫॥ దృష్ట్వాశి॥ లోకానిహర
ణత్యాదిసామగ్ధత - సఖ్యఃశ్రీకృష్ణస్య - అంబుదంతదుపతిఉదితఃపునఃప్రేక్ష్యః - ప్రవృద్ధస్యకమనువభిభిః పుష్పసమా
ప్రైః - తత్సత్త్వముచైర్వాసన - స్వపపుషా - చత్రంవిహితవా॥ ౧౬॥ ససీతాగరమాహుఃపూర్ణాణాంపూర్ణాణాం

కృతార్థాః-పులింద్యశ్చబరాంగనాః-కథమిత్తతత-ప్రథమందయితానాం-స్తనేషుచండితేనఅనులిప్తేన-పునశ్చ-రతిన
మయే-ఉరుగాయస్యశ్రీకృష్ణస్య-పదాబ్జయోః రాగేఆరుజ్యేన-శ్రీకాంతిర్యస్య-తేనకుకుమేనపున-స్తస్యవత్సస్థలీ
షుచంక్రమణేనత్యజేషురూఢితేనలగ్నేన-తద్దర్శనేన-తథాభూతస్యకుకుమస్య-దర్శనేనస్మరకృతారుక్తాపాయా
సాంతాః-తేనకుకుమేన-ఆననేషుకుచేషుచకామతప్తేషు-లింపంత్యోతదాధింకామవ్యధాంజహుఃఅతస్తాః-కృతార్థాః
ధిగన్యామాద్యశీయాఃఏవంభూతమస్మాధిశమనంనలభంతఇతి॥౧౭॥ హంతేతి॥హంతేతిహావే-హేసఖ్యః-అయమద్రీ
గోఽవర్ధనః-ధ్రువంహరిదానేషుశ్రేష్ఠ-కుతఇశ్యతతహ-యస్మాద్భామకృష్ణయోశ్చరగస్పర్శేన-ప్రమోదోయస్యసః
తృణాద్యుద్గమమిషేణరోమహవఃదర్శనాత్-కించ-యత్మానంతనోతి-సహగోభిగణేనసఖిసమూహేన-వతే
మానయోరపితయోః-తైఃసానియైఃసూయవనైఃశోభనతృణైఃకందరైః-కందమూలైశ్చ-యథోచితంఅతోయమితిధ
న్యఇశ్యతే॥౧౮॥ గాఇతి॥హేసఖ్యః-ఇదంత్యోచితం-గోపైస్సహ-గావసేసంచారయతోస్తయోఃరామకృష్ణయోః
మధురపదైఃమహావేణవాదైః-శరీరమయేగతిమంతస్తేషాంఅస్పందనం-స్థావరధమఃతర్హణాంపులకఃజంగమధవఃఇ

మప్రవృద్ధఉడితఃకుమూవభిభిస్సఖ్యుర్వ్యధాత్సవపుషాంబుడతతపత్రం॥౧౯॥ కృతార్థాః-పులింద్యఉరు
గాయపదాబ్జరాగశ్రీకుకుమేనదయితాస్తనమండితేన-తద్దర్శనస్మరరుజస్త్రుణరూపితేనలింపంత్యోఅన
నకుచేషుజహుస్తదాధిం॥౧౭॥ హంతాయమప్రీరబలాహరిదాసవర్యోయదామకృష్ణచరణస్పృశ్య
ప్రమోదః । మానంతనోతిసహగోగణయోస్తయోర్యత్వానీయసూయవనకందరకందమూలైః॥౧౮॥
గాగోపక్రైరనువననయతోరుదారవేణుస్వనైఃకలపదైస్తమభృత్యసఖ్యః । అస్పందనంగతిమతాంపు
లకస్తయాణానిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచితం॥౧౯॥శ్రీశుకః । ఏవంవిధాభగవతోయాబృందావ
నచారిణః । వణాయంత్యోమిథోగోప్యఃక్రీడాస్తన్యయతాంయయః॥౨౦॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసకంధే-ఏకవింశోధ్యాయః-

శ్రీశుకః॥ హేమంతేప్రథమేమాసింద్రవజకుమారికాః । చేరుహానివ్యంఘంజానామాసంకాత్యాయ
నీవతం॥౧॥అప్లుత్యాంభనీకాశింద్యాజలాంతేహాదితేరుణే । కృత్యాప్రతికృతిందేవీమానర్చన్యపసైక
తీమ్॥౨॥గంధైషాంత్రైస్సురభిభిర్పలిభిర్హాపదీపకైః । ఉచ్ఛావచైశ్చోపహారైఃప్రవాళఫలతండులైః॥
౩॥కాత్యాయనిమహామాయేమహాయోగిన్యధీశ్వరినందగోపసుతందేవవతింమేకురుతేనమః ॥ ౪ ॥ ఇతి
మంత్రంజపంత్యస్తాఃపూజాంచక్రంకుమారికాః॥ ౫॥ ఏవంమానంత్రతంచేరుకుమార్యః కృష్ణచేతసః ।
భద్రకాశింసహానమర్చయ్యాన్నందసుతఃపతిః॥ ౬॥ ఉషస్యశ్శాయగోత్రైస్సైస్వరన్యోన్య్యాబద్ధచా
హవః । కృష్ణమచైజగుర్యాంత్యోకాశింద్యాంస్సామమన్వహమ్ ॥ ౭॥ సద్యాకదాచిదాకశ్యోతేనిషే
ష్టశ్చావృత్ । వాసాంసికృష్ణంగాయంత్యోవిజహుఃస్సలిలేముదా ॥ ౮ ॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్యకృష్ణో
యోగీశ్వరేశ్వరః । వసుస్త్వైర్యాగతస్తత్రవృతస్తత్రమణిద్ధయే॥౯॥ తాసాంవాసాంస్యసాదాయనిప
మారుగ్యానత్వరః । హసద్భిప్రహసన్తాల్లైఃపరిహసమువాచహ ॥ ౧౦ ॥ అత్రాగత్యాబలాఃకామం
తినియుజ్యుతేగావఃఏభిరితినిర్యోగాంపాదబంధనరజ్జవః-అద్భవ్యగవాంకవఃతాథాఃపాశాశ్చతైఃకృతలక్షణంచ
హ్నుయయోః-శిరసినిర్యోగచేష్టనేనసకంధస్థపాశేనచ-గోపపరివృతశ్రియావిరాజమానయోరిత్యభః ॥ ౧౯॥ ౨౦॥

ఇతిభావార్థఃదీపికాయాం-ఏకవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా-

శ్లో॥ద్వావింశేగోపకన్యానాంప్రార్థాహరణలీలయా । వరందత్వాగతఃకృష్ణోయజ్ఞశాలామీర్యతే ॥ గోపీనాంకామతఃకృ
ష్ణేనిస్సీమప్రేమసంభవః । కాత్యాయన్యచనోద్భూతతత్త్వపాదమహేందయః॥హేమంతఇతి ॥ ప్రథమేమాసిమాం
శీవే॥౧॥౪॥ మహామాయేత్యాదిసంబోధనైస్తవనకించిదశకృమిసూచయంత్యఃతాఃస్వైరంప్రత్యేకంప్రాథ్నయంతే
ఇతితి॥౫॥ఏవమితికృష్ణచేతస్త్రయేమావా-భూయాన్నందమతఃపతితి॥ ౬॥ వ్రతస్యపూర్వాంగమాహ । ఉషసీతి ॥ గో
త్రైర్నామభిః-అన్యోన్య్యాబద్ధచాహవఃపరస్పరంగృహీతపాణయః॥ ౭॥౮॥ భగవానితి॥ యోగీశ్వరాణామీశ్వరఇతిప్ర
త్యేకంతాదృజ్యురీరభృత్యర్చణసామథకందర్పయతి-తాసాంకమణఃసిద్ధయేఫలదానాయేతి॥౯॥తాసామితి॥ఏవంకదం
బం-వాదైస్సహ॥౧౦॥అత్రేతి॥హేఅబలాః-నోనమణపరిహాసః-యస్మాత్ యూయంవ్రతకళితాః-వ్రతశ్చాంతాః॥

౧౧||నేతివిక్రేకకోవాఅగత్యస్వీకురుత-సహావవా-సతతాస్సాకమాగ్రహభివ్యథః|| ౧౨|| తస్యేతి || క్షేపితంపరిహ
సఃప్రేమపరిష్కృతాఃప్రేమరసమగ్నాః||౧౩||౧౪||తత్రమగ్నాః|| మేతి || అంగభోక్తృష్ట-అనయమన్యాయ్యం - మా
కృతాః||౧౫||పౌగ్ధాః||శ్యామేనోచేదాజ్ఞేనందాయకంసాయవా-బుగ్ధివామహౌ || ౧౬ || ౧౭ || తతః|| పౌ
క్షేరుర్నిగతాః||౧౮||భగవానతి||అహతాః-ఈషదక్షతయోఃవిత్త్య|| ౧౯||యాయమితి|| ధృతవ్రతాస్సత్యోవివస్త్రాః
విప్ర్యాగాహతఅత్ససాతాభియత్తదేతత్- ఉపస- దేవహేళనంఅపరాధవేత్యథః- వ్రతనైగుర్యభీతానాంపా
య్యత్తమివాహ- అన్యఅంహసఃపాపస్య అపసు త్రయేనివతయే-మూర్ధి అంబజిబద్ధా-ఏన్నమభిప్రదావంక్
త్వా||౨౦||౨౧||ఇతి||ఇతి||దేవత్వేన - అయ్యతేవాభిహతం - వివస్త్రాన్లవనంవ్రతస్యచ్యుతిహేతుమత్వా - తస్యవ్ర
న్యంస్యంవాసఃప్రగృహ్యతాంసత్యంబువాణిసోనమయద్యాయంవ్రతకర్మతాః || ౧౧|| సమయోదిత

భూర్వంవాహ్యసృతంపేదిమిదుఃప్రకృతఃప్రతీచ్ఛద్వంసహవాతనుమధ్యమాః|| ౧౨|| తస్యతత్క్షేప
తందృష్ట్యాగోఽన్యఃప్రేమపాప్లుతాః|| ఏడితాఃప్రేత్యచాన్యోన్యంబాతహసానసర్వయః || ౧౩ || ఏవం
బుగ్ధివతిగోవిందేమణాక్షప్రదేతసః||అకంఠమగ్నీతోదేవేవమానాస్తమబుగ్ధివా||౧౪|| మానయం
భోక్తృతాస్త్రాన్లవనందరాజుసృతంప్రియమ్ | బానిమోగవ్రజశ్శృంగుం దేహివాసాంసికేపితాః || ౧౫||
శ్యామసుందర తెదాస్యకరవామతనోదితమ్ | దేహివాసాంసిసర్వజ్ఞోచేదాజ్ఞేబుగ్ధివామహౌ || ౧౬||
శ్రీభగవాన్ || భవతోమదిదేహసోగ్ధిమయోక్తంవాకఃప్రకృతి|| అత్రాగత్యన్వవాసాంసిప్రతీచ్ఛతమ
మధ్యమాః||నోచేదాహంప్రధాన్యేకింవృద్ధోరాజాకరిష్యతి|| ౧౭ || తతోబలాశయాత్సర్వాదరికాశ్చ
తతేపితాః|| పాణిభ్యాంయోనిమాచ్యుద్యచ్రీతేరుస్తీరమంగవాః|| ౧౮||భగవానాహతావిత్త్యశుద్ధభా
వప్రసాదితః||సంధేధాయవాసాంసిప్రీతిఃప్రోవాచసన్నిహః || ౧౯ || యాయంవివస్త్రాన్లవనంవ్రత
వ్రతాన్యగాహతత్రయదేవహేళనమ్| బద్ధాంబజిబద్ధాన్మృగపసు త్రయేంహసఃకృత్వాసమోవో
చసనంప్రగృహ్యతామ్||౨౦||ఇత్యేకద్వచంబుత్వాధ్వధమయోక్తంమహాత్మనః|| ఏకేనపాణినామౌరేకే
నాచ్యుద్యచాంగవాః|| ౨౧|| తావిత్త్యేనాచభగవాన్ భూయోధమ్యుంవిదంః|| ఏకేనపాణినాయో
నైప్రసామిదైవమచ్యుతమ్||౨౨||తస్యదుడఃకరచ్ఛేదఇతిధమవిదోవిదః|| తస్మాదుభాభ్యాంపాణిభ్యాం
ప్రసామేవాన్యమివసరః || ౨౩ || తథాచయాయంకురుత తస్మేన్యతరంభవేత్ | అహస్తా
భయమేతత్సంసంజయితుంయది||ఇచ్చాచంపాణియగశ్చేర్వససృత్యప్రగృహ్యతామ్||౨౪|| ఇత్య
చ్యుతేనాభిహితంప్రజబలామత్వావివస్త్రాన్లవనంవ్రతచ్యుతిం | తత్పూజికామాస్తదశేషకమణాం
సాక్షాత్సృతంసముపద్యముచ్యుతమ్||౨౫||తాస్తథావసతాద్భస్వాభగవాన్ దేవకీమతః||వాసాంసితాభ్య
స్యంపౌగ్ధాతూయగస్సేహతోమేతం || ౨౬ || దృఢంప్రభృతప్రయాచహాపితాః||ప్రాస్తాభియాశ్రీదన
వచ్చకారితాః|| వస్త్రాణివైవాపహ్యతాన్యధాప్యముం తానాభ్యసూయక్షప్రియసంగసర్వీతాః||౨౭||
పరిధాయస్వవాహంసిప్రేష్టసంగమసజ్జితాః||గృహీతచిత్తానోచ్ఛేలుస్తస్త్రిక్షణాయతేక్షణాః || ౨౮||
తాసాంక్షిజ్ఞానుభగవాన్ స్వపాదస్తర్కకామ్యయాన్యతవ్రతానాంసంకల్పనూహదామోదరోబలాః||
౨౯||సంకల్పవిదితస్సాధ్యోభవతీవాంమదర్శినామయానుమోదితస్సోసాసత్యోభవతుమహాతి||౩౦||

స్యపూర్తికామాః-తదశేషకమణాంతస్యవ్రతస్యఅన్యేహమశేషకమణాంచ-సాక్షాత్సృతంసంకల్పభూతం- తమేవే
ము-యతఃసవప-అవద్యముత్పాపమార్జకః||౨౫||౨౬||దృఢమితి||దృఢమత్యథః-ప్రలభావంచితాః||యాయం-వివస్త్రా
ఇత్యాదీనా- త్రపయాలజ్ఞయాచ-హాపితాస్త్రాజితాః - అత్రాగత్య- స్వవాసాంసిప్రతీచ్ఛతేత్యాగ్రహణప్రతీభితాః
పహాసితాః- సత్యంబువాణిసోనకేత్యాదినాశ్రీదనవచ్చకారితాశ్చబద్ధాంబజిత్యాది | ప్రాయశ్చిత్తచ్ఛతేనాభ్యసూ
యక్ష-కోపదృష్ట్యానావశ్యకః||౨౭|| పరిధాయేతి||ప్రేష్టసంగమేనసజ్జితాః-వశ్యకృతాః-అతోగృహీతచిత్తాన్సత్యోనోచ్ఛే
లుః||గృహీతచిత్తత్వము-హ-సన్నికృత్యష్టే లజ్ఞాయితేక్షణాలజ్ఞావిలసింఠంతః||౨౮||యాయం-తాభివ్యథః||౨౯||తాసా
మితి||దామోదరఇతిభక్తవాత్సల్యందశేయతి-అబలాః||ప్రతి||౨౯||సంకల్పఇతి|| భాసాద్భ్యః- భవతీనాంమదగ్గనవివసం
కల్పః-చసోరథం-లజ్జయాయుష్కాభిరకథితోపేయవిదితః సమయానుమోదితః-అతఃసత్యోభవతుమహాతిసంభావ

నోక్త్యా అత్యంతికోసభః పృథితీనూచితః 30 || తత్కుతః తత్కుతః తత్కుతః || నేతి || కామాయతనః కామభౌగాయః - విషయమహమ్నా కామస్యాపిశాంతిపాతుత్వాదితిభావః - కామాప్రరోహేద్భవంతః భజితాః దగ్ధాః - కృద్భితాః పక్వాః - ధానాః - మవాదయః నిజాయ అంకురార్థమాయః - పాప్రయతి శ్వేచ్ఛయతనః ప్రరోహమపిసూచయతి || 30 || యాతేతి || సిద్ధాః పూర్ణాణామనారథాః - తదాహ - ఇమాం ఆగామిసి రాత్రిః - మయారంస్యధేతి - ఆర్యాకాత్యాయస్స - సతీసత్యః || 31 || ఇతితిశ్లో || భక్త్యానుకంప్యకన్యాస్తాస్తద్ధివజితయజ్జనాం | పత్నీమగ్రహతేస్తేమామహాకమకమహాపదం || శ్రీధరీయోయంశ్లోకః || 33 || 34 || ద్విజభార్యాయ అనగ్రహాయయజ్జవాటంగచ్ఛేద - విప్రైశాంకాతీన్యమభిషేచ్య - తేభ్యోవిద్రుమాశ్చేష్టా ఇతి తానిధనంయతిచతుర్థిః || హస్తాకకృష్ణేతిస్తోకకృష్ణాదయోగోపాః || 35 || పశ్యతేతి ఏతాకదుర్మాణపశ్యత - సుతాతమేకాంతేనజీవితంయేహంతాక - తదాహ - వాతపమాదీకస్వయంసమానాః - సంతస్కాకం

నమయ్యవేశితీయం కామః కామాయకల్పతే | భజితాః కృద్భితాధానాః పాప్రయోబీజాయనైప్యతే || 30 || యాతేతి బలాఽజస్సిద్ధామయే మారంస్యధతపాః | యముద్దిశ్యతమిదంచేరురా ర్యాకానం సతీ || 31 || ఇత్యాదిష్టాభగవతాలభకామాంకుమారికాః | ధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజంకృచ్ఛాన్నివిశుర్వ్రజమ్ || 33 || అభగోపైః పరివృతోభగవాన్ దేవకీసుతః | బృందావనాద్గతోదురంచరయన్ గాస్సహగ్రజమ్ || 34 || నిదాఘరాతపేతస్త్రిశ్చయభిస్సాన్విభిరాశ్మనః | ఆతపత్రాయితావీత్యుద్రుమానాహాద్రజౌకసమ్ || 35 || హేస్తోకకృష్ణహేతంతోశ్రీదామన్సుబలాజ్ఞాన | విశాలవృషభౌజస్త్విన్ దేవప్రస్థరూపమ్ || 36 || పశ్యతే తామహాభాగాన్ పరాభైకాంతజీవితాన్ | వాతపమాతపహమాన్ సహంతోవారయంతినః || 37 || ఆచూషమాంపరంజన్మసర్వప్రాణ్యుజ్జీవనమ్ | సుజనస్యేవచైహంవైముఖాయాంతినాథినః || 38 || పత్రప్రప్నోతలచ్చాయామూలవల్కలదారుభిః | గంధనిర్యాసభస్మస్థితోక్తైః కామాన్ వితన్యతే || 39 || ఏతావజ్జ్వలసామగ్ర్యం దేహినామహదేహిషు | ప్రాతైరభైకధియావాచాశ్రేయః ఆచరణంసదా || 40 || ఇతిప్రవాళస్తబకఫలప్రప్నోతతరైః | తరూణాంనమ్రశాఖానాంమశ్లేషనయమునాంగతః || 41 || తత్రగాంపాయుత్వాపస్సుక్మాస్తాశ్శీతలాశ్శివః | తతోన్యపన్యయంగోపః కామంస్యాదుపపుర్ణయమ్ || 42 || తస్యాఉపవనేకామంచారయంతః పతూన్ప్రపకృష్టరామ - వృషాగమ్య త్సుధాతాక ఇదమబ్రువన్ || 43 || ఇతిశ్రీమద్భగవతే-దశమస్కంధే-ద్వావింశోధ్యాయః.

శీఘ్రకః తత్రగోన్యోపవిష్టాస్తేగోపాలాయమునాతపే | ఊదబుధుక్షితారాజకృష్టరామౌజగత్పతి || ౧ || గోపాః || రామరామమహాబాహుకృష్ణదుష్టనిబహణ | ఏమావైబాధతేక్షున్నస్తచ్చాంతికతుకమహాధః || ౨ || శ్రీఘ్రకః || ఇతివిజ్ఞాపితోగోపైభిః గవాన్ జగదీశ్వరః || భక్తాయానివభార్యాయాః ప్రసీదన్మిదమబ్రవీత్ || 3 || ప్రమాతదేవయజనంబ్రాహ్మణాబ్రహ్మసాదినః | సత్రమాంగిరసనామహ్యసతేస్వకాకామ్యయా || 4 || తత్రగోన్యోపదనంగోపాయాచతాస్సద్విసజితాః కీతకయంత్యేభగవతఆర్యస్యమమచాభిధామ్ || ౫ || ఇత్యాదిష్టాభగవతాకాత్యాయాచంతతేతదా | కృతాంజలిప్రభావిప్రాకదండవత్పృతాఘని || ౬ || హేమాం దేవాశ్చృణుతకృష్ణస్యా దేశకారిణః || ప్రాప్తాన్ జానీతభద్రంవాగోపాన్నోరామచూడితాన్ || 7 || గాశ్చక్రయంతావనిమూరబీదనం రామాచ్యుతాయల్లవతోబభుషీతా | తయో

వారయంతి || 38 || ఆచూషా ఇతి || సుజనస్యకృపాభోరథిన ఇవ || 39 || త్రేతానిర్యాసోఘనరసః తోకాః పల్లవాద్యః కురాః || 39 || 40 || ఇతితి ఇత్యభినందయన్ ప్రవాళాదీనమూహేర్ముతశాఖానాంతరూణాం-మధ్యతోయమునాంప్రాప్తః || 40 || 41 || తస్యా ఇతి || కుమారికాభ్యోపూర్వమేవతన్నమాకలతయ - అగృహేతభోజ్యానామేవనిగమాతీతుధాతాన్ | ఇత్యుక్తం || 43 || ఇతిభావాథాదీపికాయాం - ద్వావింశోధ్యాయవ్యాఖ్యానం.

శ్లో || త్రయోవింశేతతోగోపైరన్నయాభావదేశతః తత్పత్నీమగ్రహతేస్తేమామహాకమకమహాపదం || ౧ || ౨ || ఇతి భక్తాయా ఇత్యేకవచనం - సద్యస్సాయజ్యాభిప్రాయేణ || 3 || ౪ || తత్రేతి || అస్మద్విసజితాః అవాభ్యాంప్రహితాస్సంతఃయావన్యం - యుష్మాకంకాతత్రలజ్జానసుతభాశ్యపాత్రత్వాదస్యభ్యంతిమిదాస్యంతీతిచేత్రత్రాహ - కీతకయంతభితి || ౫ || ౬ || 7 || గాఇతి || ఆవిదూరేవతకమానాసంతోవోయతీబీదనం అన్నం - తతే - లవతః అభిలషకః బీదనం త్రద్ధాచయ

ద్యస్తీ తహి కాయవ్యతేతి॥ ౮॥ దీప్తి తావయమభోజ్యాత్వా ఇహేవదవ్యతేతి స్వయమేవాశంక్యాహుః ఓత్సాయాదే॥ దీ
 త్సాయాతరభ్యాంబ్జోమియవశ్యాలంభాత్పర్యంవోషః - నతతోన్యత్ర - తిథాసౌత్యామిద్యాశ్చ - అన్యత్ర అన్యదా॥
 ౯॥ త్సదేస్వగాణదావాశామాత్రందేహాంతేఘోరీక్షేతాధికానిక గ్నణియేహాంతే అతః అజ్ఞాః వృద్ధమానిసంజ్ఞానవృ
 థ్ధాఇతిమానవంతః॥ ౧౦॥ సనుకమక్రమముల్లంఘ్య - అదేశకాలే అన్యార్థమన్నయన్యస్సైకభందేయంతత్రాహ॥ దేశఇ
 తి॥ పృథక్పరుపురోవాశాదీదవ్యం తంత్రంప్రయోగః - సమకాలేపూర్వం ౧౧॥ తదితి॥ మనుష్యోయమిద్వస్త్యేయరూ
 త్తానః దేశభిమానినః - బ్రాహ్మణావయంమహంతఇతిమాన్యమానాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తదితి॥ తాకేగతిమితిసహి - కార్యార్థి
 నోనిర్విద్యంతేకోవాయాచకోసపరాధాయతఇత్యాదిభిఃకస్త్విందశ్శయే॥ ౧౪॥ మామితి కేవలందేహానగృహేవ
 సంతిధియాతుమయ్యోవోషితాః - యతోమయస్త్విద్ధా - అతో దాస్యంతితి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమఇతి॥ ప్రేషితాఃప్రేరితాః॥
 ౧౭॥ గాఇతి - సకృద్ధోగోపాలైస్సహ॥ ౧౮॥ శ్రుత్వేతి॥ తత్తా - ధాత్వే ప్రమనసః - అతఏవతద్దశనోత్సాహాత్కృష్టమాగతం
 శ్రుత్వా - జాతసంభ్రమాభిమానైరితి॥ ౧౯॥ చతుర్విధమితి॥ భక్త్యభోజ్య - లేహ్యచోష్య - భేదైశ్చతుర్విధం - బహుగుణం

ద్విజాబదనమథికోన్యోదిత్రధాశవోయభృతధృన్విత్తమాః॥ ౮॥ దీప్తియాఃపశ్యసంస్థాయాస్సౌత్యా
 మిద్యాశ్చ సత్తమాః॥ అర్చితదీప్తితస్యాపినాన్నుశ్చక్షేహిదవ్యతేతి॥ ౯॥ ఇతిలేభగవద్యాజ్ఞాంశ్చవ్యం
 తోపినశుశ్రువః॥ ద్రాశాధారికమాణోబాలిశాపృథమానినః॥ ౧౦॥ దేశకాలేపృథగ్విధ్యంవంత
 తంత్రత్విగగ్నం॥ దేవతాయజమానశ్చక్రతుర్దశశ్చయన్యయః॥ ౧౧॥ తద్భిన్నపరమంసాత్మా
 ద్భగవంతమభోక్షజ - మనుష్యదృష్ట్యాదప్రజ్ఞామత్యాత్మానోనతేదియః॥ ౧౨॥ నతేదోమితిప్రేమ
 ర్మనేచివపరంతమగోపానిరాశాఃప్రత్యేత్యతస్థి - మిక్త్యక్షరామయోః॥ ౧౩॥ తదుపాకణ్యభగవాన్
 ప్రహస్యజగదీశ్వరః॥ వ్యాజహరపునర్గోపాన్దశచ - యే తాకేగతిం ౧౪॥ మాంజ్ఞాపయతపక్షీభ్య
 స్ససంకషణమాగతం దాస్యంతికామమన్నంవస్త్విద్ధామయ్యషితాధియా॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః॥ గత్వా
 చపక్షీశాలాయాం దృష్ట్వా సీహస్వలంకృతాః॥ నత్వాద్విజసత్తిగోపాఃప్రశ్రితాఇదమబివర్ణే॥ ౧౬॥
 నమావోద్విజపత్నీభ్యోనబోధతవచానినః॥ ఇతోఽదూరేచరితాకృష్టేనప్రేషితావయమ్॥ ౧౭॥ గాశ్చ
 తయన్గోపాలైస్సహ మోదూరమాగతః॥ బభువీతస్యతస్యాన్నంసానుగస్యదీప్తితామ్॥ ౧౮॥ శ్రు
 త్వాచ్యుతముపాయాంతంసత్యంతద్దశనోత్సాహాః॥ తత్తా - ధాత్వే ప్రమనసోబహుగుణాన్పర్యంతసంభ్రాంశాః॥
 ౧౯॥ చతుర్విధంబహుగుణం - నమదాయభాజనైః॥ అభిసంస్మృప్తియంసంస్మృత్యమద్రమివనిష్ఠు
 గాః॥ ౨౦॥ పిష్టగూరకాఃపశుభిషిత్కభిభాగితృప్తిస్సుతైః॥ బగవద్భక్తమశ్లోకేఘః శ్రుతధృతాశ
 యాః॥ ౨౧॥ యమనో - పేక్షాశోకనవః - ల్లవమగడితేవిచరింశం - సంగోపైకాగృహస్సాగజుస్త్రైయః
 ౨౨॥ శ్యామంహిరణ్యపరిధింనవమాల్యబహూధాతుప్రవాళపటవేషమవతాంసే॥ పిష్టస్తూత్రమిత
 రేధుగానవజ్జంకణోపేలాలకకపాలమఖాబ్జహంసం॥ ౨౩॥ పాఠ్యుశ్చృతశ్చైతేయతే మదయకణపూ
 త్రోస్త్విన్నిమగ్నవనః ప్రమథాక్షిరంధ్రైః॥ అంతఃప్రవేశ్యనుచిరంపరిరభ్యతాపంప్రాజ్ఞయథా

సంస్థాగవిశేషైర్గుహాగుహారససారభ్యాదయోయస్త్విత్తతే - భాజనైః అమత్రైర్గృహైర్దైగ్వా - పత్యాదిభిర్వా
 ర్యమాణాః॥ ౨౦॥ పియంశ్రీకృష్ణం - అభిసంస్మరితభిజగ్గుః అప్రకబంధేదృష్టాంతః - సముద్రంనిష్కానద్యఇవేతి॥ ౨౧॥ స
 పిష్టగూరకాః॥ తశ్రేహేమః - భగవంతే - దీప్తింబహుకాలం - శ్రుతేనత్రవజేన - భృతః అత్రయోయాభిస్తాః - తథాగతా
 స్సత్యోరదృశుః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ శ్యామమితి॥ హిరణ్యపత్వరిధిః పరిధానంయస్యపీతాంబరమిన్యథాకః - వనమాత్రైర్గృహైర్దై
 తుభిఃప్రవాతైశ్చ - నటవజ్జేయోయస్య - అన్యత్రస్యసఖ్యుః అసేవన్యస్తోనిహితోయస్తోయేన - ఇతరేణహస్తేన - చీలయా -
 అబ్జంధునానంభ్రామయంతం - కణయోయత్పలేయస్య - అలకాకపాలయోర్యస్య - మఖాజ్జేహాసోయస్య - తంచతంచ॥
 ౨౩॥ వృక్షైరపిలియేనసామరస్యమాహ॥ పాఠ్యుశ్చ॥ పాఠ్యుః బహుశః - శ్రుతాయేప్రియతమస్య ఉదయాః ఉతరా
 ద్వా - తపవకణపూరాంకర్ణాపూర - యంతిక్యపాథీకవర్వంతితి తా - తై - కర్ణాభరణేరితివా - యస్త్విత్తశ్రీకృష్ణే - నిమగ్న
 మనసః అవిష్టచేతసః - తంలోచనద్వాగైరంతః - ప్రవేశ్య - నుచిరముపగృహ్య - తాపంజహుః - అభిమతయో అహంవృత్తయః
 పాఠ్యంనుమప్రియాపీదం - పరిరభ్యతస్త్విత్తలయంపాఠ్యం - యథేతి॥ ౨౪॥ తాఇతి॥ అఖిలదృక్ద్రష్టా - సర్వబుద్ధిసాక్షి

భిమతయోవిజహుర్నరేంద్ర॥౨౪॥ తా ప్రభాత్యక్తసర్వాకాఃప్రాప్తాఃతద్యద్యక్షయా । విజ్ఞాయాభి
ద్యగ్ధిప్రాప్తాప్రాహప్రహసి తాననః॥ ౨౫॥ శ్రీభగవాన్॥స్వాగతంహిమహాభాగాలస్యతాంకరవామకమ్॥
యనోద్దిద్యక్షయాభ్యతాడపప్రమిదంహివః॥ ౨౬॥ నన్వద్ధామయికుర్వంతికుశలాస్సాన్వర్థదర్శిః॥ఆ
ప్రాతుక్యవ్యవహీతాంధక్రీమాత్మప్రియేయథా॥౨౭॥ప్రాణమద్ధిమనస్సాన్వితదారాపత్యధనాదయః॥
యత్సంపకాఃత్వియాతసంస్తతఃకోన్వపరఃప్రియః॥ ౨౮॥ తద్యాతజేవయజనంపతయోహోద్విజాత
యః॥స్వనత్రంపారయిప్రగతియుష్మాభిక్యహమేధిః॥౨౯॥విషపత్న్యః॥మైవంభిగోహతిభవాన్
గదితుంస్యశంసంసత్యంకురుష్వనిగమంతవపాదమూలమ్॥ప్రాప్తావయంతులసితామపదావస్పష్టంకై
నిహోధుమతిలంఘ్యసమస్తబంధూన్॥ ౩౦॥ గృహ్లాంకినీనపతయఃపితరస్సుతావానభ్యాత్మబంధుసు
హృదకుతపవచాన్యే । తస్మాద్భవత్ప్రీపదయోపతితాత్తవావోనాన్యభవేత్తరిరిందమతద్విధేహీ॥
౩౧॥శ్రీభగవాన్॥పతయోనన్యసూయేరన్పితృభాత్యసుతాదయః । లోకాశ్చహిమయోపేతాదేవా
అప్యనుమన్యతే॥౩౨॥నప్రీతయేసురాగాయన్యాంగసంగోన్మణామివ॥తన్నవోమయియుంజానాఅచిరా
న్మునవాన్సృధ॥౩౩॥శ్రవణాద్ధర్మార్థ్యానాన్తయిభావానుకతతవాత్॥నతథాసన్నిక్షేప్తాప్రతియాత
తతోగృహాన్॥౩౪॥శ్రీమకః॥ఇత్యుక్త్వాద్విజపత్న్యస్తాయజ్ఞవాటంపునగతాః । తేచానసూయవస్తాభి
స్త్రీభిస్సత్రమపారయన్॥౩౫॥ తత్రైవావిద్రుతాభితాఃభగవంతఃయథాశ్రుతమ్ । హృదోపగూ
హ్యవిజపచాసేవాంకర్మానబంధవమ్॥౩౬॥భగవానసిగోవిందస్తేనైవాన్మైవగోపకాన్ । చతుర్విధా
శయిత్యాస్వయంచబుభుక్షేప్రభుః॥౩౭॥ఏవంలీలనరవపున్వలోకమనుశీలయన్॥ రేమేగోగోపగోపీ
నాంరమయన్రూపవాక్యత్రైః॥౩౮॥ఆధానుస్సుత్యవిప్రాస్తేహ్యన్వతప్యకృతాగసః । యద్విశ్వే
శ్వరయోర్భాగ్భామహ్నన్తన్వదిదంబయోః॥ ౩౯॥దృష్ట్వాస్త్రీదాంభగవతికృష్ణభక్తిమతాక్షిమ్ । ఆత్మా
నంచతయాహీనమనుతప్తావగృహాయన్॥౪౦॥ధిగన । నన్మిన్మదిగద్యాంధిగ్యతంధిగ్యహుజతామ్ధి

30॥ గృహ్లాంతి॥ కింఽ॥ న గృహ్లాంతి-నో స్తాత్- హే అలింధ మకామహాభాదిద మన- భవతః పాద గ్రయోః- పతిత కేస-
నాం- అగ్నిస్వగౌఽదిగతిరపిః భవేత్ మాధూత్- త త్ర స్తద్ధాన్యమేవ విధేషేతి॥ 31॥ పతయ ఇతి మయా ఉపేతా అనుజ్ఞా-
తాః- ప్రత్యక్షం దేవాత్ ప్రదర్శ్యామా॥ దేవావీతి॥ 32॥ తథాపి త్వాంసత్యక్తుం శక్ను మ ఇతి చేత్ర తామా॥ నేతి॥ నృణాం మ-
ధ్యక్తానాం- శ్రీతయేషు ఖాయ అనురాగాయ స్నేహవృద్ధయే- అంగసంగః అంగభ్యాం సంఘః॥ 33॥ 34॥ ఇతితి॥ అనసూ-
యవః అవోషషష్టయః॥ 35॥ తత్రేతి॥ దేవామితి॥ తదీయం దేవాం- తత్రవిహాయ చైత స్వేనభవంతం ప్రాప్యేత్యర్థః॥
36॥ 37॥ ఏవమితి॥ అనుశీలయత్ అనుకుర్వత్- గోగోఽగ్రాపీ రామితకర్తృణాం- రూపవాక్యత్రై- రూపేణ వాచా- కృ-
తైశ్చరీతైశ్చరమయత్ తాత్రమయితుం రెమ ఇత్యర్థః॥ 38॥ అనుస్తృతి ప్రకారమామా॥ అథేతి॥ న రామకరణవతో- వి-
శ్వేశ్వరయో ర్యాభ్యాం- యత్ అమాన్త హతవంతః- తత్ర తాగసోవయమత్యమన్తృత్వేతి॥ 39॥ తథాచ భార్యాగురూప-
మానయంతః భగవద్వక్తరహితసూత్యానం వ్యసంధ్యై త్యాహుః॥ దృష్టేతి॥ అతాః కేంహాకావీతాం- 189॥ 191॥ 192॥ త్రైశ్చ

శాస్త్రం-సావిత్రం- దైత్యమితి || త్రిగుణితంజన్మ - వ్రతంబ్రహ్మచర్యం - క్రియా కమాణి-దాత్యుచ - క్రియాదాత్యుమి
 త్యేకంవాపదం-ధిగిత్సరితే-పే-యేవయమధోక్షజెవిముఖస్తేషాంనోజన్మాదియ తత్సర్వంధిగిక్వగహాయన్నిత్తిర్గః
 ౪౦||౪౨||అహోఇతి||యేవిధ్యదచ్చినత్ - తందురంతంభావంధ క్రింపశ్యతేతి|| ౪౩|| సేతి|| ద్విజాతిసంసార-రక్షణ
 యః-క్రియాఃసంధ్యోపాసనాదయః||౪౪||౪౫||హేత్వేతి||సాస్త్రదోషాపవగేణచాంచల్యగర్వాదిత్యాగేన||౪౬||౪౭||
 సఖి||ఇత్యశ్చ- ఏవంసర్వత్రశ్రుతవంతోవయంహే-తథాపీతి||౪౮|| ౪౯|| ఇతి|| నచాచలతయోర్ధ్వనాయ- సజ
 గ్ముః||౫౦||ఃఇతిభావాథాదీకాయా-త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో||చతుర్వింశేషహేంద్రస్యముఖంవ్యావత్యకహేతుభిఃకృష్ణఃప్రావతకయామాసగోవర్ధనమహోత్సవమ్|| భూసు
 రాణాంక్రియాగర్వంనిరస్యన్నస్యచేషుచముఖవన్నదభంగాయశ్చన్యంసమవారయత్||భగవానితి || బ్రాహ్మణాఃకంసా
 ద్భీతాఃస్వాశ్రమస్థావభగవంతమభజన్ - భగవానపి - తత్రైవనివసన్నిద్రయాగకృతోద్యమాగోపానపశ్య
 కులంధిక్రియాదాత్యుంవిముఖాయేత్వధోక్షజే || ౪౦|| నూనంభగవతోమాయాయోగినాపిమో
 హిని| యద్వయంగురహస్మాణాంసాస్త్రేణముహ్యహేద్విజా||౪౨||అహోక్షతనారీణామవిక్యమై
 జగద్గురౌ| దురంతభావంయోవిధ్యన్మృత్యుపాశాగృహభిహా||౪౩||నాసాంద్విజాతిసంసార-రక్షణ
 వాసోగురావపి| నతపోనాత్మమీమాంసాసశౌచంచక్రియాశ్చ|| ౪౪|| తథాపిహ్యత్తమశ్లోకేకృష్ణే
 యోగీశ్వరేశ్వరేభక్తిర్వృథానచాస్మాకంసంసార-రాదిమతిమపి || ౪౫|| సనుసాధకవిమూఢానాంప్ర
 మత్రానాంగృహేహయా|అహోనస్తానయామాసగోపవాక్యైస్సతాంఽతిః || ౪౬|| అన్యధాభూత
 కామస్యకైవల్యాద్యాశిషాంసతే||ఈశిత్రైక్యేకిమస్తాభిశస్యైతద్విడంబనమ్|| ౪౭|| హేత్వాన్యాభ
 జతేయంత్రేపాదస్సర్వాశయాసకృత్||సాస్త్రదోషాపవగేణతద్యాజ్ఞాజనమోహిని||౪౮|| దేశఃకాలః
 పృథగ్వివ్యంమంత్రతంత్రీవజోగ్మయః| దేవతాయజమానశ్చక్రతుధమశ్చయన్తయః||౪౯||సవీరభ
 గవాన్సాక్షాద్విష్టుర్లోగీశ్వరేశ్వరః|జాతోయదుష్పితృశృణ్మహ్నిమూఢానవిద్యహే || ౫౦|| నమస్తు
 భగ్భగవతేకృష్ణాయామంతమేభసే| యన్నాయామోహితధియైభిమామః కర్తవత్కమ్ || ౫౧||స
 వైసతద్యుఃపురుషస్త్విమాయామోహితాత్సచాం|అవిజ్ఞాతానుభావానాంతంతుమహాత్యతిక్రమమ్||
 ౫౨||ఇతిశ్వాసుమనుస్త్యుశ్శక్యమైతేకతహేళవాః | దిదృక్షువోప్యచ్యుతయైఃకంసాద్భీతానచాచలత్||

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే- త్రయోవింశోధ్యాయః-
 —(*) గోపధానోద్ధరణకథాప్రారంభఘట్టః. (*)—

శ్రీకుః || భగవానపితత్రైవబలదేవేనసంయుతః | అపశ్యన్నివసన్గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాగ
 ౧||తదభీష్తోపభగవాన్సర్వాత్సానర్వదర్శయః | ప్రక్రియావనతోపుచ్చద్వృద్ధానందవ్రతోగమాన్||౨||
 కథ్యతాంమేపితఃకోయంసంభ్రామోపఉపాగతః | కేంఫలంకస్యచోదేశఃకేనవాసాధ్యతేమఘః|| ౩|| ఏత
 ద్ద్యూహిమహాకామోమహ్యంశ్రుశ్రావ్యవేషితః| నహిగోప్యంహీసాధూనాంకృత్యంసర్వాత్సామి
 హ||౪||అస్యస్వపరదృష్టిసామమిత్రోదాస్త్రవిద్విషాం | ఉదాసీనోరివదవ్యభ్యాంఆత్మవత్సహృదుచ్యతే||
 ౫||జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాచకర్మాజిజ్ఞాసోయమనుతివ్రతి| విదుషఃకమనీధిస్సాన్విద్యధానావిదుషోభవేత్||౬||త

దితిసంబంధః-౧||౨||కప్యతామితివృథాసంభ్రామోనధవతి||మఘాయమితిచేత్ - కిమత్రఫలం- కాదేవతా-కేనవాధికారి
 ణా-కేనవాసాధసన-సాధ్యతే||౩||ఏతదితి||ఏతద్ద్యూహి-మహాకామోమమత్రవజేవతే-యద్వా- తపమహాకా
 మోద్యుక్తతేఇతి-సాక్షింస్థితంప్రత్యాహ-నహీతి-సర్వాత్స నాంసర్వత్రాత్స దృష్టిచాం|| ౪|| అస్తీతి||అతఏవ-సవిద్యతెస్య
 పరఇతిదృష్టిశ్యేషాం-స్వపరఇతిదృష్టిభావాదేవ- సతద్భవామిత్రాదయైవియేషాంసంతీత్యాహ-అమిత్రేతి- సమిత్రంఉ
 దాస్త్రఃఉదాసీనః-విదుషోయేషాంతేషాంకృత్యంకమనగోపనియంకించిద స్తీతిపూర్వేణాన్వయః- సత్యవిభేదదశన
 ఉదాసీనఃశత్రువద్యభ్యాం-ఆత్మతుల్యత్వాత్సుహృన్నవజనీయఇత్యాహ-ఉదాసీనఇతి||౫||కించ - సమృద్ధిస్సహచిచా
 ర్యజ్ఞాత్వైవ-కమకతకవ్యం-నతుగతానుగతికమాత్రేణేత్యాహ||జ్ఞాత్వేతి||అజ్ఞాత్వాచ-తత్రవిదుషోయథావతర్త
 పుంస్యాత్-తథానావిదుషః ||౬|| తత్రేతి|| భవతామయంక్రియాయుగః - శాస్త్రతఃకించారితఃప్రవృత్తః-తాకికలచా

రప్రాప్తోవేతి-సాధుసోపపత్తికం-ఫణ్యతాంకథ్యతామితి॥౨॥అచారప్రాప్తవేతిసహేతుకమాహ॥ పజన్యఇతి॥ అత్స
 మూతకయఃపియమూర్తయః॥౩॥తతఃకిమతఆహ॥తమితి॥తమింద్రం-వార్జ్యచాంషేఘావాం-తద్రేతసాతద్వృష్టిపఠు
 సా॥౪॥తదితి॥ఉపజీవంతిజీవికాంకల్పయంతి ధర్మాభాకామసిద్ధయేననుకృష్యాదిభిజీవంతికిమింద్రేణేత్యత్యాహ-పుం
 సామితి-ఫలభావనఃఫలసాధకః పజన్యంవివాక్యమ్యాదివైఫల్యాదిత్యభావః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ వచఇతి॥ ఇంద్రాయమన్యంజన
 యన్మితి-కోపజననద్వారాగర్వపర్వతాదింద్రమవతారయితుండేవతానిరాకరణం-నత్వయమేవభాగవతోభిప్రాయఇ
 త్యభావః॥౧౨॥ప్రథమంతావత్కర్తవాదేనదేవాన్నిరాకరోతి॥కర్తజేతి॥ ననుజడాతగ్గుణఃకేవలాత్కర్తంఫలసిద్ధిస్సాన్య
 త్-ఆచూక-అపరిశీలితమీమాంసానాంస్వమతివిలసితశ్రద్ధాకమణిఫలకరణత్వేవచనతోవగతే-కింతతోనుపపన్నం
 నామేతిభావః॥౧౩॥ కేచిత్సునరతిసాహసాద్భితాః-కమకపరతంత్రమిశ్వరంమన్యంతేతన్నతమనూద్యనిరాకరోతి॥ అస్మి
 చేదితి॥స్వయంకమణిలికప్రోన్యేషాంజీవానాంకమణిం-ఫలరూపిఫలదాతాసోపిక్తరారంభజతే-తతకర్తఫలదానేన॥

త్రతావత్క్రియాయోగోభవతాంకించారితః॥అధవాతాకిస్తస్యేపుచ్చతస్మాద్గుఢ్యఫణ్యతామి॥ ౨॥ నం
 దః॥పజన్యోగ్భగవానింద్రోమేఘాస్తస్యాత్తమూతకయః॥ తేభిషకంఠిఘాతానాంప్రాణసంజీవనం
 పయః॥౩॥ తంతథావయమస్యేవవార్జ్యచాంపతిమిశ్వరమ్ । ద్రవ్యైస్తద్రేతసానిధేర్యజంతేక్రతుభిర్మ
 రాః॥౪॥తచ్ఛేషేణోజీవంతిత్రవగకఫలసిద్ధయేపుంసాంపురుషకారాణాంపజన్యఃఫలభావనః॥౧౦
 యవీవంవిస్మజ్జర్జంపారంపర్యాగతంనరః॥కామార్జ్యభాద్యాయాద్వైషాత్సవైవాప్నోతిశోభనమ్॥౧౧॥
 శ్రీఘకః॥వచోనిశమ్యనందస్యతథాన్యేషాంవజౌకసామ్ । ఇంద్రాయమన్యంజనయన్పితరంప్రాహకే
 శవః॥౧౨॥శీభగవాన్॥కర్తణాజాయతేజంతుఃకర్తజేవప్రళయతే॥ సుఖందుఃఖంభయంక్షేమంకమణై
 వప్రపద్యతే॥౧౩॥అస్మిచేదిత్వరఃకస్యిఫలరూప్యవ్యకమణిం॥ కర్తారంభజతేసోపిన్యాకతుః॥ద్రఘ
 హిణః॥౧౪॥కిమింద్రేణేషాఘాతానాంస్వంస్వంకర్తానువర్తిమామ్॥అస్మిశేనాన్యధాకతుఃస్వభావవి
 హితంన్యకాం॥స్వభావతంత్రోహిజనస్సన్వభావమయవతేతే॥ స్వభావస్థమిదంసర్వంసదేవాసురమా
 నుషమ్॥౧౬॥దేహునచ్చవచాకజుతుఃప్రాప్యోత్సృజతికర్తణా॥ శత్రుమిత్రఉదాసీనఃకమైవగరు
 రీశ్వరః॥౧౭॥తస్మాత్సంపూజయేత్కమన్స్వభావస్సస్వకర్మకృత్॥ అంజసాయేనవరైతతదేవాస్సహి
 దైవతమ్॥౧౮॥అజీవ్యైకతరంభావంయస్తవ్యమపజీవతినతస్మాద్విందతేక్షేమంజరంనార్యసతీయ
 థా॥౧౯॥వతేతత్రప్రాణాంప్రాణాజన్గోరక్షయభువః॥ వైశ్యస్తువాతకయాజీవేమృదస్తద్విజసే
 వయా॥౨౦॥కృషివాణిజ్యగోరక్షాఃకుసీదంతుర్యమవ్యతే॥ వాతాచతుర్విధాతత్రవయంగోవృతయో
 నిశమ్ ॥ ౨౧॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః । రజసోత్పద్వ్యవేదిశ్వయన్యన్యంవిధంజ
 గత్॥౨౨॥రజసోత్పదితామేఘావక్షుకంత్యంబూనిసర్వతః॥ ప్రజాస్తైరేవసిద్ధ్యంతిమహేంద్రఃకింకరి
 వ్యతి॥౨౩॥ననఃపురోజనపదానగ్రామానగృహవయమ్॥ వనౌకస్తాతనిత్యంజనతైలనివాసినః॥తస్మాద్గ

౧౪॥అతఃకమణివీవఫలసిద్ధేస్తత్పారతంత్ర్యేవ-అజాగశస్తనతుల్యత్వాత్-నదేవతయాకృత్యమిత్యాహ॥ కిమింద్రేణే
 తి॥ననుకర్మణోపిప్రవృత్తిరంతర్యామ్యపేక్షయైవ- కథంసర్వధాచేవతాయాఅనుసయోగిత్యాశంక్యాహ- స్వభావవి
 హితమితి-స్వభావేనప్రాక్రనసంసారేణైవవిహితం-యతః-మన్-తదన్యధాకతుఃమనిశేన॥౧౫॥ఏతద్విచ్యుతోతి॥ స్వ
 భావతంత్రఇతి॥ప్రవృత్తేఃసంసారాధీనత్వాతి-మంతర్యామిత్యేత్యభావః॥ ౧౬॥ తస్మాత్స్వభావతోనిష్పన్నస్యకర్మణ
 వీవసర్వకారణత్వాత్-కమైవపూజ్యమిత్యాహదేహనిత్యాదిసాధేన॥౧౭॥తస్మాదితి॥సంపూజయేత్ సంమానయేత్
 ననుచేవతోద్యేనేనదవ్యత్యాగాత్ కత్వాతకమణిః- కథంచేవతాంవివాసిద్ధిర్యాశంక్య- కర్మాగమాత్రంచేవతేతి
 పక్షముపసంహరన్నివ- హేతువాదమాశ్రిత్యాన్యామేవచేవతాంసమర్థయతే-అంజసేతి॥౧౮॥ హేతువలెనైవవివక్షే
 దోషమాహ॥అజీవ్యేతి॥ఉపజీవంతివతే॥౧౯॥స్వవృత్తింపత్తంద్యష్టాంతత్వేనవణానాంవృత్తిభేదమాహ॥వరైతేతి॥
 బ్రహ్మణావేదాధ్యయనాదినా॥౨౦॥వైశ్యవృత్తేశ్చతుర్విధ్యమాహ॥కృషీతి॥కృషివాణిజ్యసహితాగోరక్షాః- ఏవంత్ర
 యం-కుసీదంపృథ్విజీవనం-చతుర్థం॥౨౧॥ ననుగవామపివృత్తిర్నహేంద్రాధీనైవేత్యాశంక్య- నిరీశ్వరసాంఖ్యమతాశ్ర
 యేణనిరాకరోతిశ్లోకద్వయేన॥సత్త్వమితి॥అన్యోన్యంయోగేన॥ ౨౨॥ రజసేతి॥ సర్వతంత్రమిదమేవద్రవైలవనాదిష్వపివృ

స్యవర్షనానప్రేక్ష్యేతి - విష్వత్సంవృష్టైరితిభావః - తైరేవమేషాశేషోద్ధృతైర్బీజవంతి || ౨౩|| తథాపి - యోగక్షేమా
 ఛం దేవతాపేక్ష తేతేత్రతతమా||నతి|| పురఃపత్తనాని జనపదాఃదేశాః - సఃఅస్మాకంయోగక్షేమహేతుర్వసశైలాద
 యవపేతిభావః బ్రాహ్మణానపిసంగృహ్ణాన్నిగమయతితత్సాదితి || ౨౪ || స్వయముత్ప్రేక్షితయాగకల్పమాహ-సాక్షాః
 పంచభిః-యశ్చతి-సంభారాస్సాధనాని||౨౫||పచ్యంతామితి - సూపమాద్ధం-పాయసంకేవలేపయసిపక్వం - సంయావా
 దయోగోధూమాదిఃక్రియాక్రమశ్చసూపపాయసయోః - శ్రుత్యా- దోహస్యాత్కతోన్యేపాంపాతతః - ౨౬- యా
 గశోభాథ్కంశ్రద్ధోత్పదనాథ్కంచమా-హూయంతామితి - భేనుదక్షిణాఃభేను సహితాదక్షిణాస్తావనవాదక్షిణాః-
 వఃయుక్తాభిః||౨౭||అన్యేభ్యశ్చతి, యవసంత్యజం||౨౮||౨౯||ఏ తదితి - సర్వాశిరఃకంపేనానుమోదయన్నాహ, గోబ్రా
 హ్మణాశ్రీణామితిమహ్యంమమః|| ౩౦|| ౩౧|| తథేతి - తద్ద్రవ్యేణమహేంద్రమఖద్రవ్యేణ, గిరిద్విజాఃప్రతి, యథాయ

వాంబ్రాహ్మణానామదేశ్చార్భ్యతాంమమః|| ౨౪ || యశ్చందయాగసంభారాస్తైరయంసాధ్యతాం
 మఘః|| ౨౫|| పచ్యంతాంవివిధాఃపాకాసుసూపాంతాఃపాయసాదయః - సయావాపూపశమగల్భస్స
 ర్వదోహశ్చగృహ్యతామ్ || ౨౬|| హూయంతామగ్నయస్సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బలప్రవాదిభిః, అన్నంబ
 హువిధం దేయంతేభ్యోవోభేనుదక్షిణాః||౨౭||అన్యేభ్యశ్చశ్వచండాలపతితేభ్యోయథాహతః| యవ
 సంచగవాందత్పాగిరయేదీయతాంబలిః || ౨౮ || స్వలంకృతాభుక్తవంతస్సవలిప్తాస్సనాసనః, ప్రద
 ష్ఠిణంచకురుతేఏవిప్రానలవర్వతాః || ౨౯|| ఏతన్నమమతంతాతక్రియతాంయదిరోచతే, అయంగో
 బ్రాహ్మణాశ్రీణాంమహ్యంచదయితోమఘః|| ౩౦ || శ్రీశుకః - కాలాత్తనాభగవతాశక్రదర్పజిహ్వాంస
 యః| బ్రోక్తంసేవ్యమందాద్యాస్సాధ్యగృహ్యతతద్వచః|| ౩౧|| తథాచవర్తదధుస్సర్వంయథాహమధు
 సూదనః|వాచయత్యాస్వస్త్వయనంతద్ద్రవ్యేణగిరిద్విజాః || ౩౨|| ఉపహృత్యబలింసర్వానాద్యతా
 యవసంగవామ్|గోధనానపురస్కృత్యగిరించక్రుఃపదక్షిణమ్|| ౩౩|| అనాంస్యనమద్యుక్తానితేచారుహ్య
 స్వలంకృతాః|గోప్యశ్చక్వప్తవీర్యాణిగాయంత్యస్సద్విజాశివః|| ౩౪ || కృష్ణస్తవ్యతమంరూపంగోపవి
 స్సంభంగంతః| శైలోస్త్రిభిర్బువకభూరిబలిమాదద్యుహద్యభుః|| ౩౫|| తస్మైనమోవ్రజజన్తైస్సహచ
 క్రతుహస్తసే| అహూపశ్యతశైలోసౌరూపినోసుగ్రహంవ్యధాత్ || ౩౬ || ఏవేవజానతేమత్యాః
 కామరూపినౌకసః|హంఃవిహ్యైస్సైనమహ్యమశ్యమకథేహ్యత్తనోగవామ్|| ౩౭||ఇత్యుద్దిగోద్విజమఖం
 దానుదేవప్రవోచతః|యథావిధాయగోపాలాస్సహకృష్టావ్రజంయయః||౩౮||

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-చతుర్వింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః- ఇంద్రప్రదాత్సంలూజంఽజ్ఞానుపహతాంస్స-గోపేభ్యఃకృష్ణనాభేభ్యఃపందాదిభ్యశ్చకో
 పహం||౧|| గణంసంవతకంరామమేఘానాంచాంతకారిణామ్ - ఇంద్రప్రచోదయత్కృద్ధోవాక్యంచా
 హేతమన్యుతః|| ౨|| అహూశ్రీమదమాపత్య్యంగోపానాంకాననౌకసామ్, కృష్ణంమత్యేముపాత్రి

భం||౩||ఉపహృత్యైతే బరీనుపహృత్యదత్వా,అద్యతాంసాదరాః|| ౩౩|| అనాంసీతి- అనమద్యుక్తానిఉత్తమంసదుద్బిస్య
 క్తాని.సద్విజాగిమఃసద్విజాశీర్షిస్సహితాః|| ౩౪|| కృష్ణఇతి గోపవిస్సంభంగంగోపానాంవిత్వాసజనకం, రూపంగతఃపా
 వ్రజ్యక బిముపహంసంభవతేఅథక్షయతి || ౩౫|| తస్మాఇతి-తస్మైఅత్తసే; అత్తనాస్వయంవ్రజజన్తైస్సహచ
 అహూపశ్యతసంభాషణోకంపతః||౩౬||ఏవఇతి-కామరూపీరపాకాదిరూపః-అస్మైఅదయ-శమకథేతేమాయ||౩౭||
 ఇతి||ఇతి||కష్టేకాలంపాత్రికృష్ణభావోగుణావాకమాంకంవాతద్వశోవామహేశః,వాతాకక్రిణదేవతేయమక్తాద
 వక్త్రోభవణ్యతిర్నశ్యసీస్తా-శ్రీధరీయాయశ్లోకః-ఇతిభావాథకదీపికాయాం,చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.*
 శ్లో- సంచరింశేనుమాకక్రవజగతాయవషకతి, ఉద్భృత్యగిరిమాసారాదరక్షద్గోకులం ప్రభుః-ఇంద్రేతి - కృష్ణోనాథో
 యేసాంశేభ్యః||౧||గణమితి-కుర్ధశ్చసన్నిద్రః-సంచతకంనామ - సంచతః|ప్రయః- తతః|తాకారంమేఘానాంప్రసి
 ద్ధగణం- పాహోదయతేక్రీషణామాన- నను- కథంకృష్ణంనాథానాంఘాతేప్రవృత్తఇత్యాశంక్యాత్త సంభావనయా
 సరస్వతీనకత్వాదిత్యాశయేన్నాహ, వాక్యంచాహేత్యాదిప్రసంగః, ఈశమానీఅహమీశ్వరభాగర్వవాః || ౨|| అహూ

అహం దేవ మోక్షసం దేవస్యమమానజ్ఞాం॥౩॥యథేతి॥ అదృశ్యైః అసమధైః కమణ మయైః క్రియానిర్వృతైః - అహం -
 నామనానిధైః రామమాత్రేణయ నావతిత్యవ్యవస్థాయంతేతత్సదృశైః అస్మిత్తమాత్మానుస్మృతిరూపం॥ ౪॥ వాచాల
 మితీత్రధావాచాలంబహుభాషెగం-వాలిశంశిశు- పండితమానిసంపండితోహత్యాత్మానంమన్యమానం - అతస్తబ్ధ
 మవినితమితి-నిందాయాయోజితాపీంద్రస్యభారతీ- శ్రీకృష్ణంప్రాతి-తథాహి-వాచాలంకాస్త్రయోనించాలితం - ఏన
 మపిశిశువన్నిరభిమానినం-సబ్ధఅన్యస్యవంద్యస్యాధావాదనమంబజ్ఞం- వాస్తీజ్యోయస్తాత్తంసర్వజ్ఞమిత్యుక్తః - పం
 డితమానినంబహునిదాంబహుమాననియంకృష్ణం - సదానందరూపంపరబహు-మత్యం - శతాపిథక్తవాత్సల్యేనమ
 నుద్యతయాప్రతియమానుమితి॥౫॥ఏమామితి॥అవలిప్తానామత్రానాంధ్యాయితాత్మనాంబంహితదేహనాం - ధుమత
 అపవయత-శ్రీమదేవయఃస్తంభోగర్వ-తంభిద్యత॥ ౬॥ తాప్రత్యాహాఅహమితి॥ అనువజైఅపంతరమేవాగమిష్యా
 మమరుద్రజై దేవగజైస్సహ॥౭॥ఇత్తమితి॥మఘవతాఇంద్రేణ-నిముక్తంబధనంయేమాంతే- ప్రళయభియాదేబదాఅ
 సాతేనిస్మక్తబధనాస్సంతఃఆసారైర్ధారాసంపాతైఃపీడయామానుః॥ ౮॥ విద్యోతమానాఇతి॥ సవయత్తుభిరశనిః
 త్యయేదకుర్దేవహేళనమ్॥౩॥యథాదృశ్యైఃకర్మయైఃక్రతుభిర్నామనోధైః । విద్యామాన్వీక్షంపా
 త్యాతితివకంతిభవాణవమ్॥౪॥వాచాలంబాలితంస్తబ్ధమిజ్జంపండితమానినమ్ । కృష్ణంమత్యంముపాశ్రీ
 త్యగోపామేనక్రూరప్రియమ్॥ ౫॥ ఏమాంశ్రియావలిప్తానాంమత్రానాంధ్యాయితాత్మనామిధుమతీశ్రీమ
 దస్తంభంపహన్నయతసంక్షయమ్॥౬॥అహంచైరావతంనాగమారుహ్యమవత్రైవజమ్ । మరుద్రజైమ
 హానైన్ద్రేణాదగోవజ్జిహంసయా॥౭॥శ్రీశుకః॥ఇత్తంమఘవతాజ్జప్తామేమానిముక్తబంధనాః । నందగో
 కులమాసారైఃపిపయామాసురోజసా॥౮॥ విద్యోతమానావిద్యుచ్ఛిన్నసంతస్తస్సనియత్తుభిఃకైవైర్
 రుద్రజైనుకన్నావవృషజలశర్కరాః॥ ౯॥ సూతాస్తూలావకథారాముంచత్సభ్యేవ్వభిక్షుకః । జటా
 ఘోస్తావ్యమానాభూర్నాద్యశృతసతోన్నతిం॥౧౦॥అత్యోసారాతిపాతేనపశవాజతవేపనాః । గోపా
 గోప్యశ్రీతాతాగోవిందంశరణయాయః॥౧౧॥ శిరస్సుతాంశ్చక్రాయనప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాఃలేప
 మానాభగవతఃపాదమూలముపాయయః॥౧౨॥కృష్ణకృష్ణమహాభాగత్సర్వాథంకులంప్రభో । తా
 తుమహానిదేవాన్మంకుశితాద్యక్రవస్సల॥౧౩॥శిలావపాతపాతేనహస్యమానుమతేన॥ నిరిత్యభగ
 వాకమేనేకుశితేంద్రకృతంహం॥౧౪॥అపత్విత్యుల్పణంవపకమతివాతం శిలామయమ్ । స్వయాగేవి
 హతేస్తాభిరింద్రోనాశాయవకపతి॥౧౫॥ తత్రప్రతంధింసమృగ్జాతయోగేనసాధయే । బోకేశమాని
 నాంమాధ్యాద్ధ-వ్యైశ్రీమదంతమ్॥౧౬॥సహిసద్భావయక్తాంసురాణామిశేషస్యః । వత్సోస
 తాంమానభంగోత్రశమానోపకల్పతే॥౧౭॥తప్తస్తవ్యరంజింపంచున్నాథంమత్పరిగ్రహమ్ । గో

—*గోవద్ధవోగరంభట్టః*

పాయేసాత్రయోగేససోయంమేనతఆసాతే॥౧౮॥శత్రుక్తైవకృత్సహస్తేనకృత్వాగోవధక నాచలం ।
 స్తనంతఃగర్జంతఃమరుద్రజైఃఅహప్రహాదివాయుసమూహైఃసున్నాః । పేరితాః - జలశర్కరాఃజలహేపలాః ॥౧౯॥
 స్థూణైః । స్థూవతేస్థూలాః - అభ్రేషుముంచత్సు-సతోన్నతంసతంనిహ్నుమాన్నతంతద్విపరితయథాభవతితథా - చూ
 ర్నాద్యశృతః॥౧౦॥అత్యోసారేతి॥జాతవేపవాజాపకంపా ॥ ౧౧॥ తత్రవహూనాంప్రయాసంవిశిన్వతిశిరస్సీవతి ॥ ౧౨ ॥
 గోపగోపీనాంప్రాథకానామా ॥కృష్ణేతి॥త్వమేవకథోయస్యోద్దోకులంగమంకులంవంశం-సఃఆస్తాక్-కుపితాదైవా
 డింద్రాత్ - త్రాతురక్షితుమహాసి॥౧౩॥శీలేతి॥విజ్ఞాపవాత్సూర్యమేవకుపితేనోదెగకృతంతద్వప్రకం-మేన ॥ ౧౪॥
 కథంమేనతదా ॥ అపత్విత్యుల్పణంవపకమతివాతం శిలామయమ్ । స్వయాగేవి
 శిలాప్రమరం॥౧౫॥ తత్రప్రజ్ఞాశూర్యకంగోవధకనోద్ధరణమాహ ॥ తేతేతి॥ప్రతివిధింప్రతికారం-స్వసామద్యైవచపా
 ధయిష్యామి- లేనచమాధ్యాత్ బోకేశమానినాంశీమదలక్షణంతమోహరిష్యామి - బహువచనేవరుడాచీనభిషే ॥౧౬॥
 ౧౬॥నమదేవాంస్త్యైకాఃత్వద్భక్తాశ్చకుతస్తేమాంతమస్తాగ్రహా॥సహీతి॥ సద్భావఃస్తత్త్వంమద్భక్తివాతద్భక్తా
 నాంసురాణామిశావయమివిస్తయోగర్వఃహియత్-నఘటతేఅతోసంతస్తే కింస - తేమాంమానభంగోన్ముగ్రహ
 వితేత్యాహ-మత్రైతి॥౧౭॥తస్మాదితి॥ గోపాయరక్షిష్యామి-కింససోయంమేమయాప్రతోనియమఃసంకల్పవా - ౧౮

హితవృత్తభ్యర్థః॥౧౦॥ ఇతి॥ కృత్యాక్షుధృత్యచ త్రాకంశీలింధ్రంయథా॥౧౧॥ అథేతి॥ యషథోషజోషంయథానుఖం
 ౨౦॥౨౧॥ తథేతి॥ ప్రజాశకటమఃడలీసహితాఃసోషజీవినఃభృత్యపురోహితాదినహితాః॥౨౨॥ త్సుదితి॥ పదాన్తస్థా
 నాత్॥౨౩॥౨౪॥నిర్యాతేతి॥వృద్ధప్రాయాఃవిగతోదకప్రాయాఃస్వల్పజలాభ్యర్థః॥ ౨౬ ॥ తత ఇతి ॥ శకటోద్ధోష
 రణంశకటైరూర్ణముపరణంయథాభవతితథా॥ ౨౭॥౨౮॥తమితి॥నిభృతాఃపూర్ణాఃయథాయథోచితం పరిరంభణా
 భిఃసమయః॥ఉపజగ్నుఃసదాశిష్యశ్రేష్ఠానాశీర్వాదాః॥౨౯॥౩౦॥తత ఇతి॥తతోగోవధకనస్థానాత్-అస్యకృష్ణస్య - శ
 ఛావిధాన-గోవర్ధనోద్ధరణాదిరూపాణి-కృతానికర్తాణిగాయంత్య-ఈయఃయయః-కథంభూతాఃఎవం॥పేష్టాహ్న
 దిస్సృశంతతహ్నదిస్సృశః॥యద్వాకథంభూతస్యప్రేష్టత్వేన-తాసాంహ్నదిస్సృశతీతిహ్నదిస్సృశతస్య॥౩౩

ఇతిభావాధకపికాయాం-పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

దధారలీలయాకృష్ణస్స త్రాకమివబాలకః॥ ౧౧॥ అథాహభగవాన్ గోపాన్ హేమతాత్రజాఃసః॥
 యథోషజోషంవిశతిరివతతంసగోధనాః॥౨౦॥నత్రాసఇహవఃకార్యోమద్ధస్తాద్రివిపాతనాత్ ।వాతవ
 ర్షిభయేనాలంకత్తాగ్రంవిహింహివం॥౨౧॥తథానివిశ్చర్తయేకృష్ణాశ్వానీతమానసాః॥యథావకాశం
 సధరాస్సప్రజాస్తోపజీవినః ॥౨౨॥త్సు త్కృష్ణధాంసుఖాపేక్షాహిత్యావైవజపానీభిః । వీత్య
 మాణోదధారాద్రింసప్తాహంవాచలత్పదాత్ ॥౨౩॥కృష్ణయోగానుభావంతనిశాప్యేంద్రోలివిస్త్రి
 తః॥నిస్తంభోభిష్టనంకల్పఃస్వయంషేఘానవారయత్ ॥ ౨౪॥ ఖంవ్యభిముదితాదిత్యంవాతవషణంవ
 దారుణం॥నిశామోగపరతంగోపాన్ గోవధకనధరోబ్రవీత్॥౨౫॥నిర్యాతత్యజతత్రానంగోపాస్సస్త్రీధ
 నార్భకాంఉపారతంవాతవషణంవృద్ధప్రాయాశ్చసముగాః॥ ౨౬॥ తతస్తేనిర్యయగోపాస్సస్వంస్వ
 మాదాయగోధనంశకటోదకకరణంస్త్రీబాలస్తవిరాశ్చ॥ ౨౭॥ భగవానవీతంశైలంస్వస్థానైహ
 ర్షవత్ప్రసాదఃశ్చతాంసరవభూతానాంస్థాపయామాసలయ॥౨౮॥ తంపేమచేగాన్విభృతావసౌ
 కసోయథాసమయఃపరిరంభణాదిభిః । గోప్యశ్చసన్నేహమపూజయన్ మదాదద్యత్ తాద్భిర్యయజు
 స్సదాశివః॥౨౯॥ ౩౦॥దారోహీణీనందోరామశ్చబలినాంవరఃకృష్ణమాలింగ్యయయజురౌషస్సే
 మాకాతః॥౩౧॥దివిదేవగణాస్సాధ్యాస్సిద్ధగంధర్వనారదాః ।తత్ప్రభుముచుస్తుష్టాఃప్రప్సవరాణి
 పార్థివః॥ ౩౨॥శంఖదుంధుభయోనేదుదివిదేవప్రచోదితాః ।జగగంధర్వపతయస్తుంబురు ।ప్రముఖా
 న్స॥౩౩॥శశోనురక్తైఃపశ్యంతైఃపరిశ్రితోరాజకన్వగోష్ఠంసబలోవిశద్ధరిః ।తథావిధాన్యనకృతానిగో
 పికాగాయంత్యహముముతాదితాహ్నదిస్సృశః॥౩౩॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-పంచవింశోధ్యాయః.

శ్రీమదాం॥ఏవంవిధానకమాణిగోపాకృష్ణస్యవీత్యతే॥అతద్విరగ్విదఃప్రోచుర్నందమభేత్సవిస్త్రితాః॥ ౧॥
 బాలకస్యయత్రైతానికమాణ్యభ్యద్భృతానివై ।కథవహత్యసౌజన్యగ్రాప్యేష్వాత్మజుగుప్సితం॥౨॥య
 స్సప్రహేయనోబాలకఃకైశ్చేనలీలయా ।కథంభిభిద్దిరివరంభృతృరంగజరాడివ॥ ౩ ॥ తోకేనామలితా
 తేగ్రపూతవాయుమహాజనః ।పితస్తవస్సకప్రాణైఃకాతేనేవవయస్తనాః॥౪॥ హిన్యతోధశ్చయన
 స్యమాస్యస్యచరణాపుడక్ ।అనోపతద్విపర్యస్తంరుదతః ।ప్రపదాహతమి॥ఎకహేయనఆసీనోహీయ

జ్ఞో॥ షడ్వింశేవిస్త్రితాన్ గోపాన్ కృష్ణస్యాద్భుతకమణిః ।నందోగగోక్షమాశంస్యతదైశ్వర్యమవణయత్ ఏవమి
 ౧॥ సందమభేత్సృందమపాగస్య-యనూచస్తదాహ॥ బాలకస్యేతి॥యత్ప్రదద్భృతానికమాణితస్తాత్ గాశ్య
 మగోపాతేషుకథంజనాహాతిశబ్దజుగప్సితంఆత్సనహా॥౨॥అద్భుతానికమాణ్యాహుద్వాదశభిః ।యఇతియః
 ప్రహేయనఇతి-కథంభిభ్రతీస్థితఇతిపురంపద్మరంగజరాట్మహాగజఇవ॥ ౩॥తోకేనైతి॥ మహాజనఃమహాబలయా
 శసోర్వయః ।అయ్యోహనంవా-కాతేనయథాపీయతే-తద్వత్-కథమిత్యనువతతే ॥౪॥ హిన్యతఇతి॥అనశోధశ్చయన
 స్య-హ-స్యస్యమాసాః ।త్రయః పరిచ్ఛేదకాయస్యఉడక్ ఉద్ధ్వంచరణోహిన్యతశ్చాలయతః ।ప్రపదేనపాదాగ్రేణ ఆహన్తి
 విపర్యస్తంఅనకథంతపతత్ ॥౫॥ఏకహేయనఇతిఇయోజైత్యేనహీయమాజన్యతంతృణావతతే॥జైత్సంకథం అహం
 త్యక్తి॥౬॥కన్వదితి॥హేయంగవస్తేన్యనవసితచోద్య-హేయంగవీనయితవక్తవ్యేహేయంగవమితప్రయోగలక్షణః॥౬॥వే

వనర్వతాప్రిజ్ఞేయంసూమైయంగవీనంసంజ్ఞాయామితిబాహుభ్యాంగచ్ఛక్వరస్మితస్థళః॥ 2॥ వనభితిఃముఖతోహం
తుకామాయస్యతంబకఃషమరించాహుభ్యాంముఖతఃకథమపాటయత్॥ ౮॥ ౧౧॥ అశీవిషతమఃఅతి
కూరవిషశ్చసావహేంద్రశ్చతం॥దుస్త్యజఇతి॥ ఔత్పత్తికఃస్వాధావికఃకథమితికింశ్వేషామయమాత్మాస్యాదితిశం
కా॥౧౩॥ఉక్తమపిఅతివిస్మయేవాభినయేనవదంతిక్వసప్రహాయనఇతి॥ ౧౪॥ ప్రాక్ శతశేషగణాబార్యవాక్యంత
చ్యుతితపరిశీలనెనవిప్రతానంభావనస్యనందస్యకృష్ణతత్త్వావబోధకంజాతం - సభదానింతేనైవవాక్యేనగోపానుపదిశ
తి-కూయతామితి॥ ౧౫॥ ౧౧॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్తస్యకర్మసువిస్మయోనాస్తీతినదస్యోక్తిః॥౧౨॥ ఇతితి॥ ఇత్యధాసా
త్మైత్-మాంప్రతిసమాదిశ్యగణేస్వస్యహంగతేనతితదానింతథాఅమన్యమానోపి-ఇదానింకృష్ణంనారాయణస్యాతీశం
మన్యేఅత్రహేతుః-అక్లిష్టకారిణిమితి॥౧౩॥౧౪॥ గోవధకానింధరణంసపరికరమనుస్మరన్- ప్రకటితైశ్వర్యస్యకృష్ణఃప్రీ
మాణోవిహాయసాదైత్యేనయస్త్రావతకమహాకంఠగ్రహతురమ్॥౧౬॥ క్వచిద్ధయ్యంగవఃస్తైస్యే
మాత్రాబద్ధశీలాఖలేXచ్చన్నయ్యయోమకధ్యేబాహుభ్యాంతావపాతయత్॥౧౭॥వసేనంచారయన్వ
త్సాన్సరామోబాలకైర్వృత॥ హంతుకామంబకందోర్భ్యాంముఖతోరిమపాటయత్॥౧౮॥వత్సేషవ
త్సూరూపేణప్రవిశంతంజఘాంసయా॥ హత్వాస్యపాతయత్తేకపిత్థానిశలీలయా॥౧౯॥హత్వారాసభదై
తేయంతద్భంధూన్చబలాన్వతః॥ చక్రతాళవసంక్షేమంపరిపక్వఫలాన్వితమ్॥ ౧౦॥ ప్రబంబంఘాత
యిత్యగ్రంబలేనబలశాలివా॥అమోచయద్వృషపశూగోపాశ్చరణ్యుచమ్నీతః॥౧౧॥ అశీవిషతమా
హేంద్రంబదుత్సావిమదంప్రదాత్॥ ప్రసహ్యాత్వాస్యయమువాంచక్రేసానిధ్యుదేదకామ్॥ ౧౨॥
దుస్త్యజశ్చనురాగోస్త్రికసర్వేషాంనోప్రజాకసామ్॥ నందతేతనయేస్తాసుతస్యాపాత్పత్తికఃకథమ్॥
౧౩॥క్షవ్సప్రహాయనోబాలఃక్షవహాద్వివిధారణమ్॥తతోనోజాయతేశంకావ్రజనాథతవాత్మజే॥ ౧౪॥
సందః॥కూయతాంమేవహోగోపాప్యేతుశంకామమార్చకేవీవంకమారముద్దిశ్యగణేమేయదుతా
చతత్॥౧౫॥వర్ణాస్త్రయఃకిలాస్యాపకృతాతోనుయుగంతమాః॥ శుక్లోంక్తస్తథాపీతఇదానింకృష్ణ
తాంXతః॥౧౬॥పాగయంవాసుదేవస్యక్వచిద్జ్ఞాతస్తవాత్మజః॥ వాసుదేవఇతిశ్రీమానభిజ్ఞాన్సంప్రచ
క్షతే॥౧౭॥ బహువిసంతినామానియాపాణిచసుతస్యతే॥ గుణకర్మానురూపాణితాన్యహంబదనోజ
నాః॥౧౮॥ఏషవశ్యేయఃసాధాస్యద్గోపగోకులనందనః॥ అనేపహుదుర్గాణియాయమంజస్త్రైవ్యర్థ॥
౧౯॥పురాననవ్రజవతేసాధవోదఘ్నపీకతాః॥ అరాజకేరత్యమాణాజిగుర్దకస్మాన్సమేధితాన్॥౨౦॥
యవీతస్త్రికమహాభాగేప్రీతింకుర్వంతిమానవాః॥నారయోభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపత్రానివాసురాః॥ ౨౧॥
తస్మాన్నందకుమారోయంనారాయణసమోగుణేః॥ శ్రియాకీర్త్యానుభావేనతత్ర-హానునవిస్మయః॥
౨౨॥ఇత్యధామాంసమాదిశ్యగణేవస్వస్యహంగతేమన్యేనారాయణస్యాంశంకంకృష్ణమక్లిష్టకారిణమ్॥౨౩॥
ఇతినందవచఃశ్చుత్వాగర్గీతంప్రజాకసః॥ ముదితానందమానర్యుక్తృష్ణదగతవిస్తయాః॥౨౪॥దేవ
ర్షతియజ్ఞవిప్లవరుషావజ్రాశ్చవర్షానిలై॥ స్వీదచ్ఛాలపశుస్త్రిచాత్తశరణందృష్టానుకంపుత్రీస్సయన్॥
ఉత్పాప్యైకకరేణశైలఃబహుః॥లిలాచ్ఛిలీంధ్రంయథా॥లిభిద్గోష్ఠమపాన్యహేంద్రమదభిప్రేయా
న్మృగందోగవామ్॥౨౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసంధే-షడ్వింశోధ్యాయః- ... *

తింప్రాధానంతే॥దేవభితిః॥యజ్ఞవిప్లవనేనయారూఢతయాదేవేంద్రేవషాతిపత్రాశ్చనపాణిలైరశనిజలశర్కరా
తివృష్టివాయుభిఃసీదచ్ఛాలపశుస్త్రిసీదంతః- బాలాపశవఃస్త్రియశ్చయస్త్రికతత్రథా - అత్సాస్వయమేవశరణయస్య
తద్గోష్ఠందృష్ట్యానుకంపితస్త్రియకహసన్- ప్రాధిమానిఘరర్వక-సశైలముత్పాట్యబలంబాలఃలిలార్థముచ్ఛిలీంధ్రం
యథా-ఏకేనకరణ-లిభిత్ ... యఃగోష్ఠమపాత్ పాలితవాన్ - ఏవంమహేంద్రమదభిత్గవామింద్రగణితత్తరా
ధ్యాయార్థంచస్మరతి-ఏవంఘాతఃశ్రీకృష్ణఃసఃప్రేయాత్ప్రియతామితి॥ శ్లో॥ షడ్వింశేదశశేష్యక్తఃషడ్వింశోదశమో
హరిః॥వ్యసక్తుంపంచవింశమ్గృంపతుర్వింశతితపుంధక్॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ అస్మాద్భిఃదశమసంధే-షడ్వింశతిత
మాధ్యాయే- షడ్వింశతితత్తాత్తకఃదశలక్షలక్షితఃహరిః॥ పతుర్వింశతితత్త్వాప్రేక్షయాపుంధక్ జీవసంజ్ఞామాంవ్యస
క్తుం॥ఇతిసాదాశరదపికాయాం-షడ్వింశోధ్యాయవ్యాఖ్యానం ...

శ్లో॥ సప్తవింశత దాలత్యుకృష్ణస్యప్రాధివంపరమ్ | వజ్రాణామేసురభ్రంధాభ్యుదయేషేవమహాభ్యుపగోవధకవశ్యతి |
గోవధకనృతేనైలభితకక్రస్యభయేనాగమనేహేతుః | అసారాద్రక్షితేవజభిసురభేర్న షేకాదాగమనం | ౧ || తత్రైర్ద్రా
అగత్యేకేకృతవాంస్తదాహ||విదిక్తభిత్వాదివా. అథాహసురభిరత్యతఃప్రాక్తనేనగంభేన||విదిక్తభిత్వాదివిక్తభిత్వాంసై
పాదయోఃపస్పర్శనమకృతార || ౨ || దృష్ట్యైతి - అస్యశ్రీకృష్ణస్యత్రుతశ్చపావజభావశ్చప్రతానుభావః - దృష్ట్యైతి
తానుభావోయన-సభండః-సప్తః||తిలోకేశోహమితమదోయస్యసః || ౩ || తత్రమమాపరాధంతుమ్సేవ్యతఃకుంతవదా
తవపరాధోనాస్త్యేవత్వయానుగ్రహవీచకృతశ్చాహచతుర్వివిశుద్ధసత్త్వమితి||ధామస్వరూపం- శాంతంధీరరూపం
అతశ్చతపోమయంప్రమరజ్ఞానంసర్వజ్ఞమిత్యర్థః-కుంతేధ్యస్తరజస్తమసంధ్యస్తైవివిద్యమాసేరజస్తమసియన్తి-౯- అప్
వీచాయంతస్సదాదిషుద్యత్యమానః-మాయాకార్యరూపః - గుణసంప్రవాహః-గుణైఃసంబోహ్యతేభిత్తథాసంసారభ
త్యర్థః-సతేతవనవిద్యతేయతః-అగ్రహణేనాజ్ఞానేనానుబన్ధ్యతేభిత్తథా-పసర్వజ్ఞస్యతేనాస్తీత్యర్థః - అజ్ఞానసంబం
ధోవా||౪||యదా-అజ్ఞానతత్త్వతదేహసంబంధానస్తః-తదాతత్కృతానాంబోధాదీనాంకావాజ్ఞాత్యాహ|| కుంతేభి |
తత్త్వతాఃదేహసంబంధకృతాః-తద్దేతవః-పునరప్యన్యస్యదేహస్యహేతవః. ననజ్ఞానిరామపితేద్యత్యంభే-అతలహః|అ
బుధలింగభావాఃఅజ్ఞానినాంగమకాః-యావద్రాగాదిమత్త్వం-తావత్అజ్ఞానిత్వమేవ-జ్ఞానిత్వంసదృమిత్యర్థః- అ
శ్రీశుకః|| గోవధకనేధ్యతేనైలఅసారాద్రక్షితేవజై | గోలోకాదాద్రజిక్ష్మంసురభిశ్చభ్రంధాభ్యుదయేషేవమహాభ్యుపగోవధకవశ్యతి || ౧ ||
విదిక్తఉపసంగవ్యవ్రీడితఃకృతహేతవః||పస్పర్శపాదయగళంకిరీటేనాకవచాసా || ౨ || దృష్టప్రతా
నుభావోస్యకృష్ణస్యామితేజః||సప్తత్రిలోకేశమదభిదమాహకృతాంజితి || ౩ || ఇంద్రః||విశుద్ధసత్త్వంత
వధామశాంతంతపోమయంధ్యస్తరజస్తమసంధ్యస్తైవివిద్యమాసేరజస్తమసియన్తి-౯- అప్
తే||అగ్రహణానుబంధః||౪||కుంతేనతద్దేతవఃకుంతతత్త్వతాలోభాదయోయేబుధలింగభావాః| అథాపి
దండంధగవాక్విభృతాధగ్గన్యగుప్తైర్భిలగ్రహేయ||౫||వీతాగురుస్త్రంజగతామధీశ్వరోదురత్యయః
కాలఉపాత్తదండః||హితాయచేద్భుతసుభిన్నమీహసేమానంవిభున్న్యజగదీశమానినామ్||౬||యేషుద్వి
ధాజ్ఞాజగదీశమానిస్తాన్విదిత్యకాలేభయమాకుతస్తదమ్ | హిత్యాన్యమాగళంప్రభజంత్యపస్యయా
ఈహాఖిలానామపితేనుశాసనమ్ || ౭ || సత్త్వంమమైశ్వర్యమదాప్నోతస్యకృతాగసస్తేవిదుషఃప్రభా
వమ్||క్షుంతుంప్రభూధాహానీమాధదేసోమైవః-పునర్భూరసతీశమేమతి||౮|| తవావతాహోయవధో
క్షజేహానుభోధరాణామరుభారజన్తనామ్||చమూపతిచమవాయుభదేవాభయయేష్యవృరదాసవ
ర్తిరామ్||౯||నమస్తుభ్యంభగవతేపురుషాయమహాత్మనైవాసుదేవాదుక్యష్టాయసాత్త్వైలాంపతేయేన
మః||౧౦||స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయవిశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే||సర్వస్యైస్సచర్మవీజాయసగ్వహితాత్తనేన
భాద్యభావేషిన్యావధంగోదండాద్ధమిత్యాహ||అథాపితి || ౫|| నమస్త్యజ్ఞంజేవమమగోవపుత్రస్యకాశక్తిః - కింవాకా
రణంతోవాదండః-చయూక్యతభిత్తతఅహ||పితేతి|| జగతాంత్యవితాజనకఃగురురుపదేస్తా - అధీశఃనియంతా-౩-దండ
ధారజేహేతుత్రయం-కాలత్వాత్సమథఃతేస్తాదుపాత్తదండోలిలావతారైఃసమీహసే- తవగమీచులితేవ-జగదీశ
మానినామస్యాకంమాసధుననమిన్యర్థః||౬||కథమేతదిత్యతఅహ||యభితి|| మద్విధాశ్చతేజ్ఞాశ్చ- అతోజగదీశమానః-
కాలేభయకాలేషి-యథాఅధునైవాతివృష్టే-త్యామభయంభయమగళయంతంవీత్య- అప్రతన్నదండగదీశావయమితిమ
దంహిత్యా-వీతగవాక్స్యంతః అర్చమాగళిగ్వద్భక్తిక్షణంప్రభజంతి- అతస్తతహవైవఖిలానాంఅనుశాసనదండభ
త్యర్థః||౭||ఏవంభగవద్యోసంభిషాగ్రయచానువన్య-క్షమాపయతి||సత్త్వమితి || ఏవంభూతాఅసతీమతివేత్తన
మాగళూదితిప్రాగ్ధానంతరం||౮|| మహావయమపరాధఃకథంతుతవ్యభిచేదతలహః||తవేతి|| హేఅధోక్షజ-ఇహాచమూ
సతిమాంస్యయమేవభూభారాణాంపునశ్చ- ఉరుభారజన్తనాంఉరూణాంబహూరాంధారాణాంజన్తయేభ్యస్తేహం
అభవాన్యానాశాయ- యష్మన్తరగనేవీనాంతుభవాన్- ఉద్భవాన్- అతోమమత్వత్సేవకత్వాదత్యంతాపరాధోః
క్షంతవ్యభిభావః||౯||క్షమాపయన్తుమస్మరోతిసమభితి||తుభ్యంభగవతేక్యష్టాయనమః- పురుషాయసర్వాంతర్యామి
ణేమహాత్మనంతస్తత్త్వేషిఅపరిచ్ఛిన్నానుభుతఃవాసుదేవాణాంసర్వనివాసాయ- సాత్త్వతాయాదవానాంపతేయేన
మః|| ౧౦ || తహి-కిమనంయావదఃతత్రాహ || స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయేషాంభక్తానాం - భంజనః

చ్చయాస్వీకృతదేహాయత్రతాపివిశుద్ధంజ్ఞానమేవమూర్తికార్యస్యతస్మై-స్వస్యమాయయాసర్వస్మై-కుతః- సర్వసీజా
యకారణాయతతపివసర్వసూతాత్మనేనమగతిః॥౧౧॥కృతాగసగత్యనేనోక్తమపరాధంవివేకయా॥ మయేతి॥ ఆసార
వాయుభిఃగోష్ఠనాశాయమయేదమకృత్యంవిచేష్టితంకృతమితి॥౧౨॥త్వయేతితథాపి ॥ భోతశశ-స్వయాఅనుగృహీతో
స్మి అనుగ్రహంధర్మయతి-ధ్వస్తస్తంభగతి-వృద్ధోద్యమగతి ॥౧౩॥ ౧౪ ॥ ఇంద్రణిస్వాభిప్రాయేనవిదేభగవానపితృ
వాహ॥మయేతి॥ఇంద్రణియాదేవరాజ్యేన॥౧౫॥ ౧౬ ॥గమ్యతామితి॥వంయుష్మాభిః-బహువచనంవరువాద్యభిప్రాయే
ణ-కృగంతవ్యంస్వగే-పితృవైవేశ్వరత్వాదీతిచేత్తతాహ- క్రియతామితి-మదనుశాసనెనయథాపూర్వం తత్రస్త్రీయతా
మిత్యర్థః-యుక్తైరప్రమత్తైస్తంభవివజికైర్నిరహంకారైః॥౧౭॥౧౮॥అథై-॥స్వసంతానైర్గోభిస్సహ॥౧౯॥ కృష్ణకృష్ణేతి
కృష్ణకృష్ణేత్యాదిసాసంబోధ్య-ఇంద్రణివాతాపిభవతాసనాధావయంకృతాఃరక్షితాగత్యర్థః॥ ౧౯॥త్వమితి ॥త్వం
సఃపరమందైవంచేవతా - అతః- హేజగత్పతే-గోవిప్రదేవానాం-యేస్యేనసాధవస్తేహంభవాయాభ్యుదయాయ-త్వ
మేవఇంద్రోభవ॥౨౦॥ననుభవతామింద్రోస్తీతిచేదతతాహ॥ఇంద్రమితి॥అలంపురందం స్యేతీంద్రయేత్యర్థః - ననుచేవఇం

మః॥౧౧॥మయేదంభగవాన్ గోష్ఠనాశాయాసారవాయుభిః । చేష్టిసంవిహతేయజ్ఞేమాననాతీవ్రమన్యు
వా॥౧౨॥త్వయేతానుగృహీతోస్మిధ్వస్తస్తంభోహతోద్యమః । ఈశ్వరంగురుమాత్మానంత్యానుమాంశర
ణంగతః॥౧౩॥ఏవంసంకీర్తితశఃకృష్ణేమఘేనాభగవానముమ్ । మెఘగుభీరయావాచాప్రహసన్విద
మబ్రవీత్॥౧౪॥శ్రీభగవాన్॥మయాతేకారిమఘవక్తయజ్ఞభంగోనుగృహ్లాతా । మదనుగ్మృతమౌగిత్యం
మత్తస్యేంద్రణియాభ్యశం॥ ౧౫ ॥ మామేశ్వర్యశ్రీమదాంధోదండుపాణింసపశ్యతి । తంభ్రంశయామి
సంపద్భ్యోన్మయస్యవాంఛామనుగ్రహం॥ ౧౬ ॥ గమ్యతాంశక్రభద్రంవక్రియతాంమేనుశాసనంస్త్రీ
యతాంస్వాభిధానేషుయుక్తైర్వస్తంభవజికైః॥౧౭॥అథాహసురభిఃకృష్ణమభినంద్యమనస్విసి/స్వస
న్తానైరుపాగమ్యగోపరూపిణమిశ్వరం॥౧౮॥సురభిః॥కృష్ణకృష్ణచహయోగికవిశ్వాశ్యక్తవిశ్వభావన । భ
వతాలోకనాభేనసనాధావయమమ్యుత॥౧౯॥త్వమేవపరమందైవంత్యంసఇంద్రోజగత్పతే । భవాయభ
వగోవిప్రదేవానాంయేవసాధవః ॥ ౨౦॥ ఇంద్రంసస్వాభిషేత్వైవోమోబ్రహ్మణాచాదితావయమ్॥అవతీ
ణో-సిభగవక్తభూమేర్పరాపనుత్తయే॥౨౧॥ఏవంకృష్ణముపామంత్యక్రిసురభిఃపయసాత్మనః । జలైరా
కాశగంగాయావిరావతకరోద్ధృతైః॥౨౨॥ఇంద్రస్సురపికభిస్సాకంఛోదితోదేవమాత్మభిఃఅభ్యషింఛత
దాశాహాంగోవిందగతిచాభ్యధాత్॥౨౩॥తత్రాగతాస్తుబురునారదాదయోగంధర్వవిద్యాధరసిద్ధిచా
రణాఃజగుర్గోలోకమలాపహంహరైస్సురాంగనాస్సంసన్మతుముదాన్వితాః॥౨౪॥తంతుష్టుచదేవ
నికాయకేవహ్యవాకిరంశ్చార్చితప్రప్నవృష్టిభిః॥లోకాఃపరాంసిర్వృతిమాభ్యుచంస్త్రయోగా వస్త
వాగామనయక్పయోవృతామ్॥౨౫॥నానారసౌఘాస్సరితోవృత్తోఅనక్మధుస్రవాః । అకృష్టపచ్చ్యైః
ధయోగిరయోవిభిఃసుదన్తుజీక॥౨౬ ॥ కృష్ణేభిషిక్తవీతానిసర్వాణిమరునందన । నిలైర్వార్యాభవం
స్తాతత్రూరాణ్యపినిసగతః॥౨౭॥ ఇహిగోగోకులపతింగోవిందమభిషిచ్యసః । అనుజ్ఞతోయయాశక్రో
వృతోదేవాదిభిదివమ్॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తవింశోధ్యాయః.

దోగ్రీభవ-కథమహంభవేయమితిచేదతతాహ-అవతీణో-స్తీతి॥ ౨౧॥ఏవమితి॥సురభిరాత్మనఃపయసాఅభ్యషింఛత- ఇంద్ర
శ్చకాశగంగాయాఃజలైరభ్యషింఛతేత్యుత్తరేణాన్వయః॥౨౨॥ ఇంద్రగతి॥దేవమాత్మభిరపిత్యాదిభిః దేవేమాత్మభి
శ్చేతివాగాఃపశూన్-గాంస్వర్గంవా-ఇంద్రత్వేవిందతికీకృత్యాగోవిందగత్యభ్యధాత్-నామకృతవానిత్యర్థః॥౨౩॥ తమి
తి॥ చేవనికాయేషుకేతవఇదర్శనీయాఃముఖ్యాఇత్యర్థః-గావఃగాంపుథివీం - పయోభివృతామాద్రామనయక్అకుర్వ
న్మిత్యర్థః॥౨౪॥నానైతి॥ నానారసౌఘాఃక్షీరాదివాహిన్యః-అకృష్టపచ్చ్యాః కషణాంవివైవసక్వాబ్రహ్మణ్యోప్రీత్యాదయ
అసః-యాద్యాఅకృష్టపచ్చ్యాపద్యయేషుతే-గిరయః-ఉన్నజీకగర్భగతాఃఉత్ఉద్గతాః - మహీఃపరికటాసభిభి
దవిభరుః॥ ౨౫॥ఇంద్రస్త్రవపిదేవానాంత్యంగవామింద్రతాంగతః । గోవిందగతిలోకేత్వాంగాస్యంతి భువిమాన
వాఃశ్రీధరీమాయంజ్ఞోకః॥

ఇతిభావాధకాదీపికాయాం-సప్తవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఆష్టావింశేతతోనందానయనంవరుణాలయాత్ | వైకుంఠదర్శనంచాపిగోపానామనువణ్యతే | గోవర్ధనంసమద్భుత్య
వశేకృత్యామరేశ్వరం || గురూనయనతఃకృష్ణోవరుణంచవశేనయత్ || ఏకాదశ్యామితి | కళామాత్రాయాంద్వాదశ్యాం
పారిణాదరాభివేశేనాసురీంవేశామవిజ్ఞాయ - అరుణాదయాత్సార్వశేవ - శాస్త్రబలేనిశేడకంప్రవిష్టం తద
నభిజ్ఞోవరుణస్యభృత్యానయదితితథాచశాస్త్రం || శ్లో॥ కళాధాణంద్వాదశీంద్యష్టాశీధాదూర్ధ్వశేవహీ | ఆమధ్యా
వస్తిప్రయాస్సగ్యాఃకతకవ్యాశ్చ భుక్షాననాదితి || వత్సృతివరుణః || శ్లో॥ అజానతామామకేనైతిభగవద్ధర్మమజాన
తత్కథం || ౧౦ || ౨ || చుక్రుశురీతి || స్వానాంభగవద్ధర్మపరాణం - అభయదఃమాభైష్టేత్యభయదదత్ || ౩ || ప్రాప్తమితి ||
సవర్ణయాఅహాణేన || ౪ || అద్యే || అద్యేదానీం - మేమయా దేహానిభృతఃపుత్రః - యదా-త్వద్దర్శనంజాతం - శదైవశే
హసాభ్యుప్రేషాప్తమిత్యర్థః - యద్యా - నిభృతఃపూణామనోరథత్యర్థః - కించ - అద్యైవాభోధగతః సర్వరత్నైక
రచనాపితృతఃపూర్వంప్రపంచితోభ్యుత్థః - కించ - సంసారోపివృత్తపితృత్యామేనాహ - త్వత్పాదభాజ
భ్యుత్థానస్సంపారింహౌతం || ౫ || నమః || భగవత్సేవితేయైశ్వర్యాదు - బ్రహ్మజేపూర్ణాయ - పరమాత్మనేసర్వజ్ఞేన

శ్రీమతః || ఏకాదశ్యాంనిరాహరస్సమభ్యుత్థానాదనం | స్వాతులందస్తుకథింద్యాంద్వాదశ్యాంజ
లమావేశత్ || ౧ || తంగృహీత్వానయద్భూతోవరుణస్యాసుగోంకకం | అజ్ఞాయాసురీంవేశాంప్రవిష్టమద
కంచ || ౨ || చుక్రుశుప్రమపత్యతఃకృష్ణరామేతిగోపికాః | భగవాంస్తమప్రత్యుత్తరంవరుణోపృతం ||

— శ్రీష్టమూతేర్వరుణలోకగమనం —

తదంశికంగతోరాజన్వానామభయదోవిభుః || ౩ || ప్రాప్తంవీత్సృహృషీకేశంలోకపాలస్సపర్యయా |
మహత్పూజయిత్వాహగద్దర్శనమహేత్యవః || ౪ || వరుణః || అద్యమేనిభృతోదేహాహ్యద్యర్థోధి
గతోయయాత్వత్పాదభాజోభగవన్నవాపుః పారమధ్వనః || ౫ || నమస్తుభ్యంభగవతేబ్రహ్మజేపరమాత్మ
నేనయత్రశ్రూయతేమాయాలోకస్పష్టివికల్పనా || ౬ || అజానతామామకేనత్వత్ప్రభావజగద్గురో |
అహృతోయంతవపిశాతప్రభోక్షంతమహాసి || ౭ || పితృవతేయతేయోస్త్యత్పాదదర్శనం | గో
విందసియతాసేషసితాతేయావకాహృతః || (ప్రజావయమనుగ్రాహ్యస్సపరాధాపిప్రభో) || ౮ ||
శ్రీమతః || ఏవంప్రసాదశిశ్కుష్టోభగవానభిలేశ్వరః | అదాయాగాత్సృపితరబంధానాంచావహన్ము
దమ్ || ౯ || నందస్త్యేంద్రియందృష్ట్యాలోకపాలమహాచయం | కృష్ణేచసన్నతింతేషాంజ్ఞాతిభ్యోనిస్త్రి
తోబ్రవీత్ || ౧౦ || తేత్యేష్యుక్తగ్ధియోగోపాగజక్మలత్వతమీశ్వరమ్ | అపినస్సృగతిఃసూక్ష్మాముపా
ధాస్సదగ్ధిశ్వరః || ౧౧ || ఇతస్త్వానాంసంకల్పంజ్ఞాయాభిలదృక్స్వయమ్ | సంకల్పసిద్ధయేతేషాంకృపయై
వదచిశయత్ || ౧౨ || జహోవైలోకవీతస్త్విన్నవిద్యాకామకమభిః | ఉచ్చావచాసుగలిషునశేదస్నాంగతిం
భగవత్ || ౧౩ || ఇతిసంచిత్యభగవాన్మహాకారుణికోవిభుః | దశకయామాసలోకంస్వంగోపానాంత
మసఃపరమ్ || ౧౪ || సర్వజ్ఞానమనంతంచ | బ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్ | యద్విపశ్యంతిమనయోగుడాపాయే

యంత్రేతత్రహేమ - చయత్రేతలోకస్పష్టివికల్పయతి - యామాయానా - యత్రనశూయతే - అవిద్యమానేవత్తిన్
శత్యభ్యుత్థః || ౧ || అజానతే || అజానతామద్భుత్వేన - త్వత్ప్రతాహరణంయత్రాత్మతంతదితి || ౨ || నందంవిముచ్యసమపణయతి
పితేతి || ౩ || నందస్త్యే || అతింద్రియందృష్టపూర్వం - లోకపాలస్యమహాచయమైశ్వర్యంతేషాంత్రత్యానాం ||
౧౦ || తత్కథం || స్తుక్త్యయక్రాధీర్వేషాంతే అపికే - స్వగతింస్వస్థానం - సూక్ష్మాంబ్రహ్మఖ్యాంచ - ఉపాధాస్యతేఉపా
ధాస్యతే - అస్థా - పాపయత్యతిసంకల్పితవంతిత్యర్థః || ౧౧ || ఇతితి || ఇతిఏవంభూతం - స్వానాంస్వేషాం - సంక
ల్పం - అభిలదృగ్ సర్వజ్ఞ - స్వయమేవజ్ఞాయ - తేషాంసంకల్పసిద్ధయే - కృపయా - వీతద్యత్యమాణమచింతయత్ || ౧౨ ||
జనఇతి || అవిద్యాదేహవిద్యకాం బుద్ధిశిలేతామః - తతఃకమ - తైఃఉచ్చావచాసుదేవతీర్వగాదిషు - భగవత్ - స్వీయాంగ
తిం - నవేద || ౧౩ || ఇతి || స్వంబ్రహ్మస్వరూపంలోకం - వైకుంఠాఖ్యైవతమసఃపరంతమసః పుక్త్యతేఽరం || ౧౪ || దేహాదితి
హితానాంసదశకనచుశక్యమిప్రథమం దేహాదివర్గిణిక్రంత్రబ్రహ్మస్వరూపందశకయామాసేత్యాహ || సత్యమితి || సత్యం
అబాధ్యజ్ఞానంజడం అనంతమపరిచ్ఛిన్నంజ్యోతిఃస్వప్రకాశంసనాతనశశక్యసిద్ధం - గుడాపాయేగుడాపాహే - జ్ఞా
నిని - విష్ణుస్వరూపంబ్రహ్మస్వరూపందశకయామాస || ౧౫ || తత్కథం || ఏవంబ్రహ్మహృదం - బ్రహ్మేవహృదభవహృదః - తత్ప్రసిమ

గృహ్యవిశేషవిజ్ఞానాధావాత్-తంబ్రహ్మచారిదం-తేతునీతానత్యాత్ పాపితాస్తస్మిన్ గృహ్యశుశబ్దోక్తంవిశేషణమాహ-పునఃకృష్టేనోద్ధృతాఃసమాధరివోత్థాపితాస్సంతోబ్రహ్మస్తస్యైవలోకంవైకుంఠాఖ్యందద్భవరితి - ననుబ్రహ్మనిమగ్నాచాంపునలోకదర్శనమఘటితమేవేత్యాశంక్యాహ - యత్రేతి॥ యత్రయస్మిన్కృష్టేనిమితైసతి-పూర్వమక్రూరఃఅధ్యగాత్ దృష్టవాక్ - శుకపరిశ్రేత్సంవాదాత్పాప్తీకృతానైశః - సహ్యతలైర్భావ్యై భగవతి - కించిదప్యసంభావితమితిభావఃఅథవా-అక్రూరోయత్రదృష్టవాక్ - తస్యయమునాహృదస్య బ్రహ్మహృదఃఇతివామ - తంహృదం నీతామగ్నాస్సంతోబ్రహ్మలోకందద్భవః - పునశ్చ కృష్టేనోద్ధృతాః - పూర్వవత్తందృష్టాః - విస్తీతాబధూపురితి వ్యవహితాన్వయోప్రసిద్ధకల్పనాచసోధవ్యేతి॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ *

ఇతి భావాథవదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఊనత్రింశేతురాసాథకముక్తిప్రత్యుక్తయోహరః । గోపిభిరాససంరంభేతస్యచాంతధికౌతుకమ్ ॥ బ్రహ్మజయసంరూఢదర్శకందర్పదర్పహఃజయతిశ్రేపతిగోపీరాసవాండలమండవః॥ భగవానితిననువిపరీతమిదం - పరదారాదివిదేవకందర్పజితశ్శ్రేష్ఠైః-మైవం యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ శ్లో ॥ అత్తా రామోఽప్యగ్రిమత్ । సాతౌన్ద్ర్యవత్సత్తః॥ అత్తన్యవరుద్ధరారత్యత్యాదిమస్వాశ్రితంత్యాగ్నిభిధావాత్ - తస్మాదాగ్నిసక్రిడావిడంబనంకామ విజయఖ్యాసనాసమాహితాః॥ ౧౫ ॥ తేతుబ్రహ్మచారిదంతామగ్నాకృష్టేనచోద్ధృతాః॥దద్భవబ్రహ్మణాలోకంయత్యాక్రూరోఽధ్యగాత్పురా॥౧౬॥నందాదయస్తుతందృష్టాపరమానందనిర్వృతాః । కృష్ణంబసమకృష్టాయమానయంతస్సువిస్తీతాః॥౧౭॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమసకంధే అష్టావింశోధ్యాయః.

—* రాసక్రిడాకథాపారంభఘట్టః.*—

శ్రీశుకః॥ భగవానపితారాత్రీశ్వరదోష్టుల్లమల్లి కాః । విత్సగ్రంతుంమనశ్చక్రయోగమాయాముపాశ్రితః॥౧॥తదానురాజకకుభాకరైరుబంశ్రావ్యావిలింపన్తురుజ్జెనశంతమైః । సచక్షణీనామదగాచ్చుచోమృజక్ప్రియఃప్రియానుభవదీప్యదర్శనః॥ ౨ ॥దృష్టావృత్తమద్వంతమఖండమండలంరమానచభంనవకుంకుమారుణంబనంచతతోమలగోభిరంజితంజగోకలంవాపాడ్యశాంమనోహరం॥౪॥నిశమగ్గితం తదనంగవర్ధనంప్రజప్రియకృష్ణగృహీతమానసాః । ఆజగ్గురన్యోన్యమలశ్రేతోద్భవా స్సయత్రకాంతోజవలోలకుండలాః॥౪॥దుహంత్యోభియయుఃకాశ్చిద్రాహంహిత్యానమతుస్సకాః । పయోధిశ్రిత్యసంయావమనుద్వాస్యాపరామయః॥౫॥పరిఃపేషయంత్యస్తద్ధిత్వాపాయయంత్యశిశూక్పయః॥శ్రుతావంత్యవతీకాశ్చిదశ్చంత్యోపాస్యభోజనమ్ ॥౬ ॥ లింపంత్యోప్రమృజంత్యోవ్యాజంజంత్యోకాశ్చలోయేత్యేవతత్త్వం-కించ - శృంగారకథాపదేశేష్యయతోనివృత్తిపరేయంపంచాధ్యాయాతివక్త్రీకరివ్యామః - తా-రాత్రీశ్చ॥శ్లో॥యాతాబలావజుస్థిధానుయేమారంస్యభక్షపాఇతిచ-ప్రతివ్రతాఇత్యథః॥ ౧ ॥తదేతి॥తదాతస్మిన్నేవక్షణే - తత్ప్రీతయే- ఉదురాజశ్చంద్రః - ఉదగాత్ ఉదితః - కింకుర్వక్దీఘకాలేనదర్శనంయస్యసః - ప్రియఃప్రియాయః-ముఖమరుజేనకుంకుమేన-యథావిలింపతి-తథాపాశ్రావ్యాంకకుభాఃదేశః- ముఖం- శంతమైఃసుఖతమైఃకరైరశ్శిభిః- అరుజేనఉదయరాగేన విలింపన్తురుజేనదర్శనైత్యథః- ఉప్రసిద్ధఃఉదురాజః - తథాచక్షణీనాంజనానాం - ఓషధీనాంచశుచస్తాపగ్లానిః-మృజక్అపనయ॥౩॥ దృష్ట్యేతి॥కుముత్ కుముదం-వికసనియంవిద్యతేయస్మిన్కళం-కుముద్వంతం- అఖండమండలంయస్య- రమాయాచనసాగ్రభేవఅభాయస్యతం - నవకుంకుమమారుణందృష్టా-తథావనంచ తస్యకోమలైః - గోభిరంశ్శిభిరంజితంమధురందృష్టావృత్తంమధురంజగోఅగాయత్-కథం- వామావక్రార్ధశోయాసాంతాసాం-చునోహరంయథాతథా॥ ౩॥ నిశవ్యేతి ॥ అపావశ్చాయాన్యోన్యం అలశ్రేతసంజ్ఞాపితః-ఉద్యమోభిస్తాఃసకాంతోయత్రతత్రగీతధ్వనిమాగే-తాజగ్జుఃజవేనవేగేన-భోలానిచంచలాని-కుండలానియాసాంతాః॥౪ ॥ శ్రీకృష్ణసూచకశబ్దత్రయజేనతత్ప్రీతవణచిత్తానాంతశ్శబ్దమేవత్రైవగోక కమనీవృత్తిద్యోతయంత్యభవాభ్యవసీతంకమకపియయంత్యతదాహ॥దుహంత్యఇతి॥పయఃస్థాలీస్థం - చుల్యాంఅధిశ్రితతత్కావ్యథమప్రతిక్షమాణాః - కాశ్చిద్యయః-సంయావంగోధూమకణాన్మంపకస్వమనుద్వాస్యఅనవతార్థ-అపరామయః॥౫॥లింపంత్యఇతి ॥ అన్యోప్రమృజంత్యః-

భీతదృష్టిః ప్రత్యాహం అథ వే॥ యంత్రితాశయాః శక్తితచిత్తాః - ఉపపన్నయంతం - ప్రీయంతే ప్రీతాభవంతి॥ ౨౩॥ దృష్టాదృష్టభయప్రదశః సైవ నివతయతి భక్తిత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఆస్వగ్ధృమితిః పలుగుచ్చం - దుస్సంపాద్యం - దౌపపత్యంజారసౌఖ్యం ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ శ్రవణాదితి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ చింతాప్రాప్తానాం స్థితిమాహ॥ కృత్యైతి॥ శుచిశోకాదుర్గతేన శ్వసనేన శ్చ తో వింబాధరాయే మమ ఖేను - తాని అవతాంచిత్యత్వా - అథ అంగుష్ఠేన మహీం లిఖంత్యః - తథాగ్రసీతకజ్జలైర్మ్రుభిః కుచకుంకుమానిశ్చోశయంత్యః మాష్టిస్థితాః - యతః ఉరుదుఃఖభరో యాసాంతాః॥ ౩౦॥ కించః ప్రేష్టమితి॥ కించిత్సంరంభే - శోపావేశేన - గర్హదాగిరో యాసాంతాః - అబ్రువతస్తదనంతం భేకారణం ప్రేష్టమిత్వాది - ప్రయేతరమివ వైరిణిమవత్రతి - షమాణం ప్రత్యావిత్యైతి॥ ౩౧॥ మేతి॥ నృతం సకూర్గం గురవగ్రహస్వచ్ఛంద - పాదమాలంభక్తాః సేవితవతీః అస్తాభజన్వ-త్వం మాత్యజేతి॥ ౩౨॥ అపిచయదుక్తం॥ యః ౩॥ త్వయాంధమణిచిత్రసోపహస - ఏవచీతత్ - ఉపదేశానాం పదేషయేత్వయ్యే గాన్తు - ఉపదేశపదత్వేనాతుః - ఈశ్వరేనా - వాక్యేన సర్వోపదేశానామిశవరత్వావగమాదితిభావః - ఈశ్వరేషే - తః - ఆత్మకలిభవానితిభోగ్యస్య హి - స్వగృహాక్తాత్మే వేశ్యత్యతః ప్రేష్టాబంధుచ్ఛపావేతి సర్వబంధుమకరణీయం - త్వయ్యే గాన్తిత్యాహం - అథ మాధమోకపదేశా

౨౨॥ అథవామదభిన్నే హాద్యవత్యోకం త్రితాశయాః । ఆత్మాహ్యాపవన్నైతప్రీయంతే ముజంత
 ౨౩॥ ౨౪॥ భక్త్యాశుక్రూపగంత్రి శాంపరధమోహామాహూయా । అద్భుతానాంచకల్యాణ్యః ప్రజా
 వాంగానుపాహమ్ ॥ ౨౪॥ దుస్సంపాద్యగోవృద్ధోబహుగర్హణోపి । పరిష్క్రియమాత్యలూక
 ఘృభిరపాతకీ ॥ ౨౫॥ అస్వగ్ధృమితి శస్యచఫలుకృచ్ఛంభయాహమ్ । జగత్సితంబసత్తతఃకాన్యస
 పత్యంకులస్త్రియః ॥ ౨౬॥ శ్రవణాద్భగ్ధ్యానాయభావానుకీలనాత్ । సతథాసన్తిషేకాణప్రతి
 యతతతోగృహాత్ ॥ ౨౭॥ శ్రిభిః ॥ ఇతివిప్రిమూహజ్యోగోప్యగోవిందభాషితమ్ । విప్రస్థాభగ్నుసం
 కల్పాస్థితామాప్రదుకారత్వయామ్ ॥ ౨౮॥ కృత్యామఖాన్యవశుచశ్వసనేశుప్త్యంబాధరాణిచర
 జేషుసంలిఖంత్యః । అస్త్రైరపాస్త్రాపిభికుచకుంకుమానితస్ఫుట్యజంత్యురుదుఃఖభరాశ్చత్రాష్టిమ్ ॥
 ౨౯॥ ప్రేష్టప్రియేతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణం తదధకవివతితరస్వకామాః ॥ సేత్రేనిచ్చజ్గ
 రుదితోపహతేస్తక్తిచిత్తంరంభగర్హదగి ॥ ౩౦॥ అబ్రువతానుక్తాః ॥ ౩౧॥ గోవ్యామైవంవిభోహకతిభవాన్
 గదియంనృశంసంసంత్యజ్యనర్వనివయాంస్తవపాదయూలమ్ । భక్తాభజన్వదులవగ్రహమాత్యజాస్తాన్
 దేహామితాదిపురుషాభజతోముముక్షున్ ॥ ౩౨॥ యత్తత్కవత్వసుక్రూపానువృత్తిరంగస్త్రిశాంస్వధ
 మణిభిర్నచిరాత్వయాక్తం । అస్త్రైవజేషముపదేశపదత్వయాశేప్రేష్టోభవాంస్తవభృతాంకలిబంధు
 రాత్మా ॥ ౩౩॥ కుర్వంతిహిత్యంతరింకుశలాస్వఆత్మస్త్రిప్రయోపజిహ్వాతాదిభిరాణిదైకిం । తస్యః
 ప్రసీదపరమేష్వరమాస్థభిం ద్యాకౌశాంధృతాంత్యయిచిరాటంవిందశేత్ర ॥ ౩౪॥ చిత్తంసుఖేనభవతాప
 హృతంగృహేషుయస్మిన్విశత్యుతకరావపిగృహ్యకృత్యై । పాదోపదంపలదస్తవపాదమాలాద్యామక
 థంప్రజుంహూరరవామకింవా ॥ ౩౫॥ సించుగవస్త్యధరామృతపూకేణహసావలోకకలగీతజ

వాంపదస్తానామోకపద్యజ్జరిత్వయసః - అస్తానుదధమకంజిజ్ఞాసమానానుసజీషుత్వయాధర్మవిదా - యదుక్తం ఏవమే
 తదస్తు నత్యత్సంధమోకపదేష్టా - కలితు - భవానాత్మైతిభద్రవాదుక్తం తదుపదేశపదేష్యోచకైర్మమే - అస్తునామత్వ
 యితో - యే స్యామినిసతి - ఏవంకాక్వానైవమిత్యథః - యతస్తనుభృతాంత్యమాత్మాఫలరూపఇతియచ్ఛా - యదుక్తంప
 త్యాదిశుక్రూప - రంధమణిత్యేషమేతత్వయ్యే రాదు - కుతః - ఉపదేశపదేహాస్థానీనుత్తేన - ఉపదేశ్యమానానాంప
 త్యాదీనాః - పదేఅధిసానకుతః - ఈశేఈశ్వరమధిసానంవివాకో - పతిత్రాదిర్నామనాస్తీతి - ఆన్యత్వమానం - అమ
 తివిస్త్రీతి॥ ౩౨॥ విత్తదాచారోద్భవంత్యః ప్రాపకాయంతోఽవ్యవతీతి॥ కుశలం - శాస్త్రసంపుడః - తత్తాచగోత్రం -
 కిం॥ ౩౩॥ ప్రజయః కిన్యామోయేషాంనయమాత్మలో - ఇత్యాది॥ ౩౪॥ సేవం॥ ప్రతియాతేయదుక్తంబదకస్య - త్వ
 యేవచిత్తాదీనాంపహృతత్యాదిల్యాహుః॥ చిత్తమిది - యోగ్యా - విప్రసితావంతికాంసుఖేనగృహేషునిర్విశతి - త
 త్త్వయాంపహృతం - కరావపిగృహ్యకృత్వయ్యేతాది - భాత్తనాత్వయేతివా॥ ౩౫॥ సించెతి॥ అతేలింగహేకృ
 జ్యోస్తాకం - తవాధరామృతపూకేణ తవైవహససహితం - అలంకారేన - కలగీతేనచ - జూతోయోమృచ్ఛయాగ్నికా

మాగ్నిః-తంసింశ-నోచేదయంతావచేకోగ్నిస్తథావిరహజ్జనిష్యతే - యోగ్నిస్తేనచక్షపయ్యుక్తచేహఃదగ్ధశరీరాయో
గినభవతేపదవీమంతికం-ధ్యానేనయామః-ప్రాప్నుయూమ్॥ ౩౫॥ననుస్వపతేనోపగచ్ఛత- తవీనమగ్నింసించేయంతిచై
త్రత్రాహుః॥యహేతిరమాయాఃలత్యైః -దత్తక్షణందత్తోత్సవం-దత్తావసరంవా-తదషిక్వచిదేవనసర్వదా - అర
ణ్యజహః॥పియాయస్యతస్యతవ - అరణ్యజనప్రితత్వాదరణ్యైక్వచిత్ -యహే - అస్మాత్ప్రస్పృష్టవతోవ్యవయం - త
త్రవ - త్వయాఅభిరమతాఃఅనందితాస్సత్యంతదారభ్య - అన్యసమక్షంస్థాతుమపిపారయామఃనశక్నుమఃతుచ్ఛాస్తేన
రోచంతేఇత్యథకం॥౩౬॥ త్వత్వాదసౌభాగ్యంతస్వచిత్రమిత్యాహుః॥శ్రీరితి॥వత్ససిఅసాపత్న్యంస్థానంలభ్యాపితులస్యా
సపత్న్యైరహ - యత్రవపదాంబుజరజఃకామయతేస్తభ్యత్రైస్సవైజాప్తమసిసౌభాగాగ్రతఃకోకి-యస్యాస్యపి
క్షణేశీరాత్తాసంవిలాకయత్యైత్యేతదథకం - అన్యైషాంబ్రహ్మాదీనాం-తపోభిఃప్రయాసః-సాతద్రజస్తస్వరత్ - వయమ
పిప్రసన్నాఇతి॥౩౭॥తదీతి॥హేవృజీనాదకనదుఃఖసంతఃత్వదుపాసనైర్లభ్యజనవీవతశాయాసాంతః-వయంవసతీగృ
హేకవిసృజ్య-యోగినభవప్రాప్తాః-తవసుందరస్మితవిలసితనీతక్షణేనయస్త్రీప్రజాకామస్తేనతప్తచిత్రానాంనః । హేపురు
షరత్న-దాస్యంచేహి॥౩౮॥ ననుగృహదీప్వావ్యంవిహాయమద్దాస్యంకిమితిప్రాధ్యక్తతతహుః॥ వీత్యైతి ॥ అలకావృ

హృచ్చయాగ్నిమ్ । నో చేద్వయంవిరహజాగ్న్యపయ క్తదేహాధ్యానేనయామపదయోపదవీంసఖేతే॥

౩౫ || యహ్యూఖంబజాక్షతపపాదతలంర మాయాదత్తక్షణంక్వచివరణ్యనప్రియస్య । అస్మాక్షత

త్వగ్భృతినాన్యసమతుమంగస్థాతుంత్యయాభిరమితాబతపారియామః॥ ౩౬ ॥ శ్రీర్యత్యదాంజుజరజశ్చ

క మేతులస్వామిగారి వీరు పదంకిలభ్యుత్పన్నులు । ఆస్వామిగారి వీరు కృత్యము సుప్రసాదమున ద్వంద్వము

యంచతవపాదరజిప్రపన్నాః॥ ౩౭॥ తస్మిన్ప్రసీదవృజినాదాన తేంఘ్రిమూలంప్రాప్తావిసృజ్యవసతిస్తస్య

దుపాసనాశాః త్వత్సందర్శన్ తనిరీక్షణతీవ్రకామతప్తాత్తనాంపురుషభూషణదేహిదాస్యమ్॥ ౩౮ ॥ ఏ

జ్యోతికావ్యతముఖంతవసుండలశ్రీగండస్థలాధరసుధంహసితావలాకమ్ | దత్తాత్రయంచక్రబదండయు

గంవిలాశ్యవత్స్యోద్ధ్రావోరీమంచభవామదాన్యం ॥ ౩౯ ॥ కాస్త్రింగతలపదాతలణుగితం

[illegible][illegible][illegible]

బిసెషేతాబిగు దార కేళి క్షణిఁగై మెఱుఁగోతుల ముఖేబిరచులః । ఉదారహాసనిజకుండదీదితివలఁరొచ

అపరీక్షితములను బాంధవ్యముననుపాదించుట ముఖ్యమగుచున్నది । అపరీక్షితములను బాంధవ్యముననుపాదించుట ముఖ్యమగుచున్నది । అపరీక్షితములను బాంధవ్యముననుపాదించుట ముఖ్యమగుచున్నది ।

ಯಂತ್ರಿಯು ಚರಣವು ಬಾಧಿಸುವುದು || ೪೪ || ಬದ್ಧವು ಲಿಪಿಮಾಂಸಕರಗು ಸ್ಥಿತಿ ಪಾಕಮಾಲುಕಮ್ ಜ್ವಂತತರಣಾಂಧಿ

జకుము దా మోదవాయు నా||౪౫||బాహుపా సారపరిరంభక రాలకొరునీవి సనాలభననయోనభాగిపా

తై. | ధ్యేత్వావలోకమాసి తైర్దజసుందరీణాముత్తంభయక్రతిపతిరమయాంచకారః || ౪౬ || ఏవంభగవ

అంకశాంతై రావ్యశంముఖం-తథాకుండలయోఃశీర్షయోస్తే - గండ్వస్తేయస్త్విక్ - అధరేసుధాయస్త్విక్

చూముఖంవీత్కూ-దత్తాభయంభుజదండయుగ్రంబవత్కృష్ణ-శ్రియాఃపీకమేపరమణిరతిజనకం - అత్రవిసగ్గలోపసంధి

రాష్ట్రపతిత్వదాస్యనివ-భవామేతి॥ ౩౯ ॥ ననుజుగృహ్నితమాపపత్యమిత్తుక్తంత్రావయి॥కాస్త్రీతి॥ అంగపాకృష్టః

లాపదానియస్కి తెత దాయతందీఘం - మూఢితంస్వరాలాపభేదం - తేన-పాతాంతరేకలపదామృతమయంఽణగీ

తంజనమోహితాకావాప్రీత్యచరితాన్నిబధమాన్మచరిత్ యన్మోహితాపురుషాపిచలితాః - కించ-ప్రేరీతా

శ్లోసాభగమితయత్ యతః అవిభక్తావిభయః-త్వద్ద్యోతకశబ్దప్రవహమాత్రేణాపితావన్నిజధమః త్యాగోయ్యుక్తః పింఛన

స్వధనుభవేతిభావః॥౪॥వ్యక్తమితి॥వ్యక్తంనశ్చితం ॥ ౪౦ ॥ ఇతి ॥ ఎక్లబితంపారవశ్యఃపలపితంగాఃః అరీరమః

రమయమాన॥౧౨॥ తాభిరితి ॥ ప్రియస్యేక్షణేన - ఉత్పల్లవానిముఖానియాసాంతాభిఃఉదారహానశ్చద్విజాశ్చతే

కందకసుమవస్త్రీధిర్యస్యనవీణాంకన్యంప్రణః॥౪౩॥౪౪॥బాహ్వతి॥బాహుప్రసారశ్చ-పరిరంభశ్చ-కరాదీనామాలభ

సంస్కృతాశ్చ-సమకపరిహాసశ్చ - సఖాగ్రపాతశ్చ-తైఃశ్చైశ్చాక్రిడయాచ - అవలాకప్రహాసేష్టేశ్చకామంతాసా

ముద్గీచయన్-తాఃరమయామాస||ఏవమితి||మహాత్మనఃఅనాసక్తచిత్తత్వాదితిభావః||౪౭|| తాసామితి || తత్సాంభగ
మదంతస్సాధీనతాం-మానంగర్వం-కేశవఃకృత్తతఃకృత్తకౌతావశయతీతధానః||౪౮|| *

ఇతిభావాథాదీపికాయాం-ఏకోనత్రితాద్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో||త్రిశేవరహసంతప్రగోపిభిఃకృష్ణమాగణంఉన్నత్రవన్ననియతంభ్రమతీభిర్వనవన || అంతరితి || అచక్షాణాఃఅప
శ్యంత్యః||౧|| గత్యేతి|| గత్యాఅనురాగస్థితాభ్యాంఽవిభ్రమేషీతానివిలాసనిరీక్షితాని-తైశ్చమనోరమాఅలాసాశ్చ-
విహరాశ్చ-క్రీడాశ్చ - విభ్రమాఃఅన్యేచవిలాసాఃతైశ్చ - రమాచతేగత్యాదిభిరేతైరాక్షిప్తానిఅకృష్టాని-చిత్రానియా
సాంతా-అతస్తస్మిన్నేవఆత్మయాసాంతాః-తస్యవివిధాశ్చేష్టాజగృహః-తదనుకరణైరాక్రీడక || ౨ || అపిచ-గతిస్థి
తేతి||ప్రియస్యగత్యావిషుద్రుతరూఢాఃఆవిష్టామూతయోయాసాంతాః - అతేకృష్ణవిహరవిభ్రమాః కృష్ణస్యేవవిహ
రాఃక్రీడాఃవిభ్రమాఃవిలాసాఃయాసాంతాః-అహమేవకృష్ణఇతిపరస్పరంనివేదితవత్త్యః || ౩|| కించ-గాయంత్యితి||వనా
ద్యనాంతరంగచ్ఛంత్యఃవిచిక్యఃఅమృగయన్-ఉన్నత్రశుల్కత్వమాహ-వనస్పశీకప్రవచ్చుః భూతేషు - అతేతరమాద్యే
సంతంపురుషం-బహిశ్చసంతమితి||౪||తత్ప్రపంచయతివభిఃతత్ర - మహత్వాదేతేషశ్చేయిరత్యాశయాదశ్చద్ధాడీన్
తఃకృష్ణాలబ్ధమానామహత్తనః||స్వాత్మానంమేనిరేస్త్రైణాంమానోభ్యధికింభువి||౪౭|| తాసాంతత్సే
భగమదంతిక్యమానంఽకేశవః||ప్రశమాయప్రసాదాయతత్రైవాంతరధీయత||౪౮|| *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసంధ్యంత్రోధ్యాయః.

అంతర్హితేభగవతిసహసైవవ్రజాంగనాః|అతస్యం ప్రమచక్షాణాఃకరిణ్యుఇవయూధపమ్||౧|| గత్యా
నురాగస్థితవిభ్రమేషీతైర్మనోరమాలాపవిహరవిభ్రమైః | ఆక్షిప్తచిత్రాఃప్రమదారమాచతేస్తాస్తా
విచేష్టాజగృహస్తదాత్మికాః|| ౨|| గతిస్థితప్రేక్షణభాషణాదిమప్రియాఃప్రియస్యద్రుతరూఢమూతక
యః|అసావహంత్యిత్యబలాస్తద్యాకాన్యకేదిమఃకృష్ణవిహరవిభ్రమాః|| ౩|| గాయంత్యుచైరముమే
వసంగతావిచిక్యరున్నత్రకవద్యనాద్యనమ్ | పప్రచ్ఛరాకేశవదంతరంబహిర్భూతేషుసంతంపురషం
వనస్పశిమ్||౪|| దృష్టోపకంఛ్చిరశ్చత్రప్లత్నస్యగ్రోధవామనః | నందసూతుగతోహృత్వా ప్రమహసావ
లోకనైః||౫||కచ్చిత్తు-రవకాశోకవాగభున్నాగచంపకాః| రామానుజోమానసి నాంగతోదగళహరస్త్రి
తః||౬||కచ్చిత్తులసికల్యాణిగోవిందచరణవిగ్రయే | సహత్వాశిఖలైర్నిభృద్గృష్టస్తేతిప్రియోచ్యుతః || ౭||
మాలత్యదశిఃనఃకచ్చిన్మల్లికెజాతియూధికెప్రీశింవోజనయన్-యాతఃకరస్పశేనమాధవః||౮|| చూతప్రి
యాశుపససాసనకోవిదారజంబీరనిల్వవకుళాన్రకదంబనిపాః|యేన్యేపరాధకథా వికాయమునోఽకూ
లాశ్చంసంతుకృష్ణపదవీరహితాశ్శరాంసః||౯||కిం తేకృతంక్షితిః* తపోబతకేశవాఃఘ్నిస్సర్వస్థవోత్సు
లకితాంగరుహైర్విభాసి | అప్యఘ్నిసంభవడుక్రమవిక్రమాద్వా అహువరాహవపుషఃపరిరంభ

పుచ్చంతి||దృష్టఇతి||పేమహానవిలసితైరవలోకనైరస్సాకంమనోహృత్వా-చారఇవగతః- యుష్మాభిఃకిందృష్ట్యేతి||౧||మ
హంతః-స్వపుష్పైర్బహుపకారిణశ్చేతికురవకాడీకపుచ్చంతి|| కచ్చిరితి || హేకురవకాదయఃదర్శహరం స్తితః యగ్య
నః ఇతోగతఃకచ్చిదృష్టఇతి||౬||కచ్చిరితి||అశిఖలైస్సహ-త్వాత్వాంబిభ్రత్ - తవాతిప్రియస్త్యయాకిందృష్టఇతి || ౭ ||
గుకాతిరేకేషిన్మ్రాఇమాఃపశ్యేయిరితిపుచ్చంతి||మాలతీతి|| హేమాలతి-వల్లికెజాతియూధికె-పశ్యయిష్మాభిః - కింఆద
శికదృష్ట్యఃకరస్పశేనపఃప్రీతింజనయన్-కింయాతఇతిఅత్రమాలతీజాత్యోరవాంతరవిశేషోద్రవ్యక్యః ||౮|| ధలాదిభిఃసర్వ
ప్రాణిసంతకకాలతేపశ్యేయిరితిపుచ్చంతి||చూతేతి||చూతాన్మయేరవాంతరజాతిభేదేన సేవకదంబయోశ్చ - హే
చూతాదయః హేఅన్యేచపరాధకథావికాఃపరాధమేవభవోజన్మయేషాం తేయమునోఽకూలాఃతస్యాకూలగమిణః
తకమానాఃతిథవాసినఇత్యథఃతేభవంతః-రహితాత్తనాంశూన్యజేతసాంసః-కృష్ణపదవిఃకృష్ణమాగణం-శంసంతక
ధయంత||౯||కిమితి||హేక్షితిహేక్షితత్వయాకింతపఃకృతం- యాత్వం- కేశహుఃఘ్నిస్సర్వోత్సవాకేశవస్యాంఘ్నిస్సర్వే
నోత్సవోయస్యాఃసా-కుతః-అంగరుహైర్తులకితారోమాంచితావిభాసోభసే- తత్రవిశేషంపుచ్చతి;అపికిం - ఆయ
ముత్సవఃఅఘ్నిసంభవః-అధునాతదేకదేశాంఘ్నిస్సశకసంభూతః-యద్వా -నైతావత్-కింతు-డుక్రమవిక్రమాత్పూ
ర్వమేవత్రివిక్రమస్యపదాసర్వాక్రమణాత్ - అహుళభవా -నైతావదేవ-అపితు-తతోపిపూర్వం - వరాహస్యవపు

వ్యపరిరంభః సేనే-అతః స్వయా-సూనంద్యన్ స్తందర్యయేతి॥ ౧౦॥ హరిః శ్యామః పృథ్వీపత్య - కృష్ణదర్శనం సంభావా
మా॥ అపీతి॥ హేనభివంశాత్పి-అపికిం ఉపగతం సమిపంగతాత్రైః సుందరైః ముఖభావాద్విభిః॥ ప్రియయాసహేతి
యదు కృతద్యోతకంకాంతాయాఅంగసంగతః॥ తత్తు-చితుకుషేనరంజితాయాః - కుందకుసుమసృజోగంధకులవత్స
క్రమ్యన్య-చాంతలగచ్ఛతి॥ ౧౧॥ ఘటభాదేనతాతరూ - కృష్ణం దృష్ట్వా-ప్రణతా ఇతి మత్వా - ప్రియయాసహేతస్య
గతాబిలాసగంధావ-మంశ్య-వృచ్ఛంతి॥ బాహుమితి॥ తులసికాయాఅభికులైః అతః సదా మోదమదాంధైః - అస్వీయ
హాసోఅనుగన్యహానంభహాచరిన్తి॥ ౧౨॥ పృచ్ఛతేతి॥ కాశ్చిదాహుః - హేనభ్యః ఇమాలతాః కృష్ణేన సంగతాః సూనం-
అసో ఇహాః-వృచ్ఛతే నమస్తవతి సంగతాః కన్యగతాః సుగతాన-వనస్సతే-పత్నీంబ-హూక్ శౌభా అగ్నిష్టా అపి- అహూ
ధాగ్న్య - సూనం-తస్య ఘోస్పృష్టా-ఇతి ఉత్పలకాని నిభృతి - న సాస్వపంసంగతా తద్వ-త్తులః సంభవ ఇతి భాః॥
౧౩॥ ఉచ్ఛత్రకవతప్రప్రచ్ఛత్యైతత్ప్రచిత్తం-ఇదాగ్నిగో - అగ్ని ప్రచిత్రా-ప్రమదారమా-తే-తాస్తా-చేష్టా జగ్ము
తేన॥ ౧౦॥ అస్య-సత్త్వ-సగతః-ప్రియ-హే-హ-గ-ప్రై ప్రవృత్తదృశాంసఖిసునిర్వృతిమద్యతో-పి-కాం
తాంగసంగమనకుదురురంజితాయాః కుదస్ర-కులసతేరివపాతగంధః॥ ౧౧॥ బాహుంప్రియాంసఉ
పధా-యగ్మాతపద్యైగామానుజనునికాభికులైః మదా-ధైః అస్వీయమానభావ-స్తరవః ప్రణామం
కింవాధినందనంబుక్-ప్రణయావలో-తే॥ ౧౨॥ పృచ్ఛతే హలతానాహూనవ్యాజ్ఞిష్టావనస్సతే॥ సూనం
తత్తు-రంజన్య-ప్రై-నిభృత్తుత్పలకాన్యసేన॥ ౧౩॥ కన్య-సృతవచో-గో-వ్యక్తి-స్థా-స్వే-కాత-రాః-లి
లాభ-గత-తా-స్తా-స్తా-హ్య-జక్ర-స్త-ద-స్థి-హ-౧౪॥ కన్య-సృతవచనాయంత్యాః కృష్ణాయాత్మ-పిబతే-స్త
నమః శోకయ-త్వా-దంత్య-నాన్య-వాహం-చక్ర-హయ-తిమ్-౧॥ దైత్యయ-త్వా-జహ-రా-న్యా-మే-క-కృష్ణ-గ్న్య
భావనామ్-౧॥ కృష్ణ-రామాయ-తే-దేవ-గో-ప-తన్య-య-తా-ప-రా-వ-తన్య-య-తా-గ-హే-తన్య-నా-భా-
మ-౧॥ వ్య-హ-త-౧౨॥ కృష్ణ-య-తా-జ-హ-నా-న్యా-త-ప్రై-కా-తు-క-య-తా-మ-అ-హ-య-దూ-ర
గ-౧॥ వ్య-స-౧౩॥ స-మ-౧౪॥ వే-౧౫॥ కన్య-స-౧౬॥ తీ-౧౭॥ కన్య-స-౧౮॥ కన్య-స-౧౯॥ కన్య-స-౨౦॥
భు-౨౧॥ కన్య-స-౨౨॥ కన్య-స-౨౩॥ కన్య-స-౨౪॥ కన్య-స-౨౫॥ కన్య-స-౨౬॥ కన్య-స-౨౭॥ కన్య-స-౨౮॥
కన్య-స-౨౯॥ కన్య-స-౩౦॥ కన్య-స-౩౧॥ కన్య-స-౩౨॥ కన్య-స-౩౩॥ కన్య-స-౩౪॥ కన్య-స-౩౫॥
కన్య-స-౩౬॥ కన్య-స-౩౭॥ కన్య-స-౩౮॥ కన్య-స-౩౯॥ కన్య-స-౪౦॥ కన్య-స-౪౧॥ కన్య-స-౪౨॥
కన్య-స-౪౩॥ కన్య-స-౪౪॥ కన్య-స-౪౫॥ కన్య-స-౪౬॥ కన్య-స-౪౭॥ కన్య-స-౪౮॥ కన్య-స-౪౯॥
కన్య-స-౫౦॥ కన్య-స-౫౧॥ కన్య-స-౫౨॥ కన్య-స-౫౩॥ కన్య-స-౫౪॥ కన్య-స-౫౫॥ కన్య-స-౫౬॥
కన్య-స-౫౭॥ కన్య-స-౫౮॥ కన్య-స-౫౯॥ కన్య-స-౬౦॥ కన్య-స-౬౧॥ కన్య-స-౬౨॥ కన్య-స-౬౩॥
కన్య-స-౬౪॥ కన్య-స-౬౫॥ కన్య-స-౬౬॥ కన్య-స-౬౭॥ కన్య-స-౬౮॥ కన్య-స-౬౯॥ కన్య-స-౭౦॥
కన్య-స-౭౧॥ కన్య-స-౭౨॥ కన్య-స-౭౩॥ కన్య-స-౭౪॥ కన్య-స-౭౫॥ కన్య-స-౭౬॥ కన్య-స-౭౭॥
కన్య-స-౭౮॥ కన్య-స-౭౯॥ కన్య-స-౮౦॥ కన్య-స-౮౧॥ కన్య-స-౮౨॥ కన్య-స-౮౩॥ కన్య-స-౮౪॥
కన్య-స-౮౫॥ కన్య-స-౮౬॥ కన్య-స-౮౭॥ కన్య-స-౮౮॥ కన్య-స-౮౯॥ కన్య-స-౯౦॥ కన్య-స-౯౧॥
కన్య-స-౯౨॥ కన్య-స-౯౩॥ కన్య-స-౯౪॥ కన్య-స-౯౫॥ కన్య-స-౯౬॥ కన్య-స-౯౭॥ కన్య-స-౯౮॥
కన్య-స-౯౯॥ కన్య-స-౧౦౦॥

ఇతి॥ తేన అంసేన్యస్త్రఃప్రవోష్టాయస్యాకరేణోహ స్త్రీన్యాః॥ ౨౭॥ అనయతి॥ రహః ఏకాంతస్థానే॥ ౨౮॥ ధన్యా ఇతి॥ హే ఆశ్శ్యసఖ్యః-అహోధన్యా ఇతి పుణ్యాః- గోవిందాంఘ్రిబ్రరేణవః- తత్ర హేతుః-యానితి- అస్తాభిర శ్శేతద్రేణ్వభిషేకేణ-తద్దైవకృష్ణః పాత్రుంశక్య ఇతి భావః॥ ౨౯॥ అన్యా ఆహుః॥ తస్యా ఇతి॥ గోపీనాం సర్వస్వం - అయం భావః-భవేదేవం యది తస్యాః పదాని సంపృక్తాని సభవేయః॥ తాని సకథం దుఃఖం కుర్వంతీతి॥ ౩౦॥ తదసంపృక్తా కేవలకృష్ణ పాదరేణూ సేవ విచిన్వంత్యస్తా కదృష్టా పునరత్యంతం సమతస్యై-తదాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ నలత్యంత ఇతి ॥ ఖద్యత్సుజాతే సుకుమారే అంఘ్రితతేయస్యాస్తాం-ఉన్నిస్యే సుగంధమారోపితవాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ప్రపదేతి ॥ ప్రపదాభ్యాం- అక్రమణంతో-ణీనం మదణం-యయోః-అతఏవ అనకలేపదేపశ్చ తేతి- తస్యాః కృష్ణజాన్వంత ఉపవిష్టాయాశ్చ హస్తద్వయే హుః॥ కేతప్రసాధనమితి॥ ౩౩॥ తానితి కాంతామధికృత్య-తాని ప్రసూనాని చూడయతా చూడాసుకారేణ బహుతా-ఇహాధున ముపవిష్టం॥ ౩౪॥ రేమేతయే త్యాదిశబ్దోక్తిః రేమ ఇతి ॥ ఆత్మరతః స్వతస్తుష్టః - ఆత్మారామః ఆత్మక్రీడః-అఖండితః స్త్రీవిభ్రమేరనాకృష్టాపి

న్యస్త్రప్రవోష్టాయాః కరేణోః కరిణాయథా॥ ౨౭॥ అనయా రాధితో నూనం భగవాన్ హ్యరీశ్వరః । యన్మోవిహాయగోవిందః ప్రీతో యామనయద్రహః ॥ ౨౮ ॥ ధన్యా ఆహో అమీహ్యశ్శోగోవిందాంఘ్రిబ్రరేణవః । యాక్ బ్రహ్మేశ్వరమాదేవాదధుమూకధన్యైః సునుతయే ॥ ౨౯ ॥ తస్యా అమూనినః త్తోభంకుర్వంత్యుచ్చైః పదానియత్ । యైకాపవృత్త్యగోపీనాం రహాభుజే-చ్యుతాధరమ్ ॥ ౩౦ ॥ నలత్యంతే పదాన్యత్ర తస్యా నూనం తృణాంకురైః । ఖద్యత్సుజాతాంఘ్రితలామున్నిస్యే ప్రేయసీంప్రియః ॥ ౩౧ ॥ ఇమాన్యధికమగ్నావిపదానివహతోవధూమ్ । గోప్యః పశ్యత కృష్ణస్య భారాకాంతాః కామినః ॥ ౩౨ ॥ అత్రావరోపితా కాంతాభుష్పహేతోమహాహృనా । అత్ర ప్రసూనావచయః ప్రీత్యధేకప్రేయసాకృతః ॥ ౩౩ ॥ ప్రపదాక్రమేణేవ్యాతేపశ్యతానకలేపదే । కేతప్రసాధనంత్యత్ర కామిన్యాః కామినాకృతమ్ ॥ ౩౪ ॥ తాని చూడయతా కాంతాముపవిష్టమిహాధునమ్ ॥ ౩౫ ॥ రేమేతయాచాత్మరత ఆత్మారామోహ్యఖండితః । కామినాం దర్శయక్ దైన్యం స్త్రీణాం చైవదురాత్మతామ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇత్యేవం దర్శయంత్యస్తాశ్చేరుగ్గోపీవీచితనాః । యాంప్రియామనయత్ర యోవిహాయాన్యాః స్త్రీయోవనే ॥ ౩౭ ॥ సాచమేనైతదాత్మాగంపరిష్టాం సర్వయోషి తాంహేత్యాగోపీః కామయానామామసౌభజతేప్రియః ॥ ౩౮ ॥ తతోగత్వావనోద్దేశం దృష్టా కేతవమ్ బ్రవీత్ । సపారయేహం చలితుం నయమాంయత్ర తేమనః ॥ ౩౯ ॥ ఏవముక్తః ప్రియామాహ సుగంధ ఆరుహ్యతామితి । తతశ్చాంతదేవకృష్ణస్సావధూరన్వతస్యతః ॥ ౪౦ ॥ హానాధరమణశ్చేష్యాన్విశ్వాసిమహాభజి దాస్యానైకృపణాయామేనభైరవ్యయనన్దిధిం ॥ ౪౧ ॥ అన్విచ్ఛంత్యోభగవతోమాగం గోపీంబిదిమారతః । దదృశుఃప్రియవిశ్లేషమోహితాం దుఃఖితాం సతీం ॥ ౪౨ ॥ తయః కథితమాకణ్డ్యామాన ప్రాప్తిం పమాధవాత్ । అవమానం చ దౌరాత్మ్యాద్విస్తయం పరమం యయః ॥ ౪౩ ॥ తతోఽవిశేకవనం చంద్రజ్యోత్స్నయా వద్విభావ్యతే । తమఃప్రవిష్టమాలత్యతతోనివవృతుః స్త్రీయః ॥ ౪౪ ॥ తన్నసాగస్తదాలపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః । తద్గుణానైవగాయంత్యోనాత్మాగారాణి న స్మరుః ॥ ౪౫ ॥ పునః పునః మాగత్య కాళింద్యాః కృష్ణభావితాః । సమవేతాః గుఃకృష్ణంతదాగమనకాంక్షితాః ॥ ౪౬ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రింశోధ్యాయః.

తథాచేతి-మితి రేమ ఇత్యత్ర అహా కామినామితి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ స్త్రీణాం దురాత్మతామాహ॥ ద్వ్యాభ్యాం॥ సేతి॥ కామేయాన మాగమనసాధనం యాసాంతాః- గోపీహేత్యామాంభజత ఇతి హేతోరాత్మానంపరిష్టాం మేన ఇతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కామినాం దైన్యం దర్శయతి॥ ఏవముక్త ఇతి॥ అఖండితత్వమాహ॥ తతశ్చేతి॥ తస్యాం సుగంధారోహణద్యతాయాం అంతర్వర్తిత ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ అనుతాపమాహ॥ హానాధరం॥ అన్విచ్ఛంత్య ఇతి॥ అన్విచ్ఛంత్యః మృగయమాణాః- అవిదురతః సమీపే॥ ౪౧॥ ౪౨॥ తత ఇతి॥ తతస్తయం విసమీతాః- కృష్ణాన్వేషణాయ వసమవిశేక-తతోహారేరన్వేషణాన్వివృతాః॥ ౪౩॥ తదితి॥ ఏవంతమః ప్రాప్తా అపి - స్వగృహేనైవ స్తృతవత్సః- తదాత్మికాః స ఏవ ఆత్మాయాసాంతాః తస్మయా ఇత్యర్థః॥ ౪౪॥ పునరితి॥ కింతు పూర్వం యత్ర- శ్రీకృష్ణేన సంగతిరాసీత్తదేవ కాళింద్యాః పునః పునః మాగత్య- కృష్ణం భావయంతి ధ్యాయంతి తథా తాః కృష్ణస్యాగమనం కాంక్షితం యాసాంతాః, మితి తాః సమ్మతి తాస్య త్యః-కృష్ణ మేవ జగతి॥ ౪౬॥

ఇతి భావాధః పీకాయాం- త్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

క్లోమకత్రింశేనిశాయంతాఃపునఃపుశినమాగతాః | కృష్ణమేవానుగాయంత్యుపార్థకాయంతేతదాగమంజయతీతి || హే
దయిత-తేజస్వినా-వ్రజః-అధికంయథాభవతితథాజయతి-అతుల్య-మేణవతతే-యస్మాత్-త్వమత్రజాతఃతస్మాత్
ఇందిరాలక్ష్మీఃఅత్రహివ్రజమలంకృత్యవతతే - ఏవంవ్రజేనర్వసిక్మోమోదమానే-అత్రతుతావకాః- త్వదీయగోష్ఠి
నాఃత్వయిశ్వదథకమేవకథంచితే - ధృతాఅసహాయస్తేత్వాంఽచిన్వతే - మృగయంతేఅతస్వయాదృశ్యతాంప్రత్య
క్షీఘ్రాయతావశి-యద్వా-అస్తాభిర్నవాదృశ్యతాం-యద్వా-ఏవంత్యయాదృశ్యతామేతేచిన్వతఇతి- అత్రస్వతం
త్రాహంబహునాంచవక్తృత్వాదపరాఅహురితినర్వణోకేవ్వవధారణాతథాపిసంగతిరుచ్యతే || ౧ || తత్రవిచిన్వంతు
మమకిమితిచేత్తత్రాహుతిశరదితి || శరదుదాశయేశరతా-లికే - సరసి-సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా- సాధుజా
తంసమ్యగ్జాతం-యతేసత్సరసిజం-నువికసితంపద్మం-తస్మాద్దరెగ్ధేయాశ్రీస్తాంముష్ణాతిహరితీతితథా- తయాదృశానే
త్రేణ, హేసురనాథసంభోగపతే,వరదఅభీష్టప్రద - అశుల్క-దాసికాఃఅమూల్యబాసీః నిఘ్నతోమారయతః, తేహ
వ,త్వయాక్రియమాణః ఇహలోకే,అయంవధోనభవతికిం- కింశస్తేజైవవధోవధాకింధృశావధోవధోనభవతికింతుభవ
త్యేవ,అతస్తవదృశాఅపహృతపాగ్రావత్యర్చణాయ - త్వయాదృశ్యతామితిభావః- త్వయాదృశ్యతామితియథాసంభ
వంసర్వత్రవాక్యశేషః || ౨ || కించబహుభ్యోమృత్యుభ్యోకృపయారక్షిత్వాకిమితిదాసిం దృశావన్త్యధంప్రేమ్యఘాతయ
సిత్వాహుతి || ఏమేతి || హేముషభశ్రేష్ఠ-ఏవమయాజ్జలాశయాత్ - తథావ్యాళరాక్షసాదఘాతరాత్వమాత్, మారు

—* గోపికాగీతప్రారంభః. *

గోప్యః || జయతితేధికంజన్మనావ్రజశ్శ్రీయతఇందిరాశశ్వదత్రహీ | దయితదృశ్యతాంఽచిన్వతావకా
స్తస్వయిధృతాసవస్తాన్వంఽచిన్వతే || శరదుదాశయేసాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషాదృశా | సురత
నాథతే-అశుల్క-దాసికావరదనిఘ్నతోనేహకింవధః || ౩ || విషజలాశయాద్వాన్యశరాక్షసాద్వప్రకమారు
తాదైవ్యదృతానలాత్ | వృషమయాత్తజాద్విశ్వతోభయాదృషభతేవయంరక్షితాముహుః || ౩ || నఖ
లుగోపికానందనోభవానభిలషేహనామంతరాత్తద్యక్ | విఘనసాధికతోవిశ్వగుప్తయేసఖఙ్గదేయవాక్
సాత్త్వతాంకుతే || ౪ || విరచితాభయంవృష్టిధుర్వతేశరణమీయమాంసంస్మతేర్చయాత్ || కరిసరోరు
సాంకాంతకామదంభరిసిధేహినస్సక్రికరిగ్రహం || ౫ || వ్రజజనాతికహావీరయాషితాంనిజజనస్మయ
ధ్వంససస్త్రితాజనభేదవల్లంకరిస్త్రనోజలరుహానసంచారందగ్ధయ || ౬ || ప్రణతేదేహినాంపాకర్షణం
స్మృణవరానుగంధ్రైకేతనం | ఫణిఫణార్చితం తేపద్మాబుజంకృణకుచేషునఃకృంధిహృచ్చయమ్ || ౭ || మధు
రయాగిరావల్లవశక్యయాబుధమనోజ్ఞయాప్రమ-శ్రేక్షణ | నిధికిరీరమావీరముహ్యతీరధరశీధునాప్య
లాశ్-వైన్యతానలాత్-అతనినిపాతాత్-వృషోరిష్టస్తస్తాత్మమయాత్తజాత్- వ్యామాత్-విశ్వతఃఅన్యస్తాదపి- సర్వ
శోభయూచ్చబకకాశీయదమనాదివారక్షితాఃకిమిదాసిముషేక్షనఇతిభావః || ౩ || అచివవిశ్వపాలనాయావతిగణస్యతవ
భక్తోసియాశ్శంతమనుచితేత్యాశయేనాహుః || నఖల్వితి || హేసఖభవాక్ఖలు- నిశ్చితంయశోదాసుతోనభవతి- కింతు-
సర్వపాణిరాంబుద్ధిసాక్షి-ననునకింధృశ్యోభవతి - తత్రాహుః-విఘనసాబ్రహ్మణా- విశ్వపాలనాయపాగ్రధిక-స్సృక్-
సాత్త్వతాంకుతేదేయవాక్-ఉదితఇతి || ౪ || తస్మాత్తద్భక్తానామస్సాకమేతత్పాగ్రధికనాచతుష్టయంసంపాదయే
త్యాహుఃప్రసన్న || విరచితేతి || హేసఖస్థిగుర్గ-సంస్మతేర్చయాత్ - తేవరణమీయమాంశరణంప్రాప్తానాంప్రాణినాం
విరచితంపద్మవభయంయేనతత్తథా- హేకాంత-కామదంవరదం- తథాశ్రియఃకరంగృహ్యతీతితథా- తద్భవతఃకరసరో
రుహం-నిశ్చిరసిధేహి || ౫ || ప్రశేషి || హేవ్రజజనాతికహావీర-నిజజనానాం-యస్తయోగర్వస్తస్యధ్వంససంనాశకిం
స్త్రితంయస్య-తథాఘాత- హేసఖే-భవతి-కరిసరోస్తాభజిత్రయ-స్తస్త్రితం- ప్రథమంతావతి - జలరుహానసం
చార-యాషితాంనోదగ్ధయ || ౬ || ప్రణతేతి || విశేషేణప్రణతానాందేహినాంపాకర్షణంపాపహంతు-తృణవరాక్
పశూక్, అనుగచ్ఛతికవయేతి - తథాసాభాగ్యసశ్రియోనికేతనంవీర్యాతిరేకేణఫణిసంఘాస్వర్చితంతేపదాంబుజం
నకుచేషుకృణకురుంకిమథంకృహృచ్చయ-కామంకృంధిభిః || ౭ || మధురయేతి || హేప్రమ-శ్రేక్షణ-తవైవమధురయాగిరా
వల్లానివాక్యానియస్సాంతయా-బుధానా-మనోజ్ఞయాహృద్యయా-గంభీరయేత్యథాః-ముహ్యతీఃఇమాఃసఃవిధికిరీరధ
రశీధునాఅప్యాయస్వసంజీవయేతి || ౮ || కించలస్తాకంత్సద్విరహేపాప్రమేవమరణం-కింతు - తత్ర-థామృతంపా

యయద్భిఃసుకృతిభిర్వంచితమిత్థామూఃతతే॥కదైవామృతం-అత్రహేతుఃతప్తజీవనంప్రసిద్ధాదమృతాదుత-క్షమా
హుఃకపిభిఃబ్రహ్మసర్వవికారాదీతంస్తుతం-దేవభోగ్యంత్యంమృతంతైస్తుచ్చీకృతం-కించ-కల్పమాపహంకామకమనీరస
నంత-త్త్వమృతంకైవలంభూతం-కేచశ్రవణమంతగళంశ్రవణమాత్రేణమంగళప్రదం-తత్త్వమస్మానాపేక్షం-కించ-
శ్రీమత్సుశాంతం-తత్తుమాదకం-ఎవంభూతంత్యత-ధామృతం-అతతంయథాభవతేతథాభవియ్యేగృణంతినిరూపయంతి
తేజనాఃధూరిదాఃబహుదాతారః-జీవితందదతిత్యథః-యద్వా ఏవంభూతంత్యత-ధామృతంయేఘనిగృణంతి-తేధూరి
దాఃపూర్వజన్మసు-బహుదత్తవంతః-సుకృతినైత్యథః-ఎతదుక్తంభవతి-యైకేవలంకథామృతంగృణంతి-తేపితావదతిధ
న్యాః-కింపున క్లృత్యాంపశ్యంతి-అతఃప్రాథమ్యామహే-త్వయాదృశ్యత్యామితి॥౯॥ ననుతహి-మత-ధాశ్రవణేనైవసి
వృతాభవంతు-కింమద్ధర్మనేన-త్వద్విలాసత్సుభితచిత్తావయం-తత్ప్రాప్తిశాంతింసంపదామగత్యామూః॥ ప్రహసితమి
తి॥హేప్రియ-కుహక కపట-సంవిదఃసంకేతనమాణి॥౧౦॥ కింవత్సయివయమతప్రేమాద్రాచిత్తా-త్వంపునరస్తాను
కెనహేతునాకపటమాచరసీత్యామూఃశ్లోకద్వయేన॥చలసీతి॥ హేనాథ-కాంతయద్యదా-వ్రజాచ్ఛలసిపశూంశ్చార
య-తదా-తన్నశినవత్-సుందరంకోమలంతేవదం-శిలైఃకణైఃశైః-తృణైరింకురైశ్చ-నీదతిక్లిక్లితీ-నోమనః-కలిల
తాంఅస్మాస్థ్యం-గచ్ఛతిప్రాప్నోతిఏవంభూతాస్త్యద్భుతభవంతచిత్తావయం॥౧౧॥ దివతి॥ త్వంతు-దీనపరిత్యయేసా
యంకాలే-నీలకుంతైరావృతం-ఘనరజస్వలంగోరజశ్చరితం-వనరుహంసంఅశిమాలకులపరాగవిచ్ఛరితపద్మతుల్య
యయస్వనం॥౧౨॥తవకథామృతంతప్తజీవనంకవిభిరీడితంకల్పమాపహం॥ శ్రవణమంగళంశ్రీమదాతతంభు
విగృణంతియేధూరిదాజనాః॥౯॥ ప్రహసితంప్రియప్రేమవీక్షితంవిహరణంచ-తేధ్యానమంగళం॥రహసి
సంవిదోయాపృథిస్త్వశఃకుహకనోమనఃప్రాయంతిహి॥౧౦॥ చలసియద్వ్రజాచ్ఛరయ-పశూం
నశినసుందరంనాథతేవదంశిలతృణైరింకురైస్సీదతితినఃకలిలతాంమనఃకాంతగచ్ఛతి॥౧౧॥ దీనపరిత్యయేనీ
లకుంతలైర్వనరుహంసంభిభృదావృతం॥ఘనరజస్వలందర్శయ-ముహుమానసినస్త్వంరంవీరయచ్ఛసి
౧౨॥ప్రణతకాషదంపద్యజ్ఞాతంధరణిమండనంధ్యేయమాపదిచరణవంకజంశంతమం-తేరమణస్తస్మి
నైష్వర్పయాధిహా॥౧౩॥సురతవధఃసంశోకనాశనంస్వరితవేణునానుష్టుచుంబితం॥ఇతరరాగవిస్తార
ణంస్పృశాంవితరవీరనస్తేభరరామృతమ్॥౧౪॥ అటతియద్భవానహ్నికాననంక్షుటియుగాయతేత్యామప
శ్యతామ్॥కుటిలకుంతలంశ్రీమఖంచతేజఃదీప్తితాంపత్నీకృద్యశామ్॥౧౫॥ పతసుతాన్వయభాగ్యే
బాంధవానతివిలంఘ్యతేవ్యాచ్యతాగతాః॥గతివిదస్తవాగ్ధీతమోహితాఃకితవయోషితఃస్త్యజేన్నిశి॥
౧౬॥రహసిసంవిదంహృచ్చయోదయంప్రహసితాననంప్రేమవీక్షణం॥బృహదుర్శ్మయోధామవీక్ష్య
మానసం-విభృత్-తప్తముహుముహుః-దశాయన్నీమనసి-కేవలంస్థరంయచ్ఛసిఅర్చయసి-సతుసుఖందదాసీతి-కప
టఇతిభావః॥౧౭॥అతోఘనాకపటంవిహయైవంకుర్వితిప్రాధకాయంతే-శ్లోకద్వయేన-ప్రహతేతి॥హేఅధిహా-హేరమణ-
పద్మజేనాచితం-అపదిధ్యేయం-ధ్యానమాత్రేణాపన్నవత్కం-శంతమంచ-సేవాసమయేచామినుఖతమంతవచరణపం
కజం-కామతాపశాంతయోగఃస్త్రేష్వపకయేతి॥౧౩॥ అపిచ-హేవీర-తే-అధరామృతం-నోవితరదేహి-స్వరితేననాచితేన
వేణునానుష్టుచుంబితమితివేణునాదామృతవాసితమితిభావః-ఇతరరాగవిస్తారణంస్పృశామితరేఘసార్వభౌమాదిసుఖేదు
రాగమిచ్ఛాం-విస్తారయతివిలోపయతీతథాతత్॥౧౪॥ కించ-క్షణమపిత్వదదశ-నైదుఃఖందర్శనైసుఖంచ-దృష్ట్వానర్వ
సంగపరిత్యాగేనయతయఇవయంత్యాముపాగతాః-త్వంతుకథంసాగ్త్యత్కృతముత్సహసఇతిసకరుణమామఃశ్లోకద్వ
యేన॥అటసీతి॥ యత్తేయదాభవాకాననంబృందావనంప్రతిఅటతిగచ్ఛతి-తదా-త్వామపశ్యతాంప్రాచీనాగ్రహి
క్షణాధకమపి-యుగపద్యవతి-ఏవమదర్శనైదుఃఖముక్తం-పునశ్చకథంచిద్దివాంతే-తతవ-శ్రీమన్సుఖం-ఉత్తడిచ్చిరితమా
ణానాం-తేహంద్యశాం-పత్నీకృద్యప్రహృజిహ్మందవన-నిషేషమాత్రమప్యంతరమసహ్యమితిదశ-నైసుఖముక్తం॥౧౪॥
పతీతి॥తస్మాత్-హేఅచ్యుత-పతీ-సుతా-అన్వయా-తత్సంబంధినః-భాగ్యతా-బాంధవాంశ్చాతివిలంఘ్య-తేత
వ-సమీపమాగతావయంకథంభూతస్య-గతివిదఃఅస్తదాగమసంజానతం-గీతగీతర్వాజానతః-గతివిదోవయంవా-త
వాగ్ధీతేనఉచ్చిగీతేన-మోహితాఃహేకితవశక-ఏవంభూతాఃయోషితః-నిశిస్వయమాగతాః-త్వామృతకస్త్యజే
న్నకోపిత్యథః॥౧౬॥అతస్త్యయాత్యక్తానామస్తాక-ప్రాక్తనత్వద్దశకసనిదానస్యహృద్రోగస్య-త్వత్సంగత్యైవచి

కౌత్సఃకర్మిత్యాహుః-శ్లోకద్వయేన॥ రహస్యేతి శ్రయోధామతెబృహద్విశా లం- ఉరశ్చ-వీత్య-అతిస్పృహభవతితణ
యాచ-ముహూముహూః-మనోశముహ్యతి॥౧౭॥వ్రజేతి॥తవచ-వ్యక్తిరభివ్యక్తిః- వ్రజవనాకసాంసర్వేషాంఅవిశేషే-
వృజినహంఁద్రుదిఃఖనిరసిసి - విశ్వమంగళంసర్వమంగళరూపాచ - అతస్త్యత్ స్పృహత్తనాంత్యత్స్పృహయాథమన
సాం-ని-మనాక్ ఈషత్ -మపిత్యజముంచ-కార్మణ్యమకర్వణ్ దేహీత్యర్థః కింతత్ - స్వజనవృద్ధోగాణాం - యదతి
గోప్యఃసిహావనివతాకమాషధం- తత్త్వమేవ వేష్యేతిగూఢాభిప్రాయః॥౧౮॥అతిప్రేమధుషిక తారుదంత్యఆహుః॥య
దితి॥హృషి-య-యత్రైతవ- సుకుమారంపదాబ్జం-కఠినేషుకుచేషు - సంమదకనశంకీతాః । శైవైశ్చవైఃదధీ-ప-ధారయే
మ-వాయు- తేనఆటవీమటసిగచ్ఛసి-నయసీతిపారెవశూవా - కాంచినన్యాంవా-అత్తాసమేవవా -నయసిప్రాపయసి-
తాన్మహితత్వదాంబుజంవా- కూర్వాదిభిః సూత్యపాషాణాదిభిః - కింస్విన్నవ్యధ తేభంసనామనవ్యధ తేభవాసేవాయు
షి- వనంయసాంతాసాం- నోద్ధీర్ధ్రకమతిముహ్యతీతి॥ఇతిభావాథకాదిపికాయాం- ఏకత్రంశోధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ద్వాత్రింశేపరహుపవిక్షిన్నహృదయోహరిః । తత్తావిరూప్యగోపీస్తాస్సాంత్యయామాసమానయత్॥ స్వప్రే

తేముహూరతీస్పృహముహ్యతేమనః॥ ౧౭॥ వ్రజవనాకసాంవ్యక్తింక తేవృజినహంత్యక్రిహంవిశ్వమంగ
ళం॥త్యజమనాక్చనస్త్యత్స్పృహత్తనాంస్వజనవృద్ధాంబుజాయస్మిషాదనం॥ ౧౮॥ యత్రైసుజాతవర
ణాంబురుహంస్తనేషుభితాశ్చద్రైఃప్రియదధీమహికంఠశేషు । తేనాటవీమటసితద్వ్యధతేనకింస్విత్కూ
ర్వాదిభిర్ధ్రకమత్తధీర్భవదాయమాంసః॥౧౯॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసకంధే-ఏకత్రింశోధ్యాయః

శ్రీశుకః॥ ఇతిగోప్యఃప్రసూయంత్యఃప్రలపంత్యశ్చచిత్రీధా । రురుదుస్సుస్వరంరాజకృష్ణదర్శనలాల
సాః॥౧॥ తాసామావిరభూచ్ఛిరిస్త్యయమానముఖాంబుజఃపీతాంబరధరస్స గ్రీవీసాత్యైస్తన్నధమస్త
థః॥౨॥తంవిలోక్యగతంకృష్ణంప్రీతుత్సల్లదృశోబలాం । ఉత్తస్థుర్ముగపశ్యన్వస్తస్వ ప్రాణమివా
గతం॥౩॥కాచిత్రకరాంబుజంశౌరైర్జగృహంబుజినాముదాకాచిద్భారతద్వాహుమంసేభందనరూపి
తం॥౪॥కాచిదుబుజినాగృహ్యతస్త్రితాంబూలచర్వణం । ఏకాతదంఘ్రికమలంసతప్తస్తనయారథాత్॥
౫॥ఏకాభుగ్గుటిమాబధ్యపేమసంరంభవిహ్వలా । ఘ్నుంతీవైతత్కటాక్షైఃతైర్నిదకప్తదశనచ్చదా॥౬॥
అపరానిషిషుద్వ్యాభ్యంబుమాణాతస్తుఖాంబుజమ్ । ఆపీతమపినాతృహ్యత్సంతస్తచర్చణంయథా॥ ౭ ॥
తంకాచిన్నేత్రంధేగోహృదికృత్వాసమీల్యచ । పుంకాంగ్యపగూహ్యస్తేయగోవానందనిభకరా॥౮॥
సర్వాస్త్రాఃకేశవాలాకవరమోత్సవనిర్వృతాః । జహుర్విరహజంతాపం ప్రాజ్ఞంప్రాప్యయథాజ
నాః॥౯॥తాభిర్విసూతిశోకాభిభాకవానయ్యతోవృతః॥వ్యరోచతాధికంతత్రపురుషశ్చక్తిభిర్యథా॥ ౧౦
తాస్సమాజాయకాశంద్భ్యానిర్విశ్వపులీనంవిభుః । ఏకచతురందమందారసురభ్యునిలషట్పదమ్॥౧౧॥శర
చ్చంద్రాంశంసందోహద్వస్తదోమాతమశ్శీవమ్ । కృష్ణాయాహస్తతరళాచితకోమలవాలుకమ్॥౧౨॥

మాప్యైకకల్లోలవిహ్వలృక్పశ్యేతేతిసంసదయన్నందయత్గోపీరుదతోనందనందనః॥ఇతీతి॥ ఇత్యేవంప్రభృతి - చిత్రధాల
సకధా-సుస్వరం ఉదైచ్చకృష్ణదశకనెలాలసాలశిస్పృహయాసాంతాః॥౧॥తాసామితి॥సాత్యైస్సృగ్గుళమస్తథః జగన్తో
హనస్యకామస్యాపిమనస్కుర్మాతంకామః-సాత్యైత్తస్యాపిమోహకఇత్యర్థః॥౨॥తేమితి॥తస్యకరచరణాదయః॥ ౩ ॥
కాచిదితి॥అంబుజినాసంహతిహస్తద్వయేన॥౪॥ఏకేతి । భుగ్గుటిమాబధ్యకుటికీకృత్సప్రేమసంరంభేఽప్రణయతోపా
పేశేన-విహ్వలాపివశా-దకప్తదశనచ్చదయయా-కటాక్షకటాక్షైఃతైఃయేఆక్షపాఃపరిభవాఃతైస్తాడయంతీ వైతత్॥
౫॥అపరేతి॥అనిమిషతభ్యాంఅసమీలంతీభ్యాం-ద్వ్యాభ్యంఅపీతమపినమ్యగృష్టమమేపునజహమాణానాతృహ్యత్॥౬॥తేమితి॥
హృదికృత్వాహృదయంసీవ్యేత్యర్థః-అసం దసంఖ్య తేతవాపాతః॥౮॥సర్వాఇతి॥ప్రాజ్ఞంఈశ్వరం-ప్రాప్య - యథాము
ముహూఃజహం-యద్వాప్రాజ్ఞంబ్రహ్మజ్ఞం-ప్రాప్య - యథాసంసారిః - యద్వాప్రాజ్ఞంసమప్తీసాక్షిణంప్రా
ప్యయథాపశ్యతేజసావస్థాజీవాః॥౯॥తాభిరితి॥పురుషఃపరమాత్మాశక్తిభిఃసత్వాదిభిః - యథా-యద్వాడపాసకఃపురు
షః-జ్ఞానసిర్భుబదిభిః-యదా-పురుషోసుతయా-ప్రకృత్యాద్యపాధిభివృతోయథావ్యరోచతతద్వత్॥ ౧౦ ॥ తాఇ
తి॥ఏకచతురందమందారాః-సురభిర్గోనిలః-తస్మాత్ షట్పదాయస్త్రి॥౧౧॥ శరదితి॥ శరచ్చంద్రాంశూనాం - సంతో

హేఃసమూహైః-ధ్వస్తందోషాతమఃరాత్రిం గతంతమాయస్థితత-అతః- శివంసుఖకరం-హ స్తయాప్తస్తరైస్తరం
 కైః-అచితాఃస్త్రుతాఃకోమలావాలుకాయస్థిత-వీవంధూతంపుభివం-తాస్సమాదాయనిర్విశ్వ-తత్రతాభివ్యతః- అ
 ధికంక్యోచతేతిపూర్వేషాన్వయః॥౧౨॥తదితి॥తాశ్చమనోరథానాం-అంతంయయః-పూర్ణకామాబధూవుః - శ్రుతి
 యోయధేతి-అయమర్థఃయథా-కర్మకాండేత్రుతయఃపరమేశ్వరమపశ్యంత్యః- తత్రతా-మానుబంధైరపూర్ణాభవభ
 వంతి-జ్ఞానకాండేతు-పరమేశ్వరందృష్ట్వా-తదాహ్లాదపూర్ణాః-కామానుబంధంజహు స్తద్వదితి-అప్తకామాఅపిప్రేక్షా
 తమభజన్నిత్యాహ॥స్వైరితి॥అచిక్లిషత్-రచయామానుః-అశ్శబంధవేఅంతర్యామిణే॥౧౩॥తత్రేతి॥ గోపీసభాగతః- తా
 భిస్సంమాసితస్త్వ-చకాసశుభ-తైత్రిలోక్యేయలక్ష్మీశోభా-తస్యా-ఏకమేవపదంస్థానం-తద్వపుడధితద్యయత్॥
 ౧౪॥సభాజయత్యేతి॥సహసలీలేక్షణ-విభ్రమోవిలాసః-యస్యాంతయాభువా - ఉపలక్తి తాఃసంస్పృశ-నేనసంసుడ-
 నైస॥౧౫॥తత్రభగవతః- అకృతజ్ఞ తాంతద్వననైవైవోపపాదయతుకామాః - గూఢాభిప్రాయాలోకవృత్తాంతమివపు
 చ్చంతి॥భజతః॥భజతఃప్రాణినః - అనుఅనంతరం-కేచిత్తద్భజనానుసారేణభజంతి- కేచిదేతద్విపర్యాయథాభవ
 తితథా-తద్భజనానపేక్షితంఅభజతోపిభజంతి-అన్యేతునోభయూనితి॥౧౬॥ విదితాభిప్రాయస్త్వ-ఉత్తరమాహ॥ మిథ
 యిహాసఖ్యః - ఉపకారప్రత్యుపకారతయాయేమిథోభజంతి - తస్యంసభజంతి - కింత్యాత్మానమేవతతః - హీయ
 స్సాత్-స్వాధికారవైకాంతఃఉద్యమోయేమాంతేతత్ప్రవససాహృదం-అతోనసఖ్యం-నచదమఃదృష్టోద్దేశాత్-గోమహి
 తద్దశనాహ్లాదవిభూతహృద్రోమనోరథాంతంశ్రుతయోయథాయయః॥స్వైరుత్తరైఃప్రేక్షుచకుం
 కుమాంకితైరచిక్లిషన్నాసనమాత్మబంధవే॥ ౧౩॥ తతోపవిష్టోధగవాన్-సతఃశోయోగీశ్వరాంతహృత్
 దికమ్మితాసనః॥చకాసగోపీపరివదతోద్భితస్తైత్రిలోక్యలక్ష్మ్యైకపదంవపుడధితే॥ ౧౪॥సభాజయత్వా
 తమనంగదీపనంసహసలీలేక్షణవిభ్రమభువా॥ సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహ స్తయోస్సంస్తుత్యోష
 తు-పితాబధాపి తే॥౧౫॥గోప్యః॥ భజతోసుభజంత్యేకఏకఏతద్విపర్యయమ్॥ నోభయంశ్చభజంత్యన్య
 ఏతన్నోబూగ్రహీసాధుభో॥౧౬॥శీభగవాన్॥మిథోభజంతియేసఖ్యస్వాప్యైకాంతోద్యమాహేతి॥ న
 తత్రసాహృదంధమస్వాధాభంతద్ధి నాన్యధా॥౧౭॥భజంశ్చభజతోయేవైకరుణాఃపితరోయథా॥
 ధమోఽనిరవవాదోత్రసాహృదంచనుమధ్యమాః॥౧౮॥భజతోపినవైకేచిద్భజంత్యభజతః॥ అత్సా
 రామాహ్లాప్తకామహ్యకృతజ్ఞాగురుద్రుహః॥ ౧౯॥ నాహంతుసఖ్యోభజతోపిజంతూత్ భజామ్యమి
 మానునువృత్తివృత్తయః॥ యథాధనోలబ్ధధనైవినష్టేతచ్చింతయాన్యన్నిభృతోనచేద॥౨౦॥ఏవంమదధోఽ
 జ్ఞితలోకచేదస్యానాంహీనోమయ్యనువృత్తయేఽబలః॥మయాపరోక్షంభజతాతిరోహితంమాసూయ
 తుంమాహాభతత్ప్రయింతియాః॥ ౨౧॥ సపారయేహంనిరవద్యసంయుజాం సుసాధుశ్శత్యంవిబుధా

మ్యాదిభజనవదిత్యథః॥౧౭॥యేతుఅభజతోభజంతి-తేద్వివిధాఃకరుణాః స్నిగ్ధాశ్చ-తత్ప్రేక్షు-యథాక్రమంధర్మకామా
 భవతఇత్యాహ॥భజంత్యభజతఇతి॥కరుణావీమామస్తీతకరుణాః-దాంతాభివ్యతః॥౧౮॥తృతీయఃప్రసక్త్యోత్తరం॥ భజ
 తోపితి॥అయమథః-చతుర్విధావేతి-అత్సారామాః అపరాగ్మశఃకేచిదాప్తకామాఃవిషయదర్శనవిపూర్ణకామత్వే
 సభోగచ్ఛారహీతాః-అన్యైతు-అకృతజ్ఞాఃమూఢాః-అన్యైగురుద్రుహః-అతికఠినిః॥శ్లో॥సవితాయస్తుప్రోవకఇతిస్థాయా
 త్ఉపకతాగురుతుల్యతస్తైద్రుహ్యంతీతథాతే॥౧౯॥అత్రచరమకోటిగతమాత్మానంయత్సాక్షిసంకోఢైఃపరస్పర
 గూఢప్రీతముఖీస్తాదృష్ట్వాహ॥నాహంత్యితి॥హేసఖ్యఃఅహం-తేషాంమధ్యేనకోపేకింతు-పరమకారుణికఃపరమసుహృచ్చ
 కథం-అమిషాంభజతాం-అనువృత్తివృత్తయేనిరంతరధ్యానప్రవృత్త్యథః-తాన్నాహంభజామి-ఏతత్సద్భూతమా
 హ॥యథేతి॥తస్యధనస్తైవివచింతయా-నిభృతఃపూర్ణః- వ్యాప్తఇతియావత్-అన్యత్తుత్సప్తపాసాదికమవినచేద॥ ౨౦॥
 ఏవమితి॥మదధోఽజ్ఞితలోకచేదస్యానాం- మదధోఽజ్ఞితః- లోకఃయైక్యాకృతప్రతిక్షణాత్-చేదశ్చ-ధర్మధర్మాప్ర
 తీక్షణాత్॥స్వాజ్ఞాతయశ్చస్వేహత్యాకాత్-యాభిస్తాసాంనోయుష్మాకం- పరోక్షంఅదర్శనంయథాభవతితథా-భ
 జతాయుష్మత్ప్రేక్షాలాపాత్శ్చన్యత్రేవ-తిరోహితంఅంతర్ధానైస్థితం॥తత్త్సాత్-హేఅబలః-హేప్రియాః-మా
 మాసూయతుందోషా రోపేణద్రష్టుం-యూయంమాహాభనయోగ్యాన్త॥ ౨౧॥ అస్తామిదం-పరమార్థాంతశ్చ
 ణితేత్యాహ॥ నెతినిరవద్యసంయుజాంనిరవద్యంసంయుక్తంసంయోగఃయాసానిరవద్యంయథాభవతితథాసంయుజ్యం

తేభజంతభివా-తథాతాసాంపఃవిబుధాయుషాచిరకాలేనాపి-స్వయంసాధుకృత్యంప్రత్యుపకారకృత్యంకతుః-సపా
రయేనశక్నోమి కథంధూతానాం- యాభవత్యః- దుజఃరాఅజరాయాగృహశృంఖలా-తాం- సంవృచ్ఛనిశ్చేషంభి
త్వామానాం అభజన్ తాసాంమచ్చిత్తంబహుషప్రేమయుక్తతయా వైకన్యం తస్మాద్వోయుష్మాక మేవసాధునా
సాధుకృత్యేన- యత్ యుష్మత్సాధుకృత్యంతత్-ప్రతియాతుప్రత్యేకసంభవతు- యుష్మత్సోశిత్యైవైషమన్యన్యం నతు
మత్యుతప్రత్యుపకారేణైత్యర్థః॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ త్రయస్త్రింశేతతోగోషీమండలీమధ్యగోహరిః । పియాస్తారమయామాసహృదీవనకేభిః ॥ ఇథమితి॥ తత్తదా
అంగహేరాజః-యద్వా- తస్యభగవతోంగేన అభ్యవప్రమాకరచరణాద్యవయవైర్వాడపచితాస్సమృద్ధా అశిషోయా
సాంతాః॥౧॥తతేతి॥ రాసక్రీడా- రాసోనామబహునతఃకీయుక్తో నృతవిశేషః-తాంక్రీడాం-అన్యోన్యం ఆబధ్ధాః సం
గ్రధితాఃబాహవఃయైః-తైస్సహ॥౨॥తత్సాహేత్యమభినయేనదర్శయత్యక్షరచతుష్టయాధికేనసాధేన॥ రాసోత్సవకృత్వా
దినా॥తాసాంమండలరూపేణావస్థితానాంద్వయోద్వయోమణాః॥ ౩॥ ప్రవిష్టేనతి॥ ప్రవిష్టేన- తేనైవకంఠేగృహీ
తానాంఉభయతలలింగితానాం- కథంధూతేన- యంసర్వాత్ప్రియః- స్వస్వనికటంమామేవాశ్లిష్టవాసితిమన్యోర్-తే
నవీతదధః॥ ద్వయోద్వయోర్మధ్యప్రవిష్టేనైత్యర్థః॥ నన్వకస్యకథంతథాప్రవేశః- సర్వసన్నిహితజ్యేవాతస్మైకతుత్స
యుషాపివః॥యామాభజన్ దుజఃరగేహశృంఖలాంసంవృచ్ఛతద్యఃప్రతియాతుసాధునా॥ ౨౧॥ *~*~*

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

శీఘ్రం॥ఇథంభగవతోగోప్యశ్రుత్వావాచస్సుపేతలాః॥ జహుర్విరహజం తాపంతదంగోపచితాశీషః॥

—*~*~* రాసక్రీడాపారంభఘట్టః. *~*~*

౧॥ తత్తారభతగోవిందోరాసక్రీడామనువ్రతైః । స్త్రీరత్నైరన్యత్రీతైరన్యోన్యబద్ధబాహుభిః ॥
౨॥ రాసోత్సవస్సంప్రవృత్తాగోషీమండలమండితః । యోగేశ్వరైఃకృష్ణేనతాసాం మధ్యేద్వయోద్వయో
యో॥౩॥ప్రవిష్టేనగృహీతానాంకంఠేస్వనికటంప్రియః॥యంమన్యోర్-౩౪॥సభస్తావద్విమానశతసంకు
లమ్॥౪॥దివకసాంసదారాణామాత్మకృత్సంభృతాత్మనామ్॥ తతోదుందుభయోనెదునిఃపేతుః పుష్పవృ
ష్టయః॥ ౫॥జగుగఃంధర్వపతయస్సస్త్రీకాస్తవ్యశోఽమలమ్ । వలయానాంనూపురాణాంకింకిణీనాంచ
యోషితామ్॥ ౬॥సప్రియాణామధూచ్ఛబ్దస్తుములోరాసమండలే । తత్రాతిశుభభేతాభిర్భగవాన్ దే
వకీసుతః॥౭॥మధ్యేమణీనాంహైమానాంమహామరకతోయధా ॥౮॥ పాదన్యాసైర్బుజవిభుకేభిఃసన్నిత
భూగిలిసైర్బుజ్యన్ముద్ధైర్గృలకుచపత్రైః కుండలైఃగండలోలైః॥ స్వీద్యన్ముఖ్యైఃకబరసనాగ్రంధయైఃకృ
ష్ణవర్ధ్వాగాయంత్యస్తంతటితభవతుతామేఘచక్రేవిరేజః॥౯॥ఉచ్చైఃజగున్మృత్యుమానార క్తకంఠ్యోరతి
ప్రియాః॥కృష్ణాభిమర్శముదితానుద్గీతేనదమావృతమ్॥౧౦॥కాచిత్సమంముకుందేనస్వరజాతీరమిశ్రితాః॥
ఉన్నిత్యైవజితాతేనప్రియమాణేనసార్ధితి॥ తదేవధ్రువముః॥స్వైతస్వైత్యమానంచబహుదాత్ ॥ ౧౧॥

నికటవతిః-త్వాభిమానాత్తాసామిత్యతడ క్తం-యోగేశ్వరేణైతి- అచింత్యత్రీనైత్యర్థః॥౩౪॥ సభఇతి॥ తావత్తృణషే
వఅత్యైత్సుకృన్యాస్తమనసాంసప్రీకాణాండేవానాంవిమానశతైస్సంక్రీంసభాబధూవ॥౪౪॥౬॥సప్రియాణామితి॥సీ
యాణాంకృష్ణసహితానాం తుములఃసంకింజః॥ ౭॥మధ్యఇతి॥మహామరకతోనిలమణిరీవ-మరకతఇతిపాతాంతరం-హై
మానాంమణీనాం-నుధ్యై- తాభిఃస్వణవర్ణాభిరాస్తాభిశ్శుభభే- గోషీద్వష్ట్యభిప్రాయేణనా-విన్వేవమధ్యపదావృ
మేకవచనం॥౮॥సయధా-తాభిఃశుభభేతధాతాఅపి- తేనవిరేజాత్వాహ॥పాదన్యాసైరితి॥ భుజవిభుతిభిఃకరచాలవైః
జ్యమానైర్బుధ్యై చలద్భిఃకుచైఃపత్రైశ్చగండలోలైఃగండేఘచంచలైః స్వీద్యన్ముఖ్యైః స్వీద్యంతిస్వీదముగ్ధిరంతి ముఖ
నియాసాంతాః-కటరీఘురశనానుచ-గ్రంథయోయాసాంతాః-యద్వా- తేషామతానుచలగ్రంథయః శిథిలగ్రంథయఇత
ర్థః॥తత్రనానామూతిఃకృష్ణోమేఘచక్రమివ-తాస్తుబహువిధాస్తటితభవ-స్వీదస్తుపారభవగీతంగజిఃతమివేతియధ
సంభవమూహ్యం॥౯॥ఉచ్చైఃరితి॥స్వత్యమానాఃస్వత్యంత్యైః-రక్తకంఠ్యైఃనానారాగాసురంజితకంఠ్యైః- కృష్ణసాగ్ధిమశే
నసంస్పృశ్యే-ముదితాఃఇదంవిశ్వం॥ ౧౦॥ కాచితి॥ముకుందేనసహ- స్వరజాతీఃపద్మాదిస్వరాలాపగతీః-అమిశ్రితాః
ష్టేనఉద్గీతాభిఃఅసంకింజః॥ ప్రియమాణేనసంమానితాతత్స్వరజాత్మన్నయనమేవంధ్రువంధ్రువాఖ్యంతాశివిశేష

కృతోన్మిష్యేష్యేష్యేతవతీ ||౧౧|| ఏవంన్యత్తగితాదినాశ్రీకృష్ణ సమన్వితానాంతా సామత్రిప్రీతివిలసితం వృత్తమాహ||
కాచిదితిశ్లథంతివలయానిమల్లికాశ్చయన్యాసా ||౧౨|| తత్రైతి|| ఉత్పలస్యసారభూమివ సారభంధుస్య- తంచాహుః
౧౩|| తస్యాశ్చతి|| నాన్యైవస్యత్యేన-విక్షిప్తయోశ్చంబలయోఃకుండలయోః- త్వీషేణత్విషాలదంతత్వమాషణం- మండితం
గండంకపాలంతథాధూతేస్వగండ-సందధత్యాఃసంయోజయంత్యాః ||౧౪|| నృత్యతీతి|| కూజంతినూపురేషేఖలావయ
న్యాసా|| ౧౫|| ఏవమన్యాసపిగోప్యోయథాయధంనానావిభ్రమైర్విజహురిత్యాహ|| గోప్యశ్చతి ||౧౬|| తత్రగాయకే
మవాదకేషుచసస్త్రికేషుగంధర్వకీన్నరాదిషు- రసావేశేనముహ్యతు- నృత్యతువా- అన్యాషేవవాద్యాది సంపత్తింద
ర్మయ-రాససంభ్రమమాహ|| కణోత్పలేతి|| కణోత్పలేశ్చ-అలకవిటు కైరలకాలంకృతైఃకపోలైఃఘమైశ్చ- వక్త్రే
మశ్రిణోభాయా సాంతాః. ఘాషాఃకింకిణ్యఃవలయనూపుర ఘామైర్వాద్యైర్వాదిత్రైః- భగవతాననృతుః! స్వకే
శేభ్యనిస్తాన్రజోయాసాంతాః - ఏతేనతాశగతేస్సతుష్టాః కేశాఃసశిరః కంఠంపాదేషు పుష్పవృష్టిమివాకుర్వన్తి
త్యుత్ప్రేక్షితం-భగవతానమననృతుః-కృత్రమరావీవగాయకాయస్యాంతస్యాంరాససభాయాం || ౧౭|| యథాగో
ప్యోనానావిభ్రమైర్భగవతానహనిజహుః-ఏవంభగవానపి-స్వవిలాసైస్తాభిస్సహరేమశ్చత్యాహ|| ఏవమితి || తద్విలా

కాచిద్రాసపరిశ్రాంతా పార్శ్వస్థస్యగదాభృతః | జగ్రాహబాహునాసంధం శ్లధద్వలయమల్లి
కా||౧౮|| తత్రైతి|| కాసంగతంచాహుంకృష్ణస్యోత్పలసారభం| చందనాలిప్తమాఘ్రియహృష్ణరోమాచు
చుంబహ||౧౯|| కస్యాశ్చిన్నాట్య విక్షిప్తకుండలత్వషణ్మండితం| గండగండసందధత్యాఅదాత్తాంబూ
లవర్చితం||౧౯|| నృత్యతీగాయతీకాచిత్కూజముపురమేఖలా| పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాంజ్ఞాంతాధా
త్సనయోశ్శివం || ౧౫|| గోప్యోలభ్యాచ్యుతంకాంతంశ్రియవీకాంతవల్లభమ్ | గృహీతకంత్వస్తద్దో
భ్యాంగాయంత్యస్తవిజహిరే || ౧౬|| కణోత్పలాలకవిటుంకపోల ఘర్మవక్త్రేయోవలయమా
పురఘావవాద్యైః | గోప్యస్సమంభవతాననృతుస్సృకేక ప్రస్త్రనజోభ్రమరగాయక రాసగా
ప్యాం || ౧౭|| ఎవంపరిష్కంకరాభిమర్శన్తిగ్ధేణోద్ధామవిలాసహస్తైః | రేమేరమేశోవ్రజసుందరీభి
రథార్చకస్సప్రవతింబవిభ్రమః || ౧౮ || తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాః కేశాదుకూలంకుచ
పట్టికాంవా | నాంజుప్రవతీన్యోధుమలంవ్రజస్త్రియో వినోస్తమాల్కాభరణాకురూద్వహ || ౧౯ ||
కృష్ణవిక్షిప్తంవీక్ష్యవ్యముహ్యతే ఖేచరిప్రియః | కామూర్ధితాశ్చశాంశ్చసగణోవిస్మితోభవత్ ||
౨౦ || కృత్యాతావంతమాత్మానంయవతీగోపయోషితః | రరామభగవాంస్తాభిరాత్తారామోపి
లీలయా || ౨౧|| తాసాంరతివిహారేణశ్రాంతానాంవదనానిసః | పాప్రమజతరూణఃపీష్టాశంతమేనాం

గపాణినా || ౨౨|| గోప్యస్సురతనకకుండలకుంతలచ్చిద్గండశ్రియాసుధితహసనిరీక్షణేన! మానందధత్య
సానభిహూతస్యైవరతౌదృష్టాంతేయథాభవకశ్చిన్నప్రవతింబైవభ్రమః | క్రిడాయస్యసతత్యనేనైతద్దశితంస్వీయ
మేవస్వకళాకాశలంసాంగధ్యలావణ్యమాధుర్యాదీవతాసు సంచార్యతాభిస్సహరేమీయథా భవకఃస్వప్రతిబింబై
రితి||౧౮|| తాస్తుభగవద్విలాసైరాకులాబహూపురిత్యాహ||తదంగేతి|| తస్యాంగసంగేన ప్రకృష్టాముష్మీతః- తయాఆకు
లవ్యవశాసింద్రియాణియాసాంతాః- విశ్లేఖంధాకేశాదీనంజసాబ్రవ్యోదయధా పూర్వంధతుంవాలంసమర్థా
బహూపుఃవిస్తానిమాల్యానిసభరణానివయాసాంతాః ||౧౯|| సకేవలంతావీవాకులేంద్రియాఃకింతుదేవ్యోపేత్యాహ||
కృష్ణైతి ||కించ|| శశాంకశ్చేత్యనేనైతత్సూచితం-శశాంకేనవిస్తితేన-గతావిస్తృతాయాం- తత్ప్రాక్తనాః సర్వేషిగ
హః- తత్రతత్రైవతస్థు- తత్రశ్చాతిధిఘాసురాత్రిషు- యథాసుఖంవిజహురితి ||౨౦|| కృత్యేతి||అయంభావః|| శ్లో||
కాత్యాయనిమహామాయేమహాయోగిన్యరీశ్వరి|| నందగోపమతం దేవిపతింమేకురుతేనమశ్చతి|| పృత్యేకంశాభిః ప్రాథక
నాత్-భగవతాపి ||శ్లో|| యాతాబలావ్రజంసీద్ధామయేమారంస్యధక్షపాశ్చతి- తద్దైవప్రతిశ్రుతత్వాత్తావంతమాత్మా
నంకృత్యారేమశ్చియావతీర్యానత్య||౨౧|| కృపాతిశయామాహ||తాసామితి ||౨౨|| తతోతిహృష్టానాం గోపీనాంచరి
తమాహ||గోప్యశ్చతి||నూరతాంస్వణకుండలానాం కుంతలానాంచత్విషాగండేషయాశ్రీస్తయా-సుధితేనలయ్యతాయితే
నహానసమోతేనరిక్షణేనచఋమభస్య-త్యుక్త్యుక్త్య- మానందధత్యైః పూజాంకుర్వంత్యైః తత్ర-మాణిజగుః తస్య
కరరుహైః సఖైఃస్వశేన ప్రమోదోయాసాంతాః ||౨౩|| అభజలకళిమాహ || తాభిరితి|| తాసామంగ సంగేన

మృష్టానం మదితా. యాస్త్వక్. తస్యాః అతఏవ తాసాం. కుచకుంకుమేన రంజితాయాః. సంబంధిభిర్గంధర్వపాక్షః
గంధర్వపాక్షః గంధర్వపతయ ఇవ గాయంతీయే అశయః. తైరనుద్రుతః అనుగతః సకృష్టః. వాః ఉదకం ఆవిశత్ భిన్న సేతుః
విహరితవప్రసన్నయంచాక్రీడాంతలోకవేదమర్యాదః॥౨౪॥ సగతిః స్వరతిః ఆత్మారామోపి. అత్ర గోపీమండలైః అంభ
సివా॥౨౫॥ స్థలజలక్రీడే దర్శితే. వసక్రీడాందర్శయతి॥ తతశ్చేతి॥ యమునాయా ఉపవనె జలస్థప్రసూనానాం గంధోయ
స్త్రిక్. తేనాని లేవజుష్టానిదిశాంతటూఅంతాయ్స్త్రిక్. యద్వాదిశశ్చ తటం స్థలంచ యస్త్రిక్. తస్త్రిక్ వనైః భృంగాణాం
ప్రమదానాంచ గజైరావృతః చచార॥౨౬॥ రాసక్రీడాని గమనం ఏవమితి॥ సకృష్టః. సత్యసంకల్పః. అను రగిస్త్రీకడం
బస్త్వ ఏవం సర్వానిశాః. సేవితవాక్. శరతావ్యక్తధారసాశ్రయః. శరదిభవాః. కావ్యేషు కథ్యమానా యేరిసాః. తే
షామాశ్రయగూతానిశాః. యద్వా. నిశా ఇతి ద్విష్టియా. అత్యంతసంయోగే శృంగార సాశ్రయః. శరదిప్రసిదా.
కావ్యేషు యాః కథాస్తాః సీమేవ ఇతి. ఏవమప్యత్తశ్చేవావరుద్ధః సారితః. సురతరసరసోధాతుః. సతు సత్తతో యశ్చేతకా
మజయోక్తిః॥౨౭॥౨౮॥ సగతిః ప్రతీపం ప్రతికూల. అధమకమిత్యర్థః. ఆచరిత్యైతవ క్. నచేదమథమాత్రం శశజ

—* జలక్రీడావసక్రీడయోపాగ్రంభఘట్టః. *

ఋషభస్యజనుకృతానిపుణ్యానితతగరుహస్యః స్వప్రమాదః॥౨౩॥ తాభిర్మృతశ్చక్రిమహిహితునుం
గసంగఘృష్టప్రజస్య కుచకుంకుమరంజితాయాః గంధర్వపాక్షిభిరనుద్యుతవిశత్ ద్వ్యాశ్చాంతోగజీభిరభ
రాచివభిన్న సేతుః॥ ౨౪॥ సోంభస్యలంయువతిభిః పరిషిచ్ఛమానః ప్రేష్టాషీతః ప్రహసితాపరితస్తతోం
గః॥ వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీద్యమానోరేమేస్వయం స్వరతిరత్రగజేంద్రవీరి॥ ౨౫॥ తతశ్చక్రస్థోపవ
నే జలస్థలప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తుటే । చచారభృంగప్రమదాగణావృతో యథామదాంధోద్విరదః క
రణుభిః॥౨౬॥ ఏవం శశాంశాంశువిరాజితానిశాస్ససత్యకామోనురతాబలాగణః । సీమేవ అత్యవ్యవరుద్ధ
సారతస్సర్వాశ్చరతావ్యక్తధారసాశ్రయః॥౨౭॥ రాజాసంస్థాపనాయధమకస్య ప్రశమాయేతరస్య
చ । అవతిష్ఠోహిభాగవానం శేనజగదీశ్వరః॥౨౮॥ సకథంధగ్గుసేతునాం వక్త్రాభిరక్షితా ప్రతీపమావ
రద్భక్తిహ్లాకపరదారాభిమర్శనమ్॥౨౯॥ ఆప్తకామో యదుపతీకృతవాక్ వైజగుప్సితమ్ । కిమభిప్రాయ
ఏతన్వై సంశయంచీధినువ్రత॥ ౩౦॥ క్రిష్ణకః । ధర్మకవ్యతిక్రమోద్భవ్యం ఈశ్వరాణాం చ సాహసమ్ । తేజీ
యసాం సదోపాయవహ్నోస్సర్వభుజోయథా॥ ౩౧॥ వైతత్సమాచరేజ్ఞాతుమనసాపిహ్యనీశ్వరః ।
విసశ్యత్యావరకమాధ్యాద్యధారుదోబ్ధిజంషమ్॥ ౩౨॥ ఈశ్వరాణాం వచసస్త్యంతదేవాచరంతం వ్య
చిత్ । తేషాం యత్స్వచో యుక్తం బుద్ధమాంస్తస్య దాచరేత్॥ ౩౩॥ కుశలాచరితే వైషామిహ చాలోకానివి
ద్యతే । విపర్యయోచానలోకనిరహంకారిణాప్రభో॥ ౩౪॥ కిమతాభిలసత్వానాం తిర్యక్తత్వకడిపాక
సామ్ । ఈశుశ్చేతి తవ్యాసాం కుశలాకుశలాయయః॥౩౫॥ యత్పాదపంకజపరాగనిషేవ త్యప్తాయోగప్ర
ధావనిధుతాభిలకమబంధాః । స్తేవీరంచరంతి మనయోపిననహ్యమానాస్తస్యేచ్ఛయా త్రవపుషః కుతఏవ
భక్షణాదివత్ । కేతుమహాసాహసమిత్యాహ. పరదారాభిమర్శనమితి॥ ౨౯॥ ఆప్తకామస్య. నాయమధమక ఇతి చేత్.
యద్యేవం. కామాభావాన్నిందితం కేనాభిప్రాయేణ కృతవానితి పుచ్చతి॥ ఆప్తకామ ఇతి॥౩౦॥ పరమేశ్వరే తైమత్సవ్యా
యేన పరిహతుకం. సామాన్యతోమహతాం వృత్తమాహ॥ ధర్మవ్యతిక్రమ ఇతి॥ సాహసం చ. దృష్టం ప్రజాపతీంద్రసోమవి
శ్వామిత్రాదీనాం. తచ్చ తేషాం తేజస్వినాం దోషాయనభవతి॥ ౩౧॥ తపోహిన్లో॥ యద్యదాచరిత శ్చేష్టస్తత్తదేవతరోజ
న ఇతి స్యాయేనావోగ్యేపంకుయాదిత్యాశంక్యాహ॥ వైతదితి॥ అనీశ్వరః దేవదీపరతంత్రః. యథా రుద్రవ్యతిక్రొవి
చమాచరకథక్షయః॥౩౨॥ కథంతదాసదాచరస్య ప్రామాణ్యమత ఆహ॥ ఈశ్వరాణామితి॥ తేషాం వచఃసత్యం.
అతస్తదుక్తమాచరేదేవ. ఆచరితంతుకృచిత్సత్యం. అతఃస్వవచోయుక్తం. తేషాం వచసా యద్యద్యుక్తం.
అవిరుద్ధం. తత్తదేవాచరేత్॥ ౩౩॥ నను తపోహేతి కేమివ సాహసమాచరంతిత త్రాహ॥ కుశలేతి॥ ప్రారబ్ధకమక
క్షుణ్ణమాత్రమేవ తేషాం కృత్యం నాన్యదిత్యర్థః॥౩౪॥ ప్రస్తుతమాహ కిమతేతి॥ కుశలాకులాన్వయోనవిద్యత ఇతి కేపున
ర్వక్తవ్యమిత్యర్థః॥౩౫॥ ఏతదేవస్మటికరోతి॥ యదితి॥ యస్య పాదపంకజరాగస్య సేవణేన త్యప్తాః. యద్వా. యస్య సా
దపంకజపరాగే. సేవాయేషాం తేతథా. తేవత్యప్తాశ్చేతి. భక్తా ఇత్యర్థః. తథాజ్ఞానినశ్చ ననహ్యమానాః బంధమ

ప్రాప్తువంతః॥౩౬॥గోపీనాంపరదారత్వ ముగీకృత్యపరిహృతంబదాసింభగవతః- సర్వాంతర్యామిణః-పరదారసేవా నామనకించిదిత్యాహ॥గోపీనామితి॥ యాంతశ్చరతి-అధ్యక్షౌబుద్ధ్యాదిసాక్షీ-ఏషక్రీడనాయ-దేహభాక్- సతుఅస్మదా దితుల్యః-యేనదోషఃస్యాదితి॥౩౭॥నన్వేవంచేదాప్తకామస్యసిందితేకతఃపవృత్తిరిత్యతపా॥అనుగ్రహయేతి॥శృంగార రసాకృష్టచేతసఃబహిఃముఖానపి-స్వపరాకర్తృమితిభావః॥౩౮॥నన్వన్యేసిభిన్నాచారాఃస్వచేష్టితమేవమేవేతివదంతి- తత్రాహ॥నాసూయన్తితి॥ఏవంభూతైశ్వర్యాభావే-తథాకుర్వంతఃపాపాజ్ఞేయాఇతిభావః॥౩౯॥బ్రహ్మరాత్రఇతి॥బ్ర హ్మరాత్రేబ్రాహ్మేముహూతే-ఉపావృతైప్రాప్తై॥౪౦॥భగవతఃకామవిజయరూపరాసక్రీడాశ్రవణాదేకామవిజ యమేవఫలమాహ॥ఏక్రీడితమితి॥అచిరేణధీరస్యకృపాద్రోగంకామంఅన్యతపహిసోతిపరిత్యజతీతి॥౪౧॥

ఇతిభావాధాదీపికాయాంత్రయశ్చింతితోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

బంధః॥గోపీచాంతత్వతీనాంబసర్వేషాంచాపిదేహనామ॥యాంతశ్చరతిసోధ్యక్షఏషక్రీడనదేహభాక్॥౩౭॥ అనుగ్రహయేమాతానాం మానుషం దేహమాశ్రితః॥ భజతేతాదృశీ క్రీడాయాశ్చుత్వాతత్పరోభ వేత్॥౩౮॥నాసూయన్తిఖలుకృష్టాయమోహితాస్తస్యమాయయా॥మన్యమానాస్సపార్శ్వస్థాక స్వాకస్వాకదారాక్షత్రజౌకసః॥౩౯॥ బ్రహ్మరాత్రఉపావృతైవాసు దేవాసుమోదితాః॥ అనిన్చిం త్యాచయగోకృష్టస్యగృహాభగవత్ప్రియాః॥౪౦॥ఏక్రీడితంవృజవధూభిరిదంచః॥భోశ్చృద్ధాన్వితో నశ్యేణయాదనువణయేద్యౌః॥భక్తింహరౌభగవతిపృథిలభ్యకామంచృద్యోగమాశ్వపహిసోత్యచిరేణ ధీః॥౪౧॥ఇతిశ్రీశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధేత్రయశ్చింతితోధ్యాయః.

—ఃఅపారూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్యశాపమోక్షణం—ః

శ్రీశుకః॥ ఏకదాదేవయాత్రాయాంగోపాలాజాతకౌతుకాః॥ అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేంచి కావనమ్॥౧॥ తత్రస్మాత్వాసుసస్వత్యాందేవంపశుపతింప్రథుమ్॥ ఆనచుకరహాజైభాక్త్యాదేవీంచ స్పృశేంచికామ్॥౨॥ గావాఃశివరణ్యంవాసాంసేమధుమధ్వన్నమాదృతాః॥ బ్రాహ్మణభ్యోదదుస్సర్వే దేవోనఃప్రియతామితి॥౩॥ ఊషస్సరస్వతీతీరేజలం ప్రాశ్యయతప్రతాః॥ రజసింతాంసుహాధాగాస్స నందానందకాదయః॥౪॥ కశ్చిన్మహాసహస్రస్థిక్విపీనేతిబుభుక్షితః॥ యదృచ్ఛయాగతోనందంశయాన మురగోగ్రసత్॥౫॥ సచకోశాహినాగ్రస్తఃకృష్ణకృష్ణహహనయమ్॥సర్వోమాంగగ్రతేతాతప్రపన్నం పరిమోచయ॥౬॥ తస్యచాక్రందితంత్రతావగోపాలాస్సహసోద్ధితాః॥ గ్రస్తంచదృష్ట్యాసంభ్రాంతా స్సర్వంవివృధురుల్లుక్తైః॥౭॥అలాత్రైమాన్యమానోపినాముంచతథుజంగమః॥ తమస్త్వత్పదాభ్యేత్యభ గవాన్సాత్త్వతాంపతిః॥సవైభవవతశ్రీమత్పాదస్సర్వహతాశుభః॥భేజెనర్వపపుహితావ్యూహం విద్యాధరాధిపత్వమ్॥౮॥తమపుచ్చద్వక్షికేతంప్రహతంసముపస్థితమ్॥దీప్యమానేనవపుషాపురుషంహేమమా లినమ్॥౯॥కోభవాక్పరయాలత్యైశోభతేశ్వభలక్షణాకథంజుగమ్సితామేతాంగతింవాప్రాపితోఽ వశః॥౧౦॥సర్వః॥ అహంవిద్యాధరఃకశ్చిత్సుదగ్ధనవృక్షత్రతః॥శ్రియానురూపసంపత్త్యావిమానేనాచరన్ దితః॥౧౧॥ ఋషీక్షేపిరూపానంగిరసః॥ప్రాహసంరూపదర్శితః॥ త్రైమాంప్రాపితోయోఃంపృలి

భైస్సేస్వనపాప్సూ॥౧౨॥శాపోమేఽనుగ్రహయైవకృతస్తేఃకరుణాశ్శభిః॥యదహంలోకగురుణాదా జ్ఞో॥చతుశ్చింతితేహివాగ్రస్తంసందంహరిరమూముచత్॥ విద్యాధ్రంబాంగిరశ్శాపాచ్చృణుమాడంశధావధీత్॥ రాసా పదేతతఃకామంకింకరీకృత్యకామతః॥అనుగృహ్లావశంనిన్యతథావిద్యాధరాధిపం॥తదేవంకామానుగ్రహముఖేనకామ జయంప్రతిపాద్య- తద్దేవవిద్యాధరజయంప్రతిపాదయతుంతత్ప్రసంగందశకయతి॥ఏకదేతి॥౧॥౨॥ గావఇతి॥ గావః గామధుమధురంమధ్వన్నంమధునాసహితమన్నం॥౩॥ ఊషుతి ॥జలమాల్రం ప్రాశ్యఉపాపితాః- తాంశాంతత్ర ఊషన్యకవనక॥౪॥ కశ్చిదితి ॥ మహాసహిరజగరఃఉరగఃఉరసాగచ్ఛతీత్యలక్షితత్వముక్తం-అగ్రసజ్జగ్రాసం॥౫॥౬॥తస్యే తి॥వివృధుస్తాడయామానుఃఉల్లుకైర్జ్వలతాంక్షే॥౭॥అలాత్రైతి॥ అలాత్రైఃఉల్లుకైరేవం॥౮॥ సఇతి॥ విద్యాధరేష్వ చిత్తంపూజితం॥౯॥తమితి॥గోపేష్వాత్మనవవత్సర్యంప్రకాశయితుమవిద్యావ- తమపుచ్చత్-దీప్యమానేనవపుషాసమ వస్థితం॥౧౦॥కఇతి॥ యోపరయాశోభయాప్రకాశతేనభవాక్కఇతి॥౧౧॥౧౨॥ఋషీనితి॥ ప్రాహసంఅపహసితవా

నస్మి-ప్రలభై రుపమానిజైఃమదియోనైవపాప్సునానిమిత్తైః॥ ౧౩॥ శాపఞ్చియత్ యతఃశాపాత్॥ ౧౪॥ తమితి॥ ఆపృచ్ఛే
 స్వంలోకంగంతుంఅనుజ్ఞాయాచే॥ అమీవహాక్షదుఃఖనాశన॥ ౧౫॥ ౧౬॥ శ్లో॥ అహిదేహంనిహత్యైవం ప్రాగున్నత్యంసు
 దశకనమ్తద్యదున్నాదిసంకృష్టశృంఖమాడమతాడయత్॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ తత్ప్రసంగమాహ॥ కదాచిదితి॥
 ౨౦॥ ఉపగీయమానావితి॥ నిరజోబరావితి॥ విరజసినిమతేఅంబరేయయోః॥ ౨౧॥ నిశేతి॥ కించనిశాప్రవేశం సత్కుర్వం
 తా॥ ఉచితఉమః॥ తారకాశ్చయస్మిత్తత్ మల్లికాగంధనమత్తాఅశయోయస్మిత్తత్॥ ౨౨॥ జగతురితి॥ అనిబద్ధత్వాద
 నైశ్చయ్యగపతరాల్పయితమశక్యమితి॥ స్వరమండలమూర్చనంయగపతరాల్పయితా - మనిశ్చవివరయోమకంగళం య
 ధాభవతితథా॥ జగతుఃఅగాయతామితి॥ ౨౩॥ గోప్యఞ్చి॥ మూఛితాతద్గతీనచిత్తాః-ప్రసంధ్యశ్చైత దుకూలంయ

స్ఫుష్టోహతాశుభః॥ ౧౪॥ తం త్వాహంధవభీతానాంప్రపన్నానాం భయాపహమ్॥ ఆపృచ్ఛేషానిముక్తః
 పాదస్పృశాదమీవహాక్ష॥ ౧౫॥ ప్రపన్నోస్థిమహాయోగిక్షమహాపురుషసత్వతే ! అనుజానిహిమాంకృ
 ష్టసర్వలోకేశ్వరేశ్వర॥ ౧౬॥ బహుదందాద్విముక్తోహంసద్యస్తేచ్యుతదశకనాత్ । యన్నామగృహ్లాన్న
 ఖిలాక్షోత్రానాత్వానమేవచ॥ ౧౭॥ సద్యఃపురాతికింధూయస్తస్యస్పృష్టఃపదాహితే । ఇత్యనుజాప్య
 దాశాహంపరిక్రమ్యాభిషంబద్ధచ॥ ౧౮॥ సుదశకనోదివంయాతః కృచ్ఛాన్సందృశ్యమోచితః । నిశామ్య
 కృష్ణస్యతదాత్మవైభవంప్రజౌకసోవిన్దితచితనస్తతః॥ సమాప్యతస్త్విన్నియమంపునవప్రజంగోపాయ

—* శంఖమాడవధఃఖట్టః *—

యుస్తత్రాశయంతఆవృతాః॥ ౧౯॥ కదాచిదధగోవిందోరామశ్చాద్భుతవిక్రమః॥ విజహాశ్రువకనేరా
 త్ర్యామధ్యేగోజవయోషితామ్॥ ౨౦॥ ఉపశగీయమానౌలలితంస్త్రీజనైబఃకర్ణసాహృదైః॥ స్వలం
 కృతానులిప్తాంగాన్రగ్విణౌవిరజౌంబరా॥ ౨౧॥ నిశాముఖంమానయంతావుదితోడుపతారకం । మల్లికా
 గంధమత్తాభిజుషంకుముదవాయునా॥ ౨౨॥ జగతుస్సర్వభూతానాంవానశ్చవివరమంగళమ్॥ తౌకల్పయం
 తాయగపత్య్రమండలమూర్చితం॥ ౨౩॥ గోప్యస్తద్గతమాకర్ణ్యమాచృతానావిదన్నుప॥ ప్రసంధ్య
 కూలమాత్మానంప్రస్తకేత్రజసంతతః॥ ౨౪॥ ఏవంచీడ్రీడతేస్తేవ్వరంగాయతోస్సంప్రమత్తవత్॥ శంఖ
 చూడఇతిఖ్యాతోధనదానుచరోభ్యగాత్॥ ౨౫॥ తయోనిఃరీతుతారాజంస్తన్నాథంప్రమదాజనం॥ క్రో
 శంతంకాలయామాసదిశ్యదీచ్యామశంకితః॥ ౨౬॥ క్రోశంతంకృష్టరామేతివిలోక్యన్వపరిగ్రహం । య
 ధాగాదస్యనాగ్రస్తాభాశ్రరావన్వధావతామ్॥ ౨౭॥ మాభైష్టేత్యధయారావౌసాలహస్తాతరస్వినౌ ।
 నిషేధతుస్తంతరసాత్వరితంగుహ్యకాధమమ్॥ ౨౮॥ సవీత్యతావసుప్రాస్తాకాలమృత్యుఇవోద్విజ్జ॥
 విస్మయస్త్రీజనంమూఢాప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా॥ ౨౯॥ తమన్వధావన్తోవిందోయత్రయత్రసధావతి॥
 జహీషుఃస్తచ్చిరౌరత్నంతస్థారతుంస్త్రీయోబలిః॥ ౩౦॥ అవిదూరఇవాభ్యేత్యశిరస్తస్యదురాత్మనః॥ జ
 హారిముష్టినైవాగసహచూడామణింధిభుః॥ ౩౧॥ శంఖచూడంనిహత్యైవంమణిమాదాయభాస్వరం॥ ఆ
 గ్రజాయాదదాట్ప్రీత్యాసశ్యంతీ నాంచయోషితామ్॥ ౩౨॥ *
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః.

—*దివాకాలే-శ్రీకృష్ణవిరహాపీయక్తగోపిలిపః*—

శ్రీశుకః॥ గోప్యఃకృష్ణేవనంయాతేతమనుద్రుతచేతనః । కృష్ణలీలాప్రగాయంతోవివరదుఃఖేనవా
 స్సౌత్-తమాత్మాగరదేహం-ప్రస్తాఃకేశేభ్యఃస్పృజోయస్యశః-తతోనావిదత్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తయోరితి॥ నిరీతుతోర్నిరీ
 తుమాణయోతేనాథోయస్యతం-కాలయామాససహతాత్ప్రేరియామాసు॥ ౨౬॥ క్రోశంతమితి॥ దస్యనావ్యాఘ్రేణ॥
 ౨౭॥ మాభైష్టేతి॥ మాభైష్టభగంమాపాశ్రిప్తువతేత్యధగమచా॥ ౨౮॥ ౩౦॥ అవిదూరఇతి॥ శిరసాసహచూడామణింజ
 హరేత్యధః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిభావాధాదీహికాయా-చతుస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా-
 శ్లో॥ పంచత్రింశేవనంయాతేకృష్ణగోకులయోషితః॥ యగ్నశ్లోకా నుగీతేననిన్దుర్దుఃఖేనవాసరాత్॥ ఏవంరాత్రిషుకృ
 ష్టైఃసస్వైరంభిరమితానాం-దివాతదిర్గహితానామనుగీతేనదినస్తారప్రకారమాహ॥ గోప్యఞ్చి॥ దుఃఖేనకృచ్ఛే॥ ౧౦॥
 దామదాహుకృతనామకపాలిత్యాదీనిద్వాదశయగళాని॥ వామేతి॥ హేగోప్యవామే దాహితానామకృతః॥ అర్చిత

యత్రయదా - గాఃసమాహ్వయతి॥ ౬ ॥ తహితదా-తద్ధ్వనిశవణాత్ - అనిలేననీతం - తస్యపదాంబుజరజః
స్పృహయంత్యిథవ-భగ్గుగతయఃసరితఃవైస్ఫీతం-వయమివ- తాలప్యబహుపుణ్యాః - యతోనప్రాప్తువంతి-కేవల
ప్రేక్షా వేపితాఘజాస్తరంగాయాసాంతాః-స్తిమితానిశ్చలాఃఆహాయాసాంతాః - గోప్యోపిలోచనయోఃస్తిమివ
లాభవంతి॥౭॥ప్రావరేష్యవృణిచిత్రంధృశ్యతఇత్యోహుః॥ అనుచరైరితి॥అనుచరైర్గోపైః - దేవాదిభిర్యా-ముగ్ధానాం
వాక్యంఆదివరుషఇవేతి-అలభఘాతఃనిశ్చలశ్రోవేణవాతత్రన్నామ్నంగానేన ॥౮॥ వనలతాఇతి॥తథాప్రణతాఃఘాతే
ణవిలపాఃశాఖాయాసాంతాః - వనగతాలతాఃస్వస్త్రికవిష్టుంప్రకాశమానంసర్వభూతాంతర్యామిత్యాత్ అస్మాస్యస్తి
విద్యుతఇతీనూపయంత్యిథవమధుధారాఃవవృషః- స్తేతివిస్మయే-తరవశ్చతథాతత్పతీనామపితదైవానందఇతిభావః॥౯॥
ఏతానివిష్టువ్యక్తిలక్షణానికంచసరసికమలవనేషు - విహారతాంపక్షిణామపిమనఆకషకంతద్రీతంకింపునరన్యేషామిత్యా
హుః॥దశకేనీయేతి॥దర్శనీయస్త్రీలకోయస్య-దర్శనీయానాంసుందరాణాంమధ్యముఖ్యఇతివా - వనమాలాసుయాదివ్యగం
ధాతులసీ-తస్యాఃమధునామశైరళిమలైఃఅలఘు-ఉచ్చైరభీష్టమనుకూలంగీతం - ఆదీయకౌటదరేణగృహ్లా-యహేఅ
ధరేసంధితవేణుర్బవతి॥౧౦॥సంసీతి॥తస్మియసరసిసారసాహంసాః-అన్యైవవిహంగాః-చారుణాగీతేనన్యతచేతసః - ఎ
త్యలగత్య-హరింఉపాసతలభజంత-తత్సమీపేఉపవినిశ్చుర్వా-హంతేతివిషాదే ॥ ౧౧॥ మేఘాపిహరింసేవతఇత్యాహుః

గనులిప్తస్యస్పర్శేన-మానయన్నితి కించ-వందినభవస్తావకాస్సంతః-గంధర్వాదిగణావాద్యగీతపుష్పవహాదిభిః- పరివ
 పుఃపరితఉపాసత|| ౨౧|| ఆయాంతమాలోక్యహృవ్యంత్యోపరస్పరమూఢః|| వత్సలఇతి|| ప్రజస్యగవాంచ-యద్వా- ప్ర
 జేబద్ధానాంగవాం-అనుకంప్యానామస్తాకమిత్యర్థః|| వత్సలోహితకృత్ కుతఃయద్యస్తాత్ - ఆగధ్యః|| అగంధరతీతిగోవ
 ధానోద్ధరణః|| బహుశోరక్షణసోపలక్షణమేతత్ - వృద్ధైః|| బ్రహ్మాదిభిః-పథిసేవ్యకంశీఘ్రమాగతుః|| నదదతీతి-ఉపోహ్యావీకీ
 కృత్యగీతయ్యుక్తో-వేణుర్యస్యః|| ౨౨|| ఉత్సవమి|| శమయ్య క్తయాపికాంత్యా- నేత్రాణాంహావకమున్నయత్ ఉచ్చైః
 పాప్రపయక్ - ఖురరజోభిశ్చురితావాప్రాః|| స్రజోయస్య - సుహృదామస్తాకం- ఆశియోమనోరథస్య- దిత్సయాదాతుమి
 చ్చయా-దేవక్యాజత రేభవతీతథానపవఉడురాజశ్చంద్రనివృత్తిహేతుత్వేనసపివ్యతి|| ౨౩|| అతి సంభ్రమేణకా
 శ్చిత్సమీపమాయాంతంకథయంతి|| మదేతి|| ఈషన్త దేనవిఘ్నాణేతేవిహ్వలితేలోచనయస్యసః- బదరపాండువదనః|| ఈ
 షత్సవ్యబదరవత్పాండురంవదనయస్యసః|| అత్ర హేతుః|| కనకకుండలయోర్లత్కృతాంత్యా - మృదుకోమలౌగండౌ-
 యస్మిన్ తదవసం-మండయత్కోమలంగండస్థలంవాశోభయన్నితి|| ౨౪|| యదుపతిరితి|| యదుపతిరిదేవకీజతరథూరితివ
 శ్లో|| పాగయంవసుదేవస్యకృత్విద్జ్ఞాత స్తవాత్మ జగత్కాది-గర్భవాక్యప్రసిద్ధ్యోక్తం-యద్వా|| శ్లో|| సఖఉదేయినాక్
 సాత్త్వతాంకులకృతివత్-జ్ఞాత్వాకాశ్చిద్వదంతితి-గజేంద్రస్యేవగతిః - చంద్రఇవప్రసన్నవదనః - ప్రజగవామస్తాకమ
 రివపుః|| ౨౫|| వత్సలోప్రజగవాం-యదగధో|| వంద్యమానచరణః|| పద్మిదైః|| కృత్యన్నగోధనముపాహ్య
 దినాంతేగీతవేణురనుగేతీతీతిః|| ౨౬|| ఉత్సవంశ్రమయచాపిదృశీనామన్నయత్ ఖురరజశ్చురితస్రక్|| ది
 త్యయైశుహృదాశివపషడేవకీజతరథూర్ముహురాజః|| ౨౭|| మదవిఘ్నాణేతలోచనఈషన్తానదస్సవ్యసు
 హృదాంవసమాశీ|| బదరపాండువదనోమృదుగండంమండయత్ కనకకుండలయత్కృతాంత్యా|| ౨౮|| యదుపతిద్విక
 రదరాజవిహారోయామినీపతిరిత్రైవదినాంతే|| ముదితవక్త్రఉపయాతిదురంతంమోచయత్ ప్రజగవాంది
 నతాపమ్|| ౨౯|| శ్రీశుకః|| ఏవంప్రజస్త్రియోరాజకృష్ణలీలానుగాయతీః | రెమరేహస్సుతచ్చిత్తాస్తన్నన
 సా-మహూదయః|| ౩౦|| ఇతిశ్రీ మద్భాగవతే దశమస్కంధే షట్త్రింశోధ్యాయః.

—* పృథుభాసురవధఘట్టః *

శ్రీశుకః || అథతహ్యేగతోగోష్ఠమరిష్టోవృషభాసురః|| మహీమహాకకుత్స్థా-యః కంపయత్ ఖురవిత్తు
 తామ్|| ౧|| రంభమాణః|| ఖరతరంపదాభ్యాంవిలిఖన్మహీమ్ | ఉద్యమ్యపుచ్చంవప్రాణివిహాణాగ్రేణచోత్
 షీపక్|| ౨|| కించితి-ంచిచ్చకృన్ముత్రముత్సృజుస్తబ్ధలోచనః|| యస్యనిహాకదితేనాంగం నిష్ఠరేణగ
 వాంసృణామ్|| ౩|| పతంత్యకాలితోగర్భాస్సృపంతిస్తబ్ధయేనచై|| నిర్విశంతిఘనాయస్సకకుద్యచలశంక
 యా|| ౪|| తంతీత్త్యంకమవీక్ష్యగోహ్యగోపాశ్చత్రసుః|| పశవోదుదువూరాజకసంత్త్యజ్య నిజగోకు
 నంతందినతాపంచ శమయత్ ప్రణదన్నపయాతి-ఏషసమిపమాయాతీతి|| ౫|| ఏవమితి|| ఎవంవిరహదుఃఖేనాపి - సుఆ
 హూ- కృష్ణలీలావసగాయతీః|| గాయంత్యః - తస్మిన్ కచిత్తంచేతనాజీవితంయాసాంతాః - తస్మిన్నేవమనస్సంకల్పవికల్ప
 రూపయాసాంతాః-అతఏవమహాసుదయఃఉత్సవోయాసాంతాః- అహస్సవ్యపిరేమిరే|| ౬||

ఇతిభావాథాదీపికాయాం-షట్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో|| షట్త్రింశేనహతేరిష్టేనారదోక్త్యాబలాద్యతే|| వసుదేవసుతేజ్ఞాత్వాకంఘోక్రూరం సమాదిశత్ || గోపీరాసాం
 తరాయాంతంశంఖచూడంహత్యసః|| అహాగోపీమహానందాసహంద్యమరిష్టకం|| అథేషివంశేవగంధర్వాదేవ్య
 త్యగీతవాద్యకుసుమవహాదిభిః- కృష్ణంప్రాప్తంబృష్టావప్రజస్యపరమోత్సవేవతమానే- తదిరుద్ధాధాకంతరాధికా
 రాథాం-అథశబ్దః|| తేహితద-వృషభాకృతిరసురః|| తంపణాయతి-మహీమిత్యాది-సాధకత్రయేణ-మహాంతౌకకుత్కా
 యాయస్యసః-ఖురైఃవిత్తుతాందరితాం-మహీంకంపయత్|| ౧|| రంభమాణఇతి|| రంభమాణః|| వృషభజాతిశబ్దంకుత్వకవి
 లిఖకవిదారయత్-ఉద్యమ్యఉద్వంశంకృత్వావప్రాణితటానీ-ఉత్తీ పక్|| ౨|| కించిదితి|| కించితి-ంచితీ, శక్వత్ - మధ్యేమ
 డ్యేఈషన్తీషురీషంముచక్-తథామూత్రముత్సృజత్ - స్తబ్ధలోచనః|| అనిమిషలోచనః|| ౩|| పతంతీతి|| యస్యధ్వనీవాక
 ల్యే-గవాంసారిణాంచత్రాన్|| అచత్రాథాద్యచేత్సృగవః|| పాతః|| పంచమవక్తయోః|| అతఉద్ధృత్ప్రసూతిస్సాగ్రిదివి
 భాగః-కకుగత్యృష్టకృంక ౪|| ౫|| కృష్ణేతి|| కృష్ణకృష్ణరక్షేత్యాధావంతీతి|| ౬|| షట్త్రింశాధ్యాయః- అస్థాటంకరతలేన

శ్రీమద్భక్తవల్లభీనితి॥౨౩॥మంచాభితి॥మంచాక్షుంగస్తంభాదిరచితస్తానాని॥ ౨౪॥ ౨౫॥ మహామహా

యగ్లోకేతితదాహా||అరిష్టభృతి|| దేవదర్శనః దేవహిణః-యద్వా-ఏవంకృతేవంభః పృథీపాతా దేవదళసంజ్ఞానం మన్య
సః||౧౬||అప్తైవైవనారదేసోక్తమాహ||యశోదాయాభృతి||దేవక్యాఅష్టమగర్భ త్వేనప్రసిద్ధాంకన్యాం- యశోదాయాః
సుతామాహ- యశోదాయాః సుత త్వేనప్రసిద్ధంకృష్ణగజ- దేవక్యాః సుతమాహ- హణీశుత్రం రామంచ- దేవక్యాః సప్త
మంసుతమాహ-యద్వా-చందమత త్వేనప్రసిద్ధం రామంచ- వసుదేవభార్యాయాః బోహిణ్యాః శుత్రమాహ- వసుదేవ
సుతాశేత్ర-ధంప్రజంగతాతత్రాహ-వసుదేవేనేతి|| ౧౭ || నిశమ్యతి || తత్ నారదోక్తంవాక్యంనిశితం సత్త్వంఅసిం
చంద్రహాసం||౧౮|| నివారితభృతి|| మాశేవసుదేవశేషలాయేతాం - అశోనవద్యతామపితుబద్ధతామితిమంత్రం వదతా
నారదేననివారితభృతి||౧౯||౨౦||రామకృష్ణానితి||మన్యంమమ-నిదగితౌ- ధాత్రా-నారదేనవా- ప్రజంగంతంఉద్యతౌ
తావాహ-భవద్భ్యామితి||౨౩||మంచాభృతి|| మంచాఉత్తంగస్తంభాదిరచితస్తానాని|| ౨౪|| ౨౫|| మహామ-త్రేతి||

౨౩॥ మంచాఃక్రియంతాంవిదిధామల్లరంగపరిశ్రితాః । పౌరజ్ఞానపదాస్సర్వేపశ్యంత్యుసైవరసంయోగమ్॥౨౪॥ (మహామాత్రనిబోధేదవచోమమహామతే॥ ౨౫॥ గజకువలయాపీడప్రభిన్నకటకాముఖఃసంస్థాప్యోద్వారిరంగస్థగరారోపితముద్గరః॥ ౨౬॥ తేనతాత్రహంతవ్యానుతావానకదుందుభేః। ఇత్యుక్తావ్రంశమహామాత్రంకంస్తత్రైవదుమతిః॥ ౨౭॥ ఉవాచధూయోవచనంసమేతాన్జ్ఞాపయన్ముప॥౨౮॥కంసః॥శ్వేభుఃప్రవేతద్వచనంచయోదితంశిశమ్యసర్వయదిధారయంతుతత్ । యేనాహమేతేష్యసుహృత్ప్రమాదితశ్చరామిబంధుష్యపితృత్రకారణమ్॥ ౨౯॥ మాతామమహాభాగాకదాచిత్రమలేక్షణావిచరంతీగృహాద్యానెమందమారుతపీజతే॥ ౩౦॥ ప్రోత్సుల్లాశోకవకుళపూగవృన్నాగశోభితేభృమద్భృమరసంఘాతకూజతోగ్గిలసంయతే॥ ౩౧॥ సృత్యచ్చిఖండినహేమరగ్రటాటోపసుందరే । వసంతీసమయోరమ్యేసాలమండలమండితే॥ ౩౨॥ చరంతీత్రమేమాతాచింతయామాసనువ్రతాభతాకరంకామసంతప్రాబుతున్నాతాస్వలంకృతా॥౩౩॥ అత్రైవకశ్చిద్గంధర్వోద్రుణోనామనామతః। చరన్తుంతహీతకాలెద్వప్త్యాతామేకచారిణీమ్॥౩౪॥విజ్ఞాయచింతితంతస్యాస్సర్వసత్త్వాశయాథావత్ । ఉగ్రసేనపత్నిభృత్యస్త్రీతాలాపవీక్షితే॥౩౫॥ తామాససాదకామార్తాంకామయానఃపతివ్రతామ్ । ఆజానమానానాభ్యత్యరేమేతేనసమవసే॥౩౬॥ సాతంవిదిత్యావరమణేతరంసతీతాంతభౌదావిలలోచనాశయా॥ఉవాచకస్త్యంకితవార్యగహీతందురాత్మనాయేనకృతంత్వయేద్యక్షమ్॥౩౭॥ ఇతిబ్రువంతీంపరిసాంత్యయక్తవైస్సదీఘకబాహుద్రక్షుణోభ్యభాషత । వయంహిగంధర్వకులౌద్భవాబిలేగీర్వాణతుల్యమరవల్లభానుగాః॥౩౮॥ భవాద్యశీనాంమనుజాంగనానాంజానీహీభద్రైసులభావయంపచిజరావినాశాద్భఖలాధిభాగినానృణాంసురాణామ్మహదంతరంఘభే॥౩౯॥ ఇతిబ్రువంతంసాధూయఃక్రోధపర్యాకులేంద్రియాః । కింమాసాంత్యయసేధూయఃకృత్యైత్థంమష్టజేష్టితమ్॥౪౦॥ ఇమాసత్క్రమ్యమహీజలగ్నిదమీరణాకాశనిశేశసూర్యాక్ । దిక్కాలధమాణంశ్చతైత్థైవసంభ్యేదురాత్మనేత్థంమలీనీకృతామామ్॥౪౧॥ గజేనవదాంధేనపద్మినీవనమధ్యగావిశ్యంఖలేనవిమలామేనాహంమలీనీకృతా॥౪౨॥ సత్త్వంకిమితిమాంధూయస్సాంత్యయస్యమరాధమ। ఇతిబ్రువంతీంప్రోవాచనభయశ్చాపశంకితః॥౪౩॥అనులోమస్తుకంజాప్రీమనుష్యానుదివాకసామ్ । నరాణాందేవకాకతానుప్రతిలోమోహిసంగమః॥౪౪॥ జానీహిమామనాగస్మృతేహిపంకజగంధిని । తస్మాత్రైజాయతాంపుత్రోమద్వీర్యంసంవృధాభవేత్॥౪౫॥ శ్రీమాణ్ధీమాణ్మహూత్సాహూనమేమాగ్జాయతేమృసా । ఇత్యేవంవాదినంక్రుద్ధామమమాతాయశస్వినీ॥౪౬॥ప్రాహసంత్యజ్యసంశప్తాపాతివ్రత్యంసుదులభమ్ । నిస్సేతోభిశ్చైవృత్తస్యపాపస్యోన్మాదవర్తికః॥౪౭॥కూరైస్తేనయోధూయాత్సాహసీనిగుణోదయః । నానుగాఃపూర్వాదేవతానాంద్విజానాంవతపస్సీనామ్॥ ౪౮॥ ఇత్థంవదంత్యాంతస్యాంసః క్రుద్ధాయాంశావశంకితః। తావకానాంభవేచ్ఛురుదిత్యుక్తావంతరధీయత॥౪౯॥ గతేత్స్యిక్గృహాద్యానాన్తాతామయశస్వినీ । కేనాప్యజ్ఞాతవృత్తాంతాగృహసేవాభ్యపద్యత॥౫౦॥తతస్సాగభిణీకాలేకాలెనైవసుపావమామ్ । ఇతిమేనారదఃప్రాహకదాచిద్భగవాన్యపిః॥౫౧॥ తదాప్రభృత్యహంజేష్టితానతాకబంధుదుఃఖాన్ । యూయంతత్రప్రమాణంహిద్విషంతేతేపిమాంసదా॥ ౫౨॥ ఉగ్రసేనంచదుర్బుధీందేవకంచదురాశయమ్ । వసుదేవంచకితవమన్యాంశ్చతదుపాశ్రయాన్॥ ౫౩॥హత్వాసజాయతేరోయోమమగంధర్వజన్మః। తేనాదేయ్యేమిపరుషంహస్యేతామితితావహమ్॥౫౪॥ తాభ్యాంహతాభ్యాంచాలాభ్యాంకుంజరేణబలీయసా । కృత్వాభద్రాస్త్వ కీంభూజాయంతుతత్పదవీమమ్॥౫౫॥ వసుదేవోగ్రసేనాచతథాతానందదైవకౌ । గోపాలాయదవాశ్చైవయేచాన్యేతావసువ్రతాః॥౫౬॥

అత్రమహామాత్రనిబోధేత్యర్థః। మహామాత్రత్వయాభద్రేతిపర్యంతోగ్రంథః। నైకస్త్రిన్నపీవ్యాఖ్యానేవ్యాఖ్యాతః। నాప్యత్రత్యమూలగ్రంథమస్తితః - తథాపికాశీదేశాదానీతమూలగ్రంథేషు బహుషుస్థితత్వాద్విషయసామంజస్యాచ్చకుండలికరణాఖ్యచిహ్నానచిహ్నయత్వాసోప్యత్రసంయోజితః,

అశీతాశత్రూః॥౫౦॥ ఆరభ్యతామిహమీధుమే పరదాయ॥౫౧॥ ఇతీతి॥ అథాసిద్ధాంతమేవజానాతీత్యర్థంత్రజ్ఞః॥ ౬౦॥ భో
భోఇతి॥ దాశపతేహేత్రూరి-మైత్రంమిత్రకృత్యం- త్వయాక్రిమతాం- త్వత్తోన్యః- ఆద్యతఃసాదరోహితతవశ్య- న
విద్యతేఇతి॥౬౧॥౬౨॥ విస్మయ్యఇతి॥ తా- మేన్మిత్యునికత-ంస్యపః- వైకుంఠసంశ్రయః- విష్ణుసంశ్రయోదేవైః ॥ ౬౪॥
శతతస్త్రతాహాఘాతయిష్యఇతి॥ కాలకల్పేనమృత్యుతుశ్చేన- వైద్యతోపమైరశఃతుల్యైః॥౬౫॥౬౬॥తతఇతి॥ నక్షత్రం
జానన్వశతః- సమకతిపయాశుభృద్వ- ధైవప్రకటకాకథసాత్వత్రతాహ-జరాసంధఇతి॥౬౭॥ ౬౮॥ రాజస్వితః॥మనీ
షిసంవిచారితం- సభ్యైక్ సవ్యక్ సావద్య మరణం- తన్రాజకం-తథాప్యేతావానభినివేశోనకార్యఇతి భవిష్యత్సాహ
చానానానా సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః॥౬౯॥౭౦॥పురుషకంస్యవ్యభిచారితా-మాహ॥మనోరథాని॥౭౧॥౭౨॥ ...

ఇతిభావాధికరణికాయాం-పత్తింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

పశ్యంతువిపదేనై-త్రైలోకస్యమానాన్సద్దారికా॥ అహూయంతాంజానాపదాపశ్యంతున్వైరసంయు
గమ్॥౫౨॥ (మహామాత్రత్వయాభాద్రంక ద్వార్యుఃసీయతామ్ ద్విపశువలయాపీడోజహితేనమమా
హితా॥౫౩॥ఆరభ్యతాంధనుర్యాగశ్చసంధకశ్యాంయథావిధి విశసంతుపశూన్తేధ్యాకభూతరాజాయ
మీధుమే॥౫౪॥ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థకతంత్రజ్ఞ అహూయయదుపుంగవమ్॥గృహీత్వాపాణినాపాణితత్రా
క్రూరమువాచహ॥౬౦॥ భోభోదాశపతేమహ్యంక్రియతాంమైత్రమాదృతః॥నాన్యస్త్వత్తోహితతమో
విద్యతేభోజవప్తిషు ॥౬౧॥ అతస్తామశ్రితస్సాన్యకార్యగౌరవసాధనేయథేంద్రోవిష్ణుమాశ్రిత్య
సాన్విర్థమభ్యగమదిధుః॥౬౨॥ గచ్ఛనందవ్రజంత్రసుతావానకదందుభేః ఆసాతేతావిహానేనరథేనా
నయమాచిరమ్॥౬౩॥విస్మయ్యకీలమమ్మ త్స్థితైవైవైకుంఠసంశ్రయః॥తావానయసమంగౌషైసంరా
ద్యైసాన్విధృపాయనైః॥౬౪॥ఘాతయిష్యఇహోనేనకాలకల్పేనహస్తినా యదిమక్తతతోమల్లైర్ధ్వాతయే
వైద్యతోపమైః॥౬౫॥తయోర్విహతయోర్దృక్ప్రావసుదేవపురోగమాత్తద్భంధాన్నిహసిష్యామివ
ష్టిహాజదశాహాజాత్॥౬౬॥ఉగ్రసేనంఋషితరంస్థవిరంరాజ్యకాముకమ్ ॥ తద్భ్యాతరంధెవకంచయే
చాన్యేవిద్విదామమ్॥౬౭॥ తతశ్చైప్రమామహీచుహ్యంభునిత్రీగ్రష్టకంటకాజరాసంధోమమగురుర్ద్వివి
ధోదయతస్సభా॥౬౮॥శంబరోనరకోదాణామయ్యైవకృతసాహృదాఃతైరహంసురపక్షియామాత్వా
భోత్యైమహీచుహృత్॥౬౯॥ ఏదదేజ్ఞాత్వానయక్షిప్తంరామకృష్ణావిపర్యాయకౌ ॥ ధనుమశఖనీతౌర్థం
ద్రష్టుంయదుపుంక్రియమ్॥౭౦॥ అతూరః॥గాజకృషన్వితంసభ్యక్తవసాన్వద్యమూర్జనమ్॥సిద్ధ్యసిద్ధ్యో
స్సమోభూయాశ్చైవంహిఫలభావనమ్॥౭౧॥మనోరథాకరోత్సృజ్యైజానోదైవహతానపీయజ్య
తేగూర్భోః ప్యూతథాప్యజ్ఞాంకరోమితే॥౭౨॥ శ్రీశుకః ॥ఏవమాదిత్యచాకూరమంత్రితశ్యవిస్మయ్య
సః॥ ఏవివేశగృహంకంసస్తథామూరస్సన్విహలయమ్॥౭౩॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసర్గం-పై-పత్తింశోధ్యాయః.

—(*) కేశిసంహరఘట్టః. (*)—

శ్రీశుకః॥ కేశిశుకంసప్రసాదోఽభురైమకహింసహత్తయాఃరరయైమహాహయః॥ సటావధూతాభ్యవి
మానసంకులయస్వంభోహేపితభీషి తాభిలః ॥౧॥ విశాలచేత్రోవికటాస్యకోటరో బృహద్ధళోసీలమ
హచిలోపమః॥దురంసదఃకం సహితంచీక్షకః వ్రజంసందస్యజగామకంపయత్ ॥౨॥ తంత్రాస
యంశంభగవాన్స్వగోకులంతద్దేపిజైర్వాల్మీకీభూజితాంబుదమ్ ॥ ఆత్మానమాజౌహ్యయంతమగ్ర
గ్లోసప్తమిత్రేహతేకేశిన్యచ్యుతోభావికమకభిః॥ నారదేనస్తుతఃక్రీడకవ్యామా సురమథావధీత్ ॥ వృషవేషాసురయ
ద్వశ్శశినంహయవేషిణా॥ కంసప్రాణసమంహత్యాకంసంవ్యసుమివాకరోత్ ॥కేశితి॥ప్రథమశ్లోకేనయ ఏవంభూతః
కేశిత్యనూద్య- తంభగవానుపాహ్వయదితత్పతీయనాన్వయః॥ఏవహామయస్సకమహీ నిర్జరయత్ శ్లథయత్ విదారయ
నిత్త్యర్థః-సటాభిఃకేసరైరవధూతాని ఇతస్తతఃక్షిప్తాన్యభ్యాజివిమానానిచ- త్రైసంక్షేణాంనభఃకుర్వత్ - హేపితైర
శ్వజాతితద్దైఃభీషితమభిలంవిశ్వంయేన॥౧॥౨॥ తమితి ॥ తద్దేపి త్రైతైరతిసప్తైరహోషితైఃవాత్రైఃపుష్కరోమభిః - వి
ఘూజితా-విభ్యామితాఅంబుదాయేనతం-ఆజౌ-సంకరామధకం ఆల్పానంకృష్టం - ఆగ్రీణేఃపురతోనిగతస్సక ఉ

పాహ్వయత్ స్వసమీపమాజుహావ-శచకేశితనిశమ్య-మృగేంద్రవన్నాదమకరోత్ ॥ ౩ ॥ సభితతః ॥ సకేశీ-తంకృష్ణం
దృష్ట్వా-ముఖేనఖంపిబన్నివ-ముఖంవ్యాదాయవివృత్య అభిముఖమభ్యాజగామ-కించ-అత్యుమహాణః-అతికుపితః- అత్యం
తమసహమానోవా-ప్రత్యక్ పద్భ్యాంబిహూన-దురానదఃఅన్తైర్భిభవితుమశక్యః-దురత్యయఃఉద్వృతస్త్వ- దురతిక్ర
మఃఅత్రహేతుః-చండరవః ॥ ౪ ॥ తదితి ॥ తత్ హననం-వంచయిత్వా-తంచనాననాయ-ప్రసారితయోఃపాదయోహా
స్తాభ్యాంగృహీత్వాపరివిద్యభాగ్మయిత్వావ్యవస్థితః తద్దైవస్థితోబధూవ ॥ ౫ ॥ సభితః॥వ్యాదాయముఖంప్రసార్య- వేగే
నహరింప్రత్యాద్రవత్-సోపహరిహాన-ఉత్తరంసవ్యం-నుజు-నిర్భయత్వేదృష్టాంతః-యథోరగంభిలగతి ॥ ౬ ॥ తతఃకిం
తదాహ ॥ దంతాగతి ॥ బర్హణాయభగవద్భుజంస్పృశంతీతితథా-తేవ్యాదానేనయేవివృతాః- ఆయోలోహంస్పృశంతీతి
స్పృశః-యద్వాతప్రమయంతితితప్రంభాహాదిస్పృశంతోయథేతి-ఆమయోజలోదరః ॥ ౭ ॥ సమేధమానేనేతి ॥ లండంబ్ర
రీషముత్సృజన్ ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ కర్కర-టికాఫలహేపక్ష్యంసదత్యంతంవిదీక్షాంధవతి-తద్దద్విదీక్షా-త్రస్యదేహో- విగతపా
ణాత్-అవిస్మిగోగర్వరహితః-అయత్నవహతోరీర్జనసః ॥ ౯ ॥ శ్లో ॥ కంసాయకృష్ణమాదిశ్యతద్రహస్యాద్విదైశునైః । కం
సఘాతాదికృష్ణస్యకార్యమావేదయన్మునిః ॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః ॥ తదాహదేవషిఃరిత్యాదినా ॥ దేవషిఃరితి ॥ సచాయమ
సథాసూచకః-కింతునర్వసువృద్ధిత్వాహాభగవత్ప్రవణగతి ॥ ౧౦ ॥ అస్తద్రహస్యంవైరిణింశేకథంసూచితవానితిమా

ణీరుపాహ్వయత్సవ్యందస్యగేంద్రవత్ ॥ ౩ ॥ సతంశిశామ్యాభిముఖోముఖేనఖంపిబన్నివాభ్యుద్రవద
త్యమహాణః ॥ బిహూనపద్భ్యామరవిందలోచనందురానదశ్చండరవోదురత్యయః ॥ ౪ ॥ తద్వంచయిత్వాత
మధాక్షశీరుషాన్రగృహీదోభ్యాంపరిపీడ్యపాదయోః ॥ సావజ్ఞముత్సృజ్యగ్రహశ్చతాంతరేయథోర
గంతాశ్చ్యూనతోవ్యవస్థితః ॥ ౫ ॥ సలబ్ధసంజ్ఞఃపునరుత్థితోరుషావ్యాదాయకేశీతరసాపతద్ధరిమ్ ॥ గోవ్యస్య
వక్త్రేభిజముత్తరంస్పృశన్ప్రవేశయామానయథోరగంభిల ॥ ౬ ॥ దంతాన్రపేతుర్భగవద్భుజంస్పృశ
నేకేశీనస్తప్తమయిస్పృశాయథా ॥ బాహుశ్చతదైహాగతోమహాత్మనోయథామయిస్సంవప్యధేహ్యా
పేక్షితః ॥ ౭ ॥ సమేధమానేనసకృత్ బాహురానిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చవిషేష ॥ ద్రస్వన్నగాత్రఃపరి
వృత్తలోచనఃపమాతలండంవిస్సృజన్షీతోవ్యనుః ॥ ౮ ॥ తదైహాతఃకర్కర-టికాఫలోపమాద్యవసారపాకృ
ప్యభుజంపహాభుజః ॥ అవిస్మితోయత్నహతారిరుత్సన్నయై ॥ ప్రసూనవమైఃడివివద్ధిరీడితః ॥ ౯ ॥ దేవషిః

—(*) శ్రీకృష్ణంప్రతినారదాగమనఘట్టః.(*)—

రుపసంగమ్యభగవత్ప్రవణోన్మప ॥ కృష్ణయక్ష్టికమూణంరహస్యేతదువాచహ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణకృష్ణాప్రమే
యాత్మకయోగేశదగదీశ్వర ॥ వాసుదేవాఖిలావాససాక్ష్యతాంప్రవరప్రభో ॥ ౧౧ ॥ త్వమాత్మాసవణ
భూతావాషేకోజ్యోతిరితైవసామ్ ॥ గూఢోగుహాశయస్సాక్షీమహాపురుషఈశ్వరః ॥ ౧౨ ॥ అత్తనాత్మాశ్ర
యఃపూర్వంమాయయాసంస్పృశేగుడాత్ ॥ తైరిదంసత్యసంకల్పస్సజన్మత్సన్యససేవ్యః ॥ ౧౩ ॥ సత్వం
శంకీత్యాహ ॥ కృష్ణకృష్ణేతి ॥ అయంభావఃత్వమ్కీర్త్యోభూభారదైత్యసంహారాయావతీర్ణాసి- ఆతస్తదనురూపాచరిణేన
విశ్వంపరిపాలయేతి-తత్రత్వయితావద్భయశంకైవహస్తీత్యాహ- అప్రమేయాత్తేకాపరిచ్చిన్నస్వరూప- యోగేశ
అచింత్యప్రభావజగదీశ్వరవిశ్వనియంతః- వాసుదేవస్వభూతేషువతఃమానకఖిలావాససర్వస్యాశ్రయ-సంప్రతి
సాత్త్వతాంప్రవరశ్రేష్ఠ- ప్రభోసర్వశక్తే ॥ ౧౦ ॥ కథమేవరూపాహమితిచేదతతమా ॥ త్వమితి ॥ సహిత్యంజీవతత్పరిచ్చి
న్నఃకింతు-సర్వభూతానామంతః ॥ అమస్మాతతత్తా- అంతరసుస్మాతత్వేదృష్టాంతః- ఏకసాంకాష్టానాంఅంత
జ్యోతిరివేతి-భూతేవస్థితోపితైర్నదృశ్యసగత్యాహ- గూఢగతి- అత్రహేతవః- గుహాశయఃబుద్ధైరప్యంతరః-కించ
సాక్షీ-సహీసాక్షీదృశ్యతగత్యథాః-అపిచ- మహాపురుష-అతఃపాలిన్నమతిభీర్నజ్ఞాయసభత్యథాః- త్వరిసర్వాంతర
త్వేకింప్రమాణమతతమాఈశ్వరగతి-నహీఈశ్వరంవిహ-పరతంత్రాణాంజీవానాంప్రవృత్తిఃకటతగత్యథాః ॥ ౧౧ ॥ ఆ
హమీశ్వరః-అర్చ్యత్సర్వమితవ్యమితిత్వేదేవమతః- అతతమా ॥ అత్తనేతి ॥ సాధనాంతరనిరపేక్షమ-ఆత్మాశ్రయఃస్వ
తంతః-మాథయాశక్త్యాగుణాకథావాకసప్రజెన్మప్రవాణ-త్రైస్యష్టే-గుణైః-ఇదంవిశ్వం-స్వజన్మ-ఆత్మసంహరసి-ఆ
వసీపాలయసి-నమస్సద్భావిత్రయాషట్కారకసాధైర్వదృష్టేత్యతమా-సత్సంకల్పగతి- సహీసంకల్పైకసాధ్యేబ
హీస్సాన్ధనాపేక్షాభావఃఅతస్తత్సమీశ్వరగత్యుపసంహరః ॥ ౧౩ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ సభిత ॥ భూధరభూతానాంభువంధ

రంతీతిభూధరా రాజానస్తద్రూపాణాం ||౧౪|| ౧౫|| చాణూరమితాపరశ్వఅహనీతి-అద్యైవ అక్రూరవీవృత్తిశ్చోషఘ
రాంగంతాసే- పరశ్వశ్చాణూరాదీత్యయానిహతాఃద్రక్ష్యమీతిసిద్ధవన్నిదేశోవిజ్ఞాపనప్రకారవిశేషః ౧౬|| త
స్యేతి||తస్మానుతదనంతరం-శంఖాదీనాం-శంఖఃపంచజనః-తదాదీనాంవధంద్రక్ష్యమీతిశేషః - భావినిదేశమాత్రమేత
న్నత్వానంతర్యంవివక్షితం||౧౭||౧౮|| స్యనుంతకస్యేతి||భార్యయాజాంబవత్యాసహ - స్వధాః తఃమహాకాలపురాత్ ||
౧౯||౨౦||యానీతి||ద్వారకామావనకద్వారకాయాంవనక-కతాఃకరిష్యతి|| ౨౧||౨౨||అథేతి|| అమృత్యుశ్చసృగూభారస్య
వా||౨౩||ఎవంవిజ్ఞాప్య-కృతాభివందనంభగవంతంనమస్కృత్యయేన||శిశుదైతి||కెవలజ్ఞానైకమూర్తా- అతేషవ స్వసంస్థ
యాస్వరూపసమ్యక్ స్థితైస్త్వ-పరమానందరూపయా- సమ్యగాఃపాప్రాః-సర్వైలథా-యేనంత-అప్రకామతోక్తా-స
త్యసంకల్పతామావా||అమోఘవాంభితమితి||నినువాంఛాచేత- తస్మాన్నిదుర్నివారానంస్పృశి- అతలహస్యతేజసే

భూధరభూతానాం దైత్యప్రభవరతుసామ్|అవతీణావిరాళాఃసాధూనాశత్రుణాంయచ||౧౪||౬ష్ఠ్యా
ద్యనిహతోదైత్యైలీలయాంహయాకృత్తి||యస్య హేషిత సంత్రస్తాన్యజనిశ్శ్రేణిమోదివమ్ || ౧౫|| చా
ణూరంఋష్టికంచైవవల్లనన్యాంశ్చహస్తివమ్|కంఠంఛనిహంతంద్రక్ష్యపరశ్వహనితేభిః || ౧౬|| త
స్మానుతంత్రక్షయవనముదాణాంనిరకస్యచ|పారిజాతాపవ రణమింద్రక్ష్యవపర జఠామ్||౧౭||ఉద్వాహం
వీరకన్యానాంవీర్యశుల్కాదిలక్షణమ్|స్యగస్యమోక్షజంశాపాద్ద్వారకాయాంజగత్పతే||౧౮||స్యమంతక
స్యచమణేరాదానంసహభార్యయా|మృతపుత్రప్రదానంచబ్రాహ్మణస్యస్వభావతః|| ౧౯|| పౌండ్రకస్య
వధంపశ్చాత్కాశీపుర్యాశ్చదీపనమ్|దంతక్షత్రిస్యనిధంఞ్చైద్యస్యచహాకతా|| ౨౦|| యానిచాన్యా
నివీగ్యాణిద్వారకావవనకభవాః|కతాఃద్రక్ష్యమ్యహంతానిగేయానికవిధిభుజవి|| ౨౧ || అథతే
కాలయాపస్యతువయ్యుష్టేరముష్యతై|అదౌహేణీనానిధంంద్రక్ష్యవ్యజానసారథే||౨౨|| విశుద్ధజ్ఞా
నఘంసంస్థయాసమాప్తసర్వాథకమమోఘవాంభితమ్|| స్వతేజసాసత్యనివృత్తిమాయయాగుణ
ప్రవాహంభగవంతమీమహి ||౨౩|| త్యావీశ్వరంస్వాశ్రియమాత్మమాయయానిమిత్తాశేషవిశే
షకల్పనమ్ | క్రిడాథకమధ్యాత్మమనుష్యనిగ్రహానతో స్తిధుర్యంయదువృష్టిసాత్త్వతామ్||౨౪ ||శ్రీశు

—(*)వ్యామనురవధఘట్టః.(*)—

కః||ఏవయ్యస పతింకృష్టంభగవత్ప్రవర'మునిః|ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతోయయాతదృశనోత్సుకః||౨౫||
భగవానపిగోవిందోహత్వాకేశినమావవే| సశూంశ్చపాలయద్బులైఃక్రితైర్వృజనుభావహః|| ౨౬||
ఎకదాతేపహాబాలాశ్చరీయంతోద్రహసుఘ| చక్రనిఃకలాచునక్రదాంచరపాలాపదేశతం|| ౨౭ ||
తత్రానకకతిచిచ్ఛరః కాలాశ్చకతిచిన్ముపమేషాయితాశ్చతత్రైక్వేజజులగ్రీరతుతోభయాః|| ౨౮ ||
మయిపుత్రోమహామూమోవ్యోమోగోనాలరూపభృత్ | మేషాయితానబోవాహప్రాయశ్చీరాయ
తోబహూక || ౨౯ || గిరిదగ్ధంవినిశ్చిన్నతీ నీతంమహాసురః|శిలయావిదధేద్వారంచతుఃపంచావశేష
తాః||౩౦||తస్యతామమవిజ్ఞాయకృష్ణశరణదస్సతామ్ | గోపాన్మయంతంజగ్రహవృకంహరిరివాజ
సా||౩౧||సనిజంరూపమాస్థాయగిరింద్రసదృశంబల || ఇచ్ఛకవిమోక్షుమాత్మానంనాశక్నోద్గ్రహణా
తురః|| ౩౨|| తంనిగృహ్యమ్యతోదోభ్యాంపాతయత్వామహేతతే | పశ్యతాందివిదేవానాం పశు

ని- స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యానిత్యనివృత్తోమాయాకార్యరూపాగప్రవాహాయస్తాత్తం- అతోభగవంతం - నిరతశయైశ్వ
ర్యం-ఈమహిశరణంప్రణేమేతి|| ౨౩|| ననుత్రికాలజ్ఞ స్వంతకథమే తత్ప్రపంచంసజానాసజానానీచే త్స-ధమగుణప్రవా
హంబ్రహ్మిత్రతాహ|| తామితి|| ఈశ్వరంఅన్యస్యవశయితారం- స్వాశ్రయం అన్యస్యావశం- అతలత్తాదీసమాయా
విమిత్తతాలశేషవిశేషామహదాద్యాదదవాదిరూపావాకల్పవాయెనతంధుర్యంశ్రేష్ఠంసతోస్థితి||౨౪|| ౨౬||ప్రాత
రేవంకేశవధానంతరంనారిదోక్తమంగీకృత్య-పునస్తథైవపశూచారయతా-వ్యామోహతో- యద్వా- వ్యామవధః
పూర్వమేవవృత్తోపీషధారివదప్రసంగదతోచ్యతేఇతిద్రష్టవ్యం - కేచిత్సునః - శంఖమాడవధాత్పురస్కమేవపతంతి
తమాహ|ఎక దేహి||౨౭|| ౨౯||మయేతి||మేషవదాచరితాః-స్వయంచోరవదాచరితస్య-అపొవాహ అపకృష్టనినాయ||
౨౯||గిరితి||విదధేభావతవాః||౩౦||తస్యేతి||శరణదఃఅశ్రయప్రదఃహరిఃసింహఇవ|| ౩౧|| ౩౨||తమితి||పశుమూంపశుమా

—*ఇతి భావాధానీపికాయాం సప్తత్రింశాధ్యాయవాఖ్యానమ్*—

మారణమాయత్ || 33 || గుహాపిఠానం నిభిః ద్యౌ గోపాన్విహన్య కృచ్చరైః | స్థూయమానస్సురైః
గోఽపైః ప్రసవేశ్వ గోకులమ్ || 34 || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థసంధౌ - సప్తశ్లోకాధ్యాయః

అక్షరారోపితాంతరాత్రింమధువుర్యాంమహామతిః॥ ఉషి త్వార్థమాస్థాయ ప్రయయానదగోకులమ్
౧౮౫౩౯ పథిమహాభాగో భగవత్యంబుజేతుఁడె॥ భక్తింపరాముపగతపీవమేతదచిత్త్యుత్
యాచరితంభద్రంకింతే ప్తంపరమంతపః॥ కింవాభాప్యహా తెదత్తంద్యద్విత్కౌమ్యైశవమ్ ॥౩॥ మ
మైవద్దులభంమన్యేహ్యుత్తవన్తో కదర్శనమ్॥ విశ్వయాత్సినోయథా బ్రహ్మాశీతనం శూద్రదన్తనః॥
మైవంమమాధమస్యాపిస్యా దేవామృత దర్శనమ్॥ నీయమాణికాలనద్యాక్వ చిత్తరతకచ్చన ॥౪॥
మమాద్యామంగళంవృష్టంసఫల్తై సమేభవః॥ యన్నమన్యేభగవతోయోగి ధ్యాయాంఘ్రిపంచజమ్॥
౬॥ కంఠోబతాద్యాకృతమేద్యైశ్మనుగ్రహోండలేత్తొంఘ్రిన్ద్రంప్రహతోమునాహ రేః కృతావతారస్య
దురత్సయంతమఃపూర్వేత్తైర్తై యన్నఖమండలః॥ ౭॥ యదచితంబ్రహ్మభవాదిద్గుర్వై గ్రియా

చదేవ్యామునిభిశ్చసా త్ర వ్యతైః॥ గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వపేయద్గోపికానాం కుచకుంకుమాంశితమ్॥
౮॥ ద్రక్ష్యమిహనుంసుకపలరాశీకన్తి తావలోకారణకంజలోచనమ్ । ముఖంమకుందస్య గుడాల
కావ్యతంప్రదక్షిణంపేప్రచరంత్యమీమృగాః॥౯॥ అప్యద్యమిష్టోమకనుజత్వమీయమౌ భూరావతౌరాయ
భువోనశేచ్ఛయా॥రావణ్యధా మ్నాభి వితోపలంభనంమహ్యంనసనాభ్యుత్పలమంజసాద్యతే ॥ ౧౦॥ య

ఈక్షి తాహంరహితోఽప్యసత్సత్సోస్త్వ తేజసాపా న్నతమోభిదాభిమః । స్వమాయయాశ్శక్తౌరచితైస్తదీ

నాశేసూచనాంతరమాహఃకరసఇతిబలత్యాశ్చక్రేఽతిఖిలఃకంసోపి- మమాత్యశ్రమసుగ్రహం- అకృతకృతవాక్య
తేమునాప్రహీనోహరేంఘ్రిపద్మం-ద్రక్ష్యేద్రక్ష్యమితిఃపూర్వేఅంబరీషాదయః-తమఃసంసారమతరకాతీతాః॥ 2॥
యదితిఅంఘ్రిపద్మంవిభావయదితిబహుధిధిర-చితమితి పరమైశ్వర్యమాహ- శ్రియాచేతిసాధాగ్న్య శయం- మునిభి
భక్తైసహితైరితిపరమభురమాభక్త్యం-గోచారణాయేతి- శృపాశుత్సంయద్గోపికానామితిప్రేమమాత్రసుభభస్యం॥
౧॥మనోరథాంతరంకరోతి॥ద్రక్ష్యమితిఃశోభనాకపాలౌగానికాచయన్తికతత-స్తి తస్మి-తఃఅవలోకోదన్తిక- అరు
గకఃజవల్లోచనేయన్తికతచృతచృ-ముఖంసుడాలకావృతః- వక్రకేశావృతతదానిమేషశుభసూచకందృష్ట్వా- అహ
వ్యన్నాహ-ప్రదక్షిణమితి॥పునరభ్యన్యచ్ఛింతయతి॥ అపీతిఃఈయఃప్రప్తవతఃలావణ్యస్యదామ- ఆశయః- తస్య
విష్టోఃయద్వా-విష్టోలావణ్యయుక్తయద్ధామవపుః- తస్యోపలంభంభవంశకనం భవితాభావ్యుతి- అపిఃయద్దేవంస్యా
త్తహి-మహ్యంమమద్యశోలోచనస్య-ఫలంసన్యాదితిన-అపీతుస్యాదేవేత్యర్థః॥ ౧౦॥ యఃకీలేతీతతుభిః కుశకం
తత్రైవశంకా-అన్త దాదివదేవకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిధక్షణ-సత్రతత్రప్రతీయమానస్యకథంఃస్తుత్యమితి- మాభి
మాంశంకాంశోకత్రయేణాపాకుర్యత్కతుభేనసమహంద్రక్ష్యమితిమనోరథంకరోతి- తథాహి॥యఇతి॥యఃకీ

తాతఃకుమారాత్రతా-అ సత్సరోకార్యకారణయోఃకుక్షదౌదికతా-విహంరహితః-అహంకారహీనః- తథా
అపాస్తతమోధిదాధ్రమః- తమస్తస్జ్ఞానం- తతోభిదాభేదః- తతోభ్రమఃఅభివేశాదిః- అపాస్తాఅపహృతాస్తమః
దయోయస్త్రికసంకుత ఏతత్త్రామా- స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యా- నిత్యస్వరూపసాక్షాత్కారేణ- తథావిస్వమాయయా
స్వాధీనమాయయా-తదీక్షయాతస్యైవేక్షయా- పాశ్చాత్కథీనిస్సహితై- అత్యక్త- అత్యుచ- స్వస్తిస్మృత- రచితైజ్జీవై
స్వదనైమబ్బంధావసరః- గోవిగ్ధమేధుచలీలయాకర్మాణీకుర్వ- సక్రవదభీయతేఅభిముఖ్యేనప్రదీయతే ||౧౧||
నమసకదాహంకారరహి తస్మాత్తా రామస్థలీలాపికుత క్త్యాశంక- యరాసుగ్రహభేద్యాశయేనాహ ||యస్యేతి||
అభిలాసితభిలస్యహ- అమీవానిపాపాఃకుంత- శ్శభిలామీవహని- వైతిథానుమంగైః శోభనానిమంగలా నిదేభ్య
క్షై-గుణాదాహుః- కర్మాణి జన్మాచరైః- శ్రాయక్తా వా చఃజగత్ ప్రాణంతిజీ వయంతి శుభంతి శోభ
యంతి-పునంతిపని ప్రయంతివ్యతిరేకమాహ- యాగజైవైశిరక్తాః రహితాః-తాస్తస్థలం కృతాపి వస్త్రాద్యలం
కృతశఃవచ్చోభమానాః- మతాఃసతాంసమతాః ||౧౩||సఖః|| స్వయంరచితా- సేతు- వర్ణాశ్రమశ్రమా-
పాలయతామయరవ గృణాంసుకుత తా-సన్నవతీణః- యతీయశః||౧౩||తమతిత్రైలోక్య ఏకమేవ కాంతం- దృశీ
ద్యక్ష్యః తద్వత్కా- హనుత్సవోయస్తాత్- యద్వా- మహానుత్సవవివ- శ్రియాతఃప్రేమాస్తదం- ఏవంభూతరూ
పంశ్రీమూర్తికంభానం - తమీశ్వరంక్షత్వమీశి-అత్రేలింగంక్షుతః ప్రభాతసమయాః- సుదశనాః- సుఖం పృభా

క్షయా ప్రాణాత్కథీనిస్వదనైవభీయతే ||౧౧|| యస్మాభిలామీవహనిస్సమంగతేర్వాచావిమిత్రాగుణ
కర్మాజన్మని||పాణంశుభంశిపునంతవైజగద్యాస్తస్థిరక్తాశ్రవశోభనామతాః ||౧౨|| సచావతీణః
కిలపాస్త్యతాస్త్యయేస్వసేతుపాలామరవర్తశ్రమకృత్ | యశోవిశిష్టకప్రజలస్తతఃశ్వరోగాయంతి
దేవాంశుదశేవసంగశః ||౧౩|| తంతస్వద్యసూనంపహ- తాంగతింగరుం శ్శితాకృకాంతం దృశీభీనం

మహాత్మనఃపరూపందధానంశ్రియఃకుస్మితాస్తదండ్రత్యైయమానస్వదనస్సుదశనాః|| ౧౪|| అథా
వతీ-కస్య-త-య-త-ధా-త్ప్రధానపుంసోశ్వరగంస్వలబ్ధయే- ధియాద్భుతంయోగిభిరప్యహంభువంస
మస్థాకాల్పం-భక్తవనోకసః|| ౧౫|| అష్టంఘ్రిమూలేపతితస్య మేవిభుశ్చిరస్యధాస్యజన్మిజహస్తపం
కిజమ్||ప్రత్యాయంకాలభుజగరంహసాప్రోద్వజితానాంశరణైషిణాంన్యణామ్||౧౬|| సమహాగంయ
త్రవిధా-క-నికస్తథాబలిశ్చాపజశ్చయేంద్రతామ్ | యద్వావిహరేప్రజయోమి తాంత్రమంస్పర్శే
నసౌగ-ధికగంధ్యపానుదత్ ||౧౭|| నమయ్యుదైష్యత్కరిబుద్ధిమయ్యుతఃకంసస్సభృత్యైః ప్రహీతోపివత్స
ద్యక్తయోగశ్రవహీత్యైతనవీపదీహీతంక్షేత్రజ్ఞతఃక్షేత్రమలేనచిత్తుమా||౧౮|| ఆఘ్రిమూలేఽవ
హీతంస్థానంజలంమామీతాస-స్థితయద్రదయాదృశా- సపద్యవధ్యస్తసమస్తకీర్తివాహాముదం

తారజన్యం-శుభసూచకాబధూపుఃశ్శృభః||౧౪||అథేతికించ- అథదశనానంతరం-సపదిత త్తగమేవ-రథాదవతీణ
స్సక్ - ప్రధానయోఃపుగ్ధయోఃరామకృష్ణయోః-చరగంయోగిభిరప్యత్కలాభాయకేవలంధియేవధ్యతం - సాక్షా
దహంసమస్థామి-అభ్యాసంసహనయోఃసఖీగోపాంశ్వనమస్యామితి||౧౫|| అపీతి|| కించఅధ్యాత్ అధాస్యతి - తద్వి
భావయతి-దత్తాభయమిదిసాధేన||౧౬|| సమహాగమితి||బగినాతావత్పదత్రయపరిమితభూదానసమయేతస్యహస్తే
ఉదకంనిహితం -కౌశికఇంద్రః తేనాపకదాచిత్కం-చిన్మహితమిజ్ఞాతవ్యంముముక్షాణాం-స-సారభయనివతకంస
కామనామభుగదయప్రసంజేత్వక్తం-అనురక్తానాంపరమసుఖదంజేత్వాహ-యద్యేతి-వాశబ్దోవితరే- ఃహరేరాస
క్రీడాయాం-సౌగ-ధిక-స్యగంధివగంధోయస్యతస్సగంధికగంధి||౧౭||ఏవంపరమామగ్రహంసంభావ్య- పునరస్యసం
భవమాశంక్యపరిరతి||తేతి||యద్యత్సహంకంసేనసహితః-అత స్తస్యదూతః - తథాపి-మయిలరియమితబుద్ధింనోపై
ష్యశినకలిష్యశ్శృభః-యతః-విశ్వద్యక్త-సర్వజ్ఞః-అతోమమజేతసః - అంతశ్చబహిశ్చ- యధీహితంజేష్టితంఏతత్తయః
క్షేత్రజ్ఞః - అంతగ్యామి - నిత్యజ్ఞానేనక్షతే - అయంభూతః- చేతసోబహిరేవకంసమసువతే-అంతస్తుకృష్ణమే
వతదేవదసౌహృదీస్థాజానాతితి-యద్వావీతస్యజగతశహితమిత-అతః|| ౧౮|| అపీతి || అపియది-అంఘ్రిమూలేఽ
రణోపాంతే అవహితంసంయతం-కృపామృతేనఅద్రదయాదృశా-మాంతుశ్చితాద్రక్ష్యతి - తద్వి - సపద్యవసప్తా
భుకిల్బవఃపరాంముదం నోధాప్రాప్యామితి||౧౯|| సుహృదిత || అథమంపరిరస్యతేఅలింగివ్యతి- యదాతదేవ

మః శాన్తాదేహః తీర్థక్రియతే అతిపవిత్రకరిష్యతే—ఉచ్చస్థితక్షణాభవిష్యతి—అతోదేహత్వమ్ ॥ ౨౦ ॥ లభేతి ॥ తతః భోతాతే
తతదాజ్ఞాభృతః సఫలజన్మానః—అన్యథా—తజ్జన్మైవనభవతత్వాహ—మహీయసేతి—మహీయసాకృష్టేనయోనాదృతః—త
స్యజన్మదిక్—అముష్యజ—తోః ॥ ౨౧ ॥ నను—సుమృదాదిమహద్వంగసంక్రమణయోజనధర్మాః—కథమిష్యకేనంగచ్ఛంతే
అతః—నెతి ॥ దయితః—ప్రియతేషాద్యపరీప్రియః—సుహృత్తమోహితః—తద్విపరీతోద్దేవ్యవతత్వస్వకృతః—ఉపే
త్యుత్తమ—సత్యం—తథాపిభగవాన్—భక్తాభజతే—తత్రచ—యేయథాభక్తాః—తాన్తథాభజతే ॥ శ్లో ॥ యేయథామాంప్రప
ద్యంతే—తాం—ప్రధైవభజామ్యహమితిభగవద్వచనాత్—అపిషమత్సేషిభక్తభగవత్సఫలందదాతీత్యతదృష్టాంతః—యద్వ
త్సరద్రుమఇతి ॥ ౨౨ ॥ కిమితి ॥ యోమయాంబలికరిష్యతే—తస్మిన్నేవగృహీతంమాం—ఆప్తానిసమస్తాన్యఘ్నాకర్పాదినత్రా
తానియేన—తంమాం— ॥ ౨౩ ॥ ఇతి ॥ సతుమాగమవిసవేద—తథాపిరథేనప్రాప్తఇతి ॥ ౨౪ ॥ పదానీతి ॥ శబ్దైర్లోకపాలైః—కిరీ
టేషుజష్టాః—అమలాః—పాదరేణవోయస్యతస్య—క్షీతికాతుకానిక్షీతేరలంకారయాపాణి ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ తద్దశక—నేనయః—ప్ర
దః—తేనవివృద్ధః—సంభ్రమోయస్యసః—ప్రేక్షాఉర్ధ్వాణిరమాణియస్యసః—అశూచాంకళాభిః—తైరాకులే—ఈక్షణే
వీతవశంకణజితామ్ ॥ ౨౬ ॥ సుహృత్తమంజ్ఞాతిమనన్యదైవతందోభ్యాం—అబృహదాద్భ్యం—పరిపూర్ణతేభ
మామ్ ॥ ఆహృషీతీర్థక్రియతే—తదైవమేబంధశ్చకర్మాత్మకఉచ్చస్థిత్యతః ॥ ౨౭ ॥ లభాంగం—ప్రణ
తంకృతాంబలింమాంవత్కృతే—కూరతే—తేత్యరుశ్రవాః—తదవయజస్మభ్యతో—మహీయసా—నైవాద్య
తో—యోధిగముష్యజన్మతే ॥ ౨౮ ॥ సతస్యశ్చిద్దయితస్సుహృత్తమోనచాప్రియోద్దేవ్యఉపేత్యుపవహా
తథాపిభక్తాభజతే—యథా—తథాసురద్రుమోయద్వయపాశితార్థకదః ॥ ౨౯ ॥ కింవాగ్రజోమానతం
యదూత్తమః—స్యమృత—పూజ్యగృహీతమంజతే—గృహంప్రవేశ్యాప్రసవస్తసత్కారంసంప్రేత్యతే
కంసకృతం—సంబంధుమ్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతిసంచింతయత్కృష్ణంశ్వఫల—తనయో—ఉద్భవీరథేనగోకులం
ప్రాప్తస్సుగృహ్యస్త్రగిరింప్రసాదే ॥ ౩౧ ॥ పదానితస్య—భిలలోకకాలకిరీటజష్టామలపాదకోణాః—దదశక
గోష్ఠే—క్షీతికాతుకానివిక్షీతాన్యజ్జయవాంకుశాద్యైః ॥ ౩౨ ॥ తద్దశకనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమో—ప్రేక్షా
ధ్వారో—మాత్రకళాకులేక్షణః—రథాదవన్మండ్యసత్సేవ్యచేష్టత్రభిరమూన్యంఘ్రిరజాన్యహి
ఇతి ॥ ౩౩ ॥ దేహంభృతామియానధో—హి—త్యాదంభంభయంభవమ్—సంజేశాద్యోహరేలింగదశకనత్ర
వణాదిభిః ॥ ౩౪ ॥ చిరమావృత్త్య—యోధా—యరథమారుహ్యవేగతః—కృత్తివృత్తికేహానః—కృష్ణో—రామఇతిబ్రువన్
౨౫ ॥ గోష్ఠమధ్యఇతి—త్రాస్తవత్సగోపదారకైః—కృష్ణసందశకనాకాంక్షీ—ప్రకాశేనవితుస్సతే ॥ ౩౬ ॥
దదశక—రామంకృష్ణంచ—వ్రజేగోదోహనంగతాపీతనీలాంబరధరాశరదంబరుహేక్షణా ॥ ౩౭ ॥ కిశోరా
శ్యామలశ్వేతశ్రీనికేతౌ—మృదాద్భజానుముఖానుందరవరాచాలద్విరదవిక్రమా ॥ ౩౮ ॥ ధ్వజవజ్రాంకు
శాంధో—జైస్త్రిన్హితైరంఘ్రిభిర్వ్రజమ్ ॥ శోభయంతౌ—మహాత్మానౌ—సానుక్రొశస్మితేక్షణా ॥ ౩౯ ॥ ఉదార
రుచిః—క్రీడాస్వగ్నివనమాలినా—పుణ్యగంధానులిప్తాంగో—స్నానవిరజవాససా ॥ ౪౦ ॥ ప్రధానపురు
షావాద్యోజగద్ధేహజగత్పతీ—అవతీర్ణా—జగత్సృజే—సాన్వితేనబలకేశవా ॥ ౪౧ ॥ దిశో—వితిమిరారాజక
ర్వాణా—ప్రభయా—స్వయా—యథామరకతశ్చే—రాశ్వశ్చకవకాచితా ॥ ౪౨ ॥ రథాత్మణా—మవత్తుత్సృజే
యస్యసః—అవసం—ద్యావభువః—తేమపశేష్యశేష్టతేషామతే—అహూఇతిదులభతాంభావయత్ ॥ ౪౩ ॥ సనుమేధక
మేవంవ్యలుతతే—నాస్తి—ప్రేమసంభ్రమే—ఫలాదైశ్చత్యాహ ॥ దేహభాజామే—తావా—వేదపురుషార్థకః—కంసస్యగండేశా
దారభ్యహరేలింగదర్శనత్రవణాదిభ్యో—యమక్రూరస్యవణితే—ఇతి—సంజేశాద్యో—యన్యాధకస్యసః—యావానక్రూర
స్యజాతఇతి ॥ ౪౪ ॥ ౨౬ ॥ దదశకేతి ॥ తతః—కృష్ణం—రామంచదదశక—గావోదుహ్యంతే—అస్మిన్నేతిగోదోహసంతతే—స్థానం
గతాప్రాప్తా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజేతి ॥ అనుక్రొశః—అపా—తద్విలసితస్మితయుక్తమీక్షణం—యయో—స్తా ॥ ౩౨ ॥ ఉదారేతి ॥ ఉ
దారారుచి—క్రీడా—యయో—స్తా—స్వగ్నివ్రాతస్సగ్నిరంకృతా ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానేతి ॥ ప్రధానధూతాపురుషా—ప్రకృతిపు
రుషాన్యకౌ—వా—ఉతః—ఆద్యా—తదపీతతః—జగద్ధేహా—అతవీవ—జగత్పతీవిపరీతో—వాచసుతాం—పదానాం—హేతుహేతు
ద్యావజగత్సృజే—పుణిహ్నాభా—కాపన—చునాయ—స్వాంశేనమూర్తికథే—దేనబలకేశవాసంతా ॥ ౪౧ ॥ దిశిఇతి ॥ స్వప్రభయా
విగతే—విమరాదశేకు—ర్వాణా—కంక—చితౌ—మదర్జనాప్రాప్తిపాలంక—రయో—నైలసాదృశ్యాన్తముక్త ॥ ౪౨ ॥ ౩౬ ॥ భగవదితి ॥

భగవద్దేశానాహ్లాదేనయద్భావం- తేనపర్యాకులేకుక్షణేయస్యసఃపులకైరాచితంవ్యాప్తంఅంగంయస్యసః- స్యాఖ్యా
 నేఅకూర్మోహంనమస్కరామీతికథనేనాశక్నోత్ || ౩౭ || భగవానితి || అభిప్రేత్యఅకూర్మాయమేతదధామాగతఇతిజ్ఞా
 త్వా-కంసహననసామర్థ్యకంద్యోతయన్నివ- రథాంగేనచక్రేణాంకితాయఃపాణిఃతేనాభ్యుపాకృప్యతమాలింగితవా
 ౩౮ || సంకషణఇతి || పాణిఅంజలిరూపేణసంహతావేద-గృహీత్వా || ౩౯ || దృష్ట్వేహిమధుపర్చపవాహాఃత్వర్ణంపూ
 జా-తస్మిన్వాయదుచితమహాణంఅహరత్ ఆనీయసమర్పితవానిత్యథః || ౪౦ || ౪౧ || షప్రచ్ఛే || సత్కృతంసంమానితం
 నిరనుగ్రహేక్యూరేకథంకెనప్రకారేణస్త-జీవధేన్వర్ధం-సౌనఃపశుభూతీ-సవీవపాలకోయేషాంఅవీనాంమేషాదాంతఇవ
 తత్తుల్యాఇత్యర్థః || ౪౨ || నిరనుగ్రహతామాహ || యోవధీదితి || శోకాత్ శోకాని-అనుత్పన్న-అనునేవతర్పయతియః- అతః
 ఖలితస్యకంసస్యప్రజానాం- హేఅకూర్-ఏషాంజీవనమాత్రమపిదులభంతేషాంవః - కింసుకుశలంవిచారయామేతి ||
 ౪౩ || ఇహితి || మధురయావాచా-ఇత్థంసత్కృతః శయై చవాగాపరిపృష్టేనప్రశ్నేన-అధ్వపరిశ్రమంసంసారశ్రమం || ౪౪ ||

ఇతిభావాధకదీపికాయాం-అష్టత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

క్రూరస్సేషసావిహ్వలిః పవాచగణాంపాతెదండవద్రామకృష్ణయో || ౩౬ || భగవద్దర్శనాహ్లాదబాష్ప
 పర్యాకులేకుక్షణేపులకాచితాంగదౌతంత్యాత్వాఖ్యానెనాశకనన్తప్ర || ౩౭ || భగవాంస్తదభిప్రేత్య
 రథాంగాంకితపాణినా | పరిరేభేభ్యుపాకృప్యప్రీతిఃపణతవత్సలి || ౩౮ || సంకషణశ్చప్రణతముపగూ
 హ్యుపహమనాః | గృహీత్వాపాణినాపాణీలనయత్సానుజ్యోగహమ్ || ౩౯ || పృష్ట్యావృతస్వాగతంతస్తైని
 వేద్యవవరాసనమ్ | ప్రత్యాశ్శివిధివత్ప్రదామధుపరార్హహామాహరత్ || ౪౦ || నివేద్యగాంచాతిథయేసం
 వాహ్యశ్రాంతమాద్యతః | అన్నంబహుగుణంమేధ్యంశ్రద్ధయోపాహరత్యభిః || ౪౧ || తస్తైభుక్తవతే
 ప్రీత్యా రామఃపరమధుమకవేత్ | ముఖవాసైగఽంధమాత్రైఃపరాంప్రీతింవ్యధాత్వసం || ౪౨ || షప్రచ్ఛస
 త్కృతంశివందకథంస్థనిరనుగ్రహ | కంసేజీవతిదాశాహాసానపాలాకవావయః || ౪౩ || యోవధీత్వ
 స్వమస్తా కాకోశం తాఅనుత్పన్నః | కింసుక్లితత్ప్రజానాంవఃకుశలంవిమృశామహే || ౪౪ || ఇత్థం
 సూచ్యతయావాచానంజీవనసభాజితః | అక్రూరఃపరిపృష్టేనజహావధ్వపరిశ్రమమ్ || ౪౫ ||

— ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే- అష్టత్రింశోధ్యాయః—

శ్రీశుకః || సుఖోపవిష్టఃపర్యంకై- మకృష్ణాయమానితః | లేభేనునోరథాన్సర్వాన్పథియాన్సచకార
 హ || ౧ || కింలభ్యంభగవతప్రసన్నశ్రీకృతసతథాపితత్వరా-జనన్తహీవాఽఛంతిచన || ౨ || సాయం
 శనాశతస్య-స్వభగవాన్దేవకీమతః | సుహృత్సువృత్తింకంసస్యప్రచ్ఛాన్యచ్చిక్షీతమ్ || ౩ || శ్రీభగ
 వాన్ || తానసామ్యగతఃక- సాత్స్వాగతంభద్రమ్ | న్దువః | అపిస్వజ్ఞాతిబంధూనామసమీపమనాయయమ్ ||
 ౪ || ఏషునికుశలంపుచ్ఛే-హ్యేధమానేకులామయే | కంసేమాతులనామ్యుగస్వానాంనస్తత్ప్ర
 జానువై || ౫ || అహోఅస్తదభూద్భూరిపిత్రోర్వృజినమార్గయోః | యద్ధేతోఃపుత్రమరణంయద్ధేతో
 బంధనంతయోః || ౬ || దిష్ట్యాద్గదశకనంస్వానాంమమసామ్యకాంక్షితమ్ | సంజాతంవణ్యతాం
 తావత్తవాగమనకారణమ్ || ౭ || శ్రీశుకః || పృష్టోభగవతాసర్వంవణాయామాసమాధవః | వైరానుబంధం
 యదుభవనుదేవచరోద్యమమ్ || ౮ || యశ్చందేశోయదథకంవాదూతస్సప్రేషితస్సవ్యయమ్ | యదుక్తం
 శ్లో || నవత్రింశేపురింగచ్ఛేష్యమ్యతేగౌపికోక్తయః | ఆకూర్మోరేణాథకాళింద్యాంవిష్ణులోకస్థదర్శనమ్ | భక్తానాంమనోర
 ధానిసత్కృతభవః | తిద్యోతయన్నాహ || సుఖోపవిష్టఇతి || గామకృష్ణాభ్యామురులధికంమానితః || ౧ || ౨ || ౩ || తాతేతి || హేతా
 తహేసామ్య-స్వాగతం- ఆధాతథాఆగతః- స్వజ్ఞాతిబంధూనాం స్వేసుహృదఃజ్ఞాతయః- సపిండాః- బంధవః | అసపిం
 డాఃసంబంధినః | తేషామపికింఅనమీపంఆపాపం- ఆదుఃఖంసఖమితియావత్- అనాయయమారోగ్యం || ౪ || ఏవప్రశ్నోపి
 మమనాతీవసంగతఇత్యాహ || కిన్నితి || అంగహేఅకూర్-పుచ్ఛేపుచ్ఛామి-చ-అస్మాకంకులస్యామయేరోగే- నఃమాతు
 లఇతి నామయస్యతస్మిన్-చ-స్వానాంజ్ఞాతీనాం-తస్యప్రజానుచ || ౫ || అహోఇతి || అస్తదస్తస్మిమిత్తం-వృజినందుః
 ఖ- ఆర్యయోనిరిపరాధమూ- యద్ధేతోగోహమేవహేతుఃతస్మాత్ || ౬ || దిష్ట్యేతి || హేసామ్యస్వానాంవోదశకనం- ఆ
 ద్యమమసంజాతందిష్ట్యాభద్రం || ౭ || పృష్టఇతి || మాధవఃమధోర్వతఃజి || ౮ || యదితి || యిధనుమ-భుభద్రాసంజేశోయస్య-

యదథంబాణా రాదిభిః ఘాతనాథం - అస్యృష్టస్యస్వజన్మకృష్ణజన్మ అనకదుందుభే స్స కాశీః || శ్రుత్యేతి || విజ్ఞా
తుః విశేషేణ జ్ఞాపయామా సతుః || ౧౦ || గోపానితి || సోపి నందోపి - గోపాన్ సమాదిశత్ - తదేవ దర్శయతి గృహ్యతామిత్యాది
నా - గోరసః క్షీరాదిః ఉపాయనాని ఉత్తమవస్తుని ౧౧ || యాస్యామితి || రసాన్ ఘృతాన్ ధీ - శబ్దస్స తేన దంసూదయతి
అచిత్తస్య గోగస్య చిత్తాన్ భంజితృష్టజన్మరసాన్ దాస్యామితి || ౧౨ || ఏవమితి || ఉత్తరావ్రజ్యతే ధక్యతేన ఆశూష
యత్ సర్వతో ఘోషితవాన్ - తాః కృష్ణే కజీవనాః గోప్యః తత్తదా - అక్రూరమాగతముపశ్రుత్యేతి || ౧౩ || వృధాలిం
గాన్యామామచభిః || కాష్ఠిదితి || తేన శ్రవణేన కృత్యోహృతాః - తేన యః శ్వాసస్తే - మ్లాచాముఖశ్చిర్యానాంతాః - బభూవు
రితిదుకూలానిచవలయానిచకేశగంభయశ్చ - స్రంసంతోదుకులాదయోయానాంతధాధూతాః - కాశ్చన బభూవు
రిత్యథః || ౧౪ || అన్యామితి || తస్య శ్రీకృష్ణస్యానుధ్యానేనని వృత్తా అశేషాశ్చక్షు గాదివృత్తయోయానాంతాః ఇమిం
కం - దేహమపి నజాంతస్త్రిముక్తా ఇవేతి || ౧౫ || స్మరంత్యమితి || అపరాః స్త్రియః శౌరేగిరః స్మరంత్యః సంగముముహూః - క
థంభూతాః - అనురాగేణ యత్ స్థితం తేన తురితాః హృదిస్పృశంతీతహృదిస్పృశః మనోజ్ఞాః చిత్తాణిపదానియానుతాః ||
౧౬ || ౧౭ || చింతయంత్యమితి || విరహేణ కాతరావిహ్వలాః - అచ్యుతేతతయః చిత్తం యానాంతాః || ౧౮ || కృష్ణసంగతిం విధా

నారదేనాస్యస్వస్యానకదుందుభేః || ౧౯ || శ్రుత్వాక్రూరవచః కృష్ణో బలశ్చ వివీరహః | ప్రహస్యనందంపి
తరంరాజ్ఞోద్దిష్టం విజ్ఞాతుః || ౧౦ || గోపాన్ సమాదిశతోపి గృహ్యతాం స్వగోరసః | ఉపాయనాని గృ
హ్ణాధ్వం యుజ్యంతాం శకటానిచ || ౧౧ || యాస్యామశ్శోష్విమధువురిం దాస్యామోన్మపతేరసాన్ | దృత్యో
మస్సు మహత్ప్రయోమాంజినపదాః కిల || ౧౨ || శుకః | ఏవమాఘోషయత్త్రానలదగోపస్సవ్యగోకు
లేగోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్యబభూవుర్వ్యధితాన్మప | రామకృష్ణావురిం నేతుమక్రూరం వ్రజమాగతమ్ ||
౧౩ || కాశ్చిత్తత్యుత హృతాపశ్వాసమ్లానముఖశ్చియః | స్రంసద్దుకులవలయకేశబంధాశ్చకాశ్చన ||
౧౪ || అన్యాశ్చ తదనుధ్యానేనని వృత్తా శేషవృత్తయః | నాభ్యజానిమింలాకమాత్మలోకంగతా ఇన || ౧౫ ||
స్మరంత్యశ్చ పరాశ్చౌరేరనురాగస్థితేరితాః | హృదిస్పృశశ్చిత్రపదాగిరస్సంగముముహూః స్త్రియః ||
౧౬ || గతిం సులితాం శేష్టాం స్నిగ్ధహాసవలోకనమ్ | శౌకాపహానికమాణిప్రోద్ధామచరితానిచ || ౧౭ ||
చింతయంత్యోముకుందస్యభీతావిరహకాతరాః | సమేతాస్సంఘశః ప్రోమరశ్రుముఖోఽచ్యుతాశయాః ||
౧౮ || గోప్యః | అహిం విధాతస్తవనకీర్తిచిద్దయా సంయోజ్యమైత్యాప్రివణయేన దేహాని | తాంశ్చాకృతా
ర్థాన్ వియనంత్యపార్థకం చిచ్ఛేతం శేర్భకచేష్టితం యథా || ౧౯ || యస్తస్య ప్రదశ్శ్యాసితకుంఠిలావృతం
ముకుందవక్త్రస్సుకదంబమున్నునమశ్శౌకాపహాదస్మితలేశసుందరం | రోషిహారోత్కృమసాధుతేకృతమ్ ||
౨౦ || క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయాత్మనశ్చక్షుహీదలై హరసేబ తాజ్ఞవత్ | యేనైకదేశేభిలసగణ
సౌవవంత్వదీయమద్రాక్ష్యయంనుధుద్విషః || ౨౧ || సనందసూనుః తుణభంగసౌహృదస్సమీతుతేన
స్వకృతాతురాబతి | ఏహ - యగేశాన్ స్వజగత్సూతాన్ పరీక్ష్యదాస్యమద్ధోవగతానవప్రియః || ౨౨ ||

అవిఘటయతీతి విధాతారం ప్రత్యేవమాక్రొశంత్యుతహూః || అహిం ఇతి || మైత్యాప్రివణయేన దేహా
నచ - అకృతార్థాన్ అప్రాప్తభోగానపి - తాన్ వియనంపీవియోజయసి - తస్మాన్నతావద్దయా - బాలిశోపి క్వమిత్యా
హూః అపార్థకమితి || ౧౯ || విగపాన్ తంచతేదంకమేత్యాహూః || యుజ్యంతి శౌకమనుదతీతి శౌకాపహాదః సహసౌస్థితలే
శశ్చ - గూఢహాసః తేనను - దంముకుందస్యవక్త్రం - సకృత్ప్రదశ్శ్యా - తునస్తస్య సారోత్కృమదృశ్యతాంకరోషి - అతస్త
వక్త్రసంకమ అసానునిద్యమిత్యథః || ౨౦ || కేంచదత్తాపహరిత్యేనాతీత్రారస్తస్వమిత్యాహూః || కూరితి || న్వకూరో
హరతనామామితీదేవతహూః - అక్రూరసమాఖ్యయేతి || ౨౧ || హేమవంతుకానుస్మరిప్రభవశి - అతోహమాంతరేణ సృధువం
త్యమేవాగతోసి - కృష్ణంహరామనయ్యుచ్చతురితిచేత్ - నయేనత్వద్దత్తైవచతుమా - యధుద్విషః ఏకదేశేనేత్రవక్త్రాదౌ
త్వదీయం నమగంఘ్రస్థినైపుణ్యమద్రాక్ష్యవృష్టవత్సోవయం - తచ్చక్షుః - అయంభావతపసర్వంరహస్యమస్తాభి
జ్ఞాతమతలమేషేణేవకృష్ణంవియోజయన్నస్తానంధీకరోషితి || ౨౧ || విధాతారం విహాయపరిస్మరమూచుః || సనంద
సూనురితి || బలేతిభద్రే - తుణభంగం అస్థిరం - సౌహృదంయస్యసః - గేహదీకవిహయ - అద్దాసాత్మత్ - తస్యైవదాస్యము
పాగతాన్ స్వకృతాతురాంతత్యుతేనైవకృతాదిసాపరవశా అసి - నసాస్తాన్నసమీతుతే - నవంసవంప్రియయస్యసః - అత

ఏనంసవారయామ తిభావః॥౨౨॥సేవ్యముదాః॥సుఖమితి॥వజస్సృతేశ్రీకృష్ణస్యముఖంపాస్యంతేఽదశేదృశ్యంతి
 కథంభూతం అపాంగసైత్రాంతేనోతరలితంఉజ్జ్వలభీతంస్థితమేవఅసవోయస్త్రికతత్-యద్వా-అపాంగోతరలితస్థి
 తేనాసవరూపంయన్ముఖం-తతశ్చపానంముఖ్యమేవసంభావయంతి॥౨౩॥ననుద్విత్రాణిదినా-తథాభవతునామ-తథాప్య
 స-త్సహకృష్ణఃపితృదిభిశ్చపరావతితామిష్యతీత్యాశంక్యాహుః-తాసామితి॥హే-బలా-తాసాంమధువన్ముఖ
 భగ్వాప్తితైర్వశీకృతచిత్తః-తథా - తాసాంసలజ్జస్తి-తైవిభక్తిమైభ్యోమృత - పరవాక్పితృపితరంత్రోపియద్వా-
 వ)శేపశేఅస్యబంధనఃసంతియస్యతథామనస్వీధీరోపి - గ్రామ్యాఅవిదగ్ధాః - నకథంప్రతియాస్యతేప్రశ్నప్యతినక
 ఛించిదశ్చృణోః॥౨౪॥కించ-అస్తదుత్సవభాజోన్యావీవాద్యభవిష్యంతిత్యాహుః॥అద్యేపిత్తత్రపురే-దాశాహ-దీనంద్య
 శోదృష్టే-మహానుత్సవభవిష్యతేభవిష్యతి-యేదేవకీనుతంద్రత్యులతథాయేచాన్యే అధ్వనికచ్చంతంద్రత్యుతి - తేహ
 మపిదృశోభవిష్యతి-యద్వా- దృశ్యతద్యతీయా- తేహంద్యశోనేత్రాణిమహానుత్సవభవిష్యతేప్రాప్యతి-ప్రాప్య
 తకస్యభవతేరాత్మనేవదిత్వాత్॥౨౫॥అక్యూరంశపంత్యఅహుః॥మే॥ఏషావిధావిధానంకమయస్యసలతపివసేషుప
 న్యాకూరీత్యతీయాభననామమాధూత్ - తత్రహేతుః-అతీవదారుణత్యాది- ప్రియాత్పాదాపి ప్రియతరంకృష్టం-
 అధ్వనిపారంఅస్మద్భృగ్గోచరత్వాదతిదురదేశం నెష్యతి॥ ౨౬॥ అహోధిగస్తజ్జీవితమిత్యాహుః॥అనాద్రక్షధీరిత॥అ

సుఖంప్రభాతాందసియమాశివస్సత్వాబుధూతుఃపురయోషితాంధృవమ్ । యాస్సంప్రవిష్టస్యముఖంప్ర
 జస్పతేపాస్యంత్యపాంగా త్కలితస్థితాసవమ్॥ ౨౩॥ తాసాంముకుందోమధు మంజుభాషితైర్మృ
 హీతచిత్తపరవాక్మనస్వ్యపి కథంపునర్షిప్రతియాస్యతే బలాగ్రామ్యాస్సలజ్జస్తి తవిభక్తిమైర్భృ
 మృ॥౨౪॥అద్యధురీవంతతదృశోభవిష్యతేదాశాహాభోజా-ధకవృష్టిసాత్త్వరామ్ । మహోత్స
 వశ్చగ్రిమణంగుణోస్తదంద్రత్యంతియేచాధ్వనిదేవకీనుతమ్॥ ౨౫॥ మైత్రేద్విదన్యాకరణస్యనామధూద
 నూరీత్యైవదతీవదారుణః । యోపావనాశ్వాస్యనుదుఃఖతంజనం ప్రియాప్తియంనెష్యతి పారమ
 ధ్వనిం॥౨౬॥అనాద్రక్షధీరేషుసమాస్తితోరధంతమన్వమీదత్వరయంతిదుమృదాః । గాపాలనోభిఃస్థవిరైరు
 పేషేషంధైసంపూర్ణదృప్రకూలమీహతే॥ ౨౭॥ సవారియామస్యముపేష్యమాధవం కింనోకరివ్యక్తుల
 వృద్ధబాంధవాఃముకుదసంగాన్నిమిషాధదుస్త్రిజాద్దైవేనవిద్వంసితదీనచేతసామ్॥౨౮॥యస్యాసురా
 గలలితస్థితవల్లమంత్రలీలావలోకపరిరంభణరాసగోష్ఠ్యామ్ । నీతాస్తనఃక్షణమివక్షణదానినాతంగా
 ప్యోకథ స్వతితేమేమతమోదురంతమ్॥ ౨౯॥యోహ్నుతయేవజమసంతసఖిఃపరీతోగోపైవికళఖుర
 రిజశ్చురీతాలకన్రక్॥ క్షణంకర్షణస్థితకటాక్ష సరీతజనచిత్తంక్షీణోతితమృతేనకథంభవమ్ ।౩౦॥
 శ్రీభక్తిః॥ ఏవంబువాణావిరహాతురాభ్యశంప్రజప్త్రియఃకృష్ణవివక్తమానసాః । విస్మయజ్జలజ్ఞాంరురుదు
 స్స్యసుస్వరంగోవిదదామోదరమాధవేతి॥౩౧॥ స్త్రీణామేవంరుదంతీనామరీతేనవితర్యభః । అక్యూరీ

నాద్రాకతినాధీర్యస్యః-తావదేవకృష్ణోరభమారూఢః- అస్మాదినయమాలత్యుస్థవిరైశ్చోపేక్షితం- తేనసవారయం
 తీత్యథః- కించ-దైవతంచేతిఅయంభావఃయద్భాగ్దేవసమనుకూలంభవేత్తేహాపేక్షైకకృష్ణదేతేహాంబుద్ధ్యవతిహ
 జ్యేత-అకస్తాద్వజ్రపాణోవాభవేత్ - అన్యద్వాకించిదనిష్టంస్యాత్ నతుకించిదస్తీతి ॥౨౭॥ పరస్వరంసంమత్యగ్రసాహ
 సమధిరుహ్యోహుః॥ నిరాయానుభతి॥ అకరివ్యక్కింకగివ్యంతిసిమిషాధదుస్త్రిజాన్తుకుంద సంగాద్విద్వంసితానియో
 జితాని-అతఏవదీనానిదైతాంసియాసాంతాసాం-ఏవంభూతానామస్తాకంసమృత్తోగ్రపిభయమిత్యథః॥ ౨౮॥ ఇతోపి
 కారణోదేవఅవశ్యంరాహసమేవాలంబనియమిత్యాహుః॥యస్యేతి॥హేగోప్యః- యస్యలలితం స్థితంవల్లమంత్రశ్చలీ
 లావలోకశ్చ- పరిరంభః-అనురాగేదైతానియస్యాంరాసగోష్ఠ్యాంరా సక్రీడాసభాయాంగసలస్తాభిః క్షణదా
 రాత్రయః-క్షణమిహసీతాః- తమముంకృష్టంవినా-దురంతంతమఃవిరహదుఃఖంకథంసలతితదేమ- నకథంచిదిత్యథః॥
 ౨౯॥ కించ-అస్తాంతమోతితరంగంజీవనమేవకథంస్యాదిత్యాహుః॥యథః॥ అహ్నుతయేదినావసానెఖురరజోభిః ధరి
 తాధూసరాఅలకాః ప్రజచ్చయస్యః- ప్రజంవికేకస్తితేనయతేకటాక్షసరీతజ-నంతేన-నస్త్రితంక్షీణోతిహరతి- అమం
 కృష్టంవినా కథంభవమిజీవేమేతి॥౩౦॥ఏవమితికృష్ణేషకాని మానసానియాసాంనుస్వరముచైచ్చి॥౩౧॥ క్రూరమక్రూ
 రతశ్చృత్వాకంసంకంససిషూదనః । గోపీమనోరథారామస్సరామస్తత్పురందాయా॥శ్రీధరీయః॥ ౩౧॥స్త్రీణామితి

వఃప్రముఖాముఖ్యాయేషాంతైః పరం దైవమితిచ-శ్రేష్ఠే ర్వచోభిఃపుథగ్యైర్వచోభిరితివా॥౫౪॥ శ్రియేతి ॥ విద్యావి
ద్యేజీవానాంముక్తిసంస్మృతిహేతుః - మాయాతయోఃకారణంశక్తిఃస్థాదీనీ - సంవిత్జ్ఞానంఆధిర్మన్యాభిశ్చనిషేధితం॥
౫౫॥విలోక్యనుభృశంప్రీతః-అస్మత్కృష్ణోసావేవంధూతఃపరమేశ్వరభిజ్ఞాత్వేతి॥౫౬॥౫౬

ఇతిభావాథకాదీపికాయాం. ఏకోనచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ చత్వారింశేతతోక్రూరేకృష్ణంతుత్వేశ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్యభక్త్యాతుష్టావసగుడాగుణభేదతః ॥ శ్రీకృష్ణంప్రణమ
తి॥నతోస్మితి॥హేకృష్ణ-త్వాత్వాననతోస్మి-త్వమ్సృష్టిగృహ్యంకుతోమాంబాలనతోసి-తత్రాహ-అద్యంపురుషం - ఆ
వ్యయంచ-అనాదినిధనమిత్యర్థః- కుతపతత్-అఖిలహేతునాంపంచమహాధూతానాంహేతుం-సతునారాయణోనా
హమితిచేత్తత్రాహ-నారాయణంత్యాం-కింనారాయణభిమాంస్తాపి కాత్రస్తుతిః- సత్యమేవేత్యాహ- యన్నాభి
జాతాదితి- యస్యవాభిజాతాత్అరవిందకోశాత్బ్రహ్మజనిరాసీత్యతోబ్రహ్మణః॥ ౧ ॥ అఖిలహేతుహేతుత్వంప్ర
పంచయతి॥భూరితి॥ ఆదిరహంకారఃఅజామాయ-తస్మాదసిత్పురుషఃఏతయేజగతోహేతవస్తేనర్వే-తేతేనాభిధూ
తాః-అంగాత్ శ్రీమూర్తేర్భూతాఃబాతాఃఉపసజనభూతావా॥౨॥ నవ్యతిస్తుతిఃకథంకిమితే - అహమేవాన్యతఉత్ప
న్నః - తత్పరతంత్రశ్చేచేదిత్యాశంక్య-తవైషామాయాత్వత్పరమాధ్యంత-నకోపివదేత్యాహ॥౩॥ ఎవేఅజాఅది
త్రమైః ॥౫౩॥ ప్రహ్లాదనారదవసుశ్శ్రమమభై భాగవతో త్రమైఃస్తూయమానంపుథగ్యైర్వచోభిరను
లాన్మభిః ॥౫౪॥ శ్రియాపుష్టాగ్నిరాశీర్త్యాకాంత్యాతుష్టేలయోజయా । విద్యయావిద్యయాశక్త్యా
మాయయాచనిషేధితమ్॥ ౫౫॥ విలోక్యనుభృశంప్రీతోభక్త్యాపరమయాయుతః । హృష్యత్సూరు
హాభావపరిక్లిన్నాత్సలోచనః॥ ౫౬ ॥ గిరాగద్గదయాస్తాపీత్సత్వమాంబుసాత్వతః । ప్రణమ్య
మూర్ధ్నావహితఃకృతాంబలిపుటశ్చనైః॥౫౭॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమసకంధే-ఏకోనచత్వారింశోధ్యాయః.

—అక్రూరకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః—

అక్రూరింశోన్యూహంత్యాఖిలహేతుహేతుంనారాయణం పూర్వమాద్యమవ్యయమ్॥యన్నాభిజా
తాదరవిందకోశాద్భ్రువస్థివిరాసీద్యతేషవతోకః॥౧॥ భూస్తూయమగ్నిఃపవనఃఖమాదిమహానజాదిర్గున
భంద్రియాణిసర్వేంద్రియాధావమిధాశ్చసర్వేయహేతవస్తేజగతోంగధూతాః॥ ౨॥ వైతేస్వరూ
పంవిదురాత్సనస్తేజఃఅజాదయోనాత్సతయాగృహీతాః॥ అజీనుబద్ధస్సగుడైర్జాయాగుడాత్పురంవెదన
తేస్వరూపమ్॥౩॥త్వాంయోగినోయజంత్యధామహపురషమిశ్వరమ్॥ సాధ్యైతంసాధిభూతంచసాధిదై
వంచసాధవః॥౪॥త్రయ్యగ్రవిద్యయాకెచిత్త్వాంవైచైతానికాద్విజాః । యజంతేవివిధైర్వజ్జేనానా
రూపామరాఖ్యయా॥౫॥ఏకత్వాఖిలకర్మాణిసన్నస్యసోపశమంగతాః । జ్ఞానివోజ్ఞానయజ్ఞేనయజంతి
రేషాంతై-ఆత్మనస్తేస్వరూపంనవిదుః-అనాత్మతయాజడత్వేనకారజేన-జడత్వేహేతుః - గృహీతాఃప్రత్యక్షాదిభిర్భూ
ష్టాః-నహ్యజడోహృద్గోచరభిభావః-ననుజడాఃమాంససూజానంతు-జీవస్తుజ్ఞాన్యతీతృతలహ-అజభి సఅజోబ్రహ్మపి-
అజాయాగుడైర్గునబద్ధఅవృతఃగుడాతీతంతేస్వరూపంన వెద-అతః-అన్యఃకుతోజ్ఞాన్యతీతి- యద్వా - పృథ్వాత్యాదయఃఆ
త్మనఃస్వరూపం-తవస్వరూపంనవిదుః-జడత్వాజీవజీవస్తుతాకాత్మానంచ-వెత్తినపునస్త్యత్సర్వరూపమితియథోక్తం
హంసగుహ్యే శ్లో॥ జేహేనహోతేమనహోధూతేమాత్రానాత్మానమన్యంనవిదుఃపరంయత్ । సర్వంపుమాకావేదగు
డాంచృతేర్జ్ఞోవవేదసర్వజ్ఞమనంతమిదభి॥౩॥స్థనుయతికేషినజానంతి-కథంతేహింసంసారనివృత్తిజీవానామిత్యాశం
క్యసాత్మాదగోచరత్వేయేవకేనాపిమాగోచభజుత్వంగమ్యాసీత్యాహ॥ త్వామితి॥ హైరణ్యగర్భాదయః- ఆధ్యా
త్మాధిధూతాధిదైవసాక్షిణం-మహాపురుష- తదంతర్యామిన్వరూపతఃశ్వరనియంతారంచ-యజంతి॥ ౪ ॥ తదవం
సాంఖ్యయోగావేకీకృత్యోక్త్యాత్రయామాగంతర్జ్ఞానభేదేనదర్శయతిద్వాధ్యాయం-త్రయ్యాదేతి ॥ వైతానికాకర్మా
యోగినః-త్వావైత్వాపీవయజంతి నను-తేభిరదవరుణాయాన్వదీకయజంతే-నతుమామిత్యతలహ- నానతి- తా
నావజహస్తాదీనిరూపాణియేషాంతైయేఅమరాస్తేషామఖ్యయానామ్నాత్వామేవయజంతభి-అయంతావః-ఇంద్ర
వరుడాదిస్తా-కై-గోద్రాదయఃప్రవ్రాశ్యగృహప్రకాశ్యంతే- నచస్వత్సరబహువక్సంభవంతి-అతోనామభేదేనత్వాం

మేవయజంతః తత్ప్రథాచక్రః || శుక్రః సప్రకమస్సంకృతవిశ్వకర్మా - సప్రకమోమిత్రోవరుణోఽగ్నిః - సప్రకమో
 బృహస్పతిశ్చిత్వాన్ - తస్మాదంత్రాయమతమాజుహుహుః || ౫ || ఏకమితి || జ్ఞానయజ్ఞేనమాధిరా || ౬ || సాంఖ్యయోగ
 త్రయీయాగాఢాక్షతాః - వైష్ణవశైవమాగావాహద్యయేన || అన్యేచేతి || సంస్కృతాత్మానః వైష్ణవశైవదీక్షయాదీక్ష
 తాస్సంతః - తత్త్వయాఅధిహితేనపాంచరాత్రాదివిధినా - త్వస్యయాః త్వస్యయా త్వేనాత్మానంచినయంతః - త్వదేకప్ర
 ధానాఇతిహ - వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధభేదేనబహురూపం - నారాయణరూపేణైకమూర్తికం చత్వామే
 వయజంతి || ౭ || త్వామితి || బహ్వౌచాన్యవిభజేనానానాభదశైవపాశుపతాదీమగ్రేణ || ౮ || యేషిత్సుద్రదేవతాభక్తాః - తే
 పితౄషేవయజంతి త్వాహ || సర్వపితౄః || హేసర్వదేవమయనస్యతేపరస్పరదేవతాధిక్షేపకలహవ్యాకులచిత్తాః - కథ
 మేకమేవయంతి త్వత్వత్వతే - తత్రాహ - యద్యప్యన్యధియఇతి బుద్ధిమాత్రభేదోన వస్తుభేదఇత్యర్థః || ౯ || తస్మాత్సర్వేమా
 గాఢస్త్వయ్యేవ - పర్యవస్యంతీతినద్యస్తాంతమాహ || యథేతి || అదేస్సకాశాత్సర్వతఃప్రభవంతి - యాః పర్యః తాః పునఃప
 జన్యేనాస్మారితాబహుసోత్తసస్సత్యః సర్వతస్సింధుమేవవిశంతియథాతద్యత్సప్తతాగతయః - మాః అంశతస్త్వామేవ
 విశంతీతి || ౧౦ || అత్ర హేతుమాహ || సత్త్వమితి || భవతః శక్తిత్యాప్రకృతిః - తస్మాత్సత్త్వదయోగుణాః - అతఃపాశ్చతాః
 ప్రకృతికార్యోపాధయః - బ్రహ్మపర్యంతాః స్థావరాదయోజినాః స్వోపాధిద్వారా - తేషుగుణేషుప్రతాపవిష్టాః -
 తేనప్రకృతౌ సాచత్వయాతి - అతఃక్రమేణోపాధిలయాత్సర్వేషి - త్వామేవప్రవిశంతీతి - యద్వాభవతః ప్రకృతేగుణే

జ్ఞానవిగ్రహమ్ || ౬ || అన్యచసంస్కృతాత్మానో విధినావిహితేనతేయజంతిత్వస్యయాస్త్వాంవైబహు
 మాత్మేకకముఖికమ్ || ౭ || త్వామేవాన్యేశిన్తేనమాగేహగివరూపిణమ్ | బహ్వౌచార్యవిభదేనభగవత్
 సముపాసంతే || ౮ || సర్వపితౄణాం త్వాంసర్వదేవమయేత్వరమ్ | యేనానాదేవతాభక్తాయద్యన్యధియః
 ప్రభో || ౯ || యథాద్రిప్రభవానద్యః పజగన్యాపూరితావిభో | విశంతిసర్వతస్సింధుంతద్వత్తాంగతయోంత
 తః || ౧౦ || సత్త్వంరజస్తమఇతిభవతఃప్రకృతేగుణాః | తేషుహిప్రాకృతాః ప్రతాబ్రహ్మస్థావరా
 దయః || ౧౧ || తుభ్యంనమస్తేవ్యవిభక్తదృష్టయే పర్వాత్సన్సర్వధియాంచసాక్షిణే | గుణప్రవాహుః
 యయవిద్యయాశృతః ప్రవతతతేదేవనృతిర్యగాత్సను || ౧౨ || అగ్నిముఖం తేవవిరంఘ్రిరీక్షణంసూర్యో
 నభోనాభిరభోదిశశ్రుతిః | ద్యౌఃకంసురేంద్రాసవ బాహవోణావాః కుషీమకరుత్స్యాగ్రిబలంప్ర
 కల్పతేమ్ || ౧౩ || రోమాణివృత్తోషధయశ్శిరోహంషేఘాఃపరస్యాస్థినఖానితేద్రయః | నిమగ్నంభాత్స్య
 హస్తిప్రజాపతిమేఘశ్రీస్తు వృష్టిస్తవవీర్యమివ్యతే || ౧౪ || త్వయ్యవ్యయాశ్శక్తౌపురుషేప్రకల్పితాబాకా
 స్సపాలాబహుజీవసంకులాః || యథాచలేనంజహతేజతాః సోపురుంబరేహమశకామనోమయే || ౧౫ ||
 యానియానిహరూపాణిక్రిడాధకంత్వంబిభృషిణాపా - తైరామృష్టశుచోబాకాముధాగాయంతి తేయశః ||

పుప్రోతాః | బ్రహ్మదయోభవద్వ్యతిరిక్తానంతి - అతస్త్వమేవసర్వదేవమయఇతి || ౧౦ || సనుభవతః ప్రకృతేతివదక
 మహావిప్రకృతీనంబంధంబ్రహ్మ - తతశ్చ తేహంమమచోవిశేషస్సాన్యధిత్యాశంక్యవిశేషమాహ || తుభ్యమితి || అశేషక్త
 ద్యవ్యయే అవిభిన్నబుద్ధయే - కుతః - సర్వాత్సర్వవ్యతిరిక్తాభావాదశేషక్తదృష్టస్తవ్యమిత్యర్థః - కించసర్వధియాం
 సాక్షిణేసర్వబుద్ధిసాక్షిత్వాన్మకాపిబుద్ధిలోపఇత్యర్థః ఇతరేతుసంసర్వతీత్యాహ - గుణప్రవాహఇతి - భేదనృతిర్యంవ
 ఆత్మానోయేహంతేషుదేవాదిశరీరాభిమా నిష్పిత్యర్థః క్షవదధియాశృతోయంగుణప్రవాహః ప్రవతతతే - ఆతోమ
 హావిశేషకత్యర్థః || ౧౧ || సర్వాన్యజత్యదేవోక్తంసగుణయాపంస్తాతిద్వాభ్యాం || అగ్నిముఖమితి || అగ్నాద్విదనమా
 ద్యక్షశర్వరావయవతావిధియతే - యాయమగ్నిః - సతవముఖమిత్యాదివచనవ్యక్త్యా - ఈక్షణంవత్స - శ్రుతిశ్చవిశేంద్రి
 యంతంయథాధా - ప్రాణశ్శబలంచతే || ౧౩ || రోమాణి || అద్రమఃపరస్యజస్థినఖాని || ౧౪ || వకేవలమేతావదేవకిం
 తు - సర్వాన్యాయంప్రపంచస్త్వదవయవభూతపితే - వదస్తేనంసత్వపిప్రపంచస్యవికారాస్త్వయినప్రసజ్యంతే - త్వయ్య
 త్వయిప్రకల్పితత్వాదిశ్యాహ || త్వయాతి || అవ్యయాత్తక అవ్యయాత్తని - పురుషేహాత్మే - లోకాదయః సంజహతేజవలంతి
 హే అవ్యయాత్తస్తిమిహ - కథంమాతేత్వయిమనోమయేమసః ప్రధానేమనో వృత్తిక్లంశ్య || ౧౫ || దృశ్యతేత్వస్యగ్రియా
 బుద్ధ్యామనసైవానుద్రవ్యవ్యమిత్యాదిభిరతే - జలేయథాజలవక్షసః సూక్ష్మప్రాణ్యంధరాశయః - యథావాహదుంబ
 రాంతః శనైశ్చమకకాః పరస్పరాతావభిజ్ఞానివచనంతానిబ్రహ్మంబానిత్వయిచరంతీత్యర్థః || ౧౬ || వ్యాదేవంధూ

తంతవస్వరూపందరవగాహమితత్వదవతారకథామృతమేవసంతస్సేవంతభిత్వాహ||యానీతి|| అమృష్టాపరిమాణికా
శక్యేయేమాంతే||౧౬||అతఃస్వయమస్యవతారాన్నమస్మతి||నమఇతి|| హయశీర్షేహయగ్గీవాయమధుకైభయోః
మృత్యువేదహంత్రే||౧౭||అకూపారాయేతి||అకూపారాయకూమారాయశ్చిత్తుద్ధారోవిహరోయస్యతస్సే||౧౮||
౧౯||నమఇతి||భృగుణాంపతయేపరశ్రరామాయ||౨౦||సంకషణంరామంచతుర్వ్యహరూపేణప్రణమతి||నమస్తేవా
సుదేవాయేతి||౨౧||౨౨||ఏవంస్తుత్వాబంధమోక్షంప్రార్థయితుమాహ|| భగవన్నితి|| అసతిదేహదోగ్రహాగ్ర
హాయస్యసః-అసక్తగ్రహాయస్యేతివా||౨౩|| నకేవలమయంభోకః-అహమపితదైవేత్వాహ|| అహంచేతి||
౨౪||మూఢత్వసేవప్రకటయతి||అనిత్యేతి|| విపర్యస్తవతిఅనిత్యేకమకఫలనిత్యుచితి-అనాత్మనిదేహదావాత్రేతిదుఃఖ
రూపేగృహదోషుభమతి-విపరీతమతిరిత్యర్థః-ద్వంద్వంనుఖదుఃఖాదిషు-అరామక్రిడాయస్యసంనదుఃఖేకథం
తిస్త||తాహ-తమోవిద్యుతమసావ్యాప్తః-అతఃత్వనఃప్రియంప్రేమాస్పృహంత్యాంనజానభిత్వర్థః||౨౫|| తదేవ సద్వ
ష్టాంతమాహ||యథేతి|| తస్మాజ్జలాద్భవంతీతదదృశ్యానిత్యుదాదీనిత్యైతథామాయాభిన్నంత్యాత్వామహంహీత్వా-ప
రాజ్ఞుభోదేహద్యభిముఖోవతకథి||౨౬||నస్వేవంజానతఃకుతోవిషయాభిముఖతాతత్రాహ||నోత్సహఇతి|| కృపణావి
షయవాసనాయుక్తార్ధగ్రస్యసః-అతఏవ-కామకమభ్యాంహతంతుభితం-ఇంద్రైశ్చబలిధిద్విషయసంయుక్తైరితస్త
౧౬||సమిక్రారణమత్స్యైప్రళయభివరాయచ-హయశీర్షేకనమస్తుభ్యంమధుకైభమృత్యువే||
౧౭||అకూపారాయసుహతేనమోమంధరధారిణేశ్చిత్తుద్ధారవిహరాయనమస్సుకరమూతకయే||౧౮||
సమస్తేద్భృతసంహయసాధులోకభయవహ-వామనాయనమస్తుభ్యంక్రాంతిత్రిధవనాయచ||౧౯||స
మోభృగుణాంపతయేదుష్టక్షత్రవచచ్చిదే||నమస్తేరఘవర్యాయరావణాంతకరాయచ||౨౦||నమస్తేవా
స్సుదేవాయనమస్సంకషణాయద-ప్రద్యుమాయానిరుద్ధానుసాత్వతాంపతయేనమః||౨౧||నమస్తు
ద్ధాయబుద్ధాయదైత్యదానవమోహినే||ప్లేచ్ఛపాయిత్యత్రేహంత్రేనమస్తేకలిరూపిణే||౨౨||భగవత్
సర్వలోకోయంమోహితస్తవమాయయా-అహంమమేత్యసద్ధాప్రహృభ్యామృతేకమకవత్తను||
౨౩|| అహంచాత్తాత్రజాగరదారాథకస్వజవాదిషు-భగ్మహిస్వపృకత్వేమమూఢస్సత్యధియావి
ధో||౨౪||అనిత్యానాత్మదుఃఖేషువిపర్యాసమతివ్యాహమ్|ద్వంద్వారామస్తమోవిష్టానజానాత్వాత్మ
నఃప్రియమ్||౨౫||యథాబుధోజలంహీత్వాప్రతిచ్ఛన్నంతదదృశే-అభ్యతిమృగత్వస్థాంవైహీత్వా
హంత్యాపరాజ్ఞుభిః||౨౬||నోత్సహేహంకృపణధీకామకమహతంమనః|రోద్ధంప్రమాదిభిస్సాక్షై
హీకాయమాణమితస్తతః||౨౭||సాహంతవాంఘ్రిప్రగత్యోనతాంధురాపంతచ్చాపస్సృగహంభవద
మగ్రహాశశమన్యోపుంసోభవెద్య-హీకసంసరణాపవగకస్త్యయ్యబ్జవాభాసదుపాసనయా-మతి
స్సాన్యో||౨౮|| నమోవిజ్ఞానమాత్రాయసర్వప్రత్యయమోతవ-పురుషేషప్రధానాయబ్రహ్మణేసం
తకక్తయే||౨౯||నమస్తేవాసుదేవాయపర్యధూతక్షయాయచ-హృషీకేశనమస్తుభ్యంప్రపన్నంపాహీ
తకృష్ణమాణంమనః|రోద్ధంనియంతంనశక్సీమితి||౩౦||సఇతి|| తదేవమస్వతంత్రోయఃసోహంతవాంఘ్రిముపగ
తఃశరణంపాప్తః|నన్వింద్రియపరతంత్రస్యైతదపిమతస్త్రాహ-తచ్ఛాపీతి-హేతశఅంతర్యామి-తవాంఘ్రి
పగమనంబాసతాంధురాపం-అతోభవతోమగ్రహంత్యహంమవ్యఅనుగ్రహేనతీవా-నమసతాంకేవయైవంభవ
తికింతుకుగ్రహేణేత్యంతసా-ప్రంసఇతి-జీవస్యసంసారస్సాగవగకసమాక్లిర్యదాత్వత్యపయాభవేత్-సంభావనా
స్సదంభవతి-హేఅబ్జవాభతదానదుపాసనాసంపద్యతే-తయాతహ్యేకవత్వయమతిభావేత్-నత్వత్యపాంబినాపతే
వాననితరాంత్యస్యనితదేహంముక్తిరిత్యర్థః||౩౧|| పాదయోవతకప్రార్థకాయతేద్యయేన||నమఇతి||విజ్ఞానమేవమా
తామూర్తికర్మస్యతస్యై-అతఏవసర్వప్రత్యయమోతవేషమస్తజ్ఞానకారణాయ-కించ-పురుషేశప్రధానాయ-పురుషస్య
యేతకోనిభిదుఃఖప్రాపకాకాలకమకస్యభావాదయః-తేహంప్రధానాయనియంత్రేకుతశబ్రహ్మణే-పరిభ్రాణాయ
కించ-అనంతకక్తయ-అనంతకాకక్తయాయస్యయద్వా-అనంతామాయాఖ్యాకక్తిర్యస్యతస్యై-అభవాప్రధానం
కృతిఃపురుషస్తత్త్వనితకాకాకకాలః-తత్త్రితయాత్వసేబ్రహ్మణే-వత్కృతిప-భగవాత్-ప్రత్యతిర్యకసాదా
మాధారకపురుషః-పరి-సతోనిన్యంజకాదాబ్రహ్మతత్త్రితయంత్యమితి||౩౨|| సర్వప్రత్యయమోతవత్వమభ్యం

అయన్తస్థానినమస్తథితి॥ వానుజేవాచచిత్తాధిష్ఠాతే॥ సర్వభూతక్షయాయక్షయః॥ అహంకారశ్చప్రాణినా
మాశ్రయః॥ తతశ్చహంకారాధిష్ఠాతేనంకిషణ్ణాయేత్యుతః॥ హృషీకేశేతిబద్ధిమనసోరధిష్ఠాతః॥ ప్రద్యుమ్నాని
రుద్ధయోరేకీకృత్య గ్రహణశరణాగతంమాంపాహీతిప్రార్థనం॥౩౦॥

ఇతిభావాభాదీపికాయాం-చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఏకవత్సారింశకేహారజకంప్రవిశక్తురీమ॥ తతోవరానదాత్తుష్టఃసుదామ్నానాయకస్యచ॥ సశంకమక్రూరమ
నఃప్రమోద్యచ్ఛధామసందర్శనతఃకృపాశుః॥ స్వరాజధానీమధురామపశ్యదలంకృతానంతమహాత్మనాఢ్యం॥ ౧॥
౨॥౩॥అద్భుతానీతి॥ భూమావియతిజలేశాయావంత్యద్భుతాని॥ తానిత్యయ్యైవసంతి-తంత్యాం-విపశ్యతోమేషమద్భుత
మద్భుత్వం-అపితుసర్వంద్భుత్వమేవేత్యుతః॥౪॥ననుమత్ప్రప్తైఃపూర్వమేవత్వంవిస్మితమఖిలక్షితోసి॥ అతోభూమావి
యతిజలేశాకిమద్భుత్వతద్భుత్వవదైత్యతాపా॥ యత్రేతి॥ యత్రత్వయి-సర్వాణ్యద్భుతానితంత్యావిహపశ్యతోమే
మాంవిభో॥౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చత్వారింశోధ్యాయః. ... *

శ్రీశంకః॥నువతస్తస్యభగవాన్దశమస్కంధే-చత్వారింశోధ్యాయః॥ భూయస్సమాహరత్యుష్ణేనబోనాట్టమివా
త్సనః॥౧॥సోపిచాతహీతంవీత్యజలాదున్మజ్జ్యసత్వరః॥ కృత్యాచావశ్యంసర్వంవిస్మితోరథమాగ
మత్॥౨॥తమపృచ్ఛద్భుత్వీకేశంకేతద్భుత్వమిహద్భుతమ్॥ భూమావియతివాతోయేతథాత్వాంలక్షయా
మహే॥౩॥అక్రూరః॥అద్భుతానిహయావంతిభూమావియతివాజలె॥ త్వయివిశ్వాత్తకేతానికింమేద్య
వ్యధివిశ్యతః॥౪॥యత్రాద్భుతానిసర్వాణిభూమావియతివాజలె॥ తంత్యాంపశ్యతోబ్రహ్మస్కింమేద్య
వ్యమిహద్భుతమ్॥౫॥ఇత్యుక్త్యాచోదయామాసస్యందనంగాంధిసితుతః॥ మధురామనయద్రామంకృష్ణం
చైవదిశాత్మయోః॥౬॥మాగేగ్రామజనారాజతత్రతత్రోపసంగతాః॥ వసుదేవమతాద్యప్యాప్రీతా
ద్యప్తించనాదదుః॥౭॥తావద్వృక్షాకసస్తత్రనందగోపాదయోగ్రతః॥ భ్రోపవనమాసాద్యప్రతితుంతో
వతస్థితౌ॥౮॥తాన్తమేత్యాభగవాన్కూరింజగదీశ్వరః॥ గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రశ్నితంప్ర
మాసన్నివ॥౯॥భవాన్ప్రవిశతాదగ్రసహయానఃపురీంగృహమ్॥ వయంక్షహవముచ్యాథప్రతద్రా
త్యౌమహేపురీమ్॥౧౦॥అకూరిం॥నాహంభవద్భ్యంరహితప్రపేక్ష్యమధురాపురీమ్॥ త్యక్తుంనా
హాసీమాంనాభభక్తంతేభక్తవత్సల॥౧౧॥అగచ్ఛయామగేమాంసస్సనాథాకకుర్వధోక్షజనహగ్రజన్మ
గోపాలైస్సుహృద్భ్యశ్చమహ్యత్తమ॥౧౨॥పునీపాదరజసాగృహన్మోగృహమేదీనామ్॥ యచ్చౌచైనా
నుత్యప్యంతిపితరస్సాగ్నయస్సురాః॥౧౩॥అవనిజ్యాంఘ్రియుగళమాసీల్చ్యకోల్యవిమకహాన్॥ విశ్వరూ
మతులంలేభేగతించైకాంతి నాంతయ॥౧౪॥అపస్తంభ్యైవనైజన్మత్రైలోకాకృతవయోపునన్॥ శిర
సాధత్రయాశ్చర్యస్సర్వార్యాతాస్సగ్రాశ్చజాః॥౧౫॥దేవదేవజగత్పాత్రభిర్భూతవణీతనయదూత్త
మోత్తమశ్లోకనారాయణనమోస్తుతే॥౧౬॥శ్రీభగవాన్॥ ఆయాస్యేభవతోగేహమహమార్గనమన్వి
తః॥యదుపక్రమ్యహంహత్వావితరిష్యేసుమృప్తియమ్॥౧౭॥ఏవముక్తోభగవతాసోక్రూరోవిమనా

—* శ్రీకృష్ణబలరామయోమధురానగరప్రవేశఃపుట్టః *

అన్యత్రభూమ్యాదాకిమద్భుతంద్భుత్వం-త్వాంవినానతతకించదద్భుతమిత్యుతః॥ హేబ్రహ్మహేపరమేశ్వరేత్యుతః॥ బ్ర
హ్మేతిపాపాః॥౧॥ఇతితి॥ గాంధిసితుతఃఅక్రూరః॥౬॥మాగేఇతిదృష్టింనాదదుఃపశ్యంతేవస్తీతాకత్యుతః॥౭॥తావది
తి॥రామకృష్ణాగమనప్రతిక్షమాణాస్థితాః॥౮॥తావదితి॥ప్రశ్నితంవిస్మితం॥౯॥భవానితి॥శ్వగృహంబవప్రవేశతాత్ ప్ర
విశతుఅవముచ్యతత్తార్కవిశ్వాశ్చేత్యుతః॥౧౦॥అగచ్ఛేతి॥సాగ్రజఃసహగోపాతైరిత్యుతః॥౧౧॥పునీపాతి॥య
చ్చౌచైనయస్సుపాదరజసాగృహన్మోగృహమేదీనామ్॥౧౨॥అవనిజ్యేతి॥ శ్లోక్యైఃపుణ్యకీర్త్యమాణః॥ ఏకాంతిబ్రాహ్మ
కాంతభక్తాహం-యాగతీస్తాంతలేశ్చ॥౧౩॥అపస్తంభ్యై॥ అపునన్తపవిత్రకృతవత్సరంబాధిర్భ్యః-స్వస్వకలప్రాప్తాః॥
౧౪॥సోధికాయమాహానమస్సు-తోతి॥దేవదేవేతి॥అతఃపరమమృత॥చేయోనాసీతిమత్వాబహుధాసంబోధయతి॥౧౫॥అ
యాశ్చౌచి॥అదాతావత్ యదుపక్రమ్యహంహత్వావితరిష్యేసుమృప్తియమ్॥౧౬॥తంకంబంహత్వా-సుమృదాంతియంవితరి
ష్యేదాద్యామితి॥ఏవమితి॥తాన్మోక్షావనితావిశస్వతంత్రమావద్యంపశ్యేతి॥౧౭॥అదేతి॥గోప్రవేశివారితః

పరివృతః పాన్తివతః ॥౧౯॥ శ్రీకృష్ణద్వష్టాంతురీమనువణాయతవతుర్హి ॥ చదర్శేతి స్యాటికానితుంగానిగోపురాణిపుకత్నా
రాణిఅన్యనిగృహద్వా రాణిచయస్యాంతాంబుహంతిహేమమయాని కవాటానితొరణానిచయస్యాంతాం తామ్యి
ఆరఃఆరకూటశ్చతన్మయాఃగోష్ఠాధాన్యాగారాః అశ్వశాలాదయశ్చయస్యాంతాం పరిఘాఃపరితఃఖాతగతాస్తాన్తి
రాసదాందుర్గమాం ఉద్యానానిదూరస్థానివనానిరమ్యాన్యపవనానిచసకటస్థాః - త్రైరుపశోభితాం ॥౨౦॥ సౌవర్ణేతిసౌ
వణాణాశ్చంగాటకాఃచతుష్పథాః - హర్ష్యణిధనినాంగృహణిదతేషునిమగ్నాంగృహాచితాతరామూశ్చత్రైః - త్రేణ
నామేకరూపశిల్పపజీవినాం - సభాభిరుపసం వెశనస్తానైశ్చ - భవనైరన్యగృహైశ్చ సస్కృతాంజలంకృతాం - అమణి
టికఃహరితోమరకతాః ॥౨౧॥ జుష్టేష్యితివైదుర్యాదిరత్రైర్మధ్యమలభ్యోరిషు - అవిమైరుపబిష్టేఃపారావత్రైఃబిష్టి
భిశ్చవాదితాం - తత్రవలభ్యోగృహపురోభాగస్తంభనిహితఛాదనావప్తంభవక్రదారూణి - వెదయా వలభీనావధౌదేశ
విరచితావప్తంభవేదికాఃకాలాముఖరంధ్రాణిగవాక్షుచ్చిద్రాణి - కుట్టిహునిమణిబద్ధాధూమయస్తేష్వితి - రథ్యాఃరా
మార్గాః - ఆపణాఃపణ్యపీఠయఃమార్గా అన్యేచ - చత్వరాణ్యంగణాని - సంసిక్తానిరథ్యాదీయస్యాంతాం - ప్రకీర్తామాల్య
దయోదయస్యాంతాం ॥౨౨॥ ఆపూణేతితథాస్వలంకృతాని ద్వారాణియేషాంత్యేగహయస్యాంతాం - కైఃఆపూణేకః

ఇవపురింప్రవిష్టఃకంసాయకర్మాచద్యగృహంయయా ॥ ౧౯॥ ఆథాపథాష్టేభగవాన్కృష్ణస్సంకషణా
న్వితఃఇమరాంపాన్తివత్యైదిదృశ్యతఃపరివారితః ॥ ౧౯ ॥ చదశతాంస్పాటికతుంగగోపురద్వా
రాంబుహద్దేమకవాటతొరణాం తామ్యిరకొష్ఠాంపరిఘాదురాసదామ్యుపహృషణాశోభి
తామ్ ॥ ౨౦॥ సౌవణకశ్చంగాటకహమ్యానిమగ్నాపైశ్చేణీసభాభిధావనైరుపసస్కృతామ్ వైదుర్యవ
జ్రామలసిలివిమైర్మధ్యక్తాహరిద్విర్వలభీమవేదిమ్ ॥ ౨౧॥ జుష్టేషుజాలాముఖరంధ్రాణికుట్టిషేష్యా విష్టపా
రావతలహీనాదితామ్సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాంప్రకీర్తమాల్యాంకురలాజతండులామ్ ॥౨౨॥
ఆపూణకతుంభైదకధిచందనాక్షితైఃప్రసూనదీపావళిభిస్సపల్లవైః । సవ్యంతరంభాకృముకైస్సకేతుభి
స్సవలంకృతద్వారగృహంసపట్టికైః ॥౨౩॥ తాంసంప్రవిష్టేవనుదేవనందనాభృతౌవయన్త్రైన్యకారదేవవ
త్సకా ॥ ద్రష్టుంసమీయన్తస్త్రికాఃపురస్త్రియోహమ్యాణిచైవాయురుహస్సృకపోత్సృకాః ॥౨౪॥ కా
శ్చిద్విపర్యగృతవస్త్రుధూషణావిస్మృత్యచైకయంగశేష్యధాపరాః ॥ కృతైకపత్రకవచైకసూపురానా
కాగ్నాద్విదీయంత్యపరాస్వలావనం ॥౨౫॥ ఆత్మంత్యవికాస్తదపాస్యభోజనచాభ్యజ్ఞమానాఅకృతోప
మజ్జనాః ॥ స్వపంత్యుడృఢాయనిశమ్యనిస్సనంనిపాయయంత్యోభామహాహ్యమాతరః ॥ ౨౬॥ మనాంసితా
సామరవిందలలోచనః ॥ ప్రగల్భలిలాహసితావలౌకవైః । జహారమత్తద్విరదేంద్ర ఏకమేద్యకాందధ
చ్ఛీరమణాత్మనోత్సవం ॥ ౨౭॥ దృష్ట్వాముహుశ్చృతమనుద్రుతచేతసస్తంత్రేత్రితఃస్థితసాధా
క్షుణ్ణబలమానాః ॥ ఆనందమూర్తికముపగూహ్యదృశ్యతల్లబ్ధంహృద్యత్వచాజహురనంతమరిందమాధిం ॥
౨౮॥ పాన్తిసాదశిఖారూఢాఃక్షితుంతుల్లముఖాంబుజాః । అభ్యవపకసౌమనైస్త్రిప్రమదాబలకేత

ద్భిఃపూణేకంభైదకధాచందనేనచతుత్తైస్త్రికైః - ప్రసూనానాభిపానాంగావళయోయేషుత్రైవృతైః ఫలగు
దైపురుపలక్షితారంభాఃక్రముకాశ్చత్రత్సహితైస్సకేతుభిఃకేతవోద్వజాస్త్రత్సహితైః - పట్టికావితస్త్రీవిస్తారఃప్రవస్తా
ణితత్సహితైః - ఆత్రేయంరీతిఃద్వాదేమాభయతస్తంధులానామూపరికుంభాః తత్పరితఃప్రసూనావళయః కంఠపట్టికా
ముఖేదూతాదిపల్లవాః - తదుపలిపాతాగ్రంతరేదీపావళయఃతత్సన్ధిధారంభాఃక్రముకాఃకేతవస్తొరణానిచేది ॥ ౨౩॥ తా
మతి ॥ సరదేవవత్సకా - రాజమాగేణతాంపురింసంప్రవిష్టావిదిద్విదీయాంతః ॥౨౪॥ ఔత్సక్యమేవాహుద్యయేన ॥ కాశ్చ
దితి ॥ విపర్యకవిపరితంభృతానివస్తాణిహూషణానిచయాభిస్తాః - యుగ శేషయగరధార్యమకుండలకంఠజాదిమ - ఏకవ
స్త్ర్యత్యనయఃకృతక్షేపమేవత్రం - యయోస్త్రేత్రవత్రయోసాం - ఏకమేవసూత్రిరంబరదాభరణయోసాం - తాశ్చ
కాగ్నానాగ్నాద్వికృష్టస్థవలౌకవేకజలంధిదాయ ॥౨౫॥ ఆత్మంత్యభి ॥ తద్వోజనంహిత్యా - అభ్యజ్ఞమానాపరి
త్రేయమాగతైలాభ్యంగేణఅకృతస్మానాఅహాహ్యనిరస్య ॥ ౨౬॥ మనాంసితి ॥ ప్రగల్భలిలాహుః - తాభిః హాసితా
తాభిః - ఆత్రేయంరమయేదిశీరమణః - తేనాత్మ హావపుమా - తాసాంద్యకాంత్యవందవత్ - మనాంసిజహర ॥ ౨౭॥
దృష్ట్వైతి ॥ ముహుఃప్రతతత్సాతత్వతదేతసన్విత్య - తద్దృష్ట్వాతస్యక్షేపణంచ ఉన్మితంకతదేవసమధాతయ - తద్

యాడక్షణం సేవనం తేనలభ్యోః సానోయా భిస్తాద్యౌః డష్టుః తేన నెత్రద్వా రేణ ఆత్మ నిమనసిలబ్ధం ప్రాప్తం పరిష్కృజ్య
తదప్రాప్తి జనితంతనంతం ఆధింవ్యధాంజహుః - హే అరిందమనిజితకామేతి సంబోధనం - శృంగారరసేః మగ్ధిమా
భూదితి || ౨౮ || ప్రాసాదేతి సౌమనస్యే కుసుమసమూహే శ్శోభనమనోభావైర్వా || ౨౯ || ౩౦ || ఊచురితి పారాపుర
స్త్రియః || ౩౧ || రజకమితి రజకః వస్త్రనిర్జేజకః సవీవవస్త్రాజ్ఞాం రాగమపికుర్వకరంగకారః || ౩౨ || ౩౩ || సజ్జతి రుషితః కు
పితః || ౩౪ || ఈద్యశాసీతి గిరౌ వసేచరథ - యే - తేయా యాంసత్సంపూర్వం పరిదతేతి సంభావనాయాం లోట అభిస్సభప్రా
థకాయథ || ౩౫ || యాతేతి రాజకులాని రాజకీయాం లంపంతిస్సన్వంతుర్వంతి || ౩౬ || ౩౭ || తస్యేతి వాసకోశాకవస్త్రప్ర
వా || ౩౮ || దధ్యక్షతైస్సదపాత్రైస్సన్వగ్ధైరభ్యుపాయతైః | తావానర్చ్యః ప్రముదితాస్తతతత్త్వ
జాతయః || ౩౯ || ఊచుః పారాలచూగోఽప్యస్తపః కిమచరన్తమాత్ | యాహ్యేతావనవశ్యంతినరలోకమ్

—*రజకవధ-వాయక-సుదామ-త్రివక్రాదీనాం సమ్మూసనమట్టః*—

హేమాత్మవౌ || ౩౯ || రజకంకంచదాయంతం రంగకారంగదాగ్రజః దృష్ట్వా యాచతవాసాం సిధౌతా
న్యత్యుత్తమానిచ || ౩౯ || దేహ్యవయోస్సముచితాన్యంగవాసాం సిచాహాతాః | భవిష్యతి పరం శ్రేయోదా
తుస్తేనాత్ర సంశయః || ౪౦ || సయాచితోభగవతాపరిపూర్ణానసర్వతః | సాక్ష్యపరుషితం ప్రాహభ్య
త్యోరాజ్ఞస్సుదుర్మదః || ౪౧ || ఈద్యశాన్యవవాసాం సినిత్యంగిరివసేదరాః | పరిధత్తే ముద్వృత్తా రాజద్ర
వ్యాణ్యభిస్సభ || ౪౨ || యాతాశుచాలితానైవం ప్రాథ్యం యదిజీవీషిమా | బద్ధుంతి ఘ్నంతి లంపంతి దుష్టా
రాజకులంబైః || ౪౩ || ఎవం వికత్తమానస్యకుపితో దేవకీసుతః | రజకస్య రాగైశ్చిరః కాయాదపాహ
రతో || ౪౪ || తస్మాకుజీవినస్సర్వేవాసకోశాకవిస్సజ్యతే | దుద్రువుస్సర్వతోమాగ్గం వాసాం సిజగృహే
చ్యుతః || ౪౫ || వసిత్వాత్మప్రియేవస్సైక్యస్థస్సంకషణస్తథా | శేషాణ్యుదత్తగోపేభ్యో విస్సజ్యభువికాని
చిత్ || ౪౬ || తతస్తు వ్రాతకః పీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్ | విచిత్రవజ్రేణైవైవైరాకలైర్వరచరూ
పతః || ౪౭ || నానాటక్షణమేవాభ్యాంకృష్టరామావిరేజతుః | అలంకృతాబలగజౌపర్వణీవసితేతరా | ౪౮ ||
తస్యోపసంభోధగవాన్ప్రదాత్సారూప్యమాత్మనః | శ్రియం చ పరమాం లోకే బలైశ్చర్వస్సృక్పిండ్రీయమ్ ||
౪౯ || తతస్సుదామోభవనం మాలాకారస్య జగ్ముతుః | తాదృష్ట్వా సమాసోత్తాయననామశిరసాధువి || ౫౦ || త
యోరాసనమానియపాద్యం చాఘ్నాహాదాదిభిః | పూజాంసానుగయోక్తైస్సక్రాంబూలానులెపయైః ||
౫౧ || ప్రాహనస్సాథకంజన్మపాలితంచకులంప్రభో | పితౄదేవష్యయోమహ్యంతృష్టాహ్యగమసేనవామ్ ||
౫౨ || భవంతా కిలిపిశ్చస్య జగతః కారణం పరమ్ | అవతీర్ణా విహం శేన తై మాయచభవాయచ || ౫౩ || నహి
వాంవిషమాదృష్టిస్సన్మదోజగదాత్మనోః | సమయోస్సర్వహాతేషు భవంతంభజతోరపి || ౫౪ || మా
ఘాజ్ఞాపయతంభ్యత్యంకిమహంకరవాణివామ్ | భుంస్తస్వనుగ్రహాహ్యేష భవద్భ్యాం యస్మిన్వియ
జ్యతే || ౫౫ || శ్రీకుః || ఇత్యభిప్రేత్య రాజేంద్రసుదామః | పీతమానసః | తస్మై స్సన్వగ్ధికుసుమైమాకలాచి
రచితాదదా || ౫౬ || తాభిస్సన్వలంకృతా పీతాకృష్టరామాసహనుగౌ | ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వ
రదావరాక || ౫౭ || సోపివవైచలంభక్తింతస్యిన్నేవాభిలాత్సరితద్వైషువసోహదః ధూతేషుచప

రాండయామ్ || ౫౮ || ఇతి తస్మై వరాకదత్వా శ్రియంచాన్వయవధానీమ్ | బలమాయుర్వశః కాంతినిజ
గమసహ || ౫౯ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే ఏకవత్సారింశోధ్యాయః.

టాకా || ౬౦ || ౬౧ || తతః పారాయకః తంతమాయవిశేషః - వేషం అలంకారం - చైత్యైర్వస్త్రమయైరాకత్వై భూకవతైః
౬౨ || ౬౩ || తస్యేతి ఇహ లోకపరమాం శ్రియం బలం చ విస్వర్వం వస్తువులించ ఇంద్రియంచ తత్త్వావలంబం || ౬౪ || ౬౫ || భ
వంతా విత్తితై మాయాభిధానాభవాయ ఉద్భవాన్ || ౬౬ || రజకవధేన వాయకానుగ్రహేనాచయవయోః విషమద్వ
ష్టితయా అనిశ్చితతానాశంకియేత్యాం || ౬౭ || అత్ర హేతుస్సమయోరితి అత్రాపి హేతుద్వయం సువ్యదోజగదా
త్మనోరితి || ౬౮ || ౬౯ || ఇతితి ఇత్యేవం విజ్ఞాపయన్ అభిప్రేత్య తస్య తంజ్ఞాత్వా || ౭౦ || ౭౧ || ఇతితి అన్వయవధానం వంశవృ
ద్ధిమతిత్తో || స్వైర్వంజరికమధురం జిహ్వం వికృత్య క్షణప్రదాయచవరాసభవాయకాయ | మాలాకృతం సమనుకం
పృథకారకంజ్ఞాన్యస్థింధనుశ్చ సమాసోన్మయమా బభంబు || ౭౨ || ఇతి యాయంతా || ౭౩ ||

ఇతి భావాథాదీపికాయాం ఏకవత్సారింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

క్షో॥ ద్వితీయః శ్లోకః సప్తమః పదమధ్యమః ॥ వధన్త్రదక్షిణాంకం సారిష్టరంగోత్సవాదివ ॥ అథేతి ॥ అంగవిలేపాన్
దనాదయః ॥ గృహీతాని అంగవిలేపభాజనానియయాతాం ॥ రసప్రదః సుఖప్రదః ॥ కేతి ॥ హే అంగ నేవరో రుణ్ణసాం
సంసంబోధ్యపృచ్ఛతి ॥ త్వం వీతదను లేపనంకస్యవా ॥ ఇహ ఇతినిపాతో భూ ॥ విత్తేవయ్య కైవలైః ॥ అస్మత్సేవాసమ్య
ఖలదేత్యాహ ॥ నచిరాదితి ॥ అనానీతి ॥ తిస్రః గ్రీవాంకకటయోవక్రా ఇతి త్రివక్రతినామయస్యాస్యా ॥ అనులేపనక్రియ
యాంకం సస్యబహుమతాదాస్యస్మి ॥ ౩ ॥ రూపేతి ॥ రూపం అంగసౌష్ఠ్యవం ॥ పేళలంబసౌకుమార్యం ॥ మాధురం చరసిక
మానీతం చ ఆలాపశ్చ ॥ వీక్షితం చ త్రైకషిపతాత్మామోహితచిత్తా ॥ సాంధ్యం సుసంధ్య ॥ తత ఇతి ॥ స్వవల్లెతరశోభనాదా
కృష్ణయోర్వజాకభ్యామితరంపితాదివణః స్తేనశోభితం శీలం యస్య తేన ॥ సంప్రాప్త పరిభాగే ॥ సంప్రాప్తః పరోనా
క్రీణుకః ॥ అథ వజ్రకరాజవధనమాధన సిక్రియంగృహీతాంగవిలేపభాజనామ్ ॥ విలొక్యకుబ్జాయువతీం
వరాన హంపప్రసూయంతీం ॥ ప్రహసన్తరసప్రదః ॥ ౧ ॥ కాత్వంవరో ర్మైతదహను లేపనంకస్యాంగనేవా
కథయస్యసాధునః ॥ దేహ్యంయోరంగవిలేపము త్తమం శ్రేయస్తతస్తేనచిరాద్భవిష్యతి ॥ ౨ ॥ షైరంధ్రీ ॥
దాస్యస్యహంసుందరకంసంసమతాత్రివక్రనామాహ్వానులేపకమణిమద్భావితలభోజపతేరతిప్రియం
వినాయువాంకోన్యతమస్తదహతి ॥ ౩ ॥ రూపపేళలమాధుర్యమానీతాలపవీక్షితైః ॥ భక్షితాత్మాదదాసాం
ద్రమభయోరనులేపనమ్ ॥ ౪ ॥ తతస్తావంగరాగేణస్వవల్లెతరశోభనాసంప్రాప్తపరిభాగేవశుశుభాతేను
రంజితే ॥ ౫ ॥ ప్రసన్నోభగవాన్కటాంత్రవక్ర్రాంరుచిరాననాం ॥ ఋజ్వీంకతుంమనశ్చక్రేదర్శయన్
దర్శనైఫలమ్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామాక్రమ్యప్రపదేద్వ్యంగుళోత్తానపాణినా ॥ ప్రగృహ్యచుక్రేభ్యాత్మముదనీ
నముదచ్యుతమ్ ॥ ౭ ॥ సాతదజ్జానమానాంగీబృహచ్చోదిపయోధరా ॥ ముకుందస్వకనాత్మద్యౌతిభా
వప్రమదోత్తమా ॥ ౮ ॥ తతోరూపగుణోదార్యసంపన్నాప్రామాకేశవం ॥ ఉత్తరీయాంతమాకృ
ష్టస్యయంతీతాతహ్యచ్యుతా ॥ ౯ ॥ వీహీవీర్యహంయావోనత్వాంత్యమిహాత్మక్రేదోత్తయోన్యతి
తచిత్తాయాః ప్రసీదత్రుషషభా ॥ ౧౦ ॥ ఏవంప్రియాయాచ్యమానకృష్ణోతామశ్యశ్యతః ॥ ముఖంవి
త్సృణు గానాం ప్రహసన్తామువాత్సా ॥ ౧౧ ॥ ఏష్యామిత్యేగృహం మధువునామాధిపికేశవమ్ ॥ సా
ధితాథోకాః గృహాంకాన్సంధ్యాంధానాంత్యంసరా యజన్ ॥ ౧౨ ॥ విస్మయమధ్యావాణ్యతాం వ్రజన్ మా
గేశవణిశ్చభోవావోపాయనతారిబూలస్రగ్ధైస్సగ్రజోచితః ॥ ౧౩ ॥ తద్దశనస్సరత్తోభాదాత్మా
నంసావిదంప్రియః ॥ ౧౪ ॥ ప్రవస్రకీబరవలయాల్లెఖ్యమూతకయః ॥ ౧౫ ॥ తతఃపారాకావృచ్ఛమానోధను
షస్థానవచ్యుతః తస్మై ప్రసన్నోదద్యశేధనురైంద్రమివాద్యుతమ్ ॥ ౧౬ ॥ పురుషైర్బహుభిగుణప్రమచిక
తంపరమధికమత్ ॥ వార్యమాణోన్యభిక్యష్టాప్రసహ్యధనురాదధే ॥ ౧౭ ॥ కరణవాషేనసలీలముద్ధృతంస
జ్జంచక్రత్వానిమిషేణసశ్యతామ్ ॥ నృదాంవికృప్యప్రబభంజమధ్యతోయథేతుదండంమదకర్మ్యుక్రమః ॥
౧౮ ॥ ధనుషోభజ్యమానస్యశబ్దః ఖంరోదసీదశః ॥ పూరయామాసయంశ్రుత్యాకంసస్రాసముపాగ
మత్ ॥ ౧౯ ॥ తద్రక్షిణస్సానుచరాంకుపితాతయినః ॥ గృహీతుకామావపుగృహ్యతాంబధ్యతా
మితి ॥ ౨౦ ॥ అథ తాదూరభిప్రాయాన్ విలొక్యబలకేశవః ॥ క్రుద్ధాధనుషలదాయకతేతాంశ్చజిహ్నుతః ॥
పరితనోభాగోయేనయద్భావసంప్రాప్తః పరిభాగశోభాతశయోయేనేతివా ॥ తేనురంజితే ॥ ౨౧ ॥ ప్రసన్నతతి ॥ స్వ
ర్మనైసద్యః ఫలందశకయన్ ॥ ౨౨ ॥ పద్భ్యామితి ॥ తస్యాః ప్రపదేదాదాగ్రద్వయం ॥ పద్భ్యామాపీడ్య ॥ ద్వైలంగుళ్యుక్త
శేషన్నతేయస్మై పాణోతేన ॥ చుబుకేముఖస్యాద్యోభాగే అధ్యాత్మంజేహండన్నమయామాన ॥ ౨౩ ॥ శేతి ॥ తద్రైవము
సమానమంగయస్యాస్యాబృహంతాశ్రోదిపయోధరాయస్యాస్యాముకుందస్వకనాదితేముఖ్యకారణం ॥ ౨౪ ॥ ఏష్యా
మితి ॥ అధిపికర్మనంమనఃపీడాశవనం ॥ కంసవధనసాధితోఅర్థః సుహృదాంప్రయోజనంయేనసః అగృహణం ॥ అక్రతరా
ణాంపాథానాంప్రవాసినాంపరం ॥ అయవంఅశ్రయస్త్వం ॥ ౨౫ ॥ విస్మయేతి ॥ మధురయాగిరాతాంప్రస్థాస్యకృజక
ణిక్యభవణిక్యః అచితః ॥ ౨౬ ॥ తదితి ॥ లేఖ్యాచిత్రస్యస్తావనమూతకయోయాసాంతా ॥ ౨౭ ॥ తత ఇతి ॥ ధనుమకాశాలం
స్వచ్ఛ ॥ ౨౮ ॥ పురుషైరీతి ॥ ప్రసహ్యబలాత్కారేణ ॥ ౨౯ ॥ కేశేతి ॥ నిమిషేణ అతిశీఘ్రం ॥ మదకర్మ త్తమాస్త్రీ ॥ ౩౦ ॥
తదితి ॥ గృహ్యతాంబధ్యతామితి ॥ వదంతోజిహ్వుతువలపవృత్తవంతః ॥ ౩౧ ॥ అథేతి ॥ సకేవలంక్రద్ధాకంఠభగ్నస్యధనుషా

గృహీత్వా జన్మమశ్నేతి॥౨౦॥ బలమితి॥ పరతః ప్రాతగ్కంతవ్యమితి శాలాముఖా దేవపునర్నిష్కామ్య॥ ౨౧॥ తయోరితి॥
 తేజః ప్రభావం ప్రాగల్భ్యం దృష్టౌ తాం॥ ౨౨॥ తయోరితి॥ శకటం శకటవిమోచనస్తానం॥ ౨౩॥ గోపృథితి॥ ముకుందస్య విగ
 మేనజాన్సిగ్గమనసమయోయాతశివతః॥ సుఖం ప్రభాతారజనీయం అద్యధ్యవంతత్రదృశోభవిష్యతశ్చ త్యాది
 యదుక్తవత్తః॥ ఋతానత్యాబధూవుః పురుషభూషణస్య శ్రీకృష్ణస్య గాత్రలక్ష్మీం దేవశోభాంకథంభూతస్య గా
 త్రస్యనులంఘనః॥ ఇతరాక్రమపూర్వీకహిత్యాదయనంత్రయం శ్రీః కామయామాన - యాంగాత్రలక్ష్మీమితి
 వా॥ ౨౪॥ అవని కైతి॥ అవని క్తవ్యశ్చితం అంఘ్రియగళం యయోస్తా - క్షీరమిత్రమన్నం భుక్తా - సుఖం న్యవసౌతాం॥ ౨౫॥
 కంసశ్చితి॥ పరంకెవలం గోవింద రామయోవిక్రీడితంతత్ - నతుషరాక్రమః కశ్చిత్॥ ౨౬॥ దీఘకాతి॥ ఉభయధాస్వప్నజా
 గతభేదే ప్రత్యేకం మృత్యోదౌ త్యక్తరాణి చ - తథాచమంత్రః॥ శ్రుతిశ్చాదులూకతప్రతీ - వీరణ్యాక్షో అయోము
 ఖః రక్షసాందూతలగతః - తమితో షాశయాగ్నే - ఇత్యాది - తథాయదేతద్భూతాన్యవాన్వయస్య - దైవీంవాచం వదసీత్యాది
 శ్చ॥ ౨౭॥ తాన్యేవదర్శయతి శ్లోకత్రయేణ॥ అదర్శనమితి॥ జలదాప్రతిరూపేద్యత్యమానాపి స్వశిరస్తాదర్శనం అసత్య

౨౦॥ బలం భక్తం ప్రసహితం హిత్యాశాలాముఖా తతః । నిష్కామ్యచైతన్యమృక్ష్మానిర్మలపురసంపదః॥

౨౧॥ తయోస్తదద్యుతం వీర్యం నిశామ్యపురవాసినః । తేజః ప్రాగల్భ్యగ్రూపేవమేనిరేవిబుధా త్రమా॥ ౨౨॥

తయోర్విచరతోద్వైస్వరమాదిత్యోస్తముపేయివాక్ । కృష్ణరామావృతోగోస్తేపురాచ్చకటమయతుః॥ ౨౩॥

౨౪॥ గోపృథముకుందవిగమేవరహతురాయాతశాసతాశివముతామధుత్రరహావక్ । సంపత్కశాంపు

యోభూషణగాత్రలక్ష్మీంహిత్యేతరాంస్తుభజతత్సకమేనుయాంశ్రీః॥ ౨౪॥ అవనిక్రాంఘ్రియుగళో భు

క్త్యాక్షీరోపసవండుప్రభుస్తాంసుఖంరాత్రింజ్ఞాత్యాకంసచిక్షిణతమ్॥ ౨౫॥ కంసస్తత్తదనుభంగం

రక్షిణాంస్వబలస్యతావధంశితమృగోవిందరామవిక్రీడితంపరం॥ ౨౬॥ దీఘకప్రజాగరోభీతోదుర్ముఖతా

నిదుర్మతిః । బహుశ్యేచష్టాభయధామృత్యోరైత్యక్తరాణిచ॥ ౨౭॥ అదర్శనంస్వశిరసఃప్రతిరూపేచసత్యపే

అసత్యపిద్వితీయచదైవరూప్యజ్యోతిషాంతథా॥ ౨౮॥ భిదప్రతితిశ్చాయాయాం ప్రాణఘోషానుప

హ్నితిః । స్వర్ణప్రతితివృక్షేషు స్వపదానామదశకనమ్॥ ౨౯॥ స్వప్నేవేతదపిష్టంగః ఖరయానంబి

సాదనమ్ । యాయాన్నలదమాతేకస్తైలాభ్యక్తోదిగంబరః॥ ౩౦॥ అన్యానిచేత్తంభూతానిస్వప్నజాగరితాని

చాపత్యక్తమరణం ప్రస్తోప్రాధారణం చింతయా॥ ౩౧॥ వృష్టాయాంసిశికోరవ్యసూర్యేచాద్యస్వసముత్థి

తే । కారయామానైకంసోమల్లక్ష్మీదామహూత్సవమ్॥ ౩౨॥ ఆనర్క్యపురుషారంగంతాత్మభేదస్య

జఘ్నిరే । మంచాశ్చలంకృతాస్సగ్నిఃపతాకాచేలతోరణైః॥ ౩౩॥ తేషుపారాజనపథా బ్రహ్మత్ర

పురోగమాః । యథోపజోషంవివితూరాజానశ్చకృతాసనాః॥ ౩౪॥ కంసఃపరివృతోమాత్రైర్జరాజమంవఉ

పావితః । మండలేశ్వరమధ్యస్థోఽపృథవేనవిదూయతా॥ ౩౫॥ వాద్యమానేషుతూర్ణ్యమల్లతాలోత్త

రేషుచామల్లాస్సల్లంకృతాదృష్టానోపాధ్యాయాస్సమావిశత్॥ ౩౬॥ చాణూరోముష్టికేకూటశ్శలస్తా

సలవచతలసేదురుపస్థానంవల్లవాద్యప్రవక్షిణతాః॥ ౩౭॥ నందగోపాదయోగోపాధోజరాజసమా

పిద్వితీయచతుషోంతథాకాశాగుశ్యాదాజ్యోతిషాంచంద్రాదీనాం ద్విత్వం॥౨౮॥ భిదేతి॥ ఛాయాయాం ప్రతిబింబేభిద
 ప్రతితిః పితకణాశ్రుతకయోః అంతఃకూరీయమాణోద్భవః । ప్రాణఘోషః తస్య అత్రవణం వృక్షేషు స్వర్ణకణప్రతితిః
 రజకణకమాదిమన్వనదానామదర్శనవీతాని జాగరితజానిదుర్ముఖాని॥౨౯॥ స్వాపాన్వాహ్నాం స్వప్నకృతిః । ప్రేతైః మృ
 తైః పరివృంగః ఖరమాణిష్యాద్యానంబిసభక్షయః । వల్లదమాభిజపానుసుమాలియాదృతియత్ - తదప్యేకం దుర్ము
 తయితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ వృష్టాయామితి॥ వృష్టాయాభక్తైః సకతం చిత్ ప్రభాతాయాం పునఃసూర్యేచాద్యస్వసముత్థితై
 తథాచమంత్రః - యుతదగాన్వహతో బలవాన్విభాగజస్తాదర్శనస్య మధ్యాత్మనామృతసోపాతాత్ సూర్యావిపత్తి
 స్థనసాపురాత్సితః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ తేషుతి॥ యథోపజోషయథామఖం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ వాద్యమానేషీతి॥ మల్లతాశో ఉత్త
 రేషుచామల్లాస్సల్లంకృతాయంతేయేషుతేషుతూర్ణ్యమఉపాధ్యాయమల్లాపాద్యః॥ ౩౬॥ చాణూరకృతిః । ఉపస్థానంవల్లం
 గం॥ ౩౭॥ నందగోపమానసతావదయమాణాః పావితైశ్చేతాని ఉపాయనాః॥ ౩౮॥

ఇతి భావార్థః పితకాయాం ద్వివత్వార్థాభ్యాసః

ససారేణభానసాక త్యేనస ర్యేషామి త్యాహ|| మల్లానామితి|| ముత్యాదిసాందశానాంద్యప్త వ్రాణాంతశ్చాన్యో యోషేణదశ
 భావిదితస్సక్ సాగ్రజోరంగంతత్యన్వయః మల్లాదివ్యభివ్యక్తారసాక్రమేణశ్లోకేనబన్ధంతే|| శ్లో|| రాద్రోద్భుతశ్చ
 వ్యంగారోహాన్యంపిరోదయాతథా| భయానకశ్చభీభత్సాంతస్సప్రేమభక్తీకః - అవిదుమాంవిరాటోచకలఃఆపర్యాప్తో
 రాజతత్వతథా ఆనేనభీభత్సక్తః వికలత్వంచక్వవజ్రసారసర్వారగానిత్యాదినావత్కృతి|| ౧౭|| హతమితి|| ఉద్వివిజేభి
 త్తోబహువ|| ౧౮|| తామితి|| యథానటావిత్తనిర్భయత్వందర్శితం|| ౧౯|| నిరీక్ష్యేతి|| ప్రహషణేగేనఉక్తలితాన్యజ్జ్యంభితా
 నీక్షణాన్యానశానిచయేషాంతతయోరాననంపపుఃపరంసతుప్రప్రానిరాకాంతేనబహుపురిత్యథః|| ౨౦|| తదేవాహ||
 పిబంత్యచేతి|| శ్లేష్మంతఃపరిష్కృంగంకుర్వంత్యచలక్ష్మితాశత్యతః|| ౨౧|| ఉచురితి|| యథాద్వంద్వంధనుర్బంగాది యథాశ్చ
 తలగోవర్ధనోద్ధరణాదితత్త్వదనతిక్రమ్యతదనురూపమిత్యర్థః|| ప్రత్యక్షంచతయోరూపంజడతాదియుక్తం- గుణాఃశో
 త్తితిభుజాశాస్త్రాస్వపిత్రోశ్చిహః | మృత్యుభోజపతేర్విరాడవిదుమాంతత్త్వంపరంయోగివాంవృష్టి
 నాంపరదేవతేతివిదితోరంగంతస్సాగ్రజః|| ౧౭|| హతంకువలయాపీడంధృష్ట్యాతావపేదజయోకంసా
 మనస్సపితదాభ్యశముద్వివిజేపువ || ౧౮|| తారేజతూరంగగతామహంభూషినిలిత చేషాభరణాగ్రగం
 జరా| యథానటావృత్తమచక్షధారిణోమనఃక్షిపంతే|| ప్రభయానిరీక్షతామ్|| ౧౯|| నిరీక్ష్యతావృత్తమపూ
 రుషాతథామంచస్థితానాగరరాష్ట్రకాన్యపాః| ప్రహషణేగోత్రలితేక్షణాననాః పురర్నృప్తప్రాన
 యదైసదానమః|| ౨౦|| పిబంత్యచలక్ష్మభ్యాంలిహంత్యచజిహ్వయా | జిహ్మంత్యచనానాభ్యాంశ్లే
 ష్మంత్యచనానాభిః|| ౨౧|| ఉచుఃపరస్పరంతేనైయథాద్వంద్వంధనాశ్రుతంతద్రూపగుణమాధుర్యపా
 గల్భ్యచ్ఛూరితాశ్చ|| ౨౨|| ఎతేభాగవతస్సామీధరేర్నారాయణస్మిహి| అవతీతావిహంశేనవసుదేవస్య
 వేళ్ళని|| ౨౩|| సమీక్షితేదేవక్యాంజాతౌనితశ్చగోకులమ్| కాలమేతంపనన్ గూఢోవప్యధేనందవేళ్ళని|| ౨౪||
 పూతనానెననిహతాచక్రవారశ్చదానవః| అజానాధేనుకఃకేశీగుహ్యకోన్యేజతద్విధాః|| ౨౫|| గావస్స
 పాలాపితేనదవాగ్మేపరిమోచితాః| కాశ్చేయోదమితస్సర్పఇంద్రశ్చవిమదఃకృతః || ౨౬|| సప్తాహమే
 కహస్తేనదృతోద్రిప్రవరోమునా| వహవాతాశనిభ్యశ్చచరిత్రాతంచగోకులమ్|| ౨౭|| గోబృహస్యనిత్య
 ముదితాహసితప్రేక్షణంముఖమ్| పశ్యంత్యోవివిధాస్తాంస్తాంస్తరంతిస్తాశ్చ్రీమంముదా|| ౨౮|| విదంత్య
 నేనవశోయంయదోమ్ముబహువిశ్రుతః| శ్రియంయశోమహత్త్వంచలప్యత్రపరిరక్షితః|| ౨౯|| అయం
 చాస్మాగ్రజశ్శ్రీమాణాథానుకశులలోచనః|| ప్రలంబోనిహతోనేనవత్సకోధేనుకాదయః|| ౩౦|| శ్రీశరకః||
 జనేష్యేవంబు| వాణేషుతూర్యేషునినదత్సవః| కృష్ణరామాసమూభాష్య చాణూరోవాక్యమబ్రవీత్ ||
 ౩౧|| హేనందనూనోహేరామభవంతావీర్యశంకుతా| నియుద్ధకుశలైశ్రుత్వా రాజ్ఞామూతాదిదృశు
 ణా|| ౩౨|| ప్రియంరాజ్ఞః| ప్రకుర్వంత్యశ్చేయోవిందంతిప్రేషజాః| మనసాకమేణావాచా విపరీతమతో
 న్యధా|| ౩౩|| నిత్యంప్రమదితాగోపావత్సపాలాస్తూథాన్యుటమ్| హవేషుమలయౌధైసక్రీడం తశ్చార్చయం
 జిగాః|| ౩౪|| తస్మాద్రాజ్ఞః| ప్రియంయూయంవయంవకరవామహే | భూతానిసః ప్రసీదంతి సర్వభూ
 తమయేన్యపః|| ౩౫|| తన్నిశమ్నోబ్రవీత్| పుష్టోదేశకాలోచితంవచః| నియుద్ధమాత్సవోభీష్ఠం మన్యుమా
 వోభీష్ఠదన్వమ్|| ౩౬|| ప్రజాభోజపతేరస్యవయంచాపివనేచరాః | కరవామప్రియంసత్యం తస్మై పరమ
 హుగ్రహః|| ౩౭|| బాలావయంతుల్యబలైఃక్రీడిష్యామాయథోచితమ్| భవేన్నియుద్ధంహారమేన్యన్వ శేన్య
 క్యాదయః| మాధుర్యంహసితాలాపాః|| ప్రాగల్భ్యంధాప్త్యకాలః| త్రైస్సూరితాశ్చపూర్ణంప్రాపితాశ్చవేత్సత్యథః|| ౨౨||
 నిత్యతావాంవాక్యాన్యాన్యస్సభిషిత్వానితి|| ౨౩|| సఖి|| కిలేతిసర్వత్రాన్వయః || ౨౪|| పూరేనేతి|| గూహ్యకేశంభమాడః | అ
 న్యుటలమామతాదయః || ౨౫|| ౨౬|| గోమృగితి|| అశ్రేణంతఃపశ్యశ్రీమయ్యుక్తంముఖంఅశ్రేణంముఖమితివా - యద్యత్ అ
 శ్రేణంయథాభవతితథాతరంతిస్తేతి|| ౨౭|| వదంతితి|| అనేనపరిరక్షితోయదోర్వంకశులహువిశ్రుతస్సక్ - శాస్త్రవిది
 ప్యుశశ్చవిదంతితి|| ౨౮|| అయమితి|| యేనకవిత్వానురేఖవిపర్యయోక్తిజనవాశ్చమలశ్చయతీ || ౨౯|| జనేష్యేతి||
 అనేష్యేవంబువాణేషుతూర్యేషునినదత్సవమాన శ్వాణూరోబ్రవీతి || ౩౦|| ౩౧|| తస్మాదేతి|| హేకృష్ణప్రియంసరవామేతి
 తాజ్ఞక్రీతేయాతానివప్రసదయః|| ౩౨|| ౩౩|| బాలాశ్చలియథోచితంనియుద్ధంబాహుయద్ధంవతోమల్లంభాసదః మ

అనభాదీకృతా అధర్మమాన్య శేవేనప్రసేదత్యేవదర్శం - హేమలేతవా ॥౩౮॥ నేతి సహస్రద్విపానా
బలంబిధానకథా ॥౩౯॥ తస్మాదీతి తథాబలిభిరూత్యస్తేషాం - అపయోగిధర్మక - విక్రమంతురు - మ
మతాదీతి ॥౪౦॥ ఇతిధావాధకదీపికాయాంప్రతివత్సరింశోధ్యాయస్యాఖ్యాః.

శ్లో॥ బలంశ్చత్వారింశే కేతుమల్లకంసాదిమధనమ్ | కంసయోషితఅశ్వసస్తాభ్యాంపేత్రోశ్చదర్శనం | వీచమితి
శ్మితవీచస్వనంకల్పాయస్యసః ॥౧॥ ౨॥ ౩॥ అరక్ష్యతీతి | బాహుమూలాశ్చ బాహుమధ్యాత్ - కనిష్ఠాంగులివ్యతే
ముషీహస్తోరత్నైః ॥౪॥ పరిబ్రామణైః ॥ పరిభ్రామిగుంహస్తాదిషుగృహేత్యాపరితశ్చలనం - విక్షేపనోదనం -
బాహుధ్యాంసేష్యదనం అవపాతనం అధఃక్షేపః - ఉత్సర్జయంత్యుత్సర్జయంతో గమనం - అపన్యసంతపన్యజ్య
మనవీత్రైః ప్రవ్యయంధరతాం ప్రత్యావృతవంతే ॥౫॥ ఉత్తాపనైతి | ఉత్తాపనంవాదోజానునిపిండి కృత
చ్యుతంఉత్పయనంహస్తాభ్యాముద్యుత్సర్జయనం - చాలనంకంతారలగ్నస్యసస్సారణం - స్థాపనంవాదోజా
రణంవీచంపరస్పరమాత్మనో దేహసామ్యవక్రతః అపకారంకృతవంతే ॥౬॥ తదితి | తద్వృత్తంబలాబలవత్ వీచ

అనభాదదశః ॥౩౮॥ బాహూరశివబాలా వశిరోస్తస్త్వంబలశ్చబలిచాంవరః ॥ పీయూషానాతోయనసహ
ద్వీపసత్త్వస్థితః ॥౩౯॥ తస్మాద్భవద్వ్యాంబలిభిర్వ్యధ్యంనానయోత్రితైమయావిక్రమవాక్ష్యేక
బలేనసహముష్టికంరంగితిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధేప్రతివత్సరింశోధ్యాయః.

వీచంవర్జితసంశోభోగవాత్మమధుసూదనః | అనసాతాధనాబూరంముష్టికంరోహిణీదేనుతః ॥౧॥ ౨॥
అనభాదోహస్తాభ్యామాయాదైవలవంతుతః | వీచ్యజ్జహాయస్యంగృహ్యపరిక్రమ్యపరస్పరమ్ ॥౩॥ బా
భ్యాంకాస్తయోర్భ్యాద్భవద్భ్యామేవవపాదయోః | విచక్ష్వతురవ్యాన్యంప్రసహ్యవిజోష్టయం ॥౪॥
రక్ష్యద్వ్యుత్సర్జయంత్యభ్యాంజానుభ్యాంబైవజానునీశిరశ్చిహ్నేకంసారస్తావన్యోన్యమభిజ్ముతుః ॥౫॥ పరిక

మణవిక్షేపమరింభావపాతస్తైః ఉత్సర్జనాదవర్తేస్తావన్యోన్యంప్రవ్యయంధతామి ॥ ఉత్తాపనైతి
యవైశ్చాలనైస్సాపనైరపి | పరస్పరంజగీషం తావచక్రతురాత్మనః ॥౬॥ తద్వలబలవద్వృత్తంమ
స్త్వయోషితః ఉజ్జ్వలపరస్పరంరాజకసానుకంపాశ్చయోధశః ॥౭॥ మహానయంబతాధమకేచం

జనభానబాలా యేబాలబలవద్వృత్తంరాజ్ఞోన్వితృంశిపశ్యతే ॥ ౮॥ క్వచిదసారసద్వాంగమల్లాగైతే
సమ్మహాస్త్వవతిమకుమారంగోకీరోనాస్తయోవనా ॥౯॥ ధర్మకవ్యతిక్రమావ్యాన్యంసమాజస్యత్రు
భవతే | యత్రాధర్మకస్థముత్తిష్ఠేన్నసేయత్రశకనోచితే ॥౧౦॥ ననభాంశమశేత్వాన్వీక్ష్య
రోహాననుష్ఠరణం | అబ్రువత్ విబ్రువన్మజ్జీవరఃకీర్తిషమశ్చ ॥౧౧॥ వల్లతశ్చత్రువభితకృష్ణస్య

నాంబుజసేవితః ॥౧౨॥ మహార్యుప్తంపద్మకోశమనాంబుజః ॥౧౩॥ కింవదశ్యతేరామస్యమఖమాతా
లోచనమ్ | ముష్టికంప్రతిసావక్షణంసంసరంధశోధనమ్ ॥౧౪॥ పుష్కాబతప్రజ్ఞానాయదయంవృత్తి
గురః | పురాతనపురోవనచిత్రమాల్మః | గాంపాలయన్ సహబలఃస్వయన్ సవేణువిక్రీడయాంబ

రితరమాచితాంఘ్రిః ॥౧౫॥ గోప్యస్తవఃకించరకయదమద్యయాపంతావగ్గోహంసపమోధ్యక్షః
స్యతః ఆజులశ్చద్యుత్తంవిషమమిత్థ్యామరిత్యథః ॥౧౬॥ తదేవదర్శయతి మహానితి | యద్వాతత్ బాలబలవత్ రు
మహానయపథమకత్వామరిత్యన్యయః | బాలయోబలవతోశ్చయద్ధంరాజాదేత్వశ్శేష్స్వయంచారణేద

రాజ్ఞఃపశ్యతః స్వయమప్యన్వృంతేతిఅనుమన్యంతేఇతేమహావధమకత్వథః ॥౧౭॥ బలాబలవద్వృత్తతాంధ్రపం
భిః ॥ క్షేతి | వజరా రాజవజ్రవత్ - రివాంసర్వాజ్యంగారియయోస్తా ॥౧౮॥ ధర్మకతి | సమాజస్యవభాదాః |
రాజాదాః | నేతి | అబ్రువత్ - జ్ఞాత్వాపియోష్టింశితక - అబ్రువత్ - వివరితంబ్రువత్ - అజ్ఞఃనజానామితి

ప్రాజ్ఞస్యభాంసప్రవిశేదతి ॥౧౯॥ వల్లతశ్చతి | వల్లతఃశత్రువభితశత్రోస్సర్వతోధావతః కృష్ణస్యక్రమవా
న్యాప్తంపథనాంబుజంశ్చతామి ॥౨౦॥ అన్యాజానునిపిండిపామక్షణంప్రకోధంహాసేనసంరంభః ఆవేశః
గతి | అన్యాజానుని | పుష్కాబతి | స్వంతేనయమద్యదేహానగూఢః సనస్తాంబుత్రోదేమాల్మగ్నియస్యసః

సూరతాభ్యామచితాంఘ్రియస్యసః ఆయంభావదగ్గిమాంసభాంయస్మామయంపరమామితేతాస
దీన్యామితేయామలయంప్రజ్ఞోవివిధక్రీడయాంబలిగచ్ఛతీతి ॥౨౧॥ అపాకవృత్తపుష్కాబతయంబ

వసరేద్యుష్టోయంకృష్ణఃకోశ్యస్తుబహుపుణ్యాభిప్రాయాఃప్రీతిః॥గోప్యభిప్రాయాఃప్రీతిః॥అమృత్యుశ్రీకృష్ణస్య - రూపంఅంగంలావణ్యన
సారంశ్రేష్ఠం కేవలం అసమోధ్యుక్తం నివద్యతేసమమూర్ఖాఃమధికంచయన్యతత్ - తవవినాశ్యనలభరణాదిచాసిద్ధింకిం
తు- స్వతఃపవయశసశ్రియఃఈశ్వరస్యవికాంతధామబత్వస్యచలవ్యభిచారిస్తానం - పాతాంతరేఅమృత్యుశ్రీకృష్ణస్యే
త్యన్యయః-ఏవంభూతంఅనుసవాభినవంత్వనవీనంరూపంయఃనేత్రైఃపశ్యంతి॥ ౧౫॥ యాభిప్రాయాః-యాదోహనా
దిష్యేనం గాయంతి- తాఃప్రీతిఃప్రీతిః-భౌంభనంబోలాంబోళనం- ఉత్తమంసేచనం - కథంభూతాఃఉరుక్ర
మచిత్తయానాః ఉరుక్రమేచిత్తం తేనైవయానంసర్వవిషయపాప్తిర్యానంతాః - పాతాంతరే ఉరుక్రమించింతయం
త్యభిప్రాయః కుతఃఅనురక్తియఃఅదృశ్యః-యత్రేలింగంఅశ్రుకంత్వః॥ ౧౬॥ అపిచపాప్తిరతి॥ యాఅబలాః - అన్య
వేణునిశ్చయ్యకృతాఃకాంక్షామృతపథిస్త్రితముఖంపశ్యంతి- తాఃభూరిపుణ్యాభిప్రాయాః॥౧౭॥ఏవమితి॥ఏవంసభయంబ్రువా
న్యసిద్ధమ్॥ దృగ్విపిబంత్వమసనాభినవందురాపహేకాందధామయశస్త్రియఃఈశ్వరస్య॥౧౮॥యాదోహ
నేవహననేమదనోపతేషప్రేంభేంభానాభకారుడితోతరణమాజ్ఞానాదా - గాయంతిచైనమనురక్తియో
శుక్తికంరోగధన్యావజప్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాః ॥ ౧౯॥ ప్రాతఃప్రకాశాద్వృజితఅవిశతశ్చసాయం
గోధిస్సమంకృష్ణయతోస్యనిశ్చయ్యవేణుం - సర్గచ్యుతాణామబలాఃసధిభూరిపుణ్యా పశ్యంతిస్త్రితము
ఖంసదయావలోకం॥ ౨౦॥ ఏవంప్రభాషమాణాసుప్రీతుర్యోగేశ్వరోహరిఃశత్రుచంతుంతుంతుంశ్చ
కేభగవాన్భరతపక్షాభా॥౨౧॥ఉపశ్రుస్యగిరీప్రీతాంపుత్రస్నేహాశ్రుచాతురౌ - పితరావన్యతశ్చైతాం
పుత్రయోరబుధౌబలం॥౨౨॥త్రైస్త్రియ్యుద్ధనిధిభిరుభౌచాణూరకేశవౌ - యయుధాతేయధాన్యోన్యం
తదైవబలముష్టికౌ॥౨౩॥భగవద్గ్రాత్రిష్వాత్రైస్త్రిజుష్యేవస్థురైః॥చాణూరోభజ్యమానాంగో ముహు
ర్నాకానిమవాపహా॥౨౪॥సశ్చైవచకఉత్సృజ్యమషీకృత్యకగావుభౌ - భగవంతంవాసుదేవంబ్రుద్ధోవత్
స్యబాధత॥౨౫॥నాచలత్తత్ప్రేహేరే-ప్రజాహతభవద్విపః - బాహ్వోఃగృహ్యచాణూరం బహు
శోభామయకహరిః॥ ౨౬॥ భూమ్యేషేభోధయామాసతరసాక్షిణజీవితం॥ ఏనీస్తాకల్పకేత్రస్సగిరీ
ద్వజభవాపతత్॥ ౨౭॥తదైవముష్టికఃపూర్వంస్వముష్ట్యాభిహతేనై - బలభద్రేణబలినాతలనాభిహ
తోభ్యశమ్॥౨౮॥ప్రవేషితస్సరుధిరముద్వమృతముఖతోదితః - వ్యసుఃపహతోవ్యకపథే వాతాహతభి
వాంఘ్రిపః॥౨౯॥తతఃకూటమనుపాప్రిప్రంరామఃప్రహరతాంవరిః॥ అవధిస్త్రియరాజకసావజ్ఞంవామ
ముష్టినా॥౩౦॥తప్రేక్షావహితకృష్ణవదాపహతేశ్షకః - ద్విధాకీణస్తోసలకఉభావపిపేతతుః॥
౩౧॥ చాణూరేముష్టికేకూటేకలేఖాసలకేహతే - శేషాఃప్రదురువుమల్లాన్సర్వే పాగ్రిణంరీషవః॥
౩౨॥ గోపాన్వయన్యాహహూయత్రైస్సంస్పృజ్యవిజహ్రీతుః - వాద్యమానైషుతూర్వేషువల్లంతారుత
నూపురౌ॥ ౩౩॥జనాఃప్రజగృహస్సర్వైకమకాదామకృష్ణయోః - ఋతేకంసంవిప్రముఖ్యాస్సాధవ
స్సాధుసార్ధితి॥౩౪॥వాతేషుమల్లవశ్యేషువిద్రుతేషుచభోజరాట్ - న్యవారయత్స్వతూర్యాణివాక్యం
చేదమువాచహ॥ ౩౫॥సిస్సారయతరువృత్తావసుదేవగ్గజౌపురాత్ - ధనంహరతగోపానాంనందంభ
ర్నీతదుర్గులిమ్॥౩౬॥వసుదేవస్తుదుర్దేధాహన్యతామాశ్వసత్తమః॥ఉగ్రసేనఃపితౌచాపిసానుగఃపరపక్ష
కంసవధఘట్టః.

డాసుప్రీతుతాసాంభయనివృత్తయేకృష్ణశత్రుచంతుంతుంశ్చత్రైః ౧౮॥ ఉపశ్రుత్యేతి॥ సభయాఃప్రీతాంగిరత్ను
త్వాపుత్రయోః స్నేహేనయాశుకతయాఅతురౌవిహ్వౌ- పుత్రయోబలమజ్ఞానతౌ పితరావనుతా పంప్రాప్తా
వితి॥౧౯॥౨౦॥భగవదితి॥తథాభగవతోగాత్రాణాంఅరత్నిజాన్వాదీనాం- నిష్వాత్రైఃప్రహరైః- వజ్రస్యనిష్పేషః తీవ్రః
పాతః-తద్వస్త్రియరైః-భజ్యమానాంగఃశ్చభద్రాత్రః॥౨౧॥సభితి॥ శ్చేనస్యేవవేగోయస్యసఃచాణూరః - అబాధతతతాడ
యత్॥౨౨॥౨౩॥భూమ్యుద్ధతి॥భూమ్యేషేభవఃఉపరిభోధయామాసఅసోభీయత్-ఇంద్రద్వజోవజ్రం-యద్వా - ఇంద్ర
ద్వజోవాసుగౌడదేశేషుస్సద్ధః- కస్త్రించ్చిరుత్సవేమహాస్తంభోద్వజపతాకాద్యలంకృతః పురుషాకృతి రుచ్చాయతే-
సయధాపతతతద్వదితి॥౨౪॥౨౫॥ప్రవేషితభితి॥అదితఃపీడితః-ఉత్సృజ్యపథేభూతలి॥ ౨౬॥ ౨౭॥గోపానిః॥ వల్లంతౌన్య
త్వాదికరంతుౌ॥౩౦॥జనాభి॥సాధుసార్ధితి॥వధంతః॥ ౩౧॥ ౩౪॥ ఏవమితి॥అవ్యయః-అశ్రమఃఘిమూర్తాఘోషః॥౩౫॥

౩౯॥ తమితి॥ దుర్విషమసహ్యాంశుః॥ తేజోయస్యసంకృష్టః॥ ౩౭॥ ప్రగృహ్యతి॥ గరిష్ఠత్వాదువిశ్వాఽయశ్శముక్తంత్రపాతుః॥ అబ్జవాభఃకుతస్తస్యోపర్యేవపపాతయతః॥ ఆత్మశంత్రః॥ ౩౮॥ రం॥ తస్యేతి॥ సర్వేశోనిషక్రూతిః॥ అన్యోన్యమన్యోన్యతః॥ తతా॥ రిణస్సంతస్నేభ్యధావణ॥ ౪౦॥ తథేతి॥ తథాన్యత్ అతిరభసోచేగ్గాయేమాంతాన్॥ సంయతాన్॥ ఉద్యుక్తాన్॥ ౪౧॥ ౪౨॥ శయానానితి॥ శోచంత్యోవిలాపాంశ్చక్రః॥ శుభః॥ శుక్రాణి॥ ౪౩॥ హానాథేతి॥ ధమః॥ జ్ఞేత్యాదీనిః॥ లాశేపేమసంబోధనాని॥ ౪౪॥ త్వయేతి॥ త్వదీయావయవవత్వయావత్వావిరహితాపురియంనశోరత ఇతిస్వద్భిష్ట్యాభిధానం॥ ౪౫॥ అనాగసామితి॥ అనాగసామితిపరమాధాన్విధానం॥ ౪౬॥ సవేమామితం॥ ఏషకృష్ణః॥ ప్రభవంత్యస్తాదితప్రభవః - ఆపియంతీయంతే॥ స్త్రీన్మిత్యప్యయః॥ సచసచతస్యఅవధ్యానం॥ అవజ్ఞానం॥ కర్తుంశీలం॥ యస్యనః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ మాతరమితి॥ ఆస్పృశ్యతాపత్ స్పృష్ట్యా॥ ౪౯॥ దేవతీతి॥ పుత్రభ్రాతృంవిహాయజగదీశ్వరావీజ్ఞాత్వా- శంకితౌసంతానసస్సజాతేనాలింగితవంగః॥ ౫౦॥ ఏవంవికత్తమానైవైకంసేప్రకుపితోవ్యయః॥ లఘిమ్నోత్పత్త్యసామంచమత్తుంగమూరుహత్॥ ౫౧॥ తమాపతంతమాలోక్యన్యత్కుమాత్సనసౌత్॥ మనస్వీనహసోత్తాయజగృహేగోపిచమణి॥ ౫౨॥ తంబుద్ధపాణింవిచరంతమాశుశ్యేనంయథాదక్షిణసవ్యమంబరే॥ సమగ్రహేద్దుర్విషమాలాగ్రతేజాశుభోరగంతాత్మ్యః॥ సుతః॥ ప్రసహ్య॥ ౫౩॥ ప్రగృహ్యకేశేషుచలతి॥ రిటంవిపాత్యరంగౌపరతుంగమంచాత్॥ తస్యోపరిష్టాత్స్వయంబువాభః॥ పపాతవిశ్వాశ్రయత్ర॥ తంత్రః॥ ౫౪॥ కంసంపరేతంవిచక్షణభూమాహారిర్యథేభంజితోవివశ్యతః॥ హాహతిశబ్దస్సుమహంస్తదాభూదుదీరితస్సరజనైర్నరేంద్రః॥ ౫౫॥ సనిత్యదోద్విగ్నధియాతమిశ్వరంపిబన్నదన్వావివరణస్వపణశ్వన॥ దదర్శచక్రాయుధమగ్రతోయతస్తదేవరూపందురవాపమాపరం॥ తస్మాన్జాభాత్రోష్టాకంకన్యగోధకాదయః॥ అభ్యధావన్నతిమృదాభాతునిః॥ వేశకారిణః॥ ౫౬॥ తథాతిరభసాస్త్రాంస్తుసంయతాన్॥ రోహిణీమతః॥ అవాన్పరిఘముద్యమ్యపశూనివమృగాధిపః॥ ౫౭॥ నేదుమౌందుభయోవ్యోమ్నబహ్మేశాద్యావిభూతయః॥ పుష్పేష్టిరంతస్తంప్రీతాశ్చశంసుర్నృతుప్రీయః॥ ౫౮॥ తేమాంప్రీయోమహారాజమహ్యున్మరణదుఃఖితాః॥ తత్రాధ్యముర్వినిఘ్నంత్యశ్శిషాన్యజ్ఞశ్రువిలోచనాః॥ ౫౯॥ శయానాన్వీరశయ్యాయాం॥ పతీనాలింగ్యశోచతీః॥ విలేప్రశ్నస్సన్వరంనార్యోవిస్సజంతోముహుశ్చుచః॥ ౬౦॥ హానాథప్రియధమజ్ఞకరుణానాథవత్సలత్వయాహతేననిహతావయంతేసగృహపృజాః॥ ౬౧॥ త్వయావిరహితావత్యాపురియంపురుషక్షణసశోభతేవయమివనివృత్తోత్సవమంగళా॥ ౬౨॥ అనాగసాంత్యంచూతానాంకృతవాన్ ద్రోహమ్నైకాణమ్॥ తేనేమాంభోదశాసితోభూతయ్యుగోలభతశమ్॥ ౬౩॥ సర్వేమామేవచూతానామేవహిప్రభవాప్యయః॥ గోప్తాచతిదవధ్యానినక్వచిత్కుభిమేధతే॥ ౬౪॥ శ్రీశుకః॥ రాజయోషితఅశ్వశృభగవాన్సూతభూవనః॥ యామామలౌఃకింసంస్థాంహతానాంసమకారయత్॥ ౬౫॥ మాతరంపితరంశైవమోచయిత్వాథబంధనాత్॥ కృష్ణరామావవందాతేశ్వరసాస్పృశ్యపాదయోః॥ ౬౬॥ దేవతీసుదేవశ్చవిజ్ఞాయజగదీశ్వరాకృతసంవందనౌపుత్రౌసస్సజాతేనశంకితౌ॥ ౬౭॥

*

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధః-చతుశ్చత్వారింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ పితరావుపలభార్థావిదిత్వాపురుషోత్తమః॥ మాభూదితినిజాంమాయాంతతానజసమిహిసిమ్॥

౧॥ ఉవాచపితరావేత్యసాగ్రజస్సాత్వతక్షణభః॥ ప్రశ్నయావనతః॥ పీఠన్నంబతాతేనిసాదరమ్॥ ౨॥

తాకింతుబద్ధాంబలితఫలతుర్యక్షణః॥ ౩॥ శ్లో॥ ప్రసహ్యహత్వాహస్తీంద్రంవల్లంద్రాక్షవల్లలిలయా॥ భీభత్సచరితంకంసంసభీభత్సమూరయత్॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥

*

ఇతిభావాథాదీపికాయాం-చతుశ్చత్వారింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ పంచవత్సారింశకేథవీత్సనందాదిసాంత్యవమ్॥ ఉగ్రసేనాభిషేకశ్చగురౌవాసాత్పురాగమః॥ పితరావితి॥ ఉపలభార్థావిదిత్వేతిఅయమర్థః॥ ఉపసమీపేటవయోపుత్రబుధ్యాసాంసారికపరమసుఖభౌగాత్సూర్యమేవలభార్థాలభి - ఆవామిశ్వరావితిప్రాప్తిః॥ పరసుజ్ఞానరూపః॥ అథకః॥ యాభ్యాంతథాతాత్తాత్వా॥ మయిప్రసన్నైసత్సనయోజ్ఞానం॥ నామకిందుర్లభంసాగ్రత - దుర్లభంతుమయిపుత్రపేమితఇదానిమేవతత్వజ్ఞానం॥ మాభూదితినిజాం స్వాధీనాంమాయా

తయోఃప్రసారితవానితి॥౧॥తదేవదర్శయత్యక్షభిః ॥ ఉవాచేతి ॥ పీఠాప్రీతియైకాసాదరంబ్రవీత్ ॥౨॥నేతి॥అస్మత్తః
అస్మస్మిమిత్రనిత్యముతలంఠితయోరపియవయోః పుత్రాభ్యాంకృత్యాబాల్యపాగండకైశోరాః తత్తదవస్థాను భవ
సుఖానీత్యథాః॥యవయోర్భావనివృత్తి-అస్మత్తఃపుత్రాభ్యామితిసామాచాధికరణ్యం॥ ౩ ॥ కించఆవామవదైవహీ
నావిత్వాహ॥నేతి॥పితృగేహస్థాఃయాంముద-విందంతేసాచనలబ్ధతి ॥౪॥ఏవంతావత్స్లోకద్వయేనయవయోరావయో
శ్వకానుహః॥జాతేత్యుక్తం ఆవయోపునర్యుష్మప్పరివర్త్యలోపేనధమహానిరపిజాతేత్వాహ॥ సర్వేతి॥ సర్వేషాంధ
మాద్యుక్తానాంసంభవాః॥యైకానదేహః-యతఃయాభ్యాంజుతఃపోషితశ్చ-తయోఃపిశ్రోనిర్వేళమాన్యగ్మితిత్యథాః
మత్యుక్తాఃశతసంవత్సరమాత్రేణాయుషానప్రాప్నోతి॥౫॥యథితి॥ తస్యధ్యేపితుర్యఃపుత్రఃకల్పంసమర్థఃస్సన్నపి-దేహే
సధసేనచపిత్రోవ్యక్తింజీవికాంసంసంపాదయేత్ - తంప్రేత్యలోకాంతరేయమదూతాఃస్వస్త్వేవమాంసంభాదయం
నాస్మత్తోయవయోస్తావనీత్యేత్రంఠితయోరపి బాల్యపాగండకైశోరాఃపుత్రాభ్యాంభవవక్తవ్యచిత్ ॥
౩॥నలబ్ధోదైవహతయోర్వాసోనాభవదంతిక ॥ యాంబాలాఃపితృగేహస్థావిందంతేలాభితాముదమ్॥
౪॥ సర్వాథాసంభవోదేహాజునితపోషితోయతః ॥ నతయోర్యునిర్వేళంపిత్రోర్మత్యుత్తత్యతాయు
షా॥౫॥యస్తయోరాస్మజికల్పత్యనాచధసేనచ ॥ కృత్రించదద్యాత్తంప్రేత్యస్వమాంసంభాదయంతి
సా॥౬॥మాతరంపితరంవృద్ధంభార్యాంసాధ్వీంసుతంశిశుం॥గురుంప్రప్రపన్నంచకల్యైఃవిభోజ్యైః
సన్మృతః॥౭॥తన్నావకల్పయోకంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః ॥ మోఘమేతేవ్యత్రాంతాదివసావా
మనర్చతోః॥౮॥తత్త్వంతుమహాతస్తాతమాతరౌపరతంత్రయోః ॥ అకుర్వతోర్వాఃశ్రోత్రామాంక్షిష్ట
యోర్దుహృదాంభృశమ్॥౯॥ఇత్రమ్నాయామనుష్యస్యహరేర్విశాత్సనోగిరా॥ మోహితావంకమానో
ప్యపరివ్యజ్యావతుముదమ్॥౧౦॥సేంచంతావత్రుధారాభిస్సేహపాశేనచావృతా॥ నకించిదూచతూ
రాజన్యావృకంతౌఏమోహితౌ॥౧౧॥ఏవమాశ్వాస్యపితరౌభగవాన్దేవకీసుతః ॥ మాతామహాంతూగ్ర
సేనంయదూనామవరోత్పతిమ్ ॥౧౨॥ ఆహచాస్మాన్మహారాజప్రజాస్తాజ్జప్తమహాసి॥ యయాతీశా
పాద్యుభిర్నాసీతవ్యంవృపాసనే॥౧౩॥మయిభృత్యక్షివాసీనేభవతోవిమధాదయః॥ బలింహరంత్యవన
తాఃకిమతాన్యెనరాధిపాః॥౧౪॥ ఇత్యుక్తాహూయపవనముగ్రసేనాయథూఘజైఃసుధమాఃఖ్యాంస
భాంశక్రాదాహరేత్వాహాకేవః॥౧౫॥ మారుతశ్చతథాహేంద్రవానుదేవస్యశాసనాత్ ॥ వ్రా
యచ్చదైవరాజోపిసంభాంకృష్టాసుభావవీత్॥౧౬॥సర్వాన్సృజ్జాతినబంధాన్దిగ్భ్యఃకంసభయాద్గ
తాన్॥యదువృష్ణ్యంధకమనుదశాహాకుసురార్యకాన్ ॥౧౭॥ సభాజితాన్సమాశ్వాస్య ఏదేశావా
సకర్మితాన్॥స్యనాసయత్స్వగేహేమవిత్తైస్సంత్యక్తవిశ్వదృక్ ॥౧౮॥కృష్ణసంకషణభుజైఃకుష్టాల
బ్ధుననోఽధాః॥గృహేషురేమిరేసిద్ధాఃకృష్ణరామగతజ్వరాన్॥౧౯॥ వీక్షంతోహరహఃప్రీతాముకుందనాం
బుజమ్॥ నిత్యంప్రముదితంశ్రీమత్సదయస్త్రితవీక్షణమ్॥ ౨౦॥ తత్రప్రవయసోప్యాసకాయువానోఽబలౌ
జసః॥పిబంతోక్షైముకకుండస్యముఖాంభోజసుధాంముహుః॥ ౨౧॥శ్రీశుకః॥ అథనందంసమాసాద్యభగ
వాన్దేవకీసుతం॥ సంకషణాశ్చరాశేంద్రపరివ్యజ్యేదమూచతుః॥ ౨౨॥ పీతుర్భువాభ్యాంస్నిగ్ధాభ్యాం
పాఠితాలాలితౌభృతం ॥ పిత్రోరభ్యధికాప్రీతిగాత్యజేష్యాస్సనోషిహి॥ ౨౩॥ సపితాసాపిజననియాపు
తిహీశ్వమాంసమితివా॥౨౪॥కించ-మాత్రాదిశుశ్రూషామకుర్వన్విఫలజీవితశ్చభవతిత్వాహ॥ మాతరమితి॥ అబ్జభతీ ఆ
పుష్కళశ్వసన్నపిమృతతుల్యవివేకభావః॥౨౫॥తదితి॥తత్సాన్నన్నాచవయోః-మోఘంవ్యథాంఅనచఃఘోః ॥౨౬॥తదితి॥ దు
హృదాదాకంసేనమ్॥౧౦॥ఏవమితి॥ఆశ్వాస్యసాంత్యయిత్వా ॥౧౧॥ఆహేతి॥ త్వమేవాజ్ఞాపయేనిమావదేత్వాహ-య
యాతీశాపాదితి - తవతుయాదవత్సేమిదాజ్ఞాయానదోపలభావః ॥౧౩॥ మమతాద్యశీశక్తిర్నాస్తీతితత్తత్త్వాహ॥
మయాశి॥మత్సగ్రాదేనసర్వంభవిష్యతిత్యథాః ॥౧౪॥౧౬॥ సర్వానితి॥ స్వాన్జ్ఞాతీకసంబంధిసత్సదీగ్భ్యఃకలనాయ్యైః॥
౧౭॥౧౮॥కృష్ణేతి॥సిద్ధాఃపూర్వాఃకృష్ణరామాభ్యాంగతోనివృత్తౌజ్వరస్తాప్రేయేషాంతే॥౧౯॥వీక్షంతథితి॥ సదయస్త్రితం
వీక్షణంయస్త్రితత ॥౨౦॥ తత్రేతి॥ప్రవయసోవృద్ధాఅపిఅతిశయితంబలమోజశ్చయేషాంతే॥౨౧॥౨౨॥పితరీతి॥ భృశం
అత్సనోప్యాధిక్యేనపోషితౌ- నవాశ్చర్యమేతదిత్వాహ- పిత్రోఃఅత్సనోదేహద ప్యాత్మజేషు అభ్యధికాహి సీతితితి

౨౩॥ జేవసీమసు జేవయోఃపుత్రాయవాంనాస్సత్పుత్రావితినవాచ్యమిత్యాహ ॥ సపితేతి ॥౨౪॥౨౫॥ఏవమితి॥సప్రజంప్ర
జవాసీభిస్సహితృకుప్యానిస్వంకంజతాతిరక్తకాంస్యవాత్రాదీనతత్ప్రేచ్ఛాభిః॥౨౬॥౨౭॥ఆథేతి॥పురోధనాగగాఢా
ర్యేణద్విజనంస్కృతించువయనం॥ ౨౮॥తేభ్యోఇతి ॥ గావోగౌరుక్ష్మస్యమాలావిద్యంతేయాసాంతాఃత్యోమవస్త్రమా
లావణీ॥౨౯॥యాఃఇతి॥యాఃపూర్వంమనోదత్తాఅన౯-తాపీవాదదాత్ - ననుతాఃకంసేనఅపహృతాఃసత్యంరాజగో
ష్ఠాదాచ్ఛిద్యదత్రాత్రాత్యహంకంసేనాధమకతఇతి॥౩౦॥తతఇతి॥గాయత్రంప్రతంబ్రహ్మచర్యం॥౩౧॥ప్రభవావితే॥ప్రకశ్నే
ణభవంత్యభ్యామితిప్రభవా-అతఏవసర్వజ్ఞాస్యతఃసిద్ధంఅమలంజ్ఞానంప్రచ్ఛాదయంతేసరిచేష్టితైః॥౩౨॥౩౩॥యథే
తి॥యథామథావత్-ఉపసాద్యప్రాప్య - గురౌవృత్తిమన్యక్త్రాహయంతేశిక్షయంతే గురుమతేతాఉపగతాసేవి
తవంతావిశ్లేషః॥౩౪॥తయోరితి॥శుద్ధోభావాయాసుతాభింసువృత్తిఃసాంగోఽనిష్ఠదఃఅంగానిత్యోదీనిత్రైరుపనివద్భి
శ్వసహితాః॥౩౫॥సరహస్యమితి॥సరహస్యంయంత్రదేవతాజ్ఞానసహితంధర్మాకృన్వాదిధిఃకాశాస్త్రాణి-న్యాయ
పథాకమీమాంసాదీన్- అస్మిత్తక్షీంతరగవిద్యాఃషడ్విధాం - సంధిర్నావిగ్రహాయానమానసంధైవ్యధమాశ్రయఇ
త్యేవషడ్విధాం-రాజనిః॥౩౬॥సర్వమితి॥ సర్వన్నిగదమాత్రేవకవారంకూర్పారణమాత్రేణ ॥ ౩౭ ॥అహో

ష్ఠీతస్యపుత్రవత్ ॥ శిశూకబంధుభిరుత్సృష్టానకలైఃప్రోషరత్తజే॥౨౪॥ యాతియాయంత్రజంతాతవ
యంచస్నేహదుఃఖితాకాజ్ఞాతీకవోద్రష్టుషేమ్యామోవిధాయసుహృదాఃసుఖమ్ ॥౨౫॥ఏవంసాంత్య
య్యధగవాన్సందంసప్రజమచ్యుతః ॥ వాసోలంకారకుప్యాదైస్సరహాయామాససాదరమ్॥౨౬॥ఇత్యు
క్తస్తాపరివృజ్యనందంప్రణయవిహ్వలః॥ పూరయన్నశృభిర్నైతేనహగోప్తైవృజంయయా ॥౨౭॥అ
—ఃశ్రీకృష్ణరామయోఃఉపనయనవేదశాస్త్రాధ్యయనగురుపుత్రానయనాదీకథాప్రారంభఃపుట్టఃః—
ధశూరసుతోరాజకపుత్రయోస్సాధ్యకారయత్ ॥ పురోధసాబ్రాహ్మణైశ్చయథావద్దివసంసృతిమ్॥
౨౮॥తేభ్యోదాద్దక్షిణాగావోగౌరుక్ష్మమాలాస్వలకృతాః॥ స్వలంకృతేభ్యస్సంపూజ్యసవత్సాఃత్యోమ
మాలీనిః॥౨౯॥యాఃకృష్ణరామజన్మత్యేమనోదత్తామహాద్యుతిః॥ తాశ్చిదదావమస్మృత్యకంసేనాధర్మ
తోహృతాః॥౩౦॥ తతశ్చలబ్ధసంసారోద్విజత్సంప్రాప్యనువ్రతే ॥ గగాఢ్యసుకులాచార్యద్రా
త్రంప్రతమస్థితౌ॥౩౧॥ప్రభవోసర్వవిద్యావాంసర్వకాజగదీశ్వరౌ ॥ నాన్యసిద్ధామలంజ్ఞానంగూహ
మానానరేహీతైః॥౩౨॥ అథోగురుకులేవాసమిచ్ఛంతావపజగ్గుతుః॥ కాశ్యాంసాందీపనంనామఅనం
తీపురంసినమ్ ॥౩౩॥ యథోపసాద్యదాంతౌతౌగురౌవృత్తిమనిందితామ్ ॥ గ్రాహయంతావృతేతాస్త
భిక్త్యాదేవమివాదృతౌ॥౩౪॥తయోద్విజవరస్తుష్టశ్శుద్ధభావానువృత్తిభిః ॥ ప్రోవాచవేదానఖిలాన్
సాంగోపనివదోగురుః॥౩౫॥ సరహస్యంధనుర్వేదంధర్మాన్నాయపథాంస్తథా ॥ తథాచాన్వీక్షీంవి
ద్యాంరాజసితింఽషడ్విధామ్ ॥ ౩౬॥ సర్వంతద్విబుధశ్రేష్ఠాసర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ॥సర్వన్నిగదమాత్రేణ
తాసంజగృహతున్వప॥౩౭॥ అహోరాత్రైశ్చతుష్టప్త్యాయంతౌతావతీకలాః॥ గురుదక్షిణయాచా

రాత్రైరితి॥ తావతీఃతతుష్టపికలాః - తాశ్చశ్రేవంత్రప్రోక్తాభిఖ్యంతే- యథాగీతంవాద్యవృత్తంనాట్యం-అలేఖ్యంతి
లకం-నానారచనా-విశేషకభేద్యంతండులకుసుమబలివికారాః-పుష్పాస్తరణంఅదర్శనం-వసనాంగరాగాః- మణిధామి
కాకమకశయరచనం- ఉదకవాద్యముదకఘాతః-చిత్రయోగాః-మాల్యగ్రధనవికలాః - శేఖరాపీడయో జననైపథ్య
యోగాః- కణపత్రయోగాఃసుగంధ శుద్ధిధూషణయోజనం- విద్రజాలంకౌచమారయోగాః- హస్తలాఘవంచిత్రశా
కాపూపముఖభిక్ష్యవికారక్రియాః-పానకరసరాగాసవయోజనం- సూచిపానకమక- సూత్రక్రీడా- సర్వవస్తుప్రకృతి
సమూహం-విశాడమరువాద్యాని-ప్రహేళికా-స్పర్శి-న్నరూపరచనా- దుర్వచకయోగాఃపుష్పకవాచనం- నాటకా
ఖ్యాయికాదర్శనం-కావ్యసమన్యాపూరణం-పట్టికావేతబాణవికల్పతత్కమాణితత్కణం-వాస్తువిద్యా-రూప్యరత్నప
రీత్యా-ధాతువాదః-మణిరాగజ్ఞానం- ఆకరజ్ఞానంవత్సాయోర్వేదయోగాః- వేషకుకుటలావృకయుద్ధవిధిః- శుకశాశి
కాప్రలాపనం ఉత్సాదనం- కేశమాజ్ఞః-కౌశలంఅత్తురముష్టికాకథనం-స్టేచ్ఛితవికల్ప- దేశభాషాజ్ఞానం-చైవ్యకకటికా
నిమిత్తజ్ఞానంయంత్రమాతృకాధారణమాతృకాసంవాచ్యంమానసీకావ్యప్రియా- అభిధానకోశః- ఛందోజ్ఞానం - క్రీ
యాకల్పాః-ఫలితయోగాఃవస్తుగోపనాని- ద్యౌతవిశేష - ఆకష్టక్రీడాబాలక్రీడనకాని- వైనాయకానాంవైజయికా

నాంచవైయాసీనాచవిద్యానాంజ్ఞానాని - ఇతిచతుష్టపికలా - గృహీతవిద్యౌతౌగురుదక్షిణయాఆచార్యంభందయా
మాసతుఃఉపలోభితవంతౌ ॥ ౩౭ ॥ ద్విజఇతి ॥ ప్రభాసేక్షేత్రైమహాణకవేమృతంచాలంబరయామాస ॥ ౩౯ ॥ తథేతి ॥ ఈశ్వ
రావితివిదిత్వాజ్ఞాత్వాసముద్రస్తయోరహణమాజహారేతి ॥ ౪౦ ॥ ౪౦ ॥ నేతి ॥ పంచజనస్త్యసురఃఆహాషీత్ - సచమ
హామమాసాధ్యఇత్యథా ॥ ౪౧ ॥ ౪౧ ॥ శంభేతి ॥ సపర్యాంపూజాం ॥ ౪౨ ॥ ఉవాచేతి ॥ సర్వేషాంధూతానామాశయాఃఅం
తఃకరణాని - తాన్యాలయైనివాసోయస్యతేతి ॥ ౪౩ ॥ గురుపుత్రమితి ॥ నిజంకమైకవనిబంధనంయస్యతం - తథాధూతమపిమ
హాజ్ఞాపురసా - రేణఆనయతస్తేనదోషఇత్యథా ॥ ౪౪ ॥ ౪౪ ॥ సమ్యగితి ॥ షట్సత్ప్రధాన్యేనఏకస్యసంబోధనం - గురోర్ని
ష్కాన్యఃగురుదక్షిణాయుష్కద్విధగరోఃకామానామధ్యేకోనకామోవశిష్యతేనకోపీతి ॥ ౪౫ ॥ ౪౫ ॥ గురుతేతి ॥ అనిలవ
ద్యంపాచాయస్యతేన - పజనోగ్యమేఘతద్వ్యోదోయస్యతేన ॥ ౪౬ ॥ సమనందనితి ॥ నష్టంఅదృష్టంతత్పునలభ్యంబంధనం
ర్యంభందయామాసతుస్కంప ॥ ౪౭ ॥ ద్విజస్తయోస్తస్యహిమానమద్భుతంసంలత్యురాజస్తతిమానుషీం
మతింసమ్యంత్యైవత్త్వాసమహాణకవేమృతంచాలంప్రభాసేవరయాంబధూవ ॥ ౪౮ ॥ తథేతి ॥ తథాధూతమపిమ
హ్యమహరథౌరథంప్రభాసమాసాధ్యదురంతవిక్రమా - వేలాముషవజ్రనిషేదతుః - క్షణంసింధుద్విది
త్వాహణమాహరత్తయో ॥ ౪౯ ॥ తమాహభగవానాశుగురుపుత్రఃప్రదీయతాం - యోసావిహత్స్వ
యాగ్రస్తాబాలకోమహతోమీణా ॥ ౫౦ ॥ సింధుః ॥ నాహాహంతమహం దేవదైత్యఃపంచజనోమహా ॥ అం
తజలచరఃకృష్ణశంఖరూపధరోసురః ॥ ౫౧ ॥ ఆస్తేతేనాహ్యతోనూనంగురుపుత్రస్తవప్రభో - జలమావిశ్య
తంహత్వాగృహ్యతామిత్సువాచహ ॥ ౫౨ ॥ తదసౌజలమావిశ్యహత్వాతంజలవాసినం - విదార్యజఠరంత
స్యనాపశ్యమదరేర్చకంతదంకప్రభవంశంఖమాదాయరథమావిశత్ ॥ ౫౩ ॥ తతస్సంయమసింనామ
యమస్యదయితాంపురింగత్వాపదానశ్శంఖంప్రదధ్నాసహలాయుధః ॥ ౫౪ ॥ శంఖనిహాదమాక
ణ్యఃప్రజాసంయమనోయమః - తయోస్సపర్యాంమహాతీంచకైభక్తువబృంహితాం ॥ ౫౫ ॥ ఉవాచావ
నతఃకృష్ణంసర్వధూతాశయాలయం - లీలామానుషయోవిజ్ఞోయ్యవయోఃకరవామకం ॥ ౫౬ ॥ శ్రీభగ
వాన్ ॥ గురుపుత్రమిహానీతంనిజకమణిబంధనమ్ ॥ ఆనయస్వమహాభగవచ్ఛాసనపురస్కృతః ॥ ౫౭ ॥ తథే
తితేనోపనీతంగురుపుత్రంయదూత్తమా - దత్వాస్వగురవేభూయోవృణీష్యేతి తమూవతుః ॥ ౫౮ ॥ గురుః ॥
సమ్యక్సంపాదితోవత్సభవద్భ్యంగురునిష్కాన్యఃకోనుయుష్కద్విధగరోఃకామానామవశిష్యతే ॥ ౫౯ ॥
గభృతంస్యగృహంపీతాకీర్తివామస్తుపావనీ ॥ ౬౦ ॥ గురుదైవమనుజ్ఞాతౌరథేనానిలరంహసా - ఆయా
తాంస్వపురంతాతపజన్యసిదదేనవై ॥ ౬౧ ॥ సమనందకప్రజాస్సర్వాఃకృష్ణాసామజచాదకాన్ - ఆప
శ్యంత్యేబహుహాసినవృల్లబ్ధనాభవ ॥ ౬౨ ॥

—* ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే పంచచత్వారింశోధ్యాయః *—

గోకులంప్రతిఉద్ధవప్రేషణాదికథాపారంభః

శ్రీశుకః ॥ వృష్టినాంప్రవరోమంత్రీకృష్ణస్యదయితస్సఖా - శిష్యోబృహస్పతేస్సాత్మోదుద్ధవోబుద్ధిసత్త
మః ॥ ౧ ॥ తమాహభగవాన్ప్రేక్షంభక్తమేకాంతినంకృచిత్ - గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రపన్నాతిహ
రోహరిః ॥ ౨ ॥ గచ్ఛద్ధవప్రజంసౌమ్యపీత్రింప్రీతిమావహ - గోపీనామద్వియోగాధిం మత్సందేదైర్వి
మోచయ ॥ ౩ ॥ తామస్సనసామతప్రేతామదరేత్థక్తదైవోకాః - మామేవదయితంప్రేతమాత్మనం
యాభిస్తాఇవేతి ॥ ౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచచత్వారింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.
గ్లోషట్పత్వారింశకేహావముద్ధవంప్రేమత్యుద్గిరా - యశోదానందయౌశ్చక్రైకృష్ణశ్శౌకాపనోదనమ్ ॥ కామచారంద్వి
జాతిస్సకపరిత్యజ్యాతిసంయతః ॥ గురోజ్ఞానమనుప్రాప్యసఖ్యాగోపీరుపాదిశత్ ॥ గోపీనాంసాంతస్సనమఃరహస్యంస
స్సూత్రిసాధ్యమితతదథాముద్ధవంవిశిష్యవృష్టినామితి ॥ ప్రవరఃఉచ్చకులత్వాత్ - మంత్రవిశ్వాసాస్పదత్వాత్ - శ్రీకృ
ష్ణస్యఅతివల్లభత్వాద్గృధవైవృష్టిభిశ్చైరరణీయఃబుద్ధిసత్తమఃబుద్ధ్యాఅతిక్రేవః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపీనాంవిశేషతస్సం
దేశేకారణమాహ ॥ తాభిః ॥ మయ్యేవసంకల్పత్సకంమనోయాసాంతాః - అహామేవప్రాణాయాసాంతాః - మమ
ప్రాణధూతాఇతివా - మదథేకత్యక్తదైవోకాఃపతిభ్రాతృదయః - భోజనపానవస్త్రధూషణస్రక్తాంబూలాదయోవా

యాభిస్తాః॥౪॥తతఃకీమతలహంయతి॥ మన్నిమి త్తంత్యక్తాలోకధర్మాణామత్రమఖేతత్సాధనానివయోస్తాః-బిభృ
శుష్టామిసుఖయామీత్యతః॥౫॥తాసాం వియోగాధిందర్యయతిశ్లోకద్వయేన॥మయాతి॥ విరహేణోత్కంఠ్యం తేనవిహ్వ
లాఃపరవశాః॥౬॥ధారయంతితి॥ గోకులాన్నిగతమనసమయేశీఘ్రమాగమిష్యామితియేప్రత్యాగమనసం దేశాస్తైః మేమ
దీయావల్లవ్యోగోన్యోపదాత్తికాభి తాసామాత్మాస్వదేహేయదిస్యాత్తపీఠా విరహతాపేనదహేన్యతైవత్యమయి
వతఃమాన త్యావత్కథంచిజ్జీవంతిభావః॥౭॥ఇతితి॥సందేశంభవతీనాంవియోగో మేనహీన ర్వాత్సరాక్షచిదిత్యాదికం॥౮॥
పాప్రతితి । నిమోచితతి ప్రగచ్ఛతిసతి - ఛన్నయానంయస్యేతి- తదాగోపీభిరజ్ఞాత త్వేననందసంగంబలవానితిసూ
చయతుం॥౯॥వజంవణయతిపంచభిః॥వాశితాథకతి॥వాశితాఃపుష్పవతోగవఃతన్నిమి త్రమభితోయున్యభిఃశుష్కభి
ర్భుత్తైర్వృష్టేర్వాదితం-వాశాభిః ఛేనుభిఃస్వవత్సకాఃప్రతి॥౧౦॥ఇత స్తతః॥విలంఘన్పిరుత్పత్తిఃగోదోహశబ్దైఃస
మనసాగతాః॥౧౧॥యెత్త్యక్తలోకధర్మాశ్చమదధై తాఃబిభృశుఃహం॥౧౨॥మయి తాఃప్రేయసాంప్రేమై
దురదైగోకులస్త్రియః॥ స్వరంత్యోగవిముహ్యంతివిరహాతలంఠ్యవిహ్వలాః॥౧౩॥ ధారయంత్యతికృచ్ఛే
ణపాప్రయఃపాప్రాసాథుఃచన॥ప్రత్యాగమనసందేశైర్వల్లవ్యోమేమదాత్తికాః॥౧౪॥ శ్రీఘ్రకః ॥ ఇత్యక్త
ఉద్ధవో రాజకసందేశంభతుకరా త్తనసితదాయుధమారుహ్యప్రయయానంవగోకులం॥౧౫॥ పాప్రా
సందప్రజుశీమాన్ని మోచితవిభావసా॥ ఛన్నయానంప్రవిశతాంపశూనాంఘర రేణుభిః॥ ౧౬॥ వాశితా
థేభియున్యభి నాఃదితంశుష్క భివృక్షైః॥ధావంతిభిశ్చవాశాభిరూధాభారైస్సవత్సకాః॥ ౧౭॥ ఇ
త స్తతోవిలంఘన్పి గోవతై స్మకండితంసీతైః॥ గోదోహశబ్దాభిరవం వేణానాంనిస్స్వనేన॥౧౮॥గా
యంతిభిశ్చ మాణిభుభానిబలకృష్ణయైః॥స్వలంకృతాభిర్గోపీభిగాపైశ్చసువిరాజితమ్॥౧౯॥అగ్న్యైర్భా
తిథిగోవిప్రపితృదేవార్చనానితైః॥ధూపదీపైశ్చమాలైశ్చగోపావానైఃపనోరమమ్॥౨౦॥ సర్వతఃపు
ష్పితవనంద్విజాళికులనాదితమ్ । హంసకారండవాకీడైఃపద్మపండ్లైశ్చమండితమ్॥౨౧॥ తమాగతంస
మాగమ్యకృష్ణస్వానువరంప్రియమ్ । నందఃప్రీతఃపరిష్వజ్యవాసుదేవధీయాచయత్॥౨౨॥ భోజితంప
రమాన్వేనసంవిష్టంకశీపౌసుఖమ్॥గతశ్రమంపర్యచ్ఛచ్ఛత్వాదసంవాహనాదిభిః॥ ౨౩॥ కచ్చిదంగమహా
భాగసఖానశ్చూరనందనః॥అస్తైకుతల్యపత్యాదైర్భుక్తోముక్తస్సుహృద్వృతః॥౨౪॥ దిష్టైకంసోహతః
పాపంసానుగస్సేవనపాప్తనా॥సాధూనాంధర్మశీలానాయదూనాం ద్వేష్టియస్సదా॥౨౫॥అపీస్తరతి
సంకృష్టోమాతరంసుహృదస్సఖీ॥గోపాకప్రజంచాత్తనాధాక గవోజుబ్బం దావనం॥౨౬॥౧౯॥౨॥పా
యాస్యతిగోవిందస్యజనాక సకృత్పీతీతుం॥కపీకద్రవ్యైరమతద్వక్రంసునాసంసు న్నితేక్షణం ॥౨౭॥
దవాగ్నైవాతవహాఃచృవృషసపాకచృరక్షితాః॥ దురత్యయేభోమృత్యుభ్యంకృష్టేనసు మహాస్నినా॥
౨౮॥ స్మరతాంకృష్ణవిర్యాణిలీలాపాంగనిరీక్షితమ్॥ మానీతంభాషితంచాంగ సర్వానశ్శిథిలాక్రియాః॥
౨౯॥ సరిచ్యైలవనోద్దేశాకముకుందపదధూషితా॥ ఆప్రిడానితమాణానాం మనోయాతితవాన్మి
తామ్॥౩౦॥ మస్యైకృష్ణంచరామంప్రప్రాప్తావిహనురోత్తమా॥ సురాణాంగువాదధాకయగగణస్యవ
చనంయథా॥౩౧॥కంసంనాగాయతప్రాణంబల్లాకగజపతింతథా॥ ఆవధీతాఃలీలయైవపశూనివన్మ
భిరోరవాంమంచమాంచనయ ఆనయగృహంజడేమాత్యాదయోయస్మిక్తతత్ - వేణానాంనిస్స్వనేన॥ ౩౨॥ గా
యంతిభిరితి॥గాయంతిభిర్గోపైశ్చసువిరాజితమ్॥౩౩॥అగ్నితి॥ అగ్న్యైర్భూర్వానిస్వతైర్గోపగృహైర్ధూపదీపాదిభిశ్చమనో
రమం॥౩౪॥సర్వతఃఇతి॥ ఘండాస్సమూహాః॥౩౫॥తమితి॥అర్చయత్ పూజయామాన॥ ౩౬॥౧౮॥ దిష్టైతి॥ సాధూనామి
త్యాదికమణిష్ఠమ్॥౩౭॥అపీతి॥గావోగాఃగిరింగోవర్ధనం॥౩౮॥అపీతి॥అప్యాయాస్యతిఅగమిష్యతి॥౩౯॥ శ్రీకృష్ణోపకార
స్మరణాదిభిరనుమానం దేనాభిధూయమానఅహం॥దవాగ్నైరితి॥ వాతాద్యపాకశ్చైతివృషార్చనైతిఅన్యైభ్యఃదురతి
క్రమేభ్యోమృత్యుభ్యంకృష్టేనశ్రీతాఃస్మః॥౪౦॥ కించ॥ స్మరతామితి॥లీలయాఅపాంగేననిరీక్షితం - ఆంగహేఉద్ధవ॥
౪౧॥సకేవలంశిథిలావకేతుశనైరుపరమంతీత్యాహ॥సరిదితి ॥ సరితశ్చనైలశ్చవనోద్దేశాశ్చతాః- ఆప్రిడాకప్రిడాస్థా
నాని॥౪౨॥ మన్యతితి॥సురాణామథాకయ-మహద్గంభీరంగర్వవచనంయథా॥౪౩॥ సకేవలంతద్వచనానుసారేణైవవృ
వహారసంబంధాదపీత్యాహ॥కంసమితి॥ ౪౪॥తాశత్రయమితి॥ ఇభరాట్యష్టిమ- తాశత్రయప్రమాణంధనుఃబుభు

౨౬॥౩౧॥ అఖిలగురుత్వమేవజనక త్వేననియంత్యత్వేనచాహ॥ ఏతావితి॥ రామోముకుందశ్చైతాఃశ్వస్యబీజయోసినిమి
త్తోపాదానే- ననువురుషప్రధానయోబీజయోనిత్వంప్రసిద్ధమతతహ- వురుషప్రధానమితి- వురుషోఃప్రధానంశ
క్తిఃఅతఃప్రధానపురుషావప్యేతావేవేత్యర్థః- ఏవంజనకత్వముక్తం-కించ- అన్వీయథూజేమధూతేవనుప్రశస్యథూ
తాహంమధ్యేతదుపహితస్యవిలక్షణస్యనానాభేదస్యజ్ఞానస్యవజీవస్యచఈశాతేఈశ్వరొనియంతా రాధవతఃకుతః పు
రాణోఅనాదిఅనాదిత్వాత్కారణత్వంతతశ్చనియంత్యత్వమిత్యర్థః॥౩౨॥ననుపుష్ట్యాదికమావే శాస్త్రనుష్ఠ్యాదిజన్మద
ర్శనాచ్యతస్యాస్యేభ్యఃకేవలశత్యాశంక్యాహద్వాభ్యాం॥ యస్మిన్నితి॥ కమాశచయంకమవాసనానిహృత్కృత్య
క్వాబ్రహ్మమయఃస్వరూపజ్ఞానవాక్-అర్క-వణఃశుద్ధసత్త్వమూర్తికస్స-పరాంగతింతత్పరంపదంయతి॥౩౩॥తస్మి
న్నితి॥అఖిలస్యాత్మావహేతుశ్చతస్మిన్కారణేనమనుష్యాకృతామహత్తవ-మహత్త్వంపరిపూర్ణేభవంతౌభక్తింకురుతః
అతఃకృతార్థావిత్యర్థః॥౩౩॥ప్రస్తుతమాహ॥ఆగమిష్యతీతి॥పితౄర్భువయోః॥౩౪॥హత్వేతి॥యాతయూయంప్రజం తాత
వయందసేహదుఃఖితా- జ్ఞాతీవోద్రుప్తమేష్యామోవిధాయసుహృదాంసుఖమితి- యదాహక్యక్షస్తత్సత్త్వంకరిష్య
గాధిపః॥౩౫॥ శాశిత్రయంమహాపారంధనుర్జష్టిమివేభరాట్ ॥బభంజై కేవహస్సేనసస్తాహమదధాద్ధి
రిమ్॥౩౬॥ప్రలంబధనుకారిష్టతృణావతకబకాదయః॥దైత్యాన్సురాసురజితోహతాయేనెహలీలయా॥
౨౭॥శ్రీశుకః॥ ఇతిసంస్తృత్యసంస్తృత్యనందఃకృష్ణాసురకర్షిః॥ అశ్రుకంలోభకత్తూష్ణీంప్రేమప్రసర
నిహ్వలః॥౨౮॥ యశోదావణ్యమానానిపుత్రస్యచరితానిచ॥ శృణ్వంత్యశ్రూణ్యపాప్రాక్షీత్సేషమా
స్సుతపయోధరా॥౨౯॥తయోరిత్యంభగవతికృష్ణేనందయశోదయోః॥ వీత్యోసురాగంపరమంనందమా
హిషాద్ధవోముదా॥౩౦॥ఉద్ధవః॥యూవాంశ్లోఘ్యతమానూనంజేహీనామిహమానద॥నారాయణేఖిలగు
రాయత్యుతారతిరీద్యశీ॥౩౧॥ ఏతాహివిశ్వస్యచబీజయోసిరామోముకుందఃపురుషోప్రధానః॥ అన్వీ
యథూతేమవిలక్షణస్యజ్ఞానస్యచేశాతశ్చమాపురాణో॥౩౨॥ యస్మిన్జనఃప్రాజ్ఞ్యయౌగకాలేక్షణం
సమావేశ్యమనోఽశుద్ధం॥నిహృత్కృత్యకమాశచయమాశయాతిపరాంగతింబ్రహ్మమయోత్తమః॥౩౩॥
తస్మిన్ప్రవంతావఖిలాత్తేహేతానారాయణేశికారణమత్యేకమూర్తా॥భావంవిధత్సోనితరాంమహత్తవకరి
వావశ్యేంద్రియవయోస్తుకృత్యమ్॥౩౪॥ఆగమిష్యత్యదీక్షణకాలేనప్రజమద్యుతః॥ప్రియంవిధాన్యతేపి
త్రోర్భగవాన్సాత్వతాంపతిః॥౩౫॥ హత్వాఃసంరంజమధ్యేప్రతిపంసర్వసాత్త్వతాం॥యదాహవ
స్సమాగమ్యకృష్ణస్సత్త్వంకరోతితత్॥౩౬॥ మాఖిద్యుతంమహాభాగద్రక్ష్యభిక్యోష్టమంకితే॥ అంతర్వృక
దిసభూతానామాస్తేజ్యోతిరివైధసి॥౩౭॥ సహ్యాస్యాతిప్రియఃకశ్చిన్నాప్రియోవాస్త్యమానినః॥ నో
త్తమోనాథమోవాపిసమానస్యసమోపివా॥౩౮॥సమాతానితాతస్యసభార్యాననుతాదయః॥ నాశ్రి
యోనాసుశ్చాపినదేహాజన్తచైవవా॥౩౯॥ నచాస్యకమకవాలోకేనదనన్తిశ్చియేనిషు॥ క్రిడాధక
సోస్పిసాధూవాంపరిత్రాణాయకల్పతే॥౪౦॥సత్త్వంరజస్తమఇతిభజతేనిగుణోగుణాన్॥ క్రీడన్ననీ
హూషిగుణైస్సృజత్యవతిహంత్యజః॥౪౧॥ యథాప్రమరికాదృష్ట్యాభ్రామ్యతీవహేతథా॥ చిత్రకతక
తీతి॥౪౨॥కాలవిలంబమసహమానోప్రత్యాహ॥మాఖిద్యుతమితి॥హేమహాభాగఅంతికెఇదానీమేవసమిషుతభ్యతత
హఅంతర్వృకాదీతి॥తర్హి సరైవ్విశిమినదృశ్యతేతత్రాహజ్యోతిరివైధసితి॥జ్యోతిరివజ్యోతిర్విధామథనవిదానదృశ్యతేత
థాభక్తింవిహాశ్రీకృష్ణోపీతిభాః॥౪౩॥ అహోఅస్తామేతత్తస్యశ్చిహగమనం స్వస్యాతిప్రియాన్ పితౄదీకవిహా
యనసంగచ్చతభిమన్యేతత్రాహ॥నేతి॥ అన్యప్రియాదహేనహిసంజితత్రహేతు- ఆమానినఃసమానస్యేతచ॥ ౪౪॥
౪౫॥నేతి॥ సోపిజన్తకమాదిరహితోపిప్రీడాప్రయోజనస్స- సాధూనాంపరిపాలనాయ- సదనన్తిప్రయేనిషుసాన్వి
కరాజసతామసమిత్రయోనిషుయద్యా- జేహదిన్త్యాదిన్సహదియోనిషు- కల్పతేలవిర్భవశీత్యర్థః॥౪౬॥ నను
జన్తకమాదిరహితస్యకుతపితత్వతతహ॥ సత్త్వమితి॥ క్రీడాయామనీహూషిక్రీడ-తథామాయాగుణైఃకుటతభ
క్యర్థః॥౪౭॥ అత్రావిద్యోపాధేజీవస్యకత్వత్వద్వష్టాంతీకుర్వ-తస్యావిద్యయైవకత్వత్వమితిప్రదృష్టాతమాహ॥
యథేతి॥ ప్రమరికాపరిప్రమణంతయేపలక్షితయాదృష్ట్యాభూరపిభామ్యతీవయథాప్రతియతే- ఏవంచిత్రేకర్తరిసతీత్ర
చిత్రేఅపంధియాఅత్తాధ్యాసేనఅత్తాకర్తాన్యతోయథాతద్వదితి॥౪౮॥ కించయువయేరేవనాయమాత్యజః కింతుస

రేవమామపి - తత్రాపినా త్తదవపకింతుశత్రుమిత్రాదిరూపావీతినర్వాత్తనిరూపణేనమోహనివృత్తయే సంబంధమనై
 కాంతికంకరోతి - వృద్ధ్యాంయమయోరితి॥౪౩॥ దృష్టమితి । అచ్యుతాద్విరాతరాంశితరాంతత్వతోవాచ్యం నిర్వచనా
 హాంవస్తునాస్తీతి॥౪౪॥ ఏవమితి॥ దీపాకనిరూప్యప్రజ్ఞాల్ల్య వాస్తుకాదేహశ్శాదీత్॥౪౫॥ తా ఇతి॥ మణిభిఃకాంచ్యాది
 మస్తీతైఃరజ్జూర్వికషణత్సుభుజేషుకంకణానాంస్రజోయాసాంతాః-చలంతోనితంబాఃస్తనాహారాశ్చయాసాం - కుండ
 లైస్తీవ్యపంతఃస్ఫురంతఃకబోలాఃయాసాంఅరుణానికుంకుమానియేషుతానిఅననానియాసాం - తావప-తాశ్చతాశ్చ ॥
 ౪౬॥౪౮॥ తదాన్రజౌకసోగోప్యఃసక్రోధమాహుః॥అత్రారణ్యతి॥ అథకంసాధితవానిత్యథకఃసాధకఃతదాహుఃయేనసి
 తఇతి॥౪౯॥ కంసంఘాతయిత్వాపునఃకిమథకమాగతఇత్యాశంక్యకార్యంసంభావయంతికిమితి॥ తదాసాధితేనకార్యేణ
 ప్రీతిస్యభతుః - పాతాంతరేప్రేతస్య మృతస్యకంసస్యనిష్క్రంతింబౌధ్వైదైహికమస్తాభిః కృత్యాసాధయిత్వేకిం

రితత్రాత్కృతేవాహంధియాస్తృతః॥౪౯॥ యమయైరేవనైవామౌత్తజోభగవాన్హరిః । సర్వే
 మామాశ్శజోహ్యత్సాపితామాతానశుశ్రవః॥౪౩॥దృష్టంశ్రుతంభూతభవద్భవిష్యత్సాన్ముచ్చరిష్టుమక
 హదల్పకంవానివాచ్యతాద్వస్తుతరాంనవాచ్యంసవీవసర్వంపరమార్థకథాతః॥ ౪౪॥శ్రీశుకః॥ ఏవంసి
 శాసాబుగ్రవతోవ్యకతీతానందస్యకృష్ణానుచరస్యరాజత్॥గోప్యస్సముత్థాయనిరూప్యదీపావాస్తుకాస
 మభ్యవృణదభీష్టమంథత్॥౪౫॥తాదీపదీప్తేమణిభిర్విరేజాఃజ్ఞావికషణద్భుజకంకణసజఃచలన్తంతంబ
 స్తనహంకుండలత్విషత్రహోలారుణకుంకుమాననాః॥ ౪౬॥ ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనం । వజ్రాంగ
 నానాందివమస్పృశద్దస్యిః । దధ్నచ్ఛిషణ్ణంథనశబ్దమిత్రితోనిరస్యతేయేనదిశాముంకశమ్॥౪౭॥భగవ
 త్కుదితేమా ర్యేవజద్వారివజౌకసః । దృష్ట్వారథంశాతకుంభంకప్రాయమితిచాబ్రువత్॥ ౪౮॥ అత్రా
 రఅగతఃకింవామఃకంసస్యాథకసాధకః । యేనసితోమధుపురీంకృష్ణకమలలోచనః॥౪౯॥కింసాధయిష్య
 తేస్తాభిధణ్ణః॥ప్రీతస్యఃప్రకృతింరితత్రేప్రీతాంవదంతీనామధవోగాత్యతాహ్నికః॥౫౦॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-షట్పత్సారింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ తంవీశ్వకృష్ణానుచరంవ్రజన్ప్రియఃప్రబంబచాహుంనవకంజభావనం । పీతాంబరంపుష్కర
 మాలినంలన్నభారవిందంపామృష్టకుండలమ్॥౧॥శుచిస్మితఃకోయమపీత్యదర్శనః కుతశ్చకస్యాచ్యుతఃప
 భూషణః॥ఇతివసర్వాఃపరివపురుత్సుకాస్తమత్రమన్లోకపదాంబుజాశ్రయమ్॥ ౨॥తంప్రశ్రయేణావన
 తాస్సునత్కృతంసప్రదహాసేతుణసూన్యతాదిభిః । రహస్యపుచ్చన్నపవిత్రమాసనేజ్ఞాయాసం దేహ
 రంరమాపతే ॥ ౩ ॥ జానీమస్త్యాంయదుపతేపాషణ్డంసముపాగతంభత్రేహప్రేషితఃపిత్రోర్భ
 వాప్రియచిక్షిప్యా॥౪॥అన్యథాగోవ్రజేతస్యస్తరణీయంనచత్సహా॥ ౫॥ స్నేహాను బంధోబంధూ
 నాంమునెరపినుదుస్తగ్జః॥అన్యేవ్యథకృతామైత్రీయావదథకవిడంబనా ॥ ౬ ॥ పుంభిస్త్రీనుకృతా
 యద్యత్సుమనస్సివపట్నదైఃసిస్త్వంత్యజంతిగణికావకల్యంస్వపతింప్రజాః॥ ౭॥ అధీతవిద్యాఅచార్య
 మృష్టిజోదత్తదక్షిణం । భగావీతఫలంవృతంఘక్తావ్చాతిథయోగ్యహం । దగ్ధంమృగాస్తథారణ్యంజా
 రోభుక్తావరతాన్ప్రియమ్॥౮॥శ్రీశుకః॥ఇతిగోపాహ్నిగోవిందగతవాక్యానుమానసాః । కృష్ణదూతే
 వ్రజంయాతేఉద్ధవేత్యక్తతాకికాః॥ ౯॥ గాయంత్యఃపియకమాణిరుదంత్యశ్చగతహ్నిః । తస్యసం

అస్సన్తాంనైకింపిండాకృత్యాదాస్యతీత్యథకఃఎవంవదంతీనాంప్రీతాం - తతస్తస్మిన్నవసరేకృతస్నానాదియమ
 ఉద్ధవఅత ఆగతః॥ఇతిభావాథకదీపికాయాం-షట్పత్సారింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥సప్తవత్సారింశేకథకృష్ణాదేవేనగోపికాః॥బాధయిత్వోద్ధవస్తత్త్వమనుజ్ఞాప్యాగమత్పురిం॥శుచిస్మితఇతి॥ అపీ
 చ్యంసుందరందర్శనంయస్యసః- అచ్యుతస్యేవవేషోధూషణానివయస్యసః-కోయంకుతోవాకస్యవేతివదంత్యస్తం పరివ
 పుః॥౧॥౩॥జానీమఇతి॥పాషణ్డంసేవకం॥౪॥అన్యథేతి॥ పిత్రోపియచిక్షిప్యైత్యేత్రహేతుఃఅన్యథేతి॥ ౫॥ స్నేహాను
 బంధఇతి॥అన్యథాగోవ్రజేతస్యేత్యేత్రహేతుః - అశ్వేష్విజితథకృతాకార్యనిమిత్తా-విడంబనమనుకరణమాత్రం-నతు
 తాత్వికేమైతీ॥ ౬॥ పుంభిరితి॥ పుంభిరితదృష్టాంతఃఅన్యేవాథకస్యదగ్ధనెదృష్టాంతప్రపంచనిష్ఠమితి॥ ౭॥అధీతే
 తి॥దత్తదక్షిణాయనతం-పక్షిణోపితఫలంవృతం-రతాంఅనురతాంఅత్యస్తామిత్యథకః ॥ ౮ ॥ ఇతి॥ త్యక్తతాకికాః

త్యక్తలోకవ్యవహారాః॥ గాయంత్యభితి॥ ప్రియస్యకమాణిగాయంత్యః - తథాతస్యబాల్యకైశోరయోర్భ్యాని కమాణి తానిసంస్మృత్యసంస్మృత్యగతహియస్సత్కారుదంత్యశ్చ - తమపుచ్చస్మితిభూర్వక్రియయైవసంబంధః॥ ౧౦॥ కాచిదితి ॥ ప్రియోజశ్చేక్ష్మేనమాంప్రసారయితుంప్రసాపితోయందూతభితికల్పయిత్వాబ్రవీత్ - యద్వాతస్మిన్ ప్రియప్రస్థాపితేఉద్ధవేదృష్టింకృత్యామధుకరాపదేశేనోద్ధవమేవాబ్రవీదిత్యర్థః॥ ౧౧॥ మధుపేతి॥ హేమధుపకీతవస్యధూతకస్యబంధోనోస్థాకంఅంఘ్రింమాస్మృశ - మామానమసూరైఃప్రార్థయేత్త్యర్థఃతతి-మిత్యపేక్షయాంకృష్టవణకస్యతస్యస్మరణాంలాహితత్వైకారణముత్పేక్షమాణాహ - సపత్యాక్షుణ్ణాభ్యాంవిలులితానంమదితాయాశ్రీకృష్ణస్యవసమాలాతవీతస్యాఃకుంకుమయేషుత్రైశ్చత్రభిరుపలక్షితః కింతుతాసామేవమానినాం ప్రసాదంమధుపకర్షహతుకిమస్మత్ప్రసాదేనతస్యాయుషసదసివిండంబంఉపహసాస్వదం - కుతఃయస్యధూత స్తవ్విమృద్భగీదృశః॥ ౧౨॥ ననుకిమిత్యేవంతమవజానీఘంకీంవస్తేనాపకృతమతఆహ॥ సకృదితి॥ భవాద్యక్త్యాద్యశోదుమనాఃసుమనసః కుసుమానియథాశ్చజితీద్యత్తేత్యజిత్యక్తవాక్ ఆహూబతఆకృతజ్జతస్యపాదపద్మంశ్రీః కథంసేవతేవిదితం మయేత్యాహ-అపీతి॥ తేభిదే - ఉత్తమశ్లోకస్యజలైఃపిథ్యాకథాభిః - ప్రాయోహృతచేతాః - వయంతునలక్ష్యవదవివక్షణాభిభావః॥ ౧౩॥ యుంకారాకబహుధాకుర్వంతంఅస్త త్వసాదలాభాయకృష్ణం గాయంతీతిమత్యాహ॥ కిమితి॥ పురాణం పురాతనంబహుశోనుధూతం-విజయసఖస్యకృష్ణస్య - సాంప్రతంయాస్సబ్ర్యః తాసామగ్రతఃతత్ప్రసంగా గీయతాం,

—* భగీమరగీతాదికథాప్రారంభఃఖట్టః, *—

స్మృత్యసంస్మృత్యయానకైశోరబాల్యయోః॥ ౧౦॥ కాచిన్తధుకరంధృష్ట్యాధ్యాయంశీకృష్ణసంగమమ్॥ ప్రియప్రసాపితందూతంకల్పయిత్వేదమబ్రవీత్॥ ౧౧॥ గోపికా॥ మధుపకీతవబంధోమాస్మృశాంఘ్రిం సపత్యాక్షుణ్ణవవిలులితమాలాకుంకుమశ్చత్రభిర్ఽ॥ వహతుమధుపతి స్తన్మానినాంప్రసాదంయదయసదసివిండంబంయస్యధూత స్తవ్విమృద్భగీ॥ ౧౨॥ సకృదధరసుధాంస్థాంమోహినింపాయయిత్వాసుమనసభవనద్యస్తత్యజేస్తాన్భవాద్యక్తాపరివరకథంతత్పాదపద్మంసుపద్మాఃపిబతపృథుతచేతాహ్యతమశ్లోకజలైః॥ ౧౩॥ కిమిహబహుపదంఘ్రిగాయంతీత్వందూనామధిపతిమగృహణామగ్రతోనేపురాణమ్॥ విజయసఖసఖీహంగీయతాంతత్ప్రసంగాక్షపితకుచమస్తేకల్పయంతిష్టమిష్టాః॥ ౧౪॥ దివిభువిచరసాయాంకా, స్త్రియస్తద్దురాపాకపటరుచిరహసభూవిజృంభస్యయాస్సుశ్రిఃచరణరజఉపాస్తేయస్య భూజిర్వయంకాహ్యపిచక్రపణపక్షేహ్యతమశ్లోకశబ్దః॥ ౧౫॥ విస్యజశిరసిపాదంవేద్యహంబాటుకారైరనుయవిదుషస్తేభ్యేత్యదాత్వైర్దుకుండాత్॥ స్వకృతభవావిస్మయపత్యవత్సన్యలోకావ్యసృజదకృతచేతాః కింతుసంధేయమస్తి॥ ౧౬॥ మృగయువకపీంధ్రభివ్యధెబుబ్ధర్తాస్త్రీయమకృతవిరూపాంస్త్రీజితఃకాఙ్గష్టాంకృష్ణస్యప్రియాఃతేనపూజితాఇతివా - తేనాలంగీతేనఅజేనక్షపితాకుచరుక్యాసాంతాః - తవేష్టమపేక్షితంధాస్యంతీతి॥ ౧౭॥ భోమాతమైవవంహంచస్తామనుస్మృత్యామనుస్మృత్యఅనంగకల్లపస్తాంప్రసాదయితుం మామాదిష్టవానిత్యతఆహ॥ దివీతి॥ దివిభువిరసాతలేవయాంస్త్రీయఃస్యః-తాఃకానామదురాపాఃనకాశ్చన-తదిత్యవ్యయంతశ్చేత్యర్థః-కపటేనరుచిరేణహసేనభూవిజృంభోయస్యతస్యహేకపటేతివా-కించ-యస్యచరణరజఃశ్రీఃసేవతేతత్రవయంకాః అపిచయద్యప్యేవం-తథాపి కృపణపక్షేకృపణానుకంపినిపురుషేఉత్తమశ్లోకశబ్దోభవతీతితథాకథనియంత్యయేతి॥ ౧౮॥ పాదమూలేపవీశంతంక్షమాంయమ్యంతభవమత్వాహ॥ విస్యజే॥ శిరసిస్యస్తంపాదంవిస్యజ-తథాప్యముంవంతమహ-వేద్ధితి-ముకుందాదభ్యేత్యతతఃశిక్షిత్యేత్యర్థఃదాత్వైర్దురాతకర్తృభిః-చాటుకారైఃప్రియోక్తిరచనాభిః - అనునయవిదపఃప్రార్థనావతరస్య-తేనర్వమహంవెద్ధి ముకుందవతేత్వమప్యవిశ్వసనియభిభావః-ననుతేనతేకిమవరాధంతత్రాహస్యకృతభితి-స్వకృతేతదర్థఃమేవవిస్మయేఅపత్యవత్సన్యలోకాఃఅపత్యానివతయశ్చేక్షిమాహ-కఃఅన్యలోకౌధర్మసాధ్యశ్చయాభిస్తానఃఅకృతచేతాఃఅనయంతచిత్తః-యోవ్యసృజతీఅతఃఅస్తి॥ కింతుసంధాతవ్యమితి॥ ౧౯॥ కింకృష్ణస్య పూర్వాజికమాణిఅనుసందధానాభిభేమ్యహమస్తాదిత్యాహ॥ మృగయూరితి॥ మృగయుర్బుధకభవ-యఃకపీంధ్రంవానిసంవివ్యధేతివిధ్యత్-బుబ్ధభర్మాకౌర్వధర్మవాక్అలుబ్ధధర్మేతివా- లుబ్ధకౌహితన్తాంసమత్తుకామోవిధ్యతి - అయంతునతథాఅశోపురాకర్షిసభ్యత్యర్థఃతథాస్త్రీయంచశూర్పణఖ్యా- స్త్రీజితఃసీతావరతృత్రః-కామనీవయానంపాప్రి

సాధనంయస్యాస్తాం-విరూపాంభిన్నకణనాసికామకరోద్ధాశరధిరూపేణ - తథాబలిమపితద్దత్తబలింఅత్వాభక్షయ
త్వా-ధ్యాంతువత్సా-కవదవేష్టయత్ బబంధవామనరూపేణ - బలిమపిబలిమత్వాధోషీపద్విష్టపాదితిపాతే బలింపూ
జాంగ్యహేత్వావిష్టపాత్స్వర్గాదధఃఅక్షిపదిత్యుభయః-తత్తస్మాదసితస్యకృష్ణస్య-స్వభేద్యలం-ఏవంచే-తే-మితితంనిశ్శంగా
యథతశామా-దు-స్యజిగ్మిత-తస్యకధారూపోభయఃఇత్యపివజానీమపివేతి॥౧౭॥ తతః-ధాపిత్రవగళలతామూలాన్మూలి
ని-తథాపినత్యక్తుంశక్తునుఃకింకుర్ ఇత్యాహ॥ యదితి॥యస్యానుచరితమేవలీలా-తదేవకణకపియ్యూషం- తస్యవిప్రుట్
కణికా-తస్యాసకృదదనంసేవనం-తేనవిధూతాఃనిరస్తాఃద్వంద్వధమాః-రాగాదయోయేషాంతే-అతఏవవినష్టా- అస
త్తుల్యః దీనందుఃఖితంగృహకుంటుంబంధిహయదీహః- భోగహీనాః విహంగాభవభిక్షువర్యాంప్రాణవృత్తిమాత్రంచ
రంతి- అతస్యాజ్యః తథాపిత్యక్తుంశక్తుమ్మమభినిందాపరత్వేనాచకోభయస్యజ్యేష్ఠఅర్థికోయమభయః-ధూతద్వంద్వ
ధమాభ్యంత్యంతఃసమాసఃపూర్వవత్- తతస్తేచతేఅవినష్టాశ్చేతి సమాసఃఇతరేపునద్వంద్వద్ధర్మాచోవిష్టావవ-సప
దితత్త్వమేవదీనంతుచ్ఛంగృహసహితంకుంటుంబం-విహయ-దీనాభవాకించనాః-ధీరాభివాచితః - బహుఃవిహంగా
హంసాభవ సారాసారవివేకచతురాఃభిక్షువర్యాంపారమహంస్యంచరిత- తస్మాదేవంపరమపురుషార్థరూపత్వాద్దు
స్యజపితత్సాధాభ్యభి॥౧౮॥ననుకిషేవంబ్రూషే- పూర్వంత్యయైవసాకంఠహాసికిషేవంనాచోచదిత్యతామా॥వయ
మితి॥హేఉపమంత్రికదూత-అస్తామియంవాతా-యతఃకుళికస్యమృగయోః-రుతంగీతం-అజ్ఞాయథాఋతంసత్యమితిః

మయానామ్ బలిమపిబలిమత్వావెష్టయధ్యాంతువద్యస్తదలమసితస్వభేద్యుస్యజస్తతః-ధాభయః॥ ౧౭॥
యదనుచరితలీలాకణకపియూషవిప్రుట్కృదదనవిధూతద్వంద్వద్ధర్మావినష్టః | సపదిగృహకుంటుంబంధీన
మత్స్యజ్యదీనాబహవభవవిహంగాభిక్షువర్యాంచరితి॥౧౮॥ వయమృతమిమజిహ్వావ్యాహృతంగ్రద్ధరా
నాఃకుళికరుతమివాజ్ఞాఃకృష్ణవధోవహరిణ్యః|ద్వదదృశిమనోకృదేతత్తన్నభిస్సర్వతీవస్తరరుజఉపమంత్రిక
భిజ్యతామన్యవార్తా॥ ౧౯॥ ప్రియసఖిపునరాగాఃప్రియసాప్రేక్షితఃకింశరయకిమనురుంధేమానసియో
సిమెంగ | నయసికథమహస్యాదుస్యజద్వంద్వపాశ్వణంసతతమరససామ్యశీవధూసాగమాస్తే ॥
౧౦॥అపిబలితమధుపుర్యామార్యపుత్రోధునాస్తేస్మరతినపిత్య॥గహాకసామ్యబంధూంశ్చగోపాకా క్వచిద
పినకథానఃకింకరిణాంగృణేతేభుజమగరుసుగంధింమూర్ఖ్యధాన్యత-దాను॥ ౨౧॥శ్రీశుకః॥ అథోద్ధ
వోనిశమైత్ర్యవంకృష్ణదశకనలాలసాః | సాంత్యయన్ప్రియసంచేతేర్గోపీరిదమభావత॥౨౨॥ఉద్ధవః ॥ అ
హోయాయంస్తపూణాథాభవతోలోకపూజితాః|వాసుదేవేభగవతియాసామత్యర్థితంమనః॥
౨౩॥ధ్యానవ్రతతపోహోమజపస్వాధ్యానసంయమైః | శ్రేయోవిధిభిరవైశ్చక్రస్థేభక్తిహీనాధ్య
తే॥౨౪॥భగవత్కృతమస్లోకేభవతేభిరనుత్తమాభక్తిప్రవర్తితాదిష్ట్యామునీనామపిదులభా॥౨౫॥ ది
ష్ట్యావుత్రాన్వతీకదేవకస్వజనంచగృహంస్తదా॥ హిత్యావృణితయాయంయత్రాష్టాశ్శంపురషం

శ్రద్ధధానాఃకృష్ణస్యహరిణ్యసవధ్వభార్యాఃహరిణ్యశరైశ్చతాస్సత్యోరుజోదదృఢః - ఏవంజిహ్వకుటిలస్యతన
వ్యాహృతంఋతమివశ్రద్ధధానాఃస్పృహయంత్యోవయంసకృదేతదదృశిహ- కింతత- తస్యఃఖైః- స్వభేదనతీవ్రసస్మ
రః-తేనరుజఃపీడః-తస్మాదన్యావాతా-భగ్యతాంకత్యతామితి॥ ౧౯॥పరావృత్తగత్వాపునరాగతంప్రత్యాహ॥ప్రియ
సఖేతి॥ హేప్రియస్యసఖేప్రియసాశ్రికృష్ణేనపునఃప్రేక్షితఃకిం - త్వమాగతోసి-అంగహేదూత- మేమానీయఃపూ
జ్యోసి-అతోభగవాకేమనురుంధేప్రాప్తుమిచ్ఛతీత్యభయఃతద్వరయవ్యజేష్వ-సఃసమానతంప్రత్యాహ-నయసీతి-ఇహసతీ
అస్తాదుస్యజంద్వంద్వం మిథునీభావాయస్యతస్య- పాశ్వణంసమిపం- కథంనయసిసేవ్యసి- తథాహేసామ్య- శ్రీ
ర్నామవధూసాగంసహైవసతతమాస్తేత్రాపురసీవత్సేవ్య॥౨౦॥ తేనసంమంత్రితాసతీబ్రూతే ॥అపీతి॥ బతహ
షే-హేసామ్య-గురుకులాదాగత్య-అర్యపుత్రఃకృష్ణఃఅధునాకింశకుపుర్యాంవర్తతే- కదాచిదపిస్తాకంవాతాఃకిం
బ్రూతే-అగరువత్సుగంధింభుజంహోమూర్ఖికదానుధాన్యతీతి ॥౨౧॥ అథేతి॥శ్రీకృష్ణదర్శనాత్సుకాఃగోపీః- ప్రియస్య
సంచేతేః-సాంత్యయన్ప్రథమంతావదిదమభావత॥౨౨॥తదాహషడ్భిః॥ అహోమితి॥ స్వమానం- యాయంపూణా
థాఃకృతాథాః॥౨౩॥ధ్యానేతి॥శ్రేయోవిధిభిఃశ్రేయస్సద్ధైః॥౨౪॥భగవతీతి॥ అనుత్తమామితిశ్రేష్ఠాః॥ ౨౫॥ దిష్ట్యాతి॥
అవృణితవృతసత్యః॥౨౬॥సర్వేతి॥సర్వాత్త- భావఃఏకాంతభక్తిః-అధిక్యతఃప్రాప్తః-భగవత్ప్రేమదర్శనేన మమచహా

ననుగ్రహంత్యత ఇతి || ౨౭ || శ్రూయతామి|| భతుః కృష్ణస్థరహస్కరః రహస్యకార్యక తాః || ౨౮ || భవతీనామితి|| భవతీ
 నాం మేమయానహవియోగో నాస్తి కుతః సర్వాస్య వాసరస్యసోపాదానకారణేన- అతఏవ సర్వేషు మనసికా ర్శ్యప్రహ-
 మనుగతత్వేన స్థితః తిసదృష్టాంతమాహ-యథేతి- యాతేషు చరాచరేషు మహాభూతాని-యథా వాయుగ్నిః వాయుసహీ-
 తోగ్నిః-వాయుశ్చ అగ్నిశ్చేత్యర్థః-తథాహంచేతి-మనసికా ర్శ్యాణి- గుణాః కారణం తేషామాశ్రయత్వేనానుగత ఇత్య-
 థః || ౨౯ || ననుకారణత్వేన సర్వానుగతత్వచకార్యకారణభేదః స్యాదతత ఆహ || అత్యున్నేవేతి|| ననునిత్యసిద్ధస్య కుతః సృజ్యాది-
 రూపతా-అత ఆహ- భూతేంద్రియగుణాశ్చ నా-బుద్ధింద్రియేతివాపాతంతద్రూపేజేతి-ననునిత్యకారస్యకుతస్తద్రూపతే-
 తితత్రాహ-అస్యమాయానుభావేనేతి || ౩౦ || నన్వాత్సనోభూతాదిరూపత్వేతద్దోషప్రసంగస్తత్రాహ|| అస్మేతి|| ఆ-
 త్మాతుమదఃకుతః-అగుణాస్యయఃనగుణైస్సవ్వేతీతధా- తత్కు-తఃవ్యతిరిక్తః తదవికుతః-జ్ఞానమయః జ్ఞానస్వరూపః- స-
 న్నహంప్రత్యయేస్వసంవేద్యమేవాత్సనోనానావస్థత్వమితికుతఃకుద్యతేతి-తత్రాహ- సుషుప్తి- మాయాకార్యమనో-
 వృత్తిభిర్విత్వతైఃసప్రాజ్ఞరూపేణప్రతీయతేనస్వత ఇత్యర్థః || ౩౧ || కుతఃమనోనిరోధతదభావాదివ్యతిరేకందర్శ-
 యితుంచనోనిరోధంవిధత్తై- యేనేతి|| ఉత్తితఃపుమాన్యథామిథ్యాభూతమేవస్వప్నంధ్యాయేత్వేవచందాధితానపింద్రి-

పరమ్ || ౩౨ || సర్వాస్యభావాధిక్యతోభవతీనామిథోక్షణేవిరహేణమహాభాగామహస్యేనుగ్రహఃకృతః ||

౨౭|| శ్రూయతామితి|| సందేహోభవతీనాంనుభావహః| యమాదాయాగతోభ్రాహ్మహంభతుః
 రహస్కరః|| ౨౮|| భగవాన్|| భవతీనాంవియోగోమేనహీసర్వాత్సనాకృచ్ఛితే | యథాభూతానిభూతే
 మఖంవాయుగ్నిజ్ఞలంఘీ | తథాహంచమనఃప్రాణబుద్ధింద్రియగుణాశ్రయః || ౨౯|| అత్యున్నేవా-
 త్యరాత్మానంసృజేవాన్యైశ్చపాలయే| అత్యమాయానుభావేనభూతేంద్రియగుణాశ్చనా|| ౩౦|| అస్మేజ్ఞా-
 నమయశ్శుద్ధోవ్యతిరిక్తోగుణాన్వయః| సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్విమాన్యావృత్తిభీరుతే|| ౩౧|| యేనోద్రి-
 యార్థాన్ధ్యాయేషమృషాస్వప్నవదుత్తితః | తనియంద్యాయోద్రియాణినిద్రఃప్రత్యక్షద్యత|| ౩౨|| ఏత-
 దంతస్సమామ్యాయోయోగస్సాంఖ్యోమనీషిణాం | త్యాగస్తపోదమస్సత్వం సముదాంతా ఇవాప-
 గా|| ౩౩|| యత్ప్రహంభవతీనాంచైదూరేవతేప్రియోద్యశామ్| మనసస్సన్నికషాఢఃకంఠంమదనుధ్యాన-
 కామ్యయా|| ౩౪|| యథాదూరచరేప్రేక్షేమనసిచ్యవతకతే| స్త్రీణాంచవతథాచేతస్సన్నికృష్టేషీగోచ-
 రే|| ౩౫|| మయ్యావేశ్యమనఃకృత్సంవిముక్తాశేషవృత్తయః | అచస్థరంజ్యోమాంజ్యయచింతాము-
 వైష్యత|| ౩౬|| యామయాక్రీడతారాత్యాంవనేష్టికవ్రజజన్మితాః | అలబ్ధరాసాః కల్యాణోమా-
 వుమోద్వీర్యచింతయా|| ౩౭|| శ్రీశుకః| ఏవంపియతమాదేశమాకల్యాణవ్రజయోషితః | తాడేచురుద్ధవం-
 ప్రీతాస్తత్సందేశాగతస్పృహి|| ౩౮|| గోష్ఠ్యఃప్రీత్యాహితోహతఃకంసోయదూరాంరాసుగోఘృత్యే| ది-
 ప్త్యాప్రేక్షలబ్ధసర్వాధైకఃకుశల్యాస్తేచ్యతోధువా|| ౩౯|| కచ్చిద్గదాగ్రజస్సామ్యంకరోతిపురయోషితామ్|| ప్రీ-
 తింసస్సన్నిగ్ధసప్రీడహంసోదారేక్షణాచితః|| ౪౦|| కథంరతివిశేషజ్ఞఃప్రియశ్చపురయోషితాం| నానుబ-

యాథాకాశబ్దాదీ- యేనమనసాధ్యాయేచ్ఛితయేత్-ధ్యాయంశ్చయేనోద్రియాణిప్రత్యక్షద్యతప్రాప- తస్సనఃవిని-
 ద్రఃఅనలసస్పృహింధ్యాయేచ్ఛిదితి|| ౩౨|| తావతాచక్వతాథోక్తభవతీత్యాహ|| ఏతదంత ఇతి|| ఏషమనోనిరోధఃఅంతః-
 సమాప్తిః ఫలంయస్యసః-సమామ్యయోచేదః-సతతపర్యవస్యతీత్యర్థః- యోగోష్టాంగః- సాంఖ్యఃఆత్మరాశ్చచివే-
 కః-త్యాగఃసన్న్యాసః-తపఃస్వధమేకదమఇంద్రియదమనం- మాగ్ధదేష్టేకతపర్యవసానేదృష్టాంతః- సముద్రాం-
 తాఆపగూనద్యతేతి || ౩౩|| ననుకిమన్యానివాస్సాన్కాత్సవిద్యయాప్రలోభయసి- వయంతుసర్వసుందరసర్వగుణా-
 లంకృతేనత్వయావిరహంచైవసహమితిచేదతత ఆహ || యదితి|| దృశాందూరేయద్వితే- తస్మదనుధ్యానార్థకంతచ్చ-
 ధ్యానంచమనఃసన్నికషాఢఃమితి|| ౩౪|| ఏతదమపాదయఃప్రీతిః|| యథేతి|| ౩౫|| ౩౬|| ఉపైష్యధైకమాధుర్యమాశ్రమితిచే-
 దతత ఆహ || యా ఇతి|| హేకల్యాణ్యఃస్వభత్వభిఃప్రతిబద్ధాఃయావనేక్రీడతామయానహాలబ్ధికాః-తాస్తద్దేవ- మా-
 మాంఆపుఃప్రాపుః|| ౩౭|| ఏవమితి|| తస్యసందేశేనాగతాస్పృతిర్యాసాంతాః- ప్రథమాధైక్యవైష్యతియా|| ౩౮|| దిప్త్యేతి|| య-
 దూరామహితఃశత్రుః- అఘృత్యేదుఃఖదః- దిప్త్యేత్యాగ్నంజేలప్తైఃప్రాప్తైః- హేతైర్వాసహ|| ౩౯|| అన్యాడేమితికచ్చి-
 దితి|| నోస్తాకంకరణీయాంప్రీతిం- కచ్చిత్పురయోషితాం కరోతిస్నిగ్ధంవతత్ప్రీడహంసేనో దారమీక్షణంచ తేవా-

ద్వితః తాభిరస్తాభిర్వాఽరం॥ పునరన్యాఙ్మః॥ కథమితి॥ తాసాం వాక్యైర్విభృమైశ్చ నుభాజితః ॥ ౪౦ ॥ పునరన్యాఙ్మః
 యః॥ అపీలికిమనయా చింతయానో అస్తాకా క్వచిత్ ప్రస్తుతే స్మరంశిం గ్రామ్యాం అవిదగ్ధాః॥ ౪౧॥ అన్యాఙ్మః ॥ తాభిః॥
 కుముదైః కుం దైః శకాం కేన చరమ్యేభ్యం దావ నెక్వణంతి చరణ సూపురాయన్యాంతస్యాం - రాణి సగోష్ఠ్యాం అస్తాభిః॥
 యాభిరడితా మనోజ్ఞాః కథాయస్య సః తథాయా సునిశామ రేష - తాః కలాచిత కిం స్మరతి నానవేతి ॥ ౪౨ ॥ అపీతి ॥ స్వ
 నిమిత్తైశ్చో కేన తప్తాః స అస్తాకా - గాత్రైః కరస్పర్శాదిభిస్సంజీవయన్ - కిం నుభౌ హ్యప్యతీతి॥ ౪౩॥ అన్యాఙ్మః॥ కస్తాది
 తి॥ అవన్యగతి త్యేన పూర్వమత్రావసతి సుప్రతిమమాదైశ్చోర్ధ్వం ప్రాప్తః - కస్తాదిహాగమిష్యతీతి॥ ౪౪॥ అన్యాస్తుపరమా
 థకయూయః ॥ కిమితి॥ వసచరీభిరస్తాభిరన్యాభిర్వాఽరం॥ జకన్యాభిః మహాత్తనోధిరన్యకేంచ - శ్రీపతే తదవ్యాస్తాం - స్వత
 ఏవాప్రణామస్య - ఆతపవకృతాత్తనం పూర్ణాన్యకేన్కోథకాక్రియతే - నకస్మిదితి॥ ౪౫॥ యతః అమృతమనానాయా కృష్ణసంగ
 డి - సేవాసానాకలయత - అతో - నైరాశ్యమేవ పరమం సుఖం - తచ్చాత్మ - పరమితాత్మాహుః ॥ పరమితి ॥ సై నిజీతి॥ ౪౬॥

శ్రీమతద్వాత్కైర్విభృతైః సుభాజితః ॥ ౪౦॥ అపిస్తరతినసాధోగోవిందప్రస్తుతేక్వచిత్ ॥ గాష్ఠీమ
ధ్యేతురస్త్రీతాం గ్రామ్యాస్తైస్సృకథాంతరే ॥ ౪౧॥ తాః కింనితాస్తరతియానుతథాప్రియాభిబృం
దావసేకుముదకుందశశాంకరమ్యే ॥ రేమేకవ్యాచ్యరంజనాపురరాసగాష్ఠ్యామస్తాభిరీడతవనోజ్జకథఃక
దాచిత్ ॥ ౪౩॥ అప్యేష్యతీహదాశాహదాస్తప్రాస్వకృతయాశుచా ॥ సంజీవయంస్తునోగాత్రైస్సృథం
ద్రోవనఃకుంబుదైః ॥ ౪౪॥ కస్తాత్కృష్ణభుహాయాతిప్రాప్తరాజ్యోహతాహితః ॥ నరేంద్రకన్యాఉద్వా
హ్యతీతస్సరస్వసుహృద్వృతః ॥ ౪౫॥ కిమస్తాభిర్వనాకాభిరన్యాభిరవమహత్తనః ॥ శ్రీపతేరాప్రకామ
స్సృక్రియతేథకక్వతాత్తనః ॥ ౪౬॥ పరంసౌఖ్యంహేనైరాశ్యంస్తేవ్విదితప్రాహుపింగళా ॥ తజ్జానతీనాంసః
కృష్ణేతథాప్యాశామరత్యయా ॥ ౪౭॥ కఉత్సహేతసంత్యక్తుమత్తమన్తోకసంవిదం ॥ అనిచ్చతోపియస్య
శ్రీరంగాన్నచ్యవతేక్వచిత్ ॥ ౪౮॥ సరిత్యైలవనోదేశాగాహావేఱురవాణ్మమే ॥ సంకర్షణసహాయేన
కృష్ణేనావరితాఃప్రథా ॥ ౪౯॥ పునఃపునస్తాస్తరయంతినందగోపమతంబత ॥ శ్రీసకేత్రస్తత్పదకైర్విస్స
తుంంనైవశక్తుమః ॥ ౫౦॥ గత్యాలలితయోదారహాసలీలావలౌకనైః ॥ మాధావ్యగిరాహృతధియః కథం
తంవిస్తరామహే ॥ ౫౧॥ హేనాథహేరమానాథప్రజనాథాకేనాశన ॥ మగ్నముద్గరగోవిందగోకులం
వృజినాణ్ణవాత్ ॥ ౫౨॥ శ్రీశుకః ॥ తతస్త్రాంకృష్ణసంకేతేవ్యక్తహేతవరహజ్వరాః ఉద్ధంపూజయంచక్ర
జ్ఞాల్వాత్మానమధోక్షజమ్ ॥ ౫౩॥ ఉవాసకతివిన్దాసాన్లోపీనాంవినుదత్తుచః ॥ కృష్ణలీలాకథాగాయ
నప్రమయామాసగోకులమ్ ॥ ౫౪॥ యావంత్యహనినందస్యప్రజెవాత్మీత్వఉద్ధవః ॥ ప్రజౌకసాంక్షికప్రా
యాణ్యోనకృష్ణస్థూహతాయా ॥ ౫౫॥ సరిద్వనగిరిదోణీర్విత్కౌకుమమితద్రుమాక ॥ కృష్ణంసంసార
యకైమహారిదాసోప్రజౌకసామ్ ॥ ౫౬॥ దృష్టేవమాదిగోపీనాంకృష్ణావేశాత్తవిక్లబం ఉద్ధవః పరమ
ప్రీతస్తానమస్యస్మిదంజగౌ ॥ ౫౭॥ ఏతాః పరంతమభృతోభువిగాపవధ్యోగోవిందవీవమఖిలాత్త ॥ నిరూఢ
భావాః ॥ వాంఛంతియద్యవభియోమునయోవయందకిం బ్రహ్మజనభిరసంతకథారసస్య ॥ ౫౮॥ కైమాః

[illegible]

ఏతాశ్చివితాః పరం కేవలతనుభ్యతః సఫలజన్మానాం యథాభివాః పరమప్రేమవత్సః- యదితి- యయాథభావం- భవ
భియోముముక్షవః- మునయోముక్తాపివాంఛంతి- వయంచభక్తాపిచిత్తః- అంతస్స- కథాసురసో రాగాయస్యతస్య
బ్రహ్మజన్మభిః విప్రసంబంధిభిః శౌక్లసావిత్రయాజ్ఞైకైస్త్రిభిః- నీరోతతయః- యత్రతత్రజతః- సవీచ-స్వోత్త
మభ్యుత్థాః- యద్వా- అంతకథాసురసోయస్యతస్య- బ్రహ్మజన్మభిశ్చతుర్ముఖజన్మభిరపి- కిరోథాః- యద్వా- అనంత

కథానుభవసస్యబ్రహ్మజన్మభిక్షిం॥౫౮॥కేచం॥ ఈశ్వరప్రసాదోమహత్వైకారణం - తస్యవనజాతిరాచారోజ్ఞానంవా
కారణం.కింతుకేవలభజనమేవేత్యాహ॥కృతి॥ సాక్షాద్భజతఃపుంసఃఅహింసాఉపాయం క్తసేవితః - అగదరాజఃఅమృ
తంయథేతి॥౫౯॥అత్యంతాపూర్వశ్చాయంగోపీషుభగవతఃప్రసాదశత్యాహ॥నేతి॥ అంగెవతుసి-ఉచహింసా - నితాంత
రతేషికాంతరతిమత్యాఃశ్రియోపీనాయంప్రసాదంఅనిగ్రహింనాసి - నశినస్యేవగంధోయకాంతిశ్చయాసాంతా
సాంస్వగాఙ్గానానామపరసామపీనాసి అన్యతఃపునర్దురతోనిరస్తాఃరాసోత్సవేశ్రీకృష్ణభుజపండాభ్యాంగృహీతఃఆ
లింగితఃకంతస్తేనలభ్యాఆశియోభిషిసాసాగోపీచాంయఉదగాతీవిర్చనూవ॥ ౬౦॥ కేచంసాంతావద్గోపీనాంభా
గ్యంమమత్వేతావత్పార్థివత్యాహ॥ఆసామితి॥గోపీనాంచరణరేణుభాజాంగుల్లాదీనాం- మధ్యే-యతీమప్యహ
స్యామిత్యాశంసాకథంభూతానాం-యాశత్యాది-ఆర్యణాంమాగకాంధర్మంవహీతావ్॥౬౧॥పునస్తావపిశిష్యి॥యా
జిత॥యోగీశ్వరైరప్యత్నశ్రేయాత్వేతం-స్తనేమన్యస్తం- పరిరభ్యతాపంజమచితి॥౬౨॥ ఏవంమహత్త్వంప్రతిపాద్యన
ప్రియోవనచరావ్యభిచారశీలాఃకృష్ణేకృష్ణచైవపరమాత్మనిరూఢభావః॥ నస్యైశ్వరోనుభవతోవిషయోపీ
సాక్షాచ్ఛ్చేయిస్తనోత్కృగదరాజభినోపయోక్తః॥౬౩॥ నాయంశ్రియోగఉచితాంతృతేప్రసాదస్య
ర్కషితాంశినగంధరుచాంకుతోన్యాః॥రాసోత్సవేస్యభుజపండాగృహీతకంతలభ్యాశిసాంయఉదగాద్య
జవల్లినామ్॥ ౬౪॥ ఆసామహిచరణరేణుజషామహంస్యాంబూదావశేషమిగ్నాతౌషధీరామ్॥
యాదుస్త్యజుస్త్యజనమార్య-పథంహేత్యాభేజుర్దుకుండపదవింశ్రుతిభివేష్యగ్యామ్॥ ౬౫॥ యావైశ్రి
యాచ్ఛితమజాదిభిరాప్రకామైర్గోశ్వరైరపియదాస్మినిరాసగోస్థ్యాం॥ కృష్ణస్యతచ్ఛృగవతశ్చరణార
విందంన్యస్తంస్తనేమవిజహుఃపరిరభ్యతాపం॥౬౬॥వందెనందవజస్త్రీణాంనాదరేణువభీష్టః॥యా
సాంహరికధోద్గీతంపురాతిభవవత్రయం॥౬౭॥శ్రీశుకః॥అథగోపీరనుజ్ఞాప్రయతోదానందమేవ॥గో
పానామంత్యైవాశాహియాస్యన్నూరురుహేరథమ్॥౬౮॥ తంనిర్గతంసమాసాద్యనానోపాయన
పాణయః॥నందాయోనురాగేణపావోచన్నప్రలోచరాః॥ ౬౯॥ మనసోవృత్తయోనస్సుశ్రోకృష్ణ
పాదాంబుజాశ్రయః॥వాచోభిధాయినీఃసర్వామాంకాయస్తప్రమాణాదిషు॥౭౦॥ కమళభిభ్రాక
మృమాణానాయత్రకావశిశ్వరేభ్యయా॥మంగళాచరిత్రైదాకైరతిర్మంకృష్ణఈశ్వరే॥ ౭౧॥ఏవంస
భాజితోగోపైఃకృష్ణభక్త్యానరాధపఉద్ధవఃపునరాగచ్ఛృణురాంకృష్ణపాలితామ్॥౭౨॥కృష్ణాయప్రణీప
త్యాహభక్తుద్రేకంప్రణామకాంవాసుదేవాయరామాయరాజైవాపాయనాన్యదాత్॥౭౩॥ *

—* ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-సప్తవత్సారింశోధ్యాయః.*—

శ్రీశుకః॥అథవిజ్ఞాయభగవాన్సర్వత్సాసర్వదర్శనః॥ సైరంధ్యాకామతప్తాయాఃప్రియమిచ్ఛక
గృహంయయా॥ ౧॥ మహాహింసాపనూ-రాధ్యంవైకామోపాయోపబృంహితమ్॥ముక్తాదామపతా
కాభిర్భితానశయనానస్తే॥ధూమైస్సరభిభిదీకైస్తస్యగ్ధైరపిమండితమ్॥౨॥గృహంతమాయంతమ
వేత్త్యసాననాత్సద్యస్సముత్థాయహజాతసంభ్రమా॥యథోపసంగమ్యసఖిభిరమృతంసభాజయామా
నతదాననాదిభిః॥౩॥అథోద్ధవస్సాధుతయాభిపూజితోన్యషీదదువ్యాకమభిష్యశ్యచాసనమ్॥కృష్ణోపిను
త్సంతయనంమహాధనంవివేతలోకాచరితాన్యనువ్రతః॥ ౪॥సామజ్ఞనాలేపదుకూలధూషణసగ్గంధతాం
మస్కరోతి॥వందఇతి॥౫॥ అథేతి॥ అనుజ్ఞాప్యఅనుజ్ఞాయాచిత్యా-ఆమంత్యైపుష్టావ్॥౬॥౭॥మనసఇతి॥నాస్తాకం
మనసోవృత్తయః-కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయఃస్యః-అభిధాయినీఃఅభిధాయన్యఃస్యః॥౮॥ కమళభిరితి॥ నఃకృష్ణైరతిః
స్యాదితి॥౯॥౧౦॥కృష్ణాదిభ్యోభక్తుద్రేకమాహ-ఉపాయవానిచాదాదితి॥౧౧॥ *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తవత్సారింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥అష్టవత్సారింశకేథకృష్ణంకుజ్జామరీరమత్॥ అక్రూరస్యగృహంగత్వతంగజ్జాన్వయమాదితత్॥ సైరంధ్రీకామ
మాపూర్వపూరయత్వామనోరథాకామూగ్రిరస్యతఃకృష్ణఃతేనపాథానసాంత్యయత్॥౧॥మహార్థేతి॥మహాహేతః
అనన్తేన-ఉపసూ-వైఃగృహింపకరణైః- అన్వితంకామోపాయైతదుద్దీపకైః సుతబంధాదితప్తైఃఉపబృంహితం॥
ఆగృహమితి॥యథాయథోచితం॥౩॥౪॥నేతి॥ప్రసాదితఃయోగ్యాకాంతపాదితఃఅత్తాదేహాయయాసా- సప్రీడంయత్

లీలయాడగతం స్త్రీతంతత్ ఏషుభ్రామేషు తద్యుక్తైరీక్షితైరుపలక్షితాః॥౫॥అహూయేతి॥అనులెపార్వదౌదన్యతస్యాః
 పుణ్యంనాస్తీతిదర్శయితుంచుణ్యలేతయేత్సుక్తం నతుపుణ్యస్యాల్పత్వవివక్షయా॥౬॥సేతి॥ కుచాదీనారుజోమృజంపీజి
 ఘ్రంశీవరణం॥౭॥సేతి॥ ఏనంకామ కేవలప్రాకృతదృష్ట్యాఅయాచతనతుగోష్ఠ్యభవసాతస్మిన్నేతిదుర్భగేత్సుక్తం కృతా
 థత్వేతుతస్యానసం దేహాః॥౮॥౯॥తస్యాభితి॥కామఏవవరఃతందత్వామానయిత్వాచఆటంకారాదీదానైః॥౧౦॥దురా
 రాధ్యమితి॥ మనోగ్రాహ్యం విషయసుఖం యత్యాత్ ॥౧౧॥ అక్రూరేతి॥కించిచ్చిక్షీమణౌ హస్తిసపురప్ర
 స్థానంకారయితుమిచ్చన్నిత్యథాః॥అక్రూరప్రియకామ్యయాచ॥౧౨॥సభితి॥ఆరాత్ దూరతఏవ॥౧౩॥ ౧౪॥పాదేతి॥ ఆట
 పభితి ఛేద ఉదకానిఆసర్యతోధారయన్నిత్యన్వయః॥౧౪॥౧౬॥దిష్టేతి॥వాయుంవయోరిదంకులంఉద్ధృతం సమేధితం
 చ॥౧౭॥వామిదంకులమిత్వాదివ్యవహారదృష్ట్యాక్వాస్యపరమార్థమాహ॥యవామితి॥జగన్మయామయాం కుతఃజగదైతూ
 తదపికుతఃప్రధానపురుషేతదాత్మకౌఅతోభవద్భాగ్యంవివాపరంకారణంఅపరంకార్యంచనా స్తీతి॥ ౧౮॥ ననుప్రత్య

బూలసుధానవాదిభిః॥ప్రసాదితాత్మోపససారమాధవంసప్రీడలీలొత్త్పితవిభిఃపేక్షితైః॥ ౫॥ అహూ
 యికాంతాంనవసంగమహియావిశంకితాంకంకణధూషితేకైః॥ ప్రగృహ్యతయామధిశిష్యరామయా
 రేమేనులేపాపణపుణ్యలేతయా॥ ౬॥ సానంగత ప్రకుచయోరురస ప్రధాన్యోజితఘ్రంత్వనంతచరణేన
 రుజోమృజంపీదోభ్యాం స్తనాంతరగతంపరిరభ్యకాంతమానందమూర్తిః॥మజహదతదీషుః ౯౧ పమ్॥౭॥
 సైవంకైవల్యనాధంతంప్రాప్యదుష్కృష్టమీశ్వరమ్ । అంగరాగాపణేనాహూ దుభజనైవయయా
 చత॥౮॥అహూఃప్రతామహప్రేవదినానికతించిన్మయా । రమస్వనోత్సహేత్సుక్తంసంగంతేంబరుమే
 తు॥౯॥తస్యైకామవరందత్వామానయిత్వాచమానదః । సహాధవేనసర్వేశస్వధామాగమద్బద్ధి
 మత్॥౧౦॥దురా రాధ్యంసమారాధ్యవిష్టుంసర్వేశ్వరేశ్వరమ్ । యావృణోతమనోగ్రాహ్యమసత్వాతు
 మతిహ్యసౌ ॥ ౧౧॥ అక్రూరభవనంకృష్టస్సహరామోధవఃప్రథుః । కించిచ్చిక్షీమణౌప్రాగద
 కూరప్రియకామ్యయా॥౧౨॥ సతాన్తరవరశ్రేష్ఠానారాదీత్వస్వచాంధమాక । ప్రత్యుత్తాయప్రము
 దితఃపరివ్యజ్యాభ్యనందత॥ ౧౩॥ ననామకృష్టంరామంచసతైరప్యభివాదితః॥ పూజయామానవిధితస్త్రి
 తాసనపరిగ్రహణ॥౧౪॥పాదావ నేజసిరాపశ్చిరసాధారయన్సృప॥ అహాణేనాంబరేడికైక్యగంధ
 సగ్రాహ్యతేతమైః॥ ౧౫॥ అచిత్త్యాశిరసానమ్యపాదావంకగతామృజః । ప్రత్రయావనతోకూరః
 కృష్టరామావభాషత॥౧౬॥దిష్ట్యాపాపహతఃకంసంసానుగోవామిదంకులమ్ । భవద్భాగ్యమద్భుతంకృ
 చ్చాగ్నిర్దురంతాచ్చసమేధితమ్॥౧౭॥యవాంప్రధానపురుషేజగదైతూజగన్మయా । భవద్భాగ్యంవివా
 కించిత్తురమస్సినచాపరమ్॥౧౮॥అత్తస్యవృషదంవిశ్వశ్యమన్వావిస్వత క్షిభిః । ఈయతేబహుధాబ్రహ్మణ
 శ్శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరం॥౧౯॥యథాహిధూతేషుచరాచరేషుమహ్యదయోయోషుభాంతినానా । ఏవం
 భవాణ్ కేవలమాత్మయోనిమ్యాత్మాత్మతంతోబహుధావిభాతి॥౨౦॥ సృజన్యధోలుం పసిపాసివిశ్వంరజ
 ప్రమస్సత్త్వగుణైస్సృత క్షిభిః॥నబధ్యసేతద్గుణకమణిర్వాజ్ఞానాత్మనస్తేకృతవహేతుః॥ ౨౧॥ దేహ
 ద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవోపిసాత్మాన్మభిదాత్మనస్స్యాత్॥అతోనబంధస్తవనైవమోక్షస్స్యాతానికా

త్సాదిసిద్ధంకథంనాస్తీత్యుద్యతభ్యత్యతఆహ॥ ఆత్మైతి॥ హేబ్రహ్మపరమేశ్వరబ్రహ్మేతిపాతః - అజాదిభిఃసృత క్షిభిఃఆత్మ
 నైవసృష్టమిదంవిశ్వంఆన్వావిశ్యకారణత్వాత్ అననుప్రవిష్టోపిఅనుప్రవిశ్యేనస్తితః - శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరంయథాభవ
 తితథా॥౧౯॥బహుధాభవానేవప్రతీయతేవీకస్యైవబహుధాప్రతీతోద్భవ్తాంతమాహ॥ యథేతి॥ యోనిమస్వస్యైవ
 రూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్థానేషుచరాచరేషుభూతేషు-యథామహేప్రముఖానికారణాన్యైవ - నానాభాంతి - ఆత్మ
 యోనిమస్వకారణకేషు-ధూతభాతకేషు-జీవీ-నరమృగాదిశరీరేషుబాలయవాద్యవస్తాసుచ - తథాతథాప్రతీయత
 ఇతితద్భ్యవచ్చేదాథమాత్మతంత్రగ్రహణం॥౨౦॥ ననుసృష్ట్యాది కర్తృత్వేనసగుణత్వేనచ - మమకింజీవవద్బంధక్తః
 నహిసహేత్యాహ॥సృజసీతి॥తద్గుణకమణిర్వా-తైఃగుణైఃకమణిర్వేత్యథాః-యతఃకృతచదాచిదపి-బంధహేతురవిద్యా
 తవనైవాస్తి-కుతఃఇత్యతఅహాజ్ఞానాత్మనభితి-మాయాయఃఅత్రయానావారకత్వాదిదిభావః॥౨౧॥ కించలస్తాంతావస్త
 వబంధకంకా-యతఃఆవిద్యోపాధేర్వివాత్సనోపి-నవస్తుతోబంధోస్తీత్యాహ॥దేహాద్యుపాధేరితిభవోజన్మ - తన్నులాభి

దాచ-సాత్వత్వయాపతోనన్య్యాదితి- ననుమమదాధాభావంపదతాత్పర్యాకింమోక్షాంగీకృతః-ఓమితిచేత్తహే- బంధాభావేమోక్షాసంభవాదాపనోబంధోపీత్యాశంక్యాహ-అత ఇతి-యతోనావిద్యాఅతోనబంధః-మోక్షశ్చ - ఏవముభానస్యాతామిత్యధః-ననుఉలుఖలేమాంబద్ధంశతవాక్యమునాహృదేతుముక్తందృష్టవానసి- అతఃకథముభయంనాస్త్యతతహ-నకామఇతి-సాద్విభిప్రాయానురూపస్తవ్యునోస్తాకమవిచేకవపరమేవంధూతఇతి- యద్వా-నఃఅవిచేకతవతవోభాస్యాతామితి॥౨౨॥ ననుతహీ-మమావతారాస్తవ్యురిత్రాణిచ - శక్తిరజతవదవిద్యాకల్పితాన్యేవకింసహీనహీయంతుతవలీలేత్యాహద్వయేన॥త్వయేతి॥౨౩॥సఇతి॥ సురేతరాంశాయెరాజానః-తేషామక్షోహణీకతానాంవధేన-ఘామెర్చారమపనేతుం-స్వాంశేనరామేణసహవతీణోన్సీతి॥౨౪॥అతఏవంధూతస్యతవాగమనేన కృతార్థోన్స్థిత్యాహక్షోకత్రయేణ॥అద్యైతి॥హేతశ-అద్యనోవసతయోగ్యహః-తపోవనాదపిబహుపుణ్యైః-కుతః-యావతః- త్వంసాత్వత్ప్రవిష్టః-కథంధూతః-యస్యశవ- పాదశౌచసలిలమేవగం గాత్రిజడత్పునాతి-యశ్చత్వంపంచయజ్జ దేవతామూతః-సత్వం జగద్దురుతి॥౨౫॥స్వమనోరథఃపరిపూరితఇతిత్వన్నానా॥కఇతి॥ముతగిరఃసత్యవాచః - త్వత్తః అపరం

మస్తవ్యునోవిచేకః॥౨౬॥త్వయోదితోయంజగతోహితాయయదాయదావేదపథఃపురాణః॥ బాధ్యతపాపండుపధేరసద్భిస్తదాభవాక్సత్త్వగుణంబిభృతి॥౨౭॥ సత్వంప్రభోద్యవసుదేవ గృహేవతీణాస్వాంశేనభారమపనేతుమహానిఘామి॥అక్షోహణీకతవధేనసురేతరాణాంరాజ్ఞామముద్యుజకులస్యయశోవితస్వ॥౨౮॥అద్యైశనోవసతయఃఖలుధూరిభాగాయస్సర్వదేవపితృభూతస్యదేవమూతః॥యత్వాదశౌచసలిలంత్రిజగత్పునాతిస్తత్వంజగద్దురుధోక్షజయాఃప్రవిష్టః॥౨౯॥ కఃపండితస్తవదపరంశరణంసమీయాద్భక్తప్రియాదృతగిరస్సుహృదఃకృతజ్ఞాత్ । సర్వాకదాతిసుహృదోభజతోభికామానాత్మానమవ్రుపచయాపచయానయస్య॥౩౦॥ దిష్ట్యాజనాదానభవానిహసఃప్రవీతోయోగీశ్వరైరపిదురాపగతిస్సురేక్షేఃభిర్ధ్యాశునస్సుతకళత్రదనాప్రగేహదేహాదిమోహరశనాంభవదీయమాయా॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యుచితస్కంస్తుతశ్చభక్తైనభగవాక్పహరిః॥ అక్రూరంసస్థితంపాగ్రాగీర్జిన్సంమోహయన్మివ॥౩౨॥ శ్రీభగవాక్॥ త్వంనోగుహఃపితృవృక్షైశ్చేష్యాబంధుశ్చనిత్యదా॥ వయంతురక్ష్యోఃపోష్యాశ్చః॥అనుకంప్యాప్రజాహివః॥౩౩॥భవద్విధాభాగవతానిషేవ్యాఅహానస్తమాః॥శ్రేయసాగమైస్త్వభిర్నిత్యందేవాన్స్వార్థానసాధవః॥౩౪॥ నన్యాయానితీర్థానినదేవామృచ్ఛిలీలమయాః॥ తెభునన్త్యురూకాలేనదర్శనాదేవసాధవః॥౩౫॥సభవాక్సుహృదాంవైనశ్చేయైశ్చేషికయా॥ జిజ్ఞాసార్థంపాండవానాంగచ్ఛస్వగజసాహ్వయమ్॥౩౬॥ పితరుంపరితెబాలస్సహమాత్రాసురుఃఖితాః॥ అనితాస్సప్తరంరాజ్ఞావసంతఇతిశుశ్రుమః ॥౩౭॥ తేషురాజాంవికాపుత్రోభ్రాతృపుత్రేషుదీనధీః॥ సహేనవతకతేనానందుమ్పుత్రవశగోంధదృక్ ॥౩౮॥ గచ్ఛజానీహితద్వత్తమధునాసాధ్యసాధునా॥విష్ణోయతద్విధాస్యామోయథాశంసుహృదాంభవేత్ ॥౩౯॥ ఇత్యుక్తాగ్రంసమాదిశ్యభగవాక్పహరిశ్వరః॥సంకషణోద్ధవాభ్యాంవైతతస్సభవనంయయా॥౪౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టచత్వారింశోధ్యాయః.

శరణం-కఃపండితతస్సమీయాత్ గచ్ఛేత్ యతోభవాక్భజతస్సర్వానభివేకామాంశ్చ-దదాతిఅత్మానమపి॥౨౬॥ దిష్ట్యైతి॥ నఃఅవిచేకాంతత్రాపిఇహగృహవీవ॥౨౭॥౨౮॥త్వమితి॥వాయుష్కాంప్రజాఃపుత్రాహివయమితి॥౨౯॥ ననుసృభిదేవాస్సేవ్యాఇతిప్రసిద్ధంతత్రాహ॥ భవదితి॥ దేవాఃపార్ధరాణఃస్వకార్మసాధనపగాః- సాధవస్తుకేవలంపరానుగ్రహపరాఃపరమార్థతస్తు-సాధవఏవ-దేవాఇతి-తవీదసేవ్యాఇత్యధః॥౩౦॥తహే-మృచ్ఛిలాదిమయాః-దేవాదయఃసేవ్యానైవేత్యతతహ॥వహీతి॥ అమృతానితీర్థాని-మృగ్గాయాఃశిలామయాశ్చ-దేవానపునంతీతిన-అపితుపునంత్యేవతథాపిసాధూనాంతేషాంజమమాదంతరమిత్యాహ-దర్శనాదేవ-తేభునంతీత ॥౩౧॥ కించిచ్చిశేషికయా॥పాగాదిత్యదుక్తంతతీకార్యమాదిశతి॥సఇతి॥ నఃసుహృదాంమద్యభవాక్శ్రేష్ఠః-అతఃపాండవానాం శ్రేయశ్శిషికయా॥గజసాహ్వయంహస్తినాపురంగచ్ఛస్వగచ్ఛేతి-యద్వా-స్వేష్యధికపదం-హస్తలక్ష్మీయేత్యధః॥౩౨॥ పితరీతి॥ రాజ్ఞాధృతరాష్ట్రేణ-వసంతేనివసంతీతి-శుశ్రుమఃశుశ్రుతవంశోవయం॥౩౩॥ తేష్వితి॥ దుష్టాయెపుత్రాఃదుర్లోకనాదయః-తద్వశేనగచ్ఛతీతతథా- యతః-అంధదృక్అంధనేత్రః॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥ఇతిభావాభేదీవికాయాం-అష్టచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ✽

శ్లో॥ ఊనపంచాశత్తమేతుగత్వాక్రూరోగజాన్వయం రాజ్ఞస్సభాత్తృపుత్రేషుబుద్ధావైషవ్యమాగమత్ ॥ సఖతి ॥
 కారవేంద్రాణాంయశోభిరంకితం తత్కృతదేవబ్రాహ్మణాణామతనాదిభిరంకితమిత్యతః ॥ ౧౧ ॥ సపుత్రమితి ॥ బాహ్లికపు
 త్రాసోమదత్తః భారద్వాజాద్యోః గౌతమః పృశ్నిః ౨ ॥ యథావదితి ॥ అన్యయంకుశలం ౩ ॥ ఉవాసేతి ॥ దష్ఠృజన్మలస
 త్పుత్రస్య అల్పసారస్యమందభృతే ఖలాంకణావీనాంభందమిబ్బమనువతి తుంశీలం యస్యతథాతస్య ౪ ॥ తేజః
 త్వితేజఃప్రతాపం ఓజః శస్త్రావినైపుణ్యం వీర్యం శౌర్యం - న సహద్భిరసహమానైః - చిక్షేపితంతదుపరిః తుణ్విక్షం ౫ ॥
 కృతమితి ॥ గరస్యేషస్య నాది అపేతలం అన్యాయ్యం - తేజః జగత్పాదీనర్వంకథయామాన ౬ ॥ తలంధనాత్ పూన్య
 ధరం పృథాయావృత్రంతమాహ ౭ ॥ వృథేతి అసౌరాంకలాః తేశామయోనైః - ఈక్షణేనైత్రేయస్యాస్మా ౮ ॥ అపీతి ॥ అ
 పీకింజనుయఃకులస్త్రియః ౯ ॥ భౌత్రేయ ఇతి ॥ మైత్రవ్యసేయాక్షమత్పుత్రానిత్యాశయః ౧౦ ॥ సవత్సేతి ॥ సాంత్వ

శ్రీకుశః ॥ సగల్వాహ సైవపురంకౌంకేంద్రయశోంకితం ॥ దదశతతత్కౌంబికేయంభీషన్యంవిదురం పృ
 థామ ॥ ౧౧ ॥ సపుత్రం చైవ బాహ్లికం భారద్వాజం గౌతమమ్ ॥ కణకంసుయోధనంద్రాణిం పాండవాన్
 సుహృదోపరాన్ ౧౨ ॥ యథావదుపసంగవ్యుబంధుభిగాంధీనీసుతః ॥ సప్తష్టస్తే స్సుహృద్వాత్కాంస్య
 యంచాపృచ్ఛదవ్యయమ్ ౧౩ ॥ ఉవాసకతిచిన్మాసాక్ ౪ జ్ఞోవృత్తదివృక్షయాదుష్పృజస్యాల్పసారస్యఖలభృం
 దానువతీకానః ౫ ॥ తేజఃజ్ఞోబలంవీర్యంప్రశ్నీయాదీంశ్చసద్గుణాన్ ౬ ॥ ప్రజాసురాంపాథేషునసహద్భి
 శ్చిక్షేపితమ్ ౭ ॥ కృతంచధాతకరాష్ట్రేర్గర్గరచానాద్యపేతలం అచిత్పూనర్వమేవాస్తే పృథావిదురేవ
 చ ౮ ॥ ౯ ॥ పృథాభుభాతరంపాప్రమక్రూరముపస్యత్యతమ్ ॥ ఉవాచజన్మనిలయంస్మరంత్యక్ష్యతలక్ష
 ణా ౧౦ ॥ అపీస్తరంతినస్సామ్యపితరౌభాతరశ్చయే ॥ భగిన్యౌభాతృపుత్రాశ్చజామయస్సఖ్యవివచ ॥
 ౧౧ ॥ భౌత్రేయోభగవాన్కృష్ణః శరణ్యోభక్తవత్సలః ॥ మైత్రవ్యసేయాక్షస్మరతిరామశ్చాంబురుహే
 ఊని ౧౨ ॥ సవత్సమధ్యేభోచంతింవృకాణాంహరిణీనివ ॥ సాంత్వయిష్యతిమాంవాక్త్యైఃపితౄహీనాంశ్చ
 బాలకాన్ ౧౩ ॥ కృష్ణకృష్ణముహూయోగిస్సిత్యాస్సవ్యైశ్చభావన ॥ ప్రపన్నాంపాహిగోవిందశిశుభిశ్చన
 సీదతీమ్ ౧౪ ॥ నాన్యత్రవపదాంభోజాత్పశ్యమిశరణంపుటామ్బిభృతాంమృత్యుసంసారాదీవ్వరస్యా
 పవగికాత్ ౧౫ ॥ నమఃకృష్ణాయతుద్ధాయ బ్రహ్మజేపరమాత్మనా యోగేశ్వరాయయోగాయత్వా
 మహంశరణంకతా ౧౬ ॥ ఇత్యనుస్మృత్యృష్టజనంకృష్ణంచజగదీవ్వరమ్ ॥ ప్రారదద్దుఃఖితారాజన్యవ
 తాంప్రప్రతామహీ ౧౭ ॥ సమదుఃఖసుఖోఽక్రూరోవిదురశ్చమహాయాశః ॥ సాంత్యయామానతుంకుం
 తీంతత్పుత్రోస్తృతిహేతుభిః ౧౮ ॥ యాస్యనాజానమభ్యైత్య వివమంపుత్రలాలసమ్ ॥ అవదత్సుహృ
 దాంమధ్యేబంధుభిస్సౌహృద్యోదితమ్ ౧౯ ॥ అక్రూరః ॥ భోభోవైచిత్రవీర్యవంకురూడాంకిక్షవధాన
 బ్రాతర్యువరతేపాండావధునానసమాస్థితః ౨౦ ॥ ధర్మేణపాలయన్సురీంప్రజాశ్శీలేనరంజయన్ ॥
 ఎతేమానస్సమస్తేషుశ్రేయఃకీర్తికమవాస్సగిసి ౨౧ ॥ అన్యధాత్వాచరన్ ॥ కేకహేతోయాస్ససై
 తమః ॥ తస్మాత్సమత్వవతన్వపాండవేషాస్సశేషుచ ౨౨ ॥ సేవాచాత్యంతసంవాసఃకన్యచిత్రేనచిత్య
 మా ॥ రాజ ౨౩ ॥ స్వదేహేనకీముజాయాశ్శజాదిభిః ౨౪ ॥ ఏకాప్రసూయశేషంతురే కవచప్రలీయతే ॥

యిష్ట్యతికి ౧౦ ॥ కుంభ్యస్పృధిశతపరమాథాన్ శ్రీకృష్ణః సౌతి ॥ కృష్ణైతి ॥ హేమహాయోగిక్షమహాక్షయోగఉపాయోమా
 యాఖ్యాస్యాస్తీతి హేమవిశ్వాత్మకసర్వాంతర్యామిన్ - హేమిశ్వభావనవిశ్వపాలక - ప్రపన్నాంశరణాకతాం - అవసీద
 తిందుర్లోధనాదికృతైరపకారైః క్లిశ్యంతి ౧౧ ॥ నేతి ॥ అపవగికాత్ మోక్షప్రదాత్ ౧౨ ॥ నమఃఖితి ॥ తద్ధాయధర్మాత్త
 నే - బ్రహ్మజేఅపాచ్ఛిన్నానుసరమాత్త నేజీవసఖాయ - యోగేశ్వరాయ - అణిమాదియక్తాయ - యోగాయజ్ఞానాత్మ
 నే ౧౩ ॥ ఇతికి ॥ ప్రపితామహః పాండవతత్పృథార్యప్రారుదతప్రరుద ౧౪ ॥ సమేతి ॥ పృథయానహసమదుఃఖం
 సుఖంచయస్యనః - తస్మాత్పుత్రాణాముత్పత్తిహేతుభిః జనకైఃధర్మానిలేందాదిభిః తత్కృతనైరీత్యతః ౧౫ ॥ యాస్య
 నితి ॥ బంధుగో - రామకృష్ణాదిభిః సౌహృదేనడితంత ఉక్తయతే నదవదత్ ౧౬ ॥ భోభోఇతి ॥ బ్రాతర్యువరతేఇతిపాం
 ణాఃపుత్రేషుసత్సురాజానసంత్యమాస్థితేఇతికటాక్షః ౧౭ ॥ భవతుతథాక్యేవం వతేమానః శ్రేయోవాప్యగీత్యా
 మా ౧౮ ॥ ధర్మేజేతి ౧౯ ॥ అన్యధేతి ॥ తమఃశరకం - ఇహచమహద్దుఃఖమిహావః ౨౦ ॥ నన్వాత్తజానాత్తజాదిషుకథంసమత్వం

స్యాత్తతాహ॥ నేతి॥ అత్యంతం నిత్యం సంవాసః సమ్యగవస్థితః॥ ౨౦॥ తత్ర తావదుత్పత్తిమరణయోగస్సుఖదుఃఖయోశ్చ
కనాపి సాహిత్యం నా స్తీత్యాహ॥ ఏక ఇతి॥ ౨౧॥ కించ యదాచనమావసంతి- తదాపి క్లౌషోపాజితవీతాపహారిత యాపు
త్రానామతత్రవపవజ్జయోశ్చ త్యాహ॥ అధ మేకః॥ సంభోజనీయాః పోష్యాః పుత్రాదయ ఇతి వ్యవచేతైః- అల్పమేధసోమూ
ఢస్య-విత్తం-రంతి జతాకసోమత్స్యస్య-జీవనభూతాని జలాని-యథాతత్పుత్రాహరంతి-తద్వదితి భావః॥ ౨౨॥ కించ
యానేవంపుష్టాతితేధనమాదాయమృతాజీవంతోపివాతంపరిత్యజంతీత్యాహ॥ పుష్టాతీతి॥ స్వబుద్ధ్యాస్వీయాశత్యభిమా
నేన-రామః అధాకః-అకృతాథకం అప్రాప్తభోగం॥ ౨౩॥ సభుసోపాదైకపాధేయోవరకంవిశతీత్యాహ॥ స్వయమితి॥
అసిద్ధాథకః-అపూణకమవారథం॥ ౨౪॥ తస్మాదితి॥ స్వప్నశ్చమాచమనోరథశ్చ తతోతే-తుల్యం- ఆచమ్యః-యమ్య-
శాంతస్యక సమోధవేతి॥ ౨౫॥ ఇధేతి॥ హేదానవతే అకూరం-నత్యప్యామి అలమితనమన్యే॥ ౨౬॥ తథేతి॥ సూన్యతాప్రి
యవాక్ చలెఅస్థిరేహృది నస్తీయతే-ఇవ తీత్యథకః- సుదామానామపంక్త్యతః తత్రభవాతేదివ - తస్మిన్ స్పటికశిలామ
యేసహనైవాతస్సురితావిద్యుత్ యథాలీయతే తద్వదిత్యర్థః-యద్వా-సుదామామాలా- తస్మాద్యంసోదామసిమాలా
ఏకోనుభుజైః-సుకృతమేకవచచక్షుతం॥ ౨౭॥ అధ మోకపచితం-విత్తంహరంత్యన్యైశ్చమేధసః॥ సంభో
జనీయాపచేతైజకలానీవజతాకసః॥ ౨౮॥ పుష్టాతియావధ మేకాన్యబుద్ధ్యాతమపండితమ్॥ తేకృతార్థిప్ర
హ్లాప్తంప్రాణానామస్మృతాదయః॥ ౨౯॥ స్వయంకిప్సమాదాయతైస్త్వక్త్రేనథకోవిదః॥ అసిద్ధా
థోకవిశత్యంధంస్వధమకవిమఖ ప్రమం॥ ౩౦॥ తస్మాల్లోకమిమంరాజకస్వప్నచూయా మనోరథమ్॥ ఏ
త్యోయహ్యస్తనాత్తానంసమశ్శాంతోభవద్రభో॥ ౩౧॥ ధృతరాష్ట్రః॥ యథావశః కల్యాణంవాచం
దానవతేభవాత్॥ తథానయానత్యప్యామిమత్యకాప్రశ్నయథామృతం॥ ౩౨॥ తథాపిసూన్యతాసౌమ్య
హృది నస్తీయతేచలెపుత్రానిరాగవిషమేవిద్యుతేనదామినియథా॥ ౩౩॥ ఈశ్వరస్య విధింకొనువిధునో
త్యసద్భావుమాత్॥ ధూమేర్భూరావతారాయయోవతీణోయదోమతి॥ ౩౪॥ యోదుర్విమర్శపథయా
ఃజమాయయేదంస్పష్టాన్కణాకవిభజితేదనుప్రవిష్టః॥ తస్మై నమోదురవబోధవిహారేంత్రంసంసార
చక్రగతయేపరమేష్వరాయ॥ ౩౫॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిప్రేత్యన్యపతేరభిప్రాయంసమాధయః॥ సుహృద్వి
స్సమనుజ్ఞాతఃపునర్యదుపురీమగాత్॥ ౩౬॥ శశంసరామకృష్ణాభ్యాంధృతరాష్ట్రవిశేష్టితమ్॥ పాండ
వాప్రతీకారవ్యయదధకంప్రేషితస్త్వయమ్॥ ౩౭॥

—* ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమ స్కంధే ఏకోన పంచాశ త్తమోధ్యాయః *—

పూర్వభాగస్సమాప్తః.

—* జరాసంధయద్ధయవనాగమనాదికథాపారంభః *—

శ్రీశుకః॥ ఆస్తిప్రాప్తిశ్చకంసస్యమహిష్యోభరతక్షణభావమ్॥ హతేభర్తరిదుఃఖానై ఈయతుస్తపితుర్గృ
హమ్॥ ౧॥ పితృమగధరాజాయజరాసంధాయదుఃఖితే॥ వెదయాంచక్రతుస్సర్వమాత్మచైధవ్యకార
ణమ్॥ ౨॥ సతతప్రియమాకణ్యకామృతయతోన్యపాత్రయాదవాంమహింకర్తుంచక్రేపరమముద్భవమ్॥
కారేత్యథకః॥ ౩॥ నన్యేవంజానతోపికథమయంమహామోహాభిచేత్రతాహ-ఈశ్వరస్యేతి॥ విధింవిధానంమయామి
తియావతీ-కఃపుమాత్ విధునోతిసకోపిత్యథకః॥ ౪॥ అత స్తమేవమస్యతి॥ య ఇతి॥ దుర్విమర్శపథయా అవితరక్తమాగణ
యానుదాత్కమాణితత్పలానిచ- విభజితేవివ్యదదాతి- దురవబోధోయోవిహారః క్రిడానః తంత్రంప్రధానం ముఖ్య
కారణంయస్యసంసారచక్రస్య ఆతవీవతస్యగతిర్యస్తా తస్మై నమ ఇతి॥ ౫॥ ఇతి॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥ ౬॥ ౩౮॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమ స్కంధవ్యాఖ్యానం-ప్రథరాచార్యవర్ణవిరచితాయాం.

—(*)—

భావాథకాదికాయాం ఏకోన పంచాశ త్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా

శ్లో॥ దశమ స్కంధపూర్వార్థభావాథకస్య పదీపికా । యస్యేయముఖతో భావితా సీతస్యాంతరంతమః॥

శ్లో॥ తతః పంచాశత్తమేతుజరాసంధభయోనవ । కారయి త్వాంబుధౌదుగళంతంసాద్యభిజంజనమ్॥ కషటాకపటే

వైవహత్యాదైశ్వానయత్తుతః | అజిత త్తంజరాసంధంధమేజైవతుధామికమ్ || ౩ || స్థిరితి || 'అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞికతయ
తుఃజగ్గుతుః || || సఖ్యే || కం సేశోకకృష్ణై ఆమహః తాభ్యాంయుతః || ౩ || అత్మోహిణీభిరి || వ్యుగుణత్ రురోధం || నిరీత్యై
తి || శస్త్రబలం నైర్వ్యం శిశ్వలంబంభిమమగ్నాదం-సాగరమివ-తేనతస్యబలేనసంయధః || ౪ || చింతి-మామ-సేతి || కింబలమెవ
హస్తి నమాగధ-నమాగధ-వాహత్యాబలం గృహ్లా-యద్యా-సమాగధంసంవృంహన్తి త్చింతయామాన-సనుప్రథమం
కథంజేష్యామి త్యేక-చి-తయితుంయుక్త శత్రోహ-కారణమానుషభితి-భూభారావతారకార-జేసమానమనతత్వత
ఇ || ౫ || ఏవంప్రేరేదాచింత్య పథమంపక్షం-ధారితవాక-శదాహవతుర్భి || హరిష్యామి || || అత్మోహిణీభిరి || బలాయో
ద్యమంక తా-కరిష్యతి || ౬ || సస్యతపవహంతవ్యస్తత్రాహ || ఎతదభి- || ఎతచ్ఛ్రద్ధార్థంస్పష్టయతి- భూభారహరణాయే
తి || అ తేతదర్శవ తారణ్యుగలక్షణమి త్యాహ || అన్యభితి || ప్రభవతః ఉద్భవతః || ౧ || ఏవమితి || సమాతా సారథిసహ

౩ || అత్మోహిణీభిరి || శత్రుత్వస్థిభిశ్చాపిసంవృతః | *యదుగాజధానీంమధురా-న్యరణత్వత్వతోదిశమ్ ||

౪ || నిరీత్యైతద్బలంకృష్ణక్షేద్యలిమసాగరమ్ || స్వపురం తేనసంయధంస్పృశనంచభయ-కులమ్ || ౫ || చింతయా

మాసభగవాన్కారీకారణమానుషః | తద్దేశకాలానుగుణంపావసారి-యోజనం || హరిష్యామి బ

లంహ్యేతద్భువిభారంసమాహితం | మాగధేనసమానీతంపశ్యతాంసర్వభూభుజాం || ౬ || అత్మోహిణీభి

స్సంఖ్యాతంభటాశ్చరభకుంజరైః | మాగధస్తునహంతవ్యోభూయఃక తా-బలాద్యమమ్ || ౭ || ఏతదభి-వ

తారోయంభూభారహరణాయమేసంరక్షణాయసాధూనాంకృతోన్యేషాంపధాయ || ౮ || అన్యోపిధ

మకరత్యాయైదేహస్సంభి-యతేమయా | విరమాయహ్యసర్వకాలేప్రభవతఃకృచిత్ || ౧౦ || ఏవంధ్యాయ

తిగోవిందకాశాత్సూర్యవర్షసౌరభాశుపస్థితాసద్యస్ససూతాసపరిచ్ఛదా || ౧౧ || ఆయుధానిచదివ్యాని

పురాణానియద్యచ్ఛయా | దృష్ట్వాతానిహృషీకేశస్సంకషణమథాబ్రవీత్ || ౧౨ || శస్త్రాద్యవ్యసంపా

ప్రయయాగాంత్యావతాంప్రభో | ఏషతేరథతయాతోవయితాన్యాయుధానిచ || ౧౩ || యానమాస్థాయ

జహ్యేతద్వ్యసనాత్సాక్షాన్ముద్గర | ఏతదభి-హీనాజన్త సాధూనామితశమకృత్ || త్రయోనిశత్యని

కాఖ్యంభూషేర్భారమపాకురు || ౧౪ || ఏవంసంమంత్యైదాశావళా-దంతారథినాపురాత్ || నిజగ్

తుస్సాన్వయుధాధ్యోబలేనాప్నీయసావృతా || ౧౫ || శంఖంధన్వోవినిర్గమ్యహరిదా-యకసారథిః | తతోభూ

త్పరైన్యానాంహృదివిత్సాసవేపథు || ౧౬ || తావాహమాగధోవీక్ష్యహేకృష్ణపురుషాధమ | గుప్తేనచత్వ

యామందనయోత్యేగ్గయాహిబంధుహా || నిత్యయా-యోధుమిచ్చమిబాలకేవేమబజ్జయా || ౧౭ || స్వం

తుగామయదిత్రధాయుగ్లస్సస్థైర్ధమావహా | హేత్వావామచ్ఛరైశ్చిన్నం దేహంస్వగ్ధహిమాంజ

హి || ౧౮ || శీఘ్రగవాన్ || ౧౯ || వైశా-వికన్థ-తేదగ్గ-సంత్వేషపోర-షమ్ | సగృహ్ణేమోవహోగాజన్నామర

స్యముమూర్షత || ౨౦ || జరామతస్తావభిస్సృశ్యమాధహమహాబలౌఘేనబలి-యసావృణోత్ | సస్రై-యా

నధ్వజవాజిసారథిస్సాగ్ధానలౌవాయురివాభ్యైరేణుభిః || ౨౧ || సుప-తాశ్చజ-చిహ్నైశ్చారభావలక్ష

యంత్యోహరిరామయోర్వృధేన్ద్రి-జిహ్వపురట్టాలకమర్త్యగోపురంసమాశ్రితాస్సంముముహూశ్చుచా

ర్చితా || ౨౨ || గురిఃసానిక-సయోముచాంముహూశ్చిలీముఖాత్పుల్కణవవకపీడితమ్ | సస్రైన్యమూ-క్య

సురాసురాగృతంవల్గస్సుజ-యచ్ఛక్త-శరాసవోత్తమమ్ || ౨౩ || గృహ్ణన్తిషం-గాదధన-దధన్యగా

తాపరిచ్ఛదఃపరికరఃధ్వజకవచాడితవృక్షితా || ౨౪ || ౧౦ || పశ్యే || త్వంఅవకారక్షకోనాథోవిద్యతేయేషాంతేత్వాక-తఃతే

షాం || ౧౩ || ౧౪ || ఏవమితి || దంశితాబద్ధ-వచోస్సాయుధాధ్యోశోభనాయుధసంపన్నా || ౧౫ || ౧౬ || తానితి || పురుషాఅధిమాః

యస్తాదితివాస్తవోభావః హేతురుదే-త్తమేతి-గుప్తేనదంశితత్వాత్సర్వాంతరత్వాద్ధర్మహనస్తే || ౧౭ || హేమంద-బద్ధాఽతి

బంధుఃఅవిద్యా-తాంహంతిహా-హేఅవిద్యానిరసనేతి-యాహిపాప్రప్నహి || ౧౮ || త్వమితి || అభేద్యదేహాసావితి

స్వగుమేవమత్వా-అ-రితోహేత్వత్వాంతరమాహ | యద్వా-మాంజహే || ౧౯ || నేతి-యాథా-త్రతార్థగ్రహణేన భగవదు

త్తరంపవైశూర్యావికత్థంతెత్తామంతభి || ౨౦ || జరామతస్తావభి-మాధహేమధువంశసంధహ-మహతా-స్రై-యమూహేన-ఆ

వృతవా-య-ర-స్రై-సూర్యంరేణుభిశ్చాగ్నియభేత్సదర్శనమాత్రమేవ-నావరణమిహాచితం || ౨౧ || ౨౨ || హరి

తి || పరస్థానికానినైచ్ఛాని-తా-స్రై-ప-యో-ముచ-హే-హే-తే-షాం-శిలీ-ముఖా-చా-ణాః-తే-షామ-తుల్క-గాం-వ-వ-క-తే-స-పీ-తం

వృన్ధుజ్జ్వలతే డ్జ్వలంభితవాక్ ॥౨౨॥ తదాహ||గృన్ధున్మిశ్రిన్మిషంకాదిమధే-శరాక్ గృన్ధాక్ - అథతాక్ గుణేనందన
 త్-గుణమాకృష్ట్యనిశితబాణసమూహాక్ ముండక్ నిఘ్నక్ ప్రహరక్-పత్రిఃపదాటిః - నిరంశరమిత్రగ్రహణాదిక్రియాని
 శేషణం-జ్వలతా-వృన్ధుమిశ్రితేయధాచక్రవద్భ్రమశి- తద్వత్ వృన్ధుజ్జ్వలతాదితి ॥ ౨౩॥ నిభిఃజ్ఞేతి|| హతాఃఅశ్వాః ధ్వ
 జాఃసూతాఃనాయకాఃపిఠినశ్చయేషుతే॥౨౪॥ సంభిద్యమానత||సంభిద్యమానాః ద్విపదాభిభాః వాజినశ్చ లేషామంగే
 భ్యఃప్రసూతాఃఆస్మాకపగాఃపురీషద్యుః - పరస్పరంప్రవర్తితాభిప్రాయేనాన్వయః ప్రసిద్ధసదీరూపః మాహ-భుజా
 వీవలమాయోయాసాంతాఃపురుషాణాంశీషాఃజ్యేష్ఠకచ్ఛపాయాసాంతాః-హతాఃద్విపావద్యపాఃఅంతర్వర్తికతటా
 నిహయావీవగ్రహాఃగ్రాహాః - తైశ్చతైశ్చాకులాఃవ్యాప్తాః ॥ ౨౫॥కరేణి|| కరాణారవశ్చమియానుతాః - నరాణాంక
 శావనశ్చైవ-యానుతాః-ధనూంష్యేవతరంగాః-అయుధాశ్యేవగుల్మఃతైశ్చతైశ్చసంకులాః - అస్థూరికాశ్చమాణివ
 క్రాణివా-తావీవావతాశ్చైవభూయానకాః- మహామణీనాంప్రవేశాడ్రామాభరణానివయథాయథమశ్వానశరగ్రా
 రాశ్చయానుతాః,భీరుణాంభయోవహాః-మనస్వినాంహావకర్తృః॥౨౬॥వినిఘ్నతేతికించ-సంకషాడేనాపితద్బలంరా

వికృష్టముండశితబాణపూగాక్ | నిఘ్నకరథాక్ కుంజరవాజిపత్త్రిర్నిరంతరయద్యదలాతచక్రమ్ ||
 ౨౩ || నిర్భిజ్ఞకుంభాఃకరిణోనపీఠురశేకశోశ్వాశ్చరవృక్షకంధరః | రథాహతాశ్చధ్వజసూతనాయ
 కాఃపదాతయశ్చిన్నమజోరుకంధరః॥౨౪॥ సంభిద్యమానద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాశ్చతశోస్థ
 గాపగాః|భుజాహయిషూరువశీషకశ్చపాహతద్విపద్యేపహయగ్రహామలాః॥ ౨౫॥ కరోరుమీనానర
 కేశశైవలాధనసరంగాయధగుల్మసంకులాః|అస్థూరికావతభూయానకామహామణిప్రవేశాభరణా
 శ్చశరగ్రాః|ప్రవర్తితాభీరుభయోవహామృధేమనస్వినాంహావకరీః||పరస్పరమ్॥౨౬॥వినిఘ్నతారీక్
 ముసలేనదుమకాడ్రాసంకషాడేనాపరిమేయతేజసా|బలంతదంగాణకవదుగ్భైరవంధురంతపారంమగ
 థేంద్రపాలితం॥క్షయంప్రణీతంవసుదేవపుత్రయోర్నిక్షిప్తీతంతజ్జగదీతయోఃపరమ్॥ ౨౭॥ స్థిత్యుచ్చవాం
 తభువనత్రయస్యయస్సమీహతేనంతగుణస్సలీలయా | నతస్యచితంపరపక్షనిగ్రహస్తధాపిమత్కా
 నువిధస్యవర్ణ్యతే ॥ ౨౮॥ జగ్రాహవిరథంరామోజరాసంధంమహాబలమ్ | హతానికావశీష్టాసుంసిం
 హాఃక్షుద్రమృగంశుభా॥౨౯॥ బధ్యమానంహతారాతింపాశైర్వారుణమానుషైః | వారయామాసగో
 విందస్తైనకార్యచిక్షేషయా॥౩౦॥ సమక్రోలోకనాథాభ్యాంప్రీడితోవీరసంమతః | వివిత్సుస్తపశేరణ్యం
 వారితఃపథిరాజభిః ॥ ౩౧॥ వాక్త్రైఃపవిత్రాథకపదైర్మయైశ్చప్రాకృతైరపి | స్వకమకబంధప్రాప్తశ్చ
 యదుభిస్తేపరాధవః ॥ ౩౨॥ హతేషుసర్వాసికేషుసృగౌబాహాద్రధస్తదా | ఉపేక్షితోభగవతామగ
 థాక్ దుమకనానుయా॥౩౩॥ ముకుందోపక్షుతబలీనిస్త్రీణాంరీతిబలాణవః | విశేర్మమాణఃకుసుమైస్త్రీ
 యైరనుమోచితః॥౩౪॥ మాధురైరుపసంగపృష్ఠవిజృంభముదితాత్మభిః | ఉజ్జ్వలగీయమానవిజయస్సూతమా
 గధవందిభిః ॥ ౩౫॥ శంఖదుందుభియోనేదుశ్చేరీతూర్యాన్యనైకశః | వీణావేణుమృదంగానిపురంప్రవిశతి

యంప్రణీతం-అంగమేరాజక- అర్ణవవత్ దుగ్ధందుగ్ధకమంభైరవంభయంకరంచ- యతఃదురంతపారంఅంతోత్రతలం
 పాగమవధిః- దుశ్శబ్దఃషేధే-విక్రమేణాగాధందేశంతచ్చనిరవధిఃమిత్యర్థః-కించ- మగథేంద్రాచపాలితంబలం-య
 దేవంధూతం- రామకృష్ణయోఃకమోక్తంతత్పరంకేవలం- తయోర్నిక్షిప్తజనం-నతుపరాక్రమః॥౨౭॥నచైతదాశ్చర్యమి
 త్యాహ||స్థితీతి||తపోకామిత్యాశ్చర్యమివవణితంత్రాహ-తథాపీతిమత్కాననువిధత్రైలుకరోతీతి మత్కాననువిధః-
 తస్య॥౩౦॥కించజగ్రాహేతి||హతాన్యనికానియస్య అవశిష్టాఃఅసవవీవయస్యశంఛతంబ॥౨౯॥ బధ్యమానమితి|| హతాః
 బహుశఃఅరాతయఃశత్రవోయేనతంతథాధూతమపి-జరాసంధంబధ్యమానం- వారయామాస॥౩౦॥ ౩౧॥ వాక్త్రైరి
 ణిపవిత్రాథానిధమోకపదేశసగణిపదానియేషుతైః-వాక్త్రైఃపయ్యైఃభిః-ప్రాకృతైఃతాకిః- తత్రైఃతాకిః-య
 మాహుః- స్వకమేతి- యదుభిల్పకైఃకృత్వా- తెనుచాతః-పరాధవఃకేవలంకమకబంధనైవప్రాప్తః అతస్త్వయాన
 లజ్జితవ్యమి॥ ౩౨॥హతేష్విః||బాహాద్రధౌజరాసంధః॥౩౩॥ ముకుందభిః|| ముకుందోపేయయావిత్యనష్టంగః- నక్ష
 తంబలంయస్యనః- తస్యైవమామృతదృష్టాక్షతప్రతిసంధానాదిభిభావః- నిస్త్రీణాఃఅరాయాసేనైవతీణాః అరిబలాణ
 వోయేనసః- సాధుసాధ్యిశ్యనుమోచితశ్చ॥౩౪॥ మాధురైరితి|| ప్రత్యుద్యతైమకధురావాసిభిఃజనైరుపసంగమృమిళిత్యా

౩౫||శంఖేతి||తథాప్రవిశతినతశంఖాదయోనేదుః||౩౬||కథంధూతాంపురింతదాహ||సితైతి||బ్రహ్మఘోషేణవేద
 ఘోషేణనిఘ్నఘ్నాంనినాదితాంకౌతుకేనోత్సవేన-అసమంతాత్ బద్ధాః తోరణానియస్మాంతాం ||౩౭|| సచీ యమా
 నఇతి||సచీయమానఃవికీర్ణమాణఃప్రవిచేశేకవిపరిణామతోనుషంగః||౩౮||అయోధనేతి||అయోధనంరణధూమిః తత్ర
 స్థంవిత్తంవీరాణాంభూషణం||౩౯||ఏవమితి||తావతీతిధేదః-తావలిపరాజయవతమానసి-అక్షౌహిణ్యబలంయస్య
 సః సప్రదశకృత్యసప్రదశవారాణ్యయుధే||౪౦||అక్షిణ్యనితి||అక్షిణ్యక్షణంనిత్యం||౪౧||బ్రహ్మదశఇతి||అష్టాదశ
 సంగ్రామేభావ్యేతస్యధ్యేతస్మాతౌలయవసఃప్రాప్తః||౪౨|| రురౌధేతి||అత్యసమ్మితాక్షసత్సంల్యాక్ష ||౪౩|| సమ
 తి||వృజినందుఃఖండభయతఃయవనాజ్ఞరాసంధాప్త||౪౪||తదాహద్వయేన||యవనఇతి||నిరుంధేసిరుగ్ధి||౪౫||అవయోరి
 తి||అస్యఅనేనసహ||౪౬||౪౭||ఇతీతి||సముత్రమధ్యదుగళం-తస్యధ్యేనగరం-కృత్సాన్యద్భుతంసర్వాత్సర్వమయం-అచీక
 రత్ కారయమాస||౪౮||దృశ్యతఇతి||త్వష్టావిశ్వకర్మా-తడియంశిల్పవైపుణక్రియాకౌశలం||౪౯|| తదాహసాధ్యే

ప్రభౌ||౩౬||సి కమాగాంహృష్టజరాంపతాకాభిరలంకృతామ్||నిఘ్నఘ్నాంబ్రహ్మఘోషేణకౌతుకాబద్ధ
 తోరణామ్||౩౭||సచీయమానోనారీభిరమాణాదన్యక్షతాంకురైః||నిరీక్ష్యమాణస్సేషహంప్రీత్యుత్సం
 తితలోచనైః||౩౮|| అయోధనగతంవిత్తమనంతంవీరధూషణమ్|| యదుతాజాయతత్సర్వమాహతం
 ప్రాచీతద్విమః||౩౯|| ఏవంసప్రదశకృత్యస్తావత్యక్షౌహిణీబలః|| యయుధేమాగధోరాజాయదుభిఃకృ
 ణ్ణపాలితైః||౪౦|| అక్షిణ్యంస్తద్బలంసర్వంవృక్షయఃకృష్ణతేజసా|| హతేషుశ్వేష్యనీకేషుత్సక్రీయాదరి
 భిన్యకప ||౪౧||అష్టాదశేతుసంగ్రామ ఆగామినితదంతరానారదప్రేషితోవీర్యవసనిప్రత్యపద్యత||
 ౪౨|| రురౌధమధురామేత్యతిస్పృశిష్టేచ్చకోటిభిః|| నృలోకేచాప్రతిదన్దోవ్యవస్థీంచ్చత్వాత్సస
 మ్మితాక్ష||౪౩|| తందృష్ట్వాచింతయత్సృష్టస్యంకశకాగసహాయవా ||అహాయదూనాంవృజినంప్రా
 ప్తంహ్యుభయతోమహత్||౪౪||యవనాయనిరుంధేస్సానద్యతావస్యహేబలిః|| మాగధోప్యద్యవాశ్వే
 వావరశ్వేవాగమిమృతి||౪౫|| అవయోధ్యుధ్యతోరస్యయద్యాగంతాజరాసుతః|| బంధూక్షహనివ్యత్య
 ధవాశ్వేష్యస్యశ్రంబలి||౪౬||తస్మాదద్యవిధాస్యామిదుగళంద్విపదదుగళం|| తత్రజ్ఞాతీక్షసమాధా
 యయవనంఘాతయవహే||౪౭|| ఇతిసంసంక్రమ్యగవాక్షదుగళం ద్వాదశయోజనం|| అంతస్సముద్రై
 పగరంకృత్సాన్యద్భుతమచీకరత్||౪౮||దృశ్యతేయత్రహేత్యాష్టాంవిజ్ఞానంశిల్పవైపుణమ్||౪౯||రథ్యా
 జత్వరషీభిర్గృధావాస్తువినిమితం||సురద్రుమలతోద్భావనిచిత్రోపవనాన్వితమ్|| ౫౦|| హేమశృంగై
 ర్దివిస్ఫుర్గిచ్ఛాన్సృటికాట్టాలగోవురైః|| రాజతారకుట్రైజుష్టంహ్రోమకుంభైస్సవలంప్రతైః|| ౫౧||రత్న
 కూట్రైగృహేహౌహౌమైర్న హేమరకతస్త్రైః|| వాస్తోష్పతీనాంవగృహైర్వలభిభిచ్ఛనిమితమ్||చాతుర్వ
 ణంభూకాక్షిణంయదుదేవగృహోల్లసత్|| ౫౨|| సుధర్మాణంపారిజాతంచమహేంద్రః ప్రాహేణోద్ధ
 రైః||యత్రచాపస్త్రీతోమత్యోకమత్యోధమైర్నయుజ్యతే|| ౫౩|| శ్యామైకర్ణాక్షవరుణో హయాంచ్చ
 క్షాక్షమనోజవాక్ష||దదాసహస్రసంఖ్యాతాక్షదేవదేవాయతోయరాట్|| ౫౪|| అషోనిభిపతికోశాక్ష

ప్రీతిభిః||రథ్యాః||రథ్యాః||రాజమాగాంపురతః-విద్యః||ఉపమాగాంపశ్చమతః-ఉభయతోపిచత్వరాణ్యంగణాని-తస్యధ్యే
 గోష్ఠాః-తతోశ్యంతఃసువణాభివనాని-తదుపరిస్సృటికాట్టాలకాంతదుపరిహేమకుంభాః-ఇతిబహుధామికంయథావా
 స్తుగృహాదీనానిమాణాన్థానం-తదనతిక్రమ్యవినిమితం-సురద్రుమలితాశ్చయేషుతాన్యద్యానాని - చిత్రోప
 వనానిచత్రైరన్వితం|| ౫౦||హేమితి||హేమయూనిశృంగణయేషాంతైః-దీవిస్ఫుర్గిరత్నకైః - స్సృటికాట్టాలకాః
 ఉపరితనరూమికాః-గోవురాణిద్వారాణిచత్రైర్మితమిత్యుత్తరేణాన్వయః - రాజతారకుట్రైరజతంచ అరికుటంచ
 పీతలలోహంతాభ్యాంవిమితైఃకోష్ఠైః-అశ్వశాలాన్నశాలాదిభిః-కథంధూతైఃహేమైఃకుంభైఃఅలంకృతైః|| ౫౧|| రత్న
 తితథారత్నకూట్రైఃపద్మరాగాదిభిరైః-హేమైఃసావదైః - మహేమరకతమయానిస్థలాలయేషుతైః గృహైశ్చ- కిం
 చ-నగరగృహద్వారాదేవాస్తోష్పతీనాందేవానాంవగృహైః-వలభిభిచ్ఛంద్రశాలాభిచ్ఛనిమితం - యదుదేవగృహైః
 రాజగృహైర్లుసత్తోభమానం||౫౩||సుధర్మామితి|| పారిజాతంచప్రాహేణోత్ ప్రస్తాపయామానేతిశుకపరిశీత్యం
 నాదాత్సూర్యభావిత్యాద్భుతనిర్దేశేమత్యోధమైఃత్సుప్తిపానాదిభిష్ఠదూమిభిః||౫౩||౫౪||అష్టానిమితి|| నిర్మితిః||కుదరః

శ్రీమద్భాగవతే సవ్యాఖ్యానే - దశమస్కంధే ఏకపంచాశ త్రమోధ్యాయః.

౮౬౧

అష్టాకోశాకానిధీకాశ్లో॥ పద్మశ్చైవమహాపద్మమత్యంకూర్తస్తథాదకః॥ సిలామకుండశ్చశంఖనిధయోష్టాఽకీర్తితా
ఇతి - ప్రసిద్ధాకానిదోదయాక నిజవిభూతికాశ్చైవసిద్ధాదయః ॥౫॥ యదితి॥ భగవతాస్వాధికారసిద్ధయో యద్యదాధిప
త్యం దత్తమాసీత్ - తత్సర్వం పృత్యర్పయామాసురితి॥ ౫౬॥ తత్రైతి॥ యథాకాలయవనోనవేత్తి - నచాసౌజనం - తథా యో
గప్రభావేనసీత్వాత్సవత్రస్థిత్యాప్రజాపాలయతాహంపలాయన్యైతి సమసుమంత్రితః కృతానుమంత్ర ఇత్యర్థః॥ ౬౭॥

ఇతిభావాథకాదీపికాయాం - పంచాశ త్రమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఏకపంచాశ త్రమేవాకముచుకుండదృశాహరిః॥ యవనంముచుకుండేనస్తుతస్సప్తకంపతీయవసేంద్ర సుతాతా
లయవనాద్యం భీషణాత్॥ హరిహారగిరీనైస్త్విరంపాలనాయాపలాయతీయదాగళాంస్యా లేనపండ ఇత్యుక్త ప్రదా
యాదవైరుపహసితః క్రుద్ధోసాశ్రీమహేశ్వరం ప్రసాద్యయదుభీషణం పుత్రంవరంలబ్ధవాక్ - తతశ్చయవనేంద్రణపు
లోకపాలానిదోదయాక॥ తథాన్యేలోకపాలాశ్చదదుస్సాన్విధిపృథంధనమ్॥ ౫౫॥ యద్యద్యద్యగవతాదత్త
మాధిపత్యంస్వసిద్ధయే॥ సవకంప్రత్యర్పయామాసుహారోభూమింగతేనృప॥ ౫౬॥ తత్రయోగ ప్రభా
వేనసీత్వాత్సవజనంహరిః॥ ప్రత్యాగత్యాధరామేణకృష్ణస్సమసుమంత్రితః॥ సిజాగామపురద్వారా
త్పద్మమాలీనిరాయుధః॥ ౫౭॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచాశ త్రమోధ్యాయః.

—* ముచుకుండస్యశ్రీకృష్ణసందేశానాదికథాప్రారంభః॥ —

శ్రీమకః॥ తంవిలోక్యవినిష్కాంతముజ్జిహ్వనమిహోదుపమ్॥ దశకనియతమంశ్యామం పీతకౌశేయవాస
నమ్॥ ౧॥ శ్రీవత్సవత్సంభ్రాజితాస్సుభాము క్తకంధరమ్॥ పృథుదీర్ఘాచతుర్వాహుంసవకంజారుణేత్
ణమ్॥ ౨॥ నిత్యంప్రమదితంశ్రీమత్కుకటోలంశుచిస్తే తమ్॥ ముఖారవిందవిభౌణంస్ఫరస్సకరకుండలమ్॥
౩॥ వాసుదేవోహ్యయమితిపుమాకశ్రీవత్సలాంభనః॥ చతుర్భుజోరవిందాత్మోవనమాల్యుతిసుందరం॥ ౪॥
లక్ష్మణైర్పూర్వదప్రోక్తైర్పూర్వోభవితుమహాతిసిరాయుధశ్చలకపద్భ్యుంయోత్సేన్సనిరాయుధః॥
౫॥ ఇతివిశ్రిత్యయవనంప్రాద్రవంతంపరాజ్ఞుభమ్॥ అన్వధావజ్జిఘ్నత్యుస్తంధురాపమపియోగినామ్॥ ౬॥
హస్తపాప్రమివాత్మానంహరితాసపదపదే॥ సితోదశకాయతాదూరం యవనేకోద్రికందరమ్॥ ౭॥
పలాయనంయదుకులైశాతస్యతవనోచితమ్॥ ఇతిక్షిపన్నసుగతోవైసం ప్రాపమాతాశ్చభః॥ ౮॥ ఏవంప్రీతౌ
విభగవాన్పావితగిరికందరమ్॥ సోపీదవప్తప్రతాన్యంతయానందదృశేనరమ్॥ ౯॥ నన్యసౌ దూరమాసి
యశేతేమామహసాధువతే॥ ఇతిమత్స్వాద్యుతంమూఢస్తంపదాసమతాడయత్॥ ౧౦॥ సఉత్థాయచిరంసు
ప్రశ్నస్తైర్నస్తిల్యలోచనాదికోవిలోకయన్పశ్యేత్తమద్రాక్షీదవస్థితమ్॥ ౧౧॥ సతాపత్రస్య దుష్టస్యదృ
ష్టిపాతేనభారత॥ దేహశేనాగ్నివాదగ్ధోభస్స సాదభవత్తడాత్॥ ౧౨॥ రాజా॥ కోనామసభమాన్సృ
హ్నూరగ్రస్యకింవీర్యవీరవాకస్తాద్గుహంగవశ్యశ్యేకిం తెజోయవనాదకనః॥ ౧౩॥ శ్రీమకః॥ సఇత్వాకుకు
లేజాతోమాంధాతృతనయోమహాక॥ ముచుకుండఇతిభ్యాతోబ్రహ్మణ్యస్సత్యసంగరం॥ ౧౪॥ సయాచిత
న్సురగజైరింద్రాద్వైరాత్తరక్షణే॥ అమరేభ్యఃపరిత్రస్టైస్తద్రక్షాంసోకరోచ్చిరమ్॥ ౧౫॥ లభ్యాన్గహంతే

త్రేణస్వక్షేత్రేత్రతోత్పదనాయప్రాథికతః - గళాంత్రేత్రేకాలయవన మజీజనదిపురాణప్రసిద్ధం॥ తమితి॥ పుర
ద్వారాద్వినిష్కాంతంఉజ్జిహ్వనంఉద్గచ్ఛంతం॥ ౧౨॥ నిత్యమితినిత్యంప్రమదితమితిముఖారవిందవిశేషణం॥ ౩॥ ౪॥ అక్ష
ణేరితి॥ నారదోక్తైరైర్లక్ష్మణైరయంపుమాకవాసుదేవవనాన్యోభవితుమహాతి - అయంవనిరాయుధః - అతోనేనప
ద్భ్యుమేవచలన్నిరాయుధాహంయోత్సేన్॥ ౫॥ ఇతితి॥ ఇతివివంప్రకారేణస్త్రిత్యంతంపరాజ్ఞుభం పౌద్రవంతమన్వ
ధానదిత్యన్వయః॥ ౬॥ హస్తేతి॥ తాన్వనహస్తపాప్రమివదర్శయతా - దూరంసితఇత్యన్వయః॥ ౭॥ పలాయనమితి॥ హతా
శుభఃక్షీంకమాక॥ ౮॥ నన్యసౌతంతయానమచ్యుతంమత్స్వాతాడయతి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ సఇతి॥ తస్యకుద్గస్య దుష్టిపాతే
నసందీప్తాయః స్వదేహజోగ్నిస్తేన॥ ౧౨॥ కఇతి॥ యవనమదకాయతిహినస్తీరియవనార్గనః - తథాసకస్యవంశ్యకింవీర్యః కీద్వ
కోప్రభావవాక్ - కిం తెజః - కస్యవీర్యంపుత్రఇత్యర్థః - శిశ్యేశకయత్॥ ౧౩॥ సఇతి॥ సత్యసంగరోయద్ధంప్రతిజ్ఞానాయస్య
సః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ లభ్యైతి॥ గుహంకాఠికేయం - స్వపాలంస్వర్గపాలకంసేనాన్యం॥ ౧౬॥ నరలోకమితి॥ ఉక్తా స్త్యక్తాఃగ

తాభిర్వృక్షాః॥౧౭॥కించ॥సుతాభిః॥తూర్వకాలీయాః॥త్వత్సమానకాలీయాః॥కాలితాః॥విచాలితాః॥ ౧౮॥మిత్రాః॥కోస్య
కాలయేదితీదేదతతః॥కాలభిః॥కాలయతేత స్తతశ్చలయతి॥౧౯॥జరమితి॥ తస్యకైవల్యస్య॥ ౨౦॥ఏవమితి॥ గుహం
పరివృత్తః॥శేతేన్య॥౨౧॥౨౫॥పర్యప్యచ్చదితి॥ధృషికతః॥అభిధూతః॥దుర్దవకం॥అధ్యవ్యం॥౨౬॥కృత్తి॥ విచిత్రతః॥తత్ప్రాప్తి
రేః॥గవ్యరేచుష్పృతే॥శస్తానేతత్ప్రాప్తిః॥ఉదకం॥కృతపన్యపలాశసప్తశాభ్యాంపచ్చాప్తం॥విచరసి॥ ౨౭॥ కింస్విదితి॥ తేజః
మూర్తిః॥ప్రభావోదీప్తిమూర్తిః॥౨౮॥తత్ప్రాపరిదోషాదాహ॥మన్యభిః॥పురుషషణ్ఢంశ్రీవిష్ణుం॥గుహాధ్యాంతం॥తస్త

స్యః॥పాలంముచుకుందమధాబ్రువన్॥ రాజకవిరమతాంకృత్యాద్భవాన్మః॥పరిపాలనాత్ ॥ ౧౬॥ నరలో
కం॥పరిత్యజ్యరాజ్యం॥చపాతకం॥కం॥అస్మాకపాలయతోవిరకామాస్తేనర్వక్ష్యి తాః॥౧౭॥సుతామహీ
మ్యోభవతః॥జ్ఞాతయోభ్యత్యమం॥త్రిణః ॥ ప్రజాశ్చతుర్భుకౌలియానాథునాసంతి॥అథా॥౧౮॥కాలోబ
లియాన్॥బలినాంభగవాన్సీరోవ్యయః॥ప్రజాః॥కాలయతే॥క్రీడకృత్పపాలోయథాపశూక॥౧౯॥వరం
వృణోష్యద్రం॥తేబుతే॥వల్యవద్యసః ॥ ఏకపేక్ష్యగస్తస్యభగవాన్కష్టభర్తృకః॥ ౨౦॥ఏవమక్తుస్స
వైదేవానభివాద్యమహాయశః॥అశయిష్వగుహవిష్టోనిదయాదేవదత్తయా॥ ౨౧॥యవశేభస్యతాన్తే
భగవాన్సాత్వతృషణభః॥అత్నానంద్యయామాసముచుకుందాయధీమతే॥౨౨॥తమూలోక్యమనశ్శ్యామం
ఏవకాశేయవానసం॥శ్రీదత్సవక్షసంభౌజితౌ॥స్తుభేపవిరాజితమ్॥ ౨౩॥ చతుర్భుజం॥రౌచమానం॥వైజ
యంత్యావమాలయా॥చారుప్రసన్నవదనం॥స్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౨౪॥ వ్రేక్షణీయం॥త్రిలోకస్య సాను
రాగస్మితేక్షణమ్॥ అపీచ్యవయసంమత్రమ్మగేంద్రోదారవిక్రమమ్॥ ౨౫॥పర్యప్యచ్చస్యహృద్ధిస్తైజసా
తస్యధృషికతః॥శంకితశ్శనకైరాజకదుభకర్షమివ తేజసా॥౨౬॥ముచుకుందః॥కోభవానహసంపాహ్లాది
పినేగిరిగవ్యరేపద్భ్యాంపద్వపలాశాభ్యాంవిచరన్మృగకుండలకై॥ ౨౭॥కింస్విదైజస్వినాం॥తేజోభగవాం
స్తస్వంభివాసః ॥ సూర్యగోగ్నోమోమహేంద్రోవాలోకపాలోపరోపివా॥ ౨౮॥మన్యోత్వాందేవదే
వానాంత్రయాణాంపురుషషణ్ఢం॥యద్భానసేగుహాధ్యాంతం॥ప్రవీషప్రభయాంయథా॥౨౯॥భుక్త్యా
షతామవ్యలీకమస్మాకంనరపుంగవ॥ స్వజన్మకమకగోత్రం॥వాకత్యతాంయదిరోచతే॥౩౦॥వయంతంపు
రుషవ్యాఘ్నవిష్ణ్వకాక్షత్రబంధనః॥ ముచుకుందః॥తిప్రోక్తాయాపనాశ్వాత్మజప్రభో॥ ౩౧॥ చిరప్ర
జాగరత్రాంతోనదయాపశ్చాత్ప్రేందియః॥శయేన్దిన్విపినేకామంకెనాఘృత్యాపితోధునా॥ ౩౨॥ సోపి
భాస్తీకృతోనూనమాస్మ్యయైవైవపాప్తనా॥అనంతరంభవాన్శ్రీమాకలక్షితోమిత్రతానస॥౩౩॥తేజసా
తే॥ఏషహృదధూనిద్రస్తుంశక్నుమః ॥ తతోవైత్వంమహాభాగమానసియోసిదేవీనామ్॥౩౪॥ఏవం
సంభాషితోరాజ్ఞాభగవాన్కథాతభావనః॥ప్రత్యాహప్రహసన్కవాణ్యోషేషునాదగభిరయా॥ ౩౫॥శ్రీ
భగవాన్॥జన్మకమాకభిధానాసంతిమేంగసహస్రశః ॥ నశక్యం॥తేప్రసంఖ్యాతుమనంశత్యాన్మమాపి
హి॥౩౬॥క్వచిద్రజాంసివిమహేపాథీశవాన్మృగజన్మభిః॥గుణకర్మాభిధానాసంవేషన్మాసిక్వి చిత్॥౩౭॥
కాలత్రయోపపన్నాసిజన్మకర్మాణిమేన్మప॥అనుక్రమంతోనైవాంతంగచ్ఛంతిపరపక్షయః॥౩౮॥తేభా
వ్యద్యతనాన్యంగవృణవ్యగదశోమనువిజ్ఞాపితోవిరించేనపురాహంధషకగుప్తయే॥౩౯॥భూమేర్భూరా
యమాణానామసురాణాంక్షయాయచ॥అవతర్ణాయదుకుతెగ్యహాసకదుందుభే॥౪౦॥వదంతివాసుదే
వే॥వసుదేవసుతంహిమామ్॥కాలసేమిర్నతః॥కంసః॥ప్రలంబాద్యాశ్చస్పద్విష్ణుః॥౪౧॥ అయంచయవనోద
గ్ధారాజంస్తేతిగ్గుచతుషా॥సోహంతవాసుగ్రహంధకం॥గుహామేతాముపాగతః॥ప్రాథికతః॥ప్రచురంపు
ర్వంత్యయాహంభక్తవత్సలః॥౪౨॥వరాకవృణోష్యరాజరైసర్వానామాకదామితే॥మాంప్రహ్నోష్య

మః॥౪౩॥౩౦॥వయమితి॥వయమితివంశ్యభిప్రాయేణబహువచనం॥తేష్వహంమచుకుందః॥ప్రోక్తః॥ఇతియవనాశ్వః
మాంధాతుః॥పితా॥౩౧॥౩౬॥క్వచిదితి॥క్వచిత్కదాచిత్కశ్శీతయద్యపిరిజాంసివిమహేగణితవాక్ - తేభాపిజన్మాని
కర్మాణివిమమితి॥౩౭॥౪౧॥అయమితి॥తేనతిగ్గుచతుషానిమతైనమయైవదగ్ధః॥౪౨॥వరానితి॥అపూర్ణోహమితిశోచితుం
యద్వా-అన్యైదకతైషువరేషుక్షీయమాణేషుయథాశోచంతి-నైవంమాంప్రహస్యః - మద్దత్తవరాణామక్షయత్యాదితి
భావః॥౪౩॥ఇతితి॥అష్టావింశతీతమేయుగ-భగవానవతరిష్మతీవృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్మిత్యర్థః॥౪౪॥త్వద్భక్తీరేవదే

కలందులకభా-కామానుతుచ్చానవరణయోగ్యాశ్చత్యాశ్చయేన అభక్తా వాంసంపారమప్తభిః ప్రపంచ మక్ష స్రాతి॥ విమోహిత ఇతి॥ హేతుశయోపిత్పురుష శ్చేతద్వివిధోఽప్యుచ్యతే- త్వదీ శుభాచ్యుతావిమోహితః శతీన ఫకద్భక్ అభకంస రమాభకానుభూతావంత్యాంనపశ్యతి తథా- అతస్త్యాంనభజతి- కింతుపరస్పరమంచితస్సృజమభేచ్ఛయాదఃఖానామేవప్రభవోదేవు తేషుగృహేష్యేవనజ్జత ఇతి ॥౪౫॥ కించకామనుభూతమాక రాదిష్వపిసంభవతీతిభగవద్భజనంతునమానుషజన్మ్యతిరేకేణైవమానుషత్వంప్రాప్యత్యామభజన్మితిమూఢ ఇత్యాహ॥ లభ్యేతి॥ ఆత్రకమకమామా- అవ్యంగంఅనికలాంగం- కించఅనవిషయమభేషుతిర్యగ్యసః- గృహమేవాన్ధకూపస్తస్మిక్ పతతీయథాపశ్య స్త్రుణుభ్యోంధకూపే పతతీతి॥౪౬॥ నకేవఅమన్యజనస్యేయంగః- కింతుమనూపితద్ధైవేత్యాహ ॥మమేతి॥ మత్స్యే శరీరేఅత్సబుద్ధిర్మన్మత్సమమతివీచనమ శాదిష్యానజ్జమానస్య॥౪౭॥ ఉన్నద్దమదత్వంప్రపంచయతి॥ క శేభర ఇతి॥ ఘటకుడ్మాదిసద్భవేనృత్యేఅనాత్మనియతవీచదుమకదంతభవం- అతోమమైషకాలానిబృహోగత ఇతి॥౪౮॥ త్యావగణయంతంమాంతస్వమాక్రామసీత్యాహ॥ ప్రమత్త మితి॥ ప్రమత్తంఅనవహితంత్యాం అంతకంఅవిగణయ్య దేహాదిష్యానక్రమితియావత్- కులిఃప్రమత్తం - ఇతికృత్యచింతయావీచమేవకరణీయమితి మనోరథపరంపరాయాః మనోరథేభగ్నీవిషయేషులాలసం ఉత్సక్తంప్రాప్తేపిళి

జంకశ్చిన్నభూయోహాశితోచితుమ్॥౪౯॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఇత్తుక్తస్తంప్రణమ్యాహమమ చకు దోముదాన్వితిః॥జ్ఞాత్వావారాయణందేవంగగవాక్యమనుస్మరన్॥౪౯॥

ముచకుండం॥ విమోహితోయంజనశశమాచ్యుతాత్వదీయయాత్యాంనభజత్యవర్తద్యక్ ॥ శుభాయదుఃఖప్రభవేషునజ్జతేగృహేషుయోపిత్పురుషశ్చపంచితః॥౪౫॥ లభ్యావనోదులకభమత్రమానుషంకథంచిదవ్యంగమయత్నతస్తవ॥ పాదారవిందంనభజత్యనన్మతిగృహంధకూపేపతతీయథాపశ్య॥౪౬॥ మమైషకాలోఽజితనీషుభగతోరాజ్య త్రియోన్నద్దమదస్యధూపతే॥ మత్స్యాశ్శబుద్ధేషుతదారతోశభూష్యానజ్జమానస్యదురంతచింతయా॥౪౭॥ క శేభ రేస్మిక్ ఘటకుడ్మనన్మిథేనీరాధమానోరదేవ ఇత్యహమ్ వృతోరథేభాశ్చపదాత్యనీకపైగాంపర్వటుంస్త్యామగణయ్యదుమకదన్॥౪౮॥ ప్రమత్తమచ్చైతన్యత్యచింతయాప్రవృద్ధలోభంవిషయేషులాలసమ్ త్వమప్రమత్తస్సహసాభి పద్య సేతులైలిహనోహిగణాఖమంతకః॥౪౯॥ పురారథైషామపిష్కృతైశ్చరకమతంగజైర్వాసరదేవసంజ్ఞితఃసవీచకాలేనదురశ్యయేనతేక శేబర విట్రుభిభస్మసంజ్ఞితః ॥౫౦॥ నిజిత్యుదిక్పక్రమభూతవిగ్రహావరానసప్తస్మర జవందివః॥ గృహేమమైధున్యమభేషుయోపి తాంక్రీడామృగఃపూరుషశశనీయతే॥౫౧॥ కరోతీకమాణితపస్నునిత్తోనివృత్తభోగస్తదవేషయానకృత్ ॥ పునస్సభూయానమహంస్వరాడిప్రవృద్ధతయోగననుభూయః॥౫౨॥ భవాపవగోకభ్రమతోయదాభవేజ్జనస్యతస్యాకమృతసత్సమాగమంసత్సంగమోయ

నఃప్రవృద్ధోలోభస్తప్తస్థాయస్యతం- అంతకస్తస్మమభిపద్య సేభిభవసీత్యథః- త్సధాస్యకణిలేలిహనోఅహిః- అఖమావకమితి॥౪౯॥ కాలాశ్శనాత్వయాఅభిపన్నీ దేహావనంభవతీత్యాహ ॥పురేతి॥ శ్వస్మగలాదిభిఃప్రీతోఽట్యంజ్ఞితః- సైరభక్షితీక్షిమసంజ్ఞితః- దగ్ధోభస్మసంజ్ఞితోభవతీతి-బుద్ధ్యావిచారైర్లవంభూతేదేహేమమంతకుంస్వంతో జనాః హరింనారాధయంతియ- తేఅత్సనిశత్రుభూతాఃజ్ఞేయాఃసతతంయతః ॥శ్లో॥ యోనెస్సహస్రాణిబహువిధాని త్యాదుఃఖేనలబ్ధాపీచమానుషత్వం॥ మఖావహంయేనభజంతివిష్టుం తెవైమమస్మాస్మనిశత్రుభూతా ఇతి ॥౫౦॥ కించఅంతకప్రాప్తేప్రాగపిక్షిజయివోరాజ్ఞోపిపారతంత్య్రమిఖంతదవన్ధమేవేత్యాహనిజితీత్యేతి॥అథూతవిగ్రహఃఅవిద్యమానసంగ్రామః- భూర్బంయేనమాః రాజానతైః రాజభిర్బందితోపి- మిథునీభావనుఖమేవసరంయేషుతేషుయోపి తాం గృహేషు-క్రీడామృగఇవఇతస్తతోనీయతే॥౫౧॥కించతత్రాతిత్సేషాకులస్యనభోగక్షణఃశ్చిదస్తీత్యాహ॥కరోతీతి॥ తపసిఅధశ్చయన బ్రహ్మచర్యాదానునిధితః పునశ్చగ్ధరాట్ ఇంతస్సాన్నిధి- యద్యా- జన్మాంతరేష్యేవమేవక్రవతీకస్యామితి॥౫౨॥ తదేవమద్భిఃక్లోకైరీకవిమాముఖావాంసంసానింప్రపంచ్యభక్త్యాత్సన్మన్మిక్రమమాహ॥ భవాపవగోకఇతి అచ్యుత- భ్రమతః సంసరతోజనస్య యదాత్వదనుగ్రహేణభవస్యబంధస్యఅపవగః అంతోభవేత్- ప్రాప్తకాలస్సాన్త్యే తదానతాం సంగమోభవేత్ యదానతస్సంగమోభవేత్ తదానర్వసంగనివృత్త్యాకార్యకారణనియంతరిత్వయిభక్తిర్భవతి- తతోమద్యతభ్యత్యంతః॥౫౩॥ మమతుసత్సంగ మాత్సర్వమేవయోరాజ్యాది స్సంగవిచ్ఛేదోజాతఃసో

యం- త్వయామమహాననుగ్రహంకృత్యత్వాహమన్యభితి || తెత్వయా- సాధుభిర్విచేదిః- తపసోవనప్రవేష్టుమిచ్ఛ
 ద్విఃస్వయంత్యక్తుమలభమానైఃప్రాత్యతత్త్వైః||౫౪|| తదేవంవిషయసేవామాన్యం భగవత్సేవామాగతచవిచ్యవరాక
 వృణోష్యేతియదుక్తంత్రోత్తరమామానేతి||అకించనాః నివృత్తాభిమానాః-ఆర్యోవిచే|| ౫౫|| తస్మాదితి||రజస్సత్త్వత
 మోగుణైరనుబన్ధంతఃకథితథావిశ్వరూపిత్రుమరథారిధమాఽరియాపాః-విస్మ- వరంపురుషమిశ్వరజజ్ఞప్రిమాన్యం
 జ్ఞానఘనంతతేతుతః-నిరంజనం-తతు-తః-నిగుణంతదవీకుతః-అద్యయం- అతవలతరంతాస్వతరణంప్రజామి||౫౬||
 భుంక్ష్యతావిద్యోగాకైవల్యంతకరస్థమేతేతిశ్రుతః పునర్యైఃప్రలోభాయంతం శ్రీకృం పాదోఽగ్రహణేనప్రారణ
 యతే||చిరమితి|| వృజిస్తైఃసకమకఫత్రైరాతః- పు- ద్వాసనాదిభిఃతప్యమానఃతథావిశ్వరూపదమిత్రశృణేవత్పష్టా
 సవిగతత్వహింపత్ అనుత్రాశత్రవ-ంద్రియలక్షణాయైసః-అతవలబ్ధశౌంతికథంచిద్వైవవశేనాభికాంఠిహ
 హితవైవసద్గతాపరావరేశేత్వయజాయతేమతిః ||౫౩|| మ-మమానగ్రహతఃతేకృతోరాజ్యాను
 బధాపగమోయద్యచ్ఛయా- యిప్రాత్యతేసాధుభిరేకజగ్గయా- వనంవివిత్తుద్భి- డసూమిప్తైః||
 ౫౪||సకామయెన్యంతవపాదసేవనాదకిం- సప్రాత్యతమాద్వరంవిభోఆరాధ్యకస్వాంహ్యంపగకడం
 మారెవణితఆర్యపరమాశ్శుబంధనం|| ౫౫|| తస్మాద్విశ్వకాశ్చక్షుఃతతశస్రవతోరజస్తమస్సత్త్వగుణాను
 బంధనాః||నిరంజనంనిగుణమగ్గయంపరంత్యాజ్ఞప్రిమాత్రంపురుషంప్రజావ్యహం||౫౬||చిరమిహవృ
 జినాతకప్రప్యమానోనుతామైరవిశ్వమదమిత్రోలబ్ధశౌంతికథంచితే || శరణదనముపేతస్తత్త్వదాబ్జ
 పరాత్తన్నభయైతమశోకంపాహిమాపన్నమితే ||౫౭|| శ్రీకృష్ణః|| సాంస్థానమహారాజమతిస్తేవిమ
 లోజితా- వద్రైఃప్రలోభితస్యాపినకామైస్త్విహతాయతః ||౫౮|| ప్రలోభితోవద్రైశ్చత్త్వమప్రమాదా
 యద్భితతేనధీరుఃయ్యోభక్తానామాశీర్భిద్యతేత్వచితే ||౫౯|| యః-కానానావిభక్తానాంప్రాణా
 యామాంభిమనః|| అక్షీణవా సనంరాజక దృశ్యతేకవచితుత్థితం ||౬౦|| విచరస్వమహిం కామంమయ్యా
 వేశితమానసః||అస్త్వియంనిత్యదాతుభ్యంభక్తిమయ్యనపాయినీ||౬౧||క్షత్రధమకస్థితోజంతూ నవధీ
 మ్భ్యుగయాదిభిః||సమాహితస్తత్తపసాపహ్యఘంమధుపాత్రయః || ౬౨||జన్మన్యనంతరేరాజక సర్వ
 భూతసుహృత్తమః||భూతాద్విజవరస్తవైమాముపేవ్యసికేవలమ్||౬౩||

శ్రీశుకః || ఇత్థంసోమకృసీతోంగకృష్ణైశ్చేత్వాకునందనః | తంపరిత్రమృన్మన్మన్యోశ్చక్రామగుహాము
 ఖాత్ ||౧||సవీత్యత్సల్లకామర్త్యైఃపశూవీరుద్వనస్తతీక | మత్వాకలియుగంప్రాప్తంజగమదిశ
 ముత్తరామ్||౨||తపశ్శ్రద్ధాయతోధీరోనిస్సంగోముక్తసంశయః||సమాధాయచనన్మన్మన్ప్రాశద్ధంధ
 మాదనమ్||౩||బదర్యాశ్రమమాసాద్వనరనారాయణాలయం||సర్వద్వంద్వనహాశ్శాంతస్తపసారాధయ
 ద్ధరిమ్||౪||భగవాన్పునరావ్రజ్యమధుగాయవనావృతా|| హత్వాష్ట్రచ్చబలంనిస్సృతదీయం ద్వారకాం
 ధనమ్||౫||సియమానేధనేగోభిర్నృభిశ్చమృతహోదితైః||అజగామజరాసంధస్తస్త్రియోవిశత్యోకపః||
 ౬||విలోక్యనేగరభసంరిపు- వ్యవసాధవో||మనుష్యజేష్టామాపన్నారాజకదురువతుద్రుఢతమ్||౭||వి
 హాయాత్తంప్రచురమభితాభీరుభితవత్||పచ్చాగ్నింపద్మపలాశాభ్యాంఽచేరతుర్చహయోజనమ్|| ౮||పలా
 శరణంస్వజ్ఞానంతద్దదాతితిథాహే||శరణదనముపేతః||ప్రా- - - - - అశోకత్యైహేతుః అభయంత్రాపిహేతుః ఋ
 తంతపస్సంతపత్ప్రాప్తంపాహీతి||౫౭||౫౮||ప్రలోభితభితి||అప్రమాదాయప్రమాదాయనభవత్సేవ- కుతః||తత్తతఅహ
 నధీరితి||వికాంతభక్తానాంధీరాశీర్భిప్రాప్తాభిరపినభిద్యతేసంజ్ఞకత్యతః|| ౫౯||వృత్తిరేకమాహ- యుంజానానామి
 తి||ఉత్థితంవిషయాభిముఖం-||విచరస్వేతి|| తుభ్యంతవమ్ || ౬౦|| యుక్తాగ్రహసేనభీషయకతపసిలోకసంగ్రహప్రవ
 తయతి|| క్షత్రధమేతి||-౬౨|| ౩||ఇతిభావాథకదీపికాయాం-వికపంచాశ త్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా-
 శ్లో||ద్విపంచాశ త్తమోధావకభయాదివగతః||శ్రీమద్భగవతసంక్షేపం||శ్లో||ద్విజవణితమ్||ఇత్థమితి|| ౧|| సఇతి||
 త్సల్లకామర్త్యైః||సమాధా||౨||తపశ్శ్రద్ధాయతో||౩||బదర్యాశ్రమమితి|| తత్తతబదర్యాశ్రమం|| ౪|| భగవా
 నితి||నిస్సృతరూపదాన్వరకాప్రాపితవాక్|| ౫|| ౬|| విలోక్యేతి||వెగరభసంసేగ్రాదేకం|| ౭||విహాయేతి|| భీరుభితవత్

భీకారభీతవత్ అపితయేనభీతవదిత్యర్థః - చేరతుఃపలాయేతాంబహుయోజనం దేశం॥౮॥పలాయమానావితి॥అప్రమా
 నవిత్ ప్రమాణమయితాతన్నవే త్రితీతథా॥ప్రాద్రుత్యేతి॥తుంగంకాదకయోజనోన్నతం - ప్రకషేణవపకత్యస్తి స్తి
 తిప్రవక్షాణిత్యాఖ్యామిస్యతంతథాభగవానిండః॥౧౦॥ గిరావితి॥ తత్రవిచిన్వన్నపితయోఃపదంనితయనంస్థానంఅనధి
 గమ్య॥౧౧॥తతః॥తతోగిరేదశచవికంచయానియోజనానితావదుత్తుంగాత్ - మాగధసంరంధదేశ మతిక్రమ్యపరితః
 అధఃనిపేతతుః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ అథశ్రీకృష్ణస్యవివాహంనిరూపయితుంబలదేవవివాహంనవమస్కంధోక్తమనుస్తారయతి॥
 ఆనతేతి॥౧౪॥భగవానిః॥అత్యంతమాత్రాంకశాం॥ ౧౫॥ ప్రమథ్యేతి॥ గరుడోయథాదేవాఃప్రమథ్యసుధాంఅమృ
 తంఆహరత్ శత్రుః॥ ౧౬॥భగవానిః॥ కాత్యాయనద్ధహరణాదిస్సృతైః - రాజ్యప్రమథ్యైతివ్యక్తాక్యారాక్షసేన విధా

యమానాతాదృష్ట్యామాగధఃప్రహసన్బలీఅన్యధావద్రధానీకైరీతయోరప్రమాణవత్॥ ౧౭॥ ప్రాద్రు
 త్యదూరమశ్రాంతాతుంగమారుహతాంగిరిమ్॥ప్రవక్షణాఖ్యంభగవాన్నిత్యదాయప్రవక్షతి॥౧౮॥ గి
 రానిలినావాజ్ఞానునాధిగమ్యపదంనృపదదాహగిరిమేధోభిస్సమంతాదమృత్యుజ్జతః॥ ౧౯॥ తతఃతప్త
 త్యతరసాదవ్యామానతటావధా॥దశైకయోజనోత్తుంగాన్నిపేతతురధోభువి॥౨౦॥అలత్యమాణోగిపు
 ణాసానుగేనయదూత్రమాస్పృశరంభునరాయాతాంసముద్రపరిఘాంస్స॥ ౨౧॥ సోపిదగ్రావికమృషా
 మన్వానోబలకేశవా॥బలమాకృత్యమహామగధాఃమాగధోయయా॥౨౨॥ఆనరాధిపతీశ్చమాన్
 రైవతోరైవతీంసుతాం॥బ్రహ్మణాహుదితఃప్రాదాదృబలామేతిపురోదితమ్॥ ౨౩॥భగవాన్పిగోవిందఉపయే
 మేకురుద్వహ॥వైదర్భీంభీవృక్షమతాంశ్రీయోమాత్రాంస్వయంవరై॥ ౨౪॥ ప్రమథ్యతరసారాజ్ఞాసా
 ల్యుదీకచైద్యపక్షగాః॥పశ్యతాంసర్వలోకాహంతాత్యైత్రస్సుధామివ॥ ౨౫॥ రాజా॥ భగవాన్
 భీష్మసుతాంకుర్వీణీరుచిరాననామ్॥రాక్షసేనవిధాసేనఉపయేమఇతిప్రతిమ్॥ ౨౬॥ భగవత్శ్రోతు
 మిచ్ఛామి॥కృష్ణసామివతేజః॥ ౨౭॥ దృష్ట్వాగహణంపాణైఃప్రమథ్యాన్యాకస్వయంవరై॥యథామాగ
 ధసాల్యుదీకజిత్వాకన్యాముపాహరత్॥ ౨౮॥ బ్రహ్మకపిష్ఠకథాంపుణ్యామార్ద్రలోకమలాపహః॥

రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభః

కోమత్యప్యేతశ్చద్వానఃశ్రుతజ్ఞోనిత్యమాతనాః॥ ౨౯॥శ్రీశుకః॥ రాజానీధిష్ఠ్యకోనామవిదర్భాధిపతిమకా
 హాత్తస్యపంచాభవత్ప్రతాఃకవైక్యకాచవరాననా॥ ౩౦॥రుక్మిణీరుక్మరథోరుక్మబాహురసం
 తరః॥రుక్మేశోరుక్మమావీరుక్మిణ్యేవాంస్యసానతీ॥౩౧॥సోపశ్రుత్యముకుందస్వరూపవీర్య గుణశ్రియః॥
 గృహగతైగీకయమానాస్తంమనోసదృశంపతిమ్॥ ౩౨॥ తాంబుద్ధిలక్షణోదార్యరూపశీలగుణాశ్రయామ్॥
 కృష్ణస్యసదృశీంభార్యాంసముద్యోధుంమనోదధే॥ ౩౩॥బంధునామిచ్ఛతాందాతుంకృష్ణాయభగీసిం
 నృపతితోనివార్యకృష్ణద్విక్రీడైద్యమమన్యత॥ ౩౪॥తవచేత్యానతాపాంగీవైదర్భీమకనాభృశమ్॥
 విచింత్యాస్తంబంకంచిత్రస్థాయప్రాహిణోద్భుతమ్॥ ౩౫॥ ద్వారకాంససమభ్యేత్య ప్రతిహారైః
 ప్రవేశితః॥అపశ్యదాద్యంపురుషమాసీంసంబనాసనే॥ ౩౬॥దృష్ట్యాబ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజా
 సనే॥ఉపవేశ్యాహాయాంవక్రయథాత్మానందివౌకసః॥ ౩౭॥ తంభుక్తపంతంవిక్రీంత ముపగమ్య
 సతాంగిః॥పాణినాభిచృతకపాదావవ్యగ్రస్తమపుచ్ఛత॥ ౩౮॥ శ్రీకృష్ణః॥కచ్చిద్దివ్యజవరశ్రేష్ఠధర్మక
 స్తేవృద్ధసంమతః॥వతతేవాతికృచ్ఛేనసంతుప్తవనసస్సదా॥ ౩౯॥ సంతుప్తోయదీవతేకత బ్రాహ్మణో

సేనోపయేమేపరిణీతవానితశ్రుతంపూర్వమేవసామాన్యతేవవశ్రుతమ్॥ ౪౦॥భగవన్నితి॥ విశేషంత శ్రోతుమిచ్ఛామి॥
 ౪౧॥శ్రవణోత్సుకమవివహరోతి॥ బ్రహ్మస్మితి॥ పుణ్యామహాఫలామార్ద్రైః శ్రుతిమఖాః - లోకస్యమలాపహాశ్చ-శ్చ
 ణ్వానఃశృణ్వన్నిత్యర్థః॥శ్రుతజ్ఞః॥శ్రుతసారవీత్ - నిత్యమాతనాః॥ప్రతిక్షణమాశ్చర్యవత్ప్రీతియమానాః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ బం
 ధునామితి చైద్యమమన్యతతస్యాఃపరమిత్యర్థః॥౪౪॥శదీతి॥ అపేత్యజ్ఞాత్వా-అనితాపాంగీనికటాక్షాకృష్ణాయకృష్ణ
 మానెతుం-ప్రేమయామాన॥ ౪౫॥ ద్వారకామితి॥ప్రతిహారైఃద్వారపాలైః॥ ౪౬॥ దృష్ట్యేతి॥ ఆత్మానఃశ్రీకృష్ణం॥ ౪౭॥
 తమితి॥అభిచృతకవైశ్యవైఃసంమదకా॥౪౮॥౩౦॥ సంతుప్తః॥రథమోకస్యబ్రాహ్మణస్యఅభిఖామదోగ్ధా భవతి
 యద్వా-సబ్రాహ్మణోస్యవిశ్వస్యంభుకామధుగిః॥ ౩౧॥ అసంతుప్తః॥ లోకాకాహ్నునిలోకాల్లోకాంతరంపర్యటన్

నైకత్రనివృత్త స్తితీత్యర్థః—నాప్రీతిపారేనురేశ్వరోపిభూత్వాలోకాన్ నాప్రీతిః ఉత్తమాలోకాన్ పాప్రీతిః॥
అపాప్రీతిః క్షీణిత్యర్థః—శేతేసుఖమాస్తజిత్యర్థః—తదేవాహస ర్వేష్యం గేషవాక్పాద్యాదిషు—విజ్వరః తాపరహితః॥
౩౨॥విపాప్రీతిః॥స్వలాభఃస్వతపఃపాప్రీతిలాభః—అత్తలాభోవా—తేనసంతుష్టాః పూర్ణా—సాధూ—స్వధర్మస్థాః॥
౩౩॥కచ్చిదీ॥—అన్యరాజ్ఞావిషయేదేశే॥౩౪॥యత ఇ॥యతఃస్థానాత్—యః శ్చయాయస్యకార్యశీల్యచ్యూతా—దుఃఖంస
ముద్ర॥౩౫॥విషమితి॥సంపుష్టఃసంప్రశస్తఃప్రప్యథోయస్యసం—పరమేష్ఠినాపరమేష్వరేణబంధూనామభిప్రేతం రుక్తి
ణశ్చేష్టితమిత్యాదిసర్వం॥ఇతి ఛాన్యస్వముమేకాంతేలిఖిత్వాదత్తపత్రకామ్ । ముద్రామున్దుచక్రకృష్ణాయ పేమవి
హర్షిమదర్శయత్॥శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౩౬॥౩౭॥ బ్రాహ్మశాస్త్రకృష్ణాజ్ఞయావాచయతి॥ శ్రుత్యైతి॥ అయమర్థః
హే అచ్యుత హేభవననుందరేతిదేవత్వక్లందర్శయతి—కృతవమహిమా—కృతచాసంకులరూపశీలాదియక్తా—తథాపి—ఆప
గతాత్రపాయస్తా తత్—మేచిత్రంత్వయ్యావిశతిఅసజ్జతే - తతుగ్రత సత్తాహ—శృణ్వతాంకణకవివరైరంతఃపరివిశ్య
అంగతాంఅంగైపుథక్ సందోధః—హారత స్తవగుణాన్ శ్రుత్వా తథాదృశిమతాంచతుష్ట తాం దృశౌమఖిలార్థ
లాభాత్తకరూపంచత్రత్యైతి॥౩౯॥అహోకులకన్యానామిదమతిధాన్య గమితిమాశంకీరీత్యాహ॥ కేతి॥ హేమకుంద

యేన కేనచిత్॥అహీయమానస్సాన్వద్ధర్తాత్సహ్యాస్యాఖిలకామధుక్॥౩౯॥అసంతుష్టోనకృష్ణాకాన్మాప్రీ
త్యపినురేశ్వరః॥అకించనోపి—తుష్టశ్చేతేనర్నాంగవిజ్వరః॥ ౩౨॥విపాప్రీత్యలాభసంతుష్టాః సాధూ
న్యూనసుహృత్తమాన్॥నిరహంకారిణ్యాంతాన్మస్యేశిరసాసక్యతే॥ ౩౩॥కచ్చిద్వ్యఃకుశలంబ్రహ్మ
రాజతోయగ్యహిప్రజాః॥సుఖంసంతిశిష్యయేపాత్యమానాస్సమేప్రియః॥ ౩౪॥యత స్త్రయమాగతోదు
గంనిస్తీర్యేహయాదిచ్యూతాసర్వంనోబ్రూహ్యగుహ్యంచెహింకార్యంకరవామతతే॥౩౫॥విషంసంపు
ష్టసంప్రశస్తే॥బ్రాహ్మణఃపరమేష్ఠినా॥ లీలాగృహీతదేవానతస్సై సర్వమణియాత్॥ ౩౬॥ విదభాన్
ధిపతేప్రతిరుక్తిః ణీతవకింకరీ । విజ్ఞాపయతితేచిత్ ప్రస్తుతోద్వాహమంగళా॥ ౩౭॥ తయాసం
ప్రేషితోహంతేనకాశంభీష్టకన్యయా॥ తస్యాస్యందేశమాకన్యాక్రైయితాయదనంతరమ్॥ ౩౮॥రుక్తి
ణీ॥ శ్రుత్వాగుణాన్ భవననుందరశృణ్వతాం తెనిర్విశ్యకణకవివరైహారతోంగతాపమ్॥ రూపందృశాం
దృశిమతామఖిలార్థకలాభంత్రయ్యన్యతావిశతిచిత్రమపత్రపంమ్ ॥౩౯॥ కాత్వామకుందమహతీకు
లరూపశీలవిద్వావయోద్రవిధామభిరాత్మతుల్లమ్ । ధీరాపతింకులవతీనవృణీతకన్యాకలేన్పసింహసర
లోకమనోభిరామమ్ ॥౪౦॥ తస్యేభవాన్ఖలువృతఃపతిగంగజాయామాత్తా పితశృభవతోప్రవిభోవి
ధేహా॥మావీరభాగమభింశకామనైద్యుతా రాగ్లో—యువన్ముగపతెజలమంబుజాత్మ॥౪౧॥పూతేకష్టద
త్తనియమనతదేవప్రగుర్వగంబదిభిరలభగవాన్పరేశః । ఆరాధితోయదిగదాగ్రజుత్కపాణింగృ
హ్లాశుమేనదమశ్శేషమనుతాదయోన్యే ॥౪౨॥ శ్వోభావినిత్వమజితోద్వహనేవిదభాన్ గుప్తస్సమేత్య
పుతనాపతిభిఃపరీతః॥ నిమగత్యచైద్యమగధేశబలంప్రసహ్యమాంరాక్షసేనవిధివోద్వహావీర్యకులూమ్

హేన్యసింహసరశ్చేష్టకానమకన్యాకులవతీతథామహతీరూపగుణోదారా—తథాధీరాధీవత్తి—త్వాత్వాం—పతింసృ
ణీతనమయ్యేవకేవలందోషత—కేతిభావః—కథంభూతం—గుణశీలాదిభిరాత్మనైవతుల్లం—నిరుపమమిత్యర్థః—ద్రవిణంద్ర
వ్యసంపత్—ధామప్రభావః—తథానరలోకస్యమనసామభిరామోభిరమణంబుస్సాత్తంకించ—కాలేవివాహవసరే ॥౪౦॥
తదితి॥హేనిభో—తత్తస్మాన్మమయాభవాన్ఖలుపతివృతః—ఆత్మాదభవతోపితః—అతస్త్రయమత్రాగత్యమాంభవతో
జాయాంభిధేహివిపక్షేపాధకందోష్ఠయంత్యాహ—మావీరభాగమితి—వీరస్యతవభాగంమాం—ఆరాత్ శ్రీఘమాగత్యచై
ద్యశీకుపాలం—మాభిమశకతుమాస్పృశతు—మృగపతేసింహస్యబలింభాగంగోమాయఃస్యగాలఇవెతి॥౪౧॥ అనేకజన్మ
కృతైఃసుకృతైరిదమేవమేధూయాదితిప్రార్థయతే॥పూతేకేతి॥ పూతకంకూపాది—ఇష్టమగ్నిహూతాదీ—దత్తంహీర
ణ్యోదిదానం—సియమః తీర్థాటనాది—ద్రతంకృచాదీ ॥౪౨॥ ననుచైద్యాయబంధుభిరపితాయాంత్వయితిమధునాకరణే
యమిత్యపేక్షాయామాహ—శ్వోభావినితి॥ హేఅజితశ్వోభావినిఉద్వహనేవివాహే—ప్రథమంగుప్తః—అలక్ష్మితపవాగత్య—ప
శ్చాత్పుతనాపతిభిఃపరీవృతస్సై—చైత్యాదిబలంనిమగత్య—ప్రసహ్యబలాత్—వీర్యపదతనమేవకులం—వైతాహికందే
యాయస్యాస్తాంమాం—అనేనరాక్షసవిధినా—ఉద్వహేతితపదేశరహస్యం ॥౪౩॥ ననుభవతుశీకుపాలాదిబలప్రవృథ

సంతతఃపురమన్యగతాయాస్తవహరణేత్వద్బంధువధోపి ప్రసజ్యేతేత్వగతాః॥ అంతఃపురేతి॥ పునాద్భురీర్వతేకమా
నాంగిరిజాంతిబికాంతంబికాగృహదేవముహరణంసుకరమితభావః॥౪౪॥ ననుకిమనేనసంభంధేనానభకారితాదై
ద్యోపితావత్ప్రఖ్యాతగుణకమా యోగ్యవవరకతతత్రాహ॥యస్యేతి॥పేఅంబుజాక్షుషుస్యభవతోఽస్మిపంకజరజో
భిఃస్నుపనం॥ అశ్నస్తమసోపమాత్మైః ఉమాపతిరివహంతఃవాంఛంతి॥ తస్యభవతఃప్రసాదం యద్యహంనలభేయన
ప్రాప్నుయాంతహికాప్రతేరుపవాసాదిభిః॥ కృశాకలసూత్రప్రాణాః జహ్యంత్యశేయం॥ తతఃకిమతతమా శత
జ్జుభిరితి॥ ఏవమేవవారంబారంజహ్యం॥ యావచ్చతజ్జుభిరపిశవప్రసాదస్సాగ్యదితి॥౪౫॥ ఇతితి॥ అత్రయత్కృత్యంకర
ణేయంతద్వమ్మగ్యక్రియతాంతస్యానంతరమేవక్రియతామితి॥౪౬॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం ద్విపంచాశ్ త్ర మో ధ్యాయః సన్యాఖ్యా.

శ్లో॥ త్రిపంచాశ్ త్ర మేగ త్వానివర్చనద్భుతేహితః॥ రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణోమిషతాంద్విపతాంబలాత్॥౧॥ ౨॥ నిద్రా
యాఅలాభేకారణాంతరం॥దేవేతి॥ ఉద్వాహనానివారితేతి॥ తయాఅకథితమపి అహంజానామితి॥ ఆనయిష్యేఆనయి
౪౩॥ అంతఃపురాంతరచరామనిహత్యబంధూక్ తాముద్వహేకథమితప్రవదామ్యుపానుమ్॥ పూర్వేద్భు
రస్త్రిమహాతకులదేవయాత్రాయస్యాం బహిర్నవవధూగిరి జాముషేయత్॥౪౪॥ యస్యాంఘ్రిసంక
జరజస్సృపనంసుహంతోవాంఛంత్య మాపతిరివాత్మతమోపహత్మైః యద్యంబుజాక్షుషునలభేయభవ
త్ప్రసాదంజహ్యమసూక్ ప్రతకృశాకలజస్సభిస్సాగ్యత్ ॥౪౫॥ బ్రాహ్మణః॥ ఇత్యేతేగుర్యసందే
శాయదుదేవమయాహృతాః॥విమృశ్యకృత్యంయచ్చాత్రక్రియతాంతదనంతరమ్॥౪౬॥

—*ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధేద్విపంచాశ్ త్ర మో ధ్యాయః*—

శ్రీభుకః॥ వైర్భాగ్యస్థుశుసందేశం నిశమ్యయదునందనః॥ ప్రగృహ్యపాణినాపాణం ప్రహసన్ ద్విజ
మబ్రవీత్ ॥౧॥ యథావినిద్రానుచ్చిత్రారుక్మిణీరుచిరాననా॥ తథాహమపితచ్చిత్తే నిద్రాదంబలభిశి॥
౨॥ వేదాహంరుక్మిణోద్వేషాన్మమోద్వాహనానివారితః॥ తామానయిష్య ఉన్యథ్వర జన్యాపశ ౩౯
మృధే॥ యత్పరామనవద్యాంగీమేధసోగ్నిభిశామివ॥ ౩॥ ఉద్వాహక్షాంసవిజ్ఞా యుక్తిణామధుసూద
నః॥రథస్సంయుజ్యతామాశుదాగుకేత్యాహసారథిమ్॥ ౪॥ సచాక్రైష్టస్సెన్యసుగ్రీవశశువువలహ
క్షైః॥యిక్తంరథముపానియతస్థాప్రాంజలిరగ్రతః॥౫॥ ఆరుహ్యస్యందనంశౌరిద్విజమారోఽపృతూణా
క్షైః॥ఆనతాదేకరాత్రేణవిదర్భానగమద్ధయైః॥౬॥ రాజాసకుండినపతిఃపుత్రస్యేవహశంగతః॥ శిశుపా
లాయతాంకన్యాందాస్యైకమాశ్రికారయత్ ॥౭॥పురంసంమృష్టసంసిక్తమాగరధ్యావత్పృథ్వమ్
చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరకైస్సమలంకృతమ్ ॥౮॥ ప్రగంధమాల్యాభరణైర్విరజాంబరభూషితైః జుష్టం
స్త్రీపురుషేష్టేమధ్యువౌరగరుధూషితైః ॥౯॥ పితృదేవాకసమభ్యుస్సవిప్రాంశ్చవిధివస్త్వపభోజ
యిత్వాయథాన్యాయ్యంవాచయామాసమంగళమ్ ॥౧౦॥ సుస్మాతాంసుదతీంకన్యాంకృతకౌతుకమంగ
ళామ్॥అహతాంశుకయుగైరధూషితాంభూషణోత్తమైః ॥౧౧॥ చక్రస్సామగ్యజుమకాంతైర్వర్ధ్వర

హ్యమిరాజన్యాపశదాక్ గాజసుహీనాక్ ఉన్యత్యనయనేద్యప్రాంతఃపనసగ్గే॥ ౩॥ ఉద్వాహక్షామితి॥ పరశోర్ధా
తానివాహనక్షత్రమితిజ్ఞాత్వా॥౪॥సగ్గే॥సైక్యత్యాదీనివత్సారిఅన్వివామాని ॥౫॥ ఆరుహ్యైః॥ తస్యాంరాత్యాగ్రిం
ప్రస్తాయ ప్రాతర్విరభాద దేశానగమత్॥ శ్వేధావినిత్వమజితోద్వహనేవిదర్భాక్ గుప్తస్సమేత్యేతి రుక్మిణీ సందే
శాత్ ॥౬॥రాజేతి॥పురీన్ద్రుక్మిణఃస్నేహానతద్యకమనుగచ్ఛతీతథా॥ అనేనశిశువాలె అనాద్వాహికాభి రుచింద్యోత
యతికమాణిపురాలంకారపితృదేవతాచక్షవాదీన్॥౭॥తాన్యేవాహచతుర్భుజైః॥పురమితి॥సంమృష్టాఃసంసిక్తాశ్చమాగా
దయోయస్మికత్॥చిత్రధ్వజేషుపతాకాస్తాభిస్సమలంకృతమకారయత్ ॥౮॥ స్రగితి॥ ప్రగంధమాల్యా భరణైగిశ్య
త్రమత్వతోద్రవ్యవ్యగ్గే యద్వా॥ ప్రగంధమాల్యాన్యా బిభ్రతీతథాతైః తథావిరజైరంబరైశ్చభూషితైః సాపురు
షేర్జుష్టంతథాశ్రీమద్భిఃగృహైశ్చజుష్టం ॥౯॥ పితృదేవానితి॥ యథాన్యాయ్యం అన్యాంశ్చకన్యాంప్రతిమంగళంవాచ
యామాస॥౧౦॥సుస్మాతామితి॥కృతంకౌతుకేనవివాహసూత్రేణమంగళంయస్యాస్తాంఅహతంసవినం భూషణోత్త
మైశ్చభూషితాం॥౧౧॥ చక్రదితి॥వద్వాఃతస్యాకన్యాయాః అధర్వనిత్ అధర్వణచేదమంత్రనిత్ ॥౧౨॥౧౩॥ఏవమితి॥

అభ్యుదయోఉచితం॥౧౧॥ మదమ్యుర్నిరీతి॥తతశ్చశురంగసైన్యైఃపరితఃపరివృతఃకుండినంభీష్టఃపురంయయా - మదంభ్య
వంతేమదమ్యుతఃత్రైస్త్వందవైరభైఃపామరచితామాలావద్భ్యంతేయేషుతైః॥ ౧౫॥ తమితి॥ కల్పితంనిమిత్తం యదన్యత్
నికేతనంశస్తి॥౧౬॥౧౭॥కృష్ణైః॥యదిశ్రీకృష్ణోహ దేదితశంకితాఃకన్యాసాధయితుమిత్యర్థః॥ ౧౮॥ ౨౦॥ సూర్యో
దయాశ్చార్పకేవోత్సుకేనరుక్మిణ్య చింతయదిత్యాహ॥ భీష్మకన్యైః॥ ప్రత్యాపత్రిప్రత్యాగమనం॥ ౨౧॥ అహో
ఇతి॥అయామా ౩౩తస్మాదన్తాతేజోఽతరితఃఅల్పరాధసఃమందభాగ్యాః॥ ౨౨॥ సభితి॥ జగన్మితం ధావ్యోద
అపీతకంకాయాంనాయాతిహీకృతోద్యమభితిఅన్యార్థః॥ ఆదాకృతోద్యమత్వాత్త్రానప్రస్థాపితవాక్- ప్రస్థాపనా
వరరేవాకంచినయజగుప్సతంమత్వాప్రత్యావత్త-అతఃసోపిద్విజోనూనంనాయాతితి॥ ౨౩॥యద్వా- తతోనిగతతోపి
శ్రీకృష్ణోమదై-వవైముఖ్యాత్-కవచిష్టృతిబద్ధాభవేదత్యాహ॥దుర్బగాయాఇతి॥ ౨౪॥ఏవమితి॥ కాలజ్ఞానధునాగోవిం
తోద్విజోత్తమాః పురోహితోభ్యువిజ్ఞేవజహపగ్రహశాంతయే॥ ౧౫॥ హిరణ్యర్హస్యవాసాంసిత
లాంశ్చగుడమితా॥ప్రాదాదేనూశ్చప్రభోగ్యరాజావిధివిదాంవరః॥ ౧౬॥ ఏవంజేదిపతీరాజాదమ
ఘోషస్సుతాయవైకారయామానమంత్రజై-స్సర్వమభ్యుదయోచితమ్॥౧౭॥మదమ్యుర్నిరజానీకైస్త్వ
దవైరేమమాచిభిః॥ పత్యశ్చైస్సంకులైస్సైన్యైఃపరితఃకుండినంయయా ౧౫॥తంవిదర్పాధిపస్త్వమ్యక్ష్మ
మభ్యేత్యాభిప్రాయాని నికేతయామానముదాకల్పితాన్యనికేతనైః॥ ౧౬॥ తత్రపాల్వజరాసంధోదంత
వక్రోవిదూరభః॥అజగ్త్వైస్సర్వపక్షీయాఃపౌలక్షకాద్యాన్సహస్రశః॥ ౧౭॥ కృష్ణరామద్విపోయత్రాఃక
న్యాంబైద్రాగ్నిసాధితమ్॥యద్యాగత్యహరేతకృష్ణోరామాద్యైర్గర్భాభిర్వృతః॥ యోత్స్యామస్సహ
తాస్తేనభినిశ్చితమానసాః॥౧౮॥ త్రైత్యైవతద్భగవాన్సామోవిపక్షీయస్సహోద్యమమిక్ష్వంప్రకంగతం
హతుంకన్యాకలహశంకితః॥౧౯॥బలేనమహతాసార్థంభాగ్యస్నేహవరభుతః॥ త్వరితఃకుండినంప్రా
యాద్దజాశ్వరథప్రతిభిః॥ ౨౦॥ భీష్మకన్యావరారోహకాంతంత్వాగమనంహరేః॥ప్రత్యాసత్రిమపశ్యం
తీద్విదస్యాచింతయత్తదా॥ ౨౧॥ అహోత్రయామాంతరితాఉద్వాహాక్షేపారాధనః॥ నాగభృత్య
రివిదాత్సోనాహుపేద్యైతకారణమ్॥౨౨॥సోపినావతతేద్యావిమత్సంజేతహరోద్విజః॥ అపిమయ్య
నవద్యాత్పాద్యుష్టావకించజగుప్సితమ్॥త్యాజిగ్రహణేనూనంనాయాతిహీకృతోద్యమః॥ ౨౩॥దుర్బగా
యానమదాతానామకూలోమహేశ్వరః॥దేవివావిమభిగోరీరుద్రాణిగిజాసతీ॥ ౨౪॥ ఏవంచింతయ
తీదాలాగోవిందశ్చురమానసా॥ న్యమిలయతకాలజ్ఞానత్రైతాశ్రుకలాకులే॥ ౨౫॥ ఏవంవధ్యాః ప్రతిక్షం
త్యాగోవిం దాగతనంభస॥వామశురుభ్యుజోనేత్రమస్ఫురత్ప్రియశంసినః॥ ౨౬॥ అధకృష్ణవిదిక్ష్వస్స
ఏవద్విజనత్రమః॥అంతఃపురవరాంజేమీరాజభ్రత్రీందదర్శనా॥ ౨౭॥ సాతంప్రహృష్టవదన మవ్యగ్రాత్మ
గతినంతీఅలక్ష్మ్యుత్తడాభిజ్ఞానమపుచ్చుచ్చుచిన్తితా॥ ౨౮॥ తస్యాఅచేదయత్ప్రొప్తంశశంసయదునం
దనమ్॥ఉక్తంచనత్యవచనమాత్మోపనయనంప్రతి॥ ౨౯॥ తమాగతంసమాజ్ఞాయైదైర్భీహృష్టమానసా॥
నపశ్యంతీద్రాక్షణాయప్రియమన్యన్నామసా॥ ౩౦॥ ప్రాప్తాశ్రుత్వాస్వదుహేతురుద్వాహప్రే
క్షతోత్సుకా॥అభ్యయాత్పూర్వఘోషేణరామకృష్ణానమర్హజైః॥ ౩౧॥ మధుపరగముపాసీయనా
శాగమనకాలభిమన్వానాకించదాశ్వస్తచిత్తానతీవంతాస్తభేలోచనేనిమిలితవతీత్యర్థః॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ పిరియశం
సినఃప్రియసూచకాః॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పురోపవనంప్రాప్తైస్సకృష్ణేనవినిదిక్ష్వప్రాప్తంహంకథయేత్యాదిష్టః॥ ౨౭॥
నేతి॥నవ్యగ్రాత్యనోదేహస్యగతిర్గత్యంతం॥అక్షణాభిజ్ఞాదూతస్యలక్షణంతతాగ్రలకమకభిరభిజానాతీతతథా॥ ౨౮॥ త
స్యాఇతి॥తస్మైప్రాప్తంయదునందనంఅచేదితవాక్- తచ్చశశంస- అత్తోపనయనంప్రతిఅత్తనాస్వయం కృష్ణస్యఅన
యనంప్రతి-తేనద్విజేనసత్యవచనంహోక్తమితి- అత్తనఃప్రాణేశ్వరస్యేవా- యద్వా-అత్తనతస్యాఉపనయనంప్రతి
శ్రీకృష్ణేనయదుక్తంసత్యవచనం-తామానయవ్యభిత్వాదితచ్చశశంసఅవణాయదిత్యర్థః॥ ౨౯॥తమితి॥ తంశ్రీకృష్ణం
అస్మికాలేనర్వస్యార్పణమప్యవర్యాప్రమితి- తదుచితంప్రియమపరంసపశ్యంతీతతథా- కేవలంనరామ- పశ్యాద్భ
హుదదావిత్యర్థః॥యద్వా-మాంశ్రియంయెనమంతి-తేతావత్సర్వసంపదామాన్వదాభవంతి- కింపునమకాయుష్యగతా
యామితి- తతోధికమన్యతేప్రియంసపశ్యంతీనసామేతి॥౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨యోనితి॥ మహాశుభిత్యసేన శ్రీకృష్ణోదాధంత

న్యామద్వీధు మేవాగతఃస్యాదితివరోచితేనవిధి నాసమపూజయదితిసూచితం-యథాయథావత్ || ౩౩||వీవమితి||సమేతా
 నాం రాజ్ఞాం మధ్యే వీ గ్యాద్యనతిక్రమ్య-తంతంసమపీతవానిత్యర్థః|| ౩౪||శ్రీకృష్ణేభావికమకసూచకం జనానురాగం
 దశకయతిత్రిభిః||కృష్ణమితి||౩౫||అస్మై||అస్మై వదుక్మిణ్యేవఅహా-త్యేవ-అసావేవభైష్ట్యోవీవసముచితవీవేషజవధార
 శాని తతైక్రికిస్తి కవ్యతిరేకప్రదర్శనముపలక్షణార్థం-రాపరేతివచనాక్యభేదదోషః అనూద్యవిధేయవిధిభేదేన విభిన్నా
 నామేకవాక్యానాంసహప్రయోగాత్- గృహంసమాష్టిత్యాదివదితి|| ౩౬||కించిదితి|| అయమేవానుగ్రహభినిదికశం
 తి-గృహ్యేతి|| ౩౭||౩౮||తస్యాఅగమనంవిశిష్టద్వయేన పద్యామితి||౩౯|| ౪౦|| మృదంగేతి|| అపిచ- మృదంగదయః
 జఘ్నిరేఅహతాఃవాదితాభివ్యర్థః|| ౪౧||నానేతి||వారముఖ్యాగణితోత్తమాః||౪౨||౪౩||అసాద్యేతి||ఉపస్థైర్యఅవమ్య||
 ౪౪||తామితి||ప్రయసోవృద్ధాః-భవాన్వి తామితిభవసోపసజనత్వంస్త్రీకర్మచితము క్తం||౪౫||నమస్యభి||యక్తి ణ్యో

సాంసివిరజాంసీసః||ఉపాయనాన్యభిష్టానివిధివత్సమపూజయత్|| ౩౭||తయోర్వివేకసంశ్రీమదుపకల్ప్య
 మహామతిః||ససైన్యయాస్సానుగయోరాతిధ్యంవిదధేయథా|| ౩౩|| వీవం రాజ్ఞాంసమేతానాంయథావీ
 ర్యంయథావయః||యథాబలంయథావిత్రంసర్వైకామైస్సమపకయత్||౩౪||కృష్ణమగతమకాభ్యోవి
 దభకపురవాసినః||అగత్యనేత్రాంజలిభిఃపపు స్రస్తుభి పంకజమ్||౩౫|| అస్మై వభార్యాభవితుంక్తిణ్య
 హాతినాపరా||అసావప్యనవద్యాత్తైష్ట్యాస్సముచితఃపతిః|| ౩౬||కించిత్సృశితంయన్నస్తేనతత్ప్రప్ర
 లోకకృత్||అనుగృహ్యతుగృహ్యతువైదభ్యాఃపాణిమయ్యతః|| ౩౭||వీవంప్రేమకళాబద్ధావదంకస్తపుర
 కసః||కన్యాచాంతంపురాత్ప్రేగద్యమైగుకప్రాంచికాలయమ్||౩౮||పద్యాంవినివృత్త్యాద్రష్టం భవా
 న్యాఃపాదపల్లవమ్ |సాచానుధ్యా తీసమ్యజ్జుకుండచరణాంబుజమ్|| ౩౯|| యతవాత్సాత్మస్సాధకం
 సఖిభిఃపరివారితా||గుప్తా రాజభటైశ్శురైస్సన్నద్ధై ర్దృతాయుధైః||౪౦||మృదంగశంఖపణవతుర్యభే
 ర్యశ్చజఘ్నిరే|| ౪౧|| నానోపహరబలిభిర్వాంముఖ్యాస్సమాప్రసః | సగ్గంధవస్త్రాభరణేద్విజప
 త్మస్యస్వలంకృతాః|| ౪౨||గాయంతశ్చస్తువంతశ్చగాయకావాద్యవాదకాః | పరివార్యవధూంజగ్న
 స్సూతమాగధవందినః||౪౩||అసాద్యదేవసదనఃధౌతపాదకరాంబుజా||ఉపస్థైర్యశుచిత్సాంతాప్రవివే
 శాంబికాంతికమ్||౪౪||తాంవైప్రయసోబాలాంవిధిజ్ఞానిప్రయోషితః | భవానీంవందయాంచక్రభక
 వపత్నీంభవాన్వి తామ్||౪౫||నమస్యేత్వాంవికేభిక్షంస్వసంతానయంతంశివమ్| ధూయాత్ప్రమేకభగ
 వాక్కృష్ణ స్రదనుమోదతామ్||౪౬||ఇతిసంప్రాథకయంతీతాం దేవీం దేవముమాపతిమ్| పూజయామా
 నవిధివద్విజపత్నీపురస్కృతమ్||౪౭||అద్విగకంధాత్తైధూకృష్ణైర్వాసస్సగ్గిక్తాల్పభూషణైః| వానో
 పహరబలిభిఃప్రదీపావలిభిఃపుష్క||౪౮||విప్రస్త్రియఃపతిమతీస్తథాతైస్సమపూజయత్ | లవణాపూప
 తాంబూలకంఠసూత్రఫలేక్షుభిః||౪౯||తస్మై స్త్రియస్తాఃప్రదదుశ్చేహాకయుయుజురాశిః||తాభ్యోదే
 వ్యైనమశ్చక్రేశేహంశ్చజగృహేవధూం||౫౦||మునివ్రతమథత్యక్త్వానిశ్చక్రామాంబికా గృహాత్ | ప్ర
 గృహ్యపాణిసాభ్యత్యాంరత్నముద్రోపశోభి|| ౫౧|| తాందేవమాయామివవీర మోహినింసుమధ్య
 మాంకుండలమండితానవామ్ | శ్యామాంనితంబాపితరత్నమేఖలాంవ్యంజత్సనీంకుంతల శంకేతేక్ష
 ణామ్||౫౨||శుచిస్తీ తాంనింబఫలాధరద్యుభిశ్శోణాయమానద్విజకుండకుట్ట లామ్|పదాచలంతీంకలహం

సగామినింశింజత్కలాలానూపురధామశోభినా| విలోక్యవీరాముముహుస్సమాగతాయశస్వినస్తత్కృత
 తదైవదృష్టోయంమంత్రఃస్వసంతానయంతంగణేశాదినహితం - ఆత్తారామోసాకథంత్యత్పతిభక దేవిదేదతతహత
 దనుమోదతామితిభవతిశ్రీకృష్ణప్రసవా||౪౬||౪౭||అద్విరిగి||వాసస్సగ్గంధాదిభిరంబికాంసమపూజయత్|| ౪౮||విప్ర
 స్త్రియభి||తథావిప్రస్త్రియోపి-తైద్రోవై వ్యలకవణాదిభిశ్చ-సమపూజయదితి|| ౪౯||తస్యాభి||శేహాకనిమాల్యం
 ౫౦||మునివ్రతమితి||మునివ్రతంమానాది-భ్యత్యాంసఖం||౫౧||తామితి||తాంవిలోక్యవీరాముముహుశితిత్యతీయే నాన్వ
 యః-శ్యామాంబజాతరజస్సాంకుంతలేభ్యశంకేతిభవవపలేకుక్షణేయస్యాస్తాం||౫౨|| శుచిస్తీ తామితి||ద్విజావీవకుం
 డానాంకుట్ట లానిముకుతానినింబఫలవత్ యోధరః||తస్యద్యుభిఃశోణాయమానానితానియస్యాస్తాం- కలాశోభాతద్య
 క్తంనూపురంశింజద్వతత్కలాలానూపురంబ - తస్యధానుదీప్తి శేనశోభితుంశీలంయద్యతేన - పదాచలంతీంవిలోక్యము

ముహుః॥౫౩॥న కేవలం ముముహుః పేతు శ్చేత్సాచా॥యామితి॥యా తామిషేణ హరయేస్వలావణ్యం సమపకాయంతి
యాంపీత్యుక్షితాపేతుః॥౫౪॥సేతి॥సాతాక్షప్రాప్తాప్రీయావతుత- తదైవాచ్యుతంచదదశేత్యుతరేణాస్వయః-
చలత్పుద్గోశతుల్యాచరణా-చాలయంతి॥౫౫॥తామితి॥సుపణకలక్షణంగరుడధ్వజం॥ ౫౬॥తతః॥మారిసింహః- అస
హమానానాం తేషాం అక్రోశమాహ- అహాధిగస్తాకయతోస్తాకం-యతోగోపైస్సూతమి॥౫౭॥ *

ఇతి భావాథక దీపికాయాం- త్రిపంచాశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥చతుఃపంచాశత్తమేతుజిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాః । రుక్మిణంచవిరూపాత్యభైష్ట్యాః వాణింపురేగహిత ॥ ఇతీతి ॥ అ
హాధిగస్తాని త్యేవంచదంతః-సుసంరద్ధాఃక్రోధానిష్ఠాః-దంశితాఃకృతసన్నాహాః - పరిక్రాంతాఃపరివృతాః - అస్మి
హ్యచ్ఛయాయితాః॥ ౫౩॥ యాంపీత్యుతేనృపతయ స్తదురారహాసవిదావలోకహృతచేదన ఉజ్జితా
స్త్రాః । ఘోషఃక్షితారధగజాశ్వగతావిమూఢా యాత్రాల్పతనహరయేపకాయంతి స్వశోభామ్ ॥
౫౪॥నైవంశనైచ్చలయేవీరచాబ్జకౌశాప్రాప్రితదాభగజతఃప్రసమీక్షమాణా । ఉత్సాహ్యవామకర
జైరలకానపాంక్తాః పాప్రాప్తాప్రీయైతుతస్పృహాదదృశేచ్యుతంచ॥ ౫౫॥ తాంరాజపుత్రంరథమా
రురుక్షతీంజహరశ్చహ్నోద్విషతాంసమీక్షతాం । రథంసమారోహ్యసుపణకలక్షణం రాజ్యవిధిక్రంపరిభా
యమాధవ॥ ౫౬॥తతోయయా రామపురోగవశ్యనైస్సృగాలమధ్యాదివభాగహృద్ధరిః । తంశాసిన
స్సాస్త్విభవంయశః క్షయంపరేషరాసంధముఖా నసేహిరే । అహాధిగస్తాకయశల త్తదధ్వజం
గోపైస్సూతం కేసరిణాంమృగైరివ॥ *

—*ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే- త్రిపంచాశోధ్యాయః*—

ఇతి సర్వేసుసంరద్ధావాహాచాచ్యుతంశితాః॥పైస్సేస్త్విబలైఃపరిక్రాంతాఃఅస్మియధ్వజతశామకాః॥
౧॥తానాపతతలలోక్యయాదవానికయూధపాః । తస్మస్తత్సంముఖా రాజస్త్విష్ణుర్వస్వసూంపీతా ॥
అశ్వపృష్ఠేగజస్కంధరథోవస్థేచకోవిదాః॥ముముచశ్చరవమాణేమేఘాఅదిష్వహేయథా॥ ౩॥పత్యు
బలంశరాసారైశ్చన్నంపీత్యుసుమధ్యమా॥సవీడమైక్షతద్వక్త్రంభయవిహ్వలలచనా ॥ ౪॥ ప్రహ
స్యభగవానాహమాన్స్తభైర్వామహోదనైవినంత్యుత్యధుదైవైతశ్రావతైశ్చాత్రవబలమ్ ॥ ౫॥ తేషాంత
ద్విక్రమంవీరాగదసంకషణాదయః॥అమృత్యుమాణానారాచైజకఃస్సుహాకాగజాన్రథాకా॥౬॥పేతుః
రాంసిరథివామశ్విచాంగజీవాంధువినకుండలకిరీటాః॥సోష్ఠిషాణిచకోటిశః॥౭॥హస్తాస్సాస్థిగదేష్వాసాః
కరభాణిరహంఘ్రియః॥అశ్వాశ్వతరవాగోష్ఠ్విఖరమత్యశిరాసినః॥ ౮॥ కున్దమానబలానికావృష్టిభి
జయకాంతిభిః॥రావానోవిముఖాజగ్గుజకరాసంధపురోగమాః॥ ౯॥ శిఖరాలంసషభ్యేశ్వచ్చుతదా
రమివాతురమ్॥నవృత్తిషంగతోత్సాహంతువ్యద్వదనమబ్జువక॥౧౦॥ భోభోపురుషశూదాకలదోమకన
స్యమిదంత్యజనప్రియాప్రియయోరాజస్త్విష్టాదేహిషుదృశ్యతే ॥౧౧॥ యథాదారుషయోయోషిస్తృ
త్యతేకుహళేచ్ఛయా॥వివమీశ్వరతంత్రోయమీహతేసుఖదుఃఖయోః॥ ౧౨॥ శౌరేస్సప్తదశాహంవైసం
యుగానిపరాజితః॥త్రయోవింశతీభీస్తేన్వైజికగృహికమహంపరమ్॥౧౩॥తథాప్రహంసశోచామినప్ర
హృష్ట్యామికుహిచిత్ । కాలేనదైవయుక్తేనజానక విద్రావితంజగత్ ॥౧౪॥ ఆధునాపివయంసర్వే
వీరయూధసయూధపాః । పరాజితాఃఫలుతంత్రైశ్చదుఃఖిక్ష్మపాలితైః ॥౧౫॥ రివహోజిగ్గురధునా
యుఃఅన్యధావక॥౧౬॥తామితి॥విష్వర్థులంకారంకృత్వా॥౧౭॥ శ్వపృష్ఠ ఇతి॥పరేషాంశరాణాంబాహుశ్శ్చేయాదవానా
మహతీత్యేవదృష్టాంతః॥మేఘాఇతి॥౩॥పత్యురితి॥విక్షత్ వితుత॥౪॥ప్రహస్యేతి॥మాస్త్రభైఃభయంమాకురు-మేవామలో
చనదరాక్షి-జావకైఃత్యదైవైఃకృత్వా॥౫॥తేషామితి॥సచాసావిక్రమశ్చతం॥౬॥పేతురితి॥ఉష్ణిషాణిశిరోవతంసవస్త్రా
ణితత్సహితానిశిరాంసి॥౭॥హస్తాఇతి॥కరభాః ప్రకోపాః-ఊరుషేషణంవా॥౮॥౯॥శిఖరాలమితి॥అప్రాప్తదారమే
వతుఃచూతదారమివఅతురం॥౧౦॥భోభోఇతి॥నిష్ఠాస్తేర్భృం॥౧౧॥యథేతి॥కుహకోనతకాయతా-తస్యేచ్ఛయాదుఃఖేపీ
త్యహమానత్యేనపారవశ్యంవృత్తందశికతం ॥౧౨॥ అత్రవాహమేవదృష్టాంతఇత్యాహ-జగసంధః॥శౌరేరితి॥ శౌరేః
కృష్ణాశ్వకాశౌత్ - వికరసంయుగంపరంకేవలం అంతఃసంవాజిగ్గుజితవానహం ॥౧౩॥ తథేతి॥ దైవంఅగృష్టంతద్య

తైనగరః॥అధునేతి॥ఫలుతంతైఃస్వస్వనైఃస్వైః॥౧౫॥ రిపవత్తి॥ ప్రదక్షిణఃఅనుకూలస్సాన్యతే॥౧౬॥ ౨౧॥ అద్యైతి॥గో
పాలస్యవేదపాలకస్యైతివాస్తవాధికః॥ తథానుదుమకతేరితి॥శోభనాఅనుగ్రహవత్తిదుష్టేష్వవిమతిర్యస్యతస్యైతి॥౨౨॥

॥ఆహే॥యదూహాంకులపాంసనకులమాషణేతిలోకేశాధికః॥వాస్తవాథకస్తు॥ యదూహాంకులస్యపహేయదుకుల
సనస్వయందరిశ్రుహసనచతుర॥ అంససమాఘాతభిత్తస్సాద్ధాతోః కతకరిల్యుట్ ప్రత్యయోవందాదివిహితః॥
౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥

కాలితత్కృతసూరిణి॥ తదావయంచజేష్ట్యామోయదాకాలఃప్రదక్షిణః॥౧౬॥ ఏవంప్రబోధితోమిత్రై
వైప్రవ్యగః॥తానుగఃపురమ్॥మాతేషామేపునస్తేయియస్వస్వపురంస్యపాః॥౧౭॥రుక్మీతురాక్షసోద్వా
హంకృష్టద్విడసహకృత్స్వసుః॥ పృథతోస్వగమత్యుష్ణమద్యోహిణ్యోవృత్తః॥౧౮॥ రుక్మీమహిమసం
రభశ్యుష్ణతాంసర్వభూభుజామ్॥ ప్రతిభజ్జేయహాహూపహంశితస్సం॥౧౯॥ అహత్వాసమరే
కృష్ణసుప్రమోచ్యతర్కజ్జేమ్॥ కుండినంప్రవక్ష్యేమసత్యః॥౨౦॥ ఇత్యుక్తార్పథమారు
హ్యసారథింప్రాహసత్వరః॥ చందయాశ్వాస్యతః కృష్ణస్తేనమేనంయుగోభవత్॥౨౧॥ అద్యాశాంశి
తైర్వాణ్డేరోపాలస్యసుమతేః॥ నేష్మేవిరమవంయెనస్వపామేప్రసభంహృతా॥౨౨॥ వికత్తమానః
కుసుతిరీత్యరస్యాప్రమాణివత్॥ రథేనైకేగోవిందంతిష్ఠత్యేత్యుపాద్రవత్॥౨౩॥ ధనుర్వికృష్ణసుద్ధ
ధంజఘ్నకృష్ణత్రిభిశ్శరైః॥౨౪॥ ఆహహోరక్షణంతిష్ఠయదూహాంకులపాంసన॥ కుత్రయాసీస్వసారం
మేముషి త్యాద్వాంక్షవద్ధవిః॥౨౫॥హరిష్మేర్ద్యమదంమందమాయినఃకూటయోధినః॥ యాఽన్మమేహతో
బాణైశ్శయీధాముంచదారికామ్॥౨౬॥ స్వయంకృష్ణోధనుశ్చి త్యాపశ్చిష్ట్యాధరుక్మీమ్॥ అప్తభిశ్చతు
రోవాహాన్॥౨౭॥వ్యాధ్యాంసూతంధ్వజుత్రిభిః॥౨౮॥ సచాన్యధనురదాయ కృష్ణంవివ్యాధపంచభిః॥ తైస్తాడి
తశ్చరాష్ట్రైశ్చచ్చేదధనురచ్చుతః॥౨౯॥ పునరన్యధపాదతతదవ్యచ్చిన్నదవ్యయః॥ పరిఘంఘ్టనంశూ
లంచమాసీశ్శత్రోమరా॥౩౦॥యద్భద్రాయుధమాధతతత్సర్వంచాచ్చిన్నద్విభుః॥౩౧॥ తతోరధాదశ్చ
త్యుభద్ధపాణిజిహ్వాంసయా॥కృష్ణసుభ్యుద్రవతుర్ద్రుపతంగభవపావకమ్॥౩౨॥ తస్యచాపతత్తక్షణంతిల
శశ్చమకచేషభిః॥చిత్రాన్విమాదదేతిగ్ధుర్కైః॥౩౩॥ దృష్ట్వాభ్రాతుర్వధోద్యోగం
క్లిణీభయవిహ్వలా॥ పతిత్వాపాదయోర్భృతురువాచకరుణంసతీ॥౩౪॥ యోగేష్వరాప్రమేయాత్మక
దేవదేవజగత్పతే॥హంతుంహర్తాసికల్యాణభ్రాతరంమేమహాభుజః॥౩౫॥ శ్రీశుకః॥ తయాపరిత్రాసంపికం
పితాంగయా తుచావిశువ్యన్యభరద్ధకః॥తయా॥ కాతర్యవిస్రంశితహేమమాలయా గృహీతపాదః కరు
ణోన్యవతః॥౩౬॥చేలేనబద్ధావృతమపాదుకారిణంసత్త్రుకేతంప్రవపక్వవ్యరూపయత్॥ తావస్సుమర్దుః
పరస్తేన్యముద్ధతంయదుప్రవీరాసానిసియాధాగజాః॥౩౭॥ కృష్ణాంతికముప్రజ్యుదధృశస్త్రరస్మిణమ్॥త
థాధూతంహతప్రాయం దృష్ట్వాసంకషణావిభుః॥ విముచ్యబద్ధంకరుణో భగవాన్కృష్ణసుబ్రవీత్॥
౩౮॥ అసాద్విదంత్యయాకృష్ణకృతమస్తి॥జాగుషిత్వమ్॥వపనంశ్చతురేకానాంవైరూప్యంసుహృదోవధః॥
౩౯॥ మైవాస్మాకసాధ్యస్సూయేథాః భ్రాతృతైర్వరూప్యచింతయా॥ సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యోయత
స్సకృతభుక్తుమాన్॥౪౦॥బంధుర్వధామాదోమోపిసంధుగ్ధుధమమాన్॥ త్యాజ్యస్తేనైవదోషేణహ
తఃకిహన్యతేత్రనః॥౪౧॥ త్మత్రియాణామయంధమాఃప్రజాపతివినిమితః॥ భ్రాతృతావిభ్రాతరింహన్య

చాశోకేనవిశ్వప్యతీముఖంయస్యాః॥ రుద్ధఃకంఠోయస్యాఃసాచపాపతయా॥ కాతర్యోవైక్లవ్యేనవిస్రంశితాహేమమ
యీమాలాయస్యాస్తయా॥గృహీతాపాదాయస్యసః॥౪౨॥ చేలేనేతి॥ సశ్చత్రుకేతంసహితానిస్థానైస్థానైః అవశిష్టాని
శ్చత్రుణికేశాశ్చయథాధవంతితథా॥ తేనైవఅసివాప్రవపక్వముండయత్॥ వ్యరూపయతేవిరూపమకరోత్॥౪౩॥కృ
ష్ణాంతికమితి॥తథాధూతంహతప్రాయమిత్యుత్తరవాక్యేప్యనషంగః॥౪౪॥ ౪౫॥ రుక్మిణీంసాంత్యయ ॥ మైవాస్మానతి॥
౪౬॥పునఃకృష్ణమాక్షిపతి॥బంధురితి॥౪౭॥పునఃదేవీంప్రత్యాహ॥త్మత్రియాణామితి॥యేనధమాన్॥భ్రాతృతావిభ్రాతరంహ
న్యతేతత్తస్మాద్ధ్వోరతరః॥అతిశూరుణఃధిమశ్చఅతఃకోస్మాకమపరాధభిభావః॥౪౮॥పునఃకృష్ణంప్రత్యాహ॥ రాజ్యస్యైతి

తథాస్యస్తాకమేతదనుచివముతిభావః॥౧౮౨॥పునరేవంప్రత్యాహ॥తవేతి॥సర్వభూతేషుదుష్కృదామహితాశాంభ్రా
 హ్నాదౌ-అవజ్ఞవత్ యత్ భద్రంమ్యసేఇచ్చసి-ఇయంతవవిషమాఅసమీచీరాబుద్ధిః కుతః- యత స్తదేవసుహృదామభ
 ద్రమితి- యద్వా-సర్వభూతేషు దుష్కృదామపిస్వసుహృదాం భద్రమేవేదందంబరూపంమండనం అభద్రంయన్యన్య
 సే- తవేయంవిషమాబుద్ధిరితి- అథవాసర్వభూతేషుమధ్యేదుష్కృదాంశిశువాలాదీనాం- అభద్రంసుహృద్భాగభద్రం
 చయన్యన్యసేతవేయంవిషమాబుద్ధిఃసమానభవతి-అవజ్ఞవత్ అజ్ఞానామివ॥౧౮౩॥కుతఃఇత్యతఅహ॥అస్మిమోహాభిర్భృత్॥ప
 రచూర్ధమాహ॥ఏకఏవేతి॥ పరఃపరః జ్యోతిశ్చంద్రాదిర్భూతదేవ-సభోయధాభటాఽపివితి॥౧౮౪॥కుతస్తపి-నచ
 ద్రాదివదాత్మానమేకం శుద్ధంచప్రతిమప్రతాహ॥ దేహాభితి॥ ద్రవ్యమధిభూతం- ప్రాణాశ్చంద్రియాణి- ఆధ్యాత్మం
 గుణశబ్దేనాధిదైవం- తత్త్రితయాత్మ్యఃదేహోపాధినా శబ్దోనప్రతియతఇత్యతః॥౧౮౫॥ననుదేహసంబంధేనాపిసం
 సారేనతిశుద్ధత్వంకతమేవతత్రాహ॥నేతి॥పేసతిఅన్యేనఅధిభూతాదినా- ఆత్మనఃసంయోగః-యోగఃసత్తః కుతఃఅప
 తాలనత్వాదన్యస్యేత్యతః- కుతఃసత్త్వంతత్రాహ- తద్దేతుత్వాదితి- తస్మాన్యన్యభూతేంద్రియాదేః ప్రసీద్ధేః ప్ర
 కాశస్యతద్దేతుత్వాత్ ఆత్మమౌతుకత్వాత్ సనుచేవైరధిపి తేభ్య ఇంద్రియేభ్యోభూతానాంప్రతిభేదసిద్ధా- భూత
 ప్రతిత్వావతత్ప్రసిద్ధిః- నాత్మనఇత్యతఅహద్భూతాభ్యాంయథారవే- యథాప్రకాశ్యప్రకాశకత్వేన వతకమాన

ద్యేనకూరతరస్తతః॥౧౮౬॥ రాజ్యస్యభూమేర్విత్తస్యప్రియోమానస్యతేజసః॥ మానినోన్యన్యవాహ
 తోశ్రీమదాంధాఃక్షిపంతిహి॥౧౮౭॥ తవేయంవిషమాబుద్ధిస్సర్వభూతేషుదుష్కృదాం- యన్యన్యసేన
 తేభద్రంసుహృదాంభద్రమజ్ఞవత్ ॥ ౧౮౮॥ ఆత్మమోహోన్యజ్ఞావేషకల్పత్యతేదేవమాయయా॥ సు
 హృద్దుష్కృదుదాసీనభిదేహేత్మమానినామ్॥౧౮౯॥ఏకఏవపరోహ్యత్వాన్నస్యేమావపిదేహీనామ్॥నానే
 వగృహ్యతేమాతైర్యథాజ్యోతిర్యథానభః॥౧౯౦॥దేహాదన్యంతవానేషదన్యప్రాణగుణాన్యః॥ఆత్మస్య
 విద్యయాక్లిప్త స్సంపారయతిదేహీనమ్॥౧౯౧॥నాత్మనోన్యైనసంయోగోవయోగశ్చసతాసతితద్దేతు
 త్వాత్తత్ప్రసిద్ధే ద్యుగ్రూపాభ్యాంయథారవే ॥౧౯౨॥ జన్మాదయస్తుదేహస్య విక్రియానాత్సనఃస్వ
 చిత్తి॥కలానామేవైవేదోమృతీరస్యకుహూరివ ॥౧౯౩॥యథాశయానఆత్మానంవిషయాః ఫలమేవ
 చ॥అనుమత్కూల్యన్త్యర్థేతథాప్రీత్యబుధోభవమ్॥౧౯౪॥తస్మాదజ్ఞానజుశోకంఅత్తశోషవిమోహనమ్॥త
 త్త్వజ్ఞానేనవిహృత్యన్యస్థాభవశుచిన్తి తే॥౧౯౫॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంభగవతాత్మస్మిరామేగప్రతిబోధితా
 వైమనస్యంపరిత్యజ్యమనోబుద్ధ్యాసమాదధే ॥౧౯౬॥ ప్రాణావశేషఉత్పయ్యైర్ముక్తి హతబలప్రభః॥స్తర
 నిర్వరూపకరణంవేతధాత్తః- నోరథః॥౧౯౭॥అహత్వాదుర్జితంకృష్ణమ్ప్రత్యూహ్యాయుషియసీమ్॥కుండినంస
 ప్రవేత్సామీత్సుక్తాత్తత్రావసద్రుమా॥ యత్రభౌజకటంనామనివాసాయాభవత్సురమ్॥౧౯౮॥భగవాన్

భీష్మకసుతామేవనిజేత్యధూమిపాః॥పురమానీయవిధివదుపయేమేకురూద్యహ॥౧౯౯॥తదామహూ
 యోరపివత్సూరూపయోరవేస్సకాశాత్ప్రసిద్ధిః- ద్వయోరపి- వైజనత్వాత్- తదభద్రశ్చ-తథాభూతేంద్రియాదీనాం
 పరస్పరాధీనసిద్ధానామపిచైతన్యాధీనవప్రకాశః-తతాగర్యత్వాచ్చతద్వ్యతిరేకజ్ఞానక్ష్యంచేత్యతః-తథాచ- ద్వ
 దశేవత్యతి॥శ్లో॥ దీపశ్చతుశ్చరూపంవజ్యోతియోనృభగ్వనేత్॥ ఎవంధీభానిమాత్రాశ్చనన్యరన్యతమాద్యతాభి-య
 ద్వా-రవేప్రసిద్ధాభ్యామేవద్యుగ్రూపాభ్యాంపరస్పరప్రసిద్ధిర్భూతద్యదితి ॥౨౦౦॥ దేహసంబంధాభావాదేవనాత్మనో
 జన్మాదయోపీతివత్తుజన్మాదీనాం దేహాధమకత్వమాహ॥జన్మాదయస్తీవ్రితి॥ కథంతర్హి జాతోహంబాలోహంవృద్ధోహమి
 తిఆత్మనిజన్మాదిప్రతీతిరతఅహ- నాత్మనఇతి-సద్వస్తాంతమాహ- కలానామేవేతి- ఇందోకలానామేవజన్మాదయోవైవే
 దోర్భూతద్యత్ యథాచకలానాశాదేవకుహూరమావాస్యా ఇందుక్షయఉత్పతేతద్వసస్యాశ్చనోదేహనాశాదేవ
 మృతివ్యవహరభిర్భృత్ ॥౨౦౧॥ నవాత్మనోదేహాదీసంబంధాభావేకథంభోక్తృభోగ్యభోగప్రతితిత్వాశంక్యస్వప్నదృ
 స్టాంతేసమర్థయతి॥యథేతి॥ఆత్మానంభోక్తారంవిషయాభోగ్యాః-ఫలంభోగం-అనత్యస్థృథే- అనుభవేగ్రాహితథాఅ
 బుధఃసంసారంప్రాప్నోతి॥౨౦౨॥తస్మాదితి॥ఆత్మానంశోషయతివిమోహయతిచేతితథాతంసహృత్తలవహ్యస్య॥౨౦౩॥
 ఏవముతి॥సమాదధేనమాహితమకరోత్ ॥౨౦౪॥ రుక్మిణస్త్యేవంశ్రుతవతోపినాజ్ఞాననివృత్తమితిదర్శయన్నాహ॥ప్రా
 ణావశేషః॥౨౦౫॥ అహత్యేతి॥ అహత్యాఅజ్ఞాతాఅదుమకతిమితిచ-తోరథః-అప్రత్యూహ్యాలనావత్కా-అప్రతిబ

ధ్యేతిసత్సం- యవీయసింస్వసారం - ఆశ్రమేరూపితస్తత్రైవావసత్ - ఆశ్రవభోజటంనామపురంఅభవత్ ॥ ౫౩ ॥
౫౪॥౫౫॥౪రాశ్మిః ॥ వరయోఃవధూవరయోఃదేః ముపస్కరం ॥ ౫౬॥ సేతి ॥ ఉత్తభిత్తైరింద్రకతుభిఃధ్వజవిశేషైరుపగ్ని
ప్రానిమంగళానిజాలాంకురపుష్పప్రకారాదీనితైః ॥ ౫౭॥సిత్తేతి ॥ అహూతాఃప్రేష్టాః భూభుజితేహం - గజైఃసరావృ
ష్టాఃఉచ్చితాఃరంభాశ్చపూగాశ్చిత్రైరుఽశోభితాం-యద్వా-తైరేవగజైః పరామృష్టాఃసంస్పృష్టాః రంభాశ్చపూగా
శ్చిత్రైరుపశోభితాం ॥ ౫౮॥ కురుస్సంజయేతి ॥సంభ్రమాదాత్మక్యాత్పరిధావతాంబుధూనాంమధ్యమిథఃసమేత్యము
సశ్రేముదంప్రాపురితి ॥౫౯॥౬౦॥ శిభావాథకదీపికాయాం-జతుఃపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంచపంచాశత్తమేతుప్రద్యమౌజనికృష్ణతః ॥ శంబరేణవృతస్సోధమాత్వాంకాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యమ్నసా
సూభాద్యైఃశంబరాచరిణాదినా ॥ కుటుంబినామపత్యాదిసుఖమఖమసూచయత్ ॥ జాంబవన్యౌజనివాహేభ్యోప్రా
గేవప్రద్యమ్నజన్మతతోవివాహః - తతః శంబరగృహాత్ ప్రద్యమ్నప్రత్యాగమనం - అతిపుత్రకథన ప్రస్తావేషిప్రథ
త్యహన్తూణాంయదుపుర్యాంగ్యహేగృహే ॥ అభూదసన్యభావానాంకృష్టేయదుఃతౌస్పష ॥౫౯॥౬౧॥౪రా
నార్యశ్చముదితాఃప్రమృష్టమణికుండలాః ॥పారిబహామపాజహ్యుర్వరయోశ్చిత్రవేషయోః ॥ ౬౨॥సా
వృష్టిపుర్యుత్తభితేంద్రకతుభిన్విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరజైః ॥ బభాప్రతిద్వార్యుఃక్షేప్త సంగక్షేగా
పూణఃకుంభాగరుధూపదీపతైః ॥౬౩॥సీతమాగాఃపదమృద్ధిరాహూతప్రేష్టభూభుజామ్ ॥ గజై
ద్వాకముఃపరామృష్టరంభాపూగోపశోభితామ్ ॥౬౪॥కురుస్సంజయత్రేయపిద్యయదుకుంతయః ॥ య
థోముముదిరేతస్మిన్సంభ్రమాత్పరిధావతామ్ ॥౬౫॥యక్తిత్యాహరణఽత్రత్యాగి-యమానంతతస్తతః ॥
రాజానోరాజకన్యాశ్చబహుపుభ్యోఽవిస్తితాః ॥ ౬౬॥ ద్వారకాయామధూద్రాజకమహాకామోదఃపు
రాకసామ్ ॥౬౭॥ త్యాగమయోపేతందృష్టాకృష్ణంశ్రియఃపతిమ్ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచపంచాశతోధ్యాయః.

—* ప్రద్యమ్నజన్మతఃశంబరాసురపథా-కథాప్రారంభఃపుటః. *

శ్రీమకః ॥ కామస్తువాసుదేవాంశోదగ్ధఃప్రాగ్రుద్రమన్యనా ॥ దేహూపపత్తయేభూయస్తమేవప్రత్యుప
ద్యత ॥౧॥సవజాతోవైదర్భ్యాంకృష్ణవీర్యసముద్భవః ॥ ప్రద్యమ్నఇతివిఖ్యాతస్సర్వతోఽనవమఃపితృః ॥
౨॥తంశంబరకాచరూపీహృత్వాతోకమనిదఃశమి ॥సవిదిత్వాశ్శనశ్చత్రుంప్రాస్తౌగ్ధనస్యత్యాగ్యహం ॥
౩॥తఃపైజఃగారబలవాన్సోస్సప్తవదైస్సహ ॥వృతోజాలనమహతాగృహీతోమత్యజీవిభిః ॥ ౪॥శంశం
బరాయైకైవతాఃఉపాజహ్యురుపాయనమ్ ॥సూదామహానసంసీత్యావద్యక్తస్వధితినాద్భుతమ్ ॥ ౫॥పృ
ష్ట్యాతద్బుదరేచాలంయాయావత్త్రైన్యవేదయత్ ॥నారదోకథయత్సర్వంతస్యాశ్శంకితచేతసః ॥ బాలస్సంశ
త్తవ్విముశ్చత్రింశతోస్త్రిదరనివేశనమ్ ॥౬॥సావకామన్యవైపత్తిరతినాకమయశస్సిన్వినీ ॥ పత్యౌర్నిదకాగ్ధ
దేహస్యదేహూత్పత్తింసరిత్యతి ॥ ౭॥నిరూపితాశంబరేణససూపాదనసాధనై ॥ సావతంసుందరపంచంబిలో
క్యముదితాననా ॥కామదేవశిశుంబుద్ధ్యాచక్రేన్విహంతదార్పకే ॥ ౮॥ నాతిదీక్షణకాలేనసకాష్టిక
రూఢయావనః ॥జనయామాసనారీణాంపితృంతీనాంచనిభ్రామమ్ ॥ ౯॥ సాతంపఃపద్మదళాయితేక్షణం
ప్రలంబబాహుం సరిదేవసుందరమ్ ॥ సప్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతిప్రీతోస్సతతస్సైరతిరంగసారత్రైః ॥

మంప్రద్యమ్నస్య జాతమాప్రస్యశంబరేణవరణం నిరూప్యతేప్రత్యాగమనం తూత్తరకాలికమపి కథాపర్యవసానా
యాతోక్తమితి ॥కామఇతి ॥ వాసుదేవాధిష్ఠితస్తప్తపథవత్వాద్వాసుదేవాంశః-సృష్టిహేతుత్వాచ్చ - దేహూపప
త్తయేదేవాప్రాప్తయో ॥౧॥సఇతి ॥అనవమఃఅన్యనః ॥ ౨॥ తమితి ॥ సప్రసిద్ధఃకామశత్రుఃశంబరఃతమాత్మనఃశత్రుంవిది
త్వాసముద్రేప్రాప్యప్రక్షిప్యగృహమగాదితి ॥౩॥తమితి ॥పైజఃగారగిలితవాత్ ॥౪॥తమితి ॥ స్వధితి నాశస్త్రీకయాఅవధ్యక్
ఖండితవంతః ॥౫॥పృష్టేతి ॥తత్త్వంకామోయంతవభృతేతి - ఉత్పత్తింశీకృష్టాద్రుక్పిణ్యాం ఉత్పన్నఇతి ॥ ౬॥ సేతి ॥
యశస్సినిపత్రద తాభతుఃదేహూత్పత్తింప్రతిక్షమాదా ॥ ౭॥ నిరూపితేతి ॥ తంశిశుంకామదేవంబుద్ధ్యావత్సా ॥౮॥
నాతిదీక్షణకాలేనిభ్రామనంమోహం ॥సేతి ॥అంగరాజకసారత్రైఃభావైఃఉపతస్థేఅభుజత్ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥భవాని
తి ॥అధికృతాపత్తిత్యుక్తహేతుఃశరీరహంభవాక్కామఇతి ॥ ౧౨॥ ౧౩॥తమితి ॥ దుజ్జయశ్చోహేతుఃమాయాశతవిదమి

తి-కథంతహేమాంతవ్యస్తత్రాహ-మాయాభిర్ధితి॥ ౧౪॥నాత్రవిలంబఃకార్యత్యాహ॥ పరిశోచితీతి॥ పరిశోచితోదృష్టి
త్యుత్థః॥ ౧౫॥ ౧౬॥గదామతివజ్రస్యనిష్పేషేనిఘాతేయధానిష్ఠరస్త్రీనాదోభవతి-తథాధూతంనాదంవ్యనదత్-
సామాచ్యవిశేషతయావ్యాప్యవ్యాపకత్వం-ఓదనంపాక-పచతీవత్ అతినిష్ఠరంనాదమకరోదన్యథః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సఖ
తివైహాయనఃఅకాశేస్థితః॥ ౧౮॥ చాధ్యమానఇతి॥ సత్వాత్తి కాంక్షత్వగుః-మయిం ప్రియై-త్యుత్తరస్యానందం
గతి॥ ౧౯॥తత ఇతి॥ తామాయావ్యధమయత్-వ్యనాశయత్॥ ౨౦॥నిశాతమితి॥ తామ్రాణిశ్శూణ్యేయస్తికతత్॥ ౨౧॥

౧౦॥తామాహభగవాన్-స్థితమాకతిస్తేమతిరన్యథా-మాతృభావమతిక్రమ్యవతఃసే కామినీయథా॥
౧౧॥రతిః॥భవాన్నారాయణసుతశ్చంబరేణవృత్తోగృహతే॥ అహంతేధిక్యతాపత్నీరతిఃకామిభవాన్
ప్రభో॥ ౧౨॥ఎవత్వానిదేశంసింధౌపాగ్మిపచ్చంబరోసురః॥మత్స్యగ్రాసీ త్రయరాదవాప్రాప్తోభవా
న్ప్రభో॥ ౧౩॥తమిమంజహిదుర్ధవకందుజ్జయంశత్రుమాన్యనః॥ మాయాశతవిదంత్యంపమాయాభి
మోహనాదిభిః॥ ౧౪॥పరిశోచతితేమాతాకురరీవగతప్రజా॥ పుత్రస్నేహకుటాదీనావివత్సాగౌరివాత
రా॥ ౧౫॥ అభావ్యైవందదోవిద్యాంప్రద్యుమ్నాయమహత్సనే॥మాయావతీమహామాయాంసర్వమా
యావి నాశిమ్॥ ౧౬॥సచశంబరమభ్యేత్యసంయుగాయసమ-హ్వయత్॥ అనిషప్త్యైస్త్రమోక్షేతైఃక్షి
పక్సంజనయత్కలిమ్॥ ౧౭॥సోధిక్షిప్తాదుర్వచోభిఃపదాహతఇవోరగః॥నిశ్చక్రామగదాపాణీరమర్దాత్తా
మ్రీలోచనః॥ ౧౮॥ గదామావిధ్యతరసాప్రద్యుమ్నాయమహత్సన్యే॥ ప్రక్షిప్యవ్యనదన్నాదంవజ్రనిష్పే
షనిష్ఠరమ్॥ ౧౯॥తామాపతంతీంభగవాన్ప్రద్యుమ్నాగదయాగదామ్॥ అపాన్యత్రతేక్రద్ధఃప్రా
హిణోత్సాన్వంగదాంనదత్॥ ౨౦॥సచమాయాంసమాశ్రిత్యదైతేయాం మయదర్శితామ్॥ మమోచా
స్త్రుయంపషకంకాష్టేవైహాయసోసురః॥ ౨౧॥చాధ్యమానోస్త్రువక్షేణరోక్ష్మిణేయోమహారథః॥
సత్వాత్తి కాంమహావిద్యాంసర్వమాయాపమదీనిమ్॥ ౨౨॥ తతోగోవ్యాకగాంధర్వవైశాచోరగరాక్ష
సీః॥ప్రియై జ్ఞ-శతశోదైత్యఃకాష్టికర్వగృహయత్సతాః॥ ౨౩॥నిశాతమనీమద్యమృగకీటంసకుండలంశం
బరస్యశిరఃకాయాత్తామ్రశ్శక్తిజహరతత్॥ ౨౪॥ ఆకీర్యమాణోదివిజైస్తు నవద్భిఃకుసుమోత్కరైః॥
భార్యయాంబరచారిణ్యపురంసితోవిహాయసా॥ ౨౫॥అంతఃపురవరంరాజ్జలనాశతసంకులమ్॥ వివేక
పత్నీగగనాద్విద్యుతేవబలాహకః॥ ౨౬॥తందృష్ట్వాబదశ్యామంపీతకాశేయహసనమ్॥ ప్రలంబచా
హంతామ్రాక్షంసుస్తి తంరుచి రాసనమ్॥ ౨౭॥అలంకృతముఖాంభోజంనీలవక్రాలకాభిభిః॥ కృష్ణంమ
త్వాస్త్రీయోహీతాసలియు సత్రతప్రహా॥ ౨౮॥ అవధార్యశనైఃపద్మైలతజ్యోయోపితః॥ ఉపజ
గ్నోప్రమదితాస్సస్త్రీరత్నంసువిస్తి తాః॥ ౨౯॥అథతత్వాసితాపాంగీవైదర్భీవల్లభాషిణీ॥ ఆస్త్రరత్న
సుతంసప్తంసేహస్మశపయోధరా॥ ౩౦॥ కోన్వయంసరవైడూర్యకస్యవాకమతేక్షణః॥ ధృతఃకయా
వాజతరైకయాలఙ్గోభకనవా॥ ౩౧॥మమచాప్యాత్మతోనష్టోనీతోయంసూతికాగృహతే॥ ఎతత్తుల్యవయో
రూపాయదిజీవతికుత్రచిత్॥ ౩౨॥కథంత్యనేనసంప్రాప్తంసారూప్యంశౌక్లాధన్వనః॥ ఆకృత్యావయ
వైగత్యాన్వరహంసావతోకవైః॥ ౩౩॥ సవివాసౌభవేనునంయోమేగభాకృతోభాకః॥అము
ష్మికప్రీతిరధికావామస్సురతిమేభుజః॥ ౩౪॥ ఏవంమిమాంసమానాయాంవైదభ్యాందేవకీసుతః॥
దేవక్యానకదుందుభ్యాముత్తమశ్లోకఆగమత్॥ ౩౫॥విజ్ఞాతాథోపిభగవాంస్త్రాప్తిమాసజనాదనః॥
నారదోకథయత్సర్వంశంబరావారణాదికమ్॥ ౩౬॥ తచ్చుత్వావహదాశ్చర్యంకృష్ణాంతఃపురయోషి
తః॥అభ్యనందకబహూనబాన్సప్తంపునదిహంగతమ్॥ ౩౭॥ దేవకీసు దేవశ్చకృష్ణరామాతథాస్త్రీయః॥

౨౮॥అంతఃపురేతి॥విద్యుతాసహబలాహకోమేఘఇవ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అలంకృతేతి॥ నీలాశ్చవక్రాశ్చయేఅలకాఃతపవఅశ
యఃతైః-హీతాఃఅజ్ఞతాః॥ ౩౧॥అవధార్యేతి॥శ్రీకృష్ణసంభవతీత్యవధార్య-సస్త్రీరత్నంస్త్రీమరత్నంసైవరతిఃతత్సహ
తం॥ ౩౨॥ ౩౩॥సుతంస్త్రురం త్యాహ॥కఇతి॥వరవైడూర్యఃపురుషశ్రేష్ఠః॥ ౩౪॥ మఱితి॥ ఏతేనతుల్యంపయోరూపంచయ
స్యసభవేదితి॥ ౩౫॥తస్యస్యపుత్రత్వంసంభావయంత్యాహ॥ కథంత్యితి॥ ౩౬॥ తదేవాధికంసంభావయతి॥సవేతి॥ ౩౭॥
ఏవమితి॥దేవక్యానకదుందుభ్యామిత్యుత్థః॥ ౩౮॥ ౩౯॥ అతిసౌందర్యేణప్రద్యుమ్నమనుమణానయతి॥ యమితి॥ పితౌ

శ్రీకృష్ణః తత్సయాపేషద్యుమ్నైః నిజః ఆత్మయః తాతః భ్రాతృభావోభావనాయాసాంతాః తన్వాతరః శ్రీకృష్ణపత్నీపి
 రహసిణాథభావాస్సత్వోయమభజ్యతియత్ - తత్సఖలుచిత్రం - కథం స్త్రికన్తరేస్తర్కమాగాత్వేనైవ త్తోభకాకాశం
 అక్షిపిషయేనతి - కిం చ - రమాస్పదం శ్రీకృష్ణః తస్యబింబః మూర్తిః తస్యబింబే ప్రతిబింబే తుల్యేతదతిమువక్తవ్యం ఆన్యవా
 శ్యోభజేయరితి॥౪౦॥ ఇతి భావాధానీపికాయాం - పంచపంచాశత్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.*
 స్తో॥ షష్ఠాచారత్రమేమిధ్యాభియోగమణిమాహరత్ । కన్యాజాంబవతః ప్రాసక్యస్సత్రాజితస్తతః॥ పుష్పాదికా
 మసౌఖ్యస్యనిత్యోమక్తాతిచంచలా । అథకస్యానథకతామాహస్యమంతాహరణాది౨॥ సత్యభామాజాంబవత్యోర్వి
 వాహప్రస్తానాయస్యమంతకాఖ్యానమాహ॥ సత్రాజితః॥ సత్రాజితః తత్కారాంతః - క్వచిచ్ఛతకారాంతోప్యన్య
 యానుసారోద్రవ్యవ్యః - కృతాపరాధః తచ్చాంతయస్వయమేవద్యమంకృత్యామణిదాసహప్రాదాదితి॥౧౧॥ ౨॥ ఆసీ
 దితి॥ భక్తస్య సత్రాజితః సూక్ష్మః స్యాద్యమసఖేవాసీదన్యథాః - సచతుష్టస్తస్యైస్యమంతకం వామపక్షం ప్రాదాత్ - ప్రి
 ద - పతితౌపరివ్యద్యుక్తిణీచయముదమ్॥౩౨॥ నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాంతమాకర్ణ్య - వ్యకౌకనః॥
 అహోమృతభవానాతోబాలో దిష్ట్యేతిచాబ్రువత్॥౩౩॥ యంవైముహుః పిశ్యగ్రూచిశైకభావా
 స్తస్మాతరోయదభద్రహాథభభావాః । చిత్రంనతత్థలురమాస్పదబింబింబే కాశేస్సరేక్షిషయేకిమా
 తాన్యనార్యః॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే పంచపంచాశత్తమోధ్యాయః. *

—*స్యమంతకోపాఖ్యానకథాప్రారంభః—*

శ్రీకృష్ణః॥ సత్రాజితస్త్వతనయాం కృష్ణాయకృతకిన్పిషః । స్యమంతకేనమణినాస్వయముద్యమ్యదత్త
 వాత్॥౧౧॥ రాజా॥ సత్రాజితః కిమకరోద్భ్రష్టాః కృష్ణస్యకిన్పిషం । స్యమంతకఃకుతస్తస్యకస్తాదత్తాసు
 తాహరేః॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఆసీత్సత్రాజితః సూక్ష్మభక్తస్యపరమస్సఖా । ప్రితిస్తస్యైవణింప్రాదాత్సా
 ర్యస్త్వస్త్వస్యమంతకమ్॥౩॥ సతంబిభ్రామణింకంరేభాజమానోయథారవిః॥ప్రహ్లాదౌ ద్వారకాంరా
 జత్తేజసానోపలక్షితః॥౪॥ తంవిలోక్యజనాదూరాత్తేజసాముష్ణదృష్టయః దీప్యతేత్తైర్భగవతేతశంసు
 సూగ్యంకంకితాః॥౫॥ వారాయణనమస్తేస్తుతంభవక్రగదాధర । దామోదరారవిందామిగోపందయదు
 నందన॥౬॥ దీప్యతామినిపితాత్వాం దిదృక్షుః పరః॥ ముష్ణకగభస్తిచక్రేణనృపాదాంబలూపితిగ్న్
 గుః॥౭॥ సన్వస్త్విచ్చంతేమాగంత్రిలోక్యాంవిబుధవకథాః । జ్ఞాత్వాద్యగూఢంయదుషద్రష్టుంత్వాయా
 త్యజఃప్రభో॥౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ నిత్యమృచాలవచనంప్రహస్యాగబుజ్జలోచనః । ప్రాహసాసారవిదేవస్సత్రా
 జిన్సణినాబ్యుక్తా॥౯॥ సత్రాజితస్త్వంగృహంశ్రీమత్కృతకౌతుకమంగళమ్ । ప్రవిశ్యదేవసదనేమణింవి
 ప్రేక్ష్యవేత॥౧౦॥ దినేదినేస్యగభారానప్తేనసృజతిప్రభో॥౧౧॥ యర్పితమార్కరిష్టానిసర్వా
 ధివ్యాభయోశుభాః । నసంశయాయస్తత్రయత్రాస్తైభ్యచిత్తోమణిః॥౧౨॥ సయాచితోమణింక్వాపి
 యదురాజాయశౌరిణా॥నైవార్థకాముకఃప్రాదాద్యావ్వాభంగమతరగయత్॥౧౩॥ తేమేకదామ
 ణింకంరేపతిముచ్చమహాప్రభమ్ । ప్రసేనోహయమారుహ్య మృగయాంవృతరద్యై॥౧౪॥ ప్రసేనం
 సహాయంహత్వామణిమాచ్ఛిద్యకేసరీ । గిరింవికత్తజాంబవతానిహతోమణిమిచ్ఛతా॥౧౫॥ సోపిచక్రకు
 తఃస్త్రిగ్న్ః॥౩॥ సఖి॥ నోపలక్షితః సత్రాజితోసావిలింజ్జాతః॥౪॥ తమితి॥ దీప్యతేక్రీడతేమాగ్యోయమితిశంకితాస్సంతః
 కిధయామానురితి॥౫॥ వారాయణేతి॥ సూర్యంనమస్కారాథకమాగతంకల్పయితోద్రిక్తభక్తీనాంసంబోధనానినారా
 యణేత్యాదీని॥౬॥ పష్యతి॥ గభస్తిచక్రేణరశ్మిజాలేన - ముష్ణకప్రతిఘ్నక - తిగ్నాఃపిష్టాః గావారశ్యయాయస్యసః॥౭॥
 నచేదమఘటమానమిత్యాహుః॥ సత్ప్రితి॥ అన్విచ్చంతిమృగయంతే - అజఃసూర్యః॥౮॥ నిత్యమృచాలవచనంబుజ్జలోచనం
 నంబుజ్జలోచనవిద్యోతమానః॥౯॥ సత్రాజిదితి॥ కృతానికౌతుకేనఉత్సవేనమంగళానియస్మిన్కతత్ - ప్రిత్యైకృత్యా॥౧౦॥ ది
 నేదినః॥ భారప్రమాణః॥ స్తో॥ చతుర్థిఃప్రేహాభిగుణంజుగుంజాకపంచపణంపణాక॥అష్టాధరణమమేవకషణంతాం
 శ్చతురఃపలం॥తులాంపలతంతప్రాహుర్భారస్యాద్వింశతిస్తులాఞ్శః॥౧౧॥ దుర్బిక్షే॥ మారీచామలకాలమృత్యుః - అరిష్ట
 మభద్రంలభభాదుఃఖపేతవః॥౧౨॥ సఖి॥ క్యాపికదాచితౌతసేనభగవత్సమర్పస్యస్వయమగభోజినఃసర్వానిష్టనివ
 తకమపిఅనిష్టమేతురేవభవతితిసూచితం॥౧౩॥ తదేవదన్యయమాహ॥ తమితి॥ ప్రతిముచ్చమధ్యావప్రసేనః సత్రాజి

ప్రపాతేఅసవఇందియాణితేషాంప్రేష్యథత్యథః- తదాదేవ్యాఉపస్థానాత్ - తయాతాప్రతిపదిష్టాదత్తాయా అశీః
 కృష్ణంద్రక్ష్యథేతయాసహౌవ|| ౩౮||యదిలోకేజనాఃకంచితమృతంబంధుం పునరాగతముపలభంతే - తద్వదుపలభ్య
 సర్వేజాతమహూత్సవాఃఆసన్మితి|| ౩౯||౪౦||సఇతి||పాశ్చరాఅపరాధేన-అనుతప్యమానఃఅతవదాధిక్యమాషణం ||
 ౪౧||సఇతి||అఘందోషం-అస్మిన్రజఃమలంఅపరాధమితి||౪౨||కిమితి||కింకృత్వాకస్మైకృతభత్యథః-సాధుభద్రం-అదీ
 ఘాదశేనంఅవిచారకం-తుద్రంకృపణంమూఢం-మందమతిం|| ౪౩||ఏవంధ్యాయస్సపాయంసిద్ధివోతి|| దాస్యఇతి||
 ప్రీరత్నందుహితరంతావద్దాస్యామి-ఆనంతరంపారిబహాత్వేనరత్నమపీతి||౪౪||౪౫||తామితి||బహుభిఃకృతవమా
 దిభిః||౪౬||భగవానీతి||మణింసప్రతిచ్ఛామఃసన్వీకుమః- దేవసూర్యః-తద్భక్తస్యేతికటాక్షః-ఫలభాగినఇతి-తవాప్రుత
 యక్హారిః|| ౪౭||ఉపలభ్యహృషీకేశంమృతంపునరివాగతమ్ | సహపత్న్యాచణిగ్రీవం సర్వేజాతమ
 హూత్సవాః || ౪౯|| సతాజితంసమాహూయసభాయంరాజసన్నిధౌ | ప్రాపించాఖ్యాయభగ
 వాక్మణితస్సైన్యవేకయత్ || ౫౦|| సచాతివ్రీడితోరత్నంగృహీత్వావాఙ్మఖస్థి సతః||అనుతప్యమా
 నోభవనమగమత్సేనపాశ్చనా|| ౫౧||సోమధ్యాయం స్రదేవాఘంబలవద్విగ్రహకులః| కథంచృజామ్యా
 త్తరజఃప్రసీదేద్యామృతశేధమ్||౫౨||కింకృత్వాసాధుమహ్యంస్యాన్నశపేద్వాజనోయథా| అదీఘాద
 శేనంతుద్రంమూఢంద్రవిణలోలుపమ్|| ౫౩|| దాస్యేదుహితరంతస్సప్రీరత్నంరత్నమేవచ| ఉపా
 యోయంసమీచినస్తస్యకాంతిర్నచాన్యథా||౫౪||ఏవంవ్యవసీతోబుద్ధ్యాసత్రాజిత్వస్యతాంకుభామ్|
 మణింబస్వయముద్యమ్యకృష్ణాయోపపహరహ|| ౫౫||తాంసత్యభామాంభగవానపయేమేయధావిధి|
 బహుభిర్యాచితాంశీలయాపాదార్యగుణాన్వితామ్||౫౬||భగవానాహనమణింప్రతిచ్ఛామే వయన్పు
 పతవాస్తాం దేవభక్తస్యవయంచఫలభాగినిః||౫౭||

—* ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమసంధే - షట్పంచాశోధ్యాయః, *

శ్రీకుకః||విజ్ఞాతాథోపిభగవాన్వద్ధానాకణ్డకపాండవాక్|కుంతీచకుల్యకరణేనహరామాయయా
 కురూక్||౧||భీష్మంన్యపంసవిదురంగంధారీంద్రోణమేవచతుల్యదుఃఖాసమాగమ్యహాకష్టమితిశోచతుః||
 ౨||అర్థ్యాతదంతరంరాజకేశతనవానమూచతుః|అరూరకృతవమాణౌచణికస్తాన్నగృహ్యతే|| ౩||
 యోస్తభ్యంసంప్రతిశ్రుశృగన్యారత్నంవిగృహ్యనః | కృష్ణాయాచాన్నసత్రాజి త్రాస్తాద్భారతమ
 న్వియాత్ ||౪||ఏవంభిన్నమతిస్తాభ్యంసత్రాజితమసత్తమః|శయానమవధీల్లోభాత్సపాపఃక్షీణజీవితః||
 ౫||ప్రీతాంవిక్రోశమానాంక్రందంతీరామనాథవత్ | హత్యాపశుంసౌగంధవన్దే మాదాయజగ్ని
 వాక్||౬||సత్యభామాపితిరంహతంవీత్యశ్రవచార్పితా|వ్యలపత్రాతజాతేతహాతాస్తీతిముహ్యతి|| ౭||
 తైలద్రోణ్యాంమృతంప్రాస్యజగామగజసాహ్వయమ్ | కృష్ణాయవిదితాధాన్యతప్రాచఖ్యాపితుర్వ
 ధమ్|| ౮||శదాకణ్డేశ్వరారాజన్నసుస్మత్యన్యలోకతామ్ | అహింసాపరమంకష్టమిత్యసాగ్రహేవలెప
 తుః||౯||ఆగత్యభగవాం ప్రస్తాత్సభార్యస్సగ్రజఃపురమ్ | శతధన్వానమారేభేహంతుంహతుంవతంమ
 ణిమ్||౧౦||సోపిక్యష్టోద్యమంజ్ఞాత్వాభీతిః|పాణపరీష్పయా| సాహాయ్యంకృతవమాణమయచతసచా
 బ్రవీత్||౧౧||నాహమిశ్వరయోఃకుర్యాంహేళనంరామకృష్ణయోః| కోనుక్షేమాయకత్వేతతయోర్వృ
 త్వాత్ప్రవీయంధనమస్తాకమేవేతిగూఢోభిప్రాయః||౪౭||

ఇతిభావాథాదీపికాయా-షట్పంచాశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో||సప్తపంచాశ త్తమేతుపునశ్శతధనోర్వధే|ప్రాప్తంస్వదుర్యతోమాప్తికృష్ణోక్రూరాగతాన్తః|అక్రూరమురీకృ
 త్యమణేఃపాత్రమథాద్యుతః | ఉపామంత్ర్యశమేకాంతేసరామోగార్దజాహ్వయమ్| సత్రాజితఃకృష్ణయాచ్ఛాభంగ
 ఫలంవృక్షీకతుంకథాముషక్రమతేవిజ్ఞాతాథాఇతి|పాండవాబిలద్వాగేజతుగృహాన్గృహతాఇత్యేవంవిజ్ఞాతోథో
 యేనసఃకుంతీచదగ్ధామాకణ్డక-కుల్యకరణేమహాచితవ్యవహారార్థం||భీష్మమితి||అన్యేషాంతద్దాహదుఃఖాభావాత్
 భిష్మాదీకసమాగమ్యేత్యక్రం||౨||౩||ననుజీవకసత్రాజితమబ్ధికభం దాస్యతితతోచతుః || యఇతి || భారతంప్ర
 సేనంమృతంకస్తాత్రాన్వియాత్ నానుగచ్ఛేత్-మితితామిత్యథః||౪||౫||ప్రీతామితి|జగ్నివాకజగామ్||౬|| ౧౧|| నే

తి॥ హేళనంప్రసక్తికాలం-వృజినంఅపరాధమ్॥౧౨॥కంసభతి॥ అపేతోమృతః- సప్తదశసంఖ్యాకాత్సంయోగాత్॥ ౧౩॥
౧౪॥ తానామకృష్ణావీకమవతత్త్వమిత్యభిప్రేత్యాహ॥యథతి॥అజయామాయయా-మోహితాఅజయేతిసంధిరాక్షణః॥
౧౫॥౧౬॥ప్రత్యాఖ్యాతభతి॥అంతర్యామిన్కృష్ణనియుక్తః- తస్మిన్అకూరేమణింస్యస్యయోపలాభతి॥ ౧౭॥ గరుడే
తి॥గరుఃశ్వశురఃతద్ధంతారం॥౧౮॥మిథిలాయాభతి॥ శతయోజనగామిత్యాత్తతఃపరంగంతుమశక్తః- తత్రపతితః శం
హయంవిస్ఫుజ్య॥౨౦॥పదాతేరితి॥వ్యచిన్తోత్యయామాన- అక్రూరేమణిరస్తీతిసగ్నజ్జతయావిదిత్వాపి - రామవం
చనాయతథాకృతవానిత్యథః॥౨౧॥౨౨॥తతభతి॥అన్వేషఅన్విచ్ఛ॥౨౩॥సర్వజ్ఞస్తైవవంశేష్టితంమద్వంద నాయేతిమత్స్యా
గూఢమన్యరాహ-అహమితి॥ ౨౪॥౨౫॥ఉవాసేతి॥కచిచిత్సమాసంవృతా॥ ౨౬॥ ప్రాసంగికమాహ॥ తతభతి॥ ౨౭॥
సత్యభామామప్యవంచయదితిసూచయన్నాహ॥ కేశవభతి॥౨౮॥ తతభతి॥ తబంధాస్సత్రాజితః-సాంపరాయకాఃపార
తాఃకాః॥౨౯॥అకూరభతి॥ పూర్వవతుః- పరకాయాన్సకాశాత్కాపిపలాయత-ప్రయోజకోమణిహరణేశతధస్వనః

జివమాచరత్॥౧౦౨॥ కంసస్సహనుగోపేతోయజ్ఞేష్వాత్మాజితశ్చిరీయా॥ జరాసంధస్సప్తదశసంయు
గాద్విరధోగతః॥౧౦౩॥ప్రత్యాఖ్యాత స్సచాకూరంపాష్టిక్రూహమయావత । సోప్యాహకోవిరుధ్యై
తవిద్వానీశ్వరయోబలమ్॥ ౧౦౪॥యథవంలీలయావిశ్వంస్థజన్యవతిహంతచ॥ కేష్టాంశ్వసజోయస్యన
విదుమేవహితాజయా॥౧౦౫॥౧౬॥స్సప్తహంసఃశైలముత్పత్యైకేనపాణిచాదధారలీలయాబాలఉత్సి
లింధ్రీమివార్చకః॥౧౦౬॥నమస్తస్మైభగవతేకృష్ణాయాద్భుతకమః జై॥అసంతాయాదిభూతాయకూటస్థా
యాత్మనేనమః॥ ౧౦౭॥ ప్రత్యాఖ్యాతస్సతేనాపితధన్వామహంపణిమ్ తస్మిన్నస్యాశ్వమారుహ్యాశత
యోజనగంయయా॥ ౧౦౮॥గరుడధ్వజమారుహ్యరథంరామజనాదః నా॥అన్వయాతాంమహావేగరత్వై
రాజగురుదుహమ్॥ ౧౦౯॥మిథిలాయాఉపవసేవిస్ఫుజ్యపతితంహయం॥పశ్యామ్యుధావశ్యంత్రస్త్రక్ష్మస్తో
ప్యవ్యదవద్రుమా॥ ౧౧౦॥ పదాతేభఃగవాంస్తస్యపదాతిస్తీగ్నసేమిరా॥ చక్రేగిరిఉత్పత్యవాగసో
ర్వ్యచిన్తోన్తః॥౧౧౧॥అలభమణిరాగత్యకృష్ణఆహగజాంతికమ్॥పృథాహతశ్శతధనుమణిస్త్రేనవిద్య
తే॥౨౧॥తతఅహంబలానూనంసమణిశ్శతధన్వనా॥కస్మింశ్చిత్పురుషేన్యస్త్రస్త్రమన్వేషపురంజః॥ ౨౩॥అ
హంవైదేహమిచ్ఛామిద్రష్టుంప్రియతమంమమ । ఇత్కుక్తామిథిలాంరాజ్జీవివేశయన్సందనః॥ ౨౪॥
తందృష్ట్వాసహసోత్థాయమైథిలఃప్రీతమానసః॥అహయామాసవిధివదమాణ్యంవైసమహాజ్ఞేః॥౨౫॥
ఉవాసతస్యాంకతిచ్చిద్ధిలాయాంసమావిభుః॥ ౨౬॥ తతోశిక్షద్ధతాంకాలేధారావ్యస్సయోధనః॥
మానీతఃప్రీతియుక్తేనజవకేనహంపత్నా॥ ౨౭॥ కేశవోద్వారకాక్షేత్యుధనశతధన్వనః॥ అప్రాప్తిం
చమణేప్రాహప్రియాయాఃప్రియకృద్విభుః॥ ౨౮॥ తతస్సకారయామాసక్రియాబంధో మాతగ్నవై॥
పాకంసుహృద్భిభృగవాక్యాయాస్సృప్సాంపరాయకాః॥౨౯॥అకూరఃకృతవమాచక్రత్వాగత
ధనోర్వధమ్ప్ర్యాపతుభామచిత్రప్రేద్వారకాయాంప్రయోజకా॥ ౩౦॥ అకూరశబ్దోషితోన్తాఅన
వైద్వద్వారకౌకసామ్॥శారీరామానసాస్తాపాముహూదైవికభౌతికాః॥౩౧॥ఇన్యంగోపదిశంత్యైకేవస్త్వై
త్యప్రాగుదాహృతమ్॥మునివాసనివాసేకంఘటేతారిష్టదర్శనమ్॥ ౩౨॥దేవేకషణికాశీశశ్వత్పలాగ్ర
యాగతాయతామ్॥స్వమతాంగాదినింప్రాదాత్తతోవవత్సకాశిషు॥ ౩౩॥ తత్సతస్తత్ప్రభావో

ప్రవతకౌ-తత్రఅకూరఃకృష్ణానుమతేవైవగతః - కృతవమాచుభక్తసత్పాత ప్రాకట్టభయాదిహాపేషిత ఇతిగ
మృతేకథమన్యధాసర్వజ్ఞేశ్వరవంచనంతయోస్సంభవతీతి॥ ౩౦॥ తదేవశ్రీవారాణస్యాంచనసతినమాఖ్యాయామణి
హస్తేత్రారేరుక్మచేదైవమాహధ్వరైర్యజమానెనవసతిసతి - పునఃశ్రీకృష్ణేనైవప్రస్థాపితోకూరభతి కణికణేజప
తినతిజనే-సత్యభామారామాదిరామప్యవిశ్వాసే- జనసంగ్రహయోకూరమాహూయ సాక్షిపంశ్రీకృష్ణః॥ ప్రాహ-
ఇదంచభగవన్మృతంసంగోప్యకేచన ఋషయోన్యతాగరణంతకూరరానయనేవణయంతి - తద్యథాశ్రుతందూషయి
తుంతనువదతి॥అకూరేహోషితభతి॥ ౩౧॥ దూషయతి॥ ఇతితి॥ అంగహారాజః - శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యం విస్మృత్యైతి
తదేవాహ- మునివాసనివాసభితిమునీనాంవాసోయస్మిన్సమునివాసశ్రీకృష్ణః - తస్యనివాసేనతిఅకూరాపగమమా
త్రేణారిష్టదర్శనంకంఘటేత-తదిచ్ఛాంవివానఘటేతేర్భృత్॥ ౩౨॥ పునస్తత్సతమేవానవణయంతి॥ దేవభితి॥ కాశిషుకా

శీదేశేషు - దేవేషువతి అవవకాతిసః || ౩౩ || ౩౪ || ఇతి || ఇత్యేవం భూతమక్రూరమహిమాప్రతిపాదనపరం - వృద్ధానాం
వాక్యం శ్రుత్వా - సత్యమేవం తథాప్యేతావదేవకారణం న భవతి - కింతుమేదేవ పృథగమభ్యతిమత్సే జ్యోగదంతం పరమతం
వస్తుతస్తు కృష్ణలీలావశాదేవేష్టారిష్టాదిదర్శనమిత్యుకాదినం మతమితి భావః || ౩౫ || పూజయిత్వేతి || విజ్ఞాతమఖిలం యేన స
చాసా - అత ఏవ చి త్తజ్జన్మ - అయం భావః - మహాభాగవతస్యాస్యమయాదత్తే విమదావపేక్షా నాస్తేష్ట - యస్తాదాహూ
తోమణినాన హైవాగత ఇత్యజ్ఞాత్వేతి || ౩౬ || ౩౭ || తతః కిమత ఆసా || సతాజిత ఇతి || అపి పిండా శ్చ సేనీయదత్వా - ఋణం
చ విముచ్యతాపకృత్య - కేషితమవశేష్టం - దాయం - దుహితస్సత్యభామాయః - సుతాః గృహ్ణీయంతి శాస్త్రం - తథావ
స్మృతిః || శ్లో || పత్నీ దుహితరశ్చైవ పితరౌ ధాతృతరస్తథాతత్సృతాగోత్రజాబంధుశ్చివ్యోస్సబ్రహ్మచారిః ఇతి || ౩౮ || తథే
తి || అగ్రజో విప్రప్రత్యేకసంశ్చయ సతి || ౩౯ || దర్శయిత్వేతి || నాస్తీతి చనవ క్తవ్యం యతః అవిచ్ఛిన్నాన్వేన తతః మఖ్యావతకం
త ఇతి || ౪౦ || ఏవమితి || ఆలబ్ధః క్తః హృది స్పృష్ట ఇతివా || ౪౧ || స్వమంతకమితి || రజమిథ్యాభిశాసం సంమృజ్య - అన్వైర్దుర్ధ
సావక్రూరో యత్ర యత్ర సః | దేవాభివవకాతే తత్ర నోపతాపానమారికాః || ౪౨ || ఇతి వృద్ధవచస్పృశిత్వా
నైతావదిహకారణం | ఇతియాతైస్సమానీయప్రాహాక్రూరం జరాదః నః || ౪౩ || పూజయిత్వాభిభా
వ్యై సంకథయిత్వాప్రియాంకథాః విజ్ఞాతాఖిల చిత్తజ్జన్మయమాన ఉవాచ హా || ౪౪ || సమదానవతేన్య
స్తస్త్వయా సైతథన్వనా | స్వమంతకమణిశ్శ్రీమాకవిదితం పూర్వమేవనః || ౪౫ || సత్రాజిత్ సపత్య
త్యాగ్నస్థీ యుర్దుహితుస్సుతాః | దాయం సేనీయాపిండాన్విముచ్యతాం చ కేషితమే || ౪౬ || తథాపిదుర్ధ
రోహ్యన్త్యై స్వయాస్తాం సుప్రతేవణిః | కింతుమామగ్రజస్సహ్యజ్ఞప్రత్యేతి మణిప్రత || ౪౭ || దశక
యస్వమహాభాగబంధూనాం శాంతిమావహా | అవిచ్ఛిన్నా మఖ్యాస్తేద్యవతకం తేరుక్యచేదయః || ౪౮ || ఏవం
సామభిరాలభ్యశ్చ సఖితనః సోమణిమే | ఆదాయవాససాచ్చన్నం దదామూర్వసమప్రభమే || ౪౯ || స్వమం
తకందర్శయిత్వా జ్ఞాతిభ్యో రజతత్సనః | విమృజ్య మణీనాభూయస్తస్మై ప్రత్యర్థయత్ప్రభుః || ౫౦ || య
స్తే స్వతద్భగవతః శ్రవణస్వస్థోర్విర్యాభ్యం వృజేన హరిం సుమంగళం చ | ఆఖ్యానం పతత్యైవోత్తమస్మరే
ద్వాదుషీతి - తిం దురితమహోహ్యయాతశాంతి || ౫౧ ||

— ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే సప్తపంచాశోధ్యాయః —

ఏకదాపాండవాః ద్రష్టుం ప్రతీతాకవురుషోత్తమః | ఇంద్రప్రస్థంగతశ్చే మాన్యుయధానాదిభిర్వృ
తః || ౧ || దృష్ట్వా తే మాగతం పాథామకుందమఖిలేశ్వరమ్ | ఉత్తమైర్ముగపద్మిరాః ప్రాణాముఖ్యమివాగతమ్ ||
౨ || పరివృజ్యామ్యతం ఏరా అగ్రసంగమాతైనసః | నానురాగస్త్రితం వచక్రం వీత్యుతస్యముదయయః || ౩ ||
యుద్ధిర్విరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్ | ఖల్లనం పరిభ్రాతయమాభ్యాం చాభివాదతః || ౪ || పరమా
ససమాసీనం కృష్ణాకృష్ణమనిందితా | నవోధావ్రీడితా కించిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవందతః || ౫ ||
తత్రైవసాత్యకి వాగ్దేహిః పూజితశ్చాభివందితః | నివసాదాసనే వ్యేచ పూజితాః పర్యుపాసతః || ౬ ||
పృథాంసమాగత్యకృతాభివాదనస్తయాతిహదాః | ద్రక్షదృశాభిరంజితః | ఆపృష్టవాంస్తాంకుశలంస
హస్సుషాం పితృష్టపారం పరిష్టప్తచాంధవః || ౭ || తమాహప్రేమైకైర్బల్లరుద్ధకంతాశ్రు
రభిత్కాదిమషేణప్రీత్యా - ధూయస్తస్మై ప్రత్యర్థితవానితి || ౮ || య ఇతి | దక్షిణాతికం తస్మాల్లం దురితంచేతి || ౯ ||

ఇతి భావాధాదిపికాయాం సప్తపంచాశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో || అష్టపంచాశత మేతుక్కుష్టః పంచకరైగ్రహేత్ | కాఖిందీం మిత్రవింపాంచసత్కాంభదాంత్యశామ్ || శిండి
నిజలాభాయతపః పరముపేయపీమ్ | పరిజేష్టాప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్ || ఏకదేశః | ద్రుతితాన్ సప్తానపీపు
సగిద్రుపదగహేన రైర్వద్యస్థాక - యుయుధానం సాగ్యః || ౧ || దృష్ట్వేతి | ప్రాణాభ్యం ద్రియాణి - ముఖ్యం చ వృత్తిం
ప్రాణమివ || ౨ || ౩ || యుద్ధిర్విరస్యేతి | జ్యేష్ఠయోః ప్రదామం శ్చ త్వా - సమనాలి - గితం కః స్థాభ్యామభివందితో బధూవ || ౪ ||
పరమాససమితి | కృష్ణాద్రాపది - అనిందితా బహుభార్యా సత్యపినిదారహితా - వాగ్దేర్నవమచిరిం ఊహాపరిణితా ||
౫ || పృథామితి | అతిదేన సేవేషా అద్రక్ష సజలేద్యశాయస్యాతయా - పరివక్తతయా - పరిపృష్టాః బాంధవాయ
స్యసః || ౬ || తమితి | ప్రేష్టావైకైర్బల్లం తేన రుద్ధకలోయస్యాగ్లేశాపాయే అత్యనిదశకం యస్య తం - భవతాం క్లేశాపాణు

యతత్కాండర్షయతీతవా॥౮॥ తదేతి॥ జ్ఞాతీక బంధూక-నః ఆస్మాక-యదా-భౌతా అక్రూరః ప్రేషితః॥ జ్ఞాతీనిపివ
జరాత్ ప్రాప్తం మోహం వారయంతీస్తాతి॥ నేతి॥ తత్ర హేతుః విశ్వస్యేతి - సుహృచ్చృత్యాచతస్య - హంసి నాశయసి ॥
౧౦॥ కిమితి॥ కుమేధ సాంవిషయాస క్త చిత్తానాం దృష్టోసి॥ ౧౧॥ ఇతీతి॥ సుఖమవసదితి శేషః - సుఖం-అభ్యర్థితే ఇతివా, ౧౧
యసమా ప్తిః॥ ౧౨॥ కాళిందీసందేశన ప్రసంగమాహ - ఏక దేతి॥ అక్షయం సాయకాయయోస్తా-తూణీ-మధీ ॥ ౧౩ ॥
౧౪॥ తానితి॥ రాజ్ఞే యధిష్ఠి రాయ-మేధ్యాక మాకర్తాక-భీభత్సరజానః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తామః ॥ సఖ్యాశ్రీకృష్ణేన॥ ౧౮॥ ౨౦
అయం మాంకామయే తేతశ్చకయాహ॥ నాన్యమితి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తదేతి॥ ఆదావేవద్యద్వాక్॥ ౨౩॥ ప్రసంగాత్తాత్కాలి
లోచనాన్మృగంతేతాక బహుశ్లేశాకశ్లేశా పాయాశ్చదశకనమ్॥౨॥ తదేవతుశలంసోభూత్సవాభాస్తేకృ
తావయమ్॥ జ్ఞాతీశ్చ సురతాకృష్ణభౌజామేప్రేషిత స్వయా ॥ ౯ ॥ నతే స్త్రీస్వపరభౌగతిర్విశ్వస్యసు
హృదాత్మనః॥ తథావస్థురతాంశశ్వత్ శ్లేశాక హంసిహృద్ధిగః॥ ౧౦॥ యధిష్ఠిరికింస ఆచరితం శ్రేయో
నవదాహమరీశ్వరః॥ యోగేశ్వరాణాం మదశోకయనో దృష్టిం కుమేధ సామ్॥ ౧౧॥ ఇతివై వాషికాకా
మాసాక రాజ్ఞాగోభ్యర్థితస్సుఖమిజనయన్మయనానందమంద్రప్రస్తౌక సాంవిభుః॥ ౧౨॥ ఏక దారథమా
రుహ్యవిజయోవానరధ్వజః॥ గంధీవంధురాదాచతూణీచాక్షయసాయకౌ ॥ ౧౩॥ సాశక్యమైనసన్న
ద్ధోవిహతుకంవిపినం మహాత్ బహుశ్శాశ్వమృగాకీణకం ప్రావేశత్సరవీగహః॥ ౧౪ ॥ తత్రావిధృచ్చరై
ర్వాప్తిః సూక్సూక రాకామహిషాకయూకాశరభాకగవయాకశ్లాకహరిణాకశశతల్యకా ॥ ౧౫॥
తాస్మిన్మృగింక రా రాజ్ఞేమేధ్యాక పర్వణ్యపాగతే ॥ తృప్తరీతః పరిత్రాంతో భీభత్సర్యమునామహాత్ ॥
౧౬॥ తత్రోపస్థృత్యవిశదంపీత్యావారిమహారథౌ ॥ కృష్ణేదదృశతుః కన్యాంబరంతీంబారులోచనామ్ ॥
౧౭॥ తామాసాద్యవరాలోహం మద్విజారుచి రాసనామ్ ॥ ప్రప్రచ్చప్రేషితస్సఖ్యాఫల్గుః ప్రమదో త
మామ్॥ ౧౮॥ కాత్వంకస్యాశీతల్యాణీకుతీవాకించీషకసి ॥ మస్యేత్వాంపతిమిచ్చంతీంసర్వంకధయశోభ
నే॥ ౧౯॥ కాళిందీ॥ ఆహం దేవస్యసవితుడుహి తాపతిమిచ్చతి॥ విష్ణుంవరదంతపః పరమమాస్థితా
౨౦॥ రాశ్యంపతింవృణేనీతమృతే శీనికేతనమ్॥ తుష్యతాంమేసభగవాన్మకుందోనాథసంక్రయః ॥ ౨౧॥
కాళిందీశీసమాఖ్యాతావచామి యమునాజలేనిమిః తేభవనేపీతాయావదమృతదశకనమ్॥ ౨౨॥ తథావ
దద్దుదాకేశోవాసుదేవాయసోపీతామ్॥ రథమాగోప్యతద్విద్వాక్ధమరాజమపాగమత్ ॥ ౨౩॥ సుదైవ
వృష్టస్సంపిష్టః సార్థానాంపరమాద్భుతమ్॥ కారయామాసనగరంవిచిత్రంవిశ్వకమణా॥ ౨౪॥ భగవాంస్త
త్రనివసక్తస్వానాంస్రియచీకీషకయా॥ అగ్నయేఖాండవందాతుమజానస్యాససారధిః॥ ౨౫॥ సోగ్నిస్తుద్ధో
ధనురదాధయాక శ్వేతాకరథంవృసలజానాయాక్షయాతూణీమణాచాభేద్యమస్త్రీభిః॥ ౨౬॥ మయశ్చ
మోచితోవమోస్సభాంసఖ్యశీతాసారత్॥ యస్మిన్ దుర్యోధనస్యాశీజ్ఞుస్థలదృశిభ్రమః॥ ౨౭॥ సతేనస
మసుజ్ఞాతస్సుహృద్భిశ్చానుమోదితః॥ ఆయయా వ్యారకాంభూయస్సాత్మకీ ప్రముఖైర్వృతః॥ ౨౮॥ అథో
పయేమేకాళిందీంసుపుణ్యత్వేకాక్షుడోజికతే॥ విశేష్వకపరమానందంస్సానాంపరమమంగళమ్॥ ౨౯॥ విం
దానువిందావావంత్యామర్యోధనవశానుగే॥ స్వయంవరేస్వభగిసింకృష్టేరక్తాంస్యేదతామ్॥ ౩౦॥ రా
జాధిదేవ్యాస్తనయాంమిత్రవిందాపితృవృసుః ॥ ప్రసహ్యవృతవాక కృష్ణోరాజకరాజ్ఞాంప్రపశ్య
తామ్ ॥ ౩౧॥ నగ్నశిన్నామకౌసల్య ఆసీద్రాజాతిధామికః॥ తస్యసత్యానవతగ్నాదేవినాగ్నజితస్య
కంచరిత్రాంతరమాహ॥ యదేతి॥ పాదైకః- యదైవసందిష్టో విజ్ఞాపితః శ్రీకృష్ణః-తదైవ-తేహంవిశ్వకమణాదేవశిప్వి
నా-నగరంకారయామాస॥ ౩౨॥ కించ॥ భగవానితి॥ భగవాన్నిరతిశయైశ్వర్యగుణవాసపి- అజానస్యధనురాదిలాభాయ
సారధిరాస-ఖాండవంనామఇంద్రస్యవనం॥ ౩౩॥ సగతి॥ అక్షయాలక్షయసాయకౌ ॥ ౩౪॥ మయఇతి॥ ఖాండవదాహకా
ద్యహ్నః-సఖ్యోశ్చిద్ధురాయ యస్మిన్నితసామాన్యతోనిదేశకః॥ యస్యామిత్యర్థః-జలస్థలయోఃదృశేద్యకృష్ణేభ్రమః-య
ద్వా-జలస్థలవత్ దృక్ దృష్టిర్యస్మిన్కతతజలస్థలదృక్ - తస్మిన్ భ్రమయసీదితి- మతిభ్రమఇతిపాతేజలస్థలబుద్ధిరూపః స్థలేజ
లబుద్ధిరూపోభ్రమఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ అథేతి॥ సుపుణ్యోఽముతుఃఽముతుంచతస్మిన్ ॥ ౩౯॥ పంచమంమిత్రవిందావివాహ
మాహాద్వాధ్యాం॥ విందేతిఅవంత్యేఅవంతిరాజాసా॥ ౩౦॥ ౩౧॥ షష్ఠమాహ॥ నగ్నజివితి॥ కౌసల్యః ఆయోధ్యాధిపః

శ్రీమద్భాగవతే సవ్యాఖ్యానే - దశమస్కంధే - అష్టపంచాశ త్తమోధ్యాయః.

౪౮౦

తస్య సత్యానామకన్యా అభవత్ అసీత్ - దేవీకాంతిమతీనాగ్నజితీపితృనామ్నాప్రసిద్ధేత్యర్థః॥౩౨॥ నతి॥ వీరస్య గంధము
 పింసహంత ఇతి తథావిధాన్ - ఖలాన్ దుష్కృతాన్ ॥౩౩॥ తామితి॥ వృషాన్ జయియస్తేనలభ్యాన్ ॥౩౪॥ స ఇతి॥ ప్రతిసందిత
 ప్రసందితసందితవాన్ శ్రీకృష్ణేనవాసప్రతిసందితః ॥౩౫॥ ౩౬॥ సరేంద్రేతి॥ హేనరేంద్రరాజస్యబంధోః శ్రీయస్యశుల్క
 దాన్ద్రవ్యాదిప్రదాన్ ॥౪౦॥ క ఇతి॥ గుణానామేకమేవధామస్థానం - త్వంతథాధూతస్యతవాంగ్ ॥౪౧॥ ౪౨॥ సప్తైతి॥ దు
 దాన్తాన్తాః అశీతాః - దురవగ్రహః అపరామత్తాః - కుత స్తత్రాహ - వత్తైరితి - భగ్నాః భంగం ప్రాప్తతాః ॥౪౩॥ యది॥
 యత్ యది - ఇమగోవృషాః ॥౪౪॥ ఏవమితి॥ ఏతాన్ యోనిగృహ్యతి తస్య శ్లోకసమయోక్తః - తమాకత్య్క ఆత్మానం సప్త
 ప ॥౪౫॥ సతాన్తేకున్యపావోధుమజిహ్వాప్రగోవృషాన్ శీర్ణశృంగాన్ సుదుర్ధరాన్ వీరగంధాసహాన్
 ఖలాన్ ॥౪౬॥ తాంక్రుత్యావృషజిహ్వాభాగవాన్ సాన్యతాంపతిః - జగముకౌసల్యపురం సైశ్వేనమ
 హతావృతః ॥౪౭॥ సకోసలపతిః పితృప్రతుష్టాయాననాభిః - అహాణేనాపిగుణాః పూజయత్ప్రీతి
 నందితః ॥౪౮॥ వరంవిలోక్యాభిమతంపుత్రై తానరేంద్రకన్యాచకమేరమాపతిమ్ - ధూయాదయం మేపతి
 రాశియేమలకరోతుసత్యాయదిమేధృక్ ప్రతః ॥౪౯॥ అర్చితంపునరిత్యాహనారాయణజత్వే - ఆ
 త్మానం దేనపూజాస్యకరవాణికిమల్లకః ॥౫౦॥ యత్పాదపంకజరజస్వినాభిభృతః శ్రీరబ్జజన్మగిరిశస్సహ
 లాకపాలైః - లీలాతస్మాన్ స్వకృతనేతుపరిష్పయాయః కాలేదధత్సభగవాన్ మమకేతుష్మ్యేత్ ॥౫౧॥
 శ్రీకుకః తమాహభగవాన్ కృష్ణకృతానసపరిగ్రహః - మేఘగంధీరయావాచానస్థితంతురుసందమ ॥౫౨॥
 శ్రీభగవాన్ నరేంద్రయాజ్ఞాకవిభిర్విగ్రహితారాజస్యబంధోర్విజధర్తవతికః - తథాపియాచేతవసా
 హ్యదేభ్యయాకన్యాంత్యదీయాంసహశుల్కదావయమ్ ॥౫౩॥ రాజాన్తేన్యస్తేభ్యదికోనాథకన్యావరభి
 హేషితః - గుణైకధామ్నాయస్యాం గేశ్వరస్యత్యనపాయినీ ॥౫౪॥ కింత్యస్యాభికిృతః పూర్వంసమయ
 స్సాత్వతవః భావ్రంసాంవిర్యపరీక్షాథంకన్యావరపరిక్షయా ॥౫౫॥ సప్తైతేగోవృషావీరదుర్గాంతాదు
 రవగ్రహః ఏతైర్భగ్నాస్సుబహవోఽగ్రైతాస్సపాత్వజాః ॥౫౬॥ యదిమేనిగృహీతాస్సుప్రవ్యయేవ
 యదునందనావరోధవానభిమతోదుహీతుమే శ్రియః పతేరర ॥ ఎవంసమయమాకన్యాబద్ధావపరికరం
 ప్రఘః ఆత్మానం సప్తధాకృత్యావ్యగృహ్యత్యేలయైవతాన్ ॥౫౭॥ బద్ధాస్తాన్ దామభిశ్శీర్షగ్నదర్పాన్
 హతౌజనః వ్యకష్టశ్చిలీయబద్ధాబాహూదారుమయాన్యథా ॥౫౮॥ తతః ప్రీతస్సతాన్ రాజాదదాకృ
 ష్టాయవిస్తీతః - తాంప్రత్యగృహ్యత్యభగవాన్యధివత్సవ్యశీంధ్రః ॥౫౯॥ రాజపత్న్యశ్చేదుహీతుః కృష్ణంబ
 ద్ధ్యావపతింప్రియమ్ - తేభిరేవరమానందంజాతశ్చపరమోత్సవః ॥౬౦॥ శంఖభేర్యానకానేదగీత వాద్యద్వి
 జాశివః - నరానార్యోప్రముదితాస్సువాసస్సగిలంకృతాః ॥౬౧॥ శతంధేనుసహస్రీహంపారిబహా
 మదాద్విధుః - యువతీనాంప్రిసాహస్రంనిష్కగ్రీవసువాససామ్ ॥౬౨॥ నవనాగసహస్రాణినాగాభ్య
 తగుణాన్రథాన్ - రథాభ్యతగుణాన్సశ్వాన్సశ్చతగుణాన్సరాన్ ॥౬౩॥ దంపతీరథమారోహ్యమహాత్యా
 సేనయావృతా - స్నేహప్రక్లేన్నహృదయోయాపయామాసకోసలః ॥౬౪॥ శ్రుత్యైతద్రురుధుర్భూ
 పానయంతంపథికిన్యకామ్ - భగ్నవీర్యాస్సుదుమహామోహయదుభిగోవృషైః పురాన్ ॥౬౫॥ తానస్యతశ్చర
 వ్రాతాన్ బంధుప్రియకృదజానః - గాంధీకాలయామాససింహాత్పదమృగానివ ॥౬౬॥ పారిబహా
 ముపాగృహ్యద్వారకామేత్యనత్యయా - రేమేయదూనాంవృషభోభగవాన్ దేవసీమతః ॥౬౭॥ శ్రుతకీలేక
 స్సతాంభద్రామపయేమేవిత్యవ్యసూ - కైకేయాంభాత్ప్రభిదతాంకృష్ణస్సంధర్మనాదిభిః ॥౬౮॥ సు
 ధాకృత్యైతి - బహ్వీనామపియోషితాం - సంపూజాంసహాంసంభోగయోగ్యః స్యామితిసత్యాంప్రత్యసాపత్న్యప్ర
 దేశకనాథకమాత్మనః సప్తధాకరణం ॥౬౯॥ శతమితి॥ నిష్కగ్రీవాశ్చతాస్సువాససశ్చతాసాం - యువతీనాం దాసీనాం
 పారిబహాం అదాతదత్తవాన్ ॥౭౦॥ సతీతి॥ నాగాన్ నాగేభ్యః - శతగుణాన్ సవలత్కటిరథాన్ - రథాత్ రథేభ్యశ్చతగు
 ణాన్ నవకోటిః అశ్వాన్ - అశ్వాత్ అశ్వేభ్యః - శతగుణాన్ నవపద్మానిపదాతీన్ ॥౭౧॥ ౭౨॥ శ్రుత్యైతి॥ యదుభిగోవృషైశ్చ
 భగ్నవీర్యాత్పిసుదుమహామోహయదుభిః ॥౭౩॥ తానితి॥ అస్యతః షీపతః ప్రయంజానానియావత్ ॥౭౪॥ ౭౫॥ సప్తమంవివా
 హమాహ - శ్రుతకీలేకరీతి ॥ శ్రుతకీలేకర్యామియాపిత్యవ్యసా - తస్మాంసతాంభద్రాంనామకైకేయాంభద్రేశజాంసం

దశకవాదిభిర్భావ్యభిదక్షాంతాం॥౫౬॥అష్టమంవివాహమాహ॥సుతాంచేతి॥ ఏకవీవసశ్రీకృష్ణోలక్ష్మణౌంజహర॥౫౭॥
అవ్యాఖ్యతే ॥ తస్యవిరోధాంతఃపురంతస్సాత్ ॥ ౫౮ ॥ శ్లో॥ భైష్టిజాంబవతీభామాసత్యాభద్రాచలత్నదా । కా
శిందీమిత్రవిందాదేత్యష్టాపట్టమహాస్త్రియః॥శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ఇతిభావాభవదివీకాయాం- అష్టపంచాశాధ్యాయ
వ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఊనవష్టితమభామంహత్వాతేనావృతాహరిః । కవ్యాస్సహస్రశఃప్రాపపారిజాతందివోహరత్ ॥ పరిణయతత
ప్రాభిప్రస్థనారథపూరజైః॥అత్కారామాప్యసౌరేమేతద్వహేషుగృహస్థవత్ ॥యథేతి॥ యేనతాఃస్త్రియోసిరుద్ధాన
భామంబకారాత్ యేనకారజేనహతతదాచక్ష్యేతి॥ ౧॥ఇంద్రజెతి ॥ ఇంద్రభామవిదేష్టితంవిజ్ఞాపితస్సృకసాగ్ధ్యో
తీషత్రుంభామనగరం-యయవిత్తన్వయః - కథంభూతేనవృతంభత్రయన్వతేన- లోకపాలప్రధానత్వాదింద్రస్యక
రుణభత్రహరజేపితస్త్రియమానభంగభితథోక్తం-వృతేకుండలేయస్సాస్సా- అదితిబంధుమాతాయస్యతేన-వృత
తాంచమద్రాధీపతేలత్నదాంలత్నదేయతామ్ । స్వయంవరేజహరైకస్సనపణఃస్మృధామహ ॥ ౫౯ ॥
అవ్యాఖ్యైవంవిధాభార్యాఃకృష్ణసాన్దకసహస్రశః । భామంహత్వాతస్మిరోధాదావృతాశ్చారుద
శకవాదిరహఃఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టపంచాశోధ్యాయః.

రాజా॥ యథాహతోభగవతాభామాయేనచతాస్త్రియః॥ నిరుద్ధావీతదాచక్ష్వక్రమంశాజ్ఞకధన్వ
సః॥౧॥శ్రీఘకః॥ ఇంద్రభావృతభత్రయవృతకుండలబంధునా । వృతామరాద్రిస్థానేనజ్ఞాపితోభామ
దేష్టితమ్॥౨॥సభార్యోగరుదాహాడఃపాగ్ధ్యోతివపురంయయా॥ గిరిదుగైశ్చస్త్రిదుగైశ్చలాగ్నృ
నిలదుగైశ్చమమ్॥౩॥మురపాశాయతైఃఘోరైర్దృక్ధైస్సర్వతలవృతమ్॥గదయాః॥భేదాదీశ శస్త్రదు
ద్గాణిసాయకైః॥౪॥చక్రహగ్నింజలంవాయుంమురపాశాంస్తథాసేనా । శంఖనాదనయంత్రాణిహృద
యానిమనస్వీహమ్॥౫॥పాకారంగదయాగుర్వాన్యనిబిభేదగదాధరః । పాంచజన్యధ్వనింశ్రుత్వాయు
గాంతాశనిభీషణమ్॥మురశ్చయానతితస్థౌదైత్యంపంచశిరాజలాత్ ॥ ౬॥ త్రిశూలముద్యమ్యదుదుర్నిరీత
ణంయగూతసూర్యానలరోచిరుల్బణమ్॥గ్రసంస్త్రిలోకేమివపంచభిముఖైరభ్యుద్రవత్రాత్య్కానుతంయ
థోరగః॥౭॥ఆవిధ్యశూలంతరసాగరుత్పతేనిరస్యవక్త్రైర్వన్యనదత్సవంచభిః । ఖంరోదసినర్వదశోఽతరం
మహానాపూరయన్మండకటాహమావృణోత్ ॥ ౮ ॥ తదాపతదైవ్యతిఖంగరుశ్చలేహాశ్చరాక్షరభిన
త్రిధాజనా॥ముఖేమతంబాపితరైరతాడయత్తస్యగదాంసోపిరుషావ్యముంచతః॥౯॥ తామాపతంతంగ
దయాగదాంమృధేగదాగ్రసోపిర్భిదేనహస్రధా॥ ఉద్యమ్యబాహూనభిధావతోజితశ్శిగాంసీ చక్రేణజ
హరశీలయా॥వ్యసుఃపసాతాంభసికృతశీఘ్రకోనికృతశృంగోద్రివేంద్రతేజసా ॥౧౦॥ తస్మాన్మృజాన్మ
ప్రపితుర్వధాతురాఃప్రతిక్రియామషకజుషస్సముద్యతాః॥ తామోగ్రంతరీక్షశ్చగ్రిహణావిభావమిష్టసుర్భ
భస్వానరుణశ్చనప్రమః॥ ౧౧ ॥ పీఠంపురస్కృత్యవమూపతిమ్మథేభామప్రయక్తానిరగుర్భృతాయు
ధాః॥పూరియంజతాసాద్యశరాసనీకగదాశ్చక్రృష్టిశూలాన్యజితేరుషోల్మజాః॥౧౨॥తచ్ఛస్త్రకూటం
మమరాదౌస్థానంచణివస్వతలత్తంగయన్వతేన - సత్యభామాయాంశుహేభగవంశమింద్రకత్కఃజ్ఞాపితవాక్ ॥ ౧౩॥
సభార్యభృతతదాతస్యాఃకౌతుకాయతయాభార్యయానహయయావితి-యద్వా - త్వదమజ్జయేనస్వత్సృతంవృత్తీన్యా
మితిఇతహాసోక్తం-భూమైవ్యవరంద త్రంసత్యంకతుకం-సత్యభామాయాభూమ్యంశత్వాత్త్రయానహయయా-నాద్వా
హరదానితపారిజాతైకమనుమీరుక్తిజ్యేష్ఠత్రైసతి కుమితాంసత్యభామాం-సాంతవ్యయతా - ముభ్యంపారిజాతమేవదా
స్యామి॥శ్రీకృష్ణేనప్రతిశ్రుతమిహరివంశేప్రసిద్ధం- తదభకంతాంసితనానితిజ్ఞేయం- గరుడేనయానేనకారణం- గిరిదు
గైశ్చరిత్యాదిత్రైరుపలతీతంజలాగ్నృనిత్రైశ్చనర్వతోవర్తమాదైయగ్రమం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ప్రాకారమితి॥యగూతాశశే
ధ్వకనవద్రీవణం-పరిభాయాజలాన్॥౬॥౭॥ఆవిధ్యేతి॥ ఆవిధ్యతతోల్భవ్యనదత్ సమహమాన్వాదభక్త్యవ్వయః॥ ౮॥తదేతి॥త
స్త్రికృష్ణాయ-గదావ్యముంచత్ ॥౯॥యామితి॥ఇంద్రతేజసావజ్జేణ॥౧౦॥తస్మైతి॥ప్రతిక్రియయా-హేతుభూతయా-అమ
వకాజుషః॥ ౧౧॥పీఠమితి॥ పీఠంపీఠనామాసంసేనాపం-నిరగునిరగమన్ ॥ ౧౨॥ తనితి నికృతాని శీఘ్రాదీనియేషాం

తా||౧౩|| ౧౪|| దృష్ట్వాతిశయోన్మత్తం శక్తివిశేషం || ౧౫|| తస్మిన్ విచిత్రావాహనాశ్చత్రాణియేషాంతైర్వాజైఃకృత్వా
 బాహువంశరసశిరోధయింకంధరానిగ్రహణేహాశ్చయస్యతత్ - తస్మాదవయదావివృణుః - తస్మిన్మహతే||౧౬|| యా
 నీ||౧౭|| అత్యాశ్చ త్యేగకురూద్వహేతసంబోధనంతథాహి - తైర్వానిప్రయుక్తానిశస్త్రాస్త్రాణి - తత్త్వాప్రేపూర్వమేవత
 తైస్సంసర్వంహత్యా - పశ్యత్తానిశస్త్రాస్త్రాణిచచ్చేద - తత్రాశ్శక్తకంశత్రుమస్త్రం - త్రిభిస్త్రిభిశ్చతైరిత్యా
 శ్చర్మం||౧౮|| కింఽగరుత్మతేతి||అయుధ్యతసన్యతత||౧౯|| దృష్ట్వాతి || యతఃయయాశక్త్యావజ్ఞః ప్రహతఃసీత||
 ౧౯|| నేతి||అపాగరుదస్తుచాకంపతః - గరుడేచిత్రోద్యమస్థః||౨౦|| ౨౧|| తతః|| ప్రతప్తేబాంబూన దేయనిరత్నానితై
 ర్భాస్వరే - మేర్వంశభూతంమందరశిఖరం - మహామణిం చార్చయంతి|| ౨౩|| ౨౪|| ఐశ్వర్యంజ్ఞాత్వాయామిస్తాని|| న మధి
 తి|| పరమాత్మక దేవాద్యంతర్భావిక - భక్తానుగ్రహణంభిచ్ఛయాస్వీకృతవానాయాపాయే|| ౨౫|| యేనమంత్రేగకుం
 త్యాప్రసన్నఃపూర్వమాసీత్ - తేనమంత్రేణనమస్యతి|| సమగ్ని|| పంకజంనాభాయశ్యతస్సైబగతాః - రథాయేత్యథః||

భగవాన్ భాస్వరమౌగళేరమోఘవీర్యస్థిలశశ్వతతహ|| తాస్మిరముఖ్యాననయద్యువకుంశక్యతశ్చోదా
 ఘుజాంఘ్రిఃపద్మకా||౧౩|| సాన్వసికపానచ్యుతవక్రసాయతైమృకాఘవాతాంస్తాన్నరతోధరాశుః || నిరీ
 త్యుమమహావళంబసినన్యదైగళైఃపయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమత్ ||౧౪|| దృష్ట్వానభార్యంగుడాపరిస్థి
 తంసూర్యోపరిష్టాత్ప్రతిటిద్ధనయథాక్రమంసతస్సైవ్యసృజన్తతఃపీయోధాశ్చసర్వయుగపత్రవి
 వ్యధుః||౧౫|| తద్దృశ్యమైస్సంభగవాన్ గదాగ్రజో విచిత్రవాజైర్నిశితైస్త్రిలిముఖైః || నికృత్తబాహురశి
 రోధివిగ్రహంచకారతస్మాదవహతాశ్చకుంజరమ్||౧౬|| యావియోజ్ఞైఃప్రయుక్తానిశస్త్రాస్త్రాణికురూ
 ద్వహామరిస్తాన్యచ్చినత్తైశ్చశ్వరైరేతైకశస్త్రైః|| ఉహ్యమానస్సపణేనపతాభ్యాం నిఘ్నతాగజాః||
 ౧౭|| గరుత్మతాహస్యమానాస్తుండపతనభై గజాః|| పురమేవావిశన్పూర్వారసకోయధ్యయున్యత||౧౮||
 దృష్ట్వావిద్రావితంప్రేన్యం గరుడేవాడితంస్వకమ్ || తంభౌమః || ప్రాహరన్యక్యావజ్ఞః ప్రహతోయ
 తః||౧౯|| రాకంపతయోఽధోమాలాహతభవద్విపః || శూలంభౌమోచ్యుతంహంతుమాదదేవితథోద్య
 మః||౨౦|| తద్విసంగాత్సూర్వమేవనిరకస్యశిరోహరిః || అపాహరద్గజస్థస్యకైగతుంసేమినా||౨౧|| స
 కుండలంచారుకిరీటఘోషితంబభౌ || పృథివ్యాంపతితంసముజ్జ్వలత్ || హేహేసిసాధ్వీత్యుపయస్సురేశ్వ
 రామాల్ల్యముకకుండంవికిరంతశశిరే||౨౨|| తతశ్చభూఃకృష్ణముపేత్యకుండలేప్రతప్తజాంబూనదరత్న
 భాస్వరే || సావైజయంత్యావసమాలయార్యత్వాచేతినంభతమథోమహామణిమ్ || ౨౩|| అస్తోషిదథ
 విశ్వేశం దేవీదేవరాచితమ్|| ప్రాంజలిఃప్రణామోదాదభక్తేప్రవణయాధియా||౨౪|| భూమి|| సమస్తే
 దేవదేవేశంభకైగదాధర|| భక్తైచ్చౌపాత్రరూపాయపరమాత్మన్నమోస్తుతే ||౨౫|| సమీపంకజనా
 భాయనమఃపంకజమాసే || నమఃపంకజనేత్రాయనమస్తేపంకజాంఘ్రియే||౨౬|| సమోధగవతేమభ్యం
 వాసుదేవాయవిష్ణవే || పురుషాయాదివిజాయపూణకాబాధాయతేనమః||౨౭|| అజాయబనయిత్రేస్య బ్ర
 హ్మణేవంతత్రమోపరాపరాశ్చకూతాత్మకపరమాత్మన్నమోస్తుతే ||౨౮|| త్వంవైస్సమరజడ
 అతఏవ - సత్త్వ - తిశయూపంకజానామలావిద్యతేమస్యతస్మై - ఏదంభూతంధ్యాయతాం - పంకజవత్సప్రసన్నతా
 ఘోషమననేతేయస్యతస్మై - పంకజవత్సప్తేత్యాపంకజాంతోవాటిమ్ప్రీయగ్గతస్మై - నమః||౨౯|| కుంభాధా
 గవతేనిరతిశయోశ్చర్యాయకుతః - వాసుదేవాయసర్వదూతాశ్రయాయ - ఆతరీపవిష్ణవేవ్యాపినే|| సహసర్వభూతాన్
 యత్వం పరిచ్ఛిన్నస్యసంభవతీతత్రాహ - పురుషాయస్సస్మాత్కార్యత్సూర్యమేవసతే ||౩౦|| పూర్వమేవాహు
 హానిమితి - తత్పురుషస్యపురుషత్వమితిశుభేః ఎతదసికతః - అదివిజాయఅదజజగతాః - రథాస్యాపి - రథాయ ఏవమపి
 నమృదానితజ్జాడ్యమిత్యాహ - పూణకాబాధాయేతి||౩౧|| సన్యేవమపిస్వకారణాత్సూర్యంసత్వంసస్మాదతలసా|| అజాయ
 తి|| స్వయమజాయ అస్యవజనయిత్రే ఉభయత్రాపిక్రమేహేతుద్వయం - బ్రహ్మజ్యేష్ఠతే అనంత శక్తయథివ
 బ్రహత్త్వాదజత్వం - అనంతశక్తిత్వాజ్జనంత్యత్వమిత్యథః - సమపిత్రాదయఃపుత్రాదినాంజనకాః - తేషాంసతత్సూర్యే
 తేషాంవతథాభూతాని - తేషాంపన్యకర్మభ్యా రేణదేవాః - సిమిత్రాహంత్రాహ - పరాపరాత్మన్నిత్యాది - సిత్రాద్యత్వ

కశాన్తస్త్వమేవజనకఇత్యర్థః॥ ౨౮॥ ననుగుణావిశోషస్త్రాన్తాదిమోతవః॥ తేషాంధానస్త్వన-తస్యచతురుషః॥ తోభక్తః॥
తత్రనకాలానిమి త్రమిప్రసిద్ధం కిమత్రాహంతత్రాహ॥ త్వమితి॥ తమసోధారణేవ్యసంవృతపవ - స్థానాయపాలనా
దా॥ ౨౯॥ తస్మిన్మోక్షార్థకం॥ ఉత్త-టంరజఅదిత్వమేవనిభిషిక్సృజసీత్యర్థః॥ కాలప్రధానపురుషాః॥ తద్వ్యతిరిక్తానసంఘ
త్వంతుపరసంవృత్యతిరిక్తః॥ అతస్తస్త్వమేవజనయితేత్యర్థః॥ ౩౦॥ కార్యకారణప్రపంచస్యతదవ్యతిరేకతస్యవపర్యవ్య
తిరేకముపపాదయతి॥ అహమితి॥ అహంభూమిః॥ మాత్రాణీదేవామనఇంద్రియాణీతి॥ అవిధానాంకారకార్యాణికతా
హంకారః॥ ౩౧॥ ఏవంస్తుత్వాపార్థకయితేతస్త్వం॥ హేప్రపన్నాతిహర - తస్యనరకస్యఅత్యజః॥ అయంభగవతోనామ
భిత్తిః॥ అతపవ-మయాతవపాదపంకజముపసాదితి॥ అభయప్రదానార్థః॥ ౩౨॥ ఇతితి॥ అభయంచంద్రావ్య॥ ౩౩॥ తత్రేతి॥ శ
తధికమిన్ద్రిజ్జ్ఞాతవ్యం॥ యదాహశ్రీపరాశం॥ శ్లో॥ కన్యాపురేనకన్యానాంబోడశాతులవిక్రమః॥ శతాధికానిదద్యశేన
హప్రాణిమహామతఇతి॥ రాజభ్యుత్థియేషలక్షణం॥ సిద్ధాదిభ్యశ్చేతి॥ తథాతేనైవోక్తం॥ శ్లో॥ దేవసిద్ధానురాదీనాంపుపా
ణాంచజరాదణనహృత్వాహిసోమరః॥ కన్యాయురౌభ్యజమంచరఇతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ తాఇతి॥ ప్రాహిణోప్రస్తాపయామా
త-టంప్రభౌతమోనిరోధాయవిభవ్యకసంవృతః॥ స్థానాయనత్వంజగతోజగత్పతేకాలః॥ ప్రధానంపు
రుషోభవాక్పరః॥ ౩౫॥ అహంపయోజ్యోతిరధానిలోనభోమాత్రాణీదేవామనఇంద్రియాణీతి॥ కతా
మహానిత్యఖిలంచరాచరంత్యయ్యిద్వితీయేభగవన్నయంభ్రమః॥ ౩౬॥ తస్మాత్సజ్జోయంతవ పాదపంక
జంభిత్తిప్రపన్నాతిహరప్రసాదితః॥ తత్పాలయేనంతురుహస్తపంకజంశిరస్యముష్మఖిలకల్పహాపహం॥
౩౭॥ శ్రీశ్రీకః॥ ఇతిభూమ్నాభ్యుతోవాస్పిర్భగవాక్భక్తిసమయా॥ దత్వాభయంభామగృహంప్రావిశ
త్సకలిదామత్॥ ౩౮॥ తత్రరాజస్యకన్యారాంపట్నహప్రాధికాయతం॥ భామామృతానాంవిక్రమ్య
రాజభ్యోదద్యశేహరి॥ ౩౯॥ తంప్రవిష్టంత్రియోవీత్యనరవర్గంవిమోహితాః॥ మనసావప్రచేభిష్టంప
తింద్రేవాపసాదితమ్॥ ౪౦॥ ధూయాత్పతిరయంమహ్యంధాతాతదనుమోదతాం॥ ఇతిసర్వాప్యనకగృష్టే
భావేనహృదయందధుః॥ ౪౧॥ తాఃప్రాహిణోద్ధ్వారవతీంసుమ్యవ్వరజాంబరాః॥ నరయానైమహాహో
తాకరధాన్వాక్ద్రవిణంయహత్॥ ౪౨॥ ఐరావతకులేభాంశ్చచతుడంతాంసరస్వినః॥ పాండరాం
శ్చచతుష్ట్యంశేషయామాసకేశవః॥ ౪౩॥ గత్యానురేంద్రభవనందత్వాదిత్యైవకుండలే॥ పూజిత
త్త్రిదశేంద్రేణమహేంద్రాద్యావసప్రియః॥ ౪౪॥ చోదితోభార్యయోత్పట్టపారిజాతంగరుత్తి॥ ఆ
రోగ్యసేంద్రాకవిబుధాన్విజ్ఞానోపానయత్పురమ్॥ ౪౫॥ స్థాపితస్సత్యభామాయాగృహోద్యానో
పకోభనః॥ అన్యగుప్తకమరాస్సన్వకాద్యద్గంధాసవలంపటాః॥ ౪౬॥ యయాచఅనన్యకీరీటకోటిభిఃపా
దోస్తుపన్నచృతమృతసాధనమ్సిద్ధార్థః॥ ఏతేనవిగృహ్యతేమహాసహాయురాణాం॥ చతమోధికాన్య
తామ్॥ ౪౭॥ అథోమహూర్తపక్షిన్యానాగారేషుతాత్త్రిన్యయః॥ యథోపయేషేభగవాత్తావదూ
పధరోవ్యయః॥ ౪౮॥ గృహేషుతానామనపాయ్యతరగృక్ష్మిరస్తసామ్యుతికయేష్వవస్థితః॥ రేమేరమా
భిర్విజధామసంప్లుతోయథేతరోగాహాకమేధికాంశ్చరకః॥ ౪౯॥ ఇత్యంతమాపతిమవాప్యవతింత్రియ

సనుమృష్టాః॥ కమనియాశ్చతాః॥ విరజాంబరాశ్చతాః॥ నరయానైః శివీకాభిః॥ అపిచ-మహాహోశానితి॥ ౫౦॥ ౫౧॥ గత్యేతి॥
సప్రియః॥ సత్యభామాసహితః॥ ౫౨॥ చోదితఇతి॥ సత్యభామయాప్రేరితస్సకపారిజాతవృక్షంఉత్పట్టకృతవిబుధజ
యస్సకద్యారకాంబికేశః॥ ౫౩॥ స్థాపితఇతి॥ గృహోద్యానంనిఘటంఉపకోభయతియః॥ ౫౪॥ సేంద్రాకవిబుధాన్
విజ్ఞాత్యేతేంద్రకృష్ణయోస్సంగ్రామఉక్తః॥ తత్రననుకథంప్రసాదితః॥ స్వమనోరథేన - శ్రీకృష్ణేనసహేంద్రస్యకథం
సంగ్రామఇత్యాశంక్యాహ॥ యయాచఇతి॥ అచ్యుతంఅర్థసాధనమిదకమకద్వయంయాచతిధాతో॥ విగృహ్యతేవిగ్ర
హంకరోతిమహాసపి॥ తమిశ్రోధంఅధ్యతాంధనికతాం॥ ౫౬॥ అథోఇతి॥ యథాయథావత్ - అనేనదేవక్యాదిబంధుజ
నమాగమోవిప్రశక్యహంయాగవద్యేనసూచితః॥ అవ్యయః॥ పరస్వత్రాపిసంపూర్ణః॥ ౫౭॥ ఆహూధాగ్యంవారిజాబ
క్త్యాహాత్రిభిః॥ గృహేష్వితి॥ అతరగృణికమాణికరోతితిధానః॥ నిరస్తావ్యుతికయశ్చయైరస్యేహం - తేషుగృహే
మనపాయ్యావస్థితః॥ రమాభిలక్ష్యైఅంశధూతాభిః॥ నిజకామసంప్లుతః॥ న్వానందపరిపూర్ణః॥ గాహాకమేధికాన్
గృహస్థమూర్తః॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఇత్యేతి॥ అనురాగహాససహితమవలూకనంచ - తత్పూర్వకంనవసంగమరచ - తద్గతంజల్పంచ

తస్మిన్ లజ్జాం చ భేజాం రరః || ప్రత్యుద్ధమేతి || విశ్రమణం సంవాహనం - కేశప్రసారం కేశప్రసాదనం - దాసీనాం శతానీ విద్యం - తేయాసాంత ధాభూతా అపి స్వయం విభూతాః స్వయం విదధురితి || ౪౫ || ఇతి భావాధకా దీపికాయాం - ఏకోన షష్టితమోధ్యాయవ్యాఖ్యానం.

శ్లోః || అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ | కోపయిత్వా తతః శ్రీమకలహాతామసాంత్యయిత్ || రామా రామజనానం దమహాదయవిడంబయై రుక్మిణ్యై శ్రీమకలహాచ్యుత్తవైశ్చర్యమీర్యతే || కహీకచిదీతి | స్వతల్పస్థంస్వపర్యంకస్థం || ౧ || వత్సమాణం రుక్మిణ్యై శ్రీయై శ్రీకృష్ణై పండుప్రేమసంభావయితుంతస్యోక్తమవతత్త్వమనుస్తారయతి || యస్మిన్ శి || ఆదాతావత్త్రిభిశ్శ్లోకైః సుందరమునువణికాయాః || తస్మిన్మితి | తచ్చ బ్రహ్మప్రసిద్ధమాహభాజంతియేక్తాదామానితేషాం విలంబాః సంతయన్తి - తేన వితానేన విరాజితే తృప్తీయాం తానాం విరాజితపదేనాన్వయః || ౩ || మల్లికతి - సుగంధితయా ద్వితీయకులైః నాదితే - ప్రవిశద్విశ్వం ద్రవ్యభి || ౪ || పారిజాతేతి || నిగజ్జన్యైః అగరుసంభవధూపైశ్చ తమనోహరశ్చింత దర్శితం || ౫ || పయశ్చింత పయసోత్పన్నైః కవమృదూని పర్యంకతత్త్వైః తకశిఖాత్తమేహం సతూలికాయాం - ఉపతస్థే అసేస్తాబ్రహ్మదయోపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ | భేజర్తుదావితతే ధితయానురాగహాసావలోకనవసం గమజల్పలజ్జాః || ౪౪ || ప్రత్యుద్ధమాదరథయాననపాదశౌభతాంబూలవిశ్రమణవిజగంధమాత్రైః || కేశప్రసారశయనస్పవోపహారైర్వాకసీశతా అపి విభోర్విదధుస్సదాస్యమ్ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే ఏకోన షష్టితమోధ్యాయః.

—* శ్రీకృష్ణ రుక్మిణీ దేవ్యాః పరస్పరసమోక్తా క్షిప్రవచనఘట్టః *—

శ్రీమకః || కహీకచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్ | పతిం పర్యచరన్తైస్త్వీవ్యజననసఖిజన్తైః || ౧ || యస్తే వృతల్లిలయాం విశ్వం సృజత్యత్త్వవతీశ్వరః | సహజాతస్త్వనేతూనాంగోపి ధామయదుష్పజః || ౨ || తస్మిన్మంతగృహభాజన్త్యుక్తాదామవిలంబినా | విరాజితే వితానేన వీధిమైర్వణిమయైరపి || ౩ || మల్లికాదామభిధూతైర్వికరేణులనాదితే చాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోరుతైః || ౪ || పారిజాతవనామోదనాయనోద్యానశాలినా | ధూపైశ్చాగరుభిరాజకజాలరంధ్రవినిగతైః || ౫ || పయః ఘననిభేశుభ్రపర్యంకకశిఖాత్తమే ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ || ౬ || వాలవ్యజనమాదాయరత్నదండం సఖీకరాత్ | తేన విజయతీదేవీ ఉపాసాంబక ఈశ్వరమ్ || ౭ || సోపామ్యుతంకవణయతీ మణీనూపురాభ్యాం రేజెం గుళీమవలయవ్యజనాగ్రహస్తా | వస్తాంతగూఢకుశకుంకుమశోణహరభాసానితంబధృతయాచ పరాధ్యక్షాకాంచ్యు || ౮ || తాం రుక్మిణీం శ్రీయమనన్యగతిం నిరీత్యయా లీలయా దృత తవోరసురూపరూపా | వీరస్సన్దయన్మలకుండలసింహంతవక్త్రోల్లసన్త్రిన్తమధాంహారిరాబభాషే || ౯ || శ్రీకృష్ణః | రాజపుత్రీ ప్పితాధూపై లోకపాలవిభూతిభిః సహానుభావైశ్చీమద్భీరూపాదార్యబహుజితైః || ౧౦ || తాన్ప్రప్తానభివోహిత్యాచైర్ద్యావీకోస్తరదుర్దహాః | దక్షాభ్రాత్రాష్టషిత్రాచకస్తానోన్వవప్యషే సమాక || ౧౧ || రాజభ్యోభిభృతస్సుఘ్నసముద్రంశరణంతాక | బలవద్భిః కృతద్యేషాకప్రాణైః స్వక్రస్పపా

వతః || ౬ || తదేవాభినయః || వాలవ్యజనమితి || ౭ || సేతి || ఉపామ్యుతంకవణయతీ - సావణీనూపురాభ్యాం రేజె - కథంరే జెక్వణయతీమణిమయానూపురాకూజయంతితతధా - అంగుళీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తాస్త్రాగ్రేయస్యాస్మా - వస్తాంతగూఢాస్థానాకూచతయోఃకుంకుమలతేన శోణహరస్తస్యభాసా - తథానితంబేధృతయాపరాధ్యక్షా అమూల్యాకాంచితయాచరేణే || తామితి | తాం నిరీత్య వీరస్సన్త - స్తయమానోహారిరాబభాషే - కథంభూతా - యాలీలయా దృతతవోస్వస్య అనురూపరూపా అనురూపం రూపం యస్యాస్మా - యథోక్తం శ్రీపరాశరణే || శ్లోః || దేవత్వేదేవదేహాయం మనుష్యత్వేవమానుషీ | విష్ణోదేవహనురూపాం నైకరోత్సేహత్తతస్తమితి - కిం చ - అలకైః కుండలాభ్యాం నిమేణ పతకేన చాలంకృతకంఠేన వతుడిత్యుశోభితే వక్త్రే డల్లసంతస్మితమధాయస్యాస్తాం || ౯ || సర్వగుణయుక్తాయా అపితవబుద్ధిమం దే త్యాశయేనాహే కాదశిభిః || రాజపుత్రీతి | హేజాజపుత్రీ - లోకపాలనామివ విభూతిరైవ్వర్యం యేషాంతైః తథామహాప్రభావైః ఆధ్యైరూపాదిభిరాజితైశ్చ - పూర్వమిహ తాసి || ౧౦ || తానితి | తాకహిత్యానోస్తాక అపమాకకస్తాత్ - చన్యషే చన్యవతీత్యం || ౧౧ || కిం చ || రాజభ్యశ్చి || ప్రాయశః రాజభ్యోజగంధాదిభ్యః విభృతః భయంప్రాప్తువ

తః॥౧౨॥అస్పష్టేతి॥అస్పష్టవత్తానాంఅవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథంత్రోపారతంత్ర్యంఅస్మిపారతంత్ర్యం
వా-పదవీంమాగం-అస్థితాఃఅనుస్మతాః॥౧౩॥కేంచ॥నిష్కించనాభితి ౧౪॥ యయోరితి॥ ఆత్మసమంపరస్పరమనయా
పంచైవైశ్వర్యాభ్యాంసహితాఅకృతిఃసంపాదాతివాకసమా॥ ౧౫॥వైదభీతి॥ నదీఘాసమీక్షావిచారోయస్యాస్త
యా॥౧౬॥అథేతి॥అథభద్రదానీమపి౧౭॥తహి॥కేమిత్యానీతామమితిచైత్రతావా॥ వైద్యేతి॥మమమాంధ్యిషంతి॥ ౧౮॥తే
మామితి॥స్తయనుత్తయేగర్వాపనయనాయ॥౧౯॥స్త్రీణామితిదుస్సహమాదాసీన్యమకామత్వంచా॥ఉదాసీనాభితి॥గ
హయోఽదేహగహయోఃఉదాసీనాః-అతఏవజ్యోతిరక్రియాఃన్యోతిః॥పదీపాది - తద్వత్సాక్షిమాత్రతయా క్రియార
హితాః-ఆస్తహేవతాకమహాభితి॥౨౦॥ఏతావదితి॥అవిశ్లేషాద్దేహోరాత్మానంవల్లభానువేత్యేవాధేకభవశబ్దః-ఆత్మాన
మేవవల్లభాం-సర్వానుఅనామేవవల్లభానాన్యేతివన్యమానాంగర్వితామిత్యర్థః॥౨౧॥౨౨॥చింతామూలమాహ॥పదే
తి॥నత్తైరుదాశ్రీఃకాంతిర్భగ్యతేన-సుకౌమలేనపదా॥౨౩॥తస్యాభితి॥నుదుఃఖమప్రియశ్రవణౌ - భయంత్యాగశః
సనాక॥౧౨॥అస్పష్టవత్తానాంప్రంసామలోకపథమీయమామ్- అస్థితాఃపదవీంసుభ్రుపాప్రియస్సీదంతి
మోషితః॥౧౩॥నిష్కించనావయంతశస్వస్థిష్కించనజనప్రియాః । తస్మాత్పాప్రియేణసహ్యాభ్యామాభ
జంతినుమధ్యమే॥౧౪॥యయోరాత్మసమంపిత్రంజన్తైశ్వర్యాకృత్యేభావేత్ । తయోవికవాహామై
త్రీచనోత్తమాధమయోఃకృతీతి॥౧౫॥వైదభ్యేతదవిజ్ఞాయత్వయాదీభావసమీక్షయా । వృతావయం
గుణైహేవాభిత్సుభిశ్శృణోతాముదా॥ ౧౬॥ అథాత్మనోనురూపంచైభజస్వభురషవభావమైసత్వ
మాశిషస్సత్యాభివముత్రచలప్యసే॥ ౧౭॥వైద్యసాల్పజరాసంధదంతపక్త్యాదయోన్మపాః॥మమద్వి
షంతివామోరుక్తీచాపితవాగ్రజః॥ ౧౮॥ తెషాంవీర్యమదాధానాంద్వపాచాంస్తయనుత్తయే॥అసి
తాసిమయాత్వంచతేనీపహరతాసతామ్॥౧౯॥ ఉదాసీనావయంమానంసత్ప్రయవత్కర్తాకాముకాః
ఆత్మలభ్యాస్తహేపూర్ణాకేహయోజ్యోతిరక్రియాః॥౨౦॥శ్రీశకః॥ ఏతావదుక్త్యాభగవానాత్సా
నంవల్లభామివ॥మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్శముడపారమత్॥౨౧॥ ఇతితిత్రికాధిపతేస్తదాత్మనఃప్రి
యస్యదేవ్యశుభపూర్వమప్రియమ్ । ఆశ్రుత్యభీతావృద్ధిజాతవేపథుశ్చింతాంధురంతాంధురదతిజగా
మహ॥౨౨॥ పదానుజాతేనసభారుగుక్రియాభువంతిఖంత్యశుభిరంజనావృతైః । ఆసింఛతీకుంకుమరాపి
తస్తనౌతస్థావధోముఖ్యుతిదుఃఖుర్దవాక్॥౨౩॥ తస్యాన్ముదుఃఖభయశోకవిసప్లబ్ధదేహాస్తాన్లబ్ధదృఢ
యతోవల్లజనంపపాత । దేహశ్చవిక్లబధియస్సహసావిముహ్యకరంభేవవతససాతాప్రవిక్లికౌకాక ॥
౨౪॥తందృష్ట్వాభగవాన్కృష్టప్రియాయాఃపీమబంధనమ్ । హాస్యప్రాధీమజానంత్యాకరణసోన్య
కంపత॥౨౫॥పర్యంకాదవరువల్లభతాముత్థాప్యచతుర్భుజః । కౌకాసమూహ్యుతద్వక్త్రంపాప్రిమృజ
త్పద్మపాణి॥౨౬॥ ప్రమృజ్యాత్త్రకశేనేతస్తనౌచోపహతాశుచా । ఆశ్రిత్యభావసూనారజన్ననన్య
విషయాంసతీమ్॥ ౨౭॥ సాంత్యయామాససాంత్యజ్ఞఃకృపయాకృపణాంప్రభుః॥హాస్యప్రాధేభ్యైకామ
చ్చిత్తామతదహంసతాంగతి॥ ౨౮॥శ్రీకృష్ణః॥మామావైదభ్యేకసూయేభాజాసేత్వాంమత్పరాయ
ణామ్ । త్వద్వచశ్చోక్తికామేనత్వేత్వాచరితమంగనా॥ ౨౯॥ ముఖంచప్రేమసంరంభాన్సురితాధరిమి
షీతుమ్॥కటాక్షేపాగుణాపాంగంనుందరభుక్తుటితటమ్॥ ౩౦॥అయంహిపరమోలభాగ్యహేమగృ
యాశోకఃకనుతా- తద్విష్టప్తాబుద్ధిర్భగ్యాస్తస్యాస్తథంతిపతంతివలయానియస్తాత్ - హస్తాత్ - దేహశ్చపపాత
వివశాధీర్యస్యా- తమితి॥ హాస్యప్రాధీగంభీర్యం- అన్యకంపతదయాంకృతవాక్- ఏనస్యామబలా
యాంపరిహాసః- జాన- కృష్ణకృష్ణంమచ్చతుగత్వమివిరరామేత్యర్థః॥౨౫॥పర్యంకాదితి॥ చతుర్భుజఇతిఉత్తాపనాక్షే
షణవక్త్రపరి- స్థా- కృష్ణ- హాస- తచతుర్భుజఇత్యర్థః- సమూహ్యునిబద్ధ॥౨౬॥ప్రిమృజ్యేతి॥ అశ్రుభిఃకశేభిః
శుచాశోకాత్త్ర- ని- కటాక్ష- పా- యా- మా- సేతి॥సాంత్యయామాసఅనునీతవాక్॥౨౮॥మేతి॥మామాంత్యద్వచకింసుపదిచ్చ
తిత్రోతుకామేనత్రోతుమిచ్చ-త్వేత్వానమణా- ఏవమాచరితముక్తం-సతుతత్వతః-హేలంగనహేనుందరి॥ ౨౯॥
ముఖమితి॥ ప్రేమసంరంభాప్రణయకౌపేన- స్ఫురితఃకంపితోధరోయన్తికాతత్- కటశబ్దేనకటాక్షః- తైరాక్ష్యైరర
ణావపాంగాయన్తికాతత్- అతఏవ- సుందరంకుటిలభుక్తుటితటంయన్తికాతత్॥ ౩౦॥ సనుకలహేతవకింకౌతుకంసుఖం

వాతతలహా||అయమితి||న మైకర్మ మకథియామఃకాలః||౩౧||౩౨||బభౌషతి || భగవతస్తనే స్వస్వర్గయ క్తంముఖం-స
 వ్రజేనహసేనరుచిరేణస్మిగ్ధనచాపాం గేనవీక్షమాణా ||శ్లో|| అసమత్వంభయందుగాకప్రయణంబ్రతైకలిః| అరాజ
 త్వమవిజ్ఞత్వాతొకికహాసాదనం||నిషిగ్ధంచనత్వంతత్ప్రీతిరాధ్యానాదరిణీయతా | అనౌచిత్యంనిగుణత్యంవృధాజ్ఞా
 ఘాతభీతుభిః||బౌదాసీన్యమకామత్వంస్వదోషాకపోషకానతః | అజ్ఞత్వాదీమకదర్శితేద్రైష్ట్యాగ్నిరాజ్ఞాంబహూకగు
 ణాక||కృష్ణనమోదతాకథైప్రీన్యమేథత్తద్గుణస్తవే||శ్రీధరీయాశ్రమే|| భగవతఃస్వనిందాపరాజీవయానివాక్యానితా
 నిసర్వోత్కృష్టపరతయావ్యాచితాప్రతిభావతస్స ||౩౩|| తత్రయదుక్తంకన్యానివవృషేనమానితి- తత్రాసా
 మ్యంసత్యమేవేత్యాహ ||నన్వతి|| హేఅరవిందలోచన- త్ర్యధీశః||అయాతాంబ్రహ్మదీనామపిఅధీశోనియంతాత్వం-కన్య-
 క్వచాహంగుణప్రకృతిః||అగుణస్వభావా ప్రాకృతగుణమయాప్రకృతివాక్ - ననుత్వమేవాధీశ్వరీశః సజ్జేతువా
 స్యత్వాదిత్యభావః||అజ్ఞైస్సకామైగృహీతాపాదౌఅఘ్రియస్యాస్స||౩౪||యదుక్తం-రాజభౌగ్విభృతస్సృఘసము
 ద్భంశరణంగతానితత్రాహ||సత్యమితి||హేఉరక్రమేతిభయాభావందర్శయతి - గుణాశబ్దాదయవివ-రాజంతఇతిరా
 జానం-తేభ్యోభయాదివేతిఅంతఃసృదయేనముద్రైతద్వదగాధే-విషయాకారైరపరిచ్ఛిన్నైత్యభావః - శేతేనిశ్చలతయా
 ప్రకాశతే - ఉపలంభనమాత్రంచైతన్యఘనః||త్యాభవానితి-బలవద్వికృతద్వేషానితియదుక్తం- తదపిసత్యమిత్యాహ-ని
 త్యమితి - కదింద్రియగణైఃకున్సితైర్హిపామృతై రింద్రియగణైఃవత్ప్రభృతిప్రాయేణబహువచనం - కుత్పితకందియగ
 హమేధినామ్| యన్ముమైశ్వరీయతేయామఃప్రియయాభీరుభామిని || ౩౧ || శ్రీశుక || సైవంభగవతా
 రాజకైదర్శిపరిసాత్ప్రీతా||జ్ఞాత్వాతత్పరిహసోక్తిః||ప్రీయత్యాగభయంజహా|| ౩౨ || బభౌషయిష
 భంభుంసాంవీక్షంతీభగవన్సుఖం||సవ్రీడహసరుచిస్మిగ్ధాపాం గేనభారత|| (రుక్మిణీచారుసర్వాంగీసా
 యోచ్ఛీరసపాయినీ)||౩౩|| రుక్మిణీ|| నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహయైవ్యభావకనభవతస్సదృశీ
 విధూమ్నః కన్యస్యేమహీమ్నభిరతోభగవాంస్త్ర్యధీశఃకన్యాహంగుణప్రకృతింజ్ఞగృహీతపాదా||౩౪||
 సత్యంభయాదివగుణైభ్య ఉరుక్రమాంతశ్చేతే సముద్రఉపలంభనమాత్రతత్త్వా | సత్యంకందియగ
 ణైఃకృతవిగ్రహస్త్యంత్యశ్చేవకైన్యకపపదవిధుతంతమోంధమ్ ||౩౫|| త్వత్వాదపద్మమకరందజహం
 మునీనాంవత్కాన్మృటంపుపకుభిర్నుసంభావ్యమ్ | యస్మాదతొకికమహిమేమిత్వరస్యధూమ్నస్త
 వేహితమథాఅనునయేభవంతమ్||౩౬||నిషిగ్ధంచనోననుభవాన్నయతోన్రికించిద్వస్యై బలింబలిఘజోపిహ
 రంత్యరాద్యాః| సత్వావిదంత్యనుత్పాంతకమూఢ్యతాంధాః||ప్రేష్టోభవాక్ బలిఘజామపి తేపితుభ్యమ్||
 ౩౭|| తస్యైవైవ సప్రభురూపాథకమయిఃఫలాత్తాయద్వాంభయానుమతయోవిస్యజంతిక్యృష్టమ్| తేహం
 ణోయేమామితివా- తైస్తస్యంత్వంత్వంత్వనిగ్రహఃతేషుతవాప్రతీతః - యదుక్తంత్యక్తస్సపానచనితతద్యుక్తమేవేత్యా
 హ-త్వత్వేనకైరితి- సృపాణాంపదమాసనం- అంధంగాఢంతమవతత- అవిచేకబహుళత్వాత్ త్వత్వేనకైరేవత్యక్తం
 కింభునర్వక్తవ్యంత్యయాత్వక్తమితి||౩౮||అస్పష్టవత్కవాం భుంసామలోక పథమీయమామితి యదుక్తంతదవితధైవే
 త్యాహ||త్వత్వాదేతి||స్వపకుభిఃనరాకారైఃపకుభిః- కింభునర్వక్తవ్యంతవతత్కాన్మృటమితికించ-యస్మాత్ యేభవంత
 మనువతకం తెతేహామహిమహితంఅతొకికమేవ-అథోఅతఃకిమువక్తవ్యంతవత్వరశ్శోహితంఅతొకికమితి-అస్తి తాఃపదంపీ
 సుభుప్రాయస్సీదంతయోషితశత్యస్యపరిహారంవత్కృతి - యద్వాంభయేతిపంచమశ్లోకేన||౩౯|| నిషిగ్ధంచనావయంత
 శ్వనిషిగ్ధంచనప్రియాః| తస్మాత్ప్రాయేణనహ్యధ్యానాం భజంతినుమధ్యమ ఇత్యేవశ్లోకోక్తందోషత్రయాంప
 వారతి||నిషిగ్ధంచనఇతి|| దరిద్రతాలతుణం నిషిగ్ధంచనత్వంతతుతవనఘటత ఇత్యాహయస్మాదితి - అన్యతోబలిఘజివ్రా
 జ్యాఅపిబహ్మదయాయస్సై బవతేబలింహరంతి- తన్యసర్వేత్వరస్యవతోదరిద్రతానఘటతఇత్యభావః నిషిగ్ధంచనప్రి
 యా ఇత్యత్రతత్పురషేణబహు వ్రహీణావాసిందాస్యాదితి స్వయమపుభయధాస్తాతి- ప్రేష్టోభవానితి- బలిఘ
 జాంబ్రహ్మాదీనాం లోకేశ్వరాణాంశ్వంప్రేష్టః తేపి- తుభ్యంతవేతితస్మాత్ప్రాయేణనహ్యధ్యానాం భజంతిత్వస్యో
 త్రరంసత్వావిదంతీతి-అధ్యతయాఅంధాః- త్యాత్వాం- అంతకంసవిదంతీతి-అంతేఅనుత్పపలమానేవతపకయంతి- స
 త్యాంభజంతిత్వభావః||౩౭|| బలిఘజామపిభవాక్||ప్రేష్టఇత్యత్ర హేతుం వదంతియయోరాత్మసమంవిత్తమిత్యనేనోక్త
 మనౌచిత్యంపరిహరతి||త్వమితి||ఫలాత్కాపరమానందస్వరూపః|| శుక్రి||ఏతస్యైవానందస్యావ్యానిధూతానిమాత్రాము

పజీఁపంతిశ్రుతైః సమాజసేవ్యసేవకభావలక్షణసంబంధః-వస్తువునఃస్త్రియాశ్చ - మిథోరతయోఃఅతఃపతత్యత
 నుభయంభిన్నోస్తద తులయోరత్యర్థః॥ ౩౦॥భిన్నభిన్నాఘితాముధేత్యన్యపరిహారః ॥ త్వమితి ॥ భిన్నపదవ్యాఖ్యానంన్య
 స్తదండే ముఖానిభిగముధేత్యన్యపరిహారః ఆత్మేతియదధేకసర్వంప్రియంభవతి తసజగతామాత్మనస్తవరణంనవధేత్య
 థకాః కించ-ఆత్మదత్తి - వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయత్యయాదీఘకసమీక్షయేతిస్వస్మిన్నుక్తదోషద్వయంపరిహారతి - ఇతి
 ఇతిజ్ఞాత్వైవమేమయావృణోసీత్యజ్ఞానపరిహారః - హిత్వేత్యదీఘక సమీక్షిత్వపరిహారః భవతోభ్రువస్సకాశాదుదీ
 తోయఃకలఃతస్యవేగఃతేనధ్యస్తాఅభియోయేమాంతాబ్రహ్మాదీనపివిహాయకుతోన్యేవరాకాఇతిభావః॥ ౩౧॥

స్వాజ్ఞానంపరిహృత్యపురుషాంతరగుణానప్రదీప్తకోపసంరంభేణతస్మిన్నైవజ్ఞానమాపాదయతి ॥ జాడ్యమితి॥ సిం
 హాయథాపశూకవిద్రావ్యస్యబలింహరతి - తథాశాఙ్గధనుర్నిచేనైవజరాసంధాదీకవిద్రావ్యమాం స్వభా
 గంతియంయస్తస్యౌపుతవానసితస్యతవరాజభ్యోభయాదుదధింప్రపన్నఇతియద్యచోభావణం - తజ్ఞాన్యంమాంద్యం
 నమటతే ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ యచ్చాన్యదస్పష్టవత్తేనామిత్యాదితాథాకత్వాంభజంతస్సీదంతీత్యవసాదసంప్రమావహత్వ
 ముక్తంతదపిమందమేవేత్యాహ ॥ యద్వాంఛయేతి॥ యస్యతవభజనవాంఛయాన్వభోత్తమాఃఅంగోవెనస్యసితా-వై
 న్యఃపుష్పః-జాయంతఃభరతః-నాహుషోయయాతిః-గయశ్చాదిత్యేపాంతే-యే-తేతవఅనుపదపీంమాగణం - అస్థితాః
 అస్థితాఃతెకింసీదంతసీదంత్యేవ- అపితుత్వద్దంప్రాప్తాఇత్యర్థః - ఏవంచకోపావేశేనఅవసాదస్యపరిహారాద

విభోసముచితోభవతస్సమాజఃపుంసస్త్రీయశ్చరతయోస్సుఖమఃభిన్నోర్ను ॥ ౩౮ ॥ త్వన్యస్తదండ
 మునిభిగదతానుభావలక్ష్య దశ్యజగతామితమేవతోసిహిత్యాభవద్భువడదీరితకాలవేగధ్వస్తాశి
 షోబ్జభవనాకపతీకకుతోన్యే॥ ౩౯॥ జాడ్యంచస్తవకదాగ్రజయశ్చధూపాకవిద్రావ్యశాఙ్గనినచేనజ
 హాథకమాంత్యం ॥ సింహాయథాస్యబలిమీశపశూకస్వభాగంతేభ్యోభయాద్యదుదధిం శరణంప్రప
 న్నుః॥ ౪౦ ॥ యద్వాంఛయాన్వపశిఖామణయోగజ్ఞాన్యజాయంతేనాహుషగయాదయవకపత్యం రా
 జ్యంవిస్యజ్యనివిశుర్వనమంబుజాక్షసీదంతి తెనుపదపీంతేకహస్థితాఃకిమి॥ ౪౧॥ కాన్యంశ్రీయేతతవపాదన
 రోజగంధమాఘాయేననుభురితంజనతాపవగణంలక్ష్మ్యలయంత్యవిగణయ్య గుణాలయస్యమర్త్యంస
 దోరుభయమథకవిక్తదృష్టిః॥ ౪౨॥తంత్యానురూపమభజంజగతావధీశమాత్మానమత్రప పరత్రవకా
 మపూరమ్ ॥ స్వావైతవాంఘ్రిరరణంసృతిభిభృమంత్యాయోవైభజంతముపయాత్యన్యతాపవగణః॥ ౪౩॥
 తస్మాస్సుగ్ధరచ్యుతస్యపాథవతోపదిష్టాస్త్రీనడాంగృహేమఖరగోశ్వబిడాలభృత్యాఃయత్ర-ణకమా
 లమరికశకానోపయాయాద్యుష్కత్ర-ధామరవిరించన భానుగీతా॥ ౪౪॥ త్వక్తశ్శులోమనఖకేవేనద్ధ
 మంతమాణంసాస్థిరక్తక్మమిటగ్రఫవీత్రవతమ్బీజవచ్చవంభజతికాంతమతిర్విమూఢాయాతేపదాబ్జమక

స్పష్టవత్తేనామిత్యే తదానంతర్యం విహయాత్రోతకవః॥ ౪౧॥ యచ్చక్తంత్రాత్మనోను రూపమితిత్రాహ
 శ్లోకద్వయేన॥ కేతి॥ గుణానామాలయస్యతవపాదనరోజగంధంజనతాయాఅపవగణంమోక్షరూపం- లక్ష్మ్యలయం
 సత్సేవ్యం- సద్భిముఖభరితంవణిక తమాఘ్రాయతమవిగణయ్యమత్యంమరణధమకం సదాఉరుభయంయస్యతమ
 న్యం- కాస్త్రీశ్రయేతసేవేత-అథేకవిక్తాదృష్టిర్యస్యాస్యా- గుణాలయస్యేత్యనేనగుజైహేనాఇతియదుక్తంతదపా
 న్తం॥ ౪౨॥అతస్తాస్మేవఅహమభజమిత్యాహ॥తమితి॥ ప్రాథమ్యతేస్యాదితి- అరణ్యశరణం- సృతిభిఃదేవతిర్యగాదిజ
 న్నభిః- శ్రుతిభిరితివాతాంతరేత్యర్థవాదబహుళకమత్రవజైరిత్యర్థః- కథంభూతస్యతవ- యస్త్యం-అన్యతస్యసం
 సారస్యఅపవగోనాశోయస్తాత్మసి- భజంతముపయాలిత్య సాత్కరోతితస్యతవాంఘ్రిరితి-భీతస్యహేశరణమేవ-అను
 రూపంభజనయోగ్యం - అతస్తాస్మాత్వానుభజమిత్త్యర్థః॥ ౪౩॥యేచోక్తా రాజ్ఞాంబహువోగుణాఃరాజప్రతీప్సితా భూపై
 లాకకపాలవిదూతభిరిత్యానితత్రసేవ్యకంసశాపంసాంగుళిభంగంచాహద్వాభ్యాం॥ తస్యాఇతి॥ఖరాభవకేవలంభా
 రివాహః- గావోబలీవదాకఇశనిత్యంవ్యాపారక్లిష్టాః- శ్వానఇవావమతాఃవిడాలాఇవకృపడాః- హంప్రాశ్న భృత్యా
 ఇవకింకరాః-న్యపాస్తస్యాదుభకాగాయాః- పతయఃస్య్యయిస్యాఃకణకపథంత్యత్రాధానప్రాప్తుయాదితి॥ ౪౪॥ తథా
 భృత్యగీతి॥ తేపదాబ్జమకరందమజిక్రూతీసతీయాస్త్రీవిమూఢాసా- కాంతోయమిమతిర్వస్యాస్యాకాంతమతిః- జీవ
 హేవంభజతిత్వగా- హేః పినద్ధంఛన్నం- ఆంతమాణంసాదిమయమితి॥ ౪౫॥ యదుక్తముదాసీనా వయమిత్యాది

తత్రాహ॥ అస్త్యితి ॥ యద్యపిత్వంనిరపేక్షస్తథాపిమమతేచరణానురాగంస్తు- మయిచఅనతిక్రూరనతిశయవతీదృష్టిర్వ
 స్యతస్యతే ఆత్మకాత్యన్యేన- రతస్యకపి తవతేనకోలాభః- త్వచ్చరణానురాగవీచమహాలాభః - కించయహింకాఅస్య
 విశ్వస్యవృద్ధయే-ఉపాత్తారజసఃఅతిమాత్రాబౌతగ్ర-ట్యంయెనసః- తథాభూతస్సక-మాంసమీక్షసే-ఉపవాధేకమాహ
 షే-తదేవసంపరమానుకంపాఅత్యనుగ్రహణ ॥ ౪౬॥ తదేవంతదు క్తంసర్వంప్రతివ్యాఖ్యాయప్రసన్నచిత్తామంత్రము
 పదిశంత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి ॥ అథాత్సనోనురూపమిత్యాదితేవచఃఅశీకంమిద్యైతివైవమస్త్య-యతోలోకేకన్యాయా
 ఎవక్వచిద్రతిర్భవతి- యథాకాశీరాజకన్యాయాంబాంబాల్యంబికానాంతిస్సదాంమధ్యైతివైవమస్త్య-యతోలోకేకన్యాయావీచసా
 త్వరతిజాతాతదవృత్తి ॥ ౪౭॥ పూర్వాధాయాఇతి॥ పూర్వాధాయఃపరితేతాయాఅపీతి- ఉభయస్సాదివాసరలోకే ద్వయోత్
 చ్యతోభాగ్యైతి॥ ౪౮॥ సాధ్వీతి॥ ప్రలంభితాఉపహసంతా-అన్వాత్థఅన్వాఖ్యాతవతి ॥ ౪౯॥ యాని ॥ మయివీకాంతభక్తా
 యాస్తేకామాస్సంత్యేవ-అకామాయకామనివృత్తయేమోక్షపర్యవసాయివైత్యథాకః॥ ౫౦॥ అనువాదేనవరాకదత్వా
 తామభినందతి॥ ఉపలబ్ధమితి॥ యద్యస్మాత్మమయివతకమానాధీర్వాపకషికాతానాన్యవివయాజాతా॥ ౫౧॥ ఎకాంతభక్తి
 మభినంద్యతామేవదృఢీకర్తుంసకామాకభక్తాకేనందతి॥ యైతి॥ దాంపత్యేదంపత్యుపభోగసుఖార్థం॥ ౫౨॥ మాయా మో
 హితత్వమేవోపపాదయతి॥ మామితి॥ అపవగ్గేణసహసంపదోయస్మిన్ ॥ ౫౩॥ మాం-వాప్రప్యసాద్య-యేకేవలంసంపదవీ
 రండుమజిప్తుశీసా॥ ౪౫॥ అస్త్యిబుజాక్షమమతేచరణానురాగకాత్యకరతస్యమయిచానతిక్రదృష్టిః॥

యహ్యకస్యవృద్ధయఉపాత్తరజోతిమాతోమామీక్షసేతదుహసంపరమానుకంపా॥ ౪౬॥ నైవాశీకమ-
 హంమస్త్యేవచస్తేమధుసూదన । అంబాయాఇవమెచ్చాయోకన్యాయాస్సాన్యద్రుక్షోచిత్ ॥ ౪౭॥ పూర్వా
 ధాయాస్సాపిప్రుంశ్యల్యామనోభ్యేతివవంనవమ్ । బుధోసతీంనవిభృతాత్రాంబిభృదుభయచ్యుతః॥ ౪౮॥
 శీర్షికవాక్ ॥ సాధ్వీత్యచచ్ఛేతుకామేనరాజపుత్రప్రలంభితా । మయోదితంయదన్వాత్థతత్సర్వంసస్య
 మేవహి॥ ౪౯॥ యాకయాక కామయసేకామాకమయ్యకామాయమానిని । సంపిహ్యేకాంతభక్తాయా
 స్తవకల్యాణనిత్యదా॥ ౫౦॥ ఉపలబ్ధప్రతిప్రేమపాతిప్రత్యంచితేనఘే । యద్వాక్యైశ్చాల్పమానా
 యానధీర్తయ్యపకర్షితా॥ ౫౧॥ మేమాంభజంతిదాంపత్యైతపసావ్రతచర్యయా । కామాత్తానాపవగ్గేం
 మోహితామమమాయయా॥ ౫౨॥ మాంప్రాప్యమానన్యపవగ్గేసంపదంబాంభంతయేసంపదవీచతత్స
 తిమ్ । తేమందభాగానిరయేపియన్యకాంమాత్రాత్మకత్వాత్పిరయస్సుసంగమః॥ ౫౩॥ దిష్ట్యాగృహేశ్వర్య
 సకృన్మయిత్యయాక్యతానువృత్తిర్భవమోచనీఖలైః । సుదుష్కరాసానుతరాండురాశియోహ్యసుంభరా
 యానికృతింజపస్త్రయః॥ ౫౪॥ సత్వాద్యశీంప్రణయినీంగృహీణీంగృహేషుపశ్యామిమానియయాస్వ
 వివాహకాలే । ప్రాప్తాన్నపానవిగణయ్యరహితహిమహిమప్రస్థాపితోద్విజడమశ్రుతసతత-భగ్య॥
 ౫౫॥ భ్రాతుర్విరూపకరణంయుభినిజితస్యప్రోద్వాహపర్యణిచితదృశమతుగోష్ఠ్యామ్ । దుఃఖంసమత్త
 మసహోఽస్మదయోగభీత్యానైవాబ్రవీకిమపి తేనవయంజితాస్మన్ ॥ ౫౬॥ దూతస్త్యయాన్యలభసే

వవిషయాకా వాంఛుతి-నతుమాంతత్వంతాసాంసంపదామపిమోహమేవపతితం - యేషయానిరయేపినికృష్టయో
 నావపిన్యూతాకేంద- తేమాంమాత్రాత్మకత్వాత్ విషయాత్మకత్వాత్ - నిరయఃసంగమఃశోభనసంగమవీచస్యాత్
 అతోమందభాగాగృత్యర్థం॥ ౫౩॥ దిష్ట్యైతి॥ తస్మాత్ గృహేశ్వరి-త్వయామయిభవమోచనీనిహిమా-మాఅనువృత్తిఃకృతా- ఏ
 తద్దిష్ట్యాభద్రంగభూతా-ఖలైఃసుదుష్కరా- దురాశియోదురభివాదాయాః - అతవీచఅనుంభరాయాఃప్రాణతస్ప
 ణపరాయాః-నికృతింజయోపంపనపరాయాఃస్త్రీయాఃసుతరామసావనువృత్తిస్సుదుష్కరేతి॥ ౫౪॥ కించసంతనిహా-
 మాఃప్రెష్టైవమయ్యనువర్తమానాబహ్వః - కింతుత్వయాసదృశీంచాపిక్వాపిసపశ్యామితస్యాః భక్తి బహుమా
 నేనాభినందతితిభిః॥ నేతి॥ ఉపశ్రుతాస్త్యైకధాయస్యమే॥ ౫౫॥ భ్రాతురితి॥ ప్రోద్వాహపర్యణిచినిరుద్ధవివాహే ఆ
 తుగోష్ఠ్యాంధ్యూతసభాయాం-తస్యభ్రాతురవధంతస్మిన్కాలే కాలాంతరే- తదనుస్మరణతఃపునఃపునఃసమృద్ధందుఃఖః
 అస్మాభిరయోగోవియోగఃతద్భీత్యా - అసహసోభవత్సని-అనేనైవానిరుద్ధవివాహానంతర్యమన్యజ్ఞాతవ్యం॥ ౫౬॥ అః
 చిదూతఇతి॥ ఆత్మలభసేమత్వాస్త్రీవ్యథాం- మయిచిరాయతిశ్చోభావినివాపేఅగంతవ్యమిత్యితితేనమయోకథంచిః
 ప్రాప్తవతిసతి- ఏతద్విశ్వంసూన్యమత్యాఇదమసన్యయోగ్యంఅంగ-జిహవేత్తకుమిచ్చామిశ్యేచందూతః ప్రస్థాపిః

క్రాంత్యుత్తానితి॥ ౯౧౧౮॥ భానునితి॥ శ్రీమానితవసోఃకృతేవావిశేష ౧౦౧౧౨॥ శ్రుతభితి॥ భద్రోనామపకలఃపకఃసో
మకఃఅవరఃకసియా-ఏతేకాశింద్యాస్సతాభితి॥౧౬॥ప్రకూవభితి॥మాద్యాలత్సకాయాః॥౧౭॥వృకభితి॥సుధీపక
శమఃఏతేమిత్రపిందాత్మజాః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిహ్వితి॥ సంగ్రామజిహ్వముఖాస్సవ్యకాంతాఃభద్రాయాఃసుతాః
భ్యానామపివైవ॥౧౯॥దీప్తిమానితి॥రోహిణ్యాస్సతానాముక్తిరన్యసాముపలక్షణార్థకం॥౨౦॥౨౧॥ఏతేమానితి॥అ
న్యేయామపి శ్రీకృష్ణపుత్రాణాంశతసంఖ్యాః శ్రీమపుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ కోటిశోబహువుః - తత్రహేతుత్వేనశ్రీ
కృష్ణపత్నీనాందాహుశ్యమనుస్తారయతి-మాతరఃకృష్ణజాతానామిదశబేనఅధికాశ్చేత్యుక్తం॥౨౨॥కథమితి॥యఃకృ
ష్ణంహంతుంరంధ్రంప్రతిక్షతేనకథంప్రాదాదితి॥౨౩॥ఎతదితి॥వైవాహికంవివాహనిమిత్తం ॥ ౨౪ ॥ ననురుక్తిణోభి

రేఃప్రద్యుమ్నప్రముఖాజాతారుక్తిణ్యానవమాపితుః॥ ౧౧॥ భానుస్సభానుస్సర్వానుప్రభానుర్భా
నుమాంస్తథాచంద్రభానుర్బుధాద్భానురవిభానుస్తథాప్తమః॥ ౧౨ ॥శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చసత్య
భామాత్మజాదశసాంబస్సమిత్రఃపురుజిచ్ఛతజిచ్ఛసహస్రజితే॥౧౩ ॥ విజయశ్చిత్రకేతుశ్చకీర్తిమాన్
ద్రవిణిక్రతుః । జాంబవత్యాస్సతాహ్యేతేసాందాద్యాపిత్యసంమతాః॥ ౧౪॥ భానుశ్చంద్రోశ్వసేన
శ్చచిత్రగుర్వేగవాన్వృషః । ఆమశ్యంకుర్వసుశ్రీమాన్కృతిర్నాగ్నజితేస్సతాః॥౧౫॥ శ్రుతఃకవిర్వృ
షావీరస్సబాహుర్భద్రవీరః॥౧౬॥కథంప్రకూవభితి॥శాంతిదర్శనఃపూర్ణమాసఃకాశింద్యాస్సవికోవరః॥ ౧౬॥ ప్రథామో
గాత్రవాన్సంహోబలప్రబల ఊర్ధ్వగః । మాద్యాస్సతామహశక్తిస్సహస్తేజోపరాజితః॥ ౧౭ ॥
వృకోహ్యరోగనిలోగృధోబహుర్నాథఏవచామహాశఃపావనోవహ్నిమిత్రవిందాత్మజాస్సుధీః ॥
౧౮ ॥ సంగ్రామజిహ్వహస్తేనశూరఃప్రహరణోరిజితే । యజ్ఞస్సభద్రోభద్రాయావామలయశ్చ
సత్యకః॥౧౯॥దీప్తిమాంస్తామపుత్రాద్యారోహిణ్యాస్తయాహరే॥ ౨౦॥ ప్రద్యుమ్నస్సానిరుద్ధోధూ
దుక్తివత్సాంమహాబలః । పుత్ర్యాంశురుద్భౌరాజన్నాన్నాభోజకలేపురే ॥ ౨౧ ॥ ఏతేమాంపుత్ర
పౌత్రాశ్చబహువుఃకోటిశోస్థపా మ-తరఃకృష్ణజాతానాంసహస్రాణిచిహ్నాదశ॥౨౨॥రాజా ॥ కథం
క్త్యరిపుత్రాయాఃపాద్యాహితరంయుధి । కృష్ణైనపరిభూతస్తంహంతుంరంధ్రంప్రతిక్షతై॥౨౩॥
ఎతదాఖ్యాహిమేవిదవ్యద్విమోచైవాహికంమిథః॥౨౪॥అనాగతమతీతంచవతమానమతీంద్రియమ్ । వి
ప్రకృష్టంవృత్తవహితంసమ్యక్వశ్యంకయోగినః॥౨౫॥శ్రీశుకః ॥ యద్యప్యనుస్మరన్వైరంరుక్తికృష్ణావమా
నితఃవ్యతరద్భాగినేయాయసుతాంకుర్వన్వసుఃప్రియమ్॥౨౬॥ వృత్సస్వయంవరేసాక్షాదనం గాంగ

—అనిరుద్ధవివాహేబలరామకృతరుక్తివధాచికథాచారంభః—

యతస్తయా॥రాజ్యస్థమేతాన్నిజిజ్ఞాసహరైకరథోయుధి॥ ౨౭॥ రుక్తిణ్యాస్తనయాంరాజన్కృతవ
మకనుతోబలీఉపయేమేవిశాలాక్షఃకన్యాంచారుమతీంకిల॥ ౨౮॥ దాహిత్రాయానిరుద్ధాయహితీంరు
క్త్యుదదాధరే॥రోచాంబద్ధవైరోపిస్వసుఃప్రియచిరీషకయా॥జానన్సర్వమంతద్యౌనంస్నేహపాశాను
బంధనః॥౨౯॥ తస్మిన్నభ్యుదయేరాజన్రుక్తిణీరామకేవాలపురంభోజకటంజన్మస్సాంబపృథ్యుమ్నకా
దయః॥౩౦॥తస్మిన్నివృత్తఉద్వాహేకాశింగప్రముఖాన్పుషాః॥దృష్టాస్తేగుక్తిణంప్రీదుబలామత్యైర్వి
నిజయః॥౩౧॥ అనక్షోహ్యయంరాజస్సపితద్యౌననంమహత్ । ఇత్యుక్తోబలమాహూయతేనాక్షైరు
క్త్యుదీవ్యతః॥౩౨॥ శతసహస్రమయతంరామస్తత్రాదదేపహమ్ । తంతురుక్త్యజయత్తత్రకాశింగః
ప్రాయంకథంజానిసుభిచేత్తత్రాహ॥ అనాగతమితి॥అతీంద్రియంఅన్యదింద్రియాగోచరం - విప్రకృష్టం దూరస్థం
వృత్తవహితంకుద్భాద్యంతరితం-అత్రోత్తరంస్వయంచరేరుక్తవత్సావృతస్సకరాజ్ఞానిజిత్యజహారేతి ॥౨౫ ॥ యదీతి॥య
ద్యపిక్యష్టావమానితః-తథాపివైరమనుస్తరన్నపివ్యతంతేఅదాత్ అన్యమోదతేత్యర్థః॥ ౨౬ ॥ ౨౭॥ సర్వాసామప్యైకై
కాకన్యాతత్సర్వవివాహాపలక్షణార్థకన్యావివాహమాహ॥రుక్తిణ్యాభితి॥ ౨౮ ॥ దాహిత్రాయేతి॥ యానం
వివాహాతద్యౌనం అధమకంజానన్మితి॥ శ్లో॥ ద్విపదన్నంసభోక్త్యుద్విషంతంనైవభాజయేదిత్యాది శ్లోకవిభారాత్॥
శ్లో॥అన్యగ్రహంలొకవిద్విష్టంధవ్యామప్యావరెన్నత్పితినిషేధాచ్చేత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ లొకవిరుద్ధాచరణఫలంవస్తుమాహ॥
తస్మిన్నితి॥౩౦॥౩౧॥ శనక్షజ్ఞాభితి॥అదివ్యతఅదివ్యత్క్రీడితవాన్॥౩౨॥ ౩౩॥ తతభితి॥ నిహా-ణాంలక్షంగ్లసాం పణంకృత

వాక్ - కైతవంక పటా॥ ౩౪॥ మన్యు నేతిన్యర్చుదందశకోటిః గ్లహంపణంతుభితో కామతదే॥ ౩౫॥ తమితి॥ ఛలమృశ్రి
 తోరు క్రియయాజిమిత్వాహ ॥ ౩౬॥ ౩౯ ॥ రు క్రితేతి॥ నృన్లుసంసదికో భనసభాయాన్యపసంసదితిపాతాంతరం॥ ౪౦॥
 ౪౩॥ తతిఇతి॥ సూర్యయానవోధయా-సిద్ధాః అఖిలాః అధాః అన్యదయశ్చత్రువధాదయోయేషాంతే॥ ౪౪॥ ఇతిభావా
 థకాదిపికాయాం-ఏకషష్ఠితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ద్వియంక్ షష్ఠితమేప్రోక్షంతనిరుద్ధస్యోధనం॥ కన్యయారమమాణస్యబాణేనబహుబాహునా॥ ౧॥ భగవానితి॥ పురా
 ప్రాహసద్బలమ్॥ దంతాక్ సలద్యయన్తుచైర్నాప్యప్యత్రధలాయుధః॥ ౩౩॥ తతోలక్షంక్ష్య గృ
 హాద్గహంతత్రాజయద్బలః॥ జితవాసచామిత్యాహుర్ని క్షేత్రవమాశ్రితః॥ ౩౪॥ మన్యవాత్సుభితశ్శ్రీ
 మాన్ సమద్రుధవపర్యణే॥ జాత్యారుణాక్షోతిరుషాన్యర్చుదంగ్లహమాదదే॥ ౩౫॥ తంచాపిజితవాక్ రా
 హేంధమేకాణ్చలమాశ్రితః॥ రు క్షీజితంమయాత్రేమేవదంతప్రాశ్నికాఇతి॥ ౩౬॥ తదాబ్రవీన్నభోవా
 ణీబలేనైవజిగ్గహంధమతోవచనైవైవరు క్షీదతవైవమౌ॥ ౩౭॥ తామనాదృత్యవేదగోర్భదవ్వరా
 జన్యచోదితః॥ ప్రంక్షణంపరిహసకబభాషేకాలచోదితః॥ ౪౦॥ వైవాత్సకోవిదాయాయంగౌపాలవన
 గోవరాః॥ అక్షైదీవ్యంతరాజానోబాణైశ్చసభవాద్యుతాః॥ ౪౧॥ రు క్షిజ్ఞేవమధిక్షిప్తోరాజభిశ్చాపహాసి
 తః॥ క్రుద్ధః పరిఘముద్యమ్యజఘ్నేతంన్యన్లుసంసది ॥ ౪౦ ॥ కఖింగ రాజంతరసాగృహీత్వాదశమేవదేదం
 తానపాతయత్సుధోయోహసద్విప్యతైర్ద్విజైః॥ ౪౧॥ అన్యనిర్భిన్నబాహూరు శిరసోరోరుధిషీతాః॥
 రాజానోమదుర్నిశ్చృతాబలేనపరిఘాదితాః॥ ౪౨॥ శిహతెరుక్కిణీన్యాలేనాబ్రవీత్సద్విపాధువారు
 క్షిణీబలయోరాజకసేవాభంగభయాద్దరిః॥ ౪౩॥ తతోనరుద్ధంసహసూర్యయావరంరథంసమారోప్య
 యయః లిఖశస్థం॥ రామాదయోభోజకటార్థశాహాకాన్సిద్ధాఖిలాథామధుసూదనాశ్రయాః॥ ౪౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే-ఏకషష్ఠితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ బాణఃపుత్రశతశ్చైర్జ్యోతిరేతాసీన్యహ త్తనః । సహస్రబాహువాః ద్వైసతాండవేతోవయన్య
 డమ్ ॥ ౧ ॥ భగవాన్ సర్వభూతేశశ్శరణ్యాభక్తవత్సలః॥ వరేణఛందయామాససతంవవైపురాధిపమ్॥
 ౨ ॥ సవీకదాహగిరిశంపాశ్వకస్తంవీత్యయమదః॥ కిరీటేనారంభణేనసంస్పృశంస్తత్ప్రదాంబుజమ్॥
 ౩॥ నమస్యైత్యాంవహదేవలోకానాంగురమీశ్వరమ్ । పుంసామపూణకామానాంకామపూరామ
 రాంఘ్రిపమ్॥ ౪॥ దోన్యహస్రంత్యయాద త్తంపరంభారాయమేభవత్ । త్రిలోక్యాంప్రతియోధారంజల
 భైత్వదృతేసమమ్॥ ౫॥ కందూత్యానిభృతైదోభిర్యుయత్సుదిగ్గజాసహమ్॥ అద్యాయాంచూణాయ
 న్నద్రీక్షితాస్సైప్రదురువుః ॥ ౬॥ తచ్చుత్వా భగవాన్ క్రుద్ధః కేతుసైభజ్యతేయదా॥ త్వద్గర్భేన్నా
 భవేన్మృత్యుసంయుగోమత్సమేనతే॥ ౭॥ ఇత్యుక్తః కుమలిహృత్పన్నగృహంపావితన్నుస॥ ప్రతీక్ష్యగి

—(*)ఉషాపరిణయకథాప్రారంభః॥ (*)—

రిశాదేశంస్వవీర్యవచనంకురీః॥ ౮॥ తస్యోషానామదుహితాస్వప్నైప్రాద్యుమ్నవారతిమ్॥ కన్యాలభత
 కాంతేనప్రాగదృష్టప్రతేనసా॥ ౯॥ సాతత్రతమశశ్యంతికావపికాంతేతివాదిసి॥ సఖీరాంచుద్భవత్రస్తా
 విహ్వలానీడితాభృతమ్॥ ౧౦॥ బాణస్యకుంత్రీకుంచాండ శ్చిత్రలేఖాచితత్సతా । సఖ్యస్థుచ్చత్సఖీం
 చోషాంకౌతూహలసమన్వితా॥ ౧౧॥ కాంతంమృగయసేసుభుక్తిద్వశస్తేమనోరథః॥ హస్తగ్రాహంన
 తేద్యాపిరాజప్రత్యగ్విపలతయే॥ ౧౨॥ ఉషా॥ దృష్టః కశ్చిన్నరస్వప్నైశ్చామః కమలలోచనః॥ పీతవాసా
 బృహద్భానుశ్శ్చి తాంహృదయంగమః॥ ౧౩॥ తమహంమృగయేకాంతంపాయయిత్వాధరంమధుక్వా
 ధిపంపురపాలకం॥ ౧౪॥ ౩॥ నమస్యఇతి॥ కామాక్ పూరయతీతికామపూరఃసచాసావమరాంఘ్రిపంకల్పతరంతంత్వా॥ ౪॥
 ౫॥ ౩॥ ఉషా॥ మేఅద్యనిభృతైభిరదైదోభిరద్రీక్షచూణాయక్ అయాంఅగచ్ఛం॥ ౬॥ ౭॥ ఇతి॥ స్వవీర్యవశనంవాశ
 కంకేతుభంగంప్రతీక్షమాణః॥ ౮॥ మమేశాదిష్టసంగ్రామస్యప్రసంగమాహ॥ తస్యేతి॥ ప్రాద్యుమ్నాఅనిరుద్ధనేన- త
 త్రాప్తిస్వప్నైః॥ సేతి॥ తంకాంతంఅవశ్యంతీసాక్షిత్వప్రా॥ ౧౦॥ తతఃకింకృతంతదాహాబాణగ్యేతి॥ ౧౧॥ కాంతమితి॥ హ
 స్తగ్రాహంభతాకరం॥ ౧౨॥ ౧౫॥ ఇతి॥ త్వయావృష్టవీషామధ్యకోవాభవేదితి - దేవాదీయథావతేవతేఅలిఖ

తా||౧౬||మనుశేష్యితి||ప్రద్యమ్నంలిఖితంవీత్యశ్వహృయమిలజ్జితా|| ౧౭|| అనిరుద్ధవతి||అనిరుద్ధంవిలిఖితం వీత్యఉమా
 అవాబ్జుభీబధూవ||౧౮||౧౯||తత్రేతి||శోణితపురంసితా||౨౦||సేతి||పుంభిదుఃష్టే||శ్రేష్ఠేషీతుమశక్త్య||౨౧|| పరాధే
 తి||సచపరాధ్యైకరమాలై వ్యర్వాసస్సగ్గంధాదిభిశ్చత్రూషణపూర్వకమర్చితస్స||౨౨|| గూఢభతి|| శయాఉపయ
 అపహృతేంద్రియఃఅహగణాణాదీవససమూహానబుధా||౨౩|| తామితి||అప్రీతాంతిహృష్టాందురవచ్చదైః అచ్చ
 దయతుమశక్త్యై||౨౪||భటాభతి||విచేష్టితంవిరుద్ధాచరణం|| ౨౫|| అనపాయభిరితి||అనపాయభిఃఅపాయఃఅపసర్పణం
 పమాదోవాతద్రహితైః-పాతాంతరేదుష్ప్రేష్యాయాఃదుష్టప్రేష్యాసఖియస్యాఃతస్యాః-పుంభిదుఃష్టాం కుతోవే
 తినజానీమభితి||౨౬||౨౭||కామాశ్శజాతమితి||కామస్యాత్సవోదేహజ్ఞాతం||౨౮||దీప్యంతమితి|| అభిన్యన్తయూసర్యమంగళ
 పీయతస్సప్రహయతీంశీప్వామాంవృజినాణావే||౧౮||చిత్రలేఖా||వ్యసనంలేపకమామిత్రా||కాం
 యదిభావ్యతేతమానేష్యేనరయస్తేహనోహతాతమాది||౧౯||ఇత్యుక్త్యాదెవగంధర్వసిద్ధచారణప
 న్నూకా||౨౦||త్యాగవిద్యార్థరాకయత్యామనుజాంశ్చయధాలిఖత్|| ౧౬|| మనుశేషచసావృష్టిశూ
 రమానకదుండుభిమి||వ్యలిఖద్రామకృష్ణాచప్రద్యమ్నంవీత్యలజ్జితా || ౧౭|| అనిరుద్ధంవిలిఖితంవీత్య
 పావాబ్జుభీస్థితా||సాసావసావితప్రాహస్తయమానామహీపతే|| ౧౮|| చిత్రలేఖాతమాజ్ఞాయ పా
 తగ్గింకృష్టస్యయోగీనియయావిశయసాజ్జద్వారకాంకృష్టపాలితామ్|| ౧౯|| తత్రస్తుప్రంసుపర్యం
 కైప్రాద్యమ్నంయోగమాస్థితా||గృహీత్యాశోణితపురంసప్తైష్టియమదర్శయత్|| ౨౦|| సాచతంసుం
 దరవరంవిలీకృతముదితానసాదుష్ప్రేష్యవ్యగృహే పుంభిరేమైప్రాద్యమ్నానానమమ్|| ౨౧|| పరా
 భ్యువాసస్సగ్గంధధూపదీపానసాదిభిః | పానభోజనభత్యైశ్చవాక్త్యశ్చకూషణాచ్ఛితం|| ౨౨||
 గూఢాకన్యాపురేశశ్వత్సప్రవృద్ధస్నేహయాతయా | నాహగణాణానబుధపహ్యషయాపహృతేంద్రి
 యః || ౨౩ || తాంతథాయదువీరేభజ్యమానాంహతవ్రతామ్|హేతుభిలక్షణయాంబకురాప్రీతాం
 దురవచ్చదైః|| ౨౪|| భటాఅవేదయాంబకురాజాస్తేదుహీతుర్వయమ్ | విచేష్టితంరక్షయామకన్యా
 యాంకులదూషణమ్|| ౨౫|| అనపాయభిరస్యాభిగుఃప్తాయాస్సగ్గహేప్రభో | కన్యాయాదూషణం
 పుంభిదుఃష్టే శ్రేష్ఠాయానవిద్యహే|| ౨౬||తతఃప్రవృద్ధితోబాణోదుహీతుశ్చ శ్రేయాషాః|తస్యితికన్య
 కాగారింప్రాప్తౌదాగ్రీక్షిద్యదూద్వహమ్|| ౨౭|| కామాశ్శజాతంభువనైకసుందరంశ్యామం పితంగంబ
 రమంబుశేషణమ్|బృహద్భుజంకుండలకుంతలత్విషాస్త్రితావలోకేనచమండితాననమ్ || ౨౮ || దీప్యంత
 మత్యైఃపీరియయాభిన్యన్తయూతదంగ సంగస్తనకుంకుమప్రజమ్| బాహ్యావర్ణధానం మధుమల్లికాశ్రి
 తాంతస్యాః||౨౯||అసీనమచేత్యవిస్త్రితః || ౩౦ || సతంప్రవిష్టంవృతమాతతాయభిధుఃజైస్సహనైగిరవ
 లోక్యమాధవఃఉద్యమ్యమార్వంపరిఘంవ్యవస్థితోయథాంతకోదండధరోజిఘాంసయా|| ౩౧|| జిఘృత్
 యాతాకపరితఃప్రసవతశ్చనోయథాసూకరయూధపోహనత్ | తేహన్యమానాభవనాద్విస్థితాని
 భిణ్ణమూఢోఽరుదుజాఃప్రదుదుగ్రీవుః|| ౩౨|| తంనాగపాతైబలినందనో బలీఘ్నంతం స్వస్వైన్యంకు
 పితోబబంధహాఉమాభ్యుతంశోకవిమాదవిహ్వలాబద్ధంశిశమ్యాశ్రుకలాత్కరోదీత్||౩౩||

—*ఇతిశ్రీమద్భాగవత-దశమస్కంధ-ద్విషష్టిత మోధ్యాయః*—

బాణాసురయుద్ధపారింభఘట్టః.

శ్రీకుకః||అపశ్యతాంచానిరుద్ధంతద్ధంధూనాంచభారత | చత్వారోవాషికామాసావ్యతీయురనుశోచ
 యా - తస్యాఅంగసంగేనస్తనకుంకుమంసాన్యంసౌజితాంబాహ్యుమృద్యేవత్యసిద్ధానమధుమల్లికాః వసంతభ
 వామల్లికాంతదాశ్రితాంతస్యాగ్రభత్యామృతస్సంధిఃతస్యాగ్రభత్యథణః||౩౯||సఇతి||అతతాయభిరుద్యతశస్త్రైః-మాధ
 వఃఅనిరుద్ధఃమార్వంమురులోహవిశేషఃత్వమితం||౩౦||౩౧|| తమితి||శోకవిమాదాభ్యాంవిహ్వలావివశా - అహా
 ణాంకలాంబిందవంయత్యోస్తైతీణీయస్యాన్నా|| ౩౨|| ఇతిభావాథాదీపికాయాం- ద్విషష్టిత మోధ్యాయ వ్యాఖ్యాః*
 శ్లో||త్రియంకషష్టితమేనాథబాణయాదవసంగరే | సుతిష్టకరేణరుద్రేణ బాణబాహుభిదోహరే|| అనిరుద్ధోద్వహేన్య
 స్త్రికబాణయాదవసంయుగే||శ్రీకృష్ణశ్శీకారంజిత్యాబాణబాహూనథాచ్ఛినత్||౧|| నారదాదిహితత్తతఃకమయ్యధాది

కం॥౧॥ప్రహ్మమ్మృత్యుశ్చైవ రామకృష్ణానువతఃసత్యతాపరతోనిగఃతావిత్పథః॥౩॥అయోహేణీభిరితి ॥ సర్వతోదిశమృత్యు
ఉత్తరేదోన్వయః॥౪॥భజ్యమానేతి॥ భజ్యమానానిపురొద్భావానిద్వంద్వైకవద్భావఃఅట్టాలాంప్రాకారాదుపరిత్య
న్నతస్థానాని-అభినిర్భయావాణః॥౫॥బాణార్థమితి॥సుతఃసంధతత్సహితైఃప్రమథగణైఃరామకృష్ణాభ్యాంయుయుః॥
౬॥౧౧॥ప్రత్యస్తాఃశ్యేవాహ॥బ్రహ్మస్త్రస్యేతి॥వైజంనారాయణాస్త్రం ॥ ౧౩॥౧౪॥ సంధత్యతిశిఖినామయూరే
వాహనేన॥౧౫॥కుంభాంశత్యతి॥తయోరనీకానిహతాఃనాథాఃయేహేంతాని॥౧౬॥౨౦॥తతత్త్యతి॥ అనిరీక్షమాణః తిర్యక్
భోబభూవేతి॥౨౧॥౨౨॥అచిర్భూవేతి॥జ్వరస్తుయోద్ధువభ్యధాపదితి॥నారాయణశ్శ్వేజ్వరమస్పృశత్ ॥ ౨౩॥౨౪॥ అత్ర

తామి॥౧॥నారదా త్రమపాకణ్యవాతాంబధస్యకమక॥ప్రయయశ్శోణితపురంపుష్పయఃకృష్ణపాలి
తామి॥౨॥ద్రుష్టమ్నాయుధానశ్చగదస్సాంబోధసారణః॥ నందోపనందభద్రాద్యారామకృష్ణానువ
జ్జనః॥౩॥అత్తోహిణీభిద్వాదశభిస్సమేతాస్సర్వతోదశమ్॥ రురుధుర్చానగరం సమంతాత్సాత్వత
షకధాః॥౪॥భజ్యమానపురోద్యానప్రాకారాట్టాలగోపురమ్॥ ప్రేతుమాణోరుషావిష్టస్టుల్యనైనోభి
నిర్యయా ॥ ౫ ॥ బాణాథకంధగవాన్రుద్రస్సమత్రైప్రమదైవృతః॥ ఆరుహ్యనందివృషభంయుయు
ధేరామకృష్ణయో॥౬॥అసీత్సుతుములంయుద్ధమద్భుతంరోమహావకణం॥ కృష్ణశంకంయోరాజస్స
ద్యుమ్నుగుహయోరపి॥౭॥కుంభాండకూపకణాభ్యంబలేనసహసంయుగః॥ సాంబస్యబాణపుటేణ
బాణేనసహసాత్యకే॥౮॥బ్రహ్మదయస్సురాధీశామునయస్సిద్ధచారణాః॥ గంధర్వాష్సరగోయత్యావి
మానైద్రక్షస్తుమాగమక॥ ౯ ॥శంకరానువరాన్స్థిర్యుతప్రేతాస్సగుహ్యాకా॥డాకినీయాతుధా
నాంశ్చభేతాశానవినియతా॥౧౦॥ధూతమాతృపిశాచాంశ్చకూర్తాండాస్సప్రహరతుసా॥ తా
డయామాసతీత్సాన్త్రైశ్శురైశ్శాక్షాధమశ్చ్యుతైః॥ ౧౧ ॥ పృథగ్విధానిప్రాయుక్తపినాక్యస్త్రాణి
శాక్షైఃకే॥ ప్రత్యస్త్రైశ్శమయామాసశాక్షాపాణిరవిస్త్రితః॥ ౧౨ ॥ బ్రహ్మాస్త్రస్యచబ్రహ్మాస్త్రంవా
యవ్యస్యచపార్శ్వతంఆగ్నేయస్యచపాజఃస్యవైడంపాశుపతస్యచ॥ ౧౩ ॥ మోహయిత్వాథగిరి
శంభ్రంభణాన్త్రైశ్శంభ్రంభితమ్॥ బాణస్యపుతనాంశ్చారిజఃకూనాసిగదేమభిః॥౧౪॥సూండంప్రద్యు
మ్నబాణోమేరద్యుమానస్సమంతతః॥ అస్సగ్విముంచగ్నాత్రేభ్యశ్శిఖినిప్రాద్యవద్రాణాత్॥ ౧౫॥
కుంభాండకూపకణాశ్చపేతతుముకసలాదితౌ॥ దుదుగ్విపుస్తదానిహతనాథానిసవతః॥౧౬॥
విశిర్యమాణంస్వబలం దృష్ట్వాబాణోత్తమవకణః॥ కృష్ణమభ్యుదవత్సంఖ్యైరధీహితైవ సాత్యైమ్॥
౧౭॥ధనూంహ్యోకృష్యయుగవద్యాణఃపంచశతానివై॥ ఏకైకస్త్రిన్సూదోద్వోనందధైరణికోవిదః॥
౧౮॥తానిచిచ్ఛేదభగవాన్ధనూంషియుగపద్ధరిః॥ సారథిరథమశ్వాంశ్చపాత్యాశంఖపహారయత్॥
౧౯॥తన్వాతాశోటరానామనగ్నము క్తశిరోరుహఃపురోవతస్థేకృష్ణస్యపుత్రపాణిరరతుయా॥ ౨౦॥
తతస్త్రిరబ్రుఖోనగ్నమనిరీక్షకదాగ్జః॥బాణశ్చతావద్విరభశ్చిన్నదగ్నావిశత్పురమ్॥ ౨౧॥విద్రావి
తేధూతగణేజ్వరస్తుత్తిశిరాస్త్రిపాత్॥మహాదేవప్రయక్తోసాఘోరదూభోవిభీషణః॥౨౨॥అవిభకధూవ
పురతస్సమరేశాక్షాధవన్దనః॥అథనారాయణోదేవస్తంధష్టావ్యవస్థజ్జ్వరమ్॥౨౩॥మాహేశ్వరోవై
ష్ణవశ్చయుయుధాతేజ్వరాపుభౌ॥మాహేశ్వరస్సమాక్రందవైష్ణవేనబలాదితః॥౨౪॥అలద్వాభయము
న్యత్రభీతోమాహేశ్వరోజ్వరః॥శరణార్థిఃహృషీకేశంతుష్టావప్రయతాంజలిః॥౨౫॥మాహేశ్వరజ్వరః॥న
మానిత్వానంతత క్రింపరేశంసర్వాత్మానంకేవలంజ్ఞప్తిమాత్రమ్॥విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరోధహేతుం

సంపరమేశ్వరమహానామశ్రీకృష్ణం తాపయితుం ప్రవృత్తః స్వయమేవ తప్తస్థా - తంపరమేశ్వరం జ్ఞాన్వానువన్ము
సు-రోతి నమామితి త్వాత్వాంతనంతశ్చింతనమామి-తుతః-పరమో బ్రహ్మానాం ఈశం - తత్ర హేతుః - సర్వాత్మా
సంసర్వస్య ఆత్మానందేయతారం - తత్పు-తః-కేవలం శుద్ధం-జ్ఞప్తిమాత్రం చైతన్యమనంతదేవం సర్వచేతయిత్యేన ప
రమేశ్వరత్వము క్తం కించ-విశ్వస్య జ్యేష్ఠాదిహేతుత్వాదవీత్యానాం విశ్వోత్పత్తిః - నన్వేనంధూతం బ్రహ్మ సన్ధానాహమితి
చేతతాగ్ని-యత్తద్భ్రష్టాతి-యద్భ్రష్టాతదేవత్వవిత్పర్యాయః కించద్భ్రష్టాత్మతవా-బ్రహ్మలింగం బ్రహ్మచాపద
సలింగ్యతేద్యోశ్చ తథా-తతః-ప్రశాంతం సర్వవిక్రియరహితత్వాత్ సనాతాద్వాన్మహితిభావః ॥ ౨౬ ॥ కించ - యత్

విశేషం వస్తుత్రవయః ప్రభవాదుః - త్వయ్యతు సర్వవిశేషాతీతేనకస్యాపి ప్రభుత్వం - కింతు త్వమేవ సర్వప్రభుః కింజిహ్వా
మాత్రత్వం వివృణ్వతి సాత్వికా లక్షణః - కాలః క్షణః - కమనః మిత్రం - తదేవ ఫలాభిముఖమభివృద్ధ్యంతరైః - స్వభావంత
త్సంసారః జీవంత ద్వాక్ - ద్రవ్యం భూతసూక్ష్మేణైత్రం ప్రకృతేః ప్రాణః సూత్రం - ఆత్మో అహంకారః వికారవికా
దశేంద్రియాణి మహాధూతాని చేతియోఽశకః - తత్సంఘాతో దేహః - ఏతస్య చ బిజరోహప్రవాహః రోహిణిం కురః దేహః
ద్విజరూపంకమః - తతోంకురూపోదేహః - తతః పునరేవ మితి ప్రవాహః - ఏమాత్వస్యామా - తస్యానిషేధః ఆపేహియ
స్త్వితి తంత్యానిషేధావధిభూతం ప్రపద్యేథాశక్తిః - ౨౭॥ నను గేచరీతనయస్య కథమేవం భూతత్వంతత్తాహా - నానా
భావైరితి॥ సర్వోపాధివినిముక్తవీవత్వయథాలిలయాస్త్విత్యైవ తస్మాద్భవతారైదేవాదీకబిభృషిపాలయసి త
దర్థం లోకసేతుకావదౌక్ష్మ్యధర్మకా - తదథా తదనుష్ఠాత్మాకసాధూక్ - తదంగత్సేవ ఉన్మాదాదైత్యాదీక
హరసి సంహరసి ఏవ మేతదవితవజస్య భూమిర్భూతహరణాయ లీలావతారోయం నకస్యాపి త్వంతనయశ్చ త్వం - ౨౮॥
అతః అజ్ఞానతస్త్వదభిభవే ప్రవృత్తం మాంతప్తం రక్షేత్త్యాశయేనాహా॥ తప్తగతి॥ తేజసా త్వత్సంప్రేవజ్యరేణ - శాంతో
గ్రేణ శీతజ్వలేణ పరసంతాపకస్య యుక్తవీవతాపశ్చ తేదతతత - తావదితి॥ త్వద్భేదాయాం ప్రవృత్తానామనుచితగతి
భావః॥ ౨౯॥ త్రిశిరగతి॥ హేత్రశిరః ప్రేతు అపయాయు - మదజ్ఞాపాలకస్య కసుఖం వివర - కానా అజ్ఞా - తామాహ - యగతి

ద్భిష్టాబ్రహ్మలింగం ప్రశాంతమ్ ॥ ౨౯॥ కాలోదైవంకమణీవస్వభావోద్రవ్యంక్షేత్రంప్రాణః
త్వానికారః॥ తత్సంఘాతోబిజరోహప్రవాహస్తస్మాద్యైమాతస్త్విషేధంప్రపద్యే॥ ౩౦॥ నానాభావైరిక
లయైవోపపన్నై - దేవాకసాధూక్లోకసేతుకాబిభృషి - హంస్యన్మాదాకహింసయావతకమా
నాకజన్తై - తత్తైభారహరాయభూమిః॥ ౩౧॥ తప్తాహంతేజసాదుస్సహేనశాంతోగ్రేణాత్మల్యజేనజ్వ
లేణ॥ తాపతాపేదేహీనాంతేఘ్రిమూలం నోసేవరక్షయావరాశానబద్ధాః॥ ౩౨॥ భగవాన్॥ త్రిశిర
స్తేప్రసన్నోహంప్రేతుతేమజ్వరాద్యయమ్॥ యోనాస్తరితసంవాదంతస్యత్వస్పృశకద్భయమ్॥ ౩౩॥ ఇత్యు
క్తోద్యుతమానమ్యగతి - మాహేశ్వరోజ్వరిః॥ చాణస్తరభమారూఢః॥ ప్రాగాద్యోత్యుక్తజనాదకనమ్॥ ౩౪॥
తతోబాహుసహసేగ్రీవానానాయుధధరోబలీ॥ ముమోహపరమశ్రద్ధోబాణాంశ్చక్రాయుధేనృప॥ ౩౫॥
తస్యాస్యతోస్త్రాణ్యసకృచ్ఛక్రేణ త్సరసేమినాచిచ్ఛేదభగవాన్బాహుకాశాభావవసస్పృతేః॥ ౩౬॥
చాహుమభిద్యమావేమదాణస్త్యభగవాన్భవః॥ భక్తానుకంప్రుప్రవజ్యవక్రాయుధమభావత॥ ౩౭॥
శ్రీరుద్రః॥ త్వంహి బ్రహ్మపరం జ్యోతిగూఢం బ్రహ్మణీవాక్యమ్॥ యంపశ్యంత్యమలాత్తానమాకా
శమవకేవలమ్॥ ౩౮॥ నాభిర్మధోగ్నిముఖమంబురేతోద్భాస్వీషకమాశాశ్చక్రితరమిరుర్వి॥ చంద్రో
మనోయస్యద్యగకాత్యాహ్వహంస ముద్రోజతరంభుజేంద్రః॥ ౩౯॥ రోమాణీయస్యాష్టపదయంబు
వాహః కేశావిరింహోధివదావిభగవః॥ ప్రజాపతిహ్యుదయంయస్యధర్మకస్త్వైధావాక్ పురుషలోకక
ల్పః॥ ౪౦॥ తవావతారోయమకుంఠరామకథామకస్యగుప్తైజగతోభవాయచ॥ వయంపసర్వేభవతానుభా

నాఅవయోరిమంసంవాదం - యః స్మరతి తస్య త్వత్ త్వత్తేభయంనభవేత్ త్వయాభయం నోత్పాదనీయమిత్థతః॥
౩౦॥ ౩౧॥ భక్తరక్షణార్థం శ్రీరుద్రోభగవంతస్తాత్విత్వమితి॥ త్వమితి॥ అయమథః - త్వాం అజ్ఞాత్వా అయమయ్యవ్యతేనచి
త్రం - యతస్త్వంవాజ్ఞయైబ్రహ్మణ్యపిగాఢంబ్రహ్మ - అభిధానావిషయత్వాత్ - కుతః - పరంజ్యోతిః జ్యోతిషామపేప్ర
కాశకజ్వాదవిషయః - కథంతేహేప్రతీతిరతతత - యమితి॥ అమలాత్మనాంస్వతఃప్రకాశసేత్యత్యథః॥ ౩౫॥ ఆస్తాంతా
వన్నిగుణాస్యతవజ్ఞానంలీలయాధిష్ఠితస్త్వయా యోనిరాడ్విగ్రహఃసోపనజ్ఞాయతే - ఉదుంబరఫలాంతర్వృతమశక్తైరి
వాదుంబరఫలమిత్యాశయేనవిరాడూప్రసస్తాతిద్యాభ్యాం॥ నాభిరితి॥ యస్యనభాతదయోనాభ్యాదగ్గవయవాః - సభవాన్
లోకకల్పః పురుషశ్చ త్వత్తేజాస్వయః - నభోయస్యనాభిః - ఆగ్నిర్యస్యముఖం - అంబురేతేద్యోశీషకంఅశాంతిః శుక్రిః
శ్రవణేంద్రియః - ఉర్విఅంఘ్రిః - చంద్రోమనః - అకోద్యక్అహంశివఃఆత్మా అహంకారః - సముద్రోజతరం - ఇంద్రో
భుజాబాహుః - ఇంద్రాదయోలోకపాలాబాహువశ్యత్సర్గః॥ ౩౯॥ రోమాణీతి॥ బిషధయోరోమాణీయచ్ఛబ్దస్యావృత్తి
స్వప్రతాతా - అంబువాహః కేశావిరింహోధివదాబుద్ధిః - ప్రజాపతిః విభగోమేధ్యం - ధర్మోహ్యుదయం లోకైకకల్పతే
ఉపకల్పతగతిలోకకల్పః॥ ౪౦॥ ననుప్రాజేతికశరీరస్యకథనభోనాభిత్వాపీత్యతాహా॥ తవేతి॥ హేత్రకుంఠరామకా

ప్రచ్యుతస్వరూప-భవాయులభ్యుదయాయ - న కేవలమేతావత్ - కింతులస్థదనుగ్రహార్థ మపీత్యాహ-వయంచేతి-సర్వే
లోకపాలవయంత్యయాలితి-సప్తాపిభువనానిపాలయమగతి || ౩౮ || ననుయదివిభావయితోర్యాయంవిభా
వ్యానిభువనానిచసంతి - తహాకథముక్త - త్వంహీబ్రహ్మేతి - నహిబ్రహ్మత్వేమమనజాతీయవిజాతీయభేదస్సంభవతి
త్యతీతహ || త్వమితి|| ఏకఃసజాతీయరహితః-కుతః-అద్యఃపురుషః పురుషాణామవస్థాత్రయవతామాద్యఃప్రకృతిభూతఃపు
రుషః -కుతఃతుర్గ్యభద్రభత్యభాః-తదపికుతః-స్వదృక్ స్వప్రకాశజ్ఞానరూపః-శుద్ధాదేవహ్యుపాధియోగజ్జీవాజాయం
తే || ౩౯ || యథాగ్నేఃత్వద్రావిస్ఫులింగాభ్యుచ్చంత్వేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వవివాత్సానోఽప్యచ్చరంతీతిశ్రుతః - అ
తఃసజాతీయరహితఃకంచ-అద్వితీయఃవిజాతీయరహితఃతదనికుతః - హేతుస్సర్వసృతభాస్వయంత హేతురీశశ్చేతి-క
థంతహి-ప్రతిశరీరంజీవభేదఃప్రతియతేఅతతహ - ప్రలియసగతి-సర్వగుణప్రసిద్ధైస్సర్వవిషయప్రకాశనాయ|| ౪౦ ||
తహి-కిమహమేవసంసారీత్యుగ్మతే-నహిసహితసదృష్టాంతమాహ|| యథేతి|| హేధూమన్-స్వయాఛాయయాషేషు
క్షణయాపరదృష్ట్యాపిహితఃఛాదితోపిసూర్యః- ఛాయాంమేఘంబరూపాణిచభవనాంతరితాన్ ఘటాదీనపిసంచకాస్తీ
ప్రకాశయతి- ఏవంగుణేనాహుకారేణస్వకార్యేణజీవావారకేణతద్వస్త్వాపిహితోపిగుణాన్సత్త్వాదీన్ - ఉపార్శిక
వితావిభావయామోభువనానిసప్త|| ౪౧ || త్వమేకాద్యఃపురుషోద్వితీయస్తుర్వస్వద్వైతురహేతు
రీశః|| ప్రతియసేథావియథావికారంస్వమాయయాసర్వగుణప్రసిద్ధై|| ౪౨ || యదైవసూర్యఃపిహిత
స్వయంఘనైశ్చాయంచరూపాణిచసంచకాస్తీ | ఏవంగుణేనాపిహితోగుణాన్స్వమాత్మప్రదీపో
గుణినశ్చభూమన్|| ౪౩ || యస్మాయామోహితధియఃపుత్రదారగృహదిషు | ఉన్మజ్జంతినిజజ్జంతేప్రకృ
వృజినాణాన్|| ౪౪ || దేవదత్తమిమంలభ్యావృలోకమజితేంద్రియః| యోనాద్రియేతత్సత్త్వాదానశోచ్యో
హ్యత్మవంచకః|| ౪౫ || యస్త్యాంవిస్ఫుజితమత్యంతాత్మానంప్రియమీశ్వరమ్| విపర్యయేంద్రియాథాకథంవిష
మిత్యున్మతంత్యజన్|| ౪౬ || అహంబ్రహ్మచవిబుధామనయశ్చమలాశయాః | సర్వాత్మనాప్రపన్నాస్త్యా
మాత్మానంప్రేష్టమీశ్వరమ్|| ౪౭ || తంత్యాజగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుంసమప్రశాంతంసుహృదాత్మ
దైవమ్| అనన్యమేకంజగదాత్మకేతంభవాపవర్గాయభజామదేవ|| ౪౮ || అయంమమేష్టోదయతోనుపతిక
మయాభయదత్తమమువ్యదేవ | సంపాద్యతాంతద్భవతఃప్రసాదోయథాహితేదైత్యంతాప్రసాదః|
౪౯|| శ్రీభగవాన్|| యదాత్థభగవంస్తవ్యంసంకరవామప్రియంతవ| భవతాయద్వ్యసంతంతస్తేసాధ్వసు
మోదితుమ్|| ౫౦ || అవధ్యోయంమయాప్యేషవైరోచనినుతోనురః|| ప్రహ్లాదాయవరోదత్తోనవధ్యోమేత్వద
న్వయః|| ౫౧ || దర్శిపశమనాయాస్త్వప్రవృత్తాబాహవోమయా | సూదితంచబలంభూరియచ్చభారా
యితంభువః|| ౫౨ || చత్వారోన్యభుజాశ్శిష్టాభవిష్యత్సజరామరః | పావదమభ్యోభవతోనకుతశ్చిద్భ
యోనురః|| ౫౩ || ఇతిలభ్యావృథయంకృష్ణంప్రణమ్యశిరసానురః|| ప్రాద్యుమ్నింరథమారోఽప్యనవధ్యంత
గుణినశ్చ- ఉపహితాన్జీవానపి-చకాస్తీ- ఆత్మప్రదీపఃస్వప్రకాశః అతస్సర్వసాక్షీణస్తవనసంసారభత్యభాః|| ౫౪ || కిం
చమాయాశ్రయశ్చాన్య్యాన్మోహయత్స్తవకుతస్సంస్మృతిత్యాశయేనాహ|| యదితి|| పుత్రాదిషుప్రకృతః- వృజినాణా
న్దేహుఃఖసాగై- ఉన్మజ్జంతిదేవాదియోనిషు- నిమజ్జంతిస్థావరాదియోనిషు- తదుక్తంవాయవీయోగ్లోవిపర్యయశ్చభవతి
బహుత్వస్థావరత్వయో|| ౫౫ || ఏవంజీవేశ్వరవ్యవస్థాంసరూప్యేదానీంలభజంతంనిందతిద్వాభ్యాం| దేవతి|| దేవేన
త్వయాకమాద్యక్షేణదత్తంప్రకేమామిమంలభ్యాపితి|| ౫౬ || శోచ్యత్వేహేతుః|| యఇతి|| విపర్యయఃవిపరీతః-అనా
త్మపియాఃఅనిశ్వరాయోగ్నింద్రియాథాఃపుత్రాదయస్తదధన్|| ౫౭ || అనామన్యేచశుద్ధమనస్త్యామేవభక్త్యాప్రపన్నా
ఇత్యాహ|| అహమితి|| ౫౮ || భగవతోభజనీయత్వేహేతుకవదన్తద్భక్తింప్రార్థయతే|| తమితి|| సమత్వేహేతుఃప్రశాం
తమితి|| సునేవ్యత్వమాహ-సుహృదాత్మదైవంసుహృత్ బుద్ధిప్రవతకత్వాత్- ఆత్మాచసర్వాత్మకత్వాత్- ఏవంభూతం
దైవంతుశ్వరంత్యాం- ననాన్యోభజనీయోస్తీత్యాహ - అనన్యమేకంసమానాసమానజాతీయరహితంతత్తుతః-జగ
తామాత్మనాంకేతమధిష్ఠానం|| ౫౯ || స్వయంభక్తిమాశాస్యభక్తసాగ్నిశిషమాశాస్తే|| అయమితి|| దైత్యపతాప్రహ్లాదే||
౬౦|| ౬౧|| అవధ్యఇతి|| వైరోచనిర్చలిమకద్భక్తఃతత్సుతత్వాదయమవధ్యస్తావత్ - కించ-ప్రహ్లాదాయేతి-అన్వయోవశః||
౬౨ || తహి-కిమిత్వేవంకృతంత్రాహ|| దర్శిపశమనాయేతి|| ౬౩ || అనుగృహ్యః|| చత్వారభ్యంత|| ౬౪ || ఇతి|| సవధ్యాకీర్ణ

యాకాంతయాసహ॥౫౧॥అత్రోహిణ్యేతిరుద్రానుమోదితఇతితదభిప్రేతస్యైవచాణభుజభంగస్యకృతత్వాత్॥౫౨॥సే
తిపారాదిభిరభ్యుద్యతఃఅభిముఖమాగత్యసత్కృతః॥౫౩॥౫౪॥

*

ఇతిభావాభాసీకాయాం-త్రిషష్ఠితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥చతుష్షష్ఠితమేక్యష్టోన్యగంపాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వహరిదోమోక్త్యారాజ్ఞోద్యప్తానశితయత్ ॥ విధూతిభాగ
భోగాదిమదోద్ధతమనోరధాన్ ॥ అన్యశాసద్యదూక్యప్రాన్యగోదారప్రసంగతః॥ ౧॥ క్రిడిత్యేతి॥ పిపాసితాఃతృషితాః
జలంవిచిన్వంతఃసత్వంజీవం॥అకృకలాసమితితంచకృకలాసంపీత్య॥౩॥ చామభిరితిచార్తభిఃచర్తనయైః- తాంతవైః
తంతమయైఃపాతైశ్చ॥౪॥౫॥సద్భిఃసంతప్తంచామీకరంశువణంతద్వచ్ఛరువచోఽయస్యసఃఅద్భుతాలంకరణాంబర
రసజోయస్యసఃస్వగీఢేవోబధూప॥౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥౪౭॥౪౮॥౪౯॥౫౦॥౫౧॥౫౨॥౫౩॥౫౪॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥౫౯॥౬౦॥౬౧॥౬౨॥౬౩॥౬౪॥౬౫॥౬౬॥౬౭॥౬౮॥౬౯॥౭౦॥౭౧॥౭౨॥౭౩॥౭౪॥౭౫॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥౭౯॥౮౦॥౮౧॥౮౨॥౮౩॥౮౪॥౮౫॥౮౬॥౮౭॥౮౮॥౮౯॥౯౦॥౯౧॥౯౨॥౯౩॥౯౪॥౯౫॥౯౬॥౯౭॥౯౮॥౯౯॥౧౦౦॥
ముపానయత్॥౫౧॥అత్రోహిణ్యాపరివృతంసువాససమలంకృతమ్ । సపత్నీకంపురస్కృత్యయయారు
దామమోదితః॥౫౨॥స్వరాజధానీంసమలంకృతాంధ్వజైః సుతోరజైర్భూషితమాగజచత్వరామ్ ॥ వివే
శశంఖానకదుందుభిస్సనైరభ్యుద్యతఃపౌరసుహృద్భిః జాతిభిః॥ ౫౩ ॥ యదితత్కృష్ణవిజయంశంకరేణ
చనంయుగమ్ ॥ సంస్తరేత్పృథురథాయనతస్యస్యాత్పరాజయః॥౫౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కం
ధేత్రిషష్ఠితమోధ్యాయః.

న్యగోపాఖ్యానకథాప్రారంభః.

శ్రీశుకః॥ఏకదోషవనంజన్మారాజయదుకుమారకాః । విహతుంపాంబుప్రద్యమ్మచారుభాసుగదాద
యః॥౧॥క్రిడిత్యానుచిరంతత్రవిచిన్వంతఃపిపాసితాః । జలంనిరుదకేకూపేదదృశ్యస్త్యమద్భుతమ్॥౨॥
కృకలాసంగిరివిభంపీత్యువిస్మితచేతసఃతస్యచోద్ధరణేయత్నంచక్రప్రేకృపయాన్వితాః॥౩॥చామభిస్తాం
తవైఃపాతైశ్చద్భావపతమర్చకాః । నాశమ్మవశసముద్ధతుంకన్తాయాచఖ్యురత్సుకాః॥౪॥తత్రగత్యా
రవిందాత్కథగవాన్విశ్వభావనఃపీత్యైజహరవామేనతంకరేణసవీలయా ॥ ౫ ॥ సడత్రమన్లోకకరాభి
మృష్టోవిహయసద్యఃకృకలాసరూపమ్ ॥సంతప్తచామీకరచారువణస్వగ్గృహ్యుతాలంకరణాంబరస్స
క్ ॥౬॥ప్రవచ్చవిద్యాసపితస్యదానంజనేషువిఖ్యాపయితుంతుకుందః । కస్త్యంమహాభాగవల్యేరూపా
దేవోత్తమంత్యాంగయాయునూనమ్॥౭॥దశామిమాంవాకతమేనకమణాసంపాప్రితోసిహ్యతదహా
సుప్రభః॥అత్యాసమాఖ్యాహివిత్సతాంనోయన్యవ్యసేతత్తమమత్రపక్తుమ్॥౮॥శీశుకః॥ఇతిస్మారాజా
సంపుష్టఃకృష్ణేనానందమూర్తిశానామాధవంప్రణిపత్యాహకిరీటేనారూపచర్చసా॥౯॥న్యగః॥న్యగోనామ
నరేంద్రోహమత్వేకుతనయఃప్రభో । దాన్యేష్యాఖ్యామనానేషుయదితేకణమస్మయమ్॥౧౦॥కిన్నుతే
విదితంనాథసర్వభూతాత్పరాక్షిణః॥కాలేనావ్యాహతదృశోవద్యేథాపితవాజ్జయః॥౧౧॥యావశ్య
స్సికతాధూమేగ్యావతోద్వివితారకాః॥యావతోవర్షధారాశ్చతావతీరదదాంచకాః॥౧౨॥సయన్వీ
నీస్తరుణీశ్శీరూపగుణాపపన్నాఃకపిలాహేమశృంగాః॥న్యాయాజితారోహ్యఖురాస్సవత్సాఃకుకూల
మాల్యాభరణాస్త్యదామహమ్ ॥౧౩॥స్వలంకృతభ్యోగులశీలవద్యస్సేదతుఃకుంభేభ్యముతత్రతే
భ్యః॥తపశ్చుత్రబ్రహ్మవథాన్యసద్యఃపాదాయంవభ్యోద్విజపుంగవభ్యః॥౧౪॥గోధూమారణ్యా
యతనాశ్వహస్తినఃకన్యాస్సదాసీస్తీలరూప్యశయ్యాః । వాసాంసిరత్సానిపరిచ్చదాకరథానిష్టాశ్చయ
జ్ఞాశ్చరీతంచపూతమ్॥౧౫॥కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్యభిష్టాగమకమగోధనైః సంపుక్తావిదుషాసాచమ
శమిత్యసంజేహాసందేహవచనం- యదివేదాఃప్రమాణంస్మరితివత్ - కణపథంనూనంప్రాప్తస్సామిత్యథః॥
౧౦॥కింజికిన్న్వితి॥సవేషాంధూతానామాత్సనోబుద్ధేస్సాక్షిణస్తేఅవిదితంకిన్నునకించితః॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥స్వలంకృ
తేభ్యః॥ముతత్రతేభ్యఃఅదంభాచారేభ్యః - తపసాశ్రుతాఃప్రఖ్యాతాశ్చ - తేబ్రహ్మణివదాన్యాఃఅత్యుదారాఃఅ
ధ్యాసనశీలాశ్చ-తేసంతశ్చతేభ్యః॥౧౪॥గోధూమహారణ్యేతి॥పూతంనాపీకూపాదిచరితంకృతః॥౧౫॥ఏవంవతమాన
స్యమమసంకటంకీచిదాపన్నంశృణ్వేత్సాహ ॥ కస్యచిదితి ॥ ద్విజముఖ్యస్యచాప్తాదానామద్యైలత్యంతశ్రేష్ఠస్య - అ
తఏవప్రతిగ్రహానివృత్తస్యసంపుక్తామిత్రతా - అవిదుషాబ్రాహ్మణస్యేయదిత్యజానతా ॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥౪౭॥౪౮॥౪౯॥౫౦॥౫౧॥౫౨॥౫౩॥౫౪॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥౫౯॥౬౦॥౬౧॥౬౨॥౬౩॥౬౪॥౬౫॥౬౬॥౬౭॥౬౮॥౬౯॥౭౦॥౭౧॥౭౨॥౭౩॥౭౪॥౭౫॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥౭౯॥౮౦॥౮౧॥౮౨॥౮౩॥౮౪॥౮౫॥౮౬॥౮౭॥౮౮॥౮౯॥౯౦॥౯౧॥౯౨॥౯౩॥౯౪॥౯౫॥౯౬॥౯౭॥౯౮॥౯౯॥౧౦౦॥

తిగ్రహీణా క్తంబా తే-స్వామినో క్తం-అపహతేతి-అభవత్ భ్రమఃవ్యాకులభవమిత్థభః॥౧౮॥అనుసీతావః॥ త
 థాఉభావపిప్రత్యేక మనుసీతాప్రాధికతాకథంతదాహ-సార్వేన-గవామితి॥౧౯॥౨౦॥నేతి ॥ అపరఃప్రతిగ్రహీదుగా
 గ్రహం-యల్లక్షంత్యయోక్తం-అన్యదపిగవామయంతం యదితదపి-జహంవిహం-నేచ్ఛామిత్యుక్తావ్య - గంత్యక్తావ్యయ
 యానిత్యభః॥౨౧॥ఏత స్త్రిన్మంతరజ్జతి॥ఇతఃపూర్వంపాపాభావాన్మిత్రుసునమధై-రితిభావః॥౨౨॥పూర్వమితి॥ ఉతా
 హుణ్ణిత్యేకంపదం-అథవాపూర్వంభవమితి నాంతమితియమస్యవాక్యంపశ్యేపత్యామి ॥ ౨౩॥ పూర్వమితి॥హేదేవయ
 మ-పూర్వమశుభంభుంజెఇతిమహా-క్త-సయమఃపతేతిప్రామా ॥ ౨౪ ॥ ౨౫॥దుఘక-తేనక్రికృష్ణసందర్శనేనవి స్థితస్థక
 ఆత్మనఃభాగ్యమభినందతి॥సత్వమితి॥ హేవిభోసత్వంమమాత్మపథఃలోచనగోచరస్థకకథంసాక్షాత్ ప్రత్యక్షోసీత్యవః
 కిమత్రాశ్చర్యంతదాహ - పరఃఅత్సాఅతఏవయోగిశ్వరైరపిప్రతిదృశాఉపసేషచ్ఛతుషాలమలేహృదివిభావ్యః చింత్య
 యతఃఅహోక్షజఃఅక్షదమైంద్రియంకజ్ఞానంతతే అధఃఅర్వాగేవయస్తాత్సః- యస్యేహభావాపవగోకభ వేత్తస్యభవాన్మ
 నుద్యత్యసాగ్రత్-ఉరువ్యససేనకృకలాసత్వభవేనదుఃఖేనఅంధబుద్ధేస్తుమమైతచ్చిత్రమిత్యర్థ ॥౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఉద్రిక్తభక్తి

యాదత్తాద్విచాతయే॥౧౮॥తాంసీయమానాంతత్సాన్వీద్యద్యోవవాచమమేతతేమిమమేతప్రతిగ్రహీహ
 న్మగోమేద త్రవానితి॥౧౯॥విప్రావివదమానామామూచతుస్సాన్వీధకసాధకాభవాకదాతాపహతేతి
 తచ్చుత్తావేభవద్భక్తిః॥౧౯॥అనుసీతాపుధావిప్రాధమకృచ్ఛగతేనమి గవాంలక్షంప్రకృష్టానాం
 దాస్యామ్యేషాప్రదియతామ్॥౧౯॥భవంతావనుగృహ్ణీతాంకింకరస్యావిజానతః । సముద్ధరతంమాకృ
 ఛాత్వతంతస్త్రిరయేచశభే॥౨౦॥నాహంప్రతీచ్ఛేవై రాజస్మిత్తుక్తాస్సాన్వీధకపాత్రమేతే । నాన్యద్భవా
 మప్యయతమిచ్ఛామిత్వసరోయయా॥౨౧॥ఏతస్త్రిన్మంతరేయామ్యైర్దూతైర్నితోయమత్యయం । య
 మేనపుష్టస్త్రతాహందెవజగత్సతే ॥ ౨౨ ॥ పూర్వంత్యమశుభంభుంక్ష్యఉతాహునృపతేశుభమ్
 నాంతందానస్యభవతఃపశ్యేలోకస్యభాస్వతః॥ ౨౩॥ పూర్వం దేవాశుభంభుంజెఇతిప్రామాపతేతిసః
 తావదద్రాక్షమాత్మావంకృకలాసంపతకబ్రహ్మో ॥ ౨౪ ॥ బ్రహ్మణ్యస్యవదాన్యస్య తవదానస్యకేశవ
 స్త్వతిర్నాద్యాపివిధ్యస్తాభవత్సందర్శనాధికనః॥ ౨౫॥ సత్వంకథంమమవిభాత్మపథఃపరాత్తాయోగిశ్వ
 రైశ్శుక్తిదృశామలవృద్ధిభావః । సాక్షాదథోక్షజఉరువ్యసనాంధబుద్ధేస్సాన్వీదేవద్యత్య ఇహయస్యభ
 వాపవగః॥ ౨౬॥దేవద్యేజభక్త్యాధగోవిందపురుషోత్తమనారాయణవృషీకేశపుణ్యశ్లోకామ్యతావ్య
 య॥ ౨౭ ॥అనుజానీహీమాంకృష్ణయాంతందేవగతింప్రభో । యత్రక్వాపిసత శ్చేతోభూయాన్తైత్వత్ప్ర
 దాస్వదమ్॥౨౮॥నమస్తేనర్వభావాయబ్రహ్మజేనంతశక్తయేవాసుదేవాయ కృష్ణాయయోగానాంపత
 యేనమః॥౨౯॥ఇత్తుక్తావతంపరిక్రమ్యపాదాస్పృష్ట్యాన్వీధమాళినా అనుజ్ఞాతోవిమానాగ్రహూరుహత్వ
 శ్యతాన్మదామ్॥౩౦॥ కృష్ణంపరిజనంప్రాహభాగవాత్ దేవకీసుతః । బ్రహ్మణ్యదేవోధర్మార్థార్థా రాజన్యాన
 సుశీతయత్॥౩౧॥దుఃఖరంబతబ్రహ్మస్వంసంక్తమగ్నేమకనాగపి । తేజీయసోపిమితరాజ్ఞామిశ్వరమా
 నినామ్॥౩౨॥ నాహంహాలాహలంసన్యేషిష్యయస్యప్రతిక్రియా । బ్రహ్మస్వంహీవిషంప్రోక్తంనాస్యప్రతి
 విధిభువః॥౩౩॥హీనస్త్రీషమత్తారంవహ్నిరద్భిఃప్రకామ్యతికులంసమూలందహతిబ్రహ్మన్వారణేపావ

ర్చనలభాసంబోధయన్నుజ్ఞాపయతి॥అనుజానీహీతి॥దేవలోకేవతకమానస్యాస్మనోమనస్సన్నిధింప్రాధికయతేయ
 త్రక్వాపితి- త్వత్పదం- ఆస్పదంవిషయంయస్యతథామూతంభూయాః॥ ౨౮॥ యాన్యన్నవి స్వతి॥ నమకతిసర్వభా
 వాయసర్వస్యభావాజన్మయస్సాగ్రత్ సై- । బ్రహ్మజేత్యేకేష్వేవవికారాయకుతః అనంతశక్తయే అనంతామాయా
 ఖ్యాతేక్తిర్యస్యత సై-వాసుదేవాయసర్వాత్రయామేత్తుపాదానత్వముక్తం- శ్రీకృష్ణాయసదానందరూపాయేతిపురు
 షార్థత్యముక్తం॥ శ్లో॥ కృషిర్బుధాచకశ్శబ్దోఽపివృత్తివాచకః- తయోరైక్యంపరం । బ్రహ్మకృష్ణత్వభిధీయతఇతి
 స్మృతే-కింకయోగానాంకృష్టాపూతాదీకమకాంతంపతయేఫలదాతే అయంభావః- ఏవంభూతంత్యాంవిహి-గం
 తుమనిచ్చరసిగమిష్యామిత్వద్దత్తఫలభాగాయేతి॥౨౯॥౩౦॥దుర్జరమితి॥ మనాక ఈషదేభి క్తంసత అగ్నిఃఅగ్నినద్యతస్య
 తేజీయసఃఅతితేజస్వినోవిదుఃఖరమ్॥౩౧॥౩౩॥కించ-విహదపిఘోరమిత్యాహ॥ హీనస్త్రీతి॥ సంసగీసంసగీణమారక
 త్వాదగ్నితుల్యతాస్యాత్ తదపినేత్త్యాహ- వహ్నిరితి-కించ- సమూలమితి- వహ్నిర్బులాన్యవశేషయతి-బ్రహ్మలక్షణార

' 555

శ్రీశుకః॥ బలభద్రఃకురుశ్రేష్ఠభగవాన్ రథమాస్థితః । సుహృద్విద్యుత్సుతుతగ్రంథః ప్రయయానందగో
కులమ్॥౧౧॥పరిష్కృతశ్శ్రీరథగ్రంథైః గోపీభిరేవచ । రామోభివాద్యతేరథావాశీభిరభినందితః॥
౨॥ చిరంసంపాహిదాశాహవాసానుజీవగదిశ్వర । ఇత్యోగోప్యాంకమాంబుగ్యనేత్రైఃస్థిపితరుర్బలమ్
౩॥గోపవృద్ధాంశ్చవిధివదభివంద్యాభినందితః । యథావయోయథాసఖ్యంయథాసంబంధమాత్మనః॥
౪॥ సముపేత్యాభగోపాలాహస్య మాస్త్రగ్రహాదిభిః । విశ్రాంతంసుఖమాసీనంపప్రచుభ్యః పర్యుపాగ
తాః॥ ౫॥ పుష్టాశ్చానామయంప్రీతాఃప్రేషగద్గదయాగిరా । కృష్ణేకమలపతాకైసన్నస్థాఖిలరా
ధనః॥ తేనర్వేన్వేషుతంరామంతేనతేనాప్యనామయమ్॥౬॥ కచ్చిన్నోబాంధవారామసర్వేకుళామా
సతేకచ్చిత్సరథగోరామయూయందారసుతాన్వితాః॥౭॥దిష్ట్యాకంసోహతః పాపొదిష్ట్యామక్రాస్య
హృజ్జనాఃసహత్యనిజిత్యరిపూర్ణదిష్ట్యాదుగంసమాశ్రితాః॥ ౮॥ గోప్యోహసంత్యఃపప్రచుభ్య రామ
సందశణాదృతాఃకచ్చిదాసేసుఖంకృష్టఃపురస్త్రీజనవల్లభః॥౯॥కచ్చిత్సరతివాబంధూక్ పితరంమా
తరంచనః॥ అపివాస్థరతైశ్చాకమనుసేవాంమహాభుజః ॥ ౧౦॥ మాతరంపితరంభ్రాతృహృత్పతేక్ పు
త్రాన్కస్యస్థూరపియదధేత్త్యాత్మదాశాహవాన్ప్రయజాన్స్వజనాన్ప్రభో॥ ౧౧॥ తానస్సద్యఃపరి
త్యజ్యగతస్సంభిన్నసౌహృదఃకథన్నతాదృశంస్త్రీభిర్నృశగ్ధియేతథాపితమ్॥ ౧౨॥ కథంసుగృహ్లాంత్య
త్రంకాశింద్యాకర్షణాదియత్॥పాండ్రకాంతాదికృష్ణస్యపృథగ్నిక్రంతతఃపరం॥౧౩॥పరిష్కృతశ్చ ॥ అశీభిరభినందితో
బధూః॥౧౪॥తదాహ॥చిరమితి॥౩॥గోపేతి॥గోపవృద్ధాంశ్చవిధివదభివంద్యయిష్టైరభినందితోబధూనేత్యర్థః- అపివ
యథావయతి॥౪॥౫॥పుష్టాభిః॥ తేనర్వేన్వేషుతంరామంఅనామయం ఆరోగ్యంపప్రచుభ్యః - తేనతేనపు
ష్టాభిః-కృష్ణేకమలపాస్త్రగ్రంథంసన్నస్థాఖిలరాధనఃకృష్ణకృష్ణహస్తాః॥౬॥౧౧॥ తాభిః॥తహేతద్గమనాయుష్టా
భిఃపరిబంధఃకింసకృతతద్వాక్యవిశ్వాసాదితేత-ననువిశ్వాసఃమితికృతస్తత్రాహుః- కథంస్థితి- వక్తృబహుతాన్
నానానిధానివాశ్యాన్॥ ౧౨॥ తత్రాగ్నివాణిదుః- కథమితి॥ అన్యాణిదుః-గృహ్లాంతివాభిః-చిత్రకథస్యచిత్రకథాకథన

కోవిదస్య కిం చ-సుదరన్తి తం యస్మిన్ క తేన-అవలోకేన ఉచ్చస్వితః తుభితో యోస్త రఃతేనాతురాః॥ ౧౩॥ అపరాక్ష
 చుఃకిమితి॥ కాలస్తావత్ తస్య చాస్తాకంచయా త్యేచ- కింతు - తస్యనుఖై అస్తాకం దుఃఖేనేత్యేతావానేవ విశేషభిర్భస్మ
 తం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ సంకషణాభితి॥ వానావిధేష్వసుమయేషుకోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వావితి॥ షధుంచైత్రం- మాధవంవైశాఖం గోపీ
 నాం రతిమిత-శ్రీకృష్ణక్రిడాసమయే అనుత్పన్నానామితి చాలానాంచ అన్యాసామిత్యభియుక్తప్రసిద్ధిః॥ ౧౭॥ పూర్ణాతి॥
 పూర్ణాచంద్రస్యకళాభిమకరీచిధిరామృష్టే ఉజ్జ్వలితేకౌముదీగంధవాయునాకుముద్వతీనాంగంధసమీతేన సేవితే-య
 ద్వా-కౌముదీశద్దేన తద్వికాసితానికముదానిలత్పూతేకుముదగంధవాయునేత్యర్థః॥ ౧౮॥ వరుణేతి॥ వారుణీసుధయాస
 హేతుత్పన్నామదిరా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఉపగీయమానః॥ క్షీబామత్యః॥ ౨౩॥ స్రగ్వీతి॥ స్వేదవప్రప్రతేయంహిమంతేన భూ
 షితం॥ ౨౪॥ సభితి॥ సుత్యోయమిత్యనాదృశ్యలవాగతాః అపగానదీం॥ ౨౫॥ పాపభితి॥ అహూతా అహూతాయద్యస్తాన్నా

నవస్థితాత్త నోవచక్రతఃస్థుస్థుధాః పురస్త్రయః॥ గృహంతవైచిత్రకథస్య సుందరస్థితావలోకీచ్ఛన్
 సితస్తరాతురాః॥ ౧౩॥ కిం నస్తత్యధయాగోఽభ్యుక్తధాః కథయతాపరాః । యత్యస్తాభిర్నివాకాలాయ
 దితస్త్యతద్దేవనః॥ ౧౪॥ ఇతి ప్రహసితంశౌరేజకల్పితంచారువీక్షితమ్ । గతిం ప్రేమవఃప్యంగంస్తరంత్యో
 రురుదుస్త్రయః॥ ౧౫॥ సంకషణస్తాః కృష్ణస్య సందేశే హృదయంగమైః । సాంత్యయా మాసభగవా
 న్నానాసనయకోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వామాసౌతత్రచావాత్సీన్త ధుంమాధవమేవచ । రామః క్షుపానుభగవాన్
 గోపీనారతిమావహాన్॥ ౧౭॥ పూర్ణాచంద్రకళామృష్టై కౌముదీగంధవాయునా । యమునోపవనైరే
 మేసేవితేస్త్రైగజైవృతః॥ ౧౮॥ వరుణప్రేతాదేవీవారుణీవృత్తోటరాత్ । పతంతీతద్వనంసర్వం స్వ
 గంధౌధాధ్యవాసయత్॥ ౧౯॥ తంగంధం మధుధారాయావాయునోఽపహృతంబలః । ఆఘ్రాయోవగతస్త
 త్రలలనాభిఃపపాసమమ్॥ ౨౦॥ ఊడపగీయమానఉద్గాయకవసితాశోభిమండల । రేజకరేణుయాధో
 మాహేంద్రభవారుణః॥ ౨౧॥ నేదుకందుభయోవ్యోమ్నివవృషఃకుసుమైర్ముదా । గంధర్వామునయో
 రామంతద్వీరైర్వీడిరేముదా॥ ౨౨॥ ఊడపగీయమానచరితోవసితాభిహలాయుధః । వనభవ్యచరత్షీ
 బోమదవిహ్వలలోచనః॥ ౨౩॥ స్రగ్వ్యేకకుండలోమత్తొవైజయంత్యాచమాలయాభిభ్రాంతిము
 ఖాంభోజంస్వేదప్రప్రతేయభూషితమ్॥ ౨౪॥ సలజహవయమునాంజలక్రిడాథకమీశ్వరః । నిజవాక్యమ
 నాదృశ్యమత్రైత్యాపగాంబలః । అవాగతాంహలాగ్రేకువితోవిచకషహా॥ ౨౫॥ పాపెత్వంమామవ
 జ్ఞాయయన్నయాసీమయాహుతా । నేష్యేత్వాంలాంగలాగ్రైశతధాకామచారిణమ్॥ ౨౬॥ ఏవంనిభక
 త్పికతాభీతాయమనాయదునందనిమ్ । ఉవాచచకితావాచంపతితాపాదయోన్వహ॥ ౨౭॥ యమునా॥
 రామరామమహాబాహునానానతవక్రమమ్ । యస్యైకాంశేనవిద్యతాజగత్పీడకః॥ ౨౮॥ పరం
 భావంభగవతోభగవత్ మామజానతీమ్ । మోక్షమహాసివిశ్వాత్కప్రపన్నాంభక్తవత్సల॥ ౨౯॥ తతో
 వ్యముంశద్యముసాంయాచితోభగవాన్ బలః । విజగాహేజలంస్త్రీభిఃకరేణుభిరీచేభరాట్॥ ౩౦॥ కా
 మంవిహ్వస్యసలిలాదుత్త్రాణాయాసితా । బరేధూషణానిమహాహాణేదదౌకాంతిశ్చభాంజ్రజమ్॥ ౩౧॥
 వసిత్యావాసనీనీలేమాలామాముచ్యకాంచనిమ్ । రేజేస్వలంకృతోఽప్రోమాహేంద్రభవారుణః॥ ౩౨॥ అ
 ద్యాపిదృశ్యతేరాజకంయమనాకృష్టవత్కనా । బలస్యావంతవీర్యస్యవీర్యంసూచయతీవహీ॥ ౩౩॥ ఏవం
 సర్వానిశాయితావీకేవరమతోవ్రజే । గామస్యాక్షీప్రచిత్రస్యమాధురైర్వ్రజయోషితామ్॥ ౩౪॥

—శ్లో ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచవష్టితమోధ్యాయః. *

గచ్ఛసి-తస్తాన్నేష్యేగమయిష్యామి॥ ౨౬॥ ఏవమితి॥ చకితాకంపితా॥ ౨౭॥ రామేతి॥ ఏకాంశేన శేసాభ్యేన॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తత
 ఇతి-విజగాహే అవగాహనంకృతవాన్॥ ౩౦॥ కామమితి॥ ఉత్త్రాణాయనిగతాయ-అసితాంబరాదీనకాంతిదాదా-కా
 తికత్క్షేపయతోక్తంవిష్ణుపురాణే॥ పరుణప్రహీతామస్తే-మాలామస్తానసంకజామ్॥ సముద్రాభిభృతావస్థేనీలేం
 త్తీరయచ్చతేతి॥ హరివంశే-బలంప్రతిత్తీవాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయంచైకకుండలంవజ్రధూషణం । అదిపద్మంవశ
 ద్వాభ్యంధివ్యంశ్రవణధూషణం॥ దేవమాంప్రతిగృహ్నేష్వపారాణీంధూషణక్రియామిత్యాది॥ ౩౧॥ వసిత్యేతి॥ వసిత్యా
 పరిధాయ-ఆముచ్యకంరెనిధాయ-చందనాదిభిరాలిప్తః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ ఏకానిశాయధామాధురైర్వ్రజిల్లాసైతి॥ ౩౪॥

ఇతి భావాథకదీపికాయాం-పంచవష్టితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్రీమద్భాగవతే సవ్యాఖ్యానోదకమసంధేః షట్పక్షితమధ్యాయః

౯౦౧

శ్లో॥ షడ్భుక్ పక్షితమేకాశీంశ్వాహాపాండకంహరిః తస్మిన్త్రంబతతోవృత్తంసుదక్షిణవధాదికం॥౧॥ తస్మితి॥ ౧౬స్తోభి
తఃస్తుత్యాప్రోత్సాహితఃచాలైఃఅజైః॥ ౧॥ దూతమితి॥ బాలకృతోన్మపఃబాలైఃవృపత్వేనక్రీడాయాంపరికల్పితః॥ ౩॥ ౧॥
ఉవాచేతి॥ హేమూఢఉత్సృజ్యైవ్యయిప్రత్యేపాన్యమియైస్సహత్వమేవంవికత్తనే- తేష్వపీత్యథః- యద్వా-యైక్యత్రి
మైస్సుదర్శరాదిభిస్తస్వమేవంశ్లాగునే తానుత్సృజ్యైత్యాజయిష్యామిత్యర్థః॥౧॥ మాంశరణమేవేత్యస్యాత్త్రం॥ముఖమి
తి॥వలాంకంకాదివత్ పక్షివిశేషాః-శత్రుతదా-శుశంశంశమాశ్రయోభవితాసి॥ ౯॥ ఇతీతి॥కాశీమితి॥పాండకస్యాపిత

—* శ్రీకృష్ణకృతపాండకకాశీరాజవధాదికథాప్రారంభః*

శ్రీశుకః॥నందవజంగతేరామేకరూశాధిపత్వేన॥ వాసుదేవోహమిత్యజ్ఞోదూతం కృష్ణాయప్రాహ
ణాత్॥౧॥త్వంవాసుదేవోభగవానవతీణాజగత్పతిః॥ ఇన్ద్రస్తోభితోబాలైమేనేస్వాత్మానమచ్యుతమ్॥
౧॥దూతంప్రాహపీణాన్సందఃకృష్ణాయావ్యక్తవత్తే॥ ద్వారకాయాయథాబాలాన్మపఃబాలకృ
తోబుధః॥౩॥ దూతస్తుద్వానకాపిత్యసభాయామాస్థితంప్రభుమ్॥ కృష్ణంకమలపతాక్షంరాజసంజేత
మబ్రవీత్॥౪॥కారూఢః॥వాసుదేవోవతీణాహమేకేవనచాపరః॥ భూతానామనుకంపార్థః॥త్వంతు
మిధ్యాభిధాంత్యమ్॥౫॥యానిశ్వమస్తచ్చిహ్నినిమాధ్యాద్భిభవ్యభీతవత్॥ త్యక్తైవహిమాంత్యంశర
ణంనోచేద్రేహిమహాపాపమ్॥౬॥ శ్రీశుకః॥ వికత్తనంతదాకణ్యకపాండకస్వాభ్యుపేనః॥ ఉగ్రసేనా
దయస్సభ్యాఉబృక్షజహనుస్తదా॥ ౭॥ ఉవాచదూతంభగవాన్ పరిహాసకథామను॥ ఉన్మేష్యైవమూ
ఢచిహ్నియైస్తస్వమేవంవికత్తనే॥౮॥ముఖయదాపిథాయాజ్ఞకంకగృధ్రైశ్చైవశయిష్యసహత
స్తత్రభవితాశరణంశునామ్॥ఇతిదూతస్తమాక్షేపంస్వామినేనర్వమాహరిత్॥ కృష్ణోపిరథమాస్థా
యకాశీమపజగామహ॥౧౦॥ పాండకోపితమద్యోగముపలభ్యమహారథః॥ అక్షోహిణీభ్యాంసంయుక్తో
నిశ్చక్రామపురాద్ధృతిమ్॥౧౧॥తస్యకాశీపమిత్రంపాష్టకగ్రాహాన్వయాన్మృప॥ అక్షోహిణీభి
స్తేనృభిరపశ్యత్పాండకంహరిః॥౧౨॥శంఖాఞ్జగన్విగదాశాఞ్జశ్రీవత్సాద్యృలక్షితమ్॥ విభ్రాణంకౌస్తు
భమణింవనచూలావిధూషితమ్॥ ౧౩॥కౌశేయవాసనీపీతేపసానంగరుడధ్వజంఅమూల్యమూల్యాభర
ణంస్ఫురన్మకరకుండలమ్॥౧౪॥దృష్ట్వాతమాత్మనాతుల్యంజేషంకృషిమమాశ్రితమ్॥ యథాగటంరంగ
తంవిజహంసభృశంహరిః॥ ౧౫॥కూలైగకదాభిఃపరిమైశ్చక్రగ్రస్థిప్రాసతోమరైః॥ అనిభిఃపట్నైర్బాణ
జైఃప్రాహరన్మరయోహరిమ్॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తుతత్పాండకకాశీరాజయోబలంగజస్యందనవాజిపత్ని
మత్॥ గదానిదక్రేమభిరదకాయద్యృశంయథాయుగాంతేహుతభుక్పృథక్ప్రజాః॥౧౭॥౨యోధనం
తద్రథవాసికుంజరద్విపథ్యోమైరీరణాచఖండితైః॥ బభౌచితంమోదపహంతునస్వినామాక్రీడసంభూ
తపతేవింట్నమ్॥౧౮॥అథాహపాండకంశౌరిభోధాపాండకయద్యవాన్॥ దూతవాక్యేనమాహా
హతానస్త్రైఃస్యస్పృజామితే॥ ౧౯॥త్యాజయిష్యేభిధానంమేయత్త్వయాజ్ఞవృష్టాతమ్॥ ప్రజా
మిశరణంతేద్యమచినేచ్ఛామిసంయుగమ్॥ ౨౦॥ ఇతిపీప్రాశితైర్బాణైర్విరధీకృత్యపాండకమ్॥ శిరో
వృశ్చద్రధాంగనవశ్రేణైవ్రోయథాగిరైః॥ ౨౧॥ తథాకాశీపతేః కాయాచ్చిరఉత్కృత్యపాపిభిః॥
వ్యపాతయతాశ్చిత్తర్యాంపద్మకోశమివానిలః॥ ౨౨॥ఏవంమత్సరిణంహత్యాపాండకంసంఖంహరిః॥
ద్వారకామానికన్యైశ్చైస్తూయమానకథామృతః॥ ౨౩॥సనిత్యంభగవద్భ్యానప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః॥ వి
భాగిశ్చపరేరాజకస్వరూపంతస్మయోభవత్॥౨౪॥శిరఃపతితమాలాక్యరాజద్వారిసకుండలమ్॥ కి

ణామిత్రపురేలపస్తానాత్॥౧౦॥౧౧॥ తస్మేతి॥ పాష్టికగ్రాహఃపృష్ఠప్రాంతరక్షణతత్పరః॥౧౨॥౧౩॥కౌశేయేతి॥ గ
రుడఃకృషిమధ్వజైర్యుక్తంఅమూల్యంఅనఘంమాశ్యాభరణంకీరీటయస్యతం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ కృష్ణఇతి॥గజస్యందనా
విజతురంగబలమదీతవాన్- పృథక్ప్రజాఃచతుర్విధంభూతగ్రామయథాయుగాంతాగ్నిరీతి॥ ౧౬॥ ఆయోధనమి
తి॥ఆయోధనరణ్యస్థానం- అరిణాచక్రేణచితంబచితంఆకీణం అక్రీడనమివకల్పంతే రుద్రస్యక్రీడాస్థానమివ॥ ౧౮॥
౨౦॥ఇతితి॥గిరైశ్శంకంయథేతి॥౨౧॥ ౨౪॥ శిరఃపతితం॥ ప్రథమంమిదమితపశ్చాద్వక్త్రమివిభావ్యకస్యచేతనసేనైరెసం

శ.యంకృతవంతఇతి॥ ౨౫॥౨౬॥సుదక్షిణఇతి॥సంస్థావిధింఠ త్తరక్రియాం-అపచితంనివృత్తిం॥౨౭॥ ఇతీతి॥అత్యనాభి
సంధాయబుద్ధ్యాఅధ్యవస్యసుదక్షిణఃఅత్యుదారః॥౨౮॥ప్రీతఇతి॥పరమదాత్ వృణోష్యేత్త్యక్తవానిత్యర్థః॥ ౨౯॥ సుదక్షి
ణేతి॥ఋత్విజంఋత్విజమివస్వనియోగకారిణం ॥ శ్రు ॥ ఋజ్జస్యచేవమృత్విజమిశ్రుతే - అబ్రహ్మజ్యే ప్రయోజితఇ
తి-కృష్ణే ప్రయోజితోవిపరీతోభవివ్యతీతిసూచితం॥ ౩౦॥ఇతి॥ అభిదవకఅభిచారంకుర్వత్ - సతీగృహీతనియమః॥౩౧
తతఇతి॥త ప్రతామ్రమివశిఖాశ్శక్రూణివయస్యసః-అంగారోద్గారిణిలోచనానియస్యసః॥ ౩౨॥ దంష్ట్రేతి॥ దంష్ట్రా
భిరుక్తైఃపుకుటిదండైశ్చ తోరంకూర్గమాస్యంయస్యసః॥శిఖాత్రిశూలం॥ ౩౩॥ పద్భ్యుమితి॥ దిశఃప్రదమా॥
౩౪॥౩౫॥అక్షేతి॥త్రాహిత్రాహిత్ర్యాహురితి శేషః॥౩౬॥ శ్రుత్వేతి॥ అహమవితాస్మి రక్షిష్యామి॥ ౩౭॥ ౩౮॥ తదితి॥

మిదంకస్యనావక్త్రమితిసంశయిరేషవాః ॥ ౨౫॥ రాజ్ఞఃకాశీపతేజ్ఞాత్వా మహిష్యుఃపుత్రబాంధవాః
పౌరాశ్వహమాతారాజనాధనాధేచారుదః॥ ౨౬॥ సుదక్షిణస్తస్యమతంకృత్యాసంస్థావిధింపితుః
నివృత్తిపితృహంతారంయాస్యామ్యపచితంపితుః॥౨౭॥ ఇత్యాత్మనాభిసంధాయగోపాధ్యాయోషహే
శ్వరమ్సుదక్షిణోఽపయమాసపరమేణసమాధినా॥౨౮॥ప్రీతోవిముక్తోభగవాత్తస్యైవరమదాద్యసః
పితృహంతృవధోపాయంసవప్రేవరమిశ్రుతం॥ ౨౯॥ * సుదక్షిణాగ్నింపరిచరబ్రాహ్మణే స్సహఋత్వి
జమ్ । అభిచారవిధావేనసచాగ్నిప్రమదైవృత్తః । సాధయిష్యతీనంకల్పబ్రహ్మజ్యే ప్రయోజితః॥
౩౦॥ఇత్యాదిష్టస్తధాచక్రేకృష్ణాయాభిచరకప్రతి॥ ౩౧॥ తతోగ్నిరుత్థితఃకుండాన్ముక్తా మానతిశేషణః
తప్రతామ్రశిఖాశ్శక్రూరంగారోద్గారిలోచనః॥ ౩౨॥ దంష్ట్రోగ్నిఃపుకుటిదండకతోరాస్య స్వజిహ్వ
యాః॥అలిహాన్యకృణీనగ్నివిధూన్వత్త్రిశుంజ్వలత్॥ ౩౩॥ పద్భ్యంతాశప్రమాణాభ్యాంకంపయ
న్మవనీతలమ్సోభ్యధావద్యతోధూతైర్వాకరాంప్రదమాదేశః॥౩౪॥తమాభిచారదహనమాయాం
తంద్వారకౌకసః॥విలోక్యతత్రసుస్పద్యేవనదాహేయథామృగాః॥ ౩౫॥ అక్షేస్సభాయాంక్షీడంతంభ
గవంతంభయాతురాః॥ త్రాహిత్రాహిత్ర్యాకేశవహ్మైప్రదమాతఃపురమ్॥ ౩౬॥ శ్రుత్వాతజ్జనవైక్ల
బ్యందృష్ట్వాస్వానాంబసాధ్వసమ్శరణ్యస్సంప్రహస్యాహమాభైష్టేత్యవితాస్య గ్రహమ్॥౩౭॥సర్వస్యాం
తర్భహస్సాక్షీకృత్యాంమాహేశ్వరింవిభుః॥ విజ్ఞాయతద్విధూతార్థంపాశ్వేన్ధంబకమాదేశత్॥౩౮॥
తత్సూర్యకోటిప్రతిమంసుదశ్వసంజాజ్వల్లమానంప్రయానిలప్రభమ్ । స్వతేజసాఖంకకుభోధరోదసీ
చక్రంముకుందాస్త్రుమథాగ్నిమదయత్ ॥ ౩౯ ॥ కృత్యానిలంప్రతిహతస్సరథాంగపాణెంస్రాజనా
న్యవనిభగ్నుముఖోనిసృత్తః । వారాణసీంప్రతిసమేత్యసుదక్షిణంతంసత్వికగ్జంసమదహత్సకృతోభి
చారః॥౪౦॥చక్రంతువిష్టోస్తదనుప్రవిష్టంవారాణసీంసాట్టసభాలయావతాం । సగోపురట్టాలకగోష్ఠ
గోకులాంసకోశహస్త్యస్త్రధాన్మశాలామ్॥ ౪౧॥ దగ్ధావారాణసీంసర్వాంవిష్టుచక్రం సుదర్శనమ్ ।
ధూయఃపాశ్వేమపాతిషత్సృష్టస్యాక్షిష్టకమణః॥ ౪౨॥ యవితచ్చక్రవయేన్యత్యేకత్వమశ్లోకవి
క్రమమ్॥సమాహౌతోవాశ్యమయాత్సర్వపాపైఃప్రమద్యతే॥ ౪౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసకంధే-
షట్పిత్తమోధ్యాయః

—* బలరామకృతద్వివిదవధకథాప్రారంభఘట్టిః* —

రాజా॥ధూయేహంశ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకమణః । అనంతస్యాప్రమేయస్యయదన్యతృప్త
గోదసీచప్రకాశయదీశేషః-యద్వా-స్వతేజసాఖాదీప్రతిజాజ్వల్లమానంఅత్యర్థంప్రకాశమానమిత్యర్థః॥అర్దయ
త్ అపీడయత్॥౩౯॥అదిఃతోగ్నిరుత్థితవాత్తదాహ॥కృత్యానిలఇతి ॥ సహస్త్వికాగ్నిఃజనైశ్చవతకమానం-అభిచర్యం
తే-మార్యంతేఅనేనేత్యభిచారః కృత్యానిలః॥ ౪౦॥చక్రమితి॥ అట్టాదిసహితాంఅట్టాఃమంబాః॥౪౧॥౪౩॥ఇతిభావార్థ
దీపికాయాం-షట్పిత్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥సప్రపిత్తమేరామోగిరారైవతకెమదాత్॥పైర్విరంయువతిభిఃక్రీడన్నవధీర్ద్వివిదంబలః ॥ కాళిందీవిదారణానంత
రంరామచరితంద్వివిదవధాదిసంగతమపిఅనుక్తా - తత్సూర్యభావిత్యేనపాండ్రకవధాదికం నిరూప్యేదాసీంతదేవర
స్తాతి॥ ధూయఇతి ॥ రామచరిత్రవణేచ్ఛాయామన్భుతకమణత్వం హేతుః-తత్రచానంతత్వం- తత్రాప్రస్థమేయ

త్వమితి॥౧॥నరకస్యేతి॥నరకస్యసఖిహరిణావైరేకారణం - సుగ్రీవసచివఇతిసన్ధ్యమంత్రబలం - మైందస్యభాగేతిహ
మానుజైరితిప్రసిద్ధత్వేనవీర్యార్థిక్యము క్షమితి॥౨॥సఖ్యుర్నరకస్య- అసచితింఆన్యగ్భాం- గాష్ట్రస్యపిష్టనోనా
శోయథాభవతితథాపురాదీనదహదీతి॥౩॥కించ॥కవచితి॥ కదాచిత్సంపిద్వివిదంబుశ్రహమిన్ద్రోపఖాయంనరకానురం
హంతీతిమిత్రహాహరిఃశ్రీకృష్ణః॥౪॥ కవచితి॥ తస్యసముద్రస్యజలంచాహుభ్యాంఙ్మిష్టపేలాయాఃకూలేవతకమా
నాదేశాన్సమజ్జయతీస్థావయామానేతి॥౫॥అశ్రమానితి॥ అశ్రమస్థానవనస్పతీభజ్జాన్వితహవనీయాద్యగ్ని
వాన్విభుః॥౧॥శ్రీకుకః॥నరకస్యసఖాశ్చిద్వివిదోనామవానరః॥సుగ్రీవసచివసోనరభాగ్మైందస్య
వీర్యవాన్॥౨॥సఖ్యుస్సోపచితింకర్యవానరోరాష్ట్రవిష్టవమ్॥ పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వ
హ్నిముత్సృజన్॥౩॥కవచితస్సైలానుత్పట్నత్రైదేశాన్సమచూరణయత్॥అనర్ధాన్సుతరామేవంయ
త్రాస్తేమిత్రహాహరిః॥౪॥కవచిత్సముద్రమధ్యస్థోదోర్భాగముద్భృత్యతజ్జలమ్॥ దేశాన్నాగాయతప్రా
ణోవేలాకూలేస్యమజ్జయతీ॥౫॥అశ్రమాన్వషిముఖ్యావాంకృత్వాపగ్నవనస్పతీన్॥ అదూషమచ్చకృ
న్ముత్రైర్గిగ్మీకవైతానికాన్ఖలిః॥౬॥పురుషాన్యోషితోద్వప్తౌభృద్భ్రోణీగుహానుసః॥ నిశీప్యచా
ప్యథాచ్ఛృంశంశేకస్కారీవకీటకమ్॥౭॥ఏవందేశాన్విప్రకుర్వన్దూషయంశ్చకులస్త్రియః॥ శుత్యా
సులిలితంగీతంగిరంరైవతకంయయా॥౮॥తత్రాపశ్యద్దదుపతింరామంపుష్కరమాశిన్॥ సుదర్శనీయ
సర్వాంగలలనాయూధమధ్యగమ్॥౯॥గాయంతంవారుణంపీత్యామదవిహ్వలలోచనమ్॥విభాజమా
నంవపుషాప్రభిన్నమివవారణమ్॥౧౦॥దుష్టశ్శుభాశ్శుగశ్శుభామాయాధకంపయన్ద్రుమాన్॥చక్రేతి
కిలాశబ్దమాత్మానంసంప్రవర్తయన్॥౧౧॥తస్యధావ్యక్తంకపేర్వీత్యతరుణ్యోజాతిచాపలాః॥ హాస్య
ప్రియావిజహసుర్చలదేవపరిగ్రహః॥౧౨॥ తాహేలయామానకవిహృన్తేషైస్సంముఖాదిభిః॥ద
ర్శయన్స్వగుదంతాసారామస్యచరీతుతః॥౧౩॥ తంగ్రాష్టాప్రాహరత్కుర్ధ్ధోబలంప్రగరతాం
వరిః॥నవంచయిత్వాగ్రవాణంమదిరాకలశంకపిః॥ గృహీత్వాహేలయామానధూతకస్రంకోపయన్
హానన్॥౧౪॥నిర్విద్యలశందుష్టోసాంసాగ్ధాశ్చలయద్బలమ్॥ కదర్భీకృత్యబలవాన్విప్రచక్రమదోద్ధ
తః॥౧౫॥తంతస్మావిసయందృష్ట్వాదేశాశ్చతదుపద్రుతాన్॥ కృద్ధోముసలమాదత్రహలంచారిజిహ్వాం
సయా॥౧౬॥ద్వివిదోపిమహావీర్యస్సాలముత్పట్నపాణివా॥ అభ్యేత్యతరసాతేనబలంమూర్ధాన్యతాడయ
త్॥౧౭॥తంతుసంకషణోమూర్ధ్వికపతంతమచలోయథా॥ స్రుతిజగ్రహాభగవాన్సునందేనాహనచ్చ
తమ్॥౧౮॥ముసలాహతమస్త్యోవిరేజారక్తధారయా॥ గిరిర్యథాగైరికయాప్రహరంతానుచింతయన్॥
౧౯॥ పునరన్యంసమత్తిష్ఠకృత్వానిష్పత్రమోజసా॥ తేనాహనత్సంకుర్ధస్తంబలశ్చతధాచ్ఛిన్తత్॥
౨౦॥తతోన్యమత్సంబృజ్ఞుతంచాపితధాచ్ఛిన్తత్॥౨౧॥ ఏవంయుద్ధ్యథగవతాభగ్నైశ్శిశ్నేపునః
పునః॥ఆకృష్టస్సర్వతోవృత్తాన్నకవృత్తుమకరోద్వవమ్॥౨౨॥ తతోముంచచ్చిలావవకంబలస్యోసర్వయషిన్
తతత్సర్వంచూరణయామాసలీలయాముసలాయుధః॥౨౩॥ స్వబాహూతాశసంకాశామష్టికృత్యకపీ
శ్వరః॥ ఆరాద్యగోహిణీపుత్రంతాభ్యాంవత్సన్యరూరుజత్॥౨౪॥ యాదవేంద్రోపితందోర్భాగ్యంత్యక్త్యా
ముసలలాంగతాజతాగ్రవధ్యథాయతుర్గద్ధస్సోపతమృధిరంవమన్॥౨౫॥చకంపేతేనపతతానటంకస్సవ
నస్పతిః॥ పర్యుతంకురూకాదాలాయవానారివాంభసి॥౨౬॥జయశ్చోనమశ్చబ్రహ్మసాధుసాధ్వితిచాంబరే
సురసిద్ధమునించాగ్రామాసీతుశ్శుమవషిణామ్॥౨౭॥ఏవంనిహత్యద్వివిదంజగద్వ్యక్తగావహమ్॥సం
ఘమూత్రాదికృతవానిత్యథః॥౨౮॥ పురుషానితి॥అప్యధాతేపిదధే- పేశస్కారీధ్రువరః॥౨౯॥ గాయంతమితి॥ ప్రభి
న్నమత్తం॥౧౦॥౧౧॥తస్యేతి॥ జాత్యాన్యభావేనైవచాపలంయాసాంతాః॥౧౨॥ తాఇతి॥ హేలయామానలవజ్జైనిరీ
తుతఃనిరీతుమాణస్య- తమనాదృత్యేత్యథః॥౧౩॥౧౪॥ నిభిణ్ద్యేతి॥ అస్సాలయత్యోషితాంవాసాంసాగ్ధాశ్చకృత్యపాటిత
వాన్-విప్రచక్రేవమపకృతవాన్॥౧౫॥౧౬॥ ద్వివిదఇతి॥సాలంవృత్తుం॥౧౭॥తమితి॥ సునందేనముసలేన- అహనత్అ
హన్విత్యథః॥తంవానరం॥౧౮॥ముసలేతి॥మస్త్యహంమస్తకలయవవిశేషః॥గైరికయాలోహితధాతునా- నానుచిం
తయన్అగణయన్॥౧౯॥౨౦॥ స్వేతి॥ ఆరూరుజత్తాడయామాస॥౨౧॥ యాదవేంద్రఇతి॥జత్రోకంతాహహమాతే

ఇతిభావాదః-దీపికాయాం-సప్తషష్ఠితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్రీః॥ అష్టపత్రితమేసాంబేఽభిధేతాంవై శ్శుభిః॥ తద్విమోక్షాయరామేణగజాహ్వయవికషణం ॥ శ్రీరామస్యచరిత్రాం
తరంనిరూపయతుమేహ॥ దుర్యోధనేతి॥ సమితింజయఃసంగ్రామజిత్॥ ౧॥ ౨॥ బద్ధీతేతి॥ నోస్మాకంమహేంఽస్మాభిభా
త్తాంనతేభూపతయఇతిభావః॥ ౩॥ నిగృహీతమితి ॥ యాంతియాస్యంతి - ప్రాణాఇంద్రియాణివ-మసంయతాః-ప్రా
ణాయామాదిభిదామితాః॥ ౪॥ ఇతితి॥ కురువృద్ధోభీష్మ-తేనానుమోదితాః-తత్సహితాఃషడేత ఇత్యర్థః॥ ౫॥ దృష్టేతి
నూ-యమానోభగవాత్కవైస్సపురమావీరత్॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-సప్తపథిమో
ధ్యాయః.

—*బలరామకృతహస్తినాపురకషకాదీకథాప్రారంభముట్టుః*—

శ్రీమతః॥దుర్యోధనసుతాం రాజకలమ్మదాం సమితంజయః । స్వయంవరస్థామహారత్నాంబోజాంబవతీ
సుతః॥కారవాఃకుపితాఃదురుస్వినోయమృతఃకదభీకృత్యనఃకన్యామకామామహారద్భుతాత్॥
౨॥బద్ధితైనందుస్వినంతంకరివ్యతివృన్యయః॥యస్మత్ప్రసాదోపచితాందతాంబోభంజతేమహీమ్॥
౩॥నిగృహీతంసుతంత్రుత్వా యద్యవ్యం తేహవృన్యయః । భగ్నదర్శనశ్చయంయంతిప్రాణాభవసుసం
యతాః॥౪॥ఇతకణశృలోభా రిర్యజ్ఞతేతుస్సుయోధనః । సాంబమా రేభిరేబద్ధంకురువృద్ధానుమోది
తాః॥౫॥దృష్ట్వానుధావతస్సాంబోధాతరాష్ట్రాక్షమహారణఃప్రగృహ్యుచిరంచాపంశస్తానిహాభ
వైకలః॥౬॥తేతంబిఘ్నవృత్తఃక్రుద్ధాస్త్రవృత్తేషేతభాషణఃఅసాద్యధన్వినోబాణైఃకణాక్షగ్రణ్యస్సమాకిరత్॥
౭॥సోతివద్ధఃకురుశ్రేష్ఠకురుభిర్యదునందనఃనామృత్యుత్తదచింత్యాభిస్సంహంతుద్రమ్యగైరవ॥ ౮॥ వి
ష్ణోర్మరుచిరంచాపంసర్వావివ్యాధసాయతైఃకణాక్షదీక్షవద్రథాక్షవీర్యతావద్భిర్యగపత్యుత్క॥
౯॥వత్సర్వశ్చతురోవాహనైకైశచసారధీక॥ రథినశ్చమహేష్వాసాప్రస్థతత్రైధ్యభూజయత్॥౧౦॥
తంతుతేవిరథంచక్రశ్చ త్వారశ్చతురోహయాత్॥ ఏకస్తుసారధింజఘ్నచిచ్ఛేదాన్యస్సరాసవమ్॥౧౧॥
తంబద్ధావిరధీకృత్యశ్చచేగకురవోయధి । కుమారింస్వస్యకన్యాంచస్వపురంబయినోవిశత్॥ ౧౨॥త
చ్చుక్తిత్వానారదేనోక్తంరాజక సంజాతమన్యవః । కురూక్షప్రత్యుద్యవంచకురు గగిసేనప్రచోది
తాః॥౧౩॥సాంత్యయిత్వాతుతాకరామస్సన్నద్ధాక్షవృష్టిపుంగవః । వైశ్చతురూడాంబష్టిచాంకలిం
కలిమలావహః॥౧౪॥ జగముహస్త్రినపురంరథేనాదిత్యవర్చసా । బ్రాహ్మణైఃకులవృద్ధైశ్చవతశ్చంద్రిభ
వగ్రహైః॥ ౧౫॥ గత్వాగజావ్యయంరామేబాహ్యోపవనమూత్రితః । ఉద్రవంశ్రేషయామానధృ
తరాష్ట్రంబుభుశ్చయన్॥౧౬॥సోభిషంద్భ్యాంబికాపుత్రంభీష్ముద్రోణంసభాస్థిక్మ । దుర్యోధనంచవిధివ
ద్రామమగతమబ్రవీత్॥ ౧౭॥ తెజస్వితాస్సమాకణ్యప్రాప్తంరామంసుహృత్తమమ్ । తమర్చయిత్వా
భిమయస్సర్వేమంగళపాణయః॥ ౧౮॥ తంసంగమ్యయథాన్యాయ్యం గామఘృణాంచవ్యవేదకా । తె
షాంయేతత్ప్రభావజ్ఞాప్రణేమస్థిరసాబలమ్॥౧౯॥బంధూకకుశలినోద్భష్టాపష్టాశివమనామయమ్ ।
పరస్పరసభోరామోబభాషేఽవిక్లబంచచః॥ ౨౦॥ ఉగ్రసేనఃషీతేశోయద్యుష్మాన్జ్ఞాపయత్ప్రభుః ।
తదవ్యగ్రధిమశ్చుక్తిత్వాకురుద్వమవిలచితమ్॥౨౧॥యద్భూయంబహవస్తేవకం జిత్వాధిషేణధామిక
కమ్ । అబద్ధితాథతస్మైప్రేబంధూనామైక్యకామయా॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః॥ వీర్యశౌర్యబలోన్మద్ధమాత్మ
ఏకలఃఏకః॥౨౩॥త తి । కణాక్షఃఅగ్రణీర్మేవాంతే॥౨౪॥సఇతి॥అచింత్యస్యభగవతోభాణఃఅచింత్యశ్చసావర్షశ్చేతవా॥౨౫॥
తత్ప్రసించయేత్ । వత్సభీశ్చతురభ్యత్యతేవిష్నానుసంధేయాతత్రామకతెసంమానితవంతః॥౨౬॥ ౧౧॥తమితి॥ స్వస్య
దుర్యోధనస్యకన్యాంసనిశ్చేత్యశేషః॥౧౭॥౧౩॥ సాంత్యయిత్వేతి॥ యతఃకలింవైశ్చత్ -అతఃసాంత్యయిత్వాగమేతి॥
౧౪॥౧౫॥గత్వేతి॥ ధృతరాష్ట్రంప్రతిబుభుత్సయాఅభిప్రాయజిజ్ఞాసంత్యథః॥ ౧౬॥ సఇతి॥విధివత్ అభి వాద్య॥౧౭॥
తఇతి॥ తముద్ధవమర్చయిత్వాసత్యుత్త్య- మంగళపాణయఃఉపాయనవాస్తా॥ ౧౮॥ తమః॥వృద్ధాఆప్రణేమః॥౧౯॥
౨౦॥యదితః॥ యద్భూయంఇత్యుగ్రసేనవాక్యం మృష్యేనహేఅధిశశురమానియసహపాయతేతిశేషః॥ ౨౧॥ వీర్యేతి॥

గర్భం ప్రభావః శౌర్యతత్త్వాహః బలం సత్త్వం తైసున్నద్ధం ఉన్నం బలం కథం ఆత్మనశక్తే సమంతనురూపం ॥ ౨౩ ॥
 ౧ మోక్షాభిః ఉపాసత్ పాదరత్నాశిరః ఆరోధుమిచ్చతి హీనా అప్యస్మాన్ జ్ఞాపయంత్యభిః ॥ ౨౪ ॥ అన్యై వప్రపంచ
 ప్రభుభిః ఏషి ఇతి యానేన పృథాయా వివాహేన ॥ ౨౫ ॥ కించ నామ రేణి భుంజంతి పథుం జంత్యభిః అన్యదుపేక్ష
 యా అస్తాక మనాగ్రహా ఆన్యాక మనుగ్రహా జ్యేష్ఠియావత్ ॥ ౨౬ ॥ అబమితి ॥ ఆతః పరంతాన్యసహాన్యై మిష్యత్యభిః ॥
 ౨౭ ॥ కథమితి ॥ అవయంధీ కస్మిన్ త్యక్త రణి మేషః ॥ ౨౮ ॥ జన్మేతి ॥ జన్మనా బంధుభిశ్చ ఉపలక్షితయా - శ్రీయా ఉన్నద్ధ
 క్తకటోమదోమోమోతే దుమాక చ్యం పరుషం వాక్యం ఆనభ్యాః దుజ్జానాః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ నూనమితి ॥ నానావిధైర్ధనాభి
 రాదిమదైగుప్తుద్ధాః తే ందంధవీవ ప్రశయ ప్రకషేణ శమయతీతి తథాలగుడంధం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ కథితి ॥ దుభా-

శక్తిమంచవశః కువోబలదేవగ్యునిత మ్యామిప్రకోపితాః ॥ ౩౨ ॥ అహోమహచ్చిత్రమిదం కాలగత్యా
 దురంతయా అరుతుతత్త్వ పానదైవ్యశిరోమకుటసేవితమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఏతేయానేన సంబంధాన్ సహజ్యాస
 నాశనాః వృష్ట రున్మృతాంసీతా అన్నద్ధత్తపాసనాః ॥ ౩౪ ॥ చామరవ్యజనేకం భూతపత్రంచపాం
 డరమ్ కిరీటమాపసంశయ్యా భుంజంత్యస్త్రీషుపేక్షయా ॥ ౩౫ ॥ అలంయదూనాం నరదేవలాంఛనైర్దాతాః
 ప్రతీపాచరితోద్ధతాత్మనామ్ యెనః ప్రసాదోపచితా హీయాదనా అజ్ఞాపయంత్యగ్ధగతత్రపాబత ॥ ౩౬ ॥
 కథం బుద్ధోపేక్షురుభిభేష్యద్రోహాజ్ఞానాదిభిః ॥ అదత్తమవయంధీతేనీం హగ్రస్తమవారణః సాతః ప
 రంహ్యుగ్రసేవోరాజాధిపతుమహాతి ॥ ౩౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ జన్మబంధుశ్రీయోర్నుద్ధుదాస్తేభరతక్షణ
 ఆత్రావ్యగ్రామందుర్వాచ్యమనభ్యాః ప్రావిశక్తురమ్ ॥ ౩౮ ॥ దృష్ట్వాకురుజాండోశ్శీల్యుక్తుత్వా
 వాచ్యానీచామ్యతః అవోచశోపసంరక్తోదుష్ప్రేక్షః ప్రహసక్తముహూః ॥ ౩౯ ॥ నూనం నానామదోన్న
 త్తాశ్చాంతం నేచ్ఛంత్యసాధవః తేషాం హీ ప్రశమాదంధః పశూనాం లగుడోయథా ॥ ౪౦ ॥ అహోయ
 దూకాసుసంరద్ధాన్ వృష్టంబకుమీకంత్యైః సాంత్యయిత్వా హమేతేషాం శమమిచ్చన్తిహాశః ॥ ౪౧ ॥ త
 యమేమందమతయః కలహాధిరతాః ॥ ౪౨ ॥ తంహమవజ్ఞాయముహూదుర్వాహాకమానోబ్రువత్ ॥ ౪౩ ॥
 నోగ్రసేవశీలవిధుభోజ్యవృష్ట్యంధకేశ్వరః శక్రాదయోలోకపాలాయస్యాదేశానువర్తినః ॥ ౪౪ ॥ సు
 ధర్మాక్రమ్యతేయేనపారిజాతోమరాంఘ్రిషః ఆహృత్యభుజ్యతేసోపానకీలాధ్యాసవామాణః ॥ ౪౫ ॥ య
 స్సుపాదయుగంసాత్వాచ్చీరుపాస్తేభరతేశ్వరీననాహాతిశీలశ్రీశోనరదేవపరిచ్ఛదాత్ ॥ ౪౬ ॥ యస్యాం
 ఘ్రింకజగజ్జోగిబలోకపాలైర్మాశ్శుత్రమైర్హతముపాసితతీర్థకీర్థకమ్ ॥ బ్రహ్మభవోహమపియ
 స్సృకలాకలాహస్త్రిశ్చోద్వహేమచిరమస్మన్మపాసనంకన్వ ॥ ౪౭ ॥ భుంజతేకురుభిదాత్రంధూఖండం
 కిలవృష్టయః ఉపానహాశీలతయంస్వయంతుకురవశ్శిరః ॥ ౪౮ ॥ అశ్వావిశ్వర్థనాత్రానాంమత్తానామి
 వమానామ్ అసంబద్ధగిరోరాత్యేకస్సహాతానుశాసితా ॥ ౪౯ ॥ అద్యన్తేష్టారవామర్వీకరీమ్యామీత్య
 మపి తః గృహీత్వాపాలము త్రస్తాదహన్వివజగత్త్రయమ్ ॥ ౫౦ ॥ లాంగలాగ్రేణనగరముద్విదార్యగజా
 హ్వయమ్ ॥ వివక్షణసగం గాయాంప్రహరివ్యర్షమపి తః ॥ ౫౧ ॥ జలయానమివాఘాణం గంగా
 యాంనగరంపతత్ ॥ ఆకృష్యమాణమాలోక్తకౌరవాజాతసంభ్రమాః ॥ తమేశరణంజగ్నుస్సకటుంబా
 జిజీవిషవః ॥ ౫౨ ॥ నలత్క్షణంపురస్సుత్యసాంబంప్రాంజలయోబ్రువత్ ॥ రామరామాభిలాధారప్రభా
 వంనవిదామతే ॥ ౫౩ ॥ మూఢానాంనకుబద్ధినాంకుంతుమహాస్వధీశ్వర ॥ స్థిత్యుత్పత్త్యవ్యయానాంత్య

హాకావాచ్యశబ్దాత్ ॥ ౩౩ ॥ దుభాకషణమనుస్మరతక్షణిం నేతి విధుః అజ్ఞాపయంతు సమథాః ॥ ౩౪ ॥ అహోమహచ్చాశ్శీ
 కృష్ణమస్మధిక్షిప్తవంత్యభితికుపిత ఆహుత్రభిః సుధమీకతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ యస్యేతి ॥ మాశ్శుత్రమైర్మాణియుక్తైరుత్తమాం
 దైః ఉగ్రమైర్మాణిభిరణివా ఉపాసీతానీతీర్థానయైయాకగిధిస్తేషామపీతీర్థకం - యన్వా - ఉపాసితం సత్వైః సేవి
 తంతీర్థకం గంగాతస్మతీర్థకంతీర్థకత్వనిమిత్తం కించ - బ్రహ్మభవః - శ్రీశ్చ - అహమపి - ఉద్వహే - కథంధూతావయం -
 యస్య - లాహూతంశస్యకలాః అంశాః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ అహోమితి ॥ మత్తానామివమద్యాదినా - రాత్యే - పరుషాం అనుశాస
 తాన్వయందండధరస్యక ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ లాంగలేతి ॥ లాంగలాగ్రేణ - దక్షిణతః ప్రాకారమూలేనిఖాతేన ఉద్విదార్య ఉ
 త్పాట్న ॥ ౪౧ ॥ జలయానమితి ॥ జిజీవిష శత్యక్షరాధిక్యం సోధవ్యం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ శ్వమితి ॥ శేషేశయనంకరూపి - శేషపర్యంక

పరిశిష్యమాణోయఃసచత్వమేవేతివా॥౪౫॥అస్తాసుకోపశ్చతవాయముచితవీచేత్యాహుః ॥కొపభతి ॥ షీతిపాలనతస్య
రఃతాత్పర్యవాక్కోపః-పాతాంతరేనంబోధనం॥౪౬॥నమభతి॥విశ్వంకమకృత్యంయస్యత్వమిలనంబోధనమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఏ
వమితి॥వేపమానమయనంపురంయేమాంత్రైః॥౪౮॥దుయోధనభక్తి॥తురంగమాంశ్చద్వాదశాయుతాని ॥ ౪౯ ॥ ౫౦॥
గృహేతి॥సుహృద్భిఃకొరవైః॥౫౧॥తతఃఇతిమధ్యసభాయాంసభామధ్యే ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ఇతిభావాధకదీపికాయాం
అష్టవష్టితమోధ్యాయవ్యాఖ్యానం.

శ్లో॥ఏకోనసప్రతితమేగాహాస్థ్యైఃపతిమందిరమ్॥కృష్ణస్యనారదోదృష్టావిస్మితోగాత్రతన్మన్వత్ ॥ ౧ ॥ దిద్మయోమభిస
యేనాహ॥చిత్రమితీ॥ద్యృష్టసాహస్రంస్త్రీంఉదాహరణీపరిణేతవాత్ ॥ ౨ ॥ ఇతితి ॥ ద్వారవతిమభివర్ణాయతిసాధకత్ర
యేణ-పుష్పితేతి - పుష్పితేషాంపవనేషు ఆరాషేషుఉద్యానేషు - ద్వీజానామశ్రీచాచకులనితైర్నాదితాం ॥ ౩ ॥ ఉ

మేకోహేతుర్నిరాశ్రయః॥లోకాత్క్రీడనకానీశక్రీడతస్తేవదంత్యజాః ॥ ౪౪ ॥ త్వమేవమూర్ధ్నాదపనం
తలీలయాఘామండలంబిభక్షిపహస్రమూర్ధకా ॥ఆంతెచయస్సాన్వత్సనిర్దృపశ్చశ్చేషేఽన్వితయఃపరి
శిష్యమాణః॥౪౫॥కోపస్తేబలశితాథకంసర్వేషాంసచమత్సరాత్ ॥ బిభ్రతోభగవత్సత్త్వంషీతిపాల
నతత్పరః॥౪౬॥నమస్తేనర్వయాతాత్మకనర్వశక్తిభరావ్యయః॥విశ్వకమకృన్నమస్తేస్తుత్వావయంతరంగాం
గతాః॥౪౭॥ ఏవంసప్రవైత్సంప్రవిత్వైవేకపమానాయనైబళః ॥ ప్రసాదితస్సప్రసన్నోమూఢౌష్టే
శ్యధయందదా ॥ ౪౮ ॥ దుర్యోధనఃపారిబహాంకుంజరాత్పాష్టిహాయనాత్ ॥ దదాద్వాదశశాహస్రమ
యతానితురంగమాత్ ॥ ౪౯ ॥ రథానాంవట్సుహస్రాణిరొక్తాణాంసూర్యవచనామ్ ॥ దాసీనాంని
ష్క-కంఠీనాంసహస్రంఽదుహేత్యవత్సలః॥౫౦॥ప్రతిగృహ్యతతత్సర్వంభగవాత్సాత్త్వవళభః ॥ సమత
సస్సంప్రసాద్యాత్సుహృద్భిరభినందితః॥౫౧॥తతఃప్రవిష్టస్సపురంహలాయధస్సమేత్యబఃఘానసుర
క్రచేతసః ॥ శశంసనర్వంయదుపుంగవానాంమధ్యగభాయాంకురుషుస్వచేష్టితమ్ ॥ ౫౨ ॥ అద్యాపివః
పురంహ్యేతత్సూచయద్రామవిక్రమమ్॥సమున్నతందక్షిణతోగంగాయాంననుదృశ్యతే ॥ ౫౩ ॥ ***
ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే అష్టవష్టితమోధ్యాయః.

—* శ్రీకృష్ణంప్రతినారదాగమనకథాప్రారంభఃపుట్టః. *

శీకుకః॥నరకంఽహతంబ్రహ్మతథోద్వాహంవయోపితామ్ ॥ కృష్ణేవైకేనబహ్వీనాంతందిద్మత్సస్స
నారదః॥౧॥చిత్రంబుత్రైతదేవేవపుషాయుగపన్నభక్ ॥ గృహేమద్యృష్టసాహస్రంస్త్రీయవిఉదాహ
రణాత్ ॥ ౨ ॥ అత్యుత్సాహోద్వారవతీందేవషిడ్రక్షామూగమత్ ॥ పుష్పితోపవనారామద్విజాళికులనా
దితామ్ ॥ ౩ ॥ ఉత్పల్లేందీవరాంభోజకల్పారకుమవోత్పలైః ॥ ఘరితేమసరస్సుచ్యైఃకూజితాంహంససార
స్తైః ॥ ౪ ॥ ప్రాసాదలక్ష్యేర్నునభిజాష్టాంస్సౌటికరాజతైః ॥ మహామరకతద్రఖ్యైఃస్వ్వణరత్నపరిచ్ఛ
దైః ॥ ౫ ॥ విభక్తరథ్యాపథవత్సరాపత్యైశ్శిలాసభాభీరుచిరాంసురాలయైః ॥ సంసిక్తమాగాంకణవిధిగ
హళింపతశ్చతాకాధ్వజవారితాతపాంఽతస్యామంతఃపురంశ్రీమదచితంసర్వధిష్ఠ్యైః ॥ హరేస్సవ్య
కౌశలంయత్రశ్వప్తాకాశేన్న్యూనదర్శితమ్ ॥ ౭ ॥ తత్రమోడశభిస్సద్దసహస్రైఃస్సమలంకృతమ్ ॥ విచేతైక
తమంశౌరేఃపత్నీసాంభవనంమహత్ ॥ ౮ ॥ విష్ణుబంధుమస్తంభైఃవైడూర్యఫలకౌత్రమైః ॥ ఇంద్రసీలమ
యైఃకుద్యైఃజగత్కాచావీతత్విషామ్ ॥ ౯ ॥ వితానైర్నిమితైఃస్వప్తాముక్తాదామవిలంబిభిః ॥ దాంతైరా
త్సుల్లేతి॥ఘృతేమవ్యాప్తైః ॥ ౧౦ ॥ ప్రాసాదే ॥ మహామరకతైఃప్రఖ్యాయంతైవౌకాశంతఃఇతితథాతైః- స్వ్వణరత్న
మయాఃపరిచ్ఛదాఃపరికరాయేషుతైః॥౧౧॥విభక్తైఃపతంత్యపౌచలంత్యః - పతాకాయేషుతైః - ధ్వజైవాకరిత
తపోయస్యాస్తాంఽతస్యాంబితి॥తస్యాంసవైకధిష్ఠ్యైలొకపాలైర్నితం ॥ ౧౨ ॥ తత్రేతమోడశభిస్సద్దసహస్రైః
స్సమలంకృతంహరేంతఃపురంబిచేతతత్రచ - తస్యశౌరేఃపత్నీసాంభవనేషువికతమంవిచేత్యన్వయః - యత్రస్వ
కౌశలంత్యప్తాసందర్శితమిత్యంతఃపురభవనయోర్విశేషం ॥ ౧౩ ॥ తదనువర్ణాయతిచతుర్భుజః ॥ విష్ణుమితి ॥ ౧౪ ॥ విద్రుమ
స్తంభైర్విష్ణుబంధువిద్యుతంవైడూర్యమయాని ఫలకౌత్రమానిస్తంభాశ్రయాణిచాదనాని - తైఃఇంద్రసీలమయైఃకుద్యై
భిశ్చౌపలతీతం-జగత్కాచామికయాఇంద్రసీలమయ్యాఅహితాత్పత్యయస్యాతయా ॥ ౧౫ ॥ వితానైరితి॥ ముక్తాదా

మృందలంబాఃవివిధానలంబాని బహువానివిద్యంతేయేషుతైః మణ్యుత్తమైఃపరిష్కృతైఃపూషితైః॥౧౦॥౧౦॥ తే
 తి॥ ఈశ్వరమీశ్వరః ఘనోమేఘాయులంబుద్ధిర్దేహంతే॥ ౧౦॥ తస్మిన్మితీ॥ అనుసంపదకాలం అశ్వనాసమా
 నానిగురురాపవయాంసిమస్తుపేదోలంకారశ్చయస్యతేన-దాసీసహస్రేణ- యతయాగృహిణ్యాసహ॥ ౧౧॥ తమితీ॥
 శ్రియఃకుక్తిఃకృత్యః పర్యంకతఃపీవితేడవవేతయామాస॥ ౧౨॥ తస్మేతి॥ అభిభ్రతే అభిభరతే దధారేత్యర్థః-పులకా
 న్యభిభ్రాన్మిత్యాదౌ తథాప్రయుక్తత్యాత్ - బిభ్రాదితిశత్రంతంవా- తథాచసంపూజ్యఅభిభాష్యచ వాహేత్పుత్రరే
 డాన్వయఃకథంధూతఃయస్యవరంశౌచంగంగా-అశేషతీర్థకంసః- అతఏవ-జగద్గురుతరోపి- సతాంధమకాభ్యతాంప
 తిత్వాదేవమకరోదీత్యర్థః సతాంపతిత్వేహేతుః - బ్రహ్మణ్యదేవభియత్ గుణకృతంనామ- తతే-తస్మైవయతో
 యుక్తంసమంజసం-అతస్తద్ధృతప్రవతేనామైవమాచరణమిత్యర్థః॥౧౩॥సంపూజ్యైః॥అభిభ్ర-ష్టదీప్యైత్వదాగమన
 సనపర్యంక్తేమణ్యుత్తమపరిష్కృతైః॥౧౦॥ దాసీభిర్విమలకంఠీభిస్తువాపోభిరలంకృతమ్ప్రౌఢస్వకంచు
 కోష్ఠీషసువస్త్రమణికుండలైః॥ ౧౧॥ రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్ని రస్తద్భావంతంబిత-ఃలబ్ధిమశిఖండి
 నోంగ॥ నృత్యంతియత్రవిహితాగరుధూపమక్షేర్నిర్యాతమీశ్వరః ఘనమద్భయఉన్నంతః॥౧౨॥ తస్మిన్
 సమానగురురాపవయస్సుక్షేషదాసీసహస్రీయతయానుసవంగృహిణ్యా- విప్రీదవృద్ధచమరవృజనన
 రుక్మదంజెనసాత్వతపతింపరివీజయంత్యా॥౧౩॥తంసంసరీక్ష్యభగవాన్ సహసోత్థితశ్చి-పర్యంకతగ్గళ
 ధర్మభ్యతాంపరికః॥ ఆగమ్యపాదయంగ శేఖరసాకిరీటజుష్టేనసాంజవిరవివేకదానసేన్మే॥౧౪॥తన్యావని
 జ్యవరణోతదవస్సవ్మూర్ధ్నాభిభ్రాజగద్గురుతరోపిసతాంపతిహి॥ బ్రహ్మణ్యదేవభియద్గుణనామ
 యుక్తంతస్మైవయచ్చరణకౌచమశేషతీర్థకమ్॥ ౧౫॥ సంపూజ్యదేవఋషివర్గమృషిఃపుణాణాంనారా
 యణాంసరసఖావిధినోదితేన । వాక్యాభిభాష్యమితయామృతజుష్టయాతంప్రాహృభోభగవతేకరవా
 మకింతే॥ ౧౬॥ శ్రీనారదః॥ నైవాద్యుతంత్యయివిభోభిలలోకనాథమైత్రజనేషుసకలేషుదమఃలలానామ్।
 నిశ్చేయనామజగతఃస్థితిరక్షణాభ్యాంసైవరావతారఊరుగాయదిదామసుష్మ॥ ౨౧॥ దృష్టతవాంఘ్రి
 యుగళంజనతాపవగంబ్రహ్మాదిహృదాదిచింత్యమగాధబోధైః । సంసారకూపపతితోత్తరణావలం
 బంధ్యాంశ్చరామ్యుగృహాణయథాస్తృతిస్సాగ్ధతీ॥ ౧౮॥ తతోన్యదావితద్దేహంకృష్ణపక్షాన్మృగస్స
 నారదః॥ యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగయోగమాయావివిత్యయా॥ ౧౯॥ దీప్యంతమక్షేస్త్రాపిపీయయా
 చోద్ధవేనచాపూజితఃపరయాభక్త్యాపత్యతానాసనాదిభిః॥ ౨౦॥ పృష్టశ్చవిదుషేనాసాకదాయాతో
 భవానితి॥ శ్రియతేకిన్సుపూర్ణానామపూజైకరస్సదాదిభిః॥౨౧॥ తథాపిబూహీనోబ్రహ్మజన్మైత
 చచ్ఛేభసంకురునతంవిస్తీతఢ్ఢతాయతూష్ఠీమనగ్రగార్ద్రహమ్॥౨౨॥ తతాప్రాచ్యవృగోవిదంబాలయం
 తంశిశూకమతాతాతతోన్యస్థిక్యహృపశ్యన్తజ్జనాయకృతోద్యమమ్॥౨౩॥ జహ్వంతంబవితానాగ్నిక
 యజంతంపంచభిమతైః॥ భోజయంతంద్విజాకావపిఘంజానమవశేషితమ్॥ ౨౪॥ క్వాపిసంధ్యాము
 పాసీసంజవంతంబ్రహ్మవాగ్యతమ్॥ ఏకత్రచానిచమథ్యాంచరంతమపితత్తకమ్॥ ౨౫॥ అక్షైరక్షైః
 కైఃక్వాపివిచరంతంగదాగ్రజమ్॥ క్వచిచ్ఛయానంపర్యంకేస్తూయమానంపవందిభిః॥ ౨౬॥ మంత్రీయం
 తంచకస్త్రింగ్నిన్ద్రంసిభిశ్చృద్ధవాదిభిః । జలక్రీడారతంక్వాపివారమఖ్యాభిరావృతమ్॥ ౨౭॥ కుతచిద్వి
 మిత్యాపిప్రియముక్త్యా॥ ౧౬॥ భగవతాస్వ్యాహాణంఅనహాణంమన్యమానస్తత్సంభావయన్నాహ॥నేతి॥సర్వమిత్ర
 త్యాదేవమహాణం- నతుమమగౌరవాత్ - తహికథంస కంసాదిమమైత్రితతాహ- ఖిలానాందమశ్చనైవాద్యుత
 మితి-కుతః-జగతఃస్థితిః- ధారణంతక్షణంపాలనంతాభ్యాంసహ- నిశ్చేయసాయతవాయంస్వేచ్ఛావతారభి-వయం
 సుష్మసమ్యక్విదామ- అతఃఖలదమః సామసన్యాసంచయుక్తమితిభావః॥ ౧౭॥ యదుక్తంప్రభోకింకరవామేతిఅత్రా
 హ॥దృష్టమితి॥ భక్తజనతాయాఅపవగరూపంకించ- అతిదులభతయాబ్రహ్మాదిభిర్మోగీశ్వరైరపిహృదిచింత్యం-
 కించ- సంసారకూపేపతితానామత్తరణాయ అవలంబులశ్రయం- ఏవంధూతంతవాంఘ్రియుగళం- మయాదృష్టం-
 అతఃకృతకృత్యోస్తి- తథాపి-తస్యస్మృతిర్యధాస్యాత్ - తథానుగృహాణ- అతస్తద్భావస్తేవనిత్యంచరామితి॥౧౮॥
 ౧౯॥దీప్యంతమితి॥ అక్షైఃదీప్యంతమిత్యాదౌదదశేకతిజ్ఞాతవ్యం॥౨౦॥౨౩॥ జహ్వంతంబితి॥వితానాగ్నిహవావనీయాదీక

అగ్నిః పంచభిర్భుజైః పాదాభ్యుజ్జైః ర్భజంతం॥౨౮॥౩౧॥పుత్రాణామి॥కాలేతత్సమయే-విధివాడపయాపనంప్రాసం
 వివాహమిత్యర్థః-కల్పచుంతంఘటచుంతం-విధూతిభిఃవిభావైః ॥ ౩౨ ॥ ప్రస్థాపనేతి॥ప్రస్థాపనందుహిత్యజామఃత్రా
 దీనాంస్వగృహేత్తద్వహంప్రతినయనం - ఉపానయనంశత్రద్వహంతుసరుపానయనంత్రేమహాత్మవాక్ కల్పయం
 తః-యోగేశ్వరేశ్వయేషాం ఆపత్యానాంమహాత్మవాక్విశ్వ లోకాస్సర్వేవివిస్త్రిరే విన్నయంఃక్రుః - తథా
 భూతాకల్పయంతం॥౩౩॥౩౪॥అవ్యక్తేతి॥అవ్యక్తలింగంవేషాంతేరేణభవన్తం॥౩౬॥ ౩౭॥ విదామేతి॥ హేయోగేశ్వ
 రంత్యే-అస్మినుమమనసి-తవస్వరూపేవా-నిర్భూతాంప్రతీతాంతవయోగమాయాం- కేలం విదామవిద్య సకు
 త్వత్సామాధ్యక్షమితిభావః ॥ ౩౮ ॥ త్వన్మహావ్యనాద్యేనముహ్యమితిమా-ప్రస్థాపయేష్యాహ-అనుజానిహీః॥
 ౩౯ ॥ బ్రహ్మైతి॥ తత్తస్మాల్లోకంశిక్షయన్విమంధమాన్థితేనతుతత్త్వతః-అతఃహేమత్రమాభిదఃమోహం

జముభ్యోభ్యోదదతం గాన్వలంకృతాః॥ఇతిహసభురాణానిశృణ్వంతంమంగళానః॥ ౪౦॥ హసంతంహ
 స్యకథయాకదాచిత్ప్రియయాగృహేకాన్వపిధమకంసేవమానమర్థకామాతకుత్రచిత్ ॥ ౪౧॥ధ్యాయం
 తమేకత్రాత్మానంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్॥శుక్రూపంతంసురుంకాన్వపికామైర్వైగైస్సపర్యయా ॥ ౪౨ ॥
 కుర్వంతంచిగ్రహంకైస్త్రిశ్శంధించాన్శ్లత్రేశవమ్ ॥ కుత్రాపిసహరామేణ చింతయంతంసతాంశిదమ్॥
 ౪౩॥ పుత్రాణాందుహిత్యూణాంచకాలేవిధ్యుపయాపనమ్॥దారైర్వరైస్తత్సవ్యతైః బృయంతంవిధూ
 తిభి ॥ ౪౪॥ ప్రస్థాపనోపానయనైరపత్యానాంమహాత్మవాక్ ॥ విశ్వయోగేశ్వరేశ్వయేషాంలో
 కావిస్త్రిరే ॥ ౪౫॥ యజంతంసకలాకదేవాకల్పచిత్ప్రభుభిరూజితైః॥పూతాదంతంక్వచిద్ధవకం
 కూపారామాలయాదిభిః॥ ౪౬॥ చరంతంబృగయాంకాన్వపిసాయమారుశ్శాన్వైంధనంఘ్నంతంతతఃస
 శూకామేధ్యాకపరితంయదువుంగతైః॥ ౪౭॥అవ్యక్తలింగంప్రకృతిష్వంతఃపురచరాదిభుక్వచిచ్ఛరంతం
 గేహేషుతత్తద్భావబుధుత్వయా॥ ౪౮॥ అధోవాచవ్యాప్తీశేనంవారదఃప్రహసన్వివ ॥ యోగమయో
 దయంవీక్ష్యమానుషీమీయమోగతిమ్॥౪౯॥విదామయోగమాయాంతేదుదకార్యమవియోగినామ్॥యో
 గేశ్వరాత్మనిర్భూతాంధవత్పదనిషేవయా ॥ ౫౦ ॥ అనుజానిహీమాంకృష్ణలోకాంస్తేయశపాన్లు
 తాకపర్వటామితవాన్తాయకలిలాభువనపాదనిః॥ ౫౧॥ శ్రీభగవాక్ ॥ బ్రహ్మధవకగ్ర్యవక్తాహంక
 తాతదనుమోదితాతచ్ఛిక్షయేత్లోకమిమమాన్థితేపుత్రమాభిదః॥ ౫౨॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యాచరంతంసద్ధ
 మాకరాదిప్రాకృతహామేధిరామ్॥తమేవసత్వగేహేషుసంతమేకందదర్శనమ్॥ ౫౩॥కృష్ణస్యానంతపీర్వస్య
 యోగమాయామహూదయమ్॥ముహుదృక్ష్వామినిరభూద్విస్త్రితోజాతకౌతుకః॥ ౫౪॥ ఇత్యర్థకా
 మధమేకపుష్టేనవ్రద్ధితాన్మనాసమ్యక్సభాజితః॥పీనస్తమేవానుస్తరక్తయయా॥ ౫౫॥ ఏవంమనుష్య
 పదమీమనవతకమానో నారాయణోభిలభవాణాగృహీతశక్తిః ॥ శేమంగమోడశసహస్రరంగనా
 వాంసప్రదీపాన్మృదనిరీక్షంహంసశబ్దమ్॥ ౫౬॥యానీహవిశ్వవియోద్భవవృత్తిహేతుకమాణ్యనన్యవి
 షయాణిహరిశ్చరః॥౫౭॥సానయతిశృణోత్యనుమోదతేవాధక్తిభావేద్భగవతిహ్యవవర్గమూర్తే॥౫౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-విశోనసప్తతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥అధోషస్యపప్యత్తాయంకుక్కుటాకకూజతోశపక ॥ గృహీతకత్యః పతిభిమాధవ్యావిరహ
 ప్రాప్తుహీతి॥౫౯॥ఇతితి॥ ఇతివీవమనుగృహీతః తమేకమేవసంతందదశేతి॥౬౦॥కృష్ణసేతి॥ముహముహాహర్తప్రవీ
 జాతకౌతుకోమునిర్విస్త్రితోబహువేతి॥ ౬౧॥ ఇతితి ॥శ్రీధ్యాయక్రంత్రాయస్యతేన॥ ౬౨॥ నారదదృష్టాఃశ్రీకృష్ణవీలా
 విగమయతి॥ఏవమితి॥అభిలస్యభవాయఉద్భవాయ- గృహీతాశక్తయోనానామూతకయోయేనసః- సప్రదంబతత్స
 హృదంబతేననిరీక్షంహంసశ్చ-తాభ్యాంబుష్టమ్॥౬౩॥యానీతి॥ అసన్యోషయాణిసాధారణాని- అపతగకమాగేహో
 తుప్రదే॥౬౪॥ఇతిభావాధకదీపికాయాం-విశోనసప్తతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥తత్తుసప్తతితమేకృష్ణస్యాన్వికకమకణిదూతనారదయోఃకార్యేమంత్రమంత్రవిచారణం ॥ జగన్మంగళచారిత
 మాహ్నికంజగదీతుః॥నారదేనకవచిత్కంబిద్ధృష్టమాహయథాక్రమమ్॥ అథేతి॥శ్లో॥ఇత్యర్థకామధమేకపుష్టేనశ్రీ
 ధితాత్మనేతిప్రస్తుతస్య శ్రీకృష్ణస్యాన్వికస్యాధికారేఅథశబ్దః ఉపత్తాయాం అసన్నాయాం- పతిభిఃశ్రీకృష్ణైః మా

ధన్యమార్థవశ్యభార్యః ॥ ౧ ॥ వయాంసీతి ॥ పండితభవశ్రీకృష్ణబోధయంతిసంతవయాంసీపక్షిణః-ఆరూపకౌతసిత
యేనాకూడక-మందరవననాయభిఃగాయత్యుత్తిషునినిద్రాణేవయాంసీ॥౨॥ముహూర్తమితి ॥ వైద్యర్థ్యత్పులక్షణం
అన్యస్థామి-పరిరంభణవిశ్లేషాత్తేతంముహూర్తకంపర్యాలోచ్య॥౩॥౪॥ఎకమితి ॥ ఏకంఅఖండం-తత్రహేతుః-అన
న్యనిరుపాధిం-అతఏవ-అప్యయంత్యంస్వయంబోధితి-తత్రహేతుః-నిత్యంనివృత్తంకల్మషంఅవిద్యావస్థాత్తం-
ఉపలక్షణమాహ-అస్యేతి-విశ్వస్థలక్షణభావశ్చసానికృతత్వ-భావస్సతా-నివృత్తిరానందః-తదాహి-గుణయో
భాత్పుర్వంసతామాత్రంయ॥త్రు॥సదేవసోమ్యేదమగ్రానీదితిప్రతే-సవివాదకృ॥త్రు॥విజ్ఞానమానందమ
త్వాద్విశ్రుతే-తంసదానందమిత్యర్థః॥౪॥అథేతి-అప్లుతేస్తాతి-సంధ్యాయాఃఉపగమఃఉపాసనం-అవిద్యాధా
భవతితథా-క్రియాకలాపంచకార-కాన్వత్వాదుదయత్పూర్వపేదహతానలః-బ్రహ్మగతీంజ్ఞానం॥౫॥ఉప
స్థాయేతి॥కళాఃఅంశాః-ఉపా-ఋషీ-పితౄంశ్చతర్పయత్వా॥౬॥ధేనానామితి॥గృష్టివారాంధమప్రమా
తానాం॥౭॥ఉదామితి॥ద్యంస్వమితమహాసంఖ్యాయుక్తసంఖ్యాభిధానం-ద్యంద్యశోయత్రబాహిష్కారాగావిజ్ఞేరతి

తరువాత ౧॥ వయం స్యామృతకృష్ణబోధయంతీవవదినః । గాయత్స్వశిష్యనిద్రాణిమందారవనవాయుభిః ॥ ౨॥ మహూతకంతంతువైదభీనావృష్యదతిశోభనమ్ । పరిరంభంవిశ్లేషాప్యైరబాహ్నుఃఖరం ౧౩౧ ॥ ౩॥ బ్రాహ్మేయమూతకఉత్తాయవాయుఃపస్పృశ్యమాధవః । దధౌప్రసన్నకరణితత్కాంతమసఃపరమ్ ॥ ౪॥ ఏకంస్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయంస్వసంస్థయానిత్యనివృత్తకల్పవమ్ ॥ బ్రహ్మశ్శమస్వోద్భవనాదిహేతుభిస్సృత క్రిభిజతీతభావనివృతమ్ ॥ ౫॥ అథాప్లుతంభస్యమలెయధావిధిడియాకలాపంపరిధాయవాసనీచకారసంధ్యోపగమాదినత్రమోహుతానలోబ్రహ్మజ్ఞాపవాగ్యతః ॥ ౬॥ ఉపస్థాయాకామద్వంతంతర్వయిత్వాస్సనకళాః । దేవాన్పక్షిపితృణావృద్ధాకవిప్రానభృగృన్యచాన్యవాక ॥ ౭॥ ధేనూనాంయశ్యం గాణాంసాధ్వీనాంమౌక్తికప్రజామ్ । పయస్వినాంగృష్టినాంసవతాన్సహంసుకాససామ్ ॥ ౮॥ దదౌరాస్యజురాగ్రాణాంక్షౌమాజినతలైస్సహ । అలంకృతేభ్యోఽన్రేభ్యోద్వంద్యంద్యంద్యందినేదినే ॥ ౯॥ గావిప్రదేవతావృద్ధాకగురున్స్పృతానిసర్వశః । నమస్కృత్యాన్యసంభూతీమకం గళానిసమస్పృశత్ ॥ ౧౦॥ అత్యానంభూషయామాసనరలోకవిభూషణమ్ । వాసోభిభూకషణైస్సవైదికవ్యవ్రగసులేపవై ॥ ౧౧॥ అవత్యైజ్యంతభాదర్యంగోవువద్విజదేవతాః । కామాంశ్యసర్వవదాకనాం పౌరాంతఃపురవాసినామ్ ॥ ప్రసాస్యప్రాకృతైకామైః ప్రతోవ్యవత్సనందత ॥ ౧౨॥ సంవిభజ్యాగతోవిప్రాకప్రక్రాంబూలానులేపవైః । సుహృదఃప్రకృతీదాకరానుపాయుజ్జుతతస్సన్వయమ్ ॥ ౧౩॥ తావత్సూతకపానియస్యందనంపరమాద్భుతమ్ । సుగ్రీవాదైగ్రహకయైర్యుక్తం ప్రణమ్యాన్రస్థితః ౧౪ ॥ ౧౪॥ గృహేత్వాపాణివాపాణింసారథేస్తమథారహత్ । సాత్యకృద్ధవసంయుక్తః పూర్వాదిమవభాసరః ॥ ౧౫॥ ఈశితీంతఃపురస్త్రీణాంసనీడప్రేమవీక్షితైః । కృచ్ఛాగ్రిదీప్యమౌనిరగాజాతహాసోసారవృసః ॥ ౧౬॥ ఏవంససర్వదారాణాంగృహేభ్యోభగవాన్విభుః । నానారూపోవిది

త్యుక్తద్వంద్వమితి॥ శ్రు॥ హిరణ్యేనపరివృతాకృష్ణాకృష్ణతతోమృగాకమహ్న-రేభరతోదదాభృతంద్వంద్వనిస
ప్రచేతిశ్రుత్యుక్తాని-సప్తాక్షరశతంద్వంద్వన్యోకృత్యపురాణేనతుదశశలతః త్యేనగణితాని- యథా క్తం- భరతమేవా
ధికృత్యనవమస్కంధేన్తో॥మృగాకృష్ణదశశిక్త్యాన్యవణేనపరివృతాకృ॥ అచాత్ర-మణిమహ్న-రేని యుతానిద
తుదశశేతి-తతశ్చేయంద్వంద్వసంఖ్యాన్తోకేనసంగృహ్యతే॥వతుదశశానాంబయోదాంసప్తాధికశతాంశకః । ద్వం
ద్వంచతురశిత్యగ్రసహస్రాణితయోదశేతి - దిశిదేనైతదిదనంప్రతిగృహంచేతి - బద్ధంబద్ధమితిపాఠాంతరం॥ ౯॥
గౌవిప్రేతి॥ఆత్మ సంఘాతీస్వవిఘాతీమంగళానికషిలాదీని॥ ౧౦॥ ఆత్మానమితి॥నరలోకస్యవిఘాతజరూపమాత్మానం-
స్వయైపీతాంబరకాస్తుభాదిభి॥౧౧॥అవేత్యేతి॥కామానభిలషితానభావాః॥ ౧౨॥ సంవిధాన్యేతి॥ విప్రాక - స్రగా
దిభిఃసంవిధజ్యోతేభ్యస్తానిదత్యేత్యతః॥ఉపాయుజ్జ-భాగాథకమగ్రహీత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ గృహీత్యేతి॥ పాణిం- కృ
తాంజలింగృహీత్యా॥౧౫॥ ఈశతయితి॥ సప్రీడప్రేమవిక్షిప్తైఃఈశైః - తుణంస్థితంతాభిరేమవిక్షిప్తైఃకృత్యానైవస్మిన్
నిరగాదితి॥౧౬॥ఏవమితి॥ఏవంసర్వగృహాభ్యోపుధకృత్యుధకృత్య-ఆనంతరంఏకనివసన్॥౧౭॥సుధమేతి॥ సుధమాకం

పాపిశత్రుః - యస్మిన్విష్టానాం యత్ర ప్రవిష్టానాం ॥ ౧౮ ॥ అథేతస్మిన్ హైస్సమశ్చక్రేష్టైః సస్యసింహాభిపాతైశ్చ క్లవీష ॥ ౧౯ ॥
తత్రేతి ॥ ఉపమంత్రణః పరిహాసకాః పృథక్ పృథక్ స్వస్వసముదాయైః ॥ ౨౦ ॥ మృదంగేతి ॥ మృదంగదయః ప్రసిద్ధాః దివిః
శంఖః సూతాదయః - తుప్తవ్యః ॥ ౨౧ ॥ తత్రేతి ॥ బ్రాహ్మణాః బ్రహ్మచేదంతఃకూలమంత్రాణాం వ్యావర్జితైశ్చ తక్షణాః వాద
సంవచనచతురాః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ సమర్థుః - జరాసంభవయోనిరోధః శస్త్రభవం రాజ్ఞాం - స - సమానేదయతే ॥ ౨౪ ॥ య
ఇతి ॥ గిరివశితత్సంజ్ఞకేమగోచరుద్ధాః ఆసన్ ॥ తేషాం చ దుఃఖమాచేదయతి త్వన్వయస్య కృష్ణకృష్ణేషు షట్శ్లోకైః రాజ్ఞాం
విజ్ఞప్తిః - తత్ర ప్రథమేన శరణాశ్రయణం - త్రిభిభావాయానువాదః - స్వభ్యాం ప్రాథమమితి ॥ ౨౫ ॥ స్మృష్టేతి ॥ పృథక్ దశ
సం ॥ లోకస్య భవభయం వివర్ణ్యంతో నమంతి ॥ లోకఇతి ॥ వికమేన సిద్ధం కామ్యం చ - తస్మిన్ నితరాంతరః - తస్మాత్ స్వే
కుశలేదమేభవవతః ఆర్యసేవ్యయా ఉదితే ఉక్తే పాంచరాత్రే - సామాన్యతత్పరీతాను ॥ శ్లో ॥ యత్ర - రోషియదశ్చాస్మిన్ యజ్ఞ
హోషిదదాసియతే ॥ యత్ర పస్యసికాంతేయతత్యురుష్వమదర్శయిత్వాది - ప్రమత్తైః అనవహేతః యావదయం
లోకస్తావదేవాన్యలోకస్థాయః సద్యోజీవితాశాంభవంతి - తస్మై తుభ్యం అనిమిషాయ కాలాత్తనన ఇతి ॥ ౨౬ ॥ సేయం

గత్యవికరూపస్సభాంయయా॥౧౭॥సుధమాకభ్యాంసభాంసరైవృక్షజ్జిఃపరివారితః॥ప్రావిశద్భస్మ
విష్టానాంనసంత్యంగవదూమకయః॥౧౮॥ఆరోపవిష్టఃపరమాససేవిభుజభాస్వభాసాకకుభోవభా
సయః॥ప్రత్యోన్యసింహైర్యదుభిర్యదూత్రమోయథోడురాజోదివితారకాగజైః॥౧౯॥తత్రోపమంత్రిణో
రాజన్నాహాహస్యరస్యైర్భుమ్ । ఉపతస్థుర్నటాచార్యానతఃకృస్తాండవైఃపుత్రకః॥౨౦॥మృదంగవీణా
మురజవేణతాళతరస్వజైః॥నన్యతుజగనుష్టుపున్మాసతమాగధమదినః॥౨౧॥తత్రాగ్రహబాగ్వాణాః
కేచిదాసీనాబిహ్నవాదినః । పూర్వేహంబ్రహ్మయశసాంరాజ్ఞాంచాకథయన్సభాం॥౨౨॥తత్రైకఃపు
రుషోరాజన్నాగతోపూర్వదశకః । విజ్ఞాపితోభగవతేప్రతిహారైఃప్రవేశితః॥౨౩॥సనమస్కృత్యకృ
ష్ణాయపరేశోశుకృతాంజలిః॥రాజ్ఞామానేదయద్దుఃఖంజరానంధనరోధజమ్ । ౨౪॥యెచదీగ్విజయేతస్య
సంనతినయయన్యకపాః॥ప్రసహ్యయద్ధాసైనాసన్నయతేద్వెగిరిప్రజే॥౨౫॥రాజానః॥కృష్ణకృష్ణాప్ర
మేయాత్ప్రస్థిపన్నభయభంజన॥వయంత్యాంశరణంయామోభవభీతాఃపుత్రగృహః॥౨౬॥అకోవిక
మణిరతఃకుశలేప్రమత్తఃకమణ్యయంత్యదుదితేభవదర్శనేస్యే । యస్తావదస్యబలవానిమాజీవితాశాం
సద్యశ్చినత్ర్యనిమిషాయనమోస్తుతస్తై॥౨౭॥అకోభవాన్సృగవతఃకలయవతిణాస్సద్రక్షణాయఖల
నిగ్రహణాయచాన్యః । కశ్చిత్త్ర్యదియమతియాతిచదేశమీశకింవాజనస్సవ్యకృతమృచ్ఛతితన్నవిద్మః॥
౨౮॥స్వప్నాన్నితంస్వప్నఖంపరతంత్రమిశశశ్వద్భయేనమృతకేనధురంవహామః । హిత్వాన్యదాత్మ
నిసుఖంత్యదనీమలభ్యంక్లిశ్యానుమేఽతికృపణాస్తవమాయయేహ॥౨౯॥తన్నోభవాన్ప్రగతశోకహ
రాంఘ్రియుగ్మబద్ధానియుంత్యమగధాహ్వయకమపాశాత్ । యోభూభుజోఽయుతమతంగజవీ
ర్యక్షో నిభీక్రురోధభవనేష్టగరాడివాజాః॥౩౦॥యోజైత్రయాద్విసవక్త్యక్షిదాత్తచక్రభ

[illegible]

సకమానే. తత్ర సప్తదశకృత్యః. త్వయాఖలుభగవంసరాజితః. సశ్చ దనంతమీర్వమపిన్యలోకనిరతం శరీరవిసోదంభగ
 వంతంభవంతంసకృజ్జిత్వా. ఊభదర్పప్రాప్తగర్వః. యుష్మస్య క్షిణానఃఅస్మాక్. రుజపిషిడయతి. తత్ తస్యయత్ య
 క్తంకార్యం. తద్విధేహిజరాసంధపీదానివారయేత్కృభిప్రాయః॥౩౦॥ దూతఅహః॥ఇతి॥౩౧॥౩౨॥ ఇతి. భూయాక్
 మహాగృణాలాభోయదస్మాకంసర్వలోకవృత్తాంతజ్ఞానమితి॥౩౬॥నేతి॥ ఈశ్వరఃకతాకయేషాంతేషు॥౩౭॥ ఏవమవి
 దుషేవభగవతాసర్వజ్ఞేనజరాసంధవధాధామవ పాండవచిక్షిణీతం. పృష్టో గారదోమాయేయమిజ్జాత్వాహత్రిభిః॥
 దృష్టాశ్చి॥ విశ్వసృజచ్ఛ్రుబ్రహ్మణోపి. మాయినోమోహకస్యతేస్య క్షిభిర్వద్యాదిభిరూతేషుం తద్భామితయాచ
 రతేవతకమానస్య. యద్యహం. భూతేషువ తే. తహికాధూతానిమాంకింసపశ్యంతిత్రాహ. వహ్నేరివఘ్నరుచశ్చి-
 స్వశక్తిభిరేవభన్నాదుకప్రకాశోయస్యతస్య. అతస్తవేదంప్రశ్నాదినమేద్భుతం॥ ౩౮॥తతేతి॥ ఇదంజగత్కథంభూతం.
 అసదేవయత్తవమాయయావిద్యమానాత్తతయాఅవభాసతేతజ్జగత్సృజతః. కింతుకేవలంతేతుభ్యంసమతదేవశక్యమి
 త్యాహతస్మైనమగతితుతః. స్వేనరూపేణసర్వతోవిలక్షణాత్సనైఅచింత్యాయేత్కథం॥౩౯॥ వస్వేవంభూతస్యకింమా

గోమృగైఖలుభవంతమంతమీర్వమ్. జిత్వాపృలోకనిరతంసకృయాభదమోయుష్మత్క్షిణానఃఅసో2
 జితతద్విధేహి॥౩౦॥ ఇతిమాగధసంరుద్ధాభవద్దశ్యనకాంతీణఃప్రపన్నాః పాదమూలంతేదిహానాంకంవి
 ధీయతామ్॥౩౧॥ శ్రీకుకః॥ రాజదూతేబుగ్రీవత్యేవందేవషికాపరమద్యుతిః॥ బిభృష్మింగజటాభారంప్రా
 దురాసీద్యథారవి॥౩౩॥ తందృష్ట్వాభగవాన్బ్రహ్మస్సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః॥ వవందక్షిణశ్శిష్టాశససభ్య
 స్సానుగోమదా॥౩౪॥సభాజయిత్వావిధివత్కృతాసనపరిగ్రహమ్. బభాషెసూన్యతైర్వాక్యైర్వ్యక్తిధ
 యతవతయస్సనిమ్॥౩౫॥ అపిస్వీదద్యలోకానాంత్రయాణామతుతోభయమ్. నమభూయాన్యగవతో
 లోకాన్సర్వటతోగుణః॥ ౩౬॥ సహితేవిదితంకింఽల్లొకేష్వీశ్వరకత్ఫం॥ అభవచ్ఛామహేయమ్
 న్పాండవానాంచీక్షితమ్॥౩౭॥ నారదః॥ దృష్టామయాతేబహుశాదురత్యయామాయావిభో విశ్వసృ
 జచ్ఛ్రమాయినః॥ భూతేషుభూతాచరతస్య శక్తిభిర్వహ్నేరివఘ్నస్తురుహంసషడ్భుతమ్॥౩౮॥తతేహి
 తంకోహాతిసాధువేదితుంస్వమాయయేదంసృజతోసియచ్ఛతః॥ యద్విద్యమానాత్తతయావభాసతేత
 త్సైనమస్మైస్వవిలక్షణాత్సనై॥౩౯॥జీవస్యయస్సంసగతోవిమోక్షణంసజానద్దతోనర్థవహద్భరీరతిః॥లిలా
 వతారైస్సవ్యయశఃప్రదీపకం ప్రాజ్ఞాలయత్త్వాంత మహాప్రపక్యే॥ ౪౦॥ అథాప్యాశ్రావయేత్రి
 హ్నన్నరలోకవిడంబనమ్. రాజ్ఞఃపైతృవ్యసేనాస్యభక్తస్యచచిక్షిణీతమ్॥౪౧॥ యత్తత్తేత్వాంమఖేం
 ద్విగరాజసూయేనపాండవః॥ ఖపారమృత్యుకామోన్యపతిస్తద్భవాననిమోదతామ్॥౪౨॥ తస్మైదైవ
 క్రతువరేభవంతంవైమరాదయః॥ దిదృక్షువస్సుక్షేప్యంతిరాజానశ్చయశస్వినః॥౪౩॥ శ్రవణాతీతకనా
 ధ్యానాత్పూయంతేతావసాయినః॥ తత్రబ్రహ్మచయస్యేశకిమతేత్వాభివర్షినః॥ ౪౪॥ యస్మాచులం
 దివియశఃప్రథితంసాయాంభూమాచతేభువనమంగళదిగ్వితానమ్॥ మందాకినీదివి భోగవతీతిచాధో
 గంగతిచెవాచరణాంబుభునాతివిశ్వమ్॥ ౪౫॥ శ్రీకుకః॥ తత్రతేహ్వాశ్వనః పక్షేష్వగృహ్మత్సజిగీషయా॥

యాచేష్టితైరిత్యతఅహ॥ జీవస్యేతి॥ అవిద్యాతమసాఅవృతతేవనఅసథకాప్రాపకాత్ శరీరాత్సంసరతః. తేనైవతమసా
 తస్మాచ్ఛరీరాద్విమోక్షణో పాయమజానతః. ప్రాజ్ఞాలయత్ ప్రదీపితవాక్. తంత్యాంయతశ్చ గ్రహణాదిభిజీవస్య
 మోక్షార్థకమిత్యుభయః॥ ౪౦॥ అథేతి॥ అశ్రావయేత్ప్రావయిష్యామి. సరలోకవిడంబనంబ్రహ్మత్వాం. బ్రహ్మన్నితిపా
 రేహేబ్రహ్మకపరమాత్మకసరలోకానుకారిణంత్వాం ప్రావయిష్యామితి॥౪౧॥౪౨॥నచాత్రై గ్రహసమోదనంకార్యం
 కింతుతత్రాగంతవ్యమిత్యాశయేవాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౪౩॥ తత్రాగణాశ్చసర్వేత్వర్థకనాదినాఘాతా భవిష్యంతీత్యా
 హ॥శ్రవణాదితి॥అంతావసాయినశ్యవచఅపి. బ్రహ్మచయస్యచైవమూతేకః. ఈత్వాచభిమతకాశ్చస్పశకనంతేవి
 ద్యతేయషాంతే॥౪౪॥క్రైమత్యమతిశయేనాహ॥యస్యేతి॥హేభువనానామంగళరూప. దివిపాతాశ్చేభూమాచప్రథి
 తం. యస్యయశఃవిశ్వంపునాతి. కథంభూతంప్రథితందిగ్వితానందిశాంభువనానాంవితానవదలంకరణం.తథాచరణాం
 బుజప్రథితంపునాతి.కథంతత్ప్రథితందిమందాకినీతి. అభశ్చభోగవతీతి. ఇవాచభూమాగంగేతి. తస్యతవఅగమనా
 త్సర్వంపవిత్రం మంగళంచభవిష్యంతిధావః॥ ౪౫॥ తత్రేతి॥ తత్రైవంసారజేనోక్తై. తేషుతత్రవర్తమానేహ్వాశ్చీయ

తేషు యదజేషు జరాసంధస్యజిగీషయా - అగృహ్యత్సులనమన్యమానేషు సత్సు వాచఃపేతైఃపేతలవాగ్నిరిత్యథః || ౪౬ || త్వమితి || చతుష్టై వహేతుః సంత్రాధానాంమంత్రపాధ్యానాంతధానాంతత్వనితేపరి పాకవేదితా || ౪౭ || ౪౮ ||

—ఃఇతిభావాభవదీకాయాం- సప్తమీతమోధ్యాయః—

శ్లో|| అత్రైకసప్తమీహ్యర్థవస్థతుమంత్రతః | ఇంద్రప్రస్థంగతేకృష్ణేపాధానాంపరమోత్సవః || రాజసూయమిదం
ప్రత్యాభీషుదుర్భాధనాదిషు | కలియత్వాద్యశత్రావృత భూధారమహారత్వభుః || ఇతితి || దేవమేకమకతం రాజసూయగ
మనం సభ్యానామంతం రాజరత్నై కృష్ణస్థతూభయం || ౧ || యదితి || యత్యతఃయాగంకరివ్యతః - మైశ్వస్యసేయస్య పితృ
ప్రసూఃప్రతస్య సాచివ్యంసాహాయ్యం తచ్చకార్యంతథాశరణాధికాంరాజ్ఞాంరత్నైచకార్య || ౨ || తత్రప్రథమం
రాజసూయాభవంగంతవ్యం తతోరాజరత్నైచకతకృత్యాహుభిర్జ్యోతైః || యద్వప్యమితి || తితిదిగ్విజయ మేతోఃభ
యాథః || రాజసూయాభవశరణాగతరాజరత్నైభాభవత్ || ౩ || ౪ || అత్యుత్సవతయోగవ్యవసజగంధంసామిచ్చ
తోయాదమానాలత్యహంసఇతి || అత్యేమాంతతోబలినామవియవ్యపిసచులవీవభీషుప్రథాపితంసా భీషుదేవతస్య
మృత్యుర్నిహితఇతిభావః || ౫ || యస్వబలసామ్యేపిసాబలతోస్యాధిశిష్యోదేవతతా || ద్వైరధఇతి || ద్వైరధే ద్వంద్వ
యద్యేతతేనాత్మహిణీభిర్భూతోహి నజేతవ్యఇత్యథః - నన్వసాన్వసేవ్యమేవయద్రాణినియంతీత - కుతస్నేనద్వైరధ
వాచఃపేతైస్సన్వయేభృత్యముద్ధవం ప్రాహతేతః || ౬ || త్వంహిసహసంబంధతు స్సుహృన్సంతా
థవత్త్వవిత్ || అథాత్రబూగ్మ్యానుష్ఠేయంత్రధయాకరణమితి || ౭ || ఇతిత్యపామందితిభా
త్యాసర్వజ్ఞేనామిగ్ధవత్ | సంజేతశరణాదాయిత్యధవఃప్రత్యధావత || ౮ ||

—ఃఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే - సప్తమీతమోధ్యాయః—

యథిష్ఠి గానస్మియమాన గాజసూయదత్తనాథంశ్రీకృష్ణప్రసాదభట్టః.

శ్రీకుకః || ఇత్యుదీరితమాకల్యాణదేవమేకరుద్ధవోబ్రవీత్ | సభ్యానామంతమాజ్ఞాయకృష్ణస్థవమహామ
తిః || ౧ || యదుక్తమృషిదాదేవసాచివ్యంయత్యతత్త్వయా | కార్యంమైశ్వస్యసేయస్యరత్నైచకతైషి
దామ్ || ౨ || యద్వప్యం రాజసూయేనదిక్ప్రజయినావిభాతతోజరాసంధవధత్యయాథో మతోహిసః ||
౩ || అన్యోఽపచమహాసథోహ్యనైవేవభవివ్యసః | యత్యతవగోవిందరాజ్ఞోబంధాద్విముంచతః || ౪ ||
సవైదుర్విషమౌరాజా వాగాయతసమోబలే | బలినామవిచాన్యేహంభీషుం సమబలంవిహ || ౫ ||
ద్వైరధసమజేతవ్యసతతాత్మహిణీయతః | బహుభ్యోభ్యధికతోవిప్రైర్గుప్రత్యాఖ్యాతికర్హిచిత్ ||
౬ || బ్రహ్మేషధాగశ్వాతంభిత్తతప్రకృతిదరిః | హనిష్యతినసంజేహూద్వైరధేతవసన్నిధా || ౭ || నిమి
త్తంసమిక్తస్యసర్వసర్వనిరోధయోః | పారణ్యగర్భశ్చర్యశ్చకాలస్యాయాపి ప్రవం || ౮ || గాయంతీతేవిశద
కమగృహేషుదేవారాజ్ఞాంస్వతక్రతువధమాత్మవిమోక్షుంజ | గొప్పశ్చకుంజరపతేర్జనకాత్మజాయః
పిత్రోశ్చలబ్ధశరణామనయోవయంజ || ౯ || జరాసంధవధశ్చక్షుర్భూర్యధానోపకల్పతే | ప్రాయః

మితితత్రాహ - బ్రహ్మ్యాఇతి - సప్రత్యాఖ్యాతిననిరాకరో || ౧ || బ్రహ్మేతి || భిక్షేతద్వంద్వయుద్ధంయావతాంతథాపి
సమబలత్వాత్సామ్యమేవస్యావతతాహ - తవసన్నిధావితి || ౨ || ననుఅకించిత్కుర్వతోమమసన్నిధానాత్కంస్యావతత
హ || నిమిత్తమితి || అయమథఃయథాతవతాయాపస్యకాలాగ్నం - విశ్వసగేనిమిత్తం కేవలంపారణ్యగభవః - తథాశస్వశ్చ
తన్నిరోధేతదాత్మమేవ సన్నిధిమాత్రేణహంతాభీషుసేవోనిమిత్తమాత్రమితి || ౩ || అతోసేవోపాయేనత్యయాశీఘ్రం
హంతవ్యఇత్యాశయోనాహ || గాయంతీతి || జరాసంధ నిరుద్ధానంరాజ్ఞాందేవ్యంపత్న్యః - తేవిశదంకమగృహేషు
బాలకలాలనాదో గాయంతీకింతతరమక - స్వతత్రోజకారాసంధస్థవధం - అత్యనాంపతిహంవిమోక్షుంజ - వత్సమారో
దీశశీకృష్ణవనంకరివ్యతితి - అశ్రీదృష్టాంతాగొప్పశ్చేత్యాదయః - యథాగొప్పశంఖచూడవధంస్వమోక్షుంజగాయంతీ
అవతారాంశరగతంచకుంజరపతేనక్రాత్ - జనకాత్మజాయఃరావదాత్ పిత్రోశ్చకుంసగృహేషుమోక్షుం - అతపి
వంధూతానాంకాసాంకృపయాత్వయాతదైవకతకన్యమితిభావః || ౯ || కించ || జరాసంధవధతిభూర్యధానోమితితతః
శిషుకాలవధాదయోపిమఖసాభ్యాభవన్విష్కంఠితిభావః - ఎతచ్చసర్వంభవిష్యత్యేవేతిసంభావయిత్వాహ - ప్రాయఇతి -
పవ్యుతఇతిపాకః కంఠ - శస్యనిపాకఃఫలం - తేనరాజ్ఞాంప్రశ్నానిపాకేన - సాపదిపాకేనేతిపాతాంతరే - జరాసంధా

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-దశమస్కంధే-ఏకసప్తతమోధ్యాయః

౯౧౩

నాంపాపవిపాకేనేతి-తేనాయంత్రతుస్తవాభిప్రేతః తత్రగతేత్వయి-సర్వంభవిష్యతీత్యథః॥౧౦॥ఇతితి-అచ్యుతంశి
పపత్త్యాద్యధం-యదువృద్ధాఇత్యనేనఅనిరుద్ధాదయస్తథానాపూజయన్నితీమాచితం॥ ౧౧॥ అథేతి॥అనఙ్గాప్యఅమఙ్గాం
ప్రాప్య-గురూకవసుదేవాదీన్॥ ౧౨॥ నిగమయ్యేతి॥ అవరోధాన్దారాన్-నిగమయ్యప్రయాణంకారయిత్వా॥
౧౩॥పురఇతి॥భటాఃపదాతయః-సాదినఃఅశ్వారోహః-రథాదినాయకైః - కరాళయాత్రీవయా-అత్తసేనయాపరివృతో
నిరాక్రమత్సరగాత్-పురస్సకాశాత్మమృదంగాదిభిర్వాద్యైః - ప్రఘోషేణఘోషితాయాఃకరుభః॥ ౧౪॥ నృవాజీతి॥
సరయాచైరశ్వైఃకాంచనశివికాభిశ్చ-అచ్యుతంపతిమనుయయః-సుప్రతాపేతివ్రతాః - వరాణ్యంబరాచీయాసాం
తాః॥౧౫॥నరేతి॥నరాష్ట్రాదిభిర్వాద్యైః-అశ్వతరీగదాభ్యామశ్వజ్ఞాతాఅనఃశకటం-కరేణుగజీ-పరిజనయోషితోవార
యోషితశ్చ-కటకుటయఃఉశీరాదిత్యునిమితగృహః- కంబుజంబరాదయశ్చ - ఉపసూ-రాఃకుద్యాదిరాపాయాసాం

ప్రాయఃపాపవిపాకేనతవచాభిమతఃక్రతుః॥ ౧౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుద్ధవవచోరాజన్సర్వతోభద్రమ
చ్యుతమ్॥దేవషికార్యదువృద్ధాశ్చకృష్ణశ్చప్రత్యపూజయన్॥౧౧॥అథాదిత్యేయిడాంభగవాన్దేవకీ
సుతః॥భృత్యాన్దారుకజైత్యాదీనమఙ్గాప్యగురూకవిభుః॥౧౨॥నిర్గమయ్యవరోధాన్సాన్సనుతాన్
సపరిచ్ఛదాన్॥సంకషణమనుజ్ఞాప్యదురాజంచతత్రువాన్॥సూతోపనితంస్వరథమారోహద్గరుడధ్వ
జం॥౧౩॥పురోరథద్విపభటసాదినాయకైఃకరాళయాపరివృతలత్తసేనయా-మృదంగాభ్యామశ్చకంఠగో
ముఖైఃప్రఘోషఘోషశ్రు-కుభోనిరాక్రమత్॥ ౧౪॥ నృవాజికాంచనశివికాభిరచ్యుతంసహాత్తజాఃప
తిమనుసుప్రతాయయః॥వరాంబరాభరణవిలేపనప్రజమ్నసంవృతాస్తభిరపివమన్పాణిభిః॥ ౧౫॥నరో
ష్ట్రగ్రీమహిషభరాశ్వతర్యసః కరేణుభిఃపరిజనవారయోషితః॥ నృలంకృతాఃకటకుటికంబళాంబరా
ద్యుపసూ-రాయయరధీయుజ్యసర్వశః॥ ౧౬॥ బలంబహుధ్వజపటభుతచామరైర్వరాయుధాభరిణిరీ
టవమన్భిః॥దివాంశ్యభిస్తుములరవంబధౌరవేర్వధార్ణవఃతనూభితతిమింగిలోన్మిభిః॥ ౧౭॥అథోమునిర్విదుప
తినానభాజితఃప్రణమ్యుతంహృదివిపదధిష్ఠాయసా॥నిశామృతద్వ్యవసేతమాహృతార్హణోముకుందసం
దర్శననిర్వృతేంద్రియః॥ ౧౮॥ రాజహతమువాచేదంభగవాన్ప్రిణయన్॥గిరా॥ మాతృజ్ఞప్తదూతభద్రం
వోహుతయిష్యామిమాగధమ్॥౧౯॥ఇత్యుక్తఃప్రసీతోదూతోయథావదవదన్మృపాకః॥తేషిసందర్శనం
శౌరేఃప్రత్యైక్షాన్యస్సుముక్షవః॥౨౦॥అనతఃసౌవీరకురూకతీర్వాన్విసనసంహరిః॥గిరిన్నిదీరతీయా
యపురగ్రామవ్రజాకరాన్॥ ౨౧॥ తతోవృషదృశీంతీర్వాన్ముకుందోభనరస్వతీమ్॥పాంచాలానధమ
త్యాన్యశ్చకప్రప్థముపాగమత్॥౨౨॥తముపాగతమాకణ్ఠ్యప్రీతోదుదకర్శనంస్సదౌమ్॥అజాతశత్రు
ర్నిరగాశ్చోపాధ్యామస్సుహృద్వృతః॥ ౨౩॥ గీతవాదిత్రఘోషేణబ్రహ్మఘోషేణధూయసా॥అభ్య
యాత్సహృషీకేశంప్రాదాన్ప్రాణమివాగతమ్॥ ౨౪॥ దృష్ట్వావిక్లిన్నహృదయః కృష్ణంశ్చేహేనపాండ
వః॥చిరాద్బల్యంప్రియతమంసస్సజేస్తప్రసఃప్రసః॥ ౨౫॥ దోభ్యాన్కంపరివన్ద్యరమామలాలయంముకుంద
గ్రాత్రంస్యపతిహాతాశుభః॥లేభేపరానిర్వృతిమశ్రుతోచనోహృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రామః॥
౨౬॥ తంమాతులేయంపరిరభ్యనిర్వృతోభీమస్సన్మయాప్రేమజలాకులేంద్రియః॥యమాకిరీటీకనుహృ
త్తమంముదాప్రవృద్ధచాష్టాఃపరిరేభిరేచ్యుతమ్॥౨౭॥యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృతాపాదాభివందనమ్॥అజా
నేనపరివ్యక్తీయమాభ్యామభివందితః॥౨౮॥బ్రాహ్మణైర్భోగ్యనమసభృత్యవృద్ధైర్భగ్యయథాహాతః॥నూ
తాః॥అధీయుజ్యబలీవద్దాదిమతానుపసూ-రాన్దృఢంసన్నహృత్॥౧౬॥బలమతిః॥రవేరంశ్వభిశ్చతద్బలందివాబభౌ - కథం
భూతం-తుములరవంకటలస్వనం-తనూభితైస్త్రిమింగిలైఃఉమిభిః॥౧౭॥అథోఇతి॥మునినాకరదోవిహాయసాయయావితి
శేషః॥౧౮॥రాజేతి॥నూభైష్టేతి॥వసుత్వంరాజాభిప్రాయేణ॥ ౧౯॥ ఇతితి॥ప్రత్యైక్షాన్ప్రత్యైక్షంత-యతోయస్తాత్
ముముక్షవః॥౨౦॥అనతేతి॥అనతాన్దయోమాగన్ధదేశాన్తాకణ్ఠ్యైర్వాన్విసనసంహరిః॥గిరిన్నిదీరతీయా
యపురగ్రామవ్రజాకరాన్॥ ౨౧॥ తతఇతి॥శక్తప్రప్థంఇంద్రప్రస్థం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ గీతేతి॥పాదాఃఇంద్రియాణి
పాణిముఖ్యంప్రాణమివా॥౨౪॥దృష్ట్వాగీసస్సజేపరిరేభే॥ ౨౫॥ దోర్భ్యాన్మితి॥రమాయాఃఅమలనిదోఽక్షంఅలయం -
విస్మృతోలోకవిభ్రామఃలోకవ్యాపారోయేనసః॥౨౬॥౨౭॥యుధిష్ఠిరస్యైతి॥అజానేనసమత్వాత్పరివ్యక్త ఏవకేవలం -

యమాధ్యాంకులసహదేవాధ్యాంకభివందితఃసమస్కృతశ్చేతి॥౨౦॥౩౧॥ సంసిక్తేతి॥ చిత్రధ్వజాదిభిర్విరాజమానం॥
 ౩౨॥ఉద్గీర్ణేతి॥ప్రతిసన్న-ఉద్గీర్ణేతి॥పైఃబిభిఃపుష్పాదీద్రవకలైశ్చ - జుష్టంజాలేభ్యోగవాతైభ్యోవిర్యాతైర్ధూమైఃరుచిరం-
 విలసంత్యఃపతాకాఃయస్మిన్తత్-మూర్ధన్యాఃమాధ్వికభూహః॥హేమకలశాఃయేషాంత్రైఃరజతమయాఃసూర్యమయా
 నిఉరూణిష్ఠూలానిశృంగాణికలశాధస్తనభూమికాఃయేషాంత్రైఃభవనైజాక్షం-రురురాజస్వధామపురందదశః॥౩౩॥
 పాప్రమితి॥ నరాణాంలోబనానితేషాంపానస్యసారసౌందర్యసాదరవీక్షణస్య-పాత్రంవిషయం - కేంపునర్నారీణా
 మిత్యర్థః॥బౌత్సుక్త్యనభిష్టాథోఽద్యుక్తత్యేన-విక్లధితాఃసప్తాః-శేతదుకూలబంధాయాసాంతాః॥౩౪॥తస్మిన్చేతి॥నుష్ఠ
 స్వాగతంతత్ప్రసాదికంప్రియం-ఉత్సయవీక్షితేనైవవిదధుః॥౩౫॥ ఉదయితి॥ ఉదయపసహఃపంద్రసహచరాభివ్యర్థః
 అమూఢిఃకేంపున్యమకారీతి॥౩౬॥తత్రేతి॥శ్రేణ్యఃఏకశిల్పపజీవినాంసంఘాఃతేషుముఖ్యాశ్చ॥౩౭॥ అంతఃపురేతి ॥ అ

నితోమూనయామానకురున్మంజయకేయక॥౨౦॥సూతమాగధగంధర్వావందినశ్చోపమంత్రిణః॥ మృ
 దంగశంఖపటహవీణాపణవవేణుభిః॥బ్రాహ్మణౌశ్చరసిందాతుంతుష్టుపురస్కృతుజ్జగతి॥ ౩౮॥ ఏవంను
 మృద్ధిఃపర్వస్త్రైపుణ్యశ్లోకశిఖామణిః॥సంస్తూయమానోభగవాన్వివేకాలంకృతంపురమ్॥ ౩౯॥ సంసిక్త
 వత్సకరిణాంమదగంధతోమైశ్చిత్రధ్వజైఃకనకతోరణపుర్రకుంభైః॥మృష్టాత్మభిర్నుదకులవిధూష
 ణస్సగ్ధంధైస్కృభిర్దువతభిశ్చవిరాజమానమ్॥౪౦॥ ఉద్గీర్ణప్రబలిభిఃప్రతిసదృజాలనిర్యాతధూపరుచిరం
 విలసత్పతాకమ్॥మూర్ధన్యా హేమకలశైరజతోరుశృంగైర్జుష్టందదర్శభవనైఃకురురాజధామ॥౪౧॥పా
 ప్తంనిశమ్యనరలోచనపానపాత్రమాత్మకృద్విక్లధితశేతదుకూలబంధాః॥ సద్యోవిస్మయ్యగృహకమాపతేం
 శ్చతత్పైదృష్టంయయ్యుత్పతయశ్చనరేంద్రమాగే॥ ౪౨॥ తస్మిన్మమసంకులభిర్భాగ్యసర్వధద్విపద్విఃకృష్ణం
 సభార్యముపలభ్యగృహాధిరూఢాః॥నారోగ్యవికీర్ణశుమైర్జనసోపగూహ్యసుస్వాగతంవిదధుర్త్వయవీ
 క్షితేన॥౪౩॥ ఉదయస్త్రియఃపథినిరీక్ష్యముకుందపత్నిస్తారాయథోదుచసహఃకేమకార్యమూఢిఃయచ్చత్స
 షాంపురుషమాశ్రియదారహాసలిలాపవలౌకకలయానుభమాతగౌతి॥ ౪౪॥ తత్రతత్రోపసంగమ్యపారా
 మంగళపాణయః॥చక్రస్పృహర్యాంకృష్టాయశ్రేణిముఖ్యాహతైససః॥ ౪౫॥ అంతఃపురజస్త్రైఃప్రీత్యాము
 కుండఃపుల్లలోచస్త్రైః॥ ససంభ్రమైరస్యపేతఃపాప్రచిత్రాజమందిరమ్॥ ౪౬॥ పృథావిలొకృభాశ్రే
 యంకృష్ణంత్రిభువనేశ్వరమ్॥ ప్రీతాత్త్వాత్థాయదర్శంకాత్పన్నుషాదరీపన్వజే॥౪౭॥గోవిందంగృహమాసీ
 యదేవదేవేశమాద్యతః॥ పూజాయాంసాదితత్కృత్యంప్రమోదోపహతోన్యపః॥౪౮॥పితృష్వసుగురు
 ప్రీతాంకృష్ణశ్చక్రేభివాదనమ్॥ స్వయంపకృష్ణయా రాజకృథగిన్యాచాభివాదితః॥ ౪౯॥ శ్వశ్వాసం
 చోదితాకృష్ణాకృష్ణపత్నిస్తుసర్వశః॥అనచరక్షిణీసత్యాంభాభ్రాంజాంబవతీంతథా॥ ౫౦॥ కాశిందీం
 మిత్రేవిందాంపత్రైద్యాంనాగ్నజితీంసతీమ్॥అన్యాశ్చభ్యాగతాయాప్రావాసస్సృజ్జండనాదిభిః॥ ౫౧॥
 ముఖంనివాసయామాసధమ్కరాజోజవాదకనమ్॥సనైన్యంసానుమాత్యంసభార్యంచవవతి॥౫౨॥
 తపఃయిత్యాఖ్యాండవేనవహ్నింఫల్లనసంయుతః॥ మోచయిత్యావయంయేనరాజ్ఞేదివ్యాసభాకృతా॥
 ౫౩॥ఉవాసకతిచిన్మాసాకరాజ్ఞఃక్షియచిక్షయా॥ విహరక్రరథమారుహ్యఫల్లనేనబలేర్వృతః॥౫౪॥

భృతీశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-ఏకసప్తతిమోధ్యాయః.

భృతీతఃఅభిగమనైసనత్కృతః॥౩౮॥పృథేతి॥సన్నుషాద్రాపదీసహేతా॥౩౯॥గోవిదమితి॥ కృత్యంప్రకారవిశేషంప్ర
 మోదేనఉపహతఃఅభిభూతః॥౪౦॥పితృష్వసురితి॥గురుప్రీతాంకృష్ణయాద్రాపద్యా - భగిన్యానుభద్రయా॥ ౪౧॥
 శ్వశ్శేతి॥అనర్పచింతవతి॥౪౨॥కాశిందీమితి॥అన్యాశ్చమాంకృష్ణపత్న్యైభ్యాగతాఃతాఃఅపి౪౩॥నుఖమితి॥ప్రత్య
 హంసవంసవంయథాభవతితథానుఖంనివాసయామాను॥౪౪॥కథంధూతం॥తపఃయిత్యేతి॥ యఃప్రేక్ష్యానిత్యంఫల్లనే
 నసంయుతః అతఏవతస్యసహయేనఖాండవేనవహ్నింతపఃయిత్యా - తత్రచమయంమోచయిత్యా - తంమయంత్ర
 యజ్యయధిష్ఠిరాయదివ్యాసభాకృతాంత్రకృష్ణం - అనెనరాజ్ఞఃకృష్ణోపకారానుస్మరణంసభాయాదివ్యత్యాదృథా
 మనోరథంసత్వావకాశ సంపాదనంచ దశితమితి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఖిభావాధాదీపికాయాం - ఏకసప్తతిమో
 ధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ తతోద్విసప్తతితమోధ్యాయాత్మేనాథాతయధరిః॥ ఏకః డేతి॥ అస్థితః అసన
 మితీశేషః॥ ౧॥ అచారైర్గిరితి॥ శృణ్వతామేవేతి యత్ప్రసన్నః శ్రీకృష్ణః కరోతి॥ రత్నాన్యః కశ్చిదపి కతుః॥ ససమథా ఇతినిశ్చి
 త్య సర్వానేవతాననాద్యత్యక్తమువాచేత్యథః॥ అభాష్యభోభోకృష్ణభక్తవత్సలేత్యేవంసంబోధ్య॥ ౨॥ క్రత్వితి॥ విభూ
 షీః అంశాః॥ ౩॥ ఏషచక్రవర్తినామనోరథః కథంత్యయాః క్రియత ఇతిచేదతతాపా॥ త్వత్పాదుక ఇతి॥ పరియేచరంతీతియ
 చ్చబ్ధవ్యవధానమాషణం-యేపరిచరంతిచేదాన-ధ్యాయంతిమనసా-అభద్రస్యవశనేనాశక్యంఽంతివాచా- తేభవస్యఅ
 పవగంమోక్షంవిందంతి-యద్యాశాసతే-తహి-అగియోపేతవవిందంతి-నాన్యే॥ క్రవర్తినోపేతి॥ ౪॥ భగవతోభక్తప
 ష్టపాతమావిష్కర్యవాహ॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ పశ్యతుసాక్షాత్పవనిశ్చితేషి-యేకమాదిప్రధానాః- కేచిత్పురుషుం
 జయాభగవద్భక్తీంసమన్యంతే-తేషాంమోహనివృత్తయేత్వాంయేభజంతియేవానభజంతి-తేషాముభయేషాం-నిషాం
 పృథగ్భయస్థితింప్రకటయేతి॥ ౫॥ ననురాగాదిరహితేమయికభవిదంవైషమ్యంస్యాత్తత్రాహ॥ నేతి॥ స్వేపరతతిభేదమతి
 స్తవసస్యాదేవ-కుతః-అప్రకృణోసినిపాధేః-కించ- సర్వస్యాత్తనః-అతఃసమదృశః-కించ-స్వసుఖానుభూతేః- అతోరా

—* దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభః—*

శ్రీశుకః॥ ఏకదాతుసభామధ్యహ్నశీతోమునిభిర్వృతః । బ్రాహ్మణైఃశత్రుయైర్వైశ్యైర్భాగ్యైర్భిక్ష
 యుభిష్ఠిరః॥ ౧॥ అచారైర్గిరితి॥ శృణ్వతామేవేతి యత్ప్రసన్నః శ్రీకృష్ణః కరోతి॥ రత్నాన్యః కశ్చిదపి కతుః॥ ససమథా ఇతినిశ్చి
 త్య సర్వానేవతాననాద్యత్యక్తమువాచేత్యథః॥ అభాష్యభోభోకృష్ణభక్తవత్సలేత్యేవంసంబోధ్య॥ ౨॥ క్రత్వితి॥ విభూ
 షీః అంశాః॥ ౩॥ ఏషచక్రవర్తినామనోరథః కథంత్యయాః క్రియత ఇతిచేదతతాపా॥ త్వత్పాదుక ఇతి॥ పరియేచరంతీతియ
 చ్చబ్ధవ్యవధానమాషణం-యేపరిచరంతిచేదాన-ధ్యాయంతిమనసా-అభద్రస్యవశనేనాశక్యంఽంతివాచా- తేభవస్యఅ
 పవగంమోక్షంవిందంతి-యద్యాశాసతే-తహి-అగియోపేతవవిందంతి-నాన్యే॥ క్రవర్తినోపేతి॥ ౪॥ భగవతోభక్తప
 ష్టపాతమావిష్కర్యవాహ॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ పశ్యతుసాక్షాత్పవనిశ్చితేషి-యేకమాదిప్రధానాః- కేచిత్పురుషుం
 జయాభగవద్భక్తీంసమన్యంతే-తేషాంమోహనివృత్తయేత్వాంయేభజంతియేవానభజంతి-తేషాముభయేషాం-నిషాం
 పృథగ్భయస్థితింప్రకటయేతి॥ ౫॥ ననురాగాదిరహితేమయికభవిదంవైషమ్యంస్యాత్తత్రాహ॥ నేతి॥ స్వేపరతతిభేదమతి
 స్తవసస్యాదేవ-కుతః-అప్రకృణోసినిపాధేః-కించ- సర్వస్యాత్తనః-అతఃసమదృశః-కించ-స్వసుఖానుభూతేః- అతోరా

గావ్యభావాదిపిభావః-తథాపిసంసేద్యమానానామేవత్యత్ప్రసాదోనాన్యేషాం- తత్రాపిసేవానురూపః- ఉదయః ఘ
 లం- సత్యత్రవివర్తయేఅన్యధాభావః యథాకల్పద్రుమస్య రాగాదిరహిత్యేషిసేవకేష్యేవఫలజనకత్వంనాన్యేష్యితి॥
 ౬॥ సత్యంభక్తావామేవకైవల్యాదివాన్యేషామిత్యనుమోదమానఅహః పమ్యగితి॥ శత్రుకర్మనేతిసంబోధయేకసర్వరా
 జవిజయశక్తింసంభావయతిఅనుభవవిశ్లేషి సర్వలోకవ్యాప్తాభివ్యక్తిత్యథః॥ ౭॥ ౮॥ కిమత్రమయాఅన్యేనవాసంపాద
 నీయంతవసుకరపీఠరాజసూయభిత్వాహ॥ విజిత్యైతి॥ జగతీంసర్వాంపుశీం-సంభారాణ్యజ్ఞోపసన్-రాణ్-సంభృత్య
 సంపాద్యఅహరస్వఅహరఅనుతిష్ఠేత్యథః॥ ౯॥ ననున్యపతివిజయాదికథంశక్త్యంస్యాదతతాపా॥ య ఇతి॥ కించ- అత్యంత
 జితేంద్రియేణ-తెత్వయా-అహమపిజితోస్తి-వశీకృతోస్మి- అకృతాత్మభిఃఅజేతేంద్రియైః॥ ౧౦॥ అస్తాంతావదేవంభూత
 స్యుతవపరైరభివశంకాః-కించ- కమపిమత్సరంకోపిన్యాభివతుంప్రభవతీత్వాహ॥ వైతి॥ తేజసాప్రభావేన- విభూతిభిః
 సైన్యాదిసామగ్రిభిః॥ ౧౧॥ నిశేష్యైతి॥ అయ్యుక్తవాణ్-విష్టోస్తేజసాఉపబృంహితాణ్-సంవధితాణ్-విష్టతే
 జోపబృంహితానిసంధిరారుః॥ ౧౨॥ సహదేవమితి॥ నకులదీనాంమత్స్యదిభిస్సహ-మైర్వృథాసంఖ్యంసంబంధః॥ ౧౩॥

తత్కలికథంధ్రాతాయయత్కృతేయాగంకరిష్యతే॥౧౮॥శ్రుత్వైతి॥అద్యోహరిఃశ్రీకృష్ణః ॥ ౧౫॥ భీమసేనకథి॥బ్రహ్మలింగ
ధరాబ్రాహ్మణవేషధారిణి-యతఃయత్ర-బృహద్రథసుతోజగాసంధః॥౧౬॥తేమితి॥గృహేషువతఃమానం - సమయా
జంతసమ్యక్ యాచితవంతఃప్రాథమ్యామాసురిత్యర్థః॥౧౭॥ రాజస్మితి॥ నన్విదంకామయామహాఇతివిశేషోనిదిశ్య
తాం-అన్యధాయస్యపుత్రాదేర్వియోగోదుస్సహః - సకథంచేయఃతథారాజమండనంకీరీటాద్యదేయంయతే-తద్భిక్షు
భ్యఃకథంచేయంతథాతీరమ్యంరత్నాభరణాదిపుత్రాదయోగ్యంకథంపరస్తై-దేమితిచేదతఃపహః॥౧౮॥కేమితి॥అ
త్రదృష్టాంతత్వేనార్థాంతరమాహుః-కీమకార్యమితి-యథాఅసాధూనామకార్యంనా-స్తి-తథాతీతనాజాం దుర్త్యం
దుస్సహంనా-స్తి-వదాన్యానామత్యుదారాణాంఅదేయందాతుమయోగ్యంనా-స్తి - సమదర్శివాం శత్రుమిత్రాదీన
మంపశ్యతాం-పరశ్చనా-స్తి-అతఃకీంవిశేషః-దేశశేనత్యర్థః॥ ౧౯॥ కేచ- అధికనెధీరేణమద్గలాదివత్ప్రాణాఅపినవం
చసీయాఇత్యాశయేనాహుః॥యథైతి॥నచినో-నసంపాదయతి-వాచ్యంనింద్యః ॥ ౨౦ ॥ హరిశ్చంద్రశిఖి॥ విశ్వామిత్రా
నృశ్చాయ హరిశ్చంద్రో భార్యత్వాదిసర్వం విక్రీయన్వయం చండాలతాంప్రాప్త్యనిర్విణ్ణః - సహాయోధ్యవాన్
తోహరిః॥అహిపాయంతమేవాద్యఉద్ధవోయమువాచహ॥ ౧౫॥ భీమసేనోజానకృష్ణోబ్రహ్మలింగ
ధరాస్తతః॥జగ్గుగీర్ణత్రజంతాతబృహద్రథసుతోయతః॥ ౧౬॥ తంగత్వాతిత్యవేశాయాంగృహేషుగృ
హమేధీనం॥బ్రహ్మగ్నింసమయాచంత రాజన్యాబ్రహ్మలింగినః ॥ ౧౭ ॥ రాజన్విద్యతి భీనస్తానధిగతో
దురమాగతాః॥తన్నఃప్రయచ్ఛభద్రం తేయద్వయంకామయామహే॥ ౧౮॥ కిందుమక్షణంతితిహ
ణాంకిమకార్యమసాధుభిఃకీమదేయందాన్యానాంకఃపరస్సమదర్శినామ్ ॥ ౧౯ ॥ యోనిత్యేనశరీరేణస
తాంగేయంయశోధువమ్॥నచినోతిస్వయంకల్యస్సవాచ్యశ్చోచ్యవీచనః॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్రోరంతిచేవఉం
చవృత్తిశ్చిర్విరిః॥వ్యాధఃకపోతీబహవోహ్యధుప్రేధువం॥తాః ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః॥స్వరైరాకృతిభి
స్తైస్తాన్ప్రకోష్టేజ్యోహతైరపి॥ రాజ్యబంధూన్విజ్ఞాయద్భవప్రూర్వాసచింతయత్॥౨౨॥రాజన్య
బంధవోహ్యతేబ్రహ్మలింగనిభిశ్చీదదామికామితం తేభ్యతత్సామమిదుస్త్యజమ్॥ ౨౩॥బలైర్నుశూ
యతేతికర్ణితతాదిత్వకల్పమా॥ ఐశ్వర్యాద్భంగితస్యాపివిప్రవ్యాజేనవిష్ణునా॥ ౨౪॥ శ్రియంజీహ్మక
తేంద్రస్యవిష్ణువేద్విజరూపిణే ॥ జానన్తపిమహేంప్రాదాద్వార్యమాణోపైతైత్యరాట్॥ ౨౫ ॥ జీవతా
చాప్రాహ్మకాథాయకోన్యథాఃశ్శుభ్రబంధునా॥ దేహేనపతమానేనసేమాతావిప్రులయశః॥ ౨౬॥ ఇత్యు
దారమతిఃప్రాహ్మకృష్ణార్జునవృకోదరాన్ ॥ హేవిప్రాఃవిప్రుతాంకామోదాస్యామ్యాత్మశిరోపివః॥
౨౭॥శ్రీభగవాన్ ॥ యద్దంనోదేహీరాజేంద్రద్వంద్వంత్వంయదిమన్యసే ॥ యుద్ధాధిగోవయంప్రా
ప్తారాజన్యాచాన్యకాంక్షిణః॥౨౮॥అసౌవృకోదరఃపాథకస్తస్యభ్రాతాజానోహ్యయమ్ ॥ అనయో
ర్మాతులేయంమాంకృష్ణంజానీహితైపుమ్ ॥౨౯॥ ఎవమానేదతోరాజాజహసోచ్చైస్తమాగధః॥అహ
చామషితోమందాయుధంతహేదదామివః॥ ౩౦॥ సత్యయాభీరుడామోత్యేయధిపిక్లబచేతసా॥

భిర్జడైస్యగంగతః-రంతిచేవస్సకుటుంబఃఅష్టాచత్వారింశదహస్యలబ్ధోదకోపికథంచెల్లధానోదకాద్యుతిభిఃసృజత్యా
బ్రహ్మలూకంగతః - ఉఃభవోత్తిర్దుర్దలఃవక్షాసంసీదతు-టుంబోహ్యతిత్యదాసేనబ్రహ్మలూకంగతః - శివీశరణాగత
కపోతరక్షణాయస్వమాంసంశ్శేనాయదత్వాదివంగతః - బలిఃసర్వస్వంచాప్రాహ్మణవేషధారిణేవామనాయహరయేద
త్వాతమేవాత్తసాచ్చకార-కపోతశ్చైతథయేవ్యాధాయకపోత్యాసహత్వమాంసందత్వావిమానేనదివంగతః - వ్యాధ
ప్రయోఃసత్యంవీత్యస్వయమతిర్విజ్ఞోమహాప్రస్థానెవసాగ్ని నిదగదేహోనిమ- ల్మహేదవమూరురోహ - ఏవమ
స్యేవబహవోహ్యధుప్రేణశరీరేణధువంలూకంగతాఇతి॥ ౨౧॥ స్వరైరితి ॥ జ్యోహతైజ్యోహుతశ్చిడాంకితైః-దృష్టపూ
ర్వాన్ద్రాపదీస్వయంపురాదిషు ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ బలైరితి॥ ఇంద్రస్యశ్రియంజీహ్మకతావిప్రవ్యాజేనవిష్ణునా-భృంగీత
స్యాపిబలేశూయతేనుఅహానశ్రూయతఇతిపారెనశ్రూయతేకిం - అపితుశ్రూయతఏవేతి ॥ ౨౪ ॥ శ్రియమితి ॥
తంక్షామతేవిష్ణవఇతి-శుక్రేణవార్తమాణాపి-అతఏవవిష్ణురితిజానన్తపి ॥ ౨౫ ॥ జీవతేతి॥ పతమానేనపతతా-శ్శుభ్రబం
ధునాదేహేన - బ్రాహ్మణాయవిప్రులయశః - సేమాతాసేమామానేనఅసంపాదయతాకోనుఅధికః సకోపీత్యర్థః॥
౨౬॥ఇతితి॥ఇత్యేవనిశ్చిత్తాహ-హేనిప్రాఇతి॥౨౭॥౨౮॥రాజన్యతామేవప్రపంచయతి॥అసావితి॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ నేతి॥

సా-గ్రీవాదుస్యతం - ఏతంకంఠలంబితయావ్యాప్తం - వింశతిభవేత్కాదీనాం హఃకీపాదినాః ప్రజేమరిత్యుత్తరేణా
న్వయః॥॥జిహ్వుంతథితిఃరంభంతః పరిరంభమాహభవః ॥ ౬॥ తృప్యేతి॥ శ్రీఃప్రవృత్తంబడతేనాహ్వానేనధ్వస్తైః సంకోభస్త్వ
మోయేషాంతే॥॥నమః॥సంకోభాద్రక్షితానస్మాక్ - శ్శారాయాస్సంస్మృతేరపిహావిమోచయః ॥ ౭॥ నమః
తోజరాసంధానూయావిష్టాః-ఇహామిత్రభోగానక్తాశ్చ - కథంసంస్మృతేర్నాచనీలహిత్యాశంక్య - సంప్రతివయంత
థాధూతాశ్చత్యాహురవ్యభిః॥ నేతి॥ హేనాథ-వయం-విమల-సంస్వసూయామంతముందో-షదృష్ట్యానపశ్యామఃకుతఃకస్యత
ఆహుః,అనుగ్రహఇతి యద్యస్మాత్॥ ౮॥ ఏతదేవవ్యతిరేకేణోపపాదయంతి॥ రాశ్శేతి॥ రాజైశ్చస్వర్యాభ్యాంమదస్తేపడి
న్నద్ధిఃఉద్భృంఖలః - నిత్యాఃఅచలాశ్చసంపదీమన్యతే - యద్వా-అనిత్యాస్థితిఃఅచలాఃశాశ్వతీమన్యతే॥ ౧౦॥ కించ-
అపస్తవస్తతయా-పశ్యంతిత్యాహుః॥మృగతృష్ణామితి॥చైకారీంతేంద్రాదివికారాపన్నా-అయిక్తాఃఅవిజేసిః॥౧౧॥ రాజ్య
స్యయోగవియోగయోరనధావహత్యమస్మాన్వేవదృష్టమిత్యాశయేనాహుర్వాభ్యాం॥ వయమితి॥ శ్రీమదేనసప్తామ
ద్ధిర్వేషాంతే-అస్యాఃపృథివ్యాఃఇతరేతరస్పృహఃపరస్పరంస్పృహమాహః-పురిఃపురతః - త్యాత్వాంమృత్యుమవిగణయ్య

వశ్యాంకంవతుర్వాహుంపద్మపత్రాయతేక్షణమ్ । చారుప్రసన్నవదనంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩ ॥ పద్మ
 హస్తం గదాశంఖరథాంగైరుపలక్షితమ్ ॥ కిరీటహరకటకటిస్సూత్రాంగదాన్వితమ్ ॥ ౪ ॥ భౌజద్వరమ
 జీగ్రంవీతంబవనమాలయా ॥ వివిభంజనచర్యభ్యాకంలిహంత ఇవజిహ్వయా ॥ ౫ ॥ జిహ్వుంతిభవనాసా
 భ్యాంరంభంతిభవదాహునా ॥ ప్రణేమహాతపాహ్లానోమూర్ధభిఃపాదయోహాః ॥ ౬ ॥ కృష్ణసందర్శనా
 హ్లాదన్యస్తం గోధనక్లమాం ॥ ప్రశశంసమహ్యపీతకేంద్రిప్రిహంజలయోన్మహా ॥ ౭ ॥ రాజానిః ॥ నమస్తే
 దేవదేవేత్రప్రపన్నార్తిహరావ్యయ ॥ ప్రపన్నాకపాహీనఃకృష్ణనిర్విణ్ణాక్ ఘోరసంస్మృతేః ॥ ౮ ॥ నైవంసా
 ధాన్యసూయామోమూగధంమధుమాదన ॥ అనుగ్రహోయద్వవతోరాజ్ఞాం గాఢ్యచ్యుతిర్విభో ॥ ౯ ॥ రా
 జైశ్చివ్యంబుదోన్నద్ధోనత్రయోవిందతేనృపః ॥ త్వన్మాయామోహితోనిత్యామిన్యతేనపదోదచలాః ॥
 ౧౦ ॥ మృగతృష్ణాయథాబాలామన్యంతఉదకాతయమ్ ॥ ఏవంవైకారికింమాయామయక్రావస్తచక్షతే ॥
 ౧౧ ॥ వయంపురాశ్రీమదనష్టబుద్ధయోజిగీషయాస్యాఇతరేతరస్పృహః ॥ ఘృంతతిప్రజాస్సావతినిఘృకా
 ణాంప్రభోమృత్యుంపురస్త్యావవిగణయ్యదుష్కదాః ॥ ౧౨ ॥ తపఃకృష్ణాద్యగభీరంహసాదురంతపీర్వేణ
 విచాలితాశ్శ్రియః ॥ కాలేనతన్వాథవతోనుకంపయావినవ్తదర్శాశ్చరణోస్సరామతే ॥ ౧౩ ॥ అథోనరాభ్యం
 మృగతృష్ణరూపితంజేహేచశశ్వత్తతతారుజాంభునా ॥ ఉపాసితవ్యంస్పృహయామహేసభోక్రియాన
 లంప్రేత్సితకణకరోచనమ్ ॥ ౧౪ ॥ తన్నస్త్రవ్యమాశోపాయంయేనతెవరణాబ్జయోః ॥ స్ఫుటేన్ద్రధానవి
 రమేదవీసంసరతామహా ॥ ౧౫ ॥ కృష్ణాయహంబహుభూతయేపరమత్యునే ॥ ప్రణతశ్లేశహితాయ
 గోపంబాజనమోనః ॥ ౧౬ ॥ సుస్తూపానూనోభగవాన్ రాజభిముక్తబంధనైః ॥ తానాహకరుణస్తా
 తశరణ్యశ్శత్రుత్వయాగిరా ॥ ౧౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ అద్భుతభగవంసాహాయ్యాశ్చత్యుభతేశ్వరే ॥ సుదృఢాజా
 నుతేభ కింవాఢమహేశంసితంతహా ॥ ౧౮ ॥ ఏవంసంసితం భూపాదమంతయుతభూషణైః ॥ ౧౯ ॥

౧౨॥ తల్లితిల్లి బామోదుమకావయం - హెక్కష్టతవవయంకచ్చనవ్వదగ్విస్తేచరిణ్ణోరామిఁగ్గొనుకమాశాస్త్రిహె-
కథంధూకాఁభవతనంబ్వయూత్వాక-కాలేన - శ్రీమోవిచలితాఁభింగితాఁ - అతిరాజ్యద్వ్యుక్తిభవమగ్రహవివేక్య
ధ-౧౧౩॥ అనోఽతి అతివీన అధో అనంతరం మృగభృష్టికయూరూపతంసదృశం - రాజ్యంశత్రవేప్రతిక్షణంఽతతాత్రీయ
మాణేనతథారుజారిగాఢం - భువాజన్మక్షేత్రంబేహేన ఉపాసితవ్యంసేవ్యం - నస్పృహయామహేప్రేత్య - ప
రిలోకేప-క్రియాఫలంస్వగ్కాదభిప్రీతంఉపాసితవ్యం - నస్పృహయామహే-కథంధూతంకణ యోఁచనంరుచిజ
నకమాత్రంతత్రగతస్యస్వరాకద్యనవగమనసుభాభావాదిత్యుపాఁగరి॥యద్యేవంధూతాయోయంతహేమమచరిణ్ణో
స్మరత-తతఃఅయోసేనముక్తిభావవ్యతి- కిందుపేక్షయేచిదతలహుః॥తదితి॥ త్వచ్చరణస్తృతిరపితవృత్తసాదశ
లమేత్యర్థకః౧౧॥ ౧౬ ॥ సంస్తూయమానశితిశ్రద్ధయామంజుళయా॥౧౭॥అద్యేతి॥యథాభవద్భిరాశంసితం - తథా
బాధంసితం - వంసుయభక్తిజ్ఞాయతేజాయతామిత్యర్థకః॥౧౮॥దిష్ట్యేతి॥ హేధూపామద్భజనమేవకతకవ్యమితిభవ
ద్భివ్యవసితంఁగల్పితం - దిష్ట్యాభద్రం-భవద్భిరుక్తంచనశ్యమేవేత్యాహ - భవంతశ్చి-శ్రీరైశ్వర్యంవతాభ్యామదస్తే

శ్రీమద్భాగవతే సవ్యాఖ్యానే - దశమస్కంధే చతుస్సప్తతమోధ్యాయః.

౯౧౯

నోన్నాహంఉన్నహంఉద్భవం-స్వైరచారమిత్యథాఃపశ్యేపశ్యామి || ౧౯ || తదేవాహ|| హైహయైశ్చ|| హైహయైః
కాతకవీర్యఃచక్రవర్తినశేష్యః-వెతుఃకామధనుహరణాత్ పంఖరామేణసప్తత్రోసాతః- నహుయోదేవేంద్రతాం
హస్తీప్రేక్షన్మత్తేశ్వచీనంగాయబ్రాహ్మణాశిబికాంవాహయన్తైరేవ తతోభ్రంశితః అజగత్త్వమువాప - వేవోపి
ఉన్నత్వాబ్రాహ్మణానధిపతిపక్షతైరేవహతుంకారైహాతః- రావణారాక్షసేశ్వరః సీతామధః పక్షరాఘవేణహతః సర
కోదైత్యేశ్వరఃఅదితికుండలాద్యాహరణాన్నయైవహతః-అపరేపిశ్రీమదాత్ స్థానాద్వ్యగ్రిహితః || ౨౦ || భవంతశ్చ||
యమత్పాద్యందేహాది-తదంతవత్-ఎ-ఎవిజ్ఞాయ-యక్తాఃఅప్రమత్తాః-రక్షధరక్షతేశ్వరః|| ౨౧|| సంతస్వంతశ్చ|| ప్ర
జాతంతూకపుత్రాదిసంతతిః|| ప్రాప్తంప్రాప్తంచసమత్వేనసేవమాహః || ౨౨ || ఉదాసీనాశ్చ|| మాంబ్రహ్మ-యా
స్యధ|| ౨౩|| ఇతి|| శ్రీయశ్చప్రీత్యతేహంమజ్జవకమణిలభ్యంగస్తానాదా-న్యయుః|| ౨౪|| ౨౫|| భోజయిత్వే||

యైశ్వర్యమదోన్నాహంపశ్యేహ్యన్మాదకంన్యడామ్|| ౧౯|| హైహయోనహుయోపనోరావణానరకో
పరః|| శ్రీమదాద్వ్యగ్రిహితాస్థానాదైవదైత్యనరేశ్వరాః|| ౨౦ || భవంతపితృజ్ఞాయ దేహాద్యత్పాద్య
మంతవత్ | మాంభవంతోద్భవైర్మృక్తాఃప్రజాధిపేజగద్రక్ష|| ౨౧|| సంతస్వంతఃప్రజాతంతూకసుఖ
దుఃఖైశ్చవాభవా | ప్రాప్తంప్రాప్తంచసేవంతోమచ్చితావిదరివ్యథ|| ౨౨|| ఉదాసీనాశ్చ దేహాగవా
త్సారామాధ్యతవ్రతాః | మయ్యాపేత్యమనస్సమ్యక్స్థామంతేబ్రహ్మయాన్యథ|| ౨౩|| శ్రీశుకః|| ఇత్యా
దిశ్యవృషాకృష్ణోభగవాన్కథువశేష్యః|| తేహంన్యయుఃప్రభురూమాశ్రీయోమజ్జవర్తజి|| ౨౪|| ప
ర్యాంకారయామాపసహదేవసభాంత | నరదహాచితైర్వస్తైర్భూతజైస్సగ్విలేపనైః|| ౨౫|| భోజ
యిత్వాకరాన్ననశుస్తాతాకనమలంకృతాః | భోగైశ్చపిపితైర్మృక్తాకతాంబూలాదైవ్యవృషాచి
త్రైః|| ౨౬|| తేహజితామకుంజేన రాజానోమృక్షకుండలాః| పరజర్లోచితాఃపృథ్వాత్పాన్వదంతే
యధాగ్రహః|| ౨౭|| రథాకనదశ్వనారోప్యమణిశంఛనధూషితాః | ప్రిణీయ సూన్యతైర్వాక్తై
స్సృదైశాకప్రత్యయాపయతి|| ౨౮|| తివసంమోచితాఃకృథాత్కృష్ణైనసుమహత్త్వనా| యయుస్తమే
వధ్యామంతఃకృతానిదజశ్చతైః|| ౨౯|| జగదుఃప్రకృతభ్యస్తేమహాపురుషచేష్టితంయధాన్వశానద్వ
గవాకతభాచతురతంద్రితాః|| ౩౦|| జరాసంధంఘాతయిత్వాభీమసేనసకేతవః | వార్ధాభ్యాంసం
యతిఃపాగ్రియాత్సహదేవసప్రాజితః|| ౩౧|| గత్వాతేభాండవప్రస్థంశంఖాకదధ్యజితారయః | హ
మకయంతస్ససుహృదోదుష్కారాంచా సుఖావహః|| ౩౨|| తచ్చుగ్రత్వాప్రియంసంభందప్రస్థ సహ
సినిః| పునరేహగధంశౌంతంరాజాచాప్రమనోరథః|| ౩౩|| అభివంద్యభరరాజానంభీమాజ్ఞానజనాదా
నాః | సర్వయాశ్రాంతయాగచక్రగాత్తనాయదమప్తితమ్|| ౩౪|| నికమ్యధర్మరాజస్సుకేశవసానుకలపి
తః | అపందాభుకలమందకప్రేక్షానోవాచకంచ|| ౩౫||

శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే-సప్తతమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః|| ఏవంయుద్ధిష్ఠిరోరాజా జరాసంధసంధంవిభోః | కృష్ణస్యచానుభావంతలక్రవత్వాప్రితస్తమ
బ్రవీత్ || యుద్ధిష్ఠిః|| యేమ్యుస్తైర్గ్రీహీకృగురవస్సర్వేలోకాన్సహేశ్వరాః| వహంతిదులకభంబభ్యా
సుస్తాతాకనమృగలంకృతాఃభోగైశ్చయిక్తాః-వరేణాన్నేనభోజయిత్వా-పునస్తేహంసపర్యాంసహదేవస కార
యామాశేతిపూర్వేణాన్వయః|| ౨౬|| త ఇతి|| గ్రహాఃచంద్రాదయోమథా|| ౨౭|| రథానితి|| ప్రిణీయప్రీణయిత్వా|| ౨౮||
౨౯|| జగదురితి|| జగదుఃపాదయః|| ౩౦|| ౩౧|| గత్వేతి|| ఖాండవప్రస్థంశంఖాకదధ్యజితారయః|| ౩౨|| తదితి|| శాంతంమృతం-ఆప్రమనోర
థోబధూచేతి|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ఇతిభావాభాదీపికాయాం || త్రినప్రతిమధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో|| చతుర్ముక్తప్రతితశేరాజసూనాక్రిహుద్వజైః | అగ్రపూజాప్రసంగేనవైద్యభాతాదవద్యతే || రాజసూయము
ఖేగత్వాజగసుంధంతదంతరే | వైద్యంతదంతేకుర్వంతంబిజంకలిమివాపవత్ || కురూడామంతాభంక - కురూడామం
తోయస్తాదసాకుంభంతస్త్రకలిమిత్యథః|| ఎవమితి|| కృష్ణస్యచానుభావమితవకారాత్తస్య చాజ్ఞానవిధాయిత్యంచాల
త్యేశ్వరః|| ౧|| తదాహ|| య ఇతి || యైశ్చక్యశ్చామిగురవఃస్యః - సనకాదయఃసర్వేదలోకాఃలోకపాలాశ్చ-తేగ
నైవతవానుశాసనంవహంతి సులభభక్తలభ్యేభిర్భాగ్యైఃవైష్ణవమితీహమా నేనేత్యథః|| ౨|| స ఇతి|| సభవాకపర

మేష్వగో స్థాకమనుశాసనంధత్తే- తదత్యంతవిడంబనంఅననుయాపమనుకరణం- స్వతేజోహవిప్రసంగాదితి తాత్పర్యార్థః॥ ౩॥అథవాతవపునఃపరిపూర్ణస్యజ్ఞాపనాజ్ఞాధారణాభ్యాంనలేజోవృద్ధిహాసి-అతఃకృపయానర్వంసంగచ్ఛతథాశ్చామానేతి॥ఏకస్యఅద్వితీయస్యసమానాసమానరహితస్యబ్రహ్మణస్తవ-ఉభయంమాయా- పరమాత్మనభితి సర్వజ్ఞీనియంశాస్తవనియమ్యత్వంసుతరాంనవాస్తవం - అతఃపరానుగ్రహోదైకరేత్రైకమభిస్తవలేజోనవధకాలే- నచహసతేగజేనఉదయాస్తవయాచికమభిరీత్యథాః-తథాచాస్త్ర॥నకమకాచధకాలేవోకనీయానితిస్త్రుతే॥ ౪॥నస్వేవమప్యుపపరమేశ్వరఃసర్వస్యాజ్ఞాపకఃమమేదంసీచంకమాయోగ్యమితిమనసికథంనభవేదతతమా॥ నేతి॥ హేఅజిగతవభక్తానామేవతావతేజయినానాధీభద్రమసిగ్నాస్త్రీ- యథావశానాంజ్ఞానాంవైకృతాశరీరవిషయా- నివతునస్త్రీతికింపునర్వక్తవ్యమిత్యథాః॥౫॥ఇతితి॥యజ్ఞేయయజ్ఞోచితేవసంతాదికాలే- యుక్తాకాభియుక్తాక- సయ్యధిగతిః-

శిరస్తేనానుశాసనమ్॥౧॥సభావానరమిందాక్షుదీనామిహమానినామ్ | ధత్తేనుశాసనంభూమం సగత్యంతవిడంబనమ్॥ ౩॥నహ్యోక్తస్యాద్వితీయస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనఃకర్తృభిర్వర్ధితేలేజో హాసితేవాయథారణే॥౪॥౪వతేజజితభక్తానాంమమాహమితిమాధవ| త్వంతవేదవ నానాధీపహానామివవైకృతా॥ ౫॥ఇత్యుక్తావ్యుజ్జేయేకాలేవప్రయ్యుక్తాకసముద్విజః | కృష్ణానుమోదితేపాథోకబ్రాహ్మణాక|బ్రహ్మవాదినః॥౬॥దైవయాయోధరద్యాజస్సుమంతుగౌతమోనీతః | వసీష్ఠశ్చృవనఃకణోష్ఠమైత్రేయఃకవచస్తతః॥ ౭॥ఏత్యమిశ్రోవానుదేవస్సుచుతిజైమినిక్రతుః | మైత్రీపాశరౌగగోకవైశంపాయఃఏవచ॥౮॥దుగ్ధాసాకేశశ్చరథోమ్యారామోభాగవతసుః | ఏకపాత్రోమధుశ్చందో వీరసేనోకృతవ్రణః॥౯॥ఉపహూతాస్తథాబాన్యైభీష్టద్రోకృపాదయః| ధృతరాష్ట్రస్సహనుతోవిదరశ్చమహాపతిః॥౧౦॥ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియవైశ్యాశ్శూద్రాయజ్ఞదిదృక్షవః | తత్రేయస్సర్వగజానోరాజ్ఞాంప్రకృతయోవృష॥ ౧౧॥ తతస్తేదేవదాజనం బ్రాహ్మణాస్సర్వగలాంకరైః | కృష్ణాతత్రయధామ్నానందీక్షయాంచక్రీరేవృషమ్॥ ౧౨॥ హేమాఃకిలూపకరణావరుగస్యంతథాపురా॥ ౩౦॥ ఇంద్రాదయోలోకపాలావిరించభవసంయుతాః | సగణాస్సిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమహారగాః॥౧౩॥ మనయోముక్షురతాంసిఖగింనరచారణాః | రాజానశ్చసమాహూతారాజపత్న్యశ్చసర్వశః॥౧౪॥ రాజసూయంసమేయస్సరాజ్ఞఃపాండుసుతస్యవై | మేనిరేకృష్ణభక్తస్యమాపపన్నమిన్ద్రితాః॥౧౬॥

—శిశుపాలవధకథాప్రారంభముః—

అయాజయకమహారాజంయాజకాదేవవర్చసం | రాజసూయేనవిధివత్ప్రాచేతసమివామరాః॥౧౭॥ సుత్యేవ్యవనీపాలోయాజకానదనస్పతీక | అపూజయన్మహాభాగాయధావత్ససమాహితః॥ ౧౮॥౧౮వస్యగ్రాహణాహంవైవిశ్వతసస్సభాసదః | నాధ్యగచ్ఛన్తవైకాంత్యాశ్చహదేవస్తదాబ్రవీత్॥ ౧౯॥ అహాతిహ్యమృతశ్చైవ్ర్యవ్యంధగవాకసాత్వతాంపతిః | ఏవవైదేవతాస్సర్వాదేశకాలధనాదయః॥ ౨౦॥ యదాశ్మకమిదంవిశ్వంక్రతవశ్చయదాత్మకాః | అగ్నిరాహుఃయోమంత్రాస్సాంఖ్యంయోగశ్చయత్పరః॥ ౨౧॥ ఏకఏవాద్వితీయోసావైతదాత్మమిదంజగమత్ | అత్రనాత్మాశ్రయస్సముద్విజోహౌత్యప్రముఖాక-వప్రేవృతవాక॥౨౨॥తానామాత్రిభిః॥ దైవపాయనభిః॥౨౩॥బాదుర్వాసాభిః॥అకృతప్రణాదీనేతాక-ముత్స్యపపదప్రాదిభేదేనవప్రే॥ఉపహూతాభిః॥అస్యేవోపహూతాః॥ ౧౦॥బ్రాహ్మణాభిః॥యజ్ఞనిదృక్షవఃసృజితత్రేయసిత్వస్వయః॥౧౧॥ తతభితి దేవయజనంయజ్ఞధూమిం-కృష్ణాకషణాదిభిస్సంభృద్దీక్షయాంచక్రీరేతీతాసంసాగరయ్యక్తమకుర్వత్॥ ౧౨॥ హేమాభిః॥ఉపకరణాఃఉపసృ-రా-వరుగస్యరాజసూయేయథాఅసన్నితేశమ్॥౧౩॥కింజ॥ఇంద్రేతి॥యేఇంద్రాదయోదేవగణాః॥ ౧౪॥ మనయభిః॥ యేచరాజాదయఃసమాహూతాః॥ ౧౫॥ రాజసూయమితి॥ యేతత్రసపేయఃస్మతేసర్వైకృష్ణభక్తస్యపాండుసుతస్యరాజ్ఞోరాజసూయమిన్ద్రితాస్సంతః-సూపపన్నంసుసంపన్నం-మేనిరభిత్వస్వయః॥౧౬॥అయాజయన్ద్రితి॥ యాజకాఃముత్స్యజః॥ ౧౭॥ సుత్యేతి॥ సుత్యేహసోమాభివవదినే॥ ౧౮॥ సదసీతి॥ అగ్రాహణంఅగ్రపూజా-తస్యాహంయోగ్యంఅవైకాంత్యాతయోగ్యానాంభవతుత్వైకస్యానిశ్చయత్॥౧౯॥ ౨॥ యదాశ్మకమితి॥సా-ఖ్యజ్ఞానంయోగఉపాసనా॥౨౦॥ సహ

సాంఖ్యంకేవలపరంయోగస్సవిశేషణపరఃకథముభయోరేకపరత్వంతతాహ॥ ఏకఇతి॥ ఏకవివాద్విలేయోసా- అత
 స్సాంఖ్యస్యతత్పరత్వంయం క్తం - విశేషణభూతస్యచసర్వప్రపంచస్యతస్యయత్వాత్సవిశేషణవిషయస్య యోగస్యాపి
 యంక్తమద్వితీయపరత్వమిత్యాహ-ఎతదాత్మ్యమితి-ఏషశ్రీకృష్ణఃఆత్మాయస్యతత్వేవదాత్మ్య-తస్యభావంఎతదాత్మ్యం-
 భవిష్యేవభావనిదేశః॥శ్రు॥ఎతదాత్మ్యమిదంసర్వమితిశ్రుతేః-అత్రహేతుః-అత్తనేతి - హేనభ్యాః - ఆత్మాశ్రయః
 అన్యనిరపేక్షః-స్వయమజఃఇవంజగత్ స్పృహ-అవతీరత్వతి-హంతిసంహరతిచ॥౨౨॥ కించ॥ వివిధానితి॥ యస్యఉపేక్షయా
 అనుగ్రహేణ-వివిధానికమాణితేభ్యోయోగాదీని జనయన్మున్యై-యత్ యస్తాత్-అయంసహాపిజననధిమాణవితిత్వ
 ణంశ్రేయశహితేసాధయతి-కమాణితేభ్యలనిచయదధీనానిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అత్తనాక్రియమాణమహాణమా
 త్తనకథంస్యాత్తత్రాహ॥సర్వే॥సర్వమాతానామాత్మమాతాయ- అనన్యదశి-నేని సభేదమతయే॥ ౨౫॥ఇతి॥ఆ
 కృష్ణానుభావవితీసహదేవఇత్యుక్త్యాత్మాస్తీ-యత్॥౨౬॥ శ్రుత్వేతి॥ ద్విజేతంసాధుసాధ్వితిష్ఠాష-శ్చౌత్వా - హ
 దణమభిప్రాయం॥౨౭॥౩౩॥యాయమితి॥ హేనకసప్తయఃసర్వేబాలభాషితంమామజ్యంమాజానీతిమాగృహ్లాత-
 క్రితతయత్ యతః-కృష్ణోహౌడెసంమతవత్॥౩౩॥౩౪॥సదసస్పృహనితి॥అన్యేవనా సహాధకఃపూర్వవదుష్టేయః - స

భాస్యజత్యవతీశాంత్యజః॥ ౨౫॥ వివిధానిహకమాణితనయన్మున్యై-యత్ యస్తాత్-అయంసహాపిజననధిమాణవితిత్వ
 ర్వశ్చేయోధమాణిలక్షణమ్॥౨౩॥తస్మాత్కృష్ణాయమహితేయతాంపరమాహాణమ్॥ఏవంచేత్సర్వ
 భూతానామాత్మసత్త్వాహంధవే॥౨౪॥ సర్వమాతాత్మమాతాయకృష్ణాయానన్యదన్యినే॥యే
 దాంతాయపూర్వోయత్తస్యాంశ్యమిచ్ఛతా॥ ౨౫॥ ఇత్యుక్త్యాసహదేవోభూత్మాస్తీకృష్ణానుభా
 వవితీతచ్చౌత్వాత్మస్తుపున్యేకసాధుసాధ్వితనత్తమాః॥ ౨౬॥ శ్రుత్వాద్విజేతంసాధుజ్ఞాత్వాహ
 దణంసభాసదామ్ । సమహా-అర్థప్రీతేశంప్రీతిఃప్రణయవిహ్వలః॥ ౨౭॥తత్పదావచనిజ్యాపస్థిరసా
 లోకపావనిఃసభార్యస్సామజాత్యసస్పృహంబావహన్యదా॥ ౨౮॥వాసోభిషేతౌశ్రేయపూర్వజై
 త్తమహాధనైఃభూషయత్వాశ్రుపూర్వోనాశకత్వమవేషితుమ్॥ ౨౯॥ఇత్థంసభాజితంవీత్యసర్వే
 ప్రాంజలయోగ్యుపాః । సమోజయేతిసేముస్త్రనిపేతుఃపుష్పకృష్ణయః॥ ౩౦॥ ఇత్థంనిశన్యదమహేష
 మతస్సప్రీతాదుత్థాయకృష్ణగుణవణజనజాతమన్యః । ఉత్తిష్టచాహమిదమాహసదస్సమక్షీ- సం
 శ్రావయన్భగవతేపరమాణ్యభీతః॥ ౩౧॥ఈశోదురత్యయఃకాలఇతిసత్యవతీశ్రుతిః । వృధానామవియ
 ద్బుధిబాణలవాక్యైర్విభిద్యతే॥౩౨॥యాయంపాత్రవిదాం శ్రేష్ఠామామజ్యంబాలభాషితమ్ । సదస
 స్పృతయస్సర్వేకృష్ణాయత్వంమతోహౌడె॥౩౩॥తపోవిద్యావ్రతపరాజ్ఞానవిద్యసకల్మషాత్ । పరమ
 షీఘ్రప్రహ్లాషోకపాలైశ్చప్రభాజితాః॥ ౩౪॥ * సదసస్పృతీనక్రౌన్ధగోపోయంకులపాంసనః
 యథాకాకఃపురోదాశంసపర్యాంకథమహతి॥౩౫॥వణాశ్రమకులాపేతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః।

సైవరవణగుడోహానస్సపర్యాంకథమహతి॥౩౬॥యయాతివైషాంపీకులంశప్రం సద్భిచ్ఛహేషా
 వసస్పృహనితి- గోపఃవేదపురివ్యాధిపాలకఇత్యర్థః- మత్సితంవేదవిపరీతంలపంతీతికులపాఃపాషండా-తాణాంసతేహ
 తయతీతికులపాంసనఃఅకాశః-కంచలకంచకాకేసుశిదుఃఖే-తేనవిద్యేతేజస్యసంఅకాశః-ఆప్రకామఇత్యర్థః - సయ
 థాఆప్రకామోదేవయోగ్యంకేవలంపురోదాశమాత్రంవాహాణతి అపితుసర్వస్వమపి- తథాయంశ్రీకృష్ణోపి బ్రహ్మక్షి
 యోగ్యంసపర్యామాత్రంకథమహతి-హితుస్తాత్త-సమహాణమప్యహాణిత్యర్థః॥ ౩౫॥ వణాని॥ వణాశ్రమకు
 లేభ్యఃఅపేతేబ్రహ్మత్వాత్॥ శ్రు॥ ఆనామగొత్రమితీత్రుతే - అతేవీవాసధికారిత్వా త్సైవైర్ధమైకబణహిషక్యతః-
 సైవరవణపరమేశ్వరత్వాత్-అతేవీవనిగుణఃతమఅదిరహితః - ఏవంధూతోజీవానాంయోగ్యంతుచ్ఛంసపర్యామా
 త్రంకథమహాణిత్యర్థః॥ ౩౬॥ యయానితేతి॥ అపివకథంవణానియోమాద్యవైరేషాంయదూనామసామా-యస్తా
 దేషాంకులంయయాతివాశ ప్రమపికింసద్భిబణహిషక్యతం-అపితుశిరసాధ్యతం- కించ- అస్తదాదీకులవతీ వృధాపానర
 తంకిం-అపితు-అతినియతాచారమిత్యర్థః - అహిమామిదూహామేవతావదీద్యశం మాహాత్మ్యం యదుకులవృద్ధస్యయ
 యాతేజాపోపప్రానుధూకాయాదిత్యాది-అయంతుసాహౌచికేవరః - అతఃసపర్యామాత్రంకథమహాణిత్యర్థః॥౩౭॥
 పిచ- బ్రహ్మక్షి॥ యేరాజానోదుష్టానుచ్ఛటయంతి - తేతదభంకికటాదీదేశానప్యాశ్రయంతి - ఏతేతుబ్రహ్మక్షి

సేవితాసేవదేశానాశ్రిత్యబ్రహ్మచర్యసంసముద్రందుగళమపిహిత్యాహంపయిత్యైత్యథః- బాధంతేతథా - యా
 దస్యవఃప్రజాస్తాశ్చ - ఆయమథః - వేదశదధాభియోగోబ్రహ్మచర్యసంతద్విరుద్ధమబ్రహ్మచర్యసం సముద్రము
 దాగ్రిలింగంతస్సహితంసముద్రంవేదవిరుద్ధంలింగధారిణం సాపంశమిత్యథః - తల్లిలింగంత్యాజయిత్వా బాధంతేదండ
 యంతి-కథంభూతం-దుగళం- ధమకవత్ప్రతీతేరధమ-తయోదాజ్ఞే-యశ్యథః-తథాతస్యవఃసముద్రసపీప్రజావేషే
 గవతకమానాదండయంతి-అతోయదుభ్యోచ్యుతోనామధామికాస్తీతిపారువ్యంతత్వాథః మేవ॥ ౩౮॥ ఏవమితిశివా
 ఘేరుః-తస్యాంరుతంప్రత్యాపిధాసింహానకంచిదుప్రతేతద్వితే ॥ ౩౯ ॥ ౪౩ ॥ తావదితి॥ తావదుత్తాయేత్యస్యా
 యమభిప్రాయః-ఏషమత్సవదోమత్తుల్యబలంసవానేతాకహన్యాత్ - అతోమయైవశీఘ్రంహంతవ్యఇతి తత్తదేషే
 వఉత్తామశిరోజహారేతి॥ ౪౪॥ ౪౬॥ నస్తేవంసిందకస్యకథంనామజేప్రవేతస్తత్రాన॥ జన్మత్రయేతి॥ జన్మత్రయేతి
 తమివృధాపానరతంశత్యత్సపర్యాకధమవాత్॥ ౩౭॥ బ్రహ్మపికసేవితాకదేశామిత్యైవతే బ్రహ్మచ
 ర్యసమ్॥ సముద్రందుగళమశ్రిత్యబాధంతేదస్యవఃప్రజాః ॥ ౩౮ ॥ ఏవమాదీన్యథాదాణిబధామే-ష్ట
 మంగళః॥నావాచకంచిద్భగవాన్యథాసింహాశ్శివారుతమ్॥ ౩౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ భగవన్సిందనంశుత్రా
 దుస్సహంతత్యథానః ॥ కణోఽపిధాయనిజగ్దుశ్చపంతశ్చేదిపంరుమా॥ ౪౦ ॥ సిందంభగవతశ్చ
 త్వాతత్పరస్యజనస్యవాతతోనాప్రైతియభీస్సీయాత్సధస్సుకృతాచ్చ్యుతః॥ ౪౧॥తతఃపాండునుతాఃకు
 ధ్దామత్సృకేతయాన్పంజయాః ॥ ఉదాయుధాస్సముత్తస్థశ్శిశుపాలజిహూంసవః॥ ౪౨॥ తతశ్చైద్యస్త
 సంభ్యాత్రోజగృహేబద్ధచమఃణి ॥ భత్సకయకృష్ణపక్షియాకరాజ్ఞస్స దసిభారత॥ ౪౩॥తవదు
 త్తాయభగవాన్సాన్నివార్యస్యయంరుమా ॥ శిరఃకురాంతచక్రేణజహరావతతోఽహిః॥ ౪౪॥ శబ్ద
 కోలాహలాహ్యసీచ్ఛిశుపాలేహతేమహా ॥ తస్యానుయాయినోధూపాదుద్విశ్రజ్జేవిత్తేషిణః॥ ౪౫॥
 వైద్యదేశాగ్నితీతంజ్యోతిర్వాసుదేవముపావితేత్ ॥ పశ్యతాంసర్వభూతానాముత్సేవభువిఖాచ్చ్యు
 తా॥ ౪౬॥జన్మత్రయనుగుణితైరసంరబ్ధయాధియా ॥ ధ్యాయంస్తస్మయతాంసితో భావోహిభవ
 కారణమ్॥ ౪౭॥ ఋత్విగ్న్యస్సనదస్యేభ్యోదక్షిణాంవిభులామదాత్ ॥ సర్వాకంసంపూజ్యవిధివచ్చ
 క్రేవభ్యథమేకరాట్ ॥ ౪౮॥ సాధయత్వాక్రతుంరాజ్ఞఃకృష్ణోయోగేశ్వరేశ్వరః ॥ ఉవాసకపిచిన్న
 సాన్సహృద్విరభియాచితః॥ ౪౯॥ తతోనుజ్ఞాప్యరాజానమనిచ్చంతమపీశ్వరః ॥ యయాసభార్యస్సా
 మాత్యస్సన్విపురందేవకీమతః॥ ౫౦॥ వణితంతదుపాఖ్యానంమయాతేబహువిస్తరమ్ ॥ వైకుంఠవా
 సిసోజన్మవిప్రకాపాత్పునఃపునః॥ ౫౧॥ రాజసూయావభృథ్యేనస్సాతోరాజాయధిష్ఠిరః ॥ బ్రహ్మ
 త్రసభామధ్యేశుశుభేదవరాడివ॥ ౫౨॥ రాజ్ఞానభాజితాస్సశ్వసురమానవభేదరాః ॥ కృష్ణక్రతుం
 చతంసంతస్సృధామానిముదాయయః॥ ౫౩॥దుర్యోధనమృతేపాపకలింకుగుకులామయమ్ ॥ యోన
 సేహాశ్రియంస్థీతాంద్యస్వాపాండుసుతస్యతామ్॥ ౫౪॥ యఇదంతేకయేద్విష్టోకమకవైద్యవధాది
 కమ్॥రాజ్ఞాంమోక్షంవిజానంపసర్వపాపైఃప్రమమవ్యతే॥ ౫౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధ- చతుస్స
 ప్తతమోధ్యాయః.

రాజా॥ అజాతశత్రో స్తందృష్ట్వా రాజసూయమహూదయమ్ ॥ సర్వేముముదిరైబ్రహ్మస్మదేవాయే
 సమాగతాః॥ ౫౬॥దుర్యోధనంవజ్రయత్వా రాజానమృషయస్సురాః ॥ ఇతిశ్రుతంనోభగవన్నత్రకారణ
 నుగుణితమనువక్షితంయదైర్విరంతేన సంరబ్ధయాఅవిష్టయా-తస్య మతాంతత్యవరూపతాంయాతః - పునఃపావదో
 బహువెత్యథః-ఆత్రహేతుః-భావోహీతి - భావోభావనాఅనుధ్యానం - భవస్యధ్యేయాకారజన్మన - కారణంవే
 సాగారీధ్యానేనకీటాదాతధాస్యత్వాదిత్యథః॥౪౭॥౫౨॥రాజ్ఞేతి॥నురాఃమానవాఃభేదరాఃప్రమథాశ్చ॥ ౫౩॥దు
 ర్యోధనమితి॥ పాపంధమకాద్విషం-ఆత్రహేతుః-కలింకలీరంశం-అతఏవకురుకులస్యామయంవ్యాధింనాశకం॥ ౫౪॥యఇ
 తి॥వితానంయజ్ఞంచ॥౫౫॥ఇతిభావార్థాదీపికాయా-చతుస్సప్తతమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంజయిక్సప్తతమేయజ్ఞావభృథసంభ్రమః ॥ నుయోధనస్యచాక్షం త్యామానభంగోదృశిభిమాత్॥దుర్యోధన
 స్యఏకస్త్రైవదుభేకారణంప్రజ్ఞముక్తమనువదతి॥ అజాతశత్రోరితి॥ ౧॥ దుర్యోధనమితి॥ ఇతిశ్రుతంతస్మభాదేవత్య

ధశః॥ ౨॥ దుర్యోధనస్థులపశునానారణ్యేనయాగమహూత్యవమేవపునఃసంహవలోక నేనరూపణాతివికదాంతః
పురేతస్యేత్యతఃప్రాక్తనేనగ్రంధేన॥ తామహస్యః॥ పేమబంధనాఃప్రేమయంత్రితాః ॥ ౩ ॥ భీమశక్తిఃపూజాయాం
సమ్మనైర్యపాధనైవాపావస్తుసంపాదనై॥౪॥సతామిత్రశ్రుతాషణేచందనాలేపనాదే॥౫॥నిరూపితాశక్తిఃనిరూ
పితానియుక్తాస్సంతఃసానాకమకనుప్రవతకంతైస్త॥౬॥ఋత్విగ్నిః॥ ఋత్విజశ్చ-సదహ్యశ్చసభాసదః-బహువిదశ్చతే
మహ్నితైషుసమ్యక్ పూజితేషు-సూచ్యతంప్రియవాక్ -సమహాణమలంకారాదిదక్షిణాశ్చతాభిః - ఋత్విద్యాగంగా
యాం॥౭॥౮॥౧౦॥ చిత్రతే॥ చిత్రాణిస్వజపతాకాగ్రాణియేషుతైఃశభేంద్రైఃస్యందనైఃఅర్చభిఃఅశ్రైస్సృష్టైశ్చ-ఏవం
చతురంగనైస్త్వేసిర్వయః॥౧౧॥యదుస్సంజమేతి॥యజమానోయధిష్ఠితఃపురస్సరోయేపాంతే॥౧౨॥సదస్యేతి ॥ సద

ముచ్యతామ్॥౧౩॥శ్రీకుః ॥ పితామహస్యతేయజైరాజసూయేమహాత్యంబాంధవాఃపరిచర్యాయంత
స్యాసత్ప్రేమబంధనాః ॥ ౩ ॥భీమోమహానసాధ్యతేధనాధ్యక్షస్సుయోధనః ॥ సహజేవస్తుపూజా
యాంనకులోద్రవ్యసాధనై॥౪॥సతాంశుశ్రూషణేజీఘ్నేకృష్ణపాదాననైవ ॥ * పరివేషణేద్రుపదజక
ర్ణోదానైమహామహిః॥౫॥యుయుధానోవికణశ్చహాదికశ్యవిదురాదయః॥బాహ్నికపుత్రాధూర్వాద్యా
యేచసంతదకనాదయః॥౬॥నిరూపితామహాదుజైనానాకమకనులెతదా ॥ప్రవతకంతైస్సగ్రాజేంద్రరా
జ్ఞఃప్రియచిక్రీషకః॥౭॥ ఋత్విక్నదస్యబహువిత్సుసుహృత్తమేమస్వేష్టేమసూన్యతసమహాణదక్షిణా
భిఃఅశ్రైశ్చసతాత్వతపతేశ్వరణందప్రిష్టచక్రస్తతస్తవభృతన్నపసంద్యునద్యామ్ ॥ ౮ ॥ వృదంగశం
ఖపణతాస్తూర్యాశ్చనకగోముఖాఃపాదిత్రాణివిచిత్రాణినేదురావభృథోశ్చపే॥ ౯ ॥ సతకశ్యోనన్య
తుహ్వాష్ట్రాగాయకాయాధాశోజగుః॥ వీణావేణతలోపాదస్తేషాంసదినమస్పృశత్ ॥౧౦॥చిత్రద్వజ
పతాకాగ్రైర్భేంద్రస్యందనార్చభిః॥ స్వలంకృతైర్వైర్భూపానిర్వయూరుక్యమానః॥ ౧౧ ॥ య
దుస్సంజయకాంఠోజకురకెయకోసలాః॥ కంపయంతోభువంనైస్త్వేర్వజమానపురస్సరాః॥౧౨॥సద
స్యత్విగ్నిజప్రేష్టాబ్రహ్మఘోషేణభూయసా॥దేవపితౄగంధర్వాస్తుష్టుభుఃపుష్పఃషికాః ॥ ౧౩॥
స్వలంకృతానరానార్యోగంధసగ్భూషణాంబరైః॥ విలింపంత్యోభిషింబంత్యో విజహుఃస్త్వైర్ధైరనైః॥
౧౪॥ తైలగోరసగంధోదహూద్రాసాంద్రకుంకుమైః॥ పుంభిలికప్తాఃప్రలింపంత్యోవిజహుఃపుర్యారయో
షితః॥౧౫॥గుప్తాన్పుభిర్విరగమన్నుపలబ్ధుకేతదైవ్యాయథాదివిమనానవరైస్త్వదేవ్యః॥ తామశులేయ
సఖిభిఃకిలసీచ్యమావాస్సనిదహసంపక సద్వదహవిరేజః॥ ౧౬॥ తాదేవరామతసఖీకస్సేషిచుర్వకతీభిః
క్లిన్నాంబరావిభృతగాత్రమహామహాధ్యః॥ ఔత్సుక్యముక్తకబరద్యవమానమాల్యాత్తోభంధధుమకల
ధియాయుచిరైర్విహరైః॥౧౭॥ ససమాద్రథమారుహ్యసదశ్వంరుక్మమాలినమ్॥ వ్యోచతస్వపత్నీభిః
క్రియాభిఃక్రతురాడిజ॥౧౮॥ పత్నీసంయాజావభృతైశ్చైర్చిత్రాత్వాతేతమృత్విజః॥ ఆచాంతంస్తాపయాం
చక్రగంగాయాంసహకృష్ణయా॥ ౧౯॥ దేవదుందుభయోనేదుర్నరదుందుభిభిస్సహ॥ ముముచుఃపు
ష్పవహాణిదేవపితౄమనసాః॥౨౦॥సన్నుస్తత్రతతస్సర్వేవణాకప్రమయుతాజనాః॥ మహాపాత
క్యవియతస్సద్యోముశ్యేతకిన్ద్రీమాత్ ॥౨౧॥ అథరాజాహతేత్తోమేపరిధాయస్వలంకృతః॥ ఋత్విక్నదస్య
విప్రాదీనానచాభరణాంబరైః॥ ౨౨॥ బంధుజ్ఞాతిస్సపాకమిత్రసుహృదోవ్యాంశ్చసర్వశః॥ అభీష్టం
పూజయామాసనారాయణపరోన్నపః॥౨౩॥ సర్వేజనాస్సురరుచోమణికుండలప్రగుప్త్యక్షకంఠుకదుకూ

స్యాఋత్విజః- అన్యేజద్విజప్రేష్టానిర్వయః॥౧౩॥స్వలంకృతాశక్తిః॥ కించ- గంధాదిభిస్సవలంకృతాః- నరానార్యశ్చర
నైఃమిథోవిజహుః॥ ౧౪॥ రసానేవాహ॥తైలేని॥ కించ- సాంద్రకుంకుమాదిభిఃపుంభిలికప్తాసాకాక్రలింపంత్యోనార
యోషితశ్చవిజహుః॥౧౫॥ గుప్తాశక్తిఃపుభిగుఃప్తాః- రథాదియనైస్సదేవ్యః॥రాజపత్నీస్సవిరగమన్తగతాః- ఏత
దుపలబ్ధువిమాన్సవరైదేవ్యాయథాతద్యత- మాతులేయైస్సఖిభిశ్చపరితఃసీచ్యమానాః - సప్రదేనహసేనవికసంతివద
నానియాసాంతాః॥౧౬॥తాశక్తిః॥దేవరాకపతిభ్యాశ్చౌ- ఉతసఖీకసఖీనపి - దృతిభిఃఉదకనోదనచమకయంత్రైః- సే
చనపాత్రైశ్చ- మలధియాంకామినాం॥ ౧౭॥ సశక్తిః॥క్రియాభిఃఅంగెష్టిభిః- క్రతురాట్పశుశరీరాజసూయశవ ॥౧౮॥
పత్నీశ్చ॥పత్నీసంయాజాఃయాగవిలేషాః- అవభృతసంబంధిఅవభృత్యంబ- తైశ్చరిత్యాతాన్యమృతాయేత్యథా॥౧౯॥౨౦॥

అథేతి॥అహతేనూతనేఆనన్యకృతవాక్॥౧౨॥ ౧౩॥ సర్వభూతిసురాసామవరుకాంతిర్దేవాంతేమణికుండలైః
హితాఃప్రసన్నాదాదయోయేషాంతేకుండలయ్యగేనాలకబృందేనబజ్రహ్వానక్రీశీర్యాసాంతా॥౧౪॥ ౧౫॥ భక్తపితృ
గతజ్వరనిశ్చింతఃఆనీత ॥ ౩౦॥ ఏకదేవీ॥అమృతేశీశక్యష్టేఆత్మామనఃయస్థతస్య॥౩౧॥యస్మిన్నితి॥నరేంద్రాదీనాం
స్త్రీలక్ష్యద్విగోభూతయః-విశ్వసృజామయేన-ఉక్తిప్రాఃవరచితాఃతాభిస్సహ-కురురాజ్దుర్యోధనః-అతస్యత్ ॥ ౩౨॥
యస్మిన్నితి ॥ మహిషీసహస్రమితమహుశోల్లషణం - క్వణద్విరంభిఃశోభాయస్య-మధ్యేసుబారువారు-ధర్మమత్య
థః-కుచకుంకుమైఃశోభాహ-రాయస్యత్ - గ్రమంతముఖానియస్యత్ - చలైఃకుండలైఃకుంతలైఃప్రకథ్యంసం-న్నం
అశోభతేతిశేషః॥౩౩॥సభాయామితి॥కావ్యిక - చిత్రవికెజఇతిశేషః - స్వస్యవత్ససాహి-సాహిత్యసంకన॥౩౪॥౩౫॥

అనుహానుకాహాః ॥ వార్ధశ్యకుండలయుగాదుకల్పింధజన్మకక్రమియోకేనకమేఖలయావిరేఖాః॥ ౨౪॥

ఆత్మోక్త్యోమపశిశ్వానస్వదస్యాబ్రహ్మపాదనః । విప్రప్రసిద్ధిర్బ్రాహ్మణానామోయశమాగతాః॥

అ॥ దేవపితృభూతానిలోకపాలాస్సహంనుగాః॥ పూజితాస్తమన్తాః॥ శ్శస్త్రధామనియయన్తుదా॥

౨॥ వారిచానస్యరాజ్యే రాజసూయమహోదయః | నైవాత్మ్యస్థానాశ్రయః | పితృనామహ్నిశ్చామత్సామ్యమ్ |

తంయుథా॥ ౨౭॥ తతోయుధిష్ఠిరోరాజాసుహృత్సంబంధిదాంధవాహ॥ప్రేమానివాసయోమాసక్త్యంత

త్యాగకాతరః॥ ౨౦॥ భగవానపితృజ్ఞాబంధనవాత్సత్వప్రియః॥ (ప్రస్థావ్యయమవీరాంశ్యసాంబా

దీక్షకుత్సలౌ||౨౯||ఇత్థంధర్మమౌ రాజామవీరధర్మహాజగచ||మదు సరంసము త్తీర్థత్వజ్జనానీంద

తజ్జగతిః ॥ ౨౦॥ ఏక దాంతఃపురేతస్యవీక్ష్యదుర్భాగవశ్శ్చియమ్ | ఆపస్పదాజనూయస్సమహాత్రయిచా

యస్మిన్మరేంద్రదిశేద్రసురేంద్రలక్ష్మీకర్మానావిధాంతవిశేషః పఠ్యతే॥

తాభిఃపతేక్షాద్రుపదరాజసుతోపతసేయస్సాంవిష కవ్పదయఃకురురాడతప్సత్ || ౩౩ || యస్మిన్ నృదామ

ధూపతేజుఃపానీషీనమాస్రంశోగిణ్యోరైశ్వర్యకృతేత్యగ్రదంఘ్రిశోభమ్ । మధ్యైశ్వర్యచారుకుచకుంకుమశోభ

హారంశ్రీమస్తుభంవచలకుండలకుంఠలాఙ్గమ్ || 33 || సభాయామయవిద్యాయాంక్యాపిధమనుతో

విరాట్. ఇహ న జేబంధుభిక్షకః పరివ్రజతుమ్॥ ౩౪॥ అసంకాంక్షః తానానామభ్యుదయే

వ.ప.ర.మేష్ట శ్రీయాజ్ఞస్వామిమానశ్చంద్రిభిః || ౩౫ || తదేదుర్భాగోమనసహితోభాగ్భి

మృపాకీరమాలీన్యవిజయినా సంక్షిప్తమృగా ॥ ౩౬ ॥ సలేభ్యగృహ్లాద్యస్యాంతంజలంమత్తాస్సలేపత

తా. జలవనలకదా, సితామయమాయావిమోహితః॥ ౩౭॥ జహనభీమ సంకషాః శ్రీయోగ్యపత

యోచనానిశారూపాణాంస్వగరాజ్యకృష్ణానుమోదితాః॥ 3౮॥ సప్తవిత్సార్వాదహరమాజ్ఞుల

స్విహృద్యైవత్రాపీఠపయయాగజాహరయమ్ ॥ హాహేతిశబ్దస్యమహాసభాశ్చతాపజాతశత్రుర్నిమ

సాక్షాదృభవత్! బహువ్రతామ్భగవాన్ భువోభరంజినీమన్ దేవభీమతిప్రయదృశా॥౩౯॥ ఏవం తేభ్యః

హింస జన్మపక్షాదుతయో । సుయోధనసదారాత్మ్యం రాజసూయేమహాశతమ్ ॥ ౪౦ ॥

—*సామ్యవధక తాప్రారంభముటః*—

శ్రీమకః॥ శిష్యాన్యదవికృష్టస్యశ్శ్రుణుకమాన్ద్యహంన్యపఃక్రీడానరశరీరస్యయథాసౌభ్యపతిహతః॥౧॥శిష్య

పాలసఖశ్చామృతమృత్యుద్వహతైః | యదుభిర్విజితస్సంఖ్యైః జరాసంధాదః ప్రథాః ॥ సాల్యః

తదేతిహిమనీసాహంకారః కిరీటంతమాలాచవిద్యౌతేయస్యసంస్కృతవివేక తీవ్రదృష్ట్యాచీతః ॥ ౩౬ ॥

[illegible]

చలవతే - మతఃస్థలవద్ద ౧౦౦౦౦ ౩౭౨౩౦౦౦ సత్తాభవనాభరణభారంజిహ్వాఘాతతీక్షణసంపాదితేనకలవచీశేనకరూ

కాంసంహారంకరిష్యామి తేజః - యన్మదృశాద్వక్ష్యమాత్రేతే - దుర్బోధనోభిమతిస్సభాగింశింపాప్నోమయేషు యా

తుదిమంత్రమాత్రం- సరికొత్త రహస్యజంతువులను కనిపిస్తూ ఉన్నప్పుడు ముఖ్యమంత్రిగారి పేరుతోనే అన్ని విషయాలు జరగాల్సిందే.

సద్విత్తభక్షణః ॥ ౧ ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావాభ్యుదయీకాయాః - పంచనప్రతిహతాధ్యాయాశ్చాత్మాః ॥

అం॥ ఆత్మ ప్రత్యక్షమై చాల్చుపూర్వ ధేన్యునర్థదాహరేంద్రాత్ స్వప్నవిగమః ॥ సంపాద్యధమరాజ

స్వరాజసూయమహూదయం నిహత్యసాధరాజాదీనధోపారమద్యుతః॥౧౧॥౨౩॥ ఇతితి॥ ప్రత్యహంసకృత్ - పాం
సుముష్టిం - ఎకాంగ్రసఖభయే॥ ౪॥ సంవత్సరాంతఇతి॥ ఆశుతోయోషిభగవానుమాపతిః శ్రీకృష్ణ విద్విషిసాత్వే
వరస్యవైభవ్యంమన్యమానోసశీఘ్రంప్రాదురభూత్ - తస్మాత్తనిబిణంధమాలక్ష్మ్య సంవత్సరాంతేవరేణ ఛందయామా
సఇచ్ఛాంకారితవాక్ - వరంవృణోష్యేత్యువాచేత్యథః॥౧౧॥౨౪॥ తథేతి॥ తథేతిప్రతిజ్ఞాయ-గిరిశేనాదిహోమయః - అ
యస్తయంహోమామయం పురంసాధసంజ్ఞం-నిర్మాయదవయత్వా-ప్రాదాత్॥౨౫॥సఇతి॥తమసోంధకారస్య-ధామఆ
శ్రియః-అన్త్యేయదాసదమమ్పాప్రిపం॥౨౬॥సగోపురాణీతి॥ ప్రాసాదాగృహఃఅట్టాలాస్తదుపరిగృహః-తోభికా
స్తత్సర్వంతకుడాని - తాః - విహారాక్రీడాస్థానానిచనబభంజ-కించ నిమావాగ్ర్యాత్తస్మాచ్చస్త్రవృష్టయః పేతుః॥
౧౧॥శిలాఇతి॥ఆసారశర్కరాధారాసంపాతవజ్రహోపలాః॥౧౧॥ఇతితి॥శంసుఖంనాభ్యపద్యత॥ ౧౨॥ ౧౩॥శతఇతి॥ తు

ప్రతిజ్ఞాచికోర్చ్యుతాంసర్వసూధుజామ్ అయదవాంకరిష్యేహ్యంపౌరషంమమపశ్యత॥ ౩॥ ఇ
తిమూఢఃప్రతిజ్ఞాయదేవంపశుపతింప్రభుమ్ । ఆరాధయామాసస్పృహంనుముష్టింసకృద్గ్రసక్॥ ౪॥
సంవత్సరాంతేభగవానాశుతోషడమాపతిః॥వరేణఛందయామాససాల్వంశరణమాగతమ్॥ ౫॥ దేవా
సురమనుష్యాణాంధర్వరగరత్ససామ్అభేద్యంకామగంవప్రేసయానంవృష్టిభీషణమ్॥ ౬॥ తథేతిగిరి
శాదిహోమయఃపరపురంజయః॥ పురనిర్మాణసాల్యయప్రాదాత్సేభమయస్యయమ్॥౭॥సలభ్యాకా
మగంయానంతమోధామదురాసదమ్॥ యమాద్వారవతీంసాల్వోవైరంకృష్ణకృతంస్తరశ్॥౮॥నిరుద్య
సేసయాసాల్వోమహాత్యాభరతమభాపురీంబభంజోపవనాన్యద్యానానిచసర్వశః॥ ౯॥ సగోపురాణి
ద్వారాణిప్రాసాదాట్టాలతోభికాః॥విహారాక్సవిమావాగ్ర్యాప్రిపేతుశ్చస్త్రవృష్టయః॥ ౧౦॥ శిలా
దుగ్రమాశ్చశనయస్సర్వాఆసారశర్కరాః । ప్రచండశక్రవాతోధూద్రజసాచ్చారితాదీశః॥ ౧౧॥ ఇ
త్యద్యుమానాసాధనకృష్ణస్యసగరిభృతమ్నాభ్యపద్యతశంరాజుప్రిపురేణయథామహీ॥౧౨॥ప్రద్య
మోభగవాన్సీత్యుదాధ్యమానానిజాఃప్రజాః॥మాభైష్టేత్యభ్యయాన్వీరౌరథారుధామహరభః॥ ౧౩॥
సాత్యకిశ్చురభిష్టచ్చసాంబోకూగ్రస్పహనుజైః॥హదికోగ్యధానువిందశ్చగదశ్చశుకసారణౌ॥ ౧౪॥ అప
రేచమహేష్వాసారథయాధపయాధపాః॥నిర్యాయదళంశితాగుప్తారధేహశ్వపదాతిభిః॥౧౫॥తతఃప్ర
వప్సతేయద్ధంసాల్యంయదుభిన్నహయధానురాణాంనిబుధైస్తుములంరోనుహృదణమ్॥౧౬॥ తా
శ్చసాధపతేర్గూయాదివ్యాస్త్రైరుక్తిణీమతః । త్విజేననాశయామాసనైశంతమక్షమాష్టగుః॥౧౭॥వివ్యా
ధపంచవింశత్యాస్యణాశుభైరయోముఖైః॥సాల్వస్యధ్యజినీపాలంశైస్సన్నతపర్వభిః॥౧౮॥ శరణౌ
తాడయత్సాల్వమేకైశనాస్యసైనికాక్దశభిదకశభిర్మోహావానాశిభిః॥౧౯॥ తదద్భు
తంమహతార్చప్రద్యుమ్నస్యమహాత్మనః॥దృష్ట్వాతంపూజయామానుస్మర్యేస్సపరసైనికాః॥౨౦॥ బహు
రూపైకరూపంతద్వశ్యతేనచదృశ్యేతీమాయామణంమయకృతందుర్విభాజ్యంపరైరభూత్॥౨౧॥క్వ
చిద్బుహాక్వచిద్వీర్ముగిరిమూర్ధికజలేక్వచిత్ । అలాతచక్రవర్చ్యమ్యత్సేభంతద్ధరవస్థితం॥౨౨॥
యత్రయత్రోపలక్ష్యేతససాధస్సహసైనికః । సాల్వస్తతస్తతోముంచకశరాకసాత్యతయాధపాః॥
౨౩॥శరైరగ్నిర్గరంసంస్పృశైకరాశీవదురాసదైః॥ పాట్వమానపురానీకసాన్విముహ్యత్పరైరైః॥

ములంవ్యాకులంరోమహావణంధౌద్రం॥౧౬॥ తాఇతి॥వైశంసశిభవం-తమఃక్షణ్ణగుఃసూర్యఇవ॥ ౧౭॥ కించవివ్యాధేతి ॥
స్వణమయానిపుంభావపుష్టప్రాంతానియేమాంతైః-అయోహోమా-తన్మయానిముఖ్యాన్యగ్రాణియేమాంతైః - ధ్వజ
పాలంసేనాన్యంసన్నతానినిమ్నాని-పర్వాణిగ్రంధయోయేమాంతైః॥౧౮॥ శరణౌసైనికాభూత్ - సేత్పూసా
భీత్॥౧౯॥తదతి॥స్వపరసైనికాఃస్వపరసేనయోర్వతకమానాస్సర్వే పూజయామాషఃసన్మానితవంతః॥ ౨౦॥ బహు
రూపేతి॥కాచిద్భుహురూపంశదాచిదేకరూపం-క్వచిద్వశ్యతే-క్వచిన్నదృశ్యతే-ఏవంద్వభావ్యంఅతర్కమభూత్॥
౧౧॥కించ॥క్వచిదితి॥ఏవంతత్ దురవస్థితంఅవస్థితంచాభూత్॥౨౨॥ ౨౩॥శరైరితి॥ అగ్నివద్దాహకః - ఆరకవత్సంశోష
క-యుగవత్సర్వతస్సంస్పర్శయేమాంతైః-అశిభిషవజేచేతస్సర్వమాత్రేణమారకత్వాద్దురాసదైఃదుస్సహైః-పాట్వ
మానంపురమనీకానిచయస్యసంపరైర్యదుభిరీతైః॥ ౨౪॥ సాత్వేతి ॥ భృశాదితాఅపిస్వంస్వంరణంసాన్వం

సాంధ్యం యద్యదామిం॥ ౨౫॥ సాత్వేతి॥ మాంసాన్యకాన్తాన్యసమయ్యావ్యాహత్యప్రహత్య॥ ౨౬॥ తమితి॥ తంప్రద్య
మృం॥ అపివాహానన్యతోనామ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ మత్ వివాక్తి బంచిత్రయస్యతేన-త్వయా సూతేన॥ ౨౯॥ కిన్నితి ॥ పిత
రా రామకేశవా-అభిసంగమ్యతత్వాత్వంగత్వా-తాభ్యాంపుష్టః-స్వయోగ్యంకింనువత్సా॥ మితి॥ ౩౦॥ వ్యక్తమితి॥ భా
త్యజానుయోభాత్యభార్యాః-వ్యక్తంశ్చిత్తం-యత్తై-బృంకథయిష్యతి-తత్కథనమనకరో-కథంకథనమితి॥ ౩౧॥ ధ
మకమితి॥ విభోహే సనుభవే-ఏతదపసంపాదమకమాహ- సూతభితి॥ ౩౨॥ ఏతదితి॥ ఆపివాహితో-అనీతః- ఉపస్మష్టః
ఉపసగంపీదాంపాప్రతికృత్వా-యతఃపరణశత్రుణాం-దయాహతస్సక - మూఢితోనిస్సంజ్ఞతాంగతోభవా
నితి॥ ౩౩॥ ఏతదితి॥ అపివాహితో-అపనీతః- ఉపస్మష్టః-ఉపసగంపీదాంపాప్రతికృత్వా-యతః పరణశత్రుణా - గద
యాహతస్సక - మూఢితోనిస్సంజ్ఞతాంగతోభవానితి ॥ ౩౩ ॥ ఇతిభావాథకదీపికాయాం - పట్నప్రతితమా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా.

*

౨౪॥ సాల్వాః కపశస్త్రైర్వైర్వృష్టిపీరాభృతాదితాః । నతత్యజూరణంస్వంస్వంభోకద్వయజిగ్షవః॥
౨౫॥ సాల్వామాత్యోద్భూమాన్వామప్రద్యుమ్నంపాప్సప్రీడితః । ఆసాద్భగయామా వ్యావ్యాహ
త్యవ్యనదదభ్యే॥ ౨౬॥ తంద్భుమద్గదయాశీఘ్రవక్షస్థలమరిందమమ్ । అపివాహరణాత్సూతోధనవిద్దారు
కాత్తజః॥ ౨౭॥ బలసంజ్ఞోమహూతేనకాష్టికాస్సారిధిమబ్రవీత్ । అహూతసాధ్వీదంసూత యద్రణా
స్తే వకర్షణమ్॥ ౨౮॥ నయదూహంకులేజాతశ్చూయతేరణిచ్చుతః । వివామత్త్రీ-బచిత్రేనసూతేనప్రా
ప్రకల్తమాత్॥ ౨౯॥ కిన్నినత్యైభిసంగమ్యపితరామకేశవా॥ యుద్ధాద్ధమ్యాదవక్రంతఃపుష్టస్త్రా
త్సనుక్షుమమ్॥ ౩౦॥ వ్యక్తంమేకథయిష్యంతివాసంత్యోభాత్యజామయః॥ కై-బృంకథంకథంవీరతమానేన్యః
కథ్యతాంమృధే॥ ౩౧॥ సూతః॥ ధమకంవిజానతాయుష్కృతమేతన్తయావిభో॥ సూతఃకృత్సగతం
క్షేదధిసంసారిధిరధీ॥ ౩౨॥ ఏతద్విత్వాతుభవాకమయాపివాహితోరణాత్ । ఉపస్మష్టఃపరణేతి
మూఢితోగదయాహతః॥ ౩౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పట్నప్రతితమోధ్యాయః.

శ్రీశంకః॥ సతూపస్పృశ్యనలలందంతోద్భృతకాముకః । నయమాంద్యమతఃపాశ్వకంవీరశ్యేత్యాహ
సారిధిమ్॥ ౧॥ విధమంతంస్వస్యైవ్యావిద్యుమంతంరుక్మిణీసుతః॥ ప్రతిహృత్యప్రత్యవిధగ్నాగాచైరక్షదస్త్ర
యః॥ ౨॥ చతుర్థిశ్చతురోవాహాకసూతమేకేనచాహనత్ । ద్వాభ్యాంధమశ్చకేతుం చద్యుమతోన్యేన
వైశిరః॥ ౩॥ గదసాశ్యకిసాంబాద్యాజఘ్నుస్సౌభవతేర్బలమ్ । పేతుస్సముద్రెసాభేయాస్సర్వేసంచ్చిన్న
కంధరాః॥ ౪॥ ఏవంయదూహంసాల్వానాంజఘ్నతామితరేతరమ్ । యుద్ధంత్రిణవరాత్రంశదధూత్తుముల
ముల్పూమ్॥ ౫॥ ఇంద్రప్రస్థంగతఃకృష్ణఆహూతోధమకసూనునా॥ రాజసూయేచనిర్వృతైశ్శపాలేచసం
స్థితే॥ ౬॥ కురువృద్ధానమజ్ఞాన్యమనీశ్చససుతాంపుథామ్ । నిమిత్తాన్యతిఘోరాణిపశ్యత్ ద్వారవతీంయ
యా॥ ౭॥ ఆహూతామహిహంతాతతర్యమిత్రాభిసంగతః । రాజన్యాశ్చైచ్చద్యపక్షీయాసూనంహన్యః । పురీం
మమ॥ ౮॥ వీర్యతత్కదనంస్వానానిరూప్యపురరక్షణమ్ । సౌభంజసాల్వరాజంజదారుకంప్రాహకేశ
వః॥ ౯॥ రథంప్రాపయమేసూతసాల్వస్యాంతికమాశ్రవై । సంభ్రమస్తేనకతవ్యో మాయావీసౌభరా
జయమ్ ॥ ౧౦॥ ఇత్యుక్తశ్చైదయామాపరణమాస్తామధారుకః । విశంతందవృథస్సర్వే స్వేపరేచారు

క్లో॥ సప్తయక్ష్మప్రతితమేనానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్యసాల్వస్తుహతస్సౌభంచచూడితం॥ సఇతి॥ దంశితఃస
న్నద్ధః॥ ౧॥ విధమంతమితి॥ విధమంతంక్షువయంతం-ప్రతిహృత్యనిర్దగ్ధం॥ ౨ ॥ ఆహూతాంవినియోగమాహ॥ చతుర్థిశ్చితి॥ ౩॥
గదేతి॥ సౌభేయాఃసౌభస్థాః॥ ౪॥ ఏవమితి॥ సవానారాత్రీణాంసమాహారోనవరాత్రం - త్రయాణాంనవరాత్రాణాం
సమాహారస్త్రినవరాత్రం-సప్తవింశతిరహారాత్రాణీత్యర్థః॥ తుములంసంకులం-ఉల్బంఘోరం ॥ ౫॥ పరమతము
పస్యస్యతి॥ ఇంద్రప్రస్థంగతఃకృష్ణః॥ ౬॥ ఆహూతః॥ స్వగతమేవపథిచింతావిజృంభితమాభాషణం - అర్యమిత్రాభిసంగతో
బలభద్రాదీనహీతః॥ ౭॥ వీర్యేతి॥ దునిమిత్తదర్శనాకులచిత్రవంచితయకద్వారకామాగత్య - స్వానాంకదనంవీ
ర్యసౌభంజసాల్వరాజంజవీర్యరామంపురరక్షణంప్రతినిరూప్యనియుజ్య - దారుకంప్రాహేత్యన్వయః॥ ౯॥ రథమితి॥
తేత్వయా॥ ౧౦॥ ఇతితి॥ ఆస్తాయసమ్యగధిష్ఠాయ-అరుణానుజంభ్యజేవితమానంగరుడం॥ ౧౧॥ సాల్వఇతి॥ హతప్రాయస్య

బలస్యతాత్మకః॥ ౧౨॥౧౩॥ శబ్దతంత్రచక్రాల్యం - శరసంహోహేరశజాతైః - ఖంసూర్యజవరశ్చిభిః - సునీలత్వనిపులత్వా
 దిభిరాకాశోపమాసౌభగ్య - అచింత్యవేగత్వబహుత్వాదిభిశ్చరాణాంరశ్మిపాద్యశ్యం - ఆయత్నేనైవరిశ్మివత్ శరజాల
 ప్రసారణాత్సూర్యతుల్యఃశ్రీకృష్ణఇతి॥౧౪॥సాల్యఇతి॥వోచ్ఛాసుం॥ ౧౫॥౧౬॥ యదితి॥ సఖ్యశ్శిశువాలస్యః - ఈత తామ
 స్నాకం ప్రమత్తః అనవహితః - వ్యాపాదితః ॥ ౧౭॥౧౮॥ తతి॥ ౧౯॥౨౦॥ అపరాజితోహమితి॥ మానవంతః - అపున రావృత్తింపు
 త్యంతమేస్థాస్యసి॥౨౧॥ ౨౨॥౨౩॥ శ్రీకృష్ణఃపుణ్యేదయావాక్ ॥ ౨౪॥౨౫॥ ఏవ ఇతి॥ జనితాజయితా - ఈశశ్చేచ్ఛక్తశ్చేత్
 ౨౬॥౨౭॥ తత ఇతి॥ స్వబోధఃస్వతస్సేద్యజ్ఞానవాసవః - స్వజనస్నేహతః - ప్రకృతౌమానుషస్వభావేఉత్పత్తః సమగ్నః ఆ
 స్త్రాతివత్ - తతస్తత్సర్వమానురింమాయామబుద్ధతమాయేయమితీజ్ఞాతవాక్ ॥ ౨౮॥సేతి॥ సస్వప్నస్వప్నప్రపంచం
 చానుజమ్ ॥ ౨౯॥ సాల్యశ్చకృష్ణమాలోక్యమాతప్రాయబలేశ్వరః॥ ప్రాహిణోత్కృష్టసూతాయశ్చక్రిం
 భీమరవాంమృధే॥౧౨॥ తామాపతంతీనభసి మహాలాగమివరంహసా॥ భాసయంతీందిశశ్చస్సాస్సా
 యకైశ్చతధాచ్ఛివత్ ॥ ౧౩॥ తంచమేడశభిర్యాజైర్వద్వాసాభంచభౌగవత్ ॥ అవిద్యచ్ఛంసందోహైః
 ఖంసూర్యజవరశ్చిభిః॥౧౪॥ సాల్యశ్చైస్తునోస్సవ్యంసశాజ్ఞంశాజ్ఞాధనవనః॥ విభేదస్యపతద్ధస్తాచ్ఛా
 జ్ఞామాసీత్తదదుత్తమః॥౧౫॥హాహాకారోమహావాసీద్భూతానంతత్రపశ్యతామ్నినద్యసౌభరాదుచ్చై
 రదమాహజగదానమ్॥౧౬॥ యత్ప్రయామాధనస్సఖ్యర్పార్యాత్పవహృతేతతామ్ ॥ ప్రమత్తస్సస
 భామధ్యేత్వయావ్యాపాదితస్సఖా॥౧౭॥తంత్యాద్యనిశితైర్పాజైరపరాజితమానమ్ ॥ నయావ్యపునరా
 వృత్తింయదిత్యేమమాగ్రతః॥ ౧౮॥ శ్రీకృష్ణః ॥ వృధాత్వంకత్తేనేమందనపశ్యన్యంతికతతమఃపౌరు
 వందర్శయంతిస్తతూరానబహుభాషిణః ॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్త్వాభగవాన్సాల్యంగదియాభీమవేగయాత
 తాడజత్రాసంకుద్ధస్యచకంపెవమన్నస్యక్ ॥ ౨౦॥ గదాయాంసంనివృత్తాయాం సాల్యస్త్వంతరీ
 యతః॥ ౨౧॥ తతోముహూతకాగత్యపురుషశ్శిరసాచ్యుతమ్ ॥ డేవక్యాప్రేషితోస్త్రితినత్వాపాహవ
 చోరుడక్ ॥ ౨౨॥ కృష్ణకృష్ణమహాబాహూవీతాలేపితృవత్సృల ॥ బద్ధావనీతస్సాత్సేనసౌనీకేనయథాప
 నుః॥ ౨౩॥ నిశవ్యవిప్రియంకృష్ణోమానుషీంప్రకృతింగతః ॥ విమనసోఽఘృణీస్నేహాద్భభావే ప్రాకృ
 తోయథా ॥ ౨౪॥ కథంరామమనుమత్తంజిత్యాజేయంసురానురైః॥సాల్యేనాత్మీయసానీతఃపితామే
 బలవాన్విధిః॥ ౨౫॥ ఇతిబ్రువాణేగోవిందేసౌభరాబృత్యుపస్థితః ॥ వసుదేవమివానీయకృష్ణంచేదము
 వాచసా॥ ౨౬॥ ఏవతేజనితానీతోయదథకమిహజీవసి ॥ పధిమ్యేవీతృతస్తేముమితశ్చేత్పాహిబాలిశ ॥
 ౨౭॥ఏవంనిర్భత్యకసూయావీఖడ్గేనానకదుందుభేః॥ఉత్కృత్యశిరసాచ్యుతంసౌభంసమావిశత్ ॥
 ౨౮॥తతోముహూతకంప్రకృతావృషపుతస్వబోధాస్త్రస్వజనానుషంగతః ॥ మహాకథావస్త్రబుద్ధ్య
 తానురింమాయాంసాల్యప్రసాదామయోదితామ్ ॥ ౨౯॥ నతత్రదూతంనపితృకశేభరంప్రబుద్ధత
 జాయదపశ్యదమృతః॥స్వాప్నంయథాచాంబరచారిణిపుంసౌభస్థమాలోక్యనిహంతుముద్యతః॥౩౦॥
 ఏవంవదంతిరాజషేకఋషయఃకేవనాన్వితాః॥యత్స్వవాచోవిరుధ్యేరన్నమానంతేస్సరంత్యం॥౩౧॥
 క్వశోకమోషకాస్నేహేవాభాయంవాజ్ఞానసంభవమ్ ॥ క్వవాఖండితవిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యస్సురేడితః ॥

౩౨॥ యత్పాదసేవజితయాశ్చవిద్యయాహీన్యంత్యవాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్ ॥ లభంతతత్త్వయ
 యథా॥౩౩॥ఏవంపరమతముపస్యస్తంనిరాకరో॥ఏవమితి॥కేవకేచన- నాన్వితాఃఅన్వితాఃపూర్వాపరామసంధానర
 హితాః-తదాహ-యత్స్వవాచఇతి-తన్నానుస్మరంతీత్యర్థః-ఆయమభిపాశ్రియః-నతావదాగ్రజసూయాధికం రామేణ
 సహగతఃశ్రీకృష్ణఃసంకషణమనుజ్ఞాప్యేతిపూర్వము క్తత్వాత్ - నచేంద్రవృద్ధిసంగతేకృష్ణేసాల్యగమనం - సాల్యగం
 గామివ్యాసకైసమయాయుష్కర్తృతంజ్ఞాతమితి కామ్యకేవనస్థాక పాండవాక్ సాంత్వయతాశ్రీకృష్ణే నోక్తమత
 వ్యాసోక్తైరితి॥౩౧॥అసంభావితంచేత్యాహ ॥ క్వేతి ॥ భయంవాదుర్నిమిత్తదశకనకృతంనూనంహన్యఃపురింమమేతియ
 దుక్తం-యచ్చహస్తాచ్ఛాజ్ఞాంసంపదతిఉక్తం - తద్భయంవాక్సేతి - అజ్ఞానేనసంభవోయస్యతత్ - అఖండితానవిజ్ఞా
 నజ్ఞానైశ్వర్యాణియస్యసః - తత్ప్రవిజ్ఞానంస్వరూపవిషయం-జ్ఞానంబాహ్యవిషయం॥౩౨॥ కించయదితి॥ యస్యపాదసే
 వయాడిడితాత్మమ-లాయాతత్సంధ్యాతయా-అనాదిశ్చసావాత్మవిపర్యయగ్రహచ్ఛ - అహంకృతేసుఖదుఃఖిత్యా

దిలక్షణః - తంహిన్వంతివివాశయంతి - సంతఃపశ్యంతంపదంచ - తస్యసతాంగతేకుతోనుమోహాత్మి - అతోనైతద్వచనం
 త్యమిత్యర్థః॥ ౩౩॥ కింశసోఽసత్యంతే దాహాతమితి॥ వమకవచం రురోజబధంజ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ అధావతః॥ బయోగస
 స్పృహంప్రత్యయకాలికసూర్యసదృశః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తస్మిన్మితి॥ దేవగణైసతరితాఃవాదితాః॥ ౩౮॥ ఇతిభావాభాదీపికాయాం -
 సప్తసప్తతిమధ్యాహ్నవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ తతోష్టసప్తతమేదంతపక్రవిదూరథా॥ హత్యాహరిఃపురేరేమేరామస్సూతంతోవధీత్॥ సభీనామపచితింకుర్య
 స్మిత్త్యక్తంతేదాహాశిశుపాలస్యేతి॥ హరోత్త్యసాహృదంపరామేకరిణీయంమహుత్యత్యం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తమితి॥ త్య
 ధాత్ప్రతిరూధ॥ ౩౧॥ గదామితి॥ ముకుందంప్రాహదామకదభిత్వాదేఅధిక్షేపపరతాస్సృప్తైఃపరమార్థకస్తుదుష్కదః
 గతమదఃప్రాహ - ముకుందంప్రతీయజ్జ్వలముక్తిదానార్థమాగతం - అద్యేతి - జన్మత్రయేణఅస్యివ్యమాణఃఅద్యబ్ర
 హ్మశాపావనానేభవాత్తమమస్వామిదృష్టిపథంగతిప్రాప్తఃఏతద్దిప్త్యాదిప్త్యాభద్రంతతిహమేవీప్సా ॥ ౪ ॥ కించ ॥

మనంతమైశ్వరంకుతోనుమోహాపరమస్యసదృశః॥ ౩౩॥ తంశస్త్రపూగైప్రహరంతమోజసాపాల్యం
 తదైశ్వరమోధునిక్రమః॥ విద్యాచ్చినదవమధనుశ్శిరోమణింసోభంచ తతోగదయాయురౌజహ॥
 ౩౪॥ తస్మాత్తహస్తేరితయాచిమణికతంపపాతతోయేగదయాసమాప్రధా॥ విస్ఫుజ్యతద్భూతలమాస్థి
 తోగదామాదాయసాల్వహరిమభ్యగద్ధుకమ్॥ ౩౫॥ అధావతస్సగదంతస్యదాహాంధ్రేనభిత్వాతర
 థాంగమద్యతమ్॥ వధాయసాల్వస్యలయారగసన్నిభంబిభృద్భాసారగభవోదయాచలః॥ ౩౬॥ జహ
 రతేనైవశిరస్సకుండలంశీటయుక్తంపురుషాయినోహరిః॥ వశ్రేణవృతస్యథాపురందరౌబధావ
 హాహేలవచస్తదాస్పృశామ్॥ ౩౭॥ తస్మిన్మితిపాశేసాభవగదయాహతే॥ దివిదుందుభయోదేనుస్త
 దాదేవగణైరితాః॥ సభీనామపచితింకుర్యదంతపక్రవిదూరథాత్॥ ౧౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశ
 మసంధ్యాయాంతము.

—*దంతపక్రవిదూరథవధాదికథాప్రారంభః॥*

శ్రీపదః॥ శిశుపాలస్యసాల్వస్సృపాంక్షకస్యాపిదుమకతే॥ పరలోకగతానాంచకుర్వకపారోత్త్యసా
 హృదమ్॥ ౧॥ ఏకఃపదాతినన్మద్ధోగదాపాణిఃప్రకంపయత్॥ పద్భ్యాంమహీంకహరాజమహాసత్వోభ్య
 ద్యత్యశ్శ॥ ౨॥ తంతదాయంతమూలోక్యగదామాదాయసత్వరః॥ అవప్లుత్యరథాత్కృష్టస్సింధుంవేలేవ
 ప్రత్యధాత్॥ ౩॥ గదాముద్యమ్యకారూశో ముకుందం ప్రాహదామకదః॥ దిప్త్యాదిప్త్యాభవానద్యమమదృ
 ష్టిపథంగతః॥ ౪ ॥ త్వంమాతులేయోనః కృష్ణమిత్రదుర్జ్ఞాంజిహంససి॥ అతస్త్యాంగదయామందహని
 మ్యైవజిక్ష్వయా ౫॥ తహ్యేకావృణ్మముప్రైమ్యజ్జమిత్రాణాంమిత్రవత్సలః॥ బంధురూపమరింహత్వా
 వ్యాధిందేహచరంయథా॥ ౬ ॥ ఏవంరూక్షేస్తుదక్వవైక్యైక్యవ్యంతోత్రైరివద్విపమ్॥ గదయాతాదయ
 న్ముద్గిష్ఠాసింహవద్వ్యనదచ్చసః॥ ౭ ॥ గదయాభిహతోప్యాశౌనవచాలయదూద్వహః॥ కృష్ణోపితమహ
 ల్ల్యైవ్యకౌమోదక్యాస్త్రవాంతరే॥ ౮ ॥ గాఢనిభిణ్ణహృదయఉద్వమకరుధిరంముఖాత్॥ ప్రసార్యకే
 శబాహ్వాంఘ్రికధరణ్యాంస్యవతద్వ్యసః॥ తతస్సూక్ష్మతమంజ్యోతిఃకృష్ణమావిశదద్భుతమ్॥ పశ్యతాం

త్వమితి॥ హేకృష్ణస్వమస్తాకంమాతులేయౌబంధు - ఎవమపిమిత్రదుర్జ్ఞమిత్రాణిఘాతితవాక్ - మాంచత్వజిహంస
 సి-తస్తాదస్తాకంత్యత్వోపృత్యుః సనకాద్యనుగ్రహప్రాస్తానూనందుర్వారః - అతస్తామేతావన్మౌత్యమహంయాచె -
 కింతతదాహ - హేఅమందసర్వసహనసమర్థ - త్వాత్రధమేకాగసేవితంగదయాత్వాంహనిమ్యైప్రహరిష్యామి - తా
 మేకవారంసహస్యేతి - ననువజ్రతుల్యంత్యద్దదాం కోవాసహేతవైవమిత్యాహ - అవజ్రక్షయ్యాఉత్పలమాలావద
 తిశోమలయేత్యర్థః॥ ౧॥ నస్యంహననేకప్రవపురుషార్థకస్తమాహ॥ తహేతి॥ అజ్ఞఃసవిద్యతేజ్ఞోయస్సౌతతన్యసః॥
 ధిఃహేసర్వజ్ఞైత్యర్థఃపరమార్థతఃస్వాహనం - ఏతద్దేహసంబంధేనఘ్నరూపం - బ్రహ్మశాపేనతుశత్రుత్వేనప్రతీతం
 త్వాంహత్వామిత్రాణామాన్యగ్నం ఉపైయఉపైష్యామి - విశేషేణఅధీయతేమనసి చిత్త్యతఃఇతివ్యాధిః - దేహేఅంత
 గ్యామితయాచరతితథా - తమిశ్వరంహత్వాత్త్వత్రధమేకాగరార్థ్య - హంతెకత్యర్థకస్యజ్ఞానార్థకత్వాత్తేజ్ఞత్వేతి
 వా - తేనయథాపిత్రాదీనామాన్యగ్నముపయంతితద్వదితిః॥ ॥ ఏవమితి॥ రూక్షైరిత్యాదిప్రతీత్యధిపాయేణ - తావై

కుశాదిభిః॥౧౫॥ ఏవమః॥ ఏవంశ్రీకృష్ణో.. హాబలానపిలియజయత్యేవైకృత్వాసకదాచిజరాసంధాదిభిర్నిజికై
 ఇతిపశుదృష్టిగామీయతథ్యథః॥చిజయే హేతవః॥యోగేశ్వరః భగవాన్జగదీశ్వరఇతి॥౧౬॥ శ్లో॥ విదూరథాంతమ
 న్నర్థపూతనాదిదనోఃకులంకృష్ణసూపరమన్నరాద్రామోహాన్సూతపల్వతా॥శ్రీధరీయోయన్లోకః॥తత్ప్రసంగమా
 హా॥శ్రుత్యేతి॥౧౭॥సాత్వేతి॥ ప్రతసోతాంప్రతిలోమాం ॥ ౧౮ ॥ మధూదకమితి ॥ సుదశనంతీభకంచక్రంబక్ర
 థకం॥౧౯॥యమునామితి॥యమునామనుయానితీభాకని-గంగామనుచయాని- తానిసర్వాణి - గత్వానైమిశమరణ్యం
 గామ॥౨౦॥కమితి॥అభిప్రేత్యశ్రీబలరామఇతిజ్ఞాత్వా॥౨౧॥సఇతి॥ మహాషేషావ్యాకసన్య॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినది
 ః॥సూతంప్రతిలోమజం- సకృతంప్రహ్వణమంజలిశ్చయేనతం - అధ్యాసీనంచతాన్తేభ్యోప్యుచ్చైరాసీన చిత్త్యథః॥
 ౨౩॥౨౪॥అజానన్నధ్యాప్తఇతిచేనై యమిత్యాహ॥ ఋషేరితి॥ ౨౫॥ సనుబహుజ్ఞఃకర్థమేవంకఃకుర్యాత్తత్రాహ॥ ౨

సర్వభూతానాంయథాచైద్యవతేన్యవం॥ ౧౦॥విదూరథస్తుతద్వ్యాభాభ్యాశ్చకోకపరిఘ్నతః॥ అగచ్ఛ
 దసివమాకభ్యాంమతశ్చతుజిహ్వంసయా॥౧౧॥తస్యచాపతతఃకృష్ణశ్చక్రైశ్చరసేమినా॥ శిరోజహర
 రాణేంద్రసకిరీటంసకుండలమ్॥౧౨॥ఏవంససౌభంసాల్యంచదంతపక్త్రంవిదూరథమ్॥ హత్వాదుర్విషహః
 నన్యాసిడితస్సరమానవైః॥ ౧౩॥ మునిభిస్సద్గంగాధైర్వద్విద్యాధరమహారక్షః॥ అస్మరోభిఃపితృగతై
 ర్యత్రైకిన్నరచారణైః॥ ౧౪॥ఃఉపగీయమానఃజః॥కుసుమైర్భవషికః॥ వృతశ్చవృష్టిప్రపత్రైవే
 శాలంకృతాంపురిమ్॥౧౫॥ఏవంయోగేశ్వరఃకృష్ణోభగవాన్జగదీశ్వరః॥ ఈయతేపశువృష్టిరాం నిజిక
 తోజయతీతిసః॥ ౧౬॥శ్రుత్యాయుద్ధోద్ధమంరామఃకురూణాంసహపాండవైః॥ తీర్థాభిషేకవ్యాజేన
 బలరామకృతతీర్థయాత్రా సూతవధాది కథాపారంభఘట్టః.

మధ్యస్థఃప్రయయాతి॥ ౧౭॥ సాత్వత్వాప్రభాసేసంతప్యజేవషికపిత్తమానవాక్॥ సరస్వతీప్రతి
 స్తోతాంయూచావ్రాహ్మణసంవృతః॥౧౮॥మధూదకంబిందుసరస్త్వణకులంసుదశనమ్॥ విశాలంబ్ర
 హ్మతీభకంచచక్రంప్రాచీనరస్వతీమ్॥ ౧౯॥ యమునామనుయాన్యేగంగామనుచభారత॥ జగామ
 వైమిశంయత్రముషయస్సత్రమానతే॥ ౨౦॥ తమాగతమభిప్రేత్యమనయోదీహ్యకసత్రిణః॥ అభిగమ్య
 యథాన్యాన్య్యంప్రణమ్యైత్యాయచాచణయన్॥౨౧॥సోచితస్సపరివారఃకృతాసనపరిగ్రహః॥ రోమ
 హషణమాసీనంమహాషేషశ్చమైశ్చతః॥౨౨॥అప్రత్యుత్థాయినంసూతమకృతప్రహ్వణాంజలిమ్॥ అ
 ధ్యాసీనంచతాన్తపాగ్నిశ్చకోపాద్వీత్యమాధవః॥ ౨౩॥ కస్మాదసావిమాకవిపాగ్నిసర్వాస్తేప్రతిలో
 మజః॥ధమకపాలాంస్తధైవాస్తాకవధమహాకతిదుమకతిః॥౨౪॥ఋషేభఃగవతోధూత్యాశ్చిర్గీర్ధిత్యు
 హూనినః॥సేతీహసపురాణానిధమకశాస్త్రాణిసర్వకః॥౨౫॥అదాంతస్యానిసేతస్యవృధాపండితమానినః॥
 నగుణాయభవంతిస్తనటస్యేవాజితాత్మనః॥౨౬॥ఏతదధోకహలోకేన్ద్రియైస్తారోమయాకృతః॥ వ
 ధ్యావిధుగఃధద్విజిన్ద్రహిపాతకినోధికాః॥౨౭॥ఏతావద్యుత్సాభగవాన్పృత్యైభద్వధాదపి॥ భావిత్వా
 త్రంకుశాగ్రేణకరస్థైగామానత్ప్రభుః॥ ౨౮॥ మహేతివాదినస్సస్వేయనయఃఖిన్నమానసాః॥ ఊచుస్సం
 కషణంజేవమధమకస్తేకృతఃప్రభో॥ ౨౯॥ అస్యబహుసందత్తమస్మాభిఃస్వదుండన॥ ఆయుశ్చాస్మా
 క్లమంతావద్యాదత్సత్రంసమాప్యతే॥ ౩౦॥ అజానతేవాచరితప్రయాబ్రహ్మవధోయథా॥ యోగేశ్వ
 రస్యభవతోనామ్నాయోపినియామకః॥ ౩౧॥ యద్యేతద్భక్తిహూత్యాంఃసావనంలోకపావన॥ చ
 దాంతస్యేతి॥గుణాయయథోచితానుష్ఠానాయ॥ ౩౨॥ సనువిపాగ్నిసర్వాస్తాం-అన్యద్వాం-కించిత్రో-కుకింతవెతిచేదత
 ఆహ॥ఏతదధికైతి॥ధమకధ్వజినఃఉత్తమలింగధారిణః॥౩౩॥ఏతావదితి॥ భావిత్వానిత-సహిభవితవ్యంకేనాపిపరిహర్యం
 శక్యతథ్యథః॥అజానతేహతవాక్॥ ౩౪॥హాషేః॥తేత్వయా॥ ౩౫॥ అధామికప్రతిలోమజవధఃకియమధకైతిచే
 త్రత్రాహ॥అస్యేతి॥ పురాణప్రవచనాయఅత్తనఃశరీరస్యవాస్తిక్తమాయస్త్రికతదాయుశ్చదత్తమితి॥ ౩౬॥అజానతే
 తి॥బ్రహ్మచర్యపింమమేశ్వరస్యేతిచేత్సస్యమేవంతధాపిపాయస్త్రిత్రంకతకస్యమిత్యాశయేవాహుస్సాధేన- యోగే
 శ్వరస్యేతి॥అమ్నాయఃచాగ్నిహూతహతవ్యభిమతుణః॥౩౭॥యదీతి॥ తథాప్యుతస్యాంబ్రహ్మహత్తాయాం - పావనం
 పాగ్నిత్రం-హేలోకపావనవాన్యచోదతః॥అవ్యచోదతఃస్వయశేవభవాన్యచోదకరివ్యుత- అహేలోకసంగ్రహే

భవిష్యతి-నాన్యథేతి || ౩౨ || చరిష్యతి || వధస్యనిర్వృత్యంప్రాయశ్చిత్తం-ప్రథమేకత్వేముఖ్యపక్షే విధీయతాంఉపదిశ్యతాం|| ౩౩||కించ||దీర్ఘకాలి||బలహీనునయః || వీతస్యదీర్ఘకాలాయఃసత్త్వబలం- ఇందియంతత్పటవం - అన్యచ్యుద్యవద్భిరాశాసితంఅపేక్షితంతత్బూతసర్వం|| ౩౪||అస్త్రస్యేతి||అస్త్రాదీనాంసత్యతాయథాభవేత్ - అస్మాకం చవచస్సత్యంయథాభవేత్-తథావిధీయతామిత్యర్థః|| ౩౫||తథాసంపాదయత్వాహ|| అత్యేతి || శ్రు || అంగదం గాత్యంభవసిన్ధుదయాదధిజాయసే | అత్తావైపుత్రనామాసినజీవశరదశ్యతమిత్యాదివేదానుశాసనంవేదవచనం . తస్మాదస్యరోమహాక్షణస్య పుత్రేణగ్రహాః భవతాంపురాణవక్త్రభవేత్సచ ఆయురారామంశ్చభవేత్ - అతస్మాత్సేదజీవనాదస్త్రస్యమృత్యోశ్చసత్యతా - పుత్రయాపేగఆయురారాదిసిద్ధేః యుష్మద్వచనస్యాపి సత్యతాస్యాదితిభావః|| ౩౬||కించ||బ్రహ్మదండార్థకంయుష్మదపేక్షితంకథయతి-తదహంకరిష్యామిత్యాహ|| కిమితి|| కింషయోపః? కామఃపత్యతేతద్బుద్ధితేతి-అథానంతరం-బ్రహ్మదండంగృహీత్వాఅచితింసిష్యుతిమజానతోశః - హేబుధాఃయథావచ్చింత్య

రిష్యతిభవాలోకసంగ్రహేనాన్యచోదితః|| ౩౭|| శ్రీభగవాన్ || చరిష్యేవధనిర్వృత్యంలోకానుగ్రహకామ్యయానియమఃప్రథమేకత్వేయావాన్సతువిధీయతామ్|| ౩౮|| దీర్ఘకాలాయుర్బలతైత్వససత్త్వమిందియమేవచ|అశాసితంయత్తద్బుద్ధిసాధయేయోగమాయయా|| ౩౯|| ఋషయః|| అస్త్రస్యతవవీర్యస్యమృత్యోరస్తాకమేవచయథాభవేద్వచసత్యంతథారామవిధీయతామ్|| ౪౦|| రామః|| అత్తావైపుత్రఉత్పన్నశివేదానుశాసనమ్| తస్మాదస్యభవేద్వక్త్రాయురిందియసత్వవాన్|| ౪౧|| కింఃకామోమునిశేషాబ్రూతమాంకరవాణ్యథ|అజానతశ్చపచితింయథామేచింత్యతాంబుధాః|| ౪౨|| ఋషయః|| ఇత్వలస్యనుతోఘోరఃపల్వలోనామదానవః|సదూషయతిసస్సత్రమేత్యవర్వణిపర్వణి || ౪౩|| తంపాపంజహి-దాశాహాతన్నశ్చూషణంపరమ్|పూయశోణితవిజ్ఞాత్రసురామాంసాభివర్షిణమ్|| ౪౪|| తతశ్చభారతంపక్షంపరిత్యజసమాహితః | చరిత్వాద్వాదశాన్యాసాస్త్రీర్థస్నాయావిబుధ్యసే|| ౪౫||ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమసంధి-అష్టసప్తతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః||తతఃపర్వణ్యపావృతైప్రచండఃపాంసువషణః | భీమనాయురభూద్రాజ స్సుతిగంధశ్చసర్వశః|| ౧ || తతోఽమేధ్యమయంపక్షంపల్వలేనవినిమిత్తమ్ | అభవద్యజ్ఞశాలాయాంసోమ్యద్యశ్యతశూలభృత్ || ౨ || తంవిలాక్యబృహతాగ్రాయంభిన్నాంజనచయోపమమ్ | తప్తతామగ్నిఖాశ్యశ్రుంధంప్రోగ్రభుక్కుటిముఖమ్|| ౩ || సస్తారముసలంరామఃపరస్సైవగ్నివిదారణమ్ | హలంచదైత్యదమనంతేతూణాముపతస్థతుః|| ౪||తమాకృత్యహలాగ్రేణపల్వలంగగనేచరం | ముసలేనాశానతుగ్రహ్లోమూర్ధ్నిబ్రహ్మద్రుహంబలం|| ౫|| సోపతద్యుష్ణిభిఃన్నలలాటోన్యకృమృత్యుజ్జ్వా | ముంచనాత్తేనస్వరంజైలోయథావజ్రహతోరుణః|| ౬|| సంస్తుత్యమునయోరామంప్రయజ్ఞావితథాశిషః | అభ్యషించన్తహభాగంవృత్రఘ్నంవివిధాయథా|| ౭|| వైజయంతీందదుమాళాంశ్రీధామాక్షానపంకజాం | రాయనాససిద్ధివ్యేదిత్యాన్యాభరణానిచ || ౮ || అథతైరభ్యసజ్ఞాతః కౌశికీమేత్య బ్రాహ్మణైః |

స్నాత్వాసరోచరమగాద్యతస్సరయురాసృజత్ || ౯ || అనుసోగ్రతేనసరయూంప్రయాగ ముపగతామపచితిః|| ౧౦||ప్రథమంతావదపేక్షితంకథావ్యంకథయంతిద్వాభ్యాం|| ఇత్వలస్యేతి|| ౩౬|| ౩౭|| పాప్రియశ్చిత్తమాహుః || తత ఇతి || పరిత్యజదక్షిణీకృత్య- సుసమాధానాదిగుణవిశేషాదేకాబ్రహ్మత్రముక్తమిత్వవిరోధః - సుసమాహితఃకామక్రోధాదిరహితః - చరిత్వాకృత్యచారిణః|| ౪౦|| ఇతిభావాథాదీపికాయాం-అష్టసప్తతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో|| ఉనాశీతమేరామఃపల్వలంద్విజతుష్టయే | నిహత్యతీర్థస్నానాద్వైస్సూతహత్యామపానుదత్ || తత ఇతి|| ఉపావృతైస్సాప్తైః|| ౧||౨|| తమితి|| భిన్నోవిదీర్ఘకాలంజనచయఃఉపమాయస్యతం-అతికృష్ణమిత్యర్థః - తవతామగ్నిఖాశ్యశ్చూణిచయస్యతం-దంప్రోగ్రభుక్కుటియుతంముఖంయస్యతం|| ౩|| ౪|| స ఇతి|| అరుణోరుధిరైజైత్యః-జైలోధాతుభిః|| ౬|| ౭|| వైజయంతీమితి|| శ్రియోధామానిఅమ్నావానిపంకజానియస్యాంతాం|| ౮|| అథేతి||కింతత్సరఃతదాహయత ఇతిఅప్రవతేఉదగాత్|| ౯|| అనుసోగ్రతేనసరి|| అనుసోగ్రతేనఅనులోమతః-పులహాశ్రమంహరిక్షేత్రం || ౧౦|| గామకీమి

తి॥ గోమత్యాం గండక్యాం విపాశాయాం బస్మాత్వా శోడేవ అల్లతః స్నాతః॥౧౧॥౧౨॥సంధిమి॥ ఇష్టాస్సంపూజ్య శ్రీశైలం శ్రీపర్వతం॥౧౩॥ కామకోటితి॥ కాంచీపురిం॥౧౪॥ ఋషభేతి॥ దక్షిణాం మధురాంచ॥౧౫॥౧౬॥ తత్రేతి॥ దక్షిణాం బావం॥౧౭॥ తత ఇతి॥ ఫాల్గునం అనంతపురం పంచాష్టరసం సురః అస్తకతో అదదాత్॥౧౮॥ తత ఇతి॥ కేరళా దీక్షదే శాకా॥౧౯॥ ఆర్యామితి॥ ద్వీపమయనం ఆస్మాస్తాం॥౨౦॥౨౧॥ స ఇతి॥ వినశనం కురుక్షేత్రం॥౨౨॥ యుధిష్ఠిర ఇతి॥ ఎవత్యువ క్షుమిచ్చుః॥ కింబదివ్యతీతిభి యాతూష్ఠీమాసస్మితి॥౨౩॥౨౪॥ తస్మాదితి॥ అన్యః పరాజయో వారణస్సం గ్రామః॥౨౫॥

మ్యసః । స్నాత్వా సంతప్తృణా దేవా దీక్ష జగామ పులహాశ్రమమ్ ॥ ౧౦ ॥ గోమతీం గండకీం స్నాత్వా విపా శాంతో బలపుత్రః । గయాం గత్వా పితౄనిష్ఠ్వా గంగా సాగర సంగమమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉపస్థ్య శ్శ్యమ హేం ద్రాచ్యై రామం దృష్ట్వా భిషాద్యచ । సప్త గోదావరీం చేణీం పంపాం భీమరథీం తతః ॥ ౧౨ ॥ సంధిమిష్టా యయా రా మః శ్రీశైలం గిరిశాలయమ్ ॥ ద్రవిడేషు మహాపుణ్యం దృష్ట్వా ద్రిం కేంకటం పృథుమ్ ॥ ౧౩ ॥ కామకోటిపురీం కాంచీం కావేరీంచ సరిద్య రామ్ ॥ శ్రీరంగాఖ్యం మహాపుణ్యం యత్ర సస్మి హి తో హరిః ॥ ౧౪ ॥ ఋషభా ద్రిం హరిక్షేత్రం దక్షిణాం మధురాంతరా । సముద్ర సేతు మగమన్మహా పాతక నాశనమ్ ॥ ౧౫ ॥ తత్రా యతమ దాదేనూ బాహ్యే హ్యేభ్యో హలా యుధః । కృతమా లాంతా మృచణీం మలయంచ కులాచలమ్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రా గస్త్యం సమాసీననమ సుబ్రత్యాభివాద్యచ । యోజితస్తేన చాశీభిరనజ్ఞాతో గతో బావమ్ ॥ దక్షిణం తత్ర కన్యాఖ్యాం మగాణాం దేవీం దదశ శసః ॥ ౧౭ ॥ తతః ఫాల్గునమాసాద్య పంచాష్టరసము త్ర మమ్ ॥ విష్ణుస్సస్మి హి తో యత్ర స్నాత్వా స్పృశేద్ద వాయుతమ్ ॥ ౧౮ ॥ తతో తత్ర బ్రహ్మధగవాక్ కేరళాకా సో మగతః కాకా గోకాణాఖ్యం శివక్షేత్రం సాస్మిన్యం యత్ర ధూజాటెతి ॥ ౧౯ ॥ ఆర్యాం ద్వైపాయనీం దృ ష్ట్వా శూర్పారక మగాద్యలః ॥ తాపీం పయోష్ఠీం సిర్విధ్యా ముపస్థ్య శ్శ్యభదం డకమ్ ॥ ౨౦ ॥ ప్రవిశ్య రేవా మగమద్యత్ర మాహీచ్ఛతీపురీ । మనుతీతమ మపస్థ్య ప్రభాసం పునరాగమత్ ॥ ౨౧ ॥ శుశ్రావ ద్వి జ్ఞేకథ్యమానం కురుపాండవ సంయుగే । నర్వరాజవ్యసిధనం భారం ఘోషే హ్యుత్థం భవః ॥ ౨౨ ॥ సభీమదు ర్యోధనయోగకదాభ్యాం యుధ్యతో మృకథే । వారయిష్యక్ విసశనం జగామ యదునందనః ॥ ౨౩ ॥ యుధి ష్ఠిరస్తుతం దృష్ట్వా యమాకృష్ణాజానావపి । అలవాద్యాభవంస్తూష్ఠీం కిం వివత్యురహః గతః ॥ ౨౪ ॥ గదాపా ణీఉభాదృష్ట్వా సరం భౌవిజయైషిణౌ । మండలాని విచిత్రాణి చరంతా విదమి బ్రవీత్ ॥ ౨౫ ॥ యువాంతల్య బలవీరా హేరాజక హేమకోదర । ఏకం ప్రాణాధికం మన్యతే త్రైకం శిష్యాధికమ్ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాదేకతర శ్యేహాయవయోస్సమవీర్యయోః । నలత్యుతేజయోన్యోవావిరమత్సఫలారణః ॥ ౨౭ ॥ సతద్వాక్యం జ గృహతుర్బద్ధవైరాసృపాభకవత్ । అనుస్మరంతా వనోన్యం దురుక్తం దుష్కృతానిచ ॥ ౨౮ ॥ ఘృతదను మన్వానో రామో ద్వారవతీం యయా । ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాకాభి సముపాగతః ॥ ౨౯ ॥ తం పున నైకమితం ప్రాప్తమృష యోయాజయత ముదా । క్రత్వం గంక్రతం భిస్స ర్వేని వృత్తాఖిలవిగ్రహమ్ ॥ ౩౦ ॥ తేభ్యో విశుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్ వ్యతరద్యభుః । యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః ॥ ౩౧ ॥ క్షుప్తత్వా వభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః । రేకేస్వజ్యోత్స్నయే వేందుస్సువాసాస్సు వ్యవంకృతః ॥ ౩౨ ॥ ఈష్యగ్నిధాన్యసంఖ్యాః బలస్య బలశాలినః । అనంతస్యా ప్రమేయస్య మాయామ త్యక్తస్య సంతపి ॥ ౩౩ ॥ యోషుస్సరతి రామస్య కమాణ్యద్భుతకమాణః । సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణో స్సదయతో భవేత్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే ఏకోనాశీత మోధ్యా యః.

*

నేతి॥ అథకవత్ వాక్యమ్ ॥ ౨౮ ॥ దిష్టమితి॥ దిష్టం పాగ్రిచీనం కమః సముపాగతః సంతతః ॥ ౨౯ ॥ తమితి॥ తంబలరామృక్ర త్వంగం యజ్ఞమూఢాం ॥ ౩౦ ॥ తెభ్య ఇతి॥ అత్సని ఆధిష్టాసే విశ్వగం సర్వాసుమ్నాతం యేనైవ విదుః పశ్యంతితతో విశుద్ధవి జ్ఞానం వ్యతరతే అదాత్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావాథక దీపికాయాం ఏకోనాశీత మోధ్యా యవ్యాఖ్యా. శ్లో॥ అథాశీత మేకృష్టశ్రీ దామానంగృహగతం సంపూజ్య పృచ్ఛదధే త్నం గురువాసకథాం ముదా ॥ మరారిమారకో హరిః పురాచకారశంసతా మతః పరం వివైవతం నిజోపకారమాచరత్ । శ్రీరామచరితామ్రతా వృత్తముదకుందవీర్యా

జీవుచ్చితే భగవన్మితీ హేభగవత్ తోమిచ్చామీత్యన్వయః ॥ ౧ ॥ కథి ఉత్తమశ్లోకస్య సత్యమనోహరాః పదయై
 త్వన్వ్యజనకాః కథాః విశేషజ్ఞః చారవీత్ - విషణ్ణః విషాదం ప్రాప్తః ॥ ౨ ॥ ధాత్రవగంస్తు వక్ష్యమేతతయా అన్యథా
 నానా ॥ సేతి తావేవకరా యాసత్కమకతాకరా - తదేవమనః - యత్ స్థిరం జంగమేషు సంతంభ్యై తేయైస్తస్యభిర్యోః
 కథాః శృణోతి - సవిదకణః ॥ ౩ ॥ శిరఃకథా యలింగం స్థిరం జంగమేషు సంతంభ్యై తేయైస్తస్యభిర్యోః
 తస్యలింగమిత్యేదయత్ పశ్యతి తదేవనతుః - తాన్వేవచాంగానియానితజ్జనానాం పాదోదకం భజంతి ॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛ
 యేతి తథావిధాకుచేలా కించ - తుచ త్తమ - యుక్తి - చిత్సంపన్నా న్నంతతత్ సై పరివిష్యస్వయం తుధా జ్ఞా ॥ ౫ ॥

—* మచేలోపాఖ్యానకథా ప్రారంభః—

రాజా భగవత్ కాయానిత్యాగ్యం ముందుదస్యమహాభ్యుతా ॥ వీగ్యాజ్యనంతవీరస్య శ్రోతుమిచ్చామ్యహం
 పృథో ॥ ౧ ॥ శోమత్రుత్వానకృద్భగ్నాన్మత్తమశ్లోకసత్కథాః విరమేతి విశేషజ్ఞః విషణ్ణః కామయా
 గజైః ॥ ౨ ॥ సావాగనంతస్యనాకాగృణీతేకరావతత్కమకరామనశ్చ ॥ స్థురేవ్యసంతంభిరజంగమే
 షుశృణోతి త్వన్వ్యకథాస్యకణః ॥ ౩ ॥ శిరస్తుతస్యోభయలింగమానమత్తదేవయస్వత్వతితద్విత్తుః ॥ ఆం
 గానివిష్టోరధశజ్జనానాం పాదోదకం యానిభజంతి త్యమ్ ॥ ౪ ॥ శ్రీసుతః ॥ విష్ణురాతేన సంపృష్టో భగవాన్
 బాదరామణిః ॥ వామచేవ భగవతినిష్కృహ్యదయోబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ శీతుకః ॥ కృష్ణస్యాగ్నేత్యఖాకశ్చిద్భా
 వ్యుణోబ్రహ్మవిత్తమః ॥ విరక్తభూద్రియాధేమప్రశాంతాత్మాజితేంద్రియః ॥ ౬ ॥ యదృచ్ఛయోపప
 న్నేవవశమానోగృహాశ్రమీశస్యభాగ్యాకుచేలస్యత్సత్త్వాచాచతథావిధా ॥ ౭ ॥ పతివ్రతాపతిం ప్రా
 హ్మాయతావదనేనసా ॥ దారిద్ర్యాత్స్థిరమాచాసావేపమావాభిగమ్య ॥ ౮ ॥ ననుబ్రహ్మకథావతస్స
 ఖాసాత్మాచ్ఛ్రియః పతే ॥ బ్రహ్మజ్యేష్ఠశరణ్యభగవాన్ సాత్వతాంపతిః ॥ ౯ ॥ తమపైహిమహాభాగ
 సాధూనాం దపరామణమ్ ॥ దాస్యతిద్రవిణం భూరిసీదతే తేకుటుంచినే ॥ ౧౦ ॥ ఆస్తేధునాద్వారవత్యాం
 భోజవృష్ట్యంధకేత్వరః ॥ స్తరతః పాదకమలమాత్మానమపియచ్చతి ॥ కిమథకామాకథాజతోనాత్యభీ
 ష్టాజగద్గురుః ॥ ౧౧ ॥ ఏవంసభార్యయావిప్రోబహుశః ప్రాథికతోమృదు ॥ అయం హి పరమేలాభఉత్త
 మశ్లోకవర్జనమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఇతిసంచింత్యమనసాగమనాయమతిందధే ॥ ఆప్యస్త్యుపాయనంకించిద్భూహేకల్యాణ
 దీయతామ్ ॥ ౧౩ ॥ యచిత్వానతురోమష్టికవిప్రాశాపుధుకథంబలా ॥ చేలఖంజేనతాకబధ్యాభ
 త్రేప్రప్రాదాదుపాయనమ్ ॥ ౧౪ ॥ సతానాదాయవిప్రాగ్యైః ప్రయయాద్వారకాంకిల ॥ కృష్ణసంద
 ర్శనమహ్యం కథంస్యాదితిచింతయ ॥ ౧౫ ॥ త్రిణిగుల్ఫావృత్తియాయతనః ॥ కత్కృత్సపద్విజః ॥ విప్రో
 గమ్యాంధవృష్టివాంగ్యహేమవృత్తతథమికామ్ ॥ ౧౬ ॥ గృహంద్యక్ష్యసహప్రాణాం మహీషీణాం హరే
 ద్విజః ॥ చివేనేకతమం శ్రీమద్భక్తిహేమనందగతోయథా ॥ ౧౭ ॥ తంవిలోక్యాచ్యుతోదారాత్ప్రియాప
 ర్యంకమాస్థితః ॥ సహసోత్థాయచాభ్యేత్వదోర్భ్యాం పరగ్రహీస్తుదా ॥ ౧౮ ॥ సఖ్యైః పిఠస్యవిప్రవేక్ష
 కంకనం ॥ తివిశ్పకః ॥ ప్రీతోవ్యమంచదచ్చిందూన్నే త్రాభ్యాంతుమరేక్షణః ॥ ౧౯ ॥ ఆథోపవేత్వప
 ర్యంకేస్వయంసఖ్యస్సమహాణం ॥ ఉపహృత్యావనిజ్యాస్యపాదాపాదావనజనిః ॥ ౨౦ ॥ అగ్రహీచ్ఛిర
 సారాజకభగవాన్ లోకపావనః ॥ వ్యలింపద్దివ్యగంధేనచందనాగరుకుంకుమైః ॥ ౨౧ ॥ ధూపైస్సురభిభీ

పతివ్రతే ॥ స్థాయతాశుష్యతా - తథాసీదమానాభత్యభోగసంపాదనాశక్త్యవసీదంతి - వేపమానాభయనకంపమా
 నా ॥ ౨ ॥ ౧౦ ॥ ఆస్తభిభోజవృష్ట్యంధకేత్వరభిత్వీకారమాత్రేణసర్వేతదాస్యంతితిభావః - నాత్యభీష్టాకపరిపా
 కవిరసత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఇతి ॥ ఆప్యస్తీమస్తీతిప్రశ్నః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ సభి ॥ మహ్యంమమ ॥ ౧౫ ॥ త్రిణి ॥ గుల్ఫానితా
 థకంసైన్యస్థానాని - కత్కృత్ప్రతోఖే - అతీయాంయతికమృజగామ - సద్విజఃద్విజైస్సహితః - తతశ్చ - అగమ్యాదుర్గమాః
 యెలచ్యుతధర్మాణః అంధవృష్టయః అంధకాశ్చవృష్టయశ్చ - తేహంగ్యహేమ ॥ ౧౬ ॥ గృహమితి ॥ తథాహరేద్యక్ష్యస
 హప్రాణాం మహీషీణాం దయ్యగృహం తేమమధ్యే - శ్రీమత్ కాంతం - ఏకతమంగృహం వివేక - తదాచసద్విజోబ్రహ్మసం
 దగతోయథాతథాబధూవేతకేషు ॥ ౧౭ ॥ తమితి ॥ పరగ్రహీత అలింగితవాక్ ॥ ౧౮ ॥ సఖ్యైరితి ॥ అన్పిందూక ఆనందాశ్రూ
 ణి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సమహాణం ఉపాయనం ఉపహృత్యసమర్ప్య - పాదావనజనిః అపః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ కుచేలమితి - భువోభి

సిరాభిః శతం వ్యాప్తం ॥ ౨౪ ॥ అంతఃపురేతి అవధూతం మలినం ॥ ౨౪ ॥ విస్మయమాహ ద్వాభ్యాం కిమితి ॥ ౨౫ ॥ యథాతి ॥ సంభృతః సంమానిః ॥ ౨౬ ॥ కథయాంచ క్రతురితి ॥ తోర్వసతోః కరాగృహ్యగృహీతావ్ ॥ ౨౭ ॥ అపీతి ॥ భార్యాః ధావ రింతానవేతి గృహస్థలింగదర్శనాత్ భోగాదర్శనాచ్చ సంశయాదేవ ప్రశ్నః ॥ ౨౮ ॥ అప్రతిష్ఠే భాదుద్వాహమను మతం మత్వాహ ॥ ప్రాయశః ॥ తహితే చిత్తం నూనం కామవిహతం కామైర్విహతం నభవతీతి మేవిదితం తథాహాధ సేషువస్త్రా యు నైవాతిప్రీయసే హేవిద్వ్యుతివిదుషస్తవైతి ద్యుక్తమితి భావః ॥ ౨౯ ॥ కామహత త్వాభావేతి గృహకమన్లేశేనే త్యాశంక్యాహ ॥ కచిదితి ॥ దైవిః ఈశ్వరమాయావిరిచితాః ప్రకృతీవిషయవాసనాః త్యజంతః - కామైర్వాక్ష్పచేతనా మపి కర్మకరణేద్యుష్టాంతః కథాహమితి లోకసంగ్రహం లోకస్య సంగ్రహాగ్రహణం యథాభవతి తథా - అహమిశ్వరోపి కర్మాణియథాకరోమితద్వత్ ॥ ౩౦ ॥ కచ్చిదితి ॥ నా అవయోః యతః గురోః విజ్ఞేయం పరమాత్మతత్త్వం కమసంసారస్య ॥ ౩౧ ॥ తత్రాత్మజ్ఞానప్రదస్య గురోరత్యంతపూజ్యత్వం వక్తుం పురుషస్య త్రిక్షణగురూనాహ ॥ సత్తతి ॥ ఇహ సంసారేయత్ర సంభవః జన్మనూత్రం సపితా తావదాద్యుప్రథమః గురుః పూజ్యః - కర్తవ్యవ్యాప్రదం గురుమాహ - ద్విజాతేస్సః పుంసః సత్కమణాం యత్ర సంభవః ఉపియవేదాధ్యాపక ఇత్యర్థః - సద్వితీయో గురుః యథాహమిశ్వరస్తథా ప్రథమాదపి

మిత్రం ప్రదీపావళిభిముక్తా ॥ అచ్చిత్వావేద్యతాం బూలం గాంచస్యాగతమబ్రవీత్ ॥ ౩౨ ॥ తుచేలం న లినంతామద్విజుధమనిసంతతమ్ దేవీ పర్వచరదైష్ఠీ చామరవృజనేన వై ॥ ౩౩ ॥ అంతఃపురజనోద్భృష్టావృష్టే నామలకీణాని విస్తృతాదతిప్రత్యా అవధూతం నభాజితమ్ ॥ ౩౪ ॥ కిమనేకృతం పుణ్యమ వధూతేనభిభూతా శ్రియాహీనేన లోకే స్థితగహీతే నాధనేన చ ॥ ౩౫ ॥ యోసామి లోకగుణాశ్రిని వాసేన సంభృతః పర్యంకస్థాం శ్రియం హిత్యాపరిష్కర్తో గ్రజో యథా ॥ ౩౬ ॥ కథయాంచ క్రతు గాఢాః పూర్వాగురుకులేనతోఽత్యంతలలితా రాజకరరాగృహ్యపరస్పరమ్ ॥ ౩౭ ॥ శ్రీధగవాక్ ॥ అపి బ్రహ్మగురుకులాద్భవతా బద్ధతీతాత్ సమావృతై నధమజ్జభారోగ్ధానదృశీనవా ॥ ౩౮ ॥ ప్రాయో గృహేషు తేచిత్తం న కామవిహతం తదా నైవాతిప్రీయసే విద్వద్ధాన సేషు విదితం హిమే ॥ ౩౯ ॥ కేచిత్పు ర్యంతికమాణికామైర్హతచేతనః త్యజంతః ప్రకృతీరైకవిర్యధాహం లోకసంగ్రహమ్ ॥ ౪౦ ॥ కచ్చి ద్దురుకులేనానంబ్రహ్మన్తరసి నాయతః ద్విజో విజ్ఞాయ విజ్ఞేయంతమసః పారమశ్చుతే ॥ ౪౧ ॥ సవైస త్కమణాం సాత్వద్విజాతేనానంభవః ఆచార్యో గ్రయత్రాశ్రమిణాం యథాహజ్ఞానదోగురుః ॥ ౪౨ ॥ సన్వర్థకోవిదా బ్రహ్మవణాశ్రమవతామహాయేమయా గురుణావాచాతరం త్యంజో భవాణావమ్ ॥ ౪౩ ॥ నాహమిజ్యాప్రణాతిస్థాంతపరోపకమేనవా తుష్కేయం సర్వధూతాత్మాగురుశుశ్రూషయా యథా ॥ ౪౪ ॥ అపి సస్త్యర్థతే బ్రహ్మస్య త్తం సివసతాంగురౌ గురువారైశ్చీరితా నామిధనానయ నేకృచీత్ ॥ ౪౫ ॥ వివిహ్వనం హరణ్యమపతౌకమమహద్విజ వాచవవకమధూత్రిసంస్థరా స్తయిత్తువః ॥ ౪౬ ॥ సూర్యశ్చ సంగతస్తావత్తమసాచావృతాదిశః నిష్కుంకూలం జలమయం సప్రా జ్ఞానతః చన ॥ ౪౭ ॥ వయం భృతంతత్రమహానిలాంబుభిన్నాన్యమానామహురంబుసంప్లవే దిశోవి పూజ్య ఇత్యర్థః - బ్రహ్మవిద్యాప్రదం గురుమాహ - ఆశ్రమిణాం సర్వేషామపి జ్ఞానదఃయో సతు సాత్వాదహమేవేతి ॥ ౪౮ ॥ అతోజ్ఞానప్రదం గురురూపమాశ్రిత్య యే సంసారంతరంతి తే బుద్ధిమత్తరా ఇత్యాహ ॥ సద్వితీయో బ్రహ్మవణాశ్రమవ త్తై సతియేమయా గురుణా గురురూపేణ క్రావా చాడపదేశమత్రేణ అంజునుభవైవ భవాణకవంతరంతితి జ్ఞానప్రదాస్తుకోరధికః సేవ్యోవాస్తీత్యుక్తం ॥ ౪౯ ॥ అలిపవ తద్భజరాదధికోధమశ్చ నాస్తీత్యాహ ॥ నాహమితి ఇత్యాగృహస్థధమః ప్రజాశిష్యవృద్ధుడవసయనం తేన బ్రహ్మ చారిధమణః ఉపలభ్యతే తాభ్యాం తథా తపసా వసస్థధమేణ ఉపకమేయతిధమేణవా అహం పరమేశ్వరః తథాన తుష్కేయం యథా సర్వధూతాత్మాపి గురుశుశ్రూషయేతి ॥ ౫౦ ॥ కించ అస్తాకం గురుశుశ్రూషణం కిమిదైవాదేవ సంపన్నంతః - త్వయా స్త్యర్థతే ఇశ్చ చ్యుతి ॥ అపీతి ॥ గురౌ నివసతామస్తాం యత్రామపి చ్యుతం తత్త్వచిత్కదాచిత్ ॥ ౫౧ ॥ ప్రవిష్టా నామితి అపతౌ అపగతే యుతే అకాల ఇత్యర్థః వాతశ్చ కషకంచ తయోః సమాహారః స్తనయిత్తువః గణిత తానిచాధూతా ॥ ౫౨ ॥ సూర్య ఇతి నిష్కుంకూలం బుద్ధిన్మతాస్థానం ॥ ౫౩ ॥ వయోమితి ॥ అభూనానంప్లవః వ్యామిత్ర

అంయ స్త్రీకవీకోదకేతత్రత స్త్రీకవనభిత్త్యథః-పరివిభ్రమ-పరిపరీతః-బభ్రీమభృష్ణభరణభిత్త్యస్తాద్ధాతోఃఇదాగమఃభా-
 దసఃభారాకృతవంతభిత్త్యథః॥౩౮॥ ౩౯॥ఉవాచకృపయాశ్లోకత్రయాయయవయంకృతాథాభిత్త్యానా ॥ ౪౦॥
 హేమాభి॥ఆత్మాదేహః॥౪౦॥ఇయదితి॥గురొర్నిష్కృతిః ప్రత్యుపకారః సర్వేఅధాః యస్తాత్సఃఆత్మాదేహస్తస్యార్-
 జంవినియోగః॥౪౧॥తువృత్తిః॥ అయాతయామానియాతఃయామఃయస్యపక్వస్యన్నస్యతగ్ధతసారంభవతి - తద్వదస్య
 పిగతసారం-గౌణ్యావృత్త్యాయాతయామఃతువృత్తే అగతసారాణిభందాంసమత్తఃఅధీయమానిభవంత్యిత్త్యథః॥
 ౪౨॥ఇత్థమితి॥ఇత్థంవిధానివివంప్రకారాణి-అనెకానివృత్త్యానికింత్వయా స్తర్యంతభిత్తీశేషః-ఫలితముపసంహరతి - గురొ-
 రితి॥౪౩॥కిమితి॥ఆస్తాభిఃకిమనివృత్తాంతంఅసంపన్నం-యేమామస్తాకంభవతాసహవాసోధూత్ ॥ ౪౪॥ భవతస్తుసర్వమేత-
 ద్విదంజనమాత్రమిత్యానా॥ యస్యేతి ॥ ఛందోమయంవేదమయంవేదాఖ్యంబ్రహ్మ - తథాశ్రేయసామావసంతదృద్ధ-
 వస్తానం-దేహోమూర్తిఃయస్యతస్యతవ॥౪౫॥ఇతిభావాథకాదిపికాయాం-అశీతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

దంతోభవరస్వరంవనగృహీతమాస్తాఃపరిబభ్రీమాతురాః॥ ౩౮॥ ఏతద్విదిత్యాడదితేరవసాందీపనిగుణ-
 రుః॥అన్వేషమాణోనశ్చిప్యానాచార్యోపశ్యదాతురాక ॥ ౩౯॥ ఆచార్యః॥ అహూహేభుత్రీకాయా-
 యమస్తదభేతిదుఃఖితాః॥ఆత్మావైచారిణీనాంప్రేక్షస్తమనాదృత్యమత్పరాః॥ ౪౦॥ ఇయదేవహీసచ్చి-
 మ్మైక్యకఃకవ్యాగురున్మృతిః॥యదైవవిశుద్ధభావేనసర్వాథాత్పార్వణంగురో ॥౪౧॥ తుష్టోహావో-
 ద్విజశ్రేష్ఠాస్సత్వాస్సంతుమనోరథాః॥భందాంస్యయాతయామానిభవంక్షిహపరత్రీచ॥ ౪౨॥ ఇత్థం
 విధాన్యనేకానివసంతాంగురువేక్షసు॥గురొరనుగ్రహేదైవభ్రమాన్ముణఃప్రజాయతే॥ ౪౩॥ కుచేలః॥
 కిమస్తాభిరనివృత్తాంతందేవదేవజగద్గురో॥భవతాసత్యకామేనయేమాంవాసోగురావధూత్ ॥ ౪౪॥ య-
 స్యఛందోమయంబ్రహ్మదేహావసంపదో॥శ్రేయసాంతస్యగురుమవాసోత్యంతవిదంబనమ్॥౪౫॥ఇతిశ్రీ-
 మద్భాగవతే-దశమస్కంధః-అశీతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ సఇత్థంద్విజమఖ్యైఃసహసంకథయిత్వహరిః॥ సర్వభూతమనోభిజ్ఞస్సన్మయమానఉవాచతమ్॥
 ౧॥బ్రహ్మణ్యోబ్రాహ్మణంకృష్ణోభృగవాన్సగ్రిహసన్స్త్రియమ్॥ప్రేక్షానిలీతతైవైవప్రేక్షుః ఖలుసతాం-
 గతిః॥౨॥కృష్ణః॥కిమపాయనమాసీతంబ్రహ్మణమేభవతాగృహత్ ॥౧౨॥ అన్యభ్యసంపూతంభక్తైఃప్రే-
 ణ్ణాధూర్యేవపేభవేత్॥ధూర్ల్యపృథక్రోపహృతంమేతోషాయకల్పతే॥౪॥ పత్రంపుష్పంఫలంతాయం-
 యోమేభక్త్యాప్రయచ్ఛతి ॥ తదహంభక్తుఃపహృతమశ్వామిప్రయతాత్సవః॥౫॥ఇత్తుక్రోపిద్విజస్తస్మై-
 వ్రీడితఃపతయేత్రియః॥ పృథుకప్రస్ఫుతింరాజన్ప్రచాయచ్ఛదవాబ్జుఖిః॥ ౬॥ సర్వభూతాశ్చదృక్సాక్షో-
 త్రస్యాగమనకారణమ్॥ ఏజ్ఞాయాచింతయన్నయంశ్రీకామోమాభవత్పురా॥ ౭॥ పత్న్యాఃపతివ్ర-
 తాయామేనభావ్యదియచిక్షయా॥ ప్రాప్తోమామస్యదాస్యామిసంపదోమత్యేకదులభాః॥౮॥ ఇత్థం
 విచింత్యసనాచ్ఛిరబధ్ధాకద్విజన్మనః॥స్వయంజహరకిమిదమిప్పృథుకతండులాక॥౯॥ సర్వేతదపసీతం
 మేపరమప్రీతంసఖ ॥ తర్పయన్యం గమాంవిశ్వ మేతేపుథు కతండులా॥ ౧౦॥ ఇతిముష్టింసకృజ్జ-
 గ్వాదితీయాంజగుమాదతే ॥ తావచ్చిరీజగృహేహస్తంసత్సరాపరమేష్ఠిః॥ ౧౧॥ ఏతావతాలంవి-

శోఏకాశీతమేనఖ్యుజగ్ద్వాపృథుకతండులాక ॥ శ్రీయంనిమిత్తవాసింద్రదులభాంతుతదాశ్రమే॥ సఇతి॥ సంకథ-
 యాశుభగోషీంకున్యక-సర్వభూతానాంమనసభిజ్ఞః మదభకంపృథుకానానియదాతుంలజ్జితభరిజానన్నిత్యథః॥౧౧॥
 బ్రహ్మణ్యభివహనకేష్వీలాంకున్యక॥ ౨॥౩॥ లజ్జయాఅకథయతస్తామపమదవాహద్యాభ్యాంఅణ్వితి॥ ౪॥౬॥స-
 ర్వేతి॥సర్వభూతానామాత్మదృక్ఆంతకరణసాక్షి॥౭॥పత్న్యాఇతి॥అమత్యానాందేవానామపిదులభాః॥౮॥ఇత్థమి-
 తి॥అశిజీకాత్వాద్వసనస్యభువస్తస్మధ్యే చిరేణబధ్ధాక॥౯॥సన్వితి॥ అంగహేసఖ-విశ్వంవిశ్వాత్సావంమాం॥౧౦॥ఇతితి॥
 ఇతివదన్మైకాంశుష్టింజగ్ద్వా సత్సరేతి-అయంభావః- ఏతావతాశ్రంసః-ఇహఅముత్రవమతః-టాక్షులిలాసధూతానాం
 సర్వసంపదాంసమృద్ధయేఅలం- అతఃపరంకీర్తయముష్ట్యదనేనమామప్యేతదధీవాంమాకుర్వితి॥౧౧॥ ఏతావతేతి॥తత్స-
 వకారణంతవతోన్యకాగణః- యదాభాత్రదాస్యసంపత్సమృద్ధయే- యాంభక్తస్యసమృద్ధింబ్రహ్మైవత్సంతుష్ట్యే

త్యతః॥౧౨॥బ్రాహ్మణభిః॥స్వగతస్త్వగతానానం॥౧౩॥శ్వేధూతభిః॥శ్వేధూతేషుతెరవా - విశ్వంభావయతి
దివిశ్వభావనః-తేనేతి-పురతోభావనమంద్రదులభంవిభవంసూచయతి-స్వసుఖేనసాన్దందపరిపూర్ణానేతి - దానెఅది
సతాందర్యయతి-నందితఃవివయోక్తిభిః ॥ ౧౪॥సఖి॥వీడితఃస్వచిత్రైకార్పణ్యేనలజ్జితః సుహృదఃశ్రీకృష్ణస్య-దర్శనేనని
ర్వ్యతః॥౧౫॥విర్వృతిష్టేవాహవతుస్త్వి ॥ అహోభి ॥ యత్ యతః-లక్ష్మీండురసిభిః॥తాఅగ్నిష్టోహం॥౧౬॥ క్షేతి॥ అ
హంపాపీయాకానిదః॥౧౭॥౧౮॥శ్రుత్రాప్యయేతి॥పూజితఃచందనలేపనాదిభిః ॥౧౯॥ఏవంసంపూజ్యాపిధనస్య అదానెకా
రణంకల్పయతేద్వాభ్యాంస్వగతపవగయోరితి॥స్వగతదీనాంయద్యపితస్యచరణార్చనమేవకారణం॥౨౦॥అధనభిః॥
తథాపికారుణికత్వాదధూర్యపిధనంమహ్యంనాదదాత్ ॥౨౧॥ఇతితి ॥నిజగృహస్థాంతికంతత్ప్రొంతం- తస్యవిశేషణం.
సూర్యేతి॥ ౨౨॥ విచిత్రేతి ॥విచిత్రోపవనాదిభిశ్చచృతం-కథంధూతైఃకూజద్భిఃద్విజకులైఃఅకులైః-తథాప్రోత్పల్లనానికు

శ్వాత్తృకానర్వసంపత్యమృదయోఅస్మిక్తోకేథవాముష్మికేపుంసస్త్రోత్త్రోపకారణమ్ ॥౧౨॥బ్రాహ్మణ
స్తాంతరజసిముషిత్వాబ్ధ్యతమందిరే । భుక్త్వాపీత్యానుఖంమేనేహ్యత్తానంస్వగతంసంప ॥ ౧౩॥ శ్వే
ధూతేవిశ్వభావేనస్వసుఖేనాభివందితః॥జగముస్వాలయంతాతపత్యనువ్రజ్యనందితః ॥౧౪॥సచాలద్వా
ధనంసఖ్యుర్మతుయాచితవాక్ స్వయంస్వగృహాకవీడితోగచ్చన్తూద్ధర్మనవివృతః ॥౧౫॥అహో
బ్రహ్మణ్యేదేవస్యద్భ్రాతృబ్రహ్మణ్యతామయా । యద్దరిద్రతమోలక్ష్మీమాగ్నిష్టోభిశ్చోరసి ॥ ౧౬॥ క్వా
హందరిద్రఃపాపీయాకృష్ణకృష్ణశ్రీనికేతనః॥బ్రహ్మబంధురిస్తాహంబాహుభ్యాంపరిరంభితః ॥౧౭॥ని
వాసితఃపియాజుష్టేపర్యంకెభ్రాతరోయథా । మహిష్యావిజితశ్చాంతో వాలవ్యజనమాస్తయా ॥
౧౮॥శ్రుత్రాప్యయాపరయయాపాదనంవాహనాదిభిః । పూజితోదేవదేవేనవిప్రదేవేనదేవత ॥౧౯॥
స్వగతపవగయోఃపుంసాంరసాయంభువిసంపదాం । సర్వాసామపిసిద్ధీనాంమూలం తచ్చరణార్చ
నమ్ ॥ ౨౦॥ అధనోయంధనంప్రాప్యమాద్యన్ను చైర్నమాంస్తురేత్ ॥ఇతికారుణికోనూనం ధనంమే
ధూరినాదదాత్ ॥౨౧॥ఇతిసంచితయకవిప్రఃప్రాప్నోజగృహంతికమ్ । సూర్యానలేందుసంకాతై ర్వి
మానైస్సర్వతోవృతమ్ ॥ ౨౨॥విచిత్రోపవనోద్యావైఃకూజద్భిఃద్విజకులాకులైః॥ప్రోత్పల్లముదాం భో
జకల్పారోత్పలవారిభిః॥ ౨౩॥ జుష్టంస్వలంకృతైఃపుంభిఃస్త్రీభిశ్చహరి డాక్షిభిః । కిమిదంకస్యవాస్తానం
కథంతదిదమిత్యధూత్ ॥ ౨౪॥ ఏవంమిమాంసమానంతంసరానార్యమరప్రభాః॥ప్రత్యగృహ్లాక మహా
భాగంగీతవాద్యేనధూయసా ॥ ౨౫॥ పతిమాగతమాకణ్యభక్త్యుద్ధవాకతినంభ్రీమానిశ్చక్రామగృ
హాత్తూణాంరూపిణీ శ్రీవాలయాత్ ॥ ౨౬॥ పతివ్రతాపశంధ్యష్టాప్రేమోత్సాహాశుక్రలోచనామి
లితాత్యునమద్భుద్భామనసాపరిషస్యజై॥౨౭॥పత్నీంవీత్యుపస్థారంతీంద్రేవీంద్రేమానికీమివ । దాసీనాం
నిమగ్నంతీనాంమధ్యేభాంతీంసవిన్తి తః॥౨౮॥ప్రీతస్త్వయంతయాయుక్తఃప్రవిష్టోనిజమందిరమ్ । మణి
స్తంభశతోపేతంషహేంద్రభవనంయథా॥౨౯॥పయఃఫేననిభాశ్చయ్యాదాంతారుక్తపరిచ్ఛదాః । ప
ర్వంకాహేమదండనిచామరవ్యజనానిచ ॥ ౩౦॥ అసనానిచహ్రామానిమృదూపస్తరణానిచముక్తాదామ
విలంబినిచితానానిద్యుమంతిచ ॥౩౧॥ స్వచ్ఛస్ఫటికజ్యేష్ఠమహామరకతేషుచ । రత్నదీపా భాజమా

ముదాదీనియేషాంతానివారిణీయేషు తానితథాతైః॥౩౨॥కించ॥జుష్టమితి॥ హరిణానామివాక్షీణియాసాంతాభిః-తదైశ్వ
ర్యందృష్ట్యాఃతర్కితవాత్తదాహ-కిమిదమితి-ప్రథమంతేజఃపుంజందృష్ట్యాకిమిదమితి - పశ్యాద్విమానాని-దృష్ట్యాకస్య
వేతిస్థానంవస్థీయమితిజ్ఞాత్వా-కథంతదిదంస్తానంఇత్యధూత్-ఏవంరూపమధూదితి ॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ అమరప్రభాఃత
త్ప్రత్యకాంతయఃప్రత్యగృహ్లాకహాయనాదిభిరాదృతవంతః ॥౨౫॥ పతిమి॥ఉద్గతోహషణాయస్యాస్మా - అతిసంభ్ర
మఃఅదరోయస్యాస్మా-అలయాత్కమలవత్ - రూపధానిశీగీరివ - స్వగతస్యత్రభగవతాఅసితత్వాత్స్వగి
ణాంసురాదామివరూపంతయోబధూవేతిభావః॥౨౬॥పతివ్రతేతి॥బుద్ధ్యాఅయం వవంద్యఇతినిశ్చయేన- మనసాసంక
లేన॥౨౭॥ ౨౯॥ పయభిః॥యత్రమందిరే-పయఃఫేననిభాశ్చయ్యాఃఅసనానిచ స్తరణానిత్యాదిసంపదః - తత్రనర్వసం
పథాంసమృద్ధీర్విలాకృతర్కయామానేతిచతుర్థేనాన్వయః- యత్రచదాంతాఃగజదంతయయాః పర్యంకాః మంచాః॥
౩౦॥అసనానిచ॥యత్రఅసనానిమృదూనిఉపస్తరణానితూలాదిమయానియేషు తాని- యత్రచముక్తాదామ విలంబవంతి

ద్యుమంతిచవితానాని || ౩౦ || ౩౧ || విలోక్యేతి||సర్వ గ్రంథైరస్మత్ సచలమైతాదీమకస్తి కీంస్వస్యసమ్యక్సర్గ-
యామాన-కుతపిషాసమృద్ధి రాగ తే || ౩౨ || శ్చివోతి||నూనమితి||ఏతస్మై సేవపవచసానిహంచలేస్యవితస్యను - మహాతీవి
భూతిర్భస్యతస్యకవలోకాదస్యస్తునసంభవతే || ౩౩ || ననునచేదవలోకనమాత్రేణమహదైశ్వర్యంద తవాక తపీకా
దంతుభ్యంద త్తమితికిం రావోచదతలత||సన్నివి||సనుమేన ఖాసమక్షుః బుగ్ధివాణవివ - యాచిష్ట సేయాచకాయ. భూతి
హృషిదిశ తేదదాతి-అత్ర మోతుఃసూనిభోగఃస్వయం . తత్ దేయంపజాన్యవత్ తేతమౌగభతి - అమేషభః- స్వ
యంతావద్భూరిభోగఃబహుభోగః-అ ప్రకాశం సర్వస్త్వీపతిత్వాచ్చ-అతః-యథాపాత వారపరిపూర్ణకఃఅతివదాన్యః
పజాన్యక దాచిచ్ఛహృషివచకమల్లమివ సస్య- అసంబంధయేవసనుక్షింసవపకరాత్రా నిద్రాణే కపకాకతత్త్వేత్రమా
స్థావయత - ఏవంశ్రీకృష్ణోపస్యభోగాపేక్షయాతద్దేయ మంద్రాదిపదమకతుచ్చంమన్వానః తస్యైవభజనంబహుమ
న్యమానఃసమక్షుఃబ్రువాణవివదదాతేతి || ౩౪ || తదేవాహ||కించిదితి||ఉరుబస్యపి స్వదత్రం శత తత్రాంచిత్ర- రోతి ఆ
ల్పంమన్యతే-స్వసుహృత్సృతంఫల్ల వపితుచ్చమపి-భూరికారిబహుమన్యత్రకశ్యథః - అతఏవ మయాఉపసితాంసమీపం
నీతాం-ప్రీతియంతఃస్వయమేవప్రతిగృహీతవాక్ || ౩౫ || శ్రీకృష్ణస్యభక్తవాత్సల్యందృష్టావతద్భక్తి ప్రార్థకయతే ||
నాలలగారత్వసంయుతాః||౩౬||విలోక్యబ్రాహ్మణస్త్రుతసమృద్ధిస్సగ్ధ్యసంపదామ్ | తర్క-యామ-సని
వ్యక్తగ్రస్సవసమృద్ధి-మైతాదీమ్||౩౭||సూనబ తైతస్యనుద్యుగస్థశ్శివరిద్రస్యపద్యదీహేతుః | మ
హావిధూతైరవలోకతోన్యోనైవాపసద్యేతయనూత్తరస్య|| ౩౮ || సవ్యువాణోదిశతే సుశుంయాచి
ష్ట నేభూర్భూపిభూరిభోగఃపజాన్యకత్వస్వయమీక్షమాణోదాశాహకాకామోమృతభస్మామే|| ౩౯||
కించి-గ్రహ-త్యగ్విగ్ధియత్స్వదత్రంసుహృత్సృతంఫల్ల వపిభూరికారి | : యో-సీతాంపృథుకైకము
ష్టింప్రత్యగహీప్య గ్రియతోమహత్వా|| ౪౦ || తస్యైవమే సౌహృదసఖ్యమైత్రదాన్యంపునజన్యనిజ
స్థనిస్యాత్ | మహానుభావేననుజాలయేనవివజ్జతస్తత్పురుష||సం||౪౧|| ౪౨|| భక్తాయతిత్రాభగవాన్
హీనంవదన్- బంధువిభూతిర్ననుమథాయత్యభి|| అదీఘకబోధాయవివక్షుఃస్వయంపశ్యన్నిపాతంధ
నినాంమదోద్భవమ్|| ౪౩|| ఉత్థంవ్యవసితోబుద్ధ్యాభిక్తోతీవజనాడన|| షయూకజాయయాత్యత్యక్
బుధుశేరాత్రుతిటః|| ౪౪ || తస్యవైదేవదేవస్యహరేర్భజ్యపతేప్రభో|| బ్రాహ్మణాః ప్రభవోదైవం
నతేభ్యోవిద్యతేపరమ్||౪౫||ఏవంసనిప్రోభగవత్సుహృత్తమోద్భష్టాస్సప్యత్రైగ్విజితంపరాజితమ్ | త
ద్భావవేగోర్ధగ్ధితాత్తబుధనస్తద్ధామలేభేభిరతస్సతాంగమితి||౪౬||ఏతద్వ గ్రహ్యదేవస్య శ్రుత్వా
బ్రహ్మణ్యతాంచరః||బుభావోభగవతకమబంధాత్ప్రముచ్యతే||౪౭||

*

ఉత్తీరుద్భాగవతే-దశమస్కంధే ఏకాశీతమోధ్యాయః.

—*సూర్యోపరాగేకురుక్షేత్రంప్రతిశ్రీకృష్ణాదీవాం గమనకథాప్రారంభః||*—

శ్రీమకః|| ఆక్షౌభాద్వారకాయాంవసతోరామకృష్ణయో|| సూర్యోపరాగస్సుమహానాసీకల్యుత
తస్యేతి|| సౌహృదప్రేమచ-సఖ్యంహితాశంసనంచ - మైత్రిఉపకారిత్వంచ - దాస్యంసేవకత్వంచ - తత్సమాహదై
కవచనం-తస్యతత్సంబంధినఃమేమమస్యాత్ - సతు విభూతిః-కించ-మహానుభావేనతేనైవవివజ్జతః - విశేషేణసంగంప్రా
ప్నువతఃతద్భక్తు పకృష్టస్సంగస్సానితి || ౪౮ || ననుభక్తేభింసంపదఃప్రాప్త్యవపునఃపునభక్తింకిమ్|| పార్థక
యోనేఅతలవా||భక్తాయేతి||సంపదఃకోశాదీ-రాజ్యమైశ్వరం- విభూతీశత్రుత్రాదీ- సననుమథాయితదదాతి-
అపితుద్యధాంభక్తిమేవ-కుతః - అదీఘకబోధాయవివక్షేనే-మమతుభక్త్యభావాదేవంజాతంఅతస్తద్భక్తిరేవ మమ
స్యాదితిభావః||౪౯||ఇత్రమితే త్యక్త్యకతేనైత్యాగమభ్యగ్న్యక్-జాయయాసహబుధుశే || ౫౦ || శ్రీకృష్ణస్యైవంబి
ష్టాన్యతానాతిచిత్రమత్యాహాతిస్యేతి || ౫౧ || ఏవమి|| అన్యైరజితమవివృత్యత్రైఃపరాజితం దృష్టాత్సపధ్యానం
తస్యవేగఃతేనఉర్ధగ్ధితంఅత్యబుధనమహంకారోయస్యనఃగతిమిత్య వివక్షితలింగం ధామవేదేం || సతాంబ్రహ్మవి
దాంప్రాప్యమిత్యథః||౫౨||ఏతద్వి||ఏతత్ పృథుకోపాఖ్యానం శ్రుత్వాతత్రబ్రహ్మణ్యతాంవిశేషతస్య||తేవతి || ౫౩ ||
ఇభావాథకదీమికాయాం-ఏకాశీతమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

*

శ్లో||ద్వితీయోపాధ్యాయో-ఏకాశీతమోధ్యాయః|| వృష్టికృష్ణాద్భక్తముదాహరణీకృష్ణకథామిథః|| శ్రీకామసుహృ

దేవ్యక్షః సకల్పే శ్రుద్రపదంభునిసం దాదీమహృదానందీకురుక్షేత్రంజగమునః॥ అథేతి॥ కల్పక్షయేయథానర్వ గ్రాస
 క్ష్యక్షః॥ ౧॥ తమితి॥ జోతిర్విద్ధి కథ్యమానమా దావేజ్జాత్వా - స్యమంతపంజకంకురుక్షేత్రం ॥ ౨ ॥ అబ్రహ్మణ్యక్షత్రి
 యవధస్తానత్వేన పరశ్వరామస్వామామను త్రిస్తానత్వేనచక్షేత్రస్య పాపనిరాసకత్వమాహద్వాభ్యాం ॥ సింహత్రియా
 మితి॥ ౩॥ ఈజక్షతి॥ అన్యోఅనిద్వాకయథా॥ ౪॥ మహాత్మామితి॥ ఆగౌఆజగ్నో-భారతీభారత్యః॥ ౫॥ ౧॥ గదే॥ సుచంద్ర
 శుకసారజైస్సహఅనిరధో ద్వారకాయాఃరిత్యాయాం॥ ౬॥ తే-తథాకృతవర్మాచయూధపఃసేనాసః॥ ౭॥ తథేతి॥ దేవధి
 స్త్యాభైఃవిమానసంకాశైః-తరళాస్తరంగఃతద్వత్ప్రగతిర్భేదాంతైః - విద్యాధరద్యుభిఃవిద్యాధరాణామివద్యుతరే
 మాంతైః॥ ౮॥ వ్యరోచంతేతి॥ మహాతేజాఃమహాతేజసః-విద్యాఃఅత్యుత్తమాః-సృగ్వస్త్రసన్నాహఃయేమాంతే॥ ౯॥ ౧౦॥

యేయథా॥ ౧౧॥ తంజ్ఞాత్వాపురుషారాజకపురస్తాదేవసర్వతః । స్యమంతపంజకంక్షేత్రంయయశ్చే
 యోవిధిత్సయా॥ ౧౨॥ సింహత్రియాంమహీంకుర్వతరామశ్శస్త్రభృతాంవరః । నృపాణాంరుధిరాఘోయ
 త్రవక్రేమహాహిదా॥ ౩॥ ఈశేనభగవాన్తామోయత్రాస్త్పయోపికమకాం । లోకస్యగ్రాహ
 యస్మిశోయధావ్యోఘాపమత్తయే॥ ౪॥ మహాత్మాంతీర్థయాత్రాయాం శతాగన్భారతీఃసజహః॥
 ౫॥ వృష్ణయశ్చతథాకూరవసుదేవాహుకాదయః । యయర్భారతతత్తేత్రంస్వమఘంక్షుపయష్టవః॥
 ౬॥ గదప్రద్యున్నసాంవాదైస్త్వనంద్రశుకనారజైః॥ ఆసేనిరుద్ధోరత్యాయాంకృతవర్మాచయూధపః॥
 ౭॥ తేరథైదేవధిస్త్యాభైహయైశ్చతరళస్తవైః । గజైర్మద్యురభాభైర్వభిర్విద్యాధరద్యుభిః॥ ౮॥ వ్య
 రోచంతమహాతేజాఃస్పరుకాంచనమాలినః । దివ్యసృగ్వస్త్రసన్నాహఃకళత్రైఃశ్రిభదరాశ్వాః॥ ౯॥ తత్ర
 స్నాత్వాసహాభాగాడబృహస్పసుమాహితాః । బ్రాహ్మణైభ్యోదమధేనూర్వాపస్సగ్రీకుక్తమాలి
 నః॥ ౧౦॥ రామహృదేమవిధవత్పురపుశ్యస్త్వయః । దమస్త్వయఃకంధ్విజాగ్న్యభిఃశ్చక్షేనోభక్తిర
 స్త్వితి॥ ౧౧॥ స్వయంచతదనుజ్ఞాతావృష్ణయఃకృష్ణదేవతాః । భక్తోవ్యవధిమహామంస్విగ్ధచ్ఛాయాం
 ఘ్నిపాంఘ్నిషు॥ ౧౨॥ తత్రాగతాస్తేదవ్యఘనుమృత్యుబంధబాంధవాః । మత్స్యాశీనరకాసల్యవిదభా
 కురుస్వంజహన్॥ ౧౩॥ కాంభోజచంద్రకేయాపరామతీహరట్టకేలూకా । అన్యాంశ్చైవాగ్నేయీతీయా
 స్సరాంశ్చశతశోనృపాః॥ ౧౪॥ సందాదీమహృదాగోపాగోపీశోత్రాంతాశ్చిరమ్॥ ౧౫॥ అన్యో
 న్యసందశకానమాక్షరం హసాప్రోక్షుల్లసృద్వక్త్రసరోరుహశ్చయః । ఆశ్లిష్యగాఢంనయవైస్సప్రవ
 జ్జలాహృవ్యత్త్యచోరుధగిరోయయుముకదమ్॥ ౧౬॥ స్త్రియశ్చసంవీత్యమిథోఽపిసౌహృదస్యితాసులా
 హాంగద్యశోభిరేమిరైః । ప్రవైస్తస్సనానుంకుమపకరూపితాన్నిహత్యధిర్భీషణయాశ్రులోచనాః॥
 ౧౭॥ తత్రాభిసాద్యతేవృద్ధాకృద్విద్యైరభిపందితాః । స్వాగతంకుశలంపుష్పావకుఃకృష్ణకథామిథః॥
 ౧౮॥ స్వథాభాత్రాన్సస్వస్త్వావీత్యతత్పుత్రాన్పితరావపి । భాతృపత్నీముకకుండంచదహాసంక
 సయాశుభః॥ ౧౯॥ కుంతువాచ॥ ఆర్యభాగవతసంమన్యేతత్త్వానమకృతాశిషమ్ । యత్రఅపత్యమద్వా
 తాంపానుస్మరతసత్తమాః॥ ౨౦॥ సుహృదోజ్ఞానయఃపుత్రాభాగితరఃపితరావపి । నానుస్మరంతిస్వ
 భవంయస్యదైవమదక్షిణమ్॥ ౨౧॥ వసుదేవః॥ అంబుమాస్తానసూయేథాదేవక్రీడనకాన్నరాః । ఈశస్య
 గవశేలోకఃకురుతేకార్యతేథవా॥ ౨౨॥ కంసప్రతాపితాస్సగ్ధ్వేవయంయాతాదీశందీశమ్వితహ్యేక
 వపునస్థానందైచేవాసాదితాస్త్వనః॥ ౨౩॥ శ్రీశుకః॥ వసుదేవోగ్రసేనాచైర్యర్థుభిస్తేర్చితాన్స

రామేతి॥ పునఃఆస్మేమ్యుఃఅత్తుత్త్యయద్వా-తస్మిన్నేవాహనిమ క్రిష్నానంకృత్యా॥ ౧౦॥ స్వయమితి ॥ స్నిగ్ధాశీతలాభా
 యానోమాంఅంఘ్రిపానాంవృత్తాణాంఅంఘ్రిషుమూలేషు ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ అన్యోస్థేః॥ ప్రోక్ష్యంతైఃహృద్వక్త్రసరోరు
 హైఃశ్శిశోభాయేమాంతే॥ ౧౩॥ స్త్రియశ్చితి॥ అపిసౌహృదేనయస్మిన్తంజేనఅలూకాపాంక్షైఃదృశఃదృష్టయాయాసాం
 తాః-మిథఃసంవీత్యదోభిః-అభిరేమిరైఃఅలింగనంకృతవత్సః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ పృథేః॥ సంభయమిథస్సప్రేమగోష్ఠ్యా॥ ౧౬॥
 తామేవవసుదేవపృథయోఃసంకథామాహచతుర్భిః॥ ఆర్థేతి॥ అకృతాశిషంఅపూర్ణమనోరథం॥ ౨౦॥ సుహృదశ్చితి॥ ఆ
 దక్షుంఅననుకూలం-తంస్వజనమపిసంతంసుహృదాదయోనానుస్మరింతి - అతఃమమైవదైవంప్రతికూలంయమ్యాక
 కొపరాధశ్చితభావః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తశశవత్సమేవాహ॥ కథనప్రతాపితాశ్చితి ॥ హేస్వనఃవితహ్యేకావసంసత్సేవ॥ ౨౩

౨౭||రాజానభితియుద్ధిష్ఠిరంతప్రతాః తేనరాజసూయేజితత్వాత్||౨౮||౨౯|| అహోఇతి|| జన్మభాజః నృణాంమధ్యే
 సఫలజన్మానః|| ౩౦|| కించ-న కేవలంతస్యదర్శనమేవ - అపితుఅత్యంతదులభంభవమాయమాకం స్వతస్సంపన్నమిత్యా
 మాద్వాభ్యాంయదితి|| యదితిపుత్రకృపయస్యేత్యర్థః - విశ్రుతిఃశీతిః-శ్రుతిభిర్వేదైః- సుతాస్తుతా- ఇదంశ్వః
 లంతశ్వఃకంఘ్రాతి-యస్యపాదావ నేజనపయఃగంగా చ యస్యవచఃవాగ్రాసంశాస్త్రంచ-వేదాబ్ధిం - విశ్వంఘ్రనాతి.
 కించకాతేనభజితేదగ్ధఃభగఃమాహాత్మ్యంయస్యాస్మా - తథావిధాపియస్యఅంఘ్రిపద్మస్వశ్చేనఉత్తాఆవిర్భూతాశ్చ
 క్షిరస్యాస్మానఃఅస్తాకం- అభిలానధాకాకాభితోవషణతి|| ౩౧||తదితి|| దశకనంచ-అనుపధఃఅనుగతశ్చప్రజల్పగోష్ఠీ
 చ-శయ్యాశయనంచ-ఆసనంచ-అశనంభోజనంచ-యానబంధఃవివాహసంబంధః-సపిండబంధఃదైమికసంబంధః- తేనస
 మావతకమానః- తేనశ్రీకృష్ణేనసహదశకాద్యుపలక్షితఃసయానసపిండసంబంధోయేషాంవోస్తి-కించ- యేషాంవః
 హేవిష్ణుఃస్వయంతసఅవిరభూత్-యేషాంవఃనిరయవత్తానిప్రవృత్తిమాగేప్రవతకమానానాంస్వగ్గాపవర్గాభ్యాం
 విరమయతితిత్వస్థాంకశోతితితథానః తేయాయంజన్మభాజితతి-యద్వా-తదితిసామాన్యనిదేశకసభ్యత్వః-సఃష్టఃస్వ

పాః | ఆసన్నచ్యుతసందశకపరమానందనివృత్తాః|| ౨౮|| భీష్మోద్యోతోంబికాపుత్రోగంధారీససు
 తాతథాసదారాఃపాండవాః కుంతీ సంజయోవిదురఃకృపః||౨౯||కుంతిభోజోవిరాటశ్చభీష్మకోనగ్నజి
 న్నహాక భురుజిద్విపదశ్చైవ్యోద్ధృష్టకేతుశ్చకాశీరాట్ || ౩౦|| దమఘోమోవిశాలాత్మోమైథిలోమద్ర
 కేకయా|యథామన్యుస్సుశమాచనసుతాబాహ్నికాదయః|| ౩౧|| రాజానోన్యైవరాజేంద్రయద్ధిష్ఠిర
 మనువ్రతాః||శీనికేతంవపుశ్చైరేస్సప్రికావీత్యుచిస్తేతాః|| ౩౨|| అథతేకృష్ణరామాభ్యాంసవ్యూప్రి
 ప్తసమహాణాః | ప్రశశంసుముకదాయక్తావృష్టిన్బృష్టపరిగహాత్|| ౩౩||అహోభోజపశేయూ
 యంజన్మభాజోన్యకామహ| యత్పశ్యథాసకృత్కృష్టందుర్మమపియోగివామ్||౩౪||యద్విశ్రుతశ్చక్రి
 నుతేదమలంఘనాతిపాదావ నేజనపయశ్చపచశ్శాస్త్రమ్|భూఃకాలభజితభగపియదంఘ్రిపద్మస్వరో
 త్తశక్తిరభివషణినోభిలాధాకాత్||౩౫||తద్దశకనస్యఃసహసపథప్రజల్పశయ్యాసమాశనసయానసపిండ
 బంధః|యేషాంగృహేనిరయవత్తానిప్రవృత్తిమాగేప్రవతకమానాంస్వగ్గాపవర్గాభ్యాంసఃష్టః ||౩౬||శ్రీ
 భుకః|నందస్తత్రయదూన్వాప్రాకజ్ఞాత్వాకృష్ణపురోగమాత్|తత్రాగమద్వ్యతోగోమైరసస్థాన్ధై
 దిశద్భక్షయా|| ౩౭|| తందృష్ట్వావృష్టయోహృష్టాస్తన్వః|ప్రాణమివాత్తితాః | పరిషస్వజిరేగాఢంచిరద
 శకనకాతరాః || ౩౮|| వసుదేవఃపరిష్వజ్యసంప్రీతః|ప్రేమవిహ్వలః | స్మరన్గంసకృతాకణ్డేశాన్పుత్ర
 న్యానంచగోకులై||౩౯||కృష్ణరామాపరిష్వజ్య పితరావభివాద్యచ | నకీచిదుఃచతుఃప్రేమాసాత్రుకం
 లోకురూద్యహ||౪౦||తావాత్సంకేసమారోప్యబాహుభ్యాంపరిభ్యచ | యశోదాచమహాభాగాను
 తావిజహతుశ్చుచః||౪౧||రోహిణీదేవకీకాథపరిష్వజ్యప్రజేష్వరీమ్| స్మరంత్యాతత్కృతాంమైత్రీంబాష్ప
 కంత్యోసమూచతుః|| ౪౨|| కావిస్తరేతవాంమైత్రీమనివృత్తాంప్రజేష్వరి | అవాప్యైర్వంద్రమైష్వర్యం
 యస్యనేహప్రతికియా || ౪౩|| ఏతావద్యత్వపితరాయువయో స్సపిత్రోస్సంప్రీతనాభ్యుదయతోవహ
 పాలనాని | ప్రాబౌష్ఠ్యతుర్గృహతివత్సహయత్వదక్ష్యార్చ్యస్తావకుశ్రవభయానసతాంసరస్సన్వః||౪౪||

యంయేషాంవఃనిరయవత్తానిసంసారకారణైర్గుహేనర్తమానానామపి బద్ధ్యతేసంబద్ధతేఇతిబంధఃదర్శనాదిభిఃసంబం
 ధస్సన్మగ్నాపవర్గవిరమఃఆసపరమసుఖప్రదోబధూవేత్సర్థః||౪౫||నందఇతి|| ఆనస్థాన్ధైకరిశతత్రైవవాసచికిషయాశ
 కపేషుస్థాపితైరథైకస్సహగతైరిత్యర్థః|| ౪౬|| ౪౭||వసుదేవఇతి||వసుదేవస్తంపరిష్వజ్యప్రేమవిహ్వలోబధూవేతిశేషః||
 ౪౮||౪౯||తావితి||తానుతాపరిభ్యనందంయశోదాచనిరహాశోకాత్ శుచఃఅశ్రూణివిజహతుఃముముచతుః - యద్వాశు
 చఃపుత్రవిరహాశోకాత్ విజహతుఃతత్ప్రజతురిత్యర్థః||౫౦||రోహిణీతి||ప్రజేష్వరీంయశోదాం||౫౧|| కేతి|| అనివృత్తానివృ
 త్తికారణైసత్యపిలవతకమానాం - బందమైష్వర్యంఅవాప్య ప్రాప్యైపియస్యాః ప్రతికియాకరుణంశకృతశ్చ
 థకా||౫౨||తత్కృతాంమైత్రీమాహతుః|ఏతావితి||నదృష్ట్వాపితరాయాభ్యాంతా - వస్తుతస్తుఅజన్మత్వాదేవాదృష్టపితరౌ
 హౌధవతి-యవయోఃపిత్రోఃస్వస్తావేతౌ-సంప్రీతనాదీనిపాప్య - అకుశ్రవభయాక్వచిదపిభయరహితౌ భూత్వాఊ
 పతుఃవాసంచక్రతుః - కథంభూయోఃఅక్షోఃనేత్రయోః - రక్షకంపత్యయద్వత్తథారక్షకయోః యవయోయ

క్రమేతత్ - యతఃసతాపరఃస్వగతిరాస్తివైషమ్యమితి॥౪౦॥ గోప్యగతి॥ అభీష్టత్వేలింగం - యస్యకృష్ణస్యశేషజేద్యః
 మనేత్రేషువ్యవధాయకపక్షకృతంవిధాతారంశంపంత్వః - ద్యుగ్ధిఃనేత్రద్వారైః - హృదీకృతంహృదయేప్రవేశితం - పరిర
 బ్ధః - తద్భావంతదాత్మతాంప్రాప్తుః - అపినిత్యయుజాంతరూఢయోగిరామపి॥ ౪౧॥౪౨॥అపీతి॥ చిరాయితావలంబి
 తాః - అత్రహేతుః - శత్రూణాంపక్షస్యక్షపణేచితోయేమాంతాః॥౪౩॥అపీతి॥ అపిస్వితికింవా - అస్తాకావధ్యాయ
 భజనజానీభ - ఆకృతజ్ఞానీతగతివిశంకయాఈషచ్ఛంకయా - సతంకామాత్రంకింతునిశ్చితమేనైతత్ - పరిత్యజ్యగతత్వాది
 తిచేదతతహనూనమితి॥౪౪॥ ఏతత్సద్భూతమాహావాయురితి॥ఆక్షిపతేఆక్షిపతీపృథక్-రోతీత్యర్థః॥ ౪౫॥ అపిచలతిభ
 ద్రుదిదంయదుతభవతీనాంశద్వియోగేనమత్సేత్రిమాతీశయోజాతభిత్వాహ॥ మయీతి॥ మయిభక్తిమాత్రమేవతావ
 దమృతత్వాదుకల్పతే-యత్పునఃపతీనాంమత్సేచలసీత్ - తద్విష్ట్యాఅతిభద్రంకుతఃమదాపనంమత్సాగ్రపకభి॥౪౬॥కీదృ
 శఃత్వంయంచమయీ - సేహసప్రాప్త్యాభిత్వపేక్షయామాత్మ స్వరూపమాహ॥ అహమితి॥ హేఅంగనాఃభాసకా
 దీనాంతరావసైంధవాదీనాం-యథాకాశాదిపంచమహాభూతాన్యాద్యంతాదిరూపాణి - ఏవంస్వభూతానాంజరా
 యుజాదీనామాద్యంతాదిరహం - అతోన్యాపకంమాంభవత్యఃప్రాప్తావశేతి॥ ౪౭॥ ననుచతుర్విధభూతగ్రామాణాం

శ్రీభుకః॥ గోప్యకృష్ణముపలభ్యచిరాదభీష్టంయత్సేత్రిక్షజేద్యఃపక్షకృతంశంపంత్వః । ద్యుగ్ధిహృదీ
 కృతమలంపరిరభ్యపరవాస్తద్భావమాపురపినిత్యయుజాందురాపమి॥౪౦॥ భగవాంస్తాస్తథాభూతాని
 విక్రడపసంగతః॥అగ్నిష్ట్యావామయంపుష్ట్యాప్రహసస్పిదమబ్రవీత్॥ ౪౧॥ అపిస్మరతనస్సఖ్యస్సాన్వనా
 మథాచిత్వేయా॥గతాంశ్చిరాయితాఃశత్రుపక్షక్షపణచేతసః॥౪౩॥ ఆప్యవధ్యాయధాన్యాకస్సిదకృ
 తజ్జనిశంకయా॥నూనంభూతానిభగవాన్యాయక్తి నియనక్తిచ॥౪౪॥వాయుర్గ్రధాఘనానీకంత్వఃతూ
 లరజాంసీవా॥స్థయోజ్యాక్షిపతేధూయస్తథాభూతానిధూతిశ్చత్॥ ౪౫॥మయిభక్తిమీకాధూతానా
 మమృతత్వాదుకల్పతే॥దిష్ట్యాదుదాసీన్సత్సేహాభవతీనాంమదాపనః॥౪౬॥అహంహిసర్వభూతా
 నామాదిరంతోంతరంబహిః । భౌతికానాయథాఖంబారూర్భూత్యాయుర్జ్యోతిరంగనా॥ ౪౭॥ ఏవం
 హేతూనిభూతానిభూతేష్ట్యాజ్ఞాశ్చనాతతః॥ఉభయంమయ్యుభవలేషశ్చతాభాంతమక్షరేః॥౪౮॥శ్రీభు
 కః॥ ఆధ్యాత్మవిద్యయాగోప్యవివంకృష్టేనశిక్షితాః॥తదనుస్మరణవ్యస్తజీవకొశాస్తమధ్యగతా॥౪౯॥ఆ
 హుశ్చతేనశిననాభపదారవిందంయోగేశ్వరైర్మూర్ధవిచింత్యమగాధహౌధైః । సంసారకూపపతితోత్త
 రణావలంబంకేహజుషాపాపినస్మరియాత్సదాసః॥౫౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే ద్వ్యశీ
 తతమోధ్యాయః.

*

శ్రీభుకః॥ తతోనుగృహ్యభగవాన్గోపీరాంసగురుగతః॥ యుద్ధిష్ఠిరమథాపుచ్చత్సర్వాంశ్చనుహృదో
 వ్యయమి॥౫౧॥తదవంలంకరాధేవపరిపృష్టాస్సునత్యుతాః । ప్రత్యూచమహ్నాష్టమనసస్తత్పాదేతాహ
 తాంహసః॥౫౨॥కుతోశివంశ్యచ్చరణాంబజానవంమహన్నసస్తోముఖిన్సుప్తంకృచిత్ । పిబంతియేకాః

తదోక్తాస్తతైవాద్యంతాదిరూపతస్సింశ్చసర్వవ్యాపకేసర్వభూతానివర్తంతఇతికుతస్త్యత్ప్రాప్తిరస్యాకమిత్యత ఆ
 హా॥ఏవమితి॥అయంసథః యథాశరావాదీనాంభౌతికానాంమహాభూతాన్యాద్యంతరూపాణిఏవఏతావేవ చతుర్వి
 ధానిభూతాన్యపిసాతతిత్వానిశేషత్వవ్యవరణేషుభూతేష్వేషవతేతంతేనతుభోక్తగ్యాత్సని-అత్తాతుతేషు భూతేషు
 అస్యభోక్త్యరూపేణతతఃవ్యాప్తః-నకారణత్వేన -అభితుతమభయంభూతభౌతికరూపంభోగ్యంభోక్తారంచాత్మా
 నంమయ్యుక్తంరపరిపూణేకాభాంతంపశ్యతేతి॥౪౮॥ఆధ్యాత్మేతి॥ఆధ్యాత్మవిద్యయాతచ్చిక్షయాస్వరూపోపదేశేన - శి
 ష్టితాఃభోధితాః-తస్మాత్సంస్మరణేనద్వస్తః జీవకొశేలింగంయాసాంతాః - తమేవఅధ్యగతాప్రాప్తుః । ఏవంప్రాప్తా
 అపికృష్ణంత్రిగృహవ్యాసంగేనమాపయాత్వితితచ్చరణస్మరణంప్రాథకయంతే॥ఆహురితి॥ హేనశిననాభతేపదారవిం
 దంయోగేశ్వరైఃహృదివిచింత్యం - కేహంజుషాంగృహసేవిరామపి-మనసిసదాఉదియాత్ అవిభావేతి॥౫౦॥ఇతిభావాథా
 దీపికాయాం-ద్వ్యశీతతమోధ్యాయవ్యాఖ్యా

*

శ్లో॥త్యశీతతమవివంశస్త్రీణాంకృష్ణకథితృచే । ద్రాపద్యైకృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్సన్వకరగ్రహః॥తతఇతి॥అవ్యయం
 కుశలం॥౫౧॥తఇతి॥తత్పాదేక్షయాహతంఅంహూయేమాంతే॥౫౨॥కుతఇతి॥ మహతాంమనస్తఃమనసస్సకాశాత్ - ము

అత్వాదతోఽస్మింశంక్యవితరదాచితే దేహభృతాం దేహధారిణాం దేహకృచ్చపావస్య ప్రతిశ్చ అవిద్యా తాంభీనత్ర
 తితి భాతం దేహకృతీశ్చ తేజోవిద్యయా జ్ఞానచ్ఛిదంవా || ౩ || హి త్వేతి || హి త్వేతి పదద్వయం త్వత్వాం హి ఏవాధే త్వ
 మేవన తా స్తస్య త్యర్థః కథంభూతం అన్యధా మ్నాస్వరూపప్రకాశేన విధుతానిరస్తాః ఆత్మకృతాః బుద్ధినిమిత్తాః తిస్రః
 అవస్థాః సృక్ తం అలంకరణం సంస్థం సర్వానందికదంబరూపం అఖండ అపరిచ్ఛిన్నం యతః నకుంతః ఆకుంతః
 బాహ్యచిద్భిక్తిశ్చ స్యతం న నేవం రూపతా శ్రీకృష్ణస్య కుతః అస్య దాదిమదైకా ప్రతీతే రతి ఆహుః కాలోపస్య మైతి || ౪ ||
 తేనోఽస్మద్భావే తా శ్చ తేనిగమాశ్చ తేషాం అవసరక్షణార్థం ఆత్మాకవాత్రా యోగమాయాయా అకృతీనరాకారమూ
 లః ర్భేదతం పరమహంసాహం గం త్వాం అతస్తవైవ రూపం వదనస్య కంపతేవ న్నాయయా ఏతత్సవై పరిత్యాజ్
 న స్వరూపతా స్మిన్ - మద్వాత్వా మిత్రప్రకరణాత్ జ్ఞాతవ్యం త్వనతా స్మిన్ కింకృత్వా హి త్వం కిం ఆత్మధామ ఆ
 త్మగీరీంధ్రాదుగృహం బుచ్చిచ్చ దేహగోనం గంపరిత్యజ్యేత్ శ్లోకః సమానమన్యత్ || ౪ || ఇతి || త్రిషు లోకేషు గీతాః ||
 హే వైదర్భీతి || హేకౌ నలనత్వే శ్చైవ్యమిత్రవేదరోహిణి - లోహిణీ నామ కాచిత్కత్తమమీషీతుల్యా || ౬ || హేకృష్ణప
 త్విత్తితి || అన్యో హేకృష్ణ పత్న్యతి || ౬ || వైద్యాయేతి || మామం అర్చయితుం సంపాదయితుం రాజసుజరా సంధావిషుః

పుటైరలంప్రభో దేహంభృతాం దేహకృదస్త్యుతిచ్ఛిదమ్ || ౩ || హి త్వోగృధామవిధుతా త్తకృతశ్చోద
 స్థమానందసంస్థవమఖండమ క్షుంతబోధమ్ కాలోపస్య వనిగమ వనిత్ర యోగమాయాకృతిం పరమహం
 సగంతిం తా స్తస్మిన్ || ౪ || శ్రీకుకః || ఇత్యుత్తమశ్లోక శిఖామణిం జగత్స్వచ్ఛిదవత్సవంధకారవప్రియః సమ
 త్యగోపిదకథామిథోగృణంప్రిలోకగీతాశ్చ లువర్ణయామి తే || ౫ || ద్రావదీ || హే వైదర్భ్యమ్యతేభద్ర
 హే జాబవంకోసతే || హే సత్యభామే కాళిదైవ్యరూహిణి త్వుజే || ౬ || హేకృష్ణపత్న్యతి వైద్యూత
 వోభగవానయమ్ ఉపయోమయధాలోకమనుకుర్వకస్వమాయయా || ౭ || రుక్మిణీ || వైద్యాయా గృయ
 తుముద్యత కామకేషు రాజస్వజే మభటశేఖరి తాంఘ్రిణిః | నిస్యమృగేంద్రభావవజోపయిధా
 త్తచ్ఛ్రీనికేతి చరిణోస్తుమమార్చనాయ || ౮ || సత్యభామా || యో మేనవాభివధగే ప్రహృదాత్ తేనలిప్తాభి
 శాపమవమాన్యకముపాదహార | జీత్వేక్షరజః ధరత్నమదాత్స తేనభీతః పితాదీశతమాంప్రభవేషిద
 త్రామ్ || ౯ || జాబవతి || ప్రాజ్ఞాయ దేహకృదమంసిజరాథదైవంసీతాపతిం త్రినవహస్యమనూభ్యయధ్య
 తే | జ్ఞాత్వా సరీషేతముపాహరదహణం నాంపాదప్రగృహ్యమణీనాహమమవ్యదాసీ || ౧౦ || కాళిందీ
 తపశ్చరతి మాజ్ఞాయస్వపాదస్వశక సచ్చయా | సభ్యామేత్యాగ్రహే త్వణింసాహంతద్గృహమాజకా
 నీ || ౧౧ || భద్రా || యోమాంస్యయంవరఉపేత్యవిజిత్యధూపాన్నిస్యేశ్వయూధగమివాత్మబలిం దిషా
 రి | భాగ్యేనాశ్చ మేనకురుతస్వత్రుంక్రియోకస్తస్యాస్తుమేనుభవమంఘ్యైవ నైజనిత్యమ్ || ౧౨ || స
 త్యాగగస్తూత్యణిః బలవిర్యమతీక్షణ్యం గాకపితాకృతాకషేతపవిర్యపరీక్షణాయ తాకవీరదుమవదహ

ద్యతకామకేషు అజేయోయధటాః తేషాం శేఖరి తాం కుటువత్యతాః అంఘ్రిరెగవోయేన - తేషాం మూర్ధ్ని
 పదందధదిత్యథకః తస్య శ్రీనికేతస్య చరిణిమమలజానాయాస్తు || ౧౩ || యథతి || సనాభేభాగ్నితుంపభేనిహకృతేనతప్తం
 హృత్ యస్య శేన - తేతదేన తా త్వేచలిప్తం - ఆభిశాపదుర్భళః ఆపమాన్యకం పరిహతుం - ఋక్షరాజుజిత్యావరత్నం
 స్యమంతుం ఉపాజహర ఆసేతవాక్ - ఆథ ఆనంతరం మత్ప్రేరేత్తుమదాత్ - తేనస్యావగాధేనభీతః సమపితాగ్రభ
 వెశీకృష్ణాయమామదిశతలదిశతేదదావిత్యథకః దత్తాంలక్ష్మరాదిభ్యః ప్రతిశ్రుతామవీత్యథకః || ౯ || ప్రాజ్ఞాయేతి ||
 దేహకృతపితా - అములశ్రీకృష్ణం - నిజనాథం స్యామి నందైవమిత్యరంసీతాపతిం ప్రాజ్ఞాయ అజ్ఞాయ - త్రినవహాని
 హాస్యంభంధురీనురోధేన - సప్తసతేదినాన్యమనూభ్యయధ్యత - పరీక్షితుం సంజాతా పక్ష్యానిన్యసంపరీక్షితే - తం
 సాత్వాత్మతాపతిరేవాసావేజ్ఞాతాపితాప్రగృహ్యమణీనాహమాం అహణముపాహరతే అహణతయ సమర్పిత
 వాక్ - ఆహుతహి త్వమితీశ్వాసి - నేత్యాహ - అముష్యాహం దాసీతి || ౧౦ || తపతితి || సఖా అజకానేన - తస్య గృహమా
 జకాని హే సమమాజకనకత్రీణ || ౧౧ || యథతి || శునాం యూగతం స్వబలిం స్వాపాడిం సంభవేతి - మేధాత్పాంశ్చ అపకు
 తః అపకారం కుర్వతః పిజిత్యక్రియోకశ్రీనివాసం - తస్య అంఘ్యైవ నేజనిత్యం చరణతాశన కత్వత్వం అనుభవం ప్రతి
 జన్మ - మేతస్తు || ౧౨ || సప్తేతి || సప్త ఉదయవృషధౌక - బలం చవీర్యం ప్రభావశ్చ తీక్షణ్యం గాడిద అశిశయ తానియేషాం తాక

మహిషాకృతాకాసంపాదితాః-బలియసేమాందాతుం-శీతిపానాంవీర్యస్యబలస్య- పరీక్షణాయతాః ప్రసిద్ధాః ఏ
 రాణాందుమహదంఘ్నుంతియేతాః-తరసాశీఘ్రమేవ-నిగృహ్యదమయిత్యా-క్రిడతానాయాసేనైవబబంధ- అజతోకాః
 అతాపత్యాని॥౧౩॥యథతి॥వీర్యమేవశ్రుత్వా-దేయంయన్యాస్తాం-దాసీభిస్సహ- చతురంగిణీఃగజశ్యాద్వి సేనాయుక్తాం
 మాం-పురింసిన్యే॥౧౪॥ పితృతి॥ కృష్ణేహేద్రోపదితస్మిన్నేవచిత్రంయసాస్తాంమాంఅత్మహిణ్యాసేనయాసహసఖీజ
 నైచ్చిసహ॥౧౫॥అస్యేతి॥ యేనపాదసంస్పృశేనతత్సమేతత్తేవల్యాఖ్యంశ్రేయఃభవేత్-యన్వా-యేనకారణేనఆ
 త్మనోజీవస్యతత్శ్రేయఃసంపదపురుషార్థాఇతి॥౧౬॥యమతి॥రాజ్ఞిహేద్రోపది-యధామిత్రవిందాయాః-తథామమాపి
 చిత్రంముకుందవిషయమాసీత్-సుసంమృత్యుసమ్యుచితార్థ-పద్మహస్తయాశ్రియా- వృతఃశీల- అఃమమాపిచిత్రంశ్రీము
 కు-దేహసిద్ధితి॥౧౭॥జ్ఞాత్వేతితత్త్రోక్తవృత్తాంతాంతరీకారాయమాన॥౧౮॥యథేతి॥యథారాజ్ఞిశవ స్వయంవ
 రేపార్థస్యహస్పయాలపురుష్యయాకృతః-మత్స్యగంకారితవాః-పాతాంతరే-పార్థస్యఇమణాఅపాకృతః-తహిమ
 మపిఅజ్ఞానపవకింనావిధగ్ధతత్రాహఅయంత్యితి - సమతోన్యబహురేవాచ్చన్నః - నాంశఃఅతఃస్తంభ సంలగ్నయా

న ప్రరసానిగృహ్య క్రిడతాబల ధమా మధాశివోఽజతోకాః॥౧౩॥యథత్తంవీర్యశ్రుత్వా-మాం-దాసీభి
 శ్చతురంగిణీమ్ । పథినిజిత్యరాజవ్యాప్తస్యేతద్దాన్యచనుమే॥౧౪॥మిత్రవిందా॥ పితామహాతులేయా
 యస్య ఇమాహూ-యదత్రవాః॥కృష్ణేకృష్ణాయతచ్చిత్రామత్మహిణ్యాసఖీజనైః॥౧౫॥ అస్యమేపాద
 సంస్పృశ్యధవేజ్జననిజన్తని॥ కమభిభాగ్మ్యమా నాయాయేనతచ్చేయతత్సం॥౧౬॥ అత్మణామ
 మాపిరాజ్ఞిచ్యుతజన్మకమఃకుత్యామహు గ్నారదగీతమాసీత్చిత్రంముకుం-దేశిలపద్మహస్తయావృ
 తస్సుసమృత్యునిహాయలోకపాః॥౧౭॥ జ్ఞాత్వామమమతంసాధివితాదుహేత్వపశ్యతిః॥ బృహత్సేవఇతి
 ఖ్యాతస్త్రోహాయమచీకరత్॥౧౮॥యథాస్వయంవరేరాజ్ఞిమత్స్యఃహపార్థేష్యయాకృతఃఅయంతు
 బహురాచ్చన్నోద్భవ్యతేనజలపరమ్॥౧౯॥ శ్రుతైర్వోత్సర్వతోభూవాణిపేయమకస్మితుఃపురమ్॥సర్వా
 ప్రుశప్రతత్తవ్జ్ఞాసోపాధ్యామస్సహస్రశః॥౨౦॥ పిత్రాసంపూజితాస్సర్వే-యథావీర్యంయథావ
 యఃఅదమస్సశరంపాపంవేద్ధుం-పరిష్రుమద్దియతి॥౨౧॥అదాయవ్యస్థుజనేచిత్తజ్జీకర్తుమనిశ్చరాః॥ ఆ
 కోవిజ్ఞానసూక్ష్మ్యమేతురేకమువాహతాః॥౨౨॥సజ్జన్మత్వాపరేవిగామాగధావ-తిచేదిపాః॥ భీ
 మోమర్యోధవంకణోమావిదంస్తదవస్థితిమ్॥౨౩॥మత్స్యాభాసంజలేవీత్యజ్ఞాన్వాచతదవస్థితిమ్॥ పా
 ర్థో-యత్రోపుజవ్యాసానాచ్చినస్సర్పృశేపరమ్॥౨౪॥ రాజస్యేషునివృత్తేమథగ్నమాసేషుమాః॥ భగ
 వాఃధనురాదాయసజ్జంకృత్యావళిల-యా॥౨౫॥ శస్త్రీన్సంధాయవిఖి-మత్యంబీవ్యసకృజ్జలే । చిత్రే
 షుణాపాతయత్తంసూర్యేచాభిజిత్తితే॥౨౬॥దివిదుంధుయోనేదుజ్జయశబ్దోపునర్చ్యు । దేవాశ్చకు
 నుమాసారంయముచుహ-వ-విహ్వలాః॥౨౭॥తద్రంగమావిశమహంకలనాపురాభ్యాంపద్భ్యాంప్ర
 గృహ్యగంకోజ్జ్వలంతమనాలామ్ । నూత్నేనిచిముపరిధాయచకాశికాగ్రేనప్రిడహసపదివాకఃపరిధృత
 ప్రక॥౨౮॥ ఉన్నీగువక్త్రమురుకుంతలకుండలస్పృహదృఢస్థలంశిశిరహఃసఃటాక్షమోత్యైః । రజ్జోసీరీత్య

ఉద్వేగదృష్ట్యాద్యశ్యతేఅయంతునతథా - కింతు సంభూమాలేనిహితకలశజలేకేవలందృశ్యతేఅతాదృష్టేరధస్తాదుపరివల
 త్యుమితి-అతఃశ్రీకృష్ణవ్యతిరేకేకన్యాపితృవ్యభిభావః॥౧౯॥ ౨౦ : పితృతి॥ మత్స్యంవెద్ధుంపరిష్రుదంసం-ది-మద్ది
 యఃమయ్యేవధీర్వేహంతభగ-అన్యచిత్తాఃవేద్ధుంవశికాఇతిభావః॥౨౧॥తదేవాహ॥అదాయేతిఅమునాచాపేన॥౨౨॥స
 జ్జమతి॥నానిదకతదవస్థితిమితి- మాగధాదీనాంక్రియాశక్తిరేవ-నతులత్వోద్భిజ్జేలేతిభావః॥౨౩॥మత్స్యేతి॥ యత్రాయ
 త్సివాక-అస్పృశత్ముమోవ - సబాణోమత్స్యంనాచ్చిరత్ - పరంకేవలంపస్పృశజ్ఞానవానవ్యజ్ఞానోబలేనాపూ
 ర్ణాఇన్యథాః॥౨౪॥౨౫॥తస్మిన్తితిఅభిజితసర్వాథకసాధకేమహూతే॥౨౫॥ ౨౬॥ భగవత్ప్రీతిహషణభా
 రేణాత్మానమేవామనకాయంత్యాహద్యాభ్యాం॥ తదితి॥ తత్తదా - అహంకరోకలస్వనానాపురాయయోస్తాభ్యాం
 పద్భ్యాం-రంగంప్రావిశం - కనకేనఉజ్వలాంతృమాలాంబీయప్రావృత్య - పరిధాయచనీవిబంధనేన-కాశికాగ్రే
 ఉత్తంకాశేయవస్త్రి-పప్రిహోహసో-యస్మిత్తద్వదనం-అప్యాచా-కలర్యాంధృతాగ్రేదోయయాసా॥౨౮॥ ఉన్నీ
 యోఃఉరికంకుంతలాః-యస్మిన్తి- ముక్తంయో స్త్యయోయోస్త్యగంధస్థలేయస్మిత్ - తదేవతచ్చ- శిశిరఃసంతాపహః

రోహసోయేషుతైః- కటాక్షమోక్షైఃఅపాంగవిక్షణిలినైః- అనురక్తంహృదయంయస్యాస్సాఅహం॥౨౯॥౩౦॥ఎవమి
తి॥హేయాజ్ఞసేద్రోపది- ఈశేశ్రీకృష్ణ-మయావృతేసతి- స్పర్థకంతఃస్పర్థమానాః - నన్వేషంపరమైశ్వర్యంవృష్టవ
తాంకుతస్సృర్ధావసరస్తతాహ- హృచ్చయాతురాతి- హృచ్చయేనతామేనఅతురాఃపరవశాఃకామవిజృంభితాఃస్ప
ర్థకంతఃకృతిభావః॥ ౩౧॥ మామితి॥హయరత్నాచంచతుష్టయంయస్మి కతంరథం - చతుర్గుణజఃద్వాభ్యాంభుజాభ్యాం
మామాలింగ్యద్వాభ్యాంధనుర్బాణోగృహీత్వాచతుర్భుజస్తస్థావితి॥౩౨॥ దారుకఇతి॥ మృగాణాంమిషతాంమృగరా
డివతథాహరిజాగామేతి॥శేయాజ్ఞాతవ్య-దారుకస్త్వైన్యవామృగరాజోపమా॥ ౩౩॥ తఇతి॥ అన్వసజ్జంతపృథతస్సక్తాబ
భూవుఃనిషేద్ధుంప్రతిబంధంకతుకంకేచనపురతోగత్యాపథిసంయత్రాబభూవురిత్యర్థః- ఉద్ధృతేషాంపాణ్డ్యోక్తకృత
చాపాః- గ్రామసింహాఃశ్వాసహరింసింహంయథేతి॥౩౪॥౩౫॥ తతఇతి॥ రవింఛాదయంతీతిరవిచ్చదాఃధ్వజేషుపటాయ
స్యాం-విచిత్రాణితోరణానియస్యాం- సైవసాదతాం- కుశస్తలీంద్వారకాపురిం-యదువతింసమావిశత్స్వకేతనంమం
డలం-అస్తాచలంవాగిడిపితేతి॥ మహాహవాసఃప్రభృతిభిః-సుహృదాదీకపూజయామాస॥౩౬॥ దాసీభిరితి॥ దాస్యా
దధిస్సహాయధానిపూర్ణాణాంపిదదా॥౩౭॥అత్సారామస్యేతి॥ ఇమాంఅష్టావయంసర్వసంగనివృత్త్యాధాతపసాస్వధర్మే
పరితశ్చనక్రైమురారేరంసేనురక్తహృదయానిదధేస్సమాలామ్॥ ౨౯॥ తావన్మృదంగపటహఃశృంఖభే
ర్యావకాదయః॥నినేదుర్బలవతఃకోశసన్నతుగాఢాయకాజగుః॥౩౦॥ఏవంవృతేధగవతిమయేశేస్సంయూ
ధవాః॥ నసేహిరేయాజ్ఞసేనిస్పర్థకంతోహృచ్చయాతురాః॥౩౧॥మాంతావద్రథమారోప్యహయరత్న
చతుష్టయమ్॥ శాఙ్గముద్యమృగసన్నద్ధస్తస్థావాజౌచతుర్గుణజః॥౩౨॥ దారుకశ్చోదయామాసకాంచ
నోపసూరంరథమ్॥మిషతాంధూఘజాంరాజ్ఞిమృగాణాంమృగరాడివ॥౩౩॥ శేన్వసజ్జంతరాజన్యానిషే
ద్ధుంపథికేచనసంయత్రాఉద్ధృతేషాంపాణ్డ్యోక్తకృతచాపాః॥౩౪॥తేశాఙ్గచ్యుతబాణోష్ఠేఃకృ
త్రదాహ్వాంఘ్రికంధరాః॥ సమేతుఃప్రథనేకేచినేకేనంత్యజ్జదుద్భవుః॥౩౫॥ తతఃపురింయదువతిరత్య
లంకృతాంవిచ్చనధ్వజపటచిత్రతోరణామ్॥ కుశస్తలీందివిభువివాపిసంస్తూతాంసమావిశత్తరణిరివన్వకే
తనమ్॥౩౬॥ పితామేపూజయామాససుహృత్సంబంధిచాంధవాక॥ మహాహవాసోలంకారశయ్యాస
నపరిచ్ఛదైః॥౩౭॥ దాసీభిస్సర్వసంపద్భిభాః-తేభరథవాజిభిః॥అయుధానిమహాహాణేదదాపూర్ణాస్య
భక్తిః॥౩౮॥ అత్సారామస్యతస్యేమావయంవైగృహదాసికాః॥ సర్వసంగనివృత్త్యాధాతపసాచబ
భూవిమ॥౩౯॥యోదతసహస్రమహిష్య॥భౌమంహత్యసగణంయథితేవేంద్రాజ్ఞాత్పార్థః॥శీతిజయేజి
తరాజకన్యా॥ నిముఃచ్యసంస్మృతివిమోక్షమనుస్తరంతిఃపాదాంబుజంపరిణియాయసప్రకామః॥౪౦॥
నవయంసార్ధిసామాజ్యంస్వారాజ్యంభోజ్యమపుత్ర॥ వైరాజ్యంపారమేష్ఠ్యంవాఅంత్యంవాహరేప
దమ్॥౪౧॥ కామయామహవీతస్యశ్రీమత్పాదరజశ్శ్రియః॥కుచకుంకుమగంధాఙ్గంమూర్ధ్నావోధుం
గదాభృతః॥౪౨॥ జవప్రయోయద్వాంఘ్రిపులింద్యస్త్రంవిరుధః॥ గావఃశ్చరయతోగోపాఃపాద
స్పర్థకంమహాత్మనః॥౪౩॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-త్యక్తితమోధ్యాయః.

*

ణచ-అద్దాసాక్షాత్-తస్యగృహదాసికాంబభూవిమ॥౩౯॥ భౌమమితి॥శీతిజయేదిగ్విజయేజితానాంరాజ్ఞాంకన్యాసః
స్యాత్- తేనరుద్ధాజ్ఞాత్వాతతోనిముఃచ్యసంస్త్రతేర్విమోక్షోయస్తాత్తత్ - పదాంబుజంఅనుస్తరంతిఃపరిణినాయక
వాహ-అప్రకామోషియః॥౪౦॥నేతి॥సామాజ్యాదినకామయామహే - కింతు- తస్యశ్రీమత్పాదరజోమూర్ధ్నావో
దుంకామయామహఇతి॥ ననుతస్యగృహేణ్యాయాయంసర్వసంపద్భాజకీమేవంకామ్యతేఅతలపః - హేసార్ధిసా
మాజ్యంసార్ధభౌమంపదం- స్వారాజ్యమైంద్రంపదం-భోజ్యంతదుభయభోగభాక్త్యం-వివిధంరాజతఇతివిరాట్ - త
స్యభావోవైరాజ్యంఅణిమాదిసిద్ధిభాక్త్యమిత్యర్థః-పారమేష్ఠ్యంబ్రహ్మపదంఅనంత్యంమోక్షం - హరేః పదంతత్సా
లోక్యాది-నతు- కామయామహఇతి - యద్వా - బహ్వంబ్రాహ్మణోక్తక్రమేపాగదిచతుష్టయాధిత్యానిసా
మాజ్యభోజ్యస్వారాజ్యవైరాజ్యనిన్యాభ్యేయాని॥ ౪౧॥ కామయామహఇతి॥కింతత్పాదరజవకామ్యతేతలపః-
శ్రియఃకుచకుంకుమగంధాఙ్గమితి-బ్రహ్మదిసేవ్యయాశ్రియాపీసేవితత్వాదితిభావః॥ ౪౨॥ ననుతహేఅదిదులభత్వా
తేంద్రాంబుజాయాఅతలపః॥ బ్రహ్మయైతి॥యత్యథా - గావఃగాః- మహత్సనోపిగాశ్చరయతః- పాద

స్వర్ణంచగోపాః యథావాంఛంతి తద్వత్ తత్పరాకాంసులభమితిభావః॥౩౩॥ ఇతిభావాథాః దీపికాయాః - త్యక్తశీతలమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ చతుర్విధధి కేశీతత మేమునిసమాగమే । వసుదేవముఖాత్సహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ శ్రుత్యేషి ॥ సుబలపుత్రాగౌంధారిమాధవీసుభద్రాక్షితిపానాం రాజ్ఞాం పత్నీ స్వగోప్యః కృష్ణభక్తాః గోపికాః విసిస్తుః విస్తయంజగ్ముః ॥ ౧౧ ॥ తానితి ॥ ఆనర్చ్యః ఆర్చితవంతః ॥ ౧౨ ॥ ఉవాచేతి ॥ ధర్మగోప్తీ శ్రీమత్సర్వసంధర్మకగుప్తనుః - యతానియతావాగ్యస్య సదనః ॥ ౧౩ ॥ ఆహుతిః ॥ జన్మభృతః సఫలజన్మానః - తత్ఫలంజన్మఫలం - కింతత్ మయ్యోగేశ్వరదర్శనం ॥ ౧౪ ॥ కించయుష్మాకందర్శనమేతావదేవానామపిదుష్పాపం ఆస్తాకంతుస్త్వనాదికమపి కథం సంఘటితమితి విస్తయనాహ ॥ కిమితి ॥ స్వల్పతపసాంతిః సానాదిమాత్రే తపోబుద్ధి ర్మోహంతభా ఆర్చయంతప్రతి మాయాదేవ ఇతి చక్షు భక్తిష్టి ర్మోహంతేహం - యోశ్వరదర్శనస్సకనాదికం ఇదం కిం సంభావితం న సంభావితమితి త్యక్తః ॥ ౧౦ ॥ ఎతత్ప్రసవంచయతి త్రిభిః ॥ నైతి ॥ ౧౧ ॥ నైతి ॥ నానసోరపుష్పాసనావిషయత్వం ॥ శ్రుతి ॥ యోవాచంబ్రహ్మేత్యుపాస్తై యోమనో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఇతి శ్రుతేః ఆఘంతశ్రీశుకః ॥ శ్రుత్వా పురాసుబలపుత్ర్య శ్రియాజ్ఞ సేనీమాధవ్యథక్షితి పవత్స్య ఉత స్వగోప్యః ॥ కృష్ణేభిలాత్సనీహరా ప్రణయానుబంధం సర్వాని సిన్ధురలమశ్రుకలాకులాత్మ్యం ॥ ౧౧ ॥ ఇతి సంభాషణాదానుష్ఠితీ భిష్టీ సువృభిన్యథా ॥ ఆయుమునయస్తతః కృష్ణరామదిదృక్షయా ॥ ౧౨ ॥ దైవపాయనో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోసితః ॥ విశ్వామిత్రశ్చ తానందో భరద్వాజో భగవతః ॥ ౧౩ ॥ రామస్స శిష్యో భగవాన్ వసిష్ఠో గాలవో భృగుః ॥ పులస్త్యో పులకాత్రాశ్చ మార్కండేయో బృహస్పతిః ॥ ౧౪ ॥ ద్వితస్త్రోతస్త్రైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రస్తథాంగిరాః ॥ ఆగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోపరే ॥ ౧౫ ॥ తాన్ కృష్ణావసహసోత్థాయ ప్రాగాసీనాన్ పాదయః ॥ పాండవాః కృష్ణరామాచ ప్రణమ్యుర్విశ్వవందితా ॥ ౧౬ ॥ తానానరుకాయేధాన ర్వేసహరామో మ్యుతోర్చయత్ ॥ స్వాగతానసపాద్యాః క్షుణ్ణమాల్మసూపానులెపయే ॥ ౧౭ ॥ ఉవాచసుఖమాసీన్వాభగవాన్ ధర్మకగుప్తనుః ॥ సదసస్తస్య సహతోయతవాచోనుశ్చిన్వశః ॥ ౧౮ ॥ శ్రీకృష్ణః ఆహువయంజన్మభృతోల్బాకాత్సేక్షానతత్ఫలమ్ ॥ దేవానామపిదుష్పాపం యయ్యోగేశ్వరదర్శనమ్ ॥ ౧౯ ॥ కింస్వల్పతపసాంతస్మాకం సర్పాయాదేవ చక్షుషామ్ ॥ దర్శనస్వర్ణవప్రశ్నప్రహ్వపాదాచకనాదికమ్ ॥ ౨౦ ॥ నహ్యం మయానితి భావనిదేవామృచ్చిలామయాః ॥ తేపునంతురుకాలేనదర్శనాదేవసాధవః ॥ ౨౧ ॥ నాగ్నిర్నూర్వ్యోవచచంద్రతారకానభూజలంఖంశ్వననోభవాజ్ఞనః ॥ ఉపాసితాభేదకృతోహరంత్యఘంవివశ్చితోఘ్నంతి మహూతకసేవయా ॥ ౨౨ ॥ యస్మాత్తబుద్ధిః కుణపేత్రిధాతుకెస్వధీకశత్రాదిమభౌమ ఇజ్యధీః ॥ యత్త్రీకబుద్ధిశ్చ జలేనకహిచిజ్జనే ష్వభిక్షేషసంవీవగోభరః ॥ ౨౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశక్యో శంభవతః కృష్ణచ్చాగ్రకుంతమేధసః ॥ వచోదురత్యయం విప్రాస్తూష్ణీమానకభ్రమద్ధియః ॥ ౨౪ ॥ చిరవిమృశ్య మనయ ఈశ్వరస్యే శీతవ్యతామ్ ॥ జనసంగ్రహ ఇత్యుక్తా స్సయంతస్తంజగద్గురుమ్ ॥ ౨౫ ॥ మునయః యన్తాయయాతత్వవిదుః త్రమావయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః ॥ యదీశిత

గ్నాం అజ్ఞానాచాగ్నాద్దయోనహరంతి - అత్ర హేతుః భేదకృతః భేదకతాః - యద్వాభేదబుద్ధిం కుర్వతః పుంసః ॥ విప్రశ్రోతీనస్తభదాః - తేతుముహూతకమాత్రసేవయైవాఘంఘ్నంతితి ॥ ౨౨ ॥ ఆతస్మాద్ధూన్ విహాయాన్యతాత్త్వాదిబుగ్యాంజ్ఞమానోతీవ మందగత్కాహ ॥ యస్యేతి ఆత్మబుద్ధిరహమితిబుద్ధిః - త్రయోధాతవోవాతపి త్రైకేష్వాః - ప్రకృతహియస్యతస్త్రిక - కుణపేశరీరే - స్వధీః స్వీయా ఇతిబుద్ధిః భౌమేహమవికారేమృచ్చిలాదా ఇజ్యధీః దేవతాబుద్ధిః - యత్సమస్తీర్థకబుద్ధిః తీర్థకమితిబుద్ధిః - అభిక్షేపతత్వవిత్సయస్యత్వాబుద్ధియోనసంతి - సవీకగోష్వపిభరః దారుణః అత్యంతావేకీ - యద్వాగవాంత్యుదాధిభారవాహః ఖరోగదాభ ఇతి ॥ ౨౩ ॥ నిశక్యేతి ॥ దురన్వయం అననురూపం భ్రమంతీ అనవశ్శీగధీ సుద్ధి ర్మోహంతే ॥ ౨౪ ॥ చిరమితి ॥ ఈశితవ్యతాం అనిశ్వరతాం కమాధికారితాం - జనసంగ్రహమాత్రమేతదిత్యాసః - స్వయంతః స్వయమానాహసంతః ॥ ౨౫ ॥ దురన్వయం విప్లవాంతలహద్యాభ్యాం ॥ యన్తాయయేతి ॥ తత్త్వవిత్సయత్రమా అపివయం - కాసామాయాయామోహితా ఇతి తామాహః యదితి - యత్ యన్తాత్ - ఈహయానరదేష్టితే - నూతన్త ఈశితవ్యామి అనిశ్వరవదావరతిభవాన్ - సన్వహమీశక్యేతి - మిత్యేవమాచరేయంతతాహః - ఆ

హౌః ఇతి-భగవత స్తవవిశేష్టితం విచిత్రం అపితరగ్యమేవ॥౧౬॥ భగవత్ స్తవేవాహుః॥ అనిహౌః అక్రియ
వ-ఆత్మనా స్వరూపమాత్రేణ బహుధేత్యతద్యష్టాంతః- యథాభామైరితి॥ భౌమైః ఘటాదివికారైరుపలపితా॥ శ్రు
వాచారంభణం వికారోనామధేయమ్మృతైకత్వైవ సత్యమితీశుతిః-ననుకథమహంజగత్సృష్ట్యాదికతాదేవకీవనుజేవ
త్రిత్యాదిత్యతాహుః॥ అహౌః ఇతి॥ విధూమ్నః పరిపూర్ణగన్ధతవ ఇదంజన్మాదివరితం విడంబనమనుకరణమాత్రం సతుత
స్త్వయితి॥౧౭॥ జవసంగ్రహమాహుస్త్రీభిః ఆధేతి॥ సత్వం శుద్ధసత్వాత్సృక్ యౌపంచిభిషి-చ్యుతిబయస్వాచారేణ-వేద
పథం చిభిషి॥౧౮॥ అతేవవబ్రాహ్మణేభుబహుమానమపిరోషీతిపహేతుకమాహుః॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మవేదాఖ్యం
శుద్ధ-శుద్ధంతేహృదయంతరంగరూపం-కుశే ఇత్యతహుః-యత్రేతి-యత్ర బ్రహ్మణ్యేవ్యక్తం శార్యం-అవ్యక్తం కా
గం-తతః పరం-సత్ సన్నాత్రం బ్రహ్మ-తపఆదిభిరుపలబ్ధంతే బ్రహ్మ॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్ వేదవృద్ధయత్యా
ద్యైద్రప్రవతకం బ్రాహ్మణ-కులం-శాస్త్రయోనైర్వేదప్రమాణకస్య-తవసద్ధామశ్రేష్ఠముపలబ్ధిస్తానం-సభాజయసి
సంపూజయసి-తత్తస్మాదేవకారణాత్-తస్య బ్రహ్మణ్యోనామగ్రణీమః ఖ్యుః తత్ప్రవతక-కస్యకమాచరిసీత్సభా॥
అంతస్మాదీశ్వరస్య తవేదంజనసంగ్రహమాత్రం-వయంతుతవసంగత్యాకృతాథా ఇత్యాహుష్యధ్యేతి॥౨౦॥ సతాం
గత్యాత్వయానంగమ్యసంగం ప్రాప్య-యతే యస్తాత్ త్వం నిశ్రేయసాం పరిః అవధిః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ సేతి॥ ఏకస్మిన్వేదస్థా
వ్యాయతిగూఢతహయా అహౌ విచిత్రం భగవద్విశేష్టితమ్॥ ౧౬॥ అనిహౌః తద్వహుధైక ఆత్మనా స్వ
జత్యవత్యత్తినతత్రబద్ధతే॥ భౌమైహి-ధూమిర్బహునామరూపిణీ అహౌ విధూమ్నశ్చరితం విడంబ
నమ్॥ ౧౭॥ అథాపికాలేస్వజనాభిగుప్తయేచిభిషి సత్వంఖలనిగ్రహాయ॥ స్థలిలయావేదపథంసనాత
నంవదౌక్రమాత్తామ్రుషః పరోభవాత్॥ ౧౮॥ బ్రహ్మతేహృదయంశుక్లంతవస్సాస్వధ్యాయసంయమైః
యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తంచతః పరమ్॥ ౧౯॥ తస్మాద్భివృక్షులంబ్రహ్మణాస్త్రయోనైస్త
వాత్తనః॥ సభాజయసి నసద్ధామతద్భివృక్షాగ్రణీభవాచ॥ ౨౦॥ అదన్యోద్భూతాభ్యంతం విద్యాయా
స్తవసోద్యతః త్వయానంగమ్యసద్గత్యాయత్వం నిశ్రేయసాం పరిః॥ ౨౧॥ నమస్తస్మే భగవతే కృష్ణా
యాకుంతమేధసైస్వయోగమాయయా చ్చన్నమహిమేపరమాత్మనై॥ ౨౨॥ నయంవిదంత్యమీధూవా
వీకారామాప్యవృష్ణయః॥ మాయాయవనికాచ్చన్నమాత్మానంకాలమీశ్వరమ్॥ ౨౩॥ యథాశయానః పురు
ష ఆత్మానంగుణతత్వద్భిః॥ నామమాత్రేంద్రియాభాతం వేదరహితం వరమ్॥ ౨౪॥ ఏవంత్యాయంజనో
బ్రహ్మన్నామమాత్రేంద్రియేహయా॥ మాయయా విభ్రమిచ్చిత్తానవేదస్సృత్యుప్లవాత్॥ ౨౫॥ త
స్మాద్భ్యతేదద్యకీమాంఘ్రిమహాఘమషకతీథాస్తదంహృదికృతం సువిపక్వయోగైః॥ ఉత్పిక్తభక్త్యప
హృతాశయజీవకోశాలప్రభవవర్గతిమతోనగృహాగభక్తా॥ ౨౬॥ ఇత్యనుజ్ఞాచ్యుతాశాహంధ్యతరా
ష్ట్రం యుధిష్ఠిరం॥ రాజంస్తేస్వాశ్రమాకగంతుం మనయోదధిరేమనః॥ ౨౭॥ తిద్వీత్యతానను ప్రజ్యవసు
దేవోమహాయశాః॥ ప్రణమ్యచోపసంగృహ్యభివాక్షేదంసుయంత్రితీతి॥ ౨౮॥ వసుదేవః॥ సమోవస్సర్వదే
వేభ్యః కువయశ్చోతుమహాధాకమణాకమణిహారోయథాస్యాన్నస్తదుచ్యతామ్॥ నారదః॥ నాతి
శేతరామోయేషాంతేతేపి-కాలంసృష్ట్యాదికారణం-ఈశ్వరంవియంతారం॥ ౨౩॥ ఏతత్తద్యష్టాంతమాహుః॥ యథేతి
యానఃస్వప్నాక్షపశ్యక-గుణతత్వద్భిః స్వప్నవిషయేమతత్వద్భిః-నామమాత్రమింద్రియేగమనసా ఆభాం
సింహవ్యాహృదిరూపమాత్మానంవేదతద్రహితం పరంవేదవత్తాదిరూపమాత్మానంవేదయథా॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ ఏ
త్వాత్వానామమాత్రేషుస్వప్నాదితుల్యవిషయేమింద్రియైర్యాఈహాప్రవృత్తిః-నైవమాయాతయా-విభ్రమిచ్చి
త్తానవేదస్సృతేవివేకస్యఉప్లవాత్ నాశాత్॥ ౨౫॥ తస్మై॥ అగౌఘస్యనుషణంవివాశకంయతే గంగాఖ్యంతీర్థం
తస్మాత్సదంత్రయం-తేఅంఘ్రిమవిపక్వయోగైరపిహృదిహృదయేకసంకేవలం నతుదృష్టంతస్యతే అంఘ్రింపద్యకీ
మద్యప్రవహోవయంబహుభిః ప్రత్యైః-అతీస్యాకభక్తానసగృహాగభక్తాకృత్యాఅనుగ్రహంకుర్విత్సభాః-ననుకీర్థ
క్త్యా యథాపూర్వం తపవతప్యతామితీతేత్యాహుః॥ ఉత్పిక్తాఉద్రిక్తాయాభక్తితయాఅపహృతేఅశయలక్షణాజీవకో
శోయేషా-తేవపూర్వేభగవతవర్గతిమాప్రసాన్యభి॥ ౨౬॥ ౨౭ తస్మై॥ ఉపసంగృహ్యచరణౌపాజిభ్యాంధృత్యాబిభా
షేదమితిసంధిరావణః॥ ౨౮॥ నమభి॥ సర్వదేవాయేషుతేభ్యం॥ శు॥ యావత్తేవేదదేవతాస్తాస్సగ్యావేదవిద్యాస్తే

వసంతితిశ్రుతే-యేనకమకదాయథాతేనవాకమకదాంసిద్ధారోనిరాసోభవతితదుచ్యతాం॥ ౨౯॥ శ్రీకృష్ణంహిత్యా అ
స్తాకృష్ణతీతిని తాకప్రత్యాహనారదః॥ బుధశ్శయాబద్ధమిచ్చయా॥ ౩౦॥ సన్నికషణితి॥ తత్రత్యః గంగాతీ
రివాసీ॥ ౩౧॥ శ్రీకృష్ణే అర్చకత్వమాశంకమానః అవిద్యావిజృంభితభిక్షాహద్యాభ్యాం॥ యస్యేతి॥ అనుభూతిః జ్ఞానం- తు
తశ్చిదపిననరిష్యతి ననశ్యతి-తదేవాహ- కాలేనకర్మ-టికాఫలవత్ అస్యవిశ్వస్థలయోత్పత్త్యాద్విరాషిష్టతపవవిద్యుదాది
వత్ అన్యస్తాచ్చ ముద్గరాదివఘటః-గుణతోరూపాద్యంతరోత్పత్త్యైవపూర్వరూపాదినాశేదహాదిః॥ ౩౨॥ తమితి॥ తంపి
వంకుతశ్చిదపిలవ్యాహతానుభవం-అతేవీవతశ్చిదం కేద-అద్వితీయశ్రీకృష్ణం-అజ్ఞః ప్రాకృతః - ఉపగూఢమాచ్చన్నం
మనుష్యం మస్యేత-క్షైణైకర్మాదిభి-తత్రక్షారాగాదయశ్చ-తత్పూర్వకాణికర్మాణిచ- తత్పరిపాకేనుభవఃఖేచ - స
త్త్వాదిగుణానాంపునఃపునఃప్రవాహశ్చ-తైః ప్రాచాదిభిశ్చస్వవిభవైః స్వకారైవోత్పత్త్యప్రాంతః- మేఘహిమోపరా
గైః అభిక్రమారరాహభిః స్వవిభవైః సూర్యమితే॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ చిత్తస్యేతి॥ చిత్తస్య ఉపశమం ఉపశమమేతు- యో
గోమోక్షోపాయశ్చ శనైరాత్మవోముదమావహతీతథా-సుగమః ప్రవృత్త్యాశ్చయత్వాత్ ధమశ్చ అవశక్యకః- అన్య
ధావిహితాకరణేనమానిన్యప్రసంగాత్॥ ౩౬॥ నను॥ ౩౭॥ సకమకదానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేతమృతత్వ మానశురి

చిత్తమిదంవిపాక్రమదేహిబుధత్వయా॥ కృష్ణం మత్వార్చకం యన్మః పృచ్ఛతి శ్రేయతత్ ॥ ౩౦॥ సన్నిక
ర్షోత్రీమత్యాకనామనాదరణకారణమ్ । గాంగంహిత్యా యథాన్యాంభస్తతత్త్వోయాతిశుద్ధయే॥ ౩౧॥
యస్యానుభూతిః కాలేనయోత్పత్త్యాదిసాన్యవై । స్వతోన్యస్తాచ్చగుణతోనకుతశ్చిన్నరిష్యతి ॥ ౩౨॥
తంక్షైకకమకపరిపాకగుణప్రవాహారవాగ్దహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్ । ప్రాచాదిభిస్త్వవిభవైరుప
గూఢమన్యోమన్యేతసూర్యమివ మేఘహిమోపరాగైః॥ ౩౩॥ శ్రీశుకః॥ అథోచముకానయో రాజన్నాభా
వ్యానకదుందుభిమ్ । సర్వేహంశ్య్వృతాం రాజ్ఞాంతథైవాచ్యుతరామయోజితర్షణాంకర్పినిహాకరవిషసా
ధునిరూపితః । యచ్ఛ్రద్ధయానుజేష్విష్ణుం సర్వయజ్ఞేశ్వరం వఖ్యేః । ౩౪॥ చిత్తస్యాపశమాయంతైః విభి
శ్చాస్త్రవత్సమాదశితస్సుగమోయోగోధమశ్చాత్మముదావహః॥ ౩౫॥ అయంస్యస్త్రయనంధా
ద్విజాత్యేకాహమేధినః । యచ్ఛ్రద్ధయాప్రవితేనశుక్షేనశ్యేతపూరుషః । ౩౬॥ విదైషణాం యజ్ఞదానై
గ్వైహైదాకరనుతేషణామ్ । ఆత్మలోకేషణాం జేవకాలేనవిస్మజేద్దుధః॥ ౩౭॥ గ్రామ్యేభ్యకైషణాస్స
శ్వేయయధీకరాస్తపోవనమ్ । ౩౮॥ ఋతైస్త్రిభిర్ద్విజాజ్ఞాతోజేవషిశ్శృణాంప్రభోః । యజ్ఞాధ్యయ
నపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్గత్యజన్తేత్ । ౪౦॥ త్వంత్వద్దముక్తోద్వాభ్యాంవైముషితోమకహామతే । య
జ్ఞైరేవేవణమున్ముచ్యసి ఋణాశరణోభవ॥ ౪౧॥ వసుదేవభవాన్నువంభక్త్యాపరమయాహరిమ్ । జ
గతామీశ్వరంప్రాచీనతనయర్హంపుత్రతాంగతః॥ ౪౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా వసుదేవోమ
హామనః । తాన్యపీన్యత్పిజోవవ్రేయూర్హానమృప్రసాద్యచ॥ ౪౩॥ తపీనమృషయోరాజకృతాధ

త్యాదివాత్సాగస్త్యైవవిహితత్వాత్ కథంకమకమోక్షోపాయ ఇత్యాశంక్యతావతత్వాగస్యాశక్యత్వాదిత్యాశయే
నాహుస్సాధకవత్సృ॥ అయమితి॥ స్వస్త్రయనః స్వస్తీక్షేమం ఈయతేనేతీతథా-శ్రద్ధయానిహామతయా - శుక్లేన
శుద్ధైవలపైనవిత్తేనపూరుషః ఈశ్వరః ఇశ్యేతేతియత్ ఏషః పంధాః॥ ౩౭॥ స్వస్త్రయనత్వమాహుః విత్తేషణామితి విత్త
ఫలభూతైర్మజ్జైదాకవైశ్చవిత్తేషణాం విత్తేచ్ఛాంవిస్మజేత్ - గృహాంగృహాచిత్రోగృహణాంవిస్మజేత్ - త
దమదావనైవతదాత్మక్యనివృత్తే , తేహేమృతేఅశ్వనః స్వగాదిలోకేషణాంచకాలేనకుయానుసంధానేనవిస్మజేత్ - దే
వహేవసుదేవ-యద్వా-దేవకాలేనదేవానామపిమృత్యునామృత్యుహేతుధూతేనోగృహః॥ ౩౮॥ అత్రాచారంప్రమాణ
యతి॥ గామభి ॥ ౩౯॥ కేద ॥ ఋతైరితి॥ తథాచశ్రుతిః ॥ జాయమానోనైచాస్త్రుద్గరిస్త్రిభిర్ఋణవాజాయతైః
ప్రవర్త్యేగషిశ్శృణాన్యజేదేవభ్యః ప్రజయాపితృభ్యశ్చత్యాది - తాన్యనిస్తీర్గతేహంఋణాన్యనపాకృత్యతథాచమ
మః॥ ఋణానిత్రీణ్యపాకృత్యమనోమోక్షేనివేతయేత్ । అనపాకృత్యమోక్షంతుసేవమానోవగ్విజత్సృధః॥ ౪౦॥ త్వమి
తి॥ నిఋణానిముక్తఋణః అశరణోభవగృహాత్ ప్రవర్జి॥ ౪౧॥ కేద- అపిశుద్ధచిత్రానాంఅయంకృమః త్వంతృకృతా
థేవవత్సాగః॥ వసుదేవేతి॥ ప్రార్థతే అచితవాక్ - యద్యస్మాత్ వాంఛుషయోః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తదితి॥ స్వానిప్రాకుంకు

మాదిభిః వస్తుపాణయః గృహీతాహణవాస్తాః ॥౪౬॥ ౪౭॥ తమిః అక్రంతే త్రయోః అంజనేన - అభ్యక్తం సర్వాంశేష
నవనీతేన ॥౪౮॥ తాభిరతిః తాభిః పత్నిభిః సహితః దీక్షితః విరేణే ॥౪౯॥ ౫౦॥ తథాతిజీవేశా సర్వజీవానామిశ్వరౌ ॥౫౧॥ ఈజ
తితిః అనుయజ్ఞం ప్రతియజ్ఞం అమృతసర్వాం గాః పాకృతాః జ్యోతిష్టోమదర్శపూణయా సాదయః - తేభ్యశ్చోదనా
లింగాదిభిరతిదేశ ప్రాప్తాంగాః వైకృతాః సౌర్యసత్రాదయః - తైస్స రైస్విద్యంపునోదాశాదిః జ్ఞానం మంత్రః - ౩
యాకర్ష-తేషామిశ్వరం ॥౫౨॥ ౫౩॥ పత్నీసంయాజేతి సముపాసనంచక్రః ॥౫౪॥ సౌత్యేతి ॥ అశ్వభ్యోశునోభివ్యా
ప్య-అస్మై నపూజయత్ అపూజయత్ ॥౫౫॥ బంధూనితి ॥ బంధూదీక్షచారణాంతా - పారిబర్తేగప్రీతిదాసేనచఅపూ
ర్తేగాధామిశ్కమిత స్తన్నయాజయత్ ॥త్రేమఖైరుత్రమకల్పితైః ॥౪౪॥ తద్వీత్యాయం ప్రవృత్తాయాం
వృక్షయః పువరస్రజః ॥ సౌత్యానువాససోరాజ్ రాజానశ్చస్వలంకృతాః ॥౪౫॥ తస్మాప్రవృత్తముది
తానిషుకం తస్య నూనసంపీడితా లాముపాజగుస్సాన్విలిప్తా వస్తుపాణయః ॥౪౬॥ నైదుర్భృదంగట
హశంఖభేర్యసకాదయః సన్వతుర్బలనతక్తస్త్వస్తుస్థూతమాగధాః ॥ జగుస్సుకం ర్యోగంధర్వ్యస్స
గీతం సహభృత్యకాః ॥౪౭॥ తమభ్యపింఛక విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః ॥ పత్నిభిరష్టాదశభిస్సోమరాజ
మివాదుభిః ॥౪౮॥ తాభిర్దుకూలవలయైహారనూపురకుండలైః ॥ స్వలంకృతాభిర్విభవైరీక్షితోజనసం
వృతః ॥౪౯॥ తస్యత్విజోమహారాజమాత్మకాశేయవాససః ॥ సనదవ్యావిరేషస్తేయధావృత్రహణో
ధ్వరే ॥౫౦॥ తథారామశ్చకృష్ణశ్చవైస్సైస్సృంధుభిరన్వితౌ ॥ విరేజతుస్సుతైదాకైరైజీవేశాస్సవి
భూతిభిః ॥౫౧॥ ఈజెనుయజ్ఞం విధినా అగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః ॥ ప్రాకృతైవైకృతైర్విజైర్ద్రవ్య
జ్ఞానకేయేశ్వరమ్ ॥౫౨॥ అభ్యశ్విగ్భృదదాతాగ్రేయథామృతం సదక్షిణాః ॥ స్వలంకృతేభ్యోలంకృ
త్యగోధూకన్యామహాధనాః ॥౫౩॥ పత్నీసంయాజావభృతైశ్చరీత్యాధమహావళయః ॥ ససూగౌమ
ప్రాణైః ప్రాయజమానపురస్సగాః ॥౫౪॥ సౌత్యాలంకారవాసాంసేవంతేభ్యోదాత్రథాస్త్రీయః ॥ తత
స్వలంకృతావళానాశ్వభ్యోమై నపూజయత్ ॥౫౫॥ బంధూకనదరాకసనుతాకపారిబహేణ
ధూయసా ॥ విదర్శకోసలకురాకాశికేకయస్సంజయాత్ ॥౫౬॥ సదస్యత్విజ్కురణాకస్సహృతపితృ
చారణాత్ ॥ శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్యశంసంతః ప్రియయః క్రితుమ్ ॥౫౭॥ దృతరాష్ట్రోమజః పాథాభీష్టదో
ణౌపుథాయమా ॥ నారదోభగవాన్వ్యాసస్సుహృత్సంబధిబాంధవాః ॥౫౮॥ బంధూన్పరివృజ్యయదూక
సౌహృదాన్ స్మదేతసః ॥ యయ్యుర్విరహకృచ్ఛేగన్వదేశాంశ్చమరప్రభాః ॥౫౯॥ నందస్తుసహగోపా
త్రైభువమాత్యాపూజయాచృతః ॥ కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యన్యైవాత్మీద్బంధువత్సలః ॥౬౦॥ వసుదేవో
జసోత్తీర్ణమనారథమహాణవమ్ ॥ సుహృద్వృతః ప్రీతమనానందమాహకరేస్సృతే ॥౬౧॥ వసుదేవః ॥
బ్రాతరిశక్యతః పాశోన్మణాంయస్మేహసంజ్ఞితః ॥ తందుస్త్యజమహం మ్యేహారాజామపియోగినా
మ్ ॥౬౨॥ అస్మాన్స్వప్రతికల్పేయం చతుర్భుతాజ్ఞేమసత్తమైః ॥ మైత్యగ్రిహ ఫలచాపిననివతేతక
హి ॥౬౩॥ ప్రాగకల్యాణుకుశలంభాత్రవోనాచరామహి ॥ అధునాశ్రీమదాంధాక్షానపశ్య
మః పురస్సితాత్ ॥౬౪॥ మారాజ్యశ్రీరభూత్పునశ్చేయసాగ్రమస్యమానదా ॥ సుజనానుతబంధూన్వా
నపశ్యతియయాంధదృక్ ॥౬౫॥ ఏవంసౌహృదశైధ్యచిత్త ఆనకదుందుభిః ॥ రురీదతత్యుతాంమైత్రీం
స్త్వన్నుశువిలోచనః ॥౬౬॥ నందస్తుసఖ్యంపియకృత్ప్రేక్షాగోవిందరామయోః ॥ అద్యశ్వశ్చితిమాసాం
జయత్ ॥౬౭॥ సదస్యే ॥ తేవసవేప్రయయః ॥౬౮॥ ప్రయాణేకేషాంవిద్విశేషమాహద్యాభ్యాం ॥ దృతరాష్ట్రాభి
నుజోవిదురః పాథాః యుధిష్ఠిరభీమాజ్ఞానాః ॥ యమానకులసహదవాః ॥౬౯॥ బంధూనితి ॥ సౌహృదేన అగ్నిన్నానీచేతాం
సియేమాం ॥౭౦॥ వసుదేవశ్చితి ॥ మనోరథోయజ్ఞవిషయః - తమేవమహాణవం ॥౭౧॥ భ్రాతరితి ॥ ఈరాజాంబలేన
యోగినాంజ్ఞానోనాపీత్యథః ॥౭౨॥ తత్తుకుతస్త్రతాహ ॥ అస్మాన్స్వీతి ॥ కృతాజ్ఞేమకృతముపకారమజానత్సు - సత్తమైర్భ
న్యైః ప్రతికల్పా అనుపమామైత్రీసమిక్షితా - అఫలాపిప్రత్యుపకారశూన్యాపి - కహిచిత్తయస్తాన్ననివతేతతత్త
దీశక్యతః పాశోమంభవతామపిగమ్యతఇత్యథః ॥౭౩॥ అఫలత్వమేవాహ ॥ పాగ్రితి ॥ హోభాతః అర్హా అనుభవత్వాత్
వఃకుశలంప్రీయం నహ్యచరావనకృతవంతోవయం - అధునాశ్రీమదేనాంధాన్యక్షీణయేమాం ॥౭౪॥ మేతి ॥ రాజశ్రీ

ఇతిథావాధకదీపికాయాః-చతురశీతతమా-ధ్యాయవ్యాఖ్యాన్య.

(ప్ర)కాయ మభిమానతో వసంతే || ౬౭ || తతః కామైష్ట్యూర్మహానస్సప్రజస్సహచారాః | సరాధ్యైః పర

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-వతురశీతిత మో ధ్యాయః.

కనుక జాయితే తథాగ్నోకరోత్యథాన్యయఃకర్తాభవతుస్సప్రయోజకః। భవితాతమపేత్వోతప్రయోజ్యత్వంప్రపద్య
నిజతివ-సత్యం-తథాప్యవస్థాభేదేనభేదోవివక్షితః దృశ్యతేచావస్థాభేదః-శంకులానోద్గంపవతి-మృదంఘటంకరోతీతి
తదేవంనప్రవిభక్త్యధా-దర్శితాః- యథేషప్రియావిశేషణుతానామస్వేషాంచ-అవ్యయానామభావః స్వాదితిక్రి
య-పదార్థోపపుత్రణం ఏవంసర్వప్రపంచమనూద్యత తా-రణభగవద్రూపశాంబిధిప్రేక్షణంసాక్షాదితి- ప్రధానంభో
గ్యత్యర్థంభోక్తా- తయోరీశ్వరోభగవాన్ త్వమేవసాక్షాదితి- తయోరైక్యమభిప్రేత్యైకవచనంగి॥ కించ- ధారణ
భిష్కతావపిత్వమేవేత్యాహ॥ ఏవమితి॥ హేఅత్మక-ప్రాణఃక్రియాశక్తిః- జీవోజ్ఞానశక్తిస్త్యుక్త-త్వమేవవిభవీతి॥
౫॥ ప్రాణాదీవాంవిచిత్ర శక్తీనాంకారణత్వాగమాత్ కథంపరమేశ్వరస్సైక్యవకారణత్వేన సర్వాస్యకర్తృమూల్య
తత్వతాత్మకంకర్తృప్రాణాదిశక్తయోపేతస్సైక్యత్యాహ॥ ప్రాణాదీవామితి॥ ప్రాణఃప్రకృతిరూపంసూత్రం- తదాదీహం
విశ్వస్యకాంవిశ్వకారణానాం- యాశ్చక్తయః- తాంపరస్వపరమకారణస్వపరమేశ్వరస్సైక్య-కుతఃపారతంత్యాగ్నిత్-
యథావేశక్రిర్నబాణస్య- అపితుపురుషస్యతద్వదిత్యథాః- ననుభవతఃప్రాణాదివగ- స్యచస్యాతంత్ర్యమేవకింప
స్యాత్-అ-ఆహ- వైచాద్యశ్యాత్ దృశూరితి- చేతనాచేతనత్వేనవిసదృశత్వాత్ దృశూః- అచేతనప్రాణాదివగ-స్య
చేతనసాగమివం కిమేవయం కమితంతః- యద్యా- ప్రాణాదిమూల్యయోద్భవయోరేవతావద్వి- సదృశత్వంవిరుద్ధత్వే

యాకారిత్వత్ కింభూతం హూరాం - తస్మాదేకేనసర్వజ్ఞేనసర్వశక్తిరామధిష్ఠితానామేవవిశిష్టకార్యరంభకత్వం
 యుక్తం నస్వతంత్రాణామితీతధాచోక్తం శ్లో॥ యదైతేనంహతాభావాభూతేంద్రియమనోగుణాః | యదాయతస్స
 మాణేనశేఖరః పూర్వీత్రయః | తదానంహత్యేచాన్యోన్యభగవచ్చక్రిహదితాః | సదసత్త్వముపాదాయచోభయం
 సృజన్యాదథతితథా శ్లో॥ నానాత్వాత్సత్త్వక్రియానిశాః ప్రోచ్యంతే జలయోవిభుమిత్యాది - ననుప్రాణాదీనాంక్రి
 యాకారిత్వంశక్త్యభావేకుతస్యదవలపా - చేష్టేవశేష్టతామితీ - చేష్టమానానామేషాంచైష్టేవనశక్తిః - యథావా
 యోశ్చక్త్యాత్మతాదీరాంచలనం - యథాచక్తురుషస్యశక్త్యాశరాణాంచధృతిః ॥ ౬ ॥ పారతంత్ర్యమేవప్రపంచయతి
 సంచరిః ॥ కాంతరితి ॥ చంద్రస్యకాంతిః ఆగ్నేస్తేజః | అగ్నిస్యప్రధా - ఋక్షవిద్యుతాంసత్తా - స్ఫురణమాత్రేణ
 త్వం - అర్థతతోవస్తుతోభవాకాశధాచః | శ్రునతితిస్మాగ్గోధాతినచంద్రతారకంసేమావిద్యుతోభాంఘతాయమగ్నిః
 తమేవధాంతమనుభావినసర్వంతస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీత - తిథాచస్మృతిః శ్లో॥ యదాదిత్యగతంతేజో జగద్భాసయ
 తేజ్జలంయచ్చంద్రమసియచ్చాగ్నేతలేజోవిద్ధిమామకమితి భూమెర్వృత్తిః ప్రాణినామాధారశ్చేనవతకనం - గంధ
 శ్చభవాకతవైసశక్తిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ కించిత్తపకగమితి హేదేవ - అపాంతపకణంశ్చప్రిజనకత్వం - ప్రాణనంజీవనహేత
 త్వం - తాతపశ్యతాసాంరసశ్చత్వమేవ - కించ - వాయోరౌజలతవేవశక్తిః ౮ ॥ దిశామితి ॥ దిశాంమూపాధిక్యతాకాశ
 దేశానామవకాశదీశశ్చత్వం - ఖంచసామాన్యకాశః - తదాశయఃస్ఫోటశ్చబృతన్యత్రంపరావస్థావాగీశ్యర్థః - న
 ద్వైసాధ్యశ్చార్థయోశ్చేష్టేవచేష్టతామ్ ॥ ౯ ॥ కాంతిస్తేజఃప్రభాసత్తాచంద్రాగ్న్యరక్షావిద్యు
 తామ్ | యత్స్థైర్యంభూభృతాంభూమేర్వృత్తిగణంధోర్థతతోభవాక ॥ ౧౦ ॥ తపకణంప్రాణనమపాంజీ
 వత్వంతాశ్చతదనః | ఓజస్సహజలంచేష్టాగతిర్వాయోస్తవేత్సర ॥ ౧౧ ॥ దిశాంత్యమవకాశోనిదిశః
 ఖంస్ఫోటశ్రయః | నాదోవణశస్త్ర్యమోంకారతకృతీనాంపృథక్కృతః ॥ ౧౨ ॥ ఇంద్రియంస్యంద్రియా
 ణాంత్యంచవాశ్చతదనుగ్రహః | అవబోధోభవాకబుధేజీవచ్ఛ్రయస్తస్మిన్ ॥ ౧౩ ॥ భూతానామసి
 భూతాదిరింద్రియాణాంచతేజస్సః | వైకారికోవికల్పాచాంప్రధానమనుశాయినామ్ ॥ ౧౪ ॥ సత్త్వరేష్య
 హభావేమతదసత్త్వమనశ్చేత్సరమ్ | యథాద్రవ్యవికారేషుద్రవ్యమాత్రంనిరూపితమ్ ॥ ౧౫ ॥ సత్త్వంరజస్త
 మజితగుణాస్తద్వృత్తయశ్చయాః | త్వయ్యుద్ధాబ్రహ్మణిపరేకత్వితాయోగమాయయా ॥ ౧౬ ॥ తస్మాన్న
 సంత్యమిథావామహేత్వయివికల్పితాః | త్వంచామిథువికారేషుహ్యన్యధావ్యావహారికః ॥ ౧౭ ॥ గు
 ణప్రవాహవీతస్త్రిన్నబుధాస్తస్త్రిభులాశ్శనిగతింసూర్యైవబోధేనసంసరంతీహకమకాభిః ॥ ౧౮ ॥ యదృచ్ఛ
 యాన్యతాంప్రాప్యసుకల్పామిహదులకభామ్ | వ్యాధేకప్రమత్తస్యయోగంత్యన్తాయయేత్వరః ॥ ౧౯ ॥
 దశవశ్యంశీటంకారః మధ్యమా - వణశ్చతకృతీనాంపదాధాకానాంపుథక్కృతిః | పృథక్కరణమభిధానంయస్మాత్తత్వం
 వణశ్చపదాద్యస్మికావైఖరీవత్పమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ఇంద్రియమితి ॥ ఇంద్రియాణామింద్రియంవిషయప్రకాశనశక్తిః -
 వాశ్చఇంద్రియాధిష్ఠాతారః - తదనుగ్రహః | తేషామధిష్ఠానశక్తిశ్చత్వం - అవబోధఃవ్యవసాయశక్తిః - అనుస్మృతిఃప్రతిసం
 భానశక్తిః ॥ ౨౧ ॥ భూతానామితి ॥ భూతానాంకారణంభూతాదిస్తామసోహంకారస్త్యమసి - ఇంద్రియాణాంకారణం
 జనఃరాజసాహంకారస్త్యం - వివిధంఆధివైవాధ్యాత్మభేదేనకల్ప్యంతతత్త్వవికల్పాః - తేషాంకరణంవైకార
 స్సాత్త్వకోహంకారశ్చత్వం - అనుశాయినాంజీవానాంసంసారకారణం ప్రధానంత్యం ॥ ౨౨ ॥ అపిచ | సత్త్వరేష్యతి ॥
 రేషునాశశీలేషు - ఇహవీలేషుభావేషు - యదనశ్చరమవశ్యమాణంయూపం - తత్త్వమసి - ద్రవ్యవికారేషు
 వణాదికార్యేషుఘటకుండలాదిమనశ్చరేషుద్రవ్యమాత్రం మృత్యువర్ణమాత్రం అనశ్చర్యంయథాతద్యత్ ॥ ౨౩ ॥ అస
 మ్నిగుణాశ్చకార్యరూపీతీత్యమిత్యక్తత్వాత్ కథమనశ్చరత్వం తత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ తద్వృత్తయస్తత్వరీతామ
 శ్చమహాదయః ఆధ్దాసాత్ ॥ త్వయిపరేబ్రహ్మణికల్పితాః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాన్నసంతి - నన్యనంత్యం
 ప్రతిరతతతా - యహీతి - యదావికల్పితాస్తదైవప్రతితిమాత్రేణత్వయిపంతి - త్వంచామిథు తద్భేదకాంతీతయ
 అయగతః - అన్యధాతుఅవ్యాపహారికఃనిర్వికల్పఃత్వమేవావశిష్యసభిత్త్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఎవయాపత్వాదక్షాననిబిధనశ్చస
 సారకత్వాత్ ॥ గుణప్రవాహాశ్చితి ॥ సూర్యైనిష్ప్రసించాగతిం - అబుధాఃఅవిద్యాంసః - అబుధ్విహివాగతీఃఅతః
 బోధేనచేహభిమానేనశ్చతైః కమకాభిస్సంసరంతితి ॥ ౨౬ ॥ ఏవంతయోస్తత్త్వనిరూప్యతప్రాప్త్యాశో - తియదృచ్ఛ

మేతి||నృతాంనువృత్తాం- సుకల్యాంపటుతేంద్రియం || ౧౬ || అహోమితిప్రమత్తోసి-త్వయాబహుభిః పాశైర్ని
 బద్ధత్వాదిత్యాహ||అసావీతి||అస్యదేహస్యఅన్యయాదిమృతాదిమృత- మమైవైతః || ౧౭ || అహోత్వత్సత్రయో
 రావయోఃకేమిదమారోఽస్యతేఅతతహ||యూవామి|| ధూభారక్షత్రక్షపదౌధౌఅవతీర్ణౌతథాహీనిశ్చితంఅత్తకథయ
 ౩||౧౮||తదితి||తత్తస్మాత్-అరణంశరణం- ఆపహ్నాచాంసంభృతిధయమపహంతీతథాతత్ - ననుత్వమతిసుభివృధాకేం
 ర్విద్యసేఅతతహ - ఎతావతేతి ఇంద్రియలాలసేన ఇంద్రియాధకత్వవ్యయాయత్ యేనఇంద్రియలాలసేనమత్యైకాశ
 కేరేఅత్సద్భక్త్యత్యుబుద్ధిఃఅహం-త్వయిచపరేపరమేత్వోఅభ్యుబుద్ధిస్త్రి తేనఅలమలంపర్యాప్తమితి || ౧౯||ననుకుటపవల
 హంపరమేత్వోఇతత్రతాహ||సూతీగృహభి||అమయుగంప్రతియుగం-యదానుతపాఃపృశ్నిరీయగం- నౌఆవయోః-
 యదావశక్యతీతి||తేతియుగంఅధునాచవమ దేవదేవకీతియుగం - ఏవంపాప్రతియుగంఅభవజాహంసంజ్ఞైఅవతీర్ణౌ
 ఇతి-భవాజ్ననుజగాద-ననుఅవ్యోసౌదతుర్భుజోదేవఇతిత్రతాహ-నానాలనూతి - గగనవదసంగవీవత్సం-రూమ్నః
 సర్వగతస్య-విభూతిరూపాఃమాయాః|| ౨౦|| ౨౧||వచఇతి||దేవమన్మహేదపపన్నంమన్మామహే - సమద్విశ్లేషయా

అనావహంమమైవేతి దేహస్యాస్యాన్యయాదిమ | శ్నేహపాశైర్నిబద్ధాతిభవాన్సర్వమదంజగత్ ||
 ౧౭||యూవాంసనన్మృతాసాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరా | ధూభారక్షత్రక్షపదౌధౌఅవతీర్ణౌతథాత్థహి||
 ౧౮||తత్తైగతోస్త్వరణమద్యపదారవిదమహన్నసంస్కృతిభయాపహమారతబ భో | ఏతావతాలంబ
 మింద్రియలాలసేనమత్యాత్మదృక్త్వయిపరేయదపత్తిబుద్ధిః|| ౧౯|| సూతీగృహేననుజగదభవాన్జో
 నౌసంజ్ఞ ఇత్యనుయుగంఃజధమకగుప్తై | నానాతమార్గగనవద్విదధజ్జహానికా వేదభూమ్నడుగుయ
 విభూతిమాయాః|| ౨౦||శ్రీకుకః||ఆకర్షణదంపిసుర్వాకర్మంభగవాన్సాత్వతషకభః | ప్రత్యాహుప్రశ
 యానమఃప్రహసక్తక్షయగిరా||౨౧||శ్రీభగవాన్ || వచోవస్మమతేతాతజంతాత్రైతదుపమ నహే |
 యన్మఃపుత్రాణాసమద్విశ్లేషతత్త్వగ్రామఉదాహృతః || ౨౨ || అహంయూయమసావార్యఇహిచద్వా
 రకౌకసః||సర్వేష్యేవంయదుశ్చేష్టవిమృశ్యాస్సకరాచరమ్|| ౨౩|| అత్తాహ్లాగ్నస్త్వయింజ్యోగ్నిర్నిత్యో
 వ్యోనిగుణణోగుణైః||అత్సస్మయే ప్రత్యుత్తేషుదేహేషుబహుధేయతే|| భంజాయచ్యోకతిరావాధూ
 ప్రత్యుత్తేషుధాశయమ్ | సవిస్త్రీగోల్బధూర్జ్యేకనానాత్వంయాత్యపావపి||౨౪||శ్రీకుకః||ఏవంభగవ

—*స్మరోద్ధీధాదివామకషడ్భావనయినాదికథాపార్వరంభః—*

తారాజన్మమదేవహృదాహృతమ్ | శ్రుత్వానివృత్తనానాధీనూస్థీప్రేతమనాతిహతమ్||౨౫|| అభతత్రకు
 రుశ్చేష్టదేవకీసర్వదేవతా | శ్రుత్వానితంగురోఃపుత్రమాత్మజాభ్యాంసువిస్త్రితా||౨౬|| కృష్ణరామాస
 మాశ్రావ్యస్వపుత్రాణాకంసంహంసితాణా | స్మరంతీకృపణంప్రాసా వైకల్యాదత్రుటోచనా||౨౭|| దే
 వకీ | రామరామా ప్రమేయాత్మకకృష్ణయోగేశ్వరేశ్వర | వెదాహంబాంవిశ్వస్థజామిత్వరావాదిపూ
 రుహే||౨౮|| కాలవిధ్యస్తనత్వానాంరాక్షాముచ్చాస్త్రనతికానామ్|ధూమేధాకరాయమాణానామవతి
 ణౌకలిద్యమే||౨౯|| యస్యాశాంశాంశభాగేనవిశ్వోత్పత్తిలయాదయః | భవంతీతివిశ్వాత్సృజతంత్యా
 ద్యాహంగతింగతా||౩౦||చిరాన్మృతమతాదానేగురుణాకిలచోదితే | ఆనిన్యధుఃపితృస్థానాద్గురవెగురు

కృత్య- తత్త్వగ్రామఃతత్త్వసమకాహః - ఉదాహృతఃసమ్యక్నిరూపిత ||౩౧|| ఇమామేవద్వప్తింసర్వత్రవిధతే త్యా
 హ|| అహుతి|| ఏవంవిమృశ్యాః|బహుప్రేనై వాన్వేషణీయాః- కించ- సచరాచరంజగదపి|| ౩౩|| ననునానావికార
 వతాఃకుతోజహృత్సం-న బ్రహ్మణవిరోపాధి ధమకబకహుధా ప్రతిలేఖిసద్భుష్టాంత మాహద్వాభ్యాం | అత్తై
 ౩|| అథభాదిధూతానితత్సృతేషుఘటాదిమఅవిస్త్రీగోభావాదికంయాంశి- ఏవంసావాత్మాపితృస్మయై గుణైఃకృ
 త్వోతత్సృతేషుదేహేషుబహుధాశయతెషువత్సవధాశయంయథోపాధి-అవిర్భావతిగోభావాదిరూపేణ చీత్రియ
 తే-నవస్తుతః-కుతః-ఏకఃబహుధా- స్వయంజ్యోతిదృశ్యతే- ననిత్యఃఅనిత్యత్యేన- అన్యఃఅనన్యత్యేన-నిగుణః స్వగుణత్యే
 నత్వాది-బహుధాత్వంప్రపవనీయం||౨౪||౨౫||అథేతి||సువిస్త్రితాసతి||౨౬|| కృష్ణరామావితి|| సమాశ్రావ్యసంబోధ్య||
 ౨౭||౨౮||కాలేతి||ధూమేర్పూరాయమాణానాంరాక్షామథేహేనిధనాథకంమేమయికిలవతీణౌహేఅద్య || ౨౯ ||
 యస్యేతి||యస్యాంశంశఃపురుషఃతస్యఅంశః మాయా-తస్యాఅశాంగుణాః తేషా భాగేనచరమాణుమాత్రలేశ్వేవిశ్వో

త్వాదయఃభవంతితంత్వాత్వాంగతింశరణంగతాన్తి॥౩౦॥చిరాదితి॥ అనిన్యధుఃఅనితవంతే - పితృస్థానాత్ యమసద
నాత్॥౩౧॥౩౩త స్తస్మితి॥దైత్యరాట్ బలిఃశథంధూతావిశ్వస్యాత్త భూతందైవం-సాన్వయఃసపరివారః॥ ౩౪॥ తయో
రితి॥సబృందఃసపరిజనఃకథంధూతా - పాదాశవనిజ్యయదంబయయోరవసేజనోదకం - అబ్రహ్మబ్రహ్మణమభివ్యాప్యజ
గత్పునత్ పవిత్రయత్ వతఃతేతా॥౩౫॥౩౬॥ సఇతి॥ ఇంద్రసేనోబలిః - ప్రేమవిభిన్నయాప్రేమాద్రక్షయాధి యాచి
భృత్ ధారణా॥౩౬॥నమఇతి॥ అనంతాయశేషాయబృహతేషణైకదే శేవిశ్వధారణాత్ బృహత్ తస్యై - కృష్ణాయజన
దానందరూపాయ-చేధసేజగద్విధాతే- సాంఖ్యయోగవి తానాయేత్యాదిపదత్రయమైక్యవిపక్షయా॥ ౩౭॥ యోగే
శ్వరాణామపిదుఃకర్షయమామస్తాభిర్భుష్టావిత్కేతన్నాచిత్రమిత్యానా॥దర్శనమితి॥ దుష్ప్రాప్తమపియుష్టత్వాప
యాశేషాంచిదదులభంసులభమపిభవతితదాచ-రజస్తమస్వభావానామి-నః-దర్శనంప్రాప్తా॥౩౮॥ అచూచిద్వి
హవయంసాత్త్వికభక్త్యభ్యోపిసభాగ్యాఇత్యాహత్రిభిః॥దైత్యేతి॥౪౦॥ ౪౨॥ కేచిదితి॥ ఉద్బుద్ధవైరేణయాభ క్తిస్తయా-
కేచిదితిదైత్యదయః-కామతోభక్త్యాగోప్యదయోథాసన్నికృష్టాఃత్వదాశ్చతాంపాప్రాప్తః- తథాస్తత్వసంరథాః
దక్షిణామ్॥౩౧॥తథామేకురుతంకామంయువాం యోగేశ్వరశ్వరా॥ భోజరాజహతాన్పుత్రాకా
మయేద్రష్టుమావృతా॥ ౩౨॥ శ్రీశుకః॥ఏవంసంహృదితామాత్రారామఃకృష్ణశ్చధారత॥ సుతలంసం
వివిశతుర్మౌగమాయాముపాశ్రితా॥ ౩౩॥ తస్మిన్ప్రేక్షాపుపలభ్యదైత్యరాష్ట్రేశాస్తదైవంసుతరాం
తథాత్తనఃతద్దశనాన్లుదపరిపుతాశయస్సద్యస్సమత్తాయననామసాన్వయః॥ ౩౪॥ తయోస్సమానీ
యవరాసనంముదానివిష్టయోస్తత్రమహాత్తనోస్తయోః॥ దధారపాదావనిజ్యతజ్జలంసబృందఅబ్రహ్మ
పునద్యదంబునా॥౩౫॥ సమహాయామాసమహావిభూతిభిమకహహావస్తాభరణామలపవైః॥ సృ
గ్ధాపదీపామృతభక్షణాదిభిస్సగోత్రవిత్రాత్తనమర్చణేనచ॥ ౩౬॥ సఇంద్రసేనోభగవత్పంబుజం
చిభృక్ ముహుఃప్రేమవిభిన్నయాధియా॥ ఉవాచహానందజలాకుతేక్షణః॥ ప్రహృష్టవ్రోమాన్పుష్కదా
క్షరమ్॥౩౭॥బలిః॥నమోనంతాయబృహతేనమఃకృష్ణాయచేధసే॥ సాంఖ్యయోగవి తానాయబ్రహ్మణే
పరమాత్మనే॥౩౮॥దశకేనంవాంహేధూతానాందుష్ప్రాప్తంపంచాప్యదులభామ్॥ రజస్తమస్వభావానాం
యన్మహాప్రాప్తాయదృచ్చయా॥౩౯॥ దైత్యదానవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరోరగాః॥ యక్షరతుఃపిశాచాశ్చ
భూతప్రమథనాయకాః॥౪౦॥విశుద్ధస్తత్త్వధామ్నైర్ధాత్వయిత్రాశ్రుశరీరిణి॥ విత్కంసిబద్ధవైరాస్తవ
యంచాన్యేచతాదృశాః॥౪౧॥సాలాక్యంసాపిసారూప్యంసామిప్యమథనాత్తతామ్॥ ప్రాప్తాస్తేపుండరీ
కాక్షభావోహిభవకారణమ్॥౪౨॥ కేచిదుద్బుద్ధవైరేణభక్త్యాకేచనకామతోనతథాస్తత్వసంరథాస్స
న్నికృష్టాస్సురాదయః॥౪౩॥ఇదమిన్ధ్రమితిపాప్రాయస్తయోగేశ్వరేశ్వర॥ నవిదంత్యపియోగేశా యోగమా
యాంకుతోపయమ్॥ ౪౪॥ తస్మిన్ప్రసీదసిరపేక్షవిమృగ్యయష్టత్వాదారవిదరితాన్య గృహంధకూ
పాత్॥ నిష్క్రమ్యవిశ్వశరణాంఘ్నైవలభ్యత్త్విశ్వాంతోయైతైక ఉతసర్వసభైశ్చ- మి॥౪౫॥ శాధ్య
స్తానిశితవ్యేశనిష్పాపాన్మరునఃప్రభో॥ భుమాణ్యచ్చర్ధయాతిస్థక్ చోదనాయావిముచ్యతే॥౪౬॥
శ్రీభగవాన్॥ అసక్ మరీచేష్టట్టుతాగ్నికాకాయాం ప్రథమేంతరే॥ దేవాఃకంజహసుర్వీత్యగుతాం
సత్త్వావిష్టాఅపిసురాదయోససన్నికృష్టాః॥౪౩॥ననుసాత్త్వికభ్యోపిరాజపాదయఃసన్నికృష్టాఃఇతిత్రంతత్రాహ॥ఇద
మితి॥ఇదమిన్ధ్రస్వరూపతః-ఇత్థమివిశేషతశ్చ॥౪౪॥తదేవంయద్యపివైరభావేనాపిత్వత్వాప్తిభవవేతతథాపిమాంసా
త్త్వికంకుర్వతిప్రాథమ్యే తదితి॥ తత్తతథాన- ప్రసీద-యథానిరపేక్షేరాప్తకామైరపిమృగ్యంయష్టత్వాదారవి
దంతదేదధిపణమాశ్రయః- తస్మాదన్యద్యద్భవం-తదేవాంధకూపః-తస్మాన్మరీమ్యునిగతాత్వ- విశ్వస్యశరణంరక్షితా
రఃవృతాః॥తేషామంఘ్రిషుమూలేషుస్వతీవగభిఃఫలదిభిరుపలభ్యాప్రాప్తావృత్తిజీవికాయేనసోహం-శాంతస్థాప
కపవచరామి-ఉతఅధవాసవేశాంసఖాయోయేమహంతస్తేస్తనూయథాచరామితి॥౪౫॥కథమల్పపుణ్యానాం ఏవం
భావఃసంభవతీతిచేత్తహిణ్యధైర్యవైత్తథాస్తాననుశీతయేత్యాహ॥ శాధి॥హేప్రభో-ఈశితవ్యాఃసవేశజీవాఃతే
షామీశ- యత్తవానుశాసనంఆతిష్ఠకఆశ్రయిన్॥ చోదనాయాః విధినిషేధలక్షణాయాసకాశాత్ విముచ్యతేనఖిలత్వ
ద్భక్తోవిధికింకరస్సాన్యదిభావః॥౪౬॥తదుక్తంసర్వమనుమోద్యస్వాగమనకారణంసప్రపంచంకథయతిపంచభిః॥ అసన్నితి

ఉదాహరణార్థాయాం - ప్రథమేతంత్రేస్వాధ్యాయంభవమన్వంతరే . తేదేవాఃసుతాంవాచం. యభితుంయభ్యుమే
 ధునేనరమ్యుతుం. ఉద్యతంఉద్యుక్తం. కంప్రజాపతిం. జహనుఃఉపమానితవంతః॥౧॥ తేనేతి ॥ తేనఅవద్యకమణౌపా
 సేన. అనురీయోనిమగ్నాగమణౌ. అధునాతత్త్వమేవ. హిరణ్యకశిపౌజాతాఇత్యర్థః. తేనయోగమాయయాతి
 తోనీతాస్సంత॥౨॥ దేవక్యాఇతి. దేవక్యాఉదరేజాతాః. హిరాజ్జహేబలే. తేచకంసేనవిహింసితాః. సాచతానా
 త్తజాకమత్వాశోచతి. తేదేమేతవఅద్యంతికేఆసతే॥౩॥ ఇతిఇతి॥ భాకందేవలోకం॥౪॥ స్మరేతి ॥ స్మరార్ద్రీభిఃస్మరస
 హితఃఉద్రీభిః. సద్గతింమోక్షం. స్మరస్మైవ్యవహార్యంకీర్తిమానినామ. అతః ॥౫॥ కీర్తికం. తంతంప్రథమంకంసాయానక
 దూదుభిః. ఆర్యయానాసేత్యుక్తం॥౬॥ ఇతితి॥ అయచ్చతాంఆర్యయానాసతః॥ ౭॥ ౮॥ పీత్యేతి॥ అమృతత్వేహ
 తుః. గదాభృతఃపీతశేవమతి. నారాయణాంగసంస్పర్శేనప్రతిబంధదేవావయమిత్యాత్మదర్శనంయైసే॥౯॥ తితితి ॥ ధా
 మదేవలోకం॥౧౦॥ తమతి ॥ మృతానామాగమనంనిగ్దమంచశ్రీకృష్ణస్యమాయాంమేనే. తైవైవాపత్యాదరూపేణరచి

యభితుమద్యతమ్॥౧౧॥ తేనానురీమగ్నయోనిమధునావద్యకమణౌ. హిరణ్యకశిపౌజాతాఃపుత్రా
 స్తేయోగమాయయా॥౧౨॥ దేవక్యాఉదరేజాతారాజకంసనిహింసితాః. సాతాజాశోచత్యాత్మజాం
 స్తుతతిమేధ్యాసతేంతి॥౧౩॥ ఇతిపితాప్రణేష్యామౌమాత్యశోకాపనుత్తయ ॥ తతశ్చపవినముక్తా
 లోకంయాస్యంతివిజ్వరాః॥౧౪॥ స్మరార్ద్రీభిఃపరిష్కంఘంపతంగఃత్సద్రహాఘ్నః. పదేవేమృత్రీసా
 దేవపునర్యాస్యంతిసద్గతిమ్॥౧౫॥ ఇత్యుక్త్వాతాన్సమాదాయఇంద్రసేనసేనాజితౌ. పునర్వాకరవతీ
 మేత్యమాతుఃపుత్రానయచ్చతామ్॥ ౧౬॥ తాన్దృష్ట్వాబాలకాన్దేవీపుత్రస్మేహస్మతస్తనీ. పరిష్క
 జ్ఞాంకమారౌఘమాధ్యక్షజిహ్వదభీష్టశః॥ ౧౭॥ అపానయత్ స్వసంప్రీతాపుత్రస్సపరిస్తుతమ్॥
 మోహితామాయయావిష్టోర్యయాసృష్టిఃప్రవతతే॥ ౧౮॥ పీత్యామృతంపయస్తస్యాశీతశేవంగదా
 భృతఃనారాయణాంగసంస్పర్శప్రతిబంధాత్తదశకానాః॥ ౧౯॥ తేనమస్మత్కగోవిందందేవకీంపితరం
 బలం. ముదతాంసర్వధూతానాయయధామవిహాయసా॥౨౦॥ తందృష్ట్వాదేవకీకపీమృతాగమన
 నిగ్దమమ్॥మేనేనుస్మితామాయాంకృష్ణస్యరచితాంవృష॥౨౧॥ ఏవంవిధాన్యచ్చతానికృష్ణస్యపరమా
 త్మనః. వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్యసంత్యం. తానిభారత॥ ౨౨॥ శ్రీసూతః॥ యఇదమమృతృణోత్రావయేద్వా
 మురారేశ్వరేతమమృతకీర్తికా. వణికాతంవ్యాసపుత్రైః. జగదభుభిదలంతద్వక్తనతగణా. పూరంభగ
 వతికృతచిత్తయాతి తత్త్వేనధామ ॥ ౨౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచశతమో
 ధ్యాయః.

... .. *

రాజా ॥ బ్రహ్మకేదేతుమిగ్మిమస్ససారంకృష్ణరామగూః. యథోపయేమేవిజయాయామమాసీప్సి
 తామహీ॥ ౧॥ శ్రీనకః॥ అజానస్తీర్థయాత్రాయాంపర్యటక్మేదినీంప్రభుః. గతఃపరీభాసమశృ
 ణోన్మాతులేయాంసతత్సన॥౨॥ దుర్యోధనాయరామస్తాందాస్యతీతినచాపరే. తల్లిల్లస్సస్యయతిధూ
 త్యాత్రిదండిద్వారకామగాత్ ॥ ౩॥ తత్రవైవాషిణకామాసానవాస్తీత్సాన్ధికాసాధనః. పౌరైస్స
 తాం॥౪॥౫॥ ఇతిఅమృతకీర్తికార్యసర్గతస్యవ్యాసపుత్రైరితిబహువచనంపూజార్థం - జగతఃఅమంభినస్త్రీతితథా
 తత్ - అలంసిశ్చేషంయథాభవతి-తథానకృచ్ఛా. వదితి. తదేవంమోక్షహేతుత్వంపాపక్షయహేతుత్వంచక్తం. తద్వ
 క్తావాంతుసతగణాపూరంపరమనుభావహంకణాభరణమిన్ద్రయంసుఖరూపతామాహకించ. భగవతికృతంఆవేశ
 తంచిత్తంయేనసః. తథాభూత్వా. తస్యక్షేపధామకాలాదిభయరహితంబోకంయాతీతి॥౬॥ ఇతిభూనాథకదీపి
 కాయాం. పంచాశతమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ పంచశతమేదంభాత్సుభద్రామజానోహరత్. గత్వావమిథిలాంకృష్ణోన్మపవిప్రావనందయత్॥ పిత్రోస్సన్వజ్ఞాన
 మాదీశ్వసుభద్రాంధల్లునాయచ॥ జగముమిథిలాంకృష్ణస్సన్వభక్తప్రియకృతతః॥ దేవక్యాశ్చుతపుత్రభావత అజా
 నస్యసుభద్రాబాధాపిరామప్రాచీకుల్యాత్ దుఃఖటఇతిమన్యమానఃప్రసంగాత్ పుచ్చతి ॥ బ్రహ్మస్మితి ॥ ౧॥ ౨॥ కథ
 మశృణోత్తదహా ॥ దుర్యోధనాయేతి ॥ అపరేవచనదేవాదయోనదాస్యంతితి - తల్లిల్లస్సః తస్యాంమాతులేయ్యాం లి
 ల్లిం. రామంపంచయతుంపూజ్యతమంత్రిదండికేషంవిధాన్తగతత్వామా - సయతితి ॥ ౩॥ తత్రేతి॥ సాన్ధికాసాధనః

కన్యాంధ్రేన్ము॥౧౮॥ఏకఃశతమ్॥ తంతిథ్యైవనిమంత్ర్యై-గృహమానీయ- బలేనయతే శ్రద్ధయోఽహృతంపరివిష్టం-తద్వై
క్షుంకిలాజానోబుధుజగత్సన్యయః॥౧౯॥సత్యతి॥భావేనరత్నభిప్రామేణతుభితంమనఃదధే॥౨౦॥సేతి॥ ఏడితాపాంగానవి
డకటాతా-తస్మిన్నైవస్యస్తంహృదయమీక్షణేవయయాసా॥ ౨౧॥ తామితి॥అంతరింహతుకామవసరం-ప్రేమస్థిప్రాప్త
మిచ్చుః-కామేనభవతిచిత్తయస్యసః-శం-రామాదిసంమానవనిమిత్తంశుభమ్॥ ౨౨॥ ॥ రథస్థతి॥అసమంతాద్రంధ
తఃఅవరణంకుర్వతః॥౨౩॥౧౦॥ప్రాహిణోదితి॥పారిబహోజాచరవధోఽప్రితదేయాని॥౨౪॥౧౪॥సత్యతి॥అనిహయాఅను
వ్యమేనైవాగశంయ - హర్ష్యంభోజ్యంతేననిర్వహితాఃసిజాఃక్రియాంయేనసః ॥ ౨౫॥ యాత్రామాత్రమితి॥ యాత్రా

భాజితోభిక్షుంరామేదాజానతావసః॥౨౬॥ఏకదాగృహమానీయతిథ్యైవ-మంత్ర్యశ్రమ॥శ్రద్ధయోపహృ
తంధేక్షుంబలేనమిషజేల॥ ౨౭॥ పోషశ్యత్రత్రతాంతస్వీయతిఃకన్యాంవిహారామ్॥ శ్రీత్యుత్తులైక్ష
ణాత్తన్యాంభావత్యభంమనోదధే॥ ౨౮॥స్తాపితంజకమేవిత్వచ రిణాంహృదయంగమమ్॥ మాసత్రిదే
తాపాంగాతన్నస్తవృదయేక్షణా॥౨౯॥తాంపరంసమభిధ్యాయస్సంతరంప్రేమైవరాజానః॥ నలేభశం
భగ్నిమచ్చితః కామేనాతిబలీయసా॥౩౦॥మహాత్మాందేవయాత్రాయాంరథస్థాండుగణగతామ్॥జహ
రామవతఃషివోఽప్యుత్తమవహరథః ॥ ౩౧॥ రథస్థాంధనురాదాయశ్చాంశ్చరంభతోభటాక॥ ఏదా
వ్యక్రోశతాంస్వానాంస్వభాగంమృగరాడివ ॥ ౩౨॥ తచ్చృత్యాతుభిశోరామఃపర్వణేషమహా
వః॥ గృహీతపాదఃకృష్ణేననుహృద్భిశ్చాన్యశామ్యతః॥౩౩॥ప్రాహిణాత్పారిబహోజాచరవధోఽముదా
బలః॥మహాధనోపసం-రేభరథాశ్వపరయోషితః ॥ ౩౪॥ఆభవణప్రితసంహృష్టాహంధవాయదుపాం
డవాః॥అథాస్యదవికృష్టస్యనాత్సల్యంభ-క్షయోశ్చుజ॥ ౩౫॥ కృష్ణస్యాసీత్సభాశ్చిచ్చృతదేవతతిశ్రు
తఃకృష్ణైరభక్త్యాపూజాకథశ్చాంతఃవిరలంపటః॥౩౬॥ సడితానవిదేహీనుమితిలాయాంగృహశ్ర
మి॥అనిహయాగతాహర్ష్యనిర్వహితనిజక్రియః ॥ ౩౭॥ యాత్రామాత్రంత్యహరహదైవాదుపసంతం
చయతే॥ నాధికతావతాతుష్టఃక్రియాశ్చక్రియభోదితాః॥౩౮॥తథాతద్రాష్ట్రపాలోంగబహుకా
శ్వకతిశ్చుతః॥ మైథిలోనిరహంమానఉభావపృచ్ఛుతప్రియా॥ ౩౯॥ తయోఽప్రసన్నోభగవాన్దారుకే
దాహృతంరథంఆరుహ్యసాకంమనిభిర్విదేహాక్షప్రయయాప్రభుః ॥ ౪౦॥ నారదోవామదేవోత్రికృ
ష్ణోరామోసితోరుజః॥అహంబృహస్పతిః కణోష్ఠైరేషుశ్చవనాదయః॥ ౪౧॥ తత్రతత్రతమాయాం
తంపౌరజానపదాన్యపాః॥ఉత్తస్తుస్సాన్యుకాహస్తానైలోకాన్సూర్యువోదితమ్॥ ౪౨॥ అనతఃథన్యకురు
జాంగలవంగవత్స్యపాంబాలకుంతిమధుకేయకోసలాణాః॥ అన్యేచత్స్రుభసరోజమదారహసన్ని
గ్నైఃకుంభృపవపువృక్షాభిస్సానార్యః ॥ ౪౩॥ తేభ్యస్సప్రవీక్షణ విసప్తతమింద్రగృహ్యఃక్షేమంత్రిలోకగు
రురథఃదృశంపయభృక్॥ చృష్ణాక్షదిగంతధవశంస్వఃశోఽభుభున్నుగితంసురైస్సృభిరగాభ్యుపకై
ర్విదేహాక్ష॥౪౪॥ తేచ్యుతంప్రాప్తమాకగ్యకపౌరజానపదాన్యపాః॥అభియుమఃఉదాస్తస్యైగృహీతా
హాణాచాణయః॥౪౫॥దృష్టాంతముత్తమశ్లోకంప్రీత్యుత్ఫుల్లానవాశయాః॥ కైర్భకతాంబలిభిక్నేము
ఖ్యుతపూర్వాంస్తథామనీక్ష॥ ౪౬॥ స్వానుగ్రహాయసంప్రాప్తం మన్వానాతంజగద్గురుమ్॥ మైథి
లక్ష్మ్యుతదేవశ్చపాదయఃపేతఃప్రభుః॥ ౪౭॥ న్యమంత్రయేతాందాశాహామాతిభ్యేన సహద్వి
జైః॥ మైథిలక్ష్మ్యుతదేవశ్చయుగపత్సంహతాంబలి॥ ౪౮॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్యతయోః ప్రియచిషక

మాత్రంశరీరాదినిర్వాహమాత్రం-భౌజ్యంనాధికమల్పంఉపసంతంప్రత్యాగతమితి ॥ ౪౯॥ తథేతి॥ మైథిలస్యజనకస్యవం
శ్యోమైథిలః॥ ౫౦॥ తయోఽతి॥ ప్రభుదేవస్యయంవిదేహాక్షదేశాక్షప్రయయా॥౫౧॥నారదగతి॥కృష్ణోవ్యాసః-రామఃపర
శురామః-అహంత్రిశుకః-దీవమూదిభిస్సహ॥౫౨॥౨౦॥ అనతేతి॥ అనతాఃదృష్టాకంతాదేశాస్తద్దేశవతికన్యఃస్సనార్య
పురుషానార్యశ్చేదారహసన్నిగ్నమీక్షణంపయస్తికతత్ దృశిభిఃనేత్రైః॥౫౩॥తేభ్యగతి॥స్సప్రవీక్షణేనైవవిసప్తమిసా
దృశోయేషాంతేభ్యః-క్షేమంఅభయం- అథకదృశంతత్త్వజ్ఞానంప॥౫౪॥తగతి॥ అభియుఃప్రత్యుజ్జగ్తః॥౫౫॥దృష్టేః॥
ప్రీత్యాఉత్ఫుల్లానిఅననానిఆశయాఃఆతఃకరణానిచయేషాంతే-క్రైశిరోభిః॥౫౬॥౨౪॥ భగవానితి॥ తత్ అభిప్రేత్యఅంగీ
కృత్య-తత్తథా-ఉభాభ్యామసిత్వాభ్యాంశుద్వహదన్యస్యగోపయాతిత్యుత్తఃతఃఅనిదతః- యద్వా-ఉభాభ్యాంరూపా

భ్యాంతదలతీతః తాభ్యామతీతభితి॥౨౭॥౨౮॥ ప్రవృద్ధతీ॥ ఉద్ధవః ఉద్ధతహాపః సంహృదయం యస్య, అన్తైర్నిరాశిర్జన్మైశ్చక్షణేయస్య॥౨౯॥ సకుటుంబభితి॥ ఈశ్వరాక్ష-ఈశ్వరంత్రుల్యాంశ్చైత్యథః॥ ౩౦॥ వాణ్యైః॥ ప్రిణక్ప్రిణయన్-సంస్పృశకం సంబదాయన్॥ ౩౧॥ భవానితి॥ అత్సాచేతయితా-సాక్షీప్రకాశకః - స్వద్యుక్స్వప్రకాశః అథలతఃకారణాత్॥౩౨॥ స్వవచభితి॥ అనంతో బంధురపి, శ్రీరూపాపి-అజఃపుత్రోపి॥౩౩॥ ౩౪॥ యభితి॥ తచ్చాంతైర్నిసంసారోపశమాయ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ దివానీతి॥ గృహాక్షగృహేషిత్వథః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవభితి॥ ధూన్యకపరిభ్రామయన్॥ ౩౯॥ తృణేతి॥ అవనిశేఅవనిశేప్రత్యాభివక్షా॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఫలేతి॥ ఫలైః ఆమలకాదిభిః-ఆహాణైసంజీర్ణైః - తృణవిశేషమాలైః సువాసితైః శివైః అమృతవత్సాన్వయభిరంబుభిః-సురభ్యామృదాకమురి ప్రముఖయా-సపర్యయా-పూజయా - యథోపపన్నయా అనాయాసేన సంపన్నయా ధూతానుపద్రవబృత్వాతే సత్త్వవివర్ధనం యత్ అంధః అన్తః తేనచ॥ ౪౨॥ సభితి॥ అస్య

యా ఉభయో రావిశదైహముభాభ్యాంతదలతీతః॥ ౨౭॥ శ్రోతుమస్య సతాం దూరాక్షజనస్సన్యగృహాగతాక్షాః అనీతేషాన్ సనాగ్ర్యేషు సుఖానీనాక్షమహామనాః॥ ౨౮॥ ప్రవృద్ధభక్తిరుద్ధవహృదయో శాస్త్రివలేక్షణః సత్వాతదంఘ్రిన్ప్రిత్యాశ్చ తదపోహాకపావనీః॥ ౨౯॥ సకుటుంబోపహస్తాద్భాక్షా పూజయాంచక్రఈశ్వరాక్షా గంధమాల్యాంబరాకల్పధూపదీపాఘృణాగోవృక్షైః ॥ ౩౦॥ వాణ్యామధురయాప్రిణిద్దమాహన్నతర్పితాక్షా పాదావతకతావిష్టోస్సంస్పృశకశనతైముఖదా॥ ౩౧॥ బహుశాశ్వః॥ భవాక్షహీసర్వధూతానామ త్యాసాక్షీస్వద్యుక్స్త్రిభో అథనస్త్యత్సదాంభోజం సురతాందర్శనంగతః॥ ౩౨॥ స్వవచ ప్రదృతం కర్తృమస్తద్దృగ్గోచరో భవాక్షా యదా ధైర్యాంతభక్తానైవానంతిశ్చీరజఃప్రియః॥ ౩౩॥ కోనుత్వచ్చరణాంభోజమేవ విద్విస్వజెత్సుమాక్షా నిష్కించనానాం శాంతావాం మనీనాం యత్త్వమాత్మదః॥ ౩౪॥ యోవతీర్యయదోర్వృకే నృణాం సంసరతామహా యశోవితేనేతచ్చాంతైర్నిత్రైర్లోక్యజ్జనావహమా॥ ౩౫॥ సమస్తభృంభగవతే కృష్ణాయా కుంతమేధసే వారాయణాయ బుక్షయేనుశాంతతపశాయ మే॥ ౩౬॥ దివానీకచిద్బూమ్యా గృహాన్నివివసన్ప్రియైః సమేతః పాదరజసా పునీహదంబిమేకులమ్॥ ౩౭॥ ఇత్యుపామంత్రితో రాజ్ఞా భగవాక్షలోకభావనః ఉవాస కర్వణకల్యాణం మిథీలాసరయోషితామ్॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవోచ్యుతం ప్రాప్తం స్వగృహాక్షజనకోయధా సత్వామనీంశ్చ సంహృష్టో ధూన్యన్వాసోనవతః పా॥ ౩౯॥ తృణపీతబ్రుసీష్యేతావాసవేషాపవేశ్యసః స్వాగతేనాభినద్యాంఘ్రిక్షానభాశ్శోభనజేముదా॥ ౪౦॥ తదంభసామహాభాగత్యాం సంగృహాన్వియమ్ సామయాంచక్ర ఉద్ధవోకలబ్ధసర్వమనోరథః॥ ౪౧॥ ఫలాహాణోశీరవామృతాంబుధి మృకతామరభ్యా తులసీకుశాంబుజైః ఆరాధయామాస యథోపపన్నయా సపర్యయా సత్త్వవివర్ధనాంధసా॥ ౪౨॥ సతర్కయామాస కుతోమమాన్వయా దృహంధకూపేపతితస్య సంగమః యస్సర్వతీథాక్షాన్వదపాదరేణుభిః కృష్ణైనచాస్యాత్మనీకేతధూనురైః॥ ౪౩॥ సూపవిష్టాన్పుతాంత్యాక్షాశ్చుతదేవ ఉపస్థితః సభార్యస్వజనాపత్య ఉవాచాంఘ్రిభీమశః॥ ౪౪॥ శ్రుతదేవః సోద్యవోదశః సంప్రాప్తః పరంపరమ పూరుషాయ హేక్షాదంశక్తిభీస్సమిష్టాప్రవిష్టోన్వత్సనత్తయా॥ ౪౫॥ యథాశయానః పురుషోపనసాచాత్మమాయయా సృష్టాలోకం పరంసావ్సమనువిశ్వావభాసతే॥ ౪౬॥ శృణ్వతాం గదతాంశత్వద

కృష్ణస్య ఆత్మామూలిక ప్రస్థానికేతైః ధూనురైశ్చ-సర్వతీథాక్షాన్వదపాదరేణుభిః కృష్ణాదిభిః - యః సంగమః సః పావకుశోన్వహాదితి-అన్వతివిస్మయే-యద్వా-అభితివితలే-నుభితివిస్మయే॥ ౪౩॥ సూపవిష్టానీతి ఉపస్థితః సమీపే ఉపవిష్టః భార్యః భతః వాః స్వజనాః ఆపత్వానిదతైస్సహితః-శ్రీకృష్ణస్య-అంఘ్రిఅభిమృశతసంమదయతి త్యంఘ్రిభీరున్వసః॥ ౪౪॥ సభితి॥ యహేక్షాదం ప్రవిష్టః తదైవదశః సంప్రాప్తభి- సవసనప్రాత్రః తాదృశసీమాతస్తస్మిత్వథః-యద్వా- నః అస్మాక్- అదైవప్రాప్తభిః - కింతు తదైవప్రాప్తః - యహేక్షాదం విశ్వంశక్తిభిః సత్త్వాదిభిః సృష్ట్యా ఆత్మసత్తయా అనుప్రవిష్టః త్వం-దశః సంపరంకేవలమదైవప్రాప్తభి॥ ౪౫॥ మాయాసృష్టప్రవేశయోరవిద్యాసృష్టిప్రవేశోద్భవంతతయోహ॥ యథేతి॥ ఆత్మమాయాయాస్సావిద్యయేత్యథః-యద్వా-ఆత్మనస్తవమాయయేతి॥ ౪౬॥ కింఽ॥ శృణ్వతామితి॥ నిత్యం శ్రవణతీతకనాదిపరాణాం అమలాశ్చూపామిహృద్యేవత్సభాః- మనుకులోదనగోచరస్తస్య - అహోభాగ్యమితభావః॥

౪౭|| నమసర్వేషాం హృదిస్థితః కథంక్షమాంచితవమ్మదిభాతి - మే మైసూర్యవత్ జీవాపాధిభిరంతరితత్వాదితి యద్యచ్ఛ్రుతే తహానకస్యాపిభావాదిత్యతామా|| హృదిస్థితాకర్తృభిః విక్షిప్తంచేతో యేషాంతేషాంతత్వశక్తిభిః అహంకారాదిభిః అగ్రాహ్యవ్యవహితోపిక్షపేతగుణః|| ప్రాప్తవగతీతావాదినంసాగరః ఆత్మాఅంతఃకరణంయేషాంతేషాంత - అంతఃసమీపే అవ్యవహిత స్వమిత్యర్థః|| రహితచేవప్రపంచయన్నమన్యతానచితతి|| తేతుభ్యంనమోస్తు ఆధ్యాత్మవిదాం నివృత్తదేహాద్యహంకారాణాం పరమాత్మనేపరమాత్మత్వేనప్రకాశమానాయమోక్షప్రదాయేత్యర్థః|| అనాత్మనేదేహాద్యభిమానిచేజీవాః - పరత్వేనాప్రకాశమానత్వాత్ - స్యాత్మనస్సకాశాత్పిభిః క్తః సమన్వితః మృత్యుః స సారోయేనతస్మై - కుతపితతతాహ - సకారణంమహాదాదికార్యం - ఆకారణప్రకృతీతదుభయలింగం ఉపాధిం - నియంతృనియమ్యతయాఈముషే|| ప్రాప్తవత్తే - అతః ఉభయనియంతః స్వస్వాత్మకాశాత్తదుభయశ్యాః జీవాయ విభక్తమృత్యవశ్యార్థః|| నియంతృనియమ్యత్వేకారణంవదన్నాహ - స్వమాయయాఅసంవృతే - అతః అల్యప్తైశ్చర్యత్వాత్ తస్మయంత్రేతుభ్యంనమః|| కించుద్ధర్మయేమాయావిత్వాదేవఅన్యేషాంరుద్ధాఅపృతాదృష్టిర్యేనతస్మై - యద్వా - స్వమాయయాస్వ

ర్చితాంత్యాభివందతామ్ | నృణాంసంవదతామంతవ్యాదిభాస్యమలాశ్చనామ్ || ౪౭|| హృదిస్థోవృత్తిదురస్థః కమః విక్షిప్తచేతసామ్ | ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యావృత్తుపేతగుణాత్మనామ్ || ౪౮|| నమోస్తుతేధ్యాత్మవిదాంపరాత్మనేహ్యనాత్మనేపరమాత్మవిభక్తవృత్తయే | స్వకారణాకారణలింగమియమేస్వమాయయాసంవృతరుద్ధర్మయే || ౪౯|| సత్వంశాధిస్వభృత్యాన్యః కీన్ద్విశకరవామతే | ఏతదంతోనృణాంక్షేతోయద్యవానక్షిగోచరః || ౫౦|| శ్రీశుకః|| తదుక్తమిత్యుపాకల్పకథాగవాన్ప్రీణతాతిహా | గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రహసంస్తమువాచహా || ౫౧|| శ్రీభగవాన్ || బ్రహ్మంస్తేనుగ్రహాథామసంప్రాప్తాన్విద్యమూకాద్విజాన్ | సంభరంతిమయాలోకాన్పునంతఃపాదరేఖభిః || ౫౨|| దేవాఃక్షేత్రాణితిధాన్విదర్శనస్పర్శనార్చనైః | శనైఃపునంతికాలేన తదప్యహాతమైశ్చయే || ౫౩|| బ్రాహ్మణోజన్మతశ్చేయీహసర్వేషాంప్రాణినామిహ | తపసావిద్యయాతుష్ఠ్యాకిముమతర-లయాయతః || ౫౪|| సబ్రాహ్మణాన్సేదయితం రూపమేతచ్ఛతుర్భుజమ్ | సవదేవమయోవిప్రస్సర్వవేదమయోహ్యహమ్ || ౫౫|| దుష్ప్రజ్ఞాఅవిదితైవమవజానంత్యసూయవః | గురుంమాంవిప్రమాత్మానమర్చితావిజ్యద్భవయా || ౫౬|| చరాచరమిదంవిశ్వంభావాయేచాస్యహేతవః | మద్రూపాణీతిచేతస్యాధతేనిప్రోమదీక్షయా || ౫౭|| తన్నాద్రహ్మబుద్ధుషీనేతాన్సృద్ధయార్చయిత్వశః | ఏవంచేదర్పితోస్సద్ధానాన్యధాభూరిభూతిభిః || ౫౮|| శ్రీశుకః|| స ఇత్యంత్రభువోదిష్టస్సహకృష్టాక్షాద్విజోత్తమాన్ | ఆరాధ్యేకాశ్చభావేమైథిలిశ్చావసదగతిమ్ || ౫౯|| ఏవంస్వధక్తయోరాజకథగవాన్భక్తభక్తిమాన్ | ఉషిత్వాదిశ్యసన్యాగంపునద్వారవతీయగాత్ || ౬౦|| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమసకంధే - షడశీతితమోధ్యాయః.

✽

—(✽) నారాయణమహర్షిః తానారదాయోపదిష్ట ప్రాజ్ఞితోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టః, (✽)—

రాజా|| బ్రహ్మకబ్రహ్మణిదేవశ్శేనిగుణజేగుణవృత్తయః | కథంచరంత్రతయస్సాత్మాత్వదసంతఃపరే|| స్యఅసంవృతాఅన్యేషాంబరుద్ధాదృష్టిర్యేనతస్మై ఇత్యేకంపదం|| ౪౯|| స ఇతి|| సంవందనాంతఃపరక్షత్వః|| త్వంగసంసార్కస్వభృత్కాకాధిశీతయ || ౫౦|| ౫౧|| స్వస్మిన్నాదరమధికంబ్రాహ్మణేషుచమందమివాఅత్యులూకసంగ్రహంపరోభగవాన్మతోపిబ్రాహ్మణేషుశ్రద్ధాతిరేకంకుర్వీత్యేవంతమసూస్తిసప్తభిః || బ్రహ్మన్నితి | మయాహృదిస్థేన || ౫౨|| మమదేవాదిభ్యోపిబ్రాహ్మణాంశ్రేష్ఠాభిత్వాహ || దేవాభి || తేశనైఃపునంతివేతనుసద్యఃకించ - దేవాదీనియత్పునంతితదప్యహాత్తమానామీశ్వయా || ౫౩|| బ్రాహ్మణభి || మమకలాపరికలనంఉపాస్తితయాయతః || ౫౪|| కించబ్రాహ్మణారాధనమేవమహాశ్రద్ధమిత్యాహ || నేతి || హేతుమాహ - సర్వవేదమయోవిప్రభిః - ప్రమాణాధీనత్వాత్ప్రమేయస్యవేదమయోనిప్రోదేవమయందస్సద్రూపాత్పేక్షిత్యర్థః || ౫౫|| దుష్ప్రజ్ఞాభి || అసూయవః దోషదృష్టయః ఇజ్యద్భవయఃపూజ్యబుద్ధయః || ౫౬|| చరాచరమితి || అన్యవిశ్వస్యహేతవోభావామహాదయః - మదీక్షయామమైవసర్వత్రఈశయా || ౫౭|| ౬౦|| ఇతిభావాథకాదీపికాయాం - షడశీతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ సప్తాశీతమేనారాయణారదవానతః॥ వేదైస్సత్తిగుణజౌలంబానిర్గుణావళభోఽన్యతే॥ వాగీశామస్యవదనేలక్ష్మీ
 ర్యస్యచవత్ససి॥ యశ్చాస్తేహృదయేసంపత్తంస్సమిహమహంబ॥ సంప్రదాయః శుభ్యతః॥ స్వీయనిబంధయంత్రణః
 శ్రుతిస్సతమితాంవ్యాఖ్యాంకరిష్యామియథామతి॥ శ్రీమద్భాగవతంపూర్వైస్సార్వతస్సన్నివేదితం॥ మయాతుతదుప
 స్సృష్టముచ్చిష్టముపచీయతే॥ పూర్వాధ్యాయంతే॥ శ్లో॥ ఏవంస్వభక్తయోరాజకభగవాన్భక్తభక్తిమాన్॥ ఉషి
 త్యాదిశ్య సన్భాగంభునద్వాకరవతీమగాదిత్యత్రసన్భాగంసంతాంస్సతఃప్రమాణధూతామప్రామాణ్యకారణర
 హితానాంవేదానాంమాగంబ్రహ్మపరత్వముపదిశ్యభగవానగాదిత్యుక్తం॥ తత్రవేదావాంబ్రహ్మపరత్వముఘటమాసం
 మన్వానంసృచ్చతి॥ బ్రహ్మస్మితి॥ తత్రతావన్సుఖ్యలక్షణాగుణభేదేనప్రధాకబ్జప్రవృత్తిః - యథా - ముఖ్యాపిరూఢీ
 యోగభేదేనద్విధా రూఢీస్సర్వరూపేణజాత్యాగుణేనపానిదేశాహేతవాస్త్రుసంజ్ఞాసంజ్ఞాసంకేతేప్రవర్తతే॥ య
 థాడిద్దఃగోశుక్లఇతి-లక్షణాచతేనైవసంకేతేనాభిహితార్థసంబుధిసి - యథాగంగాయాంఘోపఃప్రతీపసతీతి-గా
 ణీచాభిహితార్థలక్షితగుణయుక్తతత్పద్యశే-యథాసింహోదేవదత్తఇతి-యథాహుః॥ శ్లో॥ అభిధేయావినాచూతే
 ప్రవృత్తిలక్షణేవ్యతే॥ లక్ష్యమాణగుణైర్వ్యాధ్యుత్తైర్హితగుణతే॥ యోగవృత్తిస్సగోలేతి - యోగవృత్తిస్స
 ఏకత్రివిధవృత్తిప్రతిపాదితపదార్థయోగప్రకృతిప్రత్యయార్థయోర్వాయోగేన - యథా పంకజంబౌపకవఃపాచక
 ఇత్యాది-తత్రతావత్ బ్రహ్మణిరూఢీస్సత్త్వసంభవతీత్యాహ-సాత్వత-భంధరంతీతి - తత్రహేతుః-అనిదేశశ్యత్వః॥
 అనిదేశశ్యత్వేపిహేతుంవదన్ గుణవృత్తినిరాకరోతి - నిగుణేగుణవృత్తయఇతి-గుణైర్వృత్తమానాఅపినిగుణజేకథం
 చరంతీత్యర్థః-నిగుణాత్వేనహేతుంవదన్లక్షణాయోగంచనిరాకరోతి-సదసతఃపరత్వః - కార్యకారణాభ్యాంపర
 స్థితిఅసంగేకేనచిదసంబంధాభావాన్మలక్షణాయోగవృత్తిసంభవత్యర్థఃఏవంపదార్థతాయోగాదపదార్థా
 న్యవచాక్యార్థతాయోగాన్మిత్యుక్తం॥ చరత్వం బ్రహ్మణ్యత్వభిప్రాప్యః॥ చు॥ శ్లో॥ సర్వవేదమయోవిప్రస్సస్వ
 వేదమయోస్మ్యహమితీదేవాంబ్రహ్మప్రమాపకత్వంభగవదుక్త్యావగతం - తత్పుర్వార్థాయేపి॥ శ్లో॥
 శుద్ధసత్త్వధామ్యుద్ధాత్వయోశాస్త్రకరీణీతిబలివచసేనాస్యగతం-తత్పుర్వార్థాయేపి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మతేహృదయం
 శుద్ధమిత్యాదిసాశాస్త్రయోనేప్రహత్సభ్యత్యంతేనమువచసాస్యవగతం-శూ॥యతేవేదం॥ శు॥సర్వేదేదాయత్పద
 మామనంతితపాంసిసర్వాణివయద్వందతీతి-స్తర్యతేవ-వేదైశ్చసర్వైర్వహమేవశ్చేద్యఇతి-బ్రహ్మణ్యచిదైవలక్షణ్యంబ
 హుశోప్రతిపాదితం-తత్రచిదచిద్విలక్షణబ్రహ్మసర్వస్వరూపస్వభావపరాణాం॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతం-యస్సర్వ
 జ్ఞస్సర్వవిత్త్యాది త్రుణివచసాంతత్యమావకత్వేపి॥ శ్రు॥ ఆయమాత్రాబ్రహ్మ-తత్త్వమసి - సర్వంభిల్లిదంబ్రహ్మో
 త్యాదిసావరమాత్మశబ్దసమానాధికరణతయాశ్రుతానాం చిదచిద్వాచితబ్రాహ్మంకథంపరమాత్మప్రమాపకత్వమిచ్చి
 చ్చతిరాజాబ్రహ్మస్మితి॥ హేబ్రహ్మణ-గుణవృత్త-ఋణశ్శత్రుగుణశబ్దా విశేషణపరః-గుణైవజాతిగుణక్రియాన్యతమ
 ద్వారరూపేవృత్తిస్సనంయూసాంతా-కాత్యాదికంప్రవృత్తినిమిత్తకృత్యత్వద్విశిష్టాభిధాయిన్యత్రతయః-చిదచి
 త్వరాకథంబ్రహ్మణీసాత్వోచ్చరంతిప్రవతతనై-సహిప్రవృత్తినిమిత్తప్రవాణేనశబ్దప్రతిపాదయతుమలమితీప్రశ్నాంతః
 నచలక్షణాయాచరంతీతీచక్తుంయక్తం-ఉదాహృతశ్రుత్యస్మృత్యాదిభ్యోభిధా వృత్తైరేవావగమాత్ - నచకతివయత్ర
 తీనాంతత్రముఖ్యవృత్తిచిదచిదాదిపరాణౌలక్షణావృత్తితియక్తం - సర్వేదేదాయత్పదమామనంతి-వేదైశ్చసర్వై
 రహమితీసర్వశబ్దసార్వత్వార్థానామపితస్త్రిన్నధిధా వృత్తైరేవావగమాత్ - అతఏవసాత్వోత్త్యక్తం-తావజ్ఞాతక
 బ్రాహ్మంవ్యక్తిసంభవంబంజయన్ విశిష్య - అనిదేశశ్యచేతనాచేతనసజాతీయతయానిదేశ్యమశక్యే-తత్రహే
 తుఃసదసతః-నేనచ్చాసచ్చతయోస్సమాహరస్తస్తాత్పరేచిదచిద్భ్యాంపరేవిలక్షణే అన్యస్త్రిన్నితీయావత్ - సహిచి
 దచిద్రతజాతిప్రవృత్తినిమిత్తకశబ్దానాంచిదచిద్భ్యాంసన్నిస్త్వవృత్తిస్సంభవతీతిభావః - అథగుణశబ్దానాంవృత్త్య
 సంభవంద్యోతయతుంవిశిష్య-నిగుణాణ్యనిగుణత్యైగుణైర్వైగుణ్యుపత్యసీకే-కాద్య-గుణశబ్దానాయేయప్రవృ
 త్తినిమిత్తభూతాఃగుణాః-తేభ్యస్సర్వభ్యోగతేనిగుణా ఇతిపిమ్మియత్వస్యాత్మ్యపలక్షణం॥ ఉత్తరమాశ్ర॥బు
 ద్ధీతి॥బుద్ధ్యాదిక-ఉపార్థి-జనానాం అనుశాయిసాంజీవానాం - మాత్రాద్యర్థకంప్రభుఃకుశ్వరః అస్పృశత్ - మి
 యంతిఇతిమాత్రావిదయాంతరథం-భవాథకంభవోజన్మలక్షణయంతికవాతత్యైభృతకమకరణార్థమిత్యర్థః
 ఆత్మనైకోకాంతరగామినై ఆత్మసత్త్వలోకభాగాయేత్యర్థః-అకల్బనాయకల్బనానివృత్తయముక్తమిత్యర్థః అం

భూధర్మకామమోక్షార్థమితక్రమేణపదచతుష్టయస్వార్థజనానామితపదకజీవాధకమీశ్వరస్యస్మప్త్యాధిమప్రవృత్తిద
 ర్మయతి॥ప్రభురితి॥ఈశ్వరస్యకపాధిపశ్యత్వాభావేననిత్యము క్తతాందశకయతి. అయమభిప్రాయః—యద్యత్పురీత్య
 కాపిప్రవృత్తినిఁసంభవతి—తథాపి—పరంపరయాసాక్షాద్భావసర్వాసాంశుశ్రీనాంబ్రహ్మణీపర్యవసానం. కించ—ఈశ్వ
 రోజీవాహంమోక్షార్థకమేవసృష్టింకరోతి—నచస్వరూపోపపాదనమంతరేణోపపద్యతే - అతోయోగ్యాకాచనవృత్తి
 ర్విచారణీయేత్యుత్తరంసగుణమేగుణైరసభిహృతంసర్వజ్ఞంసర్వశక్తింసర్వేశ్వరంసర్వసియంతారంసర్వోపాస్యంసర్వ
 కమకథలప్రదాతారింసమస్తకల్యాణగుణనిలయం సచ్చిదానందభాగవంతం శ్రుతియః ప్రతిపాదయతి॥శ్లో॥
 యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్యజ్ఞానమయంతపఃసర్వస్యవశీసర్వస్యేకానాయః పృథివ్యాంష్టకపృథివీమంతరః- సోకామయ
 తబహుశ్శాంబ్రహ్మయేయేతీనకుక్షతహాశాస్తుస్సజేయతి—తదైక్షత—తత్తేజోఅస్సజత - సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ
 త్యాద్యాః—చధాధూతేశ్వరతాంబతావత్సంసారిణా జీవస్యతక్ష్మివృత్తయే తత్సవసీభ్యాదివాక్యానిబోధయంత—తత్ర
 షతత్—త్వంపదయోసామానాధికరణ్యంప్రతీయతే—తచ్చప్రకారాంతరేణానుమానం బ్రహ్మణీపర్యవసానంగమయ
 తి—తథాహి—నతావత్తైశ్వరీదేవ్యామితీషదదుభయోరేకాధాభిధానేనసామానాధికరణ్యంఘటయేద్యధోక్తం॥శ్లో॥ఆ
 మితో—దేవతాయాక్తాంపదత్యేవేవతద్దితఃఅమితో—పదసాన్నిధ్యాత్మస్యైవవిషయాశకణమితి—కుతఃభిన్నాధకత్వాత్—
 నచాజహత్స్వత్కయోనిః—రూఢలక్షణయావిశేషణవిశేష్యభావేనీలమత్సలమితిపత - యధోక్తం॥శ్లో॥స్వబుద్ధ్యాగ
 జ్యతేయేనవిశేష్యంతద్విశేషణమిత్యాది—కుతఃవిరుద్ధాధకత్వేనతదయోగాత్ - నచజహత్స్వత్కత్వేనసంబంధలక్షణ
 యామనుమతద్విమాగం—గేతవత్—కుతఃపితాధకత్వస్సన్నిపత్యతత్త్వాత్—అభిజహదజహత్స్వధకలక్షణయాసోయం—దేవ
 దత్తఇతిపర్వార్థాంతర్థాగేనానుగతచిదంశేనైవార్థసామానాధికరణ్యేనార్థజేపర్యవసానం—అన్తూలాదివాక్యానాం
 తునాత్మయాపాధినిషేధేనతత్పదార్థకోఢనం—చయోగాన్నిధ్యుగవివపర్లవసానం—తథాచాత్రైవోపకరీమే॥శ్లో॥స్వబుద్ధమి
 దమాపీయేత్యాదినివిష్టుమాంబనవవత్కృతి—అంతేచ॥శ్లో॥శ్రుతియఃత్వయహిసలంత్యతస్మిన్సరసేనభవస్మిన్తనాశ్చత్యుప
 సంహరిష్యతి॥ ఉపాసనాదివాక్యానాంఅన్తార్థప్రవృత్త్యాస్సప్త్యాద్యవలంబనత్వేనజ్ఞానపాధనవిధానేనతత్పరత్వమిత్యే

౧॥ శ్రీభుక్తిః ॥ బుద్ధింద్రియమనఃపాఞ్చికా జనానామపుజన్మృదుః । మాత్యార్థంవభవార్థంవ
 మోదికీ॥ చం॥ అత్రావేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాచివానురూపయోనికర్వహితాతేయదంతరా
 తద్భిన్నా॥శ్లో॥ సర్వాణిరూపాణివిచిత్రధీరః । నామానికృత్వాభివదకాయదాస్తే॥శ్లో॥ తత్స్వప్నా—తదేవానుప్రవిశ
 త—తదనుప్రవిశ్య—సచ్చత్యుచ్చాభవత్ - ఇత్యాదిశ్రుతయః స్వపర్యంతవానురూపవాక్యకరణేనతత్తచ్చిదచిదస్సుశరీరక
 తయాతత్తచ్చుద్భవాచ్యోధూదితప్రతిపాదయంత్యః - పరిహారణాహుతిత్యభిప్రేత్యతత్రబహుశోజగత్సగజప్రకారవణ
 తయోవప్రకృతప్రశ్నసౌత్తరముక్తప్రాయమితి చాభిప్రేత్యకేవలం సృష్టిమాత్రంస్తారయతి—బుద్ధింద్రియేతి॥ జనా
 జ్ఞానాంబుద్ధ్యాదీనన్మృత—ప్రభురధ్యక్షసిర్వాహకఇతియావత్ అయమభిప్రాయః—స్వకమంతరాత్తతయానామరూప
 యోర్నిర్వాహకోభవతుంబుద్ధ్యాదిశబ్దోపలక్షితసమష్టి పరంపరయామహాధూత పర్యంతమాత్మానంతత్తచ్చరీరకంప
 రిణమయ్య—తన్తయః పునస్సదసచ్చుద్భవాద్యచిదచిన్త్రిజేవాదిస్థావరాంతజగద్రూపతత్తచ్చుద్భవాద్యుచ్చాభవది—ఏవంచి
 దచిత్తదాధానాంరేషాంపరమాత్మశరీరతైకస్వాభావ్యాత్తత్తేనైవతేషాంవస్తుత్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణత్వాచ్చుత్ప
 థక్సిద్ధిశేషణవాచిశబ్దాసనామాకృత్యధికరన్యాయేనవిశేష్యపర్యం తాభిధానస్వాభావ్యాత్గవాదిశబ్దానాంగోత్వా
 దికంప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్యవ్యక్తిపర్యంతాభిధానస్యముఖ్యవత్సర్వేషాంలోకపుణ్యత్రిస్వస్వాధాభిధాయినాంస్వస్వా
 ధాకాశరమాత్మాపుథక్సిద్ధివిశేషణభూతాక—ప్రవృత్తిమిత్రీకృత్యపరమాత్మాభిధానముఖ్యమేవేతి సరస్సుభాష్యా
 దివ్వనుసంధేయః—పరమకారుణికస్వావాప్తసమస్తకామస్య స్వపరప్రయోజననిరపేక్షస్య బ్రహ్మణోజగత్సగేణప్ర
 యోజనంకేమిత్యతహా—మాత్రాధకమితి—అత్తజేల్పనాయచితితాదర్థకచతుర్థకంతలమాత్రాధకం—దేవాధకంతదు
 దత్వాపాధకమిత్యధక—అసత్ప్రాయాతాంజీవానాంస్వారాధనోపయోక్తకరణకళేబరాదిప్రదానేనోజ్జీవనాధకంజగ
 త్సగే—ప్రవృత్తిరితి—హేపూణాశ్యాపిపరానుజిహ్మిత్యసంగతైవేభావః—అతపవ - గర్భజన్మజరామరణాద్యశకదుఃఖావ
 హజగత్సర్గప్రయుక్తవైష్ణుకణ్యకకాపినిస్తా—దుఃఖస్యతత్తజీవానాశ్చకర్తప్రయుక్తత్వాత్—మీయంతఇతిమాత్రా—దే
 హోభవార్థమధ్యుదయార్థంఅరాధయిత్యభ్యోనిశ్రేయసరూపాభ్యుదయప్రదానార్థమిత్యర్థః—అశేనదేహానత్యాదస్యాశీ

ప్రయోజనము క్తం - యద్వా - భవాభావం త్రైవిధిగోకరూపశ్రేయోప్రదానార్థం - అత్త నే అధ్యాత్మజ్ఞానార్థం ముక్తిసా
భనోపాసననిష్పత్తయభ్యర్థః - యద్వా - ఆత్మాభావం జీవాత్మ స్వరూపసత్తా లాభార్థం - ప్రళయోపస్థానామసత్త్వా
యాదౌ జనానాం పరమాత్మన అత్త నాంచ శేష శేషిభావజ్ఞానేనైవభ్యర్థ సత్తా లాభః - అకల్పనాయకల్పనంజ్ఞానైకా
కారిమ్యాత్మనుదేవమమమ్యాదితల్పనంతదభావాయముక్తయే ఉపాయానుష్ఠాన దేవాదిభేదనిష్పత్తిభూత్వికముక్త్యర్థం
భేత్యర్థః - యద్వా - సర్వవిదం సంకల్పమాత్రేణోపపద్యతామిత్యలతమా - కల్పనాయదేతి - కల్పనంక్రీడనం - తస్మై - పరి
పూర్ణాస్యాపిక్రీడనాభావం జగద్వాప్యపారభిభావః || ౨ || అత్ర చలనాదివిష్టపరంపరాగతత్వాన్నిపంచేహాయుక్త
ఇత్యాహ || సేతి || సైమా యథోక్తలక్షణాయథోక్తాలంబనావాచ్యాన్వీ జన్మపరా - శ్రద్ధయాచరణేనైతండీతరా
నిభివేశేనయఃక్రవణాదిసాధారయేత్ - సః అకించననిరస్తదేహాద్వివాధిన్యైతతః పరంపరాప్రాప్నుయాదితి || చం ||
నన్విత్తం సర్వశబ్దా నాంబ్రహ్మణముఖ్య వృత్తిర్నైకైకైగృహీతా - అపితు - తత్తదభేష్యే - తతః - తంసార్వజనీనవ్యత్వ
త్తిభంజనేన బ్రహ్మణ్యైవ్యత్వ త్తిస్సాన్నిత్యభ్యర్థతా || సైవేతి || సైమా ఉపపాదితావాచ్యాన్వీ బ్రహ్మసతీబంధినిస్సర్వశబ్దా
నాంబ్రహ్మణ్యభిధానవృత్తిత్వార్థం ఉపనిషత్సమాన్యతమా ఉపనిషదభేదవిచారేణాచగతవ్యైవితాభావః - అనధీత వేదాం
తకాస్త్రాదాంతతదర్థమాత్రపర్యవసితవ్యత్వత్వాన్వర్థగత వేదాంతార్థతదమహాసన్నిష్టే - బ్రహ్మణ్యైవ్యత్వ త్తిగృహ
హీతా - సహిషుటతబ్రహ్మత్వ త్తిమగృహీతవతఃకస్యచిత్సంస్థానో - ఘటకద్వాక్షుదధానవగతావపితస్యతవ్యధిక శక్తిర్విహ
తేతిభావః తథాహి - పూర్వేహామపిపూర్వజైర్వామదేవాదిభిరేమాన్యత్వ త్తిర్భూతా అవధృతానిచ్చితేతియావత్ - వా
మదేవప్రహ్లాదాదియోహిపరస్య బ్రహ్మణస్సర్వాంతరాత్మ్యత్వం సర్వస్యతచ్చరీరత్వం శరీరవాచినాం శబ్దానాం శరీ
ర్మణిపర్యవసానంచపశ్యంతి - అహమితిస్వాత్మశరీరకంపరంబ్రహ్మణిభిశ్చతత్సమానాధికరణ్యైవమనుసూర్యాదీనవంమ
వఅత్మనేకల్పనాయచ || ౩ || సైమా హ్యుపనివద్యాన్వీపూర్వేహాంపూర్వజైర్భూతా - శ్రద్ధయాధార
యేద్యస్తాంక్షేమంగల్గేదకంచనః || ౩ || అత్ర తేవణయిష్యామి గాధాం నారాయణాన్వితామ్ | నారదస్య
చసంవాదమృషేర్నారాయణస్య || ౪ || ఏకచారందోలోకాన్ సర్వలౌకభగవద్వీయః | సనాతన
మృషింద్రస్తుంయయానారాయణాశ్రమమ్ || ౫ || యోవైభారతవషేన్స్త్రిక్షేమాయస్వప్రయేన్మణామ్ |
ధర్మజ్ఞానశమోపేతఅకల్పాదాస్థితస్తపః || ౬ || తత్రోపవిష్టమృషిభిశ్చలంపరామనాసిభిః | పరితంప్ర
సరభవం - సూర్యశ్చక్షీమాన్మషిరస్సినిప్రతిభిః || ౭ || సర్వగత్వాదనంతస్యసమీపాహువనీతః | మత్తస్సర్వమహంసర్వం
మయిసర్వంసనాతనఇతి - నిర్దిశంతఃసర్వబుద్ధిశ్చాక్షరమాత్మపర్యంతాన్ ప్రదర్శయంతఃసర్వశబ్దానాంపరమాత్మశ్చే
వవ్యత్వ త్తిమధ్యవసితవంతిభిభావః - ఇత్తంగృహ్యమాదాయావ్యుత్పత్తైఃఫలమాహ - శ్రద్ధయేతి - తాముక్తవిధాన్వ్యత్వ
త్తియఃపుమాన్ శ్రద్ధయాధారయేత్సోకించనః | నాస్త్రిచిచ్ఛప్రాథకనీయంయస్యః - క్షేమముక్తింగచ్ఛతిప్రాప్నో
తి || ౩ || ఏవచేవసర్వశ్రుత్గర్భానిరూపణేప్రపంచయితుమిహానిమవతారయతి || అత్రేతి || నారాయణాన్వితాంనారా
యణః ప్రవక్తృత్వేన అన్వితోయస్యాంతాం గాధామిలహంసం || చం || అతపరస్యబ్రహ్మణస్సపర్యంత సర్వబుద్ధిశ్చ
త్వంసర్వాంతరాత్మత్వం జగత్కారణత్వంపరమకారుణి - శ్చం - మోక్షప్రదత్వం - త్తం - ఆధోక్తార్థస్యస్వమనీషో
త్రైక్షితత్వశంకానిరాసాయమాతా - ధరావేదావీవక్ష్యానుక్తగుణవిశిష్టంభగవంతంతుష్టుపురితవత్తుంతావత్స్వప్రశ్న
పరిహారానిశిషోపారతరేణసంవాదయతి || అత్రేతి || అత్రత్వత్ప్రేక్షేమయత్రేవ - సంవాదరూపాం నారాయణేవ
ప్రపతకేనాన్వితాం గాధాం - తేతుభ్యంవణయిష్యామి - శృణ్వతిశేషః - తోసోనారాయణః - పరమవ్యామనిలయః - కించా
వతారవిశేషః శశ్వతస్యాశ్రితేత్యలతమా - నారదఃస్యేబుషే - ఋషిశేషపరస్య బదర్యాశ్రమవాసివో నారాయ
ణస్యనారదస్యసంవాదం ప్రశ్నోత్తరరూపమిహిహంసంకథయిష్యామితిసంబంధః || ౪ || చం || సంవాదమేవప్రసోతుం
నారదస్యనారాయణోపవత్తిమాహ - ఏకదేతి || సనాతనంపురాగంఋషిం నారాయణం ప్రస్తుతం ప్లాశ్రమంబదర్యా
ఖ్యంయయా || ౫ || చం || ఋషింవిశిష్టమ్ | యత్రేతి || క్షేమాయభయరూపాయస్వప్రయేమోక్షో - య - ఆకల్పశకల్ప
బద్ధితవఃస్వాత్మోపాసనాభ్యంతితిః అధిక్యతవానిత్యర్థః - కథంధూతాధర్మకవర్ణోచితఃజ్ఞానమాత్మనఃప్రకృతిపురూషా
భ్యాంవిలక్షణత్వేనావలోకనం - శమోరాగద్యేషాదిగాహిత్యం - ఏభిరుపేతః || ౬ || చం || త. శ్రేతి || తత్రనారాయణాశ్ర
మేపరివృతంనారాయణంప్రదీపమేవత్వత్పుష్టమేవాపుచ్ఛత్ || ౭ || చం || తస్మాఇతి || త. శ్రే - స్పష్టవతేనారాయణు

షీతాంశ్యుత్తాంసతామిమం మదుక్తపరిహరగభావోదధే తదుక్తపరిహరస్యాశీతాంసదాంత్యంపదక తం
విశిష్యతి యథా - జనలోకనివాసినాంపూజేషామ గ్రహానాంసం దవాదీనాంసంసంభాదః పశ్యేత్తరయాపస్త
మిమమహోదధితసంబంధః॥ ౮॥ స్వాయంభువేతి॥ బ్రహ్మసత్రమితియథాయజమానావీవసమానామిత్వేనాదిరూపేణ
యత్రకమకకుర్వంతితేజోమహాసత్రంప్రసిద్ధం - తథాఽయత్రసమానా వీవక క్తృత్వభావేన బ్రహ్మమహాంసంతత
ద్బ్రహ్మసత్రం॥చండీ క్రిమేవాహ॥ సాయంభువేతి॥ స్వాయంభువనాదీద - తస్యస్వాయంభువః పుత్రత్వాదేవంసంభో
ధనంపురాజనలోకే - తత్రత్స్యానాంజనలోకస్థానాం - మానసానాంబ్రహ్మచారిణానామత్రాణాం ఊర్ధ్వతారేతసాంజన్మ
ప్రభృతిజితేంద్రియాణాం - మునీనాంసంసంకాదీనాంసంబంధీబ్రహ్మసత్రం పరబ్రహ్మసంకాదుభవాత్సకం సత్రమభూత్॥
౯॥ అహోతపోమయాకథంతన్నత్రంనాజ్ఞాతమిత్వకతహా॥ శ్వేతద్వీపమితి॥ లింగీశ్వరంత్రేన్ద్రమామేవాసిరధమా
తికాం॥ చం॥ తదాహంకర్మకథిత్యాహ॥ శ్వేతద్వీపవాసినమీశ్వరందప్తంత్వయిగతవతిసతి - తదా - బ్రహ్మచారి
బ్రహ్మకాంసాదస్సంప్రవృత్తఃతంవిశిష్యతి - యత్రబ్రహ్మచారిశ్రుతయశ్చేరతే ప్రతారణభయరసీతాః జికంత్యంప్రా
ప్తాస్సుఖమాసత్యశ్శ్రద్ధః॥ ౧౦॥ చం॥ తత్రేతి॥ హేతవామేకశ్చశ్శేవామునిభిః కృతవీవప్రశ్నస్త్యయాకృ
తః - అహోతపబుద్ధికౌశలం - మాంప్రతియంప్రవృత్త్యనుభూమిపుచ్చసి - సతదభిజాషమకఃప్రశ్నఃఅభూత్ప్ర
వృత్తః - తదాపరిహారశ్చతాక తత్రప్రవృత్తాకప్రశ్నపరిహారాక స స్వాహం - హేతవామేకభుగ్ధంశ్వేత్య
ణు॥ ౧౧॥ సనుసర్వజ్ఞాస్తే-కస్తత్రవత్ప్రప్తావతత్రాహ॥ యజ్ఞుశులాదిభిఃవిశేషాః - అరిమిత్వాదీనకు
ల్మత్వేననిరుపమకరుణాః అతస్సచేప్రవచనయోగ్యాఅవేశేనావీ కాతుకేనవీకంప్రవక్తారంకృత్వా అన్యేప్రవచ్యంత్య
ధః॥ చం॥ సనుకస్త్రవక్తాబధూవ - కేవాశ్రోతారిః - కింవాబ్రహ్మసత్రస్థలక్షణమిత్వతలహా॥ తుల్యేతి॥ యద్య
తోపృచ్ఛదిదమేవకురుద్వహా॥ ౧౨॥ తస్మాదహోదధ్యగవాన్షీతాంశ్యుత్తామిమమ్॥ యోబ్రహ్మచా
దఃపూజేషాంజనలోకనివాసినామ్॥ ౮॥ శ్రీభగవాన్॥ స్వాయంభువబ్రహ్మసత్రంజనలోకేభవత్పు
రాతత్రేత్యాహం మానసానాంమునీనా మూర్ధ్వకారేతసామ్॥ ౯॥ శ్వేతద్వీపంగతవతిత్వయిదప్తం
దీశ్వరమ్॥ బ్రహ్మచారిసంప్రవృత్తః శ్రుతయోయత్రశేరతే॥ ౧౦॥ తత్రహయ మభూత్ప్ర
శ్నస్త్యంహంయమనుపుచ్చసి॥ పరిహారంశ్చతాస్సర్వాన్వశ్యేహంత్రణుతేః॥ ౧౧॥ తుల్యశ్రుతతప
శ్శీలాస్త్రుల్యస్త్విహారిమధ్యమాః॥ అవీచకుఃప్రవచనవీకంశ్రుత్రావహోపలే॥ ౧౨॥ సనందనః॥ స్వస్మత్ప్రతి
పిసర్వేశ్రుతంశాస్త్రజన్యం - తపఃఅనశనాదియద్య - తపఃఅలోచనశ్చిదాత్మరూపంతప ఇతిబ్రహ్మచారిపాసనాత్సకం
జ్ఞానమిత్వధః-శీలంతదుపయోక్తాసద్యుత్తిః - అరాధనాద్యాత్మకస్వభావశ్చతుర్లాన్యేతాంరమేషాంతే - తుల్యస్త్వి
యాః, అరయోమధ్యమాఉపేత్యోశ్చయేషాంతే॥ ౧౩॥ సర్వంభవ్యదంబ్రహ్మతజ్జలానిశితాంత ఉపాసితేత్వక్రసా
ర్వాత్త్వ బ్రహ్మపాసనవృత్త్యాత్ స్వీయాదిరహితాశ్చత్యధః॥ అనేనసర్వేషామపి ప్రవచనసామర్థ్యం, నూ
చ్యతే - అపితథాపి ప్రవచనవీకంజక్రం - సనందనంప్రతివక్తారం చక్రంత్యధః॥ అపరే సనకాదయ స్వే
శుశ్రూషహో బహువురితేషః - ఏతచేవబ్రహ్మసత్రంనామ యత్సర్వేష్యధిగత పరమాత్మంహాధాన్త్యా అపి
వీకంప్రవక్తార కృత్వా, అన్యేతుతూష్టిం శృణుయూరితిభావః॥ ౧౪॥ స్వయంసమిఖతమిదంవిశ్వం ప్రళయసమ
యోఅపీయసంహృత్య - శయానంయోగేన నిద్రాణివవతతమానం - తదంతేప్రళయాంతే - నిర్లింగస్తప్త
పాదకైర్వాక్యైః - పరంతాశ్వరం - సృష్టిసమయేప్రథమనిర్వాస ప్రసూతాఃశ్రుతయః - ప్రబోధయామానుః॥
చం॥ ప్రశ్నస్త్యుత్పత్త్యుత్పవీత్యభిప్రేత్య తమనుక్త్యవసనందనోక్తముత్తరమాహ స్వస్మత్ప్రతివక్తారిభిః - తత్రస్వ
వివక్షితముత్తరంశ్రుతిత్యాసంవాదయతుం ప్రస్తోతినందనః॥ స్వస్మత్ప్రతివక్తారిభ్యం॥ శ్వేతాత్తనాస్మత్ప్రతివ
చిదచిదాత్మకం జగదాపీయసంహృత్యతక్తైః సూత్యైవస్థామాపన్నాభిః ప్రకృతిపురుషకాలాశ్శకాభిస్సమాశయానం
ద్రాణిమివవతతమానంప్రకృతిపుషారుదీకస్వస్తికవిభాగానహాకృత్వా -నిరవధికస్వానందానుభవ పరంపర
పురుషం - తదంతేప్రళయాంతే - సృష్ట్యాదావిత్యధః॥ శ్రుతయఃతన్నిశ్చస్వీతరూపాఃమూర్తికధరాఃచేదాః - య
దాగ్నిచేదాభిమానిచేదాః - తల్లింగైః పరమపురుషాసాధారణధర్మప్రకాశకైబోధయాధిపక్రబోధయంత్యః
తుష్టుపురిత్యధః॥ ౧౫॥ యథేతి॥ సుక్తోక్తైఃశోభనాఃశ్లోకాః శీశోయోయేషుత్రైఃపరాక్రమైః॥ చం॥ తత్రేద

జ్ఞానోపదేశాని చాత్మకే । అజుజీవిన్యోర్యార్యాః శుద్ధిసంస్తుతిపాతకాః ప్రత్యుష్మేనభూతే ఆభ్యుత్పలకత్యక్తోభనాః ॥
 కాలేమితుతైః ప్రవృత్తాః జగద్రాక్షమైః పరాక్రమైః ప్రకాశక్తైః స్తోత్రైః బోధయంతవన్తః ॥ ౧౮ ॥ జయజయతి ॥
 అజితదయజయతీతి - యజమానియగు ఆవశేషస్థాన - కేనవ్యసారేణ - అగజగదోక పాదంబుననుపరాణి జగంతంబు
 గమానిబలకాంక్షిరీరాణియేషాంజీవావాంజీషాం అజాంబవిద్యుః - జమీనాశయ - సమకీర్షిగుణవత్సహం తచ్చైత్య
 తతః - దోషగృభీతగుణాందోషాదులనందాద్యావరణాయగృభీతాః గృహీతాః గుణాయయాతాం గృహేభావ్యంద
 సీతధకారః - ఇతియోమీస్త్వైర్విజీవసర్వప్రభారణాయగుణాకృష్టాః తి-అతః హంతవ్యైతి - తేహిణయ్యుషిదోషమావహే
 దితిమమాప్యవిద్యుదమనెకాశక్తిస్సాగ్ధతతహ - త్వమితి - యత్తేయస్తాత్ - త్వంఅస్మనాస్వరూపేదైవసమవ
 రుద్ధసమస్తభగంసంపాప్రసమస్తైశ్వర్యానివశీకృతమాయత్వాదితిభావః - సమస్వయమేవ తేజ్జ్ఞానవైరాగ్యాది నాకింన
 హన్యూరితితతాహ - అఖిలకర్తృవబోధకైతి - తేషాంత్యమేవాంతర్యామిసంస్వక్తుర్బోధకః అతః సతే జ్ఞానాదాచ్యు
 తం తా ఇతిభావః - సమఅహమకుంతజ్ఞానైశ్వర్యాదిగుణః జీవానాంకమిజ్జ్ఞానాచితకర్తృవబోధనైసవిద్యాం హంతిత్వ
 త్రికింపక్షాణితితేవహమేవప్రమాణమిత్యాహ - నిగమః నెదః - సమవతః - సూతే మయికర్తృత్వసాం ప్రవృత్తిప్ర
 త్యాహ - క్వచిదిదిక్వచిత్కదాచిత్సృష్ట్యాదిసమయే - అజయాయయా - చరతః క్షీణతః - నిత్యంచాలుప్తభగవ
 యాసత్యజ్ఞానానందైకరసైసత్యనాచరతావతకమానస్యతవనిగమః అనుచరేతే ప్రతిపాదయత్ - కమిజీవమ్మీ ॥ స్తో
 యతోజాఇమానిధూతానిబాయతే - యోజ్ఞిహ్యుగంవిదధాతిపూర్వం యోచైవదాంశ్చప్రహీణోపితస్తై - తిము
 హదవమాత్త బుద్ధిప్రకాశం ముముక్షువేళశరణమహంప్రపద్యైయతత్ నితివత్ - సత్యజ్ఞానమంతంబ్రహ్మ - ఏవ
 సర్వజ్ఞసర్వవిద్యాదినిగమకంబః త్యాంవపంధూతంప్రతిపాదయతీతిభావః ॥ శ్లో ॥ జయజయశీతజన్యా గణంగమా
 వృతిమణాముపవీతమృషాగుణామ్ సహేభవంతమృతే ప్రభవంత్యమినిగమగీతే గుణాణామతానవః ॥ చం ॥ వెదభూతమయ
 దమాపీతితయానంసహశక్తిః । తవంతేబోధయాంచక్రు నల్లింగైశ్చ త్రయోవరమ్ ॥ ౧౯ ॥ యథాశ

యానం సంహృజంబందిన సత్ప్రరాక్రమైః । ప్రత్యుష్మే శ్చైత్యసుగ్లోకై ర్బోధయంత్యుజీవినిః ॥ ౧౯ ॥

అనిగళితానష్టానితతిసంఖ్యాకాక్షణికానాహా ॥ జయజయత్యై ॥ జయజయత్యైద్రుద్విర్భావః ఉత్కషణపా
 త్నహీత్యథాః - సమస్వభావతవీపస్సమాభ్యధికస్యఅనాప్తఃకొనాపాప్యతేతాక్షణిత్వతహుః - అజాంప్రకృ
 తింజహీనాశయత్యాజయత్యథాః - త్వయిప్రలీనానాంసర్వేషాం జీవానాంసంస్థతి నిదానభూతచక్రతిసంబంధం
 త్యాజయతాత్వయా కారుణ్యైతతయానహః కస్యిదుత్కషణః అభూతపూర్వవప్రపాప్యతేతిభావః - నన్వహమపి
 ప్రకృతివశ్యప్రత్యేకమజాంత్యాజయమీత్యతస్యంబోధయంతి - అజీతే - సర్వాకజితకత్యా ప్రకృత్యాప్యజితవశీ
 కృతప్రకృతేత్యథాః - సన్వనాదితయాపాలపరాధినాం జీవానాంకథిత్యాజయతవ్యత్యతస్యంబోధయంతి - దోష
 గృభీతగజేతి - సత్స్విదోషేషుగృభీతోగృహీతోగుణాయాద్యచ్చిక్రప్రాసగీకామషంగీకాద్యన్య తమాయేనతథాభూ
 తసాపరాధజనైష్యపిత్సిద్ధుణలతోనీచైత్రమపెత్త్యఅనుగ్రహశీలస్త్యమిత్యథాః - గృభీతేత్యత గృహేభావ్యందసీత
 కారాదేకేదోషగృభీతగుణామితిపాతాంతరంననుకుతః ప్రకృతేగృభీతోగోపకరణాదిరూపాయామహాగుణకత్యా
 స్త్యాజనంప్రత్యక్షతత్వత్యతస్తాంవిశింషంతి - దోషావహః జీవానాందోషావహః గృభీతాః గుణాః సత్వైరజస్తమోరూపా
 యయాతాం - నిత్యంతవ్యపూర్వనిపాతాభావత్యః జీవానాంసంస్థతినిదానమాతగుణాశ్రయత్యాత్రాంజహీత్యర్థః -
 సమత్యాజవోపయ క్తజ్ఞానకర్త్యాదిరహితోహంకథంహంపయేయమితితహుః - యద్యస్మాత్త్వమాత్తనాస్వతవస
 మవరుద్ధః సీక్వతః అశేషభగోయేనసః - తస్మాద్జహీత్యథాః ॥ శ్లో ॥ విశ్వరూప్యగమగ్రస్యవీర్యగ్నియశసస్త్రియః ॥ జ్ఞానవై
 రాగ్యయోత్యైవవత్సాంభగఇతీరజేతివిష్ణుపురాణవచనాద్యగతభావ్యోవగంతవ్యః అసంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యశక్తిమత్యా
 ద్యాత్సల్యసాగరత్వాచ్చమోచయితుంక్షమః ఆతోజహీతిభావః - సమయవప్రకృతసంబంధాపాదః స్పష్టవ త్యాజయ
 తుంప్రభునతత్వసామిత్యాశంకాయంత్యమేవ ప్రకృతిపురుషకాలశరీరత్వవేదేన సర్వకారణతయాతత్సంబంధాపా
 దకఇతిద్యోతయితుమనుద్యుద్ధసామధ్యానాంకప్రత్యాదిసాంపరమాత్మ విశేషణ తావేవేదాపికార్యాత్మమత్యాదన్య
 భావతయానాపత్యైతేషాంస్వస్వకార్యాన్ముఖ్యానామర్థోద్బోధకస్త్యమేవేత్యభిప్రేత్య సంబోధయంతి - అగజగదో
 కసామీఖిలకర్తృవబోధకైతి - అగానాంసావరాణాంజగతాంజంగమానాంశరీరాణాంబరావరాత్తకశరీరరూపిశరీ

వ్యూహాణాం ప్రకృతిగుణానామిత్యర్థః-ఓకసాంతాదృశశరీరాశ్రయాభివృద్ధానాం జీవానాంచ అఖిలాశ్చ క్రయః స్వ
స్వకార్యోన్ముఖ్యరూపాస్తాసామవబోధకఉద్బోధక-తత్రజీవశక్తు ర్బద్ధోద్యోగతత్వంవామచిచ్ఛత్తు ర్బద్ధోద్యోగతత్వం తేషాం ప్ర
ళయదశాయామనుద్బుద్ధచిచ్ఛక్తికర్తావత్ - అతఏవ సర్వకారణతయా సర్వకార్యసమ్యంత్యామేవ వదోభిదధాతీత్యా
హుః క్వచిదిశిః॥ అజయః ఆత్మనాచేతి సహధేతృతీయా-సాహిత్యంచ విషణ్ణభావేన - తదయమర్థః- అజయః ఆత్మ
నాచ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం విశిష్టస్య తత్త్వజీవకమణా శ్చైవ తత్వవివక్షయా పక్షి- చరతః జగదాకారేణ పరిణమమాణస్య తావద
ధిక్తితస్యోత్పత్తివివక్షితం నిగమః-చిదచిద్యాచిచ్ఛసముదాయాత్ కోవేదభాగః - అనువతే అనువతేత- ఆత్మజేవాభి
దధాతీత్యర్థః- ఆనైకభంబరంతిశ్రుతయశ్చ ప్రశ్నోత్తరము క్తం భవతి- కారణత్వంచిదచిద్విశిష్టతాకారేణేతి వత
థామోక్షపదత్వంబదాయకగుణపూర్ణత్వంకాస్త్రప్రమాణకత్వంచ - అగజగదోకసాంప్రదంబం గమశరీరాశ్ర
పాద్రాం సర్వేషాం జీవానాం అజంబహీతవాసంబంధః- జీవానామిత్యనుక్త్యా అగజగదోకసామిత్యక్తిరాసన్నస్య త్పృథ
యాయికావితత్త్వమిప్రవృత్తికాలేస్తావరంబం గమాత్తకశరీరాణామభావాత్ - నిగమోనువరేదితి పారోత్త్యనిశ్చేశః-ని
తేస్సంసారిజీవగదత్వాభిప్రాయః - క్వచిదజయత్సనాచ చరతోనువరేన్నిగమ ఇత్యనైవ ప్రకృతినంతంధమోచకత్వ
నియతతత్వంబంధా పాదత్వజాపనాయ సర్వకారణత్వంతస్య నిర్వికారేనుపపన్నత్వాత్ సైక్విచిదచిద్వైశిష్ట్యంవిశి
ష్టకారణత్వాదేవ విశిష్టకార్యాణాం శిష్టకారణానన్యత్వాచ్చరీరాస్తభావాచ్చ కార్యశరీరధూతచిత్తచన్ద్రాచితబ్రాహ్మ
విశేష్యాత్ పర్య తాభిధాయకత్వంచోక్తం॥ ౧౫॥ ననుకథంమామేవ ప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు॥ ఇంద్రోయాతోవసితస్య
రాజేత్వాదిభిరింద్రయాతః జగమస్య తవ సితస్య స్థావరస్యచ- రాజేతి ప్రతిపాద్యతేతథా॥ శ్రు॥ అగ్నిమూఢాఢాదివఃక
కుడిత్యాదిభిశ్చైవ సంభూతత్వేన అగ్నిర్వాచ్యతే ప్రతి పాదనాశ్చైవ తత్రాహ॥ బ్రహ్మదితి॥ ఆయమర్థః - ఏతదుపలబ్ధం

శ్రుతయః॥ జయజయజహ్యజామజితవోష్యగృభిజగుణాంత్యమసియదాత్స నానమవరుద్ధసమస్తభాగః॥ అగ

జగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధకతేకవచిదజయార్థానాచచరతోనువరేన్నిగమః॥ ౧౫॥ బృహదుపలబ్ధమే
దృష్టమింద్రాది సర్వంబృహత్ బ్రహ్మైవైవ అవయంతిజాసంతి- కథంబృహత్ ఏవ అవశేషతయా అవశిష్ట మాణశ్చే
నమతఃయతోబృహతః సర్వస్య ఉదయాస్తమయూఉత్పత్తిలయాసర్వోపాదానత్వాత్ - తహింకింవికారిత్వంబృహతః
సఆదికృతాత్ ఏవ తాఢిహానశ్చేన అవికారాదిత్యర్థః- అత్రవాశబ్దఉపమావర్థః- యథాఘటాదేవికత్వతేమృకాడిద
యాస్తమయాతద్యత్॥ శ్రు॥ నాచారంభంబంవికారోనామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం । సర్వంబుద్ధిదంబ్రహ్మైవైవ త్యాదిభిస్త
ధాప్రతిపాదనాదిత్యర్థః-అతః కారణాదృషయోమంత్రాస్తద్బ్రహ్మైవైవ- త్వయ్యోవమనోవచనాచంతంధమనసా
ఆచరితంతాత్పర్యంబదనాచరితమభిధానంచభృతనంశః మనసాత్వామేవధ్యాయంతి వచసాత్వామేవనిగూపయంతీత్య
ర్థః- సప్రభగ్వికారేష్వితిభావః- అత్రసదశ్శాసంకథమయథేతి- నృణాంభూతరాణాంయత్రకుత్రాపిదత్తానినిశీప్తాని
పదానిధునికథమయథాభవంతి అదత్తానిభవంతి- అతోయథామృతస్వాదేష్టకాదిభు దత్తానిపదానిధువంశవృద్ధిచరం
తతథానుకూలమవికారిజాతంచదంతోవేదాస్త్యామేవసర్వకారణంబరమాస్సహేతవప్రతిపాదయంతి త్యర్థః॥ శ్రు॥
హీణవహ్నిరవీందుమఖ్యానాజగదిదంబభవేత్ప్రళగుత్థితంబహుమృతేపిమంత్రగళేంబత్వమురుమాత్రాచిత్రోవినిగ
ద్యసే॥ ౧౬॥ అథకార్యకారణయోరసన్యతసంబద్ధమేతేనోపపాద్యకారణత్వనియతమముక్షునా పాస్యత్వమాహుః
బృహదిః॥ అవశేషతయా బ్రహ్మణస్సర్వోపసంహారణవ్యవస్థితతయా- జగత్కారణత్వాదుపలబ్ధం సృష్టికాలే ఆవిధూఢ
తముత్పన్నమేతజ్జగత్ బృహత్ బ్రహ్మైవైవ శాంతిఅనువంతి॥ శ్రు ॥ గన్తులాస్సోమ్మేమాన్సర్వాః ప్రజాన్సదాచితనా
స్సత్ప్రసక్తావత దాత్స్యమిదంసర్వంబుద్ధిదంబ్రహ్మైవైవ యోవేదాంతాఅవగమయంతీత్యర్థః - అత్యవత్సవశేషత
యేతిపాతాంతం అజోపలబ్ధమత్సన్నమేతజ్జగత్ప్రకృతికాలేఅవశరత్తి-అంతకాలేతి ప్రసంగారతి - తతోవశేషతయాక
రణత్వాద్భూహదేవజగదితీసర్వంబుద్ధిదంబ్రహ్మైవైవ లానితివత్సహేతుకోనిశ్చేశః-ఏతదుపపాదయంతి - యస్యవికృతే
కార్యస్య-యతేతజపంచమీసప్తవ్యాధ- యోస్సార్వభౌక్తికప్రసిద్ధి-యతేఉదయఉత్పత్తిస్యస్థిలయఃసావికృతీస్తతా
రణికా- తతోనిగ్యామృదివనికృతాయథాతావదవికృతాపింజాకారామృత్- ఘటశరావాదియాపవికృత- తదనన్యా
తద్యత్ అవికృతాదిపాతాంతం - తదాలవికృతాద్యతేనిస్తాద్వికృతేకార్యసోదయాస్తమయాహ వికృతిస్తద
న్యామృదివ-యదాతావదవికృతాస్సప్రసిద్ధాదుదితాఘటశరావాదియాపావృత్తదనన్యాతద్యదిత్యర్థః - యథా ।

ప్ర॥ సామ్యే కేనమృత్పిండేనసర్వంమృణ్మయంవిజౌతంస్యాదిత్యాదికా శ్రుతిరనుసంధేయా - తత్రహిమజేనజలమా
హరేదిత్యాదినాగ్న్యసహచర్యకజలహరణాదికార్యాధికంమృత్పిండస్యముహూదినామ కంబుగీనాదిరూపవికార
సంస్పర్శమభిధాయ మృత్పిండస్యత్విదికారఘటాదేశ్చానస్యత్వముక్తం - అతస్సర్వకారణత్వాత్ప్రయుముషయోమ
నోపచనాచరితానిధ్యానస్తుతిచేష్టితానిఅదః - త్వమేవనిదధ్యునుష్టుప్తస్వనః కాలచేష్టతచేత్స్యఃతత్రదృష్టాంతం
హేతుమాహుః - కథమితికాశేనిహితానిపదాయానామోఘానిధవ - తివతినస్త్వనజానియత్వామృత్పిండిహితానిస్య
ణాంపదానితేకథమయథాధవంతికథంమోఘానిధవంతి - మోఘానిధవంత్యేవ పశ్యాన్తతనాభానాత్ - ఏవంను
నాక్కాయచేష్టితానిత్వదారాధనరూపాణిజిహ్వానిసాంసారికతానినారకాః - అన్యవిదహాణిగ్న్యానాదీననుని
వారకాగ్నిత్యుతతనావహనిత స్వయ్యేవః ధురిత్యర్థఃపంచగత్కారణత్వేనత్వసస్యత్వాజగద్విద్యుతానామృత్వేవే
దికాన్యజ్ఞాస్తాత్పర్యతశ్చత్వచత్వయ్యేవవలకాంతశ్చత్వయః - అతఃతి - ఋషయోపదాః తద్దత్తమృతత్యావా - ఋ
షిశబ్దస్యవేదేనరూపాత్ - మహాపచనాచరితంమనసాచరితం తాత్పర్యంపచనాచరితమభిధానంచస్యచావదధు
ధ్యుతతంతఃసనుత త్రధావిషయాణాంకథమభిధానకత్యమిత్యాశంకాయాంప్రస్తాంతముఖేనతరుషవాదంతి - క
థమితి - ప్రాసాదపర్యంకాదిషునిహితానిస్యణాపదానికథంభవితయథాఅదతానిధవంతి - ప్రాసాదపర్యంకాదిశా
లకత్యాత్ప్రస్యామేయధాగ్రానిధవంతి ఏవంప్రతిపురుషాంతరాస్త్రయూ తద్గతనామరూపనిర్వాహకత్వాత్స్వ
య్యేవత తదధికశరీగ కేనిర్వాహకేచవేదావతకాంతశ్చధాః ఆప్యగ్న్యవిశేషణానిచిత్తానామాకస్త్వనిరణయా
యేనవిశేష్యసర్వంతాభిధానముఖ్యమేవేత్యితిప్రాయః॥ ౧౬ ॥ త్వమేవసర్వనిగమ గౌచరశ్చతినతాం ప్రస్ఫుట్యైవ
ధయతి॥ ఇతితి॥ త్వమేవసర్వకారణత్వేనపరసూధాశ్చిత్త్యాభిత్వగ్రీహితేత్రిగుణమాయావీనతతక సూరయో

మేతదవయంత్యివ శేషతయాయతకరయా స్వయయావికృత్యైర్బుద్ధివావికృతాత్॥ అతఃఋషయోదధు
స్వయమునోపచనాచరితంకథయథాధవంతిభువిర త్రపదానిస్యణాం॥ ౧౬॥ ఇతితపసూరయ స్వగ్రీహిప
తేభిలలోకమలక్షవణకథామృతాధిమవగాహ్యతపానిజహుః - కిముతపునస్వధామవిధుతాశయకాల

గుణాఃపరమధజంతియేషదముజ్జనసుఖానుభవం॥ ౧౭॥ త్రయశ్చనన్త్యసంత్యసత్ప్రహృదితేనువిధామహ
వివేకిన ప్రవాళిలలోకమలక్షవణ కథామృతాధి నకలజనప్యకనరసన హేతుం కీర్తితనుధానిధుం - అవగాహ్యనిశేన్య
శపంతీతితపా నిపాపానిదుఃఖానివా - జహుః స్వక్తవంతః - త్వదీయకథాయాత్రేణయదాపాపత్యాగః - తదాకిమ
వక్తవ్యః యేపునస్వధామవిధుతాశయకాలగుణాఃస్వధా స్వస్వరూపస్ఫురణేనవిధుతాఃత్యక్తాః ఆశయగుణాఃఅం
తఃకరణధర్మాఃరాగాదయఃకాలగుణాఃజరాదయశ్చయేస్తేతథా - సేవరమ - తవాజ్జనసుఖానుభవంలభిండానం
దానుభవంపదంస్వరూపంభవంతిపేదంతే తథాభూతాదుఃఖానిత్యజంతి॥ శ్రు॥ తద్యధాపుష్కరపలాశలహసన్లిప్యం
తపివమేవందిపాపంకమన్లిప్యతే - పకమణాలిప్యతేపాపకేన - తత్సకృతదుష్కృతే - ధూనుతే - ఏతగ్ంశా
నావసతపతి శినుహంసాధునాశిరవంకిమహంపాపమకరవమిత్యాదిశ్రుతేత్యధః॥ శ్లో॥ నకలమేగశరీతనప్యస్వ
మితిసర్వమనిషిజనానుచుః॥ త్వయిరమంతిగుణాశ్రనణాదిభిస్తపపదస్ఫురణేనగతక్లమాః॥ చం॥ అతిఋషయశ్చత్వా
దేపూర్వయోజనాయాంకైముత్యవ్యాయేనభగవద్ధ్యానస్య సాంసారికతాపనివర్తకత్వమాహుః - ఇతితపసూరక
శిదిద్వితీయయోజనాయాంతకారణత్వసమనియతముము యాపాస్యత్వకైముత్యవ్యాయేనాహుః॥ ౧౮॥ త్వగ్రీహ
తేఇతిసంబోధనం - జగద్జన్మనితనాశిర్వాహక ఇతిహేతోఅతస్మాదావివేకినతనాశిలలోకమలక్షవణకథామృతా
నిఅభిలానాంలొకానాంజనానాంశృణ్వతాంపదతాం చమలంపాపంక్ష పయతీతితథా - సాకర్షేనామృతంతిసా
క్షమవగాహ్యైరతపానిసితధ్యాత్మికాదితాపాక - జహు స్వత్యజః - కింపునధ్యానసపరాశ్చత్వాః - కిముతేతి - హేర
షయే స్వధామస్వతేజఃస్వనియకంజ్ఞానం - స్వశబ్దపరమాత్మపరః - తేనవిధుతాఃఆశయగుణాః రాగాదిమనోవృ
యఃకాలగుణాఃజరామరజాదయశ్చయేస్తే - అజనసుఖానుభవంనిత్యజ్ఞానానందాత్మకం - పద్యతఇతిపదం స్వరూపం
భవంతినమాధినానాత్మార్థ్యతి - తేతపానిజహంతీతికింపునర్వక్తవ్యమిత్యధః॥ ౧౭॥ శ్రు॥ అనుర్యానామత్స
కాంతంధేరతమగన్వతాః॥ తాగంస్రేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మనానోజనాః॥ తథా॥ నచేదికవేదీనచాతీ
అనుర్భేతిశ్రుతేరధః - ప్రసిద్ధాంలొకాంకమణుభ భూతదేవతిర్యజ్నరాదిదేహః అనుర్యాః అనుషురమంత
ఇతిచ్య

త్వత్ప్రతిపక్షానాం దేవభిమానినాం సంబంధినః ప్రాప్త్యా ఇత్యర్థః - తేషాం భావం భేదం దృఢేన తమ సాచార్యురీతా
యే కేవలయే కేచిత్ - ఆత్మానంతత్వ రూపభూత సత్యజ్ఞానానందతీర్థా ర్థేణ దుఃఖాత్వాద్యానోపదేశచక్ష్మంతిహి
సంతీత్యాత్మరూపవిద్యానంతే జనాః తాత్కాలికా అభిగచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి కమాకసుసారేణాచ్యేదిత్యహమను
మృజన్యవిపురుషః నావేదీత్ తద్విమలావీరినః ప్రియవిద్యావర్ణనం వరాఽవిచ్ఛేదలక్షణాన సారగతిః ఇత్యాద్యః
శ్రుతయః పూర్వజ్ఞోకోకోధయవిధజనహీనాన్నిందంతి దృతయః ఇతి అనుత్పవనరాఽయది తే అనువిధాః అనుమితే ధర్మత్యమ
విధాః అనువర్తనః ధర్మాభియోగతే తహిత్వం నంతి వంతి సఫలః వనాధనంతి ఇతరధాన్యతయ ఇవ భస్మాగ్ని వృథా
శ్వాసాభవంతీత్యర్థః - సర్వభక్తానామ వికామాదిఫలమస్మ్యవనః కార్యకారణానుగ్రహకత్వేన వసేహోస్త
వాభజనేకృతఘ్నానాం తదవినష్టిధ్యేదిత్యాశయోగాహ మహానహమాదయ ఇతి - మహానహంకారశ్చ ఆదిధ్యేనాంతే
యదనుగ్రహతః యన్యతవ అనుగ్రహతః అనువ్రవే శేన లబ్ధనామభ్యాసం నంతః అండం దేహం నమప్రీత్యప్రయాం నృప్తి
వంతః - తత్ర పంచావీశీశానన్న మయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయానంద మయానావృత్త తత్తదాకాశ
స్వయః చేతయ తే సర్వతదానా - పురుషవిధితీ పురుషస్వాన్నమయా దేవ్యధేవవిధా అకారోయన్యః - తథా - స
నుచి దేశరసస్వకథంతత తదాకారలతలహా - అన్వయోతేతి - అత్రవద్యమయోదిమ అన్వేషిత్యన్యః
తే తదాకార తేతి వంశపాఠః - పర్యవసానం గర్వంచకథంతత్రాహ - చరమోన్నమయాదిమ య ఇతి అన్నమయా
దిమావదిత్యమానేమయశ్చరమః బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిఘేతి పుచ్చత్వేనోక్తః సత్యమితి సంబంధః సహ తథావ్యన్నమ
యాదిన్వన్వితత్వే అనంగత్వవ్యాపాతి రేవ స్యా త్రాహ - సదసతిః పరంత్వమథయ దేవ్యవశేషమృతమితి - సదసత్త్వ
అనూత్మ్యే అన్నమయాదే - పరంవ్యతిరక్తంతత్వక్షీభూతం అవశేషం అవశిష్టతత్వత్యవశేషమ బాధ్యం - అధ అతేషి
ముతం సత్యతత్త్వం - తేహిత్వే మథకాంతే వ్యవయశ్చ - క్షాభాం చంద్రవచ్చగన్వరూపమక్షణాధకం తథాహి శ్రువ
వాసపపురుషోన్నరసమయః తస్యేదమేవ శిర ఇత్యాది నాస్థా అనూత్మ్యక్రమేణ వంచకోశానుపదిత్యః శ్రు ॥ తస్య పురు

దహమాదయోండమన్యజాయదనుగ్రహతః పురుషవిశోవ్యయోత్రచరమోన్న మయాదిమయత్సర
మవిధితాం అన్వయం పురుషవిధితీ పురుషున తత్తదన్వితత్వేనావేద్యః శ్రు ॥ బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిఘేతి - సర్వసాక్షిణః
క్షణత్వ రూపవియాపణమితి వన్యం ॥ శ్లోః సరవపుః ప్రతివన్యయదిత్వయి శ్రవణవణాననం స్వరణాదిభిః । సరహరే
భజ తిన్యణాదికం తివదుచ్ఛసిరం విఫలం తతః చ ॥ అధ భగవద్భజనవిముఖానాం జన్మవైషిష్ట్యామాహుః స్వతః
ఇతి తేతవ అనువిధా అనువిధాయనః - దాశ్రయణయోగ్యజన్మభాజోపేత్యర్థః అనుత్పపస్త్యాం విహాయ కేవలయ
ప్రాణేంద్రియలక్షణపరాశబ్దాదివిషయవచలాశ్చేత్యేతయ ఇవ ఉచ్చస్వనంతి దృతయశ్చమకాభక్తాః తాయథా
జాయపూరితా ఉచ్చస్వనంతి తత్త్వలోచ్యాన్వసాభిభవతః అనేన లతముషయోధురిత్యాన్వయోదరాయాం కథ
తుయధాభవంతీత్యాది సూచితమన్యవిషయధ్యానాదిమోక్షుత్వం స్వప్రీత్యతనమనతిమరణ కారణత్వే తత్సనునియతము
ముక్షాపాన్వస్థితిః కారణత్వమేవ త్వన్వయము - వన్నంతే తస్య ప్రధానత్వవమహదహంకారైకయామేవ రిణామ
స్వభావస్య కారణత్వాత్ - తథాహి చేతనహాగ్యరూపస్య సత్త్వాదిమయన్యవిషయాదిహమరూపవికారావస్థితస్య జగ
ధ్యాన్వయ స్తుః కారణభూతం వస్తుత్వవ్యభావమేవేతి య కం గుణసామ్యవస్థం ప్రధానమివ కారణమితి అతవకా
ర్యకారణయోరన్యత్వోపపాదకమృదాదినిష్ఠాంతోపపత్తిరీతి త్యధికరణపూర్వమతానుసారిణీయాశం కామభిప్ర
త్యసరిణీరమాహుః మరూదిత్యాది యదనుగ్రహత ఇత్యం తేన యన్యతవ అనుగ్రహతః ॥ శ్రు ॥ తద్విత్తలవచనస్య వి
హేత సంతకన్యైస్స సత్త్వాయోనానుప్రవిష్టాశ్చ మహదహంకారాదయః అండమన్యజ - అచేతనస్యోత్తమానుగ్ర
హసంభవాన సత్స్వకారణత్వమితి భావః సచవృష్టిప్రతిత్వాత్కాలయ ఇతి వదాణానుగ్రహసంభవః ॥ శ్రు ॥ ఇతదా
శ్లోకానాం సర్వంతత్త్వసతత్వేతి కారణస్యాత్మత్వశ్చైవ చాత్ స్వాదేతత్ మాభూత్ప్రధానం కారణం వస్తుభవిత
మంకాంతి - తేహిత్వం సంతకల్పపరపర్యాయానుగ్రహసంభవత్ తథాహి ॥ శ్రు ॥ అత్యుపకాశస్సంభూత ఇత్యాత్మ
త్వకారణత్వం ప్రక్రమ్య గన్యాత్మజ్జవాచ్యస్య జీవాతిరిక్తత్వశంకావ్యవధానాయ ప్రతిపర్యాయం ॥ శ్రు ॥ తత్త్వేవ తే
వ శారతత్త్వత్వం తేరసంబంధమభిధాయ అతడమయశ్చేన స్వాధికమయడం తేన తస్యానందరూప తాంబూళా

యో సోకామయతేతి తస్యేతాపూర్వక సృష్టిరామ్నాయోత ఇత్యాన దమయాధికరణపూర్వ పక్షానుసారిశీమా శంకామభిప్రేత్య పరిజహాః - పురుషవిధిత్యాదివా ఆనందనల్యాచున్నమయ ప్రాణమయమహోమయ విజ్ఞానమయూన - దమయాదిషుఃశుభ్రమయనందమయపురుషవిధః॥శుక్రి॥ నవావీషపురుషవిధప వేత్త్యాదినాపురుషావారత్వేనని నూనితఃఅన్యయః॥ శుక్రి॥ప్రస్థప్రాయమేనశిరః - మోదోదక్షిణఃపక్షః-ప్రమోదఉత్తరఃపక్షః ఆనందఆత్మ బ్రహ్మపుచ్చ ప్రత్యక్షేత్వ్యుక్తశిరఃపక్షః పుచ్చాదిహుప పురుషప్రకారాన్వయవాక్ నత్వమేవ-నతునత్వగాత్మేత్వ్యకః - కుత ఇత్వతోవిశింష తి యత్సంపదితిననచ్చిచిదాత్మప్రపచాకారయదిత్వర్థః॥ శుక్రి॥ తత్ప్రవాన్వ తదేనానుప్రప్రీతి శతే -తదనుప్రవిశ్య సప్రవృత్త్యాభవదితి స్వస్వప్త చిదచిదనుప్రవేశేనతదుభయాన్యకజగద్రూపేణభవనస్యచిదచి ద్వాచిత్యబ్ధాభిధేయత్వస్యచసూక్ష్మానూణస్యబద్ధముక్తోభయావస్థావా సంభావితస్వత్వయ్యేన సంభవాదిశిభావః - కించయనతః-చిదచిదాత్మకప్రప చాత్వరంబిలక్షణనిరుక్తనిరుక్తనిలయనానిలయనవిజ్ఞానావిజ్ఞానసత్త్వావృతతద్వై : ప్రకృతిపురుషానిదికశ్యతంతరాత్మకయూతదనుప్రవేష్టేతయా శూక్రియమాణంయజ్ఞేనాతిరిక్తంసప్తమేనలభయ ప్రేష్టవన్నమయాదిమనతమహాసంకృతేష్వస్యనశేషమనసితమానందమయరూపంబుఃసంవిన్వితారంతత్త్వమేన ఏవముక్తదమోనమానాధికరణతయూశూక్రియమాణామీత్యత్వాత్తకాను గృహీర్యత్వంజేవానభావితంత్యయ్యే వోపవన్నమితిసముజాయాభిప్రాయః శరీరాత్మత్వంసర్వకరీతత్వయ్యేవోపవన్నమితిభావః ఆత్రకేదిత్ - ఆనందమ యాదిషుపదిశ్యమానేషు యస్మిన్మోబ్రహ్మలభచ్చ ప్రతిపేతిలభచ్చత్వేనోక్తః సర్వమితిసంబంధమాహః తథా హి॥ శ్లో॥ తస్యేకంబ్రహ్మలభచ్చసాన్యాన్ప్రతిహాహేతురిత్యతఃవ్యతిరేకశ్రుతేబ్రహ్మగమయత్ప్రపతీతితః॥శ్లో॥కస్యేక త్వయాణస్యబ్రహ్మసాన్యాన్ప్రతిహాహేతురిత్యతః॥ బ్రహ్మోనాదియాహేణవిదితస్యజనేస్సమే॥ ఇహోపందమయస్యాన్యకరి కాయాత్వాత్రసంగతే॥ సదసన్యాసమోజ్ఞానాభానయోన్మయిరంశినః॥ అంశిత్యానంగతేనికారస్యమయవాతీ ప్రేవికారిత్వాబోధనాచ్చమయోపవృత్తసంగతే॥ తస్యేష్వపవశారీరత్యేతిచతదంతరమ్॥ అత్తాంసంకీర్త్యకమా సమానందమయమస్తునః॥బ్రహ్మస్వంసావగమయేద్యత్॥ సవరస్యహి॥ పరేస్సన్నిత్యసృష్టేశోధ్యత్యుచుసపత్తితః॥నా శందమయతదేనవాచ్యంబ్రహ్మేతినిశ్చితమ్॥పుచ్చత్వేనచ త్తత్రయావిత తుతదివ్యోకతతితత్తుచ్చాన్లో॥ కృష్ణప్ర

పదతఃపరంత్యమధఃశిష్యుః శేషమృతమ్॥౧౨॥ఉదరముపానతేయబుషిపర్వికాసుకూర్పకఃపరి

కరణేవ్యక్తప్రపూర్వమన్నమయాదిషు॥ స్వస్థాదనతిరిక్తేస్సానయజేస్సనిరూపకాత్॥శిరఃపక్షాదిరూపేణపురుషత్వ స్వనిశ్చితమ్॥ ప్రియతూదాదిభిస్సృష్టాభిస్తేనైవరేపరూపితః॥ ఇవ్యతేబ్రహ్మశాత్రహ్యనందమయశక్తితః॥ తత్తదతి శిరభాతవ్యవస్తుసోబోధకస్యవై॥శస్తే స్వపవశారీరత్యేత్వాత్మకనస్యహి॥స్వాభ్యానందమయేపరస్య సహ్సంకీర్తనా త్పరః॥అన్యక్యబ్రహ్మపర్యాయస్యానందమయపస్తుః॥అన్నానిమయపర్యాచేనాత్తానా శ్లోకయాహిహమ్॥ నాక్యా తా పక్షపుచ్చాదిమనధకపరణేపురః॥ పుచ్చమాత్రంసన్యాస్యశ్లోకేనాన్యాస్యనంగతే॥అనంత రేనోకామయతేతి- కన్యగ్రుతేననః॥ఇతశ్చేనపునస్తుశోధ కీరణధాపురః॥ప్రకృతప్రకృతార్థస్యరూపకానసాధువా॥ అనంతరస్యానందమ యస్యాత్మాబోధసంగతే॥ బ్రహ్మోవ్యవధానేన తమసన్ధాపనమ్తే॥బ్రహ్మస్యానందశబ్దస్యాదానందోబ్రహ్మశాన్తి తి॥ శ్రుతేస్య ప్రతిపన్నత్వాదానందసాపనేషమ్మాత్॥ ఆనందమయమాత్మాసముపసంకీర్త్యవాక్యరః॥ఆనందానంద మయయోరేకార్థస్యప్రతీతితః॥అనందమయతదేనపరబ్రహ్మసోధనాత్॥ ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యభాసాదిపర్యామయ శుభ్రతః॥అనందమయతుల్యాధాన్యభాదానందతఃసరమ్॥ప్రతీతార్థశ్రుతేషశ్చాదుపవత్తేరభావనఃసచ్చమేవిబ్ర హ్మేతికింతుపుద్గీతివిద్యతే॥ స్వాభిన్నపక్షపుచ్చాదిపరప్రకరణస్యవై॥అనుగుర్యోకపక్షాచచిదేశశస్యతథాపునః॥అం శాంతిత్వేనోపవత్తేర్వ్యతిరేకస్యనిశ్చయాత్॥అత్తాబ్రహ్మనందమయశక్తి రేకార్థబోధనాత్॥లేమామన్యతమేరాజిశ్లో కస్యహ్యుపపత్తితః॥అనందస్యాదచిచ్ఛ్రేపుచ్చబ్రహ్మసస్యహి॥అనందమయవాచ్యస్యప్రసిద్ధేష్యభావనిసదసద్వా నయోజ్ఞానాజ్ఞానయోగ్యతథాపునః॥శంకాయాస్సంభవాదస్యరూపణస్యాపవత్తితః॥ అంశాంతిభ్యంతథానందమ యతద్విగతస్యవై॥మయబ్రహ్మస్యాకత్వేనప్రాచుర్యాకేవివాపునః॥ఉపపత్తేర్వికారాధకత్వాభానాచ్చబ్రహ్మః॥ నిర్వికారత్వనిర్వాళకదనన్యాత్మత్వనాదినః॥తస్యేష్వపవశారీరత్యేత్వాన్యానిబోధతః॥తదస్వస్వమగుణత్వేనబోధనః॥వి

ధేఃపునః||ప్రత్యగధకస్యబోధ్యత్వంసంస్మృతేర్నిష్కృతేనధా||అనందమయశ్చైవనవాచ్యస్యబ్రహ్మణస్తథా||బోధ్యస్య
స్యప్రపత్యాచసాధ్యస్యస్యాసపత్తిః||కాలుమ్యశాంతిరూపస్యనపుచ్ఛంబ్రహ్మవేమతం||అస్య||అనందమయశ్చైవ
ప్రబ్రహ్మతుస్థిత్వమ్||ఇతిపుచ్ఛబ్రహ్మనాదిదూషణోద్ధారణప్రతి||౧౫||ఏనంప్రావత్సర్వాత్తేపరిమేశ్వరేనర్వశుశ్రిః
మన్వయేవ సస్థజనియత్వముక్త్యాఅభక్తనిదయాచతఃపవన్యగ్గత్యైవదానీమనవగాహ్యమహిమ్నః||ప్రధిమంతా
నదుపాధ్యాలంబనముపాసనం||శ్రు||ఉదరంబ్రహ్మైతిశార్కరాశే||ఉపావతేహృదయంబ్రహ్మైత్యాహయోబ్ర
హ్మవేతఃఉద్భవంత్యేవోదవపః||త్రిచ్ఛిరోశ్రవంతేత్యుక్త్యాత్మ||అరవి||ధతీత్వాః||ఉదరమితి||ఋషిసత్త్వం
ఋషిణా||సంప్రదాయమాగేషు||యేకూర్వ||శః||తే||ఉ||అంబనంపః||హరిసంబ్రహ్మ||ఉపావతే||హృదయంతి.
శార్కరాశే||ఇతిశ్రీవిపదస్యప్రతిపత్||కూర్వ||ఇతి||కూర్వ||శరకారంబ్రహ్మైత్యే||అంబయేపాంతే||ధారజః
విహితగృహ్యయః||సూలబద్ధమర్మంతి||యోచతే||అ||రస్య||యాపేక్షయా||స్థూలత్వై||అ||దాద్యా||కూర్వం||నూత్నం||నూ
త్న||శ్రీశ్రీశ్రీ||అదా||సూ||యస||సూ||యమే||అ||త్యై||అ||త్యై||వే||శా||య||ప్ర||ధ||మం||ఉ||ర||స్థ||మ||పా||స||శ్రీ||ఇ||తి||భా||వః||అ||య
స్థ||నా||తా||త్||హృ||ద||యం||ద||హ||రం||సూ||అ||అ||హ||త||ప్ర||స||మే||పా||స||తే||హృ||ద||యం||వి||హ||రి||స||ర||ప||ధి||మి||తి||వి||త||న
రం||తి||ప్ర||స||రం||తీ||వి||త||న||ర||దా||ధ్య||తా||నాం||ప||ధి||మా||గం||ప్ర||స||ర||దా||ధ్య||స||మి||శ్రీ||కా||వి||శే||వ||ద||స్య||ఫ||ల||మా||హ||త||తి||ఇ||తి||తే||
హృ||ద||యా||త్||భో||అ||నం||త||త||ప||ధి||మ||ఉ||ప||బద్ధ||సా||నం||సు||మ||హ్నా||శ్రి||స||ర||మం||శ్రీ||పం||జ్ఞో||తి||మ||కా||య||శి||రః||మూ||ర్ధా||సం||క్ర||తి
ఉ||ద||గా||త్||ఉ||ద||న||ర్వ||తే||మూ||లా||ధా||రా||దార||భ్య||హృ||య||మ||భ్యా||బ్ర||హ్మ||రం||ధి||ప్ర||తి||ఉ||గ్ధ||త||భ్య||కా||-||కథం||భూ||తే||ధా
మ||య||త్||స||మే||త్య||ప్రా||స్య||పు||న||రి||హ||కృ||తాం||తీ||మ||కే||మృ||త్య||ము||ఖం||సా||రె||న||ప||తం||తి||తే||ధా||వ||శ్రు||శతం||చై||కా||చ||హృ||ద
య||స్య||నా||డ్య||స్తా||సా||మూ||ర్ధా||న||మ||భి||ని||స్సృ||తే||తా||తే||యో||ద్వ||కా||ద||ప||చ్చ||స్య||శ్రీ||శ్రీ||మే||తి||వి||వృ||జ్వా||ఉ||త్||మ||మ||జే||భ||వం||తీ||తి.
అ||నా||త్మ||శ్రీ||తే||ర||ధ||కా||శరి||త||త||వం||భ్యా||కా||కా||చ||మ||షు||హ||నా||మ||పు||న||రి||హ||కృ||యా||ద్వి||ని||స్సృ||తా||నా||డ్య||సి||రాః||
తా||సా||మ||ధ్యే||మూ||ర్ధా||న||భి||త్వా||అ||భి||ని||స్సృ||తా||మ||షు||మూ||నా||మ||తి||యా||లం||తా||శ్రీ||త||త్స||నం||ప||శీ||శ్రీ||త్వ||యో||జ||పే||తే||.శ
యా||నా||ద్యా||ఉ||గ్ధ||కా||ము||పరి||అ||య||కా||చ్చ||కా||అ||ది||త్య||న్వా||రే||కా||అ||ప్య||నీ||గ్ధం||పే||తి||ప్రా||ప్సృ||తి||వి||వృ||జ్వా||నా||వి||ధ||గ||త||యః||

నరపద్ధతింహృదయమారుణయోదహరమ్||శతఉదగాదనంతతనధామశిరఃపరమంపునరిహయత్సమేత్య

సపతః||తిక్తతాంశముఖే||౧౬||స్వకృతివిచిత్రయోనిషువిశేషవహేతుతయాలరతమరశ్చకాన్యసలవ
న్యానాడ్యఃఉత్ప్రమిమేదీమి||అంధవంతి||శ్లో||ఉదరాదిషుయఃపు||సా||చింతితో||మనివత్త్వ||భిః||హంతి||మృత్యుభయందే
వోహృద్గతింతముపాన్యహే||చ||అ||స్తు||కారణ||త్వే||ఉ||ప||స్య||త్వం||కే||కే||క||త్ర||క||త్ర||క||ధం||కథ||ము||పా||స||తే||-||కీ||గృ||శం||చ||ఫ||ల||మి||త్యే||
తే||యా||ము||పా||స||న||భే||దా||న||భి||ధా||య||స్||సా||ము||పా||స||నా||నాం||తా||త్వే||క||ఫ||ల||త్వ||మా||హం||||ఉ||ద||ర||మి||తి||.||వత్త్వ||స||వే||దా||తః||
హి||తే||షా||చా||న||నా||మా||రే||షా||యే||కూర్వ||ద్వ||శ||స్సూ||త్వ||మ||త||యః||త||త్ర||కే||చి||దా||రు||ణ||యః||అ||రు||ణం||వం||శ్యాః||హృ||ద||యం||హృ||ద||తః||
ద||హ||రం||ద||హ||ర||శ్చ||ద||హ||చ్యం||హృ||ద||యం||పుండరీ||కాం||గం||కా||తా||కా||శ||రూ||వం||త్యా||ము||పా||స||తే||-||కే||చి||త్తు||నే||శ్వా||న||ర||వి||ద్యా||ని||ష్ఠా||
ఉ||ద||రం||ఉ||ద||ర||స్థ||భార||రా||గ్న||శరీర||కం||త్యా||ము||పా||స||తే||కే||చి||త్తు||.||పరి||న||ర||పద్ధ||తిం||పరి||త||స్స||తీ||వ్యా||ప్సృ||తీ||తి||తథా||సూ||మ||మూ||ఖా||
నా||డి||నే||వ||పద్ధ||తి||మూ||కార||స్తాం||మ||షు||మూ||హార||స్థం||త్యా||ము||పా||స||తే||ఇ||త్య||ధ||కాః||-||సూ||మ||మూ||యా||హృ||ద||యా||చార||భ్య||శిర
ప||యం||ల||వ్యా||ప్రే||త||బి||ప్రా||యో||పరి||న||ర||పద్ధ||తి||మి||శ్చ||క్రం||త||దే||వ||స్స||ప్ర||యి||తుం||పరి||న||ర||వత్త్వ||వి||శిం||పే||తి||తః||హృ||ద||యా||ద
ర||భ్యే||శ్రీ||ధ||కాః||హే||అ||నం||త||య||త్త||వ||ప||ర||మం||ధా||మ||శి||పా||స||న||స్థా||నం||శి||రో||భూ||మి||ధ్యం||త||త్వ||యం||కం||తః||య||దు||ద||కా||దూ||ర్ధ్వ||మా
కా||మి||తి||శ్రు||శతం||చై||కా||చ||హృ||ద||య||స్య||నా||డ్య||స్తా||సా||మూ||ర్ధా||న||మ||భి||ని||స్సృ||తే||కే||తి||శ్రీ||శ్రీ||భో||కా||త్యా||స||నః||హి||తిః||తః||
ధా||మ||శి||రః||ప||ర||మి||త్యే||స||న||శి||రో||పి||త్వ||యం||పా||స||న||స్థా||నం||మి||త్తు||క్రం||భవతి||శ్రు||ఏ||వ||దే||వ||పథో||బ్ర||హ్మ||పథ||ప్ర||యో||ద్వ||కా||మా||ద
స్స||మృ||త్య||శ్రీ||మే||తి||.||ఏ||తే||న||ప్ర||తి||పద్ధ||య||నా||ఇ||మం||మా||న||వ||మా||న||త||కం||నా||న||త||కం||తే||ఇ||త్యా||ది||శ్రు||త్వ||ధ||కా||మ||భి||ప్రే||త్వ||వి||శిం||పం||
య||స్య||శ్రీ||నా||డి||వ||త్త్వ||క||శి||రో||వా||న||ర్యే||ఫ్య||వా||న||కాః||స||మే||త్య||ప్రా||ప్య||-||పు||న||రి||హ||ప్ర||శ్రీ||మి||మం||డ||తే||కృ||తాం||త||ము||ఖే||మృ||త్యు||వ
ఫే||సం||సా||రే||న||ప||తం||తి||య||ది||తి||ధ||త్వా||భి||ప్రా||య||శో||న||పుం||న||క||ని||ర్యే||కః||-||ఏ||వ||ము||పా||స||న||స్థా||నం||గౌ||త్వ||ర||మా||త్త||నో||శు||చి||దే||
సం||బం||ధ||ఉ||క్తః||౧౭||స||ను||క||శ్వ||ర||స్యా||తి||హ్ని||దే||వ||త్||ఉ||ద||ర||హృ||ద||యా||ది||సం||బం||ధే||త||ద||ను||స||ప్ర||వి||ప్ర||స్య||చ||తా||గ||త||మ్యే||స||తి||కే||న
శే||షే||ణో||పా||స్య||త్వ||మి||తి||ఇ||మా||మా||శం||కాం||పరి||హ||రం||త్యే||శ్రు||ఏ||వో||దే||వ||స్స||ర్వ||భూ||తే||షు||గూ||ఢ||స్స||ర్వ||వా||పీ||న||ర్వ||భూ||తాం||
రా||త్యా||గ్ధ||ర్వా||ధ్య||శ్రీ||స్స||ర్వ||భూ||తా||ధి||వా||స||స్సా||క్షీ||చే||తా||కే||వ||లో||ని||గు||ణా||చ్చే||త్యా||ద్యా||స్సృ||త||యః||స్తు||వం||తి||త్యా||హ||స్వ||కృ||తే||తిః||

యంకృతానువిచిత్రానుఉచ్చసీచమధ్యమానుయోనిషుఅభివ్యక్తిస్థానేషుకార్యేషుదేహేదిషు - హేతుతయాఉపాదా
 శతయా ప్రాగేవవిద్యమానత్వేనముఖ్యప్రవేశానంభవత్ విశన్నివవత్కమానః - తరతమతఃస్వ్యాపాధికభావేనచ
 కాసిఅవభాసనే స్వకృతాఃయోనిరనుకరోతీతిస్వకృతానుకృతిః - అనలవత్ అగ్నిర్యధాన్వతస్తారతమ్యోనోపికాష్టా
 నుసారేః స్వ్యాపాధికభవతథాప్రకాశతే యథోత్తమప్రకాశస్స వితాద్యుమండల మేకరూపేణ ప్రకాశేనాపూర
 యన్నపివమానువికృష్టప్రకాశ ఇ ప్రతియతేతరదిప్రకృష్టప్రకాశభవతద్వత్ - అతలతః వితథానుమిధ్యాభూతాను
 అమూషుయోనిషు అవితథంసత్యం - యతఃసమంఅవిశేషంఅతఃసత్యంతవదామన్వరూపం విరజధియోనిమణలమ
 తయఃఅన్వయంతిజానంతిఅనుభతిప్రకృష్టదంనా అత్ర హేతుః - అభివివస్యనభితిఅభిభోవిగతవ్యవహారానవస్యవహార
 భిత్వస్యరూపం - పన్యరితిహికాముష్మికకమకఫలరహితాభిత్వభావః - అవిశేషత్వా దేవపీతరసంపూర్ణత్రయతతస్త
 నోపాధికృతతారతమ్యాభావాదప్రవృత్తేశ్వర్యసాధ్యసాన్వత్వమితిభావః || శ్లో||స్వనిమితే కార్యేషు తారతమ్యవివ
 జితమ్ | సర్వానుస్వ్యాతసన్యాత్రంభగవంతింభజామసే || చం || అథకార్యాంతఃప్రవిష్టస్యాపితస్యవిరోధమతియా
 పరమప్రాప్యస్యమామః || స్వకృతేతి || హేతుతయసర్వోపాదానత్వేనస్వేనత్వమాకృతాః నిమిత్తాఃవిచిత్రాః
 యోనియోదేహాయేమాంలేషు - దేవమనుష్యాదివిచిత్రభవత్కృతతరతేషు కేషుచేవేవ్యత్యభావః వికలాంతరాత్మత
 యాప్రవిక - యద్వా దేవాదికరోతేష్యేవోపాసకానుగ్రహేణోపసరాధణంవిక తిష్ఠత్ - ఇవశబ్దేనతిరిక్తాధిక
 తఃవిశేషే వేత్త్యభావతరతమతఃజ్ఞానాల్పత్వమహత్త్వాది భావేనస్వకృతాద్యోనిరనుకరోతీతితథా - హ్యయాదితా
 ర్యపరమాణుత్పత్తివిరాశాదన్యకాశితకాసీత్యభావః - అనలవత్ యథాఅగ్నిస్త్వతస్తారతమ్యోనోపికాష్టా
 ద్యనుసారేణతథాప్రకాశతేతద్వత్ అధయన్యత్యేరమధాసీత్య భావః - అమూషుయోనిషువితథానుఅవిద్యమానానూ
 పసంహృతాస్వీత్యభావః - అవితథమనుషసంహృతి - కుతస్సమమేకరూపం కార్యానుప్రవేశితకార్యగతనోపస్వర్య
 రహితం - తత్కృతః పీతరసమవిచ్ఛిన్నాచందంతవ భావన్వరూపం విరజధియోనిమణలమతయః అనునయంత్యుపాస
 స్వకృతానుకృతిః | అథవితిభ్యామూవ్యవితథంతసధామనమంవిరజధియోన్వయంత్యభివివస్యనపీతరసం||

అం||స్వకృతపురేష్వమూవ్యబహిరంతరసంవరణంతవపురుషంవంత్వేభలశక్తిధృతీంశక్తృతమ్ | ఇతిస్వగ

శ్లో- అభియంతిప్రాప్నుంతిచేత్యభావః అన్వయంత్యభివివస్యనపీతర సమితిపాతాంతరం - తతాఅభివివస్యనః వివిధత్వ
 ధునాదాత్మకస్తుతియైకాః అన్వయం అన్వితాగచ్ఛంతి - ప్రాప్నువంతీతియవత్ అత్ర||శ్లో||సర్వజ్ఞస్వర్య ప్రక
 జ్ఞానశక్తిజలర్ధమాణః|అన్యూనశ్చాస్యవృద్ధిచ్ఛాప్నోనో నాదిమాణదశీగ్లమతంద్రిభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః|
 నిరవద్యఃపరంప్రాప్తిర్నిరఘోషురక్రమఇత్యాదిస్మృత్యభోకానుసంధేయః||అం||అపివకుశోనుభయమాశంకాస్యాత్ భ
 గవతోదేహేమ్యపాధికృతనోషప్రసంగఇతి యతఃఅవిద్యాకామకమభిః సంసరతోజీవసాన్విధగవద్భావంత్యణయా
 బోధయంత్యే నందోష నిశేధంతి||శ్లో||సయశ్చాయంపురుషేయశ్చానాదితే - సపకః-తత్త్వనుసీత్యాద్యాఃత్రయతః||
 యః సనుక్రస్వభాగ్యాగ్నేఃస్తుతి యమిశ్వరత్వేనక్రియతేనతతోస్యేత్యవర్తమానోద్యతేత్తవ్యజ్యతేదంత ప్రతే గ్రే||
 యస్యదేవపరాధక్రియ్యాదేవేతథాగురౌ | తస్యైతేకభతాహ్యధాణఃప్రకాశంతేమహద్గుణభత్యాద్యాఃశ్రుతియః-
 కృతావతారస్వభగవతశ్చగణాభోజసేవోపాయం వదంతీత్యనా|| స్వకృతేతి || స్వకమోహాజ్ఞాతేషుపురేషుదే
 హేషుఅమూషు నరాదిషుభోక్తృత్వేనవత్కమానంపురుషం అభలశక్తిధృతః సవేశక్త్యైరియస్వపూణాన్యత
 సాంశక్త్యంతంవంతి - అంతేఇనలంతఃకృత ఇవక్యతఃత్యేమాప్రసంపదంతీత్యభావః - సనుకార్యకారణ సంస్కృతస్వకృతప
 మభూతత్వం శత్రోరా అబహిరంతరసం వరణుతి - బహిఃకార్యం - అంతరంకారణం - వస్తుత ప్రదావర
 ణసూన్యంతయోః లింగభూలయోరసత్వాదిత్యభావః - ఇతిపవం - నృగతింనుఃజీవస్యగతిం శత్ర్వైవిచ్యవిశోధ్య
 కన్యయః భజనంనివాపిదంసప్రాప్యతఇతిజానంతః - నిగమావపసందిగమోక్తకమకామావపసం-అసమతామద్యం
 తేస్మిన్నిత్యానపవంక్షేత్రం సర్వకమాకర్షణ విషయమితిత్యభావః - యత్రాణితానికమాణి ముక్తిఫలంఫలంతితం
 భవతఃఅంఘ్రింఅభవంభవనిరతాకం - విశ్వసితాఃకృతవిశ్వాసాః ఉపానలేఅచకసవంకనాదిభిఃసేవంతే భవీతి
 వ్యత్యేలోకే ఇదమేవచిన్మిదిదశకాయంతి|| శ్లో|| స్వదంతస్వమహేశావత్స్వ్యాహుకృతబంధనమ్ | త్వంఘ్రిసేవా
 హాదోశపరావందనివః||అం|| వరభుభజంతియోపదమజప్రసూనానుసంఘవరముపాసతే అవితథంతవభావస

మంపకరసమత్కరరాదిస్థానవిశేషాధిష్ఠానకథితస్యాత్మస్వరూపానకానాంతత్వాప్రిగృహా . అధదివ్యవిగ్రహా
 పానకానామపిత్తాన్పూర్వపత్తిరూపంఘటమిత్యభిప్రేత్య తదుపానకాన్వకేచిత్సంతీత్యాహః || స్వకృతపురేష్వితి ||
 ఆమామదేవమనుష్యాదిషు స్వేనత్వయాకృతేషుపురేషు త్వన్నినాసభూతేషుదేహేషుసంతమితిశేషః - అశలశక్తి
 ధృతఃఅఖిలాశ్చక్రీధరతీతితథా తస్యతనాంశకృతం అంశేనసంకల్పాత్కజ్ఞానేనకృతంకల్పితం ఉపాత్తమబహిరంతః
 అంతరబహిరదేశశరహితం అంతరబహిర్వ్యాప్తిమమిత్యర్థః - అనేనవిగ్రహస్యాపి పురాంతరవస్థానప్రయుక్త
 పరిచ్ఛిన్నత్వశంకావ్యావృత్తిః ఆనంవరణంసంకోచహేతురహితం - పురుషంపురుషాకారంవిగ్రహంవదంతి - నే
 దాంతా ఇతిశేషః || శ్రు || అంగుష్ఠమాత్రోపివిత్తుల్యూపఃఅంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోమధ్యస్కృతిష్ఠతి - అంగుష్ఠమాత్రః
 పురుషోంతరాత్మానదాజనానాంహృదయే సన్నివిష్టఇత్యాద్యావేదాంతాఃప్రతిపాదయంతీత్యర్థః - ఇతితంభూతంతన
 పురుషంతథాన్యగతినరజన్వత్వదారాధనోపయుక్తమిదంసృజన్నేతిచవిచింత్య విచారపూర్వకంసశ్చిత్త్యభిభూమాక
 చిత్తవయోవివేకినఃఅనిశ్వసతాఃప్రాణాయామపరాజితఃప్రాణేంద్రియాఇత్యర్థః - తనాంఘ్రిముపాసతే - కధంభూ
 తంనిగమావపనంనిగమానాం వేదానామాపవనంక్షేత్రం ప్రతిపాదనవిషయమితియావత్ , యద్వా నిగమస్యజ్ఞాన
 స్వావపనంఅనమంతాదుష్యతేనేత్యావపనంఉత్పాదకం||శ్లో||తేమాంసతతయత్తానాంభజతాంక్రితీపూర్వకం | దదా
 మిబుద్ధియోగమితిభగవదుక్తేః - అభవనభవస్సంసారోయస్తాత్సేవ్యమానాత్తతం - భవిష్యస్సితాఇతిపాఠాంతరం
 తదామోక్షయ్యతీతిదృఢవిశ్వాసయత్కాండపాసతేఇత్యర్థః || ౨౧ || భక్తిరత్యంతసాధనమితివచనంఉచితమనమన్వా
 నోభక్తింగురుకరోతి || దురధిగమేతి || భాషేఈశ్వర - దుర్బోధంయదంత్యతత్త్వంతస్య నిగమాయజ్ఞానవాయ,
 తవత్ర త్తతనోః అవిష్కృతమూర్తేః - చరితమహమ్మత్యాభివరివతఃపరిశ్రమణాః చరితమేవమహాఅమృత్యాభిఃత
 తింవివిచ్యకవయోనిగమావపనంభవతఉపాసతేంఘ్రిమభవంభవిష్యస్సితాః || ౨౧ || దురధిగమాత్కృత
 త్వనిగమాయతవాత్తతనోత్పరితమహమ్మత్యాభివరివతఃపరిశ్రమణాః|నపరిలమంతి కేచిదపవగ్రమవీశ్వ
 రతచరణసరోజహంసకులసంగవిన్మృగృహః || ౨౨ || త్వదనుపధంకులాయమిదమాత్మసుహృత్ప్రియ

శ్చిక్తపరివతఃఅవగాహః తేనపరిశ్రమణాఃపరితివజ్జనాధః శ్రమణంశ్రమఃగతశ్రమాఇత్యర్థః అవగమపికేచి
 న్నపరిలమంతినేచ్ఛంతి కుతోన్యత్ - కేచిదితిఏనంభూతాః భక్తిరసికాఃవిరళౌఇతిదశకయతి-నకేవలమన్యన్నేచ్ఛం
 తి - కింతు తేనేవమభేనపూర్ణాఃస్సంతఃపూర్వసిద్ధిగృహాదిసుఖమపిఉపేక్షంతేఇత్యాహ - తవచరణసరోజహంసకుల
 సంగవిన్మృగృహాఇతి తవచరణసరోజహంసాఇవరమమాణాః యేభక్తాస్తేమాంకులం తేనసంగః తేనవిన్మృష్టాః గృహాః
 యేనేతథా అనేనశ్రవణకీతకేనశ్చితే - శ్రుతిశ్చముక్తేరప్యాధిక్యంభక్తేదేశకయతి||శ్రు|| యంసర్వేదేవాంమం
 తిముముక్షువోబ్రహ్మచాదినశ్చేతి వ్యాఖ్యాతంచసర్వజ్ఞే భాష్యక్యద్విః ముక్తాఅపిలీలయావిగ్రహంకృత్యాభజంత
 ఇతి||శ్లో||త్వత్కథామృతపానోధావిహరంతోమహాముదః | కుర్వంతిక్వతినఃకేచిచ్ఛతుర్వగంత్వణోపమం || చం || కే
 చిదుభయవిధమప్యుపాసనం విహాయకేవలం త్వభుజామృతపాన సుఖతామోక్షమపి నేచ్ఛంతీత్యాహః దురవగమే
 తి|దురవగమందుఃఖేనాన్యవగంతుమశక్యం యదాశ్చనవతత్త్వయాధాత్మ్యస్యతస్య నిగమాయ పకాశనాయాత్మా
 ఉపాత్తాతనుః రామకృష్ణాదిరూపాయేనతస్యతవచరితమేవమహానమృతాన్ధిస్తన్ద్రిక్ పరివతేవఅవగాహనేన పరిర
 త్రవజ్జనేపరివిరాతాఃశ్రీమాః ఆధ్యత్మికాదితాపాఃయేమాంతే హేఈశ్వర - తేతవ చరణసరోజసంబంధినో
 హంసాఃభాగవతాస్తత్కులసంగేననవిన్మృష్టాస్తస్యకాఃగృహాఃకేహదేహాద్యమరాగానైస్తే అపవర్గం మోక్షసుఖమపి
 పరిలమంతినకాంక్షంతే||౨౨||శ్రు|| ఆరామస్యవశ్యంతినతంపశ్యంతీకశ్చన సతంవిదాధయఇదంజజానాన్యమ్యమ్యాకమం
 తరంభవాతిసిహారేణప్రాప్తతాజల్పాన్యచాసుత్పప ఉక్థశాన్శ్చరంతీత్యాద్యాఃశ్రుతయః అనుగోశంతోఽజగదాత్మసి
 గ్వరేరతిముపదిశంతీత్యాహ||త్వదనుపధమితి||త్వదనుపతిఃత్వాత్త్వత్సేవౌపయికంఇదంకులాయంకౌ విలీయత ఇ
 తికులాయంశరీరః - ఆత్మనత్ సుహృద్వత్ప్రియవత్ ఆత్మాచ సుహృచ్ఛప్రియశ్చతద్వత్ - చరతిస్వోధీనతయూవతః
 తఇత్యర్థః - తథాపిత్వయిఉన్మృశహితేప్రియేఅత్మనిచలప్యథేచకారః ఏవంభూతేనునేవ్యేపిత్వయిచల అహూన
 ఘ్టంనరమంతినభజంతి అనదుపాసనయాదేహాద్యపలాఅనేనఆత్మహఃప్రమాదినః - కుతఃయదనుశయాః యస్యామక
 మపాసనాయాంఅనుశయోవాసనాయేమాంతే కుశరీరభృతస్సంతఃఉరుభయే సంసారేభ్రమంతిపరివతః తే అతఃఅ

త్యహన ఇతి భావః॥ శ్లో॥ త్వయా స్మృజగన్నాథే మన్మథోరతుతామిహ॥ కదామమేనృశృంజన్యహ నునంసభవిష్యతి॥
 చం॥ నృగతి విచింత్యేత్యనేన దేహస్యభగవత్సేవోపయుక్తత్వమభిప్రేతం తదేవస్వప్తయంత్యస్తథేన సతితస్య సాఫల్య
 మన్యధాతునసాఫల్యప్రత్యుత్తానధః హేతుత్వంచేత్యాశయః త్వనమపకమితికులాయం నీడతుల్యుచంస్మశరీరంశ్వద
 నుపదంత్యనమవతిత్వదారాధనప్రసణంచేదిత్యధః॥ తహ్యేత్తాదివచ్చరతితత్తాదిభిస్తుల్యంస్యాదిత్యర్థః॥ తథాప్యనద
 వ్యసానసయాశబ్దాదివిషయసేవయా హేతుభూతయా ఆత్మహనః ఆత్మహూతినః విషయసేనాయాః అంతతః స్థావర
 త్వోపాదకతయా ఆత్మనోత్రాసాయి పాదకత్వాత్తత్సేవాపరా ఆత్మహూతిన ఏవేతిభావః త్వయ్యహేనా నరమంతే
 అహేనానిరతిశయగుణవదిదంశరీరంప్రాప్యపిత్యాంసంభవత ఇతిభావఃకథంభూతే యథోత్సుకేయధావ స్థితిహ్నూ
 లానందే అతపవప్రియే అతపవచహితే ఉన్మృఖఇతిపారేకమదానుకూల్యేనాన్యభిముఖభవితమున్యక్తకృత్యధః కుత
 స్తాన్ప్రతిభిద్యతేత్యతలహః యన్యస్కానశయః ప్రతిజన్మసుక్తానశేషోత్తరోత్తరదేహనిమిత్తకర్మయంతాఃఉరుబ
 హుభయంయస్మిత్సన్ధి సంసారేభ్యమంతి - అత ప్రేకుశరీరభృతఃకుత్సి తదేహభాజశోచ్యావేతిభావః భుక్తావశి
 ష్టకర్మానుశయస్సపమామస్తీత్యశఃఅద్యచ్॥౨౩॥ఇదాని॥శ్రు॥ఆత్మావారేప్రప్తవ్యశ్చోత్తవ్యోమంతవ్యోనిదిధ్యాసి
 తవ్యఇత్యాద్యాఃశ్రుతయః ధ్యానమంగత్సేవోపదిశంతిత్యాహ॥ నిభృతేతి॥ మరుతఃప్రాణఃమనశ్చ అక్షోణీంద్రియా
 శివ నిభృతానిసంయమితానియైః తేచదృఢంయోగంయుంజంతీతి దృఢయోగయుజస్తేతథాభూతామునయః హృది
 యత్త్యముపాసతేతదేవారయోపితవస్మరణాత్ యయుఃప్రాపుః స్త్రియోపికామతః ఉరగేఃప్రభోగభుజదండ విష
 క్తధియఃఅహీ ప్రదేహసదృశయోర్భుజదండయోర్విషక్తాధీర్యాసాంతాః పరిచ్ఛిన్నదృష్టయః సమదశఃసమమచ్ఛి
 వ్నంత్యా పశ్యంత్యోవయః శ్రుత్యభిమానిన్యోదేవతాలపితేనమావీవక్యపావిషయతరయాలంఘి సరోజసుధాః అంఘ్రి
 సరోజస్సుఘృధయంత్యః అయంభావః ఇత్థంభూతస్తవస్మరణానుభావః - యేయోగినస్తా వృద్ధ్యానుదేన ఉపాసతే
 యాశ్చవయంత్యా సమంపశ్యామః-యాశ్చస్త్రియఃకామత పరిచ్ఛిన్నంధ్యాయతి యేచద్వేషణ - తానర్వాన
 వచ్చరతితథోన్మృఖేత్యుహితేప్రియతమనిచ॥ సభజతరమ త్యహేనానదుపాసనయా త్రహనోయద
 మశయాభ్యమంత్యురుభయేకుశరీరభృతః॥ ౨౩ ॥ నిభృతమరుస్మనోత్పదృఢయోగయుజోహృదియన్మన
 యఉపాసతేతదరయోపియయుస్మరణాత్ । స్త్రియఉరగేంద్రభోగ సుజదండవిష క్తధియోనయమపి
 తేనమాస్సమదృశోంఘ్రిసరోజసుధాః॥౨౪॥క ఇహనువేదబతావరజన్మలయోగ్రనరంయతఉదగాదృ
 పిత్యామేవప్రాపయంతీతి॥ శ్లో॥ చరణస్మరణప్రేమాతవదేవసుమలభం । యథాకథంచిన్నహరేమమభూయాద
 హర్షిశమ్॥ చం॥ ఆస్తాంత్యయినరమంతిఇతి హేమాబతత్యుద్వేషాది కమపినకుర్వర్యతస్తవ్యువిలక్షణవిషయేత
 స్యాపిత్యశ్చోప్రిసాధనత్వాదితినదృష్టాంతంసోదాహరణంసోపపాదనం చాహుః॥ నిభృతేతి॥ మరుతఃప్రాణఃమన
 శ్చాక్షోణీంద్రియాశివనిభృతానిసంయమితానియైఃచ - దృఢంఅపిచాల్యంయోగముపాసనాత్తకం యుంజతేఇతితథా
 తేమునయః హృదియత్త్యత్సవ్యహంమపాసతేతదేవారయఃశత్రవోపిస్మరణాదప్రితి పూర్వక స్మరణాన్యయుః ప్రా
 పుః తథాస్త్రియఃగోప్యోఉరగేంద్రభోగోన్యదేహసృతయోర్భుజదండయోర్విషేషేనక్తాధీర్యాసాంతాః
 తదేవయయురిత్యన్వయః విషయవిలక్షణత్వాదితిభావః కింబహునానయంవేభిదామానినోదేహాలపిఅంఘ్రిసరోజ
 మేవసుధాతన్వద్భోగ్యంయేమాంతే త్వచ్చరణసరోజప్రకాశకావయమపీత్యధః యద్యా అంఘ్రిసరోజస్సుఘృధయం
 తిబింబంతీయావత్ - ధేహానఇతిధాతోరూపమిదంత్యుప్రమాణతయాత్వనంతరంగభూతాస్త్య త్వయాపాదచ
 కాశకావయమపీత్యరఃతవనమాన్తుల్యాఃమునిప్రభృతయఇవశ్వామేనవిషయభూతంతాత్మర్యతోధఃతత్సప్రాప్నుమఇ
 త్యర్థః తత్రహేతుత్వేనవిశింపంతినమదృశఇతి॥నమాదృగ్యస్యానాన్యతనిమ్నోన్నతస్యవేషమ్యనేఘ్రిణ్యాదిపరిహో
 రాయవ్యాజమాత్రాపలంబినఃసర్వానుజఘ్రితోస్తవసర్వేపితుల్యకత్యాఇతిభావః॥ ౨౪॥శ్రు॥యతోహంనివతః
 తే- అప్రాప్యమనసాసహ-కోఅగ్ధావేదకఇహప్రవోచత్ - కుతలజాతాకుతఇయంవిసృష్టిః - అర్వాగ్రేవాఅన్యవినజానా
 మలధాతోవేదయతలభూన-అనేజదేకంమనసోజపీయోనేనదేవాఅపున్వపూర్వమమత్ - తద్ధావతోన్యావత్యేతి
 విషాతస్మిన్నప్రోమాతరిశ్వాదధాతీత్యాద్యాఃశ్రుతయః - భగవత్తత్త్వంధుక్షేయంఽదంత్యఃభక్తిమేవోరరీకుర్వంతీ
 త్యాహ॥ క ఇతిబతతాహేనా - హేభగవత్ - ఇహజగతి అగ్రనరంపూర్వమేనసిద్ధంత్యాంలవరజన్మలయఃఅర్వాచినోత్ప

స్త్రీనాశవాన్ సుపుమా వేదజాతాః ఈశ్వరస్యపూర్వసిద్ధావస్యచార్యాదీనశ్చే ప్రమాణం వదన్ జ్ఞానకాగ్రో
 భావనాం యత ఉదగాదితి యతఃత్వత్తేఽయిషిః బ్రహ్మేష్యన్యః యంబ్రహ్మమనుడభయేలభ్యాన్యై కాధిదైవికా
 దేవగణాదప్నూః తతోవ్యర్థాదీనానశ్చే యదాతంభవాన్ సర్వమసక్యవ్యవహారంహ్యవ్యవహారతః తహాతదా - అ
 నుశాయినాంజీవానాంజ్ఞానాధనాస్తీ యతఃతదాసత్ స్థూలంకాశాది సచాసత్ సూక్ష్మమహదాది - సచ
 ఉభయంసంసద్భావమారంభంశరీరం సచకాలజనఃత్వమి త్తదాహంకాలప్రేమమ్యం ఏవంసత్తత్రాదానకిమిషంధ్రియ
 ప్రిణావ్యసినచజాపకంశాస్త్రమితి అంబుధిప్రాయః అర్వాకృష్టిగతానాం దేహాద్యుపాధిమతాం సరాణాం కా
 లవశేనచమలినసత్త్వంసంతావద్భగవత్ జ్ఞానసామధ్యం లభాచశ్చిత్తంసంవిదాధయభదంజ్ఞానాన్య ద్యస్తాకమం
 తరంభవాతీత్యాద్యాఃయదాతంప్రయసమయేనబహ్యంతరమస్తి తదాహంకాలభావాన్నధగవత్ జ్ఞానసామధ్యం
 ఆత్మస్వదేశరణతయాశ్రవణతేజనాదిభిః కేవలమకరేతిశ్లోకార్థంబుద్ధ్యాదిసంకుర్వన్యభూమకమహాస్తవ । స
 బంధోదయాపింధోభక్తిమేవహరేదితః చం ॥ అంభిసగోజసుధాభివ్యవస్థానధగవత్ స్వరూపస్వభావాదిప్రకాశం
 వేదాఖ్యంశాస్త్రమేవేత్యభిప్రేతం-అత సేనవివాధగవతోదురవగమత్వంసహేతుకమనాశాః కథిశీతి ॥ అవరజ్యు
 యఃఅర్వాదీనశ్చేతీనాశవాన్ ఇహలోకేజీనుపుమా-అగ్రసరంస్యజే - పూర్వభావినంచాత్మచిద్యి శిష్టశ్చ
 సకారణతయావస్థితం లాల్స-వేదశాస్త్రేణవివాసగోపితేదేవ్యభావః-బతేతివిప్రయః శ్రుయతోవాచినివతాంతత్య
 కరీత్యావాస్తవసాపరిచ్ఛేద్యస్వభావంతం వేత్తుముద్యోగోవి సరతే - సర్వేషామవరజ్యులయత్వముపపాదయం
 తి యత స్త్వత్తేఽయిషిః బ్రహ్మ ఉదగాదుద్భూవ-యమనుషశ్చాచ్యుతుముఖోత్పత్త్యంతరమిత్యభావఃఉభయేవ
 త్రివిధాన్యకాదయః ప్రవృత్తివిధానవిధానయశ్చ దేహాద్యగుః మనుషాస్తే భౌతికాదీనామితిమువ కన్యమితిభా
 వః-అగ్రసరత్వముపపాదయంతి తహాతి యదాధగవాన్ శాస్త్రమసక్యవ్యవహారయేనిధాయ శయిత శయిత
 వాకతహింసాప్రేమపూర్వకాలేనతాత్పర్యాసంబిద్ధం అసత్పూర్వసంబిద్ధం-ఉభయంమిత్రరూపం కార్య
 శకాలజనకాలప్రవృత్తిసంకరాదివిషయా నాసీత్ -కింబహునాతప్రతదానకిమిషాన్యదీతిశ్లోకః అతః శ్రువాదాసీన్

సిద్ధమను దేవగణాదభయేతహింససన్నచాసత్సచకాలజనఃకిమిషివతిశ్చిత్తాస్త్రమసక్యవ్యవ

యితయదా-అగ్రసరంజ్ఞానమనతస్సతోమృతిముతాత్మనియేచభిదాంవివణమృతంస్వరంత్యుపదిశంతితిఅరు
 నదాసీత్ ఏహోహనేచారాంతరభిత్ -సబ్రహ్మనేశానోనేమేద్యావాప్యధిపిత్యాదిశ్రుత్యోకానుసంహితః - అవరజ
 న్యులయోగ్రసరమితివ సేతుగర్భః - యద్యన్యవరజన్యాపుత్రాదిః - అగ్రసరంపిత్రాదికం-అయలిత్యంభూతభిజానా
 త్యవ-తదాప్యగ్రభగవతోనాన్యసాపరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావశ్చే - అవరజన్యలయానాం తన్మానామోహితశ్చే
 శతదనుగ్రాహ్యజ్ఞానశ్చేవచతద్దేవదాతమశ్చేవతాత్పర్యం - తహింససన్నచాసదిత్యప్రేమపూర్వం సచ్చబ్దనాచ్యకా
 ర్యావసాచిదచిన్నిశేధేనామరూపవిభాగానమాకారణావస్థచిదచిద్విశిష్టస్య బ్రహ్మోగ్రసరత్వోక్త్యా సూక్ష్మచిద
 చిద్విశిష్టబ్రహ్మసన్యసత్సవప్రవ్యన్యసూలచిదచిద్విశిష్టతారూపకార్యావస్థోయోగిత్యాత్మత్వార్థనాదఃసలితః-అగ్ర
 ఇతోపివిజ్ఞానసంశకంఉపదిశతామపిభిమబాహుశ్చాదిత్యాహ ॥ జనిమితి ॥ అసలఃజగతః జనిముత్పత్తి-యేవేతే
 పితాదయోవసంతి సతపవబ్రహ్మతత్త్వోత్పత్తివదంతి - యేచపాతంజలదయః - సలపవేకవింశతి ప్రకారన్య
 దుఃఖన్యమృతినాశంమోక్షంవదంతి - యేస్తేయాయికాః-ఉతఅపియేచసాంఖ్యాదయ ఆశ్చర్యభిదాం - యేచమీ
 మాంసకాఃవివణకమృతఫలన్యవహారంముతంసత్వంస్వరంతి - తేనశ్చేతరపిత్రేరాగోపితేభిఃమేరేవోపదిశంతి సత
 త్వస్వప్రాయశ్చిత్తాస్త్రమిద్యోగభిత్ - సదేవసామ్యేదమగ్రసీత్ - బ్రహ్మేవసత్బ్రహ్మేవ్యతి సమానేవ్యజ్ఞే
 పురుషోనిమగ్నః-అనీశయాశోచగిముహ్యమానః-అవిద్యాయామంతరేవతహానాన్యాయగోధిరాః పండితంమన్యమా
 నాః-జంఘన్యమానాఃపరిఘంతిమూఢా అంధౌనేననీయమానాయథాంధాః - ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ - ఏకభావ
 మాధాచేవదృశ్యతేజలచంద్రవత్ ఇత్యాదిప్రతివిరోధాత్ కించ -వస్తుతఃపురుషన్యత్రిగుణమయశ్చే సర్వమిదం ౧౦
 గచ్ఛేత సతుతదాస్తీత్యాహ-త్రిగుణమయఃపుమానిభిదాయదబోధకృతాత్మయీతిత్రిగుణమయఃపుమానిత్యనేనశో
 తునాయాభిదా-ఉపలక్షణమేతత్ యాభిదాధీన్నా - యస్మాత్ - త్యయివిషయేలబోధకృతాత్మ ద్విషయాజ్ఞానవిజ్ఞాన
 భిభా తహింసాకిమిజ్ఞానమస్తిసత్తతఃపుంసినే వేత్యాహ తతఃఅబోధాత్ పరత్రపరస్మిన్ - అసంశయబోధరనేజ్ఞానమనే

సఃలబోధోనభవేత్ ససంభవతీత్యధః॥శ్లో॥ మిధ్యాతకముకకశేరితమహావాదాంభకారాంతరేభామ్యన్యంపమ
 తేరమంపమహిమకత్వద్ధానవత్కాన్ముటం । ప్రేమన్యధవవామసత్రిణయనశ్రీశంకరశ్రీపతే గోవిందేతిముదావదకా
 యమవతేము క్కకదాన్యామహమ్॥ అవిద్యాయామంతరీవతమానాఇతిశ్రుతేరధః స్వయంవయమప ధీరాఃపం
 డితాఃవిదితవేదిరన్యాశ్చేతి మన్యమానాఃఅత్తానంసంభావయంతః తేచజఘన్యమానాఃప్రదశ్యమానమాగాః-
 యథాలోకేలంభాన్ప్రసారహితాఃగతకంఠకాదాసతంతిత్వత్॥చం॥అథతద్విరుద్ధమసత్కార్యసాపేక్షవిరుద్ధవాద
 ప్రసంగాన్మతాంతరాలిచామాన్యమామయ తి॥ జనిమితి॥ అనంతప్రవృత్త్యజనిముత్పత్తినంత్రాయోగ మితియావత్ -
 సతత్ప్రవృత్త్యసృష్ట్యసృజింనాతంచయేతాదికాన్యగతీత్యసర్వార్థవాదోమూఢతః - ఉత్తేతవ్యంవంచకే - అత్త
 నిధిదాంస్థూలత్వకృత్యమనుష్యత్వమృగత్వాదిమాపాంభిదాం - యేకేచిద్వదంతీతి చాత్వాకమతానవాదః తేహిదే
 హమాత్మానంమన్యంతే - విషణం దేవమనుష్యయోరన్యోన్యోపకారభావజనితంవాణిజ్యపలబ్ధ్యం స్వగౌరవిఫలంబు
 తంసత్త్వయేమిమామాంసకాన్యగ్రంథీతికమఘలనిత్యవాదానునాగః-నకేవలంస్మరంతి-కరు-తేతాదికాదయః-అరు
 పితేరాగోపితేరుక్త్యాభాసేరుపదశితచ-తమానుపితేరితచపాతే - తంస్వమతిపిద్ధంయక్తాభాసేరుప దశితచేత్య
 ధఃతథాపుమాత్రిగుణమయః సత్త్వాదిగుణత్రయప్రమర్యోజీవజననతనతిరిక్తశక్త్యరాఖ్య క్తినిరీక్ష్యర సాంఖ్యమ
 తానువాదఃతీత్రసాధారణందూషణమాహుః-ఇతీత్యాదివా-ఇతిభిదాభతంభూతోమతభేదభిధిషణః-యనబోధకృతా
 యస్యతవాబోధకృతాయాభాత్కాన్యజ్ఞానప్రయుక్తా చిదచిద్విశిష్టత్వద్రూపస్య సతపవప్రవృత్త్య జగదాత్మకఘ్నాలావ
 స్థానూపకార్యతాయోగిత్వంపూర్వపూర్వసంస్థానత్యాగాత్పికాంమృతిమావృతివిధాదిభిఃకమఘలన్యగ్రాసమ్యమత
 ఏవఅనిత్యత్వం- బ్రహ్మజ్ఞానఫలస్యనిత్యత్వం జనానంభావినారన్యజ్ఞ నశ్యనంతర్వర్తి కరణాభివ్యవస్థభావం పరమా
 త్మానందేవమనుష్యాదిదేహావిలక్షణంప్రకృత్యాత్మానంచాజానరామతినంతభేదః ప్రస్ఫుటభివ్యవస్థః - సనుబుద్ధిశబ్దా

పితే॥త్రిగుణమయఃపుమానితినిదాయదబోధకృత్యయసశతఃపరశ్రసభవేదవబోధరసే॥౨౬॥నరవ

తరదిభేదాత్ కార్యకారణయోభేదః - అనదేవకార్యమపు ర్వముత్పత్త్యతిశయియు క్తం- కించ- కారణమేవచేత్కా-
 ర్యంకారకవ్యాపారవేయధ్యక్ష- సర్వస్యసర్వవాసత్వేన అనపేక్షితేకార్యస్యనిత్యానిత్య విభాగశ్చసన్యాత - నదే
 విపూర్వమనభివ్యక్తంకారకవ్యాపారేకాభివ్యక్తతేలతఃకారకవ్యాపారాధికవత్త్వనిత్యానిత్యవిభాగశ్చిచ్ఛేత - త
 దనత్ - అభివ్యక్తేరభివ్యక్త్యంతరరాపేక్షితేవపథానాత్ - అనపేక్షితేకార్యస్యనిత్యత్వోపలబ్ధిప్రసంగాత్ - తద
 త్పత్త్యస్యసగమ పర్యవర్తనాప్రసంగాత్ - అతోసతఃకార్యస్యత్వత్తిహేతుత్వేనేవకారక వ్యాపారాధికవ
 త్త్వముతశ్చసత్కార్యస్యసానిధిః- సన్యసత్కార్యవాదినోపకారకవ్యాపారోనోపపద్యతేప్రాగుచ్ఛతేః కార్యస్యాస
 త్వత్ - కార్యస్యస్మత్రికారకవ్యాపారేకాభివ్యక్తవ్యం - తతాన్యత్వానిశేషాత్-తుగతకారక వ్యాపారేణపటోత్పత్తి
 రప్తిప్రపక్షేత-నేవ-యత్కార్యత్వాననక క్తయత్కారణతిగతకారకవ్యాపారేక లిత్కార్యత్వత్తిసిద్ధిః - అ
 తోచ్యతే-నతపవమృద్ధిరణ్యజ్ఞప్రవృత్త్యసంస్థానాంతరభాక్త్యమా తేరిణబుద్ధిశబ్దాంతరాద్యుపపత్తిః - నతావన్నా
 తేరిణానత్కార్యవాదప్రసంగః - తిత్తపవసస్యతస్మైన్ప్రవృత్త్యతేతేతబ్దాస్తాని తానిచకార్యాణితి ప్రవృత్తతత్త్వం
 స్థితాయాః కారకవ్యాపారాయతత్వేన తస్మాధికవత్త్వోపపత్తిః అభివ్యక్త్యబంధనీచాద్యాని తన్యనస్యసగ
 మా దేవపరిపూతాని ఉత్పత్త్యస్యసగమేవిత్కార్యవాదోనవిరుద్ధేత- సతపవోత్పత్తిః - ననుప్రతిపిద్ధమిదమభి
 ధీయతేపూర్వమేవనతేతదుత్పత్త్యతేచేతిచేత్ - సద్భివ్యక్త్యత్వోత్తరసంస్థానయోగోపిపూర్వపూర్వసంస్థానసం
 స్థితస్యవివాశాన్వావసితస్యహుత్పత్తిః - అతస్యర్థవప్రస్థప్రవృత్త్యా త్పత్కార్యవాదోనవిరుద్ధతే - సంస్థాన
 స్యాసతిఉత్పత్తావసత్కార్యవాదప్రసంగతిగతిచేత్ - అనత్కార్యవాదినోపుత్పత్తేరనుత్పత్తిమ త్వే సత్కార్యవా
 దప్రసంగః - ఉత్పత్తిమ త్వేచలపథాఅస్మాకంత్యనస్థాముత్పత్తిస్తానిమానాంపుడగ్నిగ్రితివత్తి కార్యయోగానహా
 త్వాదవస్థానతపవోత్పత్త్యాదికింసర్వంనిరవద్యనితిమమాయం దేహశ్శిరసిమేదుఃఖంపాదేమేవేదసేత్య సరోక్షమేవదే
 హశ్శిరస్వ్యతికరప్రతీతే॥ శ్రు॥నిశ్చలనిత్యాగాంచేతనశ్చేతనానామిత్యాదిశాస్త్రాచ్చుతదవగతేః - పుమాన్మదేవ
 త్యాదినాదేవత్వాప్రతిపాదాత్పూర్వవాదోన్యోన్యములః॥ప్రసిద్ధ్యధీశక్తమహాదితోలోకక్షీయతే - ఏషమే

హాత్రపుణ్యచిలోలోకః కీయతేనాస్యకృతకృతేనాత్మాదీశ్రుతేః - దాతాయణయజ్ఞేనవృత్తికామాయజేలేత్వాద్విష్ణు
త్తివిధానాచ్యుతమణిభూత్యత్వానగతే స్తన్నిత్యశ్వనాదోజ్ఞానమూలః || శ్లో || యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ - సత్యకామస్సత్య
శంకల్పః - పరాస్యత క్రిర్వివిధేనాచారాయతే స్వాభావోజ్ఞానబలక్రియాచ - కరణాధిపాధిపానచాస్యకృష్ణజ్ఞనితాన చాధిప
త్యాదీనిబహుప్రమాణానికూశ్యచేదగంతవ్యాని - ఇత్థమేవానాదానామజ్ఞానమూలత్వముక్తం - అధభగవద్భావనతాం
తాదృశభృమాభావమాహుః - తతఃపూర్వప్రస్తుతనదనచ్చబ్రహ్మచ్యుతసృష్టిపురుషాభ్యాంపరత్రాసర్వీక్ విలక్షణ్యత
యావత్ - అనబోధరసేజ్ఞానస్వరూపేత్యయి ధావద్విజ్ఞాతేనతిశేషః - సలవబోధఃతన్మూలోవాదగేష్యనాస్తీత్యధః
కిమనబోధనిదానమిత్యపేక్షాయాం మనోదోషవేతికింత్నమివ త్నిదానమిత్యపేక్షాయాంభగవదుపాసనాత్మకయోగ
ఏవేతి విశుద్ధాంతఃకరణాస్తుసర్వమిదంజగత్ భగవదాత్మకతయాసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టభగవత్కార్యతయాచతదన్యతే
వపశ్యంతీతివదంతి || ౨౬ || సనుయద్యనన్నోత్పత్యతే - యదివత్ప్రగణమయః పురుషోననంధవతితహింసంప్రపంచజాతంపు
రుషశ్చవృధకానాస్తీత్యుక్తంసాన్యతకథంతహింసతయోస్సత్వేనప్రతీతిరతహా||నదితి|| మనఃమనోమాత్రవిలసితం - ఇదం
త్రివృత్తీత్రిగణాత్మకంప్రపంచజాతం అనదేవదివవిభాతికథమితిచేత్తత్రాహ - త్వయ్యధిష్ఠానేఅధిష్ఠానసత్తయాశ
వ్యతే - ప్రతియతిఇత్యధః - నకేవలమిదంవికారాన్నదంకింతుఅమనుజాన్యనుజఃపురుషః అభివిధానాకారః - పురుషమభి
వ్యాప్యేతిపురుషస్యాసిష్టాధిపస్తత్ప్రతీతిఃమనోమాత్రవిలసితేత్యధః - తథాచ || శ్లో || అనలోధిమనోవృజ్యత - మనః
ప్రజాపతిమన్వజత ప్రజాపతిఃప్రజాఅన్వజత - శబ్దాఇదంమనస్వేనపరమంప్రతిష్ఠితం - యదిదంకించేతి - నన్వాత్మేవి
దామవివిధ్యంసదేవస్పరతి - అతఃకథమనత్వాన్వతతహా - సదభిమృశంతీతి - ఆత్మవిదస్త్యశేషమిదం భోక్తృభోగ్య
త్వకంవిశ్వమాత్మతయేనసదభిమృశంతినదితిజానంతి - ఆత్మకార్యత్వాన్నప్పగిత్యర్థః - తథాహి - యదుపాదానకంహియా
త్కార్యంభవతితత్తేనైవరూపేణప్రతీయతేచిపాదీయతేచేతిలోకావా రేణదర్శయతి సహివికృతిమితి - కనకస్యవికృతా
మండలాదికం కనకాధిఃసోనత్యజంతిహి - అత్రహేతుఃతదాత్మతయాకనకరూపత్వేనేత్యర్థః - ఆతఃస్వకృత మిదంవిశ్వ
మనస్తీవృత్త్యయిభాత్యనదామనుజాత్వదభిమృశంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః | నహివికృతింత్య
జంతికనకస్యభిదాత్మతయాన్వకృతమనుప్రవిష్టమిదమాత్మతయావసితమ్ || ౨౭ || అనపరియేచరంత్యభల
మనుప్రవిష్టంచపురుషరూపమాత్మతయేనఅవతితంనిశ్చితం||శ్లో|| యత్నత్తయానదాభాతిజగదేతదసత్స్వతః | సదాభా
నశునత్యస్త్రికథగవంతంభజామతిమ్ | చం | పత్కారణవాదరూపదూషణంపరపూర్వక మనత్కారణవాదా
సాధారణమపవత్తిమాహుః || వదివేతి | ఆమనుమజవర్యంతాత్ మనుష్యవర్యంతానాందేహనామిత్యధః - త్రివృ
త్కరణాత్మక మనస్సదివసత్త్వమిదంక్రియాకారిత్వం - కార్యకమిదప్రతీయమానమిత్వయ్యసద్భాతి కార్యకరణభ
వతి - చిదచిదాత్మకజగద్విశిష్టంతదాత్మానంత్యానప్రకాశయేత్యధః - ఆత్మానంత్యానవిగత్యుపాసతిఇత్యాత్మః దః -
త్వదుపాసనాత్మకయోగపరిశుద్ధాంతకరణాస్తుఅశేషంకృత్సమిదంజగత్ ఆత్మతయూత్యర్థఃపరమాత్మపరః - అజ
యాత్మరాచచరత్యత్వత్ప్రకారేణసదభిమృశంతినచ్చబ్రహ్మచిదచిద్విశిష్ట కారిణంబ్రహ్మనకార్యజగదూ
పేణావసితమతస్తతోవస్యదిశ్యేనముపాన్యపరబ్రహ్మవిశేషణతయా ఉపాస్యోక్తివ్యంతగతత్వా జగదుపాదేయమేవ
పశ్యంతీత్యధః | బ్రహ్మాగ్రత్వేనజగతోహేయత్వాభావేవస్తూత్రతయాచ - నహితి కనకస్యవికృతంవికారంజగత్మ
కుటూదికం నహిత్వంకింతి - అదాత్మతయాప్రకృతిభూతకనకానన్యతయాజగదదతవేతిశేషః - కార్యాన సాయా మవిక
నకావ్యతిరేకాదికభావః యదివ ర్యంకారణాదన్యత్రదాకనకస్యవికృతిత్వజేయరిత్యనత్కార్యవాదే నుపపత్తిరభినా
హితాపవంజగదుపాదేయమేవేత్యధః - స్వకృతమితి న్వరూపపరిణామశంకావ్యావృత్త్యధఃమనుప్రవేశోక్తిః - అ
నేనన్వపక్షేదూషణోధారఃస్వకృతఃపరమాత్మపరఃస్వకృతంజగత్తేనపరమాత్మరానుప్రవిష్టంన్యాప్త || శ్లో || తత్సృ
ష్టాత్తేనానుపావీశిదీక్రతః - ఆత ఇదంజగదాత్మతయాలవసితముపాన్యపరమాత్మకబ్రహ్మచ్య వస్త్యంతగతత
యానుఖరూప నిశ్చితమిత్యధః||శ్లో|| తదాత్మానగస్వయమకురుత యద్యేవైతత్సృత్యం - రసోవేనఇతిశ్రుతేయద్వా
భ్యాతయంతఃప్రవికృత రకేత్యుత్పాత్త్యర్థః - తేనవ్యాప్రమవసితం - అనేనాకాశాదివన్నతూష్ణీంవ్యాప్తిః - హి
త్వ - భారతయేత్యుక్తం అనేనేదంసదభిమృశంతీత్యుక్తంసామానాధికరణ్యంశరీరాత్మభావనిబంధనమితిఫలితం || ౨౮ ||
సను||శ్లో|| సత్యంజ్ఞానమన త బ్రహ్మనేమానానాస్తికించన - మృత్యోస్సమృత్యుమాహృతీయధనానానేవ పశ్యంతీత్యా

ధానిశీచేదః-అవిమమఃసార్యాస్యైవ హ్యేవాపానసరహితాఃగిరాశాస్తాన్ శ్రీకనమ్యసమదేశేనపరివయసే అయమ
 దేవత్యాదిదండకపరితస్యవయః-విగతావిశ్వస్యణ్యంతస్యవాభదంయూపంఅస్యకత్తిఫణకస్యజ్ఞానాధణకత్యాతే బోధయ
 శీర్షఫణః-యద్యా-పరివయసేగమయసిన్యాగంసయసీర్షఫణఃసహనివయసామర్దమాకామహానానీకానూత్రా
 దిభిస్సమ్యకశ్చియంతి-తర్వాచ్చస్త్రాత్యామితంభూతంజ్ఞాన్యాకమేనోపాసేనాముచ్యతఇతిభావః - పరివయసంతి
 మన్యమపురుషేణనిరతిశయకృపావత్త్వోనర్యానుజిన్యత్యావసూదితం-తహికాస్తాన్నధికారిణం కాగదిర్భృత
 తహః-తానితి-సేత్వయనవిముఖాఃప్రేముఖ్యరహితాః-అతఏవవత్పరంసౌకృ్యంయేనేత్వత్వాస్తాన్జ్ఞానజ్ఞాన్తాన్ధికా
 రరహితానపిపునఃతిభిలు-ధాగవతసేవయాతేమిముచ్యంతఇతిభావః-యేషాంసత్సేవాపకంవతేతేషామహాగతిరేవేహి
 తాత్పర్యం||౨౦||సమయస్యైవలవత్త్వోకేతత్సేవభగవతసేన్యత్సముచ్యతే-తహికావత్త్వరణంబంధాత్-కత్వ
 శ్చభోక్తృర్వేదప్రసక్త్యేమాతానవస్తుశస్త్రభావమిచేత్తహికా-వానామపితృబ్రహ్మితి-కేవలశేషేణపునసేవ్యసేవక
 త్వమితీమామాశంకాంపరిహరంత్యః||ప్ర||నతస్యకార్యంకరణంచవిశ్లేషేవతత్సమశ్చభ్యధికశ్చశ్రుతే పరాన్యశక్తి
 ర్విధేవశూన్యతేన్యాభావిజ్ఞానబలక్రియాచ-అవాణిసాణీజననోగృహీతావశ్యత్యచక్షుశ్రోత్రకణః - స
 తేతివేద్యంచతస్యాస్తివేత్తాతమాహుగ్రంపురుషంమహంతమిత్యాద్యాశుభ్రయఃస్తవంతీత్యాహాత్వమితి త్వ
 సంబంధరహితేవ అఖలకారక శక్తిధరఃఅఖలారాంప్రాణిరాం యానికారకణి ఇంద్రియాణితేమా శక్తిధాక
 యతి-ప్రవతకయతీతితథా - కుశఃస్వరాడ్యతఃస్వేనేవరాజసేదీవ్యసే - నహిన్వతస్సింహాన శక్తిరేంద్రియాపేక్ష
 త్యధః- అతస్తవబలిమగ్ధోతిపూజాంకుర్వంతి అజరూఅవిద్యమానహితాస్తయావృతాభిర్భృతః అనిమ
 షాదేవాఃఇంద్రాదయః తన్నుజ్ఞానిర్విద్యజః బ్రహ్మగయోపియథాన్త్రీకావనకింకరాః స్వామినం సేనంజేత
 థాఅవిద్యాయుక్తాదేవాదయస్తామితిశోక్తిః-సమద తిచమనుప్రేరణ త్తంహవ్యక్తవ్యాదిలక్షణ బలిం భక్షయం
 తిశ - అత్తస్యస్థాంతః - వషః - జోఖలక్షితవతేరివేశి-యథావషణజఃఖండమండలపతయలఖ్యైఃతివగేమక

స్థావరజంగమాన్సర్వేప్రాణినః అజయోత్థనిమిత్తయజః ద్రవ్యతికార్యకరీరయస్తాన్సుత్యః - సర్వేషామజాచంబంధోప
 జానీయథతిభావః తతస్తత్రకేమాంచదేవభూతానాంవిరహాయాదికదాచిస్సర్వేప్రాణిమోక్షస్సంధవతీతిచేత్పరస్య
 తవఉదీక్షయాకట తోదేనమోక్షస్సాన్యవిత్కృతః - ఉపాయస్సతిస్తర్కటాక్షుఃకావేదేతిభావః - సర్వజ్ఞాన
 యప్రకృతినంబంధేషుకాంశ్చిత్రస్తాన్యవయస్సౌచంకించేషమ్యస్తస్యకావ్యవిహేయసంబంధస్సంబంధివి
 ముక్తేతి || హేయాద్విశేషణముక్తహేయప్రతిభావః - తదేనసర్వవిద్యంబంధినిహింసామయ్యచ్యుతా
 బాణికఃమానవీయేయస్సాత్తస్యపరమకారుణికస్యతవకల్పితపరః కరుణావిషయపరస్తవవిషయస్సనాస్తి సర్వాస్త్వ
 నాంశరీరభూతత్వాదరక్షణయోనాస్తి - అతస్సర్వమక్షస్తస్యవతోజేషమ్యాదిహేయసంభావనాపి తథాపివ్యాక
 మాతావలంబిత్యాన్నసర్వాన్లోకయనీతిభావః - నకేవలం వేషమ్యస్తేఘ్నాణ్యుపాహేయాభావపవ - అవీతునవే
 హేయగుణానసంతీత్యభిప్రాయేన వద్యప్రాంతంవిశింపంతివియతిభిత్వాచివా - వియత్యవకాశస్యేవ అవదస్యాస్థాన
 స్సహేయానాశ్రయస్య యథాసర్వత్రవ్యాప్య స్థితస్యాస్థాకాశస్య వ్యాప్యగతనోపానాశ్రయస్త్వం త్వదేయానా
 శ్చిహుస్యేత్యధికః - అతవపశూన్యతలంసూన్యవమాదధతః సర్వవ్యాప్యవ్యాప్యగతనోపసర్వాభావేన అవివ్య
 మానమాతులస్యేత్యధికఃవిచారఉదీక్షయేతిపాశాంచరం - తదాయమధికః సమయ్యగ్రామకరణస్తస్త్రిజగత్సర్వత్వా
 నుపపత్తిస్వరాజ్జగద్యాన్యపారానుపపత్తిస్సకరణాంకమేవశ్యాంబుజేన కల్పకాన్యవ్యాపారవత్త్వాదిరన్యూది
 త్యతలపాః స్థితేతి యదివిచారవిచారఃచిక్రీడితారేవేత్యేతి - తదాపరస్యప్రకృతిపుగమాభ్యాం విలక్షణస్వరఉదీక్షయా
 బహుస్యా మిత్త్యుక్తపంకల్పసూత్రేదేవ అజాయాఃకృతేస్యకాచా చుత్థాన్యధితాంవిమిత్రానచేహనిమిత్రానిబుధ్ధి
 ద్వియాదీనితేభ్యజ్ఞాంతభిత్తిధా - స్థితచరజాతయఃస్థావరజంగ సుస్థానాన్సర్వేప్రాణినస్యః ఉదీక్షయేత్యనేనకర
 ణాయత్రకత్వత్వప్రప్రదావః - విచారభిత్తిసేనకమూయద్రవ్యపారవత్త్వపురదావఃఅతవపవద్యత్సగ్ - రూపవ్యాపా
 దస్యోపేవరాశిసరమనుఖదుఃఖనిమిత్రాదధ్యప్రదావస్సృజినిః - తద్విహేతుత్వేనసంబోధయంతి - విముక్తేతి - అన్య
 రన్యవిముక్తతతః | నహిపరమస్యశ్చిదవరోపవరస్సృజదేదియతి ఇవాపిసర్వతవసూన్యతురూపదధతః ||

30||అపరిమితాధునివాప్తనుభృతోయదిసర్వగతాః ప్రహీనశాన్యలేతినియమోధునివనేతిరథా|అజని

యథోక్తపదార్థః జీవానాంత్యసర్వజ్ఞత్వాదిసర్వత్రక్రిత్యాది సర్వసంకల్పత్వాదిహేయా స్వత్వాన్నసంకల్పమా
 త్రేణుటాదికత్వత్వస్వనితిభావః కస్తహిమమోషిక్షయేత్యతలపాః - తతఃయతలవంతతః సరమన్యసర్వోత్కృష్ట
 స్యసంపూర్వభావిఉదీక్షతోనాస్తి - పరమకారణత్వాదితిభావః - అతవపాఃకార్యభూతకల్పితమీనాస్తి సర్వస్యత
 త్కార్యత్వాదితిభావఃయద్వా అపరఃఅన్యశరీరభూతకల్పితమీనాస్తి సర్వస్యతదాత్మకత్వాదితిభావః - తహి - వ్యా
 క్త్యగతదేవప్రసక్తిత్వసర్వస్థాంతంవిశింపంతి - వియత్యవేత్వాది చుత్తీక్తవపార్థః 30||ఏవంతావత్సరమాత్మసన్న
 కాతాదవిద్యాకృతకార్యపాధయస్తనంశావపజీవాజాతాన్సంసరంతోభవంతీత్యుక్తం - తత్రయద్యేకా అవిద్యాతదా
 వర్వజీవస్యాపికృత్యాదేకముక్తాసర్వముక్తిప్రసంగః అథనానాఅవిద్యాస్తత్త్వాత్తస్త్రివాంకాంతేణ సంసారానపగ
 మాదనిమోక్షాతిత్వాదివిత్కలతన - వస్తుతవజీవాజాతానాన్యూతః తత్రచతేషామణుత్వే దేహన్యాపిచేత
 శ్యంనస్యాత్ దేహపరిమాణత్వేచమధ్యమపరిమాణానాం సావయవత్వేనాపిత్యత్వంస్యాత్ అతస్సర్వగతానిత్యాశ్చే
 తికేచనమన్యంతే తత్రసతావదుక్తవోషప్రసంగః - అవిద్యాభేదేనలన్పక్షిభేదేనవాబద్ధముక్త వ్యవస్థాసంభవాత్ -
 తత్త్వసర్వమనకేవాన్యోశేనసంసారశంకేత్యుక్తమేవ ప్రసిద్ధంచాతేక్యసర్వశ్రుతిషుకించ - ఇమంపక్షం అంతర్యా
 మిబ్రాహ్మణమపినసూత్రభిత్తిగః | అపరిమితాభితి || వస్తుతవవానంలాః ధునివాస్తేనేవరూపేణిత్వాః సర్వగతా
 శ్చిత్తినుభృతోజీవాదుదిస్యః - తహి తేషాంసమత్వాత్ శాన్యతానఘటతభిత్తిత్వా హేధునివనియమనియమన్త్య
 జ్ఞానస్యాత్ ఇతరభాతుకుచేత - కథంయన్యాయంఉపాధితోయద్విగారప్రాయంయతో జీవాఖ్యంఅజనిజాతం తత్త్వ
 స్మరికారస్యాయంత్యనియామకంభవేత్ - అవిముచ్యకారణతయాఅపవ్యభిరితలేనమమనున్యాతం ననుకింయ
 త్తేచ్ఛదైః జ్ఞాయలేనేవశ్యతాంఇదంతదిత్యతలపాః - అనుజ్ఞానతాం చుత్తమతితి - జామిఇతివదతాయనమతమని
 త్తేచ్ఛదైః జ్ఞాయలేనేవశ్యతాంఇదంతదిత్యతలపాః - అనుజ్ఞానతాం చుత్తమతితి - జామిఇతివదతాయనమతమని
 త్తేచ్ఛదైః జ్ఞాయలేనేవశ్యతాంఇదంతదిత్యతలపాః - అనుజ్ఞానతాం చుత్తమతితి - జామిఇతివదతాయనమతమని

వీణాత్ - తథాచ || శ్రు || యదిమన్యసేను వేదేతిదభిమేవానూనం - త్వం వేత్తబ్రహ్మణోరూపంయదస్యత్వంయగస్యవేదే
 త్విత్యాదితస్మాద్యత్తచ్ఛబ్దాబ్ధమతక్యంకిమపినర్వానున్యూతత్వేనసమనియంత్యభవేదిత్యధః || శ్లో || అంతర్యం
 తానర్వలోకస్యగీతశ్చ | త్రాయక్త్రాయచైవమేవానసేయః | యస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తింసృసింహ శ్రీమంతంలం చేతస్తేవా
 వలం || చం || సైరచరిజాతయన్యైరిత్యనేచరాత్మకస్థూలనూత్న శరీరాంతః ప్రవేశయోగ్యంజీవానాం స్యాభా
 వికమః స్వరూపత్వంసూచితం జీవస్వరూపవిభుత్వనాదంహూషయంతి || అపరిమితా ఇతి || హేధ్రువతనుభృతాజీవా
 అపరిమితాఅసంకేయః ధృవానిత్యాశ్చ - తేసర్వకవాతహింసశాన్యతానర్వేషాం తుల్యత్వాస్వరమాత్మనాశీ
 వాంతరేవాశాన్యతానియామ్యతానోపపద్యతే - ఇతితనియమఃఉత్క్రింతి గత్యాదివిషయః నిత్యంశ్రూయమా
 తానోపపద్యతేః || త్రాంతిస్తావచూచ్యతే || శ్రు || తేనప్రద్యోతనేస్తేష అత్యానిష్కామితచక్షుషా మూ
 ధ్నోవాశిరోదేశేభ్యఃఇతి గతిరసి || శ్రు || యేవేవాస్మాగ్లోకాత్ప్రియంతిచంక్రమసమేవతేనవేగచ్ఛంతీతి ఆగతి
 రసి || శ్రు || తస్మాగ్లోకాత్ప్రసరేత్వాస్తేలోకాదుకమణాఇతి - ఇతరథాఅణుత్వేతుశాన్యతాని యమాదయఉపపద్యంతి
 త్యధః - యద్యపిశరీరియోగరూపత్వేనోత్క్రింతిఃసైరతరస్యాప్యాత్మవశకధంచిదుపపద్యతే అతస్తేస్వాత్మనేవసం
 పాద్యేఇత్యభిప్రాయేజనియమశబ్దఃప్రయుక్తః - తథాచ శారీరకంసూత్రం - స్వాత్మనాచోతరయోరితి - చశబ్దోప
 ధారణే - ధనుభృతఇత్యనేసనవేషాం సర్వశరీరసంబంధావిశేషా త్సర్వశరీరానుచరపుణ్యపాపానాం సర్వసాధార
 ణత్వేనవ్యవస్థితఫలాదానామోగాచ్ఛాసనంసోపపద్యతే ఇత్యాత్మవిభుత్వవాదే నుపపత్తిరుద్భూతతాలపరిమితాఇత్య
 నేనజేవేవ్యవధానఃతత్రబంధమోక్షవిషయాచార్యాదివ్యవస్థోపపత్తిరూపణమభిప్రేతం - నన్వణుత్వపక్షేజీవానాం
 పరమాత్మశాన్యతాకింభృత్యానాం రాజశాన్యతేవేత్యపేక్షాయామంతఃప్రవిశ్యేవేత్యాహ - అజనిచేతి - యస్యయమ
 జనివ్యాపకేయేన ప్రచురంజగదజనిజాతం - తద్భ్రహ్మఅవిముచ్యఅంతస్థింత్యేవనియంత్య ఇతిసమ్యగజానతాయ
 న్యతంతస్యమతస్యనుష్ఠత్వాత్ అమతంఅనభిమతం ప్రామాణికానామితిశేషః - సమమనుజానతామితి పాఠాంతరం.

చయన్యయంతదవిముచ్యనియంత్యభవేత్సమమనుజానతాయదమతంమదదుత్తయ || ౩౧ || సఘటత

ఉద్ధవః ప్రకృతిపురుషయోరజయోరుభయయుజాభవంత్యనుభృతోజలబుద్బుదవత్ || త్వయిత్రయమే

తదానమశబ్దస్సర్వసర్వాయః - నమంసర్వంతజగదవిముచ్యఅంతస్థిత్యేవనియంత్య ఇత్యనుజానతాం - ప్రిమాణీ
 కానాయదమతమనభిమతంతదనాదరణీయమిత్యధ్యాహరః - కుతః - తస్యమతస్యదుష్టతయాప్రమాణవిరుద్ధతయే
 త్యధః జగదజనితప్రకృతిపురుషాత్మకజగతఃఉత్పత్తిరుక్తా || ౩౧ || ననుచయదిపరమాత్మనోజీవాజాయంతఇతినియంత్య
 నియమ్యభావఉచ్యతే తథానపేక్షవానామనిత్యత్వప్రసంగేనప్రతిదినంకృతనాశా కృతాభ్యాగమప్రసంగస్సాన్వితః
 కించ - తదామోక్షనామజీవస్వరూపహనిరేవస్యాత్ - నచైతద్యుక్తం - స్వప్రకాశానందాన్వితః అవిద్యాకృతా
 నధకనివృత్తిమాత్రస్య మోక్షత్వాత్స్వగమాదిత్యాశంఖ్యోపాధిజన్మనేనజన్మజీవానాముచ్యతేంస్వతః అఘటనాది
 త్యాహ || సఘటతఇతి || త్రైకింప్రకృతేఃపరూపేశోద్భవస్సాన్వితః - పురుషస్యవా - ఉభయోర్వా ఆద్యేజీవానాం
 జడత్వాత్త్రి - ద్వితీయేపురుషస్యవికారిత్వప్రసంగః - అతఏవనత్యతీయఇత్యాశయేనోక్తం - ప్రకృతిపురుషయో
 రుద్భవోసఘటతఇతి శ్రుత్యాఅజత్వప్రతిపాదనాపీత్యాహ - అజయోరితి తథాచ || శ్రు || అజామేకాంలొహితశుక్ల
 కృష్ణాంబహ్వోంప్రజాంజనయంతీంసరూపాం - అజోహ్యోకోజుమహాశోను శేతేజహత్యేనాం భుక్తభోగామజోన్య
 ఇతి - ఉభయయఃజాతుధనంతిఉభయంచలత్ యుజ్యతఇతిఉభయయుక్ సంబంధఃపరస్పరాధ్యస్తమితియావత్ -
 తేనఅనుభృతః ప్రాణాద్యపాదయోజీవాజాయంతఇత్యధః - తత్రచప్రకృతిపారతంత్ర్యా పారతంత్ర్యాభ్యాం
 తాభ్యాం వేత్సర్వవిధాగః జలబుద్బుదవదితియథాకేవలేనానిలేనవాజలేనవాజలబుద్బుదానిసభవంతి - కింతుమిళితా
 భ్యాంలాభ్యాంత్యాత్ - తత్రచయథానిలోనిమిత్రంజలముపాదానంబుద్బుదానాం - ఏవమత్యాగివికృతినిమిత్రంపురు
 షఃషపాదానం || శ్రు || తస్మాద్వాసితస్మాదాత్మరకాశస్సంభూతః - సోకామయతలపహస్యాప్రిజాయేయేతి - యథా
 గ్నేః షడ్దాగ్నిస్ఫులింగా వ్యుచ్ఛరత్వేవమేవాస్మాదాత్మసస్వర్వే ప్రిణాస్వర్వే లోకాస్వర్వే దేవాస్సర్వాణిభూ
 తానిసర్వపతతాత్మానోవ్యుచ్ఛరంతీత్యాది శ్రుతిషుచేతనాచేతన ప్రపంచస్యపరమాత్మోపాదానత్వశ్చివోత్ నచవి
 కారిత్వంపరిణామానంగీకారాత్ కేచిత్పునఃపరిణామమంగీకృత్యాత్మనోవికారభియా విపరీతంనిమిత్రోపాదానభా

వమిచ్ఛంతి సర్వభౌతావత్ప్రకృతిపురుషేశ్వార్యభవంతీతిస్థితైవం || శ్రు || ఏకమేనాద్వితీయబ్రహ్మ ఆజా
 మేకాం - అవినాశీనాలతేయమాత్మేత్యాదిశ్రుతిబలత్ అనుష్ఠితీత్రవణాచ్చసానామాపాధికమేవజన్మసంతతత్వ
 క్తం ఉపాధిలయేనపరమాత్మనిపునలఽయశ్రవణాదపిచవాస్తవంజన్మేత్యాహత్వయితః ఇతి త్వయికారణాత్మనితత్వమే
 జీవాంతతః ఇతియతోసవాస్తవంజన్మతస్మాద్వివిధనామగుణైరకేత ప్రవారకారణకార్యపాధిస్సహచిర్యు లీలాభూ
 పుత్రత్రసుషుప్తిప్రళయద్యౌఃమధునిచశేషరసాఇవలీయంతే - యథామధునిసకలకుసుమరసాఃవిశేషతఃఅనుపలప్త్య
 మాణాఅపిసామాన్యేనఉపలప్త్యంతే-ఏవంస్వాప్నాదావిశేషమాత్రలయాత్ కారణస్యవిద్యనాచత్వార్తసామాన్య
 తోవతఃంతేముక్తైరుకారణస్యాపిలయాత్ త్వయిపరమేనిరుపాధౌసరితత్వనాల్లవేలీయంతఃఇతివేకః తథాచ|| శ్రు|| య
 ధాసామ్యమధుమధుకృతోని సిద్ధంతినానాత్మయానాంవృత్తాకారసాక్షసమవహరమేకతాఃసంగమయ తియేయధా
 తత్త్రినవివేకంలభంతేఅముష్మాహంవృత్తస్యరసోన్మముష్మాహం వృత్తస్యరసోన్మి త్యేవమేఖలుసామ్యేనూహ్యర్వాః
 పృజాస్సతినంపద్యనవిదుస్సతినఃపత్న్యమహాఇతి-యధానద్యస్సన్యందమానాస్సముద్రేస్తంగచ్ఛంతినామరూపేవిహ
 యతథావిద్వాన్నామరూపాద్విముక్తఃపరాత్పరంపురుషమువైతిదివ్యమిత్యాద్యాః|| శ్లో|| యస్మిన్నుగ్ధద్విలయమపి
 యద్భాతివిశ్వంలయాదాజీవోపేతంగురుకరుణయాకేవలాత్తావబోధే | అత్యంతాంతంనజతిసహనా సింధువత్సిం
 ధుమధ్యేమధ్యేచి త్తంత్రిఫవనగురుంభావయేతంస్సంనిహం || చం|| చనుప్రకృతిపూరుషయోరుభ్యత్యనుత్పత్తీనఘట
 ఇతిఅతఃఆహః || యద్యద్యదత్వాస్సక్రకృతేపురుషస్యచ నోత్పత్తిస్తథావిద్యమానానామేవ ఆప్యానామవయవా
 నాంపాయుప్రేరితానాంపరస్పర సంయోగాజ్జలే బుద్ధునోత్పత్తివత్ - ఉభయయుజాప్రకృతిపురుషయోస్సంయో
 గేన-అనుభృతఃప్రాణినః వివిధైర్నామభిఃరూపైశ్చోపలక్ష్మితాస్త్యయ్యధారభూతేభవంతి - దేవమనుష్యాదితేరి

తతోవివిధనామగుణైఃపరమేనరితత్వనాణాదేమధునిలిల్లురశేషరసాః||౩౨||నృపుతవమామయాధ్ర

మమమీష్యవగత్యభృశంత్యయిసుధియోభవేదధతిభావమనుప్రథనమ్| కథమనువత్తాతాంభవభయంత
 రేవిశిష్టరూపేనోత్పత్తిర్యత్యతత్వత్వధః-తతస్తథమేఅనుభృతఃపరమేత్వయినిలిల్లుః ప్రళయశాయానామరూపే
 విహయత్యయ్యనిధిక్రతామాపురిత్యధఃయథాసరితోణావేయధాచమధునిమూషీకేలశేషారసాఃమకరందాస్తద్వ
 త్-రవ్యస్యోత్తరోత్తరసంస్థానయోగోహిపూర్వసంస్థానసంస్థితస్యహుప్తః - అతిఅవస్థానామనిత్యత్వేస్యవస్థాశ్చ
 యస్యప్రవ్యవస్యనిత్యత్వాత్తస్యపూర్వోత్తరావస్థాత్యాగోపాదానాత్మకవివాశోత్పత్త్యవిరోధభిభావః అత్రాణావా
 దిస్థానియంచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ||౩||ఏవంతావత్పరమేశ్వరాత్జీవాజాయంతేరద్వశేనచకమాణికురన్వంతిపునస్తత
 లీయంతఃఇతినంసారచక్రభృమణముక్తం ఇదానింతన్నిన్నతయే|| శ్రు|| పరిత్యగోకాకపరీత్యభూతానివరీత్యసర్వాఃప్ర
 దిశోదిశశ్చ ప్రజాపతిః ప్రధమజాబుఃస్యాత్మనాత్మాశ్రమభిసంబ భూవేత్త్యాద్యాఃభగవదను వృత్తింవిదధతిత్వాహ
 నృష్టితి||నృమజీవేషు అమీషు-తవనూయాధ్రమండ క్తలక్షణమవగత్యజ్ఞాత్వా-సుధియః భృశంత్యయిఅభవేభవని
 వతఃకేభావన్యభావమనున్నత్తిందధతికురన్వంతి - అనుప్రథవంఅన్వనుప్రథవోయస్మికతంభావం- తతఃకిమతః||
 కథమనువత్తామితిఅనువత్తాంఅనువత్తమానానాంత్యామేవశరణం భజతాంభవభయం సంసారభయంకథం
 భవేత్నకథ చిదపీత్యధః కుతఃయస్యాత్తనస్సక్రికుటిఃబ్రూభంగరూపఃత్రిణేమస్త్రిసేమయథవ అనచ్ఛేదాశీతో
 క్షణమాకాలాయస్యసంవత్సరాత్కృతస్యకాలన్యసః - అభవచ్ఛరేషుసభనాశరణంక్షితాయేషాంతేష్యేవభయం
 జన్మమరణాదిలక్షణంసృజతికరోతి - అతఏవంభూతంసంసారనూకలయ్యతన్నివృత్తయేనుధియః త్వయిభావ దధతీతి||
 శ్లో||సంసారచక్రక్రవేర్విదీణాముదీణానానాభవతావత్ప్ర | కథంచిదాపన్నమిహప్రపన్నంత్యముద్ధరత్రీస్సహారే
 శృలోకమ్| చ || తమోఉన్నత్తినివాశాద్యాత్మకసంసారనివృత్త్యను వృత్తోఃకినిదానమిత్యపేక్షాయాంత్యృత్త
 దభావాదేవేత్త్యాః|| శృష్టితి|| అనుస్మృతఃప్రథవః సంసారోయస్మాత్తత - అమీషునృమ తవనూయామాత్మగీ
 యయా ప్రకృత్యాధ్రమందేహాత్తాభిమానస్యతంత్రాత్తాభిమానరూపం అవమృశ్యఅయమేవ సంస్మతిపేక్షుః
 విశ్చ్యోన్యనిధియఃత్వయిభృశంభావంభక్తిందధతి - అనువత్తాంతాంత్యాంభజతాంభవభయంసంస్మతిభయంకథంభవేత్
 నభవేదేవేత్యధః-కుతః యద్యస్మాగభవచ్ఛరేషుసభనాశరణంయేషాంతేష్యేవ - తవస్సక్రికుటిఃభూభంగరూ
 పఃత్రిణేమితిస్త్రిసేమయఃశీతోష్ణవషణకాలాత్మకాః సోన్యసః - సంవత్సరాత్మకఃకాలః-భయంసంస్మతిభయంసృజతి

అభవచ్చరతేష్వితిసారేనభవతఃచరణాయేషాంతేషు - ఉపాయోసేయభావేనభవతశ్చరణమనాత్రితేష్విత్యర్థః ।
౩౩॥ సచభగవతిభావఃమనోనియమేనతిభవతి సోపిగురూపసదనాదితిగురూపసదసంవిదధతి॥ శ్రు ॥ తద్విజ్ఞానాధానం
సగురుమేనాభిగచ్ఛేత్సమిత్వాగోశ్చోగ్రియంబ్రహ్మనిష్ఠం - ఆచార్యనాకాపురుషోవేదస్తేషాతకేణమతిరావనేయా
హోత్రాన్యేవేవనుజ్ఞానాయప్రేమేత్యావ్యాశ్రుతయ్యత్యాహ॥ విజితేతి ॥ విజితానిహృషీ బాచిగ్గ్రాదియగోవానయః
హోతిశ్చైవేనేరపిఅద - తమనస్తురగంఆదాంతంఅగమింమనఃపతః॥ గః అశ్వఃదుడకామ్యసామ్యైతయేయం
తునియంతుంయతంతిసయతంతే - అతిలోలంఅలచపలం గురోశ్చరణంసమపహాయఅనాశ్చ్యై - తేఉపాదేషభి
వ్యతేక్లేశభి తీత్యుపాయభిఃస్థుతః - వ్యసనశతాన్వితాబహవ్యసనాకులాః - ఇహసంసారపముదేవివశంజినతి
క్రిందిమఃఘమేవప్రాప్నుంఃతేర్థః - సాలజలకృతకణధారాఃఅన్వీకృతనావికాఃవణిజోయథాతద్వత్ - గురుగో
పదర్శితభగవత్సమగూఢభూతేభుస్త్వపవమనోనిశ్చలంభవతినాన్యధేతిభావః ॥ శ్లో॥ యదాపరానందగురోధవత్ప్ర
దేపదంమనోఽభగవతలహేవేతదాచిరప్రాణలసాధనశ్రమశ్చగ్రియేయసౌఖ్యంభవతః కృపావశాత్ ॥ చంకుతస్త
హిణమయిభావశక్యోఽతాయాం మనోనిగ్రహదేవనేరాగ్యాత్ప్రకాత్ - సచగురుపాసనాదేవసతూపాయాంతరే
భ్యఇత్యభిప్రేర్యాహుః॥ విజితేతి ॥ అతిచంచలమతపవవిజితానిహృషీకాశీంద్రియాణి వాయవఃప్రాణాశ్చయేనేర
స్యదాంతందుగ్ధగ్రహంమనఃపతరగమశ్చం - యేయంతునియంతుంగురోశ్చరణంవిహాయ ఉపాయాంతరేషు శ్లో
శ్చంతోయతంతే - తేవ్యసనశతాన్వితాబహవ్యసనాకులాః - ఇహసంసారసాగరేసజ్జంతుసంగచ్ఛంతునినివిశంతి
దుఃఖమేవప్రాప్నువంతీత్యర్థః - సాలజలకృతకణధారాఃఅలబ్ధకణధారాఃవణిజఃయథాజలధౌమజ్జంతితద్వత్ ॥ ౩౪॥

వయద్భుక్తిస్సృజతిముహూర్తే దేవిరభవచ్చరతేషుభయమ్ ॥ ౩౩॥ విజితహృషీకాశీనాయుభిరదాంత
మనస్తురగంయద్యహయతంతియంతుమతిలోలమపాయభః॥ వ్యసనశతాన్వితాన్మమపహయగురోశ్చ
రణంవణిజఇవానిశంత్యకృతకణధారాజలధౌ॥ ౩౪॥ న్యజనసుతాత్తదారధనధామధరామరతేన్ద్రయి
నతికించుకాంత్రయతలత్పనినర్వరసే॥ ఇతినదజానతామిధునతోరతయేచరతాంమఖయతిశోన్విహస్య

శ్రు॥ పరిక్ష్యలోకాకకమకచితా బ్రాహ్మణానిర్వేదమాయాత్నాన్యకృతః కృతేన - తథా యదాసర్వేప్రము
శ్చ్యంతేకామాద్యేహ్యచింతాః అధమత్యోమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్చతరైత్యాద్యాఃవేరాగ్యమంగవిదధ
తీత్యాహ స్వపనేతిఅత్తాదేహఃధామగృహంఅమః ప్రాణఃస్వజనాదిభిఃద్వంద్వవిదిష్టైఃసర్వరసేనర్వరసాఃసుఖాని
విద్యతేయస్మిత్వం పరమానందే॥ శ్రు॥ ఏతస్త్వనానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజివంతీతిశ్రుతేః - శ్రీయ
తఃత్వాంసేవచూసన్యభుంసఃఆత్మనిసతిస్యచాంతస్తేచేతైకింకడవయోయోగఃఇతిసత్ సత్సంపరమార్థఃసుఖమజా
శతాంతకపవమిధునాస్త్రియామిధునిభూయరతయేమాయాసుఖాయచరతాం ప్రవతకామానానాం కమణిమషీ
అజానతశ్చరతఃపుటపాణోసోమభక్తస్సుఖయతిఅనందయతినకోపిత్యర్థః॥ ఇహసంసారేకధంభూతేస్వవిమాతేస్వభవ
సశ్వరేస్వనిరస్తభగేస్వత పవగతసారేషాంతరేణోన్విహేత్సస్తేవపతద్విశేషణద్వయం అతస్త్వజనమేవోపి
తమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భద్రోహిభవాకాసాక్షాత్పరమానందచిద్ధనఃస్తేనకిమతః కృత్యంతుచ్చదారసుతాదిభిః॥ చంకునను
భయభృగంభాచంవిధనతుతతఃకిమిత్యేతేయోనిరగ్ధిశయానందలబ్ధిమగ్నానాంవేషయికసుఖాంతరస్తేరపేక్ష్యం
ఇతిరేషాంతుసుఖంవిమమిశ్రిపయఃపాసతుల్యమిత్యభిప్రేత్యాహుః॥ న్యజనేతి॥ సర్వరసేనర్వవిధసుఖయేదతత్పనిచల్ప
యి॥ శ్రు॥ రసోవేనః రసగిస్యేవాయంలబ్ధానందీభవతి కోహ్యేవాన్యాత్ప్రేరాణ్యాత్ - యదేవఆకాశలందోస
న్యాతత్ప్రకరీత్యానిరతిశయసుఖస్వరూపేతదావసోచద్రయతమేత్వయినవిశ్లేషమానే - స్వరా శ్రయతఃస్యచాంష
ద్యేకస్యచిదు కవిధంత్యాంభవతఃపుంసఃసజనాదిభిఃకిం నకించినపసుఖమిత్యర్థః॥ అత్తాదేహః ధామగృహం - ధరా
భూమిః అమః ప్రాణ రధశ్శగోవానానోపలయకః ఇతీతంసత్ నిరతిశయపురమార్థభూతతత్త్వరూపమజానతాం అథ
ఏవరతచేసుఖాకాంమిధునతశ్చరతాంమిధునిభూయవతకామానానాన్యవిమాతేస్వప్రకృతినంబంధిగోహితే - అతప
వసనిరస్తభగేస్వఃస్వాసాన రఃనిరస్తోభగోజ్ఞానేన్ద్వాదిర్యస్యతస్మిన్ స్వరూపేననిభవాబోకోనుపుమాన్ అథక
కామేషుగోవానుఖయతిఅథకామాన్యతరోనకోపిసుఖయతీత్యర్థః - న్యవిమాతస్వనిరస్తభగఇతిపాఠాంతరంతథా

స్వవిహతిః స్వయాధాత్మాన్యమభవభూతః తేనస్వనిర స్తస్మాద్భావికజ్ఞానేనస్వ క్షేప్య స్వప్యరూపేనతీత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఏవం య
 రూపదేశేనత త్త్వమవగమ్యసారాసారవివేకేనచస్వతోబద్ధ్యోఽదేవమహత్స. కేనః క్షేప్య క్షిభిస్సమ్యగపరమైః తుం
 త్థిసదనానితత్పురుషదర్శనాయమునయఃపర్యటంతీతి మ తస్యఇతిస్మత్స్వరూపా ॥ భవేతి తేజ క్షలక్షణాః ఋషయః వి
 మదానితహంకారాః యతఃభవత్పదా బుజహ్యునఃభవతఃపదాంబుజహృదియేషాంతే అతఃస్వయమేవఅఘవిరంఘీ
 జలాలఘభిరే అం' శ్రీలంఘ్యేషాంతేక్షణలపి - తథావిధాలపి నవిపృథిన్యాపురీణి బహూనిర్ధానిస రాని షెక్రతాణి
 తామేవఉపాసతేనీవంతే - ప్రాయస్తతే' ప్రమహస్సింగోభవతీతి - అననాపురుఅధికంభగవద్భజనలక్షణం పుణ్యంయే
 షాం గానిచతానితీర్థానిగురవఃపూజంతీత్యర్థః తేషా నననానిఅశ్రమాన్ యథాహమరసింహః నిహనాగమ
 యోస్తీర్థమృషిజుష్టజలేగురూవితి నపునఃపురుషసారహారాననధానుపాసతే. పురుషాణాంసారంవివేకస్తే ధ్యేయ్యం
 మాతాంత్రిచముఖంహరంతీతితథా. తేచతేజవనధాఃగృహఃకాణా నచతేషాంగృహదీభిశ్చతుత్పత్తిసూక్ష్మాపేతేత్యాహ ౭
 ధతిసక్త్యన్తం స్వయయతత్త్వనిత్యమృణశ్చి సక్త్యవస్థియమహరోదధతితేషిగృహేద్యానక్తానభవంతి-తింపునకేవంభూ
 తాఇత్యర్థః॥శ్లో॥ముంచన్న గతంరంగనంగననిశంత్వామే.నః చిరయన్తనంతస్సంతియతోయతోగతమదాస్తానాశ్రమా
 నావనౌనిర్వృతచన్యృపంకజాద్విగళితత్వత్పూజ్యాధామృతప్రాణస్సంస్థఃసంభ్రాంతీసరహారేనస్యామహం దేహభ్యుత్
 చం॥నన్విత్తమాత్మానంసర్వరసంయేమామాశ్రయంతే కింమిస్సనలోనచర తీత్యాహః॥ధ్వవీతి॥ యేవ్యునిత్యమభిస్వ
 రూపేఅన్యైచనస్యగవిమనోదధతి తేపునఃపురుషాణాంసారంజ్ఞానస్తే రాగ్యాదిరూపంహరంతీతితథా - తానావనౌ
 గృహాన్లోపాసతేనీవంతే.నగృహేషుమధునతశ్శరంతీత్యర్థః అపితుస్పృహ్యన్యైపుణ్యానితీర్థానిగంగాదీని సననాని
 తేత్యాశివఉపాసతే తీర్థాన్యపితికేకతః పుణ్య కేత్రాణ్యపి నిరతిశయపుణ్యానహనికేతః తాన్యూపాసతేఇ
 తిథావః - తత్రపేతుత్వేనతాన్విశింషంతి ఋషయఃప్రస్తారహృద్వృరరమాత్మరూపాన్యైవిగత్యర్థః అతఏవ
 విహతేస్వనిర స్తభకే ॥ ౩౫ ॥ సువిపురుషాత్మతీర్థనదనాన్యృషయోవిమహ స్తడతభిసత్పదాంబుజహృ
 దోఘభిరంఘీజలః ॥ ౭ ధతి కృన్నన స్వయయతత్త్వనిత్యమృణశ్చసపునరుపాసతేపురుషసారహారావన
 థా ॥ ౩౬ ॥ సతత్త్వముత్థింసదితిచేన్ననుతర్కహతంన్యభిచరతీకన్యచక్యవమృషాసతభోభయయన్ ॥

విమదాఃదేహత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానాదిరూపమహరపితాః-ఉతఅపిచ - భవతఃపదాంబుజహృదియేషాం
 తే భవతఃపదాంబుజేహృత్ యేషాంతీతితథా - అతఏవాఘభిరంఘీతీతితథా - తాన్వంఘీజలనియేషాంతే అనేనభ
 గవచ్ఛక్తానాంపదస్వరోపిచావనఇత్సభిప్రేతం అన్యైస్త్వేనకృష్ణస్యచిచిదాన్యక ప్రపంచరూప కార్యస్యతచ్ఛరీ
 రన్యైం అవేవపరమార్థాన్య చాభిప్రేతంసహిమిధ్యాభూతం కిచిత్సన్యభిచ్ఛరీభూతంప్రపంచం ॥ ౩౬ ॥ నన్వాన్నూ
 యస్యక్రియాభాత్వాదానధి-కేన్యమతదభానాంక్రియాధేననమామ్నాయఇతితత్రత్రక్రేమినివాపేదన్యక్రియాచర
 త్యాభిధానాదుపనిమనామపిచేవయుక్తంయథోక్తం - తంత్రసంతికకక్పతా ఏతేనక్రత్యర్థకత్పతాప్రతిపాదనాత్
 లినేనఉపనిషదాంస్తే రాకాంస్త్వంస్యాన్యోమితిచేన్న ॥ ౩౭ ॥ సకమేపాద్వితియంబ్రహ్మ - విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మలచ
 త్పురత్రోత్రమిత్వేనం తద్విరీతాత్మప్రతిపాదనాత్ - నన్వన్విత్వీతియపరమానందరూప్యకమాంగత్వంయుజ్యతే -
 అననుమతంచేతదా తికకక్తఃకథం॥ శ్లో॥సర్వతే'నహివిజ్ఞానంసంస్కార త్వేనగమ్యతే ! పరాగంచాత్మవిజ్ఞానా
 దన్యత్రేత్యర్థధార్యశామితి.తేనేవోక్తత్వాన్-ఏతదధికమేవమననాయ మునయఃపర్యటంతీత్యుక్తం ౭౫ తానదేస్త్వ
 తస్యసత్యత్వేధవేకేవ్యేనం - తదేవతునసంభవతీతిశ్లో॥స్తరాభ్యామననేతత్త్వానధారణప్రకృతమహా ॥ ౩౮ ॥
 ఇదంవిత్సంభవికా సదిశిసాధ్యోధమణః- సతతత్వస్మత్త్వాదితి హేతుః యతేయతఃఉత్పన్నంతేతదాత్మకమేనన్
 ధ్యం.యథాకనకాదుత్పన్నంకుండలాదితదాత్మకంభవతితి - తత్త్రియదినదభేకస్సాధ్యతేతదాఉపాదానత్వనిదేశేస్తే
 నభేదప్రతితేవిమద్ధోహేతుశ్చత్యాహ సమతర్కహతమితి సమనాభేదంసాధ్యమామఃకింతు - తదుత్పన్నత్వే నకుండలా
 దీవత్ భేదంప్రతిపేధరూపః.తతశ్చఅభేదవస్వాదిత్యాకంక్యస్తేకా తికత్వేనదూషయతి వ్యభిచరతిక్వచేతి - విత్ప
 షాత్రాదిషుముద్గరఘటప్రగ్ధానాదిషుచతధాఅపత్వనాదిభావః.నను తిదృశ్యన్నత్వంనామతదుపాదానకత్వం - చతు
 తన్నిమి త్త్వే-అలోనాస్తేహంతికన్యైమిత్యాకంక్యదూషయతి క్వచమృషేతి.గుహోపాదానస్యపి ఘటేనోపాదానత్వం-
 కింతుమిధ్యాత్వం-అన్య కుండలాదివ బాధప్రసంగాత్- అతఃపురత్యస్తేనాతికత్వమేవేతిభవః ననుశత్రుసకేన

అంగుణమాత్రం ఘనఉపాదానం-కింతు-అవిద్యాయుక్తం - తథాభూతస్యావస్తుత్వాత్ యుక్తం ఘనోమిథ్యాత్వమ్
త్యాగం కృత్యైవైవమత్రాపీతిదూషయతి-సతథోభయయుగితి అయమధః- ఆత్రాప్యవిద్యాయుక్తస్తే వ్యవసతఉపాదా
నత్వం- ఏవంభూతస్యచనవస్తుత్వం - అతస్సదుపాదానస్వమసిగ్ధమితివస్తుత్వంప్రపంచస్మితి సనుమాభూదనే
హేతునాప్రపంచస్యత్వం హేత్వంతరేణతువాధయామః-తథాహి-సదిసం-అధఃక్రియాకారిత్యాత్ - యత్ అర్థః
యాకారితత్వత్ - నయదేవంసతదేవం-యథాశుక్తిరజతమితత్త్రానా వ్యవహృతదేవికల్పశివతత్వం వ్యవహృతయే
వ్యవహారాయఅధఃక్రియాధికారికల్పఃభిఃమఃఇషితఃఇష్టవపకూటకాపాఃపరాదిరాపివ్యవిద్యవహరదశనాత్-స
స్వేకత్రసతఃఅపృత్రాకోపః భిఃమఃప్రసిద్ధః - అత్యంతానత్యేకధప్రపంచభిమిన్నానతి - సత్వేవానాదే స్థితి
ద్విఃఉక్తంచధట్టఃశ్లో॥ అధ్యస్యతేభువనత్వమనత్కథమనస్తునీ । ప్రజ్ఞాతగుణసత్తాతదేవ్యగోపేతివానవేతిత్రా
హి-అంధవరంపరయేతి - అంధవరంపరయాయాపికల్పశివత్వస్యయః - అయంభావః - సంస్కారజన్యోభ్రమఃసంస్కార
సిద్ధియే పూర్వప్రతీతి మూల్రమపేక్షతే -సవస్తునత్యత్వం ప్రతీతేనత్యాం వస్తునత్యత్వాభావేన భ్రమవ్యతిరేకాదర్శ
నాత్ -అతఃఅనాదిత్వాత్పూర్వకావూర్తభ్రమస్వప్నాత్త్రోత్తరఅలోపాధవివ్యతిత్యంధవరంపరాన్యాయేన- తేనచవ
స్తువ్యవహారఃసేత్యత్యత్వప్రయాజ్యోహేతురితి-సను॥శ్లో॥అక్షయ్యగ్ంహవేచాతుమా-వ్యయాజవస్తుకృతంభవతి-
అప్యామసోమమమృతాఅభామేత్యాదిభిఃకర్మఫలవ్యవస్థాత్ప్రతివాదవాదవత్సంఘటితేనహినిత్య వస్తు అనన్యవతి
తన్మాద్వేవప్రతిపాదితత్వాత్ ద్వేవతంసదేవేత్యాశంక్యాహ-భిమయతీతి॥ హేభగవత - తేతవ భారతీవేదవా -
ఉరువృత్తిభిః గౌణలక్షణాదివృత్తిభిః - ఉక్తజడాకమకశ్రద్ధాభరృకాంశమందమతీ - భిమయతిమోహయతి -
అయంభావః-సహివేదకమకఫలవ్యవస్థాత్వమభిప్రేతి - కింతుఅక్షణయాప్రాశస్త్యమాత్రంవిస్మేకవాక్యత్వాత్-
అన్యధావాక్యభేదప్రసంగాత్ । శ్రు । తద్యధేవాకమక-దితోలోకః - క్షీయతవవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయ
తథినిన్యాదౌపజ్యంహితశ్రుత్యంతరవిరోధాత్ప అతః మకజడానామిదంభిమమాత్రమితి-ఏతేనేవ॥ శ్రు । తస్మా
వ్యవహృతయేవికల్పశివోంధవరంపరయాభిమయతిభారతీతరువృత్తిరుక్తజడాక ॥ 32॥నయదిర
ద్వావీతస్యాదాత్మరకతాశస్సంభూతఇత్యాదీనామవ్యవస్థపరత్వందశితంభవతి॥ శ్లో॥ ఉన్మాతం భవతస్సతోక్షిగుప
శంసన్నేవనపఽన్యైజఃకునఽత్కార్యమపిహకూటకనకంవేదోపిన్నేవంపరః॥ అదైవ్యంతవసత్పరంతుపరమానందం
దంతన్మదావం దేసుంరమిందిరానుసరారేమాము చమామానతమ్॥చ॥ఇతంకార్యస్యసత్వత్వాత్ప్రకమమభిప్రే
త్యఅధికార్యసత్త్వాప్రతిక్షేపేకార్యమిథ్యాత్వవాగంబోధముపేనప్రస్తుత్యప్రతీక్షివంతి॥ అత్యతి॥ సహిత్యాది
నాతర్కమాతమిత్యోతేనకార్యమిథ్యాత్వవాదిమతానువాదః - వ్యభిచరతీత్యాచిరాత్ప్రతిక్షేపఇతివిభాగః - తథా
హి - సతఃపరమా-భూతాత్పరస్యాన్యైహ్యుణ్యకాశాదుర్వన్నుదంబకత్ - సత్ పరమాధఃభూతం సత్యమితి
యావత్ - సతున్నేతద్యత్కమిత్యధః-మతః, యతస్తక-హతమితిచేత్ యద్యసియస్యామత్వన్నం తత్తదాత్మ
కమేవయథామృద్ధిరణ్యదేరుత్పన్నుటమకుటాదికార్య, తథాచేదనాత్పుగుషాజ్ఞానాంకేతదంశ నఖలోమ్నా
మచేతనత్వశ్చాన్యోమయాజ్ఞాతానాంవృత్తివానాం చేతనత్వశ్చాన్యోరణయోస్సాలక్షణ్యాన్య పృథా
నాత్ పరమాధఃస్వన్నాదపరమాధఃగజతురగావీనాం - తథాపరమాధఃశుక్తికలంపరచూడకరజతస్యబాత్స
త్తిదశనాత్-తదుత్పత్తివేయధ్యాన్యకార్యంసదిత్యేతత్తకహతం అతఃక్యాంమిధ్యేవేతిచేదిత్యధః తక
శ్చాత్రయుక్తిః- కాపునరతియక్తిరితిచేనుచ్యతే మృద్ధివ్యక్తానువర్తమానత్వంతరతి క్తవ్యాన్యవర్తమానత్వం
జ్ఞానపాదిషుభ్యనువర్తమానస్యఅధిషానభూతస్యరజ్జ్వదేసత్వతావ్యావర్తమానస్యనపాఃదేరసత్వతా దృష్టాత
ధానువర్తమానమధిషానభూతంమృద్ధివ్యత్వమేవనిత్యంస్యావర్తమానాస్తుఘటశరావాదయఃఅనత్యభూతాః-తథాని
న్యైశేషనాన్యతాత్పర్యాధిషానభూతాన్యైర్గృహఃఅన్యఃఅహ-కారాదివ్యవహారాలంబనఃకృత్సన్నాప్రపంచః మిథ్యా
రణభూతంనన్మాత్రంబ్రహ్మేవసత్యం - కించ తతఃఅత్యః వివాశాయోగాదనతత్వక వివాశాదేరపల్భ్యభావా
దుపల్భివివాశయోగేకార్యంనదనద్భ్యామనిర్వచనీయమితగమ్యతే-అనిర్వచనీయంశుక్తికారజతాదివన్యప్రేమతస్య
చానిర్వచనీయత్వంప్రతీతివాదాభ్యాంసిగ్ధం-ప్రతీయతేనాప్రపంచఃప్రత్యక్షేణ॥ శ్లో॥ వితదాత్మ్యమిదంసర్వం- తత్ప
ర్యం- సేహనానాస్తికించన మృతోన్యస్సమృత్యుకాప్నోతిచుకనానానేవశ్యతి - యత్రహిదైవతమివభవతీతదిత

రక్షశంపశ్యతి - యత్ర త్వన్యసర్వమూత్తేనాభూతతేనకంవ్యత్ - ఇంద్రోమూయాభిఃపురుహపచయతే ఇత్యాదిభీదేదాంతే బాధ్యతేచితి - ననుతకహతమితిపాతాంతరం తదా - నను - సతకేత్వన్నుదంసదితిచేత్ తకహతమిత్వోదయః - ఇత్యనుమాదితంకార్యమిధ్యాత్వపక్షంప్రతిషేపంతి - వ్యభిచరతీత్యాదికార్యంసదిత్యయమథాః క్షౌచవ్యభిచరతిత్వచేతికాక్షానక్యచిత్వవ్యభిచారఇత్యర్థః - కేశపురుషాద్విషిలచేతనాంశ ఏవకార్యకారణభానాదిభావః - తథాపిన్వన్నాథేశు క్షికారజతాదామిధ్యాత్వేనవ్యభిచారఇత్యాశుః - క్వచమ్యపేతి క్వచమ్యపానక్యవిషికార్యమ్యపేత్యః - స్వస్వాధాకారామపీత్యర్థస్వస్వమ్యపాత్యంతుకైరజలసద్భావాదస్వధాభ్యానాద్వాచమ్యపాత్యమిత్వప్రాచయః - సతఉత్పత్తివైయధ్యక్షంపరివారంతి సతభౌభయయగితి న్యభిచరతీత్యనుమగః - క్వచిచ్ఛిమ్యత్సునవాదిగ్రవ్యేఉభయావస్థానదర్శనాన్నన్యభిచరతి - కార్యత్వకారణత్వరూపావస్థానేనమ్యత్సునవాదికం దృశ్యతే అతస్సలోపస్థాంతరప్రాప్తిస్సఫలత్వధాః వికల్పఃఘటశరావాద్యవస్థాభేదఃసవ్యవహృతయః ఘటేనజలమూహరేత్యాదివాక్పూర్వకవ్యవహారాక్షంభిషితఃఇప్తః - యద్వా - నన్వనచ్చేన్నప్రతీయేతనచ్చేన్నబాధ్యేనప్రతీయతే బాధ్యతేవశు క్షికారజతవత్ప్రపంచరూపంకార్యం - అనతస్సదసద్భావమనివేశచనియంకార్యంమ్యప్తేనాప్రతిపత్తుః - శతభౌభయయగితి - తథాభూతమనిర్వచనీయ ఉభయయగ్ - సత్యవిలక్షణత్యాత్మత్వవిలక్షణయా పథమోదయయోగిప్రవ్యంసనాన్యేవేత్యధాః - ననుశుక్త్యానిమ రజతాదిప్రతీతేప్రతీతికాలేమిత్వాప్రతీచాధేనదాన్యస్యధాభానాయోగాచ్చసదసదనిర్వచనీయమపూర్వమేవేంరజతమిదంవోషవశాత్ప్రతియతేఇతికల్పనీయమితిచేన్న - తత్కల్పనాయామవ్యవస్థాన్యధాభానవ్యవహారీయత్వాదన్యధాభానాభ్యవగమాదేవభ్యాతిప్రవృత్తిబాధభియత్వానాముపపత్తేరత్యంతావరదృష్టాకారణకవస్తుకల్పనాయోగాత్కల్పమానంసీదమనిర్వచనీయం - సతదాసీమిదీర్వచనీయమితిప్రతీయతే - అపితి - పరమార్థకరజతమిత్వేనఅనివేశచనియమేనప్రతీతంచేద్భాగ్నింతి బాధయః ప్రవృత్తేరవ్యనుపపత్తిః - అతోన్యస్యాన్యధాభానవిరహేప్రతీతిప్రవృత్తిబాధభిమత్వానాముపపత్తేనన్యపరిహార్యత్వాచ్చశుక్త్యాదిరేవరజతాద్భావకారణభానత్యభిభవతా - ఏవగంతవ్యం - కించ అవచనీయమపూర్వంరజతమత్రజామగ్రఆననభవిష్యదతోనిధిసాదనుమితమంతకాత్వయివిభాతిమ్యప్తేకరసే ! అతఉపమాయతేప్రవిణజాతిశ్శాన్త - తథావకేవ ఖనిక్యతనేనసర్వంకాష్టాకాయనమిత్యాది - తస్మాత్స్వస్వేప్రమాణాభావాత్ - అనత్వేయవిమాణన్యవిద్యరూణత్వాత్ వితథమనోవిలాసంబుతం - సత్యమితియే అవయంతిజానంతి తేఅబుధాఃఅజ్ఞాభిర్భావఃఅత్రేవంప్రయోగఃవివాదాధ్యాసిత సవతే ఆద్యంతయోరవిశ్రమానత్వాత్ వికారిత్వాత్ దృశ్యరూపాద్వాసక్తిరజతాదిభదిత్యన్వయేతత్తవచ్చేతివ్యతిరేకేదృష్టాంతః॥శ్లో॥ ముకుటకుండలకంఠకంఠికినేనిజాతంకంఠకంఠం మారతః॥ మహాదహం తృతిఖండముఖ తథానరూరేర్షపృథక్కరమాధకతః॥చం॥నను॥ రుయధాసోమ్యే కేవమృత్పిండేనసర్వంమృణ్మయ విజ్ఞాతృస్యాత్ నాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేర్ధేనసత్యమిత్యాదిమృదాదిదృష్టాంతేషుమృదాదికారణానామేవమృత్తికేర్ధేనసత్యమిత్యాదిభిః సరత్యశ్యప్రతీత్యైకారణానామధేయనాంచపాచారంభణమిత్యనేననాచారంబధంవ్యవహారమాత్రః సతృపారమాధ్యక్షమితిమిధ్యాత్వప్రతిపాదనాచ్చ ఉష్ణాంతి కేసన్యాత్రస్యబ్రహ్మణఃపారమాధ్యక్షంకార్యమిధ్యాత్వమకామహాపీడికార్యమిత్యాశంకాయా నృత్పిడకార్యాదిదృష్టాంతానా కార్యమిధ్యాత్వపరస్వవణానమమవిమమేవరోచతే - నవిమమమిత్యాశంకాయదితిఆశ్రయిత్వపథేరత్య తేనకార్యమిధ్యాత్వపరత్వవర్ణనానువాదః - విధేత్యానితత్ప్రతిపాదేవఇతివిభాగఃతథాహియతే యస్మాదిదంవిశ్వంఅగ్రేస్సప్తేఃపూర్వంహసనాసీత్ ॥ సదేవసోమ్యేనమగ్రఆసీత్ ఆత్మానాఇదమేకపమాగ్రఆసీదితి స్రుతేరితిభావః - నిధనాత్ ప్రయయే అనుఅన తరం సదవిష్యత్ సదవిష్యతి॥శ్లో॥ నానదాసీన్నోపదాసీ తదాసీమిత్యాదిస్రుతేరితిభావః అతఃకారణాద తరామధ్యేపి - శరసేకేవతే త్వయిమృపామిధ్యానూపమేధేదంభాతీమితంనిశ్చితం యతసవంఅతఃస్రుత్యానగ్నివిజాతివికల్పవక్షః ద్రవిణజాతీనాప్రవ్యసూత్రాణాం మృణ్లోహకాష్టాకాయనరూపాణాంవికల్పఃఘటకుండలాదయః తేహం పంథానః మాగాః॥ప్రకారాంతేరుపమాయతేనకృతయనిరూప్యతేయభాతత్రికార్యాణానామధేయమాత్రీతాకారణంమృదాద్భేదసన్యం - తథాత్రాప్యకాశాదివానామధేయమాత్రీతాబ్రహ్మేనసత్యమితిరూప్యతేఇత్యర్థఃతథాచ ॥ శ్లో॥ యగ్ర సోమ్యే కేవమృత్పిండేనసర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాంక్యాత్ నాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేర్ధేనస

తి అన్యాయోక్తపదార్థః - అతఃసతోపస్తాంతరప్రాప్తిస్సఫలత్యధికాననుర్మహతత్వాభావేనసేవానేత్యాదిభ్యః
నిరేవకార్యమిధ్యాత్వంప్రకాశయతీత్యాదుః - భగవదుత్తీత్యాదివా తదవభారతీవాగ్రూపానేహనానేత్యాదిభ్యః
ఉరున్మత్తిభిఃఉక్తః - కాలంధవరంపరయాభగ్నిమమతీతినంబంధఃఉక్తజహాఃకమఃజహాః అనాదిపాపవాసనాదూషితా
శేషమునీకాస్తాః అయంభావఃనకేవలంకార్యమిధ్యాత్వబోధనాత్మిక్తేవసేహనానేత్యాదిత్వద్భారత్యాన్మత్తిః-అపి
తుబ్రహ్మకృత్యత ప్రవస్తునిషేధబోధనాత్మికా బ్రహ్మస్వరూపేనమనుష్యాదిభేదనిషేధాది బోధనాద్భ్యాత్మికాశ్చ
బహూవ్యక్త్యత్రయస్సంతి - ఏవంతదర్థబుధుత్వోప్యక్తజడస్తద్విషరీతాశ్చకలత్రయేకమఃజహాఃతాకప్రభుః
భక్తుకుబ్ధిరికల్పితకాయకమిధ్యాత్వకారణంత్యత్వపరత్వాదిహావ బహున్మత్తిభిఃప్రథమప్రతిపత్త్యుకుధ్యనువర్తిక
నాంకమఃజహానాం ంధవరంపరయాకాయకమిధ్యాత్వభగ్నిమ జనయంతి - తోపనిషదపరమపురుషవరణీయతానిఃష
గణపశిష్టానాంత్వ బ్రహ్మకృత్యకస్యత్రప్రవస్తునిషేధవిజయా ప్రమితింజనయంతితిమన్మాదివిశేషేయమితి ॥ 32 ॥ తదే
షం సంచస్యతత్త్వేచాధకం నాస్తీత్యుక్త ఇదానీమనర్వేన్మత్తిప్రకయప్రతయః ॥ శ్రు ॥ యతోనాశమానిభా
తానిజాయంతిఇత్యాన్యాయతన్మూల చఅనుమానంప్రమాణమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ య్యగ్నిదినంభిర్వైంఅగ్నేన్మత్తేషా
ర్వంవాసనానీత్ ॥ శ్రు ॥ నదేవసోమ్యేకమగ్రఅనీత్ - అత్తావాగ్రమేకపవాగ్రఅనీత్ - ఇత్యాదిప్రతేః - నచనిధనాన్
నగ్నియాత్ అనుకంపంత భవిష్యత్ భవిష్యతి ॥ శ్రు ॥ నానదానీన్నోపదానీత్తదసిమిత్యాదిప్రతేః - అతిఃకారణాత్
అంతరామధ్యేపిపకరసేకేనలేత్వయిమృషామిధ్యారూపమేవవిభాతీతిమతంనిశ్చితం - యతపపంహ్యతః శ్రుత్యావిజ
జాతివికల్పవద్దేవనిజజాతీనాంప్రవృత్తాత్రాణం మృగ్లోహకాస్తాఃయ సహాకాణాదికల్ప్యాభేదాః ఘటకుండ
లాదయఃతేహంసంధానఃనూగాఃప్రకారాఃతేరుపమియతేనద్యశతయానిరూప్యతే-యథా తత్రకార్యాకార్యా
ణానామధేయమాత్రతాకారణంమృదాద్యవతుసత్త్వం - తథాత్రాప్యాకాశాదీనానామమాత్రతా బ్రహ్మేవస
త్త్వమితిరూప్యత ఇత్యధికతథాచ ॥ శ్రు ॥ యథాసోమ్యేకేనమృత్పిండినవిజ్ఞాతేనసర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాత్ -

వికల్పవద్దేవిఃతథమనోవిలాసమృతమిత్యవయంత్వమథాః ॥ 3౩ ॥ సయదజనుత్వజామనుశంకాయాతగు
నాచారంధణంవికారోనామధేయం మృత్తికేత్వేవసత్త్వం యథానామేకేనలోహమణినాసర్వంలోహమయంవిజ్ఞాతం
తమితివచ తాతన్యజన్మకారణంవక్తవ్యం - నతానత్తత్ప్రతీతిః తస్యస్తద్విషయత్వేనతమత్వత్వేప్రకాశతలభా
యోగాన్నిర్విషయతాతదుత్పత్త్యతేవపవిషయికగోతీతిమహతామిదముపపాదనం - అథేంద్రియాదిగతోదోషః
సంస్కృతుమాశ్రయత్వేనాధికతకార్యసౌత్వాదకత్వాయోగాత్ నాపింద్రియాణి - తేషా జ్ఞానకారణత్వాత్ నా
పిభుష్టాపింద్రియాణి తేషామపిస్యకార్యభూతజ్ఞానవివ విశేషకరత్వానాదిమిధ్యాజ్ఞానోపపాదనత్వమనవస్థాదికోష
నిరస్తం కి చాపూర్వమనిర్వచనీయమిద వస్తుజాతం రజతాదిబుద్ధిశక్త్యాభ్యాంరజతాదిసామ్యత్వానతిచేత్తహికతత్వ
దృశ్యమిశ్యేవప్రతీతిశక్త్యాస్యాత్నిరజతత్వాదిజాతీయాయోగాదితిచేత్తాపికింపరమాధికభూతా సతావత్పరమాధిక
భూతా తస్మాదపరమాధికత్వయాయోగాత్ నాభ్యుపరమాధికభూతా - అపరమాధికత్వయాయోగాత్ అపర
మాధికపరమాధికబుద్ధిశక్తియోనికర్త్యాహకత్వాయోగాచ్చయత్పునరుక్తంరజ్యాదివస్త్వజ్యోతిస్యకారణస్యానువ
తకమాసత్వాత్తారమాధ్యంసర్వాదీనామివఘటశరావాదికార్యాణామిధోన్యావతకమాన త్యాదపరమాధ్యం
ఏవంసన్మాత్రస్యబ్రహ్మ సంసతకమాఫత్వాత్పారమాధ్యం అహంకారాదివ్యవహారాలుబనాస్య ద్వేషదాధాః
మిసోన్యావతోమానాదతేవబాధితత్వాపరమాధికాశ్చతి - తత్తుచ్చం - గ్వయోజ్ఞాఃసయోవిఃగోధేహిబాధ్య
బాధకభావః - బాధితస్తేవవ్యావృత్తిః అత్రఘటాదిఘదేశకాలభేదేనవిరోధవనాస్తి-యస్మిన్దేవేయస్మిన్కాలేయ
స్యసద్భావఃప్రతిపన్నః - తస్మిన్దేవతస్మిన్కాలస్యాభావఃప్రతిపన్నస్తేద్విరోధాద్భులవతోబాధకత్వం బాధితస్య
చనివృత్తిః - దేశాంతరకాలాంతరసంబధితయానుభూతస్యఅన్యదేశ కాలయోగభావప్రతీతాన విరోధఇతికథమితి
బాధ్యబాధకభావః-అన్యత్రనివృత్తసాన్యత్రనివృత్తిర్వాకధముచ్యతే రజ్జుసర్పాదిమతురదేశకాల సంబంధితయేవ
అభావప్రతీతేవిఃగోధేబాధకత్వం న్యావృత్తిః-దేశకాలాంతరదృష్టస్యదేశకాలాంతరన్యావతకమాసత్వం మిన్య
త్సన్యావతంసృష్టమితి నన్యావతక మాసత్వమాత్రంపారమాధ్యేహేతు - యత్త్వమవతకమాసత్వాత్పరమాధిక
తతస్సిద్ధిఃచేతిధనాధనమయాతి అనన్యాత్రమేవస్తు-సతఉత్పత్తిఃనేయగ్నంపరిహరంతి న్యవన్మాతయేవికల్పకపితశ్శి

త్యం-యథాసోమ్యై శేనలోహమణివావిజ్ఞాతేనసర్వంలోహమయంవిజ్ఞాతంస్యాత్-తథా - ఏకేవనఖనికృంతనేనసర్వం
కాష్టాఃయసమిత్వాది-అథైతద్దూషయంతి విత థతి-కుదృష్టినానితథమనోనిలసితమేతత్కార్యమిధ్యాత్వపరత్వవర్జన
మిత్యధః ప్రతిపన్నపాథౌబాధాడర్శనాదితిభావః-తస్మాత్కుదృష్టవ్యభినుతంకార్యమిధ్యాత్వంబుతంప్రామాణికేమి
తిఅబాదాయధాసోమ్యై కేనమృత్పిండేనేత్యాదిదృష్టాంతవాక్యార్థానభిజ్ఞాఃఅపయంతిజానంతదధఃజ్ఞాతృభిః-అ
యంభావః- అత్రహినకార్యమిధ్యాత్వకారణసత్యత్వంచప్రతిపాద్యతేకింతు - కార్యకారణయోరనన్యత్రన్యత్వం-త
థాహ||శు|| సభోన్మృతతమా దేశమప్రాప్యఃయేనాత్రితంతభవత్యమతంమతమవిజ్ఞాతంవిజ్ఞాతంన్యాదితి- కృత్స్న
స్యజగతోబ్రహ్మేకకారణత్వంకారణాత్కార్యస్యానన్యత్వంచహృ దినిధాయకారణభూత బ్రహ్మజ్ఞానేనకార్యభూతస్య
సర్వస్యవిజ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాతేనకృత్స్నస్యసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మేకకారణతామ జానతాశిష్యణ కథంనుభగవన్న
అదేశిత్యస్యజ్ఞానేన అన్యస్యజ్ఞాతత్వా సంభవంచాదితో బ్రహ్మేకకారణముపదేక్ష్యై లోకిక్రస్థింకారణాత్కా
ర్యస్యానన్యత్వంతావద్యం సోమ్యై కేనేత్యాదినాదర్శయతి-యథైకమృత్పిండార భాపంఘట శరావచీనాంతస్తాన
ని క్రికప్రవృత్తియతద్భావేనజ్ఞాత్యేత్యధః- అత్రకారణాదినాదేనకారణాత్కార్యమన్యధిభృంతరాదిభిఃప్రస్థానం
తరత్యమాశంక్యంతాప్రతిత్వేనకారణాత్కార్యస్యానన్యతోపపాద్యతే-నాచేత్యాది-అరభ్యతేఅభ్యతేప్రవృత్తి
తత్తత్వారంభణాన్యత్వల్యు-ఇతికమణిల్లుటీ వాచానాకూర్పర్వకేణవ్యవహారేణహేతుతేత్వః- హేతుత్వంచాత్రా
ధ్యయనేనవపతీతనత్ ఘ-నోదకమాహారేత్యాదినాకూర్పర్వోపపాదకాహరణాదన్యవహర స్తస్యస్య నహరస్యసిద్ధ
యేతేనేవమృద్ధ్యైవ్యేణృఘుబుభ్నోదరత్వాది లక్షణోవికారః సంస్థానవిశేషస్తత్ప్రయ కంచఘట ఇత్యాదినామథే
యంస్పృశ్యతేఉదకాహరణాదన్యవహరవిశేషసిద్ధ్యధః మృద్ధ్యైవ్యమేవసంస్థానాంతర నామథేయభాగ్యవతి-అతో
ఘటాద్యశిశ్యుతికేత్యేవపత్వం మృత్తికాద్రవ్యమిత్యేవసత్యంప్రమాణేనోపలభ్యత్యిత్యధః-నతుప్రస్థానంతరత్వేన-అ
తస్తస్మేవమృద్ధిణ్యాదేప్రవ్యస్యసంస్థానాంతరభాక్త్యమాత్రేణ బుద్ధితబ్దాంతరాదయః ఉపపద్యతేయథైకస్యదే
శాంశ్చజుజుషభజతి సదూపతాంతదనుమృత్యుమపేతభగః | త్వముతజహసితా మహింవత్సచమా త్తభ
వదత్తలవస్థాభేదైర్బాలోయువాన్ధవిర ఇతితబ్దాంతరాదయఃకార్యవిశేషాశ్చస్యత్వంతేతద్యదితి - ఏవంచైవమేవచిదచి
ద్విశిష్టంబ్రహ్మస్మయే పాగ్నిధనానంతరంచనామరూపవిభాగానహానూత్మ చిదచిద్విశిష్టత్వేనావత్యతే అంతరా
తుతద్విభాగాహానూలచిదచిదాత్మకప్రపంచాకారేణ వత్తివత్యిత్యవస్థానామ నిత్యత్వేపితదాశ్రయస్యద్రవ్యస్యఉ
భయావస్థాయోగినఃపారమాధ్యక్షమేవేతిబుధాఅవయంతీతి|| శు|| || నానదాసీన్నోపదాసీదిత్యస్యసూలావస్థమచిద్ధ్యై
వ్యంచిద్ధ్యైస్యాచ-ప్రత్యయదశాయానాసీత్-కింశు తమఃనిరతిశయసూక్ష్మదశావస్థమచిద్ధ్యైవ్యంతమసాద్యైస్యాచి
ద్ధ్యైవ్యేణగూఢంతిరోహితంప్రకేతంసూక్ష్మావస్థంచిద్ధ్యైవ్యంచాసీదిత్యధః ఉకజడానబుధ ఇత్యనేవనానామజ్ఞ త్వ
సంభావనానూచితా||౩౮|| ననుయదిప్రపంచోనామనాస్త్యేవవచాసతాతేనచైతన్యస్యసంబంధగంనోపిత్తర్హికిమపతా
ద్ధంజీవేన యతఃఅయంసంసరతి-కింవాబహుపుణ్యమిశ్వరస్య-యతోనిత్యముక్తిః-కింవియంచతదాకమకాండమి
త్యపేక్షాయాంజీవేత్వరవిశేషం||శు|| || ద్వాసుపణాసయజానఖాయాసమానంవృత్తంపరిషన్వజాతే - తయోరన్యః
పిష్టలంస్వాద్యత్వస్యశ్చన్నస్యోలభిచాకశీతి - అజామేకాంలోహితశుక్ల కృష్ణాంబహ్వింపృజాం జవయంతీగంసయా
సామిత్యాద్యానందంతీత్యాహ||స ఇతి ||సతుజీవః-యత్ యస్మాన్జమామాయయా - అజామవిద్యామనుగయీతలలిం
గ్యేత తతిఃగుణాంశ్చదేహేంద్రియాదీజుషకేవమాసఃఅత్యంతయాలభ్యస్య- తదనుతనంతరం సదూపతాంతగ
మయోగంచజుషక అపేతభగఃపితాశండాదిగుణస్య మృత్యుంసంసారం భజిప్రాప్నోతి - తద్విషయమేవ
చకమకాండమితిభావః త్వముత - త్వంతు-జహసితంఅజాంమాయాం-ననుసామయ్యేనాసి - కథంత్రాగస్త
తాహ-అహిరివత్సవమితి-అయంభావః యథాసుజగఃస్వగతమపికంచకంగుణబద్ధ్యానభిమన్యతే - శధాత్వం
అజాం-నహినిరంతరాహోలాదినంవిత్యామథేనుబృందపతేరజమాకృత్యమితితాముపేక్షనఇతి కుతపితత్తదాహ - ఆ
త్తభగఃనిత్యపాప్రే శ్వర్యః - మనాసిపగమైశ్వర్యేలబ్ధగుణితేఆణిసూక్ష్మవిభూతిమతి -మహియసేపూజ్యసే - రా
జసే - కథంభూతః అపరిమేయభగఃఅపరిమేయైశ్వర్యః | నహ్యస్యేసానివదేశకాలాదిపరిచ్ఛిన్నంతర అవగుణితమైశ్వ
త్వం-అపితు-పరిపూణాన్వరూపానుభూతి స్వరూపమైశ్వర్యః ||శ్లో|| పృత్యంతీతనవీక్షణాంగణగతాస్త్వలస్యభానా

డిభిర్భావానస్తత్త్వజస్తమోగుణమయానుస్థలయంతీబహూకా - మామాక్రమ్యపదాశీరస్యతిభరంసంమదః
త్యాతరంమాయాతేతరణంగతోస్త్రివృహరేత్వామేవతాంవారయః॥చం॥ ననుభగవతశ్చవేదామపిత్వత్వేకరసత్త్వ
ప్రకృతిస్త్రిత్యాద్యవిశేషేషి కథంతేమాం తత్సంభావనాయా అప్యభావఇత్యాశంకాయాం ప్రకృతినశత్వే తదభావా
భ్యామిత్యాహః॥ తదయదజయేతి॥ సప్తవోయత్ యస్మాత్ అజయాత్వన్యాయయామోషితఇతిశేషః-అజాంప్రకృ
తిపరిణామాత్రికాం దేవమనుష్యాదిమూర్తికమనుశయీతాలింగతిభిభృతీకతియానత్ తత్సోగుణాశ్చబ్దాదివిషయా
జుషకసేవమానః-సహజతాంసూలత్వకృత్యాదిదేహాధమతాంభజతిదేహత్వాభిమానీభవతీత్యధః తదనుతదసః
తరంమృత్యుమరణంభజతి ప్రిహ్నీతి ఇత్తంజన్మమరణాది॥రూపసంస్మృతిభాత్వాత్ అపేతేభగఃజ్ఞానేశ్వర్యాదిర్యన్య
తథాభూతోభవతి - త్వముత త్వంతు అహిస్సపక స్త్వచంకంచుకమితామజాంజహఃసినియమేనతత్పరతంత్రతయా
సంబంధరహితోసి- అహిద్భష్టా-తస్యాగమాత్రాభివ్రాయః-అతపవత్తః నిత్యంపరిగృహీతేభగః యేనతథాభా
తః॥శ్లో॥ఽశ్వర్యవ్యవసమగ్రస్యవీర్యవ్యయశసశ్చియః॥జ్ఞానవేరాగ్యయోజ్ఞేచవశ్శాంభగఇతీరజేతిభగశ్చబ్దాభోవ
గంతవ్యః అధాకిండివ ఇవాహవపిరిచ్చిన్నభగఃసేత్యాహః - ఆపరిమేయభగఃఅపరిచ్చిన్నేశ్వర్యాదిమూర్తా
ష్టగుణితేజవహతపస్త్యాదయోష్టాగుణాఃఅన్యనిత్యంసంజాతా ఇత్యష్టగుణితం తారకాదిత్వాదితచ తస్మిన్నిత్యా
విరూతాపహతపాస్త్యాది గుణాష్టకయ క్షేమహాసిఅపరిచ్చిన్నేశ్వర్యంప్రకాశ స్వరూపేమహీయ సేమహాసిస్థిత్యా
పూజ్యనైకత్యధః॥కై॥ ఏవంతావదుక్త సాధవకదంబేనయేభగవంతం భజతితేమృత్యుంతర తిఇత గేనంసరణీత్యు
క్తం ఇదానీయేబహిస్సంగంపరిత్యజ్యభగవన్మాగేప్రవృత్తాఅపికథంచితీ అంతఃవాంతాశనవత్ సకలకామాన్య
ముంచతితేభగవంతంప్రాప్నువంతి - నమోనుఖంలభంతే - కేవలంకుయోసీ రేవప్రాప్నువంతీతి॥ తాశ్శోకః॥
శ్రుంకామూయఃకామయ తేమన్యమానస్సకామకమభిజానయ తేతతత్రతేత్యాదిశుత్యధఃమానా॥యదీతి॥ఘో
భగవత్ - యేయతయఃహృదిస్థితాఃకామజ్ఞాఃకామన్యజ్ఞాః మూలాజ్ఞానవానపాః - యదిననముద్ధరంతినోత్పాట
గోమహాసిమహీయసేష్టగుణితేపరిమేయభగః॥౯॥యదిననముద్ధరంతియతయోహృదికామజ్ఞాదుర
ధిగమోసతాంహృదిగతోఽన్యతకంఠమణిః॥ అనుత్పసయోగినాముభయతోఽన్యసుఖం భగవన్ననవగతాం
యంతి తేమామసతాంభవాత్స్వోహృదిగతోపిదురధిగమఃదుష్ప్రీతః-కథం అన్యతకంఠమణిఃవిస్మృతోయఃకంఠమ
ణిఃతత్తుల్యః-సయధాకంఠేవతమానోఽన్యస్మృతశ్చేనప్రీతఇవభవతితద్గదితి నకేవలమేతావత్ - అపికులసుత్పశ
యోగినామింద్రియతర్పణపరాణా యోగచ్ఛగ్ధ్రాం ఉభయతోఽన్యసుఖంఇహముత్రిచదుఃఖమేన-తదాహ-అనప
గతాంతకాత్ అనిన్యత్స్మృత్యోలోలోకారాధనధనాజనాదిక్లేశాత్ భోగవైభవప్రాకట్య భయంచుఇహతావద్దుః
ఖం భవతఃశశ్వరాపిమఃఖం- కథంభూతాత్ అనధిరూఢపదాత్ అనధిరూఢంపంగిస్వరూపంయశ్యతగ్ధ్రాత్ - త్వ
త్స్వరూపప్రాప్త్యభావాత్ అవిద్యానద్వివిచయత్యేవప్రాప్తనిజకర్మాచిక్రమనిబంధనత్వోండరూపంసకప్రాప్తేఽ
ముత్పాత్రిగంఖమిత్యధః॥శ్లో॥ దంభన్యాసమిషేణంచితజన భోగై కచింతాతురంసంముఖ్యంతమరూర్నిశింవిరిచి
తోద్భోగకమైరాకలమ్॥ ఆజాలంఘిసమష్టానసతాసమ్మూహనాద్భగందీనానాధదయానిధానపరసూనందప్రబో
పాహిమామ్॥ చం॥ ఇథోహపితభగవ్యువనస్తత్ప్రీతిప్రకంపనానమిత్యేకేయోంఅనన్యప్రయోజనగన్యరూపాననమే
వేత్యభిక్రేత్యనావగ్ధవత్త్వాగ్నివ్యవత్ప్రపికామసూతానామనధకమాహః॥ యదీతి॥యతయఃమునయఃమనఃప్రణే
ధానశీలాపి సుదీన్యధిగాఃకామజ్ఞఃకాఃగూనాంమూలాని నాననాఇతిమూవత్ - ననముగరంతినోత్పాటయం
తితేహికా తేమామసతాంస్త్రిసోపిత్వోదురధిగమఃదుష్కేయఃఅన్యతకంఠమణిఃకంఠశీతోఽన్యస్మృత్యమాణోమహి
దిభకంబేనర్తన నోపిత్వస్మృతశ్చేనప్రీతిప్రాయపహిభతి - కించ హేభగవత్ - తేమామనుత్పసయోగినాంప్రా
ణేంద్రియతర్పణపరాణాంయోగినాముభయతఃఇహపరలోకేచఅనుఖందుఃఖమేన తదేవాభూః అనపగతాంతకాత్
అనిన్యత్స్మృత్యోఽన్యఃఇహభోగపామృత్యేపిమరణభయజందుఃఖమస్తేవేతిభావః అనధిరూఢపదాగ్ధవతస్సకాశాత్
దుఃఖం - అనధిరూఢంప్రాప్తంపదంత్వత్సానంతస్మాత్ భావప్రధానోనిదేశఃశలపాగ్ ప్రత్యుత్పదత్వాత్ శ్వేత్యదా
ప్రాప్తేరితియావత్ నిజధర్మాతిలంఘనాంశాస్తూర్యమరూపాత్ స్వతోదుఃఖమిత్యధః॥౮॥ననుయతేరకిమపిక్లృత్తమ
త్రిశీరగ్ధమసిహోపభోగేనాభ్యయతే-అతఃకిమితివృధాశ్చతేఉభయతోఽన్యసుఖమితి శ్శాంభతేచ॥శ్లో॥

నిత్యమహిమాబ్రాహ్మణస్య-సకమణావధానేనోకనీయానిత్యాదిత్రాహం || త్వదవగమితిః సేన-గుణవత్సవే
 ర్యయుక్త త్వదవగమిత్వద్భావనా-భవదుత్థశుభాశుభయోఃభవతః కమఃఫలచాతుః ఈశ్వరాధ్యక్షోఃఉత్తయో
 రావిర్భూతయోశ్చ భాశుభయోః ప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకమణోఃఫలభూతాగుణ విగుణాన్వయా నుభయఃఖనం
 బంధాన్ నవేత్తినానునంధతే-తహితదానీంచ-దేవాభృతాం దేవాభిమానివాంప్రవృత్తికమఃకరీగిరఃవిధినిపేథల
 శుణానవేత్తివిగతదేహాభిమానతయాకార్యావబోధాభావాన్ననియజ్యతఇత్యర్థః య క్తంచేతి తే యతఃకారణాత్
 మనుజైరస్వహంశ్రవణభృతఃఅనువినంశ్రవణేనచేతసిద్ధృతఃత్వం తేమామపవగ-గతిఃఅపవగ-రూపాగతిర్భవసి కథం-
 శ్రీవణభృతః-అనుయగంప్రతియుగంయూగీతవరంపరాఉపదేశసంతతితయాతత్సంప్రదాయానుసారేదేత్వధః - ఏత
 దుక్తంభవతి యేతావ తత్త్వజ్ఞానఃన తేషాంకమాధికారశంకాపి యేచఅపవరలింత్యత్కథాశ్రవణాదినిః తేమా
 మప్యాసన్నభవత్పదానానవిధినిపేథభావః- ఇతరేషాంతుయోగచ్ఛగ్నాంఇంద్రియలాలసానాం ఉభయతోఽప్యనుభ
 వితిశ్లో||అపవగమంతవ మేదిశ మౌధవన్మురతియన్న సుఖానుభవంగమః| శ్రవణవణానభావమధాపివాసహిభావమిదం
 ధావిధికింకరః || చం || అథానశ్యప్రయోజనానాంభగవద్భక్తానాంతూభయతస్సుఖమేవేత్యాహః|| శ్లోదవగమితి||
 త్వమవగచ్ఛతీతిత్వదవగమిత్వద్భావనా త్వత్త్వజ్ఞానవాక్|| శ్లో||అతోఽజ్ఞానురధాన్దేజ్ఞానిచేత్త్యక్తేషుతురియజ్య
 థః- భవతీతిభవనంసారఃతస్మిన్నుత్తయోరుపసితయోఃఫలజననాయనముపసితయోరిత్యర్థః - తయోఃశుభాశుభ
 యోఃపుణ్యసాహస్యకయోఃకమణోఃగుణవిగుణాన్వయాన్ ఫలభూతనుభదుఃఖనబంధాన్-తహితదానీంచ దేవా
 భృతాంగిరస్తుతినిదావాక్యాన్వయినవేత్తినానునంధతే కుతః యత స్త్వమపవగగతిఃతస్య దేహం తేఅపవగసాధనభా
 తఃఅనేనపరలోకీనుభము క్తం ఇహానునున్నేనావక్రేస్తహలనుయగంప్రతియుగంఅనువ ర్తిత్యానగుణగీతవరంపరయా

తకాదనధిరూఢపదాన్భవతః|| రం||త్వదవగమిన్ వేత్తిభవదుత్థశుభాశుభయోగుణావిగణాన్వయాశ్చిప్త
 హిణనవేవాభృతాంచగిరః | అనుయగమన్వహంనగుణగీతవరంపరయాశ్రవణ భృతోయత స్త్వమపవ
 ర్గగతిమనుజైః|| రం||ద్యుపతయవినతేనయయరంతమనంతతయాత్వమపి యదంతరాండనిచమానను

సగుణస్యఅనంతకల్యాణగుణాయుక్తస్యతవగీతవరంపరయాకథామృతపరంపరయా - అన్వహంశ్రవణేనచేతసిద్ధృతః య
 త స్త్వత్కథామృతపానమత్తస్తతోనవేత్తీత్యర్థః|| రం|| త్వదవగమిన్ వేత్తినుభదుఃఖేనచ విధినిపేథావిత్యుక్తం-
 తత్రననుకథమవగంతంశకక్యంమరవగమత్వస్యాక్తత్వాదిత్యేన మాశంక్యనత్యమేవేదం అనవగాహ్య మహిమోవా
 జ్ఞనగోచరత్వాదవిషయత్వేనైవజ్ఞానముక్తమితిశయః|| శు|| యదూర్ధ్వంగాగిదోయదర్వాక్పృథివ్యా
 యదంతరాద్యానాప్పథిపిథిమేయన్భూతం భవచ్ఛభవిష్యచ్ఛేత్యాది శ్రుతిప్రతిపాదితమపరిమితమహిమాన మాహా
 ద్యుపతయఇతి|| సోభగవక్-తేఅంతద్యుపతయఃస్వగాన్విగోకపతయః బ్రహ్మాగ్రయోపినయయుః సప్రాపుః తత్కు
 తః - యదంతవస్త్వంతత్త్విమవేన్వనభవసిస్తాంతావద్ద్యుపతయోనయయతి యద్యస్తాత్త్వమపిత్యనోంతం
 యాసి - కుత స్తహిణనర్వజ్ఞతానర్వజ్ఞక్తితావాఅతతహ - అనంతతయాఅంతాభావేన - సహితశవిమాణజ్ఞానంసా
 ర్గ్యంతదప్రాప్తిర్యాక్తీనే భవంవిహంతి అనంతత్వమేవాహ యదంతరేతి - యస్యతవఅంతరా మధ్యే - ననుఅ
 హిమా-సావరణాః ఉత్తరోత్తరదశగుణసప్తావరణయత్రాః - అండనిచయాఃబ్రహ్మాండసమాహః - నాంతిపరిభృ
 మంతి వయసాకాలచక్రేణ-భేరజాంసేవ-సహవీకదేవ- నతుపర్యాయేణ యస్మాదేవం-అతశ్చ గ్రితయ స్త్వయి ఫలంతి
 తాత్పర్యవృత్త్యాపర్యవస్యంతి - ననుసామోగ్యగంతియమేతానానితి - నగుణస్యగుణానంత్యాల్ - నిగుణాన్వయా
 గోచరత్వాత్ - కథంతన్యూపదాధేతాత్పర్యమితితత్రవిధిముఖవాక్యేభవేదేవంనియమఃపదార్థస్తే స్తవ వాక్యా
 గ-శ్యమితి నిశేధముఖేతునాయనియమిత్యాహ-అతస్మిన్సనేనీతి||శ్రు||అన్యదేవతద్విదితాన్-అనిదితాన్ - అన్య
 త్రిధమాదనన్యత్రాధమాదనన్యత్రాన్యత్రాకృతాత్ - అస్థూలమనన్విత్యాదిప్రకారేణక్షణమాచతత్త్వమసీ
 త్యాదయఃపర్యవస్యంతి-నచవాచ్యంనిపేథేత్సూన్యమేవజ్ఞాప్యతీతి యతఃభవన్నిధనాభవతి - త్వయినిధనంసమా
 ప్తియాసాంతాస్తథా సహినిరవధిన్నిపేథస్సంభవతి-అతఃఅవధిభూతేత్వయిఫలంతీత్యర్థః|| శ్లో||ద్యుపతయోవిమరం
 తమనంతతేనచభవాన్నగిరశ్చ గ్రితమాశయః|త్వయిఫలంతితుతానతదిత్యతోజయజయేతిభజేతవతత్త్వదమ్|| చం||ఇత్థం
 యథామతినంస్తుత్యతథన్యాశోత్పయ్యపరిచ్ఛిన్న త్వత్సాకలేనస్తోతుంనశక్నుమితి నిగమయంతి|| ద్యుపతయఇ

తి॥ ద్యుపతయఃస్వగౌణాదిలోకపతయఃమహేంద్రబ్రహ్మనయవవతనాంతంస్వరూపస్వభావపారం - నయయుఃసజ్జా
 యురిత్యర్థః-కింపునమకనుజాదయఇతిభావః కింబహునా- త్వమవినయాసిమతః - అనంతతయో స్వరూపస్వభావ
 యోరపరిచ్ఛిన్నతయానచైతావతాతవనర్వజ్జత్వభగఃయథావస్థితవస్తువిషయకజ్ఞానస్తే న్నివనర్వజ్జత్వావమాత్మాత్.
 అపరిచ్ఛిన్నస్వపరిచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్వాజ్ఞత్వావహచ్చేతిభావః - మహిమ్నః అపరిచ్ఛిన్నత్వమేవప్రతిపాదయంతి .
 యదంతరేత్యాదినా యస్యతివాంతరామధ్యే-వక్త్రేకస్మిన్ గోమరూపే-సానరణాఃషష్ఠిరావరణేస్సహితాః - అండా
 నాంబ్రహ్మాండానాంనిచయాః సమూహాః - వాంతసంచరంతి - యథాభేదాశ్చేరజాంసినయసేతిజాత్యభిప్రాయ
 మేకవచనంపక్షీభిన్నహవాంతి తద్వత్ - యస్మాదేవహీతి తత్ శ్రుతయఃపాగోత్వనిదేశఃస్తుతిరవ్య గతత్వాభిప్ర
 యకఃత్వయిఅత్నిరసనేనతస్మాదపారమహిమ్నస్త్యతఃఅస్యత్ ప్రకృతిపురుషాదివస్తు - తన్నిరసనేన తస్మాజ్జాత్య
 ప్రతిపేధేనతస్మాదవ్యక్తమిత్యర్థః-భవన్నిధనాభవతనిధననిష్ఠాపర్యవసానమితియవత్ - తద్వాసాంతాః- శాబ్దవృ
 త్త్యాతాత్పర్యవృత్త్యాచప్రకృతిపురుషసాజాత్యనిరసనేనతద్విలక్షణంత్వా బోధయంతీత్యర్థః - ఫలంతిసకలాభవం
 తి చేతనాచేతనసాః త్వినిరసనేనతద్వేత్విలక్షణమాత్రంబోధయంతి - సతుసాకల్యేనతత్స్వరూపస్వభావాదికంబోధ
 యితుంశక్తునంతీతిభావః ॥ ౪౨ ॥ చం ॥ ఇతింశ్రుతిగీతసంవాదేనసనందనోక్తము తరమవ హార్యలంబహుమేనరేఞ్
 త్యాహభగవాన్నారాయణః॥ ఇత్యేవమితి॥ ఇతిశ్రుత్యుక్తప్రకారేణ - ఏవంసనందనోక్తమాత్మానుశాసనం - ఆత్మాను
 నుశిష్యతేయేనతదాత్మానుశాసనం-ఉ తరమాశ్రుత్య-బ్రహ్మశాస్త్రముఖస్యపుత్రాఃమరీచ్యాఃయఃసిద్ధాః ఆత్మనః
 పరమాత్మనోగతింప్రకారంయాథాత్మ్యజ్ఞాత్వానిశ్చిత్త్య-అధసనందనమానర్హః॥ ౪౩॥ ఇతితి॥ ఇత్యశేషసమామ్నా
 యపురాణోపనిషద్రసఇతిసర్వశ్రుతిపురాణరహస్యతాత్పర్యమిత్యర్థః ॥ చం ॥ సర్వశ్రుతిపురాణోపనిషత్తాత్పర్యమే

సావరణాః । ఖగవరజాంసినాంతినయసానహాయచ్చుత్తయస్త్యయిహిఫలంత్యత్నిరసనేనభవన్నిధ
 నాః॥ ౪౨॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యేతద్బ్రహ్మణఃపుత్రాఃశ్రుత్యాత్మానుశాసనమ్ । సనందనమథానచ్చసి
 ధ్ధాజ్ఞాత్వాత్మనోగతిమ్॥ ౪౩॥ ఇత్యశేషసమామ్నా యపురాణోపనిషద్రసః । సముద్భృతఃపూర్వజేస్తే
 వ్యోమయాస్తేమహాత్మభిః॥ ౪౪॥ త్వంచేతద్బ్రహ్మదాయాదశ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్ । ధార
 యంశ్చరగాంకామంకామానాంనిధనంవృణామ్॥ ౪౫॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంప్యగుణాదిష్టంగృహీత్యాశ్రద్ధ
 యాత్మనాః । పూర్ణాశ్రుతధర్మరాజన్నాహవీరవ్రతోగురుమ్॥ ౪౬॥ శ్రీనారదః॥ నమస్తస్మై భగవతేకృష్ణా
 యామలకీతః । యోధతేసర్వభూతానామభయాయనతీకలా॥ ౪౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యావ్యమృషిమామ

స్త్యగ్రతచ్ఛిష్యాంశ్చామలాత్మనః । తతోగాదాశ్రమంసాయోత్పితదేవపాయనస్యమే॥ ౪౮॥ సభాజ
 నంసముద్భృతమితిప్రకృతచేదస్తుతిప్రశంసా॥ ౪౪॥ త్వమితి । బ్రహ్మదాయాదేతి - బ్రహ్మేవదాయమివ అప్రయత్నపా
 ప్యంతి సేవతఇతితథా - బ్రహ్మపుత్రేతివా॥ చం॥ హేబ్రహ్మదాయాదబ్రహ్మపుత్ర - దాయభోక్తృత్వా త్వతే
 న్యత్సన్ద్ధాదాయాదశబ్దఃఉపచర్యతే ఏతదాత్మానుశాసనం - వృణాంయేకామాస్తేషాంభజ్జనందాహకం - శ్రుతి
 ప్రవచనం-ధారయకామంయథేష్టంగంభూమింతమపలకీతాలోకాలోకచరపర్యట॥ ౪౫॥ ఏవమితి॥ పూర్ణః కృతకృ
 త్విః-శ్రుతధర్మఃశ్రుతముఖంమనసిధారయక-వీరవ్రతఃస్తేష్టికః॥ చం॥ కథమేతత్త్వయావిదితమిత్యపేతాయాంతద్వ
 క్తంప్రస్తాతిమునిశ్చతుభిః॥ ఏవమితి॥ గురుణాబదర్యాశ్రమవాసినానారాయణేన - ఆదిష్టముపదిష్టం-శ్రీయా గృహీ
 త్యాత్మస్మిన్నవహితమనాః-పూర్ణః-నివృత్తసంశయత్వాత్పూర్ణఃమనాః శ్రుత యథాశ్రుతఃధర్మతీతృతభూతః ఏ
 రాణాంజితేంద్రియాణాంప్రతంయస్యసః-స్తేష్టికోనారదః-హేరాజః-గురుంనారాయణంప్రాహ ॥ ౪౬ ॥ నమఇతిః స
 మఇతికృష్ణావతారతయానారాయణంపమస్యతి-ఉ క్తంహి॥ శ్లో॥ ఏతేచాంశకలాఃపుంసః కృష్ణస్తుభగవాన్ స్వయమితి॥
 చం॥ ఉక్తిమేనాహ॥ నమఇతి॥ కృష్ణాయసర్వలోకసుఖకరాయ-తదపయుక్తాలమలాలకమహావశ్యామూర్తికార్యస్యతేష్టే
 తుభ్యం-కేనకారణేనకృష్ణఋత్యత్రప్రవీణిసప్తే యఇతి యోభగవాన్ సర్వభూతానామభవాయాపవగాయ - ఉత్తీక
 మనీయానిమలఃకలాఇతియావత్ కలాఃవిద్యాఃధత్తేలపేక్షితవిద్యోపదేశేనసుఖకరఇతిభావః॥ ౪౭॥ ఇతితి॥ సాయోత్
 తియోనివ్యవహానంవివాజనకస్య అగ్నిమథనావసరేకధంచిదరణోరేతఃఅధఃపతితంమమంధవ్యానః - తదేవతత ఉత్ప
 న్నః- శుకఇతివదంతి॥ చం॥ ఇతిత్రమాద్యమృషింనారాయణం-అమలమంతఃకరణంయేషాంతాత్మనస్యశిష్యాంశ్చామంత్య

ప్రణామపూర్వక మాపృష్ట్యా సాక్షాత్స్వయం ద్వేషాయనస్య శ్రమమగాజ్ఞగామ ॥౪౦॥ చం॥ నభాజిత ఇతి తతోభ
గవతాద్వేషాయనేనసభాజితేపూజితః - కృతః తనస్యపరిగ్రహాయేనసః తస్మైద్వేషాయనాయనారాయణ
స్యముఖాచ్ఛృతం నిర్గతం శుభ్రస్త్వత్సత్త్వం వచోవణాయామాస ఉపదిదే శేత్యధః సతమహ్యముపదిష్టనా తత్తు
ప్రసిద్ధత్వాన్వైక్తం ॥౪౧॥ చం॥ ఏవం తస్య త్పిశ్నస్య తరమాగతమిత్త్యాహ ॥౪౨॥ దేవదితి ॥ హేరాజః - పరిస్థాన ప్రతియః
ప్రశ్న స్వయాకృతః తత్త్వ శ్చేవ తచ్చుతవతః వణితం ఉత్తర త్వేనకథితమిత్త్యధః యేనోపవణితేన అనిదేవ శ్చేచిస
శేషిబ్రహ్మశ్రీతయశ్చ రేయురితిమనశ్చ రేత ప్రస రేత నిస్సంశయమ్యనోభ వేత్యధః ॥౪౩॥ సమ స్తవేన స్త్యక్తం సంగృ
హ్య అనుస్మారయతి ॥ య ఇతి ॥ యః అన్యవిశ్వస్య ఉత్పేక్షకః - ఇత్యేనమను శాయి నమ ప్రపురుషాద్ధస్య యేష్యసి
యాః ॥ ప్రాణియా ఇత్యాతా చ ఇత్యధః అనేననిమి త్తత్వము క్తం ఏవమాలోచ్య అన్యపదిమధ్యనిధనేపదిర్జన్మస్యం
పాలనం నిధనం అంతఃయేషుకమః సుయోవతః తేలనేనోపాదానత్వము క్తం ననుప్రకృతిపురుష యోరుపాదాననిమి త్త
త్వేనసిద్ధేన తస్యంతయోరపి తతవోద్భూతత్వాహులకారణం నపివేత్త్యాహ యోవ్యక్తజీవేత్వైర్ఇతి ప్రవేశనియ
మనేదశాయతియ ఇతిపూర్వోక్తప్రకారేణ ఇదం సృష్ట్యా యదధః మేతత్సృష్టం తేన ఋషిణా సృష్టే కా ర్యే అహమిద
శేనాదృషిజీవః తేన సహస్రప్రవిష్టః పురః శరీరాణి తస్యభాగాయతనానిచక్రే తాః పురః శా స్తిరన్యభోజం దదత్పరిపా
లయతి - ఉపాసకస్యచక్రేవల్యూపాభవతీత్యాహాయం సంపద్యేతి - యం సంపద్య ప్రాప్య - అనుశయి అన్యమదః ఉప
త్పగ్మామేశ్వరణమూలే శేష ఇతితథాసః జీవః - అజాంకార్యకారణలక్షణాలవిద్యాం - జహతిత్యజతి - ననుబ్రహ్మసంప
న్నస్యాపిజీవస్యతస్మిలింకోద్భవ్యతేలతలహ సు ప్రకులాయం యథేతి అయం భావః యథాను స్త శరీరవంతమస్యేన
శ్శ్యంతి సతనాత్మానంతభావశ్శ్యంతి ఏవం జీవన్ముక్తః అన్యేదేహవంతంపశ్యంతి సతనకించిత్యశ్శతీతి ॥౪౪॥ అనిచక్రం
అనవరతంధ్యాయేత్ - కిమిత్యతలహ - అభయంసభయంయస్మాత్ భయనివర్తకమిత్త్యధః కుతపితత్ - క్రేవల్యనిర స్త

తోభగవతాకృతాసనపరిగ్రహః ॥౪౫॥ తస్మై తద్వణాయామాసనారాయణముఖాచ్ఛృతిమ్ ॥౪౬॥ తత్తైత్వ
స్థితం రాజః యన్మః ప్రశ్నః కృత స్వయాతథాబ్రహ్మ్యానికే శ్యే నిగుః శేషిమనశ్చ రేత ॥౪౭॥ యా
స్యోత్పేక్షకపదిమధ్యనిధనే యోవ్యక్తజీవశ్శ్వోయస్సృష్టేర్ మనుప్రవిశ్య ఋషిణాచక్రేపుర
శ్చాస్తితాః ॥యం సంపద్య జహతిత్యజామనుశయీను ప్రకులాయం యథాతం క్రేవల్యనిర స్తయోనిమభ

యోనిం క్రేవల్యేన అప్రచ్యుతస్వయాపావస్థానేననిరస్తాతిరన్యతా యోనిః మూలకారణ మాయాయేనతం హరింధ్య
యేదిత్యన్వయః ॥౪౮॥ సర్వశ్రుతిశిరోరత్నవిరాజితపదాంబుజమ్ ॥భోగ యోగ ప్రదం వం దేమాధవంకమిన్ద్రమయోః ॥ఈ
ఉంతామిచ్ఛయానంతఃక్షమంతాంమమసాహసమ్ ॥ మయాహిన్దీయభోధాయకృతమేతన్న సర్వతః ॥చం॥ అశేషస
మామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇత్యుక్తం - శోపాసమామ్నాయాదీనాంసః - యః శ్రుతిగీత్యానముగ్ధృత ఇత్యుక్తేతా
యాం ॥౪౯॥ ఆలోక్య సర్వశాస్త్రాణివిచార్యచపురఃపునః ॥ ఇద మేకం మనిష్యన్నంధ్యేయోనారాయణస్సదేత్సు కరీత్యాజ
గదుదయవిధవలయలీలః సర్వాంతరాత్మాబంధమోక్షోభగవానుపాస్య ఇత్యేవ వేతివక్తుం గ్రహ్యత్వాన్యాయుక్తై
గుః జైర్భగవంతం విశింషకతద్ధ్యానం విధత్తే యోస్యేతి అన్యజగతః పదిమధ్యనిధనేనృప్సిలిలయేనిమి త్తే ఉత్పేక్షకః ॥౫౦॥
తదేక్షితబహుస్యామిత్య కవిధేక్షితా - యచ్ఛ్వానాంతు క్రేవల్యనిర స్తయోనిమిత్వేన సంబంధః - యశ్చ అవ్యక్తజీవ
యోః ప్రకృతిపురుషయోః కారణావస్థయోరీశ్వరః అ తః ప్రవిశ్యనియంతా - అనేనకారణావస్థాయాం సూక్ష్మచిదచి
ద్వేళిష్ట్య తస్యోపాదానత్వంతదుపయు క్తం సర్వశక్తిత్వం ఫలితం - ఉత్పేక్షక ఇత్యనేననిమి త్తత్వంతదుపయు క్తం సా
శ్శ్యం చ - యచ్ఛేదం మహాదిప్రతివ్యంతనమస్థిత త్వజాతం సృష్ట్యా - ఋషిణాచతుముఖాఖ్యశీవేనానుప్రవిశ్య
జీవద్వారానుప్రవిశ్యేత్యధః పురః శరీరాణిచక్రేనిమిన్ద్రమే - తతస్తాః పురః శా స్తియమయతి - పూర్వభోత్రసజీవదే
వాదిశరీరపరః - ఋషిణాచక్రేపురస్సంహితా ఇతిపాఠాంతరం - తదాపురః ప్రథమం ఋషిణాచతుముఖాభిసంహితా
వేదం హితాః చక్రే ప్రావతతయదిత్యధః - అనేనహితకృత్త్యము క్తం - శాస్త్రప్రవతతానంహితాధికం అనుశయోభు
క్తావశిష్టంకమః సోస్యా స్థిత్యనుశయీకమః శశ్యోజీవః యం సంపద్య అజాం జహతిప్రకృతిం జహతిపవిత్రాత్సర్వగుణాది
శోభనతిముక్తోభవతీతియంత - తథాచక్రాయ తే ॥౫౧॥ పరంజ్యోతిరుపనంపద్యస్వేనరూపేణాభిస్సృత్యత ఇతి - తత్ప్ర
దృష్టాంతః - మ ప్రకులాయం యథేతి - యథాశక్తునిర్మిడకంచిత్యా లంను ప్రవేదిహయోక్షియతే తద్వదజామాంసితః

అనుశయ్యాః పరివయం సంవర్జితాం జహాతి త్యక్తః - కైవల్యనిరస్తయోనిం సంసారిణాం మోక్షప్రదానేన నిరస్తయో
ప్రభవదుఃఖం నయేన తం సవిద్యతే భయం యస్మాత్తం హరిం కృతార్థిహరం అజన్రం నిత్యం ధ్యాయేత్ || ౧౭ || ఇతి భావా
ధః దీపికాయాం - సప్తాశీతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యానం.

శ్లో|| అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తః కైవల్యమున్నతే తతోర్వాదే వధ కస్తు విభూతిమితి వర్ణనా తే హరిర్భజతాం ముక్తిదత్తయ్య
క్తం అభయం ధ్యాయేదజన్రం హరిమితి - తత్ర శంక తే|| దేవాసు శేతి|| అశివం అవధీరితభోగం త్యక్తవిషయం ధనినః భోగినః
లక్ష్మ్యైః పతిం సర్వభోగయ క్తం || ౧ || ౨ || శివ ఇతి అన్యోన్యపమ దేవతమన స్తే విభావ్యతే త్రిలింగః త్రిలింగత్వమేవా
హువై కాకి ఇతి అహం అహంకారః || ౩ || తత ఇతి వికారాః మనః కంద్రియభూతరూపాః షడ్ శేతి కంద్రియ దేవానామ శ్చ
దవివక్షయాకంచనేతి - యత్కించ ద్వికారోపాధికం భజ - ఉపాధ్యనురూపాణాం విభూతీనాం గతిం స్వరూపం ప్రాప్నో
తి || ౪ || హరిరితి ఉపగ్రహానాత్ సోయతః సర్వదృక్ సర్వపశ్యతి తః ప్రకృతేః పర ఇతి ఆతేదంత త్వం శ్లో|| వస్తునో గు
ణసంబంధే రూపద్వయమి హేమ్యతే | తద్గమయోగాయోగాభ్యాం బింబవత్ప్రతిబింబవత్ || గుణాస్తత్త్వదయ
శ్చాంతః ఘోరమూఢాన్స్వభావతః || బ్రహ్మవిష్ణుశివానాంచ గుణయంత్రస్వరూపిణాం || నాతిభేదో భవేద్భేదో గుణభేదే

యం ధ్యాయేదజన్రం హరిమ్ || ౧ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తాశీతితమోధ్యాయః ||
రాజా|| దేవాసురమనుష్యేషు యే భక్త్యుశివం శివమ్ || ప్రాయస్తే భనినో బ్రహ్మణ నతులస్సృష్టః పతిం
హరిమ్ || ౧ || ఏతద్దేవి తుమిచ్చామస్యం దేహి మాత్రమహస్వి నః | విరుద్ధశీలయోః పృభ్యర్విరుద్ధాభజ
తాం గతిః || ౨ || శ్రీశుకః || శివశ్చ క్రియతశ్చ శ్చ త్రిలింగో గుణసంవృతః | వైకారికస్తే జనశ్చ తామసశ్చే
త్యహంతి ధా || ౩ || తతో వికారాలభవత్ షడ్ శామీషుకంచన | ఉపధావక విభూతీనాం సర్వాసామన్న
తే గతిం || ౪ || హరిహిణి గుణాన్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః | స సర్వదృక్ సుగ్రహతంభజః నిగుణాభ
వేత్ || ౫ || నిన్యత్రే వ్యత్యమేధో మరాజాయుష్మత్ప్రతామహః | శృణ్వకభాగవతాధర్మాణాం పుచ్చదిదమ
చ్యుతమ్ || ౬ || సతిహాధగవాం స్తస్తే ప్రీతశ్చ శ్రూపవే విభుః | నృణాం నిశ్చేయనాధాణయయోపత్యిగో
యదోః శులే || ౭ || శ్రీభగవాన్ || యస్యాహమనుగృహ్ణామి హరిష్టే తద్ధనం శస్తే | తతో ధనం సంత్యజంతి స్వ
జనాదుఃఖదుఃఖతమ్ || ౮ || నయదావితథోద్వోగో నిర్విణ్ణస్సృద్ధినే హయా | మత్పరేః కృతమేత్రస్యకరి
ష్టే మదనుగ్రహమ్ || ౯ || తద్బ్రహ్మ పరమం నూత్నంచినా త్రింసదనంతరమ్ | తతో మాంసుమరారా
ధ్యంహిత్యావ్యాభజతే జనః || ౧౦ || తత్ర స్తతశుతోపేభ్యో లభరాజ్యుశ్రియోద్ధతాః | మదాప్సృమిత్రా
వరదాకవిన్ద్రం త్యవజానతే || ౧౧ || శ్రీశుకః || శాపప్రసాదయోరీశా బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః | సద్యశ్చా
పప్రసాదోంగశివో బ్రహ్మరూపాచ్యుతః || ౧౨ || అత్ర చోదాహరంతీమమితి హసంపురాతనమ్ | వృకాసు

రిహంశతః | స త్వస్య శాంత్యానోజాతువిష్ణోర్విశేషమూఢతే | రజస్తమాగుణాభ్యాంతుభవేతాం బ్రహ్మసుగ్రయోః |
గుణోమదణాద్భూయస్తదంభానాంచ నిన్యా || అతస్సమగ్రీన త్వస్య విష్ణోమోక్షకరీతనుః | అంతో భూతిహేతు
శ్చ తథానందమయీన్వతః || అంతతస్సారతమ్యేన బ్రహ్మసుగ్రాదినే వినిమ్ | విభూతయోభవం త్యేవ శస్తే గోక్షోఽప్యనంత
తః || ఇదమేనాభిప్రేత్య తత్ర త్రోచ్యతే - శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు స త్వతనోన్మణాం న్యుగితి - తథా - స త్వస్య య్య
స్రియామూర్తిరితి తథా స త్వ త త్తీర్థసాధనమితి - తథా త్రయాణామేకభావానాం యోనుపశ్యతి వేదేదామితి || తథా
శ్లో|| నతేమయ్యచ్యుతే జేచభిదామణ్యవితతత ఇత్యాది - ఏవంచ సతినకించదసమంజసంతద్భక్తానాంతుకలహామో
హమాత్రమితి || ౧౩ || యస్యేతి యస్యాహమనుగృహ్ణామితి యమధః యోవిమయాన్ సరిజీహ్మణరపికధంచ ద్విస్య
మానేమనజ్జతే క్లిత్యతిచ తస్య విషయావహరవిహనుగ్రహ ఇతి - యథా శ్రుత త్వేద్రువాదీనామైశ్వర్యవిరోధాత్ - అథశా
ప్రభవం విభూతిం కామనానురూపాంద త్యాశస్తే విషయోపభోగావసానే తస్యనిర్వేదముత్పాద్యహరిష్మామి - పరమా
నుగ్రహంతుమితి - తదుక్తం భగవత్ప్రేమశ్లో || నమయ్యా వేశితధియాం కామః కామాయకల్పత ఇతి దుఃఖదుఃఖతమితి
దుఃఖాదనుపునదుఃఖతమివ ప్రతీయమానమిత్యధః || ౧౪ || స ఇతి సపునర్పంధూనామనుగ్రహేణ భవేహయాప్రవృత్తోపి
మదనుగ్రహేణ యదానిష్ఫలోద్యమోనిర్విణ్ణస్సృద్ధితనామదనుగ్రహమితి - మమసాధారణమనుగ్రహం || ౧౫ || తత్తే
వాహు || తద్బ్రహ్మేతి జనః పశ్చాదపి మోక్షమరోచయ అత్యాన క్తః కన్యాభజత ఇత్యధః || ౧౬ || ఏతదేవేతి శ్లో

సేనస్వప్తయితుమాహాశాప్రసాదోయోరితిబ్రహ్మచేత్యన్వయః॥౧౨॥౧౩॥వృకఇతిశకునేపుత్రః॥ ౧౪॥ ౧౫॥దశా
స్యతిఃసునంకటమాపత్రేలాసోత్పాటనంపురపాలనచ-సుకంటకమితివాపతః॥ ౧౬॥ ఇతీతి॥ స్వగాత్ర ఉపాధావత్
స్వదేహేనయాజయామాన-కథంత్యక్రద్యేణస్వమాంసేనజహన్వనఇతి॥౧౭॥దేవేతి॥ అవృశ్యత్ ఛేత్తుముద్యతః॥ ౧౮॥
శదేతి॥స్వయంచ-అగ్నిరివమూర్తిఃమానగ్నిరివదేదీవ్యమానఇత్యర్థః వయంఽధునాకథాభియఃధాకథంచద్దుఃఖేనను
భూకామంచారయామః తద్యదితి-నచఉపన్యతాకృతిఃపరిపూర్ణాదేహూభవత్ స్వనారయచ్చ॥ ౧౯॥ ఏవమా
హన్తఃత్రమితి॥తోయేనాపిభజతాంప్రీతిఃస్యాం-త్యయాతుదేహూవృధాపీడ్యతఇతి॥౨౦॥౨౧॥ తదితి॥ దాతుమనమా

రాయగిరిశోవరంచత్వాపనంకటమ్॥౧౩॥వృకోనామాసురఃపుత్రశ్శకునేపథినారదమ్ । దృష్ట్వాశుతో
పంచప్రచ్చదేవేషుత్రిషుదుమఃతిః॥౧౪॥నలహగిరిశంచేనముపధానాశునిద్ధయే । సోల్పభాన్యంఽణదో
షాభ్యామాశుతేషువ్యతిక్రమ్యతి॥౧౫॥దశాన్యబాణయోస్తుష్టుస్సతోవఽందినీరివ । ఇత్వర్యమణిఁబంద
త్వాతతలపసుంకటమ్॥ ౧౬॥ ఇత్యాదిష్టస్వమసురఉపాధావత్స్వగాత్రతః । కేదారతత్త్వక్రవ్యేణజ
హన్వోగ్నిముఖంభవమ్ ॥ ౧౭ ॥ దేవోపలబ్ధిమప్రాప్యనిర్వేదాత్సప్తమేహని । శిరోవృశ్చస్త్వస్త్వనితాత
త్తీర్థఃక్లిన్నమూర్ధఃజమ్॥ ౧౮॥ తదామహాకారుణికస్సధూజఃటిక్యవావదిష్టోగ్నిరివోత్థితోనలాత్ ॥౧౯॥ ఏవమా
హన్తఃత్రమితి॥భృజయోర్నయనారయతత్త్వర్యనాదృశ్యయడపన్యతాకృతిః॥౧౯॥తమానూచాంగా
లమలందృశీవ్యమేయథాభికామంవితరామితేవరమ్ । ప్రీయేయతోయేనస్వణాంప్రపద్యతామహూ
త్వయాత్మాభృశమద్యతేవృధా ॥ ౨౦॥శ్రీశకుః॥దేవాత్సప్రవేపామీమావరంభూత భయావహమ్!
యస్వయన్యకరంశీష్టికథాస్త్వేసమియతామితి॥ ౨౧ ॥ తచ్ఛ్చత్వాభగవాన్రుద్రో దుమనాఇవ
భారతఃఽబ్రమితిప్రమానం స్తస్మిన్దేవేనరమృతంయథా॥౨౨॥సతద్యవపరితౌర్ధఽం శంభోమూర్ధ్నికే
లాసురః॥స్వహస్తంధాతుమాచేభేనవిభ్యస్త్వకృతాచ్చివః॥ ౨౩॥ తేనోపన్మప్తస్సంత్రస్తపరాధా
వత్సవేపధుః॥యావదంశందిశోభూమేఃకాషానాముషగాదుషిక్ ॥ ౨౪॥ అజానంతఃప్రతివిధంతాష్టిమా
నఃసురేశ్వరాః॥తతోవేకుంఠమగమద్భాస్వరంతమనఃపరమ్॥౨౫॥యత్రనారాయణ స్సాత్మద్యోగి
నాంపరమాగతిః॥శాంతానాన్యస్తండానాన్యతోనావతఃతేగతః॥౨౬॥తంత్రధావ్యసనందృష్ట్యాభగ
వాన్వృజనాదఽనః॥దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వాపటుకోయోగ మాయయా॥౨౭॥మేఖలాజనదం
డాత్మేస్తేజసాగ్నిరివోజ్జ్వలత్॥జలభినాదయామానచతంకుశపాశిన్ద్విసితవత్ ॥ ౨౮॥ శ్రీభగవాన్ ॥
శాకునేయభవాన్వక్త్రంశ్రాంతఃకిందూరమాగతః॥ క్షణంవిశామ్యతాపుంసలత్తాయం సర్వకామ
ధుక్ ॥ ౨౯॥యదినశ్చగ్రినశాయాలంయన్యన్యవసితంప్రభో । భణ్యతాంప్రాయశస్సత్వేః పుంభి
స్సాన్వధాన్వసమీహతి॥౩౦॥శ్రీశకుః॥ఏవంభగవతాపృష్టోవచసామృతనవీణా! గతక్లమోబ్రవిత్త
స్త్వేయధాపూర్వమనుష్ఠితమ్॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ఏవంతహ్యంకతద్వాక్యం నవయం శ్రద్ధధీమహి!
యోదక్షశాస్త్రేవశాచ్యంప్రాప్తఃప్రేతపిశాచరాఽః॥ ౩౨॥ యచితేత్రవిప్రభో దానవేంద్రజగ
ద్గురౌతహ్యంకాశుస్వశిరసిహస్తంస్వస్వప్రతీక్ష్యతామ్॥ ౩౩॥ యద్యసత్యంనచశృంభోః కథంచద్ధా
నవచభాతధాత్వంజహ్యంసద్వాచనయద్వక్తానృతంపునః॥ ౩౪॥ ఇత్థంభగవతప్రేత్తైర్వహభిస్తుసు
వేశతైః॥భిన్నసిద్ధిస్థితశీర్ణేస్సహస్తంకుమతస్యధాత్ ॥ ౩౫॥ అథాపతద్భిన్నశిరావబ్రాహత ఇవ
సుపిదదేవత్రవాన్-అహేసపఃస్వలమృతంక్షీరమివ॥౩౬॥౩౭॥తేనేతి॥ఉపన్మప్తఃఅనుగతస్సృగ ఉదగాత్ఉత్తగతః
అనాత్ఉద్గ్రామగచ్ఛన్వాడగఃఉద్గ్రామంచ॥౩౮॥అజానంతఇతి॥వేకుంఠం వ్యతీర్ణం॥౩౯॥౪౦॥త్రమితి॥ ఇం
తృకాసురంశావ్యసనంతాద్యన్యననయన్యతం - శివంవృజనాదఽనఃదుఃఖహంతాదూరతపవదృష్ట్యా॥౪౧॥మేఖ
లేతి॥మేఖలాదిభిరుపలక్షితః ప్రత్యుదియాత్ సమ్ముఖమాగతః॥౪౨॥శాకునేయేతి॥వ్యక్తంనిశ్చితం-కింకిమర్ధంఽతత్త్వా
దేహః-సర్వపురుషార్థహేతుః-అతోమాపీడయేతి॥ ౪౩॥యదీతి॥ప్రాయశఃపుంభిధృతైః భవాన్ స్వాధాన్
మీహతేనాదయితమిచ్చతి అథవా జనఃపుంభిఃపహయేః స్వకార్యాశిసాధయతిఽతోనఃకథ్యతామితి॥ ౪౪॥ ౪౫॥
ఏవమితి॥ ప్రేతాచ్యంపిశాచానామివవృత్తిః॥౪౬॥౪౭॥యదీతి॥ యత్ యథావక్తావదిష్యతి॥౪౮॥ఇత్యమితి॥చిత్రే-౩భాగ్

మక్తేస్సుశేతలేః అతిరమ్యేభిన్నధీః భృంశితమతిః || ౩౧ || హతఇతి || కిమువక్తవ్యం విశ్వేత్వయిక్యతాగాః శ్చ
 తాపరాధః || ౩౧ || య ఇతి || అవ్యాకృతతత్త్వసవ్యతలవాక్మానసగోచరశక్తీసముద్రస్య గిరిత్రమోక్షం శివమోష
 జహంపంచరిత్రం సంస్మృతిభిః నానామోనిసంసారే || ౪౦ || ఇతి భావాధాదిపికాయాం - అష్టాశీతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా
 శ్లో || నవాశీతితమే దేవః కోమహానితినంతయే | పరిష్కృనిష్ఠోరుత్కృష్టాం మునిభ్యోనణాయద్యుగం || ఇతి హానాంతరమాహా
 సరస్వత్యా ఇతి || ౧ || ౨ || ౩ || న ఇతి || స్వయోన్యాస్వస్వస్వేవరూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్తానేనస్వకార్యేతేత్యధాః తేవయథా
 షణ్ణాత్ | జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుశబ్దో భవద్వివి || ౩౭ || ముముచుః పుష్పవహాణి హతేపాపేవృకాసురే |
 దేవమేకపితృగంధర్వామోచితస్సంకటాచ్చివః || ౩౭ || ము కంగిరితమభ్యాహుధగవాః పురుషోత్తమః | అ
 హూదేవమహాదేవపాపాయంస్వేనపాస్మహ || ౩౮ || హతః కోనుమహాత్మ్యశబంతువేకృతః కిత్వివః |
 తేమీసాస్యత్కిమువిశ్వేశేయః కృతాగాగధురౌ || ౩౯ || యపమవ్యాకృతతత్త్వసవ్యతలవాక్మానసగోచరశక్తీసముద్రస్య గిరి
 త్సరమాత్మనోహరేః | గిరిత్రమోక్షంకథయేచ్ఛుశాంతి వాఘిముచ్యతే సంస్మృతిప్రధారిభిః || ౪౦ ||

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే - అష్టాశీతితమోధ్యాయః

శ్రీశుకః || సరస్వత్యాస్త్రపేరాజస్సప్తయస్సత్రమాసత | వితర్కస్సమభూతేమాంత్రివ్యధీశేషకోమ
 హాః || ౧ || తస్యజ్జ్ఞానయాతేవేభ్యగుంబ్రహ్మసుతం నృపతగ్జ్ఞప్తేప్రేమయామాసుస్సభ్యగాగ్భృ
 హ్మణస్సభామ్ || ౨ || సతస్తే బ్రహ్మకేస్త్రోచక్రేన త్వపరిక్షయా | తస్తేచుక్రోధధగవాః ప్రవృ
 ల్కాస్వేనతేజసా || ౩ || సతత్త్వస్యతితం మన్యుమాత్మజాయాగ్మగ్రహః | అశీశమద్యధావహ్నిం స్వ
 యోన్యావారిణాత్మభూః || ౪ || తతః కేలాసమగమత్సతం దేవోమహేశ్వరః | పరిరబ్ధుంసమారేభేతా
 యభాగ్రితరంముదా || ౫ || నేచ్ఛత్త్వమశుభాచారస్తతోదేవశ్చకోపహాశులముక్యమ్యతంహాతుమాశే
 భేతిగ్మలోచనః || ౬ || పతిత్వాపదయోదేవీసాంత్యయామాసతంగిరానతుకృచ్ఛాత్తతోముక్తకే
 లాసాద్ద్రుతాథలాత్ || ౭ || మునిజాగామవేకుంఠంయత్రదేవోజనాదణః | శయానంశ్రియత్యుత్సంకేపదా
 నక్షున్యతాదయత్ || ౮ || తతః త్రాయభగవాన్సహలత్యైస్సతాంగతిః | స్వతల్పావరూపహ్యశుననామశి
 రసామునిమ్ || ౯ || ఆపాతేస్వాగతంబ్రహ్మన్నిషీదాతాగ్రసనేక్షణమ్ | అజానతామాగతావక్ష్యంతుమ
 హాధనః ప్రభో || ౧౦ || పునీహినహలోకంమాంలొకపాలంశ్చమగ్నతాక్ | పాదోకేనధవతస్తీధాన్
 నాంతీక్షణకారిణా || ౧౧ || అద్యాహంభగవత్సలత్యైస్సతసమేకాః తభాజనమ్ | వత్సత్సర్వసిమేలక్షీర్భవ
 త్పాదమాతాంహసః || ౧౨ || శ్రీశుకః || ఏవంబ్రువతివేకుంఠేభ్యగుస్తస్మంగ్రయాగిరానివృతస్తక్షిత
 స్సూక్ష్మేంభక్త్యుత్కంఠాశులోచనః || ౧౩ || పునశ్చస్త్రేమావబ్రహ్మమునినాంబ్రహ్మనాదినామ్ | స్వా
 నుభూతమపేక్షేణారాజభ్యగురవణాయత్ || ౧౪ || తన్నిశమ్యాభమునయోవిస్మృతాముక్తసంశయాః |
 భూయాంసంశ్రద్ధధుర్విష్ణుంయతశ్శాంతిర్యతోభయమ్ || ౧౫ || ధమఃస్సాక్షాద్యతోజ్ఞానంవేరాగ్యంచతద
 నివృతం ఐశ్వర్యచాష్టధాయస్సాద్యతశ్చాత్మమలాపహమ్ || ౧౬ || మునినాంస్యస్తదంజానాంశాంతానాం
 సమచేతసామ్ | అకించనానాంసాధూనాంయమాహూపరమాంగతిమ్ || ౧౭ || సత్త్వయస్యపియామూ

కేచ్ఛిదవహ్నింశమయతీతితధాస్వకార్యేణపుత్రేణనిమిత్రేనక్రోధంశమయామానేత్యధాః || ౪ || ౧౦ || పునీహితి || తీక్షణకా
 రిణాతీక్షణత్వనిమిత్రేన || ౧౧ || ఏవమితి || తస్యమండ్రయాగిరాగంభీరవాచానివృతస్సూక్ష్మేంభభూవేతిశేషః || ౧౩ || ౧౪ ||
 తదేతి || విస్మృతాః అపరాధాతికేకేసినిర్వికాతత్వేనభూయాంసంశ్రద్ధధామహత్తమంనిశ్చితవంతఃయతఃయస్మిక్ || ౧౫ ||
 ధమః ఇతి || వేరాగ్యంచచతుర్విధమితిపాతేచాత్పర్యధ్యమేవండ్రప్రవ్యం - విషయాంస్త్యక్తుమశక్యవతోఽపిపంమా
 సేచ్ఛాత్సాగ్భద్యం వేరాగ్యంతలోవిషయానాంమధ్యేలవణాదివ్యతిరేకేణావిప్రతిద్వికృతియం - తథావృతావశియ
 సనిరాగశ్రేధిలేన్యనబాహ్యేద్రియేరేవవిషయసేవసంత్పతీయం తత్రాప్యదాసీన్యచతుర్థాం - తదాహుః || శ్లో || వే
 రాగ్యమాద్యయతమాసంజ్ఞంకవ్యవిద్విరాగోవ్యతిరేకసంజ్ఞాంవేకేంద్రియాఖ్యంహృదిరాగసాక్ష్యం తస్యవ్యభావ
 స్తువశీకృతాఖ్యమితి || ౧౬ || ౧౭ || సత్త్వమితి || యస్యభగవతపవత్రివిధాః | ఆత్మ

తయఃతత్ప్రతానువత్త్వమేవలథక్షాసాధనంపురుషార్థః సేతుః॥౧౯॥ ఇత్యమితి॥ ఇత్యం నిశ్చిత్య సర్వతీతరవానివోవివాగః హ
రిషదాంభోజసేవయాముక్తింప్రాపురితి॥౨౦॥ ఇతీతి ॥ వ్యాసనందనస్యముఖపంకజాదుద్గంతంగంధయుక్తసియూషతే
త్యంహారేఃప్రళయస్యోయస్సంసారీసేవతేనముక్తోభవతీతి॥ ౨౧ ॥ సహక్రలక్షణోభగవాన్ శ్రీకృష్ణః పేతదర్శయతు
మూఖ్యానాంతరమూహా॥ ఏకదేతి॥౨౨॥౨౩॥ ఏవమితి॥ బ్రహ్మద్విపభిత్వాదికాంతాంగాధానవాక్యంమయిచకన్చిద్దోషః
అథోరాజదోషేస్తేవమత్పుత్రాఃమియంతభితివారంవారంచుక్రోశేత్యధః॥ ౨౪॥౨౫ ॥ కింస్విదితి॥ సేవబ్రహ్మకం
స్పృహకేమధఃపృథారోదిషియతస్తన్నివాసేధనుర్ధరమాతోర్భాజస్యబంధురపితాస్తి॥ బ్రహ్మస్యతావాతాన్
తిజాబ్రాహ్మణాస్త్విష్టదేవతాః॥ భజంత్యనాశిశశ్చాంతాయంవనిపుణబద్ధయః॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృత
యస్తస్యరాక్షసాఅనురాగ్నురాః॥ గుణిన్యాసూయయాస్యప్రాస్త్వంతతాప్రళాసాధనమ్॥ ౧౯॥ శ్రీశు
కః॥ ఇత్యంసారస్యతావిప్రీన్యతానంశయనుత్తియే ॥ పురుషస్యపదాంభోజసేవయాతద్గతింగతాః ॥
౨౦॥ శ్రీనూతః ॥ ఇత్యేతన్మనోతనయాస్యపద్మగంధపీయూషంభవభయభిత్వరస్యపునః॥ సుక్లోక్యశ్ర
వణపుటైఃపిబన్నభీక్షణంసంసారభృమణపరిశ్రమంజహతి॥ ౨౧॥ శ్రీశుకః ॥ ఏకదాద్వారపత్యాంతువి
శుప్తవత్సాన్యతమారకః॥ జాతమాతోర్భవంస్పృష్ట్యామమారకీలధారత॥౨౨॥ విప్రీగృహీత్యామృత
కంరాజద్వార్యుపదాయసః ॥ ఇదంప్రాచావవిలపన్నాతురోదీనమానసః ॥౨౩॥ బ్రహ్మద్విపశ్చతథి
యోలుబ్ధస్యవిషమూత్సనః॥ క్షత్రబంధోకేమకదోషాత్ప్రచత్వంమేర్భ్యోగతః॥౨౪॥ హింసావిహారం
పతింసంస్థేలమజితేంద్రియమ్॥ ప్రజాభజంత్యస్మీదంతిదరిద్రానిత్యిదుఃఖతాః॥౨౫॥ ఏవంస్వితియ విప్ర
షీకస్తప్రతీయంతేచమేవచ॥ విన్యజ్యనన్యపద్వారిలాంగాధానమగాయత ॥ ౨౬ ॥ తామజానకప
శుత్యకహిణాచిత్కేళవాంతికే ॥ వరేతేనకమేబాబేబ్రాహ్మణాంసమభాషత॥౨౭॥ కింస్విప్రీహ్మ
స్త్వన్నివాసేధమానాస్తిధనుర్ధరః ॥ రాజస్యబంధురస్యేతేబ్రాహ్మణాన్సత్రమానతే ॥ ౨౮ ॥ ధనదా
రాత్మజాయతామత్రశోచంతిబ్రాహ్మణాః ॥ తేవైరాజస్యవేషేణనటాడీపంత్యసుంభరాః॥ ౨౯ ॥ అ
హంప్రజానారక్షీశ్చేభగవతదీనయోరిహ ॥ అస్తీణాప్రతిష్ఠోగ్నిప్రవేత్యేహతకల్మషః ॥౩౦॥
భ్రాహ్మణాః॥ సంకర్షణోవాసుదేవః ప్రద్యుష్మాన్ భన్వి నాంవరః ॥ అనిరుద్ధోప్రతిరశోనత్రాతుం
శక్నువంతియతే॥౩౧॥ తత్కథన్నభవాన్మర్త్యమమరం జగదీశ్వరేః॥ చిక్షేమతస్యబాలిశ్యాన్నత
చ్ఛద్ధద్ధసేవయంతి॥౩౨॥ అజానః ॥ వాహంసంకషణోబ్రహ్మణాన్కృష్టఃకాష్టికేదేవచలహం
పాశోజానోనామగాంఢీవయస్యవేదహః ॥ ౩౩॥ మానమంస్థామమ బ్రహ్మకవిర్యంత్ర్యంబకతో
షణం॥ మృత్యుంవిజిత్యప్రథనేఅనేష్యతేప్రజాఃప్రభో॥ ౩౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిప్రంభితో విప్రఃఫలు
సేత పరంతప॥ జగామస్వగృహం త్రీతఃపాథక వీర్యంనిశామయన్॥౩౫॥ ప్రసూతికాలతనన్నేభార్యా
యాద్విజనత్రమః॥ పాహిపాహిసుతంమృత్యోరిత్యాహజానమాతృన్॥ ౩౬॥ సకపస్పృశ్యశుశ్యం
బునమన్మృత్యుమసేశ్వరమ్॥ దివ్యాప్రాణిచసంస్కృత్యనజ్యంగాంఢీపమాదదే ॥ ౩౭ ॥ స్యరుణత్సా
తికాగారంశరేర్నానాస్త్రియాజితే ॥ తిర్యగూర్ధ్వకమధఃపాథకశ్చకారశరపంజరమ్ ॥ ౩౮॥ తతః
కుమారస్సంజాతోవిప్రపత్న్యాగుడన్మృగః॥ సద్యోవర్యనమాపేదేనశరీరోవిహయసా ॥ ౩౯॥ త
దాహవిప్రేవిజయంవినిందన్ శృష్టస్సన్నిహతః॥ మాధ్యంపశ్యతమేయోహంశ్రద్ధధ్నేభకతన్మమ్॥౪౦॥ సప్ర
ద్యుష్మానానిరుద్ధోనరామానచక్రేవః॥ యస్యశేకుఃపరిత్రాతుంగోస్యస్తదవితేశ్వరః॥ ౪౧॥ భిగజా
ఏతేతుస్త్రేయాగపవగ్రాశ్శామిభితాభయమహాంతీత్యధః॥౪౨॥ తదేవాహాధనేతి॥ ధనదారాదిభిర్వియుక్తాః
యత్రయేషుజీనత్స-శోచంతిశేతీనంతికేవలజీవికాంసంపాదయంతి॥ ౪౩॥ అహమితి॥ హతకల్మషఇతిఽగ్నిప్రవేశేశ
బ్రాహ్మణవిలాపశ్రవణపాతకాత్ పూర్వోభవేయమిత్యధః॥ అహతకల్మషశ్చేతివా॥౩౦॥ ౩౧॥ తదితి॥ సశ్రద్ధద్ధసే
నసంప్రతిమః॥౩౨॥౩౩॥ ఏవమితి॥ ఏవంప్రాథమాక్రేయః విప్రంభితః విశ్వానంప్రాపితః - నిశామయన్ శృణ్వన్ ॥ ౩౪॥
౩౫॥నభితి॥ బ్రాహ్మణోపేక్షితేవ్యసకృష్టమపజ్ఞాయామసేశ్వరం నమన్మృత్యుమ్॥౩౬॥స్యరుణదితి॥ స్యరుణత్ అన్యతవాన్
తదేవాహ-తిర్యగూర్ధ్వకమితి॥౩౮॥ తతః॥ అదర్యనమాపేదేదేహిణాని నావతిష్ఠతేఇత్యధః॥౩౯॥౪౦॥నేతి॥ యస్య

ప్రజాఃతదవిత్తాఃరం||త్రత్రాహ||గితి||ర||ర||తతథతి||ప్రత్యక్తనివారితఃఉపపత్తిభిఃప్రతిపేధంకుర్వతా||ర||గ||దశ
యథతి||మానజ్ఞమానజానీహి-యేనిందంతివపమనుష్యాఃసకీర్తింస్థాపయిష్యంతినిశ్చలాంకరిష్యంతి||ఏతేనకీర్తిణావిపు
తాంమానవాస్థాపయంతిచేతిపాతాంతరం||ర||ర||ర||సప్తేతి || సప్తనప్తసంఖ్యాఃగిరియోయేషుద్వీపేషు || ర||ర||
గి||కృతమితి||కృతమితి||కృతిపరిణామరూపం నాలోకాభావమాత్రి||గి|| ద్వా రేజేతి||చక్రానుపధేనచక్రమను
గతేనద్వారేణ-త త్రమఃపరంతస్మా త్రమసఃపరందూరేవతామానం పరం శ్రేష్ఠంభాగవతంజ్యోతిఃసమశ్చ నానన్యా
పునత్ ప్రసమీక్ష్యప్రతాపితాఃసేతేనమిలయదితి||గి||౨|| తతథతి||విజుతఃఉచ్చరంతఃబృహంతఃమహాంతఃఉ
మయోభూషణంయస్యతత్ తతనలిలే భవనంమహాకాలపురం ద్యమ త్రమంద్యుతిమత్సశ్రేష్ఠమ్ || గి||౩ || తస్మిన్

నమ్మహానాచంధిగాత్మశ్శాఖినోధనుః||దేవోపస్యష్టంయోమాహ ధ్యదానినీపతిదుమహతిః|| ర||౨||వంశప
తివిప్రపాశవిద్యామాస్థానయఫలునః | యయోసంయమనీమాశుయత్రాస్తేభగవాన్యమః||ర||౩|| వి
ప్రావత్యమచక్షాణస్తత ఏంద్రీమగాత్పరీమ్ | అగ్నేయీం సేముతీం సౌమ్యాంనాయన్యా వాదు
ణీమధః||ర||సాతలంనాకపృష్ఠంధిష్ఠాన్యన్యన్యదాయుధః|| ర||౪|| తతోలబ్ధద్విజనులోహ్యనిస్తీర్ణాస్రతి
శ్రుతః| అగ్నింవివిక్షుక్త్యేషేనప్రత్యక్తఃప్రతిపేధతా|| ర||౫|| దర్శయేద్విజను నూం సేమానజ్ఞాత్మాన
మాత్మనా||మానవాస్థాపయిష్యంతీర్తింస్థాపయిష్యంతీర్తియేహి||ర||౬|| ఇతిసంభాష్యభగవాన్జానేనమహే
శ్వరః | దివ్యంస్వరథమాస్థాయప్రతిచిందితయేహి||ర||౭|| ఇతిసంభాష్యభగవాన్జానేనమహే
శ్వరీనధః||కాలోకంతథాతీత్యవివేకసుమహాత్మయః|| ర||౮ || తతాశ్చిత్వాస్తేన్యసుగ్రీవమేషుపుష్పబలా
హకాః|తమసాభిష్టగతయోబభూవుర్భరతపశుభః||ర||౯|| తాకద్వప్త్యాభగవాన్కృష్ణమహాయోగేశ్వ
రేశ్వరః| నహస్మాదిత్యంకాశంస్వచక్రింప్రాహిణోత్పరః ||గి||౧|| కృతంసుఖారంకనచక్రంమ
హద్విదారయద్భూతి రేహోచిషా| ఏనోజపందిద్వివిశేసుదర్శనంగుణమ్యతోరామశరోయధాచక్షుం||

గి||౧|| ద్వా రేచక్రానుపధేనత త్రమఃపరంపరంజ్యోతిరనంతపరగమ్ | సమశ్చ నానన్యప్రసమీక్ష్య
ఫలునఃప్రతాపితాఃపిదధేషీఃఉభే||గి||౨|| తతఃప్రవిష్టసలిలంనభన్వతాబలియస్తే జద్భృహదూమికా
భూషణమ్| తత్రాద్భుతంవేభవనం ద్యమ త్రమం భాజన్యోస్తంభ సహస్ర శోభితమ్||గి||౩|| తస్మిన్
మహాఘోంద్రమనంతమద్భుతం సహస్రమూర్ధన్య ఫణామణిమ్యుభిః | విభాజమానం ద్విసహస్ర నే
త్రేస్త్రితాచలాభం శితికంఠజవామ్|| గి||౪|| దదర్శ తద్భోగసుఖాననంవిసం మహానుభావంపురుషోత్త
మోత్తమమ్| సాంస్రాంబుదాభంసుపిశంగవాప సంప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణమ్||గి||౫||మహా
మణివ్రాతకీరీటకుండల ప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకుండలమ్ | ప్రలంబచార్వస్థ భజనకాస్తుభం శ్రీనత్స
లక్ష్మం వనమాలయావృతమ్||గి||౬|| మనందనంప్రముఖైస్సృపాషదైశ్చక్రాదిభిరూఘాఢిధరైర్ని
జాయుధైః | పుష్పాస్త్రియకీర్త్యజయోఽలభిభిర్నిషేష్యమాణం పరమేష్ఠినాంపతిమ్||గి||౭|| వందత
త్మానమనంతమచ్యుతోజ్జ్వల్న్ తద్దశనజతసాధ్వరః | తానాహభూమాపరమేష్ఠినాంప్రభుభాగ్ధాం
జలిస్సస్త్రికమూజయోగిరా||గి||౮|| ద్విజాత్మజా వేయవయోదికద్భుతయోమయోపనీతాప విధర్మగు
ప్తయః| కలవతీణావవనేర్భరాసురాకహత్తైన్వభూయ స్త్వరయేతమంతిమే||గి||౯|| పూణకామా
వపియనాం సరనారాయణావృష్టి ధనుమాచరతంస్థితేబ్రుషుభాలోకసంగ్రహమ్|| ౧౦|| ఇత్యాది

ప్రాథగవతాతేకృష్ణాపరమేష్ఠినా| ఓమిత్యానమ్యభూమాననూదాయద్విజదారకాః||౧౧|| న్యవతే
న్నితి || సహస్రమూర్ధ్విభవాఃకణాః తానుమణయః తేషాంద్యుతిభిఃద్విసహస్రనేత్రై సరూజాతంస్ఫటికగిరిసంకా
శంశితికంఠజవాం కంఠాశ్చజహ్వశ్చశ్రితయః నీలాఃకంఠజహ్వయస్యతం||గి||౪|| దద ర్శేతి| తద్భోగసుఖానంతస్యతనంత
స్యభోగోజేహః సుఖకరమానన యస్యతః||గి||౫||మహామణితి| మహంతోమణివ్రాతాయేషుతేషాంకీరీటకుండలనాం
ప్రభాతయాపరిక్షిప్తాః సర్వతఃస్ఫురంతః సహస్రమపరిమితాఃకుంతలాయస్యతం||గి||౬||సుసం దేతి| కీర్త్యజయకీర్తిప
హితాజయాలఖలభిరణిమాదిభిర్భూతిభిరూఘాఢిధరాభిః||గి||౭||౮|| ద్విజాత్మజాఇతి| మేకలవతీన్యాఇతిసంబోధ
న౯-శ్రీమ్రంమేలంతినకాశంఇతంతగచ్ఛతం||గి||౯||పూర్ణకామావతి| ఆచరతంకురుతంఇదంతభారతయద్ధాతూర్వపే

వక్తవమపిశ్చేవ్యకభసప్రస్తావనాత్రోక్తం॥౬౦॥౬౧॥ఇతిభావాధాదిపికాయాం- ఏకోననవతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా-
న్లోఃపరమేతుపునఃప్రొక్తాకృష్ణలీలాసమాసతః॥ యదువంశప్రనూతానా మానంత్య-చనకారణం శ్రీకృష్ణవిభూతింస
మాసేనదశకాయతి॥ సుఖమితి॥ సర్వసంపద్విశిష్టాయాం- శ్రియఃపతిఃపోడశసహస్ర పత్నీనామేకవల్లభస్యతాసాం
గృహేషురేమిత్వన్వయః॥౧౦॥౧౧॥ పోత్సల్లేతిగృహవిశేషణం పోత్సల్లేతిశ్లోకేనోక్తం॥౬॥ విజహారేతితథాహా-
దినిషుచ-అంభోవిగాహ్యవిజహార- మహానుదయోవేభవంయస్యసః-యోషితాంకుచకుంకుమేలికాప్రాంగఃయతస్తాభిః
పరిరబ్ధః॥౬॥ఉపగీయమానఇతిసూతమాగధవందిభిశ్చఉపగీయమానః॥౧౦॥౧౧॥ తాఇతితాఃశ్లిర్నవస్త్రాఃఅతపవవివృతో

తాంస్యకంధామసం పృహృష్టాయధాగతం । విప్రాయదదతుః పుత్రాన్యధాయాపం తథాహిభూ॥
౬౦॥ప్రశామ్యవేష్టమంధామపాధాఃపరమవిస్మితః॥యత్కించత్పిరుషం ఘోసాంమేనేకృష్ణానుకంపి
తం॥౬౩॥ఇతిదృశాన్యనేకానివీర్యాణాంప్రదశకాయత్ ॥ బుభుజేషుయాకరమ్యానిజేహాత్యాఃతే
మౌఖ్యేః॥౬౪॥ప్రవవమాఖలాకామాకప్రజానుబ్రాహ్మణాదిషు । యథాకాలంయథేవేంగ్రోభగ
వాశ్చేత్త్రీవ్యమాస్థితః॥౬౫॥ హత్యాన్యవాసధమిష్టాఘాతఇత్యాజ్ఞానాదిభిః॥ అంజసావతయా
మాసధమణంధమణుతాదిభిః॥౬౬॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే- ఏకోననవతితమోధ్యాయః-
శ్రీశుకః॥సుఖంస్వపుర్యాంనివనా ద్వారకాయాంశ్రియఃపతిః॥ సత్యసంపత్సమృద్ధాయాంపంపృతోవృ
ష్టిపుంగవేః॥ ౧॥స్త్రీవిశ్వాత్తమవేమాభినఃవయాపనకాంతిభిః । హమ్యేషుకంకుకాద్యేన్యకీడం
తీభివటిద్యుభిః॥౨॥నిత్యంన కులమాగాకాయాంమదచ్యుద్భిమౌతంగజైః॥స్వలంకృతేర్భుజైర్వైర్వరథే
శ్చకనకోజ్వలైః॥౩॥ ఉద్యానోపనాథాయాం పుష్పితద్రుమరాజషు । నిర్విశద్యంగవిహితేర్నా
దితాయా సమంతతః॥౪॥ రేమేహాడశసహస్ర పత్నీనామేకవల్లభః । తావంతిభిఃప్రద్రూపాశితద్ధృ
హేషుమహాధిః॥౫॥ప్రోత్సల్లేత్సలకల్హారకుముదాంభోజరేణుభిః॥లాసితామరతోయేషుకాజద్విజ
కులేషుచ॥౬॥విజహారవిగాహ్యంభోహాదీనిషుమహూదయః । కుచకుంకుమలిప్తాంగఃపరిరబ్ధస్వయో
షితామ్॥౭॥ఉపగీయమానోగంధవేష్టమౌఘదంగపణవానకాః॥నాదయద్భిముఃదావీణాసూతమా
గధవందిభిః॥౮॥పిచ్యమానోద్యుతస్తాభిహాసంతీభిశ్చరేచకైః । పత్నీస్సించకేవిచిక్రేడేయతీభియతా
రాజివః॥౯॥తాఃశ్లిన్నవస్త్రవిష్వతోరుకుచప్రదేశాస్సించంత్యుడధృతృబృహత్కబరప్రసూనాః॥కాంతం
స్మరేచకజహీషుకాః॥యోపగూహ్యజాతస్కరోస్కయలనద్వననావిశేషః॥ కృష్ణస్తుతత్తనవిషజ్జితకుం
కుమచ్యుక్తీర్ధాదిపంగుళితూతలబృంగంబంధః॥సింహకముహూర్వనతిభిపరిపిచ్యమానోరేజేకరేణుభి
రివేభవతిఃపరితః॥ ౧౦॥ చహానావతకానాంచగీతవాన్రోపజీవివాం క్రీడాంకారవాసాంసికృష్ణోదా
త్తస్యచ స్త్రియః॥౧౧॥కృష్ణస్తేన్యనవిహారతోగత్యాలాపేషీతస్మితేః । నమఃకేళిపరివ్యంకే స్త్రిణాంకిలి
హృతాధియః॥౧౩॥ఉచుముకుచేకధియోగిరఉన్మత్తవజ్జడమ్॥చింతయంత్యోరవిందాక్షంయానిమేగద
తశ్చృణు॥ ౧౪॥ కురరిలిపసిత్వంవీతనిద్రావశేషేస్వపతిజగతిరాత్ర్యామీశ్వరగ్ర సబోధే॥వయమి
వసఖచిద్గాఢనిర్దిష్ఠతానశనయనహాసోదారలిలేతుడేన॥ ౧౫॥నేత్రేనిమాలయసిం క్రమదృష్టబంధు

కుచప్రదేశాః- ఉన్మత్తతానివిప్రస్తానిబృహత్కబరేభ్యః ప్రసూనానియాసాంతాః-జాతేనస్మరేణయఉత్సయఃతేన
లసంతివదనాని యాసాంతాః॥౧౦॥ కృష్ణఇతితాసాంస్తనేశ్యోవిషజ్జితకుంకుమాన్రకాయస్యసః- క్రీడాయాంఅభిమంగే
ణాభినివిశేషధుతఃకంపకకు శలబృంకుంబురోయస్యసః॥ ౧౧॥౧౩॥ఉచురితి॥ముకుందేకధియః సహాహితాఃఉన్మత్తా
వతణమగిరస్సత్యఃపునస్తమేవేతంది తయంత్యోజడంయథా భవతితథాయానివాక్యానిఉహస్తానిమేమత్తఃగదతఃశ్చ
న్యోత్సర్గః॥౧౪॥కురరితి॥ఉశ్వరఃశ్రీకృష్ణఃతేనగ్రస్తబోధేజగతిస్వపతి- త్వంతునిద్రాభంగంకుర్వ తీలిపసినశేషేనస్వ
పిపితదనుచితమిన్ద్రః- అధనానాపరాధస్తనాపీత్యాశయేనాహుః॥నశ్రిననయనస్యహాసేనసహితంఉదారంయల్లిలేతు
ణంతేనకచ్చిద్గాఢంనిర్దిష్ఠతాస్తమితి॥౧౫॥ నేత్రఇతి॥నక్తంరాత్రావదృష్టబంధుసత్సీగోరవీషికించ- నైతావతేనవసు
మివస్త్వచాయసే॥ ౧౬॥ భోభోఇతి॥అలబ్ధనిగ్రః సదానిష్ఠచక్ర్రోశసికింవా అస్తాభిఃప్రాస్తాంశాంత్యమపి గతోస

అహికాకష్టం-యథానయంసంభోగేనముకుండాపహృతకుచకుంకుమాదిలాంఛనాః - తథాత్వమపి - యతఃఅపహృతశ్రీకాస్త్రభాదిలాంఛనోలక్ష్యసే||౧౭|| త్వమితి|| ముకుందగదితానిరహస్యానివిన్యత్య - తదేకచింతయాకచ్చిత్వం ఊహోపివయమివ స్థితగ్రీః స్తబ్ధవాక్-హేళందోన స్తథేవోపలక్ష్యసే|| ౧౮|| కిమితి || అప్రియాచరణంవినాన్మరోదీరశై నవ్యధాజననంమలయానిల - తవానుచితమిత్యధః||౧౯|| మేఘేతి|| తావాతీహరణాదిసామ్యాత్ త్వం యాదవే ప్రస్యమానందయితఃసఖాసిఅతోభవాత్తంధ్యాయతిఃధ్యానేలింగాన్యాహుః-అత్యుత్తంరథత్యాది-అహాహిమితిత్వ యాతేనసఖ్యంకృతంయతోదుఃఖదస్తత్ప్రీనంగఞ్చతి || ౨౦ || ప్రియరావేతి || హేకోటిలప్రియరావస్యప్రియంనదస్యశ్రీ కృష్ణస్యపదాసేవపదానిశబ్దాత్సంభాషసే. మృతాన్వదేనయతీతితథా-తమాలనయానోమలయాగీరా వలితకంఠ మణీయకంఠమేవదకధయఃకింతవప్రియంకరవాణీతి||౨౧||నేతి|| హేక్షీతిధర-త్వంనవదసినచలసి అతోనూనంమహంత మధఃచింతయసే-బలతహిలాపికిం-యథా సనే ర్విధతుఃవయంకామయామహే- తథాత్వమపి సుతృత్యైశ్వలం కేర్వోధంకామయసేటమితిచే తహిలాపిత్వం సవస్తాభవివ్యతీతిభావః||౨౨||శువ్యదితి||భాసింధుపత్నీవ్యసద్యఃసం

స్తవంరోరవీషికరుణంబతచక్రవాకి | దాన్యంగతావయమివాన్యత పాదజాప్తాంకింవాసృజం స్పృహ యసేకబరేణానోఘమ్||౧౬|| భోభోనదానిప్తనసేడదస్యన్నలబ్ధనిద్రోధితప్రజాగరః | కింవాముకుండా పహృతాత్రలాంఛనప్రాప్తాందశాంశ్చంచగతో దురత్యయామ్|| ౧౭ || త్వం యత్కృణాబలవతానిగృహీతళందోక్షీణస్తమాననిజదీధితిఃఊహోపి||కచ్చిన్యకుందగదితానియథావయంత్య విన్యత్యభోస్థగి తగీరుపలక్ష్యసేసః|| ౧౮|| కిం వాచరితమస్తాభిర్మలయానిలతేషియమ్ | గోవిందాపాంగనిర్భిణ్ణహృదీర యసినస్త్రామ్||౧౯|| మేఘశ్రీమం వ్యమపిదయితో యాదవేప్రస్యమానం శ్రీవత్సాంకంవయమివ భవాత్ధ్యాయతిప్రేమబంధః|అత్యుత్తంరథత్వపలహృదయోస్తద్విభోబాష్పధారాఃస్తృత్వాస్తృత్వా విన్యజసిముహూదుఃఖదస్తత్ప్రీనంగః||౨౦|| ప్రియరావపదానిభాష సేమృతసంజీవకయానయాగీరా| కరవాణీమద్యతేప్రియంనదమేవలీతకంఠకోటి|| ౨౧|| వచలసినపదమ్యదారబుద్ధేక్షీతిధరచింతయసే మహంతమథఃమ్|అపిబలవమదేవనందనాంఘ్రింవయమివగోమయసే సునే ర్విధతుఃమ్||౨౨||శువ్య ద్ధిదాః కృతతరావతీంధుపత్నీసంప్రత్యపేతకమలశ్రియలస్తభతుః|| యద్యద్యయం యదుపతేః ప్రణయావలోకమప్రాప్యశుష్కహృదయాః పురుకశిఃతాస్త్ర||౨౩|| హంసన్యాగతమాన్యతాం పిబ పయోబ్రూహ్యాంగశోరేః కథాంమాతంత్యానుపదామకచ్చిడజితస్యస్త్రాన్తడక్తంపురా|| కింవానచ్చ తసాహృదస్త్రరతితం కస్మాన్భజానోవయం త్వాద్రాతాపయకామదం ప్రియమృతే నేవేకనిష్ఠాప్తి యామ్||౨౪||ఇతిద్వితీయభావేవకృష్ణేయోగేశ్వరేశ్వరే||క్రియమాజేవమాధవ్యలభిరేవేష్టమింగతిమ్

౨౫|| శ్రుతమాత్రోపియఃపుంసాంప్రహళ్యేర్వతేమనః|ఉరుగాయోరుగీతోవావశ్యంతీనాంచకింపునః|| ప్రతిగ్రీష్టేసింధుమేఘుద్వారా అమృతవృష్ట్యాముష్మాన్నానందయతి-బలతహికాకష్టంఅతః శువ్యంతోహృదాయా సాంతాః-అపగతకమలశోభాఃకృతతరాశ్చలస్త్ర-వయంయథాప్రియతమస్యభతుఃమఘధువతేఃస్త్వప్రసిద్ధం||౨౬||తదే వదేవాదాగతంహంసందూతంకల్పయిత్వాహుః|| హంసేతి|| వఃఅస్మాక్ ప్రతిపురారహసిఉక్తం కింవాచల సాహృదః స్మరతి-స్మృత్యైవమాం ప్రసాపితవానితీచేదతలహుః హేక్షీద్రక్షిద్రస్యదూతః కస్మాన్యయంతంభజామః సకిమ ణిమాహ్వయ - యవ్యదాక్షిణీచేదతలహుః-అహాలతహిలాతంఞ్హూలావయలకారయ-ఓమితిగచ్ఛంతమివతంపున రాహుః-యాలస్మాకనంచయిత్వావకాశీసీరమతేతాంప్రియమృతేతమేనాతాపయ - సాతదేకనిష్ఠాకథంపరిహరేణ సశక్యత ఇతిచేదతలహుః-స్త్రియాంజాతావేకవచనం-అస్మాను స్త్రీమమధ్యేనేవేకనిష్ఠావతేవయమిత్యధః-త్వాద్రా లాపమకామదమితి సాతాతరేతుత్వాద్రంతుమధుతద్వితే మధురాలాపమాత్రయస్యంతలకామదంఅతప్రదం- శ్రీ యమృతేవయంకస్మాన్భజామఃకింతులనాదృతాపిసతీపునఃపునఃసేవభజతు-యతఃఅస్మాన్కృత్యమానిస్యః స్త్రియఃసక నిష్ఠావకత్రేవస్యనమానసిద్ధానిష్ఠాయాసామితి||౨౮||౨౯|| తాసాంకృష్ణేవవంభూతోభావఃనాతిదిత్రమిత్యాహ||శ్రీ తమాతోగీతి|| ఉరుభిగాఃయోక్షతేఃఉరుగీతోవాద్యైః క్షిప్తీతేఃయథాకథంచిదప్రీతోవేష్యః||౩౦||౩౧|| ఏవమి తి||పదంసాం||౩౨||౩౩||తాసామితి||యాఃరుక్మిణీప్రముఖాఃఅష్టా-తాఃఉదాహృతాః||గవ||౩౪||౩౫||౩౬||౩౭||౩౮||౩౯||౪౦||

మహా తరళతాధికమోడశనహస్రమహిషీణాంపుత్రాఃలక్షమేకమశీత్యుత్తరేకవప్తినహస్రాశిభవంతి । ౩౧॥ ౩౨ ॥
ప్రద్యుమ్న ఇతి॥ అనిరుద్ధశ్చేతితఃపుత్రాణాంమధ్యేన ప్రదశ్చేవజ్ఞేయాఃఅథవాఅనిరుద్ధనామాపికశ్చిత్పుత్రవవేతి॥ ౩౩ ॥
౪౨॥తిస్రఇతి॥నహస్రాణామపరిమితానాంకుమారాణామిత్యన్వయః - యదాప్రత్యేకంబహునధ్యాపయతామచా
ర్యాణామియంసంఖ్యా-తపసిశ్రుతమాత్రంనతుసమ్యక్జ్ఞాయతే ॥౪౩॥ సంఖ్యానమితి॥ తదాకుమారాణామేవసంఖ్యా
నంకర్తుంశక్యతేకటఃపునస్సర్వయాదవానామితి ॥ ౪౪॥ దేవాసురేతి॥ తేహత్పన్నాఇతిప్రత్యేకంబహుభిఃసూప్తేరి
భిజ్జేయం॥౪౫॥తిన్నిగ్రహయేతి॥ఏవమేవయదుకులేదేవాఇతితథాహక్ర॥ శ్లో॥ నహస్రశ్చముమ్భాతాదేవాయదుకు

౨౬॥ యాస్తంపర్యచరన్ప్రేక్షాసాదనంవాహనాదిభిః । జగద్గురుంభర్తృబుద్ధ్యాతాసాంకించణ్యై
తేతపః॥౨౭॥ఏవం వేదోదితంధర్మంహ్యనుతిష్ఠన్సతాంగతిః । గృహంధర్మార్థకామానాంముహుశ్చ
జ్ఞశ్శయత్పదమ్॥౨౮॥అస్థితస్యపరంధర్మకృష్ణస్యగృహమేధినామ్॥ఆనామోడశనహస్రమహిషీణ్యప్త
శతాధికాః॥ ౨౯॥తాసాంస్త్రీరత్నభూతానామష్టాయాః ప్రాగుదాహృతాః । రుక్మిణీనముఖారా
జతత్పుత్రాశ్చనుపూర్వతః॥ ౩౦॥ ఏకైకస్యాందశదశకృష్ణోజీజనదాత్మజాః । యావత్పుత్రత్వనో
భార్యాఅమాఘగతిశ్శ్వరః॥౩౧॥ తేహముదారపీర్వాణామష్టాదశశమహారథాః । ఆసన్నుదాగయశ
సస్తేహానామానిమేశ్వరాః॥ ౩౨॥ ప్రియ్యమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చదీప్తిరూభానుశేవచ । సాంబోమితో
బృహద్భానుమిన్క్రివిదోవృకోరుణః॥ ౩౩॥ పుష్కరోదేవబాహుశ్చశ్రుతదేవస్సనందనః । చిత్రభా
దుర్వూధశ్చ కవిర్నర్మగ్రాధపవచ ॥ ౩౪॥ త్రివక్రాయాముపక్రోశః పుత్రఃకృష్ణమనునతః । భిష్య
స్సాహున్నారదశ్య దధాచిత్తమఖండితమ్ ॥ ౩౫॥ తేనోక్తసాత్వతంతంత్రంయత్జ్ఞాతాముక్తిరూ
స్యవేత్ । యతస్త్రీశూద్రదాసానాంసంస్కారోవైష్ణవస్సృతః॥ ౩౬॥ఏతేహమపిరాజేంద్రతనూ
జానాంమధుద్విషః । ప్రదుమ్నాఅసీత్పృథమఃశిత్వవద్రుక్మిణుతః॥ ౩౭॥ సరుక్మిణోదహితరముప
యేమేమహారథఃతస్మాన్సుతోనిరుద్ధోభూన్నాగాయతబలాన్వితః॥ ౩౮॥నహసిన్క్మిణఃపాత్రీందాహి
త్రోజగృహేతతః॥ ఎజ్రస్తన్యాత్మభూర్జస్సుమహాసలాదవశేషితః॥౩౯॥ప్రతిబాహుభూతస్యాత్మబా
హుస్తస్యచాత్మజః॥ నుబాహూరుగ్గిరేనోభూచ్ఛతసేనస్తుతత్పుతః॥౪౦॥సప్యేత్స్యైకకలేజాతాలథ
నాలబహుశ్చితాః । అల్పాయుషోల్పచీర్యాశ్చఅబ్రిహ్మణ్యాశ్చజ్ఞరే॥౪౧॥యమవంశప్రసూతానాం
పుంసాంవిఖ్యాతకమఃకామ్॥ సంఖ్యానశక్యతేకర్తుమపివమాంయతైర్నృప1౪౨॥తిస్రిఃకోట్యస్సహ
సాగ్రామప్రాశీతిశతానిచ । ఆనాయకుకుమారాణామచార్యాఇతినశ్చృతం॥౪౩॥సంఖ్యానంయాద
వాసాంకఃకరిష్యతిమహాత్మనాం॥ యత్రాయితానామయతలక్షపుత్రస్సఅహుకః॥౪౪॥దేవాసురహతా
గ్నోవైదేతేయాస్యతిదారుణాః॥ తేహత్పన్నామనుష్యేషుపజాపృష్టాబధిరే॥౪౫॥ తన్నిగ్రహ
యహరిణాప్రోక్తాదేవాయదోకులే । అవతీణాఃకులశతంయేహమేకాధికంనృప॥౪౬॥తేహప్రమా
ణంభగవాన్ప్రసప్తేచాధనధ్ధరిః । చేతోనువతిశనస్తస్యవపుధుస్సర్వయాదవాః॥౪౭॥శర్యాలసనాట
నాలాపకీడాస్సానాశనాదిషు । నవిరున్మంతమాత్మానంవృష్ణయఃకృష్ణచేతసః॥౪౮॥ఈజేకగ్రభుభిరా
త్మానంసర్వదేవాధనంగ్రహమ్॥ స్వయోగమాయారచితైఃకురుక్షేత్రాదిమక్రిమాత్॥౪౯॥కష్ట
గాగ్యైశ్చితావంత్యకామాచార్యైర్దవేత్స్వరః॥దీక్షితోహ్యగ్రిపత్నీభిఃపుణ్యశ్లోకశిఖామణిః॥౫౦॥తిథిం
చకేస్సప్రసంయుజ్జవియదుచస్యస్సరిత్యాదశౌచంద్వియస్సిద్ధాస్తత్సర్వహంయయరజితపరాశీర్జ్య
లేష్మధగితి॥ ౫౧॥౫౨॥ తస్మాత్శ్రీకృష్ణకీతిః సర్వతీర్థైః త్రయత్సంశ్రీకృష్ణస్యనర్వదేవో త్రయశ్చేనచిత్రమిత్యాహ॥
తీర్థకమితి॥ఇతఃపూర్వంస్వస్మరిదేవసర్వతోధికంతీర్థంఅసీత్ ఇదానింతుయదుషుయదజనిజాతంతీర్థంశ్రీకృష్ణకీతిశన
రూపం తత్సర్వస్మద్భూపంపాదశౌచంతీర్థంహేనంఅల్పంచ కేస్వయమేవసస్వతీర్థైః పరివిరాజితఇత్యధః-శ్రీకృష్ణ
స్యద్విషఃసిద్ధాశ్చేనస్యస్వరూపంసాహువ్యంయయరిత్యపిచిత్రం- తస్యపరమకారుణీత్యాత్-యథాఇదంచనచిత్రం
కింతత్-అజితసరాలజతా అపారాజితాకైశ్చినస్య ప్రాప్తపరసర్వతః పరిపూర్ణాశ్రీకృష్ణస్త్రైవనాన్యస్యేతితదేవా
హుయదధేకల్యేమా బ్రహ్మనీరాంయత్సద్భి సన్నునిరపేక్షంతమేవలక్ష్మీశ్రీమతభిచిత్రమేవేతిచేర్మహిషరమ

మంగళానామధేయత్వాత్తస్యేత్యాహ- యన్నామేతి-తదపినాథకస్మరణాపేక్షమిత్యాహ । శ్రుతమగదితమితి - రవ్యధమాశ్రయత్వాపీత్యాహ-యత్ప్రత్యోగోప్రథమఃఇతి గోలేషుతత్ప్రసిద్ధంశేషుధర్మాఃయత్ప్రత్యేషే ప్రవర్తితః- తస్యక్షీతిభరహరణంనైవచి తమిత్యాహ-కృష్ణస్తేవ్యకదితి కాలచక్రాయుధస్యేతి సర్వసంహారకా మూతేఃవిశేషతోదురంతప్రభావచ కాయుధస్యకీయదేతదిత్యధః॥౧౭౧॥ యథావంభూతఃశ్రీకృష్ణః - తతఃసేన్యః ఏవసర్వోత్తమిత్యాహ॥జయతీతి॥జనానాంజీవానాంయోనినాసతీతయః - తేషునానివసతిఅంతర్వామితయాతథా కృష్ణోజయతి-దేవక్యాంజన్మేతివాదమాత్రంయస్యసః యదువరాఃపరిమత్సభాశివకరూపాయస్యసః ఇచ్ఛాసు త్రేణనిరసనమథోపక్రీడాధఃస్తేవ్యః దోర్భిరధమకమస్యకక్షిపకా సిరచరవృజనఘ్నఃఅధికారివిశేషానపేక్షమే బృందావనగతానాంతరులతాగనాదీనామపినంసారదుఃఖహంతా తథావిలాసవేదధ్యాయపేక్షంప్రజపనితానాం రవనితానాంచనుస్మితేనశ్రీమతాముఖేనేవకామదేవంధర్మయః -కామశ్చాసాదీవ్యతివిజగీవతినంసారమితిదేవత భాగద్వారామోక్షంప్రపదకాయన్నిత్యధః॥౧౭౨॥ఇత్యుతి॥ తత్తత్కార్యవిశేషేఃస్వీకృతమత్ప్రకూర్మాదినానాః దధేన్యయత్నః । యన్నామామ గళఘ్నంతమధగదితంయత్ప్రత్యోగోప్రథమఃకృష్ణస్తేవ్యకన్మ చిత్రంక్షీతిభరహరణంకాలచక్రాయుధస్య॥౧౭౩॥ జయతిజననివాసోదేవకీజన్మవాదోయదువరపరిష త్తేన్యవోభిశరస్యన్నధమ్మః॥శ్చిరచరవృజనఘ్నఃస్మస్మితశ్రీముఖేనవృజపురవనితానాంవధర్మయః కామదేవమ్॥౧౭౪॥ఇత్యంపరస్యనిజధమ్మఃరిరక్షయా త్రలీలాశ్చోస్తదనురూపవిడంబనానికర్తాణికర్మకష ణానియదూత్తమన్యశ్చాయాదమువ్యపదయోరనువృత్తిమిచ్ఛక॥౧౭౫॥ మత్యేకస్యయానుసవమేధితి యానువృత్త్యాశ్రీమత్ప్రభాశ్చోవణీతకంచితయేతి తద్దామదుస్తరకృతాంతజనాపవగణంగామా ద్వసంక్షీతిసుజోపియయర్చదధాః॥౧౭౬॥

—* ఇతిశ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే పారమహంసాస్థం అష్టాదశసహస్రికాయాం *
సంహితాయాం శ్రీవైయాసకావ్యం శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం-
దశమస్కంధే- సవతితమోధ్యాయః-

తారమూతేఃర్విశేషలోయదూ త్తమన్యసతఃపరస్యపరమన్య తదనురూపానుకారిణి కమకషణాజ్ఞామకనిహాణా నికమాణిచరితానిశూయాత్ శృణుయాదిత్యధః॥౧౭౭॥ అనువృత్తేఃఫలమాహ॥మత్యేకైతిశ్రీమత్యాకధాయః శ్రీవణీతకశయుక్తయాచింతయాసంవధితయా అనువృత్త్యాతయా తన్నిష్ఠత్వేనతస్యధామలోకమేతి- లోకశ్చేషి కాలేనాకలితమిత్యాహ-దుస్తరేతి దులభపురుషాధతామాహ - గామాద్వసంక్షీతిఘజిత॥౧౭౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధవ్యాఖ్యానాయాం-శ్రీధరాచార్యవర్యవరచితాయాం
భావాధకదీపికాయాం సవతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా
ఓం తత్సత్ -శ్రీకృష్ణావణమస్తు
దశమస్కంధస్సమాప్తః

శ్రీరక్తిణీనత్యభామానమేత-శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మసేనమః-

శ్రీ మద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే ఏకాదశస్కంధప్రారంభః-

శ్లో॥ విజయంతేవరానంగకృష్ణపాశరజస్సృజః । యాభృతామూర్ధ్నిజాయంతేమహేంద్రాది మహానజః॥
ఉక్తే క్రితంశదధ్యాయేముక్తిరేకాదశేతతః॥ జాయతేయేతిహస్తాద్యస్సమాసస్యానయోగతః॥
నారదోవసుదేవాయనమాసేనవ్యవణాయతే॥ భగవానుద్ధవానూధవిస్తరేశోపపత్తిభిః॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేదువంశస్యనంక్షయః॥ ఉపక్షిప్తవిరాగాయమానలవ్యసదేశతః॥
ప్రవృత్తిశేవరానందకృష్ణక్రీడానువణికాతాత్రన్నిన్మత్ప్రారానందపారోహిణానువణ్యతే॥

ఏవంతానందశ్రమస్కంధేభూభారావతరణాయ - నిజవిభూతివిభూషితయదువంశావతారిత సకలవిరాంశస్య
భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య తదుచితప్రవృత్తిదంబసేన-తచ్ఛ్రవణస్మరణాదిపరాణాంపరమానందకారణక్రీడాఅనువణికా-
అభేదానిమువరతయోగ మాయావేధవన్యభక్తానామాత్మతల్పీపదేశపూర్వకం - క్రిడాధంభూతల మవతారితా
నాంచాధికారిణాం మరాంశానాం మానలవ్యసదేశేన - తత్తదధికార పదప్రావణ పూర్వకంచ బ్రహ్మగ్యను
గ్రహాయనిజవదారోహూనిరూప్యతే - తత్రకురుక్షేత్రయాత్రాగ్రామాం అవిరక్తస్యవసుదేవస్య ॥ శ్లో ॥ కమణా
కమణిహారోయధాస్యాన్నస్తదుచ్యతామి త్యేవంకమయోగంపుష్పవతోనారదాదిభిఃకమయోగో నిరూపితః॥
శ్లో॥ కమణాకమణిహారవిషసాధునిరూపితః॥ యచ్ఛ్రద్ధయాప్రవిత్తేనశుక్లేనేజ్యేతపూరుషభక్త్యాదిరా తేనచవిశు
ద్ధవత్సన్యశ్రీకృష్ణరామాపరమేశ్వరేజ్యేనజ్ఞాతవతఃపథ్యర్థానయనాధ్యాయేశ్రీకృష్ణేనాత్మతత్వముపద్యుక్తం॥ శ్లో॥ వచోవస్స
మవేతాధంకతావేతదుపమన్మహే॥ యన్నఃపుత్రాకనముద్దిశ్యతత్వగ్రామిఉదాహృతభక్త్యాదిరా-తత్త్వతత్వవిషయ
భోగాతితయేనపునస్త్రిహితమాసీతే - తదేవేదానీనారదముఖేనప్రథమంపంచాధ్యాయానిరూప్యంతే-తత్రప్రథ
మాధ్యాయేవేరాగ్యోత్పాదనాయయదుకులస్యబ్రహ్మశాపపదేశేన - త్యున్నతవిషయమఖానామనిత్యతా ప్రతిపా

శ్రీశుకః॥ కృత్యాదైత్యవధంకృష్ణస్సరామోయదుభివృక్షతః॥ ఘోషవతారయద్భారంజవిష్ణం జనయన్
కలిమి॥ ౧॥ యేకోపి తాస్సుబహుపాండుసుతాస్సవత్తేన్నదుఃద్యూతతపోనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్॥ కృ

త్యానిమి త్రమితశేతతస్సమేతాహత్యాప్యపాన్నిరహరత్త్వితభారమూతః॥ ౨॥ భూభారరాజ్యపుతనా
ద్యతే తతశ్చతుర్భిరధ్యాయేన్నిమిజాయంతేయసంవాదేన సపరికరంపరమాత్మతత్త్వనిరూపణం - తితిష్యేషేభగవ
దుద్ధవనంవాదప్రస్తావః తతస్త్రయోవింశతిభిఃఉద్ధవంప్రతిభగవతస్తత్త్వనిరూపణం తతోద్వాభ్యాంమానలక్రీడాభి
త్యేవమేకక్రింశాధ్యాయేరేకాదశస్కంధస్యప్రవృత్తిః - తస్యచయధామతీన్యాఖ్యానమారభ్యతే - తత్రమానలప్ర
సంగాధంకంపూర్వస్కంధాధికమనువదతిశ్లోకద్వయేన॥ కృత్యేతి॥ అవతారయదిత్విత్ర అడాగమోద్రప్తవ్యః అవతార
యతో జవిష్ణం వేగన త్రమమతిశీఘ్రంహింసాపర్యవసాయినమిత్యధికకలింకలహం॥ ౧॥ ఏతద్వివృణోతి ॥ య ఇతి ॥ సవ
త్తేన్నదుఃరోగ్యోనాదిభిఃకోపితాకోపంకారితాః-సుబహుయథాభవతితథాబహువారానత్యధికః తదేవాహ॥ దుర్భూ
తసేషనకచగ్రహణాదిభిరితి-దుర్భూతంకపటద్యూతంహేనమనజ్ఞాకచగ్రహణం దుష్కానసేనద్రాపద్యాః కేశాశ
వణాం-ఏతానిలదిర్యేమాంగరదానజతుగృహదహనాదీనాం-తేకృత్యాయేకోపితాఃపాండుసుతాఃతాన్నిమిత్తం కృ
త్యాభితరేతరతః-ఉభయోఃపక్షయోఃసమేతామిళితాన్యపాహత్యాక్షి తేఃభారంనిరహరత్ జహర యద్వాయే
కోపితాఃయేచ్ఛకోపితాఃతాన్ఇతరేతరతః పరస్పరంనిమిత్తంకృత్యేత్యన్వయః - యేతుప్రకటాదేత్యాఃపూతనాదయః
తాన్వన్యమేవమాతవాన్-యేతుప్రలంబాదయఃతాన్బలీనఘాతీతవాన్ - యేతుబాంధవచ్ఛగ్ననాస్థితాఃదేత్యాః
తాన్వన్యస్పరంనిమిత్తంవిధాయయదుభిఃపాతయిత్వాభూభారమపాకృతవానిత్యధికః॥ ౩॥ అపిచ॥ భూభారేతి॥ అన్య
శ్చదువోభారభూతాఃరాజ్యపుతనాఃరాజ్ఞాంతృతనాసేనాః-రాజస్తేమాంపుతరాశ్చేతివాస్వబాహుభిఃస్తే - పరి

తీతేయదుభిర్వివాహాదిచ్చతేనగిరస్యహత్వా- బాహుభిరితిబహువచనం వస్తుతశ్చతుర్భుజాభీప్రాయేణ నస్తేషా శ్రీకృష్ణశ్రీమతీతిజ్ఞాత్వాయాదహాఃకిమితీతస్తే వప్రద్రుహ్యంతి- తత్రాహ- అప్రమేయః - ప్రమాతుమశక్యః ఏ వంభాతఇతి- పరికల్పితమశక్యఇత్యర్థః-చింతామేవాహ-మన్యఇతి సన్వితవిత్ కే-అవశేర్భూమేర్భూగోయద్యపిలోక పృతిత్యాగతః తథాన్యగతవమస్యే- యద్యస్తాత్ అవిషమ్యంసోధుమశక్యం- యాదవంకులమిత్యసేనస్వ వంశత్యా త్వయంహసనమచితుమితినుచితం॥౩॥తీహీ-దమప్యన్యేభూత్యతాంతత్రాహ- నేతి॥ అన్యతః ఇంద్రాదిభ్యో పియాదవకులస్యచిరభవ స్థిరస్కారోనభవేత్ -కుతః-మత్సంశ్రయస్యఆహమేవస-త్రయోయస్యతస్య కిం చ విభవో న్నహసన్యవిభవైఃగజరథతురగవదాతిభిఃఉన్నహసన్యోచ్ఛృంఖలన్య-యద్వా-తహీ-దంకిమితిసంహతావ్యతత్రా హవిభవోన్నహసన్యేతి తన్నాదేనంకరిష్యామిత్యాహ-అంతఃకలిమితి-శాంతిశ్రమంఉప్రేమిఉప్రేమ్యామివతమానసా మీప్యేవతమానవద్వా తనంతర్దంధామశ్రీవైకు-తాఖ్యంఉప్రేమ్యామిత్యర్థః॥ ౪॥ ఏవమితి॥వ్యవసితఃకృతనిశ్చి యఃసంజప్రేషపసంహృతనాత్ ॥ ౫ ॥ తదేవంన్యావతారప్రయోజనంసర్వం సంపాద్యస్వలోకం జగమేత్యాహ శ్లోకద్వయేన॥స్వమూర్త్యేతి॥ తోకానాంలావణ్యస్యనిము-క్షీఃత్యాగఃయయాయామపేక్ష్యలోకానాంలావణ్యంనా స్తీత్యర్థః యద్వా-లోకేభ్యోలావణ్యస్యనిర్ముక్తిదానంయతఃయత్సంపర్కేణలోకాంలావణ్యంతోభవంతీత్యర్థః తయాన్యమూర్త్యాన్యణంలోచనమాచ్ఛిగృహకృత్య తలోన్యస్యావలోకనేలోచనన్యాప్రవృత్తైః-తథాన్యగ్నిభిఃతాః శిరఃస్థారతాంచి త్రంచాచ్ఛిద్య- తథావదైతత్రతత్రాంతీతైఃతానిపదానిఈక్షతామీక్షమాణానాంఅన్యతోగమనాదీ యదుభివిరప్యగుప్తై స్స్వబాహుభిరచింతయదప్రమేయః । మన్యే2వశేననుగతోన్యగతోహిభారోయ

ద్వారవంకులమహాలవిషమ్యమాస్తే॥ ౩॥ ప్రేవాన్యతఃపరిభవోన్యభవేత్కథంచినృత్సంశ్రియస్య విభవోన్నహసన్యవిత్యమ్॥అంతఃకలింయదుకులస్యవిధాయ శేఖ-స్తంబస్యవహ్నిమివ శాంతిముచ్ఛేమిరా మ॥ ౪॥ సేవవ్యసితోరాజానత్యసంకల్పఈశ్వరః । శాన్యాజేనవిప్రీణాం సంజప్రేన్యకులంవి భః॥౫॥స్వమూర్త్యాలోకలావణ్యనిముక్ష్యాలోచనంసృణామ్గిర్భిస్తాస్థూరతాంచి త్రంచదేస్తానిక్ష తాంకిరీయాః॥ ౬॥ ఆచ్ఛిన్యోకితిఃసంశ్లోకింవిత్సంకల్పజనానుకా । తమోకయాతరిష్ట్యంతీత్యగత్స్వ పదమీశ్వరః ॥ ౭॥ రాజా॥ బ్రహ్మణ్యానావదాన్యానానిత్యంవృద్ధోననేనివామ్ । విప్రశాపకథమ భూద్యృష్టిరాకృష్ణచేతసామ్॥౮॥యన్నిమి త్రస్సవే శాపాయాద్యశోద్విజప్తమ్ । కథమేకాత్మనాంభే దవితత్సర్వంవదన్వమే॥౯॥శ్రీశుకః॥విభృద్వపుస్తకలసుందరసన్ని వేశంకమాణ-చరణ-చుమినుమంగళమా ప్రకామః॥ఆధాయౌమరమమాణఉదారకీతిఃస్సంహతుఃప్రేచ్ఛతకులంసితకృత్యశేషః॥ ౧౦॥కర్మా నిపుణ్యవివహానిసుమంగళానిగాయజ్జగత్కలిమలావహరాణికృత్యాకాలాత్సనాసవసతాయదుదేవశే కాఃక్రియాశ్చాచ్ఛిద్య-తదానీంతనానాంసర్వేషాంచతురాదిప్రవృత్తీస్తేన్యకన్యాకృత్యేత్యర్థః ॥ ౧౧॥ కించ॥ ఆచ్ఛి ద్యేతి॥ఇతఉపరిజనివ్యమాణానాంచనర్వేషాంసంసారతారణాయకౌపుధివ్యాంశోభనాఃకవినాంశ్లోకాః సుశ్లోకాఃయ స్యాంతాంస్వకీతింవిత్సంకల్పనిస్తార్యఅనయాకీత్యాఃఅంజనాసుఖేనేవ సునిశ్చితం - తమఃసంసారాఖ్యం తరివ్యంతీత్యభి ప్రేత్యఈశ్వరఃస్వపదంఅగాత్ స్వసావంశ్రీవేకుంతమగాత్ ॥ ౧౨ ॥ అబ్రహ్మణ్యేభ్యః అదాత్మభ్యోనా అసేవకేభ్యో నావిప్రప్రాకున్యంతివృష్ణయస్తువత తత్రాహ॥ బ్రహ్మణ్యానామితి ॥ శోపేజాతేష కృష్ణచేతసాంకథమ భూత్కథంప్రా దురభూదిత్యర్థః॥౧౩॥అతఃస్వప్తస్యనిమి త్రస్యాభావాన్నిమిత్రాంతరంపుచ్ఛతి॥ యన్నిమి త్రఇతి॥ ఏకాత్మనాంఏకచిత్తా నాంకథంభేదఃకలహాః॥ ౧౪ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛేనాత్రనిమి త్రమితిపరిహరతి॥విభృదితి॥నకలానాంసుందరవస్తునాంసన్ని వేశో విన్యాసవిశేషోయస్మిన్తద్వపుర్భృత్ -తర్కిమితిసాంధ్యార్యాద్విషయవఃససుమంగళంకమాణ-చరణతత్కింకయా వికామనయాస ఆప్రకామః తహీతికిమితికమాణ-చరణ-ధామద్వారవత్యాఖ్యంగృహమాస్థాయఆశ్రిత్యరమమాణః గృహేరమమాణాకమాణగ్రాహయితుమిత్యర్థః ననుకిమా ప్రకామస్యగృహారత్యాకమాభివాతతత్రాహ- ఉదా రకీతిఃఉదారావిపులాకీతియఃప్రసంగీతిఃవిలూపనాధామిత్యర్థః - ఏవంపరమేశ్వర్యేవతమానోపిన్యకులంసంహ తుఃప్రేచ్ఛతేకన్యహేతోస్తత్రాహ-స్థితకృత్యశేష స్థితకృత్యేభూభారహత-తేహేయస్యః॥ ౧౫ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛయో త్రితంబ్రహ్మశాపనిమి త్రంవక్తుమాహ॥ కమాణగీతి॥కమాణధమాహాతాఃకర్మాశీకృత్యానిస్పృహః మునయఃసింహద.

కంపముగ మన్నిత్యస్వయం-పిండారకం నామతతో నాతిదూరేతిథి-విశేషం నిస్సృష్టాః ప్రస్థాపితాః-పూర్వోకోక్తాముదా
రణీతి-తాంవివృణ్వత్ కమాణివినిష్ఠి-పుణ్యనివహానీత్యాదిత్రిభిః-దేవైః-వానిచిదశ్యమేధావీనికమాణిపుణ్యమేవజన
యంతి- పుత్రోపలానాదీనితత్కాలసుఖమేవకుర్వంతి - ద్వాదశాబ్దాదిప్రాయశ్చిత్తయావాశిహామేవచారితి - ఏ
తానితవర్వతోముఖ్యానీత్యాహ-పుణ్యనివహానీతి-కీర్తనాదినాపుణ్యనిలతరాంవహంతి-ప్రాసయంతితి - తథానుమం
గళానిలతిసుఖాత్మకాని గాయతోజగతఃకలిమలాపహరాశిచక్రత్యామునిప్రస్థాపనేహేతుః - కాలాత్మనాసంహారక
రూపీయదుదేవగోపేవనుదేవసర్వనివసతాన్వకులంసంజహీమ-తేత్యర్థః॥౧౧॥మునినాహవిశ్వామిత్రేతి॥ ౧౨॥
క్రీడంశ్చితిఃఉపసంగృహ్యపాదగ్రహణంకృత్యా॥ ౩॥ప్రశ్నప్రకారమాహ॥ ఏషేతి ॥ హేలమోక్షుర్చనాః విచారాః
ఏషాంతర్వత్సగర్భిణీః యష్టానామౌత్పత్తిం విలజ్జతీలజ్జనూనా అస్మన్మథేనస్మచ్ఛిత్రిప్రసాద్యంతీతనన్నరస
వాఃకింస్త్విత్సంజనయిష్యతికన్యాంవాపుత్రంవాతత్ప్రబూత॥ ౧౩॥ ఏవమితి ॥ప్రభాఃఅపహసితాః నంచితాఇతిహా
౧౪॥తేతి॥తస్మిన్నుదరేలయస్థయంలోహమయం॥౧౫॥కిమితి॥ మందభాగైర్జనఃఅస్మాదీకిమేతత్కృతం-సఃఅప్రాణ

హేపిండారకంసమగమకమునయోనిస్సృష్టాః॥ ౧౧॥ విశ్వామిత్రోసితఃకన్యోమర్వాసాభ్యుగరం
రాః॥కాశ్యపోవామదేవోత్తిర్వసిష్ఠోనారదా దయః॥౧౨॥క్రీడంతిస్తానుప్రజ్యకుమారాయదునందనాః॥
ఉపసంగృహ్యపప్రచుర్భువినీతావీనితవత్ ॥తేవేమయిత్యాస్త్రీవేషేస్తాంబహంబసతీసుతమ్॥౧౩॥ ఏషా
వృచ్ఛవోవిప్రాలంతర్వత్సగర్భిణీతేక్షణా ॥ప్రప్టుంవిలజ్జతీయష్టా ప్రప్రూతామోక్షుర్చనాః॥ ప్ర
సాద్యంతీపుత్రకమాకింస్త్విత్సంజనయిష్యతి॥౧౪॥ఏవంప్రభామనయస్తానుచుకుపితాస్వ ౪ జన
యిష్యతివోమందామనలంకులనాశనమ్॥౧౫॥తేతచ్ఛ్చిత్తావతినంత్రిప్రావిముచ్యసహాదరమ్ ॥ సాం
బస్యదదృశు స్స్మృకముసలంఖల్వయస్థయమ్ ॥౧౬॥కింకృతంమదభాగైర్జన్మకింవదిష్యంతినోజనాః॥
ఇతివిహ్వలితాగేహమాదాయము సలయయమ్॥౧౭॥తంచోపనియనదశిపరిష్టా నమఃపుశ్రియః ॥ రాజ్ఞ
అవేదయాంచక్రస్సర్వయాదవసన్నిధౌ ॥ ౧౮॥ త్రుత్యామోక్షుంవిప్రశాపంప్రప్రూచముసలంసప్త ౪
విస్మితాభయసంత్రస్తాబభుద్ద్వారకాకనః॥ ౧౯॥ తంచూణాయిత్యా ముసలయదురాజస్సలహా
కః॥ సముద్రసలిత్రేప్రస్థల్లోహంచాప్యవశేషితమ్ ॥ ౨౦॥ కశ్చిన్మతోన్యగ్రసిల్లోహంచూణాణివితర
తే సతః॥ఉపహ్యమానాని వేలాయాంలగ్నాన్యావశితేరకాః॥౨౧॥మతోన్యగ్రహీతోమత్స్యక్ష్మృజా
లేరన్తేన్యస్సహణావే తస్యోదరగతంలోహం సశశ్యేలుభికోకరోత్ ॥౨౨॥ భగవాన్జ్ఞాతీరాధిక
శశ్యరోపితదస్యధా ॥ కతుంస్తే చ్చద్విప్రశాపం కాలయాప్యన్వమాదత॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే
పంచాధ్యాయే-ప్రథమాధ్యాయః * * * * *

శ్రీశుకః॥ గోవిందభుజగుప్తాయాం ద్వాదశతత్యాంకురూద్యహా ॥ అవాత్సీన్నారదోభీక్షుంకృష్ణోసానసలా
లనః॥౧॥ కోనురాజన్నింద్రియనాకముకుందచరః॥౨॥ నభశేత్సర్వతోమృత్యురుసాన్యమమరో
త్తమే॥౩॥తమేకదాతుదేవపితౄంపమదేవోగృహగతమ్ ॥అర్చితంసుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥
జనాఃకింవదిష్యంతీతివిహ్వలితాన్సంతఃముసలమాదాయగృహంయయమ్॥ ౧౭ ॥ తమితి॥ రాజ్ఞేగ్రసేనాయఃతుశ్రీకృ
ష్ణాయ॥౧౮॥ ౧౯॥ తమితి॥ అహుకఃఉగ్రసేనః-సోపిశీకృష్ణమప్యప్రేక్ష్యప్రప్రస్యత్ ప్రక్షేప్తనాకఅన్యముసలస్యచూ
ణేక్రియమాణస్యయదవశేషితంలోహంతచ్ఛప్రస్యత్ ॥౨౦॥ కశ్చిదితి॥ తరలేతరంక్షేః॥౨౧॥ మత్స్యేతి॥ అన్తే
మత్స్యేన్యస్సహాశత్యేరరాగ్రే॥౨౨॥భగవానితి ॥ జ్ఞాతావర్తేఅధాఃయేనసః-శశ్వరోపినమరోపిసన్అన్యధాక
తుంస్తే చ్చత్-కింతుఅన్వమాదశయఃకాలరూపీ॥౨౩॥ ఇతి భావాధికాదీకాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా
నీ॥ ద్వితీయేనిమజాయంతంసంవాదేనానారదః ॥ ధర్మాభాగవతాభ్యామనుదేజాయచ్ఛ్చతే॥గోవిందే॥అ
భీక్షణంపునఃపునః ప్రస్థాపితోపి అవాత్సీదిప్యః-కః - నను నారదస్య దక్షాదిశాపానే కత్రవాన స్సంభవతీత్యాశంక్యా
హ- గోవిందభుజగుప్తాయామితి - నతస్యాం బ్రహ్మశాస్త్రభావ ఇత్యర్థః కృష్ణోసానసేలాలసహాత్మకయస్యసః॥
౧॥ యద్భజనముక్తానామపీద్యశమాత్మ్యంసంతం కోనునామనభజేదిత్యాహ॥ కోన్వతి ॥ ఇంద్రియపానీతి॥ ఇంద్రియవ

త్వమేవలధికారివిశేషణమిత్యర్థః - సర్వతఃసర్వస్వసి - లోకేషుమృత్యుర్యస్యసః॥ ౨౩౩౧ భగవన్నితి॥ యథాపిత్రో
 యాత్రాతనమనం అవత్యానాంస్వస్తయేమంగళాయ - యథాచక్షే తమశ్లోకస్యవత్కానాం మహతాంయాత్రాశ్చ
 పణానాంస్వస్తయే తథాభగవద్రూపస్యభవతోయాత్రాసర్వదేహినాంస్వస్తయేభవతి॥ ౪ ॥ కించ - దేవేరపిమహ
 తాముపమానమనుచితమిత్యాహ॥ భూతానామితి॥ భూతానాం దేవచరితమతివృష్ట్యాదినాదుఃఖాయభవతి త్యాగ్యశా
 త్వయాసదృశానాంఅమృతః తత్త్వనిమనసియేమాం తేమాం॥ ౫॥ కించసుఖంకుర్వంతోపిదేవాః భజనానుసారేణకుర్వ
 తి-నతథాసాధవశ్చత్యాహ॥ భజంతితి॥ ఛాయేవ-యథాపురుషోయావత్కరోతి తావదేవతస్యచాయాపి - తథాకమఃస
 చివాఃకమఃసహాయాః ప్రాణినాంకర్మానుగుణప్రవృత్తయః॥ ౬॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తదేవంయద్యపిభవతఃఅగమనమాప్తే
 నైవవయంకృతాధాన్స్తథాపి పృచ్ఛామః తవేతితవద్దేర్ధమేకఃప్రసన్నోభగవాత్తానిత్యర్థః॥ ౭ ॥ ననుత్పత్తోపిమ
 న్యోభగవత్ప్రసాదపాత్రమస్తి తత్రాహ॥ అహమితి॥ ఫివిప్రజార్థమ పూజయంతృతలాభప్రయోజనస్సకపూజ
 వాక్కితీతి-సూతిగృహేభగవదుక్తమను స్మరతి॥౮॥ యథేతి॥ అలోయథాముచ్యేమహి-తథానఃఅస్మాకాధిపతేఃశిష్య

౩౧ వసుదేవః ॥ భగవత్భవతోయాత్రాస్వస్తయేసర్వదేహినామ్ ॥ కృపణానాంయథాపిత్రోరుత్ర
 మశ్లోకవత్కానామ్॥౪॥ భూతానాం దేవచరితందుఃఖాయచసుఖాయచ॥ సుఖాయేవహిసాధూనాంత్వా
 దృశామమృతాత్కానామ్॥౫॥ భజంతియేయథాదేవాః దేవాఅపిత్రేవతా॥ ఛాయేవకమఃసచివాసా
 ధవోదీనవత్సలాః ॥ ౬ ॥ బ్రహ్మంస్తథాపిపృచ్ఛామోధమాత్భాగవతాంస్తవ ॥ యాత్రాత్రాత్రాత్రాత్రా
 యామతోమృత్యుతేనర్వతోభయాత్॥౭॥ అహంకిలపురానంతంప్రజాభాంభవిముక్తిదమ్ ॥ అపూ
 జయంసతాతేయమోహితోదేవమాయయా॥౮॥ యథావిచిత్రవ్యసనాదృవద్భిర్విశ్వతోభయాత్
 ముచ్యేమహ్యంజస్తేవాద్ధౌతధానశ్చాధినువ్రత॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ రాజన్వేనంకృతవ్రజోనసుదేవేనధీమ
 తాప్రీత్రస్తమాహదేవషిషాహారేస్సంస్తారితోగుణైః॥ ౧౦॥ నారదః॥ నమ్యకేతద్యవసితంభవతా
 సాత్వతమకభయత్పృచ్ఛసేభాగవతాత్థమాంస్తవవిశ్వపావనాత్॥ ౧౧॥ శ్రుతోనుపరితోధ్యా
 తలదృతోవానుమోదితః॥ నద్యఃపునాతినదధమోదేవవిశ్వదుహూపిహి॥౧౨॥ త్వయాపరమకల్యా
 ణపుణ్యశ్రీవణీతకనః॥ స్తారితోభగవాశద్యదేవోనారాయణోమమ॥ ౧౩ ॥ అతాప్ర్యదాహరంతీమ
 మితిహంసంపురాతనమ్ ॥ ఆమభాణాంచసంవాదంవిదేహస్యమహాత్మనః॥ ౧౪ ॥ ప్రియవ్రతోనామసు
 తోమనోస్సాన్వయంభవస్యయః ॥ తస్యాగ్నిధృష్టతోనాభీముషభస్తత్సత్స్వప్నతః॥ ౧౫॥ తమాహు
 ర్వాసుదేవాంశంమోక్షధమకవిమక్షయా॥ అవతీణాంసుతశతంతస్యాగ్నిగ్న్యాపారగమ్॥౧౬॥ తేమాం
 వైభరతోజ్యేష్ఠోనాథాయణవరాయణః॥ విఖ్యాతంవమకమేతక్యన్నామ్నాభారతమద్భుతమ్॥౧౭॥ న
 భుక్తభోగాంత్యక్తేవమాంసికతస్తపసాహరిమ్॥ ఉపాసీనస్తత్పదవీంలేభివేజస్మగ్నిస్త్రిభిః ॥ ౧౮ ॥
 తేమాంనవనంద్యపతయోగ్యసమంతతః ॥ కమకతంత్రప్రజితారపకాకీర్తిర్విజాతయః ॥ ౧౯ ॥

య-విచిత్రాణివ్యసనానియస్మితస్తాత్సంసారాత్-తథావిశ్వతఃసవతోభయంయస్మితస్తాత్ భవద్భిహేతుభూ
 తేః-అంజసాలసాయాసేన అద్ధాసాతౌత్ ॥౯॥ రాజన్నితి॥ హారేగంజైర్వణానీయత్యేనప్రస్తుతైఃసంస్తారితోహరితిప్రీ
 తోదేవషిస్తమాహ॥౧౦॥ ప్రీతిమావిష్కరోతిత్రిభిః॥ సమ్యగితి॥ పృచ్ఛసేపృచ్ఛసి-విశ్వపావనాత్సర్వశోధకాత్॥౧౧॥
 శ్రుతిశ్చతి॥ ఆదృతఃఆప్తికేన్యగృహీతః-అనుమోదితఃవరేః॥ క్రియమాణఃసంస్తుతః-సర్థమఃభాగవతోధమః దేవవసు
 దేవేత్యధః యద్వాదేవేభ్యోవిశ్వస్తేచదుగ్ధ్యాంతియేతానవి॥౧౨॥ కించత్వయామమమహానుపకారకృతశ్చత్యాహ
 త్వయేతి॥ పుణ్యశ్రవణీతకనాయస్యసః॥౧౩॥ అత్రేతి॥ అత్రాపిభగవద్ధమనిణాయేపి విదేహస్యనిమేజకన్య॥౧౪॥ ఆ
 మభాణాముత్పత్తింసాన్వయాంవివిచ్యకథయతిస్తభిఃప్రియవ్రతశ్చతి॥౧౫॥ తమితి॥ మోక్షధమకవిమక్షయామోక్షధ
 మాణాంప్రవర్తకతేచ్ఛయా అవతీణాంనానుదేవాంశమాహుఃతస్యచబ్రహ్మపారగః॥ వేదపారగంసుతశతమాసీత్ ॥
 ౧౬॥ తేమామృషభనుతానాంమధ్యేనవయోగీశ్వరాణాంచరితంవక్తుంశతరేమా చరితంతతోవివిచ్యాహ॥ తేమామితి॥ ఏ
 తదజనాభంనామవమకం-యస్యనామ్నాభారతమిత్యద్భుతంవిఖ్యాతమాసీత్ - ఏతేనతస్యధర్మాశీరోహిరూపితః॥౧౭॥
 సకలి ధిమాంపుష్పంగృహ-న్నిగతఃసారిముపాసీనఃసేవమానస్సక॥౧౮॥ తేమామితి ॥ నవనుతాననంద్యపతయఃసవా

నాంబ్రహ్మవతాః కదిభూషం దానాం పతయః-అన్యభారతవక్షస్య-మకాశీతిసుతాః కమమగః ప్రవతకాః బ్రాహ్మ
 ణాః అనః ౯౯ ॥ వేతి ॥ అధశంసినః పరమార్థనిరూపకాః శ్రమణాః శ్రమవంతః ఆత్మాభ్యాసేకృతశ్రమాశ్చర్యరహిత
 రణనాః దిగంబరాః-ఆత్మవిద్యాయాం విశారదాః నిష్ణాతాః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తేషాం పారమహంస్యం చరితమాహ ॥ ద్వాభ్యాం
 తథాశీభగవద్రూపం విశ్వం పశ్యంతః - సదసదాత్మకం స్థూలసూక్ష్మరూపంతచ్చ స్యావ్యతిరేకేణ పశ్యంతః ॥ ౨౨ ॥ అవ్యా
 హతేతి ॥ అవ్యాహతా అప్రతిహతా ఇష్టా అభిప్రేతా గతిర్దేహా తేముక్తాః అనాసక్తాః ॥ ౨౩ ॥ తథాశీ మహాత్మనోనిమేవి
 తాయమానం అన్యాయమానం అజనాభేభారతవక్షే ॥ ౨౪ ॥ తానితి ॥ యజమానోనిమిః అగ్నయః ఆహవసీయాదయః వి
 ప్రాః ఋత్విశాదయః ॥ ౨౫ ॥ విదేహాశ్చతి ॥ అభిప్రేతాశ్చాత్మా ॥ ౨౬ ॥ తానితి ॥ స్వరుచైవరోచమానానానాత్మాభరణాది
 ప్రకాశేః-బ్రహ్మపుత్రోపమాకననకాదినదృశా ॥ ౨౭ ॥ పరమప్రీత్యాతద్దర్శనముభినందతి ద్వాభ్యాం మన్యథాశీన
 నుభగవతః పాశుకాదానాం కథమప్రోపబ్ధిః తత్ప్రావణ్ణోరితి- విష్ణుభక్తాః లోకపావనాయనర్వత్ప్రర్వటంతీర్త్యధః ॥
 ౨౮ ॥ మయాదులభంబంబంబంబాభాగ్యమిత్యాహ ॥ దుర్లభ ఇతి బహుదేహస్సంభవంతి యేషాం తేదేహినోజీవాస్తే
 షాంక్షణభంగురోపిమానుషాదేహాదులభః పరమపురుషార్థసాధనత్వాత్ వేకుంఠప్రియాయేషాం తే వేకుంఠ
 స్యప్రియా ఇతివా తేషాందర్శనం ॥ ౨౯ ॥ అత ఇతి ॥ హేలసఘానిరవద్యాః భవతః యుష్మానాత్వంతికం క్షేమం పృచ్ఛామః
 నవాభవస్సహభాగా మునయోవ్యాఖశంసినః ॥ శ్రమణావతరణనా ఆత్మవిద్యావిశారదాః ॥ ౩౦ ॥ క
 విహారంతరిక్షః ప్రబుద్ధః పిప్లూయనః ॥ ఆవిహూత్రోద్రమిశశ్చచమనకరభాజనః ॥ ౩౧ ॥ త
 వేతేభగవద్రూపం విశ్వం సదసదాత్మకమ్ ॥ ఆత్మనోవ్యతిరేకేణ పశ్యంతోవ్యచరకమహీమ్ ॥ ౩౨ ॥ అవ్యా
 హతేష్టగతస్సురసిద్ధపాధ్యగంధర్వయక్షనరశిన్నర నాగలోకాః ॥ ముక్తాశ్చరంతి మునిచారణభూతనా
 ధవిద్యాధరద్విజగవాంఘవనానికామమ్ ॥ ౩౩ ॥ తవకదానిమేస్సత్రమపాజగ్గుర్యదృచ్ఛయా ॥ వితాయ
 మానమృషిభిరజనాభేర్హవత్సవః ॥ ౩౪ ॥ తాకదృష్ట్యాసూర్యసంకాశాః విహభాగవతాన్వపయజ
 మానోగ్నయోవిప్రస్సర్వ ఏహేవతస్థిరే ॥ ౩౫ ॥ విదేహస్తానభిప్రేత్యనారాయణవరాయణాః ॥ శ్రీ
 తస్సంపూజయాంచక్రేకపనస్థాన్యథావారతః ॥ ౩౬ ॥ తాకరోచమానాన్ స్వరుచా బ్రహ్మపుత్రోప
 మాన్వప ॥ పప్రచ్చపరమప్రీతః ప్రశ్రయావనతోవ్యవః ॥ ౩౭ ॥ విదేహః ॥ మన్యేభగవత స్సాక్షాత్పా
 షకాదాహోమధుద్విషః ॥ విష్ణుర్భక్తాహిలోకానాం పావనాయచరంతిహి ॥ ౩౮ ॥ దులభోమానుషాదే
 హాదేహినాంక్షణభంగురః ॥ శత్రాపిదులభం మన్యేవేకుంఠప్రియదర్శనమ్ ॥ ౩౯ ॥ అత ఆత్మంతి
 కంక్షేమం పృచ్ఛామోభవతోనఘాః ॥ సంసారేస్త్రిక్షణాధోకపిసత్సంగశ్చేవధిన్వకామమ్ ॥ ౪౦ ॥ ధ
 ర్మాభాగవతాన్ బ్రూతయదినశ్చతయేక్షమమ్ ॥ యేః ప్రసన్నః ప్రసన్నాయదాన్యత్వాత్మాసమ
 వ్యజః ॥ ౪౧ ॥ నారదః ॥ ఏవం తేనిమినాపృష్టా వసుదేవమహాత్మమాః ॥ ప్రతిపూజ్యబ్రువన్ప్రీత్యాననద
 స్యత్స్విజంన్యవమ్ ॥ ౪౨ ॥ కవిః ॥ మన్యేకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్య పాదాంబుజోపాసనమత్రనిత్యమ్ ॥ ఉద్వి
 గ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాగ్మనాయత్రనివతః తేభిః ॥ ౪౩ ॥ యేవేభగవతాప్రోక్తా ఉపాయాః
 యతఃక్షణాధోకపిక్షణార్థకాలభవోపిసత్సంగః శేవధిర్నిధిః- నిధిలాభేయథాతనందోభవతి తథాత్రపరమానంద ఇత్య
 ధః ॥ ౪౪ ॥ తదర్థంచ ॥ ధర్మానితి ॥ భాగవతాన్ ధర్మాన్ బ్రూతయదినః అస్మాకశ్రుతయే శ్రవణాయక్షమం యోగ్యం
 భవతి-కథార్థమాత్మ యేధామేః ప్రవన్నాయభక్తాయ-అజోహరిః-ఆత్మాసమవిదాన్యతితా ॥ ౪౫ ॥ ఏవమితి ॥ సస
 దస్త్రైః ఋత్విగ్భిశ్చవతకమానం-తేపిభగవద్ధర్మశ్రవణపరాభూపురిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ భగవద్ధర్మతద్భక్తమాయా తత్ర
 రణానిచ ॥ బ్రహ్మకర్మావతారేహ భక్తప్రాప్య యుగక్రమాన్ ॥ జ్ఞాతుంక్రమేణ కృతవాన్సప్రశ్నాన్నిమిర్నవప్రకేక
 స్యోత్తరంప్రొచుః కవిమఖ్యా మునీశ్వరాః ॥ ౪౬ ॥ ప్రథమయాత్మంతికంక్షేమంకథయంతి ॥ మన్యథాశీ నకుతశ్చిద్భయం
 యస్మాత్తదకుతశ్చిద్భయంపాదాంబుజోపాసనంఅత్రసంసారేమన్యే అసదాత్మభావాత్ అసతి దేహాదానాత్మభావనా
 ఆతఃనిశ్చయంసర్వదాఉద్విగ్నబుద్ధేః పుంసఃవిశ్వాత్మనానర్వథాని శ్చేషంయత్ర పాదాంబుజోపాసనేభీర్ని వతఃతేతత్ ॥
 ౪౭ ॥ భాగవతధర్మలక్షణమాహ ॥ య ఇతి ॥ మన్వాదిమఖ్యేనవణాశ్రమధర్మానుక్త్యా అతిరహస్యత్వాత్ స్వముఖేనేవ
 భగవతాఅవిమమంపుంసాం ఆంజఃసుఖేనేవ ఆత్మలబ్ధయేవే ఉపాయాఃప్రోక్తాః - తాభాగవతాన్ ధర్మాన్ విద్ధి ॥ ౪౮ ॥

అంజఃపదేనోక్తంసుకరత్వం వివృణోతి॥ యానితి॥ యాతస్థాయాత్రిత్య యాగాదివ్యవసప్రమాణ్యేతవిష్ణ్వర్షాని
హన్యేత-కించ- నిమిల్యనేతేధావన్నపిభావమభాగవతధర్మేషునస్థలేత్ - నిమిలవంనామాత్రాజ్ఞానం - యథా
హుః॥ శ్లో॥ శ్రుతిస్త్వృతీతీతేతేవిప్రాణాంపరికితీతే॥ ఏకేనవికలఃకాణోద్వాభ్యాభ్యామంధః ప్రకీర్త్యతే॥ ఇతిజ్ఞాత్వా
పీత్యధః- యథాపదన్యాసస్థాపమతిక్రమ్యగతిధావనంరద్యత్రాపికించిత్కించిదతిక్రమ్యఅతిశీఘ్రమనుష్ఠానంధావ
నం-తథాఅనుష్ఠితస్సన్నపిసస్థలేత్ - ప్రత్యవాయీసస్థాత్తథావతేత్ ఫలాన్నభిక్యేత్॥౩౧॥ సనుకేతేభాగవతా
ధర్మాఃనారాయణార్చితానిసర్వకర్మాణ్యపీత్యాహ॥కాయేనేతి॥ అత్కనాదితేన-అహంకారేణవా-అనుస్థతోయఃస్వ
భావతస్థాత్-అయమధః- న కేవలవిధితః కృతమేవేతినియమఃస్వభావానుసారిలోకికమపీత-తథాచభగవదగీతామ॥
శ్లో॥యత్కరోషియదక్వాసియజ్ఞాహూషిదదాసియత్॥ యత్తస్యసికంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమితి- యద్వా
సనుకాయాదీనామేవకమనాత్సనఇత్యాశంక్యాహ॥ అభ్యాసేనానుస్థతాత్ బ్రాహ్మణత్వాది స్వభావాద్యద్యత్క
రోతీత్యధః-తత్సకలంపరస్సేషమేశ్వర-యనారాయణాయేతిసమర్పయేత్ తథాసతినకలమపికమభాగవతోధర్మ
భవతీతిభావః॥౩౬॥ సనుకమేవ- పరమేశ్వరభజసేన అజ్ఞానకల్పితభయస్వజ్ఞానేకనివర్తకత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ఇ
యమితి॥యతోభయంతిన్యాచయభజేత్-అతఃబుధోబుద్ధిమూతమేవతథజేత్ సనుభయందేహభినివేశతోభవతి.
సచదేహాహంకారతః- సచస్వరూపాస్మరణాత్- కిమత్రతస్యనూయా కరోతీత్యతపహ- ఈశాదచేతస్యేతి ఈశ
విముఖస్వత్నాయయాఅస్మృతిభగవతఃస్వరూపాస్మృతిః- తతోవివర్యయోదేహాస్మృతి- తతోద్వితీయాభినివే

త్యలబ్ధయే॥ అజఃపునామవిదుషాంవిధిభాగవతాః॥౩౮॥ యానాస్థాయనరోరాజక్షపవ్రీమా
ద్యేతికహించిత్॥ధావణనిమిల్యవాసేత్రేనస్థలేన్నవగేదిహ॥౩౯॥ కాయేనచామనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాస్త్వాహానుస్మతస్సభావాత్॥ కరోతియద్యత్సకలంపరస్సేనారాయణాయేతి సమపయేత్
త్॥౪౦॥భయంద్వితీయా భినివేశతస్సాన్వదీశాదచేతస్య వివర్యయోస్మృతిః॥ తస్మాదయాతోబుధ
అభజేత్తంభక్తేత్యేకయేశంగురుదేవతాత్మా॥౪౨॥అవిద్యమానోజ్యోవభావతేద్యయోధ్యాత్మధియా
స్వేష్టమనోరథాయథా॥ తత్కమఃసంకల్పవికల్పకంమనోబుధోనిరుంధ్యానభయంతతస్మాత్॥౪౩॥
శృణ్వణసుభద్రాగ్రేహంధాంపాదేజన్మానికమాణిచయానిలోకేగీతానినామానితదధికానిగాయ
నివలజ్ఞోవిచరేదసంగః॥ ౪౪॥ ఏవంవృత్తిస్సప్రియనామకీత్యాజాలానురాగోద్భవతి త్తడచ్చేహ
సత్యసారోదితిరొతిగాయత్యున్మాదవన్నత్యతిలోకబాహ్యః॥౪౫॥ఖంచాయముగ్నింవలిలం షుసీంచ

శాన్త్యయంభవతి-ఏవంహిప్రసిద్ధంలొకీవ్యపిమాయానుడ క్తంచభగవతా॥శ్లో॥దేవీహ్యేషాగుణమయీమమమాయా
గురత్వయా॥ మామేవయోషపద్యంతేమాయామేతాంతరంతిత్యతి ఏకయాఅవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యాభజేత్-కించ- గురు
దేవతాత్మాగురుదేవదేవతాఃశర్వరఃఆత్మాప్రేమశ్చయస్యపదాదృష్టిస్సన్నిత్యధః॥౪౬॥సనువిషయవిక్లిప్తచిత్తస్యకుతః
అవ్యభిచారిణీ భక్తిస్సంభవతి కుతస్తరామభయమితిశంకాయానతావద్విషయోనామవాస్తవోసికింతుమనోవిలాస
మాత్రంతతోమనోనియమనేనభజనాదభయంస్వాదిత్యాహలవిద్యమానఇతిద్యయః॥ ద్వేష్తప్రపంచఃఏషాపాగవిద్య
మానోపిలవభాసతేప్రకాశతేధ్యాతుఃపుంపఃధియామనసాన్వష్టశ్చమశోరభ శ్చయభేద్యధః॥ తత్తస్మాత్కమాణి
సంకల్పయతి - వికల్పయతిచ- యస్యన స్తనిరుంధ్యాత్నియచ్చేత్తతశ్చేయభక్త్యాభజనాదభయంస్వాదిత్యర్థః॥
౪౭॥ఏతదత్యంతాశక్యమిత్యాశంక్యసుగమంమాగమాహశృణ్వన్నతి॥తదధికానితాన్వేనజన్మానికర్మాణిచాథో
దేహాంతాని-ఏతాన్వృషిపాకల్పేనజ్ఞాతుమశక్యాసీత్యాశంక్యాహ-యానిలోకేగీతానిప్రసిద్ధాని తానిశృణ్వణగాయత్స
నిచరేత్అసంగఃనిన్వహః॥౪౯॥ఏవంచభజతఃసంప్రాప్త ప్రేమలక్షణభక్తియోగస్యసంసారధర్మాతీతాం గతిమా
హపమితి॥ఏవంవృతఃవృత్తయన్యః స్వప్రియస్యహరేర్నామకీత్యాజాతఃఅనురాగఃప్రేమయస్యసాలతపవ ద్యుత
చిత్తీశ్లధ్ధ్యదయతదాచిత్తభక్తివరాజశంభగవంతమాకలయ్యఉచ్చేహాసతిపతావంతంకాలముపేక్షితోస్మృతిరో
గితి తోత్సుక్యాక్రాంతి రోశతి-హేహరేమామనుగృహణేతిలలిహపేషాగాయతిజలంజలమిన్సిత్యతి-కించాంభికవత్
సరాప్రప్రకాశయితుం న ఉన్మాదవత్ గ్రహగృహీతభవ లోకబాహ్యఃవివర్యః॥౫౦॥ కించ॥ఖమితి॥ సత్త్వానిభాతా

నికాకాదియత్కించుకాతమాత్రం-తద్ధరేశ్వరీరమితమత్వాప్రణమేత్-సంభాషనాయాంబిజీ-రం||సన్నియమాయా
 ధయోగినామపిబహుజన్మర్దుల్లభాగతిః- సాకధంనామసంక్షీర్తనమాత్రేకస్మిన్నేవజన్మనిభవేదిత్యాశంక్యసన్మమో
 తమాహ||భక్తిరీతి||ప్రపవ్యమానస్యశ్రీహరింభజతఃభక్తస్య-భక్తిఃప్రేమబక్షణా - పరేశానుభవఃప్రేమాస్వస్థిగత
 ద్రూపస్యహృద్విః-తయానిర్వృతస్యతతాన్యత్రగృహదిషువిరక్తిరిత్యేషఃత్రికవికకాలభజనసమకారపనాన్యత్-య
 థాతశ్చ తోభుంజాన్యతుష్టిస్సుఖం-పుష్టిఃఉదరపూరణం-క్షుదపాయః-క్షున్నివృత్తిశ్చప్రతిగ్రాసంనాన్యత్-ఉపయ
 గమేతత్-ప్రసిద్ధమపియథాన్యత్తవ్యత్-ఏవమేకైకస్మిన్భజనైకించిత్యేచిత్తేగ్రూదిత్రికజాయమానైకమన్య
 త్యాభజతఃమరమప్రేమాదిసర్వంజాయతేబహుభాసభజనస్థపరమతుష్ట్యాది ||౪౨|| తతశ్చభగవత్ప్రసాదేనస్మితా
 ధోభవత్తాహ||ఇతి||౪౩|| భాగవతస్యభవంతీత్యుక్తతస్యలక్షణంప్రచ్ఛతి||అథేతి|| యద్గమఃయస్మిన్భగవేత్-ఏని
 ప్రితః-యాగ్యశయత్సభావః-యథాచరతివతః తేభ్యశ్చేవాదైశ్చలింగైర్భగవతఃప్రియోభవతి||౪౪|| యద్గమః
 త్వస్యఉత్తరమాహ||యేణ || సర్వయాతేష్యితి || ఆత్మనఃస్వస్యసర్వభూతేషుభగవద్భావం బ్రహ్మభావేనసమన్వ
 యయఃపశ్యేత్-తథాబ్రహ్మరూపేఅధిష్ఠానేఆత్మనిభూతానిచయఃపశ్యేత్-యద్వా||శ్లో|| ఆతత్త్వాచ్చప్రయాతృత్వా
 దాత్తాహిపరమోహరితితంత్రోక్తిః- ఆత్మనశ్శ్రీహరేసర్వభూతేషుమతకాదివ్యపినియం తృప్త్యేవవతమానస్యభ
 గవద్భావంనిరతితమైశ్వర్యమేవయః పశ్యేత్ సతుతస్యతారతమ్యం - తథాఆత్మనిహరావేవభూతానిచయఃపశ్యేత్ -
 జ్యోతీంషిసత్త్వానిదిశోద్రుమాద్రీః | సరిశ్శముద్రాంశ్చహరేశ్వరీరం యత్కించభూతం ప్రణమేదన
 స్య||౪౫||భక్తిఃపరేశానుభవోవిరక్తిరన్యత్రచైషత్రికవికకాలః| ప్రపవ్యమానస్యయథాశ్చ తస్మాన్మత్త
 ప్రితిప్రితిఃక్షుదపాయోనుభాసం||౪౬|| ఇత్యచ్యుతాంఘ్రింభజతోనువృత్త్యాభక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రసా
 ధఃభవంతీనై భాగవతస్యరాజం సతఃపరంశాంతిముపైతిసాక్షాత్ ||౪౭||సమితి||అథభాగవతంబ్రూతయ
 ద్ధర్మియాదృశోన్మాహ్మయథాచరతియద్భూతేష్యైర్విరక్తిర్భగవత్ప్రసాదై||౪౮|| హరిః||సర్వభూతే
 షుయఃపశ్యేత్భగవద్భావమాత్మనఃభూతానిభగవత్ప్రత్యక్షేషభాగవతోత్తమః|| ౪౯|| ఈశ్వరేతదధి
 నేషుబాలికేషుద్విషత్సుచ||ప్రేమమైత్రికృపాపేక్షాయఃకరోతిసమధ్యమః || ౫౦ || అర్చాయామేవతు
 హరేఃపూజాయశ్చక్రదేహతేనతద్భక్తేషుచాన్యేషుసభక్తఃప్రాకృతస్మృతః||౫౧|| గృహీత్వాషీం
 ద్రిమైరథాన్యోన్యద్యేష్టిసహృష్యతి| విష్ణోర్దాయామిదంపశ్యన్నైషభాగవతోత్తమః||౫౨|| దేహం
 ద్రియప్రాణమనోధియాంయోజన్యాయక్షుద్భయతపఃకృష్ణే|| సంసారధర్మైరవిముహ్యమా
 నస్సన్మత్యాహరైర్భాగవతప్రధానః||౫౩||నకామకర్తవీజానాంపిశ్చయేత్రసంభవః|వాసుదేవేన
 లయస్సవైభాగవతోత్తమః||౫౪|| నయస్యజన్మకర్మభ్యాంనవణాశ్రమజాతిభిః | సజ్జతేస్మిన్నహంభా
 కథంభూతైషవతి - అప్రచ్యుతైశ్వర్యాదిరూపే- సపునఃకాడమలినభూతాశ్రయత్యేన జాడ్యాదిప్రసక్త్యా ఐశ్వర్యాది
 ప్రచ్యుతంపశ్యేత్-కింతు-సర్వత్రపరిపూర్ణంభగవత్తత్త్వంపశ్యేత్ - భాగవతోత్తమఃఇత్యక్షణః|| ౫౫|| ఈశ్వరీర్భుజ||
 ప్రేమచమైత్రీచక్రపాపఃపేక్షాచతాః- ఈశ్వరాదిషుపతుషుకాయఃకరోతిసమధ్యమోభాగవతః - ఏవంభూతస్యభేద
 స్యగర్భనాత్ ||౫౬||అర్చాయామితి||అర్చాయాంప్రతిమాయాం- పూజామీహతేకరోతి- సతద్భక్తేషుఅన్యేషుచనుతి
 రాంకరోతి- సప్రవాక్యతః- ప్రకృతిఃప్రారంభఃఅధునైవవారభ్యతే- శక్తయైత్యమోషవిష్యతీత్యక్షణః|| ౫౭ || పుస్త
 ప్తభిశ్శ్చైతైరభ్యహితౌత్వాదుత్తమభాగవతస్యైవలక్షణమాహ|| గృహీత్వేతి|| శ్రీవాసుదేవావిష్ణుచిత్తోన్మగ్నఃకృత్-
 తాచదింద్రియైరథాన్యోన్యద్యేష్టిశ్చద్భాదః-ఇదంశ్రీవిష్ణోర్దాయామిదంపశ్యన్నై||౫౮|| కించ||దేహేతి|| దేహ
 దీనాంసంసారధర్మైరజన్మాన్యయాదిభిఃయఃహరేస్మృత్యావిముహ్యమానః సభాగవతప్రధానః- తత్రదేహస్యజ
 న్మాన్యనూప్రాణస్యేతి - మనసఃభయం- బుద్ధేస్తపఃశత్యేష్టా-ఇంద్రియాణాంకృత్యం||౫౯||మః||కించ||నేతి||
 కామాశ్చకమాణిచబిజానిచవాసనాఃతేషాం- వాసుదేవేనవినిలయఃఆశ్రమాయస్యస|| ౬౦|| శ్లో|| ఆతకాశ్రాణ
 పరాయణోనరహరిః- శ్రీహరేపాతుమామ్| ఏతేగృహీత్వాపీత్యాదిశ్లోకత్రయేణద్వేషహర్షా మోహకామాది
 హితశ్చరతీతియథాచరతీత్యన్యోత్తరంధ-యైలింగైర్భగవత్ప్రసాదై||౬౧||యత్తస్యోత్తరమాహ||నేతి||జన్మసత్కులంక
 రణతపఆది-జాతయఃఅనులోమప్రతిలోమజాఃమూర్ధావసిక్తాదయః- అస్మిన్దేహే- అహంజ్ఞానరహితేసత్కు

లతపదిలింగైః హరేః సియోధవతీత్యర్థః॥౧॥నేతి॥విత్తేషుస్వీయంపరకీయమితి-ఆత్మనిస్వః పరఐతి॥౧౨॥ కించాశ్రి
భువనేతి॥ శ్రీభువనవిభవహేతవేపితే శ్రీలోక్యరాజ్యలాభార్థామపి-లవాధామపినిమిషాధామపి-భగవత్స్వాదారము
దాతతద్భజనాత్ యోనచలతినవైష్ణవాగ్యైః సమలవాధామాత్రభజనోపరమేచేత్తావాలాభోభవేత్-తత్కు
లొనచలేత్తత్రాహ-అమంతస్మృతిరితి-భగవత్స్వాదారవిందతఃఅన్యత్సారంనాస్తీత్యేవం యాపాఅకుంతాఅనవగతా
స్మృతిర్యస్యనః-భగవత్స్వాదారవిందావన్యత్సారంనాస్తీత్యేతదపికుతఃత్రాహ-అజతాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాదిశి
అజతేశ్రీకృష్ణేహరావేవ ఆత్మామనః యేమాంతథా భూతైస్సురాదిభిః బ్రహ్మాదిభిరపిమద్యభాత్ - కింతుకేవలంవిమృ
గ్యాత్ తదపేక్షయాసర్వస్యతుచ్ఛత్వంస్మరణయోనచలతీత్యర్థః॥ ౧౩॥ అపిచ- విషయాభిసంధినాచలనంకామేనాః
సంతాపసలిభవేత్-సతుభగవత్సేవానిర్వృతోనసంభవతత్యాహ॥ భగవతఐతి॥ ఉరువిక్రమాచతోఅంఘ్రిచరయోః
శాఖాః అంగుళయః-తాసుసఖానిచతానిమణయశ్చతేషాంచంద్రికాశీతలాద్విస్తీప్తయా-నిరస్తఃకామాదితాపోయ
స్త్రికతస్త్రికడపసీదతాంధజతాంహృదికథంపునస్సతాపఃప్రభవతి-చంద్రేడిడితేనతిఆర్కస్యతాపఇవ-నయస్యస్వః
రథిత్యాదినాశ్లోకేత్రయేణ-యాదృశఇత్యస్త్యోత్తరముక్తంవేదితవ్యమ్-బ్రూతఇత్యస్యచ శ్రీహరినామాని బ్రూతఇతి
వేదితవ్యమ్॥౧౪॥ ఉక్తసమస్తభాగవతలక్షణసారమాహ॥విన్యజతితి॥శ్రీహరిరేవస్వయంసాక్షాద్యస్యహృదయంసవిస్మ
జతినివముంచతి-కథంభూతః అవశేనావ్యభిహితమాత్రోపి అఘాఘం నాశయతియః సఃతత్త్వినంసవిన్యజతి-యతః

వోదేహేవై సహరేఃప్రియః॥౧౫॥నయస్యస్వఃపరఐతివిత్తేషాత్మనివాభిదా । సర్వభూతసమశ్శ్చాంతస్య
వై భాగవతోస్తమః॥౧౬॥శ్రీభువనవిభవహేతవేష్వకుంతస్మృతిరజతాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్ । న
చలతిభగవత్స్వాదారవిందాల్లవనిమిషాధామపిన్యవైష్ణవాగ్యైః॥౧౭॥భగవతఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖా
సఖముచిచంద్రికయానిరస్తతాప । హృదికథముపసీదతాంపునస్సప్రభవతిచంద్రఇవోదితేర-తాపః॥
౧౮॥ విన్యజతిహృదయంసయస్యసాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోప్యఘాఘనాశః । ప్రణయరశసయాధ్యతాం
ఘ్రిపద్మస్పదవతి భాగవత ప్రధానఉక్తః ॥ ౧౯॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-పకాదశస్కంధే-తృతీయో
ధ్యాయః. ... *
రాజా॥పరస్యవిష్టోరీశస్యమాయినామపిమోహినిం । మాయాంవేదితుమిచ్ఛామోభగవంతోబ్రువంతు
నః॥౧॥నానుత్యప్యేజుషాయుష్మద్వచోహరికథామృతమ్ । సంసారతాపనిష్ఠప్రేమత్వేనస్తతాపభేషజం॥
౨॥అంతరిక్షః॥నిగుణకేవలెనాక్షాదాత్మనోయద్విపర్యయః॥నైషాభగవతోమాయాయయేవంనిర్మ
మేవిభుః ॥ ౩ ॥ ఇంద్రియాధాన్త్రమోజాగ్రత్స్వప్నోంతః కరణద్రుమః । సుప్తం తద్వాసనా బీజం
ప్రణయరశసయాధ్యతంహృదయేసిబద్ధంఅంఘ్రిపద్మంయస్యసఃభాగవతప్రధానఃఉక్తోభవతి॥౧౯॥ ఇతిభావాధాన్త్రాదీశికా

యాం-ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యానం. ... *
శ్లో॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతుష్టయే । తృతీయేతూత్తరందస్తమాషణభైర్గునిభిఃపుషక్ ॥ విష్టోమూ
యామిదంపశ్యన్నిత్యుక్తమతోమాయాంపుచ్ఛతి-యద్వా-హేయస్వరూపేజ్ఞాతేజ్ఞానంసుకరమితితదర్థంమాయాంపు
చ్ఛతి॥పరస్యేతి॥హేభగవంతః॥ ౧॥ ససూక్తలక్షణోభాగవతోభూత్వాత్వతాధాన్త్రాన్యఃకింబహుప్రశ్నైరతతమా॥ నే
తి॥ సంసారతాపైర్నితరాంతప్రోహం - తస్యతాపస్యభేషజంహరికథామృతరూపంయష్కృత్వచోజుషమాణోనానుత్య
ప్యామి-యద్వా-హరికథాఖ్యంఅమృతంయస్త్రివచనీతద్ధరికథామృతం-అథవా- యుష్మద్వచస్థితిహరికథామృతం
యుష్మద్వచోహరికథామృతమితిసమస్తమేతత్పదం ॥౨॥ మాయాయాఃస్వరూపతేనిరూపణాసంభవాత్సృష్ట్యాదికా
ర్వవ్యాప్తేరేణిరూపయితుమాహ॥నిగుణఐతి॥ నిర్గుణకేవలేబ్రహ్మణిఆత్మనఃస్వరూపస్యవిపర్యయః- అన్యథాత్వంసగణ
త్వంద్వితీయత్వంచతదవభాసంచ-యద్యస్తాత్కారణాచ్ఛవతి- నైషాభగవతోమాయా-విభురీశ్వరః-యయాఇదంనిర్మ
మేనిమితవేనానితి॥౩॥సమభవతుస్వప్నస్యమిథ్యాత్వాన్తాయాకారిత్వం- సుషుప్తిజాగరణయోశ్చసత్త్వాత్ కథంమా
యాకార్యత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ఇంద్రియాధాన్త్రమృతి॥ఇంద్రియైర్బాహ్యైశ్చక్షురాదిభిః- జనితః అధావిషయప్ర
మఃజాగ్రత్ జాగరః-శతంతత్త్వాత్ కత్వేనావచనోప్యయంభావంలక్షయతి- నన్వవ్యాపకమిదంలక్షణం- అనుమానాదీ
నామపిజాగరత్వాత్తేషాంబహిరింద్రియజత్వాభావత్ - తేషామపిబహిరింద్రియలింగదర్శనసాపేక్షత్వేనపరంపర

యాబహిరింద్రియత్వాత్ - స్వప్నోంతఃకరణభ్రమవికృతలెనాంతఃకరణజనితో భ్రమఃస్వప్నః నచతస్యాపిపరంపర
 యాబహిరింద్రియజత్వం - స్వప్న హేతుసంసౌరజనకస్యపూర్వానుభవస్యఅంతర్వ్యవహితత్వాత్ - సుప్తంతద్వా
 సనాదీజంతయోఃజాగ్రత్స్వప్నయోఃవాసనాభిస్సంసౌరైస్సహితంసర్వజ్ఞానవిరోధియాపేక్షావహితం బీజంతదుపాదా
 నకారణమేవసుప్తం- అతస్త్రీతయమపితన్నిధ్యా-యథాహ||శ్రు|| అస్యత్రయ ఆవసథాస్త్రయస్సప్నాఇతి- తస్మా
 దయమపితన్యాయాకార్యమితి- త్రయస్యాపిమిథ్యాత్వేఆవశేష్యమాణస్యాభావాత్ ||శ్రు|| సత్త్వంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ
 తత్సత్యమిత్యాదిశ్రుతిప్రకృతపథత్యాశంక్యహ-తుర్యామూర్తిః స్తదన్వితఇతి - తేషుజాగరాదపిఅన్వితఃఅనువృత్తః
 త్యాతుర్యామూర్తిః తేభ్యోన్యతిక్రమవశేష్యమాణంవస్తుతదేవత్యమిత్యర్థః ||౪|| సనుభవతూణితస్యజాయమాన
 బోధేనబాధాత్వస్వస్యమిథ్యాత్వం..సుప్తజాగరయోస్తుబాధాభావాత్ కథంమిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యహ||విశుద్ధమి
 తి||గ్రాహకగ్రహణగ్రాహ్యః - స్వప్నఃస్వప్నావస్థా - సంవేత్తిసంవితీ సంవెత్తా - క్రియాసంవెదనం- ఫలసంవె
 ద్యంఈషితతమత్వాత్ ||౫|| వైతథ్యాదితి||వైతథ్యంపారమార్థ్యాప్రతిపన్నోహిభావాభావప్రతియోగిత్యం- వ్యభి
 చారఃస్వప్నజాగరయోరభావః - కాదాచిత్తత్వాత్ మనోరథపూర్వకప్రవృత్తివృత్తివ్యవహారాత్ జాగరోమనోర
 థిత్యుచచర్యతే- స్వప్నఃసుప్తం-తతశ్చాయమథః- స్వప్నావస్థాయాంతత్వస్యధిస్తానసంవిత్క్రియాఫలమితిగ్రా
 హకాద్యైయజ్జైవిధ్యంతద్యథామాయామిథ్యా-కస్మాత్వైతథ్యాత్వవ్యభిచారాచ్చ - తథాజాగరస్సుప్తంచ మి
 థ్యా-నేహనానాస్తీతిప్రతిపన్నోపాధాశ్రుత్యానిమిథ్యమానత్వాత్ కాదాచిత్తత్వాచ్చేతి-అథవా- మనోరథనిబంధ
 నాథ్యానాత్ వియక్తపుత్రాదీనామపరోక్షతయాస్ఫురణం మనోరథిత్యుచ్యతేస్వప్నస్సంధ్యా- మనోరథశ్చస్వప్న

తుర్యామూర్తిః స్తదన్వితః|| ౪|| విశుద్ధంజ్ఞానమేవైకమాయయాభాసతేత్రిధా||గ్రాహకాద్యైర్యథా
 స్వప్నైయత్రసంవిత్క్రియాఫలమ్||౫|| వైపథ్యాద్యన్వితాచ్చమాయాత్జైవిధ్యమాత్మని| యథా
 మనోరథస్వప్నఇత్యమృశ్యోపశామ్యతి||౬|| ఏభిర్భూతానిభూతాత్మామహాభూతైర్మహాభుజః | స
 సర్జోచ్చావచాన్యాయస్సమాత్రాత్ప్రసిద్ధయే || ౭ || ఏవంసృష్టానిభూతానిప్రవిష్టఃపంచథాతుభిః|
 ఏకధాదశథాత్మానంవిభజ్యజుషతైగుణాః||౮||గుణైగుణాఃసభుంజానతత్ప్రద్యోతితైఃప్రభుః|మ
 న్యమానఇదంసృష్టమాత్మానమహంజ్ఞతే||౯||కర్మాశేకర్మభిఃకుర్వన్సనిమిత్తానిదేహభృత్| తత్తత్క
 ర్మఫలంగృహ్యభ్రమహిమసుఖేతరమ్||౧౦|| ఇన్ధ్రంకర్మగతిగచ్ఛబహ్వభ్రవహఃపుమాః| ఆభూత
 సంప్లవాత్సర్గప్రళయావశ్చ తేషవశః||౧౧||ధాతుపల్లవతసన్నేవ్యక్తంప్రవ్యగుణాత్మకమ్| అనాది

శ్చమనోరథస్వప్నం-తస్మిన్మనోరథస్వప్నై-యథాతథాశబ్దయోవ్యవత్సయాత్ మనోరథస్వప్నేచాత్మనిసంవిత్క్రి
 యాఫలమితియజ్జైవిధ్యంతద్యథామిథ్యాతథాఅస్వప్నైజాగరేపాత్యని గ్రాహకాద్యైస్త్వైవిధ్యంమిథ్యేతి- తేషం
 పూర్వవత్ - జాగ్రత్స్వప్నయోరాగమికస్యయోక్తికస్యబోధనద్బావాత్ మిథ్యాత్వమిత్యర్థః - ఇత్యమృశ్యోపశా
 మ్యతితి- ఏవంవిచారతఃకథమనయోర్మిథ్యాత్వమితిశంకావిరమతీత్యర్థః|| ౬|| యదేదంనిర్మమేవిభురిత్యుక్తం-తదేవ
 వివృణోతి|| ఏభిరితి||ఆద్యఃపురుషః-యయాశక్త్యా-భూతానాంతత్మాకారణభూతః-ఏభిఃసృష్టప్తైః-మహాభూతైరుచ్చా
 వచానిభూతానిససజ్జ-ఏహమాయాభగవతఇతిచరమశ్లోకపాదస్యప్రతిశ్లోకమనుషంగః- కిమథన్సంసజ్జ- స్వమా
 త్రాత్ప్రప్రసిద్ధయేస్వంమిమితేప్రమిమితేయః ఉపాస్తే సఃస్వమాతాతస్యాత్మనోజీవస్యప్రకృష్టాద్వైసిద్ధయే- యద్వా-
 స్వాంశభూతానాంజీవానాంమాత్రాప్రసిద్ధయేవిషయభోగాయ - ఆత్మప్రసిద్ధయేమోక్షాయచేత్యర్థః - తదుక్తం
 వేదస్తుతే||శ్లో|| ఋద్ధింద్రియమనః ప్రాణాజనానామసృజత్ప్రభుః | మాత్రార్థంచభవాథ్థంచఅత్మనేకల్పనాయ
 చేతి||౭||ఏవమితి||ఏవంజీవోపకరణార్థం పంచథాతుభిః మహాభూతైః సృష్టాని భూతాని అంతర్యామిరూపేణ ప్రవిష్టః-
 ఏకథామనసా- దశథాబాహ్యోంద్రియరూపేణ-ఆత్మానంవిభజ్య- గుణాత్ తత్త్వద్విషయాజుషతేషోషయతీత్యర్థః-
 యద్వా-తమాత్మానంప్రతిగుణావిభజ్యజుషతేప్రీయతఇత్యర్థః||౮||గుణైరితి|| సచజీవతత్మనాఅంతర్యామిణాప్రద్యో
 తితైగుణైరింద్రియైఃగుణావిషయాభుంజానః ఇదంసృష్టశరీరమాత్మానంమన్యమానః-ఇహశరీరాదాసజ్జతే||౯||
 కమాణీతి|| కమఃభిః కర్మేంద్రియైశ్చ సనిమిత్తాని సవాసనానికర్మాశేకుర్వన్-సుఖేతరంసుఖదుఃఖాత్మకంతత్తత్క-
 మ-ఫలంచ గృహ్య అయందేహభృత్ భ్రమతి- ఇహసంసారేనముచ్యతే|| ౧౦|| కథంకియంతంకాలంప్రమతి-తదా

హ||బ్రహ్మసమితి||బహునిఅభద్రాశివహతీతితథా-సగఃప్రళయాఉత్పత్తిమరణే||౧౧|| ధాతుపష్టవృత్తి|| ధాతునాను
హా భూతానాంఉపష్టవేనాశహేతావాసన్నైవ్యక్తంకార్యమ్- ద్రవ్యస్థూలగుణః సూక్ష్మతదాత్మకమ్-అన్యక్తాయుః
వ్యక్తప్రతివేతుమాకషణీతి||౧౨||నాశహేతునాహ||శతవర్షమాణీతి|| తస్మింకాలేఉపచితశ్చసావృష్ణశ్చ-యద్వా
తేనకాలేనోపచితంఉష్ణత్వంయస్యసః||౧౩||పాతాశేతి || ఉద్భవశిఖఃఉద్భవజ్వాలఃవిష్వక్పరితః|| ౧౪|| సంవత్సర
ఇతి|| సంవత్సరఃప్రళయకతా మేఘగణః-ధారాభిః సతుజలబిందుభిః-హస్తీహస్తాభిఃతత్ప్రమాణాభిః|| ౧౫|| తిత్తి
తి||తతఃఉపాధిలయాత్-వై రాజఃపురుషఃఅన్యక్తంకారణంప్రవిశతి- సను|| శ్లో|| బ్రహ్మణాసహ తేన రైసంప్రాప్తైః
సంచరే||పరస్యాం తైశ్చ తాజ్ఞానఃప్రవిశంతిపరంపదమిన్ద్రతైః-యావదధికారమవస్థితిరాధికారకాణామితిసూత్రాన్
వై రాజశబ్దాభిధేయస్యచబ్రహ్మణః-పరమభాగవతత్వాత్- మోక్షవపసంగచ్ఛతేనాన్యేమామికారణమాత్రప్రవేశః
సత్యం - అత్యమేధాదినాసత్యలోకం గతానామప్రభక్తానా మావృత్తిప్రవణాదభక్తత్యై బ్రహ్మణోపిప్రకృతావ
లయః పునరుత్పత్తిశ్చేతిమోక్షతోల్లభ్యసూచనామైవముక్తమితిరోధః-యద్వా - కౌసాప్రమాణేనసవ్యక్త్యతి
అన్యక్తమ్-బ్రహ్మైవతత్ప్రవేశేనచమోక్షవపఉత్తగతిద్రష్టవ్యమ్||౧౬|| ఏవంవిరాజోలయముక్తాత్తతా-రణానామ
హదాదివృద్ధివ్యంతానాంప్రాతిలోమ్యేనలయమాహ || వాయునేతి || వాయోహిఃగంధరసహరిత్యం ప్రసిద్ధం - సం
తఃకైవలాయనాహృతగంధా- అతవపగంధస్యవ్యావతకస్యగతత్వాత్సలిలత్వాయకల్పతేనలిలేలియతఇత్యర్థః
తద్భూతరసంతేన వాయునైవ హృతో రసో యస్యతత్తథా || ౧౭ || హృతరూపమితి|| తమసశ్చరూపతిరస్కారేక్ష్యం

నిధనంకాలోహ్యవ్యక్తాయావక్ష్వతి||౧౮|| శతవర్షాణ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్పుష్పాభువి||తత్కాలోప
చితోష్ణారోగ్లోకాంస్త్రీప్రతపిష్యతి||౧౩||పాతాశతలమారభ్యసంకషణముఖానలః | దహన్ను
ధ్వంశిభోవిష్యగృధఃతేవాయునేరితః|| ౧౪|| సంవర్తకమేఘగణోపషణ్తిన్యతంతంమాః||ధారాభి
హా సహస్తాభిలీయతేసలిలేవిరాట్||౧౫||తతోవిరాజముత్సృజ్యవై రాజఃపురుషోన్మప|| అన్యక్తం
విశతేసూక్ష్మంవిరింధనఇవానలః||౧౬||వాయునాహృతగంధాభాస్సలిలత్వాయకల్పతే | సలిలంతద్భ
తరసంజ్యోతిష్టాయోపకల్పతే || ౧౭ || హృతరూపంతుతమసావాయాజ్యోతిఃప్రలియతే | హృతస్స
గోపకాశేనవాయుర్నభసీలియతే||౧౮|| కాలాత్మనాహృతగుణంనభఃఆత్మనీలియతే | ఇంద్రియాణామ
నోబుద్ధిసహవై కారికైన్మఘః| ప్రవిశంతివ్యాహుకారంస్వగుణైరహమాత్మని||౧౯|| ఏమామాయాభ
గవతస్సృష్టిసత్త్వంతకారిణీ||తివణావర్ణితాస్మాభిఃకింభూయశ్శోమైచుచ్ఛ||౨౦|| రాజాయథేతామై
శ్వకింమాయాదుస్తరామకృతాత్మభిః|తరంభ్యంజన్మూలధియోమహాషణ్ఇదమచ్యుతమ్|| ౨౧|| ప్ర
బుద్ధికికమాణ్యారభమాణానాదుఃఖహత్వైసుఖాయచ| పశ్యేత్సృక్ పర్యాసమిధుసీచారణాన్య
ణామ్|| ౨౨|| నిత్యాజితేనవిత్తేనదుర్జభనాత్మమృత్యునా | గృహపత్యాప్తపరుభిఃకాప్రీతిసాన్నిధితే

ప్రసిద్ధంఏవంసంవత్సరకైవలమసా- అవకాశేనకాశేన || ౧౮ || కాలాత్మనేతి||స్వకారణేనకాలాత్మనాశబ్దస్యహికా
లతేవనాశఃప్రసిద్ధః - అతః తద్రూపేణాత్మనా ఈశ్వరేణ - ఆత్మని తామసాహుకారై - ఇంద్రియాణాబుద్ధిర్చిరా
సాహుకారై- మనోవై కారికై దేహై సహసాత్వికాహంకారై - ఏవం శ్రీవిధైః స్వగుణైః స్వకారైః సహితః
అహంఅహంకారః ఆత్మనిమహతి- సచప్రకృతావితిద్రష్టవ్యంసాచబ్రహ్మణీలియతఇత్యర్థః || ౧౯ || ఏషేతి||శ్రీవ
ణాత్రిగుణా-మాయాయాశ్చ గ్రహభీతం రాజానంతన్నివృత్త్యపాయశ్రవణాయఛందయతి||కింభూయఇతి|| ౨౦|| ఏవ
మరుకింపిత స్సన్నివృత్త్యపాయమివపుచ్ఛతి||యథేతి||యద్యపి||శ్లో|| తస్మాదయయాతోబుధఆభజై త్తమితి- భక్తిస్తతా
రకత్వోనోక్తవ-తథాపి- కింకెవలంభక్తిరేవవాఅనోవివాతత్రఉపాయోస్తీతిజ్ఞాతుంపునః ప్రశ్నః-అకృతాస్మాభిఃఅప
శీకృతాంతికరణైః - స్థూలధియః స్థూలశరీరే అహంధీర్యమాంతే || ౨౧ || భక్తివ్యతిరేకేణ నాస్త్యవ్యఉపాయ
త్యభిప్రేత్య - భక్తిమేవసాధనాంసాదరంనిరూపయతి - తత్రప్రభమంవైరాగ్యద్వారా - గురూవపత్తిమాహ || ౨౨ ||
తుర్భి|| కమాణీతి || దుఃఖహత్వైదుఃఖప్రతికారాయ- పాకవిపర్యాసంఫలవైపరీత్యం - మిథునిచారిణామిథునీ
భూయవర్ణమానానా||౨౩|| కిమూః సాధితావివిత్రాదయోనసుఖపాతవ ఇతిసపశ్యేదిత్యానా|| నిత్యాజితేనే
తి|| ఆత్మనఃస్వస్యమృత్యుస్వరూపేణ- చైః అనిత్యైః అపాయుభిశ్చగృహపత్యాదిభిః || ౨౩|| ఏవమితి|| ఏవంలాఙ్క

పరమతీకర్మనిర్మితత్వాన్న శ్వరం॥ తథాచ॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచిత్తోలోకః క్షీయతపమేవాముత్రప్రణ్యచిత్తోలోకః
క్షీయతఇతి॥ కించ- వతేమానసమయేషిఖసంయుక్తపశ్యేదిత్యాహ- సతుల్యాతిశయద్వంసంసహతుశ్చేనాతిశయే
సచద్వంసెనచవతేమానం-అతిస్తుత్యేస్వధా-అతిరయేఅనూయా-ద్వంసాలోచనేభయాదికంచాపరిహరిమిత్త్యైః
యథాఅఖండమండలవతేనామిథస్సర్పాదితద్వత్॥౨౮॥తస్మాదితి॥ ఉత్తమంశ్రేయోజ్ఞాతుమిచ్ఛుఃశాశ్వజ్జబహ్నోః
పేదాశ్చేన్యాయతోనిష్ఠాతంతత్వజ్ఞం - అన్యథా - స్సంశయనిరాకర్తాయోగాత్ - పరేచబ్రహ్మోఽపరీక్షానుభ
వేననిష్ఠాతం-అన్యథాభోధసంచారాయోగాత్-పరబ్రహ్మనిష్ఠాతత్వన్యోతకమాహ-ఉపసమశ్రయమితి॥౨౯॥ తే
తి॥ గురురేవాత్మాదైవతంచయస్యసానువృత్త్యా సేవయా- దైధామ్యే-వస్తుతఃఆత్మాతత్వప్రదశ్చ- ఉపాసకానాం
యథాబలిప్రభృతీనాం॥౩౦॥ సర్వతథితి॥ యథాచిత్తమితి-హి సేవదయాం- సమేషుత్పత్తిం- ఉత్తమేషుప్రశ్రయంచ-
శిక్షేదిత్యర్థః॥౩౧॥ శౌచమితి॥శౌచంబాహ్యంమృజ్జలాదిభిః- ఆభ్యంతరంఅదంభంమానాదిశిక్షేత్-తపఃస్వధర్మా
చరణం-తితితాంతుమాం-మానంవృథావాగనచార్పణం- స్వాధ్యాయంఅధికారానురూపంవేదసాతాదికం-ఆఙ్గవం
శ్చచ్చతాంబ్రహ్మచర్యం యస్యయాద్యగుచితం ఋతుస్వదారనియమాది అహింసాం భూతేష్వద్రోహం- ద్వంద్వ
సంజ్ఞాయోశీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపయోఃసమత్వంహషణవిహారిహిత్యం॥ ౩౨॥ సర్వతేతి॥ ఆత్మేశ్వరాస్మితాం
శ్చైత్యై॥౩౩॥ఏవంలోకంపరం విద్యాన్న శ్వరంకర్మనిర్మితమ్ । సతుల్యాతిశయద్వంసంసహతుశ్చేనాతిశయే
తేనామి॥౨౮॥తస్మాదురుంప్రపద్యేతజ్జ్ఞానుశ్చేయిఉత్తమమ్ । శాశ్వజ్జబహ్నోఃపేదాశ్చేనాతిశయే
శ్రయమ్॥౨౯॥తత్రభాగవతాధర్మాశిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః । ఆమాయయానువృత్త్యామైస్తుష్యేదా
త్మాత్మనోహరిః॥౩౦॥ సర్వతోమనోసంగమాదాసంగంచసాధుషు । దయాంమైత్రిం ప్రశ్రయంచ
భూతేష్వద్ధాయథోచితం॥౩౧॥ శౌచంతపస్తితితాయంమానంస్వాధ్యాయమార్జవమ్ । బ్రహ్మచర్యమ
హింసాంచ సమత్వంద్వంద్వ సంజ్ఞయోః॥౩౨॥ సర్వతాత్మేశ్వరాస్మితాం కైవల్యమనికేతతామ్ ।
వివిక్తచీరవసనంసంతోషంయేనకేనచిత్ ॥ ౩౩॥ శ్రద్ధాంభాగవతేశాస్త్రేనిందామన్యత్రచైవహి । మనో
వాక్సర్పదండంచసత్యంశమదమావపి॥౩౪॥శ్రవణంకీర్తనంధ్యానంహరేరద్భుతకర్మణః । జన్మకర్మగు
ణానాంచతదర్థేభిలషేష్టితమ్॥౩౫॥ఇష్టంజ్ఞతంతపోజస్తవస్తంభయచ్చాత్మసఃప్రియం । దారాంత్యతా
గృహస్వాగతాయత్పరస్థేనివేదనమ్॥౩౬॥ ఏవంకృష్ణాత్మనాధేషుమనుష్యేషుచసాహృదమ్ । పరిచ
ర్యాంచోభయత్రమహత్సుషుసాధుషు॥౩౭॥పరస్పరానుకథనంపాపనంభగవద్యశః । మిథోరతిర్విధ
స్తుష్టిర్నివృత్తిమిథాతత్వనః॥౩౮॥స్మరంతఃస్తారయంతశ్చమిథోఘోషాఘహరంహరిమ్ । భక్త్యాసంజాత
యామత్సోబిభృత్కృత్స్విలాకంతమమ్ ॥ ౩౯॥ క్వచిద్రుదంభ్యమ్యతచింతయా క్వచిద్దసంతిసందంతి
సంవిదూషేణాత్తాస్మితాం- నియంతృరూపేశ్వరాస్మితాంచ- కైవల్యమేకాంతశీలత్వం - అనికెతతాంగృహ్యభి
మానరాహిత్యం- వివిక్తచీరవసనంవిజనేపతితానాం వస్తుఖండానాంశుద్ధానాంవావలీ-లానాంపరిధానం॥౨౯॥శ్ర
ద్ధామితి॥ భాగవతేభగవత్ప్రతిపాదకే-అన్యత్రశాస్త్రాదాయా అనిందాతాం-మనసః దండంప్రాణాయామైః-వాచో
మానేన- కమఃణఃఅనీహయాదండం-సత్యంయథార్థభాషణంశమదమాఅంతఃకరణబాహ్యోద్రియగ్రహా॥౩౦॥
శ్రవణమితి॥హరేజాన్మకమఃగుణానాంశ్రవణాది-తదర్థేహర్యదేశేనసర్వంకమః-విశేషతత్ప్రయజనాదియత్ - తత్
తదర్థేశిక్షేత్॥౩౧॥ ఇష్టమితి॥ ఇష్టంఇజ్యాగయఃభావేస్తావృత్తంసదాచారః ఆత్మసఃప్రియంగంధపుష్పాది-దారాది
యత్తథాపరస్మైసరమేశ్వరాయనివేదనంతిత్సేవకతయాసమర్పణం-యత్ -తత్ -శిక్షేత్॥౩౨॥ ఏవమితి॥కృష్ణపవ ఆ
త్మాగధశ్చయేషాంకృష్ణాత్మనోజీవస్యనాథోయేషామితివా-తేషు ఉభయత్రస్థావరజంగమేచయా పరిచర్యాతాం
విశేషతఃస్థుషుత్రాసిసాధుషుస్వధర్మశిషేషు తతోపిమహత్సుభాగవతేషు॥ ౩౩॥ పరస్పరేతి ॥ తైశ్చసహసంగమ్య
యత్సావనంభగవద్యశః-తస్యసంగస్పరానుకథనం శిక్షేత్-యద్వా-యశఃప్రతితత్రసంస్పధాదిపరిత్యాగేన- మిథో
యారతిఃకమణ-యాచతుష్టిః-సుఖం-యాచనివృత్తిః తాంచశిక్షేత్॥౩౪॥ ఏవంవతేమానాంపరమానంసప్రా
ప్తిమాహద్యాభ్యాం॥స్మరంతితి॥ భక్త్యాసాధనభక్త్యాసంజాతయాప్రేమలక్షణయాభక్త్యా ॥ ౩౫॥ క్వచిదితి ॥ అజం
హరిం-అనుశీలయంతితి॥ లాఅభినయంతి- ఎవంపరం ఎత్యప్రాచ్య- నివృతాసంతః తూష్ణింభవంతి॥౩౬॥ ఉపసంహ

రతిఃకృతీతి భాగవతధర్మోత్పన్నయాభక్త్యా॥౩౨॥ నారాయణపరోమాయాంతరీత్యుక్తంపుచ్చతి॥నారాయణేతి॥
 నిష్ఠాంస్వరూపం-అయంభావః-బ్రహ్మవతావన్నారాయణాంతి- భగవానీతిపరమాత్మేతిచోచ్యతే - తదుక్తంప్రథమే॥
 శ్లో॥ వసంతితత్త్వద్విదస్తత్త్వోయద్జ్ఞానమర్వయం॥బ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిభగవానీతిశబ్ద్యతఇతి॥ తథా॥శ్లో॥ నారా-
 యశేభగవతితదితంవిశ్వమాహితమ్॥ గృహీతమాయోరుగుణస్సగౌదావగుణస్త్వత్యత్యాదిషు-తత్రకిమేభిశ్చైర్ని-
 ద్విశేషంతదేవనూచ్యతే-అస్తివాకోవివిశేషాంశఇతిప్రశ్నః॥౩౩॥తత్రోత్తరం॥స్థిత్యుచ్ఛవేతి॥అయమగ్రః- అస్యవిశ్వస్య
 స్థిత్యుచ్ఛవప్రశయానాం హేతుః- స్వయంచలహేతుః హేతురహితః - సనారాయణాంతి-పరమేవతత్త్వమవేహి- స్వ-
 ప్నజాగరసుషుప్తిషు-సత్ అనువర్తమానంయత్ - వత్సృతిచతురీయంత్రిషుసంతతమితి- బహిశ్చసమాధ్యావాయత్-
 తచ్చప్రకృతి - సరమేతత్త్వమవేహి- దేహేంద్రియప్రాణమనాంసియేనసంజీవితానిసంతి స్వస్వవిషయే చరంతిప్రప-
 తంతతుతత్పరమాత్మేతిపరమేవతత్త్వమవేహి- ఎవంలక్షణభేదైర్నారాయణాదీనామభిరుచ్యమానమపి- పరమేకమే-
 వతత్త్వోనాన్యత్ ఇతిజానీహి॥౩౪॥ అవేహీత్యనేనవిషయత్వంప్రాప్తంనిషేధతి॥ నేతి॥ ఏతత్పరంతత్త్వంమనోనవిష-
 యాకరోతి- వాగుతవాగపి- చక్షుశ్చ- ఆత్మాబుద్ధిశ్చ- ప్రాణశ్చ-క్రియాశక్త్యానప్రాప్తోతి - అన్యానిచేంద్రియాణి-
 యథాఅనలం-స్వాస్వాశభూతాః-అచిక్షుషవిస్ఫులింగాదయః-నప్రకాశయంతినహంతిచ-తథాజడానుమనఆదిన్య-
 త్తిషుఅభివ్యజ్యమానస్యాత్మప్రకాశస్యతత్త్వత్త్వప్రకాశకస్య సతత్ప్రకాశవిషయత్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణస్య ప్రాణ-
 ముతచక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్యశ్రోత్రమన్నస్యాన్నంమనసోయేమనోవిదురితి-తథా॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివతకం-
 తే-అప్రాప్యమనసాసమా- ఆనందంబ్రహ్మణోవిద్వాః- సవిభేతికుతశ్చనేతిత్యాదిశ్రుతేః- నను॥ శ్రు॥ తంత్వోఽనిష

నమంత్యైకాకికాః॥ స్వత్యంతిగాయంత్యనుశీలయంత్యజంభవంతిత్వాష్టింపరమేత్యనిష్కృతాః॥౩౬॥ ఇతి
 భాగవతాధర్మాధర్మశాస్త్రేద్భక్త్యాతమత్థయానారాయణపరోమాయామంజస్తరతిదుస్తరామ్॥౩౭॥
 రాజా॥ నారాయణాభిధానస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః॥ నిష్ఠామహాధనోవక్తుంయూయంహిబ్రహ్మవి-
 త్తమాః॥ ౩౮॥ పిప్పలాయనః॥ స్థిత్యుచ్ఛవప్రశయహేతురహేతుస్యయత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషుస-
 ద్భహిశ్చ॥ దేహేంద్రియానుహృదయానిచరంతియేన సంజీవితానితదవేహిపరంప్రేక్ష॥ ౩౯॥ సైశ-
 న్మనోవిశతివాగుతచక్షురాత్మాప్రాణేంద్రియాణిచ యథాసలమర్చిషస్సాన్వః॥ శబ్దోబిభౌధానిషేధ-
 తియాన్మములమధోక్షమాహయద్యతేననిషేధసిద్ధిః॥౪౦॥సత్యంరజస్తమఇతిత్రివిధేకమాకాశా-
 త్రంమహాసహమితిప్రవదంతిజీవమ్ । జ్ఞానక్రియాధర్మఫలరూపతియోరుశక్తి బ్రహ్మవభాతినదనచ్చ

దంపురుషంపుచ్చామితిశ్రుతేః-శబ్దగోచరత్వంప్రతీయతేతత్రాహ- శబ్దోపి - శబ్దోపి ఆత్మమూలం ఆత్మనిస్సస్మి-
 న్నేవమూలంప్రమాణస్యై-అద్విత్వంఅర్థాదుక్తయథాభవతితథా-అహ-నతుసాక్షాత్-కుతఃబోధకనిషేధయోస్య-
 న్యైవబోధకస్యనిషేధరూపత్వాత్॥శ్రు॥యతోవాచోనివతకం-తే - అప్రాప్యమనసాసమా॥శ్రు॥ యద్వాచానభ్యుదితం-
 యేనవాగభ్యుద్యతే-తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి-యన్మనోనమనుతే॥ శ్రు॥ నచక్షుషావశ్యతిశ్చనైమిత్వాదిశ్రుతేః-ననుత-
 హి-నైవాహాకిమిదముచ్యతేఅధోక్షమాహేతి-తత్రాహ-యదృతఇతి॥శ్రు॥ అధాతతదేశోనేతినేతిఅస్థుల మనః-
 యతోవాచోనివతకం-తే-యద్వాచానభ్యుదితమత్వాదినిషేధస్య- యత్ అవధిభూతంబ్రహ్మ ఋతేనినానిషేధస్యసి-
 ద్ధిర్నాస్తిసర్వస్యనిషేధస్యసావధిత్వాత్॥౪౦॥ననుతహి-ప్రమాణావిషయత్వాన్నాస్తి బ్రహ్మేతి ప్రవచ్యతే అత ఆ-
 హ॥ సత్త్వమితి॥ సత్ స్థూలంకార్యం-అసత్ సూక్ష్మంకారణం- తత్సర్వంబ్రహ్మైవాభాతి-కుతఃయత్ యస్మాత్తయోస్య-
 దసతోఃపరంకారణం-తతోకార్యం-కారణాత్ భిన్నంసంభవతి॥ శ్రు॥ వాచారంభణమితిశ్రుతేః - సనుకథమేకంబహువి-
 ధస్యకారణం-తత్రాహ-ఉరుశక్తిఅనేకశక్తిమత్-ఉరుమహామిమాయాలక్షణాశక్తిర్యస్యతదితివా- బహుధాభాన-
 మేవదర్శయతి-ఆచాయచేకంబ్రహ్మతదేవసర్వంరజస్తమఇతి - త్రివృత్ప్రధానంప్రవదంతి - తతఃక్రియాశక్త్యామా-
 త్రం- జ్ఞానశక్త్యామహానితితదేవప్రవదంతితతః అహమితి జీవంతిహోషాధిమహంకారంచ తదేవప్రవదంతి తతశ్చజ్ఞాన-
 క్రియాధర్మఫలరూపతయాజ్ఞానశబ్దేన తత్త్వదైవతాః క్రియాశ్చంద్రియాఃశిలథాః విషయాః ఫలం తత్ప్రకాశే సుఖా-
 దివా-తద్రూపతయాబ్రహ్మైవాభాతి - సహిసర్వస్వరూపేణస్వతో భాసమానస్య బ్రహ్మణః స్వసిద్ధాప్రమాణావేషే

తిభావః॥౧౦॥ననుసర్వాత్మకంచేచ్ఛిష్టతహిసర్వస్యకార్యస్యజన్మాదివికారవత్త్వాత్ - బ్రహ్మణోపితత్ప్రసంగస్సస్య
దతతమా॥నేతి॥ఆత్మాబ్రహ్మ - నజజాననజాతంజన్మాభావాదేవతదనంతరాస్తీత్యలక్షణోపివికారోనాస్తి - నైవతేన
వధన్తే- వృన్యభావాదేవపరిణామోవినిరస్తః-కుతః-హియస్సాత్వ్యచారణాంకగమాపాయినాంబాలయువాదిదే
హద్యవస్థానాంసవనవితత్తత్త్వాల్లద్రష్టా- నహ్యవస్థావతాఽగ్రహ్యతవవస్థాభవతీవ్యర్థః- నిరవస్థఃకోసావాత్కాలత
తహ-ఉపలబ్ధిమాత్రమితి-నన్యామాతంతహి-క్షణకత్వంనేత్యహ- సర్వత్రేతి- సర్వత్రదేశే- శశ్వత్సర్వదా-అస
పాయుఅనురతః-మానం-ననుసీలజ్ఞానంజాతంపీతజ్ఞానంసప్తమితిప్రతీతే-నజ్ఞానస్యావసాయిత్వంఅతతహ- ఇంద్రియబ
లేనేతి॥ నదేవజ్ఞానం-ఇంద్రియబలేనవివిధంకల్పితం-సీలాద్యాకారవృత్తయవజాయంతేనశ్శ్యంతిచ-నజ్ఞానమితిభావః-
వ్యభిచారఃప్రవృత్తిచారెదృష్టాంతః॥౧౨॥ ప్రాణాయధైదృష్టాంతంవిప్ర్యాన్నింద్రియాదిలయేనిర్వికార-త్వోపలబ్ధిం
ర్మయతి॥ అండేష్వితి॥ పేషిషుజాయుజేషు-తరుషుఉద్భిజ్జేషు- అవినిచ్ఛితేషుస్వేదజేషు-ఉపధావతీఅనువర్తక-తే-సవం
దృష్టాంతేనిర్వికారత్వంప్రదశ్యదాప్తాంతికెపిదర్శయతి-తథంతదేవమాత్మాసవికారభవప్రతీయతే- యథాజాగ
రేఇంద్రియగణః-యథాచస్వప్నేతత్సంస్కారవాసహంకారః- యదాతుప్రస్తుప్తుతదాతస్యోప్రస్తుప్తేఇంద్రియగణ
సన్నేలీనే-అహమి-అహంకారేచసన్నే-కూటస్థనిర్వికారసవాత్కా-కుతఃకతయన్మతేలింగరీరమువాధింవినా-వికా
రపాతోరుపాధేరభావాదిత్యధః - నవ్యహంకారపర్యంతస్యస్వస్వలయేశూన్యమేవావశిష్టతత్వతదాకూటస్థ
త్వాఅతతహ-తదనుస్తృతిర్న-తస్యవిశేషజ్ఞానశూన్యస్వస్వభూత్యనఃసుషుప్తిసాక్షిణఃస్మృతిఃకల్యాణకంభవతి-ఏతా
వంతంకాలంసుఖసుహంసుప్తానకించదేషుమితి-అతోనుభూతస్యాస్మరణాదస్త్యేనసుషుప్తవాత్సావభవఃషిషుయం

తయోఃపరంయత్ ॥ ౧౦॥ నాత్మాజజాననమరిష్యైవైధనేసౌనక్షీయతేనవనవిద్యభిచారిణాంహి॥న
ర్వత్రశశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రంప్రాణాయధేంద్రియబలేనవికల్పితంనత్ ॥ ౧౨॥ అండేషుపేషిషు
తరుష్యవినిచ్ఛితేషుప్రాణోహిజీవమువధావతితత్రతత్ర । సన్నేయధేంద్రియగణేహమిచప్రస్తుప్తే
కూటస్థకతయన్మతేతదనుస్తృతిర్న॥౧౩॥ యత్ప్రజ్ఞనాభచరణేషణయోరుభక్త్యాచేతోమలానివిధ
మేద్గణకర్మజాని । తస్మిన్విశుద్ధఉపలభ్యతతత్వతత్వం సాక్షాద్యధామలద్యశోస్సవిత్ప్రకాశః॥౧౪॥
రాజా॥కమయోగంవదతనఃపురుషోయేనసంస్కృతవిధాయేహశుకర్మాణిస్తేషుమృతంవిదతేవ
రమ్॥౧౫॥ ఏవంప్రశ్నమహంపూర్వమపుచ్ఛంపితురంతికే । నాబ్రువత్బ్రహ్మణఃపుత్రాస్త్రకారణ
ముచ్యతామ్॥౧౬॥ ఆవిహోత్త్రాఃకర్మాకమకర్మైతివేదవాదోనరాకికః । వేదస్యచేత్వరాత్మత్వా
త్త్రైముహ్యంతిసూరయః॥౧౭॥ పరోక్షవాదోవేదోయంబాలానామనుశాసనమ్కమకామోత్సాయక

బంధాభావాత్సన్నప్తజ్ఞోభావః-తదాచ॥త్రు॥యద్వైతంనవశ్యతినహిద్రష్టుదృక్ష్టేర్విపరీలోపోవిద్యతభి॥౧౩॥ న
యనిసుషుప్తాకూటస్థాత్తానుభవోభవేతేకథంపునరసింస్కారస్యాత్అవిద్యాతత్సంస్కారాణాంవిద్యమానత్వాది
తిచేత్కదాతహి-అస్మిన్సతఃకోనుభవోభవేదతతమా॥యహి-తి॥వైతేషణాదివిషయ-కేవలమబ్జనాభస్యచరణేషణ
యాయాఉరుభక్తిస్తయా-పుమా-చేతసోమలానివిధమేత్నాశయేత్-చేతవవాకత్వ-స్వగతానిమలానితయాభ
క్త్యామోళయేత్తదాతస్యైవిశుద్ధచేతసినతిసాక్షాత్ అస్యవధానేనసఃకత్యతత్వముపలభ్యతే-అమలయోగద్యశోఃస
తోవ్యర్థాపూర్వమేవస్థి-సవిత్ప్రకాశితి॥౧౪॥భక్తైఃకమయోగాధీనత్వాత్తంపుచ్ఛతి॥కమయోగమితి॥ సై
ష్టమృతంకమకానివృత్తసాధ్యంజ్ఞానం॥౧౫॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ఎవమితి॥ప్రశ్నంప్రప్తవ్యమర్థం-పితుఃకమయోగోః
బ్రాహ్మణఃపుత్రాఃసనకాదయఃసర్వజ్ఞాఅపినాబ్రువత్॥౧౬॥గహన్తద్విద్యోతనామప్రథమంద్వితియప్రశ్నస్యోత్తరమా
హ॥కర్మైతి॥ కర్మవిహితంఅకర్మతద్విపరీతంనిషిద్ధం- వికమకవిగతంకమకవిహితాకరణం - ఎతత్త్రయంవేదవాదః
వేదైకగవ్యం-నరాకికః-వేదస్యఈశ్వరాత్మత్వాత్ - ఈశ్వరాదుద్భూతత్వాత్అపారమయేత్వాదిత్యర్థః- పుంవాశ్యే
హివస్తురభిప్రాయతోజ్ఞానంశక్యం అపారమయేతు కేవలంవాక్యపారస్వర్యేణైవతాత్మర్యావధారణం తచ్చదు
ష్కరమితితత్రకర్మాదా-విద్వాంసోపిముహ్యంతి-కిముతాన్యేఅతస్తవతదాబాలత్వాదైవబ్రువన్మితి॥ ౧౭ ॥ దు
దుష్కేయంవేదతాత్పర్యమాహ॥పరోక్షవాదభితి॥ యత్రఅన్యధాస్థితోయాథాస్తంగోవయతుమన్యధాకృత్యోచ్య
తేనపరోక్షవాదతథాచ॥ త్రు ॥ తంవాఎత చతుహోతగంసంతం - చతుహోతతేత్యాచక్షతేపరోక్షేణ- ప

రోక్షప్రియాభవహి దేవాభి-పరోక్షవాదత్వమేవాహ|| కర్మమోక్షాయేతి-ననుస్వగాఢ్యధాంకమాణోవిధత్సేన
కమమోక్షాధాంతత్రాహ- బాలానామనుశాసనయథాభవతితథా - అత్రదృష్టాంతః అగదమాషధం-యథాః
తాబాలం-అగదంపాయయఖండలడ్డుకాదిభిః ప్రలోభయత్ పాయయతి దదాతిచతాని - నైతాపతాగదపానస్యత
ల్లాభఃప్రియోజనంఅపితుఆరోగ్యం - తథావేదోప్యవాంతరఫలైః ప్రలోభయత్కమమోక్షామైవకర్మాణోవిధత్సే||
రహస్యకర్మమోక్షశ్చేత్పురుషాః తర్హి ప్రధమతవ కమత్యజ్యతామతతమా || నేతి || అజితేంద్రియత్వాదజ్ఞః-
స్వయంయదినాచరే తర్హి వికమకాకర్మానాచతణలక్షణసలధమేణ-మృత్యోరసంతరంమృత్యుమేవప్రాప్నోతిత
థాచ||శ్రుమ్మత్వాపునమృత్యుమాపద్యంతే-అద్యమానాస్వకర్మభిరితి||రమ్ తస్మాత్ || వేదోక్తమితి || వేదోక్త
మేవకుర్వాణోనతునిషిద్ధం- ననుఫలస్యశ్రుత్యుక్తత్వాత్కర్మశః క్రియమాణేతస్మిన్నాసక్తిః తత్ఫలంచస్యాన్నతునై
షు-ర్యూపాపాదిసిద్ధిరిత్యతతహ|| నిస్సంగఃఅనభివేశవాత్-ఈశ్వరేఅర్పితంసతుఫలౌద్దేశేన-ననుఫలస్యశ్రుతత్వాత్
కర్మశఃకృతేఫలంభవేదేవ- రోచనాధాకకమణిరుచ్యుత్వాదనాధా అగదపానేఖండలడ్డుకాదిభాదనవత్ తతశ్చక
ర్మాభిరుచ్యావేదాధకంసమ్యగ్విచారయతి-తథాచ|| శ్రుమ్మోవామితదక్షరమవిదిత్వాగాగ్యకాన్యాలోకాత్ప్రేక్షి
కృపణభిఃఅనాత్మజ్ఞస్యకృపణతామ్||శ్రుమ్ తమేతంవేదానువచనేనబ్రాహ్మణావిదిషంతిబహ్మవర్యైతతసాశ్రద్ధయా
యజ్ఞేనానాశకేనచేతి-యజ్ఞాదీనాంజ్ఞానశేషతాంచావధార్య-నిషామేషుకమనుప్రవతత్ తే-తతశ్చ|| శ్రుమ్ స్వగ

మాణోవిధత్సేవ్యాగదంయథా||రహస్యచరేద్యదివేదోక్తంస్వయమజ్ఞోఽజితేంద్రియః| వికర్మణాహ్య
ధర్మేణమృశోర్వృత్త్యుముపైతిసః||౧౯|| వేదోక్తమేవకుర్వాణోనిస్సంగోర్పితమిశ్వరేనైషు-ర్వృ
లభతేసిద్ధిరోచనాధాకఫలశ్రుతిః||౨౦|| యతశుహృదయగ్రంధింనిక్షిప్తీమణఃపరాత్మనః| విధి నోపచ
రేద్దేవంతంత్రోక్తేనచకేశవమ్|| ౧౯|| లభానుగ్రహతచార్యాత్తేనసందర్శితామః | మహాపురుషమ
భ్యర్చేన్మాత్యుభిమతమాత్మనః||౨౧|| శుచిస్సముఖతీనఃప్రాణసంయమనాదిభిః| పిండంవిశోధ్య
షణ్ణాసకృతరక్షోర్చయేద్ధరిమ్||౨౩|| అర్చాదాహృదయేవాపియదాలభ్యోపచారకః | ద్రవ్యక్షిత్యాత్మ
లింగానినిష్పాగ్యప్రాక్ష్యచాసనమ్|| ౨౪|| పాద్యావీన్యపకల్ప్యాగ్రసన్నిధాప్యసమాహితః| హృదా
దిభిఃకృతన్యాసోమూలమంత్రేఽచార్పయేత్||౨౫|| సాంగోపాంగంసపాషణదాంశాంతాంమూర్తిం
స్వయంత్రతః| పాద్యాహ్యుచమనీయాద్యైస్సాన్నివహసోవిభూషణైః|| ౨౬|| గంధమాల్యాక్షతప్ర
గ్నిధూపదీహోపహారకైః| సాంగంసంపూజ్యనిధివత్సవైస్తుత్వానమ్యదేవమ్||౨౭|| ఆత్మానంతస్థయం
ధ్యాయత్కమూర్తింసంపూజయేద్ధరః| శేషమాదాయశిరసిస్వధామ్నృద్వాస్యసత్కృతమ్||౨౮|| ఎవ

కామాయజేతేత్యాదిభిః కామితస్త్వేనస్వగాఢోఽపలత్వేనావగమాత్ అకామితోసౌనవతీతిన్రైషుమ్యుక్తిసిద్ధిరవ
భవతీతిభావః||౨౯|| నైదికంకమయోగముక్త్యాతాంత్రికమాహ||యభి||పరాత్మనఃపరస్త్వేనసతఃఆత్మరోజీవస్యహృ
దయగ్రంధిమహంకారబంధం - నిహాతుకామచ్చసంత్రోక్తేనవిధిన్నాప్రకారేణభజేత్ - తంత్రమాగమః- చకా
రాద్వైచిత్రసహసముచ్చయమాహ || ౨౯|| తమేవిధిమాహ||లభానుగ్రహభిః||తేనచార్యేణ-సందర్శితఃఆగమః
ఆగమోక్తార్చనప్రకారో యస్యసః||౩౦|| శుచిరితి|| మూర్తేః సంముఖతీనః- ఆదిశబ్దైసభూతశుద్ధ్యాదిపిండందేహం
విశోధ్య-షడ్భిర్వాన్యైకృతారతాయేనసః||౩౧|| అర్చేతి||ఆదావేద్రవ్యాశిపుష్పాదీనిజంత్యాదిశోధనేన- క్షితింసం
పూజనాదినా-ఆత్మానమ్యగతయా - లింగంమూర్తింఅనులేపనత్వేనాదినా - నిష్పాగ్యయోగ్యానికృత్యా||౩౨||
పాద్యావీనితి||పాద్యావీనిపాత్రాణ్యుపకల్ప్య- సన్నిధాప్యహృదిసంపూజితంశ్రీమూర్తేధ్యాత్వా- హృదాదిభిః హృ
దయశిరశ్చిహాకవనైతాస్త్రమంత్రేయూలమంత్రేణచ దేవేకృతన్యాసోమూలమంత్రేణార్చయేత్|| ౩౩|| సా
నేతి|| అంగానిహృదయాదీని- ఉపాంగానిసుదర్శనాదీని- తత్సహితాం - సపాషణదాం సపరివారాంకై రుచార్చైర
ర్చయేత్ - తదాహ|| పాద్యేతి|| ఆద్యైశ్చైవనమధుమర్క-మాచమనంచ || ౩౪|| గంధేతి||అక్షతాస్తింకాలంకారైః సతి
పూజాయామ్||శ్రో||నాక్షతైరచయేద్విష్ణుంసకేశకర్ణమహేశ్వరమితినిష్కేధాత్-ఉపహారోనైవేగ్య|| ౩౫|| ఆత్మాన
మితి|| శేషంనిమాణ్యం- స్వధామ్నిస్థానే - దేవంహృదిమూర్తింకరణైక - ఉద్వాగ్యస్థాపయిత్వా పూజావిధిం

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-ఏకాదశస్కం.

శ్లో-చతుర్థో భాగ్యయః.

౧౦౦౯

సమూహయేదితోశేషః గణితాంత్రికంకమయోగముపసంహరత్తి.

యాధ్యాయ వ్యాఖ్యా.

ఏవమితి ౫౯.

శ్లో|| చతుర్థే భాగ్యవతారహప్రశ్నస్య త్తరము క్రవాణజయః || ...

యాత్తనభిత్వ సేనతత్వః ప్రియమవతారం పూజయేదిత్వ శ్లో|| నందనో నామ్నా ప్రమాళో నవసత్తమః || మూర్త్యాభిమత

త్వైక్వైగుణకమణ్ణానంచాపేక్షితం-అతః పృచ్ఛతి || యా-శ్లో|| అవతారజ్ఞానమపేక్షితం-తథా సవైః ప్రత్యాస మేష్టరిమి

లాఙ్ఘతారగుణకర్మాణికధయితమశక్యాని-సంక్షే-శ్లో|| సీతి|| కర్తాకర్మ్యతి|| ౧ || త్వయా పృష్టానికాలక్రయసంబంధీనిసక

యితమిచ్చేత్ యః-సతు బాలానామివబుద్ధిర్ల-వతస్తుకానిచిత్తధయిష్యామి త్యాహ|| య ఇతి || అనుక్రమిష్యేత్ గణ

ఖిలశక్తిధామ్నః సంవృత్త్యా శ్రయస్య భగవద్గోప్యసంపదమతిః కా లేనమహ తాకోపి మహామతిః రజాంసి గణయేదపి-అ

యః పాధికవానివిమమేరజాగంసీత్యాద్భి-తోగుణాంస్తు నైవగణయేత్-తథాచ || శ్రు|| విష్ణుర్ముకం వీర్యాణి ప్రవోచం

రాజం బ్రహ్మాండం పురంసిమామ-శ్లో|| ౨ || తత్రాదాపురుషావతారమాహ || భూతైరితి || యవాస్యస్మష్టైర్భూతైః

త్వాత్ || ౩ || అస్యగుణకమాణ్ణాహస్యైలిలయాప్రవిష్టః-సతుభూక్త్యేవ-ప్రభుతపుణ్యస్యజీవస్యతత్రభూక్తి

సుభృతాంసమష్టివృష్టిజీవానాం-సద్వయేన|| యత్కాయ ఇతి || యస్యాధిష్ఠేయః కాయః-ఏవః-కాయే ఇతిన ప్తమివా త

మగ్నైర్కతోయాదా|| ఉభయేంద్రియాణ్ణానకమేంద్రియాణి-యస్యస్వతఃస్వరూప భూతాత్సత్త్వాత్

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏనతిథాహృదయేచయః | యజేదీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతేహిసః || ౫౮ ||

రాజా|| యానియాస్యకాదశస్కంధ-తృతీయాధ్యాయః. ...

సః || ౧ || ద్రమీళః || యోగకమాణియైర్వైస్వచ్ఛందజన్మభిః | చక్రైకరోతికతావాహరిస్తానిబ్రువంతు

యత్కథంచితా|| వాలసంతస్యగుణానంతాననుక్రమిష్యేత్సతుబాలబుద్ధిః | రజాంసిభూమేగణా

చయ్యతస్యై|| స-లేననైవాఖిలశక్తిధామ్నః || ౨ || భూతైర్యదాపంచభిరాత్మస్మష్టైః పురంవిరాజం విర

యసన్నివేశోద్వ్యంశేనవిష్టః పురుషాభిధానమహాపనారాయణ ఆదిదేవః || ౩ || యత్కాయఏషభువనత్ర

సత్త్వాదిభిస్సత్త్వస్యేంద్రియైస్సమభృతాముభయేంద్రియాణి | జ్ఞానంస్వతత్త్వసంతోబలమోజఈహ

ధమ-సేతుః || అయోద్భవఆదికర్తా || ౪ || కదావభూచ్ఛతధృతీరజసాస్యసర్వవిష్ణుస్థితౌక్రతుపతిర్ద్విజ

స్యవక్షుదహిః || సుద్రోవ్యయాయతమసాపురుషసృజద్యత్సృజ్యవస్థితలయాన్సతతప్రహాసు || ౫ || ధర్మ

చచచారకవత్సర్వజనిష్ఠమూర్త్యాంనారాయణోనరఇతిస్వతఃప్రశాంతః || నైష్కమ్యాలక్షణమువా

తీతికామంశ్చయోద్యాపికాస్త్రముషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః || ౬ || ఇంద్రోవిశేషకమమధామజస్మృత్

ణేనభిరవిద్యాయుజ్జనగణానబదర్యుపాఖ్యమ్ | గత్వాప్సరోగణవసంతమమందవాతేః || స్త్రీప్రేక్ష

జమానా|| దతన్మహిజ్జః || ౭ || విజ్ఞాయశక్రకృతమక్రమమాదిదేవః || ప్రాహప్రహస్యగతవిస్మయ ఏ

నుభృతాంజ్ఞానః || మాతైర్విభామదనమారుతదేవవర్షోగృహీతనోబలిమశూన్యమిమంకురుధ్వమ్ || ౮ ||

హాక్రియా-యః || యస్యస్వతస్సిద్ధాంజ్ఞానమితివా-యస్యత్వసంతః || ప్రాణాత్ బలందేహశక్తిః ఓజః ఇంద్రియశక్తిః-ఈ

తం-తద్దేశయ్యచ సత్త్వాదిభిర్విశ్లేషితలియోద్భవే ఆదికతా || ౯ || ఆదికతే త్యసేనతత్త్వార్థకంకత్రింతరమవిమాచి

అస్యజగతఃసంతుంగుణావతారద్వారాచరాచరస్మష్టాదికత్వత్వమాహ || ఆదావీతి || యస్యైత్యనుషంగః యస్యరజసా

నాంతద్దమః || గేకార్యైతథృతిః బ్రహ్మలభాత్-స్థితౌవిష్ణుః యస్యతత్త్వైనేతిశేషః-క్రతుపతిః తత్ఫలదాతా-ద్విజా

మిత్రభూతైర్జ్ఞానంచసేతుః పాలకఇత్యధః-యస్యతమసాలస్యలప్యయాయురద్రః-అభూత్-ఇత్యేతైర్బ్రహ్మాదిభిర్ని

దక్షుదహిః || ప్రహాసు ఉద్భవాదయోయతోభవంతిన ఆద్యః పురుష ఇత్యవ్యయః || ౧౦ || ధర్మ-స్యేతి || ధర్మ-స్య భార్యాయాం

మాతృస్వసరిమూర్తిసంజ్ఞాయాంనారాయణోనరఇతిమూర్తిద్యయేనలజనిష్ఠజాతః-తచ్ఛరీతమాహ-నైష్కమ్య

మాచరగూపం-అత్యతేయసతత్-కమ-నిర్హారూపంవా-ఉవాచనారదాదిభ్యః-స్వయంచచారచ-యోద్యాపిక

మితిహాసన్మన్నై || ఋషివర్తైర్నిషేవితావంఘ్రియస్యసః || ౧౧ || భగవదవతారద్యోతకంపరమోపశేమం దర్శయతు

ప్రేషయాహాదశభిః || ఇంద్రఇతి || ధామస్థానం-తపసాగృహీతుమిచ్ఛతీతివిశేషం తపోనాశాయకామంసపరివారం

ప్రేక్షణాశ్చేహ-సకామః బదరీభిరపాఖ్యాతేయః-తంతస్యాశ్రమంలిప్సరోగణాదిభిస్సహగత్వా-స్త్రీ

వృత్తివశోబాణాః తైః సతస్యమహిమానంజానాతీతిలతన్మహిజ్ఞః మహాపతకః || ౧౨ || జ్ఞాయేతి || అవిక్రమంలప

రాధం అహోఅహంధీరభివిస్మయోగర్వః తద్రక్షిప్తాప్రాయతే- ఇమమస్తాకమాశ్రమం- ఆతిథ్యాభావేకాన్య
దనమాప్తేః- హే దేవవధ్యుమాధైర్య-బలిమాతిక్రం- త్వాదీశ్వినారాయణేభ్యంబ్రువతిసతిదేవాఃకామాదయ- సప్త
ప్రాయస్త్యాదిత్యధికాః॥౧॥ఇత్థమితి॥ హేనరదేవ- అభయ- ఇత్యధికాః- సమృణంయథాభవతితథాకృపాం జనయంత
దానినమ్రాణిశిరాంసియేమాం తెలజ్జాభారణలవనతశిరపాహ- స్వస్వారామాశ్చ తేధిరాశ్చ తేహానికరైఃఅనంతిపాద
ఇత్యధికాఃకృపాయు క్తంతమితివా- మాయాతపరే-అతఃఅవికృతాః॥౯॥ అస్తాకంచావరాధాచరణం స్వభావత్యా
పద్మాంయస్యతస్మిత్తయి-ఎతదక్షోభానుకంపాదిచిత్రం-సహించిత్రం సైరింద్రాదిభిఃకృతాః అంతరాయాః విఘ్నాః భ
న్నచిత్రమిత్యాచుః॥ త్యామితి॥ త్యాసేవతాంసేవమానానాం- నుర్వేద్యమంతపథాఫంప్రజతాం- నాన్యస్యత్యాచ
వంతి-కస్తాదిత్యతపహః॥ స్వాకఇతి॥ స్వాకఃస్వస్థానంస్వగృహమతిక్రమ్యస్థావలభవరాజ్జిగ్రాదిదేవభ్యోరదతః
సేవమానస్య-కుతః-బహిఃషియజ్జ్వేభాగాఃపురోదాశాదీబలీకరాః-కన్యశ్చయే- యతస్తస్యనర్వసురాధీశ్చ
ప్రయచ్ఛతఃతేహికింమద్భక్తివిష్ణుభ్రూత్యశ్చ-నేత్యాచుఃభ్రత్యతి- యదీతి॥ విఘ్నశంకేభిః॥౧౦॥ తస్య
రఃఅవితారక్షకఃఅతోసావిఘ్నానాంమూర్ధ్నిపదమంఘ్రింధత్తై-కుతఃపునస్తస్యై-తత్రఅన్యవృతాః కామోపభాగ
భక్తానాంతుకేవలంతవశ్వరతాంద్వయిగతిః-అస్మాకంవావశంయాంతిక్రోధస్యవ బృత్రికాలగుణాశీతోష్ణవర్షాః
మపితావదనుభవంతి-క్రోధవశాఃపునరతిమందాఇత్యాచుః॥ త్వుత్పడితి॥ తుచ్చతృప్తిభావ్యయవరేఽవికృ
త్యభంబ్రువత్యథయదేనర దేవదేవాస్సప్రిడనమ్రశిరసస్సమృణంతమూచుః॥ నైతదేహంలరాయాస్సాన్వ
తేచిచిత్రంస్త్యావామధీరధీరరాసతపాదవదృ॥౯॥ త్యాంసేవతాంసురకృతాబహాఃప్తే సరంత్యమపితా
కొవిలంఘ్యవరమంప్రజతాంపదం తే । నాన్యస్యబహిఃషిబలీకదదతస్వభాగాధా-రజలభీనతికృత
యదివిఘ్నమూర్ధ్ని॥౧౦॥ త్వుత్పత్తికాలగుణమారుతజైవ్యైశ్చానస్తానవ॥౧౦॥ఇతిగ్రగ్గుణ
చిత్ । క్రోధస్యయాంతి విఫలస్యవశంపదేగో ర్మజ్జంతిదుశ్చరతపశ్చవృథాత్వంతి॥స్థిర్విభుః॥ ౧౧॥
తాంతేహం శ్రీయోయోగ వినిర్మితాః । దర్శయామాస శ్శరూపాం స్వర్చితాఃకురోదారహృతశ్రి
తాదేవానుచరాదృష్ట్యాస్త్రీయశ్శ్రివ రూపిణీః । గంధేనముముహుస్తాసాం రూపా సవర్ణాంస్వగ
యః॥ ౧౩ ॥ తానాహదేవదేవతఃప్రణతాః ప్రహసన్నివ । ఆసామేకతమాంవృద్ధ్యంపురశ్చ-
భూషణామ్॥౧౪॥ఓమిత్యాదేశమాదాయనత్వాతంసురవందినః । ఊర్వశీనుష్పరశ్చైగ్రీవారయణబం
త్సదివంయయుః॥ ౧౫ ॥ ఇంద్రాయానన్యసఽసిశ్యోతాంత్రిదివోకసామ్ । ఊచర్షాగ్రాభగవాన్
శక్రస్త్రత్రాసవిస్మితః॥౧౬॥ హంసస్వసూర్యవనదచ్యుతత్రయోగదత్తేకుమారముషభమాన్యో ॥
పితానః । విష్ణుశ్శివాయజగతాం కలయావత్స్థై సైనాహృతా మధుభిదా శ్రుతయోహాన్యేదృశా
౧౭॥గుప్తాప్యయేమనురిశాషధయశ్చమాత్యేక్రోజేహతోదితిజడరతాంభవఃకౌమ్భికా అపారజలభి
మారుతశ్చ ప్రాణో బాహ్వోవాజైహ్యః జహ్వోవభాగాశ్చైశ్చాశిశ్చోపభాగాశ్చైతాః-అనామృతావలేమజం
రూపాఃఅతితిర్యవిలంఘ్య-గోష్ఠదేమజ్జంతి- కుతః- యతఃక్రోధస్యవిఫలస్యవశంయాంతిగచ్ఛంతి - బహుదుశ్చరం
తోవివశాస్సంతఃమస్తకారోపితంభారముత్సృజంతితదై నవృధానమోక్షాయసచభోగాయ-శాపాదినాంకృతాః- తే
తపఃఉత్సృజంతి॥౧౧॥ ఇతి॥ స్త్రీయోయోగవినిర్మితాఃశ్రీశరూపాం- కుర్వంతిః- స్వర్చితాఃసుప్తలగ్నతాఃశ్రీః
మాంస్వలావత్యాదిదరోపశమనాయదర్శయామాస॥౧౨॥ తాఇతి॥ రూపిణీఃమూర్తిమతిః- శ్రీరివశ్రీయ కృపయంవ
దృష్ట్యా-తాసాంరూపాదాశ్చేణమహాత్వేనమాతాశ్రీఃకాంతిర్యేహంతే॥౧౩॥ తానితి॥ వృజ్జ్వం వృణీధ్వం-న్యస్యభా
రాకాఃకృచేమాఇతిచేత్తత్రాహ - సవర్ణాంసమానరూపాం- నై కాప్యస్త్వరమరూపేతిచేన్మాభవతుతథాహిరాయణ
షణ్డరూపాం॥౧౪॥ ఓమితి॥సురవందినఃదేవభృత్యాఇత్యధికః॥ ౧౫ ॥ ఇంద్రాయేతి॥ ఇంద్రాయఇంద్రంప్రత్యక్షవృత
బలమూచుః-శక్రఃత్రాసంత్రా సంత్రాప్రః-విస్తితశ్చ-తత్రనారాయణబలేవిస్మితః ఆసేతివా॥ ౧౬॥ అనామృతశ్రయా
రాం స్తచ్చరితానిఆహ॥హంసస్వరూపిణీ॥దత్తేనత్తాత్రేయః- కుమారఃననకాదిః-సపితాముషభః- విష్ణురేవతః శ్రుత
వర్ణిస్తస్య ఆత్మయోగమవదతి - తేనవిష్ణునా- హయాన్యేహయగ్రిహవతారై - మధుభిదాసతా- లదాస్సంఅముం
యఃఆహృతాః॥ ౧౭॥ గుప్తఇతి॥ ఇలాపృథిభి-ఓషధయశ్చగుప్తాః- క్రోజేవరాహవతారై- గ్రాహోగజే

చత్ - మోచయామాస - ఏవమాదాయత్రావతారేనామనా స్తిత్ర-విష్ణుశ్చివాయజగతాంక శయావతీణా ఇత్యనువ
 తేసియం॥౧౦॥సంస్తున్నత్యతి॥ సంస్తున్నతఃసుతింకుర్వాణాకాయుషీవాలఖిల్యాకశ్యపాధకాంసమిదాహరణేగోష్ఠ
 జనిమగ్నా ఇంద్రోపహసితాఉద్భత్యాపదోమోక్షయత్ - తమసిబ్రహ్మహత్యాదూంప్రవిష్టంమోచయామాస
 అసుగృహేహిరణ్యశశిపుభవనేపిహితానిరుద్ధాఃయాఃదేవస్త్రియఃతాశ్చాముంచత్॥౧౧॥ దైవాసురైశ్చ॥ ఏవమనే
 కావతారైః-అంతరేషుసర్వసుప్తంతర రేషు-కలాభిఃమూర్తిభిః-భువనానిలదధాత్ అపాలయత్ - ఇమాఃశ్చైవసమ
 దాత్ దదౌ॥౧౨॥నిఃక్షత్రియామితి॥ హేహయానాంకులస్యఅప్యయాయ భాగవతూపాగ్నిసరామోదాశరధిస్స-
 సలంకంలంకాయాంస్థితం-జయతీవతమానకాలికోవతారైశ్చ॥౧౩॥ భావిసంక్రీకృష్టావతారమాహాభూమేఽతి॥
 బుద్ధావతారమాహ-వాదైరితి॥ అతదర్థాయజ్ఞానర్థా-దైత్యావిమోహయిష్యతి- కల్పవతారమాహ-శూద్రా
 నిత్యస్యహుష్యత్ హుష్యతి॥౧౪॥౧౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంచమోభక్తిహీనానాంకావిహితోయుగయుగేవిష్టోపూజావిధిఃప్రశ్నన్యమస్యాత్తరముచ్యతేత్యాం సేవకాం
 సురకృతాబహవంతరాయాఇత్యనేనశ్రీహరిభక్తావిష్ణుమూర్ధ్నిపదందత్వాపరమాంగతియాంతి-అభక్తానాంతు
 విష్ణుభవంతీత్యుక్తతహి తేషాంగతిర్భవతీతిగచ్ఛతి॥ భగవంతమితి॥ హేలక్ష్మిని త్రమా- అవిజితాత్మనాం- అతని
 పతశాంతకామానాంకానిష్ఠాకంప్రాప్యమిత్యర్థః॥ ౧ ॥ స్వసహస్యగురౌర్భగవతోనాదరార్ధుద్రోహిణఃకుర్వా
 ద్విరమృతోస్థధనేస్వప్నక్షేత్రాహత్ప్రసన్నమిభరాజమయంచదాతమామ్॥ ౧౨ ॥ సంస్తున్నతోబ్రహ్మ
 తాశ్రమణాన్ముషీంశ్చశక్రంచ వృత్రవధతస్తనుసిప్రవిష్టమ్ । దేవస్త్రియా సురగృహే పిహితౌఅ
 నాభాజఘ్నేఽనురేంద్రమభయామసతాన్యసింహః॥ ౧౩ ॥ దైవాసురైరుధిల్లువైత్య పక్షాసురా
 ధేహత్యాంతరేషుభువనాన్యదథాత్మలాభిః । భూత్వాభవామనఇమామహర్షతాఃశ్చైవయాన్జాచ్చ
 తస్సమదాదదితేన్నతేభ్యః॥౧౪॥నిఃక్షత్రియామకృతగాంచక్షిన్ ప్రకృత్యోరామస్తుసైహయకులా
 ప్యయభార్గవాగ్నిః । సోబింబబంధవశవక్రమహానలంకంసీతాపహ్నిజ్వలిత్యాకమలంఘ్యతీతః॥౧౫॥
 భూమేర్హవతరణాయ యదుష్వజన్మాజాతః కరిష్యేనురైపియషురాణి । వాచైర్విమోహయతి
 యజ్ఞకృతోత్పర్తాశశూద్రాకతాక్షీతీభజోన్యహనిష్యదంతే॥౧౬॥ ఏవనిధానికమాణిజన్మానిచ
 జగత్పతేః॥పూర్ణభూయశోవర్ణితానిమహాభజ॥ ౧౭ ॥ ... *

శ్రీమద్భాగవతే-వీకాదశస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః.

నిమిః॥భగవంతంహరియైవై సభజంత్యాత్మవి త్రమాః । తేషామశాంతకామానాంకానిష్ఠా విజితాత్మ
 నామ్॥౧॥చమనః॥ ముఖభాహూయపాదేభ్యఃపురుషస్యాశ్రేష్ఠస్సహ । చత్వరోష్ఠా రెవణాఃకుండైర్వి
 ప్రాదయశ్చుధక్॥ ౩ ॥ యఏషాపురుషంసాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్ । సభజంత్యవజానంతి స్థానా
 ద్భృష్టాః పతంత్యధః॥ ౩॥ దూరేహారికథాఃకేచిద్దూరేచాచ్యుతకీతనాః । స్త్రియశ్శూద్రాదయస్స
 ర్యేతేసుకంప్యాభవాదృశామ్॥ ౪ ॥ విప్రోరాజస్యవైశ్యోచహరేప్రాప్తాఃసదాంతికమ్ । శౌతేఽ
 విద్యయావాపిముహ్యంత్యామ్నాయవాదిసః॥౫॥ కర్మభ్యాకోవిదాస్తస్థామూఖాఃపండితమానిసః॥

తియంతివక్తంభగవతఃసకాశాద్యణామ్రాశామత్ప్రిమాహ॥ ముఖే॥ గుండైః - సత్త్వైసవిప్రఃసత్త్వైసజోభ్యం
 ఊత్రియః-రజస్తమోభ్యావైశ్యః - కేవలంతమసాసూద్రైశ్చ॥౨॥ యైతి॥ ఏషాంమధ్యేయలజ్ఞాత్వాసభజంతి-యేవ
 జ్ఞాత్వాప్యవజానంతి-ఆత్మసంప్రభవోజన్మయస్యాత్తం-తదభజనేకృతస్సు తామప్యాహ-ఈశ్వరమితి- స్థానావ్వణా
 శ్రమాభృష్టాః॥౩॥తత్రయైలజ్ఞా సేభవద్విధానామసుగ్రాహ్యైత్యాహ॥ దూరైశ్చ॥ దూరేహారికథాఃతచ్చృసణం
 యేషాంతే- అతఏవదూరైలచ్యుతకీతనంయేషాంతే-దూరైలచ్యుతకీతనాచ్చేతివా॥౪॥ జ్ఞానలవదుర్విరగ్ధాస్తు అ
 చిత్స్యత్వాదుపేక్ష్యాఇత్యాశ్రయేనాహ॥విప్రైశ్చ॥ శ్రౌతేపక్షపసయనాభ్యై-ఉపతక్షామేతత్ అధ్యయనాదిసాపి-హ
 రేపదాంతికంతద్భజనే త్రమానికారంప్రాప్తా అపిముహ్యంతికర్మఫలేషు సజ్జంతే- కుతః ఆమ్నాయేషు యేవాదాః
 అర్థవాదాః తేమోహకతయావిద్యంతేయేషాంతే-తదుక్తంగీతాసు॥శ్లో॥ యామిమాంపుష్పితాం వాచం ప్రవచంత్య
 విపశ్చితః॥వేదవాదరతాపార్థనాన్వదస్తీతివాతినైత్యాదినా॥ భక్తిమార్గాదాధ్యాయ తేషాంమోహం ప్రపంచ

యన్నిందతికమఃశీః అకోవిదాః యథాబంధకంసభవతితథాకర్తృమజ్ఞాఃసచాభిజ్ఞాకృచ్ఛంతి - యతః సద్భావః
 సప్రమాః- స్తబ్ధత్వేహేతి-యతోమూఘాఅపివండితావయమితిమాసవంతః-అతః॥ శ్రు ॥ అపామసోమమమృతాః
 భూమ-అక్షయ్యగ్ం హవైచాతుర్కాన్యయాజనన్సుకృతంభవతి - యత్రనోష్ఠంచశీతంస్యాన్నగ్గానిర్వాప్య భాత
 యఇత్యుదికయాయయామాధ్వ్యాగిరాఉత్సుకాన్సంతః - మూఢాఃతయాచాటుకాఅప్సరోభిన్నహ విచరిష్యామ
 ఇత్యాదిప్రియాశక్త్యావదంతి ॥ ౬ ॥ కించ- తేషాంకర్మాభినివేశాత్కామక్రోధ డంభాదయోవధకంతఇత్యాహ
 త్రయేకరజసేతి॥ ఘోరఃఅభిచారాదిసంకల్పయేషాంతే- అపివస్యన్యయేషాంతే॥ ౭ ॥ కామకత్వం ప్రపంచయ
 తి॥ వదంతీతి॥ ఉపాసితః స్త్రియోఽయైసతువృద్ధాః- తేమైధున్యంమిధునమేవపరంసత్వాతిథ్యాది-యేషుగృహేషుఆశీష
 వదంతి ॥ శ్లో ॥ ఇదమవ్యమయాలబ్ధమిమంప్రాప్యేమనోరథమ్ । ఇదమస్తీదమపిమేధవిష్యతిపునర్ధనమితాద్యా
 కారాండాంభికతాప్రపంచయతి- యజంతీతి-అస్పృష్టాన్నవిధానదక్షిణంఅస్పృష్టానసంపాదితాః అన్నవిధాన దక్షి
 ణాయథాతథా-యజంతి-తథామృత్యుజీవికార్థంపరంకేవలంసహాఘ్నంతి-అతద్విదః హింసాదోషాసభిజ్ఞాః ॥ ౮ ॥
 మానితాప్రపంచయతి॥శ్రియేతి॥ శ్రియాధనాదినంపదా - విభూత్యా విశ్వరౌఢ - శ్రీవిభూత్యాదినాజాతోయఃస్వ
 యఃగర్వఃతేన-అంధాధీర్యేషాంతే- ఈశ్వరసహితానతఃఅవమన్యంతే॥ ౯ ॥ కించఏవం వతకమానాస్తే వేదతత్త్వ
 థకంస్ఫుటమపిసజానంతీత్యాహః సర్వేష్యేతి॥ కెనరూపేణావస్థితంతదాహ- ఆత్మాసమీశ్వరం- ఆశ్చతయా ఈశ్వర
 తయాచావస్థితం-ఎవమప్యసంగతామాహ-యథాఖం-పురుషార్థకతామాహ- అభీష్టం- స్ఫుటత్వమాహ- వేదోప
 గీతంచేతి-తత్కు-తః - యతోనునోరథానాంవ్యవాయామిషమద్య సేవావిషయాణాం వార్తయాప్రవదంతి - నివృ

వదంతిచాటుకామూఢాయయామాధ్వ్యాగిరోత్సుకాః॥౬॥ రజసా ఘోరసంకల్పాఃకాముకాఅపిమ
 న్యః॥డాంభికామానిసఃపాపావిహసంత్యచ్యుతేప్రియాక ॥ ౭ ॥ వదంతి తేనోన్యమపాసిత స్త్రియోగృ
 హేషుమైధున్యం రేషుచాశీషః॥యజంత్యస్పృష్టాన్నవిధానదక్షిణంవృత్యేపరంఘ్నంతివశానతద్విదః॥౮॥
 శ్రియావిభూత్యాభిజనేనవిద్యయా త్యాగేన రూపేణబలేనకర్మణా । జాతస్తయేనాంధ ధియన్నహే
 శ్వరాకానతోవమన్యంతిహరిప్రియాకథవాః॥ ౯ ॥ సర్వభుశ్శ్చైతనుభృత్స్వసద్ధితంయథాఖమాత్మా
 సమభీష్టమపిశ్వరమ్॥వేదోపగీతంచసశ్వణ్యతేబుధామనోరథానాఃప్రవదంతివాతకయా॥ ౧౦॥ లోకే

వ్యవాయామిషమద్యసేవానిత్యాశుజంతోర్నహితశ్రచోదనా । వ్యవస్థిస్తాసువివాహయజ్ఞసురాగ్ర
 త్తిపరంవేదంప్రవృత్తిపరంవర్ణయతి ॥ ౧౦ ॥ సనువ్యవాయాదీనామపి ఋతౌ భార్యాముపేయాత్ - హుతశేషంభ
 క్షయేత్ - ఇత్యాదినావిహితత్వాత్ - కిమేవంనిద్యతే- అతతహ ॥ లోకఇతి ॥ వ్యవాయః స్త్రీసంగః - నిత్యాఃరాగ
 తపవనిత్యప్రాప్తాః - జంతాః ప్రాణిమాత్రస్య - అతస్తత్ర తాసుచోదనా విధిర్నాస్తి - నను ఋతౌ భార్యామపె
 యాదిత్యాదివిధిర్గర్భితః- సత్యం-సత్యయమపూర్వవిధిః రాగతః ప్రాప్తత్వాత్ - కింతు - నియమవిధిరూపేణ రా
 గిణామధ్యనుజ్ఞామాత్రంక్రియతేతదాహ ॥ వ్యవస్థితిరితి ॥ తాసువ్యవాయాదిషువ్యవస్థితినియమః క్రియతే- ాఃవివా
 హయజ్ఞసురాగ్రహైః వివాహవిషయేవవ్యవాయః కార్యః - యజ్ఞఏవామిషసేనా - సౌత్రామణ్యాం ॥ శ్రు॥ సు
 రాగ్రహాగృహాఃకీర్తితః - తత్రైవమద్యసేవేతినియమః క్రియతే - సనుచనియమపక్షే ప్యావశ్యతత్వాన్ననిండా
 యుక్తాఅతతహాఃఆసునివృత్తిరిష్టేతి॥అయంభావః- నాయనియమవిధిరపినిత్యప్రాప్తత్వాత్ - అతోనివృత్తిఃపరిసం
 భ్రాన్యవఆసువ్యవాయామిషమద్యసేవాస్వీష్టాకథంతహికవ్యవస్థితిరిత్యుక్తం - ఉచ్యతే - సతావత్సరిసంఖ్యావిధినాశ్రు
 త్యానివృత్తిరచ్యతే- కిన్వానిధికీ-తథాసతిస్యాన్వకత్యాగః- పరాధికల్పనా-ప్రాప్తభాధశ్చేదోపశ్రయంస్యాత్-
 అతిః క్వచిత్ప్రాప్యతోన్యర్థస్య ప్రాణమసర్థక మిత్యపూర్వ విధిద్వారా అన్యనివృత్తిః ఫలతోభవతి - తద్యథా
 శ్రు ॥ ఇమామగృహాః రశనామృతస్యేత్యత్వాభిధానీ మాదస్త ఇత్యత్రరశనాలింగతో గర్భభావ్యాభిధానీ రశవాద్య
 యంప్రాప్యతోమంత్రస్యపూర్వవిధిద్వారాఫరిసంఖ్యోచ్యతే- యథోక్తంతంత్రవాటికాః॥ శ్లో॥ అప్రాప్తవిధిరేవా
 యమతోమంత్రస్యనిశ్చయః పరిసంఖ్యాఫలనోక్తానవికేషేపునశ్రుతేరితి ॥ క్వచిత్తురాగతోనిత్యప్రాప్తస్యాప్రాప్తాః
 శ్చపూరణలక్షణస్యనియమఫలస్యాప్యభావాన్నియమవిధిద్వారాఫలతః పరిసంఖ్యాభవతి-యథా ॥ శ్లో ॥ పంచపంఛ
 సఖాభ్యైఃఇతి ॥ తథా - అత్ర రాగతోనిత్యప్రాప్తస్య వ్యవాయాదేర్వివాహాది నియమేనాప్యనుజ్ఞాద్వారా పరిసం

త్యైవేతి || శ్లో || విధిరత్యంతమప్రాప్తవియమఃపాక్షీకెనతి | తత్రచాన్యత్రచప్రాప్తాపరిసంఖ్యైశ్చియతఇతి - సనుయ
 ద్యభ్యనుజ్ఞామాత్రమభిమతమేతచ్ఛవేతహి || శ్లో || ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాంసన్నిధానోపగచ్ఛతి | ఘో
 రాయాఽభూణహత్యాయాంయుజ్యతే నాత్రసంశయఇత్యాదిదోషశ్రవణంసస్యాత్ - నైషదోషః - మనసీకామేనన్య
 షితస్యానురుచ్యాద్వేషాదినావాతామనుపగచ్ఛతోదోషశ్రవణోపపత్తిరితిసర్వమనవద్యం || ౧౦ || తదేవంవ్యవాయాది
 మనోరథాకులితత్వద్దక్షిణమాత్యానంసశృణ్వ తీర్త్వక్రం-ఇదానీధనస్యాపిధర్మద్వారా పరమాత్మ ప్రాపకస్యద్వ
 ష్టాపభోగాధాంవినియోగాత్ నాత్మజ్ఞానగంధోపీత్యాచా||ధనమితి||ధర్మఃపవనకంఠలంయన్యతత్ - కుతః-యతోధ
 మాత్ సవిజ్ఞానంఅపరోక్షజ్ఞానసహితంవృథఫలదంపరోక్షజ్ఞానంభవతి- కథంభూతంఅనుప్రశాంతి అన్వనంతరమేవ
 ప్రకృష్టాశాంతిః- నిర్వాణలక్షణాయస్తా తత్ -ఎవంభూతంధనం-గృహేషుదేహాద్యధికాయంజంతి||౧౧||కించ|| వ్యవస్థ
 యాపివ్యవాయాద్యభ్యనుజ్ఞానం-సయధేష్టం-అపిత్వన్యదైవేత్యాచా|| యదితి||యద్యస్తాత్సురాయాః ఘృణిభక్షః అప
 ఘృణంసంపదవిహితః సతుహన-తథా-పశోరప్యాలభనమేవవిహితంసతుహింసా-అయమధః- దేవతోద్దేశేన'యత్ప
 శుహసంతదాలభనం || శ్రు || వాయవ్యగ్ క్షేత్రమాలభతేత్యాది శ్రుతైః సతుహింసా || శ్లో || యావేదవిహి
 తాహింసాససాహింసేతి కీర్త్యతఇతివచనాత్ - భక్షణోద్దేశేనక్రియమాణంకాశీకహసంతు హింసైవ అత్రత్యా
 లభనమేవ విహితంసతుహింసా - నలతోనయధేష్ట భక్షణాభ్యనుజ్ఞేత్యధః - వ్యవాయాపి ప్రజయానిమిత్తభూత

హైరానునివృత్తిరిష్టా||౧౧|| ధనంచధర్మైకఫలయతోన్యజ్ఞానంసవిజ్ఞానమనుప్రశాంతిగృహేషుయుం
 జంతికశేబరస్యమృత్యుంసపశ్యంతిదురంతిపీర్వమ్|| ౧౨|| యద్ద్రాణభిక్షోవిహితస్సురాయాస్తథాపశో
 రాలభనంసహింసా| ఎవంవ్యవాయఃప్రజయాసరత్త్యైకమంవిశుద్ధంసవిదుస్సద్గర్హమ్||౧౩|| యేత్వనై
 వంవిదోసంతస్సన్ధాన్దభిమానినః | పశూన్ద్రుహ్యంతివిప్రభాఃప్రేత్యఖాదంతితేచతా|| ౧౪ || ద్వి
 షంతఃపరకాయేషుస్వాత్మానంపరిమిశ్యరమ్| మృతకేసానుబంధేస్త్రిబద్ధస్నేహాఃపతంత్యధః || ౧౫||
 యేకైవల్యనుసంప్రాప్తా యేవాసీతాశ్చమూఢతామ్| త్రైవిగీకావ్యాక్షణికా ఆత్మాసం ఘాతయం
 తితే||౧౬||ఎతతత్పహనోశాంతా అజ్ఞానేజ్ఞానమానినః||సీదంత్యకృతకృత్యావైకాలధ్యస్తమనోరథాః||
 ౧౭||హిత్యాప్రయాసరచితాగృహాపత్యనుహృచ్చియః| తమోవిశంత్యనుచ్ఛాసం వాసుదేవ పరా
 జ్యుఖాః||౧౮||రాజాఃకస్త్రిన్కాలేనభగవాన్-వంశణఃకీదృశోన్మభిః | నామ్నావాకేన విధినాపూజ్య
 తేతదిహోచ్యతామ్||౧౯|| కరభాజనః || కృతంతేతాద్వాపరంచకలిరిత్యేవకేశవః | నానావణా
 భిథాకారోనానైవవిధిన్వేద్యతే|| ౨౦|| కృతేతత్కల్పతృణానామజాటిలోవల్కలాంబరః|కృష్ణాజినోపవీ
 తాహాః బిభర్షింత కమండలూ || ౨౧ || మనుష్యాస్తుతదాశాస్తానిరైవరాస్సమదర్శనః| యజంతిత

యాసతురత్యై-అతోమనోరథవాదిభఃఇమంవిశుద్ధంస్వధర్మంసవిదురితి||౧౩||ఎవంభగవత్పరాజ్యుఖానాంబహుదోష
 తాంప్రపంచ్యతన్నిష్ఠాంప్రపంచయతివంచభిః||యథితి|| అనైవందిదంసంపదమంవిదంతి-యేతే - విప్రభా నిశ్శంకాః
 అసేసమనోరథోభవిష్యతీతివిశ్వస్తావా-తదానీతనపాపజనవాతైఃపశుభిఃవిశ్వస్తాః - తేచపశవః ప్రేత్య అముత్రతా
 ఖాదంతి||శ్లో||మాంసభక్ష్యుం తాముత్రయస్యమాంసమిహాద్యహమ్ || ఎతన్మాంసస్య మాంసత్వం ప్రవదంతిమనీషిణ
 ఇతివచనాత్||౧౪|| ద్విషంతఇతి|| అఽచారాదినాద్విషంతః-మృతకేదేహే-సానుబంధేపుద్రాదినహితే|| ౧౬|| అజ్ఞాస్త
 త్వజ్జైరనుకంపితా స్థరంతి-తత్త్వజ్ఞాస్తుస్వతఃయేతునాత్యంతమజ్ఞానవతత్త్వజ్ఞాఃతెలంతరాళవద్దినఃపతంతీత్యా
 హ||యథితి|| కైవల్యంతత్త్వజ్ఞానంఅనంప్రాప్తాః - అత్రహేతుఃత్రివిగ్ప్రధానాః- అక్షణికాః ఉపశాంతి తుణరహి
 తాః-దేహాదినైర్భుదయోవా-స్వయమేవాత్మాసంఘాతయంతి||౧౬||తదాహ||ఎతఇతి | ఆత్మహాసాత్పాపహ్నవక
 తారః-అజ్ఞానేకమణిజ్ఞానమానినః-తథాచ||శ్రు|| అనుర్యానామతేలోకాలంధనతమసావృతాః | తాంస్తైవేత్యా
 భిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహాసాజనాఇతి||౧౭||హిత్యేతి||యాగృహాపత్యనుహృచ్చియః|తాఃహిత్యా||౧౮||తదేవంభగవద్భ
 క్షిరేవకతఃప్యేసిన్ధితేత్రవిశేషంవృచ్ఛతికస్త్రిన్ధి||కింవణఃకీదృగ్వణవాః-కీదృశఃకీదృగాకారః-కేనవానామ్నా
 కేనవానిధినా||౧౯||కృతమితి||ఎమకృతాదికాలేచునానాప్రకారాఃవణాభిభాకారాఃయన్యనః-నానైవవిధినావివిధేనై
 వమూగేణ||౨౦||తదేవవణాదిచతుష్టయమాహ||కృతఇతి||కృష్ణాజినాదీబిభ్రంతిబ్రహ్మచారివేదాదర్శితః||౨౧||మను

మౌఢ్యశ్చ॥తపసాధ్యాసేన॥౨౨॥౨౩॥త్రేతాయామితి॥త్రిగుణాదీత్యంగభూతామేఖలాయస్యనః - యష్టామూర్తిః- హి
రణ్యకేశవశివగకేశః॥౨౪॥తమితి॥త్రయ్యావిద్యయావేదత్రయోక్తకమఃభిః॥౨౫॥విష్ణురితి॥ పృశ్నిగభాఃతస్యాఃపుత్రః
వృషాకపిస్తృతస్సకః- పషణ్ణాతిసర్వాకామా-ఆకంపయత్కిణ్ణానితథా-జయత్యైవసర్వదేవతయంతః॥౨౬॥ ద్వాప
రశ్చితి॥శ్యామఃఅతసీపుష్పసంకాశఃనిజానిచక్రాదీన్ద్రాయుధానియస్యనః- శ్రీవత్సోనామనక్షాదక్షిణభాగే రోహిణి
ప్రదక్షిణావతఃసరిదిర్వహం- కరచణాదిగతపద్మాదీనాంత్రైఃఅంత్రైః చిహ్నైః- లక్షణైఃబాహ్యైః కాస్తుభాదిభిః॥
౨౭॥తమితి॥మహారాజోపలక్షణంఛత్రచామరాదియంత్రం-వేదతంత్రాభ్యాంవైదికేనాగమేనచమాగేణ- యజంతి
పూజయంతి-పరంఈశ్వరంజ్ఞాతుమిచ్ఛవః॥౨౮॥నామాన్యాహ॥ నమశ్చితి॥ ౨౯॥౩౦॥ఇతీతి॥ఘానాతంత్రవిధానేనేతికతా
తంత్రమాగ్గోప్యపాథాన్యందర్శయతి॥ ౩౧॥కలావితి॥రూక్షతాంవ్యావతఃయతి - త్వమాకాంత్యాకృష్టం ఇంద్రసిం
హుశివదుష్టజ్వలం-యద్వాత్విషాకృష్టంకృష్టావతారం- అనేనకతాశ్రీకృష్ణావతారస్య ప్రాధాన్యందశికయతి - అంగా
నిహృదయాదీని- ఉపాంగానికాస్తుభాదీని-అస్త్రాణిగుదర్శవాదీని-పాషణ్డాహినుసందాదయఃతత్సహితం- యజ్ఞైర్దర్శ
నైఃసంకీర్తననామోచ్చరణంస్తుతిశ్చతత్ప్రధానైః-సుమేధనోవివేకినః॥౩౨॥స్తుతిమాహ॥ ధ్యేయమితి॥ హేప్రణత
పసాదేవశమేనచవమేనచ॥౨౩॥హంసస్సువణోజైకుంతోభర్మయోగీశ్వరోమలః॥ ఈశ్వరఃపురుషో
వ్యక్తఃపరమాత్మేతిగీయంతే॥౩౩॥త్రేతాయాంరక్తవణోజౌచతుర్బాహుస్త్రీమేఖలః॥ హిరణ్యకేశ
స్త్రయ్యాత్మాచ్రుక్చువాద్యుపలక్షణః॥ ౩౪॥ తంతదామనుజాదేవసర్వదేవమయంహరిమ్॥యజంతి
విద్యయాత్రయ్యాగ్ధమిష్టాబ్రహ్మవాదిభః॥౩౫॥ విష్ణుర్వజ్జఃపృశ్నిగభస్సర్వదేవఉరుక్మః॥ వృషాకపి
జాయతశ్చఉరుగాయశ్చిత్తీర్యతే॥ ౩౬॥ ద్వాపరేభగవాన్ శ్యామఃపీఠవాసానిజాయధః॥ శ్రీవత్సాది
భిరంక్తేశ్చలక్షణైరుపలక్షితః॥౩౭॥ తంతదాపురుషంమత్స్యామహారాజోపలక్షణమ్॥ యజంతివేదతు
త్రాభ్యాంపరంజ్ఞాసవోప్రప॥ ౩౮॥ నమస్తైవాసుదేవాయ నమస్సంకషణాయచ॥ ప్రద్యుమ్న
యానిరుద్ధాయతుభ్యంభగవతేనమః॥౩౯॥ నారాయణాయఋషయేపురుషాయషహాత్మనే॥ విశ్వేశ్వ
రాయవిశ్వానరర్వభూతాత్మానేనమః॥ ౪౦॥ఇతిద్వాపరఉద్వేశస్తువంతిజగదీశ్వరమ్॥ నానాతంత్రవిధా
నేనకలావపియథాశృణు॥౪౧॥కతాకృష్ణంత్విషాకృష్ణంసాంగోపాంగాస్త్రపాషణ్డమ్॥ యజ్ఞైస్సంకీ
ర్తనప్రాచైర్యజంతిహినుమేధనః॥ ౪౨॥ధ్యేయంసదాపరిభవఘ్నమభీష్టదోహంతీథాన్వనింశింపరం
చినుతంశరణ్యమ్॥భృత్యాతిహంప్రణతపాలభవాద్భిపోతంవదేమహాపురుషతేచరణారవింగం॥౪౩॥
త్యక్త్వాసుదుస్త్రిజసురేషుతరాజ్యలక్ష్మీంధర్మ్యతర్యవచసాయదగాదిరణ్యమ్॥ మాయామృగంపయ
తయస్పితమన్వధావర్ష్యదేమహాపురుషతేచరణారవిందమ్॥ ౪౪॥ ఏవంయుగానురూపాభ్యాంభగవా
న్యగవతిఃభిః॥మనుజైరిష్యతేరాజా శ్రేయసామీశ్వరోహరిః॥ ౪౫॥ కలింసభాజయంత్యార్యాగుణ
హిలహేమహాపురుష- తేచరణారవిందంపదే-కథంభూతం-ధ్యేయంధ్యాతుంయోగ్యం-సదెతిసర్వత్రసంబధ్యతే - ధ్యే
యత్యేవౌతవః-ఇంద్రియకుటుంబాదిభియఃపరిభవఃతిరసా-రఃతంహంతీతితథా-కించ-అభీష్టదోహంమనోరథపూర
కం కించ-తీర్థస్థదంగక్లాన్తదంగంగాద్యాశ్రేయత్యేనపరమపావనం-శివవిరించిభ్యాంనుతం-మహాత్తమంననుతౌకృతా
థావేవకిమధకంతాభ్యాంత్రతాహ-శరణ్యం ఆశ్రయయోగ్యం సుఖాత్మకమిత్యధః - తిహి-బ్రహ్మదిస్తుత్యప్రా
శ్చతస్యకథంగోచరంస్యాత్-న-భృత్యాతిహంయస్యకస్యాపిభృత్యమాత్రస్యాతిహంతీతి - నకేవలమాగంతుకా
తిమాత్రంహంతి-కింతు భవాద్భిపోతంసంసారాణావతారకంచ॥ ౪౬॥ ఇదానింస్వయమాత్తకామత్వానైర్మరపె
క్ష్యభక్తాధకంచసామేక్షతాంపశణ్డయశ్రీరామచంద్రస్తాతి॥ త్యక్త్వైతి॥అన్యైస్సుదుస్త్రిజాయా సురేషితారా
జ్యలక్ష్మీస్తాంత్యక్త్వా-యదితియశ్చత్యధః-యఃఅరణ్యమగాత్ - కింరాజ్యనైకల్యసర్వనేన-న-ధమఃప్రః- కుతఃతర్యస్య
గురోఃపశరభ్యచవవా-కించ- ఏవంస్వరాజ్యోక్త్యాపిభక్తవాత్సల్యేనపయితయాసీతయా-కుస్పితంమాయామృగంస్వ
ణాకారంయోన్వధావత్-తస్యభగవతశ్చరణారవింగంపదే-యద్వా-హేధమ-ప్యేతిసంబోధనం- తథాప్యవిషేష
తత్త్వాదార్యవదేనసంధర్మభవతి- తథాయదగాదిచరణారవిందమేవోచ్యతే - యచ్ఛమామామృగమన్వధావత్తే
తేచరణారవిందంపదేఇత్యన్వయః అన్యత్సమానం॥ ౪౭॥ ఏవమితి॥యుగానురూపాభ్యాంనామరూపాభ్యాం॥ ౪౮॥

శేషుచతుర్భుగేషుకలిరెవశ్రేష్ఠత్యాహ || కలిమితి || గుణజ్ఞానకలగణాణానంతియేతే-ననుకలదోషాణాంబ
 యత్యత్సత్తదంసభాజయంతిత్రాహ-సారభాగినగుణాంశగ్రాహణః-కోసాగుణతమాహ || యత్రేతి || తదుక్తం |
 శ్లో || ధ్యానకృతేయజ్ఞయజ్ఞైస్తైతాయాద్వాపరేర్చయః | యదాహ్నోతి తదాహ్నోతికతాసంకీర్తనా కేశవమితి |
 ౩౬ || నేతితస్మాత్ప్రతాపతఃసాత్సత్సంకీర్తనాత్ పరమోలాభోనాస్తియతఃసంకీర్తనాత్ || ౩౭ || కించ || కృతాదిష్టితి ||
 ౩౮ || ౩౯ || కావేరితి || అమలాశయాస్సంతఃప్రాయశోభగవతఃభక్తాభవతి || ౪౦ || భక్తస్యవిధినిషేధనిష్ఠత్వేకృతకృ
 త్యామాహ || దేవమీతి || ఆప్తావోష్యాఃకుటుంబినః- ఇతరేదేవాదయఃపంచయజ్ఞదేవతాఃపితేహం- యఃఅభక్తిః
 యుజీ- అతపవ తేహంకింకరః తదధానిత్యంపంచయజ్ఞాదికతాత్ || తథాచస్మృతిః || శ్లో || హీనజాతంపరిశ్రీణంముణా
 నాంకర్మకారయేదితి || అయంతునతథాకోసా || యఃసర్వభావేనముకుందంశరణంగతః - కతాంకృత్యంపరిహృత్య ||
 మద్వాకతాంఛేదంపరిహృత్య-కృతీచ్ఛదనేత్యస్మాద్ధాతోవానుదేవసర్వమితిబుద్ధ్యత్యభాః || ౪౧ || విహితకర్మా
 వృత్తిముక్త్యానిషేధనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తనిష్ఠత్వమాహ || స్వపాదమూలమితి || త్విక్తః అన్యస్మిన్ దేహానా దేవ
 తాంతరేవాభావోదేన- అతపవతస్యవికర్మాణిప్రవృత్తిర్నసంభవతి || యచ్చకథంచిత్రమాదాదినాఉత్పత్తితంభవే

జ్ఞానసారభాగినః | యత్రసంకీర్తనానైవనర్వైస్సాన్విధోహిలభ్యతే || ౩౬ || సహ్యతఃపరమోలాభో
 దేహినాంబ్రామ్యతామిహ | యతోవిందేతపరిమాంశాంతిసశ్యంతిసంస్మృతిః || ౩౭ || తాదిషుప్రజారా
 జన్మలావిచ్ఛంతినమ్భవమ్ | కతాఖలుభవిష్యంతినారాయణపరాయణాః || ౩౮ || కృచిత్రచిన్మహారాజ
 ప్రవిశేషుచభూరిశః | తామ్రపణేనవదియత్రకృతమాలాపయన్వినీ || ౩౯ || కావేరిచమహాపుణ్యాప్రతీ
 చీచమహానది | యేపిబంతిజలంతాసాంనునుజామనుజేశ్వరః || ప్రాయోభక్తాభగవతివానుదేవేదేమలా
 శయాః || ౪౦ || దేవేర్భూతాస్తప్తజాంపితృణాంసంకింకరోవాయమృణీపరాజః | సర్వాత్మనాయశ్శరణం
 శరణ్యంగతోముకుందం పరిహృత్యకతామ్ || ౪౧ || స్వపాదమూలంభజతఃప్రియస్యత్వక్తాన్యభావస్య
 హరిఃపరేశః | వికర్మయచ్ఛోత్పత్తితంకథంచిదనోతినర్వంహృదిసన్నివిష్టః || ౪౨ || నారదః | ధర్మాభాగ
 వతానిత్యంశ్రుత్వాసమిధిలేశ్వరః | జాయంతేయాన్మనీస్సగ్రిహస్సోపాధ్యాయోభ్యపూజయత్ || ౪౩ || త
 త్తోంతపాధిరేసిద్ధాసర్వవ్యాకస్యపశ్యతః | రాజాధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాపరమాంగితిమ్ || ౪౪ || త్వయ
 ప్యేతామహాభాగధర్మాభాగవతాత్మతాత్ | ఆస్థితశ్చగ్ధియాయక్తోనిశ్చంగోయాస్యసేవరమ్ ||
 ౪౫ || యనయోఃఖలుదంచత్వో ర్యశసాపూరితంజగత్ | పుత్రతామగమ్యద్వాంభగవానీశ్వరోహరిః ||
 ౪౬ || దర్శనాలింగనాలాపశయనానసభోజనైః | అత్యావాంపాలితఃకృష్ణేపుత్రస్నేహంప్రకుర్వతోః ||
 ౪౭ || వైరేణయంస్యపతయశ్చిహపాలపాండ్రసాల్యాదయోగతివిలాసవిలోకనావై | ధ్యానంతత
 కృతధియశ్చయనాసనాదాతత్సామ్యమాపురసుర క్తధియాంపునఃకిమ్ || ౪౮ || మాపత్యబుద్ధిమకృధాఃకృ
 త్స్వేనర్వాత్తగ్నైర్విరమామామనుష్యభావేనగూఢైశ్చకేవరేవయే || ౪౯ || భూభాదాసురరాజస్యహంత
 త్-తదపిహారిధునోతి - ననుయస్తంనావమన్యేతత్రాహ - పరేశః పరేహం యమావీనామీశః నియంతా- సను
 చశ్రుతిస్మృతిమఃమైవాజ్ఞేతిభగవద్వచనాత్స్వాజ్ఞాభంగంకథంసహేతత్రాహ || ప్రియస్య- ననునాయంపాపక్షయా
 ధాంభాజితత్రాహ- హృదిసన్నివిష్టః-నహివస్తుశ్రీరధితామపేక్షతేత్యభిభావః || ౫౦ || ధర్మానితి || జాయంతే
 యాజయంతేపుత్రాత్ || ౫౧ || తతః | ఉపాతిష్ఠ-అనుతిష్ఠ || ౫౨ || త్వమితి || నిస్సంగోభూత్వా || ౫౩ || తామ్ర
 ప్రక్రియేయముక్తా- యువాంతుసంగత ఏవకృతాధావిత్యాహ || యువయోరితి || వాయువయోః || ౫౪ || నచసహక
 మాంర్వణాదిభాగవతధర్మేనన్యేహమివయువయోశిన్ త్యశుద్ధిరాపాదనియా-పుత్రోపలాలనైవభాగవతధర్మక
 సర్వస్యవిష్పృశైరిత్యాహ || దశానేతి || కృష్ణేపుత్ర ఇతిస్నేహంప్రకుర్వతోవాం - తస్యసశకనాదిభిరాత్మాపావితః
 శోధితి || ౫౫ || ఎతదేవకైముతికన్యాయేనస్ఫుటయతి || వైరేశేతి || యంశయనాసనాదావైరేణాపిధ్యానంతః తస్యగ
 తివిలాసావై | ఆత్మతధియఃతత్తదాకారాధీయేహంతే-తత్సామ్యమాపుః- కింపునర్వక్తవ్యమసుర క్తధియాం
 తత్సామ్యభవతీతి || ౫౬ || సనుపుత్రస్నేహశ్చైన్మోక్షహేతుఃతపిణానర్వేముచ్యేరకలత్రాహ | మేతి || అపత్యమితిబు
 ద్ధిమాకృధాఃఆడాగమశ్చాంపనః || ౫౭ || సనుకథమిశ్వరోమనుష్యస్సృత-కథంవాస్యవిశ్వసృష్ట్యాదికతుఃపూతనా

శోషణాదికమకాశశ్చర్యమివనిరూప్యతేతత్రాహ||భూభారతి||భూభారరూపః అనురాగతవనరాజన్యః తేహంహంశ
వెతాహంతుం-నివృత్తైవమౌతాయ || ౫౦|| ౫౧|| ఇతీతి || ఇహఅస్మిన్నేవదేహేశబలంమోహంవిధాయబ్రహ్మ
త్వాయకల్పతే|| ౫౨|| ఇతిభావాథాదీపికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో|| పశ్యేబ్రహ్మాదిభిస్తుత్వాగంతుంవిజ్ఞాపితంహరిమ్ | ఉద్ధవఃప్రార్థయామాసస్వధామనయమామితిఅతఃపరమ్
విస్తరేణాత్మవిద్యానిరూపయితుంతత్ప్రస్తావమాహ||అథేతి||అత్తజ్ఞైఃసనకాదిభిః అభ్యగాత్ ద్వారకామితచతుర్థేనా
స్వయః||౧||౨||౩||నను తేహముపేంద్రాదిరూపంభగవంతంనిత్యంపశ్యతాంకెయమతిదిదృశ్వాఅతలహ|| వపుషేతి|| యే
నవపుషానరలోకమనోరథస్సకనర్వలోకమయశోవితేనేతదతిసుందరంపశ్యదిదృశ్తువః ||౪|| తస్యాంవిభాజమానాయాంసమృద్ధాయాంమహాధీ
భిఃగీర్భిః||౫|| సతాత్మతి || బుద్ధీంద్రియాదిభిః దర్శనాదినాప్రాణేనచబలహేతుండవత్ప్రసిపాతేనసతాః వయంసమ
స్మృతవంతః-స్యేతివిస్తయే-యదాహుః||శ్లో||దోర్భ్యాంపదద్భ్యాంచజానుభ్యామరసాశిరసాదృశా||మనసావచసాచే
తిప్రణామోష్టాంగఁశ్చరితఇతి- స్మశబ్దోక్తవిస్తయాయ విశేషణంకమకమయాదురుపాశాత్ ముముక్షుభిః భావయై

వెగుప్తయేనతామ్| అవతీరాస్యనివృత్తైవయశోలోకవితస్యతే|| ౫౦||శ్రీశుకః|| ఏతచ్ఛ్రుత్వామ
హాభాగోపసుదేవోతివిస్మితః| దేవకీచమహాభాగాజహతుర్మోహమాత్మనః || ౫౧|| ఇతిహాసమిమంపు
ణ్యంధారయేద్యస్సమాహితః | సవిధూయేహాశమలంబ్రహ్మభూయాయకల్పతే||౫౨|| ఇతిశ్రీమద్భాగ
వతే ఏకాదశస్కంధే- పంచమోధ్యాయః. ... *
శ్రీశుకః|| అథబ్రహ్మత్వజైదేవైః ప్రజైశ్చైరావృతోభ్యగాత్ | భవశ్చభూతభవ్యైశ్చయయాభూ

తగజైవృత్తః|| ౧|| ఇంద్రోమరుద్భిర్భగవానాదిత్యావనవోశ్వినా | ఋభవోంగిరసోరుద్రావిశ్వేసా
ధ్యాశ్చదేవతాః|| ౨|| గంధర్వాప్సరసోనాగాస్సిద్ధచారణగుప్తాకాః | ఋషయఃపితరశ్చైవసవిద్యాధ
రకిన్నరాః||ద్వారకాముపసంజగ్నుస్సర్వైశ్చషణ్డదిదృశ్తువః||౩|| వపుషాయేనభగవాన్సరలోకమనోరమః|
యశోవితేనలోకమనర్వలోకమలాపహమ్||౪|| తస్యాంవిభాజమానాయాంసమృద్ధాయాంమహాధీ
భిఃవృతతతావిత్తప్రాప్తాఃకృష్ణమద్భుతదర్శనమ్||౫|| స్వగోద్యావోద్భవైర్మాల్వైశ్చాచయంతో
యదాద్వహమ్గీర్భిశ్చిత్రపదాథాభిస్తుష్టుప్రజాగదీశ్వరమ్||౬|| దేవాః || సతాన్మతేనాథపదార
విందంబుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిః|యచ్చింత్యతేంతవృత్తాదిభావయైకైర్ముముక్షుభిఃకమకమయో
రుపాశాత్ || ౭ || త్వంమాయయాత్రిగుణయాత్మచిదుర్విభావ్యంవ్యక్తంస్వస్వసనిలంపసితద్గుణస్థః|
నైతైర్భవానజితకమభిరజ్యతేనైయస్సేవసుఖేనవ్యవహితేభిరతోనవద్యః||౮||శుక్లేన్మృణాంసతుతిథే
ద్యదురాశయానాం విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రియాభిః||నత్త్వాశ్చనామృషభతయేశసిప్రవృద్ధస
చ్ఛ్చిద్ధయాశ్రవణసంభృతమాయధాస్యాత్||౯|| స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయానామకెతుఃక్షేమా

రమియత్సేవలమంతవృత్తాదిచింత్యతే-నతుదృశ్యతే-తద్వయంసతాఅహోభాగ్యుత్పత్తిః||౧౦|| ననుమమాపిదృష్టాదృ
ష్టకమకకరణాత్మతోమత్వాదారవిందచింతనంకమకపాశాన్మముక్షుభిః క్రియతే-తత్రాహుః||త్వమితి|| హేలిజిత
ఆస్తామిదాసీంతసంలృప్తంకర్మతే-త్వం-వ్యక్తంమహదాదిప్రపంచంసృజసిపాలయసి సంహరసిచ- తదప్యాత్మకేవస
పృథక్-దుర్విభావ్యంమనసాశ్చన్యైరవితక్యం-తద్గుణస్థః|తస్యాఃమాయాయాఃగుణేషునియంతృత్వేనస్థితః- అథచఏ
త్రైకర్మభిర్భవాన్నాజ్యతైరలిప్యతే-కుతః-యోభవానసవద్యఃరాగాదిరహితః- యతఃస్వేఆత్మస్వరూపే సుఖేఅన్య
వహితేఅనావృతేఅభిరతః-అతస్తస్యకమకగుర్వన్నప్యాత్మారామఃపరిమేశ్వరఇతి ముముక్షుభిశ్చుత్త్యతఇతిభావః|| ౧౧||
సన్వాత్మారామస్యకింకమకకరణేనలతలహుః||శుద్ధిరీతి|| హేళుషభ- దురాశయానాంరాగిణాంవిద్యాకే
పాసనా-విద్యాదిప్రథాశుద్ధిర్భవతి-నత్త్వాత్మనాంస్తత్త్వమూతే||శ్రీహరావేవఆత్మామనోయేహంశుద్ధాంతఃకర
ణానామితివా- తేహంసతాం-తేయశేసిశ్రవణేసంభృతయాపరిపుష్టయా- ప్రవృద్ధయాసచ్ఛిద్ధయా యధాస్యాత్-
ఎవంపరమపావనస్యయశోవితానాయతవకర్మాచరణమితిభావః||౧౨|| తదేవంత్యవ్యగ్రసిప్రవృద్ధసచ్ఛిద్ధైవ శుద్ధిహే
తుఃఅస్మాభిస్తుతవాంఘ్రిదృక్షఃష్టఃఅతి|| స్యాదితి || తవాంఘ్రినోకాస్మాకమశుభాశయానాంవిషయవాసనాంసమామకే

కుఃదాహకఃస్యాత్ కథంభూతః-యఃతే మాయమోక్షాయమునిభిః॥ముముక్షుభిఃప్రేమార్ద్రాకృతాఃహ్యమానః చింత్యమానః-యశ్చ సాత్త్వికైఃభక్తైఃసమవిభూతయేనమానైశ్వర్యాదుఃశ్రీవాసుదేవాదివ్యూహేఅచితః - ప్రహళైష్ఠ్యవాత్మవిద్భిఃధీరైఃస్వరతిక్రమాయస్వగ్జ్వాంతిక్రమ్యవై కుంరప్రాప్తయే-సవనశః త్రికాలంఅర్చితః॥ ౧౦॥ కించ యశ్శతీ॥ ప్రయతపాఃభిఃసంయతహస్తైఃహవిగృహీత్వాఅధ్వరాగ్నౌఆహవసీయాదాయాఙ్కైర్వృచ్చింత్యతే - ససుయస్యైదేవతామైహనిగృహీతంస్వాత్మాందేవతాంధ్యాయేద్వషట-రిప్యన్నితిపచనాత్తత్తద్దేవతాఃచింత్యోత్తే-అతఃకళః - శ్రయ్యానిరుక్తైఃవిధినాథింద్రాదిరూపేదైవయజ్ఞపురుషశ్చింత్యత్యత్యత్యత్య-ఉచికించ- అధ్యాత్మయాగేకత్వాధికారేయాగే-యోగిభిరపి-అత్యంతసమాయాఅహమాదిస్తాం-జిజ్ఞాసుభిస్తతా-మైర్వృచ్చింత్యతే-పరిమభాగవత్ప్రేక్ష్యముక్తైర్వ్యపరిష్ఠసర్వతఃపూజితః-సతదాంఘ్రిఃసః అశుభాశయధూమకేతుఃస్వాదితిపూర్వేషా వాన్వయః॥ ౧౧॥ తేషాంచమునిసాత్త్వతాదీనాం షణ్ణాంసేవకానాం మధ్యేపరమభాగవతేషులక్ష్మ్యైఃఅవితనప్రీతిరధిక్తేస్తువంతి । పర్యుష్టయేతి॥ఇదభావశ్చాందసఃఅహంయత్రవసామితత్తైఃప్రవక్షుసిపర్శుషీతాపియంచనతీతిప్రతిపత్తివత్ - శ్రీస్సంస్పర్ధకమానాభవతి-తథాపితాంస్పర్ధకమానాంశ్రియమనాదృత్య - యోభవాక్పర్యుష్టయోపిఅముయావసమాలయాధక్తైర్దృతాలయమితిప్రీత్యానబహుమానధృతయానుప్రణీతంసుష్మసంపాదితంయథాభవతితథా- అహణంపూజాంచ-అతస్త్వీకృతవాక్సుప్రణీతమిత్యహణవిశేషణంవా- అస్యతవాంఘ్రిఃసఃఅశుభాశయధూమకేతుఃభూయాత్ - యదాద్దాంఘ్రిఃఅముయానుప్రణీతంఅహణమాదదత్ - సనోశుభాశయధూమకేతుభూయాదిత్యన్వయః - అథవై ౨౦

యయోమునిభిరాక్రమ్యదోహ్యమానః॥ యసాత్త్వతైఃసమవిభూతయత్యవిద్భివ్యూహేర్చితస్సవనశస్వరతిక్రమాయ ॥ ౧౦ ॥ యశ్చింత్యతేప్రయతపాఃభిరధ్వరాగ్నౌత్రియ్యానిరుక్తవిధినేతహవిగృహీత్వాఅధ్యాత్మయోగఉతయోగిభిరాత్మమాయాంజిజ్ఞాసుభిఃపరమభాగవత్ప్రేక్ష్యముక్తైఃపరిష్ఠః॥ ౧౧॥పర్యుష్టయాతవవిభావసమాలయేయంసంస్పర్ధకసీభగవతిప్రతిపత్తివచ్చీః । యస్సప్రణీతమముయాహణమాదదన్నోభూయాత్సదాంఘ్రిశుభాశయధూమకేతుః॥ ౧౨॥ కేతుస్త్రివిక్రమయతస్త్రైపతత్వతాకోయస్తేభయాభయకరోసురదేవచమోః॥ స్వగ్గాయసాధుషుఖలేష్వీతరాయభూమన్నాదఃపునాతుభగవత్భజతామఘంసః॥ ౧౩॥ ససోతగాఢవయస్యవశేభవతి బ్రహ్మాదయస్తనుభృతోమిధురర్థమానాః । కాలస్యతేప్రకృతిపూరుషయోఃపరస్యశన్నస్తనోతుచరణపురుషోత్తమస్య॥౧౪॥అస్యాసిపాతురుదయస్థిసంయమానామవ్యక్తజీవమహతామపికాలమావళః॥ సోయంత్రిణాభిరఖిలావ

౦బంధః-వతేభ్యాధ్యాతార్చనాదినిష్ఠాభ్యాపిత్యద్యశసిప్రవృద్ధసచ్చిద్ధావంతవకృతాథాణః- భగవతోయశఃప్రియత్వాదిత్యావళః పర్యుష్టయావశకాంతావిత్వస్మాత్పరితః సర్వాంగేషుఉష్ణయాకాంతయాశోభితయావసమాలయా - వక్షుసివకదేశేవతమానాశ్రీఃసంస్పర్ధమానాభవతి-తథాప్యామ్నాయమధుప్రవైఃబహుధావణీతయాకీర్తిమయ్యావైజయంత్యావసమాలయైవయోభవాక్సుప్రణీతమహణమాదదన్దిత్యాదిపూర్వవత్॥౧౨॥ త్వచ్చరణస్యభక్తపక్షుచాతఃప్రసిద్ధవేతిస్తువంతఃప్రార్థకాయంతే॥ కేతురితి॥ బలిబంధనేత్రిభిర్విక్రమైర్ముతః తత్రద్వితీయవిక్రమే సత్యలోకంగతస్తవపాదకేతుఃఅత్యుచ్చితోవిజయధ్వజఇవ - తత్సంపాదయంతిత్రిపతత్వతాకః త్రిధావతంత్రీతిలోకేషువాపతంతీగంగాపతాకాయస్యసః-తథాలసురదేవచమోఃతస్సనయోభయాభయకరః-సాధుషురేషుస్వగ్గాయ - ఖలేష్వసురేషుఇతరాయ-అనిగామనాయయవంకేతురూపస్తేపాదసంభజతాంసః అఘంపునాతుశోధయతలఘాదితిపాతేభజతాంసఃఇతికమణిషష్ఠీ-భజతోస్మాత్అఘాత్పునాత్వితి-తథాచ॥శ్రు॥ చరణంపవిత్రంవితతంపురాణంయేనపూతస్తరితుష్కృతాని - తేనపవిత్రేణశుద్ధేనపూతాలిపాస్నానమరాంతరేమ - లోకస్యద్వారమర్చితమత్రంజ్యోతిష్కద్భాగ్రిజమాః॥ ౧౫॥ అమృతస్యధారాబహుధాదోహమానం - చరణంనోలోకేసుధితాంధకాత్వితి॥ ౧౩॥ సయన్ధిదేవాసురాదయఃపరస్వరం-జయంతిజీయంతేవాకిమహంతతేత్యతలవళః॥నసీతి॥ మిధుఃమిథఃఅద్యమానాః॥యుద్ధాదిసివీద్యమానా బ్రహ్మాదయోపియస్యతవవశేభవంతినతుతేజయేపరాజయేవాన్వృతతాః-కథనసినాసికాయాం - ఓతాఃసాసికామావిధ్యబద్ధగావోబలీవవాణ్యవ-కులే-కాలస్యకలయతుః ప్రవతకస్యతదేవకుతః-

ప్రకృతిపురుషయోరపిపరస్య - తస్య తేపురుషోత్తమస్య సాదఃసంశంతుమ్ ॥ ౧౩ ॥ ప్రకృతిపురుషభావ్యంపరత్వమువహ
 నయంతఃకాలత్వేనపురుషోత్తమతామాహుః॥అస్మైతి॥ అన్యజగతఃఉదయాదీనాం హేతురస్మిన్కుతఃఅవ్యక్తంప్రకృతిః
 షఃపురుషఃమహామహత్తత్త్వం తేమాంకాలంనియంతారంత్యామాహుః॥ శ్రు॥ అక్షరాత్పరతఃపరః-మహతఃపరమవ్య
 క్తమవ్యక్తాత్పురుషః - పురుషాన్నాచరంకింభిత్యాకాష్టాసా పరాగతిరిత్యాదిత్రుతేః-కించ - అయంసంపత్సరాత్సకః
 యఃకాలఃత్రిణాభిఃత్రిణిచాతుమాన్సాన్యానిభయోయస్యసోపిత్వమేవ-అత స్తస్య త్తమఃపురుషఇతితథాచగీతాసు॥
 శ్లో॥యస్మాత్పరమతితోహమక్షరాదపిచోత్తమః॥అతోస్మిలోకేవేదేచప్రథితఃపురుషోత్తమఇతి॥ ౧౪॥ త్వమేవప్రకృ
 త్యాదిద్వారాజగత్సృష్ట్యాదిహేతురిత్యుక్తంతత్సేనప్రకారేణతదాహుః॥త్వత్త్యతి॥త్వత్తపురుషోవిర్యంశక్తింసమధి
 కృత్యప్రాప్య-యయామాయయాఅధిష్ఠితఃమహంతంవ త్రేకమివ- అన్యవిశ్వగర్భమివసోయంమహాతస్యైవమాయ
 యోఅనుగతస్సౌ అత్త్యనస్సకాశాదండకొశంసంసజ్జ - త్వయానుగతఇతిపాతేత్వయాఅనిష్ఠితఃతయామాయమాఅను
 గతఇతివేకః॥౧౬॥నస్యేవంభూతమీశ్వరత్వంమమకుతోవగతంతదాహుః॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్తత్త్వస్థుఃస్థావరస్యజగ
 తోజంగమస్యచ-భవానధికః-యదస్మాత్ మాయయాఉత్థాఉజ్జ్వంభితాయాగుణవిక్రియాభింధియవృత్తిః తయాఉషభి

చయేప్రవృత్తః కాలోగభీరయఉత్తమపూరుషస్తస్మాత్ ॥ ౧౫॥ త్వత్తఃపుమాన్సమధికృత్యయయాస్య
 విర్యంధత్తమహంతమివగర్భమమోఘువీర్యః॥సోయంతయోనుగతతత్త్వసంధికోశంహైమంపన్జబహి
 రావరక్షేరుపేతమ్॥ ౧౬॥ తత్త్వస్థుఃశ్చజగతశ్చభవానధికోయన్మాయయాఉత్థగుణవిక్రియయాఉపనితాః
 అధాన్జుషన్నపిహృషీకపత్యేనలిప్తాయే న్యేస్వతఃపరిహృతాదపిభిభృత్సృత్ ॥ ౧౭॥ స్మేరావలోకలవద
 శికాతభావహరిభూమిండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః । పత్న్యస్తుమాడశ సహస్రమనంగబాక్షే
 ర్యస్యేంద్రియం విమధితుంకరక్షేర్నవిభన్యః ॥ ౧౮॥ విభన్తవామృతకథోదవహ (త్రి)లోక్యః వా
 దావనేజసరితశ్శమలానిహంతుమ్॥ఆనుశ్రవంశ్రుతిభిరంఘ్రిమంగంసగైస్తీర్థకన్వయంతుదిషదస్తడ
 పస్పృశంతి॥ ౧౯॥ శ్రీశకుఃఇత్యభిష్టాయవిబుధైస్సేశశ్శతధృతిహారిమ్ । అభ్యభాషతగోవిందంగ్రీణ
 మ్యాంబరమాశ్రితిః॥ ౨౦॥ బ్రహ్మ॥ భూమేర్భారావతారాయపురావిజ్ఞాపితః ప్రభాత్వనుస్తాభిశ్చే
 మాత్మంస్తస్మదైవోసపాదితమ్॥౨౧॥ధర్మకాశ్చస్థాపితసత్తునత్యసంధేషునైత్వయాక్షీర్తిశ్చిత్తవిత్తే
 స్తాసర్వలోకమలాపహ॥౨౨॥అవతీర్యయదోర్వ్యంశేభిర్గద్రూపమనుత్రిమమకమాణ్యుద్ధానువృత్తా
 నిహితాయుజగతోకృపాః॥౨౩॥యానితేచరితానీశమనుష్యాస్సానవశతా । శ్వేన్వంతికితకాయంతిశ్చ
 తరివ్యంత్యంజసాతమః॥౨౪॥యదువంశేవక్షిణస్యభవతఃపురుషోత్తమ । శరచ్చతంవ్యభియాంపంచ
 వింశాధికంప్రభో ॥ ౨౫ ॥ నాధునాతేఖరాధారదేవకాద్యేవశేషితమ్ । కులంచవిప్రశాపేనన్మప్రా
 యమభూదిదమ్ ॥ ౨౬ ॥ తతస్సన్యధామపరమంవిశస్వయదిమన్యసే । సలోకాలోకపాలాన్నః పా

హినైకుంఠకింకరాక ॥ ౨౭॥ శ్రీశకుః॥ సంస్తుతోభగవానిత్థంబిబుధైఃపన్ద్రజాదిభిః । స్రుతిసంధ్యాహతా
 తాఅర్థావిషయాన్ - జుషన్నపిజుషమాణోపిహృషీకపత్యేనలిప్తస్త్వయేత్వస్యేవాయోగినోవా-స్వతఃపరి
 హృతాదపిఅవిద్యమానాత్ త్యక్తాద్వావిషయజోషణాత్ బిభ్యశివాసనామాత్రేఃబద్ధ్యంతిభిత్త్యధః॥ ౧౭॥ అలిప్తత్య
 మాహుః॥స్మైరేతి॥ స్మేరావలోకఃమందస్థితవినితోవలోకః - తస్యలవకటాక్షః - తేనదశికతోయ-భావఃఅడిపా
 యః-తేనమనోహరియదన్భూమిండలం - తేనప్రహితాయేసౌరతామంత్రాః-త్రైశౌంధైప్రగల్భైః - అనంగబా
 క్షైఃకామస్యబాక్షేస్సంమోహనైఃకరణైఃకామకళాభిః - షోడశసహస్రంపత్న్యః - యస్యేంద్రియమనఃవిమధితుం
 త్తోభయితుంసవిభన్యఃససమథాన్ - సభవాన్సలిప్తఇతిపూర్వేణాస్వయః ॥ ౧౮॥ తస్మాత్ । విభన్యతి॥ తవా
 మృతరూపాకథాతదేవఉదండకంతదవహంతీతిఅమృతకథోదవహః- అభవావహంతీతివహః-పదకస్యవహఃఉదవహః
 సవ్యంఉదకస్సోదస్సంజ్ఞాయామిత్యనభావః-అమృతకథాయాఉదవహఃకీర్తిసద్యః తథాపాదామనేజసరితోగంగాద్యా
 త్శ్చ-త్రిలోక్యః శమలానిహంతుంవిభన్యః-కేనప్రకారేణ- అనుశ్రవంగురోరుచ్చరణమునశ్రూయతఇత్యనుశ్రవోవే
 దస్తత్రభవంకీర్తియాపంఠీకంశ్రుతిభిఃశ్రవణేంద్రియైఃఅగ్నిజంగాంగంతంగసంక్తైః - ఏవంతుదిషదఃస్వాత్రమధమక
 సాః-తవతీర్థకన్వయంఉపస్పృశంతిసేవంఽఇతి॥౧౯॥ఇతి॥విబుధైస్సహ॥౨౦॥౨౧॥ధర్మకాశ్చితి॥విష్ణుస్తానిస్తానితా॥ ౨౨॥

అవతీ యేతి-ఉద్గామానిస్మత్తానివిక్రమాఃయేషుతానికమాణః॥౨౩॥ ౨౯॥ తదితిఃప్రకృత్యర్థయః క్రియాత్రియా॥ ౩౦॥
యవీతి॥ఉద్వేగసంభవమర్థాదేన॥౩౧॥ ఇదానీమితి॥ వై కుంతయాన్యతవభవనయాస్యామి॥ ౩౨॥ ౩౫॥ నేతి॥
ప్రభాసంయాస్యామిఇతివతోభగవతోయమభిప్రాయః - ఏతేదేవాంశాఃస్వాధికారానేవామాంతి - నతుసద్యో
మోక్షం - ద్వారవత్కాంతమృతాసద్యోముచ్యేరత్ - తస్మాదభ్యుదయఫలంప్రభాసంనేమ్యామితి॥ ౩౬॥ యత్రేతి॥
దక్షశాపాత్ యత్యుతా గృహీతశ్చంద్రః యత్రస్నాత్వాస్నానమాత్రంకృత్వా కిత్తిపాత్ - తద్రోగదుఃఖాత్సద్యో
ముక్తస్సకళావృద్ధింభేజే॥౩౭॥వయమితి॥ ఉశిజఃకమనీయాఅంధసాఅన్నేన॥ ౩౮॥ తేష్యితి॥ ఉద్వైలియథానుజే

నాగ్రజన్మాయామనుజుశ్చర్వర॥ ౩౯॥ శ్రీకృష్ణః॥ అవధారితమేతస్మేయదాత్మవిబుధేశ్వర । కృతంవశా
ర్యమఖిలంభూమేర్భూవతాంతః॥ ౪౦॥ తదిదంయాచవకులంవీర్యశౌర్యక్రియోద్ధత్మమ్ । లోకంజిఘ్రి
క్షత్కృష్ణమైర్వేలయేవమహాణః॥౪౧॥ యద్యసంహృత్కృష్ణస్తానాయదూనాంవిఖలంకులమ్॥గం
తాస్త్వనైవలోకోయముద్వేలేనవిసంక్షుతి॥౪౨॥ఇదానీనాశరంభఃకులస్సోజ్జశాపతః । యాస్యామి
భవసంబ్రహ్మన్నేతదంతేతవానిఘ॥౪౩॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తోలోకనాథేనస్వయంభూఃప్రసిషత్వత్మమ్ ।
సహదేవగణైర్దేవస్సద్విధామప్రత్యపగృత ॥ ౪౪ ॥ అథతస్యాంమహోత్పత్తాః ద్వారకాయాంస-
ముత్థితాః॥విలోక్యభగవానాహయదువృద్ధాసమాగతాః॥ ౪౫॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఎతేనైసుమహోత్పా-
తాచ్యుక్తిస్త్యంతీహసన్వతః॥ శాపశ్చనఃకులస్యాసీద్బాగ్రహతేభ్యోదురశ్యయః॥ ౪౬॥ నవస్తవ్యమిహ
సాద్భిజ్జాజీవిషుభిరార్యతాః । ప్రభాసంసుమహాపుణ్యంయాస్యామోద్వేనమాచిరమ్॥ ౪౭॥ యత్ర
స్నాత్వాదక్షశాపాద్గృహీతోయత్యుతాదురాట్॥విముక్తఃకిత్తిపాత్సద్యోభూయోభజేశ్చంద్రయమ్॥
౪౮॥ వయంచతస్మిన్నాప్తుత్యతర్హయిత్యాపిత్వంసురాభోజయిత్వోజ్జీవిప్రాన్నానాగుణవతాం
ధసా॥ ౪౯॥ తేషుదానానిసాత్రేషుశ్రద్ధయాత్వామహంతివై । వృజానానితరిష్యామోద్వైశ్చాభి-
వాణః॥౫౦॥శ్రీశుకః॥సంభగవతాదిష్టాయాదవాశురుసందన॥ గంతుంకృతధియస్తీర్థాంస్యంవ
నాకంసమయూయుజః॥౫౧॥తన్నిరీక్ష్యోర్థవారాజఃశ్రుత్వాభగవతోదితమ్ । దృష్ట్వాదిష్టాని ఘోరా
ఽనిత్యంకృష్ణమనువ్రతః॥౫౨॥వివిక్తఉపసంగమ్యజగతామీశ్వరేశ్వరమ్ ప్రణమ్యశిరసాపాదాపాగ్రి-
జలిస్తవభాషత॥౫౩॥ ఉద్ధవః॥ దేవదేవేతయోగేశపుణ్యశ్రవణకిరీతన । సంహృత్కృత్యత్కులంనూనం
లోకంసంత్యక్తతేభవాః॥ ౫౪॥ విప్రశాపంసమధోఽపి ప్రత్యహంసయదీశ్వరః॥ ౫౫॥ నాహంతవాం
ఘ్రికమలంక్షణాధఃమపిశేషవ । త్యక్తుంసముత్సహేనాభస్వధామనయమామహి॥౫౬॥తవవీక్రీడితంకృ-
ష్ణన్మణాంపరమమంగళమ్॥కణాపీయూషమాస్వాద్యత్యజంత్యన్యస్పృహంజనాః॥ ౫౭॥ శయ్యసనా
టసస్థానస్నానప్రీడాశనాదిషు । కథంత్యాంప్రియమాత్మానంవయంభక్తాస్త్యజేమహి॥ ౫౮॥ త్వయో
ఽభుక్తప్రగంధవాసోలంకారచర్చితాః । ఉచ్చిష్టభాజినోదాసాస్తవమాయాంజయేమహి॥ ౫౯॥ వాత
రశనాఋషయశ్చగ్రీవాణాఃకర్షణమంధినః । బ్రహ్మకృష్ణంధామతేయాంతిశాంతాస్సన్యాసివోమలాః॥
౬౦॥ వయంత్విహమహాయోగిభ్యోమంత్రకమఃవత్కానుత్పద్యాతకయాతరిష్యామస్తావక్తేదుకస్త
రంతమః॥౬౧॥స్మరంతఃకీర్తయంతస్తేకృత్యానిగదితానిచ॥గత్యుత్థింతేషాఃక్షేత్రంయన్నలూకవిడం
బనమ్॥౬౨॥ఏవంవిజ్ఞాపితారాజన్భగవాదేవసీనుతః॥ఏకాంతినప్రియంభృత్యచుద్ధవంసమభాషత॥౬౩॥

త్రేపీఠము ప్రభుబహుఫలంభవతి-తథాదానంసత్వాత్రణ్విద్యోతయతి॥ ౬౪॥ ౬౫॥ దేవదేవేతి॥ లోకంమత్వలోకం ॥
౬౬॥విప్రశాపమితి॥ నప్రత్యవాప్రప్రతిపాతవాః॥ ౬౭॥ ౬౮॥ శయ్యేతి॥ శయ్యాదితత్త్వాంభక్తానిత్యంసేవిత వంఠో
వయంకథంత్యజేను॥ ౬౯॥ త్యక్తుమశక్నువత్ప్రాధానయే సమాయాభయాదిత్యాహ॥ త్వయేతి॥ చచితాః అలంకృ-
తాఃహినిశ్చితంజయేమ॥ ౭౦॥ సన్యాసినిహింసాబ్రహ్మచర్యాదిపహాణైః కథంచిత్రరంతి-వయంత్యనాయాసేనైవతరి-
ష్యామ్యత్యాహ॥ వాతరశనాఇతి॥ ఉద్ధవఃమంధినఃకర్షణరేతసః ॥ ౭౧ ॥ వయమితి॥ తావక్తేభ్యస్తేసహాన్విదా-
తకయా॥౭౨॥ స్మరంతగతి॥ త్వేళఃపరిహసఃచ్యవద్వైకాం॥౭౩॥ ఏవమహి॥ఏకాంతినమిత్యాదిసాన్వికీప్రాశాచ-
సేహేతుః॥౭౪॥ఇతిభావాధాదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ సప్తమేతాద్ధనజ్ఞానసిద్ధిః పుష్టస్త్వయంహరిః | అవధూతేతిహాసోక్తగురుష్వహావవణాయత్ || యదితి || యదాశ సంహృత్యైతత్కులమితి-స్వ్యాసంశ్రీవై కుంతవాసంప్రతి॥౧॥౨॥ త్వంతుసర్వత్యాగేనతత్త్వనిష్ఠోభవేతివక్తుమాహత్మ్యే యేణకులమితి॥యహిణాతి॥తై వాయంనష్టమంగళోభవిష్యతీతి॥౪॥నేతి॥నవస్తవ్యమేవత్వయా॥ ౫॥ ౬॥ సనుగుణదోషాభ్యాంవిషమేలోకేకుంతసమన్వష్టిః స్యామతతమా॥యదిదమితి॥మనతదిభిః సృహ్యమాణామనోమయత్వాత్ మామై తివిద్ధి-తదపినస్థితరం-కింతుసర్వరందిద్ధి॥౭॥నశ్వరత్వేహేతుః॥పుంస ఇతి॥అయుక్తస్యవిక్షిప్తమనసః-నానాధోఽభేదవిషయోభ్యయః-సభ్యమివగుణదోషభాక్-సనువేదేనైవవిధినిషేధాభ్యాంభేదస్యసత్యతోక్తాసభ్యమవిజృంభితగుణదోషబుద్ధ్యేపుంసస్తమాహకమేతా-కమ౯విహితంఆకమ౯తల్లోపఃవికమ౯నిష్కమితిభేదః-అవిద్యానద్విషయవేదేదృ త్యధః॥౮॥తస్మాదితి॥కథమాత్మనివరిచ్చిన్నే వితలంజగదీక్షణీయం-తత్రాహ-ఆత్మానమితి- మయిబ్రహ్మణితద్రూపేణేషస్వ॥నస్యేవంయుక్తచిత్తేనకమాకరణేదేవాదయోవిఘ్నాకరివ్యుతి-తత్రాహ॥ జ్ఞానేతి॥జ్ఞానంవేదతాత్పర్యనిశ్చయః-విజ్ఞానంతదథానుభవః-తాభ్యాంసమ్యక్యే-తతతత్త్వానుభవేనైవతత్త్వచిత్తః-తతఃశరీరాంస ర్వదేహినాంతత్వమీతస్స-అంతరామైర్నప్రతిహస్యసే-అయంభావః-యావదపరోహేనుభవంయథాక్రమంకర్తాశి

ఇతిశ్రీమత్భాగవతే-వకాదశస్కంధే-షష్ఠోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ ॥ యదాత్థమాంమహాభాగతచ్చిక్షిప్తమేవమే | బ్రహ్మభవోలోకపాలాస్సర్వాసం మేధికాంతేణః॥ ౧॥ మమూనిష్ఠాదితంహ్యత్రదేవకార్యమశేషతః | యదధర్మమవతీణోహమంశేన బ్రహ్మణాధితః॥ ౨॥ కులంవైశాపనికగ్ధం సంక్షృత్యనోస్యవిగ్రహాత్ | సమద్రస్సప్తమే హ్నాన్య నాంపురీంసంస్థావయిష్యతి॥౩॥యహ్యోవాయంమయాత్మకౌలోకోయంనష్టమంగళః॥భవిష్యత్యచిరా త్యానోకలినాపినిరాకృతిః॥౪॥నవస్తవ్యంత్వయైవేహమయాత్మకైవమహితలే | జనోధమ౯చుదిర్భద్రభ విష్యతికతాయగే॥౫॥త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యన్నేహంస్వజనబంధుషు | మయ్యావేశ్యమసస్సహ్యకస్యమ దృగ్విచరస్యగామ్॥౬॥యదిదంమనసావాచాచక్షుర్భ్యాంశ్రవణాదిభిః | నశ్వరంగృహ్యమాణంచవిద్ధి మాయామనోమయమ్॥౭॥పుంసోఽయుక్తస్యనానాధోభ్యమస్సగుణదోషభాక్ | కమాకర్మవికర్తే తిగుణదోషధియోభిదా॥౮॥తస్మాద్వ్యక్తేంద్రియగ్రామాయుక్తచిత్రేణచంజగత్ | ఆత్మనిక్షున్వవితతమా త్మానంమయ్యధీశ్వరే॥౯॥జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్తతత్త్వభూతశ్శరీరామ్ | ఆత్మానుభవతుష్టాత్మానాంతరా మైర్విహస్యసే॥ ౧౦॥ దోషబుద్ధ్యోభయాతీతోనిషేధాన్ననివతతై | గుణబుద్ధ్యాచవిహితం నకరోతి యథాభావః॥౧౧॥సర్వభూతసమూచ్చాంతోజ్ఞానవిజ్ఞాననిశ్చయః | పశ్యన్మదాత్మకంవిశ్వంసవిపద్య తనైపునః॥ ౧౨॥ శ్రీతుకః॥ ఇత్యాదిష్టాభగవతామహాభాగవతోన్మవ | ఉద్ధవఃప్రణిపత్యాహతత్త్వ జిజ్ఞాసురచ్యుతమ్॥౧౩॥ఉద్ధవః॥ యోగేశయోగవిన్నాస్యయోగాత్మ్యయోగసంభవ | నిశ్చేయసా యమైప్రోక్తస్యాగస్సన్యాసలక్షణః॥ ౧౪॥ త్యాగోయందుష్కరోభూమకామానాంవిషయాత్మభిః |

కుర్యాదేవ-తదనంతరంసర్వేషామాత్మభూతత్వాన్నకోపివిఘ్నానాచరతీతి-తథాచ॥శ్రు॥ తస్యేహానదేవాశ్చభూత్యా శతతతత్యావ్యేషాంసభవతీతి॥౧౦॥నచోత్పన్నజ్ఞానస్యాపియథేష్టాచరణ ప్రసంగఇత్యాహ॥దోషబుద్ధ్యేతి॥ గుణదోషబుద్ధ్యతీతోపి ప్రాక్తసంసారాన్నిషేధాన్ని వతతతేవ వకింతునదోషబుద్ధ్యా - విహితంచప్రాయశః కరోతి సగుణబుద్ధ్యా-యథాభావఃసంకల్పవికల్పరహితః-కింనిత-రోతికుతశ్చిన్నివతత తతద్వదేవేతి॥౧౧॥ఎవంభూతస్యసప్త షాసంసారఇత్యాహ॥సర్వభూతేతి॥సవిపద్యతనపునస్సంసరేత్ ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యేత్యాద్యంసదేహిమా త్మనోమోగ్యంచున్వాయఃపుచ్చతి॥ యోగేశేతి॥ యోగేశయోగఫలదాయక-యోగవిదాంన్యాస-న్యాసోనామతీగో షోనితేపవిశేషః - యద్వా-యోగోవిశ్వస్యతేక్రియతేయస్త్వి - యోగాత్మ్యయోగేశత్యాప్రకటోభవతీయస్య-యోగస్వరూపేతివా-యోగస్యసంభవోయస్మాత్ - చతుర్థి-రేతైస్సంబోధనైః - స్వమహిమ్నా కేవలంత్వయోపదిష్టంనతుమదధికారంపర్యావృత్తేద్యోతితం-తదామానిశ్చేయసాయేతి॥సచారోగ్యాద్యధఃసర్వస్యదానాదిపదయ న్త్యాగఃకింతుసన్న్యాసలక్షణఃఅప్రత్యాపత్తిరూపః॥౧౪॥౧౫॥స ఇతి॥యంప్రతిత్యాగాద్యపదిష్టంసోహం - మూఢమతిః కుంతః-మమేతిహమితిచసానుబంధప్రత్యాదిసహితే-త్వన్మాయయావిరచితేతత్త్వనిదేహే-విగాహోనినుగ్నః - అతఃత

గవతానిగదితయథాహమాజసంసాధయామి-తథాభ్యుత్థంమామనుశాధితైఃశిష్యయః॥౧౬॥మయాసంతేపతిః
 క్తంవిస్తరతస్త్యన్యైశ్చచేత్అతఃసా॥స్వృశస్వప్రకాశస్య-సత్వస్వాత్మనఃఆస్థానః-మాప్రతినిష్ఠా-
 తేత్వత్తః-అన్యనామచక్షేపశాస్త్రి-స్వదృశఃస్వతస్సిన్ధానాత్త్వత్స్వమితేవాకుశలత్వైతహ-స్వకృతిఃపిన్ధు-
 భావావిషయైర్బుద్ధయః॥౧౭॥తస్మాదితి॥కేచిద్దుష్కీలాభవంతి-కేచిత్ప్రేషితాన్సంతఃఫలకాలేనస్వ-కేచిదజ్ఞా-
 చిద్రక్షణేఅసమథాః-కేచిత్-స్వస్థానప్రప్తాః-ఉద్యోచ్యత్యైకమనవద్యుతిత్యాదీనమంచవిశేషణాని-చవిద్యతేఅ-
 తఃకాలతఃపారందేశతత్సయస్యతం-కాలాదిభిరకురోవిమంబలాకోధిస్యంస్థానంయస్యతం-హేభగవత-ఉహ-సమ-
 నిర్వేదేహేతుఃపృజైదుఃఖైరభితిప్రహకారకారచాయన్మకారోయుక్తిశరవశేయః-సప్తవన్యత్వాదీనికత్తోహ-
 మతివాహ-నారాయణమితి-అనుకంపితామాహ-సరసఖమితి-సరోజీవన్మూలవంచనియఃయస్యతింభవంతంతరణ-
 వద్యే॥౧౮॥తదేనమన భావచాదిపరిభావనాభ్యామపదిష్టంతత్త్వమనవగాహమాసంప్రతిపన్నీపృత్తయోగురూపదేశ-
 వినాపిస్వాస్వయవ్యతికాభ్యామేవతత్త్వప్రతిపత్తిభావనాశకాయితమాహ॥ప్రాయేతెతి॥లోకతత్త్వస్యచక్ష-
 ణాఃపక్షికాః-ఆశుభాశయాత్విషయవాసనాతః॥౧౯॥తదుపపాదయతి॥ఆత్మసఖి॥ఆత్మనఃశ్యాదీర్లేచ్యంతే

సుతిరాంత్రయసర్వాత్మన్నభక్తైరిమేమతి॥౧౫॥సోహంమమాహమితేమూఢమతిర్విగాఢస్త్యన్యాయ-
 యావిరచితాత్మనిసానుబంధే॥తత్త్వజసానిగదితంభవతాయథాహంసంసాధయామిభగవన్నను-
 శాధిభ్యుత్థం॥౧౬॥సత్వస్యతేస్వృశతత్వనతత్వనోస్యంవక్తారమీశవిబుధేష్యవినానుచక్షే॥సర్వేవి-
 మోహితధియస్తవమాయయేషేబ్రహ్మసయస్తనుభృతోబహిరర్థభావాః॥౧౭॥తస్మాద్భవంతనునవద్య-
 మనంతపారంసర్వజ్ఞమీశ్వరమకుంఠవికుంఠధిస్యం॥నిర్విణ్ణధీరహముపవృజనాభిప్రాయానారాయణంసర-
 ఖంశరణంప్రవద్యే॥౧౮॥శ్రీకృష్ణః॥ప్రాయోణమునదూలోకేలోకతత్త్వవిచక్షణాః॥సముద్రరంభిహ్య-
 త్తానమాత్మనైవాశుభాశయాత్॥౧౯॥ఆత్మనోగురురాత్మైవపురుషస్యవిశేషతః॥యత్ప్రత్యక్షానుమా-
 నాభ్యాంప్రయోసావనువిందతే॥౨౦॥పురుషత్వేచమాంధిరాస్మాంఖ్యయోగవిశారదాః॥అవిస్తరం-
 ప్రవశ్యంతిసర్వశక్తుప్రబృంహితమ్॥౨౧॥ఏకద్యత్రచతుష్పాదోబహుపాదస్తభాపదః॥బహ్వస్యస్సంతి-
 పురస్సృష్టాస్తాసామేపేరుషీన్రియా॥౨౨॥అత్రమాంమృగయంత్యద్ధాయక్తాహేతుభిరీశ్వరమ్॥గృ-
 హ్యమాణైగుణైవికంగైరగ్రాహ్యమనుమానతః॥౨౩॥అత్రాచ్యుదాహరంతీమతిహసంపురాతనం-
 అవధూతస్యసంవాదయదోరమితేజసః॥౨౪॥అవధూతంద్విజంకంచిచ్ఛరంతమకుతోభయం॥కవిం-
 నిరీక్ష్యతరుణంయదుఃప్రచ్ఛదఃకవిత్॥౨౫॥యదుః॥కుతోనుధీరయోబ్రహ్మన్నకర్తుఃస్సవిశారదా-
 యామాసాద్యభవాలోకేవిద్వాత్సరతిబాలవత్॥౨౬॥ప్రాయోధమాధానకామేషువివిత్సయాం-
 చమానవాః॥హేతునేహసమీహంతేఆయుషాయశసశ్శ్రియః॥౨౭॥తస్మంతుకల్యంకషిపక్షస్సుభ-

విహితాహితజ్ఞానేగురుః॥౨౦॥తత్రప్రత్యక్షంనశ్కాయతి॥పురుషత్వైతి॥తథాచ॥శ్రు॥పురుషత్వేచావిస్తరోయమా-
 త్తానహితజ్ఞానేనసంపన్నతమోవిజ్ఞాతంపతివిజ్ఞాతంపశ్యతివేదశ్వస్తనంవేదలోకాలోకామత్యేకనామృతమిక్ష్మన్యే-
 వంసంపన్నోధేతరేమాంపశూనామశనాపివాసేవవాభిజ్ఞానమితి॥౨౧॥అతఃపురుషత్వంప్రతి॥సకేతి॥౨౨॥అనుమాన-
 మాహ॥అతేతి॥అత్రపేరుష్యాంపురి-యుక్తాః॥అప్రమత్తాః-అగ్రాహ్యః॥గ్రాహ్యభ్యోహంకారాదిభ్యోవ్యతి-
 రిక్తంమాం-అద్దాసాత్సృగయంతి॥మాగజప్రకారద్వయమాహ-గృహ్యమాణైర్బుద్ధ్యాదిభిగుణైర్హేతూభిః॥
 డాదీనాంప్రకాశస్వప్రకాశేనైకేనవినానఘటతేభ్యత్వపత్తిముఖేనలక్ష్యేప్రథాతైరేవలింగైర్వాప్తిముఖేనానుమా-
 నతఃకత్వరంప్రవతకంమృగయంతి-బుద్ధ్యాదికరణానకర్తృప్రయోజ్యాని-తరణత్వాత్-వాశ్యాదివదితి-అదుక్తం-
 శ్లో॥భగవాన్సర్వభూతేషులక్ష్యతస్సాన్వత్సనాహరిః॥దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిద్రక్ష్యాపిలక్ష్యైరనుమాంకైరితి-నచైతావతా-
 ఆత్మా-అనుమానికఇతిమంతస్యం-దేహాదివ్యతిరక్తత్వంపదార్థాశుదిమాత్రస్యైవానుమానేనవివక్షితత్వాత్॥౨౩॥
 భూయోన్వయవ్యతిరేకాభ్యామసంభావనాదివృత్తావితిహసమాహ॥అతేతి॥౨౪॥౨౫॥కుతిఇతి॥సువిశారదాఅతిసపు-
 ణా॥౨౬॥సర్వలోకవైలక్షణ్యమాహ॥ప్రాయేతి॥ధర్మాదిషు-వివిత్సయాం-ఆత్మవిచారేచ-మానవాన్సమీహంతే-ప్ర-
 వతకం-తే-తత్రాపిఆయురాదేహేతునాకామనయైవ॥౨౭॥తత్వమితి॥త్వంతునకస్యచిత్కర్మణఃకర్తృభవసి-సఃచిది

హ సేషచ్ఛనిజడోన్మత్తపిశాచవచ్చరసి-నమలకక్త్యావా-అజ్ఞానేనవా- అనైపుణ్యేనవావిరూపత్వేనవా- అవాగ్మితయా
వాదాబోసీన్యంఘటతేవ-నైతదిత్యాహ-కల్యణితి॥౨౮॥ మహానానందశ్చతవతుతగ్ధిపృచ్ఛతి॥జనేష్యితి॥౨౯॥ త్వమితి
స్వర్ణవిహీనస్యవిషయభోగరహితస్యఅత్రహేతుః-కేవలాత్మనఃకళత్రాదిశూన్యస్య॥౩౦॥౩౧॥ సంతితి॥బుద్ధ్యేహోపా
శ్రుతాఃస్వీకృతాఃసతూవదేశేన-అటామిపర్యటామి॥ ౩౨॥ ౩౩॥మధుమేతి॥శోభనంరూపంకీటస్యకరోతీతిసుపేశకృత్॥
౩౪॥వేదదితి॥ మేమయాఅశ్రితాఃతదాహ- ఏతేహంవృత్తిభిః- అత్మనఃశిక్షాశిక్షణీయానర్థాహేయోపాదేయాదీ-
అన్వేషితుంఅనుశిక్షితవాన్స్మి॥౩౫॥యతగ్ధితి॥ నాహుషోయయాతిః॥౩౬॥క్షితేక్షమాంశిక్షితవాని త్యాహ॥ధూక్షేతి॥
అక్రమ్యమానసంపీడ్యమానఃతద్విద్వాత్ భూతానాం దైవవశవ ర్తిత్వంవిద్వాత్ - వ్రతంనియమం॥ ౩౭॥ పర్వతయాపా
ఘ్నమాపాచయాపృథివితస్యాశిక్షితమాహ॥ శశ్వదితి॥ సర్వదాపరాధాః పరోపకారార్థాః సర్వాఃకుహాయస్యః
పరాధవవకాంతతఃసంభవోయస్యః - భూభృతఃపర్వతాత్ -తస్యహిమృతగుల్మలతాత్మణిమృకారప్రప్రవణాదీ
యాఃపరాధావవయథా-తద్వత్ - తథానగశిష్యఃవృక్షశిష్యస్త్వపరాత్మతాంపరాధీనాత్మతాం- వృక్షాయథాపరైర
వఖండోత్పాట్నచానయనమప్యనుమన్యతేతద్వత్॥౩౮॥వాయురపిద్వివిధః-ప్రాణోబాహ్యశ్చ-తత్రప్రాణస్యగురుత్వ
మాహ॥ ప్రాణవృత్తితి॥ ప్రాణోహ్యహరాదిమాత్రేణవర్తతే - రూపరసాదీకృతంద్రియవిషయాంస్తునాపేక్ష

గోమితభాషణః । నకర్తానేహనేకించి జ్ఞడోన్మత్తపిశాచవత్ ॥౨౮॥ జనేషుదహ్యమానేషుకామలోభ
భవాగ్నినానతప్యనేగ్నినాముక్తోగంగాంభస్థస్థానద్విపః ॥౨౯॥ త్వంహీనఃపృచ్ఛతాంబ్రహ్మన్నాత్మ
న్యానందకారణమ్ । బ్రూహిస్వర్ణవిహీనస్యభవతఃకేవలాత్మనః ॥౩౦॥ శ్రీకృష్ణః॥ యదుదైవిమహా
భాగోబ్రహ్మణ్యేనసుమేధసా । పృష్టస్సభాజితః । ప్రాహప్రశయావసరంద్విజః ॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణః ॥
సంతిమేగురవోరాజౌబహవోబుద్ధ్యుపాశ్రితాః । యతోబుద్ధిముపాదాయముక్తోటా మిహతాత్ శృ
ణు॥౩౨॥ప్రృథివీవాయురాకాశఅహోగ్నిశ్చంద్రమారవిః॥కపోతోజగరస్సింధుఃపటంగోమధుస్వగ్గజః॥౩౩॥
మధుహహారిణోమీనఃపింగళాకురరోర్భకః॥ కుమారీశరకృత్సర్వజ్ఞానాభిన్నుపేశకృత్॥౩౪॥ ఎతిమే
గురవోరాజంశ్చతుర్వింశతిరాశి౯తాః । శిక్షావృత్తిభిరేతేహమన్వేషితుమిహాన్యం॥ ౩౫॥ యతోయగ
నుశిక్షామియథావానాహుషాత్మజః । తత్తథాపురుషవ్యాఘ్రనిబోధకథయామితే॥ ౩౬ ॥ భూజేరాక్ర
మ్యమాణోపిధీనాదైవవశానుగైః । తద్విద్వాత్ నచలేమార్గాదన్వేషితుంక్షితేన్వతమ్ ॥ ౩౭ ॥ శశ్వ
త్పరాధసర్వహఃపరాధై కాంతిసంభవః॥సాధుశ్శిక్షేతభూభృత్రానగశిష్యఃపరాత్మతామ్ ॥౩౮॥ ప్రా
ణవృత్త్యేవసంతుష్టేన్మునిరైః కేంద్రియప్రియైః॥జ్ఞానంయథానసశ్యేతనావకీర్యేతవాజ్ఞనః॥ ౩౯॥ వి
షయేష్యావిశ్కామోగీనానాధర్మేషుసర్వతః । గుణదోషవ్యపేతాత్మానవిషజ్జైతవాయువత్ ॥౪౦॥ పా
ధిఃవేష్యిహదేహేషుప్రవిష్టు సదుణాశ్రయః । గుణైర్నయుజ్యతేయోగీగంధైర్వాయురివాత్మవృత్ ॥

౪౧॥అంతర్మితశ్చస్థిరజంగమేషుబ్రహ్మత్వభావేనమన్వయేన । వ్యాప్త్యాన్యవచ్ఛేదమసంగమాన్యసో
తేతథామునిరపిభవేదిత్యన్తఃప్రాణవృత్తైరకరణేమనోవైకత్యేనజ్ఞాననాశస్సాన్యత్ - అతోదేహనిర్వాహఃకర్తవ్యః గు
ణలిప్సాయాంతువాక్ మనశ్చవిక్షిప్యేత- అతోనాధికంలిప్యేతేత్యాహ-జ్ఞానమితి-నావకీర్యేతనవిక్షిప్యేత॥ ౩౯॥ విష
యాన్ సేవమానోపి తేష్వనానక్రింబాహ్యత్ వాయోః శిక్షేదిత్యాహ ॥ విషయేష్యితి॥ నానాధర్మేషుశితోషాదిధర్మకే
షు-సహివాయుర్వనేహనేనజ్జితే-తద్వత్ ॥౪౦॥యథావాయుగంధాదిధర్మయోగేషప్రదీయమానోపివస్తుతోనతద్యో
గీ- ఎవందేహాదిధర్మయోగేనాహంప్రత్యయేనప్రతీయమానోపిఅత్మానతద్ధర్మవానితిసంభావితమితివాయోరేవశిక్షిత
మిత్యాహ॥పార్థివేష్యితి॥ తద్గుణాశ్రయః దేహధర్మాబాల్యాదీనాశ్రయత్వవర్తమానః - గుణైస్తైరేవ॥ ౪౦॥ ఏకవై
వాత్మనః అంతర్బహిర్భావేనవర్తమానత్వమసంగత్వంచేతి ఆకాశాత్ శిక్షితంసంభావనాద్యయమాహద్యయేన ॥
అంతర్మితశ్చేతి ॥ అంతర్మితశ్చదేహంతర్గతోపి - మునిః అత్మనోదేహాద్యసంగంఅతేవఅవ్యవచ్ఛేదంచభావయేత్ -
కుతఃస్థిరజంగమేషుసమన్వయేనయావ్యాప్తిస్తయా- కింమణిషుసూత్రచ్యవవ్యాప్తిః-న- వితతస్య- సర్వగతస్య - త
త్కుతః - బ్రహ్మత్వభావేన బ్రహ్మస్వరూపభావనయా ॥ ౪౧ ॥ తత్త్వమసీతిశ్రుతేః సన్వేతత్సర్వంకథంపంభవతి
తత్రాహ - సభస్తస్వీసత్తుల్యత్వంభావయేత్ - యభాసభసః సర్వగతస్యసమటాదిభిః సంగపరిచ్ఛేదోవా.. ఎవమా

త్వనోపిసంభవతీ || ౪౦ || కించ-కూటస్థస్యాత్మనోనాగమాపాయుచేహాదిసంబంధత్వాహ|| తేజఃకృతి|| తేజోబన్నమ
 యః|| తేజశ్చాపశ్చఅన్నంప్రసేవితత్సమైః-కాలస్పృష్టేగుణైఃదేహహాదిభిః - పుమాన్మస్పృశ్యతథానభోవత్సంభవతీ
 తి|| ౪౩|| స్వచ్ఛత్వాదిభిగుణైఃఉదకంజగత్సనాతీతదుణామయాశిషీతాఇత్యాహ|| స్వచ్ఛత్వతి|| స్వచ్ఛనిమః|| ప్రకృ
 తిఃస్వభావతఃస్నిగ్ధజనేషునురాగవాక్-మాధుర్యమధురాలాపీ-తీర్థభూతీర్థస్థానం- అపాంమిప్రఉదకత్యుః
 అపూవతిపాతేతుసఖాయంపాపాత్ పునాతి-స్వచ్ఛత్వాదిభిగుణైఃరథాదుదకసాదృశ్యంజ్ఞాతవ్యం|| ౪౪|| అగ్నేష్ఠ
 తీతమాహ|| తేజస్వీతి|| తేజస్వీజ్ఞానాతిశయాత్ - విశేషతఃతపసాదీప్తః-దుర్భాషః- అహోభ్య సచాసౌఉవరభాజన
 శ్చఅపగ్రహాయక్తాత్మామునిః|| ౪౫|| అగ్నే రేవశ్చిత్తంతరమాహ|| క్వచిదితి|| యథాగ్నిః పరేచ్ఛయేవహవిగ్మోజ్ఞా
 తితథాముని రిత్యాహదాత్మాకామితి ప్రాగుత్తరాశుభం భూతంధవిప్యచ్ఛపాపం || ౪౬ || ఆత్మనోదేహోపాధిక
 మేవఉచ్ఛసీచత్వాదినస్వాభావికమిత్యగ్ని దృష్టాంతేనసంభావితమిత్యాహ|| స్వమాయయేతి|| స్వమాయయాస్వావి
 ద్యమా-సృష్టసంజనల్లక్షణందేవతీర్వగాదిరూపంవిప్రశూద్రాదిరూపంవా || ౪౭ || ఆత్మనోజన్మాదిషడ్వికారాభావః
 చ-దృష్టాంతేన సంభావితమిత్యాహ || విసర్గాద్యాఇతి || విసర్గాజన్మ - శృణాసంనాశః - అత్రేయంజ్యో
 తిశ్చాన్త్రప్రక్రియా - ఆప్యనుండలశ్చంద్రః - తేజోమండలఆదిత్యః - తయోరేకనక్షత్రావస్థానేచంద్రోనవ్యత్యతే-
 చక్షుషాం ఆదిత్యమండలేనమదేశస్థితేనవ్యవధానాత్ - సాఅమావాస్యా - అధష్టష్ఠిఘటికాభిశ్చంద్రోనక్షత్రాం

మనిర్నభ స్త్వంవితతస్యభావయేత్ || ౪౮|| తేజోబన్నమస్తాభావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరిత్యేనస్పృ
 శ్యతేనభ స్త్వత్కాలస్పృష్టేగుణైఃపుమాన్|| ౪౩|| స్వచ్ఛఃప్రకృతితస్నిగ్ధమాధుర్య తీర్థభూస్థా
 నామ్|| మునఃపునాత్యపాంమిత్రమిత్యస్వశానకీర్తనః|| ౪౪|| తేజస్వీతపసాదీప్తాదుర్ధహాదరభాజనః||
 సర్వభక్షోపియక్తాత్మానాదత్యేమలమగ్నివత్ || ౪౫|| క్వచిచ్ఛన్నఃకన్వచిత్సృష్టఉపాస్యశ్చేమయిచ్ఛ
 తామ్ | భుక్తైసర్వత్రదాత్మాకాందహాప్రానుత్తరాశుభమ్ || ౪౬|| స్వమాయయా సృష్టమిదంస
 దసల్లక్షణంవిభుః | ప్రవిష్టతహతేతత్రసరూపోగ్నిరివైధసి|| ౪౭|| విసర్గాద్యాశృణానాంతాభావా
 దేహాస్యనాత్మనః | కళానామివచంద్రస్యకాలేనావ్యక్తవత్కానా|| ౪౮|| కాలేనహ్యోమవేగేనభూతా
 నాంప్రభవాన్యతా | నిత్యానపిసదృశ్యేతేహ్యత్మనోగ్నేర్యధాన్విమామ్ || ౪౯|| గుణైగుణానాపాద
 త్రేయథాకాలంవిముంచతి | నతేషుయుజ్యతేయోగిగోభిర్గాఐవగోపతి|| ౫౦|| బుద్ధ్యతేస్వేనభేదేనవ్య
 క్తిస్థితతద్రతః | లక్ష్యతేనూలమతిభిరాత్మాచాంభస్త్వితాకవత్ || ౫౧|| నాతిన్నేహఃప్రసంగోవాక
 తఃవ్యఃకేచిత్స్వచిత్ | కుర్వంవిందేతసంతాపంకపోతథవదీనధీః|| ౫౨|| కపోతఃకశ్యపారణ్యేకృతసి
 షాపసస్తతే | కపోత్యాభార్యయాసార్థమువాసకతిచిత్సమాః|| ౫౩|| కపోతోన్నేహగుణితహృదయా

తరంగచ్ఛతి - ఆదిత్యమిత్రయోదశభిరహారాత్ || ౪౮ || అతఃప్రతిపదమారభ్యవిషమస్థితస్య ఆదిత్యమండలస్య పంచ
 దశోభాగఃఆప్యనుండలేత్రివింబితోదృశ్యతే - సాకళేత్యుచ్యతే - ఏవంపంచదశేషేత్రియోదశభిసత్కత్తైర్గత
 రమితి- రాశిచక్రస్యనస్తవింశతినక్షత్రాత్మకస్యమధ్యసంముఖాచంద్రాదిత్యేయదాత్మిప్రతః - తదాసంపూర్ణప్రతిబిం
 బంభూచ్ఛాయాలాంఛితందృశ్యతే - సాపూర్ణమా - తస్యాంపౌర్ణమాస్యాంసంపూర్ణప్రతిబింబేనపూర్ణకళ
 శ్చంద్రాత్మకపంచర్యతే - తతఃపునఃప్రతిపదమారభ్యనుండలయోద్విషమభావాత్కళాప్రసః - తత్రయథాకళానామే
 వోత్పత్త్యాదయోనాన్యనుండలస్యతథాత్మనోపీత్యాహ|| కళానామివేతి|| ౪౮|| సింహమలోకేనేనఅగ్నిదృష్టాంతేనైవదే
 హానాంక్షణభంగురతయాచైరాగ్నిశిషీతమిత్యాహ|| కాలేనేతి|| ఓఘవద్వేగోయస్యతేన - ఆత్మనస్సంబంధినాంభూతా
 నాందేహాదీనామిత్యధః-అర్చిమాంజ్వాలానాం|| ౪౯|| ఆదిత్యాచ్ఛిషీతమాహద్వయేన|| గుణైరితి|| యోగిగుణైరింది
 మైర్గుణాన్విషయానుపాదత్రేయథాకాలం - అన్ధిన్యాగతేనతివిముంచతి - నతేషుయుజ్యతే - లబ్ధమితిదత్తమితివా
 అభినివేశంనకరోతి - గోభిఃరశ్మిభిఃగాఃసలిలానిగోపగఃసూర్యోయథా|| ౫౦|| స్వతోభద్రశూన్యస్యాస్యాత్మనోభేదప్ర
 తీతిరుపాధిపశాదిత్యాదిత్యదృష్టాంతేనైవసంభావితమిత్యాహ|| బుద్ధ్యతథా|| గ్వేనస్వస్వయాపీతః ఆత్మాభేదేనబుద్ధ్యతే
 అభివ్యసక్తీతివ్యక్తిరుపాధివ్యక్తిస్థః ఉపాధాప్రతిబింబితః తద్రతథనఉపాధింప్రవిష్టతవభేదేననూలమతిభిఃలక్ష్యతే - అ
 ర్కవదిత్యన్వయః|| ౫౧|| కపోతాచ్ఛిషీతమాహ|| నేతి|| స్నేహఃప్రసంగఃఉపలాలనాద్యాస్తే|| ౫౨|| దృష్టాంతం

ప్రపంచయతి॥కపోతః॥౧౩॥తయోన్మితఃస్తేహప్రసంగంతచానర్మయత్రయేణ॥కపోతావతి॥స్తేహేగృహేన
బహుమృతయంయయోస్తే॥౧౪॥శయ్యతి॥విప్రభానిశ్శంకా॥౧౫॥యంయమితి॥సాకపోతీతర్వయంతీసహనప్రీతా
లాపాదిః॥ప్రీత్యాపి-అతఏవతేనానుసంపితాసతీయంయంవాంఛతితంతంకామంసమానయత్-సంపాదయామాస-
౧౬॥నిర్వయభేదీనూచితం॥౧౭॥౧౮॥తేష్వితి॥తేషుఽలభరితేష్వందేమ-హారేశక్తిభిఃకాలకమకస్వభావాదిః
చితావయవాఃపక్షిణికోమలాన్యంగానితనూదుహాశ్చయేహంతే॥౧౯॥౨౦॥తాసామితి॥పతత్రైపక్షైః-అదింనాం
హృష్టానాం॥౨౧॥స్తేహేతి॥శిశూకబాలాఃప్రజాపుత్రాః॥౨౨॥౨౩॥దృష్టేతి॥స్వామియాంతికేచరతఃప్రీతిః
రాకకపోతపుత్రాః-ఆతత్త్వప్రసార్యం॥౨౪॥కపోతః॥ఉత్సక్త్యాదేవతత్త్వసాధకాంత-పోషణాధ్యక్షం

గృహధర్మిణాన్యష్టేదృష్ట్యాగమంగేనబుద్ధింబుద్ధ్యాబంధతుం॥౨౫॥శయ్యాసనాటసంపాతా
క్రీడాశనాదికమ్॥విధునీభూయవిప్రశ్లాచేరతుర్వనరాజషు॥౨౬॥యంయంవాంఛతీసారాజంస్తర్వ
యంత్యనుకంపితా॥తంతంసమానయత్కామంసృచ్చేణాన్యజితేంద్రియః॥౨౭॥కపోతీకథనంగ
భాంగృహ్లాతీకాలకత్రైఅండానిసుషువేనీదేస్తవత్త్వస్సన్నిధానతీ॥౨౮॥తేషుకాలేన్యజాయంతరచి
తావయవాహారే॥శక్తిభిర్గర్భభావాన్యఃకోమలాంగతనూదుహః॥౨౯॥ప్రజాపుపుషతుఃప్రీతౌ
దంపతీపుత్రపత్నౌ॥శృణ్వంతేకూజతంతాసాంవివృతౌకలభాషితైః॥౩౦॥తాసాంపతత్రేన్సుస్ప
శైకాకూజేర్వలుచేషితైః॥ప్రత్యుక్తౌరదీనానాంపితరాముదమాపతుః॥౩౧॥స్తేహేనుబద్ధహృద
యావనోన్యూవిష్టుమాయయావిమోహితౌదీనధియోశిశూకపుపుషతుఃప్రజాః॥౩౨॥ఏకదాజగ్రతు
స్తాసామన్నాథేలేకుటుంబినా॥పరితఃకానతేతస్మిన్నర్థినాచేరతుశ్చిరమ్॥౩౩॥దృష్ట్యాతాణుబ్ధకః
శ్చిద్యవృచ్చాతోవనేచరః॥జగృహేజాలమాతత్యచరతస్వామయాంతికే॥౩౪॥కపోతశ్చకపోతీచప్రజాపో
షేనతేత్సుకా॥గతేపోషణమాదాయస్వనిడముపజగ్రతుః॥౩౫॥కపోతీస్వాత్మజాఃపితృబాలకాఃజా
లసంవృతాః॥తావభ్యధావత్క్రొశంతీక్రోశతోభృశదుఃఖితాః॥౩౬॥నాసకృత్స్నిహగుఃపితదీన
చిత్తాజమాయయా॥స్వయంచాబధ్యతేచాబధ్ధాకపశ్యంత్యస్తృతిః॥౩౭॥కపోతశ్చాత్మజాఃపితృ
ఆత్మనోభ్యధికాఃప్రియాః॥భార్యాంచాత్మసమాదీనోవిలపసుదుఃఖితః॥౩౮॥అహోమేవశ్ర
తావాయమల్పపుణ్యస్యదుర్మతే॥ఆత్మప్రస్యాకృతార్థస్యగృహస్త్రివగికోహతః॥౩౯॥అనురూ
పానుకూలాచయస్యమేవతేదేవతాశూన్యేగృహేమాంసంత్యజ్యచుత్రేన్స్వస్యస్వాసాధుభిః॥౪౦॥సో
హంశూన్యేగృహేదీనోమృతదారోమృతప్రజః॥జిజివిషేకిమగ్ధంవావిధురోదుఃఖజీవితః॥౪౧॥తాంస్త
వైవామృతాన్సిగ్భృత్యుక్తౌస్తాన్విచేతసః॥స్వయంచక్రపణస్థితుపశ్యన్కృష్యబుసోపతత్॥౪౨॥తం
లభ్యానుబ్ధకఃక్రూరఃకపోతంగృహమేధిసమ్॥కపోతకాకపోతీంచగ్ధార్థఃప్రయయాగృహమ్॥
౪౩॥ఏవంకుటుంబ్యశాంతాత్మాద్వంద్వరామఃపతత్రవత్॥పుష్కలకుటుంబకృపణస్సానుబంధౌ
వసీదతి॥౪౪॥యఃప్రాప్యనూనుషులోకంముక్తిద్వారఃసావృతమ్॥గృహేషుఖగవత్సక్తస్తమాంసా
ధచ్యుతంవిదుః॥౪౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-అష్టమోధ్యాయః

బ్రాహ్మణః॥నుఖమైంద్రియకంరాజన్స్వగ్రేనరకేవచ॥దేహినోయద్యథాదుఃఖంతస్మాస్తేచ్ఛేతతద్బు
ధః॥౧॥గ్రాసంసుమృష్టంవిరసంమహంతంస్తాకమేవవా॥యచ్ఛచ్ఛయైవావతితంప్రసేదాజగరోక్రీ
౬౪॥౬౫॥సేతిసిచాజాలేన॥౬౬॥కపోతః॥ఆత్మానురూపాంభార్యాంచవిలపశుశోచమా॥౬౭॥పత్యుర్విలాపమా
హ-త్రయేణ॥అహోఽథి॥ఆత్మప్రస్యవృష్టనుఖేఅకృతార్థస్యఅదృష్టమసంపాదయతః॥౬౮॥౭౦॥తానితి॥తానావృ
తాఃపశ్యన్నపిసిక్కుజాలేషు॥౭౧॥౭౨॥దాష్టాకాంతికేయోజయతి॥ఏవమితి॥౭౩॥ఎవంగృహసన్తీతిరశ్చమృత్యువద్ధ
హేతుః-అతఃమనుష్యస్యత్వస్యనిందితేవేత్యాహః॥యథితి॥౭౪॥ఇతిభావాగ్ధిపికాయాం-సప్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా
శ్లో॥అష్టమేగరాదిభ్యోనవభ్యక్షి తంహరిః॥అవధూతగిరాప్రాహవిజేకానౌద్ధవంప్రతి॥ప్రారబ్ధకర్మభాగస్యావ
శ్యోభావిత్యాత్మదకోకవ్యమైర్వృధానాయుర్వ్యయః॥కర్తవ్యఃకర్మజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥నుఖమేతంయదైంద్రియ
శుఖంతత్స్వగ్రేనరకేచభవత్వేవ-యథాదుఃఖం-తిస్మాద్బుధఃతస్మేచ్ఛేత్॥౧॥శరీరనిర్వాహమంత్రతుయధా౬భెన

కతావ్యపివేత్సాహ|| గ్రాసమితి|| అజగరః అజగరవృత్తిః-అక్రియః తానన్యాప్రేషిఉవాసీనః|| ౨|| యదానాపతేత్ తదాః||
కతావ్యతత్రాహ|| శయీతేతి|| అనుప్రక్రమః నిరుద్యమః-దిష్టభుక్ దైవమేషప్రాపకమితి దైర్వయా|| ౩|| సనుసమన్వే
విశయా తైవకింఓమిత్యాహ|| ఓజః ఇన్ద్రియబలం-సహః మనోబలం..బలం శారీరమేవ- తద్యుక్తమపిదేహావకర్తృ
కమేవబిభ్రత్-శయానవభవేత్ - వీతనిన్ద్రస్వాధేకాదత్తద్విష్టశ్చభవేత్ - సపునరీహత ఇన్ద్రియవాసపీతినిర్మనా
వ్యాపారమసినివారయతి|| ౪|| సముద్రాచ్చిక్షీతమాహ|| మునిరితి|| ఒహిఃప్రసన్నశ్చాసావంతగఽంధరశ్చ - దుర్జాగా
హ్యవంభూత ఇతిపరికల్పయితుమశక్యః అలత్యాభిప్రాయత్వాత్ - దురత్యయః అసతిక్రమః యః కేజన్విత్వాత్ అనంత
పారః కాలతోదేశతశ్చపరిచ్ఛేద్యః స్వయావాచిచ్ఛవాత్ - అహోభ్యః అపికార్యరాగాద్యభావాత్ - స్థితితోఽన్యశ్చ
లోదకః అణానోయధాతద్వదేతైర్కణైః అణావభవభవేదిత్యన్యః|| ౫|| కించ|| సమ్యుదైతి|| వర్షా సుసరిద్భిః సమ్యుద్భోః
సాగరీయధానోత్సక్తేత - గ్రీష్మేతద్విహీనోపిసశుష్యేత్-తథాసమృద్ధకామః తద్దీనోవాసహ్యమ్యేత్ నచశోచేది
త్యధాః-అత్రహేతుః-నారాయణపరః-సతువిషయపర ఇతి|| ౬|| రూపగంధస్పర్శశబ్దరసైః పంచభిః విషమైర్నాస్సంమోహి
తాః పతంగమధుకరగః హరిణః నాహతాః అత స్తేష్వనావక్తాః పంచతేగురవః-తిదుక్తం|| శ్లో|| పతంగమౌతంగకురంగ
భృంగమీనాహతాః పంచభిరేవపంచవీకః ప్రమాదీనకథంసపాన్యతేయస్సేనతేపంచభిరేవపంచేతి - తత్రయాపవిలాస
మోహితోనశ్యేత్ పతంగాచ్చిక్షీతమాహ|| దృష్ట్యైతి|| తస్యా భావైః ప్రలోభితః|| ౭|| స్త్రియముపక్షణీకృత్యైవైత
యః|| ౮|| శయీతాహోనిభూరిణినిరాహారోనువక్రమః|యదినోషనమేద్దాగ్రోమహాహిరివదిష్టభుక్ || ౩||
ఓజస్సహోబలయుతంబిభ్రద్దైవమకమః కమః శయానోపితన్ద్రశ్చనేహేతేన్ద్రియవాసపి|| ౪|| మునిః
ప్రసన్నగంభీరోద్వైగాహ్యోదురత్యయః అసంతపానోహ్యవ్యోభ్యస్త్విమితదధివాణావః|| ౫|| స
మృద్ధకామోహీనోవానారాయణపరోమునిః|నోత్సవేతసశుప్యేతసరిద్భిరివసాగరః|| ౬|| దృష్ట్యాస్త్రి
యం దేవమాయాంతద్భావైరజితేన్ద్రియః | ప్రలోభితః పతత్యంధేతమన్యగ్నాపతంగవత్|| ౭|| యో
షిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాదిద్రవ్యేషు మాయారచితేషుమూఢః | ప్రలోభితాత్మాహ్యుపభోగబుద్ధ్యాప
తంగవన్నశ్యేతసప్తదర్శః|| ౮|| స్తాకంస్తాకంగ్రసేద్దాగ్రసందేహోవతేతయావతా | గృహానహింసన్నా
తిష్ఠేద్వృత్తింమాధుకరీంమునిః|| ౯|| అణభ్యశ్చమహద్భ్యశ్చశాస్త్రభ్యఃకుశలోనరః | సర్వతస్సార
మాదద్యాత్పుష్పేభ్యః పషట్పదః|| ౧౦|| సాయంతనంశ్వస్తనంవానసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్ | పాణిపాత్రో
దరామత్రోమక్షికేపసంగ్రహీ|| ౧౧|| సాయంతనంశ్వస్తనంవానసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్ | మక్షికాభవ
సంగృహ్ణానహతేనవిసర్జ్యేతి|| ౧౨|| పదాపియవతింభిక్షుర్నస్త్వశేద్దారవీమపి | స్వృశాకరీవబధ్యేత
కరిణ్యాఅంగసంగతః|| ౧౩|| నాధిగచ్ఛేత్త్రియంప్రాజ్ఞః కహిచిన్ప్రత్యమాత్మనః | బలాధిక్తేస్తహ
స్యేతగజైరవైర్గజోయథా|| ౧౪|| నదేయంనోపభోగ్యంచలుభైర్ద్యుద్భవసంచితమ్|భుక్షేత్తదపితచ్చా
త్ప్రపంచయతి|| యోషిదితి|| ౧౫|| మధుకరార్చిక్షీతమాహ|| స్తాకమితి|| గృహాగృహస్థాఅహింసాఅపీదయః - అయం
భావః-యథామధుకరోవిశిష్టగంధలోభేనవీకస్మిన్నేవపచ్చేనివసన్అస్తసమయేతస్మిన్ ముకులితేసతిబధ్యతేవంముని
రగంధలోభేనవీకమేవగృహమాశ్రితస్తస్మిన్ హేనబధ్యత ఇతి|| ౧౬|| కించ|| అణభ్యశ్యతి|| ద్వివిధోమధుకృత్ మధుకృంతతిఘ
ష్పాదార్చ్యగృహ్ణాఽతీతిమధుకృత్ భ్రమరః మధుకరోతిఆహారత్వేనస్వయావేక్షేవేతిమధుకృత్ మధుమక్షికాచతత్రప్ర
భమాచ్చిక్షీతముక్తం|| ౧౦|| ద్వితియాచ్చిక్షీతమాహ|| సాయంతనమితి|| సాయమిదంభోక్ష్యేత్వైద్యదంభోక్ష్యైతిభిక్షితమ్
న్నాదిసంగృహ్ణీత-కింతు - పాణిపాత్రతస్మాత్రగ్రాహీ - యద్వా - ఉదరమేవామత్రంపాత్రంయస్యసః - ఎకభిక్షా
యాంతుఉదరపాత్రగ్రాహీభవేత్ - సంగ్రహీతునభవేత్-సంగ్రహీతుమక్షికేవనభవతిసజీవతీత్యధాః|| ౧౧|| ఎతద్వి
వృణోతి|| సాయంతనమితి|| ౧౨|| స్వశానంక్తిర్నాశహేతురితిగజార్చిక్షీతమత్యాహ|| పదేతి|| వాదేనాపిదారవీందా
రుమయీమషిగజోహికరిః|| ప్రదర్శ్యనిభాతతృణవిహితగజేనాపిపాత్యైబధ్యతే|| ౧౩|| కించ|| నేతి|| నాధిగచ్ఛేత్ నోఽగ
చ్ఛేత్|| ౧౪|| త్యాగభాగవిహీనోధనసంచయః సకార్యః యదిక్రియతేసతుపరగామిభవతీత్యత్రమధుహాగురుత్యాహ||
నేతి|తదన్యోబలవాక్భుక్షేత్తదవ్యన్యతచ్చాన్యః మధుహామధుమక్షికాభిః సంచితంమధుయథాభుక్షేత్తద్యత్ - సను
షుగుప్తంధనం-కథమన్యోజ్ఞాన్యతీహరిష్యతిచేతితత్రాహ-అర్థావిదితి-అర్థవిత్ - లింగైరగ్రంథైర్ధరణోపాయంచవేత్తి

త్యథావిత్ - యథామధుమతరుకోటరాదిగతం మధువేత్తిహరతిచ॥౧౫॥ స్వోన్యమంవి నాపిభాగఃసంభవతీత్యత్రాపిస
నగురుః త్యాహ॥ సుదుఃఖేతి॥ అకాసానానామితివ క్తవ్యేనావర్ణలోపతపః॥ శ్లో॥ యతిశ్చబ్రహ్మచారిచపశ్వాన్నసా
మినాపుభౌతయోరన్నమదత్వాతుభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి-గృహీణామావశ్యకత్వేనవాసవిధానాత్ ॥ ౧౬
హరిణాచ్చిక్షితమాహ॥ గ్రామ్యేతి॥ భగవద్గీతంతృణయదేవ-మృగయోలుభకస్య॥ ౧౭॥ హరిణశబ్దాదేవహరిః
తఃఋశ్యశృంగోపిగురుజ్ఞాతవ్యః త్యాహ॥ నృజైతి॥ వశ్యోబభూవేతిశేషః॥ ౧౮॥ రసానక్తిర్నాశహేతురితిమినాచి
క్షితమాహ॥ జిహ్వయేతి॥ అతిప్రమాధిన్యాఅతిక్రోభికయాదుజ్జయయా - ఋచ్చతిప్రాప్నోతి - బడిశైః ఆమిషలి -
లోహకంబక్తైః॥ ౧౯॥ దుజ్జయత్వముపపాదయతిద్వాభ్యాం॥ ఇంద్రియాణీతి - అయంభావయద్యాహరస్త్వజ్య
తిహ్యోన్యోద్రియజయఃకేవలంభవతి - రససేంద్రియంతువధ్ధాతే- యదితుభుజ్యతేతహిపునశ్చరసానక్త్యానన్యే
ద్రియక్షోభస్సాన్యత్ - అతోరసానక్తింధరిత్యజ్యబాషధవల్ భుంజితేతిప్రాణమృత్యువసంతుష్టే దిత్వత్రోక్తమపి
ససన్యాతిదుజ్జయత్వజ్ఞానయాత్రోచ్యతఇతిశేషః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ సింగభాయానై రాశ్యంశిక్షితమితివక్తుంతుద
భ్యానమాహ॥ సింగశ్చేతి॥ మేమయాశిక్షితం॥ ౨౨॥ సేతి॥ సైవ్రిశీకామచారిశీ-సంకేతరత్నస్థానే ॥ ౨౩ ॥ మార్గాభా

న్యోమధుమేవాధావిస్తృః॥౧౪॥ సుదుఃఖోపాజ్ఞతైర్దక్షవైర్మాతాసానాంగృహీషిషః॥ మధుమే
వాగ్రతోభుక్తైరయతివైగృహమేధినామ్॥ ౧౬॥ గ్రామ్యగీతంసత్పణయూర్జతిరన్వచరః కర్వచిత్ ।
శిక్షేతిహరిణాద్విధ్వాన్మృగయోగీతమోహితాత్॥౧౭॥ నృత్తనాచిత్రగీతానిజుషః గ్రామ్యోగీయా
పితామ్॥ ఆసాంక్రిడనకోవశ్యఋశ్యశృంగోమృగీసుతః॥ ౧౮॥ జిహ్వయాతిప్రమాధిన్యాజనోరసవిమో
హితః॥ మృత్యుమృచ్చత్యనద్భృద్భిర్నిస్తుబడిశైర్వృథా॥౧౯॥ ఇంద్రియాణిజయంత్యాశునిరాహరామనీషి
ణః॥ పజ్జయత్యాతురససంతన్నిరస్యన్నవధ్ధాతే॥ ౨౦॥ తావజ్జైతేంద్రియోసన్యాన్విజితాన్యోద్రియః
పుమాన్॥ సజయేద్రసనంయవజ్జితంసర్వంజితేరసే॥ ౨౧॥ సింగభానామవేశ్యాన్సిద్ధిదేహనగరేపురా ।
తస్యామేశిక్షితంకించిన్నిబోధస్థవనందన॥ ౨౨॥ సాపైవ్రిశ్యేకదాకాంతంసంకేతఉపనేష్యతీ । అభూ
త్కాలేపహిద్వా=రివిభ్రతీరుహముత్తమమ్॥౨౩॥ మార్గాఅగచ్ఛత్రోవీక్ష్యపురుషాపురుషషణ్ఢా ।
తాశశుల్కదావిత్తవతఃకాంతామేనేధాకాముకా॥౨౪॥ అగతేవ్యసయాతేషుసాసంకేతోపజీవి
నీ॥ అప్యన్యోవిత్తనాకోపిమాముపైష్యతిభూరిష॥ ౨౫॥ ఏనందురాశయాధ్వస్తనిద్రాద్వాన్యవలంబి
సనిగ్ధాచచ్ఛత్రేప్రవిశేనిశీధంసమపద్యత॥౨౬॥ తస్యావిత్తాశయాశుశ్చ్యవత్క్రియాదీనచేతనః॥ నిర్వేదః
పరమోజ్ఞాచింతాహేతుస్సభావహః॥౨౭॥ తథానిర్విణ్ణాచిత్తాయాగీతంసత్పణయథామమ । నిర్వేదఆ
శాపాశానాంపురుషస్యయథాహృదీః । నహ్యంగాజాతనిర్వేదోదేహబంధంజిహ్వసతి॥ ౨౮॥ సింగభా॥
అహోమేమోహవితతింపశ్యతావిజితాత్మవః । యాకాంతాదసతః కామంకామయేయేనబాలిశా ॥

౨౯॥ సతంసమీపేరమణంరతిప్రసం విత్తప్రదంనిత్యమిమంవిహాయ । అకామదందుఃఖిభయాతిశో

కమోహప్రదంతుచ్ఛమహంభజేజ్ఞా ॥ ౩౦ ॥ అహోమయాత్మాపరితాపితోవృథాసాంకేత్యవృత్త్యా

తాన్నిత్తవతఃసధనాన్-అతవశుల్కదాన్మూల్యదాన్- కాంతాన్మరతాహాన్॥ ౨౪॥ ఆగతేష్వితి॥ అపీతినంభ
వనాయాం-అన్యోపిమాముపైష్యతీత్యేవందురాశయేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౫॥ ఎవమిలి॥ ద్వార్యవలంబమానాపున
ప్రవిశేతిపునర్నిగ్ధాచచ్ఛత్రీవంకుర్యతీ-నిశీధంఅధ్ధారాత్రంప్రాప॥ ౨౬॥ తస్యాఇతి॥ నిర్వేదఃఅలంబుద్ధిః - విత్తచింతై
హేతుర్యస్యః॥౨౭॥ తేధేతి॥ యథాయథావత్-మమమత్తః - శృణు - సమకించిర్విణ్ణా యాగీతశ్రవణేనతత్యాహ
హియస్సాత్ పురుషస్యఆశాపాశానాంనిర్వేదః యథాలసిః తథాచ్ఛేత్తా - తత్రహేతుఃసమీతి - అంగహేరాజ్ఞ
౨౮॥ అహోఇతి॥ అవిజితాత్మజ్యేహేతుః - యాహంబాలిశావివేకశూన్యా - తస్యాఃకుతః-యెనకారణేనఅసతం
చ్ఛాత్ సరాత్కామంకామయే॥౨౯॥ బాలిశత్వంప్రపంచయతిచతుర్థి॥ సంతమితి॥ సమీపేసంతంతర్యామి త్యా
ఇమమపరోక్షమిర్వరం॥౩౦॥ అహోఇతి॥ అతిగహర్వాఅతినింద్యా - యావాత్వాజీవికా-తయా-కుతః- సాంకేత్య
యావృత్తిస్తయా-బహుప్రహీణాన్వవిశేషణంవా-పరితాపంప్రపంచయతి- సైగ్రిశాదితి - సైగ్రిశాత్ (స్త్రీ)లంపటాత్
అషిస-అధ్ధాతృపఃలుభాత్-అతఏవానుశోచ్యాన్నరాత్ - యాహంవిత్తంరతించేచ్ఛతీ-తియావృథాఆత్మాపరితా

తః-కేనచిత్తమిచ్ఛతీ-తేనసరణశ్రీతేనాత్మనాదేహేన ||౩౧|| అహోధిజ్ఞాం-యాహమబిభృత్పితంభజామీత్యాహ |
 యదితి||మశోనామనూనాసువిహిత స్తిర్యగ్వేణః-వంశ్యాస్తస్యిన్నుభయతోనిహితావేణవః - అస్థిభిశ్చనర్హితావంశా
 దయోయస్థితత్-తత్రప్యప్యేయద్దీర్ఘమస్థిసవంశః- పాశ్వోస్థాస్థీనివంశ్యాని- స్థూణాహస్తపాదాస్థీని - తేభాశ్వచా
 లోమభిర్నఖైశ్చ పిసద్ధంఛాదితంతథాపిక్షరంతినవద్వారాణీయస్థితత్ - ఏవంభూతాగారరూపంనరశరీరమేతత్తేమ
 త్తమత్తఃఅన్యకావాకాంతబుద్ధ్యాఉపైతిసేవతే ||౩౨||నత్సంగతౌసత్యామప్యహోమమమోహాత్యాహ || విదేహా
 నామితి||యాహమసతీఅచ్యుతాదన్యంకాంతంభోగ్యమిచ్ఛతీసా||౩౩|| ఏవంనిర్విణ్ణాసతీఅతః పరమేవంకరిష్యామీత్యా
 హ||సుహృదితి||అయమీశ్వరఃఅత్తైననాత్మానమేవనివేద్య-తంవిక్రీయవిశేషాక్రీత్వా- అన్యైవసహరేమేరమాలక్ష్మీ
 ర్యథా||౩౪||అన్యస్యఅసేవ్యత్వంవర్జయతి||కియదితి|| ఆద్యంతమతోయేకామూఃవిషయాః-కామదానరావా-దెవానా
 కాలకలితాఃభార్యాయాః కీయస్త్రియంకృతవంతసకించిత-అతానేహముత్రచతస్త్వతిరి క్షఃకాపిసేవ్యోస్తీత్యర్థః
 ౩౫||ఏవంనిశ్చిత్త్యన్వభాగ్యమభినందతి |నూనమితి| దుష్టుతశాయస్యాస్తస్యామే||౩౬||ననుభనాప్రాప్త్యాక్లిష్టాని కథంవి

హృతిగిహ్యోవాతకయా | నైశ్రిణాన్నరాదగ్ధత్యుషాసుశోచ్యాస్త్రితేనచిత్తంరతిమాత్మనెచ్ఛతీ||౩౧||
 యదస్థిభిర్నిమిత్త వంశవంశ్యపూణంత్యచాలోమనఖైఃపిసద్ధమ్ | క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్విణ్ణా
 త్రపూర్ణంమదుపైతికాన్యా ||౩౨|| విదేహానాంపురేహ్యస్త్రిన్నహమేకైవమూఢభిః| యన్యమిచ్ఛత్యస
 త్యస్యాదాత్మదాక్షాంతమచ్యుతాత్ ||౩౩|| సుహృత్స్వేగ్ర్యతమోనాథతత్తాచాయంశరీరామ్ | తం
 విక్రీయాత్తనైవాహంరేమేనెనయథారమా ||౩౪|| కీయస్త్రియంతేవ్యభజకామాయే కామదానరాః
 ఆద్యంతమతోభార్యాయాదేవావాకాలవిద్రుతాః||౩౫|| నూనంమేధగవాక్ప్రీతో విష్ణుఃకేనాపికర్మ
 జానిరేద్దోయందురాశాయాన్దైజాతస్సుఖావహః ||౩౬|| మైవంస్సుర్మంవభాగ్యాచేత్ క్లేశానిర్వ
 దహేతవః| యేనానుబంధంనిహృత్యపురుషశ్శమమృచ్ఛతి||౩౭|| తేనోపకృతమాదాయశిరసాగ్రామ్య
 సంగతా || త్యక్త్వాదురాశాంశరణంప్రజామితమధీశ్వరమ్ ||౩౮|| సంతుష్టాశ్రద్ధత్యేనయథాలాభే
 నజీవతీవిహరామ్యమునైవాహమాత్మనారమణేనవై ||౩౯|| సుసారకూపెవతితంవిషద్రోషి తేక్షణం
 గ్రస్తంకాలాహినాత్తానంకోన్యస్తంత్రాతుమీశ్వరః || ౪౦ || ఆత్మేవహ్యత్మనోగోస్తానిర్విద్యతయదా
 ఖిలాత్ | అప్రమత్తఇదంపశ్యేద్దగ్రస్తంకాలాహినాజగత్ || ౪౧ || బ్రాహ్మణః|ఎవంవ్యవసితమతిదుకరా
 శాంకాంతతపఃజామ్|ఛితోవ్యవసితమమాసాద్యశయ్యాముపవివేశసా||౪౨|| ఆశాహిపరమందుఃఖంనై
 రాశ్యంపరమంసుఖమ్|యథాసంఛిద్యకాంతాశాంసుఖంసుష్వాపసింగళా ||౪౩|| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-
 ఏకాదశస్కంధే- అష్టమోధ్యాయః. *

బ్రాహ్మణః|| పరిగ్రహోహిమఖిలాయ యద్యత్ప్రియతమంసృణామ్ | అనంతసుఖమాహ్నోతితద్వి
 ద్వాక్యాయ స్త్యకించనః||౧|| సామిషంకురరంజఘ్నర్చలినోన్యైనిరామిమాః | తదామిషంపరిత్యజ్యనసు

ష్టఃప్రీతస్తత్రాహ||మైవమితి|| మందభాగ్యాచేదహంస్యాం - తప్యేవంనిరేద్దహేతవఃక్లేశాఃసన్యరిత్యర్థః|యేనని
 ర్వేదేనఅనుబంధంగృహదికంనిహృత్యపరిత్యజ్య ||౩౬|| అతః|| తేనశ్రీవిష్ణునా-ఉపకృతంకృతముపకారంని
 ర్కేదలక్షణంగ్రామ్యేషుసరేషువిషయేషువాసంగతాః ||౩౮|| కథంప్రజసితదాహ|| సంతుష్టాతి ||౩౯||ననుబ్రహ్మదీ
 హిత్యా-అమునైవేతికోయంనియమస్తత్రాహ ||సంసారేతి||ముషి తేక్షణంఅపహృతవివేకం ||౪౦|| తహికమాత్మ
 త్రాణోపాధిసాధజన్యసి - తత్రసర్వతోనిర్విద్యభగవద్భజనే ప్రవృత్తస్యాత్మనఃఎవంసమర్థత్యాదిత్యాహ || ఆత్మైవ
 తి||యదాఎవంజగత్ప్రశ్యేత్-తతశ్చాప్రమత్తస్సఅఖిలాత్ ఇహముత్రచభోగాత్ నిర్విద్యత - తదాహితైవాత్మనో
 గోపైత్యన్యయః|అతః-కేవలంప్రేక్షైవభజామిభావః||౪౧||ఎవమితి || కాంతన్యతపఃఅభిలాషఃతతఃజాతాం|| ౪౨||
 ఫలితమాహ||ఆశేతి|| ౪౩||ఇతిభావాధఃడిపికాయాం అష్టమోధ్యాయవ్యాఖ్యా. *
 జ్ఞో||సవమేకురరాదిభ్యోదేహతశోచశిక్షితం||శ్రుత్వాయదుఃకృతాభోభూదితిక్ష్ణేచవణితం|| కురరాచ్చిక్షితమా
 హ|| పరిగ్రహఇతి-యద్యత్ - ప్రియతమం-తస్యతస్యపరిగ్రహః తద్విద్వాక్పరిగ్రహేదుఃఖమివిద్వాక్ య స్త్యకించ

సత్యక్షహగ్రహానతుదరిత్రః॥౧॥తదాహ॥సామిషమితి॥౨॥ అథకాకాచ్చిక్షీతమాహ॥సతి॥ గృహపుత్రిశాంతస్వత్వా
యాభనతిసాచితాచమేనాస్తి-ఆత్మనైవక్రీడాయస్యసఃఆత్మనిరతః ప్రీతిర్యస్యసః ॥౩॥ సస్వజ్జనరస్వజ్జయోః కింపాద్య
శ్చౌనైశ్చింత్యంపరమసుఖమిత్యాహ॥ద్వావితి॥విముగ్ధఃఅజః-జడఃఅనుద్యమః - ఏనంభూతోయోబాలయశ్చబుద్ధేఃప్ర
కృతే,పరమిశ్వరంప్రాప్తౌతౌచౌన్ద్ర॥౪॥కుమార్యాశ్చిక్షీతంవత్తుతదాఖ్యామికామాహ॥కృచిదితి॥ నృణాన్వాన్వాచ
ణాయాగతాః బంధుషుపిత్రాదిషు॥౫॥ తెషామితి॥శంఖాఃశంఖవలయాఃమహద్భద్రధావతీతధాన్వసంచక్రుః॥ ౬॥ సేతి॥
సామహతీబద్ధిమతీ-తత్ స్వయంతాల్పనహననం జుగుప్సితందరిత్రతాద్యోతకం- ఏకైకశః క్రమేక్షైకైకంబభంజకరాద
పసారితవతి॥౭॥ఉభయోరితి॥నిరభివృద్ధిఃపుష్కకృతవతి॥౮॥అన్యశిక్షమితి॥ననుకుమార్యాస్తవచకథంసంగతిస్తత్రాహ
లోకానితి॥౯॥వాసశ్చతి॥వాసశ్చతిప్రథమంతవాతకలహాకలహహేతుఃవాతాగోష్ఠీహేతుభవేదిత్యర్థః॥౧౦॥చి
వైకాగ్రతాఅద్వైతస్ఫూర్తిలక్షణసమాధిహేతురితి॥శరకారాచ్చిక్షీతమాహ॥ మనఃశ్చిత్తత్రక్షపాయమాహాతి॥
ఆసనజయేశ్వాసజయః-శ్వాసజయేశ్వాసాధీనమనోనిశ్చలంభవతి-సనుక్షణంనిశ్చలం సదవిమనోవిషయవాసనయా
యదివిక్షిప్యేతసుషుప్తావివ సర్వధావిలీయేతవాతదాకింతత్రాహ ॥ నైరాగ్యతి-నైరాగ్యవిక్షిప్యమాణం అభ్యాస
ఖంసమవిందతి॥౨॥ సమేమానావమానాస్తానచింతాగృహపుత్రీమ్ । ఆత్మక్రీడోహ్యత్కరతో విచరా
మిహాబాలవత్ ॥౩॥ద్వావేవచింతయాముక్తైపరమానందఆపుతౌ । యోవిముగ్ధోజడోబాలయశ్చబు
ద్ధైపరంగతః॥౪॥ క్వచిత్కుమారీత్యాత్మానంవృణానాగృహమాగతాః । స్వయంతాసహాయా
మాసహ్యపయాతేషుబంధుషు ॥౫॥ తెషామభ్యవహారాధాంతాల్పీకరహసిపార్థివ । అవస్సుంత్యాః
ప్రకోష్ఠసాశ్చప్రశ్నంఖాస్యసంమహత్ ॥౬॥ సాతజుగుప్సితంమత్వామహతిగ్రీడితాతతః । బభంజై
కైకశశ్శంఖాఃచౌదౌదౌపాణ్యోరశేషయత్ ॥ ౭॥ ఉభయోరప్యధాన్వోహేహ్యవస్సుంత్యాస్సన్తఃఖ
యోఃత్రతాప్యేకంనిరభివృద్ధకస్తాన్నాభవద్ధనిః ॥౮॥ అన్యశిక్షమిమంతస్యాఉపదేశమరిందమ । లో
కాసనుచరన్తేతాలోకతత్త్వవివిత్యయా ॥౯॥ వాసేబహునాంకల హోభవేద్వాతాద్వయో
రపిషకపవచరత్తస్మాత్కుమార్యాఇవకంకణః॥ ౧౦॥ మనవకత్రసంయుజ్జాజ్జితశ్వాసోజతాసనః ॥ నై
రాగ్యాభ్యాసయోగేనద్రియమాణమతంద్రితః॥౧౧॥యస్త్రిన్ద్రోబద్ధపదయదైతచ్ఛైశ్చనైముఞ్చతి
కర్మరేణాః॥ సత్యేనవృద్ధైసరజస్తమశ్చవిధూయనిర్వాణముపైత్యసింధసమ్ ॥౧౨॥ తద్దైవమాత్మన్యవ
రుద్ధచిత్తౌనవేదకించిద్భూహిరంతరంవా । యథేషుకారొన్యపతింప్రజంతమిషేగతాత్తానదదర్శపార్శ్వ
౧౩॥ఎకచార్యనికేతస్సృద్ధప్రమత్తిగుహాశయః । అలక్ష్మ్యమాణలచారైర్మనిరకోల్పభాషణః॥౧౪॥
గృహారంభోహిదుఃఖాయవిఫలశ్చాద్రువాత్సనః॥సహాపరకృతంవెశ్యేప్రవిశ్యసుఖమేదతే॥౧౫॥ ఎకో
నారాయణోదేవఃపూర్వసృష్టంస్వమాయయా । సంహృత్యకాలకలయాకల్పాంతఇవమిశ్వరః॥ ౧౬॥

గౌగౌగెనలక్ష్మ్యేద్రియమాణంస్థితిమయాణం॥౧౧॥ఎకత్రేతికుత్రతదాహ॥ యస్మిన్నితి॥యత్ కలయవిక్షేపాత్కంమనః
ఎతద్యస్మిన్ పరానందరూపేభగవతి - లబ్ధాస్మదంసత్ -కర్మరేణాకమకవాసనాఃముంచతి-సనుకమకవాత్యాగే
పిసుషు ప్రివల్లయోదుర్వారఃససత్వేనేతి - వృద్ధైసరజస్తమసారభావేవిక్షేపలయాభావాత్ - నిర్వాణం
అవృత్తికంధ్యేయాకారేణావస్థానముపైతి-కుతః - అసింధసంధసగుణాః తత్కార్యంచతదహితం- తదుక్తయోగ
తాస్తే॥గ్లో॥మనసోవృత్తిశూన్యస్యబ్రహ్మకారతయాస్థితిః॥యాసంప్రజ్ఞాతనామాసాసమాధిరభిదీయతేఇతి ॥ ౧౨॥తత
శ్చనైవైతస్ఫూర్తికారిత్యాహ॥తథేతి॥బహిర్దశేనాదినా- అంతరస్త్వత్యా-ఇషేబాణ- గతాత్మాతస్యముజాకరణేద
త్త్రచిత్తఃభేదేషుప్రేరంతిత్వప్రజంతమపిన్యపతింవేదతద్వత్ ॥౧౩॥సర్వాచ్చిక్షీతమాహ॥ ఎకచారీతి॥ యోగినమృద
స్యాపిత్యాగేకుమారీగురుజనసంగత్యాగేగురుస్సర్వఃసంధాజనాచ్ఛంకమానః॥వాకీవిచరతి- నియతనికేతరహితశ్చ
సదాప్రమత్తశ్చపకాంతవాసీచ- ఆచారైగతాభిఃసవిషానిర్విషావేతినలక్ష్మ్యతేచ-సహాయశ్చ - మితభాషీచ-తవ్యత్
మునిర్వతే-తేత్యర్థః॥౧౪॥కించ॥గృహారంభఇతి॥అద్రువాత్సనఃసర్వరదేహన్య-సుఖంయథాభవతేతథానధాతేగ
కారకసామగ్రీనిరపేక్షా తెషువలాదిశ్వరాద్విశ్వసృష్టినంహారావూణానాభిదృష్టాంతేన మయాసంభావితాదివత్తుం
ప్రథమంసంహారప్రకారమాహసాధకత్రయేణ ॥ఎకైతి॥ ఎకఃకారకనిరపేక్షః-పూర్వసృష్టమిదంజగత్ - కాలకలయా

కావశక్త్యాన. హృత్ప్రగృహీతకథితీయవివాదితీయజాతీయభేదశూన్యోధూత్ - కారణభూతానుసత్త్వా
 దిషుశక్తిప్రవిసామ్యునీతానుసతీషు- గుణసామ్యంప్రధానం-తదుపాధిపురుషః-తయోరీశ్వరః॥౧౨॥పరేతి॥పరాపరా
 శాంపర్యబ్రహ్మనయః- అపరేతస్యేవముక్తాజీవాఃతేహంపరమః ప్రాచ్యఃఆస్తే-కుతః-కైవల్యసంజ్ఞితః - మోక్షశబ్దాభి
 ధేయత్రత్రహేతుః- కేవలేతి-కేవలీనివిషయఃస్వప్రకాశఃఅనందానాంసందోహఃసమూహఃపరమానందత్యక్తః
 కుతః-నిరుపాధికః॥౧౩॥ అతఃకేవలాదేవస్సప్తందర్శయతి ॥కేవలేతి॥ కేవలేనాత్మానుభావేనకాలేనసూత్రంక్రియాశక్తి
 ప్రధానంమహత్తత్వంస్పృశతి- జీవసంసారమోతుచూతేమాత్రేస్పృశ్యే- త్వంమాత్రేషీరితీసంబోధయతి - అరిందమత
 రీకరాగదీకదమయితుంసమర్థః॥౧౪॥తామతి॥సూత్రనైవ్యవస్థక్తిశబ్దేనోచ్యమానస్యతామతిస్త్రీలింగేనపరామర్శః
 త్రిగుణస్యక్తింగుణత్రయస్యకార్యం - అతవవత్త్వభోముఖంనానావిధక్రిగుణాత్మకంవిశ్వమహంకారద్వా రేణస్పృశం
 తీ-త్రిగుణకార్యస్యసూత్రసంజ్ఞాయాంకారణమాహ- యస్మిన్నితీ - కారణభూతేనమద్విరూపేయస్మిన్నందవిశ్వంప్ర
 తంగ్రధితం ॥౧౫॥ వాయువైకాగౌతమతత్సూత్రంవాయునానైకౌతమసూత్రేణాయంచలోకఃపరశ్చలోకస్సర్వాచ
 భూతానిసందృష్టానీతిశ్రుతేః - యేనవాయాత్మప్రాణరూపేణతుజీవఃసంసరతి॥ ౧౬॥ తదేవంశిషీతమర్థముక్త్యాప్త
 స్థాంతమాహ॥యథేతి॥వృద్ధయాదుద్గతాంపక్షగ్రీతఃపక్షగ్రీతఃతత్ప్రసార్య-విహృత్ప్ర-క్రీడిత్యా॥౧౭॥ భగవద్ధ్యాన
 పరాయణానాంతత్సారూప్యంనవిచిత్రమితివేదేనాత్మోభ్రమరవిశేషాత్జ్ఞాతమిత్వాహ ॥యత్రేతి॥నకలమెకాగ్రం॥

ఏకవవాద్వితీయాభూదాత్మాధారోనిరాశ్రయః॥ కాలేనాత్మానుభావేనసామ్యునీతానుశక్తిషు ॥ స
 త్వాదివాద్వితిపురుషఃప్రధానపురుషేశ్వరః॥౧౮॥ పరాపరాశాంపరమతస్మైకైవల్యసంజ్ఞితః॥ కేవలాను
 భవానందసందోహోనిరుపాధికః॥౧౯॥ కేవలాత్మానుభావేనస్వమాయాత్రిగుణాత్మికామ్॥ సంక్షో
 భయైకస్వత్వాదాతయానూత్రమరిందమ॥ ౧౯ ॥ తామాహస్త్రిగుణవ్యక్తింస్పృశంతీంవిశ్వతోము
 ఖమ్॥యస్మైప్రతీతిదంవిశ్వంయేనసంసరతేప్రమాణ॥౨౦॥ యథోణానాభిహృదయాదూర్ణాంసం
 తత్యవక్ష్యతః॥తయావిహృత్ప్రభూయస్తాంగ్రీసత్వేవంమహేశ్వరః ॥౨౧॥ యత్రయత్రమనోదేహీధా
 రయైత్యకలంధియా ॥ సేవహద్వైషాద్భయాదాస్వియాతితత్తత్సరూపతామ్ ॥౨౨॥ కీటఃపేతస్కృతం
 ధార్యయకటూర్ణంతేనప్రవేళితః॥ యాతితత్సాత్మికాంరాజ్ఞాపూర్వరూపమసంత్యజ్ ॥౨౩॥ ఏవంగు
 రుభ్యంవేద్యేషమామేషీతామతిః ॥ స్వాత్మోపశిషీతాంబుద్ధింశ్రుణుమేవదతః॥పభా॥౨౪॥ దేహోగు
 రుర్మమవిరక్తివివేకహేతుర్బుధ్రత్వస్సత్త్వవిధనంసతతాత్మ్యదకకమ్॥ తత్త్వాన్యనేనవిమృశామయ
 థాతథాపిపారక్యమిత్యవసీతోవిచరామ్యసంగః ॥౨౫॥ జాయాత్మబాధకపశుభృత్యగృహోప్రపగర్ణా
 పుష్కాతియత్ప్రియచికిషతయావితన్వ ॥ స్వాంతేనకృచ్ఛ్మియవరుద్ధనస్సదేహస్సృష్ట్యాన్యబీజమ
 వసీదతివృక్షధర్మా ॥౨౬॥ జిహ్వోకతోముమపకగ్ధతికపిఠాతమాశిశోన్యతస్త్వకదరంక్రవణంకుత

౨౭॥కీటఃకటూర్ణంప్రవేళితఃనిరుద్ధఃథయేనధ్యాయక - తత్సాగ్నతాంతత్సారూప్యం-సామ్యతామితిపాతేపాపద
 తాం-పూర్వరూపమసంత్యజన్నిత్యస్యామమభిప్రాయః - యదాత్యైవదేహేనలస్యసారూప్యందృశ్యతే- తదాకింప
 క్తవ్యందేహంతరేణసారూప్యంఘటతద్వతి॥౨౮॥ ఏవమితి॥ స్వదేహదేవశిషీతమాహ - స్వాత్మేతి - స్వాత్మనోదేహ
 చ్చిషీతం॥౨౯॥దేహాద్వతి॥ గురుత్వేహేతుః-విరక్తివివేకయాహౌతుః - విరక్తిహేతుత్వమాహ - సత్త్వవిధనంఉత్ప
 త్తివినాశోబిభ్రత్-స్థ- కించ- సతతం సంసరితం ఆత్మ్యదకకదుః ఖమేవోత్తరఫలంబిభ్రత్-యద్వాసతతాతికారే
 వోదర్శంయస్యసత్త్వవిధనంబిభ్రత్-వివేకహేతుత్వమాహ - తత్త్వానీతి-యథాయథావత్ - ఏవమత్యవకారి
 కేర్వోదేహేనైవాస్థాకతాన్యత్యాహ-తథాపీతి-పారక్యంశ్వస్యగాలాదిభక్ష్యమినిచ్చితవా ॥౩౦॥ సతతాత్మ్యద
 ర్కతాంప్రపంచయతిద్వాభ్యాం ॥జాయేతి ॥ యస్యదేహస్యప్రియచికిషతయాభోగసంపాదనేచ్ఛయా - జాయాది
 వగార్ణావితన్వస్సృష్టాతిపురుషః - కథంభూతః- సకృచ్ఛ్మియథాభవతితథాలవదృష్టానిసంచితానిధనానియేనసః-దే
 హవిశోషణంవా - సదేహః-స్వాత్మేన్యస్యాముషంతేజవసీదతినశ్యతి - కించ-దేహనాశేభివసఃఖసమాస్త్రిత్యాహ-
 అన్యపురుషస్యదేహంతరబీజంకర్మస్సృష్ట్యేతి-వృక్షస్యేవధర్మోయస్యసఃపృక్షధర్మా ॥౩౧॥కించ॥జిహ్వోతి॥అముం
 దేహంతదభిమానిసంప్రపంషంవా - ఏకతరసంప్రతిజహ్వలపకమతి అచ్చిన్తతి - కహికదాచిత్ - తద్వాపిపాసా-జ

లంప్రతి-శిశో వ్యవాయంప్రతి-త్వక్ స్వర్ణంప్రతి-ఉదరంఅన్నమాత్రంప్రతి- శ్రవణంశబ్దమాత్రంప్రతి- ఘ్రాణోగంధ మాత్రంప్రతి-చపలద్యక్-రూపమాత్రంప్రతి-కృచక్చిత్-స్వస్వవిషయంప్రతి కర్మశక్తిఃఅన్యకపికమేంద్రియం య నంతిప్రతిబంధంతి॥౨౭॥ తదేవం దేహోగురుత్యాదిత్రిభిర్వ్యక్తివివేక హేతుత్వమువపాద్యుద్ధానీమస్య దేహస్యాతిదు లభత్వందర్శయన్నీశ్వరనిష్ఠావిభ త్రైద్యాభ్యాంస్యప్రేక్ష్యతే॥ పురాణేశరీతాణి-పురుషంపురుష దేహంబ్రహ్మణోవలూ కాయఅహోయోధిషణాబుద్ధియన్మీక-తదు క్తంశ్లో॥ తాసాంమేపారుషీస్రియేతి॥ శ్రు ॥ పురుషత్వేవావిస్తరామా త్మేత్యాది॥ శ్రు॥ ఈశ్వరోహికరణాదిస్తాత్రిరగ్నాది దేవతావాగాదిస్సహస్రస్థవా తాశ్చతంప్రతిహాగాధాం శరీరమయాచుతసచతాభ్యాగోశరీరంఅశ్వశరీరం పురుషశరీరం యథాక్రమ మానీతవా తతస్తా దేవతా స్సప్రపీ కృణాయతనం చక్షురాదిస్థానం అస్మిక్దేహప్రవిశ తేతితథాతాభ్యాగామనయత్ - తాఅబ్రువన్నవై నోయమలమ ితాభ్యాశ్వమానయతా అబ్రువన్నవై నోయమలమితితాభ్యఃపురుషమానయతా అబ్రువన్ముతంబతేతి॥ ౨౮॥ లబ్ధేతి॥తస్మాచ్ఛహూనాంసంభవానాంజన్మనామంతేమానుష్యం అనిత్యమప్యక్షణదం పురుషార్థకప్రదం లబ్ధ్యా- ఇకంఅనుమ్యుక్త్యలన్యనునిరంతరంమృత్యవోయస్యతత్ - యావన్న పతేత్ - తావదేవతాణాంశీఘ్రంనిశేయసాయ యతేత-విషయస్తుపునఃసర్వశఃపశ్వాదియోనిష్యపిస్యాదేవ॥౨౯॥ తదేవం హేయోపాదేయవివేకంబహు ధానిరూప్య ఇదానీయదు క్తంత్యంతుకల్యంకవిద్ధిక్షణత్యాదితత్రోత్తరమాహ॥ఏవమితి॥ ఏవంబహుభ్యోగురుభ్యః శిషీ తేనవిశిష్టం

శ్చిత్ ప్రాణోన్యతశ్చపలద్యక్త్వచకనుశశక్తిర్బహ్వస్యసత్త్వైశ్చనగేహవతింబునంతి॥౨౭॥ సృష్ట్యా పురాణివివిధాన్యజయాత్మశక్త్యావృక్షానరీస్వపవహూకఖగదంశమత్స్యాన్ ॥ నై సైరతుష్ట హృద యఃపురుషంవిధాయబ్రహ్మసహోకధిషణంముదమాపదేవ॥౨౮॥ లబ్ధ్యానుదులభమిదంబహుసంభ వాంతేమానుష్యమథకదమనిత్యమపీహధీరః॥ తూర్ణయతేతనపతేదనుమృత్యుయావన్నీశ్వేయసా యవిషయఃఖలునిర్వృతస్సాన్యతే॥౨౯॥ ఏవంసంజాతవైరాగ్యోవిజ్ఞానాలోకఆత్మనివిచరామి మహీమే తాంము క్తసంగోనహంకృతిః॥౩౦॥ సహ్యోక్తస్మాద్గురోజ్ఞానముత్థితంస్యాత్సుపుష్కలమ్ ॥ బ్రహ్మైత దద్వితీయంహింసాయతేనహంధర్మిః॥౩౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యుక్త్యావసయమంవిప్రస్తమామంత్యాగ్రం గధీరధిః॥ వందితోభ్యర్చితోరాజ్ఞాయయాప్రీతోయథాగతమ్॥ ౩౨॥ అపధూతపశ్చుగ్రత్యాపూర్వేషాంసస్సపూర్వజః॥సర్వసంగవినిముక్తస్సమచిత్తోబభూవహ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకా దశస్కంధే- సవమోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్॥మయేదితేవ్యవహితస్సద్ధర్మేషుమదాశ్రయః॥ వణాశ్రమకులాచారమకామాత్మాస

జ్ఞానమేవఅలోకప్రదీపోయస్యసః-సప్రమ్యంతంవా-ఆత్మనిశేషణఆత్మనిస్థితిపవమహీంవిచరామి॥ ౩౦॥ ననుకింబహు భిగుణరుభిః-సహిశ్యేతతేతుభ్యగుప్రముఖైర్బహవోగురువఆశ్రితాఃతత్రాహానేతి॥ బహుధాసప్రపంచనిష్ఠ్రిపంచభే దాదిభిః-అయంభావః-నైతేషరమాధోకపదేశగురువః- కింత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యామాత్మవ్య సంభావనాడిమాత్రవివ స్తకాః-తేహంచబహుత్వయుక్తమేవేతి-జ్ఞానప్రదంగురుమేకమేవవత్సృజ్ఞి॥మదభిజ్ఞంగురుంశాంతముపాసీతేతి- ఉ క్తంచ॥శ్లో॥ తస్మాద్గురుంప్రపద్యేశజ్ఞానుశ్చేయమితి॥౩౧॥ ఇతీతి॥విప్రదత్తాత్రేయః॥శ్లో॥ యోగధ్ధికమాపు రుభయాయదు హేహయాద్యాత్మైక్యతత్వాత్-యథాగతంతథైవయదృచ్ఛయామయావిత్సృఫణః॥౩౨॥ అపధూతే తి॥భగవాన్ స్వీయంబ్రహ్మవిత్కులనితీశ్లాఘతే-సఃపూర్వేషాంపూర్వజఇతి॥అత్రసంగహాశ్లోకాః-శ్రీధీయాః-కిపోత మింసహరిణకుమారీగజపన్నగాః॥ పతంగఃకురరశ్చాప్యేహేయాథేకగురువోమతాః ॥ మధుకృన్యసహతాన్చపింగ లాచద్యయోస్త్రయః॥ఉపాదేయాథకవిజ్ఞానేశేషాఃపృథ్వాగ్విరయోమతాః॥తదవాంతరభెకశ్చత్రతత్రస్థుటీకృతః॥ అధ్యాయత్రితయేచాష్టనవాస్తావీరితాఃక్రమాత్॥౩౩॥ ఇతిభావాధఃదీపికాయాం-సవమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ చతుర్వ్యంశతిగుర్వాన్యలబ్ధసంభావనాభువః॥ఉద్ధవస్యాత్మతత్వాద్జ్యోస్సాధనోక్తిఃపరేతా॥ దశమేదేహసంబం ధాత్సంస్మృతిర్నాత్మనస్తస్మతా॥ ఇత్యేతిర్వ్యయమామానమతాంతరనివారతః॥ తతవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముత్పన్న వివేకజ్ఞానస్యసత్త్వజ్ఞానాయాత్తతరభ్యసాధనాన్యపదితతి॥ మయేతి॥ మయాంచరాత్రాద్యుక్తవైషవధమేవప్యవ

హితఃప్రమత్తస్-తదవిరోధేనవశాన్ ద్యాచారమనుతిష్ఠేత్ ॥౧॥ కథమాత్మతాసంభవతత్రాహా||అన్వితే తేః||
స్వప్నైఃస్వేచ్ఛేద్ధృతితస్యదేహీనాంవిషయేషుసర్వత్వాభినివేశేన యేనర్వేతంతథా సైమాం ఫలవైషణ్యంపశ్యేత్ -
ఏవంఫలవైషణ్యంకామసాన్యతే ॥౨॥ కించ-కామ్యవిషయాణామిధ్యాత్వపశీత్యాహ||సుప్తస్యేతి|| విఫలఃకథం
శూన్యః- అత్రేన్ద్రియయోగః- ఇన్ద్రియైర్యాబహిని-కానాథకబుద్ధిఃసాఽఫలా- నానాత్మకత్వాదైంద్రియకత్వాచ్చ
మనోజన్యస్వప్నమనోవిధవదితి||౩॥ శ్లో|| మోక్షార్థేనప్రవేశేతతత్రకామ్యపిద్యయోః|| నిత్యైమిత్తికేకుర్వాన్
త్వవాయజహంయేతిన్యత్ప్రేతి||అతః||నిర్వృత్తిమితి||ప్రవృత్తంకామ్యకర్మత్వజేత్-నివృత్తంనిత్యమైవైకమేవకమాను
ర్యాత్-ఆత్మనిచారేతున్యక్ప్రవృత్తఃనివృత్తకర్మచోదనామపినాన్రియేత||౪॥కింతు||యమానితి|| యమాన్ఆపిం
సాదే-అభీష్టమత్యాదరేణసేవత-శౌచాదీంస్తునియమాన్కర్తవిద్యభాశక్తితథాఆత్మజ్ఞానావిరోధేన..యమాన్ద్వాద
శనియమాంశ్చఏకోసవింశత్యాదేవత్వమితికించ-యమేష్వప్నాన్విరంశత్యన్యగుమువాసీతేత్యాహ- మదభిజ్ఞుమితి
మదాత్మకంమక్రూపం||౫||గురుసేవకస్యధర్మావాహ||అమానితి||దక్షఃఅనలసః- నిర్మమఃజాయాదషుమమతాశూన్యః
గుకౌతుభ్యధసౌహృదః-అనత్వరఃఅవ్యక్-అమోఘవాక్వ్యధాకాలాపరహితః- తాశ్చేనశిష్యస్యలక్షణానిజ్ఞేయాని||
౬||ననుస్వజాయాదిషుకథంనిర్మమసాన్యత్ప్రత్రాహ||జాయేతి||బోదాసీన్యహేతుంవివేకంవిర్భయత-ఆత్మనోర్ధ్వయో
జనంసర్వత్రసమమివపశ్యన్మితి-అయంభావః- సర్వచేహేష్వాన్యపకత్వాత్ జాయాదిచేహేఅన్యస్త్రింశ్చదేహేఆత్మ
నోభావఃసుఖాదిస్సచుషవ-తేనవిశేషేణతేష్యేవమమత్వాభినివేశిత్యేనముదాసీనస్యగురుంప్రపద్యతేతి||౭॥ అహం
కోసౌదేహవ్యతిరక్తతత్త-యస్యైత్యాదథాస్సర్వేషునమసాన్యతే-అమాహ- విలక్షణ్యతి|| స్థూలసూక్ష్మదేహాన్వ
మాచరేత్||౧॥ అన్వితేతివిశుద్ధత్వాదేహీనాంవిషయాత్మనామ్ | గుణేషుసత్వధ్యానేనసర్వారింభ
విపర్యయమ్||౨॥సుప్తస్యవిషయాలోకోధ్యాయతోవామనోరథః|| నానాత్మకత్వాద్విఫలఃకహినాన్
నాథకధీగుణజ్ఞేః||౩॥ నివృత్తంకమాసేవేతప్రవృత్తంమత్సరస్యజేత్ | జ్ఞానాయాంసర్వప్రవృత్తీ
నాన్రియేత్కమాచోదనామ్||౪॥యమానభీష్టంసేవేతనియమాన్మత్సరఃకర్తవీత్ | మదభిజ్ఞంగురుం
శాంతముచాసీతమదాత్మకమ్||౫॥అమాన్యమత్సరోదక్షోనిర్మమోద్భవసౌహృదః|| అనత్వరోధజ్ఞా
సురసమాయురమోఘవాక్||౬॥ జాయాపత్యగృహక్షేత్రస్వజనప్రవిశాదిషు| ఉదాసీనస్సమంపశ్యో
నర్వేష్వథకామిచాత్మనః||౭॥విలక్షణస్థూలసూక్ష్మాదేహాదేహేష్వీతాస్వదృక్ |యథాగ్నిద్వారణోదా
హ్యద్దాహకోన్యప్రకాశకః||౮॥ నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్నానాత్మ్యతత్త్వాత్కాగుణాన్ | అనుప్రవి
ష్టఆధత్తపవదేహగుణాన్పరః|| ౯॥ సౌసౌగుణ్యైర్విచితోదేహోయంపురుషస్యహి | సంసార
స్తన్నిబంధోయంపుంసోవిద్యాధిదాత్మనః||౧౦॥తస్మాజ్జ్ఞానయాత్తానమాత్మస్థంకేవంపరమ్ | సంగ
మ్యనిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధియథాక్రమమ్||౧౧॥ఆచార్యోరణిరాద్యస్సాన్యదంతేవాన్యత్రారః||తత్సం
యాదాత్తాన్యః-యతోవిలక్షణః-ద్విధావైలక్షణ్యందశకాయతః-ఈషీతాన్వదగతిద్రష్టాహిదృశ్యాద్విలక్షణః స్వప్ర
కాశ్చజడాద్విలక్షణః - తయోరన్యత్యేదృష్టాంతః- యథాగ్నిఃదాహకఃప్రకాశకశ్చదాహ్యత్వకాశ్యాచ్చదాహణః
కాస్తాదన్యః-తద్వదితి||౧॥అనేనైవదృష్టాంతేననిత్యత్వానాదిత్వవిభుత్వైకత్వాదయోపనిధ్యంతిత్యాహ||నిరోధేతి|| య
థాదారుప్య-తఃప్రవిష్టోగ్నిః-తత్త్వాత్తాన్నాతాదీన్ప్రాప్నోతి- సతుస్వతోనాశాదిమాన్-ఏవదేహగుణానిత్యానీక
దేహత్వగోనిత్యాదిస్వరూపోపి-ఆత్మానభవతి-తతశ్చనిత్యత్వాదిభిరపివైలక్షణ్యాదన్యత్వమితిభావః||౯॥సన్యగ్నోదాహ
రసంయోగాత్తదమకభాక్త్యంఘటతే-ఆత్మసన్యసంగత్వాత్కథందేహీసత్తద్వైకవాన్సంబంధః-సంబంధేవాకు
తస్మిన్వత్తిస్త్రాహ||యథితి|| పురుషస్యకశ్చైర్సాగ్నిశ్చైర్నాయాగుణేయోసౌమాన్యఃఅయంపస్తూలోదేహోవి
రచితః-పుంసోజీవన్యాయంసంసారఃతన్నిబంధఃతదధ్యాపకృతః- హియస్తాదేవంతస్తాదాత్మవిద్యాత్పన్నివతకాకేత్యా
హ-ఆత్మనోవిద్యావిజ్ఞానంఛిత్తస్యచ్ఛ్రీఃఛిదితివాపదచేదః||౧౦॥యస్తాదేవం||తస్మాదితి|| తస్మాత్ జ్ఞానయావిచారే
ణకర్మ్యంకర్మనికారణకారణసంఘాతవసీతం-సంగమ్యసమ్యక్జ్ఞాత్వా- ఏతస్మిన్దేహదావస్తుబుద్ధిస్థూలసూక్ష్మక్ర
మేనిరసేత్త్యజేత్ || ౧౧॥ గురోలకభావిద్యాసా- అవిద్యాతత్కార్యనిరసనక్షమేతిస్ఫుటికతాకాంవిద్యోత్పత్తిమ
గ్నుత్పత్తిరూపేణనిరూపయతి||ఆచార్యఇతి,ఆద్యఃఅరఃతత్సంధానంత మూర్ఖాధ్యమంమధనకాష్ట్రం- ప్రవచనముఖ

దేశః - వేద్యానంధిః విద్యాతుః సంధిః - సంధౌ భవన్న గ్ని రివ - తథాచ || శ్రుతి ఆచార్యః పూర్వరూపం - అతే వాగ్మ్యస్తరూపం - విద్యానంధిః - ప్రవచనగో సంధానమితి ౧౨ || అన్ని సామ్యశ్యమేవాహ || వై శారదీతి || విశారదోఽని పుణః తేన శిష్యేణ ప్రాప్తా - తేన గురుణోపదిష్టావా - అతివిశుద్ధాబుద్ధిః - గుణకార్యరూపాంతరాయాం ఘనోఽని వత్తయతి - యదాత్మక మేతద్విద్వం - తాణజీవం సంస్కృతిని మిత్తా - గుణాంశ్చ సద్భావ - అసమిత్ నిరింధనః - తస్మాత్తా ర్యేణ కారణేనావిద్యయాచ్యవధానాభావాత్సాత్కార్యమనందరూపోభవతీతి || ౧౩ || ఏవం తావత్స్వప్నకాశజ్ఞానస్వరూపోనిత్యవక ఏవాత్మా - తస్యకర్తృత్వాత్వాయశ్చధర్మాదేహణోపాధికాః - తస్యత్వత్వం చ సర్వమనిత్యం మాయామయంచ - అతిసర్వతోవిరక్తస్య ఆత్మజ్ఞానముచ్యత ఇత్వత్వత్వం - విలక్షణస్థూలసూక్ష్మోఽపి త్యాదినా - తదేవం శ్రుతిసమన్వయేననిత్యతేష్యథేమతాంతరపిలోభేన సంజహామాభూదితి తస్య తస్మాత్తాకర్తు ముద్భావయతి || అథేతి || అథమస్య సే - ఏహంజీవాత్మనాంకమక కర్తృత్వాణాం సుఖదుఃఖయోః - భోక్తృత్వాణాం చ నానాత్వమితి - ఏవంపిజై మిసీయామస్య తే - అహం ప్రత్యయజ్ఞేయపవాత్సానిచ ప్రతికరీరంభిన్నః కర్తృత్వాణాం పశ్యతతు తస్య రూపభూతో నిర్వికారవికః పరమాత్మాస్తీతి - తదాహుః || శ్లో || అహం ప్రత్యయమిజ్ఞేయోఽతస్యస్వప్నదైవహీతి - తథావై రాగ్యుచనసంభవతి - తథాహి - భోగస్థానానామనిత్యత్వాద్వైరాగ్యంభవేత్ భోగకాలస్యవాతస్యవాతమపాయకర్మబంధకాగమస్యవాభాత్తురాత్మనోవాసత్వేత్వతస్తీత్యాహ - అథనిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామన్యస ఇతి || ౧౪ || సచభాగ్యనాం విచ్ఛేదాన్తాయామయత్వాద్వైరాగ్యం న్యాదిత్యాహ || మున్యస ఇతి || సర్వభావానాం ప్రకృందనాదీనాం సంస్థాస్థితిః తత్ప్రతికప్రవాహరూపేణ నిత్యతథాచవచంతి || శ్లో || సక

ధానం ప్రవచనం విద్యానంధి స్సుఖావహః || ౧౨ || విశారదీ సాతి విశుద్ధబుద్ధిర్ఘోఽని మాయాం గుణసంప్రసూతామ్ | గుణాంశ్చ సందహ్య మదాత్మమేతత్స్వయంచ శామ్యత్వసమిద్యథాగ్ని || ౧౩ || అథైహంకమక కర్తృత్వాణాం భోక్తృత్వాణాం సుఖదుఃఖయోః || నానాత్వమధనిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామ్ || ౧౪ || మన్యసే సర్వభావానాం సంస్థాహ్యాత్వత్తికియథా | తత్ప్రధాకృతిభేదేన జాయతేభిర్భేదచరీః || ౧౫ || ఏవమన్యోగసవేహం దేహినాం దేహయోగతః | కాలావయవతస్సంతి భావాజ్జన్తాదయోసకృత్ || ౧౬ || తత్రాపి కమకాణంతుకారస్యాతంత్ర్యంచలత్వతే | భాత్తుశ్చదుఃఖసుఖయోః కోన్యసోఽవివశంభజేత్ || ౧౭ || సదేహినాం సుఖంకించిద్విద్యతే విదుషామసి | తథాచదుఃఖం మూఢానాం వృథాహంకరణంపరమ్ || ౧౮ || యదిప్రాప్తిం విఘాతంచ జానంతి సుఖదుఃఖయోః | తేష్యధ్ధానవిదురోగం మృత్యుర్నప్రభవేద్యథా || ౧౯ || కోన్యసభాస్సుఖయత్యేనంకామోవామృత్యురంతిక | ఆఘాతం నియమాసన్యవధ్యసేనసత్తుష్టిః || ౨౦ || శ్రుతంచదృష్టవద్దుష్టుస్సధాకానూయాత్యయవ్యమైః | బహ్వంతరాయకామదాచిదసిద్ధశంజగదితి - అతస్తత్త్వైరాకర్షిదీశ్వరోపినాస్తీతి భావః - కించ - యథాయథాభవత్ - సతు మాయామయీత్యధికః - సచ ఆత్మగ్మ్యరూపభూతం నిత్యమేకంజ్ఞానమస్తీత్యాహ - తత్తదితి - ఘటపటాద్యాకృతేదేనధిభావతే అతోనిత్యానిత్యతేచ - అయం గుణోభిప్రాయః - నహి నిత్యజ్ఞానరూపతత్త్వ - అపి తత్త్వజ్ఞానపరీక్షానామ - సచవికారి తేస్వనిత్యత్వప్రసంగః - యథాహుః || శ్లో || విక్రియాజ్ఞానరూపస్య సనిత్యత్వేవిరోధ్యత ఇతి - అతోముక్తావిందియాదిరహితస్య పరిణామాసంభవాజ్జడత్వేన తత్రాప్తేరపురమార్థత్వాత్ ప్రవృత్తిరేవ శ్రేయసీనవివృత్తిరితి || ౧౫ || తత్రతాపదుక్తవంగీకృత్యవైరాగ్యోత్పాదనాయ ప్రవృత్తిమాగకస్యానభక హేతుత్వం ప్రపంచయతి || ఏవమి త్యాదినా - లోకానాం లోకపాలానామిత్వతః ప్రాక్తనేన గ్రంధేన ఏవమితి || అంగ హేతద్ధవ - కాలావయవతః సంచత్సరాదిరూపాత్ || ౧౬ || తత్రేతి || తత్రాపిస్యాతంత్ర్యపక్షే విదుషు - షకాణోదుఃఖభాగస్యవాతసంభవాదిత్యధికః || ౧౭ || సనుయేన మన్యక్రమకతుకంజాసంతి - తే సుఖసేవ - యేతున జానంతి - తేవదుఃఖన ఇతిచేత్తత్రాహ || నేతి || విదుషామసికించిత్సుఖం సవిద్యతే - తథాచ మూఢానామపిదుఃఖం సవిద్యతే - అతోవయంకమకతుకత్యాత్మనిత్యతేషాం కేవలం వృత్తావాహంకార ఇత్యధికః || ౧౮ || అంగీకృత్యానిత్యాహ || యసీతి || తం యోగముపాయం సవిదుఃయథా సాత్కన్యత్వైర్మన్యక్ ప్రభవేత్ || ౧౯ || తథాపియావజ్జీవం సుఖంభవిష్యతి త్యాశంక్యవిదుషామన్యభకామానసుఖ హేతుత్వత్వాహ || క ఇతి || యతః సంతికివతకాఘానోమృత్యుకతుష్టిందదాతి - ఆఘాతం వధస్థానం ప్రతి || ౨౦ || ఏవమన్యోలోకసుఖానాస్తీత్యుక్తం - లోకాంతరేపి తద్ధేవేత్యాహ || శ్రుతమితి || శ్రుతంస్వగాఢది - తదవిదుష్టు - స్వధాకపరసుఖాసహనం - ఆహుయాపరగుణేషు దోషావి

పూరణం-అత్యయోనాశః- వ్యయోపక్షయః- ధైర్యపం-యద్వా-వ్యయోనాశః- అత్యయోగ్యస్యాశిశయఃతంప్రప్నోతి
 తదప్రాప్త్యాదుఃఖమిత్యర్థః - కించ- బహవోంతరాయావై గుణ్యాదిరూపవిఘ్నాయస్మిన్ కామేనుభృతస్యభావస్త
 త్వంతస్తాత్ - కృషిర్యథావహువిఘ్నై త్వత్ బహువిఘ్నంసుభక్త్యేన-శ్రుతమపినిష్ఫలం ||౨౧|| విఘ్నై గుణ్యా
 ద్యభావమంగీకృత్యాపినాశదుఃఖదుష్పరిహరమిత్యాహుచభీతి||అంతరామైరితి ||నిజాతంసాధితం ||౨౨|| ఇష్టైః
 యజ్ఞై దేవతాభింద్రాదిరూపాభిష్టా ||౨౩ || స్వేతి|| స్వపుణ్యమపి తేనర్వభాగసంపన్నే దేవీనామధ్యేవిహరణ-
 గంధర్వైరుపగీయతే ||౨౪|| స్త్రీభిరితి|| కామేనచ్చయోగచ్చతాయాసేనకింకీ జాలమాలినాః||ప్రఘంటికాసమూ
 హశోభినాసహస్త్రీభిః సురాక్రీడేషునందనాదిషుక్రీడక ఆత్మపాతంననేద ||౨౫|| తావదితి|| కా లేనచాలితః పాతితః||
 ౨౬||ప్రవృత్తిర్విధా- విధ్యనుసారేణకామ్యేకర్మణిపాత్తింఘనేనా ధర్మేవాతత్రకామ్యకర్మప్రవృత్తైర్గోచరుక్తా
 అధమప్రవృత్తైర్గోమాహ||యదితి||యది కేత్యవ్యయః- అజితేంద్రియత్వాత్కామాత్మా-అతఃకృపణః- అతఃలుబ్ధ
 భాగత్పూజకులః అతఃస్త్రిభిః స్త్రీలంఘనః- తదర్థభూతఃహింసకః ||౨౭|| కించ పశూనితి|| దుష్టజనప్రలోభితోధ
 నాద్యధికంపశూనామహత్వా-తమస్థావరతాంయాతి ||౨౮|| ఏవంకర్మనుప్రవృత్తస్యనుఖంనచనివృత్తిరిత్యప
 సంహరతి||కర్మాణీతి ||౨౯|| తథాపిలోకానాంనిత్యత్వాదమత్యధమత్వాచ్ఛలోకపాలానాం సుఖమస్తీచేత్తత్రా

త్వాత్ప్రసవచ్ఛాపినిష్ఫలమ్||౨౧||అంతరామైరవిహతోయదిధర్మస్వస్థితః||తేనాపినిజితంస్థానం
 యథాగచ్ఛతితచ్ఛృణు ||౨౨|| ఇష్టేహదేవతాయజ్ఞై స్వర్గోకం యాంతియాజ్ఞాకాః| భుంజతేదేవ
 వత్తత్రభాగాదివ్యాప్తి జాజ్ఞాతా ||౨౩|| స్వపుణ్యేపచితేనుభవమానఉపగీయతే| గంధర్వైర్వి
 హరణమధ్యేదేవీనాంహృద్యవేషధృత్ ||౨౪|| స్త్రీభిఃకామగయాసేనకింకీజాలమాలినా |క్రీడకనవే
 దాత్మపాతంసురాక్రీడేషునిర్వృతః ||౨౫|| తావత్ప్రమాదతేస్వకేయావత్పుణ్యంసమాప్యతే||క్షీణ
 పుణ్యఃపతత్యర్వాగనిచ్ఛన్నాలచాలితః||౨౬|| యద్యధర్మరతస్సంగాదసతాంవాజితేంద్రియః| కామా
 త్కాకృపణలుబ్ధస్త్రీభూతవిహింసకః ||౨౭|| పశూనవిధిసాలభ్య ప్రేతభూతగణాకాయజ్ఞః| నర
 కాసహజోంతుగఃత్వాయాత్యుబ్ధాంతమః ||౨౮|| కర్మాణిదుఃఖోదరాణిమర్వకదేహేనత్రైపునః|
 దేహమాభజతేత్రకింసుఖంమత్యధర్మిణః ||౨౯|| లోకానాంలోకపాలానాంమద్యయంకల్పజీవినాం|
 బ్రహ్మణిభయమత్తోద్విపరాధకపరాయుషః ||౩౦|| గుణాస్సృజంతికమాణిగుణోసుస్పృశతేగు
 ణాః|జీవస్తుగుణసంయుక్తోభుక్తేకర్మఫలానసౌ ||౩౧|| యావత్స్యద్గుణవైషమ్యంతావన్నాత్య
 మాశ్చనః|నానాత్వమాత్మనోయావత్స్వరతంత్యగ్రింతవాహి ||౩౨|| యావదస్యాన్వృతంత్రత్వంతావ
 దీశ్వరతోభయం| యఏతిత్సముపాసీరంతైముహ్యంతిశుచార్పితాః ||౩౩|| కాలతత్కాగమోలోకస్వ

హ|| లోకానామితి || ద్వాపరాధౌపరమాయుర్యత్యత్యబ్రహ్మణోపితథాచ ||శ్రీ|| భీమాస్తాద్వాతఃపవతే - భీమో
 దేవీసూర్యః - భీమాస్తాదిగ్నిశ్చేంద్రశ్చ - మృత్యుధాకావతిపంచమణ్ణతి - అతఃప్రవృత్తిమాగ్నైవమనధకామో
 తుత్వాత్ విరక్త్యాతతోనివృత్తిరేవయుక్తేతితాత్పర్యార్థః||౩౦|| ఎతేనైవస్వయమీశ్వరత్వావిష్కారేణఈశ్వరాభా
 వాంగీకారఃపరివృత్తః-అన్యదపిప్రాప్తాపూర్వమంగీకృతంనిరాకరోతీచతుర్విధః- తత్రయదుక్తకర్తృభోక్తరూపప
 వాత్మైతితన్నిరాకరోతీ ||గుణాశ్చతి|| గుణాఃఇంద్రియాణి-కమాణి సృజంతి-నత్వాత్మా - ననుతత్వేవేంద్రియాణిప
 వతకాయకర్మాణికోరోతీతి చేత్తత్రాహ- గుణాశ్చతి - గుణాస్సత్త్వాదిః- గుణాఃఇంద్రియాణి-అనుస్పృశతేప్రవతకాయ
 తినత్వాత్మా-అతికర్తృత్వంతావన్నాస్తి - భోక్తృత్వమప్యపాధికమిత్యాహ - జీవన్న్వీతి-గుణసంయుక్తః ఇంద్రి
 యాదిసంయుక్తః-కుతభత్యతాహ-అసాతేషుఅహంకారవానిత్యర్థః||౩౧|| యచ్ఛోక్తమాశ్చనోనానాత్వంతదప్య
 పాధికమిత్యాహ ||యావదే|| గుణానాంవైషమ్యమహంకారాదికార్యరూపం - సన్వాత్మనపకత్వేకధంపారతంత్య
 ముక్తం-కధంపాలోకపాలాదీనామపివద్భయమిత్యుక్తం - తత్రాహ-నానాత్వమితి ||౩౨|| యావదితి || యచ్ఛగూ
 ధమభిఃవేతంప్రవృత్తిరెవశ్రేయసీతి- తత్రాహ- యఏతిదితి - ఏతత్ గుణవైషమ్యంతతత్కృతంభాగంకమచేత్యర్థః
 ఉపాసీరకసేవేరక- తేహికానామనిత్యత్వాచ్ఛుచార్పితాః|ప్రతాస్సంతోముహ్యంతి|| ౩౩|| సకేవలమనిత్యతామా

త్రం-కింతుమాయామయత్వమపీత్యాహ || కాలఐతి || స్వభావోదవత్వాదిపరిణామ హేతుః - ధర్మ ప్రదోగకారణం-
 గుణస్యతికరేమాయాతోభసతిమామేవప్రాచుః - సతుమద్వ్యతిరిక్తాస్సంతిఅతోనివృత్తిరేవముక్తిహేతుత్వాత్ శ్రే-
 యస్తిసిద్ధం || ౩౪ || ఏవంతావదేకఏవాత్మా - తస్యచగుణకార్యదేహసంబంధకృతఃసంసారః - ఆత్మజ్ఞానాచ్చముక్తిరి-
 త్యుక్తం- విలక్షణఃస్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా - తదేవచమతాంతరనిరాసేపద్యక్షేపృతంఅనైహమిత్యాదినా - తత్రప్ర-
 చ్ఛతి||గుణేష్వేతి|| అయమధః-గుణేష్వసత్సుముక్తిఃసత్త్వేవవా - ఆద్యేజ్ఞానసాధనాభావాన్నముక్తిః - ద్వితీయేచ
 గుణేషువతఃమానోపితత్కార్యదేహజేషుకర్మసుగుణాదిషుచకిధంసంబధ్యతే - తథాపితైరాకాశవదనావృతత్వాన్న
 బధ్యతఇతిచేత్తహి-బంధోపినసంభవతీత్యాహ - అసవాపృతకథంబధ్యతఇతి || ౩౫ || యదితునర్వేషుతేషుఅహంకా-
 రేణబధ్యతేతన్నివృత్త్యావముచ్యతఇతిమతంతర్విత్తత్కంజ్ఞాతవ్యమితివృచ్ఛతి || కథమితి || బద్ధోముక్తోవాకథంవతే-
 తేత్యాదికం-కింభుంజీతకథంభుంజీతేత్యధః || ౩౬ || ఏతదితి || ఏతత్తద్విషయప్రశ్నం- కించ - ఏకఏవాత్మాలనాదిగు-
 ణసంబంధాన్నిత్యబద్ధః - ముక్తైజ్ఞానస్యే అనిత్యత్వప్రసంగాన్నిత్యముక్త ఇత్యప్యంకికార్యంస్యాత్ - తత్రమేఘ-
 మోఘవతీత్యాహ-నిత్యబద్ధఇతి|| ౩౭ || ఇతిభావాభాదీపికాయాం- దశమోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో||ఏకాదశేతుబద్ధానాంముక్తానామపిలక్షణమ్|సాధూనాంచతథాభక్తైలక్షణంహరిణేరితం|| నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఏ-
 కఏవేతిమేప్రమథతి||యదుక్తంతిత్కించస్తతోవిరోధఃప్రతితోవా-నాద్యఃబంధమోక్షయోర్వాస్తవత్వాభావాదిత్యా-
 హద్వాఖ్యాం||బద్ధఇతి||ఆత్మబద్ధోముక్తశ్చ-మేగుణతః మదధీనసత్త్వాదిగుణోపాధితః-సతువస్తుతః- నన్వోపాధికత్వేపి
 తండులపాకాదివత్వాస్తవత్వంకింసస్యాత్తత్రాహ-గుణస్యమాయామూలత్వాన్బంధసంనాస్తి-అతఏవమోక్షశ్చనా-
 భావోధర్మఃఏవచ|ఇతిమాంబహుధాప్రాచుఃగుణవృత్తికరేనతి|| ౩౮ || ఉద్ధవః|| గుణేషువతఃమానోపి-
 దేహజేష్వసవాపృతః | గుణైర్న బధ్యతేదహిబద్ధతేవాకథంవిభో || ౩౫ || కథంవతే-తవిహరై-
 ర్వాజ్ఞాయేతలక్షణైఃకింభుంజీతోతవిన్మజేచ్ఛయీతాసీతయాతివా || ౩౬ || ఏతదచ్యుతమేబ్రూహిప్ర-
 శ్నంప్రశ్నవిదాంవర|నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఏకేవేతిమేప్రథమః|| ౩౭ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కం-
 ధే-దశమోధ్యాయః

శ్రీభగవాన్ || బద్ధోముక్తఇతివ్యాఖ్యాగుణతోమేనవస్తుతః| గుణస్యమాయామూలత్వాన్న మేమోక్షో-
 నబంధనమ్||౧||శోక మోహాసుఖందుఃఖం దేహోపత్తిశ్చమాయయాస్వోన్నయధాత్మనఃప్యాతిస్సన్మ-
 తిర్నతునాస్తవి||౨|| విద్యానిద్యేనుమతినూవిద్యుద్ధవశిరిణిణామ్ | బంధమోక్షకరీ ఆద్యచూయయా-
 మేవినిమితే || ౩ || ఏకస్యైరమమాంశస్యజీవస్యైవమహామతే | బంధోన్యవిద్యయానాద్వ్యయా-
 స్తీతి-ననుకథంసర్వశాస్త్రవిరుద్ధముచ్యతేత్రాహాఇతిమేవ్యాఖ్యానవంమత్ప్రలోనిణాయః|అలమితిమతీకైరిత్యర్థః|
 అశాశుమన్వయః - ఆత్మబద్ధోముక్తఇతిమాయాఖ్యాఉక్తిః - సామేగుణతఃమద్గుణపారతంత్యాత్ || ౩ || అత్రహేతు-
 త్వేనగుణనియంతరిన్వస్తి|అద్వ్యతిరేకమాహ-అతఏవసమేబంధసంమోక్షోవేతి-అన్యత్సమానం ||౧|| ఏవంకారణభూ-
 తగుణానాంమాయామయత్వాత్తత్కార్యసంస్కృతిమాణ్యేతిప్రపంచయతి || శోక మోహోవితి|| యథాస్వప్నఃఆత్మనః
 బుద్ధరేవఘృతిఃవివతఃతద్వత్ ||౨|| అతోవస్తుతోవిరోధస్తావన్నాస్తి-ప్రతీతిస్త్యాపాధిక్షేపటతఇత్యాహ||విద్యావిద్య
 ఇతితస్యేతేమోక్షబంధావాభ్యామితతనూశక్తి-కుతః- మేమాయయావినిర్మితే- మాయావృత్తిరూపత్వాత్ - బంధ-
 మోక్షకరీ త్యైకవచనంద్వివచనాథే- సమతత్కార్యత్వేబంధమోక్షయౌరూపాదిత్వినిత్యత్వేనస్యాతాం-స ఆద్యలనా-
 దీఅతోయావదవిద్యాప్రపతకయామితావద్బంధః- యదావిద్యాంబదదామితదామోక్షస్సృరతీత్యర్థః- తథాచస్తాం-
 దె||శ్లో||బంధకోభవపాశేనభవపాశాచ్చమోచకః | ధైవల్యఃపరంబ్రహ్మవిష్ణురేవసనాతనఇతి||౩||తత్రశరీరశామితి
 హువచననిర్దేశాద్వియభేదనావిరోధఉక్తఇతిబ్రాంతింవ్యారతాయే బంధమోక్షవ్యవస్థాముపపాదయతి|| ఏకస్యే-
 తి|| తహిణిమాత్తాభేదాత్తవాపిబంధః సహిత్యాహ-అన్యజీవస్యైతే-సన్వాజ్ఞాభేదజీవోనామకోన్యోస్తిపృథక్ కాచ-
 బంధమోక్షసుఖదుఃఖాదివ్యవస్థాత్రాహ-మమాంశస్య- అయంభావః- యైకస్యాపిచంద్రాదేజాలాద్యపాధినా
 బింబప్రతిబింబరూపోభేదః - యథాచత్రత్రజలకృతాః కంపాదయఃప్రతిబింబస్యైర - యథాచత్రప్రతిబింబానామ
 పుష్పపాధిభేదభేదాదెకస్మిన్నుదకకుంభే భగ్నేతగతప్రతిబింబస్యైవ బింబైక్యంనాన్యగతస్య - తథాఅవిద్యామాం

ప్రతిబింబితస్య మదంశస్య జీవన్మయవత్కృతో బంధః-తస్య హేమాధితో భేగాన్నాస్య నష్టేతి-తథాచామలః॥ శ్లో॥ యస్య
స్నిగ్ధఘటాకారేరజోధూమాదిభిర్యతేననరేవసంప్రయుజ్యంతేతథాజీవాన్సుఖాదిభిరితి - ఏతచ్ఛాతరహస్యంస్వబు
ద్ధానిశ్చితస్యమితిసంబోధయతి-హేమహేమతత్త్వేతి-ఇతరోమోక్షః॥ ౮॥ తదేవంవ్యవస్థాముపపాద్యకథంవత్తేతత్త్వ
నివైలక్షణ్యశ్రుత్వాత్తరమాహ॥అథేతి॥తచ్ఛవైలక్షణ్యంద్వివిధం- జీవేశ్వరయోరేకం- జీవానాంపైకం- తత్రజీవ
ేశ్వరయోర్వైలక్షణ్యమాహ॥విరుద్ధధర్మిణాంరిపాధాద్యమేన- శోకానందకర్మవతోఏకస్మిన్ధర్మిణాశిరీరేనియ
మ్యవియంత్యేత్వేనస్థితయోః॥౧౧॥సుపర్ణావతి॥సుపర్ణావృత్తౌత్పక్షిణావివదేహాత్పృథగదుర్భుతౌ- నన్యశౌచిద్రూపత్వా
త్-సఖాయాఅవియోగాదైకమత్యాచ్య-యద్భుచ్చయాఅనిరుక్తయాయయావ్రశ్యేత్యతివృత్తోదేహాః॥ శ్రు॥ ఊ
ర్ధ్వకమూలమవాక్చుఖంపృథుంయోవేదసంప్రకృతీశ్లో॥ ఊర్ధ్వకమూలమధశ్చాఖమశ్వశ్చంప్రాపూరవ్యయమితి
స్మృతేశ్చ-తస్మిన్కృతంసీదంనికేతనంహృదయరూపంయాభ్యాంతౌ- తయోర్మధ్యేకజీవఃపిష్పలాన్నంపిష్పలాశ్వ
త్థిఃదేహస్తస్మిన్నదనియంకర్పణమిత్సృధాః- ఖాదతిభక్షయతిల్యుః- ఈశ్వరఃనిరన్నఃఅభోక్షాపినిజానందత్వవోబలేన
జ్ఞానాదిశక్త్యాభూయాఅధికః-తథాచ॥ శ్రు॥ దావసుపర్ణానయజ్ఞాసఖాయాసమానంపృథుంపరిషన్వజాతేతయో
రన్యఃపిష్పలంసాన్వత్త్వనశ్చన్నన్యోఅభిచాకశీః॥౬॥ బలాధికమేవాహ॥ ఆత్మానమితి॥ యతఃయఃఅవిద్యయాయు
క్యోయుక్తసతునిత్యబద్ధఃనాదిబద్ధ-యస్తువిద్యాప్రధానఃసతునిత్యముక్తః- మాయాయాలనావారకత్వాత్తీతశ్రయ
వ్యామోహకత్వాచ్య॥౭॥ఇదానీంబద్ధముక్తజీవానామేనమిథోవైలక్షణ్యమాహదశభిః॥దేహస్థితృతి॥ విద్యాకముక్తీనం
చతథేతరః॥౮॥ అథబద్ధస్యముక్తస్యవైలక్షణ్యంవదామితి॥విరుద్ధధర్మిణాంస్థాతస్థితయోరేకధర్మిణాః॥
౧౧॥సుపర్ణాకవేతౌసయుజ్ఞాసఖాయావద్భుచ్చయాకృతీనిషౌచవృత్తేఏకస్తయోఃఖాదతిపిష్పలాన్నమ
న్యోనిరన్యోపిబలేనభూయా॥౬॥ఆత్మాసమన్యంచనవేదవిద్యానపిష్పలాదోసతుపిష్పలాదః॥ యోవిద్య
యాయుక్తసతునిత్యబద్ధోవిద్యామయోయస్సతునిత్యముక్తః॥ ౭॥ దేహస్థాపినదేహస్థావిద్యాకన్యస్మా
ద్యధోత్థితః,అదేహస్థాపినదేహస్థాకుమతస్సన్నవృగ్యథా॥౮॥ ఇంద్రియైరింద్రియాధేషుగుణైరపిగుణే
షుచిగృహ్యమాణేషుహంకుర్యాన్నవిద్యాస్యస్త్వవిక్రియః॥౯॥కర్మాధీనేశరీరేస్మిన్గుణభావ్యేనకర్మణా
వర్తమానోబుధస్తత్రకర్తాస్మీతినిబద్ధతే॥ ౧౦॥ ఏవంవిరక్తశ్చయనలసనాటనమజ్జనే॥ దశకన
స్సర్గనఘ్రాభోజనశ్రవణాదిషు॥ నితథాబుద్ధతేవిద్యాస్తత్రలత్రాదయగ్గుణాః॥ ౧౧॥ ప్రకృ
తీహ్నాస్యసంక్తోయథాంసవితానిలః॥ వైశాకర్యేక్షయాసంగశితయాచిన్నసంశయః॥ ప్రతిబుద్ధఇ
వస్యస్మాన్నానాత్వాన్వివవతతే॥ ౧౨॥ యస్యస్యస్యోతసంకల్పాఃప్రాణేంద్రియమనోధి
స్కారవశేనదేహస్థాపినదేహస్థానభవతి-యథాస్యస్మాదుత్థితఃసృర్యమాణస్యస్థితోపితత్రస్థానభవతి- తద్గతసుఖదుః
ఖాద్యభావాస్తద్వత్-తథావస్తుతఃఅదేహస్థాపికుమతిఃఅవిద్యా- దేహస్థాతస్మిన్మిత్రసుఖదుఃఖభావోయథాస్యస్మాదే
హగతః॥౧౩॥అత్రహేతుత్వేనవైలక్షణ్యంతరమాహద్యాభ్యాం॥ ఇంద్రియైరితి॥ ఇంద్రియైరింద్రియాధేషుగృహ్యమా
ణేషుపి-యస్తువిద్యా-సనాహంకుర్యాత్-అహంగృహ్ణామితిమతంకుర్యాదిత్యధాః-కుతః- గుణైర్యదేషుగృహ్యమా
ణేషుఅతపవావిక్రియఃరాగాదికూన్యః-తదుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥ తత్త్వనిత్తమహాబాహోగుణకర్మణావిభాగయోః॥ గు
ణాగుణేషువతకంతఃకృతీమత్వానసజ్జతః॥౯॥కర్మాధీనఃఇతి॥అథఅబుద్ధస్తుపూర్వకమాధీనేఅస్మిన్శరీరేవతకమానః-
గుణైరింద్రియైర్భావ్యేనకర్మణా-తత్రదేహదానిబద్ధతే-కుతః-కర్తాస్మీత్సహంకారేణ-తదుక్తంతత్రైవ॥ శ్లో॥ప్రకృ
తేక్రియమాణానిగుణైకకర్మాణిసర్వః॥ అహంకారవిమూఢాత్మాగ్రామామితిమన్యతః॥ ఏతేన్ద్రియైశ్చైకేకథం
వతేతేత్యస్యప్రశ్నస్యసుఖదుఃఖసాన్యోనిరభిమానశ్చదేహవతకతత్త్వత్తరముక్తంభవతి॥౧౦॥వైలక్షణ్యంతరం
వదకేంధుంజీతేత్యానిప్రశ్నోదరమాహత్రిభిః॥ ఏవమితి॥ అన్యత్రమేవకర్మమాంసబధ్నాతీత్యేవంవిరక్తోవిద్యా-
అవిద్యావివశయనాననాదిషునబద్ధతే- కుతః- తత్రతత్రవిషయేషుగుణానింద్రియాణిఅదయభోజయోతత్యాత్మీత్వే
నవతకమానఃసన్వయమదక॥౧౧॥ఏతదేవకతస్తత్రాహసాధేన॥ ప్రకృతీసజ్జతృతి॥ యథాఖంసర్వగతమపినసజ్జతే-య
థాసవితాజతప్రతిబింబితోపి- యథానిలః- సర్వశ్రవంచరన్న-తదవృత్- అసంగేవైవైరాగ్యేణశితయాతీక్షయాచి
న్నాఃసంశయాఃఅసంభావరాదయోయస్యసః-నానాత్వాదేహాదిప్రపంచాత్॥ ౧౨॥ కథంవిహరేదిత్యన్యోత్తరత్వే

నవైలక్షణ్యాంతరమాహ||యస్యేతి||తద్గుణైఃదేహగుణైః-సంకల్పశూన్యాభిః||ప్రాణాదివృత్తిభిర్విహారకము క్షణత్యక్తః||
౧౩ || ఏవంతావద్యుష్ణము క్తయోఃస్వసంవేద్యమేవవైలక్షణ్యము క్తం - ఇదాసీంకైర్వాజ్ఞాయేలలక్షణైరిత్యన్యోత్తరత
యాతయోఃపరైరసిన్ధుజ్ఞేయంవైలక్షణ్యమాహ||తిభిః||యస్యేతి||హింపైర్ముజానైరవ్యైర్వాప్రాణిభిః-యస్యాత్మా
దేహఃషీద్యతే-యస్యచ్యుతాయేనకేనాపిక్వచిత్త్వించివచ్యతేవా - నబుధశ్చేత్తత్రనవ్యతిక్రియతేనాతివిక్రియతే ఇన్ద్ర
క్షణః-తమక్తయ్యాజ్ఞవల్లేస్య||శ్లో||యంకంటకైర్నిత్యుదతిచందనైర్యశ్చలించతి|| క్రుద్ధోనపరితుష్టశ్చసమస్తస్యచతస్య
తేతి||౧౪||కించ|| సేతి|| సాధ్వసాధువాకుర్వతోవదతోవాజనాన్సమస్తవీతసచనించేత-యోతాకికవ్యవహారేవిముఖఃసము
క్షణత్యక్తః||౧౫||అపిచ|| సేతి|| సూదైహికేపిక్మణ్యదాసీనఃసముక్తః-ఇతరోబద్ధత్యక్తః||౧౬|| ఏతాన్యేవసర్వాః
ముముక్షోస్సాధనాన్జ్ఞాతవ్యాని-యస్తుకేవలంశబ్దబ్రహ్మణ్యభిజ్ఞఃపాండిత్యమాత్రశ్లాఘీ - నతూక్తేస్సాధనైస్తదధాని
ష్టోభవేత్ - తిందిదతి|| శబ్దబ్రహ్మణీతి|| శబ్దబ్రహ్మణీన్ద్రాతఃపారంగతోపివరేబ్రహ్మణిసన్ధియాత్ - ధ్యానాద్యభి
యోగంసకుర్యాచ్ఛేత్ తస్యశాస్త్రుశ్రమఃశ్రమైకఫలసతుపురుషార్థాపర్యవసాయా-అధేనుంచితప్రసూతాం || ౧౭||
ఏతదేవాన్యాథానిదర్శనైఃప్రపంచయతి|| గామితి|| దుహ్యతేఇతిదోహఃపయఃదుగ్ధోదోహః - నోత్తరత్రదోహోస్తే
యస్యాప్రాంతభాగశూన్యా - అసతీంకామశూన్యాంభార్యాందేహంపరాధీనంప్రతిక్షణందుఃఖమేతం - అసత్ప్ర
జాంపృష్టాదృష్టసాధనశూన్యంపుత్రం- అతీర్థిక్వతంతరక తేపాతేఅదత్తంవిత్తందుష్క్రితిఃదురితాపాదకం - అంగ
యామౌవృత్తయస్సత్సనిముక్తోదేహస్థాపితదృణైః || ౧౩|| యస్యాత్మాహింస్యతేహింసైర్భేదనకిం
చిద్యద్యుచ్చయా|అచ్యుతేవాక్వచిత్తత్రనవ్యతిక్రియతేబుధః||౧౪||సమస్తవీతసనించేతకుర్వతస్సాధ్వసా
ధువా|వదతోగుణదోహభ్యాంవజ్ఞతస్సమదృజ్యునిః|| ౧౫||సకుర్యాన్నవదేత్త్వించిన్నధ్యాయేత్సా
ధ్వసాధువా|ఆత్మరామోనయావృత్త్యావిచరేజ్జడవస్త్తునిః||౧౬|| శబ్దబ్రహ్మణిన్ద్రాతోసనిష్టాయాత్ప్ర
రేయది||శ్రమస్తస్యశ్రమఫలహోవ్యాధేనుమివరక్షతః || ౧౭ || గాంధుగ్ధోహమనతీంచభార్యాందేహం
పరాధీనమసత్ప్రజాంచ | విత్తంత్యతీర్థిక్వతమంగవాచంహీనాంమయారక్షతిదుఃఖదుఃఖః || ౧౮ ||
యస్యాంసమేపావనమంగకర్తృసత్త్వద్భవప్రాణనిరోధమస్య| లీలావతారెన్సజన్మవాస్యాద్యంధ్యాం
గిరంతాంబిభృయాన్నధీరః||౧౯||ఏవంజిజ్ఞానయోహోహ్యనానాత్వభిముమాత్మని| ఉపారమేతవిరజం
మనోమయ్యర్చ్యసర్వగే||౨౦||యద్యనీశోధారయితుంమనోబ్రహ్మణిశ్చలమ్| మయిసర్వాఃకికమా
ణినిరపేక్షస్సమాచరేత్ || ౨౧|| శ్రద్ధాభుమేకకథాశ్శృంగ్యైసుభద్రాలోకపావనిః| గాయన్నుస్మ
రకమకజన్మచాభినయన్ముహుః||౨౨||మదర్థేధర్మకామాథానాచరకమదుపాశ్రయః| లభతేనిశ్చ
లాంభక్తింమయ్యర్ధవసనాతే|| ౨౩ || సత్సంగలబ్ధయాభక్త్యామయిమా యఉపాసితా|సవైమేదశి
తంసద్భిరంజసావిదతేపదమ్|| ౨౪|| ఉద్భవః|| సాధుస్తడత్తమశ్లోకమతః||కీదృగ్విధఃప్రభా | భక్తిస్త్య
య్యుపయుజ్యేరకీదృశీనద్భిరాదృతా||౨౫||ఏతస్మేపురుషార్థ్యక్షప్రపన్నాయచకథ్యతామ్|| ౨౬|| త్వం
హేఉద్ధవ-దుఃఖానంతరందుఃఖమేవయస్యసః||౧౮||రక్షతిమయాహీనాంవాచమిత్వక్తం-తిదేవవిప్రణోతి| యస్యాని
తి|| యస్యాంమేజగతఃశోధకంపావనంచరిత్రంసన్యాత్-కింతత్ - అన్యవిశ్వస్యస్థిత్యావిరూపంతద్దేతురిత్యన్యః- లీలావ
తారెషు-ఈప్రితంజగతఃప్రేమాస్పృహంశ్రీరామకృష్ణాదిజన్మవాససన్యాత్ - తాంపంధ్యాంసంష్ఫలాంగిరం-ధీరోధీమా-స
ధారయేత్ ||౧౯||ఉక్తంజ్ఞానమార్గముపసంహరతి|| ఏవమితి||ఏవంసన్చిత్త్యచారణాత్మనినానాత్వభిముదేహోద్యుక్తా
సంనిరస్య-నిమకలంమనోమయిసర్వగపరిపూర్ణేసమర్చ్యసంధార్య-ఉపారమేతఉపరమేత్-సకించితు-ర్యాత్ శా
స్త్రపాండిత్యమాత్రేణేత్యర్థః||౨౦||యదితి||యద్యనీశోభక్తిఃతిహింసాస్తామిదంమద్యక్త్యైవకృతాథాభవిష్యతీత్య
హ||మయీతి|| ౨౧|| మదర్పణేనకమభిర్విశుద్ధసత్వస్యాంతరంగాంభక్తిమాహద్యాభ్యాం|| శ్రద్ధాభుఃతి|| అభినయ
స్వయమనుకుర్వే||౨౨|| మదధాత్వతి || ఆచరకేనీమహానః || ౨౩ || సత్సంగేతి|| తతశ్చాసేనప్రకారేణమయిసత్సం
గేసలబ్ధయాభక్త్యా-యఃమద్యక్త్యమాముపాసితాధ్యాతాభవతి - సచధ్యావశీలసద్భిక్షాదర్శితంవైనిశ్చితంసుఖేన
మేవసంస్వరూపంప్రాప్నోతి|| ౨౪|| సత్సంగలబ్ధయాభక్త్యైత్వక్తంత్రనవ్యతాంభక్త్యవిశేషంపుచ్చతి|| సాగురితి||సా
ధవఃస్వస్వమతిపరిక్లిప్తాస్సంతిబహవః- తపతుకీదృశసంమతః-భక్తిరపిబహువిధాలోకే-కీదృశీపునస్త్యయ్యుపయు

జ్యేతసద్భిశ్చనారదాదిభిరాద్యతా||౨౧|| ఏతదితి|| ఏతచ్ఛక్త్యతాంభిరంచాతిగుహ్యంత్యమైవవక్తవ్యుత్తైశ్చక్త్యమా
విష్కరోతి-హేపురుషాధ్యక్షేత్యాదినాహేబ్రహ్మాదినయంతః|| ౨౬|| అత్రహేతుః|| త్వమితి|| వ్యోమవదసంగయ
తఃప్రకృతేఃపరః- సేషామిచ్ఛయాఉపాత్తంపుభక్త్యరిమితంవపుర్యేనసః|| ౨౭|| తత్రత్రింశల్లక్షణైఃసాధునిరూపయ
తిపంచభిః|| కృపాశురితి|| కృపాశుఃపరదుఃఖానహిష్టః- సర్వదేహీనాంకేహంచవపిత్రద్రోహః- తేజః- త్మమా
వా-సత్వంసారఃసై ర్యంబలంబాయస్యః - అనవద్యాత్మాఅనూయాదిరహితః- సుఖదుఃఖయోఃసమః - యథాశ
క్తిసర్వేషాముపకారకః|| ౨౮|| కామైరితి|| కామైరత్సుభితచిత్రః- దాంతఃసంయతబాహ్యేంద్రియః- నృదుఃఆతేనచి
త్తః- శుచిఃసదాచారః- అకించనఃఅపరిగ్రహః- అనిహఃదృష్టాదృష్టక్రియాశూన్యః- మితభుకీలభ్యాహారః- శాంతఃనియ
తాంతఃకరణః- స్థిరఃస్వధర్మచుచ్ఛరణఃమదేశాశ్రయఃమునిఃమననశీలః|| ౨౯|| అప్రమత్తః|| అప్రమత్తఃసావధానః-
గభీరాత్మానిర్వికారః- ధృతిమాన్వివద్యప్యకృషణః- జితపద్మః|| ౩౦|| తుష్టిపానేశోకమోహజరామృత్యుషయా
ర్యయః | ఏతేజితాయసః- అమానీనమానాకాంతీ- ఆస్యేభ్యమానదః- కల్యఃపరబోధనేదక్షః- మైత్రఃఅపంచకః-
తారుణికకరుణయైవప్రవర్తమానః- నదృష్టలోభేన- కవిసమ్యక్జ్ఞానీ|| ౩౧|| కించ|| అజ్ఞాయేతి|| మయావేదరూపేణ
అదిష్టానపిస్వధర్మాంత్యత్యజ్యమోమాంభజేతే సోపివనంపుర్యోక్తవత్సత్తమః - కిమజ్ఞానాన్నాస్తిక్యాద్వా - సప్త
బ్రహ్మపరమంవ్యోమపురుషఃప్రకృతేఃపరః | అవతీర్ణోసిధగవత్సేవ్యోపాత్తవృధగ్వపుః|| ౩౨ || శ్రీ
భగవాన్ || కృపాశురకృతద్రోహస్తీతిత్సుస్సర్వదేహీనామ్ | సత్వనారోసవద్యాత్మాసమస్సర్వోపకార
కః || ౩౩ || కామైరతాదీర్ధాంతోమృదుత్సుచిరకించనః | అపిహోమితభక్త్యాంతస్సర్వోమచ్ఛరణో
మునిః|| ౩౪|| అప్రమత్తగభీరాత్మాధృతిమాన్వివద్యప్యః | అమానీమానదఃకల్యేమైత్రఃకారుణికః
విః|| ౩౫|| అజ్ఞాయైవగుణాదోహాన్మయాదిష్టానపిస్వకాన్ | ధర్మాన్సంత్యజ్యయస్సర్వాన్మాం
భజేత్సోసిన్త్రమః|| ౩౬|| జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాపియైవైమాంయూవాన్యశ్చాస్మియాద్యశః| భజంత్యనన్య
భావేనతేనైవత్రతమామతాః|| ౩౭|| మల్లింగమద్భక్తజనదర్శనస్పర్శనార్చనమ్ | పరిచార్యాస్త్రైఃప్ర
హ్మగుణకర్మానకీర్తనమ్|| ౩౮|| మత్కథాశ్రవణేశ్రద్ధామదనుభ్యానముద్ధవ | సర్వలాభోపహరణం
దాస్యేనాత్మనివేదనమ్|| ౩౯|| మజ్జన్మకర్మకథనంమమపర్వానుమోదనమ్| గీతతాండవవాత్సల్యగోష్ఠీభి
ర్నద్యహోత్సవః|| ౪౦|| యాత్రాబలివిధానంచసర్వవాషికాకవర్తసుప్రైకితాంతికీడత్మమదీయన్
తధారణమ్|| ౪౧|| మదర్చాస్తాపనశ్రద్ధాన్వతస్సంభూయచోన్మయః| ఉద్యాచోపపన్త్రీడాపురమందిరక
ర్మణీ || ౪౨ || సమ్యగ్జ్ఞానోపలేపాభ్యాం సేకమండలవర్తనైః | గృహశుశ్రూషణంమహ్యందాపవద్య
దమాయయా|| ౪౩|| అమానిత్వమదంభిత్వంకృతసామ్యపరికీర్తనమ్| అపిదావహలోకమ్మోనోపయుంజ్య

ర్మాచరణేనత్త్యుపధ్యక్షిగుణాన్వివక్షేదోమాంశ్చ అజ్ఞాయజ్ఞాత్వాపిమధ్యానవిక్షేపకతయా మద్భక్త్యైవసర్వేభ
విషయంతీతిదృఢనిశ్చయైవసర్వాధర్మాన్సంత్యజ్య - యద్వా - భక్తిదాక్షిణ్యనివృత్తాధికారతయాసంత్యజ్య- ఆ
ధవా - విదై కాదశీకృష్ణై కాదశ్యుపహసానుపహసానివ్యక్తాద్ధాదయోయభక్తివిరుద్ధాధర్మాస్తాన్సంత్యజ్యేత్స
ర్థః|| ౪౪|| కించ|| జ్ఞాత్యేతి|| యావాదేశకాలాపరిచ్ఛిన్నః- యశ్చసర్వాత్మా-యాద్యశఃసచ్చిదానందాదిరూపః. తం
మాంజ్ఞాత్వాఅజ్ఞాత్వాపి-యద్వా-విశేషతః- పునఃపునజ్ఞాత్వాన్వకాంతభావేనయభజంతి|| ౪౫|| ఏవంసాధులక్షణ
ముక్తంభక్తైర్లక్షణమాహష్టభిః|| మల్లింగేతి|| లింగానిత్రయమాదీని|| ౪౬|| మత్కథేతి|| సర్వలాభోపహరణంసర్వస్వల
భ్యసృమర్పణం|| ౪౭|| మజ్జన్మేతి|| పర్వాణిజన్మాష్టమ్యాదీనితదనుమోదనం|| ౪౮|| యాత్రేతి|| బలివిధానంపుష్పప
హారాదినమర్పణం- సర్వవాషికవర్తసుచాత్మన్యైకాదశ్యాదిమవిశేషతః|| ౪౯|| మదర్చేతి|| ఉద్యాచాదిరణే
సామగ్ధ్యేనాత్మసంత్యజ్యః అసతివాఅన్యైస్సంభూయోద్యమః - ఉద్యానంపుష్పప్రధానంఉపవనంఫలప్రధానం - ఆక్రీడం
క్రీడాసానం|| ౫౦|| సంమార్జనేతి|| సంమార్జనంరజోపాకరణం - ఉపలేపఃగోమయోదకాదిభిరాలేపనం - సేకస్త్రై
వప్రోక్షణం - మండలవర్తనంసర్వతోభద్రాదికరణం- మహ్యంమమ్|| ౫౧|| అమానిత్వమితి|| న్యయమన్యేనవానివేది
తందీపావహోకమపిసస్యేకుర్యాత్ - ఎతచ్ఛసాధారణస్థాపరివిషయం - రాగప్రాప్తివిషయంవా - భక్త్యాగ్రాహ్య

మేషః శ్లో॥ షడ్భిర్భాసోపవాసైస్తుయత్ఫలంపరికీర్తితం విష్ణోర్నైవేద్యసిద్ధేనపుణ్యంతద్భంజతాంకతా॥ హృదిరూఢః
ముఖేనామనైవేద్యముదరేహరేః॥ పాదోదకంచనిర్మాల్యంమస్తకేయస్యసోమ్యతథ్యాదివచనేభ్యః- యద్వా-అస్య
సైనివేదితంసుమనోపయుంజ్యాత్ మహ్యాననివేదయేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ విష్ణోర్నివేదితాన్నేనయష్టవ్యందేవతాంతరం పి
త్యభ్యశ్చాపితద్దేయంతదానంత్యాయకల్పతే॥ పితృశేషంతుయోదద్యాధరయేవరమాత్మనే॥ రేతోధాఃపితరస్తస్యభ
వంతిక్లేశభాగినః॥ ఆశానతేనదాదేవాఃపితరస్సర్వపహియశ్చష్టాదామహావిష్ణుంపశ్యాత్తేనపితృన్సురాకా॥యఃతే
చసప్తపుత్రోవంశ్యోజాయేతజీవతు॥ ఆస్థోటయంతిపితరఃప్రసృత్యంతిపితామహాః॥ నైషవోస్త్రికులేభాతస్సనన్తా
రయిష్యతి॥ ఇత్యాదివచనేభ్యః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇదానిమేకాదశపూజాధిష్ఠానాన్యాహా॥ సూర్యభితి॥ హేభర॥ ౪౧॥ అధిష్ఠానశ్చ
దేవపూజాసాధనాన్యాహత్రిభిః॥ సూర్యభితి॥ త్రయ్యావిద్యయాసూర్యసూక్తైరుపస్థానాదినా- అంగహేఉద్దవ- యవ
నాదినాత్మణాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవభితి॥ బంధుసత్కృత్యాబంధువత్సన్మానేన- హృదిభేహృదయాకాశే-ముఖ్యధియాప్రా
చ్యక్షా-తోయేతోయాదిభిఃప్రవ్రేస్తైస్తవణాదినా॥ ౪౩॥ స్థండిలభితి॥ స్థండిలేభువి-మంత్రవృద్ధయోరహస్యమంత్రవ్యా
సైః॥ ౪౪॥ సర్వాధిష్ఠానేషుభ్యేయమాహాధిష్ఠ్యేష్యేతి॥ అనేనప్రకారేణవమధిష్ఠ్యేషు॥ ౪౫॥ యుక్తాయాఃభక్తేఃఫలమా
న్నివేదితం॥ ౩౯॥ యద్యదిష్టతమంలూకేయచ్ఛాపిప్రియమాత్మనః॥ తత్తన్నివేదయేన్మహ్యాంతదానం
త్యాయకల్పతే॥ ౪౦॥ సూర్యోగ్నిబ్రాహ్మణోగావోవైష్ణవఃఖంతురుజ్జలం భూరాత్మాసర్వభూతా
నిభర్రపూజాపదానిమే॥ ౪౧॥ సూర్యేతువిద్యయాత్రయ్యాహవిహగ్నాయజేతమాం॥ ఆతిధ్యేనతువి
ప్రాక్రేగ్యోష్వంగయవసాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవేబంధుసత్కృత్యాహృదిభేధ్యాననిష్ఠయా॥ వాయాము
ఖ్యధియాతోయేప్రవ్రేస్తైస్తవపురస్కృతైః॥ ౪౩॥ స్థండిలేమంత్రవృద్ధయోరహస్యమంత్రవ్యా
తైత్రజ్ఞంసర్వభూతేషుసమత్వేనయజేతమాం॥ ౪౪॥ అధిష్ఠ్యేష్యేతేషుమద్రూపశంఖచక్రగదాంబుజైః
యుక్తంచతుర్భుజంశాంతంధ్యాయన్నరేచనమాహితః॥ ౪౫॥ ఇష్టాపూర్తేనమామేవయోజేతస
మాహితః॥ లభతేమయినద్భక్తిమత్స్యతిసాధుసేవయా॥ ౪౬॥ ప్రాయేణభక్తియోగేనసత్సంగేనవి
నోద్ధవనోపాయోవిద్యతేనమృత్రాయణంహిసతామహమ్॥ ౪౭॥ అభైతత్పరమంగుహ్యాంశ్చణ్డ్యతో
యదునందన॥ సుగోప్యమపివత్సృయత్వోమేభృత్యస్సుహృత్సఖా॥ ౪౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశ
స్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః.

... * ...

శ్రీభగవాన్॥ సరోధయతిమాంయోగోనసాంఖ్యంధర్మఉద్భవనస్వాధ్యాయస్తవప్ర్యాగోనేష్టాపూర్తం
నదక్షిణా॥ ౧॥ వ్రతానియజ్ఞశ్చందాంసీతిథాకాసనియమాయమాః॥ యథావరుంధేత్సత్సంగస్సర్వసం
గావహోహిమామ్॥ ౨॥ సత్సంగేనహిదైతేయాయాతుథానాఃఖగామ్యగాః॥ గంధర్వాప్సరసానా
గాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః॥ ౩॥ విద్యాధరామనుష్యేషువైశ్యాశూద్రాస్త్రీయోంత్యజాః॥ ౪॥ రజ

హా॥ ఇష్టాపూర్తేనేతిసద్భక్తిందృఢాంభక్తింఅస్యాభక్తైరంతరంగసాధనమాహ- ఇష్టమత్స్యతిసాధుసేవయాభవ
తి- యద్వా- స్మృతిజ్ఞానంతతత్సద్భక్తిమతిఃపుంసఃసాధుసేవయామద్జ్ఞానంసంభవతీత్యర్థః॥ ౪౬॥ జ్ఞానభక్తి
మార్గావుక్తైఃత్రైజ్ఞానమార్గాదపిభక్తిమార్గఃశ్రేష్ఠత్యాహ॥ ప్రాయేణేతి॥ సత్సంగేనయోభక్తియోగఃతేనవి నాఉ
పాయఃపంసారతరణేనవిద్యతే- సత్సంగేనేత్యత్రహేతుమాహ- హియస్తాత్సతామహంప్రాయఃప్రకృష్టమయసం
ఆశ్రయః- అతఃసత్సంగోభక్త్యంతరంగఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇదానిసాంఖ్యయోగాదీనిసాధనాంతరసవ్యవేతాఃసవ్యభి
చారాణిచ- సత్సంగస్తునృతంత్రవసనమర్థఃఫలావ్యభిచారిచేతివర్ణయితుమాహ॥ అధేతి॥ ఏతద్వక్తృమాణంపరమం
గుహ్యంఅతఃశ్రవణీయ్యర్థః॥ ౪౮॥ ఇతిభావాథాదపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ద్వాదశేసాధుసంగస్యమహిమావణికతఃపురాకర్తానుస్థానతస్యైగవ్యవస్థాచతుతఃపరం॥నేతి॥ సరోధయతినవశీక
రోతి- యోగఃఅసప్రచారాయామాదిః- సాంఖ్యంతత్యానాంవివేకః- ధర్మఃసామన్యతఃఅహింసాదిఃసాధ్యాయో
మేదజపః- తపఃకృచ్ఛాది- త్యాగః- సన్న్యాసః- ఇష్టంచపూర్తంచ- తత్రైష్టమగ్నిహోత్రాది- పూర్తంకూపా
రామాదినిర్మాణం-దక్షిణాశ్చంద్రసామాన్యతోదానంలక్ష్యతే॥ ౧॥ వ్రతానీతి॥ వ్రతానిఏకాదశ్యవవాసాదీని-యజ్ఞఃదే
వపూజా-చందాంసీరహస్యమంత్రాః-అవరుంధేత్వశీకరోతి॥ ౨॥ సత్సంగేనేతి॥ యాతుథానాఃరాక్షసాః॥ ౩॥ ౪॥ బహవ

ఇతి తావత్ప్రవృత్తిః- కాయాధవఃప్రహ్లాదః॥౧॥ సుగ్రీవఇతి ఋక్షోజాంబవా- గృహ్రోజటాయుః- వశిష్ఠకృతూలా
 ధారః-వ్యాధిఃధర్మవ్యాధిః-యజ్ఞవల్క్యోద్వీక్షితభార్యః॥౨॥ తేహంసత్సంగవ్యతిరీక్తసాధనాంతరాభావమాహ॥ త
 ఇతి నలధీతాఃశ్రుతేగుణాఃస్తైస్త్వై-తదథాంచనఉపాసితాః మహత్తమాయైస్త్వైథా-కించ-అవతాతప్రతపనః సప్రతా
 నియేహం- నతప్తానితపాంస్త్వైస్త్వైతచతథా-సత్సంగాదితి॥ సద్భ్యిసంగోనామమయైవసంగఇత్యభిప్రేతోక్తం- య
 ద్వా- స్వసంగస్యాపిసత్సంగత్వంవివక్ష్యతైస్వస్యాపిసత్త్వాత్ - యద్వా-మదీయానాంసంగాదిత్యుక్తః ॥౩॥ తత్రవృ
 త్రాదీనాంతుభవతునామకథంచితాన్ధనాంతరం- గోపీప్రభృతీనాంతునాన్యసోస్తీత్యాహ ॥కెవతెనెతి॥ సత్సంగలభేనకే
 వలెనైవహిభావేనప్రీత్యా-సగాః యచుభాజనాదయః- సగాఃకాలీయాదయఃయద్వా- తదానీతనసర్వతరు గుల్మా
 దీనామపిభగవతిభావోస్తీతిగమ్యతై-తదుక్తంభగవతైః ॥శ్లో॥ అహోఅమిదేవవరామరాచితంపాదాంబుజం తెసుమి
 నఃసలాహణం । సమంతుపాదాయశిఖాభరాత్సనస్తమోపపాత్యైతరుజస్త్వయత్కృతమిత్యాదిని - సిద్ధాఃకృతా
 భావస్సంతఃకుయుఃప్రాభుః॥౪॥ స్వప్రాప్తైదుర్లభతామాహ ॥యమితి॥ యోగాదిభిః కృతప్రయతోపి యంసప్రా
 భుయాత్ - తంమామియురితిపూర్వైశాన్వయః-తత్రప్రథమంయోగోవ్యవశ్యాదయోవా శ్రీకృష్ణేన సహసంగతా
 స్తేసంతఃతత్సంగోన్యేహంసత్సంగః- తెనచతేహంభ క్తిరితిజ్ఞాతవ్యం ॥౫॥ గోపీనాంభావంప్రపంచయతివతుభిః ॥రా
 మేకేతిశ్వాఫలి-నాఅక్రూరేణ-మయిప్రచీతైసతి-మేమత్సన్యంసుఖాయనదదృశుః-కుతః-వియోగేనతీవ్రోదుస్సహః

స్తమఃప్రకృతయ స్తస్మిన్ స్తస్మిన్ యుగయుగే ॥౪॥ బహవోమత్పదంప్రాప్తాస్తావ్యష్టకాయాధవాదయః।
 వృషపర్వాబలిరబ్జణామయశ్చాచధవిభీషణః॥౧॥ సుగ్రీవోహనుమాన్పుష్కగజోగృహోవశిష్ఠకృతః। వ్యా
 ధికుబ్జాప్రజెగోపోయజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే ॥౨॥ తెనాధీతశ్రుతిగణానోవాసితమహత్తమాః । అవ
 తాతప్రతపసన్సత్సంగాన్తాముపాగతాః॥౩॥ కేవలెనహిభావేనగోపోగ్వావోసగామృగాఃయన్యేమూ
 ధధియోనాగాస్సిద్ధామామియురంజనా॥౪॥ యంసయోగేనసాంఖ్యేనదానప్రతతపోధ్వరైః। వ్యాఖ్యా
 న్యాధ్యాయసన్నాప్తైఃప్రాభుయాద్యత్నవాసపి॥౫॥ రామేనసాధకంమధురాంప్రచీతేశ్వోఫలి
 నామయ్యసురకచిత్తాఃవిగాఢభావేనసమేవియోగతీవ్రాధయోన్యందదృశుసుఖాయ ॥౬॥ తాస్తాః
 క్షపాఃప్రెతతమేనసామయైవబృందావనగోచరేణ ॥ క్షణార్థపద్యాఃపునరంగతాసాంహీనామయా
 కల్పసమావభావుః॥౭॥ తానావిదమయ్యసుషంగబద్ధధియన్వయాత్సానమవస్తౌఽఽమ్। యథాన
 మాధౌమునయోబద్ధియోనద్యఃప్రవిష్టాఞవనామరూపే ॥౮॥ మత్తామారమణంజారంమత్స్వరూపా
 విదోబలాః। బ్రహ్మమామవరంప్రాభుస్సంగచ్ఛతసహస్రశః॥ ౧౩॥తస్తాత్వముద్ధవోత్సృజ్యచోదనాం
 ప్రతిచోదనామ్। ప్రవృత్తించనివృత్తింప్రశ్రోతవ్యంశ్రుతమేవచ॥ ౧౪॥ మామేకమేవశరణమాత్మానంస
 ర్వదేశానాం।యాహిసర్వాత్మభావేనమయాస్యాహ్యకుతోభయః॥ ౧౫॥ఉద్ధవః ॥ సంశయశ్శృణ్వతో

అధిర్యాసాంతాఃఅత్రహేతుః - మయివిగాఢేనలతిదృఢేనభావేనప్రెష్టా అసురక్తానిసంక్తానిచిత్తానియాసాంతాః ॥
 ౧౦॥ తీవ్రాధిత్వంప్రపంచయతి ॥ తాఇతి ॥ మయాయావీపక్షపాఃరాత్రయః క్షణార్థపన్నీ తాస్తాస్తావీపపునమకా
 యావిహీనాస్తాసాంకల్పసమావభావుః-కథంధూతాస్తాస్తావాచామగోచరాఇత్యుక్తః॥౧౧॥ కించపవంతీవాధయస్తా
 మోహమిషేణసమాధింప్రాప్తాఇత్యాహ ॥తాఇతి॥ మయిఅనుషంగేణఆసక్త్యాబద్ధాధియోయాభిస్తాః - స్వమాత్మా
 సంస్వదేహం-అదఃకూరస్థం- ఇదంసన్నిహితంచ-నావిదక-యద్వాస్వంపతిపుత్రాది-మమతాస్పదం-ఆత్మానంఅహం
 కావాస్పదం-అద్యఃపరలోకంఇదంఇమంలోకంచ- నావిదస్మితి॥ యథామునయఃసమాధౌనామరూపేనవిదుస్తద్భక్తికిం
 తుల్యిత్వోయోనద్యఞవమయిప్రవిష్టాఞవనామరూపే॥౧౨॥ మత్కామాఇతి॥ ఏవంతాఃఅబలాఃకేవలంమత్తామాః-మత్స్వ
 రూపావిదః మమస్వరూపంతునజాసంతి - తథాపి- సత్సంగాత్ జారంబ్రహ్మ- జారబుద్ధివేద్యమపిబ్రహ్మస్వరూపమేవ
 మాంపరమంప్రాభురిత్యుక్తః॥౧౩॥తస్మాదితి॥యస్తాదెవంభూతోమద్భజనప్రభావతస్తాత్ - త్వంచోదనాంశ్రుతింప్రతి
 చోదనాంస్మృతించయద్వా-విధినిషేధంచఉత్సృజ్య॥౧౪॥మామితి॥మాంశరణంయాహిమయైవాకుతోభయస్సాన్యః
 భవేః॥౧౫॥ పూర్వంతావన్యయాదితైష్వ్యవహితైస్సర్వమేకస్విత్యాదినాకమకతేకవ్యమిత్యుక్తం-ఇదానీంతుసర్వం
 త్యక్త్వామాంశరణంయాహీతుచ్యతైతత్రకిమాత్మనః కత్వత్యాద్యస్తినాస్తీవేతిఅత్సంకల్పవిషయఃసంశయోననివర్త

తే- యద్వా- కర్మకార్యంత్యాజ్యంవేత్త్యాత్మస్థఃపూదిస్థఃసంశయోనని ర్తతథిత్వచ్ఛతి॥ సంశయఇతి॥యేనసంశయే
నఉత్తరంసపవత్త్యత్వభిః - అయంభావః - ఈర్ష్యరస్తావత్స్వమాయావశాత్ప్రపంచాత్పనాభాతితత్ప్రపంచాభ్యా
సాచ్యజీవానామనాద్యవిద్యయాకర్తృత్వాది - తతోవిధిప్రతిషేధాధికారః - తదానీసత్వశుభ్యస్థంకర్మాణిః
త్వక్తం - సత్త్వేచశుభేపునః కర్మజాడ్య పరిహారాయ భక్తివిశేషకంకర్మాదరంపరిత్యజ్య దృఢవిశ్వాసేనభజేత్స
క్తంజాతాయాంతువిద్యాయాంసకించిత్రస్యనుస్తీతి ॥ ౧౬ ॥ తత్రతావత్ ఈర్ష్యరాద్వాగాదీంద్రియద్వారాజీవ
సంస్కృతికారణభూతంప్రపంచోగ్రమమాహసాక్షాత్పుతుర్భిః॥ సఇతి॥ సపషఃఅపరోక్షః - జీవయతీతిజీవఃపరమేశ్వరః
అపరోక్షత్వేహేతుః - వివరాణిఆధారాదిచక్రాణి ॥ శ్లో ॥ ఆధారోమణిబంధశ్చ మణిపూరకవచః । అనాహతోవి
శుద్ధాజ్ఞాచక్రాణ్యేతానిషట్ప్రమాత్ - తేషుశ్రుతివప్రమాతిరభివ్యక్తిఃయస్యస్యః-తామేవాభివ్యక్తిమాహ॥ ఘో
షేణేతి ॥ ఘోషేణపరాభ్యేననాదవతాప్రాణేనసహగుహంఆధారచక్రం ప్రవిష్టస్సోమనోమయంనూత్నరూపం
పశ్యంత్యాఖ్యంమధ్యమాఖ్యంచమణిపూరకచక్రేవిశుద్ధచక్రేచఉపేత్యప్రాప్య - వక్త్రేయూత్రాహ్రాస్వాదిః - స్వ
ఉదాత్తాదిః - వర్ణఃఅకారాదిరీత్యేవంవైఖర్యాఖ్యస్థవిష్టః - అతిస్థూలఃనానావేదశాఖాత్మకోభవతీతి-తథాచ॥శ్లో॥
త్యాదివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్భాష్యాణామేమనీషిణః- గుహాత్రీణినిహితానేంగయంతి-తురీయంవాచోప
నుష్యావదంతీతిఅభియంత్యైకశ్చ ॥ శ్లో ॥ యాసామిత్రావరుణసదనాదుచ్చరంతీశ్రిష్టిష్టిష్టానంతఃప్రకటకర్ణైః ప్రా
ణసంగాత్ప్రసూతే । తాంపశ్యంతీంప్రథమముదితాంమధ్యమాంబుద్ధిసంస్థాంవాచంచవక్త్రేకరణవిశదాంవైఖరితా
వాచంతవయోగేశ్వరేశ్వర! ననివర్తతతత్కృష్ణాయేనభాగ్ముతిమేచునః॥ ౧౬॥ శ్రీకృష్ణః॥సపషజీవోవివ
రప్రసూతిః॥ప్రాణేన ఘోషేణగుహంప్రవిష్టః । మనోమయంనూత్నముపేత్యరూపంమాత్రాస్వరోష్ణ
ఇతిష్టవిష్టః॥౧౭॥యథానలఃఖేనిలబంధురూప్యౌబలేనదారుణ్యధిమన్యమానః॥ అణఃప్రజాతోహవిషాస
మిధ్యతేతదైవమేవ్యక్తిరియంహివాణీ॥ ౧౮॥ ఏవంగడికర్మగతిర్విస్వరోఘ్రిశోరహఃశుక్లస్పర్శశ్రుతి
శ్చ॥సంకల్పవిజ్ఞానమధాభిమానస్మాత్రంరజస్తత్త్వితమోవికారిః॥౧౯॥ అయంహిజీవస్త్రివృద్భయో
నిరవ్యక్తవికోవయసాసఅద్యః । విజ్ఞప్తక్తిర్భవంధేవభాతివీజానియోనిప్రతిపద్యయద్యతే ॥ ౨౦ ॥
యస్మిన్నిదంబ్రోతమశేషోనాతంపటోయదాతంతువితానసంస్థః । యఏషసంసారతరుః పురాణః క
ర్మాత్మికఃపుష్పఫలేప్రసూతే॥ ౨౧॥ ద్వేఅస్యచీజేతమూలస్త్రినాళఃపంచసంధఃపంచరసప్రసూతిః॥
ప్రపద్యఇతి॥ ౧౭॥అవ్యక్తస్యసతఃసూక్ష్మమధ్యమక్రమేణాభివ్యక్తైర్బ్రహ్మంతః॥యథేతి॥యథాగ్నిఃఖేకాస్యచ్చిద్రేకుః
అవ్యక్తోష్టరూపః- దారుణీఅధింమధ్యరూపఃఅనిలబంధుఃఅనిలసహాయస్సృజణఃసూక్ష్మనిష్కలంగాదిరూపోభవతి-
పునఃప్రకృష్టజాతోహవిష్టాసంవర్ధతేతైత్రజేయంవేదలక్షణానాశీమమాభివ్యక్తిరితి॥ ౧౮॥ ఉక్తంవాగ్వాప్తిముపసం
హరన్నితరేంద్రియమత్రివ్యతిదిశేతి॥ ఏవమితి॥ ఏవంగడిగదనంభాషణంమేవ్యక్తిత్వసహారః-కర్మహస్తయోర్వ్య
త్తిః- గతిఃపాదయోః- విసర్గఃపాయూపస్థయోరితికర్మేంద్రియాణాం, ఘోషోఽపూర్ణాణాం- రసోరససం - దృగ్దర్శనం-
స్పర్శస్పర్శనంశ్రుతిశ్రవణమితిజ్ఞానేంద్రియాణాం - సంకల్పోమనసఃవిజ్ఞానంబుద్ధిచిత్తయోః- అభిమానోహంకార
స్య - సూత్రంప్రధానస్య - సత్త్విరజస్తమసాంవికారోధిదేవతాదిస్త్రివిధఃప్రపంచఃమేవ్యక్తితిపూర్వేణాస్యయః ॥
౧౯॥ తస్మాదీర్ష్యరాభివ్యక్తిరూపఃప్రపంచోనేర్ష్యరాద్భిన్నోస్తీత్యాహ॥అయమితి॥అయంహిజీవఃఈర్ష్యరిఃఆదావవ్యక్తః
ఏకఏవ- వయసాకాలేనవిజ్ఞిష్టావిభక్తావాగాదీంద్రియరూపాశ్చక్త్రయాయస్య- యద్వా- విశేషేణస్థిష్టాఅలంగితామా
యాశక్తిర్వేదసః- బహుప్రకారభవాభాషియః- సపవాద్యః - త్రివృత్తీత్రిగుణాశ్రయః - అబ్జయోనిలోకవగ్నస్యకా
రణభూతఃఏకస్యబహుధాభానేదృష్టాంతః- యోనింక్షేత్రంప్రతిపద్యప్రాప్యవీజానియద్యతి॥ ౨౦॥ తస్మాత్తస్మాయా
విలసితత్వాత్తదాశ్రయమిదంజగన్నతతఃపృథగితి॥ సవృష్టాంతమాహ॥ యస్మిన్నితి॥ తింతివితానేసంస్థానతీర్కస్యస్య-
పటోయథా - తథా - యస్మిన్నిదంబిత్వంనితందీర్ఘతంతిమపటభవప్రోతంఅర్చక్తుమీవ- ఏవంభూలంసమష్టిశ్చ
ష్టాశ్చక్రంవిత్వం- అవిద్యయాత్మన్యోన్యస్తంపృథ్వరూపంజీవస్యకర్తృత్వాదిసంసారహేతుః- అతస్తద్విదేకజ్ఞానేనకర్మా
దినర్వంపరిత్యాజ్యమిత్వక్రమిత్యోశయేనాహ-యఏషఇతి-సాక్షైస్త్రిభిః- పురాణాలనాదిః- కర్మాత్మికఃప్రపృటీశ్చ
భావఃపుష్పఫలేభోగావగ్గా- కర్మతత్ఫలేవా- ప్రసూతేజసయతి॥ ౨౧॥ వృక్షరూపంప్రపంచయతి॥ ద్వేఇతి॥ ద్వేభా

శ్రీమద్భాగవతే సవ్యాఖ్యానే - ఏకాదశస్కంధే - త్రియోదశోధ్యాయః -

౧౨౮౧

ణ్యపాపేలస్యబీజే-సచశతమాలశతమపరిమితావాసనాఃమూలనియస్యసః - త్రియోగుణాఃనానౌని ప్రకాండాః
యస్య - పంచభూతానిస్కంధాయస్య-పంచరసాశబ్దాదివిమరూఃతేషాంప్రసూతిర్యస్మాత్ -చశచపకాచశాఖాం
ద్రియాణీయస్య ద్వయోన్ముపణయోజీవపరమాత్మనోర్మీడంయస్మిన్ - త్రిణివల్కలానిత్వహాత పితృశ్చేష్టాశో
యస్య-ద్వేసుఖదుఃఖేభలేయస్యసః- అర్కప్రవిష్టఃసూర్యమండలపర్యంతంవ్యాప్తః తన్నిభిఃద్యగతస్య సంనాదాభా
వాత్ ||౨౨||తత్ఫలభోక్తృనాహ|| అదంతీతి|| గృధ్నంతీతిగృధ్రాఃకామినః-గ్రామేచరాఃగృహస్థాః అస్యవృక్షస్త్యే
కంఠలందుఃఖమదంతివివరిణామతఃస్వగాఢేరపిదుఃఖస్వరూపత్వాత్ -హంసావిచేకినోరణ్యనానాసన్నాస్యినః ఏకం
ఘంసంఖమదంతిఏకంఘరమాత్మానంమాయామయం ఏవంబహురూపంఇత్యేవఃపూజ్యేఃగురుభిఃకృత్యాయోవేదనః
వేదంతత్త్వాధికంవేద||౨౩||త్వంచేపంజ్ఞత్వాకృతకృత్యస్సృజనస్సాధనంత్యజేత్యాహ||ఏవమితి|| ఏకాంతభక్త్యాశితే
సతీత్యేనజ్ఞానకుతారేణ - స్వతంత్రితావాద్యయాఃజ్ఞానభక్తిః - జనోపాధిం త్రిగుణాత్కంఠింగళరీరం వివృశ్యవ్యభి
త్వా - పరమాత్మానంపద్యప్రాప్య - అథలస్త్రాంసాధనంత్యజేతి||౨౪|| ఇతిభావాధికాదీపికాయాం- ద్వాదశా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా,

శ్లో||త్రియోదశేధనత్రవ్యవృద్ధ్యావిద్యోదయక్రమః| హంసేతిహసతశ్చిత్తగుణవిశ్లేషవణానమ్|విద్యాకుతారేణజీ
వాశయంసంవివృశ్యసాధనంత్యజేత్యుక్తం - ననుతత్తేమమిదిగుణత్రయవృత్తిప్రబంధేనతికథంవిద్యోత్పత్తిఃత్వా
శంక్యతన్నివృత్త్యావిద్యోత్పత్తిప్రకారమాహసప్తభిః|| సత్త్వమితి| తత్త్రియద్యానందాదివదాత్మధర్మాగుణాఃచ్యుః

దశైకశాఖోద్విషుపణానీడస్త్రీవల్కలోద్విఫలార్కప్రవిష్టః||౨౨||అదంతీచేకంఠలమన్యగృధ్రాగ్రా
మేచరాపకమరణ్యనానాః|హంసాయఏవంబహురూపమిత్త్యేచూకాయామయంవేదనవేదవేదమ్||౨౩||
ఏవంగురూపాననయేకభక్త్యావిద్యాకుతారేణశితేనధీరః | వివృశ్యజీవాశయమప్రమత్తస్సంపద్య
చాత్మాసమధత్యజాస్త్రీమ్||౨౪||ఇతిశ్రీమద్భాగవతేఏకాదశస్కంధే-ద్వాదశోధ్యాయః-
శ్రీకృష్ణః||సత్త్వంరజస్తమఃఇతిగుణాబుద్ధేర్నచాత్మనః| సత్త్వేనాన్యతమాహన్యాత్సత్త్వం సత్త్వేనచే
వహి||౧||సత్త్వాధిమోభవేచ్ఛుద్ధాత్పంసోమద్భక్తిలక్షణః|సాత్త్వికోపానయానత్త్వంతలోధమః
ప్రవధాతే||౨||ధర్మోరజస్తమోహన్యాత్సత్త్వవృద్ధిదుత్తమః|అనుసశ్యతితస్మాలోప్యాధర్మరక్షభయే
హతే||౩||అగమోపః||ప్రజాదేశఃకాలఃకర్మచజన్మచ| ధ్యాన మంత్రోపనంసాంసోదస్తేతేగుణహే
తవ|| ౪|| తత్త్వత్వత్వత్వత్వేషాంయద్యవృద్ధాఃప్రచక్షతే | నిందంతితామసంతత్తద్రాజసంతదు
పేక్షితిమ్||౫||సాత్త్వికాన్యేవసేవేతపుమానత్త్వవివృద్ధయే|తలోధమః సలోజ్ఞానంయూచిత్యన్వతి

తహిఃతత్త్వరూపత్వాత్తేషాంవివృత్తిర్నస్యాత్ సత్త్వేతదస్తీత్యాహ-బుద్ధేఃప్రకృతేరేవేతేగుణానత్వాన్వితఃఇతి - అ
తఃసత్త్వేనసత్త్వవృత్త్యాఅన్యతమాహన్యాత్ రజస్తమోవృత్తిజయేదిత్యధికః-సత్త్వంసత్త్వధర్మాదివృత్తిరూపము
పశమాత్మకేనసత్త్వేనసహన్యాత్ ||౧||ననుగుణత్రయవృత్తినాంపరస్పరోఽమదకసహూపత్వాత్సత్త్వధనంత్వవృత్తే
వధితరవృత్తయోనియమేనహంతన్యాస్త్రాహ||సత్త్వాదితి||మద్భక్తింలక్షయతియోధమఃసమద్భక్తిరూపపవా
సత్త్వమేవకథంపదకతేతత్రాహసాత్త్వికానాంపదాధానాం ఉపాసయసేనయానత్త్వంవృద్ధం భవతీత్యధికః||
౨||ధమఃఇతి||నచధమోరజస్తమశ్చహన్యాత్ -కుతఃసవిశ్వేతేత్రమోయస్మాత్సః- సర్వోత్తమధిత్వధికః యతః-
సత్త్వవృద్ధియస్తాత్కారణాత్సః - అతఏవతత్కార్యధమఃప్రతిబంధోనాస్తీత్యాహ- తస్మిన్నభయస్మిన్ హతే
తస్మాదఃతేరజస్తమసీరాగద్యేషాదినాప్రమాదాలస్యాదినాచచూలంయన్యసః || ౩ || సాత్త్వికోపానయానత్త్వం
పదకతేత్యుక్తం - తాసేవసత్త్వవృద్ధిహేతుాదశకాయితం సామాన్యభోగుణత్రయవృద్ధిహేతునాహ || అగ
మఃఇతి||అగమః శాస్త్రంఅపఃఅపఃకన్యచిదాగమార్థభివాపారః||౪||ఏషుసాత్త్వికాదినిణాయమాహ||తదితి||ఏషామేవ
మధ్యేవృద్ధాఃప్రచక్షతేప్రశంసంతియద్యన్నిదంతితత్త్వేయత్తవృద్ధేరుపేక్షితంసన్తుతంసచనిందితంతద్రాజసం||౫||
సాత్త్వికానీతి||సాత్త్వికాన్యేవేనివృత్తిశాస్త్రాన్యేవసేవేత-సప్రవృత్తిపామండశాస్త్రాణితిధాకపపవ సగంధోదక
మూరాద్యాః|ప్రజానివృత్తాజనాః-సప్రవృత్తిమూరాచారాః విక్రదేశంసరధ్యామ్యతవేతాః-కాలంబోగ్యేయ
హూర్వాదికంధ్యానాదా-సప్రగోపనిశీధాదీ-కర్మచనిత్యం సకామ్యాభిచారాదీని జన్మచవేష్టవత్తేవదేయేదిలక్షణం

నశాక్రతుఃప్రదీప్తానాంపకధ్యానంశ్రీవిష్ణోః నతుకామినీవిద్విషాం - మంత్రంప్రణవాదికం - సకామ్యక్షుద్రాదీనాం
స్వారంజ్యోస్సంశోధనంనతు కేవలంచేతగృహాదీనాం - సనుజ్ఞానంమహావాక్యశ్రవణాదేవోత్పద్యతే-కింత్యసత్త్వ
వృద్ధ్యాధపేణవాఅతతహ-యావత్సృతిఃఆత్మావరోక్షం యావచ్ఛదేహద్వయతత్కారణభూత గుణాహాహః-
తావత్సర్వలతంజ్ఞానంభవతీత్యధః॥౬॥ననుగుణవృత్తికరాజ్ఞాతోదేహాఃకథంస్వాత్రయభూతాగ్గుణాన్ స్వతపవోత్స
న్నయావిద్యయాపోహ్యస్వయమపుసరమేతతతామా॥ వేణితి॥ వేణానాంసంఘమాజ్ఞాతోగ్నిర్వధాస్వతపవ ఉ
త్పన్నాభీజ్వాళాభిస్తవ్యసంసర్వదధ్యాస్వయంతామ్యతి - ఏవంచేహూపితత్త్రియః - తస్యాగ్నోరివక్రియాన్యా
పారోయస్యః॥ ౭॥ననునియతేంద్రియతయాసాత్త్వికసేనామామియానస్త్రిపురుషార్థః - తథాపిరాజసాదీవిష
యాన్దుఃఖమితిజానంతోపికథంసేవంతఇతివృచ్ఛతి॥విదంతీతి॥పదంస్థానం-శ్వాచోయాధాభర్త్యమానాలపితసేనును
ధావంతిఖరాయధాపద్భ్యాంతాడ్యమానాలపిఖరిమనుగావంతి-అజాయధానిలజ్ఞాహంతుమానీతాలపితద్వత్॥౮॥
మిధ్యాభినివేశేనభంజితఇతిసహేతుకమాహత్రిభిః॥ అహమితి॥ప్రమత్తస్యవివేకహాస్యస్య-దేహాదాలమామితిమిధ్యా
బుద్ధిఃహృదియధాయధానదుపసర్పతి-తతోహంబుడేశ్వజేకారికం సత్త్వప్రధానమపిమహాప్రితిఖారందుఃఖాత్మకం
తజఃఉత్సర్పతి-మనోవాగ్మిస్తీత్యధః॥౯॥తతః॥ రజఇతి॥ ఇదమేవంభాగ్యమితిసవికల్పకఃసంకల్పస్సాత్త్వో తత్త్వేల
హూరూపమహూభావఇతిగుణధ్యానాద్దుర్ధారఃకామస్సాత్త్వో॥౧౦॥కరోతితి॥తతోవిషయాభోక్తుంకమాణఃక

రపోహం॥౬॥ వేణుసంఘమాజ్ఞోపహిద్ధ్యాశామ్యతితద్వనం॥ ఏవంగుణవృత్తయజోదేహాశ్వామ్య
తితత్త్రియః॥౭॥ఉద్ధవః॥ విదంతిమత్యాణాప్రియేణవిషయాపదమాపదామ్॥ తథాపిభంజితేకృష్ణ
తత్త్వధంశ్యఖరజవత్॥౮॥ శ్రీధగవాన్॥ అహమిత్త్యన్యధాబుద్ధిఃప్రమత్తస్యయాధాహృది ॥ ఉత్సవ
తిరజోఖారంతతోవై కారికంచునః॥౯॥రజోయుక్తస్యమనసస్సంకల్పస్సవికల్పకః ॥ తతఃకామోగుణ
ధ్యానాద్దుర్ధారస్సాన్ధిదుర్ధారే॥౧౦॥కరోతికామవశగఃకమాణ్యవిజతేంద్రియః॥దుఃఖోదర్శాణి
సంపశ్యకరజోవేగవిమోహితః॥౧౧॥రజస్తమోభ్యాంయదపివిద్వాన్విక్షిప్తఃప్రణిఃపునః ॥ అతేంద్రితోమ
నోరుంధకోదోషదృష్ట్యానసజ్జతే॥౧౨॥ప్రమత్తోనుయుజేతమనోమయ్యర్పయతశస్తే॥అనిర్విణ్ణోయ
ధాకాలంజితశ్వాసోజ్ఞాతానసః॥౧౩॥ఏతావాన్యోగఆదిప్రోమచ్చిప్తేస్ససకాదిభిః॥ సర్వతోమనఆకృ
వ్యమయ్యధావేత్యతేయాధా॥౧౪॥ఉద్ధవః॥యదాత్వంసనకాదిభ్యాయేనరూపేణకేవ ॥ యోగమాది
ప్రవాసేతద్రూపమిచ్ఛామివేదితుమ్॥౧౫॥శ్రీకృష్ణః॥పుత్రాహిరణ్యగర్భాస్యమాననాస్ససకాదయః॥ప
ప్రచ్ఛఃపితరంసూక్ష్మంయోగస్తేవకాంతింకరిమ్॥౧౬॥ సనకాదయః॥ గుణేష్యావితేచేతోగుణా
శ్చేతసిచప్రభో ॥ కథమనోన్యసంత్యాగోముముక్షీరతితితిహాః ॥ ౧౭ ॥ ఏవంపుష్టేమహాదేవ
స్వయంభూభూతభావనః॥ధ్యాయమానఃప్రశ్నభీజంనాభ్యపద్యతకమఃధీః॥౧౮॥సమామంతియ

రోతి॥౧౧॥ఏవంచేన్నకస్యాపిదుఃఖనివృత్తిస్సాన్ధిత్వాశంక్యాహా రజస్తమోభ్యామితి॥ యద్యపిరజస్తమోభ్యాంవిక్షి
ప్తఃమూఢభీశ్చతథాపివిద్వాన్-వివేకీపునర్వశోనిరుంధన్నసజ్జతే॥౧౨॥విషయదోషదృష్ట్యాపిమనోనిరోధాశక్తౌనుఖేన
తన్నిరోధోపాయమాహ॥ప్రమత్తఇతి॥అనిర్విణ్ణఃఅనలనః-యాధాకాలంత్రిషవణం - మయిపరమానందరూపే- అర్ప
యన్సమాదధ్యాత్ ॥ ౧౩॥ విషయేస్సంగ్రహితస్యమనసస్తద్వియోగేనేత్యర్థనిష్ఠత్వమసంభావితం మన్యమాసంప్రతిత
న్నిరూపణాయేతిహాసముపక్షిపతి॥ఏతావానితి॥యాధాయధావన్యూవేత్యతఇత్యేతావానిత్యధః॥ ౧౪॥ మచ్చిప్తే
రిత్యుక్తేతేమామతిజ్ఞాయనామసేనరూపేణనిరూపణానంభవాత్ప్రచ్ఛతి॥ యదేతి॥తత్కాలంతదేతద్రూపంచవేదితుమి
చ్ఛామి తత్కథయేతి॥౧౫॥పుత్రాఇతి॥మానసాఃపుత్రాఃసూక్ష్మంసుదుష్టేయాం ఐకాంతింకరింపరాంకాష్టాం౧౬॥
అదేహాహ॥గుణేష్వితి॥ గుణేషుయేషువిషయేషు స్వభావతోరాగాదివశాచ్చేతఃప్రవిశతి - తేచానుభూతావిషయాః
వాసనారూపేణచేతసిప్రవిశంతి-అతితితిహాః విషయానతిక్రమితుమిచ్ఛః॥ ౧౭॥ ఏవమితి॥ మహాదేవోపి - స్వ
యంభూరసిభూతానాంస్పృహేత్యామమానఃవిచారయన్నపిప్రశ్నభీజం - యదజ్ఞానాదయంప్రశ్నస్తన్నావిందత్-
యతఃకమఃవిక్షిప్తః ॥ ౧౮॥ నఇతి॥ ప్రశ్నస్యపారముత్తరమభిప్రాయానాత్సర్వతితిహా-యాజ్ఞానయాహంసరూ
పేశేతియాధాహా సోనిరంతీరంచపృథక్కత్తుంశక్తః ఏవమహాగుణాంశ్చేతశ్చేతిద్వోతియితు-హంసరూపేణ ఆగ

శ్లోక్ ౧౯॥౧౦॥ ఇతి తిత్త్యకం మునిభిః పృష్టృతిష్టభగవ్యం యననోచమిత్పునకాంతోన్మద్భూత్వ త్రిరవోః తే
భ్యోఽనుదవోచతశ్చేవచనంచితాభః ॥ ౧౦ ॥ దేహాదివిత్తాత్మజ్ఞానేనలితస్మిన్మన్యరాగాభ్యసంభూత్యయమేవ విష
యచేతసోర్విశేషోభవతీతివక్తుప్రశ్నఖండనమిషేనేవతానదాత్మానాత్మవిచేకయాహత్రిభిఃవస్తునక్షతి కిమూత్మనో
యగ్రన్నతదు పాధేభూతసంఘస్యనా-యద్యాత్మక సహితస్యనస్తునఃపరమార్థకాయాస్యచినానాత్వేనతి - హే
విప్రాఃవఃయుష్మాభిఃకృతఃప్రశ్నఈదృశఃబహుషునిధాకరణమాపఃకథంఘటేత - వక్తురుత్తరఃదాతుర్వామేమమతః
శ్రియఃఅవిశేషేతత్సంకఃజాతిగుణాదివిశేషమాశ్రిత్యత్తరంవత్సమిత్యధః॥౧౧॥పంచాశ్చకేష్వీతిభూతసంఘ
విషయత్వేపిలయంఃప్రశ్నః వాచారంభఃవాచ్యాత్రేకారబ్ధః-యతోనధఃకఃకుతః-భూతేషుదేవమనుష్యాదిదేహేషు
పంచభూతాత్మకేషులతఃసమానేషుఅభిన్నేషుపునశ్చవస్తులతఃపరమకారణాత్మకాలభిన్నేషుః శ్లో ॥ వాచారంభఃకంఠ
కానోనామధేయంమృత్తికేత్యేవవత్సమితిశ్రుతేః॥౧౨॥ తత్రపంచాత్మకత్వప్రత్యక్షాదినిద్యమేవేతి పరమకారణాభే
డవోపపాదయతి॥మనసేతి॥౧౩॥నలదిభిర్యగ్యద్యహ్యతేతత్తదహమేవేత్యధః-౧౪॥జనాతీత్యవిహి కేణ- ఏతేనేవన
ర్యాత్మకోహమిత్యంజనాప్యత్తరముక్తంభవతి॥ ౧౫॥ఏవంప్రశ్నఖండనమిషేనేవాత్మస్వరూపంగానాన్యతోనిరూ
ప్యబ్రహ్మణోతిదుష్పరిహరంయత్పృష్టంశత్రోత్తరమాహయావదధ్యాయగమాప్తిగజేష్వతి ॥ ఆయమభిప్రాయః
యదికత్వకత్వభోక్తృత్వాదిరూపతయావిషయేన్యంగ్రధితంచిత్రంబుద్ధ్యాదికబ్ధవాచ్యమేనజన్య స్వరూపం భవేత్
ద్దేవంప్రశ్నపారతితిషయా ॥ తస్యాహంహంసరూపేణసకాశమగమంతిదా॥ ౧౬ ॥ ఏవమేవసూత
ఉపగీద్యకృత్వాపాదాభివందనమ్ ॥ బ్రహ్మణమగ్రతఃకృత్వా పవగీచ్చుకోభవానతి॥౧౭॥ ఇత్యహం
మునిభిఃపృష్టవత్సజ్ఞానుభి శ్రదా॥ యదవోచమహుతేభ్యస్తదుద్ధవనిజోభమే ॥ ౧౮ ॥ ఎన్నరాయన
నానాత్వమాత్మనఃప్రశ్నఈదృశః ॥ కథంఘటేతవోవిప్రావక్తుర్వామేకతశ్రియః॥ ౧౯ ॥ పంచాత్మ
కేషుభూతేషుసమానేషుచవస్తుతః ॥ కోభవానతివప్రశ్నవాచారంభోన్యసంధఃకః॥౨౦॥ మననావ
చసాద్భూత్యాగృహ్యతేనేత్యిరపీంద్రియైఃఅహమేవనమత్స్యదితిబుద్ధ్యగ్యముంజనా॥౨౧॥ గుణేష్వావిశ
తేహతగుణాశ్చేతసిచప్రజాః ॥ జీవస్యదేహాకథయంగుణాశ్చేతోమదాత్మనః॥౨౨॥గుణేషుచావిశ్చి
త్తమభీక్షణంగుణసేవయా ॥ గుణాశ్చచిత్రప్రభవామద్రూప ఉభయంత్యజేత్ ॥౨౩॥ జాగ్రత్స్వప్న
స్సుషుప్తిశ్చగుణతోబుద్ధివృత్తయః ॥ తాసాంవిలక్షణోజననాన్మిత్వేన్యవినిశ్చితః॥౨౪॥యహింసంసృతి
బంధోయమాత్మనోగుణవృత్తిడఃమయితుర్దేసితోజన్యత్యాగస్తద్గుణచేతసామ్ ౨౫॥అహంకారకృ
తంబంధమాత్మనోధణవివర్యయమ్ ॥ విద్యాన్నిర్విగ్యసం సారచింతాత్మకేస్థితస్త్యజేత్ ॥౨౬॥యా
తతస్తద్వియోగోనఘటత - తస్యత్సవ్యరూపంబ్రహ్మేవ చిత్తాధ్యాసేనతతత్వభావతయా విషయేన్యంగ్రధనం-అ
తఃస్వస్యబ్రహ్మాత్వభావనయా విషయాణాంచమిథ్యాత్వానుసంధానేనవర్వతోని వికల్యభగవంతం భజతోభవత్వేన
పరిపూర్ణఃసర్వరూపావస్థానమితి- హేప్రజాఃపుత్రకాఃసత్త్వాధిగుణేషుచేతఃఅవిశతి - గుణాశ్చేతసి-ఏవంగుణాశ్చేత
శ్చోభయంసంగ్రధితంనుదాత్మనోబ్రహ్మస్వరూపస్యజీవస్యదేహఃఅధ్యస్తఉపాధిః - నతుస్వరూపం॥౨౭॥తస్మాత్ ॥గు
ణేష్వీతి॥అభీక్షణంపునఃపునః- గుణసేవయాతత్సంసారోగుణేష్వావిశ్చిత్తం తేచపునర్వాసనానూపేణచిత్రేకేషే
ణభవంతీతితథా-తేగుణాశ్చేతశ్చ- ఏవంయదుభయంతీత్మద్రూపస్యకాత్మకేత్ ॥౨౮॥ననుజాగ్రదాచ్యవస్థావతఃకుతః
కూట స్వరూపతాత్రాహ॥జాగ్రదితి॥జాగ్రత్-జాగరఃస్వప్నఃసుషుప్తిశ్చేతిబుద్ధేరేతాన్వృత్తయః తాన్యస్యాభావికాః
కింతుశ్లో॥సత్త్వాజ్ఞాగరణంవిద్యాగ్రజనా స్వప్నమాదితీ ॥ప్రస్వాపంతమనాజంతోస్తురియంత్రిషుసంతతమితివత్స
మూలకమేగుణతేవ జీవస్తువిలక్షణః తదవస్థాంసారహితేవవినిశ్చితఃకుతః తాసాంసాత్వేన్య ॥౨౯॥ ననుతహికథ
మహంజాగమీకాత్వాది- ప్రతితిస్త్రాహ॥ యహింసాతి॥ యహింసాస్తాత్సమగ్యోన్యతిః సరణమనయేతిసంస్యతిః-
శుద్ధితయాబంధోయం ఆత్మనోగుణవృత్తిడదాతి - తస్మాత్సయితుర్దే- స్థితస్సన్నియంసంసృతిబంధంజన్యతీ - త
త్తదా-గుణచేతసాంగుణానాంచేతసశ్చాన్యోన్యత్యాగోభవతి॥౩౦॥ కథంసంస్యత్యాగంధఃకథంచతజ్జన్యత్రదాహ॥
అహంకారేతి॥అహంకారేణకృతంబంధంఆత్మనఃఅధణవివర్యయం అనందాద్భావరదేనలసంధాహేతుంవిద్యాజానక
నకన్నిర్విగ్య దుఃఖమేతదిజ్ఞాత్వాతుర్దేసితోభూత్వా- సంసారచింతాం సంసారబుద్ధిః తస్మిన్చింతాంఅభిమఃసం

తత్కృతాంభోగచింతాంచత్యజేత్ || ౨౯ || యావదేవంసత్యజేత్తావత్తస్య కర్మజ్ఞానాదిసర్వంవ్యధామిత్యాహ |
యావదితి || యద్యపిజాగతికమాకాదిషుతథాపిస్వపాక్షావశ్యన్నివభవతి - యతఃలజ్జఃఅసమ్యగ్జ్ఞే-అజ్ఞజా
గరస్యస్వప్నత్వేదృష్టాంతఃస్వప్నఐతి || ౩౦ || ననుకథంవేదప్రమితవణాశ్శ్రీమకమాకాదినాన్ధీర్నివతేతతతాహ |
అసత్త్వదితి || భావానాం దేహాదీనాం - తత్కృతాభిదావణాశ్రమాదిరూపా - గతయఃస్వగాకాదిఫలాని - హే
తవకమాకాణిచలన్యాత్మనోమృషా-అవిద్యావద్విషయోవేదఐతిభావః || ౩౧ || యుక్తిభిరిత్యుక్తంతాపివయుక్తీరాహ ||
యఐతి || అథాకాస్థూలదేహాదీక - సమస్తకరణైఃచక్షురాదిభిఃభుజ్కై - కథంభూతాకాఅనుక్షణధమికాక్షణిక
భాల్యతారుణ్యాదిధర్మకవతః - యశ్చస్వప్నేహృదిజాగరదృష్టసదృశావాసనామయాకాభుజ్కై - యశ్చనుషుప్తే
తాకాసర్వాకాక్షణసంహరతి - సవకః కుతఃత్రిగుణైర్విద్యుత్అవస్థాత్రయదగ్నిస్తా - ననుజాగ్రదవస్థానర్వేంద్రియా
ణిపశ్యతి - స్వప్నఃమనఃసుషుప్తంతత్సంస్కారవిశేషాబుద్ధిః - కథమాత్మాతదగ్నిస్తాతతాహ ఇ ద్వియేశఃసనుక్షింద్రి
యేశాలపివిశ్వేతైజసప్రాజ్ఞాభిన్నాః - నకతఃస్వృత్యాపృథిసంధానేన సర్వావిస్థాస్వస్వయాత్ - యఃస్వప్నానదా
క్షుంయశ్చతదనంతరంసకించినవేదిమంసపవన తహిజాగమికాతికాధిభేదేనవిశ్వాదివ్యవహరఐతిభావః - ఏతే
సభావ్యయనాద్యసంస్థాస్వప్నైఃసంధానేనఆత్మైక్యంప్రప్తవ్యం || ౩౨ || తతఃకిమతలహ || ఏవమితి || గుణతోయాపితా
మనఃసత్త్వగ్నిస్థాప్రాణ-మనవిన్ద్యూమయిక్యతానతత్త్వవిస్మయంతినిశ్చితలత్యయావః అఖోః ద్వేష్టేయాయం - అఖ
వన్నానాధాకాక్షిఃపుంసాననివతేతయ్యుక్తిః | జాగత్యకపిస్వపస్వజ్ఞస్వప్నేజాగరణంయథా || ౩౦ ||
అసత్త్వాదాశ్చోన్మేషాంభావానాంతత్కృతాభిదా | గతయోహేతవశ్చస్వప్నమృషాస్వప్నదృశోయ
థా || ౩౧ || యోజాగరేబహిరనుక్షణధమికాక్షణికాభుజ్కై - సమస్తకరణైఃస్వాదితత్సదృశా | స్వ
ప్నేధనుక్షణసంహరతేనవకస్వృత్యస్వయాత్త్రిగుణవత్త్రిగుండ్రయేశః || ౩౨ || ఏవంవిమృశ్యగుణ
తోమనస్తస్త్రిసంస్థామన్మాయాయుక్యతాఐతినిశ్చితాధాకః | సంభిద్యహదకమనుమానసదుక్తితీ
క్షేణజ్ఞానానిసాధజతిమాఖలనంతయోధిమ్ || ౩౩ || ఈక్షేతవిభిమమిదంమనసోలిలాసందృష్టవినష్టమతి
లోలమలాతచక్రమ్ | విజ్ఞానమేకమురుధేవవిభాతిమాయాస్వప్న సిద్ధిధాగుణవిసర్గకతోవికల్పః || ౩౪ ||
దృష్టింతతప్రతినినత్యగనివృత్తశృష్టసూక్ష్మీంభవేన్నిజసుఖానుభవోనిహః | సందృశ్యతేక్వచిదిదంయద
వస్తుబుద్ధ్యాశ్చక్రంభిమాయనభవేత్స్మృతిరానిపాతాత్ || ౩౫ || దేహంచవశ్వరమవస్థితిముత్థితంవాసి
ద్ధానపశ్యతియతోధ్యగమత్స్వరూపమ్ దేవాదపేతమధదేవనశాదుపేతంనానాయథాపరికృతంమదిరా
మదాంధః || ౩౬ || దేహాపిదేవవశగః ఖలుకమయావత్స్వరంభకంప్రతినమిక్ష్యతపవనాను | తం
లసంతయానామాధింఅధీయంతేఅస్మిన్నితిఆధిరహం కారస్తంసంభిద్య - హదాంహృదిస్థితంమాం భజతేనభిత్వా
లదాహ అనుమానేస్వదుక్తిః సతామువదేక్షేత్సృగ్రిభిశ్చప్రీత్యైనజ్ఞానఖండేన || ౩౩ || అనుమానానిదశఃయతి | ఈక్షే
తేతి || ఇదంజగత్ విభిమమిక్షేత - అత్రహేతవః-మనోవిజృంభి తత్త్వాత్ దృష్టత్వాత్ వివాశిత్యాచ్చస్వప్ననల్అతి
చంచలత్వాచ్చ అలాతచక్రవత్ - ననుభిమాపినిర్విషయః కథంస్యాత్తత్రాహ-విజ్ఞానమితి- నిగమనంతస్మాత్త్రి
ధాయోయం గుణపరిణామ కృతోవికల్పభేదః సస్వప్నవస్వప్నపాసామాయేతి || ౩౪ || తస్మాత్ || దృష్టిమితి || త
తఃదృశ్యాత్ దృష్టిప్రతినినత్యగనిజసుఖానుభవోవేత్ - తన్నేచ్ఛల్యాధం చనివృత్తతృప్తః తూష్ణింనిహిత్వాశ్చభ
వేత్ - మనోవాక్యాయవ్యాపారహితఐత్యధాకః - సనుదేహవతఃసర్వదాద్వేతదృష్టిప్రతినినతతనాయోగాత్పునః
సంసారస్సన్యదేవతత్రాహ సందృశ్యతఐతి || క్వచిదావశ్యకాహారాదిషు యద్యపిదంసం దృశ్యతేతథాపిపూణామ
వస్తుబుద్ధ్యాయత్త్యక్తంతత్సనమోహాయనభవేదేవ కింతుదేహపాతపర్యంతంస్మృతిః సంసారమాత్రేణావభా
సోధవేదిత్యధాకః || ౩౫ || ఏతదేవోపపాదయతి || ఆసనాదుత్థితం ఉత్థాయతత్త్రేవస్థితంతతః క్వచిదపేతంనిగతం
పుంస్తత్త్రేవోపేతంవాదేహ మపినానుసంధతే కుతోన్యత్ - యతః యేనదేహేన - స్వరూప మధ్యగమతేజ్ఞాతి
వాతంతదేహం - యతఃకారణాదితా - అత్యతాననుసంధానేదృష్టాంతః వాసఐతిపరికృతం పరిహితంవాసః గణ
వాసింతంవాదానవేత్తితద్యత్ || ౩౬ || సనుచయఃపరిపాల్యమానోపిముచూషాతితంచేన్నపశ్యతితిహింపతేదేవనే
త్వాహ | దేవాఐతి | దేవవశేనగచ్ఛన్స్వరంభకంకమమావదస్తి తావత్సర్వంతంప్రతినమిక్ష్యతపవనాను | పా

శ్లో॥తతఃపంచదశేప్రోక్తాస్సిద్ధయోధారణానుగాః । శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తావంతరాయతయూమతాః ॥ ఏవంమనోయం
జతోయోగినోంతరావిభవంత్యఃసిద్ధయోప్యంతరాయప్రాయావవ - అతస్తావదహృత్కృష్ణః మేనర్హరవవః - బేదితః
కుంసిద్ధిరాహః॥జితేంద్రియస్యేతి॥య్యక్తస్యసిరచిత్తస్య॥౧॥ కయేతి॥ సిద్ధితి వితక్తే-కాస్విత్ కన్నామ - కన్నామ
దృశీవా-ధారణాశ్చకతీతిప్రశ్నాంతరేవాశ్చబ్రహ్మవేతజ్జానాసినాన్యత్రాశయేనాహ-యోగనామితి॥ ౨॥ సిద్ధి
తి॥ధారణాశ్చఅష్టానశేత్యనుమంగః - యోగపారగైరితిత్రికాలజ్ఞత్వాదిఃసైద్ధిరన్యేషిజానంతేతిభావః - అ
ప్రధానముఖ్యఃస్వభావతిః ఆశ్రయోయానాంతాః మత్సయాన్యంవాప్తే ముకించన్నైవభావంతేతిభావః -
హేతవనత్త్వేనకృష్ణమహేతుకాః॥౩॥తాఃస్వరూపేణోద్భవంతిసాధౌ-కావంచభిః॥అణిమేతి అణిమామహిమాఅభిమ
మూతే-దేహస్యతిస్సిద్ధయః - ప్రాప్తిర్నామసిద్ధిః సర్వప్రాణి నామంద్రియైస్సహత త్తదధిష్ఠాత్మజేతా
ణసంబంధశ్చత్యధః॥ శ్రు ॥ తేషుపారలెకీకేషుదృష్టేషుదశాచయోగ్యేషుషిసర్వేషు భూవిసరాదిహితేషువిస
కామ్యంభోగదశానసామన్యకాసిద్ధిః-శక్తిర్నామమాదృగ్ - తదంతభూతానాంప్రేణం - తత్తత్త్వేనామాయాఃఆ
న్యేషుతదంతభూతానాంప్రేణంఈతానామసిద్ధిః॥౪॥గుణేష్యేతి॥విషయభోగేష్వస్వంగోవశితానామసిద్ధిః - యత్కా
మఃయద్యత్సుఖంకామయతే తత్తదవస్యతీతస్యతస్యసీమాసంప్రాప్నోతీతిసిద్ధిః - ఔత్పత్తిః-వాన్యభావికృత్సంపితయా
శ్చేత్యధః॥౫॥గుణహేతుకాస్సిద్ధిరాహః॥అనూమి-మత్త్వమితి॥అనూమిమత్త్వంతుప్తిపాదరాహిత్యం-మూలేశ్రవ

శ్రీభగవాన్ ॥ జితేంద్రియస్యయ్యక్తస్యజితశానస్యయోగినః । మయిధారయతశ్చేతదపిప్రపంచేసిద్ధ
యః॥౧॥ఉద్ధవః॥కయాధారణయాకాస్విత్కృష్ణంవాసిద్ధిరచ్యుత । కృతాసిద్ధియోబాహియోగినాంసి
ద్ధిబోధవాన్॥౨॥శ్రీభగవాన్॥సిద్ధయోష్టాదశప్రోక్తాధారణాయోగపారగైః । తానామష్టామత్ప్రధా
నాదశే వగుణహేతవః॥౩॥అణిమామహిమామూలేలభిమాప్రాప్తిరింద్రియైః । పాకామ్యంభోగిత
దృష్టేషుశక్తిప్రేణమీశతా ॥ ౪ ॥ గుణేష్వస్వంగోవశితాయతామస్తవస్యతి ఏతామేసిద్ధయస్సా
మ్యుత్పత్తావౌత్పత్తికామతాః॥౫॥అనూమి-మత్త్వందేహేస్యోదూరశ్రవణదశానమ్॥మనోధవకామ
రూపంపరకాయప్రవేశనమ్॥౬॥స్వచ్ఛందమృత్యుదేవానాంసహస్రీజానుదశశానమ్ । యథాగంకల్ప
సంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతాగతిః॥౭॥ త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వంపరచిత్తాన్యభిజ్ఞతా । అగ్న్యైశ్చాంబువిహ
దీనాంప్రతిప్రంభోపరాజయః॥౮॥ ఏతాశ్చోద్భేదతఃప్రోక్తాయోగధారణసిద్ధయః । యయాధారణయా
యత్సాన్యధాన్యాత్తన్నిబోధమే॥౯॥ భూతనూత్నోత్సానిమయితన్మాత్రంధారయకామనః॥ అణిమా
నమవాప్నోతిత్వాత్మో-ననోమ ॥౧౦॥మహత్సాత్మస్త్వయి-రేయధానంస్థంమనోదధతే॥మహిమా
నమవాప్నోతిభూతానాంచపుధక్ష్పృథక్॥౧౧॥ పరమాణుమయే చిత్తంభూతానామయిరంజయన్॥

కాలసూక్ష్మార్థకాంతయోగీలఘుమానమవాప్నుమాత్॥౧౨॥ధారయకమయ్యహంతిత్వేననోవేకా
ణంకతానంచేతిద్వేసిద్ధి - మనోవేగేన దేహస్యగతిః- కామితరూప్రప్రాప్తిఃపరకాయేప్రవేశః॥౬॥ గ్వచ్ఛంగమృత్యురితి
స్వేచ్ఛామృత్యుః - అస్సరోభిస్సహదేవానాంయూక్రీడాస్తానామనుదశశానం - సంతల్పనరూపప్రాప్తిః-అపతిహతా
ఆనమంతాదగ్ధతిర్యస్యాస్సా అజ్ఞాచేత్యేతాదశ॥౭॥ తుప్రసిద్ధిస్సపంగాహ ॥ త్రికాలజ్ఞత్వమితి॥అద్వంద్వంశీతోష్ణాద్వన
భిభవః అగ్న్యైదీనాం స్తంభనః॥౮॥ఏతాశ్చితి॥ తత్తద్ధారణాదిభిస్సహవిశేషతోనిరూపయతి-యదేతి యావత్సమాప్తి
న్॥౯॥భూతేతి॥ భూతనూత్నోపాధౌమయి- తన్మాత్రంభూతనూత్నోకారంసః - తన్మాత్రోపాసకః- మమమ-యమశి
మానం॥౧౦॥మహతీతి॥ మహత్తత్త్వోపాధౌమయి- యథానంథ మహత్తత్త్వాకారంభూతానాంచేతిఆకాశాదిభూతో
పాధౌచమయిమనోధారయకత తద్భూతమహిమాసంప్రాప్నోతీత్యర్థః॥౧౧॥ పరమాణుమయశ్చితి॥ వాయ్వాదిభూతా
నాయేపరమాణవస్సస్యయేతదపాధౌమయిచిత్తరంజయన్ ధారయన్ యోగీకాలసూక్ష్మార్థకాంతకాలపరమాణవా
పాధిరూపతామితిలఘుత్వవివరణం తద్దుక్తం॥శ్లో॥సకాలఃపరమాణువేకయోభుజ్జేపరమాణులామితి॥౧౨॥ధారయ
న్నితి॥వేకారికాహంకారోపాధౌమయి-అఖిలంఏకాగ్రం-ఆత్మత్వంఅధిష్ఠాత్మత్వం-అత్రహేతుః -మన్మనాఃమయిమనో
ధారణాప్రభావాదేవభవతి నాత్రాతీతహేతురనుసంధేయశ్చిభావః ఏవం శ్లో ॥ మద్ధారణానుభావేనమద్యోగబలమా
త్రితత్త్వాదిషుద్రష్టవ్యం॥ ౧౩॥ మహతీతి॥ క్రియాశక్తిప్రధానంమహత్తత్త్వమేవసూత్రంతమపాధౌమయి - సమః

పారమేష్ఠ్యంసర్వోత్కృష్టంప్రాకామ్యంవిందతే - కథంభూతస్య - అవ్యక్తంజన్మయస్యతస్యనూత్రస్యతదుపాధేః మ
మేత్యభావః॥౧౮॥విష్ణోవితి॥త్ర్యధీశ్వరేతిగుణమాయానియంతరి అతఏవకాలవిగ్రహేఽకలయిత్యరూపేఅంలర్యామిణి -
ఈశిత్యంవిశిష్యే - తేత్రజ్ఞానాంజీవానాంతేత్రాణాంతదుపాధీనాంచచాదనాంప్రకణం - సతువిశ్వపుష్ట్యాదికత్వ
త్వలక్షణమిత్యభావః॥౧౯॥నారాయణఇతి॥తురీయాశ్లే॥శ్లో॥విరాడ్ధీరణ్యగర్భశ్చకారణంచేత్యుపాధయః । ఈశస్యయత్త్రి
భిహేనంతరీయంతత్వదంవిదురితి-ఏవంలక్షణే॥శ్లో॥ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్చియః । జ్ఞానవైరాగ్యయో
శ్చైవషన్నాంభగఇతీరణా-తదవ్యతిభగవచ్ఛబ్దశబ్దే॥౧౯॥నిగుణఇతి॥యత్ప్రపరమానందరూపే-సర్వోపికామస్తదంశ
భూతఃఅవసీయతేనమావ్యతే ॥౧౯॥అతఃపరంగుణహేతుకాస్సిద్ధిరాహ॥శ్వేతద్వీపేతి ॥ శుభేనత్వాత్మకేశ్వేతతాంశుద్ధ
స్వరూపతాం॥౧౯॥ మయీతి॥ ఆకాశాత్తాయఃప్రాణఃసమష్టిరూపఃతద్రూపేమయి - మనసాఘోషంనాదంచంత
యఃఅసౌహంసఃజీవః తత్రఆకాశే ఉపలభ్యాజ్ఞాతానః-తత్ప్రస్థాఃవిచిత్రాఃవాచఃశృణోతి - యద్వా - తత్రాకాశే-
ఉపలభ్యాఃఅభివ్యక్తాఃయాభూతానాంవాచఃతాః దూరతఃశృణోతి॥౧౯॥ దూరశ్రవణముత్వాదూరదశనమాహ॥ చ
తురీతి॥ త్వష్టాఆదిత్యతస్మిన్నపరిచ్ఛిన్నే -చతుఃసంయోజ్యతంచతుషిసంయోజ్య - తత్ప్రభయసంయోగేమాంధ్యా
యఃవిశ్వందూరతఃపశ్యతి॥౨౦॥మనఃఇతి॥ మనోదేహంచతదనువర్తినావాయునాసహమయిసుసంయోజ్యయామధ్య
రీకేజులమ్॥సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వంప్రాప్తింప్రాప్తోతిమన్మనః॥ ౧౩ ॥ మహత్వాత్మయిన్నూత్రే
ధారయన్మయమానసమ్॥ ప్రాకామ్యంపారమేష్ఠ్యంమేవిందతేవ్యక్తజన్మనః॥ ౧౮ ॥ విష్ణోత్ర్యధీశ్వరేచి
త్రంధారయన్కాలవిగ్రహే । సఈశిత్యమవాప్నోతితేత్రజ్ఞతేత్రచాదనామ్॥ ౧౯॥ నారాయణేతురీ
యాశ్లేభగవచ్ఛబ్దశబ్దే॥ మనోమయాదధద్యోగీమధ్యమావశితామియాత్॥౧౯॥నిగుణేబ్రహ్మణి
మయిధారయన్విశదంమనః॥పరమానందమాప్నోతియత్రకామోవసీయతే॥ ౧౯ ॥ శ్వేతద్వీపపతేచి
త్రంశుభేదర్శయమేమయి॥ ధారయన్శ్వేతతాంయోతిషడూమిఃరహితోనరః॥౧౯॥మయ్యాకాశాత్మ
ప్రాణేమనసాఘోషముద్వహా । తత్ప్రేపలభ్యాభూతానాంహంసోవాచశృణోత్యసా॥ ౧౯॥ చతు
స్తవ్వపరిసంయోజ్యత్వస్తవ్వపరిమచతుషి । మాంతత్రమసాధ్యాయన్విశ్వపశ్యతీనూత్కృత్॥౨౦॥
మనోమయిసుసంయోజ్యదేహంతదనువాయునా । మధ్యరణానుభావేన తత్ప్రాత్యయత్ప్రేమనః॥
౨౦॥యదామనఉపాదాయయగ్యద్రూపంబుభూషతి॥తత్తద్యవేన్మనోరూపంమద్యోగబలమాశ్రయః॥
౨౦॥పరకాయవిశేషిగ్ ఆత్మానంతత్రభావయేత్ । పిండంహిత్యావిశేష్కృతా వాయుభూతమ్
డంఘ్నినత్॥౨౩॥పాష్ట్యాపీడ్యగుండంప్రాణంహృదురకంఠమూఢః । అర్చ్యోబ్రహ్మరంధ్రేణబ్ర
హ్మసీతోత్పన్నజేత్తను॥౨౩॥విహరిష్యన్సురాక్రీడేమత్తస్యసత్త్వవిభావయేత్॥విమానేనోపతిష్ఠంతి
సత్త్వప్రతిమరస్త్రియః ॥ ౨౩ ॥ యదా సంకల్పయద్బుద్ధ్యా యదావామత్పరః పుమాన్ ।
జాక్రియతేతస్యాప్రభావేన - యత్రమనోయాతి - తత్రాత్మాదేహాయాతీత్యభావః - యద్వా-మనఃకత్వ - ఆ
త్మానంవాయునాసహదేహంచమయిసుసంయోజ్య యత్రయాతి-తదనుతత్రదేహాయాతీతి ॥ ౨౦ ॥ యదేతి॥మ
నఃఉపాదాయఉపాదానకారణంకృత్వా - యద్యదేవాదిరూపంభవితమిచ్ఛతి-తత్తస్యనోరూపంమనసోభీష్టంరూపం
యోగీభవేత్ కుతః - యతోమద్యోగబలమాశ్రయః-యోహమచింత్యశక్తిరన్నాకారస్తస్యైవమయిసోయోగో
ధారణాతస్యబలంప్రభావఃసప్రకాయఃకారణం॥౨౦॥పరకాయమితి ॥ యత్రప్రవివేక్షితతత్రాత్మానంచంతయేత్ -
తతఃపిండంస్వదేహంహిత్యాప్రాణః ప్రాణప్రధానలింగశరీరోపాధిః - వాయుభూతఃబాహ్యనాయాభూతః ప్రవిష్ట
సేనమాగేఃకేత్యభావః షడంఘ్నివత్ భృంగోయథా - పుష్పాత్పుష్పాంతరమనాయాసేనప్రవిశతితద్యత్ ॥ ౨౩ ॥
పిండంహిత్యేత్కృతంతస్యకారంకథయన్చచ్చందమృత్యుమాహ ॥ పాష్ట్యేతి॥పాష్ట్యాపాష్టిణా- గుండంబిరు
ధ్యప్రాణంప్రాణోపాధిమాత్మానం - బ్రహ్మరంధ్రేణమూఢఃద్వారేణ - బ్రహ్మేత్మపలక్షణం బ్రహ్మ అన్యద్వా
అపేక్షితంస్థానం-మనసావిత్యాప్రాప్యత్వా ॥ ౨౩ ॥ విహరిష్యన్మితి॥మత్తస్యసంమూర్తిరూపంశుద్ధంసత్త్వంచ
తయేత్ - తదానత్త్వప్రతయః సత్త్వంశభూతాః ॥ ౨౩ ॥ యదేతి ॥ యదానాకాలేపి యథావేతిపాశే
యథావాదేనకేనాప్రకారేణ - బుద్ధ్యాసంకల్పయేత్ - తత్తథాయథావత్ప్రాప్నోతీత్యభావః - యద్వా -

సంకల్పయేత్ - యథావామత్సరోమయివిశ్వాసవాణ్ధవతి- తథాతదనురూపంసర్వప్రాప్తోత్తీర్ణత్యధః-కింకుర్వత్
సత్యేసత్యసంకల్పేమయినోయుంజః॥ ౨౬॥ యథితి॥ మదితివృథాపదంమమేత్యధః- ఈశితుఃసర్వవియంతః-
వశితుఃస్వతంత్రస్య-మమభావంస్వభావంప్రాప్త-ఏతాఃగుణశేతనః॥ ౨౭॥ మర్షకృత్తితి॥ అతఃపరం తాద్రధార
ణావిదగ్ధతీకాలక్షణ్యైర్ధారణానూచితా- త్రైకాలీతీకాలవస్తువిషయా స్వజన్మమృత్యుభ్యాముపబృహితాతత్స
హితా అనయేవపరచిత్తాద్యభిజ్ఞతాపిన్యాఖ్యాతా॥౨౮॥అగ్న్యవిచిరితి॥ అగ్న్యవిచిర్యవహూతి తూన్యోభవాని
త్యేవంభూతంయోగమయం- త్రేనాభిభూయేత్ - అత్రపేతుః-మద్యోగేతి యాదసాముదకం యథాభిభూతకంన
భవతి-తథాతన్యవపుషోగ్న్యవయత్యధః-అనయేవాద్వంద్వతాపిన్యాఖ్యాతా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరితి॥ మద్విభూ
తీఃమమావతారాన్ ధ్వజాదిభిస్సహ॥ ౩౦॥ ఉపసంహరతి॥ ఉపాసకస్యేతి॥ ఏవంపుష్పధగ్ధారణాదిభిః॥ ౩౧॥ యద్వా
కింనానాధారణాప్రియాసేన- ఏకయేవసర్వాసిద్ధయోభవంతీత్యాహ॥ జతేంద్రియస్యేతి॥ మద్ధారణాంనారాయణే
తురీయాభ్యేత్యత్యోక్తాం-యానుదులభాస్యాత్-సాకాను నకాచిదిత్యధః॥ ౩౨॥ యన్యస్యేనం తథాపినసా
ధ్యాన్త్యత్యాహ॥అంతరాయానితి॥౩౩॥తస్మాదహేతుకీయమేవధారణాకార్యా-సాన్యాకామ్యాన్త్యాహ॥ జన్యేతి॥ జ
న్యనేవకాశ్చిత్సిద్ధయోభవంతి-యథాదేనానాం-యథాచయావసాముదకస్తంభః - పక్ష్యాదీనాంపంచరత్నాదీ-తదు
మయినత్యేమనోయుంజః-తథాతత్సముపాశ్నుతే॥ ౨౬॥ యోమద్భావమునప్రాప్త ఈశితుఃస్వశితుః
పుమాన్సకుతశ్చిద్విపద్యేతతస్యచాజ్ఞాయథామమ॥ ౨౭॥మన్మత్కార్యవృద్ధచిత్తస్య యోగినోధారణా
విదః॥తస్యత్రైకాలీకీసిద్ధిజన్మమృత్యుపబృహితా॥౨౮॥అగ్న్యవిదిభిఃహస్యేతమునోగ్యగమయం
వపుః॥మద్యోగశాశ్చ-తచిత్తస్యయాదసాముదకంయథా॥ ౨౯॥మద్విభూతీరభిధ్యాయశ్రీవత్సాదివి
భూషితాః॥ ధ్వజాతపత్రవృక్షనేస్తభవేదపరాజితః॥ ౩౦॥ఉపాసకస్యమామేనం యోగధారణయా
మునేఃసిద్ధయఃపూర్వకథితాఉపత్తిపంత్యశేషతః॥ ౩౧॥ జతేంద్రియస్యదాంతస్య జితశ్వానాత్సరో
మునేః॥మద్ధారణాంధారయతఃకానుసిద్ధిస్తుదులభా॥౩౨॥అంతరాయాన్యదం త్యేతాన్యంజతీయోగ
ముత్తమమ్॥మయానంపద్యమానస్యకాలక్షణపణపేతవః॥ ౩౩॥ జన్మపథితపోమంత్రైర్యావతీరహసి
ద్ధయః యోగేనాప్నోతితాస్సర్వానస్త్రైగ్యోగగతింత్యజేత్॥ ౩౪॥ సర్వాసామసిద్ధిహం హేతుః
పతిరహంప్రళుః॥ అహంయోగస్యసాంఖ్యపృథ్వ్యబ్రహ్మనాదినామ్॥ ౩౫॥ అహమాత్మాంతరోబా
హ్యాన్యావృతస్సర్వదేహినామ్॥ యథాభూతానిభూతేషు బహిరంతస్త్వయంతథా॥ ౩౬॥ ఇతిశ్రీమ
ద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-పంచదశోధ్యాయః-

ఉద్గః॥ త్వం బ్రహ్మపరమంసాక్షాదనాద్యం తమపావృతమ్॥ సర్వేషామపిభానానాం త్రాణస్థిత్య
క్రంపాతంజలేశ్లో॥జన్మానృషితపోమంత్రయోగజాస్సిద్ధయస్సస్థితాఇతి-యోగేనమద్ధారణామిత్యుక్తేన-యోగగతం
మత్సలోక్యాదియాహం॥౩౪॥తత్పుత్రఇత్యుతపహగ్దేన॥సర్వాసామితి॥ ప్రభుత్వోపపాదనంపేతుః కారణం - పతిఃసా
లయితాచేతికించ-నకేవలసిద్ధినామేనప్రళుః-అపితుమోక్షాదీనామపీత్యాహ॥అహమితి॥ యోగోమోక్షః- సాంఖ్యం
తత్సాధనంజ్ఞానం ధర్మస్య-తదుపద్యేగ్మాణాం బ్రహ్మనాదినాంచ॥౩౫॥ కుతస్తత్రాహ॥అహమితి॥ సర్వదేహినాం జీ
వానామాత్మాయతఃఅంతరఃఅంతర్యామి॥శ్రుషీషతతత్కార్యమ్యమృతఇతిశ్రుతే-తహింకిమంతర్వర్తికత్వాత్ప
రిచ్ఛిన్నః-న బాహ్యచ్ఛవ్యావక ఇత్యర్థః అత్రపేతుః అనావృతః ఏతత్సద్వస్తాంతమాహ - భూతేషుచతుర్విధేషుమహా
భూతానియథా అంతరబహిష్కృతవంతి-స్వయమహామహితేత్యధః॥౩౬॥

ఇతిభావాధాదిపికాయాః-పంచదశోధ్యాయవ్యాఖ్యాన-

శ్లో॥ షోడశేతుమారేరావిర్భావయంత్రావిభూతయః॥ జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషణోపవణితాః॥ అంతశ్చిత్రేనయద్వా
నమశక్యమకృతాత్మనాం॥ అంతస్తద్యోగతావత్త్యేవిభూత్యాదినిరూపణం॥ ఏవంతావన్నాధ్యాయామష్టప్రశ్నా
నిరూపితాః॥బ్రహ్మత్వసంభవేతావత్ప్రమాదిచతుష్టయోబంధమున్యోశ్చనిధాన్దేవద్యున్యోశ్చతతఃపరే॥ ద్వాదశేనం
తరంకర్మకృతత్యాగవ్యవస్థితే॥ హంసేతిహంసతోయోగనిష్ఠాయాంచత్రయోదశే॥ శ్రీయస్సాధన నిధాన్దేధ్యానే
చేవచతుర్దశే॥ ధారణాసిద్ధిధేచప్రసంగేననిరంతరే॥ ఉద్భవప్రశ్నతోదత్తముత్తరంహరిశోచితమ్॥ షోడశేభూతివి

స్తావోద్వయోర్వ్యాకాశ్రమప్రతేజ్ఞానాదినిణయేచాత్మోయమాదీనాంచనిణయే-యోగత్రయాధికారేతావింశేచత
దసంతరం తత్త్వసంఖ్యావినాదేచపుంప్రకృత్యోర్వివేచనే || జన్మమృత్యుప్రకారేచద్వావిశేద త్తము త్తరంపరాప
రాధసహనేచత్త్వస్తదనంతరేః || స షమిశేక్రియాయోగప్రశ్నేతదుపపణానం | అష్టావింశేతతఃప్రోక్తా జ్ఞానయో
గోపసంహృతిః || సంసారసంభవప్రశ్నేతస్మధ్యేద త్తము త్తరమ్ | తదశక్త్యాపునఃప్రశ్నే భక్తియోగోపసంహృతిః ||
ఏవంప్రశ్నోత్తరాణ్యత్రక్రమేనైతానివిశేషః | అహమాత్మాంతరోబాహ్యానావృతస్సర్వదేహీనామ్ || యథాభూ
తానిభూతేషుబహిరంతస్వయంత ధేత్యుక్తం - తత్రభూతానియథాక్యచిత్ కేనచిత్ గుణవిశేషేనోద్రిక్తానివతంశే
క్వచిత్సామాన్యహాపేక్షేవ తథాత్వమపిక్వచిత్తధంవతఃసేషితివిభూతీః ప్రస్తుంప్రథమంతావదుక్తమేవ సర్వాస్మిక్తస్వ
మనువదతి || త్త్వబ్రహ్మేతి || అపవృతంనిరావరణంస్వతంత్రంవా అతఏవసర్వేషామపిత్యాణంరక్షణం స్థితిక్షేప
నం-త్రాణస్థితిసహితోఅప్యయోగ్యవేయస్తాత్ - సఃత్వంఉపాదానకారణమిత్యుభయః || ౧ || అత్రసంచారం ప్రమా
ణమాహ || ఉచ్చావచేష్టితి || యథాతధ్యేయధాధాత్వేన-సర్వభూతకారణంత్యాం - బ్రాహ్మణఃకేదతాత్పర్యవి
దః || ౨ || ఏవంకారణత్వేనసర్వాత్మత్వమసూక్ష్మవిభూతిఃప్రచ్యుతి || యేష్టితి || ఉపాసీనాఃసేవమాం స్సంతః || ౩ || దుష్టే
యత్స్వమేహమా || గూఢఃకృతి || గూఢఃఅస్ఫుటః-భూతానాంప్రాణిరాంమధ్యేతత్రహేతుః - భూతానామాత్మాఅంతర్యా
మి-అత్రాపిహేతుః-హేభూతభావనేతి - సత్త్వయా || ౪ || తావనాకల్యేనప్రచ్యుతి || యాకృతి || హేమహవిభూతే-యాః

ప్యయోగ్యనః || ౧ || ఉచ్చావచేచుభూతేషుమజ్జేయమకృతాత్మభిః || ఉపాసతేత్వాంభగవన్యాధాతధ్యే
నబ్రాహ్మణః || ౨ || యేషుయేషుచభావేషుయేనత్వాంపరమమయః || ఉపాసీనాఃప్రపద్యంతేసంసిద్ధిత
ద్వసస్యమే || ౩ || గూఢశ్చరసిభూతానాంభూతాత్మాభూతభావన | సత్త్వాంభూతానివశ్యంతి పశ్యంతంమో
హితానితే || ౪ || యాఃకాశ్చభూమాదివిచారసాయాంవిభూతయోదిక్షుమహవిభూతే | తామహ్యమా
ఖ్యాన్యనుభావితాస్తేనమామితేతీధావదాంఘ్రిపద్యమ్ || ౫ || శ్రీకృష్ణః || ఏవమేతమహంసృష్టప్రశ్నం
ప్రశ్నవిదాంనర | యుయుత్సునావిసశనేనపత్యైరజ్జనేనవే || ౬ || జ్ఞాత్యాజ్ఞానివధంగవ్యాకమధమ్యం
రాజ్యహేతుకమ్ | తత్రోనివృత్తిహంతాహంహతోహమితిలోకికః || ౭ || సతదాపుగుషన్యాశ్శ్రీయుక్త్యా
మేప్రతిబోధితః | అధ్యభావతమామేనయథాత్వంరణమూఢాని || ౮ || అహమాత్మోద్ధనామిషాంభూ
తానాంసుహృదీశ్వరః | అహంసర్వాశిభూతానితేషాంసిత్త్యుచ్ఛాప్యయః || ౯ || అహంగతిగతమతాం
కాలకలయతామహమ్ | గుణానాంచావ్యహంసామ్యంగుఃస్వాత్మత్తిగోగుణః || ౧౦ || గుణానామస్వహం
సూత్రంమహతాంచమహానహమ్ | సూక్ష్మాణామస్వహంజీవోదుజాయానామహంమనః || ౧౧ || హిరణ్య
గర్భోవేదానాంమంత్రాణాంప్రణవస్త్రివృత్ | అక్షరాణామకారోస్తిపదాని ందసామహమ్ || ౧౨ ||

కాశ్చిద్భూమ్నాద్విషుతేవిభూతయః-రసాయాంరసాతలే అనుభావితాఃత్వయేవకేనచిచ్ఛక్తివిశేషేణసంయోజితాః
తీధానాంపదంచతదంఘ్రిపద్యంచ || ౫ || సరావతారభూతాజ్జనప్రశ్నసంవాదిత్యాత్మనాయం ప్రశ్నస్సాధీయానితి
తావదనుమోదతేత్రిభిః || ఏవమితి || ప్రశ్నంప్రప్తవ్యం సపత్యైర్లోకధుమిచ్ఛతా-విసశనేమరుక్షేత్రే || ౬ || యుయుత్సరి
భూతిప్రశ్నేకఃప్రసంగస్తత్రాహజ్ఞాత్వేతి || లోకికః ప్రాకృతమతిస్సక్ || ౭ || సకృతి || సచయథాతతోజ్ఞాతినధాన్నివృ
త్తః-తదామయాప్రతిబోధితస్సక్ - యథాత్వమభిభావనేవసంగ్రామముభేమామభ్యభావత - తద్యదేవతవాపిక
ధయిష్యామితిభావః || ౮ || తావిభూతీకధయతి || అహమితి || అస్మచ్ఛబ్దసమానాధికరణఃప్రథమా తాద్వితీయాంతాశ్చ
సవావిభూతయః-తాస్తాశ్చోపాసనాధాంకధ్యంతే వస్త్రీచక్యచిన్నిధారణసంబంధేవ క్వచిద్విధామోగ్యంగ్రప్త
వ్యాతతశ్చామిషాంభూతానా-అత్యేతిసుహృదీశ్వరకృతిచసామాన్యేనాహముపాన్యకృత్యధా - ఏవంసర్వత్రితేషాం
స్థితిస్సద్భూతవాప్యయఃతద్దేహిత్వధాః || ౯ || విశేషతోభూతీరాహ || అహమితి || కలయతాంవశీకర్యతాం-మన్యేగుణానాం
ధ్యేసామ్యంసర్వత్రసమత్వం - సత్త్వాదీనాంసామ్యమన్యాకృతంవా - గుణిధమిణిదేత్త్వత్రికస్సాభావిగోయోగు
ణః సోహం || ౧౦ || గుణానామితి || సూత్రంప్రథమకార్యం మహామహత్తత్త్వం- మాత్మోపాధిత్వాత్, దుష్టేయ
త్వాన్మదేవస్యసూక్ష్మత్వం || శ్రు || బుద్ధేగుణజేనాత్మగుణైవచైవదూర్వాగ్రమాత్రోహ్యహోషిద్వప్తకృతిశ్రుతేః || ౧౧ ||
హిరణ్యగర్భాకృతి || వేదానాంసంబంధితేషాంధ్యవకః-పదానిత్రీణిప్రదాగాయత్రీత్యుభయః || ౧౨ || ౧౩ || బ్రహ్మసి

శామితిహవిధానీకామధేనుః॥౧౮॥ ౧౯॥ మామితి నక్షత్రోషధీనాంప్రళంసోమం యక్షరతునాంప్రళంసదేవః॥
 ౧౬॥ ఐరావతమితి॥ యాదసాంప్రళంసరుణం తపతాంప్రతాపవతాంద్యుమతాంప్రిమితాంచమధ్యే॥ ౧౭॥ ఉచ్చైష్ఠ్యే
 వాఇతి॥ నయమతాండండయతామిత్యధః॥ ౧౮॥ నాగేంద్రాణామితి॥ శృంగిణాండఃప్రిణాంచమధ్యేతేషాంప్రళంసా
 తుర్యఃసన్న్యాసః ప్రథమః॥ బ్రాహ్మణః॥ ౧౯॥ తీర్థాణామితి॥ సోతసాంప్రవాహానాంచ సరసాంస్థిరవాహయానాం
 ౨౦॥ ధిష్ణ్యానామితి॥ ధిష్ణ్యానాంనివాసస్థానానాం-గహనానాందుగళమాణాం॥ ౨౧॥ పురోధనామితి॥ బ్రహ్మిష్ఠానాంచ
 దాంతాధానిష్ఠానాం సేనాన్యాంచమూపతీనాం-అగ్రణ్యాంసన్యాగళవివర్తకానాం-అజఃబ్రహ్మ॥ ౨౨॥ యజ్ఞానా
 మితి॥ శుచీనాంశోధకానామితి॥ మాజనతక్షణఘటాదీనామధ్యేనాయ్యుదిరూపఃశోధకోహం॥ ౨౩॥ యోగానామి
 తి॥ యోగానామష్టాంగానామధ్యేఅత్యంతసంరోధఃసమాధిరహం మంత్రోసితి - కాశలానాంవివేకాదినేప్రణేనాంచమధ్యే
 అస్త్విక్షతీతనాత్మవివేకవిద్యా - అఖ్యాత్యన్యధాఖ్యాతీశూన్యఖ్యాత్యసఖ్యాత్యనిర్వచనీయఖ్యాతి వాదినాంచవమః
 ఇంద్రోహంసర్వదేవానాంవసూనాంహవ్యనాడహమ్ । ఆదిత్యాహంహంవిష్ణు రుద్రాణాంబలహో
 హితః॥౧౩॥ బ్రహ్మక్షేణాంభృగురహం రాజక్షేణామహంమనుః । దేవక్షేణాంనారదోహంహవి
 ధాణస్యధీమఘ ॥౧౪॥ సిద్ధేశ్వరాణాంకపిలస్సుపణోహంపతత్రిణమ్ । స్రజాపతీనారదక్షోహంపి
 త్య్రాణామహమర్యమా॥ ౧౫॥ మాంవిష్ణుధవదేత్యానాంప్రస్లాదమనురేశ్వరమ్ । సోమ నక్షత్రోషధీ
 నాంధనేశంయక్షరక్షసామ్॥ ౧౬॥ ఐరావతంగజేంద్రాణాంయాదసాంవరుణంప్రభుమ్ । తపతాంద్యు
 మతాంసూర్యంమనుష్యాణాంచభూపతిమ్ ॥ ౧౭॥ ఉచ్చైశ్శ్రీనామరంగాణాంధాతూనామస్మికాంచ
 నమ్ । యమస్సంయమతాంచాహంసపాణామస్మివాసుకిః॥ ౧౮॥ నాగేంద్రాణామసంతోస్మిమృగేం
 ద్రశృంగిడంష్ఠీక్రిణామ్ । ఆశ్రమాణామహంతుల్యోవణాణాంప్రథమోనసఘః॥ ౧౯॥ తీర్థాణాంసోత
 సాంగంగాసముత్సరసామహమ్ । ఆయుధానాంధనురహంత్రపురఃఖ్నాధనుష్కృతామ్ ॥ ౨౦॥ ధి
 ష్ణ్యానామస్త్యహంమేరుగళహానాంహిమాలయః । వనస్పతీనామశ్వత్థపక్షధీనామహంయవః॥ ౨౧॥
 పురోధసాంవసిష్ఠోహంబ్రహ్మిష్ఠానాంబృహస్పతిః । స్కందోహంసర్వసేనాన్యా మగ్రణ్యా ధగనాన
 జః॥ ౨౨॥ యజ్ఞానాంబ్రహ్మయజ్ఞోహంప్రతానామవిహింసనమ్ । వాయ్వగ్నకౌంబునాగాత్మాశు
 చీనామవ్యహంశుచిః॥ ౨౩॥ యోగానామాత్మసంరోహంమంత్రోస్మివిగీషతామ్ । అస్త్విక్షకాశలానాం
 వికల్పఖ్యాతీనాదినామ్ ॥ ౨౪॥ స్త్రీణాంతులతరూపాహంపునాంస్వాయంభవోమనుః । నారా
 యశోమనీనాంచకుమారోబ్రహ్మచారిణామ్॥ ౨౫॥ ధర్మాణామస్మిసన్న్యాసః ష్టేమాణామబహిమణ
 తిః । గుహ్యేనాంసూనృతంమానంమిధునానామజ్యోస్యహమ్ । ౨౬॥ సంవత్సరోస్యవిమిషామృతూనాం
 మధుమాధవోమాసానాంమూగేశశీరోహంసక్షత్రాణాంలథాభిజిత్ ॥ ౨౭॥ అహంయుగానాంచకృ
 తంధీరాణాం దేవలోఽసితి । ద్వైపాయనోస్మిస్వాపానాంకవీనాంకావ్యతత్యనా॥ ౨౮॥ నామదేవోభ
 గవతాంత్యంతుభాగవతేష్వహమ్ । శికింపురమోహంతూహనుమాణవిద్యాధాన్యాంసుదర్శనః॥ ౨౯॥ ర
 త్నానాంపద్మరాగోస్మిష్కంశస్త్రపేతసామ్ । కుశోస్మిరర్భజతీనాంగవ్యమాజ్యంహవిష్వహమ్ ॥ ౩౦॥
 మేవమదం వేతియోమరంతోవికల్పఃసోహం॥ ౩౧॥ స్త్రీణామితి॥ కుమారఃసత్కుమారః॥ ౩౨॥ ధర్మాణామితి॥ సన్న్యా
 సఃభూతాభయదాన - ష్టేమాణాంఅభయస్థానానాంమధ్యేఅబహిమణతిఃఅంతర్నిష్ఠానాంనృతంఅప్రియవచన మూఠంచ
 నహిప్రియభావశేమానేచపురుషస్యాభిప్రాయోజ్ఞాయతే॥ ౩౩॥ ప్రజాపతిః - యస్యదేహాణాభ్యాంమిధునమభూత్
 సవపముఖ్యంమిధునం॥ శ్రు॥ అహోవాపవతత్యనోయత్పత్నీతిశ్రుతేః॥ ౩౪॥ సంవత్సరఇతి॥ అనిమిషంఅప్రమత్తానాం-మ
 ధుమాధవోవసంతఇత్యధః-అభిజిత్ ఉత్తరాషాఢాచతుర్థపాదః-తథాచ॥ శ్రు॥ అభిజన్నామసక్షత్రం-ఉపరిష్ఠాదమా
 ధానాం అధస్తాచ్చోగ్రాయాఇత్యాది॥ ౩౫॥ అహమితి॥ కృతంకృతయుగం దేవలఃఅసితశ్చ - న్యాపానాంవేదవిభాగక
 త్య్రాణాం కవీనాంవిదుషాం కావ్యశృక్రః॥ ౩౬॥ నామదేవఇతి॥ భగవతాం॥ శ్లో ॥ ఉత్పత్తింప్రాయంచేవభూతానా
 మాగతంగిమి । వేత్తివిద్యామవిద్యాంచనవాన్యధగనానిత్యేవంలక్షణానాం॥ ౩౭॥ రత్నానామితి॥ వేతసాంసుదరా
 గాం-దధణజాతీనాంకాశదూర్వాదిరాం-హవిష్సుచరుపురోడాశాదిఘమ్మతేషునా॥ ౩౮॥ వ్యవసాయినామితి॥ లక్ష్మీధ

నాదినసంహతిః || ౩ || ఓజఃశ్చ | బలవతాంఓజఃశ్చ - సార్వతాంభాగవతానాంభక్త్యాకృతంకర్మాగమిశ్చరః - తేషామేవసవప్రవృత్తచక్షుఃసేనాసాదేవసంకళాణ ప్రద్యుమ్నాని రుద్ధ నారాదాణ హృద్యగ్రీవవరాహస్ససింహవామనాఞ్జలియానవమూర్తయస్తాసాంమధ్యేవామదేనాఖ్యా || ౩౨ || విశ్వావసురితి || గంధర్వాణాంవిశ్వావసుః-అపరసాంపూర్వచిత్తిః-గంధర్వాత్రంఅవికృతం || ౩౩ || అపామితి || పరమఃమధురః- పరఃపరాఖ్యశబ్దః || ౩౪ || బ్రహ్మణ్యానామితి || అజాపఃపాదః- భూతానాంప్రాణీనాం - ప్రతిసంక్రమఃప్రళయః || ౩౫ || గతీతి || గత్యాదయఃపంచకమేంద్రియవ్యాపారాః-స్పృశాదయోజ్ఞానేంద్రియవ్యాపారాః-అత్రలక్షణందశకానం - సర్వేంద్రియాణామింద్రియం తత్తదభగ్రహణశక్తిరప్యహం || ౩౬ || తదేవంతత్రనిధాకరణేనతత్తత్సంబంధేనచవిశేషతోవిభూతీనికరూప్యృషదానీంసామాన్యతఃసర్వాఅపినిరూపయతిసాధకద్వయేనఽపృథివీతి || పృథివ్యాదిశబ్దైస్తస్మాత్ప్రాణివివక్షితాని-అహంఅహంకారః మహానునాత్తత్వం-ఏతాసప్రకృత్యవికృతయః - వికారఃపంచమహాభూతానిఏకాదశేంద్రియాణీ త్యేవంషోడశకళః- పురుషోజీవః అవ్యక్తంప్రకృతిః-ఏవంపంచవింశతీతత్త్వాని- తదుక్తం || శ్లో || మూలప్రకృతిరవికృతిమకాహదాద్యాఃప్రకృతివికృతయస్సప్త - షోడశకళ్యవికారోనప్రకృతిర్నవికృతిః పురుషృషి-కించ - రజస్సత్వతమృతిప్రకృతేగుణాశ్చ-పరంబ్రహ్మచ-తదేతత్సర్వంఅహమేవ || ౧౭ || కించ || అహమితి || ఏతత్ప్రసంఖ్యానం ఏతేషాంపరిగణనం-ఏతేషాంలక్షణతోజ్ఞావ్యవసాయినామహంలక్ష్యేతివానాంభలగ్రహః | తితితాస్త్రితితితూణాంసత్త్వంసత్త్వవతామహం || ౩౧ || ఓజస్సహేవాబలవతాంకర్మాహంవిధిసాత్వతామ్ | సాత్వతాంసవమూర్తీనామాదియీతికరహంపరా || ౩౨ || విశ్వావసుఃపూర్వచిత్తిగకంధర్వాప్సరసామహమ్ | భూధరాణామహంస్తేర్వంగంధమాత్రమహంహమ్ || ౩౩ || అపారంసశ్చపరమస్తే జష్టానాంవిభావసుః | ప్రభాసూర్యేందుతారాణాంశబ్దోహంసధనఃపరః || ౩౪ || బ్రహ్మణ్యానాంఽలిరహంవీరాణామహమజాపః | భూతానాంస్థితిరుత్పత్తిరహంవేనృతిసంక్రమః || ౩౫ || గత్యుత్సర్గోక్త్యుపాదానమానందస్పృశలక్షణమ్ | ఆస్వాదశుత్యవఘ్రాణమహంసవేంద్రియేంద్రియమ్ || ౩౬ || పృథివీనాయురాకాశఅహోబోత్పతిరహంమహా | వికారఃపురుషోవ్యక్తంరజస్సత్త్వంతమయఃపరం || ౩౭ || అహమేతత్ప్రసంఖ్యానంజ్ఞానంతత్త్వవినిశ్చయః || ౩౮ || మయేశ్వరేణజీవేనగుణైగుణినావివా | సర్వాత్మనాపిసవేణనభావోవిద్యతేకృచిత్ || ౩౯ || సంఖ్యానంపరమాణానాంకాలేనక్రియతేమయా | సతిధామేవిభూతీనాంసృజతోంతానిగోటిశః || ౪౦ || తేజశ్శ్రీః కీర్తిశ్చైశ్వర్యంహీస్త్యాగస్సేభగంభగః || బలంతితితావిజ్ఞానం యత్రీయత్రీసమేశకః || ౪౧ || ఏతాస్తేకీర్తితాస్సవాక్సంక్షేపేణవిభూతయః | మనోవికారావస్తేతేయధావాచాభిధీయతే || ౪౨ || వాచంయచ్ఛమనోయచ్ఛప్రాణంయచ్ఛేంద్రియాణిచ | ఆత్మనమాత్మనాయచ్ఛసభూయః కల్పసేఽధ్వనే || ౪౩ || యోవేవాజ్యససీమ్యుగసంయచ్ఛాధియాయతిః | తస్యోత్తరం తపోజ్ఞానంసప్రత్యామఘటంబువత్ || ౪౪ || తస్మాద్విహమనః పాణిణ్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః | మద్భక్తియుక్తయాబుద్ధ్యానంచ-తత్ఫలం-తత్త్వవినిశ్చయశ్చహమేవ || ౪౫ || ఏతదేవసంక్షిప్తాహమ్మయేతి || జీవేశ్వరరూపోద్వివిహోయోభావఃయశ్చగుణగుణిరూపః-యశ్చక్షేత్రీక్షేత్రీజ్ఞరూపః-సనర్వోపిమయావివామద్వ్యతిరేకేణాస్తి - అహమేవసర్వవిత్ప్రధాః || ౪౬ || ననుసామాన్యతఃకిమేవంసంక్షిప్తకథయసి-పూర్వవన్నిధాకరణసంబంధాభ్యాంవిశేషతస్సర్వాకథయేతిచేత్తత్రాహమ్ || సంఖ్యానమితి || సంఖ్యానంపృథివ్యాదిపరమాణానాం-కాలేనమహతా-తదపిమయైసక్రియతేకృత్యావవక్తుం శక్యతే తథామేవిభూతీనాంసంఖ్యానం కతుకంసశక్యతే-కుతేతత్ప్రతీతమా-సృజతోండానితి | యదామయాస్సజ్యమానానాంబ్రహ్మదానామేవతావత్సంఖ్యానాస్తి తదాకుతస్తద్గతానాంవిభూతీనాంసంఖ్యేత్యభావః || ౪౭ || తథాపివిశేషతవససర్వాఅపిసంక్షేపతఃకథయామిత్వాహమ్ || తేజఃశ్చితి || తేజఃప్రభావః శ్రీస్సంపత్ సౌభగం మనోనయనాన్లంకకత్వంభగఃభాగ్యం- బలంవీర్వ-అంశకవిభూతిః || ౪౮ || ఉపసంహరతి || ఏతాఞ్జలి || ఏతేవిభూతీభేదానుమయిచిత్తావతారాయకణితాః- అతోనాత్రీఅతీవఅభినివేశకతకవ్యృషత్యాహ - మనోవికారావస్తేతేనగుపరమాధాః-యధాకీంచిత్తపుష్పాదివాన్మత్రేణాభిధీయతే-తత్తుల్యాః || ౪౯ || తస్మాత్ || వాచమితి || వాగాదీనియచ్ఛ ఆత్మనఽబుద్ధి-ఆత్మనాసత్త్వంసంఘాయాతయేవనియచ్ఛ-అధఃనేసంసారమాగాయ || ౫౦ || అసంయమసేవోషమాహ || యఞ్జలి

అసం దుచ్ఛక్ ససంయచ్ఛతి | రచితస్యానితి | పరివమాప్యతే కృతకృత్యోభవిష్యతీత్యక్షణః || ౧౪౫ ||

ఇతి భావాధికాదీపికాయాం - షోడశాధ్యాయాన్యాభ్యాం.

శ్లోః తతస్స ప్రదశేష్వప్తే స్వధర్మే భక్తిలక్షణే హంసోక్తం ధర్మమర్హాహ బ్రహ్మచారిగృహస్థమోః | కర్మాహం విధిసాత్వతామిత్యత్రధత్వా కృతకృతమోక్షసాధనం మద్విభూతిరిత్యుక్తం - భక్తిసాధనత్వంచకర్మాణామయో దితేష్వహితస్వధర్మేష్విత్వాది నాతత్రతతోక్తంచ - సకర్మానుష్ఠాతృణానియమేనభక్తిర్మోక్షతే. అతః పృచ్ఛతినప్తః | యథాతిపూర్వకం లబ్ధాదాత్వస్థైర్యం క్షిప్రకః తత్సాధనమిత్యక్షణః - సచవశాశ్రమాచారవ తామపి నేషాంచద్విపదాంవశాశ్రమహీనానామపినరాణాం || ౧ || యథేతి | యథాయేనప్రకారేణానుష్ఠీయమానే సస్వధర్మేణ - సనుసంప్రదాయాదేవజ్ఞాన్యతేకింపునర్వణానేనతత్రాహ || ౨ || పుతేతి | పరమకంఠరమశ్చాశాంసుఖ రూపశ్చతం-యత్ యం - హంసరూపేధర్మావ్యుక్తవివ-సతుయోగమాత్రం || శ్లోః జానీతమాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్సుక్తత్వాత్ || ౩ || స ఇతి | ప్రాగనుశాసితోపి - సభవితానభవిష్యతి || ౪ || అత్ర సేతురూపాద్వాభ్యాం | వక్తేతి | యేనదంతి బ్రాహ్మణాః - యేచకతాః గోమహంతః - యేచపాలయంతః క్షత్రియా - సేమామశ్వే ధర్మస్యతేత్వై త్తః అన్యః - కలాః వేదాద్యాః || ౫ || ౬ || తదితి | తత్త్వాత్ - సః అన్యైకం మనుష్యాణాం మధ్యే - యోగశ్చైవ స్యయథావి తతః పరివమాప్యతే || ౭ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధే షోడశోధ్యాయః.

ఉద్ధవః || యస్త్వయాభిహితః పూర్వం ధర్మస్త్వస్థైర్యం క్షిప్రకః | వశాశ్రమాచారవతాం సేషాంచద్విపదామపి || ౧ || యథానుష్ఠీయమానేనత్వయిభక్తిస్మణాం భవేత్ | స్వధర్మేణాం విదాత్ కృతకృతమభ్యాస మహాసి || ౨ || పురాకిలమహాబాహుధర్మం పరమకంఠభో | యతేనహంసరూపేణ బ్రహ్మచారిభ్యా త్తీ మాధవ || ౩ || స ఇదానీంసుమతాకాలేనమిత్రకళేన | సప్రాయోభవితామత్యం లోకే | ప్రాగనుశాసితః || ౪ || వక్తాకతానావితాన్యో ధర్మస్యాచ్యుతతేవిభో | సభాయామపి వైరించ్యాయత్ర మూర్తికధరాః కలాః || ౫ || కతాః వితాప్రసక్తాః | సభవతామధునూదన | త్యక్తేమహితలేదేవవిష్టంకప్రవత్సతి || ౬ || తత్త్వం సస్వధర్మజ్ఞాధర్మస్త్వస్థైర్యం క్షిప్రకః | యథాయస్యవిధీయేతతధావణాయమేనప్రకారే || ౭ || శ్రీకృష్ణః || ధర్మ్యపతవప్రసన్నే శ్రేయసకరోన్మణాం | వర్ణాశ్రమాచారవతాంతముగ్ధవనిషోధమే || ౮ || ఆదాకృతియగేనణాన్మణాం హంస ఇతి స్మృతః | కృతకృత్యాః ప్రజాపత్యా తస్మాత్కృతయగం విమః || ౯ || వేదప్రణవవివాగ్రేధర్మోహం వృషిరూపధృత్ | ఉపాసతే తపోనిష్ఠాహంసం మాం ముక్తతిష్ఠి మాః || ౧౦ || త్రేతామశ్వేమహాభాగ ప్రాణాన్మేహుదయాత్రియా | విద్యాప్రాదురభూత్తస్యాల హమాసంత్రివృత్తః || ౧ || విప్రక్షత్రియవిచ్ఛద్రాముఖబాహూరుపాదజాః | వేరాజాత్పరమా జ్ఞాతాయతత్కారలక్షణాః || ౧౨ || గృహశ్రమోజఘనతో బ్రహ్మచర్యం హ్యవోమమవక్షసలా ద్వనేనాసోనానశ్శీషణిసంస్థితః || ౧౩ || వర్ణానామాశ్రమాణాంచ జన్మభూమ్యనుసారిణీః | ఆసన్ || ధీయతే || ౧౪ || ధర్మ్య ఇతి | ధర్మః ధర్మాదనశీతః - కుతః సే శ్రేయసకరః భక్తిజనకః అతః మేమత్తః తంధర్మం నిబోధ || ౧౫ || తత్రాదామదుపాసనా లక్షణం ముఖ్యోధర్మః ఆసీత్ - ఆచారలక్షణస్తుధర్మః పశ్యాత్ ప్రవృత్తః - సచేవమను పిలోభక్తియోగం జనయతీతివణాయితుమాహ | ఆదావీతి | కల్పానాయత్కృతయగంతస్మిన్ - తేచతదానీంమాము పాసతవనశేలం - నాన్యత్కర్మంతీతివక్తుంకృతయగనామనిరుక్తిమాహ - కృతకృత్యా ఇతి జాత్యాజన్మనేన || ౧౬ || కిం చ - విధాయకాభావాదపితదానీం నాన్యత్ కర్మాస్తీత్యాహ | వేద ఇతి | ధర్మశ్చమనోవిమయోహమేవవృషిరూపధృత్ చతుష్పాత్ - సక్రియావిశేషాయజ్ఞాదిః - అతస్తపోనిష్ఠాః || శ్లోః | మనసశ్చేంద్రియాణాంచస్త్యే కాగ్యం పరమతం ఇ తివచనాత్ ఏకాగ్రతయాహంసశుగ్ధం ధ్యాయంతీత్యధికః || ౧౦ || త్రేతాముఖ ఇతి | పశ్యాత్త్రేతాయగప్రవేశే - హేవేరాజరూప్యస్య ప్రాణాన్నిమిత్రాత్ - హృదయాత్మకాశాత్ - తస్యాః త్రయ్యాస్య కాశాత్ - సూత్రాధ్యరౌద్రా త్త్రేత్రివృత్తే త్రిరూపః మఖః యజ్ఞః || శ్రుయశ్శోవేవిష్టం కిశ్రుతేః || ౧౧ || వర్ణానామాశ్రమాణాంచ ధర్మాణాం వక్తుం తేషాముత్పత్తిమాహద్యాభ్యాం విప్రేతి | ఆత్మాచారః స్వధర్మః ఏవలక్షణం జ్ఞాపకోయేమాం తే || ౧౨ || గృహశ్రమ ఇతి | మమస్తే రాజరూప్య హృదఃపక్షసోధనాత్ - బ్రహ్మచర్యమితి నేషికాభిప్రాయం || ౧౩ || తేషామధికారివిశేషేణస్వ

[illegible]

కృతయోగ్యతాన్వితేర్హితమో తమాః॥౧౮॥శమోదమ ప్రపశ్యేచంసంతోషఃసంతిరాజః॥వమ్॥

మధ్యక్షిప్తదయానత్యంబ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః॥౧౭॥ తేజోబలంధృతిశ్చైర్వ్యంతితిహౌదార్యముద్య

మః॥ సై ర్యంబ్రహ్మణ్యతే శ్రవర్యంక్షుప్రకృతయస్విమాః॥ ౧౬॥ ఆ సెక్యందావనిష్ఠాచమ్యదంభో

విప్రినేనవమ్ | అతుష్టిరథోపచయ్యేవేశశస్సకృతయస్మిన్ సమాః || ౧౭ || శుశ్రూషణంద్విజగన్తాం దేవా

నాంచాస్యమాయయా। తత్సర్వం నానంతోఽశ్చ సర్వం గ్రహపితృకృతయస్త్విమాః॥ ౧౮॥ అశౌచమవృతంస్తే

యంనా సైక్యంశుష్కవిగ్రహః | కామఃకోగ్రధశ్చ తమఃశ్చ న్యభావో తేవ సాయినాం || ౧౯ || అహింసానాత్మ్య

మస్తేయమకామకోధలోభతాభ్రాతప్రియహితేహచధమోకాయంసార్వవణికః॥౨౦॥ద్విజీయంప్రా

పాపమపూర్వార్థజన్యోపనయనంద్యుజః|వనకృగురుకులేదాంతోబ్రహ్మధీయాతవాగ్భటః||౨౧||మేఖలా

జననండాక్షుబ్ధస్వపూత్రకమండులూ॥జటిలోఽభృతదద్వాసోక్తపీఠఃకుశాదధత్॥౧౦॥స్నాన

భోజనవ్యామేషుడపోచ్చా రేచవాగ్మతః | నచింద్యాన్మఖరోమాణిఃత్వో పస్తగతాన్యపి || ౨౩ || రేతోనా

పకిరీజ్జాతుబ్రహ్మవ్రతధర్మస్యయమ్ | అవశీశ్నేఃవగాహస్యస్యతామస్త్రీపదంబవేత్ || ౨౮ || అగ్న్యైశ్చ

చార్యగోవిందప్రసాదవృద్ధసురాకాశుచిః॥సమాహితఙ్కషానీతసంధ్యేచయతన్వార్జపః॥ ౨౫॥ ఆచార్యం

మాంవిజానీయాన్నామమస్యేతకహికచిత్ | నమత్కృణుద్ధ్యసూయేతసర్వదేవమయోగురుః || ౨౬ || సా

యంపాతసుపానీయభేక్షంతస్తేనివేదయేత్ | యచ్ఛాన్యనృప్యనుజ్ఞాతడపయంజీతసంయతః॥ ౨౭॥

శుశ్రూషమాణతచార్థ్యంనదోపానీతసీవచత్ । యానశయ్యానసన్ధానేర్హతిదూగేకృతాంజలిః ॥

౨౦॥ ఏనంవ్రతోగురుకులేవనేద్యోగవివక్షితః । విద్యానమాప్యతేయావద్భిభ్రాంతమఖండితమ్॥

౨౯: యద్యస్మాం దసాం లోక మారోక్ష్యై బ్రహ్మవిష్ణుపమ్ | గుర వేవిన్యసేద్యేహంస్యాధ్యాత్మాధాన్ ౦

బృహద్రితః॥ 30॥ అగ్నో గురవాత్మనిచసర్వభూతేషుమాంసరమ్॥ అప్యథగ్గీరుహసీత్రప్రస్థవచః॥

శ్రీమద్భక్తానుభవములను పురిషోత్తమగ్రంథమున వాగ్మతఃపానీభవేత్॥ ౧౩॥ రేపెద్ది॥ రేతోబుద్ధి

కిరేత్ నోత్పజ్జే-బిహ్మవ్రతధరఃఅగ్రవృత్తః-స్వయమేవధంబిదవజ్జే-అవగాహ్యస్సౌ త్కాయతా

శా.యా.మః : త్రిపదీంగాయత్రీంజవేత్ || ౨౮ || అగ్నితి || సంధ్యేచద్యే - యతవాజపన్తు పానీత - చశబ్దాత్

సామంత్యమున యద్యామధ్యాహ్నం ధ్యానిమి త్తం మానం నా స్తీతిద్వివచనం॥ ౨౧॥౨౬॥ సాయమితి

త్వంచా) ప్రతచ్చని వేదయేత్ తేనానుజ్ఞతః సంయతస్యన్ము పయంజీతఉవభంజీతేత్వ్యక్షణః॥ ౨౭॥ శుశూ

యానశ్చ య్యోగసన్తానేః యాంతం పృష్ఠతో యానేన - నిదితమపి మత్తయానసీపశయనేన విశ్వా

అహానాదిభిః-సమీపాననేనచనీనంకృతాంబలిర్దియోగఃప్రతీక్షయాఽఽతాదూరావస్థానేనేత్యర్థః#1 -౨౮

తి||ఏవంభూతంప్రతంవృత్తంయన్య|| ౨౯||ఏవముపకురణన్యధమాణనుక్కానేష్టికన్యవిశేషధమాణ

మద్యపానమును నిషేధించుటకు సంబంధించిన అంశమును గురించి ప్రజలకు అవగాహన కల్పించుటకు ప్రజాసమాచార కమిషన్ ద్వారా ప్రజాసమాచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించుచున్నది.

ద్వారా - ఇంద్రసాంలొకమితిబ్రహ్మలోకవిశేషణం యతీమూర్తి-భారాకలాత్మ్య క్కతాల్ తహి-బృహ

1990

స్వబ్రహ్మే నేషికం వ్రతం యస్య సేవ్య సేత్సమర్పయేత్ - అధికస్వాధ్యాయార్థం వాలిధీతనిష్క్రియాధంవా || ౩౦ || అగ్నిమితి || బ్రహ్మవర్చః వేదాభ్యాసం జన్తేజః తద్వాత్ || ౩౧ || తస్యేవ సస్థయతి సాధారణాకథమానాహ || స్త్రీ
 శామితి నిరీక్షణం భావగర్భం - త్వేనం పరిహాసః - ఏవమాదికం త్యజేత్ మిధునీభూతానగ్రతస్య జేత్ సపశ్యేదిత్యర్థః ||
 ౩౨ || తస్యేవ సర్వాశ్రమసాధారణధర్మానాహ ద్వ్యాభ్యాం శౌచమితి || ౩౩ || ౩౪ || నిష్కామస్తేషికస్య మాక్షంఘల
 మాహ || ఏవమితి అమలః నిష్కామశ్చ దగ్ధకర్మాశయః అంతఃకరణం యస్య తథాభూతస్య మద్భ్యోధవతి || ౩౫ || ఉపస
 ర్వాణస్య సమావతేన సత్కారమాహ || అతి అంతర ద్వితీయశ్రిమః - ఆవేత్య ప్రవేష్టుమిచ్ఛ - యథాయథావ
 ద్విచారిత వేదాధికః స్వామీ అభ్యంగాదికం కర్వక సమావతే తేత్యర్థః || ౩౬ || తస్యాధికారామరూపా శ్రమవికల్ప
 సముచ్చయానాహ || గృహమితి సకామ శ్చేద్యహం - అంతఃకరణభూతాదికామ శ్చేద్యసంప్రవిశేత్ - శుద్ధాంతఃకరణః స
 చద్విజోత్తమః - ద్విజోత్తమ ఇత్యుక్తే త్రియవైశ్యయోర్నప్రజ్యాధికారం సూచయతి - బ్రాహ్మణశ్చేత్ప్రవ్రజే
 దిత్వధికః - యద్వా - ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరంగచ్ఛేత్ అన్యథా - అనాశ్రమీ ప్రతిలోమంచనాచ రేదిత్యర్థః అమత్పర
 ఇతి నాపదచ్ఛేదః స్వభక్తస్యాశ్రమనియమాభావస్య సత్వమాణత్వాత్ || ౩౭ || వివాహనియమపూర్వకం వణాధర్మేన
 స్వ్యకల్మషః || ౩౮ || స్త్రీశాం నిరీక్షణస్వశ్చ సల్లాపత్వేన నాదికిమ్ | ప్రాణినిమిషునీభూతానగృహస్థో
 గ్రతస్య జేత్ || ౩౯ || శౌచమాచమనం న్నానం సంధ్యోపాస్తిమకార్యసమ్ తీర్థసేవా జహృష్టుశ్చ
 భత్యై సంభాష్యవజ్జన్మ || ౪౦ || సర్వాశ్రమప్రయత్నో యనియమః కులనందన | మద్భావస్సర్వభూతే
 షుమనః పాత్కాయ సంయమః || ౪౧ || ఏవం బ్రహ్మవ్రతధర్మో బ్రాహ్మణోన్నరీవ జ్వలత్ | మచ్ఛక్తస్తీ
 వ్రతపసాదగ్ధకర్మాశ్చ యోమలః || ౪౨ || అధానంతరమావేత్యన్యథాజ్ఞాసితాగమః | గురవేదక్షిణం
 దత్వా స్నాయాధుర్వనుమోదితః || ౪౩ || గృహం వనం వా ప్రవిశేత్ప్రవ్రజేద్వా ద్విజోత్తమః | ఆశ్రమా
 దాశ్రమంగచ్ఛ్వాస్య ధామత్వశ్చరేత్ || ౪౪ || గృహం క్షేపద్యం భార్యముద్వహేదజగుష్పితామ్ |
 యవీయసీంతువయన్ సమవణామనుక్రమాత్ || ౪౫ || ఇజ్యాధ్యయనదానాని సర్వేషాంచ ద్విజస్మామ్ |
 ప్రతిగ్రిహూధ్యాపనంచ బ్రాహ్మణస్తేవ యాజన్మ || ౪౬ || ప్రతిగ్రిహం మన్యమానస్సస్తేజోయ
 శోమదమ్ | అన్యాభ్యామేవ జేషేతి లేర్వాదోఽన్యక్తయోః || ౪౭ || బ్రాహ్మణస్య హిదేహూయం
 త్కరకామాయనేవ్యతేకృచ్ఛాయతః సేచేనాప్రేత్యానంతనుభూయచ || ౪౮ || శిలోంఘవృత్త్యాప
 నితుష్టచిత్తోధమకం మహంతం విరజంజుమాణః | మయ్యర్పితాత్మాగృహపవతి ష్వాతిప్రసక్తస్ముప్తేతి
 శాంతిమ్ || ౪౯ || సముద్ధరంతియేవిప్రసీదత మత్పరాయణమ్ | తానుద్ధరిష్యేనచిరాదాపద్యోన్యనారి
 నాణః వాత్ || ౫౦ || సర్వాస్సముద్ధరేద్రాజాః తేవస్య సనాత్పజాః | ఆత్మాసమాత్మనాథీనోయథా
 గజపతిగజాః || ౫౧ || ఏవం విధీసరపతిర్విమానేనాకకవర్చసా విసూయేహ శుభం కృత్సమింద్రేణ
 సహమోదతే || ౫౨ || సీదన్విహోవశిగ్వత్ప్రసక్తే రేవాపదంతరేత్ | ఖడ్గేన వాపధాకాగ్రంతోనశ్వ
 హగృహస్సర్వధర్మానాహ || గృహంధితి || సదృశీం సమవణాం అనుక్రమాత్ అజగుష్పితాం కులతోలక్షణతిశ్చానింది
 తాం - కామతస్తుయామన్యాముద్వహేత్ - తాం సమవణామనుతన్యా అనంతరంతాగ్రిపివణాక్రమేనోద్వహేదిత్య
 ధికః || ౫౩ || తిసోవణానుపూర్వేణ ద్వేతితై కాయధాక్రమం || బ్రాహ్మణత్వతియవిశాభార్యాస్తాశ్శూద్రజన్మైశ్చ
 స్మృతేః || ౫౪ || ఇజ్యేతి ఇజ్యాదయస్తే ప్రవణాకానామానశ్యకాధర్మాప్రతిగ్రహేదిత్యంతవృత్తిః సాచ బ్రాహ్మణ
 స్తేవ || ౫౫ || తతాగ్రిముఖ్యాం ముఖ్యతమాంచాన్యాం వృత్తిమాహ || ప్రతిగ్రిహమితి తయోర్యాజనాధ్యాపనయోరపి
 కార్పణ్యాదిదోషం పశ్యత్ శిలేః స్వామిరిత్యుక్తే త్తేత్రపతితేః కణిశేః || ౫౬ || ఏవంచ వృత్తికార్యం బ్రాహ్మణేనాథ
 వ్యమిత్యాహ || బ్రాహ్మణస్తేతి || ౫౭ || ఉంఘవృత్తిర్నామ ఆపణాదిపతితకణోపాదానం తాంశిలవృత్త్యాపకీకృత్యతయా
 తుష్టచిత్తస్య మాక్షంఘలమాహ || శిలోంఘవృత్తేతి || మహంతం ఆతిథ్యాదిలక్షణం - విరజం నిష్కామ సేవమానః || ౫౮ ||
 ఏవమధున్యమహత్ఫలముక్త్యాగధనానామ ప్యాహాప్రిభిః || సముద్ధరంతీతి | సముద్ధరంతిదారిద్యాగ్రమత్తరయంతి - విప్ర
 మిత్యులక్షణం మత్పరాయణం యంకమపి || ౫౯ || రాజ్ఞస్తావ్యశ్యకమేతదిత్యాహ || సర్వాశ్రమ || ౬౦ || ౬౧ || సర్వేషామాప
 ద్యవృత్తిరాహాప్రిభిః సీదన్వితి || పక్ష్యేవిక్రయాహేః - సతుసురాలవణాద్యైః - తత్రావ్యాపదాకాగ్రంతశ్చేత్ - ఖ

క్షేపక్షత్రియవృత్త్యావా - యశ్యపిగాతమోనంతరాంపాపీయసీంవృత్తిమాత్మిశేత్ ఇతిస్మరన్ - ఖడ్గధారణంపణ్యవిక
యాత్ శ్రేష్ఠమస్యతే - తథాపిహింసాతోవణిగ్వృత్తిరేవ శ్రేష్ఠేతిభగవతోమతం - సతుశ్వవృత్త్యా నీచసేవయా॥
౪౬॥ వైశ్యవృత్తేతితత్రాప్యపది-మృగయయాపి-విప్రరూపేణఅధ్యాపనాదినావా॥౪౭॥ శూద్రవృత్తిమితి॥ కారవః
ప్రతిలోమజనిశేషాఃబురుడాదయః-తేషాంవృత్తికటాదిక్రియాం - ఆపదు త్రిణాస్తునానుకల్పేనవతే-తేత్యాహ-కృ
చ్ఛాదితి॥౪౮॥ తదేవంవృత్తివ్యవస్థాముక్త్యాపునగృహస్థస్యావశ్యకాన్వంచయజ్ఞానాహ॥ వేదేతి ॥వేదాధ్యాయఃబ్ర
హ్మయజ్ఞః-తేనఋషిః-స్వధాకారేణిత్వే-స్వాహాకారేణదేవాః - బలిహరణేనభూతాని - అన్నాద్వైరన్నోద
కాదిభిర్మహామ్యునితిజ్ఞాతవ్యం-యథోదయంవిభవానుసారతః-తేష్విశ్వరదృష్టింవిధితే మద్రూపాణితి॥ ౪౯॥ఆవశ్య
కంధర్మముక్త్యాశక్త్యనుసారంధర్మమాహ॥యదృచ్ఛయేతి॥యదృచ్ఛయాఉద్యమంవిना ఉపాజితేనవా శుక్లేన
శుద్ధేన స్వవృత్త్యాలభేనధనేనవా-భృత్యాహోష్యా॥ ౫౦॥ గృహస్థస్యాపివృత్తినిష్ఠామేవాహత్రిభిః॥ కుటుంబేష్వి
తి ॥ సప్రమాద్యేతశ్వరనిష్ఠాయాంప్రమత్తీనభవేత్-ననుదృష్టాదృష్టాధికమాణన క్తస్యకథమప్రమాదోవిచార
జేత్యాహ-వివశ్చిదితి॥ ౫౧॥ తత్రాపిదృష్టేష్వాసక్తేరధికత్వాతేషాంశ్వరతాంప్రపంచయతి॥ పుత్రేతి ॥పుత్రాది

వృత్త్యాకథంచన॥ ౪౭॥ వైశ్యవృత్త్యాతురాజన్యోజీవేన్మృగయయాపది । ఋరేద్వావిప్రరూపేణన
శ్వవృత్త్యాకథంచన॥౪౮॥ శూద్రవృత్తిభజేద్వైశ్యశూద్రఃకారుకకక్రియామ్ । కృచ్ఛాగ్నిస్మృత్తీనగ
హ్యేణాంవృత్తిలప్సేతకర్మణా॥౪౯॥వేదాధ్యయస్వధాస్వాహాబల్యన్నాద్వైరన్నోదయమ్ । దేవ
పిఃపితృభూతానిమద్రూపాణ్యవ్యహాయజేత్ ॥ ౪౯॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేనశుక్లేనోపాజితేనవా
ధనేనాపీదయఃభృత్యాన్యాయజేతాహరన్మృత్యా॥౫౦॥ కుటుంబేషునష్టేతసప్రమాద్యేత్కుటుం
బ్యపివివశ్చిన్నశ్వరంపశ్యేదదృష్టమపిదృష్టవత్ ॥ ౫౧॥ పుత్రచారాప్రబంధానాంసంగమఃపాంధనం
గమః । అనుదేహంవియంత్యేతేస్వప్నోద్రాగమేయధా॥ ౫౨॥ ఇత్థంపరిమృశకాయక్త్యాగృహేష్వతి
ధివద్యత॥ నగృహేరనుబధ్యేతనిర్మమోనిరహంకృతిః॥౫౩॥కమఃభిగృహమేహేయేష్వామామేన
భక్తిమా॥ తిష్ఠేన్వసంవాప్రివిశేత్ప్రజావాన్వాపరివ్రజేత్ ॥౫౪॥ యస్తాస్వక్తమతిగే-హేపుత్రి
విత్తేషణాశురః । స్తేణిక్వపణధీమూఢోమమాహమితిబధ్యతే॥౫౫॥అహూమిపిత్రిశాస్త్రాధా
ర్యాబాలాత్మజాఃప్రజాః । అనాధామామృతేదీనాఃకథంజీవంతిమఃఖతాః॥౫౬॥ఏవంగృహేశయాక్షిప్త
హృదయోమూఢధీరయంఅత్మప్రసాననుభవ్యయమ్మృతోంధంవిశేతేతమః॥౫౭॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-
ఏకాదశస్కంధే-సప్తదశోధ్యాయః.

శ్రీకృష్ణః॥వసంవిమిక్షుఃపుత్రేషుభార్యాంస్యస్యసహేవవా॥ వసఏవవసేచ్ఛాంతస్తృతీయంభాగమాయు
షః॥౧॥కంఠమూలఫలైర్వస్తేష్టేష్టేర్వృత్తింప్రకల్బయేత్ । వసీతవల్కలంవాసస్తృణవర్ణాజ్జనాని
వా॥౨॥కేశరోమసఖశ్శ్రుమలూనిబిభృయాద్ధతః । నధావేదపుమజ్జేతత్రికాలంస్థండిలేతయః॥౩॥గ్రీష్మే

నామేకత్రసంగమఃపాంధానాంప్రపాయాంసంగమభవ - తత్రహేతుః అనుదేహం- ప్రితిదేహం-తేవియంతినశ్యం
తి- నిద్రానినువతీఃస్వప్నోనిద్రాపాయేయధేతి॥౫౨॥ఇత్థమితి॥ అతిధివదుదాసీనః॥ ౫౩॥ అస్యాప్య శ్రమవికల్పమా
హ॥కమఃభిరితి॥ గృహేశ్రిమవతిష్ఠేత్ - యదిప్రజావాత్సహిః ప్రివ్రజేత్ ॥౫౪॥ గృహేద్యాన శేనోవనూహ
త్రిభిః॥౫౫॥బంధమేవాభినయేనదశళయతి॥ అహూఇతి॥ బాలాః ఆత్మజాయస్యాస్సా ఆత్మజాశ్చచూంవిनाఅనాధా
స్సంతఃకథం జీవిష్యంతితి॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥ గృహేయఆత్రయోవాసనాతేన ఆనవతః ష్టిప్రంహృదయంయస్యః
అంధంతమఃఅతితామసీంయోనిమ్ ॥ ౫౭॥ఇతిభావాధాదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥అష్టాదశేవదగ్ధమంవనస్తయతిగోచరమ్ । అధికారవిశేషేణవిశేషంచాపితద్గతం॥ క్రిమపాప్రత్యేనవసస్థధర్మార్గా
హ॥వనమితి॥ఆయుషఃతృతీయంభాగంపంచన ప్రతివర్షపర్యంతం - తతఃపరంక్షీణేంద్రియస్వేగవ్యధిరాగేనపిన్నాస్యస
న్యాధికారస్యాదితిభావః॥౧॥కంఠేతి॥వసీతపరిదధీత॥౨॥కేశేతి॥దతఃదంతాః-నధావేత్సశోధయేత్ -త్రికాళమపున
జ్జేత మునలవత్ స్నాయాత్-స్థండిలేతయఃభూమిశాయీ॥౩॥ గ్రీష్మఋతి ॥ తప్యేతపంచాగ్నిమాద్యేణసహచతుర్ది

తే అగ్నిన్నిధాయాత్మాకం తాపయేదిత్యథః ఆసారంసహతథితిఆసారమాబ్ ఆసారంధారాసంపాతంసహతథితి త
 ధా- ఆభివాసంనామప్రతంచ రేదిత్యథఃజలేఅకంఠమగ్నఃఉదకవాసంనామప్రతంచ రేత్||౪||అగ్నిపక్వమితి|| ఉబూ
 ఖలేనవాఅశ్వనావాకుట్టతినీవారాఖండయఃతీతితథా- డంతావోబూఖల యస్యసతధా||౫|| స్వయమితి|| సంఛిను
 యాత్ ఆహ రేత్-అన్యదాకాలాంతరే-ఆహృతంనాదదీత||శ్లో|| కాలాంతరేహ్యహృతంతునాదదీతనాశ్రమి|| అధైవ
 వేన వేన్నా ద్యృపురాణంతుఫరిత్యజేదితినారదోక్తే||౬|| వస్త్రేన్యరితి|| కాలబాదిత్యా అగ్రయశాసీ||౨||కించ||అగ్ని
 హూత్రమితి||మునేశ్వ-స్తేగమేర్వేనవాదిభిఃఅమ్నాతాని||౮|| అన్యనిష్కామస్యఫలమాహావనమితి||ధమసిభిః- సీరా
 బిః-సంతతఃన్యాప్తఃయావజ్జీవంత్య తేనతపసాశుష్కమాంసవత్సర్గః - ఋషిలోకాత్ మహలోకాదాదిక్రమేణ అయంభా
 వః అంతఃకరణశుద్ధిధర్మిద్యారాత్రే||౧||తాసన్యుచ్యతే - ప్రతిబంధక బాహుశ్చేన క్రమేణముచ్యత ఇతి||౯|| తంసకా
 మంనిందంతి||యస్త్వితి||నిశ్చేయసామోక్షఫలం-అల్పీయసేఆవిరించ్యత్పతమమేవతస్తే||౧౦||ఏవంయావజ్జీవంతతకమా
 సన్యమోక్షతృతీయభాగావసానేతుమందవిరాగేషిన్నాస్యాధికారః యదితుతతోర్వాగేవన్యధరూః శక్తిధవేత్తత
 దాపినమ్యగవిరక్తోనా - తత్రావిరక్తస్యకృత్యమాహ|| యదేతి|| జాతోవేషధుః కంఠోదేహేయస్యస||౧౧|| విర

త్యేతపంచాగ్నిస్వషాన్యానారమాడ్డలే|| ఆకంఠమగ్నశ్శిశిరవనంవృత్త స్రవశ్చ రేత్||౪|| అగ్నిపక్వం
 సమశ్చియాతాబలపక్వమథాపివా|| ఉబూఖలాశ్వకుట్టోనాదంతోలూఖలవనవా||౫|| స్వయంసంఛిను
 యాత్సర్వమాశ్వనోవృత్తికారణమ్|| దేశకాలబలాభిశ్చోనాదదీతాన్యదాహృతమ్||౬|| వస్త్రేన్యశ్చుపు
 రోదాశాన్నిర్వపేత్కాలబాదిత్యా|| నతుశ్చోతేనశునామాంయజేతవనాశ్శిమి||౭|| అగ్నిహూ
 త్రంచదశకశ్చపూణఃమాసశ్చపూర్వరత్||చాతుర్మాన్యాచిచమునేరామ్నాతానిచస్తేగమే|| ౮||
 ఏవంచీరేకతపసామునిధర్మమనిసంతతః|| మూతపోమయమారాధ్యఋషిలోకాదుపేతిమామ్|| ౯||
 యస్తేత్యతత్కచ్చుతశ్చిణఃతపోనిశ్చేయసంమహత్|| కామాయాల్పీయసేయంజ్యాద్యాల్లిగఃకోప
 నస్తతః||౧౦||యదాసానియమేకలోకజరయాజాతవేషధుః||అత్యన్యగ్నిసమారోఽన్యమచ్చిత్తోన్యంస
 మావిశేత్||౧౧||యదాకమణవిహితేషులోకేషునిరయాత్మను|| విరాగోహయతేనమ్యజ్ఞస్త్వాగ్నిఃప్ర
 వజేత్తతః||౧౨|| ఇష్టాయథోపదేశంమాందత్వాసర్వస్వమృత్విజే|| అగ్నిశ్శేషప్రాణ ఆవేశ్యనిరపే
 ఊపరివ్రజేత్||౧౩|| వివస్యవైసన్న్యసతోదేనాదారాదిరూపిణః|| విఘ్నంకుర్వంత్యయంహ్యస్యా
 నాకీమ్యసమియాత్పరమ్||౧౪|| బిభృయాచ్ఛేన్మృనిర్వాసఃకౌషీనాచ్ఛానసంపరమ్|| త్యక్తంసదండవా
 తాభ్యామన్యత్కించినాదది||౧౫|| దృష్టిపూతంస్యసేత్పాదంవస్త్రపూతంపిడేజ్జలమ్|| సత్యపూ
 తాంవదేద్యాసీంమనఃపూతంసమాచరేత్||౧౬|| మానాసీహానిలాయామాదండానాద్దేహచేతనామ్||

సహ్యతేయస్యసంత్యంకవేషభిర్నృథవేద్యతి||౧౭|| భిక్షాంవదేశేషుచతుషుఃవిగహ్యఃస్వజ్ఞాయంశ్చ
 క్తంప్రత్యాహ||యదేతి||లోకేషుబ్రహ్మలోకపర్యంతేషు- నిరయాత్మచతుఃఖోదకేషు- స్యస్తాగ్నిస్స-తతథితి||అగ్ని
 హూతాదీకమణఃవణాశ్శిమాద్యా||౧౮|| తత్రాదాకృత్యమాహ||ఇష్టేతి||యథోపదేశంశాస్త్రాప్తకపూర్వకం
 ప్రాజాపత్యేష్టామాంఇష్ట్యా - స్వేనాశ్శిప్రాణో పాథావాత్మని||౧౩|| నాన్న్యసేవిఘ్నభనతి - తాసవిగణయ్య
 సన్యసేదేవేత్యాశయేనాహ|| విప్రస్యేతి|| కేనాభిప్రాయేణకుర్వంతితమాహ - అయమితి - పరంబ్రహ్మ||౧౪||ఏవం
 ప్రవ్రజిత్సన్యధర్మానాహ||బిభృయాదితి||పరంకౌషీనాదన్యద్యాసోయదిధారయితుమిచ్చతి తహిఃకౌషీనమాచ్ఛాన్య
 తేయావతాతావన్యాత్రంధారయేదిత్యథః- త్యక్తంప్రేమాచ్ఛానాత్పూర్వమేవఅలోన్యత్కించినబిభృయాత్ -
 సండపాతాభ్యామిత్యావత్యకజలపాత్రాదేరుపలక్షణమ్||౧౫|| పరమహంసస్యవిధినిషేధాగోచరత్వాత్ బహూదకా
 నిధర్మాణాభగవానాహ||దృష్టిపూతమితి||మనఃపూతంమనసాసమ్యక్ విచార్యయన్ముద్ధంతదాచరేత్||౧౬||మానేతి||
 హాసంనావోదండః అసీహాకామ్యకమణ్యాగోదేహస్యప్రాణాయామశ్చేతనః - ఏతేఅంతస్త్రయోదండాయస్య
 సంతి- అంగహేఉద్ధవలంగేధృతే వేణుభరితినా||౧౭|| భిక్షామితి|| బ్రాహ్మణేష్వేనవృత్తిభేదేనచతుర్విధేషు-పూ
 స్వపూర్వాసంభవేన-విగహ్యణాభిశ్చ సప్రతితాఅసంక్లిప్తా - అత్రాయంలాభోభవిష్యతీతిపూర్వమనుద్దిష్టా||
 ౧౮||బహిరితి||బహిగ్రాహమాత్ - పావితంప్రాక్షణాదిభిఃశోధితంవిభజ్యవిష్ణు బ్రహ్మకకభూతేధ్యః- అశేషమిత్యధి కా

హరణంనిరస్తం-యూచితమితిపాశేమా ధుక రేణయాచితమన్నంచే త్తహి-విభజ్యభంజిత-నత్వయాచితాద్దిభేక్ష చతు
ష్టయమిత్యధః॥ శ్లో॥మాధుక రేతుస్తే వేద్యంభేక్షేనాస్యేషువిద్యతే॥ నే వేద్యకంక్షీ పేదపుత్రితయంభౌతికంవిమరిషి
స్మృతేః-యద్వాతదాసిం కేనాపియాచితంచే త్తస్మధ్యేతస్మేకించిద్విభజ్యదత్వేత్యధః॥౧౯॥కించ॥ఏక ఇతి॥ ఏకశ్చ కేత్
ఆత్మస్యేవక్రీడాకౌతుకంయస్యసః-ఆత్మస్యేవరతఃసంతుష్టఃఆత్మనాధీరః॥ ౨౦॥ వివిక్తేతి॥వివిక్తంవిజసంతేమంనిభ-
యంశరణంస్థానంయస్యసః-మయిభావేనభక్త్యావిమలఃఆశయోయస్యసః॥ ౨౧॥అన్విక్షేతి॥బంధంమోక్షంచ-కేననా
బంధః-కేననామోక్ష ఇతిత్రాహ-బంధఇతి॥౨౨॥౨౩॥పురేతి॥ పురాణిఅట్టాలాదిమంతి గ్రామూతద్వివర్జితాః-ప్ర
జాగోష్ఠాని తాన్ నాధాన్యాచితక జనసమూహాన్॥౨౪॥ వానప్రస్థేతి॥ యతఃశిలవృత్త్యాచాప్రేన తదీయేవాంధ
నాలన్నేనశుద్ధన త్వస్యకానివృత్తమోహ సుంసిద్ధ్యతిముచ్యతే॥ ౨౫॥ సనుషృష్టాన్నంవిహాయకథంశిలాన్నేప్రవృత్తి
స్సాన్వితతపః॥నేతి॥ఏతద్వృత్త్యమానంమృష్టాన్నాది-వస్తుతయానసశ్యేత్ యతోవినశ్యతి- అతఃకహముత్రచలోకేతి
సక్తచిత్తస్యచిక్షిప్తతా త్తదధాకృత్యాన్విరమేత్॥౨౬॥ సనుతధాపియావద్వివాశంసుఖహేతుత్వాత్ అన్నచి
తావతః కుతోవిరాగస్సాన్వృత్తతాప్రా॥యదితి॥ఏతజ్జగత్ మమతాస్వరం మనోవాక్పాత్రికేః సహతంసహితం-అ
రేత్ ॥ సప్తాకారానసంక్లిప్తాస్త్రపేష్టలగ్నేనయావతా॥ ౧౮॥ బహిజ్జలాలశయంగత్వాతతోఽసస్పృశ్య
న్యాగృతః॥విభజ్యపావితంశేషంఘంజీతాశేషమాహృతమ్॥ ౧౯॥ఏకశ్చే రేన్యహిమేతానిస్సంగస్సంయ
తేంద్రియః॥ ఆత్మక్రీడ శ్చాత్మగతఆత్మనాన్ సమదశశః॥ ౨౦॥ వివిక్తక్షేమకరణోమద్భానవిమలాశ
యః॥ఆత్మానంచ తయేదేశమభేదేనమయామునిః॥ ౨౧॥ అన్విక్షేతాత్మచోబంధంమోక్షంచజ్ఞాననిష్ఠ
యాబంధఇంద్రియవిక్షేపామోక్షసమాంచనంయమః॥ ౨౨॥ తస్మాన్నియమ్యషడ్వగ్గణంమద్భావేనచ
రేన్యునిః॥విరక్తస్వరూపమేభ్యోలభ్యాత్మనిసుఖంమహత్ ॥ ౨౩॥ పురగ్రామప్రజాన్ నాధాన్యాభిక్షో
ధకంప్రవిశంశ్చరేత్ ॥ పుణ్యదేశసరిచ్చేలవనాశ్రమవతీంమహిమ్ ॥ ౨౪॥ వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వ
భిక్షణంభేక్షమాచరేత్ ॥ సంసిద్ధ్యత్యస్తసంమోహశ్శుద్ధనత్వశ్శిలాంధనా॥౨౫॥ నేతద్వస్తుతయావశే
ద్వృత్తమానంవిశ్యతి॥ అసక్తచిత్తోవిరమేదిహముత్రచిక్షిప్తతామ్ ॥ ౨౬॥యదేతద్వాత్సనిజగన్మనో
నాక్పాత్రికాసంహతమ్॥సర్వంమాయేతితర్కేణస్వసస్త్వత్వానతత్త్వరేత్॥౨౭॥ జ్ఞాననిష్ఠోవిరక్తివా
మద్భక్తోనానమేతకః॥దలింగానాశ్రమాం స్త్వత్వాచరేదవిధిగోచరః॥౨౮॥బుధా బాలకవత్క్రీడేత్సు
శలోజడశుశ్చరేత్ ॥నదేదున్మత్తవద్విద్వాన్ గోచర్యాంనేగ శ్చరేత్॥౨౯॥ వేదనాదరతోసన్యాన్న
పాపంధీనస్తేతుకః॥ శుష్కనాదవివాదేనచకంచితృక్షిమాశ్రయేత్ ॥ ౩౦॥ నోద్విజేత జనాద్ధిరోజసం
చోద్వేజయేన్నతు॥ ఆతివాదాం స్తితిక్షేతనావమస్యేతక చన॥౩౧॥దేహముద్దిశ్యపశునద్వేరం కుర్యా
న్నకేనచిత్ ॥ ఏకపవహోహ్యత్మాభూతేష్యాత్మస్యవసితః॥యథేదురుదపాత్రభౌ భూతాశ్యేకాత్మాకా
నిచ॥౩౨॥ అలభ్యానవిషేదేతకాలేకాలేశనంకృచిత్ ॥ లభ్యానహృష్యేద్ధృతిమానుభయందేవయం
హంకారాస్పదంశరీరచ-సర్వంతజ్జన్యంసుఖచ ఆత్మనిమాయామాత్రమితితర్కేణస్వన్నాదిసృష్టాం తేన త్యక్త్వా
స్వస్థతత్త్వనితిష్ఠన్యృ పునస్తన్నస్మరేత్ ॥౨౭॥ఏవంబహూద కాదిధర్మాన్ నుత్త్వపరమహంసాదిధర్మాన్ నాహ సాధ్దే
గణశభిః-జ్ఞాననిష్ఠఇతి॥బహిర్విరక్తిముముక్షుస్స యోజ్ఞాననిష్ఠోమోక్షేష్వనపేక్షోమద్భక్తోవా-సలింగాత్రిదంజాది
సహితాన్ ఆశ్రమాన్ సద్ధర్మాన్ త్యక్త్వాన్విదాన క్రించపరిత్యజ్య యథోచితంధమేంచ రేదిత్యర్థః॥ నపురతస్యంతత్యా
గపవవివక్షితః-పునధాకర్మధానాత్ ఆక్రియత్వస్య త్రరాధ్యాయేవత్వమాణత్వాచ్చ-తహి-పూర్వస్మాత్కౌవిశేష
స్తత్రాహ-అవిధిగోచరఃవిధికింకరోసన్యాదితి ఏతదేవస్ఫుటికరిష్యతీతి॥శ్లో॥ శౌచమాచమనంస్నానంసంతుపాదనయాచ
రేదిత్యాదినా॥౨౮॥తహి-కథంచరేత్తత్రాహ॥బుధఇతి॥బుధఃవివేకవానవి-బాలకవత్ మానావమానవివేకరాహిత్యే
న-కుశలఃపుణోపి-జడవత్ ఫలానుసంధానాభావేన-విద్వాన్ పండితోపి-ఉన్మత్త త్రవల్లోకరంజనాభావేన-నేగమః-వేదా
ధానిష్ఠోపి గోచర్యాంలనియతాచారమేవేత్యధః॥౨౯॥వేదేతి॥వేదనాదరతఃకమ-ఉన్మాదన్యానాదిష్టఃపాపంధీ
శుశ్రిష్టృతివిరుద్ధానుష్ఠాతా-హేతుకః-కేవలంతక-నిష్ఠః-శుష్కనాదేన్మయోజనగోష్ఠ్యా-యోవిదాస్తస్మిన్॥౩౦॥
నేతి॥అతివాదాదురుక్తాని॥౩౧॥దేహమితి॥ ఆత్మగృహ్యతావద్వేరకారణ-నాస్తీత్యుక్తం-ఏకపవేతి-దేహదృష్ట్యా

నాస్తీత్యాహ భూతానిచదేహాఽపి-కారణమాపేక్షే కాత్యకాని॥ ౩౨॥ అలభ్యైవతి॥ దేవయంత్రీశం దేవార్షిసం-యతః॥ ౩౩
 అలంతహిభిక్షాప్రయత్నేనాపిత్రాహ॥ అహారార్థమితి॥ అహారమాత్రాధానం - సమీపేతేవ-యతస్తస్యప్రాణధా
 రణంయక్తం- సమ్యక్కథం తేనేవప్రాణధారణేనతత్త్వవిచార్యతే- కింతేనాపితదాహ-వద్విజ్ఞామేతి॥ ౩౪॥ తహి-
 కింమృష్టాన్నాదికమగ్రాహ్యమేవ-కేనేవముక్తమిత్యాహ॥ యశ్చచ్చయేతి॥ ౩౫॥ శౌచమితి॥ యథాహమితి॥ త్రిలహి
 చరామి-తథాజ్ఞానీజ్ఞాననిష్ఠః అనాన క్తః కుర్యాత్-నశువిధికింకరత్వేన తస్యజ్ఞాననిష్ఠావిరోధాదిత్యుక్తః॥ ౩౬॥ కుతోవిధి
 కింకరత్వాభావస్తస్య తత్రాహ॥ నేతి॥ సహితస్యవికల్పాభ్యాభేదప్రతితిః - సస్వస్తిసానత్యం - యాచాన్త్యాపిమస్వేన
 యాజ్ఞానేనమాతా-సనునమాతాసాపునదృశ్యమానత్వాత్తత్రాహ- ఆదేహంతాత్కచిత్కదాచిత్కాధితేవభావ
 భావంతి॥ ౩౭॥ తదేవంవిరక్తస్యఅపరోక్షజానవతఃసన్నానసంత్కథమాంశోచ్చిక్వా - కేలంవేరాగ్యనంతంవివిధమి
 త్యాహ॥ దుఃఖోదరేష్యేతి॥ నజ్జ్ఞాసితోమద్గర్భమత్వాప్రిసాధనంయేనసః॥ ౩౮॥ తావదితి॥ మామేనమద్గర్భమేవ
 దుంపరిచరేత్-తతఃపరమేకశ్చరేదిత్యాదిధమేవతే-తేతిభావః॥ ౩౯॥ అనధికారిణః సన్న్యాసంనిందతిద్వాభ్యాంయ
 తి॥ ప్రచంఘోత్వానక్తఇంద్రియసారధిబుః-ధివ్యస్యః॥ ౪౦॥ సురానితి॥ సురాన్యష్టన్యాదేనా-ఆత్మానంఆత్మ
 యంతితిమ్॥ ౪౧॥ ఆహారార్థంసమీపాతియక్తంత్రాప్రాణధారణమ్॥ తత్త్వవిమృశ్యతేనేనవద్విజ్ఞాయ
 విముచ్యతే॥ ౪౨॥ యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛేషముతాపరమ్॥ ఇథావాసస్తథాశయాన్త్రా
 ప్రంత్రాప్రంభజేన్మనిః॥ ౪౩॥ శౌచమాచమనంసన్నానసంతుష్టాదనయాచరేత్॥ అన్యాన్సేవియమాన్
 జ్ఞానీయథాహంలీలయేత్వరః॥ ౪౪॥ సహితస్యవికల్పాభ్యామచమద్విక్షమాహతా॥ ఆదేహంతా
 త్కల్పచిత్త్యాత్మిస్తతస్సంపద్యతేమయా॥ ౪౫॥ దుఃఖోదరేష్యమామేషుజాతినర్వేకత్యుక్తా॥ అజ్ఞాసి
 తమద్గర్భమామునిగురుముపవ్రజేత్॥ ౪౬॥ తావత్పరిచరేత్వాబ్రజ్జశ్చిద్ధావాసనసూయకః॥ యావచ్ఛ్రీ
 హ్యవిజానీయాన్మామేనగురుమాశ్రితః॥ ౪౭॥ యస్తస్త్వంయతపఃపద్యగః ప్రచండేంద్రియసారధిః॥
 జ్ఞానవేరాగ్యరహితస్త్రిండ్రమహాబీజంతి॥ ౪౮॥ సురానాత్మనమాత్మసంనిహ్నాతేమాంచధమకసః॥ అవి
 పక్వకషాయోస్తాదముష్ణాచ్ఛవిహీయతే॥ ౪౯॥ భిక్షోధకమశ్యమోహింతాతపఃకుతఃసనాకసః॥ గృ
 హిణోభూతరక్ష్యాద్విజ్ఞానాచార్యసేవనమ్॥ ౫౦॥ బ్రహ్మచర్యంతతశ్చౌచంసంతోషాభూతసాహృ
 దమ్॥ గృహస్థస్యాశ్రితౌగంతుస్సర్వేషాంమమపాననమ్॥ ౫౧॥ ఇతిమాంయస్సవ్యధమేణాభజన్నిత్యమ
 సస్యభాకానవకభూతేషుమద్భావోమదృక్తింవిదతేచిరాత్॥ ౫౨॥ భక్తోర్విధానసపాయుర్యాపరవ్యోక
 మహేశ్వరమ్॥ సర్వోత్పత్త్యశ్రియ బ్రహ్మకారణంమోపయాతినః॥ ౫౩॥ ఇతిస్వధమకసైకైక్తన
 త్త్వోవిజ్ఞాతమద్గతిః॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంసర్గోవిరక్తస్సముపైతిమామ్॥ ౫౪॥ వణాశ్రమసతాంధమకపషుత
 చారలక్షణః॥ సపవన్దృక్తియతోనిశ్చేయసకరఃపరః॥ ౫౫॥ ఏతత్తేభిహితసాధోభవాన్సృచ్ఛభియ
 చ్చమామ్॥ యథాస్వధమకసంయతోభక్తోమాంసయయాత్పరమ్॥ ౫౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశ
 స్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః-

*

సంమాంచ-నిహ్నతేప్రతారయతి-నిహ్నవఫలమాహ అస్మాదితి॥ ౪౮॥ చతుశ్శాన్తంత్రమిణాంప్రధానధమానాహ॥
 భిక్షోరితి॥ ౪౯॥ అన్యధమాణాకాంశ్చిత్గృహస్థేష్యతిశతి॥ బ్రహ్మచర్యమితి॥ శౌచంరాగాదిరాహిత్యం-తస్యబ్రహ్మ
 చర్యప్రకారమాహ-ఋతౌగంతురితి॥ ౫౦॥ ఏవంభూతవణాశ్రమధమకఫలమాహ॥ ఇతితి॥ దృఢాంఘ్రిక్తింవిరక్తి
 రరః॥ తతఃకిమతతహ॥ భక్తేతి॥ మహేశ్వరత్వేహేతుఃసర్వోత్పత్త్యశ్రియంసర్వస్వఉత్పత్త్యశ్రియాయాస్మాత్-అత
 ఏవతత్కారణంమామాంబ్రహ్మస్వరూపంవేకుంతవాసినం- యద్యాబ్రహ్మశావేదస్యకారణం - మాముపయాతి-
 నామీష్యేనప్రాప్నోతి॥ ౫౧॥ తతశ్చసాముక్తపవేత్త్యాహ॥ ఇతితి॥ ఇత్యేనంభూతేనస్వధమేణానికైక్తం శుద్ధం తత్త్వం
 యస్యసః-అతఏవవిజ్ఞాతామమగతిరేత్వర్యంయేన॥ ౫౨॥ ఉక్తంధమకంసంక్షిప్తాహ॥ వణేతి॥ యపిషుతచారలక్షణః పి
 త్యులోకప్రాప్తిఃఫలః మద్గతియతః-మర్షణేనకృతః॥ ౫౩॥ ఏకకరాధకముపసంహరతి॥ ఏతచ్చరేభిహ
 తం-యథాభక్తోభూత్యానంపరంసంప్రాప్నోతి॥ ౫౪॥ ఇతిభావాధకదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయ

*

పంచాంగీకరణం-

శ్లో॥ జ్ఞానాదేర్నిత్యాయః పూర్వం కృత్యో హ్యశ్రమధర్మకః । ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదేస్యాగడచ్యుతే ॥ పా॥ జ్ఞానినో
వన్యో తేకమాభావవీకోనవింశతే యుక్తితర్కస్వరూపాభ్యాం నష్టజ్ఞానస్వసర్వవాతదేవంతర్కతో బాధితోపదేశః
దిప్రపంచోయావదపరోక్షానుభవేనదిజ్యోహాదివివర్ణితే - తావత్ జ్ఞానాభ్యాసస్తతోముక్తిరిత్యుక్తం ॥ శ్లో॥ అదే
హంతాత్మచిత్ భ్యాతి స్తతస్సంపద్యతేమయేత్యాదివా - యస్యత్వసరోక్షోనుభవేన - ప్రపంచ లీనప్రాయః - తస్య
నకించిత్యుక్త్యమస్తీత్యాహ ॥ యథితి ॥ విద్యాఅనుభవః తత్పర్యంతేన స్రుతేన సంపన్నః - అతపవాత్మవాప్రాప్తాత్మ
తత్త్వః - నానుమానికః కేవలపరోక్షజ్ఞానవాన్ముఖవతి అనకారపాతేప్రాగ్రుత్పన్నకూలతర్కతోనితీతాధాన -
ఇదందేవ్యతంతన్నివృత్తిసాధనంచ మయుమాయామాత్రమితిజ్ఞాత్యా - జ్ఞానంతత్సాధనంచస్యసేత్ - అయమేవవిద్య
త్సన్నాప్యసోనామ ॥ ౧ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ జ్ఞానిన ఇతి ॥ యస్మాదహమేవతస్యేష్టః అపేక్షితః - స్వాకాంఘలంహేనః త
త్సాధనంచ - సమ్యక్ స్వకోసస్వయత్స-అపవగ్నః సంసారనివృత్తిశ్చ - అతస్తస్యసప్రాప్యం కృత్యంచనాకించ
స్తీత్యధః ॥ ౨ ॥ అత్రవిద్యచనుభవ పృమాణయతి ॥ జ్ఞానేతి ॥ యథోక్తంజ్ఞానినమభినందతి-జ్ఞానీతి-యతోపాజ్ఞానేన
మాంధారయతి ॥ ౩ ॥ తస్యజ్ఞానంస్తాతి ॥ తపథితి ॥ అలమత్యధః - జ్ఞానస్యకళయావేశేన ॥ ౪ ॥ తస్మాదితి ॥ జ్ఞానేపహి
తంతావత్పర్యంతంయథా భవతితథాజ్ఞాత్యా - తత్సంపన్నస్వమామేవభజ - అస్యత్పర్యంత్యజేత్యధః ॥ ౫ ॥ కృత్య

శ్రీభగవాన్ ॥ యోవిద్యాత్రుతన పన్న ఆత్మనాన్నానుమానికః । మాయామాత్రమిమంజ్ఞాత్యాజ్ఞానం
చమయిసన్న్యసేత్ ॥ ౧ ॥ జ్ఞానిన స్వహమేవేష్టస్యాభో హేతుశ్చసమ్యతః ॥ స్వగతేనాపవగ్నః
శ్చనానోన్యోకమద్యతేప్రియః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నాపదంక్రొవ్వందిదుమః ॥ జ్ఞానిహమేప్రియత
మోజ్ఞానేనాపాబిభర్తిమామ్ ॥ ౩ ॥ తపస్తీధఃంజహదానంపవిత్రాచీతరాణిచ । నాలంకుర్వంతి తాంశు
ద్ధియాజ్ఞానకలయాకృతా ॥ ౪ ॥ తస్మాత్ జ్ఞానేనసహితంజ్ఞాత్యాస్వాత్మాసముద్ధవ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంప
న్నోభజమాంధ క్తిభావితః ॥ ౫ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేనమామిష్ట్యాత్మాసమాత్మని ॥ నర్వయజ్ఞవతింమాంవైసం
సిద్ధింమునయోన్వగ ॥ ౬ ॥ త్వయ్యుద్ధవాశ్రియతియస్త్రివిభోవికారోమాయాంతరాపతినిద్యవగ్నః
యోర్యత్ ॥ జన్మాదయోస్యయదహితవతస్యకిన్యూరాద్యంతయోర్యదనతో సితదేవమధ్యే ॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః
జ్ఞానంవిసద్ధంవిపులంయదేతదేవ్రాగ్యవిజ్ఞానయతంపురాణమ్ । ఆఖ్యాహివిశ్వేశ్వరవిశ్వమూర్తేత్వ
ద్భక్తియోగంచమహద్విమృగ్యమ్ ॥ ౮ ॥ తాపత్రయేణాభిహతస్యఘోరసంతప్యమానస్యభవాద్వసీశ ।
పశ్యామినాన్యచ్ఛరణంతవాంఘ్రిన్వంద్యాతపతాద్రమృతాభివమాత్ ॥ ౯ ॥ దృష్టంజననంసంతితింబిలే
స్త్రికాలాహినాశుగ్రసురౌరుతపఃమ్ । సముద్ధరేనకృపయాపవగ్నోర్యచాభిరాసించమహాను
భావ ॥ ౧౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇతమేతత్ పురారాజాన్యంధమకవిదాంవరమ్ ॥ అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛసవే
షాంనోనుశ్యోజ్యతామ్ ॥ ౧౧ ॥ నివృత్తేభారతేయధ్నిమహ్మన్నిధనవిహ్వలః ॥ శుత్యాద్ధర్మమాకబహూన్య

ప్రత్యయాధఃంపూర్వేషాంవృత్తమాహ ॥ నేతి ॥ మహేవ సంసిద్ధింప్రాప్తాః ॥ ౧౨ ॥ తదేవంజ్ఞానంసంక్షేపత ఉపదిశ
తి త్యయితి ॥ త్రివిధః ఆర్యశ్శిశికాదిర్యోవికారోదేశః - సమాయానతుపరమాధః - యత్ యస్మాత్ అంత
రామధ్యపవాపతితి - రజ్ఞాసర్పమాలాదివత్ - నాద్యవగ్నయోనత్యాదానంతేచాస్తి - అతఃయత్ యదాఅస్యవి
కారస్యఅమీజన్మానయస్సృజః - తదాతస్యతవాధిష్ఠానభూతస్యకింసకించిదిత్యధః - తస్మావివస్తుతోససంతితస్యాస
త్త్వదిత్యాహ - ఆద్యంతయోరితి అసతఃసర్వాదేఆద్యంతయోర్యద సీరజ్వది తదేవమధ్యేవినతున్యాది - తఃత్వ
యంవికారోనాస్తీత్యధః - యద్వా ఆద్యంతయోర్యదస్తీతస్మధ్యేస్వస్తే స్వవ సతస్యజన్మానయస్సంతి అతస్తస్వం నిర్వి
కారంబ్రహ్మేతి ॥ ౨ ॥ జ్ఞానాదేర్నిశేమంజ్ఞానుఃపుచ్ఛతి ॥ జ్ఞానమితి ॥ విశుద్ధమేతత్ జ్ఞానంవిపుల నిశ్చితంయథాభవతి
ధాకథయేతి మహద్భిః బ్రహ్మదిగ్విమృగ్యం ॥ ౩ ॥ మహద్విమృగ్యత్వమభినయేనాహ ॥ తాపత్రయేణేతి ॥ తాపత్ర
యేణాభిహతస్యఅతఃసంతప్యమానస్య - అంఘ్రిన్వంద్యమేనాచపత్రంతస్మాత్ నకేవలమాతపత్రతాకింత్యమృతమ
ప్యభితోపవతీయగ్యక్రాత్ ॥ ౪ ॥ అతికృపాముత్పదయన్నాహ ॥ దప్తమితి ॥ అస్త్రికాలిలేసంసారకూపేపతితం - తత్ర
పకాలాహినాదప్తం - ఏవమపిశుద్ధగుణేష్యేషడరుస్తవ స్పృహాయన్యతం - దహ్యమానకథం సముద్ధరణీయథి
చేత్రతాహ - అనవగ్నేకః అపవగ్నః బోధక్షేవాగమృతేరాసించేతి ॥ ౧౦ ॥ తద్విశ్వాసాధఃం వివృత్తభాయాని

శ్చన్మోక్షధర్మానప్యచ్యుతః॥౧౦॥ తానహంతేభిధాన్యామిదేనవ్రతముఖాచ్ఛృతాః॥జ్ఞానవిజ్ఞానవై
రాగ్యశ్రద్ధాభక్త్యుపశృంహితాః॥౧౩॥ నవైకాదశపంచతీర్వానాహ్నుతేషుయేనవై॥ఈక్షేతాద్దై
కమస్మేమతత్జ్ఞానంమమనిశ్చితమ్॥౧౪॥ఏతదేవహివిజ్ఞానంనతద్దైకేనయేనయత్॥౧౫॥ సిత్తుత్పత్తి
స్యయాపశ్యేద్ధానానాంత్రిగుణాశ్చ॥౧౬॥ అదావంతేవమధ్యేచస్పృశ్యాత్పృజ్యంయదన్వియతాత్॥
పునస్తప్తృతినంకామేయచ్ఛిష్టేతదేవనత్॥౧౭॥ శుశ్రిఃప్రత్యక్షమైతివ్యాపనుమానశ్చతుష్ట
యం॥ ప్రమాణేష్యనపథానాద్వికల్పాత్పవీరజ్యతే॥౧౮॥కమణాంపరిణామత్వాదావిరించాదమంగళం
విశశ్చిన్నశ్వరంపశ్యేదదృష్టమపిచ్యుష్టనత్॥౧౯॥భక్తియోగఃపురైవోక్తఃప్రియమాణాయతేనఘ॥ పు
నశ్శక్యధయిష్యామిమదృక్తేఃకారణంపరమ్॥౨౦॥శ్రద్ధామృతకథాయాంమేశశ్వస్త్వంనుకీర్తనమ్॥పరిని
ష్ఠాచపూజాయాంస్తుతిభిఃస్తవనంమమ॥౨౧॥ అదరఃపరిచర్యామాంసర్వాంగైరభివందనమ్॥మన్మత్త
పూజాభ్యధికాంసర్వభూతేషుమన్మతిః॥౨౨॥మదధేఃప్యగచేష్టాచవచసామద్గుణేరణం॥మయ్యపణాం
చమననస్సర్వకామవిసజ్జనం॥౨౩॥మదధేఃపరిత్యాగోభోగస్యచనుఖస్యచ॥ఇష్టందత్తంహుతం
భుక్తంమదధేఃయదగృతంతపః॥౨౪॥ఏవంధర్మేమకమ్యాణాముద్దవాత్సనివేదనాత్॥మయినజా

యతేభ క్షిణోన్మోక్షోన్మానాశశిష్యతే॥౨౮॥యాదాత్మన్యర్హితంచిత్రంశాంతంసత్వోపబృహితం॥ధమం

యవత్వాత్ ఘటాదివదితివశ్యే తతఃకాడత్వత్ - అంతే నిజామాంతరాపత్తేచ - కారణత్వేన - మధ్యచాశ్రయత్వే
న - స్పృహ్యత్సృజ్యంకార్యాత్కార్యాంతర ప్రతి - యదవ్యయత్ అనుగచ్ఛేత్ తత్పరినింత్రామేతేషా ప్రశయేచ
యదసశిష్టేతతదేవసదితివశ్యేదిత్యర్థః॥౧౬॥ వైరాగ్యమాహద్యాభ్యాంశ్రీతిరితి॥శ్రుతిఃసేవానాస్తికించనేత్వా
దిప్రత్యక్షంపటాదికార్యంతంత్యాదివ్యతిరేకేనదృశ్యతే - ఏవంచేతనవ్యవతిరేకేనకించద్వ్యవశ్యతే - ఇతిహ్యంమ
హజనప్రసిద్ధిః సమానంవిమతంమిథ్యాకృత్యత్వాత్ శక్తిరజవనదిత్యాది ఏవంప్రమాణచతుష్టయం - ఏతేష్వనవస్థా
నాత్ ఏతేర్భాదతత్వాత్ సవనంసహానుగతంనత్యమాత్మతత్త్వ పశ్యేవికల్పస్యచమిథ్యాత్వాత్తతోవిరజ్యతేవిర
క్తోభవతీత్యర్థః॥౧౭॥ ననుఏదోక్తస్వగూఢాదిసుఖాయాన్నవిరజ్యేతేత్యుచితహాకమణామితి॥ఆవిరించాత్ బ్రహ్మహా
కపర్యంతం - అదృష్టముపిసుఖంఅమంగళంమత్వాదుఃఖరూపంనశ్వరంచపశ్యేత్॥౧౮॥భక్తియోగస్యకారమాహ॥భ
క్తియోగః॥భక్తియోగఃపూర్వముక్తపవ - తభాషిత్స్యేక్రితింపాగ్నువతేతుభ్యంపునశ్చకథయిష్యామి॥౧౯॥శ్రీధే
తి॥ శ్రద్ధాశ్రవణాదరః - శశ్వదితిసర్వత్రానుషజ్యతే - మదనుకీర్తనశ్రవణానంతరంమత్కథావ్యాఖ్యానమిత్యర్థః॥
౨౦॥ ౨౧॥ మదధేఃస్వీతి॥ అంగచేష్టానాకీక్రియానచసానాకీకేనాపిమద్గుణానామీరణంకథనం॥౨౨॥మదధేఃఇతి॥
మదధేమద్గుణనాథం - తద్విరోధినోధేఃస్వపరిత్యాగః - భోగస్యత్యాగసన్యచందనాదేఃసుఖస్యపుత్రోపలాలనాదేః
ఇష్టాదివేదికంయత్కమతదపిమదర్థంకథంభక్తేకారణమిత్యర్థః॥౨౩॥ఏవమితి॥భక్తిఃప్రేమమతఃశాసంజాయతే - అ

స్వభక్తస్య అన్యఃకోధఃసాధనరూపఃసాధ్యరూపోవావశిష్యతే-సర్వోపద్రవస్య తపవభవతీత్యధః॥౨౦॥తదేవాహ॥
 కింబహునా-చిత్తమేవాంతర్బహిర్నిష్కాధానరయోఃకారణమిత్యాహద్వ్యాఖ్యాం॥ యదేతి॥ యదాత్మనిమయిఉత్పత్తి
 చిత్తమర్పితం తదాపుమాధర్మాదీప్రాప్నోత్యేవ॥౩౧॥ఏతదేవవ్యతిరేకేణగ్రథయతి॥ యదితి॥యతే యదాచిత్తంవిక
 త్పేదేహేగృహదావపికాతంసతే పరిధావతి- తదాధికరణస్వలమసన్నిష్ఠంభవతి- తతశ్చవిపర్యయంఅధర్మాదికంవిద్మి
 ౨౬॥స్వాభిప్రేతాధర్మాదికావ్యాచక్షే॥ధర్మః ఇతి॥ధర్మోమద్భక్తికృత్ యశఃసవపోక్తిః-ప్రకృష్టఃఉక్తఃశా
 స్తేఽస్మి॥౨౭॥ధర్మాదీనాంమహాజనప్రసిద్ధానామన్యధావ్యాఖ్యాతత్వాన్యమాదిష్వపిసంఖ్యాతఃస్వహుతతోవాకించి
 ద్వైలక్షణ్యంస్యాదితినంభావనయాతద్విశేషజ్ఞానఃపుచ్చతి- చభిః॥యమితి॥౨౮॥కిమితి॥ఇష్టంఅభ్యుపేక్షాతంధనం
 చకిం॥౨౯॥పుంస తిహగోతివిద్యాదీనాంవిశేషణం శ్రీమణండనం॥౩౦॥౩౧॥ క ఇతి॥ప్రశ్నాప్రప్తేధాధా విపరీతాః
 అశమాదీః॥ ౩౨॥ యమనియమానాహత్రిభిః॥ అహింసేతి॥ అస్తేయంమనసాపిపరస్పాగ్రహణం - ఆస్తిక్యంధర్మే
 విశ్వాసః॥ ౩౩॥ శౌచమితి॥ శౌచంబాహ్యమాభ్యంతరంచేతిద్వివిధం- అతఃఏతేద్వావశనియమాః - శ్రద్ధాధర్మా
 దరః॥ ౩౪॥ ఏతదితి॥ ఉభయోఃశ్లోకయోయేస్తృతాఃతేయమాః నియమాశ్చ-యద్వా ఉభయోఃప్రవృత్తివృత్త
 యోః-ముముక్షోయకమాముఖ్యానకామస్వనియమాముఖ్యాన్స్తృతాఇత్యధఃఅత్రహేతుమాహ - హియస్తాత్
 జ్ఞానంసవై రాగ్యమేశ్వరంచాభిపద్యతే॥ ౨౫॥ యదపికాతంతద్వికల్పఇంద్రియైఃపరిభావతి॥ రజస్వలం
 చాసన్నిష్ఠంచిత్రంవిధివిపర్యయమ్॥ ౨౬॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రేక్షానంచేకాత్మదర్శనమ్॥గుణే
 ష్వసంగోవై రాగ్యమేశ్వరంచాణిమాదయః॥౨౭॥ఉద్ధవః॥ యమఃకతివిధఃప్రాగ్నినియమోనారికశః
 స॥ కశ్యమఃకోదమఃకృష్ణకాతితితాధృతిఃప్రభో॥ ౨౮॥కింధానంకింతపశ్యేర్యంకింతత్యమృతశౌచకే॥
 కస్త్యగఃకింధనంచేష్టంకోయజ్ఞఃకాచదక్షిణా॥ ౨౯॥ పుంసఃకింస్త్విబలృత్రిమర్శనీలాభశ్చకేశవ॥కావి
 జ్యహిఃపరాకాశ్రీః కింసుఖందుఃఖమేవనా ॥ ౩౦ ॥ కఃపండితఃకశ్యమూఖఃకఃపథాఉత్పదశ్చకః॥
 కస్యస్వగఃనరకఃకశ్చిత్కౌబంధురతకింగృహమ్॥ ౩౧ ॥ కఆధ్యఃకోదరిద్రోనాకృపణఃకఃకశ్వరః॥
 ఏతాప్రశ్నాన్మమబూహి విపరీతాంశ్చసత్పతే॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహింసాసత్యమస్తేయమసంగో
 హిగ్రసంచయః॥ఆస్తిక్యబ్రహ్మచర్యంచమానంధస్తేర్యంతమాభయం॥౩౩॥శౌచంజపస్తపఃహి
 మశ్చౌద్ధాతిధ్యంమదచనమ్శ్రీధాటంసంపరాధేహాతుష్టిరాచార్యసేవనమ్॥ ౩౪ ॥ ఏతేయమాస్సని
 యమాఉభయోద్వాదశస్తృతాః॥ పుంసాముపాసితాస్తాతయధాకామందుహంతిహి॥౩౫॥శమో
 మన్నిష్ఠతాబుద్ధికమంఇంద్రియసంయమః॥ తితితాదుఃఖసంమహాజ్ఞాహ్వానస్థజయోధృతి॥౩౬॥
 దండనాన్యఃపరందానంకామత్యాగస్తపస్తృతః॥ స్వభావవిజయశ్చైయంసత్యంచసమదశఃనమ్॥
 ౩౭ ॥ ఋతంచ సూన్యతావాణీ కవిభిః పరికితీతా॥ కమఃస్వసంగమశ్చైచం త్యాగస్సన్యాసఉచ్య
 తే॥౩౮॥ధర్మఃఇష్టంధనంనృణాంయజ్ఞోహంభగవత్తమః॥ దక్షిణాజ్ఞానం దేశఃప్రాణాయామఃపరం
 ఉపాసితాఃసేవితాస్సంతః - పుంసాంప్రవృత్తానానివృత్తానాంచ - యధాకామం కామానుసారేణ - మోక్షమస్య
 దయంచదుహంతీతి॥ ౩౯ ॥ ముముక్షోరు పాదేయాశమాదీహేయాం శ్వాశమాదీమహాజనప్రసిద్ధభోగ్యవిలక్ష
 ణానాహయావత్సమాప్తి॥ శమితి॥ ఏతేనైవతద్విపరీతాఅశమాదయోవ్యున్నేయాఃశమోమన్నిష్ఠతాబుద్ధిః- సతు
 శాంతిమాత్రందమింద్రియసంయమఃసహారాదిదమనం- తితితావిహితదుఃఖస్వసంమహాజ్ఞానంసహానం సభారాదేః - జ
 ణ్హ్యాపస్థయోజయోవేగధారణంధృతిః - సత్యసద్వేగమాత్రం॥ ౩౬ ॥ దండేతి॥ దంహభూతప్రాహఃతస్యత్యా
 గఃదానం - సధనార్పణం - కామత్యాగః భోగోపేక్షాతపః - సకృచ్ఛాది స్వభావోపాసనాతస్యావిజయః ప్రతిబం
 ధశౌర్యం - సవిక్రాంతిః - సమంబ్రహ్మ - తస్యదర్శనమాలోచనం - సత్యవిషయాత్పత్త్యం సయధాధకభావణమా
 త్రం॥ ౩౭ ॥ ఋతమితి॥ అన్యచ్చఋతంసూన్యతాసత్యాప్రియాచవాకేపవం ఋతసత్యయోః స్ఫుట ఏవ వివేకః - క్ర
 మప్రాప్తంత్యాగం వ్యాఖ్యాతుమాదాతతోధకభేదేనశౌచంవ్యాచక్షే - తన్యాసిమలత్యాగరూపత్వేన త్యాగభేదప్ర
 తీతేః కమఃసులసంగమఃఅనాసక్తిశౌచం - త్యాగస్తుసన్నానసత్తితయోభేదఇత్యధః॥ ౩౮॥ ధర్మఃఇతి॥ నృ
 ణాంఇష్టంధనంధర్మః - సపశ్వాదిసాధారణంభగవత్తమః పరమేశ్వరః అహమేవయజ్ఞఃమద్భుధ్యాంజ్ఞోనుష్ఠేయః

సక్రియాబుధ్యత్యధికాయజ్ఞాధికానందమీశానాచజ్ఞానోపదేశః - సహిత్యాదిదానం - తేనహియజ్ఞరూపోఽమః
సాప్త్యతేదదకమదమనంబలంత్యమనోదమహేతుత్వాత్ ప్రాణాయామ ఇతి || ౩౯|| స్వాధిమంలారథంవాన్
విభ్యానుఃప్రథమంభగ, తతోభేదేనవ్యావప్తేలోకేతయోరభేదప్రసిద్ధేః || భగ ఇతి || భగోభాగ్యంతిచ్చమేన్వోభా
నమదీయమేత్యర్థాదిమాక్ష్యావిత్త్యధికః - ఉత్తమాలాభస్తుమద్భక్తిః - నపుతాదిః-విద్యావాత్సల్యంతిన్వకేన
స్వబాధః - చజ్ఞానమూత్రం-అకమకనుజానువాహేయత్వశకానంహేః-లజ్జానత్రపామాలిం || ౪౦|| త్రివిధః గుణా
ఏవశ్రీమణండవం - సకీరీహి - ముఖదుఃఖయోఃఅత్యయఃఅతిక్రమఃఅననుసంధానంసుఖం-సహోగః - నిషయనోకా
పేత్తేవదుఃఖం - నాగ్నిదాహోది - బంధాన్యోక్షదవ్యయంచాయోవేత్తివపండితః - సవిగ్నన్యాత్రిం || ౪౧|| మూలక
ఇతి||అహంబుద్ధిత్వపలక్షణం దేహగోహేదివ్యహంమమేత్యభిమానవాక్-మూర్ఖః-సహతుకః మన్నిగమః మూలచ
రాంగమయతియోనివృత్తిమాగణఃసత్తుపంధాన్సన్యాగణః-సకంఠకాదిహాస్యః- చిత్తవిక్షేపఃప్రవృత్తిమాగణః ఉ
త్పదః-సతుహారాద్యాకులః-చ త్వగుణస్యఉదయఃఉదేకస్యగణః- సేంద్రాదిలోకః || ౪౨|| సరక ఇతి, అమరఃఉత్పా
హఃఉదేకఃససరకః-సతాపి-గ్రాది-గురు దేవబంధుః సభాత్రివిధః సచాహమేన-యదాహజగద్గురుః || శ్లో || ఏ
కఏవపరోబంధుర్విషమేనముపస్థితే||గురుప్రకలధమాత్మామతాకించపగోహరితి. ససాధనంభోగాయతనంన్యహం
తచ్చమానుష్యంమానుషరూపంశరీరమేవ-సహమ్యాదిగురైస్స పన్నఃఅధ్యక్షచ్యుతే- సదహాభ్యుః || ౪౩|| దరిక్రయః
అనంతపుష్టాయస్సదరిక్రః సనిస్సవ్యః - యఃఅజితేంద్రియస్సకృపణఃశోచ్యః సదీపఃవిషయేష్వహం క్షధీర్వస్సశశస్స
బలమ్ || ౪౪|| భగోమహేన్వోభావోలాభోమద్భక్తిగుత్తమః || విద్యాస్యవిదిదాబాధోజగువాప్సహేరక
మకను || ౪౫|| శ్రీగుణాస్తరపేక్ష్యాద్యానుస్సఖందుఃఖనుఖాత్యయః || దుఃఖంగ్రామ్యనుఖాపేక్షాపండితో
బంధమోక్షవిత్ || ౪౬|| మూర్ఖః దేహద్యహంబుద్ధిఃపంధామన్నిగమన్యన్మతః || ఉత్పద్యత్తిత్తవిక్షేపస్స
గణస్తత్త్వగుణోదయః || ౪౭|| సరక స్తమఉన్నాహూబ ధుగుణరుహంసఖే||గృహంశరీరంమాను
ష్యంగుణాథోన్యధ్యక్షచ్యుతే || ౪౮|| దరిక్రయ స్త్వనంతుష్టఃకృపణోయోజితేంద్రియః || గురేష్వస
క్షధీర్కోగుణసంగోవపర్యయః || ౪౯|| ఏతఉద్ధవతేప్రశ్నాస్స ద్వేసాధునిరూపితాః || ౫౦|| కింవశేన
హునాలక్షణంగుణదోషయోః || గుణదోషదృశ్యోద్దోషోగుణస్తాధయవశతః || ౫౧|| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే ప
కాదశస్కంధే ఏకోనవింశోధ్యాయః -

ఉద్ధవః॥విధిశ్చ సతి పేదశ్చ నిగమోహీశ్వరస్యతే॥ అపేక్ష తేరవిందాక్షగుణందోషంచకమణామ్॥౧॥

వణాశ్రమవికల్పంచ ప్రతిలోమానులోమజమ్ । క్రవ్యదేశవయఃకాలాశ్శగంనరకమేవచ । ౨ ।

తంప్రసారాజాదిః - గుణసంగః గుణేషునంగోయన్యః - వివర్తయః అనీశః పతచ్ఛతమాదివివర్తయోపలతశాఢకం॥
 ౪౪॥ ఉపసంహరతి॥ ఏత ఇతి॥ సాధుమోక్షోపయోగిత్వాత్ ॥ ౪౫॥ ఏతచ్ఛవర్వంగుణదోషయోర్వివేకా యోగ్యతేన
 పృష్టమితితయోః సంక్షేపతోలక్షణమాహాకిమితికింశునావడికతేన - గుణదోషయోలక్షణమేతావదేవ తథా
 హా గుణదోషయోన్యకశిడకతనందోషః - గుణస్తుతదుభయదశకనపక్షకతన్వభావ ఇతి॥ ౪౬॥ ఇతిభావాధాపివేకా
 త్వాం - ఏకోనమిశాఢ్యయన్యభాగ్య

గ్లో! వింశేయోగత్రయంప్రాక్తంభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్ | గుణదోషవ్యవస్థాధికమధికారివిభాగతః | గుణదోషవ్యవస్థా
దోహతోగుణస్తూపాయనజితతత్త్వియమక్తం తదాశీపతివంచభిః | విధితిః | విధిశ్చప్రతిషేధశ్చకృత్స్వరస్యతే | గమ్య
దాజ్ఞాయాపావేద-నచవిధేయానాంప్రతిషేధ్యానాంచకమకాణాంగుణదోషంచపుణ్యవాపకలూపమపేక్షతే | ౧ || ప
క్షేతిః | ఉత్తమాధమభావేనతదధికారిణాంవర్ణాశ్రమాణాంవికల్పంభేదంచగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే | ప్రతిలోమా
నులోమజంచగుణదోషంతథేవాపేక్షతే | ప్రతిలోమజాః | ఉత్తమవర్ణాణామస్త్రీమహిళావక్షేభ్యః | పురుషేభ్యోజా
తాఃసూతవేదేహకాదయః | అనులోమజాస్తూత్రమవక్షేభ్యఃపురుషేభ్యోహీననవాణామస్త్రీమృజాతాఃసూర్యాణా
సిక్తాంజపాదయః | తేహంచ | గ్లో! అనన్యంత్రమన్వేక్షేయాఃప్రతిలోమానులోమజాశ్చతి | గుణదోషేన్ద్రన్యవీకకమాక
హకాణానవాకతాభ్యాంస్వగంసరకంపతత్ఫలతయాగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే | ఏతన్మత్రరాధ్యాయోప్రసంగ
య్యుక్తే | ౨ || తథాపిన్ద్రన్యతేనూర్మాతమతదహ | గుణదోషేతి | గుణదోషదృశిదోహవిధినిరాకృతత్వాత్ | గుణదోష

భిషాద్వృష్టిమంత రోణాంవివా నిషేధవిధిలక్షణంకమకాండంతవచచకదం తచ్చననోంత రోణానిశ్రేయసం
కథాన్యాత్ తత్కానికొంచవ్యమంతవ్యభిజ్ఞానిసాధనవిధేః శ్లో॥ నాను ర్మూర్త్యాం చ్చబాన్వానా విగ్లాప
సంహితదిత్యాదినిషేధస్యచావశ్యకత్వాదితిభావః యద్వా గుణదోషభిదాన్వృష్టిమంత రోణిషేధవిధిలక్షణంతవచ
చావినేతిసామాన్యధికరణ్యమేవాస్తు - యద్వా గుణదోషభిదాన్వృష్టిమంత రోణిషేధవిధిలక్షణమపితవచచకధంతుత
త్వమన్యాదివాక్యవల్లీనిశ్రేయసపరంన్యాత్ - సర్వస్య వేదస్యతత్పరత్వాంగీకారాదిత్యధః॥ ౩॥ ననుపితరోదేనా
శ్చసర్వజ్ఞః ఆరాధితాః ప్రత్యక్షతోదృష్ట్యామనుష్యేభ్యః కథయిష్యంతి నేత్యాహాపిత్వ దేవేతి॥ పితాదీనాంసపేక్షాం
తవత్వద్వాక్యరూపా వేదవచశ్రేయః శ్రేష్ఠః చక్షుః ప్రమావకం - క్వ - అనువలధేలథేక్షన్యగాకదామోక్షేచ-తథాసా
ధ్యసాధనయోః - ఇదమస్యసాధ్యం ఇదమస్యసాధనమిత్యతాపి - తదేవంగుణదోషదృష్ట్యాభావే నిశ్రేయసంఘటతే॥
౪॥కించంశాస్త్రే శ్లేషహితాంభేదదృష్టింతస్మిన్నేవవిషయేశాస్త్రంకథంనివతయేదిత్యాహాగుణదోషేతి తేనిగమా
త్ తద్వాజ్ఞానరూపాద్యేదాదేవ-నహిస్వతః-యస్తానర్థప్రాప్తత్యేననివతేత-హస్ఫుటం - భిమోధవతితనివతయేతి
శేషః॥ ౫॥విషయాభేద్యధికారిభేదేనావిరోధంవక్తుంప్రథమంయోగత్రయమాహ॥యోగాగతి॥యోగాక్షపాయాః-
బ్రహ్మకమకదేవతాకాండేః ప్రాత్రాః కమకచనిష్కామం శ్రేయోవిధిత్యయామోక్షసాధనేచ్ఛయా-అన్యథసామో
నాస్తీతికామ్యకమాదికంవ్యావతతయతి తథావోత్తరాధ్యాయేన్ముటికరివ్యతియవతానిత్యాదినా॥౬॥తేష్యధికారి
భేదమాహద్వాభ్యాం నిర్విణ్ణానామితి॥ ఇహాపమాంమధ్యేకమకనునిర్విణ్ణానాందుఃఖబుద్ధ్యాతత్పలేషువీరక్తానాం అత
గుణదోషభిదాన్వృష్టిమంత రోణవచ స్తవనిశ్రేయసంకథంసన్యాణానిషేధవిధిలక్షణమ్॥పిత్వ దేవమ
నుష్కాణాం వేదశ్చక్షుస్తవేత్వర । శ్రేయ స్తవనువలధేక్షేసాధ్యసాధనయోరపి॥౪॥గుణదోషభిదాన్వ
ష్టిర్నిగమాత్తేనహిస్వతః॥నిగమేనావనాదశ్చభిదాయాగతిహాభిమః॥ ౫॥ శ్రీభగవావా॥ యోగాస్త్ర
యోమయాప్రాక్తాన్యణాం శ్రేయోవిధిత్యయా॥ జ్ఞానంకమకచభక్తిశ్చనోపాయోన్యోస్తికత్రచిత్॥
౬॥నిర్విణ్ణానాంజ్ఞానయోగోన్యాసినామిహకమకను॥ తేష్యనిర్విణ్ణానిత్రానాంకమకయోగస్త్రకామినామ్॥
౭॥యదృచ్ఛయామత్కథాదాజాతశ్చక్రిస్తుయఃపుమా॥సనిర్విణ్ణోనాతిన్కోభక్తియోగోన్యసిద్ధిః॥
౮॥తావత్కమాణికుర్వీతసనిర్విణ్ణేతయవతా॥ మత్కథాశ్రవణాదావాశ్రద్ధాయావన్నభాయతే॥
౯॥స్వధగృహీయజ్జయజ్జేరనాశీఃకామఉద్ధవ॥నయాతిన్యగజనరకాయదన్యన్యన్నసమాచరేత్॥౧౦॥అ
స్త్రికౌతాకేన రమానస్సధర్మస్థోనఘశ్చచిః॥జ్ఞానంవిశుద్ధమాహ్నితిమర్కటింవాయదృచ్ఛయా॥౧౧॥స్వ
గీణోప్యేతమిచ్చంతిలోకంనిరయిణస్తథా॥సాధకంజ్ఞానభక్తిభ్యాముభయంతదసాధకమ్॥౧౨॥ససర
స్వగతింకాండేన్నారకీంచవిచక్షణః । నేమంలొకంచకాండేతదేహవేశాత్ప్రమాద్యతి॥ ౧౩॥
ఏవతత్సాధనభూతకమకన్యాసినాం-జ్ఞానయోగఃసిద్ధిదిత్యుత్తరేణాన్వయః - అనిర్విణ్ణానిత్రానాం దుఃఖబుద్ధితూన్యా
నాం-అతఃకామినాంతత్పలేషువీరక్తానామిత్యధః-కత్మయోగస్సిద్ధిః॥౧౪॥ యదృచ్ఛయేతి॥యదృచ్ఛయా కేనాపిభా
గ్యోదయేన-మత్కథాదాజ్ఞాతశ్రద్ధోయఃకమకనునిర్విణ్ణోనభవతి-తత్పలేషుచనకొనభవతి సస్యభక్తియోగస్సిద్ధిః
తత్రకామ్యకర్మస్తుప్రవతతమానస్యసర్వాత్మనావిధిప్రతిషేధాధికారిత్యుత్తరాధ్యాయేవత్యతి నిష్కామకర్మయో
గాభికారిణస్తుయథాశక్తి-సచజ్ఞానభక్తియోగాధికారంతాప్రేవ- తదధిక్యతయోస్తుస్వభ్యః - తాభ్యాంసిద్ధానాం
తేనకించిదిత్యధః॥౧౫॥సావధింకర్మయోగమాహనవభిః॥తావదితి॥కర్మాణినిత్యనేమితికాని యావతాయావత్ ౯॥
కమకయోగినోజ్ఞానభక్తిభూమికారోహప్రకారమాహ॥స్వధమకస్థితి॥అనాశీఃకామఃఅపలకామఃఅన్యత్ నిషిద్ధంకా
మ్యంనరకసాధనంహిద్విదేవ-విహితాతిక్రమాద్వానిషిద్ధాచరణాద్వా - అతఃస్వధమకస్థత్యాన్నిషిద్ధవజ్ఞానాచ్ఛన
కంనయాతిఅపలకామత్యాన్నన్యగమపీత్యధః॥౧౬॥కింతు॥అస్మిన్నితి॥అస్మిన్లోకేఅస్మిన్నేవదేహే-అనఘఃనిషిద్ధ
త్యాగే-అతఃశుచినివృత్తరాగాదిమలః యదృచ్ఛయేతి కేవలజ్ఞానాదపిభక్తేద్దుర్లభతాంద్యోతయతి॥౧౭॥అనేనప్రకా
రోజ్ఞానభక్తిసాధనత్వాన్నరదేహంప్రాప్తిం॥స్వగీణాగతి॥నిరయిణదృష్టాంతత్యేనోక్తం జ్ఞానభక్తిభ్యాంజ్ఞానభక్త్యో
తనుభయంస్వగీణారకశిరీరం॥౧౮॥అతః॥నేతి॥సరఃస్వగతింనకాండేత్ -యథానారకీమితిదృష్టాంతః-యద్వా-స్వ
గజనరకసాధనకమాణినికుర్యాదిత్యధః-అన్యాతిశ్రేష్ఠత్వాత్సనరపిమనుష్యాభవేయమిత్యవినకాండేత్ -యతో

దేహవేదాత్ దేహ సర్వాత్వా ప్రమాద్యతి - అనౌ ననౌ నౌభవతి! అపితు! ఏతదితి! ఏతదేహం సాధకమితివి
ద్వాత్తద్భావ సిద్ధిమమమత్వమితిజ్ఞాత్వా అస్మిన్ దేహే అప్రమత్తిః అనాచ క్షన్త - మృత్యోః పూర్వమేవమో
క్షాయయతేతయత్నః కుర్యాత్ ॥౧౮॥ అప్రమత్తిః ముక్తసంగః నుఖం సాప్నోతీత్యత్ర సృష్టాంతః ॥ భిన్నమానమితి ॥ య
మేయమవన్నిద్రా మైపురుషేః కృతసిద్ధం యస్మిన్ తం స్వకేతం స్వస్యాశ్రయం ॥ అలంపటః అనాచ క్షః ॥౧౯॥ దాష్టాకం
తికమామా ॥ అహారాత్తే గిరితి ॥ అహారాత్తే భిద్యమానం ఆయుష్షభ్యాభయేన వేషధుః కః హృదస్యసః ॥౨౦॥ ఏవ
మప్రియతమానం ప్రమత్తం నిదతి ॥ నృదేహమితి ॥ నృదేహం వంశవంశప్రాప్యేత్యధ్యాహరః - యోధవాధింసతతే -
సతత్యహతత్ర సేతవః ఆద్యం సర్వఫలానాం మూలం - ఏతదుపాజ్ఞతకనుభిః సర్వప్రాప్తేః కించ - సుమలభాభం ఉద్యమ
కోటిభిరపి ప్రాప్తమశక్యం - తథాపి నలభం యదృచ్ఛయా లబ్ధిత్వాత్ - తంచ సుకల్యం పటతరం - కించ - గురునం శ్రితమాత్రి
ఏవకణః ధారోనేతా యస్యతం మయాచ స్మృతమాత్రేణానుకూలమారుతేన తితం ప్రేతం ॥౨౧॥ ఏవతావదవిరక్త
స్యవైరాగ్యద్వారాజ్ఞానభక్తిసాధకకమయోగముక్త్యా - ఇదాసీంసమ్యక్ విరక్తస్యజ్ఞానయోగాంతస్యచజ్ఞానప్రా
ప్తేః పూర్వం చిత్తస్మృత్యవజ్ఞసియంచాహసాధ్యే ర్నవభిః ॥ యదేతి ॥ యదాతురభేషుకమనున్విణ్ణః దుఃఖద
క్షః సేనోద్విగ్నః తత్ఫలమివిరక్తశ్చ - తదానం యతేంద్రియస్య - అత్మనోభ్యాసేన తత్సవిషయవృత్తిసంతత్యా - అచలం
యథాభవతి తథా మనోధారయేత్ ॥౨౨॥ తత్ర ప్రథమమేనాత్మ్యం తథా నానంభవాత్ - తత్సవ్యావాననాచేవశకర

ఏతద్విద్వాత్ పురామృత్యోరభవాయయతేతనః ॥ అప్రమత్త ఇదంజ్ఞాత్వా మత్వమప్యధః సిద్ధిమ్ ॥

౧౮ ॥ భిద్యమానం యమేరేతే కృతసిద్ధం వసన్వతిమ్ ॥ ఖగస్య కేతముత్సృజ్యక్షేమం యాతపిన్యలంపటః ॥

౧౯ ॥ అహారాత్తే భిద్యమానం బుద్ధాయుభయవేషధుః ॥ ముక్తసంగః పరంబుద్ధానిహిషాడపశా

మృతి ॥౨౦॥ నృదేహమాద్యం నలభం నుదులభం వంశవంశకల్యం గురుకణః ధారమ్ ॥ మయానుకూలేనభ

న్వతేరితం పుమాభానాభింసతరేతసత్వహః ॥౨౧॥ యదారంభేషు నిర్విణ్ణో విరక్తస్సంయతేంద్రియః ॥

అభ్యాసేనాత్మనోయోగీధారయేదచలం మనః ॥౨౨॥ ధార్యమాణం మనోయహిః బ్రామ్యదాశ్వనవత్ సిత్

మ్ ॥ అతంద్రితోనురోధేనమాగేణాత్మవిశంయేత్ ॥౨౩॥ మనోగతిం విన్యక్షేజ్జితప్రాణాజితేంద్రి

యః ॥ సత్త్వసంపన్నయాబుద్ధ్యా మనః తత్త్వవశం నయేత్ ॥ ౨౦ ॥ ఏవవై పరమోయోగోమనసస్సంగిహ

స్మృతః ॥ హృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛన్నదాంతస్యార్యతోయథా ॥౨౧॥ సాంఖ్యేన సర్వభావానాం పృథిలో

మానులోమతః ॥ భవాప్యయావనుధ్యాయేన్మనోయావత్సనీదతి ॥౨౨॥ నిర్విణ్ణస్యవిరక్తస్యపురుష

స్యోక్తవేదినః ॥ మనస్త్వజితచారాత్స్వయం చింతితస్యానుచిత్తమా ॥౨౩॥ యమాదిభిర్వ్యగపద్వైరాగ్యక్షత్వా

చ విద్యయా మమారోపానసాభిర్యానాన్వ్యోగ్యగ్నం స్మరేన్మనిః ॥౨౪॥ యదిదుర్భావప్రమాదేవయో

గామాహ ॥ ధార్యమాణమితి ॥ యహిః అశుభామృత్ పరిభ్రమత్ అనవస్థితం భవతి - తదా - అనురోధేన కించిదపేక్షా

పూరణద్వా రేణ ॥౧౯॥ నమతహి యథాపూర్వమేవస్యాత్తతాహ ॥ మనోగతిమితి ॥ మనోగతిం తుచన్వక్షేత్ నోపే

క్షేత - కించ - అప్రమత్తస్య ఆత్మానం లక్షయేదిత్యధః ॥౨౦॥ అనురోధమాగం సదృష్టాంతం స్తోతి ॥ ఏవ ఇతి ॥ ఏవ అనువృ

త్తిమాగేణామనససంగిహః - పరమః యోగః - తత్సాధనత్వాత్ ఉపచారేణ స్తుతిః - యథా అదాంతస్య అగమసియస్య

అర్వతః ॥ అశ్వస్య హృదయజ్ఞత్వం స్యాభిప్రాప్తయేణ గతిమన్విచ్ఛన్న అపేక్షమాణః ॥ అశ్వధారకః - ప్రధమం కించిత్తదతి మను

వతః తేతదాచరశ్చిన్యాతంధృత్తే వగచ్ఛతి - నతూపేక్షతే - తద్వదిత్యధః ॥౨౧॥ ఏవమీషద్వైశిక్యతస్య మనసాత్మ్యంత్రై

శ్చలోపాయానామాత్రిభిః ॥ సాంఖ్యేనేతి ॥ సాంఖ్యేన తత్త్వవివేకేన - సర్వభావానాం మహదాదిదేహంతానాం అనులో

మతః ప్రకృత్యాదికీమేణాభవం పృథిలోమతః ॥ పృథివ్యాదికీమేణాప్యయంచ అనుధ్యాయేత్ - ప్రసీదతి నిశ్చలం భవతి ॥

౨౨ ॥ సమాపాయసమాసీణాపి మనోవిషయాకారతాంతత్యజతిభామోభూయః కిముపదేశేనేతి చ త్రతాహ ॥ నిర్విణ్ణ

తి ॥ తతశ్చాగమాపాయమితేషు అవిధిభూతాశ్చార్థనా తదవివేకాపన్న సంసారే నిర్విణ్ణస్య అతోవిరక్తస్య తత్త్వక్షే

వేదినః గురూపదిష్టాధాలోచకస్య తతోగురూపదిష్టస్త్వయం చింతితస్య పునః పునః చింతయాదారాత్స్వయం దేహదృఢి

మానం త్యజతి ॥౨౩॥ కించ ॥ యమాదిభిరితి ॥ యమాదిభిర్వ్యగమాగ్నేః - అస్మిక్షత్వాపదాభాద్యయశోధనేన - మమా

చక్షుశ్చాన్యాదివా - వాశ్చేదేనాన్యవక్షస్యస్వాతంత్యం గింశకయతి - ఏతే రుపాయోర్వ్యగ్నం పరమాత్మానం మామను

స్మశాన్తానాన్త్యైః అతోన్యన్నకుర్యాదిత్యధః || ౨౮ || నమసాపోత్పత్తౌ ప్రాయశ్చిత్తం కార్యమేతత్తాహాయదీతి | యో
గేన జ్ఞానాభ్యాసేనైవ ఏతచ్చ భక్తస్యాపినామసంకీర్తనాద్యుపలక్షణాధాన్ నాన్యత్ కృచ్ఛాది | ౨౯ || నమనిత్యనేమి
త్రికంకమకన త్వశోధక త్యాధుణః - హింసాధిక - త్వశుద్ధి హేతుత్వాత్ దోషః - తత్ర చ తన్నివర్తక తత్వాత్కృచ్ఛాది
ప్రాయశ్చిత్తం గుణైశ్చివిధిప్రతిషేధాభ్యాముక్త్యాత్పైయశ్చిత్తం వినాయోగేనైవ కథంపాపంద హేతుత్వాహాభ్యా
భ్యాం || స్వేస్వ ఇతి | సవపగుణోనేతరః || ౩౦ || తదపపాదయతి కమణామితి || యస్మాద్విధిని షేధాభ్యామనేన గుణో
పవిధానేనకమణాంనియమః నుకోచః శ్రుతః - కుత ఇత్యుతపహ - జాత్యాడత్వ త్వైవలత్యుధానాం సచప్రాప్తానాం
సంగానాంత్యాజనేచ్ఛయా - అయంభావః - పుగుమస్యాశుద్ధిర్నామనప్రవృత్తేరన్యాసి - స్వాభావికప్రవృత్త్యైవతస్య
మలినత్వాత్ - సచసహసారస్వతోనిస్త్యైకత్యుకంశక్యతే - అత ఇదం నకతకవ్యమిదమేవకతకవ్యమితి స్వాభావికప్రవృ
త్తిన కోచద్వాదేణ నిస్త్యైరేవక్రియతే - తథాచనప్రవృత్తి పరోవేదః - తథోత్తరాభ్యాయే వత్సామః ఉత్పత్త్యైవ
హికామేష్యైత్యని - అతోయోగిః స్వాభావికప్రవృత్త్యభావాన్నప్రాయశ్చిత్తాదివిధిగోచరతేతి || ౩౧ || భక్త్య
ధికారిణో భక్తియాగమాహనపభిః జాత్యగ్రగతి || మత్కథానుజాత్యగ్రః - అతపనాన్యేషుకమకమకుడిద్విగ్నః - పతతత్ప
లేషుమిద క్తః - తదాహ - వేదేతి యద్యపి వేద - తథాపితత్పరిత్యాగే అపి శ్వరః అత క్తః || ౩౨ || తత ఇతి | ఏవంభూతోయః
శ్రద్ధాభావః శ్రేష్ఠ్యనస్వరంభవిమృతీతిధృణశ్చయస్సక తత స్తనసంతరంమాంప్రీత్యాభజేత విమయాం స్తు సేవమానో
గీతమకవిగహితమ్ | యోగేనైవద హేదం హి నానాన్యత్కుర్యాత్కదాచన || ౩౩ || స్వేస్వేధికారేయా
నిస్తానగుణః పరితీకతః | వివర్యయస్తుదోషస్యాదుభయోరేషనిచ్చయః || ౩౪ || కమణాం జాత్యుశుద్ధానా
మనేననియమః కృతః | గుణోపవిధానేన సంగానాంత్యాజనేచ్ఛయా || ౩౫ || జాత్యగ్రో మత్కథానుని
ర్విజ్ఞోన్యేషుకమకమ | వేదదుఃఖాత్కథాకామాకాపరిత్యాగేన్యసిశ్వరః || ౩౬ || తతోభజేతమాంభక్త్యా
శ్రద్ధాశుద్ధ్యధనిచ్చయః | జపమాణశ్చ తాకామాకదుఃఖోదర్కాంశ్చగర్హయః || ౩౭ || ప్రాక్తేనభక్తి
యోగేనభజతోమాంపకృన్యనే | కామాహృదీయానశ్యంతిన ర్వేషయిహృదిస్థితే || ౩౮ || భిద్యతేహృయ
గ్గిః ధిశ్చిద్యంతేనర్వసంశయాః | క్షీయంతేచాన్యకమాణిమయి దృష్టేఖలాత్పని || ౩౯ || తస్మాన్మన్మన్క్తి
యుక్తస్యయోగిణోనైవమదాత్మనః సజ్జానంసచవై రాగ్యంప్రాయశ్చ్యైయోభవేదీహ || ౪౦ || యత్కమక
భిర్వత్ససాజ్ఞానవై రాగ్యతశ్చయత్ | యోగేనదానధమేణ శ్రేయోభిరితశ్చైరపి || ౪౧ || సర్వంమద్భక్తి
యోగేనమదగ్రోభతేజసాన్యగోపవగ్గణంమద్ధామకథంచిద్యదివాంఛతి || ౪౨ || నకించిత్సాధనోధిరా
భక్తాస్యేకాంతినైవమ | గృహేణాత్మపిమయాద తంక్తేవల్యమపునర్భవమ్ || ౪౩ || నైరపేక్ష్యంపరంప్రాహు
ర్నిశ్రేయసమనల్పకం | తస్మాన్నిరాశిమోభక్తిర్నిరపేక్ష్యమేభవేత్ || ౪౪ || నమయ్యేకాంతభక్తానాం గుణ
పితేషుప్రీతినకుర్యాదిత్యాహ గహాయన్నితి || ౪౫ || కథంభజేతకింవాతతోభవతితదాహద్వాభ్యాం || ప్రోక్తేనేతిశ్లో ||
శ్రీధామృతకథాయాం మేతశ్వరగనుకీర్తనమిత్యాదినాతత్రోక్తేన - మామాంలనకృన్మిత్వంభజతః - హృదీయాః
హృద్గతాః కామాః నశ్యంతి || ౪౬ || భిద్యత ఇతి | హృదయమేవగ్రంధిరహంకారః - తత్సర్వకాశ్చ సర్వేసంశయాలసం
భావనాదయః - కమాణ్యనారబ్ధఫలానితరబ్ధఫలానిచసంసారహేతుభూతాని || ౪౭ || తదేవన్యవస్థయాధికారత్ర
యముక్తం - తత్రచభక్తేనస్యనిరపేక్షత్వాదన్యస్యచతత్సాపేక్షత్వాద్భక్తియోగపవశ్రేష్ఠ్యైత్యుపసంహరతి త్రిభిః ||
తస్మాదితి || మదాత్మనః మయితత్వాచిత్తంయన్యతస్య - ప్రాయః శ్రేయస్సాధనం || ౪౮ || తత్రహేతుః యత్కమక
భిరిత్యాది || యదితి || ఇతరైరపితిభక్తయాత్రావతాదిభిః - శ్రేయస్సాధనైః యద్యద్భావంస త్వశుద్ధ్యాది || ౪౯ ||
సర్వమితి || తత్సర్వమంజసాలనాయాసేనైవ - ప్లగ్గణమపవగ్గణంమద్ధామవేకుంతలభతపవ - హంఛాతున్నాస్తీత్య
క్తంయదివాంఛతీతి || ౫౦ || తత్రహేతుమాహనేతి || ధీరాః ధీమంతః - యతోమమకాంతినః మయ్యేవ ప్రీతియ
క్తాః అతోమయాద త్మపిషగ్గృహంతి కింపునర్వక్తవ్యంసవాంఛంతీతి అపునభకవంకశ్యంతికమపితే వల్యం || ౫౧ || ఏతదు
పసాదయతి || నైరపేక్ష్యమితి || నైరపేక్ష్యమేవపరంఉత్కృష్టంలనల్పకంమహతోనిశ్రేయసఫలతత్సాధనంప్రప్రాహుః -
మేభక్తిర్నిరాశిః ప్రాధికనాశూన్యస్యనిష్కామస్యనిరపేక్షస్య ప్రాధికనాకారణభూతాపేక్షా రహితస్య పుం
సోభవేత్ - యద్వా - మేనిరపేక్ష్యయూభక్తిః సానిరాశిమోభవేదీశ్వరః || ౫౨ || అనేవప్రకారేణజ్ఞానభక్తి

సిద్ధానాంనగుణవోషాఙ్గతివిరోధపరిహారము క్తముపసంహరతి॥ నేతి, గుణదోషైర్విహితప్రతిషేధైశ్చుద్భవోయేషాంతే-
గుణాఃపుణ్యపాపాదయః - సాధూనాంనిరస్తరాగాదీనాం - అతస్సమచిత్తానాం - అతఏవబుద్ధేఃపరమేశ్వరప్రాప్తా-
నాం॥ ౩౭॥ కామ్యకమకానిష్ఠాంనిందిష్యత్యేదివ్యానేతాస్మక్తమాగాణానుపసంహరతి॥ ఏవమితిమేషఃకమత్రాప్తస్త్వ-
పాయాః-యేనుత్తిష్ఠంతి-తేక్షేమంకాలరూపయాదివిరహితంమమలోకంవింశంతి-యత్పరమంబ్రహ్మతచ్చవిదుః॥ ౩౮॥

ఇతి భావాఙ్గదీపికాయాం - వింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *
శ్లో॥ జయతిస్త్వరసాదపరానందస్యకేశరీ॥ యత్కృపాలవలేశేనశ్రీధరస్సంస్కృతఃకృత్తి॥ ఏకవింశేక్రియాజ్ఞానభ-
క్తిష్వనధికారిః॥ కామినాంప్రవృద్దేవాదిగుణదోషాఃప్రపంచితాః॥ తదేవంగుణదోషవ్యవస్థాధానోగత్రయ-
ముక్తం-తత్రచక్షానభక్తిసిద్ధానాంసంకించిగుణదోషా-సాధకానాంసంస్కల్పం-ప్రథమతోనివృత్తకమకానిష్ఠానాయ-
భావక్తినిత్యవైమితికంకమకానత్వశోధకత్వాత్ గుణః - తదకరణానిష్ఠకరణాచతస్యలీమసకరణత్వాద్దోషః-త-
స్మివతాకత్వాచ్చకృచ్ఛాదిప్రాచ్యుత్తంగుణః - విశుద్ధసత్త్వానాంతుజ్ఞాననిష్ఠానాంజ్ఞానాభ్యాసఏవసిద్ధిహేతుత్వా-
న్ముఖభక్తినిష్ఠానాంపునఃశ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవగుణః - తద్విరుద్ధసర్వముఖయేషాందోషభిత్వాక్తం-ఇదానంతచా-
నాంమధ్యేయేతుససిద్ధానాపిసాధకాః-కింతు - కేవలకామ్యకమప్రథానాస్తేషాంసకలగుణదోషాఃప్రపంచయ-
ష్యంతేఆచారానఃపహిముఖాన్నిందతి॥ యథితి॥ మత్పథఃమమక్తిముక్తిమాగాణా-క్షుద్రాక్షుచ్ఛా-చ-
లైఃఅస్తిరైః - ప్రాజ్ఞేదేహవాయభిరింద్రియైర్వా - జుషంతః సీవమానాభవంతి - తేసంసరంతినిఖలగుణదోషభా-

ద్భవాగుణాఃసాధూనాంసమచిత్తానాంబుద్ధేఃపరముపేయషామ్॥ ౩౭॥ ఏవమేతాస్మయాదిష్టాననుతి-
ష్ఠంతిమేషః॥ క్షేమంవింశంతిమత్థానంయశ్చహృపరమంపిదుః॥ ౩౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశ-
స్కంధే - వింశోధ్యాయః. ... *

శ్రీభగవాన్॥ యఏతాస్మత్పథోహిత్యాభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాః॥ క్షుద్రాక్షుచ్ఛలైఃప్రాజ్ఞ-
జాపంతస్సంసరంతి తే॥ స్వేస్వేధికారేయానిష్ఠాసగుణాపరిక్షీర్ణితాః॥ విపర్యయస్తుదోషస్సాన్యమచ-
యోరేషనిశ్చయః॥ ౧॥ శుద్ధ్యశుద్ధివిధియేతేనమానేష్యపివస్తుషు॥ ద్రవ్యస్యచికిత్సాక్షణంగుణదోషాశు-
భాశుభా॥ ౩॥ ధర్మాధర్మోన్యవహారాధర్మాయత్రాధర్మమితిచానఘోరకౌయంమయాచారోధ-
ర్మాన్యమున్యవహతమి॥ ౪॥ భూమ్యంస్త్వస్త్వనిలకాశహూతానాంసంగభావతః॥ అబ్రహ్మస్థావరా-
దీనాంశారీరాఅర్థిసంయుతాః॥ ౫॥ వేదేనామయాపాఃవిషమాఃసమేష్యపి॥ ధాతుషూద్ధనకల్ప్యత-
ఏతేషాంస్వాగ్ధసిద్ధయే॥ ౬॥ దేశకాలాదిభావానాంచస్తునాంమమనత్తమ॥ గుణదోషావిధియేతేనియమా-

క్త్యననానాయోసఃప్రాప్తువంతీత్యధికా॥ ౧॥ ననుతైరేవకమభిఃకేచిద్గుణదోషభాజకేచిన్నేతికుతోవైషమ్యం-స-
హ్యన్నాకేచిత్తప్యంతేచిన్నేతిసంభవతితత్రాహ॥ స్వేస్వేతి॥ అధికారిభేదేనకల్పితగుణదోషానవస్తునిష్ఠావితి-
భావః॥ ౨॥ తదాహ॥ శుద్ధ్యశుద్ధిభిః॥ విచికిత్సాధర్మాయోగ్యమయోగ్యంవేతిసందేహద్వారాస్వాభావికప్రవృత్తి-
ప్రతిబంధాధర్మమిత్యధికాః-తత్రశుద్ధ్యశుద్ధియోగ్యత్వాయోగ్యత్వే-గుణదోషాతన్నిమిత్తోపాదేయత్వానుపాదేయ-
త్వేశుభాశుభాతన్నిమిత్తావధానఫా॥ ౩॥ ధర్మార్థమితి॥ తత్రశుద్ధ్యశుద్ధిధర్మాధర్మం-శుద్ధేనధర్మకాశుద్ధేనాధర్మ-
ఇతి॥ గుణదోషాన్యవహారాధర్మం - అనుద్ధావపిరాజాదీనాంవ్యవహారిదశానాన్యపాదేయం-నాన్యదితి-శుభాశుభా-
మాత్రాధర్మం-దోషత్వేప్రవృత్త్యుపగమిరస్త్వహమాత్రోపాదానే-నపాపం-అధికోపాదానేతుపాపమితి-మయా-
మన్వాదిరూపేణధర్మయోపాంధురంభారం-కమజహానామిత్యధికా॥ ౪॥ శుద్ధ్యశుద్ధిప్రపంచయిష్యకేదోక్తత్వే-
తదభినివేశోమాభూదితి సమానేష్యపి వస్తుష్యితి యదుక్తం తస్యప్రపంచయతితీధి॥ భూమితి॥ భూతానాంప్రాణి-
రాంధారయంతీతిథాతవః-కారణాని-కారీరాఃశరీరారంభకాః-దేహతస్సామ్యముక్తం-జీవతోప్రాయ-అత్యనంయు-
తాభిః॥ ౫॥ వేదేనేతి॥ ధాతుషుదేహేషు-నామయాపాఃవిషమాఃశ్రమాదీని-కల్పనాయాఃప్రయోజనమాహ-ఏతేషాం-
ప్రాణీనాం-స్వాగ్ధసిద్ధయేప్రవృత్తినియమద్వారాధర్మాదిపురుషార్థాసిద్ధయే॥ ౬॥ నకేవలందేహేష్వేవఅపితు॥ దే-
శేతి॥ దేశకాలాదిభావానామపి-అదిశబ్దేనానుపాదేయానాంఫలనిమిత్తాధికారిణాంగ్రహణం-వస్తుసాంక్షపాదేయా-
రాంప్రకృదీనామపి-మమమయా-నియమాధికంకమకానోచ్ఛాద్ధమిత్యర్థః॥ ౭॥ ఏవంగుణదోషవిషయంపరిశోధ్య-

తయోఃశుద్ధ్యశుద్ధిమూలత్వాత్ శుద్ధ్యశుద్ధిప్రపంచయత్నః॥ అకృష్ణసారశ్చతి॥ దేశానాం మధ్యేకృష్ణహరిణసంచారః
హితోదేశః- అశుచిః- తత్రాపిఅబ్రహ్మణ్యః బ్రాహ్మణభక్తిశూన్యోదేశఃఅత్యంతమశుచిః-కృష్ణసారోపికృష్ణేనమృ
గేణసారఃశ్రేష్ఠోయఃసోపి-అసౌవీర్యకీటః-నువీర్యాసత్పురుషాఃతద్వాక్సౌవీర్యః-కీకటోపిశుచిః-తమక్రం॥ శ్లో॥శ్చవైపు
ణ్యతమోదేశస్సత్వాప్రత్యంతలభ్యతథతి - తద్వర్జితఃఅసౌవీర్యఃకీకటః అంగవంగకలింగాదిఃసః అశుచిః తత్రాపి
అసంస్కృతః సంమాజ్ఞనాదిశూన్యఃమేచ్ఛబహుళోవాదేశఃతత్రాపిఠిణంఊషరంఏకవచ్ఛావః - తత్అశుచి - తద
న్యః శుచిరత్వైరాదుక్తంభవతి ॥ ౮ ॥ కాలస్యశుద్ధ్యశుద్ధీదర్శయతి ॥ కర్మశ్చైతి ॥ ద్రవ్యసంపత్త్యాస్యతోవాచా
ర్వాఞ్ఞాదిర్యః కర్మణ్యః కర్మాన్యః సకాలస్తస్మిన్ కర్మణిగుణవాక్ - యతః యస్మిన్ - ద్రవ్యలభేనవారాష్ట్రవిష్ణ
వాదినావాకర్మచక్రతే - యశ్చసూతకాదాదశాహుదిలక్షణః అకర్మకః - కర్మానర్హఃస్మృతః - సకాలోదోషఃఅ
శుద్ధత్యక్తః ॥ ౯ ॥ వస్తుశబ్దోవాత్తానాంద్రవ్యాణాంశుద్ధ్యశుద్ధీదర్శయతిచతుర్భి॥ద్రవ్యస్యేతి॥ ద్రవ్యేణతోయాదినాశు
ద్ధిః-మూత్రాదినాత్వశుద్ధిః- వచనేనశుద్ధమశుద్ధం వేతిసందేహశుద్ధమిత్యేనయాఃపేణబ్రాహ్మణవచనేనశుద్ధిః- విపరీతే
నాశుద్ధిః-సంస్కారేణప్రోక్షణాదినాపుష్పాఃశుద్ధిః-సపరుషితాన్నాదేః-అవఘ్నాదినాత్వశుద్ధిః-కాలేనదశాహ
దినానవోదకాదేశుద్ధిఃసోచ్చిష్టాదేః-విపరీతేనాశుద్ధిః - అంశ్యజాద్యుపహతానాంతటాకాద్యుదకానాంమహత్త్వాన్వ
త్వాభ్యాంశుద్ధ్యశుద్ధి॥౧౦॥శక్త్యైశక్త్యాఅశక్త్యాసూర్యోవరాగసూతకాన్నాదేశకత్తాస్రత్యశుద్ధిః - అశక్తాస్రత్యశు
ద్ధిః - బుద్ధ్యాపుత్రజన్మాదాదశాహుద్భవజ్ఞానేనశుద్ధిః - అంతర్జ్ఞానేనాశుద్ధిః-సమృద్ధ్యాజీర్ణమలవదస్త్రాదేశసమృ
ద్ధంస్రత్యశుద్ధిః- దరిద్రంప్రతిశుద్ధిః- తత్రాపివిశేషమాహ-యదితి-ఏతేద్రవ్యవచనాదయోద్రవ్యాశుద్ధిద్వారా అత్యుచో
యమఘంకుర్వంతితద్దేశావస్థాసూసారతపవయథాయథావత్ కుర్వంతి- ససర్వతః-తథాహి- నిర్భయమచదేశేకుర్వంతి-

ద్ధంహిశర్మణామ్ ॥ ౭ ॥ అకృష్ణసారోదేశానామబ్రహ్మణ్యశుచిరభవేత్ కృష్ణసారోష్ణసౌవీర్యకీకటా
సంస్కృతేరిణామ్॥౮॥ కర్మణ్యోగుణవాక్ కాలోద్రవ్యతస్త్వితపవయతోనివర్తతేకర్మసదోషాక
ర్మకస్మృతః॥౯॥ ద్రవ్యస్యశుద్ధ్యశుద్ధీచద్రవ్యేణవచనేనచసంస్కారేణాదకాలేనమహత్త్వాన్వితయాద
వా॥౧౦॥ శక్త్యైశక్త్యావబుద్ధ్యాసమృద్ధ్యాచయదాత్మనః । అఘంకుర్వంతిహియథాదేశావస్థాను
సారతః॥౧౧॥థాన్యదార్వస్థితంతూనాంరస్తేజసచర్మణామ్కాలవాయుగ్నిమృత్తోమైఃపార్థివానాం
యతాయుజైః॥౧౨॥అమేధ్యలిప్తంయద్యేనగంధలేపావ్యవహతిః । భజతేప్రకృతింతస్యతచ్ఛాచంతావ
దిష్యతే॥౧౩॥స్నానదానతపోవస్థాసౌవీర్యసంస్తారకర్మభిః । మత్స్యైత్యాచాత్మనశ్శౌచంశుద్ధఃకర్మాచరే

సతుచోరాద్యాకులే-తథాచోగాదివృత్తిరీక్షయువాద్యవస్థాయామేవకుర్వంతి-నబాల్యోగాద్యవస్థాయామితి-తథాచ
స్మృతిః॥ శ్లో॥ దేశంకాలంతథాత్మానంద్రవ్యంద్రవ్యప్రగూఢనమ్ఉపపత్తిమవస్థాంచజ్ఞాత్వాశౌచంప్రకల్పయేదితి॥
౧౧॥ ద్రవ్యాదిభిఃద్రవ్యస్యశుద్ధిరత్వక్రం- తత్రవచనాదిశుద్ధిరేకరూపైవ - ద్రవ్యతత్త్వశుద్ధిర్బహురూపేతితాంప్రకం
యతి॥థాన్యేతి॥థాన్యగ్రాంవాయునా-దారుకాకీకగ్రహవమసాది-అస్థిగజంతాది-రసా-సైలఘృతాదయః-తైజసా
స్సువన్ధాదయః - తేషాంఅగ్నినా - చర్మణాంమృత్తోయాభ్యాం - పార్థివానాంరథ్యాకర్దమఘటేష్టకాదీనాయథా
యథంకాగాదిశుద్ధిః-తత్రాపికాకాంత్యజాద్యుపహతతారతమ్యేనదేశకాలావస్థాద్యనుసారేణ-ఏతైరైశ్శ్చయు
తాయుతైర్మృత్తైఃకేవలైశ్చ - కాలస్యపునర్గ్రహణాయతత్ప్రప్రదర్శనార్థం ॥ ౧౨ ॥ అస్పృశ్యస్పృశ్యశుద్ధిముక్త్యా
లేపవిషయేష్యాహ॥ అమేధ్యేతి ॥ యత్తేషికవాత్రవస్త్రాది - యేనతక్షణఘర్షణతోరాష్ట్రాదకాదినాగంధంచలేపంచ
వ్యవహతిత్యజతి- స్వగతంచమలంత్యక్త్యాప్రకృతింస్వమేవరూపంభజతే- తస్యతత్ శౌచంశోధకం - యావతాచరే
క్షణాదినావ్యవహతి-తావత్ప్రమాణంస్వరూపతఃఅవృత్తితోవాతత్కర్తవ్యమిష్యతే॥ ౧౩॥ఏవంతావద్ద్రవ్యశుద్ధిము
క్త్యాఇదానింకస్త్రశుద్ధిమాహ॥ స్నానేతి॥ అవస్థాకౌమారాదిః- వీర్యంశక్తిః-సంస్కారకపనయనాదిః-కర్మశౌచసం
భ్యోపాసనాదీమౌదిలక్షణం- ఆత్మసాహంకారస్యకర్తుః - ఏతైఃస్నానాదిభిర్యథాయథంతత్రాత్కార్యానుసారీశు
ద్ధిః - ఇయంచశుద్ధినవ్యవహారాద్ధా-కింతు- విహితకర్మార్థేత్యాహ- శుద్ధిః- ద్విజగత్పుపలక్షణం-శూత్రాదేవీ॥
౧౪॥ మంత్రశుద్ధిమాహ॥ మంత్రేతి॥ సగ్గురుముఖాన్యథావత్పరిజ్ఞానంమంత్రస్యశుద్ధిః-కర్మశుద్ధిమాహ - ఈన్విరార్ప
ణంకర్మణశుద్ధిః- ధర్మార్థశుద్ధ్యశుద్ధి ప్రపంచతః ప్రదర్శ్యోవసంహరతి - ధర్మైతి - దేశకాలస్యకర్తవ్యమంత్రే

కర్మభిఃపశ్యే శ్శుద్ధైర్ధర్మమన్సంపద్యతే-ఏతేషాంయోవిపర్యయఃసాధర్మ్యః- తద్ధైత్యురిత్యర్థః॥౧౫॥అయంచగుణాదో
 షవిభాగోనవాస్తవత్యాచా॥౧౬॥చిదితి॥ అపదిప్రతిగ్రహణోగుణోఽపదినిష్ఠత్వాద్దోషః- ధర్మధర్మశ్చపరస్యగుణో
 పిస్వస్యదోషః-దోషోఽపికుటుంబత్యాగాదివిరక్తాదేర్నదోషః-అపితివిధిబలేనగుణః॥౧౭॥ యదహాచేవవిరజేత్తదహాచే
 వప్రప్రజేదితిశ్రుతే- విరక్తస్యకుటుంబత్యాగోగుణోఽపివిరక్తస్యదోషః- ఋతౌభార్యాముపేయాదితి వచనాత్-ఏ
 వంయోయంచగుణదోషయోరేకస్మిన్నైవాభేదియమః- గుణదోషాభేదంవాంయోనియమఃనియామకంశాస్త్రం- సత
 యోభేదమేవబాధతే॥౧౮॥దోషస్యకృచ్ఛిద్దోషత్వాభావగుణత్వేచోదాహరణంధర్మయతి॥సమానేతి॥సమాన్యత
 స్తేవకర్మణఃసారాచానాదేరాచరణం- అపతితానాంసత్యసహేతురపిజాత్యాకర్మణావాపతితానాంపునః- చాతికం
 అధికారభృంశకంసంభవతి-పుంర్వమేవపతితత్వాత్- అతోత్రదోషస్యాపిదోషతానాస్తీత్యర్థః-తథాసంగోపియోయ
 తేతోషః- సగృహ్మణ్యత్వత్తికేపూర్వస్వీకృతఃసదోషః- అపితిగుణఃఋతౌభార్యాముపేయాదిత్యాదివిధానాత్
 ఉభయత్రదృష్టాంతః- పుంర్వమేవాధశ్శయానోయథాసపతీతి॥౧౯॥అతోగుణదోషనియమవిధీనాంప్రవృత్తిసంకో
 చద్వారానివృత్తావేవతాత్పర్యుత్పత్తిప్రేత్యామా॥యత్యతి॥౧౯॥ యథాశ్రుతప్రవృత్తిపరతాంవేదస్యపరాకర్తుణాం
 ప్రవృత్తిమాగ్ధస్యానధర్మఃకౌతుతాందర్శయతిచతుర్థః॥విషయేష్వితి॥ ప్రథమంవిషయేషుగుణధ్యానాత్ రమణీయ
 తాబుద్ధిః- తతస్తేషాంసంగత్యః- తత్రతేషు విషయేషుయేనప్రతిహస్యతేసకామస్తేనసహకామాదేవతలిః కలహోవి
 వాదః॥౧౯॥కలెదితి॥ దుర్విషవాస్తీప్రక్రొధః- లెంక్రోధమనుతమఃసంమోహః- తేనతమసా-చేతసా- కార్యాకార్య

ద్విజః॥౧౯॥మంత్రతపద్ధిఃపరిజ్ఞానంకర్మశుద్ధిమేదర్పణమ్ । ధర్మస్సంపద్యతేషద్భిరధర్మస్తువిపర్యయః॥
 ౧౫॥ కృచ్ఛిద్గుణోపిదోషస్సాన్వద్దోషోపివిధీనాగుణః । గుణదోషాభేదియమస్తద్భిధామేవబాధతే॥౧౬॥
 సమాసకర్మాచరణంపతితానాంసపాతకమ్ । ఔత్పత్తికొగుణస్సంగోసత్యయాసఃకతత్వధః॥౧౭॥యతో
 యతోనిసరైతవిముచ్యేతతత్తత్తః । ఏషధర్మోన్యణాంక్షేమశ్శ్చికమోహభయాపహః॥౧౮॥విషయేషుగు
 ణధ్యానాత్పుంసస్సంగస్తతోభవేత్ । సంగాత్తత్రభవేత్కామః । కామాదేవకలిభావేత్॥౧౯॥కలెద్దు
 ర్విషమాఃక్రోధస్తమస్తమనువతతా । తమసాగ్రస్యతేపుంసశ్చేతనావ్యాపినిద్రుతమ్ ॥౨౦॥ తయాచర
 హితస్సానోజంతుశ్శూన్యాయకల్పత్రైతతోస్యస్వార్థవిభ్రంశోమూర్ఛితస్యమృతస్యచ॥౨౧॥విషయాభి
 నివేశేననాత్మానంవేదనాపరమ్ । వృక్షజీవికయాజీవకవ్యభాంభస్తేవయశ్శ్వస్వ॥౨౨॥ఫలభ్రుతిరియం
 స్మృశాంసశ్రేయోరోచనంపరమ్ । శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమ్ ॥౨౩॥ ఉత్పత్త్యై
 వహికామేషుప్రాణేషుస్వ్యసేషుచ । ఆసక్తమసామత్యాకృత్యనోనధర్మహేతుషు ॥౨౪॥ సతానవిదు
 షస్సాన్వధాంభామృతోవృజినాధన్వి । కథంయుంజాయత్యుస్తేషుతాంస్తమోవిశతోబుధః॥౨౫॥ఏవంవృ

స్మృతిః-ద్రుతంశీఘ్రం॥౨౦॥తయేతి॥ శూన్యాయకల్పత్రైతస్సత్తుల్యభవతీత్యర్థఃస్వార్థవిభ్రంశఃపురుషార్థహానిఃమూ
 ర్ఛితస్యమృతతుల్యస్య॥౨౧॥తత్తుల్యత్వంప్రపంచయతి॥విషయేతి॥ వ్యభాంభస్తేషజీవికయేవయోజనవన్యతతే-సమూర్ఛి
 తతుల్యః-అతఏవయోభస్త్రైవశ్వస్వవతతే-సమృతతుల్యః-అతఃస్వార్థహానాశిత్యర్థః ॥౨౨॥ సనుప్రవృత్తస్యస్యగాది
 ఫలశ్రవణాత్కుతఃస్వార్థవిభ్రంశస్త్రాహ ॥ఫలభ్రుతిరితి॥ ఇయంఫలభ్రుతిః,సక్రేయఃపరమపురుషార్థహారాసభవ
 తీత్యర్థః-కింతుబహిర్ముఖానాంస్మృశాంమోక్షవివక్షయాలవాంతరఫలైః- కిమనురుచ్యత్వాగ్రసమాత్రయథా
 భేషజ్యేషోషధరోచనంరుచ్యత్వాదసంఖండలద్దుకాది-తథాహి॥శ్లో॥ పిపినిబంధప్రదాస్యైఖలుతేఖండలద్దుకాకా॥పి
 త్రైవముక్తఃపిపినిఫలంతావదేవతు॥౨౩॥సనుకర్మణాందేహేక్షుస్యనామాపిసశ్రూయతే-కుతఏవంవ్యాఖ్యానతై
 యథాశ్రుతస్యఘటనాదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ఉత్పత్త్యైతి॥ఉత్పత్త్యాస్త్యభావతవకామేషుపశ్చాదిషు- ప్రాణేషుఆయు
 రింద్రియబలవీర్యాదిషు-స్వజన్మపుత్రాదిషు- అనధర్మహేతుషుపరిపాకతోదుఃఖహేతుషు॥౨౪॥ అతఃసతానితి॥ స్వా
 ధాంపరమనుఖంఅవిదుషః-అతోసతాప్రహ్నిభూతా-వేదోయదోద్బధయిష్యతితదేవశ్రేయశ్చివిశ్వనితానిత్యర్థః
 తానేపంధూతా-వృజినాధన్వికామవత్సానిచేవాదియోనిషుబ్రాహ్మణ్యత-అతఃపునఃతమఃవృక్షాదియోనివిశేషః-ప
 శుకామృతిఆయురింద్రియాదికామృతిచ- పుత్రాదికామృతిచ కథంపునస్తేషేషకామేషు స్వయంబుధో వేదోయుం
 జ్యాత్ప్రవతతయేత్- తథాసతిఅనాస్తస్యానితిభావః ॥౨౫॥ కథంతిహికాకర్మమీమాంసకాఃఫలపరతాంవదంతివేద

స్యత తాహా ఏవమితి ఏవం అవ్యవసితం వేదస్యాభిప్రాయం - కుసుమతాంతవాంతరఫలప్రయోజనతయారమఃకీయాం.
 పరమఫలశ్రుతించదంతి-కుతస్తే కుబుద్ధయస్తత్రాహ-హియస్తాత్ - వేదజ్ఞావ్యాసాదయస్తథానవదంతీతి॥ ౨౬॥ కుబుద్ధి
 తాంప్రపంచయత్కృష్టిః॥ కామినః॥ కామిత్యాత్ కృపణాః-తతోలుభాస్తృప్తాకలః- అతఃపుష్పేషుఅపాతకఫ
 లేషుపరమఫలబుద్ధయః- అతఏవఅగ్నిముగ్ధాఃఅగ్నిసాధ్యకర్మాభినివేశేనలుప్తవివేకాః తతశ్చధూమతాంతాఃధూమ
 తాధూమమూగ్ధఏవంతోయేషాంతేధూమమూగ్ధతాంతాఃఇతివా-స్వలోకమాత్మతత్వంతథాచ॥శ్రు॥ కశ్చిద్గనాఅస్మా
 ల్లోకాత్ప్రేత్య-ఆత్మానంవేద-అయమహమస్మేతి- కశ్చిత్స్వలోకంనప్రతిప్రజానాతి- అగ్నిముగ్ధాహవైధూమతాం
 తథితి॥౨౭॥ కోసాస్వలోకస్తమాహానేతి॥ హృద్విస్థమాత్మానంస్వలోకం- నమహృద్విస్థమహంకారాస్పదంజానంత్యేవ
 సత్యం- పరమాత్మానంతనజానంతీత్యాహ- యథదంయదవ్యతిరిక్తంజగన్నాస్తికుతః-యతథనంజగజ్జాతం-తుకుతోన
 జానంతి- హియస్తాత్ ఉత్తరాః- ఉత్తరంమేవావశస్త్రంశంస్యంకథనీయంపశుహింసాసాధనంవాయేషాంతే- అతఃకేవ
 లమనుత్యుః ప్రాణతపఃణపరాఃసహారంతమః తైనవ్యాపానిచక్షూంషియేషాంతే- యథాసన్నిహితమపి సజానం
 తితద్వత్ - తథాచ॥ శ్రు॥ నతందిదాభయృదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంభవతి - నీహారేణప్రావృతాజ్ఞాప్యచా
 సుత్యపఉత్తరానశ్చరంతి॥౨౮॥ వేదతాత్పర్యజ్ఞానాచ్చాన్యాన్యజంతీత్యాహ॥తథితి॥ తేపరోక్షమనుస్ఫుటంమేమనుమతిమ
 విజ్ఞాయ-దేవాదీయజంతితత్త్వత్రరేణాన్వయః॥౨౯॥స్వయతమేవాహ॥ హింసాయామః॥ హింసాయా-మా-సభక్ష
 ణార్థంతత్ఫలాగ్ధంచయదిరాగఃస్యాత్ - తహిం - యజ్ఞఏవేత్యభ్యనుజ్ఞా - తద్వారాపఃసంఖ్యాయంసత్వావశ్యోత్వే

వసిస్తకచిరవిజ్ఞాయకుబుద్ధయఃఫలశ్రుతించుకుసుతాంసవేదజ్ఞావనస్తిహి॥౨౬॥కామినఃకృపణాలుభాః
 పుష్పేషుఫలబుద్ధయః॥అగ్నిముగ్ధాధూమతాంతాస్వలోకంనవిదంతి॥౨౭॥ నతేమామంజానంతి
 హృద్విస్థంయథదంయతఃఉత్తరాస్తావ్యసుత్యపోయథాసీహారచక్షుషః॥౨౮॥ తేమేమతమవిజ్ఞాయపరో
 క్షవిషయాత్మకాః॥వృథాపశూఃవిహింసంతిహింస్యంతేప్రేత్యతైస్తుతే॥౨౯॥ హింసాయాంచయదిరా
 గస్యావ్యవజ్ఞఏవచనోదనా॥ఇతివేదధ్వనింశ్రుత్వాప్రబుద్ధ్యంతకర్మసు॥౩౦॥హింసావిహారాహ్యలభ్యః
 పశుభిస్త్వనుభేచ్ఛయా॥ యజంతేదేవతాయజ్ఞైఃపితృభూతకర్తృభిః॥౩౧॥ స్వప్నోపమమనుం
 లోకమసంతంశ్రేణాప్రియమ్॥ ఆకిమహృదిసంకల్ప్యత్యజంత్యథాన్యథావశః॥౩౨॥ రజస్తత్త్వత
 మోనిస్తారజస్తత్త్వమోజుషః॥ ఉపాసతేహింస్రముఖ్యాదేవాదిన్నయభేదమామ్॥౩౩॥ ఇష్టే
 హదేవతాయజ్ఞైఃకర్తవ్యంస్యామహేదివితస్యాతభహూయాన్యమహాశాలామహాకులాః॥౩౪॥
 ఎవంపుష్పితనూవాచావ్యాకీప్తమనసాన్యజాం॥మానినాంచాన్యజ్ఞానంనుద్వార్తాపినరొచతే॥౩౫॥

సవోదశేత్యేనూపా-యద్యపినిత్యనైమిత్తికయాఃకామనిశేషానుబంధోనాస్తి- తథాపి॥శ్రు॥ కర్మణాపిల్లోకాత్తతి
 క్రుతే-సామాన్యతఃపితృభిః కామినస్త్యేవనాంతికరణగుద్ధికామినేతేభావః- తదుక్తం॥శ్లో॥ అకామస్యప్రయాణాచి
 ద్దృశ్యతేనేహకహిచిత్॥యద్యధికురుతేపంతుస్తత్తత్తా-మస్యచెట్టికమితి॥౩౦॥హింసేతి॥ అజ్ఞత్వాదేహింసాసహ
 ఃక్రీడాదుషాంతే॥౩౧॥కించ- తేఅతిమందబుద్ధయభిత్వాహ॥స్వప్నోపమమితి॥ అనుంపరలోకంఅశిష్యాన్మికలోక
 నంకల్ప్యనతునిశ్చిత్త్య- పిష్నుబాహుఖ్యాత్త్యజంతికర్మనుపనియాజయంతియథాకశ్చిద్యజిదుస్తర సమద్రాదిలం
 ఘనైవహంధనాః॥వెచ్ఛయాపూర్వసిద్ధంధంత్యజకోనభంగాదినాన్రవ్యేనపై ఉభయభృష్టాభవతితద్వదిత్యధః॥
 ౩౨॥అతః॥రజశ్చితి॥ రజస్తత్త్వతమోనిస్తారజస్తత్త్వమోజుషః-స్వాసూపానిద్రాదీదేవానేవోపాసతే- స
 తుమాంయద్యతీంద్రాదీనామవిమదంశత్వాన్మదుపాసనమేవ- తథాపియథావన్నోపాసతే-భేదగణిత్యావిత్యధః॥
 ౩౩॥హృదిసంకల్పేత్యక్తంతమేవసంకల్పవశాయతి॥ఇష్టేతి॥ తస్యభాగస్యాతే-మహాశాలాఃమహాగృహస్థాః
 ౩౪॥ తతఃకిమిత్యతపహ॥ఏవమితి॥ అతోమత్ప్రవణత్వాభావాన్నిత్యంసంపారీణోభవంతిలింగానః॥౩౫॥ తదేవంవేదా
 నాంప్రవృత్తిఫరత్వంనిరాకృత్య - ప్రకృతంనివృత్తిపరత్వమేవఉపపంహరతి॥ వేదాః॥ కమే॥బ్రహ్మదేవతా కాండ
 విషయాఃఇమేదేవాః - బ్రహ్మత్యవిషయాః॥బ్రహ్మైవాత్మానసంపారీణ్యేతత్పరాః- తత్పరిత్యప్రతీతాచ॥శ్లో॥ ఫలశ్రుతి
 యన్యజ్ఞానంనశ్రేయోవోచనంపరమ్॥ శ్రేయోవిషయప్రాక్తాయథాభేదజ్యోచనమిత్యక్తమేవ కారణమను
 స్తారయతి - ఫలాత్మేతి - ఫలోక్షవాదాః అతీంద్రియాధాన్రతివాదనపరాః - ఋషయోమంత్రాతద్దృష్టారోపా

తత్త్వి-మితి-యస్తాత్ పరోక్షమెవమమచప్రియం-అయంభావః- శుద్ధాంతకరణైరైవై తదోబ్ధవ్యంనాన్యైరసధికారిభిః-
 వృధాకమకత్యోగేనభగింశప్రసంగాదితి॥౩౬॥ననువేదజ్ఞాఅపిజ్ఞై మిన్యాచయఃకిమితితథానవణాయంతి - మాంవినాత
 త్వైతోవేదంతదధాంవానకోపివేదేత్యాశయేనాహయావత్సమాప్తి॥శబ్దబ్రహ్మైతి॥స్వరూపతోగతశ్చదుర్విజ్ఞేయం
 తచ్చనూత్నంనూలంచేదిద్వివిధం - తత్రనూత్నంతావత్స్వరూపతోదుర్విజ్ఞేయమిత్యాహ - ప్రాణేంద్రియమనోమ
 యం-ప్రథమంద్రాణమయంపరాఖ్యం- తతోమనోమయంపశ్యంత్యాఖ్యం - తతర్థంద్రియమయంమధ్యమాఖ్యం - త
 స్వవాగ్విజ్ఞకత్వేనవాగింద్రియప్రధానత్వాత్ - కించ - అసంతపారంసమష్టిప్రాణాదిమయస్యనిర్వికేషస్యచతస్య
 దేశతఃకాలతశ్చపరిచ్ఛేదాత్-అథకతోపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ-గంభీరంనిగూఢాక్షణం-అతోదుర్విగాహ్యంమతిప్ర
 వేశానహాంతథాచ॥శ్రు॥చత్వారివాక్పరిమితావదాని-తానివిదుర్బాహ్యగాయేమహిణః-గుహఃత్రిణిహితా
 నెంగయంతి-తురీయంవాచోమమమ్యవదంతి-అయమధః-వాచఃశబ్దబ్రహ్మణః-పరిమితానిగణితాని-షడ్వత్తెజాయ
 తేపరంతత్త్వమేభిరితపదానిరూపాణి-చత్వారి-తానిచత్వార్యపియేమహిణంతదృక్ష్యయః-తేవిదుర్నాస్య-యతో
 గుహాయాందేహమధ్యే-త్రిణిహితానినెంగయంతిస్వరూపంప్రకాశయంతి - తతఃకేవలంవాచస్తురీయంచతుర్థకభా
 గంశైభిరూపం-మమమ్యేంద్రాణోనవదంతి-తమపివదంత్యేవ-నతుతత్త్వతోజానంతి॥౩౭॥తత్రమనీషీధిరేవజ్ఞే
 యంనూత్నరూపందేశాయతి॥మయేతిమయాఅంతర్యామిణ-ఉపబృంహిషంఅధిస్థితం - అంతస్సత్వేవ్యపరిచ్ఛేదమా
 హ-భూషేతి - అధిష్ఠాత్యత్వేవ్యవికారిత్వమాహబ్రహ్మణైతి - అవికృతస్యాప్సియంత్యత్వంఘటయతి - అసంతతక్తి
 నైతి-భూతేషునర్హప్రాణిమః-ఘోషరూపేణనాదరూపేణలక్ష్మితే-మనీషీభిః-అంతస్సూక్ష్మత్వేనదశకనేచ్ఛంష్టంతః
 వెదాబ్రహ్మత్వవిషయాస్త్రికాండవిషయాఇమే । పరోక్షనాదాఋషయః పరోక్షంనమచప్రియమ్ ॥
 ౩౬॥శబ్దబ్రహ్మసుదుర్జాధంప్రాణేంద్రియమనోమయమ్ । అసంతపారంగంభీరందుర్విగాహంనము
 ద్రవత్ ॥౩౭॥ మయోపబృంహితంభూమ్నాబ్రహ్మణానంతక్తినా । భూతేషుఘోరరూపేణవిసేషా
 క్షణవలక్ష్మితే॥౩౮॥యథోణాభివ్యూదయాదూణముద్యమతేముఖాత్ । ఆకాశాద్లోషవాస్త్వా
 ణోమససాస్పశకరూపిణా । ఛందోమయోమృతమయస్సూత్రవదవీంప్రభుః॥౩౯॥ఓంకారాద్వింశ
 తస్పశకస్వోష్టాతస్థయాషితామ్ । విచిత్రభాషావితతాంఛందోభిశ్చతురుత్తరైః ॥ అసంతపారాం
 బృహతీంసృజత్యాక్షితత్వయమ్॥౪౦॥గాయత్ర్యగ్నిసప్తపుబృహతీవజ్జీరేవచ । త్రిష్టపుజగతీ
 ఛందోవ్యత్యస్త్యతిజగద్విరాట్ ॥౪౧॥కించిదత్తైకిమాచప్తైకిమనూద్యవిశల్పయేత్ । ఇత్యస్త్యస్తూచయం
 వినేషూణాకతంతరివేత్॥౪౨॥తతోవైఖ్యాఖ్యానాయాబృహత్యాః వాచఃఉత్పత్తిప్రకారంసప్తష్టాంతమాహత్రిః॥
 యథేతిహృదయాఛకాశాత్-ముఖాత్-ముఖద్వారాత్-ఉద్వహతేబహిఃప్రకటయతి-దాష్టాకంఠేకతిదిశతి-ఆకా
 శాపతి-ప్రాణః తదపాధిహిరణ్యగర్భరూపః-ప్రభుఃభగవాన్-తేనరూపేణఛందోమయోవేదమూః-స్వతస్త్వ
 మృతమయః-ఘోషవాక్ నాదోపాదానవాక్-మనసానిమిత్తభూతేన-నిమిత్తతామేవదశకాయతి-స్పర్శాద్వివర్ణా
 గూఢయతిసంకల్పయతీతిస్పర్శరూపీతేన-స్పర్శగ్రహణముపలక్షణం-హృదయాకాశాద్బృహతీంసృజతీతిత్వతీయేనా
 స్వయః-బృహతీశబ్దార్థకవ్యాఖ్యానాయవిశేషణాని-సహస్రపదవీంబహుమాగాం॥౪౩॥తదేవాహఃఓంకారాదితి॥
 ఓంకారాత్ ఉరగఃతాదిసంకేనవ్యంజితైః స్పర్శాదిభిఃభూషితాం - ఓంకారశ్చాత్రహృద్గతఃసూక్ష్మోభిప్రేతః - సత్త్వ
 కారాదివణారూపఃతస్యస్యంగ్యకోటిగతత్వాత్-తత్రస్పర్శాకాదివంచగాః-స్వరాఃఅకారాదయఃషడశఉష్ణా
 శశషనహః-అంతస్థాఃయరలవాః విచిత్రాభిఃవైదికలౌకికభాషాభిఃవితతాం-యథోత్తరంచత్వారిచత్వారిగృక్షరాణి
 క్తిత్రరాణిఅధికానియేషాంవైఃఛందోభిరుపలక్షితాం-ఏవమసంతపారాం-సృజతిసస్వయమేవాక్షితేఉపసంహరితః॥
 ౪౦॥తేషుకతిచిచ్ఛందాంసినశకాయతి॥గాయత్రీతితత్రగాయత్రీచందనఃపాక్ ॥శ్లో॥ఉక్త్యుక్తాతథామధ్యాప్రతి
 ఘ్నాన్యాసుపూర్వికతివచనాత్-ఉక్తాఛందశ్చతురక్షరాశ్రుతాన్యక్షరాణిసూనమధ-అత్యుక్తాష్టాక్షరీ॥శ్రు॥అగ్నిజ్యో
 తిజ్యోతిగ్నిః-మధ్యాద్వాదశక్షరీ॥శ్రు॥అగ్నిజ్యోతిసింద్రోజ్యోతిఃసూర్యోజ్యోతిః-ప్రతిష్ఠాపాదశక్షరీ॥శ్రు॥అ
 గ్నిపత్నీవాన్సూర్యదేవేనత్వహ్నిమంపిబ-నుప్రతిష్ఠావింశత్యక్షరా॥శ్రు॥పురాతనంపురూణాంస్తోతృణాంవివా
 చిషాతేభిర్వాజయంతాం - చతుర్వింశత్యక్షరాగాయత్రీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిమీశేపురోహితంయజ్ఞస్యదేవమృత్విజం -

హోతారంరత్న ధాతమమతి- తతశ్చతురక్షరవృద్ధ్యాఽఽగదీన్యత్ర-త్వంతానిఛందానిద్రష్టవ్యాని- ఉక్తృత్వా
ఖ్యాతతురక్షర-త్తరశతాక్షరా-అత్యష్టిఃఅతిజగత్ అతివిరాట్ చేత్యధఃః ఏతేశ్చందోభిరుపలక్ష్మీతామితిపూర్వేణాన్వ
యః॥౧౧॥అతోబృహత్యపిసాకల్యేచస్వరూపతోదుష్టేయేత్త్యుక్తంఅర్థతోపిదుష్టేయత్వమాహ ॥కిమితి॥ కర్మకాండే
విధివాక్యైఃకిమిధత్తే - దేవతాకాండేమంత్రవాక్యైఃకిమాచక్షే-ప్రకాశయతి - జ్ఞానకాండేకిమనూద్యవికల్పయేత్
నిషేధాధికాం-ఇత్యేవమన్యాయానయంతాత్పర్యం-మత్ మత్స్యేన్యఃకశ్చిదపినవేద॥౧౨॥ ననుతహిత్యంమేకృపయా
ధయ-ఓమితికథయతి॥నూమితి॥ మామేవయజ్ఞరూపంవిధితైమామేవతత్తద్దైవతారూపమభిధత్తే-నను త్తేపృథక్ - య
చ్చుకాకాదిప్రపంచభాతం ॥శ్రు॥ తస్మాద్వాపితస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతఇత్యాదినావికల్పాన్యోహ్యతే-తదప్య
హమేవ-నను త్తేపృథగన్తి ॥౧౩॥ కుతఇత్యపేక్షాయాంసర్వవేదార్థంసంక్షేపతఃతథయతి॥ ఎతావానితి॥ ఎతావానేవ
సర్వేసాంవేదానామధికఃతమేవాహ-శబ్దోవేదః- మాంపరమాధికరూపమాస్థాయఆశ్రిత్య- భిదాంమాయామాశ్ర
మిత్వనూద్య॥శ్రు॥ సేవానానాన్తికించనేతి-ప్రతిషిధ్య- ప్రసీదతినివృత్తవాపిరోఘవతి- అయంభావః- యథాహ్యం
కురేయోరసఃసేవతద్విస్తార భూతనానాకాండశాఖాన్వపి- తద్దైవప్రణవస్యయోధఃః పరమేశ్వరః సేవతద్విస్తార
భూతానాంసర్వవేదశాఖాకాండానామపిసంగచ్ఛతేనాన్వఇతి ॥శ్లో॥ నిత్యముక్తస్సతస్సర్వవేదకృత్సర్వవేదవిత్ ।
స్వపరజ్ఞానదాతాయస్తవం దేగురుమీశ్వరం॥౧౪॥ఇతిభావాధికాదీపికాయాం- ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

లోకేనాన్యమద్యేదకశ్చన ॥౧౫॥ మాంవిధత్తేభిధత్తేమాంవికల్పాన్యోహ్యతేహ్యహమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఎతా
వానర్వవేదార్థశ్శబ్దస్తాయమాంభిదాంమాయామాశ్రమనూద్యాం తేప్రతిషిధ్యప్రసీదతి॥౧౭॥ ఇతి
శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-ఏకవింశోధ్యాయః.

ఉద్ధవః ॥ కతితత్వానివిశ్వేషసంఖ్యాతాన్యప్రసిధిఃప్రభో ॥ ౧ ॥ నచైకాదశపంచత్రీణ్యత్తత్వమిహాశు
శ్రుమః । కేచిత్తద్వింశతీంప్రాహురపరేపంచవింశతిమ్ ॥౨॥ సప్తకేనవషట్రుచిచ్చత్వాన్యేకాద
శాపరే । కేచిత్సప్తశప్రాహుష్టాడతైకైత్రయోదశ॥ ౩ ॥ ఏతావత్త్వంహిసంఖ్యానామృషయో
ద్వివక్షయా । గాయంతిపృథగాయుష్మన్నిదంహోపక్తుమహాసి ॥౪॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యుక్తంయత్సంతిన
ర్వత్రభాషం తేబ్రాహ్మణాయథా । మాయాంమదీయామద్గృహ్యపదతాంకింనుదుఘటమ్ ॥౫॥ సైత
దేవంయదాత్మత్వంయదహంవచ్చిత్రతథా । ఏవంవివదతాం హేతుశ్చక్తయోమేదురత్యయా॥౬॥ యా
సాంవృతికరాదాసీద్వికల్పానదతాంపదమ్ । ప్రాప్తేశమదమేష్యతివాదస్తమనుశామ్యతి ॥ ౭ ॥

శ్లో॥ద్వావింశేతత్త్వసంఖ్యానామవిరోధవిరోచ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చజ్ఞమృణ్యవిధాదిచ॥౮॥దేవంవేదానాం
ప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్యమోక్షపరత్వ నిశీకతం - సంతిచమోక్షపరత్వేపితః వాంతరనివాదాఃతథాహి- కేచిత్త
త్వసంఖ్యానువివదంతే-తత్రాపిచాన్యేభాహ్యధికానదసత్వే- ఆత్మతత్వైర్వ్యవహరీకత్వగనానాత్వాదిషు- తత్రకిం
త్యమితిజ్ఞానయాపుచ్చతి ॥౯॥తితి॥ ఋషిభీరాగమేషుబహుధాసంఖ్యాతాని- తేషుకతియుక్తానిత్యధఃః ॥౧౦॥ భగవన్
తానువాదపూర్వకంబహుధాసంఖ్యానంప్రపంచయతిత్రిభిః ॥ నవేతి ॥ త్వంతావదష్టావింశతితత్వాన్యాత్ - తానవ
యంశుశ్రుమఃశ్రుతవంతః॥౧౧॥౩॥ ఎతావత్త్వమితి ॥ ఏతావతీనాంభావః ఎతావత్త్వంనానాత్వమిత్యధఃః-యద్వివక్ష
యాయత్ప్రయోజనమభిప్రేత్యగాయంతి-ఆయుష్కానిత్యమూలే-॥౧౨॥ వివక్షాభేదేనసర్వాయుక్తమేవ-మాయయో
చకింనామనయుక్తమిత్యాహ ॥యుక్తమితి॥ యథాబ్రాహ్మణాఃభాషంతేతద్భుక్తంచ- నవస్తుతః - యస్మాత్సంతినర్వ
త్రాంతభూతానిసర్వాశేతత్వాని-కించ-మాయామితి - ఆసత్త్వేపిమాయాశ్రయత్వాత్ ఘటతపేత్యధఃః-ఉగ్రి
హ్యస్వీకృత్య-నహిమరుమరీచికాజలపరిణామాదివివాదేషుఘటితమవభవతి ॥౧౩॥ ననుయదినర్వమపియుక్తం-తహిక
కుతోవివాదః-యదిచమాయావాలంబనం-కుతోహేతుంప్రతినివాదఃతత్రాహ॥నేతి॥ హేతుంప్రతిచవివదతాంవివద
మానానాం-మదీయాదురతిక్రమాఃశక్తయః సత్త్వాద్యాఃఅంతఃకరణవృత్తివిశేషరూపేణపరిణతాపవహేతుర్యేధఃః
౬॥ తాసాంవివాదే హేతుత్వముపసాదయతి॥ యాసామితి॥ యాసాంవృతికరాత్క్షోభాత్ - వదతాంపదంపదయః
వికల్పభేదఆసీత్ - అంతఃకరణవృత్తివికల్పవాతస్మూలభూతః - ఏతదేవవృత్తిరేకేకాన్త్రధయలేశమదమయే ర్యే

దైర్ఘ్యంతస్మిన్ప్రాప్తేవికల్పవ్యేతిలియతే- తంచవికల్పమనువాదఃశాన్యతీతి || ౭ || సంశితస్వతేతియమక్తంతత్ప్ర
 ణంచయతిద్వాభ్యాం || పరస్పరేతి || అన్యోవ్యస్థిన్ననుప్రవేశాద్వత్తుర్యవావివక్షితం - తథా - పూర్వంకారణంఅప
 రంకార్యంకార్యకారణభావేనప్రసంఖ్యానంభవతి- యద్వా- పూర్వాఅల్పసంఖ్యా - అపరాఅధికసంఖ్యా - తయో
 ర్భావఃపౌర్వాపర్యం- తేనప్రసంఖ్యానంగణనమితి || ౮ || అనుప్రవేశందశయతి || ఏకస్థిన్నితి || పూర్వస్థికారణభూ
 తతత్త్వే-కార్యతత్త్వానినూత్నూరూపేణప్రవిష్టాని-మృదిఘటవత్-అపరస్థికార్యతత్త్వకారణతత్త్వపిఅనుగతతత్త్వే
 నప్రవిష్టానిఘటమృద్వత్ || ౯ || అవిరోధముపసంహరతి || పౌర్వాపర్యమితి || అతఃఅమహంతత్త్వానాం-పౌర్వాపర్యంకా
 రణకార్యత్వం- ప్రసంఖ్యానంచన్యూనాధికం-అభీక్ష్వతాంవాదినాంమధ్యే- యథావివక్షయాంయద్వక్త్రీయస్యముఖం
 ప్రవతతే - తత్సర్వంవివిక్తంనిశ్చితంవయంగృహీతముఃక్తన్యాయేనసర్వత్రయక్తేసంభవత్ || ౧౦ || సమకార్య
 కారణతత్త్వానాంపుత్రత్వావృధక్తవివక్షయాభవతునామసంఖ్యాభేదః - జీవేత్సరయోస్తుధంభేదాభేద వివక్షాయ
 యాషడ్వింశతిపంచవింశతిపక్షాప్రవృత్తే - అతఃతా || అనాదితి || స్వతోనసంభవతిస్వతస్తుసంభవత్ - స్వతఃస
 ర్వజ్ఞః పరమేశ్వరోన్యోభవిత్వ్యభిషడ్వింశతిపక్షాభిప్రాయత్యభేదః || ౧౧ || కథంతహింపంచవింశతిపక్షస్త్రా
 హా || పురుషేశ్వరయోరేతి || వైలక్షణ్యంవిసదృశత్వంనాస్తి- ద్వయోరపిచిద్రూపత్వాత్-అతస్తయోరత్యంతమన్యత్వక
 ల్పనాఅపాధాకాన్యధాకావసంపంచవింశతిపక్షప్రవృత్తిరిత్యభేదః - నన్వేదమవీశ్వరప్రసాదలబ్ధజ్ఞానస్యపుత్రత్వాత్ త
 త్త్వవృద్ధిరితపక్షద్వయమపినఘటతేఅతఃతా- జ్ఞానంచేతి-నత్త్వగుణవృత్తిత్వాత్తదంతభూతమిత్యభేదః || ౧౨ || స
 పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాంసాత్వతఃపక్షాభ - పౌర్వాపర్యంప్రసంఖ్యానం యథావత్తుర్వివక్షిత
 మ్ || ౮ || ఏకస్థిన్నపిదృశ్యంతేప్రవిష్టానీతరాణిచ | పూర్వస్థిన్నపరస్థిన్వాతత్త్వతత్త్వాచసర్వతః || ౯ ||
 పౌర్వాపర్యమతోమహాప్రసంఖ్యానమభివృత్తామ్ | యథావివిక్తయద్వక్త్రీయగృహీతమాయుక్తి
 సంభవత్ || ౧౦ || అనాద్యవిద్యాయుక్తస్యపురుషస్యాత్మవేదనమ్ | స్వతోనసంభవేదస్యసర్వజ్ఞజ్ఞా
 నవోధవేత్ || ౧౧ || పురుషేశ్వరయోరత్రనవైలక్షణ్యమస్తి | తదన్యకల్పనాసాధాకా జ్ఞానంచప్ర
 కృతేగుణః || ౧౨ || ప్రకృతిగుణసామ్యంవైప్రకృతేర్నాత్మనోగుణాః | సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థితు
 త్పత్త్యంతపేతవః || ౧౩ || సత్త్వంజ్ఞానంరజఃకర్మతమోజ్ఞానమహోచ్చతే | గుణవ్యతిరేకకాలన్వ
 భావానుప్రమేవవా || ౧౪ || పురుషప్రకృతివ్యక్తమహాకారోనభోనిః | జ్యోతిరాపఃక్షితిరితత్త్వా
 న్యుక్తానిమేవ || ౧౫ || శ్రోత్రంతత్త్వగర్భనంఘ్రిణోజిహ్వేజ్ఞానశక్తయః | వాక్యాభ్యుపసాదాయ్వా
 ఘ్నికేకమాణ్యంగోభయంమనః || ౧౬ || శబ్దస్త్వరోరసోగంధోరూపంచేత్యర్థజాతయః | గత్యుక్త్యుత్స
 నుజ్ఞానంజీవధర్మకాశంప్రకృతేగుణసాన్న్యైదతఃతా || ప్రకృతిః || గుణసామ్యంహిప్రకృతిః-అత్తస్తద్విశేషరూపాగు
 ణస్తస్యావవ- సత్త్వాత్మనోజీవస్యఅకర్మత్వాత్తస్యస్థిత్యాదిహేతుభూతగుణాశ్రయత్వానుపవత్తే || ౧౩ || సత్త్వ
 మితి || అతఃసత్త్వంసత్త్వమయంజ్ఞానం ప్రకృతేగుణాభితిపూర్వేనైవసంబంధఃసనుతన్నివత్యేకంకర్మచాజ్ఞానంచత
 త్త్వాంతరంస్యాత్సరజః - కర్మకరజసోవృత్తిః - అజ్ఞానంచతమనః - అతఃకర్మజ్ఞానయో రజస్తమో ద్వారా
 ప్రకృతావేవాంతభావపక్షిభావః - తథాపికాలస్వభావయోస్తత్త్వాంతరతాస్యాత్ - నగుణానాం వ్యతికరోయ
 స్యాత్సకశ్వరపవకాలోనామ - స్వభావోనామనూత్రంమహత్త్వమేవ తస్యసర్వశక్తిమత్త్వాత్ - తదేవంజ్ఞా
 నాదినాం యథాయథమంతభావాన్నపక్షద్వయేతి తత్త్వవృద్ధిః- ఏతచ్చపక్షాంతరేష్వపిజ్ఞేయం - స్వమతేనుగుణ
 నామాగమాపాయిత్యాత్ప్రకృతేభేదోవివక్షితః- అతోగుణాస్త్రీణితత్త్వాని || ౧౪ || అపరాణిపంచవింశతితత్త్వాని
 పూర్వోక్తపక్షద్వయసాధారణానిదర్శయతిసాధాదాభ్యాం || పురుషఇతి || వ్యక్తంమహత్త్వత్వం-సభాఅదీనిపంచ
 న్మాత్రాణి- మేమయా || ౧౫ || ఏకాదశదశశయతి || శ్రోత్రమితి || దర్శనంచక్షుః - జ్ఞానశక్తయఃజ్ఞానేంద్రియాల
 పంచ- వాగాదిపాయ్వాతానిద్వందైర్వ్యక్తేనోక్తానిచత్వారి- అంఘ్రిశ్చేతికర్మాణి మేంద్రియాణిపంచ- ఉభయ
 ఉభయాత్మకంమనః- అంగపాడుద్ధవ- ఏవమేతాన్యేకాదశ || ౧౬ || పంచదశశయతి || శబ్దఇతి || శబ్దాదివిషయతయ
 పరిణతాసంపంచమభూతాని - సమగత్యాదిభిస్తత్త్వాధిక్యంపక్షత్రయేపిస్యాత్సేత్యాహ || గతితి || గతిశ్చక్షుః
 ఉత్సర్గాచశిల్పంచతాని- కర్మాణ్యతనానాంకమేంద్రియాణాంసిద్ధయఃఫలాని-సతత్త్వాంతరాణిత్యభేదః || ౧౭ ||

దేవమంత్రత్రయేతత్త్వసంఖ్యాభేదనిరూప్య - యద్వివక్షయాగాయంతీతియత్ప్రపం - తత్తస్యతతాత్పర్యందశకాయ
తి॥ నగాదావితి॥ కార్యాశేషాదశవికారాః - కారణానిమహదాదీనిన ప్ర- తద్రూపిణీసతీప్రకృతిః - అస్యవిశ్వస్యస
గాదాగృణైఃసృజ్యత్వాద్యవస్థాఃధత్తై- ఉపాదానకారణరూపత్వాత్ - పురుషస్తులస్య కఃఅపరిణామీనిమి త్రభూతః
కేవలముక్షతే - అతఃపరిణామిన్యోఃప్రకృతేపురుషఃభిన్న ఇతి ॥ ౧౮ ॥ తత్త్వైరారబ్ధస్యకార్యస్యతదంతభావము
ప్రేత్యాహ ॥ వ్యక్తాదయ ఇతి ॥ వ్యక్తాదయోమహదాదయః - ప్రకృతేరుత్పన్నాయేథాతవః - తేవిమర్వాణాః- పు
రుషేచ్ఛయాబద్ధవీర్యాః సంగతాస్సంతః - అండంకార్యంసృజంతీత్యవ్యయః - ప్రకృతేబలాత్తతామాశ్రిత్యైత్య
ధాః ॥ ౧౯ ॥ ఏవంస్వమతముపసంహృత్యమతాంతరేష్యపిసామాన్యతానిరూపితాంతర్త్వముబనాంవిశేషతః తాత్ప
ర్యాందశకాయతి ॥ సప్తేవేతి ॥ జ్ఞానంజానాతీతి - దృష్టోజీవః - ఉభయోః ద్రష్టృవృత్తయోరాధారత్యాచేతిసప్త
త్రత్రప్రకృత్యాసీనాంకారణత్వేనఘాదిష్యుతభావః- ఇతరేషామంతర్భావాధామాహ- తతస్తేభ్యస్సప్తభ్యః- దే
హేంద్రియానపఃకార్యాఃజాయంతేషమవితత్త్వంవిహాయవిఘటతి॥ ౨౦॥ షడిత్య ॥ షడితిమతేషిభౌతికస్యభూతాంత
ర్భావం- జీవస్యచపరమాత్మాంతర్భావమాహ- తైర్మృత్య ఇతి॥ ౨౧॥ చత్వారీతి॥ అన్నంపృథ్వీ- అత్మనోజాతాని
త్వనానపాచత్వాతత్త్వాని.అంతర్భావాధామాహ- తైరితి- ఆవయవినఃకార్యస్య॥౨౨॥౨౩॥సంఖ్యాన ఇతి॥ భూతా

గణిత్యానికమాంయతనస్థియః॥౧౭॥నగాదాప్రకృతిహ్యసస్యకార్యకారణయాపిణీ । సత్త్వాదిభిర్గు
ణైర్ధాతైపురుషోవ్యక్తఃకుక్షతే॥ ౧౮॥ వ్యక్తాదయోవిమర్వాణాథాతవఃపురుషేక్షయాబద్ధవీంస్సృ
జంత్యండంసంగతాఃప్రకృతేబలాత్ ॥ ౧౯॥ సప్తేవధాతవ ఇతితత్రాథాఃపంచభావయః॥ జ్ఞానమా
త్మోభయాధారస్తతోదేహేంద్రియాపవః॥ నైకమస్యతరద్వాపివిహాయేహోపలభ్యతే॥ ౨౦ ॥ షడిత్య
త్రాపిభూతానిపంచషష్ఠఃపరఃపుమాన్ । తైర్మృత్యుకృత్యసంభూతైస్సృష్టేదంసముపాదిశ్యతే ॥ ౨౧ ॥
చత్వార్యేవేతితత్రాపితేజఃపన్నమాత్మనః॥ జాతానితైరిదంజాతంజన్మావయవినఃఖలు॥ ౨౨॥ ఏకాద
శత్వకృత్యాసామహాభూతేంద్రియాణిచ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యానేన ప్రదశశేభూతమాత్రేంద్రియాణిచ । పంచ
వైకేనమనసాత్యాన ప్రదశస్సృజంతః॥ ౨౪ ॥ తద్వత్షాడశసంఖ్యానేల తైషమనఉచ్యతేభూతేంద్రి
యాఃపంచైవమనతత్త్వాత్రయోదశ ॥ ౨౫ ॥ ఇతినానాప్రసంఖ్యానంతత్త్వానామృషిభిఃకృతమనస్వో
న్యాయ్యంయక్తిమత్వాద్విదుమాంకిమశోభనమ్॥ ౨౬॥ ఉద్భవః॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చోభాయద్యచ్ఛాన్త్యవి
లక్షణా॥ అన్యోన్యోపాశ్రయాత్కృష్ణవృత్తతేనభిదాతయోః ॥ ౨౭ ॥ ప్రకృతౌలక్ష్యతేహ్యత్త్వాప్రసృ
తిశ్చత్రాత్మని॥ ఏతస్మైపుండరీకాక్షమహాంతంసంశయంహృది॥ ఛేత్తుమహాసిన్దర్శజనచోభినయన్తై
పునైః ॥ ౨౮॥ త్వష్టోజ్ఞానంహిజీవానాంప్రమోషస్తేత్రతక్తితః । త్వమేవహ్యస్మయాయాయాగతింపెత్త
నచాపరః॥౨౯॥ శ్రిభగవాన్ ॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చైతివికల్పఃపురుషషణ్డభివవై కారికస్సగోగుణవృత్తి

నిచమాత్రాణిచఇంద్రియాణిపంచపంచపంచ - ఏకేనమనసాసహకార్యాన ప్రదశ ॥ ౨౪ ॥ తద్వదితి ॥ షాడశసంఖ్యా
నేలతైవసంకల్పయన్మనఉచ్యతే- త్రయోదశైవక్షే భూతానితన్మాత్రేకేకృతానిపంచైవ-ఇంద్రియాణితత్త్వకాశ
కానిపంచైవ .. మనశ్చైకమింద్రియాధిస్థానృ - ఆత్మాచద్వివిధః - ఏవంత్రయోదశ - ఏకాదశపక్షేపంచమహా
భూతాని- పంచేంద్రియాణి- జీవమనసోరాత్మాంతర్భావేనైతాన్యేకాదశ- నవపక్షేఅష్టప్రకృతయః- పురుషశ్చ-వి
కారాణామంతర్భావః॥ ౨౫॥ఉపసంహారతి॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేతి॥ప్రకారేప్రకృతిపురుషభేదజ్ఞానసాయేత్సధాః ॥ ౨౬ ॥
తత్రప్రవృత్తి ॥ ప్రకృతిరితి ॥ అత్మనాజడాజడస్వభావేనవిలక్షణా - అన్యోన్యోపాశ్రయాత్పరస్పర రిహారణాప్ర
తీతేత్యుభయః॥ ౨౭॥ తదేవవ్యవక్తి ॥ ప్రకృతౌతత్కార్యేదేహే - ప్రకృతిశ్చతత్మని - తేనవినాతస్యాఅచతీతేః - అ
హమిత్యభేదప్రతీతేర్న దేహాత్మనోర్భేదలక్ష్యత్రభిశ్యధాః - హృదివతకమాసంసంశయం- సయేయుక్తానైపుణంసా
వీణ్యాయేమాంతైః॥ ౨౮॥ అపాణశ్శీత్యక్తంత్రహేతుమాహ॥ త్వత్తి ఇతి॥ హియస్మాత్ - స్వత్తత్ప్రసాదాదేవ
అత్రజీవానాంజ్ఞానం ప్రమోషః భగోశ్చ తే క్తికమాయాః - చమస్యప్రకాశస్యాత్మనః కపంజ్ఞానప్రమోషశ్చ -
జ్ఞానదానేతప్రమోషేవామమకింప్రయోజనంత్రత్రాహ ॥ త్వమేవేతి ॥ ౨౯ ॥ వికారావికారంభ్యాంనాపాత్యైవ

త్వాభ్యాంసాపేక్షనిరపేక్షాభ్యాంప్రకాశప్రకాశాభ్యాంచాత్యంతభేదంవక్తుమాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చేతివికల్పోత్పంతభేదవివక్షితత్వప్రకృతీర్జ్యోతిరదేవదీపసంఘాత్యంతవికారత్వంతావద్భేదాదుః॥ ఏషత్యతిద్వాభ్యాం-ఏషసగణఃసృజ్యత్యతినిగోచదేవదీపసంఘాత్యంతావద్భేదాదుః॥ అత్రహేతుః-గుణవృత్తికారత్వకఃగుణత్వోభక్త్యంతః॥ ౩౦॥ నానాత్వమాహ॥ మమేతివికల్పంత్యంతిద్వైత్త-అనేకధాత్వంప్రపంచయతి-వైకారికఃఅనేకవికారవాసపిన్దూలేనమాగేణాతా-గ్రీవధరి-గ్రీవధ్యమేవాహ-అధ్యాత్మమిత్యేవృహం॥ ౩౧॥ తానిరూపాణిదశాయతి॥ దృగితి॥ దృక్అధ్యాత్మం-రూపఅధిభూతం-అత్రరంభేచతుగోళభక్త-ప్రవిష్టంచరం-వపుఃఅంతోద్ధైవమితి-సాపేక్షప్రకాశతామాహ- ఉరస్పరమితి-చక్షుషానామంజ్ఞాయతే-తదస్యధానుషప్రత్యావశుజ్ఞాయతే-తత్ప్రస్థత్వస్యధానుషప్రత్యావశుజ్ఞాయతే-తత్తత్ప్రస్థమప్రవృత్తిః-తతోరూపజ్ఞానమితి-ఏవమేతత్ప్రయంపరస్పరసిద్ధిః-అత్రరంభిత్వవిశేషవ్యావర్తకమాహ-వృష్టాంతోపయోగితయా-యస్మత్తేఅకాశేమండలాత్మానూర్వీచతా-సత్సత్వతఃసిద్ధిః-చక్షుర్విషయత్వేపిప్రతియోగ్యవేదాభావమాత్రేణస్యతత్తత్త్వక్తంభదానిమాత్రనోవికారిత్వాభ్యావేనభేదమాహ-యత్తేయస్మాత్-అత్యాపిమానుష్యాత్మాదీనామాభ్యాకారణం-అతఃఏకరూపః-తస్మాదేతేభ్యవరోభిన్నః-స్వప్రకాశత్వాదపీత్యాహ-స్వయానుభూత్యానన్వతస్సిద్ధప్రకాశేన-అభిలానానిద్ధానాంపరస్పరప్రకాశకానామపిసిద్ధఃప్రకాశకః-సర్వేషామపిసామాన్యతశ్చిత్త్రకాశవిషయత్వాత్-అతఏవతస్యస్వప్రకాశకత్వసిద్ధం॥ ౩౨॥ చక్షుషిదశిత-త్త్రైవిధ్యమింద్రియాంతరేవ్యవృత్తిదిశతి॥ ఏవమితి॥ యథాచక్షుఃఏవంత్యాద్యసిద్ధిప్రకాశ-త్వోస్పర్శోవాయురితి-శ్రవణంశబ్దోదిశతి-జిహ్వారసోవరుణితి-నాసాగంధోకరాత్మకః॥ ౩౦॥ మమాంగమాయాగుణమయ్యనేకధావికల్పబుద్ధిశ్చగుణైర్విధితైవైకారికస్త్రివిశోధ్యాత్మమేకమథాధిదైవచుద్ధితమన్యత్॥ ౩౧॥ దృగుగ్రహమార్కంపపురత్రరంభేపరస్పరసిద్ధిఃయస్యత్వతఃఖేత్యాదయదేవామపర్యాయఅద్యస్వయానుభూత్యాభిలసిద్ధసిద్ధిః॥ ౩౨॥ ఏవంత్యాదిశ్రవణాదిచక్షుజ్ఞానోద్ధానానాదిచచిత్తయుక్తమ్॥ ౩౩॥ యోసౌగుణత్వోభక్త్యతోవికారిప్రధానమూలాన్మహతఃప్రమాతః॥ అహంత్రివ్యవృత్తహవికల్పహేతువైకారికస్తామసంవిందియశ్చ॥ ౩౪॥ అత్యాపరిజ్ఞానమయోవివాదోహ్యస్తీతినాస్తీతిభిదాధః-స్థూఃవ్యవోహపినైవోపరమేతపుంసామత్తపరావృత్తధియాంస్వలోకాత్॥ ౩౫॥ ఉద్భవః॥ త్వత్తపరావృత్తధియస్వకృతైకకర్మభిఃప్రభో॥ ఉచ్చావచాకాయథాదేవోగ్యజ్ఞాంతివిస్మయంతిచ॥ ౩౬॥ తస్మాత్మాహి-గోవిందదుర్విగాహ్యమనాత్మభిఃసహ్యేతత్ప్రాయశోలోకేదిద్వాంసస్సంతినివాతాః॥ ౩౭॥ శ్రీభగవాన్॥ మనఃకమమయన్మాణామింద్రియైఃపంచ

శ్చిదావితి-చిత్తేనయుక్తమంతఃకరణాంతరమపిత్రచిత్తంచేతయనవ్యంవాసుదేవఇతి-మనోమంతవ్యంచంద్రఇతి-బుద్ధిబోధధన్యఃప్రజాపేతి-అహంకారోహంకరతావ్యంబుద్రఇతి-ఏవంత్రివిధమిత్యంతః॥ ౩౩॥ సనుపునరపిచైలక్షణ్యమాత్రమేవోక్తం-త్రివిధప్రపంచవృత్తిరిత్తాత్మప్రాప్తినుకుతస్యాత్-అహంకారానివృత్తై-తత్త్వత్రివిధవికల్పనివృత్త్యైవేత్యాశయేనాహ॥ యఇతి॥ యోసౌఅహంఅహంకారః-తమేవాహ-గుణత్వోభక్త్యోరీతితథాతతఃపరమేశ్వరాత్కాలాద్వానిమిత్తభూతాత్-ప్రధానంమూలముపాదానయస్యతస్యతస్మాన్మహతః-ప్రమాతోవికారిః-సత్త్రివిధః-మోహమయస్యవికల్పస్యహేతుః-త్రివిధత్వమేవాహ-వైకారికఇతి॥ ౩౪॥ సకుతోనివర్తతే-అత్యాజ్ఞానవిలసితత్వాత్-అత్యాజ్ఞానేనేత్యాశయేనాహ॥ అత్యేతి॥ సమకథంమోహమయత్వంవికల్పస్యాహంకారస్యవా-వైచిత్ర్యత్యత్యాంగికారాత్తత్రతాహ-వివాదఇతి-అస్తీతివిధిప్రత్యయవిషయఃనాస్తీతినిషేధప్రత్యయవిషయః-అయంభిదాధఃస్థావివాదోహ్యత్యాపరిజ్ఞానమయఇత్యన్వయః-యద్వా-వివాదఃసర్వోపిభిదాధఃనిష్ఠవివ-సతుపన్దుమాత్రనిష్ఠ-అతఃపరస్పరయుక్తభిరేవభేదస్యనిరాకృతత్వాత్-మోహమయత్వంసిద్ధమితి-సమయద్యహంకారోవికల్పశ్చనాస్తి-అలంతహితన్నివృత్తిప్రయాసేనతత్రాహ-వ్యవోహపిఅధఃరహితోపితి-స్వయానుభూత్యాన్మతోబహిముఖానాంనైవోపరమేత-ప్రత్యుత్తతత్త్వైకమకథిరుచ్చసేవదేహేషుతేసంసరంతితి॥ ౩౫॥ త్రవృత్తమితి॥ వ్యాపకస్యాత్మనోదేహాద్దేహంతరగమనంఅకతుకఃకర్మాణినిత్యస్యచజన్మమరణాదీనికథమితిభావః॥ ౩౬॥ తదితి॥ ఏతద్విద్వాంసాసంసంతి-హియాస్మాన్మాయయామోహితాపందితాః॥ ౩౭॥ లింగశరీరాధ్యాసేనసర్వంఘటతత్త్వత్తరమాహ॥ మసఇతి॥ ప్రధానత్వే

నపంచభిరితినిదేశోన్యేషామప్యపలక్షణాధః-దేహోద్దేహంతరంప్రయాతి-తతోన్యవీవాత్మాతస్సనోనువతఃతే అహంకారేణానుగచ్ఛతి॥౩౮॥ననుమనసోపిపూర్వదేహవియోగోదేహంతరయోగశ్చకథంభవతీతిచేత్-స్మృతివియోగయోగాభ్యామితివత్తుంతయోఃకారణమాహ॥ ధ్యాయదితి॥కమఃతంత్రత్వాత్కమోపస్థాపితాఃదృష్టాన్యాఅనుశ్రుతాన్వేదోక్తాన్వావిషయాఅనుధ్యాయత్ అనంతరంధ్యాయమానేషుఉన్యత్ అవిభజనమ్-పూర్వవిషయేషునసీదత్ లీయమానంభవతితదనంతరంతస్యస్మృతిఃపూర్వపరానుసంధానం-నశ్యతి॥ ౩౯॥ తతఃకిమతఃమా॥ విషయేలి॥విషయేషుకమోపస్థాపితదేవాదిదేహేష్వత్సంతాభినివేశేనతాన్యంపూర్వదేహంపునమనోనస్సరేదితియత్ సైవయాతనాదేహాభినివేశేన భయశోకాదేదేహవాదిదేహాభినివేశేనవాహుషతమాదేహేతోః పూర్వదేహేఅత్యంతవిస్మృతిఃఅహంకారనిష్ఠిః-తదభిమానినోజంతోజీవస్యమృత్యువచ్యతే-నతుదేహవన్నశః॥ ౪౦॥ జన్మేతి॥ జన్మతువిషయస్యదేహస్యతత్తయాన్వీకృతింఅభిమానంప్రాహుః-నతుదేహవదుత్పత్తిః-నచపుత్రాదిదేహవత్ప్రీత్యతిశయమాతేః-కింతుసర్వభావేనాభేదేనఅభిమానమాతేఃఉత్పత్తిమరణేగృహ్లాంతద్వయం-యథాస్వప్నశ్చమనోరథశ్చేత్యర్థః॥౪౧॥దృష్టాంతోవివృణోతి॥స్వప్నశ్చతిత్రవతమానస్సప్నాదౌపూర్వంఛైవమివేతిఅపూర్వమివేతిచాన్వయః-పూర్వసిద్ధమప్యత్కానమపూర్వవత్సద్వ్యజాతమివపశ్యతీత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఉపసంహరతి॥ ఇంద్రియేతి॥ ఇంద్రియాణామయంమనఃతస్యదేహంతరాభినివేశేనయాస్పృశ్యేఉత్పత్తిః-తయానస్తునితత్త్వని-తదభిమానేనేదంత్రైవిధ్యంఉత్తమమధ్యమఃచిత్తంఅనదేవభాతీత్యన్వయః-ఏవంభూతతత్కాబాహ్యవ్యంతరభేదహేతుశ్చభవతి-బాహ్యవిషయాఅభ్యంతరవిషయానుభూదీంశ్చపశ్యతీత్యర్థః-యథాజనోజీవః-స్వప్నేబహుళాః

భిర్యతమ్ లోకాల్లోకంప్రయాత్యన్యతాత్మాతదనువతఃతే॥౪౩॥ధ్యాయన్మనోనువిషయాదృష్టాన్వానుశ్రుతానధా ఉద్వత్ప్రీదత్కమఃతంత్రంస్మృతిస్తదనుశామ్యతి॥ ౪౪॥ విషయాభినివేశేనాత్మానంయత్సరేన్మనఃజంతోవైకస్యచిద్దేతోమృత్యురత్యంతవిస్మృతిః॥౪౫॥జన్మత్వాత్మతయాపుంసస్సర్వభావేనధూరితః॥ విషయస్వీకృతింప్రాహుర్యథాస్వప్నమనోరథా॥౪౬॥స్వప్నేమనోరథేఛైవంప్రాక్షనంసర్వరత్యసా॥ తత్రపూర్వమివాత్మానమపూర్వంచానువశ్యతి॥౪౭॥ ఇంద్రియానసస్పృశ్యేదంత్రైవిధ్యంభాతివస్తుని బహిరంతభేదాహేతుజ్ఞానోనజ్ఞనకృద్యథా॥ ౪౮॥నిత్యదాహ్యుభూతానిభవంతినభవంతిచ॥కాలేనాత్మ్యవేశేనసూక్ష్మాత్వాత్తస్మద్భవతీ॥౪౯॥యథార్చిషాంప్రాతసాంచఫలానాంవావనస్వతేః॥తదైవసర్వభూతానాంవయోవస్థాదయఃకృతాః॥౫౦॥సోయందీపార్చిషాయద్వత్ప్రీతసాంతదిదంజలమ్॥తేయంపుమానితినృణాంమృషాగీర్ధిర్భూషాయుషాం॥౫౧॥ నాజ్ఞస్సర్వ

సతోజనాదేహాఃకుర్వకపశ్యకబహుసూపోభాతిద్యత్-యద్వాఇదంత్రైవిధ్యంతథ్యాత్మాదిరూపంభాతి-అసజ్జనకృత్తదమ్నత్రోత్పాదకఃజనఃపితా-స్వయంసమోపిపుత్రాభిమానతస్తదమిత్రాదిషుయథాభేదహేతుధ్వవతితద్వదితిఅన్యత్సమానం॥ ౪౩ ॥ తదేవంలోకప్రసిద్ధాజన్మమృత్యునిరూప్యమాత్మైన్యప్రవావతీవైరాగ్యయనిరూపయతి॥ నిత్యదేతి॥ నిత్యదాప్రతిక్షణం-భూతానిశరరాణి-ఉత్పద్యంతేనశ్యంతిచ-కాలసాన్నిహిత్యత్వాత్తత్త్వతంభవనమభవనంవాఅవివేకిభిర్నలక్ష్యతే॥ ౪౪॥ సతోజాన్మసర్వరణయోరజ్ఞానేకారణమేతన్నవేత్-సత్త్వమేవతయోఃకుతతత్త్వాశంక్యానుమానేనతత్సాధయతి॥యథేతి॥అర్చిషాంపరిణామాదిభిః-ప్రాతసాంగత్యాదిభిః-ఫలానారూపాదిభిః-యథాఅవస్థావిశేషాఃకృతాః-కాలేనేతిపూర్వస్యానుషంగః-ఆదిశబ్దేనతేజోబలకౌశలాదినాముపాదానం-విమతంప్రతిక్షణోత్పత్తివినిశవత్అవస్థాభేదాన్నదత్వాత్ దేవజ్వాలాదివదిత్యనుమానం॥ ౪౫ ॥ కథంతపిఃప్రత్యభిజ్ఞాతద్వదేవసాదృశ్యావలంబినిత్యాహ॥స ఇతి॥సాదృశ్యానచిహ్నామేవయథాసోయందీపఇతిప్రత్యభిజ్ఞా-యథాచప్రాతసాంప్రవాహజలానామేవతదదంజలమితి-తథాసోయంపుమానితిగీర్ధేశ్చమృషా-నృణాంబహూనాంశరీరిణాం-మృషావృక్షమేవాయుర్యేషాంతేషామవివేకినాంభవతి॥ ౪౬॥ననుకథం దేహోధ్యానవతఃపుంసకమణ్యమరణానిసంతినాన్యసేతివ్యవస్థా-సమీఘటతే-ఘటస్యపురుషభేదేనసత్త్వమసత్త్వంచేతినఅజన్మాపివస్తుస్తదభావాదిత్యాహ॥నేతి॥నైవస్వస్యాత్మత్వకమణాబీజభూతేన-సోపి-అజ్ఞోవిపుమాణాయతేమియతేవా-కింతుఅయంభౌతికా-అజన్మాపిజాయతఇవఅమరీపిమియతఇవ-యథామహాభూతతేజోరూపోగ్నిరాకల్పంతమవస్థితోపిదారుదూ

గవియోగాభ్యాంజన్యనాశౌప్రాప్నోతిత్వత్ || ౪౭ || నిర్భవత్కృత్యోక్తాఃవయోవస్థాఃప్రపంచయతి || నిషేకేతి || ని
షేకోజహరేప్రవేశః-గర్భస్తన్మధ్యేవృద్ధిః-బాల్యంఅపంచమార్భాత్-కామారంభమోడశవర్షాత్-తతోయావనమా
చత్వారింశతః-తతోవయోమధ్యంఆషష్టివర్షాత్ || ౪౮ || దేహసంబంధాజ్జన్మమరణాదీనిత్యుపపాదితమథకాముపసం
హరతి || ఏతా ఇతి, ఆహస్యటం-అవ్యస్యదేహస్యసంబంధినీఏవతాఃమనోరథమయీఃతనూఃఅష్టాఃగణసంగాత్ప్రకృప్య
వివేకాత్-కశ్చిదుపాదతైపరమేష్వరానుగృహీతఃకశ్చిజ్జహతి-కథంజహతి-నవ్యానస్థావతోదేహస్యద్రష్టాతదవస్థావా
నితివివేకజ్ఞానేన || ౪౯ || ననుతదానీమూర్తిఃమత్వేనజన్మమరణవాదేహోనదృశ్యతేతత్రాహఃఆత్మచక్షతి || సిత్పదేహ
స్యావ్యవధిపాకంకుర్వతావ్యయదర్శనాత్-పుత్రదేహస్యచజాతకర్మణిజన్మవర్జనాత్-ఆత్మసంస్కరదేహస్యాపిభవావ్య
యావనుమేయా- ఏవంచదృశ్యత్వేనతిభవావ్యయవతాంఽస్తూరాందేహానామజ్ఞోద్రష్టాద్యయలక్షణోభవావ్యయ
ధమకోనభవతి || ౫౦ || ఏతదవదృష్టం తేనస్పష్టయతి || తరొరితి, తరుశబ్దేనోద్భిజ్జమాత్రోపలక్షణం-ఫలపాకాంతస్యని
హ్యదేరిత్యర్థః-యద్వా-తరొరేవాంత్యఃపరిణామోవిపాకః-బీజాజన్మ-నిపాకాత్సంయమంనాశంచవిద్యాతరొజ్జన్మ
వినాశయోద్రాష్ట-యథానతద్వా-ఏవందేహేవతమానోపిఆత్మతదృవావ్యయాభ్యాంసంబధ్యతే || ౫౧ || అవివే
కినసంసారంప్రపంచయతిపంచభిః || ప్రకృతేరితి || తత్త్వేనతత్త్వతః-అవిచిన్య-తత్త్వసృష్ట్యాస్యశేషువిషయేషు
సంమూఢభితివా || ౫౨ || గుణభేదేత్రివిధం-తత్రాపితత్త్వైరతమ్యేనైకైకత్రద్వివిధంసంసారమాహ || సత్త్వేతి ||

మఃబీజేనజాయతేసోప్యజఃపుమామ్ || మ్రియతేనామరోభ్యాంత్యాయథాగ్నిదాహరుసంయుతః || ౪౭ ||

నిషేకగర్భజన్మానిబాల్యకామారయావనమ్ | వయోమధ్యంజరామృత్యుఃత్వవస్థాస్తనోఽహమ్ || ౪౮ ||

ఏతామనోరథమయీర్వ్యాచ్యస్యాచ్చావచాస్తమాః | గుణసంగాదుపాదతైకవ్యతిత్యశ్చిజ్జహతిహమ్ || ౪౯ ||

ఆత్మసంసిత్పుత్రాభ్యామనుమేయాభవావ్యయా | నభవావ్యయవస్తూనామభిజ్ఞోద్వయలక్షణః || ౫౦ ||

తరొర్భిజవిపాకాభ్యాంయోవిద్యాజన్మసంయమా | తరొర్విలక్షణోద్భవవంద్రష్టాతనోఽపుధక్ || ౫౧ ||

ప్రకృతేరేవమాత్మ్యానమవిచ్యాబుభుఃపుమామ్ | తత్త్వేనస్పర్శసంమూఢసంసారంప్రతిపద్యతే || ౫౨ ||

సత్త్వసంగాదృక్షీదేవారోజసాసురమానుషామ్ | తమసాభూతత్విర్వక్త్రంభ్రామితోయాతికర్మభిః || ౫౩ ||

సత్త్వసత్త్వతోగాయతీపశ్యాయదైవానుకరోతితామ్ | ఏవంబుద్ధిగుణాశ్చస్మదేహోఽప్యనుకార్యతే || ౫౪ ||

యథాంభసాప్రచలతాతరవోపిచలాశ్చవ | చక్షుషాభ్రామ్యమాశేనదృశ్యతేభ్రామ్యతీవభూతిః || ౫౫ ||

యథామనోరథధియోవిషయానుభవోమృషా | స్వప్నదృష్టాశ్చదాశాహతథాసంసారఆత్మచ || ౫౬ ||

అథేహ్యవిద్యమానేసిసంస్మృతినేనవర్తతే | ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నవర్గాగమాయథా || ౫౭ ||

తస్మాదుద్ధవమాభుంక్ష్యవిషయానసదింద్రియైః | ఆత్మాగ్రహణనిభాతంపశ్యేవైకల్పి

కంభ్రయన్ || ౫౮ || క్షిప్తవమానితోనద్భిఃప్రలభ్యోసూయితోఽథవా | తాడతస్మిన్నిరుద్ధోవావృత్త్యావాపరి

హరితః || ౫౯ || స్థితీమూత్రితోవాజ్జైబణామధైవంప్రకంపితః | శ్రేయస్సామకృచ్ఛగతఆత్మనా

|| ౫౩ || నన్వకర్తురాత్మనఃకుతఃకమభిభ్రామణంతత్రాహ || సృత్యత ఇతి || సృత్యతోగాయతోజనాజనపశ్యక్
అనుకరోతితద్గతస్వరతాశాదిగతింశృంగారకరుణాదిరసంచమనస్యనువతఃయతీత్యర్థః-అనుకాయతేగుణైఃబలా
దిత్యర్థః-అనేనదృష్టాంతేనదృశ్యధమోద్రష్టరిస్ఫురతీతిదర్శితం || ౫౪ || ఉపాధిధర్మాశ్చోపహితేఅవభాసంతభిత్వత్ర
దృష్టాంతమాహ || యథేతి || తీరస్థాతరవోధావంతభివయథాదృశ్యంతే-జలేప్రతిబింబితావాచంచలాఇవేతి-విషయ
గ్రాహకేణమనసాపరికల్పితాఏవతేషులావణ్యాదయోగుణాః - నవస్తుతస్సంతి - అతోమనోనిబంధనపవాయంసం
సారభిత్వభిప్రేత్యగ్రాహకగుణగ్రాహ్యవభాసంతభిత్వత్రదృష్టాంతమాహ || చక్షుషేతి || ౫౫ || భోగస్యాపిమి
ధ్యాత్వేదృష్టాంతద్వంద్రమాహ || యథేతి || యథాపితాఃప్రసిద్ధాఃమనోరథధియఃస్వప్నదృష్టాశ్చయథామృషా-ఏవమా
త్మనోవిషయానుభవసంసారోమృషా || ౫౬ || ననుయదిమృషాతేహాకింతస్మిన్వత్త్రికమేణతత్రాహ || అథక ఇతి || అస్యా
త్మనః || ౫౭ || తతోభోగోద్యమోనకతకవ్యత్యాహ || తస్మాదితి || ౫౮ || దుఃఖప్రతికారోద్యమమపిపరిత్యజ్యపరమేశ్వర
నిష్ఠేనైవభావ్యమిత్యాహద్వాభ్యాం || క్షిప్ర ఇతి || క్షిప్రఃఆక్షిప్తసన్న ఇతివా-ప్రలభ్యఅపహసితః || ౫౯ || నిష్ఠిత ఇతి ||
నిష్ఠితఃనిష్ఠివనవిషయీకృతః - మూత్రితఃమూత్రేణాదీకృతః - ప్రకంపితఃపరమేశ్వరనిష్ఠాయాఃప్రచ్యావితోపి-

కృచ్ఛగతఃకష్టప్రాప్తిమ్ || ౬౦ || యథేతి || ఏవంత్వదు క్షయభూతమబుద్ధ్యయంతథానఃసవాణాప్రతిపద || ౬౧||
సుదుస్సహమితి || త్వద్దమకాస్థితాఽఽముతే - విదుషామపిఅసద్భిఃకృతమతిక్రమంఅపరాధంసుదుస్సహంమన్యత్కృ
న్వయః - ప్రకృతిఃస్వభావః|| ౬౨ || శ్లో || నిరస్యసర్వసందేహానేకకృత్యసుదశకనమ్ | ప్రకాశేతరహస్యంతంభజా
మిగురుమీశ్వరమ్||ఇతిభావాథకాదీపికాయాం-ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *
శ్లో || త్రయోవింశేతిరస్కారసహనోపాయశుర్యతే. | భిక్షుగీతాప్రకారేణమనసస్సంయమోధియా || దుఃఖనోప
గ్రహసూనందుస్సహౌషిమహీయసామ్|అతశ్చతుభిరధ్యాయైస్సహనోపాయవణానమ్ || తత్రతావదస్మిన్నధ్యా
యేభిక్షుగీతయామనోవిజయః- ఉత్తరస్త్రిప్రకృతిపురుషవివేకః - తదుత్తరస్త్రిగుణవృత్తివిజయః-తతఃపరస్త్రిన్నై
లగీతయావిషయసంగత్యాగేనసత్సంగఇతిక్రమేణోపాయాభగవతావణ్యకాంతే||స ఇతి|| ఆశంసితఃప్రాధికాతః- భృత్య
స్యవచఃసత్కుర్వ-తంభృత్యంప్రత్యాబభాషే || ౧|| తత్రతావదంగీకారతస్తద్విచఃసంపూజయ- ద్వాభ్యాం || బా
హాస్పత్యేతి|| హే బాహాస్పత్యబ్రహ్మహన్వతేశ్వప్య-అత్రలోకే-ససాధుర్నాస్తి-యోద్వజ్జనోక్తిభిన్నంతుభితం- ఆ
త్మానంమనః-శమయితుంశుశ్వరస్సమధకాస్సాస్య || ౨||అతఃతత్తత్తత్రాహ|| నేతి|| యథామమకాస్థామమకాస్థేవనిత్యంసః

త్వానముద్ధరేత్ || ౬౦||ఉద్ధవః||యదైవమమబుద్ధ్యయంవదనోవదతాంవర||౬౧||సుదుస్సహమిమంసుస్య
ఆత్మస్యసదతిక్రమమ్| విదుషామపిఅసద్భిఃకృతమతిక్రమంఅపరాధంసుదుస్సహంమన్యత్కృ
న్వయః - ప్రకృతిఃస్వభావః|| ౬౨ || శ్లో || నిరస్యసర్వసందేహానేకకృత్యసుదశకనమ్ | ప్రకాశేతరహస్యంతంభజా
మిగురుమీశ్వరమ్||ఇతిభావాథకాదీపికాయాం-ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్రీశకుః||సపవమాశంసితఉద్ధవేనభాగవతమాఖ్యేనదాశాహాః*ముషభః| సభాజయభృత్యవచో
ముకుందస్తమాబభాషేత్రవశీయవీర్యః|| ౧|| శ్రీభగవాన్||బాహాస్పత్యససహ్యత్రసాధుర్నాదుజా
నేరిత్యేదురుక్తైర్భిన్నమాత్మానంయస్సమాధాతుమీశ్వరః||౨|| సతథాతప్యతేవిద్ధఃపుమాబాజైరజి
హ్మగైః|యథాతుదంతిమమకాస్థాహ్యసతాంపరుషేషః|| ౩|| కథయంతిమహాత్మ్యణ్యమితిహసమిహా
ద్ధన|తమహంవణాయుష్యామినిబోధసుసమాహితః||౪||కేసదిద్భిఃసాంతంపరిభూతేనద్వజ్జనః| స్మర
తాధృతియుక్తేనవిపాకంగీజగృణామ్||౫|| అవంతిషుద్విజఃకశ్చిదాసీదాధ్యతమత్త్రిమూ|వారావృత్తిః
కదర్యశ్చకామిలభ్యతీకోపనః||౬||జ్ఞాతయోతిథయస్తస్యవాజ్ఞాత్రేణావ్యవర్చితః| శూన్యావసథఆ
త్మాహంకాతేశామైరనచితః||౭||దుస్థీలస్యకదర్యస్యద్రుహ్యం తేచుత్రబంధవాః| దాగాదుహితరో
భృత్యావిష్ణవాచరకప్రియమ్||౮||తస్యైవంయక్షవిత్త్యచ్యుతస్యోభయలోకితః| ధమకామవిహీ
నస్యసక్రుఃపంచభాగిసః||౯|| తదవధ్యానవిస్రస్తపుణ్యసంధస్సమూరితః| అధోఽన్యగచ్ఛన్నిధనం
బహ్వయానపరిశ్రమః|| ౧౦|| జ్ఞాతయోజగృహుఃకించిత్కించిద్దన్యవక్షఃవదైవః| కాలతఃకించిత్ప్ర
హ్మబంధోన్యకపాధికదాత్ ||౧౧||సపవద్రవిజేనష్టేధమకామవివజితః| ఉపోశీతస్సవ్యజైశ్చిం
తామాపదురత్యమామ్||౧౨||తస్యైవంధ్యాయతోద్ధిర్ఘంనష్టరామస్తసన్విసః| బిభృతోబాష్పకంఠస్య

తాపదుషోక్తిరూపాశ్రయః-తుదంతివృద్ధయంతితథాఇతరేబాణానతుగంఠి-అతస్తైస్తథానతప్యత్యభివృద్ధః|| ౩|| త
ధాపిమయావక్ష్యమాజైరుపాద్యైఃసర్వసోఘంశక్యత్యభివృద్ధిపాయేణేతిహసంప్రస్తాతి|| కథయంతీతి || మహావృధా
భవతితథా-పుణ్యమితిహసంగాథాంకథయతి|| ౪|| ౫|| సతుభిక్షుఃపూర్వసంధాధ్యాయప్రచాక్షిణతస్యధనస్యరాశివసం
తప్యమానోనివికణ్ణస్సప్రప్రజ్యభిక్షోమటా దుఃఖనైరుపద్రుతః ప్రస్తుతోపయోగిసిం గాధామగాయతేతి వక్తుం
తస్యచరితమాహ||అవంతిష్వితి||అవంతిషుమాభవేషు- వాతాకృషివాణిజ్యాదిరూపావృత్త్యస్యః- కదర్యస్సస్మ
తాపుక్తిశ్లో||ఆత్మానంధమకకృత్యంపచుత్రదారాంశ్చవీడయత్|దేవతాభిభృత్యాంశ్చసకదర్యశ్చ స్మృతిఇతి||౬|| శ్లో
తయఇతి||తస్యయేజ్ఞాతయోబంధవాః-అతీధయోఅధ్వనినాశ్చ- తేనవాచితాఇత్యభివృద్ధః|శూన్యావసథాధర్మకామహీ
నేగృహేదేహేవా|| ౭||౮|| తస్యేతి|| యథాణాంవిత్తమివకేవలగరత్నణీయంవిత్తంయస్య-పంచభాగిసఃపంచయజ్ఞదేవ
తాః||౯|| తదితి|| తేమామవధ్యానమనాదరః తేనవిప్రస్తావిశిఖాఃపుణ్యస్యసంధోఅధికాభావమాత్రహేతురంశోయస్య
తస్యబహ్వయాపైఃకృష్యాదిభిఃకేవలంశ్రమోయస్మిణః|| ౧౦|| కుతోనిధనమగచ్ఛత్త్రాహ||జ్ఞాతయఇతి|| దైవతః
గృహదాహాదినాకాలతఃనిఖాతథాన్యాదినా-న్మణాంపాధికావానాంచద్వంద్యైక్యంసాన్వితే||౧౧||౧౨|| తస్యేతి|| సజ్జ

కాయాష్టాః రాయః అథాక్షాయస్యతస్య-తపస్వికః సంతప్తస్య॥౧౩॥ స ఇతి॥ మేమయా- ఆత్మాదేహః-వృద్ధేవానుతాపి
త్త- ఏతాపః ప్రపంచయతి-నధమా-యేత్యాదినా-యస్యకుద్యశః అథాక్షాయానస్తేనమయా॥ ౧౪॥ ప్రాయేణేతి॥ స
కంచనత్యప్యథేధమా-ననుస్థానాత్॥౧౫॥ యశ్చితి॥ స్వీత్రం శ్వేతకుష్ఠం॥౧౬॥ అథ-స్వేతి॥ సిద్ధేప్యథేతన్యాత్క
-కసంవధ-నేనాశోపభోగయోద్వం-ద్వైకర్షం- నాశేషభోగేచేత్యథ-సాధనోత్కమక-యోరాయాసః- తత
స్తాగిసఃచింతాచ-నాశేభృమితి॥ ౧౭॥ కించ॥ స్తేయమితి॥౧౮॥ పత ఇతి॥ అథ-ప్రాప్త్యథా-స్తేయాదయఃషడసథా-
ప్రాప్తేథే-స్మయాదయోవ్యస-సహసవ-తత్రవ్యసనానిస్త్రీమ్యాతమద్యవిషయాః॥౧౯॥ భేదైరస్పృహ-ప్ర
పంచయతిద్వాభ్యా॥ భిద్యంత ఇతి॥ భిద్యంతేన్నహంత్యజంతి- కథంభూతాఃవీకాన్నిగ్ధాఃవీకేషకప్రాణాఃతేచతేఅన్ని
గ్ధాఃఅప్రియాశ్చైత్యథ-కతుః కాశఃనాపుం-స్త్వమాషణం-వింశతివరాటికాఃకాశః॥౨౦॥ తయా॥౨౧॥ అథ-నేతి॥ స
రభ్యాఃకుభితాః-స్పృహఃస్పృహమానాః॥౨౧॥ ఇహతావదధానిస్తానామేతేనథా-పరలోకేప్యథా-పవతేమారుత్యా
హతిభిః॥లభ్యేతి॥ మానుష్యంజన్మతత-తత్రాపిద్విజాగ్ర్యతాంబ్రాహ్మణ్యం-స్వాధికాంఘ్నంతిఆత్మహితంనకుర్వంతి
నిర్వేదస్సచహసభూత్॥౧౩॥ సచాపేదమహాకష్టంవృధాత్మామేనుతాపితఃసదర్శనాయనకామా
యయస్యాధాక్షాయానకుద్యశః॥౧౪॥ ప్రాయేణాధాక్షాయానకుద్యశాంసమఖాయకదాచస॥ ఇహచాత్మోప
తాపాయవృతస్యసరకాయచ॥ ౧౫॥ యశోయశస్త్విరాంకుద్ధంశ్లాఘ్యయేగుణినాంగుణాః॥లోభస్వ
ల్లోపితాకహంతిశ్విత్రయాపమివోజ-తేమే॥౧౬॥ అథ-స్యనాధనేసిద్ధతత్కషేకరత్తణేవ్యయే॥ నా
శోపభోగతయాసస్తానస్త్వితాభృమోన్మమామ్॥ ౧౭॥ స్తేయంహింసాస్యతందంభఃకామఃక్రోధస్త్వ
యోమదః॥భేదోదైరమవిశ్వాసస్సంస్పృహ-వ్యసనానిచ॥౧౮॥ ఏతేపంచదశాన్ధా-హ్యథాకమూలా
మతాన్మమామ్తస్మాదసధకమథాఖ్యత్రయోధీ-దురతస్త్వజేత్॥ ౧౯॥ భిద్యంతేభృతరోదా
రాఃపితరస్సహృదస్తథావీకాన్నిగ్ధాఃకాశఃనానద్యస్వర్వేదరయఃకృతాః॥ ౨౦॥ అథ-నాల్పీయసా
శ్వేతేసంరథాదీప్తమస్యవఃత్యజంత్యసూ-స్వప్నోఘ్నంతిసహసోత్సృజ్యసాహృదమ్॥ ౨౧॥ లభ్యాజ
న్యామరప్రాధ్యంమానుష్యంతేద్విజాగ్ర్యతామ్ । తదనాద్యత్యయేస్వాధికాంఘ్నంతియాంత్యశు
భాంగతిమ్॥ ౨౨॥ స్వగా-పవగ-యోద్వాకరంప్రాచ్యలోకమిమంపుమా॥ద్రవిదేకోనుషజ్జేలిమ
తో-నథ-స్యధామని॥౨౩॥ దేవసి-పితృభూతానిజ్ఞాతిబంధుంశ్చభాగినః॥ అసంవిధజ్యహత్సానం
యక్షమి-త్రఃపతత్యథః॥ ౨౪॥ వ్యథ-యాథేహయావిత్తంప్రమ-స్త్రస్యయోబలమ్కుశలాయేనసిద్ధ్యం
చిదరఃకిన్నుసాధయే॥౨౫॥కస్మాత్సంక్లిశ్యతేవిద్వావ్యథ-యాథేహయాసకృత్॥ కస్యచిన్నాయ
యానూసంలోకోయంసువిమోహితః॥౨౬॥కింధనైర్ధనచైర్వాకింకామైర్వాకామచైరుత॥ మృత్యునా
గ్రస్యమానస్యకమభిర్వౌతజన్మదైః॥౨౭॥నూనంమథగవాప్రీతస్సర్వదేవమయోహరిః॥ యేననీతో
దశామేతానిర్వేదశ్చాత్మనఃప్లవః॥౨౮॥సోహంతాలాపశేషేణశోషయిష్యేంగమాత్సనః॥అప్రమత్తోభి
లస్వాధే-యదిస్యాత్కిద్రతత్సని॥౨౯॥తత్రమామనుమోదేరకదేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః॥ ముహూతే-
యే-తేఅశుభాంగతించయాంతి॥ ౩౦॥ అమరప్రాధ్యతాందశ్శాయన్నాహ॥ స్వగే-తి॥లోకందేహం-అనుషజ్జేతలస
క్తింకుర్యాత్॥ ౩౧॥ దేవేతి॥ఋషయోమనుష్యయజ్ఞబ్రహ్మయజ్ఞదయాఃదేవతాః-దేవపితృభూతానితతేష-జ్ఞాతయః
సగోత్రాః- బంధవోవివాహాదిసంబంధాస్తా-అన్యాంశ్చభాగినఃభాగాహా- ఆత్మానంచలసంవిధజ్యఅన్నాదిభి
రసంతప్య॥౩౨॥ఏవంవిమృశ్యానుతప్యమానకహావ్యథ-యేతి॥ వ్యథ-యాథేహయాప్రమ-స్త్రస్యమమిత్తాదిగత
మితిశేషః-యేనవిత్తాదినాకుశలావివేకినఃసిద్ధంతిముచ్యం-తే-జగతోవృద్ధః॥ ౩౩॥ ధన్యమసిద్ధసద్యశంశోచతి॥కస్మాది
తి॥కస్మాదేవమసథాంవిద్వాపసింక్లిశ్యతే-కారణంసంభావయతి- కస్యచిదితి॥ ౩౪॥ ననునాయంమోహితఃశ్లిశ్యతి-
కింతుధనాదివిప్సయాభోగాదివిషయసంపాదనేచ్ఛయాచేత్యతలహాకిమితి॥ఉతపునరపి॥౩౫॥ ఇదానింసంపన్నవివేకః-
సంహృప్యన్నాహతిభిః॥ నూనమితి॥ యేనప్రీతేనాత్మనఃప్లవరూపానిచైద్రదశ్యభవతి-సహరిమేకనూనంప్రీతఇతి॥ ౩౬॥
స ఇతి॥ అంగంశోషయిష్యేతపసా-యద్వావిద్యయాలయంనేహ్నిమి-యదిస్యాత్కా-లావశేషస్తహ్యత్కన్యేవసిద్ధ
స్తుప్తస్య-అభిలేస్వాధేధర్మాదిసాధనేఅప్రమత్తస్య॥౩౭॥తత్రేతి॥అనుమోదేరకఅనుగృహ్ణంతం- సమదేవైరను

మోదితోఽజరతఃస్వల్పేనకాలేనకింసాధయ్యతితత్రాహ ముహూర్తేనాతి 3౦|| ఇతి|| అభిప్రేత్యనిశ్చిత్య-అంత్య
 అవంతిదేశసంభవః-హృదయగ్రంథీఅహంకారాదీ|| 3౧|| స ఇతి|| అనంగః ఆన క్తచూన్యః- అలక్షితః శ్రేష్ఠవశ్య
 యః|| 3౨|| తమితి|| ప్రవయసంవృద్ధం-అవధూతంమలినం-పర్యభవకావమేనిరే- హేభగవ- పరిభూతిభిస్తీరసాక్ష్య
 3౩|| పరిభవానేవదశకాయతిస స్తభిః|| కేచిదితి|| 3౪|| ప్రదాయేతి|| భోభగవత్గృహణేతిదశికతానిప్రదాయపునశ్చాన్య
 3౫|| అన్నమితి|| అన్నేమూత్రయంతి-మూధానిచనిష్ఠీవంతిపూత్యా-రేణశ్లేష్మణఃప్రక్షిపంతి|| 3౬|| 3౭|| బద్నంక్షే
 షీపంతినిదంతి-నిందామేవాహ-ఏషధర్మధ్వజః| త్రిదండలింగోపజీవీ- శత్రోలోకవంచకః| తదేవాహుః- క్షీణవిత్త
 3౮|| అహో ఇతి|| మహాసారాతిబలీ|| 3౯|| ఇతి|| దుర్వాత్రయంతితదుపర్యసోహాయంముంచంతి-బబంధుఃశృంఖ
 ర్నిరుదుధుః-కారాగృహదీషుద్విజంతుకశారికాదియథా|| ౪౦|| ఏవమితి|| భౌతికందుజ్జనాదికృతం-దైహికంజ్వరాది
 మిత్తం-దైహికశీతోష్ణాదిభవం-దిష్టం దైవప్రాప్తం|| ౪౧|| పరిభూత ఇతి|| ధర్మాత్మాత్రయద్విఃపరిభూతోఽపి-సాక్ష్యం
 ధృతిమాస్థాయ-స్వధర్మకవీవస్థితః-ఇమాంవత్సమాః| గాథామగాయత-సాత్వికీధృతిశ్చంగీ|| శ్లో|| ధృత్యా యయాధా
 రయతేమనః| ప్రాణేంద్రియాక్రియాః| యోగోనావ్యభిచారిణ్యాధృతిసాధకాసాత్వికీతిస్మృతే|| ౪౨|| తామేవషడశ

నబ్రహ్మలోకంఖట్యాంగస్సమసాధయత్ || 3౦|| శ్రీభగవాన్ || ఇత్యభిప్రేత్యమనసాహ్యవంత్యోద్వి
 జస్తమః| ఉన్ముచ్యహృదయగ్రంథీశాంతోభిక్షురభూన్మునిః|| 3౧|| సచచారమహీమేతాంసంయ
 తాత్మేంద్రియానిభిక్షాధికాంసగరగ్రామానసంగోఽలక్ష్యోవిశత్ || 3౨|| తంవైప్రవయసంభిక్షు
 మవధూతమసజ్జనాః| దృప్తాఃపర్యభవభద్రబహ్విభిఃపరిభూతిభిః|| 3౩|| కేచిత్త్రివేణంజగృహురేకే
 పాత్రకమండలూపీతం చైకేఽక్షమూత్రంచకంధాంచీరాణికేచన|| 3౪|| ప్రదాయచపునస్తానిదరికా-తా
 న్యాదదుముః|| 3౫|| అన్నంచభైక్షసంపన్నంభుజానస్యసరిత్రతే|| మూత్రయంతిచపాష్టానిష్ఠీవం
 త్యస్యమూధాని|| 3౬|| యతవాచంవాచయంతితాడయంతినచక్రిచేత్| తజ్జయంత్యమరేవాగ్నిః| ప్రేవో
 యమితివాదినః|| 3౭|| బద్నంతిరజ్జ్వాతంకేచిద్బధ్యతాంబధ్యతామితి|| క్షీపంత్యేకేఽవజానంతిహ్యేషధ
 మ్ధర్మధ్వజశ్చతః|| క్షీణవిత్తఇమాంవత్త్రిమగ్రహాత్వస్వనోర్ఘ్నితః|| 3౮|| అహోఏషమహాసారోధృతి
 మాగిరిరాడివ|| మానేనసాధయత్యధికంబకవద్బద్ధనిశ్చయః|| 3౯|| ఇత్యేకేవిహసంత్యేనమన్వేదుర్వా
 తయంతి| తంబబంధునికారుదుర్భధాక్రీడనకంద్విజమ్|| ౪౦|| ఏవంసభౌతికందుఃఖం దైహికం దైహికంచ
 యత్| భోక్తవ్యమాత్మనోదిష్టంప్రాప్తంప్రాప్తమబుధ్యత|| ౪౧|| పరిభూత ఇమాం గాథామగాయతన
 రాధమైః| వాతయద్భిస్సద్ధర్మకస్థాధృతిమాస్థాయసాత్వికమ్|| ౪౨|| భిక్షుః|| నాయంజనోమేనుఖదుఃఖ
 హేతుర్న దేవతాత్మగ్రహకగృకాలాః| మనఃపరంకారణమామనంతినంసారచక్రంపరివర్తయేద్ధృత్
 ౪౩|| మనోగుణాన్వైస్సృజతేబలియస్తతశ్చకర్మాణివిలక్షణాని | శుక్లానికృష్ణాన్యత్నిహితానితేభ్యస్స
 వణాన్స్పృతయోభవంతి|| ౪౪|| అనీహతాత్మామనసాసమహతాహిరణ్యయోమత్సృజద్విచష్టే | మన
 స్స్వలింగంపరిగృహ్యకామాజుషన్నిబద్ధోగుణసంగతోసౌ|| ౪౫|| దాసంస్వధర్మోయమోయమత్స

శ్లోకింగాధామాహ|| నేతి|| సచాత్మానాపిగ్రహణయః-మనఃపరంకేవలంనుఖదుఃఖయోఃకారణంవదంతి|| శ్రు || మనసా
 శ్రేష్ఠవశ్యతీమనసాశృణోతీత్యాదిశ్రుతయః|| ౪౩|| పరివర్తనప్రకారమేవాహ|| మన ఇతి|| గుణాగుణవృత్తిస్సృజతి-తత
 స్తేభ్యఃకుణేభ్యః- శుక్లానిసాత్వికాని-కృష్ణానితామసాని-అతిలోహితానిరాజసాని-తేభ్యఃసర్వాస్తత్తత్కర్మాను
 రూపాః-స్మృతయః| దేవతీర్యజ్నరాదిజాతయఃభవంతి|| ౪౪|| తహికామనసఏవసంసారస్సాన్యన్నాత్మన ఇత్యాశంక్యాహ||
 అనీహ ఇతిఅయమధికాః-అవిద్యయామనసోధ్యాసేన-ఇయమాత్మనస్సంస్మృతిః-నతుస్వతః| యతప్రహితస్యేశస్వస్య
 సానాస్తి-కింతుతత్కర్మతోజీవస్త్రివేతి-తదేవాహ- మనసాసమహమానేనసమానియంత్యేవసర్వకామానోపిపరమా
 త్యాఅనీహః| తత్త్రియాసంగరహితః-యతోహిరణ్యయః| విద్యాశక్తిప్రధానః-కుతః| యతోమత్సఖః| మమజీవన్యతఖా
 నియంతాఅతఃఉత్ఉచ్యైవచష్టేఅతిలోహితజ్ఞానేనకేవలంపశ్యత్యర్థః-అతోసౌపునరహంజీవఃస్వలింగంస్వస్మిన్నా
 త్వనిలింగయః| దోత్రయతినంసారమితితథా- ఆత్మనఃపరిగృహ్యఆత్మత్వేనస్వీకృత్య- తస్యమనసోగుణైఃకర్మభిస్సంగత
 స్సంబంధః| గుణసంగాద్వా-కామాజుషన్నిబద్ధ ఇతి|| ౪౫|| అతోమనోనిగ్రహేకృతేనర్వంశృతంస్యాత్-తంవిహతుస

శ్రుతంచకమాణిచసద్వ్రతాని । సర్వమనోనిగ్రహలక్షణాంతాఃపరోహియోగోమనసస్సమాధిః॥
ర౬॥ సమాహితయస్యమనఃప్రశాంతదానాదిభిఃకంఠవశస్యశ్రవణమ్ । ఆసంయతంయస్యమనోవిన
శ్యేద్దానాదిభిశ్చేదపరంకేమేభిః ॥ ర౭ ॥ మనోవశేన్యేవ్యాభవంశ్చదేవామనశ్చనాన్యస్యశశంస మేతి ।
భీష్మహిదేవస్సహసస్సహాయాణామంజ్యాయద్వశంతంసహిదేవదేవః॥ ర౮॥ తందుజఽయంశశ్రుమసహ్య
వేగమరుంతుడంతన్నవిజిత్యకేచిత్ । కుర్వంత్యనద్విగ్రహమత్రమత్యైకమిత్తాణ్యదాసీనరిపూం
శ్చమూఢాః॥ ర౯॥ దేహంమనోమాత్రమిమంగృహీత్వామమాహమిత్వంధధియోమనుష్యాః । ఏహాహ
మన్యోయమితిభ్రమేణదురంతపారేతమసిభ్రమంతి॥ ౧౦॥ జనోస్యహేతుస్సఖదుఃఖయోశ్చైత్కిమా
త్సనశ్చాత్రహిభామయోస్తత్ । జిహ్వంకర్షచిత్సాన్వదశతీస్త్వదచ్చిస్తదేన్ద్రదనాయాంకలమాయకువ్యే
త్ ॥ ౧౧॥ దుఃఖస్యహేతుర్వదిదేవతాన్తుకమాత్మనస్త్రవికారయోస్తత్ । యదంగమంగేనహస్యతే
క్వచిత్రుక్చ్యోతకస్తైపురుషస్తతోస్యః॥ ౧౨॥ ఆత్మాయదిస్యాత్సఖదుఃఖహేతుఃకిమన్యతస్తత్రజిహ్వభా
వః । నహస్యత్సనోస్యస్త్వదితస్సహస్యాత్మక్చ్యోతకస్సాన్నమఖంసదుఃఖం॥ ౧౩ ॥ గ్రహానిమిత్రంసుఖదుః

చముమేతిస్త్వీకృత్య-శమసినసారే॥౫౦॥ తదేవంఘనసదగుభిదుఖకారణత్వముపవాద్యేదానించనాడినాంషణ్ణామ
కారణత్వంషడ్భిఃప్రపంచయతి॥ జనఇతి॥ అత్రచఅస్మిన్నపివక్షే-ఆత్మనఃకిం- నకించిత్ - గుభిరుభిఃకర్తవ్యంతత్క
త్వంచనాస్తీత్యధః- కుతఇత్యతహ- హినిశ్చతం-భౌమయోభూమివికారయోర్జహయోస్తత్ - సత్త్వా
త్వనః- అమూర్త-స్వాక్రియస్యహసనాదిభుకవత్ప్రకృత్యాత్వానుపపత్తే- తథాపిదుఃఖమాత్మవర్త్యవసాయేవేతిచే
త-ఏవమప్యాత్మసంఘటయత్రాప్యేకత్వాన్న కోపవిషయోస్తీతిస్వదృష్టాంతేనదర్శయతి-జహన్వితి॥ ౫౧॥ దుఃఖ
స్యేతి॥ యదిచేవతాః- అస్తునామ- తత్రాపివక్షే- ఆత్మనఃకిం - యతోవికారయోర్విక్రియమాణయోర్జేవత
యోస్తత్ - వాస్తేన ముఖేభివతే తేనవాహనైవష్టే తదభిమానినోర్జహన్విం ద్రయోరేవతత్ - నత్వవిక్రియ
స్యానహంకారస్యాబ్జనః- చేవతానాంచసర్వదేహేష్యభేదాన్న కోపవిషయోస్తీతిస్వదేహదృష్టాంతమాహ- యదితి-
యత్ యదాలంగంచేవతాధిష్ఠానంవాస్తముఖాది - అతపవపూర్వత్రచేవతా నధిష్ఠాన భూవికారఽంతోదాహర
ణం॥ ౫౨॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనఃగుభిరుభిఃకారణకారణామఃఅతపవపేతుయఃకరిన్యాదాత్మా - తపేతత్రతస్మి
న్నక్షేఅన్యతఃకిం-నకించిదన్యతోభవతి-యస్తేకుప్యేదిత్యధః- యతోనిజపవస్వభావఃసః-నన్వాత్మనస్తథాకరిణామః
అన్యనిమిత్తోభవతి-అతోస్తీకోపవిషయఇతిచేత్-తత్రాహసహీతి-ఆత్మవ్యతిరిక్తంనాస్త్యేవ-యదిస్వాత్మస్తీతి-ప్రతీయే
త-తహి-తస్మైవ-అతః-కస్మాద్దేహోఃక్రుచ్ఛేత-యతోనాస్తినిమిత్తం-సచగుండుఃఖంచేత్యధః॥౫౩॥ గ్రహంఇతి॥
గ్రహపక్షేష్వగ్రహస్యాత్మనఃకిం- యతోజన్యత్రఇతిజనోదేహస్త్యేవ - జన్మలగ్నాపేక్షయాద్వాదశాష్టమాదిరాశిస్థాస్తే

సుఖదుఃఖయోనిమి త్రంభవంతి- కించ-అంతరిక్షస్థైగ్రహస్థైగ్రహస్థైవపాదాధాది దృష్ట్యాఽద్యే
 వాంఛదంతి దైవజ్ఞాః - నతుగ్రహకోణాదిసుస్థితస్యతద్వైష్ణవోచరస్యపురుషస్య - గ్రహగత్యైవతుపీడాత్పల్లవః
 స్నేహేహతస్మాభిమానాద్భవతి-అతఃపురుషస్తతాగ్రహతే దేహచ్ఛాన్యఃకైత్రుధ్యేత||౧౭||కస్తేతి||కమహేత్యే
 త్-అస్తిత్యమామోవగమః- కమహనాస్తి- కుతస్యహేతుత్వమితి-తదాహ- హియస్మాత్కర్మవకస్యజడ
 త్యేసతిస్యాత్ - జడత్వాద్వికారిత్యపపత్తేఃఅజడత్వాచ్చహితానుసంధానతఃప్రవృత్తినంభవాత్ - అచిత్తేజదో
 మాః- అతస్తస్యప్రవృత్తిర్నసంభవతి- పురుషస్తునుకణాశుక్లజ్ఞానస్వరూపః-అతఃకస్తేగ్రుధ్యేత్ - యతఃసుఖదుః
 యోర్ములభూతంకమహనాస్తితి||౧౮||కాలగతి||తత్రకాలపరోపితత్వసఃకించ-యతోసౌకాలాత్కృపవ-బ్రహ్మాంశత్వా
 త్స్వాంత్యస్యస్వతఃపీడానాస్తితి-అత్రదృష్టాంతఃనాగ్నేహేతోస్తదంశస్యజ్వాలాదేస్తాపదాహతోనాశోనాస్తి-క
 త్రోపాధిభూతకాస్తాంశదాహాన్నాశస్యాదితిదృష్టాంతంతరమాహమామస్యతచ్చైవత్యం తదంశభూతస్య తుమా
 ణస్యనాశకంసస్యాదిత్యన్యః-కించ-ఆస్తాంతంశద్వం-వస్తుతఃపరపీదాయం - నపరస్యద్వంద్వంసుఖదుఃఖాదికమస్తితి
 ||౧౯||తవపంచతేహేతివఃప్రసిద్ధానిరస్తాః-యదికస్మిన్దేత్వంతరముద్భావయేత్-తదపివస్తుమహిమాపేక్షాయాంనసం
 భవతీత్యాహ||నేతి||నన్వపరోహికంభవమహ్నాయతే||త్రాహ-యథేతి|| సంస్మృతిమవిద్యమానామేవరూపయతిప్రకాశ

ఖయోశ్చేత్కిమాత్మనోజన్యజనస్యతేవై | గ్రహైగ్రహస్థైవపదంతిపీడాంగ్రుధ్యతకస్తేపురుషస్త
 తోన్యః||౧౭|| కర్తాస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్విజడజడత్వేదేహస్త్వచిత్పురుష
 యంసువర్ణఃకుధ్యేతకస్తేహికర్మమూలమ్||౧౮||కాలస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్త్రత
 తాత్మకోసానాగ్నేహేతోహేహసహిమస్యతస్త్వైత్రుధ్యేతకస్తేవపరస్యద్వంద్వం||౧౯||నకనచిత్త్వా
 పికభంవనాన్యన్వంద్యోపరగఃపరతఃపరస్య| యథాహమస్సంస్మృతిరూపిణస్యాదేవంప్రబుద్ధోనవిభే
 తిభూతై||౧౭||ఏతాంసప్తాంసాయపరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాంపూర్వతమైమహామహిభిః| అహంతరిష్య
 మిదురంతపారంతమోముకుందాంఘ్రినిపేవయైవ|| ౧౮ || శ్రీభగవాన్||నివిన్యాసస్త్వగ్రవిణోగతిక్ల
 మఃప్రవ్రజ్యగాంపయటమానగత్థమ్| నిరాకృతోనద్భిరపిస్వధర్మాదకంపితోమూంమునిరాహగా
 థాం||౧౯||సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యఃపురుషస్యాత్మవిభృమః| మిత్రోదాసీనరిపవస్సంసారస్తమసఃకృత||
 ౬౦||తస్మాత్సర్వాత్మనాతాతనిగృహణమనోధియా|మయ్యావేశితయాయుక్తపతావాఽయోగసగ్ర
 హః || ౬౧ || యతంతంభిక్షుణాగీతాంబ్రహ్మనిష్ఠాంసమాహితః | ధారయత్త్రావయత్శృణ్వత్ద్వం
 ద్వైన్రేవాభిరూయతేఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః..... *
 అథతేసంప్రవక్ష్యామిసాంఖ్యంపురార్పవినిశ్చితమ్|యద్విజ్ఞాయపుమాన్సదోజహ్యద్వైకల్పికంభృ

యతీతితథా-ఆస్యఅహమఃఆహంకారస్య-యథాస్యాత్-నతథాపరతఃప్రకృతేఃపరస్యాత్మగోద్వంద్వసంబంధఃఆహం
 కారనిమిత్తోస్థిన్వాస్తవభిత్కః-ఏవంప్రబుద్ధోయఃసభూతైఃకృత్యాన్వనభిభేతి||౧౭|| అతోహమేవ్యేతయోనవరమాత్మనిష్ఠ
 యాతరిష్యామీత్యాహ||ఏతామితి-సోహమిత్వన్వయః-నన్వియంనిష్ఠైవకభంభవేత్తదాహ-ముకుందేతి|| ౧౮|| ప్రస్తాపే
 నసహగాథాథాంసంక్షేపతోదర్శయతిద్యాభ్యాం|| నిర్విద్యేతి|| ఇత్థంవస్త్రగ్రవిణోనిర్విగతగత్లమః-ప్రవ్రజ్యగాంపర్య
 ట్-అనద్భిన్రారాకృతోపిస్వధర్మాదకంపితః-సమునిః-అమూంగాథామాహేత్యన్వయః ||౧౯||సుఖేతి|| మిత్రోదా
 సీనరిపవఃసంసారస్సర్వోపిచ-తమసఃఆజ్ఞానతః-ఆత్మగోమనసోవిభృమమాత్రకృతః-నతాత్త్వికఇత్యర్థః||౬౦|| ఉ
 క్తంద్వంద్వసహనోపాయముపసంహరతి|| తస్మాదితి|| ౬౧|| మనోనిగ్రహకకోపితప్రవ్రజానిష్ఠత్వంప్రాప్నోతి
 త్యాహ||యథితి||ద్వంద్వంద్వైస్సుఖదుఃఖాదిభిః|| ౬౨||శ్లో||భిక్షుగీతాంఘంకృత్యాభక్తిప్రకృతగోహరిః| మోహానిఘ్నన్వి
 హాభాతిపరమానందరూపతః|| ఇతిభావాథాదీపికాయాం- త్రయోవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.....*
 శ్లో|| చతుర్వింశేతుసాంఖ్యేనమనోమోహానివార్యతే|ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమపాయచింతయా|| స్వపదద్వం
 ద్వభక్తానామద్వంద్వత్వాయసంయమమ్ | చిత్తస్యాత్త్వాపునఃకృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహతత్ప్రతే||అద్వితీయాత్మరమా
 త్మనోమాయయాప్రకృతిపురుషద్వారాసర్వంద్వైతముదేతి - పునస్తస్మైవలీయతే-ఇత్యేవమనుసందధానస్యద్వం

ద్వభ్రమోనివతకాత్యతివక్తుంసాంఖ్యోప్రస్తాతి॥ అథేతి॥ పూర్వైకపిలాదిభిర్వినిచ్ఛితం-వైకల్పికంధేదసమిత్తం-ప్ర
 మంసుఖదుఃఖాదిరూపం॥ ౧॥ ఆసీతి॥ అధోశబ్దఃకాత్సేర్గ- జ్ఞానంప్రప్త-తేనవృత్త్యేకత్వోన్నతస్థః-ఆవికల్పితంవిక
 ల్పశూన్యమేకమేవబ్రహ్మజ్యోవలీనమాసీదిత్యర్థః-కదేత్యపేతాయామాహ- అయ్యుగేభ్యః పూర్వంప్రళయః
 త్యర్థః-తథాచాయత్కృతయుగంతస్మింశ్చఅస్యదాపి- యదావివేకనిపుణాజనాభవంతి- తదాపితేషాంధేమాన్య
 తేః॥౨॥ తదితి॥ తద్బ్రహ్మత్వబ్రహ్మ-వాఙ్మనోగోచరంయథాభవతితథా-మాయాదృశ్యఃఫలతత్ప్రకారఃతద్యూప
 తిమాయావిలాసరూపేణవాద్యధానమభవత్॥౩॥తయోరితి॥తయోద్వికాభాతయోరంతయోమకాఢ్యే- ఉభయ
 త్వికాకార్యకారణరూపీః॥౪॥తమథతి॥ అభవత్అధివృత్తాభరూపుః- మయాపరమేశ్వరేణ జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాత్
 సృష్టేపురుషానుమతత్వం-యద్వా- స్వస్యైవప్రకృతీక్షణరూపాయాపురుషావస్థా- తదనుమతేనతద్వాచేత్యర్థః-
 ౫॥ తేభ్యఃఇతి॥ సూత్రంక్రియాశక్తిమాణప్రథమోవికారః- తతోమహాజ్ఞానశక్తిః- నన్నయంమహానవప్రథమో
 వికారఃప్రసిద్ధఃతత్రాహ- జ్ఞానస్యక్రియాగర్భకత్వాత్ సూత్రేణసంయుతఃసప్తభక్- ఏతమేవతత్త్వం క్రియాజ్ఞాన
 శక్తిభ్యాంద్విఫౌచ్యత్యత్యర్థః- విమోహనఃజీవస్యభ్రమహేతుః- సజాతః॥ ౬॥ వైకారికత్యతి॥ యతస్తస్మాత్ప్రాది
 నాంకారణం-మనశ్చేదేవతానామప్యవక్షణం- చిదచిన్మయఃచిదాభానవ్యాప్తత్వాదుభయగ్రంభిరూపఃకృతీవో
 పాధిత్వంచర్చితం- యద్యపి॥శ్రు॥ తస్మాద్వాసితస్మాదాత్మనకకాశస్సంభూతశ్చత్వాదిశ్రుతే॥ శ్రు॥ అన్నమయంహిహ
 మ్యమనశ్చత్వాదిశ్రుతేశ్చ- ప్రథమంభూతాని జాయంతే- తేభ్యశ్చాపంచీకృతేభ్యః ప్రాణాది క్రిమేణ సమప్యాయే
 మమ్॥౧॥ఆసీత్ జ్ఞానమథోఅధః ఏకమేవావికల్పితమ్ । యదావివేకనిపుణాచకృతయుగేయుగే॥౨॥
 తస్మాయాఫలరూపేణకేవలంనిర్వికల్పమ్॥వాఙ్మనోగోచరంనిత్యంద్విధానమభవద్బ్రహ్మత్॥ ౩ ॥ త
 యోరేకతరోహ్యర్థఃప్రకృతిశ్చేదయాత్మికాజ్ఞానమన్యతమాభావఃపురుషస్సాభిధీయతే॥ ౪॥ తమో
 రజస్సత్త్వమితిప్రకృతేభవగ్గుణాః । మయాసంక్షిభ్యమాణాయాపురుషానుమతేనవా॥ ౫॥ తే
 భ్యస్సమభవత్సూత్రంమహాసూత్రేణసంయుతః॥ తతోవికుర్వతోజాతోయోహంకారోవిమోహనః॥
 ౬॥వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేత్యహంత్రివృత్ । తస్మాత్తేంద్రియమనసాంకారణంచిదచిన్మయః॥౭॥
 అథస్తస్మాత్ప్రశోజ్ఞతామసాదింద్రియాశిచ॥ తైజసాదైవతాసన్నేకాదశచనైకృతాత్ ॥ ౮॥ మ
 యాసంచోదితాభావాస్సర్వైసంహత్యకాః॥ అడముత్పాదయాయాసుక్తమాయతనముత్తమమ్॥
 ౯॥తస్మిన్నహంసమభవమం తేనలిలసంస్థితౌ । మమనాభ్యా మభూత్వగ్నం విశ్వాఖ్యంతత్రచాత్మభూః॥
 ౧౦॥ సోస్యజత్తపసాయుక్తోరజసామదనుగ్రహత్ । లోకాన్సపాలాన్విశ్వాత్మా భూర్భువస్స్వరితి
 త్రిధా॥౧౧॥దేవానామోకాసీత్సర్వరూప్తానాంచభువఃపదమ్ । మత్స్యాదినాంచభూలోకస్త్రిధానాం
 కంలింగశరీరం- పంచీకృతేభ్యశ్చబ్రహ్మాండు-తస్మిన్-వైరాజస్తదంతర్యామిలీలావిగ్రహః క్షీరాబ్ధిశాయానారాయ
 ణః-తన్నాభిపద్యేవవైరాజస్యభోగవిగ్రహశ్చేతురాననః- తతోయథావసరమన్యేహం జీవానా మవిరూపవత్ప్రక్రి
 యా-తథాపి-చిత్తాభిన్యక్తిపూర్వకోహంకారః- తతోభూతేంద్రియాదివ్యవహరఃత్యేతావతామహదాదిక్రమేణస్స
 ష్టిరుచ్యతే-తథాచోన్మ॥ శ్లో॥ మృలోహవిస్ఫులింగాదైస్సృష్టిర్యాచోదితాన్యథా॥ ఉపాయస్సోనతారాయనాన్తి
 భేదఃకథంచనేతి॥౭॥తస్మాత్త్రివిధాత్రివిధప్రపంచోత్పత్తింవర్షయతి॥ అధఃఇతి॥ తస్మాత్ప్రాతశ్చబ్దాదితస్మాత్ప్రకార
 తాత్- తామసాత్తద్వైరా-అధోమహాభూతరూపోజ్జైబభూవ-భూతానామానరణ్యభావత్వాత్- ఇంద్రియా
 ణిదశ-తైజసాత్ రాజసాత్-తేహంప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్-వైకృతాత్-సాత్త్వికాత్-దేవతాః॥శ్లో॥ దిగ్వాతార్క
 ప్రచేతోశ్చి వహ్నింధ్రోపేంద్రమిత్రకాః॥ చంద్రశ్చైశ్వరకాదశ- చశబ్దాత్ మనశ్చ- తేహంప్రకాశస్వభావత్వాత్
 ౮॥ మయేతి॥ మమవైరాజస్యాంతర్యామిణః॥ ౯॥ తస్మిన్నితి॥సలిలేనసంస్థితీర్వస్యతత్ సలిలసంస్థితి- తస్మిన్ సలిలసంస్థితౌ
 వంజే-శ్రీనారాయణరూపేలీలావిగ్రహేణ సమభవంస్థిత్యత్యర్థః- విశ్వాఖ్యంతలోకకారణసూతం- తత్రచాత్మభూః
 చతురాననరూపేణ భోగవిగ్రహేణ పునరైవైరాజ ఏకస్మిన్నావిధూత ఇతిర్థః॥ ౧౦ ॥ రజసా యుక్తో మదను
 గ్రహత్తపసాస్యజ్-భూఃఅతలాదిసహితా-భవః-అంతర్మలోకః-స్వస్వగః-మహలోకాదేవప్రపలక్షణం॥౧౧॥
 లోకస్సృష్టిప్రయోజనమాహసాధేన ॥ దేవానామితి॥ ఏకోనివాసః- పదంస్థానం ॥ త్రితయాత్మరంమహలోకాది-

భూమేరధఃఅతలాది ౧౨॥ ఏవంవ్యవస్థాయాంకారణమాహసాధేనత్రిలోక్యామితి ॥ త్రిలోక్యాంపాతాఖాదివహితాయాం-యోగాదితారతమ్యేనయన్తోత్తరంమహాలోకాదయః- మద్గతిఃశ్రీవైకుంఠలోకః ॥ ౧౩ ॥ తత్రతమ్యగ్నివృత్తిచేకేణేతరాఃగతయశ్చంచలార్థత్యాహ॥మయేతి॥వైరాగ్యాధికం- మయా కాలాత్మనాకాలశక్తినా- ధాత్రాఃరమేశ్వరైకమకంఫలప్రదేనహేతుభూతేన - గుణప్రవాహే సంసారే - ఉన్మజ్జతి ఆసత్యలోక ముత్తమాగతీఃప్రాప్నోతి-పునర్నిమజ్జతిఆస్థావరంసీచాఃగతీఃప్రాప్నోతి ॥ ౧౪॥ సృష్టినిరూణస్యాద్విత్తీయాత్మప్రతిపత్త్యథాత్వాత్ తస్యతిపాదనాయకారణేనకార్యస్యవ్యాప్తిమాహ॥అణుంతి॥ఉభయేనసంయుక్తఃవ్యాప్తః-తదేవాహప్రకృత్యైతి॥౧౫॥ ఇహసీంకార్యస్యయఃఆదికారణం-అంతఃలయస్థానంచ,తస్యమధ్యంమధ్యావస్థాపినువ - వైప్రసిద్ధం మృత్సునణాకాడిష-అతపవాప్యభిచారిత్వాత్ సవపసన్నేతరః - అలంఠహికా మిధ్యాభూతకార్యస్యవ్యాప్తితత్రాహ॥వికారఇతి॥ తైజసఃకటకకుండలాదయః - పాథికవాఘటశరావాదయశ్చయథేతి ॥ ౧౬ ॥ సన్వేపంతహికన్వకార్యంప్రతిమహదాదీనామప్యాద్యంతరూపత్వాత్సత్యత్వంస్యాత్తత్రాహ ॥ యదితి ॥ యద్రూప ముపాదాయ ఉపాదాన కారణతయాస్వీకృత్య- పూర్వకారణరూపోమహదాదిభావః-పరంఅహంకారాదికంభావం-వికరుతేనృజతి-యథామృత్పిండిమృదముపాదాయస్వయంనిమిత్తభూతోఘటంసృజతి - తద్వత్సవసన్నితిపూర్వస్యానుమంగః-కథంఠహికామృత్తికేత్యేవసత్యమిత్యాదిశ్రుతిస్త్రాహ ॥ ఆదిరితి ॥ యద్యదాయస్యాదిరంతశ్చవిద్యతైతదాతత్సత్యమిత్యభిధీయతే - శ్రుత్యాపరమకారణస్యాత్మనఃసత్యత్వవివక్షయేత్యథః ॥ ౧౭ ॥ సనుతథాపిసర్వవికారమిధ్యాప్యైప్రకృతిమహాపురుషకాలాత్రితయాత్పరమ్ । అథోమరాణాంనాగానాంభూమేరేకొన్మజత్సృగ్భుః ॥ ౧౮॥ త్రిలోక్యాంగతయస్సర్వాకమఃశాంతిగణాత్మనామ్ । యోగస్యతపసశ్చైవన్యాసస్యగతయోమలాః॥మహర్జనస్తపస్సత్యంభక్తియోగస్యమగ్గతిః॥౧౯॥మయాకాలాత్మనాధాత్రాకమయ క్షమిదంజగత్ । గుణప్రవాహపతస్త్విన్నున్మజ్జతినిమజ్జతి,౧౦॥అణుబృహత్కృష్ణాలోయోయోభావఃప్రసిద్ధతి । సర్వోప్యభయంసంయుక్తఃప్రకృత్యాపురుషేణచ॥౧౧॥యస్తుయస్యాదిరంతోవైసవైమధ్యంచతస్యతత్ । వికారోవ్యవహారాద్ధోయథాతైజసపార్థివాః॥౧౨॥యదుపాదాయపూర్వస్తుభావోవికరుతేపరమ్ । ఆదిరంతోయదాయస్యతత్సత్యమభిధీయతే॥౧౩॥ప్రకృతిహ్యకస్యోపాదానమాధారఃపురుషఃపరః॥గుణాభివ్యంజకఃకాలోబ్రహ్మతత్త్రితయంత్యహమ్॥౧౪॥సగఃప్రవతతేతావత్పైర్వాపర్యేణనిత్యశఃమహాగుణవిసర్గాన్మత్యంతోయావదీక్షణమ్॥౧౫॥విరాణ్మయాసాన్యమానోలోకకల్పవికల్పకఃపంచత్వాయవిశేషాయకల్పతేభువనైస్సహ ॥ ౨౦॥ అన్నేప్రళయతే మత్స్యకమన్నంధానానులీయతే । ధానాహుమాప్రళీయంతేనాంపుధక్సత్యమేవవక్తవ్యం-అకార్యభూతానాంభిన్నత్వాత్కథమద్విత్తీయతా- తత్రాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ అన్యసతఃకార్యస్య-ఉపాదానంఉపాదానతయాప్రసిద్ధాప్రకృతిః-యశ్చైతస్యాఆధారః అధిస్థాతాపరఃపురుషః- యశ్చగుణోభేదాభివ్యంజకఃకాలః - తత్త్రితయంబ్రహ్మరూపాహమేవ- సతుపృథక్-ప్రకృతేఃశక్తిత్వాత్ - పురుషకాలయోరపసారూపత్వాత్ ॥౧౮॥ఏవంతావతా-లక్ష్మయేష్యవ్యభిచారాత్-బ్రహ్మైవసత్యమివమంతంసత్యస్పష్టికారణత్వేనాహోసత్త్వముక్త్యా మధ్యేపితస్త్వేన సత్యముపపాద్యంతే - అవధితేన సన్వందశకాయుష్యో సగఃప్రవాహ రూపాయాః స్థితేవధిమాహ॥సగఃఇతి॥ మహాకలశః-పౌర్వాపర్యేణనిత్యపుత్రాదిరాపేణ - నిత్యశఃఅవిచ్ఛేదేన-కిమధికంప్రవతతేతత్రాహ- గుణేషువివిధతయాసృజ్యతైతిగుణవిసర్గోజీవతదగ్ధఃతదోగ్ధఃప్రయోజనః- కింసర్వతంప్రవతతే-యావత్ స్థితేరంతః-సోపికిమవధిస్తదాహ-యావదీక్షణంపరమేశ్వరస్య-తావత్ ॥౧౯॥ ప్రళయంనిరూపయతి॥ విరాడితి॥ విరాట్ బ్రహ్మాండం-మయాకాలాత్మనా - ఆపాద్యమానః వ్యాప్యమానః - లోకానామహరహఃకల్పాఃసృష్టిప్రళయాః వివిధాఃకల్పయంతేయస్మిన్ - తావావిశ్వస్మిన్కల్పయంతీతివాతథా- సఃకథాభూతోపి - పంచత్వాయపంచత్వరూపాయభూవిశేషాయవిభాగాయకల్పతేయోగ్యోభవతి ॥ పంచానాంభూతానామైక్యరూపంతేహంపుధగ్భావాపత్వానశ్యతీత్యథః ॥ ౨౦ ॥ అత్ర ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వాసితస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః - ఆకాశాద్వాయుః- వాయోర్గ్నిః- అగ్నేరావః-అద్భ్యుఃపృథివీ- పృథివ్యాఃకషయః- ఓషధీభోగ్యం-అన్నాత్పురుషఇతి- శ్రుత్వైకస్మష్టికమప్రాతిలోమ్యేన ప్రళయమాహ ॥ అన్న ఇతి ॥ మత్స్యకంశరీరం - యేనోపచితం తస్మిన్నన్నే

శతపథాయాఅనావృష్ట్యాక్షీణేనతి- తత్రైవలీయతథ్యధః-అన్నంధానాను- బిజమాత్రావశేషంభవతీత్యధః-
 ధానానామా - ఉప్తానప్రరోహంతీత్యధః- భూమిగఙ్గాంధే - సంవత్సకాదిత్యశోషితానంకవణాయుభాగ్నినాద
 గ్ధాచసతీభూతమాక్షురూపంగంధతన్మాత్రావశేషాభవతి || ౨౧ || అప్సివృతి || అపునగంధః - శతపథాయావృష్ట్యా
 స్తావృమానోవృలీయతే - ఏవమేవావశ్యజ్యోతిషాశోష్యమాణానమాత్రావశేషాభవతి - తతోరహాపితిస్మిక్లలి
 యతే - జ్యోతిశ్చవాయునాభిభూయమాసంరూపమాత్రంసప్తస్మిక్లలీయతే || ౨౨ || రూపమితి || వాయుస్తుకాల
 ప్రేరితేనాంబరేణగ్రస్తః స్వర్ణమాత్రస్ఫలీయతే - అంబరంచధూతాదినా అహంకారేణ గ్రస్యమానంశబ్దత
 న్నాత్రేలీయతే- తదేవతామసాహంకారకాయాస్య శబ్దమయంతంబయముక్త్యా రాజసాహంకారకాయాస్యా
 ప్యాహ - ఇంద్రియాణిస్వయోనిస్వీతి - స్వప్రపతకకదేవతాను - తేషాంప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ ప్రచృక్షేచ్ఛదేవ
 తాధీనత్వాత్తానులయఇతివాచోయ్యుక్తిః - వస్తుతస్తుస్వకారణేరాజసాహంకారవలయోభిప్రేతిః || ౨౩ || యోనిరి
 తి||యోనిరిత్యుద్దేశ్యగతత్వాదేకత్వమువివక్షితం. యోనయోదేవతానుమనసి- కుతః- ఈశ్వరేనియంతరి|| స్తోమనోవ
 శేనేవ్యాభవంశ్చదేవాఇత్యుక్తత్వాత్ - ఇంద్రియలయోక్తవత్తాపృథివీప్రాయః - మనశ్చదేవతాభిస్సహవైకారి
 కేఅహంకారత్యధః-తామసాహంకారకార్యావశేషితస్యశబ్దస్థలయమాహ- శబ్దోభూతాదింతామసాహంకారం
 అప్యేతితస్మిక్లలీయత్యధ్యధః భూతాదిరిత్యుపలక్షణం - త్రివిధోప్యహంకారోమహతిజహంశంవిహయజ్ఞానక్రియా
 శక్తిమూత్రిరూపాభవతి-కథంభూతః-ప్రభుఃసమధః-సర్వజగన్మోహాత్వాత్ || ౨౪ || స ఇతి|| సచమహాస్వకారణే
 భూమిగఙ్గాంధేప్రలీయతే || ౨౫ || అపునప్రలీయతేగంధఆవశ్యస్వగుణేశసే. లీయతేజ్యోమిరహాజ్యోతి
 రూపేప్రలీయతే || ౨౬ || రూపంవాయూసతుస్వచ్ఛేలీయతేసోపిచాంబరే|అంబరంశబ్దతన్మాత్రఇంద్రియా
 ణిస్వయోనిః || ౨౭ || యోనిన్వైకారికేసౌమ్యలీయతేమనసీశ్వరే | శబ్దోభూతాదిమప్యేతిభూతాది
 మహాహప్రభుః || ౨౮ || సలీయతేమహాస్వేషుగుణేషుగుణవత్త్వమితి || తేనవ్యక్తేనంప్రలీయంతేతత్కాలే
 లీయతేనవ్యయే || ౨౯ || కాలోమాయామయేజీవేజీవతత్త్వనిమయ్యజే|ఆత్మాకేవలతత్త్వస్థావికల్పాపాయ
 లక్షణః || ౩౦ || ఏవమస్మిక్షమాణస్యకథంవైకల్పికోభ్యుమః | మానసోహృదితిష్ఠేతవ్యోమ్నీవారోద
 యేతమః || ౩౧ || ఏషసాంఖ్యవిధిఃప్రోక్తస్సంశయగ్రంథిభేదనః | ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంపరాపరద్య
 శామయా || ౩౨ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-చతుర్వింశోధ్యాయః. *

శ్రీభగవాన్ గుణానామసమిశ్రాణాంపుమా యేనయథాభవేత్ | తస్మేపురుషనయేకదముప
 ము-జ్ఞానక్రియాశక్తిమత్త్వామణవత్త్వమః-తాదృగ్భావంవిహయగుణమాత్రరూపాభవతి- తేహ్యశ్చక్రేవకృతౌసామ్యా
 విస్థాంగచ్ఛాతీత్యధః-అవిద్యక్తంకాలే-కాలాధీనత్వాత్తేనైకీభూయావత్ప్రతే-అన్యయేఉపరతవృత్తే || ౩౩ || కాలితి||
 మాయామయేమాయాప్రపతకకేజ్ఞానమయేవా - ఆతపవిజవయతీతిజీవంతస్మిక్లమహాపురుషే- అయంభావవిశ్వప్ర
 ఘ్టఃమహాపురుషస్యోపకరణరూపఃకాలోన్యత్యంశేనసృజ్యశ్చ-అతస్తదాత్మనావత్ప్రత్యతి-తమక్తంసప్రమే|| శ్లో|| కాల
 ఇంద్రంతంసృజతేఆశ్రయంప్రథానపుంభ్యాంసరదేవనత్యకృదితి-దిశమేచ|| శ్లో|| యోయంకాలస్తస్యతేవ్యక్తబంధోశ్చే
 స్టారూపశ్చేష్టతేయనవిశ్వంనిమేషాదిర్వత్ప్రరాంతోమహియాతంత్యేశానంక్షేమధామప్రపద్యతి-జీవతత్త్వని- ప్ర
 కృతేలోకనత్వేనప్రతియోగ్యభావాత్పరిపూర్ణేసద్రూపేణావతిష్ఠతే - ఆత్మాతుఆత్మస్థపవనాన్యత్రలీయతే - యతః
 కేవలోనిరుపాధిః- తత్రహేతుః- వికల్పాపాయాభ్యాంవిశోవత్ప్రతిలయాభ్యాంలక్ష్యతేఅధిష్ఠానత్వేనఅవధిత్వేనచేతి
 తథాసః || ౩౪ || అన్యకథనస్యప్రస్తుతోపయోగమాహ||ఏవమితి|| మానసకథంభేదనిమిత్తోభ్యుమస్సాస్యత్-జాతోవాక
 థంహృదితిష్ఠేదితి|| ౩౫ || ఉపసంహరతి||ఏవ ఇతి|| ౩౬ || శ్లో|| ప్రత్యక్షమివయేనేదందశీతంతత్వమాత్మనః|సాంఖ్యప్రఖ్యా
 సతస్తస్మిహరయేగురవేనమః||ఇతిభావాధాదీపికాయాం-చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో|| పంచవింశేస్వనైగుణ్యాప్రతిపక్ష్యైవిరూప్యతి | చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా||ప్రకృతిపురుషవివేక
 జ్ఞానవతోపియావత్ప్రయత్నవిశేషణగుణత్రియవృత్తిజయోనస్యాత్ - సతావద్వందోవ్యపరమః- అతస్తజ్జయోపాయ
 కథనాయగుణత్రియవృత్తినిరూపణార్థమాహ||గుణానామితి || సహమిశ్రీభూయవత్సమానాశసమిశ్రాఃసమిశ్రాః
 అసమిశ్రాః తేషాంవిభక్తానాంగుణానామధ్యేయేనగుణేన - యథాదృశోభవేత్ - తదిదంకథయతోమత్తానిభాధే

త్యథాః॥ ౧॥ తత్రనత్తవృత్తీనాహ॥ శమయతి॥ ఈతావివేకః-తపఃస్వధర్మః-నిత్యః-స్వస్థితిః-పూర్వాపరానుసంధా-
నంశుద్ధియథాధారాభసంతోషః-త్యాగః-వ్యమశీలత్వం-అస్పృహః-వైరాగ్యం- శ్రద్ధా-ఆస్తీక్యం-ప్రీతిః-అనుచితేకమ-
ణిప్రవృత్తేలజ్ఞా- దయాదానందయాదానగతిరీక్షణేష్విత్స్మరణాత్ - ఆదిశబ్దేనఆజ్ఞాపనవిసయాదిః-స్వనివృత్తిః-ఆత్మగ-
తిః॥ ౨॥ రజసోవృత్తీరాహ॥ కామయతి॥ కామోభిలాషః-ఈహోవ్యాపారః-మదోదర్పః-తృష్ణాలాభేనత్యగ్యసంతోషః-సం-
భోగర్హః-ఆశీః-ధన్యాభిలాషేణ-దేవతాదిప్రార్థనం-భిదాభేదబుద్ధిః-సుఖం-విషయభోగః-మదోత్సాహః-మదేనయథా-
ద్యభినివేశః- యశఃప్రీతిః-స్తుతిః-ప్రియతా- హాస్యమపహాసః-వీర్యం-ప్రభావావిమోహ-రజబలోద్యమః-బలేనఉద్యమః- రాజసః-
న్యాయోనోద్యమః-సాత్వికపవ॥ ౩॥ తమసోవృత్తిరాహ॥ క్రోధయతి॥ క్రోధః-అసహిష్ణుతా- లోభః-వ్యయపరాజ్యుభా-
అన్యతంతశాస్త్రీయం-ప్రమాణమితిభాషణం-హింసా-నామద్రోహః-యూష్ణాప్రార్థనా-దంభః-ధర్మకథ్యజిత్యం-క్ష-
మః-శ్రమః-కలికలహః- శోక-మోహ-అనుశోచనం-భ్రమత్స- విషాదాతీక-దుఃఖం-దైన్యంచ- నిద్రాతంద్రా- ఆశా-
నం-మమభవిష్యత్తిత్వస్మిత్వాభీభృత్యః- అనుద్యమః-జాడ్యం ॥ ౪ ॥ సత్త్వస్థేతి॥ అనుపూర్వశః-ప్రమేణ-ఏతాన్లోకత్ర-
యోక్తాః-సంజీతప్రాయాః- అన్యాఅప్ర్యాహ్యత్యభిభాషః॥ ౫॥ విభక్తానాంగుణానాంవృత్తయోసంజీతాః- మిత్రాణా-
మాహాత్రిభిః॥ సన్నిపాతయతి॥ అహంమమేతిచమతాడ క్తసర్వవృత్తీసామానాధికరణ్యదశానాత్సన్నిపాతత్వం- ఆహం-
శాంతః-కామి-క్రోధీ-త్యాది- తథామమశాంతిరస్తి-కామః-క్రోధోస్తీత్యాదిద్రష్టవ్యం-తత్సర్వకః-సర్వోవ్యవహారశ్చ-
స్నిపాతకార్యమితిత్యాహ- వ్యవహారయతి॥ అత్రహేతుః-మనశ్చమాత్రాణిచఇంద్రియాణిచఅసవశ్యతైః - మనః-అదీనాం

ధారయశంసతః॥ ౧॥ శమోదమ స్తిత్యేతాతపస్సత్యందయాస్థుతిః । తుష్టిస్త్యాగోస్పృహఃశ్రద్ధా
ప్రీతిరదయాదిస్వనివృత్తయః॥ ౨॥ కామః-ఈహోమద స్త్వస్థా-స్థుభశీభీక-దానుఖమ్-మదోత్సాహో-
యశః-ప్రీతిహః-స్యం-వీర్యబలోద్యమః ॥ ౩ ॥ క్రోధో-లోభో-నృతం-హింసా-యాచ్ఛాదం-భోకలిక-మః ।
శోక-మోహ-విషాదా-నిద్రా-శాభీరనుద్యమః॥ ౪॥ సత్త్వస్వరజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః॥
వృత్తయోసంజీతప్రాయాస్సన్నిపాతమహోశృణు॥ ౫॥ సన్నిపాత-స్త్వహమితిమమేత్యుద్ధవయామతి॥
వ్యవహారస్సన్నిపాతో-మనోమాత్రేంద్రియానుభిః॥ ౬ ॥ ధర్మే-చార్థే-చకామేచయదాసౌపరిన్య-
తః॥ గుణానాంసన్నికషో-యంత్రే-ధారతిధనావహః॥ ౭॥ ప్రవృత్తిలక్షణేనిష్ఠాపు-సోయహి-గృహ-శ్ర-
మే-స్వధర్మే-చానుతిష్ఠే-తగుణానాంసమితిహి-సా॥ ౮॥ పురుషంసత్త్వసంయుక్తమనుమయాచ్ఛమా-
దిభిః॥ కామాదిభీరజోయుక్తం-క్రోధా-దై-స్త్వసమసాయతమ్॥ ౯॥ యదాభజతిమాంభక్త్యానిరపేక్షస్త్వ-
కమభిః॥ తంసత్త్వప్రకృం-విద్యాత్పరుషం-స్త్రీయమేవవా॥ ౧౦॥ యదాహ్యశిషతశాస్యనూం-య-
జేతస్వకమభిః॥ తంరజః॥ ప్రకృతివిద్యాద్గింసామాశాస్యతామసం॥ ౧౧॥ సత్త్వం-రజ-స్తమయతి-గుణా-

సాత్వికరాజసతామసత్వాత్-తైవ్యవహారంసన్నిపాతజయతిభావః॥ ౬॥ ధర్మకా-యతి॥ అసౌపురుషో-యదాధర్మా-దిషు-
పరిన్యితో-భవతి-తదాయంత్రిపునిష్ఠారూపంసన్నికషః-సన్నిపాతకార్యం-ధర్మా-దీనాంసత్వతమోరజః-కార్యత్వా-
త్-విషయతః-సన్నిపాతజయతి-క్తం-ఫలతశ్చతథా-త్వమాహ-శ్రద్ధారతిధనాని-సత్త్వం-రజ-స్తమో-మయాన్యావహతీ-
తథా॥ ౭॥ ధర్మకానిష్ఠాయామేవసన్నిపాతః-దశక-యతి॥ ప్రవృత్తితి॥ ప్రవృత్తిలక్షణే-కామ్యే-ధర్మే- తదాపు-సోనిష్ఠాభ-
తి-యదాపు-మా-గృహ-శ్రమ-పవాస-క్త-స్థితే-అనుపశ్చాత్స్వధర్మే-చనిత్య-సమితి-కేతి-స్థిత - సావిసమితి-సన్ని-
పాతః-హి-యస్మా-తా-మృగ-ధర్మః-గృహ-స-క్తి-స్వధర్మకార-జ-స్తమ-స్సత్త్వ-మయ-త్యథాః॥ ౮॥ తదేవం-మిత్రా-మిత్ర-గు-
ణ-వృత్తిః-ప్రదశ్య-ఇ-దా-ని-శ్లో॥ పు-మా-యే-న-య-థా-భ-వే-ది-తి-య-దు-క్త-ద-శ-క-య-తి-త్రి-భిః॥ పు-రు-ష-మ-తి-౯॥ ౧౦॥ య-దే-తి-
హిం-సా-ం-శ-త్ర-మ-ర-ణ-ా-ది-క-మా-శా-స్య-యో-భ-జే-త్-త-ం-తా-మ-స-వి-ద్యా-త్-ఏ-వ-తై-గు-ణై-రే-వ-భూ-తో-భ-వ-తీ-తి-తా-త్ప-ర్యా-
౧౧॥ న-ను-త-వా-వి-గు-ణ-వి-శే-ష-క-ర్తృ-క-త్యా-ద్య-వి-శే-ష-ా-త్-కే-న-వి-శే-ష-ణ-త్వ-సే-వ్య-జీ-వ-సే-న-క-ఇ-తి-ని-య-మః- య-తో-మా-ంభ-
జే-తి-వార-ం-నా-ర-ము-చ్య-తే-త-త్రా-హ॥ స-త్త్వ-ని-తి-జీ-వ-సై-వ-న-మే-కు-తః-య-త-శ్చ-త్ర-జ-జీ-వో-పా-ధా-చ-త్రే-న-వ్య-ం-జ్య-తే- ఆ-తః-
యో-స్స-ప-వ-భ-గ్య-తే-కీ-న్య-తః- భూ-తా-నా-ం-దే-హ-రూ-పా-ణ-మ-న్యే-హం-చ-మ-ధ్యే-న-జ్ఞ-మా-నః- అ-హం-త్య-న-జ్ఞ-మా-నో-గు-ని-య-ం-
త్య-త్యే-న-స-మ్య-గ-ది-క-తా-క-పి-ని-త్య-ము-క్త-అ-తో-మ-హ-వి-శే-ష-ఇ-తి-భా-వః- య-ద్యా-భూ-తా-నా-ం-అ-ప-ం-చీ-తా-నా-ం-య-తా-
ర్య-భూ-త-ం-చి-త్తం॥ త్ర ॥ అ-న్న-మ-య-ం-సో-మ్య-మ-న-ఇ-తి-త్ర-తే-త-త్ర-చి-త్తే-ప్ర-భ-వాః-అ-తో-భూ-తో-ప-హ-త-స్య-జీ-వై-వే

తి-అన్యత్సమానం॥ ౧౨॥ తదేవంఽత్రామిద్రగుణకార్యాశీద్రవశ్శక్యభదాని మేకైకగుణోద్రేక కార్యాశీ-శ్శయతిన
 ద్రవశశ్శే॥యదేతి॥యదేతకౌగుణౌ-జయేత్ అభిభవేత్-భాస్వరంప్రకాశకం-విశదంస్వచ్ఛం- శివంశాంతం-శివత్వవిశ
 దత్వభాస్వరత్వానాయథాప్రమంసుభధమజ్ఞానహేతుత్వాత్తదాత్మైశ్వర్యతే- ఆదిశబ్దాచ్చమదమాదిభిశ్చ॥ ౧౩॥
 యదేతి॥ తమఃసత్త్వంచకమభూతం-రజఃకల్మష-సంగంసంగ హేతుః-భిదాభేదహేతుః-చలంప్రవృత్తిస్వభావం-అ
 తఃసంగ హేతుత్వాత్ యశసాశ్రియాచయ్యజ్యేత- తత్కామఃపుమాభవతీత్యధికః- భిదాహేతుత్వాత్ దుఃఖేనయం
 జ్యేత॥ శ్రు॥ ద్వితీయాద్వైధయంధవతీతిశ్రుతేః- చలత్వాత్ కమణాయజ్యేత॥౧౪॥యదేతి॥యదారజస్సత్త్వంచః
 మభూతం- తమఃకల్మష- మూఢంవివేకభ్రంశకం-లయంఆవరణాత్మకం-జడంఆనుస్యమాత్మకం-అతోమూఢత్వా
 చ్చోకమోహహింసాభి-లయత్వాన్నిద్రయా- జడత్వాదుద్యమాభావేనకేవలమాశయామయ్యజ్యేతేతిప్రవృత్తి-జనతి
 తిహతేలయాత్మకత్వసేవనిద్రాశయోహేతుః॥౧౫॥ కించ॥ యదేతి॥ యదాత్తంప్రసీదేతపచిచ్ఛంధవేత్ - నివృత్త
 తిరుపరతిః-తిత్తదా-మత్పదంమపలబ్ధిస్థానం- సత్త్వముద్రిక్తంవిద్ధి॥ ౧౬॥ వికుర్వన్నతి॥యదాపునఃపుమాశ్రియ
 యావికుర్వ్యవికారంప్రాప్నువః- ఆధీభవతి- ఆనమంతాద్విక్షిప్తాధీర్యస్వసః-చేతసాంబుద్ధీంద్రియాణాం- అనిచ్ఛ
 త్విఅనుపరతిఃగాత్రాణికమేంద్రియాణి - తేషామస్వాస్థ్యంవికారాధిక్యం - మనోభ్రాంతించలం - రజఃకల్మషం
 చనిశామయజాసిహే॥ ౧౭॥ సీదదితి॥ యదాసీదత్ తిరోభవత్ - చేతసోగ్రహణేచిదాకారపరిణామే-అక్షమంసచ్చిత్తం

జీవస్యనైవమే॥ చిత్తజాదుస్తుభూతానాంనజ్జమానోనిబధ్యతే॥౧౮॥యదేతకౌజయేత్సత్త్వంభాస్వరం
 విశదంశివమ్॥తదానుభేనయంజ్యేతథగృజ్ఞానాదిభిఃపుమా॥౧౩॥ యదాజయేత్తమస్సత్త్వంరజస్సంగం
 భిదాచలమ్॥తదాదుఃఖేనయంజ్యేతకమణాయశసాశ్రియా॥౧౪॥యదాజయేద్రజస్సత్త్వంతమోమూ
 ఢంలయంజడమ్॥ యాజ్యేతశోకమోహభ్యాంనిద్రయాహింసయాశయా॥ ౧౫॥ యదాచిత్తంప్రసీదేత
 చేంద్రియాణాంచనివృత్తిః॥ దేహేభయంమనోసంగంతత్సత్త్వంవిద్ధిమత్పదమ్॥౧౬॥వికుర్వన్నిష్క్రి
 యాచాధీరనివృత్తిశ్చచేతసామ్ । గాత్రాస్వాస్థ్యంమనోభ్రాంతం రజస్త్వైర్నిశామయ ॥ ౧౭ ॥ సీద
 చ్చిత్తంవిలీయేత్ చేతసోగ్రహణేక్షమమ్॥మనోనష్టంతమోగ్లానిస్తమస్తదపధారయ॥౧౮॥ఏకమానేగు
 ణేనత్వైదేవానాంబలమేధతే॥అనురాణాంచరజసితమస్సుభద్రమసామ్॥౧౯॥సత్త్వైజ్ఞాగరణంవిద్యా
 ప్రజనస్యష్టమాదితేత్ । ప్రస్వాపంతమనోజంతోస్తురీయంత్రిషుసంగతమ్॥౨౦॥ ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతి
 సత్త్వైస్సబ్రాహ్మణాజనాః । తమసారోధఆముఖ్యాప్రజసాంతరచారిణః ॥ ౨౧ ॥ సత్త్వైఃపలీనాస్సన్వి
 ర్యాంతినరలోకంరజోలయాః । తమాలయాస్తునిరయంయాంతిమామేననిర్గుణాః॥౨౨॥మదర్పణంస్పృ
 లంవాసాత్త్వీకంనిజకర్మతత్ । రాజసంఫలసంకల్పహింసాప్రాయాదితామసమ్॥ ౨౩ ॥ కైవల్యంసా

లీయేత-మనోపినుకల్పాత్మకం-నష్టలీనం-తమఃఅజ్ఞానం-గ్లానిర్విషాదశ్చభవతి-తత్తదా-తమఉత్పలం-ఉపధారయ
 విద్ధి॥ ౧౮॥ కించ॥ ఏకమాసత్తి॥ ఇంద్రియాణ్యేవనివృత్తిప్రవృత్తి మోహస్వభావాని దేవాసురరక్షాంసీతిజ్ఞేయం- య
 ద్వా- ప్రసంగాదాధిదైవికాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాంగుణానామత్కమకార్యాణ్యుక్తానితిజ్ఞేయం॥౧౮॥ గుణోత్క
 షతోవస్థాభేదందశ్శేయతి॥ సత్త్వదితి॥ ప్రసంగాన్నిగుణావస్థామాహ- తురీయంచతుర్థమవస్థాంతరంనామత్రి
 షుజాగరణాదిమసంతతమేకరూపంఆత్మతత్త్వమేవేత్యధికః॥౨౦॥గుణోత్క-షద్వారేణతత్తత్కర్మఫలనిష్ఠాందశ్శే
 యతి॥ ఉపర్యుపరితి॥ బ్రాహ్మణాఃవేదతాత్పర్యవిదఃవేదాధానస్థానయంతాఇత్యధికః-ఆబ్రహ్మణితిపాతేబ్రహ్మ
 లోకమభివ్యాశ్యేత్యధికః- ఆముఖ్యాత్ స్థావరానభివ్యాప్య-అంతరచారిణఃమనుష్యాఏవభవంతి॥౨౧॥దేహదుత్క్రాం
 టికాలీనగుణోత్క-షఫలమాహ ॥ సత్త్వైవతి ॥ సత్త్వైప్రవృద్ధేనప్రలీనామృతాః - రజోలయాఃరజసిప్రవృద్ధేనతిల
 యాయేషాంతే- ఏవంతమాలయాఇత్యపి-నిగుణాఇత్యత్రతలయశబ్దానుపాదానాజ్ఞవంతోపినిగుణాశ్చేత్ మూమే
 వయాంతీత్యధికః॥ ౨౨ ఇదానీంగుణోత్క-షకృతమేవతత్తత్ఫలసాధనకమత్తైర్నిధ్యమాహ॥మదర్పణమితి॥మద
 ర్పణంమత్ప్రాప్తుర్ద్వైదేనస్మిత-నిచ్ఛలంకేవలందానభావేనైవస్మితం-యతే నిజంకమఃఇత్యాది-తత్సాత్త్వీకం- ఫలం
 సంకల్పతేయస్మృతత్ - హింసాప్రాయంహింసోద్దేశేనకృతం-హింసాబహుళంవా- ఆదిశబ్దాద్దంభమాత్పర్యాదికృ
 తంచ॥౨౩॥ఇదానీంగుణనిగుణభేదేజ్ఞానాదీనాంచాతుర్విధ్యమాహ॥కైవల్యమితి॥కైవల్యందేహాదివ్యతిక్రాత్యవిష

యః- చైకల్పికం దేహోదివిషయయత్ -తద్రజఃరాజసం-ప్రాకృతంబాలమూకాదిజ్ఞానతుల్యం- మన్నిష్ఠంపరమేశ్వరశ్చ
షయం॥౨౮॥వనమితి॥వనంవిత్ కత్యాత్సత్త్వికోవాసః- భగవన్ని కేతనంతుసామౌత్తదావిర్భావాన్నిగుణాంస్థానం॥
౨౯॥సాత్త్వికఇతి॥కారకకతా- అసంగీఅనాసక్తిః-రాగాంధఃఅత్యభినివేశవా-స్మృతివిభక్తిఃఅనుసంధానశ్చ
శ్యః-మదుపాశ్రయఃమదేశశరణః- సహినిరహంకారత్వాన్నిగుణాః॥ ౩౦॥ సాత్త్వికీతి॥అధమేధమభియోక్త
ద్ధా॥ ౩౧॥ పథ్యుతి॥ పథ్యంహితం- పూతంశుద్ధం- అనాయస్తంఅనాయాసతః॥ప్రాప్తం- ఆహార్యంభక్ష్యభోజ్యం-
ఇంద్రియాణాంప్రేష్టంకర్తవ్యమలవణాది - ఆర్జితదాశుచిదైన్యకరమశుద్ధంచ - చశబ్దాదస్మిన్నివేదితం॥గుణామిత్య
భిప్రేతం॥ ౩౨॥ సాత్త్వికమితి ॥ అత్యోత్తంసుఖమదుపాశ్రయమిత్యపిత్యతత్త్వదాధాపషయత్యైవజ్ఞానవదేవ
ప్రస్థం॥ ౩౩॥ ఉత్తంసుసారహేతుభూతంత్త్రైగుణ్యముపసంహరతిద్వాభ్యాం॥ ద్రవ్యమితి ॥ ద్రవ్యంపథ్యభూతా-
దేశోవనగ్రామాదిః- ఫలం- సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థమిత్యాది- కాలః- యదాభజతిమాంభక్త్యా - యదేశోజ
యేదిత్యాదినాయోధాకదుక్తః- జ్ఞానం- కైవల్యసాత్త్వికంజ్ఞానమిత్యాది- కమఃమదపఘణమిత్యాది- కారకః-సా
త్త్వికఃకారకోసంగీత్యాది- శ్రద్ధాసాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీశ్రద్ధత్యాది- అవస్థా- సత్త్వాజ్ఞాగరణమిత్యాది- ఉత్పత్తిః-

త్త్వికంజ్ఞానంరజోచైకల్పికంతుయత్ । ప్రాకృతంతామసంజ్ఞానంమన్నిష్ఠంనిగుణాంస్మృతమ్ ॥ ౨౮॥
వనంతుసాత్త్వికోవాసః॥గ్రామారాజసఉచ్యతే॥తామసంద్యూతసదసంమన్ని కేతంతునిగ్గుమ్ ॥ ౨౯॥
సాత్త్వికఃకారకోసంగీరాగాంధోరాజసస్మృతిః । తామసస్మృతివిభక్తిర్నిగుణోమదుపాశ్రయః॥
౩౦॥ సాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీశ్రద్ధాకమఃశ్రద్ధాతురాజసీ । తామస్యథమేధయాశ్రద్ధామత్సేవాయాం
తునిగుణాః॥ ౩౧॥ పథ్యపూతమనాయస్తమాహార్యంసాత్త్వికస్మృతమ్ । రాజసంచేంద్రియప్రేష్టం
తామసంచార్జితదాశుచి॥౩౨॥సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థంవిషయోత్తంతురాజసమ్ । తామసంమోహ
దైన్యోత్థంనిగుణాంమదుపాశ్రయమ్॥ ౩౩॥ద్రవ్యంచేశోఫలంకాలోజ్ఞానంకమఃచకారకః॥శ్రద్ధావస్థా
కృతిర్నిష్ఠాత్త్రైగుణ్యసంస్పృషవహి॥౩౪॥సర్వేగుణమయాభావాఃపురుషాత్వకథిన్యేతాః॥దృష్టంత్రుతమ
నుధ్యాయంబుద్ధ్యావాపురుషపక్షాభ॥౩౫॥సాత్త్వసంస్కృతయఃపునోగుణకమఃనిబంధనాః॥యేనేమేనిజ్ఞా
తాస్సమ్యగుణజీవేనచిత్తజాః॥భక్తియోగేనమన్నిష్ఠమద్భావాయోపవ్యతే॥ ౩౬॥కస్మాద్దేహ
మిమంలబ్ధ్యాజ్ఞానవిజ్ఞానసంభవమ్॥గుణసంగంవినిధూయమాంభజేతవిచక్షుః॥౩౭॥నిస్సంగోమాం
భజేద్విద్వాన్ప్రసమత్తేజఃతేంద్రియః । రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయామునిః ॥ సత్త్వించాభి
జయేద్దుక్తోనైరవేత్త్యైవశాంతధీః॥౩౮॥సంపద్యతేగుణైర్ముక్తజీవోజీవంవిహాయమామ్॥౩౯॥జీవో
జీవేననిముక్తోగుణైశ్చైతద్యంభవేత్॥మయైవబ్రహ్మణాపూర్ణోహంసబహిర్నాంతరశ్చరేత్॥ ౪౦॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః, *

ఉపద్యవరిగచ్ఛంతీత్యాదినాఉక్తాదేవత్వాదిరూపా- నిష్ఠా - సత్త్వేనసతీనాస్వరూపీత్యాదినాఉక్తస్వరూపి
ఏవంసర్వోపయంభావః త్రైగుణ్యః త్రిగుణాత్మకః॥ ౩౦ ॥ సకేవలమేవ-కింతు॥ సర్వఇతి॥యావంతఃపురుషావ్యక్త
యోధి-ప్రీతాస్తేనర్వేభావాః-గుణమాయాఏవ-తత్త్వపంచదృష్టుతి॥ ౩౧॥ ఇదాసీముక్తత్రైగుణ్యస్యసంసారహే
తుత్వమనువదంస్తన్నిజ్ఞాయాన్మోక్షిత్యాహసాధేన॥సతాభి॥యేననిజ్ఞాతాః- పశ్చాదవిక్షిప్తేనభక్తియోగేనప
న్నిష్ఠస్థ- మద్భావాయమోక్షాయ- ఉపపద్యతేయోగ్యోభవతి॥ ౩౨॥ తస్మాద్వివేకినామిదమేవయ్యక్తమిత్యాహ
తస్మాదితి॥జ్ఞానవిజ్ఞానయోగ్యసంభవోయస్మై-తమిమంసరదేహం॥ ౩౩॥ భజనప్రకారమేవాహసాధేన ॥ నిస్సం
తి ॥ సత్త్వసంసేవయా ॥ శ్లో ॥ సాత్త్వికాశ్లేవసేవేతపుమాసత్త్వవిస్వయశ్చీప్రాగుక్తయా - నైరవేత్త్యైవ
పశమాత్మకేనసత్త్వేనైవ ॥ ౩౪ ॥ ఏవంచసతిమాంప్రాప్నోతీత్యాతా ॥ సంపద్యతేఇతి॥ జీవంజీవత్వకారణంలింగశే
రం॥ ౩౫॥ మాంప్రాప్తస్యనపునస్సంసారథ్యాహ॥ జీవఇతి॥ సబహిర్విషయభోగేన-నాంతరఃసత్త్వసరణేన॥ శ్లో॥ గు
క్యతామురుసంసరణప్రధామజలపుణ్యకథాకథనాభి॥ ధునుతభక్తిరనేవవేకినోసహిపునస్సులభంజనురీదృశం॥ ౩౬
ఇతిభావాధాదీఏకాయాం-పంచవింశోధ్యాయద్యాఖ్యా,

శ్లోషడ్వింశేయోగవిక్లాయావిఘాతోద్బుద్ధస్తతః సాధుసంగేనతన్నిష్ఠాపరాకాష్ఠేచివన్యోకై యోగినో యోగస
భ్రంశస్యతస్సంభవదితి సర్వభూతన్నివృత్త్యర్థమైశ్వర్యతంత్రవ్యతీర్ణో నిస్సంగమాంభజేద్విద్వాన్ప్రమత్తః తేం
త్రియథ్యుక్తం - తత్రశివతేనకాంకధయ్యోజీవన్ముక్తస్యాపి తర్హిసంగోదుర్వాస ఇత్యనర్థస్సన్విచిత్యాకం
క్యోక్తానువాదపూర్వకంపరిహరణసాధాద్యాభ్యాం మల్లక్షణమితి మల్లక్షణంతుత్సహంలక్ష్యతేయోగిం-మం
కాయంసరదేహంలభ్యా-మధమేకాభక్తిలక్షణోత్సాహ-అత్సంతుల్యస్వేచనియత్ప్రత్యేనస్థిత-పరమానందాప
మాత్మానంమాంసముచైతినయ్యక్వాప్రేక్ష్యతి ॥౧॥ నచైవంభూతస్యవిషయసంగోనామాస్తీత్యాహ ॥ గుణమయ్యేతి ॥ గు
ణమయూయాజీవయోగినోజీవోపాధిప్రయావిముక్తః- గుణేషువతకమానోపితైవకయ్యభ్యతే సంకలప్రాప్నోతి అత్ర
హేతు-అవస్తుభి-నన్వరచుభిరకస్యేయ్యజమానాద్యశ్చ తేత్రత్రాహ ॥ అవస్తుత్వేనకస్యమానేషు-అపిభావసంగం
వక్షయేదిత్యాహ-సంగమితి అసతాంలక్షణమాహ ॥ శిశ్నోదరంతకయ-తీతిశిశ్నోదరత్యచ-తేషాం-కవచిత్యదాచి
వ-అస్తాంతావగ్భవనానాంసంగః-కింతు-తస్యైకస్యాస్యనుగోఅనువతీ-అంధమనుగచ్ఛత్యయోంధస్తస్యతి ॥౨॥ అ
త్రేతిహాసమాహ-విభజితి ॥ విభజ్యురవాః-సంప్రూతోచక్రవర్తి-బృహచ్చగ్రహణీకర్మస్యసః-ఉర్వశీవిరహాత్ ప్రస
మంనువ్యక్-పశ్చాత్ కురుక్షేత్రేతాంవృష్టానమాగమ్యగంధర్వ-తేనాగ్నినాదేవాన్వృష్టానునూర్వశీలకంప్రా
భగవాన్ ॥ మల్లక్షణమంకాయంలభ్యామధ్యకృతీతః ॥ అనందంపరమాత్మానమాత్మ్యంసముపైతి
మాం ॥ ౧ ॥ గుణమయ్యాజీవయోగ్యావిముక్తజ్ఞానస్థయా ॥ గుణేషుమాయామాత్రేషుపృథ్వీమానేషు
వస్తుభువతకమానోపివపుమాన్యజ్యతేవస్తుభుజ్జై ॥ ౨ ॥ సంగ-సకర్మాసతాంశిశ్నోదరత్యచాంక్య
చిత్ర ॥ తస్యానుగస్తమస్యంధేవతత్సంధానుగాంధవత్ ॥ ౩ ॥ విశ్వమాజిమాంగాధానుగాయతబృ
హచ్చగ్రహాః ॥ ఉపశీవిరహాన్మహ్యన్నిర్విణ్ణశ్శిశ్నోకసంయమే ॥ ౪ ॥ త్యక్త్వాత్మానం ప్రజంతీతాం
నగ్నఉన్మత్తనన్నృపః ॥ విలపన్నన్వగాజ్ఞాయే ఘోరేతిష్ఠతివిగ్భ ॥ ౫ ॥ కామానత్పృథునూషకశ్చుల్లకా
న్యర్హయామినిః ॥ నవేదయాంతీర్నాయాంతిరూర్వశ్యాకృష్టచేతనః ॥ ౬ ॥ విభజి ॥ అహోమేమోహవిస్తా
రః ॥ కామకల్పలచేతనః ॥ దేవ్యాగృహీతకంఠస్యనాయః ॥ ఖండాశమేస్మృతాః ॥ ౭ ॥ నాహంవేదాభినిము
క్తస్సూర్యోవాభ్యుదితోముయాముషితోవక్షపూగానాంబతాహః ॥ గతాన్యత ॥ అహోమకత్త్యసం
మోహాయేనాత్మాయాషితాకృతః ॥ క్రీడామృగశ్చక్రవర్తికంఠరదేవశిఖామణిః ॥ ౮ ॥ సవరిచ్ఛదమా
త్మానంహిత్యాత్మణమివేశ్వరమ్ ॥ యాంతీంస్త్రియంచాన్వగమంనగ్నఉన్మత్తవద్రుదః ॥ ౧౦ ॥ కుతస్త
స్యానుభావస్సాన్వితేజశ్శిత్యమేవనా ॥ యోగ్యచ్ఛంస్త్రియంయాంతీంభరవత్పదతాడితః ॥ ౧౧ ॥ కిం
విద్యయాకింతపసాకింత్యాగేనప్రతేనవా ॥ కింవిక్తైనమానేన స్త్రీర్భగ్యమనోహృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ స్యా
ప్య- శోకసంయమేశోకాపకమేనతి - తతోన్విష్ణోస్సన్నిమాంగాధామగాయతేతేనవమస్కంధానుసారేణ ప్రవృత్తం ॥
౪ ॥ తస్యప్రాకృతీమోహవద్ధామాహ ॥ త్యక్తేతి ॥ అత్మానంరాజాంత్యక్త్వా- అధవాశయామాత్మానత్వ
క్త్యాప్రజంతీమన్వగాత్-నిమగ్నరిప్యే ఘోరేతిష్ఠేతి ॥ ౫ ॥ అసౌజాయేమనసాత్మ్యే ఘోరే వచాంసిమిక్రాశ్యోవా
వహేమ-ననామంత్రాలనుదితానపతేమయస్కంఠంపరతరేచనాహన్నిత్యేచంమంత్రైర్విలపక ॥ ౬ ॥ వైకల్యేకారణ
మాహ ॥ కామానితి ॥ వక్షాణాయామినిఃరాత్రీ- యాంతీఃఅపయాంతీఃఅయాంతీఃఅగామినిః- ఆకృష్టాచేతనాయస్య
సః ॥ ౬ ॥ తస్యగంధర్వలోకంప్రాప్తస్యబహుకాలమూర్వశీసంభోగానంతరంనిర్విణ్ణస్య గాధామాహృష్టదశభిః-తత్రా
ప్తభిరనుతాపఃప్రపంచ్యతే ॥ అహోఇతి ॥ యతోమేమయా- ఇమేఅహోరాత్రయాపాయఃఖండాః సస్మృతాః ॥ ౭ ॥
తదేవాహ ॥ నేతి ॥ అభినిముక్తమయిరమమాణేలస్తంగతః ॥ అభ్యుదితోవాసూర్యఇతి - అముయాఉపశాశ్యవంచితః-
బతేతిభేదే- ఉతలపి- వక్షపూగానామసిగతాన్యహః ॥ నవేదేతి ॥ ౮ ॥ అహోఇతి ॥ యేనసంమోహేన- అత్మాదేహః
క్రీడామృగవత్అధీనః ॥ ౯ ॥ సనుప్రణయకుపితాయాః అనునయాధామధీనతాయుక్తైవ- సత్యం - సత్వత్రతదస్తీత్యా
హ ॥ సవరిచ్ఛదమితి ॥ సవరిచ్ఛదంరాజ్యాదిసహితం- ఈశ్వరంచక్రవర్తినం- తృణమవత్సక్త్యాయాంతీమపిఅన్వగమం
నుగతోన్మి ॥ ౧౦ ॥ కిం-మమప్రభావాద్యధిమానోవృద్ధైవేత్యాహ ॥ కుతఇతి ॥ కుతస్తస్యమేతేజోబలం - ఖరోయథాపాద
తాడితోపిభీమనుగచ్ఛతివత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏవంభూతస్యనర్వంసాధనంవ్యథకమిత్యాహ ॥ కిమితిత్యాగేనన్నాన్యసేన - వివి

క్రైవకాంతసేవయా. మానేనవాక్షియమేన॥౧౨॥అనుతప్తస్సౌత్యానంనిదతివాభ్యాం॥స్వాధాన్యేతి॥ అకోవిషమ
 జ్ఞాతారం-గోఖరవత్-శారిపఖరఃవేతి॥౧౩॥ సేవతఃకృతి॥ అధరాసమసేవమానస్య-ఆత్మభూమచసేపునఃపునరుచ్ఛవన్॥
 ౧౪॥ ఏవమప్తభిర్నిద్యేవోనిరూపితః-ఇదానీంతస్యవివేకమాహదశభిః॥ పుంశ్చత్యతి॥ అయంభావః-యజ్ఞైర్దేవాని
 స్త్వాదుఃఖమేవప్రాప్తస్తి-అతఃపరమేశ్వరమేవదశేయమితి॥ ౧౫॥ పరమేశ్వరప్రసాదంవినాజేవైరుపదిష్టాదపివేదవా
 క్యాన్తోసాననివతకౌత్యహా॥ బోధితస్యేతి॥ దేవ్యాఊర్వశ్యానూక్తవాక్యేనయథాధావచనేన॥ శ్రుం పురూర
 వోమామృథామూప్రతప్తోమాత్యాచ్యకానోఅతివాసఉత్త- నవైస్త్రిశానిసఖ్యానిసలిసాలావృకాణాంహృదయా
 నిచైతాఃకృత్యనేన॥౧౬॥ పూర్వంశ్లో॥ పుంశ్చల్యావహృతంచిత్రమిత్స్యదినా-తస్మాత్సకారోనుస్మృతః-ఇదానీమ
 మైవాయమపరాధకృత్యాహాకిమితి॥సఃఅస్తాకంకామిచాం-ఏతయాకిమపకృతం-నకించివపి-తద్వత్-యథారజ్ఞాన్వయా
 పావిదుషోరజ్ఞాద్రఘ్నఃపుంసఃతస్యా నృకల్పనమాఖద్యతఃరజ్ఞాదికమపకృతం-నకిమపి-తద్వత్-యద్యస్తాద్దోహమే
 వంభూతఃసపవాజితేంద్రియత్వాదపరాధీత్యః॥౧౭॥ననుతథాపిసైవసౌగంధ్యప్రమాదిగుణైఃసమైహమామూలమిత్యా
 శంక్యతేపిన్వపరికల్పితావేత్యాహచతుర్భిః॥ క్వేతి॥ మలీమసఃఅతిమలిసః-సుమనసాఽఽనుమానామవగంధసాకుమా
 ర్యాది-సౌమనస్యశోభనమనోభావోవా॥౧౮॥ మమత్వమపితన్తీకపరికల్పితమేవేత్యాహ॥ పిత్రోరితి॥ పిత్రోఃకిం

ధకస్వాకోవిదంధిజ్ఞాంముఖంపండితమానినమ్ । యోహమీశ్వరతాంప్రాప్యస్త్రీభిరోఽఖరవజ్జ
 తః॥౧౩॥ సేవతోవషకపూగాన్మేఊర్వశ్యాఅధరాసవమ్ । నతృప్యత్యాత్మభూకామోనహ్నిరాహు
 తిభిర్యథా॥౧౪॥ పుంశ్చల్యావహృతంచిత్రంకోన్యన్యోమోచితంప్రభుః । ఆత్మారామేశ్వరమృతేభగ
 వంతమధోక్షజమ్॥౧౫॥బోధితస్యాపిదైవ్యామేనూక్తవాక్యేనదుమతేః । మనోగతోమహామోహో
 నాపయాత్యజితాత్మనః॥౧౬॥ కిమేతయానోపకృతంరజ్ఞావాసవఃచేతసః । ద్రఘ్నస్వయాపావిదుషో
 యోహంయదజితేంద్రియః॥౧౭॥కావ్యయంమలీమసఃకాయోవౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోశుచిః । క్వగుణాస్సా
 మనస్యాద్యాహ్యధ్యానోవిద్యయాకృతః॥ ౧౮॥ పిత్రోఃకింస్వన్నుభార్యాయాస్సామినోగ్నే శ్వప్
 గృధ్రదూఃకిమోత్సనకింసుహృదామితియోవావసీయతే॥ ౧౯॥తస్మిన్కళేవరేమేధ్యతుచ్చనిపైవిష
 జ్జతేఅహోసుభద్రంసునసంసుస్థితంచముఖంస్త్రీయః॥ ౨౦॥ త్వజ్ఞాంసరుధిరస్నాయుమేవోమజ్ఞాసి
 సంహతౌ । విహ్లాత్రపూయేరమతాంక్రిమిణాంకియదంతరమ్॥ ౨౧॥ తథాపినోపషజ్జేతస్త్రీషుస్త్రిణే
 షుదాథకవిత్ । విషయేంద్రియసంయోగాన్తనఃకృత్యతినాశ్యథా॥౨౨॥అన్యష్టాదశ్రుతాద్భావాన్మభా
 వఉపజాయతే । అసంప్రయుంజతఃప్రాణాశ్శామ్యతిస్తీమితంమనః॥ ౨౩॥ తస్మాత్సంగోనకేతవ్యఃస్త్రీ
 షుస్త్రిణేషుచేంద్రియైఃవిదుషామవ్యవిప్రబ్ధషడ్వ్యఃకిముమాదృశామ్॥ ౨౪॥ శ్రీస్త్రీష్టః॥ఏవంప్రగాయ
 న్నృపదేవదేవస్సఊపకళిలోకమథోవిహాయ । ఆత్మానమాన్తస్యవగమ్యమాంనై ఉపారమత్జ్ఞాసవి
 ఘాతమోహః॥ ౨౫॥ తతోదుస్సంగముత్సృజ్యనత్సనజ్జేతబుద్ధిమాః । సంతపితస్య బిందంతిమనో

స్వకాయః- జనకత్వాత్-నువితరై- భార్యాయావాభోగప్రదత్వాత్ - అత్రానుపయుక్తమప్రేత స్నాన్యయతుల్య
 త్యాదుక్తం- స్వామినోవా-అధీనత్వాత్-ఆగ్నేర్వా-అంత్యేష్టాంతదాహుతిత్వాత్-శ్వగృధ్రయోర్వా-భక్ష్యత్వా
 త్కింవాత్సనః-తత్ర-ప్రతకుభానుభభాగిత్యాత్-కింహసుహృదాం-ఉపకారిత్వాత్-ఏవంయోననిచ్చయతే॥౧౯॥ తస్మి
 న్నితిరుచ్ఛాక్రిమివిట్భస్మలక్షణానిష్ఠాఅంతోయస్యతస్మిన్-కళేవరేకాయే- విషజ్జతేన్ద్రీయత్యేవస్మిన్తాతే-మూఢాః
 తిశేషః-విషంగమేవాహాఅహోఽగ్నిః॥ సునసంశోభననాసికం॥ ౨౦॥ అతోగుణబుద్ధ్యారమమాణామాయత్యశాంక్రిమిస
 నూఃకృత్యాహాత్వగితి॥త్వగాదిసంహతౌతత్సంఘాతేదేహే-విహ్లాత్రాదిసంహతౌ-రమతాంక్రిమిణాంచ॥ ౨౧॥ తథేతి॥
 యద్యప్రేనంభీభత్సితాస్త్రీయః-తథాపి-నోవిషజ్జేతఅవహాకనాదినాసిసంగంసకుర్యాత్-అధఃపద్మినేకీ-అత్రహే
 నువిషయేతి॥౨౨॥సనుక్వదిచ్చిమిలితనయనాదేరపిమనఃకోభోద్యత్యతే-సత్యం-సోపిపూర్వదర్శనాదికంవినాసభవతి
 త్యాహ॥అదృష్టాదితి॥భావాత్-పదాధాత్-భావోమనఃకోభః-అతః-ప్రాణాఃఇంద్రియాః-అసంప్రయుంజతనియ
 చ్చతః-స్తీమితంనిశ్చలంసత్॥ ౨౩॥ తస్మాదితి॥ఇంద్రియైఃకృత్వాఅవిప్రబ్ధఃఅవిశ్వసనీయః-మూఢఃఅవిషేకనాం॥

అరఃఫలితమాహద్వాభ్యాంఏవమితిన్యచేషుదేవేషుచదీవ్యతీతధా॥౨౫॥తతః॥ ఉక్తిభిహితోపక్షేరేతితిథికాచేవ
తాదినంగాదపిసత్సంశ్రేయోనితిదశయతి॥ ౨౬॥ సతాంలక్షణమాహ॥సంతఃకలివిశేషజాప్తుకస్యయథేష్టంహేతు
హేతుమద్భావః॥౨౭॥నచతేషాపదేశాపేక్షా-అఃతుకేవలంతత్సన్నిధౌరేవతారయతీత్యాహ-సప్తభిఃతేస్వితి॥ ౨౮॥
తాఃకలిశ్రవణాదిభిరేవమత్పరాశ్రద్ధధానాశ్చసంతః-భక్తింవిందితి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యథేతే॥ విభావసుమగ్నింసూర్యం
వాసేవమాసస్య-అప్యేతినశ్యతి-తథాకర్మాదిజాడ్యం-ఆగామిసంసారభయంతన్నూలమజ్ఞానంచ- నశ్యతీత్యర్థః॥
౩౧॥నిమజ్జ్యేతినిమజ్జ్యోన్యస్తజ్జతాండచ్చావచయోనీగచ్ఛతాం-పరమాయణంపరమాశ్రయః॥౩౨॥కించ॥ అన్నమితి॥
యథాఅన్నమేవప్రాణేనాంప్రాణోజీవనం- అహమేవయథాశరణం- ధర్మఃఏవయథాప్రేత్యపరలోకేష్టం - తథా
సంతపవలన్మూత్సంసారపాతాద్భిభ్యతఃపుంసః-ఆరణంశరణం॥ ౩౩॥కించ॥ సంతఃకలి॥ సంతఃచక్షూంషిసగుణనిగుణా
జ్ఞానానిదిశంతే-అరః-పునస్సమ్యగుణితోపిబహిస్తదప్యేకమేవచక్షురిత్యర్థః॥ ౩౪॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి॥
వైరసేనఃకలితీ ॥ సుద్యమ్నభావేనోమావనంప్రవిప్లస్యవీరసేనా శ్రీభావంప్రాప్తాయస్యతస్య శ్రీభావంప్రాప్త

వ్యాసంగముక్తిః॥౨౬॥సంతో2సపేక్షామచ్చిత్రాప్రశాంతాస్సమదశిణఃనిర్మమానిరహంకారాని
ద్వైకంద్వైవిప్లవిగ్రహః॥ ౨౭ ॥ తేషునిత్యంమహాభాగమహాభాగేషుమతః-థాః॥ సంభవంతిహితా
న్యజాంజుషతాంప్రపురంత్యఘమ్॥౨౮॥తాయేశ్వర్యంతిగాయంతిహ్యనుమోదంతిచాన్యతా॥ మత్ప
రాశ్రద్ధధానాశ్చభక్తింవిందితీతేమయి॥౨౯॥ భక్తింలబ్ధవతసాన్యోకిమన్యదవశిష్యతేమయ్యనంత
గుణేబ్రహ్మణ్యానందానుభవాత్సన్ని॥౩౦॥యథోపశ్రయమాణస్యభగవంతంవిభావసుమిశీతంభయంత
మోష్యేతిసాఘానంసేవతస్తథా॥౩౧॥ నిమజ్జ్యోన్యస్తజ్జతాంఘోరేభవాన్ధాపరమాయణమ్॥ సంతో
బ్రహ్మవిదశ్శాంతానాదృశేవాపుమజ్జతామ్॥ ౩౨॥ అన్నంహిప్రాణేనాంప్రాణితాతానాంశరణం
త్యహమ్దమోవిత్తంపుణాంప్రేత్యసంతోన్నాద్భిభ్యతోరణమ్॥ ౩౩॥ సంతోదిశంతిచక్షూంషిబహి
రర్కస్సముత్థితః । దేవతాబాంధవాస్సంతస్సంతితత్సాహమేవచ॥ ౩౪॥వైరసేనస్తతోష్యేవమూవ
శ్యాలోకసిస్పృహఃముక్తసంగోమహిమేతామాత్మారామశ్చరాచరః॥౩౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకా
దశస్కంధే - షడ్వింశోధ్యాయః. *

శ్రీఉద్ధవః॥ క్రియాయోగంసమాచక్ష్యభవదారాధనంప్రభో॥ యస్మాద్యేత్వాంయథార్చితసాత్త్వ
తాస్సాత్త్వతపఃభాగం॥ ఏతద్వరంతిమునయోముహుర్నిశ్చేయసంస్మణామ్॥నారదోభగవాన్వా
సఆచార్యోంగిరసస్సుతః॥౬॥ నిస్సృతంత్యన్ముఖాంభోజాద్యధాహాభగవానజఃపుత్రేభ్యోభృగుముఖ్యే
భ్యోదేవైవచభగవాన్భవః॥ ౩॥ ఏతద్వైసర్వవణానామాశ్రమాణాంచసంతుతమ్ । శ్రేయసాము
త్తమంమన్యేస్త్రీశూద్రాణాంచమానద॥౪॥ ఏతత్కమలపత్రాక్షకర్మబంధవిమోచనమ్॥భక్తాయచా
నురక్తాయబ్రూహివిశ్వేశ్వరేశ్వర॥౫॥ శ్రీభగవాన్॥సహ్యాంతోసంతపారస్యకమకాండస్యచోద్ధవ॥

సంక్షిప్తవర్ణణాయమ్యామియథాపదనుపూర్వశః॥౬॥ వైదికస్తాంత్రికమిత్రేకలిమేఃప్రిహోమభిః । శ్రీ
స్యపుత్రోవైరసేనఃపురూరవాః-ఏవముక్తప్రకారేణోర్వశ్యాలోకాత్థానాదవలోకనాద్వానిస్సృహః-తతోపితత్సం
గావపిహేతోముక్తసంగస్సక-ఆత్మారామోభూత్వా-యథేచ్ఛంచచారేతి॥ ౩౫॥ ఇతిభావాధికాదీపికాయాం-ష
డ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ సప్తవింశేక్రియాయోగస్సద్భిచ్చితప్రసాదకః । సర్వకామాప్తిహేతుశ్చసాంగఃప్రొక్తస్సమాసతః॥ రాగాద్వా
కులచిత్తానాంకుతోసంగాదినంభవః॥ఇతికృష్ణార్చనంభద్రమనుస్మృత్యానుపుచ్ఛతి॥ క్రియాయోగమితి॥ భవదారాధ
నరూపం-యస్మాదితికారణాధిస్తానాదిప్రశ్నః-సర్వకారకాణాంనిమిత్తస్యవిశిష్టత్వాత్ - యథేతికస్మిన్నధిష్ఠానాకా
నేనప్రకారేణేతిప్రశ్నః-యేలధికారిణఃసాత్త్వతాఃభక్తాః॥౧॥అస్యపునర్విశేషతఃప్రశ్నైకారణమాహవత్సభి॥ఏతదితి॥
ఏతద్వైదర్శనంపరంనిశ్రేయసకరంపదంతి-అంగిరసస్సుతోబృహస్పతిః॥ ౨॥నిస్సృతఃకలినిస్సృతంత్యయోపదిష్టుయిత్య
ర్థః-దేవైర్గర్వయై॥౩॥ ఏతదితి॥సర్వవణానాంత్రైవణికానాం॥౪॥ ఏతదితి॥ విశ్వేశ్వరాయతేమామీశ్వర ॥
౫॥నేతి॥కమకాండస్యపూజావిధానస్య-నాస్త్యంతోగ్రంథతఃపారంచానుష్ఠానతోయస్యతస్య॥౬॥వైదికఃకలి॥ వైదిక

ఏవమంత్రోవైదికాన్యేవాంగానిచయస్మిన్పురుషనూక్తాదౌనవైదికః- ఏవంతాంత్రికోఽపి-మిశ్రోష్టాక్షరాదిఃమఖఃపూ
జా ॥ ౭॥ యదాత్రైవణికోయజేతతదావిశేషమాహ॥ యథేతి॥ యథాగభాష్టమైకాదశద్వావశాద్వాదికా లే-స్వనిగ
మేనస్వాధికారప్రవృత్తైనవేదేనఉక్తం-ద్విజత్వంఉపనయనం॥౮॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాంప్రతిమాదా॥ ౯॥ పూ
వ-మితి॥ స్నానవిశేషమాహ-ఉభయైర్ద్విజైస్తాంత్రికైశ్చమంత్రైః॥ ౧౦॥ కించ॥ సంధ్యేతి ॥ సంధ్యోపాసనాదీనక
మాణి-ఆచోదితానిసాకల్యేనవిహితానియస్యతాని-తైస్సహమేపూజాంకుర్యాత్-సతుతానిపరిత్యజేదిత్యర్థః- స
మ్యక్పరమేశ్వరవిషయఏవసంకల్పోయస్యశ్రద్ధాభూతస్య- కర్మసావనీంకర్మనిర్మాణం॥ ౧౧॥ అంభేదానా
హసాధేన॥ శైలితి॥ శైలిశిలామయితాపీనువణాదిమయీ- లేప్యామృచ్ఛందనాదిమయీ-హృదిపూజాయాక
మనోమయీ- ప్రకషేణతిష్ఠత్యస్యామితి॥ ప్రతిష్ఠాప్రతిమైవ- జీవస్యభగవతోమందిరం - యద్వా - ప్రతిష్ఠయాం
భాగ్యాసేనభగవత్సందిరంభవతితి॥ ౧౨॥ ప్రతిమాభేదేవిశేషమాహసాధేన॥ ఉద్వాసేతి॥ ఉద్వాసోవిసహనం-అస్తి
రాయామచక్షానేవికల్పః- సాగ్రామేనకుర్యాత్ సైకతాయాంకుర్యాత్ అన్యత్రకుర్యాద్వాసవేతి - అవిలేప్యాయాం
మృణ్మయిలేఖ్యైతిక్తాయాం- అన్యత్రవిలేప్యాయాంచలేఖ్యాయాంచపరిమార్జనమేవ॥౧౩॥ ఇవానీంసకామనిష్కా
మభేదేనవిశేషమాహ॥ రైవైతితి॥ ప్రకషేణసిద్ధిఃసుశోభనైఃఅమాయినః॥ నిష్కామస్యభక్తస్యతుయథాలభ్యే
యాణామిస్సితేనైవవిధిసామాంసమర్చయేత్ ॥ ౭॥ యథాస్వనిగమేసోక్తంద్విజత్వప్రాప్త్యపూరు

షః॥ యథాయజేతమాంభక్త్యాశ్రద్ధయాతన్నిబోధమే॥౮॥ అర్చాయాంస్థండిలేగ్నవాసూర్యేప్రుహృ
దివాద్విజే॥ ద్రవ్యేణభక్తియతోచేత్స్వగురునూమమాయయా॥౯॥ పూర్వంస్నానంప్రకుర్వితశ్చాతి
దంతోంగశుద్ధయే॥ ఉభయైరపిచస్నానంమంత్రైఃపుష్కరైహతాదిభిః॥౧౦॥ సంధ్యోపాస్యాదికమా
ణివేదేనాచోదితానిమేపూజాంతైఃకల్పయేత్సమ్యక్సంకల్పకర్మాపవనీమ్॥౧౧॥ శైలిదారుమయితా
పీలేప్యాలేఖ్యాచపైకతీమనోమయీమణిమయీప్రతిమాష్టవిధాన్మృతా॥ చలాచలేతిద్వివిధాప్రతి
ష్ఠాజీవమందిరమ్॥౧౨॥ ఉద్వాసావాహనేనస్తస్మిరాయాముద్గవార్చనైః । అస్థిరాయాంవికల్పస్యాశ్చ
స్థండిలేతుభవేద్ద్యయమ్ ॥ స్నానంత్యవిలేప్యా యామన్యత్రపరిమాజ్ఞానమ్ ॥ ౧౩ ॥ రైవైస్సై
ద్వైర్భుద్భాగఃప్రతిమాదిష్టమాయినః॥ భక్తస్యతుయథాలభ్యేర్మృదిభావేనచైకహి॥౧౪॥ స్నానాం
కిరణ-క్రేష్ణచర్చాయామేవతాదృశస్థండిలేతత్త్వవిన్యాసోహ్మోవాఙ్మృతంహవిః ॥ సూర్యోచాన్య
హాణంప్రేష్టంసలిలేనలిలాదిభిః॥౧౫॥ శ్రద్ధయోషహృతంశ్రేష్ఠమమభక్తేనవార్యపి॥ గంధోధూపస్స
మనసోదీపోన్నాద్యంచకేపునః॥ ౧౬॥ శుచిస్సంభృతసంభాఃప్రాగ్భక్షకల్పితాఃసః॥ ఆసీనఃప్రాగు
దగ్భ్యర్చైదర్చాయాంత్యకసమ్ముఖః॥ ౧౭॥ కృతన్యాసకృతన్యాసాంమదర్పంపాణినావ్యజేత ॥ కల
శంప్రోక్షణీయంచయథావదుపపాదయేత్ ॥ ౧౮ ॥ తదద్విదేవయజనంప్రవ్యాఖ్యాత్వానమేవచ ।

త్రచందనాదినలభ్యతేత్రహృదిభావేనభావనయా- యద్వా- హృదిచేప్రద్యాగోతదాభాసేనమనోహంసైక్రవై
రిత్యర్థః॥ ౧౮ ॥ అధిష్ఠానభేదేనప్రధానోపచారానాహసాధేన॥ స్నానేతి॥ తత్త్వవిన్యాసోయథాస్థానమంగప్రధా
నదేవతానాంతత్త్వంత్రైస్థాపనం-అభ్యవహాణంఉపస్థానాభ్యాది- సలిలాదిభిస్తర్పణాదిసాయజనం॥౧౯॥ సర్వత్ర
సాధారణమాహ॥ శ్రద్ధయేతి॥ ౧౬॥ ఏవమధికారాదివ్యవస్థాముక్త్యాఇదావీంపూజాప్రకారమాహ॥ శుచిరితి॥ సంభృ
తాఃసంభారాఃపూజాసాధనానియేనసః-ప్రాగైవదైశ్రేణ-యద్వాప్రాగేవసంభృతసంభారస్సన్నాసీనః- సత్త్వా
సీనస్సకపశ్చాత్తత్త్వంభారాధానంవారంవారముత్తిష్ఠేదిత్యర్థః- ప్రాజ్ఞుభిఃకష్టభోవాఆసీనః- అర్చయంతి
స్థిరాయాంసంముఖఃఅర్చభిముఖఉపవిష్టస్య॥ ౧౭ ॥ కృతన్యాసకృతి ॥ అనంతరంగుర్యాఃపంపసాగ్రపూర్వకయ
థోపదేశంస్వస్మిన్కృతన్యాసః-కృతోములమంత్రన్యాసోయస్యాంతామమార్చా- ఆమృతేతన్నిర్మల్యాపకర్షణా
దిసాశోధయేత్-కలశంపూణకంభం- ప్రోక్షణీయంప్రోక్షణాథోదకపాత్రంచ - ఉపసాదయేచ్ఛందనపుష్పాదిభి
స్సంస్కర్యాత్ ॥ ౧౮॥ తదితి॥ తదద్విఃప్రోక్షణీయాద్భిః-దేవయజనందేవపూజాస్థానం- పాద్యాదిత్యర్థఃప్రోక్షణీయాత్రాణి
కలశోదకైఃపూరితానితైస్సైక్రవైస్సాధయేత్-అత్రపాద్యాదిప్రవ్యాణి ॥ శ్లో ॥ పాద్యైశ్చానకదూర్వావిష్ణు
క్రాంతాదిరిష్యతే- అఘ్నేతమ్ ॥ శ్లో ॥ గంధపుష్పాక్షతయవకుశాత్రిలంఘ్నపాః ॥ దూర్వాచేతిక్రమాదిఘ్నక

స్రవ్యాష్టకముదీరితమ్-ఆచమనీయకేతుః|| శ్లో|| జాతీలవంగతక్ష్మలైమతమాచమనీయకమితి|| ౧౯|| పాద్యేతి|| తానిచత్రీ
ణిపాత్రాణియథాక్రమంహృదయాదిమంత్రైర్గాఢయత్రాచసర్వాణ్యభిమంత్రయేత్ || ౨౦ || సింఢేవ్యతి || తదనం
తరం-సింఢేదేహే-వాయ్వగ్నిసంశుద్ధతీక్ష్ణగతేనవాయునాశోషితే- ఆధారగతేనాగ్నినాదగ్ధేపునర్గలాటస్థచంద్ర
మండలామృతస్థావేనామృతమయేజాతేతస్మిన్- హృత్పద్మస్థాంపరాంశ్రేస్తాంజీవకశాంశ్రీనారాయణమూర్తికంధ్యా
యేత్ . కథంభూతాం- నాదాంతేస్త్విభావితాంప్రణవస్యఅకారోకారమకారబిందునాదాఃపంచాంశాఃతత్రనాదాంతే
స్త్విదై ధ్యాతాం-తథాచ|| శ్రు|| యోవేదాదాస్వరఃప్రాక్తంవేదాంతేచప్రతిస్థితః| తస్యప్రకృతీనస్యయఃపరస్సమహే
శ్వరః|| ౨౧|| తయేతి|| తయాత్మభూతయాస్త్వైవచింతితయా-అమృతమయసింఢేదేహేనాదగ్ధయాగృహమివవ్యాప్తే
సతి-తస్మిన్నేవాదామానైరుపచారైస్సంపూజ్యతస్యయస్త్వ- అచాఢిమ్యానాహసస్థాపనముద్రయాస్థాపయత్వా-
మాంప్రపూజయేత్ || ౨౨|| కథంప్రపూజయేత్తదాహద్యాభ్యాం|| వాద్యేతి || ధర్మాఢిభిర్మమాసనంకల్పయిత్వా||
౨౩|| పద్మమితి|| తత్రపద్మంచకల్పయిత్వా- ఉభాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాం-ఉభయస్థియేమహ్యంపాద్యాదీనుపచా
రాఃప్రకల్పయేదిత్యస్యయః- ఉపస్వకఃఆచమనం- అహాణమఘ్నం-ఉభయస్థియేవేదతంత్రోక్తభక్తిముక్తి
ప్రాప్తయే- అయమధః- ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యశ్రద్ధాసహసపర్యంకస్యగ్నేయాదిచతుష్కృతేషుపాదాః- అథ

ప్రాక్ష్యపాత్రాణిఃప్రీణ్యద్భిస్తైస్త్రైవైశ్చసాదయేత్ || ౧౯ || పాద్యాభ్యాంచమనీయాధకంత్రీ
ణిపాత్రాణిదేశికః| హృదాశిష్టాచశిఖయాగాయత్ర్యాచాభిమంత్రయేత్ || ౨౦ || సింఢేవాయ్వ
గ్నిసంశుద్ధేహృత్పద్మస్థాంపరాంమమ| అశ్వీంజీవకశాంధ్యాయేన్నాదాంతేస్త్విభావితామ్|| ౨౧|| త
యాత్మభూతయాసింఢేవ్యాప్తేసంపూజ్యతస్యయః | ఆహాణ్యచాఢిమ్యానాహసస్థాంపరాంప్రపూ
జయేత్|| ౨౨|| పాద్యోపస్వర్యాహాణాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేత్| ధర్మాఢిభిశ్చనవభిఃకల్పయిత్వా
సనంమమ|| ౨౩|| పద్మమద్భద్రంతత్రకణికాకాకేసరోజ్జ్వలమ్| ఉభాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాంమహ్యం
తూభయస్థియే|| ౨౪|| సుదర్శనంపంచజన్యంగదాసీమధనుహలాః| ముసలంకొస్తుభంమాలాం
శ్రీవత్సఃచానుపూజయేత్|| ౨౫|| నందంసునందంగరుడంప్రచండంచండమేవచ| మహాబలంబలంచైవకు
ముదంకుముదేక్షణం|| ౨౬|| దుర్గాంవినాయకంవ్యాసంవిష్ణుకేసరంగురూకసురాః| స్వేద్యేష్టానేవ్యా
భిముఖాఃపూజయేత్ప్రీక్షణాదిభిః|| ౨౭|| చందనోశీరకర్పూరకుంకుమాగరుహాస్త్రిఃసలిలైస్సాన్ని
పయేన్మంత్రైర్విత్వదావిభవేనతి|| ౨౮|| స్వణాఘమానువాకేనమహాపురుషవిద్యయా| పౌరుషేణ
చమాకేననామభీరాజనాదిభిః|| ౨౯|| వస్త్రాపవీతాభరణవత్రసగ్గంధలేపనైః| అలంకర్యితసప్రసేమమ
గృహ్సంహారంయథోచితమ్|| ౩౦|| పాద్యమాచమనీయంచగంధంసుమనహ్నతాః| ధూపవిహీపహార్యాణి

కూర్జావైరాగ్యాన్వైర్యాశిష్యంకస్య పూర్వాదిత్తుగాత్రాణిపర్యంత మధ్యేత్రయోగుణాఃపట్టికాః - త
త్రపూర్వాదిక్రమేణుధ్యత|| శ్లో|| విమలోత్కంఠఃపణిజ్ఞానాక్రియాయోగాత్రైవచ | ప్రజ్ఞాసత్కృతభేదానానుగ్ర
హచేతిశ్రయః|| ఏవంయథోపదేశంధర్మాఢిభిరప్తభిన్వాభిశ్చక్తిభిర్గుణైశ్చాసనంకల్పయిత్వేతి-కణికాకాయాకేస
రైగుణాఃత్రయోపరిస్థాపితైస్సమసూర్యాగ్నిమండలైశ్చోజ్జ్వలమిత్యథః|| ౨౪|| అయుథాదిపూజామాహత్రిభిః| సు
దర్శనమితి|| తత్రస్యస్తాంగమిత్యంగవరణపూజాసూచితా- ఆసనేనైవనశక్త్యావరణముక్తం- తతస్సుదర్శనాదిముస
లాంతాన్యాయుధాన్యష్టసుదిత్తు-కొస్తుభమాలాశ్రీవత్సగురసి|| ౨౫|| నందమితి|| నందాదీకపాషాదానష్టదిత్తు- గరు
డంపురతః|| ౨౬|| దుర్గామితి|| దుర్గాదీకకోదేహ-గురూన్వామతః-సురానింద్రాదిలోకపాలాఃపూర్వాదిదిత్తు- ఏవ
మేతాదేవస్యాభిముఖాఃప్రీక్షణాదిభిరఘ్నాఢిభిఃపూజయేదిత్యర్థః|| ౨౭|| పాద్యాదీనుపచారాఃప్రకల్పయేదిత్యు
క్తం-తానేవగుణవిధిభిఃప్రపంచయతిషడ్భిః|| చందనేతి|| ౨౮|| మంత్రాహహా| స్వణేతి|| స్వణాఘమానువాకః|| శ్రు||
సువణంసుమణంపరివేదవేననుత్వాది-మహాపురుషవిద్యయా|| శ్లో|| జితంతేపుండరీకాక్షనమస్తేవిశ్వభావన| నమస్తేస్తు
హృషీకేశమహాపురుషపూర్వజేతి-పౌరుషంసూక్తంసహస్రశీర్షాత్వాది-రాజనాదీని-సామాని|| శ్రు|| ఇ| స్రన్నరో
నేమథితాహంతత్రత్యస్యామృచిగితాని-ఆదిత్యేనరూపిణాదీని|| ౨౯|| వస్త్రాద్యుపచారేష్వలంకారలక్షణంగుణంవిధ
యేస్తేత్రి|| పత్రాణిఃపాదపద్మస్థలాదిషులిఖితాఃపత్రభంగ్యః-మద్భక్తశ్చైతన్నపేమయథాభవతి| ధాయథోచితమలం

కుర్వీతేభ్యః ॥ ౩౦ ॥ సర్వసాధారణం శ్రద్ధాలక్షణం గుణం విధత్తే ॥ పాగ్యమితి ॥ ౩౧ ॥ నైవేద్యనైభవలక్షణం గుణం
విధత్తే ॥ గుణేతి ॥ శఘ్న-ల్యః శ్రేణవ్యవీశేషాః పూవాః ఆపూవానాం యంతపాదీనాం సమూహః - సూవాః వ్యంజనాని-
సతివిభవభిశ్చేషః ॥ ౩౨ ॥ కాలభేదేన గుణావినశత్తే ॥ అభ్యంతరేతి ॥ అభిషేచనం పంచామృతాదిన్నపనం - అన్నాద్యేతి
న్నంభోజ్యం ఆద్యంభక్ష్యం - పర్యణ్యకాదశ్యాదా - అన్యహం ప్రత్యహం వావిభవేన తీతి ॥ ౩౩ ॥ ఫలభూయస్త్యాన్వినోగ్నావ
పిషూజాప్రకారమాహ ॥ విధినేతి ॥ విధినా స్వగృహోక్తవిధానేన - మేఖలాదిభిరుపలక్షితే - విహితేనిమిత్ - తదుక్తం
శ్లో ॥ విస్తారోద్ఘాతయత స్త్రిస్తోమేఖలాశ్చ తురంగుళాః ॥ మాస్తమాత్రోభవేద్యతాస్సయోనివేదకాతథేత్యాది - ఉదితం
ప్రజ్వలితం - అగ్నిం పరితః సమూహేత్ ఏకత్రమేకయేత్ ॥ ౩౪ ॥ పరిస్తీర్యేతి ॥ దధేః పరిస్తీర్యవర్జ్యతే - పరితః ప్రోక్ష
యేత్ - అన్యాధాయ అన్యాధానసంజ్ఞికం వ్యాహృతిభిః సమిత్ర్యతే పాదిరూపం కర్మకృత్వా - అగ్నేరుత్తరతాద్రవ్యాణి
హోమోపయోగీన్యాసాద్యసాధాయ ॥ ప్రోక్షణ్యప్రోక్షణీపాత్రోదకేన ప్రోక్ష్య - అగ్నౌ మూంధ్యాయేత్ ॥ ౩౫ ॥ తప్తేతి
శంఖాదిభిరసంతఃశోభమానాశ్చ త్వారోభజాయస్యతం ॥ ౩౬ ॥ స్ఫురదితి ॥ స్ఫురంతి కిరీటాదీని యస్యతం ॥ ౩౭ ॥ ధ్యాయ
న్నితి ॥ హవిషాఘ్నతేన అభిఘ్నతాని సస్సిక్తాని - దాదూణిశుష్క - సమిధః - ప్రాస్యప్రక్షిప్యతఘ్నాంతత్సంజ్ఞాకాయాగ్నా - ఏ
వమాజ్యభాగావదత్యాతదథావహతీర్థైశ్చేత్యధః - తత్రాఘ్నాంతప్రజాపతయేస్వాహేంద్రాయస్వాహేతిహో

దద్యాన్తే శ్రేదయాచక్షః ॥ ౩౮ ॥ గుడపాయససపీఠం పిశ్చేషు - ల్యాల్యపూపమోదకాః ॥ సంయావదధిసూ
పాంశ్చైవేద్యం సతికల్పయేత్ ॥ ౩౯ ॥ అభ్యంగోన్యదక్షనాదశశాదంతధానాభిషేచనమ్ ॥ అన్నాద్యగీత
స్యత్రానిషర్యణీన్యూతాన్యహమ్ ॥ ౪౦ ॥ విధినా విహితేకుండే మేఖలావర్తవేదిభిః ॥ అగ్నిమాదాయ పరిత
స్సమూహేత్వాణి నోదితమ్ ॥ ౪౧ ॥ పరిస్తీర్యానపర్యతేదన్యాధాయ ధావిధి ॥ ప్రోక్షణ్యసాద్యప్ర
వ్యాణిప్రోక్ష్యగ్నావావహేతిమామ్ ॥ ౪౨ ॥ తప్తజాంబూనదిప్రఖ్యం శంఖచక్రగదాంబుజైః ॥ లసచ్చ
తుర్జుజంశాంతం పద్మకింజల్కవాసనమ్ ॥ ౪౩ ॥ స్ఫురత్కిరీటకటకటినామ్రాసరాంగదమ్ ॥ శ్రీవత్సవక్ష
సంభాషితౌ స్మృభంవనమాలినమ్ ॥ ౪౪ ॥ ధ్యాయన్యామచ్యూదాదూణిహవిషాభిఘ్నతానిచ ॥ ప్రాస్యా
జ్యభాగావహతాదత్యాచాజ్యపుతంహవిః ॥ ౪౫ ॥ జాహుయాన్యూలమంత్రేణాపేదశర్వావదానతః ॥ ధ
ర్మాదిభ్యోయథాన్యాయ్యం మంత్రేన్స్విష్టకృతంబుధః ॥ ౪౬ ॥ అభ్యర్చ్యభనమస్మృత్యపార్షదేభ్యోబ
లిహారేత్ ॥ మూలమత్రంజపిస్త్ర్యహస్తస్మరన్నారాయణాత్మకమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఉత్పాదమనముచ్చేషం విష్వ
క్సేనాయకల్పయేత్ ॥ ముఖవాసం సురభిమత్తాంబూలాగ్రమథాగ్నయేత్ ॥ ౪౮ ॥ ఉపగాయగృణన్ను
త్పాకర్త్యాభినయన్యమమత్కథాశ్రావయత్ శృణ్వత్ముహూర్తం క్షుణ్ణికోభవేత్ ॥ ౪౯ ॥ సప్తైరు
చ్చాపచైస్త్రైః పారాజైః ప్రాక్యతైః పిస్తుత్వాప్రసీదధగవన్నితి వందేతదండవత్ ॥ ౫౦ ॥ భిరోమత్పా
దయోక్త్యా బాహుభ్యాంచపరస్పరమ్ ॥ ప్రపన్నం హవిమామితాశభితం మృత్యుగృహగ్లాత్ ॥ ౫౧ ॥

త్తరదక్షిణపరిధిమూర్భ్యాగ్నిమధ్యాదాపరిధ్యంతం ఘృతతొరణరూపాఽజ్యభాగాలగ్నయేస్వాహసోమాయస్వాహే
త్యేవం హేమరూపాః ॥ ౫౨ ॥ జాహుయాదితి ॥ మూలమంత్రేణాపేదశర్వావదానతః - తథాపేదశర్వావదానతః - తేనై
క్తేన వాలవదానతః ప్రత్యృచమాహుతిగ్రహణేనైత్యధః - పురుషసూక్తేనారాధనపక్షే సోమమూలమంత్రః - తేనై
వ ప్రత్యృచమవదానతో హేమవిధిమంత్రేయథాన్యాయ్యం పూజాక్రమేనైవ - అగ్నయేన్స్విష్టకృతేస్వాహేత్యే
వంస్విష్టకృతంచమత్వా ॥ ౫౩ ॥ అభ్యర్చ్యచ్యేతి ॥ తతోవహ్నిస్థంభగవంతమభ్యర్చ్య - అభనమస్మృత్య - పాపదేభ్యో
నందాదిభ్యః - అప్తసుదిక్షుబలిహారేత్ - తతః పూజాస్థానమాగమ్య దేవస్యాగ్రే సముపవిశ్య యథాశక్తి మూలమంత్రం
జపేత్ ॥ ౫౪ ॥ దత్వేతి ॥ తతః ఉదయత్రభగవతోభోజనసమాప్తింధ్యాత్వా ఆచమనం దత్వా ఉచ్చేషం విష్వక్సేనాయక
ల్పయిత్వా తదనుజ్ఞయావచ్చాతేన్యయంభుంజిత-తతః - సురభిమత్ సుగంధవత్ తాంబూలాద్యం ముఖవాసం దత్వా - అభ
పునరపి - అహోయేత్ పుష్పం జలిసాపూజయేత్ ॥ ౫౫ ॥ ఉపగాయన్నితి ॥ అభినయన్ స్వస్తిన్నావిష్కర్త్య - క్షుణ్ణికోక్తయ
గ్రంథపరిత్యజ్యుద్ధావరోభవేత్ ॥ ౫౬ ॥ సప్తైరితి ॥ సప్తస్తాత్రాణాం భేదదశశాయితీ - పారాజైః ప్రాక్యతైః పిత్తి
ర౩ ॥ కథం ప్రణమేదిత్యవేత్తాయామాహ ॥ శిరః ॥ బాహుభ్యాం దక్షిణోత్తరాభ్యాం - పరస్పరం మమ దక్షిణోత్తరాపా
దాగృహీత్వా - యద్వా - పుష్పతః పరస్పరనిబద్ధాభ్యాం - కృతాపరాధక్షమప్రసన్నమిత్యాదివిజ్ఞాప్య చ ప్రణమేత్ ॥ ౫౭ ॥

తతఃశేషాగ్రహణపూర్వకంనైకత్వికోద్వాససప్రకారమాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యసయోవప్రాధానయా. శేషానిమాణ్యం
 మయాదత్తా-శీరస్యాధాయభృత్వా- యద్యద్వాసయేత్ - తహి- ప్రతిమాయాంయన్న్యస్తజ్యోతిస్తత్పునరపిమృ
 త్యగృహ్యజ్యోతిష్యోకోద్వాసనీయం॥౪౫॥ తేష్యధిష్ఠానేషుకింముఖ్యమిత్యపేతాయామాహ॥ అర్చాదివ్యితి॥ యదాయ
 త్రశ్రద్ధా-తదాతత్ర-నత్యధిష్ఠానేషుముఖ్యాముఖ్యత్వం-కుతఃపునః- యతఃసర్వభూతేష్యితి॥ ౪౬॥ ఏవమితి॥ ఉభయతః
 ఇహముత్రచ॥ ౪౭॥ సమర్థాంప్రత్యాహతిభిః॥ మరచ్ఛామితి॥ పుష్పేద్యానానిచకారయేత్ - పూజాయాశ్రోత్స
 వాశ్రితా - పూజాప్రత్యహం - యాత్రావిశిష్టపర్వతే - బహుజనసమాగమః - ఉత్సవసంతాదికాలేమహా
 త్సవః - తదాశ్రితాతేత్రాదీకదత్వా ౪౮॥ పూజాయాశ్రోత్సవాశ్రితానిత్యసప్రవివరణం॥ పూజాదీనామితి॥ ప్ర
 వాహాక్షణంసంతతానువృత్త్యధికంమత్స్వీకతాంమత్సనూనైశ్శవ్యం॥ ౪౯॥ ప్రతిష్ఠాదీనాంవ్యస్తసమస్తానాంఫల
 మాహ ॥ స్రవ్యయేతి ॥ మత్సవ్యతాంమయాసమతాం॥ ౫౦॥ సకామంప్రత్యక్షం॥ అహైతుకభక్తంప్రత్యాహ
 మామితి॥అహైతుకభక్తియోగఏవకథంభవతితత్రాహ-చక్తియోగమితి॥ ౫౧॥ చాతుఃఫలముక్తంఅపహతాకరంనిం
 నతి॥ యఇతి॥ విష్ణుక్ విస్తాభోజీమిః॥౫౨॥ కతుకార్యత్ఫలంతదేవాన్యేషామస్యాహ॥కతుకరితి॥సారథేస్సహకారిణః.
 హేతోఃప్రయోజకస్య - అనుమోదతుశ్చ - ప్రేత్యత్యల్పమిత్యన్వయః- కుతః- యతఃకహణామేతేభాగినఃభాగా

ఇతి శేషాంమయాదత్తాంశీరస్యాధాయసాదరమ్ | ఉద్వాసయేద్యదుద్వాసం-జ్యోతిశ్శ్రోతానిసితత్పు
 నః॥ ౪౫॥ అర్చాదిభయదాయత్రశ్రద్ధామాంతత్రచార్చయేత్ | సర్వభూతేష్యస్మిన్విచసర్వాత్యాహ
 మవస్థితః॥౪౬॥ఏవంక్రియాయోగపదైపునూపైదికతాంత్రితైః | అచాన్నభయతస్సిద్ధింమత్స్వీనింద
 త్యభీషీతాం॥౪౭॥మదర్చాంసంప్రతిష్ఠాశ్యమందిరంకారయేద్దృఢమ్ | పుష్పేద్యానానిరమ్యాణిపూజా
 యాశ్రోత్సవాశ్రితామ్ ౪౮॥పూజాదీనాంప్రవాహాక్షణంమహాపర్వసాహస్యామ్ | తేత్రాపణపుర
 గ్రామాదత్వామత్స్వీకతామియాత్॥ ౪౯॥ ప్రతిష్ఠయాసార్యభామంసద్భూతాభవనత్రయమ్ | పూ
 జాదినాబ్రహ్మలోకంత్రిభిమత్సావ్యతామియాత్॥౫౦॥ మామేవనైరపేక్ష్యేభక్తియోగేనవిండితి
 భక్తియోగంసలభతేవంయఃపూజయేతమామ్॥ ౫౧॥ యస్యచత్రాంపరైఃకత్రాంహరేతసురవిప్ర
 యోఃవృత్తింప్రజాయతేవిష్ణుర్వాణానుయతాయతమ్॥౫౨॥కతుకశ్చసారథేహేతోరనుమో
 దితురేవచ | కహణాంభాగినఃప్రేత్యభూయోధూయసితల్పమ్॥ ౫౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశ
 సకంధే-సప్తవింశోధ్యాయః. *

శ్రీభగవాంపరస్వభావకర్మానిప్రశంసేన్నగర్హయేత్ | విశ్వమేకాత్మకంపశ్యన్సృకృత్యాపురుషేణ
 చ॥౧॥పరస్వభావకర్మాణిప్రశంసతినిందతి | సతతఃప్రశంసేస్సాధాదసత్యభినివేశతః॥౨॥తైజసేనిద్ర
 యాపన్నేపిండస్థానష్టచేతనః॥మాయాంప్రాప్నోతిమృత్యుంహతద్వన్నానాథకద్యక్తుమా॥౩॥కింభ
 హాణః- తత్రావినిశేషమాహ- భూయసికమణిసారథ్యాచాచాధికంఫలమితి॥ శ్లో॥ పయఃపత్రాదిమాత్రేషాపూజ
 యోయఃపరంపదమ్ | ప్రాగేవదిశతిప్రీతసృకృష్ణశృణంమమ॥ ౫౩॥ ఇతిభావాధాదీపికామాం - సప్తవింశాధ్యాయ
 వ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ అష్టావింశేతుయఃపూర్వంవిస్తరేణోపవన్తతః | జ్ఞానయోగఃపునశ్చాసౌసమావృత్యనిరూప్యతే॥ఇదానీమవిస్త
 రేణోక్తంజ్ఞానయోగంసంక్షేపేణవస్తుమాహ॥ పరేతి॥ పరేషాంస్వభావాశాంతమోరాదీకమాణిచ - తత్రహే
 తుర్విశ్వమితి ॥ ౧ ॥ విపత్నెదోషమాహ ॥ పరేతి ॥ స్వాధాత్జ్ఞాననిష్ఠాలక్షణాత్ - అసతిమిథ్యాభూతేద్వై
 తేఅధినిఃకాత్ ॥ ౨॥ ప్రశంసేవదృష్టాంతతోదశకాయితేజసేరాజసాహంకారకార్యైఃకందియగణైఃప్రయాతపన్నే
 అభిభూతేసతి - పిండస్థాజీవకేవలంమనోమాత్రేణ మాయాంసర్వస్వరూపాంప్రాప్నోతి - తతోమనసీనేసతిసప్త
 చేతనస్సన్మృత్యుశూల్యాం సుషుప్తింవాప్రాప్నోతియథా - తద్వదేవనానాథకద్యక్ద్వైతాభినివేశీయైఃపలయంచ
 ప్రాప్నోతి - యథాప్రాజ్ఞసంపరాద్విశ్వగ్య భాగతుయలక్షణోభగ్రింశః - ఏవమనాత్మసంపరాదాత్మనోపి
 స్వసాధగ్రింశఃఇతిభావః ॥ ౩ ॥ ద్వైతాసత్యతయాస్తుతినిందయార్పిర్విషయత్వంప్రపంచయతిసాధైకప్రక్షిప్తిః॥ క్షిమితి॥
 అవస్తునోద్వైతస్యమధ్యకింభద్రం - కింవాఅభద్రం - కియదృశద్రం - కియద్వాఅభద్రమిత్యధికః - అవస్తుత్వమేవా

హ- వాచేతి బాహ్యోందియోపలక్షణం- వాచాఉదితంఉ క్తం- చతురాదిభిశ్చయన్త్యప్తంతదన్వతమితి॥ ౪॥ సన్వేపం
సతిదేహాదిభావానామసత్త్వాత్కథంభయహేతుశ్చమిత్యాశంక్యహేతుత్వందృష్టాంతేనాహ॥ ఛాయేతి॥ ఛాయప్ర
తిబింబం-ప్రత్యావృత్తయఃప్రతిధ్వనిః- ఆభాసఃశుక్తిరజతాదిః- ఏతేయథాఅసంతోష్యధాకారణోభవంతి-అన్యత్య
తఃమృత్యునుభివ్యాప్య-యద్వా-మృత్యులకాయఃజ్ఞానేనయావన్నైవలీయతేతావత్ప్రగంతమిచ్ఛధాః॥౫॥సనుస్మప్త్యా
విశ్రుతిభిరేవదైవతంనిరూపితం - కథమసత్సంస్యాత్తత్రాహద్యాభ్యాం॥ ఆస్యేతి॥ త్రాయతేపాల్యతేత్రాతివాలయ
తి॥ ౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యస్మాత్సృజ్యదివ్యతిక్రాత్ - త్రవిధాఅధ్యాత్మాదిరూపా- భాఃప్రతీతిః॥౭॥ సనుకథానిమూ
లంప్రతీయతేత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ౮॥ ఏతిదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోనైకపుణ్యనిష్ఠాం- ఆర్యవత్సమోధూత్వా॥ ౯॥ ఏ
తిన్నిష్టాప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ ప్రత్యక్షేణేతి॥ యదాద్యంతవత్ దైవతం - తదసదితిజ్ఞాత్వా - నిస్సంగోవిచరేత్ -
ఆద్యంతవత్ దైవప్రమాణాని- ప్రత్యక్షేణఘటాది- అనుమానేనసావయవత్వేనదృశ్యంపుధివ్యాసి - నిగమేనాప్రత్య
క్షమాకాశాది-ఆత్మసంపదాస్వానుభవేనసర్వదృశ్యంకన్యంతవత్ అసచ్ఛేజ్ఞాత్వేతి॥౧౦॥సనుయద్యాస్మింసంపదాస
ర్వదృశ్యమాద్యంతవదసదిత్యుచ్యతే - తహ్యేతాప్రకాశః దేహాదిదైవతజడమిత్యుక్తంస్యాత్ - తిథాచసంసా
రప్రతిభాసేనఘటేతేతిచోదయతి॥ నేతి॥ అరాత్మస్వరూపోజడాజడయోః- అత్రహేతుః- ద్రష్టుంశక్యమోః- తతో
మాభూద్ద్యయోరపిత్రాహ- ఉపలభ్యత ఇతి॥ ౧౧॥ ఎతత్ప్రపంచయతి॥ ఆత్మేతి॥ అవ్యయత్వాదిదుష్టవిశేషశ్చైవ
ద్రంకిమథగ్రంథాదైవసాన్వయనశ్చియత్॥ వాచోదితంతవన్వతంమనసాధ్యాతమేవచ॥౪॥ఛాయాప్ర
త్యావృత్తయాభాసాహ్యసంతోష్యధకారిణః॥ ఏవందేహాదయోభావాయచ్ఛంత్యామృత్యుశ్చోభయమ్॥
౫॥ ఆత్మైవతదిదంవిశ్వోసృజ్యతేనృజాప్రభుః॥ త్రాయతేత్రాతివిశ్వాత్మాహ్రియతేహంతీశ్వరః॥ ౬॥
తస్మాన్నహ్యత్మనోన్యస్మాద్విద్యోభానోనిరూపితః॥ నిరూపితయత్రవిధానిమూలాభాతీయత్వేతి॥౭॥
ఇదంగుణమయంవిద్ధిత్రివిధమాయయాత్మియమ్॥౮॥ఏతద్విద్యాన్యమదిత్యంతానన్జ్ఞానశ్చైవ॥౯॥ సని
దతిసచస్త్రాతిలోకేచరతిసూర్యవత్॥ ౯॥ ప్రత్యక్షేణానుమానేననిగమేరాత్మసంగవివాత్వంకనసద
జ్ఞాత్వానిస్సంగోవిచరేదేహ॥ ఉద్దేశః॥ సైవాత్మనోనదేహస్యసంస్పృశిరక్షాన్యవృత్త్యయోః॥ అనాత్మ
స్వదృశ్యోకితకస్యేయముపలభ్యతే॥౧౦॥ఆత్మాయోగుణస్పృశ్యస్వయంజ్యోతిరనావృతః॥ అగ్నివిష్ణు
రుద్రాచిదేహాకన్యాతనంస్మృతిః॥౧౧॥ప్రీత్యుగ్ధాయాదైవేంద్రియప్రాణైరాత్మసంస్పృశ్యకషణమ్॥సం
సారఃఫలవాంస్తావదసాధోన్యవివేకినః॥౧౨॥అధేహ్యులస్యమసంస్పృశ్యనిమిత్తతే॥ భగ్నాన
తోవిషయానస్యగ్నేషుసర్ధాగమోయథా॥౧౩॥యథాహ్యప్రత్యక్షుస్యప్రసాద్యోపావర్ణ్యధాన్యేతి॥
సఎవప్రతిబుద్ధస్యనవైమోహాయకల్పతే॥౧౪॥ శోకహషణభయకొధమోధవేషానుదానముః॥ ఆ
హంకారసద్విద్యంతేజన్మమృత్యుశ్చసాత్మనః॥౧౫॥దేహేందియప్రాణమనోభిసానోజ్ఞసంకారాత్మా
శాదిరాగాదిపుణ్యాపుణ్యాజ్ఞానపరిచ్ఛేదానామసంపదంవిశేయతి - హేతుహేతుమత్త్వంసంబంధేషు- అచీతజహః
అయంభావః - యదైవాగ్నిదారుణోభేదానుపలంభేపి - దారుప్రశాశ్యమేవ - అగ్నిశ్చప్రకాశకః తిథాదేహాత్మ
నోరపీతి - ససంస్పృతిః తియోరన్యతరన్యాపిఘటతత్వత్వధాః॥ ౧౬॥ సత్త్వాత్రాధావృత్తయోదేవమివేకమిసంసా
రావలంబనమిత్యుచాపంచభిః॥ యావదితి॥ సన్నికషణంసంబంధః - స్వస్వంగస్యమలంసంబంధః॥ త్రాహ - అమపే
కతఃఅజ్ఞానకృతృభ్యధాః- సనుస్వప్రకాశస్యకథమజ్ఞానతఃసంసారస్త్రాహ- అపాగోకాదుస్థిభూతాః- కేల
ఫలవాణఫలంస్థూకాః- నతుతత్త్వోన్మీత్యధాః॥ ౧౭॥ సన్వేపదేహాదేకుశస్సంసారస్థూకాహేయమివ
త్రాహ॥ అధిభితి॥ అస్యాత్మనః॥౧౮॥సనుకథంచద్ధ్యాయతోవిషయస్థూకాజ్ఞానమస్త్రాన్వాసిమంద్విధింహా
క్షప్రసంగస్యాత్మత్రాహ॥యథేతి॥ ప్రస్వాపఃస్వప్నః - బహూనసర్ధాకేలిభిశ్చప్రస్థాతీతథా॥ ౧౯॥ అహంకా
రలక్షణోదేహాదిసన్నికషణఎవసంసారాలంబనమిత్యన్వయ వ్యతిరేకాంభ్యాందశయేతి॥శోకేతి॥ సుఖస్త్వాకాతేహ
మదశేనాత్ - అహంసఖిదుఃఖివత్చైతన్యం సుఖిదుఃఖిప్రతీత్యభావాత్ దృశ్యత్వాచ్చ - ముఖాదీనాకృత్యా
దివద్ద్రష్టుధర్మాత్వానుపపత్తేరితిభావః - ఉక్తంచ॥ ౨౦॥ సుప్తేహమిదదృశ్యంతేమఃభద్రోషప్రవృత్తయః॥ అస్మాన్
స్వైవసంసారో సమేనంస్మృతిసాక్షిణః॥ ౨౧॥ సనుయద్యహంకారస్యసంసారః తహిణముక్తిరపిత్ర్యవేతిముక్తా

వహంకారవిశేషః ప్రసక్త్యేతతత్రాహ || దేహేతి || దేహేదిష్ట్యభిమానోయస్యసః - ఆత్మైవతేషామంతస్త్రితోజవః -
 అతఏవగుణకమహమయీమూర్తికార్యస్యసః - ఏవంచసఏవసూక్ష్మోపాధిభిర్బహుధైవసూత్రాదిశ్చైవగీతాసంసారే
 కాలతలత్రైపరమేశ్వరాధీనస్సర్వతఃకథాతితి-అతోనాయందోషఇతిభావః||౧౭|| తదేవమహంకారకృతంబంధముప
 పాద్యేగాసింజ్ఞానేనతన్నివృత్తముక్తిరీత్యాహ||ఆమూలమితి||వస్తుతోమూలకూన్యం-అజ్ఞానతస్తుబహుభీరూపైఃరూ
 పితంబ్రకాశితం- బంబ్రజాలికతుల్యమితివా- కింతత్రదాహ|| మనఃఇతి|| మనఃఆదీనంద్యంబ్ర- యద్వా- మనఃఆది
 మృతీయతేజితీకమహంకరణంగురూపానసయానితీనజ్ఞానఖడ్గేనభిత్వా || ౧౮ || తదేవజ్ఞానంస్వరూపసాధన
 ఫలైర్నిరూపయతి|| జ్ఞానమితి||వివేకజ్ఞానం-సాధనాన్యాహ-నిగమోపేదః- తపఃస్వధర్మః- ప్రత్యక్షంస్వానుభవః-
 ఐతిహ్యముపదేశః-అనుమానంతరః-ఫలమాహ-ఆద్యంతయోయాదస్యజగతః-మధ్యేపితదేవకేవలం-నతుజగదితి-
 కింతత్ర-కాలఃకాలయఃప్రకాశయతి- యస్సతథా-హేతుఃకారణంచయత్తదేవ- ఏతదుక్తంభవతి- యదస్యవిశ్వస్య
 కారణప్రకాశకంచప్రహ్లా - తదాత్మకమేవైతత్ - సతతఃపుష్పగత్యేవనిశ్చయఫలంనిగమాదిసాధనైజాయతే
 యోవివేకః-అత్రజ్ఞానమితి|| ౧౯|| తత్రనానాభేదవ్యవహారాలంబనస్యావివిక్త్యవ్యవహారణమాత్రాత్మకత్వంసద్వష్టాం
 తమాహ|| యథేతి||సుకృతంసుష్మకుండలాదిరూపేణరిచితం- యద్ధిరణ్యంకీవృశం-హిరణ్యయస్యకుండలాదేరుత్పత్తేః
 పురస్తాన్నాతాచ్చపచ్చత్ యదస్తహిరణ్యమాత్రం - తన్మధ్యేపితకుండలమిత్యాదినానావ్యవచ్ఛేః వ్యవహారం
 ప్రాప్యనాణమపితదేవదంధా- తద్వ్యవస్థవిశ్వస్యకారణభూతోహమేవనానావ్యవహారాలంబనం-నతుమత్తఃపుష్పగిన్వి
 శ్వమితి|| ౨౦|| తదేవంకాయస్యకారణమాత్రాత్మకతాముక్త్యాప్రకాశస్యప్రకాశాత్మకతామాహ|| విజ్ఞానమితి||

గుణకమూర్తిః|| సూత్రంమహానిత్యైవవగీతస్సంసారకథావతికాలతంత్రః||౧౭|| అమూలమేత
 గ్భహురూపరూపిణంమనోవచఃప్రాణశరీరకమః | జ్ఞానాసినోపానసయాశితేన చిత్వామునిగాం
 ఏచరత్సత్త్వః||౧౮||జ్ఞానవివేకేనిగమస్తపశ్చప్రత్యక్షమైతిహ్యమధానుమానమ్ | ఆద్యంతయోరస్య
 యదేవకేవలంకాలశ్చహేతుశ్చతదేవమధ్యే||౧౯|| యథాహిరణ్యంసుకృతంపురస్తాత్పశ్చాచ్చసహ
 స్యహిరణ్యయస్య | తదేవమధ్యేవ్యవహార్యమాణంనానావదేతైరహమస్యతద్వత్||౨౦|| విజ్ఞానమేత
 త్త్రీయవస్థుంకగుణత్రయంకారణకాయకత్వత్ | సమన్వయేనవ్యతిరేకతశ్చయేనైవతరుణ్యే త
 దేవతత్త్వమ్||౨౧||నయత్పురస్తాతుతయన్నచశ్చస్మధ్యేపితన్నప్రపదేశమాత్రమ్| భూతంప్రసిద్ధంచప
 రేణయద్యత్తదేవతత్త్వాదిమేమనీషా || ౨౨ || అపిద్యమానోవ్యవభాసతేమోనైకారికోరాజస

త్రియవస్థం- యకారస్యపుష్పకేవతః ఛందోమరోధేన-బాగ్రదాదిత్రయవస్థంయద్విజ్ఞానంమనః- తదవస్థాకారణభూతం
 చయగుణత్రయం- యచ్చకారణకార్యకత్వత్కారణమధ్యాత్మంకాగ్యమధిభూతం- కత్వత్కాదిదైవంఏవంగుణత్రయ
 కాగ్యభూతంక్రిధిదంజగదేతత్ - యేనతుర్యేణసామాన్యజ్ఞానమాత్రేణ-సమన్వయేనభూతియేనానగతంప్రకాశతఇత్య
 భావః|| శ్రు || తమేవభాంతమనుభూతిసర్వతస్యగాసాసర్వమిదంవిభాసి- తథా|| శ్రు || చక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్య
 శ్రోత్రంమనసోమనోయేదిదురిత్యాదిశ్రుతేః - ననువిశేషజ్ఞానవ్యతిరేకేణసతురీయంనామోపలభామహేతత్రాహ-
 వ్యతిరేకతస్సమాధ్యాకాయదస్తీతదేనత్యమితి||౨౧|| ఏవంకాలత్రయేవ్యవభిచారిణఃసత్యత్వముక్తం-వ్యభిచారిణ
 స్సస్సత్యతామాహ|| నేతి|| మధ్యేపితత్వంజ్ఞానకింతున్యవదేశమాత్రంకుతః-యద్యస్మాత్ -చరేణఅన్యేన భూతం
 జాతం- ప్రసిద్ధప్రకాశితంద- తత్తదేవకారణప్రకాశకతావన్మాత్రంస్యాత్ -సప్రధగితి-మేమనీషాబుద్ధిః|| శ్రు|| వా
 చారంభణ-వికారోనామధేయమ్మృతీకేత్యేవసత్యం|| శ్రు || సపాంఖ్యైరంబ్రహ్మేత్యాదిశ్రుతేశ్చకారణప్రకాశక
 వ్యతిరేకకార్యస్యప్రకాశ్యవచానుబంధాదిభావః|| ౨౨ || ఏవంసామాన్యతఃకార్యప్రకాశ్యయోఃకారణప్రకాశ
 కాభ్యామభేదంప్రత్యత్వస్సత్వతంతదుభయవివేకపూర్వకప్రపంచస్యబ్రహ్మభేదమాహ|| అపిద్యమానఇతి|| యో
 యంక్యకారణోవికారసమూహః- సవప్రాగవిద్యమానోపిరాజససఃకారజోద్వారేణబ్రహ్మకార్యభూతఇత్యర్థః||అ
 వభాసతేబ్రహ్మణప్రకాశ్యతఇత్యర్థః-బ్రహ్మతు-స్వయంస్వతస్త్విధం- నతుకార్యుత్పత్త్యర్థః- జ్యోతిశ్చప్రకాశకమి
 త్యర్థః-అతఃకారణాత్-ఇంద్రియాఃశివలథాన్స్తస్మాత్ప్రాణచలత్మామనశ్చదేవానామపున్యవతుణంవికారాః పం
 చభూతానిఏవంచిత్రంబ్రహ్మైవభూతీతి||౨౩||ఉపసంహరితి|| ఏవమితి || ఏవంనిగమతఃప్రత్యక్షైతిహ్యనుమానైః-స్ఫుటం

యథాధనతితథా-బ్రహ్మవివేకహేతుభిః-తథాపరస్య దేహదేరపవాదేనతత్త్వస్యనిరాసేనచకీద్యతేన-విశారదేనసంకేతేన-గురుణామిత్రభూతేనేతివా - ఆత్మవిషయంసం దేహంఛిత్వా-స్వానంతర్ముఖస్య- ఆఖిలేభ్యఃకాముకేభ్యఃభృద్రియాదిభ్యః-ఉపారమేతనిస్సంగోభవేత్॥౨౮॥ పరాపవాదంప్రపంచయతి॥నేతివపురాత్మానభవతి- పాధికవత్త్వాత్-ఘటవత్-తథాఇంద్రియాణి- తదధిష్ఠాతారోదేవాః- అనుఃప్రాణః-మనః-ధీమణిబుద్ధిః-సత్త్వచిత్తం- అహంకృతిరిత్యేతేఆత్మానభవంతి-కుతః-అన్నమాత్రాదయః-అన్నోఽష్టభ్యత్వాత్ శరీరవత్-వాయుజ్వాలంచ- హుతాశస్తేజః-ఖండీతితిపంచభూతాని-అథాఽశబ్దాఃసామ్యంప్రకృతిశ్చాత్మానభవంతి-జడత్వాత్-ఘటవదితి-యద్వా-హిశబ్దేనానుమానాంతరాణిమాచితాని-తద్యథా-ఇంద్రియాణ్యాత్మానభవంతి-కరణత్వాత్-వాశ్యాదివత్- దేవాశ్చవైకారికత్వాత్ మనోవత్- ప్రాణశ్చవాయుత్వాత్ బాహ్యవాయువత్- మనఃఅన్నమయత్వాత్ శరీరవత్- బుద్ధిస్తేజసత్వాత్ చక్షుర్వృత్ అహంకారఃపరిణామిత్వాత్ శరీరవదిత్యాది॥౨౯॥ఏవంఏవేకజ్ఞానసతోముక్తస్యనేంద్రియాదికృత్యోగుణదోషసంబంధిత్యాహ॥సమాహితైఃతత్త్వముత్సవివిక్తాధామ్నఃమమసుష్టుపివిక్తంధామస్వరూపయేనతస్య॥౩౦॥ ప్రకాశస్యప్రకాశ్యగుణాదోమానభవంతీతిరవనిదృష్టాంతేనోక్తం - అనంగత్వేనావస్థితస్యైకవిగుణాదోషిత్యాశాశ్చప్రాంతేనాహ॥యథేతి॥వాయాద్దీనాంశోషణదహనక్లేదనరజోధూసరత్వాదిభిః-గతాగతైరాగమాపాయుభిః-ఋతుగు

నగఃఏవః॥బ్రహ్మస్వయంజ్యోతిరతోవిభాతిబ్రహ్మేంద్రియాథాత్మవికారచిత్రమ్॥ ౨౩॥ ఏవంస్ఫుటంబ్రహ్మవివేకహేతుభిఃపరాపవాదేనవిశారదేన ఛిత్వాత్మసందేహముపారమేతస్యానంతర్ముఖిలకాముకేభ్యః॥ ౨౪॥ నాత్మానభవఃపాధికవమింద్రియాణిఽపవాహ్యసుర్వాయుజబలంహుతాశః । మనోన్నమాన్త్రంధిసణాచసత్త్వమహంకృతిఃఖండీతిరథసామ్యమ్॥౨౫॥ సమాహితైఃకర్మగుణాత్మభిగుణోభవేన్మత్సవివిక్తాధామ్నః॥విషీవ్యమూక్షైరుతకింనుదూషణంఘనైగుణైఃత్వైస్త్వైశ్చరణేకిం॥౨౬॥యథానవోవాద్యసలంబుభూగుణైఃగతాగతైరతుఃగుణైర్నసజ్జతే । తథాక్షరంసత్త్వస్యజస్త్వమోమయైరహంకృతేస్సంసృతిహేతుభిఃపరమ్॥౨౭॥ తథాపిసంగఃపరివర్జనీయోగుణేషుమామూరిచితేషుతావత్ । మద్భక్తియోగేనస్మదేనయావద్రజోనిరస్యేతమసకమాయః॥౨౮॥ యథానుయోనాథుచికిత్సితోవృణాంపునఃపునస్సంకుదతిప్రరోహా॥ఏవంమనోవక్తృకమాయకర్మకుయోగిసంవిఘ్నతీర్వసంగమ్॥౨౯॥కుయోగినోయేవిహతాంతరాన్మైమణానుష్యభూతైస్త్రిగళోఽస్సృష్టైః । తేనాత్మనాభ్యానిభవేనభూయోయంజంతియోగంసతుకమకంత్రమ్॥౩౦॥కరోతికర్మక్రియతేచజంగుఃకేనాభ్యసోచోదత ఆనిపాతాత్ । సతత్రవిద్యాప్రకృతౌస్థితోపినివృత్తశ్శస్త్వస్వస్వసూఖానుభూత్యా॥౩౧॥తిష్ఠంతిసూసేనముతప్రజంతంశమానముత్సంతమచంతమన్నమ్ । స్వభావమస్యత్మిమపీహమానమాత్మానమూత్మస్థమతి

జ్ఞేఃశీతోష్ణాదిభిర్వా-అహంకృతేఃఅహంకారాత్పరమక్షరం-సంసృతిహేతుభిర్నయంజన్తే-యద్వా-అహంకారస్యసంసృతిహేతుభిరితి॥౨౭॥ముక్తవదనమ్యక్జ్ఞానీనయధేష్టమాచరేదిత్యాహద్వాభ్యాం॥తథేతి॥ గుణేషువిషయేషు- రతోరాగః-మనసఃకమాయగతిదుర్నిరాసతామాహ॥౨౮॥ఏతదేనదృష్టాంతేనోపపాదయతి॥ యథేతి॥ స్మృణామిమయోరోగః- అసాధుఅసమ్యగ్యథాధనతితథా- ఆపకర్మకమాయకర్మఅవిధిగాఃకమాయారాగాఃచయస్తస్మాదానందకండ్లాదీమస్మింస్తత్-అతఏవసంస్వంగంసర్వేషుభృత్రాదిషుసజ్జమానం-మఃకుయోగిసంఅసమ్యక్జ్ఞానిసం-పద్యసిద్ధిశ్చితియతి॥౨౯॥ననుకథంచదిద్వషయసంగేనయోగభిరాశస్యాత్-అలంతర్నిసాపాయేనయోగమాగ్నేతత్రాహ॥ సుయోగిసంభృతి॥ మనుష్యభూతైఃబంధుశిష్యాదిరూపైఃత్రిదశైరుపస్సృష్టైః॥పేరితైః॥ తథాచ॥నూతస్యాత్తదేవాంసక్రియంయదేశస్యనుష్యాదిమరితి॥అపశ్యకమాహ॥భూయోజన్మాంతరే-సతుకర్మతంత్రకర్మవిస్తారం॥౩౦॥ ననువిదుమానుసిస్సర్వధాకర్మసుష్పరిహరమితిపునస్సంసారసాన్యాదేవాతతహ॥ కరోతీతి॥ విదుమాన్యోసౌజతుదేహపాప-భోజనాదికర్మకరోతిక్రియతేవక్రియతేచతేనకమణాపుష్ట్యాస్యపిప్రాప్తోతీత్యథాః॥ కేనాపిసంస్మారాదినాచోదితస్య- ఆనిపాతాత్పరణవర్తంలం-విద్వాంస్తుప్రకృతాదేహాస్థితోఽ- తత్రకమణవినిధియతేనిరహంకారిత్వాత్ హృషావిమాదాదిభిఃసంసారంప్రాప్నోతి॥౩౧॥క్షించ॥అస్తాంతావదైహికకమణభిర్వికారశంకా-యతోదేహమశ్యసావపశ్యతీత్యాహ॥శిష్టంతమితి॥

క్షుంతం మూత్రయంతం - స్వభావప్రాప్తమన్యదపిదశః సస్పృశః నాది - ఈమానంతకుర్వంతం - ఆత్మానం చేహం || ౩౨ || నన్వింద్రియవతః సర్వధాకథమదశః సంసంభవతి తత్రాహ || యదీతి || యద్యపి అసతాం బహిముఖానామింద్రియాణామధఃపశ్యతి - తథాపినానాత్వాన్విధ్యాన్యన్నవదిత్యనుమానేనవిరుద్ధం బాధితం సత్ అన్యదాత్మవ్యతిరక్తం - మనీషీ విద్వాన్ - వస్తుతయా నమన్యతే - స్వప్నాదుత్థాయప్రబుధ్య - సంస్కారమాత్రేణ స్ఫురంతంస్వాప్నం విషయం - అతఏవస్వయమేవతిరోదధానంతిరోభవంతి యథా - తద్వత్ || ౩౩ || తదేవమాత్మానవిక్రియత ఇత్యుక్తం - సన్వేతదశనుపపన్నం - బద్ధావస్థాయాః త్యజ్యమానత్వాత్ ముక్తావస్థాయాశ్చ గృహ్యమాణత్వాత్ - సహావ్రహ్మాయోవఖూతేన వ్రహ్మభావత్యాగేన తంబలీభావేన గృహ్యమాణానవిక్రియంతే - తత్రాహ || పూర్వమితి || పూర్వంబద్ధావస్థాయాం గుణైః కమణిశ్చ చిత్రం అజ్ఞానకార్యం దేహేంద్రియాదిలక్షణం - ఆత్మన్యధ్యానేనావిక్రంగృహీతమాసీత్ - తదేవపునః జ్ఞానేన నివర్తతే - ఆత్మాతునకేనాపిరూపేణ గృహ్యతే - అయంభావః - ముక్తైః క్రియాధలత్వేభవేత్తావదాత్మవోవికారః - తన్వాస్తాన్వరోపితాజ్ఞానతత్కార్యసంసారనివృత్తిమాత్రరూపత్వాన్నాత్మసంస్పర్శిత్వంబంధమోక్షయోః - అతోనవికార ఇతి || ౩౪ || ఎతదేవదృష్టాంతేన స్పష్టయతి || యథేతి || సన్ - పూర్వమేవసత్ ఘటాదిపునర్విధత్తైకరోపితే - మేయాసమీకృతాల్పవిద్యా || ౩౫ || ఆత్మనోనిర్వికారతాంప్రపంచయతి || ఏష ఇతి || ఏష ఇత్యనేనాపరిత్యజ్యతయానిత్యప్రాప్తస్యాత్మసంప్రాప్తిం వారయతి - స్వయంజ్యోతిరీత్యనేనల్పజ్ఞానమలాపాకరణలక్షణాం వికృతీం వారయతి - అజ ఇత్యుత్పత్తిం - అప్రమేయ ఇతిజ్ఞానలక్షణాతిశయాధానేన సంస్కారం - మహావిభూతిరితి దేశకాలపరిచ్ఛేదాభావేన అస్తిత్వస్యద్వివికామామక్షయవినాశాః - వారయతి - స్వయంజ్యోతిష్టాదాహేతుః సకలానుభూతిరితి - ఏకోద్వితీయ ఇతి వికారహేతోరన్యస్యాభావాన్నకోపివికార ఇతిదశయతి - సనుభ్రుతివిషయస్యకథంస్వయంజ్యోతిష్టాది - తత్రాహ - వచనాంవి

గ్నువేద || ౩౨ || యదిస్థుపశ్యత్యసదింద్రియాభాం నానానుమానేనవిరుద్ధమన్యత్ | సమన్యతేవస్తుతయామనీషీస్వాప్నంయథోత్థాయతిరోదధానమ్ || ౩౩ || పూర్వంగృహీతంగుణైకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవిక్రమేవతే | నివర్తతేతత్పునరీక్షయైవసగృహ్యతేనాపివిస్మయజ్యతా || ౩౪ || యథాహిభానోరుదయోన్మచక్షుమాంతమోనిహన్యాన్నతుసద్విధత్తే | ఏవంసమీక్షేనిపుణాసతీమహన్యాత్వమింద్రపురుషస్యబుద్ధైః || ౩౫ || ఏషస్వయంజ్యోతిరజ్ఞాప్రమేయోమహావిభూతిస్సకలానుభూతిః | ఏకోద్వితీయోవచసాంవిరామేయేనైషితావాగసవశ్చరంతి || ౩౬ || ఏతావానాత్మసంమోహోయద్వికల్పస్తుకేవతే | ఆత్మన్నుతేస్వమాత్మానమవలంబితమన్యసి || ౩౭ || యన్నామాకృతిభిగ్రాహ్యంపంచవణామబాధితమివ్యధేనాప్యధేవాదోయంద్వయంపండితమానినామ్ || ౩౮ || యోగినోపక్వయోగస్యయంజతః కాయః

రామే అగోచరత్వేననివృత్తైస్తత్కార్యైరథాచ || శ్రు || యతోవాచానివర్తంతే - అప్రాప్యమనసాసహేతి అత్రహేతుః యేనైషితా || తథాచ || శ్రు || కేనైషితంవతతిప్రేషితంమనఃకేనప్రాణఃప్రథమప్రైతియుక్తః | కేనైషితంవాచమిమాంసవదంతిచక్షుశ్శ్రోత్రంకణ్డదేవోయుపక్తి || శ్రోత్రస్యశ్రోత్రంమనసామనోయద్వాదోహవాక్కుడప్రాణస్యప్రాణఃచక్షుషశ్చక్షురితి || ౩౬ || అద్వితీయత్వముపపాదయితింభేదస్యావాస్తవత్వమాహ || ఏతావానితి || కేవలేతిభిన్నై - ఆత్మైకత్వని - వికల్ప ఇతియతే - ఏతావాన్సర్వోప్యాశ్చనోమనస్సంమోహఃభగ్గిమః - యతఃస్వమాత్మానమృతేవినాయస్యవికల్పన్యావలంబితప్రమేనాసి || రజతభగ్గిమస్యేవభుక్తింవిని || శ్రు || సహనానాస్తికించన || శ్రు || ఇంద్రోమాయాభిపురూప - ఈయతే | యుక్తాన్యస్యవారయశ్చేతాదశేత్యాదిశ్రుతేరీత్యధః || ౩౭ || కేచిత్పునఃప్రత్యుత్పాదిప్రతీతస్యప్రపంచస్యబాధాయోగాత్ - వేదాంతాథానాంచక్రత్విధేకత్వప్రతిపాదనపరత్వేనాధేవాదత్వాత్ ద్వైతంసత్యమితిమన్యంతే - తస్మిన్మనూద్యహూషయతి || యదీతి || నామాకృతిభిః నామరూపైరుపలక్షితంపంచభూతాత్మకంద్వయంద్వైతంయతే - రాజబాధితమితి - పండితమానినాం అత్రవయమేవపండితా ఇత్యభిమానవతాంవేదాంతేష్యయమర్థవాద ఇతిప్రతీతిః - సుబద్ధవిదాం - యతఃవ్యర్థేనాపివిన్యాసార్థేనసాప్రతీతిః - తథాహి - సతావద్విధ్యైకవాక్యత్వం తేమామస్త్రీయతోగ్ధవాసత్వంగ్వాత్ - సచాకర్మైకభోక్తృపరమానందరూపాత్మప్రతిపాదనంకమవిధిశేషతాంభజతే - సచాబాధితత్వోద్వైతస్య - నామరూపాశ్చకత్వాత్ - గ్రాహ్యత్వాత్ - పంచవణాత్కత్వాత్ - స్వప్నవత్ - ఇత్యాద్యనుమా

నైర్వాచారంభణాది శ్రుతిభిశ్చబాధితత్వాదితి || ౩౮ || తదేవంజ్ఞానయోగంసపరికరం నిరూపేదాసీంశన్నిష్ఠ్యవృత్తి
ఘ్నుప్రతీకారమాహత్రిభిః || యోగినైతి || యోగంయుంజుఃకాయోయవ్యంతరైవక్ష్యమైతి - ఉపసర్గైకోరోగా
ద్యుపద్రవైః | అభిభూయేత- విధిఃప్రతీకారః|| ౩౯|| యోగేతి|| యోగధారణయాసోమసూర్యాగ్నిధారణయాసంతా
పశైత్యాదీ - ఆసనైర్వాయుధారణాన్నితైవాతాదిరోగా - తపోమంత్రోషధైఃపాపగ్రహసర్వాదికృతాః ||
౪౦|| కాంశ్చిదితి|| మమానుభ్యానాదిభిఃకామాదీ-యోగేశ్వరానువృత్త్యావంభమానాదీ-హన్యాత్ ||౪౧|| అన్యేతు
దేహానిద్ధ్యుకమేవై తత్సర్వంయుంజుతితద్దాపయతి|| కేచిదితి|| కేచిత్సవరేతైరన్యైశ్చిపాదైర్దేహమేనుకల్యం
జరారోగాదిరహితం పయసితాపశ్చేన్ధిరతంస్థిరంచకృత్వా - అద్వంద్వపరకాయప్రవేశాదినిద్ధయై తత్తద్ధారణాచరూ
పయోగంయుంజుతి - సతుజ్ఞాననిష్ఠారూపం|| ౪౨|| సేతి|| కుశలైఃప్రాజ్ఞైరాదరణీయంసంభవతి-చనస్పృహితదాత్తైవసా
యీ - శరీరంతుఫలవన్నశ్వరమిత్యధః ||౪౩|| యద్యపిశ్చచిత్సమాధ్యంగత్వేనాపి ప్రాణాయామాదియోగేక్రియ
మాజెజరారోగాద్యభావోద్యత్యై- సత్యం- తథాపిసమాధిముత్పజ్యంతతత్రసజ్జేతైత్యాహ|| యోగమితి|| తతైతా
దేహానిద్ధి-సశ్రద్ధధ్యాత్ సవిశ్వసేత్ || ౪౪ || తదేదంవిఘ్నప్రతీకారైఃయోగంసర్వాదిత్వైకం-మచ్ఛరీణస్యతుసవి
ఘ్నుశంకాపీత్యాహ|| యోగచర్యామితి|| విచరకాలచరక- స్వసుఖేఅనుభూఅనుభూతిర్యస్యసః-స్పృహమూలాహివి
ఘ్నూసాచమదుపాశ్రయస్యనివర్తతే - అతఃఅంతరాధైరవిహతఃస్వానందపూర్ణాభవతీతి || శ్లో || సమావృత్యస్వ

స్థితైః | ఉపసర్గైర్విహస్యేతతత్రాయంవిహితోవిధిః|| ౩౯|| యోగధారణయాకాంశ్చిదాసన్దేహా
రణాన్నితైఃతపోమంత్రోషధైఃకాంశ్చిదుపసగన్వనిద్దహేత్ || ౪౦|| కాంశ్చిన్మమానుభ్యాసేసనామ
సంకీర్తనాదిభిఃయోగేశ్వరానువృత్త్యావహన్యాదశుభదాకృతుభైః || ౪౧|| కేచిద్దేహమిమంధీరాసునక
ల్యంవయసితితమ్విధాయవివిధాపాదైర్యోగంయుంజుతిసిద్ధయై|| ౪౨|| సహితత్సుశలాన్పత్యంతదా
యాసోహ్యపాదకః|అధ్యుసత్వాచ్చరీరస్యఫలస్యేవవసస్వతైః|| ౪౩|| యోగంసేవతోనిత్యంకాయ
శ్చేత్కల్యతామియాత్ | తచ్ఛ్రద్ధధ్యాన్నమతిమాన్యోగముత్పజ్యతుత్పరమ్||౪౪|| యోగచర్యామి
మాంయోగివిచరన్మదుపాశ్రయః| నాంతరాధైర్విహస్యేతనిస్పృహస్సన్ద్రుఖానుభూః|| ౪౫|| ఇతిశ్రీమ
ద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-అష్టావింశోధ్యాయః.

శ్రీఉద్ధవః|| సుదుశ్చరామిమాంమన్యేయోగచర్యామనాత్మనః| యథాంజసాపురూఃసిద్ధ్యైస్త్రేబ్రూ
హ్యంజసాచ్యుత|| ౧|| ప్రాయశఃపుండరీకాక్షయుంజంతోయోగినోమనః| విషీదంత్యసమాధానాన్మనో
నిగ్రహకర్మితాః|| ౨|| అథాతతనందదుహంపదాంబుజుహంసాశ్చయైరన్నరవిందలోచన| సుఖంసువి

శ్వేత్వరయోగకర్మభిస్తన్న్యాయయామిహతానమానినః|| ౩||కించిత్రమచ్యుతతవైతద శేషబంధోదా

యోగంతుసమస్తావనిషద్రసమ్|సఖ్యముఖ్యతమాంభక్తింముక్తాపునరుపాదితి||౪||ఇతిభావాన్ధనవికాయః-అష్టావిం
శాధ్యాయవ్యాఖ్యాః.

శ్లో|| ఉపసత్రింశేతుయఃపూర్వవిస్తానేనిరూపితః|భక్తియోగస్తమేవాహస్యభక్తాయసమానతః|| అతిక్షేమేవాత్మ్య
యోగేసంకైకసంపది | సుఖోపాయంపునకృష్ణముద్ధవఃపరిపూర్చ్యతి || సుదుశ్చరామితి || అనాత్మ్యసోమవశ్యేనమనః
అంజసాప్రయాసతోయథాసిద్ధ్యై - తత్తథా - అంజనాసుబోధయథాభవతితథా - మేబ్రూహి|| ౧|| సుదుషుర
తాంప్రపంచయతి|| ప్రాయశఃఇతి || మనోయుంజుతోనిగృహ్లాంతం - విషీదంతిశ్చిత్సవతి - సునః - అసమాధానాన్|అని
గ్రహాత్ - కథంచినన్మనోనిగ్రహకర్మితాః|శ్రాంతాస్సంతః|| ౨|| అధేతి|| యస్మాదేమకేచనవే ౧౧౦౨ - అథాభిః|అతి
ఏవ-యేహంసాసారానరవివేకచతురాః - తేతు - ఆనందదుహంసమస్తానందపరంపూరకం- అమృతదుఃఖుభయేన - సు
ఖంయథాభవతితథా-సునిశ్చితంశ్రయేరకేవంతే- అమితృత్వన్యాయయామిహతానమానినః|యోగగతిమకాభిరూపినన్మనో
తోసశ్రయంతే-యద్యా-అమితృత్వక్తైత్వన్యాయయానవిహతాః- అలెనివయోగకమకాభివృద్ధ్యానానసాధనంతి
అన్యేతుత్వన్యాయయా మోహితాస్సంతః - వయంయోగజ్ఞాఃవయంకమకాకుశలాఇతిశేషలగిర్విజ్ఞాభః|| ౧|| సతు
ముచ్యంతేఇత్యధః|| ౩|| త్వభక్తాస్తత్వత్ప్రసాదేనకృతాథా-భవంతీతినాతిచిత్రమిత్యాహ|| ఉపసత్రింశేతుయః - సతు
దాసేషు-తవాత్మసాత్వత్వగీనత్వంయత్ -యథానందగోపబలిప్రభృతీభు-ఎతిత్ -కించిత్రం-సాన్ధ్యవ్యవస్థాభావః

యతోయోభవాత్ శ్రీరామరూపేణ- మృతైర్వాసరైస్సహ- సాహిత్యంసఖ్యమితియావత్ - ఆరోచయత్ శ్రీ
త్యాకృతవాత్- కార్యాధాంకృతంచేత్ - నేత్యాహ-స్వయమాశ్వరాణామితి-కథంభూతః- ఈశ్వరాణాంబ్రహ్మచ
నాం- యానిగ్రీమంతికిరీటాని తేమాంతబాన్యగ్రాణితైః వీడితంపిలుంతితంపాదవీరయస్య - స్వయంతథాభూత్-పి
సః॥ ౪ ॥ అతస్తాన్వంపరిశృజ్యకోనామాన్యత్సఃశ్రయేదిత్యాహ॥తమితి॥తమేవంభూతంత్యాంకోనువిస్మయేత్సభజేత్
కథంభూతః- స్వకృతచిత్ స్వేషుబలిప్రహ్లాదాదిమత్స్యయాకృతమనుగ్రహంజూఞః- యద్వా- స్వస్మిన్నేవాంతర్యా
మితయాకృతముపకారవిద్వాత్- తదేవాహ- అఖిలాత్మదయితేశ్వరంఅఖిలస్యజగతఃఆత్మానంచేతయితారం ఆత్మ
త్వాదేవదయితంప్రేష్టంసుసేవ్యంఈశ్వరత్వా దేవావశ్యం భజనీయం- కించ- ఆశ్రితానాంసర్వాధాదంతర్హితా
కింఫలోద్దేశేనాహంసేవ్యః- నహిసహి- కిమప్యతిరుచ్ఛత్వాత్ త్వద్వ్యతిరిక్తస్సగూఢాదిత్వయాదత్తమహికోవా భ
జేత్- కథంభూతంతత్-యత్కేవలంభూతైర్విధింక్రియభోగాయ-అనుఅనంతరమేవ-త్వద్విస్మృతయేభవతి-యద్వా-
త్వద్వ్యతిరిక్తంకిమపిదేవతాంతరంధర్మజ్ఞానాదిసాధనంవాహ-భూతైర్విశ్వరాయసంసారస్యవిస్మృతయేమోహౌ
యవా- కోవాభజేత్ - సకోపి-సమతత్తత్సాధనంవివాభోగమోహౌదిపలంకథంస్యాత్తతాహ-కింవేతి- తదుక్తం॥
శ్లో॥ యావై సాధనసంపత్తేఃపురుషార్థాచతుష్టయే తయావినాతదాహ్నాతినరోనారాయణాశ్రయ ఇతి॥౫॥ఆస్తామస్య
భజనవాగ్దాత్పత్నృతోపకారస్యత్వయాత్మని వేదసేవైవనిష్క్రూతిర్వాన్యధేత్యాహ॥ నేతి॥ అపచింతిప్రత్యుపకారం
ఆన్యజ్ఞమితియావత్ - కవయోబ్రహ్మవిదోపి - నైవప్రాపునంతి - యతఃత్వత్కతముపకారంస్మరంతః ఋద్ధము

సేష్యసస్యశరణేభయదాత్మసాత్త్వమ్ । యోరోచయత్సహమృతైస్స్వయమాశ్వరాణాంశ్రీమతిగీరిట
తటవీడితపాదవీరః॥ ౪ ॥ తంత్యాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాంసర్వాధాదంతస్వకృతవిద్విస్మయేత్
కోనుకోవాభజేత్-మపివిస్మృతయేనుభూతైర్వికింవాభవేన్నతపాదరజోజహన్న॥ ౫॥నైవోపయా
న్త్యపచింతింకవయస్తవేత్రహళీయుషాపికృతమృద్ధముదస్మరంతః । యాంతర్బహిస్తస్యభృతామశు
భంవిధుస్వన్నాచార్యవైత్యవపుషాన్యగతింవ్యనక్తి॥౬॥శ్రీశుకః॥ ఇత్యుద్ధవేనవ్యాసురక్తచేతసాపృష్టాజ
గత్క్రీడనకస్యశక్తిభిః॥ గృహీతమూర్తిత్రయంఈశ్వరేశ్వరోజగాదసప్రేమమనోహరస్మితః॥ ౭॥
శ్రీకృష్ణః॥హంతతేవర్ణయమ్యామమమధర్మాసుమంగళాత్॥యాశ్రద్ధయాచరణమతోర్విమృత్యుం
జయతిదుష్టయమ్॥౮॥ కుర్యాత్సర్వాణికర్మాణిమదర్థంశనకైస్సన్మరణ॥మయ్యర్పితమనశ్చిత్తోమధర్మా
త్తమనోరః॥౯॥దేశాఃపుష్కాశ్రయేన్నిత్యంమద్భక్తైస్సాధుభిఃప్రీతాః॥దేవాసురమనుష్యేషుమద్భ
క్తాచరితానిచ॥౧౦॥ పృథక్సతేహామహ్యంవర్షయాత్రామహాత్మవాత్ ॥ కారయేగ్గీతవృత్తాద్యైర్మ
హారాజవిభూతిభిః॥౧౧॥మామేవసర్వభూతేషుబహిరంతరపావృతం॥ ఈక్షేతాత్మనిచాత్మానంయథా
భుమమరాశయః॥౧౨॥ఇతిసర్వాణిభూతానిమద్భావేనమహామతే॥ సభాజయస్సన్యమానోజ్ఞానంకేవల

దగ్ధపచితపరమానందాః- ఉపకారమేవాహ- యోభవాత్సాహచార్యవపుషాశ్రీగురురూపేణ- అంత్యైతస్య
వపుషాంతర్యామిరూపేణ- అశుభంవిషయవాసనాం-విధున్వకనిరస్యత్- స్వగతింజిజ్ఞాపం- వ్యనక్తిప్రకటయతి-
లస్యతవ॥ ౬॥ ఇతీతి॥ ఈశ్వరేశ్వరేశ్వరేహేతుః - జగత్క్రీడనంక్రీడోపకరణంయస్యసః - సనుజగత్సృష్ట్యాదినా
బ్రహ్మగోనాదయఃక్రీడంతితత్రాహ- స్వశక్తిభిః సత్త్వాదిభిః- గృహీతమూర్తిత్రయంయేవసః - సప్రేమప్రేమ
సహింసానోహరం- స్థితంయస్యసః- సప్రేమయథాభవతితథాజగాదేతివా॥ ౭॥ హంతేతి॥ హంతేతిసహషణం
సంహారం- సుమంగళాసుఖరూపాత్- మృత్యుంసంసారం-దుష్టయమనైర్గుహ్యైః॥౮॥ధర్మానేనాహాత్ర
యోగిభిః॥ కుర్యాదితి॥ మాంస్మరణ-శనకైఃఆసంరథేత-కుర్యాత్-తదాహ- మయీతి॥ మయితి-తే మనశ్చి
త్తేసంస్కృతానుసంధానాత్మకేయేనసః- అతేవమద్ధర్మేష్వేవలత్యమససారతిర్యస్యసః॥౯॥ దేవానితి॥ పుణ్యదేశలట
ణగుప్తైర్భక్తి॥ దేవాదిషు దేమద్భక్తాః తేషా మాచరితాని కర్మాణిచాశ్రయేత్ ॥౧౦॥ పృథగితి॥ సత్రే
గసంసరాయువా॥౧౧॥ అంతరంగంభక్తినిూహతిభిః ॥ మామితి ॥ సర్వభూతేష్వాత్మనిచఆత్మానమీశ్వరంస్థితం
నూపేనోద్దేశః- కథమేకస్యసర్వేశుస్మృత్యిత్రాహబహిరంతఃపూజామిత్యధాః-తత్కులః- అపావృతం - అ
నావరణం-తదపిఠతః-యథాఖం-అసంగత్వాదిత్యధాః॥౧౨॥ ఇతి॥ హేమహామతేతిప్రాజ్ఞ- ఇతిఅనేనప్రకారే

ణ-కేవలంజ్ఞానరూపాంధృప్తిమాత్రితస్య-సర్వాణిభూతానిమద్భావేనమన్యమానః-సభాజయః-పండితోమతభిత్తు
 త్రరేణాన్వయః॥ ౧౩॥ ననుఉత్తమాధమేపెక్వరూపేణసభాజనమపాండిత్యమేవస్యాత్పూజ్యపూజాదివ్యతిక్రమాది
 త్యాశంక్యతామేవజ్ఞానదృష్టింప్రపంచయతి॥ బ్రాహ్మణ్యఇతి॥ విషమేష్యపిసమదృక్-సమంమూమేవపశ్యత్-వైషమ్య
 మేవచతుర్థాదశకాయతి॥ బ్రాహ్మణేపుల్కసగతిజాతితోవైషమ్యంపుల్కసోత్పజాతివిశేషః-స్తేనేబ్రహ్మస్వావహ
 రిణిబ్రహ్మజ్యేష్ఠబ్రాహ్మణేభ్యోదాతరీతికమకతః-వైషమ్యం-అరే-స్ఫులింగకగతిగుణతః-వైషమ్యం-అక్రూరేశాంతే
 క్రూరేశాంతేతిస్వభావతఃవైషమ్యం-గౌతమేనాప్యక్తం-సమాశయాభ్యాంవిషమసమేపూజాత్యతి-సమయాపూజాతః
 పూజాయావిషమేప్రకారేకృతే-అసమయాపూజాతోపూజయాసమేప్రకారేకృతే-సపూజకః-విషాకాదాముష్మి
 కాచ్చేయసోభశ్యత్యతి॥ వయనియమఃకమి-ష్యేవనజ్ఞానిష్యితితాత్పర్యం॥ ౧౪॥ నరేష్యేశ్వరదృష్టింకుర్వతః-స
 ద్యఃఫలవిశేషమాహ॥నరేష్యితి॥సమాత్తమహీనేషుస్పృధాదయః-స్వస్తిన్నహంకారశ్చ-హినిశ్చితం-వియంతీనశ్యం
 తి॥౧౫॥అలోంతర్యామీశ్వరదృష్ట్యాసర్వాన్ప్రమేదిత్యాహ॥ విసృజ్యేతిస్మయమానాహసతఃస్వాసభ-తథా
 దైహికిందృశం-అహముత్తమఃసతునీచగతిదృష్టిం-తయాదృశాయాప్రిడాలజ్ఞాతాంచవిసృజ్య-శ్వచందాలాదినభి
 వ్యాప్యప్రణమేత్॥౧౬॥ఏవంపంచభిశ్లోకైఃఉక్తాయాస్సమదృష్టేరపధిమాహద్వాభ్యాం॥యామిదితి॥ ౧౭॥ సర్వమితి॥
 తస్యఏవంకుర్వతఃపుంసః-సర్వంబ్రహ్మత్యక్తమేవభవతి-కుతఃతత్త్వమనీషయాసర్వత్యేవైరదృష్ట్యాయావిద్యాతియా-

మాశ్రితః॥ ౧౩॥ బ్రాహ్మణేపుల్క-స్తేనేబ్రహ్మజ్యేకేస్ఫులింగకే॥ అక్రూరక్రూరకేచైవసమదృ
 క్షండితోమతః॥౧౪॥నరేష్యేశ్వరమద్భావంపుంసోభావయతోచిరాత్॥ స్వర్ధాసూయాతిరసా-రా
 స్సాహంకారావియంతిహి॥౧౫॥విసృజ్యస్థయమానాన్సార్వాదృశంప్రదాన్వచైహికిమ్॥ ప్రణమేయం
 డవద్భూమావాశ్వచందాలగోఖరమ్॥౧౬॥ (ఈశ్వరోజీవక శయాప్రవిష్టోభగవాఃతి)యావత్సేవ్యం
 భూతేషుమద్భావోనోపజాయతే॥తావదేవముపాసితవాజ్ఞనఃకాయవృత్తిభిః॥ ౧౭॥ సర్వంబ్రహ్మత్యక్త
 కంతస్యవిద్యయాత్మమనీషయా॥పరిపశ్యన్నపరమేత్సర్వతోముక్తబంధనః॥౧౮॥ ఆయంహిసర్వకల్పా
 నాంసద్ధివీనోమతోమమ॥ మద్భానస్సర్వభూతేషుమనోవాక్-యకమకభిః॥ ౧౯॥ నహ్యంగోప
 క్రమేధ్యంసోమధమకాన్యోన్యవాన్యపి॥ మయావ్యవసితసమ్యక్సిగుణత్యాదనాశిషః॥ ౨౦॥ యో
 యోమయిపరేధమకఃకల్ప్యతేనిష్ఫలాయచేత్॥తదాయాసోనిర్ధస్సాన్యభూదేరివసస్తమః॥౨౧॥ ఏ
 మాబుద్ధిమతాంబుద్ధిస్సామనీషామనీషే॥మాయత్సత్యమవ్యతేనేహమత్యేకానాహ్నితిమామృతమ్॥౨౨॥
 ఏషతేభిహితస్సాధోబ్రహ్మవాదస్యసంగ్రహః॥సమాసవ్యాసవిధినాదేవానామవిదుగకామః॥౨౩॥ అభి
 శ్చక్తస్తేకథితంజ్ఞానంవిస్వప్తయుక్తిమత్॥ఏతద్విజ్ఞాయముచ్చేతపురుషోన్మన్వసంశయః॥౨౪॥ సువివిక్తంత
 వప్రశ్నంమదైతదోన్యవగౌరయేత్॥సనాతనంబ్రహ్మగుహ్యాంపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥౨౫॥ యఏతస్మమ
 తతఃపరితోబ్రహ్మేవపశ్యత్-సర్వతఃక్రియామాత్రాదుపరమేత్॥ ౧౦౪॥మియమేనోపాయః-అస్తివాన్యోపిత్వపేక్షా
 యాం-సంతిబహవః-సమాచీనస్త్యయమేతేత్యాహ॥అయమితి॥౧౬॥ భగవద్ధర్మలక్షణోపాయస్యసమీచీనత్వమేనో
 పపాదయతిద్వాభ్యాం॥నేతి॥ అంగహేఉద్ధవ-అనాశిహినిమ్నామస్యమద్ధర్మస్యఉపక్రమేనతి-అన్యవిఈషనపి-నైగు
 ణ్యాదిభిర్నానాస్త్యేవ-యతోమదైవనిర్గుణత్వావయంధర్మఃసమ్యగ్వ్యవసీతఃనిర్జితః-సతుమన్వాదిముఖేనకిం
 చిత్॥౨౦॥కించ॥యతితి॥అయమథః-కించక్రవ్యంమద్ధర్మస్యనధ్యంసగతి-యతోశాకికోపియోయోనిరధఃవ్యభఃఆ
 యానసోపి-మయిపరేనిష్ఫలాయచేత్కల్ప్యతేనిష్ఫలమయూర్వితశ్చేత్-తహికాధర్మపవస్యాత్-నిర్ధాయాసే
 చృష్టాంతఃయథాభయశోకాచ్చేత్తేఃపలాయనాక్రందనాదిశ్లేశతద్వత్॥ ౨౧॥ అతోమద్భజనమేవబుద్ధేర్నివేశస్యమ
 నీషాయాశ్చాతుర్యస్యచఫలమిత్యాహ॥ ఏషేతి॥తామేవగళే-యతి-సత్యమన్వతంచమామాం-అన్యతేనఅసత్వేన-మ
 త్యేకానవినాశినా-మనుష్యాదిదేహేన-ఇహాన్యిన్నేవజన్మని-ప్రాప్నోతియత్-పైవబుద్ధిః-నామనీషాచేతి-బుద్ధిఃకేవే
 క-మనీషాచాతుర్యం॥౨౨॥మహాప్రకరణార్థముపసంహరిద్వాభ్యాం॥ఏషఇతి॥ ౨౩॥౨౪॥ కించ॥ఆస్తాంతావత్-జ్ఞా
 నం-ఏతదనుసంధానకథనశ్రవణపరాకామస్యేతదేవఫలంభవతీత్యాహచతుర్భిః॥సువివిక్తమితి॥మయాసువివిక్తంకత్తో
 త్వం-ఏతత్-ఆఖ్యానముపియోపధాగయేత్॥అనుసందధ్యాత్సః॥బ్రహ్మగుహ్యాంవేదేతిరహస్యం॥౨౫॥యతితి॥సుపుష్క-

లంఘనాధావతితథా - బ్రహ్మదాయస్యబ్రహ్మదదాతీతితథాతస్యజ్ఞానోపదేష్టః- యద్వా - బ్రహ్మదదాయంవైకృతం సర్వస్వంవిభాగభక్త్యుపతితథా. తస్యపితృర్గోరుపదేశలభ్యంఆత్మస్వరూపమేవదాయశబ్దేనోక్తమితిభావః॥౨౬॥ యథ తి॥సమధీయాతఉచ్చైఃపతేత్ - పరమంశులస్యేమామపిశోధకం-సపూయేతశుద్ధేత్ ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ సమ్యక్ జ్ఞానానుత్పత్తేపునరపుష్పదేహ్యమిత్యాశయేనపృచ్ఛతి॥ఆపీతి॥ఆపికిం॥౨౯॥ఉపధారితమాకలయ్యాహ॥నైతదితి॥ శతాయవంచకాయ॥౩౦॥నైతదితి॥శూద్రాణాంచయోఽపి తాంచయదిభక్తిఃస్యాత్ - తహిబూయాత్ ॥ ౩౧॥ ఏతద్ జ్ఞానేనపుమాకృతాథోకాభవతీత్యాహ॥నేతి॥అతద్యష్టాంతమాహ॥వీత్యేతి-పియ్యూషంస్వాదు॥౩౨॥ ననుసంతిపహునిజ్ఞేయానితత్తల్లనాధనాని-సత్యం-సంత్యభక్తానాం-భక్తస్యతుసర్వమహమేవ-ఆతోమదేశశరణాభవేత్యాహ॥ జ్ఞానఘ్రి॥జ్ఞానాకాయావాకధర్మాదిలక్షణత్వేతుర్విరోధఃతావాకసర్వోపేతహమేవ-తత్రజ్ఞానేమోక్షః-కమఃజహితేధమణః-స్వాభావికేతుకామః-యోగేత్వణిమాదిసిద్ధయః-వార్తాయాంకృత్యాదావభావంజనితావైశ్వర్యమితి-సిద్ధేశ్వర్యయోరపికామాంతగతత్వాచ్చాతుర్విధ్యం॥౩౩॥ కుత్యత్తత్తతః॥ మత్యేఽఘ్రి॥ యదాత్యక్తసమస్తకర్మానకమేనివే

భక్తేషుసంప్రదద్యాత్పుష్పలమ్॥ తన్యాహంబ్రహ్మదాయస్యదదామ్యాత్సానమాత్సనః॥౨౬॥యపితత్సమధీయాతపవిత్రంపరమంశుచి॥సపూయేతాహరహర్మాంజ్ఞానదీపెనదర్శయ॥౨౭॥యవితచ్ఛ్రద్ధయానిత్యమవ్యగశ్చృణూయాన్నరః॥మయిభక్తింపరాంకుర్వహి-మభిర్నసభగ్యతే॥౨౮॥ అపుష్పద్ధవత్ప్రయాబ్రహ్మసఖసముపధారితమ్॥ఆపి తెవిగతోమోహశ్శృకశ్చసౌమనోభవః॥౨౯॥ నైతత్త్యయాదాంభికాయనాస్తికాయశతాయచ,అశుశ్రామారభక్తాయదున్వితాయదీయతామ్॥ ౩౦॥ ఏతద్వో-నైర్విహీనాయబ్రహ్మణ్యానుప్రియాయచ । సాధవేతుచయేబూియాద్భక్తిస్యాచూర్ణద్రయోఽపి తామ్॥౩౧॥ నైతద్విజ్ఞాయజ్ఞానోజ్ఞాతవ్యమవశేష్యతే । పీత్యాపియ్యూషమమృతంపాతవ్యంనావశిష్యతే॥౩౨॥జ్ఞానేకర్మణియోగేవతాతాకాయాందండధారణే । యావాసంధిఃసృణాంతతతావాంస్తేహంచతుర్విధః॥ ౩౩॥ మత్యేయదాత్యక్తసమస్తకర్మానివేదితాత్మావిచిత్తీర్షితోమతదామృతత్వంప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయచకల్పతే॥ ౩౪॥ శ్రీశుకః॥ సపవమాదర్శితయోగమాగేస్తదోత్తమశ్లోకవచోనిశమ్య । బద్ధాంజలిఃప్రీత్యుపదుద్ధకంతోసకించిమాచేత్రపరిపుతాక్షః॥౩౫॥విష్టభ్యచిత్తంప్రణయావఘూణంధైర్యేణరాజబహుమన్యమానః । కృతాంజలిఃప్రాహయదుప్రవీరంశిష్టాస్సృశంస్తచ్చరణారవిండమ్॥౩౬॥ఉద్ధవః॥విద్రావితోమోహమయోంధకారోయత్రితోమేభవసన్నిధానాత్ । విభావసోకింనుసమీపగన్యశీలంతమోభీఃప్రభవంత్యజాద్య॥౩౭॥ ప్రత్యపితోమేవతానుకంపినాతథాపివిజ్ఞానమయఃప్రదీపః । హిత్వాకృతజ్ఞస్తవపాదమూలంకోన్యత్సమీయాచ్చరణంత్యదీయమ్॥ ౩౮॥ వృక్షశ్చమేసందృఢస్నేహపాశోదాశాహావృష్ట్యంధకనాత్వతేషు । ప్రసారితస్సృష్టేవివృద్ధయేత్వయాస్యమాయయాహ్యత్మసుబోధమేతునా॥౩౯॥సమోస్తుతేమహాయోగిప్రపన్నమనుశౌధిమామ్॥యథాత్వచ్చరణాంభాజేరతిస్సాన్యదనపాయినీ॥ ౪౦॥ శ్రీభగవాన్॥ గచ్ఛోద్ధవ

దితాత్మాభవతి - తదాలసామేవిచిత్తి తఃవిశిష్టఃకర్తుమిష్టాభవతితత్తత్సామృతత్వంమోక్షంప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయమమైక్యాయమత్సమానైశ్వర్యాదేతియావత్ - కల్పతేయోగోభవతి-వైధుః॥౩౪॥ సఘ్రి॥ అదర్శితోయోగమాగేయస్తేసః॥ ౩౫॥ విష్టభ్యేతి॥ ప్రణయేనావఘూణంతుభితం-చిత్తం-ధైర్యేణవిష్టభ్య- బహుమన్యమానఃకృత్యానకృతాథకంమన్యమానః॥ ౩౬॥ విద్రావితఘ్రి॥మమయా-యఃఆశ్రితాసీత్ -సతవన్నిధానైనైవవిద్రావిః-ప్రభవంతికిన్నుబాధాయసమథాభవంతి-అజాద్యబ్రహ్మణోపిజనకః॥౩౭॥కించ॥ప్రత్యర్పితఘ్రి॥యద్యపితవసన్నిధానాదేవగతః-తథాప్యనుకంపినాభవతా- విజ్ఞానమయఃప్రదీపశ్చప్రత్యపిఃతః-స్యమాయయాహ్యత్మపునస్సమీకృతః-అభిస్తవకృతజ్ఞఃయస్త్వయాకృతమనుగ్రహంజానాతిసగోనామ-త్వదీయంపాదమూలంహిత్వా- అన్యచ్ఛరణంసమీయాన్ ఆశ్రయేత్ ॥ ౩౮॥ కించ॥ వృక్షఘ్రి॥ దాశాహాదిమృతయాయఃస్యమాయయాస్నేహపాశఃప్రసారితఃసత్వస్యైవాన్యజ్ఞానశస్త్రేణవృక్షఃఛిన్నః॥ ౩౯॥ ఏవంయద్యపిత్యయాబహుపకృతం-తథాప్యేతావత్పృథకయథిత్యాహ॥ సమఘ్రి॥అనుశౌధిఅనుశిక్షయ-అనుశాసనీయమిదమిత్యాహ-యథేతిముక్తావప్యనపాయినీ॥౪౦॥ తదుక్తమోమిత్యంగీ

కృత్యతథాపిమయాదిష్టాలోకసంగహాథామేతావత్సుర్యిత్వాహ || గచ్ఛేతి || అదిష్టోఽయుక్తిఃమదాశ్రయమితిదవా
 తాంతరం || ౪౧ || ఈక్షయేతి || న్నానాదేఃపూర్వమేవమత్పాదతిథోదకభూతాయాలకనందాయాగంగాయాఈక్ష
 యా-వసానఃపరిదధానః || ౪౨ || తితిక్షురితి || ద్వంద్వమాత్రాణాంశీతోష్ణాదివిషయాణాం-సుశీలఃఅజ్ఞానాదిస్వభావః ||
 ౪౩ || మయైతి || తేత్యయా-విక్రంతువిచారితం-తిప్రతిగుణాత్మికాఃగతీకృత్యమ్ || ౪౪ || సత్తితి || హరిమేధసాసంసారం
 హరితిమేధాయస్యతేనశ్రీకృష్ణేన-అద్వంద్వపరోపినుఖిదుఃఖినిముక్తోపి-అపక్రమేనిగమనమయే || ౪౫ || కించ|| సుదు
 స్త్యతేతి || సుదు స్త్యజస్నేహేనామన్యైతేనవియోగాత్కా-తరోతిభీతఃఅతవతంపరిహేతుమశక్తువత్ - ఆటరావి
 హ్వలస్సో-సకృచ్ఛక్రియంప్రయయాప్రాప-తతశ్చభతుఃపాదుకైతేనైవకృత్యయాదతైమూఢానిబిభ్రత్ - అతినిర్భం
 ధరూపయాతదాజ్ఞయాతంపునఃసమస్కృత్యయయా-అత్రచ || శ్లో || పృష్టతోవ్యగమంభతుఃపాదవిక్లేపణాక్షమః || ఇ
 త్యాదితృతీయస్కంధోపక్రమాక్తానుసారేణ చదరికాశ్రమంగచ్ఛ భగవతః ప్రభాసయాత్రాముపశ్రుత్యశేషైఃపృ
 ష్టతోగతస్సో - ఉపసంహృతనిజకులంభగవతమేకాంతేవృష్టాతత్కాలప్రాప్తేన మైత్రేయోసహపురఃకృతయా
 భగవతోపదిష్టంతత్త్వమాకలయ్యతదాతనుజ్ఞాతోయయావితీద్రవ్యమ్ || ౪౬ || తతః || విశాలాంబదరికాశ్రమం-గత
 స్సో-శ్రీహరేకాతిమగాతీ కథంభూతాం-తేనైవజగదేకబంధునాయథోపదిష్టాం || శ్లో || తదామృతత్వంప్రతిపద్యమా

మయాదిష్టాబదర్యాఖ్యంమమాశ్రమమ్తత్రమత్పాదతిథోదేన్నానోపస్పర్శనైశ్శుచిః || ౪౧ || ఈక్ష
 యాలకనందాయావిధూతాశేషకల్మషఃపసానోవల్కలాన్యంగవన్యభుక్కునిస్పృహః || ౪౨ || తితిక్షు
 ద్వంద్వమాత్రాణాం సుశీలస్సంయతేంద్రియః | శాంతస్సమాహితధియాజ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ||
 ౪౩ || మయానుశిషీతంయతైవిక్రమనుభావయత్ || మయావేశితవాక్పితృమధ్యమన్విరతోభవాత్ అ
 తికమ్యగతీస్తీప్రామామెప్యతితతఃపరమ్ || ౪౪ || శ్రీశుకః || సవేవముక్తహరిమేధసోద్ధవఃప్రపక్షిణంత్రిః
 పరిస్కృత్యపాదయోః | శిరోనిధాయాశ్రుకళాభిరాద్రక్షాధీర్నృసింఛద్వంద్వపరోష్యపక్రమే || ౪౫ ||
 సుదు స్త్యజస్నేహవియోగాకాతరోసశక్తువంస్తంపరిహేతుమాతురఃకృచ్ఛక్రియయామూర్ధనిభర్తృ
 పాదుకైబిభ్రన్నమస్కృత్యయయాపునఃపునః || ౪౬ || తతస్తమంతమ్యాదిసన్నివేశ్యగతోమహాభాగ
 వతోవిశాలామ్యథోపదిష్టాంజగదేకబంధునాతపస్సమాస్థాయహారేరగాద్గతిమ్ || ౪౭ || యవితదానం
 దసముద్రసంభృతంజ్ఞానామృతంభాగవతాయభాషితమ్ | కృష్ణేనయోగేశ్వరసేవితాంఘ్రిణాసచ్ఛ్రీ
 ధ్యయాసేవ్యజగద్విముచ్యతే || ౪౮ || భవభయమపహతుంజ్ఞానవిజ్ఞానసారానిగమకృదుపజహేభృం
 గవద్వేదసారమ్ | అమృతముదధితశ్చాపాయయద్భృత్యవగాత్పురుషముపమాద్యంవిష్ణుసుంజ్ఞం
 సతోస్మి || ౪౯ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-ఏకోనత్రింశోధ్యాయః. ... *
 శ్రీపరీక్షితమ్|తతోమహాభాగవతఉద్ధగేనిగ-తేవనమ్|ద్వారవత్ప్యాంకిమకరోద్భగవాభూతభావనః ||

౧ || బ్రహ్మశాపోపసంస్కృష్టే స్వకులేయాదవషణభః | ప్రేయసింసర్వనేత్రాణాంకథంస్వతనుమత్య
 నోనుయాత్మభూమాయచకల్పతేన || శ్లో || అతివ్రజ్యతీస్తీప్రామామెప్యసితతఃపరమిత్యేవముక్తప్రకారం || ౪౭ ||
 యితి || ఆనందసముద్రోభగవద్భక్తిమాగ్నాస్తస్మింసంభృతమేకీకృతంవితత్ - యసచ్ఛ్రీధ్యయా-ఆసేవ్యఃఉషపసే
 విత్వా-వతే-సముచ్యతఇతికిమువక్తవ్యంతస్సంబంధేనజగదపిముచ్యతఇత్యర్థః || ౪౮ || ఏవంకృతోపదేంజగద్గురుం
 ప్రణమతి || భవభయమితి || భవసంసారఃభయంచజరారోగాదినిమిత్తంతదుభయం-నివృత్తానాంప్రవృత్తానాంచభృత్య
 వగాణాంయథాయోగ్యమపహతుంయోమృతన్వయముపజహేఉద్ధృతవాత్ - తదేవాహ - వేదసారమేకం. కిం
 తత్ - జ్ఞానవిజ్ఞానరూపంతత్సరంశ్రేష్ఠంచ- కథముపజహే - భృగవత్ - భృంగోయథాపుష్పమకోపయన్నేవఅమృత
 ముపహరితి- తథాస్వయంకృతవేదానుసారేణైవ- ఉదధితైచ్చకం - తచ్ఛోభయంయథాయథంభృత్యవగా-సహాయ
 యత్ - తంసతోస్మి || ౪౯ || శ్లో || యేనానుకంపితంవిశ్వముద్ధినిప్రశ్నేనిణాఃప్రైః | తంవందేపరమానందంనందనయా
 పిణమ్ || ఇతిభావాథాదిపికాయాం-ఏకోనత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *
 శ్లో || ప్రింశేతుప్రాగుపక్షిప్తమాసలచ్చులతోహరిః | స్వధామగంతుమన్విచ్ఛక్ సజహారనిజంకులమ్ || వినాశాయపు
 రా ఘోరముపక్షిప్తంహిమాసలమ్ | కథావసానేతత్ప్రేవపిశేషంచచ్చుతితిభిః || తతః || ౧ || బ్రహ్మేతి | బ్రహ్మశాపోప

శ్లో || ప్రింశేతుప్రాగుపక్షిప్తమాసలచ్చులతోహరిః | స్వధామగంతుమన్విచ్ఛక్ సజహారనిజంకులమ్ || వినాశాయపు
 రా ఘోరముపక్షిప్తంహిమాసలమ్ | కథావసానేతత్ప్రేవపిశేషంచచ్చుతితిభిః || తతః || ౧ || బ్రహ్మేతి | బ్రహ్మశాపోప

సంస్కృష్టేస్వకులేనతి - అయంభావః - సహిభగవతిబ్రహ్మశాపఃప్రభవతి-యావత్సానుకరణాత్ సోపికథంచినానసీ
యఃఅతఃకీమకరోదితి- ఏతదు క్తంకథమత్యజదితి - సర్వస్త్రాణాతినర్వోద్రియోపలక్షణం॥ ౨॥ ఏతత్ప్రసంచయతి॥
ప్రత్యాకృష్టమితి ॥ యస్మిన్ రూపేలగ్నంనయనంపరావర్తయతుమబలానశేతుః - యచ్చక్షణరంభేఃప్రవిష్టంసత్ప్ర
తామాన్యనిలగ్నంలభితమిదృశ్యతీతతో నసరినినిగణచ్చతియస్యశ్రీశోభాసంక్షీర్ణ మానాకవినా వాచారతిము
ల్లాసవిశేషంజనయతి- తేషాంయానంజగత్పాద్యతాంజనయతీతికీమువక్తవ్యంయచ్చవిష్టరూపంజిహ్వాంజానన్యరధేస్థి
తందృష్ట్యయుధిమృతాస్తత్సామ్యంతత్సరూప్యంఈయఃప్రాపుః-తద్ద్రాపంకెనప్రకారేణాత్యజదిత్యవ్యయః॥ ౩॥ ఏవీ
తి॥ దివిసూర్యపరివేషాదీ- భువిభూకంపాదీ- అంతరిక్షేద్విగ్రహాదీ- మహాత్పాతాన్వయమేవఉత్పాదితత్వా
దవ్యైఃదుష్ప్రతికారాః॥ ౪॥ ఏతద్భి-యమస్యకేతవోద్వజాభవమృత్యుసూచకాభివ్యక్తాఃసంసారాని॥ ౫॥ స్త్రియద్భి॥
ప్రకృష్టకృష్ణిమహాహిని॥ ౬॥ తత్రేతి॥ అభిషిచ్యన్నాత్వా ॥ ౭॥ బ్రాహ్మణానితి ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చత్రైశ్శతశాంతికాస్సం
జత్ ॥ ౮॥ ప్రత్యాకృష్టంనయనమబలాయత్రలగ్నంనశేతుఃకణావిష్టంసరతితతోయత్ప్రతామాత్మల
గ్నమ్అయచ్ఛ్రీర్వాచాజనయతిరతింక్షీర్ణమానాకవినాదృష్ట్యాజ్ఞాన్యధిరధగతంయచ్చతత్సామ్య
మియః॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ దివిభువంతరిక్షేచమహాత్పాతాన్వయముద్భిత్వా ॥ దృష్ట్యాసీనాగుధర్మా
యాంకృష్టఃప్రాహయమానిదమ్ ॥ ౧౦॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏతే ఘోరామహాత్పాతాద్బ్రాహ్మణవత్సామ్యంయమ
కేతవః ॥ శాపశ్చనఃకులస్యాసీత్ బ్రాహ్మణైర్భగవద్రత్యయః ॥ ముహూర్తమపినస్తేయమత్రనోయదు
పుంగవాః॥ ౧౧॥ స్త్రియోబాలాశ్చవృద్ధాశ్చశంఖద్వారంవజంత్యితి ॥ వయంప్రభాసంయాస్యామో
యత్రప్రత్యక్షసర్వతి ॥ ౧౨॥ తత్రాభిషిచ్యశుచయఉదోష్యసుసమాహితాః ॥ దేవతాఃపూజయిష్యామ
స్మిషనాలెవనాహుతైః ॥ ౧౩॥ బ్రాహ్మణాంశ్చమహాభాగాఃకృతస్వస్త్వీయనావయమ్ ॥ గోభూ
హిరణ్యవాసోభిగణాశ్చరథవేత్సభిః॥ ౧౪॥ విధిరేషవ్యరిష్టఘ్నోమంగళాయనముత్తమమ్దేవద్విజగ
వాంపూజాభూతేషుపరమోధవః॥ ౧౫॥ ఇతిసర్వేసమాకల్యాణాయదువృద్ధామధుద్విషః॥ తథేతినాభిరుత్తి
ర్యప్రభాసంప్రయతారదైః॥ ౧౬॥ తస్మిన్భగవతాదిష్టాయదుదేవేనయాదవాః ॥ చక్రఃపరమయా
భక్త్యాసర్వశ్రేయోపబృంహితమ్ ॥ ౧౭॥ తతస్తస్మిన్మహావానంపపుష్టైరయంకంమధు ॥ దిష్టవిభ్రంశి
తధియోసద్ద్రవైభ్రమతేచనః॥ ౧౮॥ మహాపానాభిమత్తానాంవీరాణాంద్వప్రదేతసామ్కృష్ణమా
యావిమూఢానాంసంఘుషాన్సుమహానభూత్ ॥ ౧౯॥ యుయుధుఃక్రోధసంరభావెలాయామాతతా
యినః॥ ధనుర్భిరసిభిర్భ్రాతృగణాభిస్తామరేష్టిభిః॥ ౨౦॥ పతత్ప్రతాకైరధకుంజరార్యభిఃఖింష్ట్రగోభిర్మ
హిమైర్నరైరపి ॥ మిధస్సమేత్యాశ్వత్రైశ్చదుర్బదాన్యహాశరైర్దాద్భిరదవిష్టపావనే ॥ ౨౧॥ ప్రద్యు
మ్నసాంజాయధిరూఢమత్యరావక్రూరభోజావసిరుద్ధసాత్యకీ ॥ సుభద్రసంగ్రామజితోసుచారుగదా
సుమిత్రాసురథాసమేయతుః॥ ౨౨॥ అన్యేచయైవేభిషదోల్బుకాదయస్సహస్రజచ్ఛతజిహ్వానుముఖ్యాః
అన్యోన్యమాసాద్యమదాంధకారితాజఘ్నుర్ముకుందెనవిమోహితాభృతమ్॥ ౨౩॥ దాశాహాభోజాంధ

తోగవాదిభిఃపూజయిష్యామః॥ ౨౪॥ విధిరితి॥ విధిఃప్రకారః-మంగళాయనంచ-కించ-దేవద్విజగవాంపూజాభవఃఉద్భవ
హేతుః-దేవలోకపరమఉద్భవోభవిష్యతీతిభావః॥ ౨౫॥ ఇతీతి॥ మధుద్విషావాక్యమాకల్యాణ-తథేత్యభినంద్యనాభిరుత్తిర్య
సముద్రిం ॥ ౨౬॥ తస్మిన్నితి॥ సర్వశ్రేయోపబృంహితమిత్యత్రసంధిరాషణఃభగవతానుకైరపినరైవైశ్రేయోభిఃసహి
తంచక్రః ॥ ౨౭॥ తితిఇతి ॥ పీయతఇతిపానం-మైరయంకంమదిరావిశేషంమధుసురసంధిస్థైవదైవెనవిభ్రంశితధియః-
సహస్రస్యథాతస్మింస్థానేతదుచితమితిభావః-యస్యద్రవైరసైః॥ ౨౮॥ మహాపానేతి॥ శ్రీకృష్ణమాయావిమూఢానోమితి
ముఖ్యోపేతుః-సంఘుషాకలహః॥ ౨౯॥ యుయుధురితి॥ తతోయుయుధుశ్చ॥ ౩౦॥ పతతిది॥ పతంత్యఃఇతస్తతశ్చలంత్యః
పతాకాయేషురథాదిభిః-మిధస్సమేత్య-శ్వహాన్యఘ్నునిత్యభాగ-దద్భిదాంతైః॥ ౩౧॥ మిధస్సమేత్యేత్యైతత్ప్ర
పంచయశిచతుర్భిః ॥ ప్రద్యుమ్నైతి - సుచారుగదాశ్రీకృష్ణస్యభ్రాత్రైఃపుత్రశ్చాపరఃతౌ - సుమిత్రాసురథావిజితై
ఘ్నకమాషాంసుమిత్రసురథాఅసురథనామావాకశ్చిత్ ॥ ౩౨॥ అన్యైతి॥ మదాంధేనమదతమసా-బలాత్కరీతాః॥
౩౩॥ దాశాహేతి॥ దాశాహా-దయోనవ-తన్వంశ్యాఃఅబు-దాఃమాధురాఃశూరసేనాశ్చత్రద్వైశియాః॥ ౩౪॥ పు

త్రాణతి॥ భాగ్యభిశ్చైతిభాగ్రాది శబ్దానాం సప్రతియోగివాచిత్యాత్ భాగ్యతరోమాతుల ఇత్యాదిజ్ఞేయం - మి
 త్రైశ్చమిత్రాణిచలహాహతవంతః॥ ౧౯॥ శరేష్ఠితి॥ ధన్వన్తుధనుష్టుజహుః॥ జగృహుః॥ ౨౦॥ తాణతి॥ పరిఘాః
 లోహదండాభృతాః-తంచశ్రీకృష్ణమపి॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకమితి॥ ప్రత్యనీకంప్రతిపక్షం॥ ౨౨॥ అథేతి॥ ఎరకాముష్టిరూపాపరి
 ఘావుద్యమ్య॥ ౨౩॥ బ్రహ్మశాపేతి॥ స్పృధానిమిత్తఃకోధఃక్షయంకులంక్షయంనిన్యే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ రామణితి॥ పౌరుషంయో
 గంపరమపురుషధ్యానలక్షణం-తమేవాహ-సంయోజ్యేతి- మానుషంలోకంభూలోకం-మనుష్యరూపతాంవా॥ ౨౬॥ రా
 మేతి॥ ధరోపస్థధూతే॥ ౨౭॥ విభ్రదితి॥ భాగ్యజ్ఞరూపం॥ ౨౮॥ తదేవానువణాయతిచతుర్థిః॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ ౨౯॥
 సుందరేతి॥ సుందరస్థితంవక్త్రాబ్జంయస్మింస్తత్-పుండరీకవదభిరామేసుందరేఅపీణీయస్మింస్తత్॥ ౩౦॥ ౩౧॥ వసమాతే

కవ్యస్థితాత్వతాదుర్వారకామాధుధుశూరసేవకాః॥ వితగ్ధవావై కుకురాఃకుంతయశ్చమద్రాశ్చజఘ్నుః
 పరిహృత్యసాహృదమ్॥ ౧౮॥ పుత్రాస్త్రయధ్యక్షితృభిభాగ్యతృభిశ్చస్వస్త్రియదౌహిత్రపితృవ్య
 మాతులైః॥ మిత్రాణిమిత్రైస్సుహృదస్సుహృద్భిజ్ఞాణీంస్త్రహాజ్ఞాతయేవసమాధాః॥ ౧౯॥ శరేషు
 హీయమానేషుభజ్యమానేషుధన్వన్తుః॥ శస్త్రైశ్చక్షీయమాణేషుముష్టిభిజహుః॥ రెరకాః॥ ౨౦॥ తా
 వజ్రకల్పాహృథవః॥ పరిఘాముష్టిభిధృతాః॥ జఘ్నుర్ద్విషంతకృష్ణైనవార్యమాణాస్తుతంతతే॥ ౨౧॥
 ప్రత్యనీకంమన్యమానాబలభద్రంచమోహితాః॥ హంతుంకృతధియోరాజన్నాపతన్నాతతాయినః॥ ౨౨॥
 అథతావపిసంక్రుద్ధాపుద్యమ్యకురువందనపరకాముష్టిపరిఘాచరంతౌజఘ్నుతుర్యుధి॥ ౨౩॥ బ్రహ్మశాపా
 పస్థుషానాంకృష్ణమాయామృతాత్మనామ్॥ స్పృధాకోఃక్షయంనిన్యేనైణమ్గోర్భిధావనః॥ ౨౪॥ ఎవంస
 ష్టేషుసర్వేషుకులైషుస్వేషుకేశవః॥ * అవతారితోభువోభారఘ్రిమీనైవశేషితః॥ ౨౫॥ రామస్సముగ్ర
 వేలాయాంయోగమాప్తాయేపౌరుషమ్॥ తత్యాజమానుషంలోకంసంయోజ్యాత్మానమాత్మసి॥ ౨౬॥
 రామనిర్వాణమాలోక్యభగవాన్ దేవకీసుతః॥ నిషసాదధరోవస్థత్వాహమాసాద్యపిష్టలమ్॥ ౨౭॥ విభ్ర
 చ్చతుర్భుజంరూపంభాగ్యజ్ఞప్రభయాస్వయా॥ దిశోవితిమిరాఃకుర్వన్నిర్హామఘవపావకః॥ ౨౮॥ శ్రీ
 వత్సాంకంఘనగ్యామంత్రప్రహాటకవచఃసమ్॥ కాశేయాంబరయుగైవపరివీతంసుమంగళమ్॥ ౨౯॥ సుం
 దరస్థితవక్త్రాబ్జంనిలకుంతలమండితమ్॥ పుండరీకాభిరామాక్షంస్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౩౦॥ కటిసూత్ర
 బ్రహ్మసూత్రకీరీటకటాంగదైః॥ హారసూపురముద్రాభిఃకౌస్తుభేనవిరాజితమ్॥ ౩౧॥ వసమాలాపరీ
 తాంగంమూర్తిమద్భిర్నిజాయధైఃకృత్వోరౌదక్షిణేపాదమాసీనంపంకజారుణం॥ ౩౨॥ ముస * లావ
 శేషాయఃఖండకృతేషులుణ్భక్తోజరాః॥ మృగాస్యాకారచరణంవివ్యాధమృగశంకయా॥ ౩౩॥ చతుర్భు
 జంతంపురుషందృష్ట్యాసకృతకీర్తిషుభీతఃపపాతశిరసాపాదయోరసురద్విషః॥ ౩౪॥ అజానతాకృత
 మిదంపాపేనమధునూదన॥ క్షంతుమహానిపాపస్యఉత్తమశ్లోకమేప్రభో॥ ౩౫॥ యస్యాచుస్ఫురణం
 నృణామజ్ఞానధావంతాశనం॥ వదంతితస్యతైవిష్ణోమయాసాధుకృతంప్రభో॥ ౩౬॥ తన్మాముజ్జహివై
 కుంతపాపాన్మానంమృగలుభకం॥ యథాపుషరహంత్వేవంనకుర్యాంసదతిక్రమం॥ ౩౭॥ యస్యాత్మ
 యోగరచితంనవిదుర్విరించోరుద్రాదయోస్యతనయాః॥ పతయోగిరాంయే॥ యన్మాయయాపిహిత
 దృష్టయపతదంజఃకితస్యతేవయమనగ్రతయోగ్యణీమః॥ ౩౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ మాభైష్ఠేజ్జరంఉత్తిష్ఠకామపి
 షక్యోహిమేయాహిత్యంమదనుజ్ఞాతస్సర్వకాంసుకృతినాంపదం॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిష్టో

తి॥ వసమాలయాపరీతాన్యంగానియస్మింస్తత్ నిజాయధైశ్చక్రాదిభిర్విరాజితం - పంకజారుణంవామంపాదందక్షిణే
 ఊరాకృత్యా-అసీనంరూపంవిభ్రతే॥ ౩౨॥ ముసలేతి॥ జరానామకశ్చిల్లుభక్తోమృగయుః-మృగస్యాస్యమివాకారోయస్య
 తంచరణం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ బ్రహ్మశాపకృతమేతత్-తన్మాన్నతవాపరాధఘ్రిచేదతతపా॥ యస్యేతి॥ యస్యతవాత్మయోగిర
 చితంస్వాధీనమాయారచనాంవిరించఃఅస్యతనయాః రుద్రాదయశ్చయేచాన్యేగిరాంపతయోవేదగ్రహారః॥ తేపిసవిషః
 తస్యతేఅచింత్యమాయస్యేతత్ - బ్రహ్మశాపాదిఅంజసాలసగ్రతయః - పాపయోనయోవయంకింగృహేమఃకథంహా
 యామః - ఆతస్తద్రాస్తాంఆశుమాంబహితిభావః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ఇతితి॥ ఇచ్ఛాశరీరీకేత్యస్యాయంభావః - శుద్ధస్త్రవ
 యాంనిజాం శ్రీమూర్తికామంతధాణయతల్పృతికృత్యైవంవిడంబనమాత్రమితి - ఎతద్దేవస్ఫుటికరిష్యతిదేవదయో

బ్రహ్మముఖ్యాభిప్రాయాదినా॥ ౮౦॥ ౮౧॥ తమతి॥ తంపతిత్రతదృష్టాతస్యపాదయోర్నిపపాత॥౮౨॥౮౩॥ఇతితి॥ఉద్విక్తు
 మాణస్యసూతస్యసతః॥ ౮౪॥ ౮౫॥ గచ్ఛేతి॥ నిర్వాణంయోగమాగ్నేణ- మద్దశామితిఇచ్ఛాశరీరాఽప్రాప్యేణ॥ ౮౬॥
 ౮౭॥స్వమితి॥అమితాశరత్కృమాణాః-ఇంద్రప్రస్థంగమిషధేతిబ్రూహిమిపూర్వేణాన్వయః॥౮౮॥ త్వమితి॥ మన్మాయార
 చితామేతాంవిజ్ఞాయేతినిజశ్రీమూర్తేరంతహితత్వాత్ పృథాశోకంమాకుర్విత్సర్గః ॥ ౮౯ ॥ ఇతితి ॥ కులస్యవిసప్త
 త్వాత్ దుర్మనాః॥౯౦॥ఇతిభావార్థపిశామ్యాం-త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *
 శ్లో॥ ఏకత్రింశేస్వకంధామజగముభగవానితః॥ తమేవానుయయుఃప్రిత్యావనుదేవాదయస్తతః॥ దేవాన్యమాన్వేధా
 యాదౌభూయోదేవావిధాయతా॥శ్రీకృష్ణస్వేచ్ఛయాభామస్వతస్త్వేనసమావిశత్ ॥ అథేతి॥ మునయఃససా
 దయః- ప్రజేశ్వరామరిచ్యాదయః॥ ౧॥ పితరఇతి॥ ద్విజాఃగరుడలోకవాసినిపక్షిణః-మైత్రేయాదయోవా॥౨॥ద్రష్టుకా
 మాఇతి॥ భగవతోనిర్వాణంద్రష్టుకామాస్సంతఃపరమోత్సుకాస్తత్రాగమః॥ ౩ ॥ తేషామాత్సుకృత్యతంతుహోత్స

భగవతాకృష్ణేనాచ్ఛరీరిణా॥ త్రిఃపరిక్రమ్యతంత్వావిమానేనదిచంయయా॥౮౦॥దారుకఃకృష్ణపద
 పీమన్విచ్ఛన్నః ౧ గమ్యతమ్॥నాయాంతులసికామోదమాఘ్రియాభిముఖంయయా॥౮౧॥ తంత్రిత్రిగృ
 ద్యుభిరాయుధైవృతం హ్యశ్వత్థమూలేకృతకేతనంపతిమ్ । సేహస్నుతాత్మానిపపాతపాదయోర
 థాదవపుత్యనబాష్పలోచనః॥౮౨॥ దారుకః॥ అపశ్యత్ సేచరణాంబుజంప్రభోదృష్టిఃప్రణామైతమసిప్ర
 విష్టా । దిశోనజానేనలభేచశాంతియథానిశాయాముడుపేక్షణప్టే ॥ ౮౩ ॥ ఇతిబ్రువతిసూతేవైరథో
 గరుడలాంఛనః॥ ఖమత్సపాతరాజేంద్రసాశ్వధ్వజఉదీక్షతః॥ ౮౪ ॥ తమస్వగచ్ఛదివ్యావివిష్టప్రహ
 రణానిచ । తేనాతివిస్మితాత్మానంసూతమాహజనార్దనః॥ ౮౫॥ శ్రీభగవాన్ ॥ గచ్ఛద్వానవతంసూత
 జ్ఞాతీనానిధనంమిధః । సంకర్షణస్యనిర్వాణంబంధుభ్యోబ్రూహిమద్దశామ్ ॥ ౮౬ ॥ ద్వారకాయాం
 చనస్తేయంభవద్భిశ్చస్వబంధుభిః । మయాత్యక్తాయదుపురీంసముద్రఃప్లావయిష్యతి॥ ౮౭॥ స్వస్వం
 పరిగ్రహంసర్వమాదాయపితకాచనః । అర్జునేనావితాస్సర్వఇంద్రప్రస్థంగమిషధ ॥ ౮౮ ॥ త్వం
 తుమద్ధర్మమాస్థాయజ్ఞాననిష్ఠఉపేక్షకః । మన్మయారచితామేతాంవిజ్ఞాయోపశమంప్రజ ॥ ౮౯॥ శ్రీ
 శుకః ॥ ఇత్యుక్తస్తంపరిక్రమ్యసత్వాకృష్ణంపునఃపునః । తత్పాదాశ్చిత్త్యేవాపాథాయ దుర్మనాఃప్ర
 యయాపురిమ్॥౯౦॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-త్రింశోధ్యాయః. *

శ్రీశుకః ॥ అథత్రాగమక్రమేభ్య భవాన్యాచనమంభవః । మహేంద్రప్రముఖాదేవా మునయస్సప్ర
 జేశ్వరాః॥ ౧॥ పితరస్త్విదగంధర్వావిద్యాధరమహారగాః । చారణాయతురతుంసిక్తిన్నరాసురసోద్వి
 జాః॥ ౨॥ ద్రష్టుకామాభగవతోనిర్వాణంపరమోత్సుకాః॥౩॥గాయంతశ్చగృణంతశ్చశౌరేకర్మాణిజ
 స్తచ । వవరుఃపుష్పవహ్ని విమానావభిభిర్నభః ॥ కుర్వంతస్సంకులంరాజా భక్త్యాపరమచూయ
 తాః॥ ౪॥ భగవాన్పితాస్త్విభూతీరాత్మనోవిభుః । సంఘోజ్యాత్మనిచాత్మానంపద్మనేత్రేన్యూట
 యత్॥౫॥లోకాభిరామాంస్వతసుంధారణాధ్యాసమంగళమ్॥యోగిధారణయాగ్నేయ్యావధ్యాధా
 మావిశత్స్వకమ్॥ ౬ ॥ దివిదుందుభయోనేదుఃపేతుస్సుమనసశృణోత్ । సత్యంధర్మోధృతిర్భూమేకీ

వమాహపార్థేన॥ గాయంతఇతి॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ విభూతీఃఇంద్రాదీంశ్చ - పద్మనేత్రేన్యూటయదిత్యత్రాయంభావః
 పూర్వంబ్రహ్మాదిభిః ॥ శ్లో॥ సలోకాలోకపాలాన్నంపాహివైకుంఠకింకరానితిప్రాధితత్వాత్ -తదిదాసించస్వం
 స్వీలోకంప్రతినేతుమాగతత్వాత్ - తత్తల్లోకానాంవైకుంఠపురమార్గత్వాచ్చ- బహుభుచతేషుదాక్షిణ్యాత్తాన్వం
 చయతుంసమాధిమవకుర్వన్నేత్రేన్యూటయదితి॥ ౫ ॥ యోగిరామివస్వచ్ఛందమృత్యుభ్రమంవారయతి॥ లోకాభిరా
 మామితి ॥ అయమర్థఃయోగినోహిస్వచ్ఛందమృత్యవః స్వతనుమాగ్నేయ్యాయోగధారణయాదగ్ధ్యాలోకాంతరంప్ర
 విశంతి- భగవాంస్తునతథా- కింతు॥ అదృష్టవస్వతనుసహితవస్వకంధామశ్రీవైకుంఠాఖ్యమవిశత్ -తత్రహేతుః
 లోకానామభిరామాఃఅభిలోరమణంధీప్తిర్యస్యాంతాం - జగదాశ్రయత్యేనజగతోపిదాహప్రసంగాదిత్యర్థఃకించ- ధా
 రణాయాధ్యాసస్యవనుంగళంభోభసంవిషయంఇతరథా - తయోర్నిర్విషయత్వం-స్వీత్ -దృశ్యతేచాద్యాప్యసాసకా
 నాంతప్రప్రగ్రాపసాత్మాత్కరఃఫలప్రాప్తిశ్చేతిభావః - ఇచ్ఛాశరీరాఽప్రాప్యేణయాథాశ్రుతమేవాన్తు - తత్రాపి

లోకాభిరామామిత్యాదివిశేషణానర్థకృపనంగాత్ - తదప్యదగ్ధాతిరోధాయనిర్గతత్యేవసాంప్రతం || ౬ || తదా
కుస్వంస్వమేవలోకమాగమిష్యతీతి సంభ్రమీణదేవాదికృతిః సర్వతోదుండుభినాదపుష్పస్పృష్టాది మహోత్సవోభవ
దిత్యాహ|| దివీతి|| భూమేస్వకాశాత్ తంశ్రీకృష్ణనుమయయుః|| ౭|| దేవాదయశః|| తదాశ్రీకృష్ణేంత్యై తేనతి- కుతో
గతభితివిత్కయంతోబ్రహ్మముఖ్యాదేవాదయః- స్వధామనివిశంతంశ్రీకృష్ణంసదదృశుః- తత్రహేతుఃఅజ్ఞాతగతి
మితి- చిరాత్త్వనిద్దృశుశ్చ- తతోఽవిస్మితాబభూచ్చరత్సర్వః|| ౮ || అవిజ్ఞాతగతిత్వంపృష్టాంతేనస్పష్టయతి | సాదా
మిన్యామితి|| సాదామిన్యాగతిర్వధామత్వైకార్నలక్ష్యతే-దేవైస్తులక్ష్యతే- తథాలభ్యమండలంహిత్యాగచ్ఛతఃశ్రీ
కృష్ణస్యదేవైరపినలక్ష్యతే- కింతు - తత్త్వైదైరేవదృశ్యత్యభిర్భుః || ౯ || ౧౦ || అభిప్రాయాపరిజ్ఞానతఃప్రథమం
జ్ఞం- దృష్టాంతేనస్పష్టముక్తేహృష్టంపృష్టా- పునస్తమేవార్థంప్రపంచయతిత్రిభిః|| రాజన్నితి|| పరస్యసర్వకారణస్య-
తిసుభృత్సయాదవావిషుభనాప్యయేహా ఆవిర్భావతీరోభావచేష్టః మాయయావిడంబనంఅనుకరణమాత్ర మవేహి
నతోయథాఅవికృతవనానారూఢైఃజన్మాదీఃవిడంబయతితద్వత్ - అస్తాంతావద్యావవాదిషుజన్మాదిశంకా-యతో
విశ్వసగ్గణోధాదిష్యవ్యవస్థావికృతవీవాస్తథ్యాహాప్యప్యేతి - ఆత్మనాస్వయమేవదంజగత్సృష్ట్యా - అంతర్యా
మిత్యేనామవిశ్య - తత్రవిహృత్సృక్టిత్యా అంతప్రళయేసంహృత్యచ - ఆత్మమహిమూర్వసమహిమూ - ఉపంత
స్సృతస్తే|| ౧౧|| సపునరస్యథామంతస్యం|| యతోస్మిన్నేవావతారతత్త్వభావోనిరతిశయోద్విష్టత్యాహ|| ముక్త్యేనే
క్షిత్తికృపితంయయుః|| ౧౨|| దేవాదయోబ్రహ్మముఖ్యానవిశంతంస్వధామని| అవిజ్ఞాతగతింకృష్ణంసదగృ
శుశ్చాతివిస్మితాః|| ౧౩|| సాదామిన్యాయథాకాశేయాంత్యాహిత్యాభ్యమండలమ్| గతిర్నలక్ష్యతేమ
త్వైకాస్తథాకృష్ణస్తైదేవైః|| ౧౪|| బ్రహ్మరుద్రాదయస్తేతుదృష్టాయోగగతింహరేః | విస్మితాస్తం
ప్రశంసంతిస్వంస్వంధామాగమన్నృప|| ౧౫|| రాజస్వరస్యతనభృజ్జననాప్యయేహామాయావిడంబన
మవేహియథానటస్య | స్పృష్టాత్మనేమనువిశ్వవిహృత్యచాత్మేసంహృత్యచాత్మమహిమోపరతస్సృ
స్తే|| ౧౬|| ముక్త్యేనయోగుసుతంయమలోకనితంత్యాంజానయచ్చరణదంపరమాస్త్రుదగ్ధమ్| జిగ్యం
తకాంతకమపీతమసావశిశఃకింస్వావసేనస్వరసయస్సృగయుంసదేహమ్|| ౧౭|| తథాప్యశేషశివంభవా
ప్యయేష్యనస్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృత్ | నైచ్చత్ప్రణేతుంవపురత్రశేషితంముక్త్యేనకింస్వాత్కతి
ప్రవర్ణయ|| ౧౮ || యవతాంప్రాతరుత్థాయకృష్ణస్యపదవీంపరామ్ | ప్రయతీకీర్తయభక్త్యా
తామేవాహ్నిత్యనత్రమామ్|| ౧౯|| దారుకోద్వారకామేశ్వరనుదేవోగ్రసేనః|| ౨౦|| త్వాచురణా
వనైర్గర్భసింహచక్రృష్ణవిజృంభః|| ౨౧|| కథయామాసనిధనంపృష్టినాంకృత్సృజోస్థుః| తద్రుచ్చతో
ద్విగ్భవృషయాజనాశ్శోకపిమూర్ఛితాః|| ౨౨|| తత్రస్మత్స్వరితాచక్రృష్ణవిజ్ఞేషవిహ్వలాః| శ్వసవశ్చే
రతేయత్రజ్ఞాతయోఘ్నంతిఅనసం|| ౨౩ || దేవకీరోహితేచైవమదేవస్తథానుతో | కృష్ణరామావప
శ్యంతశ్శోకారావిజహుస్సృతిమ్ || ప్రాణాంతశ్చవిజహుస్తత్రభగవద్విరహాతురాః || ౨౪ || ఉప
తియమేనస్వంలూకంప్రతినీతంగురుసుతంముక్త్యేనతేనైవశరీరేణయఃఆనయత ఆనీతవా-శరణకఃశరణాగతరక్షకః-
త్వాంచబ్రహ్మస్త్రుదగ్ధంయోరక్షితవా- యశ్చఅంతికానామప్యంతకంఈశంశ్రీగుద్రమపిబాణసంగ్రామేజితవా-
మృగయుంబుభకం - సదేహంతేనైవదేహేన- స్వఃస్వర్గం- అనయత్ నిన్యే- అసౌ - స్వావసేనస్వరక్షణే - అనిశేఅస-
మగ్ధఃకిం|| ౨౫|| ననుయదినమర్థస్తైతిత్వైచకింత్వా-లంతేనైవవపుషోకినాత్మిత - తత్రాహ || తథేతి || యద్య
షిడుక్తప్రకారేణఅశేషస్యజగత్స్థిత్యాదిషు- అనస్యహేతుర్నిరపేక్షమవకారణాన్వయం- యద్యస్మానశేషశక్తిధృత్
తథాపియాదవానంహృత్యనిజంవపుః| త్రశేషితంఆవశేషితంప్రణేతుంకర్తుంనైచ్చత్ - కింతుస్వమేవలోకమనయత్
అత్రహేతుః - మత్యేనదేహేనకించితార్థమితి - స్వానామాత్మనిష్ఠాందివ్యాం గతిమేవప్రకృష్టాదర్శయత్ -
స్వస్థగతిమితిపారే - స్వసానామాత్మనిష్ఠానాందివ్యాంగతిమేవప్రకృష్టాందర్శయత్ - అన్యథాతేషిదివ్యాంగతిమ
నాదృత్యయోగబలేనదేహాన్ధివిధాయాత్తైవరంతుంయతేరత్ - తన్మాభూదిత్యేతనగ్ధమతిభావః || ౨౬ || యశ్చి
ఏతాంఉక్తప్రకారాం - పదవీంగతింప్రయతేభక్త్యాకీర్తయత్| తామేవాహ్నితీత్యర్థః || ౨౭ || తదేవంభగవతాస్త్వో
శోగచ్ఛతావనుదేవాదీనామపితృత్వాప్రయేయడిపాయచ్చింతితస్తేత్రమాహ| దారుకః|| ౨౮|| ౧౨|| ౧౩|| దేవకీతి

కృష్ణరామానుతాపశయంతః॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ అజ్ఞానఐతి॥ సదుక్తిభిః సత్యం అవితథాశ్చ క్తయో యేషుజైః శ్రోతాః॥
నాహం ప్రకాశస్సర్వస్యయోగమాయాసమావృతః । మూఢో యంభోజానాతిలోకోమామజమవ్యయః త్యాదిభిః ॥
గూఢ్యతీస్తాంస్తాంశ్చితామారుహహస్త్రియః । రామపత్నీశ్చ సద్దేహముపగుహ్యగ్నిమావిశే॥
౧౯॥ వసుదేవపత్నీస్తద్ధాత్రప్రద్యుమ్నాదీహరిస్తుమాః । కృష్ణపత్నీవీశన్నగ్నిం రుక్మిణ్యా
ద్యాస్తదాత్మికాః ॥౨౦॥ అజ్ఞానః ప్రేయసస్సఖ్యః కృష్ణస్య విరహాతురః । ఆత్మాసంసాంత్యయామాస
కృష్ణగీతైస్సదుక్తిభిః ॥౨౧॥ బంధూనాం నష్టగోత్రాణామజ్ఞానస్సాంపరాయణిమ్ । హతానాంకార
యామాసయథావదనువూర్వశః ॥౨౨॥ ద్వారకాంహరితాత్మకాంసముద్రోష్టావయత్క్షణాత్ । వ
జ్ఞాయత్యామహారాజశ్రీమద్భాగవతాలయమ్॥౨౩॥ నిత్యంసన్నిహితస్తత్ర భగవాన్సద్గుణసూదనః॥స్త్ర
త్యాశేషాశుభవారంసర్వయంగళమంగళమ్॥౨౪॥ స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయమాతశేషాధనంజయః॥ఇం
ప్రప్రస్థంసమావేశ్యనజంతిత్రాభ్యషేచయత్ ॥౨౫॥ శ్రుత్వాసుహృద్వధం రాజన్నజ్ఞానాత్తేపితా
మహః॥ త్వాతువంశధరంకృత్యాజగ్నుస్సర్వమహాపథమ్॥౨౬॥ యఏతద్దేవదేవస్యవిష్ణోః కమాణిజ
న్యచ॥ కీర్తయేచ్ఛ్చిద్దయాముక్తస్సర్వఃసాపైః ప్రముచ్యతే॥౨౭॥ ఇత్థంహరెర్భాగవతోరుచిరావతారవీ
ర్యాణిబాలచరితాః చశంతమాని॥ అన్యత్రచేహచళభానిగృణన్తనుష్యభక్తింపరాం పరమహంసగతౌ
లభేత ॥౨౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే - పారమహంసాస్యాం - అష్టాదశసహస్రికాయాం-
సంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవ బ్రహ్మవిద్యాయాం - ఏకాదశస్కంధ-
ఏకత్రింశోధ్యాయః.

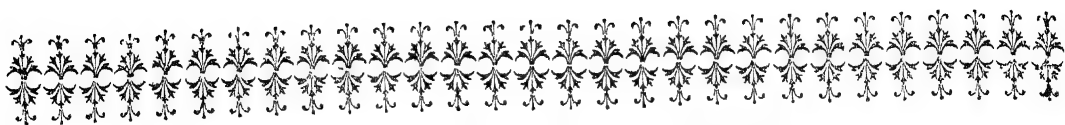
౨౧॥బంధూనామితి॥నష్టగోత్రాణాంనష్టసంతతీనాం- సాంపరాయణంపిండోదకాది॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ ఆదితలర
భ్యశ్రీకృష్ణచరితకీర్తనస్యఫలమాహద్వాఖ్యాం ॥ యథితి ॥ ౨౭॥ ఇత్థమితి॥ శంతమానిపరమమంగళాని- పరమహం
సగతౌశ్రీకృష్ణే ॥ ౨౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధసవ్యాఖ్యానాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం
భావాధకాదీపికాయాం - ఏకత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

ఎవమేకాదశస్కంధేభక్తిభావాధకాదీపికా । స్వాజ్ఞానధ్వాంతభీతేనశ్రీధరేణప్రకాశితా॥

ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరఘ్వణీసత్యభామానమేత.. శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణోనమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-ద్వాదశస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ జయంతిశ్రీపరానందకృపాపాంగలనద్వళః । యానిత్యమనువతఃతై సంపదోవిగతాదృశః ॥
అస్యాథః॥ కథంభూతాన్సంపదః-విగతాదృశ్ అజ్ఞానయాభిప్రాః- అయంభావః-ప్రకారాంతరేణ
సంపత్తౌనత్యానప్రభవారాగాదయోభవంతి-ఆనుతునత ధేతిభావః శ్రి
శ్లో॥ ఓంగురుంపరమానందసచ్చిదానందవిగ్రహమ్ । యస్యసంస్మృతిమాత్రేణచిదానందాయతైవపుః ॥
ఉక్తస్త్రియోదశాధ్యామైర్ద్యానశేతాశ్రయస్సతః । అధిష్ఠానావధిత్యాభ్యానూత్రయశ్చేత్సర్వసత్తః॥
ఉక్తోలయావధిత్యేనప్రాకృతాత్యంతికేలయైఅధిష్ఠానతయాచోక్తామహాపురుషవణానై॥
తతాద్యైష్ఠ్విర్ధ్యామైశ్శుకఃప్రాహపరీక్షితే॥ శేష్ఐస్త్రఖిలాన్యాహనూతఃపృష్టోధసత్తిభిః॥
స్వాశ్రయశ్రవణకార్యోనవిలంబోమనీషిణా॥ ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యంచతుర్భిన్దావదుచ్యతే॥
తత్రతుప్రథమేభావిమాగధాన్వయభూమిపాతా । కలిప్రభావతఃప్రాహసంకరాదిమలీమసాః॥

ఏవంభూతేసోమనం శేముకుందస్వైరక్రీడావణితా - అతఃసంపదంభోభావీవణ్యాతై- కృష్ణభక్తింముక్త్యాముక్త్యై
వత్కానాస్తీప్రపత్తుం - తదేవంవైవస్వతమనువంశోసోమవంశప్రస్తావేనశ్రీకృష్ణావతార చరితానిసప్రపంచమును
వణితానిఅథదానీంభావీసోమవంశః కలావిజాతీయసంకరాదిమలీమసోవైరాగ్యద్వారాశ్రీకృష్ణే కథక్షినిగమావా
నువణ్యాతే- తత్రతుసోమవంశశాఖానుచిరకాలానువతీతయామాగధవంశోనుక్రమ్యతై-తత్రచపూరోర్వంశే-ఉప
రిచరోవనుః-తస్యబృహద్రథః-తస్యజరానందః - తస్యసహదేవః-పుత్రోభూదిత్యుక్తంసనమస్కంధే- తత్రైవసహదే
వాన్యాజాకరిః-తతః శ్రుతశ్రవాణిత్యాదయోరిపుంజయాంతావింశతిర్భావినోరాజానోనిరూపితాః - తదుపరితస్యం
శంసంకరాదిదోషేః ప్రశ్నపూర్వకంయోంత్యైత్యాదినాప్రపంచయతి॥స్వధామేతి ॥ ౧ ॥ యోన్యైశ్చితి రిపుంజయ
రాజాన్స్వధామానుగతేకృష్ణేయదువంశవిభూషణే । కస్యవంశోభవత్ప్రధాన్యమేతదాచక్ష్య
మేమునై ॥౧॥ శ్రీశుకః॥యోన్యైః పురంజయోనామభవిష్యోబాహాద్రధః । తస్మానూత్తమస్థునః
వాత్వాస్వామిసమాత్మజమ్॥ప్రద్యోతసంజ్ఞంరాజానంకతాయత్యానిస్మృతః ॥ ౨ ॥ విశాఖాయూపస్త
త్పుత్రోభవితాజనకస్తతః । నందివధాన్స్తతత్పుత్రః సంచప్రద్యోతనాకమ్॥ అప్రతింశోత్తరశతంభో
త్వ్యంతివృధివీన్యపాః॥ ౩ ॥ శిశునాభస్తతోభావ్యకాకపక్షస్తతత్పుత్రః । క్షేమధన్వానుతస్తస్యతే॥త్రజః
క్షత్రధమణః॥౪॥విధిసారస్తతస్తస్యజాతశక్రభణవిష్యతి బర్హకస్తత్పుత్రోభావ్యోగర్భకస్యాజయ
స్సుతః॥౫॥నందివధానకజయోమహానందిస్తుతత్పుత్రః । శైశునాభాదస్తేషై రేషష్ట్యైరతత్రయమ్॥
సమాభోక్ష్యంతివృధివీన్యపాః॥ ౬ ॥ మహానందినుతోరాజానోద్రాగర్భోద్భవోబలీ
మహాపద్మపతిఃకశ్చిన్నందక్షప్రవినాశకృత్ ॥ ౭ ॥ తతోన్యపాథవిష్యంతిహ్రస్వానూతాధార్మికాః॥
౮ ॥ ఏకచ్ఛత్రాంసప్రధివీనుల్లంఘితశాసనః । శాసిష్యతిమహాపద్మోద్వితీయఃసభాగ్గనః॥ ౯ ॥ తస్య
ఏవపురంజయఃశ్చి - స్వామిసంపురంజయంహత్వాస్వపుత్రంప్రద్యోతంరాజానంకరిష్యతి-యస్యపాలకోనామసురో
భవిష్యతి॥౧౦॥విశాఖాయూపఃశ్చి॥ప్రద్యోతనాఃప్రద్యోతనసంజ్ఞాఃభవితాచాన్వితభిచపానాంతరం॥ ౩॥౪॥౫॥౬॥ మహా
నందితి ॥ నందోనామశ్చిన్మహాపద్మసంభూతాఃసేనాయాఃపతిః - ధనస్యవాపతిర్భవిష్యతి అతీవమహాపద్మపతిః
త్యశితస్యనామ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ఏకేతి॥ఏకమేవఅత్యంతఃపుత్రయస్యాంతాంపృథ్వీం-శాసిష్యతిపాలయిష్యతి-క్షత్రోత్సాహ
దృష్టాంతః- భాగ్గవఃపరశురామృతి॥ ౯ ॥ తస్మైతి॥ సమానంపత్నరాః॥ ౧౦ ॥ నవేతి॥నవసందానందంచతత్పుత్రాః

శ్చేత్యేవంప్రశన్నావిశ్వస్తావిఖ్యాతావా- ద్విజఃకాటిల్యవాత్స్యాయనాదిపర్యాయశ్చాణ్యఃఉద్ధరిష్యతి - ఉ
న్మూలయిష్యతి- తేమామభావేమాన్వాహార్యసంజ్ఞాః॥౧౧॥కథంభోక్ష్యంతిచిదాహా॥ నపివేతి॥ చంద్రగుప్తంమా
ర్వ్యంప్రథమం-తేమాంచరమాదశరథఃపరాశరాదిభిరుక్తోత్వాన్యసుసంధేయః॥ ౧౨॥౧౪॥ మాన్వాన్యః॥ తేనచరమే
ణదశరథేనసహపితేమాన్వాన్యదశ-నప్రతిశచ్ఛతోత్తరంసప్రతిశద్దుశరంతంసమాః॥ ౧౫॥ హత్యేతి॥ బృహద్రథ
స్యసేనాపతిః- పుష్యమిత్రోనామస్వామినంహత్వారాజ్యంకరిష్యతి-సచశుంగానాంప్రథమః॥ ౧౬॥ ౧౮॥ శుంగాః॥
తితోగ్నిమిత్రాదయోనవేత్యేవంశుంగాదశ- వర్షశతాధికంవర్షశతం-శృంగాఃతదపారాంతరం॥౧౯॥ కథంకణ్వాన్
యాన్యతి॥ తదాహ॥ శుంగమితి॥ పరశ్రీకామినందేవహూజినామానంశుంగంహత్వా- తదమాత్మోన్యవసుదేవనామా

చాష్టేభవిష్యంతిసుమాలిప్రముఖాన్సుతాః॥యథమాంభోక్ష్యంతిమహింరాజానశ్చశతంసమాః॥౧౦॥
నవనందాద్విజఃకశ్చిత్రప్రవన్నాన్దుర్ధరిష్యతి॥ తేమామభావేగతీంమాన్వాన్యభోక్ష్యంతివైకతా॥౧౧॥స
పివచంద్రగుప్తంచైద్విజోరాజ్యేభిషేక్ష్యతి॥ తత్సుతోవారిసారస్తుతశ్చాశ్చోకవర్ధనః॥ ౧౨॥సుయశా
భవితాతస్యసంయతస్సుయశస్సుతః॥శాలిశూకస్తతస్తస్యసోమశర్మాభవిష్యతి॥ ౧౩॥శతధన్వాతతస్త
స్యభవితాఢోబృహద్రథః॥౧౪॥ మాన్వాన్యప్యేతదశస్థపాన్సప్రతిశచ్ఛతోత్తరమ్॥సమాభోక్ష్యం
తిపృథివీకలౌకురుకుళాచ్ఛపః॥౧౫॥హత్వాబృహద్రథంమార్వ్యంతిస్యసేనాపతిశతా॥ పుష్యమిత్రస్తు
శుంగాహ్వస్వయంరాజ్యంకరిష్యతి॥౧౬॥ అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠాభవితాతతః॥వసుమిత్రో
భద్రకశ్చకలింధోభవితాతతః॥౧౭॥తతోయోగస్సుతస్తస్మాద్వజ్ఞమిత్రోభవిష్యతి॥తతోభాగవతస్త
స్మాద్దేవహూతిఃకురుద్యహా॥ ౧౮॥ శుంగాదశైతేభోక్ష్యంతిమహింవర్షశతాధికమ్॥తతఃకణ్వానియం
భూమిర్యాన్యత్యల్పగుణాన్ప్రపః॥ ౧౯॥ శుంగంహత్వాదేవహూతింకణ్వామాత్యస్తుకామినమ్॥ స్వ
యంకరిష్యతేరాజ్యంవసుదేవమహామతిః॥ ౨౦॥ తస్యపుత్రస్తుభూమిత్రస్తతోనారాయణస్సుతః॥ క
ణ్వానానామేభూమించత్వానింశచ్ఛపంచచ॥ శతానిత్రీతిభోక్ష్యంతివర్షాణాంచకలాయుగే॥ ౨౧॥
హత్వాకణ్వాంసుశర్మాణంతిద్భృత్యోన్యపలాబధీ॥ గాంభోక్ష్యత్వాంధ్రజాతీయఃకంచితాల్లమన
త్తమః॥ ౨౨॥ కృష్ణనామాభతద్భృతాభవితాపృథివీపతిః॥ శ్రీశాతకర్ణస్తత్పత్రఃపార్థమాసస్తుతత్సు
తః॥ ౨౩॥ లంబోదరస్తుతత్సుత్రస్తస్మాద్భిలకోన్యపః॥మేఘస్వాదిశ్శిబికాద్దండమాసస్తుతత్సుతః॥
౨౪॥అరిష్టకర్మాహలేయస్తీలకస్తస్యచాత్మజః॥పురిషసేతుస్తత్పుత్రస్తతోరాజానుదర్శనః॥౨౫॥చకోర
శ్చరమోయత్రశివస్వాతిరరించుః॥ తస్యాసిగోమతిఃపుత్రఃపురిమాన్భవితాతతః॥ ౨౬॥ వీరోవేదశ్శివ
స్కందోయజ్ఞశీలస్తుతత్సుతః॥ సితోసీతశ్రుతస్కంఠోయజ్ఞశత్రుస్తదాత్మజః॥ విజయస్తత్సుతోభా
వ్యశ్చంద్రబీఃసుల్లూమధీః॥ ౨౭॥సత్రేంతిన్నప్రపతయశ్చత్వాన్యబృతతానిచ॥షట్పంచాశ్చపృథివీం
భోక్ష్యంతికురుదండః॥ ౨౮॥ సప్తాభీరాజవభృత్యాదశగర్దభిసోన్యపాః॥ కంకాష్టాడశభూపాలాభవి
ష్యంత్యతిలోలుపాః॥ ౨౯॥ తతోష్టేయవనాభావ్యాశ్చతుర్దశచబర్హరాః॥ త్రయోదశముదుండాశ్చ
మానాపకాదశైవతుః॥౩౦॥ఏతేభోక్ష్యంతిపృథివీందశవర్షశతానిచ॥ నవాధికాంచనవతియానాపకాద
శిక్షీతిమ్॥భోక్ష్యంత్యబృతతాన్యంగత్రీశితైస్సంస్థితేషుచ॥ ౩౧॥ కిలింకిలాయాంస్యపతయోభూతనందో
యనంహరః॥ శిశునందిశ్చతద్భృతాయశోనందిః॥ప్రవీరకః॥ యుక్తాప్రేమగ్నశతంభవిష్యంత్యధికాని

కణ్వాన్యాజ్యంకరిష్యతి॥ ౨౦॥ తస్యేతి॥ కణ్వానాంచతుర్దశసుశర్మా- ఇమేవసుదేవాదయఃకణ్వానానాః- వర్షాణాం
క్రీడితానిపంచచత్వారింశద్విర్వాణిచభూమింభోక్ష్యంతి॥ ౨౧॥ హత్యేతి॥ కణ్వానామంతిమంసుశర్మాణంహత్వా
శిబిలినామాతద్భృత్యోగంభోక్ష్యంతి॥౨౨॥౨౫॥చకోరః॥ యత్రయేషుబహుసంజ్ఞేషుఅష్టసు-చరమఃశివస్వానినా
మాభవితా॥౨౭॥౨౮॥సప్తాభీరాజవభృత్యాఃపవభృతిర్నామనగరీతద్రాజానః॥ ౨౯॥౩౦॥ఏతద్యతి॥ సత్రేతిభిరాదయోహూ
నస్యోరిక్తాఃఅష్టపష్టిన్యపాః- ఏకానశతాధికంవర్షసహస్రంప్రథివీంభోక్ష్యంతి- తతఃపూర్వోక్తాప్రవైకాదశకణానాఃత్రై
వ్యబృతతానిక్షీతింభోక్ష్యంతి॥తైః సంస్థితేషుమానేషుతేషు కిలింకిలాయాంపుర్యాంస్యపతయో భవిష్యంత్యబృతతా
న్వయః-కిలింకిలాయామిపాతాంతరం॥ ౩౧॥ కిలింకిలాయామితి॥ అధికానిషడ్వర్షాః॥ ౩౨॥ తేమామితి॥ తేమాం

భూతసందాదీనాం యథాయథం బాహి కాస్తన్నామానస్త్రయోదశసుతాభవిష్యంతి - అథా... రాజన్యః-తస్యచదుర్విత్రానాదుపుత్రః॥ ౩౩ ॥ ఏకకాలాగతిఃతథాఅంధాఃకోసలాఃవైడూ... తత్తద్దేశనామభిః ప్రఖ్యాతాస్తల్యకాలాః ఖండమండలేషుధూపాః - తతస్తేభ్యోబాహికోసలాః... తత్తద్దేశనామభిః॥ ౩౪॥ తతశ్చ॥ మాగధానామితి॥ మాగధానాంతురాజావిశ్వస్సార్జనామాభవితా-తస్యైవవిశ్వస్స... తదనామాంశరం.. సచపూర్వోక్తాత్పురంజయాదవరఃపురంజయఇతిప్రసిద్ధస్త్వ వర్ణాః బ్రాహ్మణాదౌశుచిః... కౌశ్లేచ్ఛప్రాయాకకరిష్యంతి - అవరానితిపాతేఅన్యోపుభిందాదినంజ్ఞానవర్ణాకరిష్యంత్యన్యః॥ ౩౫ ॥ కించ॥ ప్రజాగతి ॥ సచవపంశ్చత్వాఅబ్రహ్మభూయిష్టాఃఅత్తైవర్జ్యప్రచురాస్సతీః ప్రజాస్థాపయిష్యంతిపాలయిష్యంతి - సచపద్మపత్యాంపురిపుర్యాంవసన్- అనుగంగాంగంగాద్వారమారభ్య - ఆప్రయాగంప్రయాగపర్యంతం - గుప్తాంపాలితాంమేదినిభోక్ష్యంతి॥ ౩౬॥ సౌరాష్ట్రేతి॥ తదనంతరంససౌరాష్ట్రేదిదేశవర్తివిస్సృపాఃశూద్రప్రాయాః - ద్విజాః వ్రాత్యాఉపనయనరహితాశ్చభవిష్యంతి॥ ౩౭॥ సింహోరితి॥ అబ్రహ్మవర్చసఃవేదాచారశూన్యాః॥ ౩౮॥ తుల్యేతి॥ ఇమేచ్ఛప్రాయాఃభూభృతఃతుల్యకాలాభవిష్యంతి- కించ - ఏతేవర్తేఅధర్మాస్సతపరాఅధర్మేఅస్యతేవపరినిష్ఠితాః షట్॥ ౩౯॥ తేషాంత్రయోదశసుతాభవితారశ్చబాహి కాఃపుష్యమిత్రోధరాజన్యోదుర్విత్రాస్తస్యచాత్మజః॥ ౩౩ ॥ ఏకకాలాగతిమేభూపాగస్తంతాగ్రస్సప్తకోసలాః । వైడూర్యపతియోభావాన్వైషధాస్తతపపిమ్ ॥ ౩౪ ॥ మాగధానాంతుభవితావిశ్వస్సార్జనపురంజయః । కరిష్యన్యన్యోవర్ణాశుభింసయదుమద్రకాః ॥ ౩౫ ॥ ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్టాస్థాపయిష్యంతిదుర్మతిః । వర్జ్యనాఃప్రముత్సాన్యపద్మపత్యాంసవైపురి । అనుగంగామాప్రయాగంగుప్తాంభోక్ష్యంతిమేదినిమ్ ॥ ౩౬ ॥ సౌరాష్ట్రేవిస్సృకాభీరాశ్శూద్రాఅర్బుదమాశవాః । వ్రాత్యాద్విజాభవిష్యంతిశూద్రప్రాయాఃసనాధిపాః ॥ ౩౭ ॥ సింహోస్తటంచంద్రభాగాంకాంచీరకాశ్చీరమండలమ్ । భోక్ష్యంతిశూద్రాశ్చాంత్యాద్యాః క్షేచ్ఛాప్రబ్రహ్మవర్చసః ॥ ౩౮ ॥ తుల్యకాలాగమేరాజకౌశ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చభూభృతః । ఏతేఽధర్మాస్సతపరాఃశుల్బనాస్తప్రమన్యసః ॥ ౩౯ ॥ శ్రీబాలగోద్విభక్ష్మాశ్చపరదారధనాదృతాః । ఉదితాస్తమితప్రాయాఅల్పసత్వాల్పకాయుషః ॥ ౪౦ ॥ అసంస్కృతాఃక్రియాహీనారజసాలమసావృతాః । ప్రజాస్తేభక్షయిష్యంతిక్షేచ్ఛాపరాజన్యరూపిణః ॥ ౪౧ ॥ తన్నాథాస్తేజానవదాఃతచ్ఛీలాచారవాదసః । అన్యోన్యతోరబభిష్యత్యుపయన్యంతిపీఠితాః ॥ ౪౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశసంధే-ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ తతశ్చానుదిసంధర్మస్సత్యంశౌచంక్షమాదయా । తాలేసలినారాజకన్యైత్యన్యముర్బుంసస్మృతిః ॥ ౧ ॥ విత్తమేవతస్మాన్కాంజన్యాచారగుణోదయః । ధర్మన్యాయవ్యసన్ధాదౌంకారణంబలమేవహిమ్ ॥ ౨ ॥ దాంపత్యేభిరుచిక్లేతుర్వాక్చార్ధ్యంవ్యావహారికే । శ్రీత్యేషుంస్త్యచాభిరిత్విప్రత్యేషుప్రమేవహిమ్ ॥ ౩ ॥ లింగమేవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యవత్ప్రకారణమ్ । అపృత్యాన్యాయశార్వభృతాంశుల్బబాఃఅల్పదాతారః ॥ ౪ ॥ శ్రీతిమ్ । ఉదితాస్తమితప్రాయాఃహగ్నశోకాదివిముఖాః ॥ ౫ ॥ అసంస్కృతాగతిః । అసంస్కృతాఃగర్భాధానాదిసంసారరహితాః - ప్రజాభక్షయిష్యంతిధనాద్యపహరాదినాపీడయిష్యంతి ॥ ౬ ॥ కించ ॥ తదితి ॥ తన్నాథాఃతేనాథాఃయేషాంతే- జానవదాఃదేశవర్తినోమనుష్యాః - తచ్ఛీలాచారసంబంధితేషామేవలమాచారోవాదశ్చతవ్యంతః ॥ ౭ ॥ ఇతిభావాగ్గదిపికాయాం- ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ద్వితీయేతుకల్దేరోషవృద్ధాకల్మషతారతః । అధర్మైష్టేజసేస్తేపునఃకృత్యుగాగమః ॥ కలిధర్మాఃప్రపంచయంతి । తతః ॥ ౮ ॥ విత్తమితి ॥ జన్యాచారగుణానాండయఃఉత్పన్నహేతుఃధర్మన్యాయయోర్విగ్రహస్థానాం బలమేవ ॥ ౯ ॥ దాంపత్యేభిః । దాంపత్యేభాన్యంతిభావేఅభిరుచిరేవహేతుః- సతుమలనూచారోవా ॥ ౧౦ ॥ లింగమితి ॥ అశ్రమాణాంఖ్యాతౌజ్ఞానేలింగమేవపండాజనాదకంహేతుః సత్వాచారవిశేషః - అన్యోన్యవత్ప్రకారణంఅశ్రమంబ్రాహ్మణాంతరప్రకారణం- యద్యా- బహూదకహంసాదినామన్యోన్యవత్ప్రమస్కారాదివ్యవహారకారణం - అపృత్యానుప్రార్పణాదిధానసామర్థ్యేనన్యాయశార్వభృతంపరాజయః-చాపలంపదఃశుభాభాషణం ॥ ౧౧ ॥ అనాధ్యతేతి ॥ అనాధు

త్యేచార్యాద్యభియోగే- ప్రసాధనమలంకారః॥ ౫॥ దూరేతి॥ దూరేవ ర్తమానం వార్యయన్తలంకారయ స్తీర్థం-సతుశు
 ధ్యాయదిగుర్వాదిర్వా- ఉదరంభరతాకుక్షిపూరణంస్వాగ్ధఃపురుషార్థః॥ ౬॥ దాక్ష్యమితి॥ కుటుంబభరణవివదాక్ష్యంప
 టుత్వం॥ ౭॥ ౮॥ ప్రజాభితి॥ అచ్చిన్నానిఅపహృతానిదారాః॥ ద్రవిణానిచయాసాంతాః॥ ౯॥ శాకేతి॥ అష్టిరీజం॥ ౧౦॥
 ౧౧॥ క్షీయమాణేష్యితి॥ క్షీయమాణేష్యిత్యాదీనాంధృత్యంకతాగతప్రాయశ్చివంచమేనాన్వయః- క్షీయమాణేషుఅన్వ
 ప్రాయేషు॥ ౧౨॥ పాషండేతి॥ దస్యప్రాయేషుచోరతుల్లేషు- చోర్యాన్వృతవృథాహింసాద్యఃనానావృత్తయోయే
 హంతేషు ॥ ౧౩ ॥ శూద్రప్రాయేష్యితి॥ ఛాగప్రాయాసుప్రమాణతఃక్షీరతశ్చఅజాతుల్యాను - గృహప్రాయేషుపరి
 గ్రహణిబాహుల్లేన గృహతుల్లేషు యానప్రాయేషు స్యాలాదిప్రాయేషు ॥ ౧౪ ॥ అణుప్రాయాస్యితి ॥ అణుప్ర
 యాసుశ్యామాకతుల్యాను- స్థాన్నుషువృక్షేషు- విద్యుత్ప్రాయేషు-తటివృక్షాళేషుశూన్యప్రాయేషుధర్మాదిరహితే
 షుసద్గుణగృహేషు॥ ౧౫॥ ఇత్థమితి॥ జనేషుఖరధర్మిషుదున్యహచేష్టితేషు-కతాధృత్యంగతప్రాయేసమాప్తప్రాయే॥ ౧౬॥
 ఏతత్ప్రపంచయతిచతుర్భిః॥ చరాచరేతి॥ చరాచరగురోఃకశ్వరస్యేతిచ - ధర్మత్రాణేహేతుఃగురుత్వేశ్వరత్వయో
 డిత్వేచావలంబః॥ ౧౭॥ అనాధ్యతైవాసాధుత్యేసాధుత్యేచాధ్యతైవహి॥ స్వీకారపంచోద్వాహేన్నాన
 మేవప్రసాధనం॥ ౧౮॥ దూరవార్యయనంతీర్థంలావణ్యకేశధారణం॥ ఉదరంభరతాస్వాగ్ధస్సభ్యత్యేధా
 వ్యవృత్తమేవహి॥ ౧౯॥ దాక్ష్యంకుటుంబభరణేయశోర్ధేధర్మనేవనం ॥ ౨౦ ॥ ఇత్థంప్రజాభిర్హుభిరాకీర్ణం
 క్షీతిమండలం ॥ బ్రహ్మవిత్క్షత్రశూద్రాణాంయోబలీభవితాన్యపః॥ ౨౧॥ ప్రజాస్థులు బై రాజస్వేర్ని
 ఘృణైర్ద్రస్యగర్భిణీః అచ్చిన్న దారద్రవిణాయాస్యంతిగిరికాననం॥ ౨౨॥ శాకమూలామిషక్షాన్రఫం
 పుష్పాష్టభోజనాః ॥ అనావృష్ట్యావిస్మృంతిదుర్భిక్షజ్వరపీడితాః ॥ ౨౩ ॥ శీతవాతాతపప్రావృష్టిమై
 రన్యన్యతఃప్రజాః ॥ త్సుత్రుడాభ్యంవ్యాధిభిశ్చైవసంతప్స్యంతేచచింతయా ॥ త్రింశద్ద్వింశతినర్హ
 ణిపరమాయుఃకతాన్యకాం॥ ౨౪ ॥ క్షీయమాణేషుచేహేషుచేహేనాంకలిదోషతః ॥ వర్షాశ్రమవతాం
 ధర్మేనస్థేవేదపధేషకాం॥ ౨౫ ॥ పాషండప్రచురేధర్మేదస్యప్రాయేషురాజసు ॥ చోర్యాన్వృతవృ
 థాహింసానానావృత్తిషువైష్యుః॥ ౨౬ ॥ శూద్రప్రాయేషువశేషుఛాగప్రాయాసుధేనుషు ॥ గృహ
 ప్రాయేష్యాశ్రమేషుయానప్రాయేషుబంధుషు ॥ ౨౭ ॥ అణుప్రాయాస్వేషుధీషుశీమిప్రాయేషుస్థా
 న్నుషు ॥ విద్యుత్ప్రాయేషుమేఘేషుశూన్యప్రాయేషుసద్గుణు॥ ౨౮॥ ఇత్థంకతాగతప్రాయేజనేషుఖర
 ధర్మిషు ॥ ధర్మత్రాణాయనత్వేనభగవాన్జనవతరిష్యతి॥ ౨౯॥ చరాచరగురోర్విష్టోరీశ్వరస్యాభిలాత్మ
 సః ॥ ధర్మత్రాణాయసాధూనాంజన్మకర్మాపనుత్తయే ॥ ౩౦ ॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్యప్రధానస్య-నామ్నావిష్టు
 మహాత్మనః॥ భవనేవిష్టుయశసఃకల్పివాదుర్భవిష్యతి॥ ౩౧॥ అశ్వమాశుగమారుహ్యదేవదత్తంజగత్ప
 తి॥ అసినాసాధుదమనమస్తైశ్వర్యగుణాన్వితః॥ ౩౨॥ విచరన్నాశునాక్ష్యాంహయేనాప్రతిమద్యుతిః
 నృపలింగచ్ఛదోదన్యాకౌదేశోనిహనిష్యతి॥ ౩౩॥ అధతేమాంభవిష్యతిమనాంసివిశదానివైవాసు
 దేవాంగరాగాతిపుణ్యగంధానిలస్పృశామ్॥ పారజానపదానాంవైహతేవృఖిలదస్యుషు॥ ౩౪॥ తేమాం
 ప్రజావిసర్గస్థుస్థవిష్టుసంభవిష్యతి ॥ వాసుదేవేభగవతిస్త్వమూర్తాహృదిన్ధితే ॥ ౩౫ ॥ యదావతీ
 ర్ణోభగవాన్కల్పిర్ధర్మపత్నిర్జః ॥ కృతంభవిష్యతితదాప్రజానూతిశ్చసాత్త్వికీ ॥ ౩౬ ॥ యదా
 రుషపాదనం- అఖిలస్యవిశ్వస్యాత్మనః- కారణస్యేతి॥ ఏవంభూతస్యవిష్టోర్జన్మ - సాధూనాంధర్మత్రాణాయధర్మత్రా
 ణప్రయోజనమాహ॥ కర్మాపనుత్తయేమోక్షాయ॥ ౩౭॥ శంబలేతి॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్యప్రధానస్య-నామ్నావిష్టు
 యశసోబ్రాహ్మణస్య- భవనేగృహే॥ ౩౮॥ ధర్మత్రాణప్రకారమాహ॥ అశ్వమితి ॥ అసాధవోదమ్యంతేయేనశమశ్వ
 మారుహ్య-అసినాదన్యాకౌటిశోనిహనిష్యతీత్యస్తరేణాన్వయః-అసాధుదమనఇతిహతేకల్పివిశేషణం-అణిమాద్య
 స్తైశ్వర్యగుణాశ్చసత్త్వసంకల్పాదయఃతైరన్వితః॥ ౩౯॥ దుష్టదమనప్రపంచయతి॥ విచరన్నితి॥ ఆశునాశీఘ్రగామి
 నా- ఇనహయేనాక్ష్యాంవిచరన్-నృపలింగచ్ఛదరాజవేషచ్ఛన్నా॥ ౪౦॥ తతశ్చపునఃకృతయుగప్రవృత్తివత్తుమా
 హ॥ ౪౧॥ తేమాంపారజానపదానాంమనాంసివిశదానిభవిష్యంతి-తిత్రహేతుః-వాసుదేవస్యాంగరాగేణచందనాదినా
 అతిపూజ్యగంధోయఃఅనిలస్తంస్పృశంతీతితథాతేమాం॥ ౪౨॥ తేమామితిస్థవిష్టుస్థూలః॥ ౪౩॥ కృతయుగప్రవృత్తిమా

మా || యదావత్కర్ణిణః || ప్రజానాం నూతిః || ౨౩ || తదనంతరకాలోపలక్షణమాహ || యదేతి || తిష్యః పుష్యః - ఆయ
మగ్ధః చంద్రసూర్యబృహస్పతీనాం యదాపుష్యమక్షత్రయోగః - తదా తత్కాలే త్రయంగభవిష్యతీతి - యద్యపి ప్రతిద్య
దశాబ్దం కటకరాశౌ బృహబృహతౌ వర్తమానే ద్విత్వాస్త్వయా వా స్యాను తేషాం త్రయాణామపి పుష్యయోగస్సంభవతి - త
థాపి తేషాం సహస్రవేళో త్రవివక్షితః - సమేష్యంతి వచనాత్ - అతో నాతి ప్రసంగః || ౨౪ || ఏవం నవమస్కంధమార
భ్యోపక్రాంతం వై వస్వతమనోర్వంశద్వయం నిగమయతి || య ఇతి || ఉద్దేశితః సంక్షేపతః || ౨౫ || కలియుగావంతరవిశే
షం వస్తుమాహ || ఆరభ్యేతి || వర్షసహస్రం పంచదశోత్తరం శతం చేతి కయాపి వివక్షయా అవాంతరసంశ్లేషం - వస్తుత
స్తు పరిక్షిన్నం దయోకంతరం ద్వ్యాభ్యామూనం వర్షాణాం సార్ధం సహస్రం భవతి - యతః - పరిక్షిత్తమకాలం మారగధం
మాద్ధారిమారభ్యరిపుంజయాంతాః వింశతిరాజానః సహస్రం వత్సరాభ్యాక్ష్యతీత్యుక్తం నవమస్కంధే - యే బాహ్
రగధభూపాలాభ్యాస్తే సహస్రవత్సరమితి - తతః పరంచపద్యోతనా అష్టత్రింశోత్తరశతం - శైశవాభ్యాశ్చ పుష్య
త్తరశతత్రయం భ్యాక్ష్యంతి పృథివీమిత్యత్రైవోక్తత్వాత్ || ౨౬ || కలియుగస్య ప్రవృత్తిం వృద్ధిం చ నిరూపయితుం కాలజ్ఞానో
పలక్షణమాహ || సప్తర్షీణామితి || అయమర్థః సాగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తమండలం తత్ర కించిదు
న్నతే తేషామగ్రస్థాని యోమరీచిః - తతః పశ్చాదాసన్రుయగకంధరాకారో వసిష్ఠస్సభార్యః తతః పశ్చాదీషదుత్తరస్థానీ
యోగిరాః - తతః పశ్చాచ్ఛరత్రతారాచతుష్కవిశాన్యే అత్రిః - తతో దక్షిణతః పులస్త్యః పులస్త్యోచ్ఛ్చివతః పుల
చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథాపి ప్యే బృహస్పతిః ఏకరాశౌ సమేష్యంతి తదా భవతి తత్కాలం || ౨౭ || యతీతావ
ర్తమానా యే యే భవిష్యంతి పార్థివాః | తే త ఉద్దేశితః ప్రోక్తావంశజాస్సనుసూర్యయోః || ౨౮ || ఆరభ్య
భవతో జన్మయావన్నందాభిషేచనమ్ | ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పంచదశోత్తరమ్ || ౨౯ || సప్తర్షీణాం
తుయా పూర్వాపృథ్వీ తే ఉదితౌ దివి | తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం వృశ్యతే యత్సమనిశి || ౩౦ || తే సైవ ఋ
షయో యుక్తాస్తే పుత్రబృహతస్సృణామ్ | తే తద్విద్యే ద్విజాః కాలే హ్యధునా చాశ్రితా మఘాః || ౩౧ || విష్ణో
ర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యో సౌ దివంగతః | తదా విశత్కల్మషిణో కంయత్వా పేరమతే మనః || ౩౨ || యావ
త్పృథివా దపద్యాభ్యాం స్పృశన్నాస్తేరమాపతిః | తావత్కల్మషిణో వృధిం పరాక్రాంతం సచాశకత్ ||
౩౩ || యదా దేవర్షయస్సప్తమఘానుచివరంతిహ | తదా ప్రవృత్తుకల్మషిణో వృశ్యతాత్మకః || ౩౪ ||
యదా మఘాభ్యాం న్యంతి పూర్వాహాథాం మహాశ్వయః | తదా నందాత్ప్రభృత్యేషవలన్వృద్ధింగ
మిష్యతి || ౩౫ || యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని | ప్రతిపన్నం కలియుగమిహ ప్రాచీనం పు
రావది || ౩౬ || దివ్యాభ్యానాం సహస్రాం తే చ ఋగేతుపునిఃకృతమ్ | భవిష్యతి తదా న్యుజాం మనఃకృ
ప్రకాశకమ్ || ౩౭ || ఇత్యేషమానవోమకోయథా సంభాషయంతే భవతి | తథా విట్కల్మషిణో వృధిం పరాక్రాంతం సచాశకత్
హః - తత ఉత్తరతః క్రతుః - ఏవం స్థితే - తేషాం మధ్యేయా పూర్వాహాథాయ సమయే కథమముచితో దృశ్యతే తామలహాత్రి
సంజ్ఞా - తయోస్తు మధ్యే తయోస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యే తత్సమందక్షిణతః సమదేశావస్థితః సన్న్విన్వానృషిషు యగస్సత్రమంస
క్షత్రం దృశ్యతే || ౩౮ || తేనేతి | తేన తదైవయుక్తాః సృణామబ్ధశతంతి గంతి - తే చ ద్విజాస్త్యగేయకాలే అధునా మఘాశ్రి
తావర్తంతే || ౩౯ || విష్ణో రితి | తే మమఘానువర్తమానే మనస్సు - యదా తు సన్న్విరాభ్యానుభూతభానుగర్భసత్త్వాత్ప్రేరేదే
హః - దివం వైకుంఠంగతః - తదా కలియుగమౌచిత - యగే యస్మిన్ యగే మనఃపాపేరమత్యజ్యతి యుగస్య లక్షణం || ౪౦ ||
ననుశ్రీకృష్ణే పృథివ్యాం వర్తమానే స సంభ్యానూపేణ కలిః ప్రవిష్టః పానీన్ - సత్యం - తథాపి తావత్సత్యం సంక్రమేనా
భవదిత్యాహ || యావదితి || పరాక్రాంతం అభిభవతం || ౪౧ || అతో యథోక్తమివ కలిప్రసేవకాల ఇత్యాహ || యదేతి || ద్వ
దశాబ్దతాత్మక ఇతి దివ్యమానే స సంభ్యానం భ్యానం భ్యానం భ్యానం సహయో ద్వాదశాబ్దతాత్మకః - సకలి స్తదా సంభ్యాను
తిక్రన్యప్రవిష్ట ఇత్యుక్తః || ౪౨ || కలే ప్రవేశకాలమక్త్యాతి స్వప్నాద్ధికా లమాహ || యదేతి || తదా ప్రద్యోతనాత్ప్రభృత్యే
ద్ధింగచ్ఛన్నం దాత్ప్రభృత్యే తివృద్ధింగమిష్యతీత్యుక్తః || ౪౩ || నను యదా కల్మషిణో ముపలబ్ధతావత్ప్రద్యోతనం -
తతః పూర్వమేవ ప్రవేశః - తతః పరం వృద్ధిరీత్యుక్తం ప్రమాణం - తత్రాహ || యస్మిన్నితి || ప్రతిపన్నం ప్రాచీనమభ్యా
తం - పురావది పూర్వజాతారణి || ౪౪ || కల్మషిణో వృధిం పరాక్రాంతం సచాశకత్ || దివ్యాభ్యానామితి - చతుష్కలం - ప్రవేశ
నాబ్ధపరిమితేనాం శేనాపి సహగతేన తీత్యుక్తః - కృతయుః ప్రవేశదిహమాహ - యదా వృషాం ముఖం త్రైప్రకాశకం

భవిష్యతి-తదేతి||౪౮|| రాజవంశోక్తాంస్థితింబ్రాహ్మణాదివంశేష్యవృత్తిదిశతి|| ఇతీతి ||యథాయాభీరుచ్చసీచావస్థాద్ధిగ్నా
 న్నాఅనసాఃవంశాఇతిచపాఠః||౩౫||ఏతత్కీర్తననస్యనైరాగోష్ఠిపయోగితామాహ|| ఏతేహంః||నామైవలింగంజ్ఞానం
 యోహం తేహం-కథామాత్రేణైవానశిష్టానాం-కీర్తనారేవస్థితా-నతురాజ్యంప్రతాపయోవా||౩౬||కలాప్రత్నిన్నాచా
 రాజవంశాదీనాంపునఃప్రవృత్తిప్రకారమాహ||దేవావీరితి||దేవావిశ్వామవంశజఃకలాపగ్రామోనామయోగినామాహ
 సఃప్రసిద్ధః ||౩౭||౩౮|| ఇనుమేవప్రకారంప్రతీచతుర్వంగందశకాయతి|| కృతమితి ||౩౯|| ఏతేహంనామలింగానామిత్యా
 దియదుక్తంతస్యప్రపంచయతిపంచభిః|| రాజనితి ||౪౦|| మమత్వంకృత్యైవనేకసూచితాంభూతప్రోహస్రవృత్తింసిం
 దతి|| క్రియాతి|| రాజనామ్నఃరాజేతనామయవృత్తస్యాదేహస్యాంత్రీమియోవిత్విన్వాభస్మేతివాసంజ్ఞాభవిష్యతి -
 తత్కృతే - తదధికా-యోధూతద్రుక్భూతేభ్యోద్రుహ్యతీతిసకింస్వాధికంపై - కింతునవేద-కుతఇతిపైయోయాం
 హేతుత్వేనధూతప్రహంవిసన్య - యతోభూతద్రోహన్నిరయోభవతితి || ౪౧ || మమత్వప్రకారంప్రపంచయతి |
 కథమితి||నేయమఖండాభూధూమః-మేపూర్వజైః పురుషేభ్యతానతీ-ఇదానిమచ్ఛూర్వావనతీ-మత్పుత్రాదైః
 కథంస్యాదిత్యే||౪౨||తేజఇతిఉభామహింకాయంచ-నిధనంమృత్యుం||౪౩||ఉపసంహరతి||యఇతి||తేనచ్యేవ-కథా

జ్ఞాయానుగేయుగే|| ౩౫|| ఏతేహంనామలింగానాంపురుషాణామహత్యనామ్| కథామాత్రాపశిష్టా
 నాంకీర్తనవస్థితాభువి || ౩౬|| దేవావిశ్వాతనోబ్రాహ్మణాతామరుశ్చేత్వాకువంశజః| కలాపగ్రామఅసా
 తేమహాయోగబల్యావై|| ౩౭|| తాపుషత్వకలేతేనానుదేవానుశిషీతా| వణాశ్రమయుతంధర్మం
 పూర్వశశ్చప్రయుప్యతిః|| ౩౮|| కృతంత్రేతాద్వాపంశ్చకలిశ్చేతిచతుర్వంగమ్| అనేనక్రమయోగేనవి
 భుఃప్రాణేషువతకతే|| ౩౯|| రాజన్నేతేమయాప్రోక్షానరదేవాస్తథాపరే | ధూమోమమత్వంకృ
 త్యాంతేహిత్యేమాంనిధనంగతాః|| ౪౦|| క్రిమివిచ్ఛస్మసంజ్ఞాంతేరాజనామ్నాపీయస్యత | భూతద్రు
 క్తకృతేస్యాధికంకింవేదసిరియోయతః||౪౧|| కథంసేయమఖండాభూఃపూర్వైర్మేపురుషేభ్యతా
 మత్పుత్రస్త్వదపౌత్రస్యమత్పూర్వావంశజస్యనా || ౪౨ || తేజోబన్నమయంకాయంగృహీత్యాశ్చత
 యాబుధాఃమహిమమతయాకృత్యాహిత్యోభానిధనంగతాః||౪౩|| యయేభూతయోరాజభూజ
 తేభునమోజనా | కాలేనతేకృతాస్సర్వేధామాత్రాఃకథానుచ|| ౪౪|| ఇన్ద్రీనున్భాగవతే-సవ్యాఖ
 న్య-౪ థ-ద్వితీయోధ్యాయః

గ్రీకుకః దృష్ట్యాశ్చృజయేన్యగ్రాకన్యసాహసతిధూరియమ్ | అహోమాంవిగోషుతమృతోఽశ్రీ
 సకాన్యవాః ||౫|| కామసేవనరేంద్రాణాంమోఘస్యాన్యమమమసీ | యేనశ్చేనోపమేపీండ్రయేతి
 సభితాన్యవాః ||౬|| పూర్వనిజాశ్చ్యవద్వగ్గాంశేమ్యామోరాజమంత్రణః | తత్సన్చివభారాన్తా
 కంప్రాసన్యవంతకాః||౭|| ఎవంత్రమేణజేమ్యానుఃపుష్టింసాగరిమేఖలామ్| ఇత్యాశ్చబద్ధవృద్ధయా
 నశ్చ్యుత్ప్యంతేకేంతకమ్ || ౮ || సముద్రావరణాంజత్యానూంవిశంత్యభిమోజనా | కియద్రాత్మజయ
 స్సృతిస్సృక్తరాత్మజయేఫలమ్||౯||యాంపిసృజ్యైవమనుసన్తస్యతాశ్చమిరూద్యహా| గతాయథాగతిం

సుప్రయదాంబాను-సథానూత్రాఃకాలేనకృతాః||౪౪||ఇతిభావాధికవికాయాం-ద్వితీయోధ్యాయవ్యాఖ్యా
 భో||త్వతీయోధూగీత్రస్మరాజ్యసాహసతిధూరియమ్ | అహోమాంవిగోషుతమృతోఽశ్రీ
 సకాన్యవాః||౫|| కామసేవనరేంద్రాణాంమోఘస్యాన్యమమమసీ | యేనశ్చేనోపమేపీండ్రయేతి
 సభితాన్యవాః ||౬|| పూర్వనిజాశ్చ్యవద్వగ్గాంశేమ్యామోరాజమంత్రణః | తత్సన్చివభారాన్తా
 కంప్రాసన్యవంతకాః||౭|| ఎవంత్రమేణజేమ్యానుఃపుష్టింసాగరిమేఖలామ్| ఇత్యాశ్చబద్ధవృద్ధయా
 నశ్చ్యుత్ప్యంతేకేంతకమ్ || ౮ || సముద్రావరణాంజత్యానూంవిశంత్యభిమోజనా | కియద్రాత్మజయ
 స్సృతిస్సృక్తరాత్మజయేఫలమ్||౯||యాంపిసృజ్యైవమనుసన్తస్యతాశ్చమిరూద్యహా| గతాయథాగతిం

యశ్చ సుసంబోధయః-కులగర్వహాతిపాతస్సుగమః॥౬॥అబద్ధయథత్వక్తంతత్ప్రపంచయతి॥మత్కృతః॥౭॥౧॥
 పృథురితి॥రామోనామకశ్చద్రాజా-యద్వాలోకగృహ్యదాశరథిఃపనిధిః॥౮॥౧౦॥హిరణ్యకశిపురితి॥లోకాః౧౦
 నయతిసోధయతీతిలోకరావణః॥౧౧॥౧౧॥మమతామితి॥మయిఉచ్చైఃమమతాంకృత్యాయేవతకంతే-తెకాలేనకథాన
 శేషాఃకృతాః-విభోజితసంబోధనం-కురూద్వహేతివత్॥౧౩॥రాజవంశానుకథనస్యతాత్పర్యమాహ॥కథాశ్చితి॥విజ్ఞానం
 షషయాసారతాజ్ఞానం-తతోవైరాగ్యంతయోవివక్షయా-పరయమాంమృతానాంవచోవిభూతివాగ్విలాసమాత్ర
 మాపా-సతుపాంమాధ్యక్షం-పరమాధక్షత్వంకథానాంసభవతిత్యభావః॥౧౪॥కస్త్యైపుమణాముపాదేయఃపరమా
 ధక్షమాహ॥యథితి॥నిత్యప్రత్యహం-తత్రాప్యభీష్టం॥౧౫॥కలిదోషాపచయేనతత్రైరసంభవంమన్యమానఃపృచ్ఛ
 తి॥కేనేతి॥విధమప్యంతినాశయిష్యంతి-యథాయదావత్॥౧౬॥కలియుగేకఃపరమోధమృతాభిబుభుత్సయాప్యచ్ఛతి॥యు
 గానతి॥బ్రూహిత్వమషంగః-ఆత్యంతప్రళయేజ్ఞానయాపునఃపృచ్ఛతి-ప్రళయకల్పయోఃసంహారస్థితికల్పయోః
 యుద్ధేతాంమాంజ్యేంత్యబద్ధయః॥౧౭॥మత్కృతేపితృపుత్రాణాంభ్రాతృణాంచాపిప్రహః॥జా
 యతెవ్యసతాంరాజ్యమమతాబద్ధచేతసామ్॥౧౮॥మమైవేయంవహీకృత్స్వనతెమూఢేతివాచినః॥
 స్వధామానామిహోఘ్నంతిమియ్యంతేమత్కృతేనృపాః॥౧౯॥పుధుఃపురూరవాగాదిభాగతానహమహ
 జానః॥మాంధాతానగరోరామఃఖిల్వాంగోదుందుహరఘుః॥౨౦॥తృణబిందుర్యయాశిశ్చశయాతి
 శ్శంతనుగయః॥ధగిరథఃకుశులయాశ్వఃకకుత్స్థానైషధోన్యగః॥౨౧॥హిరణ్యకశిపుర్వత్రోరాన
 ణాలోకరావణః॥నముచిత్సంబరోభామాహిరణ్యక్షోభతారకః॥౨౨॥అస్లేచబహవోదైత్యరాజా
 నోయజనేశ్వరాః॥నర్వేనర్యవిదశ్శూరాస్తేనర్యజితోజితాః॥౨౩॥మమతాంమయ్యనుత్యాయాం
 కృత్యోచైర్మత్యేధర్మిణః॥కథావశేషాఃకాలేనహ్యకృతాఃకృతావిభా॥౨౪॥కథాశ్చమాస్తేకథి
 తామహీయసాంవిధాయలోకేషుయశఃపరయమాం॥విజ్ఞానవైరాగ్యవివక్షయావిభావచోవిభూతిర్న
 తుపారమాధ్యక్షమ్॥౨౫॥యస్తూత్రమశ్లోకగుణానువాదస్సంస్తూయతేభీష్టమమంగళమ్నః॥తమేవనిత్యం
 శృణుయాదభీష్టంకృషేచలాంభక్తిమభీషమానః॥౨౬॥రాజా॥కెనోపామనభగవన్కలైర్దోషాన్-
 తాజనాః॥విధమిష్యంత్యుచచితాంస్తన్నేబ్రూహియథామునే॥౨౭॥యుగానియుగధర్మాంశ్చమానంప్ర
 లయకల్పయోః॥కాలస్యేశ్వరరూపస్యగతింవిష్టోమహాత్మనః॥౨౮॥శ్రీకవః॥కృతేప్రవతకతేధమృ
 తృతుష్టాస్తజైర్ధృతః॥సత్యందయాతపోదానమితిపాదావిభోన్యకప॥౨౯॥సంతుష్టాఃకరుణాపై
 త్రాశ్శాంతాదాంతాస్తతిక్షునః॥ఆత్మారామాన్సమదృశః॥ప్రాయశశ్శమణాజనాః॥౩౦॥త్రేతా
 యాంధర్మపాదానాంతుర్యాంశోహీయతేజనైః॥అధర్మపాదైరసృతహింసాసంతోషవిగ్రహైః॥౩౧॥
 తదాక్రియాతపోనిస్థానానిహింసాప్రసంపదాః॥త్రైవిధికాశ్రమ్యూవృద్ధావజాబ్రహ్మోత్త
 రాన్మప॥౩౨॥తపస్సత్యదయాదానైష్వధాంప్రాసతిద్వాపరే॥హింసాతుష్ట్యవృతద్వేషైర్ధర్మసాధ
 ర్మలక్షణైః॥౩౩॥యశస్వినోమహాశీలాస్సాన్వధ్యాధ్యాధ్యాయనేరతాః॥ఆధ్యాసకుటుంబినోద్భూతానాః॥
 క్షుత్రద్విజోత్తరాః॥౩౪॥కలాతుధర్మపాదానాంతుర్యాంశోధర్మహేతుభిః॥ఎథమానైక్షీయమాణో
 హ్యంతేనోవినిష్క్రీతి॥౩౫॥తస్మైకలుభాదురాచారానిధియాశ్శుష్కవైరిణః॥దుర్భాగాభూరిత
 నచాయంబహిముఖప్రశ్నః॥కాలస్యేతి॥౩౬॥తత్రయంగధర్మాంస్తాపదాహా॥కృతః॥తజ్జనైస్తద్యగవర్తి
 భిజ్జనైః-దానంఅరాగద్వేషతయాఅభయదానం-తదేవప్రథమస్కంధేశోచశబ్దేనోక్తం-విభోసంపూర్ణాన్యధ
 మకన్య॥౩౭॥తదానీంతనజనానాహ॥సంతుష్టాశ్చితి॥మైత్రాఃభూతిమైత్రియుక్తాః-శ్రమణాఃఆత్మజ్ఞానాభ్యాసవంతః॥
 ౩౮॥త్రేతాయామితి॥అన్యత్రేనసత్యంహింసయాదయాఅసంతోషేణతపఃవిగ్రహేణదానమితీయథాయోగ్యయో
 గ్య॥౩౯॥౪౦॥తదేతి॥బ్రహ్మోత్తరా॥బ్రాహ్మణాధికాః॥౪౧॥తపశ్చితి॥అన్యత్రేనసత్యంహింసయాదయాఅసంతోషేణత
 పః-విగ్రహేణదానంఇతియథాసంఖ్యాయోగ్యం-హింసాతుష్ట్యవృతద్వేషైరిత్యయంక్రమోనవివక్షితః-ధర్మసాధ
 ణాంప్రాసతిక్షీయతే-అధర్మసృలక్షణైః-చిహ్నైఃపాదైరిత్యభావః॥౪౨॥యశస్వినఃకీర్తిప్రియాః
 క్షుత్రద్విజోత్తరాః॥క్షత్రియబ్రాహ్మణప్రధానాః॥౪౩॥కలావీతి॥కలాధర్మపాదానాంతుర్యాంశఃచతు

గ్లోః శః ఆచరణ్యతే॥ ౨౮॥ తస్మిన్నితి॥ శూద్రదాశోత్తరాశూద్రైవరాదిప్రధానాః॥ ౨౯॥ యుగానామేవంభూతి
వైషమ్యేకారణమాహపంచభిః॥ సత్త్వమితి॥ ౩౦॥ ప్రభవంతీతి॥ మనశ్చబుద్ధిశ్చేంద్రియాణామత్యైవైవదాప్రభవంతి
అతిశయేనసత్త్వతే॥ ౩౧॥ యదేతి॥ యదాతుధర్మాదిషుభక్తిఃప్రీతిః - తదారణ్యోవృత్తిప్రధానత్రేతాయుగమితిజానీ
హి॥ ౩౨॥ యదేతి॥ కామ్యునాంకర్మణాంవిషయేయదాప్రీతిఃతత్త్వదా - రజస్తమప్రధానపరంజానీహి॥ ౩౩॥ యదే
టి॥ పిషాదసంధుఖం॥ ౩౪॥ కలిదోషాకప్రపంచయతి॥ యస్మాదితి॥ యస్మాత్ - తేస్తేతోః - త్సుద్రవృశః మందమతయః - త్సు
ప్రభాగాః అల్పభాగాః - మహాశనాబహ్వహారాః - విత్తహీనా అపి కామినః - స్వైరిణ్యః పుంశ్చల్యః - అనతీ అనశ్చ॥
౩౫॥ దన్వీతి॥ దన్వపః ఉత్పృష్టాః ప్రచురా యేషుతే॥ ౩౬॥ అప్రతాపితి॥ అప్రతాపి అపి తాచారాశూన్యాః - అశౌచాః
శౌచహూన్యాశ్చ - పటనోబ్రహ్మచారిదోభవిష్యంతి - కుటుంబినశ్చగృహస్థాః స్వయంభిక్షుటనపరాభవిష్యంతి - నతః
మందాన్యంతి - తపస్వినోవసస్థాః వసంహిత్యాగ్రామవాసాభవిష్యంతి - న్యాసిनోయతయః అతీవలగ్ధలోలుపాధ
ర్వాశ్చ శూద్రదాశోత్తరాశ్చప్రజాః॥ ౩౭॥ సత్త్వరజస్తమః కర్మశ్యంతేపురుషేగుణాః । కాలసంహోది
తాస్తేవై పరివర్తంతతత్త్వని॥ ౩౮॥ ప్రభవంతియదాసత్త్వమనోబుద్ధింద్రియాణాం । తదాకృతయుగం
విద్యాద్విజ్ఞానేతపసియద్రుచిః॥ ౩౯॥ యదాకర్మసుకాలేషుభక్తిర్వశసిదేహీనామ్ । తదాత్రేతారణ్యో
వృత్తిరితిజానీహిబుద్ధిమ॥ ౪౦॥ యదాలోభస్త్యసంతోషోమానోదంభోభమత్సరః । కర్మణాంచాపి
కామ్యానాంద్యాపరంతప్రజస్తమః॥ ౪౧॥ యదామాయాన్యతంతంద్రినిద్రాహింసావిషాదసమ్శోక
మోహాభయందైన్యంకలిస్తామసస్యస్థితిః॥ ౪౨॥ యస్మాత్ప్రద్యుతోమర్త్యాత్సుద్రభాగ్యమహా
శనాః । కామినోవిత్తహీనాశ్చస్వైరిణ్యశ్చస్త్రియోనతీః॥ ౪౩॥ ౫సూత్రైశ్చప్రాజ్ఞసపదావేదాఃపా
షండదామీతాః । రాజానశ్చప్రజాభక్షుశ్చోదరపరాద్విజాః॥ ౪౪॥ అప్రతాపటనోశౌచాభిక్షునశ్చకు
టుంబినః । తపస్వినోగ్రామవాసాన్యాసినోత్సగ్ధలోలుపాః॥ ౪౫॥ హ్రస్వకాయామహాహారా
భూర్యపత్యాగతప్రాయః । స్త్రియఃకటుకభాషిణ్యశ్శౌర్యమామూరుసాహసాః॥ ౪౬॥ పణధన్యంతి
వైత్సుద్రాఃకిరాటాఃకూటమాయిసః । అనాపద్యసిమన్యంతేవారాంసాధుజగుస్సితామ్॥ ౪౭॥ పతిం
త్యక్ష్యంతినిర్ద్రవ్యంభృత్యాఅవ్యభిలోత్తమమ్ । భృత్యంవిపన్నంపతయఃకౌలంగాశ్చాపయస్వినీః॥ ౪౮॥
పితృభాగ్రాహ్యోనన్యజ్ఞాతీహిత్యాసౌరతిసౌహృదాః । ననాంధృస్యాలసంవాదాదీనాస్తస్మి
ణాఃకతానరాః॥ ౪౯॥ శూద్రాఃప్రతిగ్రహిష్యంతిపతోవేదోపజీవినః । ధర్మంపక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞాఅధిరు
హోతృమాసనమ్॥ ౫౦॥ నిత్యముద్విగ్నమనసోదుర్భిక్షుభయకర్షితాః । నిరన్నేభూతలేరాజన్ననాప్య
ప్రీతిభయాతురాః॥ ౫౧॥ వాసోన్నపానశయనవ్యవాయస్నానధూషణైః । హీనాపిశాచసందర్శా
భవిష్యంతికతాప్రజాః॥ ౫౨॥ కతాకాకణిశేష్యర్థైర్విగృహ్యత్యక్తసౌహృదాః । త్యక్తంతిహిత్రయాణా
ప్రాణాణాహనిష్యంతిస్వకానపి॥ ౫౩॥ నచరక్షంతిమనుజాస్థనిరౌపితరావపి । పుత్రతాతాభార్యాశ్చకులజాః
క్రుద్ధాశ్చోదరంభరాః॥ ౫౪॥ కతానరాజ్జగతాంపరంగురుంత్రిలోకనాథానతపాదపంకజమ్ ।
ప్రామేదానార్యభగవంతమచ్యుతంయత్క్యంతిపాషండవిభిన్నచేతసః॥ ౫౫॥ యన్నామధేయంప్రి
విష్యంతి॥ ౫౬॥ పునరపిస్త్రీణాంస్వభాషమాహ॥ హ్రస్వకాయాశ్చితి॥ కటుకభాషిణ్యఃఅప్రియవాదిన్యఃచౌర్యంచనూ
యాచకపటండరుచసాహసంయాసంతాః॥ ౫౭॥ కించ॥ పణధన్యంతీతి॥ కిరాటాఃవణిజః - పణధన్యంతిక్రయదిక్ర
యాదివ్యనహారంప్రవర్తయన్యంతి- కించ- నర్దేవనాః- అనాపద్యసి- జగుస్సితాంనిందితాం- నాస్తాంవృత్తిం- నాధు
మన్యంతి॥ ౫౮॥ పతిమితి॥ సర్వోన్నమనువిపతిప్రవృహీనంభృత్యాస్త్యక్ష్యంతి- పతయశ్చవిపన్నంరోగాదిభిరన్య
పారాక్షుమంకౌలంకులపరంపరాయాంతి- త్యక్ష్యంతి- అపయస్వినీదుగ్ధదోహాః॥ ౫౯॥ పితృభాగ్రాహి
త్వాసౌరతంసురతనిమిత్తంసౌహృదంయేమాంతే - అతపవననాందారోత్రభార్యాభగిన్యఃసాన్యలాభార్యాభాగిరః -
స్వస్థంవాదోమంత్రాలోచనంయేమాంతే॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ వాసగ్ధితి॥ పిశాచసందర్శాఃపిశాచవద్భృత్యాః॥ ౬౩॥ కలా
పితి॥ కాకణిశేమిశ్చితిసదాటికామాత్రేష్యర్థైవిషయధూతే- విగృహ్యైరంకృత్యా॥ ౬౪॥ ౬౫॥ మహంతమనర్థమన్యా
యంచాహద్వాభ్యాం॥ కలాపితి॥ త్రిలోకనాగైరానతంసమస్కృతంపాదపంకజంపాదపద్మంయస్యతం- సయత్క్యంతి

సపూజయిష్యతి-పాపం ఛేద్యతి-సమస్తధాన్యతం కేతో యేమాం తే॥ ౪౩॥ యదితి॥ వివశోపిగ్మృణ-విషుక్తాఃకర్మభా-
షాఃఅగ్రహఃప్రతిబంధాయస్యసః॥ ౪౪॥ తవేవంకలిదోషాకప్రపంచ్యప్రస్తుతంనిస్తారోపాయమాహషడ్భిః॥ పుం-
సానితి॥ ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాకప్రవ్యనున్నాది- దేశశీకటాదిః-ఆత్మశబ్దసంధియాశితైస్సంభవోయేమాంతా-
చిక్షణాచిత్తస్ఫురితః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ అయమేవోపాయోనాస్యఇతిపృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ ధాతుజంతామ్రూదిసంక్లేషా-
జ్ఞాతం- హేమిష్యదుర్వర్తమాల్పస్య- తత్రస్థితోవిహ్నిరేవహంతి- సతుతోయాది- ఏవంయోగినామపివిష్టురేవ-సతు-
యోగదిశమిత్యుక్తిః॥ ౪౭॥ ఏతదేవవివృణోతి॥ విద్యేతి॥ విద్యానానాదేవతోపాననా॥ ౪౮॥ ౪౯॥ మ్రుయమాణైరితి- ఆత్మభా-
వంస్వస్వరూపం॥ ౫౦॥ ఇదానికలింస్తేతిద్వాభ్యాం॥ కలేరితి॥ ౫౧॥ కృతభిత్తతత్సర్వంహరికీర్తనాదేవతాధవతః॥ ౫౨॥
ఇతిభావాద్దేవీకాయాంత్యతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

లో॥ చతుర్థేచచతుర్థోకాలయామైమితికాదయః । తత్రసంసారనిస్తారోహరికీర్తనావర్ణ్యతే॥ కలితోషనివచక-
హరినామసంకీర్తనాదికం సవచచకతా పరమోధర్మఇతి ప్రశ్నస్యమన్యోత్తరముక్తం - యచ్చాస్యస్థిప్రసంపదమి-
ష్టయోర్ధానంబ్రాహ్మీతితదిదానింత్యతీయస్కంధోక్తకాలమానానువాదపూర్వకంనిరూపయతి॥ కాలఇతి॥ శ్లో॥ ౪౯
యమూలాయురంపతకస్థలన్వావినశోగృణన్మరః । విముక్తకర్మగళఙ్క త్తనూంగతింప్రాప్నోతియక్ష్య-
న్వినతంకతాజనా॥ ౪౮॥ పుంసాంకలికృతాదోషాకప్రవ్యదేశాత్మసంభవాక । సర్వాహరతిచి-
స్థాభగవాన్పురుషోజ్ఞమః॥ ౪౫॥ శుభసంకీర్తితోధ్యాతఃపూజితౌచ్చద్యతోపివాస్మజాంధునోతిభగ-
వాన్హృష్టోజ్ఞానామతాశుభమ్॥ ౪౬॥ యథాహేమిష్యస్థితోవహ్నిర్దుర్వర్తంహంతిధాతుజమ్ ।
ఏవమాత్మగతోవిష్టుర్యోగినామశుభాశయమ్॥ ౪౭॥ విద్యాతపఃప్రాణనిరోధమైత్రీతీర్థాభీషేప్ర-
తదాసజప్యతి॥ నాత్యంతశుద్ధింలభతేతరాత్మాయథాహృదిస్తేభగవత్యనంతే॥ ౪౮॥ తస్మాత్సర్వాత్మ-
నారాజాహృదిస్థంకురుకేశవమ్ । మ్రుయమాణోవ్యవహితస్తతోయాతపరాంగతిం॥ ౪౯॥ మ్రుయమా-
న్తైరభిధ్యాతోభగవాన్హరికీర్తయః । ఆత్మభావంసయత్యంగసర్వాత్మాసర్వసంభవః॥ ౫౦॥ కలేర్దోష-
నిక్షేరాజన్నస్తీవ్యాకోమహాగుణః । కీర్తనాదేవకృష్ణస్యముక్తబంధఃపరంవ్రజేత్॥ ౫౧॥ కృతేయధ్యా-
యతోవిష్టుంప్రతీతాయాంయజతోమఘైః । జాన్యరేపరిచర్యమాకతాతద్భరికీర్తనాత్॥ ౫౨॥ ఇతిప్ర-
మద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-తృతీయోధ్యాయః.

శ్రుతం॥ కాలస్తేపరమాణ్వద్విద్విషుక్తావధిర్నృప । కథితోయుగమానంచశృణుకల్పయాయ-
సి॥ ౧॥ చతుర్థ్యగసహస్రంతుబ్రహ్మణోదినముచ్యతే । సకల్పయత్రాననశశృణుగర్భవిజౌమ్హే॥ ౨॥
తేనతేప్రళయస్తావాకబ్రాహ్మణఃప్రళయదాహృతా । త్రయూలీకామేయశ్రవణైఃప్రేమయాయ-
హి॥ ౩॥ ఏషస్తైలుత్తికఃప్రస్తోత్రైయాయప్రవిష్టోత్తే । శేతేనత సనోపశ్యమాన్యైశ్చాత్మనాన్త-
చాత్మియాః॥ ౪॥ ద్విపరార్థేత్వతికాంతేబ్రహ్మణఃపరశేస్థినః । తదాప్రకృతియస్సప్రకృత్వంప్రళ-
యాయహి॥ ౫॥ ఏషప్రాకృత్యైకోరాజప్రళయోయత్రనీయతే । అండుకాశస్తనంఘాతోనిఘాత-
లపరమాణ్వయోధ్యైపరమాణుతామిత్యాదినాకాలాకథితి॥ శ్లో॥ చత్వారిత్రిణిద్వైచక్రంకృతాదిషుయథాశ్ర-
మింసంఖ్యాతానిసహస్రాణిద్విగుణానితానిచత్వియంగమానంచకథిం॥ ౧॥ తత్రకల్పమానమాహ॥ చతుర్థ్యగేతి॥ య-
త్రచతుర్థ్యగమసవఃక్రమోభవంతి॥ ౨॥ ప్రళయస్తుచతుర్విధః వైమితిః । ప్రాకృతికః ఆత్మంతికోనిత్యశ్చేత- తత్ర-
వైమితికంప్రళయంమానసహితమాహద్వాభ్యాం॥ తనంతిఇతి॥ చతుర్థ్యగమసవయత్రచక్రంతేతానాః చతుర్థ్య-
సహస్రప్రమాణః॥ సైవబ్రాహ్మణాత్రిః॥ ౩॥ ఏషఇతి॥ వైమితికత్వందర్శయతి - యత్రయదా- విశ్వసృతశ్రీనార-
యణవిశ్వరూపాత్మకత్వస్థిత్వముపసంహృత్య- శేతే- ఆత్మియాఃబ్రహ్మణ- తస్మిన్శేతేతయారభదవిసహాయ-
బ్రహ్మణవివాసంతో సనిత్యముక్తం - బ్రహ్మణోనిదాంనిమిత్తీకృత్య ప్రవర్తిమానో లోకాఃత్రయ ప్రళయోనైషుత్తి-
కభిర్భిః॥ ౪॥ ప్రాకృతికఃప్రళయమాహద్వాభ్యాం॥ ద్విపరార్థభిః॥ ద్విపరార్థభిః బ్రహ్మణఃయుపితికాంత-
రేసప్ర- స్సప్రకృతయః । సహజమాకాశంపతన్యాత్రాణి॥ ౫॥ ఏషఇతి॥ సరిసూరమహాదానికార్యభూతఃప్రకృతి-
నాంతతా- స్సప్రహ్మణోశస్యన - యాత్రాకృతికభిర్భిః విసూతేవిభూతకారణేషుసంభవేకాలేనప్రేవతే॥ ౬॥

తదేవాహుషష్ఠ్యథ్యత్యాదినాబుద్ధింద్రియార్థరూపేణేత్యతఃప్రాకృతేనగ్రంథేన ॥ షష్ఠ్యథ్యతి ॥ ౭ ॥ సాముద్రమితి ॥
సాముద్రాదికంసర్వంరసంరవిఃపిబతేఽకగ్నతినపునఃప్రయచ్ఛత్యేవ ॥ ౮ ॥ తతః ॥ అనిలవేగోత్థఃవాయువేగోద్భూ
తఃఅనిలవేగోవాఙ్మతిపాతేఅనిలేనవేగోయస్యసః - వాఃరవిణారశ్చిభిఃపీతముకశంచవహతీత్యన్యః-అనిలవేగోవాఙ్మతితు
పారస్సుగమః - భూవివరాకాపాతాల్పాదికశూన్యాకరవిణాదైహికరసాకన్వణాత్ప్రాచీరహితాః ॥ ౯ ॥ ఉపరీతి ॥ శి
ఖాభీష్ట్యాలాభిః ॥ ౧౦ ॥ తతః ॥ కిందిదధికంవర్షాణాంశతం- సంవర్తకఃపరోవాయుర్వాఙ్మతి- తదారజసావృతంఖంధూ
మ్రంభవతి ॥ ౧౧ ॥ తతః ॥ రథసస్వనైఃతీవగరితైః ॥ ౧౨ ॥ తతః ॥ బ్రహ్మాండవివరాంతరంబ్రహ్మాండవివరమధ్యగతం
విశ్వం- ఏకోదకంవకాన్లవోదకవ్యాప్తంభవతి ॥ ౧౩ ॥ తదేతిఉదాహరణేనాన్వితేనతి- ప్రయత్యావయతాభావా
యః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ శబ్దమితి ॥ భూతాదీఃతామసోహంకారః-గుణైర్వృత్తిభిఃసహ ॥ ౧౬ ॥ హఃనితి ॥ అవ్యాకృతంప్రధానం ॥
౧౭ ॥ తస్యతులయోనాస్తీత్యామా ॥ నేతి ॥ కాలావయవైఃఅహోరత్రాదిభిః- గుణాఃషడ్భావవికారాః- పరిణామోవి
పరిణామః- అవ్యక్తంఅస్తిత్వవ్యక్తివికారశూన్యం- నిత్యంసర్వదావికరూపం- వృద్ధిరహితమిత్యన్యః- అవ్యయమపక్ష
ఉపసాదితే ॥ ౧౮ ॥ షష్ఠ్యథ్యత్యత్యర్థానిభూమాతావన్నవర్షతి ॥ తదానిరన్నాహ్యన్యోన్యంభక్ష్యమా
ణాఃక్షుధార్దితాః ॥ క్షయంయాస్యంతిశనక్తైస్తత్కాలోపదుత్యాప్రజాః ॥ ౧౯ ॥ సాముద్రందైహికం
భూమంరసంసంవర్తకోరవిః ॥ రశ్మిభిఃపిబతే ఘోరైస్సర్వంవైవవిముంచతి ॥ ౨౦ ॥ తతఃసంవర్తకోవహ్ని
స్సంకర్షణముఖోగతః ॥ దహత్యనిలవేగోత్తశూన్యాభూవివరానభ ॥ ౨౧ ॥ ఉపర్యధస్సమంతాచ్ఛశిఖా
భీర్వహ్నిసూర్యయోః ॥ దహ్యామానంవిభాత్యండంగగోమయపిండవత్ ॥ ౨౨ ॥ తతఃప్రపంచడపనో
వర్షాణామధికంశతమ్ ॥ పరస్సంవర్తకోవాతిధూమ్రంఖంరజసావృతమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతోమేఘకులాస్యం
గబిర్రవర్షాస్యనేకశః ॥ శతవర్షాణివర్షంసదంతిరథసస్వనైః ॥ ౨౪ ॥ తతఃఏకోదకంవిశ్వంబ్రహ్మాం
డవివరాంతరమ్ ॥ ౨౫ ॥ తదాభూమేర్గంధగుణంగ్రసంత్యాపఉదాహరణే ॥ గ్రస్తగంధాతుకృత్ప్రళయ
త్వాయకల్పతే ॥ ౨౬ ॥ అపారసంహరేత్తేజస్తాలీయంతేధనీరసాః ॥ గ్రసంతేతేజసోరూపంవాయుస్త
గ్రహితంతదా ॥ ౨౭ ॥ లీయతేభానిలేతేజోవాయోఃఖంగ్రసంతేగుణమ్ ॥ సజైవిశతిఖంరాజంస్తతశ్చసభ
సోగుణమ్ ॥ ౨౮ ॥ శబ్దంగ్రసతిధూతాదిర్నభస్తమసులీయతే ॥ తైజసానింద్రియాణ్యంగదేవావైకారి
కాఃగృహ్యైః ॥ ౨౯ ॥ మహాగ్రసత్యమాంకారంగుణాస్తత్త్వాదయశ్చతమ్ ॥ గ్రసంతేవ్యాకృతంబీజంగుణా
కాలేనచోదితమ్ ॥ ౩౦ ॥ సతస్యకాలావయవైఃపరిణామాదయోగుణాః ॥ అనాద్యసంతమవ్యక్తంనిత్యంకా
రణమవ్యయమ్ ॥ ౩౧ ॥ సయత్రవాచోసమనోససత్త్వంతమోరజోవామహదాదయోమీనప్రాణబుద్ధీం
ద్రియదేవతావానసన్నివేశఃకర్మకల్యణైః ॥ ౩౨ ॥ సస్వన్నజాగ్రన్నచతత్సుఖమనఃఖంజలంభూరనిలో
గ్నిరర్కః ॥ సుషుప్తవచ్చాస్యవదప్రతకక్యంతస్కూలభూతంపదమామనితి ॥ ౩౩ ॥ లయఃప్రాకృతికో
హ్యేషపురుషావ్యక్తయోర్యదా ॥ శక్తయస్సంప్రలీయంతేవివశాఃకాలవిదుతాః ॥ ౩౪ ॥ బుద్ధింద్రియా
గ్ధరూపేణజ్ఞానంభూతితదాశ్రయమ్ ॥ దృశ్యత్యావ్యతిరేకాభ్యామాద్యంతమదవస్తుయత్ ॥ ౩౫ ॥ దీపశ్చ
యశూన్యం-సర్వత్రహేతుఃకారణమితి ॥ ౩౬ ॥ కించ-వాగాదిగోచరస్యసవిశేషస్యవికారాభవంతి-ఇదంతసతథేత్యామా
ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ లోకకల్పలోకరూపః-సన్నివేశోరచనావిశేషః ॥ ౩౭ ॥ నేతి ॥ స్వన్నజాగ్రత్స్వన్నజాగ్రావస్థాయుక్తం
సుషుప్తవత్ ॥ ద్రియార్యభావాత్-శూన్యనాదృశ్యేహేతుః-అప్రత్యక్షం-సపునశూన్యమేవేత్యామా-తదితి ॥ ౩౮ ॥ శ
సంహరతి ॥ లయః ॥ శక్తయఃసత్త్వాదయః ॥ ౩౯ ॥ ఆత్యంతిశంలయమాహద్వావశభిః ॥ బుద్ధితి ॥ ఆత్యంతికోలయోనామ
మోక్షః - సచబ్రహ్మజ్ఞానేనసకలప్రపంచలయాత్మకః సచప్రపంచస్యాత్మవత్సత్త్వత్వేలయస్సంభవతి ॥ జ్ఞానరూపా
త్ బ్రహ్మణః పృథగ్భూతిస్యతస్యాసత్త్వత్వముపచయతి - బుద్ధిశ్చింద్రియాణిచ అర్థాశ్చేత్యేవం గ్రాహకకరణ
గ్రాహ్యరూపేణతేదామోశ్రయభూతంజ్ఞానమేవభూతి- సప్రథక్-తత్రహేతుమాహ-దృశ్యత్యావ్యతిరేకాభ్యామితి-
అతోయదాద్యంతవత్సవస్తు- అత్రేవంప్రయోగః - విమతంసన్నభవతిదృశ్యత్యాత్కారణావ్యతిరేకాత్ ఆద్యంత
వత్త్వాచ్చరజ్జుసర్వాదపదితి ॥ ౪౦ ॥ అత్రావ్యతిరేకందృష్టాంతేనప్రపంచయతి ॥ దీపః ॥ దీపచక్షూరూపాణాంతేజోవి
శేషానాయథాత్వేనసవ్యతిరేకః- తథాఫీకర్త్రీ - భూనికరణాని- మూత్రాఃవిషయాశ్చబుత్యాత్ బ్రహ్మణః- పృథ

కౌనన్యుః-బ్రహ్మకార్యత్వాత్ - నన్యేవంకార్యకారణయోరభేదేకార్యానత్వేకారణస్వాప్యనత్వప్రసజ్యేతతత్రా
హఅన్యతమాదితి- కార్యాదన్యతమాదత్యంతవ్యతిక్రాద్రుహ్యణః - ప్రపంచాద్రుహ్యణోస్త్వితరేకః-ప్రపంచస్య
శుభతోనాస్త్వితరేకః-౨౮॥యదాతుబుద్ధేరసత్త్వం- తదా- తదవస్థానాంసుతరామనత్త్వమిత్యాశయేనా
హ॥ బుద్ధేరితి॥ సనువిశ్వత్తజనప్రాజ్ఞానామేవపితాఅవస్థానబుద్ధేరిత్యాశంక్యాహ-మాయామాత్రమితి-ఇదంవిశ్వజే
జసప్రాజ్ఞరూపం॥ ౨౯॥ ఆద్యంతవత్వాదిత్యస్య హేతోరసిద్ధిమాశంక్యసావయవత్వేనసాధయతి॥యథేతి॥ అవయవిత-
యత్సావయవంతదాద్యంతవత్ - ఘటాదివదిత్యర్థః - అతఃఉదయాప్యమాత్ ఆద్యంతవత్వాద్విశ్వంసన్నభవతీత్యర్థః-
యద్వా- పృథగేవాగమాపాయిత్యాద్విశ్వమిథ్యా- బ్రహ్మతుతదవధిత్యాత్వత్వమిత్యనేనసాధ్యతే-దృష్టాంతస్తుపూ
ర్వోక్తపరజ్ఞనర్హవదితి- యథాజలధరావ్యోమ్నీతిసృష్టాంతస్త్యాగమాపాయావధిత్యమాత్రే - సతువిధ్యాత్పృథితి॥
౩౦॥ అన్యతమాదృతాదితీప్రతిజ్ఞాతంకారణస్యసత్వత్వముపపాదయతి॥ సత్త్వమితి॥ అవయవకారణంప్రోక్తః॥ శ్రు॥
వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్త్వమిత్వాదిశ్రుతిభిః- అత్రయక్తిమపిదర్శయతి- వినేతి॥ అంగ
హేరాజ్ఞ- హియస్సాత్ - అర్థేనఅవయవినావినాపృథగేవావయవాప్రతీయేరక-యథాజలస్వావయవాంతవవప
టాత్వపృథగప్రతీయంతేతన్వదితి॥౩౧॥సనుకార్యాభావేకారణత్వంబ్రహ్మణఃకుతోఘటేత-సత్త్వం-తదపిసాతీవసత్త్వమి
త్వాహ॥ యదితి॥ సామాన్యంకారణం- విశేషకార్యం- తద్రూపేణ- అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరాపేక్షత్వేనని
రూపణార్హత్వాద్విశ్వత్త్వః- అతఃకారణత్వమవధిత్యంవ్యాపకత్వమిత్వాదికమపియత్పరాపేక్షత్వాదాద్యంతవత్ తత్స
ర్వమవస్త్విత్యర్థః- యద్వా- అత్రైవహేత్వంతరిమేనైతత్ -యదుపలభ్యేతసంభ్రమః-నామాన్యవిశేషరూపత్వాత్ -
శుశ్చిరూపంచజ్యోతిషోనపృథగ్భవేత్ । ఏవంధీఖానిమాత్రాశ్చసన్యునన్యతమాదృతాత్॥౩౨॥బుద్ధే
ర్జాగరణంస్వప్నస్సుషుప్తిరితిచోచ్యతే । మాయామాత్రమదంగాజనానాత్వంప్రత్యగాత్మని ॥ ౩౩॥
యథాజలధరావ్యోమ్నీభవంతినభవంతిచ॥ బ్రహ్మణీదంతథావిశ్వమవయవ్యుదయాప్యమాత్ ॥ ౩౪॥
సత్త్వంహ్యవయవప్రోక్తస్సర్వావయవినామిహ । వినార్థేనప్రతీయేరకపటస్యేవాంగతంతవః॥ ౩౫ ॥
యత్సామాన్యవిశేషభ్యాముపలభ్యేతసంభ్రమః॥అన్యోన్యాపాశ్రయాత్పరమాద్యంతవదవస్తుచి॥౩౬॥
వికారఃఖ్యావయవానోపిప్రత్యగాత్మానమంతరా । ననిరూప్యోస్త్వణురపిన్యాచ్యేచ్ఛిన్నమత్యంతవత్ ॥
౩౭॥ సహిం తస్యనానాత్వమవిద్యానన్యదిమన్యతే । నానాత్వంఛిద్రాదృశ్యజ్యోతిషోర్వాతయో
రపి॥ ౩౮॥ యథాహిరణ్యంబహుధాసమయతేనృభిఃక్రియాభిర్యవహారవత్సకాను॥ ఏవంవయోఽగ్నిః
వానధోక్షజోవ్యాఖ్యావయవేతరాకివైదికైర్నైః॥౩౯॥ యథాఘనోర్మప్రభవోర్మగ్నితౌహస్త్యంశ
అన్యోన్యాపాశ్రయాదితీవమపిహేత్వంతరిం- సుఖగుహవిశేషణవిశేష్యవ్యాప్యవ్యాపకత్వంరేచావధిత్యకార్యకారణ
త్వాదిరూపేషపరస్పరాధీన సిద్ధిత్యాత్ తథాభూతస్వప్నవదితినిగమనం - అతోయదాద్యంతవత్తత్సర్వమవస్త్వితీ
౩౯ ॥ తదేవమనేకైర్నృతుభిః ప్రపంచస్యానత్త్వప్రసాధితం - ఆత్రశంకా - ననుప్రపంచస్యాపి ప్రకాశమాన
త్వాదాత్మవత్సర్వంకింశస్వాదితిత్రాహ॥ వికారిణి॥ ఖ్యావయవాఃప్రకాశమానోపి - వికారఃప్రపంచః- ప్రత్య
గాత్మప్రకాశంవిధాణుమాత్రోపినిరూప్యోస్తి- తంవినిరూప్యస్సాన్యచ్యేత్ - తర్హి - సోపివిత్సనుస్సాగ్నోచిద్రూ
పణాన్యనానమన్స్వ-రకాశోభవేత్ - తథావసతిసోపితత్వనత్వాన్యో ఏకరూపస్సాగ్నిశ్శిష్టః ॥ ౪౦ ॥ పుణ్యత్యుక్తి
హ॥ సేతి॥ ననుసత్త్వస్వాన్యాన్యోజంబ్రహ్మరూపనానాత్వంస్వైవత్రాహ- యద్యేవనానాత్వంమన్యజే-అన్యో
విద్యా- కథంతర్హితయోర్భేదస్యవహరః- ఉపాధికృతత్యత్వాహ- నానాత్వమితి- తత్తచ్చిద్రయోగ్భూతాకాశమహా
కాశయోరివేతిపరిచ్ఛేదేదృష్టాంతః- జ్యోతిషోః - ఆకాశజలస్థనూయోరివేత్యుపాధికృతవికారసదనదృశే- వాత
యోర్వాహ్యశరీరస్థనూయోరివేతిక్రియాభేదే॥౪౧॥ బ్రహ్మోపపదప్రపంచవ్యవహారాలంబనత్వందృష్టాంతేనస్పష్టయతి
యథేతి॥ క్రియాభిస్తత్తగ్రచనాభేదైః - బహుధాకలకకుండలదిరూపేణశాకికవైదికైర్నవసంభిన్నమైహంకాగోపహ
స్తైః॥ ౪౨॥ సన్యమాంకారస్యకపిబ్రహ్మస్వరూపావయవేనభేదవ్యవహారమేతున్యం - తస్యస్యకారణభూతబ్రహ్మవా
గతత్వాసంభవాత్ - ఆవరణవాసస్యాకింకరాతాసంభవాదిత్యాశంక్యసృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥అగ్నిరశ్వయవ
మేఘరూపేణపరితానర్హః॥ శ్లో॥ అగ్నిప్రాప్తాంబుభిస్సర్వాదిభ్యముపతీయతే । ఆదిత్యాజ్ఞాయతేపృష్ఠివృష్టేర

స్మంతతఃప్రశాంత్యాదివచనాత్ || తస్మాదర్కప్రభవః - అర్కేణైవదర్శితఃప్రకాశితశ్చ - తమఃస్వరూపభూతా
 ర్కవర్ణప్రతిబంధకోభవతి - అహంఅహంకారః - బ్రహ్మగుణఃబ్రహ్మకార్యభూతః - తదీక్షితస్తేనైవప్రకాశితశ్చ -
 అత్మకోజీవస్య - అత్మబంధనఃబ్రహ్మస్వరూపదర్శనప్రతిబంధకోభవతి || ౩౨ || అతపవాహంకారనాశేస్వరూపదర్శ
 నంభవతీతితేనైవదృష్టాంతేనాహ || ఘనఇతి || అత్యనఃఉపాధిః || జ్ఞానయాచిచారేణ - తద్విత్తదా - అనుస్మరేత్ -
 బ్రహ్మహమితిపశ్యతీత్యర్థః || ౩౩ || సాయమాత్యంతికప్రభయఇత్యుపసంహరతి || యదేతి || వివేకహేతినాజ్ఞానశాస్త్రే
 ణ - అహంకరణమేవాత్యబంధనం - అచ్యుతంపరిపూర్ణమాత్మానమనుభవతీతితథా || ౩౪ || నిత్యప్రభయమాహ ||
 నిత్యదేతి||౩౫|| కుతఇత్యతహా || కాలేతి || పరిణామినాంనదీప్రవాహప్రదీపజ్వాలాదీనాం - యాఉచ్చసీచావస్థాః - తాః
 కాలరూపస్రోతసోవేగేనాశుప్రీయమాణస్యదేహదేదృశ్యమానాః - తద్వదేవనిత్యదాజన్మప్రళయమేతవో భవ
 తి - దేహాఃప్రతిక్షణంప్రధ్వంసీ - ప్రతిక్షణంఅవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ - ప్రదీపాదివదిత్యనుమానం || ౩౬ || యదిప్ర
 తిక్షణమువస్థాభవంతి - త్వక్కింసదృశ్యంతేఅతోహేతురసిద్ధిఇత్యాశంకాహ || అనాద్యంతవతేతి || అనాద్యంతవతా
 కాలేనజాయమానాఅవస్థాఃనైవఅత్యంతే - అకాలేగచ్ఛతాంజ్యోతిహంచంద్రాదీనాంగమనాద్యవస్థావిశేషేయథా

భూతస్యచక్షుషస్తమః | ఏవంత్యహంబ్రహ్మగుణస్తదీక్షితోబ్రహ్మంశకస్యాత్మనత్యబంధనః|| ౩౨||
 ఘనోయదార్కప్రభవోవిదీర్యతేచక్షుస్స్వరూపంరవిమీక్షతేతదా | యదాహ్యహంకారఉపాధిరాత్మ
 నోజ్ఞానయానశ్యోత్పన్నుస్మరేత్ || ౩౩|| యదైవమేతేనవివేకహేతినాచూయామయాహంకరణా
 త్యబంధనమ్|చిత్వాచ్యుతాత్మానుభవోవతిష్ఠతేతమాహురాద్యంతికమంగసంప్లవమ్||౩౪||నిత్యదాస
 ర్వభూతానాంబ్రహ్మదీనాంపరంతప| ఉత్పత్తిప్రళయావేవసూక్ష్మజ్ఞాన్సంప్రచక్షతే || ౩౫|| కాలస్రో
 తోజవేనాశుప్రీయమాణస్యనిత్యదా|పరిణామిజ్ఞానామవస్థాస్తాజన్మప్రళయమేతవః||౩౬||అనాద్యం
 తవతాతేనకాలేనేవ్వరముర్తినా| అవస్థానైవదృశ్యంతేవియతిజ్యోతిషామివ||౩౭|| నిత్యోన్మైత్తిక
 శ్చైవతథాప్రాకృతకోలయః | అత్యంతికశ్చకథఃకాలస్యగతిసీదృశీ || ౩౮|| ఏతాఃకురుక్రేష్టజగద్వి
 ధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్యధామ్నః | లీలాకథాక్షేధితాన్సమాసతఃకాత్స్యేన్యకానాజ్యోన్య
 భిధాతుమిశః || ౩౯ || సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్నోర్నాన్యకసంసారాధికతఃపురుషోత్తమస్య
 లీలాకథారసనిషేవణమంతిరేణపుంసోభవేద్వివిధదుఃఖవార్ధితస్య || ౪౦ || పురాణసంహితామేతా
 మృషీర్నారాయణోవ్యయః | నారదాయపురానాహకన్గన్గద్వేసాయనాయసః ||౪౧||శ్రీమైవహ్యం
 మహాభాగభగవాన్భావరాయణః | ఇమాంభాగవతీంప్రీతస్సంహితాంవేదసమ్మతాం || ౪౨|| ఏతాం
 వక్ష్యత్యసానూతఋషిభ్యోనైమిశాలయే| దీర్ఘసత్రేకురుక్రేష్టసంపృష్టశ్శృణ్వకాదిభిః || ౪౩ || ఇతిశ్రీమ
 ద్భాగవతే-ద్వాపకస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః.

*

శ్రీమః || అత్రానువర్ణితేభీష్మంవిశ్వాత్మాభగవాన్హరిః | యస్యప్రసాదజోబ్రహ్మ దుఃఖక్రో
 నైవఅత్యంతే - తద్యత్ - అత్యయథా తేహంప్రదేశాంతరప్రాప్త్యాప్రతిక్షణంగత్యనష్టాఃకల్పంతే - తద్వర
 త్రాపిజాల్యతారుణ్యాదిదర్శనేనమధ్యవర్తినోవస్థాఃకల్పంతఇతిసహేతురసిద్ధిఇత్యర్థః|| ౩౭ || ఉపసంహరతి|| నిత్య
 ఇతి|| ౩౮|| పురాణాన్ముపసంహరతి | ఏతాఇతి | లీలావిషయాఃకథాః-అజోబ్రహ్మపి-కాత్స్యేన్యకానిధాతుంనేశః||
 ౩౯|| నమయదీసాకల్పేనకేనాప్యభిధాతుంసశక్యతే - తద్వి - కింతదభిధానేన - తత్రాహ||సంసారేతి||వివిధందుఃఖమేవద
 నోదావాసలస్తేనాద్రితస్యపీడితస్య - అతఃఉత్తీర్నోన్మైత్తికః - భగవతోయాల్లీలాస్తాసాంకథాఃతాసాంరసస్తన్నషే
 వణమంతిరేణఅన్యఃప్లనస్తరణసాధనంనభవేత్ - ఉపాయంతిరాసంభవాత్ తత్కథాశ్రవణమేవయథాశక్తినిషే
 వ్యమిత్త్యర్థః|| ౪౦|| శ్రోతురాదరదాగ్దాయసంప్రదాయప్రవృత్తిమాహత్రిభిః|| పురాణసంహితామితి || ౪౧ || నఇతి||
 సప్తబాదరాయణాశ్రీతస్సృక్ - మహ్యమిమాంసంహితాంప్రాపేతిపూర్వేణాన్యయః|| ౪౨|| ఏతామితి|| అసానూతఇతి
 పుంసఃశ్రీతమంగుభ్యాసిదికాశ్యాహ - నైదిశాలయేనైమికారణ్యనానే|| ౪౩|| ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్థాధ్య
 యవ్యాఖ్యా. *

శ్లో || పంచమేతస్మాదససేనపరబ్రహ్మోపదేశతః | రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ || ఏతత్పురాణంశృ

ణ్యుభయంప్రాప్నోతిత్యగిప్రేత్యపురాణాథామనుస్మరయతి || అతేతి || అయంభావః - జగత్కర్తాబ్రహ్మసియ
స్యప్రసాదజః - ప్రసాదోత్రజోవృక్షిహాషః తతోజాతత్వాత్త్వరతంత్రః - సర్వసంపారాయదశ్యయస్య
క్రోధనముద్భవోనతున్వతంత్రః-సవిశ్వస్యాత్మానియంతాభగవాన్త్రానువణ్యతే-అతసంభూతంభాగవతంశృణ్వ
తఃకుతోన్యస్మాద్భయశంకేతి||౧|| త్వంతుపునఃకృతాథావేత్యనుస్మరయతి||త్వమితి||పశుబుద్ధింఅవివేకం-యస్మాన్న
నజ్ఞుసి - కుతఃకృతతహ - నజాతః - యథాదేహఃప్రాగభూతపవాన్యజాతోన్యజ్ఞుతిచ - సచైవంత్యంపూర్వంనా
భూఃసహద్యజాతోసి- అతోన్యజ్ఞుసి|| ౨|| ననుబీజాదంకురవత్ స్వస్మాత్పుత్రయాపేక్ష్యయమేవభవతి- యథాహ||
శ్రు|| అంగాదంగాత్సంభవతిహృదయాదధిజాయసే- ఆత్మావైపుత్రనామాసిసజవశరదశ్శతమితి-తతఃపునరంకురాద్బీ
జమివపాత్రయామేక్ష్యయమేవభవతి || శ్రు || పితాపుత్రేషాపితృమాన్వోనియోనావిత్||శ్రుతేః- అతస్తేషుశత్రుశ్చ
ధంసనజ్ఞామీతిచేత్తత్రాహ|| సభవిష్యసితి||భూత్వాపుత్రపాత్రాదిరూపవాః-బీజాదంకురవత్ - సభవిష్యసి-యస్మా
ద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తస్త్వం- యథాసలఃకాష్టాత్ - దేహాద్దేహోజాయతే-నాత్మేతిభావః|| ౩||జన్మాదీనాందేహాధర్మత్వం
దృష్టాంతేనప్రపంచయతి|| స్వస్తి ఇతి|| స్వప్నేయథాతత్సంశిరశ్చేదంస్వయంపశ్యతి - ఏవంజాగరణేషియస్మాద్దేహో
పంచత్వాదికంపశ్యతి-తద్వదేహాత్సంశిరసంభ్రమమాత్రిం-పస్తుతస్తుతత్వాజ్ఞోమరశ్చేత్యభావః-అమన్తం|| శ్లో||ఆత్మనః
పితృపుత్రాభ్యామనుమేయాభవాప్యయా | సభవాప్యయపస్తానామభిజ్ఞోద్వయలక్షణభావ్యాని|| ౪|| యస్మాద్దేహో
పాధికోయమాత్మనోజన్మాదినంసారభ్రమః-తస్మాదుపాధిసమృత్తైముచ్యతేఇతిసదృష్టాంతమాహ||ఘటఇతి|| యథాపు

ధసముభవః|| ౧|| త్వంతురాజన్మరిష్యేతిపశుబుద్ధిమిమాంజహి-నజాతఃప్రాగభూతోద్భవేవత్స్వంస
నజ్ఞుసి || ౨|| సభవిష్యసిభూత్వాత్వంపుత్రపాత్రాదిరూపవాః | బీజాదంకురవద్దేహాద్వ్యతిరిక్తో
యథాసలః|| ౩|| స్వప్నేయథాశిరశ్చేదంపంచత్వాద్వాత్సంస్వయమ్|యస్మాత్సత్యతేహాస్యతస్మా
దాత్మావ్యాజోమరః|| ౪|| ఘటేభిన్నేయథాకాశాకాశస్యాద్యథాపురా| ఏవందేహేమృతేజోబ్ర
హ్మసంపద్యతేపునః||౫||మనస్సృజతిచైదేహాన్లజాన్కర్మాణామత్సంశితస్యసస్సృజతేమాయాతతోజ
వస్యసంసృతిః||౬|| స్నేహాధిస్తానవత్సంగ్నిసంయోగోయావదిష్యతేతతోదీపస్యదీపత్వమేవందేహ
కృతోభవరజన్మత్వతమోవృత్త్యాభాద్యేచైదేవసత్యతి|| ౭|| సతత్రాత్మాగ్న్యయంజ్యోతిరోవ్యక్తావ్య
క్తయోఃపరః|ఆకాశఇవచాధారోభ్రహ్మసంతోపమోవిభుః|| ౮|| ఏవమాత్మానమాత్మసమాత్మనైనా
మృతప్రభో|బుద్ధ్యాగ్రమానగర్భిణ్యావాసుదేవానుచింతయా||౯||చోదితోవిప్రవాక్యేనసత్స్వాధత్వ
తితక్షః|| మృశ్యహ్నోపసర్పంతిమృత్యునాంమృత్యుమిశ్వరమ్|| ౧౦|| అసాంబ్రహ్మపర-థామబ్ర
హ్మహంపరమంపదం|ఏవంసమీక్షన్నాత్మానమాత్మన్యాథాయనిష్కః||౧౧|| దంశంతంతక్షకంనాదేలేలి

రాఘవోపాధేపూర్వమివ - పునఃఘటేభిన్నైతదంతర్వత్సకాశాకాశేషస్యాద్యథా ఏవందేహేమృతేత్త్వ
జ్ఞానేనలీనేనతితద్వత్ || ౫ || జ్ఞానేనలయంసంభావయితుంమాయాకృతమాత్మనోదేహామృతపాధినబంధప్రకారమా
హ||మనఃఇతి||మనఃఆత్మనోదేహాదీహసృజతి- తచ్ఛమనోమాయాసృజతి-తతోమాయాద్యపాధినముదాయాత్ -జీవస్య
సంసృతిః-సవస్తుతః||౬||ఏతదేవసదృష్టాంతమాహసార్థేన|| స్నేహేతి || తతోదీపస్యజ్యోతిషః-దీపబింబాబ్రహ్మలూపఃపరి
ణామతత్రతైలస్థానీయంకర్త-తదధిస్తానస్థానీయంమనః-వర్తిస్తానీయోదేహ-అగ్నిసంయోగస్థానీయశ్చైత్రన్యాధ్యా
సఃదీపస్థానీయస్ససారఇతియోజ్య- దేహకృతఃదేహానిబంధనః-యద్వాదేహకృతోమనః-సత్వాత్సం||౭||అతోది
పవత్సంసారఏవసత్యతి-సత్వాత్మా-జ్యోతిర్విదిత్యాహ||నేతి||సతుతత్రప్రతియమానఃఆత్మాకుతఃకృతతహ-యథితి- స్య
క్తావ్యక్తగూఢాగ్రమాన్కర్మదేహయోః- పరఃఅన్యః- యతఃస్వయంజ్యోతిఃపరత్వంప్రపంచయతి- ఆకాశఇవేతి - ఆధా
రోదేహాదిప్రపంచస్య-స్మిహనిర్వికారః- నాస్త్వంతఃకషమాచయస్యసఃఅంతఃపమః- తతోవిభుః|| ౮|| అతస్తేన
చింతయేత్వాహ||ఏవమితి||ఆత్మసం దేహాద్యపాధిసం-ఆమృతేచారయ-అనుమానగర్భిణ్యాద్రష్టుగృశ్యాద్యన్వయవ్య
తిరేకయుక్తమా|| ౯|| ఏవంచసతిత్వాంతక్షకోనదపాదిత్యాహ||చోదిత్యితి||తత్రహేతవః-మృత్యవఇతి- మృత్యుహేత
వః || ౧౦ || వివర్ణప్రకాంగదర్శయతక్షకాదర్శనందర్శయతి- ద్వాభ్యాం|| అహనితి|| యోసావహంబ్రహ్మైహ-
యద్రుచ్ఛతపహమేవేహిసమీక్షత్ - తత్రఅహంబ్రహ్మైతిభావనయాజీవస్యశోకాదసివృత్తిః - బ్రహ్మహమితిభావన

యాచ[బ్రహ్మణఃసారోక్ష్యౌ పృథ్విర్భవతీతివృతినః రాథోదర్శితః - నిష్క్రణేదుచాభాత్యనిబ్రహ్మణి || ౧౧ || దశంత
మితి|| విషయు కౌరావనైఃనిశంతం|గసంతం- తక్షకం- వేలిహఃసంసర్పం- యద్వా- వేలిహఃసంజహ్వరోష్ణప్రాంతం
సనిష్పేషనూస్వావయంతం-ఆశ్మనఃపుధక్|| ౧౨|| ఏతదితి|| హరేశ్చేష్టాంలీలాప్రతిఆత్మత్వయత్ స్పష్టవా-తదే
వత త్తేకధికం - శిష్యస్య కృతాక్షతా పరీక్షణాయ పృచ్ఛతి - కిమితి || ౧౩ || ఇతిభావార్థపిపాసాయాం - పం
చమూధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో|| షష్ఠేపరీక్షతోమోక్షసర్పహోమాదితత్సతాత్ | దేదకాఖావిభాగోక్తాత్రివేదవ్యాసవర్ణనమ్||ఏతిదితి|| ఏత
త్పూరాణానిశమ్య- నిఖిలాత్మాహరిస్తంస్వాత్మనివశ్యతీతితథా- తేన- ఆతస్యమేన-నతేనఅవతేనమూర్ధ్నా-తత్త్వ
మూలముపస్సృత్యతస్యచాదాశిరసినిధాయేత్సృణు|| ౧|| సిద్ధఇతి|| సిద్ధఃకృతార్థోస్మి-యతఃఅనుగృహీతోస్మి-అనుగ్రహ
మేవాహ- యవ్యస్సాచ్ఛాపితః-చతర్వాత్ప్రప్తిసాధనంచ|| ౨|| కరుణాత్మతామభినందతిద్వాభ్యాం|| నేతి|| ౩|| పురాణ
సంహితామితి|| అశ్రౌష్మశ్రుతసంతః-వయంభవతస్సకాశాత్ || ౪|| సిద్ధోస్మిత్వక్తంతదేవాఃష్మరోతి||భగవన్నితీయ
హానంవిమానహైః|నద్రక్ష్యసిశరీరంచవిశ్వంచపృథగాత్మనః|| ౧౨||ఏత త్తేకధికంతాతయదాత్తావృష్టవా
న్నృప|| హరేర్విశ్వాత్సృశ్చేష్టాంకింభూయశ్రోతుమిచ్ఛసి|| ౧౩|| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కం
ధే-పంచమూధ్యాయః.

శ్రీనూతః||ఏతన్నిశమ్యమునినాభిహితంపరీక్షేద్వాన్యసాత్మజేననిఖిలాత్మగృతాసమేన|తత్త్వదమూ
లముపస్సృత్యనతేనమూర్ధ్నాబద్ధాంజలిస్తమిదమాహాసవిష్ణురాతః||౧|| సిద్ధోస్మ్యనుగృహీతోస్మిభవతా
కరుణాత్మనా|త్రావిలోయచ్చమేసాత్మాదనాదినిధనోహరిః||౨|| నాత్యద్భృతమిదంమన్యేభవతామచ్యు
తాత్మనామ్| అజ్ఞేపతాపత ప్తేషుభూతేషుయదనుగ్రహః||౩|| పురాణసంహితామేతామశ్రౌష్మభవ
తోవయమ్|యస్యాంఖిలూత్తమశ్లోకోభగవాననువర్ణ్యతే|| ౪|| భగవంస్తక్షకాదిభ్యోమృత్యుభ్యోనవి
భేష్యమామ్ | ప్రవిష్టోబ్రహ్మనిర్వాణమభయందర్శితంత్యయా|| ౫ || అనుజానీహిమాంబ్రహ్మన్వాచం
యచ్ఛామ్యధోక్షజేముక్తకామాశయంచేతఃప్రవేశ్యవిస్మజామ్యసూ||౬||అజ్ఞానంచనిరస్తంమేజ్ఞాన
విజ్ఞానస్థయా| భవతాదర్శితంక్షేమంపరంభగవతఃపదమ్|| ౭||నూతః||ఇత్యుక్తస్తమనుజ్ఞాయభగవా
నాబ్జదరాయణః| జగమభిక్షుభిస్సాకంసరచేవేనపూజితః|| ౮|| పరీక్షేదపిరాజ్మిరాత్మన్యాత్తానమా
త్మనా | సమాధాయపరందధ్యావస్థందాసుర్యథాతరుః||౯||ప్రాక్కులేబహిఃప్యాసీనోగంగాకూల
ఉదజ్జుఖః|బ్రహ్మభూతోమహాయోగీనిస్సంగశ్చిన్నసంశయః||౧౦||తక్షకఃప్రహితోవిప్రాఃక్రుద్ధేనబ్రహ్మ
సూనునా|హంతుకామోన్యపంగచ్ఛదదర్శపథికాశ్యపమ్||౧౧|| తంతర్పయిత్యాద్రవిశ్చైర్నివత్యఃవి
షహరిణమ్| ద్విజరూపవతిచ్ఛన్నఃకామరూప్యదశన్నృపమ్ || ౧౨ || బ్రహ్మభూతస్యరాజ్మేదే
హాహిగరభాగ్నినా | భభావిభస్మసాత్మద్యఃపశ్యతాంసర్వదేహినామ్||౧౩|| హాహాకారోమహానాసీ
తఃశ్వయాదర్శితంబ్రహ్మప్రవిష్టః- కథంభూతం- అభయం- యతోనిర్వాణంకైవల్యరూపం|| ౫|| కింభూయః శ్రోతుమి
చ్ఛసీతియదుక్తంతశ్రేణీర్థోహం-సకించిచ్ఛోతుమిచ్ఛామి-కేవలమనుజ్ఞాం దేహీత్యాహ||అనుజానీహితి||వాచమిత్యవ
లక్షణంసర్వేంద్రియాణాం- వాచంనియమ్యకింకరిష్యసితదాహ- ముక్తాఃకామాశయాస్తద్వాసనాయేనతత్చేతః|అ
ధోక్షజేప్రవేశ్య-అనూవిన్యజామి||౬||ననుకింప్రాణత్యాగేనకంబితా|లంజాననిభౌభవేతిచేత్తత్రాహ|| అజ్ఞానమితి||
అజ్ఞానంచకాంతత్తంస్కారాశ్చ-తచ్చత్వత్త్వంనైవేత్యాహ-భవతేతి||౭||౮||పరీక్షేదితి||ఆత్మనాబుద్ధ్యా- ఆత్మానం
మనఃఆత్మనిప్రత్యక్షకాశే- సమాధాయ- పరమాత్మానందధ్యా- అస్సందాసులీనప్రాణ-యథాతుతరుఃస్థాణుః||౯||
తమేవవిశిన్యే|| ప్రాగితి|| ప్రాక్కులేప్రాగక్రే-బహిఃపిదర్భే|| ౧౦|| తదేవంబ్రహ్మభూతేతస్మిన్ - తక్షకాగమనాది
కంపిష్టవేషణువభవతీతిదర్శయతిత్రిభిః|| తక్షకఇతి|| హేవిప్రాః|| ౧౧ || తమితి || తంవిషచికిత్సయాపరీక్షేద్రక్షణేనద్ర
వ్యాజ్ఞనాయగచ్ఛంతంత్రమాగేనాస్సలీభవృక్షస్య భస్మీధూతస్యపుసంకురాదిక్రమేణోత్థాపనా ద్విషహరిణంత
దవేత్సీతగ్రవిశ్లేశంసంతప్యః-తతోనివత్యః-ద్విజరూపేణతిరోహితస్సన్నదశత్||౧౨||తచ్చపుత్రకృత్యమివజాతమిత్యా
హ||బ్రహ్మభూతస్మేతి|| ౧౩||తత్త్రిక్షణంసర్వేవాండుఃఖంచతతఃపరముత్సంచాహద్వాభ్యాం|| హాహాకారఇతి|| ౧౪||

దుష్టవిభేదితుసర్వతః | విస్మితాఅధవశసర్వేదేవాసురసరాదయః || ౧౪ || దేవదుందుభయోనేదుగ్ధ
 రాష్ట్రపురసోజగుః | వపుమఃపుష్పవమాణిబిలుథాస్సాస్థువాదినః || ౧౫ || జనమేజయస్సృపితరంభ్రతా
 తక్షకభక్షితమ్ | యథాహహసంశ్రుద్ధస్సర్పాశతేనమాద్విజైః || ౧౬ || సర్పసత్రేసమధేగ్నాదహ్య
 మానాన్యహోరగాః | పృష్ఠేష్టంఘ్రంసర్పఉద్విగ్నస్తక్షకశ్శరణంయయా || ౧౭ || నాగింతితక్షకంత
 త్రదృష్ట్యాపారిక్షితోద్విజాః | ఉపాచతక్షకఃస్తాన్మదహ్యేతోరగాధమః || ౧౮ || తంగోవాయతిరాజే
 ద్రశక్రశ్శరణమాగతమ్ | తేనసంస్రభితస్సర్పస్తస్థాన్నాగ్నాపతత్యసా || ౧౯ || ఇతిపారిక్షితశ్రుత్వా
 ప్రాహత్య్విజఉదారధీః | సహేంద్రస్తక్షకోవిప్రానాగ్నాకిమితిపాత్యతైః || ౨౦ || తన్ముత్యాజహు
 పుర్విప్రాససహేంద్రంతక్షకంమఖే | తక్షకాశుపతస్వేహసహేంద్రేణమరుత్యతా || ౨౧ || ఇతిబ్ర
 హ్మదీతాత్మేష్టైస్తానాదింద్రఃప్రచాలితః | బభూవసంభ్రాంతమతిస్సనిమాసనస్తక్షకః || ౨౨ || తం
 పతంతంవిమానేనసహతక్షకమంబరాత్ | విలోక్యాగిరసఃప్రాహరాజానంతంబృహస్పతిః || ౨౩ || నై
 షత్వయామనుష్యేంద్రవధమర్వతినర్పరాట్ | అనేనపీతమమృతమతోయమజరామరః || ౨౪ || జిహ్వా
 మరణంజంతోర్గతిస్సైవైకమఃకణా రాజంస్తతోన్యోనాస్త్యవ్యప్రదాతామఖదుఖయోః || ౨౫ || స
 ర్పచోరాదివహ్న్యబుక్షుత్తృచ్ఛాన్వితాదిభిర్నృప | పంచత్వమృచ్ఛతేషుత్వర్క్ష్ణేహ్యోరభ్య
 మఘచ || ౨౬ || తస్మాత్సత్రమింద్రాజసంస్థితేతాభిచారికమ్ | సర్పాలనాగసోదగ్ధాజనైర్నిష్ఠంహిభు
 జ్యతే || ౨౭ || ఇత్కుక్తస్సత్రధేత్యాహమహాన్వేర్యానయన్వచః | సర్పసత్రాదుపరతిఃపూజయామాసవా
 క్షతిం || ౨౮ || సైహవిష్ణోర్మహామాయాబాధ్యయాచాప్యలక్షణా | యయామహ్యాత్కాత్మభూతాభూ
 తేషుగుణవృత్తిభిః || ౨౯ || నయశ్రవంభీత్యభయావిరాజితామాయాత్మవాదేశక్త్యాత్మనాదిభిః | నయదీ

తాం - ఆభిచారికంహంసాదిఫలకం - దిష్టప్రాచీనకమః - అతఃసర్వాదృష్టప్రయుక్తస్య తవాప్యయంనాప
రాధభిభావః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి ॥ నాకృతిం బృహస్పతిం ॥ ౨౮ ॥ ననుకంధంవిమమప్రేయంసంమోహః - యశో
బ్రహ్మకోపాత్పరిక్షితోమృత్యుః జనమేజయకోపాత్సర్వాణా మిత్యాదితత్రతామ్ ॥ సైషేతి ॥ తస్యాఃమహత్త్వం
దర్శయతి - అలక్షణానల్యతభ్యలక్షణా - అప్రతీకేత్యర్థః - కాసాభ్యుత్పత్తయ - యయాఅస్యవిష్ణోరేన - ఆ
త్మభూతాః - ఆత్మారోధూతాః - ప్రాణిన్ః - గుణవృత్తిభిఃక్రోధాదిభిః - చూతేషుదేహేషుముహ్యతిబాధ్యబాధ
కీతాంప్రజంతీత్యర్థః - ననుశ్రవణాదివా - బాధితయాతయామతోమోహసాన్న్యత్రత్రతామ్ - అబాధ్యయాబాధిషుమ
శక్యయా ॥ ౨౯ ॥ కథంతేమామాయాతత్సార్వనివృత్తిరిత్యాశంక్యశ్రీవిష్ణుస్వయావనిహువణపూర్వకంతద్భజనాత్పి
ర్వానర్థనివృత్తిరితితాస్మాద్దముపసంహరతి - పంచభిః ॥ నేతి ॥ దాభితియామాయాకపటవానయంపుమానిత్యేపం
భూతాబుద్ధావసక్తదృష్టిమానాయామాయేత్యర్థః - సాతత్మవాదేక్రియమాణే - ఆత్మవాదిభిఃప్రతిఅభయసవిరా
జితాంప్రకాశితా - కింతు - భీతేవస్వకార్యం మోహాదికమకుర్వంతీనధంచిత్తచిత్తిప్రతిపాదితేత్యర్థః - తదు
క్తిం ॥ శ్లో ॥ తస్యైవమోక్షగవతేవాసుదేవాదుభీమహి ॥ యగ్నాయయాదుర్జయయాహంబ్రుహతిజగన్గురం ॥ విల

జ్ఞమానయాయస్యసాతుమితౌపధేముయా | విమోహితావికత్తౌతేమమాహుతిదుర్భయభి- కించ- యత్ యస్మిన్
తదాశ్రయోమాయాశ్రయః- వివిధోవివాదోనాస్తి- విశేషవిషయత్యాన్వివాదానాం- తస్యవిశేషాపీతత్వాదిభా
వః-సంకల్పవికల్పాఃసృతయోయస్యతస్యనోపి-యత్ యత్రనాస్తి- సంకల్పవికల్పనామపివిశేషవిషయత్యాత్ ॥౩౦॥
కించ||నేతి|| సృజ్యఃకమః- సృజతాకారకవగేణసహ-ఉభయోఃసృజ్యసృజ్యఃపరంసాధ్యంత్రేయఃఫలమపి-అతఃత్ర
భిఃసృజ్యసృజ్యపల్లైః- అన్వితోజీవశ్చఅహంకారాత్మకోయత్రనాస్తి- అతఏవఉత్పాదితేనిరస్తాబాధ్యబాధకాయ
స్మితచెత్స్వయంఅత్మస్వరూపమిత్యర్థః- తత్తస్మాత్ ఊర్జితహంకారాదీన్నిషిధ్య- విరమేద్విశేషేణక్రిడేదత్సృజ్యః॥
౩౧॥ యత్ సద్వైష్ణవంపదమామనంతీత్యాహ|| పరిమితి||యదేతత్తదేవవరంవైష్ణవంపదంగ్యరూపమామనంతి-కే-అత
త్- అత్మవ్యతిరిక్తింఉత్పిసృక్షహత్మక్తుమిచ్ఛవః-యతఃఅసస్యసాహృదానాస్త్యస్యస్మిన్సాహృదంయేహంతే- కుతః
కారాత్మ్యందేహద్యహంభానంవిసృజ్యదేహేఅహంకారాభావాత్ అస్యత్రసాహృదంనాస్తి- అతస్త్యక్తుమిచ్ఛవభి
త్యక్తకథంనేతినేతీత్యేనం- అత్రవిద్యవనుభవనుషిప్రమాణయతి-హృదాఉపగూహ్య-ధ్యానాదినా|| తతస్సమాహితై
రససేతంనిశ్చితం- యద్వా- అవశ్ఠితంఅవబద్ధం- అత్మతయాగృహీతమిత్యర్థః॥ ౩౨॥ ఏతత్ప్రాప్తవాపధికారణోదర్శయ
తి|| తథితి|| దేహజంఅహమితిగేహజంమమేతి॥౩౩॥ఏవంప్రాప్త్యపాయమాహ||అతివాదాః॥౩౪॥శాస్త్రసమాప్తాగు
రుప్రణమతి|| సమగ్రితి|| కృష్ణాయవ్యాసాయ-అధ్యగామధీతవానస్మి॥౩౫॥ఇమాంసంహితామధ్యగామిత్వ్యక్తం-తత్ర
వాదోవివిధస్తదాశ్రయోమనశ్చసంకల్పవికల్పవృత్తియత్ ॥౩౦॥సయత్రసృజ్యంసృజతోభయోఃపరం
శ్రేయశ్చజీవస్త్రిభిరనివృతస్సయమ్ | తదేతదుత్పాదితబాధ్యబాధకంఃషిధ్యచోద్భవ్యమేతతన్మనిః ॥
౩౧॥ పరంపదంవైష్ణవమమామనంతితద్యన్నేతిసేతీత్యతదుత్పిసృక్షవః| విసృజ్యచారాత్మ్యమసస్యసాహృ
దాహృదోపగూహ్యవసితంసమాహితైః॥ ౩౨॥తవతదధిగచ్ఛంపివిష్టార్యత్పరమంపవమ్అహంమమేతి
చార్జన్యంయేహందేహగేహజమ్॥ ౩౩॥ అతివాదాం నితీక్షేతనావమన్యేనకంచన | సచేమందేహ
మాశ్రిత్యవైరంకుర్వీతకేనచిత్ ॥౩౪॥సమోభగవతేతస్సైకృష్ణాయాకుంఠమేధసీయత్పాదాంబురుహ
ధ్యానాత్పింహితామధ్యగామిమామ్॥ ౩౫॥శ్రీశౌనకః||వైలాదిభిర్వాన్యసశ్చైస్సేదాచాచ్యైమహా
త్మభిః| వేదావైకతిథావ్యసావీతత్సేమ్యాభిధేహిసః॥౩౬॥ నూతిః|| సమాహితాత్మనోబ్రహ్మబ్రహ్మ
ణఃపరమేష్టిసఃహృదాకాశాదధూన్నాదోవృత్తిరోధాద్విభావ్యతే॥౩౭॥యముపాసనయాబ్రహ్మనో
గినోమలమాత్మసః | ద్రవ్యక్రియాకారకాఖ్యంహిత్యానాంశ్చపునర్భవమ్॥ ౩౮॥ తతోభూత్త్రిసృ
దోంకారోయేవ్యక్తప్రభవస్వరాట్ | యజ్జలిగంభగవతోబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః॥౩౯॥ శృణోతి
యథమంస్తోటగుస్తుశ్రోతేపిశూన్యకృత్ | యేనవాగ్ద్యజ్యతేయస్యవ్యక్తరాకాశఆత్మనః॥౪౦॥ స్వ
పురాణసంహితావిభాగంవిశేషతోబుభుత్సుర్యేదవిభాగమప్రసంగాత్ పృథక్ పృచ్ఛతి|| వైలాదిభిరతి|| హేసామ్య॥
౩౬॥ తత్రప్రథమంవేదావిర్భావప్రకారమాహష్టభిః|| సమాహితాత్మనగ్రితి|| బ్రహ్మణోహృదియకాశస్తస్మాన్నా
దోభూత్ - యఃకర్ణప్రబుపిధానేనశ్రోత్రవృత్తినిరోధాదస్మదాదివ్యపివిభావ్యతేతకన్యతే ॥ ౩౭ ॥ ప్రసంగాన్నాదో
పాశసయామోక్షఫలమాహ॥యదితి॥ యస్యనాదస్యోపాసనయా- ఆత్మనోమలంఅహోహ్య-కథంభూతంమలంతదాహ
ద్రవ్యమధిభూతం-క్రియాఅధ్యాత్మం-కారకమధిదైవం-ఏవంత్రిధాభూతాఅఖ్యానోగ్రితిభా॥౩౮॥ తతగ్రితి|| తతఃనా
దాత్-త్రిసృత్ త్రిమూత్రః- కంఠోష్ఠాదిభిఃఉచ్చార్యమాణస్యఙంకారస్యఅక్షరసమామ్నాయంతర్భావాత్ నూత్నత
యాతంవిశింస్యే- అవ్యక్తప్రభవోయస్యసః- తదేవాహ-స్వరాట్- స్వతపవహృదిప్రకాశమానః-తిమేవకార్యణలక్ష
యతి-యత్తదితి-నపుంసకత్వంలింగశబ్దవిశేషత్యాత్ - లింగంమకం॥౩౯॥కోసాపరమాత్మాతమాహ॥శృణోతితి॥ఇ
మంస్తోటమవ్యక్తమోంకారం-సనుజీవవీనతంశృణోతి-నేత్యాహ- సుస్తుశ్రోతేకర్ణపిధానాదినాఅవృత్తికేపిశ్రోత్రే
సతిజీవస్తుకరణాధీనజ్ఞానత్వాన్నతదాశ్రోతా-తదుపలభిస్తుతస్యపరమాత్మద్వారైకేతీభావః- ఈశ్వరస్తునైవం- య
తశ్శూన్యకృత్ శూన్యేషీంద్రియవర్గద్వగ్జ్ఞానంయస్య-తథాహి-నుప్రాయధాశబ్దంశ్రుత్వాప్రబుధ్యతే- నతదాజీవశ్రో
తా- లీసేంద్రియత్వాత్ - అత్యయస్తదాశబ్దంశ్రుత్వాజీవంప్రబోధయతి-సయధాపరమాత్మైవతద్యత్ - కోసాహం
కారః- తంవిశింస్యే సార్థే-యేనవాక్ బృహతీవ్యజ్యతే-యస్యచహృదయాకాశేఆత్మనస్సకాశాద్వ్యక్తరభివ్యక్తిః॥ ౪౦॥

కించ || స్వధామ్నస్త్వస్వధామత్రయఃకారణయత్ బ్రహ్మతస్య - కించపరమాత్మంతభూతసమస్తజీవతావాచకోపీత్యాశయేనాహ- సత్తితి || సర్వమంత్రాణాముపనిషద్రహస్యంసూక్ష్మరూపమిత్యర్థః-తత్రహేతుః-వేదానాంబీజంకారణంబీజ త్వేష్యవికారితామాహ-సనాతనంన దైకరూపం-తస్యబ్రహ్మరూపత్వాత్ || ౧౧|| ఇదానీత తస్యస్వప్రపంచోత్పత్తిప్రకారమాహ || తస్యేతి || త్రయఃత్రిసంఖ్యాయుక్తాః-భావాః- ధైరకారోకారమకారైః- ధార్యంతే- తత్కారణత్వాత్- తానేవాహ- గుణాఃసత్వాదయఃసామానియుగ్యజ్ఞానామాని - అర్థాఃభూర్భువస్స్వర్లోకాః- వృత్తయోజాగ్రదాదయః || ౧౨||తతఃసత్తితి||తతస్తేభ్యోవచ్ఛేభ్యః- అక్షరాణాంసమామూయంసమాహారం- తమేవాహ- అంతస్థాఃయరలవాః- ఊష్ణాఃశీతసహః- స్వరాఃఅకారాద్యాః-స్పర్శాఃకాదయోమావసానాః- హ్రస్వద్విఘ్నాదిశ్చ- ఆదిశబ్దాజ్జహ్వమూలీయాదయః- తిషవలక్షణంస్వరూపంయస్యతం || ౧౩ || తతఃసత్తితి || విభుఃచతుర్ముఖస్వరూపోభగవాన్- అస్పృశదితిపూర్వస్యైవానుషంగఃచాతుహోత్రవివక్షయాచత్వారోహోత్రోపలక్షితాముత్పిజశ్చేతనహోతారః - తైరనుష్ఠేయంహతాత్రాధ్వర్యవాదికంకమచాతుహోత్రం - తద్వివక్షయా || ౧౪ || పుత్రానితి||పుత్రాణామరీచ్యాదీక తాణావేదాన్-బ్రహ్మకోవిదాన్వేదోచ్ఛారణాదినిపుణాన్ || ౧౫||తఃసత్తితి|| ఏవంచతుర్ముగేషుప్రా

ధామ్నాబ్రహ్మణస్సాహద్వాచకఃపరమాత్మనః | ససర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజంసనాతనమ్ || ౧౧|| తస్యహ్యసంస్త్రయోవగ్ధాఅకారాద్యాభ్యగూర్వహ | ధార్యం తేయోస్త్రయోభావాగుణసామాన్యత్రయః || ౧౨ || తతోక్షరసమామూయమస్పృశద్భగవానజః | అంతస్థోఽస్మిన్సర్వస్వప్రహస్వద్విఘ్నాదిలక్షణమ్ || ౧౩ || తతోసాచతుసోవేదాంశ్చతుర్భువైర్విభుః | సవ్యావృత్తీంశ్చసంకారాంశ్చాతుహోత్రవివక్షయా || ౧౪ || పుత్రానధ్యాపయామానతాన్మషిబ్రహ్మకోవిదాన్ | తేతుధమోపదేష్టారస్వపుత్రేభ్యస్సమాదిశత్ || ౧౫ || తేపరంపరయాప్రాప్తాస్తత్తచ్చిష్టేభ్యతప్రజైః | చతుర్ముగేష్యభవ్యస్తాద్వాపరాదామహాషీభిః || ౧౬ || క్షీణాయుషఃక్షీణసత్త్వాదుమేఘాన్వీక్ష్యకాలతః | వేదాన్బ్రహ్మహయావ్యసృహృద్విస్థాచ్యుతచోదితాః || ౧౭ || అస్మిన్నవ్యతరేబ్రహ్మభగవాన్లోకభావనః | బ్రహ్మేశాద్వైలోకపాలైర్యాచితోధమగుప్తయే || ౧౮ || పరాశరాత్సత్యవత్త్వమంశాంశకలయావిభుః | అవతీర్ణోమహాభాగోవేదంచక్రేచతుర్విధమ్ || ౧౯ || ఋగధర్వయుజస్సామ్నాంరాశీసుద్ధృత్యనగ్రశః | చతుస్సంహితాశ్చక్రేనూత్రేమణిగణానివ || ౨౦ || తాసాంసచతురశ్చిష్ట్యావ్యవహాయమహామతిః | ఏకైకాంసంహితాంబ్రహ్మన్నైకైకస్తైదదావిభుః || ౨౧ || పైలాయసంహితామాద్యాంబహ్వృచాఖ్యామువాచహ | వైశంపాయసంజ్ఞాయనిగదాఖ్యంయజుగణమ్ || ౨౨ || సామ్నాంజైమినయేప్రాహుతథాఛందోగసంహితామ్ | అథర్వాంగిరసంనామస్వశిష్టాయనుమంతః || ౨౩ || పైలస్వసంహితామూచఞ్చ | వ్రప్రమితయేమునిః | బాష్కలాయచసోహ్యహాశీశ్యేభ్యస్సంహితాంస్యకామ్ ||

౨౪ || చతుర్థావ్యవసభోధ్యాయయాజ్ఞవల్క్యయభాగవాన్పరాశరాన్మిత్రాభ్యామింప్రప్రమితిప్రాద్వాపరాదాద్వాపరమాదిర్యస్యతదంత్యంలక్షణస్యకాలస్యతస్యైక - ద్వాపరాంతేవేదవిభాగప్రసిద్ధేః- శంతిమసమకాలవ్యాసావతారప్రసిద్ధేశ్చ- వ్యస్తావిభక్తాః || ౨౬ || తత్రవేదవిభాగేహేతుః || క్షీణాయుషఃక్షిణాయుషజనాన్- తహిఃపురుషబుద్ధిప్రభవత్వాత్- ఆనాదరణీయంసా్యదిత్యాశంక్యాహ-హృదిస్తేతి || ౨౭ || ఏవంసామాన్యతోవేదవిభాగక్రమముక్త్యావైవస్వతమన్వంతరేవిశేషతోనిరూపయతుమాహ || అస్మిన్నీతి || ౨౮ || పరాశరాదితి || అంతోమాయా-తిసాన్యంశంసత్త్వం-తస్యకలయాఅంతేన-ఆవశ్చిత్తస్త్ || ౨౯ || చాతుర్విధ్యమేనహ || ఋగిది || ఋగదింమత్రాణాంరాశీఃపగళాశఃతత్త్వైకరణభేదైర్దుద్ధృత్య- యథాఅనేకవిధమణిరాశిమణిగణాపద్మరాగాదయోవివిచోద్ధియంతే-తద్విదుద్ధృత్యమంత్రైశ్చతస్రఃఋగాదిసంహితాశ్చక్రే || ౩౦ || తాసామితి || తాసాంసంహితాసాంమధ్యే- ఏకాంసికాం ౩౧ || పైలాయేతి || ఋశ్సముదాయరూపత్వాద్భవ్యచాఖ్యాం - నితరాంప్రశ్లేషేణగవ్యసానత్వాన్నగదాఖ్య || ౩౨ || సామ్నామితి || సామ్నాంసంబంధిసంఘస్సంగీయమానత్వాత్- ఛన్దోగాఖ్యాంసంహితాం || ౩౩ || తత్రఋగ్వేదశాఖావిభాగమాహ || పైలః || స్వసంహితాం ద్వేధావిభజ్యఞ్చ | వ్రప్రమితయేబాష్కలాయచహ || ౩౪ || చతుర్థేతి || సహాష్కలలోపిస్వసంహితాంచతుర్థావ్యస్య-బోధ్యాదిభ్యశ్చతుర్భ్యశ్చిష్టేభ్యః- భోభాగవాన్ || ౩౫ || ఆధ్యాపయంతి ||

ఇంద్రప్రమితిరపిస్తాంసంహితాం- స్వసుతంమాండుకేయమథ్యాసయామాన-తస్యమాండుకేయస్యశిష్యోదేవమి
 త్రః॥ ౫౬॥ శాకల్య ఇతి॥ తత్సుతఃమాండుకేయసుతఃశాకల్యః-వాత్స్యదిషుపంచస్వధాత్-తానధ్యాపయామానేత్య
 థః॥ ౫౭॥ జాతుకణః ఇతి॥ తచ్చిష్యఃశాకల్యఃష్యస్వసంహితాంత్రేధావిభజ్య-చతుర్థాంవైదికపదార్థవ్యాఖ్యాన
 రూపంనిరుక్తంచకృత్వాబలాకాదిభ్యశ్చతుర్థాంవదా॥ ౫౮॥ బాష్పలిఃప్రతిశాఖాభ్యః-బాష్పలిఃపూర్వోక్తస్యబాష్పలస్యపు
 త్రఃప్రతిశాఖాభ్యఃఉక్తస్వరూపాభ్యః - బాలాయన్యావయస్తాందధురధీతవంతః॥ ౫౯॥ ఋక్ శాఖోపసంహారపూ
 ర్వకంతచ్చపణఫలమాహ॥ బహ్వృచా ఇతి॥ ఏతచ్చందసాంపతేమాంఛందనాః॥ ౬౦॥ యజుర్వేదేతైత్తిరియశాఖోత్ప
 త్తిప్రస్తావమాహ॥ వైశంపాయనేతి॥ చరకనామనిరుక్తిమాహ-యద్యస్తాద్వైతఃచేరుతి॥ బ్రహ్మహత్యా రూపమంహః
 క్షపయతితితథా- తత్స్వగురోరనుష్ఠేయంవతః- తద్వైతచరణాచ్చరకా ఇత్యర్థః॥ ౬౧॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి॥ తచ్చి
 ష్యఃవైశంపాయనేష్యః- అబ్బసారాణామేతేమాంచరితేనీయత్-సుదుశ్చరమహంచరిష్యామితి॥ ౬౨॥ ఇతీతి॥ విసా
 నాం- అవమంత్రాఅజ్ఞాకత్రాః- మత్తోధీతమాశుత్యజేతి॥ ౬౩॥ దేవరాతేతి॥ దేవరాతసుతోయాజ్ఞవల్క్యః॥ ౬౪॥
 భూత్వేతి॥ ఛర్దితస్యాదానవిప్రరూపేణానుచితమితిమత్యా-తిత్తిరయఃపక్షివిశేషాఃభూత్యా- ఆదమః- తతశ్చైత్తిరి

రాత్మవాః॥ ౫౫॥ అధ్యాపయత్సంహితాంస్తాంమాండుకేయమృషింకవిమ్తస్యశిష్యోదేవమిత్రస్సా
 భర్యాదిభ్యఃకాచివాః॥ ౫౬॥ శాకల్యస్తత్సుతస్సాన్వంశుపంచధావ్యస్వసంహితామ్- వాచ్యమాన్గల్య
 శాలీయగోవిల్యశిశిరేవ్వధాత్॥ ౫౭॥ జాతుకణఃస్తతచ్చిష్యస్సగుక్తాంస్వసంహితామ్- బలాక-పంగ
 వైతాభిరజేభ్యోదదామునిః॥ ౫౮॥ బాష్పలిఃప్రతిశాఖాభ్యవాలఖిల్యాభ్యసంహితామ్-చక్రేబాలా
 యనిగాఁగిఁకాసారశ్చైవతాందధుః॥ ౫౯॥ బహ్వృచాస్సంహితాహేత్యవభిబ్రాహ్మషిభిర్భృ
 తాః । శ్రుతైస్తచ్చందసాంవ్యాసంస్వరూపాఃప్రముచ్యతే॥ ౬౦॥ వైశంపాయనేష్యావైచరకాధ్య
 ర్వవోభవః॥ యచ్చరుబ్రాహ్మహత్యాంహఃక్షపణంస్వగురోచ్రాతమ్॥ ౬౧॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతచ్చి
 ష్యస్సఅహభగవన్నియత్-చరితేనాబ్బసారాణాంచరిష్యేహంసుదుశ్చరమ్॥ ౬౨॥ ఇత్యుక్తోగురుర
 ప్యాహపక్షితోహమలంతయా॥ విప్రవమంత్రాశిష్యేణమదధీతంత్యజాశ్వితి॥ ౬౩॥ దేవరాతసుతస్సాపిఛ
 ర్దిత్యాంజుహంగణమ్తతోగతోధమునయోదదృశుస్తాఽయజగణాః॥ ౬౪॥ భూత్యాతిత్తిరయో
 బ్రహ్మంస్తల్లోలుపతయాదమః॥ తైత్తిరియాఇతియజ్ఞాభ్యాఅనఁసుపేతలాః॥ ౬౫॥ యాజ్ఞవల్క్యస్త
 తోబ్రహ్మాంశ్చందాంస్వధిగవేషయత్॥ గురోరవిద్యమానానిసూపతస్థేర్కమీశ్వరమ్॥ ౬౬॥ యాజ్ఞవ
 ల్క్యః॥ ఓంసమోభగవతేఆదిత్యాయాఖిలజగతామాత్యస్వరూపేణకాలస్వరూపేణచచతుర్విధభూత
 నికాయానాంబ్రహ్మదిస్తంబవర్సంతానామంతహృదయేషు బహిరప్యాకాశఇవోపాధి నావ్యవధీయ
 మానోభవానేకవలక్షణలవనిమేషాద్యవయవోపచితసంవత్సరగణే నాపామాదానవినగాభ్యాని
 మాంలొకయాత్రామనువమాతి॥ ౬౭॥ యదుతహవాపవిబుధుర్వభసవితరదస్తవత్ససంవసమహారహరా

యాఇతిప్రసిద్ధాః-సుపేతలాతిరమ్యాః-బహువచనమహంతరభేదవివక్షయా॥ ౬౮॥ కాణ్వమాధ్యందినాదిశాఖాప్రస
 గ్గమాహ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి॥ గురోవైశంపాయనేస్వవ్యాసేనవిభజ్యానక్తత్యాదవిద్యమానాని-అధిఅధికాని-గవేష
 యక్-మృగయక్-నూపతిస్థేనమ్యక్-తుష్టావ- వేదానామీశ్వరంతధాచ॥ ౬౯॥ ఋగ్విష్ణురావ్ణోషేదివిదేవకుయతే-
 యజుర్వేదేతిన్యతిమధ్యేఅహ్నః-సామవేదేనాస్తమయేమహీయతే-వేదైరశూన్యస్త్రిభిరేతిసూర్య ఇతి॥ ౭౦॥ ఓంసమి
 తి॥ ఓంసమోభగవతేతుభ్యమాదిత్యాయ - యోభవానేకవేమాంలొకయాత్రామనువహతీత్యన్వయఃతదేవదర్శ
 యతి-అఖిలజగతామాత్యస్వరూపేణాంతర్హృదయేషు-కాలస్వరూపేచబహిరపివర్తమాన ఇతి- అఖిలజగతామిత్యస్వ
 ప్రపంచః-చతుర్విధేతి-హృదయాంతర్వర్తిత్వేపిజీవవత్తేనోపాధినాఅవ్యవధీయమాణఃఅనాచ్ఛాద్యమానః-కాలస్వరూ
 పేణచేత్యన్వప్రపంచః-క్షణక్షణాలవాదగూయేఅవయవాస్తైరుపచితాస్సంవత్సరాస్తేమాంగణేన- ప్రత్యక్షమపామా
 దానంశోషణంవినగోకావప్తిఃతాభ్యాం-అనేనగాయత్రీప్రథమపాదోక్తవరేణ్యాదాదీతా॥ ౭౧॥ ద్వితియపాదా
 థానువణానేనస్తాతి॥ యదుతహేతి॥ హేవిబుధుర్వభ- హేనవితఃయదప్యదోభగవతస్తవమండలంతపతి-తత్సమభిధీమి
 హిసమ్యగాభిముఖ్యేనధ్యాయేను-పునస్తస్యైవసంభోధనం- ప్రత్యహంత్రిషణంవైదికకమకమాగేణస్తువతాంభ

క్రాంతాం-యాస్యఖిలానిదురితానితత్ఫలానిచవృజినాని దుఃఖానిచతేషాంబీజమజ్జానంచ తేషామవభర్తనవినాశకపేత
పనేతి॥ ౬౮॥ తృతీయపాదేనస్తాతి॥ యథాతియోధవా-స్థావరజంగమసమూహానాంస్వాశ్రయాణాంశివానాం-మన
ఞ్చంద్రియప్రాణగణా- అనాత్మనోజడా- స్వయమాత్మైవాంతర్యామిని॥ ప్రచోదయతిప్రపతకాయతి॥ ౬౯॥
తృతీయపాదమేవమండలస్థపరతయావ్యాచక్షణఃస్తాతి॥ యఏకఏవభగవా- అతికరాళవదనోయోంధకారసంజ్ఞాః
గర్భగ్రహస్తేనగృహీతం అతఏవమృతకమివచేతనం స్వధర్మాఖ్యం యదాత్మావస్థానంప్రత్యక్రవణత్వంతేదేత్రే
యస్తస్యైప్రపతకాయతి- కించ- యోధగవానపనీపతిరవ- అటతిగచ్ఛతి-ఆశాపాలైరింద్రాదిభిః- కమలకోశయు
క్తైస్తత్తుల్యైర్వాంజలిభిః-ఉపహృతాహాణః-దత్తాస్తుః॥ ౭౦॥ అథేతి॥ వియతపవంభూతస్త్యం- అభఅతః- మా
న్యుటం- అయాతయామానిఅన్యైర్యథావదనభిజ్ఞాతానియజాంషితత్కామః- అహంఉపసరామిభజామి॥ ౭౧॥
ఏవమితి॥ ఏవంస్తుతఃప్రసాదితశ్చ॥ ౭౨॥ యజుర్భిరితి॥ పంచదశశాఖాఃయాః- శత్రైఃఅరవిమితైర్యశాభిరశరోత్ -
సతైరితిపాఠే॥ సయాజ్ఞవల్క్యః- ధైర్యశార్ఙ్గిరశరోదితి॥ జగ్మహుః- అధిపవంతః- రవిణావాజస్వరూపేణవాజేభ్యః

మూఢినాఉపలిప్తమానానామఖిలదురితవృజినబీజావభర్తన భగవత్సనుభిధీమహిత్వపనతవ మంచల
మ్॥ ౬౮॥ యథావావపస్థిరచరనికరాణాంనిజనికేతవానాంమనఞ్చంద్రియాసుగణానసాత్మనశ్చన్వయ
మాత్మాంతర్యామిప్రచోదయతి॥ ౬౯॥ యఏకఏవేమంలోకమతికరాళవదనాంధకారసంజ్ఞాజగర్భగ్రహ
గృహీతంమృతకమివచేతనమవలోక్యానుకంపయా పరమకారుణికేతక్షయైవోత్థావ్యాహరహరనుస
వనంశ్రేయసిస్వధర్మార్థావస్థానేప్రపతకాయత్యవనిపతిరవా సాధూనాంభయముదీరయన్నటతిపరత
ఆశాపాలైస్తత్రైత్రకమలకోశాంజలిభిరుపహృతాహాణః॥ ౭౦॥ అభమాభగవంస్తవచరణసభిసయుగ
ళంత్రిభుసగురుభిరభివందితమమయాతయామయజామా- మఉపసరామితి॥ ౭౧॥ శ్రీసూతః॥ ఏవంస్తు
తస్సభగవాన్వాజరూపధరోరవిః॥ యజాంష్యయాతయామానిమునయేదాత్రప్రసాదితః॥ ౭౨॥ యజుర్భి
రశరోచ్ఛాఖాదశపంచశతైర్విభుః॥ జగ్మహుర్వాజస్వస్త్రైఃకాణ్యమాధ్యందినాదయః॥ ౭౩॥ జైమినీస్సా
మగస్యాసీత్సమంతుస్తనయోమునేనుకమాతత్పుతస్తాభ్యామేకైకాంప్రాహసంహితామ్॥ ౭౪॥ సుక
ర్మాచాపితచ్చిష్యస్సానువేదధరోమహా॥ సహస్రసంహితాభేదంచక్రేహమ్నాంతతస్తుతమ్॥ ౭౫॥
హిరణ్యనాభఃకౌసల్యఃపాష్పింజశ్చసుకర్మణః॥ శిష్యేజగృహతుశ్చాన్యతవంత్యైఃప్రహ్లాదిత్రయః॥ ౭౬॥
ఉదీచ్యాస్సమగాశ్చిష్యాసన్వంచశతానివై॥ పాష్పింజ్యవంత్యయోశ్చాపితాంశ్చిష్యాకప్రచప
తి॥ ౭౭॥ లోకాక్షిలాగ్రలఃకులఃకుక్షిరైవచ॥ పాష్పింజ్యశిష్యాజగృహుస్సంహితానాశతశ్శ
తమ్॥ ౭౮॥ కృతోహిరణ్యనాభస్యవతుర్విశతి సంహితాః॥ శిష్యుణ్ణచెన్వశిష్యేభ్యశ్శేషాతవం
త్యతత్కవా॥ ౭౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-షష్ఠాధ్యాయః.

కేసరేభ్యఃవాజేనవేగేనవాసస్యస్త్రైఃత్యక్తాఃశాఖాః- వాజసనేయసంజ్ఞాస్తాత్కాఖాఇతివా॥ ౭౩॥ సామశాఖాదిభి
గమాహ॥ జైమినీరితి॥ తత్పుత్రఃసుమంతుసుతః- తాభ్యాంపుత్రపాత్రాభ్యాం- క్రమేన్దైకై కాంప్రాహ॥ ౭౪॥ సుక
మేతి॥తచ్చిష్యఃజైమినీశ్చిష్యః-మహానతిమేధావీనహస్రసంహితాయాపంధేదంచక్ర- సామ్నాం- తునంహితా
భేదం-తతస్తదంతరం॥ ౭౫॥ హిరణ్యనాభఇతి॥ సుకమణఃశిష్యే-ఏకఃకౌసల్యహిరణ్యనాభః॥ పాష్పింజర్నామాపరః
తౌజగృహతుః-ఆవంత్యశ్చాన్యతస్త్వైవశిష్యః-సోపిజగ్రాహ॥ ౭౬॥ ఉదీచ్యాఇతి॥ పాష్పింజ్యవంత్యయోరపి-చకారాధి
రణ్యనాభస్యాపి-పంచశతానిశిష్యాసన్-తేతావతీఃశాఖాఃయథాయథాంజగృహుః- తానుదీచ్యాకసతిఃకాలతఃకాం
శ్చిత్వాశ్చిప్యాంశ్చప్రచపితతత్తత్తథః-యథోక్తంచైష్టవే॥ శ్లో॥ ఉదీచ్యాస్సమగాశ్చిష్యాస్తస్యపంచశతంస్మృతాః॥ హిర
ణ్యనాభాత్తావత్యసంహితాయైద్విజాః॥ త్రిమైఃగృహీతాస్తేపిచోచ్యంతేపండితైః॥ ప్రాచ్యసామగాఇతి॥ ౭౭॥ సునకప్య
తేషాంత్రయాణాంసుకర్మణిష్యాణాంశిష్యాంతరైశ్చాఖాబాహుభ్యంవర్మయతిద్వాభ్యాం లోకాక్షిరితి॥ ౭౮॥ కృతఇతి॥
కృతోనామహిరణ్యనాభస్యశిష్యేభ్యఃఉచ- కేషాఅన్యాతపియాఃప్రసిద్ధాత్కాఖాస్తాః- ఆవంత్యస్యశిష్యేభ్యఃఉచఇతి॥

ఇతి భానాథకాదీపికాయాంషష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యానం.

శ్లో॥ సప్తమేధమకావిస్తారపురాణస్యనంతతః । పురాణుత్తమాదీని ఫలంభాగవతశ్రుతేః ॥ క్రమప్రాప్తనుభవకావేదవి
భాగమాహాఅథ్యవిదితి ॥ శిష్యంకబంధనామానం-స్వకాంస్వకీయాంసంహితాం-సోపిశిష్యాపి-తాంఽద్యేధావిభజ్యత
దుక్తం ॥ శ్లో॥ అధర్వవేదంసమునిస్సమంతరమితద్గుతిః ॥ శిష్యమధ్యాపయామాసకబంధంసోపితద్విధా ॥ కృత్యా
తువేదవిభాగాయతథాపథ్యాయదత్తవానితి ॥ ౧ ॥ తత్రవేదదశకాఃస్వసంహితాంచతుర్థావిభజ్యచతురశ్చష్యాసథ్యాప
యామాస-పథ్యశ్చత్రిధావిభజ్యప్రసితి-సాధేకానాహాశౌల్కాయనితి ॥ ౨ ॥ బభురితి ॥ అంగిరసశిష్యసకస్య-శిష్యాబధుః
సైంధవాయసశ్చ-తదుక్తం ॥ శ్లో॥ శునకస్తుద్విధాకృత్యానదావేకాంతుబధ్రవే ॥ ద్వితీయాంసంహితాంచాద్యైస్స
ధివాయసంజ్ఞానశ్చ-సావణ్యాద్యాః-సైంధవాయనాదినాంశిష్యాః ॥ ౩ ॥ సక్షత్రకల్పః ॥ సక్షత్రకల్పఃశాంతకల్పశ్చే
తీవ్యా-తదుక్తం ॥ శ్లో॥ సక్షత్రకల్పవేదానాంసంహితానాంతధైవచ ॥ చతుర్థకాస్యాదాంగిరసశ్శాంతికల్పశ్చైం
చనుభతి ॥ సక్షత్రకల్పదీనాంకతాకారస్తత్తన్నామభిరుచ్యంతే ॥ ౪ ॥ అధీయంతేతి ॥ మత్పితముఖాదితిప్రథమంద్యా
సఃషట్సుహితాంకృత్యామత్పిత్రోమహాపాతానాంచాదత్-తస్యచముఖాదేత్రయామకాశ్వయః-ఏకైకాంసం
హితామధీయంత-ఏతేషాంషట్సాంశిష్యహం-తాస్సర్వాఃసమధీతవా ॥ ౫ ॥ కాశ్యపః ॥ రామశిష్యయతకృతప్రణవీమ
చత్వారోపయంమూలసంహితాశ్చత్యసేనతతస్సంహితాబాహుశ్యంనూచింత ॥ ౬ ॥ శుకపరీక్షీత్సంవాజేసేరూపితమపిపు
రాణుత్తమాంతద్వేదకథనాయదశకాయతిపురాణేతి ॥ ౧ ॥ సగళాః ॥ అన్యవిశ్వస్యశ్లో॥ అత్రనగళావిసగళశ్చస్థానంపాషణ
నూతః ॥ అధర్వవిత్సమంతశ్చశిష్యమధ్యాపయత్స్వకామ్ ॥ సంహితాసోపిపథ్యాపవేదదశకాయ
చోక్తవా ॥ ౧ ॥ శౌల్కాయనిబ్రహ్మబలినికావోకాషఃపిప్పలాయసః ॥ వేదదర్శనశిష్యాసైపథ్యశిష్యా
సభోశ్యణుకుముచశ్చసకాబ్రహ్మకాబాలిశ్చాప్యధర్వవిత్ ॥ ౨ ॥ బభుశ్శిష్యాభాంగిరసస్సైంధవాయ
సవచ ॥ అధీయంతాంసంహితేద్యేసావణ్యాద్యాస్తథాపరే ॥ ౩ ॥ సక్షత్రకల్పశ్శాంతిశ్చకాశ్యపాంగిర
సాదయః ॥ ఏతేచాధర్వశాచార్యాశ్చృణువౌరాణికాన్మనే ॥ ౪ ॥ త్రయ్యారుణిశశ్వపశ్చసావణీకార్యత
ప్రణః ॥ వైశంపాయనహరీతోషడ్యైవౌరాణికాశ్చమే ॥ ౫ ॥ అధీయంతవ్యాసశిష్యాత్సంహితాంమత్పిత
ముఖాత్ ॥ ఏకైకామహామేతేషాంశిష్యస్సర్వాస్సమధ్యగామ్ ॥ ౬ ॥ కాశ్యపాహంచసావణీకారామశిష్యా
కృతప్రణః ॥ అధీమహివ్యాసపుత్రాచ్యత్రామూలసంహితా ॥ ౭ ॥ పురాణుత్తమాం బ్రహ్మకాబ్రహ్మ
వికాభినిరూపితమ్ ॥ శ్రృణుష్వబుధిమాశ్రిత్యవేదశాస్త్రానుసారతః ॥ ౮ ॥ సగళాః ॥ ప్యస్యవిసగళశ్చన్మత్ప
రీతాంతరాణిచ ॥ వంశోవంశానుచరితంస్థాపేతురీచాశ్రయః ॥ ౯ ॥ దశభీలకాక్షైర్మ్యక్తంపురాణంత
ద్విదోవిదుః ॥ క్వచిత్సంచవిధంబ్రహ్మస్థహంబ్రహ్మస్థయా ॥ ౧౦ ॥ అవ్యాకృతగుణాభాస్యహతిస్త్రిన్య
తోహమః ॥ భూతమాక్షేంద్రియాథాకానాంసంభవస్సగళాఉచ్యతే ॥ ౧౧ ॥ పురుషాసుగృహీతానామేతే
షాంవాసనామయః ॥ విసగళాయంసమాహరోబీజాద్బీజంచరాచరమ్ ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిభూతాః ॥ భూతా
మూతయః ॥ మన్యంతరేశానుకథానిరోధాముక్తిరాశ్రయః ॥ ఇత్యత్రోక్తేస్తానపాషణేవృత్తిరూపబాధ్యాముచ్యతే-
అంతరాణిమన్యంతరాణి-వంశోవంశానుచరితమితచక్షానుకథాః-సంస్థానిరోధః-అనేనైవాత్మంతికిలయరూపాముక్తి
రప్యక్తా-హేతుశబ్దసజీవాశ్రయవాసనాశబ్దవాచ్యాః ॥ ఊతయోగృహీతాః ॥ ౯ ॥ దశభీరితి ॥ దశభీరైతైలకాక్షైలకాక్షిణీ
రగైకారుక్తం-సమాహపురాణంవిదుః-క్వచిత్సంచవిధం ॥ శ్లో॥ సగళాః ॥ ప్రతిసగళాశ్చసంశయస్యంతరాణిచ ॥ వంశానుచరితం
చేతిపురాణంపంచలక్షణమితి ॥ పురాణంసమాత్ అల్పంచైత్యవస్థయా-యత్రదశాపిలక్షణానిపుకన్సిరూప్యంతే-తస్మ
హపురాణం-యత్రత్వస్యేషాంపంచస్వేవాంతభావస్యవివక్షా-తదల్పమిత్యవస్థయేత్యధికః ॥ ౧౦ ॥ సగళా
దిలక్షణానివ్యాచక్షే ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ ప్రధానస్యగుణానాంభాత్-యోమహాతస్మాత్-యస్త్రివృధహంకార
స్తస్మాద్భూతిమాత్రాణాం సూక్ష్మైశ్చాం ఇంద్రాణాంచతదభాకాంస్థూలానాం తద్వేవతానాంచసంభవః సగళాః
కారణస్యస్థిసగళాః ॥ ఇత్యధికః-ఉచ్యతఇత్యన్యయాథావేక్షముత్తరత్రాప్యనుషంగః ॥ ౧౧ ॥ విసగళాంవ్యాచక్షే ॥ పు
రుషేతి ॥ పురుషేశ్వరేశానుగృహీతానాంఏతేషాంసహదాదీనాం-పూర్వకమకవాసనాప్రధానోయంసమాహరః
కార్యభూతశ్చరాచరప్రాణమహాబీజాద్బీజమిప్రవాహాపహన్ ॥ విసగళాఉచ్యతఇత్యధికః ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిరితి ॥ చరాణాం
భూతానాంసామూన్యతోచరణచకారాచ్యరాచిచ-కామాద్వృత్తిః-తత్రత్రు-న్యణాంస్వేనభావేనకామాచ్ఛవన

యాపిహాయానియతావృత్తిజ్ఞావికాకృతా-సావృత్తిరుచ్యత ఇత్యథాః || ౧౩ || రక్షేతి || తిర్యజ్యత్వం ధేవేషు యే
 అచ్యుతావతారాస్తేమాషుహలీలా-సావిశ్వస్వరక్షోచ్యత ఇత్యథాః- ద్వైరవతారైరితిసమాసాన్నిష్కృత్యకథించిత్సం
 బంధః-త్రయ్యాద్విషోదైత్యాః || ౧౪ || మన్వంతరమితి || షడ్విధం మన్వంతరమ్మృతే-షడ్విధత్యమేవాహ-మనురితి-మన్వంత
 రయఃషడేతేవగాఢాస్వస్వాధికారేణయత్రప్రవర్తంతే-తస్మన్వంతరమిత్యర్థః || ౧౫ || వంశమాహ || రాజ్ఞామితి || బ్రహ్మణస్స
 కాశాత్ ప్రమాతి ర్యేషాంశుద్ధాసామిత్యర్థః-తేమామన్వయోవంశః-తేషాంవృత్తం-యేచవంశధారానైషాంచవృత్తంవం
 శానుచరితముచ్యతేవంశ్యానుచరితమితిపాఠేవంశేభవావంశ్యానైషాంవృత్తమిత్యర్థః || ౧౬ || నైమిత్తిక ఇతి || అన్యవిశ్వస్వ
 భావతోమాయాతోనిష్కన్నస్య-యద్వామాయాతోయశ్చతుర్విధోలయ ఇతి || ౧౭ || హేతుదితి || అన్యజగతిఃసర్వాదేవై
 తుర్నిమిత్తంజీవఃసోత్రహేతురుచ్యత ఇత్యర్థః-తస్యనిమిత్తతామాహ-ఽవిద్యయాకర్మకారకః కమకారాజీవాద్యష్టప్ర
 యుక్తత్వాద్విశ్వవిసర్గాదేసేతుత్రత్రహేతురిత్యథాఃసన్వసశయ్యానిమిత్తమితికేచిత్-అవ్యాకృతమిత్యపరే-తత్రా
 మా-యమితి || నైతస్యప్రాధాన్యే-నానుశయినం - ఉపాధిప్రాధాన్యవివక్షయాఅవ్యాకృతం || ౧౮ || అపాశ్రయమాహ ||
 వ్యతిరేకేతి || జాగ్రదాదిష్వపస్థానుజీవతయావతంత ఇతిజీవవృత్తయో విశ్వైజ్ఞాప్రాజ్ఞానైషు మాయామయేషు

నాంచరాజామచరాణిచ | కృతాన్వేననృణాంతత్రకామాచ్ఛదనయాపివా || ౧౩ || రక్షేతి తావతా
 రేహవిశ్వస్వానుయుగేయుగే | తిర్యజ్యత్వం ధేవేషుహన్యం శైయేస్త్రియ్యాద్విషః || ౧౪ || మన్వంతరం
 మనుర్దేవామనుపుత్రాస్సురేశ్వరః | ఋషయోశావతారశ్చహర్షేషడ్విధముచ్యతే || ౧౫ || రాజ్ఞాంబ్ర
 హ్మప్రమాతీనాంవంశస్త్రైకాల్లికోన్వయః | వంశానుచరితం తేషాంవృత్తంవంశధరాశ్చయే || ౧౬ || నై
 మిత్తికః | సాకృతికోనిత్యత్యంతికోలయః | సంనేతికవిభిః | ప్రోక్తాచతుర్థాన్వస్వభావతః || ౧౭ || హేతు
 జీవోన్వసగార్థేరవిద్యాకర్మకారకః | యంచానుశయినం | ప్రాచురవ్యాకృతముతావతే || ౧౮ || వ్యతి
 రేకాన్వయోయస్యజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు | మాయామయేషుతద్భక్తిహృజీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ||
 ౧౯ || పదార్థేషుయథాద్రవ్యంసన్మాత్రంరూపనామనుబీజాదిపంచతాంతాసుహ్యవస్థానుయతాయు
 తమ్ || ౨౦ || విరమేతయదాచి త్రహేత్యావృత్తిత్రయంస్వయమ్ | యోగేనవాతదాత్మానంవేదేహయా
 నివతతే || ౨౧ || ఏవంబత్తణలత్యాశిపురాణానిపురావిదః | మునయోష్టాదశప్రాచుః | క్షుల్లకానిమహం
 తిచ || ౨౨ || బ్రాహ్మంసాద్గుంవైష్ణవంచశైవంలైంగంచగారుడమ్ | నారదీయంభాగవతమాగ్నేయం
 స్కాందసంజ్ఞతమ్ || ౨౩ || భవిష్యచ్ఛ్రుత్వాకైవలకాయార్కండేయంసవామనమ్ | వారాహమాత్యన్య
 కామాణిబ్రహ్మాండాఖ్యమితిప్రవత్ || ౨౪ || బ్రహ్మన్నేతత్సమాఖ్యాతంశాఖాప్రణయసంమునేతిష్యా
 ణాంచప్రశిష్యాణాంబ్రహ్మతేజోవివధకానమ్ || ౨౫ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశసంధే-న ప్రమో
 ధ్యామః *

సాక్షితయాఅన్వయః-సమాధ్యావౌచవ్యతిరేకోయస్య-తద్భక్తిహృజీవసంసారప్రతీతిబాధమోరధిస్థానావధిభూతమపా
 శ్రయఉచ్యత ఇత్యథాః || ౧౯ || ఏతదేవసద్భ్రష్టాంతంప్రపంచయతి | పదార్థేష్యతి | పదార్థేషుఋషిదిషు - ద్రవ్యంమృ
 దాదియథాయుతంఅన్విశంతయుతంచబహిరవ్యవస్థానాత్-రూపనామనుచసన్మాత్రంసత్తామాత్రంయథా - ఏవంబీ
 జంగర్భాధానమాదిర్యాసాం-పంచతాఅనైచయాసాంతాసుదేహవస్థాను || శ్లో || నిషేకగర్భజన్మానిబాల్యకామార
 యావన్మవయోమధ్యంజరామృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ || ఏతాసునవస్వపిఠధిస్థానత్వేనసాక్షిత్వేనచయుతమయుతం
 చయత్-తదపాశ్రయ ఇతి || ౨౦ || ఏవందశాపిఠజానివ్యాఖ్యాన ఇదాసీ || శ్లో || దశవంశ్యవిశుద్ధ్యధికాంసవానామిహాట
 ణం | వర్ణయంతిమహాత్మాన ఇతియదు కంతదాహా | విరమేతి | యదాసగార్థాదీనామాయామయత్వానుసంధానేనవామ
 దేవాదేరివస్వయమేవచిత్తంవిరమేత్-ఇహేవానుష్ఠితేనయోగేనవాదేవహయాత్మాదివత్ - తదావిత్తేపాభావాదా
 త్మానంవేదతదాచావిద్యానివృత్తేఃకుహయాఃసంపారరూపాయానివతతత్వత్యథాః || ౨౧ || పురాణవిభాగప్రస్తావన
 తల్లక్షణాదికంప్రాసంగికముక్త్యాప్రస్తుతమాహ | ఏవమితి | ఏవంవిదైలకత్వేనలకత్వాః || ౨౨ || ౨౩ || భవిష్యదితి || త్రిష
 ట్ అష్టాదశ || ౨౪ || ఉపసంహరతి | బ్రహ్మన్నితి | మునేవ్యాకాసస్య-శిష్యాదీనాంచబ్రహ్మతేజోబ్రహ్మచరకాంతస్వ
 ధకానంశ్రోత్వాణామితికేషః || ౨౫ || ఇతిభావాధకాదీపికాయాం-న ప్రమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *

శ్లో॥ అష్టమేతులపశ్యన్త్యామాకాంక్షేయస్యమోహకైః॥ కామాదిభిరసంమోఘానరనారాయణస్తతిః॥ పురాణవిభా
గప్రసంగేనపురాణకర్తామూలకాంక్షేయస్యచరితంపృచ్ఛతి॥ సూతేతి॥ త్వమేవవక్తుంయోగ్యత్యామా - తమసిసం
సారే-భృగవతాంపారదశానస్తన్నివతకః॥౧॥ కతకవ్యమాహ॥ అహరితి॥ ఉగ్ధవృత్తఃఅవశిష్టః - యేనకల్పాంతేన
ఏతత్కథంఘటత ఇత్యేకఃప్రశ్నః॥ ౨॥ ప్రశయాభానాదప్యేతన్నఘటత ఇత్యాహ॥ స ఇతి॥ యతోభాగవత్పాదభి-
కోపిప్రాకృతికౌనైమితికౌవా॥౩॥ అన్యకవ్యఘటితమేవేత్యాహ॥ ఏక ఇతి॥ తోకంబాలకం॥ ౫॥ ఏవ ఇతి॥ కాతూహ
లం-బౌత్సన్యం-తంసంశయం-నకేవలంత్వంమహాయోగీ - కింతు భురాణేవప్రసిజ్ఞాత్వత్వేనసమ్మతః॥ ౫॥ ప్రశ్న
మభినందతి॥ ప్రశ్న ఇతి॥ హేమహాపేతాయంప్రశ్నః - తత్రహేతుః - నారాయణేతి - యత్ప్రశ్నవిషయే॥ ౬॥
తత్రమాకాంక్షేయస్తపసాధగవంతమా రాధ్యమాయాప్రకళానంవనే-ఏతత్తత్త్వేనైవభగవన్నాయయానస్త్యల్పః
దృష్టాః నాన్యైరిత్యుక్తంవక్తుమాదితరభ్యతస్యచరితమాహ॥ నాష్టేతి॥ మాకాంక్షాయామృత్యుఃకర్మకృతపంచమ
శ్లోకేనాన్వయః-మధ్యమగ్రంధేనతస్యసహకార్యతే-ప్రాప్తోద్విజాతీసంసారరూఢవనయనాభ్యోయేననః - పితృస్సకా
శౌనకః॥ సూతతపచిరంసాస్థివదనోవదతాలవర । తయస్యపారేభ్రమతాంఘృణాంత్యంపారదశానః॥
౧॥ అహహిర్మాయుషమృసింమృకంమతనయంజనాః॥ యకల్పాంతేవృత్తర్వంతోయేనగ్రస్తమదంజగత్॥
౨॥ సనాఅన్యత్కులత్వన్నకల్పేస్త్వేభాగవత్పాదభిః । నైవాధునావిధూతానాంసంఘఃకోపిజా
యతే॥౩॥ ఏకఏవాణావేభ్రామ్యకదశశఃపురుషంకిల । పటపత్రపుటేతికంశయాసంత్వేకమద్భుత
మ్॥౪॥ ఏషసన్మౌళియోధూయానూతకాతూహలయతః । తిన్ద్రధిమహాయోగిపురాణేష్వసిస
మ్మతి॥౫॥ సూతః॥ ప్రశ్నస్త్యయామహాపేతాయంకృతలోకభయాపహః । నారాయణకథాయత్రిగీ
తాఃకలిమలాపహః॥ ౬॥ ప్రాప్తద్విజాతీసంసారోమాకాంక్షేయఃపితృకమాత్ । ఛందాన్యకీత్వ
ధమేకాతపస్వాధ్యాయసంయుతః॥౭॥ బృహద్వృత్తధరశ్శాంతోఽటిలోవల్కలాంబరః । బిభృహి-
మండలుందండుమపవీతంసమేఖలమ్॥౮॥ కృష్ణాజినంసాక్షుమాత్రంకుతాకానన్నియమధామే । అగ్ని
ర్మగురువిప్రాత్యన్వర్చయకా సంధ్యయోహారిమ్॥ ౯॥ సాయంప్రాతస్సన్వగురువేదైక్షమాహృత్యనా
గ్యతః॥ బుభుజేగుర్వన్జాతస్సకృన్నచేదుపోషితః॥ ౧౦॥ ఏవంతపస్వాధ్యాయరః॥ తోవమాణామ
యతాయతమ్॥ అధారయకృష్ణాకేశంజగ్యచృత్తుంసుదుఃఖయమ్॥౧౧॥ బ్రహ్మభనోభ్యగ్ధృష్టో
బ్రహ్మపుత్రాశ్చయేవరే॥ నృచేపవిత్రభూతానితేనానన్నతివిస్మితాః॥ ౧౨॥ ఇత్థంబ్రహ్మన్రతధరస్తప
స్వాధ్యాయసంయుతైః॥ దధ్యావధోక్షజంయోగధ్వస్తక్లేశాంతరాత్మనా॥౧౩॥ తస్యైవంయుంతతస్మి
త్తంమహాయోగేనయోగినిఃవృతీయాయమహాన్కూలోమన్వితరషడాత్మకః॥౧౪॥ ఏతత్పురందరోజ్ఞా
త్వానస్తమేస్మైకీలాంతరేతపోవిశంకితోబ్రహ్మన్నారేభేతద్విఘాతనమ్॥ ౧౫॥ గంధర్వావసరసః కా
మంబసంతంమలయానిలమ్॥ మునయేప్రేషయామానరజస్తాకమచాతదా॥ ౧౬॥ తేనైతదాశ్రమంజగ్ము
హిమాప్రదేహశ్వాడత్తిరేపుష్పభద్రానదీయత్రచిత్రాఖ్యాచకివావిభో॥ ౧౭॥ తదాశ్రమపవంపు
ణ్యంపుణ్యగ్రునులతార్చితమ్॥ పుణ్యద్విజకుఃకీర్ణంపుణ్యామలజలాశయమ్॥౧౮॥ మత్తభ్రమరసంగీతం

శాస్త్రగిర్భాసానాదిక్రమాత్ - ఛందాన్సవేదాకా ॥ ౭ ॥ బృహద్వృత్తధరఃవైష్ణికబ్రహ్మచారీనకా ॥ ౮ ॥ కృష్ణాజిన
మితిసన్నియమధామేధమాకాభివృద్ధయే అగ్నిర్విఘపంచసుహరిమహాయకా॥౯॥ సాయమితి ॥ భైక్షంగుర్వయా
మాహృత్యుః॥ ౧౦ సుజ్ఞాతశ్చేష్టేహికాబుభుజే-నోచెత్సకృత్కదాచిదుపోషితోభవతి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ బ్రహ్మేతి॥ తేనహృ
త్యుజగత్ ॥ ౧౨॥ ఇత్యుతి॥ యోగేనధ్వస్తాః క్లేశారాగాదయోయస్యతేనంతరాత్మనాప్రత్యాహృతేనమనసా ॥
౧౩॥ ౧౪॥ సగ్ధానోఃప్రాప్తిహాసేనవక్షాయతి॥ ఏతదితి॥ అస్మిన్ప్రేషమేమన్వంతరే - తమసామత్వంగ్రహీష్యతితి
విశంకితః॥ ౧౫॥ గంధర్వాతి॥ మునయేమునింభృంశయితుం - రజసస్తాకంఅతిప్రియమవత్యంలాభఃమదశ్చతో॥ ౧౬॥
౧౭ ॥ తదాశ్రమప్రవేశంప్రవిష్టావాయుర్వవావితిత్యతీయేనాన్వయః- పుణ్యేద్రువామైలకాతాభిశ్చార్చితంపూ
జితం-పుణ్యానాన్యజ్ఞానాన్యజ్ఞానాంకులైరాకీణంవ్యాప్తం- పుణ్యాఅత్యమలాజలాశయాంస్మైకతత్ ॥ ౧౮ ॥ మ
త్తైతి॥ మత్తభ్రమరః॥ సంగీతం శాంసంగీతంయస్మిన్-మత్తకోకిలానాంకూజితంయస్మిన్ - మత్తాబహిణాపవనటానైహమాటో

పః సంభ్రమాయస్మి - మత్తద్విజానాంపక్షిణాంకులైరాకులంవ్యాప్తం ॥ ౧౯ ॥ వాయురిష్టిః ఏవంభూతంతదాశ్రమ
 పదంప్రవిష్టస్సక్ వాయుమణలయానిహోవవోస్రససార - ఉత్తంభయన్నదీపయ - తత్రవృక్షేషుప్రవేశాన్మాం
 ద్యం-హిమనిర్ఘోరకణానామాదానాచైత్యం-పుష్పపరిష్కంఘాత్సౌరభ్యంచోక్తం ॥ ౨౦ ॥ కించ ఉద్యదితిఉన్యచం
 క్రాయస్మితత్ నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్మిన్సఃప్రవాళస్తబకానామాళయఃశ్రేణయోయేషుతైః - గుప్యఃతివిట
 ప్రేసంశ్చిష్టంతీతిగోపాఃద్రుమాః లతాశ్చతేషాంజాలైః సమూహైరుపలక్ష్మితః-కుసుమాకరఃపసంతః - ఆసీత్ ఆవిభా
 భూవ ॥ ౨౧ ॥ కించ అస్మియమానగతితదాగీతవాదిత్రయాధికైః గాయకాదిసముదాయభిః గంధవైకారస్వీయమానః-త
 థాస్యస్త్రియోష్పరస్తాసాంయూధస్యపతిః-ఆత్తఃచాపశ్చయేనసస్మరశ్చతత్రాదృశ్యత ॥ ౨౨ ॥ హుత్వేతి ॥ గురా
 భషణంఅభిభవతిమశకన్యం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ సందధతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాభ్యానిపంచముఖానియస్య
 తదస్త్రం-సందధే-తదైవ-మధుర్వసంతః-రజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణం-అన్యేచేంద్రభృత్యాః-తస్యమనోవ్యకంపయన్

త్తకోకిలకూజజమ్ ॥ మత్తబహిఃసటూటోపమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టదాయ
 హిమనిర్ఘోరశీకరా ॥ సుమనోభిఃపరిష్కంఘావవాపుత్రంభయన్సృరం ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్ఛంద్రనిశావక్త్రః
 ప్రవాళస్తబకాళిభిఃగోపద్రుమలతాజాతైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధక్షణ
 గీతవాదిత్రయాధికైఃఅదృశ్యతాశ్చచాపేషుస్వస్త్రియూధపతిస్సృంః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాన్వితము
 పాసీనందవృక్షశ్చక్రకింకరాః ॥ మిలితాక్షందురాధషణంమూళిమంతయవాన ॥ ౨౩ ॥ సస్యతుస్త
 స్యపురతస్త్రియోవైగాయకాజగుఃమృదంగవీణాపణవైర్వాన్యంచక్రమణానోహరమ్ ॥ ౨౪ ॥ సంగ
 ధేస్త్రంస్తద్ధనుషికామఃపంచముఖంతదామధుమణోరజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణంప్రభృత్యావ్యకంపయన్ ॥ ౨౫ ॥ కీ
 డంత్యాఃపుంజకంఘాభ్యంకందుకైస్తనగారవాత్ ॥ భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిప్రసీతప్రజః ॥
 ౨౬ ॥ ఇతస్తతోద్రవద్ధష్టేర్వ్యంత్యాఅనుకంతుకమ్ ॥ వాయుజహరతద్వాససూక్ష్మశ్చుక్రితమేఖల
 మ్ ॥ ౨౭ ॥ విససజతదాబాణంమత్పాతంస్తవజతంస్మరః ॥ సర్వతత్రాథవిన్యోగుః సీతస్యయథోన్య
 మః ॥ ౨౮ ॥ తథ్యతమషకుర్వంతీమనేస్తత్తైసామునైదవ్యామానానివవృతుఃప్రహాధ్యాహిమివార్భకః ॥
 ౨౯ ॥ సర్వద్రానుచరైర్బ్రహ్మకథామితోపినుహమునిః ॥ యన్మా గాదహమోభావంసతచ్చిత్రి
 హత్సుహి ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వానిస్తేజసంకామంసగణంభగవాన్స్వరాట్ ॥ శ్రుత్వాసభావబ్రహ్మషేణ
 స్తయంసనుగాత్పరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవంయుంజశ్చిత్తంతపస్సాన్వధ్యాయసంయమైః ॥ అనుగ్రహణూ
 విరాసీన్నరనారాయణోహరిః ॥ ౩౨ ॥ తౌశుక్లకృష్ణసేవకంజలంచనచతుర్భుజౌశారవసంకలాంబరౌ
 పవిత్రపాణీఉపవీతకంత్రిపుత్ర-మండలుందండమృజుంచదైణవం ॥ ౩౩ ॥ పద్మాక్షమాబాముతిజంతు
 మాజానంవేదంచసాక్షాత్తపవరూపితౌతపత్తదీప్యణాపిశంగరోచిమాప్రాంశూదథానౌవిబుధషణ
 భార్జితౌ ॥ ౩౪ ॥ తైవైభగవతోరూపేనరనారాయణావృషీ ॥ వీక్ష్యేత్తామదశేణోచ్చైర్ననామాం
 గేనదండవత్ ॥ ౩౫ ॥ సతత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః ॥ హృష్టరోమాశ్రుపూణాక్షో
 నసేహేతాప్రదీప్తితుమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉజ్జాయప్రాంజలిఃప్రహృదోత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ ॥ నమోనమగతిశా

౨౫ ॥ కించ ఉత్తంభయన్నదీపయ - తత్రవృక్షేషుప్రవేశాన్మాం
 ద్యం-హిమనిర్ఘోరకణానామాదానాచైత్యం-పుష్పపరిష్కంఘాత్సౌరభ్యంచోక్తం ॥ ౨౦ ॥ కించ ఉద్యదితిఉన్యచం
 క్రాయస్మితత్ నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్మిన్సఃప్రవాళస్తబకానామాళయఃశ్రేణయోయేషుతైః - గుప్యఃతివిట
 ప్రేసంశ్చిష్టంతీతిగోపాఃద్రుమాః లతాశ్చతేషాంజాలైః సమూహైరుపలక్ష్మితః-కుసుమాకరఃపసంతః - ఆసీత్ ఆవిభా
 భూవ ॥ ౨౧ ॥ కించ అస్మియమానగతితదాగీతవాదిత్రయాధికైః గాయకాదిసముదాయభిః గంధవైకారస్వీయమానః-త
 థాస్యస్త్రియోష్పరస్తాసాంయూధస్యపతిః-ఆత్తఃచాపశ్చయేనసస్మరశ్చతత్రాదృశ్యత ॥ ౨౨ ॥ హుత్వేతి ॥ గురా
 భషణంఅభిభవతిమశకన్యం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ సందధతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాభ్యానిపంచముఖానియస్య
 తదస్త్రం-సందధే-తదైవ-మధుర్వసంతః-రజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణం-అన్యేచేంద్రభృత్యాః-తస్యమనోవ్యకంపయన్
 త్తకోకిలకూజజమ్ ॥ మత్తబహిఃసటూటోపమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టదాయ
 హిమనిర్ఘోరశీకరా ॥ సుమనోభిఃపరిష్కంఘావవాపుత్రంభయన్సృరం ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్ఛంద్రనిశావక్త్రః
 ప్రవాళస్తబకాళిభిఃగోపద్రుమలతాజాతైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధక్షణ
 గీతవాదిత్రయాధికైఃఅదృశ్యతాశ్చచాపేషుస్వస్త్రియూధపతిస్సృంః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాన్వితము
 పాసీనందవృక్షశ్చక్రకింకరాః ॥ మిలితాక్షందురాధషణంమూళిమంతయవాన ॥ ౨౩ ॥ సస్యతుస్త
 స్యపురతస్త్రియోవైగాయకాజగుఃమృదంగవీణాపణవైర్వాన్యంచక్రమణానోహరమ్ ॥ ౨౪ ॥ సంగ
 ధేస్త్రంస్తద్ధనుషికామఃపంచముఖంతదామధుమణోరజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణంప్రభృత్యావ్యకంపయన్ ॥ ౨౫ ॥ కీ
 డంత్యాఃపుంజకంఘాభ్యంకందుకైస్తనగారవాత్ ॥ భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిప్రసీతప్రజః ॥
 ౨౬ ॥ ఇతస్తతోద్రవద్ధష్టేర్వ్యంత్యాఅనుకంతుకమ్ ॥ వాయుజహరతద్వాససూక్ష్మశ్చుక్రితమేఖల
 మ్ ॥ ౨౭ ॥ విససజతదాబాణంమత్పాతంస్తవజతంస్మరః ॥ సర్వతత్రాథవిన్యోగుః సీతస్యయథోన్య
 మః ॥ ౨౮ ॥ తథ్యతమషకుర్వంతీమనేస్తత్తైసామునైదవ్యామానానివవృతుఃప్రహాధ్యాహిమివార్భకః ॥
 ౨౯ ॥ సర్వద్రానుచరైర్బ్రహ్మకథామితోపినుహమునిః ॥ యన్మా గాదహమోభావంసతచ్చిత్రి
 హత్సుహి ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వానిస్తేజసంకామంసగణంభగవాన్స్వరాట్ ॥ శ్రుత్వాసభావబ్రహ్మషేణ
 స్తయంసనుగాత్పరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవంయుంజశ్చిత్తంతపస్సాన్వధ్యాయసంయమైః ॥ అనుగ్రహణూ
 విరాసీన్నరనారాయణోహరిః ॥ ౩౨ ॥ తౌశుక్లకృష్ణసేవకంజలంచనచతుర్భుజౌశారవసంకలాంబరౌ
 పవిత్రపాణీఉపవీతకంత్రిపుత్ర-మండలుందండమృజుంచదైణవం ॥ ౩౩ ॥ పద్మాక్షమాబాముతిజంతు
 మాజానంవేదంచసాక్షాత్తపవరూపితౌతపత్తదీప్యణాపిశంగరోచిమాప్రాంశూదథానౌవిబుధషణ
 భార్జితౌ ॥ ౩౪ ॥ తైవైభగవతోరూపేనరనారాయణావృషీ ॥ వీక్ష్యేత్తామదశేణోచ్చైర్ననామాం
 గేనదండవత్ ॥ ౩౫ ॥ సతత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః ॥ హృష్టరోమాశ్రుపూణాక్షో
 నసేహేతాప్రదీప్తితుమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉజ్జాయప్రాంజలిఃప్రహృదోత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ ॥ నమోనమగతిశా
 ౨౫ ॥ కించ ఉత్తంభయన్నదీపయ - తత్రవృక్షేషుప్రవేశాన్మాం
 ద్యం-హిమనిర్ఘోరకణానామాదానాచైత్యం-పుష్పపరిష్కంఘాత్సౌరభ్యంచోక్తం ॥ ౨౦ ॥ కించ ఉద్యదితిఉన్యచం
 క్రాయస్మితత్ నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్మిన్సఃప్రవాళస్తబకానామాళయఃశ్రేణయోయేషుతైః - గుప్యఃతివిట
 ప్రేసంశ్చిష్టంతీతిగోపాఃద్రుమాః లతాశ్చతేషాంజాలైః సమూహైరుపలక్ష్మితః-కుసుమాకరఃపసంతః - ఆసీత్ ఆవిభా
 భూవ ॥ ౨౧ ॥ కించ అస్మియమానగతితదాగీతవాదిత్రయాధికైః గాయకాదిసముదాయభిః గంధవైకారస్వీయమానః-త
 థాస్యస్త్రియోష్పరస్తాసాంయూధస్యపతిః-ఆత్తఃచాపశ్చయేనసస్మరశ్చతత్రాదృశ్యత ॥ ౨౨ ॥ హుత్వేతి ॥ గురా
 భషణంఅభిభవతిమశకన్యం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ సందధతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాభ్యానిపంచముఖానియస్య
 తదస్త్రం-సందధే-తదైవ-మధుర్వసంతః-రజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణం-అన్యేచేంద్రభృత్యాః-తస్యమనోవ్యకంపయన్
 త్తకోకిలకూజజమ్ ॥ మత్తబహిఃసటూటోపమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టదాయ
 హిమనిర్ఘోరశీకరా ॥ సుమనోభిఃపరిష్కంఘావవాపుత్రంభయన్సృరం ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్ఛంద్రనిశావక్త్రః
 ప్రవాళస్తబకాళిభిఃగోపద్రుమలతాజాతైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధక్షణ
 గీతవాదిత్రయాధికైఃఅదృశ్యతాశ్చచాపేషుస్వస్త్రియూధపతిస్సృంః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాన్వితము
 పాసీనందవృక్షశ్చక్రకింకరాః ॥ మిలితాక్షందురాధషణంమూళిమంతయవాన ॥ ౨౩ ॥ సస్యతుస్త
 స్యపురతస్త్రియోవైగాయకాజగుఃమృదంగవీణాపణవైర్వాన్యంచక్రమణానోహరమ్ ॥ ౨౪ ॥ సంగ
 ధేస్త్రంస్తద్ధనుషికామఃపంచముఖంతదామధుమణోరజస్తోకశ్చపుంస్తవమాషణంప్రభృత్యావ్యకంపయన్ ॥ ౨౫ ॥ కీ
 డంత్యాఃపుంజకంఘాభ్యంకందుకైస్తనగారవాత్ ॥ భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిప్రసీతప్రజః ॥
 ౨౬ ॥ ఇతస్తతోద్రవద్ధష్టేర్వ్యంత్యాఅనుకంతుకమ్ ॥ వాయుజహరతద్వాససూక్ష్మశ్చుక్రితమేఖల
 మ్ ॥ ౨౭ ॥ విససజతదాబాణంమత్పాతంస్తవజతంస్మరః ॥ సర్వతత్రాథవిన్యోగుః సీతస్యయథోన్య
 మః ॥ ౨౮ ॥ తథ్యతమషకుర్వంతీమనేస్తత్తైసామునైదవ్యామానానివవృతుఃప్రహాధ్యాహిమివార్భకః ॥
 ౨౯ ॥ సర్వద్రానుచరైర్బ్రహ్మకథామితోపినుహమునిః ॥ యన్మా గాదహమోభావంసతచ్చిత్రి
 హత్సుహి ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వానిస్తేజసంకామంసగణంభగవాన్స్వరాట్ ॥ శ్రుత్వాసభావబ్రహ్మషేణ
 స్తయంసనుగాత్పరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవంయుంజశ్చిత్తంతపస్సాన్వధ్యాయసంయమైః ॥ అనుగ్రహణూ
 విరాసీన్నరనారాయణోహరిః ॥ ౩౨ ॥ తౌశుక్లకృష్ణసేవకంజలంచనచతుర్భుజౌశారవసంకలాంబరౌ
 పవిత్రపాణీఉపవీతకంత్రిపుత్ర-మండలుందండమృజుంచదైణవం ॥ ౩౩ ॥ పద్మాక్షమాబాముతిజంతు
 మాజానంవేదంచసాక్షాత్తపవరూపితౌతపత్తదీప్యణాపిశంగరోచిమాప్రాంశూదథానౌవిబుధషణ
 భార్జితౌ ॥ ౩౪ ॥ తైవైభగవతోరూపేనరనారాయణావృషీ ॥ వీక్ష్యేత్తామదశేణోచ్చైర్ననామాం
 గేనదండవత్ ॥ ౩౫ ॥ సతత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః ॥ హృష్టరోమాశ్రుపూణాక్షో
 నసేహేతాప్రదీప్తితుమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉజ్జాయప్రాంజలిఃప్రహృదోత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ ॥ నమోనమగతిశా

శయాః దేహేంద్రియమనాంసీయస్యసంసేహేనాశక్నోత్ ॥ ౩౬ ॥ ఉత్థాయేతి, ఆర్జిషకాతింగయన్నివ ॥ ౩౭ ॥ తయో
రితి ॥ పాదగూరవనిజ్యపాదాప్రత్యక్ష-అహాణేనఅఘేకాణా ॥ ౩౮ ॥ సుఖమితి ॥ పాదాభ్యాంపాదావాసమ్య-గరిష్ఠేపూ
జ్యతమాప్రతి ॥ ౩౯ ॥ అంతర్యామిణస్తస్యైవప్రాణాదిప్రవతకత్వాదాత్మనఃస్తుతావస్వాతంత్ర్యంపశ్యన్నాహ ॥ కి
మితి ॥ హేవిభో- తవత్వాం- కిమహంచగ్ధయేకథంస్తాయి-యద్యేనత్వమైవఉదీరితః ॥ ప్రేరితః- అనుఃప్రాణః-సంస్పందతే
ప్రవతకతే- తమనుచవాగాదయఃస్పందంతి- అత్రహేతుఃప్ర- అన్యయవ్యతిరేకాభ్యాంశ్రోతస్యశ్రోతమిత్యాదిత్రు
తిభిశ్చపిత్రత్వసిద్ధమిత్యధః- నకేవలంప్రాకృతానాంతమభ్యతాం- కింతు-అజశ్వయోశ్చ-అతిస్వయమనమాదీతధై
వ - ఏవంయద్యపినకవచిదపికస్యాపిస్వాతంత్ర్యం - అథాపిదారుయంత్రవత్స్వప్రవతికత్వైరపివాగాదిభిఃకాజతాం
పుంసాం - త్వంభావబంధురాత్మబంధురసి - సతుపితృదివద్దేహమాత్రబంధుః - అహోన్మపామతాతవత్సధః ॥
౪౦ ॥ సనకధమావాంప్రాణాదిప్రవతకా - ధమఃపుత్రత్వాదావయోరితిచేన్నకన్యాపిపుత్రకత్వాహ ॥ మూర్తీ-
ఇతి ॥ హేధగవక్ - భగవతస్తవఇమేమూర్తీ - త్రిలోక్యాశ్చేమాయపాలనాయ - తాపవిరమాయచదుఃఖనివృ
త్త్యై- మృత్యుజ్యైమోక్షాయచ - సతుత్వంకస్యాపిపుత్రకత్వధః - అత్రగృహ్లాంతయధేదావిత్వమితుంఅన్యా
స్తూనూర్మూర్తీకర్మస్యకూర్మాదితః-నానాఅనేకప్రకారాబిభక్షి-తస్యై- నకేవలంపాలనాదిమాత్రంతవ
కర్మకంఠ- సృష్టివశయావశీత్యాహ- సృష్టేవైతి- తత్రాప్యన్యరవేక్ష్యేద్యుష్టాంతఃకారణాభిరేవైతి ॥ ౪౧ ॥ య
స్మాదేవంభూతస్త్వీతస్మాత్తవాంఘ్రిమూలంభజామిత్యాహ ॥ తస్యైతి ॥ తస్మాదితుఃపాలకస్య- స్థావరజంగమా
సౌభభాషేగద్గదాక్షరః ॥ ౪౨ ॥ తయోరాససమాసీయపాదయోరవనిజ్యప్రఅహాణేనానులేపనభూప
మాల్యైరపూజయత్ ॥ ౪౩ ॥ సుఖమనససమాసీనాప్రసాదాభిషుఖామునిఃపునరాసమ్యపాదాభ్యాంగ
రిష్టావిదమబ్రవీత్ ॥ ౪౪ ॥ మార్గంజేయః ॥ కింవణయేతవవిభోయదుదీరితోసుస్సంస్పందితేతమనువా
జ్యనఇంద్రియాణి ॥ స్పందంతివైతనుభృతామజశ్వయోశ్చస్వస్యాప్యధాపిభజతామసిభావబంధుః ॥
౪౫ ॥ మూర్తీకామేధగవతోభగవంస్త్రీలోక్యాశ్చేమాయతాపవిరమాయచమృత్యుజ్యైత్యైనానాబిభ
క్ష్యకామితుమన్యతనూర్యభేదంసృష్ట్యాపునప్రససినర్వమివోణానాభిః ॥ ౪౬ ॥ తస్మాదితుస్సీగచరేతి
తురంఘ్రిమూలంయత్సంసకర్మగుణకాలరజస్స్పృశంతి ॥ యద్యైవస్తుపతివినమతియజంత్యగ్భీష్టం
ధ్యాయంతివేదహృగయామునయస్తదాప్యై ॥ ౪౭ ॥ నాన్యంతవాంఘ్రియసయాపవర్గమూర్తేఃశ్చే
మంజనన్యరితోభియశశవిద్యః ॥ బ్రహ్మబిభేత్సలమతోద్విపరాధాధిష్ఠ్యకాలస్యతేకముతతస్మిత
భౌతికానామ్ ॥ ౪౮ ॥ తద్యైభజామ్యుతధయస్తవపాదమూలంహిత్యైవమాత్మచదిమాత్మగురోఃపరస్య
దేహద్యపామర్థనదంత్యమభిజ్ఞమాత్రంవిందేతతహాసతుసర్వమసిమితాధకమ్ ॥ ౪౯ ॥ సత్త్వంరజస్త
నామిశ్వరస్య - అంఘ్రిమూలంభజామితత్వీయశ్లోకేనానువంగః - కథంభూతంఘ్రిమూలం- యత్స్థంయత్రస్థి
తకమకగుణకాలానాంబంజమలం- ఆన్యేచపూర్వోక్తాస్తాపాదయః- సస్పృశంతి- రుజితీవాపారః- యతఃవేదాః
హృదయేయేహంతేవేదతాత్పర్యవిదోమునయః - యదేవస్తువంతి- నితరాంసమంతి- తత్త్వాప్రయవఃస్తవనాదీనికు
ర్వంతి ॥ ౫౦ ॥ తతోన్యఃపురుషాధోణానస్తీత్యాహ ॥ నాన్యమితి ॥ తవఅంఘ్రియసయాత్త్రీమచ్ఛరణప్రాప్తేః- అన్యం
శ్చేమంసవిన్ముః- పరితఃసర్వేష్యపిలోకేషుకీర్యస్యతస్యజనస్య- తదేవాహ- ద్విపరాధకాందిష్ట్యాస్థానంయన్యసః- బ్ర
హ్మసి - తేకాంస్యన్వద్రూభిజ్యంభరూపాత్కాలాచలంబిభేతి - అతఃకిమనక్షన్యతేనైవబ్రహ్మణాకృతానాంభా
తికానాంప్రాణీనాంప్రాణీనాంభయమితి ॥ ౫౧ ॥ యస్మాదేవం-తదితి ॥ తత్తస్మాత్తవపాదమూలమేవభజామి- కథంభూత
స్య-ఋతేధియఃసత్వజ్ఞానస్వరూపస్య - యద్వా- ఋతాసత్వాగ్ధీర్యస్యస్థివాత్సత్వ- ఆత్మగురోజేవనియంతః-
అతికారణాత్పరస్యకింకృత్యా-ఆత్మచదింస్వాత్మావారకం-అపాధకంచసప్తలం - అనచ్ఛతుచ్ఛం-అంత్యంచశ్వరం
ఇనందేహగేహాదికహిత్యాదేహాదిభజనంత్యత్వా - అనచ్ఛేతః-థంప్రతీయతేతత్రాహ - అభిజ్ఞమాత్రంసహ్యత్వ
తమనతోకింత్యాత్మమాత్రంసతతతేపుత్రగస్తీత్యధః-సన్వపవగయభవతుమన్చజనంఫలాంతరాధకంత్యన్యభజనం
కార్యమేవత్రాహ- తహీతి- యదిత్వాంభజతిపురుషః- తహీతి-త్వత్వవసర్వంమనీషితమథకంవిందేతేతి ॥ ౫౨ ॥
సనుబ్రహ్మరుద్రావసిన- వమూర్క-అతిమామైరిమిత్యత్రతమాద్రయసే- తత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ యదపీయన్య

పి.శ.వైవమానయాపృతాః - ఏతాః లీలాః త్వమైవ భృతాః తథాపియాస త్వమయీనైవప్రశాంత్యైమోక్షాయ
సకేచలప్రశాంత్యభావమాత్రమన్యథా నేకింతస్వనిష్ఠంచకించినన్యథాత్వేభవేదిత్యాహ - వ్యసనేతి॥ ౪౫॥ తదేవసదా
చారణగ్రధయతి॥ తస్మాదితి॥ హేభగవత్-తవశుక్లాంతనుంశ్రీనారాయణాఖ్యా-అధతావకానాంచశుక్లాంతనుంశరా
ఖ్యా-యద్యస్మాత్-సాత్త్వతాః-సత్త్వమేవపురుషస్యాధీశ్వరస్యరూపముశంతిమన్యంతే-నత్వన్యత్ రిజస్తనుశ్చేతి-ఆ
త్రహేతుః-యతఃసత్త్వత్-హాకోవైకుంఠాఖ్యః-లోకత్వేనత్వప్యభయంచభోగేనత్వప్యాత్మసుఖంచ॥ ౪౬॥ అతిస్తం
ప్రణనుతి॥ తస్మాద్భిహంసాయశుద్ధాయసంయతిగిరేనియమతివాచే-అధచ-నిగమేశ్వరాయవేదమార్గప్రవక్తాయ॥
౪౭॥ వేదార్థసంప్రదాయప్రవక్తానేహేతుత్వంవదకస్తాతి॥ యుతి॥ కవచేంద్రయమాగైఃభగ్ముద్ధిఃవిక్షిప్తబుద్ధిఃపు
మా-నేష్ట్రిద్రియాదిసుసీయత్వత్వేనసంతమపి-యంత్యాంసవేద-వ్యక్తభేషువిషయేషు-బుద్ధివిక్షేపేహేతుః-తస్మా
యమాతస్యత్వైవమానయా-ఆవృతాఅనాత్మనిష్ఠామతిర్యస్య-సహసోప-అన్యవపూర్వగుణజై-న-అఖిలగురోస్తవ
త్వత్ప్రవక్ష్యామి-వేదముపసాద్యప్రాప్య-తంత్యాంసాత్మాన్వ్యగ్రర॥ వేదవైవత్వజ్ఞానమిత్వపపాదయన్ప్రణనుతి॥ య
దితి॥ యస్యతవవర్ణనంశిగమేభవతి-కథంభూతం-ఆత్మనస్తవరహఃప్రకాశకంసత్త్వప్రకాశకం-అన్యభావజ్ఞేయతా

మృతీతతవాత్మబంధోన్యాయాకృతాస్త్వీతియోగ్యవహేతవోన్యలీలాభృతాయపిసత్త్వనియంగాం
ప్రశాంత్యైనాన్యేనృశాంస్వసనమోహభియశ్చయూభ్యామ్॥ ౪౮॥ తస్మాత్తవేనాభగవత్సంభూతావకా
నాంశుక్లాంతనుంచగయతాంకుశలాభజంతి॥ యత్సాత్త్వతాఃపురుషరూపముశంతిసత్త్వంబోకోయ
తోభయముతాత్మసుఖంచనన్యత్॥ ౪౯॥ తస్మైనమోభగవతేపురుషాయభూమ్నవిశ్వామిత్యవ్యక్తగుగవే
షరదేవతాయై । నారాయణాయముషయేచినోత్తమాయహంసాయసంయతిగిరేనిగమ్యేయ॥
౫౦॥ యంవైసవేదవిభిధాక్షుపదైర్భగ్ముద్ధిస్సంతుంస్వకేష్వనుషుహ్యవ్యవ్యక్తగేషు॥ తస్మాదయమావృత
మతిస్సకేవేదసాత్మాదాద్యస్తవాఖిలగురోరుపపాద్యవేదమ్॥ ౫౧॥ యద్వర్చసంనిగమత్యంబహఃప్రకాశం
ముహ్యంతియత్రకవయోజపరాయంతింతః । తింసర్వవాదవిషయప్రతిహాషశీలంవందేనంహేపురుషమా
త్యనిగూఢబోధమ్॥ ౫౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-అష్టమోఢ్యాయః.

శ్రీసూతః॥ సంస్తుతోభగవానిష్ఠింమార్కండేయేనధీమతా॥ నారాయణోనరసఖః॥ శ్రీతఃప్రాహాభృ
గూర్జహ ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భోభోబ్రహ్మసింహవర్జ్యోనిర్ధృతత్వసమాధినామయిభక్త్యాన్వసనం
న్యాతవస్సాన్వధ్యాచుసంయతైః ॥ ౨ ॥ వయం తేపరితష్టాస్త్వేన్వైత్రిబ్రహ్మప్రతచర్యమా । వరింప్ర
తీదృభగ్రంతువరదేశాదభీష్మితిమ్ ॥ ౩ ॥ మార్కండేయః॥ ఇతితేదేవదేవప్రసన్నోహరాహుర్జగతి ।
వరేణైతావతాలంబోయభువాన్సమన్వృతైః ॥ ౪ ॥ వాంఛంత్యజానయోయస్యశ్రీమత్పాదాబ్జర
గ్నవమ్ ॥ మనసాయోగంకృత్సనభవాన్మేక్ష్యగోచరః ॥ ౫ ॥ అథాన్యంబుజః త్రాక్షపున్యశోకశిఖానునః॥
ద్రక్ష్యేమాయాంయమాలోకస్సవాలావేదసద్భిదామ్ ॥ ౬ ॥ శ్రీసూతః॥ ఓఠడితోన్యతఃకామవ్యాసిణా

మాహ-అజపరాబ్రహ్మముఖ్యాకవయోపి-సాంప్రయోగాగోభిర్యతహానాః-యత్రత్వియ-స్వయం-ముహ్యంతి-కుత
ఇత్యతతహ - సర్వేషాంసాంఖ్యాదివాదానామైఃపషయాః భదాయస్తేమాప్రతిహాప-తిత్త-సునలిశీలం-స్వభావో
య్యంతం-కుతఃఆత్మనాదేహాదినఽఛూతేనిగూఢోబోధోయస్యంతి-పవంభూతం-మహాపురుషు-త్వా-నం-ఇతి॥ ౫౩॥ ఇతి
భావాధకాపీపికామీం-అష్టమోఢ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్రీసవమేభగవాన్మామాదివృత్తోద్భవంముహుః॥ మాయాశిశోర్లయాజ్ఞాదమున్నేర్వేదనిర్గమః॥ భగవతఃప
రిశోషపూర్వకతవపీక్షితవరదానంకథయితుమాహ ॥ సంస్తుత్యతి॥ ౧॥ భోభోఇతి॥ ఆత్మ-మాధినాచి-హైకాగ్ర్యేణ॥
౨॥ వయం॥ వయం తేపరితష్టాస్త్వేన్వైత్రిబ్రహ్మవచసంసర్వప్రహేభిప్రాయే-నరదేశాదివ్యకవచసంస్వయోర్దైక్యాభి
ప్రాయేణ ప్రతీచ్ఛన్మాః॥ ౩॥ జతిమితి॥ వరేణాధయతాత్వమాతీతం-ఉత్కృష్టోకావకేతః-మమసుసంకాత్యోనా
స్తీత్యాహః॥ వరేణా॥ ౪॥ వాంఛంతి॥ యస్యతవ-శ్రీమత్పాదాబ్జరశకం-అజాదమోబ్రహ్మరయోవాంఛం-సభ
వా-మేలక్ష్యగోచరో-హానోనీకిమతిఃపరః॥ ౫॥ అథేతి॥ ద్రక్ష్యేన్ద్రష్టుమిచ్ఛాం-అపిసాన్వైప్రసన్నుదిగ్గన్
హితఃఅయంబోకోజనః - సద్భిదాం-సతీవస్తునిభదాంభేదంయయావేదేతి॥ ౬॥ ఇతి॥ తథేతి॥ ద్రక్ష్యః॥ సత్త్వః

స్మయ-స్మయమానః-ప్రాగాత్-సస్మయమితిపాఠాంతరేక్రియావిశేషణం || ౭ || తమితి || తమేవాధకంమాయాన
 ర్భనరూప- అగ్న్యైష్టముఖీకము || ౮ || ధ్యాయన్నితి || భావద్రవ్యైఃనునోమదైత్రవ్యైఃకర్మచిత్ కదాచిత్-
 భక్తిప్రసరసంపుతఃభక్తుర్దేకవ్యాప్తః || ౯ || మామూఽశకనమాహ || తస్యేతి || ౧౦ || తమితి || తంచాయము
 ను- బలాహకామేఘాఃఅభవత్ అవికాభూవుః- తేచతఃపిద్భిఃవిద్యుద్భిస్సహితాః-ఉచ్చైఃవ్యవంతోగజకాంతః- అక్షో
 రధాంగంతవ్యత్ స్థివిష్టాః- అభిశోనమకథారాఃముముచుః||౧౧||తతః|| చతుర్దిశ్శుభతకామానాః-సముద్రాః- స
 మిరవేగేనఊర్జయ సైర్భూతలంఉద్గ్రసంతః- ఉగ్రానకాయేషు- భయానకాఅవతాకాయేషు- గభీరః ఘోషాయే
 షు- తేచతేచతేచ || ౧౨ || అంతరితి || అత్యనాసహజరాయుజాదిచతుర్విధంజగత్- అంతర్జహిశ్చోపతాపితంపీత్య-
 త్కాంచజలాపుతాంపీత్య- మునిః- సమత్రసత్ భయంప్రాప- కేనోపతాపితం- అద్భిః- కథంభూతాభిః- అతిద్యు
 భిఃఅతిక్రాంతాద్యైర్భూభిః- ఖరైశ్చమార్మరశ్మిభిఃనాయుభిశ్చేతిశేషః- శతప్రాదాభిశ్చవిద్యుద్భిః- దీఘమాషణం
 భగవాన్య సే- ధేతిసస్మయకప్రాగాత్పర్యత్రమమిత్వరః||౭||తమేవచింతయన్నధకమృషిస్సాన్వ
 త్రమవసః|వస్సగ్న్యకనోమాంబుభూవాయువియదాత్మము||౮|| ధ్యాయకనవకత్రచహరింభావ
 ద్రవ్యైరపూజయత్|కర్మచిత్కూజాంవిసస్కారభక్తిప్రసరసంపుతః|| ౯ || తస్యైకదాభృగుశ్రేష్ఠపుష్ప
 భద్రాపదీతే| ఉపాసీనస్యసంధ్యాయాం|బహ్మన్వాయురభూస్సహకా|| ౧౦ || తంచండశబ్దంసముదీర
 యంతంబలాహకాఅస్వభవకకథాః| అక్షస్థిష్టాముముచు స్తటిద్భిస్సవంతఉచ్చైరభివర్షధారాః||
 ౧౧|| తతోభ్యవృశ్యంతచతుస్సముద్రాస్సమంతతఃత్వైతలముద్గ్రసంతః| సమీరవేగోమిశ్విరుగనక్ర
 భయానకావతకాగభీరుఘోషః|| ౧౨ || అంతర్జహిశ్చోద్భిరతిద్యుభిఃఖరైశ్చత్రప్రాదాభీరుపతాపితంజ
 గత్|చతుర్విధంపీత్యసహత్తనామునిర్జలాపుతాంత్యంవిమనాస్సమత్రసత్||౧౩|| తస్యైవముద్విక్ష
 తఊమికాగభీరః|ప్రభంజనాఘూణికేతవామకహాణకావః|అపూర్వమాణోజవర్షద్భిరంబుదైఃత్వైంద్వీ
 పవర్షాదిభిరప్యధాత్సమమ్|| ౧౪ || సత్త్వంతరిక్షంసదివంసభాగణంత్రైలోక్యమాసేత్సహసాద్భిరాప్లుత
 మ్| సపకపహోమికాజలేమహామునిర్బభ్రాసునిక్షిప్యజటాజడాంధవత్|| ౧౫ || తుత్త్వద్వరీతోమకరై
 స్తిమింకిరైరుపద్రుతోపిచినభస్వదాహతః | తమస్యసారేపరితోభ్యమకదిశోసేదభంగాంచపరిశ్ర
 మేషితః||౧౬|| కర్మచిన్నగోమహావరైతరంగైస్తాడితఃకర్మచిత్|యాదోభిభకాక్షితః|కావస్వయమనో
 న్యఘాతిభిః||౧౭||కర్మచిచ్ఛోకంకర్మచిన్మోహంకర్మచిద్దుఃఖంసుఖంభయమ్|కర్మచిన్మత్స్యంసమాప్నోతివ్యా
 ధ్యాదిభిరుపద్రుతః||౧౮||అయుతాయతవమాణాంసహస్రాణితానిచ| వృతీయుర్భూతస్తస్యైవి
 ఘ్నమాయావృతాత్మనః|| ౧౯ || సకదాచిచ్ఛమంస్తస్యైప్రథివ్యాకకదిద్విజః| న్యగ్రోధపోతందదృశే
 ఫలపల్లవశోశేతమ్||౨౦||ప్రాగుత్తరస్యాంశాఖాయాంతస్యాపిదదృశేశిశుమ్| శయానంపణాపుటకేగ్ర
 సంతంప్రభయాతమః || ౨౧ || మహామరకతత్త్వమం శ్రీమద్వదనపంకజమ్ | కంబుగ్రీవం మహా
 రస్కంసునాసంసుందరభృనమ్|| ౨౨ || శ్వసైజదలకాభాతంకంబుగ్రీకణదాడిమమ్ | విద్రుమాధర
 భాసేషచోణాయతసుధాస్థితమ్|| ౨౩ || పద్మగర్భారుణాపాంగంహృద్యహసావలోకనమ్| శ్వసైజ
 ఛందోసుసారేణ|| ౨౪ || తస్యేతి|| ప్రభంజనేనఘూణికేతంప్రకంపితంవాఉదకంయస్యైకసావృధాత్ ఛాదయానూ
 ససమంసనా|| ౨౫ || సత్త్వేతి|| సహసా-సత్త్వంతరిక్షం భూమ్యంతరిక్షస్థప్రాణేసహితం- సదివంస్వగకస్థదేవసహితం-
 భాగణాజ్యోతిగ్గణాఃశైవసహితం- జటావిక్షిప్యవికీర్ణ||౨౬||క్షుదితి|| పరిశ్రమేణఋషితఃగతఃవ్యాప్తభిత్వగణ-ఇషుసర్వణ
 ఇత్వస్మాత్ ||౨౭||కర్మచిద్భిః|అనోన్యఘాతిభిఃతద్భూతాయపరస్పరయుద్వద్భిః||౨౮||౧౮|| అయుతేతి||విష్ణుమాయావృ
 తాత్మనభిసతధావృష్టవాన్తత్వగణ||౨౯||సద్భితి||కకుడిఉన్నతప్రజేశే-న్యగ్రోధపోతంకోమలపటం||౩౦||ప్రాగితి||తస్యై
 శానదిక్పాఖాయాం- శిశుమపి|| ౩౧||మహామరక తేతి||శ్రీమత్ రమ్యంవదనపంకజంయస్యైతం-కంబువత్త్రిరేఖావృత్తా
 గ్రీమాయస్యైతం-మహాంస్కం-విశాలపక్షం-సునాసంశోభనానాసాయస్వైతం- మందరేభృగోయస్యైతం || ౩౨ ||
 శ్వసేతి|| శ్వసైరెజంతఃకంపమానాయేఅలకాస్తైరభాతంశోభితం- కంబువత్ అంతర్వలయేనశ్రీర్యదూస్తాంబుక్రి
 యా-తయోకణకాయోదాడిమపుష్పైయస్యైతం-విద్మమతుల్యాధరభాసాఽమోణాయతసుధాత్మలబ్ధస్థితం

యస్యతం॥౨౩॥పద్మేతి॥ పద్మగర్భమత్ ఆశుషత్ ఆరుణావపాంగానేత్రాంతోయస్యతం-హృన్యోహాసోయస్త్రితనహా
కనయస్యతం-శాస్త్రైరేజంశ్యశ్చలంత్యోవళయన్తిశ్శక్తిమ్మరేఖాస్తాభిఃసంవిగ్నాచంచలానిమ్నాచగంభీరానాభిర్య
స్త్రితత్ - దశవదశ్వత్థకళసంకాశముదరంయస్యతం॥౨౪॥చార్వతి॥ చారవఃఅంగుళయోయయోస్తాభ్యాంఉన్నీయః
కృష్ణ-ధయంతంపిబంతం॥ ౨౫॥ తదితి॥ హృత్పద్మంచవిలోచనాంబుజేప్రోత్ఫుల్లానితానియస్యసః- ఆద్భుతభావః
త్యాశ్చర్యరూపంతేనశంకితస్సన్నపి- తంప్రప్తంపురఃప్రససారసమిపంగతః॥ ౨౬॥ తత్రేతి॥అదఃఇదంజగత్ -యథాపు
రాప్రళయాత్పూర్వం-స్యస్తంవిస్యస్తం-దృష్ట్యాన- అతీవవిస్మితస్య-అముహ్యత్॥౨౭॥కృత్స్నశోదశకనంప్రపంచ
యతి॥ఖుతి॥కకుభోదిశః-పురాణికరాంశ్చ-భేటాకషకః గ్రామా-వ్రజాగోకులాని-ఆశ్రమాలశ్చసకాంశ్చ
తేహంవృత్తిశ్చేస్యిథః॥౨౮॥ మహంతీతి॥ నానాయుగాశకల్పాంశ్చకల్పయతితైర్వాకల్ప్యతఇతితథాతం-కాలంచ-సది
వపరమార్థమివఅవభాసితంతేనైవ॥౨౯॥౩౦॥తస్మిన్నితి॥ పటంచతోకంచవిష్మ్యతస్యప్రమానుధాతుల్యస్మితయ్యక్తేనా
పాంగనిరీక్షణేననిరీక్షితస్య॥౩౧॥౩౧॥౩౧॥అథతంబాలకమధోక్షజంపరిష్కృతం-ఆభ్యయాదిత్యస్యయః-కకుభూతంహృ
ద్వళిసంవిగ్నీనిమ్ననాభివళోదరమ్॥౩౨॥ చార్వంగుళిభ్యాంపాణిభ్యామన్నీయచరణాంబుజమ్॥ ముఖే

నిధాయవిప్రేంద్రధయంతంవీక్ష్యవిస్మితః॥౩౩॥ తద్దర్శనాద్వితమిత్రమోముదాప్రోత్ఫుల్లహృత్పద్మవి
లోచనాంబుజః । ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితఃప్రప్తంపురస్తంప్రససారబాలకమ్ ॥ ౨౬ ॥ తాన
చ్చిశోర్నిశ్చస్యసితేనభార్గవస్సంశ్చశ్శరీరంమహాకోయథావిశత్ । తత్రాప్యహోస్యస్తముషీక్ష్యత్స్నశో
యథాపురాముహ్యదతీవవిస్మితః ॥ ౨౭ ॥ ఖంరోదనీభగణానన్రిసాగరాకద్విపాకసహకాన్మకుభ
స్సురానురూపా । వనానిదేశానరితఃపురాకరాభేటాకవ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః॥౩౮॥ మహం
తిభూతాన్యభభౌతికాన్యసౌకాలంచనానాయుగకల్పకల్పనమ్॥యత్కించినన్యన్యనహరకారణందద
ర్శవిశ్వంసదివావభాసితమ్॥ ౨౯ ॥ హిమాలయంపుష్పవహంచతానదీంజిజ్ఞాశ్రమంయత్రఋషిస్త్య
వశ్యత॥ విశ్వంవివశ్యంచ్యవ్విసితాచ్చిశోర్వైబహిర్నిరస్తాన్యపతల్లమాభా॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్పృథివ్యాఃఃః
దిప్రహుథంపటంచతత్ప్రళుటేతయానమ్॥ బాలంచతత్ప్రేమసుధాస్మితేననిరీక్షితోపాంగనిరీక్షణేన॥
౩౧ ॥ అథతంబాలకంవీక్ష్యనేత్రాభ్యాంధిష్ఠితంహృది॥ అభ్యయాదతినంహృష్టఃపరిష్కృతచుశోక్షజమ్॥
౩౨ ॥ తానభ్యభగవాన్సాక్షాద్యోగాధీశోగుహశయః । అతఃకథేఋషేస్తస్యయథేహానీశ
నిరుతాతా ॥ ౩౩ ॥ తమన్వననలోబ్రహ్మకాసలిలం లోకసంప్లవః । తిరోధాయక్షణాన్యన్వా
శ్రమేపూర్వతస్థితః ॥ ౩౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-దశమోధ్యాయః. ... *
శ్రీమూతః॥ సవమమధూయేదంనారాయణవినిమిత్తమ్॥ వైభవంయోగమాయాయాస్తమేనశరణం
యయా॥ ౧॥ ఋషిః॥ప్రపన్నస్యగంఘ్రిమూలంతేప్రపన్నాభయదంహరే॥యన్దాయయాపివిబుధా
ముహ్యంతిజ్ఞానకాశయా॥ ౨॥సూతః॥తమేననిభృతాత్మానంవృషేణదివిపర్యటా । రుద్రాణ్యాభగ
వాణుద్రోదదర్శన్యగణాన్యతః॥ ౩ ॥ అనోమాతమృషింవీక్ష్యగిరిశంసమభాషత॥పశ్యేయంభగవన్వి
ప్రోసిభృతాత్మేంద్రియాశయాః॥ ౪॥ నిభృతోమిన్కారుషప్రాతోవాతాపాయేయథాన్యః॥గుర్వస్యత

ద్యధిష్ఠితం॥ ౩౨॥ తానదితి॥ తావత్పవంస్యంగలాభాత్పూర్వమేనఋషేస్తస్య-అంతహింతోబభూవ- తిదద్యమప్తే
త్యేకృష్ణాంతః-అనీశోనిదైవఃతేననిర్మితా-ఈహాక్రియాయథేతి॥౩౩॥తమతి॥తమంతహింతంభగవంతమనువటః- స
లిలంలోకసంప్లవశ్చతిరోధాయుంతహింతః-సచస్వాశ్రమవీవయథాపూర్వంస్థితఇతి॥౩౪॥ఇతిభావాధాదిపికాయాం-

సవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా, ... *
శ్లో॥దశమేవతసవ్యాఖ్యునేస్తుష్టవరానదాత్ । తేనసాకమితీత్రీత్యాసమాభాష్యసభాజయత్॥౧॥ప్రపన్నోస్థి॥జ్ఞానకా
శయాజ్ఞానవత్ప్రకాశమానయా- శ్యజ్ఞసంవినావిద్వాంసోపి- యస్యతనమాయయా-జ్ఞానినోవయమితిహృకారే
ణముహ్యంతీత్యర్థః॥౨॥శ్రీనారాయణవీవస్వమాయాదర్శనశ్రాంతంశ్రీశివమాపేణసాంత్యమియాసతదాహ॥ తమితి॥
నిభృతాత్మానంసమాహితచిత్రం-రుద్రాణ్యాభవాన్యా॥౩॥అథేతి॥నిభృతానిశ్చలఃకత్తేంద్రియాశయాఃదేహేంద్రి
యమహంసీయస్యసః॥౪॥ నిభృతేతి॥నిభృతఃవిశ్చ-ఃఃమిన్కారుషప్రాతయన్మిన్సః- సంస్థింఘటం-సాక్షాత్కురుప్రక

టీకుసు-యతోభవాన్నిధిః॥గీ॥అశిషఃఅభ్యుపయలక్షణాః-ఉత్తస్థితోఅత్రహేతుః-ధక్తిమితి॥౬॥ అథేతి॥ సంపదిష్యామఃసంవాదంకరిష్యామః ౭॥ ఇతీతి॥సతాంగిత్యేహేతుః-ఈశానఇతి॥ ౮॥ తయోఽతి,రుద్ధాఃధియోంతఃకరణస్యవృద్ధియోయేనసః॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మనీతి॥నకేవలంబహిరేవ-కింత్రన్యపిప్రాప్తంశివంచక్ష్య-విస్మితః-కథంప్రాప్తం - సహసాఅకస్మాదేవ-హృదిభాతం-కథంభూతం-తటిత్పింగజటాధారయతీతిధాతం..త్రీణ్యక్షీణీయస్యతం ॥ ౧౧ ॥ వ్యాఘ్నేతి॥శూలాదిభిస్సహాక్షమాలాదీఃబిభ్రాణమిశ్యవ్యయః-అక్షమాలాదీనాంద్వంద్వైశ్చ॥౧౨॥ విస్మయపూర్వకంఽహిద౯ర్శనమాహ॥కిమిదమితి॥సోమంఉమయాసహగతం-రుద్రందవ్యతే॥౧౩॥రుద్రమితి॥తతోసనామ॥ ౧౪॥౧౫॥ఆహేతి॥ పూణాకామత్వంవ్యసక్తి-యేనత్వయాజగన్నివృత్తంభవతీతి॥౧౬॥నిగుణాత్వేనసగుణత్వేనచసమస్తైశ్చ॥సమితి॥సమశ్చివాయనిర్గుణాయసత్త్వయస్త్వానిష్ఠాత్రే-అతఏవప్రమృషయతిప్రకర్షణానుఖయతీతిధాత౯నైశ్చ॥

౬ససాత్మాత్మసంసిద్ధింసిద్ధిధోభవాన్॥గీ॥శ్రీభగవాన్॥నైవేచ్ఛత్యాశిషఃక్వాపిబ్రహ్మసిఃశ్రోక్షమవ్యత॥భక్తింపరాంభగవతీలబ్ధవాఃపురుషేవ్యయే॥౬॥అథాపిసంపదిష్యామోభవాన్యేతేనసాధునా॥అయంహిపరమోలాభోన్మణాంసాధుససూగమ్య॥౭॥ ఇత్యుక్త్యాతముపేయాయభగవాన్ససతాంగితి॥ ఈశానస్సర్వవిద్యాసామీశ్వరస్సర్వఃహి నామ్॥౮॥తయోరాగమసంసాత్మాదీశయోజగదాత్మనోః॥నవేదరుద్ధధీవృద్ధిరాత్మాచంవిశ్రమేచ॥ ౯ ॥ భగవాన్స్తభిజ్ఞాయగీశోయోగమాయయా॥ఆవిశత్తద్గుహాకాశంవాయుశ్చ॥౧౦॥వేశ్యతః॥౧౧॥ఆత్మచ్యపిశివంప్రాప్తంతటిత్పింగజటాధరమ్ ॥ త్ర్యక్షమష్టభుజంప్రాంశుముద్యంతమవభాస్కరమ్॥౧౧॥వ్యాఘ్నిచ్ఛమాకంబరంశూలధనురిష్వసిచమ౯భిః॥అక్షమాలాడనురుగకపాలపరశుంసహా బిభ్రా॥ఇంసహసాభాంతంవిచక్ష్యహృదివిస్మితః ॥ ౧౨ ॥ కిమిదంకుతపవేతినమాధివీరతోమునిః॥నైతేఉన్మిల్యదవృశేసగణంసోమమాగతం॥ ౧౩॥ రుద్రంత్రిలోకైకగురుంసనామశిరసామునిః॥౧౪॥తస్మైసపర్యావృషధాత్మగణాయసహామయా ॥ స్వాగతాసనపాద్యాఘృతాగంధప్రగ్ధూపదీపకైః॥౧౫॥ఆహవాత్మామభావేనపూర్ణకామస్యతేవిభో॥ కరివాఃకిమిశానయేనేదంనివృతంజగత్ ॥ ౧౬॥ సమశ్చివాయశాంతాయసత్త్వయప్రమృషాయచ॥ రజోజుషేధ ఘోరాయనమస్తుభ్యంతమోహమ॥ ౧౭॥ శ్రీనూతః॥ ఏవంస్తుతస్సభగవాన్మహాదేవస్సతాంగితిః ॥ ఛరిష్యుఃప్రసన్నాత్మాప్రహసన్స్తమభామతి॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వరంగృణేష్యతేకామంవరదేశావయం॥ ౧౯ ॥ అమోఘ-నశకంయోషాంచతోన్యోయన్వినతేఽమృతమ్॥౧౯॥బ్రాహ్మణాస్సాగ్రవశ్శ్వాతానిస్సంగాయాతవత్సలాః ॥ ఏకాంతభక్త్యాహ్యస్మాసునివైకారాస్సనుదర్శితః॥ ౨౦॥ సహాకాలోకపాహస్యాస్తుదంత్యర్చంత్యపానతే ॥ అహంచభగవన్బ్రహ్మ స్వయంచహరితీర్థః॥ ౨౧॥ నతేమయ్యమృతేజైభిదామణ్యపిచక్షతే ॥ నాత్మసశ్చపరస్యాపితద్యుష్టావ్యయఃమహి॥౨౨॥సహ్యమృయానితీథాన్నినదేవాశ్చేతనోజ్ఞతాః॥తేపునంత్యురుకాలేనదర్శనాదేవసాధవః॥౨౩॥(పా॥ సహ్యమృయానితీథాన్నినదేవాశ్చేతనోజ్ఞతాః॥ తేపునంత్యురుకాలేనయూయందశకసమాత్రేతి॥)బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్యామోయేస్మద్రూపంత్రయీమయమ్ ॥ బిభ్రీత్యాత్మసమాధానతపస్సాన్విధ్యాయనంయమైః॥౨౪॥ శ్రవణాద్దశకానాద్యాపిమహివతీనోవియేశుధ్యేరన్నంత్యజాశ్చాపికిముసంభాషణాభిః॥౨౫॥శ్రీనూతః॥ ఇతిచంద్రలలామస్యధమకగుహోపబృంహితమ్ ॥ వచోమృతాయనమృషిర్నాత్మవృత్తకార్యోః

౧౭॥౧౯॥వరమితి॥త్రయఃబ్రహ్మనిష్ఠుఃపాశ్వరాః-యత్తేదేభ్యఃతేవయం॥ ౧౯॥ వరదానాదిసాధవత్వేనైవాస్మాభిఃక్రియతే-సత్వసుగ్రహః-జగద్వ్యత్యాసృజ్యవతామితి బ్రాహ్మణాంస్తాతి-బ్రాహ్మణాఇతి॥ యేసాధవః సదాచారాః-శాంతాఃమత్పరాదిరహితాః-నిస్సంగానిష్ఠానూః॥౨౦॥ సహాకాఇతి॥ నకేవలంతువకింతుఅహంచేత్యాది॥౨౧॥పూజ్యతమత్వేహేశ్వరతరమాహ॥నేతి॥అభ్యాసితాదుమాత్రమిపి-నచక్షతేసపశ్యంతి-తత్తస్మాత్-ఏవంభూతాన్యముష్క౯ఈమహిభజేనుహి॥౨౨॥౨౩॥బ్రాహ్మణేభ్యః॥బ్రాహ్మణేభ్యః॥బ్రాహ్మణాన్-ఆత్మసమాధానంచిత్రైకాగ్యగ్రం-తపఃఅహంచసంస్యాధ్యాయఃఅభ్యయసం-నయమఃవాగాదినియమః-తైః॥౨౪॥కించ॥ శ్రవణాదితి॥౨౫॥ ఇతితి॥ చంద్రోలలామంభూషణంయస్యోసస్య-ధర్మరహస్యయుక్తం-అమృతాస్పదంవచఃకర్ణాభ్యాంపిబిత్ - నాత్మవృత్తేఅలమితిసామన్యత

కణ్డోరమృతాయసమితివాఅన్వయః॥౨౬॥సగతిశివస్యవాగేవఅమృతం తేనధ్వస్త్యక్షేత్రపుంజోయస్యసః॥౨౭॥ అ
హోఇతి॥ఇయమీశ్వరలిలాదుర్విభావ్యాఅవితక్యా- యద్యయాఈతవ్యానినియమ్యాని-యానిభూతాని-తానిజగ
దీశ్వరాఃస్వయంసమంతిస్తువంతి॥౨౮॥అథవాలోకసంగ్రహేభావమేతదిత్యాహ॥ధమ౯మితి॥ప్రవక్తారోపిస్వయం
దేహినాంధమ౯మాచరంతి॥౨౯॥సన్వేతత్స్వప్రభావతిరస్కారకంకథంమయాఃక్రియతేతత్రాహ॥నేతి॥ ఏతావతాలో
కసంగ్రహమాత్రేణ-తైర్నమనాదిభిః- కథంభూతైఃస్వమాయామయీవృత్తిర్యేషుజైః-భగవతోమాయినస్తవాను
భావోనదుష్యేత-యతః-ప్రసిద్ధస్యమాయినఃకుహః ౧౪౪టయథా-తత్తైతానిసమనాదీని-అతస్తస్యకుహళేనయథాను
భావోనదుష్యేత- తద్వదితి॥ప్రదుష్యేతేతిపాలేనకారస్యవృష్టాంతనానుషంగః ॥ ౩౦ ॥ మాయాచేష్టితప్రపంచ
యతి॥ సృష్టేతి॥ స్వప్నదృక్ యథేత్యవిద్యాచేష్టతేవృష్టాంతః॥౩౧॥తస్మాఇతి॥త్రిగుణత్యేషిసజీవవత్తదభిభూతాయ-కి
న్త-మహాత్మనేగుణాత్తనగతిపాలేగుణానామాత్మనేనియంత్రే॥౩౨॥వరంవృణోష్యేతియదుక్తంతత్రాహ॥కమితి॥వరం
ర్భనంయస్యతస్మాత్-తత్ త్వత్త-వరంకంనువరంవృణో-యస్యతవవర్చనాత్- పూర్ణకామఃసర్వానందస్థోహరూపః-

పిబ॥౨౬॥సచిరంమాయయావిష్టభామితఃకణ్డోభృశమ్॥ శివవాగమృతధ్వస్త్యక్షేత్రపుంజస్తమ
బ్రవీత్॥ ౨౭॥ మూర్ఖంజేయః॥ అహోఈశ్వరచర్యేయందుర్విభావ్యాశరీరిణామ్॥ యన్నమంతశిత
వ్యానిస్తువంతిజగదీశ్వరాః॥ ౨౮॥ ధమ౯ంగ్రహయితుంప్రాయఃప్రవక్తాంశ్చదేహినాం॥ ఆచరంత్య
నుమోదంతేక్రియమాణంస్తువంతిచ॥ ౨౯॥ నైతావతాభగవతస్స్వమాయామయవృత్తిభిః॥ నదుష్యే
తానుభావస్తైర్నయినఃకుహళంయథా॥౩౦॥ సృష్టేనమనసావిశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్యయః॥గుణైః
కుర్వన్భిరాభాతికరేనస్వప్నదృగ్గృథా॥ ౩౧॥ తస్మైనమోభగవతేత్రిగుణాయమహాత్మనేకేవలాయా
ద్వితీయాయగురవేబ్రహ్మమూర్తయే॥౩౨॥ కంప్రణేనువరంబ్రహ్మవరంత్యస్వరదశకానాత్॥యన్త
ర్చనాత్పూర్ణకామస్సత్యకామఃపుమాభవేత్॥౩౩॥ వరమేకంవృణోభాపిపూణకామాభివర్ణితాత్॥
భగవత్సత్యతేభక్తింతత్పరేయథాత్వయి॥ ౩౪॥ శ్రీసూతః॥ ఇత్యేకతోభిష్టతశ్చమునినానూక్త
యాగిరాత్రమామాభగవాశర్వత్సర్వాచ్యాచాభినందితః॥౩౫॥శ్రీభగవా॥ కామస్సర్వోపమాపేక
ర్వోభక్తిమాంస్త్యవధోక్షజేఃకల్పంతేయశఃపుణ్యమజరామరతాతథా॥౩౬॥జ్ఞానంజ్యేకాలికంబ్ర
హ్మ్యోన్మానంచరక్తిమత్॥బ్రహ్మసంహన్వినోభూయాత్పరాణాచార్యతాన్తతే॥ ౩౭॥ సూతః॥ ఏవం
వరా౯సమనయేదత్వాగాత్ప్రీక్షఈశ్వరః॥ దేవ్యైతిత్కమకాధయన్ననుభూతంపురామునా॥ ౩౮॥
సోష్యవాప్రమహాయోగమహిమాభాగ్లోత్తమః॥ఏచరత్యధునావ్యధాహరావేకాంతతాంగతః॥౩౯॥
అనువర్తితమేతత్తేమూర్ఖంజేయస్యసీమతః॥ అనుభూతంభగవతోమాయావైభవమద్భుతమ్॥౪౦॥ఏత
త్తేచిదవిద్వాంసోమాయాసంసృతిరాత్మనః॥అనాద్యాచరితంకృణాంకాదాచిత్కంప్రపంచతే॥౪౧॥
యవీవమేతద్భృగువర్యవర్తితంధాగ్ధాపాణేరనుభావభావితం॥సంత్రావయేత్సంశృణుయాదుతోభయో

సత్యకామఃయథేచ్ఛప్రాప్తసర్వానందః॥ ౩౩॥౩౪॥ఇతి॥ వరదానాయస్వయమేవప్రప్యజ్ఞః-శర్వాణ్యాఃమయాచ
అభినందితఃఅనుమోదితస్సన్నాహః॥౩౫॥కామఇతి॥కామోయంసర్వోపి-అస్యచ్చపుణ్యంయశ్చఇత్యాది- బ్రహ్మచర్యస్య
నస్తేభూమాదిత్యుత్తరేణాన్వయః-యస్త్యవధోక్షజేభక్తిమా॥౩౬॥౩౭॥ఏవమితి॥తస్యకమకాతపది- అయినాపు
రానుభూతంయచ్ఛివన్యామవైభవంతచ్చకథయత్॥ ౩౮॥ సగతి ॥ అవాప్తోమహాయోగమహిమాయేనసః॥ ౩౯॥
అనువర్తితమితి॥ఏతన్యార్గ్గంజేయస్యచరితం- తేనానుభూతంచభగవన్యామవైభవంఅనువర్తితం ॥ ౪౦॥ సన్వేన
మప్యస్మక్కులోఽపన్నం సక్తల్పాయుష్ట్యంవృద్ధైరుచ్యమానంవిరుద్ధమేవతత్రాహ॥ ఏతదితి॥ ఏతన్యార్గ్గంజేయేన
నుభూతంభగవాన్మయావైభవంనానాకల్పరూపం-కాదాచిత్కం-ఈశ్వరేచ్ఛయాతస్మైవ్యావక్స్మికం-నతుసర్వసాధా
రణం - ఏతత్తేచి - అనాదిబహుకాలం - ఆవర్తితం దైవయుగసహస్రద్యయమానేనపునఃపునఃపరివర్తితంప్ర
పంచతే- కేతే-సృశాంసంసృతిసగ్రప్రళయాదిలక్షణాత్తవోభగవతోమాయేత్యేవమవిద్యారంభఃవిద్వాస్తమమా
యాశిశోశ్యాసోచ్చాసాభ్యాంసప్రకృష్టస్తదుదరప్రవేశనిగ్రహనతఃసప్తకల్పభృగ్మూత్రమేవేతివదంతి- అ
తోనవిరోధత్యత్యక్షః॥౪౧॥యతి॥భృగువర్యవర్తితంవృత్తిమత్త్యక్త-యఃసంశృణుమాదురసంశ్రావయేద్వా- యః

తయోరుభయోః- కమఃవాసనాకృతాసంస్మతిర్నభవతి॥ ౨౨॥ ఇతి భావాభాదీపికాయాం - దశమోధ్యాయ
వ్యాఖ్యా.

... *
శ్లో॥ ఏకాదశేతుపూజాభాంమహాపురుషవణానమ్ । రవేవ్యూహాన్యచాఖ్యానంప్రతిమాసంపుష్పకృత్॥
యేనామత్యక్తవ్యమాపన్నోమత్యోక్తసాభాగఃవోత్తమః । తంపుష్పతిమహాయోగంసాంగోపాంగాదికల్పితమ్ ।
అథేతి॥ అథేతిహేతౌ-సౌభాగవతయతోథవాస్సమస్తరాధాంతతత్త్వవిత్॥౧॥ ప్రప్టవ్యమాహ॥ తాంత్రికాఞ్ఞిఃపరి
చర్యాయాండపాసనాయాంవిషయే-కేవలస్యవైతస్యఘనస్య - అంగానిపాదాదీనిఉపాంగానిగరుదాదీనిఅయుధాని
సుదర్శనాదీతికల్ప్యాః కాస్తుభాదయఃతేమాండ్యంద్వైత్యం-తద్యధాకల్పయంతి-మైశ్చతత్త్వైకకల్పయంతి॥ ౨॥ త
వితి॥ తన్నోవణాయేతి॥౩॥ గురూపదేశగమ్యత్వానస్యాధికస్యతన్నమస్కారపూర్వకమాహ॥ నమస్కృత్యేతి॥
విఘాతీవిరాడ్విగ్రహాద్యాః॥ ౪॥ అంగాదికల్పనాంభూరాదిభిర్దర్శయితుంప్రథమంతావత్ యథాకల్పయంతీతిప్ర

స్తయోర్నకమాశ్రయసంస్మతిభావేత్॥౨౨॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-మూర్ఖంకే
యోపాఖ్యానంనామదశమోధ్యాయః. * * * *

శ్రీశౌనకః॥ అథేమమగణంపుచ్చామోభవంతంబ్రహ్మవిత్తమమ్ । నమస్తతంత్రరాధాంతేభ
వాన్భాగవతఃతత్త్వవిత్॥ ౧॥ తాంత్రికాఞ్ఞిఃపరిచర్యాయాంకేవలస్యశ్రియఃపతేః । అంగోపాంగాయ
థాకల్పంకల్పయంతియధైవమై॥౨॥ తన్నోవణాయభద్రంతేక్రియాయోగంబుభుత్సతామ్ । యేన
క్రియానైపుణేనమత్యోక్తాయాదమత్యక్తామ్॥౩॥శ్రీమాతః॥ నమస్కృత్యగురూన్వక్ష్యేవిభూ
తిర్వైష్ణవీరసియాఃప్రోక్తావేదతంత్రాభ్యామాచారైఃపద్మజాదిభిః॥ ౪॥ మాయాద్వైర్నవభిస్త
త్వైస్సవికారమయోవిరాట్ । నిర్మాతోదృశ్యతేతస్మిన్సచితేభవనత్రయమ్॥౫॥ ఏతద్వైపౌరు
షంరూపంభూఃపాదాద్యాశ్శిరోనభః । నాభిస్సూర్యక్షిణివాసేవాయుఃకణ్ఠాదితఃప్రభాః॥ ౬॥ ప్ర
జాపతిఃప్రజననమపానంమృత్యురీశితః । తద్భాసవోలోకపాలామనశ్చంద్రోభ్రువాయమః॥౭॥ అ
జ్ఞోత్తరోధరోలాభాదంతాజ్యోత్సాన్సృయోద్రుమః । రోమంశిభూరుహభూమ్నామేఘాఃపురుష
మూర్ధాజాః॥ ౮॥ యావానయంవైపురుషాయావత్సానంస్థయామితః । తావాససావపిమహాకృ
రుషాలాకసంస్థయా॥౯॥ కాస్తుభవసదేశేనస్వాత్మజ్యోతిర్భిభత్వజఃతత్ప్రభాంవ్యాపిసింసాతౌ
చ్ఛ్రియత్యమురసావిభుః॥ ౧౦॥ స్వాంతూయాంచనమాలాఖ్యానానాగుణమయ్యాండధత్ । వాస

శ్చస్యవైరాజరూపేణైత్యుత్తరంవత్తుంవిరాడ్విగ్రహమాహ॥మాయేతి॥మాయాద్వైఃప్రకృతినూత్రమహదహంకా
రపంచతన్మాత్రైః॥ నవభిస్తత్త్వైః-వికారాఃఏకాదశేంద్రియాఃపంచమహాభూతానీతిహేదశ-తన్మయోవిరాట్-సప్ర
సిద్ధఃపిండికాతిః-యత్రవిరాజ-సచితేచేతనాధిష్ఠితే-భవనత్రయందృశ్యతే-అనేనాంగాదికల్పనా సౌలభ్యంన
శితమ్॥ ౫॥ ఏతదితి॥ ఏతద్వైపౌరుషంరూపంపురుషస్యవైరాజస్యరూపమేన-ఈశ్వరేణాధిష్ఠితత్వాత్తనభేదవిప
క్షయాతస్యాపిరూపముచ్యతే-అంగకల్పనామాహ-భూఃపాదాదిత్యాదిభిష్త్రిభిః-భూరాద్యనువాచేనభగవత్సా
దాదిభావనావిధీయతే॥౬॥ ప్రజేతి॥ ప్రజననంమేక్షం-అపానంపాయుః॥౭॥౮॥ అనుత్తమస్యదక్షేపమూహ్యమిత్యా
హ॥యావానితి॥యావానయంవృష్టిపురుషః-తావాసమస్తిపురుషః-స్వమానతఃసప్తవిత్తస్థిగంజ్ఞయా సంస్థయాఅ
వయవసన్నివేశేనమితఃపరిమితః॥౯॥భూషణాదీన్యాహ॥ కాస్తుభేతి॥ స్వాత్మజ్యోతిఃశుభ్రజీవచైతన్యంతాతస్యకాస్తుభ
స్యప్రభాతామేవప్రవక్ష్యంవిధతి॥౧౦॥స్వామీతి॥ త్రివృత్త్యర్చంతిమాత్రంప్రణవం॥౧౧॥ విభటికాః॥ పారమేష్ఠ్యం

పదంబ్రహ్మలోకం || ౧౨ || అవ్యాకృతమితి || అవ్యాకృతంప్రధానంయత్ అధిష్ఠితః అధిష్ఠాయస్థితః - తత్ స
ససభూతం - పద్యం - సత్త్వంతత్త్వగుణః || ౧౩ || ఓజఃశక్తి || ముఖ్యతత్త్వం || శ్రు || ప్రాణోవై ముఖ్యఇతిక్ష
తేః - దరవరంశంభం || ౧౪ || ౧౫ || ఇంద్రియాశీతి || ఆకూటిఃక్రియాశక్తియుక్తంమనః - అస్యరథస్య - అగ్నే
వ్యక్తిఃబహిరభివ్యక్తంరూపం - ముద్రయాధృతయా - అక్షక్రియాత్మతాంవరదాభయాదిరూపత్వం - తత్
స్మద్రయాతథాతథాభావయేత్యర్థః || ౧౬ || మండలమితి || మండలందేవయజనందేవపూజాభూమించూర్యమం
డలత్వేనభావయేదిత్యర్థః - అంతర్వహ్నిమండలంవా - దీక్షాసంస్కారః - ఆత్మనఃగురుకృతాంశుత్రదీక్షా
మేవఆత్మనస్తత్త్వాజానూగ్యతాంభావయేదిత్యర్థః - పరిచర్యేతి - భగవతస్తాంపరిచర్యాంస్వస్య సకలపా
పక్షయాయవంపూజాంభావయేదిత్యర్థః || ౧౭ || పూర్వమానసంపద్మముక్తం-ఇదానీమంతస్థంపద్మమాహాభగ
వాఃతి || భగవద్దాక్షమైశ్వర్యాదిషాన్లుణ్యం||౧౮||ధమణమితి || హేద్విజాః- ద్విజేత్యేకవచనాంతోవాచాత్మః- అక్ష

శ్చంబోమయంతీతంబ్రహ్మసూత్రంత్రివృత్త్యరమ్||౧౧|| బిభత్సాంఖ్యం యోగంచ దేవోమకర
కుండలే| మాళింపదంపారమేష్యంసర్వలోకనమస్మృతమ్||౧౨|| అవ్యాకృతమసంతాఖ్యమాససం
యదధిష్ఠితః| ధమణ్జానాదిభిర్వక్తంసత్త్వంపద్యమిహాచ్యతే|| ౧౩|| ఓజస్సహోబలయుతంము
ఖ్యతత్త్వంగదాందభత్ | అపాంతత్త్వంవరవరంతేజస్తత్త్వంసుదర్శనమ్|| ౧౪ || సభానిభంసభ
స్తత్త్వమసించముతమోమయమ్ | కాలరూపంధనుశ్శృంగం తథాకమణమయేషుధిమ్ || ౧౫||
ఇంద్రియాశీతరానావలరాకూటి ర్యస్యస్యందనమ్ | తన్మాత్రాణ్యన్యాభివ్యక్తిముద్రయాధాక్రి
యాత్మకమ్||౧౬|| మండలందేవయూసందీక్షాసంస్కారఆత్మనః| పరిచర్యాభగవతఆత్మనోదురితక్ష
యః||౧౭|| భగవాన్భవశబ్దాధాంబీలాకమలముద్వహః|| ౧౮ || ధమణంశుశ్చభగవాణాచామర
వ్యజనేబభువత్ | ఆతపత్రంతువైకుంఠం ద్విజాధామాకుతోభయమ్ ||౧౯|| త్రివృద్వేసస్సపఃశా-
ఖ్యో యజ్ఞంసహతిపూరుషమ్ | అసపాయినీసాశక్తిశ్శ్రీస్సాక్షాదాత్మనోహరేః|| ౨౦|| విష్వక్సేన
స్తంత్రముతాన్విదితఃపాషణదాధిపః| సంవాచయోష్టాద్వాధాశ్చతేజీమాద్వాహరేగుణాః||
౨౧|| వాసుదేవస్సంకషణఃప్రద్యుమ్నఃపురుషస్సయమ్ | అనిరుదధృత్బ్రహ్మణముతాన్విపూర్వ
హేభిధీయతే||౨౨|| సవిశస్తైజసఃప్రాజ్ఞసురీయఇతివృత్తిభిః| అధేంద్రియాశయజ్ఞానైభగవాన్-
పరిభాష్యతే||౨౩||అంగోపాంగాయుధాకల్పైభగవాన్స్తవచతుష్టయమ్| బిభత్సన్మచతుర్ము

తోభయంకైవల్యం-ధామగృహం-అభజత్-యద్వా-వైకుంఠస్త్రివక్తేషణం-అకులోభయంధామేతి||౧౯|| త్రివృ
దితి|| త్రివృత్తుగృహస్సామరూపోవేదః|| శ్రు|| సువణోన్సిగరుత్కాత్రివృత్తేర ఇత్యాదిమంత్రలింగాత్ - య
జ్ఞంయజ్ఞరూపంపురుషం||శ్రు||యజ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేః-అసపాయినీహరేఃశక్తిః-తత్రహేతుః- సాక్షాదాత్మనః- స్వ
స్వరూపస్యచిద్రూపత్వాత్తస్యాస్తదభేదాఇత్యర్థః|| ౨౦|| విష్వక్సేనఇతి|| తంత్రముతాన్విదితఃపాంచరాత్రాద్యాగ
మరూపః-యేజ్ఞానమాదయోష్టాగుణాః-తే-హరేద్వాకరపాలాఃసందాదయః||౨౧|| తస్త్రివచతుర్వ్యూహోపా
సనమాహ|| వాసుదేవఇతి|| వాసుదేవాదిశస్తైఃపురుషఃశ్రీనారాయణవివస్వయంముతాన్విపాషణ్యైవైభవైభవై
భిధీయతే||౨౨|| తస్త్రివాధ్యాత్మంచతుర్లోపాసనమాహ||సఇతి|| సవపభగవాన్-విశ్వానితబైః-వృత్తిభిజాగ్ర
దాద్యసస్థాభిః-పరిభాష్యతే తద్వృత్తుప్రపాధీనామా- అథాకాః బాహ్యః- ఇంద్రియంమనః- ఆశయస్తదుభయంసం
స్కారముక్తమజ్ఞానం-జ్ఞానంత్రితయసాక్షీతైః|| ౨౩|| ఉక్తచతుర్వ్యూహాభ్యాత్మోపాసనాద్వయేపిపూర్వోక్త

మంగాద్యపాసనమాహ॥అంగేతి॥అంగాదిభిరుపలక్ష్మితోభగవాన్హరిః-వాసుదేవాదిచతుర్ముఖాన్స్వ-విశ్వాదిచతుష్టయంబిభ్రతిస్త-విశ్వాదిభావేపితన్నియంతస్తుస్యనజీవత్వమిత్యాహ-విశ్వాదిచతుష్టయంబిభ్రదపిభగవాన్వీరవవేతి॥ ౨౮॥ తస్యైవబ్రహ్మాదిమూర్తిఃతామాహ॥ ద్విజయుషభేతి॥ సపషభగవాన్ - బ్రహ్మయోనిర్వ్యోమకారణమిత్యాదిహేతుశ్రయం-వస్తుభేదాభావేపితపక్షజగత్ స్వమాయయాస్పృశభిహరతి- పాతీతికృత్వా ఆఖ్యాయా బ్రహ్మాదిరూపయా- అనావృతాక్షఃఅవాచ్ఛన్నజ్ఞానోపి-వివృతభిన్నభవనిరుక్తిశ్చాస్తే శ్రీమనతుభిన్నః- అత్రవిద్వదనుభవంప్రమాణయతి- యస్తస్మైరాత్మత్వేనైవలభ్యత ఇతి॥ ౨౯॥ యస్యేదముపాసనముక్తం- తంశ్రీకృష్ణం ప్రార్థాయతే॥ శ్రీకృష్ణేతి॥ కృష్ణసఖిజాననఖి-వృష్టిశేష్ట- అపనిద్రహోయేరాజన్యాస్తేషాంవంశస్యదహన-అసపవర్గమక్షిణంపిర్యంయస్యగోపవనతానాంనవాసమూహఃభృత్యాశ్చనారదాదయః-తైగీశంశ్రీకృష్ణభూతంశ్రవః కీర్త్యస్య-శ్రవణమేవమంగళంయస్య ॥ ౩౦ ॥ ఏతజ్జపమూత్రస్యాపిబ్రహ్మజ్ఞానంఫలమిత్యాహ॥ య ఇతి॥ కల్వేడుఃకాలే-యత్రచిత్తః-ప్రయతఃశుచిన్స-గుహశయంహృదిస్థం- బ్రహ్మవశ్యతి॥ ౩౧॥ మంజుం దేవయజనమిత్యైకైవబుద్ధిమాగతాసారీతనుఃవాసుదేవాదిపూర్వహప్రసంగోక్త్యామార్యపూర్వహోనుస్మృతః-అతస్తంశృచ్చతి ॥ శుక ఇతి॥

తిథిభగవాన్హరిశ్చరః॥ ౨౮॥ ద్విజయుషభసపషబ్రహ్మయోనిస్త్వయందృక్స్వమహిమపరిపూర్ణోమామాయయాస్మయైతత్ ! స్పృశతిహరతిపాతీత్యాఖ్యాయానావృతాక్షోవివృతభవనిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః॥ ౨౯॥ శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖివృష్టిశేష్టపభావనిద్రుగ్రాజన్యవంతతహనానపవర్గపేర్యగోవిందగోపవనితావ్రజభృత్యీత తీర్థశ్రవశ్రవణమజ్గళ పాహిభృత్యా॥ ౩౦॥ య ఇదం కల్వేడుత్థాయమహాపురుషలక్ష్మణమితచ్చిత్తఃప్రయతోజస్త్యాబ్రహ్మవేదగుహశయమ్ ॥ ౩౧॥ శ్రీశాసకః॥ శుకోయదాహభగవాన్ విష్ణురాతాయపుచ్చతే సారోగణోమాసిమాసి నానావసతిస్త్రకః॥ ౩౨॥ తేషాంనామానకమాణియుక్తానామధీశ్వరైః । బ్రూహిసశ్శ్రీధధానానాం పూహంసూర్యాత్మనోహరేః॥ ౩౩॥ శ్రీనూతః॥ అనాద్యవిద్యయావిష్టారాక్షనస్సర్వదేహినామ్ నిమిత్తోలొకతత్రోయంలొకేషుపరివతతే ॥ ౩౪ ॥ ఏకేషవహిలోకానాంసూర్యతాదృశిక్యధరః । సర్వవేదక్రియామూలమృష్టిభిర్గుహఫూడితః ॥ ౩౫ ॥ కాలోదేశోక్రియాకతాకరణంకార్యమాగమః । ద్రవ్యంఫలమితీబ్రహ్మన్నవసంజయాః॥ ౩౬॥ మధ్యాదిషుద్వాదశసుభగవాన్కాలరూపధృత్ లొకతంత్రా

పంచమేయదాహ- తథాస్యేచముషగూంగధర్వాపురసోనాగాగ్రామణ్యోయాతుథానాదేవా ఇత్యేకైకశోగణస్సస్తే త్యాదినాసౌరఃసూర్యసంబంధీన పక్షోగణః॥ ౩౭॥ తేషామితి॥ తేషాంసప్తానాం- అధీశ్వరైఃతత్తత్పతిభిః- ౩౮॥ తస్మాద్యోపాధికృతసూర్యైర్వాపూర్వహంవిభాగం॥ ౩౯॥ తత్రతావత్ పూర్వహంనిరూపయితుం ప్రథమరిసూర్యస్వరూపమాహ॥ అనాదీతి॥ అనాద్యవిద్యయామాయయా- అయంసూర్యఃలొకతంత్రః-లొకయాత్రాప్రవతకః॥ ౪౦॥ అతస్తస్యక్రియాభేదోపాధికమేవనానాత్వంవృత్త్యేనస్వతఃకత్యాహ॥ ఏకవవేతి॥ శ్రు॥ సూర్యతాదృశతస్తృషశ్చేతిశ్రుతేః-లొకానాంజగతాంతతాదృశత-స్పృష్టికతా-హరిరేవసూర్యః-సచసర్వాసాంవేదోక్తక్రియాణాంమూలంసక- తేనతేనోపాధినాబహుధాఉదితః-ఉక్తః॥ ౪౧ ॥ కాలరూపధారిణోహరైర్వాదశాదిత్యరూపదంక్రియోపాధికందర్శయితుంప్రథమంసేర్వకర్తప్రవృత్తయేమామాయాకృతంసపథాభేదమాహ॥ కాల ఇతి॥ కాలఃప్రథరాదిః-దేశఃసమాదిఃక్రియానుష్ఠానంకతాబ్రాహ్మణాదిః- కరణంస్రుగాదిజగమఃమంత్రాదిః- ద్రవ్యంప్రీతిః- ఫలంస్వగోఽది ॥ ౪౨॥ మధ్యాదిష్టితి॥ తత్రకాలస్వరూపధారిభగవాన్- పృథక్పరతిమధ్యాదిషుచైత్రాదిషు

లోకతంత్రాయలోకయాత్రానిర్వాహయ ॥ ౩౩ ॥ తానేవగణానావాద్వాదశభిః॥ ధాతాతేతి॥ ధాతానూర్యః-కృతస్థలీలస్సరాః-హేతిఃరాక్షసఃవాసుకీర్నాగః-రథకృత్ యక్షః-పులస్త్యఃకుషీః-తుంభురుఃగంధర్వః-నయంతిఅనువతఃయంతి॥ ౩౪॥ అర్యమేతి॥ అధౌజాయక్షః-పాతాంతరేజాతఇతిప్రహేతిఃరాక్షసఃనారదోగంధర్వః-కంజసిరోనాగః-పాతాంతరేకచ్ఛనీరఇతి॥ మాధవంవై శౌఖం॥ ౩౫॥ మిత్రఇతి॥ మిత్రనూర్యఃపారుషోయోరాక్షసః-రథస్సవోయక్షః-శుక్రమాసంజ్యేష్ఠంనయంతిఅనువతఃయంతి॥ ౩౬॥ వసిష్ఠఇతి॥ వరుణఃనూర్యః-సహజన్వోయక్షః-శుక్రోనాగః-చిత్రశ్వునోరాక్షసః-శుచిమాసం-ఆషాఢమాసం॥ ౩౭॥ ఇంద్రఇతి॥ ఇంద్రఃసూర్యః-విశ్వావనుః-గంధర్వః శ్రోతాయక్షః-ఏలాపుత్రోనాగః-చలోర్రాక్షసఇతి॥ స్వయమేవవ్యాఖ్యాతం-సభోమాసంత్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వానూర్యః-ఉగ్రసేనఃగంధర్వః-వ్యాఘ్రోరాక్షసః-ఆపారణోయక్షః-భృగుఃకుషీఃఅనుష్ఠాచాలస్సరాః-శంఖచాలోనాగః-నభస్యాఖ్యంభాద్రపదం॥ ౩౯॥ పూషేతి॥ ధనంజయోనాగః-వాతోరాక్షసః-సుషేణోగంధర్వః-సురుచిర్యక్షః-తపోమాసంమాఘం-మాసక్రమాతిలంఘనంతుకౌమారక్రాదిత్యక్రమానుసారేణ-వైష్ణవే

యచరతిపృథగ్ద్వాదశభిగుణైః॥ ౩౩ ॥ ధాతాకృతస్థలీహేతిర్వాసుకీరథకృత్సునే । పులస్త్యస్తుంభురురితిమధుమాసంనయంత్యమి ॥ ౩౪ ॥ అర్యమాపులహౌధౌజాప్రహేతిఃపుంజకస్థలీ । నారదకంజసిరశ్చనయంత్యేతేస్సమాధవమ్॥ ౩౫ ॥ మిత్రోతిపారుషేయోధతక్షకోమేనకాహహః । రథస్వనఇతి హ్యేతేశుక్రమాసంనయంత్యమి ॥ ౩౬ ॥ వసిష్ఠోవరుణోరంభానహజన్వస్తథాహూహూః । శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవశుచిమాసంనయంత్యమి ॥ ౩౭ ॥ ఇంద్రోవిశ్వావనుశ్శ్రోతావలాపుత్రస్తథాంగిరాః । ప్రష్ఠాచారాక్షనశ్చర్చ్యోనభోమాసంనయంత్యమి ॥ ౩౮ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చవ్యాఘ్రుపాపారణోభృగుః । అనుష్ఠాచాశంఖచాలోనభస్యాఖ్యంనయంత్యమి ॥ ౩౯ ॥ పూషాధనంజయోనాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఘృతాచీగౌతమశ్చేతితపోమాసంనయంత్యమి ॥ ౪౦ ॥ క్రతుర్వర్షాభరద్వాజఃపర్జన్యస్సేనజిత్రథా । విశ్వవిరావతశ్చైవతేతస్స్యాఖ్యంనయంత్యమి ॥ ౪౧ ॥ అథాంశుకశ్యపస్తాత్యకౌఋతసేనస్తథోర్వశీ । విద్యుచ్ఛత్రుషహశంఖస్సహూమాసంనయంత్యమి ॥ ౪౨ ॥ భగన్మాన్షజోకరిష్టనేమిరుణాఃఅయశ్చపంచమః । కర్కటకఃపూర్వచిత్తిఃపాషమాసంనయంత్యమి ॥ ౪౩ ॥ త్వష్టాఋచీకతనయఃకంబూశ్వస్తీలోత్రమా । బ్రహ్మపెతోధతతఃస్థతరాష్ట్రైశ్శంభరాః॥ ౪౪ ॥

తుమాసక్రమేణైవోక్తిః-కర్వచిన్మామవ్యత్యయన్తుకృత్తేదేనేతిజ్ఞేయం॥ ౪౦॥ క్రతురితి॥ క్రతుర్యక్షః-వర్షారాక్షసః-సర్పఇతిపాతాంతరేవజన్యః సూర్యః-సేనజిదక్షరాః-విశ్వోగంధర్వః-విరావతోనాగః-తపస్యాఖ్యంఘ్లానం॥ ౪౧॥ అధేతి॥ అంశుఃసూర్యః-అంశఇతివాపారః-తావ్యోయక్షః-ఋతసేనోగంధర్వః-విద్యుచ్ఛత్రుఃరాక్షసః-మహాశంఖోనాగః-సహూమాసంమాగేశీషణం॥ ౪౨॥ భగఇతి॥ భగన్సూర్యః-మాన్షజోరాక్షసః-ఆరిష్టసేమిగంధర్వః-ఈర్ణోయక్షః-ఆయుఃకుషీః-కర్కోటకోనాగః-పూర్వచిత్తిరశ్మరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీతనయోజనుదగ్నిః-కంబూశ్వోనాగః-బ్రహ్మపేతోరాక్షసః-శతజిక్యక్షః-స్థతరాష్ట్రైగంధర్వః-శంభరాః-అత్యయజులకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురదిత్యః-అశ్వతరోనాగః-సూర్యవచాఃగంధర్వః-సవ్యోవ్యక్షః-సుఘాపేతోరాక్షసః-ఋజుఃమాసంకాకక-వతేచాదిత్యాదయః కౌమేఽవిభజ్యోక్తాః॥ శ్లో ॥ ధాతార్యనూచమిత్రశ్చవరుణశ్చేంద్రపవచ । వివస్వానథపూషాచఽజన్యశ్చాశురేవచ ॥ భగస్త్యస్తాచ విష్ణుశ్చ అదిత్యాద్వాకశస్త్రితాః । పులస్త్యఃపులహశ్చాత్రివసిష్ఠాథాంగిరాభృగుః ॥ గౌతమోధభరద్వాజశ్శ్యమఃక్రతురేవచ । జమర్షికోకశ్చ

(252)

లోక

ణం- ప్రథవాప్య మంప్రసవత్యస్మాదితి ప్రథవః అప్యేత్యస్మిన్ని త్యప్యయంతచ్చతచ్చ- అనేనాశ్రయశద్ధానో-దన్య
 తః- విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం- జ్ఞానం- తదుపాఖ్యానం- తద్విజ్ఞానం ఉపాఖ్యానతే ప్రకాశ్యతేయే
 నతత్- జ్ఞానసాధనమిత్థ్యః॥ ౪॥ కర్మకాండార్థమాహ॥ వ్యాఖ్యాత ఇతి॥ భక్తియోగశ్చసాధ్యసాధనరూపః- తదా
 శ్రయంభక్తియోగేన నిష్పాదితం ఏవం సామాన్యతో నిరూప్యేదాసింద్వాదశశ్చ- ంభప్రకరణార్థాననుక్రామతిపారీక్షి
 తముపాఖ్యానం పరీక్షిజ్ఞానాదితత్త్వస్తాపాయనారదాఖ్యానంచ॥ ౫॥ ప్రాయోపవేశ ఇతి॥ బ్రహ్మషణ్డభస్యబ్రాహ్మ
 ణోత్తమస్య- ఇతి ప్రథమస్కంధార్థః॥ ౬॥ యోగేతి॥ ఉత్క్రాంతిరర్పిరాదిగతిః- ప్రాధానికః ప్రధానకార్యవిరా
 ద్రూపః- అగ్రతః ఆదితః- మహదాదిక్రమేణేత్యర్థః- ఇతి ద్వితీయస్కంధార్థః॥ ౭॥ విమరేతి॥ మహాపురుషస్య సంస్థి

పాఖ్యానం ప్రోక్తం విజ్ఞానసంయుతం॥ ౪॥ వ్యాఖ్యాతోభక్తియోగశ్చనైరాగ్యంచతదాశ్రయం॥ పా
 రీక్షితముపాఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవచ॥ ౫॥ ప్రాయోపవేశోరాజః షణ్డప్రకాశః పరీక్షితుః । పు
 శస్యబ్రహ్మషణ్డభస్యసంవాదశ్చపరీక్షితుః॥ యోగధారణయోక్తాగ్రతీసంవాదోనారదాజయోః॥ అ
 వతారానుగీతంచసర్వప్రాధానికోగ్రతః ॥ ౭ ॥ విమరోద్ధవసంవాదః తత్త్వప్రతీయయోస్తథా॥
 పురాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః॥ ౮॥ తతః ప్రాకృతికస్సర్వస్వపైవైకృతాశ్చయై । త
 త్రోబ్రహ్మాండసంభూతివైకారాజః పురుషోయతః॥ ౯॥ కాలస్యస్థూలమాత్మస్యగతిః పర్వసమాద్యవః॥
 భువఉద్ధవజేంభోధేహిరణ్యాక్షవధోయతః॥ ౧౦ ॥ ఉద్ధవతిర్యగవాక్సగ్గోరుద్రసగస్తదైవచ । అ
 ర్ధనారీనరస్యాధయత్రస్వాయంభువోమనుః ॥ ౧౧ ॥ శతరూపాయస్త్రీన్మామాద్యాప్రకృతిరుత్త
 మా । సంతానోధర్మపత్నీనాంకర్దమస్యప్రజాపతేః ॥ ౧౨ ॥ అవతారోభగవతఃకపిలస్యమహత్మినః॥
 దేవహూత్యాశ్చసంవాదః కపిలేనచధీమతా ॥ ౧౩ ॥ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిగత్యుద్భవినాశసం ।
 భువివస్యచరితంచైవపుణోఃప్రాచీనబహిరక్షః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యచసంవాదస్తతఃపైత్రియవ్రతం ద్వి
 జాః । నాభేస్తతోనుచరితంభరతస్సర్వభస్యచ ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపవన్దనముద్రాణాంగిరిసమ్యుపవన్దనం ।
 జ్యోతిశ్చక్రస్యసంస్థానం పాతాళసంస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మప్రచతోభ్యస్తస్మత్ప్రీతాంచసంతతిః॥
 యతోదేవానురసరాస్తిర్యజ్ఞగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ తావ్త్వస్యజన్మనిధిసంపుత్రయోశ్చదీప్యద్వి
 జాః । దైత్యేశ్వరస్యచరితఃప్రహ్లాదస్యమహాత్మనః॥ ౧౮॥ మన్వంతరానుచరితంగజేంద్రస్యచమాత్మ
 జామ్ । మన్వంతరావతారశ్చవిష్ణోహయశిరోదయః॥ ౧౯ ॥ కౌమారంమాత్యంసంహరిసింహంవామ

తిఃప్రభయేతూష్ణిమవస్థానం॥ ౮॥ తత ఇతి॥ ప్రాకృతికః ప్రకృతిభవోగుణక్షోభరూపః- వైకృతికామహదాదయః-చ
 కారాద్వికారాశ్చయైతేహించసగః॥ ౯॥ కాలస్యేతి॥ గతిస్యరూపం ఉద్ధరణఉద్ధారణే॥ ౧౦॥ ఉద్ధేవేతి॥ అ
 థాఖ్యానం నారీచరశ్చతస్య॥ ౧౧॥ శతరూపేతిసంతానోధర్మపత్నీనామితి- నవబ్రహ్మసముత్పత్తిరిత్యన్యాసంత
 రంగ్రహ్యవ్యం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ నవేతి॥ చతుర్థస్కంధార్థమాహ॥ నవబ్రహ్మణాంమరీచ్యాదీనాంసముత్పత్తిఃసంతానః॥
 ౧౪॥ నారదస్యేతి॥ పంచమస్కంధార్థమాహ॥ తత ఇతి॥ పైత్రియవ్రతంపియవ్రతస్యచరితం॥ ౧౫॥ ద్వీపేతి॥ ద్వీ
 పాద్యుపవన్దనప్రథమంసంక్షేపతః తతోద్వీపాదీనాంయగిరయోనద్యశ్చతేహముపవన్దనంపాతాళసరకాదీనాంచస్థి
 తిఃఅనేనైవసరకనివతకమజామిశోపాఖ్యానంచగృహీతంతతఃపరాచీనం॥ ౧౬॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ॥ దక్షజ
 న్యేతి॥ ౧౭॥ తావ్త్వస్యేతి॥ సప్తమాధికమాహ- పుత్రయోశ్చేతి॥ ౧౮॥ అష్టమాధికమాహ॥ మన్వంతరాను
 చరితమితి॥ క్వచిత్కన్యచిదనుక్రిఃపుత్రమోక్తిశ్చభక్తిరసానుకూలత్వేనేతివ్రహ్మవ్యం॥ ౧౯॥ ౨౦॥ దేవానురే

తి॥ నవమార్ధకమాహ- రాజవంశేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ రామస్యేతి॥ సోమవంశాదుర్భాతస్యైశస్యచయయాతేర్న
హుషస్యచచరితం॥ ౨౩॥ కాష్ఠ్యం తేరితి॥ తత్సుతస్యభీష్మస్య॥ ౨౬॥ ౨౭॥ దశమస్కంధార్థకమాహ - తస్యక
మాణీతి॥ పూతనాయాః అసుసహిత స్తస్యచానం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ధేనుకస్యేతి॥ సహభ్రాతృససఖస్య॥ ౩౦॥ ౩౧॥
౩౨॥ యజ్ఞేతి॥ యజ్ఞాభిషేకం యజ్ఞః పూజా అభిషేకశ్చ తయోద్వం ద్వైక్యం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఆదానమితి॥ ద్విషతః

నంచ జగత్పతేః । శ్రీరోదమధనంతద్వదమృతాథేదివౌకసామ్॥ ౨౦ ॥ దేవాసురమహాయుధం
రాజవంశానుకీర్తనమ్ । ఇత్యైవ జన్మతస్త్వం శేనుద్యుమ్నస్యచ హాత్యనమ్॥ ౨౧ ॥ ఇహోపాఖ్యాన
మత్రోక్తంతారోపాఖ్యానమేవచ । సూర్యవంశానుచరితంశశాదాద్యావృషాయతః॥ ౨౨ ॥ సౌక
స్యంచాథశర్యా తేః కుత్స్థస్యచ ధీమతః । ఖట్యాంగస్యచ మాంధాతుస్సౌభరేస్సగరస్యచ॥ ౨౩ ॥
రామస్యకోసతేంద్రస్యచరితంకిల్బిహపహమ్ । నిమేరంగపరిత్యాగోజనకానాంచసంభవః॥ ౨౪ ॥
రామస్యభాగ్యవేంద్రస్యనిఃక్షత్రీకరణంభవః । ఐశస్యసోమవంశస్యయయాతేర్నహుషస్యచ॥ ౨౫॥
కాష్ఠ్యం తేర్భరతస్యావితం తస్మాత్సుతస్యచ । యయాతేజ్యేకాప్తప్రస్యయదోర్వంశానుకీర్తన
మ్॥ ౨౬ ॥ యత్రావతీణోకథగవాకృష్ణాభ్యోజగదీశ్వరః । వసుదేవగృహే జన్మతస్యవృద్ధిశ్చగో
కులే॥ ౨౭ ॥ తస్యకర్మాణ్యుదారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః । పూతనాసువయఃపానంశకటోచ్చాట
నంశిశోః॥ ౨౮॥ తృణావతాన్యనిష్పేషస్తదైవబకవత్సయోః । అఘాసురస్యసంహారకస్యమాయా
ప్రదర్శనం॥ ౨౯॥ ధేనుకస్యసహభ్రాతృఃప్రలంబస్యచసంక్షయః । గోవానాంచపరిత్రాణందవాగ్నేః
పరిసర్పతః॥ ౩౦॥ దమనంకాశియస్యాపేర్మహాపేర్నందమోక్షణం । వ్రతచర్యాచకన్యానాయ
త్రతుష్టాచ్యుతోవ్రతైః॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదోవిప్రవత్సీభ్యోవిప్రాణాంచానుతాపనం । గోవర్ధనోద్ధార
ణంచశక్రస్యసురభేదక॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకంకృష్ణస్యస్త్రీభిఃక్రీడాచరాత్రిషు । శంఖమాడస్యదు
ర్బుధ్ధేర్వహ్నిరీష్టస్యకేశినః॥ ౩౩॥ అకూరాగమనంపశ్చాత్ప్రస్థానంరామకృష్ణయోః । వ్రజస్త్రీణాం
విలాపశ్చమధురాలోకనంతతః॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాంచయోవధః । మృతస్యావ
యసంసూనోఃపునస్సాంసీపనేర్దురోః॥ ౩౫॥ మధురాయానివసతోయదుచక్రస్యయత్త్రియమ్ । కృ
తముద్ధవరామాభ్యాంయుతేనహరిణాద్విజాః॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతమైన్యస్యబహుశోవధః ।
ఘాతనయంచనేంద్రస్యకుశస్థల్యానివేశనమ్॥ ౩౭ ॥ ఆదానంపారిజాతస్యసుధర్మాయాసురాలయా
త్ । దుక్కిణ్యాహరణంయుద్ధేప్రమథ్యద్విషతోహరేః॥ ౩౮ ॥ హరస్యబృంభణంయుద్ధేబాణస్యభుజ
కృంతనం । ప్రాక్జ్యోతిషపతింహత్వాకన్యాచాంహరణంతథా॥ ౩౯ ॥ చైద్యపాండకసాల్యానాం
దంతవక్త్రస్యదుర్మతేః । శంబరోద్వివిదఃపీఠోముదుఃపంచజనాదయః॥ ౪౦॥ మాహాత్మ్యంచవధస్తే
మాంహరాణస్యశ్చదాహనం । భారావతరణంభూమేర్నిమిత్తీకృతపాండవాః॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపా
పదేశేనసంహారంస్వకులస్యచ । వసుదేవస్యసంవాదోనారదేనసురమీణాః॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యచసం
వాదోవాసుదేవస్యచాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యావ్యాఖిలాప్రోక్షాధర్మవినిర్ణయః॥ ౪౩ ॥ తతోమ

త్రాప్రమథ్య॥ ౩౮॥ ౩౯॥ చైద్యేతి॥ యెచశంబరాదయః॥ ౪౦॥ మాహాత్మ్యమితి॥ తేహంమాహాత్మ్యంప్ర
భావఃవధశ్చ॥ ౪౧॥ ఏకాదశస్కంధార్థకమాహ॥ విప్రశాపేతి॥ ౪౨॥ ఉద్ధవస్యేతి॥ ధర్మకావినీకాయవణాశ్ర
మధర్మకావినీశ్చయః॥ ౪౩॥ తత్యతి॥ మత్స్యకపతిత్యాగమునుపశ్యత్వస్యాంతథానం - ద్వాపరశస్కంధార్థకమా

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-ద్వాదశసంధే-ద్వాదశోధ్యాయః.

హా॥ యుగేతి॥ యుగలక్షణం- తదనురూపావృత్తిశ్చేత్యర్థః॥ ౮౮॥ చతుర్విధఇతి ॥ త్రివిధాప్రాకృతికీనై మిష్టికీనై త్యాచేతి॥ ౮౯॥ శాఖేతి॥ ఋషే రావ్యసన్యసూర్యస్యచవిన్యాసఇత్యర్థః॥ ౯౦॥ ఇతిచోక్తమితి- చకారాదన్యః చవఃయుష్మాభిః- ఇహయత్పృష్టోస్మి- తదుక్తమితి- ననుకిమేవనానాథకథనేన- తత్రాహలీలేతి- సర్వశతత్ర దర్శకీతకనద్వాచేత్యర్థః॥ ౯౧॥ ఏతత్కీతకనేనాపికిమిత్యపేక్షాయంతత్ఫలమాహద్వాభ్యాం॥ పతితభిః॥ పతితః కూపాదిషుస్థలితఃసౌపానాదిషుచతకః॥ దుఃఖితఃక్షుత్వాక్షుతంకృత్వావివశోమి॥ ౯౨॥ సంకీర్తకమానఇతి॥ సంకీర్తక మానఃయద్వాశ్రుతోసుభావేయన్యః - పుంసాంచిత్తప్రవిశ్యనిశ్చేషందుఃఖంవిధునోతి - హీతిసతామనుభవం ప్రమాణయతి - అర్కోగిరిగుహాదిధ్యావంతంననివతకయతీత్యపరితోషాద్వృష్టాంతంతరమాహ అతివాతోభ్రమి వేతి॥ ౯౩॥ హరిసంకీతకనమేవమహాఫలంతద్వ్యతిక్రంసర్వంసుధాత్మపనమాత్రమితిప్రపంచయతిచతుర్భిః॥ మృషాగిరఇతి॥ మృషాగిరఃమిథ్యావాచఃఅనతీలనత్యలనతాంకథాయానుతాః - యత్యాను - ఉత్తమశ్లోకస్య యశోనుగీయతఇతియత్ - తదేవసత్యంతదేవమంగళంఉపేతిహన్వే - భగవద్గుణానాముదయోయస్మాత్॥ ౯౪॥

త్యకపరిత్యాగతత్తద్యోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చకలన్యతాముపప్లవః॥ ౮౮॥ చతుర్విధశ్చప్రళయఉత్పత్తిస్త్రీవిభాస్మృతా । దేహత్యాగశ్చరాజ్వరేర్విష్టురాతస్యధీమతః॥ ౮౯॥ శాఖాప్రణయనమృషేర్కారంజేయస్యనల్కధా । మహాపురుషవిన్యాససూర్యస్యజగదాత్మనః॥ ౯౦॥ ఇతిచోక్తంద్విజ్రేష్టేషాయత్పృష్టోహమిహస్మిహః । లీలావతారకర్మాణీకీతికతాసీహసర్వశః॥ ౯౧॥ పతితస్థస్థలితోవాతకఃక్షుత్వావివశోబ్రువత్॥ హరయేనమఇత్యుచ్చైర్మృచ్యతేసర్వపాతకైః॥ ౯౨॥ సంకీర్తకమానోభగవాననంతశ్శ్రుతానుభావోవ్యసనంహిపుంసాం । ప్రవిశ్యచిత్తంవిధునోత్యశేషంయథాతమోర్కోభ్రమివాతివాతః॥ ౯౩॥ మృషాగిరస్తాహ్యసతీరనల్కథానకధ్యతేయచ్ఛగవానోక్షజః । తదేవసత్యంతదుమైవమంగళంతదేవపుణ్యంభగవద్గుణోదయమ్॥ ౯౪॥ తదేవరమ్యురుచిరంనవంనవంతదేవశ్శశ్వనసోమహోత్సవం । తదేవశోకాన్లవశోషణంనృణాం యదుష్టమశ్లోకయశోనుగీయతే॥ ౯౫॥ నయద్వచశ్చిత్రపదంహరేర్యశోజగత్పవిత్రంప్రగృహీతకహికచిత్రతద్వాంక్షతీర్థంనతుహంససేవితంయత్రాచ్యుతస్త్రహిసాధవోజనాః॥ ౯౬॥ సవాన్విసగోజనతాఘవిష్టవోయన్మిత్రప్రతిజ్ఞోకమబద్ధవత్సపి । నామాన్యసంతస్యయశోంకితానియచ్ఛ్వాంతిగాయంతిగృణంతిసాధవః॥ ౯౭॥ నైష్కమ్యకామప్యచ్యుతభావవర్జితంసోభతేజ్జ్ఞానమలంపరంజనం । కుతఃపు

తదితి ॥ నవంనవంయథాభవతితథాదుచిరంచిప్రదం - మహానుత్సవోయస్మాత్ ॥ ౯౫ ॥ ఉపక్రమోప సంహారయోరేకరూపతాప్రదర్శనాయపూర్వోక్తావవశ్లోకావత్యంతే ॥ నేతి ॥ చిత్రాశిషదానియన్మిత్రవపిజగత్పవిత్రయతీతితథాతద్ధరేర్యః - సప్రగృహీతనవల్లయేత్ - తద్వచఃధ్యాంక్షతీర్థంకాకతుల్యసరాణాంరంభిస్తానం - నతుహం నైజ్ఞానిభిఃసేవితం - తత్రహేతుః - యత్రేతి ॥ ౯౬ ॥ సఇతి ॥ సవాన్విసర్గసపీవవాచప్రయోగః జనతాఘవిష్టవఃజనసమూహాఘనాశకఃయగ్యస్మాత్ - తాన్యేవంఅన్వైయః కీర్తకమానానిశ్వాంతిశ్రోతరినతిగాయంతినోచేత్వయమేవగృణంతి ॥ ౯౭ ॥ ఇదాసీంజ్ఞానకర్మాదరాదపిభగవత్కీలకనాదిస్వేవాదరకతకావ్యత్యాహాతిభిః॥ నైష్కమ్యకమితి ॥ నైష్కమ్యకంబ్రహ్మతత్త్వకాశకంయద్జ్ఞానం - యతోనిరంజనంఉపాధినివతకం - తదప్యచ్యుతభక్తిసంజితంచేత్ - సోభతేనాపరోక్షపర్యంతంభవతీత్యర్థః - ఈశ్వరేనచేద్వీతం - తహిక - యదనుత్తమంసర్వోత్తమమపికమక - తదపిపునఃకుతః శోభతే - యతః శశ్వత్యాగనకాలేఫలకాలేచ - అభక్రం

మోక్షాత్మకం || ౫౪ || కింఛ || యశశ్శ్రియామేపరిశ్రమః - సయ
శోయుక్తాయాశ్రియామేవకీతోకాసంపదించేవలంసపరమపురుషాకామిత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిః - శ్రీధ
రపాదపద్మయోరవిస్మృతీర్చవతి || ౫౫ || తతఃకిమలతహ || అవిస్మృతిరితి || ఊణోతినాశయతి || ౫౬ || అధేదా
పింశ్రోత్యనాత్మానంచాభినందయన్నాహద్వాభ్యాః || యూయమితి || హేద్విజాగ్ర్యాః - యద్యస్మాత్ ఆత్మ
న్యంతఃకథణే - శ్రీనారాయణః అధివేశ్య - శశ్వద్భజత - సంభావనాయాంభోతో - అతోభూరిభాగాః బహుపు
ణ్యాః - కథంభూతం అఖిలార్కభూతం సర్వాంతర్యామిణం - అతఏవ - దేవంసర్వోపాస్యం అదేవంసదేవోన్యాయ
వ్యతం - కుతః - ఈశం - యద్వా - యస్మాద్భూయంభూరిభాగాః తవ ఆది సంపన్నాః - తతోనారాయణంభజతే

సశశశ్వద్భద్రద్రమోశ్వరేసచార్పితం కర్మయదప్యనుక్తమం || ౫౪ || యశశ్శ్రియామేపరిశ్రమః పరోవ
ద్దాశ్రమాచారతపశ్శ్చతాదిషు | అవిస్మృతిశ్రీధరపాదపద్మగూర్ధణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః ||
౫౫ || అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః ఊణోత్కథద్రాణిశమంతనోతిచ | సత్యస్యకుంధింపరమాం
చభక్తింజ్ఞానంచవిజ్ఞానవిరక్తియుక్తం || ౫౬ || యూయంద్విజాగ్ర్యాబతభూరిభాగాయచ్ఛశ్వదాత్మ
న్యభిలాత్మభూతం || నారాయణదేవమదేవమీశమనన్యభావాభజతాధివేశ్య || ౫౭ || అహంచ
సంస్కారితాత్మతత్త్వం శ్రుతంపురామేపరమసింహవక్త్రాత్ || ప్రాయోపవేశేన్యపతేపరీక్షితస్వస్య
షీణాం మహతాం శృణ్వతామ్ || ౫౮ || ఏతద్వ్యకథితం విప్రాకథనీయోరుకర్మణః | మాహాత్మ్యం
వాసుదేవస్య సర్వాంశభవి నాశనమ్ || ౫౯ || యథదంత్రావయేన్నత్యం యామక్షణమనన్యధీః శ్లో
కమేకం తదర్థంచాపాదంపాదార్థమేవహ | శ్రద్ధాపాదోనుశృణుయాత్పునాత్మాత్మానమేవసః ||
౬౦ || ద్వాదశ్యామేకాదశ్యాంవాశృణ్వన్నాయుష్యవాభవేత్ | పతేదనశ్చప్రయతః పూతో
భవతికిల్బిషీ || ౬౧ || పుష్కరేమధురాయాంచ ద్వాదశ్యాంయతాత్మవాత్ | ఉపేష్యసంహితా
మేతాంపతిత్వాముచ్యతేభయాత్ || ౬౨ || దేవతామునయస్సిద్ధాః పితరోమనవోన్యపాః | య
చ్ఛంతికామాగృహతశ్చృణ్వతోయత్రకీతికాతః || ౬౩ || ఋచోయజాంసినామాన్దిష్టోధీత్యా
నువిందతే || తత్ఫలమయదహహ్నోతిశృణ్వన్నేతాంతుసంహితామ్ || మధుకుల్యాపయఃకుల్యామ్యు
తకుల్యాశ్చతత్ఫలమ్ | పురాణసంహితామేతామధీత్యప్రయతోద్విజః || ౬౪ || ప్రోక్తంభగవతా
తేనయత్పరంతత్త్వదంప్రజేత్ | విప్రోధీత్యాపుయాత్ప్రాజ్ఞాంరాజన్యోదధిమేఖలామ్ | వైశ్యో
ధనసమృద్ధిం చశూద్రశ్శుద్ధేతపాతకాత్ || ౬౫ || కలిమలసహాతికాఽనోభిలేశోహరితరత్రసగీ
యతేహ్యభీక్షమ్ | ఇహతుపునర్భగవానశేషమూర్తికాః పరిపతితోనుపవంకథాస్రసంగైః || ౬౬ ||
ఇహతుసభగవానశేషమూర్తికాన్సకలజగద్వృజినాపహోభిగీతః || ౬౭ || తమహమజమనంతమా

తిదిధిః || ౫౭ || అహమితి || మేమయాశ్రుతం || ౫౮ || ఏతత్పురాణకీర్తనాదిఫలప్రపంచమునుమాహాష్టభిః |
ఏతదితి || ౫౯ || యథితి || యామక్షణం యామక్షణం వేత్యర్థః - ఆత్మానమేవసాక్షాత్సూచాతి || సతుస్సానునాది
వదేహాదిమాశ్రం || ౬౦ || ౬౩ || ఋచఇతి || ఋగాద్యధీత్యద్విష్టోమధుకుల్యాదియదనువిందతే - తత్ఫలమేతా
మధీత్యానువిందతఇతి || ౬౪ || కింఛ - ప్రోక్తమితి - రాజన్యోదధిమేఖలాంపృథ్వీమిలిసంధిరాషణాః || ౬౫ || ఆ
స్యపురాణస్యైవంప్రభావాతిరేకేకారణమాహ || కలిమలేతి || కలిమలానారంహంతింసమూహంకాలయతివినాశ
జీవితథా - ఇతరత్రశాస్త్రాంతరే || ౬౬ || శాస్త్రప్రతిపాదితభగవంతంసమస్కరోతిద్వాభ్యాః || తమితి || ౬౭

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానై-ద్వాదశస్కంధే-త్రయోదశోధ్యాయః.

అదిదయస్థిసంయమాత్మానోరజతదయశ్చక్రయోయస్యతం - ద్యుపతిభిరక్షైవైరసి - దురవస్థితః అజ్ఞాతః స్త్రోత్రయస్యతం || ౬౭ || ఉపచితేతి || ఉపచితాభిఃఉద్రితాభిః - తవశక్తిభిఃప్రకృతిపురుషమహావహంకారపరిన్మాత్రరూపాభిః - స్వైతత్వస్యేవ - ఉపరచితంస్థిరంజగమంచాలయోయస్యతస్త్వేభవవతే || ౬౮ || శ్రీగురుంశ్చ స్మరోతి || స్వసుభేతి || స్వసుభేనైవనిభృతంపూణంచేతోయస్యసః తేనైవప్రుదస్తంఅన్యస్మిన్భావోయవధాధూతోపిఅజితస్యశ్రీకృష్ణస్యరుచిరాభిలీలాభిఃఆకృష్టసారఃస్వసుఖగతంస్థైర్యంయస్యసః - తత్త్వదీపంప్రకాశకం - శ్రీభాగవతంపురాణం - యోవ్యతనుతతంనతోస్థితి || ౬౯ || ...

ఇతి భావాభాషిపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో || త్రయోదశీపురాణానాంసంఖ్యామాహయాథాక్రమం | దానందానస్యమాహాత్మ్యంప్రమద్భాగవస్యచ || సర్వపురాణసంఖ్యాదీనుపవణాయప్యతత్త్వతిపాద్యం దేవప్రణమతి || యమితి || స్తవైర్వేదైశ్చ -

తృతత్వంజగదుదయస్థిసంయమాత్మశక్తిమ్ | ద్యుపతిభిరజతశక్తిశంకరాగైర్ముకరస్థితస్తవమద్యుతంనతోస్థి || ౬౭ || ఉపచితనవశక్తిభిస్త్వైతత్వన్యపరచితస్థిరజంగమాలయాయ | భగవత ఉపలభిమాత్రధామ్నీ సురఋషభాయనమస్సనాతనాయ || ౬౮ || స్వసుఖనిభృతచేతాస్తద్యుక్తాన్యభావోవ్యజితరుచిరలీలాకృష్ణసారస్తదీయమ్ | వ్యతనుతకృపయాయస్తత్త్వదీపంపురాణంతమఖిలవృజినస్తుంవ్యాససూనుంసతోస్థి || ౬౯ ||*

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః.

శ్రీసూతః || యంబ్రహ్మౌపర్యుక్షేంరరుద్రమరుతఃస్త్వంపతిదివ్యైః స్తవైర్వేదైసాంసంగ పుక్రమోపనిషదైర్గాయంతియంసామగాః | ధ్యానావస్థితతద్గతేనమనసాపశ్యంతియంయోగినోయన్యాంతంనవిదుస్సురాసురగణాదేవాయతస్త్వేనమః || ౧ || పృష్ఠేభ్యాశ్చ్యవమందహంసరగిరిగ్రావాగ్రకంఠాయనాన్నిద్రాలోకమతాకృతేభాగవతశ్వాసానిలాఃపాంతునః | యత్సంస్కారకలంసువతానవశాద్వేలాంభేనాంధసాంయూతాయాతమతంక్రితంజలనిధేర్నాద్యాకీవిక్రామ్యభి || ౨ || పురాణసంఖ్యాసంభూతిమన్యవాచ్యత్రయోజనమ్ | దానందానస్యమాహాత్మ్యంసాతాదేశ్యనిబోధత || ౩ || బ్రాహ్మణశనహస్రాణిపాద్యంపంచోనషట్త్వచ | శ్రీవైష్ణవంత్రయోవంశచ్చపిర్వింశతిశైవకమ్ || ౪ || దశాష్టాశ్రీభాగవతంనారదంపంచవింశతి | మార్కండేయంనవాగ్నేయందిశం

స్వంతిస్తువంతిఉపనిషచ్చబ్రహ్మకారాంతత్వంఛందోసురోధన - ధ్యానేనావస్థితంనిశ్చలంతద్గతంయన్యవస్తేన - ఉన్యాంతంసవిదుః - సురాసురగణాః || ౧ || ప్రిరోదమధనాచాదుజ్జ్ఞేయత్వమేవప్రసర్పయిషాంకూమాకవతామనుస్మరన్నాశిమంప్రాథకాయతేవృత్తఇతి || పృష్ఠేభ్యాశ్చ్యవమందహంసరగిరిగ్రావాగ్రకంఠాయనాన్నిద్రాలోకమతాకృతేభాగవతశ్వాసానిలాఃపాంతునః | యత్సంస్కారకలంసువతానవశాద్వేలాంభేనాంభేనాంధసాంయూతాయాతమతంక్రితంజలనిధేర్నాద్యాకీవిక్రామ్యభిసనుసముద్రక్షోభాదేవత్ - నసంస్కారవశాత్తత్రాహ - వేలాక్షోభస్తస్యనిభేనమిషేణ || ౨ || పురాణేతి || పురాణసంఖ్యాస్తాసాంసంభూతింసమాహరంచ - అన్యతుశ్రీభాగవతస్యవాచ్యవిషయం - ప్రయోజనంచ - దానంచ - దానస్యసాతాదేశ్యమాహాత్మ్యంచనిబోధత || ౩ || బ్రాహ్మణితి || త్రయోవింశత్త్రయోవింశతి - చతుర్వింశతినహస్రాణిశైవకంశివపురాణం || ౪ || దీక్షేతి || ఆగ్నేయంఅగ్నిపురాణంపంచదశసంఖ్యం -

၁၁၃၆

25

౧౦౧ విముచ్యతే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభాగవతసంప్రదాయప్రవతకరూపేణభగవద్ధ్యాసలక్షణంమంగళమాచరతి ॥
 ౧ ॥ కష్టకాయబ్రహ్మడే - అతులఃసమః - అద్భుతశ్రీభాగవతరూపః - పురాకల్పదా - తద్రూపేణ
 రూపేణతద్రూపిణానారదరూపిణా - యోగీంద్రాయసుకాయకృష్ణరూపేణేతిసిద్ధం - తదాత్మనాశుకరూపే
 త్వగంసశ్యశ్రీనారాయణార్థం తత్త్వంధీమహీతిగాయత్రైశ్చైరయథోపక్రమముపసంహరణ గాయత్రా
 శ్చవిద్యేయమితిదశకాయతి ॥ ౧౮ ॥ తమేవదేవతాయాపేణగురురూపేణచప్రణమతిద్వాపాత్ ॥ నమశ్చితి
 త్తేవ్యాఖ్యాతవాక్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశసంధ్యఖ్యాతాయాం - శ్రీమచ్ఛ్రీధ

రాచార్యపర్యవీరచిత్రయాం - భావాధ్యక్షిణీయాం - త్రయోదశాభ్యాయవ్యాఖ్యా

భావాభావీపికామేతాం భగవద్భక్తభక్తిదాం । శ్రీపరానందపాదాబ్జ భృంగ
 క్షేపంనానావిగూఢాభాంశ్రీమద్భాగవతంకన్యసం । మందబుద్ధిరహంకృష్ణ
 యేత్ ॥ క్వాహంమందమతిఃక్షేపంమథనంక్షీరవారిధిః ॥ కింత్రపరమా
 యత్రమజ్జతిమందరః॥ స్వబాలచపలాలాపై స్వల్పలాపరినతికాతైః ।
 తాంపరమానందోనృహరిస్సద్గురుస్వయం॥ శ్రీపరానందసంప్రీతై
 హ్యంభాగవతంమయా॥ వివృతంతస్మతేనేదంనతుమన్మతివై భువా
 ద్వాదశస్కంధస్సమాప్తః.

జగద్విఖ్యాత శ్రీధరీయవ్యాఖ్యాసహితోయం - దశమాదిస్కంధత్రయం

శ్రీమద్భాగవతగ్రంథః పరిసమాప్తః.

హరిః-ఓం-శ్రీకృష్ణావళామస్తు.

